

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

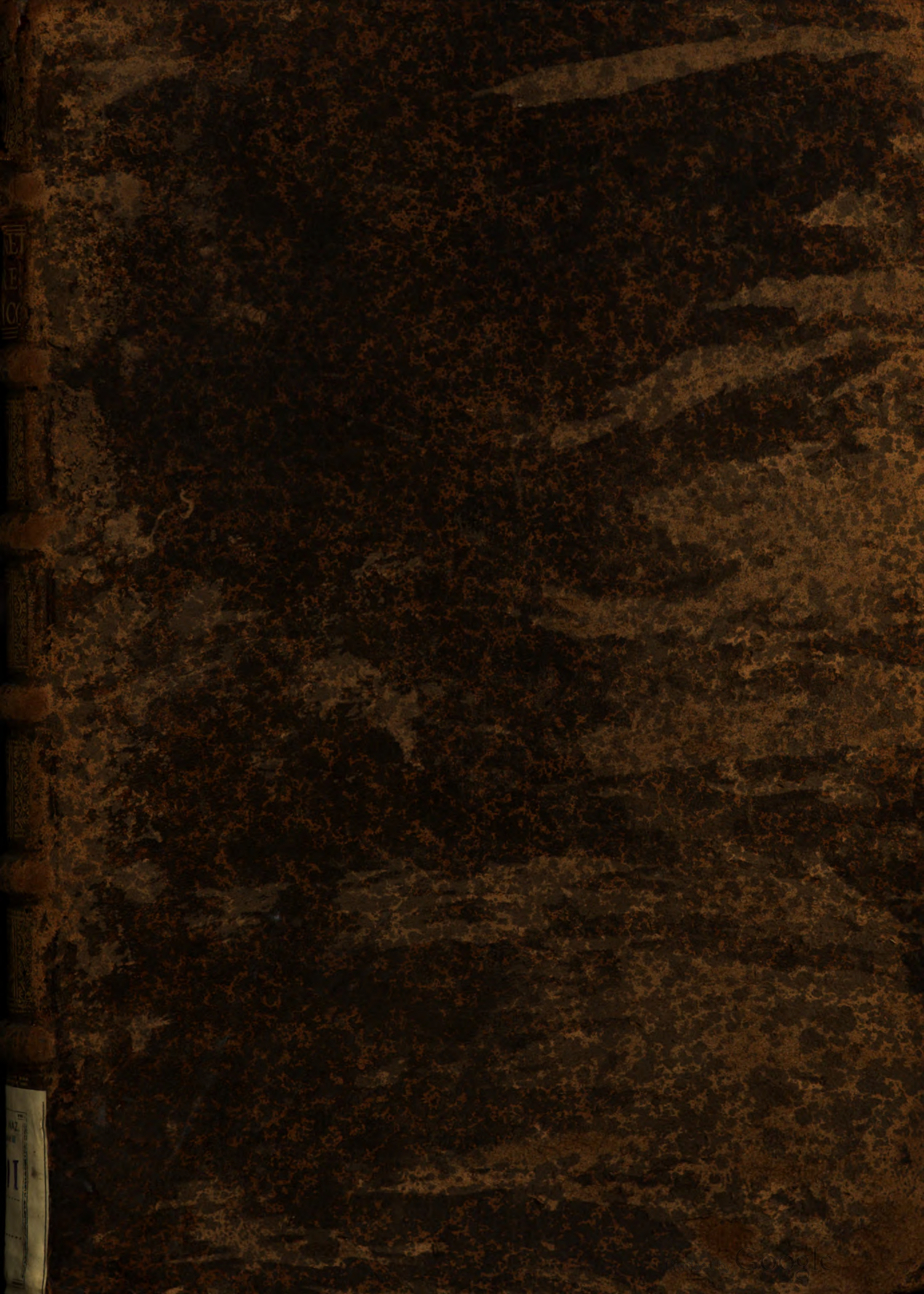
Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

11

11

MECA NAZ.
Emanuele III
VII
F.
33
NAPOLI

XVII-F^c 33

6: 7 101

7

TRACTATUS DE IVRE PVBLICO.

SIVE DE LEGIBVS, ET MAGISTRATIBVS
SÆCVLARIBVS, ET ECCLESIASTICIS,

DE IVDICIIS PVBLICIS, ET PRIVATIS; DE REBVS;
de Pontifice; Imperatore; & Fisco; De re militari; & Ciuitatum;
de Muneribus, & honoribus.

In quibus vniversum ius publicum saculare, & Ecclesiasticum consistit.

Quatuor Libris distinctus.

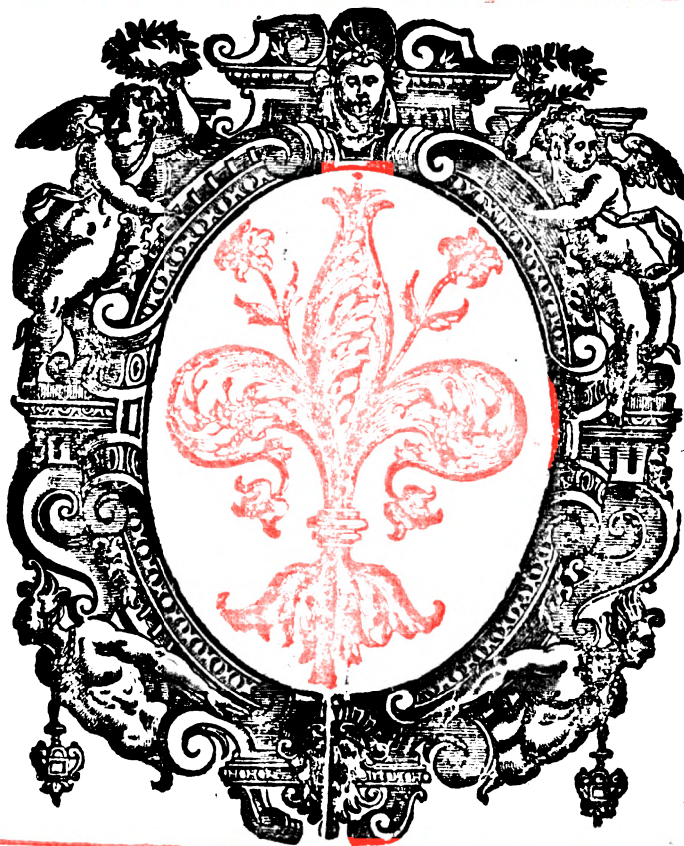
LEANDRI GALGANETTI
I. C. COLLENSIS PRÆCLARISSIMI
AC CIVIS ROMANI.

*In quo miro ordine, ac facili Methodo; vltra dilucidam terminorum declarationem; multas,
& penè infinitas proponit, & resoluit questiones totum ius ciuile, & Canonicum
complectentes; quæ iuris candidatos plurimum iuuabunt.*

Omnibus iudicibus, Aduocatis, Patrocinatoribus, & in vtroq; Foro profitentibus, Nec non ius ciuile,
& Canonicum docentibus addiscentibus, Theologis, & Summistis, & cæteris
omnibus vtilis admodum, & necessarius.

Cum Indice omnium Titulorum in vnoquoque libro, ac verborum, & rerum notabilium.

CVM LICENTIA, ET PRIVILEGIO.

VENETIIS, Apud Iuntas, MDCXXIII.

DEO OPT. MAX. EIVSQUE PARENTI VIRGINI DEIPARÆ.

Leander Galganettus supplex humi prostratus:

EM omnipotens rerum conditor, ac moderator Deus, ego ille, qui & adolescentiam frustra contriui meam, & firmiorem ætatem in re fluxa, terrenaque colenda miserè consumpsi, quasi cultor Deitatis terrenæ, ego qui temere, nullaque de causa multum sæpe defleui, flagraui, obrigui, amaui, extimui, speraui, pertuli, ego qui scripsi, qui cecini (quod pudet) qui feci multa, qui nihil feci; qui nihil fui; ego inquam summo tuo beneficio veritatem intuitus, ea cum animi demissione, quæ hominem decet tam multis contaminatum peccatis, & obstrictum criminibus ex intimo suspirans pectore, ac errata complorans mea, te demum imploro, in te solum spero, quæsoque vt has lugentis animi percipias querelas, ac preces, orationique meæ, benignas, & faciles admoueas aures. Deliqui equidem; impudenterque peccaui, sed delicti, peccatique veniam posco. quam vt facile consequar, hos ego tibi offero pœnitentiæ indices, labores, ac studia mea; quæ profectò nihil ætternanda erunt, si cum erroris grauitate comparabuntur. Verumtamen quemadmodum inter innumerabilia vitæ mala in hisce studijs vnicum ego remedium reperi, & in iisdem quasi Dauidis citharam aduersus improbum Saulis spiritum tractus sum, sic spero futurum, vt tu, qui omnia ex nullis inijs excitasti, acceptum velis laborem hunc meum eius loco compensationis, quam pro peccatis, culpisque debeo plurimam. Igitur horrore perfusus, ac verecundia tinctus, supplex, atq; in genua prouolutus Deiparam Virginem humani generis patronam, ac Dominam enixè precor, vt causam apud te meam suscipiat, nec prius orare clementiam desinat tuam, quam mihi veniam impetret, efficiatque, vt hi studiorum meorum fructus, ac fœtus sint aliorum commodis vtiles, & salutare, mihi verò proficui, itavt, si anxius vitam in procellosis mundi huius illecebris duxi cupiditatibus, moriar in pace, & in portu, & si mansio fuit vana, sit recessus honestus. Interea exoratum te velis oro, vt reliquo vitæ diei qui superest, & extremo, digneris celeri continuâ tua benigna manu me sustinere. Tu spes mea es, in te confido, vltra non confundar.

INDEX TITVLORVM TOTIVS OPERIS.

TITVLI LIBRI PRIMI.

- 1 **I**t. De iure, & Legibus in genere. 1
- 2 Tit. De iure, & legibus in specie. 5
- 3 Tit. De magistratibus in genere. 8
- 4 Tit. De ordine in distribuendis magistratibus servando. 9
- 5 Tit. De officijs, ac delictis magistratus. 12
- 6 Tit. De iurisdictione. 16
- 7 Tit. De iurisdictione delegata. 16
- 8 Tit. De dignitate, ac reliquo iure magistratus. 17
- 9 Tit. De magistratibus in specie. 18
- 10 Tit. De Vicarijs, adiutoribus, apparitoribus, & ministris magistratum, ac iudicium in genere. 22
- 11 Tit. De apparitoribus, & ministris magistratum, & iudicium in specie. 22
- 12 Tit. De iudicijs publicis in genere. 23
- 13 Tit. De causis generalibus publicorum iudiciorum. 26
- 14 Tit. De pœnis. 28
- 15 Tit. De excommunicatione, & interdicto ecclesiastico. 31
- 16 Tit. De exilio, & relegatione. 35
- 17 Tit. Quæ pœna cuique delinquenti sit irroganda. 36
- 18 Tit. De actibus publicorum iudiciorum. 38
- 19 Tit. De actibus, & officijs iudicis. 39
- 20 Tit. De questionibus, & tormentis. 40
- 21 Tit. De publicorum iudiciorum euentibus, & primis de calumniatoribus. 42
- 22 Tit. De prævaricationibus. 43
- 23 Tit. De tergiversatione accusatoris. 43
- 24 Tit. De abolitionibus. 44
- 25 Tit. De executione sententiæ reo damnato. 45
- 26 Tit. De publicatione bonorum. 46
- 27 Tit. De infamia. 47
- 28 Tit. De pœnæ remissione. 49
- 29 Tit. De publicis iudicijs in specie, & primum de lege Julia maiestatis. 49
- 30 Tit. De lege Julia de vi publica, & priuata. 51
- 31 Tit. De raptu sceminarum. 52
- 32 Tit. De lege Cornelia de sicarijs, & veneficijs. 53
- 33 Tit. De lege Pompeia de parricidijs. 55
- 34 Tit. De lege Favia de Plagiarijs. 56
- 35 Tit. De lege Julia de adulterio, & stupro. 57
- 36 Tit. De pœnis, & alijs quæ in hac adulterij, & stupri accusatione veniunt. 61
- 37 Tit. De lege Cornelia de Falsis. 62
- 38 Tit. De falso in testimonio. 63
- 39 Tit. De falso in moneta, & nummis. 64
- 40 Tit. De falso pondere, & mensura. 64
- 41 Tit. De falso in nomine, & conditione, item in signis, & titulis. 64
- 42 Tit. De maleficijs mathematicis, & ceteris similibus. 66
- 43 Tit. De vsuris. 66

TITVLI LIBRI SECVNDI.

- 1 **T**it. de iudicijs priuatis. 68
- 2 Tit. de personis iudiciorum, & primum de iudice. 69
- 3 Tit. de lege prohibito iudice non dando. 71
- 4 Tit. de cæco, surdo, muto, surculo, impubere, & infirmo natura prohibito iudice non dando. 71
- 5 Tit. de alijs qualitatibus iudicum eligendorum necessarijs, & vtilibus Reipublicæ. 74
- 6 Tit. de actore, & reo. 79
- 7 Tit. de assessoribus, & ministris iudicum. 84
- 8 Tit. de postulantis. 85
- 9 Tit. de advocatis. 86
- 10 Tit. de procuratoribus. 88
- 11 Tit. de mutando procuratore. 91
- 12 Tit. de potestate, & officijs procuratorum. 91
- 13 Tit. de actore, & reo nec non de re litigiosa. 93
- 14 Tit. de re litigiosa non alienanda. 94
- 15 Tit. de re litigiosa sequestranda. 94
- 16 Tit. de citatione. 95
- 17 Tit. de contumacia, & absentia citati. 97
- 18 Tit. de edendo. 99
- 19 Tit. de rationibus edendis. 100
- 20 Tit. de dilationibus. 101
- 21 Tit. de exceptionibus dilatorijs, & recusatorijs iudicis. 102
- 22 Tit. de cautionibus, & satisfactionibus in iudicio hinc inde postulandis. 104
- 23 Tit. Ratam rem haberi, & de ratihabitione. 105
- 24 Tit. Iudicio fisci. 108
- 25 Tit. iudicium solui. 111
- 26 Tit. de reconventionibus. 113
- 27 Tit. de litis contestatione. 114
- 28 Tit. de iuramento calumnie, & alijs huiusmodi iuramentis. 114
- 29 Tit. de probationibus. 116
- 30 Tit. Per quæ probandum. 118
- 31 Tit. de instrumentis. 120
- 32 Tit. de testibus. 123
- 33 Tit. de confessis, & interrogationibus in iure faciendis. 128
- 34 Tit. de iureiurando. 131
- 35 Tit. de perjurio. 133
- 36 Tit. de actione, & exceptione iurifurandi. 134
- 37 Tit. de ordine cognitionum, & officio iudicis. 138
- 38 Tit. de relationibus, & causa ad superiorem iudicem remittenda. 141
- 39 Tit. de sententia formanda, & pronuncianda. 142
- 40 Tit. de appellatione. 143
- 41 Tit. Quibus competat ius appellandi. 146
- 42 Tit. Qui appellandi seu ad quos. 146
- 43 Tit. Quando, & intra quantum tempus sit appellandum. 147
- 44 Tit. de forma, & modo appellandi. 148
- 45 Tit. de officijs appellantis, & de euentu appellationis.

Index Titulorum.

- tionis, & consequentia. 149
 46 Tit. de causa nullitatis. 151
 47 Tit. de restitutione in integrum, & alijs remedijs. 151
 48 Tit. de re iudicata. 153
 49 Tit. de actione iudicati. 160
 50 Tit. de nouatione quæ fit per litis contestationem, seu de exceptione rei iudicatæ, & in iudicium deductæ. 162
 51 Tit. de executione rei iudicatæ. 165
 52 Tit. de sumptibus, & expensis litis præstâdis. 167
 53 Tit. de sportulis iudicum. 167
 54 Tit. de missionibus in possessionem rei seruandæ causa. 168
 55 Tit. de venditione bonorum debitoris. 172
 56 Tit. de priuilegijs creditorum, seu qui in bonis debitoris posteriores habeantur. 174
 57 Tit. de separationibus. 177
 58 Tit. de extraordinarijs cognitionibus. 178
 59 Tit. de compromissis. 179
 60 Tit. de sententia ab arbitro dicenda. 181
 61 Tit. de actione, & exceptione laudis, & compromissi. 182
 62 Tit. de transactionibus. 184
 63 Tit. de transactione alimentorum. 189

TITVLI LIBRI TERTII.

- 1 Tit. de clericis, & monachis in genere. 191
 2 Tit. Qui, & quales ordinandi. 192
 3 Tit. Clerici à quibus ordinâdi vbi, & quando. 196
 4 Tit. de antecedentibus ordinationem. 197
 5 Tit. de officijs clericorum, & monachorum, & de causis ex quibus clericatus amittatur. 200
 6 Tit. de priuilegijs clericorum, & monachorum necnon, & de illorum rebus. 206
 7 Tit. de clericis, & monachis in specie, & primum de episcopis. 209
 8 Tit. Qui, & quales sunt episcopi eligendi, & prælati. 212
 9 Tit. de officijs episcoporum. 215
 10 Tit. de priuilegijs, & potestate episcoporum, & aliorum prælatorum. 218
 11 Tit. de Christo. 229
 12 Tit. de Discipulis Christi, & de Petro, & Paulo. 222
 13 Tit. de Papa. 223
 14 Tit. de Papa eligendo. 225
 15 Tit. de legato Papæ. 225
 16 Tit. de Cardinalibus. 226
 17 Tit. de Patriarchis, & Primatibus. 227
 18 Tit. de archiepiscopis, & metropolitanis. 228
 19 Tit. de episcopis. 228
 20 Tit. de chorepiscopis. 229
 21 Tit. de archidiaconis. 230
 22 Tit. de archipresbiteris, & decanis. 230
 23 Tit. de presbyteris. 231
 24 Tit. de parochis. 231
 25 Tit. de diaconis, seu leuitis. 232
 26 Tit. de subdiaconis. 232
 27 Tit. de acolythis.
 28 Tit. de exorcistis. 233
 29 Tit. de lectoribus. 233
 30 Tit. de psalmistis, seu cantoribus.
 31 Tit. de primicerio. 234

- 32 Tit. de thesaurario. 234
 33 Tit. de sacrista. 234
 34 Tit. de custode. 234
 35 Tit. de ostiario. 235
 36 Tit. de vicario, & officiali. 235
 37 Tit. de œconomo, & vicedomino. 236
 38 Tit. de abbate. 236
 39 Tit. de præposito. 237
 40 Tit. de priore. 237
 41 Tit. de varijs ordinibus monachorum, & primum de mendicantibus. 237
 42 Tit. de prædicatoribus. 238
 43 Tit. de nigris monachis. 238
 44 Tit. de templarijs, & hospitalarijs. 238
 45 Tit. de eremitis. 239
 46 Tit. de mulieribus ecclesiasticis, & sanctimonialibus. 239
 47 Tit. de apocrisarijs. 240
 48 Tit. de ostiarijs. 240
 49 Tit. de parabolânis. 240
 50 Tit. de abbatissa, & priorissa. 240
 51 Tit. de diaconissa. 240
 52 Tit. de rebus Ecclesiæ in genere. 241
 53 Tit. de rebus Ecclesiæ non alienandis. 242
 54 Tit. de rebus Ecclesiæ incorporalibus in specie, & primum de decimis. 245
 55 Tit. de primitijs. 246
 56 Tit. de oblationibus. 247
 57 Tit. de iure patronatus. 248
 58 Tit. de Ecclesijs ædificandis. 249
 59 Tit. de oratorijs priuatis. 250
 60 Tit. de Altaribus. 251
 61 Tit. de sacrario. 251
 62 Tit. de campanis. 251
 63 Tit. de statuis, & imaginibus sanctorum. 251
 64 Tit. de sacramentis. 252
 65 Tit. de aqua lustrali. 253
 66 Tit. de reliquijs, & veneratione sanctorum. 253
 67 Tit. de vasis, & vestimentis Ecclesiæ. 253
 68 Tit. de lignis Ecclesiæ destructæ, vel Ecclesiæ dedicatis. 254
 69 Tit. de priuilegijs Ecclesiæ. 254
 70 Tit. de actibus ecclesiasticis. 260
 71 Tit. de iustificatione, & peccatorum remissione. 262
 72 Tit. de eharitate quid credendum sit, & docendum. 265
 73 Tit. Miscellanea actuum ecclesiasticorum. 167
 74 Tit. de sacrorum librorum lectione. 271
 75 Tit. de concionibus, & personis concionatorum. 272
 76 Tit. de orationibus. 273
 77 Tit. de diuinis officijs, & sacris mysterijs. 276
 78 Tit. A quibus diuina officia, & sacra mysteria peragenda. 277
 79 Tit. de tempore ordine, & modo celebrandorum diuersorum officiorum. 279
 80 Tit. de missa. 280
 81 Tit. Missa vbi, & à quibus, sit celebranda. 282
 82 Tit. Missa quando, & quomodo celebranda. 283
 83 Tit. de sacramentis in genere. 284
 84 Tit. de sacramento baptismi, & eius effectu. 285
 85 Tit. Baptizandi munus quibus competat. 287
 86 Tit. de sacramento confirmationis, seu manuum impositionis. 289

87 Tit.

Index Titulorum.

- 87 Tit. de sacramento eucharistiæ. 290
 88 Tit. de sacramento eucharistiæ, quando sit offerendum, sumendum quomodo, & quoties. 293
 89 Tit. de sacramento pœnitentiæ. 294
 90 Tit. de contritione cordis. 297
 91 Tit. de officijs pœnitentis. 299
 92 Tit. de confessione. 300
 93 Tit. de satisfactione. 304
 94 Tit. de peccatis. 310
 95 Tit. de elemosynis. 313
 96 Tit. de ieiunio. 314
 97 Tit. de sacramento æstremæ vnctiõnis. 315
 98 Tit. de sacramento ordinis. 316
 99 Tit. de sacramento matrimonij. 317
 Responsum authoris datum ind. in Romana dotis.
 100 Tit. de nuptijs. 329
 101 Tit. de iure contracti matrimonij, quod est inter virum, & vxorem constante matrimonio. 337
 102 Tit. de actione, qua vxor virum, & è conuerso vir vxorem petit. 338
 103 Tit. de causis de quibus matrimonium soluitur.
 104 Tit. de actione ad matrimonium dissoluere, & de accusatione matrimonij. 343
 105 Tit. de iure matrimonij soluti. 344
 106 Tit. de secundis nuptijs. 345
 107 Tit. de concubinis. 347
 108 Tit. de cõsacrationibus, & benedictionibus. 348
 109 Tit. de sepultura. 351
 110 Tit. de hæreticis. 354
 111 Tit. de causis ex quibus accusatio hæresis competit, vel de ea sit inquisitio formanda. 356
 112 Tit. de simoniacis, & de simonia. 363
 113 Tit. de pœna simoniæ. 371
 114 Tit. de iudæis, & saracenis. 373
 115 Tit. de paganis. 374
 116 Tit. de manicheis. 174
 117 Tit. de pluribus hæreticorum sectis. 374
 118 Tit. de schisma, & schismaticis. 376
 119 Tit. de orphanotrophijs, & alijs similibus collegijs. 380
 120 Tit. de concilijs. 380
 121 Tit. de visitationibus. 384
 6 Tit. de rebus Imperatoris, & fisci. 391
 7 Tit. de actionibus fisci. 394
 8 Tit. de censibus, & tributis. 395
 9 Tit. de exigendis, ac suscipiendis censibus, & tributis. 397
 10 Tit. de tributis, & alijs fisci speciebus transmittendis, & transfereendis. 398
 11 Tit. de vectigalibus, & commissis. 398
 12 Tit. de administratione, & alienatione rerum fiscalium. 400
 13 Tit. de venditione, & alienatione rerum fiscalium. 401
 14 Tit. de locatione, & iure emphyteotico rerum fiscalium. 302
 15 Tit. de priuilegijs fisci, & vestitu Cæsaris. 403
 16 Tit. de iure militari. 404
 17 Tit. de militibus eligendis, & recipiendis. 410
 18 Tit. de priuilegijs militum. 411
 19 Tit. de officijs, & delictis militum. 412
 20 Tit. de rebus militaribus. 415
 21 Tit. de iure ciuitatum, & primum de personis earum tum publicis tum priuatis. 416
 22 Tit. de defensoribus ciuitatum.
 23 Tit. de duumuiris. 418
 24 Tit. de decurionibus, & curialibus. 418
 25 Tit. de legatis, & legationibus. 422
 26 Tit. de actore vniuersitatis, vel syndico. 422
 27 Tit. de curatore Reipublicæ. 423
 28 Tit. de collegijs, & corporibus. 523
 29 Tit. de professoribus artium liberalium, & doctoribus. 424
 30 Tit. de Philosophis. 424
 31 Tit. de medicis. 425
 32 Tit. de alijs varijs collegijs. 425
 33 Tit. de rebus ciuitatum. 426
 34 Tit. de rebus ciuitatum alienandis, & locandis. 427
 35 Tit. de actionibus aduersus ciuitatem. 427
 36 Tit. de operibus publicis. 428
 37 Tit. de pratorijs. 428
 38 Tit. de muris ciuitatum. 429
 39 Tit. de statuis, & imaginibus. 429
 40 Tit. de aquæ ductibus, & fontibus. 430
 41 Tit. de operibus, & ædificijs priuatis. 432
 42 Tit. de re frumentaria ciuitatum, seu de annonâ.
 43 Tit. de alijs rebus ciuitatum tam publicis, quam priuatis, & de ciuitatum priuilegijs. 434
 44 Tit. de actibus ciuitatum. 435
 45 Tit. de muneribus, & honoribus. 436
 46 Tit. de muneribus, & honoribus iniungendis, & nominatione faciendâ. 438
 47 Tit. de excusationibus, & immunitatibus. 442
 48 Tit. de cursu publico, & munere nauiculario. 447
 49 Tit. de actionibus popularibus. 450
 Clerici an postulare, seu aduocationis munus possint exercere.

TITVLI LIBRI QVARTI.

- 1 Tit. de iure Imperatoris, & fisci, & primum de personis. 387
 2 Tit. de Comite atque Palatinis sacrarum, & priuatarum largitionum. 387
 3 Tit. de aduocato fisci. 388
 4 Tit. de excusationibus, & susceptoribus tributorum, & censuum fisci. 389
 5 Tit. de alijs pluribus Imperatoris, & fisci personis atque ministris. 389

INDEX ALPHABETICVS

Totius Operis Titulos continens.

A bate.	236	Curatore Reipublice.	423
A bbatissa, & Priorissa.	240	Curfu publico, & munere nauiculario.	447
A bolitionibus.	44	Custode.	234
A colytis.	233		
A ctibus publicorum iudiciorum.	38	D	
A ctibus, & officijs iudicis.	39	D ecurionibus, & Curialibus.	418
A ctibus Ciuitatum.	435	Defensoribus Ciuitatum.	
A ctibus Ecclesiasticis.	260	Diaconis, seu Leuitis.	232
A ctione, & exceptione iurisurandi.	134	Diaconissa.	240
A ctione, & exceptione laudi, & compromissi.	182	Dignitate, ac reliquo iure magistratus.	17
A ctione iudicari.	160	Dilationibus.	101
A ctione qua uxor uirum, & e contra uir uxorem petit.	338	Discipulis Christi, & Petro, & Paulo.	222
A ctione ad matrimonium dissoluendum, & de accusatione ma-		Diuinis officijs, & sacris ministerijs.	276
rimonij.			
A ctionibus fisci.	343	E	
A ctionibus aduersus Ciuitatem.	394	E ccliesijs adificandis.	249
A ctionibus popularibus.	427	Edendo.	99
A ctore, & reo.	450	Elemosynis.	313
A ctore, & reo, nec non de re litigiosa.	79	Episcopis.	228
A ctore P'niuersitatis, uel Syndico.	93	Eremitis.	239
A dministratiōe, uel alienatione rerum fiscalium.	93	Esorcistis.	238
A ssessoribus, & ministris iudicium.	422	Exactoribus, & susceptoribus tributorum, & censuum fisci.	389
A duocatis.	400	Excusationibus, & immunitatibus.	442
A duocato fisci.	84	Exceptionibus dilatorijs, & recusatoria iudicis.	102
A lys qualitatibus iudicium eligendorum.	86	Excommunicatione, & interdicto Ecclesiastico.	31
A lys rebus Ciuitatum, tam publicis, quam priuatis, & de Ciui-	388	Executione sententia reo damnato.	45
ratum priuilegijs.	74	Executione rei iudicata.	165
A lys pluribus Imperatoris, & fisci personis, atq; ministris.	434	Exigendis, ac suscipiendis censibus, & tributis.	397
A lys varijs collegijs.	389	Exilio, & relegatione.	35
A ltaribus.	425	Extraordinarijs cognitionibus.	178
A necedentibus ordinationem.	251		
A poctisarijs.	197	F	
A pparitoribus, & ministris iudicium.	240	F also in testimonio.	63
A ppellationibus.	22	Falso in moneta, & nummis.	64
A qua lustrali.	143	Falso pondere, & mensura.	64
A queductibus, & fontibus.	253	Falso in nomine, & conditione, item in signis, & titulis.	64
A quibus ordinandi ubi, & quando.	430	Forma, & modo appellandi.	148
A quibus diuina officia peragenda.	282		
A quibus missa, & ubi sit celebranda.	277	H	
A rchidiaconis.	279	H ereticis.	354
A rchiepiscopis, & Metropolitanis.	230		
A rchipresbyteris, & Decanis.	228	I	
	230	I eiunio.	314
B	287	I nfamia.	47
B aptizandi munus, quibus competat.		I nstrumentis.	20
		I udicij publicis in genere.	23
C		I udicij priuatis.	68
C amparis.	251	I udicio fisci.	108
C ardinalibus.	226	I udicatum solui.	111
C ausis generalibus publicorum iudiciorum.	26	I udais, & Sarracenis.	373
C ausa nullitatis.	151	I ure, & legibus in genere.	1
C ausis, ex quibus matrimonium dissoluitur.	356	I ure, & legibus.	5
C ausis ex quibus accusatio haresis competit.	104	I urisdictione.	16
C autiōibus, & satisfationibus hinc inde in iudicio praestan-	71	I urisdictione delegata.	16
dis.	104	I uramento calumnia, & alijs huiusmodi iuramentis.	114
C eco, surdo, & muto, furioso, impubere, & infirmo prohibito iu-	71	I ure patronatus.	248
dice non dando.	395	I ure contracti matrimonij, quod est inter uirum & uxorem	
C ensibus, & tributis.	265	constante matrimonio.	337
C haritate quid credendum sit, & docendum.	220	I ure matrimonij soluti.	344
C hristo.	229	I ure Imperatoris, & fisci, & primum de personis.	387
C horepiscopis.	90	I ure militari.	404
C itatione.	191	I ure Ciuitatum, & primum de personis eorum tum publicis,	
C lericis, & monachis in genere.	209	tum priuatis.	416
C lericis, & monachis in specie, & primum de Episcopis.	196	I ureiurando.	131
C lericis, & a quibus ordinandi ubi, & quando.	423	I ustificatiōe, & peccatorum remissione.	262
C ollegijs, & corporibus.	387		
C omite, atque Palatinis sacrarum, & priuatarū largitionū.	179	L	
C ompromissi.	97	L egato Papa.	225
C ontumacia, & absentia citati.	128	L egatis, & legationibus.	422
C onfessi, & interrogatiōibus in iure faciendis.	300	L ege Iulia de vi publica, & priuata.	51
C onfessione.	380	L ege Cornelia de Sicarijs, & Veneficijs.	53
C oncilijs.	272	L ege Pompeia de parricidijs.	55
C onconiōibus, & personis concionatorum.	347	L ege Flauia de Plagiarijs.	56
C oncubinis.	348	L ege Iulia de adulterio, & stupro.	57
C onsecrationibus, & benedictionibus.	297	L ege Cornelia de falsis.	62
C ontritiōe cordis.		L ege prohibito iudice non dando.	71
		L ictoribus.	233
		L ignis Ecclesie destructa, uel Ecclesia dedicatis.	254
		L itis contestatione.	114
		L ocatione, & iure emphyteotico rerum fiscalium.	401

Index Titulorum:

<p>M <i>Magistratibus in genere.</i> <i>Magistratibus in specie.</i> <i>Maleficijs mathematicis, & ceteris similibus.</i> <i>Manicheis.</i> <i>Medicis.</i> <i>Militibus eligendis, & recipiendis.</i> <i>Missis.</i> <i>Missis ubi, & à quibus sit celebranda.</i> <i>Missis quando, & quomodo celebranda.</i> <i>Miscellanea actorum Ecclesiasticorum.</i> <i>Missione in possessionem rei seruanda causa.</i> <i>Mulieribus Ecclesiasticis, & sanctimonialibus.</i> <i>Muneribus, & honoribus.</i> <i>Muneribus, & honoribus iniungendis, & nominatione facienda.</i> <i>Muris Ciuitatum.</i> <i>Mutando procuratore.</i></p> <p style="text-align: center;">N</p> <p><i>Nigris Monachis.</i> <i>Notatione, qua fit per litis contestationem, seu de exceptione rei iudicata, & in iudicium deducta.</i> <i>Nuptijs.</i></p> <p style="text-align: center;">O</p> <p><i>Oblationibus.</i> <i>Oeconomo, & Vicedomino.</i> <i>Officio appellantis de euentu appellationis, & consequentia.</i> <i>Officijs, ac delictis magistratus.</i> <i>Officijs clericorum, & monachorum, & de causis, ex quibus clericatus amittatur.</i> <i>Officijs Episcoporum.</i> <i>Officio poenitentis.</i> <i>Officijs, & delictis militum.</i> <i>Operibus publicis.</i> <i>Operibus, & adificijs priuatis.</i> <i>Oratorijs priuatis.</i> <i>Orationibus.</i> <i>Ordine cognitionum, & officio iudicis.</i> <i>Ordine in distribuendis Magistratibus seruando.</i> <i>Orfanotrophijs, & alijs similibus collegijs.</i> <i>Ostiaro.</i> <i>Ostarijs.</i></p> <p style="text-align: center;">P</p> <p><i>Paganis.</i> <i>Papa.</i> <i>Papa eligendo.</i> <i>Parabolans.</i> <i>Parochis.</i> <i>Patriarchis, & primatibus.</i> <i>Peccatis.</i> <i>Pœna simoniae.</i> <i>Pœna remissione.</i> <i>Pœnis, & alijs, qua in adulterij, et stupri accusatione eueniunt.</i> <i>Pœnis.</i> <i>Periurio.</i> <i>Personis iudiciorum, & primum de iudice.</i> <i>Philosophis.</i> <i>Pluribus hereticorum sectis.</i> <i>Potestate, & officio Procuratorum.</i> <i>Postulantibus.</i> <i>Prædicatoribus.</i> <i>Præuicatoribus.</i> <i>Præposito.</i> <i>Presbyteris.</i> <i>Prætorijs.</i> <i>Primitijs.</i> <i>Primicerio.</i> <i>Primum iudiciorum euentibus, & primum de calumniatoribus.</i> <i>Priore.</i> <i>Priuegijs Ecclesia.</i> <i>Priuegijs clericorum, & monachorum, nec nõ de illorum rebus.</i> <i>Priuegijs, & potestate Episcoporum, & aliorum pralatorum.</i> <i>Priuegijs fisci, & vestitu Cæsaris.</i> <i>Priuegijs militum.</i> <i>Priuegijs creditorum, seu qui in bonis creditoris potiores habeantur.</i> <i>Procuratoribus.</i> <i>Probationibus.</i> <i>Professoribus artium liberalium, & Doctoribus.</i></p>	<p><i>Psalmistis, seu cantoribus.</i> <i>Publicatione honorum.</i> <i>Publicis iudicijs, & specie, & primum de lege Iulia maiestatis.</i></p> <p style="text-align: center;">Q</p> <p><i>Quando, & intra quantum tempus sit appellandum.</i> <i>Qua pœna cuique delinquenti sit irroganda.</i> <i>Quæstionibus, & tormentis.</i> <i>Quibus competat ius appellandi.</i> <i>Qui, & qualis ordinandi.</i> <i>Qui, & qualis sunt Episcopi, & Pralati eligendi.</i></p> <p style="text-align: center;">R</p> <p><i>Raptu feminarum.</i> <i>Rationibus edendis.</i> <i>Ratam rem habere, & de ratihabitione.</i> <i>Rebus Ecclesia in genere.</i> <i>Rebus Ecclesia non alienandis.</i> <i>Rebus Ecclesia in corporalibus in specie, & primum de decimis.</i> <i>Rebus Imperatoris, & fisci.</i> <i>Rebus militaribus.</i> <i>Rebus ciuitatum.</i> <i>Rebus ciuitatum alienandis, & locandis.</i> <i>Reconuentionibus.</i> <i>Re litigiosa non alienanda.</i> <i>Re litigiosa sequestranda.</i> <i>Re iudicata.</i> <i>Re frumentaria Ciuitatum, seu de annonâ.</i> <i>Reliquijs, & ueneratione Sanctorum.</i> <i>Relationibus, & causam ad superiorem iudicem remittenda.</i> <i>Restitutione in integrum, & alijs remedijs.</i></p> <p style="text-align: center;">S</p> <p><i>Sacramentis in genere.</i> <i>Sacramentis.</i> <i>Sacramento baptismi, & eius effectu.</i> <i>Sacramento confirmationis, seu manus impositionis.</i> <i>Sacramento Eucharistia.</i> <i>Sacramentum Eucharistia quando, sit offerendum, & sumendum quomodo, & quoties.</i> <i>Sacramento poenitentia.</i> <i>Sacramento extrema Vñtionis.</i> <i>Sacramento ordinis.</i> <i>Sacramento matrimonij.</i> <i>Sacrario.</i> <i>Sacrista.</i> <i>Sacrorum librorum lectione.</i> <i>Satisfactione.</i> <i>Schisma & schismaticis.</i> <i>Secundis nuptijs.</i> <i>Sententia ab arbitro dicenda.</i> <i>Separatoribus.</i> <i>Sepultura.</i> <i>Simoniacis, & de simonia.</i> <i>Sportulis iudicum.</i> <i>Statuis, & imaginibus Sanctorum.</i> <i>Statuis, & imaginibus.</i> <i>Subdiaconis.</i> <i>Sumptibus, & expensis præstandis.</i></p> <p style="text-align: center;">T</p> <p><i>Tesaurario.</i> <i>Tempore, ordine, & modo celebrandorum diuinorum officiorum.</i> <i>Tergiuersatione accusatoris.</i> <i>Testibus.</i> <i>Transactionibus.</i> <i>Transactione alimentorum.</i> <i>Tributis, & alijs speciebus transmittendis, & transuehendis.</i> <i>Triumuiris.</i></p> <p style="text-align: center;">V</p> <p><i>Varijs ordinibus Monachorum, & primum de mendicantibus.</i> <i>Vasis, & vestimentis Ecclesia.</i> <i>Vectigalibus, & commissis.</i> <i>Venditione bonorum debitoris.</i> <i>Venditione, & alienatione rerum fiscalium.</i> <i>Vicarijs adiutoribus, apparitoribus, & ministris iudicum in genere.</i> <i>Vicario, & Officiali.</i> <i>Visitationibus.</i> <i>Vuris.</i></p>
---	---

I. N. D. E. X REKVM. ET SENTENTAIRVM IN HOC OPERE CONTENTARVM.

Prior numerus paginam, posterior notas marginales titulorum indicat.

A

Abbas eligendus debet esse profectus, & instructus in regula monachali. 214. 36. limitatur. nu. 37

Abbas an sine consensu capituli administrat. 216. 20

Abbates quomodo eligendi. 236. 1

Abbas non est ordinandus alterius monasterij monachus. limitatur. 236. 2

abbas qualis quomodo, & à quibus ante concilium eligebatur. 236. 4

abbas quando, & à quibus remouendus. 236. 6

abbas est sub potestate episcopi. 236. 7

abbas monachum alienum non debet admittere. 236. 9

abbates ad quæ teneantur. 236. 10

abbas non dispensat cum proprietario monacho. 236. 11

abbates compadres esse non possunt, nec habere commatres. 287. 26.

abbates an sint conuocandi in concilium. 382. 35

abbatissa non potest monialem consecrare. 239. 7

abbatissa {
Priorissa { electio, & officium ætas. 240. 1

abiuratio schismaticorum. 378. 13

ablata restituenda pro iustificacione. 264. 36

abolitio accusatore mortuo fit abolitio. 27. 21

abolitio eximit à damnatione. limitatur. 27. 26

abolitio pecunia extorta non eximit. 27. 27

abolitio vi subsistat requisita 27. 29

abolitio sine remissione partis non datur. 27. 30. limitatur in Principe. 27. 31

abolitio subreptitia non subsistit. 27. 32

abolitio non extinguit calumniam. 42. 13

abolitio quot modis fiat. 44. 2

abolitio publica quæ crimina non comprehendat. 44. 3

abolitio per pecuniam nulla. 44. 4

abolitio ex falsa causa, vel inuito accusatore nulla. 44. 5

abolitio singulorum criminum petenda. 44. 6

abolitio causa cognita concedenda. limitatur. 44. 7

abortum causans punitur. 54. 14

abrahæ mendacium saluatur quando vxo rem dixit sororem. 311. 18

absens magistratus non accusatur, nec absens pro Republica. 26. 14

absens, & inde sensus non est damnandus. 39. 5

absente impetrante peremptorium circumducitur, nec vlla fertur sententia. 97. 11

absentem reum qui possunt defendere. 97. 12

absentes testes non temere euocandi. 124. 11

absente iudice appellatur coram Notario, & testibus. 148. 6

absens damnatus statim habita notitia debet appellare. 155. 33

absens iusta causa reuersus defensionem suscipere volens intra annum possessionem recipit. 169. 25

absens reipublicæ causa bonorum venditionem non patitur. 172. 9

absentia superueniens liberat procuratorem ab onere defendendi. 91. 12

absentiæ exceptio absenti, non presentibus prodest. 155. 36

absentia patroni non causat nullitatem. 157. 101

absentia coniugis non potest esse causa soluendi matrimonium, donec certum est coniugem viuere posse. 341. 38

absolutionem ab excommunicatione per vim extorquens excommunicatur. 32. 18

absolutio excommunicatis an danda sit. 34. 65

absolutione dignus qui reuelat, & si sit correus. 50. 14

absolutio amborum adulterorum quando nemini profit. 59. 42

absolutio potest dari ex intervallo post confessionem. 301. 13

absolutio quando non fit danda confessio. 302. 28

absolutio in articulo mortis nemini deneganda. 309. 63

absolutio data ab excommunicatione aliquo dato, vel accepto. 200. 16

Inden Galganssi.

pro simoniaca. 367. 33

absolutus non accusatur. amplius de eodem delicto. 27. 24. limitatur. 27. 25

absoluto accusato quid iuris. 42. 2

absoluto vno an alteri profit absolutio. 59. 41

absolutus per collusionem procuratoris quid iuris. 93. 34

abstinens à bonis patris non fit infamis. 48. 15

absurdum quod imperiti peritis præferantur. 74. 5

abundans non vitiat, omissum sic. 122. 30

acceptilationis ius, & apocæ. 122. 46

acceptores personarum iudices non debent esse. 75. 14

accidens supplens causam post litem contestatam venit in iudicium. 155. 44

accipere volens promissum ex nullo dato retento, vel promisso non annullat transactionem. 187. 32

acolyti vnde dicti, & eorum munus. 233. 1

acolyti ordinandi modus. 233. 3

accommodans falsa pondera punitur. 64. 4

accusans episcopum, vel ecclesiam monitione non præmissa excommunicatur. declaratur. 31. 12

Pluribus accusantibus vnus eligendus. 60. 65

accusari mulieres non possunt cum limitationibus, & declarationibus. 33. 6

accusare non potest qui quinquaginta in bonis non habet. 24. 9

Pecunia accusare non licet. 24. 14

accusare non potest qui duos reos habet. limitatur. 24. 15

accusare non potest qui cum bestijs pugnavit. 24. 16

accusat omnis qui vult in rapto. 53. 6

accusant extranei de adulterio post maritum, & patrem negligentes. 60. 64

accusare de hæresi quilibet potest. 355. 11

Qui destitit accusatione ulterius non accusat. 24. 22

Morte delinquentis accusatio extinguitur. 26. 17. limitatur in aliquibus delictis, & lata sententia.

accusatio iure mariti de adulterio competit intra 60. dies de noctis. 59. 55

accusatio iure extranei de adulterio quando competat. 59. 56

accusatio adulterij cessat retenta vxore. 60. 58

accusatio adulterij cessat reducta vxore. 60. 59

accusatio adulterij contra quos competat 60. 69

accusatio mulieris veritatis nomine mixta in possessionem differtur. 61. 76

Falsi accusatio 20. annis præscribitur. 65. 25

accusatio, vel actio ad matrimonium dissoluendum quando exten. 343. 4

accusatio, & actio in iudicio dissolutionis matrimonij cui competit. 343. 8

accusatio hæresis ex quibus causis competit. 356. 1

accusatio simoniæ competit omnibus volentibus accusare etiam foeminis. 370. 70

accusationes simoniæ diriguntur contra dantes recipientes, mediatores, & alios. 370. 73

accusatio aduersus apostatas perpetua, nec eorum morte finitur. 376. 9

accusatio publica nomine annonæ introducta, & contra quos. 433. 12

Morte extinguitur accusatio adulterij. 59. 38

accusator forum rei sequitur. 25. 34

accusatore mortuo fit abolitio. 27. 21

accusator iudicio non finito intra tempus repellitur. 27. 23

accusator tenetur inscribere, & cauere. 38. 1

accusator, vt reus pariter custodiendus. 38. 5

accusator, & reus in læsæ maiestatis crimine torquentur. 41. 28

Torquendi non sunt de domo accusatoris in reum. 41. 24

accusator grauioribus accusatus prius respondet. 138. 13

accusatus de pluribus conuictus non separatim de omnibus iudicandus. 40. 8

accusata quando possit de nouo accusari. 59. 43

A acqui-

acquiritur quoad præsumitur ante, vel post clericatû. 107. 17
 actionis non impetrat exceptio non est in usu. 69. 19
 actio reali ubi res est reperitur. 79. 8. limitatur.
 actio realis ubi est exp. situr. 83. 90
 Pluribus actionibus tentat s. quantitas singularum actio-
 num consideratur. 83. 98
 actio de positi lite finita datur. 95. 13
 actionum instituendarum principium vnde proficiscitur.
 95. 1
 actio de dolo hæredi, & contra hæredem competit. 98. 29
 actio hæc de dolo quam penam infligat. 98. 31
 actio in factum tenetur, qui vi exemit injus vocatum.
 98. 33
 actio ne quis eum quæ, datur etiam contra mandantes, & si plu-
 res. 98. 39
 actionis nomen non edendum, sed factum narratio in scriptis.
 99. 2
 actio cum citatione edenda sumptibus actoris. 92. 21
 actio de rato semel actum amplius agi non potest. limita-
 tur. 106. 21
 actio de rato quibus competat. 107. 22
 actio de rato continet quod interest. 107. 23
 actio de rato tunc competit quando constitat Dominum ra-
 tum non habuisse. limitatur. 107. 29
 actio ex stipulatu iudicio filii cui denegetur. 110. 37
 actio iudicio filii qualiter ad hæredes transeat. 110. 42
 actio iudicio filii quid contineat. 110. 43
 actio iudicatum solui ut competat requisita. 111. 9
 actio iudicatum solui an competat ex alterius stipulatione.
 111. 10
 actio ob rem non defensam quando competat, vel non.
 112. 30
 actio iudicatum solui quibus competat, & contra quos.
 113. 38
 actio iudicatum solui quid, & quantum contineat. 113. 39
 actio iudicatum solui quando competat. 113. 40
 actio, vel exceptio datur ex iurando delato, vel relato. li-
 mitatur. 134. 1
 actio iurifurandi & exceptio, & debeatanti, & referenti com-
 petit. 134. 6
 actio, vel exceptio ex iurando datur si facta probatione
 competisset alias non, ut in exemplis. 136. 32
 actio iurifurandi quid contineat, & debeat ex ea. 136. 39
 actio in factum oritur ex iurando, & alie actiones.
 136. 40
 actio iudicati contra tutorem transfertur in pupillam.
 160. 139
 actio iudicati ex re iudicata oritur. 160. 1
 actio iudicati competit reo damnato. 160. 2
 actio iudicati tam ex personalis, quam reali competit.
 160. 4
 actio iudicati competit ex sententia confirmante. limitatur.
 161. 5
 actio iudicati competit etiam contra fideiussorem. 161. 10
 actio iudicati procuratore condemnato competit contra Do-
 minum. 161. 11
 actio iudicati rei persecutionem continet. 161. 12
 actione iudicati veniunt, & versus ex mora. 161. 16
 actio iudicati quando competere incipiat. 161. 19
 actio iudicati est perpetua. 161. 23
 actio iudicati habet affinia remedia. 162. 24
 actio personalis, & realis differunt. 162. 6
 actio una quandoque aliam non consumit. 163. 19
 actiones plures competere possunt. 163. 20
 actio quæ per exceptionem repellitur non sufficit ad vendi-
 tionem bonorum debitoris. 172. 17
 actio de positi apud argentarium præfertur alijs. 175.
 24
 actione de positi non continetur summa data ad lucrum.
 175. 25
 actio ex compromisso datur. limitatur. 179. 2
 actio, & exceptio competit ex compromisso, si fides non præ-
 stetur. 182. 1
 actio compromissi competit si tempore, vel loco non assuerit.
 182. 2
 Locus, & dies quis inest in compromisso. 182. 3
 Locus inhonestus non inest compromisso. 182. 4
 actio de dolo in compromisso datur. 183. 9
 actio ex compromisso facta alieno nomine oritur. 183. 15
 actio datur ex pæna, committitur, si sententiæ non pareatur.

183. 18
 actio de compromisso datur ei, qui compromisit, penamque
 stipulatus est. 185. 64
 actio, vel exceptio ex compromisso ad penam ex stipulatu.
 datur. 185. 69
 actio de dolo ex compromisso competit. 185. 71
 actio repetendæ dotis matrimonio soluto patri, & filie com-
 munitur competit. 320. 50. declaratur. 51
 actio dotis post patris obitum soli filie accrescit, & consolida-
 tur. 320. 54
 actio dotis matrimonio soluto patre superstite acquiritur
 soli filie hæc statuto exclusivo foeminarum ab hære-
 ditate patris propter dotem, quia tunc succedit loco legi-
 timæ. 320. 55
 actio dotis ex pacto nudo oritur contra promittentem si filia
 fuit præsens. 321. 61
 actio dotis statim acquiritur filie per promissionem.
 321. 62
 actio dotis non oritur ex matrimonio, sed ex promissione.
 321. 67
 actio de dote quod sit communis patris, & filie quomodo in-
 telligatur. 324. 8
 actio quæ virtute statuti competeat viro soluto matrimo-
 nio competit etiam mulieri, cuius interest suam habere do-
 tem. 327. 78
 actio oritur ex contractu conditionali. 328. 81
 actio oritur ex contractu matrimoniali ad uxorem, vel virum
 recuperari. 328. 1
 actio, & accusatio competit ad dissoluen. matrimonium, &
 quæ. 343. 2
 actio de dolo datur contra mandatarium, qui accepta pecuniâ
 funis non fecit. 351. 10
 actio quando queratur filio ad id quod tacite incapaci reli-
 ctum est. 392. 3
 actio fisci est prius discutienda quam priuati si concurrant ad
 eandem hereditatem. 394. 9
 actio in rem quæ incidit in commissum datur. 400.
 44
 actio contra magistratum datur. 417. 17
 actio de deiecto, & effuso, posito, & iuspensio pro via tuenda
 competit. 449. 19
 actio popularis quæ, & ad quid introducta. 450. 1
 actio popularis quibus competit. 450. 2
 actio popularis competit ecclesie. 450. 4
 actio popularis datur contra clericos. 450. 5
 actor debet sequi forum rei. 79. 5
 actoris dignitas non mutat forum rei. 80. 10
 actor rerum priuatarum habet iudicem Præsidentem. 28.
 70
 actor reconuenitur coram eodem iudice. 84. 108
 actor ciuitatis procuratorem non dat. 89. 31
 actor potest agere tam cum Domino, quam cum procurato-
 re. 90. 59
 actor vniuersitatis eam defendere tenetur. 92. 21
 actoris officium quod. 93. 1
 actorum succumbentium pæna. 93. 2
 actori non licet quod non licet reo. 93. 4
 actor, & reus prohibentur ingredi domum iudicis.
 93. 8
 actor, & reus quis sit ubi dubitatur. 93. 10
 actor, & reus rem litigiosam prohibentur alienare.
 94. 14
 actor in possessionem bonorum litigantis mittitur, vel reus
 mulctatur. 97. 14
 actor absens aliquando expensis, & damno coercetur. limita-
 tur. 97. 17
 actor actionem edere debet. 99. 1
 actor quæ vsurus non est non tenetur edere. 99. 13
 actor non tenetur edere quæ reus habet. 99. 14
 actor pro legato edit non totum testamentum, sed partem ubi
 legitur legatum. 99. 15
 actor, reus aduocatus, rector curator vtriusque partis iurat de
 calumnia. 115. 6
 actoris rei aduocati iuramenti forma. 115. 7
 actor de calumnia non iurante ei denegatur actio. 115.
 15
 actor actionem, reus exceptionem probare debet. limitatur.
 117. 28
 In mixtis vterque actor, & reus probare debet. 117.
 25
 actore

- actore plus petente reus iurando non debere non peierat.** 133.20
actor datus appellat, curator prosequitur, & minor factus maior. 146.8
actor, & syndicus ciuitatis inter publicas personas numeratur. 422.1
actor dari potest ad omnia peragenda. 423.5
actor acquiri ciuitati etiam actionem. 423.6
actor pro quacunque controuersia nondum orta an dari possit. 423.7
actor datus post prohibitus non agit. 423.9
actor ex quibus causis mutari potest. 423.10
actor fungitur partibus procuratoris. 423.11
actorem, & syndicum quibus habere permiffum. 423.12
actor pro Republica, seu vniuersitate non pro singulis interuenit. 423.13
acta publica ciuilia, & criminalia edenda. 99.17
actum quod iure non subsistit non valet. 121.30
acta cum appellatione ad iudicem appellationis transmittenda. 149.12
acta, & instrumenta contra fiscum non sunt edenda. 403.3
actus de sui natura irreuocabilis factus in testamento non reuocatur reuocato testamento. 322.77
actus sui natura irreuocabilis in testamento quod fit non vitatur vitato testamento. 326.46
adam ad imaginem, & similitudinem Dei factus quomodo intelligatur. 270.57
adam quibus bonis à Diabolo peccato spoliatus. 270.60
agricola primus adam omnium parens. 433.1
adesse dicitur qui mittit procuratorem. limitatur. 183.7
adiens hereditatem pupillus contrahere videtur. 172.4
adimens legata manu sua de falso non tenetur. 63.28
Patris administratio nemini danda. 8.17
administratio bonorum ecclesie competit prebato. 241.6
administrator ciuitatis recte pro ea transigit. 186.9
admonitus incorrigibilis excommunicatur. 31.11
adnotatio rei quomodo facienda. 38.6
adnotatio rei quando facienda. 38.7
adnotatione abolita fiscus non vindicat bona. 38.12
adnotationis alter modus datur. 38.15
Requirendus adnotatus non veniens an infamis. 48.23
adolefcentium consilia periculosa. 72.11
adoptans Decurionem onus suscipit. 440.61
adoptione ius originis non mutatur. 439.25
adoptiuus ad quæ munera teneatur. 439.22
adoptiuus non profunt ad vacationem munerum. 443.18
adoratio Crucis. 252.5
adscribens sibi aliquid in testamento tenetur de falso limitatur, & declaratur. 62.11
adscribens filio, vel seruo aliquid in testamento tenetur de falso. limitatur. & declaratur. 62.12
adscribens extraneo non tenetur de falso. 62.13
adscribens sibi sub conditione quæ non est in eius potestate impure adscribit. 63.16
adscribens sibi cum onere restituendi non capit. 63.17
adscribens sibi legatum inutile poena tenetur. 63.18
adscribens quod sibi debetur venia dignus. 63.19
adscribens se tutorem an erit tutor. 63.20
adscribens sibi cum subscriptione testatoris poena non tenetur, & potest capi. 63.21
adscribi nec in militis testamento quicquam sibi à se potest. 63.26
adscribere sibi quis nec in codicillis potest. 63.27
adulter. Seruus, & adulter non accusat. 59.48
adulter potest retineri per horas viginti. 62.14
adulteri, & fautores simul accusari possunt. 60.72
adulter prius potest accusari, & è contra. 60.73
adulteram volens prius accusare denunciare ei debet. 60.74
adulteri penitentes possunt nuptias contrahere. 332.71. limitatur. nu. seq.
agrotantes adulti qui respondere non possunt aliorum testimonio baptizandi. 287.7
adulterans monetam punitur. 64.6
adulterium. Stuprum, & adulterium in virginem, & viduam punitur. 58.27
adulterium, & stuprum promiscue accipitur. 57.2
alloquens cum vxore alicuius post tres denunciations de non alloquendo adulterio tenetur. 58.11
adulterium, & stuprum cum serua, & ancilla committitur, & è contra cum Domina seruus. 58.26
adulterium matrimonio non aboletur. 59.36
Marito adulterij accusatio competit. 59.47
adulterium per vim transit in raptum. 61.12
adulterium, tollitur abolitione. 59.44
adulterium quinquennio prescribitur. 59.45
adulterium per vim, & incestus cum adulterio non prescribitur quinquennio. 59.46
adulterij crimen, vel fornicationis non committit quæ violentiam passa est. 340.11
Deserta accusatione, vel finita non accusatur amplius de adulterio. limitatur. & declaratur. 59.40
De adulterio ante matrimonium maritus non accusat. 59.51
De adulterio post diuortium commisso non accusat. limitatur. 59.52
De adulterio commisso apud hostes non accusatur. 59.53
adulti prius in fide instituendi, & postea baptizandi. 287.19
adulorum in baptismo quæ seruanda. 287.20
aduocatione interdicta quid interdictum. 29.21
aduocatione interdictis postulare prohibetur. 86.17
aduocatio dicitur tempus. 87.3
aduocationem prestare quid est. 87.4
aduocatio pro aduocatis accipitur. 87.6
aduocatio pro ordine aduocatorum. 87.7
aduocatione, & foro interdiceret quid est. 87.8
aduocatione litem instruere quid est. 87.9
aduocationes infide quæ sunt. 87.10
Improbata aduocatio quæ dicitur. 115.8
aduocati patienter audiendi. 21.23
aduocatus dandus non habenti. 21.24. & c. generali. 25. quæst. 1.
aduocati prauaricatio. 43.5
aduocati an sint iudices eligendi. 76.34
aduocatus fisci contra fiscum non postulat. limitatur. 86.22
aduocati qui sunt, & laudes eorum. 86.1
aduocati militibus comparantur. 86.2
aduocatos pretor dabat. 87.5
aduocatorum. certus numerus. 87.11
aduocati qui constituendi sint. 87.12
aduocatus, & procurator quid ultra quam causa deposcit dicere non debet. 87.18
aduocatus ratione, non probris certat. 87.19
aduocatus agit quod causa desiderat. 87.20
aduocati domi debent residere. 87.22
aduocati functiones prouinciales ne suscipiant. 87.23
aduocati cum cliente pacisci prohibentur. 87.24
aduocati oblatum à cliente libenter accipiunt. 87.25
aduocati non debent patrocinium denegare petentibus. limitatur. 87.26
aduocatus partem susceptam non potest relinquere, & aduersario adherere. 87.27
aduocati sunt immunes à muneribus. 88.37
aduocati clarissimi ordinis Comitum dignitatem sortiuntur. 88.39
aduocato seu procuratore recusante causam iniustam alius istam accipere non potest. 91.8
aduocatorum, & procuratorum actorum succumbentium poena. 93.2
aedes sacras, & opera publica custodienda. 20.19
aedes ecclesie quamuis ruinose non possunt alienari. 243.18
aediles. 18.15
aediles qui, & eorum potestas. 20.17
aedificium ecclesie oratorij iussu testatoris faciendum quanto tempore absoluen. & quid si non absoluat. 249.14
aes alienum damnati ex bonis suis soluitur. 46.11
aeris precia quomodo commensurentur auro. 397.8
aestimatio delicti ex post non crescit. 37.26
aestimatio rei, quæ in commissum incidit datur quandoque. 400.45
aestimatio grani per iniuriam facti, quid iuris. 433.11
aetas non excusat à stupro, vel adulterio. 58.28
aetas qualiter probetur. 119.23
aetas quæ in ordinibus requiratur. 195.33
aetas episcopi non minor annorum. 30.213.11
aetate qualibet supra pubertatem nuptiæ conceduntur. 333.100
aetas 70. annorum ab honoribus non excusat. limitatur. 443.9
Minor aetas non prodest maioribus, & si correis 158.122
affectantes episcopatum non sunt eligendi. 214.38
A 2 affinis

affinis testis idoneus non est. limitatur. 126.64
 affines qui dicantur eorum genera, & inter quos nuptiæ sint prohibita. 331.49.50
 affinitas liberat procuratorem ab onere defendendi. 91.13
 affinitas contrahitur per sponsalia etiam nuptijs non secutis. 331.52
 Affinitas an contrahatur ex sponsalibus nullis. 331.53
 Affinitas contracta per adulterium, stuprum, fornicationem, est impedimento. 331.55. limitatur. 56
 affirmanti non negandi incumbit onus probandi. 116.6
 affirmanti incumbit onus probandi. 116.15
 affirmans non posse probare cadit à causa. limitatur. 117.22
 agens contra unum, alterum ex hac illicitatione non conuenit. 110.38
 agens ex testamento postea non agit ex fideicommissio. 163.10
 agenti alia actione, qua antea agit obstat exceptio rei in iudicium deductæ. limitatur. 163.15.17
 agente filio reus cogitur edere acta. 403.7
 agentes in rebus milites fieri non possunt. 410.66
 agentes in rebus excusantur à muneribus. 444.45
 agere. Semel non pluries de falso agi potest. limitatur. 65.16
 agere de eadem re, de qua antea agit quis dicitur. 163.16
 agros vectigales, & non vectigales civitates habent. 434.1
 agri vectigales qui. 434.2
 agri non vectigales qui. 434.3
 aggressorem occidens an teneatur de occiso. 54.23
 agricola primus Adam omnium Parens. 433.1
 agriculturæ ars nobilissima. 433.2
 alchimia iure canonico prohibita. 64.8
 alienans scienter seruum alienum plagio tenetur. 56.4
 alienans seruum suum fugitiuum an teneatur. 56.5
 alienans seruos abum quid iuris. 56.6
 alienans duobus de falso tenetur. 63.31
 alienans ex causa antiquiori, vel conditionis implem. non incidit in vitium litigiosi. 94.10
 alienans non potest alienationem nullam retractare. 144.35
 alienantis nulliter res Ecclesiæ poena. 244.36
 alienari prohibita pro dote permittuntur alienari. 312.28
 alienata in fraudem filii reuocantur. declaratur. in pluribus causis. 395.15
 alienata ab eo qui nondum erat filii debitor non reuocantur. 395.17
 alienatio necessaria non causat vitium rei litigiosæ. 94.9
 alienatio bonorum Ecclesiæ prohibita. 242.1. limitatur, & declaratur. nu. 17. & seq.
 alienatio rei Ecclesiæ in transactione an valeat. 243.12
 alienatio ususfructus rei Ecclesiæ an valeat. 243.16
 alienatio rerum Ecclesiæ prohibita in rebus soli, non in mobilibus. 243.19
 alienatio rei Ecclesiæ nulliter facta non potest confirmari, & quibus casibus valeat. 243.20.21.22.27.28.29
 alienatio Ecclesiæ cum euidenti utilitate subsistit, & cum consensu, vel ratificatione capituli. 244.28.29.30
 alienatio permittitur ex consuetudine, seu statuto laicorum. 244.32
 alienatio quomodo faciendæ, vt valeat etiam in casu permisso. 244.33
 alienatio rei alienatæ ab Imperatore, quæ ad Ecclesiam peruenit omni casu prohibita. 244.34
 alienatio fundi dotalis à marito facta non valet. 345.15. declaratur. 16
 alimentorum transactio vt valeat, necessaria. 189.1
 alimentorum præteritorum transactio non exigit decretum. 189.2
 alimenta præterita quæ sint. 189.3
 alimenta debita ex testamento vel codicillis sine decreto non possunt transigi ex contractu sic. 189.4
 alimentorum transactio fieri potest apud procuratorem Cæsaris si à filio petantur. 189.8
 alimentorum transactio fieri potest apud Præsides. 189.8
 aliud pro alio quando accipi debeat. 160.149
 alloquens cum vxore alicuius post tres denunciations de non alloquendo adulterio tenetur. 58.11
 altarium primi institutores, & erectores qui. 249.1
 altaria de permisso episcopi erigenda. 251.1
 altaria dedicanda, & consecranda. 251.3
 ambitioforum vita quæ. 11.34
 ambitus conuicti poena. 9.16
 ambitus cessat in Principe. 9.17
 ambitus, & simonia pates. 10.24

ambitus ab episcopo vitandus, vt coactus ordinetur. 209.15
 amor excusatur à pena ordinaria. 28.49
 amouendum nihil de conducto fiscali fundo. 402.7
 anathematizatio qualiter ferenda. 31.8
 ancilla si sit vitata, legatus corruptus, serui corrupti est actio legis Aquiliæ, & iniuriarum. 61.13
 animalia Bruta non puniuntur. 28.38
 animalia militum ab omnium pascuis sunt arcenda. 414.61
 animus occidendi vnde colligatur. 54.22
 animi diuitiæ sufficiunt ad omnia. 76.37
 annona militaris qualiter eroganda. 415.5
 annona loco datur pecunia, quibus, & quando. 415.6
 annona erogandæ tempus. 415.7
 annona militatis exigenda, suscipienda, & transferenda. 415.9
 annona ciuiles dantur pro meritis, & variæ sunt distributiones. 433.8
 Extrahendi annonam à solo Principe facultas concedi potest, & moderatur. 433.15
 annus quando incipiat currere. 38.11
 antepochæ quæ sint. 123.49
 antepochæ publicæ. 123.48
 apocrypharij qui, & eorum munus. 240.1
 apolides qui. 29.10
 apostata testimonium non dicit. 126.57
 apostata non gaudet immunitate. 238.39
 apostata a fide si resipiscat non est baptizandus. 288.52
 apostata qui sint, & de eorum poenis. 375.6
 apostata non habent testamenti facultatem. 376.7
 apostata faciens vi, vel suauitudo vltimo supplicio punitur, & bona publicantur. 376.10
 apostata omnium hæreticorum poenis tenentur. 376.11
 apostoli, Literas appellationis quas apostolos appellant dat in dexa quo. 149.4
 Literarum, seu apostolorum sensus qualis sit. 149.5
 Literæ appellationis etiam non petenti dandæ. 149.7
 appellanti sufficit intra tempus apostolos petisse. 149.8
 Iudex negans dare apostolos eo nomine tenetur. 149.9
 apostoli refutatorij dantur, in quibus vitanda verborum. 149.10
 Reuerentiales }
 Conuentionales }
 Dimissorij }
 Testimoniales }
 Dilatorij }
 Tremebandi }
 apostoli dantur. 149.11
 apostolorum præcipui Petrus, & Paulus. 222.4
 apostoli fundamenta sunt Ecclesiæ. 227.4
 apostolorum Petri, & Pauli laudes dona, & merita. 227.5
 Conuentionales apostoli dantur. 149.11
 apparitio, apparitiones animarum ad viuos sunt, permissio Dei. 353.61
 apparitores, & ministri iudicum quot. 22.3
 apparitores qui constituendi. 22.4
 apparitores, seu milites neminem ledant. 22.8
 apparitores Proconsulis qui, & quot. 22.1
 apparitores questorum, & aliorum quot. 22.2
 Præcipuales. 22.3
 Cohortales. 22.4
 Prætorij officium, dignitas priuilegia. 23.5
 Irenarchæ. 23.6
 Principes Agentium. 23.7
 Statores. 23.8
 Decani. 23.9
 Referendarij. 23.10
 Numerarij. 23.11
 Actuarij. 23.12
 Chartularij. 23.13
 Scriuarij. 23.14
 Tractatores, & statuij. 23.15
 Tabularij. 23.16
 appellans ad transmarina excommunicatur. 33.22
 appellans pendente appellatione nondum infamis. 48.29
 appellans contra appellationem attentans habetur pro non appellato. 145.46
 appellans causas appellationis ipse proponere debet. 149.1
 appellanti sufficit intra tempus apostolos petisse. 149.8
 appel-

appellans potest infra annum querelare se de iudice qui appo-
stolos, & acta non dedit. 149.16
 appellans pro maioribus fauoribus damnatus suspendit
 executionem etiam pro minoribus, non e. contr. 150.28
 appellans non conuincitur. 150.44
 appellans, & appellatus non deducta deducunt non probata-
 probant in causa appellationis. limitatur. 150.45
 Pena appellantis non obtinens. 151.46
 appellans inuito appellato appellationem non deserit.
 151.47
 appellantis contumacia punitur, & appellati. 151.48
 appellans si obtinuerit in causa appellationis, vel succubuerit
 quid agetur. 151.52
 appellans vna ex pluribus damnatis prodest omnibus. limi-
 tatur. 158.121
 appellans victo in expensis non condemnato, potest condem-
 nari à iudice appellationis. 167.3
 Bis appellans in eadem causa tertio non appellat. 145.37
 appellare, appellatur à sententia excommunicationis. 34.64
 appellari potest ab approbatione fideiussorum. 104.13
 appellandi vltus vetus, frequens, & necessarius. 143.1
 appellare à Principe non licet. limitatur. 143.3
 appellare licet à Delegato Principis. 143.4
 appellare non licet à iudice compromissario. limitatur. pluri-
 bus modis. 143.8
 appellare non licet à sententia Episcopi. 144.9
 appellare non licet à Praefecto Praetorio; sed supplicare.
 143.52
 appellare licet à Proconsulibus. 143.6
 A Senatu Romano appellare non licet. 143.7
 appellare non licet à Praefecto Augustali. 144.11
 appellare non licet ab executore. limitatur. 144.19
 appellatur ab ordine non seruato. 144.20
 a sententia de exequen. an liceat appellare. 144.21
 a multa iniuncta appellatur. 144.26
 a sententia diffinitiva non interlocutoria appellatur. limi-
 tatur.
 pluribus modis declaratur. ac distinguitur. 144.28
 ab excommunicatione, vel interdicto non appellatur. distin-
 guitur. 145.29
 a sententia praestandi iurisiurandi delati appellatur. 145.30
 a sententia praestandi iuramenti in litem appellatur. 145.31
 appellandi ius condemnatis competit. 146.1
 a appellare licet habentibus interesse quamuis non condemnatis.
 146.2
 appellandum est gradatim non omisso medio. limitatur.
 146.1
 a Delegato Delegans appellatur. 147.8
 a Delegato Principis Princeps appellatur. 147.9
 a subdelegato quis sit appellandus. 147.10
 ab ordinario cui causa sit mandata, quis appellandus.
 147.11
 ab officiali Episcopi quis appellandus. 147.12
 ab episcopo archiepiscopus appellandus. 147.13
 ab arbitris iudicum delegatorum à Papa, Papa appellatur.
 147.14
 a capitulo ad episcopum appellatur. distinguitur. 147.15
 a Concilio Prouinciali primas appellatur. 147.16
 ad transmarina concilia non appellatur nisi ad Papam.
 147.17
 a Duce Magister officiorum appellandus. 147.18
 ex pluribus locis designatis qui appellandi. 147.19
 ab ordine quis appellandus. 147.20
 par à pari minor à maiore non appellandus. 147.21
 appellandum regulariter est in scriptis. limitatur. 148.1
 appellandum est coram iudice vel maiori parte iudicum.
 148.5
 absente iudice appellatur coram Notario, & testibus. 148.6
 appello iudicem competentem, vel hunc, aut illum, valet. 148.7
 appellasse ex pluribus qui videantur. 148.8
 ab interlocutoria, quamuis incontinenti, in scriptis est ap-
 pellan. 148.3
 absens dānatus statim habita notitia debet appellare. 155.32
 appellatio vbi conceditur omnis appellat. 45.7
 appellatio loco recusatoriz succedit. 103.19
 appellatio non conceditur vbi est iuratum. limitatur. 136.35
 appellatio datur, si ordo in cognoscendo non seruetur. 138.22
 appellatio non est de se genda putari se factum à sententia. 143.2
 appellatio an detur ab auditore, vel subdelegato. 144.10
 appellatio in maioribus, & in minoribus negotijs datur. 144.12

appellatio & in criminalibus, & ciuilibus causis conceditur.
 144.18
 appellatio non datur in non accipientibus dilationem, vt in
 exemplis ibi datis. 144.22
 appellatio in possessorijs momentaneis non datur. limitatur.
 144.23
 appellatio, in fiscalibus, & tributarijs functionibus non datur.
 144.24
 appellatio de bonis vacantibus iudicatis datur. 144.25
 ab omiffa condemnatione expensarum appellatio non est ne-
 cessaria, & quare. 144.27
 appellatione rescripto prohibita non datur appellatio. limi-
 tatur pluribus modis. 145.32
 appellatio generalis non subsistit limitatur. 145.38
 appellationi renunciaffe dicitur, qui ad eundem iudicem re-
 diit. 145.41
 appellatio prima plurimis interpositis valet. limitatur. 105.43
 appellatio intra decem dies interponenda. 145.44
 appellatio intra certum tempus introducenda est. 145.45
 appellationem ab alio interpositam dominus ratam habere,
 & infirmare potest. 146.9
 Grauiamine sublato an detur nihilominus appellatio. 146.48
 appellationes factae ad Principem, omiffis medijs ad suos iua-
 dices deuoluuntur. 147.5
 appellatio sine nomine partis aduersae valet. 148.9
 appellatio sine expressione à qua parte valet. 148.10
 Libelli appellatorij intra decem dies dandi. 148.11
 appellationis causas probare debet appellatus coram iudice
 ad quem, non à quo. 149.2
 Cautio de appellatione exercenda an sit necessaria. 149.3
 Literas appellationis quos Apostolos appellant dat iudex à
 quo. 149.4
 Literae appellationis etiam non petent dandae. 149.7
 appellatio est appellato intimanda. 150.23
 appellatione interposita nihil est innouandum. 150.24
 appellatione recepta tamdiu nil innouandum quamdiu de ea
 fuerit pronunciatum. 150.26
 appellatione interposita integer status est. 150.27
 appellatione pendente nihil est innouandum. Hic regulae
 quae non obstant, vel obstant proponuntur. 150.33
 appellatione pendente ab electione facta à maiori parte inno-
 uari potest. 150.35
 appellatio de iure non subsistens non suspendit. 150.37
 Attentare quando liceat, vel non deseritur. 158.39
 appellatione ab executione interposita quid agendum. 150.41
 appellationis locum tenet si iudex litem suam facit. 152.7
 appellationis locum tenet edictum quod quisque iuris. 152.8
 Iudex appellationis confirmat, reuocat, supplet, reformat.
 155.45
 appellatio in re aperta superuacua est. 157.87
 appellatione pendente nihil innouandum. 158.113
 appellatio extra tempus sententiae latae non obstat. 158.115
 Error in appellatione an noceat appellanti. 158.114
 appellare non sufficit, si appellatio non prosequatur. 158.124
 Tempus appellationis introducendae quot. 158.125
 Tempus reparandae appellationis quot. 158.126
 Tempus appellationis exercendae, ac prosequendae quot.
 159.128
 Tempus prosequendae appellationis quando non currit. 159.129
 appellatio etiam per alium prosequi potest. limitatur. 159.130
 appellatio profecta ab appellante, vel à Domino, vel Procu-
 ratore non dicitur deserta. 159.131
 Tempus introducendae, & prosequendae appellationis con-
 tinuum, exclusis ferijs. 159.133
 appellatio non datur à sententia arbitri. limitatur. 185.56
 appellatio non datur à sententia in iudicio haereticis lata. 362.67
 appellatione pendente honor interim usurpatus non est, sed
 abstinendum. 447.102
 appellator appellatore siue herede defuncto quod iuris. 159.134
 approbatus semel improbari non debet. 444.29
 aqua recte benedicitur oleum panis, cerei, cineres, rami. 253.1
 aquae lustralis seu benedictae effectus, & vires. 253.2
 aquae baptismalis sanctificatio non impeditur si verba erro-
 nee per imperitum proferantur. 387.30
 aqua baptismi quae sit danda. 288.45
 aqua in Eucharistia vinum superare non debet. 291.27
 aqua Principis irrigua non praescribitur. 401.11
 aquae vltus penes emphyteutam manet. 402.9
 aqua pro modo non vltra vtenda. 402.10
 aqua virgo à quo ducta. 431.4

aquarum possessores immunes ab extraordinarijs muneribus, ut illas mundent. 431.7
 aqua à publico ducta non deriuanda sub pœna. limitatur. 431.8
 aqua impetrata ex castellis deriuanda. 431.9
 aqua impetrari non potest ex aqueductu Palatij. 431.10
 aqua, & fontes semel publicæ nunquam privati fieri possunt. 431.12
 Vltus aquæ priuatus fieri potest. 431.13
 Custodum aquarum signum, & immunitas. 431.14
 aqueductus aqueductuum principium in urbem. 430.1
 aqueductuum copia, sumptus, & magnificentia. 430.2
 aqueductus antiqui opera gigantum. 431.3
 Curatores aqueductuum constituti. 431.5
 aqueductus publici per 15. pedes ab omni latere liberi ab omni priuato opere plantationis arborum. 431.6
 Pecunia pro aqueductibus expurgandis ac reparandis unde sumenda, & nec ad alium vium vertenda. 431.11
 Plumbeæ fistulæ ab utroque latere decem pedes liberos habere debent ab arboribus. 431.15
 aquiliana stipulatio ligat, & acceptio. 187.18
 aquiliana stipulatio, & acceptio validdat transactionem etiam post rem iudicatam factam. 188.43
 aquiliana stipulatio, & acceptio non comprehendit, quod non fuit cogitatum. 188.45
 aquiliana stipulatio, & acceptio omnia extinguit, & rescitari extincta non possunt. 188.64
 aquiliana stipulatione, & acceptatione ipso iure, & in perpetuum actio, & obligatio tollitur. 188.65
 aquiliana non tollit doctum malum, & in factum actionem. 188.66
 aquiliana non præiudicat alijs rebus non transactis. 189.69
 arbitris vbi est locus, qualiter eliguntur. 103.15
 arbitris tempus statuendum. 103.16
 arbiter vnicus de actis coram se gestis probat. 125.44
 arbiter an, & quando cogendus sententiare. 179.7
 Ingenuus }
 Libertinus }
 Infamis }
 Filiusfam }
 Pupillus }
 Furiosus }
 Surdus }
 Mutus }
 Minor 25. annis }
 Mulier }
 Iudex ordinarius }
 Princeps }
 Excommunicatus arbiter esse non potest. 180.14
 arbiter in re sua quis esse non potest. 180.17
 Filius de re patris arbiter esse potest. 180.18
 arbiter in causa liberali non cogitur sententiare. 180.21
 Ingenuus }
 Libertas }
 Restitutio in integrum }
 Matrimonium; delictum }
 Actio popularis }
 arbiter vt ita sententiam ferat datus, vel datus, vt sententiam ad alterius ferat arbitrium non valet. 180.23
 arbiter cogendus sententiam dicere, non arbitrium suscipere. 181.1
 arbiter vbi non est compromissum non cogitur sententiare. 181.6
 arbiter soluto compromisso non cogitur sententiare. 181.7
 arbiter infamatus à litigatoribus non cogitur sententiare. 181.8
 arbiter factus inimicus litigatorum non cogendus sententiare. 181.9
 arbiter laudando liberatur. limitatur. 181.11
 arbitri plures omnes cogendi sunt sententiare. limitatur. 181.12
 arbiter, cui de causa non liquet non est cogendus. 182.13
 arbitri fordes, & turpitudine manifesta, quid iuris. 182.14
 arbiter diebus feriatis non cogitur sententiare. limitatur. 182.15
 arbiter cogendus sententiam dicere causa cognita. 182.16
 arbiter, vt sententiam dicat, potest mulctari. 182.17
 arbitratorum duo genera proponuntur. 183.20
 arbiter assumens adiunctum non fert sententiam. 184.34
 arbiter potest dare diem solutionis. 184.39
 arbiter minore quantitate petita potest condemnare in verè debitam. 184.40

arbiter iurare potest. Dominium adesse, vbi adest Procurator. 184.41
 arbiter potest iurare heredem adesse. 184.42
 arbiter condemnationem compromissi nec minuit nec mutat. 184.43
 arbiter non iubet ad iudicem iri, nec in alium compromitti. 184.44
 arbiter non alius debet sententiam ferre. 184.48
 arbitri plures, omnes debent sententiam ferre. limitatur, & declaratur. 184.49
 arbiter factus inimicus non debet sententiam ferre. 184.50
 arbiter per fordes, vel per gratia non debet sententiare. 184.51
 arbitrium. arbitrio iudicis in penis vbi locus est. 37.29
 arbitrium suscepisse quis, videatur, vt cogi possit sententiare. 181.2
 arbitrii boni viri in quibus implicetur, & exerceri debeat. Dantur exempla plura. 183.21
 arbitrium boni viri in societatis quod esse possit. 183.27
 Liberum arbitrium habilitat hominem ad gratiam Dei. 222.24
 arca ecclesiæ priusquam ædificetur consecranda, & quomodo. 249.8
 archiater quis constituendus, & in eius locum subrogandus. 425.3
 archidiaconus quis, & de eius iurisdictione, & qualis esse debeat. 230.1
 archidiaconi non dominantur Clericis. 230.3
 archidiaconi munus in visitatione parochialium, & ecclesiarum. 230.4
 archidiaconi officium. 230.5
 archidiaconus non committit curam animarum sine episcopo. 230.6
 archidiaconi iurisdictione, & potestas in monasterijs, & alijs. 230.8
 archiepiscopus vnde dictus, & eius potestas. 228.1
 archiepiscopi nihil agunt sine suffraganeis. 228.6. Limitatur. num. 7.9.10
 archiepiscopus non habet iurisdictionem in subditos suffraganei, nec in eorum episcopum. 228.11. Limitatur num. 12.
 archipresbyter vel decanus quis ordinandus. 230.1
 archipresbyter gerit vices episcopi absentis. 230.2
 archipresbyteri officium, & munus. 230.3
 archipresbyteri ruralis munus. 231.4
 archipresbyteri tenentur prædicare. 231.5
 archium non dat robur Instrumentis. 122.40
 argentarius rationes reddere tenetur. 100.5
 argentarius filiusfam. rationes edit. 100.7. Limitatur. argentarius seruus ratione edit. Limitatur. 100.8
 argentarij successores rationes edunt. Limitatur. 100.9
 argentario & hæredi ratio non edenda. Limitatur. 100.16
 argentarij vri non foemina esse possunt. 425.2
 argentariorum priuilegia. 425.3
 argumentum. argumenta cuique rei probandæ sufficientia re sident in arbitrio iudicis. 118.16
 ariolus arioli, mathematici, Astrologi. 66.5
 arma gerere non debent clerici. 205.65
 armatam familiam habent episcopi. 219.22
 arma à priuatis nec conuicienda, nec emenda. 435.12
 armati qui dicantur. 51.5
 armata vis qualiter iurata dicatur. 51.6
 armatos habens qua pœna puniatur. 52.19
 aræ restituantur duplicatæ sponsum sibus dissolutis. 320.39. Limitatur. 40
 aræ petuntur conditione dupli, & aduersus quos. 320.30
 ars est collectio & ordo præceptorum. 1.3
 ars sua loci pœne interdicitur. 29.24
 artifex. artifices artium plures imiunes. Limitatur. 445.58
 aruspex. aruspices & eos consulentes puniuntur. 66.3
 assertio Testatoris in testamento cū iuramento probat. 118.5
 assessor. assessores qui esse possunt & vbi. 84.1
 assessor duorum magistratum nemo. 85.2
 assessor aduocatus esse non potest. 85.3
 assessor audit, & cognoscit iudice absente. 85.5
 assessores vt iudices 50. dies excipiunt querelas. 85.6
 assessoris officium suscipere nemo cogendus. 85.7
 assessores immunes a muneribus. 85.8
 asyrum quis primus aperuit. 259.51
 athletæ immunes, cum declaratione. 445.65
 attentare quando liceat, vel ne differatur. 150.39
 attritio utilis est. 268.21

attritio

Atritio quando sit utilis ad iustificationem. 297.3
 atritio sine sacramento quid. 297.4
 auaritia dicitur fornicatio 342.60
 auari non sunt constituendi iudices. 74.9
 auari inhospites episcopi non eligendi 212.8
 audiens peierantem, & tacens peccat. 133.27
 augures puniuntur, & eos consulentes. 66.4
 authentica. auth. sed quamuis de re: vxor: act. habet locum
 etiam in dote promissa 326.36
 auctor auctores seditionis, & tumultus puniuntur 52.18
 aurum coronarium quod. 397.6
 auri libra in septuaginta duos solidos acceptofertur. 397.7
 aui conditio non praedicit nepoti. 421.59
 auxilium inimicis praebens laedit maiestatem. Limita. 50.5
 auxilium consilium, fauorem, artem prestans tenet lege ma
 iestatis. 50.11

B

Balneum quomodo construendum. 432.4
Bannitus. Banniti non possunt esse iudices. Limitatur. 76.44
 baphei hoc est tintores pannorum Caesaris debent se abstinere
 a suffragijs pro obtinenda tali administratione. 390.14
 baptisma, & crisma in locis interdicitur potest celebrari. 35.64
 baptismus inuolubiliter ministratur. 275.30
 baptismus tradi potest etiam a pagano dummodo conferatur
 verbis euangelicis. 275.22
 baptisma & crisma in locis interdicitur possunt ministrari, &
 conciones haberi. 278.40
 baptismus quid sit, & eius effectus 285.1
 baptismi sacramentum est sacramentum regenerationis. 285.2
 baptismus efficit ne peccatum oblit baptizato. 285.4
 baptisma auferit, & delet omnia peccata praeterita. 285.5
 baptismus tollit peccatum originale, & actuale, sed non facit
 impeccabiles baptizatos. 285.6
 baptismus Ioannis minoris efficaciae quam Christi baptismus
 285.7
 baptismus Christi non est in aqua tantum, sed & in spiritu
 Sancto. 285.8
 baptismus nihil operatur sine consensu baptizati. 285.9
 baptismus non proficit baptizato ad salutem nisi postea cre
 diderit, vel si peccauerit. 285.10
 baptismus traditus ad haereticis, in forma ecclesiae non reite
 randus, sed sola sanctificatione Sancti Spiritus inuocanda.
 285.11
 baptismi verba formalia quae, & sine ijs quia non dicitur ba
 ptizatus. 286.12
 baptismi virtus provenit ex verbis non ex aqua. 286.13
 baptismus non prodest baptizatis extra unitatem ecclesiae. Li
 mita. 286.14
 baptismus quibus non proficit. 286.15
 baptismus confert gratiam tam paruulis quam adultis.
 286.17
 baptismi gratia non amittitur per malitiam parentum. 286.18
 Diabolus nequitiae vires amittit in baptismo. 286.19
 baptismus non recipit minus, & minus. 286.20
 baptismus potest fide suppleri, si actu haberi non possit, &
 quando non baptizatus possit saluari. 286.21
 baptismus differt a conuersione cordis, sed ex utroque salus
 hominis completur. 286.22
 baptismi sacramentum non est ubi deest verbum, vel aqua.
 286.25
 baptismus confertur paruulis sub aliorum fide & professione.
 287.6
 Dormientibus } an proficit baptismus. 287.9
 Amentibus }
 Inuitis }
 baptismus recipiendus in ecclesia cui quis subest. 287. nu. 12.
 Limitatur, num. 13
 baptisma generale quando celebrandum 287. 15. Limitatur,
 num. 16
 baptismus non differendus sub spe absolutionis ad diem mor
 tis. 287. 18
 Adultorum in baptismo quae seruanda 287. 20
 Maritus } eundem de baptismo non debent suscipere.
 Vxor } 287. 23
 Exorcismus praedicit baptismum ad abiciendos spiritus im
 mundos, & renuntiatio diaboli, & pompis eius 287. 32
 baptismi solemnitas, & caeremoniae quid significant 288. 34
 baptismus regulariter reiterari non debet. 288. 39
 baptismus non est si omittantur verba ego te baptizo. 288. 41
 Omisso verbi, ego, non vitiat baptismum 288. 42

Triummersio an necessaria, vel sufficiat una in baptismo
 288.43
 Verba baptismi barbarè prolata non vitiant. 288.44
 Acqua baptismi quae sit danda. 288.45
 Paruuli consequuntur baptismi effectus licet non ea inten
 tione baptizandi fuerint oblati 288.49
 baptismus matri non prodest filio existenti in utero. 288.51
 baptisma reit erantes puniuntur 288.53
 baptismus imprimit in animam characterem indelebilem.
 288.54
 baptismus submitit homines iurisdictioni ecclesiae. 299.5
 baptisterium in ecclesia non in monasterijs tenendum. 287. 14
 baptizandos, baptizandi nomen suum dare debent 287.28
 baptizandi peccus vngitur oleo Sancto, & quare. 287.29
 baptizandi debent, vel per se, vel per alios respondere interro
 gatis, & quae sunt illae interrogationes. 287.33
 baptizare, baptizandi munus quibus competat. 287.1
 Diaconus non potest baptizare nisi necessitate vigente. 287.2
 Laicis fidelibus etiam feminis permittitur baptizare in calu
 necessitatis 287.3
 Pagani }
 Iudaei } possunt baptizare. 287.4
 Haeretici }
 Aegrotantes adulti qui respondere non possunt aliorum te
 stimonio baptizandi. 287.7
 Muti }
 Surd } quomodo baptizentur. 287.8
 Mali etiam sunt baptizandi. 287.10
 baptizari an possit in domibus priuatis. 287.11
 Epiphaniae die non baptizandum. 287.17
 Adulti prius in fide instituendi, & postea baptizandi. 287.19
 Modus, & obseruantia baptizandi. 287.21
 baptizari non potest quis a se ipso. 288.40
 Christus cum baptizaretur in Iordane dedit aquis uim cum
 sanctificandi. 288.46
 baptizari potest ad tollen. dubium is, de cuius baptismo dubi
 tatur. 288.50
 baptizatus in dubio non praesumitur uiuus, secus mortuus.
 222.2
 baptizati filius quare debeat baptizari. 285.3
 Vita rectitudo sine conuersione ad Dominum non proficit.
 non baptizato ad salutem. 286.23
 Martir pro Deo quamuis non baptizatus saluatur. 286.24
 Compater non baptizatus, nec confirmatus esse non potest.
 287.25
 baptizatis adultis datur uestis candida. 288.35
 baptizatum non censetur omne quod est in homine. 288.37
 baptizati debent dimittere ritus prioris sectae, nec unquam ad
 eos redire. 288.38
 baptizatus animo heretico, & per iocum non dicitur baptizatus.
 288.47. limitatur si habuit ratum. 48
 basilica. basilicae sunt conseruandae, & venerandae. 432.4
 bastagiarius. bastagiarij munus quod. 390.17
 bastardus. bastardi non idonei iudices. 76.41
 beguardus, beguardi, & beguini haeretici qui sint. 376.17
 bellum mouens iniussu Principis maiestatem laedit. 50.4
 bellum exercitans contra Rempublicam maiestatem laedit. 50.9
 bellum ante gentes in Caelis ortum 404.3
 bella gerere licet Christianis sine peccato. 407.34
 bella iusta saepe adiuuat Deus, ut in exemplis. 407.38
 bellum est medium ad pacem. 408.39
 belli iusti, & iniusti discrimen. 408.40
 bella pro pace bona, iusta, licita, & necessaria. 408.41
 belli iusti conditiones quatuor. 408.42
 Indicere bellum quis possit. 408.43
 Clerici auctoritate Papae bellum indicunt. 408.44
 bellum defensiuum ab omnibus suscipi potest. 408.45
 belli causa iusta quae. 408.46
 Principis statum iudicio in re dubia iusti belli. 408.47
 Princeps bellum iniustum indicens peccat, & tenetur ad om
 nia damna, subditi non peccant bellando cum eo. 408.48
 bellum bona intentione indicendum, aliter omnes peccant.
 409.49
 bellum etiam iusti euentus dubij, ideo tarde indicendum. 409.50
 Pax omnibus alijs quam belli medijs procuranda 409.51
 bellum sine publica indictione iniustum. 409.52
 bello indicto pax oblata suscipienda cum de. laratione. 409.53
 bellum esse potest contra charitatem, non contra iustitiam.
 409.54
 Modus belli iusti inferendi quis. 409.55

benedictio Ecclesie potest fieri ante consecrationem, & a quibus fieri possit. 350.54
 benedictio omni tempore potest fieri, sed tantum a ieiunio hora tertia. 350.55
 benedictionis ius competit, quibus consecrandi. 350.56
 benedictionis ius competit etiam aliquando sacerdotibus. 350.57
 beneficia calumnie iuramentum non exigunt. 115.14
 beneficiatus si prætermittat officium diuinum tenetur restituere fructus. 277.7
 beneficium. beneficia Principis plenissime interpretanda. 3.32
 beneficium secundum retinetur dimissio primo. 213.17
 beneficium primum amittitur per impetrationem secundi. 213.18. limitatur nu 19
 Plura beneficia non possunt ab vno retineri. 213.22
 bethsabæ quare permisa duci in vxorem. 271.78
 bigamia fuit primo introducta a Lamech. 346.8
 bigamus an possit dispensari, vt ordinetur. 194.24
 bigamus in clericum non ordinatur. 346.6
 bona an publicentur. 46.1
 bona serui, & filijfam. non publicantur. 46.2
 bona habentis filios non publicantur. 46.3
 bona scelere acquisita publicantur. 46.5
 bona habentis parentes non publicantur. 46.6
 bona defuncti nondum damnati non publicantur. 46.7
 bona eius qui mortem sibi consciscit publicantur. 46.8
 bonis publicatis quid agendum. 46.9
 bonis publicatis an veniunt postea quaesita. 46.10
 Iure nouo bona non publicantur. 46.13
 bona raptoris dantur raptæ, seu monasterio. 53.11
 bona debitoris a creditoribus vendi possunt. 172.1
 Venditis bonis debitoris quid agendum. 174.1
 bona temporalia non possunt acquiri ecclesijs ab ecclesijs, & acquisita non possunt immitti. 242.2
 bona ecclesiæ sunt nullius, & a nemine approprianda. 242.3
 bona hæreticorum quomodo confiscanda. 362.68
 bona clerici hæretici quomodo confiscanda. 362.69
 bona fiscalia nemo potest occupare. 400.1
 bona delata in fiscum sunt incorporanda. 400.6
 Captiuorum. } bona an ad fiscum pertineant. 393.
 Coloniarum } 29
 bonus. boni ad magistratum adigendi carceratione. 12.51
 brachium seculare implorat ecclesia ad correctionem peccatorum. 313.40
 bruta animalia non puniuntur. limitatur. 28.38
 bruta sola viuere possunt. 406.14
 buccellatum quid. 415.3

C

Adauer. cadauera damnatorum petentibus conceduntur. limitatur. 45.23
 Cæcitas } decurionem a curiali fortuna non liberat. 421.
 Senectus } 83
 cæcitas vacationem munerum præstat. 443.12
 cæcus, retinet non eligitur ad dignitates. 9.7
 cæci surdi, muti, furiosi & infirmi non dantur iudices. declaratur. 71.1
 cæcus postulat. 85.10
 cæpille qualiter intelligatur. 425.5
 cæptum quod est delicti non debet. 425.6
 cæremoniæ. cæremoniarum, seu musicæ effectus, & utilitas. 280.16
 cæremoniæ quæ sint adhibendæ in sepulchris. 352.48
 calamitas contingens quid operetur. 104.9
 calculator. calculatoribus extra ordinem ius dicitur. 178.8
 calumnia notati non accusant. 24.13
 calumnia tenetur, qui librum, vel testimonium scripsit, vel protulit. 42.6
 calumniam non excusat factum alieno nomine. 42.7
 calumnie iudicium non est publicum. 43.17
 calumnia euidens transactionem rescindit. limitatur. 188.52
 calumniari quid est. 42.2
 calumniari non dicitur, qui non probat. 42.3
 calumniosus non accusat quem alias accusauit. 24.31
 cameralis obligatio continet clausulam pro omnibus quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum. 327.79
 campanæ in oratorijs priuatis prohibentur. 251.5
 campanarum vltus a quo introductus, & nomen campanæ unde deriuatur. 251.1
 campanæ benedicuntur, non baptizantur. 251.2

campanas vltus ad magica dissipanda, habere. 251.3
 canenda quæ sub diuersis festiuis diebus. 280.19
 canones in spiritualibus præferuntur legibus. 7.21
 canones legibus conformes. 149.15
 canonum, & decretorum Pontificum vis. 260.4
 Sterilitas non excusat a canone. 403.17
 canonica portio ex quibus debeat episcopo. 219.16
 canonica portio quanta sit. 353.55
 canonica portio cui Ecclesie debeat. 353.56
 canonicus regularis non potest ad aliud monasterium transire. 204.50
 canonici regulares debent habere peculiare conciliū. 382.32
 cantare. cantandi modus præscriptus. 200.4
 cantanda quæ sint in missa. 283.8
 cantor. cantores, & lectores ducentes secundam vel tertiam vxorem priuantur. 203.35
 Viduam ducentes, vel adulteram priuantur. 203.36
 cantores seu psalmiste, vnde dicti, & eorum officium. 233.1
 cantor a quo suscipiat officium cantandi. 234.3
 cantus seu musica in Ecclesia magnam afferit utilitatem ad excitationem, deuotionem. 280.16
 capitulum. a capitulo ad episcopum appellatur. distinguitur. 147.15
 capitulo an competat ius ordinandi. 196.2
 capitulum sede vacante instituit œconomum. 236.3
 captiuorum in captiuis eligendum quod minimum habeat iniuriam. 140.54
 captiuorum } bona an ad fiscum pertineant. 393.29
 coloniarum }
 captus ab hostibus item, & defunctus iudicio non sistens excusatur. limitatur. 109.33
 capti ab hostibus bona venire non possunt. 172.10
 captus, & associatus non efficitur communis transeundo per locum immunem. 359.19
 capti ab hostibus non immunes. 445.69
 carcer in poenam non datur. limitatur. 29.18
 carcer priuatus prohibitus. 39.25
 carceres inquisitionis quomodo custodiendi. 361.48
 Miles carcerem frangens punitur. 413.18
 carcerandus quando quis sit. 39.24
 carceratus. Dominicis diebus carceratorum causæ cognoscuntur. 39.28
 carceratus iudicio non sistens excusatur. 109.31
 Victum, & litratum carceratis non prohibendum. 39.30
 cardinalium duæ partes debent concurrere in electione Patris. 225.6
 cardinales vnde dicti. 226.1
 cardinales sunt Papæ coadiutores. 227.2
 cardinalium promouendorum qualitas. 227.9
 carnes feria sexta, & sabbato comedere licet si in his occurrat festum Natalis. 315.15
 caro non peccat si anima fuerit munda. 340.9
 carniū ab esu abstinens pro execratione inquiritur de hæresi. 358.24
 Carularij. }
 Protectores } excusantur a muneribus. 444.49.50
 Sacerdotes }
 castitas duplicatur si corpus per violentiam corrumpatur. 340.4
 caltrans hominem tenetur de homicidio. 54.5
 talus plures in quibus nuptiæ non subsistunt. 332.60.61. & seq.
 calus fortuitos nemo prætare debet. 441.69
 catholicus qui non est, non postulat. 85.6
 cauere, & latitare differunt. 104.3
 cauendum fideiussoribus regulariter. 104.15
 causam dans abortus, vel homicidij punitur. 26.6
 causæ ex quibus locum habet lex maiestatis plures. 50.3
 causam dans homicidio tenetur, vt homicida, limita. 54.7
 Publicæ causæ semper agi possunt. 69.11
 Delegata causa non potest delegari. 69.11
 causæ fiscales a quo cognoscendæ. 79.2
 causæ legatorum, & aliorum in vrbe non causa habitandi commorantium remittuntur ad partes. 80.17
 causæ Ecclesiasticæ }
 Immunitatis } ad ecclesiasticum pertinent. 83.87
 Natalium }
 Prælegij }
 causæ criminales in loco delicti, vel vbi delinquens deprehenditur. 83.88
 causa finita cessat iudicio sibi actio. 110.40

causæ

Causæ plures non efficiunt. 122.33
 causa propria quæ dicatur, ut quis testis in ea non sit. 126.73
 causa possessionis prius terminanda quam proprietatis sine præiudicio proprietatis. 138.6
 causa maior ante minorem expedienda. 138.7
 causa maior trahit ad se minorem. 138.8
 causæ majori præiudicium quando fieri dicatur. 138.9
 criminalis an civilis causa sit prius expedienda. 138.14
 causa criminalis prius quam civilis terminanda. 138.15
 causa maiore finita minor incipit, ut in exemplis. 138.16
 causa maior in iudicium non deducta non impedit quin minor deduci, & finiri possit. limitatur, & declaratur. 138.17
 Maior causa ante minorem expedienda. 138.7
 causa proprietatis priusquam plagij dirimenda. 138.18
 causa generationis prius quam hæreditatis dirimenda. 138.19
 causa quælibet præiudicialis priusquam omnis alia est terminanda. 138.20
 causa liberalis prius quam alia terminanda. 138.21
 causæ cognitionem quæ desiderant per libellum expediri non possunt. 239.26
 causa quando remittenda sit ad iudicem, a quo est appellatum. 150.40
 causæ quomodo cognoscendæ ac decidendæ. 157.104
 causa actioni adiecta an innouet, & mutet iudicium. 162.7
 causa non mutat petitionem, nec nouam facit. 163.9
 causa posterior accedens priori parit exceptiorum. 163.11
 causæ plures ex quibus à laudando excusatur, & 1, 10
 causæ non residendi quæ. 203.43
 causæ civilis Clerici potest delegari laico, criminalis non. 208.33
 causæ sanguinis ubi non agendæ. 210.19
 causæ penitentiales pertinent ad illos sacerdotes quibus commissa est cura animarum. 295.13
 causæ efficientes peccati suggestio, delectatio, & consensus. 311.11
 causæ inter virum, & uxorem sunt solum ab episcopo cognoscen. 339.9
 Extra ordinem de quibus causis cognoscatur. 178
 Lucratua causa quæ sit, ut vectigal habeatur. 420.30
 cautela ut generalis tractatio omnia comprehendat. 188.50
 cautiones quæ in iudicio præstandæ. 104.4
 cautiones à quibus in iudicio præstandæ. 104.5
 cautio de rato ante litem contestatam peti potest. 105.3
 cautio de rato & iudicium soluendo quomodo præstandi. 105.5
 Emens }
 Vendens }
 Locans } pro alio de rato cauere debet, id est quod ipse, &
 Paciscens } eius hæredes ratum habebunt. 205.6
 Stipulans }
 Exigens }
 cautio de rato comprehendit omnes quos res tangit, vel tangere possunt. limitatur. 105.7
 cautio iudicio fitti, quæ, & à reo præstatur. 108.1
 cautio iudicio fitti datus fideiussoribus præstatur. 108.3
 cautio iudicatur solum coram vno iudice data non committitur coram alio. limitatur. 111.16
 cautio de appellatione exercenda an sit necessaria. 149.3
 cautio ab officiali ordinato ut exigenda. 199.26
 cautio rem publicam saluam fore ab omnibus præstanda. limitatur. 440.51
 cautum quid dicatur, & cautionis vocabulum quale sit. 104.1
 Iudicatum solui cautio vnde sit appellata. 111.1
 Iudicatum solui satisfactio tres clausulas continet. 111.8
 cedens bonis non fit infamis. 48.16
 celebrans missam sine consecratione hostiæ punitur. 282.5
 celebratio missæ interdicitur laborantibus morbo caduco. 278.24
 census & publica monumenta probant. 118.15
 census à fisco imponitur, aut personis, aut rebus. 395.1
 census personalis, seu capitatio quibus, & quomodo componatur, & exigatur. 395.2
 census quomodo rebus imponatur. 395.3
 census à fisco quomodo imponi possit prædijs sterilibus. 395.4
 Tributis & censibus omnium bona sunt obnoxia. 396.5. declaratur. 6
 Tributi, vel census indictio siue imperiali autoritate non valet. 396.12
 In censum prælia quibus æstimatis sint deducenda. 396.13
 Indictio census quomodo facienda. 396.14

Per æquatores censuum puniuntur si recte non indixerint. 396.15
 Grauatius in indictione census quid agat. 396.16
 centenarij, ducenarij habent iudicem. 82.75
 cereales, & alij. 18.22
 cessatio à diuinis remedium affine interdicti. 35.92
 Forma & modus cessationis à diuinis. 35.93
 cessione bonorum alterutrius compromittentis soluitur compromissum. 180.33
 caritas ecclesiæ peccata dimittit. 262.6
 caritas necessaria ad remissionem peccatorum. 364.42
 caritas quid sit eiusque laudes. 265.1
 caritas appellatur vinctio inuisibilis spiritus Sancti. 265.2
 caritas est aqua, de qua in euangelio, & illius distinctio. 265.3 & 266.15
 caritatis species quæ. 265.4
 caritas sui ipsius quatenus conceditur. 265.8
 caritatis ordo peruersus qualis sit. 265.9
 Peccata non remittuntur sine caritate. 265.11
 caritatem habens non peccat. 265.12
 Opera bona non profunt sine caritate. 266.13
 caritatem probatam habens nunquam illam deserit, nec deseritur ab ea. 266.14
 caritas perfecta non potest esse in reprobis, vel in his, qui peccant læthaliter. 266.16
 Odium contrarium est caritati. 266.17
 caritas in Adamo fuit antequam peccasset. 266.18
 caritas operit vniuersa delicta. 198.14
 caritas est ignis omnia mala consumens, & facit filios Dei. 198.15. & 16
 caritatem habens implet legem, & recte viuit. 198.18
 caritatem habentes liberi sunt a peccato. 98.19
 caritas exercenda est in socium criminis. 372.16
 caritatis lex non obligat ad peccatum mortale. 372.18
 chirographus non exigit testes. limitatur. 122.8
 Subscriptio partium contrahentium requiritur. 122.9
 chorepiscopus, quid differat ab episcopis, & de eorum potestate. 229.1
 chorepiscopi dant tantum literas commendatitias, & pacificas. 229.2
 chorepiscoporum autoritas in quibus limitata. 229.3
 chorepiscopi sunt ad exemplum, & formam. 72. discipulorum. 229.4
 chorepiscopi hodie ab ecclesia prohibiti. 229.5
 christianus quilibet ad missarum solemnitas aliquid Deo debet offerre. 283.11
 christianus ad iudaismum inclinans, hæreticus reputatur. 357.10
 christianus non debet in sinagoga iudeorum oleum offerre, & lampades accendere sub pena excommunicationis. 373.28
 christianus ob quancunque hæresim deficiens amittit testamenti factionem actiuam & passiuam. 376.8
 christus quando natus. 220.1
 christus æternus sacerdos. 220.2
 christus summus Pontifex. 220.3
 christus habet Vicarios. 220.4
 christus cur Hierusalem sedem primariam suæ ecclesiæ non constituit, sed Romam. 220.6
 christus Petro dixit interroganti, quò vadis, venio Romam crucifigi iterum. 221.10
 christus caput vniuersæ ecclesiæ militantis, & triumphantis. 221
 christus caput orbis, in quo continetur ecclesia. 221.12
 christus est caput ecclesiæ. 221.13
 christus est homo. 221.14
 christus est caput. 221.15
 christi nomen quæ contineat, ac significet. 221.16
 christus verus Deus, & verus homo. 221.17
 Deitatis signum in christo quod. 221.18
 christus habuit proprium. 221.19
 christus pingendus in specie hominis, non agni. 221.20
 Gratia per Christum data quid operetur. 221.21
 Spiritus Sanctus quomodo in Christo manserit, & in sanctis hominibus. 222.27
 christus quare dictus sacerdos magnus secundum ordinem Melchisedech. 281.5
 cirillus cum baptizaretur in Iordane dedit aquis vim sanctificandi. 288.46
 christum verum Deum, & hominem non credens reputatur hæreticus. 358.16
 christum & discipulos proprium nihil habuisse dicens hæreticus est. 358.17

Christum

Christum negans inquiritur de hæresi. declaratur. 359.28
 cibus & potus clericorum qualis esse debeat. 205.73
 cibi obleruancia remittitur clericis diuitibus, & quomodo. 205.74
 cibus aridioribus uescendis tempore ieiunij. 315.16
 circuncidens filios punitur. 54.16
 citandus est is, contra quem testes producantur. 124.18
 citatio ut afficiat quomodo faciendâ, & ubi. 94.44
 citatio an requiratur in causa nullitatis. 151.8
 citatus ultra duas dietas extra suam Diœcesim non tenetur venire. 99.46
 citatus ad locum non tutum, vel parum honestum non tenetur venire. 99.47
 Interdicta ciuitate vel populo ciues censentur interdicti limitatur. 35.89
 ciuis suæ ciuitatis iudex non est. 77.53
 ciues suæ ciuitatis iudices esse possunt. 77.53
 ciues unius loci, alterius incolæ, ubique conueniri potest. 79.7
 ciuis suam ciuitatem in ius non potest vocare. 96.13
 ciues per portas non per muros ingredi licet. 429.3
 ciues immunes ab operarum præbitione. 439.14
 ciuitas non est sine magistratu. 11.45
 Interdicitur ciuitas territorium murus, vicus scilicet ne quis in eo moretur. 30.25
 ciuitates suæ, quæ habet, uectigalia locant. 399.10
 ciuitatem primam ædificauit Cain. 405.5
 ciuitatis primus conditor. 416.3
 ciuitas res suas pro suo commodo seruata certa forma potest alienare, & locare. 427.1
 ciuitas agit & excipit. 427.1
 Familiæ herciscunde, finium regundorum, aquæ arcendæ ciuitas agit, & excipit. 428.3
 ciuitas ex delicto agit esse excipit. 428.4
 ciuitas ex facto magistratus tenetur. 428.5
 ciuitas non est ornamentis spolianda. 432.8
 Interdicta ciuitate suburbia quoque, & continentia ædificia interdicta censentur, & interdicta ecclesia cimiterium censetur interdictum. 359.90
 clarissimi, & eorum filij non torquendi ut testes. 41.20
 clarissimi pro se postulant, non pro alijs. 85.4
 clarum est quod per euidentiâ facti constat iudici. 127.13
 classes Romanorum maritimæ. 449.30
 classes fluminum. 450.33
 clauum potestas iudiciaria est, & in quos exercenda. 300.4
 clausula dummodo, in statuto posita quid operetur. 325.19
 clausula cui de iure in stipulatione adiecta an operetur ad fauorem patris, vel filij. 327.72. cum seq.
 clausula cui de iure non refertur ad specialiter disposita, de quibus fuit in stipulatione prouisum. 327.74
 clausula cui de iure an operetur quod dos restitatur soli patri filia exclusa. 327.75
 clausulæ, appellatione remota vis, & effectus. 145.35
 clericatu amittitur regnum seculare. 78.00
 clericatu amittitur feudum. 78.61
 clericum vel religiosum percotiens, vel ei vim inferens excommunicatur. limitatur, & declaratur. 31.15
 clericum ad secularem iudicem uocans excommunicatur. 32.21
 clericum contumelia afficiens presbyterum aut diaconum excommunicatur. 33.39
 clerici & presbyteri torquentur à iudice suo. 41.22
 clericus damnatus nondum degradatus non consumitur. 45.16
 clericus testis falsus coram laico an puniatur ab eo. 65.22
 clerici, & monachi de falso qua pœna puniantur. 65.24
 clerici iudices esse prohibentur. 77.57
 clerici non possunt esse officiales laicorum. 77.58
 clericus miles Dei. 78.62
 clerici uo possunt esse Vicereges, seu locutenentes Regû. 78.66
 clericus unam tantum secularem causam cognoscit. 78.68
 clerici legati principum secularium esse possunt. 78.70
 clerici iurisdictionem temporalem dignitati ecclesiasticæ annexam administrare non prohibentur, causas uero sanguinis laicis committunt. 78.71
 clericus actor sequitur forum rei laici. limitatur. 80.11
 clerici, & monachi prohibentur postulare. 86.29
 clerici honorarium pretendere prohibentur. 88.34
 clericus ad iudicem laicum non comparet. 97.21
 clericus œconomum dat fideiussorem. 108.12
 clerici corâ laico falsum deponentes an ab eo puniri possint. 125.36
 clerico quamuis humili creditur. 125.51

clericus periurus deponitur, & episcopus grauius punitur. laicus amittit dignitatem. 134.30
 clericorum causæ sunt secundum canones iudicandæ. 139.33
 clerici iudicantes nihil pro sententijs accipere debent. 168.4
 clerici unde dicti. 191.4
 Diuisio in laicos, & clericos ab omnibus probatur. 191.5
 clerici omnes nuncupantur, qui in ecclesia deseruiunt. 192.8
 Monachi inter clericos numerantur. 192.9
 clericorum origo, species, gradus, officia. 192.10
 clericorum numerus iure ciuili certus. 192.11
 clericorum numerus episcopi iudicio committitur. 192.12
 clericorum numerus à Papa constitutus seruandus. 192.13
 clericorum numerus potius augendus. 192.14
 clericos paucos bonos prestat potius quam multos malos ordinari. 192.15
 clerici qui, & quales sint ordinandi, & qui ordinandi non sint. 192.1
 curiales, cohortales, ac decuriones clerici fieri non possunt. fallit. 193.3
 clerici non sunt ordinandi peregrini. 193.11. & declaratur numero 13. & 14
 Sæcularia negocia non tractant clerici. 201.15
 clerici de subditorum uita rationem reddunt. 200.2
 clerici de laboribus manuum suarum uiuere possunt. 200.8. & numero 77
 clerici debent intumbere lectioni sacrarum scripturarû. 200.9
 clerici suarum rerum scientiam habere debent. 200.12
 clerici, vel monachi peregrinantes debent gerere literas sui episcopi, vel Abbatis. 201.17
 clerici à quibus debeant abstinere. 201.24
 conuiuia qualiter à clericis celebranda. 202.28
 clerici sint continentis & casti. 202.29
 concubinatus clericorum pœna etiam in liberos extenditur. 202.32
 clericus vel monachus uxorem ducens priuatur. 203.33
 Uxorem potest ducere clericus infra subdiaconatum. 203.34
 conductiones quæ clericis, & monachis permittuntur. 203.47
 clerici, vel monachi quando possint ad uitam secularem redire. 204.51. 53. 54
 clericus à causis sanguinis abstinere. 204.58
 clerici habentes iurisdictionem temporalem possunt causas sanguinis delegare. 204.59
 Arma gerere non debent clerici. 205.65
 clericus si ciuilitate conquerens de crimine causam mortis præberit non deponitur. 204.62
 clerici non possunt disponere ad fauorem hæretici, & quomodo possint disponere, & ad cuius fauorem. 208.21
 Tutelæ munus suscipere possunt clerici. 207.2
 curiales ordinati in clericos à quibus muneribus liberi. 207.3
 Immunitatis priuilegium quibus clericis non concedatur. 207.7
 Iniuriam inferre clerico, vel vim crimen est capitale. 207.8
 Peculium quasi castrense clericorum quod. 207.9
 ecclesia succedit clericis ab intestato. 207.10. & 208.22
 Testari non potest clericus de bonis ecclesiasticis. 207.11. declaratur. 12
 Acquisitum quando præsumatur ante, vel post clericatum. 207.13
 Militare, & bellica negocia gerere non potest clericus. 205.63. limitatur. 64
 Relictum clericis vel ecclesiæ quando dicatur, & quomodo diuidatur. 207.14
 ecclesia in successione postponitur liberis, & agnatis clericis. 207.19. declaratur. 208.20
 Successio serui clerici quomodo diuidatur. 208.23
 Forum competens clericis & Monachis quod. 208.25
 Episcopus si causam clerici negligit, quid iuris. 208.30
 causa clerici an possit cognosci per laicum. 208.31
 causa ciuilis clerici potest delegari laico, criminalis non. 208.33
 clerici vel monachi extra Prouinciâ non sunt uocandi. 208.35
 clericus à sententia episcopi an appellare possit ad laicum. 209.36
 Ecclesia non tenetur pro clerico. 209.37
 Satisfiant clerici iudicio fitti per œconomum. 209.38
 Sumptuum litis clerici priuilegia. 209.39
 Degradatio clerici conuicti faciendâ. 209.40
 clericus effectus non soluendo absolutur per iuramentum de soluendo, si & quando poterit. 209.42
 Fidelitatem clericis non iurant laici. 309.43

Privilegia omnia quomodo amittant clerici. 209. 44
 Clerici habentes patrimonium de illo non de bonis ecclesie
 vivere debent. 217. 37
 Clerici in Abbates non ordinandi. 236. 3
 Clerici extra sacros ordines possunt uxorem ducere. 333. 109
 Clerici in sacris in ecclesia orientali possunt uxorem ducere.
 333. 110
 Clericis nunquam permittitur habere concubinas. 347. 5
 Clerico in bello, rixa, seu ludo mortuo non denegatur sepul-
 crum. 353. 92
 Clerici auctoritate Papae bellum indicunt. 408. 44
 Clerici non possunt abuti rebus ecclesie. 450. 6
 Clerici de criminibus commissis possunt accusari. 450. 8.
 Clerici saeculares curas suscipere prohibentur. 451. 1
 Fidei iuramentum clerici non iurant laici. 209. 43
 Clerici postulare, & advocare causa lucri prohibentur. 451. 3
 Clerici coniugati postulare, & advocare lucri causa non prohi-
 bentur. 451. 4
 Clerici causam propriam prosequi possunt, & alias causas ut
 ibi. 451. 5
 Clerici patrocinantes causas in casibus non exceptis depo-
 nuntur. 451. 6
 Consuetudo quod clerici patronia saecularia exercent non
 valet. 451. 7
 Oprobriosum est clericos in casibus non exceptis patroci-
 nari. 452. 8
 Leges clerici, & regulares discere prohibentur. 452. 9
 Clerici monachi, & regulares pro ecclesia agere, seu excipere
 non possunt nisi Praelato imperante. 452. 12
 Syndicus potius, vel Procurator laicus a clericis, vel monachis
 & regularibus constituendus. 452. 13
 Clerici monachi & regulares diuino, & humano iure postula-
 re in causis saecularibus causa lucri prohibentur, & advoca-
 re. 452. 14
 Clerici ad postulandum causa lucri non possunt dispensari.
 452. 15
 Conventicula clericis prohibita. 205. 66
 Comam, & barbam nutrire prohibetur clericis. 205. 68
 Cibus & potus clericorum qualis esse debeat. 205. 73
 Cibi obsequantia remittitur clericis diuitibus, & quomodo.
 205. 74
 Coadutor datur infirmo rectore, & datur portio de redditi-
 bus. 272. 10
 Coiudicialis confirmationis suscipiunt magistratus. 9. 13
 Coiudicium quomodo puniendi. 376. 12
 Coiudicium. Interdicta ecclesie, & coiudicium interdictum
 censetur. 35. 90
 Coiudicium per pollutionem contigui coiudicij non pollui-
 tur. 350. 38
 Cogendi omnes ad manerem qui excusationem non habent.
 440. 50
 Cogitatio non est peccabilis. 26. 2
 Cogitatio non punitur nisi apud Deum. 26. 16
 Cogitationis peccatum nemo in foro sustinet. 58. 23
 Cognatam cognoscens qua pena puniatur. 309. 54
 Cognatus testis idoneus non est. limitatur. 126. 64
 Cognati qui dicantur. 330. 34
 Cohæredes ius appellandi habent, alio non appellante. 146. 4
 Cohortales, & eorum filij non admittuntur ad honores, & di-
 gnitates. 8. 26
 Cohortales } Iudicem proprium habent. 87. 67
 Curiales }
 Cohortales advocati esse prohibentur. 87. 14
 Cohortales cognitiones ad lites finiendas inveniuntur. 178. 1
 Coiens cum matre spirituali & filia. 33. 34
 Coeuntes in somnijs a sacris mysterijs abstinent. 277. 13
 Coitus omnis extra matrimonium illicitus. 57. 4
 Coloni, & mancipij Imperatoris & filii alienas res gerere ne
 possint & alia pertinentia ad eorum conditionem, & statum. 391. 29
 Collatio posterior beneficij inutilis non tollit beneficium
 prius. 213. 25
 Collegæ pactio nem lex facit. 424. 13
 Collegæ ex mala magistris administratione collegæ conveni-
 untur. 441. 70
 Vnus si appellat collegæ sustinet officium utriusque si uterq;
 appellavit alter coeuntes. 347. 303
 Collegia, & corpora privata regulariter prohibita. 423. 1
 Collegia Romæ certa sunt, & licita. 423. 3
 Adites prohibentur habere collegia. 423. 4
 Collegia religionis causa licita. 423. 5

collegium tres faciunt. 424. 6
 Secus si collegium tenuiorum coeunt. 424. 7
 Collegium unum licitum cuique habere licet. 424. 8
 Collegia illicita dissoluenda. 424. 9
 Collegij ius in vno residet, & conservatur. 424. 10
 Collegij proprium ut habere res communes, arcam commu-
 nem, actorem, & syndicum. 424. 11
 Collegij & corporis eiusdem sodales dicuntur. 424. 12
 Collegia licita habent sua iura, & privilegia quæ non compe-
 tunt omnibus collegijs. 424. 13
 Pæna collegij illiciti quæ. 424. 17
 Colloquia monialium cum monachis prohibita. 239. 3
 Coloniarum bona an ad fiscum pertineant. 393. 29
 Coloni, inquilini, serui Cæsaris iudicium habent proprium.
 82. 72
 Coloniam scriptitij non possunt effici clerici, & creati pos-
 sunt à Dominis vindicari. Follet. 193. 5
 Coloni Cæsaris immunes declarantur. 445. 59
 Columnæ tres ecclesie qui. 234. 4
 Comitibus }
 Calculatoribus } extra ordinem ius dicitur. 178. 8
 Comitibus }
 Comes Praesidium, Proconsulum, procuratorum Cæsaris ex-
 cusantur à muneribus. 444. 42
 Comitum Palatinorum officium quod. 387. 1
 Commatrem uxoris qui uxorem ducere prohibetur. 333. 91
 Commatem, aurum, ferrum, opem inimicis præstans lege ma-
 iestatis tenetur. 50. 10
 Commatem parce dandus. 409. 58
 Commentariensis officium circa carceratos. 39. 27
 Commissarij ad testes absentes examinandos deputantur, vel
 mittuntur idonei, & discreti in civilibus non in criminali-
 bus. 124. 13
 Commisum quinquennio prescribitur cum declaratione.
 400. 40
 Communicans cum excommunicato excommunicatur. limita-
 tur, atque declaratur. 32. 19
 Communio non accipienda de manu hæretici. 291. 17
 Commupio datur furibus vulneratis in depredando. 303. 53
 Comparatio literarum qualiter fiat. 121. 19
 Comparatio literarum quomodo facienda pro instrumento
 roborando, & quando. 122. 43
 Compater idem potest esse in baptismo, confirmatione, &
 catechismo. 287. 24
 Compater non baptizatus nec confirmatus esse potest. 287. 25
 Compateres sunt fidei iussores apud Deum pro parvulis. 287. 27
 Compatrum, vel commatrum liberi an prohibeantur matrimo-
 nio iungi. 333. 83
 Compatri uxori duci potest. 333. 90
 Compensatio etiam fisco agenti opponi potest, declaratur. 394. 4
 Compromissum inuentum. 34 lites finiendas. 179. 1
 Actio ex compromisso datur. limitatur. 179. 2
 Compromissum serui nullum. 179. 3
 Stipulatio personali compromissum non committitur. 179. 5
 Pæna stipulata in compromisso an debeatur. 179. 6
 Legatio an & quando impediatur compromissum. 179. 8
 Stante statuto de compromissis an pupillus, minor, & mu-
 lier rite compromittant. 179. 9
 Compromissum factum in seruum non obligat. 179. 10
 Compromissum in seruum, & liberum quando valeat. 179. 11
 Compromissum in plures parti, vel impari numero fieri potest.
 180. 15
 Compromissum in duos vel in caso discordie assumat tertium
 an valeat. 180. 16
 Compromissum de publico iudicio non potest fieri. 180. 19
 Compromissum de spiritualibus in laicum non valet. limita-
 tur. 180. 20
 Compromissum sine pæna nullum. limitatur. 180. 24
 Compromissum sine pæna amborum nullum. 180. 25
 Pæna omnis sufficit pro validitate compromissi, vel quasi.
 180. 27
 Pæna certa, vel incerta minor, maior quare sufficit ut valeat.
 180. 28
 Pæna ex nudo pacto sine stipulatione non sufficit. Limita-
 tur. 180. 29
 Pæna loco est depositum dandum parti victrici. 180. 27. 30
 Pæna acceptilata compromissum soluitur. 180. 31
 Morte alterius compromittentis soluitur. limitatur. 180. 32
 Cessione bonorum alterutrius compromittentis soluitur. limita-
 tur. 180. 33
 Furore alterutrius compromittentis soluitur. limitatur. 180. 34

- Die compromissi elapso finitur. limitatur. 181.37
 Deductione rei in iudicium finitur compromissum. 181. 36
 Transactio; ac peremptione rei finitur compromissum. 181.37
 compromisso facto cessat prescriptio temporis. 181.38
 Fideiussores compromissi non sunt fideiussores prorogationis 181.40
 compromissum plenum, quod habet, & doli mentionem. 183. 10
 compromissum ad tollendas non differendas lites fit. 183. 14
 compromissum de omnibus controuersijs non intelligitur de futuris, nec de pena compromisso adiecta. 184.36
 compromisso sine die facto quid iuris. 184.37
 conatus sine effectu non est causa excommunicandi. 33.51
 conatus sine iniuria non obest. 152. 12
 concameratio structurae genus. 432.5
 cohaesio rei ecclesiae ultra secundam, an sustineatur usque ad secunda generationem. 242.3
 conchilegii quibus. 90.23
 concilium. A concilio prouinciali primas appellatur. 147. 16
 concilia quot approbata, & confirmata. 260.2
 conciliorum autoritas magna in ecclesia. 381.1
 conciliorum materia a quibus tractata. 381.2
 concilij nomen unde tractum. 381.3
 concilium quando faciendum. 381.5
 conciliorum origo. 381.6
 conciliorum genera quatuor, & quae. 381.8
 concilia generalia quae sunt. 381.9
 concilia quare dicta oecumenica. 381.10
 concilia rationalia quae dicantur. 381.11
 concilia uocantur saepe uniuersalia. 381.12
 concilia prouincialia quae. 381.13
 concilia dioecetana quae sunt. 381.14
 concilia generalia fieri debent conuocatis Patriarchis Archiepiscopis, & episcopis totius Orbis. 382.20
 Episcopum in concilijs non consiliarij, sed iudices sunt. 382.21
 Pontifex in concilijs per se, uel per legatos praesidere debet. 382.22
 concilia generalia a Pontifice celebrata, & confirmata errare non possunt. 382.23. limitatur in particularibus. 24
 concilia auctoritas non praefertur sacrae scripturae. 382.25
 concilium an sit supra Pontificem, uel econtra. 382.26
 concilia dioecetana singulis annis sunt celebranda. 382.27
 concilia dioecetana bis in anno celebranda. 382.28
 concilia dioecetana quibus anni temporibus celebranda. 382.29
 concilia prouincialia quolibet triennio celebranda saltem. 382.30
 Regulares quolibet triennio concilia celebrant. 382.31
 canonici regulares debent habere peculiare concilium. 382.32
 Episcopi suffraganei sunt conuocandi ad concilium prouinciale. 382.33
 Religiosi populum non habentes non sunt conuocandi ad concilium. 382.34
 Abbates an sint conuocandi ad concilium. 382.35
 Haeretici ad concilium non sunt uocandi. 383.36
 Imperatores concilijs interesse non debent. 383.37
 concilia indidere, & conuocare cui non spectet, & quod spectet ad solum Papam. 383.38
 concilium generale, ab eo potest indici, qui potest congregatos cogere. 383.34
 concilia nationalia, prouincialia, & dioecetana indicuntur a Patriarchis Metropolitanis, & Episcopis, non a Regibus, & alijs Principibus. 383.40
 concilia ad dioecetana qui sint conuocandi. 383.41
 conuocati ad concilia dioecetana si non ueniant, quid iuris. 383.42
 concilia prius quam conuocentur inquirenda sunt ea, quae indigent correctione. 383.43
 Praecedentia ordo seruatur in celebratione concilij. 383.46
 In concilijs uel synodis quid agendum. 383.48
 Episcopi dissidentes inter se conciliandi in concilijs. 384.49
 concilij locus est indicendus. 384.50
 concilia religiosorum communibus expensis uita communi celebranda. 384.51
 Munera concilio offerri possunt a subditis, & a concilio accipi. 384.52
 Synodum non habentes singulis annis, uel non uenientes sunt in rationali, uel prouinciali concilio coercendi. 384.53
 concilijs conclusis statuta in illis sunt publicanda. 384.54
 concilio, quae expediri non possunt, ad Pontificem sunt referenda. 384.55
 conciones in locis interdictis, possunt haberi. 35.85
 concionem audire omnes possunt haeretici, iudei, &c. 272.9
 conciones priuatas habens ad contemnendas ecclesiasticas sanctiones haeresim incurrit. 358.21
 concionandi officium non potest exercere absque licentia, & cum. 272.1
 concionat. ris officium, non exercet mulier. 272.2
 concionatores ab episcopo ordinandi, & mutiendi. 272.6
 concionator, qualis esse debeat. 272.8
 concubina patris non potest duci vxor. 332.66
 concubina, quae dicatur. 347.2
 concubinae retentio, quomodo fuit licita. 347.1
 concubina in nouo testamento, nunquam fuit licita una cum vxore. 347.4
 concubinae an fuerint, unquam licitae in nouo testamento. 347.3
 clericis nunquam permillum habere concubinas. 347.5
 concubinarius non ordinatur. 194.25
 concubinatus clericorum, pena etiam in liberos extenditur. 202.32
 concubinatus in liberis hominibus hodie graue peccatum, grauius in vxoratis, grauissimum in clericis. 347.6
 concubitus, an requiratur ad perfectionem matrimonij. 336.16
 concupiscentia sola punibilis in foro fori. 58.24
 condemnatus tardius soluens non ideo soluit vluras. 156.69
 condemnatus, quis rite dici possit. 160.3
 condemnatus diuersis summis minima debetur. 161.14
 condemnatus decem aut noxae dare, habet electionem. limitatur. 161.18
 conditio misera administrandi ciuitatem. 11.38
 conditio non infamat. 49.40
 conditio occisi non minuit penam. 55.35
 conditio testis est exploranda. 125.49
 conditio alimentorum melior facta siue praetore ualeat. 189.5
 conditiones utiles donationi Reipublicae factae appositae implentur, inutiles non, & donatum debetur. 426.11
 conditions veri Domini quae. 405.16
 conduens, locatione alij facta non finita, excommunicatur. 33.45
 conductiones quae clericis, & monachis permittuntur. 203.47
 conductor rei fiscalis, qui alij sublocat tenetur si sub conductor non sit idoneus. 395.28
 conductor ex fiscali fundo, quid transferens, seu uendens tenetur ad duplum, imo quadruplum. 395.29
 conductor non potest finito tempore cogi ad continuationem in conductione. 395.31
 conductores ueteres, uel noui an praeserendi. 402.3
 conductores fiscales cautiones praestant. limitatur. 402.6
 conductor iniquus locatione finita non potest in ea retineri. 404.20
 conductor ex locato agit si uestigial soluat. 428.2
 conductore perficiendi operis punito, quid iuris. 428.7
 conductores uestigialium immunes. Declaratur. 445.60
 confessio. Partis confessioni credendum. 42.36
 confessio cum, qualitate recipienda. 42.37
 confessio releuat ab onere probandi. 116.4
 confessio nimis generalis, & sine causa cuius uirtutis. 116.10
 confessio probat contra confidentem. 118.4
 confessio superat omnem probationem. 128.1
 confessio sua cuique non aliena nocet. 128.3
 confessio pupilli sine tutore nulla. 128.5
 confessio si constat de corpore non recipit contrariam probationem. 128.7
 confessio contra ius, & naturam nullius roboris. 128.10
 confessiones falsae naturalibus debent conuenire, ut obligent. 128.11
 confessio extra iudicium non probat, sed praesumptionem facit. 129.24
 confessio extrajudicialis quae fit. 129.25
 confessio in criminalibus, qualiter a reo extorquenda. 129.26
 confessio patitur exceptiones pacti, rei iudicatae, &c. 129.28
 confessio, & actionem, & exceptionem parit. 129.38
 Interrogatoris actionibus eliciuntur confessiones. 129.39
 confessio est necessaria ad iustificationem. 264.35
 confessio penitentiam monstrat, satisfactio ueniam conciliat. 268.33
 confessionis peccatorum efficaciam, & uirtus. 297.7
 confessio omnium peccatorum mortalium iure diuino est necessaria. 300.2

Confessio.

Confessionis sacramentum à Christo institutum probatur. 300.3
 confessio peccatorum cui, & quomodo facienda. 301.7
 confessionis effectus, & virtus. 301.8
 confessio non diuidenda sed integra, vni facienda. 301.12
 confessio in articulo mortis, fieri potest proximo si deierit sacerdos. 301.16
 confessio per se ipsum facienda non per nuncium, vel epistolam. 301.18
 confessio, quæ soli Deo fit in contritione includitur. 301.20
 confessio quæ fit Deo includitur in ea, quæ fit sacerdoti. 301.21
 confessio publica non est facienda de peccatis occultis. 301.22
 confessio publica de publicis agenda peccatis. 301.23
 confessio nullo modo reuelanda nec in genere, & abstracto loquens. 301.27
 confessor debet esse irreprehensibilis. 301.14
 confessor malus eandem habet facultatem, quam bonus. 301.15
 confessor reuelans peccata confitentium puniendus. 302.26
 confessor in audiendo confessionem, quomodo se gerere debeat. 301.24
 confessus de se in caput aliorum non torquendus. 41.17
 confessus crimen non appellat. 45.2
 confessus tormentis appellat. 45.5
 confessus, vel manifeste convictus non appellat. 145.39.47
 confessus pro iudicato habetur. 128.2
 confessio in iudicio, pro iudicato est. 129.22
 Locus iudicij, quis nam sit ad hoc, vt confessus in eo iudicetur. 129.23
 confessus ius exceptionibus non vitur, vt in exemplis. 129.29
 confessus factum exceptionibus, vitur. limitatur. 129.30
 confessus tenetur, quasi ex contractu, & re iudicata. 129.31
 confessus iis tenetur à quibus fuit interrogatus. 129.32
 confessus se hæredem in solidum tenetur. limitatur. 129.33
 confessus non restituens tenetur ad extinctionem litis. 129.34
 confessus falso se teneri dum se obligat liberat verum debitorem. limitatur. 129.37
 confirmandus non nisi ab vno potest offerri. 289.9
 confirmatio præstanda post baptismum. 289.1
 confirmatio an necessaria, & à Christo ordinata. 289.3
 confirmatio non est reiteranda. 289.10
 consecratione facta reitorum hæretici, vxor detrahit dotem declaratur. 362.70
 confitens occidisse ex confesso tenetur, & si non occiderit ipse, sed alius. 128.8
 confitens se hæredem ex parte ex ea conuenitur. 128.9
 confitens occidisse, vel vulnerasse cum ostendat viuum, nec vulneratum non obligatur. 128.12
 Error iuris non prodest confitenti. 129.18
 confitenti vitro de maleficio non semper est credendum. 129.19
 confitenti de actione ciuili est credendum, & iudicatus est. 129.20
 confitens absente suo aduersario nõ habetur pro iudicato, nisi aliquis pro eo adsit. 129.21
 confitenti datur dilatio ad soluendum. 129.35
 Iudicis partes nullæ in confitentes sunt rei iudicandæ, sed æstimandæ. 129.36
 confiteri cuilibet sacerdoti, potest in Vrbe. 301.11
 confugiens ad domum episcopi non est ab ea auferendus. 219.21
 confugiens ad ecclesiam, quando extrahendi, vel non. 255.7
 confugiens ad ecclesiam de cuius licentia extrahendi. 259.47
 confugiens ad ecclesiam, quando, & quomodo extrahendus. 259.49
 confugiens ad ecclesiam non sunt impedienda alimenta. 259.52
 confugiens vsque ad portam ecclesiæ clausam est immunis. 259.53
 congregationes piæ non sunt contemnendæ. 358.20
 coniugij appellatione an veniant sponsalia, & sponsi. 318.14
 coniugium legitimum, quomodo fiat. 334.128
 coniugia, quomodo sint contrahenda, vt sint legitima. 335.137

Index Galganziti.

coniugia non legitime peracta subsistunt ambobus volentibus. 335.138
 coniugium contemnere est hæresis. 358.25
 coniugium diuiditur in initiatum, & ratum, & quod sit vtrunque. 318.15
 coniunctio viri, & femina, coniunctionem Christi cum ecclesia significat. 318.3
 coniunctio Christi cum ecclesia duplex. 318.4
 coniuges commiscentes se ardore libidinis habent quid dolcant. 299.8
 coniugium vno non solum carnalis, sed, & spiritualis esse debet. 318.5
 coniugium commixtio præter intentionem generandi non est nuptiarum malum, sed veniale peccatum. 336.157
 coniuges qua indiuidua vitæ consuetudine viuere debent. 337.4
 continentia à coniugibus seruari non potest, sine vtriusque consensu. 338.10
 continentiam non potest vouere coniux, nec religionem ingredi absque alterius coniugis consensu. 338.23
 cognatio spiritualis inter coniuges an faciat cessare obligationem reddendi debitum. 338.17
 coniux religionem professus, & postea restitutus non compellitur mortuo coniuge religionem redire. 341.25
 coniuges in eodem sepulcro sepeliendi. 352.40
 Inmoderato vsu coniuges vti inuicem non debent. 337.9
 consanguinei à clericis non ditandi. 267.9
 consanguinei si non supersint, quomodo probanda consanguinitas. 343.15
 consanguinitas ad effectum soluendi matrimonium probanda est per testes consanguineos, non extraneos. 443.14
 consanguinitas si probari non possit relinquatur confessioni coniugum. 344.20
 conscientia bona quid profit. 268.17
 concij adulterinæ monetæ etiam puniuntur. 65.20
 consecrare est simul sacrare. 348.1
 consecrandi munus delegari potest. 348.6
 consecrare non debet episcopum Metropolitanus absque consensu Primatis. 348.7
 consecranda sunt templa, & altaria, & alia ad diuinum cultum pertinentia. 349.16
 Iacob primus erexit altare lapideum, illudque consecrauit. 349.17
 consecrandi ritus à Iacob principium duxit. 349.18
 Infidelis in loco consecrato sepultus facit, vt denuo sit consecrandus. 349.29
 Excommunicatus si sit sepultus in loco sacro est denuo consecrandus. 349.30
 Ecclesia etiam non consecrata si polluitur semine, aut sanguine est reconcilianda per aquam, & quanto citius consecranda. 350.33
 Ecclesia cupiditate quæstus non studio religionis ædificata non est consecranda. 350.35
 Ecclesia non consecratur denuo propter altare motum, vel lapidem fractum, vel altare tantum, vel lapis nouus. 350.36
 consecrari possunt plura simul. 350.39
 consecrandi ius cui competat. 350.40
 Schismaticus non potest consecrare nec facultate ordinaria nec delegata. 350.41
 Oleum consecratum potest non consecrato commisceri. 350.43
 Altaria non lapidea non consecrantur crismatis vnctione. 350.48
 Ecclesia est dotanda ab eo qui obtinuit consecrari. 350.53
 Benedictio ius eis competit, quibus consecrandi. 350.57
 consecratio episcopis à quibus, & quot episcopis facienda. 214.43
 consecratio Archiepiscopi, vel episcopi à quibus facienda. 348.4
 Ordinationis verbum accipitur pro consecratione. 348.5
 consecratio quibus præsentibus est facienda. 348.8
 consecratio quo die, & hora facienda. 348.10
 consecrationem, quæ debeant præcedere. 349.11
 consecratio quomodo facienda. 349.12
 Iurari quæ debeant ante consecrationem. 349.13
 Electus ante consecrationem habet omnia, quæ sunt iurisdictionis, non autem ordinis. 349.15
 consecratio ecclesiæ, vel altaris non est iteranda. 349.23. limitatur numero 24. & seq.

B Confe.

- Consecratio non dicitur facta si is consecrauit, qui ius non habet.** 349.24
Consecratio quibus casibus iteranda 349.25.26.27
Consecratio non iteratur si pars tantum ecclesie, vel altaris sit diruta. 349.28
consecratio non valet facta per eum, qui non bene sentit de sanctissima Trinitate. 349.31
consecratio in dubio est reiteranda. 350.32
consecratio ecclesie non fit nec reiteratur nisi remotis in fidelibus, & excommunicatis in ea sepultis. 350.34
consecratio iterata altaris polluti, vel ecclesie, quomodo fiat. 350.42
consecratio ubi facienda, & quibus temporibus. 350.44
consecratio est facienda à ieiunio. 350.45
Solemnitas consecrationis octo diebus celebranda. 350.46
consecratio, quomodo facienda. 350.47
consecratio non fit sine missa. 350.49
consecratio nouæ ecclie non fit sine autoritate Pontificis. 350.50
consecratione facta non remaneat substantia, sed species. 350.51
Nil exigendum pro consecratione. 350.52
Benedictio ecclesie potest fieri ante consecrationem. & à quibus fieri possit. 350.54
contentus ordinandi requiritur ante ordinationem. 198.8
consensus parentum ordinandi non requiritur. 198.12
consensus parentum. & in primis, & in secundis nuptijs requiritur. 334.125
consensus contranentium in nuptijs debet esse liber, nec sufficit simulatus. 335.146
consensus verus in nuptijs præsumitur per cohabitationem continuatam. 335.148
consensus præstitus in nuptijs, quando possit dici nullum, & metum. 336.150
contentiens perurio punitur. 133.28
consentire, qui videntur in iudicem. 84.116
consilij principum sine administratione esse possunt clericis. 78.69
consilij Principis relatam causam debent examinare. 142.8
consilium Demosthenis. 11.42
conspirationem detegens excusatur à pena. 27.19
constantinus Urbem Romam, eiusque Imperium Papæ donauit. 224.11
constitutio vide falsis vtens constitutionibus, &c.
consuetudo non extenditur. 3.22
consuetudo in interpretandis legibus attenditur. 3.27
consuetudo non trahitur ad præterita. 4.51
consuetudo interpretatiua retrotrahitur. 4.52
consuetudo vim legis obtinet. 6.5
consuetudo vrbis vbiq; vim obtinet. 6.6
consuetudo erronea non extenditur. 6.8
consuetudo, quomodo probetur. 6.9
consuetudo est, quod possint vendi honores. 10.25
consuetudo vendendi officia toleratur tribus concurrentibus. 10.26
consuetudo inducta, & præscripta, quid recipiendi ultra taxam sportularum non valet. 12.2
consuetudo Romana in prouinciis non attendenda. 21.36
consuetudo inquirendi ex officio publico damnosa. 24.26
consuetudo sustulit leges, & canones de inscriptione. 38.4
consuetudo antiquum, & nouum ius sustulit. 46.14
consuetudo in instrumentis celebrandis attenditur. 121.11
consuetudo in testibus euocandis attenditur. 124.14
consuetudo cantandi antiquissima est in ecclesia. 279.12
consuetudo an excuset à simonia. 69.60
consuetudo in vectigalibus spectanda. 399.8
consuetudo, quod clericis patrocina secularia exercent non valet. 451.7
consules ex plebe etiam. 18.19
consules artium possunt conueniri officio durante. 81.44
consules quæ facere debeant. 19.11
consulares femina, quæ. 19.10
consultatio cum omnibus actis ac plena relatione est transmittenda. 142.6
consultationes publicæ qualiter, & ubi agendæ. 43.2
continentiæ meritum, quando non amittatur etiam reddendo debitum. 268.41
continentiæ uolentes nuptias contrahere prohibentur. 333.102
continentiæ à coniugibus seruari non potest sine vtriusque consensu. 338.10
continentiam non potest uouere coniux nec religionem in-

- gredi absque alterius coniugis consensu.** 338.23
contractus appellatione veniunt quasi contractus. 81.30
contractu annullato, vel statutus mutatis, qui iurauit seruare non pererat non seruando. 133.21
contraxisse, ubi quis dicatur. 81.31
contritio quid sit. 297.1
contritionis species septem proponuntur. 297.2
contritio non est coacta, sed libera. 297.5
contritio sola sine oris confessione, & operis satisfactione an sufficiat ad remissionem peccatorum. 297.6
contritio sola cordis charitate perfecta reconciliat hominem Deo ut sacramentum penitentiae. 297.8
contritio nascitur ex charitate eamque commitem habet. 298.13
contritio in articulo mortis supplet confessionem, & baptismum. 298.22
contritio sine speciali Dei auxilio haberi non potest. 298.24
contritionis effectus. 306.17
controversia iurispatronatus, quid faciat. 248.10
controversia, rei in executione captæ ad quem iudicem pertineat. 166.22
contumacia ex quibus excusetur tum actoris tum rei. 97.18
contumax apprehensus grauis punitur. 37.32
contumax damnari potest. 40.6
contumax ex aliis delictis potest damnari. 40.7
contumax, quis dicatur. 97.1
contumaces, qui non videntur esse plures. 97.20
contumax condemnatus, facta executione reuersus defensionem suscipere volens an audiat. 169.24
conuentus pro munere administrato ad quid teneatur. 441.73
conuersio hominis semper speranda donec uiuit. 270.69
coru u a quilibet clerici celebrant. 202.28
copia excommunicationis, est exhibenda excommunicatis. 34.63
cornicularij, numerarii habent iudicem. 82.78
cornicularij excusantur à muneribus. 444.45
correctio peccatorum, quando facienda. 312.39
Qui non habet in ære luat in corpore. 37.14
corpora defunctorum non abiicienda, sed sepelienda, & quare. 263.4
corpus Christi, quomodo spiritualiter sit accipiendum. 292.34
corpus Christi, quare in tres partes fiat à sacerdote. 292.36
corpus Christi fide, timore, dilectione sumendum. 293.4
corpus Christi sumens debet abstinere antea ab vxore. 293.8
corpus Christi sumens pro us debitoribus suis dimittit. 293.6
corpus Christi in singulis portionibus totum est. 294.18
corpus Christi digne sumentes viuunt Christo, & vitam æternam habent. 294.21
corrumpens magistratum punitur. 13.18
corrupti iudicis, & corruptentis poena. 14.28
corrumpens testationes de falso tenetur. 63.8
corrumpens iudicem causam perdit, & aliter punitur, & excommunicatur. 93.9
corrumpens delatorem, vel iudicem habetur pro confesso. 394.54
corruptio probat delictum, sed non præiudicat hæredi delinquentis. 28.55
crates aurum abiicit putans aurum simul, & virtutem possidere non posse. 313.5
creditor pignus vendens non facit rem litigiosam. 94.5
curator vnus ex creditoribus quando constituitur. 169.12
Hæredibus non traduntur, vel deliberantibus interim curator bonis debitoris defuncti datur creditor. 169.13
Hærede suspecto creditoribus defuncti, quid agendum. 169.15
Debitore ab hostibus capto creditores in eius bona mittendi. 169.16
creditor cedit possessionem, cum debitor se defendit. 169.21
Missio conceditur etiam creditoribus conditionalibus. 170.33
Missio in quæ, & quanta bona sit creditoribus danda. 170.34
Missio creditori prohibito ingredi, datur actio in factum. 170.35
Mittus creditor dominium non habet bona sibi addici non possunt, sed solum vendendi facultatem acquirit. 170.36
creditor ex bonis debitoris, nec debitor alii debet facta missio ne limitatur. 170.37

Creditor fructus vendere, & locare bona post missionem potest. 170.38
creditoribus pluribus missis, quis debeat vendere, vel locare. 170.59
creditor missus, qui nec vendidit, nec locauit actione in factum in id tenetur. 170.40
creditoribus pluribus missis vni datur administratio, & curae rationes corrumpatur, & officium eius, quale sit. 171.41
creditor missus in bona debitoris an teneatur de deterioratione sequuta post missionem. 171.44
debitori, & haeredi de dolo actio datur contra creditorem in sua bona missum. 171.47
creditore omisso datur actio de impensis factis. 171.48
creditoribus omisis in possessionem ius, vendendi bona competit. 173.20
curatore electo ad distrahen. creditores ipsi non possunt amplius, vendere. 173.21
creditor occasione militiae, praefertur credito dotis. 174.7
creditor ex restitutione deficiorum potior est. 176.33
creditor ad redemptionem, vel refectionem potior est. 176.34
creditor ad conseruandam, vel saluandam rem potior est. 176.35
creditor ad rem emendam potior est. declaratur, & limitatur. 176.36
creditor ad rem emendam pro parte nunquid potior sit. 176.38
creditor, qui pignora accepit habet in rem actionem, & praefertur. 175.31. & 176.39
creditor hypothecarius, quando iure separationis, utitur. 176.40
creditor cui damni infecti non cauetur, quando potior. 176.41
creditor ex redemptione serui pignorati potior est. 176.42
creditor prior tempore potior iure. limitatur. 176.43
creditorum superuenientium post litem par condicio. 176.46
Legatarij postponuntur creditoribus, & solutio eis facta reuocatur a creditoribus, idem si facta sit posterioribus. 176.47
Libertas data a creditoribus anterioribus non reuocatur. 176.48
Legatarij in concursu creditorum haeredes grauati praefertuntur, vel admittuntur simul. 176.49
Privilegium creditoris transit ad haereditatem sine cessione. 176.50.51
Creditores omnes eiusdem, vel nullius privilegij pro rata admittuntur. 176.53
Creditor eiusdem tituli, licet tempore diuersi concurrunt, limitatur duobus modis. 176.55
creditoribus conditionalibus competit ius separationis. 177.7
creditores haeredis an separationem habeant differitur. 177.11
creditores patris separationem petunt, & filij impuberis. 177.15
creditores primi aduersus secundos, & tertios separationem petere possunt non autem creditores secundi aduersus primum. 177.16
Falsi crimen infamat declaratur. 48.13
crimen Itellionatus, & expilatae haereditatis crimen infamat. 47.6
crimen publicum, qualiter probetur. 119.29
crimen desertionis adiunctum grauius punitur. 413.24
Maiestatis crimen non est in occasionem accipiendum a iudicibus. 50.13
In maiestatis crimine, quae consideranda. 50.13
Laesa maiestatis crimen vitam, & honorem adimit. 49.1
crismatis sacramentum, vt baptismum sacrosanctum. 289.4
crismatis effectus. 189.5
crisma potest ab episcopis demandari presbyteris. 289.8
caucis signum non est humi sculpendum. 252.4
crux ab omnibus fidelibus erigi, & ferri potest. limitatur. 252.6
cubicularij, silentiarij excusantur ad muneribus. 444.44
cubiles, seu lecti monachorum, quales. 206.79
eudentes monetam sibi que extrinsecus signantes forma publica furtum committunt. 64.2
culpa dolo proxima inexcusabilis est. 130.68
curas seculares suscipere, quis dicitur pluribus modis. 451.2
curator, quis accipiat. 111.13
curator viriusque patris iurat de calumnia. 115.6
curator vnus ex creditoribus quandoque constituitur. 169.12
curator bonis distrahendis datus ad quid teneatur. 171.43

Index Galganetti.

curator bonorum tenetur, vt creditor missus, de deterioratione. 171.45
curatore electo ad distrahendum creditores ipsi non possunt amplius, vendere. 173.21
curator datus bonis non personae praerelationem non patitur. 175.22
curator ventri datus praerelationem patitur. 175.23
curatoris reipublicae officium. 423.1
curator officio suo non fungens tenetur reipublicae, quanti interest fuisse. 423.2
curatores aqueductuum constituti. 431.5
curiales iudicem proprium habent. 82.67
curiales, cohortales, ac decuriones clerici fieri non possunt. fal lit. 193.3
curiales, vel decuriones, qui quindecim annis monasticam vitam egerunt curiae amplius, vindicari non possunt. 193.4
curialium ciuitatum debira, & officia. 419.19
curialis non potest esse procurator, nec conductor, nec fideiussor. 419.20
curiales ad curiam retrahendi. 446.83
curius publici cura ad quos spectet. 447.1
curius publici exhibitio cui committenda. 447.2
custodia reorum ad quem spectet. 39.20
custodia, vel in carcere vel aliter habenda est. 39.22
custos, si quis se occiderit, punitur. 39.35
custodes furiosi puniuntur de delicto eius. 56.6
custos minus idoneus arceatur. 234.2
custodis munus. 234.1.3
custodes statuarum nocturni deputati, qui praefectum habent. 430.10
custodum aquarum signum, & immunitas. 431.14

D

Dalmatica alba, quomodo vtantur diaconi. 232.7
Vt quis se e saxo precipitetur non damnatur. 29.15
damnati ad mortem libertatem, & ciuitatem omittunt. 29.8
damnati ad triremes, quae amittant. 29.11
Ad mortem damnatus gladio intelligitur. 45.23
Aes alienum damnati ex bonis viris soluitur. 46.11
damnati in metallum, quae amittant. 29.12
Pro socio damnatus infamis. 47.7
damnatis in opus vtilibus pena remittitur. 49.1
damnatus commeatus non datur non a Principe. 45.25
damnatus ob calumniam, vel tergiuersatione infamis fit. 47.3
damnatus alieno nomine non fit infamis. 48.30
damnatus ad tempus tempore finito finitur infamia. 48.37
damnatus ad tempus in opus publicum semper infamis. 49.38
damnatus de vi fit infamis. 52.20
damnatum de adulterio duceus tenetur de adulterio. 58.13
damnato in publico iudicio non creditur. 126.55
damnatus ex peremptorio edicto non appellat. 145.40
damnatus in criminalibus appellat, sed custoditur. 150.29
damnatis ad mortem datur communio. 303.56
dardanarij qui dicantur. 433.17
dardanatus qui. 434.18
dati in metallum non immunes. 445.68
dauid Rex amplificauit cultum Dei, sed templum aedificare prohibitus est. 348.10
debitores Reipublicae ab honoribus arcentur. 8.18
debitor accusans de falso interesse soluit. 65.30
debitores Reipublicae iudices esse non possunt. 76.42
debitor prius conueniendus, & postea soluere compellendus. 94.3
debitor ab hostibus capto creditores in eius bona mittendi. (169.16
debitori, & haeredi actio de dolo datur contra creditorem in sua bona missum. 171.47
debitoris bona a creditoribus vendi possunt. 172.1
Pupillus haeres debitoris non gaudet pupilli beneficio. 172.5
exulis debitoris bona venduntur. 172.12
Habitatis debitoris aliam ciuitatem bona venduntur. 172.13
Venditio bonorum debitoris infra quantum tempus facienda. 173.24
Ius vendendi bona debitoris impetrandum. limitatur. 173.25
Venditio bonorum debitoris facta, de eo, quod superesset, quid sit agendum. 173.26
Instrumentum praestandum a venditore bonorum debitoris. 173.28
Bonus distractis, quod superesset creditoribus, restituitur debitori. 173.29
Statuae debitoris, vel imagines distrahendae non sunt. 173.30
debitor bonis distractis nullam actionem habet. 173.31

B 2 debitor

Debitor rescissionem venditionis bonorum impetrare non potest. 173.32
debitor per oblationem pretij venditionem rescindere potest. 173.33
Venditio bonorum debitoris, quando subsistat. 173.35
debitor volens venditionem rescindere debet offerre, vel solvere. limitatur. 173.36
debitores an gaudeant immunitate. 258.42
debitores tributorum an gaudeant immunitate. 258.43
debitor fisci per solutionem factam executori an liberetur. 394.2
debitores fisci non prohibentur legatione fungi, debitores rei publicae sic. 422.5
Exulis debitoris bona venduntur. 172.12
Periculum debitorum rei publicae spectat ad magistratum, & illius fideiussores. limitatur. 449.55
debitum naturale non manet. 106.19
debitum solutum quis debeat probare. 116.6
debita, quae petit, vt dimittantur, quae sint. 274.15
debitum coniugale qualiter iniuncte coniuges solvere tenentur. 337.8
debitum coniugale an reddendum in matrimonio iniuncto. 338.11
debitum coniugale an reddendum ab eo, qui contraxit incertus de morte primae uxoris. 338.12
debitum coniugale, quod reddendum non fit cum sequentibus. 338.15 & 18
Retentum videtur debitum ex tractatione remissum. 187.31
decani rurales per episcopum, & archidiaconum ordinandi, & remouendi. 230.2
decem viri. 17.17
deceptus non recte transigit. 187.17
decimae diuino iure introductae, eoque debentur. 245.1
decimae, quid sint, & quare, debeantur. 245.2
decimarum genera quatuor. 245.3
decimae possunt exigi, & a quibus. 245.4
decimae, quibus soluentur. 245.5
decimae a quibus debentur, vel non. 245.6. vsq. ad numerum. 13
decimae a clericis debentur de praedijs emptis a laicis. 245.7
decimarum solutio, ex privilegio potest exitari. 245.8. limitatur, num. 9. & 10
decimae non debentur de noualibus. 246.11
Iudaei tenentur ad decimas. 246.12
decimae a quibus non debeantur. 246.13
decimae a Domino, & colonis debentur pro rata. 246.14
decimae debentur ex omni fructu, ampliatur. 246.15
decimae debentur non deductis expensis. 246.16
decimarum exactio fit et captis pignoribus. declaratur. 246.17
decimas non solventium poena. 246.18
decimarum distributio a quibus, & quomodo facienda. 246.19
decimae non sunt conferendae laicis. declaratur. 246.20
decimae noualium an debeantur. 246.21
Priuegiati super decimis ad quid teneantur. 246.22
decisio in Romanae Dotis 8. Martij. 1613. coram Verospio reprobat. 89.17. & ex Mantica in decis. 166
decisiones, & vota iudicum, vnde originem traxerunt. 149.13
declaratio voluntatis facta cum vno praedicta, quoad omnes. 321.70
declaratio voluntatis patris facta cum vno praedicta, quoad omnes. 326.39 (190.13)
decretum super transactione alimentorum, quo interponendum, decreta conciliorum sunt ordinandis significanda. 199.24
decreta Pontificum habent vim legis. 224.4
decretum decurionis non rescinditur. limitatur. 421.48
decreta sine legitimo numero decurionum nulla. 421.51
decurio, qui non est, alias dignitates non adipiscitur. 8.14
decuriones certis penis prohibentur puniri. 36.2
decuriones in capitalibus, qualiter puniendi. 36.4
decuriones contra Patriam non possunt. 86.23
duumviri ex decurionibus eliguntur. 418.1
decuriones plebei esse prohibentur. 418.2
decuriones, vnde dicti. 418.1
decuriones, qui esse possunt, & qui non. 419.5
decurio sola albi praescriptione non fit. 419.13
decurio poenae gratia non fit. 419.14
decuriones ante tres menses nominantur, & quare. 419.15
decurio nominatus appellat. 419.17
Priuegia, & officia decurionum plura. 419.18
decurio uectigalia non exercet. 419.22
decurio non est tabellio. 419.23
decurio non exercet officium per substitutum. 419.24
decurio vtitur actionibus publicis rei publicae. 419.25
decurio decoctor, & falsarius punitur. 419.26 (419.27)
Praedia decurionum sine decerto non alienantur. limitatur.
decurioni in quarta curia succedit. limitatur. 420.36

diuisio inter curiam, & haeredes decurionis, quomodo facienda stantibus liberis, vel non. 420.38
Naturales liberi, quomodo decurioni succedant. 420.39
Extranei haeredes, quomodo decurioni succedant. 420.40
Filij, & filiae decurionis curiales, quomodo succedant. 420.41
decuriones sunt immunes. 420.42
decuriones torqueri, nec penis corporalibus affici possunt. 420.43
decuriones, quo ordine in albo scribendi. 420.44
Sententias, quo ordine scribere debeant decuriones. 420.45
Relegatus ad tempus decurio est, sed vt nouus i ordine. 420.46
decretum decurionis non rescinditur. limitatur. 421.48
decuriones facultatibus lapsi alendi. 421.49
decreta sine legitimo numero decurionum nulla. 421.51
Numerus decurionum legitimus, quous sit. 421.52
Pars maior, quae sit. 421.53
Minores 25. annis decurionis suffragium non ferunt. 421.55
Filij decurionum subiacent patris fortunae, maximae Curiae oblati. 421.56
Infamis
Relegatus
Ordine mortis } amittunt decurionatum. 422.62
Caecitas } decurionem a curiali fortuna non liberat. 422.63
Senectus } 63
decuriones curiales excusantur, a muneribus cum declaratione. 444.39
deducens in iudicium rem compromissam tenetur. limitatur. atque declaratur. 183.12
defectus, seu vitium corporis, quando obstat ad ordinationem. 195.32
defendens eum, cuius nomine non agit in vnam tantum rem defendere potest. 92.27
defendere sine mandato, quis quos, & quomodo possit. 88.7
defendere, quid sit. 92.18 (92.28)
defendere non dicitur, qui actorem frustrat, ne causa finiatur.
defendere se possunt, qui agere prohibentur. 96.18
defendere non videtur, qui interrogatus non respondit. 112.28
defendi, quis non videtur. 168.5
defensio non praescribitur rei adnotati. 38.14
defensio qualis esse debeat, ne committatur stipulatio, iudicatum solui. 112.22
defensio, quae non in solidum fit non est defensio. 112.23
defensio, vbi facienda, sic ne committatur stipulatio. 112.24
defensione successa ab vno, alter illam prosequi potest. 112.25
defensio post sententiam, vel executionem frustratorja. 112.26
Solutio partis defensionem non excludit. 112.27
defensio capta facit cessare possessionem missi. 169.23
defensio rei publicae semel tantum suscipienda. limitatur. 444.26
defensor propriae salutis non tenetur de occiso. 54.24
defensor dat procuratorem. 89.32
defensor cogitur a reo causam suscipere. 91.12
defensor non cauet de rato. 105.4
defensor iudicatum solui tenetur satisfacere. 111.4
defensor absentis interrogatus respondit. 130.54
defensor municipium, seu collegij cum mandato hoc iurandum potest deferre. 135.13
defensores ciuitatum ex quibus ordinibus creantur. 417.1
defensoris officium non potest recusari. 417.2
defensor ciuitatis decreto episcopi, & cleri constituitur. 417.3
defensor a quo remoueri potest. 417.4
defensor locum praesidis tenet. 417.5
defensoris officium. 417.6
defensoris iurisdictio in causis ciuilibus. 417.7
defensor pater plebis. 417.8
defensoris reuerentia, honor, & prerogatiua apud Iudices. 417.9
defensor id, quod est esse non desinat. 417.10
defensor non constituit Vicarium. 417.11
Intimationes fiebant, apud defensorem. 417.12
defensor querelas contra se euitat. 417.13
Praeses defensores tuetur. 418.14
defensores gratis constituuntur. 418.15
defensor habet domum de publico. 418.16
defensor habet archiuum. 418.17
defensor habet exceptorem, & duos cohortales in obsequio. 418.18
deferens se ipsum fisco lucratur dimidium. Ampliatur in omnibus personis. 393.41 & 45
deferens se ipsum, quid lucretur. 393.46

Deferens

- deferens ob propriam causam an lucretur primum. 393.47
 deferre vel denunciare ad fiscum res turpis est, & in honesta. 393.34. limitatur. 38.
 defuncto prodest ad iustificationem, quod genuit liberos in virginitate permansuros. 263.21
 defuncto vocato pendente appellatione expirat iniuncti muneris questio. limitatur. 447.104
 degradatio clerici conuicti facienda. 209.40
 delatio, & denunciatio ad fiscum quibus non permittatur. 393.33
 delatio ad fiscum non fit sine fisci aduocato. 393.39
 delatio ad fiscum debet fieri rei latentis non iam delata. 393.42
 delatio ad fiscum de fideicomisso ante apertum testamentum, vel post, quis primum mereatur. 393.43
 delatio contra indignos, quod possidentes quid premij delatori detur. 393.44
 delator læsæ maiestatis criminis nisi particeps sit præmij, & honore donatur. 51.24
 delator, & mandator punitur calumnia. 42.16
 delatores quibus casibus puniantur, vel non. 393.48
 delatorem submitbens in causa pecuniaria, quomodo puniatur. 393.50
 delator cogitur. profequi suam delationem. 394.51
 delatus absoluitur si delator non compareat. 394.52
 delatus non tenetur probare, vel dicere titulum sue possessionis. delegatus, quæ possit facere. 16.2 (nis. 394.53)
 delegatus Principis iudicem dare potest. 69.5
 delegatus iudicis delegati iudicem dare non potest. 69.6
 delegatus in ministerio ecclesiastico non dat in eo procuratorem. 90.52
 delegatus suam exequitur, vel legati exequentis sententiã. 166.6
 delegato recusato delegans de suspitione cognoscit. 103.14
 delicia non officiant si absque desiderio percipiuntur. 269.50
 delicta, quæ punibilia. 26.1
 delictis in puniendis, quæ consideranda. 26.3
 delictum per ebrietatem commissum punitur. 26.7
 delictum de mandato commissum punitur. 26.8
 delictum vulgare non punitur. 28.39
 delictum, de quo non constat non punitur. 28.40
 delictum per euentiam rei excluditur non punitur. 28.41
 delicta clam seu palam commissi uarie puniuntur. 24.46
 impossibile delictum excludit penam. 28.42
 Status tempore delicti inspicitur. 27.13
 delicta casu, vel consulto commissi varie puniuntur. 37.20
 delicta ob multos aliquando exacerbantur. 37.27
 delictum ob aliud delictum non minuit penam. 163.19
 delictum arbitris non subest. 180.22
 delinquens dormiens non punitur. limitatur. 28.43
 delinquens per ignorantiam, errorem, vi, metu ab ordinaria pena excusatur. 28.44 (num. 46. & 47)
 delinquens in ecclesia ab ea extrahi potest. 259.55. Ampliatur
 delinquentes, in ecclesia non gaudent immunitate. 757.33
 dolore iusto delinquens mitius punitur. 28.45
 denunciations habent vim edicti. 97.8
 denunciations, si omisæ fuerint an subsistat matrim. 335.136
 deponunt plures apud sequestrem. 95.15
 deponere, & credere differunt. 175.26
 deponitur clericus cum ad eum casum peruenit, in quo ab iniunctio ordinari non potuisset. 206.81
 deportatio an sit causa soluendi matrimonium. 341.37
 deportatus non torquendus in alios. 41.18
 depositarij simul admittuntur sine ordine. 175.28
 depositionis pena incurta, quomodo euitetur. 206.82
 depositum est in sequestro proprie. 95.14
 depositum, & sequestro differunt. 95.16
 depositus ab ordine, seu dignitate si pro premio restituatur committit simoniam. 367.34
 deprehensus in fornicatione, periurio, & furto excommunicatur. limitatur. 33.37
 desertionis pena. 44.8
 desertionis iudex competens qui. 44.10
 Crimen desertionis adiunctum grauius punitur. 413.24
 desertor militiæ, publicus hostis impune occiditur. 54.27
 desertores militiæ puniuntur. 413.15
 desertor quis dicatur. 413.16
 desertor a patre oblati in militiã deteriore datur. 413.19
 desertor vitro reuersus mitius punitur. 413.20
 desertores plures reuersi quomodo puniendi. 413.22
 desertorum militiæ plures penæ. 413.23
 desertor tepus militiæ implens in ea emeritus priuatur. 413.25
 Emeritus quis dicatur. 413.26

- dimissoriz quare ira dicantur. 149.6
 dixeris dictio iuris civilis usurpata a canonico. 147.7
 dixeris nomen quid significet. 382.19
 disciplina publica custodienda. 211.38
 disciplina militaris data a Christo. 414.63
 disciplinam non contemnit qui militem ignorat. 414.54
 discipuli Christi creduntur baptizati. 222.1
 discipulos Christi proprium habuisse credendum est. 222.3
 dispensatio super ætate est contra naturam. 73.21
 dispensatio contra leges ex lex causis conceditur a Papa. 15. 59
 dispensatio ad plura beneficia si fuerit reuocata, quid iuris. 213.26
 dispensatione Papæ nuptiæ inter consanguineos subsistunt. 331.47
 dispensatione Papæ cum vxore, vel sponsa fratris nuptiæ subsistunt. 332.59
 dispensatio nunquam conceditur simoniaciis pro retinendis beneficiis, super quibus simonia fuit commissa. 369.66
 disputari potest de electione facta. 76.47
 distractio pignorum præsentem pecunia facienda. 167.28
 diuersitas nihil habet firmitatis. 122.32
 diuersitas in verbis non in rebus non aufert de fide. 127.86
 diuersum si verum vtrunque esse potest diuerso tempore, probatum dicitur. 127.88
 diueriens a matrimonio sine causa iudicis autoritate compellitur reuertere. 344.1
 diuertens a matrimonio propria autoritate excommunicatur. 344.2
 diuertes pro iracundia mox reuersurus non excommunicatur. 344.3
 diuertere a cursu publico prohibitum. 448.8
 diuinatores vates puniuntur. 66.6
 diuino viri non potest derogari. 55.55
 diuina officia in locis interdicitis non sunt celebranda, limitatur, & declaratur. 35.81
 Forma, & modus cessationis a diuinis. 35.93
 diuino instituto reiunandum. 314.4. limitatur. nu. 5
 diuisio excommunicationis. 31.8
 diuisio multitudinis facta a Romulo cum assignatione Ducis. 438.6
 diuortium de iure cano. non conceditur ad solutionem matrimonii, sed ad separationem thori. 341.32
 diuortium est proprie inter coniuges, non inter sponfos. 341.33
 doctrina Bart. in l. ita stipulatus. 115.38. in fin. vers. ab nomine, & Ripæ ibi num. 84. ff. de verb. obligat. quomodo intelligatur. 328.82
 doctus non debet scientiam suam assignare prudentiæ, sed Deo. 270.65
 dolore iusto delinquens mitius punitur. 28.46
 dolus malus iudicis qui fit. 14.24
 Sine dolo malo factum non est punibile. 26.4
 dolus pro facto accipitur. 54.17
 dolus malus quomodo accipitur, & cui imputetur. 98.27
 dolo impediens iudicio sibi punitur. 98.26
 dolo in quo requiritur, vt puniatur. 98.37
 dolo malo non edere quis dicatur. 101.24
 dolo est probandus. 116.8
 Absuturum esse dolum qualiter intelligatur. 113.36
 dolo qualiter probetur. 119.30
 dolo quando præsumatur. 119.31
 dolo ex facto ipso probatur, vt constat pluribus exemplis. 119.32
 dolum non arguit quantitas pretij. 119.33
 dolum non arguit qualitas causæ. 119.34
 dolo commissus post litem contestatam venit in iudicium. 155.43
 doli exceptione res iudicata subinuenitur. 160.152
 dolo non potest allegari a dolo. 187.19
 dolo non potest allegari ab eo qui tranlegit cum promittente instruere eum heredem. 187.20
 dolo volenti non inferitur. 187.21
 domesticus iudicis nec scriptor nec Assessor. 85.10
 domesticus Cæsaribus a quo iudicandi. 79.3
 domestici testes idonei non sunt, neque ij quibus imperari potest, vt testes fiant. 126.63
 domicilium vbi quis habere dicitur. 439.31
 Senatores in vrbe domicilium quocumq; vadant, habent. 439.32
 Miles vbi meret domicilium habet. 439.33
 Relegatus vbi domicilium habet. 439.34
 domicilium potest quis mutare. limitatur. 439.35
 domicilium re, & facto transfertur, ac permutatur. 439.37
 Filiusfam. domicilium vbiunque habere potest. 440.40
 domus sola non facit domicilium, nec possessio. limitat. 440.42
 domicilium Patris habet non obligat filium. 440.43
 Libertini domicilium, & originem patroni sequuntur. 440.45
 Mulier quam diu nupta sequitur, domicilium viri, & vidua retinet. 440.46
 dominium rerum qualiter probetur. 119.26
 dominium rerum fiscalium non transit ad emptorem precio non soluto. 401.7
 dominium rerum fiscalium donatarum transit ad donatarium. 401.8
 dotalis rei dominium non transit in virum ex sola promissione non sequuta traditione. 322.85
 dominus seruum, pater filium accusat. 24.18
 domino excommunicato subditi, & vasalli a seruitio, & obedientia liberantur. 34.74
 dominus quod in rem eius verum est restituit. 92.7
 dominus ignorantis conditio non fit deterior. 93.32
 dominus tenetur procuratori. 93.40
 dominus pro seruo eximente tenetur. 98.41
 dominus serui non edentis de peculio, vel de in reuerso tenetur. fol. 28
 dominus, quod ratum non habuit, potest habere. 106.17
 dominus qui ratum non habuit restitueret tenetur, qui accipit a procuratore. 107.36
 dominus pro seruo silentio promittit. 108.2
 dominus molestiam sustinere non cogitur. 415.18
 domum præbens ad stuprum patrandum punitur. 57.5
 domus suæ præesse nescientes non sint. 76.40
 domus cuique tutissimum refugium. 95.4
 domus priuata sita in circuitu ecclesiæ immunitate non gaudet. 277.21
 domus canonicorum, quando gaudeat immunitate. 257.22
 domus publicas oportet vindicare publico vsui. 428.12
 domus sola non facit domicilium nec possessio. limitatur. 440.42
 donantis res ecclesiæ pæna. 244.38
 donari potest fundus emphiteoticus. 407.8
 donatio ante nuptialis vt iure commu. 175.14
 donatio Constantini confirmata ab alijs Imperatoribus. 224.42
 donatio facta filie pro dote tenet, etiam matrimonio non sequuto. 321.57
 Ampliatur in tacita donatione resultante ex promissione dotis. 321.58
 Lex fingit tacitam donationem ad beneficium filie etiam absentis. 324.5
 donatio tacita an procedat in patre. 324.7
 donatio tacita quam lex subintelligit ad beneficium filie semper firma manet etiam matrimonio non sequuto. 325.21
 donatio expressa facta filie pro dote sicut tenet etiam matrimonio non secuto ita, & pariformiter tacita resultans legis ministerio ex dotis promissione facta genero. 325.22
 Filia ex tacita donatione que resultat ex promissione dotis, facta viro habet obligata omnia bona promissoris etiam ipsa absente. 325.25
 Filia ex legis beneficio semper fingitur præsens, vt ex dotis promissione facta viro sibi queratur tacita donatio. 325.24
 Mancica decis. 166
 donatio facta alicui collegio non indiget insinuatione. 380.7
 donatio litis facta Imperatori, vel fisco non valet. 393.26
 donatio Principis in p. iudicium conductoris subsistit. 402.12
 dormientibus an proijci baptizantur. 287.9
 dos, quando lequestratur. 94.6
 Pro dote pro ecclesia in dubio iudicant. 141.56
 dos in bonis viri alijs creditoribus præfertur. limit. 174.5
 dos in actione de peculio præfertur. 175.10
 dos confessata, & non numerata non præfertur. limitat. 175.15
 dos repetitur nuptijs non secutis tanquam dat non sequuta. 320.43
 Mulier in dote omnibus, præfertur. 320.44
 dotis conditio cui competat. 320.45
 dotis actio an competat mulieri contra patrem promittentem. 320.46
 Pater promittendo dotem filie videtur donare. 320.47
 Pater non potest reuocare promissionem dotis. 320.48
 Præsentia filie non requiritur in promissione dotis facta a patre. 320.49
 Actio repetendæ dotis matrimonio soluto patri, & filie communiter competit. 320.50. declaratur. 51

dos reversa ad patrem tenetur eam fuisse conservare. 320.52
 dos semel constituta transit in dominium filie. 320.53
 Actio dotis post patris obitum soli filie accretit, & consoli-
 datur. 320.54
 Actio dotis matrimonio soluto, patre superstite acquiritur
 soli filie stante statuto exclusivo foeminarum ab hereditate
 patris propter dotem, quia tunc succedit loco legitimae. 320.
 55. Rota in recent. decis. 408. & 381. par. 2.
 dos promissa a patre debetur etiam si matrimonium non se-
 quatur. 321.56
 Donatio facta filie pro dote tenet etiam matrimonio non se-
 quuto. 321.57
 Ampliatur in tacita donatione resultante ex promissione do-
 tis. 321.58
 Actio dotis acquiritur filie contra patrem stante iuramento.
 321.60
 Actio dotis ex pacto nudo oritur contra promittentem si fi-
 lia fuit praesens. 321.61
 Filia nupta cum promissione dotis soluta acquirit actionem
 excludentem creditores posteriores promittentis. 321.63
 dotis promissio, & solutio aequiparatur. 321.64
 Actio dotis statim acquiritur filie per promissionem. 321.65
 dos data, vel promissa non potest minui nec fieri deterior.
 321.66
 Actio dotis non oritur ex matrimonio, sed ex promissione.
 321.67
 Pater etiam iniustus cogitur dotare filiam. 321.68
 Quantitas dotis ex arbitrio constitutis pendet. 321.69
 Taxatio quantitatis dotis semel facta non potest variari.
 321.71
 dos semel declarata etiam nulliter non potest minui. 321.74
 dos declarata in testamento nullo non potest minui. 322.75
 dos declarata in testamento postea revocato debetur. 322.76
 dos promissa a patre in sponalibus de futuro debetur nuptijs
 non sequitis. 322.78
 Statutum excludens foeminas dotatas habet locum, & si dos
 sit constituta pro futuro matrimonio. 322.79
 dos promissa dos est. 322.80
 Res preparata, ut sit dotalis habet privilegia dotis. 322.81
 Alienari prohibita pro dote permittuntur alienari. 322.82
 dotis datio quomodo habeat maiorem efficaciam quam pro-
 missio. 322.84
 Dotalis rei dominium non transit in virum ex sola promissio-
 ne non sequuta traditione. 322.85
 dos data, vel promissa non differunt respectu promittentis.
 322.86
 dos promissa est vera dos non sequuto matrimonio. 322.87
 Extraneus dotem promittens obligatur, & censetur donare.
 322.88
 Et non potest sibi restitutionem stipulari, nisi in ipsa promissio-
 ne. 322.8
 Pater non potest dotem semel promissam sibi appropriare.
 322.91
 Sponsa de futuro consequitur privilegia dotis contra om-
 nes. 322.92.93
 Jus quaesitum mulieri ex promissione dotis in bonis patris
 transit contra haerodes. 322.94
 Promissionem dotis non potest pater revocare aliquo modo,
 nec eius diminutionem facere. 322.96
 dos a patre promissa sequitur nuptijs debetur, non obstanti-
 bus posterioribus creditoribus patris. 323.97. Mantica de-
 cis. 329. no. 2
 dotis conditiones, vel actiones quae, & quomodo competant.
 323.98
 dos, vel donatio propter nuptias non constituitur in nuptijs
 iniustis sed applicatur fisco. 330.25. limitatur. 26.28
 dote caducata ob illicitas nuptias, quid iuris. 330.32
 dos soluto matrimonio est mulieri restituenda. 344.6
 dos soluto matrimonio culpa vxoris non restituenda. 344.7
 dos intercedente pacto, quod lucretur matrimonio quomo-
 docunque soluto an restituenda. 344.8
 Pactum de lucranda dote debet esse aequale. 344.9
 dos non restituitur soluto matrimonio vbi adest consuetudo
 contraria. 344.10
 dos matrimonio soluto per mortem est restituenda non ob-
 stante pacto. 344.11
 dos si culpa mariti solvatur matrimonium, an restituenda.
 345.12
 dotis repetitio adversus quos datur. 345.13
 dotis repetitio potest iudicialiter tractari apud iudicem eccle-

siasticum divortij. 345.14
 dos fisco applicatur si maritus mortem vxoris necat: non vin-
 dicat. 392.6
 dos pro muneribus mariti an computanda. 446.16
 dubitans de fide testis esse non potest. 126.58
 dubia in re potius reo fauetur. limitatur. 93.6
 In dubijs benigniora sunt praefenda. 141.58
 ducentarij habent iudicem. limitatur. 82.75
 duas ducens vxores adulterio tenetur. 58.20
 duo non possunt vnum, & idem beneficium habere. 213.27. li-
 mitatur. 28
 duae cathedrales ecclesiae vna in titulum, & altera in commen-
 dam possunt retineri. 213.20
 duo de eadem familia ad idem munus non adigendi. 444.35
 dupli solutio calumniam non extinguit. 42.14
 duumviri ex decurionibus eliguntur. 418.1
 duumvir facies non extollit extra suum territorium. 418.3
 duumvir excipit actiones descendentes ex contractibus ma-
 gistratus municipalis. 418.4

E Brij non sint iudices. 75.18
 Ecclesiam in libertate, vel immunitate sua grauens ex-
 communicatur. 31.14
 ecclesiam effragens, vel spolians excommunicatur. 32.17
 Pro dote & pro ecclesia in dubio iudicandum. 141.56
 ecclesia, personae, res, & acta sunt publici iuris. 191.7
 ecclesia an solvat munera patrimonialia. 207.4
 ecclesia non consecrata gaudet immunitate. 207.5
 ecclesia tenetur ad munera pro bonis, quae possidet. 207.6
 ecclesia succedit clericis ab intertato. 207.10. & 208.22
 Relictum clericis, vel ecclesiae quando dicitur, & quomodo
 diuidatur. 207.14
 ecclesia in successione postponitur liberis, & agnatis clerici.
 207.19. declara, ut nu. 20
 ecclesia non tenetur pro clerico. 208.37
 Plures ecclesias potest quis retinere in villis. 213.23. amplia-
 tur. 24
 ecclesiae omnes, & monasteria provinciae tenentur conferre
 ad procuracionem visitatorum. 216.25. ampliatur. limita-
 tur. nu. 26
 ecclesia succedit episcopo in acquisitis post episcopatum.
 219.20
 ecclesiae unitas. 223.10.
 Parochialis ecclesia quae dicitur, & parochi officium. 232.4
 ecclesiae tenentur conferre ad sumptus Legati. 326.14
 ecclesiae Romanae temporalium rerum acquisitionis ratio.
 227.6
 ecclesiae acquirere possunt bona temporalia. 241.1
 ecclesiae ipsae non possunt laicis locari. 243.10
 ecclesia si propter discordiam patronorum careat administra-
 tore, quid iuris. 248.16
 ecclesiae in honorem Dei a quo traxerint principium, & vbi
 aedificandae. 249.2
 ecclesiarum opus ex simetria, & venustate constare debet. 249.3
 ecclesia aedificanda in loco congruo, & utili. 249.7
 Area ecclesiae prius quam aedificetur consecranda, & quomo-
 do. 249.8
 ecclesia non potest aedificari sine consensu episcopi. 250.9
 Sumptus ex redditibus ecclesiae ad novum opus quomodo
 conferendi. 250.10
 Alienatio rerum ecclesiae permessa pro ecclesia aedificanda.
 250.11
 ecclesia aedificata est dedicanda, & consecranda. 250.12. & 16
 Aedificium ecclesiae oratorij ex iussu testatoris faciendum
 quanto tempore absolvendum, & quid si non absolvatur.
 250.14
 Incipiens ecclesiam construere, vel reparare est compellen-
 dus, ut perficiat. 250.15
 ecclesiae superfluae destrui possunt, & quae sint superfluae.
 250.17
 Iudex laicus non potest iudicare in domibus ecclesiarum.
 250.18
 ecclesiae ingressus quibus olim prohibitus. 250.20
 ecclesiam ornare pius est. 253.1
 Privilegia ecclesiae a pluribus Imperatoribus approbata.
 254.1
 Immunitates ecclesiae recensentur. 254.2
 ecclesia auxiliatrix imperij, & e contra. 255.3
 ecclesia de quibus bonis solvat publicos canones, & pen-
 nes. 255.4

Immu-

- Immunitatis priuilegium quando non uirtur ecclesia. 255.5
- Fori priuilegium ecclesie nullo iure tolli. 255.6
- Confugientes ad ecclesiam quando extrahendi, vel, non. 255.7
- Diuino iure est immunitas ecclesie inducta. 255.8
- Immunitas ecclesie in uniuerso orbe seruanda. 256.11
- Immunitas ecclesie Cesarum iure confirmata. 256.12
- Immunitas ecclesie in quo precipue consistat. 256.13
- Immunitas ecclesie quando a Deo introducta. 256.14
- Principes seculares non possunt statuere in preiudicium immunitatis ecclesie. 256.15
- Sanctus sit iniuria quando ab eorum ecclesia reus extrahitur. 257.19
- ecclesiarum differentia in immunitate. 257.20
- domus priuata sita in circuitu ecclesie immunitate non gaudet. 257.21
- Palatium episcopi intra ambitum ecclesie gaudet immunitate. 257.23
- ecclesie nondum consecratae an gaudeant immunitate. 257.24
- Immunitas ecclesie laicis, & clericis suffragatur. 257.27
- Excommunicati an gaudeant immunitate ecclesie. 257.28
- Immunitate ecclesie qui non gaudent. 257.29. cum seq.
- Delinquentes in ecclesia non gaudent immunitate. 257.33
- Armatus confugiens ad ecclesiam non gaudet immunitate. 257.34
- Immunitas ecclesie quae afferat commoda. 258.45
- Pauperes confugientes ad ecclesiam non sunt alendi ab ea. 258.46
- Confugientes ad ecclesiam de cuius licentia extrahendi. 258.47
- Confugiens ad ecclesiam quando, & quomodo extrahendus. 259.49
- ecclesia quomodo restituat reos curiae seculari. 259.50
- Confugientibus ad ecclesiam non sunt impedienda alimentum. 259.52
- Confugiens usque ad portam ecclesie clausam est immunis. 259.53
- Portam ingressus ecclesie non est per vestes extrahendus. 259.54
- Delinquens in ecclesia ab ea extrahi potest. 259.55. ampliat. nu. 56. & 57
- Fugiens de carceribus ad ecclesiam gaudet immunitate. 259.58
- Actiones competentes contra ecclesiam contra quem instituenda. 259.61
- ecclesie frequenter uisitanda tempore quadragesimae. 315.17
- ecclesia etiam non consecrata si polluat se semine, aut sanguine est reconcilianda per aquam, & quanto citius consecranda. 330.33
- ecclesia cupiditate quaerit non studio religionis edificata non est consecranda. 350.35
- ecclesia non consecratur denuo propter altare motum, vel lapidem factum, sed altare tantum, vel lapis nouus. 350.36
- ecclesia est uotanda ab eo, qui obtinuit consecrari. 550.53
- ecclesia si ematur, vel redimatur committitur simonia. 367.39
- ecclesie, & monasteria prouinciae, quae uisitantur ad procuraciones uisitarum conferre teneantur. 385.22
- ecclesia habet hircum. 388.7
- ecclesia uectigal non soluit ex causa lucretiua. 420.32
- ecclesia pro bello sacro fert opem, & contribuit. 447.96
- ecclesiastica praedia inuadens excommunicatur. 33.31
- edentes, & bibentes reliqua demonibus imolata puniuntur. 66.15
- edere quid sit. 99.3
- edere acta an appellans, vel appellatus debeat. 149.21
- edictum de interrogationibus praetorium. 129.40
- edictum, quod quisque iuris punit dolum iudicis. 152.9
- edicti, quod quisque iuris pena quis teneatur. 152.18
- edictum, quod quisque iuris quibus, competat. 152.19
- Vide possessione electus agit criminaliter, & civiliter. 52.22
- electionem malam quilibet de populo detegere potest principi. declaratur. 76.48
- electio ad aliud non impedit syndicari pro primo finito officio suo, imo non syndicus non eligitur. 82.62
- electionis triplex modus. 214.41
- electionis publicatio, & confirmatio. 214.42
- electionis ius spectat ad Cardinales. 225.3
- electionem sepulchri quisque habet. 351.22. limitatur in pluribus. nu. 23. & seq.
- electi celeriter ad officium proficisci debent. 9.15
- electus ante consecrationem habet omnia, quae sunt iurisdictionis, non autem ordinis. 349.15
- elemolya iniustos non iustificat, & quando non danda, nec recipienda. 247.6
- elemolya iustificat. 262.8
- elemolya dicitur medicina misericordiae, & tollit peccata magna. 262.10
- elemolya comprimit concupiscentiam oculorum, idest auaritiam. 306.15
- elemolya quatuorplex fit. 313.1
- elemolya iniustorum non iustificat. 314.7
- elemolya non sunt ab ecclesia accipiendae ab omnibus. 314.8
- elemolya non danda, nec accipiendae ex turpiter quaesitis. 314.9
- elemolya non proficit, nisi prius de peccato fiat poenitentia. 314.10
- elemolya unde dicta. 314.11
- elemolya extinguit peccata, ut aqua ignem. 314.11
- elemolya quomodo sit danda. 314.13
- elemolya effectus ad uiuos, & mortuos extenditur. 314.14
- elemolya non potest fieri ex pecunia simoniae accepta. 364.6
- eligens notitiam eligendi habere debet. 74.1
- eligendi Pontificis modus, tempus, & alia. 225.5
- emancipare manumittere, transigi, & pacisci diebus feriatis licet. 436.18
- emancipatio rei maiestatis non ualet. 51.22
- emansor, & erro quis dicatur. 413.31
- emansores impetu amoris exculantur. 414.35
- emansoris loco quis sit, & delictoris. 414.39
- emens id quod idolis est immolatum puniuntur. 66.16
- emens pro alio de rato cauere debet idem, quod ipse, & eius haeredes ratum habebunt. 105.6
- emeritus quis dicatur. 413.26
- emphyteuta non soluens per biennium cadit. 243.7. ampliat. 8
- emptio de pro canone non ualet. limitatur. 402.15
- emptor, vel conductor prior licitatione superatus augmentum offerens rem retinet. limitatur. 402.11
- emptor fisci potest res emptas alienare. limitatur. 402.13
- emptor rerum fiscalium ab alijs non potest conueniri. 402.15
- emptor honorum vacantium actiones ex ipis, quae contra defunctum competunt. limitatur. 402.18
- emptores fiscalium praediorum non possunt expellere colonos. 403.19
- enoch instituit cultum diuinum peculiarem. 241.2
- episcopi, & praetati superiores generali interdictione non continentur. 35.91
- episcopus transiens per loca interdicta celebrat in altare uaticano. 358.6
- episcopis etiam carceratorum cura mandatur. 39.29
- episcopo inspecto reculato quid agendum. 103.18
- episcopi, & clerici non tunc cogendi a secularibus iudicibus testimonium perhibere. 24.15
- episcopus testis unicus probat. 125.42
- episcopi in conspectu Papae non sunt condemnandi in criminalibus, & id cum reuerentia sacri officij. 143.21
- episcopus non potest cum illegitimus dispensare ad maiores ordines. 195.28
- episcopus ante ordinationem quid facere debeat. 197.1. & 3
- episcopus, & ecclesia non continentur diuersi. 202.29
- episcopo, qui inuitum ordinauit, quae sit poena iniungenda. 202.30
- episcopus priuatur potestate ordinandi si poenitentem, vel alios indignos sciens ordinauit. 202.32
- Manus impositio episcopi est de essentia ordinis. 203.35
- episcopi nullo modo cum mulieribus cohabitent. 202.31
- episcopus si causam clerici negligit, quid iuris. 208.30
- episcopi etymologia nominis. 209.1
- episcoporum origo, & differentia a Chorepiscopis. 210.2
- episcopi sunt loco apostolorum. 210.3
- episcopus Romanus primum locum tenet. 210.4
- Praerogatiua omnium episcoporum post Papam sumitur a tempore ordinationis. 210.8
- episcopi ordinandi qualitates quae. 210.9. & 211.14
- episcopi ordinandi sunt prius examinandi. 210.10
- episcopi ordinationem quae impediunt. 211.11
- Laici quando possint ordinari episcopi. 211.12
- episcopus ordinandus quae scire debeat. 211.13
- Ambitus ab episcopo uita. quae, ut coactus ordinetur. 211.15

Regule

- Regula sacrae episcopo ordinando legendae, & alia praedecenda.** 211.16
- Ordinatio episcopi differenda si aliquid contra obijciatur.** 211.17
- Ordinationem episcopi, quae praecedere debeant.** 211.18
- Iuramentum episcopi, quae contineat.** 211.19
- Qualitates episcoporum quae, contra quas eligentes peccant mortaliter.** 212.10
- episcopi quibus scientijs imbuti.** 212.2
- episcopus non debet esse imperitus saecularium negotiorum.** 212.3
- episcopi domui suae praesse nescientes non sunt eligendi.** 212.6
- episcoporum electio ex quibus pravis qualitatibus impeditur.** 212.7
- Auari, inhospites episcopi non eligendi.** 212.8
- Schismatici conuersi, & dispensati possunt eligi.** 212.9
- episcopus non eligendus, qui in ecclesia polluta, vel praesente excommunicato celebravit.** 212.10
- Aetas episcopi non minor annorum.** 30. 213.11
- Dispensatur super aetate episcopi.** 213.12
- Illegitimi episcopi non eligendi.** 213.14
- episcopus habens alias dignitates, vel beneficia non eligendus.** 213.15. limitatur. 16
- episcopi alterius fidei, & ordinis non eligendi.** 213.30
- episcopi an eligendi sint ij, qui sunt alterius ecclesiae.** 213.32
- Mendicantes non sunt episcopi eligendi.** 214.33
- episcopus eligendus debet esse in sacris ordinibus.** 214.34
- Affectantes episcopatum non sunt eligendi.** 214.38
- episcopi electionem impediunt omnia, quae impediunt clericatum.** 214.39
- episcopi a quibus eligendi, quando, qualiter, & quomodo, & quae obseruanda.** 214.40
- Electio, triplex modus.** 214.41
- Electio, publicatio, & confirmatio.** 214.42
- Consecratio episcopi a quibus, & quot episcopis facienda.** 214.43
- Ordinatio episcopalis est sacramentum.** 214.44
- episcopus ultra annum non debet abesse ab ecclesia sine causa.** 215.1
- episcopus ob vim maiorem an possit deserere ecclesiam.** 215.2
- episcopus propter vitia subditorum an possit deserere ecclesiam.** 215.3
- episcopus de sua ad aliam ecclesiam translatus non dicitur deserere suam.** 215.4. declaratur. 5. & 6
- Renunciatio episcopali dignitati non dicitur deserere ecclesiam.** 215.7
- Renunciatio episcopi quando non sit admittenda.** 215.8
- episcopi non debent proficisci sine literis Metropolitanis.** 215.9
- Synodus celebrari debet ab episcopis singulis annis de mense Iulij, vel Decembris.** 215.10
- episcopus neminem sine causa excommunicare debet.** 215.11
- episcopo non licet aliquem proprijs manibus verberare.** 215.12
- episcopi officium circa mercatores, & captiuos.** 215.13
- episcopo quam plura pertinetia exercitio sui muneris.** 215.14
- episcopi possunt de criminibus inquirere, & ea punire.** 216.15
- Subditi non sunt grauandi ab episcopis in sumptibus, & exactionibus.** 216.16. limitatur in charitativo subsidio. 17
- episcopi non debent grauare presbyteros exactionibus, nec condemnare sine ordine iudicario.** 216.18
- episcopi non debent administrare sine consensu Capituli.** 216.19
- episcoporum officia, & iura in monasterijs.** 216.21
- Visitans episcopus monasteria, quae debet obseruare.** 216.22
- Et quid in visitatione monialium.** 216.23
- Iurisdictioni episcopi subsumunt omnes ecclesiae monasteria, ac personae suae dioecesis.** 216.24
- episcopi debent constituere magistris, & artium doctores.** 216.27
- Oeconomum debent habere episcopi.** 216.28
- Limina Apostolorum sunt ab episcopis visitanda.** 217.30
- Pietatis officia plura ab episcopis exercenda.** 217.31
- episcopus debet prouidere ne foeminae iuuenes sint in famulatu clericorum.** 217.32
- episcopus quales familiares debeat habere.** 217.33
- episcopi sibi inuicem auxilium, consilium, & fauorem ferre debent.** 217.34
- episcopi res ecclesiae administrant, & fructus distribuunt.** 217.35
- episcopi de suis ecclesiasticis portionibus non possunt dicere suos ad saltum, & pompam.** 217.36
- Habitatio episcopi debet esse vicina ecclesiae in ciuitate.** 217.38
- episcopi victus, & suppellectile quale.** 217.39
- episcopus si non recipiatur in sua dioecesi, quid iuris.** 218.40
- Officiu episcopi difficile, laboriosum, & periculosum.** 218.41
- Negligentia episcopi in pertinentibus ad eius officium est supplenda per superiorem.** 218.42
- episcopo infirmo datur adiutor.** 218.43
- Filiusfamilias episcopus liber a patris potestate.** 218.1
- episcopi post ordinationem ab omni deteriori fortuna liberi.** 218.2. limitatur 3
- episcopi non sunt vocandi ad iudicem ciuilem, vel militare.** 218.4
- Iudex competens episcopi metropolitanus, vel duodecim comprouinciales episcopi.** 218.5
- episcopus in causa criminali praecedente monitione in ius vocandus.** 218.6. limitatur. nu. 7.
- episcopus conuentus non tenetur fideiubere.** 218.9
- episcopi accusati non damnandi inconsulto Papa.** 218.10
- Sportulae non sunt episcopo soluendae, nec ab ipso accipiendae.** 219.11
- episcopum calumniantis pena.** 219.12
- episcopi non cogendi ad testimonium perhibendum.** 219.13
- Sententia episcopi lata ex compromisso habet vim rei iudicatae, & non appellatur ab ea.** 219.14
- episcopi portio in oblationibus, & alijs rebus ecclesiae.** 219.15
- Canonica portio ex quibus non debeatur episcopo.** 219.16
- episcopus ex portione canonica ecclesias debet reparare, & habet fiscum.** 219.17
- Inuoluntarium rerum episcopi punitur, ut inuoluntarium rerum ecclesiae.** 219.18
- episcopus de acquisitis post episcopatum quomodo possit disponere.** 219.19
- Ecclesia succedit episcopo in acquisitis post episcopatum.** 219.20
- Confugiens ad domum episcopi non est ab ea auferendus.** 219.21
- Armatam familiam possunt retinere episcopi.** 219.22
- episcopi quorum vices habeant in ecclesia.** 219.6. 7
- episcopi non concedunt indulgentias diuino iure, sed tanquam habentes auctoritatem a Papa.** 264.29
- episcopus transiens potest celebrare in locis interdictis.** 278.41
- episcopus ubi tenetur Crisma conficere ibi missam quoque eodem die celebrare debet.** 282.17
- episcopi praesumuntur canonum periti.** 343.10
- episcopus instituens haeredom haereticum, vel paganum inquitur de haeresi.** 359.30
- episcopus regulariter cognoscit de haeresi in sua dioecesi.** 361.41. declaratur. nu. 42
- episcopi, & episcopatus nomen unde originem traxerit.** 382.17
- episcopi in concilijs non consilijarij, sed iudices sunt.** 382.21
- episcopi suffraganei sunt conuocandi ad concilium prouinciale.** 382.33
- episcopi dissidentes inter se conciliandi in concilijs.** 384.49
- epistola probat contra scribentem.** limitatur. 118.10
- equi ad ludos deputati in alium usum non vertendi.** 435.12
- equi non lignis, sed fustibus agitandi nec ad alios vsus vsurpandi.** 448.4
- errans non fatetur, probatur exemplis.** 128.16
- eremita an dicatur persona religiosa, habet proprium.** 239.1
- eremita possunt transire ad monachatum, non contra.** 239.2
- eremita subsumunt episcopo illius territorij, & possunt ad praelaturas vocari.** 239.3
- Nomen, & origo eremitarum.** 239.4
- eremitarum orationibus multum tribuendum.** 239.5
- error sicut ius ita consuetudinem facit.** 6.7
- error excusat a calumnia.** 42.4
- error non nocet veritati.** 127.26
- error probandus est ab eo, qui se in eo fundat.** 129.17
- error iuris non prodest consentienti.** 129.18
- error in appellando vnum pro alio corrigi potest.** 147.22
- error Advocati an noceat Domino.** 157.78
- error calculi an noceat.** 157.79
- error in sententia lata causa cognita non annullat eam.** 157.84
- errores causantes sententiae nullitates, qui sunt.** 157.85
- error in appellatione an noceat appellanti.** 158.114
- error transactionem non iurimat.** limitatur. 187.23
- error proprietatis rei an vitiet transactionem.** 188.49
- euangelij expositio circa pilcationem cum rebus, vel hamo.** 222. nu. 8. & 7
- eucharistia, & crisma custodienda, & pena negligentis.** 252.1

eucharistia si à muribus corrodatur, vel amittatur pœna. 252.2
 eucharistia ubi, & quomodo conferuanda. 252.3
 eucharistiæ sacramenti institutio. 290. 1. & 7
 eucharistiæ sacramentum præcellit omnes oblationes. 290.2
 eucharistiæ sacramentum magis quam alia excolendum, & venerandum. 290.3
 eucharistia non in figura, sed in veritate corpus, & sanguinem Christi continet. 290.4
 eucharistia græcè, latinè, bona gratia interpretatur. 290.5
 Institutio eucharistiæ fuit necessaria. 290.8
 eucharistia facit nos memores nostræ redemptionis. 290.9
 eucharistiæ sacramentum vnum, & licet in multis locis offeratur vnus tantum est Christus. 290.10
 eucharistiæ sacramentum fuit præfiguratum à Melchisedech. 291.12
 eucharistiæ partes sunt visibile, & inuisibile. 291.13
 eucharistiæ sacramentum non potest confici nisi à sacerdote ordinato. 291.15
 Sacerdos eucharistiam debet offerre per se ipsum non per alium, & ieiunus. 291.16
 eucharistiæ sacramentum omnibus offerendum, & ab omnibus sumendum. 291.18. limitatur. nu. 19. & 20
 Mulieri menstruo laboranti antiquitus eucharistia non dabatur. 291.24
 eucharistia non datur non ieiunis. 291.25
 eucharistia ex quibus, & qualibus speciebus cõficiatur. 291.26
 Aqua in eucharistia vinum superare non debet, sed vinum aquam. 291.27
 eucharistia nec in pane fermentato nec in vua, nec lacte, nec in pane sine vino offerenda. 291.28
 eucharistiæ mysterium latè discutitur. 292.32
 eucharistia non offertur corpus, & sanguis Christi carnaliter solum, sed spiritualiter per fidem. 292.33
 Corpus Christi quomodo spiritualiter sit accipiendum. 292.34
 Iustificatus vnusquisque accedat ad eucharistiæ sacramentum. 292.35
 Corpus Christi quare in tres partes fiat à sacerdote. 292.36
 eucharistiæ sacramentum quomodo, quando, & quoties sumendum. 293.1
 eucharistia pura conscientia, & mente offerenda, & sumenda est. 293.7
 eucharistia an quotidie, & quoties sumenda sit. 293.8
 eucharistia præcipue in Pascha, Pentecoste, & Natali sumenda. 293.10
 eucharistiam debet sumere sacerdos quoties missam celebrat. 293.11
 eucharistiam, & totum sacramentum corporis, & sanguinis consumere. 293.12
 eucharistiam, qui sumpsit non statim edere, seu bibere debet. 293.15
 Sacramentum sanguinis si per negligentiam stillauerit in terrâ, quid agendum, & qua pœna negligens puniendus. 293.16
 Euomens sacramentum qualiter puniendus. 293.17
 Corpus Christi in singulis portionibus totum est. 294.18
 eucharistiæ sacramentum quid significet. 294.19
 eucharistia operatur remissionem peccatorum digne sumentibus. 294.20
 eucharistiam sumere sufficit sub vna specie panis. 294.22
 eucharistia quare in vna specie panis sumenda. 294.23
 Sacerdotes celebrantes debent eucharistiâ suscipere in vtraque specie. 294.24
 eucharistiam euomens qua penitentia afficiendus. 309.55
 eucharistiam negligenter custodientes puniuntur. 309.56
 eucharistiam amittentes puniuntur. 309.57
 eucharistiam sumentes de manu hæretici puniuntur. 309.58
 euentus actionis, & exceptionis iurisiurandi. 137.41
 euctio rei data transactionem non rescindit. 188.61
 euctio re data actio præscriptis verbis datur, si euctio in transactione non sit promissa. 109.71
 euthoceti hæreticorum secta damnatur. 975.4
 exactio differitur post ferias. 69.12
 exactio ius delegari non potest. 389.8
 exactio tributorum, & censuum quomodo facienda. 397.1
 exactores tributorum, & censuum quomodo ordinentur, & de pertinentibus ad eorum officium. 389.1
 exactores singulis annis coguntur exponere quibus titulis suscepta disperseuerint. 389.2
 exactores cum possessibus nihil habent commune, & alia ad eorum officium pertinentia. 389.7
 exactores debent ab alijs administrationibus abstinere. 289.9
 exactor si sit debitor debitoris fiscalis non compeñiat. 394.8
 exactores tributorum debent prius exhibere speciale mandatum. 397.13
 exactor, quod offertur ex tributis sæper debet accipere. 397.18
 exactor si oblatum recipere recuset, vel in suos vsus receptum conuertat, quid iuris. 397.24
 examen cler. eorum spectat ad archidiaconum. 230.7
 examinatio conscientie faciendi instructio. 300.1
 excellentes in arte sunt seruandi. 37.18
 Agenti sine mandato oblat exceptio. Tu non es procurator. 88.4
 exceptio mandati dilatoria ante litem contestatam opponenda. 88.6
 exceptio procuratoria remissa, quid iuris. 90.65
 exceptiones dilatorie quando opponendæ. 102.1
 exceptiones dilatorie, quæ sint. 102.2
 exceptiones dilatorie omnes simul obijciendæ. 102.3
 exceptio vna dilatoria opposita, & alia postea possunt opponi, si fuerit protestatum. 102.4
 exceptio dilatoria superueniens, vel errore omissa potest opponi. 102.5
 exceptio dilatoria, quæ post litem contestatam opponitur. 102.6
 exceptio dilatoria excommunicationis opponitur, sed non semper obstat. 102.7
 exceptiones dilatorie ex quibus causis competunt. 102.8
 Recusatio iudicis dilatoria exceptio est. 102.9
 exceptiones dilatorie in genere, ubi proponantur. 103.20
 excommunicationis exceptio dilatoria cum declaratione. 103.21
 excommunicationis exceptio contra quos opponi possit. 103.22
 Spolij exceptio dilatoria est. 103.23
 Spolij exceptio contra quem competat. 103.24
 Spolij exceptio quando possit opponi, & quid in ecclesiasticis. 103.25
 Spolij exceptionis effectus limitatur. 103.26
 exceptio tunc probanda postquam actio est probata. 119.38
 exceptio iurisiurandi tuetur, qui iurauit. 132.29
 exceptio iurisiurandi non competit si de alia re agatur. limitatur. 137.38
 exceptio iurisiurandi contra omnem actionem competit. limitatur. 136.37
 exceptio omnia ab initio post sententiam citra appellationem opponi non potest. 157.74
 exceptio desertionis opposita si causa sit deserta, erit deserta. 159.132
 Nouatio post litē contestatam parit exceptionem. limitatur. 162.3
 exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deductæ quando competat, & quibus, & contra quos. 162.4
 exceptio rei in iudicium deductæ, vel iudicatæ, vt competat, quæ requirantur. 162.5
 Patronus quando exceptione rei iudicatæ nõ inuenitur. 163.12
 Causa posterior accedens priori parit exceptionem. 163.11
 Pactio in iudicium deducta obstat exceptio pacti deducti in iudicium. 163.13
 Hæres rei stipulandi semel agens exceptione deductæ iudicij repellitur. 163.14
 Agente alia actione qua antea egerit obstat exceptio rei in iudicium deductæ. limitatur. 163.15. & 17
 Cessante causa abolitionis poterit denuo agi, nec obstat exceptio rei iudicatæ probatur pluribus exemplis. 163.22
 Semel exclusus ab exceptione rei iudicatæ, ea amplius non potest vti. limitatur. 163.23
 Reus in priore iudicio postea actor an exceptione rei in iudicium deductæ vti possit. 163.24
 exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deductæ quibus competit. 164.25
 exceptio rei in iudicium deductæ statim post litem competit. 164.26
 exceptiones, quæ sint, quæ ad alios non transeunt. 164.27
 exceptio rei in iudicium deductæ competit liti contortæ. limitatur. 164.28
 exceptio rei in iudicium deductæ ei competit, cuius defensor antea fuit conuentus. limitatur, & commodatario. 164.29
 exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deductæ aduersus quos competat, vel non competat. 164.30
 exceptio rei iudicatæ competit contra successores. limitatur. 165.33
 exceptio

exceptio rei iudicatæ competit contra authorem . limitatur .
 165.34
Qualitas, quantitas, augmentum eiusdem substantiæ in iudicium deductæ exceptionem rei in iudicium deductæ non excludit. 165.39
Petitioni d. bitum cum pœna obstat exceptio rei in iudicium deductæ etiam quoad pœnam, & è contra. 165.40
exceptio dilatoria (polij) quomodo, & quando competat in iudicio dissolutionis matrimonij. 343.5
exceptio absentiæ est dilatoria in iudicio dissoluen. matrimonij. 343.6. **limitatur in reo contumace.** nu.7.
exciens de pecunia nõ numerata an debeat probare. 116.12
excommunicandus non est iurisdictioni non subditus . declaratur. 33.48
excommunicandus non est sine causâ manifestè probata, nec ex causâ leui. 33.50
Is, qui deliquit non alius excommunicandus . limitatur & declaratur. 33.53
excommunicans irreprehensibilis esse debet, nec debet indulgere affectibus. 34.59
excommunicationis origo. 31.1
Pœna nulla maior excommunicatione. 31.2
excommunicatio est sententia ecclesiastica. 31.3
excommunicatio est medicinalis pœna. 31.4
excommunicatio an sit pœna licita. 31.5
excommunicatio non nisi ex certa causâ, ac manifesta est ferenda, & quibus de causis. 31.9
excommunicatio quando sit pœna simoniæ. 371.2
Differt excommunicatio ab anathematizatione. 31.7
excommunicatus rescriptum non impetrat. 7.16
Nomina excommunicatorum publicanda. 34.62
excommunicatus intra annum auferat. 34.67
excommunicatorum iustæ pœnæ multæ. 34.70
excommunicati iustæ sunt separati a Deo, diabolo traditi, ligati in Cælo, non habent vitam, spiritum non tenent, sunt separati à corpore Christi à societate fraterna . Sententia iniusta retractatur, & excommunicatus restituitur. 34.68
excommunicati sunt suspensi à diuinis . limitatur. 34.71
excommunicati sunt incapaces, amittunt seu la ecclesiastica ordinem non suscipiunt, in iudicio agere non possunt, sunt vbique locorum vitandi. 34.72
Oblationes pro eis factæ non recipiuntur, declaratur, orationes pro eis non habendæ. 34.73
excommunicatus arbiter esse non potest. 180.14
excommunicati an gaudeant immunitate ecclesiæ. 257.27
excommunicati ex causâ civili semper silentes in ea sicut hæretici. 376.19
excommunicati non postulant. 85.7
excommunicati non sunt admittendi ad diuina officia. 278.31
Appellatur à sententiâ excommunicationis. 34.64
excommunicati admittuntur ad prædicationes. 278.32
excommunicatus decedens absque absolutione saluari potest per contritionem. 298.23
excommunicatus sacra peragens punitur. 309.60
excommunicatum reconciliandi forma, & modus. 309.61
excommunicatus si sit sepultus in loco consecrato est denuo consecrandus. 349.30
excommunicati, & interdicti nec in ecclesia, nec in cœmeterio sepeliendi. 352.35
excommunicatus ob resistantiam factam inquisitoribus post annum de hæresi inquirendus. 357.12
excommunicatus in contumaciam per annum persistens, de hæresi est inquirendus. 358.15
executio dicitur facta tempore exilij finito etiam in carceribus. 45.11
Judici ordinario lex executionem mandat. 166.7
executio post non ante rem iudicatam faciendâ. 166.10
executio rei iudicatæ non est differenda. 166.12
executio sine sententiâ in quibus casibus datur. 166.14
executio iniusta non vi, sed præcibus est differenda. 166.15
executio fit pluribus modis. 166.16
Modus omnibus non vitiat executionem, ordo sic. 166.17. & 167.31
executio non fit in rebus ad culturam agrorum pertinentibus. 166.19
Immobilia quando pro executione capiendâ. 166.20
Immobilia magni valoris quando pro executione capiendâ. 166.21
Controuersia rei in executione captæ ad quem iudicem per-

tineat. 166.22
Pecunia in executione capi potest. 166.24
Nomina debitorum in executione capi possunt. 167.25
Stipendia, commoda, & coronæ in executione capi non possunt. 167.26
executione facta cessat cognitio executorum. 167.27
executio non fit per capturam personæ. 167.30
Ordo non seruatus vitiat executionem. 167.31
executor rei iudicatæ quis nam sit. 165.1
Res iudicatæ ab executore exequenda sine causâ cognitione . limitatur. 166.3
Nullitas coram executore proposita referenda est ad iudicem, qui sententiam tulit. 166.4
Judex non potest dare executorem illum, quem victrix pars petit. 166.9
executores negligentes puniuntur. 167.29
executores testamentorum esse non possunt clerici. 201.22
exemplum Plurarchi, & Regis. 11.41
exempla instrumentorum sine subscriptione edi possunt. 99.20
exequiarum pompa, & conditio sepulturæ non præstat remissionem peccatorum. 263.17
exheredans se, vel legatum sibi adimens falsi pœna non tenetur. 63.30
exhibere se, qui tenetur, vel alium. 109.17
Semel exhibitus an iterum exhibendus. 110.52
exigens plus debito duplum restituit, nec infamis fit. 48.14
exilium & relegatio. 35.1
eximens vinculatum, & confessum reum tenetur lege Iulia maiestatis. 98.42
eximere, & eripere differunt. 98.34
eximatio testis illuminat d. cti veritatem. 124.10
exorcismi vltus est in baptismo. 233.3
exorcismus præcedit baptismum ad abijcien. spiritus immundos, & renuntiatio diabolo, & pompis eius. 287.32
exorcistæ nomen quid significet, & eius munus. 233.1
exorcistæ promouentur ab episcopo. 233.2
expensæ hodie veniunt in calumniæ iudicium. 43.18
expensas litis victus victori rescire debet. 167.1
expensæ, lite transactione finita, non debentur. 167.2
Appellans victo in expensis non condemnato potest condemnari à iudice appellationis. 167.3
expensæ ab aliquibus non debentur ex priuilegio. 167.4
expensæ debentur non solum à præsentem, sed & ab absente citato contumace condemnato . limitatur. 167.5
expensæ factæ ante exceptionem oppositam debentur. 167.6
Victus habens consilium doctoris pro se excusatur ab expensis. 167.7
Victus habens vnicum testem excusatur ab expensis. 167.8
Victus, cui habuit iustam causam litigandi excusatur ab expensis . limitatur. 167.9
expensæ exacto peti possunt, & debentur. 167.10
Salarium aduocati computatur in expensis limitatur. 167.11
expensarum litis quantitas est in æstimatione iudicis. 167.12
expensæ iuramento partis taxantur per iudicem, & quomodo. 167.13
Victori ex diffinitiuâ, vel interlocutoria expensæ debentur. 167.14
experientia, & praxis necessaria in iudice. 71.33
extractionum ius impediendi est de regalibus. 433.14
extractus ex buisula dicitur idoneus. 77.50
extrahendi annonam à solo principe facultas concedi potest, & moderatè. 433.15
extraneus de adulterio non accusat. 59.39
extranei hodie de adulterio non accusant. 60.66
extraneus dotem promittens obligatur, & tenetur dotare. 322.88
Et non potest sibi restitutionem stipulari, nisi in ipsa promissione. 322.89
extranei hæredes quomodo decurioni succedant. 420.40
extranæ vnctionis institutio, minister, & ritus. 315.1
extremam vnctionem vnde didicit ecclesia. 315.2
extrema vnctio à Domino instituta. 315.3
extrema vnctio sacramentum. 315.4
extrema vnctio sæpe præbet sanitatem corporis. 315.5
extrema vnctio sacramentum reiterabile. 315.6
extrema vnctio quomodo ministranda. 315.7
extrema vnctio quibus non danda. 315.8
extrema vnctio datur post confessionem, & absolutionem. 316.9
extremæ vnctionis effectus. 316.10

- F**abricenses, qui dicebantur, & quæ illorum cõditio. 391.24
 Fabricenses, eorum vxores, & liberi iudicem habent. 83.84
 factiones iniens cum inimicis tenetur. 50.8
 Sine dolo malo factum non est punibile. 26.4
 factum ad corrigendum non est punibile. 26.5
 factio, qui non adfuit non torquendus. 41.15
 facto posito ius ex eo præsumitur. 117.19
 factum defuncti probat contra hæredes. 118.13
 facti quæstio potius ex iudicis arbitrio pendet. 139.39
 factum alterius alteri non obest, nec prodelt. 159.120
 factum cum circumstantijs, & qualitibus confidendũ. 301.19
 facultas cudendi non conceditur. 64.4
 facultas extrahendi concessa potest denegari. 433.16
 falsitas, quid sit. 62.1
 falsitas multis modis committitur. 62.2
 falsitas quibus modis probatur. 65.28
 fallum narrantis pœna quæ. 7.38
 fallum testimonium dicens excommunicatur. 33.24
 falsi crimen infamæ, declaratur. 48.13
 falsus testis ad damnandum tenetur de homicidio. 54.6
 falsum facti, qui alienam manum imitatur. 62.3
 falsis vrens constitutionibus, & corrupens veras tenetur de falso. 62.8
 falsum in testimonio perhibendo committitur. 63.1
 falsus est, qui coit in falsum, aduocationemque falso instituit. 63.6
 falsum, & in moneta committitur varijs modis, & pœna capitali punitur. 64.1
 falsum nomine an punibile. 64.1
 falsum sine dolo non committitur. 65.10
 falsum non tollit profitens se non vlturum. 65.12
 . Morte rei expirat crimen falsi. 65.14
 falsum captum non perfectum non punitur. 65.13
 Semel non pluries de falso agi potest. limitatur. 65.16
 falsi pœna tenetur committens, & is, cuius dolo commissum fuit. 65.19
 falsi accusatio 20. ann. præscribitur. 65.25
 falsum accusans testamentum ex eo non succedit. 65.31
 falsum dicens testamentum, & iniustum dicit. 65.32
 falsi criminaliter, & ciuilitè agi potest. 65.34
 falsum scribens in tabulis publicis punitur. 66.36
 falso instrumento nulla fides adhiben. 121.13
 falsi suspectum instrumentum pro falso habetur. 121.14
 falso pronunciato instrumento nulla fides amplius adhibetur. 121.15
 fama bona cum conscientia bona necessaria est. 268.18
 famam suam negligens crudelis est. 268.18
 famas, & penuria ex Dei ira descendit. 269.55
 familiæ herciscun. iudiciũ plures procuratores desiderat. 90.51
 familiæ hercisc. finijum regund. aquæ arcen. ciuitas agit, & excipit. 428.3
 familiaris familiarem, seruus Dominum, libertus patronum non accusant. limitatur. 24.17
 familiares domus imperialis legitimis iudicijs subiecti sunt. 387.3
 familiares domus imperialis non possunt alijs præstare patrocinium, nec negocijs publicis, seu priuatis se immiscere. 384.4
 familiaris testis idoneus esse non potest. 126.64
 febris excusat, & quid sit febris definitur. 154.25
 ferie connumerantur in dilationibus. datis. 102.17
 feria quarta, & sexta ieiunandum, & quare. 315.12
 ferie certæ indictæ seruandæ. 435.15
 feriarum dies qui. 435.16
 ferias nullus iudex suo motu instituit. 436.19
 ferrum, & venenum in carcere non ferendum. 39.31
 ferrum ante diluuium inuentum, & ad cædes, & bella paratum. 390.3
 fideicommissa tacita qualiter probentur. 119.37
 fideiubere non possunt clerici. declara vt ibi. 201.23
 fideiussor non tenetur vltra sponsonem suam. 44.9
 si fideiussores a probati pro locupletibus habendi. 104.12
 Admittens illos probat. 104.8
 si fideiussor locuples esse debet, & facilis conventionis. 104.11
 si fideiussor locuples pro rei qualitate dādus est. limitatur. 108.9
 fideiussor locuples, & facilis ad conuenien. dandus. 108.10
 fideiussor de eadem schola dandus est. 108.11
 fideiussor, quod soluit mariti actione recuperat. 113.41
 fideiussores compromissi non sunt fideiussores prorogatio-
 nis. 181.40
 fideiussores petentes incidunt in pœnam compromissi. 183.13
 fideiussores liberantur si fideus succedit suo debitori. 394.7.
 fideiussores non tenentur pro successore in magistratu, pro quo non obligant. 440.36
 Vnus ex fideiussoribus, vel hæredibus conuentus alter an conueniri possit. 112.19
 fidem promissis non præstans excommunicatur. 33.23
 fides quæstioni non semper adhibenda. 42.34
 filijs infamia patris non præiudicat in magistratibus consequendis. 8.7
 filij delinquentis lege Iul. maiestatis puniuntur. 50.17.51.20
 filius matris ille adscribit in testamento. 63.14
 filius, & terius sibi ad scribentes capiuntur. 63.22
 filiusfam. potest esse iudex. 73.22
 filius baptizati quare debeat baptizari. 285.3
 filij nati ex posteriori matrimonio contracto iudicio ecclesiæ viuente primo viro dicuntur legitimi. 341.39
 filij ante diuortium nati legitimi, & succedunt. 344.4
 filij hæreticorum, & eorum fautores vique ad secundam lineam paternam, & ad primam maternam sunt inhabiles ad omnia officia. 362.71
 filij simoniaci, vel hæredes vique ad tertiam, & quartam generationem ad beneficia ecclesiastica non aspirant. 370.75
 filij Iudeorum baptizatorum si suspicio sit ne circumciantur, sunt separandi ab eis. 373.26
 filij aduocati filii plura habet priuilegia, & eo mortuo si habiles sint succedunt in officio. 388.6
 filio acquiritur ex auri, & argenti fodinis. 393.31
 filij officialium sacramento tenentur. 410.67
 filium militiæ subtrahens punitur, item, & sollicitans, & qui patitur sollicitari. 413.4
 filijfam. decuriones esse possunt, & indocti. 419.12
 filij, & filia decurionis curiales quomodo succedant. 420.41
 filij decurionum subiacent patris fortunæ maxime curiæ oblati. 421.56
 filij conditionem matris aliquando sequuntur. 421.57
 filij conditionem patris, qui sequuntur fruuntur priuilegijs patris. limitatur. 421.60
 filius propter legationem patris non excusatur ab hoc munere. 422.9
 filiusfam. actor dari potest. 423.4
 filiusfam. domicilium vbicumque habere potest. 440.40
 filius sequitur ciuitatem, non domicilium patris. 440.44
 filius defunctus excusationem non præstat, nisi in bello sit defunctus. 443.16
 filius captus ab hostibus excusationem non præstat. 443.17
 filius propter patris dissentium non excusatur. 446.80
 filij hæreticorum indigni iudices. 76.43
 filij aduocatorum extraneis præferuntur. 87.13
 filius patris nomine agit sine mandato. 88.8
 filiusfam. & paterfam. procurator dari potest. 89.35
 filio neganti se in potestate patris incumbit onus probandi. 117.20
 filiusfam. testis idoneus esse non potest. limitatur. 126.64
 filius non interrogatur pro patre. 130.53
 filius pro patre opponit. 46.13
 filij prius matrimonij præferuntur filijs posterioris pro dote matris consequenda. limitatur. 175.8
 filiusfam. arbiter esse non potest. 179.12
 filij presbyterorum etiam legitimi non sunt ordinandi in ecclesia paterna, declara, vt ibi. 195.30
 filij presbyterorum illegitimi non possunt dispensari, vt sacerdotum exercent in ecclesia paterna. 195.29
 filia vtiq; dignitate patris ornatur. 17.6
 filia in testamento matris valide sibi adscribit. 63.23
 filiafam. constituit procuratorem ad dote. 89.16
 filia nupta cum promissione dotis solutæ acquirit actionem excludentem creditores posteriores promittentis. 321.63
 filia ex legis beneficio semper fingitur præiens, vt ex dotis promissione facta viro sibi quærat tacita donatio. 325.24
 filia ex tacita donatione quæ resultat ex promissione dotis facta viro habet obligata omnia bona promissoris, etiam ipsa absente. 325.25
 filia virtute iuramenti habet actionem etiam contra patrem. 325.26
 fines iuræ provincie nemo excedit. 21.42
 fines mandati quandoque excedit procurator. 90.62
 fines mandati non excedit procurator. 93.33
 filius spatio 20. annorum bona adnotata amittit. 38.13
 fideus

- fiscus reus ubi conueniendus.** 391.59
fisco non datur mandatum, nec sit. cessio. 89.41
fisco agenti reus debet edere instrumenta. limita. 99.97
fiscus creditor habet ius pignoris, & est preferendus. limitatur pluribus modis atque declaratur. 174.2
fisco quomodo res acquiri possunt. 392.1
Nunciatio, vel delatio ad fiscum ex quibus causis fieri possit. 392.2
Actio quādam queratur fisco ad id, quod tacite incapaci relictum est. 392.3
Dos fisco applicatur si maritus mortem vxoris necate non vindicat. 392.6
Hæreditas indigno relicta fisco applicatur. 392.7
Thefaurus quid sit, & quando in eo fiscus ius habeat. 392.8
Thefaurus magica arte inuentus pertinet ad fiscum. 392.10
Thefaurū inueniens si supprimat partē fisci, quid iuris. 392.15
fisco ex quibus alijs causis deferatur. 392.18
fiscus succedit in bonis vacantibus illius, qui decessit sine hærede. 392.19
Præscribitur ius fisci succedendi in bonis vacantibus quadriennio, & quomodo. 392.20
fiscus non succedit in bonis vacantibus si imperator ea possessoribus concessit, nec in alijs casibus. 392.21
fiscus a quibus personis in successioneibus excludatur. 392.22
Vxor in successione excludit fiscum. 392.24
Donatio huius facta imperatori, vel fisco non valet. 393.26
fisco debetur æstimatio rei emptæ contra leges à præfide prouincie. 393.27
fisco debetur æstimatio rei emptæ per milites in prouincia, in qua militant. 393.28
**Obfidum }
 Captiuorum } bona ad fiscum pertineant. 393.29
 Coloniarum }**
Nauis vi ventorum per naufragium ad lictus expulsa vna cū mercibus an fisco acquiratur. 393.30
fisco debentur decimæ ex laxis effolis. 393.32
Delatio, & denunciatio ad fiscum quibus non permittatur. 393.33
Deferre, vel denunciare ad fiscum res turpis est, & inhonesta. 393.34 limitatur. 38
Tutor, curator, vel procurator non admittitur ad deferendum fisco. 393.36
Venditor non potest deferre fisco contra emptorem. 393.37
Delatio ad fiscum non fit sine fisci aduocato. 393.39
Præscriptio cuiuscunque quæstionis apud fiscum inducitur silentio 20. ann. declaratur. 393.40
Deferens se ipsum fisco lucratur dimidium. ampliatur in omnibus personis. 393.41. & 45
Delatio ad fiscum debet fieri rei latentis, non iam delatæ. 363.42
Delatio ad fiscum de fideicommissio ante apertum testamentum, vel post, quis præmium mereatur. 393.43
Delatio contra indignos quid possidentes quid præmij delatori det. 393.44
Deferens se ipsum quid lucretur. 393.46
fiscus actionem habet ex tacito fideicommissio in rem. 394.1
Debitor fisci per solutionem factam executori an liberetur. 394.2
fiscus conuenire potest debitorem sui debitoris. declaratur. 394.4
Hæreditate fisco delata euicta, debentur quoque rationes, & instrumenta hæreditaria. 394.5
Compenfatio etiam fisco agenti opponi potest. declaratur. 394.6
Fideiussores liberantur si fiscus succedit suo debitori. 394.7
Actio fisci est prius discutienda, quam priuati si concurrant ad eandem hæreditatem. 394.9
Præscriptio non obstat actionibus fisci, sicut priuatorum. 394.10
fiscus tenetur cedere actionem soluenti tributum pro se, & alijs contra illos. 394.12
fiscus tenetur hæreditarijs creditoribus hæreditate ad eum delata. 395.14
Alienata in fraudem fisci reuocantur. declaratur in pluribus causis. 395.15
fiscus autem tunc possessoribus bona debitoris si ipse, vel hæres soluendo non sit. 395.16
Alienata ab eo, qui nondumerat fisci debitor non reuocantur. 395.17
In fraudem fisci aliquid suscipientes quomodo puniantur. 395.18
Piures pro eadem causa in fraudem fisci suscipientes quid iuris. 395.19
Vsuræ non debentur de pecunia, quæ fisco restituitur ab eo, cui in fraudem fisci fuerat soluta. 395.20
Pœnæ pœnarum fisco non debentur, nec usuræ usurarium, nec interesse de interesse. 395.21. etiam in pœnis conuentionalibus. 22
Creditori restituenti pecuniam in fraudem fisci sibi datam datur actio utilis contra debitorem fisci, eiusque hæreses. 395.27
fiscus in bonis debitoris sui habet tacitam hypothecam. 403.1
Sententia iniusta contra fiscum sine appellatione retractatur. 403.2
Acta, & instrumenta contra fiscum non sunt edenda. 403.3
fiscus actorum exempla edit sub conditione, de qua ibi. 403.4
Respondere licet contra fiscum in dubijs quæstionibus. 403.5
fiscus non tenetur ultra simplum, & si ultra promissum sit. 403.6
Agente fisco reus cogitur edere acta. 403.7
fiscus succedens priuato an suo iure utatur. 403.8
Priuilegium fisci Cæsari, & Augusti competit. 403.10
Priuilegium fisci nulla ciuitas habet. 403.11
Agente fisco reus cogitur edere acta. 403.7
Priuilegio fisci utitur fisci successor. 403.12
Plumbæ fistulæ ab utroque latere decem pedes liberos habere debent ab arboribus. 431.15
flagellatio, & percussio sui ipsius exercenda. 306.22
flagella à Deo inflicta, & patienter tolerata liberant à culpa, & pœna temporali. 306.23
flagellos cæsi deficientibus alijs honestis legi possunt. 419.8
flamines, & archiflamines antiquæ gentilitatis in episcopos, & archiepiscopos commutati. 227.3
flocco quando utantur monachi. 238.2. & quid sit nu. 6
flumen à riuo differt. 450.39
flumina quædam publica quædam non. 450.40
fluminis publici definitio. 450.41
flumina publicorum, & marium vsus publicus, vt aeris cum declaratione. 450.42
Piscandi ius commune. 450.43
fœminæ non eliguntur. 9.8
Consulares fœminæ quæ. 19.10
fœminæ qua pœna puniantur. 37.17
fœminæ filiarum falcidia datur. 50.18
fœminæ apud Sparthanos iudicabant. 70.19
fœminæ apud Lacedæmones, & alias nationes iudicabant. 70.20
fœminæ est manere domi. 70.27
fœminæ habentes regnum, & principatum, illud ex se regunt, & administrant. 70.31
fœminæ per substitutum facere possunt. 70.32
fœminæ munera patrimonialia subtingunt. 442.3
fœminæ aliqua munera personalia subtingunt. 443.4
fœminæ pro se, & pro parentibus agunt. 89.44
forma, & modus cessationis à diuinis. 35.93
forma citationis, seu exemplum. 99.45
forma iuramenti præstandi à coniuge in separatione thori. 339.15
forma iuramenti in reconciliatione coniugij præstandi. 349.16
forma procedendi in crimine hæresis. 361.50
forma iuramenti non valentis satisfare ubi agitur. 104.17
fornicatio post hæresim maximum peccatum. 310.6
fornicatio quando sit causa dissolutionis matrimonij. 340.2
Adulterij crimen, vel fornicationis non committitur, quæ violentiam passa est. 340.11
fornicatio commissa ante matrimonium non dat causam dissolutionis illius. 341.15
fornicationis causa vxorem dimitti permittit Deus. 342.58
Auaritia fornicatio dicitur. 342.60
fornicatio dicitur quælibet illicita concupiscentia etiam præter carnalem. 342.61
fori præscriptio quando opponenda. 84.114
forum competens clericis, & monachis quod. 208.28
fori priuilegium amittitur permutationem habitus. 208.29
fori priuilegium ecclesiæ nullo iure tollitur. 255.6
frater pro fratre decurione non conuenitur. 441.76
fructus, & res perituræ sub sequestro venduntur. 95.12
fructus

fructus medij temporis ad quem spectent. 402. 17
 frumentarij, & alij plures in iustis. 405. 36
 frumenta fisci coranda ne corrumpantur. 401. 9
 frumenta fisci quos ordinis eroganda. 401. 20
 frumenta de horreis publicis in alios vius non debent conuer-
 ti. 433. 6
 frumenta publica quanti vendenda. 433. 7
 frumentum permutatio illicita. 433. 9
 frumenta quanti vendenda non est penes arbitrium ordinis ci-
 uilitatis. 433. 10
 fugiens de carceribus ad ecclesiam gaudet immunitate. 259. 58
 fundo, hec parti praeiudicium fieri non debet. 138. 12
 Amouendum nihil ex conducto fiscali fundo. 402. 7
 funere domestico impedito excusatur non siliens. 109. 32
 funeris impensa deducitur ex hereditate, & omne creditum
 praecedat. 175. 30
 funus ab haerede scripto est testatori faciendus. 331. 27
 funus ubi non est haeres scriptus a quo facien. 351. 12
 fur nocturnus cum clamore impune occidit. 54. 28
 fur cum re furtiua non gaudet immunitate, vel sacrilegus. 258. 35
 fur iudicatur tam in maioribus, quam in minoribus rebus. 264. 39
 furibus penitentia quaeritur. 307. 41
 furem incipiens excusatur non siliens. 109. 24
 furiosus perpetuus prohibetur iudex esse. 72. 5
 furiosus remotus retinet dignitatem. 72. 6
 furiosus non datur procurator. 89. 37
 furiosus in ius non vocatur. 95. 8
 furiosus, & prodigus est loco absentis. 169. 10
 furiosus non potest iudici laurare. 172. 6
 furioso datur curator, ut a creditoribus possit conueniri. 172. 7
 furor excusat a poena delicti. 27. 37
 furor excusat a patricio. 56. 5
 furor coniugis non est causa legitima dirimendi matrimonium.
 342. 51
 fustibus, qui caedendi. 37. 15

G

Enthiacy, & Horoscopi puniuntur. 66. 8
 Gloria episcopi est pauperibus prouidere non parietes ec-
 clesiae ornare. 313. 3
 Gradus consanguinitatis quomodo dinumerentur, ut nuptiae
 contrahi possint. 330. 42
 gradus consanguinitatis de iure cano. quomodo numeren-
 tur. 330. 43
 graduum supputatio secundum ius canonicum attenditur in
 nuptiis, non in successibus, in quibus seruatur ius ciuile.
 331. 46
 graduum affinitatis definitio. 331. 51
 gratia per Christum data quid operetur. 221. 21
 gratia proficit ad adiutorium, ut peccata non committantur. 221. 23
 gratia praeueniens spiritus sancti necessaria hominibus ad cre-
 dendum, diligendum, & penitentem. 299. 25
 gratia iustificationis quas virtutes operetur in nobis. 306. 26
 gratiae Dei multiples accedentes ad opera nostra, ut congrua
 sint ad satisfactionem, & seq. 306. 27
 gratia nisi gratis detur, & accipiat gratia non est. 364. 10
 grauamen appellantis per iudicem appellationis non retarda-
 ta executione potest emendari. 145. 33
 grauamine sublato an deus appellatio nihilominus. 146. 48
 grauatus in indictione census quid agat. 396. 16
 Senioribus gubernum dari debet. 72. 10
 gyneciarij, qui pannos imperiales texunt quomodo se gerere
 debeant in officio. 390. 16

H

Habitatio episcopi debet esse vicina ecclesiae in ciuitate. 217. 38
 Habitum monachalem generis ultra annum non potest
 amplius ad saecularia adspirare. 198. 11
 habitus clericorum qualis esse debeat. 205. 70
 habitus clericorum in aetate minori constitutorum qualis. 205. 71
 habitus monachorum, & monachorum laicis interdicitur. 209. 44
 habitus missificantis qualis. 283. 7
 habitus religionis sine professione non impedit matrimonium.
 333. 105
 hebraei diuerso a Christianis iudaei uti debent. 373. 22
 hereditas superueniens liberat procuratorem ab onere defen-
 dendi. 92. 13
 hereditas loco domini habetur. 128. 14
 hereditas indigno relicta fisco applicatur. 392. 7
 hereditate fisco delata cuius debentur quoque rationes, & in-
 strumenta hereditaria. 394. 5
 haeres magistratus tenetur pro eo. 13. 17

haeres iudicis corrupti non tenetur. 14. 27
 haeres non tenetur de delicto defuncti. limitatur. 24. 28
 haeres executor testatoris de calumnia non tenetur. 42. 10
 haeres accusatoris mortui desistere possunt. 43. 7
 haeres exheredationem filij scribens de falso tenetur. 63. 38
 haeres ubi defunctus est conueniendus. 84. 107
 haeres ad actio doli mali datur. 101. 26
 haeres de facto defuncti non iurat. 131. 9
 haeres non fatendo, quod defunctus iurauit per iurium non
 committit limitatur, & declaratur. 133. 18
 haeres per ondo hereditatem totum ius suum deducit, & praesens,
 & futurum. 155. 42
 haeres rei stipulandi semel habens exceptione deducti iudicij re-
 pellitur. 163. 14
 haeres conditionalis quando cogendus conditioni parere.
 169. 34
 haereditibus non aduentibus, vel deliberantibus interim curator
 bonis debitoris defuncti datur creditor. 166. 13
 haeres suspecto creditoribus defuncti, quid agendum. 169. 15
 haeres pupilli ceteris creditoribus non praefertur. 175. 17
 haeres petentes incidunt in poenam compromissi. 183. 13
 haeres offerens excusatur a poena auctoris. 185. 62
 haeres, qui non habita ratione eribitorum praedia restituit ex
 causa fideicommissi habet actionem pro exactione tributo-
 rum contra fideicommissarium. 395. 13
 haeres opus inchoatum perficere debet. 427. 17
 haeres patris pro muneribus filij susceptis post mortem non
 tenetur. limitatur. 440. 64
 haereditas iustus, qui minus suscepit sunt obligati. limit. 441. 65
 haeres iudicis quis dicatur. 356. 5
 haeres coniugis est causa separationis. 341. 16
 haeres publicum crimen. 355. 12
 haeres quid sit, & quid haereticus. 356. 2
 haeres unde dicta. 356. 3
 haereticum docentes ultimo supplicio afficiuntur, & libri com-
 buruntur. 374. 5
 Accusare de haeresi quilibet potest. 355. 11
 Inquiri potest de haeresi contra Christianum aliorum erro-
 rem defendentem. 358. 11
 Probatur haeresis etiam per testes excommunicatos socios
 criminis non per iuros. 361. 53
 haeretici a dignitatibus arcentur. 8. 12
 haeretorum fautores a dignitate arcentur. 8. 13
 haereticus, fautor, defensor, receptor haeretici excommuni-
 catus. 33. 25
 haeretici esse aduocati prohibentur. 87. 15
 haeretici testes idonei non sunt. limitatur. 126. 56
 haeretici possunt baptizari. 286. 4
 haeretici inter malos pessimi creduntur. 354. 67
 haeretici, qui dicantur, & de eorum sectis. 354. 1
 haeretici interdictum est habere seruos Christianos. 354. 2
 Rescripta ab haereticis impetrata nullam vim habent. 354. 3
 haeretici amittunt omnia privilegia. 354. 4
 haeretici incapaces successuum omnium etiam parentum.
 354. 5
 haeretici an possit vis inferri impune a priuatis. 354. 6
 haeretici quae sint prohibita iure ciuili. 354. 7
 haeretici conuincuntur non solum canonice, sed & legibus. 354. 8
 haeretici, quod sint cogendi ad bonum. 354. 9
 haeretici obstinati, atque impenitentes ultimo supplicio pu-
 nendi. 355. 10
 haereticorum quid proprium. 356. 6
 haeretici quare diuina prouidentia permittantur. 356. 7
 haeretici etiam mortui sunt damnandi. 359. 32. declaratur. 33
 haereticus relapsus ad penitentiam non admittitur, sed puni-
 tur. 359. 33
 haeretici relapsi seculari iudicio ad ultimum supplicium dam-
 nati non denegatur sacramentum penitentiae, & eucha-
 ristiae. 359. 36
 haeretici penitens debet abire, & cautionem praestare de
 non reincidendo. 359. 37
 haeretici an ultimo supplicio afficiendi de iure canonico. 362. 63
 haeretici post aburationem relapsus quomodo puniendus.
 362. 64
 haereticus relapsus quis dicatur. 362. 65
 haeretici ab ecclesia quomodo puniuntur. 362. 66
 haeretici occulti poenitentes absolui possunt a proprijs epi-
 scopis. declaratur. 362. 72
 haeretici ad concilium non sunt vocandi. 383. 36
 haeretici onera substant, non honores, & priuilegia. 419. 6
 Herodes

Herodes saltatrici promissum turpiter, crudeliter soluit.

270.72
 homicida, & raptor non appellat. 45.6
 homicida capite punitur. 53.1
 Causam datus homicidio tenetur, vt homicida. limita. 14.7
 homicidij pœnæ plures. 51.41
 homicidio, qui teneantur dinumerantur. 54.5
 homicidium licitum contra legem diuinam quare, & quomodo. 55.33
 homicidium committens clericus deponitur, limitatur. 204.60
 homicidium committens clericus quando excusatur. 204.61
 homines facile inuehantur contra magistratum. 11.36
 Liber homo regulariter non torquendus. 41.14
 homo non mulier habet imaginem Dei. 270.59
 homines omnes natura æquales. 405.7
 homo natura animal sociabile. 405.12
 homo indiget multis, vt solus non possit viuere. 405.13
 homo omnium rerum indignus. 405.15
 homo animal ciuile magis quam apes. 405.16
 Vno honore interdictus minores non maiores potest affe-
 qui. 30.28
 Duplici honore nemo fungitur. 8.21
 honorem submittenti munus non imponitur, non è contra,
 8.22
 Potioribus interdum honores dandi. 9.2
 honos, & ministerium publicum non excusat à pœna adulte-
 rij, vel stupri. 59.32
 Pollicitum ob honorem consequen. exigitur quasi debitum.
 426.3
 honor municipalis quid sit. 436.2
 honores, & munera vendenda non sunt. 446.70
 honoribus pœnæ causa interdici potest. 446.71
 Maioribus interdicitur minores honores consequi potest.
 446.72
 Maioribus honoribus functus ad minores non reuocandus.
 446.74
 honorarium ius quod. 6.16
 honorarium petere possunt aduocati. 87.28
 honorarium sub specie mutui cautum. 87.31
 honorarium non cautum peti potest. 87.32
 honorarium qualiter definiendum. 87.33
 honoraria accepta non restituntur. 88.35
 honorarium aduocato non prætitium debetur hæredibus pro
 defuncto. 88.36
 honorarium aduocati qualiter definiendum. 179.18
 horarum canonicarum numerus non est de iure diuino, & po-
 test per ecclesiam dispensari. 277.5
 horæ canonicæ in ecclesia quot numero aliquando fuerint.
 277.6
 horæ canonicæ studiose, ac deuote sunt obseruandæ. 279.3
 horarum canonicarum officium, vt præciso tempore explea-
 tur, instructio. 277.5
 hospitalia an gaudeant immunitate. 257.25
 hospitia militum quæ. 415.12
 hostia in vna non in pluribus offerenda. 291.29
 hostem suscipiens deportatur. 50.12
 hostibus dans facultatem deprædandi punitur. 414.48
 hydraulæ qui. 445.64

I

Iacob primus erexit altare lapideum, illudque consecrauit.
 349.17
 Iactantia, & de se præsumptio fugienda. 269.70
 Ictus sultum non infamat, sed causa. 48.21
 idem eodè tempore duas causas operis nõ administrat. 444.30
 idem in duabus ciuitatibus eodem tempore honores non lu-
 stinet. 444.3
 idolatria, & quælibet noxia superstitio fornicatio est. 342.57
 idolatria quomodo punienda. 362.60
 idolis, qui sacrificauerunt, quando sint ad sacra ministeria dispen-
 sandi. 278.26
 ieiunans die dominico de hæresi potest inquiri. 358.23
 ieiunij efficacia. 306.19
 ieiunium comprimit concupiscentiam carnis. 306.14
 ieiunium, & succum sunt arma penitentis. 306.21
 ieiunium vnde traxerit originem. 314.1
 ieiunium renocat errantem ad Paradisum, vnde gula regnan-
 tem expellit. 314.2
 ieiunium à Paradiso originem ducit. 314.3
 Diuino instituto ieiunandum. 314.4. limitatur nu. 5.
 Tempora ieiunandi quæ. 314.6

Index Galganetti.

Sabbati die ieiunandum, & quare. 314.8
 Dominico die non est ieiunandum. 314.9
 Quatuor temporibus anni ieiunandum. 314.10
 ieiunia non sunt ante diem Pentecostes. 314.11
 Feria quarta, & sexta ieiunandum, & quare. 315.12
 Dominica die si vigilia occurrat ieiunandum est in sabbato.
 315.13
 Vigilijs quibus ieiunandum. 315.14
 Cibis aridioribus vescendum tempore ieiunij. 315.16
 ieiunium curat vulnera delinquentium. 315.18
 ieiunium tollit podagram, & morbum articulare. 315.19
 ieiunij species est abstinere ab iniquitate, & voluptate illicita.
 315.20
 ieiunia quotidiana alijs præferenda. 315.21
 Medicorum præcepta sunt contraria ieiunio. 315.22
 Gula vitium quinque modis nos tentat. 315.23
 ignis pœna cui irroganda. 37.16
 ignis purgatorij effectus, & de eius vehementia. 263.14. & 15
 ignis sacrificij, qui per 70. annos captiuitatis babilonicæ sub
 aqua vixerat extinctus fuit per venditum sacerdoti. 364.7
 ignominia notati decuriones non sunt 419.11
 ignorantia iuris sibi adscribentis non excusat. 63.25
 ignorantia voluntaria oibus noxia, magis sacerdotibus. 271.3
 ignorantia, & error non est peccatum 312.31
 ignorantia non soluentis vectigal nõ excusat, error sic. 399.35
 ignorantiam iudicis supplet penitentia assessoris si ipse sit pe-
 ritus. 73.34
 ignoratio scripturarum est ignorantia Christi. 200.10
 illegitimi possunt ordinari concurrente ecclesiæ necessitate,
 vtilitate, vel eorum euideti meritorum prærogatiua. 195.31
 illegitimi episcopi non eligendi. 213.14
 illegitime coniugatus testis esse non potest. limitatur. 126.60
 illicitum est moraliter vendere magistratum. 10.22
 illustres personæ postulare prohibentur. 85.3
 illustres iuri fatidare non compelluntur, nec alij. 108.7
 imagines Dei, & sanctorum venerandæ, & quo cultu. 252.2
 immobilia quando pro executione capienda. 166.20
 immobilia magni valoris quando pro executione capienda.
 166.21
 immobilia non facile confunduntur, vt separari non possint,
 ideo de illis separatio conceditur si consula non sint. 177.4
 immunes ab hospicio militum referuntur. 415.13
 Captus, & associatus non efficitur immunis transeundo per
 locum immunem. 259.59
 immunitas ecclesiastica est de iure diuino. 206.1
 immunitatis priuilegiū quibus clericis non concedatur. 207.7
 immunitates ecclesiæ recensentur. 254.2
 immunitatis priuilegio quando non vtitur ecclesia. 255.5
 Diuino iure est immunitas ecclesiæ inducta. 255.8
 immunitas ecclesiæ in vniuerso orbe seruanda. 256.11
 immunitas ecclesiæ Cæsarium iure confirmata. 256.12
 immunitas ecclesiæ in quo præcipue consistat. 256.13
 immunitas ecclesiæ quando à Deo inducta. 256.14
 Principes seculares non possunt itatuere in præiudicium im-
 munitatis ecclesiæ. 256.15
 immunitas quid sit. 257.16
 immunitas in paternis bonis transit ad filios. 257.17
 immunitas, & libertas ecclesiastica in quid differant. 257.18
 Ecclesiarum differentia in immunitate. 257.20
 Domus priuata sita in circuitu ecclesiæ immunitate non gau-
 det. 257.21
 Domus canonicorum quando gaudeat immunitate. 257.22
 Palatium episcopi intra ambitum ecclesiæ gaudet immuni-
 tate. 257.23
 Ecclesiæ nondū consecratæ an gaudeant immunitate. 257.24
 Hospitalia an gaudeant immunitate. 257.25
 Sacramentum eucharistiæ vbique gaudet immunitate. 257.26
 immunitas ecclesiæ laicis, & clericis suffragatur. 257.27
 Excommunicati an gaudeant immunitate ecclesiæ. 257.28
 immunitate ecclesiæ, qui non gaudent cum sequen. 257.29
 Proditor non gaudet immunitate. 257.30. declaratur. 31
 Veneficus non gaudet immunitate. 257.32
 Delinquens in ecclesia non gaudet immunitate. 257.33
 Armatus confugiens ad ecclesiam non gaudet immunitate.
 257.34
 Fur cum re furtiua non gaudet immunitate, vel sacrilegus.
 258.35
 Sacrilegi non gaudent immunitate. 258.36
 Iudæi non gaudent immunitate. 258.37
 Hæretici non gaudent immunitate. 258.38

C 2 Aposta-

- A**postata non gaudet immunitate. 258.39
Raptores virginum an gaudeant immunitate. 258.40
Occidens clericum non gaudet immunitate. 258.41
Debitores an gaudeant immunitate. 258.42
Debitores tributum an gaudeant immunitate. 258.43
immunitatem violentiam pena. 258.44
immunitas ecclesie quae afferat commoda. 258.45
immunitatis iudex competens quis. 259.48
Fugiens de carceribus ad ecclesiam gaudet immunitate. 259.58
Libelli vindicandae immunitatis formula. 259.58
immunitas generalis non liberat a procuratoribus. 385.16
immunitas a solutione tributi concedi potest ab Imperatore. 396.7
immunitas in vrbe concessa officinis, & tabernis. 396.10
immunitas rescripto principis a vectigalibus concessa non valet. 399.25
immunitas munerum personalium, & curialium quid contineat. 446.92
immunitas in transitu Imperatoris cessat. 447.97
immunitas patris non competit filijs. limitatur. 447.98
immunitatis cognitio in dubio ad quem pertineat. 447.99
imparitas matrimonij a filio sine consensu patris contracti est iusta causa exheredationis. 335.140
impediens dolo ne quis iudicio sistat tam actori, quam reo tenetur. 98.28
impediens ne aliquis sistat tenetur ipse. 109.22
impeditus sistere excusatur. limitatur. 109.23
impeditus munere publico excusatur non sistens. 109.27
impendia litis veniunt in actione de rato. 107.24
impensa funeris inquilini si aliter non adsit de iunctis, & illis facienda. 351.6
impensa funeris ex legatis a defuncto relictis fit, & legatarios indemnes conseruat haeres. 351.7
impensa funeris mulieris quomodo ex dote detrahenda. 351.8
impensa funeris ex hereditate detrahitur postpositis alijs creditoribus. 351.9
imperator a nobilibus se submittit. 7.22
imperator inter seculares dignitates primus. 18.1
imperator quomodo mundi dominus. 18.2
imperator in spiritualibus Papae subest directus. 19.6
imperator Princeps, & Augusta Cardinales, & alij non possunt accusari, & puniri a Papa. 26.13
imperator secundum consilium rescribit, & non datur appellatio. 142.9
imperatores concilijs interesse non debent. 383.37
imperator bona fiscalia proprio motu concedit. 400.3
imperito nisi iniustus. 73.30
Absumptum, quod imperiti peritis praferantur. 74.5
Merum Imperium quid. 16.1
Mixtum Imperium quid. 16.2
Mixtum Imperium iurisdictioni cohaeret. 16.3
imperij quae sunt municipalis iudex non facit. 16.5
imperij est causae cognitio. 16.6
Sacerdotium, & imperium maxima Dei dona. 18.4
imperium merum delegari alteri non potest. 70.9
Vacante imperio, quid iuris. 224.14
imperia, & regna viri sancti gesserunt. 405.11
Translatio imperij a Graecis ad Germanos. 18.5
impetrans licet non vtatur edicto, quod quisque iuris tenetur, declaratur, & limitatur. 152.13
imponens signa sua rebus alienis punitur. 65.7
impossibile delictum excludit penam. 28.42
impotentes in qualibet aetate nuptias contrahere prohibentur. 333.101
impotens dimissus an alias possit nuptias contrahere. 342.42
impotens dimissus si potentia redierit, quid iuris. 342.43
impotentia, coniugis frigiditas, & sterilitas est causa dissoluenti matrimonij. 341.40
impotentia superueniens post copulam non dissoluit matrimonium. 342.41
impotentia non est causa dirimendi matrimonium, quando sciens cum impotente contraxit. 342.47
impotentia dicitur probata si ab ambobus affirmetur. 343.13
impotentia probanda per iuramentum coniugum cum septima manu propinquorum. 344.19
imprudentia iudicis punibilis. 14.25
impubes in falsum non incidit. 65.11
impuberes non possunt dari iudices. 72.7
impubere absque consensu parentum ordinato intra annum
 prolocandum alias remanet. 198.13
impuberum nuptiae subsistunt carnali copula intercedente. 333.94. limitatur. 95
impuberum nuptiae iuramento subsistunt. 333.96
impuberes, vel puberes quando possint nuptijs renunciare. 333.97
impugnans transactionem ea non vtitur. 188.53
Sortilegus, incantator, & similes excommunicantur. 33.33
incantatores, incantatrices puniuntur. 66.7
incapaces ab indignis quid differant. 392.5
indendarius excommunicatur. 33.43
incelluosi prohibentur nuptias contrahere. 333.111. limitatur. nu. 112. & seq.
incellus quid sit excusatur sexu, & aetate. 58.15
incellus cum adulterio inexcusabilis. 58.16
incellus cum stupro inexcusabilis. 58.17
incellae nuptiae errore contractae. quid iuris. 58.18
incellus non dirimit matrimonium contractum. 333.114. declaratur nu. 115
incellus sit iusta causa diuorij etiam ad effectum iterandi cum alia matrimonium. 346.17. & quare. 18
incipiens ecclesiam construere, vel resarcire est compellendus, vt perficiat. 249.15
incitatio ad peccandum ab altero coniugum praestita quando sit legitima causa dirimendi matrimonium. 342.56
incola vrbis sit incontinenti. 80.13
incola quis. 439.30
incola alterius loci non vacat a muneribus suae originis. 446.75
incolatus an possit renunciari. 439.36
incompetentia iudicis vnde sumatur. 69.3
indebitum quasi debitum promittens an debeat probare indubitum. 116.11
indebiti condictione cui incumbat onus probandi. 117.20
indicia quae ad quaestionem habent. sufficient. 40.3
Semel coctus, & iterum ex nouis indicijs torquendus. 40.5
indictio centus quomodo facienda. 396.14
indignus inferiore, indignior superiore est ordine. 9.3
indigni qui dicantur. 193.16
indignum promouens ad sacros ordines committit simoniam. 367.32
inducens aliquem ad peccandum tenetur illum monere, vt peniteat. 372.17
indulgentiae subsistunt, & remittunt peccata. 263.23
indulgentia quid sit. 263.24
indulgentiae ab episcopis, & metropolitanis conceduntur, & quatenus. 263.25
indulgentias concedendi potestas non amittitur per peccatum mortale. 263.17
indulgentiae non conceduntur pro peccatis reseruatis. 263.28
Episcopi non concedunt indulgentias diuino iure, sed tanquam habentes auctoritatem a Papa. 270.29
indulgentiarum ius potest tolli, & mutari episcopis a Papa. 270.30
indulgentiae pro defunctis accipiuntur per modum suffragij. 270.32
indulgentiae, vt profint, quae requirantur. 298.20
indulgentiae liberant a poenis temporalibus purgatorij. 298.21
indultum contra annonam non valet. 434.27
indultum quale excusat a muneribus patrimonialibus. limitatur. 446.93
infamia per restitutionem non tollitur. 49.10
infamia multis ex causis rogatur. 47.1
infamia patris non nocet filijs. 8.7. & 49.41
infamia, & turpitudine repellit ab honoribus. 71.4
infames ordinandi non sunt. 8.3
infames non accusant. limitatur. 24.12
infamis fit publico iudicio damnatus. 47.8
infamis fit damnatus furti, & aliorum ibi. 47.4
infamis non est, qui negocia patris non defendit. 48.24
infames non postulant pro alijs, vt Cinedi. limitatur. 85.13
infamibus hodie licet postulare. 86.16
infamis infamem procuratorem dare potest. 89.33
infamis procurator dari non potest de iure cano. 89.34
infamis immunitatem non habent. 445.68
infamis arbiter esse potest. 179.12
infamis amittit decurionatum. 421.62
infames de annona accusare possunt. 434.24

infans, & furiosus non tenetur de occiso. 55. 37
 infantes sunt ordinandi cum consensu parentum, & adhibitis
 testibus. 199. 23
 Lepra infecti altari non seruiunt, nec ecclesias ingrediuntur.
 277. 9
 infideles milites non debent constitui. 22. 5
 infidelium vita omnis peccatum est. 311. 15
 infidelis vxor an sit dimittenda. 342. 59
 infidelis in loco consecrato sepultus facit, vt denuo sit conse-
 cran. 349. 29
 infidelis, vel excommunicatus in ecclesia sepultus est remo-
 uendus. 351. 21
 infirmitas superueniens non aufert officium. 71. 1
 infirmitas perpetua coniugis, vel mutilatio membri est causa
 dirimendi matrimonium. 342. 52
 infirmus petens hæreticos se consolaturus præsumitur hære-
 ticus. 361. 55
 ingenuitas solis testibus non probatur. 126. 77
 ingenuitas arbitris non subest. 180. 22
 ingenuus arbiter esse potest. 179. 12
 inhibendum quando fit per iudicem appellationis. 150. 30
 iniuncta superueniens liberat procuratorem ab onere defen-
 dendi. 92. 13
 Auxilium inimicis præstans lædit maiestatem. limitatur. 50. 5
 inimici contra inimicos non torquendi. 41. 25
 inimicus testis repellitur licet examinetur. 124. 6
 inimicus testis idoneus non est. limitatur. 126. 66
 iniuriis nemo vexandus. 19. 14
 iniuriarum actio competat si idoneus fideiussor non accipia-
 tur. 105. 20
 iniuriæ sacramentis factæ sunt à Regibus vindicandæ. 284. 15
 iniuriam inferre clerico, vel vim, crimen est capitale. 207. 8
 iniusticia non est omne, quod fit contra legem. 4. 42
 innouatum dici non potest ex alia causa actû. limitatur. 150. 31
 inobedienciæ clericorum pœna. 202. 26
 inofficiosi accusatione pacto transacta si fides nõ seruetur in-
 officiosi causa integra manet. limitatur in hærede. 188. 55
 inopes munera corporis sustinent. 446. 76
 inquietus, & conductor de pensionibus vias reficit. 449. 25
 inquisitionis causæ pro crimine hæresis plures assignantur.
 357. 9
 inquisitio contra hæreticum non cessat per mortem ipsius de-
 claratur. 359. 31
 inquisitio contra hæreticum cessat si poenitentiam agat, & ad
 fidem redeat. 359. 34
 inquisitionis iurisdictionem nemo declinare potest ob quod-
 cunque priuilegium. 359. 38
 inquisitio dirigitur non solum contra hæreticos, sed & contra
 fautores, & alios plures, vt ibi. 359. 39
 inquisitionis iurisdictione non potest ab episcopo exerceri si sit
 minor 40. annorum. 360. 44
 inquisitorum à iurisdictione nemo exemptus quocunque pri-
 uilegio, vel indulto. 360. 43
 inquisitores non nisi ætate 40. annorum constituendi. 360. 45
 inquisitores hæresis simul, vel separatim cognoscere possunt.
 361. 56
 inquisitores pro auxilio populum, clerum, peritos, & alios
 possunt conuocare. 361. 57
 inquisitores non debent abuti potestate sub poena excom-
 municationis. 361. 58
 inquisitores non cognoscunt alias causas quam hæresis. 362. 59
 inquisitus de hæresi quomodo duro carceri magis ad pœnam,
 quam ad custodiam dari possit. 361. 51
 inquisitus de hæresi potest condemnari in contumacia. 361. 54
 insanus occidens qua poenitentia mulcendus. 308. 45
 inscriptio quomodo concipienda. 38. 3
 insidiæ, & doli in bello iusto non sunt peccatum. 312. 29
 insinuationes fiebant apud defensorem. 47. 12
 insolentia iniuriosa, & diligenctia non ambitiosa. 434. 9
 institutio appellatione non suspenditur. 150. 36
 institutio eucharistiæ fuit necessaria. 290. 8
 instrumentum offerens eius fidem probare debet. 65. 27
 instrumenta etiam edenda, & quæ. 99. 4
 instrumentorum appellatione, quæ contineantur. 120. 1
 instrumenta quare fiant. 120. 2
 instrumenta qualiter conficienda, & à quibus. 120. 3
 instrumenta in protocollo redigenda. 120. 4
 Imperatoris nomen, dies, mensis, consul, indictio, & locus
 sunt in instrumento opponendi. 121. 5
 Testes viri non sœminæ adhibendi in instrumentis. 121. 6

Index Galgani.

Falso instrumento nulla fides adhiben. 121. 13
 Falsi suspectum instrumentum pro falso habetur. 121. 14
 Falso pronunciatum instrumento nulla fides amplius adhibe-
 tur. 121. 15
 Fides instrumento semel adhibita semper adhibenda. 121. 17
 Testes quot adhibendi. 121. 7
 instrumentis, & testibus par fides adhibenda. 121. 10
 Consuetudo in instrumentis celebrandis attenditur. 121. 11
 Signa, & cartæ instrumenti consideranda. 121. 12
 instrumento falso nulla fides adhibenda. 121. 13
 Falsi suspectum instrumentum pro falso habetur. 121. 14
 Falso pronunciatum instrumento nulla fides amplius adhibe-
 tur. 121. 15
 instrumentum exhibere nolens, vt falsum dicatur, quid iuris.
 121. 16
 Fides instrumento semel habita semper habenda. 121. 17
 instrumenti fides si suspecta, quid agendum. 121. 18
 Comparatio literarum qualiter fiat. 121. 19
 Impugnans instrumentum, eo vti non potest. 121. 20
 instrumentis originalibus non exemplis creditur. 121. 22
 instrumentum contra voluntatem confectum nullum. 121. 24
 instrumentum qualiter, & per quos testes reprobetur. 121. 25
 error non nocet veritati. 121. 26
 Plus valet, quod actum, quam quod scriptum. 121. 27
 Actum, quod iure non subsistit non valet. 121. 28
 Plus valet scriptum, quam quod actum. 122. 29
 instrumentum ab eodem notario non perfectum nullius est
 momenti. limitatur. 122. 34
 Rasura non aufert vim instrumenti. 122. 35
 instrumentum mutilatum nullum. 122. 36
 Presbyteri in instrumentis secularium idonei testes non
 sunt. 122. 37
 Testibus instrumentarijs mortuis an instrumentum probet.
 122. 38
 instrumenta quando producenda, & quousque. 122. 39
 Archivium non dat robur instrumentis. 122. 40
 instrumenta ibi exhibenda vbi litigatur. limitatur. 122. 41
 instrumenta quoties exhibenda. 122. 42
 Comparatio literarum quando facienda pro instrumento
 roborando, & quomodo. 122. 43
 Recognitio per comparisonem fit ex indubitabili, & certa
 scriptura non de dubitabili. 122. 44
 intellectus cap. primi de Sagittarijs. 66. 18
 interdicitur ciuitas, territorium, murus, vicus, scilicet ne quis
 in eo moretur. 30. 25
 Ius interdicens quibus competit. 35. 78
 interdictum fit ex eisdem causis quibus excommunicatio, &
 alijs, de quibus ibi. 35. 76
 interdictum quid. 35. 77
 interdicto generali non continentur episcopi, & superiores.
 278. 38
 interdictum de vxore exhibenda, vel exhiben. viro competit
 vtrique. 330. 17
 interdictum aperiendæ viæ, & c. perpetuum. 448. 23
 Maioribus honoribus interdictus, minores adspirat. 8. 5
 interdicto clero non est interdictus populus nec e contra. 35. 88
 interdicta ciuitate, vel populo singuli. Ciues censentur inter-
 dicti. limitatur. 35. 89. & 278. 34. limitatur. 35
 interdicta ciuitate suburbia quoque, & continentia ædificia in-
 terdicta censentur, & interdicta ecclesia, & cœmeterium in-
 terdictum censentur. 35. 90. & 278. 36. 37
 interdictus patria, vrbe abstinere debet. 35. 6
 interdictus coram vno iudice potest coram alio postulare.
 declaratur. 86. 18
 interdictus ad tempus finito tempore postulat. 86. 19
 interdicto clerico non est interdictus populus, nec e contra.
 288. 33
 interesse filiarum præualeat interesse patris eiusdemque sit effi-
 caciæ. 327. 79. vers. quæ non patitur.
 interfecto sui ipsius in ecclesia non sepeliendus nec in cœme-
 terio. 352. 34
 interficiens se ipsum peccat. 312. 35
 interlocutoria præsidis non est sententia. 157. 88
 interpretari leges, & canones quis possit. 3. 20
 interpretandi ius, & potestas penes quos. 6. 19
 interpretatio legum quomodo facienda. 3. 21
 interrogatio est necessaria in actione personali. 129. 42
 interrogatio serui nulla est. 130. 51
 interrogatus an sit hæres, vel possessor debet respondere.
 130. 41

C 3 inter-

interrogatus an Aedes, vel locus eius sit teneatur respondere. 130.44
 interrogatus an sit haeres ex testamento an teneatur respondere, vel ex fideicommissio. 130.45
 interrogatus de aetate an teneatur respondere. 130.46
 interrogatus in actione speciali respondere non teneatur. 130.47
 interrogatus de pecunia non teneatur respondere de potestate. 130.48
 interrogatus in iure teneatur respondere sub poena. 130.49
 interrogatus, quod quis sit a pretore, vel ab auctoritate nihil interest. 130.50
 interrogatus de se non de alio quis esse debet. 130.52
 interrogatus tacens ut teneatur, est interrogandus in iudicio non extra. 130.55
 interrogatus tempus impetrat ad deliberandum. 130.56
 interrogatus an haeres sit quando respondere non cogitur. 130.57
 interrogatus in criminalibus tacens, vel obscure respondens torquetur, ut clare respondeat. 130.61
 interrogatus an instrumento productio uti velit teneatur respondere. 130.62
 interrogatus an possideat respondere cogitur. 130.63
 interrogatus non respondentis poena qua sit. 130.64
 interrogatus se haereditatem respondens ex alio intelligitur. 130.65
 interrogatus falso respondens in solium teneatur. 130.66
 interrogatus respondendo erronee verum dignus est. 130.67
 interrogatus quis dicatur. 392.23
 iudaeorum rerum episcopi puniuntur, ut iudaeorum rerum ecclesiae. 219.18
 iudaeorum principatum, iusti detentores. 406.25
 iudaeorum tutelare quando probet. 121.23
 iudicia inter pares. 77.52
 iudicium ordinatum debet intra annum provocare. 198.9
 iudicium an prohiat baptismum. 287.9
 iudicium ad opus damnatum dimittitur. 45.12
 ira Dei quid sit. 268.24
 ira Dei est poena peccati. 268.25
 irae Dei diffinitio. 268.26
 iracundia iusta excusat ab ordinaria poena. 28.48
 irrevocabilia in iudicio puniuntur. 413.8
 israeliticis licite ab iudaeis vasa aurea, & argentea ab Aegyptiis. 247.5
 iudaei quid sit. 16.4
 iudaei annus a centesimo in vigesimum quintum mutatus. 264.31
 iudaei a dignitatibus argentur. 8.11
 iudaei an gaudeant immunitate. 58.37
 iudaei possunt baptizare. 287.4
 iudaei non sacrificabant nisi in locis Deo dicatis, & consecratis. 349.21
 Legatum universitatis iudaeorum nullius momenti. 373.1
 iudaei percussiones aliquem eorum aspirantem ad Christianissimum comburuntur. 373.2
 Synagoga iudaeorum pro hospitio esse veratur. 373.3
 iudaei cum Christianis matrimonium contrahere prohibentur. 373.4
 Legibus Romanorum vivunt iudaei in eorum causis. 373.5
 Praetium rebus suis venalibus imponere possunt iudaei. 373.6
 Ritus suos iudaei servare permittuntur sipe contemptu Christianae religionis. 373.7
 Mahometum iudaei invocare prohibentur. 373.8
 iudaei non molestandi nec eis vilo tempore vis inferenda. 373.9. limita. 11
 iudaei ad Christianam religionem non sunt cogendi. 373.10
 iudaei vis inferenda, si vim inferant Christianis. 373.11
 Iis inter Christianum & Iudaeum a quo testimonanda. 373.12
 iudaeus circumcideris Christianum quomodo puniatur. 373.13
 iudaeorum primates suo periculo an universitatum caponem de synagogis exigere debent. 373.14
 iudaei inter Christianos nulla officia exercere, vel dignitates obtinere possunt. 373.15
 Synagogas novas iudaei extruere prohibentur, veteres reficere permittuntur. 373.16
 Mancipium Christianum prohibentur habere iudaei. 373.17. limitatur in colonis. 11.18
 Ostia, & fenestras clausis quibusdam certis diebus tenere debent. 373.19
 iudaeis baptizati non sunt bona auferenda. 373.20
 Servi iudaeorum baptizati efficiuntur liberi. 373.21
 Habitu diverso a Christianis iudaei uti debent. 373.22

iudaeus clericum percussus quomodo puniatur. 373.23
 iudaei teneatur solvere decimas, & oblationes de possessionibus. 373.24
 iudaeorum commercium in quibus fugiendum. 373.25
 Filij iudaeorum baptizatorum si suspicio sit, ne circumciderentur, sunt separandi ab eis. 373.26
 iudaei antequam baptizentur sunt in fide instruendi. 373.27
 Christianus non debet in synagoga iudaeorum oleum offerre, & lampades accendere sub poena excommunicationis. 373.28
 Haeres iudicis corrupti non teneatur. 14.27
 iudicis imprudentia punibilis. 14.25
 Imperij quae sunt municipalis iudex non facit. 16.5
 iudicis ab imperio defendendi. 17.11
 Facilis in aduendo iudex debet esse. 21.35
 iudicis sine accusatione ex officio procedunt. 24.35
 Munera quomodo debet iudex accipere. 21.21
 Cives iudicis criminalia non iudicant. 25.37
 iudicis ecclesiastici causas sanguinis dimittunt laicis. 25.38
 iudex accusator mortuo procedit ex officio. 27.22
 iudex laicus interpellatus pro brachio seculari illud non praestans excommunicatur. 33.47
 iudicium iniuste excommunicantium poena. 34.69
 iudex quoniam poenam non irrogat. 37.33
 iudicis secundum iurisdictionem quam habent poenas infligunt. 37.34
 iudex criminalis procedit de plano. 39.2
 iudex imple questionem habere debet. 41.29
 iudex non debet spectare interrogare an Titius homicidium fecerit, sed generaliter, quis fecerit, ut non suggerat. 41.33
 iudex dicens calumnias es, damnat. 42.15
 iudicis elocutio extrinseca non infamat. 48.32
 iudex qui vim non punit, punitur ipse. 52.21
 iudices omnes teneatur facere capi raptorem. 53.8
 iudex aliquem contra legem occidens teneatur. 55.36
 iudex competens plagij iudicij quis. 56.8
 iudex accusare volens uxorem de adulterio differt post finitum magistratum. 61.75
 Clemens, & placabilis sit iudex. 75.26
 iudex nemo in causa propria. 68.2
 iudex prima persona iudicij. 69.1
 iudex competens praesumitur. 69.2
 iudicis incompetencia unde sumatur. 69.3
 iudices qui dari possunt. 69.4
 iudex a parte nominatus non datur. 70.12
 iudex datus quando desinat esse iudex. 70.15
 iudex datus non est mutandus. limitatur. 70.17.
 Surdus
 Mutus
 Furiosus
 Impubes
 Senatu motus
 Foeminae, & serui } Iudices dari non possunt. 70.18
 iudex oculatissimus esse debet. 70.24
 Subrogatus iudex succedit in iudicio. 69.18
 Senatu motus iudex denuo dari prohibetur. 71.1
 iudices furcis maculati inter pessimos habendi omni honore indigni in perpetuum. 71.3
 iudex perpetuo infirmatus honesto salario cum missione subleuandus. 72.4
 Furiosus percussus prohibetur iudex esse. 72.5
 Impubes non potest dari iudex. 72.7
 Minores 25. annis iudicis dari non debent. 72.8
 iudex in causa propria nemo, limitatur. 73.25
 iudex in causa uxoris nemo. 73.26
 iudices iurisperiti eligendi. 73.28
 iudicis ignorantia calamitas multatur. 73.29.
 Peritissimi viri iudices eligendi. 73.32
 iudex ab alio discere non debet. 73.31
 Humiles non superbi sunt iudices. 75.15
 Sapientia, potentia, & nobilitas in iudice. 75.29
 iudicis ignorantiam supplet praesentia affectionis, si ipse sit peritissimus. 73.34
 Peritissimi viri iudices eligendi. 73.32
 iudex non assessor subscribit. 85.4
 Gratia constante sine interesse sunt iudices. 75.27
 iudex, & se, & ministros finito officio teneatur exhibere ad quaestiones excipiendas. 85.11
 Aeterni iudices in causarum expeditione non sunt. 75.28
 iudices boni non timent dicere vera. 74.2

iudices

Indices non debent imponere. 75. 13.
Ebrii non sint iudices. 75. 18
iudex omnes potestates iudicis habet. 79. 1
iudex coram quo conueniendus. 81. 39
iudex ex causa officij durante officio non potest conueniri, limitatur pluribus modis. 81. 40
iudices nec rei negotiorum esse possunt. 81. 42
iudex pro barattaria conuenitur officio durante. 81. 45
iudex pro negligentia durante officio conuenitur. 81. 46
iudex non se interponens inter rixantes conuenitur durante officio. 81. 47
iudex nimis seuerus durante officio conuenitur. 81. 48
iudex durante officio conuenitur si integram familiam non retineat, vt tenetur. 81. 49
iudex in causa ambitus durante officio conuenitur. 81. 50
iudex infirmus incurabiliter conuenitur. 81. 51
iudex non admittens appellationem conuenitur. 81. 52
iudex aliquid per iniuriam auferens conuenitur. 81. 54
Præcipientes nec proxihi sint iudices. 75. 21
iudex pro actione tempore peritura conuenitur. 81. 55
iudex a non iudicio conuenitur. 82. 56
iudex durante officio potest accusari tantum. 82. 57
iudex ad beneplacitum conuenitur. 82. 58
iudex pro priuatione officij conuenitur. 82. 59
Princeps potest mandare, vt iudex conueniatur durante officio. 82. 60
iudex conuenienti iurisdictioni suspenditur. 82. 62
illustis, & Clarissimi iudex competens qui. 82. 64
Separatis iudex quis. 82. 65
Dignitatis cuiuscunque, vel militiæ iudices competentes. 82. 66
**Protectors }
 Negotiatores } iudicem proprium habent. 82. 67
 Curiales }
 Curiales. }
Actor rerum priuatarum habet iudicem præsidem. 82. 70
Officialis procuratoris Cæsaris procuratorem iudicem habet, limitatur. 82. 71
**Coloni }
 Inquilini } Cæsaris iudicem habent proprium. 82. 72
 Serui }
Cubicularij habent proprium iudicem. 82. 73
Silentiarij eorum uxores, & liberi iudicem habent. 82. 74
**Scriniarij, viques }
 Centenarij } habent iudicem, limitatur. 82. 75
 Ducenarij }
Palatini habent iuum iudicem limitatur. 82. 76
Militætes in scholis habent iudicem. 82. 77
**Cornicularij }
 Numerarij } habent iudicem. 82. 78
 Milites habent iudicem, limitatur. 83. 79
 Duces militares }
 Apparitores Ducum } iudicem proprium habent. 83. 80
 Limitanei }
**Prepositi Castrorum }
 Milites fortunæ non habent iudicem proprium. 83. 81
 Milites orientis habent proprium iudicem. 83. 82
 Fabricenses, eorum uxores, & liberi iudicem habent. 83. 84
 Nuntii Sedis Apostolicæ habentes proprium iudicem. 83. 85
Suspicionis causa iudex non potest alias appellasse a seuerentia iudicis. 83. 86
**Causæ ecclesiasticæ, }
 Immunitatis. } ad ecclesiasticum pertinent. 83. 87
 Natalium }
 Priuilegij }
Plus petens ad declinandum iudicem punitur. 83. 99
iudex de certa, iudicat de maiori summa partibus consentientibus. 83. 100
Quantitas conuentionis, non reconuentionis attenditur pro iudice. 83. 101
iudex competens conuentionis est competens, & reconuentionis limitatur. 83. 102
iudex denegante iustitiam superior adueniendus. 84. 110
iudex incompetens delegatione hinc competens. 84. 111
iudex ordinarius non declinat. 84. 112
incidens cognoscit iudex negotij, limitatur. 84. 113
iudicem non facit consentiens priuatum. 84. 115
Consentire, qui videtur in iudicem. 84. 116
iudex nulli domesticum habere debet, ancellarium. 84. 119************

iudex se, & ministros suo officio tenetur exhibere ad querelas excipiendas. 85. 11
iudices non postulant. 86. 71
iudex aduocatum non habentibus dabit. 87. 17
iudices omnes, quo calu per edictum citant. 97. 3
iudex in preceptorio comminatur etiam absentem. 97. 9
iudex datus in locum reuocati non recusat. 102. 10
iudex post litem contestatam non recusat. 102. 11
Argumenta cuique rei probande sufficientia resident in arbitrio iudicis. 118. 16
iudice suspecto pronunciato, quid agendum. 103. 17
iudices iurant, & ipsi, & illius forma. 115. 9
iudex non debet se obligare ad vnam speciem probationis. 118. 17
iudex vnicus de sua testificans sententia probat. 125. 43
iudicis partes nullæ in confiteces sunt rei iudicandæ sed affirmandæ. 129. 36
iudex non pererat, qui non potest, vt iuratis suam sententiam, exequi propter appellationem, limitatur. 133. 11
Officium iudicis probationes sequitur. 138. 1
iudicis officium, quale antequam disputatio causæ concludatur. 139. 23
iudex supplere debet, quod legibus, & publico iuri conuenit. 139. 24
iudex præsumptiones non allegatas nec proferre nec supplere debet. 139. 25
iudex successor sequitur antecessorem interpretatur, & exequitur eius sententiam. 139. 27
iudex de qua re cognouit cogitur pronunciare. 139. 28
iudicis potestati permissum non subicitur iuris necessitati. 139. 30
iudex legibus non exemplis nec consultationibus debet iudicare. 139. 31
Lege deficiente causa relinquitur arbitrio iudicis. 139. 32
iudex in iuris, questionibus, vt legibus, constitutionibus, ac moribus proditum est, debet iudicare. 139. 34
iudex vbi lex non distinguit distinguere non debet, & sine lege loqui erubescere debet. 139. 35
iuris questio non est in iudicis arbitrio. 139. 36
Facti questio potius ex iudicis arbitrio pendet. 139. 39
iudex in questione facti quæ respicere debet. 139. 40
iudex deficientibus probationibus iuramentum defert in supplementum. 139. 41
iudex in dubijs reo potius, quam actori faueat. 140. 47
iudex ad obligandum aliquem difficilis, facili ad liberandum debet esse. 140. 49
iudex in obsecris fauere debet repetitioni non aduentitio litem. 140. 50
iudex vt actus valeat magis, quam pereat, debet iudicare, limitatur. 141. 51
iudex secundum acta debet iudicare. 141. 61
iudex non debet iudicare secundum acclamationem populi. 141. 64
iudex non debet afflicto indulgere. 141. 65
iudici, vt homo miserendum, quatenus peccator puniendus. 141. 66
iudex pro sententia præsumere non debet. 141. 67
iudex in dubijs, & obiculis consulere debet magistratus superiores, & principem ipsam. 141. 1
iudex sententiam laturus, quæ facere debet. 142. 10
iudex sententiam verbis emendare, declarare, & reliqua facere, potest ad consequentiam pertinentia. 142. 15
iudex acta de partium consensu potest circuducere. 143. 18
iudex illius non suam sententiam mutare possit. 143. 19
iudex non debet appellationem referre ad iniuriam. 144. 13
iudices non admittant appellationem damnatorum ad vltimum supplicium. 146. 15
iudices plures referuntur a quibus ad quos sit appelland. gradatim, & plura, loca. 147. 6
iudex negans dare apostolos, non nomine tenetur. 149. 9
iudex infra mensem acta sub pena ad iudicem appellationem debet transmittere, limitatur. 149. 14
Querela contra iudicem, denegatam Apostolos, & acta coram iudice appellationis proponitur. 149. 17
iudex qui appellationem non recipit, quod facere debeat, vbi non puniatur. 149. 18
iudex appellationis debet appellationem recipere. 149. 19
iudex appellationis potest cogere, vt acta transportentur. 149. 20
iudex a quo an sit citandus ad causam appellationis. 149. 22
 iudex

Iudex appellacionis inhihet iudici à quò, & si in nouat, reuocat, vt attentatum. 150.25
 inhihendum quando sit per iudicem appellacionis. 150.30
iudex appellacionis si constituit bene appellatum, quid agere debeat. limitatur. 151.49
iudex à quo non punitur sua sententia reuocata. limitatur. 151.50
iudicis officium alterutro litigatore absente quale. 151.54
iudex competens episcopi Metropolitanus, vel duodecim comprouinciales episcopi. 218.5
iudex laicus non potest iudicare in domibus ecclesiarum. 250.18
iudex semel ambiguam sententiam declarare potest. 321.72
iudex suam ambiguam sententiam non potest declarare, nisi semel. 326.41
iudex competens quis fit in actione dissolutionis matrimonij. 343.9
iudex ferens sententiam diuorij simul super dote restituenda pronunciare potest. 344.21
iudex competens inquisitionis hæresis quis fit, & non potest esse laicus. 360.40
iudices competentes, qui sint in erimine simonia. 370.71
iudex simoniae datus particularis in curia, & eius iurisdictione an sit priuatiue, quoad alios. 370.72
iudex incompetens nil perfecte statuit. 152.11
 Sententia lata à iudice incompetente non afficit. 154.5
iudices plures in numero pares dissentientes, quid iuris. 154.11
iudex ad certam rem datus de aliis iudicatis nihil agit. 155.38
iudex datus ad condemnandum potest absoluere. 155.39
iudex potest iudicare de accessoriis. 155.40
iudex appellacionis confirmat, reuocat, supplet, reformat. 155.45
iudex competens quantitatis illam excedere non potest. limitatur. 155.50
iudex mandans iurandum præstari simpliciter non addito, quod fieri oporteat si recusatum sit nihil agit. 156.70
iudex datus vt simpliciter, & de plano procedat non tenetur seruate ordinem. 157.98
iudex ad certum tempus datus, elapso non rite iudicat, sed limitatur. 158.107
 Tempus datum iudici a quo die incipiat currere. 158.108
iudex datus à magistratu potest cogi à successore, vt sententiam ferat. 158.109
iudex causa auocata à superiore definit esse iudex. 158.116
 Sententia lata iudex definit esse iudex. 158.112
iudex in articulo mortis dicens iniultam protulisse sententiam, quid iuris. 160.138
iudici ordinatio lex executionem mandat. 166.7
iudex non potest dare executorem illum, quem victrix pars perit. 166.9
iudex ordinarius arbiter esse non potest. 179.13
iudex quæ debeat considerare in transactione alimentorum. 190.15
 Necessaria victui habens idoneus iudex. 76.36
in criminalibus secundum apertas probationes est iudicandum. 40.9
 Vni ex pluribus iudicat prohibens cæteris permittit. 70.14
iudicare munus publicum est. 84.117
in ciuile est nisi tota lege perspecta iudicare. 139.29
iudican. est in loco consueto. 84.118
iudicare munus publicum est. 436.7
iudicatum sicut non iudicatum iudicetur, quid iuris. 160.143
 Publica iudicia quæ, & illorum ratio. 23.1
 Publica iudicia capitalia non capitalia. 23.2
 Publica iudicia vnde veniant. 23.3
 Publica iudicia, quomodo ordinentur. 23.4
 Publica iudicia cui competunt. 23.5
in publicis iudiciis proceditur de plano. 25.39
iudicia publica intra biennium terminanda. 25.40
iudicia publica præscribuntur. 25.41
iudicia publica pro priuato interesse agi possunt. 25.42
iudicium plagii publicum. 56.7
iudicia publica intra biennium terminanda. 66.19
iudicia priuata, quæ. 68.1
iudicium soluitur prohibente delegante. 69.16
 Publica iudicia per procuratorem non exercenda. 90.54
iudiciorum diuisio. 69.20
iudicium vbi ceptum ibi debet finire. 84.106

Extraordinariis in iudiciis formularum conceptio non fertur. 179.15
iuramentum calumnie lite contestata præstandum. 114.1
iuramentum calumnie non potest remitti. 114.2
iuramentum calumnie quare introductum. 114.3
iuramentum calumnie quando, & quoties præstandum. 114.4
iuramentum calumnie vnicum in tota causa, vt sufficiat, quid agendum limitatur. 115.5
Actor
Reus
Aduocatus } vtriusque partis iurat de calumnia. 114.6
Tutor }
Corator }
Actoris } iuramenti forma. 115.7
Rei }
Aduocati }
iuramentum de calumnia in quo loco præstandum. 115.10
iuratur de calumnia per procuratorem. 115.11
Notoria
Spiritualia } calumnie iuramentum non exigunt. 115.14
Beneficialia }
iuramenti calumnie omissio an vitiet processum. 115.18
iuramenti testis forma. 127.81
iuramento delato potest is cui delatum est illud referre deferenti. 132.16
iuramento delato tempus datur ad iurandum. 132.22
iuramentum delatum apud iudicem præstandum. limitatur. 132.23
iuramentum præstitum actionem, & exceptionem parit. 132.30
Pœna peierantis. 132.31
iuramentum illicitum non seruatum non facit peritium. limita. 133.7
iuramentum seruandum, non seruatum causat periurium. 133.8
iuramentum omnes illius relaxatione non impetrata statim suo robore, & non seruatum causat periurium. 133.9
iuramentum generale non causat periurium in speciali. 133.10
iuramentum generale in speciali, quod quis non iurasset, non causat periurium. 133.12
A sententia præstandi iuramenti in litem appellatur. 145.31
iuramentum non adimpletur per æquipollens. 133.17
iuramentum in supplementum cui ex litigatoribus deferendum. 139.42
iuramentum à iudice delatum præstandum appellatione non obstant. 150.42
iuramentum iudicis qui ordinem seruabit vis qualis. 157.91
iuramentum præstandum à venditore bonorum debitoris. 173.28
iuramenti ordinandi formula. 199.28
iuramentum episcopi, quæ contineat. 211.19
iuramentum non implere tolerabilius, quam facere, quod est turpe. 270.70
iuramentum quo malum incaute promittitur, non est seruandum. 270.73
iuramentum dicitur sacramentum. 284.4
iuramentum supplet defectum absentie, & acquirit actionem absentis. 321.62
iuramentum supplet defectum absentie, facit quod quis habeatur pro presente, & absentis querit actionem etiam sine cessione. 325.29
iuramentum tollit patriam potestatem, & eius effectum. 327.79
iuramenti forma in examine probandæ consanguinitatis, & quomodo deponendum. 344.18
iuramenti forma præstandi ab omnibus recipientibus. dignitates. 349.14
iuramentum synodale, & illius forma. 383.47
iurans seu fatisdans iudicio fisci, quid iuris. 97.16
iurans falsum sine dolo putans verum non peccat. limitatur. 133.13
iurans mentem iniuram retinens excusatur. 133.14
iurans testamentum non mutare mutando an peieret. 133.22
iurans contrahere nuptias cum aliqua, potest cum alia iungi si à iuramento fuerit absolutus. 332.80
iurans in quacunque actione iuramentum tenebitur. 135.25
iuratur de calumnia per procuratorem. 115.11
iurandum presente aduersario. limitatur. 115.12
iurandum quomodo fit, & quando. 115.13

I. N. D. E. X.

- Reneculante iurare de calumnia habetur pro confesso.* 115.
 16
Hæres de facto defuncti non iurat. 131.9
Procurator, & defensor non iurant. 131.10
Tutor delatorum iuramento pro pupillis iurat. 131.11
Iurandum est ut delatum est, alias non erit iuratum. 132.24
inrandum est omne licitum delatum iurandum. 132.25
Solemner per Deum iuratur, per demonia non iuratur. 132.
 26
iurandum non est illicitè nec sine causa. 132.27
Exceptione iurifurandi tueretur, qui iuravit. 132.29
iurare clerici non debeat. 203.40
iurare an sit peccatum. 310.7
iurare per creaturas an sit grauius, quam per creatorem.
 311.8
iurare per eum angelium non est maius, quam per Deum. 311.9
iurare per membrum Dei blasphemia est. 311.10
irari quæ debeant ante consecrationem. 349.13
iurisdicctio quæ. 16.3
iurisdicctio potest delegari. 16.1
iurisdicctio sine coercitione non est. 16.4
iurisdicctione mandata, quid datum sit. 16.5
iurisdicctioni obedire qui debeat, & quæ non. 16.7
Modus iurisdicctionis defendendæ datur. 16.8
iurisdicctio pro summo bono introducitur. 68.3
*iurisdicctio episcopi subfunt omnes ecclesiæ, monasteria, ac
 personæ suæ diæcesis.* 216.24
iuris imperiti Aduocati esse prohibentur. 87.16
iuris periti iudices eligendi sunt. 9.4
iuris periti cives idoneiores iudices exteris. 77.56
inprudencia, medicina, physica, non discenda à Clericis.
 201.14.
iuris significationes plures, & variæ. 11.
ius est ars boni, & æquæ. 1.2
Ars est collectio præceptorum. 1.3
*iuris præcepta generalissima quæ, & ligant omnes in conscien
 tia.* 2.4
iuris præcepta specialia, quæ. 2.5
ius aliud publicum, aliud priuatum. 2.6
ius publicum in quibus consistit. 2.7
ius & lex differunt, & quomodo. 2.10
ius totum in quibus consistat. 2.13
ius legis ferendæ ad quos spectat. 2.15
ius personale alios non ligat. 4.48
ius finitum non infinitum est opinionem iuris infinitum sunt. 5.59
ius naturale gentium, & ciuile, quod. 5.1
Divino iuri non potest derogari. 5.55
ius prætorum. 6.2
ius ciuile aliud scriptum, aliud non. 6.4
iuris scripti species sex. 6.10
Plebiscita quæ. 6.13
Senatus consulta quæ. 6.14
Magistratum edicta quæ. 6.15
Honorarium ius quod. 6.16
Principum placita quæ. 6.17
Responsa prudentum quæ. 6.18
interpretandi ius potestas penes quos. 6.19
*ius excommunicandi non habent, qui sunt extra ecclesiam li
 mitatur.* 33.54
ius inter dicendi, quibus competit. 35.78
iure nouo bona non publicantur. 46.13
iura & actiones sequuntur personam. 79.9
*iura imperia nullo modo concedi possunt, nec legitima de il
 lis debetur.* 400.4
ius reuocandi domum opponens cauet. 80.26
ius ecclesiæ in personis rebus, & actibus consistit. 191.6
in ius vocare, quid sit. 95.3
in ius vocatur, qui aditum ad se præstat. 95.5
in ius de domo, quis vocari potest. 95.6
in ius à vinea, balneo, & theatro vocatur. 95.7
Furiosus
Infans
Impubes
Puella
 } in ius non vocantur. 95.8
in ius non vocantur, quibus reuerentia debetur. 95.9
*Personæ quæ sine licentia Prætoris in ius vocari non possunt,
 & pœna.* 95.10
Parentes qui in ius vocari non possunt. 95.11
Patroni qui in ius vocari non possunt. 95.12
Ciuis suam ciuitatem in ius non potest vocare. 96.13
Liberi, & parentes patroni utique non vocantur. 96.15
Vxor, & hæres patroni in ius non vocantur. 96.16
iudex non permittit prohibitos vocari in omni causa. 96.17.
Pœna vocantis prohibitos in ius sine licentia. 96.19
ius ciuile quor, & ius canonicum testes admittat. 114.3
irris quæstio non est in iudicis arbitrio. 139.36
ius cano. ferè in omnibus imitatur ius ciuile. 141.2
ius offerendi competit creditoribus posterioribus. limitatur.
 173.34
iuris professoribus extra ordinem ius non dicitur. 178.10
ius præstandi quando deuoluitur ad ordinarium. 148.9
*ius quæsitum mulieri ex promissione dotis in bonis patris
 transit contra hæres.* 322.94
ius cano. præualet in materia matrimoniali. 326.57
*ius mulieri ex promissione dotis quæsitum in bonis patris
 etiam matrimonio non securo in vita ipsius transit contra
 hæredem, qui tenetur eandem quantitatem consignare.*
 327.66
*ius ab initio filie quæsitum ex promissione patris remanet
 semper firmum.* 327.67
*Præscribitur ius filii succedendi in bonis vacantibus qua
 driennio, & quomodo.* 392.20
iurandum præstandum per magistratum. 9.11
iurandum ubi deferendum. 81.35
iurandum decisorium vim probationis habet. 116.5
iurandum delatum vim probationis obtinet. 120.44
iurifurandi religioe lites deciduntur. 13.11
iurandum vim transactionis, & rei iudicatæ obtinet. 131.3
*iurandum vim habet nouationis, delegacionis, solutionis,
 & acceptilationis.* 131.3
*Probatione delitutus desert iurandum, ut aut iuret, aut
 soluat. limitatur.* 131.4
*iurandum qui des. re. non possint, & qui iurare non com
 pelluntur.* 131.5
iurandum delatum propter rem non remittitur. 131.6
iurandum non desertur pupillo. 131.7
iurandum alicui de facto alieno non desertur. 131.8
Hæres de facto de functi non iurat. 131.9
*iurandum potest deferri pro omnibus, vel pro aliquibus re
 bus.* 131.12
iurandum deserens prior iurat de calumnia limita. 131.13
*iurandum deserens si illud reuocauit amplius non desert
 31.14
 iurandum hoc non desertur, ubi lex requirit probationes,
 nec in matrimonialibus, nec ubi lex prohibet iurare, nec ei
 qui suam intentionem probauit.* 131.15
iurandum delatum referens nõ iurat de calumnia. 532.17
iurandum extra iudicium delatum non referitur. 132.18
iurandum in causa delicti delatum non referitur. 132.19
iurandum tale referri debet, quale fuit delatum. limitatur.
 132.20
iurandum hoc semper ante sententiam potest deferri.
 132.21
Exceptione iurifurandi tueretur, qui iuravit. 132.29
*Actio, vel exceptio datur ex iureiurando delato, vel relato
 limitatur.* 134.1
Recipiens iurandum illicitum an peccet. 133.25
*iureiurando delato, & remisso tam actio quam exceptio da
 tur.* 134.2
iurandum quomodo dicatur remissum. 134.3
Pupillus iurifurandi gratiam facere non potest. 134.4
Absenti, & ignorant iurifurandi gratia fieri potest. 134.5
*Actio iurifurandi, & exceptio, & deferenti, & referenti com
 petit.* 134.6
*iurifurandi in actione, vel exceptione, quæritur an iurauerit,
 non an debeatur.* 134.7
*iurandum delatum ab eo qui nõ poterat habetur pro non
 delato, nec præiudicat Domino.* 134.8
iurifurandi actio, vel exceptio quibus, & contra quos detur.
 134.9
iurandum nocet ei soli qui detulit, & heredibus eius. 135.10
Pupillus iurifurandi delati à tutore actione tenetur. 135.11
*Procurator generalis, vel specialis iurandum deserens
 præiudicat Domino, & prodest.* 135.12
*Defensor municipum, seu Collegij cum mandato, hoc iusu
 randum potest deferre.* 135.13
iudex ex officio desert iurandum causa cognita. 135.14
Seruus ex hoc iuramento tenetur. 135.15
Filius familia utique de peculio ex iuramento tenetur. 135.
 16
 Iusu-

Iurandum ab altero ex duobus reis delatum alteri nocet. 135.17
Iurandum delatum in popularibus actionibus prodest. 135.18
Pupillus tutore auctore iurandum deferre debet. 135.19
Pubes vt teneat qualiter deferre iuramentum debeat. 135.20
Iurandum in fraudem creditorum delatum non præiudicat creditoribus. 135.21
Iurandum delatum potest quis reuocare, & probationibus alijs vti. 135.22
Sententia lata iuramentum non reuocatur. 135.23
Iurandum delatum statim suscipiendum, & præiudicium limitatur. 135.24
Iurandum matri super partu partui non prodest, nec nocet. 135.26
Iurandum alterius alteri non prodest. limitatur pluribus modis. 135.27
Iurandum auctoris prodest successori. 135.28
Iurandum illicitum delatum, & præiudicium nullius momenti est. 136.29
Replicatio doli mali non datur contra exceptionem iurifurandi. 136.30
Iureiurando delato solum queritur, an iuratum sit, & non recipit probationem, & contrarium limitatur. 136.31
Actio vel exceptio ex iureiurando datur si facta, probatione competisset, alias non vt in exemplis. 136.32
Iurandum contra ius, & naturam nullius momenti, limitatur. 136.34
Appellatio non conceditur vbi est iuratum. limitatur. 136.35
Iurandum possessori non ad actionem, sed ad exceptionem prodest. 136.36
Exceptio iurifurandi contra omnem actionem competit. limitatur. 136.37
Exceptio iurifurandi non competit si de alia re agatur. limitatur. 137.38
Actio iurifurandi, quid contineat, & debeatur ex ea. 137.39
Actio in factum oritur ex iureiurando, & aliarum actiones. 137.40
Euentus actionis, & exceptionis iurifurandi. 137.41
Probationes aliarum vltra deductas proponuntur. 137.42
Iurandum Hypocratis medicorum Principis. 425.7
A sententia præiudicandi iurifurandi delati appellatur. 145.30
Iuspatronatus. Vsurpans iuspatronatus excommunicatur. 33.46
Iuspatronatus quare concessum, & quando acquiratur. 248.1
Iuspatronatus transit ad successorem vniuersalem. 248.2
Iuspatronatus non potest cedi, vel donari. 248.3. limitatur numero 4
Iuspatronatus consistit in iure præsentandi. 248.5
Iuspatronatus in ecclesia conuentuali quid. 248.6
Succeditur in stirpes nõ in capita in iure Patronatus. 248.15
Prescriptione an acquiratur patronatus. 249.18
Iustificatio cuiusque incerta. 265.47
Iustificatus quis, & quomodo euadat. 262.13
Iustificatus non iuuatur nisi perseuerantia. 264.43
Iustificatus vnusquisque accedat ad Eucharistiæ sacramentum. 292.35
Iustinianus utebatur consilio Theodoræ. 70.21
Iustitia non potest esse sine charitate, & fide. 267.6
Iustitia iniungenda misericordiæ, quomodo, & quare. 268.28
Iustitia quæ versatur in actionibus duplex est, & qualis. 305.2
Iustitia non æstimanda ex pallio, & vestitu. 358.22
Iustitia non nisi in societate potest exerceri. 406.18
Iuvenes sunt faciles, & habent defectus. 72.13
Iuvenes intemperantes. 72.14

L

Laici ius excommunicandi non habent. 33.55
Laici vnde dicti. 191.3
Laici quando possint ordinari episcopi. 211.12
Laici non possunt possidere bona ecclesiæ, nec de illis disponere, nec statuere, nec clerici nomine proprio, sed vt usurarij. 241.5
Laicus potest decimas, vel iuspatronatus alteri ecclesiæ donare. 244.31
Laicus concionari non potest. 272.3
Laici à clericis separati esse debent, nec ad altare accedere, nec præbyterium ingredi possunt. 277.2
Laici excepto baptismo nullum sacramentum possunt ministrare. 284.14

Laicis fidelibus etiam feminis permittitur baptizare in casu necessitatis. 287.3
Lamech primus duas uxores duxit. 346.5
Lamech fuit abnepos Caini. 346.9
Lamech quare punitus septuagies septies. 346.10
Lamech fuit insignis gladiator, & inuentor armorum vnâ cum Tubalcham filio. 346.11
Lapsis iuris ignorantia subuenitur. 5.58
Latitans in diem, vel sub conditione interim venditionem bonorum non patitur. 172.16
Latitas aduersus quosdam ex pluribus creditoribus ab ijs, quibus latitatur venditionem patitur. 173.22
Latitare quis dicatur, & qualiter latitare dicatur. 172.2
Latitare non dicitur, qui si iudicium acciperet esset absolutus. 172.18
Latitatio qualis esse debeat, vt sufficiat ad vendend, bona latitantis. 172.14
Latitatio vnum fraudand. ex pluribus creditoribus prodest. 172.15
Latro populator, grassator impune occiditur. 54.26
Latunculator non iudicatur de ciuilibus. 83.89
Lauera comitibus rei militaris non danda. 410.65
Laudum inhonestum non est obseruandum. 183.28
L Laurentius Sanctus fuit Romæ Archidiaconus, & post eum nullus. 230.9
Lectores vnde dicti, & eorum officium. 233.1
Lectoris ætas annorum 25, & quomodo ordinandus. 233.2
Legatarius defendit litem rei sibi legatæ. 94.11
Legatarij hærede victo appellant. 146.6
Legatarij postponuntur creditoribus, & solutio eis facta reuocatur à creditoribus, idè si facta sit posterioribus. 176.47
Legatarij in concursu creditorum hæredis grauati præferuntur, vel admittuntur in simul. 176.49
Legatarijs competit ius separationis. 177.8
Legatio, an & quando impediatur compromissum. 179.8
Legatione functi biennio vacant. 422.3
Legatione transmarina functi biennio vacant. 422.4
Debitores fisci non prohibetur legatione fungi, debitores Republicæ sic. 422.5
Legatione fungi prohibentur, qui postulare non potest, nec missus in arenam. 422.6
Legationibus pluribus quis fungi potest. 422.7
Accusator non compellendus legationem suscipere ad amicum accusati. 422.8
Filius propter legationem Patris non excusatur ab hoc munere. 422.9
Legatum per subsequentem generalem omnium bonorum obligationem non præsumitur ademptum. 322.95
Legatum factum à Patre pro dote filæ non potest diminui. 326.44
Legatum vniuersitati iudeorum nullius momenti. 373.1
Legatum ad certam speciem relictum in alios vsus non conuersi limitatur. 427.23
Legatum municipio ad censationem, & specula vertitur in alios vsus municipijs cum memoria legantis. 427.24
Legatus Proconsulis qui, & eius potestas. 21.28
Legatum hostium pultans de vi publica tenetur. 52.11
Legati non possunt conueniri, vbi legatione funguntur. 80.19
Legati nec litem ante motam excipere tenentur. 80.27
Legati ex delictis in legatione commissis, vbi conueniendi. 81.32
Legati de latere quot, & illorum potestas. 225.1
Legatus de latere in quibus habet potestatem limitatam. 225.2
Legati à latere potestas circa collationem beneficij. 226.10
Legatus generalis cedit speciali. 226.12
Legatus litteras legationis debet ostendere. 226.13
Legatorum priuilegia. 426.14
Legati gentium, & Apostolici à vectigalibus immunes. 399.27
Legati, & legationes semper in vsu fuere, & maximo honore habiti. 422.1
Legati quomodo, & quo ordine destinentur. 422.2
Legati legationem suam deserere non possunt, nec per alios implere, nec alienis proprijs negotijs intromiscere. 422.10
Legati legationem deserentis pena. 422.11
Libellum legati de alijs negocijs suis dare prohibentur limitatur. 422.12
Legati pupilli nomine agere possunt. 422.13
Legati quomum emere possunt. 422.14
Legati per alium, quid à Principe postulare possunt, & negocium gerere, quod non sit contra Rempublicam limitatur. 422.15

legati

I N D E X.

- Legati non dant vicarios nisi filios. 422.16
 legati quandoque alium in legationem mittunt. 422.17
 legatium quibus legatis restituendum. 422.18
 legati pro expensis actionem habent. 422.19
 legati conuenti reuocandi domum ius habent. 422.20
 legati sancti habentur. 422.21
 Pena offendentis legatos. 422.22
 legati cum honore recipiendi tenendi, & remittendi. 422.23
 legati hostium an possint intercepti. 422.24
 legati Apostolici vnde dicti. 422.25
 legislationem, quæ præcedere debeant. 422.28
 legitima non debet ex dignitate. 400.5
 leno infamis. 47.9
 leno, & lena adulterij pena puniuntur. 58.9
 leno non accusat. 59.49
 lenocinij reus qui adulteram tenet. 58.12
 lenocinio mariti adultera non potest a viro iure mariti accusari. 59.33
 lex in genere, quid sit. 2.8
 leges circa, quæ versantur. 2.9
 legem quid fecit. 2.17
 legis virtus, quæ. 2.12
 legibus quæ accidant, & cui referantur. 2.14
 leges de quibus rebus ferendæ. 2.16
 leges non in singulos sed in omnes latæ. 2.17
 leges ad similes casus, quando extendendæ, supplendæ, seu interpretandæ. 3.19
 Interpretari leges, & canones quis possit. 3.20
 leges priores declarant posteriores. 3.28
 Et e contra, nisi contrariæ sint. 3.29
 lex vtrius Reipublicæ extendenda. 3.31
 lex etiam sine ratione subsistit. 3.34
 lex vim cogentem habet. 3.35
 leges non facile mutandæ, sed iudicandum secundum eas. 3.36
 leges æquæ sint, vel iniquæ nil refert. 4.43
 leges diuino iuri contrariæ non seruandæ. 4.44
 lex non trahitur ad causas preteritas. 4.50
 lex nondum insinuata non ligat. 5.53
 lex derogata non ligat. 5.54
 lex quid est. 6.11
 Contra quos habeat locum lex maiestatis. 50.2
 lege sola de vi publica, qui tenetur. 51.3
 lex Iulia de adulterijs a quo introducta. 57.1
 lege Iulia tenentur, qui cum masculis coeunt. 58.22
 lege Iulia de vi publica tenetur, qui fecit ne quis iudicio sistat. 98.32
 lege deficiente causa relinquitur arbitrio iudicis. 139.32
 leges non dedignantur imitari sacros canones. 255.10
 lex euangelica modum vltionis mitigauit. 271.74
 lex veteris testamenti terribilis, & rigorosa, lex euangelica leuis, & misericors. 271.75
 lex si pro te pater. C. de dot. promiss. declaratur. 321.59
 lex Dns a patre profecta non habet locum, vbi dos succedit loco legitimæ. 325.40
 Nec in promissione iurata minusque filia viuente cum filijs. 327.79
 lex si pro te pater. C. de dot. promiss. non procedit in contractu iurato. 325.26
 lex ad exactionem. C. de dot. promiss. remanet incorrecta. 325.28
 lex noua disponens in vno ex casibus æquiparatis habet locum etiam in alio. 326.35
 legibus Romanorum vtrantur iudex in eorum causis. 373.5
 leges circa metalla, & metallarios an sint correctæ. 340.6
 libelli appellatorijs intra decem dies dandi. 148.11
 libellus non datur in iudicijs extraordinarijs. 179.17
 libelli vindicandæ immunitatis formula. 259.60
 libellus semel declarari potest. 321.73
 libellus semel declaratus non potest amplius mutari. 326.42
 librum mandatorum debent suscipere clerici. 9.14
 libri qui legendi à clericis. 100.11
 libri continentes verbum Dei qui legendi, & sequendi. 260.3
 librorum sacrorum lectio continuo habenda. 271.2
 libri qui legendi, vel non. 271.4
 libri sacri siquid dubij afferant, quid agendum. 271.5
 libros hæreticorum legere, & habere est prohibitum, & est hæreticus, qui illos tenet. 374.2
 liberales esse debent iudices. 76.46
 liberalitas quomodo exercenda. 167.7
 liberalitas exercenda in proximos sanguinis, & quatenus. 267.8
 liberi claritatem dignitatum parentum tenent. 17.4
 liberi veteranorum qualiter puniendi. 36.10
 liberis damnati maiestatis nihil referuntur. 46.4
 liberi à muneribus personalibus vacant. 443.14
 libertas in quibus pro libertate iudicandum. 141.55
 libertas data à creditoribus anterioribus non reuocatur. 176.48
 libertas arbitris non subest. 180.22
 libertas arbitrij non est præferenda diuinæ gratiæ. 222.25
 libertinitatis conditio immunitatem non tribuit. 446.67
 libertinus arbiter esse non potest. 179.12
 libertini patronorum originem sequuntur ibi muneribus. 439.23
 liberti à dignitate arcentur, non eorum filij. 8.10
 liberti in caput patroni non torquendi. 41.26
 liberti, vbi munera soluant debetores suspecti de fuga omnibus subunt. 83.94
 liberti postulant. 86.20
 libertus contra patronum non testificatur. 126.69
 liberti domicilium, & originem patroni sequuntur. 440.45
 Familiaris familiares, seruus Dominum, libertus Patronum non accusant limitatur. 24.17
 liberum arbitrium habilitat hominem ad gratiam Dei. 222.24
 libidinis alienæ violentia nec animo, nec corporis aufert sanctitatem. 340.6
 librarijs extra ordinem ius dicitur. 178.7
 licitus, & ripæ, vt publicæ viæ muniendæ. 450.38
 licitus quid sit, illius vsus publicus. 450.35
 licurgus constituit iudices senes. 72.17
 ligna Ecclesiæ diruntur in vsus laicorum non transferent. 154.1
 limina Apostolorum sunt ab episcopis visitanda. 217.30
 limitanei proprium iudicem habent. 83.80
 lingua hebraica, græca, & latina omnium præstantissima. 279.10
 lite pendente non impetratur rescriptum. 7.17
 litem suam, qui fecit puniuntur. 14.23
 lites finire debent. 71.39
 litem falso instruentes puniuntur. 65.8
 Transactione lites finitur. 69.15
 lites ciuiles intra triennium terminandæ. 69.13
 Naufragij lites intra biennium terminandæ. 69.14
 lites vbiq; potest contestari. 81.36
 lites ex industria non protrahendæ. 87.21
 lites contestatio non impedit falsi procuratoris exceptionem. 90.66
 lites dicitur cum procuratore, tutore, vel curatore, vt res litigiosa dicatur. 94.7
 lites contestatio, quid sit. 114.1
 lites contestatio qualiter fiat. 114.2
 lites, aut de iure, aut de facto est. 114.3
 lites post edictum libellum infra quantum tempus contestanda. 114.4
 litem malam persecutus puniendus. 151.51
 lites inchoata cum partibus presentibus, sententia lata partibus absentibus valet. 155.31
 lites transactione finitas non suscitatur rescriptum Principis. 188.63
 lites, & iudicijs, an possint interesse Clerici. 202.39
 lite pendente super matrimonio aliud contrahi non potest. 339.13
 lite pendente pro dissolutione matrimonij nihil innovatur. 343.11
 lites inter Christianum, & Iudæum à quo terminant. 373.12
 literas Apostolicas ab alio, quam à Papa, vel suis impetrans excommunicatur. 33.42
 literas Papæ falsificas repetitur de falso. 62.7
 literas appellationis quas apostolos appellant, dat Iudex, à quo. 149.4
 literarum, seu apostolorum appellationis sensus qualis sit. 149.5
 literæ appellationis etiam non petenti dandæ. 149.7
 literarum formula pro peregrinantibus. 101.18
 locationes rerum ecclesiæ ad quot tempus fieri possunt. 243.9
 locatio vectigalis vltra modum cui faciendæ. 399.13
 locatio in perpetuum qua forma à Ciuitate faciendæ. 421.2
 locatio rerum Ciuitatis Decurionibus non faciendæ. 421.3
 locus delicti auget penam, tempus quoq; 37.24
 loca militiæ restitutione non recuperantur. 49.11

locus

- locus iudicij quisnam sit ad hoc, vt confessus in eo dicatur. 129.23
 locus, & dies quis in sit in compromisso. 182.3
 locus inhonestus non inest compromisso. 182.4
 locus, vbi fuit peccatum mutandus est ab agentibus penitentiam. 296.25
 loci mutatio interdum pro fuit conuersis ad salutem animæ. 296.26
 loqui, quando sit peccatum.
 lucifer in veritate creatus fuit. 270.62
 Lucretia Romana pudicitia laudatur. 340.8
 ludere Clerici non debent. 203.44
 Iudi literarij magistris extraordinarium ius dicitur. 178.7
 Iudi, & Spectacula, vbi celebranda. 435.7
 Iudimagistri non sunt, immunes nec alij plures. 445.63
 Iugere, & trisleri in morte, an liceat. 352.46
 luminaria in sacrificio missæ quid iuant. 233.2
- M
- Magister, Iudi literarij magistris extra ordinem ius dicitur. 178.7
 magister militum milites punit. 470.64
 magistrorum militum iurisdicatio dignitas, & tituli. 410.68
 magistrum officium iurisdicatio, & officium. 410.70
 magistri studiorum quales esse debeant, & qualiter eligendi. 424.4
 magistri sacrorum scriniorum excusantur à maneribus. 444.41
 magistratum edicta, quæ. 6.15
 magistratum secularium ratio. 811
 magistratus eligit Imperator. 9.9
 magistratus gratis ordinari debent. 9.10
 magistratus, qui emunt, vendunt. 9.12
 magistratus à Principe vend. ponunt. 9.18
 magistratus vend. Reipublicæ non expedit. 10.19
 Absurdum est venales esse magistratus. 10.21
 Illicitum est moraliter vendere magistratum. 10.22
 magistratus petentes sunt repellendi. 10.29
 magistratus peti possunt ordinibus non turbatis. 10.31
 magistratus iuste appetunt boni, & docti. 11.32
 magistratus vitium ostendit. 11.33
 magistratus delatos multi respuerunt. 11.35
 magistratus multis malis agitatur. 11.37
 magistratus onus est. 11.39
 magistratus mentis est tempestas. 11.40
 magistratus sine ambitu acceptandi. 11.44
 magistratus propter quietem propriam non respuendi. 12.47
 magistratus non debent lædere subditos. 13.3
 Excommunicatur a magistratu ex causa. 12.52
 Coerendi quibus sint magistratus. 13.15
 magistratus tenetur etiam promissus. 13.16
 magistratus edere in Provincia subditi non possunt. 13.4
 Donationes accipere non possunt. 13.5
 Aedificare, vxorem ducere non possunt. 13.6
 lites quanto citius debent terminare. 13.7
 mandata Principum debent exequi. 13.8
 Tributa debent exigere, publica loca reparare, à Provincia non discedere. 13.9
 Defendere debent subditos. 13.10
 Ecclesias debent defendere, & malos ad bonum cogere. 14.11
 Deponere officium quando debeant. 13.12
 Discedere à Provincia, quando debeant. 13.13
 Innocentem, si necauerit, poena. 14.20
 Actio contra magistratum quando, & quâdiu cõpetat. 14.21
 Delicta magistratus coercentur, virtutes laudantur. 14.22
 magistratum Romanorum origo, & nomina. 17.12
 Dictator, equitum, magistri, Reges. 17.13
 Aediles. 18.15
 Questores Aerarij, & paracidij. 18.16
 Decem viri. 18.17
 Tribuni militum. 18.18
 Consules ex plebe etiam. 18.19
 Prætor Urbanus, & peregrinus, & alij. 18.20
 Pistores Prouinciarum, & alij. 18.21
 Cereales, & alij. 18.22
 Post magistratus Iuriconsulci sequuntur. 18.23
 magistratus accusare non possunt. 24.11
 magistratus iudicat suos officiales. 25.36
 magistratus non accusatur nec absens pro Republica. 26.14
 magistratus Ecclesiasticus sibi vim inferentes excommunicat. 31.12
- magistratum se faciens cum non sit publicus. 65.4
 magistratus utens punitur. 66.37
 magistratus persona publica est. 70.23
 magistratus ad Prouincias sine vxore accedunt. 70.30
 Aetas quæ in magistratibus assequendis. 72.20
 magistratus superueniens nõ excusat si nõ defendatur. 112.32
 magistratus militares vt magistri militum primum locum tenent. 409.56
 magistratus municipalis cum societate ciuili ortus. 416.2
 magistratus in Republica necessarii. 416.4
 magistratus quid sit. 416.6
 magistratus in ciuitate est mens in animo. 416.7
 magistratus origo ac natura. 416.8
 magistratus inferiores à quibus creati. 416.10
 Papa creat magistratus. 417.11
 magistratus municipales vicem vnus obtinent. 417.12
 magistratus refugientis poena. 417.13
 Desertoris magistratus poena. 417.14
 magistratu municipali non competit merum imperium. 417.15
 magistratus municipalis officia, & cautiones. 416.16
 Actio contra magistratum datur. 417.17
 magistratum species quæ. 417.18
 magistratus deposito officio an teneatur. 428.6
 magistratus. 438.10
 magistratus dolus, & negligentiam latam Reipublicæ præstat, & diligentiam debet. 440.54
 magistratum officium indiuiduum est, & periculum commune. limitatur. 441.71
 magi quibus poenis puniantur. 66.1
 magnum demoniam exercentes in annonâ oneranda comburuntur. 434.21
 mauium læritia reddita. 435.12
 mauium quid. 435.13
 maledicens Principi qua poena teneatur. 51.25
 maledicens Papæ qua poena plectendus. 51.26
 malefici quibus poenis puniuntur. 66.1
 mala sunt quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. 269.48
 malum a quo liberari petimus in oratione dominica. 274.19
 mali non regnant, sed seruiunt. 74.11
 mali sunt baptizandi. 287.10
 malus confessor eandem habet facultatem quâ bonus. 301.15
 mali non solum exemplis, sed vi cogendi ad bonum. 353.56
 mancipatus censuali ministerio amittit decurionatum. 421.62
 mancipium christianum prohibetur habere Iudei. 373.17. limitatur in colonis. 18
 mancipia veterana non cadunt in commissum. 399.33
 mandatores quibus casibus puniantur. 393.49
 mandata principum debent exequi. 13.8
 mandatum generale habens, vbi requiritur speciale non est sufficiens. 88.5
 mandati fines nemo egreditur. 89.11
 mandatum qui non habet cauens de rato auditur. 89.12
 mandatum morte mandantis expirat. limitatur. 90.60
 manicheis interdicitur omne commercium actiue, & passiuè. 374.1
 manichei coniugium detestabantur. 374.2
 maris prospectus, vt non impediatur. 432.3
 mare, lictora, portus, flumina publica. 450.34
- M A R I A V I R G O.
- marium Virginem in peccato mortali inceptam dicens est hereticus. 358.78
 marito, an liceat occidere vxorem adulteram. 55.31
 maritus occidens adulteram mitius punitur. 55.34
 maritus vxori iuste in testamento adscribit. 63.15
 marito adulterij accusatio competit. 59.47
 maritus alius criminis reus accusat. 59.50
 maritus in magistratu non accusat vxorem. 60.63
 maritus pro vxore sine mandato agit. 88.10
 maritus } eundem de baptismo non debent suscipere. Vxor } 287.23
 maritus non potest vxorem adulteram propria autoritate abijcere, sed causa iudicialiter agitata. 341.13. declar. 14.
 marmora vnus domus ad aliam non transferenda. 432.7
 martyr pro Deo quamuis non baptizatus saluatur. 286.74
 martyrij merita non omnino amittit, qui supplicij victus negat, sed corde adorat. 269.40
 masculum aptum ad imperandum. 70.26
 mater. Relinqua matre filius liber euadit. 49.12

Mater nutrix non constituit actorem sub periculo. 89. 24
 mater pro filio appellat. 146. 12
 matrimonium actus ecclesiasticus, & sacramentum. 317. 1
 matrimonium à Deo institutum. 318. 2
 matrimonium inter Christianos legitime contractum, est sa-
 cramentum 318. 9
 matrimonium postea contractum, quando dirimatur per spon-
 salia prius contracta 319. 30
 Nuptiarum seu matrimonij definitio. 329. 1
 matrimonium cur ita dictum. 329. 3
 matrimonij diuisio, & differentia. 329. 4. 5. & seq.
 matrimonij finis qualis. 329. 8
 matrimonium est bonus usus concupiscentia carnis. 329. 9
 matrimonium inter impuberes contrahi non potest. 333. 92
 Muri } possunt contrahere matrimonium. 333. 99
 Vota quando impediunt matrimonium. 333. 104
 Habitus religionis sine professione non impedit matrimo-
 nium. 333. 105
 Votum continentia in muliere non velata impedit matrimo-
 nium. 333. 106
 matrimonium contractum non dirimitur defectu consensus
 parentum. 334. 126
 matrimonia clandestina quae dicantur. 334. 129. & 134
 matrimonia sine Parocho, & testibus nulla. 334. 130
 matrimonium ruti contractum coram sacerdotibus ruti an te-
 neat. 334. 131
 matrimonium extra parochiam coram proprio Parocho non
 tenet. 334. 133
 matrimonium sine denunciationibus tenet, si de illo constet
 vtriusque confessione. 335. 135
 Denunciations si omisae fuerint, an subsistat matrimonium
 335. 136
 Paritas in matrimonijs magni facienda est. 335. 139
 Imparitas matrimonij à filio sine consensu patris contracti
 est iusta causa exheredationis. 335. 140
 Filius an possit ex hereditate matrimonium sine consensu
 patris contractum. 335. 141
 Parochiani possunt monere suos, sine matrimonium sine con-
 sensu patris contrahant. 335. 142
 Pater potest exheredare, & alimenta denegare filio, qui eo
 inscio matrimonium contraxit. 335. 143
 Idem procedit in auo. 335. 144
 Copula carnalis in matrimonio nihil operatur sine consen-
 su. 335. 149
 matrimonium contrahens coactus à Patre an teneatur stare.
 336. 152
 matrimonium per merum contractum non subsistit. 336. 153
 limitatur numero 154
 matrimonium subsistit etià dote non interueniente. 336. 163
 matrimonium subsistit sine stipulatione. 336. 164
 matrimonium contractum contra interdictionem ecclesiae, vel
 magistri ecclesiastici non subsistit. 336. 165. limit. 166
 matrimonium per procuratorem contractum quando subsi-
 stit. 336. 167
 matrimonij usus verus in quo consistat. 337. 1
 matrimonium quomodo probetur. 339. 10
 matrimonium ob quas causas dissoluitur, vel separetur. 340. 1
 Fornicatio quando sit causa dissolutionis matrimonij. 340. 2
 Fornicatio commissa ante matrimonium non dat causam
 dissolutionis illius. 341. 15
 matrimonium non dissoluitur propter delicta, homicidij, fur-
 ti, & alia. 341. 18
 matrimonium iure civili an dissoluatur ob delicta. 341. 19
 matrimonium non soluitur si sine auctoritate episcopi con-
 iuges ob religionem diuerterint. 341. 29
 matrimonium non soluitur si continentiam vouens nolit se
 adstringere ad obseruantiam regularem. 341. 30
 matrimonium non soluitur per eius aburrationem. 341. 34
 Status controversia coniugis matrimonium non soluit. 341. 35
 Seruitus alterutri coniugi contingens est causa soluendi ma-
 trimonium. limitatur. 341. 36
 Deportatio an sit causa soluendi matrimonium. 341. 37
 Absentia coniugis non potest esse causa soluendi matrimo-
 nium, donec certum est coniugem viuere posse. 341. 38
 Impotentia coniugis, frigiditas, & sterilitas est causa dissol-
 uendi matrimonium. 341. 40
 Impotentia superueiens post copulam non dissoluit matri-
 monium. 342. 41
 Tempus triennij expectatur antequam ob maleficium ma-

rimonium dirimatur. 342. 46
 Impotentia non est causa dirimendi matrimonium, quando
 scieus cum impotente contraxit. 342. 47
 Furor coniugis non est causa legitima dirimendi matrimo-
 nium. 342. 51
 Infirmitas perpetua coniugis, vel mutilatio membri non est
 causa dirimendi matrimonium. 342. 52
 Quod Deus coniunxit homo non separet, quomodo proce-
 dat. 342. 55
 matrimonium iudicis sententia quomodo dirimi possit. 342. 54
 Incuratio ad peccandum ab altero coniugum praerita, quan-
 do sit legitima causa dirimendi matrimonium. 342. 56
 matrimonium solui potest propter illicitas quaslibet concupi-
 scencias. 342. 62
 matrimonium dissoluitur si in eum casum deuenerit quo ab-
 intuo contrahi non potuisset. 342. 63. decl. 64
 Penitentia coniugum, quando faciat cessare causam dissolu-
 tionis matrimonij 342. 65
 matrimonium dissoluitur si reuertitur coniux, quem absentem
 mortuum esse putans, alter iteravit nuptias. 342. 66
 matrimonium postea cum in potente dirimitur si primum
 per illam impotentiam fuerat dissolutum. 342. 67
 matrimonium dirimitur si coniux alterius vitae fuerit insidia-
 tus. 343. 68
 matrimonium non dissoluitur ipso iure, sed Iudicis auctori-
 tate. 343. 71
 medentes execrabili modo puniuntur. 66. 14
 medico non imputatur euentus mortis. 54. 20
 medico, & pigmentarijs imperitia imputatur. 54. 21
 medicorum, & professorum causa mercedis extra ordinem co-
 gnoscitur. 178. 4
 medicorum appellacione, qui veniant. 178. 5
 medici transactio cum egroto nulla est. 186. 12
 medicorum praerupta sunt contraria ieiunio. 315. 22
 medici à quibus eligendi. 421. 50
 medici à decurionibus constituantur. 425. 1
 medicis de salario extra ordinem ius dicitur. 425. 2
 medici, quae accipere possunt. 425. 5
 medici curam pauperum suscipere debent libenter. 425. 5]
 medicus semel approbatus potest reprobari. 425. 6
 Iusurandum Hypocratis medicorum Principis. 425. 7
 medici in his confessione ante omnia suadere debent. 425. 8
 melodia lasciuia vitanda. 234. 4
 memoria operis, an extet probat testis de auditu. 119. 35
 mendacium omnino fugiendum. 311. 17
 mendacium quid, & quomodo cognoscatur. 311. 19
 mendacium in verbis, & operibus simulatis consistit. 311. 22
 mendacium sine dolo dicens non peccat. 211. 23
 mendacio, vel errore origo non amittitur. 439. 27
 mendicantes religiosi quomodo possint acquirere noua loca,
 vel antiqua alienare, seu mutare. 237. 2
 mendicantes transientes ad ordinem non mendicantium, quae
 auctoritatem ibi possint habere. 237. 3
 mendicantes non possunt habere plures campanas. 237. 4
 mendicantes ex privilegio possident in communia. 237. 5
 mendicantes possunt possidere pro alijs. 237. 6
 mendicantes plures campanas habere prohibentur. 251. 5
 mendicantes singuli inspiciendi, an sint validi, ac iuuenes, &
 ad labores adigendi. 425. 8
 mentores frumenti immunes. 445. 61
 Statera & mensura adulterinae prohibita sub pena. 64. 14
 menturas, & pondera falsare non licet. 414. 20
 mercatores viles non sunt boni iudices. 76. 38
 mercatores esse non possunt nobiles, immunes tamē sunt. 425. 4
 mercatoribus certa loca sunt constituta. 425. 5
 mercatores merces secundum precium statutu vendant. 425. 6
 mercatoribus militare, & arma ad hostes transferre, est inter-
 dictum. 425. 7
 mercedis causa extra ordinem cognoscitur. 178. 3
 merces prohibita, quae. 390. 19
 meretricē ducēs vxorē remissionē peccatorū cōsequit. 330. 19
 messium, vindemiarumq. tempus quis statuat. 68. 5
 metallarij quibus subiecti. 390. 6
 metallario. unilicentia, & privilegium pro metallis, & lapi-
 dibus preciosis subterraneis perquirendis. 390. 7
 metallarij de quo filio, & Domino fundi respondeant. 390. 8
 metalla omnia ante diluuium inuenta. 389. 2
 metalla sustinentur onera grauissima Imperij, & principatus.
 390. 4
 metallosum, nuptus praebear ad iugum ad opes dignitates. 390. 5
 D metalla

- Metalla in solo publico reperta ad solum Principem spectant
 Metatoris officium circa hospitia. 415. 14
 metropolitanae auctoritates quae quae appellatur. 228. 2
 metropolitana est conferendus in metropoli. ciuitate. 348. 9
 metus iudicis an excuset quem idem non appellatur. 158. 119
 metus interuentu amicum excluditur. 186. 14
 milites auctoritate non possunt iurisdictionem. 24. 10
 militum poena quae 36. 8
 Vocabulum militiae poena quae 36. 9
 milites nec eorum filij terrendi an a ius. 412. 9
 milites fortunae non habeat iudicem proprium. 85. 81
 milites orientis habeat proprium iudicem. 83. 82
 milites procuratores non dantur. limitatur. 89. 42
 milites testes a signis non sunt et vocandi. 224. 12
 milites quid obseruare debent in bello ne peccent. 312. 28
 miles vetricial non soluens quid iuris. 319. 23
 militibus res fisci non sunt locandae. 407. 2
 milites amicos in officio, & ratione retinendi, custodiendi, vi-
 sitandi, adieci, & exercendi. 409. 59
 milites in iuribus retinendi, & ad numerum redigendi. 409.
 60
 milites de suo numero vel loco ad alios. vel alia transferendi.
 410. 61
 milites ad custodiam quomodo deputandi. 410. 62
 milites non sunt vertendi ad vius priuatos. 410. 63
 milites, qui & quales eligendi, & recipiendi, & respiciendi.
 410. 1
 Primum milibus multa conceduntur, quibus non possunt
 denunciare. 411. 1
 milites coram suo iudice conueniendi. 411. 2
 Syndicus, & duo primates pro vniuersitate militum compa-
 rent in iudicio. 411. 3
 milites in euadendo, memento, redeundo neminem ledant, & suis
 sumptibus viuunt. 411. 4
 milites leuius puniuntur. limitatur. 411. 5
 missio militum complex. 411. 6
 missio honesta quae, quae carlaria, & ignominiosa. 411. 7
 militum species plures referuntur. 411. 9
 Primum milium, & illorum fidem plura. 411. 10
 Primum ex quibus casis milites amittant. 411. 11
 Tyrannum loca quae. 411. 12
 milites capti reuersi primum locum tenent. 411. 13
 militi bono afferenti reueritae creditur. 411. 14
 militi reuerso stipendia medij temporis an debeantur. 411. 15
 Officium militum, & defectus in eis proponuntur. 412. 1
 Delicta militum aut propria, aut communia, & persecutio,
 aut propria, aut communis. 413. 2
 Delicta propria militum quae. 413. 3
 Filium militiae subtrahens puniuntur, item & sollicitans, & qui
 patitur sollicitari. 413. 4
 Debilitans filium, vt militiae sit inhabilis puniuntur. 413. 5
 Contumacia omnis in milite punibilis. 413. 6
 Res prohibita quamuis bene gesta in milite punibilis. 413. 7
 Irreuerentia in milite punibilis. 413. 8
 Vitem miles tenere, frangere, & manum inferre miles pro-
 hibetur. 413. 9
 Peulantia in milite prohibita. 413. 10
 miles repositum debet protegere. 413. 11
 miles delictor prepositi sui puniuntur. 413. 12
 miles seditiosus puniuntur. 413. 13
 milites quandoque auocandi. 413. 14
 Desertores militiae puniuntur. 413. 15
 desertor quis dicatur. 413. 16
 Refuga miles quis dicatur. 413. 17
 Carcerem frangens miles puniuntur. 413. 18
 Desertor a patre obitatus in militiam deterioram datur. 413.
 19
 Desertor vltro reuersus mitius puniuntur. 413. 20
 militiam detrectare graue delictum. 413. 21
 miles recedens a fossa hostibus insistentibus puniuntur. 414. 36
 miles stationem relinquens puniuntur. 414. 38
 Proditorum, & transfugarum militum poena quae. 414. 40
 miles captus in itinere ab hostibus si reuertatur quid iuris, &
 si non reuertatur cum possit transfuga est. 414. 41
 militis capti in praesidio conditio. 414. 42
 Transfuga quandoque parcendum. 414. 43
 militis fugientis in acie poena. 414. 44
 miles excedens agmen puniuntur. 414. 45
 miles vallum transgredens, aut. Castrum per murum ingre-
- diens puniuntur. 414. 46
 miles fossam transiens puniuntur. 414. 47
 Hostibus duas facultates deprobandi puniuntur. 414. 48
 miles sibi manus inferens puniuntur. limitatur. 414. 49
 miles artem ludicram exercens, vel patens venundari puni-
 tur. 414. 50
 miles cum muliere in qua subiacet puniuntur. 414. 51
 milites non sibi sed Republicae vacare debent. 414. 52
 milites al. eas possessiones conducere prohibentur. 414. 53
 Disciplina non contemnit qui militem ignorat. 414. 54
 milites vbi militauerint agros emere prohibentur domum non li-
 mitatur. 414. 55
 miles in bello amittens arma, vel alienans puniuntur. limitatur.
 414. 56
 milites stupina conspurcare prohibentur. 414. 58
 miles neminem ex familia sua amittet. limitatur. 414. 59
 milites prohibentur incolas sars ledere. 414. 60
 miles vbi pascit submittitranat. & a quibus. 414. 61
 Animalia militum ab omnium pascuis sunt accenda. 414.
 62
 Disciplina militaris data a Christo. 414. 63
 militibus stipendia vique ad diem mortis debentur, & dantur
 vxoribus, liberisque. 415. 8
 milites nil vltra hospitium oblatum accipere possunt. 415.
 16
 milites prohibentur habere collegia. 423. 4
 milites de annona acculant. 424. 25
 miles vbi meret domicilio. 339. 33
 milites in castris degentes exculantur a muneribus. limitatur.
 444. 51
 militantes in sacris scrinijs exculantur a muneribus. 444. 40
 militare in bello inuito peccatum. 312. 26. limitatur. 27.
 militiam exercere an peccatum. 312. 25
 militiam detrectare graue delictum. 413. 21
 Nauis militaria semper visis, ac vilitum apud Romanos. 449.
 31
 Suffragijs emendicacis remissio aibus, & ministris non est cre-
 ce idum in criminalibus. 40. 11
 Saeculites consilij ministri hac lege puniuntur. 51. 20
 minister sacramenti si malus sit an per eum conferat effectus
 gratia. 477. 19
 minister sacramenti, Ordinis, est episcopus. 316. 10
 ministri Imperatoris qui sint, & quid ad eos pertineat. 387. 8
 ministri rerum fiscalium si soluendo non sint, tenentur co-
 rum nominatores, vel consortes, & socij. 394. 3
 minores 25. annis non eliguntur. 9. 5
 minor 25. annis excusatur a calumnia. 42. 5
 minor 25. de adulterio non accusat. 60. 69
 minores 25. annis iudices dari non debent. 72. & ampliatur. 9
 minor aetate non prodest maioribus, & si correis. 458. 122
 minor 17. annis non postulant. limitatur. 55. 8
 minoribus 10. damnis subuenitur, non ia prospere gestis. 89.
 21
 minor in beneficalibus, & spiritualibus dat procuratorem.
 89. 22
 minor sine curatore praesens habetur pro absente, & indefen-
 so, & sit missio reuerenda causa. 168. 7
 minor 25. annis arbiter esse non potest. 179. 13
 minores professi ad vitam saecularem possunt redire. 204.
 55
 minor maior factus non perseverans in nuptijs iniustus excu-
 satur. 330. 17
 minor non soluens canonem excusatur. 402. 14
 minores 25. annis decurion suffragium non feruat. 421. 55
 minores 25. annis ad munera, & honores non admittuntur. li-
 mitatur. 443. 5
 In obscuro minimum sequend. 143. 53
 minus non licet, quod est minus nec licet quod, & plus. 326. 63
 misericordiae causa exponens aliquem puniuntur. 54. 12
 misericordiae exercenda. 267. 12
 misericordiam, & clementiam non habens non adimplet le-
 gem Christi. 267. 13
 misericordia ab omnibus indifferenter exercenda. 267. 14
 misericordia quatenus exercenda. 267. 15
 misericordia iniustus, quae sit. 268. 27
 Iustitia iungenda misericordiae quomodo, & quare. 268. 28
 misericordia per oliuam significatur. 268. 30
 misericordia quomodo flagitanda. 268. 31
 misericordiam faciens securus expectat diem non dissimulat. 269
 42

Miseriordia Dei quanta sit erga peccatores verè penitentes. 298.10
 misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempore definire. 298.11
 missus in oratorijs priuatis nemo celebrat. 251. 3. limitatur numero. 4
 missam post cibum quamuis minimum nemo potest celebrare. 278.25
 missa vox antiquissima & sitatissima, & an sit latina. 280.1
 missa dicitur à missione, & quid aliud significet. 280.2
 missa dicitur sacrificium, quod multa praecedunt, & multa sequuntur, ex ordinatione summorum pontificum. 281.3
 missa est figurata in Melchisedech. 281.4
 missae sacrificium, quomodo probetur. 281.9
 missa est propitiatorum sacrificium pro viujs, & defunctis. 281.10
 missae sacrificium propitiatorium pro penis, & pro culpis eam laethalibus. 281.11
 Et est impetratorium pro viujs. 12
 missae sacrificium an habeat efficaciam ex opere operato, vel ex opere operantis. 281.13
 missae celebrari possunt pro sanctis, & in priuato loco, vel sacello. 281.14
 missa non potest celebrari lingua vulgari, & quae in ea alta, vel submissa voce proferenda. 281.15
 missa à quibus celebranda. 282.1
 Concubinarius prohibetur missam celebrare, & alia sacra peragere. 282.2
 Concubinarius si celebrat valet ministerium. 282.3
 missa non est celebranda ab existenti in peccato mortali. 282.4
 Celebrans missam sine consecratione hostiae puniatur. 282.5
 missa celebranda à ieiuno. 282.6
 Simoniacus non debet missam celebrare. 282.7
 missa ubi celebranda. 282.8
 missa quomodo celebranda ab iter facientibus. 282.9
 missa potest celebrari ab episcopo in altare viatico. 282.10
 missa publica conuocato populo in monasterijs non potest celebrari. 282.11
 missa non potest à presbytero celebrari in eodem ubi episcopus celebrat: eo die. limitatur. 282.12
 missa quando, & quomodo celebrari possit in ecclesijs ubi pagani sepulti. 282.13
 missa non est celebranda super monumentis mortuorum. 282.14
 missae peculiatas in diebus solemnibus non debent in publico celebrari. 282.16
 Episcopus ubi tenetur chrisma conficere, ibi missam quoque eod. die celebrari debet. 282.17
 missa quando, & quomodo celebranda. 283.1
 missa à matutinis vique ad meridiem quacunque hora celebratur. 283.2
 missa vna tantum singulis diebus ab vno sacerdote celebranda excepto die Natalis Domini. 283.3
 missa ex causa bis vno die ab vno potest celebrari. 283.4
 missa est in alijs ecclesijs celebranda ad modum Metropolitanae. 283.5
 missa diebus festiuis audienda in propria parochia. 283.6
 Habitus missificantis qualis. 283.7
 Caotanda quae sint in missa. 283.8
 missae praefationes quae. 283.9
 Preces tempore missae perorandae quae. 283.10
 Christianus quilibet ad missarum solemnia aliquid Deo debet offerre. 283.11
 missio in possessionem bonorum debitoris est species executionis. 168.1
 missio in possessionem bonorum debitoris ex quibus causis fieri solet. 168.2
 missio fit si reus conuentus potestatem sui non facit, vel non defendatur. 168.3
 Potestatem sui non facere quis dicatur. 168.4
 missio in bona debitoris fit ipso decedente sine haerede. 169.11
 missio si agatur de beneficio ecclesiastico locum non habet. 169.26
 missio in bona debitoris à quo iudice facienda, & qualiter. 169.27
 missio in bona omnia petita in parte petita non aliter facienda. 169.28
 missio in actione personali qualiter facienda. 170.29
 missio in fructus praebendae clerici debitoris h. 170.30

missio vni ex creditoribus in bona debitoris concessa prodest omnibus alijs limitatur. & declaratur. 170.32
 missio conceditur etiam creditoribus conditionalibus. 170.33
 missio in quae, & quanta bona sit creditoribus danda. 170.34
 missio creditoribus prohibito ingredi datur actio in factum. 170.35
 missio in possessione praecedere debet venditionem bonorum debitoris limitatur. 172.19
 missio militum triplex. 411.6
 missio honesta quae, quae cautaria, & ignominiosa. 411.7
 missionum effectus. 411.8
 miles post annum fit verus possessor sine praedicio proprietarij. limitatur. 170.31
 missus creditor dominium non habet bona sibi addici non possunt, sed solum vendendi facultatem acquirit. 170.36
 Creditoribus pluribus missis quis debeat vendere, vel locare. 170.39
 Creditor missus qui nec vendidit, nec locauit actione in factum in id tenetur. 170.40
 Creditoribus pluribus missis vni datur administratio, & curae rationes corumpantur, & officium eius quale sit. 171.41
 missus ad quae teneatur, & de quibus. 171.42
 Creditor missus in bona debitoris an teneatur de deterioratione secuta post missionem. 171.44
 Curator bonorum teneatur, vt creditor missus de deterioratione. 171.45
 missus ebrietas contumaciam possessoris hereditatis lucratur fructus. 171.46
 Debitori, & haeredi de dolo actio datur contra creditorem in sua bona missum. 171.47
 Creditori missio datur actio de impensis factis. 171.48
 modesti in omnibus prudentes. 75.20
 modus iurisdictionis defendendae datur. 16.8
 modus, & qualitas facti minuit, & auget penam. 37.21
 modus pluribus publica vis illata dicitur. 51.7
 modus in distractione pignorum seruandus. 166.18
 modus in expensis legati praestandis. 226.15
 modus, & obseruantia baptizandi. 287.21
 modus legitimus creandi magistratus. 419.16
 mactenae Octauio praeponebat senes. 72.15
 maniana vnde dicta. 43.2.2
 Rompetas, peregrinos ac mercatores molestans excommunicatur. 33.27
 moliens contra excommunicationem excommunicatur. 32.20
 monachus habitum suae religionis non deserens, vel deserens occulte. 33.41
 monachi sine consensu Abbatis non sunt ordinandi. 198.14
 monachi non sunt ordinandi nisi in monasterio per aliquot tempus conuersati, & probati. 198.17
 Tempus probationis quantum. 198.18
 monachus quid facere debet. 200.5
 monachi, vel monachae monasteria egredi non possunt. 203.48
 monacho quando liceat transire ad aliud monasterium. 204.49
 monachis eius carni in hibitus. limitatur. 205.75
 monachi nihil habent proprium sed omnia communia. 205.78
 monachus an testari possit, & quomodo. 207.15
 monachus factus episcopus an possit testari. 207.17
 monachus ad secularem vitam reuersus potest testari. 207.18
 monachi vxor retinet dotem, & maritus monachae donationem ante nuptias. 208.26. declara. 27
 monachi inobedientes, & vagi aut proprium habentes cocercendi. 236.8
 monachi concionari non possunt. 272.4 limitatur. 5
 monachi officia populis celebrare non possunt. 278.27
 monachus ad clericatum promotus potest retinere beneficia annuae decimae, & sacerdotalia officia administrare. 278.28
 monachi compatres esse non possunt, nec habere commatres. 287.26
 monachus proprietarius in ecclesia non sepeliendus. 352.38
 monachus simoniacus ab vno monasterio in aliud durius est transferendus. 371.3
 monachus pro monasterio Abbate impetrante causas gerit. monachi, & regulares non possunt causa lucri patrocinari. 452.11
 Nigrorum monachorum habitus, & quae seruanda in eo. 238.1. & qualiter dimitti possit. 8
 Fiocco quando vtantur monachi. 238.2. & quid sit. 6
 Cuculla quando vtantur monachi. 238.3. & quid sit. 5
 Scapulari quando vtendum monachis. 238.4
 Plura de monachis venatoribus, vagantibus armis tenentibus, solitudinem amantibus. 238.7

- M**onachia prima quorum fuit, & alia. 220.9
Monasteria virorum non ingreduntur mulieres nec e contra. 202.37
Monasteria quando edificanda. 249.13
Monasteria, & Ascetia non postulat. 85.11
Monetam falsam incipiens fabricare sed non perficiens non punitur poena capitali. 64.3
Monetarij Principis non possunt suam mutare conditionem. declaratur. 390.12
Monetariorum vxores, & profapies. 390.13
Monialis non professus si velum sponte susceperit poterit ad vitam secularem redire. 204.52
Monialibus preponendus ab Episcopo examinandus. 236.5
Moniales non possunt egredi monasterium. 239.5
Moniales professionem facere debent, & nuptias non contrahunt. 239.8
Moniales quando possunt nuptias contrahere. 239.9
Monialis relictum ad pias causas valet. 239.10
Moniales in iudicium non vocandæ, nec exhibendæ. 239.11
Monialis corrupta cum viro deprehensa qua penitentia mulctanda. 308.50
Moniales in vxores ducentes scienter, quomodo debeant penitere. 308.51
Moniales singulis annis sunt visitandæ. 385.28
Moniales quibus medijs compellantur ad obseruantiam eorum, quæ iubentur ab ordinarijs. 385.30
Moniales seculares an sint visitandæ. 385.31
Monialium secularium regula, seu ordo non approbatur per visitationem. 386.32
Monitio debet precedere excommunicationis sententiam. limitatur. 34.58
Monitio ante interdictum præmittenda. 35.79
Mora quomodo purgata dicatur legitime. 109.16
Morbus qualis exiit. 154.24
Morientes in bello contra hæreticos, vel infideles moriuntur iustificati. 262.12
Morte delinquentis accusatio extinguitur. 26.17
Monitio in aliquibus delictis, & lata sententia. limitatur. 56.8
Mors soluit parricidium. 56.8
Mors non tollit plagij penam. 56.3
Morte extinguitur accusatio adulterij. 59.38
Morte rei expirat crimen falsi. 56.14
Morte delegantis soluitur delegatio. 70.13
Mortis occasionem casu præbens non peccat. 312.34
Mortui degentes in purgatorio quomodo iuuentur. 262.9
Mortuorum animæ quibus, & à quibus iuuentur. 263.30
Mortuus in itinere vbi sepeliendus. 351.19
Mortuorum corpora ne detineantur, vexentur, transferantur, & vt sepeliantur prædis est officium. 351.15
Mortuorum corpora sepulta non possunt de loco ad locum transferri sine permissu principis. 351.16
Monitio. 77
Mortui corpus in locum alienum illatum non potest per loci Dominum effodi, & ahoueri sine licentia principis. 351.18
Mortui cum psalmis tantum, & psalterium vocibus sunt sepeliendi. 352.47
Mortui an sciant ea quæ hic à viuis geruntur. 353.58
Mortui an aliquid audiunt ab alijs momentibus, vel ab Angelis. 553.59
Mulcta quibus debeatur. 29.4
Mulcta impossibilis remittitur. 45.10
Mulcta non infamat. 45.11
Mulctatus confessus, & notorius appellat. 45.4
Mulier accusans non inscribit. 38.2
Mulieres carcerantur. 39.26
Mulier nisi prægnans torquetur. 41.23
Mulier inter annum lucus nubit sine infamia. 48.11
Mulier dicens falso se prægnans infamis vt possideat. 48.12
Mulier quantum corporis faciens infamis palam. 48.19
Mulier visceribus suis vim faciens punitur. 54.13
Mulier adultera in monasterium detruditur. 61.2
Mulier domum præbens ad adulterium punitur. 58.7
Mulier accipiens pecuniam vt vir adulteret punitur. 58.8
Mulier, & vir adulterio quandoque tenetur. 58.10
Mulier non excusatur dicens maritum subornasse adulterum vt eam infamaret. 59.34
Mulier non accusat de falso. 65.17
Mulieres faciles, misericordes, credulæ. 70.25
Mulier in silentio. 70.28
Mulier pro se postulat. 85.12
Mulier non cauet, nec minor 25. ann. 104.10
Mulier arbiter esse non potest. 179.13
Mulierum cohabitatio quousque clericis interdicta. 202.30
Mulier quare non de eadem terra, sed de adæ costa facta. 270.58
Mulieri menstruo laboranti antiquitus eucharistia non datur. 291.24
Mulieri quamuis Abbatissæ nullo casu confitendum. 301.17
Mulier in dote omnibus præfertur. 320.44
Mulier prægnans mortua non sepelitur, nisi prius cadatur venter. 351.3
Mulier pluribus nupta vbi sepelienda. 351.41
Mulier accusans de annona auditur. 434.23
Mulier nupta sequitur virum in muneribus. 439.20
Mulier quamdiu nupta sequitur domicilium viri, & vidua retinet. 440.46
Mulier quando sequatur originem propriam. 440.47
Mulio inuentioni deputatus, nec alij subtrahendus. 448.3
Multitudo superflua tellium refrenanda. 123.2
Municeps muneris particeps. 439.16
Municipis vniuersusque suæ ciuitatis, & municipium ciuitas. 439.17
Municipes ciues. 439.18
Municipem quid faciat. 439.19
Municeps, & incola vtrouique munera ferunt. 439.20
Munera quomodo debet iudex accipere. 21.21
Munus quibz modis dicatur. 436.1
Muoenis vacatio, quid. 436.3
Munus duplex. 436.4
Munus publicum quid. 436.5
Munus est cura extruendi, vel reficiendi opera publica. 436.6
Iudicare munus publicum est. 436.7
Tutela munus publicum est. 436.8
Munus publicum siue civile triplex. 436.9
Munera personalia quæ, & quot longo ordine referuntur. 436.10
Munera patrimonialia quæ, & quot. 437.11
Munera mixta partim personalia partim patrimonialia quæ. 437.12
Munera, & honores à quo, & qualiter iniungendi. 438.1
Nominatio ad munera, & honores facienda ante iniunctionem. 438.2
Ad munera propter inimicitias nominatus excusandus. 446.78
Sponde munus suscipiens aliquando se excusat. 446.87
In muneribus iniungendis quæ consideranda. 438.3
Munus suscipere detrectans tenetur ad damnum si quid acciderit. 441.72
Munera corporalia foeminis non iniunguntur. 442.2
Munera patrimonialia omnis ætas sustinet. 443.3
Munus sustinenti honor deferri potest non e contra. 444.32
Munera duo sponte suscipere potest, qui vult. 444.34
Munus gerere promittens in excusabilis redditur. 446.84
Muneris publici vacationem habens collationes super indictas non soluit. limitatur. 447.94
Sordida munera ab illustribus non sustinentur, vbi numerantur plures, & dantur per uires limitationes. 444.37
Sponde munus suscipiens in excusabilis redditur. limitatur. 446.85
Murici color non debet à tinctoribus Cæsaris alio colore fucari. 390.15
Murex genus piscis est. ex quo fit purpura. 390.18
Murices quomodo purpuræ emittant liquorem. 390.20
Muricorum genera quot apud poetas. 390.21
Murilegum erant qui muricibus legendis occupabantur. 390.22
Muri ciuitatis sancti, nec aliquid in eos immitendum. 429.1
Muros violantis poena. 429.2
Ciuēs per portas non per muros ingredi licet. 429.3
Muros perforans, vel inde aliquid abstrahens punitur. 429.4
Muros sine licentia nemo reficit. 429.5
Murorum ciuitatum cura ad quos spectet. 429.6
Muri ciuitatum quorum sumptibus reficiendæ. 429.7
Muri, & portæ sine licentia non habitandæ. 429.8
Musica vrendum esse in ecclesia Dei, & quare. 279.15
Musica instrumenta pertinent vtrique testamento. 279.13
Cantus, seu musica in ecclesia magnam affert vtilitatem ad excitandam deuotionem. 280.16
Cantus seu musicae effectus, & vtilitas. 280.17
Musica, seu melodia laiciua vitanda. 280.18

mutatio iuris lite pendente non afficit. 5.56
 mutationes Regnorum quare contingunt. 14.29
 mutatio nominis sine fraude licita. 64.2
 mutans se ipsum excommunicatur. 33.36
 mutus, & surdus, & mutus non eligendi. 9.6
 mutus, & surdus dant procuratorem, & dantur in aliquibus negocijs. 89.19
 mutus arbiter esse non potest. 179.13
 muti, quomodo baptizentur. 287. 8
 muti possunt contrahere matrimonium. 33.39
 mysteria salutis non sunt tractanda à præuaricatoribus. 277. 14

N

Natura humana requirit vitam socialem. 406.19
 naturales liberi quomodo decurioni succedant. 420.39
 nati in relegatione possunt in decuriones legi. 419.19
 nauicularis exultantur à muneribus, cum declaratione. Olearij } 445.53
 nauicularij muneris prædia nauiculariorum obnoxia. 448.10
 naues tributorum non sunt alia sarcina onera ndæ 398.3
 naues Senatoribus habere prohibitum. 445.54
 naufragij lis intra biennium terminanda. 69.14
 naufragium qualiter proberur. 119.16
 naufragia prorata ad Collegiū nauiculariorum spectant. 448.11
 nauis recta nauigatione tributa transferre debent. 398.4
 nauatarum tributorum immunitas, quæ. 398.6
 nauis attestaciones secum ferant de qualitate specierum. 398.7
 nauatarum poenz. 399.20
 necare quis dicitur. 54.11
 necessitati, quod seruit, & tempori non extenditur. 3.23
 necessitatis causa vacatio omnis tollitur. 443.25
 negromantici, Hydromantici puniuntur. 66.10
 negans accusatum, an poterit accusare. 60.57
 negans se publici debitorem, vel ciuem ad se fugienda munita, ubi de hoc conueniendus. 83.93
 negans, quod antea fuerat confessus necesse habet probare. 116.9
 neganti quandoq; incumbit onus probandi. 116.13
 neganti iultum incumbit onus probandi. 117.18
 Filio neganti se in potestate Patris incumbit onus probandi. 117.20
 neganti, & affirmanti falsum Instrumentū incumbit probatio. 117.21
 negans sponte renunciaffe probare debet. 117.24
 Vxori neganti virum debitum reddidisse incumbit probatio. 117.26
 neganti dolo commissum delictum incumbit probatio. 117.27
 neganti bona esse soluendo incumbit probatio. 117.31
 negantium conuictorum poenz plures. 119.41
 negationem Petri delectur satisfactio Lachrymarum, & trina confessio dominicæ dilectionis. 297.9
 negligentia in Iudice delictum est. 75.19
 negligentia episcopi in pertinentibus ad eius officium est suppleta per superiorem. 218.42
 negligentia fugienda à Pastoribus. 269.52
 negligentia nouerca eruditionis. 269.53
 negligentia, vel imprudentia Clericorum, & Prælatorum in exercitio diuini officiorum reprehenditur, & sub poena suspensionis prohibetur. 279.4
 negociantes non sunt idonei iudices. limitatur. 76.39
 negociationes licitæ non sunt prohibendæ. 21.40
 negotiatio in poenam prohibetur. 29.14
 negociatores à dignitatibus arcantur. 8.15
 negociatores milites non eligendi. 22.7
 negociatores iudicem proprium habent. 82.67
 negociatores, qui dicantur abominabiles. 312.24
 negociatores ad nundinas, & alij non sunt conueniendi ab aliquo, nec molestandi. 435.5
 negociatores annonæ excusantur à muneribus. 444.12
 negociatorum annonæ vacatio restringitur. 445.55
 negocijs publicis interdictur loco poenz. 29.23
 Sæcularia negocia non tractant Clerici. 201.15
 nemo puniendus ad populi clamorem. 36.6
 neophitis à quibus debeant abstinere. 288.36
 nepotes utiq; Aui dignitate ornantur. 17.5
 nepotes, an liberent à muneribus. 443.19
 nestoriani à Nestorio Hæretico dicuntur. 374.1
 nestorij mentio in nulla disputatione est faciendâ. 375.3

Index Galganesti.

ninus post diluuium primus intulit bella. 404.2
 nobiles cæteris paribus præferuntur ignobilibus. 75.28
 Sapientia potentia, & nobilitas in iudice. 75.29
 nobilitati famulantur virtutes. 75.31
 nomen. mutatio nominis sine fraude licita. 64.2
 nomina excommunicatorum publicanda. 34.62
 nomen malum habentes ad officia non eliguntur. 71.6
 nomina debitorum in executione capi possunt. 167.25
 nomen Præpositi generale dignitatis. 237.3
 nomen, & origo eremitarum. 239.4
 nomina defunctorum in orationibus an nominanda. 275.26
 nomen legantis in operibus inscribendum, non alterius. 427.27
 nomen incipientis non perficientis opus inscribendum. 427.28
 nomen desinens esse soluendo transactionem non irritat. 188.62
 nominato ad munus appellante alius interim creatur. 150.43
 nominatus ad honorem appellans si succubuerit, quid iuris. 151.53
 nominatus ad honores infra duos menses appellat. 158.116
 nominationes ad muera sine consilio factæ nullæ. 446.89
 notarijs extra ordinem ius dicitur. 178.8
 Prothonotarij } principis excusantur à muneribus. 444.
 Notarij } 48
 notorius criminofus non appellat. 45.3
 notorium quot modis dicatur, definitur. 157.93
 notorium quod soli iudici constat, & quod constat alijs non iudici dici non potest. 157.94
 nouatio tollit rem iudicatam limitatur. 160.151
 nouatio fit stipulatione, & litis contestatione. 162.1
 nouatio voluntaria, & iudicialis differunt. 162.2
 nouatio per litis contestationem parit exceptionem. limitatur. 162.3
 nox non rescindit pactum, nec transactionem. 188.44
 nubens intra annum luctus infamis. 47.10
 nullitatis causæ iudex competens quis sit. 151.2
 nullitas, & principaliter, & incidenter potest proponi. 151.3
 nullitas quousque proponi possit. limitatur. 151.4
 nullitas notoria nunquam præscribitur. 151.51
 nullitas defectu iurisdictionis nunquam præscribitur. 151.6
 nullitas vbi agitur de animæ periculo nunquam præscribitur. 151.7
 Citatio an requiratur in causa nullitatis. 151.8
 nullitatis causa pendente nihil est inuouandum. 151.9
 nullitas coram executore proposita referenda est ad iudicem qui sententiam tulit. 166.4
 numerarij habent iudicem. 82.78
 numerus decurionum legitimus quis sit. 421.52
 numerus liberorum ab antea susceptis muneribus non liberat. 443.25
 numerus liberorum ab honoribus non excusat. limitatur. 443.20
 nummos stanneos, plumbeos, alchimeos cudens punitur. 67.7
 nummus, & nummifima publica res est, & quare inuenta. 434.4
 numeri ætimationem non minuit vetustas, sed pondus, & impropria species. 434.5
 nundinæ franchæ, & liberæ. 435.3
 Rustici venientes ad nundinas statim ad opera reuersi iubentur, nec non, & alij qui pro annona operantur. 435.4
 negociatores ad nundinas, & alij non sunt conueniendi ab aliquo, nec molestandi. 435.5
 nundinæ in templis, & cæmeterijs non celebrandæ. 435.6
 nuntii sedis Apostolicæ habent proprium iudicem. 83.85
 nuptiæ, incæstæ, nuptiæ errore contractæ, quid iuris. 58.18
 nuptiæ secundis præbyteri prohibentur interesse. 231.10
 nuptiarum bonum in quo consistat. 318.7
 nuptiæ inter impuberes non possunt contrahi. limitatur. 318.18
 nuptiarum seu matrimonii definitio. 329.1
 nuptiæ vnde dictæ. 329.2
 nuptiæ quibus temporibus prohibentur. 329.13
 nuptiæ publicandæ. 329.14
 nuptiæ à sacerdote benedicendæ. 330.15
 nuptiæ secundæ non sunt benedicendæ. 330.16
 Fili ex iniustis nuptiis sunt similes spuris. 330.20. & declaratur num. 21. & 22
 nuptias inuitas contrahentes excommunicantur. 330.23

D 3 Sacerdote s

- Sacerdotes iniustas nuptias non prohibentes puniuntur. 330.24
 Dos, vel donatio propter nuptias non constituitur in nuptijs inceptis, sed applicatur filio. 330.25. limitatur. 26. & 28
 minor maior factus non perseverans in nuptijs iniustis exten-
 satur. 330.27
 nuptiæ contrahi non possunt inter Prætorum Prouinciarum, & Prouinciales. 330.29
 nuptias si filia iteravit iniusto Patre ipse dote reperit. 330.30
 nuptiæ iniustæ si conualecant cessat pœna. 330.31
 Dote caducata ob illicitas nuptias, quid iuris. 330.32
 nuptiæ iniustæ non validantur per consensum. 330.33
 nuptiæ inter consanguineos quare prohibentur. 330.35
 nuptiæ prohibentur affinitate contracta per adoptionem. 330.36. limitatur. 37
 Adoptio quoultque nuptias impediatur. 330.38
 Filij duorum fratrum, vel sororum non possunt nuptias contrahere. 330.39
 nuptiæ inter cognatos conceduntur ultra quartum gradum. 330.40
 Et quare. 330.41
 Gradus consanguinitatis quomodo dinumeretur, ut nuptiæ contrahi possint. 330.42
 Gradus consanguinitatis de iure cano. quomodo dinumerentur. 330.43
 Differentia iuris ciuili. & can. in gradibus dinumeratis. 331.44
 Consanguinitas etiam descendens ex iniustis nuptijs impedit matrimonium. 331.45
 Dispensatione Papæ nuptiæ inter consanguineos subsistunt. 331.47
 nuptiæ inter affines prohibentur. 331.48
 Sponsalia in puberum produciunt impedimentum. 331.54
 Affinitas contracta per adulterium, stuprum, fornicationem, est impedimentum. 331.55. limitatur. 56
 nuptiæ inter socerum, & nuram non subsistunt. 332.57
 nuptiæ cum vxore fratris non subsistunt 332.58. etiam si fuerit tantum sponsa. 60.
 Dispensatione Papæ cum vxore, vel sponsa fratris nuptiæ subsistunt 332.59
 Casus plures in quibus nuptiæ non subsistunt. 332.60.61. & seq.
 nuptiæ inter fidelem & infidelem non valent. 332.67
 nuptiæ inter adulterum, & adulteram non valent. 332.68. limitatur numero 69. & 71
 Vxorem habens ducens aliam in sciam, an propria mortua possit stare cum secunda. 332.70
 Adulteri penitentes possunt nuptias contrahere 332.71. limitatur num. seq.
 nuptiæ inter raptorem, & raptam, an subsistant. 332.74
 Iurans contrahere nuptias cum aliquo potest cum alia iungi, si à iuramento fuerit absolutus. 332.80
 Cognatio spiritualis est nuptijs impedimento, & quando contrahatur, & inter quos. 332.81.82.84.85
 nuptiæ prohibentur inter baptizatum, & filiam baptizantis. 333.88
 nuptiæ prohibentur inter eum, & mulierem cuius peccata audiuit. 333.89
 Impuberum nuptiæ subsistunt carnali copula intercedente. 333.94. limitatur. 95
 Impuberum nuptiæ iuramento subsistunt. 333.96
 Impuberes, vel puberes, quando possint nuptijs renunciare. 333.97
 Aetate qualibet supra pubertatem nuptiæ conceduntur. 333.100
 Impotentes in qualibet aetate nuptias contrahere prohibentur. 333.101
 Continentiam vouentes nuptias contrahere prohibentur. 333.102
 Votum ubique emissum impedit nuptias 333.108
 Incestuosi prohibentur nuptias contrahere. 333.111. limitatur num 112. & seq.
 Penitentes quando nuptias contrahere possint. 334.118
 Raptorem prohibentur nuptias contrahere. limitatur. 334.119
 Clandestina nuptiæ, quando subsistunt. 334.120
 nuptiæ, sine consensu parentum fieri non possunt. 334.121. limitatur, declaratur. 122. & seq.
 Consensus parentum, & in primis, & in secundis nuptijs requiritur. 334.125
 Filius non adhibens consensus Patris in nuptijs peccat. 334.127
- nuptiæ sine consensu continentium non subsistunt. 335.145
 Consensus verus in nuptijs, presumitur per cohabitationem continuatam. 335.148
 Consensus contrahentium in nuptijs debet esse liber nec sufficit simulatus. 335.148
 nuptiæ simulatæ nullius momenti. 335.147
 Consensus præstitus in nuptijs, quando possit dici nullus per metum. 336.150
 Pubes qui iniustus contraxit cum impubere potest nuptijs renouare. 336.151
 nuptiæ per errorem contractæ non subsistunt. 336.155
 nuptiarum bonum triplex est, fides, proles, & sacramentum. 336.158
 nuptiæ ad tempus contrahi non possunt. 336.159
 nuptiæ iniustæ per errorem, imperitiam, vel rusticitatem contractæ non valent, & si longum tempus durauerint, & liberi nati sint. 336.168
 limitatur ex dispensatione Papæ. 336.169
 Limitatur, & sublimitatur. 336.170. & sequen.
 Filij ex iniustis nuptijs suscepti au legitimi. 336.172
 nuptiæ infidelium cum vna contractæ si conuertantur remanent post conuersionem. 336.173
 nuptiæ inter Beatissimam Virginem, & S. Ioseph solo consensu contractæ 337.2
 Transientes ad secundas nuptias non benedicuntur à presbytero. 345.1
 nuptiæ secundæ an benedicantur. 345.2
 nuptiæ secundæ, & vltiores permissæ 345.3. & quarta. 4
 Secundæ, & vltiores nuptiæ etiam de iure ciuili licitæ. 346.12
 nuptiæ iterari non possunt matrimonio per diuortium soluto 346.13
 nuptiæ de iure cano. non iterantur nisi matrimonio soluto per mortem. 346.14
 nuptiæ quare iterantur matrimonio soluto per mortem. 346.15. limitatur numero 16
 nuptias iterare possunt separati ob impotentiam, frigiditatem, & ob alias causas 346.19.20. & sequen.
 Vouentes religionem, quando nuptias iterare possint. 347.25
 Vxor clerici nec eo mortuo potest in nuptias iterare. declaratur. 347.26
 nuptiæ non iterantur ab occidente vxorem, nec ab infidante vitæ coniugis. 347.27. limitatur. 28
 Rapta nubens raptori non potest eo mortuo nuptias iterare. 347.29
 nuptiæ nullo casu iterari possunt iura, & canonibus. 347.20
 nuptiæ iure cano. intra annum luctus iterari possunt. 347.31
 Præter secundo nubentis, quæ darent. 347.32
 nuptialis festiuitatis modus. 330.17
 nutricibus extra ordinem ius dicitur. 178.8
- Obedientia victimis præponitur. 267.2
 Adam quomodo compensauit suam inobedienciam. 267.4
 Obediendum quando non sit. 267.3
 Oblationes pro excommunicatis factæ non recipiantur. declaratur. orationes pro eis non habendæ. 347.3
 oblationes quid sint, & quando fieri debeant. 247.1
 oblationes defunctorum non soluentes excommunicantur. 247.3
 oblationes quæ, & quando non recipiendæ. 247.4. & 7
 oblationes quorum non recipiendæ. 247.7
 oblationes non sunt laicis concedendæ. 247.9
 oblatum semel Deo non est reuocandum, nec repetendum. 247.2
 oblata religionis, vel monachis non debet episcopus vsurpare. 247.8
 obligationes, actiones, exceptiones alia, ciuiles alia prætorie. 6.3
 obligatio ex obligationibus fieri non debet. 160.148
 obligatus ad rauocinia dignitates ecclesiasticas non consequitur 8.19
 obligati ex munere publico non possunt prædia alienare sine decreto. 420.28
 obreptio est falsitas. 62.6
 obseruantia, & inobediencia legum quæ, & peccatum mortale inobseruatio legum. 4.41

Obfer-

oblationes omnes calendaver dionem peccatum. 312. 33
 oblatrix medicinarum exhibere videtur. 178. 6
 occidendi animum non habens an puniatur? 54. 16
 occidens in via, vel in via tenetur de occiso. 55. 39
 occidens clericum non gaudet immunitate. 258. 42
 occidendi filium in lecto per oppressionem, quæ penitentia iniungitur. 308. 44
 Vxorem occidens qua penitentia multandus. 308. 45
 Infans occidens aliquem quomodo puniendus. 308. 46
 occidens aliquem ad sui defensionem qua penitentia puniendus. 408. 47
 occidens iudicem, vel pagum qua penitentia puniendus. 308. 48
 occultus criminofus an possit celebrare. 277. 15
 occupantis melior conditio inter quos fit. 176. 44
 Melius est ante tempus occurrere, quam post obitum vindicare. 54. 25
 ocium fugiendum. 200. 6
 odium contrarium est charitati. 265. 17
 oeconomia romana circa exactiorem tributorum. 397. 25
 oeconomum debent habere episcopi. 216. 28
 oeconomus quis ordinandus, & eius munus. 236. 1
 oeconomus ob malos mores episcopi quandoque ordinatur. 236. 2
 Capitulum sede vacante constituit oeconomum. 236. 3
 oeconomus episcopi curdatur. 450. 7
 offensam Deiperis satisfactione non placare quam peccare. 268. 33
 officialis procuratoris Cesaris procuratorem iudicem habet. limitatur. 82. 71
 officialis ob malegestum officium dampnatus non appellatur. 144. 16
 officialis damnatus supplicat principem. 244. 17
 officiali ordinato dandus est libellus. 199. 25
 officialis ex generali commissione non potest procedere contra subditos nec beneficia conferre. 235. 7
 officialis iurisdictionem non habentia, hoc illis tribus requisitis vendi possunt. 10. 27
 officia magistratus quæ. 12. 2
 officium ius dicentis quale. 16. 7
 officium iudicis criminalis. 39. 1
 officio laudabiliter finito remanent insignia, & privilegia honoris. 71. 5
 officijs apti eligendi non vnus ad omnia, se omnes ad omnia. 76. 33
 Divina officia in locis interdictis non sunt celebranda. limitatur, & declaratur. 35. 81
 officium epistolatum quod. 85. 12
 officium arbitri continet, vt possessio detur vacua. 184. 38
 officia militum, & defectus in eis proponuntur. 412. 1
 officium diuinum definitur. 276. 1
 officium diuinum persoluitur publico nomine totius ecclesie militantis. 276. 2
 officium ecclesie triumphantis solas laudes continet. 276. 3
 officium diuinum est sacrificium laborum. 276. 4
 officium diuinum necessario in voce distincte proferendum. 276. 5
 officium diuinum ad quos pertineat. 277. 1
 officij diuini forma, quæ est in vfu non à iure diuino sed ab ecclesie determinatione pendet. 277. 4
 officium diuinum à quibus recitari non possit. 277. 8
 officia diuina vbi possunt celebrari. 278. 39
 olerij excusantur à muneribus cum declaratione. 445. 53
 olerij consecratur potest non consecrato commiseri. 350. 43
 omnes contra omnes torquendus non est. 40. 6
 omnia contra ornatum diuini semper possunt. 432. 12
 omnes in læsæ maiestatis crimine torquendi. 41. 27
 omnes ad moneandi socium criminis iniungendum occulto sermonio penitentia. 372. 15
 Lucrativo operi quæ non subiaceat. 420. 32
 operas suas, qui turpiter locabit non polluat. limitatur. 86. 15
 opera bona non emittenda, licet non proficua ad peccatum remissionem. 267. 2
 Reprobatorum opera bona, vel mala pro suo electis. 270. 63
 opera satisfactoria reduuntur ad tria capita. 305. 12
 operis pollicij perfecti periculum non pertinet ad pollicitantem, nec sumptus rationem reddere debet. 426. 17
 opus pollicij detrectans cogendus est perficere. 427. 18
 Hæres opus iacohatum perficere debet. 427. 19
 opus publicum nouum, quæ non facere licet. limitatur. 428. 1

opus publico sumptu priuato facere non licet. limitatur. 428. 2
 opera publica restaurare licet cuiusque. 428. 3
 operum publicorum cura præfidi demandata. 428. 4
 opera priuata ob publica demoliri licet. 428. 5
 opera publica sine cautione non locanda. 428. 6
 Conductore perficiendi operis punito, quid iuris. 428. 7
 Nomen principis in opere publico inscribendum. limitatur. 428. 8
 Nomen priuati inscribens in publico opere punitur. 428. 9
 opus vetus ornatus non delet nomina aliorum, si suum inscribit. 428. 10
 Nomen priuati quando in opere publico inscribendum. 428. 11
 opere publico concessio, quid veniat. 428. 15
 operum publicorum lites agnoscit præfides. 428. 16
 operum præfidi à quibus non exigenda. 438. 4
 opificibus extra ordinem ius dicitur. 178. 8
 opinio non facit aliam causam. 162. 8
 opprobriofum est clericis in casibus non exceptis patrocinari. 452. 8
 opprimi patientia neminem oportet. 21. 27
 Ambigua intentione, vel oratione vsus, id quod ei vtilius est accipere potest. 140. 52
 orationes iustificanti. 262. 11
 orationis definitio. 273. 1
 oratio est actus potius rationis, quam voluntatis. 273. 3
 orationis definitiones plures. 273. 3
 oratio est actus practice non theoretice. 273. 4
 orationi concurrunt affectus, & intellectus. 273. 5
 oratio triplex. 273. 6
 oratio mentalis, & vocalis. 273. 7. 8. & 9
 oratio dominicalis præfati omnibus alijs. 273. 10
 oratio dominica memorie tenenda, & frequenter dicenda. 273. 11
 oratio dominica continet præfationem, & septem petitiones. 274. 12
 oratio dominicalis quæ peccata delect. 274. 17
 Malum à quo liberari petimus in oratione dominica. 274. 19
 orationis dominicalis expositores plures. 274. 20
 oratio qualis esse debeat. 275. 21
 orationis conditiones ad impetrandum quæ. 275. 22
 oratio flexis genibus facienda. limitatur. 275. 23
 oratio pro quibus fundenda. 275. 24
 Orandum est pro mortuis. 275. 25
 Nomina defunctorum in orationibus an nominanda. 275. 26
 Orandum pro quibus non fit. 275. 27
 Orandum an sit pro defunctis in excommunicatione. 275. 28
 Vxor sine consensu viri an possit orationi vacare. 31
 orationes non coniungendæ cum excommunicato, vel clerico deposito. 275. 32
 Sancti sunt orandi, non pro eis est orandum. 275. 33
 orationis efficacia. 306. 18
 orationi vacare non potest coniux, nec religionem ingredi, vt debitum exigenti non reddat. 338. 22
 oratores, ecclesias bona, & personas earum infestans excommunicatur. 33. 28
 oratorium in domo quisque habere potest. 250. 2
 oratoria vnde originem trahunt. 250. 2
 Missas in oratorijs priuatis nemo celebrat. 251. 3. limitatur. num. 4.
 Campanæ in oratorijs priuatis prohibentur. 251. 5
 ordinandi sunt prius examinandi. 197. 4
 ordinandorum qualitates quæ. 198. 4
 ordinandus quid promittere debeat. 199. 27
 Consensus ordinandi requiritur ante ordinationem. 198. 8
 Consensus parentum ordinandi non requiritur. limitatur. 198. 12
 ordinantes, & ordinandi debent ieiunare. 197. 12
 ius ordinandi competit episcopo. limitatur. 196. 1
 Capitulo an competat ius ordinandi. 192. 2
 Decessori non competit ius ordinandi sibi successurum. 196. 3
 ordinandi ius competit abbati in suo monasterio. 196. 4
 ordinandi ius quando cesset. 197. 6. 8. & 9
 ordinandi ius cessat per ordinationem indigni. 197. 9
 Visitor ecclesie vacante potest ordinare, & Papa quos vult. 197. 10
 ordinatio est facienda certis diebus, & horis, & quid in ordinandis minoribus, & de ordinato à Papa simul ad omnes ordinatus quando liberit. 197. 11
 Episcopus ante ordinationem quid facere debet. 197. 1. & 3. ordi-

- ordinatio est differenda si ordinandus accusatur. 198.7
 Consensus ordinandi requiritur ante ordinationem. 198.8
 ordinatio ad patronatum non fit sine præsentatione patroni. 198.16
 ordinatio non est reiteranda. 199.33
 ordinatio qualiter, & quomodo probanda. 199.34
 ordinatio episcopi differenda, si aliquid contra obijciatur. 211.17
 ordinationem episcopi quæ præcedere debeant. 211.18
 ordinatio episcopalis est sacramentum. 214.44
 ordinatio quæ bona conferat ordinatis. 316.9
 ordinationis verbum accipitur pro consecratione. 348.5
 ordinatio quando simoniaca, & falsa dicatur. 365.19
 ordinatio si precibus, vel favore fiat simoniaca. 366.29. declaratur. nu. 30
 Simoniaca quando dicatur ordinatio, vel electio. 365.14
 Simoniaca ordinatio an teneat. 365.15
 ordinatus ab excommunicato dispensatur. 197.7
 ordinatus à Papa non potest sine eius licentia ad superiores ordines ab alio promoueri. 198.15
 ordinati non legitime, & extra tempus deponuntur, & ordinantes ius ordinandi amittunt. 199.31
 ordinari à publicis hæreticis quando possint excusari. 365.18
 ordinatus simonice quando excusatur ob ignorantiam, ut possit fructus percipere. 368.45. declaratur. nu. 46
 ordine ad tempus moti ordinantur. 8.4
 ordo in distribuendis honoribus, seruandus, & à minoribus ad maiores procedendum. 9.1
 ordo dignitatum in optione, ac sessione seruandus. 17.1
 ordine interdicitur ad tempus, vel in perpetuum. 30.26
 ordo iudiciarius seruandus, & causa cognoscenda. declaratur. 34.66
 ordine quo ius accusandi de adulterio competat. 60.68
 ordo naturæ peruersus quando. 70.29
 ordo scripturæ non est spectandus. 141.63
 ordo iuris in causis ecclesiasticis, & hæresis non seruatur. 157.96.99
 ordo non seruatus vitiat executionem. 167.31
 ordo seruandus in extraordinarijs iudicijs. 179.16
 ordines conferre potest episcopus post resignatum episcopatum. 196.5
 ordines non sunt conferendi ob præmia, vel fauores. declaratur. 198.5.6
 ordo in diuinis officijs celebrandis ab omnibus æqualiter seruandus. 279.6
 ordo qualis in diuinis celebrandis. 279.7
 ordo in celebrandis diuinis qui seruatur à metropolitanis debet seruari à comprouincialibus. 279.8
 ordinis sacramentum quando oporteat reiterari. 284.10
 ordinis sacramentum vnde traxerit ritum, & de eius institutione. 316.1. nec esse reiterabile. nu. 2
 ordinis institutorem Deum. 316.3
 ordo ieiunij à ieiunio confertur. 316.4
 ordo gratiam confert. 316.5
 ordo gratis conferendus. 316.6
 ordinis materia est id, quod porrigitur in ordinatione. 316.7
 ordines sunt septem, sed vnum tantum sacramentum. 316.8
 Minister sacramenti ordinis est episcopus. 316.10
 ordinis collatio à simoniaco facta an teneat. 365.17
 ordo in honoribus, & muneribus iniungendis seruandus. 443.21
 originis assumptio non perimit veritatem. 439.26
 ornamenta cum corporibus non sepelienda. 351.2
 ornatus ciuium, & equorum qualis. 435.11
 orphanotrophij tutoribus, & curatoribus equiparantur. 380.1
 orphanotrophij an rationem reddere teneantur. 380.4
 orphanotrophij, & alij ibi nominati res acquisitas non possunt alienare, vt sint pro cautela administrationis. 380.5
 Præuilegia orphanotrophorum, & aliorum collegiorum, quæ sint. 380.6
 orphanorum res orphanotrophij tradendæ, & ab illis custodiendæ. 380.2
 ostiariæ monialium officium. 240.1
 ostiarij vnde dicti, & eorum munus. 235.1
 ostiarius quomodo ordinandus. 235.2
- P
- P**Abula curandum ne desint animalibus. 448.6
 Pacificus pro alio de rato cauere debet, id est quod ipse, & eius hæredes ratum habebunt. 105.6
 pæcis priuatorum derogatur legibus. 4.49
 pactum ad infamiam quomodo accipiat. 49.5
 pacto in iudicium deducto obstat exceptio pacti deducti in iudicium. 163.13
 Transactio, & pactum de non petendo differunt. 186.2
 pacta contractui accedentis pariunt actionem, & exceptionem. 186.4
 pacta pariunt exceptionem pacti de non petendo. 186.5
 pactum de lucranda dote debet esse æquale. 344.9
 pagani milites leuius puniendi. 36.7
 paganus, & miles potest esse iudex. 73.23
 pagani possunt baptizare. 287.4
 paganorum superstitio crimen publicum reputatur, & locus, vbi conueniunt, confiscatur. 374.1
 pagani domum, vel prædium concedens vbi possunt conuenire punitur. 374.2
 pagani, vt prædicetur permittitur ab idoneis. 374.3
 palatini habent suum iudicem. limitatur. 82.79
 Comitum palatinorum officium quod. 387.1
 Breues quadrimestri ad officium palatinorum dirigendi, aurumque exactum ad sacras largitiones sine dilatione mittendum est. 387.2
 palatinorum cura est exactio totius emphyteuticarij iuris Cæsaris. 388.5
 palatini à quibus sint immunes. 388.6
 palatinorum princeps ad aliam dignitatem adspirare non potest. 388.7
 palatinorum prisca priuilegia, & numerus qui. 388.8
 palatini transmissi per prouincias anno elapso cingulo liberantur. 388.9
 palatini non ordiantur sine principis auctoritate. 388.10
 palatini non possunt aliquid emere à priuatis Cæsaris. 388.11
 Palatinis
 Militibus } res fisci non sunt locandæ. 402.2
 Curialibus }
 palatium episcopi intra ambitum ecclesiæ gaudet immunitate. 257.23
 palæ militibus subministrandæ, & à quibus. 414.61
 panis qui petitur in oratione dominica qualis. 274.14
 pannicularia damnati cui danda. 46.12
 pantapoli qui. 434.19
 papa Imperator, & Augusta legibus soluti sunt. 5.57
 papa beneficiorum omnium Dominus. 18.3
 papa Imperator Princeps, & Augusta pro delicto non puniuntur. 26.11
 papa non potest accusari. 26.12
 papa potest dare licentiam, vt clerici seruiant Regi in temporalibus. 116.78.67
 papa soli attestanti creditur, & eius legatio. 125.46
 papa, vel legatus papæ non appellatur à iudice seculari. limitatur. 147.2
 papa seruat curis ordinem, vt sententia subsistat. 157.100
 papa de gremio Romanæ Ecclesiæ eligendus. 225.1
 papa viuus non est eo inconulto loquendum de electione futuri, & si factus sit insufficientis, seu insanus. 225.2
 electionis ius spectat ad Cardinales. 225.3
 Cardinalium duæ partes debent concurrere in electione papæ. 225.6
 Pontifices duo eodem tempore electi neuter papa erit. 225.7
 papa habet vtrumque gladium, omnes iudicat, & à nemine iudicatur. 228.8
 papa quando possit, vel non, res ecclesiæ alienare. 244.25
 papa solus ex misericordia dispensat cum simoniacis poenitentibus. 369.64. declaratur. 65
 papa an possit inuolui simonia. 370.76
 papa non subiacet penis simoniacis in hoc sæculo impositis. 373.20
 Schisma in papa potest esse sine hæresi, in alijs non. 377.4
 papa an possit esse schismaticus, & quomodo. 377.5
 Schismata quot à Petri sede hucusque. 377.6
 Schismatici inferiores à papa, qui fuerunt. 377.7
 papa creat magistratus. 417.11
 par in pacem non habet imperium. 69.17. & 82.68
 par à pari, minor à maiore non appellandus. 147.20
 parabolani qui, & quot constituendi. 240.1
 parentes, & parens liberi decurionum quomodo puniendi. 36.6
 parentes persequentes necem filiorum calumnia non tenentur. 42.9
 parentes, qui in ius vocari non possunt. 95.11
 parentes, & liberi contra se nec volentes admittuntur. 124.4
 parentes, & liberi contra se non testificantur. limitatur. 126.68
 paren-

parentes fidem sponsalibus non prestantes excommunicantur. 320.42
parentes, & liberi eodem sepulcro sepeliendi. 352.42
paritas in matrimonij magnificentia est. 335.139
parochialis ecclesia qua dicitur, & parochi officia. 232.4
parochiano consistendum, vel alij de eius licentia. 301.10
parochiani possunt monere suos ne matrimonium sine consensu patris contrahant. 335.142
parochus quis ordinandus, & qualis. 231.1
parochus ordinatus intra annum debet fieri sacerdos, & residere. 232.2
parochus absens cui debeat ecclesiam commendare. 232.3
parochus proprius quis dicatur. 334.131
parricidium in quibus personis committitur. 55.1
Pœna parricidij. 56.2
parricidij pœna non tenetur, qui alios quam nominatos occidit, sed lege Cornelia de sicarijs. 56.3
parricidium committitur in alijs personis ultra nominatos. supra. nu. 1. 56.4
parricidium non committitur in illos, qui armati veniunt contra patriam. 56.7
Mors soluit parricidium. 56.8
partis confessioni credendum. 42.36
pars maior quæ sit. 42.53
parsimonia, & vitia qua in castris necessaria. 415.4
partum supponens de falso puniatur. 65.9
partus suppositi accusatio cui competat. 65.18
partus suppositi accusatio, & scripturæ non præscribitur. 65.26
Subiectum partum quale facile credendum. 118.20
parvuli consequuntur baptismi effectus licet non ea intentione baptizandi fuerint oblati. 288.49
pastores simoniaci nullam omnibus medicinam præbent, & eorum sacramenta carent effectu gratiæ. 277.17
primi iusti pastores pecorum. 405.6
pater filij nomine non tenetur. 14.26
pater, & filius restituti non recidunt in potestatem. 49.8
pater calumnia tenetur de adulterio filij. 42.11
patris increpatio filios non infamat. 48.17
pater licet occidere filiam cum adultero, declaratur, & limitatur. 54.30
pater de adulterio filiam accusare potest. 60.61
pater, & maritus accusans præfertur maritus. 60.62
pater liberorum nomine frater, affinis, libertus sine mandato agunt. 88.9
pater de dote agens, & si in rem suam filiam defendere tenetur. 92.20
Pater
 Filius }
 Affinis } testis idoneus non est. limitatur. 126.64
 Cognatus }
 Familiaris }
pater appellat pro filio, & è contra 146.11
Dotis actio an competat mulieri contra patrem promittentem. 320.46
pater promittendo dotem filij videtur donare. 320.47
pater non potest reuocare promissionem dotis. 320.48
Præsentia filij non requiritur in promissione dotis facta à patre. 320.49
Actio repetendæ dotis matrimonio soluto patri, & filij communitè competit. 320.50. declaratur. nu. 51
Dos reuersa ad patrem tenetur eam filij conseruare. 320.52
pater etiam inuitus cogitur dotare filiam. 321.68
pater quomodounque exerceat actum dotandi dicitur dotare. 322.83
pater canonico iure non potest sponsalia dissoluere. 322.90
pater non potest dotem semel promissam sibi appropriare. 322.91
Promissionem dotis non potest pater reuocare aliquo modo, nec eius diminutionem facere. 322.96
pater dicitur donare quando dat, vel promittit dotem pro filia. 424.1
pater dotando filiam fungitur officio suo. 424.2
pater ex promissione dotis facta pro filia irrevocabiliter obligatur. 324.3. Mantica de cl. 166
pater quando promittit dotem pro filia duo ex huiusmodi promissione oriuntur contractus. 424.4
pater potest præuenire in datione legitime. 325.16
pater etiam inuitus an cogatur dotare filiam, & in qua quantitate, idque quomodo apparere sufficiat. 326.38
pater si legat filij certam summam pro dote, & deinde reuo-

cet testamentum, & aliud faciat non censetur adempta quantitas filij pro dote legata primo illo testamento reuocato, etiam si omnia alia corrumpant. 326.45
pater si dotem promiserit, & sponsalia effectum non habuerint, an eadem dos debeat pro alio matrimonio. 326.47
pater vbiunque exerceat actum dotandi quantum in eo est dicitur dotem dare. 326.52
pater non potest contracta sponsalia dissoluere. 326.58
pater dotem, quam semel promissam sibi appropriare non potest secundum omnes DD. 326.60
pater non potest dotem diminuire, nec illius conditionem deteriorem facere. 326.61. etiam si nuptiæ non sequantur. 327.70
pater si ante contractum matrimonium promissam centum pro dote filij, & deinde ex intervallo quinquaginta non dicitur recessisse à prima promissione ex defectu potestatis. 326.63
pater, ut excludat filiam debet sibi tantum stipulari. 327.78
pater potest exheredare, & alimenta denegare filio, qui eo inficio matrimonium contraxit. 335.143
patres, & plebei. 438.8
patres conscripti. 439.11
pater an teneatur pro filio in magistratu electo. 440.57
pater filio decurioni sumptus ministrat. 440.59
pater quando dicatur consentire filium magistratum fieri. 440.60
pater verus non tenetur de omnibus oneribus, de quibus filius. 440.63
Hæres patris pro muneribus filij susceptis post mortem non tenetur limitatur. 440.64
patri, & filio in eadem domo honor. s. continuari non debet. 443.23
Immunitas patris non competit filijs. limitatur. 447.98
patientes, & benigni sint iudices. 75.17
patriæ administratio gemini danda. 8.17
patriarcha vnde dicitur, & quibus conueniat hoc nomen. 227.1
patriarchæ, & alij vbi ordinandi. 227.2
patriarcha non agit sine suffraganeis. 228.9. limitatur. 10
patriarj sub se plebeios habent. 438.9
patriarj officium. 439.12
patriarj munera inexcusabilia. 446.91
patronus restitutus recipit ius patronatus. 49.9
patroni, qui in ius vocari non possunt. 95.12
patronus quando exceptione rei iudicæ non iuuatur. 163.12
patronus separatio bonorum liberi conceditur. 177.12
patronus se ipsum, vel liberis præsentare non potest. 248.12
patronus nil accipere potest à præsentato. 248.13
patronorum maior pars præualeat in præsentando. 248.14
Ecclesia si propter discordiam patronorum careat administratore, quid iuris. 248.16
patronus in ecclesia, quod. 248.17
D. Paulus, ut Cuius Romanus ad Urbem missus 80.14
pauperes à dignitate arcentur. 8.16
pauperes iudices an eligendi. 76.35
pauperes testes abentes non sunt euocandi. 124.16
paupertas, ignobilitas, ægritudo, mors non sunt dicenda mala. 269.49
paupertas non excusat accipientem à simonia. 368.56
pacem frangens excommunicatur. 33.29
pax in celebratione missæ quando offerenda. 293.14
peccans, & peccato consentiens vterque reus est. 268.20
peccanti pereunt opera bona antea præstita. 311.13
peccantem, qui cum potest non reuocat, peccat, maxime, qui ad peccandum induxit. 372.19
peccare in Spiritum Sanctum quis dicatur. 264.34
peccator sit debitor Deo actione iniuriarum. 274.16
peccator pluries lapsus, & pœnitens pœnitentiæ non carebit effectu. 303.41
peccatorum opera bona non sunt sine merito, & præmio in hoc sæculo. 303.43
peccatori contrito non est denegandum viaticum. 303.54
peccator de ecclesia Christi non potest appellari. 311.12
Prædictum sæculare implorat ecclesia ad correctionem peccatorum. 313.40
peccata remittere quis possit. 263.22
peccatum in Spiritum Sanctum quando remittatur. 264.33
peccatorum remissio quomodo acquiratur. 264.41
peccatum semel remissum an debeat imputari si rursus quis peccauerit. 264.44
peccatorum remissio provenit à solo Christo, & Spiritui Sancto. 264.45
 pecca-

Peccata quatuor remissa puniuntur. 265. 16
 Peccata puniendā, humanitas toleranda. 268. 29
 Peccata venialia remittuntur per penitentiam generalem, mortalia per confessionem specialem. 295. 8
 peccata atrociora à quibus remitti possunt. 295. 15
 peccata quolibet in articulo mortis à quolibet remitti possunt. 295. 16
 peccata sanctorum quid differant à peccatis peccatorum. 296. 30
 peccata confessā non debet sacerdos reuelare. 302. 25
 peccata etiam innumerabilia remitti possunt. 302. 38
 peccati sui sibi non confessus non datur penitentia. 304. 60
 peccata per contrarias virtutes curantur. 307. 34
 peccatum quid sit. 310. 1
 peccatum quod duplex, eius genera, & distinctiones. 310. 2
 peccatum tribus modis committitur. 310. 3
 peccatum aut originale aut actuale. 310. 4
 peccatum quibus circumstantijs aggrauetur. 350. 1
 Iurare an sit peccatum. 311. 7
 peccatum est quodcumque ex fide non est. 311. 14
 In falsum via omnis peccatum est. 311. 15
 Mentiri peccatum est. 311. 16
 Militiam exercere an peccatum. 312. 25
 Militare in bello iniusto peccatum. 312. 26. limitatur. 27
 Infideliæ, & doli in bello iniusto non sunt peccatum. 312. 29
 Loqui quando sit peccatum. 312. 30
 Ignorantia, & error non est peccatum. 312. 31
 Obseruationes omnes Calendarum dierum peccatum. 312. 33
 Defendere se ipsum non est peccatum. 312. 36
 peccata ab ecclesia non corrigenda, si corrigi non possunt salua pace ecclesiæ. 312. 37
 peccata non corrigenda eorum, qui nobis subditi non sunt. 312. 38
 Correctio peccatorum quando faciendā. 312. 39
 peculium quasi castrense acquirat aduocatus. 88. 38
 peculium serui sequestratur. 95. 9
 peculium quasi castrense clericorum quod. 207. 9
 pecunia accusare non licet. 24. 14
 pecunia in executione capi potest. 166. 24
 Distractio pignorum presente pecunia faciendā. 167. 28
 pecunia tributorum statim ad thesaurarios est remittendā. 397. 16
 pecunia ad opus incertum legata in veteribus residendis eroganda. 427. 26
 pecunia pro aqueductibus expurgandis, ac reparandis vendenda, & nec ad alium usum vertendā. 431. 11
 pecuniæ pro annonā frumentaria parandæ nec moram in solutione debent recipere, nec compensari. 433. 3
 pecunia pro annonā frumentaria in alium usum conuerti non potest. 433. 4
 pecunia frumentaria cum incremento restituitur. 433. 5
 pecunia publicā sine pignoribus non credenda. 434. 10
 Promissam pecuniam, qui soluere incepit totam soluit. 426. 9
 peierare non dicitur, qui ex causa non præstat. 105. 21
 peierare non dicitur, qui iusta causa iudicio non stetit. 133. 5
 peierare non dicitur, qui iurauit munus non suscipere, & postea suscepit. 133. 6
 Pupillus peierare non dicitur. 133. 4
 Mens peierandi, et si iuratum non sit non excusatur. 133. 15
 Promittens sub iuramento de alia re præstito non peierat. 133. 16
 pensio, quod soluatur pro carcere non placet. 39. 23
 pensionibus vectigalis non solutis, quid iuris. 399. 17
 pensio eadem semper soluenda non augenda. 402. 4
 pensio non soluens cadit à iure suo. 402. 11
 peræquatōres censuram puniuntur, si recte non induerint. 396. 15
 percutientes inter se clerici, & monachi possunt ab eorum prælati absolui. 225. 3. limitatur nu. 4. ampliatur. nu. 5. 6. 7
 percutiens clericum quibus casibus non teneatur adire papam pro absolutione. 225. 8. & 3. vsque ad nu. 9
 percutiens clericum potest absolui à legato à latere. 226. 9
 peregrinatio superueniens liberat procuratorem ab onere defendendi. 92. 13
 peremptorium unde dictum. 92. 2
 peremptorium unde dictum quo ordine fit. 97. 4
 peremptorium non semper post tria edicta datur, sed pro conditione causæ, periculi, vel temporis ex interuallo. 97. 7
 Iudex peremptorio comminatur etiam absentem. 97. 9
 peremptorium post edictum fertur sententia etiam pro absentē si iustitia suadeat. 97. 10

Absente impetrante peremptorium circumducitur, nec vlla fertur sententia. 97. 11
 peremptorium non ligat pupillum, absentem rei publicæ causa, nec minorem. 25. ann. 97. 19
 periculum debitorum rei publicæ spectat ad magistratum, & illius fidei iussores. limitatur. 440. 55
 perissimæ viri iudices eligendi. 73. 32
 peritium nolens confiteri excommunicatur. 33. 32
 peritium permittit, qui falsum iurat, & qui non præstat, quod dare iurauit. 133. 1
 peritium quid sit definitur. 133. 2
 peritium quodam calore commissum habet Deum vitorem. 133. 3
 Mortuo eò cui iuratum est, an iurans dicatur committere peritium si non præstat hæredi. 133. 19
 peritium nemini præiudicans non committitur. 133. 23
 peritium in iure iurando delato in causā criminali committitur. 133. 24
 peritij reus est, qui coegit alium peierare. 133. 26
 Consentiens peritio punitur. 133. 28
 Poena peritij quæ. 134. 29
 persecutio quando iuste, vel iniuste exerceatur. 268. 35. 36. 37
 persecutio non debet auertere à recta fide, & Apostolico tramite. 269. 38
 personæ quæ à procuratore defendendæ. 92. 24
 personæ quæ sine licentia prætoris in ius vocari non possunt, & poena. 95. 10
 personæ non causæ succurritur, quæ fauorem meruit. 175. 18.
 personæ ciuitatum quæ, & eorum ius iuris. 416. 1
 pertinere ad me quid videtur. 100. 14
 petitio attenditur pro quantitate metiendā. 83. 96
 Pluribus petentibus tota res consideratur. 83. 97
 Petenti aliud quam, quod cautum fuit obstat exceptio stipulationis non committitur. 106. 15
 Petitur in honore, quod honeste accipitur. 178. 12
 Apostolorum præcipui Petrus, & Paulus. 222. 4
 Petrus Paulum superauit gradu dignitatis, & est caput Apostolorum. 222. 5
 Petrus ligandi, & soluendi soli Petro data fuit. 222. 8
 petri aurem percutientis explanatio. 223. 10
 petulantia in milite prohibita. 413. 10
 Phari vsus antiquus. 32
 philologis extra ordinem ius non dicitur. 178. 9
 philologi mercedem non petunt, nec immunes sunt. 424. 1
 philologi omnem fortunæ vim festo profitentur. 424. 2
 philologi quales immunes à sordidus. 425. 3
 pietatis officia plura ab episcopis exercenda. 217. 31
 pietatis studia amplectenda. 266. 5
 Pignus non est edendum. 181. 21
 pignora sine sententia capta, & distracta reuocantur. 166. 11
 piltores prouinciarum, & alij. 18. 21
 piltores, qui dicantur, & quæ illorum conditio. 391. 24
 plagij qui, & eorum poena. 56. 1
 Poena plagij quæ. 56. 9
 Mors non tollit plagij poenam. 56. 3
 plebei, & viles nec attentare honores debent. 75. 30
 plebeiorum officia. 439. 13
 plebeicitia quæ. 6. 13
 plures de eodem crimine vnum non accusant. limitatur. 24. 24
 plures accusantibus vnus eligendus. 60. 65
 plures obligati edere rationes, an omnes, vel vnus edere debeat. 100. 12
 plures testes ex vna domo possunt adhiberi. 126. 67
 plures condemnatis vna sententia, quid iuris. 161. 33
 plures alij, qui ordinari non possunt referuntur. 196. 35
 plures pro eadem causa in fraudem filii suscipientes, quid iuris. 395. 19
 pluribus petentibus tota res consideratur. 83. 97
 plures diuersi fori litigantes ad vnum reducendi. 83. 103
 plus petens ad declinandum iudicem punitur. 83. 98
 plus valet, quod actum, quam quod scriptum. 121. 27
 plus valet scriptum quam quod actum. 122. 29
 Amatorium poculum dans punitur. 54. 19
 poena extra ordinem irrogatur magistratui. 13. 19
 Ignis poena tui irroganda. 37. 16
 Propositum non habuisse non excusat à poena admitti. 6. 15
 poena in seruis augetur. limitatur. 26. 10
 poena hominum emendatio est. 28. 1
 poena noxæ vindicta fraus noxa est, & preparatio poenæ. 28. 2
 poena, & multa differunt. 28. 3

penæ

I N D E X.

pena alia capitales, alia non capitales. 29.5
 pena. & aliter diuiduntur. 29.6
 pena capitales, antanonimo iure firmi licite. 29.7
 pena non tribuit immunitatem. 30.29
 pena in facie non scribenda. 29.16
 pena nulla maior, excommunicatione. 31.2
 excommunicatio: unum idemque. 34.70
 pena non obtemperantis excommunicationi, & appellantis, & succumbentis. 34.77
 pena celebrantis in locis interdictis. 35.87
 Militum pena qua.
 pena delictis, & personis condigne irroganda. 36.1
 pena respectu ius, qui fecit, & qui passus est varie irroganda. 37.19.36.8
 pena legatis ut mitigent. non alia. 37.28
 Specialis pena irroganda ubi adest generalis. 37.30
 pena in ambiguis motienda. 37.31
 pena I. Iulii maiestatis mors, memoriae damnatio, bonorum publicatio. 30.16
 pena si reus custodia euaserit. 39.32
 pena effracti carceris. 39.33
 pena remittitur finito tempore. 49.2
 pena remittitur indulgentia principis. 49.3
 pena calumniae qua in extraordinariis delictis. 42.12
 pena differenda si ex damnato quaestio in mors habenda. 45.17
 pena non differenda dicenti velle alloqui cum principe. 45.18
 pena in sententia non expressa, legis intelligitur. 45.19
 pena g. auior delicto emittit rationem constituat. 48.33
 pena pecuniaria excommunicationem non constituit. 48.34
 pena mitior conferuat excommunicationem. 48.35
 pena vis publicae, & private qua. 52.16
 Vbi pena luenda sit. 52.17
 pena homicidij plures. 55.41
 pena patricidij. 56.2
 Patricidij pena, non tenetur qui alios quam nominatos occidit, sed lege Cornelia de sicariis. 56.3
 pena plagij qua. 56.9
 pena adulterij capitalis in viro civili iure. 61.7
 pena lucri qua. 61.3
 pena adulterij de iure canonico. qua. 61.4
 pena videntibus statueris & meoluris malis. 64.3
 pena contra patrocinantes contra communem. 90.67
 penam pro suo delicto procurator non recuperat. 93.41
 pena vocantis prohibitos in ius sine licentia. 96.19
 penam soluens non liberat exemptum. 98.402
 pena promissa debetur in solutum, si non sit statutum. 110.46
 pena maior legibus promissa, quid iuris. 110.47
 pena fisco soluta non cessat interesse partis. 110.48
 pena non iurantium proponuntur. 115.17
 pena peierantis. 132.31
 pena penurij qua. 136.29
 pena appellantis non obtinentis. 151.46
 pena edicti procedit in actionibus praesentibus, & futuris. 152.17
 pena sub conditione promissa, quid agendum. 180.26
 pena omnis sufficit pro validitate compromissi, vel quasi. 180.27
 pena certa, vel incerta minor, maiorque re sufficit, ut valeat. 180.28
 pena ex nudo pacto sine stipulatione non sufficit. limita. 180.29
 pena loco est depositum dandum parti victrici. 180.27.30
 pena acceptilata compromissum soluitur. 180.31
 pena ex quibus causis committatur. 183.18
 pena semel commissa amplius non committitur. limitatur. 185.58
 pena ex quibus commissa non intelligitur. 185.59
 penam pati debet, qui non paruit laudo. 185.63
 Actio de compromisso datur ei, qui compromissit, penamque stipulatus est. 185.64
 pena debetur etiam ab eo, qui paruit si alij coheredes non paruerint, limitatur in facto d. iuduo. 185.65.67
 pena integra soluta ab uno liberat omnes. 185.66
 pena parte praestando quando quis liberetur, vel parendum. 185.68
 Actio, vel exceptio compromissi ad penam ex stipulatu datur. 185.69
 pena lituata soluta licet rem denuo deducere in iudicium. 185.70
 pena soluta transactionem rescindit. limitatur. 188.59
 pena accipiētis res ecclesiae in emphyteusim percipit. 244.40

pena celebrantium in locis interdictis qua. 278.42
 pena temporalis potest in vita redimi per satisfactionem, & satisfactionem. 302.32
 pena secularis non habentis quae darent. 347.30
 pena simoniae qua sit. 371.1
 Excommunicatio quando sit pro simonia. 371.2
 pena praesertim fisco non debetur, nec vltura viurarum, nec interesse de interesse. 395.21. etiam in penis conuentionalibus. 22
 pena ostendentis legatos. 42.22
 pena collegij illiciti qua. 424.17
 pena non transit ad haeredes. 441.56
 pena non transit ad dominatorem nec ad fiduciarium. 441.68
 pena immunitatem minorum non tribuit. 446.78
 pena omnium ad delictus contentia est omnia. 446.79
 penitentes, qui dicantur. 194.19
 penitens clericum ad altiorem gradum posse ascendere. 206.83
 penitentes simpliciter, & facere semper à Dei pietate suscipiuntur, & amplectuntur. 296.16
 penitens quid facere debeat. 299.1
 penitentes publici quid facere debeant. 299.3
 penitentes legem Dei diligere debent, & odio habere iniquitatem. 299.6
 penitentes temper debent dolore peccati. 299.7
 penitens potest eligere sacerdotem cui confiteatur. 301.9
 penitentes puniuntur temporaliter nisi ad satisfactionem contritio, & perfecta satisfactio. 302.31
 penitens si rursus peccat, quid iuris. 303.40
 penitentes generaliter prohibentur accedere ad secularia. 303.49
 Libertatur in negocijs, qua sine peccato agi possunt. 303.50
 Et quando prohibetur matrimonium contrahere. 303.51
 penitentes negligentes tardius Deo reconciliandi. 307.38
 penitentes quando nuptias contrahere possunt. 324.118
 penitentia non rescindit transactionem. 188.51
 penitentia, & fides peccatorum ipsos, nullificat, & quando. 262.1
 penitentia falsa qua dicitur. 262.2. & 3
 penitentia non differenda ad vltimum vitam spiritum. 263.16
 penitentia perfecte peragenda. 269.47
 penitentiae sacramentum à quibus tractatum. 294.1
 penitentiam esse sacramentum demonstratur. 294.2
 penitentiae sacramentum vnde proueniat. 294.3
 penitentiae multiplex definitio. 295.4
 penitentiam vere agere est commissa plangere, & iterum plangenda declinare. 295.5
 penitentia sacramentalis qualis sit. 295.6
 penitentiae nomen quid significet. 295.7
 penitentia sacramentalis quando dici possit perfecta. 295.9
 penitentia quomodo distinguitur. 295.10. & 11
 penitentia est introducta iure diuino. 295.12
 Causae penitentiales pertinent ad illos sacerdotes, quibus commissa est cura animarum. 295.13
 penitentia pro omnibus illicitis commissis agenda est propter naturalia ut consequentia. 295.17
 penitentia in multis illicitis à iure statuta est, & qualis. 296.19
 penitentia est statim post peccatum. 296.20
 penitentia sacramentum est reiterabile. 296.21
 penitentia non semel tantum, sed ipsissime peccata remittit. 296.22
 penitentia ex precepto agenda est semel in anno. 296.23
 Sacerdotes, & alij ecclesiastici peccantes ex prouidentia episcopi penitentiam agere debent. 296.24
 Locus ubi fuit peccatum mutandus est ab agentibus penitentiam. 296.25
 penitentiam agere nolentes quomodo coercedi. 296.27
 penitentia quando clam non sit agenda. 296.29
 penitentia publica pro publicis peccatis agenda, secus pro secretis. 297.33
 penitentia omnis agenda est cordis contritio, oris confessione, & operis satisfactio. 297.34
 penitentia publica etiam pro secretis peccatis agi potest. 299.4
 penitentia publica alia est sollemnis, alia non sollemnis. 299.5
 penitentiam publicam facere reuolentes puniendi. 302.29
 penitentiae effectus est mitigare iram Dei, & operari remissionem peccatorum. 302.30
 penitentia facta, & falsa nullus est momenti. 302.33
 penitentia caret effectu si penitens non speret indulgentiam, & peccatorum remissionem. 302.34
 penitentia caret effectu si non credit ecclesiam habere ius ligandi,

gandi, & soluendi. 302.35
 pœnitentia non prodest peccanti in spiritum Sanctum. 302.36. limitatur. 37
 pœnitentia non prodest ei, qui ore proprio peccata sacerdoti non fuerit confessus. 303.39
 pœnitentia ut proffit est agenda de omnibus peccatis. 303.42
 pœnitentia vera cogit pœnitentem libenter omnia iufferre. 303.45
 pœnitentia nulli quamuis sceleratissimo neganda. 303.52
 pœnitentia denegatur existenti in loco interdicto. 303.58
 Limitatur in articulo mortis. 304.59
 Peccati sui sibi non concius non datur pœnitentia. 304.60
 pœnitentia non datur non habenti charitatem. 304.61
 pœnitentia non denegatur perseveranti in peccato, & si inutilis sit, & quibus casibus sit, vel non sit concedenda. 304.62.63.64.65
 pœnitentia publica, & solemnis nec iuuenibus, nec decrepitis committenda est. 304.66
 pœnitentia omnibus in articulo mortis concedenda. 304.68
 pœnitentia non differenda ad articulum mortis. 304.69
 pœnitentia iniungenda pro qualitate peccati arbitrio sacerdotis. 305.7
 pœnitentia tanto tempore faciendâ quanto fuit peccatum. 305.8
 pœnitentia moderanda secundum contritionem pœnitentis. 305.9
 Sacerdotes pœnitentiæ iniungen. potestatem habent. 305.10
 pœnitentiæ afflictio ad delenda peccata idonea est. 305.11
 pœnitentiæ dignum fructum facere quid sit. 306.30.33. & 35
 pœnitentia tria requirit, & quæ. 306.31
 pœnitentia à sacerdote iniuncta num possit per æquipollens impleri. 307.36
 pœnitentia in iniungenda peccandum potius in defectu, quàm in excessu. 307.37
 pœnitentia quæ pro singulis peccatis iniungendâ. 307.39
 Peccatorum pœnitentiæ quæ. 307.40
 Furibus pœnitentia quæ. 307.41
 Sacrilegis quæ pœnitentia iniungenda. 307.42
 Homicidæ quæ pœnitentia iniungenda. 307.43
 Occidenti filium in lecto per apprehensionem, quæ pœnitentia iniungenda. 308.44
 Vxorem occidens qua pœnitentia mulctandus. 308.45
 Occidens aliquem ad sui defensionem qua pœnitentia puniendus. 308.47
 Occidens iudæum, vel paganum qua pœnitentia puniendus. 308.48
 Momialis corrupta cum viro deprehensa qua pœnitentia mulctanda. 308.50
 Vxorem adulteram non dimittens qua pœnitentia afficiendus. 309.53
 Eucharistiam euomens qua pœnitentia afficiendus. 309.55
 pœnitentiæ, ut congrue iniungantur, quæ obseruanda. 309.62
 Pœnitentia coniugum quando faciat cessare causam dissolutionis matrimonij. 342.65
 pœnitentia simonia non cessat. 369.68. limitatur. 69
 poæt an sint eligendi à clericis, & de illorum lectione. 201.13
 pollicitans ne honoribus fungatur, honores suscipiet, & pollicitum soluet. 429.10
 pollicitans factus pauper quid iuris. 427.20
 Res ciuitati acquiruntur pollicitatione. 426.1
 pollicitatio differt à pacto. 426.2
 pollicitatio sine causa debetur opere incepto. 426.4
 pollicitatio facta ob causam debetur, & si captum non sit. 426.7
 pollicitationem ob honorem seu sacerdotium heres non adimplet, nisi pollicitum incepit. 426.8
 pollicitatio obligat masculos, & feminas pollicitantes. 426.14
 pollicitatio, & per epistolam fit. 426.15
 pollicitatio pœnitentia non reuocatur, nec acceptatione. 426.16
 polluto cum vxore proxima nocte non dandum sacramentum. 291.21. limitatur. 22
 polluto per somnum non dandum. 291.23
PONTIFEX. Pontifex Cardinales, & Episcopi cur varijs vtantur vestibus. 205.72
 pontifex Romanus iudicatur à solo Deo. 210.7
 pontifex qui, & inimicus papæ ab omnibus vitandus. 223.1. & 224.15
 Pontifex dignior imperatore, à quo adoratur osculo pedum. 223.2

pontificis potestas in legibus condendis, mutandis, interpretandis. 224.3
 Decreta pontificum habent vim legis. 224.4
 pontificis potestas in iudicando cum vtriusque gladij potestate. 224.5
 pontifex omnes iudicat, & à nemine iudicatur. 224.6
 pontificis iurisdicctio in temporalibus indirecta ratione spiritualism. monarchie. 224.7
 pontifex, seu Ecclesia Romana non errat. 224.8
 pontifex non est alligatus decretis predecessorum, nec concilij. 224.9
 pontifex dispensat contra ius. 224.10
 Constantinus Vibem Romanam, eiusque Imperium Papæ donauit. 224.11
 Donatio Constantini confirmata ab alijs Imperatoribus. 224.12
 pontificem esse principem ecclesiasticum, & politicum non repugnat verbo Dei. 224.13
 Vacante Imperio quid iuris. 224.14
 Eligendi Pontificis modus, tempus, & alia. 225.5
 pontifices duo eodem tempore electi neuter papa erit. 225.7
 pontificibus vtriusque potestatis monarchia quare concessa. 227.7
 Temporalem potestatem non habere pontificem incongruum, & absurdum esset. 227.8
 pontifex in concilij per se, vel per legatum præsidere debet. 382.22
 Concilia generalia à pontifice celebrata, & confirmata errare non possunt. 382.23. limitatur in particularibus. 24
 Concilium an sit supra pontificem, vel è contra. 382.26
 Concilij quæ expediri non possunt, ad pontificem sunt referenda. 384.55
 Interdicto clero nõ est interdictus populus, & è contra. 35.88
 portam Romæ ingressus præses Imperium deponere. 21.27
 portam monasteriorum, qui præficiendi. 203.38
 portam ingressus ecclesiæ non est per vestes trahendus. 259.54
 portionarij vrbis æternæ sunt à sordidis muneribus liberi, & habent proprium iudicem competentem. 391.28
 possessio pr. utquam violentia cognoscenda. 138.2
 possessio prius vi ablata, quam proprietas cognoscenda. 138.3
 possessio in matrimonio non acquiritur per solam traditionem puellæ ad domum viri non præcedentibus sponsalibus. 339.3
 possessio inalienabilis non acquiritur in matrimonio inito, sed fit depositam pendente iudicio possessorio. 339.4
 possessores immobilium cautione iudicio sibi non grauantur. 108.4
 possessor quis accipiendus sit. 108.5
 possessor an sit tempus cautionis spectandum. 108.6
 possessor in pari fidei qualiter probetur. 119.25
 possessor in pari causa potior habendus. 149.48
 possessorio cum petitorio cumulato vtrumque cognoscendum. 138.4
 possessorio infra biennium non finito vtrumque finiendum. 138.5
 possidens immobilia iudicatum solui satisfacere non tenetur sed repromittere tantum. 111.3
 postulantium ordo danquus est. 21.22
 postulantes prohibiti puniuntur. 86.28
 postulare quid sit. 85.1
 postulare, qui possunt. 85.2
 Illustres personæ postulare prohibentur. 85.3
 Clarissimi pro se postulant non pro alijs. 85.4
 postulare laudis causa viris honoratis permissum. 85.5
 Catholicus, qui non est non postulat. 85.6
 Excommunicati non postulant. 85.7
 Minores 17. ann. non postulant. limitatur. 85.8
 Surdi non postulant. 85.9
 Cæcus postulat. 85.10
 Monastria, & Alcatra non postulat. 85.11
 Mulier pro se postulat. 85.12
 Infames non postulant pro alijs, vt Cinedi. limitatur. 85.13
 Damnati crimine capitali non postulant. limita. 85.14
 Operas suas, qui turpiter locauit non postulat. limitatur. 86.15
 Infamibus hodie licet postulare. 86.16
 Aduocatione interdictus postulare prohibetur. 86.17
 Interdictus coram vno iudice potest coram alio postulare. declaratur. 86.18
 Interdictus ad tempus finito tempore postulat. 86.19

- Liberti postulant.** 86.20
Iudices non postulant. 86.21
Advocatus fisci contra fiscum non postulat. limitatur. 86.22
Decuriones contra patriam non postulant. 86.23
postulare non licet contra eum, pro quo antea postulavit. limitatur in tutore. 86.24
postulare ex necessitate, qui debent. 86.25
Restitutus infamis pro omnibus postulat. 86.26
postulare prohibitus non patitur ab adversario. 86.27
Clerici, & monachi prohibentur postulare. limitatur. 86.29
postulati propter aliam causam non recipiuntur. 39.36
Clavium potestas iudicialis est, & in quos exercenda. 300.4
potestas ligandi, & solvendi soli Petro data fuit. 222.8
potestatem remittendi peccata data à Christo sacerdotibus probatur. 300.6
politica potestas bona, & licita Christianis. 405.4
politica potestas non est à Deo, sed ab hominibus. 405.8
politica potestas est à Deo, per Deum Reges regnant. 405.9
politica potestas à Deo est, quia bona. 406.22
politica potestas non pugnat cum libertate, sed cum potestate despotica. 407.29
potior, qui sit inter ipsos creditores. 173.23
præbenda quando pendente appellatione alij conferri possit. 150.34
præcaria ecclesiastica qualiter fieri debeat. 244.41
præcedentis ordo servatur in celebratione Concilij. 333.46
præcentor, succentor, & concentor qui. 234.2
prædestinatio quomodo intelligenda, & quid de ea credendum. 261.9
prædicantes paganis interim eorum cibis uti possunt. 374.4
prædicare quibus concessum. 238.1
prædicandi munus præcipuum episcoporum. 238.2
prædicandum quomodo, & quando sit. 272.12
Ecclesiastica prædia invadens excommunicatur. 33.31
In censum prædia quibus æstimatis sint deducenda. 396.13
prædia ab hospitij immunitate. 415.19
prædia decurionum sine decreto non alienantur. limitatur. 419.27
præfecti prætorio qui, & eorum potestas. 19.12
præfecti urbi qui, & eorum potestas. 9.13
præfecti vigilum qui, & eorum potestas. 20.16
præfecti primi scrinii excusantur à muneribus. 444.46
prægnanti damnata dilatio usque ad partum danda. 45.15
prælati suo non obtemperans excommunicatur. limitatur, ac declaratur. 37.10
prælati masculis, non foeminis ius excommunicandi competit. limitatur. 33.56
prælati cum reverentia sunt puniendi. 36.3
prælati subditis spiritualia, & temporalia subsidia debent ministrare. 212.4
Administratio bonorum ecclesiæ competit prælato. 242.6
prælati debent vindicare res ecclesiæ. 242.7
prælati egroti datur coadiutor, non definit esse flatus. 277.12
prælati electus consecrandus est. 348.2. declaratur. nu. 3
prælati si accepta pecunia suas vices alteri cedat committit simoniam. 367.35
Item si celet crimen alicuius, vel non penitentem absolvat, vel penitentem non reconciliet propter odium. 367.36
prælati electio non potest competere laicis. 248.7
præpositi castrorum iudicem proprium habent. 83.80
præpositi laborum excusantur à muneribus. 444.45
prærogativa omnium episcoporum post papam sumitur à tempore ordinationis. 210.8
præsbyteri instrumentis secularium idonei testes non sunt. 122.37
præsbyter quid significet. 231.1
præsbyterorum origo. 231.2
præsbyteri subsunt episcopo. 231.3
præsbyteri representant ecclesiæ senatum. 231.4
præsbyterorum potestas in quibus limitata, & de pertinentibus ad eorum officium. 231.5.6. & seq.
præsbyter præsentis episcopi potest concionare. 231.9
præsbyteri nuptijs secundis prohibentur interesse. 231.10
præsbyteros instituendi, & destituendi ius ad episcopos pertinet. 231.11
præsbyter quomodo ordinandus. 231.12
præsbyter quid agere debeat, & quomodo rebus dividere. 279.2
præsbyter, qui per negligentiam dimisit aliquem decedere sine baptismo punitur. 287.5
præsbyter fornicarius quia pena multandus. 308.49
præsbyter si per pecuniam ecclesiā obtinuit, quid iuris. 364.12
præscriptio, opposita ante tractanda quam quis describatur
Inde Galgahotti.
- inter res adulterij, vel stupri.** 61.6
præscriptiones quæ obijci possunt adulterio. 61.7
præscriptio obstat actioni, in qua iuratum est. 136.33
præscriptio an acquiratur patronatus. 249.18
præscriptio cuiuscunque quæstionis apud fiscum inducitur silentio 20. ann. declaratur. 393.40
præscriptio obstat actionibus fisci sicut priuatorum. 394.10
præscriptio iuri publico non refilit. 432.13
præsentem dominum procurator defendere non cogitur, limitatur, & distinguitur. 92.44
præsens quis dicatur. 92.45
præsentes, qui dicantur, & qui non. 184.47
præsentatio plurium, ut episcopus eligat unum fieri potest. 248.17
Ius præsentandi quando deuplatur ad ordinarium. 248.9
præsentia filii non requiritur in promissione dotis facta à Patre. 320.49
præsides qui, & eorum potestas. 21.29
præsides in provincia maius omnibus Imperium habet post principem. 21.30
præsides lucri cupidus non debet esse. 21.34
præsides extra provinciam privatus est. 21.31
præsides provinciam pacatam debet continere. 21.32
præsides malis hominibus purgatam provinciam reddere debet. 21.33
præsidium diversarum provinciarum officia. 22.43
præsides tributa debet custodire, ne deficient. 22.37
præsides provincia, quam regit interdicit, & alia aliquando. 35.5
præsides non relegat in locum sibi non subditum. 36.7
præsides ubi non est, eius loco est defensor. 84.109
præsides sunt à gabellis immunes. 399.28
præsides defensores tuentur. 418.14
Commatum, aurum, ferrum, opem inimicis præstans lege maiestatis tenetur. 50.10
præsumptio de se est filia superbia. 10.30
præsumptio est pro eo, qui accipit, non qui solvit. 116.14
præsumptionem habens transfert onus probandi in adversarium. 120.45
præsumptionum regulæ plures dantur. 140.45
Salitores, Præligatores Pythonissæ puniuntur. 66.11
Docere, & discere talia prohibita. 66.12
Consultentes, & qui illis credunt puniuntur. 66.13
prætor urbanus, & peregrinus, & alij. 18.20
prætores urbani qui, & eorum potestas. 19.15
prætor, & prætor dant iudices. 69.7
prætor desideratur, ubi est causæ cognitio. 83.91
prætor latinè decreta interponit. 142.8
prætor quod iussit, vetuitque tollere potest, & mutare. 143.16
prætor quos cogere possit sententiā ferre arbitrij suscepti. 181.3
prætoria, quæ dicantur. 428.1
prævaricari est vera crimina abscondere. 43.1
prævaricationis iudicium publicum. 43.4
Pœna prævaricationis quæ. 43.6
prævaricationem non probans punitur. 43.8
prævaricationis pœna damnatus infamis. 43.9
prævaricator unde dicatur. 43.2
prævaricator quid sit. 43.3
prævaricator propriè quis. 43.7
preces tempore missæ perorandæ, quæ. 283.10
pretium rebus suis venalibus imponere possunt iudæi. 373.6
primates qui. 228.4
primicerij officium dignitas, privilegia. 23.5
primicerij munus. 234.1
primicerio absente quis suppleat. 234.2
primipilares. 22.3
primitiæ quid sint, & quantæ. 246.1
primitiæ sacerdotibus reddendæ. 246.2
primitiæ in dispensatione sunt episcopi, ut decimæ. 246.3
primitiæ pomorum mittuntur domum episcopi. 246.4
primitiæ in pecudibus, & animalibus reddendæ. 246.5
primitiæ, ut decimæ sunt solius ecclesiæ. 246.6
primordium tituli posteriorem format euentum. 420.35
primus curiæ comitiæ primi ordinis dignitate fruitur. 421.47
principium placita quæ. 6.17
principis remissio non tollit infamiam, restitutio in integrum tollit. 49.39
princeps seu, qui iudicem dare potest non potest seipsum iudicem dare. 70.16
princeps de mala electione Deo tenetur. 74.6.

princeps potest mandare, & iudicium conuincatur durante officio. 82.60
 principi (omni) iustitiam creditur. 725.47
 princeps arbitere esse non potest. 179.53
 principes seculares non possunt ita uetere in preiudicium immunitatis ecclesie. 256.15
 principes non debent inquisitoribus resistere sub pena excommunicationis. 357.13
 Princeps, & papa principum non decipenda. 401.8
 Aqua principis irrigua non preteribitur. 401.11
 Equos principis subtrahens punitur. 401.12
 Pecunia principis in tuto dari non potest. 401.13
 princeps cathorem, & pensionem potest remittere. 402.16
 principes sunt Dei ministri. 403.21
 principes mali non faciunt rem malam principatum. 406.23
 principes mali dari a Deo ad iustitiam ministrandam. 406.24
 princeps a Tyranno differt. 407.30
 princeps est leuius. 407.31
 princeps condit leges, quae ligant omnes in conscientia. 407.32
 princeps statit iudicio in re dubia iusti belli. 408.47
 princeps bellum iniustum indicens peccat, & tenetur ad omnia damna restituere non peccat bellando cum eo. 408.48
 princeps immunitatem concedere potest. limitatur. 448.82
 principatus necessarius. 406.10
 Inuales principatum iusti detentores. 406.25
 politicus principatus fuisse in statu innocentiae. 407.26
 principatus inter angelos. 407.28
 prior inter plures eiusdem dignitatis quis sit. 17.2
 priores prioratum non exemptorum, eorumque socij quamuis exteri possunt ab episcopo ordinari. 193.14
 prior qualis esse debeat. 237.1
 priorum distinctio. 237.2
 prioratus electio, & officium, etas. 246.1
 priuatus iuxta publica aedificia relicto quindecim pedum spatio aedificare potest, iuxta priuatum decem. 432.1
 priuati cogendi renuere aedificia, & domus dirutas extruere. 432.10
 priuati pro solo publico domuum soluunt pensiones. 432.11
 Omnia contra ornatum dirui semper possunt. 432.12
 priuigna non potest duci vxor. 332.64
 priuilegiatus non est excommunicandus. declaratur. 33.49
 priuilegiati super decimis ad quid teneantur. 246.22
 priuilegiij causae ad ecclesiasticum pertinent. 83.87
 priuilegiati fori non allegant, qui illud consecutus est, & post introductum iudicium. 83.105
 priuilegium dotis, & soluto, & constante matrimonio obtinet. 175.11
 priuilegium dotis ab initio constituitur, vel non habet locum in augmento postea secuto. limitatur. 175.12
 priuilegium dotis extenditur ad bona paraphrenalia. 175.13
 priuilegia pupilli habent furiosus, prodigus, & similes. 175.21
 priuilegium cedentis quis ex cessione conceditur. 176.51
 priuilegium creditoris transit ad heredem sine cessione. 176.50.52
 Creditores omnes eiusdem, vel nullius priuilegij pro rata admittuntur. 176.53
 priuilegia non ex tempore sed ex causa aestimantur. 176.54
 priuilegia omnia quomodo amittant clerici. 289.44
 priuilegia ecclesie a pluribus Imperatoribus approbata. 254.1
 priuilegium datum rebus transit ad successores. 396.8
 priuilegium concessum ciuitati transit ad successorem. 396.9
 priuilegium filii Caesari, & Augustae competit. 403.10
 priuilegium filii nulla filius habet. 403.11
 priuilegio filii uir filii successor. 403.12
 priuilegia militibus multa conceduntur, quibus non possunt renuocare. 411.1
 priuilegia militum, & illorum filiorum plura. 411.10
 priuilegia ex quibus causis iudices amittunt. 411.11
 priuilegia, & officia deturionum plura. 419.18
 probandum est id, de quo controuertitur, vel dubitatur. 116.1
 probandi onus incumbit affirmanti in iudicio dissolutionis matrimonij. 543.12
 Veritas confessio a partibus non indiget alia probatione. 116.2
 probatio facta euentus, qui sequuntur plures. 119.40
 probatio non facta euentus plures, qui sequuntur. 120.42

probatio destitutis defert iurisdictionem, ut aut iuret, aut soluat. limitatur. 131.4
 probationes alia uel de iudicis proponuntur. 137.42
 probationes coram arbitro probant coram ordinario. 161.39
 probatio ad separationem thori ante lapsum triennij non admittitur. 342.50
 In hypothecaria cui incumbit probatio. 17.30
 probatorias quibus facere licet. 410.1
 processu nouo opus est, ubi transactum est. 17.35
 processu ordinario opus non est in extraordinarijs, vel notarijs. 157.91
 proconules, & legati qui, & eorum officium. 10.19
 proconui provinciam non debet exerceat. 20.20
 proconui sine libello, & de plano procedat. 1.26
 procuraciones non prescribuntur. 385.23. limitatur, & declaratur. nu. sequen.
 procuratio in quibus rebus fit soluenda, & quoties, & in qua quantitate. 385.27
 procurator principalem non accusat. 24.19
 procurator non accusat nec defendit. 25.30
 procurator reddit causam absentis accusati. 25.31
 procurator seruum, & mulierem accusatam defendit. 25.32
 procuratorum vltus necessarius, & quare. 88.1
 procurator quis sit. 88.2
 procurator vere sine mandato non dicitur. 88.3
 Mandatum generale habens ubi requiritur speciale non est sufficiens. 88.5
 Agenti sine merito obstat exceptio, tu non es procurator. 88.4
 procuratorem constituere potest actor, & reus quisquis ille sit. 89.15
 Filiam constituit procuratorem ad dotem. 89.16
 Scruus, & qui de statu litigat potest constituere procuratorem. 89.18
 Murus, & surdus dant procuratorem, & dantur in aliquibus negocijs. 89.19
 Pupillus tutore auctore dat procuratorem. 89.20
 Minor in beneficijs, & spiritualibus dat procuratorem. 89.22
 Tutor procuratorem constituit. 89.23
 Procurator procuratorem lite contestata dare potest. 89.25
 procurator in rem suam ante litem contestatam procuratorem dare potest. 89.26
 procurator a procuratore in extrajudicialibus datur. 89.28
 procurator ad contrahendum matrimonium alium non dat, nisi sit ei mandatum. 89.29
 procurator inutiliter datus alium non dat. 89.30
 Actor ciuitatis procuratorem non dat. 89.31
 Defensor dat procuratorem. 89.32
 Infamis infamem procuratorem dare potest. 89.33
 Infamis procurator dari non potest de iur. cano. 89.34
 Filium, & paterfam. procurator dari potest. 89.35
 Litigans de statu dat procuratorem. 89.36
 Furiosus non datur procurator. 89.37
 Murus } procurator non datur. 89.38.44
 Surdus }
 Foemina }
 Religiosus }
 Saecularis a religioso datur etiam in causa spirituali, sed non pro ministerio ecclesiastico. 89.39
 Potentiores procuratores non dantur. 89.40
 Milites procuratores non dantur. limitatur. 89.42
 Veterani militis procuratores dantur. 89.43
 pro urator inuitus non datur. 90.45
 Inuitus quis datur. 90.46
 procurator, quem causa contingat, datur. 90.47
 procuratores plures vni in vna causa non dat. limitatur, & declaratur. 90.48
 Puribus procuratoribus. datus posterior est procutator. 90.49
 Plures procuratores vni litis plurium personarum dantur. 90.50
 Familiae hereticundae iudicium plures procuratores desiderat. 90.51
 Delegatus in ministerio ecclesiastico non dat in eo procuratorem. 52
 Vt liberi ducantur per procuratorem non agitur. 90.53
 Publica iusticia per procuratores non exercetur. 90.54
 Actio popularis non exercetur per procuratorem. 90.55
 procurator absens constitui potest. 90.56
 procurator ad litem futuram, ex die ad diem, & sub conditione datur. 90.57

Procuratore dato potest iudex ex causa dominum litis vocare, ut ipse respondeat. 90. 58
 procurator actoris cum defendit reconuentum. 90. 61
 Fines mandati quandoque excedit procurator. 90. 62
 Officium procuratoris finitur provocacione. 90. 63
 Finitur alio procuratore dato. 90. 64
 exceptione procuratoria remissa, quid iuris. 90. 65
 Litis contestatio non impedit falsi procuratoris exceptionem. 90. 66
 Mutari an possit procurator. 91. 1
 Substitutus procurator an possit mutari. 91. 2
 Mutandi procuratoris causae quae. 91. 3
 procurator qui non patitur mutari ex hoc fit suspectus, & mutatur. 91. 4
 procurator in rem suam non mutatur. 91. 5
 Retentione viens procurator non mutatur. 91. 6
 Mutari in parte non potest procurator. 91. 7
 Aduocato, seu procuratore recusante causam iniustam, alius illam accipere non potest. 91. 8
 Mutari ubi potest procurator, id competit etiam haeredi. 91. 9
 Mutandi procuratoris iudex quis. 91. 10
 Mutari ab actore, & reo potest procurator. 91. 11
 Mutato procuratore id, quod antea gessit, valet. 91. 13
 Officia, & potestas procuratoris quae. 91. 1
 Bonam fidem praestare debet procurator. 91. 2
 Agens sine mandato cauet de rato, & de soluen. iudicatu. 91. 3
 procurator ad ministrandum non alienat. limitatur. 92. 4
 procurator cum libera nouat, & permutat sine dolo malo soluit, & exigit. 92. 5
 procurator a procuratore eiusdem non exigit sine speciali mandato. 92. 6
 procurator generalis non transigit. 92. 8
 Nec iuramentum desert. 92. 9
 procurator post litem contestatam substituit. 92. 10
 procurator tenetur reddere rationem. 92. 11
 procurator tenetur reum defendere. 92. 12
 Inimicitia }
 Dignitas }
 Absentia } superueniens liberat procuratorem ab onere defendendi. 92. 13
 Valetudo }
 Peregrinatio }
 Haereditas }
 Affinitas }
 Praesentem Dominum procurator defendere non cogitur. limitatur, & distinguitur. 92. 14
 Praesens quis dicatur. 92. 15
 Quibus casibus procurator cogendus. 92. 16
 procurator actoris cogitur defendere in reconuentione, alias non agit. 92. 17
 Defendere quid sit. 92. 18
 procurator in rem suam reconuentionis iudicium non patitur. limitatur. 92. 19
 procurator defendere tenetur non in alio loco. 92. 23
 Personae quae a procuratore defendendae. 92. 24
 procurator recusans agere non cogitur defendere. lim. 92. 25
 procurator absentis respondet, an sit haeres. 92. 26
 procurator acquirit Domino. 92. 29
 procurator retinet pro Domino. 92. 30
 procurator tam actionem, quam exceptionem domino acquirit. 93. 31
 Fines mandati non excedit procurator. 93. 33
 Absolutus per collusionem procuratoris, quid iuris. 93. 34
 procurator, qui instrumenta aduersario prodidit puniatur. 93. 35
 procurator tenetur mandati actione de lite suscepta exequenda. limitatur. 93. 36
 procurator tenetur actione depositi ad omnia, quae accepit a Domino, vel eius nomine. 93. 37
 procurator tenetur alijs remedijs Domino. 93. 39
 Dominus tenetur procuratori. 93. 40
 poenam pro suo delicto procurator non recuperat. 93. 41
 procurator factus haeres domini non recipit. limitatur. 93. 42
 procuratori sine mandato agentis, vel defendenti negotiorum gestorum actio competit, non mandati contra dnm. 93. 43
 procuratori competit actio etiam pro salario. 93. 44
 procurator pro salario retinet scripturas. declaratur. 93. 45
 procurator domino rationes edit. 100. 11
 procuratori rationes edendae. 100. 15
 Dominus, qui ratum non habuit, restituere tenetur, quod accepit a procuratore. 107. 30
 procurator pro domino iudicio sibi stipulatur. 109. 20
 procurator iudicatum solui tenetur satisfacere. 111. 5
 procurator quis accipiatur. 111. 11

procurator in causa testis esse non debet. 126. 70
 procurator, & defensor non iurant. 131. 10
 procurator generalis, vel specialis iurandum deferens praedicit domino, & prodest. 135. 12
 procurator appellat, & dat mandatum ad appellandum. 146. 7
 procurator falsus quis dicatur. 157. 76
 procuratores, actores, & tutores non sunt ordinandi. limit. 193. 3
 procurator Caesaris quidquid agit a Caesare actum dicitur. 387. 4
 procurator Caesaris miscendo se haereditati Caesaris delatae facit Caesarem haereditem. 387. 7
 procurator Caesaris non potest rem Caesaris alienare. 387. 8
 procurator Caesaris non habet ius deputandi. 387. 9
 procurator Caesaris, quae iura habeat. 387. 10
 Praedia ecclesiastica sub tutela procuratoris Caesaris. 387. 11
 procuratores metallorum sunt de ministris Imperatoris, & fisci, & quod eorum officium. 389. 7
 procurator Caesaris excusatur a muneribus. 444. 47
 procuratrix in rem propriam dicitur cessionaria. 327. 77
 prodigo debitore, & his similibus curator dandus est. 172. 8
 proditor non gaudet immunitate. 257. 30. declaratur. 31
 proditorum, & transfugarum, militum poena quae. 414. 40
 producus falsum instrumentum tenetur de falso. 62. 5
 producus vocatum, cessat omnis poena. 98. 38
 professio matris iratae dicentis filium spurium non probat. 20. 19
 professio ante tempus probationis quando valet. 198. 20
 professionem, qui emerunt inuerti possunt redire ad vitam saecularem. declarata, ut ibi. 204. 54
 professio furiosi nulla. 204. 56
 professio quam tenet, vel non, & an requiratur consecratio. 204. 57
 professores iudicem proprium habent. 82. 67
 professorum artium liberalium, & doctorum officia. 424. 1
 professorum numerus certus praescribitur. 424. 2
 professores linguarum constituendi sunt. 424. 3
 Mercedes, & salaria professoribus arbitrio praesidis constituenda. 424. 5
 professores cum vxoribus, & filijs sunt immunes a muneribus ciuilibus. 424. 6
 professores quare reprobandi. 424. 7
 professores pro licentia docendi nihil solunt. 424. 8
 professus ante tempus probationis an possit ordinari. 198. 19
 professus religionem vxore sciente non potest ad saecularem vitam redire, vel aliam ducere. 341. 26
 professus potest ab altero coniuge, qui non vult continentiam reuocari ad thorum, continentiam si quis vult de consensu coniugis non potest postea redire ad matrimonium, si eam seruare non possit. 341. 27. 28
 profitens habere res gabellabiles non incidit in commissum. 399. 39
 programma praesidis non habet vim sententiae. 157. 89
 promissionem dotis non potest pater reuocare aliquo modo, nec eius diminutionem facere. 322. 96
 promissio de soluendo infra annum non facit conditionem, sed est dilatio ad soluendum. 327. 80
 Fidem promissis non praestans excommunicatur. 33. 23
 promissa turpia non sunt adimplenda. 270. 71
 promittens sub poena tradere intra certum tempus, an ipso elapso possit tradere. 110. 34
 promittens sub iuramento de alia re praestito non peierat. 133. 16
 prophetae boni non munera prophetiae, sed stipendia tabernaculi accipiebant. 364. 4
 prophetia, quod in veteri testamento non fuerit vendita. 363. 3
 proportio quid sit, & qualis aedificijs conueniat. 249. 4
 protectores excusantur a muneribus. 444. 49
 Notarij Principis } excusantur a muneribus. 444. 48
 Prothonotarij }
 prouinciae ante aduentum Christi diuisae. 382. 16
 proximi quomodo, & quando dicantur diligi. 265. 6
 proximi, qui dicantur. 265. 7
 pubes, ut teneatur qualiter deferre iuramentum debeat. 135. 29
 puberes, qui sint etiam quoad matrimonium contractum. 333. 93
 pubes, qui inuitus contraxit cum impubere potest nuptijs renuntiare. 336. 151
 publicanus neminem decipere debet. 399. 37
 publicanus non instruens transeuntes, non est imputandus. 399. 36
 pudicitia per violentiam illatam non dicitur amissa. 340. 3
 pudicitia virtus est animi, & comes fortitudinis, & quomodo sit seruanda. 340. 5
 Lucretiae Romanae pudicitia laudatur. 340. 8
 puella in ius non vocatur. 95. 8
 pupillus tutore auctore dat procuratorem. 89. 20
 pupillus iuramentum gratiam facere non potest. 134. 4
 pupillus

pupillus iurifurandi delati à tutore actione tenetur. 135. 11
 pupillus tutore auctore iurifurandum deferre debet. 135. 19
 pupillus præfens sine tutore habetur pro abfente, & indefen-
 fo, & fit miffio rei feruandæ caufa. 168. 6
 pupillum & minorem non habere tutorem, & curatorem qua-
 liter conftare debeat, vt fiat miffio. 168. 8
 pupillus latitare non dicitur. limitatur. 172. 3
 pupillus adiens hæreditatem contrahere videtur. 172. 4
 pupillus hæres debitoris non gaudet pupilli beneficio. 172. 5
 pupillus tutoris ætate agens cæteris præfertur. 175. 16
 Hæres pupilli cæteris creditoribus non præfertur. 175. 17
 pupillus in bonis tutoris, & protutoris præfertur. 175. 19
 pupillus priuilegium prælationis non habet in bonis magi-
 stratus. 175. 20
 Priuilegia pupilli habent furiofus, prodigus, & fimiles. 175. 21
 pupilli sine tutore non compromittunt. 179. 4
 pupillus arbiter effe non potest. 179. 13
 pupillus veftigal non foluens, quid iuris. 399. 22
 purgatio canonica deferretur diffamato de fimonia, non conui-
 cto. 371. 9
 purgationem, qui non vult fufcipere priuatur beneficijs, vt
 conuictus. 371. 10
 purgatorium quibus paratum. 354. 65
 purpura, & murice eadem effe materia. 390. 19
 purpura vltus quando inuentus, & quibus datus, docet Po'y-
 dorus de inuentor reum. & Alex. ab Alex. lib. 5. Genialium
 dierum c. 18. & Cardinalibus erat olim prohibitus. c. anti-
 qua. de priuilegijs. vbi Hofliens. & Burr. Manfred. de co. legio
 Cardin. decif. 225. Selua de benefic. par. 1. q. 4. nu. 48. Tandem
 illis fuit concessus ab Innocentio IV. anno falutis 1244. te-
 ste Platina in eius vita, & confirmatus à Paulo II. teste eo-
 dem Platina in eiusdem Pauli vita, & quidem non propter
 ornatum, fed ad denotandum, quod Cardinales debent effe
 parati sanguinem pro fide Catholica, & libertate ecclesia-
 ftica tuenda effundere, teste Rober. Gagum. lib. 7. ann. Frac.
 & vt latius explicat Nicolaus Angelus apud Scappum,
 de Birretto Rubeo Card.

Quadragesima feptimana addita fuit à Telesphoro. 314. 7
 Quæftionis habendæ caufa nemo damnandus. 29. 17
 Quæftio deficientibus probationibus adhibenda. 40. 1
 Pecuniaria in re non facile quæftio habenda. 40. 4
 quæftio sine iudicijs non effe habenda. 41. 30
 quæftio à quo ex pluribus correjs incipienda. 41. 31
 quæftio de quibus habenda in crimine adulterij. 61. 8
 quæftioni, qui debent intereffe. 61. 9
 quæftio femper haberi potest. 69. 19
 quæftio an ius reuocandi domum competat, vbi agitata. 80. 25
 ius reuocandi domum opponens cauet. 80. 26
 quæftores æriarj, & paritidij. 18. 6
 quæftores qui, & eorum potestates. 19. 16
 Palam quomodo accipiat facere quæftum. 48. 20
 qualitas, quantitas, augmentum eiusdem fubftantiæ in iudi-
 cium deductæ exceptionem rei in iudicium deductæ non
 excludit. 165. 39
 qualitates epifcoporum quæ, contra quas eligentes peccant
 mortaliter. 212. 1
 quantitas furti minuit, & auget penam. 37. 32
 quantitas variat iurisdictionem. 83. 95
 Petitio attenditur pro quantitate metiendæ. 83. 96
 Pluribus actionibus intentatis, quantitas fingularum actio-
 num confideratur. 83. 98
 quantitas conuentionis non reconuentionis attenditur pro
 iudice. 83. 101
 quantitas caufa appellationem diftinguit. 144. 14
 quantitas pro habitatione, & e contra recipi potest. 189. 7
 querela contra iudicem denegantem Apollolos, & acta coram
 iudice appellationis proponitur. 149. 17

Rapens, tingens, fingers aurcos punitur. 64. 5
 Rapere tentans fanctimoniale punitur. 52. 4
 rapiens nondum iuripotentem punitur. 53. 13
 raptus tenetur raptor, & auxiliatores. 53. 7
 raptor raptam vxorem ducere tenetur. 53. 12
 raptores in fragranti poffunt occidi. 53. 14
 raptor, illuprator, monialis qua pena puniendus. 239. 6
 rapta nubens raptori non potest eo mortuo nuptias iterare.
 347. 29
 raptores prohibentur nuptias contrahere. limitatur. 334. 119
 raptores, & manifefli violatores ecclefiarum debent carere ho-

noris feplulchri. 352. 50
 raptus virginum capite punitur. 52. 1
 raptus feminarum, vel puercorum punitur. 52. 2
 raptus crimen quinquennio non præfcribitur. 53. 5
 raptu tenetur raptor, & auxiliatores. 53. 7
 raptus cadit in omni sexu. 53. 10
 ratura an auferat vim instrumenti. 122. 35
 ratura clericorum, ratio quæ. 205. 69
 rati habitio confirmatur, quod fipe mandato zellu effe. 89. 13
 Ceffante ratione legis ceflat lex. 4. 47
 ratio cur magis patri quam vico liceat occidere adulteram, cui
 adultero. 53. 32
 rationes argentarij reddere tenentur cum die, & confula. 100. 1
 ratio quid effe. 100. 2
 rationes reddere, & edere differunt. 100. 3
 rationem reddere, quid effe. 100. 4
 rationem argentarij reddere tenentur. 100. 4
 rationes reddere tenetur nummularijs. 100. 5
 Argentarius filiusfam. rationes edit. 100. 7
 Argentarius feruus rationes edit. limitatur. 100. 8
 Succeffores argentarij rationes edunt. limitatur. 100. 9
 Actor reo, reus actori rationes edit. 100. 10
 Procurator Lomino } rationes edit. 100. 11
 Socius socio. }
 Tutor pupillo. }
 Plures obligati edere rationes, an oēs, vel vnus edere debeat. 100. 12
 rationes edendæ omnibus petentibus declaratur. 100. 13
 Procuratori rationes edendæ. 100. 15
 Argentario, & hæredi ratio non edenda. limitatur. 100. 16
 ratio femel edita iterum non edenda. limitatur. 100. 17
 Iterum pro fæpius accipitur. 100. 18
 ratio edi quomodo intelligatur. 100. 19
 ratio ubi edenda vbi exercitata. limitatur. 101. 22
 ratio fi non edatur punitur edere obligatus. 101. 23
 Doio malo non edere qui f dicitur. 101. 24
 ratione non edita idipfum tenetur, quod perditum effe cib ra-
 tionem non editam. 101. 27
 ratio, & modus deducendarum coloniarum. 418. 3
 Domino præfente cautio de rato ceflat. limitatur. 105. 2
 Cautio de rato ante litem conftitutam peti potest. 105. 3
 Defenfor non cauet de rato. 105. 4
 Cautio de rato, & iudicatum foluen. quâdoq; præfada. 105. 5
 Vendens, locans } pro alio de rato cauere debet videt,
 Pacifcens ftipulans } quod ipfe, & eius hæres fa uilha-
 eogens } bebunt. 105. 6
 Cautio de rato comprehendit omnes, quos res tangit, vel
 tangere potest. limitatur. 106. 7
 ratum haberi potest, & verbis, & factis. 106. 10
 ratum haberi quando poffit, & quando non. 106. 11
 ratum Dominus habere quando non videatur. 106. 12
 Stipulatio quando non committatur. 106. 13
 Stipulatio de rato quando non committatur. 106. 14
 Stipulatio de rato quibus cafibus committatur. 106. 16
 Dominus, quod ratum non habuit potest habere. 106. 17
 Stipulatio de rato quando inutilis fit. 106. 20
 Actio de rato femel actû amplius agi nō pōt. limit. 106. 21
 Actio de rato quibus competat. 107. 22
 Actio de rato conuictæ, quod intereffe. 107. 23
 Impendia litis veniunt in actio de rato. 107. 24
 Pena non venit in actio de rato. limitatur. 107. 25. 17
 Quinquaginta fi perijt procurator Dominus caufam petat,
 ad quinquaginta fideiuffor de rato tenetur. 107. 26
 Indififibilis effe ftipulatio de rato. 107. 28
 Actio de rato tunc competit quando conftat, de omnia cum ra-
 tum non habuiffe. limitatur. 107. 29
 Dominus, qui ratum non habet reftituere tenetur, quod ad ac-
 cepit à procuratore. declaratur. 107. 30
 recedere à legibus quando liceat. 4. 45
 recipiens pl. be, & ruficos i patrocinijs lege maioritatis tunc effe. 50. 7
 recognitio per comparationem fixæ indubitabili, & cetera fca
 ptura, non de dubitabili. 122. 44
 reconuictio quibus, quâdo, & in quibus cafibus negatur. 113. 2
 reconuictio ftatum opponenda, vbi potest opponi. 113. 3
 reconuentionis caufa per fcriptum effe impetranda vbi fuit
 impetrata caufa conuentionis. 113. 4
 reconuictio differt ab exceptione. 113. 5
 reconuentionis caufa impedit executionem. 160. 154
 Coanutor datur infirmo rectori, & datur portio de redditi-
 bus. 272. 19
 regulatio iudicis quomodo faciendâ. 102. 12

recusatoria iudicis dilatoria exceptio est. 102.9
 reductio ad arbitrium boni viri utroque iure concessa. 183.22
 reductio ad arbitrium boni viri an possit renunciari. 183.23
 reductio ad arbitrium boni viri spatio 30. ann. expirat. 183.24
 reductio ad arbitrium boni viri apud quem petenda. 183.25
 Succumbens in causa reductionis tenetur ad penam. 183.26
 referendarij principis excusantur à muneribus. 444.48
 regentis exercitum officium quid. 409.57
 Politicum regimen à Deo institutum. 12.48
 regulæ præsumptionum non faciunt ius. 141.61
 relapsus hæreticus quis dicatur. 362.65
 relapsus simoniacus punitur pœna ultimi supplicij. 372.11
 relatio per suggestionem ad principem non instituenda. 341.3
 relatio ad principem post sententiam non est facienda. 342.4
 relatione pendente nihil per iudicem innovandum. 342.7
 relegati reuersi ex principis rescripto legi possunt. 419.9
 relegatus opus promissum perficere debet per alium. 426.13
 relegatus ubi domicilium habet. 438.34
 relictum clericis, vel ecclesiæ quando dicatur, & quomodo diuidatur. 207.14
 religionum diuersarum multiplicatio prohibita. 237.1
 religiosi grauius quàm sæculares de eodẽ crimine puniendi. 362.61
 religiosi populum non habentes non sunt conuocandi ad Concilium. 382.34
 reliquæ sanctorum venerandæ. 253.1
 reliquæ sanctorum non possunt distrahi. 253.2
 reliquæ sanctorum non transferendæ. 253.3
 reliquæ sanctorum quando venerandæ. 253.5
 reliquæ extra capulam non ostendendæ. 253.6
 remedia non sunt criminationibus implicanda. 66.17
 recuperandæ remedium non competit ex solis tantum sponsalibus. 339. limitatur nu. seq.
 remissio, seu liberatio debiti qualiter probetur. 119.27
 remissio peccati non fit sine pœna. 264.40
 remotus ob culpam iudex non datur amplius. 71.2
 remuneratio bonorũ operũ in hoc sæculo nõ est cupienda. 303.44
 renunciatio, vt res non vendatur litigiosam rem nõ facit. 94.4
 renunciatio generalis omnibus exceptionibus non comprehendit speciales à iure concessas. 110.41
 renunciatio originis non excusat à muneribus. 446.81
 repetitionem naturalis causa prohibet. 152.16
 replicatio doli mali nõ dat cõtra exceptionẽ iurifuradi. 135.30
 represaliæ loco iudiciorum conceduntur. 69.21
 reproborum opera bona, vel mala profuunt electis. 270.63
 repudiata non potest duci vxor ab alio. 334.117
 repudium sublatur per legem euangelicam. 271.77
 repudium quando derogatum, & quando concessum. 318.8
 In rebus dubijs seruiendum est verbis. 3.25
 res iudicata ius facit. 7.23
 rerum Imperatoris priuilegia. 19.7
 Periculo officij locantis locantur res fiscales. 402.6
 res litigiosa alienari prohibetur sub pœna. 94.1
 rem litigiosam ignorans emens, quid iuris. 94.2
 res litigiosa, quæ dicatur, vt sit locus pœnæ. 94.3
 Renunciatio, vt res non vendatur, litigiosam rē nõ facit. 94.4
 Creditor pignus vendens non facit rem litigiosam. 94.5
 Ante litem contestatam alienatio subsistit. 94.6
 Lis dicitur cum procuratore, tutore, vel curatore, vt res litigiosa dicatur. 94.7
 Alienatio necessaria excusat vitium rei litigiosæ. 94.9
 Legatarius defendit litem rei sibi legatæ. 94.11
 res litigiosa nec in sacrum licet dedicare. 94.12
 Actor, & reus rem litigiosam prohibentur alienare. 94.14
 Sed si de personali tantũ, seu de possessione lis sit, quid iuris. 94.15
 rem ratam habiturum cauere debet eum, ad quem res pertinet, is, cuius nomine agit. limitatur. 105.1
 rem ratam haberi, quid sit definitur. 106.9
 Sequestratur res donec satisfidetur. 111.7
 res inter alios gesta non probat. 118.12
 res iudicata, quæ dicatur. 153.1
 res iudicata accipitur pro veritate, nec probationem in contrarium admittit. 153.2
 rebus iudicatis standi, & executioni demandandæ sunt. 153.3
 res iudicata non restauratur ex instrumentis repertis nouiter. 260.140
 res iudicata pignoribus, vel fideiussoribus nõ tollitur. 160.150
 Nonatio tollit rem iudicatam. limitatur. 160.151
 Doli exceptione res iudicata submouetur. 160.152
 re perempta res iudicata non tollitur. 160.153
 res iudicata potest probari per testes. 160.155

Index Galganesij.

Actio iudicati ex re iudicata oritur. 160.1
 res inter alios iudicata alijs non prodest. limitatur. 161.6
 res inter alios iudicata alijs nocere non debet. limitatur. 161.8
 res facta cum mandato diuersa à facta sine mandato. 163.21
 Semel exclusus ab exceptione rei iudicatæ ea amplius non potest vti. limitatur. 163.23
 res inter alios iudicata alijs non præiudicat. limitatur. 164.31
 res iudicata de vna re in alijs non præiudicat. limitatur. 165.36
 res iudicata totius parti præiudicat. declaratur, & limit. 165.37
 res iudicata ab executore exequenda sine causæ cognitione. limitatur. 166.3
 res alij pignorata capta distrahi potest. 166.23
 res plures numerantur, de quib. extra ordinẽ cognoscit. 178.14
 res ecclesiæ potest. in emphyteusim concedi ad tempus, sed non vltra secundam generationem. 242.2. declar. nu. 4.5.6
 Concessio rei ecclesiæ vltra secundam an subtrineatur vsque ad secundam. 243.7
 Locationes rerum ecclesiæ ad quot tempus fieri possint. 243.9
 res ecclesiæ an possint hypothecari. 243.11
 res ecclesiæ an in feudum possint concedi. 243.12
 Alienatio rei ecclesiæ in transactione an valeat. 243.13
 Alienatio vsusfructus rei ecclesiæ an valeat. 243.16
 Alienatio rerum ecclesiæ prohibita in rebus soli non in mobilibus. 243.19
 Alienatio rei ecclesiæ nulliter facta non potest confirmari. 343.20. & quibus casibus valeat. 2.1.22.27.28.29
 res ecclesiæ potest dari clericis in stipendium, & remunerationem. 243.23
 res alienata potest vindicari à quolibet de clero. 244.37
 Donantis res ecclesiæ pœna. 244.38
 res ecclesiæ pignori accipientis pœna. 244.39
 Pœna accipientis res ecclesiæ in emphyteusim perpetuã. 244.40
 res inuenta sunt Dominis restituendæ, alias furtum committitur. 264.38
 res sacræ pro redimendis captiuis alienandæ. 313.2
 res ecclesiæ in propriũ vsu conuertens simoniacus est. 366.28
 res militares pro exercitijs paratas à gabellis immunes. 399.29
 res pro vsu proprio immunes. 399.30
 res pro vsu suo, & domus quæ. 399.31
 res communis si in commissum incidit, quid iuris. 400.47
 res commissa potest per Dominum emi. 490.48
 res fisci sub lite distrahi non possunt. 401.1
 res fisci obligatæ, vel cum alio cõmunes distrahi possunt. 401.2
 res fisco vindicatæ distrahi non possunt. 401.3
 rebus fisci in vendendis, quod precium attendendum. 401.5
 res quedam fiscales distrahi prohibentur. 401.9
 res fisci vendita, vel locata alteri pro conditione meliori vendi, vel locari potest. limitatur. 401.10
 res fisci minoribus 25. annis non sunt locandæ. 402.1
 Palatinis }
 Militibus } res fisci non sunt locandæ. 402.2
 Curialibus }
 Lucratia res semper est lucratiua cum illõ onere, & è contra non lucratiua. 420.34
 res ciuitati acquiruntur pollicitatione. 426.1
 res patronorum muneribus libertorũ non sunt subiectæ. 439.24
 Aerariæ rei ministerium nõ exercetur sine satisfadatione. 387.2
 rescripta principum ius faciunt. 7.24
 rescriptum à quocunque impetratum valet. 7.25
 Lite pendente non impetratur rescriptum. 7.27
 rescriptum contra sententiam nullum. 7.28
 rescriptum subreptitium nullum. 7.29
 rescriptum sine die, & consule nullum. 7.30
 rescriptum authenticum esse debet. 7.31
 rescriptum contra publicam vtilitatem. 7.32
 rescriptum fisco damnosum nullum. 7.33
 rescriptum dilatorium valet. 7.34
 rescriptum commune ambobus prodest. 7.35
 rescriptis præscriptio non obijcitur. 7.36
 rescriptum vim contestatæ litis habet, & præscriptionem interruptit. 7.39
 rescriptum retorquetur contra impetramentum. 7.40
 rescriptum motu proprio non subiacet edicto. 152.14
 rescripta contra vectigalia non valent. 399.9
 residentia in ecclesia à clerico seruanda. 203.41. declar. nu. 42
 respondere obscure, & tacere idem est. 130.60
 respondere licet contra fiscum in dubijs quæstionibus. 403.5
 responsa prudentum quæ. 6.18
 Ad rem publicam, vt ad ignem accedendum. 11.43
 respublica non est deserenda. 12.49

reipublice causa abfrenescatur non sistens. 109.26
 reipublice Christiane duntaxat. 191.1
 reipublica, ut pupilla mandata extra ordinem. 435.13
 reipublica habetius acquirendi, & possidendi. 435.14
 reipublica praefertur chirographis creditoribus. lim. 435. 15
 restitutio in integrum quid. 49.4
 restitutio in integrum sententia rescindi potest. 151.1
 restitutio copert. reipublice laica, & pupillo. limitatur. 151.3
 restitutio in integrum petita an impediatur executionem. 166.5
 restitutio in integrum arbitris non lubet. 180.13
 restitutus bona non recuperat. limita. 49.5
 restitutus sine bonis non soluit creditoribus. 49.6
 restituta matre filius libet euadit. 49.12
 restitutus ad militiam stipendia, & donatiua medij temporis non accipit. limitatur. 49.13
 restitutus infamis pro omnibus postulat. 86.26
 retentio non soluta, repetitio competet. ex edicto principis. 152.15
 retentus, qui non stetit excipit non stetit, quia retentus. limitatur. 109.21
 reuerentia superioribus ab inferioribus debetur. 17.10
 rei publici criminis non ordinantur. 8.6
 reus non acculat accusatorem. limitatur. 24.20
 reus, qui aufugit non minus pun. tur. 28.50
 reus ad clamorem populi non damnandus. 28.52
 reus, qui accusatorem corripit an excusetur. 28.53
 rei adnotati edictis euocandi, qui intra annum debent venire, bona recipiant. 38.8
 reis post annum reuersis quid iuris. 38.9
 rei adnotati intra annum decedentes transmittunt bona ad haeredes. 38.10
 receptores reorum eadem poena puniendi. 38.16
 rei apprehensi custodiendi, nisi caueant. limita. 38.17
 reus, vel absolutus, vel conuictus non est diuturna custodia mandandus. 39.18
 reus sine poena relaxandus. 39.19
 rei quomodo custodiendi, & a quibus. 39.21
 reus administrat bona sua, recteque ei soluitur. 39.37
 reus de se mentitus iuuatur. 45.9
 reo damnato dandus terminus ad componendos penates non minus dierum. 30.45.13
Reus adulterij damnatae viuente marito non nubant. 58.14
 reus adulterij quot accusator possit habere. 60.71
 reus falsi deponit honorem. 65.29
 Si per alium factum sit ne reus litat quid iuris. 98.25
 Qui pro reo maiestatis interuenit, notatur. 51.19
 reus ubi se defendere tenetur. 80.28
 reus ubique deprehensus cogitur cauere. 81.34
 reo edita actione dilatio datur ad defendendum. 93.3
 rei sunt fauorabiles quam actores. 93.5
 Dubia in re potius reo fauendum. limitatur. 93.6
 reus in exceptione actor est. 93.7
Actor, & reus prohibentur ingredi domum iudicis. 93.8
 Actor, & reus quis sit, ubi dubitatur. 93.10
 Sorte aliquando deceditur, quis actor, vel reus sit. 94.11
 reus edere quicquam cogitur. limitatur. 99.5
 reus negotiorum gestor rationes edere tenetur. 99.6
 reus instrumenta, quibus uti vult edere debet. 99.8
 Mercator reus scripturam edere debet. 99.11
 reus capitaliter damnatus exulatur. 109.29
 rei capitalis damnatus quis. 109.30
 reum latitantem fideiussores quomodo defendunt. 110.35
 reum criminis non exhibens qualiter puniatur. 110.45
 reus conuentus iudicium solui satisfacere tenetur. limit. 111.2
 reus conuentus potest in eodem iudicio actorem reconuenire. 113.13
 reus ad iuramentum contestandam praefere cogendus. 114.5
 reus iurat de calumnia. 115.6
 rei iuramenti forma. 115.7
 reo recusante iurare habetur pro confesso. 115.16
 reus in exceptione est actor. 120.43
 reus contra accusatorem testis esse non potest. 124.5
 reo publici iudicij, & minori 25. annis non creditur. 125.54
 reus simoniae pendente causa desistit a diuinis. 571.7
 Contra reos criminis haereticos quomodo procedatur. 361.47
 rex deberet esse de ciuibus non exterius. 77.54
 reges omnem potestatem habebant. 416.9
 ripa fluminum publica. 450.36
 riparum proprietates cuius sit. 450.37
 Licet, & ripa, ut publicae viciuandae. 450.38

ritus confirmationis proteritis ex impositione manuum Apostolorum. 289.2
 ritus suos iudaei seruare permittuntur sine contemptu Christianae religionis. 373.7
 roma communis patria in qua omnis conuenitur. 80.12
 roma vertex mundi. 80.16
 roma reperitur ibi ut ciuis & incolae conuenitur. 80.18
 romae quis conuenitur ex contractu alibi gesto. 80.22
 romae sententiae dicuntur in promacys exequi possunt, & contra. 105.12
 romanum Regnum tam diu durauit quam diu senes reuerit. 72.19
 romam origine abique munera subeunt vrbis. 440.41
 romulus ex senioribus constituit curiam. 72.16
 romulus hostes victos eadem die ciuis fecit. 80.15
 roma secundum leges iudicare debet. 80.21
 rustici venientes ad mundinas statim ad operas reuerti iubentur, nec non, & alij, qui pro ratione operantur. 45.4

Sacerdotes iuris iurisprudentes sunt. 4.40
 Sacerdotes arbitri cogi non possunt a praetore sententiam ferre. 181.4
 sacerdotes etiam iure civili a seculari iurisdictione excepti. 181.5
 sacerdotum Principes Apostoli. 241.3
 sacerdotes quomodo elargiri debeant. 267.11
 sacerdos valerianus sacrificans habeat sacerdotem vicinum, qui capta sacramenta si opus fuerit, expleat. 278.23
 sacerdos eucharistiam debet offerre per se ipsum non per alium, & ieiunus. 291.16
 sacerdotes celebrantes debent eucharistiam suscipere in vtraque specie. 294.24
 sacerdotes pro satisfactione iniungenda, quae debeant seruare. 305.6
 sacerdotes poenitentiae iniungenda potestatem habeat. 305.10
 sacerdos rem habens cum sua poenitente, qua poena puniendus. 308.52
 sacerdotes iustas nuptias non prohibentes puniuntur. 330.24
 Sacerdotes }
 Clerici } excusantur a mulieribus. 444.50
 Simoniacè ordinatus non dicitur sacerdos. 364.11
 sacerdotium, & Imperium maxima Dei dona. 18.4
 sacerdotium Catholicae Ecclesiae cepit in Abel. 191.2
 sacerdotium Aeronis, & Melchisedech in quo differant. 281.7
 sacerdotium Christi aeternum vique ad mundi consummationem. 281.8
 sacerdotium sponte quis iterare potest. 444.28
 sacramenta in aliena parochia ministrans sine licentia excommunicatur. 33.44
 sacramentum eucharistiae vbique gaudet immunitate. 257.26
 sacramenta non possunt ministrari ab haereticis, nec ab alijs. 277.13.18
 Minister sacramenti si malus sit an per eum conferatur effectus grauat. 277.19
 sacramentorum alia sunt necessitatis alia dignitatis. 278.20
 sacramenta dignitatis a dignis conferenda. 278.21
 sacramentum in genere pluribus modis desinit. 284.1
 sacramentum sui natura complectitur octo capita. 284.2
 sacramentum dicitur a sacro, & quae sunt eius significationes. 284.3
 Iuramentum dicitur sacramentum. 284.4
 sacramentum, quod praecedat dicitur eucharistia. Latine dicitur bona gratia, & omnia sunt publica, & publici iuris. 284.5
 sacramenta sunt septem, & quae. 284.6
 sacramenta diuiduntur in necessitatis, & dignitatis, & quae sunt. 284.7
 sacramenta omnia perficiuntur crucis signo. 284.8
 sacramenta, quae iterari possunt, & quae non. 284.9
 Ordinis sacramentum quando oportet reiterari. 284.10
 sacramentum effectus, spiritus Sanctus lateat operatur. 284.11
 sacramenta haereticorum quatenus vera sint. 284.12
 sacramentum poenitentiae in extremis positus ab haeretico potest accipere. 284.13
 Laici excepto baptismo nullum sacramentum possunt ministrare. 284.14
 Iniuria sacramentis facta debent a Regibus vindicari. 284.15
 sacramentum baptismi est sacramentum regenerationis. 285.2
 Christianis sacramentum, ut baptismus sacrosanctum. 289.4
 sacramentum manuum impositionis magna veneratione tenendum, nec perficitur nisi a summis sacerdotibus. 289.5
 sacramentum manuum impositionis ieiunius a ieiunio tradendum. 289.7
 Eucharistiae sacramentum quomodo, quando, & quoties summen. 293.1
 sacramentum sanguinis si per negligentiam stillauerit in terram

I N D E X.

- ram, vel alibi quid ager. & qua pena negligens puniendus. 293.16
- Etio mens sacramentum qualiter puniendus. 293.17
- Eucharistie sacramentum, quid significet. 294.19
- Sacramenta simoniace administrata an conferant gratiam, & effectum. 364.16
- Sacrarum quid sit, & quis eum ingredi possit. 251.1
- Sacrificia à quo sunt cepta perfici debere. 278.30
- Sacrificandum non est sine vino, & aqua, vel in pane fermentato, vel vase ligneo. 280.20
- Sacrificiorum effectus, & quod pro his nihil recipiatur, vel exigatur. 280.21
- Sacrificium Aronis cruentum, melchisedech incruentum. 281.6
- Sacrificium ecclesie conficitur sacramento, & re sacramenti. 291.14
- Sacrificia à Christianis sunt Deo offerenda tantum in locis sacris. 349.22
- Sacrificium iustitiae, quod dicatur. 306.32
- Magica sacrificia, quibus spiritus euocari putabantur. damnata. 353.62
- Sacrilegis, quae penitentia iniungenda. 307.42
- Sacrilegi non gaudent immunitate. 258.36
- Sacrista qui, & eius munus, & cura. 234.1
- Sacralis à religioso datur etiam in causa spirituali, sed non pro ministerio ecclesiastico. 89.39
- Saevitia viri magna impedit restitutionem uxoris. 339.8
- Sala à solis salinarijs vendi potest. 399.21
- Salarium pollicitationis incertae non petitur. 87.30
- Salaria iuris studiofis debentur. 425.1
- Salomon aedificavit templum Domino, & qua festiuitate dicauerit. 349.20
- Samaritanis, quid prohibeatur. 376.13
- Samaritani baptizati si ad errorem reuertantur, relegantur. 376.14
- Samaritani antequam baptizentur per duos annos debent instrui. limitatur in pueris. 376.15
- Samaritani Christianum mancipium habere prohibetur. 376.16
- Samael's anima apparuit Sauli à Deo missa. 353.63
- Sanctitas corporis amittitur violata animi sanctitate. 340.7
- Sanctorum filij non dicuntur, qui tenent sanctorum loca. 212.5
- Sancti sunt orandi, non pro eis est orandum. 275.33
- Sanctorum memoriam, & venerationem contemnens haereticus reputatur. 358.19
- Sancti bella gesserunt. 407.7
- Sanctus nemo venerandus sine papae licentia. 271.79
- Ciuilis sapientia res sanctissima. 178.11
- Sapientia qualis sit. 268.34
- Satellites, conscrij, mitti hac lege puniuntur. 51.20
- Cauere, & satisfacere differunt. 104.3
- Satisfacere, qui non compelluntur iuratoriæ cautionem prestare debent. 108.8
- Satisfacere, qui non tenent, qui satisfacere tenentur. limit. 109.18
- Seruus satisfacere non tenetur. 109.19
- Satisfactio quid. 104.2
- Satisfacendum ibi est ubi agitur. limitatur. 104.16
- Forma iuramenti non valentis satisfacere, ubi agitur. 104.17
- Satisfactione praestita, & non seruata, quid iuris. 104.18
- Satisfactio sine die valet. 104.19
- Satisfactio quid sit. 304.1
- Satisfactio dupliciter consideratur. 305.3
- Satisfactio perfecta non potest interuenire inter Deum, & homines, nisi completo Deo. 305.4
- Satisfactio pro peccatis quomodo fieri possit. 305.5
- Satisfacere Deo operibus post culpam commissam pro pena temporalis. 306.24
- Satisfactio per nos nisi accedente gratia Dei praestari non potest congrua. 306.25
- Satisfactio ex operibus fit non de rigore iustitiae, sed ex gratia Dei. 306.29
- Scelesti, qui ad communionem accedunt inficiuntur, non munitur. 293.2
- Schisma sciens potest manu armata coerceri. 225.8
- Schisma quid sit, & vnde dictum. 357.8
- Schisma quomodo puniendum. 362.61
- Schisma proprie, large, stricte, & strictissime quid sit. 376.1
- Schisma, & si sit in ecclesia, non per hoc dicitur ecclesia diuisa. 377.2
- Schisma ab haeresi in quo differat. 377.3
- Schisma in papa potest esse sine haeresi, in alijs non. 377.4
- Papa an possit esse schismaticus, & quomodo. 377.5
- Schismatis atrocitas quanta sit. 377.8
- Iudices competentes schismatis, qui sint. 378.9
- Schisma quomodo possit excusari. 378.11
- Forma abiurationis schismatis, & alia plura de abiuratione. 378.14
- Schismata quomodo sedanda. 378.15
- Schismaticus non potest conlecrare, nec facultate ordinaria, nec delegata. 350.41
- Schismatici inferiores à papa, qui fuerunt. 377.7
- Schismaticorum fautores, & sequaces quibus penis puniendi. 378.10
- Schismatici quibus penis puniendi. 378.12
- Abiuratio schismaticorum. 378.13
- Sciens, non reuelans, vt correus tenetur. 50.15
- Sciens simoniam commissam nisi referat, vel iudicet, si iurisdictionem habet, incurrit, & ipse crimen simoniae. 370.74
- Scientia legum quomodo adipiscenda. 4.37
- Scientia à Deo per gratiam accepta, nisi gratis exerceatur, committitur simonia. 366.27
- Scientiae, & artes longo tempore à multis inuentae. 406.17
- Scire leges, quid sit. 4.38
- Scriptura domestica an probet. 118.3
- Scriptura procuratoris an probet. 118.8
- Sacrae scripturae si autoritas desit, ad quos recurrendum. 142.5
- Scripturae ignorantio est ignorantio Christi. 271.1
- Sacra scriptura omnibus alijs libris praepositur, & de illa nec dubitari, nec disceptari potest. 271.6
- Scriptura non requiritur ad validitatem matrimonij. 336.161. limitatur. 162
- Seditiosi, & alij de vi publica tenentur. 51.4
- Semen hois est creatura Dei, & eo abuentibus male erit. 194.27
- Senatores qui. 19.9
- Senatores in vrbe domiciliu quocunque vadant, habent. 439.32
- Senatores ad munera non tenentur. 444.36
- Senatores, & eorum filij exculantur à muneribus. 444.38
- Senatus consulta quae. 6.14
- Senatu motus iudex denuo dari prohibetur. 71.1
- A Senatu Romano appellare non licet. 143.7
- Senectus decurionem à curiali fortuna non liberat. 421.63
- Senex delinquens mitius punitur. 28.47
- Senioribus gubernium dari debet. 72.10
- In dubijs sententia benignior tenenda. 3.26
- Sententia excommunicationis inscriptis est ferenda, & in ea causa inferenda, nec ferenda sub conditione satisfactionis. 34.60
- Sententia iniusta retractatur, & excommunicatus restituitur. 34.68
- Sententia in criminalibus non praecipitanda, & si adit principis mandatum, vt feratur. 39.3
- Sententia contra conuictos non differenda. 34.4
- Sententia reo damnato exequenda. 45.1
- Sententia rescissa executio inhibenda. limitatur. 45.8
- Sententia an requiratur, vt quis infamis fiat. 48.27
- Sententia declarans deliquisse infamat, & si non dicat. 48.36
- Sententia quando per alium ferri possit. 72.3
- Sententia lata contra contumacem valet. 97.13
- Sententia lata iuramentum non reuocatur. 135.23
- Sententia formanda, & in libellum conferenda nec praecipitanda est. 142.1
- Sententia debet esse certa, atque de certa re. 142.2
- In ambiguis sententia humanior sequenda. 141.57
- Sententia si adest procurator, in eius personam est concipienda. 142.3
- Sententia sub conditione non est ferenda. limitatur. 142.4
- Expensarum ratio habenda est in sententijs. 142.5
- Sententia, & latina, & graeca lingua ferri potest. 142.7
- Sententia ex propria nõ Imperatoris persona iudex profert. 142.9
- Sententia in plurali numero concipienda, ac proferenda. 142.10
- Sententia partibus praesentibus proferenda. 142.11
- Sententia per iudices ipsos non per alios recitanda. limit. 142.12
- Sententia in scriptis proferenda. limitatur. 142.13
- Sententia lata cessat officium iudicis. 142.14
- Iudex sententiae verba emendare, declarare, & reliqua facere potest ad consequentiam pertinentia. 142.15
- Iudex illustris an suam sententiam mutare possit. 143.16
- Sententia contra episcopum in criminalibus inconsulto papa per neminem est ferenda. 143.20
- A sententia de exequendo an liceat appellare. 144.21
- A sententia diffinitiva non interlocutoria appellatur, limitatur pluribus modis, declaratur, ac distinguitur. 144.28
- A sententia praestandi iurifurandi delati appellatur. 145.30
- A sententia praestandi iuramenti in litem appellatur. 145.31
- Sententia nulla sine appellatione non valet. 151.1
- Sententia contra fiscum per quantum tempus retractetur. 151.2
- Traslimitur pro sententia. 153.4

- sententia lata à iudice incompetente non afficit. 154.5
 sententia iudicis incompetens auctori competens res valida est etiam lata contra auctorem. 154.6
 sententia iudicis ab omnibus reputati competentis valet. 154.7
 sententia lata à iudice hæretico nulla. 154.8
 sententia lata ab vno ex pluribus iudicibus nulla. limitatur. 154.9
 sententia maioris partis presentium statuitur. 154.10
 sententia assessoris absente iudice nulla. 154.12
 sententia lata contra fiscum retractatur. 154.13
 sententia contra rem publicam indefensam nulla. 154.14
 sententia contra minores 25. ann. indefensos nulla. 154.15
 sententia lata contra minores quando valeat. 154.16
 sententia contra furiosum nulla. 154.17
 sententia contra mortuum nulla. 154.18
 sententia omnibus citatis, vt valeat, est ferenda. 154.19
 sententia possessore non citato nulla. 154.20
 sententia contra citatum contumacem valida. 154.21
 sententia contra absentem quando valeat, vel ne. 154.22
 sententia lata contra morbo impeditum, vel reipublicæ causa absentem nulla. 154.23
 Morbus qualis excuset. 24
 Febris excuset, & quid sit febris definitur. 154.25
 sententia ex dicto non proposito, nec noto lata, nulla. 155.26
 sententia lata contra monitos recedentes ne adsint, valet. 155.27
 sententia lata contra absentem præfixo ei termino ad appellationem prosequen. valet. 78
 sententia lata contra citatum diebus feriatis nulla. 155.29
 Princeps contra absentem an possit sententiam ferre. 155.30
 Lite incohata cum paribus presentibus, sententia lata paribus absentibus valet. 155.31
 sententia lata cum procuratore reuocato post conclusum in causa, subsistit, vel reuocato iudice, vel aduersario ignorante. 155.34
 sententia pro libertate contra absentem valet. 155.35
 sententia in seruum nulla. 155.37
 sententia de re non petita non valet. limitatur. 155.41
 sententia de hæreditate viuentis nulla. 155.46
 sententia extra iudicis territorium nulla. 155.47
 sententia supra iudicis iurisdictionem nulla. 155.48
 sententia inter alios quibus iudex est datus, nulla. limitatur. 155.49
 sententia incerta nulla, vt in exemplis ibi allatis. limitatur. 155.51
 sententia poenalis poena non expressa an valida. 156.52
 sententia per iudicem non valet. 156.53
 sententia absoluens, vel condemnans per verba æquipollentia valet. 156.54
 sententia prout in consilio consultoris lata valet. limitatur. 156.55
 sententia continens impossibile nulla. 156.56
 sententia contra leges nulla, nec causat præscriptionem. 156.57
 sententia contra leges quando lata dicatur, vel non. 156.58
 sententia contra ius dubium non est contra leges. 156.60
 sententia contra leges varios habentes intellectus non est contra ius. 156.61
 sententia contra regulam habentem exceptionem non est contra ius. 156.62
 sententia lata contra simile legis non est contra legem. 156.63
 sententia contra rationem legis non est contra legem. 156.64
 sententia contra consuetudinem, statutum, regulas cancellariz, vel extraneam non dicitur contra legem. 156.65
 sententia abdicans bona debitoris fisci fideiussoribus valet. 156.66
 sententia, quæ nullo nititur iure, nulla. limitatur. 156.67
 sententia sub conditione non est ferenda. 156.71
 sententia continens factum, quod non est, an valeat. 156.72
 sententia contra rem iudicatam nulla. limitatur. 157.73
 Exceptio omnia ab initio post sententiam citra appellationem opponi non potest. 157.74
 sententia falso procuratore interueniente nulla. 157.75
 sententia dolo procuratoris lata an valeat. 157.77
 sententia ex falsis instrumentis lata nulla. 157.80
 sententia ex falsis testibus lata nulla. 157.81
 sententia per metum lata nulla, & si per rescriptum. 157.82
 sententia venalis nulla. 157.83
 Error in sententia lata causa cognita non annullat eam. 157.84
- Errores causantes sententiæ nullitatem, qui sint. 157.85
 sententia contra solitum iudiciorum lata nulla est. 157.86
 Interlocutoria præfidei non est sententia. 157.88
 Programma præfidei non habet vim sententiæ. 157.89
 Subscriptio iudicis ad libellum sententia non est. 157.90
 Computatio non habet vim sententiæ. 157.91
 sententia in causis ecclesiasticis subsistit iuris ordine non feruato. 157.96
 sententia in causis mercedum subsistit iuris ordine non feruato. 157.97
 sententia eadem in secreto lata nulla. 157.102
 sententia alibi in loco insolito lata nulla. 157.103
 sententia feriatis diebus non est ferenda. 157.105
 sententia de nocte non est ferenda. 158.106
 sententia contra subiectum protectioni superioris lata nulla. 158.111
 sententia lata iudex definit esse iudex. 158.112
 Appellatio extra tempus sententiæ lata non obstat. 158.115
 Tempus appellandi quando currere incipiat, vel sententiæ, vel scientiæ, vel facultatis ad eundem iudicem. 158.117
 Adeundi facultas qualiter accipiatur. 158.118
 sententijs duabus in eadem causa latis duabus appellationibus est opus. 158.123
 sententia morte, vel seruitute iudicis non expirat. 160.137
 Iu lex in articulo mortis dicens nullam protulisse sententiã quid iuris. 160.138
 sententia fauore publico retractatur. 160.141
 sententia ex posteriori rescripto non rescinditur. 160.142
 sententia ad fauorem alicuius quando proficit alijs. 161.8
 sententia quando proficit, vel nocet pupillo. 161.9
 sententia inter alios dicta scientibus nocet. limitatur. 164.32
 sententia contra hæredem scriptum præiudicat legatarijs. 165.39
 sententia arbitri exequitur iudex competens causa. 166.8
 sententiæ arbitri stare quid sit. 183.17
 sententiæ arbitri etiam iniquæ stantur. 183.19
 sententia arbitri incerta est inuis. 183.29
 sententijs diuersis plurium arbitratorum non statuitur. limitatur. 183.30
 sententiæ lata contra facultatem in compromisso datam non statuitur. 184.31
 sententiæ pro bono pacis lata contra facultatem stabitur. 184.32
 sententiæ contra iuramentum iurans non statuitur. 184.33
 sententia ab arbitro paribus presentibus ferenda. 184.45
 Arbitr non alius debet sententiam ferre. 184.48
 Arbitri plures omnes debent sententiam ferre. limitatur, & declaratur. 184.49
 Arbitr factus inimicus non debet sententiam ferre. 184.50
 sententia ultra diem compromissi lata nulla. 184.52
 sententia ante probationem diei dicta nulla. 184.53
 sententia feriatis diebus lata nulla. limitatur. 184.54
 sententia lata arbitri nec corrigere, nec mutare potest. limitatur. 184.55
 Appellatio non datur à sententia arbitri. limitatur. 185.56
 sententiæ arbitri ex quibus impune non paritur. 185.57
 sententia episcopi lata ex compromisso habet vim rei iudicatæ. & non appellatur ab ea. 219.14
 sententia diuortij per errorem lata est retractanda compere errore. 344.5
 sententia iniusta contra fiscum sine appellatione retractatur. 403.2
 sententijs quo ordine scribere debeant decuriones. 420.45
 sententia in actione populari afficit omnes de populo. 430.3
 separatio bonorum ex quibus causis non datur. 177.1
 separationis commodum ex quibus amittitur. 177.2
 separatio post confusionem bonorum non conceditur. 177.3
 separatio venditione hæreditatis excluditur. 177.5
 separatio post quinque annos non conceditur. 177.6
 Creditoribus conditionalibus competit ius separationis. 177.7
 Legatarijs competit ius separationis. 177.8
 separatio bonorum fideiussoris conceditur. 177.9
 separatio conceditur etiam aduersus fiscum. 177.10
 Creditores hæredis an separationem habeant, differunt. 177.11
 Patrono separatio bonorum liberti conceditur. 177.12
 Seruo separatio conceditur. 177.13
 separatio diuersorum peculiorum conceditur. 177.14
 Creditores patris separationem petunt, & filij impuberis. 177.15

I N D E X.

- Creditoris primi aduersus secundi, & tertij separationem petere possunt non autem creditores secundi aduersus primi. 177.16
- separatio decreto pratoris impetratur. 178.17
- separatione impetrata quid sequatur. 178.18
- separatio thori qua intercedente forma iuramenti fit facienda. 339.14
- separatio thori ob causam maleficij facta dimitit omnino matrimonium. 342.45
- separatio ex capite impotentiae non conceditur nisi praefixo termino trium annorum ad cohabitandum limitatur. 342.48
- Quid in impotentia ex maleficio proueniente. 342.49
- separatio thori propter morbum coniugis, quando concedatur. 342.53
- sepulchris apostolorum, & martyrum nemo uti potest. 253.4
- sepulchra possunt ornari statuis, & alijs ornamentis. 351.14
- super sepulchra mortuorum non debet missam celebrari, nec prandia deferri. 353.57
- Sepultura clericorum morientium fit in locis interdictis. 35.83
- sepultura numeratur inter actus religionis, & illa cum inscriptione ducit originem à Iacob. 351.1
- sepultura, ex l. 12. tab. in ciuitatibus non faciendae. 351.4
- sepultura electa per pactum non obstante eo potest mutari. 352.26
- sepultura eligi potest in loco minus religioso. 352.27. limitatur. 28
- sepultura eligi non potest à religioso extra religionem. 352.29
- sepultura pro eligenda, vel electa uotum, pactum, & testamentum non tenet. 352.30
- sepultura non electa ubi sepelendus. 352.31
- sepeliri debet quis ubi habet domicilium. 352.32
- sepeliendum quando non fit in ecclesia sed in atrio, vel porticu. 352.33
- sepulturae ubi collocandae. 357.43
- sepulturae translatio fit cum omnibus ornamentis, oblationibus, & emolumentis quando fit de corpore. 352.44
- sepulturae est honor, & qui eo carere debeant. 353.49
- Vltimo supplicio affecti impeditentes priuantur honore sepulturae. 353.51
- Pro sepulturae ecclesiasticae nihil est exigendum. 353.53
- sepultura electa extra Parochialem debetur ei canonica portio. 353.54
- sepulturae alibi quam ubi oportuit transfertur ad locum suum. 351.20
- In fidelis, & excommunicatus in ecclesia sepultus est remouendus. 351.21
- sequester quid sit. 94.1
- sequester regulariter non datur. 94.2
- sequester pro re mobili quando datur. 94.4
- sequester pro fructibus quando datur. 94.5
- sequester post appellatum ab executore conceditur. 94.7
- sequester ad quae concedatur. 94.8
- sequester, ne ad arma deuegiatur datur. 95.16
- sequester lata sententia contra possessorem conceditur, & si sit appellatum, limitatur. 95.11
- Fructus, & res periturae sub sequestro venduntur. 95.12
- Depositum, & sequester differunt. 95.16
- Deponunt plures apud sequestrum. 95.15
- seruus rem vi raptam de ui tenetur. 52.15
- seruus alterutri coniugi contingens est causa soluendi matrimonium. limitatur. 341.36
- seruitus seruitutis esse non potest. 395.24
- serui ab omnibus dignitatibus arcendi. 8.8
- serui ad dignitatem admissi liberi fiunt. 8.9
- seruus accusare non potest. limitatur. 24.8
- Familias familiares, seruus Dominum, libertus patronum non accusant. limitatur. 24.17
- serui, & infames grauius puniendi. 36.11
- serui regulariter torquentur. 40.7
- seruus pro Domino non torquendus. 40.9
- seruus contra Dominum non torquendus. 41.11
- seruus in aliquibus casibus torquetur in Dominum. 41.12
- seruo damnato dilatio standi ad reddendam rationem. 45.14
- serui pro raptu concrepantur. 53.9
- serui quatuor subiiciendi publicantur. 61.10
- serui torquendi non possunt manumitti. 61.11
- seruus libertatem ualde sibi adscribit. 63.24
- seruus, & adulter non accusat. 59.48
- seruus, & qui de statu litigat potest constituere procuratorem. 89.18
- seruus satisfacere non tenetur. 109.19
- seruus iuramento tenetur. 135.15
- seruus non appellat, sed dominus pro seruo sic limitatur. 146.10
- seruo separatio conceditur. 177.13
- serui accentur à clericatu etiam Domino consentiente. 193.6
- serui monachi effici possunt. 193.7
- serui iure nouo an possint effici clerici. 193.8
- serui quibus casibus possint ordinari. 193.9
- seruus ordinatus. Clericus de consensu Domini tenetur ipsi praestare operas spirituales. 193.10
- serui iudeorum baptizati efficiuntur liberi. 373.21
- serui delatores Dominorum audiendi non sunt. 393.35
- serui in fuga non cadunt in commissum. 399.34
- seruus manumissus nomine uectigalis non vindicatur. 400.41
- seruis commissis non sunt commissae res. 400.46
- seruus fiscale emptor manumittere potest. 402.14
- serui in collegium tenuiorum coeunt. 424.7
- sexus non edentis excusat. 101.25
- ficarij vnde dicti. 53.2
- signans scienter, quod falsum est, falsus est. 63.5
- signum adulterinum faciens, vtens, exprimens, punitur. 65.5
- Imponens signa sua rebus alienis punitur. 65.7
- signis, & argumentis probatio fit. 118.1
- signa, & chartae instrumenti considerandae. 121.12
- signo Crucis omnia magica compescuntur. 233.4
- silentium obseruandum à monachis. 206.80
- similem Dei esse, est habere iustitiam sapientiam, & perfectionem in virtute. 270.56
- similitudo nominis non probat. 439.28
- simonia est haeresis. 277.16
- simonia quare dicatur haeresis. 358.27
- simonia est haeresis. 363.1
- simonia quid sit. 363.2
- simonia non committitur in re modica. 364.5
- simonia dicitur etiam idolatria. 364.8
- simoniae plures species, & exempla. 365.13
- simonia quo premio, vel precio inducatur. 365.20
- simonia non solum pecunia, sed alio quocunque munere, vel fauore committitur. 365.21
- simonia committitur in consecratione, benedictione, & in alijs sacramentis per acceptionem, vel traditionem muneris. 366.22
- simonia committitur si pro sepultura, vel exequijs mortuorum aliquid detur, vel accipiat. 366.23. declaratur numero. 24
- simonia committitur si pro chrismate aliquid detur, vel accipiat. 366.25
- Idem si pro baptismo. 366.26
- soluens pro premio, quod iure debet committit simoniam. 367.32
- Depositus ab ordine seu dignitate si pro premio restituatur committit simoniam. 367.34
- Praelatus si accepta pecunia suis vices alteri cedat committit simoniam. 367.35
- Idem si celet crimen alicuius, vel non poenitentem absoluat, vel poenitentem non reconciliet propter odium. 367.36
- Ecclesia si ematur, vel redimatur committit simonia. 367.37
- Munus si pro commessione accipiat committit simonia. Idem si pro ecclesiae regimine quid suscipiat. 367.40
- Idem si à conuersis munus accipiat. 367.41
- simonia committitur re, verbis, literis, consensu, & mente. 367.42
- simonia in ordinatione non committitur si alius, quam ordinatus det, vel promittat. 368.43. limitatur. 44. & 47
- simonia committitur si vniuersa bona quis conferat ecclesiae cum pacto, vt in ea ordinetur, & recipiat. 368.48
- Idem si aliquid detur pro ingressu monasterij. 368.49
- simonia committitur non solum pro principali intentione consequendo, sed etiam in accessorijs. 368.50
- simonia committitur non solum in mere spiritualibus sed in annexis. 368.51
- simonia committitur si aliquid datum sit pro officio procuratoris, vel praepositurae. 368.52
- Idem si pro inuestitura. 368.53
- Sumptuum causa datum, vel acceptum non inducit simoniam. 368.55

- Paupertas non excusat accipientem à simonia.** 368.56
simonia in ordinatione intrat licet ordiuatus sit dignus. 368.57. limitatur 58
simonia non intrat si non ex pacto, vel sponte datum sit. 368.59
Constitutio an excuset à simonia. 368.60
simonia est prohibita iure diuino. 368.61
simonia non cessat licet acceptum conuertatur in suos vsus. 367.67
Pœnitentia simonia non cessat. 369.68. limitatur. 69
Accusatio simoniae competit omnibus uolentibus, accusare, etiam feminis. 370.70
Iudices competentes qui sint in crimine simoniae. 370.71
Iudex simoniae datus particularis in curia, & eius iurisdictione an sit priuatiuè quoad alios. 370.72
Accusationes simoniae diriguntur contra dantes, recipientes, mediatores, & alios. 370.73
sciens simoniam commissam, nisi referat, vel iudicet si iurisdictionem habet, incurrit, & ipse crimen simoniae. 370.74
Papa an possit inuolui simonia. 370.76
Pœna simoniae quæ sit. 371.1
Excommunicatio quando fit pœna simoniae. 371.2.
simoniae pœnæ quos comprehendant. 371.4
simoniae crimen comparatur homicidio. 371.5
Reus simoniae pendente causa desistit a diuinis. 371.7
Purgatio canonica defertur dissimato de simonia non conuictio. 371.9
Purgationem qui non uult suscipere priuatur beneficiis, ut conuictus. 372.10
simoniae crimen grauissimum. 372.12
Socius criminis in simonia, quomodo testis sit. 372.13
simoniaci non sunt ordinandi declaratur. 194.20
simoniacus non debet missam celebrare. 282.7
simoniacus potest inquiri de hæresi. 358.26
simoniaci comparantur Iudæ proditori. 364.9
simoniacè ordinatus non dicitur sacerdos. 764.11
Dispensatio nunquam conceditur simoniaci pro retinendis beneficiis, super quibus simonia fuit commissæ. 369.66
Filij simoniaci, vel hæredes usque ad tertiam, & quartam generationem ad beneficia ecclesiastica non aspirant. 370.75
Monachus simoniacus ab uno monasterio in aliud durius est transferendum. 371.3
simoniacus fit irregularis. 371.8
Relapsus simoniacus punitur pœna ultimi supplicij. 372.11
simoniacus occultus pœnitens absoluentus est, restitutus acceptis, & pœnitentia iniuncta. 372.14
Onus admonendi socium criminis iniungendum occulto simoniaco pœnitenti. 372.15
Papa non subiacet pœnis simoniacis in hoc sæculo impositis. 373.29
stipere in eadem causa qualiter accipiat. 108.14
stipere tempore iusto qualiter accipiat. 108.15
societas est multitudo ordinata. 406.21
socij criminis morte socij non fugiunt accusationem. 27.18
socium criminis nominans non liberatur. 27.20
socij criminis dictum non probat. 40.10
socius socio rationes edit. 100.11
socus appellatio quæ ueniat. 332.63
solemnitas in notorijs non est necessaria. 25.43
solemnitas consecrationis octo diebus celebranda. 350.46
solidi imminutio omnium specierum imminutionem facit. 434.6
solidorum omnium precium uniforme. 434.7
solutio dupli calumniam non extinguit. 42.14
solutio partis defensionem non excludit. 112.27
solutionem canonis emphiteuta probare debet. 117.29
solutio debiti per scripturam testibus solis non probatur. 126.78
solutio debiti res iudicata expirat. 160.144. limitatur, soluisse quis dicatur. 160.145.147
solutio creditoribus præcedente iudicis interlocutoria facienda. 173.27
solutio si quens sit ex necessitate præambulæ promissionis, ad liberandum promittentem, quæ supponit illum obligatum. 326.33
solutio, & per partes fieri potest. 403.18
fortilegus, incantator, & similes excommunicantur. 33.33
fortilegi puniuntur. 66.9
species detogat generi. 4.46
spectacula ciuenta prohibita omni iure. 435.9
Infantum, quod in spectaculis accidit, non punitur. 435.16
spiritualia calumniae iuramentum non exigunt. 115.14
spiritus sanctus procedit à patre, & filio. 222.26
spiritus sanctus quomodo in Christo manserit, & in sanctis hominibus. 222.27
spiritus sanctus præsentia non datur, quando redditur debitum coniugale. 338.20
spiritus sancti gratia adest, quando redditur debitum coniugale. 338.21
spolians clericum, religiosum, vel pauperem excommunicatur. 33.26
spolij exceptio dilatoria est. 103.23
spolij exceptio contra quem competat. 103.24
spolij exceptio, quando possit opponi, & quid in ecclesiasticis. 103.25
spolij exceptionis effectus. limitatur. 103.26
sponte non est priuilegium dotis denegandum. 175.9
sponsi, & sponsæ appellatio unde orta. 318.12
sponsa de futuro consequitur priuilegia dotis contra omnes. 322.92.93
sponsa de futuro consequitur priuilegia dotis, ac si matrimonium contractum esset tam contra sponsum, quam contra promittentem. 327.65
sponsa non statim tradenda sponso, sed cum dilatione, & quare. 329.12
sponsi die benedictionis se commiscere non debent. 338.19
sponsa sequitur propriam originem. 440.48
sponsæ cur uidentur in benedictione. 320.18
sponsalia quid sint. 318.11
sponsalia diuiduntur de presenti, & de futuro, & quid sint. 318.12
sponsalia consensu contrahuntur, & quomodo. 318.16
sponsalia inter impuberes contrahi possunt. 318.17
sponsalia non contrahunt minores septem annorum. 319.19. limitatur. 20. & 21
sponsalia impuberum dissoluntur per alia de presenti. 318.22. limitatur num. 23
sponsalia quando subsistunt, vel non, plures casus. 318.24
sponsalia sub conditione, illa non existente non subsistunt. 319.25
sponsalibus potest ad inuicem renunciari. 319.26
Quid in impubere. 319.27
Quid in sponsalibus de presenti. 319.28
Quid si interueniat iuramentum. 319.29
sponsalia prima, quando per posteriora dirimantur. 319.31
sponsalia cum iuramento contracta possunt dirimi ob fornicationem. 319.32
Quid in fornicatione sponsi cum alijs casibus, in quibus sponsalia dirimuntur. 319.33. 34. 35. 36. 37
sponsalibus dissolutis ad quid teneantur dissoluentes. 320.38
Parentes fidem sponsalibus non præstantes excommunicantur. 320.42
sponsalia impuberum produciunt impedimentum. 331.54
sponsalia per nudam pollicitationem an præsentent impedimentum. 332.62
sponsalibus dissolutis uterque potest alio matrimonio iungi. 332.78
sponso competit accusatio si utratæ sponsæ. 60.60
sponsi, & sponsæ appellatio unde orta. 318.12
sportulæ quantæ iudicibus, & eorum ministris debeantur. 167.1
sportulæ à quibus non debeantur. 168.2
sportulæ non sunt episcopo soluendæ, nec ab ipso accipientibus. 219.11
spurij in ordinem legi possunt si non habeant competitorem legitimum. 419.7
stateræ adulterinæ, & mensuræ falsæ onerant a ratione. 434.22
statua Imperatoris habet priuilegia. 19.8
statuæ reorum derijciuntur. 51.21
statuæ debitoris, vel imagines distrahendæ non sunt. 173.30
statuarum, & imaginum origo. 351.1
statuæ, & imagines sanctorum non violandæ. 352.3
statuæ cur concedi solent. 429.1
statuarum inuentores Hetrulci. 429.2
statuæ, & imagines innumeræ in Vrbe aureæ, argenteæ, æneæ, eburneæ marmoreæ. 429.3
statuæ, & imagines ante diluuium inuentæ. 429.4
statuas in municipio vel in vrbe positas nemo repetit. 429.5
statuæ in priuatis operibus positæ an moueri possint. 429.6
statua ad honorem in publicum cuius sumptibus erigenda. 429.7
statua

Statua Principi, quomodo erigenda. 429. 8
 Statua Principis deponenda, & reponenda. 429. 9
 Custodes Itatuarum nocturni deputati qui prefectum habent. 494. 10
 Statua, & columnae non transferenda. 432. 9
 Statuliber quasi liber penitendus. 37. 12
 Statuliber in certis casibus torquentur. 40. 8
 Status tempore delicti inspicitur. 37. 13
 Status controversia coniugis matrimonium non soluit. 341. 35
 Stante statuto de compromissis an pupillus, minor, & mulier sine compromittantur. 179. 9
 Statuta legatorum à latere valent. 226. 11
 Statutum excludens feminas dotatas habet locum, & si dos sit constituta pro futuro matrimonio. 322. 79
 Statutum Urbis non excludit simpliciter, & contra: filias à successione, sed de temporibus praeservat. 325. 14
 Statutum excludens filias dotatas à successione habet locum etiam si dos sit tantum constituta pro futuro matrimonio. 326. 48
 Stellarum cursus in omnibus observantes peccant. 312. 32
 Stellanatus, & expulsi hæreditatis crimen infamant. 47. 6
 Sterilitas non excusat à canone. 403. 17
 Stipendia, commoda, & coronæ in executione capi non possunt. 167. 26
 Stipulans pro alio de rato cauere debet id est, quod ipse, & eius heredes ratum habebunt. 105. 6
 Stipulatio tota est extendenda. 99. 18
 Stipulatio ratam rem haberi quando committatur, & actio oriatur, & limitatur. 106. 7
 Stipulatio quando non committatur. 106. 13
 Stipulatio de rato quando non committatur. 106. 14
 Stipulatio de rato quando inutilis sit. 106. 20
 Stipulatio iudicium solui quando committatur, & actio ex stipulatu detur, & quid in ea veniat. 108. 13
 Stipulatio iudicatum solui qualiter extinguatur. 111. 14
 Stipulatio iudicatum solui qualiter committatur. 111. 25
 Stipulatio pro vna causa non committitur pro alia. 111. 17
 Stipulatio commissa pro vno casu, pro alio non committitur. 112. 18
 Stipulatio iudicatum solui ut committatur, quid oportet. 112. 20
 Stipulatio iudicatum solui ob rem non defensam committitur limitatur. 112. 21
 Stipulatio iudicatum solui non solum non committitur quamdiu exire potest qui defendat. 112. 29
 Stipulatio iudicatum solui ob rem non defensam, ex quibus euanescat. 112. 33
 Stipulatio non committitur si per actorem stet ne res defendatur. 113. 34
 Stipulatio sine tempore ad principium ipsius refertur. 114. 37
 Stipulatio iudicatum solui actionem iudicatum non mouet. 114. 43
 Stipulatio pœnalis compromissi an committatur. 179. 5
 Stipulatio sine causa nulla. 187. 30
 Studiosi artium liberalium immunes. 445. 66
 Stupratores stupratam uxorem ducunt. 61. 5
 Stuprator mortalis quæ pœna puniendus. 239. 6
 Stuprum vi inferens impure occiditur. 54. 29
 Stuprum in Virgine, vellibera. 57. 3
 Stuprum, & adulterium in virginem, & viduam punitur. 58. 27
 Stuprum etiam in non Viri potestatem committitur. 58. 29
 Stuprum, & cum deformi committitur. 59. 31
 Stupri crimen matrimonium soluit. 59. 35
 Stuprum etiam cum solui an stipulum committatur. 58. 30
 Suarii dicuntur suum, & porcorum venditores. 392. 27
 Subdiaconus iure dicitur, & eius munus. 232. 1
 Subdiaconi castitatem vouere debent, & seruare. 233. 2
 Subdiaconatus est ordo sacerdotum. 233. 3
 Subdiaconi ætas annorum viginti. 233. 4
 Excommunicandus non est iudicatum non subditus. de-
 clatatur. 394. 8
 Subditi non sunt grauandi ab episcopis sumptibus, & ex actio-
 nibus. 216. 17
 Subditus in charitatis subditus. 17
 Subreptio instrumenti non est falsitas. 62. 4
 Subrogatus iudex succedit in iudicio. 69. 18
 Subsannans manum, aut iurum, ludum, vel similem excommu-
 nicatur. 33. 40
 Subscriptio notarij ad libellum sententia non est. 117. 90
 Substitutus Procurator an possit mutari. 91. 2
 Substitutus tenetur subditum rationem reddere. 93. 38
 Successio serui Clerici quomodo dicitur. 228. 23
 Successio in bonis ecclesie non debetur iure consanguinitatis.

241. 4
 Successor finitis edictis antecessoris vnum alium solet dare, 97. 5
 Successores argentarij rationes edunt, limitatur. 100. 9
 Successor fisci habet privilegia fisci. 174. 3
 Successor habet privilegium authoris. 176. 50
 Successor in munere antecessoris factum non præstat, limita-
 tur. 441. 74
 Succumbens in causa reductionis tenetur ad penam. 183. 26
 Suffraganei debent intervenire in ordinatione archiepiscopi. 228. 3
 Suffraganei nihil agunt sine licentia archiepiscopi. 228. 4. limita-
 tur. 5
 Archiepiscopi nihil agunt sine suffraganeis. 228. 6. limitatur, 7. 9. 10
 Patriarcha non agit sine suffraganeis. 228. 9. limitatur. 10
 Suffragijs emendicatis remissionibus, & ministris non est cre-
 den. in criminalibus. 40. 11
 Suffragium patris prodest filijs, & e contra. 421. 54
 Suffragium ipsius, & patris, & filij prodest ad syndicum, & actorem constituendum. 421. 3
 Summa probat alijs adminiculis adiuuata. limitatur. 118. 21
 Sumptus præfertur deposito. 175. 29
 Sumptus ex redditibus ecclesie ad nouum opus, quomodo conferendi. 250. 10
 Sumptus funeris de publico faciendi si non adsit de proprio, si adsit de quibus faciendi. 351. 5
 Sumptus funeris quomodo arbitrentur si à defuncto non fuerint ordinati. 351. 13
 Sumptus quos vnus fecit pro virili à consortibus recuperat. 440. 53
 Superfluo gentilitatis offerendi quot annis epulas super tu-
 mulos mortuorum. 282. 15
 Supplicans semel, & succumbens non supplicat amplius. 152. 6
 Supplicatio pro rescripto quomodo formanda. 73. 7
 Supplicatio pro locum appellacionis tenet. 152. 4
 Supplicatio intra quantum tempus facienda. 152. 5
 Supplicatio non impedit executionem. 160. 135
 Vitium supplicum iure ciuili mors iure cano. excommu-
 nicatio, item & mors. 29. 9
 Surditas, & mutitas ab honoribus excusat. 443. 13
 Surdus, & mutus non eligendi. 9. 6
 Sardi non postulant. 85. 9
 Surdus Procurator non datur. 89. 38. 44
 Sardi quomodo baptizentur. 287. 8
 Sardi possunt contrahere matrimonium. 333. 99
 Susceptoris officium quod, & quid ad eum pertineat. 389. 4
 Susceptores quot ordinandi. 389. 5
 Susceptores nihil habent commune curatiocinijs arcæ. 389. 6
 Suspensio ab ingressu ecclesie in ecclesia non sepeliendi. 352. 36
 Synagoga mæcorum pro hospitio esse vetatur. 373. 3
 Synagoga nonasidit ex trueret prohibentur, veteres reficere permittitur. 373. 16
 Syndicus, & duo primates pro vniuersitate militum compa-
 rent in iudicio. 411. 3
 Syonius celebrari debet ab episcopis singulis annis de mense Iuhij, vel de Septembri. 215. 10
 Synodum particularem conuocari potest absque auctoritate se-
 dis Apostolicæ. 383. 44
 Synodum particularem absque consensu metropolitani, vel epi-
 scopi conuocari non potest. 383. 45
 In Concilio, vel synodis quid agendum. 383. 48
 Synodum non habentes singulis annis, vel non venientes sunt in Nationat, vel Provinciali concilio coercendi. 384. 53
 T
 Tabellionibus quæ soleant interdici. 29. 22
 Tabellionatus officium Clerici non exercent. 201. 21
 Tabernam ubi quis habet ibi se defendere debet. 81. 29
 Tabularii scribæ, & alij milites non eligendi. 22. 6
 Tabularijs extra ordinem ius dicitur. 178. 8
 Taciti & expressi eadem est virtus. 325. 23
 Taxatio expensarum pro litteris necessarijs vnde sumitur. 168. 3
 Taxatio quantitatis dotis facta non potest variari. 321. 78
 Telorum appellacione quæ veniant. 51. 2
 Telum quid sit. 53. 3
 Tempestas excusat à commisso propter eam. 399. 38
 Tempestas, & hospitium quæ, & de eorum privilegijs, & sup-
 pressionibus. 238. 1
 Tempore magistratus finito in eo non continuatur, & ab eo sit immunitas. 114
 Tempus quod debeat attendi pro æstimando interesse. 110. 44
 Tempus

Tempus quando actio, iudicio fieri instituenda. 110.49
 tempus in testamento pro hærede præsumitur adscriptum. 141.60
 tempus intra quod appellandum sit. 147.1
 tempus futuri tractus ad officium iudicis non pertinent. 156.68
 tempus datum iudici a quo die incipiat currere. 158.108
 tempus appellacionis introducendæ quot. 158.125
 tempus reparandæ appellacionis quot. 158.126
 tempus appellacionis exercendæ, ac prosequendæ quot. 159.127
 tempus prosequendæ appellacionis quibus, & ex quibus causis prorogetur. 159.128
 tempus prosequendæ appellacionis, quando non currit. 159.129
 tempus introducendæ, & prosequendæ appellacionis continuum exclusis feriis. 159.133
 tempus quod datur iudicatis, competit, & eius hæredibus. 161.20
 tempus quod datur iudicatis competit fideiussoribus. 161.21
 tempus iudicari iudex non potest minuire, augere sic. 161.22
 tempus, intra quod committatur stipulatio si non pareatur laudo sine die dato. 185.60
 tempus datum ad parendum seruandum alias pena. 185.61
 tempus probationis quantum. 198.18
 tempora ieiunandi quæ. 314.6
 tempus triennij expectatur antequam ob maleficium matrimonium dirimatur. 342.46
 tempore conductionis finito fideiussor liberatur. 295.30
 tempus conceptionis spectatur. limitatur. 421.61
 tempus operis non præfinitum præses statuit. 427.22
 tenor instrumenti probatus probat, vt instrumentum. 116.3
 tergiuersari quid est. 43.1
 tergiuersatio delictum priuatum est. 43.2
 tergiuersationis delicto quis tenetur. 43.3
 terminus cuiuslibet edicti quantum. 97.6
 terminus suscipiens ad soluendum non appellat. 145.43
 tertius pro suo interesse appellat. 145.34
 tertius innovans non tenetur de attentatis. 150.38
 testamentum pluribus modis falsificatur. 62.9
 testamentum nullum nullo modo falsificatur. 62.10
 testamentum falsum qui non dixit sed intelliguit, vt diceretur, succedit. 65.33
 Permissa in veteri testamento multa fuerunt, & postea eliminata in perfectione euangelii, & quæ. 271.76
 Falsum accusans testamentum ex eo non succedit. 65.31
 Falsum dicens testamentum, & iniustum dicit. 65.31
 testatori declaranti cum iuramento modum sui patrimonii creditur. 118.6
 testatori asserenti se debere incapaci, non creditur. 118.7
 testatoris voluntas, quando præsumatur mutata. 392.4
 Falsum testimonium dicens excommunicatur. 33.24
 testes torti debent consentire abolitioni vt valeat. 27.28
 testis non vacillans non torquend. 41.16
 Falsus testis ad dampnandum tenetur de homicidio. 54.6
 testes diuersi quasi falsi sunt. 63.2
 testes contrarii per errorem non falsi. 63.3
 testis ob dicendum, vel non dicendum corruptus falsus. 63.4
 testes falsa, vel varia deponentes puniuntur. 63.7
 testis falsus punitur a iudice vbi deposuit. 65.21
 testis sub examine non sistens excusatur. 109.28
 testes viri, non femine adhibendi in instrumentis. 8
 testes quot adhibendi. 121.7
 Chirographum non exigit testes. 121.8. limitatur.
 testibus instrumentarijs mortuis, an instrumentum probetur. 122.38
 testium vsus frequens ac necessarius. 123.1
 Multitudo superflua testium refrenanda. 123.2
 Ius civile quot, & ius cano. testes admittat. 123.3
 testes apud iudicem causæ producendi, & examinandi. 524.7
 testium, ac testimonium autoritas diuersa. 124.8
 Existimatio testis illuminat dicti veritatem. 124.10
 Absentes testes non temere euocandi. 124.11
 Milites testes a signis non sunt euocandi. 124.12
 Conuetudo in testibus euocandis attendenda. 124.4
 Valerudinarij }
 Senes } testes absentes non sunt euocandi. 124.16
 Debiles }
 Pauperes }
 Femine }
 Sumptus testibus a producente præstandi. 124.17

Citandus est is contra quem testes producuntur. 124.18
 testes inuite cogendi perhibere testimonium limitatur. 124.19
 Mediator quando testis idoneus. 124.21
 testes de domo sui aduersarij non producendi. 124.22
 testes euocati venientes per quindecim dies non examinari impune discedunt, nec inuiti sunt retrahendi. 124.23
 testes non coguntur fideiussores præstare, sed iurare non discessuros donec examinentur. 124.24
 testes humiles, & varij torquentur. 124.25
 testes cogendi per excommunicationem. 124.27
 Vox testis obseruanda, & sigillatim interrogandus. 124.28
 testes non semel sed sepius produci possunt limitatur. 124.29
 testes de omnibus non interrogati repetuntur. 125.30
 testes propter obscuritatem dicti repetendi. 125.31
 testes si de alijs articulis potest producantur an sint recipiendi & si de contrarijs. 125.32
 Quarta testium productio non recipienda. 125.33
 testes ieiuni examinandi. 125.34
 testes ex quibus falsi pena coercentur. 125.35
 testium dictum standum est. limitatur. 125.37
 Numerus legitimus testium qualis sit. 125.38
 testium numerus, vbi indefinitus duo sufficiunt. 125.39
 Vnius testis dictum nullius. 125.40
 testi singulari in dicto non creditur. 125.41
 testis vnicus probat primam tonsuram. 125.45
 testis fides, dignitas, mores grauitas consideranda. 125.48
 Condicio testis est exploranda. 125.49
 Arenario testi nec humili creditur sine tormentis. 125.50
 Clerico quamuis humili creditur. 125.51
 Reprehensibili inemendato non creditur. 125.52
 testi qui ob dicendum, vel non testimonium quid accipit, non creditur. 125.53
 Reo publici iudicij, & minori 25. annis non creditur. 125.54
 Damnato in publico iudicio non creditur. 126.55
 Hæretici testes idonei non sunt. limitatur. 126.56
 Dubitans de fide testis esse non potest. 126.58
 Excommunicatus testis esse non potest. limitatur. 126.59
 Illegitimè coniugatus testis esse non potest. limitatur. 126.60
 Serui testes idonei non sunt. limitatur. 176.61
 Mulier testis in testamento non est, in alijs actibus sic. 126.62
 Domestici testes idonei non sunt, neque ij, quibus imperari potest vt testes fiant. 176.63
 Pater }
 Filius } testes idoneus non est. limitatur. 126.64
 Familiaris }
 Cognatus }
 Affinis }
 testis alias productus, contra eundem non producitur. 126.65
 Inimicus testis idoneus non est. 126.66
 Plures testes ex vna domo possunt adhiberi. 126.67
 Procurator in causa testis esse non debet. 126.70
 testis qui negotio rogatus non interfuit, non probat. 126.71
 testis de vniuersitate an idoneus pro ea. 126.74
 testis denunciatus in causa propria esse potest. 126.75
 testes in civilibus, & criminalibus possunt adhiberi. 126.76
 Ingenuitas solis testibus non probatur. 126.77
 Solutio debiti per scripturam testibus solis non probatur. 126.78
 testes aduersario absente examinati non probant limitatur. 126.79
 testi sine iureiurando deponenti non creditur. limitatur. 127.80
 Iuramenti testis forma. 127.81
 testes examinati apud arbitrum non probant coram ordinario. 127.82
 testis in scriptis deponens non probat. 127.83
 testibus contraria deponentibus non creditur. declaratur. 127.84
 testi incontinenti se corrigenti creditur. 127.85
 testis in causa hæresis probat quod antea negauit. 127.87
 testibus disparti numero pro libertate, & contra deponentibus pro libertate pronunciantur. 127.89
 testis de auditu non probat. limitatur. 127.90
 testatio sine causa scientiæ nullius momenti. 127.91
 testibus an sit credendum ex iudicij arbitrio pendet. 127.92
 testibus

I N D E X.

- testibus qui vsus est, illos non repellit productos contra se in alia lite limitatur. 127.93
- testes adhibentur in ordinatione. 199.22
- testes in causis matrimonialibus etiam consanguinei, & pater recipiuntur. 339.11
- testis vnicus an probet consanguinitatem. 344.16
- testes varij an probent consanguinitatem. 344.17
- testes quomodo examinandi, & an eorum dicta publicanda in crimine hæresis. 361.52
- thesaurarij officium circa quæ vexetur. 234.1
- thesaurus quid sit, & quando in eo fiscus ius habeat. 392.8
- thesaurus inuentus in fundo proprio, est domini fundi qui inuenit. 392.9
- thesaurus inuentus magica arte inuentus pertinet ad fiscum. 392.10
- thesaurus inuentus in alieno fundo quomodo diuidatur inter dominum fundi, & inventorem. 392.11
- thesaurus inuentus de industria non diuiditur cum inuento, sed est domini fundi. 392.12
- thesaurus inuentus in locis factis, vel publicis cuius erit. 392.13
- thesaurus inuentus ex industria in nulla parte est inuentoris. 392.14
- thesaurum inueniens si supprimat partem fisci quid iuris. 392.15
- thesaurum inuentum esse in suo fundo affirmans tenetur probare. 392.16
- thesaurus inuentus in fundo vsufructuarij, & similis cuius sit. 392.17
- timor secularis qui. 268.22
- timor Domini est donum spiritus sancti. 268.23
- titulum suæ possessionis quis dicere non est cogendus. 120.46
- titulum suæ possessionis quis dicere non tenetur. 130.59
- titulus absolute requiritur in ordinatione declarata, vt ibi. 198.21
- tituli Pontificis. 220.5
- tormenta quomodo adhibenda. 41.32
- torneamenta non sunt exercenda. 427.25
- Secundum tortus, & iterum ex nouis iudicis torquendus. 40.5
- transactio eximit à damnatione. 27.33
- transactio non eximit ab inquisitione iudicis. 27.34
- transactio hinc finitur. 69.15
- transactio liberat à stipulatione iudicio fisci. 110.39
- transactio ac peremptione rei finitur compromissum. 181.37
- transactio æquiparatur rei iudicatae. 186.1
- transactio, & pactum de non petendo differunt. 186.2
- transactio non parit actionem, sed exceptionem. limitatur. 186.6
- transactio inter alios non lædit ius aliorum, vt in exemplis. 186.7
- transactio nocet, & prodest successorij, & debitori. 186.10
- transactionem non infirmat ægri-tudo, mentis sit. 186.11
- Medici transactio cum ægroto nulla est. 186.12
- transactio per metum facta nulla limitatur. 186.13
- Penitentia transactionem non infringit. 186.15
- transactio bonam fidem sine dolo malo desiderat, vt valeat. 187.16
- transactio prudenter facta valet, quidquid eueniat. 187.22
- Error transactionem non infirmat. limitatur. 187.23
- transactio fideicommissi non inspecto tenore nulla. 187.24
- transactio ex falsis instrumentis nulla limitatur. 187.25
- transactio de re iudicata an valeat. 187.26
- transactio sine animo facta an valeat. 187.27
- transactio ex ratione an infirmetur. 187.28
- transactio nullo dato, retento, promissa nulla, & quare. 187.29
- transactionem perficit aquilliana stipulatio, vel pactum conuentum. 187.33
- transactio de publicis iudicijs nulla. 187.34
- transactio de conditione seruili, vel adscripticia valet. 187.35
- transactio de hereditate viuentis nulla limitatur. 187.36
- transactio de beneficio ecclesiastico nulla. 187.37
- transactio de causa matrimoniali nulla. 187.38
- transactio sit etiam de lite non mota obuentum litis. 187.39
- transactio de re iudicata non valet pactum sic. 187.40
- transactio de sententia dicta nondum in iudicatum transacta valet. 187.41
- transactio prodest fideiussoribus transigentium. 188.42
- transactio de vna causa alijs non præiudicat. 188.46
- transactio cum tutoribus quæ comprehendat. 188.47
- transactio generalis omnia comprehendit. limitatur. 188.48
- Error proprietatis rei an vitiet transactionem. 188.49
- Cautela, vt generalis transactio omnia comprehendat. 188.50
- Penitentis non rescindit transactionem. 188.51
- Calumnia euidentis transactionem rescindit. limitatur. 188.52
- Impugnans transactionem, ea non vitur. 188.53
- Restitutio aduersus transactionem ea non vitur. 188.54
- transactionem non seruans quocunque tempore ante sententiam potest eam seruare, & quomodo. 188.56
- transactione executata frustra agitur de rescindenda. limitatur. 188.57
- transactio vim perdit, vtraque parte recedente ab ea. 188.58
- Pœna soluta transactionem rescindit. limitatur. 188.59
- transactio causa, vel conditione non sequuta irrita fit. 188.60
- Euctio rei datæ, transactionem non rescindit. 188.61
- Nomen desinens esse soluendo transactionem non irritat. 188.62
- lites transactione finitas non suscitatur rescriptum Principis. 188.63
- Restitutio in integrum petitur aduersus transactionem. 188.67
- transactio vtriusque consensu rescinditur Aquilliana non obstante. 188.68
- transactio parit exceptionem non actionem. limitatur. 189.70
- Eucta re data actio præscriptis verbis datur, si euctio in transactione non sit promissa. 189.71
- transactionis fides si non seruetur remedia plura. 189.72
- Alimentorum transactio, vt valeat, necessaria. 189.1
- Alimentorum præteritorum transactio non exigit decretum. 189.2
- transactio utilis de alimentis facta valet. 189.6
- Alimentorum transactio fieri potest apud Procuratorem Cesaris si à fisco petantur. 189.8
- Alimentorum transactio fieri potest apud Præsides. 189.9
- transactio de omnibus alimentis relictis exigit decretum. 190.10
- transactio de omnibus rebus pro alimentis relictis exigit decretum. 190.11
- transactio de lite alimentorum exigit decretum. limita. 190.12
- Decretum super transactione alimentorum, quomodo interponendum. 190.13
- transactio alimentorum sine causa nulla. 190.14
- Iudex quæ debeat considerare in transactione alimentorum. 190.15
- transactio alimentorum iurata an valeat sine decreto. 190.16
- transactione alimentorum, quid contineatur. 190.17
- transactione alimentorum nulla datum repeti potest. 190.18
- transactione alimentorum nulla datum compensatur in alimentis præteritis, vel presentibus, vel futuris. 190.19
- Alienatio rei ecclesiasticæ in transactione an valeat. 243.33
- transactio clericorum de beneficio an valeat. 243.14
- transactio aliquo dato, vel promissa docet mediatori. 243.25
- transactio cum Curia liberat à quarta. 420.37
- transigere de crimine falsi licet. 28.54
- tribunus plebis. 18.14
- tribuni militum. 18.18
- tribus Curie, & Decurie. 438.7
- tributis & censibus omnium bona sunt obnoxia. 396.5. declaratur numero. 6
- Immunitas à solutione tributi concedi potest ab Imperatore. 396.7
- tributum an sit soluendum in ea ciuitate, in cuius territorio est ager. 396.11
- tributi, vel census indictio sine imperiali autoritate non valet. 396.12
- Exctio tributorum, & censuum quomodo faciendæ. 397.3
- tributo ab alio debito non debet alius, vel alterius prædium molestari. 397.2

Tributum

Tributum ab ipso Domino non a colono est exigendum. 397.3
 Tributum a possessore fundi qui percipit fructus exigent. 397.4
 tributum debitum in argento potest solui in auro. 397.5
 tributum augeatur aucto, & meliorato fundo. 39. 79. declaratur numero 10.
 Exactores tributorum debent prius exhibere speciale mandatum. 397.13
 tributa soluere recusans est cogendus. 397.14
 tributa solventibus sunt quietantia faciendae. 397.15
 Pecunia tributorum statim ad thesaurarias est remittenda. 397.16
 tributorum exactio, quando faciendae. 397.17
 Exactor quod offertur ex tributis semper debet accipere. 397.18
 tributum si intra annum solutum non sit quid iuris. 397.19
 tributorum causa potior omni alia. 397.20
 tributum non soluens cogitur, & qualiter. 397.21
 tributum nomine minus debito exactum, quid iuris. 397.23
 Exactor si oblatum recipere recuset, vel in suos usus receptum conuertat, quid iuris. 397.24
 Oeconomia Romana circa exactiones tributorum. 397.25
 tributa ad quem per exactores transmittenda. 398.1
 tributa exacta intra quantum tempus transmittenda. 398.2
 Naues tributorum non sunt alia sarcina onerandae. 398.3
 Nautae recta navigatione tributa transferre debent. 398.3
 transmissio tributorum, unde faciendae. 398.5
 Nautarum tributorum immunitas quae. 398.6
 turres, & muri pro munitione ciuitatis asseruandi. 428.14
 tutela mandati depositi, damnatus infamis. 47.7
 tutela munus suscipere possunt clerici. 207.2
 tutela munus publicum est. 436.8
 tutela a muneribus non excusat. 445.57
 tutor, & curator non facile calumnia notatur. 42.8
 tutor ducens pupillam uxorem adulterio acculatur. 58.19
 tutor feriatu diebus dari potest, & aliam decerni. 68.3
 tutoris suspecti causa potest delegari. 70.10
 tutor procuratorem constituit. 89.23
 tutor pupillo rationes edit. 100.11
 tutor iudicio filii promittens qualiter excusetur. 110.36
 tutor quis accipitur. 111.12
 tutor vniusque partis iurat de calumnia. 115.6
 tutor, & curator pro pupillo, & minore transigit. 186.8
 tyronum loca quae. 411.11

V

Vacatio muneris quid. 436.3
 Ab honoribus ad honores temporalis datur vacatio. 443.22
 A decurionatu ad alium honorem vocatio non est. 444.33
 valetudo superueniens liberat procuratorem ab onere defendendi. 92.13
 valetudo litigatorum excusat, quod declaratur. 183.6
 Aduersa valetudo excusat a muneribus. 443.11
 uasa, & vestimenta ecclesiae seruanda, limitatur, distrahi non possunt. 253.2
 uestimenta, & uasa sacra consumpta comburenda. 254.3
 uasa sacra, & argentea sunt vendenda pro necessitate pauperum subleuanda. 314.6
 vectigalia publica quae. 298.1
 vectigalia noua non temere constituenda. 398.2
 vectigalia cuius auctoritate constituenda. 398.3
 vectigal nouum imponens punitur. 398.4
 Feudatarij vectigalia non imponunt, nec ius illa praescribendi habent. 398.5.6
 vectigalia legitima sunt soluenda, & diuidenda. 398.7
 Consuetudo in vectigalibus spectanda. 399.8
 Rescripta contra vectigalia non valent. 399.9
 Ciuitates sua, quae habent vectigalia locant. 399.10
 vectigalia cui, & quanto tempore locanda. 399.11
 Locatio vectigalis ultra modum cui faciendae. 399.12
 Reliquatoribus vectigalia non locantur. 399.13
 Debitoribus fisci vectigalia non locantur. 399.14
 Cogendus nemo conducere vectigalia. 399.15
 Socij vectigalium, quando in totum conducant. 399.16
 Pensionibus vectigalis non soluti quid iuris. 296.17
 vectigali non soluto quid iuris. 399.18
 vectigal pro quibus rebus praestandum. 399.32
 vectigal solidum soluendum, ut commissum euitetur. 400.42
 vectigal erant octaua pars fortis. 400.43

vectigal ex lucratiuis debetur publico cum declaratione. 426.29
 uelum non potest sumi a muliere animo deponendi. 333.107
 uendens pro alio de rato canere debet id est, quod ipse, & eius haeredes ratum habebunt. 105.6
 uenditio bonorum debitoris, infra quantum tempus faciendae. 173.24
 Ius vendendi bona debitoris impetrandum. limitatur. 173.25
 uenditione bonorum debitoris facta de eo, quod superest, quid sit agendum. 173.26
 uenditio bonorum debitoris, quando non subsistat. 173.35
 Debitor uolens uenditionem rescindere, debet offerre, vel solvere debitum. limitatur. 173.36
 uenditionem a se factam fitus non reuocat. 401.6
 uenditor re euicta cessante emptore potest appellare, & e contra. 146.3
 uenditor in re vendita potior est pro pretio. 175.32
 Ferrum, & uenenum in carcere non ferendum. 39.31
 uenenum conficiens, ut necet hominem punitur. 54.4
 uenena, sterilitatis daps punitur. 54.15
 ueneno occidere plus est quam gladio. 55.42
 uerba legum cum effectu accipiendae. 3.33
 uerba modus, & forma sententiae excommunicationis. 34.61
 uerbum, statuit, denotat rem perfectionis. 152.10
 uerborum suorum quisque interpres nec transit ad alios haec interpretandi facultas. 140.43
 uerbum Dei minus non est quam corpus Christi. 272.10
 uerbum Dei negligenter audiens quam penam incurrat, euan gelium adorandum. 272.11
 uerba David. Tibi soli peccaui &c. quid importent. 296.31
 uerbis uti ad fallendum peccatum est. 311.21
 In obscuris ueris similibus, & solitum inspiciendum. 141.59
 ueritas unde colligatur. 42.35
 ueritas confessae a parte non indiget alia probatione. 116.2
 uasa, & uestimenta ecclesiae seruanda, limitatur, distrahi non possunt. 233.2
 uestimenta, & uasa sacra consumpta comburenda. 254.3
 uestes militares quoties in anno, & quando dandae, a quibus prouincijs conferendae. 415.10
 uestes militares qualiter erogantur. 415.11
 ueteranorum militum penae quae. 36.9
 uiae sternendae, pontes exigendi, maria, & flumina custodiendae. 448.12
 uiarum sternendarum usus inuenit Appius Claudius. 448.13
 Sprata a uia differt. 448.14
 uiae inter publicas res computantur. 448.15
 uiae publicae quae dicantur. 448.16
 uia publica nemo uti prohibetur. 449.17
 uia publica non est exaranda, nihilque in ea prohibendum, nec ponendum. 449.18
 Actio de deiectione, & effuso, posito, & suspenso pro uia tuenda competit. 449.19
 uiae publicae sunt aperiendae, rescindendae, purgandae. 449.20
 uiam aperire quid sit, quid purgare, quid rescindere. 449.21
 uia sine damno vicinorum munienda. 449.22
 Interdictum aperiendae uiae perpetuum. 449.23
 uias publicas ante suas aedes quis construere debet. limitatur. 449.24
 Inquilinus, & conductor de pensionibus uias reficit. 449.25
 uia publica in agrum vicini non reicienda. 449.26
 uia publica amissa in agris faciendae. 449.27
 uia publica intrans publicam plateam non dicitur amplius uia. 449.28
 uaticum, & penitentia in locis interdictis non denegatur, declaratur. 35.82
 uaticum omnibus dandis in morte positus. 304.67
 uicator iudex esse non potest. 73.24
 uicarij constitui prohibentur. 22.1
 uicariorum potestas quae. 22.2
 uicario qui uti potest, non potest uti laico. 235.1
 uicarius substitui non potest in officio Praesbyteri. 235.2
 uicarius non potest substituere sibi alium uicarium. 235.3
 uicarios plures unus habere non potest. 235.4
 uicarius non potest habere aliud beneficium curatum, nec aliam uicariam. 235.5

Vicarius Papa non habet iurisdictionem extra orbem. 255. 4
vicarius excommunicati non habet iurisdictionem. 299. 8
vicarius non potest sibi usurpare ecclesie personatum. 237. 9
vicarij in diuinis ad tempus, & ibi perpetuum constituti poli-
 sup. 236. 10
vicarius in non mulieris excommunicatus. 243. 15
uictori ex definitiva, vel interlocutoria expensis debeat. 167. 14
uictus onera ciuitatis p. h. non suscipit. 149. 01
uictus, & stratus carceris non prohibend. 39. 30
Expensis his uictus uictori reddere debet. 167. 1
Appellans uictus in expensis non condempnatus potest con-
 demnari iudice appellantis. 167. 3
uictus habens consilium Doctoris pro se excusatur ab expen-
 sis. 167. 7
uictus habens uicum testem excusatur ab expensis. 167. 8
uictus qui habuit iustam litigandi causam excusatur ab expen-
 sis. limitatur. 167. 9
uicus sequitur ciuitatem cuius uicus est. 439. 21
uidua, & miserabiles non trahuntur. declaratur. 81. 38
uidua sponte sibi imponens uelum conuersionis habet uela-
 ta. 198. 10
uidua quae habuit duos viros non est pascenda ecclesiae elec-
 molynis. 346. 7
uiles laedunt politicam. 76. 32
uinculis perpetuis nemo damnatur. 29. 15
uiri probi in magistratum ordinandi. 8. 2
uiri feminis eiusdem dignitatis praeferruntur. 17. 3
uir nubens in foeminam infamis. 48. 28
uiri non possunt ingredi monasteria monialium. 239. 4
 Mulier, & uir adulterio quandoque tenetur. 58. 10
uirginitas mente corrupta amittitur. 270. 66. 68. & 340.
 10
uirginitatem semel amissam Deus non potest suscitare. 270.
 67
uirginitas replet Paradisum nuptiae terram. 329. 10
uirginitatem professus non debet conjugatos vituperare. 329. 11
uirgines in honore apud gentes. 240. 12
Virgo Maria Gloriosissima, quod non fuerit in peccato conce-
 pta. 260. 7
 Modis pluribus publica vis illata dicitur. 51. 7
uis publica, & priuata quomodo inferatur. 51. 1
uis priuata qualiter inferatur. 51. 8
ui publica qui teneatur. 51. 9
uim non facit qui uirtutem suo. 52. 11
uim vi repellens non tenetur de vi aliqua. 52. 13
ui tenetur qui associat, accommodat homines, ut vis fiat. 52.
 14
ubi pena luenda sit. 52. 17
ui de possessione eiectus agit criminaliter, & ciuilitate. 52. 22
uim passa non tenetur de adulterio. 59. 37
ui eximere non dicitur quis illum, qui in ius non potuit voca-
 ri. 98. 35
uis cessante dolo punitur. 98. 36
uiscans episcopus monasteria, quae debeat obseruare. 216.
 22
uiscantes quid in uiscatione curare debeant. 384. 6
uiscans monasterium, quid seruare debeat. 385. 13
uiscantes quo numero equorum, & personarum uti debeant.
 385. 17
uiscantes sumptuosas epulas non querant, sed sint contenti
 oblati. 385. 18
uiscantes aliquid stipendij de licentia episcopi accipere pos-
 sunt. limita. 385. 20
uiscantes monialium, quid curare debeant. 385. 29
uiscationes cur fieri debeant. 384. 1
uiscatio facienda est ab archiepiscopis, & episcopis. 384. 3
uiscandi munus potest committi praesbyteris. 384. 4
uiscatio saltem semel in anno est facienda. 384. 5
uiscatio intra clausuras qua seruata forma sit facienda. 386.
 35
uiscator qualis esse debeat. 385. 7
uiscator potest monachos delinquentes facere corrigi.
 385. 8
uiscator si commode ad loca accedere non possit, potest cleri-
 cos ad locum congruum aduocare. 385. 9
uiscator diffamatos ordinarijs debet denuuciare notoria cri-
 mina punire. 385. 10
uiscator culpam priorum uiscatorum potest inquirere. 385. 11

uiscator potest confessiores & subditorum audire, & absoluer
 385. 12
uiscator subditos sumptibus gauare non potest. 385. 14
uiscator ultra unam diem in una basilica non debet commo-
 rari. 385. 16
uiscator uiscationibus incumbere non debet. 385. 19
uiscator debent acquiescere inquisitioni factae in uiscatio-
 ne. 386. 33
uiscator impediens ipso facto incurrit excommunicatio-
 nem. 386. 34
uiscator sacerdotum non est consideranda, sed quae decent, & mi-
 nistrant. 386. 39
uiscator sine conuersione ad Dominum non proficit
 non baptizato ad salutem. 286. 21
uiscator quando mentiantur esse uiscates. 269. 43
uiscata omnia reuocantur ad tria capita, & quae 305. 12
uiscatam ecclesiae tenere firmiter, & vindicare debemus. 223.
 11
uiscata ecclesiae per similitudines probata, & contra haereticos
 firmatur. 223. 12. 13
uiscatus ad synodum non ueniens illius preceptis non obtem-
 perans ab eo discendens ante finem excommunicatur. 33.
 30
uiscatus ad maiorem iudicem non est contumax coram mino-
 re. 97. 22
uiscatus reuocatur comparere, ubi dubitatur de iurisdictione iu-
 dicis uiscatus. limitatur. 97. 23
uiscatus ad munera compellendus. 446. 86
uiscatus ad munus appellat. 447. 101
Uiscato defuncto uiscato pendente appellatione expirat iniuncti
 muneris questio. limitatur. 447. 102
uiscatum mutaram qui dicit probare debet. 116. 7
uiscatum in maleficijs pro opere reputatur. 269. 44
uiscatum remuneratur non opus. 269. 46
uiscatum solemne, quod dicitur. 333. 103
uiscatum quando impediunt matrimonium. 333. 104
uiscatum continentiae in muliere non uelata impedit matrimo-
 nium. 333. 106
uiscatum ubique emissum impedit nuptias. 333. 108
uiscatum uiscati in Beata Virgine quomodo conceptum. 337. 3
uiscatum continentiae, & religionis quando sit causa separatio-
 nis. 341. 20. 26
uiscatum quando iure can. vel ciuili emitti possit. 341. 31
uiscatum sequutus nuptijs ante copulam an possit emitti. 341. 22
uiscatum an post copulam possit emitti. 341. 23
uiscatum continentiam non possunt alio matrimonio iungi.
 332. 78
uiscatum religionem quando nuptias iterare possunt. 347. 25
uiscatum uox in ueritate excutienda plurimum ualet. 124. 9
uiscatum uox testis obseruanda, & sigillatim interrogandus. 124. 28
uiscatum urbs admittit omnes iudices etiam Ciues. 77. 55
uiscatum urbes & loca, quibus Patriarchae, primates Archiepiscopi, &
 Episcopi residere debent etiam ante aduentum Christi sta-
 tuta sunt. 98. 15
uiscatum usura omni iure etiam ciuili prohibita. 66. 1
uiscatum usura quando punitur, & quando non. 66. 3
uiscatum usurae uiscati ueniunt etiam uiscati ex mora. 161. 16
uiscatum usurae rei iudicatae ex mora debentur. 161. 17
uiscatum usurae contractus cum uiscatis rei iudicatae debentur. limitatur.
 161. 18
uiscatum usurae non debentur de pecunia, quae fisco restituitur ab eo, cui
 in fraudem fisci fuerat soluta. 395. 10
uiscatum usurae non debentur pro fructibus debitis iudicis officio. 295.
 23
uiscatum usurae dotales non debentur pro augmento dotis. 395. 25
uiscatum usurae non debentur ex causa liberalitatis. 395. 26
uiscatum usurae fiscales quando debeantur. 403. 9
uiscatum usurae ex liberalitate non debentur. limitatur. 317. 21
uiscatum usurarius infamis. 48. 18
uiscatum usurarius reus usurarium tenetur edere. 99. 12
uiscatum usurarij manifesti, quomodo sint ad penitentiam admittendi.
 303. 57
uiscatum usurarius ius patronatus excommunicatur. 33. 46
uiscatum uiscatus in iudicium Moysi praecipitur, & quare. 251. 4
uiscatum uiscatus nomine praetoris de falso tenetur. 66. 35
uiscatum utilitas publica utilitas priuatae praefertur. 12. 46
uiscatum utilitate publica exigente semper ius redditur. 69. 9
uiscatum utilitas deducendarum coloniarum varia. 419. 4
uiscatum uxores dignitate maritorum fulgent. 17. 7
uiscatum uxores duas ducens, homicida, & contrahens in gradu prohi-
 bito excommunicatur. 33. 25

Vxores reorum maiestatis dotam suam recipiunt. 51.33
 uxorem ducens clericus, vel monachus priuatur. 102.33
 uxorem potest ducere clericus infra subdiaconatum. 308.
 34
 uxor eundem de baptismo non debet suscipere. 387.33
 uxorem occidens qua penitentia mulctandus. 308.45
 uxorem adulteram non dimittens qua penitentia afficien-
 dus. 309.53
 • Duae ducens vxores adulterio tenetur. 58.20
 • Alloquens cum vxore alicuius post tres denunciations, de
 bono alloquendo adulterio tenetur. 58.11
 uxores diligendae a uiris, & contra subiectae uiris. 310.6
 uxorem habens ducens aliam infamiam an prima mortua possit
 stare cum secunda. 332.70
 uxorem habens, vel maritum non potest alteri nubere. 332.75

dimittatur. 76.77
 uxor si libidinis causa ducatur, & studio agatur ne liberi pro-
 creentur, committitur peccatum, nec meretur nomen coniu-
 gii, sed concubinaus. 336.156
 uxor quatenus possit a viro corrigi, & coerceri. 337.7
 uxorem ducere, vel ei debitum reddere quomodo procedat in
 clericis. 338.13
 uxori quomodo possint ordinari. 338.14
 uxor non est reddenda viro agenti ad restitutionem, nisi ido-
 nee caueat de bene tractanda. 339.7
 uxor quando possit petere, vel retinere res ante nuptias dona-
 tas resolutio matrimonio. 345.18
 uxor clerici nec eo mortuo potest nuptias iterare, declaratur.
 347.26
 uxor pro marito decurione non conuenitur. 441.75

F I N I S .

TRACTATUS

DE IURE PUBLICO,

SIVE DE LEGIBVS,

& Magistratibus, Sæcularibus, & Ecclesiasticis.

DE IUDICIIS PUBLICIS, ET PRIVATIS,

DE REBUS VTIQUE SÆCVLARIBVS,

& Ecclesiasticis Pontificis, Imperatoris, & Fisci,

De re militari, & Civitatum, de muneribus, & honoribus; In quibus uniuersum ius publicum sæulare, & Ecclesiasticum consistit.

LIBER PRIMVS.

SVMMA RIVM.

- 1 Iuris significationes plures, & varia.
- 2 Ius est ars boni, & æqui.
- 3 Ars est collectio, & ordo præceptorum.
- 4 Iuris præcepta generalissima, quæ, & ligant aësem in conscientia.
- 5 Iuris præcepta specialia, quæ.
- 6 Ius aliud publicum, aliud priuatum.
- 7 Ius publicum in quibus consistit.
- 8 Lex in genere quid sit.
- 9 Leges circa quæ versantur.
- 10 Ius, & lex differunt, & quomodo.
- 11 Legem quid fecit.
- 12 Legis virtus, quæ.
- 13 Ius totum in quibus consistat.
- 14 Legibus, quæ accidunt, & cui referantur.
- 15 Ius legis ferendæ ad quos spectet.
- 16 Leges, de quibus rebus, ferendæ.
- 17 Leges non in singulos, sed in omnes latæ.
- 18 Legislationem, quæ præcedere debeat.
- 19 Leges ad similes casus, quando extendendæ, supplendæ, seu interpretandæ.
- 20 Interpretari leges, & Canones quis possit.
- 21 Interpretatio legum quomodo faciendæ.
- 22 Consuetudo non extenditur.
- 23 Necessitati, quod seruit, & tempori non extenditur.
- 24 Priuilegium non extenditur.
- 25 In rebus dubijs seruandus est verbis.
- 26 In dubijs sententiæ benignior tenenda.
- 27 Consuetudo in interpretandis legibus attenditur.
- 28 Leges priores declarant posteriores.
- 29 Et e contra, nisi contraria sint.
- 30 Fæuore alicuius statuta contra non interpretandæ sunt.
- 31 Lex utilis Reipublicæ extendenda.
- 32 Beneficia Principis plenissime interpretandæ.
- 33 Verba legum cum effectu accipiendæ.
- 34 Lex etiam sine ratione subsistit.
- 35 Lex vim cogentem habet.
- 36 Leges non facile mutandæ, sed iudicandum secundum eas.
- 37 Scientia legum quomodo adipsendæ.
- 38 Scire leges quid sit.
- 39 Iuris prudentia quid sit.
- 40 Sacerdotes iuris iurisprudentes sunt.
- 41 Obseruantia, & inobseruantia legum, quæ; & peccatum mortale inobseruantia legum.
- 42 Iniustitia non est omne, quod sit contra leges.
- 43 Leges aquæ sint, vel iniquæ, ut refert.
- 44 Leges diuino iuri contraria non seruandæ.
- 45 Recedere à legibus, quando liceat.
- 46 Species derogat generi.
- 47 Cessante ratione legis, cessat lex.

- 48 Ius personale alios non ligat.
- 49 Pactis priuatorum derogatur legibus.
- 50 Lex non trahitur ad causas præteritas.
- 51 Consuetudo non trahitur ad præterita.
- 52 Consuetudo interpretatiua retrotrahitur.
- 53 Lex nondum insinuata non ligat.
- 54 Lex derogata non ligat.
- 55 Diuino iuri non potest derogari.
- 56 Mutatio iuris, lite pendente non officit.
- 57 Papa, Imperator, & Auctores legibus soluti sunt.
- 58 Lapsis iuris ignorantia subuenitur.
- 59 Ius finitum, non infinitum est. Opiniones iuris infinitæ sunt.

De Iure, & legibus in genere.

Tit. I.

DE Iure publico dicturi, de Iure, & legibus in genere, in primis est differendum. Iuris autem variæ sunt significationes, l. penult. & ult. ff. de iust. & iur. Aliquando enim ius accipitur pro lege, aliquando pro sententiâ, & decreto quâuis duro, & iniquo, ut in dictis legibus, & in l. prospexit 12. in princ. ff. qui, & à quib. & in l. supellectile 3. §. final. ff. de supellect. legat. & si ius dictum sit, quia iustum in distinct. 1. cap. ius generale, §. ius autem aliquando pro potestate, seu facultate à lege cõcessa, vel pacto acquisita agendi aliquid, vel faciendi, ita enim iter actus, via, v. usufructus ius dicitur, §. 1. instit. de seruit. præd. §. 1. instit. de usufr. & ius actio ius dicitur persequendi in iudicio, quod sibi debetur, §. 1. instit. de act. Aliquando ius accipitur pro loco, in quo ius dicitur dicta l. penult. §. alia significatione, ff. de iust. & iur. Aliquando sumitur pro necessitudine, cognatione, vel affinitate dicta l. ult. ff. eod. D. Thom. 2. 2. q. 57. artic. 1. Hoc autem loco Ius nihil aliud esse profitemur, quàm artem boni, & æqui, ut dicitur in l. 1. §. 1. vbi præclare Bud. post alios, ff. de iustit. & iur. & latissime Ioann. Bolognet. post rubr. ff. eod. in tract. de multipl. significat. & differ. iur. & fact. Impia enim est iustitia, quæ humanæ fragilitati non nouit ignoscere, id est, quæ artem hanc boni, & æqui ignorauit. Ideo vidit Deus figmentum nostrum, & miserum est nostri, ut huius artis Magister. Ius autem hæc est collectio, & ordo præceptorum ad aliquem finem vtilem vitæ humanæ Arist. lib. 3. moral. c. 10. & c. 1.

Cum autem ius, ars illa boni, & æqui iustitiæ præcepta contineat à iustitia quoque, & à iusto nomen desumpsit, l. 1. in principio, & §. 1. ff. de iust. & iur. & dicit §. ius autem, quemadmodum ceteræ artes denominantur à rebus, cuius artes sunt, ac præcepta tradit, ut Astronomia ab Astris,

A

Arithme-

Arithmetica à numeris, & alix artes, atque scientia à re, cumq; artes, atque scientia sunt, & denom nati solent, vt dicitur Plato lib. 7. Minos, vel de lege, vbi Ficinus, & D. Thom. in 2. 2. q. 90. art. 1. & seq. & 2. 2. q. 120. Iuris præcepta generalissima quidem tria numerantur, videlicet honeste viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere, §. iuris præcepta instit. de iust. & iur. quæ conueniunt præcepto diuino, quod tibi non vis, alteri ne feceris, de quo in Euāgelio Matth. 7. & in dist. 1. in princip. Hinc est, quod omnis lex iusta, ac legitime lata, quia participat de lege diuina, atque æterna, ligat omnes subditos in conscientia, & omnes iudices, ad obseruantiam secundum D. Thom. in 1. 2. quæst. 96. art. 5. & 6. & quæst. 95. artic. 1. & infra num. 36. 41. & 43. cum pluribus citatis in Syntagma comm. opin. loco secundo, tit. 3. c. 1. ver. lex, vel constitutio. ¶ Specialia verò iuris præcepta plurima sunt, & illa partim naturalia, partim civilia, §. 1. & tot. tit. inst. de iure nat. gent. & ciuil. Quæ quidem præcepta omnia concernunt actus iustitiæ communitatiuæ, nec non distributiua, de quibus per Arist. lib. 3. Ethic. c. 7. & per D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 11. & q. 61. per tot. & infra per totum opus. Nam quot leges sunt, regulæque iuris circa ambas, tot sunt iuris præcepta l. 1. ff. de legib. l. de quibus & l. penult. ff. eod. l. 2. in princ. & in §. sed & Philosophus, ff. eod. Cum autem omnes leges ad hominum utilitatem referantur, vtilitas verò ista partim publica sit, partim priuata, inde euenit, vt ¶ & ius aliud publicum, aliud priuatum appellatur §. huius studij instit. de iust. & iur. l. 1. §. 1. ff. eod. dist. 1. c. penult. & 19. q. 2. cap. duæ sunt. Publicum itaque ius est, quod ad statum rei Romanæ, & totius orbis spectat. Priuatum, quod ad singulorum utilitatem pertinet. Duaren. eod. tit. c. 3. & 4. & d. §. fin. instit. de iust. & iur. & dicta l. 1. §. 1. ff. eod. ¶ Publicum ius consistit in legibus, Magistratibus, iudicijs tum publicis, tum priuatis, in re Ecclesiastica, & Religionis, Pontificis, Imperatoris fisci, in re militari, Ciuitatum, in muneribus denique, & honoribus, in quibus omnibus publica Orbis vniuersi vtilitas reposita dignoscitur, vt constat apud D. Thom. in 1. 2. quæst. 95. art. 4. & per tot. quæst. & quæst. 97. art. 4. & in dicta l. 1. §. 1. vbi Ias. post alios, de quibus singulis ordine infra dicendum est.

8 Lex ¶ itaque in genere definitur, vt sit commune præceptum, Virorum prudentum consilium, delictorum, quæ sponte, vel ignorantia contrahuntur coercitio communis Reipublicæ sponcio, l. 1. ff. de legib. Aristot. lib. 10. Moral. c. 9. & in proœmio Rethor. ad Alexandrum, & cap. 1. & 2. D. Thom. in 2. 2. quæst. 90. art. 2. & seq. Polyantæ in verb. lex. Illius enim vsus coercitio est humanæ audaciæ, & nocendi facultatis dist. 4. c. 1. & seq. §. c. non frustra. Hæc enim definitio causalis est, continet enim legis causam efficientem, materialem, formalem, atque finalem. Inquit enim I. C. lex est commune præceptum, hæc verbis exprimitur genus, seu forma legis. Nam leges nihil aliud sunt, quam præcepta iuris, artis boni, & æqui, de qua D. Thom. 2. 2. q. 120. & Bud. vbi sup. & Duaren. ff. de iust. & iur. c. 2. Insuper ait Virorum prudentum consilium. Quibus verbis denotatur causa legum efficiens, scilicet viri prudentes, penes quos est Reipublicæ administratio, & legum condendarum potestas. Deinde subdit Delictorum, quæ sponte, vel ignorantia contrahuntur coercitio. Quibus verbis materia simul, & finis legum designatur. Nam ¶ versantur leges, cū circa contractus hominum, tum circa delicta, estq; hic finis, & vsus legum, vt delicta coerceantur, hoc est, vt suum cuique tribuatur, nemo ab altero laedatur, & sic societas ciuiliis cōferuatur, dist. 4. ca. l. cum seq. 23. q. 5. c. nō frustra. Huc pertinent, quæ Ficinus, & post ex Platone lib. 7. in Minorem, vel de lege, & lib. 34. de legib. profert, & quæ perorauit Demosthenes contra Timocratem. Demum dum subdit communis Reipublicæ sponcio, aliam legum efficientem causam denotat, scilicet publicum Populi consensum. Concordat l. de quibus 32. ab. Nam cum ipse leges, & l. penult. ff. de legib. ¶ Ius autem, & lex differunt, quemadmodum ars, & præceptum, vt dixi in tract. de different. in verb. ius, & leges differunt. Siquidem, vt dixi, leges nihil aliud sunt, quàm iuris præcepta, ius verò ars boni, & æqui, quod habet sua, in quibus consistit, præcepta, quas leges vocamus, accipiendū ius pro lege per metonymiam, continens, s. pro contento, seu effectu pro causa. Nam ex lege ius sumitur, hoc est potestas aliquid agendi, vt iam dictum extat. Omnem autem ¶ legem, aut consensu fecit, aut necessitas cōstituit, aut

conuetudo firmavit, l. 7. ibi communis Reipublicæ sponcio, ff. de legib. humanum §. C. eod. l. 2. in princip. & §. sed & Philosophus, ff. eod. l. ergo 40. ff. eod. Tholomæus noiter, de benef. c. 1. nu. 2. ver. atque in pulchre d. l. de quib. §. in meterta, ff. de legib. §. sine scripto inst. de iur. nat. gen. & ciuil. l. sed ea, quæ 35. cum 1. seq. ff. de legib. l. 1. C. quæ sit leges cōsuet. l. 1. leges §. C. eod. l. diuina, ff. de legib. & ¶ legis virtus est imperare, verare, permittere, & punire, legis 6. ff. eod. vbi Bud. dist. 3. c. priuilegia, §. officium cum seq. D. Th. in 1. 2. q. 92. art. 2. & cū in præteritū quid indulget, in futurum illud idem verat, l. cum lex 22. ff. de legib. & Nouel. c. 147. 148. & 163. vbi tributa præteritū subditis remittuntur, c. quoties à populis, c. exigunt, c. donatū, §. si. l. q. 7. & cū quid permittit, nolens præcipit, ideoq; non committitur contra legem, si nō fiat, quod permisit, c. hac ratione, §. si 31. q. 1. c. vlt. §. si. dist. 4. c. vlt. 14. q. 1. Syntagm. com. opin. loc. 2. & 3. c. 1. & seq. ¶ Totū autē ius consistit, aut in acquirēdo, aut in cōseruando, aut in minuendo, aut enim hoc agitur, quæ admodū quid cuiusq; fiat, aut quæ ad hōdū quis rē suā, vel ius suum cōseruet, aut quō alienet, aut amittat. Primi generis sunt oēs actiones, quibus id, quod amissum, vel quod nobis debetur, persequimur, siue reales, siue personales illæ sint, ex cōtractū, vel ex delicto descendentes. Secundi generis sunt omnes exceptiones, in intēgum restitutiones, quibus rescinditur id, quod, ad amittendum ius nostrum: pertinebat. Item interdū vt possideris, & vtiobi.

Postremi generis sunt capitū diminutiones, captiuitas, alienationes, & c. l. vlt. ff. de legib. & nos affligunt, quoniam acquiruntur cum labore, possidentur cum timore, & amittuntur cum dolore, vt considerauit Card. Bellarm. de ascensione mentis in Deum gradu 3. ver. agnosces ne, vt hō sint tanti faciēda secundum eam.

14 ¶ Legibus præter hæc accidit legislatio, cuius causā Deo attribuit Plato li. 34. de legib. Dialog. 1. & li. 7. Minos, vel de lege, & Cic. li. 1. & 2. de legib. Per Deū enim legū cōditores iura decernunt Prou. 8. & secundū S. Jac. b. epist. 2. vnus est Legislator, et iudex Deus. Legū accidit interpretatio, et supplemento, legis ratio, & confirmatio, mutatio, cognitio, atque scientia. Demum legis accidit obseruatio, de quibus singulis ordine agendum est.

15 Quod itaque ¶ ad legislationē attinet, est præmittendū, quod quāuis olim legū ferendarū potestas penes Populū esset, iū ad Senatū, ad Prætores, ad Plebē pertinēs, l. 2. ff. de orig. iur. Duaren. li. 2. dist. c. 19. tamen quæ admodū iure antiquissimo penes solos Reges erat, ita iure nouissimo ad solos Sumos Pontifices, & solos Imperatores deuolutā esse, l. si Imperialis 11. in fi. C. de legib. c. translatio 3. de const. Nouel. c. 6. §. sed et sic Nouel. c. 131. in princ. & Nouel. c. 83. §. si verò Ecclesiasticū, & Nouel. 123. in princ. & ab illis concessa est Regibus, Principibus, & alijs habentibus regalia, & iura Imperij, l. si. C. de legib. l. 1. ff. de constit. Princ. l. 2. ff. de orig. iur. c. consuetudo dist. 1. Surd. conf. 152. Menoc. in cōf. 604. Card. Bellarm. de laic. c. 1. Vel ab eis aliter sunt acquisita respectu supremæ potestatis, & iurisdictionis d. l. 1. & l. ideo, ff. de const. Princ. l. humanū, & l. si. C. de legib. cū allegatis per Mastril. de Magistr. li. 3. c. 3. nu. 27. & in Syntag. com. opin. loco 2. tit. 2. ¶ Leges autē ferendæ sunt de his, quæ frequenter, non quæ raro accidunt, iura 3. vbi Budæus l. ex his 4. ff. de legib. l. ea, q. 64. ff. de regu. iur. l. antiqui 3. in fi. ff. si pars hæred. perat. nec de præteritis, sed de futuris, quāquā in legibus ferendis cauei potest, vt ad præteritos quoque casus extēdantur, l. leges 7. C. de legib. l. vlt. §. si. C. de legit. hæred. l. sancimus 18. C. de sacros. eccl. l. vlt. in fi. C. eo. Nouel. c. 113. §. ad hæc, & illud, l. de vsuris 27. C. de vsur. 17 cum similib. ¶ Leges insuper non in singulares personas, sed generaliter sunt constituendæ, l. iura 9. ff. de legib. Aristot. libro 5. Moralium, ca. 10. & libro 5. Rethoricæ, cap. 1. D. Thom. 2. 2. quæstione 96. artic. 1. & quamquam plures extant, tum leges, tum constitutiones Principum in singulas personas conceptæ, attamen sunt generaliter accipiendæ, atque intelligendæ in omnes personas. l. si Imperialis 11. in princ. C. de legib. ¶ Illud denique de legislatione notandum est, non aliter ad Summo Pontifice, vel Imperatore legem vniuersalem esse promulgandam, nisi prius proœrium Sacri Palatii, & Senatus deliberatione habita, communi consensu approbata fuerit, tum demum auctoritate principali, l. humanum §. C. de legib. l. vniuersa 7. §. final. C. de diuers. rescript. diffinitione 15. capitu. 1. 2. & 3. §. primo, auth. quomodo oportet Episcopos, aliter eum

promulgata, ut plurimum non recipiuntur, & obsoleta
 19 spernuntur, ut plures vidimus. Quoniam autem leges,
 & Senatusconsulta ita scribi non possunt, ut omnes casus,
 qui quandoque incidunt, comprehendantur, sufficit, ea,
 quae plerumque accidunt, contineri, & ideo de his, quae pri-
 mo constituuntur, aut interpretatione, aut constitutione
 optimi Principis certius statuendum est, l. neque leges 10.
 & l. non possunt, ff. de legibus. Plato libro 16. de Regno fo-
 lio mihi 216. & libro 34. de legibus. Dialogo 1. & seq.
 Et cum in vno aliquo casu sententia eorum manifesta
 est, is, qui iurisdictioni praest, ad similia procedere, atque
 ita ius dicere debet. Nam quoties lege aliquid vnum, vel
 alterum introductum est, bona occasio est, & caetera, quae
 tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel
 certa iurisdictione, ne suppleri, dicta l. non possunt 12. cum l.
 sequent. ff. de legibus. l. 2. §. his legibus, ff. de origin. iur. l. 2. §.
 sed quia diuina, C. de veter. iur. enucle. l. de quibus 52. ff.
 de legibus. l. deo 27. ff. eodem exemplo, l. vtr. C. de inoffic. do-
 nat. l. vtr. tantum 14. §. 1. ff. de seruo corrupto, l. illud quae sit-
 tum 32. ff. ad legem Aquil. l. quia actionum 11. ff. de praes-
 cript. verb. l. quoties 22. ff. eodem l. 2. §. quamquam, ff. de
 acqu. plu. arcend. actio. cum similib. late adductis in gloss.
 stat. Urb. c. 89. lib. 2. & in Syntagma comm. opin. iuris loco
 secundo, tit. 3. cap. 5. & 6. late de materia Turza. opin. 176.
 idem reg. 13. & 106. Villal. D. 194. Viu. opin. incipien. alimē
 20 ta, & dos, & incipi. Filius vltra & statutum Ciuitatis. Ista
 autem interpretandi, & supplendi, nec non extendendi leges,
 faculas soli Imperatori iure nouo est referenda, l. 1. C.
 de legibus. l. 9. in fine, l. cum de nouo 10. l. si Imperiali 11. §. cū
 igitur vsque ad finem legis. C. eod. l. 2. §. sed quia diuinæ
 res, C. de veter. iure enucle. Nouell. c. 143. in princ. quod ex-
 tenditur etiam ad statuta, autoritate Principis facta, vel
 confirmata, ut in libro statutorum Bald. per Sigismundū
 constructo in verb. interpretatio, numer. 12. ver. statutum
 interpretatur municeps, exceptis tamen Canonibus Ecce-
 siasticis, in quibus si quid ambiguitatis emergit, hoc Sum-
 mo Pontifici, Synodo, vel Concilio sacerdotali definitum
 remittitur, l. omni 6. C. de sacrosanct. eccles. l. priuilegia 12.
 §. 1. C. eod. c. vlt. §. quamquam 25. q. 1. gloss. in c. possessor de
 reg. iur. in 6. §. quoniam in proce. Clement. licet in aliqui-
 bus casibus ideo Principi saeculari remittatur, ut notauit
 Aufer. de potest. saecular. in Ecclesiastic. reg. 4. l. iur. 47. ver.
 laicus Princeps, ut declaratur infra tit. 31. numero 33. Sed
 21 in legibus interpretandis haec potissimum regulae tradi-
 solent, ut in primis ad similibus ad similia, ut dixi, proceda-
 rur, & vbi eadem est ratio ibi: Idem ius constituatur dicta
 l. non possunt 12. cum l. sequenti, ff. de legibus. cum alijs alle-
 gatis per nos in allegata glo. stat. Urb. ca. 89. lib. 2. quod ta-
 22 men distinctio non caret. Nam si consuetudo contra ra-
 tionem iuris introducta ad similes casus produci non de-
 bet, l. quod vero 14. l. quod non 39. ff. de legibus. l. quod con-
 tra 138. ff. de reg. iur. ca. quae à iure 28. de reg. iur. in 6. cum
 23 alleg. in d. gloss. col. 704. nume. 10. Idem si dicendum de eo,
 quod propter necessitatem receptum est, & tempori tan-
 tum feruit, l. quae propter 122. ff. de reg. iur. c. in argumen-
 tum 78. de reg. iur. in 6. & c. quod pro remedio 1. q. 7. cap.
 ordinationes, §. quamuis, c. cum in cunctis de elect. c. in cau-
 sis 19. de sent. & re iud. nec non, & de priuilegio certis per-
 sonis indulto l. 2. C. de legibus. e. decet 16. ca. indultum 17. de
 24 reg. iur. in 6. Praeterea si in rebus dubijs melius est verbis e-
 25 dicti feruire, & in ambigua voce legis, ea potius si accipien-
 da est significatio, quae vitio caret, quaeque rei gerenda ap-
 prior est, l. in ambigua 19. ff. de legibus. l. quoties 67. ff. de reg.
 26 iur. l. in ambiguo 3. ff. de reb. dub. sed, & si in dubijs sem-
 per benignior sententia est praefenda, l. benignius 18. & l.
 nulla 25. ff. de legibus. l. semper 55. ff. de reg. iur. l. ea, quae 52.
 in fine, ff. eod. exemplo, l. non sine ratione 5. §. quamuis, C.
 de bon. quae liber. & l. per fundum 11. ff. de feruit. rust. Prae-
 27 di. si Consuetudo quoque in legibus interpretandis, atten-
 denda, quippe quae optima est legum interpretatio, l. si de in-
 terpretatione 37. cum l. seq. ff. de legibus. l. semper 34. ff. de
 reg. iur. l. cum de lanionis 18. §. optimum ergo, ff. de instr.
 leg. exemplo, l. suppellectile 3. §. fin. ff. de suppl. legat. Decian.
 consil. 51. num. 50. & seq. lib. 2. est enim etiam & diuini
 iuris optima interpretatio vniuersalis Ecclesiae consuetudo
 glo. in c. perniciosus 13. de celebrat. missar. & in c. in aliqui-
 bus 32. §. illa quippe de decim. & c. cum sint 18. in verb. ad
 consuetudinem eod. tit. Decian. consil. 44. num. 13. lib. 2. & §.

2 & 3. inst. Canon. de iure diuino consuetud. & c. D. Thom.
 2. 2. q. 97. artic. 3.
 28 Sed & leges priores, quamuis mutatae, & obsoletae ad
 posteriores leges declarandas, & interpretandas trahi pos-
 sunt, non est nouum 26. cum l. seq. ff. de legibus. & dist. 7. ca.
 fuerunt §. paulatim. Viu. opinio. incip. statutum vltimum.
 29 Item leges posteriores in prioribus interpretandis, nisi
 contrariae sint, sunt adhibendae, l. sed & posteriores 28. ff.
 eod. sic enim iura fideicommissorum, quae tempore sunt
 posteriora, pertinent ad legatorum iura tempore priora
 §. sed non vsque instit. de legat. & l. 2. §. sit igitur. ibi, & si
 quid tale, & §. vbi autem, C. comm. de legat. Sic constitutio
 Imperatoris Antonini tempore posterior pertinet ad ius
 moribus constitutum de donationibus inter virum, & vxor
 rem prohibitis distinguendum, l. cum hic status 32. §. ait
 oratio, ff. de donat. int. vir. & vxor. & exempla sunt Iuriscō-
 sultorum veterum Commentarij ad edicta Praetorum, &
 Senatusconsulta, ad leges 12. tabularum. Item constitutio-
 nes Principum, quibus veterum edicta, atque Senatuscon-
 sulta declarantur, distinguuntur, & latius extenduntur, vel
 restringuntur. Proinde in dicta l. 28. I. C. ad eam confirman-
 dam subijcit. Idque multis argumentis probatur, id est eius
 passim multa exempla, quamquam multi legendum putant,
 probetur, quae tamen lectio, licet habeat suam ratio-
 30 nem, mihi quidem non probatur. Insuper ea, quae in alicuius
 fauorem constituta sunt, aduersus eum non sunt inter-
 pretanda l. quod in fauorem 6. C. de legibus. l. nulla iuri.
 25. ff. eod. l. plures 18. in fine, C. de fid. instr. exemplo l. Car-
 bonianum 3. §. Diuus etiam Adrianus, ff. de Carbon. edic. l.
 non eo minus 14. C. de procur. l. cum hi. 8. §. eam transactio-
 nem, ff. de transact. l. contra 28. in princ. ff. de pact. ca. quod
 31 ob gratiam 61. de reg. iur. in 6. & lex vtilis Reipublicae ex-
 tendenda, & adiuuanda est interpretatioque, l. hoc modo 62.
 ff. de condit. & demonstrat. quemadmodum alios quosque
 fauores ampliandi sunt, & odia restringenda, c. odia 15. de
 32 reg. iur. in 6. §. Beneficium etiam Summi Pontificis, & Im-
 peratoris, debemus quam plenissime interpretari, l. benefi-
 cium, ff. de constit. c. olim 16. & c. Abbate 25. de verb. signifi-
 fic. c. cum dilecti 6. de donat. exemplo l. 2. C. de bon. vacan.
 23 Postremo si verba legum cum effectu sunt accipienda, ut
 aliquid operentur, l. si per alium 5. §. docere, ff. ne quis eū,
 qui in ius l. 1. §. fin. ff. quod quisque iur. Gabr. li. 3. de locat.
 concius. 3. num. 2. & seq. sed & plures aliae huiusmodi regu-
 lae proponuntur infra lib. 2. ca. 19. & plures afferit Duaren-
 de indic. & vbi quis, C. de var. iud. praecipis.
 34 Quod autem ad legum rationes attinet, sciendum non
 omnium, quae à maioribus constituta sunt, rationem red-
 di posse, ideoque rationes eorum, quae constituuntur, in qui-
 ri non oportere, alioquin multa ex his, quae certa sunt, sub-
 uerterentur, l. non omnium, & l. seq. 21. vbi glo. ff. de legibus.
 Nam multa iure civili contra rationem disputandi pro vtili-
 tate communi recepta esse, innumerabilibus rebus proba-
 ri potest. Nec tam propter rationem legum, quam propter
 auctoritatem constitutum legibus obtemperandum est,
 quemadmodum Iulianus quoque ait, ipsas leges nulla alia
 ex causa nos tenere, quam quod iudicio Populi receptae
 sint, l. de quibus 32. ff. de legibus. c. in istis 3. §. leges instituitur
 35 distinct. 4. & D. Thom. in 1. 2. quae 90. artic. 1. & vim ha-
 36 beant cogentem, teste Arist. 10. Ethic. c. 9. Praeterea si leges
 facile mutatae non sunt, neque distinguendae, nisi id eui-
 dens utilitas, vel aequitas exposcat, l. 2. C. de crim. sacril. l.
 minimè 23. ff. de legibus. l. & si 143. ff. de reg. iur. l. 2. ff. de con-
 stit. Princip. c. cum omnes 6. de constit. c. non debet 8. de cō-
 sanguin. & affin. dist. 4. c. erit §. fin. cum c. seq. item c. ne in-
 nitaris 5. de constit. c. si quis suadente, §. committunt 17. q.
 4. l. 1. cap. 24. D. Thom. 1. 2. quae 96. art. 4. & q. 97. art. 2.
 & 4. sed iudicandum est secundum eas, ut in citatis iuribus,
 & l. nemo de sentent. & interloc. oia. iud. c. in istis dicta dis-
 tinct. 4. alioquin teste Cicer. de Inuentione. Potestas dabi-
 tur peccandi, dum intelligent iudices, non ex legibus, in qua
 iurati sunt, sed ex arbitrio iudicare, id ipsum iure urando
 promittunt, l. rem non nouam, C. de iudic. & non tollitur
 lex per non vsuum, neque per vsum contrarium sine sen-
 tentia Principis. In lib. l. de quibus, num. 33. ff. de legibus. §. Alex.
 consil. 136. numero 15. lib. 2. Abb. in c. 1. num. 4. ver. vnde
 ibi. de tregua, & pace. Praeposit. in cap. in istis, §. leges, nu-
 mero 3. ver. nisi dato. dist. 4. Rot. diuer. in recentioribus
 decil. 197. & 213. par. 1.

- 37 Quod ad cognitionem, atque scientiam legum attinet, eius adipiscendæ modus ab Imperatore Iustiano præscribitur talis, vt primo leui, & simplici via, deinde diligentissima, atque exactissima interpretatione tradantur. His igitur instit. de iustit. & iur. sed Imperatoris consilio pauci vtuntur, incipiunt enim à decisionibus, à Consilijs, à tractatibus, & Institutionibus, & Digestis nunquam visis, nec auditis Magistris in Scholis ordine præscripto statim se pro Adlocatis, & Procuratoribus venditant, & ad Magistratus, & dignitates arduas, & difficiles aspirant, & perueniunt, turbatis ordinibus non sine publico damno contra allegata infra tit. 3. & 4. Parentes etiam hac de causa obiurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos seuera lege proficere. Primum enim sicut omnia, spes quoque suas ambitione donant; Deinde cum ad vota properant inordinatè, cruda adhuc studia in forum propellunt, & legum scientiam, qua nihil esse maius consentitur, pueris inducunt adhuc nascentibus. Quod si paterentur labore gradus fieri, vt studiosi iuvenes lectione seuera mitigarentur, vt sapientie præceptis animos componerent, vt verba atroci stylo effoderent, vt quod vellent imitari, diu audirent, sibi nihil esset magnificum, quod pueris placeret; iam illa gradus scientia haberet maiestatis suæ pondus, & iuvenes non deriderentur in foro. Scire autem leges, non est earum verba tenere, sed vim, & potestatem habere, l. scire 17. ff. de legib. In legum cognitione iuris prudentia consistit, quæ definitur, quod sit diuinarum, atque humanarum rerum notitia, iusti, atque iniusti scientia, iustum, atque iniustum leges definiunt, Ergo iuris prudentia, est legum scientia, qua præditi Iurisconsulti vocantur, & merito iuris sacerdotes appellandi, iustitiam, namque colunt, boni, & æqui notitiam profitentes, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum meriti poenarum, verum præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes, veram Philosophiam non simulatam affectantes, §. 1. instit. de iust. & iur. l. i. ff. eod. c. 1. distinct. 1. c. omnis 4. dist. & hæc omnium dicitur Regina, mortalium, & immortalium secundum Pindarum relatum per Platonem lib. 24. Gorgias, vel de Rethorica fol. mihi 353, & lib. 31. de Repub. Dialogo 4. fol. 583, & secundum Budæum in l. 2. ff. de legib. & olim non fuit quæstuarium, vt obseruauit idem Budæus in l. 1. ff. de iust. & iur. & probatur infra lib. 2. tit. 58. num. 10.
- 41 Restat & legum obseruatio, in qua iustitia cernitur, quæ est constans, & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, §. 1. instit. de iust. & iur. Bud. in l. iustitia 10. ff. eod. cuius contrarium est iniustitia, qua quis aduersus leges committit, idque duplici ratione contingit, contra legem, & in fraudem legis. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, l. contra legem 29. cum l. seq. ff. de legib. In fraudem verò legis facit, qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit dicta l. contra, & l. non dubium §. C. de legib. & alijs modis, de quibus apud Alexand. ab Alexand. libro quinto. Genialium dierum cap. 14. fraus enim legi fit etiam vbi id fit, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, & quod distat scriptum à voluntate, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit l. fraus 30. ff. de legibus, vbi Budæus, dicta l. non dubium §. C. eodem exemplo l. si quis 3. §. is autem, in fine, & l. item si filius familias 7. §. murum dationem, ff. ad Macedonia. & vtrumque commissum est peccatum mortale, quia leges obligant in foro conscientie ad obseruantiam, ita vt contrafacientes legibus mortaliter peccent Alciat. in cap. cum contingat, numero 99. de iureiuran. Felyn. in cap. 1. de constit. & in capit. nam concupiscentiam in principib. vbi etiam Abb. numero secundo. Decius numero 9. & 10. eodem titulo. Roland. de inuent. parte vltima, quæstione 24. numero secundo. Syntagm. commun. opin. loco secundo, titulo 3. cap. 1. alios citat, & Demosthen. in priori oratione contra Aristogitonem dicit, cum propter multa sunt leges feruandæ. Tum potissimum, quia inuentum, & donum sunt Deorum immortalium. Idem firmat Card. Bellarminus de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 1. per tot. post D. Thom. in 1. 2. quæst. 96. artic. 4. id referens ad verum Deum.
- 42 Porro & non omne, quod contra leges fit iniustitia est ascribendum. Nam si ab eo lata sit lex, qui eius ferendæ potestatem non habuit, impune ei non paretur, l. 2. ff. de decret. ab ordin. faci. l. humanum, C. de legib. c. Ecclesia 10. de

- constit. & c. cum accessissent §. eod. D. Thom. in 1. 2. q. 96. art. 4. in fine, nisi forte is, qui legem tulit, communi errore pro legitimo legislatore fuerit habitus, l. Barbarius 3. ff. de offic. Prætor. Villalo. B. 7. vel lata à non habente potestatem, ab habente fuerit confirmata d. ca. 8. & 10. de constit.
- 43 Illud non interest leges acquirere sint, an iniquæ l. non omnium 20. cum l. seq. ff. de legib. l. si ita §. 1. ff. de legem Aquil. l. 2. C. de crim. sacrileg. l. p. respexit 12. ff. qui, & à quibus. Nam de lege ipsa. An iusta sit iudicare non licet secundum D. Tho. in 2. 2. quæst. 120. art. 1. sed secundum legem est iudicandum, vt in d. art. 1. & superius sub numero 41. & 36. fuit comprobatum, & probat Arius tot. lib. 1. Rethor. ca. 1. ver. illud autem, & Imperator in §. 1. instit. de offic. iudicis, & in l. 1. & toto tit. C. de poena iudic. qui male iudic. & in auth. iusiurandum, quod præstat sub iur. col. 2. ca. 1. de sentent. & re iudic. in 6. gloss. vltima in c. h. c. etiam 2. quæstio. 6. & nos in tract. de tutela lib. 3. quæst. 1. sub numero 24. Sed hæc potestas D. Thom. in 1. 2. quæst. 95. art. 1. & q. 96. art. 4. & seq. & 97. art. 4. & q. 90. art. 1. Ius facit etiam error, & Prætor ius reddere dicitur, etiam cum iniquè dæcernit, relatione scilicet facta non ad id, quod Prætor ita fecit, sed ad illud, quod Prætorum facere conuenit, l. penult. §. Prætor quoque, ff. de iust. & iur. l. suppellectile 3. §. fin. ff. de iur. p. pellect. legat. cum allegat. in princip. Planè & leges diuine, seu naturali iuri contrariæ impune possunt negligi, quia ci uilis ratio diuina, vel naturalia iura non potest corrumpere, licet ipsa mutationibus subiaceat vnà cum legibus suis, l. vbi repugnata 48. ff. de reg. iur. l. in bello 12. §. factæ, ff. de capt. §. sed & naturalia de iure natur. gent. & ciuili. eas obligationes §. ff. de capit. dimi. §. fin. instit. de legit. agnat. tutel. l. iura 8. ff. de reg. iur. l. 2. ff. de usufruct. ear. rer. quæ usu consum. c. quo iure, §. fin. cum cap. seq. distinct. 8. cap. 1. sequen. & vlt. distinct. 9. c. ius naturale distinct. 1. cap. 1. §. naturale distinct. 5. cap. vlt. §. naturale, ergo distinct. 6. cap. vlt. tim. de consuetud. Sed & à legibus nobis recedere licet, quoties exceptione aliqua defendimur, quæ exceptio, & speciali iure subsistat, & causæ proposita insit, l. in his 15. ff. de legib. l. ius singulare 16. ff. eodem l. 1. in fine, ff. de reg. iur. capit. 1. in fine de rescript. dicto §. sed naturalia ibi. Ea verò quæ instit. de iur. natur. gent. & c. l. constitutiones 4. ff. de constit. Princip. l. de quibus, §. final. ff. de legib. capit. in istis, §. leges versic. sicut enim distinct. 4. & eadem distinctio. cap. vltimo, §. hæc etsi, cap. quis ignoret 22. q. 4. Nam
- 46 in omni iure & species generi derogat cap. generi 34. de regul. iur. in 6. l. in toto 80. ff. eodem alioquin in re dubia me-
- 47 ius est verbis edicti seruire. & cessante quoque legis ratione in casu aliquo, plerumque ipsa quoque lex solet cessare, auctoritate scilicet eius, qui iurisdictioni præest, interueniente 1. q. 7. cap. quod pro remedio. 9. q. 1. ca. ordinationes, §. quamuis, & per allegata superius versic. in super ea, quæ in alicuius fauorem, & Tiraquell. de cessante causa.
- 48 Item & si ius sit non generale, sed speciale, vel personale; alios, præterquam quorum ius est, non obligat l. secunda. C. de legib. argum. l. 3. C. eodem. & l. si Imperialis, C. eodem. l. in omnibus 68. & l. priuilegia 15. ff. de regul. iuris. cap. vltimo §. item Hieronymus 25. quæstione 1. capit. non exemplo 26. quæst. 2. ca. priuilegium 7. cap. quod alicui 74. de reg. iur. in 6. cap. sanè 9. de priuileg. l. 1. §. final. ff. de constit. Princip. & & pactis priuatorum, non raro ipsis legibus derogatur, l. nec ex Prætorio 17. l. contractus 23. ff. eodem l. in emptionibus 43. ff. de pact. l. vltima, §. final. C. de tempor. & reparat. Sed & si causa, de qua quæritur, ipsa lege antiquior sit, sub ea conueniri non potest, nisi forte nominatim in lege cautum sit, vt & ad præteritos casus extendatur, casusque præteritus in iudicium non fuerit deductus eo tempore, quo lex ferebatur, l. leges 7. C. de legibus, l. vltima, §. final. C. de legitim. hæred. Nouell. constit. 73. §. obtineto con. 75. constit. 115. in principio, con. 113. §. ad hæc. exemplo l. sancimus 18. in fine, & l. vltima in fine. C. de sacrosanct. eccles. cap. cognoscentes 2. & cap. vltimo de constit. cap. dilectus 5. vt lit. pendens. Quod & idem est de statutis, constitutionibus, & consuetudinibus Bald. in l. si de interpretatione, & in l. de quibus, numero 48. ff. de legibus. Roman. consilio 252. numero 3. ver. cæterum. Alexan. cons. 88. num. quinto, libro sexto, per tex. in dicta l. leges 7.
- 52 Verum & si sint secundum ius, vel ius commune declarant, trahuntur ad tempus publicati iuris, l. non dubium, C. de

C. de legib. Bart. in l. omnes populi, num. 44. ff. de iust. & iure. Alex. conf. 6. num. 5. lib. 1. conf. 7. num. 4. lib. 2. Alberic. de statut. in princip. q. 2. & 9. Costa de retractionibus in c. 39. cal. 9. per tot. Præterea lex, quæ nondum insinuata est, vel à cuius insinuatione nondum duo menses præterierint, neminem constringit Nouel. ca. 66. §. sancimus, sed & lex de publicis causis lata valere prohibetur, nisi Præfeto Prætorio prius fuerit insinuata Nouel. 152. dâtes operam, &c.

54 Lex quoque alia lege, vel consuetudine posteriore abrogata perdit vim suam, nisi ius naturale sit, vel diuinum, 55 hoc enim, ut dictum est, nulla lege ciuili, vel positua potest immutari per allegata superiora ver. planè leges diuino, & infra tit. num. 62. & in §. 1. instit. Canonica de iur. di. 56. un. sed & mutatio iuris, lite pendente, superueniens, vel negotio, de quo agitur iam commisso nihil operatur, ut iâ 57 extat firmatum in Nouel. 115. in princ. † Summus Pontifex, Imperator, & Augusta ciuilibus, non autem diuinis, ac naturalibus legibus dicuntur esse soluti, l. Princeps 31. ff. de legib. vbi Bud. c. vlt. §. his ita respondetur 25. q. 1. c. 1. & sequentibus. dist. 10. & infra tit. 4. num. 25. Surd. decisi. 173. nu. 9. Digna tamen vox est maiestate regnantis suis, quas tuht legibus alligatum, se Principem profiteti, l. digna vox 4. C. de legib. l. ex imperfecto 23. ff. de legat. 3. l. ex imperfecto 3. C. de testamen. §. final. inst. quib. mod. test. infir. dist. 9. c. iustum 2.

Iust. uia in se virtutes complectitur omne.
 Huc pertinent versus Claudiani hi
In commune iubet si quid, censere ve tenendum.
Primus iussa subi: runc obseruanti or equi,
Fit Populus, nec ferre uetat, cum uiderit ipsum.
Auctorem parere sibi, &c.
Regis ad exemplum totus componitur Orbis.
 Et quæ dixit Aristot. lib. 5. moral. c. 1.

58 Deinde si iuris ignorantia lapsis quibusdam subuenitur, ut minoribus 25. annis feminis, & alijs, de quibus in l. 1. & tot. tit. ff. de iur. & fact. ignor. toto titu. ff. de minor 25. ann. & ff. ad Macedon. & ad Velleia. in l. 1. cum f. seq. & tot. titu. ff. de in integr. restit. Illud postremo hoc loco notandum, 59 quod si ius finitum esse, & possit, & debeat l. 2. ff. de iur. & fact. ignor. §. igitur inst. in princ. quod tamen de legibus, nō de regulis iuris, neque opinionibus Iuriscultorum accipi debet, hæ enim & infinitæ sunt, & incertæ, l. nō possit 22. cum plurib. seq. ff. de legib. & Senat. Conf. Cic. lib. 1. de legib. de quibus Iabolenus dicit, omnem definitionem in iure ciuili periculosam esse: rarum enim esse, ut subuerti nō possit l. omnis 203. ff. de reg. iur. cum alleg. per nos in tractu de tutela, & cura lib. 3. q. 1. & de condit. & demonstr. parte 1. cap. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Ius naturale, gentium, & ciuile, quod.
- 2 Ius Prætorum.
- 3 Obligationes, actiones, exceptiones alia ciuiles, alia Prætoria.
- 4 Ius ciuile, aliud scriptum, aliud non.
- 5 Consuetudo vim legis obtinet.
- 6 Consuetudo Urbis ubique vim obtinet.
- 7 Error fictus ius, ita consuetudinem facit.
- 8 Consuetudo erronea non extenditur.
- 9 Consuetudo quomodo probetur.
- 10 Iuris scripti species sex.
- 11 Lex quid est.
- 12 Actiones certæ, & solennes instituta.
- 13 Plebiscita, quæ.
- 14 Senatusconsulta, quæ.
- 15 Magistratum edicta, quæ.
- 16 Honorarium ius, quod.
- 17 Principum placita, quæ.
- 18 Responsa prudentum, quæ.
- 19 Interpretandi iuris potestas, penes quos.
- 20 Principum constitutiones alia generales, alia speciales, & quæ.
- 21 Canones in spiritualibus præferuntur legibus.
- 22 Imperator Canonibus se submittit.
- 23 Res iudicata ius facit.
- 24 Rescripta Principum ius faciunt.
- 25 Rescriptum à quocumque impetratum ualet.
- 26 Excommunicatus rescriptum non impetrat.
- 27 Litis pendente, non impetratur rescriptum.

- 228 Rescriptum contra sententiam nullum.
- 29 Rescriptum in re perit nullum.
- 30 Rescriptum sine die, & Consule nullum.
- 31 Rescriptum authenticum esse debet.
- 32 Rescriptum contra publicam utilitatem.
- 33 Rescriptum fisco damnosum, nullum.
- 34 Rescriptum dilatoriuum ualet.
- 35 Rescriptum commune ambobus prodest.
- 36 Rescriptis præscriptio non obicitur.
- 37 Supplicatio pro rescripto quomodo formanda.
- 38 Falsum narrantis pena, quæ.
- 39 Rescriptum vim contestata litis habet, & præscriptionem interruptum.
- 40 Rescriptum retorquetur contra impetratum.

De Iure, & legibus in specie. Tit. 2.

I Am de iure, & legibus in genere diximus, nunc de iisdem in specie est dicendum. Præterquam autem, quod ius aliud publicum est, aliud priuatum, ut supra fuit ostensum, sunt & alia iuris diuisiones. Nam si aliud naturale dicitur, aliud gentium, aliud ciuile l. 1. §. priuatum, ff. de iust. & iur. §. fin. inst. eod. c. ius autem 6. distin. 1. de quibus egregie Budæus ibi, & in l. ius ciuile, ff. eod. Aristot. lib. 5. moral. ca. 7. & D. Thom. in 1. 2. q. 94. 95. & 96. & in 2. 2. q. 57. art. 2. & 3. & nos in diuisionibus utriusque iuris diuis. 1. & Duaren. de iust. & iur. c. 5. & est textus in distin. 6. c. vlt. in fin. Item aliud refertur circa personas, aliud circa res, aliud circa actiones, l. 1. ff. de stat. homin. §. fin. instit. de iur. nat. gent. & ciuili. Ius naturale non solis hominibus proprium est, sed & omnibus animantibus etiam brutis, cuius iuris est maris, & sceminæ coniunctio, liberorum procreatio, & educatio, l. 1. §. ius naturale, ff. de iust. & iur. §. 1. inst. eod. quod ius nullo iure ciuili, ut dictum est, potest immutari c. ius naturale 7. distin. 1. Gentium ius soli humano generi, & quidem omni, non etiam ceteris animantibus commune est, l. 1. §. fin. ff. de iust. & iur. l. omnes populi 9. ff. eodent §. ius autem instit. de iur. & nat. ca. ius gentium 9. dist. 1. Cuius quidem iuris est, erga Deum Religio, erga parentes, & Patriam pietas, & obsequium, iniuriæ propulsatio, bella, seruitus, manumissio, & contractus quamplurimi inde introducti cernuntur, de quibus nonnulli leguntur in l. 2. & in tribus sequent. ff. de iust. & iur. in §. ius autem instit. de iur. nat. & in dicto ca. ius gentium 9. distin. 1. ius ciuile est ius proprium, cuiusque Ciuitatis, vel Populi, quod neque in totum à naturali, vel gentium iure recedit, neque per omnia ei seruit, l. ius ciuile 6. ff. de iust. & iure, itaque cum aliquid addimus, vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est ciuile efficitur, l. omnes 9. ff. de iust. & iur. §. ius autem ciuile instit. de iur. nat. l. ius ciuile 6. ff. de iust. & iure c. ius ciuile 8. distin. 1. Hoc ius ciuile mutabile est, utreque naturali posteriori D. Thom. in 1. 2. q. 97. quoniam hoc cum ipso genere humano rerum natura prodidit, quo Patres nostri vixere sine alia, quam lege naturæ in primis ætatibus ante diluuium distin. 6. c. fin. in fin. Nam ut Cicero inquit, in lib. 1. & 2. de legib. Lex cum natura, ac simul cum mente diuina orta est, & secundum David. Psal. mo. 118. est hæcerna pedibus nostris, & secundum Salomonem Prouerb. 6. lex est lux. Illud verò tunc esse cepit, & ante, & post diluuium tempore Cain, Lamech, Enoch, & Mosis, & tale nomen accepit cum & Ciuitates condi, & Magistratus creati, & leges scribi cœperunt d. cap. fin. l. 1. §. fin. ff. de iust. & iure, §. singulorum in fine, instit. de re. diuis. cum alijs allegat. supra titu. 1. ver. planè leges, & per nos de different. in verb. ius naturale infra libro 4. titu. 2. 1. quod & ante diluuium tempore Cain, Lamech, Enoch, & aliorum factum fuit, ut probat Moses in Genesi 4. & dicitur in dicto titulo 2. 1. Hinc Plato in lib. 34. de legibus. Dialog. 1. iparum legum principium nescire, sed antiquissimum esse profiteretur, & Doctor. in distinctione 6. cap. non est in fine, id referunt ad tempora Caini, prout refertur etiam in §. 2. instit. iuris Canonici de iure diuino, vbi gloss. ius iuraque ciuile ex vnaquaque Ciuitate appellatur, veluti Atheniensium, Romanorum, &c. sed quoties non addimus nomen, cuius sit Ciuitatis, ius ciuile Romanorum significamus, §. sed ius quidem institur.

2 de iur. natur. \dagger est autem ius hoc aliud Prætorium, aliud non prætorium, quod posterius retinet nomen generis, & civile appellatur. Ius autem 7. ff. de iust. & iur. vnde \dagger obligationum, & actionum, nec non & exceptionum alię civiles dicuntur, alię prætorię, seu honorarię. §. omnium instit. de obligat. & §. civiles eod. §. hæc exempli, in fine instit. de except. & tot. rit. ff. de obligat. de prætor. stipul. de actio. & de except. Item \dagger ius civile aliud est scriptum, aliud non scriptum. Non scriptum dicimus, quod vsus approbavit, aliās consuetudo appellari solitum, §. sine scripto instit. de iure nat. \dagger obtinet enim vim legis consuetudo, l. de quibus 32. §. inueterata, ff. de legib. l. sed et ea 35. cum l. sequen. D. Thom. 2. 2. q. 97. artic. 3. l. 1. & l. leges. C. quę sit long. consuetudo, etiam contra scriptas Romanorum leges, vt in allegatis iuribus, & ca. 1. §. legum Romanorum in vsib. feud. rit. l. de feudi cognit. lib. 2. & vt egregiē explicat Budęus in l. ius civile in fine, ff. de instit. & iur. Duaren. in tit. ff. de legib. c. 11. & 12. & §. 2. & 3. instit. Canon. de iure diuino, sed contra ius diuinum non vtique §. hæc tamen, instit. Canon. eod. tit. Cucchus instit. de consuetud. numer. 42. & seq. & in Polyantea in verb. consuetudo, vel nisi lex scripta consuetudine posterior extet contraria l. 2. C. eod. l. de quibus in princ. ibi, quę non ex scripto descendunt, ff. de legib. Vel nisi per fordes, & gentium magistratus sit introducta, §. nunc verò ibi, neque angarijs. Authentic. vt nulli iudicium, Vel nisi alterius loci sit, non eius vbi allegatur. \dagger Consuetudo tamen Urbis Romę etiam in ceteris Imperij Ciuitatibus debet obtinere, quoniam Roma communis patria dicitur l. 1. §. sed & si quę leges, C. de veter. iur. enūcl. §. fin. instit. de satisf. l. sed licet 12. ff. de offic. Pręsid. l. Roma 33. ff. ad municip. l. in Orbe Romano 17. ff. de stat. homin. Illud sanē non interest, vtrum ratione, an errore consuetudo ab initio sit introducta. Nam \dagger error quoque, vt dictum est, facit ius l. supellectile 3. §. final. ff. de suppl. legat. Huiusmodi tamen \dagger consuetudo erronea ad similes casus non est producenda, l. quod verò 14. ff. de legib. l. quod contra 183. ff. de regul. iur. exemplo l. dudum 14. C. de contrah. empr. Cum autem dubitatur an \dagger consuetudo sit, causis aliquot iudicialiter, & rebus similiter iudicatis, probanda est, cum de consuetudine 34. ff. de legib. Res enim perpetuè similiter iudicata consuetudinem inducunt, ac probant l. nam Imperator 38. in fine, ff. de legib. Quod tamen debet intelligi de consuetudine contra legem inducenda, non autem præter, & secundum leges, quoniam ista etiam ex actis extraiudicialibus introducit Cynus in l. 2. C. quę sit longa consuetudo, numer. 10. Bart. in l. diuturnam, ff. de legib. Bald. conf. 210. numer. 1. lib. 2. Cast. in l. de quibus nu. 11. ff. de legib. Viu. opin. 162. Turza. opin. 9. & 153. Villal. c. 184. Soarez c. 282. Rot. in Nonantulana bonorum 18. & 22. Martij 1591. coram Mant. & in Burgen. Abbat. 4. Decembris 1592. coram Penia. Decia. conf. 51. lib. 2. \dagger Iuris scripti species sex potissimum numerantur, lex, Plebiscitum, Senatusconsultum, Principum placita, Magistratum edicta, & Prudentum responsa §. scriptum instit. de iur. nat. l. ius autem 7. ff. de iust. & iur. l. 2. in princip. vsque ad §. post originem, ff. de origin. iur. c. 1. & seq. distinct. 2. Nam ab initio Urbis Romę legum ferendarum potestas penes Reges tantum erat, vt diximus in titu. 1. postea verò Regibus electis, & constitutionibus eorum abrogatis, leges 12. tabularum conscriptę sunt, & à Populo approbatę, quę ad primam speciem pertinent, vt patet in l. 2. ff. de orig. iur. Nam \dagger lex est, quod Populus Romanus Senatorio magistratu (veluti Consule) interrogante constituebat, §. scriptum ibi \dagger lex est instit. de iur. natur. Eodem ferè tempore \dagger actiones compositę sunt, quibus inter se homines disceptarent, quas actiones ne Populus, prout vellent, institueret, certas, solemnetque esse voluerunt dicta l. 2. §. deinde, ff. de orig. iur. Postea cum Plebs cum Patribus in discordiam veniret, sibi peculiararia iura constituit, quę \dagger Plebiscita vocantur, quę tandem pro legibus quoque communiter placuit obseruari, §. deinde cum esset, §. plebiscitum instit. de iur. natur. Est igitur Plebiscitum, quod Plebs plebeio magistratu (veluti tribuno) interrogante constituebat d. §. Plebiscitum. Cuius generis species est Lex Aquilia l. 1. §. final. ff. ad legem Aquil. quę autem potestas quantuque ius aduersus reliquos Magistratus, Tribunis plebis Romę fuerit, docet Alexand. ab Alexand. lib. 1. Genial. dierum c. 3. Plebiscita se- \dagger quita sunt \dagger Senatus Consulta, cum enim auctus esset l'o-

pulus Romanus in eum modum, vt difficile esset in vnum conuocari legis faciendę causa, æquum visum est, Senatum vice Populi consuli dicta l. 2. §. deinde, quia; Senatus Consultum igitur est, quod Senatus iuber, atque cõstituit, §. Senatusconst. instit. de iur. nat. vimque legis habet l. nõ augebitur 9. ff. de legib. l. 1. C. de Senat. Consul. Cuius Senatus Consultum species plures sint, scilicet Macedonianum, Velleianum, Trebellianum, & alia, de quibus in ff. eodem tempore, & \dagger Magistratus iura reddebant, & vt scirent. Cives, quod ius de quaque re quisque dicturus esset, seque præmunirent, edicta proponebant, quę ius honorarium constituerunt dicta l. 2. §. eodem tempore, ff. de orig. iur. l. ius autem 7. in fine, ff. de iust. & iur. §. Prætorum instit. de iur. nat. \dagger Honorarium dicitur, quod ab honore Prætoris venerat; aliās prætorium dictum l. 2. §. eodem tempore. cum alijs mox citatis. Est igitur ius honorarium, siue prætorium, quod Prætores introducebant, adiutuandi, vel suppleendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia propter publicam utilitatem, idemque quasi viua vox est iuris ciuilis, ius autem l. nam & ipsum §. l. ius 11. §. nec minus, ff. de iust. & iur. Huius iuris honorarij portio est edictum Cnruhim, §. Prætorum in fine, instit. de iur. natur. & alia species, de quibus in §. sed ista quidem cum seq. instit. de actio. Nam & hi de quibusdam causis edicta proponebant, vt est edictum de venditionibus rerum, ex quo actio proficiscitur redhibitoria, de quibus in l. 1. & tot. titu. ff. de ædilit. edict. & C. de ædilit. act. Sed & quid sit lex, quid plebiscitum, Senatusve Consultum, quid Prætorum edicta, vel responsa prudentum, præclarè docet Alex. ab Alex. lib. 6. c. 23. Genial. dierum. Nouissimè autem euenit, vt (vi, & armis singulari imperio per Iulium Cæsarem arrepto) necesse esset Reipublicę voluntate coacta, omne Imperium suum, & potestatem in eum conferre, \dagger & ideo quod Principi placuit, legis habet vigorem. Quodcumque ergo Imperator per Epistolā constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit, legem esse constat. Vnde Principum placita, & constitutiones pro lege haberi cõperunt §. sed quod Principi instit. de iur. natur. l. in princ. ff. de const. princ. l. prætor ait 3. §. Diuus Adr. ff. de sepulchro viol. legibus autem latis cõepit, vt naturaliter euenire solet, vt interpretatio desideraret prudentum auctoritatem, necessariamque disputationem fori. Nam ante leges laborabatur cum malo, legibus latis laboratur cum remedio mali propter illarum multitudinem, diuersitatem, vel contrarietatem, seu iudicium ignorantia, cauillationem, perfidiam, vel propter alia iudicium vitia, de quibus luculenter apud Alex. ab Alex. lib. 5. Genial. dierum ca. 14. vnde constitutum est, vt essent, qui iura publicè interpretarentur, quibus à Cæsare ius respondendi datum est, qui Iuriscõsulti appellantur, quorum omnium sententię, & opiniones eam auctoritatem obtinebant, vt iudici ab ijs recedere non liceret. \dagger Sunt igitur responsa prudentum nihil aliud, quam sententię, & opiniones eorum, quibus permissum erat, iura condere, atque interpretari, l. 2. §. his legibus, & l. Masurius Sabinum, ff. de orig. iur. §. responsa instit. de iur. natur. de quibus Duaren. lib. 2. disputat, 19 c. 11. Sed hæc \dagger iuris interpretandi potestas soli Summo Pontifici, & soli Imperatori nouo iure constat, fuisse referuata, vt supra in tit. 1. dictum est. Vnde iure nouo tam conditor, quam interpres legum solus Summus Pontifex, & solus Imperator existimabitur, c. inter alia, §. vt igitur de sentent. excomm. §. 1. authen. de raptor. mulierum. Quodcumque ergo Pontifex, vel Imperator per Epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcepit; legem esse constat, hæc sunt, quę constitutiones appellantur §. sed & quod instit. de iur. natur. l. 1. in princ. ff. de const. Princ. 20 c. 1. de quibus Duaren. eod. tit. ca. 1. 2. & 3. \dagger Quarum alię quidem generales, quę proculdubio omnes tenent subiectos, nec ijs derogatur per aliquam legem municipalem l. Prætor ait 3. §. Diuus Adrianus, ff. de sepulchro viol. l. 3. C. de legib. l. si Imperialis sit. C. eod. & decretalibus Epistolis, de quibus in Decretalibus Summorum Pontificum. Per Deū enim omnes regnant, & legum conditores iulia decernunt Prouerb. 8. Vnus est enim Legislato, & iudex Deus D. Iacob. 2. Plat. de legib. lib. 34. Dialogo 1. & lib. 7. Minos. vel de lege, & omnis lex deriuatur a lege eterna, in quantum participat de ratione recta D. Thom. in 1. 2. quaest. 93. artic. 3. Alię verò sunt personales, quę personam non transgrediuntur, nec ad exemplum trahi possunt, quas privilegia

vocamus, §. sed & quod Inst. de iur. natur. l. 1. §. fin. ff. de cō
stit. l. 2. C. de legib. Quæ quidem probantur vel per scriptu
ram originalem ipsorū privilegiorum, vel per testes depo
nentes de illorum vsu. Rota diuersor. in recentioribus par.
2. decis. 148. Horum quædam causæ sunt, quædam perso
næ, quæ causæ sunt ad hæredes transeunt, quæ personæ
sunt, non transeunt ad hæredes. l. privilegia 1 §. ff. de reg.
iur. l. in omnibus 68. ff. eod. exemplo l. ex pluribus 41. ff. de
admin. tutor. & l. tempus 29. ff. de re iudic. Quæ omnia cō
petunt directè etiam Summo Pontifici in Prouincijs sibi
temporaliter subiectis non aliter, quam ipsi comperant
Imperatori, vt multis auctoritatibus probat Cardin. Bel
lar. de Rom. Pontif. lib. 5. c. 9. per tot. Lancelotus, & Cuc
chus in eorum institutionibus Canonicis lib. 1. per sex titu
los. Præter hæc enumeratas iuris scripti species, sunt
21 etiam eiusdem generis ꝑ facti Canones, qui pro salute ani
marum definiti, & constituti à Summis Pontificibus legi
gorum omnibus etiam Imperialibus, & opinionibus Theolo
gorum, atque sanctorum dictis, & scripturis præferuntur
distinct. 20. in princ. c. 1. 2. & per tot. & ibi glossæ omnes, &
distinct. 50. c. si ille 38. §. nemo Bal. in auth. adhæc numero
4. & seq. C. de vsur. Alex. in l. 1. num. 31. ff. si cert. pet. & in
fra lib. 3. tit. 73. in fin. Hinc Danus in Purgatorio canti. 16.
cecinit ita de Canonibus legibus.

Onde conuenne legge per fren porre:

Conuenne Rege hauer, che discernesse.

Della vera Cistade almen la torre.

Viuius in verb. consuetudo non soluendi num. 3. & in
22 toto orbe Christiano ab omnibus Christi fidelibus sunt
seruandi c. non licet cum c. sequ. distinct. 10. ꝑ Quibus, &
ipsi Imperatores semetipsos spontè submiserunt, & vlti
mus ab omnibus in vniuerso orbe Christiano degentibus
firmiter obseruari mādatur in §. 1. Auth. quomodo oport
teat Episcopos, §. si verò Ecclesiasticum Authen. vt clericij
apud proprios Episcopos, §. 1. Auth. de eccles. titul. §. vt au
tem, Authen. de sanctis Episcopis, l. omni 6. & l. privilegia
23 12. §. 1. C. de sacros. eccles. ꝑ Res iudicata ius quidem facit
inter eos, inter quos iudicatum est, sed vim generalis legis
non obtinet, l. nemo iude x 13. C. de sent. & interloc. nisi Im
perator ipse sententiam tulerit, l. si Imperialis 11. C. de
legib. quod intelligi debet secundum conditiones, l. 3. C.
eod. de qua supra, vel sæpius in causis similibus similiter fit
iudicatum. hinc enim consuetudo introducitur, l. 2. Im
perator 38. in fine, ff. de legib. Turza. opin. 9. Viu. opin. in
cip. iudex in iudicando, & alibi supra dictum est. Hoc loco
24 ꝑ de rescriptis quoque Principum dicendum, quæ quam
uis non semper faciunt ius vniuersale, ei tamè causæ, in qua
impetrata sunt, ius facere præsumuntur, l. 2. C. de legib. l.
sacriligijs. C. de diuers. rescript. l. 2. C. de crim. sacrileg. c. 1.
cum sequentibus distinct. 19. c. 1. & c. si decreta distinct. 29.
Duaren. de constit. Princip. cap. 4. Cucchus instit. Canonica
de rescript. cum alijs per nos alleg. in glo. stat. Vrb. cap. 43.
25 lib. 1. ꝑ Nec interest, seruus, an liber supplicando rescriptū
26 impetrauerit l. vniuersis 6. C. de precib. Imper. offer ꝑ ex
communicatus verò rescriptum impetrare non potest, ni
si de causa excommunicationis, vel de appellatione prose
27 quenda c. 1. de rescript. in 6. & c. vlt. de except. ꝑ lite tamè
pendente ab vno litigatorum rescriptum impetratum, à
iudice attendendū non est, quamuis ab Imperatore iudex
datus, vel de plano iudicare iussus sit, nisi diligentia in iu
dicando, vel quid simile per rescriptum præcipiatur, quo
forma iudicandi iudici non præscribitur, §. omnis autem
Auth. de iudic. & vt nullat. §. & propterea, & §. si verò dū
§. eam autem iussionem, quæ non disponit Auth. in medio
litis non fieri sacras formas c. Imperiali 25. q. 2. ca. causam
quæ de test. l. 2. C. vt lit. pend. Gabriel. lib. 2. de iudic. con
28 clus. 4. cum alijs alleg. in dicta glo. sed ꝑ neque contra sen
tentiā latam rescriptum impetratum valet, quamuis sup
plicatio ante sententiā Principi fuerit exhibita, nisi fortè
contra sententiā à Præfecto prætorio latam rescriptum
fuerit impetratum l. sententijs 3. C. de error. aduoc. l. 1. &
2. §. qui autem, C. vt lit. pend. l. qui licitum 3. C. eod. l. vlt.
C. quom. & quand. iud. l. impetrata, C. de sent. rescind. nō
29 poss. l. 1. C. de senten. Præfect. prætor. Sed ꝑ nec illud rescri
ptum valet, quod precibus, quæ vel falsæ sunt, vel non om
nem rei gestæ narrationem continent impetratum est, l. si
quis 29. ff. ad l. Cornel. de fals. l. 2. C. si contra ius. Villal. l.
123. Quamuis executio eo rescripto mandetur, lege & si

quarto, C. si contra ius, vel alioquin iusta sit causa imp
petrantis, leg. et si §. C. eodem, nisi cognitio tantum iudici
per illud rescriptum sit delegata, lege prima, Cod. eo
dem, & iudices, qui prohibent preces, falsitate redargui
muletantur, l. puniri 4. C. eod. c. si quando §. de rescrip. sed
& rescriptum vitiatum ob clausulam hanc si prece veritate
nitantur, in eo ommissa, l. fin. C. de diuers. rescript. c. di
30 cendi, §. vniuersa 25. q. 2. ꝑ sine die, & Consule rescripta o
missa nullius sunt momenti, l. si qua C. de diuers. rescript.
Idem dicendum de ijs, quibus quæstoris annotatio subie
31 cta non fuerit, §. 1. Auth. vt diuina iussiones & c. ꝑ Authen
ticum quoque rescriptum, non exemplum eius à iudice
attendendum, l. sancimus 3. C. de diuers. rescript. Mandat
um etiam sine scripto insinuatum vires nullas habet l. 1.
C. de mand. Princip. d. c. dicenti §. sancimus, c. cum in iure
31. de offic. deleg. Idem dicendum, si in causis publicis, &
vniuersitatum rescriptum impetratum est, negotio in cō
sistorio prius non solemniter tractato l. humanum 8. C. de
32 legib. l. vniuersa 7. §. fin. C. de diuers. rescript. Sed & ꝑ con
tra ius, vel vtilitatem publicā rescripta elicitā nullius sunt
momenti, nisi fortè nemini obsint, & profint impetranti, l.
vltima, C. si contra ius l. 1. C. de Senat. Consul. l. nec 3. C. de
precib. imper. offer. l. rescripta 7. C. eod. ca. ubemus §. rescri
pta 16. q. 3. cap. vlt. §. illud verò 25. q. 1. c. rescripta cap. à re
damna c. dicenti 25. q. 2. c. pastoralis 8. de fide instrum.
33 ꝑ Idem dicendum est de rescripto, quod fisco est dan
sum d. l. 3. C. eod. Item de eo, quo alicui exceptio datur, vel
denegatur, nisi fortè dilatoria non preëmptoria exceptio
rescripto alicui detur, vel denegetur, l. 2. C. eod. l. 5. C. eod.
34 ꝑ Planè is, cui dilatoria exceptio rescripto concessa est, ca
uere tenetur creditori, die veniente debitum iri solutum:
qua cautione ommissa rescripto non iuuatur, dicta l. 5. sanè
35 ꝑ rescriptum ab vno in communi causa impetratum, al
36 teri quoque socio prodest, l. 1. C. de diuers. rescript. ꝑ tem
poris etiam præscripto rescriptis obijci nequit, l. 2. C. de
37 diuers. rescript. & infra lib. 2. tit. 48. num. 127. in fin. ꝑ suppli
catio autem ad impetrandum rescriptum ita formari de
bet, vt ea tantum contineat, de quibus inter partes dubita
tur, nec instrumentorū exempla inferenda, sed vis eorum
exprimenda est l. instrumentorum 8. C. de precib. Imper.
38 offeren. c. ad audientiam 11. de rescriptis, is verò ꝑ qui fal
sum precibus inseruit, non solum rescripto impetrato nō
iuuatur, sed etiam falsi pœna coercetur, l. si quis 29. C. ad l.
Cornel. de fals. l. et si §. in fi. C. si contra ius. de rescriptis de
39 nique & illud notandum, ꝑ quod habent vim legis con
testata ad interrompendam annalem præscriptionem, l.
40 1. & fin. C. quando libel. Principi datus. Et quod ꝑ contra
impetrantem retorquentur, l. 1. & tor. tit. ff. quod quisque
iuris Alnar. Valas. consult. 25. per tot. Et hæc dicta de iure
naturali gentium, & civili sufficiant, de alijs dicetur infra.
Hactenus ergo de iure, & legibus tam in genere, quam in
specie dictum sit.

S V M M A R I V M.

- 1 Magistratum secularium ratio.
- 2 Viri prebi in magistratum ordinandi.
- 3 Infamos ordinandi non sunt.
- 4 Ordine ad tempus mores ordinantur.
- 5 Maioribus interdictus minores aspirat.
- 6 Rei publici criminis non ordinantur.
- 7 Fuius infamia patris non præiudicat in magistratibus conse
quendis.
- 8 Serui ab omni dignitate arcendi.
- 9 Serui ad dignitatem admissi liberi sunt.
- 10 Liberti à dignitate arcentur, non eorum filii.
- 11 Iudæi à dignitatibus arcentur.
- 12 Hæretici utique.
- 13 Hæreticorum fautores à dignitate arcentur.
- 14 Decurio, qui non est, alias dignitates non adipiscitur.
- 15 Negotiatores à dignitatibus arcentur.
- 16 Pauperes à dignitate arcentur.
- 17 Patria administratio nemini dauada.
- 18 Debitores Reipublicæ ab honoribus arcentur.
- 19 Obligatus ad ratiocinia dignitates ecclesiasticas non consequi
tur.
- 20 Cohortales, & eorum filii non admittuntur ad honores, & di
gnitates.

- 21 Duplici honore nemo frangitur.
 22 Honorem sustinent munus non imponitur, non è contra.
 23 Potentes extranei, nec eorum cognati in magistratum eligendi.
 24 Tempore magistratus finito, in eo non continuatur. & ab eo fit immunitis.

De Magistratibus in genere.

Tit. 3.

Magistratum ꝛ secularium ratio proponitur in c. non frustra 18 & sequentibus. 23. quæst. 5. vsque in finem, & ministri Dei sunt Rom. 13. & Dij vocantur Psalm. 82. Ioan. 13. 34. 35. Petr. 2. 10. Quibus, in primis (quod attinet ad iustitiam distributivam, de qua per D. Thom. 2. 2. quæst. 61. & contra quam qui committit, vel omittit, peccat mortaliter, teste eodem D. Tho. 2. 2. q. 63. art. 1. & 2. q. 185. art. 3. & testibus alijs citatis infra libro 3. tit. 8. num. 1.) accidit ordinatio. ꝛ Ordinandi autem sunt in magistratum viri probatæ vitæ, & qui gerendis magistratibus sunt idonei, l. sancimus, C. ad leg. Jul. repetund. l. 1. in fine, C. de off. mag. off. Nouell. c. 8. §. quapropter, ibi celsitudinis tuæ Nouell. c. 161. §. nos autem ibi sancimus, vt illi magistratum gerant, qui & bona existimatione notati sunt, & in exercenda iustitia, plurimum reposuerunt sollicitudinis. Quod nec Aulicus, nec iuuenis fecisse poterunt, & ided non sunt ordinandi in magistratum per ea, quæ citat Afflict. de constit. lib. 3. rubr. 38. de noua militia, & infra lib. 2. tit. 4. num. 7. & seq. Quilibet enim, teste Platone lib. 2. de fortit. ad ea est idoneus in quibus sapit, & teste Arist. lib. 8. Polit. c. 6. Impossibile est, vel certè admodum difficile, vt qui ipsa opera non tractat, peritè valeat iudicare, & teste Spiritu sancto in eccl. 38. vnusquisque in arte sua sapiens est. Ideoque ꝛ ignaris, imperitis, famosis, indignis notatis, quibus ordine, vel honore interdictionem est, vitæque improbatæ viris porrà dignitatum non patebunt, vt probatum est, & disponitur in l. 2. C. de dignit. l. 1. C. de infam. l. 1. C. de his qui non impletis stipend. c. penult. de reg. iur. in 6. multos citat Garcia de benefic. par. 7. c. 8. per tot. Hinc dantes in Purgatorio cantilena 16. affirmans esse leges diuinas, & humanas, sed defectu magistratum non seruari, cecinit ita.

Le leggi son: ma chi pon mano ad esse?

Nullo: però che'l pastor, che precece,

Ruminar puo: ma non hà l'unghe fesse.

Vt optimi, & periti sint eligendi, vt secundum leges iudicent, atque decernant, ac decernere possint Plato lib. 34.

de legibus dialogo 9. Aristot. lib. 6. Politic. cap. 8. Si tamen

4 ꝛ quis ad tempus ordine motus sit, tempore finito in ordinem redire potest, l. generaliter 3. ff. de decurio. l. 2. §. 1. ff. eod. l. ad tempus 5. eod. l. 1. C. de his, qui in exil. dati. Dummodò nõ mitiorem sententiam acceperit, duriorè dignus, vel ad altiorè ordinem, quam quo motus fuerit aspiraret, dicta l. generaliter. l. ordine 15. ff. ad municipal. d. l. 5. ff. de decurionib. l. 2. C. de his qui in exil. Sed nec ꝛ is, cui maioribus honoribus interdictionem, minus honores petere prohibetur l. relegatorum 7. §. fin. ff. de interdic. & releg. Nec munus vacationem, et si infamis sit, habere permittitur

5 dicto §. fin. & l. 1. C. de infam. Præterea ꝛ reos alicuius publici criminis ad nouos honores ante causam finitam admitti non oportet: quamquam dignitas illis propter reatum interim auferenda non est l. libertus 17. §. in quæstionibus, ff. ad municip. l. Lucius 21. §. antepenult. ff. eodem, l. reus 7. ff. de munerib. l. 1. C. de reis postulatis, l. reos criminis, C. de infamib. lib. 10. Garcia vbi supra numer. 6. Planè

6 reus post annum, quam delatus est, si causa nondum finita sit, honores petere non prohibetur, & primos retinet, nisi pro ipsam stetit, quo minus causa intra annum fuerit expedita d. 4. 7. Bart. in d. l. 1. C. de reis postul. Idem dicendum est, si accusator nullus existat, vel is, qui accusauit destitit, l. rescripto 6. §. si quis accusatorem, ff. de muneribus,

7 ꝛ filijs quoque impedimento ad honores esse non debet, si pater in reatu sit alicuius criminis. l. & qui 3. §. quod pater, ff. eod. l. 2. §. nullam, ff. de decurio. Nam teste Menædro citato per Pintarch. de tranquill. Nisi ipse feras præ te, nihil es passus mali. Quid enim, inquit, ad te pertinet id, quo neque animus, neque corpus tangitur tuum?

8 ꝛ Serui ab omni dignitate arcentur: Item coloni originarij Cæsaris l. vlt. C. qui militare poss. l. 1. C. de agricol. & mancip. Planè ꝛ si Dominus seruum in dignitate morari patiat, dominio eius simul, & iure patronatus priuatur, seruusque exinde liber, & ingentius efficitur, d. l. vlt. C. qui militare poss. ꝛ Libertis quoque omni honore, & dignitate interdicitur non tamen libertorum filijs, l. libertorum 9. C. de dignitatibus, l. 1. C. si seruus, aut liber. l. 1. C. ad l. vlt. §. ell. ꝛ Iudæis honores adipisci Imperator verus, & Antonius permiserant: Imperator tamen Iustinianus tam ꝛ Iudæis, quam hæreticis omni honore interdixit, vt tamen à muneribus, quamuis honori adhærentibus, non essent excusati, l. 1. §. fin. ff. de decurio. Nouell. c. 45. l. omnes 49. C. de decurionib. l. generaliter 3. §. fin. ff. eod. Quod & tacit Summus Pontifex c. nemini in fine cum c. sequent. 17. quæst. 4. & quoad hæreticos ꝛ id extendit etiam ad eorum fautores, receptatores, & liberos in c. canetur, & in c. quicumq; §. hæretici, & c. statutum 15. de hæretic. in 6. Surd. in conf. 12. nu. 9. & infra lib. 2. tit. 5. lib. 3. tit. 109. Porro ꝛ qui decurio nõ est, diuiniuratu, vel alijs honoribus fungi non potest, quia decurionum honoribus plebei fungi nõ possunt, l. honores 7. §. is qui, ff. de decurionib. ꝛ Negociatores quoque, & alias artes vilissimas exercentes ab omni honore, atque militia prohibentur, l. ne quis 6. C. de dignit. l. si cohortalis 12. §. 1. C. de cohortal. l. 1. in princ. C. de præpos. agent. in rebus l. 1. C. negociatores ne militent. Idem ꝛ etiam de pauperibus profus exhaustis statuitur l. rescripto 6. in princ. ff. de muner. & honor. Aristot. lib. 4. Politic. c. 11. & infra lib. 2. tit. 5. num. 35. & sequen. Sed & ꝛ patriæ suæ administrationi nulli, sine speciali Principis permisso demandanda est l. vltima, C. de off. Rector. Prouinc. c. si quis suadente, §. committunt in fin. 17. q. 4. ꝛ Debitorum quoque rerum publicarum ad honores admitti non debent, nisi prius de eo, quod Reipub. debent satisfecerint, sed eos demum debitores rerum publ. accipere debemus, qui ex administratione Reipub. reliquatum debent l. rescripto 6. §. debitores. ff. de muner. & honor. & §. sed eos demum: Ceterum si non ex administratione publica sunt debitores; sed aliunde, non sunt in ea causa, vt honoribus arceantur; nisi fortè ex pollicitatione debeant, quæ recusari non potest d. l. 6. §. sed etsi ex. Ius iuerbo Canonico ꝛ nemine admitti ad dignitates ecclesiasticas, qui obligatus sit ad quæcumque etiam priuatorum rationia, vt infra lib. 3. tit. 2. ꝛ Cohortalibus insuper, eorumque liberis in tali conditione susceptis omni dignitate interdicitur, l. cohortalis 12. C. de cohortal. l. quisquis 14. C. eod. l. nullum 13. eod. l. 1. si quis 13. de offic. Rector. Prouinc. ꝛ Nemo duplici honore simul fungi potest, & ꝛ honorem sustinenti munus imponi non potest, munus tamen sustinenti, honor potest deferri, l. honorem 10. ff. de muner. & honor. l. 1. §. illi quoque, C. de præpos. agent. in rebus l. his quibus 5. C. qui militare possunt. ꝛ Potentes vero extranei, horumque cognati in magistratum vrbis Romæ eligendi non sunt cap. fundamenta 17. de elec. in 6. quod & statuto vrbis cautum est. Is quoque ꝛ qui aliquem honorem, vel magistratum gessit, tempore finito, cum continue prohibetur, & ab eo etiam per aliquod tempus immunis euadit, l. si quis tã 52. C. de decurionibus l. vltima, & §. sanè, C. de muner. & honor. l. vlt. 4. C. eod. l. 1. C. de potior. Aristot. lib. 6. Politic. c. 2. de qua re latius infra dicetur suo loco lib. 4. tit. 21. & sequentibus. & plura referuntur in Polyantea in verb. magistratus.

S V M M A R I V M.

- 1 Ordo in distribuendis honoribus seruandus, & à minoribus ad maiores procedendum.
- 2 Potioribus interdum honores dandi.
- 3 Indignus inferiore indignior superiore est ordine.
- 4 Insuperitis iudices eligendi sunt.
- 5 Minores 25. annis non eliguntur.
- 6 Surdus, & mutus non eligendi.
- 7 Cæcus retinet, non eligitur.
- 8 Fœmina non eliguntur.
- 9 Magistratus eligi Imperator.
- 10 Magistratus gratis ordinari debent.
- 11 Ius iurandum præstandum per magistratus.
- 12 Magistratus, qui emunt, vendunt.

- 13 Codicillos confirmationis suscipiunt magistratus.
- 14 Librum mandatorum debent suscipere cuncti.
- 15 Celeriter ad officium proficisci debent.
- 16 Ambitus conuicti pœna.
- 17 Ambitus cessat in Principe.
- 18 Magistratus à Principe vendi possunt.
- 19 Magistratus vendi à Republica non expedit.
- 20 Roma orbis Domina, quando magistratus secundum merita dabantur.
- 21 Absurdum est, uenales esse magistratus.
- 22 Illicitum est moraliter uendere magistratus.
- 23 Dignitas emptoris, licet non facit illicitum.
- 24 Ambitus, & sermone pares.
- 25 Consuetudo est, quod possunt uendi honores.
- 26 Consuetudo uendendi officia toleratur, tribus concurrentibus.
- 27 Officia iurisdictionem non habentia sine illis tribus requisitis vendi possunt.
- 28 Officia an possint peti, oblati precibus.
- 29 Magistratus petentes sunt repellendi.
- 30 Preemptio de se est illicita.
- 31 Magistratus peti possunt, ordinibus non turbatis.
- 32 Magistratus iuste appetunt boni, & docti.
- 33 Magistratus uirum ostendit.
- 34 Ambitiosorum uicia, quæ.
- 35 Magistratus delatos multi respuerunt.
- 36 Homines facile inuehant contra magistratum.
- 37 Magistratus multis malis agitur.
- 38 Conditio misera administrandi ciuitatem.
- 39 Magistratus onus est.
- 40 Magistratus mentis est tempestas.
- 41 Exemplum Plutarchi, & Regis.
- 42 Consilium Demosthenis.
- 43 Ad Rempublicam, ut ad ignem accedendum.
- 44 Magistratus sine ambitu acceptandi.
- 45 Ciuitas non est sine magistratu.
- 46 Publica utilitas priuata præfertur.
- 47 Magistratus propter quietem propriam non respiciendi.
- 48 Politicum regimen à Deo institutum.
- 49 Respublica non est deserenda.
- 50 Detractari suscipere magistratum delinquit.
- 51 Boni ad magistratum adigendi carceratione.
- 52 Excusatur a magistratu ex causa.

De ordine, in distribuendis magistratibus, seruando. Tit. 4.

Ordō in honoribus, & officijs distribuendis seruandus, & gradatim honores deferendi atque à minoribus ad maiores procedendum est. Ut gradatim in ff. de muner. & l. honor. 14. §. gerendorum, ff. eod. l. 1. C. de muner. patrimon. Huc pertinent quæ afferit frater Ioan. Sanctæ Mariæ de Republica, & Politica Christiana c. 13. & c. 9. & sequentibus, & ita ordinibus non turbatis, Christiana Respublica ostēdet se in omni negotio suis hostibus, qui hodie multi sunt, terribilis, ut Castrorum acies ordinata. Is igitur gradu antecedit, quem stipendia longiora, vel labor prolixior fecerit antecere, l. 2. C. de offic. magistr. offic. lib. 1. C. eod. l. Tyrones, C. de Tyronibus, l. 2. §. illud, C. de primicer. leg. vnicuique 7. C. de proxim. sacro. Scrin. l. 1. C. de agent. in rebus, l. 1. C. de Castrensiarijs, l. primicerius 5. C. de offic. præfect. vrb. Hoc idem comprobatur Lijuius lib. 2. Decad. 4. in crepans iam ædilitatem, præturæque fastidiri, nec per honorem gradus, documentum sui dantes nobiles homines tendere ad Consulatum, sed transcendendo media, summa inuis continuare, quod & nostris temporibus est in vsu, vel potius quod nunc est, semper fuit, nec potuit legibus prohiberi. Interdum tamen honores, & munera non gradatim, ordine dicto, sed potioribus quibusque miungenda sunt; puta si is, qui ordine præcedit, non sit idoneus, tunc ordine inferior, magis idoneus ei est præferendus d. l. ut gradatim l. honores 7. ff. de decurionib. Idem dicendum, si is, qui ordine, & tempore vincitur, laborum comparatione superior sit, vel si is, qui tempore prior est, honorem oblatum recuset, aut aliàs id, quod præstandum est, præstare nolit, l. vnicuique 7. C. de proxim. sacro. scrin. & §. illud tamen. His autem omnibus cessantibus, posterior tempore, solo Principis rescripto nõ

debet adiuari, l. 2. C. de offic. magistr. offic. Adiuuatur tamen, proficiente Principe, omnia adesse, & si non adsint; Hinc Plaro, & ibi Ficinus, noster lib. 3. l. de iusto dialogo 6. dixere, leges quamuis optimas, absque probatissimis magistratibus mortuas esse, è contra magistratus optimos esse leges viuas, ut optimi semper sint eligendi pro legum vita, & ita bene merenti virtuti, datur præmium condignum. Is autem, qui indignus est inferiore ordine, indignior est superiore, l. qui indignus 4. C. de Senator. l. relegatorum 7. §. fin. ff. de interdic. & relegat. Sed & cum de iudicibus eligēdis agitur, Iurisperiti præferendi sunt. Imò non nisi jurisperitus iudex ordinandus Nouell. cap. 82. in princ. & Minores quoque 25. annis ad Rempublicam administrandam, vel honores non sunt admittendi, annus tamen 25. captus hoc casu pro impleto habetur, hoc enim in honoribus fauoris causa constitutum est. l. ad Rempub. 8. ff. de muner. & honor. l. 2. §. fin. ff. de iure immunit. & Surdus quoque, & mutus, si in totum non audiant, aut non loquantur, ab honoribus ciuilibus, non etiam à muneribus excusantur, l. honores 7. §. 1. ff. de decur. & Cæcus retinere quidem acceptum magistratum, adspirare autem ad nouum penitus prohibetur, l. 1. §. quamuis, ff. de postulan. & femina ab omnibus officijs ciuilibus, & publicis remota sunt, & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, l. 2. ff. de regul. iur. Clar. in §. feudum, quæst. 73. ver. sed quæro, de hac re infra suo loco plura etiam dicimus. Porro magistratum creandorum potestas olim quidem penes populum Romanum fuit, postea verò solius Imperatoris esse cepit, l. 1. in princ. ff. ad leg. Jul. de ambitu Nouell. cap. 82. §. si quis. & Magistratus autem gratis ordinari debent, nihilque ab ijs pro ordinatione exigendum, præterquam quod codicilium, vel iussionum nomine dandum est, hoc quid, & quantum sit, Imperator designauit Nouell. c. 8. in princ. & fin. §. à spectabili, & Nouell. c. 161. in princ. col. vnicuique 7. §. illud tamen, C. de proxim. sacro. scrin. l. si quis 11. C. eod. l. 1. §. fin. C. de offic. Præf. Affricæ l. 2. §. fin. C. eod. & §. cum verò de præsidum d. Nouella c. 8. c. principatus 1. q. 1. Clar. in §. si monia, vers. præterea quæro, num. 4. & lusuRANDUM autem in magistratum ordinatus præstabit, quod nihil pro ea dignitate, vel officio consequendo dederit, nihil in magistratu accepturus sit à subditis, præterquam quod legitimum, constitutum ex publico annonis contentus futurus, l. sancimus 6. C. ad l. Jul. repet. d. Nouell. c. 8. §. ad eum itaque, §. iusurandum, §. scriptum huius. Auth. ut iudices sine quoquo suffragio, & Auth. iusurandum, quod præstatur ab ijs, & in glo. statuti Urbis c. 7. lib. 1. c. sancimus 1. q. 7. c. ut officium 11. §. statuius de heretic. in 6. tales enim, & qui magistratus non emunt, sed gratis ad eos ordinantur, credendum est, quod non vendent, & piè, ac iuste administrabunt. Nam qui eos emunt, & vendere necesse habent, Diuus Thom. in opusc. 2. l. ad Ducissā Barbant. ibi cū officium sub mercede, & emptio illorum sublata, peritiores, & magis idonei, non diuites ordinabuntur. Auth. de mandatis Principum c. 1. §. oportet. & Magistratus in super ordinari codicillos ab Imperatore suscipi, quibus ei ordinatione confirmetur, dicta Nouell. const. 8. Auth. ut iudices sine quoquo suffragio. §. Qui verò administrationem suscipiant, cap. 1. de maior. & obed. in extranag. lo. 22. l. 1. in princ. ff. ad l. Jul. de ambitu Nouell. c. 82. §. si quis. Budæus in reliquis adnotationibus ad Pandec. ex lib. 47. Digestorū fol. 85. plura dicit de Codicillis istis: sed & librum mandatorum, ex quo quid sui officij sit futurum, cognoscat. Quem librum etiam simul ac Prouinciam ingressus in Metropoli ecclesiasticis, & nobilioribus eius Ciuitatis insinuat, eiusque exemplum in omnibus Ciuitatibus publice proponet, d. Auth. de mandat. Principum. Nouell. c. 17. §. si simul ac verò. & Celeriter autem ad officium, cuius habenas suscepit, debet proficisci. Nouell. c. 95. Auth. de administratoribus. §. illud autem omnibus. & De ambitu verò conuictus, si quidem magistratum municipale, vel sacerdotium ambitur, centum aureis multabitur, l. ff. ad leg. Jul. de ambitu, si tamen alium eiusdem criminis reum conuicerit in integrum restituitur, attamen pecuniam nõ recipit d. l. 1. & In cæteris magistratibus ambitus crimen cessat, cum eorum ordinatione penes solum Principem sit, & ad eius curam pertineat, non ad populi fauorem, d. l. 1. ff. ad l. Jul. de ambitu. Hac ratione nonnulli opinati sunt, posse Principes

Principes magistratus, & officia vendere, quia in eis non habet locum lex Julia de ambitu d.l. 1. Afflic. c. r. num. 66. Quæ sint regal. post Cyn. in l. 1. C. ad leg. Jul. de ambitu, & alios, quos citat Paris de Put. de syndicato de offic. syndicator. §. & primo videndum per tot. Clar. in §. simonia, nu. 194. † Omnes tamen affirmant, quod id facere minime debeant, neque Reipublicæ expedit ob multa mala, quæ inde sequuntur ita Innoc. Abb. Ioan. Andr. & cæteri in c. 1. & 2. Ne prælat. vices suas, Caietanus in verb. officiorum secularium venalitas Sor. de iust. & iur. lib. 3. quæst. 6. art. 4. in respons. ad secundum in 2. conclus. Gregor. Valent. in secundam. 2. D. Thom. q. 7. disput. 5. princ. 2. quæst. 5. in fine, ver. tertio dico, afferens id communiter esse illicitum, & plurima Reipublicæ incommoda inde oriri, & adducitur † exemplum de antiqua Roma, quæ uniuersa domina batur orbi, quando officia publica secundum merita distribuebantur, postmodum subiecta est, & interijt, quando venalia facta fuere, vt cecinit Petronius Arbiter ita.

Venalis populus, venalis curia patrum:

Est favor in pretio, semibus quoque libera virtus.

Exciderat, sparsisque opibus conuersa potestas.

Ipsaque maiestas amro corrup ta iacebat, & cætera.

Et Lucanus lib. 1. ita.

Hinc rapti fasces pretio, sedorque fauoris

Ipsæ sui populus, lethælsque ambitus urbi.

Annua venali referens certamina campo.

Et in oratione ad Cæsarem de Republ. ordinanda, inquit orator. Verum hæc, & omnia mala desinent, si neque magistratus, neque honores, neque alia vulgè capienda venalia erunt; Quod antea dixerant Plato in lib. 8. de Re-
21 pub. & Arist. in lib. 2. Politic. c. 9. quo loci † turpem, & absurdam esse asserunt, constitutionem, ex qua Principatus venduntur, & regna venalia sunt, & Nero, teste Tacito libro 13. Annal. cum optimæ spei iuuenis esset, curiæ ingressus, egregia multa esse facturum promissit, & inter alia nihil in penatibus suis venale, aut ambitiosum permitturum, ita vt moraliter loquendo, iniquè venduntur, cum ista frequentius emant ambitiosi, cupidi, immeriti, & ignobiles,
22 & in hoc sensu dixerunt Caietan. & Sor. † quod in praxi est illicita venditio, id est moraliter, & Diuus Gregor. in Epist. 11. lib. 7. inquit, quod per hoc aliud agit, nisi vt nulla de actu probatio, nulla sollicitudo de moribus, nulla sit de vitæ discussione, sed ille solummodo dignus, qui pretiū suffecerit, æstimerit, & in Epist. 11. 4. eod. lib. inquit, vbi non merita, sed pecuniæ suffragantur, restat, vt nihil sibi puritas, nihil sibi defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Hinc Summus Pontifex in c. Principatus 1. quæst. 1. inquit, Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiam si moribus, atque actibus nõ offendi, ipse tamen initij sui perniciosus est exemplo, & difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio, & pulchra ad propositum adducit Petrus Gregor. Tholos. ex matre mihi coniuuctus de Republ. lib. 2. c. 6. num. 14. & seq. Sor. de iust. & iur. lib. 3. quæst. 6. art. 4. Michael Vicur. de regimine mundi par. 4. quæst. 1.
23 Didac. lib. 3. variat. c. 19. numer. 6. Nec † emptoris dignitas sufficit, quin iusta dici possit hæc venditio, quoniam quæ ab iniquo proficiuntur principio, deteriore solent exitum sortiri d. c. Principatus Cald. inst. de inoffic. testam. c. 2. n. un. 12. Nam sicut prouisi virtus, & sanctimonia simoniacam collationem, aut electionem non iustificat tot. tit. de simon. etiam si facta sit ab ipso Papa, quia iure diuino, cui & ipse subest, legitur prohibita vt Matth. 10. vbi gloss. ordin. Act. 8. Diuus Thom. in 4. sentent. distinct. 25. Didac. in reg. peccatum in 2. par. §. 3. num. 9. ver. & licet, cum alijs citatis in syntagma com. opin. loc. 1. tit. 5. c. 3. & infra libro 3. tit. 11. & 112. ita nec illam iustificat dignitas, sufficiencia, mores, integritas, & in dolo probata per pecuniã magistratus obtinentis secundum eum. Mascard. de probat.
24 conclus. 1132. num. 39. Francif. Marc. decis. 749. Nam † vitium ambitus procedit à pari, cum simonia omni iure damnata, c. lege Julia, & c. fin. 1. q. 1. gl. in verb. consuetudinem, c. 1. de magistrat. & c. accepimus, in fine de purga. Canon. glo. in l. 1. ff. ad leg. Jul. de ambitu gloss. in J. Bafus. C. de nuregul. lib. 11. vbi Io. de Plat. Abbas in c. de multa de præbend. num. 53. Socin. conf. 146. num. 2. lib. 3. Rebuff. de salar. taxan. glo. 1. art. 1. num. 11. in 3. tomo conf. Franc. Marc. d. decis. 749. Contra ambitum illorum, qui appetunt ma-

gistratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum est, vt recenset Alex. ab Alex. lib. 3. Genial. diet. c. 17. & a Summus Pontificibus, vt constat in eorum cõstitutionibus, quæ plurimæ sunt. † Contrarium tamen de consuetudine in Principi receptum est, vt per Zasium de feudis fol. 23. Bald. in c. 1. de feud. March. & in c. si inter pares, §. 1. de lege Corra. 26 di. † quæ potest tolerari in temporalibus, non in spiritualibus, concurrentibus tribus requisitis, videlicet quod vendantur personæ dignæ, pretium sit moderatissimū, & fiat ex magna necessitate, cui non possit alia commodiori via subueniri, ita ex communi omnium Theologorum dicit Aragon. de iust. & iur. q. 63. art. 2. col. fin. Siluestr. in summa in ver. dominium. quæst. 4. & ver. restitutio il. 3. quæst. 5. par. 4. & ver. dignitas, q. 2. ex iuristis Bald. quem omnes sequuntur in l. Barbarius in l. lect. col. 2. ver. veniamus nunc. ff. de off. prætor. & in c. 4. Quæ sint regalia, & in cap. 1. §. ad hæc, de pace iuram. firmam. Summa Cordubens. q. 134. vbi citat Didac. & alios. Nauar. in mahal. confes. c. 25. num. 7. pro quibus faciunt allegata infra lib. 4. tit. 32. de rebus Ciuitatum. Verum requirita hæc desiderantur in officijs publicis habentibus iurisdictionem, & iustriæ administrationem. Nam sicut hæc vendi prohibentur à iure, vt in Auth. vt iudices sine quoquo suffrag. §. hæc autem omnia Salic. in l. 1. C. ad l. Jul. de ambitu Bart. & cæteri in d. l. Barbarius, 27 ff. de offic. prætor. Bosf. de ambitu in princip. † ita que alia iurisdictionem non habentia, sed nudum ministerium, vt sunt tabellionatus, scriptoriæ, actoriæ, & similes possunt sine illis requisitis alienari, & locari, l. 1. §. 1. & l. tiones, §. 1. ff. de pollicitat. l. hoc iure. ff. de donat. vbi Bart. & Castrenf. Salicet. in l. 1. num. 3. C. ad l. Jul. de ambitu Castrenf. in l. omnimodo §. imputari. C. de inoff. test. Rip. in l. in quartã, numero 193. ff. ad leg. Falcid. Ifern. in tit. quæ sint regalia in verb. potestas. Afflic. num. 7. & in c. 1. de feudo Guard. Guglielm. de Benedictis in repet. c. Raynuttis, ver. duas habes filias, num. 58. Cauale. decis. 25. num. 9. & seq. & numer. 38. par. 2. Talia enim officia iure potius oneris, & seruitutis quam iurisdictionis, & honoris. Oldrad. cõsil. 75. Andrea loco citato.

Ex supradictis circa ordinè in magistratibus distribuendis seruandum dubitare contingit. † An sit licitū à Principi se, oblati precibus, illos petere? & licitum esse, ait text. in l. 5. ff. ad l. Jul. de ambitu §. nos igitur, col. 3. Auth. de defen. Ciuit. §. illud videlicet, col. 2. Auth. vt iudices sine quoquo suffrag. Bart. in l. Barbarius, num. 2. de off. prætor. Abb. in c. tuam, de ætat. & qualit. Didac. præct. quæst. lib. 1. c. 1. quæ in eo cessat ambitus, vt ex dict. ff. ad l. Jul. de ambitu supradictum est, sed illos concedere non conuenit, l. 2. in fin. ff. de orig. iur. Aristot. lib. 2. Politic. 7. ver. in super. Ficinus in Platonè lib. 3. de Repub. dialogo 1. fol. mihi 530. & dialogo 7. fol. 620. & est text. in l. 1. ver. quædam enim, ff. de va. 29 ri. & extraordin. cognit. Quinimo † magistratus petentes, sunt ab illis repellendi, cum ita de se nimis præsumant, d. l. 1. & l. meminisse. ff. de offic. Procons. Guglielm. de Bened. in c. Raynuttis in verb. duas habens filias numero 60. & 30 † præsumptio est filia superbia, vt ibi per eum, Lucas de Penna, & Ioannes de Platea in l. neminem, C. de suscept. libro 10. & mortaliter peccant, vt docuit D. Tho. 2. 2. quæst. 131. art. 1. & ibi Caietan. & q. 185. art. 1. licet enim ita se esse dignos existiment, tamen ratione alterius dignioris efficiuntur tales indigni. Caiet. ibi Nauar. in manual. confes. c. 23. numero 14. & hæc est doctrina Christi in Matth. 11. in Luc. 14. Paul. ad Gal. 6. Menoch. libr. 2. de arbitr. centur. 5. cas. 401. & 402. Sed id procedere nonnulli aiunt in his, qui honores, & magistratus ambiunt, & immoderatè appetunt. Nam † si quis non eo modo, sed decenter, non turbatis ordinibus, eos appetat, virtute se dignum reputans, diuinoque semper nixus suffragio, æquè, & iuxta iuris dispositionem eos administrare proponens, vt sic ad virtutū perfectionem peruenire possit, tunc erit permittum magistratus appetere moribus, & virtutibus, quæ in desiderate operantur. D. Thom. & cæteri relati. Oldrad. in dicta l. Barbarius, ff. de offic. prætor. Salyc. in l. 1. C. ad l. Jul. de ambitu Cassan. in cathol. glor. mundi par. 1. considerat 60. ad tex. in l. 2. C. de offic. rector. prouinc. & in l. contra publicos, vbi Lucas de Penna in fin. C. de re milit. lib. 12. Archid. in c. 1. 48. distinct. Dec. in c. cum in cunctis, in princ. & num. 20. de elect. Abb. in cap. venerabilem, col. 7. cod. Menoch. d. casu 401. num. 4. Arist. lib. 3. Politic. c. 9. & l. 4. & hic c. 1. in fine.

32 in fine. † Quid enim proximis suis (inquit Plutarchus in præcept. Reipubl. gerendæ) præderit donum iustitiæ sciētiæ, & patientiæ sibi à Domino datum, si caruerit magistratu, & officio, aut alio instrumento, quibus illa ad eorū Reipublicæ commodum exercere valeat, & quo pacto virtutis perfectionem expetere diceretur, si instrumentum, aut minus consequi non expeteret, quo illam patribus, proximisque suis communicare possit? Hinc ortum

33 Bianis illud adagium; † magistratus virum ostendit, de quo per Aristot. lib. 5. Politic. cap. 1. A mod. de syndicatu in prozm. num. 2. Et propterea reprehendimus (inquit Aristot. citato loco cap. 4.) ambitiosum hominem, atque honoris appetitioni vacantem illum, qui plus, quam oportet, & unde non oportet, honorem appetit, hunc quia, ne ob res quidem honestas honoribus affici vult, in quibus, ut ait paulo post, nimium est, atque parum in his est, & medium, ad honores magis, quam oportet, affectantur, & minus sit, ergo ut affectentur, ut oportet, & cum hac intentione, & hac moderamine peti posse affirmat frater Ioannes Sanctæ Mariæ in tractatu de Republica, & Politica Christiana cap. 25. aliter verò petentes sunt repellendi, ut mala intentione intententur, & ambitiosi secundum eum, & colligitur ex Polyantea in verb. ambitio. † Ambitiosus enim semper est pauidus, semper attentus, ne dicat, quod displiceat, humilitatem simulat, honestatem mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur, & obsequitur, cunctos honorat, vniuersis inclinat, frequentat curias, visitat optimates, assurgit, & amplaxatur, applaudit, & adulatur, ut nil vilius ambitioso homine, & ideo prorsus repellendus Innoc. de utilitate conditionis humanæ, multos hic, qui talia faciunt, digito demonstrasse videor. Ego autem neminem hic nomino, quare irasci mihi nemo poterit, nisi qui ante de se hæc voluerit confiteri, & de istis dixit Spiritus sanctus Eccles. 19. Est qui nequit humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo, & in Psalm. 10. inclinavit se, & cadet, ut dominetur pauperum, & isti quamuis consequantur, quos præterunt magistratus, non ideo illos obtinent à Deo propitio, sed irato. Multa enim Deus, teste Diuo Augustino, concedit iratus, quæ negat propitius. prout dixit etiam Diuus Iacob. 4. a. 3. &

35 D. Thom. 2. 2. quæst. 83. artic. 16. † Delatos autem sibi honores, & magistratus multi respueunt, vel saltem diu se ab illis excusant, & possent multa adduci exempla. Nihil enim difficilius est, quam alijs bene præesse, opusque magnum, & arduum imperare, ut per Tacit. libro primo, eamque inter omnes artes viuendi, & regēdi ampliozem, & superiorem esse dixerunt D. Thomas libro 2. de regim. Princip. c. 15. D. Gregor. Nazianz. in Apolog. & D. Chrysostom. in posteriorem epist. ad Corinth. serm. 15. Nam inter omnia animalia † homo maximè, & moribus varius, & voluntate diuersus in Rectores suos magis, quam pecus villum in pastorem suum insurgit. Hinc sapientes existimant, valdè præclarum esse, Urbem condere, multo præclarior conditam instituisse, longè verò præclarissimum institutam rectè gubernari, quod spectat ad magistratus, & multum difficile reputatur, licet enim magistratus multis, & principalibus colatur honoribus, & publicis acclamationibus, de quibus in iustissimos 3. C. de off. Rector. & Anti. ut indices sine quoquo suffr. auth. ut nulli iudici

37 cum, & archide iudic. cum alijs citatis in tit. sequen. † multis tamen malis, & incommodis agitur, gaudium furunculi instar habet latentis inflammatione micans, nec liberū, & tranquillum spiritum dicit, multa que horrenda, aspectu videre multa tangere, ex alienis miserijs molestias capere cogitur, ut inquit Plutarch. in Problem. & in præcept. regend. Reipubl. lib. 2. quod nedum res ipsa tantum publicæ administratæ, sed & singula magistratuum verba notantur, victus quoque, in odium, ipsa familia, vxor, cubile curiosus inquiri solet. Hinc Cicero pro P. Sextio, postquam curas, onera, laboresque non paucos Principum, & magistratuum enarrauerat, inquit. Hæc ego viam, iudices, si aut asperam, atque arduam, aut plenam esse periculorum, atque insidiarum negem, mentiar præsertim cū id non modò intellexerim semper, sed etiam præter ceteros

38 fererim. Et pro Hæco inquit. † Orationes multas administrandarum Ciuitatum, & provinciarum in quibus diligentia plena simulatum est, negligentia vituperationum, ubi severitas periculosa est, liberalitas ingrata, fer

mo insidiosus, attentatio perniciofa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundia occultæ blanditiæ aperta, venientes prætores expectant, præsentibus inferunt, abeuntes deserunt, & ideo maxima cum ratione

39 in iure nostro † officia, & magistratus onus rectè quidè, non autem beneficium nuncupantur, lege munus, ff. de numer. & honor. Auth. in iur. ad. quod præst. ab his in princip. Menoch. de arbit. libro primo, quæst. 41. numero 3. & Tacitus lib. 1. ann. inquit, Tiberius valdè diserebat de magnitudine Imperij, solam Diu Augusti mentem vitæ molles capacem, se in partem curam ab illo vocatum, experiendo, didicisse, quam arduam, quam subleuam fortunæ, regendi cuncta, onus, & D. Gregor. in Pastoral. inquit, maximum afferre oneris, & laboris magistratum, cū aliud

40 non sit, nisi † tempestas mentis, in qua cogitationum procellis semper nauis cordis quatitur, huc, & illuc incertanter impellitur, ut per repentinos excelsus oris, & operis quasi per obuiantia saxa frangatur, & quod hic eminet omnes plus ætioribus afficit, quam honoribus gaudet iuxta teatum in cap. nerui 13. distinct. & succedens in honore, succedit etiam in onere, cap. aduersus de immunit. eccl. &

41 † Plutarchus, cum iudex egeretur, remittit, inquit, quare ipse iudicabo, qui statim sum ab alijs iudicatus, & idem in apophet. refert. Quendam Regem, cum ipsi periretur diadema, retento illo aliquandiu in manu existisset, O nobile magis, quam scælix donum, quod si quis penitus cognoscat, quam multis periculis, sollicitudinibus, ac miserijs sit reuertus, ne humi quidem iacentem tollere dignatur. Quod † pariter idem dixit de magistratibus, & tribunalibus de Demosthene, qui adolecentes ad se aduenientes monere solebat, ne ad Rempublicam se conferrent, a firmans, si duo viæ essent ab initio posita, una, quæ ad Rempublicam, altera, quæ ad interitum aperta ferrent, essentque manifeste, illam potius elecherum, quæ ad interitum ferret. Nam si male administrauero, Deos, si benedictos

43 habebō iratos, & ob id † Aristoteles interrogatus, quomodo ad Rempublicam accedendum, respondit, ut ad ignem, neque nimis propè ne vris, neque longius, ne frigeas. Tamen † quando magistratus quantumvis magni sine aliquo vitio ambitus nobis deferuntur, non sunt sine iusta causa respuendi, ex causa enim iusta coram deferentibus

44 proposita, excusandi sumus, ut suo loco dicetur, & diximus in glo. statut. V. lib. 3. cap. 38. Itaque qui nullam habet iustam excusationis causam, debet illos sibi delatos acceptare, & gerere, & huius sententiæ fuit Aristot. libro 4. Polit. cap. 4. & libro 6. cap. 8. & si iurauit quis illos non suscipere, si delatos suscipiat, quia illicitum fuit tale iuramentum, non incidit in peritium, postea acceptando, ut probatur infra libro 2. tit. 35. numer. 6. & 7. Nam Deus in Luc. citato cap. 14. dixit. Vade, & recumbe in nopissimo loco, in quo vnusquisque debet sedere, & spectare Dominum directem Ascensu superius, & obedire, teste D. Augustino in Sermone de communi vita clericorum, & D. Thom. 2. 2. quæst. 185. artic. 2. & Dantes in inferno cantilena 30. opinatus est, tales in mundo sine causa respuentes obfatas dignitates, & nihil agentes, sed in otiosa vita torpentes esse misericordiz, & iustitiæ Dei indignos, & ob id ibi damnatos, inter quos, inquit, vidisse quendam, qui magnum sibi delatum magistratum respuerat sibi.

*Poscia ch' io v' hebbi alcun riconoscimento
Guarda, e vidi l'ombra di colui
Che fece per uiltate il gran rifiuto.*

*Incontrante intesi, e certo fui,
Che questa era la festa de castius
A Dio spiacenti, ed a' nemici sui.*

Et multi credunt, Dantem intellexisse de Bâtu, qui prius

45 mogenituram repudiavit. † Ciuitas enim absque magistratibus esse non potest, nec rectè sine ijs, quæ pertinent ad rectum ordinem, & ornatum administrari, & Ficinus in Platon. de Republ. vel de iusto dialogo 1. & Cicero libr. tertio, de legibus, inquit, quod magistratibus opus est, sine quorum prudentia, ac diligentia Ciuitas esse non potest, quorum descriptione omnis Reipubl. moderatè continetur. Esti bonorum, ac prudentum ea sit natura, & conditio, quod quiescere, & obedire potius, quam imperare alijs malent, nec honorum cupiditate flagrant, tamen debent illos suscipere magistratus, quos Princeps, vel populus ratione publicæ utilitatis de se, omni pri-

46 ni priuata utilitate, & quiete possiditis, cum ꝑ publica utilitas sit semper præferenda priuata, & nemo nascatur tantum sibi soli, sed etiam patriæ suæ commodis, & vsui, lege prima, ff. de ventr. in possessionem mittendo, l. postliminium, §. filius, ff. de capt. & postl. reuer. & Cicero de offic. 4. ita inquit, Nullum est periculum, quod sapiens pro salute Patriæ vitandum arbitretur, & c. & lib. 1. de hac eadem re differens, hoc idem firmat. Et quod attinet ad

47 magistratus Ecclesiasticos, quod ꝑ non sint propter quietem propriam respuendi dixit D. Prosper. de vita contemplatiua lib. 3. c. 28. ibi videndum est, vtrum iuste faciant illi, & c. & D. Augustinus citato loco. Oportet enim (inquit Arist. lib. 6. Polit. c. 1.) publicorum publicè exercitationem fieri, & simul non debet quisque, cuius se suum æstimare, sed omnes Ciuitatis, particula enim Ciuitatis vnusquisque est, cura autem singularum particularum respicere nata est ad curam totius. Et Deus magistratum instituit, vt sit

48 vindex in ira ei, qui malè agit ad Roman. cap. 17. ꝑ Deus enim in Populo suo regimen etiam ciuile constituit, ac politicam potestatem, vt in Exodo 18. Deuter. 1. & 34. in Iosue 7. D. August. de Ciuitate Dei lib. 4. & 5. & ideo iudices à Deo positi vocantur Dij. Deuter. 22. & 28. & Psalmo 81. vbi Genebrardus post Diuum Augustinum antedicta ratione, vt sint vindex in ira ei, qui malè agit, vt probatur in c. non frustra 18. & sequentibus 23. quæst. 5. vsque in finè. Quæ quidem politica potestas cepit in Adamo, & postea secuta est in alijs, vt probatur infra lib. 4. titu 16. & quamuis odia, inuidias, seditiones, imposturas, calumnias, aliaque incommoda experiri, interdum magistratus necesse habeant, vt docuit Cicero pro Sexto, pro Flacco, & lib. 1. offic. Platea in l. cornicularij nume. 1. C. de apparit. Præfe. Prætor. lib. 10. Et ego in me non semel expertus sum; ꝑ Nō ideo tamen Respublica deserenda est, cum à Summo Deo boni magistratus defendantur, & protegantur. Hinc Summa cum ratione promulgatæ sunt leges, vt ꝑ si quis Magistratus in municipio creatus, munere iniuncto fungi deere Æter, per Præsidentem munus agnoscere cogendus sit remedijs, quibus tutores quoque cogi solent, tutelæ munus iniunctum suscipere, l. si quis Magistratus, ff. de muner. & honor. l. si quemquam, C. de episc. & cleric. ibi, vt quærat cogendus, lex omnibus, & l. si ad Magistratum, C. de Decurio. lib. 10. Lucas de Penna in l. contra publicam in fine, C. de re milit. lib. 12. vbi subdit, quod crimen committit, qui recusat suscipere dignitatem, quæ per alios exerceri non potest, secundum Abb. in cap. venerabilem, col. 7. de

51 elect. Imò ꝑ & per carcerationem, & bannum possunt compelli glos. Bald. & Salic. in l. Præfes, C. de suspec. tutor. Ang. Alex. Roman. & alij in l. dotem, seu in l. liberta, ff. solut. matrim. & in l. vt iudicare, §. iudicandi, ff. de muner. & honor. Roman. in sing. 188. Dec. in l. inuitus, & ibi Cagnol. & in l. inuito, ff. de regul. iur. Cassan. in Cathal. glor. mundi par. 2. consider. 32. Viuius decis. 144. & à propria domo possunt extrahi, l. plerique, ff. de in ius vocan. vbi Socin. nume. 24. d. lex omnibus domibus, vbi Platea, C. de Decurioni. l. eum, qui ff. de iurisd. omn. iudic. Alex. ad Bart. in d. §. iudicandi, & Plato de Repub. lib. 1. inquit, quod si neque pecunia, neque honore ducti boni homines imperare nolunt, oportet, necessitatem imponere. Quia iudicare, & magistratum gerere, publicum munus est, l. quippe, ff. de iudic. l. nunquid, ff. ad Trebel. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæst. 2. nu. 21. & vt dicit Aristot. lib. 2. Politic. cap. 7. oportet volentem, & non volentem ad Magistratum assumere, si dignus sit eo Magistratu. Et aduocatus cogitur magistratum suscipere, nec potest se aliquo modo excusare, vt dixit Ios. de Platea in l. filijs, num. 2. C. de Decuri. lib. 10. & in l. semel, in fine, C. de re milit. lib. 12. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 369.

52 ꝑ Alij enim possunt se aliqua iusta causa excusare, vt dixi in allegata glos. stat. Urb. lib. 3. ca. 38. & patebit infra lib. 4. tit. 44. 45. & 46. vbi de muneribus, & honoribus, ac de illorum excusationibus latè agitur. Hinc Epictetus in Enchiridion c. 21. monet, quæ dantur, accipienda, quæ negatur non appetenda, inquit enim. Memento, sic in vita versandum tanquam in conuiuio. Si quid, circumferendo, ad te peruenerit, porrecta manu, partem modestè capito. Præterit? Ne detine. Nondum adest? Ne longè appetitum extendito; sed expecta, dum ad te perlatum fuerit. Sic erga liberos, sic erga coniugem, sic erga magistratus, sic erga diuitias si affectus fueris, aliquando dignus eris conuiuio

Deorum. At verò si oblata etiam non acceperis, sed despectus, non conuiuia Deorum modò, sed & Imperij confors eris. Sic enim cum facerent Diogenes, Heraclitus, & similes meritò diuini, vt erant, ita & dicebantur. Et Christus omnium verè Magister in Matth. 11. præcipit ita, dum de se verissimè dixit. Dicite à me, qui mitis sum, & humilis corde? & in Luc. 14. Vade, & recumbe in nouissimo loco. Et quod dixit, fecit. Veniens enim in hunc mundum, nascens recubuit in præsepio, & moriens in cruce, & dum vixit, pauperior fuit non solum hominibus, sed etiam animantibus brutis. Nam vulpes foueas habent, & volucres Cæli nidus. Luc. c. 9. ipse autem non habuit, vbi caput suū reclinaret, & illud recumbe in nouissimo loco, significat, quicumque tu sis, & quantuscunque sis, existima te semper vltimo loco dignum. Nam si quis existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit, teste D. Paulo ad Galatas 6. & hæc vera doctrina, non placet ambitiosis, & auaris.

S V M M A R I V M.

- 1 Officia Magistratus, quæ.
- 2 Consuetudo inducitur, & præscripta quid recipiendi ultra taxam sportularum, non valet.
- 3 Magistratus non debent ledere subditos.
- 4 Emere in Prouincia subditi non possunt.
- 5 Donationes accipere non possunt.
- 6 Aedificare, uxorem ducere non possunt.
- 7 Lites quanto citius debent terminare.
- 8 Mandata Principum debent exequi.
- 9 Tributa debent exigere, publica loca reparare, à Prouincia non discedere.
- 10 Defendere debent subditos.
- 11 Ecclesias debent defendere, & malos ad bonum cogere.
- 12 Deponere officium, quando debeant.
- 13 Discedere à Prouincia, quando debeant.
- 14 Coercendi, quibus legibus sint magistratus.
- 15 Coercendi, quibus casibus sint magistratus.
- 16 Magistratus tenentur etiam pro ministris.
- 17 Hæredes magistratus tenentur pro eo.
- 18 Corruptus magistratus, punitur.
- 19 Poena extra ordinem irrogatur magistratui.
- 20 Innocentem si necaueris poena.
- 21 Actio contra magistratum, quando, & quamdiu competat.
- 22 Delicta magistratus coercentur, virtutes laudantur.
- 23 Litem suam, qui fecit, punitur.
- 24 Dolus malus iudicis, qui sit.
- 25 Imprudentia iudicis punibilis.
- 26 Pater filij nomine non tenetur.
- 27 Hæres iudicis corrupti non tenetur.
- 28 Corrupti iudicis, & corruptentis poena.
- 29 Mutationes Regnorum, quæ contingunt.

De officijs, ac delictis Magistratus.

Tit. 5.

- 1 **P**ublici ꝑ magistratus iniuncta officia hæc sunt. Ne quid ultra annonas, & sportularum quantitatem legibus definitam à subditis accipiant, lex Iulia 7. §. fin. ff. ad leg. Iulia. repetund. l. 1. in fine l. §. fin. C. eod. §. nullo quoque auth. de iudicib. l. in sacros 11. §. modum, C. de proximis sacror. scriu. l. 1. §. sportulas, C. de offic. Præfect. Prætor. l. 3. & 4. Cad leg. Iul. repet. l. 6. §. fin. ff. eod. §. domus, §. adeo, §. illo scilicet, §. sed neque, §. ad eum itaque, §. cæterum Nouella c. 8. vt iudices sine quoquo sstfragio, §. oportet. Nouella c. 17. §. obtemperantem Nouella c. 88. & Nouella c. 134. vt nulli iudicum per tot. l. qui 7. C. de offic. Rector. Nam & iure diuino nihil ultra stipendia recipere à subditis possunt, vt legitur in Exodo c. 33. Deuter. 16. Prou. 15. lfa. 33. Psalmo 54. & Samuel ab hoc iherosolymis se purgat lib. 1. Regū c. 12. Cardin. Bellarm. de offic. Princip. ca. 19. & Ioannes S. Mariæ de Republica, & Politica Christiana, c. 19. latè exaggerant contra iudices, munera recipientes, & contra huiusmodi iniquum vsu, vel potius fordidum abusu, pessima enim res est apud mortales omnis abusus, vt probatur in Polyantea in verbo, abusus, abusus, & in verb. acceptio personarum. Et ꝑ nullus ideo potest quocunque tempore, vel quocunque modo eorum statutam stipendiorum quan-

quantitate excedere, ut in allegatis, & in d. l. 1. §. sportulas, C. de offic. Praefec. praetor. Nec potest quis consuetudine contraria ab antecessoribus introduci, vel forsan praescripta iuari, quia introduci, ac praescribi prohibetur, §. nunc verò, ver. neque angarijs. Nouella c. 134. ut nulli iudicum, sed & de his Plato libro 34. de legib. Dialogo 9. & alia quae diximus in glo. statut. Urb. lib. 1. c. 44. & ad sunt constitutiones super reformatione tribunalium urbis Summorum Pontificum Pij IV. & Pauli V. idem iudicibus urbis sub poena excommunicationis praecipientes. Item officium eorum est, ne subditos laedant athen. ut differentes iudices. Ne tamen quid in Prouincia, quam administrat, emant, vendant, vel conducant, nisi forte vel specialiter hoc eis ab Imperatore fuerit concessum, vel victus quotidiani gratia quid emerit, vel denique bona eorum paterna ab alio distrahantur, haec enim emere non prohibentur, l. non licet 46. ff. de contrahend. emptio. l. quod contra §. ff. ad l. Iul. repetund. l. 1. C. de contract. iudic. l. aufertur 46. §. quod à Praeside. ff. de iure fisci, l. qui officij 62. ff. de contrah. empt. l. solet 6. §. non verò, ver. & quod mandatis, ff. de offic. Proconsulis Turzan. regula 60. Sed tamen nec donationes in ea Prouincia, quam administrant, à subditis accipere possunt. Nā ut cecinit Petronius Arbiter.

*Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat,
Aut ubi paupertas vincere nulla potest?
Ipsi, qui Cyrica tradunt tempora cana,
Non nunquam nummis vendere verba solent.
Ergo iudicium nihil est, nisi publica merces
Atque eques in causa, qui sedet, empti probat.*

Hinc Xenij nomine quid offeratur, neque tamen omnia Xenia, neque omni tempore, neque ab omnibus accipient, sed & esculentum, & poculentum dono datum accipere non prohibentur, l. plebiscito 18. ff. de offic. Praesid. l. quod contra, ff. ad l. Iul. repet. l. solet 6. §. non verò, ff. de offic. Proconsul. & legati, c. statutum 9. §. in super ut gratis de rescript. in 6. prout non prohibentur accipere donata ratione voti, & ob nuncium publicae laetitiae, si immodica non sint, l. 1. C. de oblatio. voror. & l. 1. C. publicae laetitiae, item sobrinis proprio re gradu cognatis dona accipere potest, dummodo non ob turpem causam accipiat, l. 1. §. fin. ff. ad l. Iul. repetund. l. lex Iulia 7. §. apparet, & in principio ff. eod. Nam nec quis in mechanicis, teste Vitruuio de Architectura, lib. 1. c. 1. in muneribus accipiendis debet habere animum occupatum, multo minus iustitia maxima inter omnes virtutes, & sacris literis prohibitum est munera accipere, ut probat Bellarminus de offic. Princip. libro 1. c. 19. & supra num. 1. Peterea tamen in ea Prouincia, quam administrat assequere non potest, neque uxorem ducere, l. 1. C. de contract. iudic. l. aufertur 46. §. quod à Praeside in fin. ff. de iure fisci, l. Praefectus 64. in fin. ff. de titu nuptia.

Consistunt insuper officia magistratus in causis subditorum cognoscendis, & litibus quartocitijs dirimendis, §. omnem, auth. de litigiosis & Nouell. 17. §. studio sibi sit, ut causas cum summa equitate, §. 1. Auth. ut differentes iudices, §. oportet, §. sit sibi quoque, auth. de mandat. Princip. c. incestuosi, c. Regum, c. non solum, cap. non est, c. qui malos, c. Rex debet 23. quæst. 5. Clar. §. fin. quæst. 73. numero tertio. tamen in mandatis Principum insinuandis, & exequendis, §. & hoc verò iubemus, c. 3. auth. ut nulli iudicum. tamen in tributis exigendis, & suscipiendis, §. coges autem, c. 3. auth. de mandat. Princip. & auth. de tributis, §. eos autem, auth. ut iudices sine quoquo suffrag. & auth. de publ. tributis, de qua re alibi suo loco dicetur. In habitationibus publicis habitandis, reparandis, reparandis, & seruandis, l. nulli 14. C. de offic. Receptor. prouinc. In ecclesijs constituendis, & reparandis David 2. Sam. 7. Salamon. 1. Reg. 3. Ios. 2. Paralip. 36. Esdr. 6. & à Prouincia sibi demandata non recedendo sine licentia, l. 15. C. de dignitat. l. iubemus 18. C. eo. §. nunc verò, c. 1. auth. ut nulli iudicum, §. iubemus, auth. de tributis, §. nulli quoque, auth. ut iudices sine quoquo suffrag. Deinde tamen consistit eorum officium in subditis defendendis, & disciplina seruanda, §. eos autem, auth. ut iudic. sine quoquo suffrag. & canonibus supra citatis. Item tamen in ecclesijs defendendis, c. dicat, §. fin. cum c. sequent. & c. res autem 23. q. 5. & in malis ad bonum cogendis, quod attinet ad disciplinam seruandam 23. q. 6. per tot. & infra lib. 3. tit. 109. Debent etiam amplecti veram religionem, illamque procurare, & promouere exemplo. nu. 27. Iosue

3. Reg. 2. Paralip. 16. 23. 26. 35. 34. 35. Esdr. 1. 2. & 3. Abolere idolatriam Afa 1. Reg. 15. 25. 26. Ezechias 18. Iosias 23. Dan. 14. 2. 1. 2. 3. Curare ut pura, & sincera doctrina tradatur, ac propagetur. Reg. 17. 26. Iosaphat 2. Paralip. 17. Dani. 3. Ezechias 1. In pietate vera, & religione sana maiorum exempla imitari Afa 1. Reg. 15. Iosaphat 2. Paralip. 17. Ezechias 2. Reg. 18. esse nutritum ecclesiasticum, & scholarum Genes. 47. Numi. 7. exemplo pietatis, honestatis, & iustitiae, subditis praere, exemplo Genes. 47. Paralip. 18. & 19. Reg. 10. Ceremonias diuinitus institutas vna cum subditis sancte obseruare: exemplo Reg. 2. 26. 27. 35. Paralip. 30. Ezech. 31. De rebus agendis, & administrandis os Domini considerare, ut Numi. 27. 20. 21. 22. Subditos ad seriam poenitentiam, & orationem edictis cohortari, exemplo Iosaphat 2. Paralip. 20. Ezech. 32. viros pios, & bonos in auxilium gubernij assumere exemplo Exodi 18 Reg. 2. 34. 35. Paralip. 19. Prius cognoscere causam, quam sententiam ferre, exemplo Iud. 20. Ios. 19. & 20. Reg. 3. 23. & 24. Inire foedus, & colere amicitiam, & pacem cum vicinis gubernatoribus exemplo Genes. 21. 27. Paralip. 19. Reg. 5. Dimicare pro libertate aduersus seditiosos, ac publicos hostes exemplo Genes. 4. 8. Iud. 3. 28. Reg. 18.

12. Finito tamen aitem magistratu, is, qui eum gessit, ante successoris sui aduentum, administrationem non deponat, l. 1. §. administrationem, C. ut omnes iudices, l. meminisse, ff. de off. Proconsul. l. 1. C. de offic. Praefec. august. Nouell. c. 95. §. deponet: exercitum postquam ei in prouincia successum successori tradet, ipseque discedet, l. 3. ff. ad l. Iul. Maiest. l. 3. ff. eo. Ita tamen ut post depositam administrationem quinquaginta dies in Ciuitate aliqua celeberrime commoretur, actio contra subditum si quos forte laesit excipiat, l. 1. C. ut omnes iudices, §. necessitatem habente, auth. ut iudices sine quoquo suffrag. §. 1. auth. de administrator. Quo tempore elapso, postea praescriptione tutus est, Clar. §. fin. q. 14. 51. ver. hac etiam. tamen Coercentur autem delicta magistratus in primis lege Iulia repetundarum, quae tenentur ij, qui in magistratu, potestate, curatione, vel quo alio officio publico positi, pecuniam illicitè acceperunt, ff. ad l. Iul. repetund. l. q. 1. c. iubemus, c. penult. & ult. item c. cum ab omni de vita, & honest. cleric. Clar. §. fin. quæst. 68. numero 30. & 15. quæst. 73. num. 2. puta tamen si à subditis ultra quantitate legitimitate, quid acceperit, l. sancimus 6. C. ad l. Iulia. repetund. l. omnes 3. eod. l. eadem, l. 6. §. fin. ff. eod. id enim eis etiam diuino iure prohibetur, ut fuit probatum supra, numero primo, ver. nam & iure diuino. Si ob iudicandum, vel non iudicandum, decernendumve, vel quo magis, aut minus quid ex suo officio facerent, l. lege Iulia, 3. ff. eod. Idem dicendum si ob militem legendum, mittendumve ob accusandum, vel non accusandum, l. 6. §. lege Iulia, ff. eod. Ob iudicem arbitrumve dandum, mutandum, iubendumve ut iudicet, ob hominem in vincula publica conijciendum, vinciendum, vinciriue iubendum, vel ex vinculis dimittendum, ob hominem condemnandum, vel absoluumdum pecunia, vel quid aliud sit acceptum, vel ob litem aestimandam, iudicium faciendum, vel non faciendum, l. lex Iulia 7. ff. ad l. Iul. repetund. Sed & lege Iulia repetundarum tenetur, qui debitum publicum accepto traherit, & qui in magistratu constitutus innocentem interfecerit, vel ob interficiendum hominem pecuniam acceperit, dicta l. 7. §. fin. Qui munus publicè mandatam, accepta pecunia ruperit, l. vltima, ff. ad l. Iul. repetund. Denique qui aliquid accepit ob aliquem in magistratum ordinandum, l. sancimus 6. C. eod. Auth. ut iudic. sine quoquo suffrag. tamen Hac omnia accusationem ex lege Iulia repetundarum inducunt, etiam si non ipsi, qui in magistratu sunt, sed ministri eorum, & qui in eorum sunt cohorte, comitesve iudicum tale quid commississe dicantur, l. 1. ff. ad l. Iul. repetund. l. Comites, ff. eod. l. 1. C. eod. pro qua quidem leges ad sunt plures, & Demosthenis, & Ciceronis orationes, in Verrem, & alios Prouinciarum, & Ciuitatum expilatores. tamen Daturque ex hac lege, & in haeredes actio intra annum dumtaxat a morte eius, qui arguebatur, l. 2. ff. ad l. 28 Iul. repet. l. 2. C. eo. l. vlt. ff. ad l. Iul. pecul. Sed tamen aduersus eum, qui turpiter pecuniam dedit quadruplū actio competit, quemadmodum, & in accipientem, l. sancimus 6. §. fin. C. ad l. Iul. repet. l. 1. in fi. C. eodem. Clar. §. fin. q. 73. ver. iudex.

19. 2. Planè tamen hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur, & per eumque vel exilio, vel quadruplo, vel etiam

etiam ducis, prout admiserint leg. lex Julia 7. §. final. ff. ad
 20 leg. Jul. repetun. Clar. vbi supra. Quid enim t si ob homi-
 nem in eandem pecuniam acceperint, vel licet non accepe-
 rint, calore tamē inducti interfecerint, vel innocentem, vel
 quem punire non debuerunt, capite plecti debent, vel cer-
 ze in insulam deportari, vt plerique puniti sunt d. l. 7. §. fin.
 21 t. Competit autem ex causis supra enumeratis actio tam
 in administratione, dato delinquente, quam post admini-
 strationem depositam leg. iubemus quarta in fine C. ad
 leg. Jul. repetun. d. authent. vt iudic. sine quoquo suffrag.
 Post depositam tamen administrationem intra annum,
 diuntaxat leg. vnusquisque C. eodem, lege verò Julia repe-
 undarum damnatus testimonium dicere, iudex esse, & po-
 stulare prohibetur leg. eadem leg. sexta §. hac lege ff. ad l.
 Jul. repetun. alienatio verò magistratui cōtra hanc legem
 à subditis facta, ipso iure non valet, resque alienata vica-
 22 pi nequit leg. quod contra 8. ff. eodem. t. Præter legem au-
 tem Iuliam repetundarum, & alijs legibus, & constitutio-
 nibus magistratum delicta coercentur, & virtutes lau-
 dantur, vt videri potest in leg. iustissimos 3. C. de offic. Re-
 ctor. & in dict. authent. vt iudices sine quoquo suffragio in
 leg. qui ordinariam 7. C. de offic. Rector. & in Nouell.
 constit. 17. §. oportet vt qui purē, &c. 86. 82. 124. 134 & 161.
 23 sed & ad delicta magistratus etiam refertur, t si iudex li-
 tem suam fecerit: quo casu peculiatis prodita est actio,
 qua litis æstimatione punitur iudex, qui tale quid commi-
 sisse dicitur. Litem autem suam iudex tunc facere dicitur,
 cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit
 leg. filius familias, 15. §. iudex ff. vbi quis agere, vel con-
 ue. deb. capitulo primo de senten. & re iudica. 11. quæst. 3.
 capitulo temerarium capitulo si quis. capitulo nolite §. fina-
 cum capitulo sequent. capitulo primo de senten. & re iu-
 dic. Villalo. A. 155. Soarez A. 182. Viu. opin. incipien. iudex
 24 tenetur. t dolo malo videtur facere, si euidentis eius argua-
 tur gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes, quo casu veram
 æstimationem, litis præstare cogitur dicto §. iudex, sed &
 25 si t per imprudentiam sine dolo malo iudex contra leges
 pronūciauerit, nihilominus in factum actione tenetur, sed
 hoc casu, in quantum de ea re æquum religioni iudicantis
 visum fuerit, sustinebit leg. vltima ff. de extraordinar. co-
 gnit. leg. ex maleficio, quarta §. si iudex ff. de actio. & obli-
 gatio. §. primo institu. de obligatio. quæ quasi ex delict. na-
 scun. Barto. in quæst. nona incip. iudex per imperitiam, &
 nos de tutela, & cura libro primo titulo octauo nume-
 ro octauo in fine. Clar. §. final. causa 83. numero se-
 26 cundo. t Si filius familias iudex litem suam fecerit in
 tantam quantitatem tenebitur, quæ tunc in peculio fuit,
 cum sententiam dicebat d. leg. si filius familias 15. in princ.
 Pater sanè filij nomine non tenetur §. si filius familias in
 27 fine institutio. de obligatio. quæ quasi ex delict. t sed nec
 hæres iudicis corrupti leg. Iulianus 16. ff. vbi quis agere,
 28 vel conueniri. t Plane iudex, qui perperam iudicauit pec-
 cupia corruptus, præter pœnam superius expositam, si qui-
 dem pœnæ sit, à Præside cura submouetur, aut in exi-
 lium mittitur, aut ad tempus relegatur leg. si quis 38. §. iu-
 dices ff. de pœnis. Is autem, qui iudicem corrupti, corrum-
 pendum uel curauit ex lege Cornelia de falsis tenetur leg.
 prima §. sed & si quis ff. ad leg. Corne. de falsis leg. qui duo-
 bus 21. ff. eodem, & quandoquidem civiles, & temporales
 pœnas euaserint, non deerunt diuinæ, quæ horrendæ, & ci-
 to apparetur in eis: quoniam iudicium durissimum his,
 qui præsumunt, fieri. Audite ergo Reges, & intelligit iudices
 terræ, ita monet nos Deus in libro Sapient. capitulo sexto,
 vt diligatis iustitiam, & ne Regnum à gente in gentem
 transferatur propter iniustitias, & iniurias, vt dicitur in
 29 Ecclesiasti. 10. t Multi quidem, ijque magni nominis viri,
 cum viderent noua semper orta, & adaucta esse Regna,
 eadem deinde quasi maturitatem suam assequuta, conse-
 nuisse, ac tandem prorsus interiisse: idque non sine magnis
 cladibus generis humani factum esse: magno studio, sum-
 maque contentione, causas harum mutationum in Imperi-
 is, diligentius inquirere, inuestigare, atque perferuari co-
 nati sunt. Vt enim totius mundi machina, & omnium in
 ea rerum creatio, ac conseruatio ostendunt, & conprobât,
 nec casu factas, aut creatas res esse, nec sine numinis æter-
 ni, & omnipotentis præsidio, & auxilio conseruari, ita in
 hac ipsa imperiorū constitutione, ac mutatione, cuius ob-
 uiam est, casu, aut fortuito regna nec cōstitui, nec firmari,

nec denique transferri, vt & infra libro tertio titulo 11. de-
 monstramus, Quis enim existimet rapidas clades, quæ ge-
 neri humano, vel in Regnorum constitutionibus, vel de-
 structionibus illatae sunt, & contigerunt fortuito, etiam ca-
 si accidisse? Quis etiam non deplorabit, & conqueretur
 horrendas conuulsiones, quæ in Imperiis semper fue-
 runt, & non negaret, vt faciebat ille Dantes epicurus apud
 Lucianum in dialogo, Iuppiter tragœdus, Dei providen-
 tiam, quam nos firmiter credimus. Vt de Romano solum
 imperio dicam; quanto sanguine illud partum, & acquisi-
 tum est? quantis deinde bellis civilibus sillis, Marij, Cinne,
 Cæsaris, Pompei, Bruti, Antonij conuulsatum, & petru-
 batum? Quantis denique irruptionibus Gothicis, Vanda-
 licis, Hunnicis, Arabicis, Turcicis distantum, ac discussum?
 Ita vt veram esse querelam, quæ apud Ouidium extat, res
 ipsa declarent.

Sic omnia verti

*Cernimus, atque alias assumere pondera gemas
 Concidere has;*

Item.

Summi, que negat um est.

Stare diu.

Aiunt Scipionem, capta Carthagine, spectantem in incen-
 dium illachrymasse, ac dixisse: Deplorandam esse fortunæ
 inconstantiam in rebus humanis: se non modo dolere micæ
 Carthaginis, quæ olim florens virtute, opibus, & imperio,
 nunc spoliata incendio pereat, sed etiam de Romanæ Vr-
 bis fato cogitare, quæ aliquanto post simili calamitate sit
 peritura: quia nulla imperia perpetua sunt, & tunc verum
 eius vaticinium, quia tandem perijt illud imperium, vt ef-
 set Roma perpetuum Ecclesie Dei domicilium.

Laquale, o' l' quale (à voler dir la verità)

Fur stabilis per la cosa Saura.

V' suede il successor del maggior Piero.

Vt cecinit Dantes in inferno cantilena seconda, & vt in
 lib. 3. titul. 11. deductum est infra. Harum itaque mutatio-
 num, & variationum in imperijs causam Plato, qui sapien-
 tiam laudem præ ceteris Philosophis assequutus est, ponit,
 quia in generatione iungatur sesquitercia quinaris; hoc
 est, sicut sesquitercia ratio diatessaron, quæ est imago opti-
 mæ reipublicæ aucta secundum ternarij perfectionem,
 nõ productit retinētia sue originis iussu ægyptiorum, & sua-
 uitate, sed puras dissimilantias; ita & optima Respu-
 blica, cum peruenit ad sui auctorem, non retinet suam
 naturalem statum ab initio constitutum; sed prorsus con-
 traria producit destruentia harmoniam ipsius, nempe le-
 ges, & totam imperij formam. Per harmoniam enim præ-
 cipue Platonem depingere leges rerum publicarum facile
 constat ex Aristotelis sect. 19. Proble. 28. Et vt numeris ipsis
 res præcipua, & magis clara fiat, cõponatur ratio sesquiter-
 cia, quæ est diatessaron, ter; & prodibit dupla super decem
 partiens vigesimas septimas, quæ consistit inter duos cu-
 bos nempe 64. & 27. Cadant igitur inter eos duo, medio lo-
 co, porportionalia, hoc modo 64. 48. 36. 27. conferantur au-
 tem primo tres numeri quicumque medio exempto; &
 habebimus rationem, quæ est semidiatoni cum diapente.
 Conferantur postea extremi numeri 64. & 27. & habe-
 bimus rationem, quæ est diapason, cum semidiatono. Ho-
 rum, igitur duorum modorum, vt violenta inter ipsos dis-
 sonantia consideretur, ascendamus primo per septimam
 ex 1 vt, in F. fa vt. Postea ex hoc per decimam ascendamus
 vsq; ad excellentes in Aa la mi re. Simul igitur sonantibus
 horum trium locorum vocibus audiemus durum vlulatu,
 imò clamores Lapitharum, & Centaurorum, inter se disso-
 no, vario, ac deformi rugitu certantium. Hæc tanta dissonā-
 tia non tantum à Musicis, sed etiam ab omnibus cantorib.
 male audit. Distat enim à 1 vt, decima sexta. Diligent igitur
 consideretur, has duas dissonantias non simpliciter per se
 esse dissonas, sed etiam inter se tanquã duo pessima ma-
 la contraria accerrimè pugnare; quia maxima pugna, stre-
 pitu, & tumultu omnes tonus scalæ cum diatessaron op-
 timæ harmoniæ, non modò non audiuntur, sed prorsus
 obruuntur, & intereunt. Ita (ait Plato) prorsus fieri in opti-
 ma Republica, quæ naturali modo perfecta, secundum
 ternarium, quum actua est, profert sibi contraria, quæ in-
 ter se violentissimè pugnantia, faciunt turbationes, &
 totales mutationes legum, & imperiorum afferunt. Cum
 autem hi numeri 64. & 27. proferant eas dissonantias, mul-

Inmultiplicantur inter se simul, cum eum producant numerum annorum, quo ista contraria, euerrentia leges, & ita- que Rerum publicarum existunt, nempe 1728. annos. Ho- rum partem subtripulam super tripartientem octauas, tri- buunt mutationibus principatum, nempe 512. annos: cubum ex octo, ad quæ duodecim habent sesquialtera rationem: hoc est, duodecim habent se ad octo, vt tria ad duo: quæ est ratio viuendi, & gestientis diapente. Status igitur, & leges constituunt, cum principibus hanc exhilaran- tem suauitatem diapente, dum Principes manent simpli- ces numeri, hoc est subiecti legibus, vt binarius multis mo- dis est subiectus ternario. Cum verò sunt solidi, hoc est, ne- gligentes legum, contemptoresque omnis disciplinæ, sua tantum quærentes, nec statum publicum augentes turbant hanc concinnam, & vniuersam diapente *ἀρμονία* qua tur- batione sibi interitum accerunt vltro, sicut oclonarius representans Princeps, dum nullum alium numerum, nisi se ter auget, procreat eum numerum, quem Plato consti- tuit euerforem Principatum. Habet enim hæc ratio cele- riores mutationes, quam ratio sesquitercia legum, vt con- uenit diapente: Quod vehemētius fertur, & est exultatius, quam diatessaron. Quod & si est dulcisonans, aliquanto tamen remissius, & languidius sonat. Talis est legum, & Reipublicæ, si non accedat. Heroicus quidam zelus magi- stratum, qui est viua vox legum, constituens diapente *ἀρμονία* ita vt hoc modo ex diapente, & diatessaron consti- tuatur vna quadam perfectissima, & absolutissima *ἀρμονία*, omnes alias complectens, nempe suauissimum diapason omnis dissonantiæ expers. Superior verò nume- rus inuenitur quoque, si numerus *ἑπταμυριος*, seu diagra- matos, fiat solidus: hoc est si duodecim, quæ numerat ar- cam prioris quadranguli, cubicè multiplicentur. Hoc modo simpliciter procedit Aristoteles, & primo quidem ip- se Plato, qui tamen postea alium videtur modum subiun- gere, cum scilicet à numeris laterum pro ratione, quam habet ad vnitatem, progreditur vsque in quintum locum hoc modo.

4.	3.
16.	9.
64.	27.
256.	81.
1024.	243.

Hi numeri omnes aggregati cum vnitatem etiam pro- creant, 1728. quem numerum constat Platonem tribuere totalibus legum mutationibus ex tota illa speculatione, quam habet de duratione mundi, quem sex mille annis duraturum, ex Elia commentati sunt Rabbini, quos recen- sent Genebrardus in princ. suæ Chronol. illosque deludit, quod tam frigidis coniecturis talia, vt prophetica profer- rentantur. Alij decem millia ex propheta Abachuc, dū, inquit, opus tuum, Domine, in medio annorum viuifica, illud in medio annorum notum facies, cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis affirmantes in medio mundi cursu Deum se hominibus ostendisse, vt aduersus eius æ- que ab vtriusque sæculorum distaret extremis, vt recenset Marsilius Ficinus de Christiana Religione cap. 16. sed tem- pora Deus viderit temporum temperator, cum nec An- gelus quidem illa pateant, vt constat verbis Christi in Mar. 13. 22. 24. 32. in Matth. 25. 13. Act. 1. 13. quibus vt non sim- pliciter inficiantur aliqua posse esse argumenta, quibus mundi impendens ruina declaretur (nam nonnulla scri- pturæ protulerunt) ita docemur non esse studiosius in- quirendum in dies, horas, & momenta, quæ Deus posuit in sua potestate.

Alij hanc ipsam mutationum in Imperijs, regnisque causam à motuum, cælestium ratione, nouisque Goperni- ci speculationibus deducunt. Existimant enim, omnes mo- narchias, omniaque regna, & cœpisse, & adaucta esse, cū centrum eccētrici in aliquo insigni loco parui circuli fuit: in cuius circumferentia ab ortu in occasum cētrum eccē- trici mouetur. Sic, cum Solis maxima esset eccentricitas, Romanum imperium ad Monarchiā declinasse, & quæ- admodum illa decreuit, ita & hoc tanquam confenscēs defecisse referunt. Sic cum centrum dicti eccētrici solis perueniret ad quadrantē, terminum que mediocrem, lata

est lex Mahometica, & aliud magnum imperium exortū, quod velocissimè ad motus rationem creuit. Iam ita que in centum annis, cum minima futura est eccētricitas, hoc quoque imperium suam conficiet, absoluetque periodū, vt iam circa ista tempora in summo sit saltigio, à quo æ- que velociter, Deo volente, lapsu grauiore ruet. Centro deinde eccētrici ad alterum terminum mediocrem per- ueniente, speramus ad futurum Dominum nostrum Ie- sum Christum. Nam hoc in loco circa creationem mundi fuisse tradunt, quæ sine erudita, & ingeniosa computa- tio, & mutationis causæ non multum à dicto Elia discre- pat, qui mundum sex millibus annorum duraturum vati- cinatus est secundum iam relatos Rabbinos, quo tempore dñæ feræ reuolutiones peraguntur. Ex quo apparet, par- uum hunc circulum à centro eccētrici descriptum, rotam illam fortunæ Dei ministræ esse, cuius circumactū. Mundi monarchiæ initia sumunt, atque notantur, in quo circulo summæ totius historiæ mundi mutationes inscri- ptæ conspiciuntur, & apparent. Aliundè hanc ipsam va- riationem, & mutationem deriuat Cardanus, vir de Astro- nomia, & naturæ inuestigatione benemeritus. Refert hic mutationum harum in Imperijs, regnisque causam ad ex- tremam caudæ vsq; maioris Stellæ. Hanc enim, cum Ro- ma conderetur vbi verticalem fuisse ostendit, & docet, quæ deinde postquam recessit, & à vertice declinauit, Ro- manum quoque Imperium paulatim labi, & attenuari cœpit, eadem deinde stella, cum verticem Baizantinū oc- cuparet, imperium eò pariter deuenit, ac transfuit, & prout iterum, vel deflexit, vel accessit, ita sedem Romanū imperij constituit, & firmanit, donec tandem Germanis stella hæc verticalis facta, imperij Romani molem ad eos perduxerit. Hæc quidem, etsi ingeniosè, ac acutè dicuntur, harum tamen insignium mutationum in Imperijs causæ, non ab astris solummodo, nec ab alijs antedictis tanquā secundis causis petendæ sunt, aut deducendæ. Verum ab ipso Deo Optimo Maximo, vt infra libro 3. tit. 11. dedu- ctum est. Hic enim regna constituit, atque destituit, & bo- nos ideo, vel malos gubernatores excitat teste D. Augusti- no de Ciuitate Dei lib. 4. c. 33. & 34. & lib. 5. c. 1. & sequent. Quod multa testantur dicta prophetica Daniel 2. Illius est sapiētia, & maiestas, ille tempus, & horam mutat, ille Re- ges repudiat, & constituit Psalm. 126. Nisi Dominus custo- dierit Ciuitatem & c. Psalm. 142. Qui dat salutem Regi- bus, & Salomon. Vt oculus videat, & auris audiat, Deus dat vtrumque, & D. Paulus ad Rom. 13. Quæ sunt pote- states à Deo ordinatæ sunt, Prouerb. 6. libra, & pondus, iu- dicia Domini sunt. Sic diuinitus excitati, & adiuti fuerunt Dauid, Salomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias, Nabuchodo- nosor, Cyrus, Constantinus, Theodosius, Carolus Ma- gnus, vt & imperia restituerent, & ecclesiā adiuuarent. Si- cut quoque excitati sunt, & adiuti diuinitus, vt Imperia, & disciplinam restituerent, etiam si doctrinam de Deo igno- rarent, Themistocles, Aristides, Alexander Macedo, Fa- bius Marcellus, Scipio, Paulus Aemilius, Cæsar. Nam & hi, quoque res generi humano salutares gesserunt, & politias mediocres erexerunt, & constituerunt, vt fecerunt antea, & post alij plures; Quemadmodum quoque regna, & im- peria ob impietatem, auaritiam, & libidines, aliaque sce- lera eueruntur, & mutantur. Nam ob scelera, & libidines gubernantium Troia perijt cum eius Imperio, Sodoma deleta est, Thebes, Athenæ, Sparta, & omnes ferè Ciuita- tes Græciæ. Plurimi Reges tragicis casibus interierunt, vt Aegistus, Clytemnestra, Macedonici Reges ferè om- nes, Archelaus, Philippus, Alexander, Demetrius, Ptolomæi, Tarquinius, decemuiratus ob Claudij libidinem, & Cæsares plurimi. Sic quoque tota tribus Beniamin de- leta est propter stupratam vxorem Leuite, & innumera alia extant exempla. Neque misera hæc calamitas, & deuasta- tio Troiæ solum communis, & suo auctore contenta fuit, sed pœnæ per omnes familias vagatæ sunt, muta- tionemque regnis Asia, Græciæ, & Latij attulerunt vt verissi- mum dictum constat, vbi delirant Reges, plecuntur A- chiui. Nimirum si Prouerb. 25. dicitur. Auser impietatem de vultu Regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Pro- uerb. 28. Propter peccata terræ, sæpè mutantur Principes, & propter virum prudentem, atque intelligentē diuertunt Imperia. Esaiæ 3. Væ qui iustificans impium pro- muneribus 33. Væ qui prædatis, quoniam spoliaberis.

Prouerb. 28. quando iusti exaltantur, Regum est gloria, quando exurgunt impij, fiunt mutationes Lyrach. 10. Regnum agente in gentem transfertur propter iustitiam Michea 3. Audite Principes; Propter vos Principes, & Sacerdotes Sion quasi ager arabitur, & Hierosolyma, erit aceruus lapidum Zaccharia 11. super pastores irritatus est furor meus. Prouerb. 28. Rex iudicans in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. Item cum cessat propheta, dissipabitur populus Sapientia primo Malitia euertit sedes potentum Levitic. 18. omnis anima, quæ facit has abominationes, delebitur. 1. Regum 2. glorificantes me, glorificabo. Hæc de officijs, nec non de delictis Magistratuum dicta sufficiant.

S Y M M A R I V M.

- 1 Merum imperium quid.
- 2 Mixtum Imperium quid.
- 3 Iurisdictio qua.
- 4 Iubere quid sit.
- 5 Imperij que sunt, municipalis Iudex non facit.
- 6 Imperij est causa cognitio.
- 7 Officium Ius dicentis quale.

De Iurisdictione. Tit. 6.

Magistratui accidunt Imperium, iurisdictio, dignitas, & alia quedam, de quibus nunc in hoc titulo dicitur: Imperium autem aut merum est, aut mixtum. † Merum Imperium est habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur. † Mixtum est Imperium, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonorum possessione consistit. † iurisdictio est etiam Iudicis dandi licentia leg. Imperium 3. ff. de iurisdictio. omn. iudic. leg. Iubere 4. ff. eod. & est potestas de publico introducta cum necessitate iudicandi, & æquitatis statuendæ. vt deduximus in gloss. statuti vrbis lib. 1. cap. 15 §. col. 288. numer. 20. de qua Duarenus eod. tit. & Villa. l. 161. & differt a Iudicis officio Villa. l. 166. † Iubere cauere, prætoriam stipulatione, & in possessionem mittere, imperij magis est, quàm iurisdictio dicta leg. Iubere. Ea autem, † quæ Imperij magis sunt, quàm iurisdictio, magistratus municipalis facere non potest leg. ea, quæ 26. ff. ad municipal. Hinc illud, vbicumque causa cognitio est, ibi Prætor desideratur leg. vbicumque 105. ff. de reg. iur. † Est enim causa cognitio Imperij magis, quàm iurisdictio dicta leg. ea, quæ 26 §. Magistratus l. dies 4. §. si forte ff. de damno infecto dicta leg. vbicumque la 2. ff. de offic. eius & libellum non desiderat, vt ex dictis Iuribus, & in leg. nec quicquam 9. §. 1. ff. de offic. proconsul. † Ius dicentis officium latissimum est. Nam & bonorum possessionem dare potest, & in possessionem mittere: pupillis non habentibus tutorem constituere; Iudices litigantibus dare leg. 1. ff. de iurisdict. leg. Imperium 3. ff. eodem, sed & de iurisdictioe plura afferuntur in Syntagma commun. opin. Iuris loco 12. titulo 2. & apud Duarenum citato loco cap. 1. 2. & seq.

S Y M M A R I V M.

- 1 Iurisdictio potest delegari.
- 2 Delegatus, qua possit facere.
- 3 Mixtum Imperium iurisdictioe coheret.
- 4 Iurisdictio sine coercitione non est.
- 5 Iurisdictioe mandata quid datum sit.
- 6 Actio iurisdictioe defendendæ, qua competit.
- 7 Iurisdictioe obedire qui debent, & qui non.
- 8 Modus Iurisdictioe defendendæ datur.

De Iurisdictioe delegata.
Titul. 7.

Iurisdictio † autem mandari alteri potest, quo casu is, cui mandata est Iurisdictio idem ius habet, quod is, qui mandauit. Ideoque Iudicem quoque dare potest leg.

1. in princip. & §. qui mandatam ff. de offic. eius leg. cum Prator 12. §. 1. & §. is quoque ff. vbi quis agere, vel conueniri capitulo sanè 11. de offic. delegati Bolognett. in dicto §. qui mandatam. Mandare tamen iurisdictioem sibi mandatam alijs non potest, quoniam proprium nihil habet, sed eius, qui mandauit, iurisdictioe virtute dicto §. qui mandatam, vbi Bolognett. numero 5. explicat, quid sit proprium alicuius, & idem numero sexto dicit delegatum non possidere sibi iurisdictioem, sed deleganti, quia proprium nihil habet, vt in textu, vt probat Bolognett. ibi, & numero 11. sed & ea quæ Imperij sunt, mandata iurisdictioe non transferuntur leg. nemo potest 70. ff. de regul. iur. leg. vltima. In princip. ff. de offic. eius leg. more 5. cum leg. sequen. ff. de iurisdict. leg. à Iudice 5. C. de iudic. Villal. l. 164. Itaque † is, cui iurisdictio mandata est consilium exercere non potest, nec alienationibus rerum minorum decretum interponere, nisi forte Princeps, vel Præfectus prætorio iurisdictioem Præsidis Prouincia defuncti, vel absentis alicui mandauerit leg. 2. ff. de offic. eius leg. secunda ibi Decretum etiam C. de offic. eius, qui vicem alicuius obtinet. † Mixtum autem Imperium, quod iurisdictioe coheret ad eum, cui mandata est iurisdictio, pertinet leg. mandatam 5. in fine ff. de offic. eius leg. 1. §. verus est ff. eodem, & in princip. leg. si quid. 11. ff. de offic. Proconsul. quia cui iurisdictio data est, ei quoque concessa esse videntur, sine quibus iurisdictio explicari non potest. leg. secunda ff. de iurisdict. leg. mandatam 5. in fine ff. de offic. eius quoniam iurisdictio sine modica coercitione nulla est d. leg. final. in fine ff. eodem Duarenus eodem titulo capit. 7. & 8. gloss. in d. leg. cui 2. in verbo non potuit ff. de iurisdict. dicto capitulo sanè quia capitulo præterea quinto capitulo pastoralis 28. capitulo ex litteris 29. & capitulo suspicionis 39. de offic. delegati. In causa etiam, quæ spectat ad vtilitatem Reipublicæ is, qui vice præsidis prouincia administrat, potest cognoscere leg. 1. C. de offic. eius sed & † mandata iurisdictioe cognitio quoque de suspectis tutoribus transit. Item ius dandi bonorum possessionem: item missio in possessionem damni infecti, aut ventris, aut legatorum seruando: tum leg. cognitio 4. ff. de offic. eius. Postremo † iurisdictioe defendendæ causa peculiaris introducta est actio aduersus eum, qui ius dicenti non obtemperauerit, leg. 1. in princip. si quis ius dicenti non obtemperat. † Is autem ius dicenti obtemperasse non videtur, qui quod extremum est in iurisdictioe non fecit, veluti si quis rem mobilem vindicari à se passus non est, sed duci eam, vel fieri passus est. Cæterum si & sequentia recusauit, tunc non obtemperasse videtur dicta leg. 1. §. sanè. Planè cessat hæc actio, si Duumvir ius dicenti obtemperatum non sit dicta leg. 1. ibi non tamè duumviris, item si is, qui non obtemperat, iurisdictioe ius dicentis non sit subiectus leg. contumacia 53. §. final. ff. de re iudic. sed hæc exceptio admittenda, cum non possit dolo carere, qui imperio magistratus non obtemperat leg. non potest 59. ff. de regulis iuris. Nec etiam distinguitur. Vtrum reus, an actor ius dicenti non obtemperauerit leg. prima §. non solum ff. si quis ius dicenti. Sanè si procurator, tutor, vel curator ius dicenti non obtemperauerit, ipse punitur, non Dominus, vel pupillus dicta leg. prima §. si procurator. In hæredem etiam non obtemperantis hæc actio non datur, cum sit pœnalis dicta leg. prima §. final. ideoque neque post annum competit. Hoc autem iudicium non ad id, quod interest, sed quanti ea res est concluditur dicta §. final. † Modus autem coercendi, ac defendendæ iurisdictioe præscribitur in capitulo Pontificali secundo de offic. delegati. in sexto in capitulo sanè 11. & in capitulo pastoralis 28. eodem titulo. De districtioe Ecclesiastica, seu excommunicatione adhibenda cauetur in capitulo primo de officio delegati. De arbitraria pœna cauetur capitulo dilectus 11. de pœnis. De officio illius conferuatorum cauetur in capitulo primo, & vltimo in princip. & §. vt autem de officio delegati. In sexto. Item tuetur armis, legibus, & processibus Baldus in Margarita Innocent. ver. iudex tuetur Aufser. de potest. secul. in Ecclesiast. casu 35. fol. 422. & nos in gloss. stat. Vrb. lib. 2. capitulo 99. & infra libro 4. titulo 16.

SYMMARIUM.

- 1 Ordo dignitatum in optione ac fessone seruandus.
- 2 Prior inter plures eiusdem dignitatis quis sit.
- 3 Viri fœminis eiusdem dignitatis præferuntur.
- 4 Liberi claritatem dignitatum parentum tenent.
- 5 Nepotes utique aui dignitate ornantur.
- 6 Filia utique dignitate patris ornatur.
- 7 Vxor dignitate maritorum fulgent.
- 8 Dignitas sceleribus amittitur.
- 9 Dignitatem impetrans maiorem, non amittit minorem.
- 10 Reuerentia superioribus ab inferioribus debetur.
- 11 Iudices ab iniuria defendendi.
- 12 Magistratum Romanorum origo, & nomina.
- 13 Dilector equitum magistrum Reges.
- 14 Tribuni plebis.
- 15 Aediles.
- 16 Quaestores æranj, & parricidij.
- 17 Decemviri.
- 18 Tribuni militum.
- 19 Consules ex plebe etiam.
- 20 Prætor urbanus, & peregrinus, & alij.
- 21 Praefores prouinciarum, & alij.
- 22 Cereales, & alij.
- 23 Post magistratus Iuriconsulti sequuntur.

De dignitate, ac reliquo iure magistratus. Tit. 8.

- D**ignitatum ꝛ ordo seruandus, l. 1. C. vt dignitatum ordo, c. 1. de maior. & obed. c. statumimus 15. eod. Dec. in consilio 141. Pro Domino &c. est autem hic dignitatum ordo, vt primo loco habeantur hi, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. Secundo veniant vacantes, qui præsentem in comitatu illustri in signa dignitatis cingulum meruerunt; tertium verò ordinem obtinent, quibus absentibus cingulum illustri mittitur dignitatis. Quartum honoratioribus, qui præsentem ab Imperatore sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti sunt. Quintum, quibus absentibus similiter sine cingulo mittuntur illustri insignia dignitatis. Sedet administratores quidem, & Comites rei priuatæ omnibus vacantibus honorarijs anteponi censemus. Vacantes autem post administratores venientes, non omnes omnibus iam honorarijs credimus præponendos: sed eos vacantes illis honorarijs, qui similem adepti sunt dignitatem, vt præfectus prætorio, non quaestorius præfectorio præponatur, parique modo quaestorius quaestorio non vacans. Comes thesaurorum, vel comes rei priuatæ honorario quaestori, vel magistro officiorum præferatur. Et inter administratores illi etiam numerantur, quibus illustribus in sacro Consistorio cunctis aliquid ordinariæ dignitatis commissum est peragendum. Verbi gratia si vacanti magistro militum belli cura committatur, lege secunda, C. vt dignitatum ordo. Præterea ꝛ in vno, eodemque genere dignitatis prior esse debet is, qui prior dignitatem est consecutus, dicta lege secunda, l. 1. C. de Consulibus, lege 1. in fine, C. de præfect. prætor. l. secunda, C. eodem, libro 7. in fine, C. de præpos. sacri cubil. l. secunda, §. illud præcipue. C. de primicer. l. vlt. C. de priuileg. eor. libro 12. Gabr. libro sexto, de maiorit. & obed. conclus. 1. cap. 1. de maior. & obed. Rota diuers. in recentioribus, par. 2. dec. 26. per totam. Nisi maior sit gradus dignitatis illius, qui postea ordinatus est, cap. statumimus 15. eod. dicta l. 1. C. de Consulibus, §. quod si quis, vbi glo. Planè si quis prior consul posteriori consuli, eidemque patricio posthabitus patriciatum postea cõsequatur vinci eum oportet, qui prior meruit patriciatum, postquam iste honore patriciæ dignitatis decoratus est d. §. quod si quis Viuius opin. incip. Do. etoratus numero 28. est igitur sedes prior ante prouectis, locus conspectior, decernendi, loquendique facultas antiquior, cui est splendor adepti magistratus vetustior, lege prima, C. vt dignitatum ordo l. vltima, C. de priuileg. eor. libro 12. Sed & ꝛ in vno, eodemque genere dignitatis vi-

- ri fœminis præferuntur, immo vir præfectorius fœminæ quamuis consulari præferatur, quia maior dignitas est in sexu virili, lege prima, ff. de Senator. Planè ꝛ liberi quoque eorum, qui in aliqua sunt dignitate, claritatem generis retinent, adeo vt quamuis parentes dignitatem amiserint, liberis tamen quæ sita dignitas auferenda non sit, nec distinguitur. Verum naturales sint liberi, an adoptiui in potestate, an emancipati, exemptis adoptiuis rursus emancipatis, l. prima, C. de dignitatibus, l. filiam 9. ff. de Senator. l. Senatoris 5. ff. eodem, lege sexta, eodem l. liberos 10. ibi siue naturales, ff. eodem, l. emancipatum 7. in princip. & §. sed & si quis, §. fin. ff. eod. sed & si alij inferioris ordinis in adoptionem dati sint, dignitatem tamen patris naturalis retinent, l. 6. ff. eodem. Nec etiam obstat, licet post mortem patris, vel antequam pater eam dignitatem nactus, nati sint, l. Senatoris 5. in fine, ff. eodem, l. si Senator 11. C. de dignitat. sed ꝛ & nepotes aui dignitatem retinent, dummodo ex filijs non ex filiabus sint nati, l. liberos 10. ff. de Senator. Planè ꝛ filia ex clarissimo patre nata nubens inferioris ordinis viri dignitatem paternam amittit, & assumit conditionem mariti, l. mulieres 13. C. de dignitatibus. Sed & nati, postquam pater dignitatem amiserat, pristina dignitate patris non fruuntur, nisi antequam pater dignitatem amiserit, fuerint cõcepti, dicta l. septima, §. sed & si quis, ff. de Senator. Quemadmodum liberi dignitate parentum, ita quoque ꝛ vxores dignitate maritorum suorum fruuntur, nisi soluto matrimonio alijs inferioris ordinis nupterint, tunc enim pristinam dignitatem amittunt, & sequuntur conditionem posterioris mariti, lege mulieres 13. C. de dignitat. l. fœminæ 8. ff. de Senator. lege vltima, C. de incolis. Interdum tamen ex indulgentia Principis prioris mariti dignitatem retinent, l. auptæ 12. ff. de Senator. Porro ꝛ dignitas amittitur etiam si quis in dignitate positus est, furtis, sceleribusque maculauerit, l. iudices 12. Cod. de dignit. Si factus sit periurus, l. quoties 17. C. eodem, & infra libro secundo, titulo trigesimo quinto, in fine. Si sine Comæatu, vel vltra abfuerit, lege secunda, §. hos autem, C. de primicer. lege si quis 3. C. de domestic. & protector. l. secunda, C. de Comæatu, l. si quis 3. C. eodem. Planè ꝛ si missionem ab officio impetrauit, vel ad maiorem dignitatem peruenerit, prioris dignitatis priuilegia non amittit, l. maior 3. C. de dignit. lege prima, C. de primicer. l. Decurionibus 5. C. de silentarijs, & decur. l. iubemus 4. §. final. C. de proxim. factor. Scrip. l. proximos 8. C. eodem, l. Principes 6. C. de principibus agent. in rebus, & nos in tractatu de conditione, & demonstratione. parte prima, capit. 86. numero tertio. Postremò sunt & alia magistratuum iura, quæ ex illorum dignitate eis debentur.
- 10 Nam ꝛ superioribus ab inferioris gradus hominibus reuerentia debetur, & ab ijs, qui illorum iurisdictioni subiecti sunt obsequium, nec iniuria, qui in magistratibus positi sunt, affici debent, lege potioris 5. Codic. de offic. Rector. l. secunda, C. de offic. diuer. iudic. l. vltima, C. eodem, l. secunda, C. de offic. Rector. cap. apud, capit. dicat
- 11 23. quæst. quinta. Imò ꝛ sunt ab omni iniuria defendendi, l. ius Senatorum, C. de dignit. Possunt vti vehiculo, lege prima, C. de honorator. vehic. Habent vti immunitates, & priuilegia aliqua circa sportulas, & litis expensas, circa satisfactiones, circa tormenta, & alia plura, de quibus infra suis locis. Antequam autem de iisdem in specie dicam, ꝛ species magistratum Romanorum, & quo ordine quis magistratus introductus sit, breuiter referam. Ita
- 12 ꝛ que ꝛ ab initio vrbis Romæ. Reges omnem potestatem habebant, de quibus plura referuntur in syntagma commun. opin. iuris loco 2. titulo secundo, & sequentibus, & per Valentinum Forsteri historię iuris ciuili, libro primo, capitulo sexto, & sequentibus: ab ijs secundum locum obtinebunt tribuni celerum, qui æquitibus præerant. Regibus postea eiectis Consules bini suffecti sunt, penes quos summum ius vti esset, lege rogatum est. Hisce ad census agendos non sufficientibus, censores constituti sunt. Deinde cum crebra orirentur bella interdum re exigente, placuit maioris potestatis magistratum constitui, quem Dictaturam vocabant, quod ius, quæ vè potestas Dictatoris Romæ, & extra fuerit, & à quibus dici, & quanto tempore debuerit, tradit Alexand. ab Alex. libro quarto, Genial. dier. capit. 23. & libro sexto, capit. 24. & Va-

lentinus Forsteri libro primo, cap. 18. historia iuris civilis. His autem dictatoribus magistri equitum iungebantur, quomodo Regibus celerum Forsteri c. 18. Post hæc facta est secessio plebis à patribus. Vnde plebs sibi peculiarem magistram creavit, quem tribunos plebis appellabat. De horum potestate tradit Alex. ab Alex. libr. 5. Genial. diet. cap. 2. & Valentinus Forsteri historia iuris civilis libro 1. c. 18. & 19. & 20. item alium, qui ædilibus præfesset, in quibus omnia scita plebs deferebat. Vnde prædiles dicti. Hinc qui ætario populi præfesset, quæstores ætarij sunt creati. Item alij, qui capitalibus rebus præfesset & quæstores patricidij nominati. Postea iubente populo omnes magistratus se abdicarunt, & decemviri constituti sunt, quibus eadem ob iniustitiam suam partim in carcere, necatis, partim in exilium actis, rursus Respublica suum statum recepit Forsteri vbi supra cap. 22. & 23. Post hos Tribuni militum partim ex plebe, partim ex patribus consulari potestate creati sunt vario numero. De quorum potestate tradit Alex. ab Alex. citato cap. 2. libro 5. Genial. dietum, & Valentinus Forsteri historia iuris civilis libro 1. cap. 24. Tandem etiam ex plebe Tribuni Consules creati ceperunt, & ut alij quo pluris patres haberentur, placuit duos ex patribus constitui, qui ædiles curules appellabantur. Cumque Consules anocarentur bellis finitimis in Civitate reddendi causa prætor creatur Urbanus primus, deinde peregrinus. Hinc cum esset necessarius magistratus, qui hæc præfesset, centumviri litibus indicandis constituti sunt: constituti sunt eodem tempore, & quatuor viri, qui curam viarum agerent, & triumviri monetales æris, argenti, auriflatores, & triumviri capitales: item quinque viri nocturni: capis deinde provinciarum. Prætores provinciales constituti sunt, quibus Cornelius Sylla quatuor prætores adiecit defendendarum legum causa, quas ipse tulisset: puta de falso, de parricidio, de sicarijs, & de iniurijs. Hinc Iulius Cæsar adiecit duos Prætores, & duos ædiles, qui frumento præfesset, & Cereales dictos. Ita duodecim Prætores, & sex ædiles sunt creati. Divus deinde Augustus sedecim Prætores constituit: Divus Claudius duos Prætores adiecit fideicommissarios. Quoties autem Prætores proficiscebantur, vnus retinebatur, qui in Civitatem diceret. Is vocabatur Præfectus Urbis. Hæc sunt magistratus Romani, quos longa ferre refert Pomponius in l. 2. ff. de orig. iur. quod idem faciunt Hottoman. & Valentinus vbi supra, & si præter hos, & alij quidam in iure describuntur, de quibus titulo sequenti dicitur. Post magistratus Iuriscoosultos quoque celebriores, idem Pomponius enumerat, quorum Catalogum ponit Hottoman. & Valent. Forster. in historia iuris civilis, & nos quoque in sequentibus ad operis perfectionem. Sed & Alciarius de magistratibus, civilibusque, & militaribus officijs, nec non & de dignitatibus civilibus, & militaribus in Oriente, & in alijs Imperij Romani partibus pluribus affert. In libr. de magistratibus per tot. & Duare. lib. 2. disput. c. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Imperator inter saculares dignitates primus.
- 2 Imperator quomodo mundi Dominus.
- 3 Papa beneficiorum omnium Dominus.
- 4 Sacerdotium, & Imperium maxima Dei dona.
- 5 Translatio Imperij à Grecis ad Germanos.
- 6 Imperator in spiritualibus Papa subest directè.
- 7 Rerum Imperatoris privilegia.
- 8 Statua Imperatoris habet privilegia.
- 9 Senatores qui.
- 10 Consulares fœminas qua.
- 11 Consules qua facere debeant.
- 12 Præfecti pratorio qui, & eorum potestas.
- 13 Præfecti Urbis qui, & eorum potestas.
- 14 Quæstores qui, & eorum potestas.
- 15 Prætores Urbani qui, & eorum potestas.
- 16 Præfecti vigillum qui, & eorum potestas.
- 17 Aediles qui, & eorum potestas.
- 18 Proconsules, & legati qui, & eorum officium.
- 19 Aedes sacras, & opera publica custodienda.
- 20 Proconsul provinciam non debet onerare.
- 21 Munera quomodo debeat iudex accipere.
- 22 Postulantium ordo dandus est.

- 23 Advocati patienter audiendi.
- 24 Advocatus dandus non habenti.
- 25 Opprimi patientia neminem oportet.
- 26 Proconsul sine libello, & de plano procedit.
- 27 Partem Roma ingressus imperium deponere.
- 28 Legatus Proconsulis qui, & eius potestas.
- 29 Præsides qui, & eorum potestas.
- 30 Præsides in provincia novus omnibus imperium habet post Principem.
- 31 Præsides extra provinciam privatus est.
- 32 Præsides provinciam pacatam debet custodire.
- 33 Præsides malis hominibus purgandam provinciam reddere debet.
- 34 Præsides lucris cupidus non debet esse.
- 35 Facilis in aduenda iudex debet esse.
- 36 Consuetudo Romana in provincijs non attendenda.
- 37 Tributa debet custodire, ne deficiant.
- 38 Disciplina publica custodienda.
- 39 Lites finire debent.
- 40 Negociationes licite non sunt prohibende.
- 41 Inurijs nemo vexandus.
- 42 Fines sue provincie nemo excedit.
- 43 Præsidium diversarum provinciarum officia.

De Magistratibus in Specie

Tit. 9.

- 1 Inter magistratus autem Romani Imperij primum locum obtinet Imperator, in quem lege Regum omnis populi potestas translata est, qui dicitur legibus solutus esse, & mundique Dominus, scilicet quoad iurisdictionem, & Imperium, gloss. in capit. venerabilem 34. in verb. in Germanos de electio. & in synagoga communis opinio iuris loco 2. titulo primo, cum pluribus sequitur. De regibus de iure fisci libro primo, tit. 2. numero 4. Vbi Gabr. libro quinto, de acquirend. rer. domin. conclus. 3. non quoad dominium rerum, quæ sunt singulorum, vt probatur supra tit. 1. vers. quod itaque Barran l. prima, numero secundo, ff. de rei vendic. & in l. fin. numero secundo, C. in quibus causis libro 1. bene à Zenone, C. de præscrip. ubi Doctor. l. leges, C. de legib. item in §. 1. in fin. ff. de rei vendic. l. huius, ff. de em. & con. v. similibus. Nec ideo ei licet rem alteri auferre, nisi ex publica causa, sicut illius precio. Paris. in consilio primo, numero 107. & sequent. libro primo. Portius conclus. 14. & 15. libro primo, conclus. Quod non procedit in Papa quoad beneficia, & qui potest ea auferre vni, & alteri dare sine causa, sed controuertitur apud Porriam vbi supra ver. Nota non procedere, apud Gabr. libro quinto, de acquirend. rer. domin. conclus. 3. apud Viuium opin. incip. Imperatores, & in Synagma commu. opin. iuris loco 1. cap. secundo, tit. quinto, & loco secundo, cap. primo, latè agitur, & dicitur Vicarius Dei in temporalibus Viuius opin. ante dicta, vers. Imperator. Maxima enim in omnibus sunt dona Dei à superna clementia collata, Sacerdotium, & Imperium, illud quidem diuinis ministrans: hoc autem humanis præfessens, ac diligentiam exhibens ex vno, eodemque principio vtraque procedentia humanam exornant vitam, §. 1. Authen. vt quomodo oport. epif. Fecit enim Deus duo magna luminaria in firmamento Cœli, luminare maius, vt præfesset diei, & luminare minus, vt præfesset nocti, vtrumque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur Cœli, hoc est vniuersalis Ecclesiæ fecit Deus, duo magna luminaria, idest duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis autoritas, & Regalis potestas, sed illa, quæ præfesset diebus, idest spiritualibus maior, quæ verò carnalibus minor, vt quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur, cap. solitæ 6. de maior. & obed. cap. si Imperator. 11. distinctio. 96. Stephan. Auffer. in Clement. prima, quæ sita 1. 2. & 3. de offic. ordin. & ita intellexit Dantes in purgatorio cantilena 16. ibi, dum ita cecinit.
- 2 Soleua Roma, che'l buon mondo feo,
Duo Soli hauer, che l'una e l'altra strada
Facean vedere, e del mondo, e di Deo.
- 3 De Imperatoris electione, nec non de illius iuramento præstando cauetur in cap. venerabilem 34. de elect. & in Clement.

- 6 Clement. 1. de iure in ran. & quod si sit minor, procedat ab Ecclesia, & in spiritualibus directè, in temporalibus indirecè & subdit Papæ, ipsemet proficitur in d. §. 1. Authen. quomodo oporteat, & de statut. & consuetud. post lib. feudorum in princ. & probatur in d. c. solita, & in d. Clement. a. & in extrauag. commun. vnam sanctam de maior. & obedi. Doctor. in c. grandi de supplen. neglig. Prælat. & in d. c. si Imperator 11. dist. 96. hoc idem probant Auzer. & Viuius vbi sup. fuit enim Imperium à Papa diuisum ob negligentiam Græcorum Imperatorum in partibus occidentali- bus, & translatum ad Germanos, & ab eodem Papa fuerunt deputati electores, vt in d. cap. venerabilem, & hodie extincto orientali Imperio residet in eo solo summa totius Imperij Romani, De hac translatione Imperij multa erudi- tionis, & veritatis historiarum plena tradit Card. Bellarm. & alij plures, & translatio hæc facta fuit in Carolum Margnum Pipinū filium anno Domini 801. per Leonem III. vt in Chronicis Eusebij, Genebrardi, & aliorum, & vt dicit glo. in d. c. venerabilem in verb. transfuit, & probant Car- din. Bellarm. citato loco lib. 1. & Platina in vita eiusdem Leonis III. Pontificis, Peregrinus de iure fisci lib. 1. tit. 2. num- mero 11. & Baronius in annalibus Ecclesiasticis antedicti anni 801. † Rebus autem Imperatoris eadem priuilegia, que & fisci rebus competunt, quod & de rebus vxoris eius, siue Augustæ cauetur, l. niscus, §. si. ff. de iure fisci, l. bene 3. §. sed semus, C. de quatr. præscript. de quo & plura dicitur infra lib. 4. De † statua autem, & imagine Imperatoris nonnulla legibus cauta sunt, quæ cognoscere, licet ex h. 2. & tor. tit. C. de stat. & irragin. ex l. capitalium 28. §. ad sta- tuas, ff. de pœnis ex l. 4. §. 6. ff. ad leg. Iul. Maest. ex l. 1. C. qui ad statuas confug. ex glo. nostra ad statut. Urbis lib. 2. c. 72. & lib. 3. c. 6. & infra lib. 4. tit. 38. Quæ quidem consue- tudine sublata dicit Clar. in §. fin. quest. 30. Potest punitio subditum decrimine, vbi cum que commissio Vin. d. optiri. Imperatores ver. & ex ista ratione. Non tamen potest ab- dicare Imperium Villat. P. 222. & vtra illud. Nec potest alienare bona Imperij, vel suæ ditionis Villat. P. 291. in ad- dit. nota istam cum addit. Fichat. §. prima Gabr. lib. 3. de iu- re quasi non tollendo conclus. §. num. 48. & sequentibus, & conclus. §. & de acquir. rer. domin. conclus. 3. num. 12. & 13. etiam præiurando; c. intellecto 33. de iur. iurando. De iudicio Imperatoris disputari non oportet, 17. q. 4. c. si quis suadente, §. committunt, l. 2. C. de crimine sa- crilegij.
- De Senatoribus, & Consulibus illud notandum est, 9 quod † Senatores accipiendi sint, quæ Patricijs, & Con- sularibus vsque ad omnes viros illustres descendunt, nisi hi soli in Senatu dicere sententiam possunt, l. vlt. §. fin. ff. de Senator. Scribi Buzæus præclarè. Senatores autem licet in Vrbe domicilium habere videantur, tamen & ibi, vnde ori- andi sunt, habere domicilium intelliguntur, l. Senator 10 11. ff. eodem. † Consulibus foeminas dicimus Consularium vxores, non etiam matres, l. 1. ff. de Senatorib. Cardinales hodie Senatorum obtinent, & locum, & priuilegia, vt in- fra lib. 3. tit. 16. & probat Stapletanus de magnitud. Rom. Eccles. lib. 2. cap. 13. De Consulibus, quorum, vt dictum est, 11 duo creabantur, quæ illud maxime in iure cauetur, vt modus sit expensarum, quæ occasione Consulatus profundeban- tur, l. 2. §. 4. C. de Consul. de quibus, & in gloss. nostra ad Urbis statuta c. 15. lib. 1. & cap. 4. lib. 3. Horum potestas, ius, atque dignitas traditur ab Alexan. ab Alex. libro 3. Genial. 12 dierum, & Duaten. eod. tit. † Præfecti Prætorio proximū ab Imperatore locum obtinent. Nam vt Dictatores sibi adiungebant magistrōs militum principalis curæ militiæ gratia, ita Imperatores, qui quasi perpetui Dictatores sūt ad similitudinem Magistrorum militum Præfectos Præ- torio sibi eligebant, data eis pleniori licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, l. 1. in princ. ff. de offic. Præfect. Prætor. vbi Buzæus, & Duatenus. Ab his enim appellati non poterat dicta l. 1. §. His cunabonibus, & ferendi leges po- testatem habebat, l. 2. C. eodem. Indices remouere, & alios subrogare illis erat permittum, l. si quos 3. C. eod. Rescri- pta quoque de oneribus iniunctis ad Præfectum Præto- rio prius pertinebant, l. vltima, C. eod. vbi Duatenus, capit. 1. 2. & 3.
- 13 Præfecti † Vrbi, qui fuerint, & propter quam rationem sint constituti, supra dictum est ex l. 2. §. quoties autem, ff. de origin. iur. Ad horum iurisdictionem pertinebant om-

nia crimina non solum in Vrbe, sed in Italia quoque, non tamen vltra centesimum milliarium commissa, l. 1. in princ. & §. initio eiusdem, ff. de offic. Præfect. Urbis. l. vlt. ff. eod. Buzæus in rubrica, & Duatenus. Sed militum crimina ad Præfectum Urbis non pertinebant, l. 1. in fine, C. de of- fic. Magister. milit. Cura quoque suorum ad ipsum pertinebat si datus à dominis tractarentur, vel ad obsecrati- tem compellerentur, vel ancillæ prostituenterentur, l. 1. §. 1. & §. quod autem, ff. de offic. Præfec. Urb. Contra quoque si dominus de seruo suo conquirebatur, Præfecti Urbis no- bilitas, idem si patronus de libertis, d. l. 1. §. si quis seruum, & §. sed & putos, & §. cum patronus. Item si sententia, vel curatores male in tutela, vel cura versari dicebantur ad notionem Præfecti pertinebat d. l. 1. §. solent. Item si in- terdicto, vnde vi, aut quod vi, aut clam agebatur d. l. 4. §. 1. sed & ex interdicto. Item vt nummularij facerent suum officium, eius erat curare d. l. 1. §. præterea: similiter adiri ab argentarijs, & aduersus eos poterat, & in pecuniaria causis, l. 2. ff. de offic. Præfect. Urb. Item cura carnis, & an- nonæ ad ipsam pertinebat, l. 1. §. cura carnis, ff. eod. l. 1. C. eod. Item cura quietis publicæ, & disciplinæ spectaculorū dicta l. 1. §. quæles. Et si qui illicitum Collegium coisse dicebantur, apud Præfectum Urbis accusabantur d. l. 2. §. fin. Pertinebant etiam ad iurisdictionem Præfecti Urbis om- nia corporatorum genera, vniuersique cures, ac popula- res. At prouinciales à Prouincijs suis auocare non poterat, quamuis in Vrbe crimen aliquod commississent, l. omnia 2. C. de offic. Præfect. Urbis. l. 2. C. eod. l. 1. §. initio, ff. eodem. Habebat autem Præfectus Urbis relegendi, & de portu- diu infulam, quam Imperator assignauerat. Et Vrbe, & quilibet alia solitarum regionum, item negotia rionis, pro- fessione, aduocationibus, & fororiam ad tempus, quam in perpetuum interdiceret poterat, item spectaculis; & si quem relegabat ab Italia, subnuere eorum etiam à Prouin- cia sua poterat d. l. 1. §. 1. & §. p. nult. Sed de huius officio, ac potestate tradit Alexand. ab Alex. lib. 6. c. 20. Genial. die- 14 rum. De † quæstoribus in iure hæc maxime habentur. Pri- mum quidem, quod origo creandi quæstoris antiquissima est, & ante omnes ferè magistratus: dicta autem quæsto- res sunt à querendo, seu inquirendo, quæstiu quistoris, vt constat ex dictis supra titu. 8. prope §. fin. & ex l. 1. ff. de offic. quæstor. vbi Buzæus de ijs habetur etiam apud Platonem li- 34. de legibus. Dialog. 6. vers. Quæstores, & apud Aristot. lib. 6. Politic. c. 8. vers. est & alius, etiam autem varia quæsto- rum genera, alij enim ætarij erant quæstores, alij patricij, seu capitalium rerum, alij, qui Candidati Principis di- cebantur, qui Epistolas eius in Senatu legebant, l. 2. ff. de origine iuris, & dicta l. 1. ff. de offic. quæstor. Creabantur autem quæstores tam patricij, quam plebei. Eratque hic magistratus ingressus, & quasi primordium gerendorum honorum, sententiaque in Senatu dicenda dicta l. 1. in fin. & infra lib. 4. tit. 5. nume. 5. Sine subscriptione, & expresso consensu Imperatoris, ordinatio quæstorum nullius erat momenti. Nihil ab ijs pro ordinatione dabatur, eratque salarium eorum annuum decem libratum auri, assessoris eorum centum solidorum, apparitorum trecentorum tri- ginta, vt in tabella, hæc qua in auth. vt iudices sine quoquoq. inffrag. vbi Quæstores non leguntur, & nihil ideo ab eis dabatur, vt in §. ante dictam tabellam positus, & in §. ma- xime & §. propterea auth. de quæstoribus, solebant autem quæstores sortiri prouincias, exceptis ijs, quos candidatos Principis appellatos dixi. l. 1. §. ex quæstoribus, ff. de offic. quæst. & cura minoris laterculi ad quæstores pertinebat l. 2. C. eod. l. 13. & vlt. C. de proxim. factor. scriu. lib. 12. l. 5. in fine, C. qui milit. poss. Imperator quoque Iustinianus no- tum genus quæstorum instituit, qui de peregrinis inquire- rent, & eos, qui sine causa in Vrbe morarentur, eijcerent, & mendicantes validos coererent. Ad hos etiam perti- nebant causa iniuriarum, occasione consuetudinum exor- ta: item falsi causa, illisque maxime fuit iniunctum, ne quid, vel ipsi, vel ipsorum apparitores à subditis accipe- rent, vt ex Auth. de quæstore per tot. latius dicitur. Sed & qui quæstores Romæ, & quot, qualisque potestas, & mu- nus erat, aut iurisdicatio, docet Alexand. ab Alex. lib. 2. c. 2. Genial. dier. & Buzæus in rubrica de quæstoris officio, & Duatenus. De † Prætoribus Urbis supra dictum est. Erant etiam & Prætores singularum prouinciarum, pe- nes quos tam armorum, quam legum erat potestas. Dicti autem

autem sunt Prætores, quod cæteris omnibus prærent, & præponerentur. Vnde & ea loca, in quibus publicè magistratus, vel ius reddere, vel habitare solebant, prætoria dicebantur, vt ex Nouella. c. 24. clarius dignoscitur, & constat apud Ioan. c. 18. Quamquam autem, vt supra in præcedenti tit. ostensum est, octodecim Prætores olim in Vrbe fuisse, tamen Constantinopoli ex constitutione Imper. Valent. & Martiani, non nisi tres Prætores creabantur, non extranei, sed incolæ eius Urbis, adeo vt nec clarissimi quidem, vel spectabiles viri ex prouincijs ad præturam Urbis vocarentur, l. 2. C. de offic. Prætor. l. 1. C. de prætoribus. Ad prætorum autem iurisdictionem pertinebat causarum cognitiones, & in quibus decretum interponebatur, l. vbi cumque 105. ff. de reg. iur. l. 1. C. de offic. Prætor. Cognoscebant etiam de rebus tam ciuilibus, quam militaribus, vt ex d. Nouella c. 24. apparet. Erat demum hic magistratus annalis. Prætorum denique in Vrbe non erat vnum genus: alius Urbanus dicebatur, alius peregrinus, alius fidei commissarius, & c. vt patet ex ijs, quæ supra de origine magistratus posuimus, de quibus plura non indigna recentent Hoctom. de Magistrat. & Valent. Forster. in Histor. iuris ciuilibus. Hisce Imperator Iustinianus adiecit Prætores

16 plebeios, quos veteres Romani præfectos vigilum, Græci nocturnum Præfectos appellauerant, vt colligitur ex l. 2. ff. de orig. iur. & ex Nouella c. 13. Quorum officium Imperator Iustinianus ibi describit. Quo autem tempore primū Prætores creati ceperunt, & quod ius, quæue illorum potestas fuerit, docet etiam Alexand. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum. c. 15. & Duarenus eod. tit. Quæ autem Præfecti vigilum iura fuerint antiqua, hic exponam. Nam apud vetustiores incendijs antequam triumviri præerant, qui ab eo, quod excubias agebant, nocturni dicebantur, interueniebant nonnunquam, ædiles, & Tribuni plebis, erat autem familia publica circa portas, & muros disposita, quæ inde si opus esset, euocabatur. Fuerunt & priuatæ familia, quæ incendia, vel mercede, vel gratia extinguerent. Deinde Diuus Augustus maluit per se huic rei consuli, pluribus vno die incendijs exortis. Nam salutem Reipublicæ tueri nulli magis credidit conuenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem. Itaque septem cohortes opportunis locis constituit, vt binas regiones Urbis vnaquæque cohortis tueretur, præpositis eis tribunis, & super omnes spectabili vito, qui Præfectus vigilum appellatur l. 1. cum duabus sequent. ff. de offic. Præfect. Vigil. Iustinianus mutauit ei nomen, & eum Prætozem plebeium appellauit in Nouella c. 13. Hic per totam noctem vigilare tenebatur, & oberrare calceatus cum hamis, & dolabris, vt curam adhiberet: omnes inquilinos admonere, ne per negligentiam aliquam incendij casus oriretur: præterea vt aquam vnusquisque in conaculo haberet, l. nam salutem 3. §. sciendum, ff. de offic. Præfect. vig. Cognoscebat autem Præfectus Vigilum de incendiarijs, effractoribus, furibus, raptoribus, & retractoribus, nisi si qua tam atrox, tamque famosa esset persona, vt Præfecto Vrbi remittenda sit, sed de capitalibus causis, vtputa si quis dolo incendium fecisse diceretur, nihil sua authoritate poterat. Nam si quid huiusmodi euenerat Præfecto Vrbi referre tenebatur, vt de memoratis causis celsiore sententia iudicaretur d. l. 3. §. cognoscit, l. 1. C. de offic. Præfect. vigil. fustibus, & flagellis castigabat eos, qui negligentius ignes habuissent, aut seuera interlocutione comminatus fustium castigationem remittebat, dicta l. 3. §. cognoscit l. 4. ff. eod. vbi Duarenus. Post Præfectum vigilum

17 de ædilibus est dicendum, de quibus adest Græca constitutio in l. 3. ff. de via publ. Hi curam gerebant per Urbem publicorum itinerum, vt complanarentur, neve flumina damnium darent ædibus, & vt ponticuli essent quocumque loco opus esset. Curæ item habebant, vt si priuati parietes, qui in publicam viam feruntur, ruinam minarentur, ædium Domini, eos, vt oportet demolirentur, ac repararent, quod nisi fecissent ius mulctandi eos habebant. Procurabant etiam, ne quis publica itinera per foderet, aut aggeribus congestis obrueret, neve quid in publico itinere exædificaret. Præterea vt ante suas quisque ædes publicas vias repararet, repurgaretque aquagia, quæ subdicio sunt, ita quidem ne quid impedimento esset, quominus iretur ageretur. Quod si qui in conductis ædibus habitant, quod ædium Dominus eis non repararet, ipsi reparauerint, computent sumptus in mercedem, Procurabant insuper ne

quid ante officinas propositum esset, præterquam si fulto vestimenta ab excoctione ad auram recrearet, vel faber rotas exponeret, vt tamen ita collocarent, ne impedimento essent, ducendo vehiculo. Sed nec rixari in itineribus, neque stercorea proijcere, neque morticina, aut pelles iactare permittebant, vt ex d. l. 3. colligitur, de quibus Hoctom. de Magistrat. & Valent. Forster. in Histor. iuris ciuilibus, & Alexand. ab Alex. lib. 4. c. 4. Genial. dier. † De Proconsulis, & legati officio nunc est dicendum. Hic plenissimam iurisdictionem in prouincijs habebat, omniumque partes, qui Romæ quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicebat, ad ipsum pertinebant l. si in aliquam 7. §. fin. cum sequent. ff. de offic. Procons. & legat. & ideo maius Imperium in ea Prouincia habebat omnibus post Principem, nec quicquid est in Prouincia, quod non per ipsum expediretur, nisi forte fiscalis pecuniaria causa esset: hæc enim ad procuratorem Principis respiciebat, melius fecerit, si abstineat d. l. 7. in fine, & in l. nec quicquam 9. in princ. ff. eod. Proconsularia etiam insignia, Proconsul habebat statim, atque Urbem egressus esset, quod & Papæ legatis competit, & iurisdictionem exercere poterat, non tamen contentiosam, antequam Prouinciam esset ingressus, sed voluntariam, vt manumitti apud eum possent tam liberi, quam serui, & adoptiones fieri l. 2. in princ. ff. eod. Poterat quoque Proconsul iurisdictionem suam: Legato mandare, dummodo Prouinciam esset ingressus l. 4. §. post hæc, ff. eod. l. solet 6. §. sicut autem, ff. eod. Si tamen antea mandatam postea ingressus ratam habuerit, conualescebat dict. §. post hæc, sed etsi necessariam moram Proconsul in itinere patiebatur, legato qui maturissimè in Prouinciam perueniturus erat, poterat mandare nondum ingressus, l. aliquando 5. ff. eod. Ea tamen, quæ sunt meri Imperij Proconsul, nec extra, nec intra Prouinciam mandare poterat l. solet 6. in princ. ff. eod. Sicut autem mandare iurisdictionem, vel non mandare in arbitrio erat Proconsulis, ita adimere mandatam iurisdictionem ei licebat, non tamen inconsulto Principe d. l. 6. §. sicut. Antequam autem fines Prouinciæ sibi decretæ Proconsul ingressus erat, edictum de aduentu suo mittebat, continens aliquam commendationem sui, si qua ei familiaritas esset in Prouincialibus, vel coniunctio, & maxime excusans ne publicè, vel priuatim ei occurrerent, esse enim conueniens, vt vnusquisque eum in sua patria excipiat d. l. 4. §. antequam. Rectè autem, & ordine faciebat, si edictum decessori suo inisset, & significasset, qua die fines esset ingressurus, plerumque enim incerta, & inopinata turbant prouinciales, & actus impediunt d. l. 4. §. rectè, ff. de offic. Procons. Hunc morem edicti mittendi Imper. Iustin. videtur substulisse, dum quadam constitutione, ita inquit. Illud omnibus prædictum volumus, vt quem quisque magistratum suscepit, eum tueatur, neque facti eius magistratus successores, cum longius adhuc à Prouinciæ finibus absint, edicta, vt vocant, de aduentu suo mittant Nouella c. 95. Porro prouinciam ingressus, illud etiam obseruare tenebatur, vt per eam partem prouinciam ingrederetur, per quam ingredi moris erat, item obseruare tenebatur, in quam primum Ciuitatem, vel veniret, vel adplicaret. Magni enim faciunt Prouinciales seruari sibi consuetudinem, & huiusmodi prærogatiuas d. l. 4. §. ingressus etiam. Cum verò in aliquam celebrem Ciuitatem, vel Prouinciæ caput peruenisset, pati tenebatur, commendari sibi Ciuitatem, laudesque suas non grauati audire, & ferias secundum morem, & consuetudinem, quæ retrò obtinuit dare l. si in aliquam in princ. ff. de offic. Procons. & legat. sed & quæ potestas Proconsulis foret, quive erant Proconsules, & an idem iuris, quod Consules, haberent, tradit Alexand. ab Alex. lib. 2. Genial. dier. c. 27. & Duaren. eod. titu. c. 1. 2. & 3. † Edes etiam sacras, & opera publica circumire inspiciendi gratia, an facta tecta essent, & quæ essent, vel an aliqua refectione indigerent, & si qua cæpta essent, vt consumarentur, prout vires eius Reipublicæ permittebat, curabat, curatoresque operum diligentem præponere, ministeria quoque militaria, si opus erat, ad curatores adiudicandos dare tenebatur d. l. 7. §. ædes. Obseruare, & illud † Proconsul oportebat, ne in hospitij præbendis oneraret Prouinciam, l. obseruare 4. in princ. ff. eod. vbi Budæus. Neque statores suos habere poterat, sed iure eorum milites ministerio in prouincijs fungebantur d. l. 4. §. nemo. Proficisci autem Proconsulem melius erat, sine vxore, sed

& cum

& cum vxore poterat dicta l. 4. §. proficisci. Quod tamen vxor deliquisset ab ipso Proconsule ratio, & vindicta exigebatur dicto §. proficisci. Quoad ¶ Xenia Proconsuli oblata attinet iubeatur obseruare prouerbium hoc. Neque omnia, neque quouis tempore, neque ab omnibus. Nam valde inhumanum est, à nemine accipere, sed passim vilissimum, & per omnia auarissimum, l. solet 6. §. non verò, ff. de offic. Proconsul. vbi Budæus. Quod de omnibus magistratibus in genere supra extat probatum titu. 5. Præterea Proconsul non nisi sex fascibus vtebatur, l. Proconsules 14. ff. eod. ¶ Ordo quoque postulantium à Proconsule obseruari videbatur, ne forte dum honori postulantium locus daretur, vel improbitati cederetur, mediocres desideria sua non proferrent, quia aut omninò non adhibuerint, aut minus frequentes, neque in aliqua dignitate positos aduocatos sibi prospexerint, l. 9. §. obseruare, ff. eodem. Sed & ¶ circa Aduocatos audiendos patientem Proconsule esse oportebat, cum ingenio tamen, ne contemptibilis videretur, nec ideo dissimulare, si quos causarum concinnatores, vel redemptores deprehenderet d. l. nec quicquam 9. §. circa Aduocatos. Eos quoque solos pari postulare, quibus per edictum eius postulare permittebatur dicto §. circa ibi eos. ¶ Aduocatos quoque potentibus tenebatur indulgere, plurimumque sceminis, & pupillis, vel alijs debilibus, vel ijs, qui suæ mentis non sunt, si quis eis peteret, vel si nemo esset, qui peteret, vltiò eis dare debebat dicta l. 9. §. Aduocatos quoque. Sed & si quis per potentiam aduersarij non inuenire se aduocatum diceret, æque oportebat ¶ sei aduocatum dare dicta l. 9. §. sed & si quis. ¶ Ceterum op primialiquem per aduersarij sui potentiam non oportet, hoc etiam ad inuidiam eius, qui Prouinciæ præest, spectat, si quis tam potenter se gerat, vt omnes metuant aduersus eum aduocationem suscipere dicta l. 9. §. ceterum, de qua ¶ re, & nos in glo. stat. Urb. ca. 19. lib. 5. ¶ Ea quoque, in quibus causæ cognitio consistit, & decretum interponendum erat, Proconsul ipse inquirere, & audire tenebatur sine libello dicta l. 9. §. vbi decretum. De plano quoque expedire poterat hæc, vt obsequium parentibus, & patronis, liberisque patronorum exhibere iuberet, comminari etiam, & terrere filium à patre oblatum, qui non (vt oportet) conuersari dicatur, poterat de plano similiter, & libertum non obsequentem mendare, aut verbis, aut fustium castigatione dicta l. 9. §. de plano, & nos in glo. stat. Urb. ca. 78. lib. 2. In summa omnia Præsidum officia communia obseruanda quoque erant à Proconsule dicta l. 9. §. final. & vsque in aduentum successoris omnia agere eum oportebat, nec legatum suum ante se dimittere poterat, l. meminisse totin ¶ princ. & §. fin. ff. eod. ¶ Portam verò Romæ ingressus imperium deponebat l. Proconsul 16. ff. eod. Proconsulis legatus à Proconsule mandatam iurisdictionem habebat, ipse nullam propriam habens l. legati 13. ff. de offic. Procon. Merum itaque imperium, & animaduersionem non habebat, l. 1. §. verus, ff. de iurisdic. & supra titu. 7. Ideoque apud legatum Proconsulis nemo manumittere poterat, nec adoptare, nec etiam erat apud eum legis actio, l. & legati 15. ff. eod. Dandi tamen iudicis ius habebat, & tutores dare poterat l. legatus 12. ff. eod. & supradicto titu. 7. Causas etiam criminales quemadmodum, & ciuiles audire poterat, sed cum esset sententia in ijs contra eos ferenda, eos ad Proconsulem transmittabat l. 1. C. de offic. Proconsul. l. solet 6 in princ. ff. eod. & supra d. tit. 7. Item legatos non oportebat Principem consulere, sed Proconsulem suum, & is, ad consultationem legatorum respondebat dicta l. 6. §. legatus, ff. eod. De huius legati Proconsulis iurisdictione, atque potestate multa tradit Alexan. ab Alex. lib. 6. Genial. dier. c. 3. vbi etiam explicat, qui fuerint legati Consulium, vel Prætorum, quæve iurisdic. aut illorum potestas sit, quod facit etiam Budæus in rubrica, & in legibus, ¶ quas declarat, & Duarenus eod. tit. c. 3. Nunc ¶ de Præsidente Prouinciæ est agendum. Primum Præsidis nomen generale est, eo quod, & Proconsules, & legati Cæsaris, & omnes Prouincias regentes (licet Senatores essent) Præsides appellabantur. Proconsulis appellatio specialis est, l. 1. ff. de offic. Præsid. Omnia autem prouincialia desideria, quæ Romæ varios iudices habent, ad officium Præsidum pertinet l. de omnibus 10. ff. de offic. Præsid. Et in homines suæ Prouinciæ Præses imperium habet, dum in prouincia est; nam si excesserit, priuatus est. Habet interdum Imperium, &

aduersus extraneos homines, si quid in alium manu commiserint. Nam & in mandatis Principum est, vt curet is, qui Prouinciæ præest, malis hominibus purgari Prouinciam, nec distinguitur, vnde sint l. Præses 3. ff. de offic. Præsid. In officiales Præfectorum cursum publicum Ianianis, & praua contra vtilitatem publicam molientes, vindicandi Præses habet potestatem, ita vt Præfectos de eorum culpa faciat certiores l. Imperator 4. C. de offic. Rector. Prouinc. Sed & alij quamuis militibus decorati, & proprijs iudicibus deputati, tributorum, & criminum occasione iurisdictioni Præsidis subiiciuntur, nec in istis causis vocati fori præscriptione vt possunt §. volumus autem Auth. vt iudices sine quoquo suffrag. & §. quod autem, & Auth. vt omnes obediant, & c. §. Arripiat, & §. 1. & per tot. Nam ¶ Præses Prouinciæ in ea, cui præest prouincia maius omnibus post Principem imperium habet, iusque gladij illi competit, & in metallum dandi potestas ei permissa est, l. Præses 4. l. illicitas 6. §. penultimo, ff. de offic. Præsid. ¶ Si tamen prouincia exceßerit priuatus est, vt diximus l. præses 3. ff. eod. non autem abdicando Imperium amittit l. legatus 20. ff. eod. ¶ Officia autem Præsidis sunt, vt in primis curet, vt pacata, atque quieta prouincia sit, quam regit l. congruet 13. ff. eod. l. Præses 3. in fine, ff. eod. Nouella c. 17. §. deinde conueniens, quod non difficile obtinebit, si sollicitè agat, ¶ vt malis hominibus prouincia careat, eosque conquirat. Nam & sacrilegos, & latrones, plagianos, fures conquirere debet, & prout quisque deliquerit in eum animaduertere, receptoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius latere non potest d. l. congruet, & alijs mox allegatis iuribus. Præterea æquitatem in subditis conseruare debet, & ¶ neque lucri, neque alicuius affectionis causa in alteram partem concedere dicto §. quod autem Auth. vt iudices, & c. §. & hoc peruenit Auth. vt nulli iudic. obser ¶ uandum est, & illud, vt ¶ in adempto facilem se præbeat, ita tamen vt contemni se non patiat. Vnde mandatis adijcitur, ne Præsides prouinciarum in vltiorem familiaritatem prouinciales admittant. Nam ex conuersatione æquali contemptio dignitatis nascitur. Sed & in cognoscendo, neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neque precibus calamitosorum illachrymati oportet; id enim non est constantis, & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit, & summatim ita ius reddere debet, vt auctoritatem dignitatis, ingenio suo augeat l. obseruandum ¶ 19. ff. de offic. Præsid. Nouel. c. 8. §. oportet igitur. ¶ Romanam autem consuetudinem Præses prouinciæ attendere non debet, l. sed licet 12. ff. eod. cum vt diximus, illa sit solam seruanda intra centesimum ab Vrbe milliare. Porro ¶ tributorum quoque exactio, & ne fiscus aliquid detrimenti accipiat ad curam Præsidis in Prouincia, cui præest, pertinet. Nouella con 8. §. eos autem, alias Auth. vt iudices. ¶ Item vt ¶ disciplina publica custodiat, & subditi conseruentur illæsi. §. quoniam verò Auth. vt nulli iudic. suo quoque periculo ¶ Præses controuersijs tam ciuilibus, quam criminalibus per sententiam suam sinem imponet, & ne humiliores à potentioribus opprimantur, promouebit, & ne illicita ministeria, vel sub specie tributorum illicitæ exactiones subditis extorqueantur, curabit. §. nunc verò ibi, neque verò angarijs, & ibi, & omnes, quæ moræ Auth. vt nulli iudic. l. illicitas 6. §. 1. ff. de offic. Præsid. & §. ne potentiores l. moderatores 11. C. de offic. Rector. Sed ¶ neque licita negotiatione aliquos prohiberi, neque prohibita exerceri, neque innocentibus penas irrogari prouidebit dicta ¶ 1. l. 6. §. ne licita. ¶ Nec tenuis vitæ homines sub prætextu aduentus officiorum, vel militum, lumine vnico, vel breui supellectili ad aliarum vsum translatis iniurijs vexentur, Præses Prouinciæ prouidebit. Ne quid sub nomine militum, quod ad vtilitates eorum in commune nõ pertinet à quibusdam propria sibi commoda inique vindicantibus committatur Præses Prouinciæ prouidebit, dicta l. 6. §. & ne tenuis vitæ. Illud quoque obseruandum est Præsidi, ne fines Prouinciæ suæ excedat, nisi voti soluendi causa, dum tamen abnoctare ei non liceat. Item ne Romam sine iussu Principis profiscatur, l. illud 15. ff. de offic. Præsid. nullus ¶ 9. C. de offic. Rector. prouinc. Complura alia Præsidis officij ex alijs diuersis locis annotare licet. Nam in l. 2. ff. de offic. Præfect. proponitur in loco adoptionum in l. Præses 5. ff. eod. in loco tutelæ in l. illicitas 6. in princ. ff. eod. in actione, quod metus causa in l. Præses 7. eod. in loco de ædific. pri-

43 priuatis, & in alijs legibus. Sunt item præter hæc & alia officia specialia Præsidum certarum prouinciarum, ut puta Proconsulis Asiæ, Præfecti Prætoriorum Asiæ, Procōsulibus Cappadociæ, ut in proprijs eorum locis, & authen. ut iudices sine quoquo suffrag. De Præfecto Augustali est, l. 2. C. de offic. Præfect. August. l. 1. eod. & l. 1. ff. eod. De Proconsule Asiæ, ac eius officio proponitur in l. 2. C. de offic. Procons. De Vicario Asiæ prouinciæ Præsidi Phrygiæ pæcariæ, ac illorum officijs proponitur in §. illud tamen decernimus. Auth. supra citata. De Præfecto Prætoriorum Asiæ proponitur in l. 1. C. de offic. Præfect. Prætor. l. 2. C. eod. De Proconsule Cappadociæ in Nouella c. 30. De Procōsule Palestiæ in Nouella con. 103. De moderatore Arabiæ in Nouella c. 102. De quatuor Præsidibus Armeniæ c. 31. De moderatore Helleponti in Nouella c. 28. De Præsidi Pisidiæ in Nouella 24. §. inuenimus, & in Nouella con. 145. De Prætoro Licaoniæ tractatur in Nouella con. 25. De Prætoro Thraciæ in Nouella c. 26. De Prætoro Paphlagoniæ in Nouell. c. 29. De Prætoro Sicilia in Nouella cō. 104. De iuridico Alexandriæ in l. 1. ff. de offic. Iurid. Alex. l. 2. ff. eod. l. 1. C. eod. De Comite Isauriæ in Nouella c. 27. De Comite Orientis in l. 1. C. de offic. Comit. Orient. De Comite Galatiæ primæ in Nouella c. 8. §. hoc ipsum. De vestitu Cæsaris habetur infra lib. 4. titu. 15. & de vestitu aliorum magistratuum post Cæsarem plura refert Mastrillus de Magistratibus lib. 5. c. 2. num. 10. & sequentibus, vbi num. 26. dicit, Magistratibus, Iurisconsultis, & Aduocatis togam conuenire, sed & de Vicarijs, Adiutoribus, apparitoribus, & ministris magistratus, ac iudicum est dicendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Vicarij constitui prohibentur.
- 2 Vicariorum potestas, qua.
- 3 Apparitores, & ministri iudicum quot.
- 4 Apparitores, qui constituendi.
- 5 Infideles milites non debent constitui.
- 6 Tabularij Scriba, & alij milites non eligendi.
- 7 Negociatores milites non eligendi.
- 8 Apparitores, seu milites neminem ledant.

De Vicarijs, Adiutoribus, Apparitoribus, & ministris magistratuum, ac iudicum in genere. Tit. 10.

1 **V**icarij regulariter fieri, ac constitui prohibentur §. nulli Auth. ut iudices sine quoquo suffrag. l. nullū 10. C. de offic. Rector. Prouinc. Nouella c. 134. Nouella 128. Per Osdroenam autem, & Mesopotamiam Prouincias conceduntur. Nouella c. 134. Item exigente necessitate d. Nouella c. 134. in princ. & §. ad hæc, & Nouel. c. 128. Vel nisi iudex, seu magister Ordinarius nondum in Prouinciam venerit d. c. 128. §. ad hæc prohibemus. Sed neque nomen, neque ordinem Vicarij, si aliqua necessitate mittantur habere debet d. Nouella c. 134. §. Quod si necessitas.

2 Potestas autem dignitas, officium, & relationes talium Vicariorum, qui mittuntur, proponitur, in Nouella c. 128. in l. 1. C. de offic. Vicar. in Nouella c. 134. §. simulatque verò, & in l. 2. C. de offic. Vicar. † Apparitores autem, & iudicum ministri, quot sint constituendi, definitur in Nouella c. 82. in l. in prouincijs 4. C. de numer. actuar. l. per Illyricum 9. C. de cohortal. & princip. & in l. comperimus 13. C. de prox. sacr. scrip. † Constituendi autem illi sunt, qui alijs probati, fideles, & diligentes inuenti fuerunt, non autē illi, qui antea malè officium gesserunt, nec rationes reddiderunt dicta l. 9. §. adhibendi. Nouella c. 82. l. quicumque 5. C. de diuer. offic. l. 1. C. eod. l. 2. C. de Palatin. sacr. largit. l. si quid 12. C. de susceptor. Nec minus iniqui, & lucri cupidi l. ad splendidiōris 7. C. de diuer. offi. d. l. 9. in fine, C. de cohortal. nec pauperes, † nec infideles, l. qui, vel 4. C. de diuer. offi. l. probatorias 9. §. de his etiam, C. eod. Nam infidelibus non licet Principi Christiano in militia uti, ut in d. §. & latè probat, reiectis contrarijs disputatio edita post decisio. Octauij Cacher. quas Pedemon. nuncupant sub nume. 10. & seq. Nec minus licet inire fœdus cum Principibus infidelibus, ut lib. 2. Paralip. c. 16. 19. & 20. & lib. 1. Maccab. c. 8.

& 9. lib. 2. c. 10. & lib. Iudic. c. 11. & lib. 5. Regum c. 22. Beliam in vita Iosaphat in fine. Illi autem, qui ex illa prouincia sunt oriundi, in qua officium est administrandum, vel in ea domicilium habent, adhibendi non sunt l. nullus 3. C. de diuer. offic. l. vltima, C. de offic. Rector. † Nec tabularij, nec scribae, nec logographi, nec eorum filij in hac militia sunt adhibendi, l. 1. C. de tabul. scribis, & c. † Nec minus negociatores, l. 1. C. negociatores, ne militent. Et à Principe, seu Principis autoritate constituendi sunt, d. l. probatorias 9. C. de diuer. offic. l. matriculam 3. §. fin. C. de agent. in reb. l. iubemus 5. C. de off. mag. offic. l. hac sanctione 10. C. de diuer. offic. l. in his 6. C. eod. leg. 2. C. de cohort. Alter autem apparitor se officio alterius immiscere prohibetur, l. 2. C. de execut. & exact. l. in prouincijs 4. C. de numerarijs. † Subditos ledere non possunt, nec quicumque ab eis iniuste exigere, l. 1. C. de lucri. aduocat. l. 2. 3. & 4. C. eod. ratione reddere tenentur, l. quicumque 5. & l. 1. C. de diuer. offic. l. 2. C. de Palatin. l. si quid 12. C. de susceptor. De his Cicerō pro Cluentio.

S V M M A R I V M.

- 1 Apparitores, Proconsulis, qui, & quot.
- 2 Apparitores Quæstoris, & aliorum quot.
- 3 Primpilares.
- 4 Cohortales.
- 5 Primitierij officium, dignitas, & privilegia.
- 6 Irenarcha.
- 7 Principes agentium.
- 8 Statores.
- 9 Decani.
- 10 Referendarij.
- 11 Numerarij.
- 12 Actuarij.
- 13 Chartularij.
- 14 Scriuarij.
- 15 Tractatores, & statui.
- 16 Tabularij.

De apparitoribus, & ministris magistratuum, & iudicum in specie. Tit. 11.

1 **A**pparitores † autem Proconsulis, qui constituendi, quot, & illorum officium proponitur in l. 1. 2. & 3. C. de apparitoribus Proconsulis. † Quot Quæstores sint constituendi definitur in l. comperimus 13. C. de prox. sacr. scrip. l. penult. §. final. & l. vlt. §. penult. & fin. C. eodem. Sed aliquo eorum deficiente alius in eius locum est subrogandus, l. vlt. C. eod. & l. 1. 3. §. sancimus. Modus autē subrogandi datur in l. comperimus 13. §. illud etiam C. eodem. De illorum autem annona, privilegij, & officio proponitur in Nouella c. 80. in l. hac lege 14. C. de proxim. sacr. Apparitores Comitris Orientis quot esse debeant definitur in l. n. C. de apparit. Comit. Orientis. Apparitores Præfecti annonæ, ac illorum officia proponuntur in l. 1. & 2. C. de apparit. Præfect. anno. Apparitores Præfecti Prætorio, illorum dignitas, immunitas, quis sit eorum iudex competens proponitur in l. 1. 2. & 3. in princ. & §. fin. C. de apparitor. Præfecti Prætor. Item de eorum bonis vacantibus in d. l. 3. §. huic sanctioni. Apparitorum Præfecti Vrbi dignitas proponitur in l. 1. C. de apparitor. Præfect. Urb. Et isti apparitores iudicis laici possunt capere Clericos in aliquo fragranti crimine repertos, vel de fuga suspectos, ut per Stephan. Aufreter. in repetit. Clement. 1. de offic. ordin. quæstio. 2. per tot. vbi sub num. 6. in fine dicit tutius esse, quod apparitores iudicis laici deputentur apparitores à Prælati. Nam & ipsi possunt illos, vel alios constituere, & familiam armatam retinere, ut latè per Decium post alios in c. significasti, num. 17. & sequen. de offic. deleg. c. dilecto, de sentent. excomm. in 6. Stephan. Aufreter. de potest. Eccles. sit per laic. num. 18. & 20. † Primpilares ad nullam aliam militarem dignitatem aspirare possunt, & eorum commoda transeunt ad heredes, l. 1. C. de primipilo. l. nullum 13. C. de cohort. l. quicumque 5. C. de primipilo. † Cohortales quomodo sint suscipiendi, ac de illorum privilegij proponitur in l. quicumque 10. C. de cohortal. l. solita 7. l. si quis 11. l. officia 4. C. eod. Nec ipsi ad aliam dignitatem militarem aspi-

aspicere possunt. De eorum liberis proponitur in l. quæ
 5. cuaque 7. C. de princip. agent. in rebus. † Primicerij offi-
 cium, quod, quanto tempore daret, & quo ordine succe-
 datur in eo, proponitur in l. primicerijatus 5. C. de offi. Prae-
 fect. Vib. in l. 2. in princ. C. de primicer. Item eius dignitas,
 & privilegia proponitur in l. 1. C. de primicer. in l. 2. §. fina-
 6. C. eod. & in l. 1. C. de mensuris, De † Irenarchæ mune-
 re, nominatione, genere, & officio proponitur in l. 1. C. de
 Irenarchis, l. numerum 18. §. Irenarchæ, ff. de muner. & ho-
 nor. l. Diuus 6. ff. de cust. & exhib. reorum. Stationarij, qui,
 & eorum officia proponuntur l. 1. C. de curiosis, & l. 1. C.
 7. de cohortal. † Principes agentium in rebus pertinent ad
 eos Principatus, ad quos eos ordo vocat l. 1. C. de prapof.
 agent. in rebus. Nisi posteriori ordine post 25. annum ad-
 uersa valeatque finem consequi non possit, tunc enim ist-
 dem gaudet privilegijs, quibus Princeps agentium, l. ex
 agentibus, 4. §. & si quis, C. de princip. agent. in rebus. Ver-
 um eorum dignitas, officia, privilegia, numerus, & alia ad
 eos pertinentia proponuntur in l. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. & tot. titul.
 C. de principi. agent. in reb. in l. 1. C. de prapof. agen. l. ma-
 triculam 3. C. de agent. in reb. l. 2. & 7. C. eod. l. 2. C. de cu-
 riosis, & stationarijs, l. 1. & vlt. C. eod. † De statoribus, eo-
 rum annona, & salario, proponitur in l. 1. C. de statoribus.
 De Castrensiarijs, & ministerianis proponitur in l. 2. C. de
 9. Castren. & minister. † De Decanis in l. 1. C. de Decano in l.
 10. l. C. de Decan. † De Referendarijs, ac illorum numero.
 11. proponitur in Nouella c. 11. † Numerariorum numerus,
 & officia, nomen, dignitas, & alia ad ipsos pertinentia pro-
 ponuntur in l. in prouincijs 4. C. de numerar. l. duos 13. C.
 de susceptor. l. 2. C. de numer. l. 1. 3. 8. & 11. C. eod. De exce-
 12. ptoribus, ac eorum iudice proponitur in l. 5. C. eod. & in l.
 13. 3. §. si. C. de apparit. Prefect. Prætor. † Actuarij, & † Char-
 13. tularij proponuntur in l. actuarios 7. C. de numer. in l. ne-
 14. mini 9. C. eod. in l. 10. & vlt. eod. De † Scriuarijs, eorum nu-
 mero, dignitate, officio, & alijs ad eos pertinentibus, pro-
 15. ponitur in l. pro biennio 6. C. de proxim. sacri. scrib. l. ad si-
 militudinem, C. de palat. sacri. largit. l. hac parte 10. C. de
 16. proxim. sacri. scrib. l. comperimus 13. C. eod. l. vltima, C. de
 numer. l. scriuarios, C. eodem. nulli 10. C. de numer. per
 17. tot. † Tractatores, & statui proponuntur in l. 1. C. de tract.
 18. & stat. † Tabularij vero, qui ordinandi, proponuntur in l. ge-
 nerali 3. C. de tabul. & scribis, & in l. 1. C. eod. sed de his ha-
 ctenus, complura de alijs dicentur. In eorum locis magis
 specialibus, omnijs magistratibus, quos post istos vsus feu-
 dorum introduxit, de quibus latè post antiquos incipien-
 do à Regibus, & alijs maioribus Principibus, & profecque
 do vsque ad minores agit Rosental, de feud. & Mastrius
 de Magistratibus, & in Syntagma commun. opin. juris lo-
 co 2. tit. 2. & sequentibus plura de Regibus, & Principibus
 referuntur.

S V M M A R I V M.

- 1 Publica iudicia, que, & illorum ratio.
- 2 Publica iudicia capitalia, non capitalia.
- 3 Publica iudicia, unde veniant.
- 4 Publica iudicia, quomodo oriantur.
- 5 Publica iudicia, cui competunt.
- 6 Accusare mulieres non possunt cum limitationibus, & decla-
 rationibus.
- 7 Pupillus accusare non potest, limitatur.
- 8 Seruus accusare non potest, limitatur.
- 9 Accusare non potest, qui quinquaginta in hominibus non habet.
- 10 Milites accusare non possunt, limitatur.
- 11 Magistratus accusare non possunt.
- 12 Infames non accusant, limitatur.
- 13 Calumniati non accusant.
- 14 Pecunia accusare non licet.
- 15 Accusare non potest, qui duos reos habet, limitatur.
- 16 Accusare non potest, qui cum bestijs pugnavit.
- 17 Familiaris familiaris, seruus dominum, libertus patronum non
 accusat, limitatur.
- 18 Dominus seruum, Pater filium accusat.
- 19 Procurator principalem non accusat.
- 20 Reus non accusat: accusatorem, limitatur.
- 21 Calumniosus non accusat, quem alius accusavit.
- 22 Qui desistit ab accusatione, ulterius non accusat.
- 23 Desistisse quis dicitur.

- 24 Plures de eodem crimine non debent accusari, limitatur.
- 25 Iudicis sine accusatione ex officio procedunt.
- 26 Conuersus in quærendi ex officio publico damnosus.
- 27 Abus pro alio accusari, & pueri non debent limitari.
- 28 Hæres non tenetur, ac delicto defuncti limitari.
- 29 Abus pro delicto alterius tenetur.
- 30 Procurator non accusari, nisi ex offi. l. limitatur.
- 31 Procurator reddat causam absentis accusati.
- 32 Procurator seruum, & mulierem accusatorem defendit.
- 33 Publica iudicia, ubi exercenda, vel non.
- 34 Accusator seruum rei sequitur.
- 35 Decuriones iudicantur ab imperatore.
- 36 Magistratus iudicantur suis officijs.
- 37 Cives iudicet criminalia non iudicant.
- 38 Iudices Eccl. sacri causis sanguinis digni sunt laicis.
- 39 In publicis iudicijs procedatur de plano.
- 40 Iudicia publica intra biennium respicienda.
- 41 Iudicia publica prescribuntur.
- 42 Iudicia publica pro priuato interesse agi possunt.
- 43 Solemnitas in notorijs non est necessaria.

De iudicijs publicis in genere.
Tit. 12.

DE iudicijs nunc, vt dicamus oportet, quæ partim
 publica sunt, partim priuata. Publica autem, quæ
 ad nostrum tractatum attinet, ita dicta sunt, quod
 cuius ex populo executio eorum plerumque datur, §. in-
 tit. de iudic. de quibus Decianus lib. 5. c. 3. tract. crimi-
 nal. & emendatio delinquentium est ratio eorum 21. q.
 2. c. placuit, §. fin. 23. q. 4. c. est iniusta, §. fin. Duaren. ff. de pu-
 blicis iudicijs, c. 1. & 2. D. Thom. in 1. 2. quaestio 95. & 96. &
 Polyantea in verb. accusatio. Decian. vbi supra, & c. 4. Quæ-
 2. ritus duplicia sunt. † Quædam enim capitalia sunt, quæ-
 dam non capitalia. Capitalia dicimus, quæ vltimo suppli-
 cio afficiunt homines, vel equum a quæ, & ignis interdictione
 vel deportatione, vel in crallo. Cætera si quam infamiã
 irrogant cum damno pecuniario, hæc publica quidẽ sunt,
 non tamen capitalia, §. 2. in tit. eod. l. 2. ff. eod. Non tamen
 3. omnia iudicia, in quibus crimina vertuntur, publica sunt, †
 sed etiam tantum, quæ ex legibus iudiciorum publicorum ve-
 niunt, vt lex Iulia maiestatis, Iulia adulterij, Cornelia de
 Sicarijs, & veneticis, Pompeia parricidij, Iulia peculatus,
 Cornelia de testamentis, Iulia de vi publica, Iulia de vi pri-
 uata, Iulia ambitus, Iulia repetundarum, Iulia de Annona,
 Fania de plagiarijs, & Iulia de residuis, l. 1. ff. de publ. iud. §.
 publica autem in tit. eod. de quibus infra tit. 28. & sequent.
 4. Porro † publica iudicia, neque per actiones ordinantur,
 nec omninò quicquam simile habent cum iudicijs priua-
 tis, magis que diuersitas eorum est, & in instituentis, & in
 exercendis §. publica iudicia, neque per actiones in tit. eod.
 dem. Ordo enim exercendorum publicorum iudiciorum
 capitalium in vsu esse desijt, durante tamen pœna legum
 cum extra ordinem crimina probantur. † Competunt au-
 tem hæc iudicia publica cuius accusare volenti, vt dictum
 est a principio. Sed an Christiano homini licita sint? disse-
 ritur in ca. 1. & sequentibus 23. quaestio 4. & firmatur, quod
 sic, & ex D. Thom. in opusculo 20. post alios hoc idem fir-
 mat Bellarmus, lib. 3. de iust. & iur. cap. 2. & 3. de hoc s. clericis
 publica hæc iudicia iure canonico leguntur prohibita in
 c. Prælati de homicidio in 6. in c. clericis, & in cap. senten-
 tiam ne cler. vel monachi. 2. q. 7. c. sicut sacerdotes. Gail. de
 Pace publica lib. 1. c. 8. Nisi in illis non veniat irroganda san-
 guinis pœna, vel protestetur non agere ad pœnam sangui-
 nis, d. c. Prælati, & 23. q. 5. c. de occidendis, ver. absit. Gail.
 6. vbi supra nume. 5. & 14. † Sed, & mulieres ad accusandum
 non admittuntur, l. qui accusare 8. ff. de accusat. l. 1. ff. eod.
 l. Senatusconsulto. C. qui accus. non poss. de crimine 12.
 C. eod. nisi suam, suorum que iniuriam persequantur, l. 1.
 & 2. ff. de accusat. l. vxor 4. & l. non ignorat 9. C. qui accus.
 non poss. Duarenus eod. tit. c. 3. & pluribus sequentibus 2.
 q. 1. c. prohibentur 15. q. 3. in princ. & c. de crimine, & c. ex
 eo, §. fin. c. certis de causis. Tamen publico iudicio non ha-
 bere mulieres adulterij accusationem, quamuis de matri-
 monio suo violato queri velint, lex Iulia de clarat, quæ cū
 masculis iure mariti accusandi facultatem dedisset, non idẽ
 femineis priuilegium detulit, l. 1. C. ad leg. l. l. de adulter.

32. q. 1. cap. de misericordem & publico, & q. 5. c. penult. §. sed quaritur cum c. sequen. & nos in gloss. stat. Urb. c. 1. lib. 2. ex lege Cornelia testamentaria eis accusare permittitur l. 2. §. idem, & in lege, ff. de accusat. Sed & in quæstionibus læsæ maiestatis mulieres audiuntur, l. in quæstionibus 8. ff. ad leg. Jul. maiest. 1. §. q. 3. cap. de causis, §. in quæstionibus c. sanè, §. unde, & nos in dicta gloss. Item propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiuntur, l. mulierem 13. ff. de accusat. l. Imp. Severus 3. §. final. ff. ad leg. Jul. de annona 2. q. 1. c. prohibentur, §. mulierem. † Pupillus quoque publico iudicio accusare prohibetur, nisi patris, vel aui sui mortem, persequi, vel de testamento patris agere consilio tuto rum velit: his enim casibus ad accusandum admittitur, l. qui accusare 8. in princip. ff. de accusat. l. 2. §. fin. ff. eod. d. c. prohibentur, & 15. q. 3. cap. certis de causis, §. pupillis, & nos in dicta gloss. Similiter † fetuus ab accusationibus repellitur, præterquam si, vel ex lege Iulia maiestatis, vel ex lege Iulia de annona accuset, l. quoniam 26. C. ad leg. Jul. de adulter. l. famosi 7. ff. ad leg. Jul. maiest. l. mulierem 13. §. fin. ff. de accusatio. d. c. prohibentur, §. mulierem, & 3. q. 5. c. canonica, c. accusatores, §. fin. & cap. nullus. Nonnulli etiam prohibentur accusare propter paupertatem, vt sunt, † qui minus quam quinquaginta aureos habent, l. nonnulli 10. ff. de accusat. 2. q. 1. c. prohibentur, §. nonnulli, & c. in primis, §. sed & de personis. Alij etiã propter sacramentum accusare prohibentur, † vt milites, qui stipendium merentur, l. qui accusare 8. ff. de accusat. d. ca. prohibentur. De læsa tamen maiestate, & annona milites quoque audiuntur, & si suam, suorumque iniuriam persequantur, l. famosi 7. ff. ad leg. Jul. Maiest. l. mulierem 13. ff. de accusat. l. non prohibentur 8. C. qui accusat. non poss. d. cap. prohibentur, §. mulierum ibi milites quoque. Alij † prohibentur accusare propter magistratum, potestate, ve, in qua agentes sine fraude in ius euocari non possunt, l. non prohibentur 8. ibi alij propter magistratum, C. qui accusat. non poss. d. c. prohibentur in princ. Alij propter delictum proprium, vt † infames excommunicati, & c. D. Th. 2. 2. quæst. 68. artic. 1. quæ tamen exceptio easdem recipit replicationes, quas Superior de militibus dicta l. 8. ibi alij propter delictum l. is, qui 4. ff. eod. d. l. 7. ff. ad leg. Jul. maiest. d. l. mulierem 13. ff. de accusat. & d. l. 4. in princ. d. cap. prohibentur, §. alij propter delictum 3. q. 4. in princip. cum cap. sequen. 3. q. 5. c. canonica, c. accusatores, cap. constitutus, c. similiter, c. nullus 4. q. 1. c. 1. §. omnes etiam, & 6. q. 1. in princ. cum cap. sequen. & c. beatus. Et de hæresi, vel Simonia audiuntur omnes 6. q. 2. c. nos sequentes, §. sed licet. 13 glo. d. statuti 10. except. & infra lib. 3. tit. 10. & 111. † Calumnia quoque notatis ius accusandi est ademptum, & illis, qui sunt præuaricati, l. 4. ff. de accusat. l. alij 9. ff. eod. l. accusator 5. ff. de præuaric. d. l. 4. in fin. Idem dicendum est 14 de ijs, † qui ob accusandum, vel non accusandum, aliquando pecuniam acceperint, l. qui accusare 8. ibi nummosve, ff. de accusat. l. 4. in fine, ff. eod. glo. in stat. Urb. ca. 1. 8. & 12. 15 except. lib. 1. Sed & is, † qui duos reos simul delatos habet, tertium accusare prohibetur, nisi suam, suorumque iniuriam persequatur, qualis est is, qui mariti iure adulterij crimen intendit dicta l. 8. §. alij propter turpem, l. cum rationibus 16. C. qui accusat. non poss. l. hos accusare 12. §. lege Iulia, ff. de accusat. l. inter liberas 6. §. fin. ff. ad leg. Jul. de adulter. & nos in dicta glo. 13. except. Is quoque † qui cum bestijs pugnavit, vel rem ludricam, siue lenocinium exercet publico iudicio accusare prohibetur, l. is, qui 4. ff. de accusat. l. qui accusare 8. ibi alij propter turpem, ff. eod. & 17 nos in dicta glo. 14. except. Sed nec † familiaris familiarè, vel seruus Dominum, aut libertus patronum accusans, audiendus est, nisi ciuilitè, non criminaliter agatur, vel ex lege Iulia maiestatis accusatio instituat, vel de annona, vel seruus queratur testamenti tabulas, in quibus sibi libertas sit relicta à Domino supprimi, vel denique libertus patronum iure mariti adulterij accuset dicta l. 8. in fine, l. si quis 20. C. qui accusat. non poss. l. 1. §. quod autem, ff. de offi. Præf. Urb. l. falsi 5. C. ad leg. Cornel. de fals. l. si magnam 13. quæ loquitur in fratre, C. qui accusat. non poss. l. si forem 18. C. eod. l. si liberti vlt. C. eod. l. qui accusare 8. in fine, ff. de accusat. l. si adulterium 38. §. libertus, ff. ad leg. Jul. de adulter. l. iniquam 17. C. qui accusat. non poss. l. hi tamen 11. §. 1. ff. de accusat. l. 1. §. quod autem dictum est, ff. de off. Præf. Urb. l. falsi 5. C. ad leg. Cornel. de falsis. Planè † Do-
- minus seruum, & pater filium accusare non prohibentur, l. seruus 5. ff. de accusat. l. propter 14. C. qui accusat. non poss. l. nullus 7. ff. ad leg. Cornel. de fals. l. 1. ff. ad leg. Jul. de anno-
- 19 na cum alijs alleg. per nos in d. glo. §. except. † Procurator in superdominum, cuius negocia gessit, accusare non potest, l. deferre 18. §. item decreuerunt, ff. de iur. ficti. & tamen Gaspar de Angelis procurator accusauit D. Achillem Pandolphum eius clientem meum domesticum contra manifesta calumnia, vt exitus docuit, atque probauit, & accusatio fuit recepta, quæ non erat recipienda d. §. item decreuerunt. Ad id deuenit latrunculatorum moderna rabies, vt spreis legibus, omnia audeant contra publica iura 20 ra. † Nec reus criminis eum, à quo reus factus, vel accusatus est, accusare permittitur, nisi fortè prior accusatio finita sit, & reus absolutus, vel saltem damnatus Ciuitatem, & libertatem retinuerit, vel maioris crumem in posteriori iudicio obijciatur accusatori, vel reus suam, suorumque iniuriam persequatur, vel causam sisco deferre velit, vel vxor à marito adulterij accusata lenocinij crimen illi obijciat hoc enim casu maritus quoque accusator potest damnari l. is, qui 5. ff. de publi. iud. l. 2. §. qui hoc dicit, ff. ad leg. Jul. de adul. l. neganda 19. C. qui accusat. non poss. l. 1. C. eod. l. capitis 21. ff. de accus. d. l. 2. §. si publico, ff. ad leg. Jul. de adulter. l. 2. §. sed si agatur, ff. de iudic. §. Sed & reus pendente prior accusacione inscribere in crimen accusacionis futuræ non prohibetur, l. neganda 19. in fi. C. qui accusat. non poss. & nos 21 in d. gl. 17. except. † Is quoque, qui antea in alia accusacione aduersus eundem calumniatus est, ab accusacione repellitur, l. si cui 7. §. si tamen, ff. de accusat. & nos in dicta glo. 22 18. except. Similiter & is, † qui antea ab instituta accusacione destitit, quamuis reus pacto non obtemperauerit, nisi fortè à Principe denud accusandi potestatem impetrauerit, l. 2. ff. ad S. C. Turpill. accusacionem 6. l. si ea 7. C. qui accusat. non poss. l. mulier 4. §. fin. ff. ad Turpill. in Senato cõsultum 15. §. si propter in fine, ff. eod. l. quamuis 3. C. eod. l. si is, 4. l. in executionibus 6. C. eod. l. in fine, C. de abolit. l. 1. C. vt intra certum tempus, & in dicta gloss. 19. except.
- 23 † Destitisse autem is videtur, qui animum accusacionis implendæ profus deseruit, non distulit negocium, l. in executionibus 6. C. ad Turpill. Postremò † plures de eodem crimine eundem accusare volentes non admittuntur, nisi fortè de diuersis criminibus ex eodem facto ortis, vel alius post alium accuset, priore ab accusacione remoto, l. qui de crimine 9. C. de accusat. l. si plures 16. ff. eod. l. hi tamen 11. §. fin. ff. eod. & in d. glo. 19. except. Verum si hæc, & alia plura accusare prohibentia latius desideres, adeas gl. nostram ad stat. Urb. c. 1. lib. 2. per tot. vbi columna 492. num. 30. affirmamus locum habere, vbi seruetur ius commune, &
- 25 † vbi iudices non possunt super omnibus delictis procedere ex officio, & in illis casibus, in quibus non potest procedi, nisi ad querelam partis, quæ hodie succedit loco accusacionis, quia ex generali consuetudine in omnibus ferè casibus hodie per inquisitionem ex officio proceditur, etiam si nemo accuset, vt probatur ibi, & in gloss. 6. lib. 2. An autem 26 † consuetudo hæc inquirendi ex officio sit Reipub. utilis, vel ne? exitus docuit scimus enim illam contra leges, & Canones fuisse introductam, & inualuisse propter auaritiam iudicantium, vel propter ambitionem in Reipublica damnatum ad pecuniam sisco paradam. Hinc illis gloria, & Principum gratia, sed Dei ira, in die iræ, teste Alex. ab Alex. h. 6. c. 6. Genial. dierum.
- 27 Aduersus † alium autem, quam qui crimen commisit, accusatio institui non potest, quia alius pro alio puniri nõ debet, §. quoniam verò auth. vt nulli iudicium, & 1. q. 4. in prin. & seq. v. que ad c. quia præsumtus cum alijs allegatis per nos in d. gl. fol. 492. n. 40. ver. accusari. Nisi fortè mæ dato alterius crimen sit perpetratum, hoc enim casu vterque tenetur tam is, qui mandauit, quam is, qui turpe mandatum suscepit, l. non ideo 5. C. de accusat. cum alijs p. nos allegatis in d. glo. fol. 493. prima exceptione, vbi limitatur, 28 & declaratur vsque ad 2. exceptionem. † Hæres sanè eius, qui crimen commisit, non tenetur l. si pena 20. ff. de penis, nisi fortè lis sit contestata cum defuncto, & defunctus sit damnatus etiam in bonorum confiscacione, nam tunc quoad condemnationem bonorum tenetur, & hæres, l. lex ex iudiciorum 20. ff. de accus. cum alijs allegatis in d. gl. 2. except. fol. 495. vel agatur de crimine maiestatis læsæ l. 5. §. si h. verò, C. ad leg. Jul. Maiest. & in gl. prædicta 3. except. fol. 495.

29 sub nrm. 50. † Item si quis in crimen ab alio commissum consentiat, defendat, alium ad delinquendum cogat, iniuriam alteri illatam, cum possit, non propulsat, crimen ratum habeat, delinquenti operem ferat, siue ante, siue in delicto, siue post delictum, vel armatus delicto assistat, teneatur & ipse, vt in d. glo. fol. 496. in princ. vsque ad fol. 499. in fine. † Per procuratorem, neque accusatio, neque defensio in criminalibus permittitur, l. accusatore 13. ff. de publ. iudic. A deo quod nec pupillus, nec minor 25. ff. de tutor. vel curator suum accusare volens audiat, sed tutor, vel curator suo nomine pupilli, vel adolescentis nomine accusare debet, l. 2. C. qui accus. non poss. In Illustri quoque dignitate positi per se non per procuratorem accusare debent, excepta iniuriarum actione criminali, quam veteres inter priuata iudicia connumerant, hanc enim Illustres viri horumque uxores, & liberi per procuratorem tantum instituire, quam excipere possunt, l. tunc conuenit 15. C. de accus. & nos in d. glo. fol. 507. nu. 40. Patronus quoque libertum, vt ingratum per procuratorem accusare, & libertus per procuratorem respondere potest, l. sed & 36. §. 1. ff. de procur. Sed & exceptio proposita ab initio omisa, conclusa iam disputatione, frustra opponitur, l. quamuis 19. C. ad leg. Iul.

31 de adult. † Causam sane absentia tam accusatoris, quam rei conueni per procuratorem reddi posse non dubitatur, l. absens 71. ff. de procur. l. ad crimen 13. ff. de public. iud. sed in praxi seruat contrarium, vt absens non defendatur, vt in d. glo. fol. 500. prima exceptio, & quinta exceptio, vbi la-

32 tius agitur, & declaratur vsque ad fol. 504. in fi. † Seruus accusatus per Dominum, & procuratorem defendi potest l. seruus 11. ff. de public. iud. l. 2. C. de accusat. l. si nam 19. ff. de pœnis, & in d. gl. fol. 500. secunda exceptio. Mulier quoque rea per procuratorem iure nouo defendi potest, quauis secus erat iure antiquo §. necessarium cum sequen. Au-

33 th. vt nulli iudic. & in glo. dicto loco 3. exceptio. Porro iudicia publica ibi exercenda sunt, vbi crimen est commissum. Nam ibi quisque puniendus est, vbi deliquisse arguatur, l. vltima, C. de accusat. l. solent 7. ff. de custod. & exhib. reor. l. non dubium 11. ff. eod. l. desertorem 3. ff. de re milit. 3. q. 6. in princ. cum alijs allegatis in d. glo. fol. 504. in fine, & 505. in princ. vbi dantur plures limitationes. Vel vbi deprehenditur, l. 1. C. vbi de crimin. ag. oport. & nos in gl. vbi sup. quinta exceptio. In tēplis, cēmeterijs, & alijs locis Ecclesie cause sanguinis agi non debent, c. cum Ecclesia 5. de immunit.

34 ecclē. sed & in criminali negotio † rei forum, ac domicilium accusator sequi debet, l. in criminali 5. C. de iurisdic. omn. iud. l. 2. C. vbi de crimin. agi oport. & nos in d. glo. fol.

35 506. sub nu. 50. vsque ad fol. 508. in fi. Planē † Decuriones, & principales Ciuitatum, qui capitale quid admiserūt, sententiam Imperatoris expectent, l. Dini fratres 27. §. de Decurionibus, ff. de pœnis, l. si grauius 16. ff. de dignitat. † Magistratus etiam suos officiales punire possunt, l. si quis 6. §. si quos, ff. de pœnis. Præfides sanē Provincia rum non statio-

36 narij in criminalibus causis sunt adeundi, l. si quis 8. C. de accus. † Ciuiliū quoque causarum iudices de criminalibus non cognoscunt, nisi fortē mortuo reo de publicatione bonorum, vel de eo, quod ad heredem peruenierit contendatur. Nam in quacunque causa criminis extincti, debet is cognoscere, cuius de pecuniaria re est cognitio, l. de-

37 functo 6. ff. de public. iud. Nec † iudices Ecclesiastici de accusationibus publicis cognoscunt, quia causas sanguinis iudicibus secularibus dimittunt, c. in Archiepiscopatu 4. de raptoribus, & infra lib. 2. tit. 5. in fi. & lib. 3. tit. 5. nu. 59. & si illa sint contra Clericos. Nam illis degradatis tradunt eos magistratui seculari, c. nouimus in princ. de verb. signific. c.

38 39 at si Clerici 4. §. fin. de iud. & c. 10. eod. † In causis autē publici iudicij interdum, & de plano proceditur, vt puta si leue crimen obijciatur, vel quæstiones habendæ sint, & custodia audiendæ, l. leuia 6. ff. de accusat. l. vnus facinoris 18. §. fin. ff. de quæstio. sed & libellus accusatorius de plano dari potest, l. miles 11. §. sexaginta, ff. ad leg. Iul. de adult. Porrò

40 † iudicia publica vsque feriat diebus custodiæ audiri, l. criminales 3. C. vt intra certum tempus crimi. quæst. termi. l. 2. §. fi. C. eod. l. properādū 11. C. de iudic. l. custodias 12. ff. de public. iudic. & nos in glo. stat. Vtr. c. 58. de ferijs lib. 1. limit. 12. Quadraginta tamen diebus, qui auspicio Ceremoniarum paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhi-

41 rijs. † Accusationibus autem publicis regulariter quidem non nisi viginti annorum obstat præscriptio, l. querela 12. C. ad leg. Corneli. de fals. sed & de accusationibus, & maleficiorum denunciationibus plura referuntur in Syntag. comm. opin. iuris loco 8. tit. 10. per tot. & de pertinentibus ad iustā

42 accusationem plura tradit D. Tho. 2. 2. q. 68. † Ex quibus causis publica sunt iudicia, ex his non sumus prohibendi, quominus, & priuato iudicio agamus, nisi principaliter de ea re agatur, quæ publicam habet executionem, l. Prætor edixit 7. §. si dicatur ibi solemus dicere, & c. ff. de iniur. l. 1. C. quand. ciuiliis actio crimi. præiud. l. in eum 15. ff. de accu-

43 sat. † In notorijs verò, & quæ per officium denunciantur Solemnitas iudicij necessaria non est, l. ea quidem 7. C. de accusat. & in Syntagm. commun. opin. iuris loco 11. tit. 1. D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 2.

S V M M A R I V M.

- 1 Delicta, quæ punibilia.
- 2 Cogitatio non est punibilis.
- 3 Delictis in puniendis, quæ consideranda.
- 4 Sine dolo malo factum non est punibile.
- 5 Factum ad corrigendum non est punibile.
- 6 Causam dans abortus, vel homicidij punitur.
- 7 Delictum per ebrietatem commissum punitur.
- 8 Delictum de mandato commissum punitur.
- 9 Pupillus, & pubes doli capax, quando a pœna excusetur.
- 10 Pœna in seruis augetur, limitatur.
- 11 Papa, Imperator, Princeps, & Augusta pro delicto non puniuntur.
- 12 Papa non potest accusari.
- 13 Imperator, Princeps, & Augusta, Cardinales, & alij possunt accusari, & puniri a Papa.
- 14 Magistratus non accusantur, nec absens pro Republica.
- 15 Propositam non habuisse non excusat a pœna admissi.
- 16 Cogitatio non punitur, nisi apud Deum.
- 17 Morte delinquentis accusatio extinguitur.
- Limitatur in aliquibus delictis, & lata sententia, limitatur.
- 18 Socij criminis morte socij non fugiunt accusationem.
- 19 Conspirationem deregens, excusatur a pœna.
- 20 Socium criminis nominans non liberatur.
- 21 Accusatore mortuo, fit abolitio.
- 22 Index, accusatore mortuo, procedit ex officio.
- 23 Accusator iudicio non finito intra tempus repellitur.
- 24 Absolutus non accusatur amplius de eodem delicto.
- 25 Limitatur.
- 26 Abolitio eximit a damnatione, limitatur.
- 27 Abolitio, pecunia extorta, non eximit.
- 28 Testes torti debent consentire abolitioni, vt valent.
- 29 Abolitio, vt subsistat, requiritur.
- 30 Abolitio sine remissione partis non datur.
- 31 Limitatur in Principe.
- 32 Abolitio subreptitia non subsistit.
- 33 Transactio eximit a damnatione.
- 34 Transactio non eximit ab inquisitione iudicis.
- 35 Processu nouo opus est, vbi transactum est.
- 36 Alius de transacto delicto potest accusare.
- 37 Furor excusat a pœna delicti.
- 38 Bruta animalia non puniuntur, limitatur.
- 39 Delictum vulgare non punitur.
- 40 Delictum, de quo non constat, non punitur.
- 41 Delictum per euidenciam rei exclusum, non punitur.
- 42 Impossibile delictum excludit pœnam.
- 43 Delinquens dormiens non punitur, limitatur.
- 44 Delinquens per ignorantiam, errorem, vi, metu, ab ordinaria pœna excusatur.
- 45 Dolore iusto delinquens mitius punitur.
- 46 Delicta clam, seu palam commissa variè puniuntur.
- 47 Senex delinquens mitius punitur.
- 48 Iracundia iusta excusat a pœna ordinaria.
- 49 Amor excusat a pœna ordinaria.
- 50 Reus, qui aufugit, non mitius punitur.
- 51 Nec qui se interficere voluit.
- 52 Reus ad clamorem populi non damnandus.
- 53 Reus, qui accusatorem corripit, An excusetur.
- 54 Transigere de crimine falsi, licet.
- 55 Corruptio probat delictum, sed non præiudicat heredi delinquentis.

De causis generalibus publicorum iudicio-
rum. Tit. 13.

NVnc de causis publicorum iudiciorum generalibus est dicendum, propter quas accusati puniuntur. **1** Puniuntur itaque, aut facta, vt furta, caedesque, aut dicta, vt conuicia, & infidæ aduocationes, aut scripta, vt falsa, & famosi libelli, aut consilia, vt coniurationes, & latronum conscientia, quosque alios suadendo iuuisse, sceleris est instar, l. aut facta 16. ff. de pœnis, & c. aut facta dist. 1. de pœnit. & nos in glo. statuti Urb. ca. 1. lib. 2. fol. 509. nu. 20. D. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 2. c. 9. & sequen. & c. 12. Hæc quidem generalis causarum criminalium distributio est: harum autem species sunt plurimæ, quæ infra suo loco enumerabuntur. Sanè † cogitationis pœnam in hoc seculo nemo patitur, l. si quis maior, & ibi glo. & Doctor. C. de transact. Verum dicta quatuor causarum genera Cladius Saturninus ait † consideranda esse septem modis, scilicet causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu. Nam hæc, & aliæ similes sunt circumstantiæ tam factorum, quam dictorum, aliarumque causarum, ex quibus exceptiones aduersus causas accusationum sumi solent, quas exceptiones præsertim generales nunc enumerabimus. **4** Quarum prima est, † si quid sine dolo malo factum sit, & non iniuriæ gratia. Nam maleficia, voluntas, & propositum delinquentis distinguunt, l. qui iniuriæ 55. ff. de furt. l. respiciendum 11. §. delinquent, ff. de pœnis, l. fraudis 79. ff. de regul. iur. l. aut facta, §. euentus, ff. de pœnis, l. ferè 108. ff. de reg. iur. l. librorum 11. §. notatur, ff. de his, qui notant. infam. l. 5. q. 1. in princ. & §. cui sententiæ, & c. non est, & de pœnitentijs dist. 2. c. sciendum cum alijs allegatis per nos in d. glo. citato loco num. 30. Proinde † qui emendationis, aut correctionis animo quid fecit, excusatur, dummodo ius corrigendi habuerit, & modum in corrigendo non excefferit, dicta l. aut facta 16. §. causa, ff. de pœnis, l. 1. C. de emendat. propinquorum l. sed & si 5. §. fin. cum l. seq. ad leg. Aquil. & nos in dicta glo. Sed is, † qui abortionis, aut amatorium poculum dedit, licet eo proposito, vt hominem interficeret, non dederit, tamen si mulier, aut homo eo facto, perierit ordinaria pœna tenetur, l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœnis. Planè exceptio proposita pertinet nõ tam ad eximendum reum damnatione, quam ad damnationem ordinariam minuendam. Nam etsi dolo malo reus careat, tamen si culpa ei aliqua imputari possit, punitur quædam, sed leuius, vt latè probatur in dicta gloss. † Sic etiam per ebrietatem, aut per lasciuiam lapsis capitalis pœna remittenda est, & militiæ mutatio irroganda, l. or. ne delictu 6. §. per vinum, ff. de re militari, l. respiciendum 11. §. delinquent ibi impetu, ff. de pœnis, l. 1. ibi, ac temulentiæ, C. si quis Imper. maledix. & 15. q. 1. c. sanè diximus, c. inebriauerunt, & nos in d. glo. fol. 510. sub num. 10. & 20. Præterea excusatur quoque is, † qui mandato alterius, cui parere necesse habuit, crimen commisit, vt puta, mandato Domini, Patris, vel magistratus, dummodo crimen non sit atrocissimum 130. ff. de reg. iur. l. librorum 11. §. fin. ff. de his, qui notant. infam. l. ad ea 199. ff. de reg. iur. l. non videntur 127. §. fin. ff. eod. l. seruus 19. ff. de actio. & obligatio. l. sed si 17. §. si iussu, ff. de iniurijs. Verum si Patri, vel Domino iubenti licitum fuit, vt puta adulterum occidere, tunc enim filius, vel seruus Domino, vel Patri, quamuis in atroci crimine parès excusatur, l. Gracchus 4. † idemque filijs, C. ad leg. Iul. de adulter. ca. quod quis 24. de reg. iur. in 6. & de consecratione dist. 4. c. quæris à me, sed cum distinctione, de qua in ca. merito 15. q. 1. & nos latius de hac re in gloss. præd. fol. 510. sub nu. 20. & seq. Interdum † quoque ætas eius, qui crimine commisit excusationem meretur, puta si pupillus sit, dummodo non sit doli capax, l. ferè 108. ff. de reg. iur. l. aut facta 16. §. persona, ff. de pœnis, l. infans 12. ff. ad leg. Cornel. de ficiarijs. l. impunitas 7. C. de pœnis, l. pupillum 11. ff. de reg. iur. l. 5. q. 1. c. illud 9. fin. c. firmissimè, & c. 2. de delict. puerorum. Sed & doli capax, & pubes interdum excusationem meretur, non vt in totum absoluat, sed vt pœna mitigetur, l. auxilium 37. §. in delictis, ff. de minorib. 25. annis d. l. ferè 108. ff. de reg. iur. c. 1. de delictis, & latius nos in d. glo. fol. 511. sub nu. 20. & seq. † In ferus plerumque pœna auge-

tionem, l. hos accusare 12. §. si seruus, ff. de accusat. l. seruus 5. in princ. ff. eod. excepta lege Iulia de vi priuata. Idem dicendum est in cæteris legibus, quibus pecuniaria pœna irrogatur, vel etiam capitis, quæ seruorum pœnis non conuenit, sicuti relegatio. Item nec lex Pompeia, patricidij, quoniam caput primum eos cõprehendit, quia parentes, cognatosve, aut patronos occiderint, quæ in seruos (quantum ad verbum pertinet) non cadunt, sed cum natura est conuincibilis, similiter, & in eos animaduertetur. Item Cornelia iniuriarum seruorum nõ debere reum recipi Cornelius Sylla auctor fuit, sed durior ei pœna extra ordinem imminuit dicta l. 12. §. omnibus autem. Si † Papa, Imperator, Princeps, vel Augusta delictum commiserint, cum legibus sint soluti, non sunt secundum leges puniendi, l. Princeps 12. §. ff. de legibus. Er † Papa non potest de aliquo crimine accusari, conuinci, ac damnari, etiam si delictum esset notorium, & scandalosum, & ipse esset incorrigibilis, c. si Papa 11. dist. 40. vbi Doctor. & glo. in ea. Anastasius 19. q. & alij citati per Peregrin. de iure fisci lib. 1. tit. 2. nume. 7. distinguunt crimen hæresis propriè sumptæ, cap. 1. de hæretic. cum l. 2. C. eod. gloss. in ca. si quis pecunia 78. dist. 8. & in c. non nos 46. dist. 8. cum alijs alleg. in dicta gloss. folio 612. sub num. 10. & seq. quia non habet in terris Superiore, **13** qui cum possit iudicare, † quod non ita euenit Imperatori, Augustæ, Regibus, Ducibus, Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs in dignitate Ecclesiastica, vel seculari positis, hos enim omnes iudicat Papa, & sue suppositos habet spiritali iurisdictioni, & potest eos propter grauissimas culpas deponere dicto c. si Papa, vbi Doctor. cad. Apostolicæ de re iudic. in ea. alius 15. q. 6. cap. fin. 22. dist. 8. Anan. in c. excommunicamus, il primo, §. volutus, num. 5. de hæretic. cum alijs latè adductis per Peregrin. de iure fisci lib. 1. tit. 2. num. 12. 13. & seq. & per Clar. in §. si, q. 35. num. 2. & sequ. Nam Papa in terris omnium mortalium primus est nobis à Deo superior datus, vt & Imperator ipse agnoscit, dum lo. & Imperium Papæ, & Ecclesiæ vniuersali, cui præest magnopere commendat, & sequè Imperium regulis, & Canonibus Apostolicis submittit in auth. Quomodo oportet Episcopos in princ. & in Epistola Inter claras. & Nos reddentes, & liquet igitur, C. de summ. Trinit. & fid. Cathol. Oldrad. conf. 62. numer. 2. Bellarm. de Sum. Pontifice li. 5. c. 4. & sequen. latè Stephan. Aufrer. in Clem. 1. de offi. ordin. 1. & 2. quæsto, & in 3. quæsto probat, quod diximus, & in quæst. 1. num. 6. & Staple- **14** ranus de magn. Rom. Eccl. lib. 2. cap. 3. si quoque, † qui in magistratu sunt, vel Reipublicæ causa absunt, accusari nõ debent, sed accusatio ad finem magistratus, vel cum Reipublicæ causa abesse deserint est differenda, l. hos accusare 12. ff. de accusatio. l. si adulterium 38. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. si maritus 15. §. legis Iulæ, ff. eod. quod facit pro eo, quod supra firmauimus de Papa, & alijs in supremis positis magistratibus, & nos in dicta gloss. fol. 512. sub **15** numer. 10. & sequen. Hæc sanè exceptio, † qua quis dicit propositum non habuisse euentum, recipi non debet, si in **16** actum fuerit deductum. Nam † solius cogitationis pœnam nemo patitur ex humanis legibus, l. Diuus 14. ff. ad leg. Cornel. de ficiarijs. l. in lege 7. ff. eod. l. propter 14. C. qui accusat, non poss. l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest. l. si quis 8. & l. si fortè 9. C. ad leg. Cornel. de ficiarijs, l. fraudis 79. ff. de regul. iur. & l. 1. §. final. ff. quod quisque iuris, l. aut facta 16. §. euentus, ff. de pœn. l. cogitationis 18. ff. eod. & dist. 1. capit. cogitatio, & c. cogitationis. Apud Deum enim, & ex diuinis legibus etiam cogitatio punitur d. dist. 1. de penitent. cap. quisquis, cap. aut facta, §. euentus, & c. nunquid, & 17. quæst. 1. cap. vuentibus 32. quæst. 5. cap. sicut enim, cap. si Paulus, cap. nec solo, cap. qui vident, & quæst. 7. cap. **17** non solum, & infra libro 3. titul. 92. Præterea † in morte eo, qui crimen commisit, crimen extinguitur, nec accusatio aduersus eius hæredes institui potest, l. publica 3. ff. de public. iudic. l. defuncto 6. ff. eod. l. 2. & l. defunctis 4. C. si reus, vel accusat. mortuus cum alijs allegat. in dicta gloss. folio 512. sub numer. 20. & sequen. Nisi crimen læsæ maiestatis, vel perduellionis sit commissum, l. meminisse 6. C. ad leg. Iul. Maiest. l. post Diu. C. eod. l. vltima, ff. eod. vt in dicta gloss. vel hæresis 24. quæst. 2. cap. penult §. final. cum cap. sequen. & 33. quæst. 2. cap. admonere, §. & nunq. post mortem ver. nec à te post, & infra libro 3. titul. 109. & sequentibus. vel sententiæ, viuo reo sit lata, tunc enim quam-

quamvis appellacione pendente reus mortuus sit, nihilominus iudicium propter publicationem bonorum durat, nisi forte publicationis bonorum in sententia mentio nulla sit facta, vel reus sine hærede decesserit; Vel reus tantum requirendus adnotatus non capitaliter damnatus interponitur mortuus sit, l. r. C. si pendet. appellat. mors intercessit. l. si is. 3. C. eod. l. i. ff. eod. l. huius 9. ff. de iure fisci l. vltim. C. si reus, vel accusator mortuus fuerit l. si pena 20. ff. de penis. l. 2. C. si pendet. appellat. l. i. §. final. ff. de acqui. vend. reis. Sed & post mortem rei crimen, eiusque accusatio durat, si accusator à reo defuncto dicatur corruptus, ut eam non prosequatur; et ius, qui 29. §. planè et si, ff. de iure fisci, & nos in glo. prædicta. Item si alij socij criminis dicantur. Hi præterit morte reus, qui eodem crimine reus dicebatur, accusationem non effugium, l. i. C. si reus, vel accusat. mortuus fuerit. l. i. §. 3. C. eod. Hæc & alia plura de morte rei, si desideres, ad eas glo. nostram ad Vrb. statuta c. 7. lib. 2. fol. 512. sub num. 20. & sequent. vsque ad fol. 514. num. 50. Sed & si liberatur reus, qui conspiracionem sociorum, ruptis vinculis, & extracto carcere aufugere molientium detexit, in eos 13. in fine, ff. de custod. reorum. Planè qui alium eiusdem criminis socium nominavit, vel prodidit, hoc solo non liberatur, l. accusatoris 17. §. nemo tamen, C. de accusat. Mortuo quoque accusatore, vel ex alia causa accusare impedito criminis sit abolitio, nisi forte alius postea eundem reum de eodem crimine accusare velit, l. aut priuatim 10. ff. ad S. C. Turpill. l. vltim. §. idem obseruatur, C. si reus, vel accusator libellorum 3. §. final. ff. de accusat. l. accusatore in princip. ff. de public. iudic. l. h. tamen, §. final. ff. de accusario. 2. quæst. 8. cap. vltimo. §. fin. Nam huic abolitio exceptio non obstat, dum modo intra triginta dies vales reum repeti erit, l. 3. §. final. ff. de accusat. vbi Bartol. numero sexto. Potest tamen iudex ex officio si vult processum institutum, mortuo accusatore prosequi Bartol. in dict. §. fin. numero 5. & alij citati in dicta glo. fol. 515. numero 20. Sed & si iudicium coepit intra tempus, vel à lege, vel à iudice statutum finitum non sit, accusator postea repellitur, alius tamen de nouo accusare volens audiendus, l. criminales 3. C. v. intra certum tempus crimin. quæst. 3. l. si ea 7. C. qui accus. non poss. l. cum Titia 18. ff. de accusat. C. apyc. decis. 206. numero 4. cum alijs citatis in dicta glo. vbi supra num. 30. & sequent.

24 Præterea si reus antea de eodem crimine semel accusatus, & absolutus, exceptione rei iudicatæ tursus accusatus defenditur, l. si cui 7. §. ipsdem, ff. de accusat. c. de his 6. de accusat. Nisi si absente accusatore, & causa nondum cognita in prior iudicio fuerit absolutus, l. si accusatoribus 4. C. de accusat. vel prior accusatus præiuratus fuerit, & à reo corruptus, l. quod lex 3. §. si tamen, ff. de liber. homi. exhib. l. ar. C. de advocat. diuer. iudic. l. præiuracionis 3. ff. de præiuricat. l. si quis 11. C. de accusat. vel is, qui postea accusare velit, suam iniuriam prosequatur, ignarus accusationem ab alio antea fuisse institutam, l. si cui 7. §. ipsdem, ff. de accusat. vel antea constitutus actum sit, vel de alio crimine ex eodem facto orto, l. r. C. quando similis act. Planè quamuis ex alia lege antea actum sit, exceptio proposita nihilominus reo prodest, dicta l. vbi Cynus, & alij, quod velim intelligas cum declarationibus, & replicationibus per hos allatis in dicta glo. fol. 516. v. que ad 519. numero 20.

26 Sed si eximitur reus à damnatione abolitione iniuriente, vel Principis remissione, l. si interueniente, 12. in fine, ff. ad Senatuscons. Turpill. & 2. quæst. 3. cap. vltimo, §. destitisse ver. abolitio enim gloss. in l. 2. in verb. concedi. C. de in ius vocando. Paris. consilio 1. numero primo, libro 4. & numero 59. falsi crimine generali abolitione non comprehenditur, l. fallaciter 3. §. final. ff. de abolitio. l. nemo 3. C. de Episc. audi. l. Lucius, ff. ad Senatusconsul. Turpill. Nec minus crimen læsæ maiestatis, Patriæ expugnatæ, Peculatus, aut simile, vbi allegatis legibus. Planè si accusator pecunia corruptus abolitionem velit accusato non profueat, l. 2. §. fin. autem, C. de aboliti. Vel si falsam causam allegando, accusator abolitionem impetrauerit, vtpote aditendo, causam esse pecuniariam, cum esset criminalis, l. vltima, §. final. ff. ad Senatuscons. Turpill. Vel si fallaciter, & calumniose accusauerit, vel inuito accusato abolitionem petierit, l. fallaciter 3. in princip. C. de accusat. l. fallaciter 9. C. de calumniat. l. imperatores 18. in princip. & 9. l. ff. ad Turpill. nisi forte reus nullam iniuriam corporalem passus fue-

rit dicta l. 3. C. de abolitio, nisi non intra triginta dies, postquam reus custodia traditus est, sed post dies triginta abolitioni sit petita dicta l. 3. Sed si testes, qui torti sunt, abolitioni non consentiant frustra erit impetrata dicta l. 3. §. quod si ingenuorum. Item si seruus reus fuerit l. Domitia 29. num. 16. ff. ad Turpill. §. Vel non omnium criminum, vel omnium reorum causa non cognita pro tribunali, aduersario absente, ab incompetente iudice fuerit abolitio petita, & impetrata, l. i. §. plura, ff. ad Senatusconsul. Turpill. l. in 39. §. duos, ff. ad leg. Jul. de adulter. l. r. C. de aboliti. l. i. §. abolitio. ff. eodem, nisi quis suam, suorumque iniuriam prosequatur, vel cognatos accuset, l. 2. §. final. C. de aboliti. l. quamvis 30. in principio. ibi. Sed & his perionis, Clar. leg. Jul. de adulter. Si crimen sit liquidatum, vel sententia de eo sit lata subgenarali abolitione non videtur contineri Clar. in §. final. quæst. 59. ver. vltimo, numero 13. vel crimen post abolitionem sit commissum Inola in cap. sm. numero 11. de constitut. Quod idem erit, si crimen sub spe generalis abolitionis sit commissum Guliel. de Benedic. in 2. par. cap. Raynutius fol. 88. numero 115. & in 3. par. fol. 49. 30. num. 38. Et quod si inane reddid abolitionem est, si pars offensa non remiserit iniuriam, maxime si extat consuetudo, vt abolitio non concedatur, nisi pars offensa prius iniuriam remiserit Ruin. in cons. 60. lib. 3. Bossius de pace in 31. princ. & in tit. de remed. ex sola Clem. v. n. me. 24. §. Sed si Princeps specialiter, & expresse non generatim abolitionem alicui de aliquo crimine concesserit, etiam sine partis offensa consensu sublinebitur, potest enim Princeps remittere iniurias, & damna singularitum personarum, nec eorum requiritur consensus, & est communis, à qua nullus discrepat, vt dicit Dec. in cons. 520. num. 5. quem refert Petrus Belus de re militari fol. 130. numero 30. Menciac. controuer. Illustr. cap. 4. numer. 11. Obseruandum tandem est, quod si in supplicatione pro abolitione impetranda omisa sint ea, quæ vero similiter Principem ab abolitione, seu indulgentia vet taxissent, si ea sciuerit, nullus erit momenti per allegata per Gulielm. de Benedic. in citatis locis, §. eximius reus damnatione, si de crimine cum accusatore tractatum sit, & ei sit accusatio remissa, sed communi iure generaliter reprobatum, l. vltima, ff. de præiuratic. l. 2. in princ. ff. de bon. eor. l. fisci 4. & l. eius, qui 29. ff. de iure fisci. l. tranfigere 18. C. de transact. Paris. consil. 150. num. 4. lib. 4. Verius de consuetudine approbatum. Nam quandocumque fiunt paces, & transactiones super criminibus semper valent, & sunt seruandæ Clar. in §. fin. quæst. 34. in princ. & ver. sed punctus est. §. Sed si per inquisitionem iudex ex officio procedat, hoc in casu non obstat transactio facta inter partes Clar. in §. fin. quæst. 58. in princ. & ver. sed de consuetudine. Sed si nouo processu opus sit, quia licet sequatur morte accusatoris, abolitionem, vel transactionem possit iudex accusationem ipsam prosequi ex officio, debet tamen nouum processum, & nouam in statiam inchoare, ex quo prima remansit extrinsecta, ita tenet Bartol. in d. l. transigere, num. 8. C. de transact. cuius sententiam confirmem dicit Ant. Gomef. c. 1. delictorum, num. 36. ver. ex quo aperte, licet ipse teneat contrarium, & in rei veritate cum iudex concurrat cum accusatore inquirendo, non potest dici instantia per transactionem precepta, sed de rare, quam potest iudex prosequi quandocumque secundum Ang. in d. l. transigere, num. 7. h. ita de consuetudine seruati testatur Gomef. vbi supra num. 37. in fine. Si post coepit iudicium transactio facta sit, deuenitur ad condemnationem contra delinquentem, perinde ac si nulla pax, aut remissio partis sequuta esset, & est communis, vt dicit Gandin. de malefic. qu. de trans. nu. 13. Ang. in d. l. transigere, nu. 10. Anam in c. nu. 20. de collat. detegent. Alberic. in 2. par. statutor. quæst. 127. Nisi tale sit delictum, pro quo iudex ex officio non possit procedere Clar. in §. fin. quæst. 51. num. 11.

36 Si tamen quamquam transigat, postea accuset ei exceptio transactionis non obstat Felin. in c. de his, nu. 3. de accus. Curt. in d. l. transigere, nu. 34. Dicitur lib. 2. resolut. c. 10. nu. 5. ver. nono, nisi forte ad sit conditio, vt solutio. Clar. in d. §. fin. q. 58. nu. 2. ver. & licet de iure communi. Vel pariter transigat in causa filij Clar. vbi supra, nu. 27. ver. Quæ 37. non quidam si furiosus delictum commiserit, furore excusabitur à delicti pena 3. quæst. 9. ca. indicat 15. quæst. 1. in princ. & c. illud. §. furor, §. mes vero, c. aliquos, c. caueda ver. neque enim, c. necis, qui §. si infans, ff. ad leg. Cornel.

do sicat, vel delictum fuerit commissum per cecitatem d. c. illud, §. sed obijcitur. Vel fuerit commissum ab animali
 38 Beato 15. q. 1. c. firmissime, §. animalia enim. Nam t meru Imperium non exerceret in Belluas, vt dicit Sapia in l. Imperium, nume. 6. ff. de iurisd. omni. iud. Nisi forte homo cu Bruto se carnaliter comiscuisset Clar. in §. fornicatio ver.
 39 cum animali. Si t crimen commissum sit vulgare, & vltatum, non punitur in hoc saeculo 24. q. 4. c. si quis potestas, §. fin. cum c. sequen. Turpi. opin. 96. nu. 4. & j. Gabr. lib. 7.
 40 conclus. 8. num. 17. t Si non constat de crimine. An scilicet sit commissum, certe non erit locus poenae, nec inquisitioni specialis, l. 1. §. item illud, ff. ad Syllan. Crass. in cons. crim. diuer. cons. 99. num. 7. generali, sic Clarus in §. fin. q. 4. num. 2. & 3. t Si reus probet delictum ipsum non fuisse commissum, idque per euidentiam rei, vt puta si homo, qui dicitur occisus exhibeat viuum, vel domus, quae dicitur combusta reperiatur illaesa, vel huiusmodi eximetur ab accusatione, & omni processu Bal. in l. si quis testib. in fi. C. de test. 42 sub. Idemque erit, t si delictum, quod commissum fuisse dicitur, sit per rerum naturam impossibile, l. famosi 7. §. hoc tamen, vbi gloss. & Doctor. ff. ad leg. Jul. maiest. & nos in glo. star. Vrbis c. vit. lib. 2. in fine. Ita arguit Virgilius Aeneid. lib. 11.

Memo, adsum, qui feci: in me conuersus ferrum.

O Rutili, me fraus omnis: nihil ista res ausus,

Nos potuit. Caelum hoc, & conficia sidera testor:

Tantum infelicem minimum dilexissim amicum.

Quod argumentum assumptum, & ad se transfuit Tullius in Hierusalem liberata cantu 2. cantilena 28. ita

Al Rogrido non s, non o qua rea

Cositas del furto, eper folia san uanta,

Non penso, non ardo, ne far potes,

Donna sola, e inesserta opra costata.

43 Si quis t docentem delinquat, quae tempore delicti non erat compos mentis, ideo de eo tanquam de furioso delinquente videtur indicandum Bart. in l. pen. ff. ad l. Pompe de Parricid. Didac. in repet. Clem. si furiosus fol. 310. nu. 6. nisi sepe alias talia ei solentur, & non praecitat, quae tunc debet extraordinaria poena puniri, vt in allegatis

44 iuribus. Item t si quis delinquerit per ignorantiam, vel errorem Clar. in §. fin. q. 6. n. 1. t. Seu vi, metusve causa, metus enim in tantis periculis, & mortis excusat delinquentem a poena capitali secundum Bal. & Alex. in l. liber homo, ff. ad l. Aquil. cum alijs citatis in glo. star. Vrb. c. 1. lib. 2. fol. 523. nu. 20. & sequi. Si quis t iusto dolore motus delictum aliquod commiserit, hoc enim causa contra talem delinquentem poena est temperanda, l. si quis in graui, §. maritus, ff. ad Syllan. & l. si adulterium cum incestu, §. Imperator, ff. de adulter. Clar. in §. homicidium ver. sed quid dicendum Alex. in cons. 103. nu. 13. lib. 1. & nos in d. glo. vbi supra sub num. 40. Item

45 46 t si delictum clam, vel palam sit commissum. Nam si est ex illis, quae sui natura possunt esse licita, & illicita, vt sunt contractus, qui regulariter liciti sunt, sed in aliquibus casibus prohibentur, puta tutoris cum pupillo, & tunc magis puniatur, qui ea clam commisit, quam qui palam. Na ex quo illud clam facit, praesumitur scire illud illicitum esse, & ideo non excusatur. Si vero delictum est ex ijs, quae sui natura sunt semper illicita, vt Blasphemia, furtum, homicidium, & similia, & tunc plus puniatur, qui ea palam committit, quam qui clam Gomez. in §. ex malefic. au. 21. iust. de actio

47 nib. Si t senex sit, qui delictum commisit, non erit penalarum puniendus, sed mitiori gl. in l. sed in omnibus, ff. de reg. iur. nisi forte illud sit de atrocioribus. Sed t si per iracundiam, quae ab aliqua iusta causa prouenerit, crimen aliquod commissum fuerit non ordinaria, sed alia poena mitiori punietur Abbas antiquus in c. 2. de maledict. lal. in l. si duo patroni, §. si quis auerit, nu. 1. ff. de iure iur. comp. alijs

48 49 citatis per nos in d. glo. 2. in fi. Tandem t si quis per amorem delictum aliquod commiserit, cum teste Platone in Phaedro sit amor furoris species, hac ratione, ideo mitius talis videtur puniendus, vt per Cassan. in Burgundis fol. 39. nu. 50. 13. Clar. in §. haereticus ver. successiue quarto. Sed t exemptionibus, ac temperamentis propositis non gaudebit reus ille, qui ruptis vinculis, & effraeto carcere euadere fur co natus, l. in eos 13. ff. de custod. reor. si accusator eum corrupit l. vit. ff. de prauaric. l. 2. ff. de bonis, qui ante senten. l. in fisci 4. ff. de iure fisci. leius, qui 29. ff. eod. l. transigere 18. C. de

50 51 trans. t Si seipsum interficere voluit, l. qui rei. 3. §. sic autem;

ff. de bon. eorum, qui ante sent. Si denique repetitio reo ante abolitionem praescriptiones non fuerit opposita, l. si quis 7. ff. ad S. C. Turpil. l. auripinatione 10. §. abolitione, ff. eod. 52 Quamuis autem t Populus reus velit damnari, vel reus requirendus sit adnotatus propositis exemptionibus, & temperamentis, non derogabitur, l. Decurionum 22. C. de pen. l. Diuus Adrianus 6. §. de sic Diuus Pios, ff. de custod. reor. 53 Plane, quod delictum est, t si reus accusator e corruptis, praepositis exemptionibus, & temperamentis, quo magis abfoluatur, aduocari non debent distinctionem recipit. Nam in capitalibus criminibus, quae poenam mortis continent, decretum est, non nocere ei, qui aduersarium corrupit, ignoscendum enim ei, qui sanguinem suum, qualitercumque redemptum voluerit dicit, l. vit. ff. de prauaric. l. 1. ff. de bonis eorum, qui ante, quod tamen salit in crimine dicitur, §. latrocinijs, l. 2. ff. eod. l. transigere 18. C. de transact. Sed 54 t & in falsi crimine, licet reo cum accusatore transigat. 55 l. 18. t Quamuis autem is, qui accusatorem corrupit pro conuictio habeatur, tamen eo ante sententiam latam mortuo, haereditas non praedicitur, nisi crimen fuerit probatum d. l. eius, qui 29. in princ. ff. de iure fisci.

S V M M A R I V M.

- 1 Poena bonorum conuictio est.
- 2 Poena noxa vindicta Franc. noxa est, & preparatio poenae.
- 3 Poena, & multa differunt.
- 4 Multa quibus debentur.
- 5 Poena alia capitalis, alia non capitalis.
- 6 Poena, & aliter diuiduntur.
- 7 Poena capitalis, an canonice intra sine liceat.
- 8 Ad mortem damnati libertatem, & Cuiusdam amicum.
- 9 Vltimum supplicium in reo collatum iure canonico, executione necio solem, & mors.
- 10 Apollides, qui.
- 11 Damna ad tribuere, quae amittunt.
- 12 Damna in metu alium, quae amittunt.
- 13 Serni poena, qui officiantur.
- 14 Negociatio in poenam prohibetur.
- 15 Vt si quis e factu praecipitur non damnatur.
- 16 Poena in facis non scribenda.
- 17 Questionis habenda causa, nemo damnandus.
- 18 Carcer in poena non datur, si limitatur.
- 19 Vinctus perpetuus, nemo damnatur, iudicatur in spuis.
- 20 Actus aliquis poena nomine interdicitur.
- 21 Aduocatio in interdicio, quid interdicitur.
- 22 Tabellionibus, quae solent interdici.
- 23 Negocijs publicis interdicitur loco poena.
- 24 Arto sua loco poena interdicitur.
- 25 Interdicitur Cuius, seruo, reor. natus, vicus, salices de quibus in eis moretur.
- 26 Ordine interdicitur ad tempus, vel in perpetuum.
- 27 Prohibetur, ne honores adipiscantur.
- 28 Vno bonare interdichus non nocet, non maiores potest assequi.
- 29 Poena non tribus inuicem am.

De Poenis. Tit. 14.

NVnc de penis est differendum. Penas autem ob maleficia solui magna ratio suadet, t cum ipse sit minimum emendatio, l. si poena 20. ff. de pen. 21. quod 2. c. placuit, §. fin. 23. q. 4. c. est iniusta, §. fin. in fine. l. si a reo 70. §. id, quod vulgo ver. nam penas, ff. de fideiusor. l. si ita vulneratus 91. §. quod si quis absurdet. neque enim, ff. ad leg. Aquil. t est autem poena noxe vindictae grauis & ipsa noxa dicitur, & quasi poenae quaedam preparatio, l. si huius est 131. ff. de verbor. significat. vbi Alcia. & Rebus 3 & Polyntea in verbo poena. t inter poenam vero, & multam hoc interest, quod inter genus, & speciem: Nam poena generale nomen est omnium delictorum coercitio; multa specialis peccati, cuius animaduersio, hodie pecuniaria est. Poena autem non tantum pecuniaria, verum etiam prae, & estimatiois irrogari solet. Et multa quidem ex arbitrio cuius veni, qui multam dicit: poena non irrogatur, nisi, quae qua lege, vel quod a iure specialiter huius delicto imposita est. Quiniam multa interdicitur, vbi specialiter poena non est imposita. Item multam is dicitur potest, cui adiudicatio data est. Magistratus solos, & Pra-

2. Praesides provinciarum posse mulctam dicere, mandatis permissum est: poenam autem vni quisque irrogare potest, cui huius criminis, siue delicti executio competit d.l. aliud 131. §. inter mulctam. ff. de verbor. signifi. l. si qua poena 244. §. fin. ff. cod. leg. 1. §. calumniatoribus, ff. ad S. C. Turpill. d. l. 244. & nos in tract. de differentijs autem iudiciorum
 4 in verbo poena, & mulcta differunt. † Quibus autem mulcta Canonico iure debeatur definitum extat 17. quaest. 4. cap. si quis in atrio cap. si quis contumax, §. fina. cum cap. sequen. cap. cum omnes, & de poenitentijs cap. 2. Iure civili applicatur fisco leg. §. C. de modo mulctar. Penarum autem diuisio est, quod † aliae capitales sint, aliae non capitales. Capitalium poenarum ferè isti gradus sunt: summum supplicium, vt ad furcam damnatio, viui crematio, item capitis amputatio. Deinde proxima morti poena metalli coercitio, deinde in insulam deportatio Clar. §. fina. 67. per tot. Ceterae poenae ad existimationem non ad capitis periculum pertinent: veluti relegatio ad tempus, vel in perpetuum, vel in insulam, vel cum in opus publicum quis datur ad tempus, vel cum furtium ictui subijcitur. leg. capitalium 28. in princip. ff. de poenis Clar. in §. fina. quaest. 67. 68. 69. † Diuiduntur & alio modo poenae, scilicet quod aut vitam adimant, aut seruitutem adiungant, aut ciuitatem auferant, aut exilium, aut coercionem corporis continent: veluti furtum admonitio, flagellorum castigatio, vinculorum verberatio; aut damnatum cum infamia, aut dignitatis alicuius depositionem, aut alicuius actus prohibitionem leg. si quis 6. §. fin. cum sequen. ff. de poenis. Ex hisce tria priora genera sunt capitales poenae species, reliqua non capitalis. † Capitales an, & in quibus casibus canonico iure inspecto sint licitae, quaeritur 23. quaest. 4. cap. vlt. §. fin. & quod sint illicitae resoluitur 23. quaest. 5. in princip. cap. circumcelliones cap. poena rap. vnum cap. prodest, & cap. reos in princ. Contra autem quod licita sit poena mortis probatur in d. cap. reos §. sed obijcitur, & d. quaest. 5. c. de occidendis in princ. c. si non licet c. & ideo nequam quam cap. qui malos c. homicidas c. si audieris c. hoc tamen, & c. vlt. §. fin. eas tamen Ecclesia non exequitur c. in Archiepiscopatu 4. de raptoribus non capitalis exequitur ea moderatione adhibita, vt in vindicta sanguinis transire minime videantur d. c. 4. & sic poenam perpetui vinculi, seu carceris, atque mulctam, non capitalis, & sine sanguine exequitur c. quamuis 3. de poen. in 6. sane † ad mortem damnati simul libertatem, & ciuitatem perdit. l. 2. in princip. ff. de poenis l. qui vltimo 29. ff. cod. † Vltimum supplicium de iure civili esse mortem solam interpretatur. l. vltimū 21. ff. de poen. l. capitalium 28. in princip. ff. cod. l. aut damnatum §. §. iure aut canonico excommunicationem c. per venerabilem, q. filij sint legitimi c. 1. de homicidio Come. cons. 202. n. 3. & 4. lib. 1. Anchar. d. c. 1. Didac. vlt. res. lib. 2. c. 20. nu. 10. Gramm. decis. 74. nu. 15. contradicit. Gab. de crim. conclus. 2. nu. 9. & supra verit. Contra aut. Poena aut, qua libertas sola amittitur proponitur in l. quidam 17. ff. de poen. in l. quod ad statū 11. ff. cod. Poenae qua ciuitas amittitur effectus pponitur in l. eum qui 3. ff. de interdic. & relegat. sed quoad amissionem bonorum vñ sublata per ea, quae dicentur infra
 10 de publicatione bonorum. Sed quidam † Apolides sunt, hoc est sine ciuitate; vt sunt in opus publicum ppetuo dati, & in insulam deportati: vt ea quidem, quae iuris ciuilis sunt, non habeant: quae vero sunt iuris gentium habeant. l. quidam sunt 17. in fine ff. de poenis auth. sed hodie, & in corpore, vnde sumitur C. de donatio. inter vir. & vxor. quod potest referri ad danatos perpetuo ad tiremes, vel in aliud opus
 11 publicum si aliquod aliud reperitur, † qui non amittunt ea, quae sunt iuris gentium, vt in d. l. quidam, & in dicta auth. sed hodie, & consequenter contra here, & ex contractu acquirere, & perdere non prohibentur, cum illi iure gentium introducti sint §. ius aut gentium instit. de iur. nat. gent. & civil. l. iuris gentium ff. de pact. Bar. in d. l. quidam nu. 1. ver. secundo oppono, & in l. si victum ff. de re iudic. Reg. de iure fisci lib. 3. tit. 4. nu. 9. & tit. 5. nu. 10. & ita arguit Rota in Romana domus die 4. Decemb. 1613. coram Pamphilio.
 12 Sed † & in metallum, vel in opus metalli damnati serui poenae antiquo iure efficiebantur, nisi ad tempus, non in perpetuum damnati essent l. aut damnatum §. §. est poena d. l. quidam 17. in princip. l. in metallum 36. ff. de poenis l. capitalium 28. §. D.
 13 Adrianus, ff. cod. item † serui poenae efficiuntur ij. in quos animaduerti iubetur, quine ad bestias dantur, Peregrin. de

iure fisci lib. 3. tit. 4. nu. 7. ver. amplia 4. Inter eos autem, qui in metallum, & eos, qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantum est, quod qui in metallum grauioribus vinculis premuntur: qui in opus metalli leuioribus quodque refugae ex opere metalli in metallum damnantur, ex metallo grauius coercentur. l. aut danum §. §. inter eos. In calariam quoque, vel sulfurariam damnari solent: sed haec poenae metalli magis sunt d. l. §. in calariam. Solam autem ciuitatem auferunt, retenta libertate poena operis publici, & in insulam deportatio, quibus poenis damnati, ea, quae iuris ciuilis sunt, amittunt: quae vero sunt iuris gentium retinent, vt paulo antea dicebamus. In ludum quoque venatorum damnari solent iuniores, quae poena damnati serui poenae efficiuntur d. leg. §. §. quicumque ff. de poe
 14 nis. Planè † pro coercionem delicti vel pistoribus, vel cuicumque alteri corpori (cum alterius sit corporis) vel curiae addici nemo debet, sed vnusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus motum congruae veritatis excipiat l. ne quis 19. C. de poenis l. ne quis, §. C. de Decur. & filijs eorum. In casu tamen quis, vt negaretur, damnari potest l. 15 moris est 9. §. sed & damnari ff. de poenis. Sed † & nemo, vt de saxo precipitur, vel membrum ei amputetur potest damnari, et si delicti qualitas amputationem membri exigat, vna dumtaxat manus amputanda est leg. si diuturno 25. §. fin. ff. de poenis, §. quia vero. auhen. vt nulli iudic.
 16 Clar. in §. fin. quaest. 69. & 70. Praeterea † poena in facie scribi non debet, cum & in manibus, & in Suris possit poena damnationis vna subscriptione comprehendere, quo facies, quae ad similitudinem pulchritudinis est caelestis figurata, minime maculetur l. si quis 17. C. de poenis Clar. §. fin. quaest. 70. Nam in facie, & capite hominis inest quaedam religio, propter quam sancte colitur, ac obseruari debeant, vt docet Alexand. ab Alexan. li. 2. Genial. diet. cap. 19. non autem maculari. Contra pietatem huius legis, multos vidi, & praesertim mulieres sine auribus, & sine naso, valde à similitudine caelestis pulchritudinis deformatas, & deturpatis in poenam
 17 vulgarissimam, ac fragilissimam vitij carnis. † Quae istius habet de causa nemo damnandus est leg. penult. ff. de quaestio.
 18 † Carcer quoque ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet l. aut damnatum §. §. solent praesides ff. de poenis: ius tamen canonicum carcere ad puniendum vtitur. c. quamuis 3. de poenis in 6. † Perpetuis vinculis nemo est damnandus nisi forte seruus sit. l. mandatis 35. ff. de poenis l. incredibile 6. C. cod. l. seruus 10. C. cod. Clar. §. fina. q. 7.
 20 Potest autem † alicui poena nomine aliquo actu interdici, vt puta aduocationibus, vel ne certis personis adsit, vel apud certos iudices, quo casu apud inferiores iudices, postulare prohibitus non videtur: vt puta apud legatum, vel procuratorem praesidis, cum apud ipsum praesidem, postulare alicui esset interdictum, si tamen apud legatum prohibitus fuerit postulare, nec quidem apud praesidem relicta illi est postulandi facultas l. moris est 9. ff. de poen. Clar. in §. fin. q. 73. in princip. l. 1. C. de postulando l. puto autem 6. §. §. ff. cod. l. ex ea 9. ff. cod. l. Imperator §. ff. cod. l. 1. cod. l. Non nunquam non aduocationibus, cui interdicitur, sed foro, plus est autem foro, quam aduocationibus interdiciere. Si quidem huic omnino forensibus accomodare se non permittitur, l. moris est 9. ff. de poenis l. prouidendum 7. C. de postulando l. quos prohibet 7. ff. cod. & leg. §. remouet ff. cod. l. nemo §. C. cod. solet autem ita, vel iuris studio interdicti, vel aduocatis, vel tabellionibus, siue pragmaticis tot. tit. ff. & C. de postulando leg. si quis 38. §. si quis instrumentum, ff. de poenis leg. §. in princip. & §. 1. ff. mand.
 22 & leg. fina §. fina. ff. de interdic. & relegatis. † Solet & ita interdici, ne instrumenta omnino forment, neve libellos cecipiant, vel testationes consignent. Solet & sic, ne eo loci sedeant, quo in publico instrumenta deponuntur, archiuio fore, vel gramatophylacio. Solet & sic, vt testamenta ne ordinent, vel scribant, vel signent l. aut facta 16. ff. de poenis d. l.
 23 moris est 9. ff. de poenis. Erit † & illa poena, ne quis negocijs publicis interueniat, hic enim priuatis interesse poterit, publicis prohibetur, vt solent, quibus sententia praecipitur, publicis abstinere. Sunt autem, & aliae poenae, puta si negociatione, quis abstinere iubeatur, vel ad conductionem eorum, quae publice locantur accedere, vt vedigia publica; interdici aut negociatione plerumque, vt negociationibus. solet d. l. moris
 24 9. §. erit & illa poena ff. de poen. Planè † praesides ultra administrationis suae tempus interdiciere alicuius re sua vti non

- 25 potest, l. Imperator 43 ff. de pœnis. Solet t̄ præterea interdici quibusdam, ne intra Patriæ territorium, vel muros moventur, ne excedant patriam, vel in vicis quibusdā morentur, l. relegatorum 7. §. Solet, ff. de interdici. & relegat. sed & potest quis damnari, ne de domo sua procedat, l. vlt. ff. eo.
- 26 Solet t̄ decurionibus ordine interdici, vel ad tempus, vel in perpetuum. Item t̄ potest alicui iniungi, ne honores adipiscatur, nec ea res facit, vt Decurio esse desinat, cum fieri possit, vt quis Decurio quidem sit, ad honores autem non admittatur. Nam & Senator quis esse potest, & tamen honores non petere. Potest t̄ alicui, & vno honore interdici, sic tamen, vt si cui vno honore interdictum sit, non tantum eum honorem petere non possit, verum nec eos quidē, qui eo honore maiores sunt, est enim per quam ridiculum, eū, qui minoribus pœnā causa prohibitus sit, ad maiores nō prohibetur. Sed muneribus si quis pœnā causa fuerit prohibitus, nihil valebit sententia, t̄ neque enim immunitatē pœnā tribuere debet. Ergo t̄ si honoribus quis in pœnā fuerit prohibitus, poterit interdici (si honores illi habuerint, mixtā muneris gratiam impendunt) eam infamiam illi ad hoc non profuturam. Sed honore quidem illum arceri dicendū est, ceterum impendia debere præstari d. l. relegatorum 7. §. Solet præterea, & l. fed honore 8 ff. de interdici. & relegat. Sed & de his, & alijs pluribus pœnis plura referuntur in Syntag. com. opin. loco 3. tit. 10. 11. 12. & 13. & quæ delictorum pœnā maiorum criminum apud diuersas gentes, more, & legibus fuerint constituta, & quæ minorum, leguntur apud Alex. ab Alex. lib. 3. genial. dier. c. 5.

S V M M A R I V M.

- 1 Excommunicationis origo.
- 2 Pœna nulla maior excommunicatione.
- 3 Excommunicatio est sententia Ecclesiastica.
- 4 Excommunicatio est medicinalis pœna.
- 5 Excommunicatio an sit pœnalicitas.
- 6 Diuisa excommunicationis.
- 7 Differt excommunicatio ab anathematizatione.
- 8 Anathematizatio qualiter ferenda.
- 9 Excommunicatio non nisi ex certa causa, ac manifesta est ferenda, & quibus de causis.
- 10 Prælato suo non obtemperans, excommunicatur, limitatur, ac declaratur.
- 11 Admonitus incorrigibilis excommunicatur.
- 12 Magistratus Ecclesiasticus sine vim inferens excommunicatur.
- 13 Accusans Episcopum, vel Ecclesiam, mentione non præmissa, excommunicatur, declaratur.
- 14 Ecclesiam in libertate, vel immunitate sua grauians excommunicatur.
- 15 Clericum, vel religiosum percutiens, vel ei vim inferens excommunicatur, limitatur, & declaratur.
- 16 Clericum, vel religiosum in vinculis, vel custodia detinens excommunicatur.
- 17 Ecclesiam effrangens, vel spolians excommunicatur.
- 18 Absolutionem ab excommunicatione per vim exiugens excommunicatur.
- 19 Communicans cum excommunicato, excommunicatur, limitatur, atque declaratur.
- 20 Moliens contra excommunicationem excommunicatur.
- 21 Clericum ad sacularem iudicem vocans excommunicatur.
- 22 Appellans ad iramariam excommunicatur.
- 23 Fidem promissam non præstans excommunicatur.
- 24 Falsum testimonium dicens excommunicatur.
- 25 Piores duas ducens, homicida, & contrabens in gradu prohibito nuptias, excommunicatur.
- 26 Spolians clericum religiosum, vel pauperem, excommunicatur.
- 27 Rompetas, peregrinos, ac mercatores molestantes, excommunicatur.
- 28 Oratores, Ecclesias, bona, & personas earum infestans, excommunicatur.
- 29 Pacem frangens excommunicatur.
- 30 Vocatus ad Synodum non veniens, illius præceptis non obtemperans ab eo discedens ante firmiter, excommunicatur.
- 31 Ecclesiastica prædicatione inuidens excommunicatur.
- 32 Peritium nolens confiteri excommunicatur.
- 33 Sortilegius incantator, & similes excommunicatur.
- 34 Cuiens cum matre spirituali, & filia.
- 35 Hæreticus, fautor, defensor, receptor hæretici excommunicatur.
- 36 Matrans se ipsum excommunicatur.
- 37 Deprehensus in fornicatione, peritio, & furto excommunicatur, limitatur.
- 38 Ordinatus Episcopus fauore civilis magistratus.
- 39 Clericus contumelia officiens Presbyterum, aut Diaconum excommunicatur.
- 40 Subsannans marchum, mutuum, surdum, vel similes excommunicatur.
- 41 Monachus habitum suæ religionis non deferens, vel deserens occulte.
- 42 Literas Apostolicas ab alio, quam à Papa, vel suis impetrans, excommunicatur.
- 43 Incendiarius excommunicatur.
- 44 Sacramenta in aliena parochia ministrans sine licentia excommunicatur.
- 45 Conducens locacione alij facta non finita, excommunicatur.
- 46 Vsurpans ius patronatus, excommunicatur.
- 47 Iudex laicus interpellatus pro brachio seculari, illud non præstans excommunicatur.
- 48 Excommunicandus non est iurisdictioni non subditus, declaratur.
- 49 Privilegiatus non est excommunicandus, declaratur.
- 50 Excommunicandus nemo est sine causa manifeste probata, nec ex causa leui.
- 51 Punitus alia pœna non est ex eodem delicto excommunicandus, limitatur.
- 52 Conatus sine effectu non est causa excommunicandi.
- 53 Is qui deliquit, non alius est excommunicandus, limitatur, ac declaratur.
- 54 Ius excommunicandi non habent, qui sunt extra Ecclesiam, limitatur.
- 55 Laici ius excommunicandi non habent.
- 56 Prælati masculis, non feminis ius excommunicandi competit, limitatur.
- 57 Sententia excommunicationis post delictum commissum non ante ferenda est, limitatur.
- 58 Mortuo debet precedere excommunicationis sententiam, limitatur.
- 59 Excommunicans irreprehensibilis esse debet, nec debet indulgēto affectibus.
- 60 Sententia excommunicationis in scriptis est ferenda, & in ea causa inserenda, nec ferenda sub conditione satisfactionis.
- 61 Verba, modus, & forma sententiæ excommunicationis.
- 62 Nomina excommunicatorum publicanda.
- 63 Copia excommunicationis est exhibenda excommunicatis.
- 64 Appellatur a sententiæ excommunicationis.
- 65 Absolutio excommunicatis, An danda sit.
- 66 Ordo iudicarius seruandus, & causa cognoscenda, declaratur.
- 67 Excommunicatus intra annum auditur.
- 68 Sententia iniusta retrahitur, & excommunicatus restituitur.
- 69 Iudicium iniuste excommunicantium pœna.
- 70 Excommunicatorum iuste pœna multa.
- 71 Excommunicati iuste sunt separati à Deo, Diabolo traditi, leuati in Cælo, non habent vitam, Spiritum, non remittuntur, sunt separati à corpore Christi, à Societate fratrum.
- 72 Excommunicati sunt suspensi à diuinis, limitatur.
- 73 Excommunicati sunt incapaces amittens fructus Ecclesiasticos, ordinem non suscipiunt, in iudicio agere non possunt, sine ubique locorum vitandi.
- 74 Oblationes pro eis factæ non recipiuntur, declaratur, orationes pro eis non habenda.
- 75 Domus excommunicato subditi, & vasalli à seruitio, & obedientia liberantur.
- 76 Pœna non obtemperantis excommunicationi, & appellantis, succumbens.
- 77 Interdictum sit ex eisdem causis, quibus excommunicatio, & alijs de quibus ibi.
- 78 Interdictum quid.
- 79 Ius interdicendi, quibus competit.
- 80 Maximo ante interdictum præsumenda.
- 81 Sententia interdicti in suspensis ferenda.
- 82 Diuina officia in locis interdictis non sunt celebranda, limitatur, & declaratur.

- 82 *Vinitium, & poenitentia in locis interdictis non delegatur de- charatur.*
- 83 *Sepulchra Clericorum morientium, fit in locis interdictis.*
- 84 *Baptisma, & Chrisma in locis interdictis potest celebrari.*
- 85 *Conciones in locis interdictis possunt haberi.*
- 86 *Episcopus transiens per loca interdicta celebrat in altare viatico.*
- 87 *Poenae celebrantis in locis interdictis.*
- 88 *Interdictio Clero, non est interdictio populo, nec e contra.*
- 89 *Interdicta Civitates, vel Populo, singuli cives censentur inter- dicti, limitatur.*
- 90 *Interdicta Civitatis, suburbia quoque, & comitatus ad officia interdicta censentur, & interdicta Ecclesia, & Cimiterium interdictum censentur.*
- 91 *Episcopi, & Praelati superiores generali interdictio non conti- nentur.*
- 92 *Cessatio a divinis remedium affine interdicti.*
- 93 *Forma, & modus cessationis a divinis.*

De excommunicatione, & interdictio Ecclesia- stico. Tit. 15.

Iure autem civili ultimum supplicium esse, mortem so- lam, iure Canonico excommunicationem in proximo praecedenti titulo num. 9. dictum est. De excommuni- catione, ideo ipsa nunc specialiter est differendum, quae quidem ortum habuit ab antiquorum Graecorum, latino- rum, & aliorum ritibus, atque legibus non a Dio, Paulo, vt Canonista, & Theologi opinantur, vt luculenter probat Fi raquell. de retract. lign. §. 1. glo. num. 276. & sequentibus.

1. Quia nulla maior poena est, in Ecclesia 24. q. 3. cap. corri- piuntur verfic. quia poena Clar. §. hinc. q. 77. in princip. t est enim excommunicatione sententia Ecclesiastica, vt 11. q. 3. c. ad ineniam 24. §. vel sententia: t & est medicinalis, non mortalis poena cap. 1. in princip. de sent. excom. in 6. & 24. q. 1. cap. notandum in fine. t An sit licita poena 28. & vi- detur, quod non, ex eo, quia maij sunt tolerandi 23. q. 4. in princip. cum cap. de q. cap. q. hinc. c. quid ergo cum plu- ribus tenq. v. que ad cap. cum in lege §. his itaque. Verum huic argumentum respondetur per distinctionem, si mali non sint nostris iuris, vel iurisdictionis, vel eorum delicta la- tent, aut salua pace Ecclesiae puniri non possunt, alias con- tradi. §. his itaque vsque ad cap. cum quique, & d. c. cum quisque in princip. & d. q. 4. c. duo ista §. hinc. cum sequen- tib. cap. vsque ad cap. displicet. cap. qui peccat cap. §. Ecce- sia cap. questum cap. §. quos igitur cap. si non est §. breuiter cum sequent. vsque ad cap. debet bono. & cap. vltimo in princip. item 23. q. 2. cap. legi 24. q. 2. cap. qui quis q. 3. cap. iam. & ceteros cap. de excommunicatione cap. re- secandae cap. corripiuntur cap. ecce autem cap. illud cap. cap. notandum 11. q. 3. cap. ad dis. bna. cum cap. sequo. & infra lib. 5. tit. 1. §. de q. dicitur testis quod dicitur de his illigra- tione excommunicationis, & cum in alio, qui in vltimo, vel superflua, & dicitur 23. q. 4. cap. q. qui quis §. q. & alia, quia in dicta q. 4. cap. sicut non est cum de quibus 23. q. 3. ad cap. ipsa pietas. Huic fundamento datum sufficiens re- sponsum, ex quo loca probat.

2. Diuiditur itaque excommunicatione in duas, scilicet in po- nentem, & in eam, quae fit per sententiam a iudice, quae fit a Corpore Christi, quam dicitur a iudice, & in eam, quae fit a communicatione huiusmodi, quam, in poena appellat, vt 11. q. 3. cap. curae sit §. fin. cum cap. sequen. app. sit mentem. & evidentem ver. sed ipsius sententia cum sequent. 24. q. 3. cap. de illis eorum aliquid cap. ortum, ubi proponitur exem- plum illius, quae sit ipse iure. hanc eandem distinctionem af- fert Clarin §. hinc. q. 77. in princip. Peregrin de privileg. sic. lib. 3. tit. 2. in omni §. & nos in tracta. de distinctionibus vari- usque iuris diuis. 46. & t differt excommunicatione quae fit ab anathematizatione, cum illa possit esse maior, vt mi- nor, hinc veritatemque continet maiorem, hinc, & mi- nores 3. q. 4. cap. vlt. in prin. & §. hinc. 11. q. 3. cap. hinc. 41.

3. t sub qua sine conscientia. Atque hinc episcopi aut coepiscopo- rum, quis notum praesumat poena, nisi vnde canonice do- cet auctoritas, quia anathema est aeternae mortis daemna- tio, & non nisi pro mortali debet imponi poenitentia, & illi, qui aliter non potuit corrigi. c. namo §. sub anathemate, ubi glo. & v. notauimus in tracta. de differentijs in verb. excommunicatione, ubi eam separamus ab interdictio in verb.

interdictum differt ab excommunicatione. Et quamuis ex pluribus causis excommunicationis poena possit irrogari, vt dicitur, nihilominus t non nisi ex certa, & manifesta causa quis est excommunicandus, vt d. cap. nemo cap. fa- cro 48. §. caueat de sent. excom. 11. q. 1. c. nemo & q. 3. c. nul- lus c. plerumque §. causa ergo. Itaque t si quis decreto, vel constitutioni praelati sui non obtemperauerit, ex hac potis- simum causa poterit excommunicari. c. si quis 2. c. quod su per §. c. cum in Ecclesijs 10. de maiorit. & obed. 11. q. 3. cap. si Episcopus §. h. 24. q. 3. c. si quis. Vel si quis contumax sit, & aliter coerceri non possit. c. tuq. fraternitatis 3. ver. quod si causa talis, vt lite non contest. c. 1. in fin. c. accedens 2. §. cum licetur ver. licet iudices c. quopiam §. hinc. cod. tit. 11. q. 6. c. non ita §. hinc. cum cap. sequen. 4. q. 5. in princip. cum §. q. 5. c. 1. c. praesenti in fine 24. q. 3. c. de illicita §. de peremptorio: verum si is, qui non obtemperat, appellauit, non erit exco- municandus secundum distinctionem, de qua in c. licet 14. de sent. excom. in 6. c. cum olim 32. de offic. deleg. c. cum tu filij 16. de testib. c. dilectus 10. de except. 13. q. 6. c. accusatus, & c. 1. e. ad praesentiam 16. c. dilectus 55. de appellat. Nam appellatione pendente, nihil est innouandum, & est de do- iudicia, quo appellatum est per iudicem appellationis in- hibendum, & innouatum, seu attentatum rescindendum 11. q. 6. c. post appellationem §. Vulpianus l. 1. ff. nihil in oba- ri appellatione interposita. Nec minus ille, qui non obtem- perauit, postea veniens se excusauerit. c. cum parati 19. de appellat. Clarin §. hinc. p. 26. ver. sed pone. Sed est contumax iter ad Papam sit ingressus, et causam suam contumac- cie expositurus, non erit excommunicandus c. dilectus 52. de appellat. de Cleric. peregrin. extra q. 2. cum §. hinc. 3. de privileg. Quod tamen non procedet, si post citationem iter arripuit. c. meminimus de suggestum 15. & c. ad hec 30. de appell. vel si ante sententiam appellans sine rationabili cau- sa dicat se nunciam ad Papam misisse. c. vt debitis 59. ver. non obstant, si dicat eod. tit. secundum excommunicationem iu- sta causa est, si t aduocatus sit incorrigibilis 24. q. 3. c. tam Sacerdotes, & cap. peccatum. Tertia excommunicationis iusta causa est, t si magistratus Ecclesiasticus vim patiat- ur, t nunc enim magistratus ipse poterit vim inferentem excommunicare, vel terram eius interdictio subijcere c. di- lecto de senten. excom. in 6. Quarta causa est t si Episco- pus, vel Ecclesia accusetur ad monitionem non punita 11. q. 7. c. si quis erga. Quod non procedit, si de causa pecunia- ria, non criminali agatur d. q. 7. c. si quis ab Episcopo. Quinta causa est, t si quis Ecclesiam contra immunitatem, vel libertatem suam grauauerit c. non minus 4. de in iunij. Ec- clesia c. non erit 49. de reg. iur. 33. de sent. excom. Clarin §. h. 11. q. 77. ver. facientes num. 28. ubi etiam declarat, vt in in- terferius lib. 3. tit. 68. Sexta causa est, t si quis Clericum, vel alium religiosum percussit, vel vim ei intulit 17. q. 4. cap. si quis suadente c. si quis deinceps c. de presbyterorum, & de ostent excom. c. non dubium 5. Clarus §. hinc. q. 77. ver. percus- sionens 2. & 23. Villa E. 128. verum si ratione officij, ac iudi- cialia, quis Clericum percussit, non est excommunicandus c. 1. de q. te magister, & c. cum voluntate 54. §. si qui vero de sent. excom. Ideo si dicitur ea causa iusta Praelati fuit percussus Clericus, non erit percussus excommunicandus c. si me 41. §. si eo. tit. 6. Clericos 15. eod. tit. 6. sed quod Praelatus potest per se non possit per alium in proposita specie, videtur textus in cap. vniuersitatis 24. eod. tit. vt res oipa dubia sit. Impubes si Clericum percussit poena excom- municationis non subiacet c. 1. in princip. de senten. excom. Nec minus ille, qui percussit ioco, d. c. 1. Verum qui Cle- ricum volentem percussit, est excommunicandus, quoniam Clerici voluntas percipientem non excusat c. contingit 36. eod. tit. qui Clericum deprehensum in adulterio, vel stu- pro percussit, non est excommunicandus secundum distin- ctionem, de qua in cap. si ver. 3. §. nec ille cum sequent. de sent. excom. Villa. c. 76. & 77. Clarin §. h. homicidium ver. si dixit etiam 48. Sed de re huius in fragranti, statim suo iu- dici tradendum existimant citari per viuum opin. in cap. iu- dex Laicus. Quod verissimum est, nisi absque habitu Cle- ricali sit deprehensus, vt ibi ver. interpretatur hoc, Nam qui contempto habitu Clericali illicitis se immiscuit, sine incurrit excommunicationis percussione, deprehensus, & detinetur, c. cum non ab homine 14. §. in articulo 9. per- pendimus 23. c. in audientia 25. c. c. 1. q. 45. de sent. exco- muni. ubi supra. Et quod dictum est de percussione in adul-

adulterio, vel stupro, procedit non solum in viro, & apparitoribus iudicis secularis, sed & in sponso de futuro, qui clericum cum sua sponsa inuentum percussit, & deprehenderit Vill. E. 126. Clar. in §. homicidium, ver. sed quid dicendum 49. ibi quod tamen intellige. Qui clericum diuina officia turbantem è templo vi eiecerit, non est excommunicatiōi obnoxius, c. veniens 16. c. cum voluntate 54. §. si qui verò, de sentent. excomm. Nec qui ignorans, vel per errorem clericum percussit, c. si verò 4. eod. tit. Clar. in §. fin. q. 77. ver. successiue 7. & ver. sed quid si 8. ex eo enim quod quis non clericum, sed monachum, vel conuersum, aut nouitium percussit, ab excommunicatione non excusabitur, c. parochianos 9. de sentent. excomm. c. religioso 27. §. fin. eod. tit. in 6. Clar. §. fin. quæst. 77. ver. vltimus 5. & ver. item quæro 4. Verum in nouitio controuertitur apud Gabr. lib. 1. de præsumpt. conclus. 12. num. 14. Minus excusabitur, qui cum clerico à se percusso transiit, cap. cum desideras 15. §. fin. de sent. excomm. facit text. in ca. contingit 36. eod. tit. Nec qui clericum degradatum percussit secundum distinctionem, de qua apud Clar. d. q. 77. ver. quæro etiam 10. Nec qui percussit clericum excommunicatum Clar. d. quæst. 77. ver. sed nunquid 9. Villa C. 81. Nec qui se ipsum percussit d. quæst. 77. ver. sic. adde quod 3. Si verò quis conatus fuerit clericum percutere, & conatus non habuerit effectum, non est ex solo conatu excommunicandus Viuius opin. incip. conatus, d. §. homicidium, numer. 3. & 4. Nec minus ille, qui se, suosque animo defendendi, clericum percussit, Clar. d. §. homicidium, præterea etiam 29. cum seq. ibi & nota, vel percussit clericum delinquentem in fragranti, Clar. in §. fin. quæstio. 77. ver. sed hic quæro 13. & fuit dictum paulò superius, ver. qui clericum deprehensum. Tandem obseruandum est, quod si iudæus clericum percussit hic enim cum sit excommunicatus, amplius excommunicatiō non potest. Ideoque alia pena punitur, de qua in e. postulasti 14. de Iudæis.

16. Septima causa est, si quis Clericum, vel alium Religiosum in vinculis, vel custodia detineat, capit. nuper 29. in princ. de sentent. excommunic. quod verissimum est cum declarationib. datis superius in causa 6. Octaua causa excommunicandi est: si quis ecclesiam effregerit, ac spoliauerit, c. conquesti 22. de sentent. excomm. Clar. d. q. 77. ver. effractores 20. Nona causa est, si absolutio, vel reuocatio ab excommunicato fuerit per vim extorta, c. 1. in fine de his, quæ vi metusve causa in 6. Decima causa excommunicatiōis est, si quis cum excommunicato communicauerit, cum sub excommunicatiōis pena sit vitandus per data infra lib. 2. tit. 9. h. m. 17. cap. cum desideras 14. ver. quia, qui c. significauit 18. c. quod in dubijs 30. §. 1. de sentent. excomm. 11. q. 3. c. præcipue, c. si quis episcopus 5. & c. 4. c. sicut, c. excommunicatos, c. cum excommunicato, c. qui communicauerit, c. audi, §. cum ergo, c. quibus, c. si quis frater, c. qui merito, c. qui verò, & cap. vltimo Apostol. canone si quis 10. & d. q. 3. c. Zeugaldum, cap. ad certitudinem 3. ceterum de sentent. excomm. in extrauag. comm. Vill. P. 28. Peregr. de priuileg. fisci lib. 3. tit. 11. num. 27. & seq. Verum in pluribus casibus licet cum excommunicato communicare, de quibus 11. q. 3. c. quoniã multos, item c. quod in dubijs 3. §. nullus autem, & c. inter alia 31. de sent. excomm. & primo familiares, atque domesticci poterunt cum excommunicato communicare absque incurfu in excommunicationem, d. c. quoniam multo item, c. si verò 34. de sentent. excommunic. Sed & secundo ignorans cum excommunicato communicans excommunicationem non incurrit, d. c. quoniam multos ver. & eos, qui ignorant, & d. q. 3. c. si quis potest, §. fin. cum c. sequ. & cap. vlt. ver. seu ighorantia. Tertio si ex necessitate quis communicet; dicto capitulo vlt. ver. seu necessitate, & d. q. 3. c. excellentissimus, ver. aliud esse. Huius necessitatis exemplum proponitur in oratore in d. ca. quoniam multos, ver. quicumque autem orator, cui concordat, c. si verò 34. §. est autem, de sentent. excomm. Aliud exemplum habetur d. q. 3. c. antecessor, & c. quod prædecessor. Aliud habetur in c. sacris, de his, quæ vi metusve causa. Quarto si quis ei, qui excommunicato communicat, communicauerit, hic enim ob id non est excommunicatus, d. c. quoniam multos, ver. siue illos, qui Noni obstat d. q. 3. c. rogo, capit. si quis laicus, §. 1. vt bene demonstrat Gratianus ibi in d. ca. si quis laicus §. sed hoc pertinet. Quinto si quis humani-

tatis causa excommunicato quid dare velit: hoc enim facere potest sine metu excommunicationis d. ca. quoniam multos §. fin. pro quo facit, & casus primus. Sexto si communicans simplex sit, vt ab eius conuersatione nihil mali sit metuendum d. ca. quoniam multos ver. nec non omnes alios. Septimo casu, si excommunicato communicans animo non consentiat 11. q. 3. c. antecessor cum cap. sequen. Octauo casu sumpto ex specie excommunicationis, de quo in d. §. q. cap. ad mensam. Nono casu, si excommunicatio ei, cpi quis communicauit occulta sit, vel non nominati facta, nec publicata d. q. 3. c. cura sit §. fin. c. audi c. si quis laicus §. sed hoc specialiter, & 24. q. 3. cap. 1. §. fin. Verum si quis ea excommunicatione sit excommunicatus, in qua non sit opus sententia, nihilominus sententia non lata, nec publicata est vitandus, exemplo c. cum non ab. 14. in princ. & c. cum desideres 15. §. secundæ quæstioni de sentent. excomm. quod extendi potest ad constitutiones futurorum Pontificum sub pena excommunicationis ipso iure incurrendæ si contra factum fuerit. Decimo casu si ei, qui iniuste excommunicatus est, quis communicauerit 11. quæst. 3. c. non debet. Sed contradicit, d. c. non debet, §. cur ergo, cum c. sequen. cui respondet Gratianus ibi §. ad hæc respondendum, cum quo concordat, d. q. 3. c. si Episcopus, §. præmissis. Vndecimo casu, si is, qui excommunicato communicauit, non fuerit prius admonitus, vt illum vitet, vt excommunicatus, cap. quod in dubijs 3. §. illi autem, & ibi glo. de sentent. excomm. Duodecimo casu, si quis ad executionem contra hæreticos vtatur excommunicatis, is non ideo erit excommunicandus, c. prædentes 6. de hæretic. in 6. Peregrin. de priuileg. fisci lib. 3. tit. 11. in fine, numero 39. Decimotertio casu si quis vices tantum excommunicati officialis gerat, vel ei remoto in officio succedat, capit. 1. de offic. Vicarij in 6. Verum id non procedit, si cum possit non abroget id, ob quod prædecessor fuit excommunicatus, c. aduersus 7. §. fin. de immunit. eccl. Decimoquarto casu, si allocutus tantum fuerit excommunicatum, c. cum voluntate 54. in princ. de sentent. excomm. Ex eo enim, quod priuilegiatus aliquis excommunicato communicauerit, ex hoc solo excommunicatiōem non est adet, c. nulli 8. eod. tit. Decimoquinto casu, si clericus excommunicatus communicauerit, vt videtur probari 11. q. 3. c. qui communicauerit. Quod non procedit, si ille à Papa fuerit excommunicatus, vt probatur, & distinguitur apud Clar. in §. fin. quæst. 77. ver. Clerici 18. Est illic, qui excommunicato communicauit, postea eundem impugnauerit, & vitauerit, non ideo liber ex excommunicatione euadit, c. sacris 38. de sentent. excomm. Nec minus ille, qui pendente appellatiōe ab excommunicatiōis sententia interposita cum excommunicato communicauerit, c. per tuas 40. §. prius tamen, §. sed donec, eod. tit. 11. q. 3. c. si Episcopus, §. fin. Decimo sexto casu, si excommunicatus fuit absolutus, quando ei communicatum est, nisi ex pluribus causis excommunicatus ex vna tantum, vel non ex omnibus absolutus fuerit, cap. cum pro causa 27. c. officij 42. de sentent. excommunicat. Decimo septimo casu: si Summus Pontifex excommunicato communicauerit, vel cum honoris titulo appellauerit, sed reprobat, c. si aliquando 41. de sentent. excomm. Clement. si summus 4. eod. tit. Verum subsistit in ipso Papa communicante cum excommunicato ob prærogatiuã personæ Felyn. post alios in c. nulli, de sentent. excomm. sequitur Peregrin. de priuileg. fisci lib. 3. tit. 11. num. 27. ver. limita. Nec cum eo excommunicato communicandū ideo est, quia intrauerit ecclesiam mandatis parere, c. cum desideres 15. & c. quod in dubijs 30. in princ. de sentent. excomm. Nec cum illo, qui diu fuit excommunicatus, postquam cum eo est communicatum, c. sicut nobis 39. eod. tit. Nec minus cum illo, qui alterius sit iurisdictionis, cap. ad exprimendam 8. de offic. ordinarij 11. q. 3. c. si quis à proprio, c. ferietur. Decimo octauo casu, si quis vi, metusve causa cum excommunicato communicauerit, non est excommunicandus; secundum distinctionem, de qua in c. sacris, de his, quæ vi, metusve causa. Decimonono casu, si quis excommunicato fuerit concionatus, nam nec is erit excommunicandus, c. responso 42. in princ. de sentent. excomm. Vndecima excommunicatiōis causa est, si quis contra excommunicatiōem aliquid fuerit molitus, cap. quicumque 12. de sentent. excomm. in 6. Duodecima causa est, si quis clericum ad secularem in ius vocauerit

11. q. 1. cap. molina. q. 2. cap. unico. Decima tertia causa est. si quis solium. quam fidei catholice iudicem appellauerit
 22. 1. q. 6. catholice. Decima quarta causa est: si quis ad transmarina appellauerit. d. q. 6. placuit. §. ad transmarina
 23. na. 1. q. 3. Presbyteri. §. fin. Decima quinta causa est. si quis promissa fidem non praestet exemplo. cap. 1. de iudic.
 24. Decima sexta causa est. si quis salum testimonium dicit
 25. 24. quast. 3. cita que consimilis. Decima septima. si quis homicidium commiserit. dict. c. ita que. Decima octava. Si quis duas uxores simul habeat d. q. 3. c. an non. Nam vno eodemque tempore duas habere uxores. vel deos habere vnos lege diuina a lege euangelica. naturali. civilis. & Pontificia sub pluribus alijs. & illis grauissimis penis prohibetur. vt late constat apud Menoch. de arbitrarijs casu 420. cum de adulterij penis &c. lib. 2. centur. 9. Vel si uxorem sine causa dimiserit §. 2. q. 5. c. praeceptum. Vel si contraxerit scienter matrimonium in gradu prohibito. Clar. §. fin. q. 77. ver. contrahentes 30. & §. incestus. ver. sic.
 26. praeceptum. Decima nona est. si quis clericum. aut alium religiosum. vel pauperem spolauerit. d. q. 1. cap. si quis de 27. potentibus. c. illi. qui. Vigesima causa est: si quis Rompetas. peregrinos. vel mercatores molester. d. q. 3. c. si quis Rompetas. c. illi. qui in princ. Clar. §. fin. q. 77. ver. spolian
 28. tes 24. Vigesima prima causa est. si quis oratores. ecclesias. bona que & personas earum infestet. d. q. 3. c. paternorum. & dicto c. illi. qui. Vigesima secunda est. si quis pa
 30. ce fugerit. d. c. illi. qui §. pax: Vigesima tertia est. si quis ad synodum vocatus non venerit. vel venies praecceptis sacerdotibus non obtemperauerit. vel ante factum synodo abierit 11. q. 3. c. certum est. Vigesima quarta causa est.
 31. si ecclesiastica praedia inuaserit 11. q. 2. c. nulli c. quoniam
 32. que. Vigesima quinta. si quis periurium in fieri nolit. 22. q. 5. c. penult. §. fin. cum c. sequen. Vigesima sexta causa
 33. est. si quis fornicator. diuinator. incantator. vel similis sit. 26. q. 5. in princ. c. non oportet c. aliquantisper §. fin. de in fra 41. tit. Vel si quis arioles. ceteroque similes conuulserit. vel obseruauerit d. q. 1. in 2. aliquantisper. ver. vel conuulserit. & c. si quis clericus ver. cum his. quibus in ois. & in
 34. fra d. tit. 42. Vigesima septima causa est. si quis cum matre spiritali. vel cum ea. quam e sacro fonte leuatur. aut quam ante Episcopum propter Christum tenuit. fuerit fornicatus 33. q. 2. cap. si quis. Vigesima octava est. si quis haereticus sit. vel fautor haereticus. receptator. vel defensor cap. nouerit 49. de sentent. excom. vel sit schismaticus Clar. in §. fin. d. q. 77. ver. schismatici 27. Vigesima nona
 36. est. si quis se ipsum mutilauerit. canonice depol. 13. Tit. 37. gesima est. si quis in fornicatione. periurio. aut furto deprehensus fuerit. nisi his fuerit episcopus. presbyter. aut diaconus. hio enim depolitur. non excommunicatur Apo
 38. stol. canone 14. Trigesima prima est. si quis cum episcopo favore civilis magistratus ordinato. & sacris depolito communicationem habuerit. Apostol. canone 19. Trigesima
 39. secunda. si quis clericus presbyterum. aut diaconum conuulsa effecerit. Apostol. canone 39. Trigesima tertia est. si quis manichaeum. manum. iudaeum. aut similem substantauerit. Apostol. canone 30. Trigesima quarta est. si quis monachus habitum suae religionis non deserat. Clar. diq. 77. ver. monachus 16. vel si monachus habitum suae religionis occulte deserat Clarus ibi. sed quid si illum. Trigesima
 42. quinta est. si quis litteras Apostolicas ab alio. quam a Papa. vel ab eo deputatis acceperit. Clar. d. quastio. 77. ver. recipientes 17. Trigesima sexta est. si quis in cencariis sit d. q. 77. ver. Incendiarij 13. Trigesima septima causa
 44. fa est. si quis religiosus in aliena parochia sine licentia sacramenta ministrauerit: Clement. religiosi de priuileg. Clar. 45. d. q. 77. ver. religiosi 12. Trigesima octava causa est. si magistris. & scholares conuenerint hospitem portum dante de hospidio aliorum magistrorum. vel scholauum autem tēpus conductionis elapsum. cap. 1. de locato. Clar. vbi supra
 46. ver. magistri 16. Trigesima nona est. si quis de nouo vsus pauerit sibi ius patronatus in locis suis vacantibus. c. general. de elect. in 6. Clar. vbi supra. ver. vsus patronatus 29. Quarta
 47. dragesima causa est. si quis iudex laicus incompellatus pro brachio seculari. illud non praestet Villa E. 13. l. 14. & 101. In adderibus. & nota. & 117. com. addit. vbi que. sed quialias plures excommunicationis causas scire desiderat. adeat rubricas de sentent. excommuni. & illorum cau

nona glossas. & Doctores. Item ad eam Clarus in l. p. c. i. tata. quast. 77. & nouissime post omnes. Marano Alexii intrat. de censuris ecclesiasticis. Verum tamen nec supra
 48. dicitur. si nec alijs de causis quiscquam est excommunicandus. qui iurisdictioni excommunicantis non sit subiectus. c. a nobis 1. de sentent. excommuni. c. Romana 5. §. 1. cod. tit. in 6. exemplo. 44. q. 2. c. audiuimus. §. vnde. Apostolicus c. sequen. Turra opin. 17. v. 1. quia non sit catholicus. dicto. §. vnde. vel sit mortuus 24. q. 2. c. damnationis. §. his auctoritate tibus. nisi forte ob haeresim sit excommunicandus. hic enim omnia potestatem potest excommunicari. dicto §. his auctoritate tibus. ver. sunt enim. quodam crimina. & c. vit. vel sit priuilegiatus. cap. quanto 26. de priuileg. verum
 49. contra excommunicationem ordinarij nullum priuilegium subsistit. secundum distinctionem. de qua in cap. ne aliqui 5. de priuileg. in 6. Nec in fauorem periculis clericum. vel communicatis eum excommunicatio. His enim casibus priuilegium non prodest. c. nulli 8. de sentent. exco. 50. muni. Sed & nulla de causa. quae non sit manifesta. nec satis probata. quis est excommunicandus. c. sacro 48. §. caueat. cod. tit. 1. q. 1. c. nemo. & q. 3. c. nemo. Nec minus ex causa Leti. & a caponibus non a probata d. q. 3. c. nullus. cap. plerumque. §. causa ergo. Nec minus si in ipsum excommunicantem tantum delictum. sit commissum. non aliorum 27. quast. 4. e. quod Christus. §. si. cum cap. sequen.
 51. si dicitur si de his quibus se depolitus sit. vel alia pena poenitus. Apostol. canone 14. nisi spiritus depolitionis in paucis. Apostol. canone 27. Vel propter simoniam. si depolitus
 52. Apostol. canone 28. Tandem. si accipit si depolitus. non habuerit effectum. Vnde opin. in episc. conuulsa. §. homicidium
 53. nom. 4. Sed quatenus si regulariter sit. qui deliquit non alius sic excommunicandus 1. q. 4. in princ. cum sequentibus vsque ad c. quia praefatus. c. ceterum. c. lude 16. in iaque. c. non in praesentibus. & 24. q. 3. in princ. §. vnde per §. 5. quia t. & c. x. c. resti. Sicut dicitur in 2. §. 5. de his. qui sunt a maior parte. & de consecrat. di. fin. c. quatuor. in princ. l. 26. si de penis Nouella c. 134. §. cum verò contigerit. Tamen si mandato alterius criminem commissum sit. hoc enim laesus quoque. qui mandauit est excommunicandus. cap. laeheres 6. §. fin. c. vniuersitatis 24. de sentent. excommuni. Item & is. qui delictum ratum habuit secundum distinctionem. de qua in c. cum quis 23. cod. tit. in 6. Item & is. qui comparuit prohibere. & non prohibuit. cap. quanto 47. cod. tit. Item & familia eius. qui crimine commissi. quod non firmo propter contradictionem. de qua in 24. quast. 3. in princ. in §. spiritualiter. & in §. fin. Item quando maior pars vocata sit deliquit. hoc enim casu tota vnueritas excommunicatur. c. Romana 5. §. fin. de sentent. excommuni. in 6. Verum si occasione alterius delictum commissum sit. hoc enim casu is. cuius occasione crimen commissum est. non est excommunicandus 1. q. 4. c. quia praefatus cum
 54. alijs citatis paulo superius pro regula. si ius autem excommunicationis habeat ipse. qui sunt extra ecclesiam. vt de penitentia in cl. 2. c. verbum 24. q. 1. c. audiuimus. cuius sequent. Ideoque haereticus. & excommunicatus excommunicandus non habet. & c. verbum. d. c. audiuimus. cum duobus sequentibus. & d. q. 1. in princ. cum c. sequen. c. Athanas. §. fin. c. ait. Ceterum. c. a penit. c. comparatur. c. cum dicitur. c. d. miramur. §. obicitur cui respondet. Gratianus ibi. §. sed aliud. & alia solutio datur in d. quast. 16. subdiaconus §. potest tamen. Verum haereticus haereticum potest excommunicare. d. c. miramur. §. fin. cum c. sequen. & ob desolationem criminis. ob quod. quis ab haereticis sit excommunicatus. excommunicatio subsistit. d. c. subdiaconus in princ. ep. vsque ad §. potest tamen excommunicatus minor excommunicatione. vel oculus potest excommunicare. vt firmatur. & controuertitur apud Gabr. libro 1. de probat.
 55. conclud. 8. num. 46. & 47. si quis ius excommunicandi non competit. d. §. potest tamen. ver. vel catholico non facit. dote. c. vit. de immunit. eccl. in 6. c. quanto in princ. 26. de priuileg. Nam si praetatis ualendis non sententiam excommunicandi competit. c. com ab. 9. de offic. ordinari. c. dilecta 12. de maior. & obed. offician. Archiepiscopi. vel Metropolitanis suffraganeum excommunicare non potest. Archiepiscopi. vel Metropolitanis praesentibus. c. 1. de offic. ordinari. in 6. Et quis non nisi a sui loci praetato est excommunicandus. 6. q. 3. in princ. cum c. sequen. in §. libi c. i. m. sit excommunicatus. tunc enim ab eius loci. quae etiam communitum

missum est Praelato potest excommunicari d. q. 3. cap. placuit & c. ultimo. Sed Praelatus solus sine consensu Archiepiscopi, & coepiscoporum anathematizare non potest 11. q. 3. cap. nemo, vt & superius dictum fuit. Notandum etiam 57 est, quod post delictum commissum, non ante, excommunicationis sententia ferenda est. c. Romana 3. §. caueant de sentent. excomm. in 6. Nisi forte sententia generalis sit; habens vim statutae cap. a nobis 2. de sent. excomm. Nec post appellationem interpositam nemo est excommunicandus 58 per allegata superius in 1. excommunicationis causa. §. Sententiam excommunicationis precedere debet monitio. c. sacro 48. in princ. de sentent. excomm. cap. reprehensibilis 26. in princ. cap. cum specialiter in princ. de appellat. c. statumimus 3. de Romana 5. §. sed nec in specie de sent. excomm. in 6. Canon. Apost. 30. in fine. Quae nam monitio praemitenda sit, & quomodo, declaratur, & definitur in cap. constitutionem 9. eod. tit. exemplum huius monitionis proponitur in c. 1. de furt. in extrauag. comm. verum si facti necessitas celestitem flagitet, nulla monitio precedere debet, nec praemitenda est d. cap. 9. ver. nisi facti necessitas. Nec minus si tale sit crimen, quod ipso iure excommunicationem mereatur sine sententia d. capit. reprehensibilis 26. ver. nisi forte talis sit culpa. Vel nisi non excommunicationis, sed suspensionis, vel interdicti sententia sit ferenda. Quod tamen reprobat cap. statutum 13. de sent. excomm. in 6. Nam iudiciarius ordo regulariter est praemittendus tam in sententia excommunicationis, quam suspensionis; 59 & interdicti ca. 1. ver. nec aliquem de excessib. praelat. Et excommunicans affectibus non debet indulgere, & irreprehensibilis esse debet cap. 1. in princ. de sent. excomm. in 6. & 11. q. 3. cap. si Episcopus in princ. cap. ridiculum. cap. ce. 60 piffi cap. plerumque. Sed si sententia excommunicationis in scriptis est ferenda cap. 1. §. quisquis igitur de sentent. excomm. in 6. & in sententia est inferenda illius causa. §. quisquis ver. & causam excommunicationis. Verum sub conditione satisfactionis ferenda non est cap. Romana 5. §. cauetur etiam eod. tit. Turza. opin. 171. Verba autem excommunicationis proponuntur 11. quaest. 1. cap. canonica. Modus vero, & forma sententiae excommunicationis promulgandae proponuntur in d. q. 3. e. debent quae omnia studetis breuitati hic non referimus. Sententia excommunicationis 62 lata, sunt nomina excommunicatorum publicanda 11. q. 3. cap. cuius sit, exemplum proponitur in cap. ad certitum 3. de sent. excomm. in extrauag. comm. Et exemplum sententiae est excommunicatis exhibendum cap. 1. §. exemplum, de sent. excomm. in 6. & si a sententia excommunicationis appellatio est permittenda 11. q. 3. cap. si Episcopus 4. & cap. sacro 48. §. caueat de sent. excomm. & donec causa appellatio cognoscatur, sententia siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda est d. q. 3. cap. 1. ubi glo. in verb. sententia, & d. cap. 4. §. tamen. Sed in metropolitanum, & finitimos Episcopos medio non omisso potest condemnatus prouocare, d. cap. si Episcopus 4. §. & ideo, & d. q. 3. c. si quis presbyter 5. & cap. Clericus 30. cap. Romana 5. in princip. cap. 65 venerabilis 7. in princ. de sent. excomm. in 6. Qui iudices prouocati statim prouocantem ab excommunicatione debent absolueri, & postea de delicto cognoscere gloss. 11. in fine in d. cap. 4. & d. cap. si quis presbyter 5. c. cum contingat 36. de offic. deleg. cap. solet. 2. de sentent. excomm. in 6. quod verum est, si causa excommunicationis dubia sit cap. ex parte 23. de verborum signific. cap. per tuas 40. §. verum & §. quod si cap. venerabilis 51. de sent. excomm. cap. venerabilis 7. §. porro ver. similiter eod. tit. in 6. cap. 1. §. ideoque de ijs, quae vi metusue causa c. prudentiam 21. §. sexta, ver. 66 ceterum cap. cum contingat 36. de offic. delega. non ita erit, si causa manifesta appareat, quoniam tunc non nisi causa cognita absolutio est indulgenda cap. Romana 3. §. sententia de appellat. in 6. 11. q. 3. cap. plerumque contingit 88. quae autem causa manifesta dicatur, declaratur illius definitione in cap. cum olim 24. de verb. signific. sed sine causae cognitione statim absolutio indulgenda erit, si constiterit, quem post appellationem interpositam fuisse excommunicatum d. §. porro in princ. & d. cap. venerabilis 7. §. sed si ex causa §. fina: & d. cap. per tuas 40. §. nos igitur ver. quamquam cap. cum contingat 36. §. ad quod de offic. delega. Nisi forte causa talis sit, in qua appellatio non fuit licita d. §. porro in princ. ver. si exceptis casibus. Item sine causae cognitione absolutio indulgenda erit, si senten-

tia excommunicationis intollerabilem contineat errorem d. cap. venerabilis 7. §. potest quoque d. §. ad quod, & d. §. nos igitur ver. quamquam. Vel si sententia excommunicationis nulla dicatur, hoc enim casu praestita cautela, absolutio indulgenda est, & postea causa appellatio, vel iustitiae est cognoscenda secundum distinctionem, de qua in cap. cum contingat 36. de offic. deleg. in cap. solet. 1. de sent. excomm. in 6. & potest intra annum excommunicatus sua innocentiam purgare 11. q. 3. cap. in fine 36. & c. quicumque; post vt obstinatus non est audiendus d. capit. 36. & sbq. sed 67 intra annum est audiendus, & sententia si iniusta reposita retractatur 11. q. 3. cap. si Episcopus 4. c. si sententia iniusta pronuncietur, quomodo restitatur, iniuste excommunicatus definitur in d. q. 3. cap. Episcopus 6. §. per tot. ap. te quam restitutionem debet cessare a diuinis gloss. in d. q. 69 3. cap. non debet 64. & in cap. seq. & si iudices iniuste excommunicantes subiacent poenis, c. si Episcopi fuerint de quibus in d. q. 3. cap. Episcopi 8. & 24. q. 3. cap. si habet 2. §. in. in cap. non in perpetuum in cap. de illicita in princip. v. q. ad §. de condempnacione in cap. cum aliquis in cap. si quis non recto in cap. de iur. §. illicita & in cap. sacro 48. in princ. & §. caueat de sent. excomm. cap. venerabilibus 7. §. sed si eod. tit. in 6. nisi ipsi sententiam excommunicationis, quam tulerunt, renouerint d. cap. sacro 48. §. si vero iudex. Si autem iusta est, sententia excommunicationis excommunicatus per eam a Deo est separatus, & diabolo traditus 24. q. 3. d. cap. certum in princ. 11. q. 3. cap. omni & cap. mibi & c. nihil sic. est ligatus in Coelo 24. q. 1. cap. quodcumque. Non habet vitam, & terra Dei manet super eum 24. q. 4. cap. si quis a Cathol. spiritum tenere non potest 7. q. 7. cap. vlt. 24. q. 8. cap. haereticus separatus a fraterna societate, & corpore 71 Christi, seu Ecclesia 3. q. 4. cap. vlt. Non potest peragere sacra ministeria 11. q. 3. cap. si quis Episcopus 6. & c. Nec est admittendus ad actus diuinos cap. cum & planare 3. §. excommunicatos, & ibi Abb. de priuileg. Peregrin. de priuilegijs fisci lib. 3. nu. 1. aum. 5. & seq. Ad praedicationem verbi diuini audiendum est admittendus cap. responso 44. in princ. de sent. excomm. Et ad omnes alios actus diuinos si pendente appellatione sit excommunicatus cap. ad praesentiam 16. de appellat. si Priuatum feudis Ecclesiae cap. graua. 52. §. in. de sent. excomm. ordinem Ecclesiasticum accipere nequit secundum distinctionem, de qua in cap. cum illorum 32. eod. tit. In iudicio agere non potest cap. decernimus 8. de sent. excomm. in 6. cap. 1. de exceptis in 6. Peregrinus de priuileg. fisci lib. 3. tit. 1. nu. 8. & c. sequentibus ampliat multis modis, siue ad diuinos, siue ad saeculares, siue pluribus modis sum. 27. & c. sequentibus siue ad diuinos, & est in cap. cuiuscumque officij publici, vel priuati, vt probat, limitat, atque declarat Peregrin. vbi supra d. cum 23. & c. sequentibus, & num. 32. est euitandus, nec cum eo communicandum est d. §. excommunicatos cap. parochianos 9. ver. ipsosque faciat de sent. excomm. 27. q. 1. cap. deuotam §. prius autem cum alijs citatis superius in 10. causa excommunicandi. In aliam ciuitatem proficiscens sine literis commendantijs recipi non debet, alioquin recipiens, & receptus punitur Apost. canones 12. Nam excommunicatio facta in vno loco parit effectum suum contra excommunicatum ubiq; locorum, illumque sequitur, vt lepra leprosum cap. paula de except. cap. penult. de sent. excomm. cap. vt animarum de constitut. in 6. Peregr. vbi supra num. 37. alios 73 citat. Oblationes pro eo factae recipi non debent, nec orationes pro eo habenda sunt cap. sacris 38. §. nec si occurreret de sent. excomm. Quod intelligitur si propter schisma, non si ob aliud crimen fuerit excommunicatus 24. q. 2. cap. sane. Qui Domino excommunicatus subditus, & Vassalli ab eius seruitio, & obedientia liberantur cap. vlt. de poenis 1. §. quae sit 6. cap. penult. & vlt. Potest vero excommunicatio non obtemperantis patent ex d. cap. si quis Episcopus 6. & in cap. placuit, & in cap. qui iubente in princip. v. que ad §. sed queritur, sed non habent locum, si pendente appellatione, fuit excommunicatus. ad praesentiam 16. de appellat. Sed si excommunicatus prouocans non obtinuerit hoc nomine peculiariter punitur cap. sacro 48. §. verum si contra de sentent. excomm. hanc remedium excommunicationis est poena pecuniaria, quae pro ea potest intelligi, vt in venerabilibus 7. §. deniq; de sepe excomm. in 6. Non enim pro pecunia consequenda est excommunicatio in iudicio, nisi contra tales Praelatos inuehit Dates in, & a iusto cantilena 18. in fine 13.

*Matu, che sol per cancellare, scriui.
Pensa che Pietro e Paolo, che moriro.
Per la vigna, che guasti, ancor son vini.*

De Interdicto Ecclesiastico.

Interdictum Ecclesiasticum affine remedium est ex-
76 communicationis † cuius eadem videntur causa, quæ ex-
communicationis, quas supra cū suis declarationibus enu-
merauimus, ac differentias inter eas posuimus in tract. de
77 differentijs indiuiduorum in verb. interdictum Ecclesiasti-
cum. † Illius verò definitionem ponit Clarus post alios in
§. fin. q. 76. in princ. & ob non solum debitum pecuniarū
interdicti pœna infligi prohibetur c. 2. de sent. excom. in ex-
trauag. comuni. Si pedagia exegerit ciuitas pro rebus, quas
quis non negociandi causa defert, interdicti ei potest Clar.
d. q. 76. ver. ciuitas, vbi tamen dicitur non esse in vsu. Si ciui-
tas commiserit aliquid contra suum Episcopum, vt capia-
tur, percutiatur, vel banniat, interdicti ei potest cum di-
78 stinctione, de qua in d. q. 76. ver. vlt. † Ius autem interdic-
di, competit Episcopo cum Capitulo, non autem singulis
separatim cap. super de his, quæ sunt à maiori parte, & le-
gato de latere interdicente, non ap. posito tempore, eo reuo-
cato à legatione interdictum expirat Gabr. li. 6. de præbēd.
concl. 1. num. 25. concordant citata superius tit. 14. num. 24.
79 † Sed ante interdictum monitio est omittenda c. statutum
80 3. de sent. excomm. in 6. Postmodum † sententia interdicti
est in scriptis proferenda causa ipsius interdicti in ea inser-
ta cap. 1. §. & hæc eadem eod. tit. quod idem dictum est de
81 sententia excommunicationis. † Sententia itaque interdicti
prolata in locis interdictis diuina officia non sunt celebra-
da, & interdicti ad diuina officia non sunt admittēdi. Clem.
1. cum sequen. de sent. excom. cap. is, qui 18. §. is verò eod.
tit. in 6. cap. cum & plantare 3. §. excommunicatos de priuileg.
Nec fratres minores primi ordinis, fratres tertij ordi-
nis admittere possunt Clem. cum ex eo 3 de sent. excomm.
Verum hospitalarij, & templarij in locis interdictis diuina
possunt celebrare, secundum distinctionem, de qua in d. c.
cum & plantare 3. §. quod si templarij de priuileg. sed id se-
mel in anno, & in vna tantum Ecclesia eis est concessum d.
§. quod si ver. non nisi semel c. vt priuilegia 24. §. illud etiam
eod. tit. Possunt etiam defunctos sepelire d. §. quod si versu.
nec tunc, hoc est suos confratres d. c. vt priuilegia in princ.
sed iure nouo, de quo in cap. vlt. §. fin. de sent. excomm. in 6.
videntur omnia præmissa indistincte mutata, & abrogata;
Sed & Ianuis clausis, & non pulsatis campanis, suppressa vo-
ce diuina officia in locis interdictis possunt celebrari secun-
dum distinctionem, de qua in c. quod non nullis 25. de priuileg.
c. quod in te 11. §. & in conuentualibus de penitentia c.
permittedum 57. de senten. excom. c. vlt. §. adiucimus eod.
tit. in 6. Nisi aliquos ad illa audiendum admittant secundū
distinctionem, de qua in c. lices 11. de priuileg. in 6. In festi-
uitatibus diuina officia in locis interdictis possunt celebra-
ri sub certis conditionibus, de quibus in c. vlt. §. in festiuita-
82 tibus, † Viaticum, & Sacramentum penitentiae in locis in-
terdictis nunquam est prohibendum, quia hæc sunt permis-
sa c. quod in te 11. in princ. de peniten. c. respondo 43. §. fin.
ver. & penitentias de sent. excomm. Verum hæc sacramen-
ta non sanis, sed iuorientibus, sunt in locis interdictis mini-
stranda, vt elicitur ex iam propositis, sed tollitur certis co-
nditionibus, de quibus in c. vlt. in princ. de sent. excom. in 6.
83 † Sepultura Clericorum inorientium potest in cæmeterio
loci interdicti celebrari d. c. quod in te 11. §. 1. Et peniten-
tia cruce signatis, & peregrinis conceditur d. c. 11. §. fin. om-
nibus enim generaliter penitentia est concedenda per alle-
84 gata paulo superius, & inferius lib. 3. tit. † Baptisma & Chris-
ma in loco interdicto potest celebrari c. responso 43. §. fin.
85 de sent. excom. c. quoniam 19. eod. tit. in 6. † Item: & cõcio-
86 nes haberi d. c. responso 45. in princ. † Episcopus transiens
in loco interdicto potest missam celebrare, vel celebrari sibi
facere in altar. viatico c. vlt. de priuileg. in 6. et si illi, propter
quos interdictum positum est, illud non seruent, non tenen-
tur alij illud seruare secundum distinctionem, de qua in c.
87 petijtis 20. de priuileg. † Pœna autē eius, qui in locis interdi-
ctis diuina officia celebraverit in casibus nō permittis pro-
ponitur in c. postulasti 7. §. qua fuitis de clerico excom. &
88 in c. Episcoporum 8. de priuileg. in 6. Sed † interdicto Clero,
non est interdictus populus nec è conuerso c. si sententia 16.
89 in princ. de sent. excom. in 6. † Interdicta ciuitate, vel popu-

lo, singuli ciues censentur interdicti d. c. si sententia 16. §. cū
verò. Nisi ob delictum domini sit Ciuitas interdicta tunc
enim singuli ciues alibi ad diuina officia nihilominus ad-
90 mittuntur d. c. 16. §. ceterum. † Interdicta vero ciuitate, su-
burbia quoq; & continentia ædificia interdicta censentur:
item & interdicta Ecclesia, capella quoq; contigua, & ex-
meterium contiguū censetur interdictum c. si Ciuitas 17.
91 de sent. excom. in 6. † Episcopi, & superiores prælati inter-
dicto generali non continentur c. quia periculosum 4. eod.
92 tit. † Cessatio à diuinis est affine remedium in interdictis, que
vtique sine manifesta, & rationabili causa fieri non debet
93 c. irrefragabilis 13. §. ceterum de offic. ordin. † forma autē
cessationis, & modus definitur in c. si canonica 2. & in cap.
quamuis 8. eod. tit. in 6. Hactenus de excommunicatione, &
interdicto tamquā pœnis Ecclesiasticis quam breuissime di-
cta sufficiant. Nam de alijs pœnis Ecclesiasticis & supra, &
infra lib. 3. differitur.

S V M M A R I V M.

- 1 Exilium, & relegatio.
- 2 Relegati omnia iura retinent.
- 3 Relegati locum amittunt, et de loco egredi non possunt sub pœna.
- 4 Relegatorum duo genera.
- 5 Præses prouincia, quam regit interdicat, & alia aliquando.
- 6 Interdictus patria, vrbe abstinere debet.
- 7 Præses non relegat in locum sibi non subditum.
- 8 Deportati quid amittant, & retineant.

De exilio, & relegatione. Tit. 16.

Inter † pœnas adest exilium, & relegatio, de quibus hic
est agendum. De huius pœnæ ratione differit Alex. ab
Alex. li. 3. Genial. dier. c. 20. & Polyantea in verb. exilium
Clar. in §. fi. q. 67. & 71. sane quibus, vel relegandi, vel depor-
tandi ius competat, quique; relegandi, vel deportandi sint di-
cetur infra suis locis. Hic enim reliqua relegationis, & depor-
tationis proponuntur. His itaq; qui relegantur, dies ex-
cedēdi à præsidibus dari, & potest, & solet, quod vulgo di-
citur, terminus ad colligēdas sarcinulas pro discessu, etenim
moris est, ita pronunciare, illum prouincia illa, infulsi que
eius relego, excedere que; debet intra illum diem. Relegatū
plane libellum dare posse Principi etiam Diui fratres reser-
pserunt l. relegatorum 7. §. His, qui relegantur ff. de interdi-
3 & relegat. † omnia autem sua iura relegati retinent, puta ci-
uitatem, patriam potestatem, bona, ius testandi & c. l. relega-
4 ti 4 ff. de interdict. & relegat. l. relegator 7. §. ad tempus,
3 & §. siue ad tempus ff. eod. † Tantum enim locum, à quo re-
legati sunt, ingredi, & locum, in quem relegatur, egredi eis
non licet. Quod si legi relegationis non obtemperauerint,
tunc in tempus quidem relegato, in perpetuum relegatio-
nis, in insulam relegato, deportationis: in insulam deporta-
to, pœna captis, irrogatur: nisi forte Imperator cōmeatū,
remecatū vē illi dederit l. relegati 4. ff. de pœnis l. capitaliū
4 28. §. in exilibus ff. eod. † Relegatorum autē duo sunt gene-
ra, sunt quidam, qui in insulam relegantur, & sunt qui sim-
pliciter, vt prouincijs eis interdicatur, non etiam insula as-
5 signetur l. exilium 5. & l. relegatorum 7. §. 1. in princ. ff. de
interdic. & relegatis. † Interdicere autem quis ea prouincia
potest, quam regit, alia non potest: nisi forte, vel patria sit
11 suis damnati, vel in ea domicilium habeat, tunc n. quam-
uis ei prouinciæ relegans non præsit, interdicere tamen ea
reco potest quamuis ea, cui præsit, ei non interdixerit. Nam
hac tacite ei interdictum videtur d. l. 7. §. interdicere & §.
dubitatum ff. de interdic. & releg. Is tñ, qui originis prouin-
ciæ præsit, non est nactus ius interdicendi ea prouincia, q̄
incolitis, qui relegatur d. §. dubitatur ibi per contrarium
autem. Plane quibusdam Præsidibus, vt multis prouincijs
interdicere possint, indultum est: vt præsidibus Syriarō, &
Daciarum d. l. 7. §. Quibusdam tamen. Porro cui interdi-
ctum est ea prouincia, in qua crimen commisit, et ea, quam
6 incolit, & ex quo originem ducit, se debet abstinere. † & cui
patria interdictum est, et vrbe abstinere debet d. l. 7. §. si qs
eam & §. cõstitutum, vbi gl. in verb. et vrbe Rom. ff. de in-
terdic. & relegat. l. 1. §. penul. ff. de præf. & vrbi. Si tamen ali-
cui vrbe Roma fuerit interdictū, patria sua interdictū non
videtur. Si verò alia Ciuitate interdictū ei sit et patria sua,
item-

itemq; Vibe interdictū uidetur d. §. cōstitutum. Cæterum
 7 Præfides non possunt damnare in aliam insulam, quam
 in ea prouincia, cui præfunt, sitam. Et sicut relegare in insu-
 lam quisquam, quæ non est sub se non potest: ita neque in
 prouinciam quidem relegandi habet ius, quæ non est sub
 se. Item in parte certa prouinciæ moraturum relegare po-
 test, vt fortè non excedat ciuitatem aliquam, vel regionem
 aliquam non egrediatur. Sed & in eas partes prouinciæ,
 quæ sunt desertiores. Præfides solent relegare, dicta l. 7. §.
 1. & §. sicut, ff. de interdic. & relegat. Porro species relega-
 tionis est deportatio: quæ nihil aliud est, quam relegatio
 in insulam in perpetuum facta §. cum autem Instit. quibus
 mod. patr. potest. solu. l. 1. & l. relegatorum 7. §. ad tempus,
 & §. sententiam, ff. de interdic. & relegat. & nos in tract. de
 differentijs indiuiduorū, in verb. deportati à relegatis, &
 8 in verb. relegatus Clar. §. fin. quæst. 69. & 71. † Deportatus
 autem ciuitatem amittit, nisi is deportauerit, cui deportan-
 di ius non est l. inter pœnas, ff. de interdic. & relegat. l. qui-
 dam 17. in fine, & l. 2. §. constat, ff. de pœnis, l. si qua pœna
 244. §. at multæ in fine, ff. de verbor. signific. Clar. in §. fin.
 quæst. 71. nu. 12. Sed nec manumittere deportatus potest:
 eiusque statua detrahenda est, l. 2. ff. de interdic. & releg. l.
 eorum 24. ff. de pœnis. Matrimonium tamen deportatio-
 ne non soluitur, l. at si §. quod si, ff. de bonis damnatorū.

S V M M A R I V M.

- 1 Pœna delictis, & personis condigna irroganda.
- 2 Decuriones certis pœnis prohibentur puniri.
- 3 Prælati cum reuerentia sunt puniendi.
- 4 Decuriones in capitalibus qualiter puniendi.
- 5 Parentes, & liberi decurionum qualiter puniendi.
- 6 Nemo puniendus ad populi clamorem.
- 7 Pagani milites leuius puniendi,
- 8 Militum pœna, qua.
- 9 Veteranorum militum pœna, qua.
- 10 Liberi veteranorum qualiter puniendi.
- 11 Serui, & infames grauius puniendi.
- 12 Statu liber quasi liber puniendus.
- 13 Status tempore delicti inspicitur.
- 14 Quis non habet in are luat in corpore.
- 15 Fustibus qui cadendi.
- 16 Ignis pœna cui irroganda.
- 17 Foemina qua pœna puniantur.
- 18 Excellentes in arte sunt seruandi.
- 19 Pœna respectu eius, qui fecit, & qui passus est variè irrogan-
da.
- 20 Delicta casu, vel consulto commissa variè punienda.
- 21 Modus, & qualitas facti minuit, & auget penam.
- 22 Quantitas furti minuit, & auget penam.
- 23 Incendiarij urbani, & rustici variè puniuntur.
- 24 Locus delicti auget penam. Tempus quoque.
- 25 Relegatus grauius punitur.
- 26 Aestimatio delicti ex post non crescit.
- 27 Delicta ob multos aliquando exacerbantur.
- 28 Pœna legalis est infligenda non alia.
- 29 Arbitrio iudicis in pœnis, ubi locus est.
- 30 Specialis pœna irroganda, ubi adest generalis.
- 31 Pœna in ambiguis mollienda.
- 32 Contumax apprehensus grauius punitur.
- 33 Iudex omnis penam non irrogat.
- 34 Iudices secundum iurisdictionem, quam habent, pœnas infli-
gunt.

Quæ pœna cuique delinquenti sit irro-
ganda. Tit. 17.

Nunc videndum est, † quæ nam pœna, cuique sit ir-
roganda. Non enim omnes eadem pœna affici
possunt, sed ex personarum conditione, & rerum
qualitate diligenter pœnæ sunt æstimandæ, ne quid aut
durius, aut remissius constitutur, quam causa postulat,
neque enim aut seueritatis, aut clementiæ gratia affectan-
da est: sed perpenso iudicio, prout quæque res postulat,
statuendum est, l. moris est §. ista ferè, ff. de pœnis, l. respi-
ciendum 11. in princip. l. aut facta 16 §. 1. ff. de pœnis, l. Pe-

dius 4. §. penult. ff. de incend. ruin. In primis igitur † decu-
riones in metallum damnari non possunt, nec in opus me-
talli, nec furca subijci, vel viui exari, nec capite puniri: pos-
sunt, nec in opus publicum dari, nec fustibus cædi, d. l. mo-
ris est, §. ista ferè, ff. de pœnis, l. Diuus 1. §. ff. eod. † et si Præ-
lati de iure canonico grauius sint cæteri puniendi, quæst.
3. c. præcipue 25. q. 1. c. nulli fas in fine, c. cum quidam 12.
de iureiuran. tamen ob reuerentiam facti officij, quod e-
xercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus alijs hono-
rarifidetur, vt cum à iudicibus ecclesiasticis contra eos ad
coactiones aliquas, siue pœnas fuerit procedendum, gra-
dus, & modestia in huiusmodi processu seruetur. Ita quod
(eis quadam cōdigna reuerentia suppositis) ingressus pri-
mo ipsis ecclesiæ, vel sacerdotale interdicatur ministeriū,
ac deinde ab officio suspendantur, & subsequenter aggra-
uentur censura ecclesiastica contra eos. Nisi fortè aliter
fieri suaferit nimia contumaciæ proteruitas, siue culpa, c.
2. de offic. deleg. in 6. Gabr. lib. 7. cōclus. 1. Mascard. de prob.
lib. 1. conclus. 138. Huc pertinent dicta Ezech. c. 9. rela-
ta per Cardin. Bellarm. de gemitu colūbæ lib. 1. c. 6. in prin-
cip. & in vers. Sed nolo. Sanè † Decuriones propter capita-
lia crimina deportandi, vel relegandi sunt: nisi quis paren-
tem occidisset, vel maiestatis reus esset: his enim casibus
capite puniuntur, l. inter pœnas 6. §. fin. ff. de interdic. & re-
legat. l. Decuriones 16. C. de quæstionibus, l. Diuus 1. §. ff. de
5 pœnis. † Parentes quoque, & liberi decurionum in eadem
causa sunt, id est eodem priuilegio circa pœnas vtuntur,
quo ipsi Decuriones, d. l. 9. §. parentes, ff. de pœnis, l. si ma-
trem 9. C. eod. l. Decuriones 5. C. ex quib. caus. infam. irrog.
liberos autem non tantum filios accipere debemus, verum
omnes liberos: nec distinguitur, vtum ante, vel post decu-
rionatum adeptum suscepti sint. Planè si parens decurio
esse desierit, susceptus postea ex eo filius quasi plebeius e-
ditus; ita erit plectendus. Sed et is, qui suo delicto decurio-
nis filij honorem amisit non potest in pœnis euitandis de-
curionis filij honorem vindicare, d. §. parentes ibi liberos
non tantum, & c. l. Diuo Marco 11. ff. de quæstio. d. l. moris
est 9. §. sed enim sciendum est, ff. de pœnis, l. 2. §. in filijs, ff.
6 de decurionib. l. vlt. §. fin. ff. de penis. † Non autem ad po-
puli clamorem decurionum filij bestijs subijci debent. Nā
vanæ voces populi non sunt audiendæ, nec enim vocibus
eorum credi oportet, quando aut obnoxium crimen absol-
ui, aut innocentem condemnari desiderant, vt exclamabāt
Iudæi contra Christum Saluatore nostrum, l. Decurio-
num 12. C. de pœnis, & supra tit. 12. prope finem: Præte-
rea † quædam delicta pagano aut nullam, aut leuiorem
penam irrogant, militi verò grauiorem, ita tamè vt si mi-
les artem ludricam fecerit, vel in seruitutem se venire pas-
sus sit, capite puniendum Menander scribat, l. quædam 14.
8 ff. de pœnis. Sanè † pœnæ militum huiusmodi sunt: castiga-
tio, pecuniaria multæ munerum indictio, militiæ muta-
tio, gradus deiectio, ignominiosa missio, nam in metallū,
aut in opus metalli non dabuntur, nec torquentur, neque
ad bestias, vel in furcā damnabuntur: nisi ad hostes trans-
fugerint, l. desertorem 3. §. pœnæ, & §. is, qui ad hostem, ff.
9 de pœnis, † veteranorum quoque priuilegium inter cæte-
ra etiam in delictis habet prærogatiuam, vt separantur à
cæteris in pœnis, nec ad bestias, vtique veteranus datur,
nec fustibus cæditur, l. 1. ff. de veteranis. Sed & veteranis,
10 † & liberis veteranorum idem honor habetur, qui & de-
curionibus. Igitur nec in metallum damnabuntur, nec in
opus publicū, vel ad bestias, nec fustibus cæduntur. Quod
autem de liberis veteranorum dicitur, intelligendum est
ad primum dumtaxat gradum, l. veteranis 3. ff. eod. l. hon-
or 5. C. de pœnis. Nisi in exercitu deliquerint, hoc enim
casu secundum militaria iura plectuntur, vt infra lib. 4. tit.
11 19. Porro † maiores nostri in omni supplicio seuerius ser-
uos, quam liberos, famulos, quam integre famæ homines
punierunt, l. capitalium 28. §. fin. ff. de pœnis. In seruorum
autem persona ita obseruatur, vt exemplo humiliorum
puniantur, d. §. fin. l. aut facta 16. §. personæ, ff. de penis, l.
in seruorum 10. ff. eod. l. seruus 34. eod. Sed ex quibus can-
sis liber fustibus cæditur, ex his seruus flagellis cædi, & do-
mino reddi iubetur: & ex quibus liber fustibus cæsus in
opus publicum damnatur, ex his seruus sub pœna vincu-
lorum ad eius temporis spatium flagellis cæsus Domino
reddi iubetur. Nam seruus in opus publicum perpetuum,
ac multo magis temporarium non datur, nisi fortè sub
pœna

pœna vinculorū Dño reddi iussus, à Dño nō recipiat, nec veni dāri possit, tūc. n. in opus publicū, & quidē perpetuū dari iubetur, d. l. in seruorū 10. ff. de pœnis, & l. seruos 34. ff. eo. Seruos autē in metallū, vel in opus metalli. Item in ludū venatoriū dari solere, nulla dubitatio est, l. aut damnū 8. §. seruos, ff. de pœnis, l. metalli 11. C. eo. Pœna verò pecuniaria, vel relegationis serui nō puniuntur, l. hos accusare 12. §. fin. 12 ff. de accus. §. Statu liberum quasi iā liberū puniendū, Imperator Pius rescripsit, l. moris est 9. §. fin. ff. de pœnis, lege 13 statu liber. 14. ff. de quæstio. Is autem, §. cuius conditio tēpore ferendæ sententiæ mutata est, eam pœnam sustinebit, quam persona eius tempore, quo deliquit, ferebat, l. 1. in princ. ff. de pœnis. Item qui ex causa in metallum damnati sunt, & post hoc deliquerint, in eos tanquam metallicos constitui debet: quamuis nondum in eum locum ducti fuerint, in quo operari debent: nam statim vt sententia de his dicta est, conditionem suam permutant, lege in 14 seruorum 10. §. qui ex causa, ff. de pœnis. Is quoque, §. qui pœnam pecuniariam egentes deludunt coercionem extraordinariam patiuntur, iuxta illud, qui non habet in ære luat in corpore, l. 1. §. fin. ff. de pœnis, l. eos, qui 6. §. fin. C. de modo mulctar. l. quicumque 4. §. quod si ad C. de seru. f. 15 §. git. & lib. 2. feudorum tit. 53. §. qui verò. Præterea tñō omnes fustibus cædi solent, sed hi dumtaxat qui liberi sunt, & quidem tenuiores homines: honestiores verò fustibus nō subijciuntur, leg. capitalium 28. §. non omnes, ff. de pœnis: Omnes autem, qui fustibus cædi prohibentur, eangem habere honoris reuerentiam debent, quam decuriones habent. Est enim inconstans dicere, eum, quem principales constitutiones fustibus subijci prohibentur, in metallum dari posse, l. capitalium 28. §. & vt generaliter, ff. de pœnis. 16 §. Igni cremantur plerumque serui, qui saluti dominorū suorum insidiati erunt, non nunquam etiam liberi plebei, 17 & humiles personæ, d. l. 28. §. igni. §. In ministerium metallicorum feminæ in perpetuum, vel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas, in carcerem trudi, vel custodijs vitiorum committi non debent, l. aut damnū 8. 18 §. in ministerium, ff. de pœnis. §. Ad bestias damnati, si eius roboris, vel artificij sint, vt dignè populo Romano exhiberi possint, Princeps eo nomine consuli debet, l. ad bestias 31. ff. de pœnis. Porro §. in puniendis criminibus persona dupliciter cōsideratur, eius scilicet qui fecit, & eius, qui passus est, de priorē hæcenus dictum est. Quod ad posteriorē attinet: aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus serui, quam liberi, & aliter qui quicumque in dominum, parentemve ausus est, quam qui in extraneum: in magistratum, quam in priuatum. In huius rei consideratione ætatis quoque ratio habeatur, l. aut facta 16. §. persona, ff. de pœnis. Item omnia admissa in patronum, patronive filium, patrem, propinquum, maritum, vxorem, cæteraque necessitudines, grauius vindicāda sunt, quam in 20 extraneos, l. capitalium, §. omnia, ff. de pœnis. Refert §. & in maioribus delictis cōsulto aliquod admittatur, an casu, & sanè in omnibus criminibus distinctio hæc pœnam, aut iustam eligere debet, aut temperamētum admittere, l. absentem 5. §. fin. ff. de pœnis, l. respiciendum 11. §. delinquit, 21 ff. eo. de qua re, & supra tit. 12. actum fuit. §. Modus quoque, & qualitas facti nunc duriorē, nunc leuiorē pœnā exigit, cum enim factū, vel atrocius, vel leuius est, duriori, vel leuiori punitur pœna. Sic furta manifesta à non manifestis discernuntur, iuxta & grassaturis, expilationes à furis, à violentia petulātia. Et in leuioribus causis proniores ad lenitatem iudices esse debent, in grauioribus pœnis seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, l. aut facta 16. §. qualitate, & l. respiciendum 11. §. I. ff. de pœnis, c. sicut 6. de homicidio, c. aut facta, §. 1. 22 de pœnit. dist. 1. & infra lib. 3. tit. 92. §. Quantitate quoque rei discernitur fur ab abigeo, & differentiam pœnæ facit. Nam qui vnum suum surripierit, vt fur coercetur, qui gregem, vt abigeus, d. l. 16. §. quantitas, ff. de pœnis, l. capitaliū 28. §. incendiarij, ff. eo. Non enim pro re minima furto ablata quis damnatur ad furcam, vt voluit crudelissimus iudex, quod vnus pro furto malorum medicorū suspendere, vt expleret numerum triginta eadem manē 23 suspendendorum, cui numero vnus deficiebat. §. Qui intra oppidum incendierint, capite puniuntur: qui casam, aut villam, aliquo lenius, l. capitaliū 28. §. incendiarij, ff. de pœnis, locus et delicti auget, vel minuit pœnam. Nam locus facit, vt idē vel furtum, vel sacrilegiū sit, & capite luendū, vel minore supplicio. Et euenit, vt eadē scelera in quibus-

dā provincijs grauius plectantur: vt in Affrica messū incifores: in Missia vitium: vbi metalla sunt, adulteratores mone 24 12, d. l. 16. §. locus, & §. euenit, ff. de pœnis. §. Tēpus quoque discernit emanforē à fugitiuo, & effractorē, vel furē diurnū à nocturno, d. l. 16. §. tēpus. §. Sed & si reus ante aliquoties in eodem delicto apprehensus est, & tractatus cleinentius, augenda est pœna exēplo, l. capitaliū 28. §. solent qui 26 dā, ff. de pœnis. Planè nunquā §. crescit ex post facto præteriti delicti æstimatio, l. omnis hæreditas 180. §. fin. ff. de reg. 27 iur. vbi glo. ibi affert cōplura exēpla. §. Non nunquā autē euenit, vt aliquorū maleficiorum supplicia exacerbentur, quoties nimium multis grassantibus exēplo est opus, vt necesse fuit paucis retroactis annis, multa ad multorū grassatorū terrorē pro publico bono constituere, & seueriter executioni demādare, d. l. aut facta 16. §. fin. ff. de pœnis, l. 1. in princ. ibi puniuntur, ff. de abigeis, cōtradicit 23. q. 4. c. si quis potestare, & c. seq. clarius. Sed iure belli manu militari contra tales Ciuitatibus, ac Præsidibus oibus est data procedendi facultas, vt probat ex multis Ioan. Grande in tractatu de bello exulū. Si verò diutino tpe aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuāda erit, l. diutino 25. 28 in princ. ff. de pœnis, l. oēs 23. C. eo. Planè §. si crimen pœnam legibus hēt definitā, iudex eū sequi dēt, nec angere, nec minuere, nisi aliqua prædictarū rationū obstabit, l. 1. §. calumniatorib. ff. ad S. C. Turpill. ordine 15. in princ. ff. ad municip. l. aliud 131. §. multa quidē, ff. de verb. sign. c. de causis 4. §. illius et de offic. deleg. c. licet 3. de pœnis 16. q. 16. c. cognominus, & c. vlt. 24. q. 1. c. non offeramus 2. q. 3. c. vlt. §. 29 accusatorū temeritas. Sed §. in peculatus crimine, itē & cōcussionis, furti, vel alterius, quod seuerius coerceri conuenit, licebit iudici in multa irrogāda, modū à legibus præscriptū excedere, l. eos, qui 6. ibi nec tamen ad huius legis moderationē, C. de modo mulctar. Ei quoque, qui extra ordinē de crimine, cuius nulla certa pœna à legibus definita est, cognoscit, quā vult suam ferre licet, vel grauiorē, vel leuiorē, ita tñ vt in vtroque mō rationē nō excedat, nec affectibus indulgeat, l. hodie 13. ff. de pœnis, c. de causis 4. §. illis et de offic. deleg. l. 3. §. expilatores, ff. de effractorib. l. 30 respiciendū 11 ff. de pœnis. Si idē §. crimē diuersis legibus, & pœnis coerceatur. Siquidē alia pœna generali lege, alia speciali sit definita, non vtraque, sed specialis in illa criminis specie irrogāda est, l. sanctio. 41. ff. de pœnis, l. Senatus, 31 ff. de accus. §. In ambiguis aut legibus, vel causis dubijs pœna molliēda fuit potius, quā exasperāda, linter pretatione 32 ne 42. ff. de pœnis. §. Reus verò in iudiciū vocatus, si intra anni spaciū non cōparuerit, postea apprehensus seueriori 33 sniæ subiugabitur l. 2. C. de requir. reis. Præter hæc §. æstimatio pœnæ irrogandæ interdū sumitur ex persona ipsius iudicis, neq., n. ois iudex oēm pœnā pōt irrogare, l. 2. §. fin. ff. de pœnis, l. si qua pœna 44. §. at mulctar in fin. ff. de verb. sign. Nā magistratibus municipalibus vltimū supplicii ab aliquo sumere nō licet, modica aut castigatio in eis non est 34 denegāda, l. magistratib. 12. ff. de iurisd. Neque §. Præfides deportādi ius hēt, nisi Princeps sniam eorū cōfirmauerit, l. 2. §. cōstat, ff. de pœnis. Præfectus tñ vbi deportandi ius hēt, d. §. cōstat. Ius sanè relegādi, & Præfides hēt, dūmodo in insulā suæ provinciæ relegēt, l. relocatorū 7. §. 1. ff. de interd. & releg. vt & supra dictū est in tit. 14. Sed & in metallū dānandi ius tā Præfectis Vrbi, quā Præfidibus proviniciarū cōpetit, l. aut dānū. §. Præfecto, ff. de pœnis, l. illicitas 6. §. pen. ff. de offic. præsid. Ius et cōficandi, seu bona dānati publicādi inferioribus sine iussu Principis denegatur, l. 1. C. ne sine iussu Principis certis iudicibus liceat confiscare. Ius quoq; mulctar dicendæ his solū datur, quibus publicū iudiciū est, nisi fortē & alijs specialiter sit permissum, l. 2. §. fin. ff. de iudic. l. aliud est fraus 131. §. fin. ff. de verb. sign. l. 2. C. de mod. mulctar. l. curator. C. eo. Viris quoq; spectabilibus comitib. scholarū verberādi, degradandive Senatores, ac ducenarios licētia denegatur: nā ad Præfectū Vrbi hoc pertinet, l. 1. C. de priuili. schol. l. scholariū 3. C. de offic. magist. offic. Procurator Casaris pœnæ cōstitutēdæ ius nō habet, l. curatoris 3. in princ. ff. de offic. procur. Casaris.

S V M M A R I V M.

- 1 Accusator tenetur inscribere, & cauere.
- 2 Mulier accusans non inscribitur.
- 3 Inscriptio quomodo concipienda.
- 4 Consuetudo substituit leges, & canones de inscriptione.
- 5 Accusator vt reus pariter custodiendus.
- 6 Adnotatio rei quomodo facienda.
- 7 Adnotatio rei quando facienda.

- 8 *Rei adnotati edictis euocandi qui intra annum debent venire, ut bona recipiant.*
 9 *Reis post annum reuersis quid iuris.*
 10 *Rei adnotati intra annū decedentes trāsmittūt bona ad heredes*
 11 *Annus quando incipiat currere.*
 12 *Adnotatione abolita fiscus non vindicat bona.*
 13 *Fiscus spatio 20. annorum bona adnotati amittit.*
 14 *Defensio non praescribitur rei adnotati.*
 15 *Adnotationis alter modus datur.*
 16 *Receptores reorum eadem poena puniendi.*
 17 *Rei apprehensi, custodiendi, nisi caueant, limina.* (randus.
 18 *Reus vel absolutus, vel cōuictus, nō est diuturna custodia mace-*
 19 *reus finita poena relaxandus.*
 20 *Custodia reorum ad quem spectet.*
 21 *Rei quomodo custodiendi, & à quibus.*
 22 *Custodia vel in carcere, vel aliter habenda est.*
 23 *Pensio quod soluat pro carcere, non placet.*
 24 *Carcerandus quando quis sit.*
 25 *Carcer priuatus prohibitus.*
 26 *Mulieres carcerantur.*
 27 *Commentariensis officium circa carceratos.*
 28 *Dominicis diebus carceratorum causa cognoscuntur.*
 29 *Episcopis etiam carceratorum cura mandatur.*
 30 *Victum, & stratum carceratis non prohibendum.*
 31 *Ferrum, & venenam in carcerem non ferendum.*
 32 *Pena si reus custodia euaserit.*
 33 *Pœna effraeti carceris.*
 34 *Fuga non probat delictum.*
 35 *Custos, si quis se occiderit, punitur.*
 36 *Postulati propter aliam causam non recipiuntur.*
 37 *Reus administrat bona sua, recteque ei soluitur.*

De actibus publicorum iudiciorum. Tit. 18.

ITaque in publicis iudicijs generaliter describendis restant actus publicorum iudiciorum, & isti actus alij sunt accusatoris, alij rei conuenti, alij denique iudicis.

1 Accusatoris est inscribere in crimen, & cauere de accusatione vsque ad finem prosequenda. Nam ne facile quis profiliat ad accusationem, in crimen subscribere actor debet, ut sciat inultam sibi accusationem non futuram, l. si cui 7. in princip. ff. de accusat. l. crimen 3. C. qui accus. non poss. l. in causis 16. C. de accusat. l. accusationis 17. C. eo. l. si crimen 10. C. qui accus. non poss. cum alijs alleg. per nos in glo. Stat. Urb. li. 2. c. 2. q. 8. c. quisquis ille 3. q. 9. c. q. accusare 4. q. 4. c. nullus p. tot. Clar. §. si. q. 12. & D. Th. 2. 2. art. 2. &

2 Duaren. ff. de accus. §. Mulier. tñ, quæ suā, suorūve iniuriā persequitur, in crimen inscribere non tenetur, lege de crimine 11. C. eod. Sed & iure antiquo maritus vxorem de adulterio accusans, hoc onere inscribendi releuabatur, l. q. uis 30. §. in primis, C. ad l. Iul. de adult. Iure tñ nouo hoc est mutatū. Nā si de adulterio maritus putet suā posse cōuinci vxorem, cōuenit, vt maritus prius contra vxorē, aut etiā adulterū in crimen subscribat Nouel. constit. 117. §. si de adulter. d. c. nullus, §. libellorū aut inscriptionis conceptio talis est Apud illum Prætorē, vel Proconsulē Lucius Titius professus est, se Mæuiam lege Iulia adulterij ream deferre, quod dicat eam cum Caio Seio in Ciuitate illa, domo illius, mense illo, consulibus illis adulterium commisisse: utique enim, & locus designandus est, in quo adulterium commissum est, & persona, cum qua admissum dicitur, & mensis: hoc enim lege Iulia publicorum cauetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt. Neque autem diem, neque horam inuitus comprehendet, l. libellorum 3. ff. de accusat. Sed & si aliud crimē obijciat: veluti quod domum suam præbuit, vt stuprum, materfamilias pateretur; quod adulterū deprehensum dimiserit, quod pretium pro comperto stupro acceperit, & si quid simile: id ipsum libello comprehendendum erit, d. l. libellorum 3. §. sed et si aliud, ff. de accusat. Item subscribere debet, qui dat libellos, se profectum esse, vel alius pro eo, si litteras nesciat, dicta l. 3. §. item subscribere 2. quaest. 3. cap. Paulum. §. omnis, quaest. 8. cap. penult. & vlt. §. quæ verò, & §. sed et si, & §. Item subscribere Clar. in §. fin. quaestio. 12. & 13. Soarez. A. 21. §. Sed consuetudo, seu avaritia magistratus introduxit in graue Reipublicæ damnum, vt sine inscriptione, ac cautione propositis accusationes reciperentur, Clar. in §. fin. quaest. 12. ver. ceterum hodie. Hinc enim, quod multi sunt accusatores, quippe qui certi impunes euasuri, & si illorum calumnia detegatur. Antequā aut quæstio habeatur, & si longinquo reus accersendus sit,

antequam reus citetur, inscriptio ab accusatore de iure communi fieri debet, non prius insimulanti, id est accusatori accommodetur assensus, quam solemnī lege se vinxerit, l. si quis 13. C. de accusat. l. 2. §. 1. C. de exhibend. reis. Et si reus accusatorem suum vicissim accusare velit, etiam pendente priore accusatione in crimen inscribere potest, l. neganda 19. in fine, C. qui accus. non poss. Quod si libelli inscriptionum legitimi ordinari non fuerint: rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum potestas fiet, l. 3. §. quod si, ff. de accusat. Potest tamen accusator, si tempora largiantur, errorem circa inscriptionem emendare, l. 35. ff. ad l. Iul. de adulter. Præter hæc, quæ de inscriptionibus, & cautione ab accusatore præstanda vsu obsolescit dicimus, §. etiam custodia similitudinem accusator (habita tamē dignitatis existimatione) patietur, l. accusationis 17. in princ. C. de accusat. l. 2. §. fin. C. de exhib. reis 2. q. 8. c. quisquis, Clar. §. fin. q. 18. Sed consuetudo non seruat, si hæc feruarentur, quis temere vellet accusare? nemo certè. Circa reum potissimum hiactus obseruatur. §. In primis vt reus absens requirendus adnotetur, quocopiā sui præster. Adnotatio autem ita fit, vt intra annum bona requirendi rei obsignentur, vt si responderit, & se purgauerit, integram suam habeat, si neque responderit, neque qui se defendat, habuerit, tunc post annum bona in fiscum cogantur, l. vlt. ff. de requir. reis, Clar. in §. fin. quaest. 44. §. Hæc autem adnotatio fieri non debet, nisi accusator prius in crimen inscripserit, & crimen sit capitale, l. 2. §. 1. C. de exhib. reis. Adnotatione autem facta, §. adnotati edictis euocandi sunt; sed & literæ ad magistratus, vbi consistunt mittendæ nuper eos possit innotescere, requirendos esse adnotatos, & ex hoc annus computatur ad se purgandos, l. 1. ff. de requir. reis, l. 1. C. eod. l. absentem, C. de accusat. Nouel. constit. 134. §. ceterum si quis eorum. Quod si intra annū redierint, & se purgauerint, vel satis obtulerint: bona fisco vindicanda non sunt, l. vlt. ff. de requir. reis, l. 1. C. eod. l. absentem, C. de accusat. Nouel. constit. 134. §. ceterum si quis eorum. Clar. vbi supra. Planè §. post annum reuersi defendendi se potestatem retinent, sed bona non recuperant, nisi iustas absentie causas habuerint, easque per aliū propositi fuerint absentes, d. l. vlt. l. 1. C. eod. & arg. l. inter accusatorem 10. ff. de public. iudic. l. accusatore 13. ff. eod. Clar. vbi supra, §. sed & si absentes intra annum mortui fuerint, criminis causa expirat, & bona ad hæredes transmittuntur, l. 1. §. fin. ff. de requir. reis, l. 1. in fin. C. eod. §. Annus exinde computandus est, ex quo ea adnotatio, vel edicto, vel etiā literis ad magistratus factis publicè innotuit, l. annus 4. ff. de requir. reis, l. 1. §. Præsides. ff. eod. Sed & pœna indulgentia Principis remissa, & ita §. adnotante abolita, fiscus bona vindicare non potest, l. cum indulgentia 20. C. de sent. 13. pas. Idem §. dicendum est, si intrā viginti annos fisco bona adnotati non occupauerit, l. 2. cum l. sequen. ff. de requir. reis. Sanè isti anni 20. ab eo tēpore, quo adnotatio publicè innotuit, numerantur d. l. 4. ibi ergo, & viginti. ff. eo.

14 Tandem sciendum est, §. nulla temporis præscriptio à causæ defensione summoueri eum, qui requirendus adnotatus est, d. l. annus 4. in fin. ff. de requir. reis. Sanè §. adnotationis huius alter modus est, vt is, in cuius prouincia crimen commissum est, scribat ei, in cuius prouincia reus degit, ad eum apprehendendum, & manumittendum. Nouella constit. 134. §. ceterum ibi, at si compertum fuerit, l. 2. C. de ijs, qui latrones, vel alios, l. 1. §. fin. ff. de receptor. Sed adnotatio bonorum hodie non est in vsu, & in eius locum banni pœna est subrogata, Clar. §. si. d. q. 44. vers. sed hodie. Sed & §. receptatores, sine quibus reus diu latere non potest eadem, qua ipse reus pœna legibus puniuntur: nisi fortè cognatum, vel affine in receperint, & occultauerint, hoc enim casu pœna ijs pro arbitrio iudicis mitigatur, l. 1. ff. de receptor. l. 1. C. de ijs, qui latrones, vel alios occultant, l. 2. C. eod. l. omnes 1. §. fin. ff. de abigeis, l. 2. ff. de receptor. 4. q. 3. c. 16. & c. 1. de privileg. Ioannis 22. Gail. de pace publica lib. 2. c. 10. in princ. & per totum. Sed contra ius commune pro publico bono adfunt vbiq; magis seueræ constitutiones contra hoc pessimum genus hominum, vt dixi in glo. statuti urbis, c. 37. lib. 2. §. Rei autē apprehensi custodiendi nisi iudicio fuiti sanident, hoc enim casu custodia releuandi sunt: quod tam en tra vetum est, si non post longum temporis spatium satisfactum esse offiant, vel nisi tam graue scelus admisisse eos constet, vt neque fideiussoribus, neque militibus committi debeant, l. 2. §. fin. C. de exhib. reis, l. 2. ff. de custod. reor. l. Luus 3. ff. eod. l. si

18 **gratius** 1. C. de dignitatib. Clar. §. fin. q. 46. Plane si reus, vel absolutus sit, vel sit conuictus; custodia diuturna macerari non debet. De his enim, quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancitum est, ut aut conuictum vel x pœna subducatur, aut liberandum custodia diuturna non maior ceret, leg. de his 5. C. de custod. reor. Sed et si pœnam reus luit, tēpusque pena finitum sit, nec claustris carceralibus, nec in locis, quibus, exul ver factus est, teneatur l. Reçtores 24. C. de penis † Custodia aut reorū, & obseruatio ad Commentariensem pertinet, eiusque periculo reus fugit. Ideoq;

21 † homini abiecto, & vili reum custodiendum non committet leg. ad Commentar. 4. C. de custod. reor. Nec facile tyroni custodia est credenda: nam ea perditā, is culpæ reus est, qui eam commiserit leg. non est 14. ff. de custod. reor. Nec vni solum, sed duobus ad minimum committenda est: qui si negligentia amiserint pro modo culpæ, vel castigantur, vel militiam mutant d. leg. 14. ibi nec vni. † De custodia autem reorum consul aestimare solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel etiam sibi: Hoc autem vel pro criminis, quod obijcitur qualitate, vel propter honorem, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personæ, vel pro dignitate eius, qui accusatur, facere solet leg. 1. ff. de cust. reor. cap. si Clericos 15. §. fin. de sentent. excomm. in 6. & in vrbe ad sunt distincti carceres, & prerogata mansiones reorum secundum

23 eorum qualitates. Sed † res vna mihi nunquam placuit, quod in aliquibus locis pro carcere soluat pensio, ut sit pro domo conducta, nisi id fortē fiat pro soluenda merce de Commentariensi, & custodibus, ad subleuandū ab hoc onere rempublica, quæ tenetur carceres edificare Clar. §. si. q. 24. 46. ver. & qm. Plane in carcerem, vel vincula publica nemo conijciendus est, priusquā cōuincatur, nisi fortē seruus sit, qui a dño non defendat, vel qualitas criminis id requirat d. l. 1. & l. 2. C. eo. l. si confessus 5. ff. eod. l. 2. C. de exhib.

25 reis l. 1. §. interea C. de custod. reor. l. 2. ff. de cust. reor. † Sed & priuati carceris custodia et in conuictis à legib. prohibetur l. 1. C. de priuatis carceribus, & nos in glo. ita Vrb. l. 2. 26 c. 56. sed cū limitat. de qua in cap. 86. Sed † nec mulier, reu conuicta in carcerem est conijcienda Nouel. const. 144 §. necessarium autē. Sed vsus seruat contrarium, quod admittimus cum distinctione, & seruata forma, de qua in glo. itatur. Vrb. lib. 2. capit. 7. nam si qualitas pœnæ hoc exigit, ut mares, & feminae carceribus includi debeant: diuersa claustrorum tutamina habere iubentur leg. quoniam 3. C. de custodi. reor. & Clar. §. fin. quæst. 28. Viuius in verb. carcerari, ut in dicta glof. intra trigessimū verò diem † Commentariensis iubetur se in genere numerum personarum, varietatem delictorum, claustrorum ordinem, ætatemque vincitorum. Quod si hæc præter miserit, officium quidem viginti libras auri aratio nostro iubemus inferre: Iudicem verò desidem, ac resupina ceruice tantum titulum gerentem, extorrem in penetra fortuna, decem libras auri multandum esse censemus leg. de his quinto §. iubemus C. de custodi. reor. Clar. §. fina. quæst. 46. verfic. ias etiam.

28 Et † Iudices dominicis diebus productos reos de custodia carcerali videre debent, & interrogare, ne ijs humanitas clausis per corruptos carcerum custodes negetur. Victualium substantiam non habentibus faciant ministrari libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimauerint Commentarienses, decretis, quorum sumptibus proficiant alimonie pauperum, quos ad lauacrum sub fida custodia duci oportet: multa iudicibus viginti librarum auri, & officijs eorum eiusdem ponderis constituta: ordinibus quoque trium librarum auri multa proposita, si saluberrima statuta contempserint. † Nec deerit Artistitum iura laudabilis Christianæ religionis, quæ ad obseruationem constituti iudicis ingerat hanc monitionem l. Iudices C. de Epif. 30 audient. Quod † si victum, vel statum inferri quis iudicaton non patiarur vtilis in eum pœnalis actio danda est, vel (ut quidam putant) iniuriarum cum eo agi poterit l. si vltim 34. ff. de re iudic. Carceri præpositus, si precio corruptus, sine vinculis agere custodiam, † vel ferrum, vel venenum in carcerem inferri passus est: officio iudicis puniendus est. Si nescit ob negligentiam remonendus est officio,

32 l. carceri 8. ff. de cust. reor. Quod † si custodia euaserit Commentariensis, vel eius officium eadem pœna punitur, qua obnoxios docerit fuisse, qui auspigit l. ad Commentariensem 4. C. eod. Clar. §. si. q. 29. ver. quæro etiam, & q. 68. ver. cultos 8. Soarez c. 24. Gabr. lib. 7. conclus. 8. num. 55. Sed &

qui in vincula coniectum emiserit, lege Julia Maiestatis sit reus l. cuiusq; 4. §. penult. ff. ad Jul. de adul. Sed & custos, qui custodiam deseruit, capite punitur l. si quis 38. §. miles ff. de pœnis l. milites 12. ff. de custod. reor. leg. non est 14. ff. eod. vbi pœna ex circumstantijs, & qualitatib. mitigatur.

33 † Hi etiam, qui effraçto carcere, vel conpiratione cum cæteris facta euaserunt, capite puniuntur leg. in eos 13. ff. eod. Clar. §. si. q. 21. n. 16. Si tamen per negligentiam custodia euaserint lenius puniuntur d. l. 13. & d. l. si quis 38. §. miles ff. de penis l. milites 13. §. eius fugam ff. de re militar.

34 Sed an habeatur pro confesso, & ideoq; fuga faciat plenam probationem contra eum ti adit text. in lin eos ff. de custod. reor. qui tex. non probat, quod faciat plenam probationem, ut non nulli opinati sunt, ut patet apud Clar. vbi supra, & apud Mascar. de probationib. lib. 2. conc. u. 819. fugam, &

35 seq. & apud Car. Tusc. in verb. fuga. † Quod si custodia se interfecerit, vel præcipitauerit: militis culpæ adscribitur, & castigabitur. Quod si ipse custos custodiā interfecerit, vel fumenecauerit: homicidij reus est d. l. non est 14. §. sed si custodia ff. de cust. reo. l. 1. §. illud etiam C. eo. Clar. d. q. 46. Porro recepta custodia, facile, & sine causa dimittenda non est, nec ante exhibenda in iudicio, nisi de eius exhibitione iudex pronunciauerit hne quis 10. ff. de custod. reor. & l. neminem 3. C. de exhib. reis Clar. §. si. q. 46. verfi. solent

36 etiam. † Qui autem exhibendi postulati sent propter aliam causam alterius criminis, quod ante admissum est, rei non recipiuntur: nisi ex hoc temporalis actio in periculum

37 cadat l. 2. §. fina. ff. de cust. reor. † In reatu verò constitutus bona sua administrare potest: ei que debitor recte soluit: nisi in fuga sit, & requirendus adnotatus, vel repetundarum aut maiestatis sit reus lauferit 46. §. in reatu ff. de iure fisci l. vlt. sine ff. de requir. reis lex iudiciorum 20. §. adeo ut ff. de accusat. l. quisquis §. emancipatio C. ad l. Jul. Maiest. & hæc de actibus publicorum iudiciorum circa reum contingentibus ante latam sententiam sufficiant. Nam reo damnato, vel absoluto, quid iuris dicitur infra.

S V M M A R I V M.

- 1 *Officium iudicis criminalis.*
- 2 *Iudex criminalis procedit de plano.*
- 3 *Sententia in criminalibus non precipitanda, etsi adsit Principis mandatum, ut feratur.*
- 4 *Sententia contra conuictos non differenda.*
- 5 *Absens, & indefensus non est damnandus.*
- 6 *Contumax damnari potest.*
- 7 *Contumax ex alijs delictis potest damnari.*
- 8 *Accusatus de plurib. conuictu: non separatim de oibus iudici adus.*
- 9 *In criminalibus secundum apertas probationes est indicandum.*
- 10 *Socij criminis dictum non probat.*
- 11 *Suffragijs emendicarijs remissionibus, & ministris non est credendum in criminalibus.*

De actibus, & officijs iudicis. Tit. 19.

NVnc de actibus, & officijs iudicis est dicendum. † Cogniturum itaq; de criminibus, oportet ante diem patiare, custodias se auditurum: ne hi, qui defendendi sunt, subitis accusatorum criminibus opprimantur, quævis defensionem quocumque tempore postulante reo negari non oportet, adeo ut propterea, & differantur, & proferatur custodia l. vnus 18. §. cogniturum ff. de quaest. probat. Sed & custodias auditurum tam clarissimos viros, q̄ patros nos causarū (si omnes in Ciuitate prouincie, q̄ regit, agunt) adhibere oportet l. custodias 12. ff. de public. iudic. & feriatis dieb. custodias audiri posse rescriptum est d. l. 12. Ut innoxij dimittantur, & nocentes, qui duriore animaduersione indigent, differantur, ut ibi, † & non solum pio tribunali, sed & etiam de plano custodiæ audiri possunt, atq; damnari l. vnus 18. §. custodia ff. de quaest. † sententia verò à iudice precipitanda non est, & ad rescriptum Principis sententia per dies triginta inhibenda l. eos, qui 6. §. si. C. de modo mulctar. l. 1. in princ. C. de requir. reis l. 2. in princ. C. de sent. ex breuiculo recitan. † In reos tamen manifesta probatione conuictos sententia differenda non est, ne illis facultas pateat supplicadi, vel quibusdam malignis artibus pœnam euitandi l. cum reis 18. C. de pœnis: † Absens autē, & indefensus damnari non debet, sed tm̄ requirendus adnotatus est l. absentem 5. ff. de pœnis l. 1. ff. de requir. reis l. absentem 6. C. de accusatio. l. inter 10. ff. de public. iudic. l. accusatore 13. §. final. ff. eod. l. si quondam 15. C. ad leg. Jul. de adulter. 2. q. 8. cap. accusatorum 2. & cap. vii. 5. quæst. 19.

in pñite. cum sequentibus vsque ad c. non oportet, & c. absente cum sequentibus vsque ad c. testes, cap. chartæ, Clarus, §. fin. quæst. 31. & sequen. vt & supra dictum est, Tamen ꝑ aduersus contumacem, qui nequẽ denunciatio- nibus, neque edictis Præsidis obtemperasset, etiam in ab- sentem, pronuntiari oportet, secundum morem prinato- rum iudiciorum, dummodo sententia relegationem non excedat. Nam si quid grauius irrogandum sit, puta in me- tallum, vel capitis pœna; non est absenti, quamuis contu- maci, irroganda. In accusatorem autem absentem non- nunquam grauius statuendum, quam Turpilliani Sena- tus (consulti pœna irrogatur, l. absente, §. aduersus, ff. de pœnis, dicta quæst. 9. c. absens, & cap. decernimus Clarus d. quæst. 31. & sequen. & quæst. 44. Suarez, A. 4. consuetu- do feruat contrarium, d. quæst. 31. & 44. ver. licet, & ver- dictum est. ꝑ In eos etiam, qui spadones fecerant, quamuis absentes, ex lege Cornelia sententia ferri potest l. lege 4. §. idem Diuus, ff. ad l. Cornel. de sicarijs. Sed & in apparito- res perfidos, item adulteram, si postea quam crimen con- tra eam inchoatum est pronunciam excessit etiam absen- tem inter reos recipi posse explorati iuris est, l. ne diu 21. ff. de pœnis, l. adulteram 14. C. ad l. Iuliam de adulter. Idem erit in crimine læsæ maiestatis Clarus in §. læsæ maiestatis 8. in fine. ꝑ Quod si de pluribus criminibus accusationes ad- uersus eundem instituta fuerint: non licebit iudici sepa- ratim de crimine sententiam proferre, priusquam plenif- sima examinatio super altero quoquẽ crimine facta sit, l. qui de crimine 9. in fine, C. de accusat. Clarus in §. fin. quæ- stio. 13. ver. item quæro ꝑ Inferenda etiam sententia, ob- seruare illud iudex debet, ne ex suspicionibus, vel præsum- ptionibus quemquam damnet, sed ex apertissimis docu- mentis, vel iudicijs ad probationem indubitatis, & luce clarioribus, vt vix etiam ipse reus ea, quæ commiserit, ne- gare non sufficiat, sicut 29. C. de probat. l. absente 5. §. 1. ff. de pœnis, l. qui sententiam 16. C. eo. Clar. §. fin. quæ- stio. 66. D. Thomas 2. 2. quæst. 60. articulo tertio. Ideoque ꝑ ꝑ neque ex eius, qui de se confessus est, iudicio alius dam- nare debet. nec acclamationibus populi, vel in damnando, vel in absolouendo credendum est, l. decurionum 12. C. de pœnis, c. ad audientiam 3. de consuetud. Villalo. C. 152. Vi- uuius in verb. testis Clar. §. fin. quæst. 21. versic. dictum socij Gabr. lib. 7. conclus. prima, vbi omnes declarant, & limi- tant, vt & alibi dictum fuit. ꝑ Sed neque emendicatis suf- fragijs, aut relationibus à publicis personis destinandis, neque epistolis eorum, qui quasi damnatos ad Præsidem, seu iudicem remisissent, neque curiosis, stationarijs, vel alijs ministris, qui crimina iudici nunciant, credendum est, l. singuli 14. C. de accusatio. l. Diuus Adrianus 6. ff. de cu- stodia reor. D. Thom. 2. 2. quæst. 77. artic. 2. Sed etsi Imperator puniri reum iusserit, tamen per triginta dies sententia à iudice suspendenda est. l. si vindicari 20. C. de pœnis vt supra quoque dictum est sub nu. 3.

- 24 Torquendi non sunt de domo accusatoris in reum.
- 25 Inimici contra inimicos non torquendi.
- 26 Liberti in capite patroni non torquendi.
- 27 Omnes in læsæ maiestatis crimine torquendi.
- 28 Accusator, & reus in læsæ maiestatis crimine torquendi.
- 29 Iudex ipse questionem habere doler.
- 30 Quæstio statim exhibito reo habenda.
- 31 Quæstio a quo ex pluribus correis incipienda.
- 32 Tormenta quomodo adhibenda.
- 33 Iudex non debet specialiter interrogare, an T. homicidium fecerit, sed generaliter quis fecerit, vt non suggerat.
- 34 Fides quæstioni non semper adhibenda.
- 35 Veritas unde colligatur.
- 36 Pœnis confessi credendum.
- 37 Confessio cum qualitate recipienda.

De Quæstionibus, & tormentis.
Tit. 29.

AD actus, & officia iudicis pertinent etiam quæstio- nes, & tormenta. ꝑ Nam ea in inquirenda veri- tate adhiberi solent, quando scilicet alia proba- tiones euidenter defunt, l. edictum 8. ff. de quæstio. l. Diuus 9. ff. eod. leg. 1. §. in causis ff. eod. de hac re multa proposui- mus, in glois. stat. Vbi libro secundo, capit. 13. Clar. §. fin. q. 49. & quæst. 64. Viuius in verb. Arbitrio iudicis, de his uti- que agit Quintilianus de orator. libro quinto, capit. quarto. ꝑ Nec tamen adhiberi tormenta debent, si nullis alijs argumentis reus urgeatur: neque enim à tormentis inci- piendum, sed ad ea tunc demum veniri oportet, cum sus- pectus est reus, & alijs argumentis ita urgeatur, vt sola confessio deesse videatur, l. 1. ff. de quæstio. per totam, le- ge de minore 10. §. tormenta, ff. eodem, l. viuius, §. in ea cau- sa, & l. vltima, ff. eodem, l. primum 3. C. eodem, l. sicut 17. in fine, C. ad l. Cornel. de fals. l. milites 8. §. oportet, C. de quæstio. cap. cum in 6. de regul. iur. in 6. 1. §. quæstio, sexta, in princip. cum cap. sequen. ꝑ Quæ autem argumenta suf- ficiant ad suspicionem mouendam, vel semper legem proban- dum, vt quæstioni locus esse possit, anxie conantur defini- re legum Doctores; verum ea res certis regulis definita, ac concludi non potest, sed iudicis arbitrio est relinquenda, l. testium fides 3. §. quæ argumenta, ff. de testibus. Sanè vnus- quis testis quamuis aliquam faciat præsumptionem, tamẽ ad torturam inducendam non sufficit, lege maritus 20. ff. de quæstio. Clar. §. fin. quæst. 21. & 22. quæst. secunda. ꝑ Sed nec in re pecuniaria facillè quæstio habenda est, nisi veri- tas aliter, quam per tormenta inueniri non possit, l. Diuus 9. ff. de quæstio. l. vnus 18. §. iudex, ff. eodem, l. super 9. C. eod. 12. quæstio. secunda, cap. quæstionem. Nec ad tormen- ta veniendum prius quam accusator in crimen subscripserit, & de pretio serui Domino sit cautum, lege si quis 13. de accusat. leg. cerio 13. ff. eodem. ꝑ Reus autem semel tortus, & euidentioribus argumentis oppressus, repeti in quæstionem potest: maxime si in tormenta animum, cor- pusque obdurerit, lege repeti 16. ff. de quæstio. leg. vnus 18. §. reus, ff. eodem, Clar. §. fin. quæstio. 64. numero 46. Vi- uuius in verb. tortura Villalo. T. 116. Clarus quæstione 62. ver. tormta autem. ꝑ Porro non passim quouis pro quouis, vel contra quemuis torquendus est, lege milites 8. §. fin. C. de quæstionibus. Sanè ꝑ de seruis regulariter quidem ha- beri quæstio potest, tam de proprio, quam de alieno facta, l. Diuus 9. §. licet, ff. de quæstio. l. si quis 12. ff. eodem 2. quæstio. prima, cap. in primis §. testes 4. quæstio. secunda, capit. vltim. §. si autem. Si tamen seruus se liberum dicat prius de libertate ignoscendū est, lege is, cui 19. ff. de quæ- stio. dicta l. 12. eod. Sed & is, cui fideicommissaria libertas debetur, non vt seruus torquendus est, licet mors testata- ris vindicanda sit dicta lege is cui 19. ff. de quæstionibus, & lege nec si eodem. ꝑ Si tamen aliorum quæstionibus o- neretur, vel de hæreditate, aut rebus hæreditarijs inter hæredes sit controversia, vel quæstio adulteri mouea- tur, vel denique conditio libertatis defecerit: etiam statu liber, vt seruus torqueri potest, dicta lege is cui, lege de tormentis 18. C. eodem, lege cum testamentum 10. C. eodem, lege edictum 8. §. fin. ff. eodem, dicta l. ge Diuus 9. Pius 9. §. fin. ff. eodem. Sed ꝑ nec seruus pro Domino tor- quendus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Quæstio deficientibus probationibus adhibenda.
- 2 Quæstio sine iudicij non est habenda.
- 3 Indicia qua ad quæstionem habendam sufficiant.
- 4 Pecuniaria in re non facillè quæstio habenda.
- 5 Semel tortus, & iterum ex nouis iudicijs torquendus.
- 6 Omnis contra omnes torquendus non est.
- 7 Serui regulariter torquentur.
- 8 Serui liberi in certis causis torquentur.
- 9 Seruus pro Domino non torquendus.
- 10 Seruus cuiuslibet pro singulis torquendus.
- 11 Seruus contra dominum non torquendus.
- 12 Seruus in aliquibus casibus torquetur in dominum.
- 13 Seruus in iritu in capite uxoris torquetur.
- 14 Liber homo regulariter non torquendus.
- 15 Facto qui non adfuit, non torquendus.
- 16 Testis non vacillans, non torquendus.
- 17 Confessus de se in capite aliorum non torquendus.
- 18 Deportatus non torquendus in alios.
- 19 Milites nec eorum filij torquendi in alios.
- 20 Clarissimi, & eorum filij non torquendi, vt testes.
- 21 Decurio potest torqueri in causis suis.
- 22 Clerici, & presbyteri torquentur a iudice suo.
- 23 Mulier, nisi prægnans, torquetur.

quendus est, quamuis dominus eius esse desierit leg. pridem 6. C. de quaestio. l. seruus 14. C. eod. † Si tamen vniuersitatis seruus sit, pro singulis ciuibus, vel qui eius vniuersitatis sunt, potest torqueri, leg. in tantum 6. §. vniuersitatis in fine ff. de diuis. rer. Similiter nec contra dominum seruus torquendus est, quamuis dominus eius esse desierit: nisi forte per damnationem dominus eius esse desierit l. 1. §. Antoinus, & §. serui, & §. item Mummio ff. de quaestio. l. 6. C. eod. Quoties tamen dominus serui negatur, prius de domino cognoscendum est l. vnus 18. §. sane, ff. de quaestio. d. l. 1. §. si quis dicatur ff. eod. Plane cum, qui cognitionis suscepta tempore alienus fuit, licet postea rei sit effectus torqueri in caput eius posse rescriptum est d. leg. vnus 18. §. seruus ff. de quaestio. l. extrario 17. §. final. ff. eod. l. 1. §. si seruus ibi

11 dummodo in caput ff. eod. † Quamuis autem pro parte dominus sit, tamen contra eum seruus torquendus non est: nisi in causa alterius domini contra alterum quaestio sit habenda l. 3. ff. de quaestio. l. extrario 17. §. de quaestione 12. q. 2. cap. quaestio. l. 2. ff. de quaestio. l. hoc quod placet 13. C. eod. l. cum testamentum 10. & l. de tormentis 18. C. eod. l. patre 6. §. fina. ff. eod. dicta l. 17. §. de quaestione, & l. 18. §. iudex ff. eod. Sed & seruus municipum, vel alterius corporis in ciuium capita potest torqueri dicta l. 6. §. vniuersitatis in fine ff. de diuis. rer. leg. 1. §. seruum municipum, ff. de quaestio. Adeo autem seruus in caput domini torquendus non est, vt etiam offerente seruum domino, vel aduersario precium serui deponente torqueri non debeat leg. 1. §. cum quidam & l. 18. §. seruus nec ff. de quaestio. l. 7. C. eod.

12 † In causa tamen laesa maiestatis, & adulterij seruus in dominum potest torqueri: non tamen in incestu crimine, nisi per adulterium incestum dicatur commissum l. meminisse 6. §. fin. C. ad l. Iul. Maiesta. l. vlt. §. penult. C. eod. l. consensu 8. §. seruus scilicet, C. de repudijs leg. 1. C. de quaestio. l. extrario 17. ff. eod. l. in incesto 4. & l. si quis §. ff. eod. l. vim passam 39. §. fin. ff. ad l. Iul. de adulter. d. cap. quaestio. Sed et si vxor marito, vel contra maritus vxori infidias struxisse dicatur, vel eum eam occidere voluisse l. si forte 9. C. ad l. Cornel. de sicarijs cap. si forte mulier de poeniten. distin. & l. item in causa fraudati census, & in plagij crimine seruus in caput domini sui torquetur leg. 1. in princip. C. de quaestio. l. 1. §. in causa ff. eod. l. consensu 8. §. seruus scilicet in fine, C. de repudijs leg. quicumque 4. §. sane mancipium C. de seruis fugit. & d. cap. quaestio. In pecuniarijs etiam causis videtur, ceteris probationibus deficientibus, quod seruus contra dominum interrogari possit leg. 1. §. fina. C. de quaestio. d. cap. quaestio. §. fina. huic contradicit glo. in d. §. fin. & tex. in leg. pridem 6. ibi vel pecuniarijs C. eod. Quamuis autem seruus de se, non de domino tortus sit, & contra dominum aliquid confessus sit: domino id obesse non debet l. 1. §. diuus & §. serui ff. de quaestio. Si tamen alijs probationibus factum contra dominum sit probatum, probatio ex eo infirmari non debet, quod seruus contra dominum sit tortus d. cap. quaestio. Non solum autem non contra dominum, sed nec contra bonae fidei possessorem seruus torqueri potest l. 1. §. si seruus bona fide ff. de quaestio. Neque contra eum, qui seruum in iudicio defendit leg. ex libero 5. §. si ff. de quaestio. Neque seruus hereditarius contra futurum heredem, nisi forte de ipsa hereditate sit, controuerfia l. 2. ff. de quaestio. l. patre 6. §. fin. ff. eod. cum alijs citatis paulo superius versis. quamuis autem. Sed nec contra patrem, vel filium domini seruus torquendus est l. de minore 10. §. potest, ff. de quaestio. l. 2. C. eod. l. pridem 6. C. eod. Nec contra tutores, vel matrem domini: nisi tutelae

13 gatur l. 2. C. eod. † Seruus sane mariti in caput vxoris torqueri non prohibetur leg. 1. §. seruum mariti ff. de quaestio. multa non indigna, nec a supradictis aliena, de hisce seruis cumular Farinac. in tract. de testib. quaest. 55. nu. 165. & sequen.

14 † liber homo regulariter quidem torquendus non est, quamuis de statu eius dubitetur: nisi vel ideo manumissus, ne torqueretur, vel obscurus sit, & in dicendo testimonio, vel respondendo suspectus leg. ex libero 15. leg. de minore 10. §. fin. leg. si quis 12. leg. 1. §. seruus ff. de quaestio. leg. ob carmen 21. §. si ea rei conditio ff. de reb. testib. Nouella constituta 90. §. corroborantes igitur, & §. si eiusmodi.

15 † Testis tamen cuiusque conditionis sit, nisi facto interuenerit, torquendus non est leg. vnus 18. §. testes torquendo ff. de quaestio. † Idem dicendum, si in testimonio perhibendo non vacillet, neque sit suspectus, vel si minor sit

quatuordecim annis d. lex libero 15. in princi. & §. 1. & d. l. 17 de minore 10. ff. de quaestio. Vel † de se sit crimen confessus: hic enim de alio ne interrogari quidem debet, nec in caput aliorum debet torqueri l. repeti 16. §. is, qui de se ff. 18 de quaestio. l. vlt. §. si. C. de accusat. † Idem dicendum etiam est 19 de deportato l. Diuus 9. §. fin. ff. de quaestio. † Milites quoque, & militum, ac veteranorum filij torquendi non sunt l. milites 8. C. eod. Neque huic priuilegio tamquam fauore publico inducto, possunt milites renunciare iureiurando cap. si diligenti de foro compet. vt arguit in puncto Edwardus Caldera de errorib. pragmaticor. lib. 1. ca. 4. num. 7. & seq. † Nec viri eminentes, & clarissimi, horumque liberi, nec Decuriones, & decurionum liberi l. feueram 10. C. de dignita. l. Diuo 11. C. de quaestio. l. Decuriones 16. C. eod. l. nihil 17. C. eod. † Decurio tamen de instrumento, quod cum tabellio esset, conscripsit, & falsum dicitur, torqueri potest l. si quis 21. C. ad leg. Cornel. de fals. & si ob magiam, 22 vel similes artes sit accusatus l. & si 7. de malefic. † Possunt autem torqueri, & Clerici, presbyteri non possunt l. presbyteri 8. C. de Episcop. & Cleric. relata in 5. q. 6. ca. quia 3. §. presbyteri. Sed a iudice ecclesiastico, non seculari, vt ibi, & alibi dictum est, & non possunt torqueri, nisi sint diffamati de crimine Areti. de malefic. §. fama publica Boss. de indicijs num. 15. Clar. §. si. q. 64. Stephan. Aufer. de potesta. seculari in ecclesiastic. regu. 3. 2. conclus. num. 15. ver. aduerte tamen Clar. §. fin. q. 64. num. 23. Viu. opin. 110. Contra ve id quod de eis tantum quaestio, sed sine tormentis habenda sit, vt de militibus dictum fuit superius num. 19. dicit, atque tuetur Caldera de erroribus pragmatic. lib. 1. ca. 5. 23 per tot. † Sed & mulier torqueri non prohibetur l. primu 13. C. de quaestio. nisi praegnans ipsa sit l. praegnantis 3. ff. de 24 poenis. † Ad quaestiones autem non sunt prouocandi, quos accusator de domo sua produxerit: vt est libertus, vel seruus accusatoris l. 1. §. ad quaestio. ff. de quaestio. l. patre 25 6. C. eod. & 3. q. 5. in princip. † Praeterea inimicorum quaestio fides haberi non debet, quia facile mentiuntur, nec tamen sub praetextu inimicitiarum detrahenda erit fides quaestio. sed causa cognita, aut habenda fides, aut non habenda l. 1. §. praeterea ff. de quaestio. 3. q. 5. cap. 2. & sequen.

26 Sed † nec libertum in caput patroni torqueri constitutum est, nec quidem fratrem in fratris 3. quaestio. 5. cap. 8. & seq. & in summa, in quem quis inuitus testimonium dicere non cogitur, in eum nec torqueri debet l. 1. §. si seruus bona ff. 27 ff. de quaestio. leg. patre 6. C. eod. Plane omnes omnino in maiestatis crimine (quod ad personas Principum attinet) si ad testimonium prouocentur, cum res exiget torquentur. l. de minore 10. in princip. ff. de quaestio. l. nullus 4. C. ad Iul. Maiesta. l. si quis 3. C. eod. l. Decuriones 16. in fine C. de 28 quaestio. Quinimo † in crimine maiestatis, nisi manifestis indicijs probetur tam accusator, quam reus, & instigator torqueri debet: quamuis & alijs ipse reus torqueri possit, vt in muliere rea rescriptum est d. l. 3. C. ad l. Iul. Maiesta.

29 l. 1. 3. C. de quaestio. † Quaestio ergo quando illa habenda est, habere debet ipse iudex, siquidem cum magistratu est, sin autem sine magistratu est, assumere sibi debet loci defensorem. Nouella consti. 90. §. corroborantes, item alios viros clarissimos, & causarum patronos in ea ciuitate degentes: interdum & accusatorem, & socios l. custodias 12. ff. de public. iudic. l. 1. in princi. C. de custod. reor. sed haec non sunt in vsu. Iudex enim solus cum notario, & ministris tormentorum quaestio. habet Clar. §. fin. quaestio. 15. versic. quero etiam, & quaestio. 64. versic. quero nunc 35.

30 † Statim autem exhibitio reo quaestio habenda est: & vel feriatis diebus haberi potest leg. 1. in princip. C. de custod. reor. & d. leg. custodias 12. ff. de public. iudic. cum allegatis per nos in gloss. Statuti Urbis libro primo capitulo 58. limitat. 12. & 13. † Vnius vero facinoris plurimi rei, ita audiendi sunt, vt ab eo primum incipiatur, qui timidior est, vel tenera aetatis videtur, a quo facillime posse verum sciri iudex crediderit, vel a suspectissimo quoque leg. vnus 18. in princi. ff. de quaestio. leg. prima §. prima ibi idem Diuus 32 ff. eodem Clar. §. final. quaestio. 64. numero 29. † Tormenta autem adhibenda sunt, non quanta accusator postulat, sed vt moderata rationis temperamenta desiderant leg. de minore 10. §. tormenta ff. de quaestio. leg. quaestio. 7. ff. eodem. Quod quidem iudicem arbitrari oportet d. leg. 33 septima. † Non autem debet iudex specialiter interrogare an Lucius Titius homicidium fecerit, sed generaliter,

quisid fecerit alterum enim magis suggerentis, quam
 requirentis videtur, l. i. §. qui quæstionem, ff. de quæstio.
 34 Clar. §. fin. q. 45. ver. debet autem. Sanè † quæstioni fides
 non semper, nec tamen nunquam habenda est. Etenim res
 est fragilis & periculosa, & quæ veritatem fallat. Nam ple
 rique patientia, siue dūritia tormentorum, ita tormenta
 contemnunt, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit: &
 alij tanta sunt impatientia, vt quoduis mentiri, quam pati
 tormenta velint. Et ita fit, vt etiam vario modo fateantur,
 & non tantum se, verum etiam alios criminentur. lege 1. §.
 quæstioni. ff. de quæstio. Confessio enim contra verum nō
 est cruciatibus extorquenda, & ita extorta nullius est mo
 menti 15. quæst. 6. in princ. cum sequen. Turza. opin. 173.
 Viuius in verb. confessio facta sponte in fine, & iudex pro
 mittens, num. 8. Clarus, §. fin. q. 21. ver. vlt. q. 64. num.
 35 40. & q. 65. in fine. † Plurimum tamen in excutienda veri
 tate etiam vox ipsa, & cognitionis subtilis diligētia affert,
 nam & ex sermone, & ex eo qua quis constantia, qua tre
 pidatione, quid diceret, vel cuius existimationis quisque
 in Ciuitate sua est, quædam ad illuminandum veritatem
 in lucem emergunt, l. de minore 10. §. plurimū, ff. de quæ
 stionibus. Postremū, seruis tortis, & crimine absolutis, du
 plum pretij domino ab accusatore præstandum est. Secus
 tamen si seruis non cōtra se, sed alium sit tortus, hoc enim
 casu non nisi simplum domino præstatur, l. si postulauerit
 26. §. fin. ff. ad l. Iul. de adulter. l. dominis. C. de calūniator. l.
 36 vlt. ff. eod. l. patre 6. ff. de quæstio. Sanè † regulariter qui
 dem quæstioni, & confessioni partis est fides adhibenda,
 cum paulo superius dicta distinctione l. edictū 8. ibi quas,
 & efficacissimus, ff. de quæstionibus, Clar. §. fin. quæst. 44
 37 in fine, q. 65. in princ. Nisi † confessio emissa sit cū aliqua
 excusabili qualitate, quæ vera subsistat, sed controuertit
 tur apud Viuium lib. 2. Homicidium deponens Villalob. c.
 136 Clar. §. fin. quæst. 55. ver. possit quoque, & distingui
 tur apud Gabr. libro 7. conclus. 19. & plures referuntur in
 syntagma commu. opinio. iuris loco 9. tit. 5. & in tract. de
 conditionibus par. 2. c. 1. quæst. 73. & plura refert Gail. de
 pace publica, lib. 1. c. 17.

S Y M M A R I V M.

- 1 Absoluto accusato, quid iuris.
- 2 Calumniari quid est.
- 3 Calumniari non dicitur, qui non probat.
- 4 Error excusat a calumnia.
- 5 Minor 25. annis excusatur a calumnia.
- 6 Calumnia tenetur, qui librum, vel testimoniū scripsit, vel protulit.
- 7 Calumnia non excusat factum alieno nomine.
- 8 Tutor, & curator non facile calumnia notantur.
- 9 Parentes persequentes necem liberorum, calumnia non tenentur.
- 10 Hæres executor testatoris calumnia non tenetur.
- 11 Pater calumnia tenetur de adulterio filie.
- 12 Pœna calumnia qua in extraordinarijs delictis.
- 13 Abolitio non extinguit calumnia.
- 14 Dupli solutio calumnia non extinguit.
- 15 Iudex dicens calumniatus es, damnat.
- 16 Delator, & mandator punitur calumnia.
- 17 Calumnia iudicium non est publicum.
- 18 Expensa bodie veniunt in calumnia iudicio.

De publicorum iudiciorum euentibus, & pri
 mum de calumniatoribus. Tit. 21.

NVnc euentus publicorum iudiciorum sunt profe
 rendi, quorum alij quidem sunt reo absoluto, alij
 reo damnato, alij denique reo restituto, & pœna
 1 liberato. † Reo itaque absoluto accusatorum temeritas tri
 bus modis detegitur, & tribus pœnis subijcitur. Aut enim
 calumniatur, aut præuaricatur, aut tergiversatur, l. i. in
 2 princ. ff. ad Turpill. † Calumniari enim est falsa crimina
 intendere d. l. 1. §. 1. aliam, & quidem præclaram calum
 niæ definitionem adfert Lucianus de non temerè creden
 do calumnia, dum ipsos calumniatores describit, atque vi
 tuperat. Eadem enim pœna calumniator, puniendus est,
 qua reus punitus esset, si fuisset damnatus, idque lege

Rhemia, l. 1. §. calumniatoribus, ff. ad Turpill. 2. quæst. 3.
 cap. calumniator. c. qui non, cap. Paulum, §. fin. & quæst. 8.
 cap. quisquis, ver. calumniantes 3. quæst. 6. cap. 1. in fine §.
 quæst. 6. cap. qui calumniat, & c. sequi. 33. quæst. 5. c. satis
 hinc §. fin. Villa. c. 2. Clar. in §. fin. quæst. 62. verfic. sed nun
 quid 4. & ver. dixi supra 6. Soarez A. 31. & nos in glos. sta
 tuti vrbis lib. 2. cap. 3. per tor. & D. Thomas 2. 2. quæst. 78.
 3 art. 3. & 4. † Non tamen vtiq̄ qui non probat, quod in
 tendit, protinus calumniari videtur, l. 1. §. calumniatoribus,
 ff. ad Turpill. l. qui non 3. C. de calum. necis quidem, qui
 inconsulto calore ad accusandum processit, d. l. 1. §. quæri
 potest, sed qui nullam aliā accusandi causam habuit, quæ
 vt calumneretur: Quod quidem in arbitrio iudicis cōsistat,
 dicta l. 1. §. calumniatoribus, & dicta lege 3. C. de calum.
 4 † Nam iustus error, & inconsulta temeritas, veniam mere
 tur, d. l. 1. §. calumniatoribus, & §. quæri potest, ff. ad Tur
 pill. 2. quæst. 3. cap. vlt. §. sed non vtiq̄: Ideoque † minori
 5 viginti quinque annis, si iuuenili facilitate ductus, vel etiā
 seruore ætatis accensus ad accusationem prosiliit, non fa
 cile calumniæ pœna irrogabitur, l. si maritus 15. §. lex Iu
 lia. ff. ad l. Iul. de adulter. † Calumnia autem causa puniun
 9 tur etiam qui in fraudem alicuius librum, vel testimoniū
 aliu dē quid conquisiuisse, vel conscripsisse, vel in iudiciū
 protulisse dicuntur, l. ab accusatione 6. §. fin. ff. ad Turpill.
 7 Sanè † calumniatoris defensio nulla est, si dicat, se alieno
 nomine, & alterius mandato accusationem suscepisse, lege
 8 nostris 8. C. de calumniator. † Non tamen tutores, vel cu
 ratores, qui officio, & periculo res pupillorum, & adole
 scentum administrant, facile sententia notantur, nisi eui
 dens eorum calumnia iudicanti apparebit, l. 2. in fin. C. qui
 accus. non poss. l. 2. in fine. C. de his, quæ indignis, & nos in
 tract. de tutela, & cura, tutoribus, & curatoribus, libro 2.
 6 tit. 4. num. 6. tit. 5. num. 1. & tit. 22. num. 2. Sed † & paren
 tes liberorum necem sine calumniæ timore vindicant,
 quemadmodum contra quoque calumniæ pœna in pater
 nâ mortis accusatione cessat, l. generi 14. ff. de public. iudic.
 lege secunda, C. de calumniator. l. calumnia 4. C. eod. Sed
 10 † extraneus hæres, qui suspicionem, quam de morte
 sua habuisse defunctus cauit exequitur, hoc nomine a ca
 lumnia excusatus est: cum inter voluntariam accusatio
 nem, & necessitatem officij hæredis multum interfit, d. l.
 11 2. † Pater tamen de adulterio filie sine periculo calumniæ
 agere non potest: quemadmodum, & qui iure manti accu
 sant, calumniæ periculum non euitant, l. pater 30. in princ.
 12 & l. 1. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adulter. † In priuatis
 autem, & extra ordinarijs criminibus omnes calumniosi
 non supradicta pœna, sed extra ordinem pro qualitate ad
 missi puniuntur, l. qui 5. C. de calum. l. si quis 7. ff. ad Tur
 pill. l. & in 3. ff. eod. Placē † abolitio, neque publica, neque
 13 priuata interueniens calumniatori ad pœnam euitandam
 prodest, l. fallaciter 9. C. de calumniator. l. Senatus 15. ff. de
 14 iure fisci. † Idem dicendum etsi accusator serui accusati
 nomine duplum domino præstiterit, lege vltima, ff. de ca
 lumniator. Si tamen de causa accusationis pronunciatum
 sit, nulla calumniæ mentione facta, postea frustrâ calum
 niæ accusatoris pœni desiderata, lege prima, C. de ca
 lumniator. lege prima §. calumniatoribus, ff. ad Turpillia.
 15 † Si autem pronunciauit iudex hoc modo, calumniatus es,
 quamuis nihil de pœna subiecerit, tamen legis potestas ad
 16 terfus eum exercebitur dicto §. calumniatoribus. Porro
 † non solum delator punitur, si non probauerit, sed &
 mandator, quem exhibere debet, legenon tantum 24. ff. de
 iure fisci, & eadem pœna calumniator puniendus est, qua
 reus punitus esset, si esset damnatus, lege vltima, C. de ca
 lumnia. l. non prius 7. C. eodem, lege accusationis 17. C. de
 accusatio. lege si quis 7. in princip. C. ad l. Iul. de vi publica,
 2. quæstio. 3. cap. calumniator, cap. qui non, capit. Paulum.
 Item depositio, verberibus, & exilio, capit. primo, de ca
 lumniatoribus 5. quæst. sexta, cap. quia iuxta, capit. penult.
 & cap. accusasti 8. de accusationibus. Item excommunica
 tione d. quæst. 3. capit. si quis Episcopum 3. quæst. 10. c. eos
 qui cap. vltimo, §. cum ergo 5. quæst. 6. c. Epiphanium, cap.
 delator, c. vlt. dist. 46. c. accusatores. Item in fama 2. q. 3.
 in princ. cum c. sequen. c. si quis, §. fin. calumniatori vtiq̄
 lingua capulatur, aut conuictio caput amputatur 5. quæst.
 sexta, cap. delatori, & de calumnia reus ab officio, & bene
 ficio interim suspenditur, donec innocentiam suam proba
 uerit, capitulo cum dilectus 2. de calumniatoribus, cum
 alle.

17 allegatis in princ. huius tituli. Et hoc iudicium non est publicum, quatenus attinet ad interesse priuatorum leg. palam 43. §. si qua calumpnia ff. de ritu nuptiar. imò consue- tudo fecit, vt de eo, quod quis diceretur calumniatus non ageretur ad eandem pœnam, qua reus punitus esset, si fuisset damnatus, vt per Clar. in §. fin. quæst. 81. ver. sed quæ- ro tertio, & quæst. 12. vers. ceterum hodie in fine Soarez 28 A. 23. † Sed tantummodo ad expensas Clar. d. §. fin. quæst. 62. vers. sed nunquid ibi, aut agitur de vera. Quæ & per- ratò reficiuntur. Hinc factum est, vt impunitas sit mater calumniatorum, cum omnes ab omni calumpnia euadunt impunes, etiam quoad expensas, & non sunt amplius in vsu propter contrarium prauum abusum propositæ calu- niatorum pœnæ, et si utroque iure munitæ, & promulgatæ fuerint.

S V M M A R I V M.

- 1 Præuicari est vera crimina abscondere.
- 2 Præuicator, unde dicitur.
- 3 Præuicator quid sit.
- 4 Præuicationis iudicium publicum.
- 5 Advocati præuicatio.
- 6 Pœna præuicationis quæ.
- 7 Præuicator proprie quis.
- 8 Præuicationem non probans punitur.
- 9 Præuicationis pœna damnatus infamis.

De præuicatoribus. Tit. 22.

Alterum accusatorum crimē est, præuicatio. † Est autem, præuicari vera crimina abscondere l. 1. §. 1. ff. ad Turpill. & l. 1. ff. de præuicac. & nos in gl. statuti vbi lib. 2. cap. 3. ver. præuicantur & 2. q. 3. c. vlt. 2. §. præuicator, & §. præuicatorum. † Dicitur enim præ- uicator, quasi uicicator, qui diuersam partem adiuuat, prodita causa sua. Quod nomen habeo à varia certatione tractam, nam qui præuicatur ex vtraque parte con- stitit, quoniam ex altera l. 1. ff. de præuicac. l. Athletas 4. §. præuicator ff. de his qui notant, infam. leg. 1. §. præuici- catorem ff. ad S. C. Turpill. l. præuicatores 212. ff. de ver- bo. signifi. 2. q. 3. cap. vlt. §. præuicator est, & §. præuici- catorem. † Sed & præuicatorum ita definiunt, qui collu- dit cum reo, & translatiue munere accusandi defungitur, quod proprias quidem probationes dissimulet, falsas ve- ro rei excusationes admittat l. 1. §. præuicatore ff. ad S. C. Turpill. cum alijs supracitatis. † Iudicium autem præ- uicationis aliud publicum, aliud moribus inductū est. Nam si reus accusatori publico iudicio ideo præscribat, qd dicat se eodem crimine ab aliq. accusatum, & absolutum; cauetur lege Iulia publicorum iudiciorum, vt non prius accusetur, quam de prioris accusatoris præuicatione con- stiterit, & pronunciatum fuerit. Huius ergo præuici- cationis pronunciatio publici iudicij intelligitur. † Quod si Aduocato præuicationis crimen intendatur, publicū iudicium non est, nec interest, publico an priuato iudicio præuicatus dicatur dicatur l. præuicationis 3. ff. de præ- uicac. l. palam 43. §. si qua calumpnia ff. de ritu nuptiar. Vi- uius in verb. aduocatus nu. 9. † Sciendum est autem, quod hodie ijs, qui præuicari sunt, pœna iniungitur extraordi- naria l. 2. ff. de præuicac. Et in criminibus, quæ extra ordi- nem obijciuntur, præuicatores eadem pœna afficiuntur, qua tenerentur, si ipsi in legem commississent, qua reus per præuicationem est absolutus leg. ab Imperatore 6. ff. eod. † Is vero præuicator proprie dicitur, qui publico iudicio accusauerit l. 1. §. is autem ff. eod. d. c. vlt. §. is, autem. Is etiā de cuius calumpnia agi prohibetur, præuicator in causa publici iudicij pronunciat, infamis erit leg. si is 4. ff. eod. Aduocatus autem non proprie præuicator dicitur: ex- tra ordinem tamen solet puniri d. l. 3. §. quod si aduocato ff. de præuicac. d. c. vlt. §. ceterum. Aduocatus & qui- dem instruitur ab vna parte, si ad alteram in quacumque instantia transeat, tenetur de falso Soarez H. 107. & 108. & 8. Viu. vbi supra. † Quod si in hoc iudicio accusator præu- icationem non probauerit, & calumpnia notabitur, & re- bus iudicatis, à quibus non est propocatum, stabitur leg. 1. in fine, C. de aduocat. diuer. iudic. † Sin vero reus præu-

ricationis fuerit damnatus, infamis fit, & ex lege non accu- sat, reusque prior repeti potest l. quod & lex 3. §. si tamen postea quam, ibi nec in publicis iudicijs ff. de liber. homin. exhiben. l. 1. C. de aduoc. diuer. iudic. l. præuicacionis 3. ff. de præuicac. l. si quis 1. C. de accusat.

S V M M A R I V M.

- 1 Tergiuersari quid est.
- 2 Tergiuersatio delictum priuatum est.
- 3 Tergiuersationis delicto quis tenetur.
- 4 Desistere quid est.
- 5 Desistere, cognita veritate, impune, quis potest.
- 6 Desistere mortuo reo, quis potest impune.
- 7 Heredes accusatoris mortui desistere possunt.
- 8 Desistere qui possunt impune.
- 9 Desistere quis potest Imperatoris permissu.

De tergiuersatione accusatoris.

Tit. 23.

Tertium accusatorum crimen est tergiuersatio. † Est autem tergiuersari in vniuersum ab accusatione desistere, leg. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turpill. & §. si quis l. in Senatusconsultum 15. ff. eod. l. res, quæ 22. §. fina. ff. de iure fisci. † Quod iudicium priuatum est non publicum. l. præ- uicationis 3. §. fina. ff. de præuicac. † Hoc autem tenetur non solum, qui desistit, sed & qui cum reo de compositio- ne criminis locutus est. Vel intra præfinitum tempus reū suum non peregerit d. l. 6. §. desistisse ff. ad S. C. Turpill. l. 1. C. vt intra certum tēpus l. 2. C. eod. Vel vltimo die adese neglexerit, & absens fuerit l. 1. ibi, vel quod est contuma- cius C. eod. plane † desistisse si videtur, non qui disulgit, sed qui liti renūciauit in totum. Desistere enim est, de negotio abstinere, quod calumniandi animo instituerat l. desistisse ff. de iudica. d. l. 6. §. animo ff. ad Turpill. desistisse 13. ff. eod. l. in executionibus 6. C. eod. 2. q. 3. cap. vlt. §. desistisse. † Si quis tamen cognita rei veritate, suum negocium deseruit, nolens in lite improba perseverare, quam calumpniæ causa non instituerat, is desistisse non videtur d. l. 10. in fine ff. de iudicijs l. senatus 15. ff. de iure fisci l. 2. C. de abolitio. 2. q. 3. c. si quis iratus §. si. & c. Paulum. Sed etsi propter mor- tem rei accusator desistit, non potest hoc iudicio contem- niri, quia morte rei iudicium soluitur, nisi tale crimen sit, cuius actio, & aduersus heredes durat: veluti maiestatis, & repetundarum, vel nisi antequam reus decesserit, accu- sator desistit l. senatus 15. §. si propter ff. ad S. C. Turpill. l. 2. C. si reus, vel accusat. mortuus fuerit. Plane † mortuo acu- satore hæredibus eius desistere permissum est l. diui 19. ff. de accus. Sed † nec tutor, mortuo pupillo, cuius nomine, accusationē instituerat, eam adimplere cogendus est l. res, quæ 22. §. si. ff. de iure fisci. Idem dicendum, si delator vo- lens à lite desistere, mandatorē sibi subtractum querat: nisi initio accusationis mādatoris mentionem nulla fecerit l. de eo 23. ff. eod. Idem etiam dicendum est, si accusator & alium reum habeat: non enim oportet compelli accu- satorē plures reos facere l. diui 19. ibi non oportet compelli ff. de accusatio. Sed etsi aliqua alia præscriptione accusator ab accusatione remoueri possit, impune desistit: vt puta si mulier sit, quæ suam suorumvè iniuriam non persequatur: si minor accusauerit: si temporis præscriptione accu- sator submoueat l. 1. §. si accusationem cum sequentib. ff. ad S. C. Turpil. Plane in cæteris præscriptionib. præterquā specialiter iam enumeratis, abolitione opus est d. l. 1. §. me- rito itaq; l. quærebatur 11. ff. eod. Sed & mulier suam suo- rumvè iniuriam persequens, impune desistit, in falsi quidē crimine: in cæteris non l. mulier 4. ff. ad Turpill. vt si turpi- ter pacta sit cum reo, vt desistat l. si scemina 5. C. eod. Abs- ens quoque ex iustis rationibus accusator pro tergiuersa- tore non habetur l. inter accusatorem 10. ff. de public. iudic. leg. accusatore 13. §. fina. ff. eod. Sed & qui intra statu- tum tempus accusationem persequi non potuerunt, va- rijs Præsidū occupationibus, vel et ciuiliū officiorū neces- sitatibus districti, in pœnam tergiuersationis non incidunt l. in Senatum 15. §. penul. ff. ad Turpill. Sed nec ij in pœnam incidunt, qui à non publico, sed priuato iudicio desistunt, quamquam officio iudicis culpa horum coercetur. l. 1. C. eod.

C. eod. l. si quis 7. §. final. ff. eod. Vnde: qui à suspecti tutoris accusatione destitit, pena desertionis non tenetur, l. 1. §. suspecti, ff. ad S. C. Turpill. Idem dicitur, si non est de eo, qui ab hoc iudicio desertionis destitit d. l. 1. §. item si dicat, ff. eod. Planè non distinguitur, utrum a' Ordinario, an extraordinario iudicio, dummodo publico destiterit: Nam utroque casu tenetur, l. in Senatus 15. §. m. ad eos, ff. eod. Sed & nuntiatores, qui per notoria indicia produnt, notorij suis assistere iubentur, l. ab accusatione 6. §. nuntiatores, ff. eod. l. res, quæ 22. §. fin. ff. de iure fisci. Is tamen, qui libello Principi dato, falsum se obiecturum minatus est, si non obiectisset, & ita causa nondum in iudicium deducta destitit, non tenetur, l. 1. C. ad S. C. Turpill. l. quæ situm 5. ff. eod. 2. q. 3. c. vit. §. destitisse. Idem etiam dicendum, si post latam sententiam destitit, nisi fortè reus condemnatus prouocauit, l. 1. §. fin. ff. eod. Sed nec ij, de quorum calumnia agi non permittitur, si destiterint, in penam incidunt, l. in Senatus 15. §. eos, ff. eod. Non enim prodest ei, qui semel destitit, si postea rursus accusare sit paratus, d. l. 15. §. si propter. ibi eum, qui semel, ff. eod. † Sed qui Principis permisso accusatione destitit, in punitus est, l. destitisse 13. ibi. Sed qui permisso, ff. ad S. C. Turpill. d. §. destitisse, quibus autem penis puniatur tergiversatores tradimus in glo. stat. Vrb. lib. 2. cap. 3. propè finem.

S Y M M A R I U M.

- 1 Desistere quis potest per abolitionem impuniè.
- 2 Abolitio quot modis fiat.
- 3 Abolitio publica, quæ criminata non comprehendat.
- 4 Abolitio per pecuniã nulla.
- 5 Abolitio ex falsa causa, vel inuito accusatore, nulla.
- 6 Abolitio singulorum criminum petenda.
- 7 Abolitio causa cognita concedenda, limitatur.
- 8 Desertionis pena.
- 9 Fideiussor non tenetur ultra sponsonem suam.
- 10 Desertionis iudex competens quis.
- 11 Desertionis, seu tergiversationis pena, quæ.

De abolitionibus. Tit. 24.

- 1 **S**ed † & abolitione interueniente, licet impunè ab accusatione desistere, l. interueniente 12. ff. ad S. C. Turpill. cum alijs adductis per nos in glo. statuti Vrbis lib. 2. cap. 4. 2. q. 3. ca. vit. §. destitisse. † Abolitio autem, aut publice fit ob diem insignem, vel ob publicam gratulationem, vel ob rem prosperè gestam, aut priuatim accusatore postulante. Tertio genere lege fit abolitio, mortuo accusatore, vel ex iusta causa impedito, quominus accusare possit, l. abolitio 8. cum legibus sequent. ff. ad Turpill. d. l. 12. & l. 2. §. nisi fortè. C. vt intra certum tempus Clarus in §. fin. quæstio. 49. Planè † publica abolitione non abolentur crimina læsæ maiestatis, patriæ expugnata, peculatus, sacrilegij, adulterij, vel stupri, raptus, l. fallaciter 3. §. final. C. de abolitionibus, l. nemo 13. C. de Episcop. audien. Item crimen falsi l. Lucius 17. ff. ad S. C. Turpill. In hisce ergo accusator destitens exceptione publicæ abolitionis non defenditur, nisi fortè priuata abolitio interuenierit. † Sed & qui per deceptionem, vel pecunijs à reo corruptus ad postulandam abolitionem venit, non adiuuatur: quemadmodum nec reo huiusmodi abolitio prodest, l. 2. §. fin. autem, C. de abolitio.
- 2 Idem dicendum est, si falsam causam allegando abolitionem accusator impetrauit, l. vit. §. fina. ff. ad Turpill. Sed & fallaciter inculantibus abolitio non datur, l. fallaciter 3. C. de abolit. l. fallaciter 9. C. de calumniator. † Idem dicendum, si inuito aduersario abolitio petetur, nisi fortè reus consentire nolens nullam iniuriam corporalem adhuc passus fuerit. hoc enim casu etiam inuito reo abolitio dari potest: dummodo intra triginta dies, postquam reus custodia traditus est, abolitio petatur, l. Imperatores 18. in princ. & §. 1. ff. ad Turpill. l. 3. in princ. C. de abolit. Sed & nec testibus, qui torti sunt, dissentientibus, abolitio dabitur dicta l. 3. §. quod si ingenuorum. Nec seruis accusatis abolitio publica prodest, l. Domitianus 16. ff. ad Turpill. † Sed & si plura crimina idem eidem intulerit, singulorum abolitionem debet petere, alioquin prout quid omiserit, eius nomine desertionis penam patietur, l. 1. §. si plura, ff. eod. l. vim passam 39. §. duos, ff. ad leg. Iul. de adulter. Præterea † abolitio

presentibus partibus, causa cognita, non à Principe, sed à competente iudice postulari debet: item pro tribunali, nõ de plano, nec iudex hanc cognitionem alteri demandare potest, id est, si per errorem, seu temeritatem, seu calorem ad accusationem profuerit. hæc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet, l. 2. in princ. C. de abolitio. l. 1. §. abolitio, ff. ad Turpill. l. abolitionem 16. C. ad leg. Iul. de adulter. Planè hi, qui suas, suorumve iniurias persequuntur, & cognatos suos in accusationem deduxerunt, omnimodo abolitionem petere non prohibentur, quamuis non omnia supradicta obseruauerint, l. 2. §. fin. C. de abolitio. l. quamuis 30. ff. ad leg. Iul. de adulter. Sine abolitione tamen petita, & impetrata † nemo desertionis penam euitat, l. 1. §. si accusationem, ff. ad Turpill. l. abolitionem 16. §. 1. C. ad leg. Iul. de adulter. l. vim passam 39. §. duos, ff. eod. Nisi fortè, vel mulier accusauerit, vel minor 25. annis d. §. accusationem, vel propter publicam abolitionem, aut eã, quæ lege fit, crimen expirauerit, l. abolitio 8. cum sequentibus, ff. ad Turpill. l. aut priuatim 10. in princip. ibi tertio genere lege fit abolitio mortuo accusatore, vel ex iusta causa impedito, quamuis accusare possit, ff. ad Turpill. Sed an abolitionem, remissionem, gratiam, indulgentiam, vel abolitionem concedere possit Princeps, vel iudex secularis Clericis pro crimine, ita quod per Ecclesiasticum iudicem nõ possint de eodem crimine puniri, latè differitur apud Antifer. in repet. Clemen. 7. de offic. ordin. quæst. 2. ubi tãdem firmat, quod non sub nam. 135. & sequent. validissimis rationibus, & grauissimis auctoritatibus; Porro de deserta accusatione, incidit in penam desertionis is quoque, qui accusatorem submitit, aut instigauit, aut mandauit, & instruit eum ad accusationem capitale, dando probationes, vel allegando excusationes, l. 1. §. incidit in hoc, ff. eod. l. in Senatus 15. in princ. ff. eod. l. seruus 34. §. fin. ff. de pœnis. l. non tantum 24. ff. de iure fisci. † fideiussor tamen accusatoris non ultra quantitatem, quam spondit, tenetur l. 2. C. ad Turpill. Competit autem ex hac causa accusatio non apud procuratorum Cæsaris, sed apud Prouinciæ Præsidentem. † Is competens iudex est, Labolitioem 16. in princ. C. ad leg. Iul. de adulter. l. 1. §. suspecti ibi item si dicat, ff. ad S. C. Turpill. l. procurator 3. C. ubi causa fiscal. † estque pena tergiversationis, seu desertionis ex S. C. Turpill. quinque librarum auri, l. præuariationis 3. §. fin. ff. de præuariat. Interdum tamen grauius punitur accusator extra ordinem, vel ex constitutionibus principalibus, pnta quarta bonorum parte, vel exilio, si persona sit humilis, l. 1. & 2. C. vt intra certum tempus, l. absentem 5. §. in accusatorum, ff. de pœnis. & sumptus restituere cogitur, l. qui crimen 3. §. fin. verò, C. qui accus. non poss. Et fit infamis ex hac causa damnatus, & amplius agere, vel accusare prohibetur, l. 2. in fine, C. ad Turpill. l. 1. in fine, C. vt intra certum tempus crim. quæst. termi. l. 2. ff. ad Turpill. l. accusationem 6. C. qui accus. non poss. l. si ea 7. C. eod. l. mulier 4. §. fin. ff. ad Turpill. l. in Senatus 15. §. si propter in fine, ff. eod. l. 3. & 4. C. eod. Sed & ipsi reo, à quo pecuniam accepit, vt desisteret, in quadruplum actione in factum tenetur, vt ff. de calumniatoribus. Et hæc de euentibus publicorum iudiciorum reo absoluto, nunc eo damnato, videndum de eis restat.

S Y M M A R I U M.

- 1 Sententia, reo damnato, exequenda.
- 2 Confessus crimen non appellat.
- 3 Notorius criminofus non appellat.
- 4 Mulctatus confessus, & notorius appellat.
- 5 Confessus tormentis appellat.
- 6 Homicida, & raptor non appellat.
- 7 Appellatio ubi conceditur, omnis appellat.
- 8 Sententia rescissa executio inhibenda, limitatur.
- 9 Reus de se mentitus inuatur.
- 10 Mulcta impossibilis remittitur.
- 11 Executio dicitur facta tempore exilij finito etiam in carceribus.
- 12 Inutilis ad opus damnatus dimittitur.
- 13 Reo damnato dandus terminus ad componendos penates non minus dierum 30.
- 14 Seruo damnato dilatio danda ad reddendas rationes.
- 15 Pregnanti damnata dilatio vsque ad partum danda.
- 16 Clericus damnatus nondum dogmatatus non consumitur.

Pæna

- 17 *Pœna ad fferenda si ex damnato quaestio in alios habenda.*
- 18 *Pœna non differenda dicent: velle alloqui cum Principe.*
- 19 *Pœna in sententia non expressa, legis intelligitur.*
- 20 *Damnatus in metallum sine tempore, decennij intelligitur.*
- 21 *Pœna ibi luenda, ubi delictum commissum.*
- 22 *Ad mortem damnatus gladio intelligitur.*
- 23 *Cadavera damnatorum petentibus concedantur, limitatur.*
- 24 *Relegatus ad tempus non obediens in perpetuum damnatur.*
- 25 *Damnatus commeatu non datur, nisi à Principe.*

De executione sententiæ reo damnato.

Tit. 25.

HActenus dictum est de euentibus publicorū iudiciorum reo absoluto, nunc dicendum restat de illis, reo damnato. Nam damnato reo, sequitur sententiæ executio, bonorum publicatio, & infamia, de quibus modò est agendum, inter quos cum primū locum obtineat sententiæ executio, ideo de sententiæ executione in primis est tractandum. Nam ꝑ sententia lata, & reo dānato, sententia est exequenda, nisi vel is damnauit, cuius dampnandi non fuit, vel à sententia sit provocatum, eum enim accipimus damnatum, qui non provocauit, l. 2. §. fin. ff. de pœnis, l. si qua pœna 244. §. vt multatæ in fine, ibi, nec aliter multatæ, ff. de verb. signific. d. l. 2. §. eum accipimus, l. relegatorum 7. §. his, qui relegantur, ff. de interd. & relegat. l. non tantum 6. ff. de appellat. l. addictos 29. l. si quis 30. C. eod. l. addictos 6. §. fin. C. de Episcop. audien. Clar. §. fin. q. 97. in fine. Ceterum si provocet, nondum videtur dānatus, vt in alleg. iuris: ꝑ nisi fortè vitra manifestas probationes ipsius dampnati confessio accesserit, huius enim appellatio admittenda non est, l. 2. C. quorum appell. non recipi. l. si qua pœna 244. in princ. ff. de verb. signific. 2. q. 6. ca. vlt. §. nullus etiam. ꝑ Nec minus si crimen sit notorium, cum sit Romana §. fin. c. 13. e. consultat 14. & capit. cum speciali 61. §. pot. d. de appellatio. Clar. in §. fin. quæst. 94. nume. 1. & 2. nisi multa non pœna capitalis in eum sit dicta, ꝑ tunc enim quamuis confessus sit, & crimen sit notorium appellat. d. l. 244. in princ. Vel non spontè, ꝑ sed tormentis coactus confessus sit, d. l. 2. §. sicut enim, C. quorum appellat. non recipi. Sed & nec is, qui vim fecerit. Vnde occasione data, homo sit interemptus, sententiam, qua dampnatus est, per appellationem suspendere potest, l. quoniam 6. in fine. C. ad leg. Jul. de vi public. ꝑ Idem dicendum etiā de eo, qui ob raptus crimē dampnatus est; l. r. §. quibus et si, C. de raptu Virgi. Vel si aiii publicè interfuit dampnatū statim puniri, l. constitutiones 16. ff. de appellat. Sanè ꝑ vbi potest appellari, non distinguitur, vtum dampnatus ipse, an alius pro eo, quamuis inuito, provocauerit. Vtroque enim casu sententia est suspendenda, l. non tantum 6. ff. de appellatio. ꝑ Sed & sententiæ per iudicem appellationis rescissæ executio in hibenda est, secus tamen si ipse iudex, qui sententiam tulit, eam mutauerit, vel reuocauerit, quia hoc etiā non licet, l. Diui 27. in princ. ff. de pœnis, l. pœnam 15. C. eod. nisi legitima subsit causa, exemplo l. illicitas, §. fin. ff. de offic. Præs. d. Planè ꝑ si reus de se mentitus sit, vel cum non haberet probationum instrumenta, quæ postea reperit, pœna afflicta sit, pœna eius minui potest, vel in integrum restitutio concedi. Sed id duntaxat à Principibus fieri potest, d. l. 27. in princ. ibi, si tamen de se sit mentitus. Itò ꝑ si multa indicta ex facultatibus dampnati redigi nō potest remittitur, l. illicitas 6. §. fina. ff. de offic. Præs. d. Item ꝑ si tempus illud, quo exilio destinatum erat, in carcere, vel custodia impleuerit. Vel tempus pœnæ sit finitum, dicitur facta executio, l. omnes 23. C. de pœnis, l. fratres 33. ibi, quia temporaria, ff. eod. l. Rectores 24. C. eod. l. et si severior 3. in fine, C. de caus. ex quib. infam. irrog. l. Imperator 8. ff. de p. stulan. Vel ꝑ tandem si in metallum dampnatus operi faciendo inutilis deprehendatur, l. in metallum 22. ff. de pœnis. Porro quamuis reo damnato, statim executio sententiæ sequi debeat, l. de his 5. C. de custod. reor. Guido Pap. decis. 74. in fine. Clar. in §. fin. quæst. 96. tamen id distinguitur. ꝑ Si enim Princeps, eum suo rescripto damnauerit: pœna per triginta dies differitur, l. si vindicari 20. C. de pœnis 11. quæst. 3. c. cum apud, causam dictæ legis si v. vendicari 20. dedit D. Ambrosius Imperator Theodosio veniam peccati contra Thessalonicenses admissi deprecanti, vt in

vita Theodosij legitur apud Card. Bellarminium. De officio Principis lib. 3. Reo quoque damnato petenti spacium ad disponendas res suas, componendosque mēstros penates, dandum est, non tamen minus triginta dierum l. 2. §. el verò, C. de exhib. reis, quæ non vidi contra pietatem huius legis? quæ loquitur de reo nondum damnato reducendò, vt multo magis debeat illius pietas sibi locum vindicare in reo damnato saltem spatio decem dierum dato ad appellandum, vt volunt omnes, quos citat Clar. in §. final. quæst. 96. Sed etsi dominis à seruo damnato rationes exigat, ad eas reddendas, dilationem pœnæ aliquam impetrare debet l. 1. C. de bon. proscript. consuetudo seruat contrarium, te 15. ste Claro in §. fin. quæst. 97. ꝑ Pregnantis quoque mulieris consumendæ damnatæ pœna differitur, quoad pariat. Ego quidem, & ne quaestio de ea habeatur, scio obseruari, quādiu prægna est, l. prægna est 3. ff. de penis, l. Impetator 16. ff. de stat. homin. & ꝑ Clericus damnatus nondum degradatus non consumitur, 11. q. 1. c. si quis eum §. non autem. Nouella const. 82. §. illud palam est Clar. §. fin. quæst. 96. num. 7. Immo index secularis de uod de crimine cognoscit, nisi illud sit merè Ecclesiasticum, & sic tale, vt nullo modo de illo cognoscere possit, vt dicit ibi Clarus, vt puta, hæresis, & q. 36. nume. 28. Sed plura referantur in Syntag. comm. opin. iuris loco 1. tit. 13. c. 7. & sequent. Sed ꝑ etsi ex damnato in alios quaestio sit habenda, pœna eius differenda est, l. qui vult 29. in fin. ff. de penis. Si tamen ꝑ dampnatus dicat, se habere, quod Principi salatis ipsius causa inter sit, propter hoc pœna differri nō debet, l. si quis 7. ff. de penis. Porro ꝑ si pœna in sententia expressa non sit, legis pœna irroganda est, l. 1. §. calumniatoribus, ff. ad Turpill. Si autem alia lege, alia pœna statutatur, minor lex erit sequenda, l. si Præs. 32. ff. de penis. Et ꝑ sine præfinito tempore in metallum dampnato, imperitiis dampnantis, decennij tempora præfinita videntur, l. sine 2. ff. de penis, l. seruus 10. C. eodem. Seruus tamen sub pœnâ vincolorum sine temporis præfinitione domino reddi iussus, perpetuo vinculo esse 21. debet d. l. 10. Ibi autem ꝑ pœna exequenda est, vbi crimen fuit commissum, vt exemplo latronis legibus cauetur, l. capitalium 28. §. famulos, ff. de penis. Præterea ꝑ ad mortem dampnatus, gladio interfici debet, non securi, vel telis, vel fustis, vel laqueo, vel veneno, vel verberibus, vel virgis, vel tormētis, vel quo alio modo. l. aut damnatum 8. §. 1. ff. de pœnis. Executione autem facta ꝑ corpora animaduersorum quibuslibet petentibus ad sepulturam danda sunt, l. corpora 3. C. de cadaver. punir. l. in principio. ff. eod. l. obnoxios 11. C. de religiosis. Nonnunquam tamen non permittitur, vt sepeliantur, maxime maiestatis causa dampnatorum d. l. 1. §. nonnunquam. Eorum quoque corpora, qui exurendi dampnantur, peti possunt, scilicet, vt ossa, & cineres collecta sepulturæ tradi possint d. l. 1. §. si. Qui quidem prius sunt strangulandi, & post exurendi Clar. §. final. quæst. 99. numer. septimo. Non autem aliter corpora sepeliuntur, quam si fuerit petiturum d. l. 1. §. hodie Clar. in §. fin. quæst. 100. nume. 1. Secus est de iure canonico, quo possunt corpora dampnatorum sepeliri sine licentia, vt dicit Clarus ibi per text. in c. quæsitum 13. q. 2. Porro 24. ꝑ relegatus, vel deportatus, vel in metallum, aut in opus publicum ad tempus, vel in perpetuum damnatus, si dictæ legi non obtemperat, grauius punitur, l. capitalium 28. §. in exilibus, ff. de penis, l. relegati 4. ff. eod. l. aut damnatum 8. §. inter eos in fine, & §. quisquis, ff. eod. vt supra dictum 25. est. ꝑ Nemo autem potest commeatum, remeatumve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa, l. 4. in fine, ff. de penis. Sed & ex Prouincia in Prouinciam transduci damnatos sine permissu Principis non licet, l. ad bestias 31. §. final. ff. de panis.

S Y M M A R I U M .

- 1 *Bona an publicentur.*
- 2 *Bona serui, & filii familias non publicantur.*
- 3 *Bona habentis filios non publicantur.*
- 4 *Liberis dampnati maiestatis nihil reseruat.*
- 5 *Bona scelerè acquisita publicantur.*
- 6 *Bona habentis parentes non publicantur.*
- 7 *Bona defuncti nondum dampnati non publicantur.*
- 8 *Bona eius, qui mortem sibi consciiuit, publicantur.*
- 9 *Bona publicatis quid agendum.*

Bonis

- 10 *Bona publicatis an veniant postea quaesita.*
 11 *Aes alienum damnati ex bonis suis soluitur.*
 12 *Pannicularia damnati cui danda.*
 13 *Iure nouo bona non publicantur.*
 14 *Consuetudo, antiquum, & nouum ius substituit.*

De publicatione bonorum. Tit. 26.

Porro ꝑ supplicij damnatione iure quidem antiquo bona publicantur, cum aut vita adimatur, aut Ciuitas, aut feruilis conditio irrogatur, l. 1. in princip. ff. de bonis damnat. Clar. §. fin. q. 78. Relegatorum autem bona non publicantur, nisi sententia specialiter adempta fuerint, l. deportatorum 8. C. de pœnis. Deportatorum sic d. l. 8. & l. ea sola 97. ff. de reg. iur. l. 1. ff. de interd. & Nisi ad tēpus fuerint deportati, vel relegati, tunc enim nec per sententiam quidem bona possunt adimi, l. relegatorum 7. §. ad tēpus, ff. de interd. & relegat. l. relegati 4. §. fin. ff. eod.

2 l. bona 39. ff. de iure fisci. Sed & ꝑ neque serui, neque filij familias bona, quamuis capitaliter damnati publicantur, l. 1. C. de bon. damn. l. si filius 3. C. eod. Neque Decurionis, l. quando 10. §. Decurioni, C. eod. Sed & ꝑ neque bona eius, qui liberos superstitēs habet, fisco vindicantur in solidum, verum pro dimidia tantum parte, reliqua dimidia liberis relicta, l. cum ratio 7. in princip. ff. de bonis damnator. l. si quis 9. §. quod verò, C. eod. l. quando 10. C. eod. Imo si plures liberos damnatus habuerit, nihil ex bonis eius publicatur d. l. cum ratio 7. §. si plures, ff. de bon. damnat. liberis autem, ita demum bona damnati permittuntur, si iustus nuptijs nati sunt, d. l. 1. §. liberis autem, ff. eod. Et si adoptiuus sit, dummodo non in fraudem facta sit adoptio, d. l. cum ratio 7. §. ex bonis, ff. eod. liberis autem eius, cui pars dimidia duntaxat bonorum ablata est, partes non dantur, d. l. 1. §. final. ꝑ Sed & maiestatis crimine damnati liberis nihil reseruantur: præterquam si quid ei, tanquam Patrono in bonis libertorum debebatur. hoc enim liberis damnati reseruantur, l. quando 10. §. fin. C. eod. l. quisquis 5. & l. vlt. C. ad leg. Iul. Maiest. Nouella constit. 134. §. fin. De bonis verò matris deportatæ filijs nihil debetur, l. de bonis 6. C. eod. Sed & solis ijs, qui in potestate damnati permanserunt bona reseruantur, nisi emancipati ea, quæ à damnato acceperunt ex causa donationis, vel dotis, conferre parati sint; tunc enim ex æquo, & illi bona damnati accipiunt, l. si deportatus 8. C. de bonis proscript. Præterea ꝑ ex his, quæ per flagitium damnatus acquisiuit, liberis nihil debetur, veluti si cognatum suum interimi curauerit, & eius hæreditatem adiit, vel bonorum possessionem accepit, d. l. 7. §. final. Nouella constit. 134. §. vt autem non solum. Sed hæc in praxi non seruantur, vt dicit Clarus in §. fin. quæst. 78. ver.

6 videndum est 26. ꝑ Sin autem damnatus liberos nullos habuerit, parentes tamen hi vsque ad tertium gradum bona damnati obtinent, fisco excluso, sed & vxor damnati res suas, item dotem, & ante nuptias donationem ex bonis eius saluam habet. Quod si vxor indotata fuerit, tamen legitima portio ei ex bonis damnati debetur Nouell. constit. 134. §. vt autem; non solum, & §. Præterea ca. decrenit 14. de hæretic. in 6. Patrono quoque damnati liberti sua legitima salua relinquenda d. l. cum ratio 7. §. si in libertinum, ff. de bonis damnat. Planè quamuis damnatus, cuius bona publicata sunt, postea indulgentia Principis pœna fuerit liberatus, tamen bona non recuperat, vt dicitur infra. ꝑ Non dum autem damnatus, quamuis in reatu mortuus sit, bona ad hæredes suos transmittit, l. 2. ff. de bon. damn. l. 2. §. fin. ff. de bonis eorum, qui ante sentent. l. qui rei 3. §. sic autem, ff. eod. l. 2. C. de bonis eorum, qui sibi mortem, l. vlt. C. de iure fisci. l. in fraudem 45. §. 1. ff. eod. Nam non vt quis in carcerem ductus est, spoliari eum oportet, sed post condemnationem, vt in allegatis legibus: nisi fortè reus læsæ maiestatis mortuus sit ante condemnationem, vel repetundarū reus, l. 2. C. de bonis eorum, qui mortem, l. ex iudiciorum 20. ff. de accusatio. l. vlt. ff. ad leg. Iul. maiest. Sed & si post condemnationem reus mortuus sit, pendente tamen appellatione non publicantur bona, nisi in sententia specialiter publicatio bonorum sit comprehensa, l. 1. C. si pendens appellat. mors interue. l. si is, qui 3. C. eod. l. 1. ff. eodem. l. Lucius 9. ff. de iure fisci, l. vlt. C. si reus, vel accusat. mort. Et si eo tempore decesserit reus, quo Imperatori de pœna eius scriptum est, bona ad hæredes suos transmittit, l. 2. §. si is,

de eius, ff. de bonis eorum, qui ante sentent.

Si tamen reus accusatorem corrupit, pro confesso habetur, ideoque quamuis ante sententiam mortuus sit, bona eius publicantur, l. vlt. ff. de præuicator. l. 2. in princip. ff. de bonis eorum, qui ante sentent. l. in fisci 4. ff. de iure fisci. l. 1. §. 1. ff. eod. l. transfigere 18. C. de transact. ꝑ Sed & si reus malè sibi conscius, mortem ante sententiam sibi conscium, vel saltim consciscere voluit, bona eius fisco vindicantur: si modo viuus fuit accusatus, vel in scelere deprehensus, & eius criminis reus, ex quo publicatio bonorum sequi solet, l. qui rei 3. §. sic autem, ff. de bonis eorum, qui ante sentent. l. in fraudem 45. §. eius bona, ff. de iure fisci. Si tamen hæredes innocentiam eius, qui mortem sibi conscium, ostendere parati sunt, publicatio bonorum inhibetur d. l. 3. §. si quis autem, & §. sic autem, & §. fin. & dict. l. 4. §. §. eius bona, ff. de iure fisci, l. 1. C. de bonis eorum, qui mortem sibi, l. 2. C. eod. l. factum 12. C. de accusat. d. l. 3. §. vt autem, & §. final. Nulla enim neque in sanctis canonicis libris, neque in ciuilibus legibus legitur autoritas, quæ Christianis in qualibet causa ius voluntariæ necis attribuat, vt in libro 1. de Ciuitate Dei, cap. 19. & 20. Neque vnquam potest mors voluntaria ad animi magnitudinem pertinere, non enim animi magnitudo rectè nominatur, vel quique non valèdo tolerare, vel quæque aspera, vel aliena peccata, se ipse interemetit. Magis enim mens infirma deprehenditur, que ferre non potest, vel duram sui corporis feruitatem, vel stultam vulgi opinionem, teste D. Augustino, vbi supra c. 22. & sequentibus. Porro nulli iudicum, exceptis ijs, qui in summa potestate positi sunt, licet sine permissu Imperatoris omnia rei bona proscribere, vt antea dictum fuit. ꝑ Bonis autem duplicatis, diligenter de ijs inquirendum, inuentarium conficiendum, & Imperatori referendum, l. 1. C. ne sine iussu Principis, l. si quis 7. C. de bonis proscript. Interea autem non numeratur, si quid ex ijs reus ante sententiam alijs bona fide donauit, vel alio modo alienauit, l. post contractum 15. l. donationes 22. §. perfectæ, ff. de donatio. l. si quis 9. §. si quid autem, C. de bonis proscript. cum distinctionibus, & declarationibus datis per nos in gloss. statuti 10. Vrbis lib. 1. c. 115. Sed ꝑ & nec ea, quæ post publicationem reus acquisiuit, ad fiscum pertinent, nisi reus fuerit deportatus, l. si mandauero 22. §. is, cuius bona, ff. mandati, l. 2. C. de bonis proscript. ꝑ Aes quoque alienum ex bonis deducendum est, l. non possunt 11. ff. de iure fisci. Item res vxoris, dos, & antenuptialis donatio, l. si quis 9. in princip. C. de bonis proscript. Nouella constit. 134. §. præterea, §. vt autem, & Nonella constit. 117. §. si de adulterio. Vel saltem actiones creditoribus aduersus fiscum saluæ sunt, l. omnes 4. ff. de bonis damnat. l. si, vt 5. C. eod. Viuius lib. 2. fiscus in princip. Clarus §. fin. quæst. 78. ver. Sed an teneatur 29. ꝑ Pannicularia autem Spiculatoribus conceduntur, l. Diuus Adrianus 6. ff. de bonis proscriptor. Pannicularia autem sunt ea, quæ in custodia receptus secum attulit: spolia, quibus indutus est, cum ad supplicium ducitur d. l. 6. §. Pannicularia. Sed non valoris vltra aureos quinque Pannicularia Spiculatores habebunt, vt in dicta l. 6. vbi agitur etiam de spolijs Clarus in §. fin. q. 10. nu. 4. Et hæc de iure antiquo;

13 ꝑ Iure autem nouo bona damnati publicari prohibentur. Oportet autem omnino, & huius rei prouidentiam gerere, vt si quis pena dignus esse videatur, ne sumpto de illo supplicio bona eius attingas, sed ad progeniem eius, & legem, legeque introductum ordinem deferri ea patiaris. Nam non bona, sed bonorum possessores delinquent. Sed qui eum ordinem subuertunt, illi pena quidem dignos dimittunt, bonaque eorum auferunt: alios verò, quos ad illorum fortè successionem lex vocabat, in illorum locum obijcient supplicio Nouell. constit. 17. §. oportet autem. Nisi damnatus, neque liberos, neque parentes, neque vxorē habuerit, quia tunc secundum ius antiquum eius bona ad fiscum pertinent, vt dictum est. Vel nisi ex crimine læsæ maiestatis sit damnatus Nouella constit. 134. §. penult. ibi, quod si nemine Clar. d. quæst. 78. ver. multa autem. Viuius lib. 2. Confiscari, nume. 1. & sequen. ꝑ Sed praxis, nec antiquum, nec nouum ius obseruat, auidissima enim alieni contra antiquum, & contra nouum ius damnatorum bona publicat, teste Claro d. quæst. 78. ver. sed certè quicquid cum declaratione, de qua ibi.

S V M M A R I V M.

- 1 Infamia multis ex causis irrogatur.
- 2 Infamus fit publico iudicio damnatus.
- 3 Damnatus ob calumniam, vel tergiversationem in famis fit.
- 4 Infamis fit damnatus furci, & aliorum ubi.
- 5 Pactum ad infamiam, quomodo accipiat.
- 6 Stellionatus, & expilatae hareditatis crimen infamat.
- 7 Tutela, mendari, depositi damnatus infamis.
- 7 Pro socio damnatus infamis.
- 8 Ars ludrica, & scana infamat, limitatur.
- 9 Leno infamis.
- 10 Nubens intra annum luctus infamis.
- 11 Mulier intra annum luctus nubit sine infamia.
- 12 Mulier dicens, falso se pregnantis, infamis, ut possideat.
- 13 Falsi crimen infamat, declaratur.
- 14 Exgens plus debito, duplum restituit, nec infamis fit.
- 15 Abstinentes a bonis patris non fit infamis.
- 16 Cedens bonis non fit infamis.
- 17 Patris increpato filios non infamat.
- 18 Vsurarius infamis.
- 19 Mulier quantum corporis faciens infamis palam.
- 20 Palam quomodo accipiat, facere questum.
- 21 Ictus fustium non infamat, sed causa.
- 22 Carcer, & vincula non infamant.
- 23 Requiritendus adnotatus non veniens, an infamis.
- 24 Infamis non est, qui negocia patria non defendit.
- 25 Mulier non infamat.
- 26 Adulterium infamat mulierem, declaratur.
- 27 Sententia an requiratur, ut quis infamis fiat.
- 28 Vir nubens in feminam, infamis.
- 29 Appellans, pendente appellatione, nondum infamis.
- 30 Damnatus alieno nomine non fit infamis.
- 31 Arbitrium non infamat.
- 32 Iudicis elocutio extrinseca non infamat.
- 33 Poena grauior delicto existimationem conseruat.
- 34 Poena pecuniaria existimationem non conseruat.
- 35 Poena mitior conseruat existimationem.
- 36 Sententia d. clarans deliquisse, infamat, etsi non dicat.
- 37 Damnatus ad tempus, tempore finito, finitur infamia.
- 38 Damnatus ad tempus in opus publicum, semper infamis.
- 39 Principis remissio non tollit infamiam, restitutio in integrum tollit.
- 40 Condicio non infamat.
- 41 Infamia patris non nocet filijs, limitatur.

De Infamia. Tit. 27.

Inter euentus publicorum iudiciorum reo damnato connumeratur, & infamia, de qua nunc est dicendum.

- 1 † Infamia autem multis ex causis alicui irrogatur.
- 2 † Primum quidem, si quis publico in iudicio fit damnatus, l. infamem 7. ff. de public. iudic. l. 1. §. qui iudicio, ff. de his, qui notant. infam. Clar. in §. fin. quaestio. 71. & 72. Vinius opin. incipien. infamia, &c. & 3. quaest. 7. cap. infames §. porro 6. quaest. 1. c. summa, §. fin. cum cap. sequen. Item † si ob calumniam, vel prauiaricationem in publico iudicio factam, dicit. l. 1. §. qui iudicio. Nec distinguitur, vtrum quis suo, an alieno nomine publico iudicio accusans fuerit calumniator, l. nostris 8. C. de calumniator. Ita demum autē calumniator infamia notatur, si fuerit calumniae causa damnatus, neque enim sufficit calumniatum, l. Athletas 4. §. calumniator, ff. de his, qui notant. infam. Quod & de prauiaricatore, & alijs similibus est dicendum d. §. calumniator. Sed
- 4 † & qui furti, vi bonorum raptorum iniuriarum, de dolo malo, & fraude suo nomine damnatus, pactusve erit, infamia notatur l. 1. §. qui furti, ff. eod. d. l. 4. §. final. cum l. sequen. ff. eod. l. infamem 7. ff. de public. iudic. l. Decuriones S. C. ex quibus causis infam. irroge. §. ex quibusdam instit. de poena temere litigan. Furti autem accipere, siue manifesti, siue nec manifesti, l. furti 6. in princ. ff. de his, qui notant. infam. Plane, qui ideo furti fuerit condemnatus, quod res furtiua apud eum ignorantem fuerit reperta, infamis non fit, l. furti 8. C. eod. Iniuriarum autem etiam ex persona serui damnatus infamia notatur, l. iniuriarum 10. C. eod. Cessat tamen ignominia in conditionibus, quamuis ex famosis causis pendeant. Quod autem dictum est. Pactusve erit: † pa-

ctum sic accipimus, si cum pretio, quantumque pactus est, alioquin, & qui precibus impetrauit, ne secum ageretur, erit notatus, nec erit venia vlla ratio, quod est inhumanum d. l. 6. §. pactusve, ff. de his, qui notant. infam. l. non dānatos 18. C. ex quibus causis infam. irrog. Sed & qui iustu Praetores pretio dato pactus est non notatur, & qui iureiurando sibi delato, iurauit, se non deliquisse d. l. 6. §. qui iussit, & §. sed etsi, d. l. 18. in fine, C. eod. Idem dicendum de eo quoque, qui pactus est in actionibus, quae ex contractu profisciscuntur, licet famosa sint, & damnati notentur, quoniam ex his causis non tam turpis est pactio, quam superioribus l. in actionibus 7. ff. de his, qui notant. infam. §. ex quibusdam in fine instit. de poena temere litig. Praeterea † expilatae hareditatis, & stellionatus crimine damnatus, fit infamis, l. si re 12. C. ex quibus causis infam. irrog. l. quid ergo 13. §. final. ff. de his, qui notant. infam. ex militari tamen delicto damnatus non notatur infamia, l. frustra 7. C. de re militari. Ignominiae tamen causa dimissus miles, sed & exauthoratus, vt insignia militaria deponeret, fit infamis d. l. 7. & l. 1. in princ. ff. de his, qui notant. infam. l. 2. in princ. cum sequen. ff. eod.

- 7 Item † qui pro socio, tutela, mandati, depositi suo nomine, non contrario iudicio damnatus erit, infamia notatur, l. 2. §. qui pro socio, ff. eod. l. furti 6. §. mandati, ff. eod. l. hae 22. C. eod. d. l. 6. §. illud, & §. final. & §. ex quibusdam instit. de poena temere litig. & quatenus attinet ad actionem tutelae directam, vel contrariam multa diximus in tractatu de tutela, & cura, tutoribus, & curator. lib. 1. tit. 10. numero 40. & lib. 2. tit. 25. 26. & 33 in princ. Pactus tamen ex his causis infamis non fit, vt dictum fuit ex l. 7. ff. de his, qui notant. infam. §. ex quibusdam in fine instit. de poena temere litigan. † Notatur item infamia, qui artis ludricae, pronuntiandiue causa in scenam prodierit, nisi propositum non habuerit euentum, vel minor aetate fuerit, vel quid tale intra domesticos, domesticorumque parietes non pretio vrbane ad hilaritatem fecerit, l. 1. §. 1. §. final. l. 3. l. Athletas 4. ff. de his, qui notant. infam. l. si fratres 21. C. eod. D. Thom. 2. 2. quaest. 168. art. 2. & 3. Vidi enim ego, & audiri non solum in primis totius Italiae Ciuitatibus, sed & in Vrbe nobilissimos pueros, adolescentes, & iuuenes in domesticam scenam prodire, ludere, & vrbane pronuntiare ad nobilitatem parium videntium, & audientium hilaritatem, quibus domestica scena, nunquam fuit impedimento ad dignitates consequendas, vt in allegatis iuribus, non ideo a notem laudo, nec vitupero, vituperat illum Cicero de Repub. & ex eo D. Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 2. c. 13. Tripudia vero cum choreis, & saltationibus ad plura Republicae vtilia expedire probant Lucianus, vbi infra, & Quintilianus lib. 1. ca. 18. dicit necessaria in Oratore ad gestus institutionem. Artem autem ludricam exercere non dicuntur Athletae, Thumelici, Xilici, Agitatores, Designatores, & alij, qui vel aquam aquis spargunt, vel sacris certaminibus deseruiunt dicta l. Athletas, Lucianus de saltatione dialogo. Praeterea † qui lenocinium fecerit infamia notatur, l. 1. §. lenocinium, ff. de his, qui notant. infam. dicta l. 4. §. ait Praetor, ff. eod. l. palam 43. §. lenocinium cum sequentibus ff. de ritu nuptiarum. Item † mulier, quae intra tempus luctus nuptias iterauerit, similiter, & pater, in cuius est potestate mulier, & is, qui eam ducit uxorem, nec non pater eius, in cuius potestate est is, qui eam uxorem duxerit; Si modo quis sciens maritum intra annum defunctum, talem uxorem duxit, vel filium suum ducere, aut eam suam nuptias iterare pactus est, l. 1. §. qui eam, ff. de his, qui nota. infam. l. liberorum 11. §. 1. ff. eod. l. decreto 15. C. eod. l. genero 8. ff. eod. l. quid ergo 13. ff. eod. solet tamen a Principe impetrari, vt intra legitimum tempus mulier nubere liceat, quo facto, cessat infamia, l. solet 10. ff. eod. sed & quae virum eluget, intra id tempus profana fuisse non nocet dicta l. 10. §. quae virum. Et si autem talis sit maritus, quem more maiorum lugeri non oportet, non poterit tamen mulier nuptam intra legitimum tempus collocari, l. liberorum 11. §. 1. ff. eod. Non solent tamen lugeri hostes, vel perduelliones damnati, nec suspendiosi, neque qui manus sibi intulerint, non tadio vita, sed mala conscientia d. l. 1. §. non solent, l. minime 35. ff. de religiof. Mulier tamen, quae intra legitimum tempus partum edidit, vel statim potest nuptui collocare d. l. 35. §. Vnde Pomponius. Sed & excusatur, qui iussu eius, in cuius potestate erit, duxerit, quamuis postea sui iuris factus eam retinuerit,

- uerit, & ipse qui passus est ducere, notatur d. l. 11. §. fin. l. qui iussu 12. ff. eod. Non autem ut mariti, ita & sponsi luctus est leg. vxores 9. ibi sponsi nullus luctus est ff. eod. Sed viri vxores lugere non compelluntur d. l. 9. liberorum autem, & parentum luctus impedimento nuptijs non est d. l. 11. ibi liberorum leg. parentes 23. ff. de his, qui not. infam. Præterea qui suo nomine non iussu eius, in cuius potestate est, eiusve nomine, quem, quamve in potestate habet, bina sponsalia, binasve nuptias eodem tempore constitutus habuerit, infamia notatur leg. 1. §. si. ff. de his qui not. infam. l. 2. C. de incestis nupt. l. quid ergo 13. §. 1. ff. eodem §. 1. ff. eod. & §. quod ait & §. item 51. & §. cum autem. Si autem alieno, non eius, quem in potestate habet, nomine constituerit, non notatur leg. 2. §. fina. & leg. quid ergo 13. §. 1. ff. eod. Quod autem dicitur eodem tempore: non initium sponsaliorum eodem tempore factorum accipiendum, sed si in idem tempus concurrant d. l. 13. §. quod ait. Item si alteri sponsa, alteri nuptia sit, æque punitur d. leg. 13. §. item si. Cum autem factum hotetur, etiam si cum ea quis faciat nuptias, vel sponsalia constituat, quam vxorem ducere non potest, vel fas non est: erit notatus d. l. 13. §. cum autem
- 11 † De iure autem canonico, quod iuri civili præfertur, potest mulier absque nota infamiae, mortuo viro, intra annum luctus in Domino nubere cui vult cap. penult. & vit. de secund. nuptijs cum alijs allegatis per nos in tract. de tutela, & cura lib. 3. quæst. 15. & infra lib. 3. tit. 105. † Notatur infamia super, quæ per calumniam ventris nomine in possessione missa est dum se asseuerat prægnantem, cum prægnans non esset, vel ex alio concepisset, debuit enim coerceri, quæ Prætozem decepit l. notatur 15. cum leg. sequent. ff. de his, qui not. infam. Sed ea notatur, quæ cum suæ potestatis esset, hoc fecit. Quod si in Patris fuerit potestate, pater notatur, qui calumniæ causam passus est, filiam in possessione missam ventris nomine mitti. l. debuit 17. in fine ff. eod. l. non alia 19. in fine ff. eo. Ea tamē, quæ falsa existimatione decepta est, non potest videri per caluniam fuisse in possessionem missam l. ea quæ 18. ff. eod. Sed nec alia notatur, quam de qua pronuntiatum est, calumniæ causa eam fuisse in possessionem missam. Idque erit & in Patre seruandum d. l. non alia 19.
- 23 in princip. ff. eod. Porro quamuis † ex causa falsi infamia irrogetur, non tamen idem dicendum est, si alicuius testis testimonium in iudicio fuerit reprobatum leg. Lucius 21. vbi gloss. ff. de his qui not. infam. Sed & neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi potest, † qui cum plus debiti nomine tributorum exgisset, in duplum condemnatus est. Ideoque infamis non fit l. 2. C. ex quib. caus. infam. irroge. Sed & † nemo infamis fit ob id, quod bonis paternis se abstinerit leg. nemo 7. C. eod. † Nec is quidem, qui bonis cessit, licet bona ex ea causa venierint leg. qui bonis 11. C. eodem. Ea etiam, † quæ Pater testamentis suo filios increpans scripsit, infames filios, quidem iure non faciunt, sed apud bonos, & graues viros opinionem eius, qui Patri displicuit, onerant, leg. ea, 18. quæ 13. C. eod. † Improbum autem fænus exercentibus, & vsuras vsuram illicite exigentibus, infamiae macula irroganda est. l. Improbum 20. C. eod. Clar. in §. vsura Viu. opi.
- 19 Incipiente vsurarius. Item † mulier, quæ palam corpore quæstum facit, infamia notatur leg. palam 43. ff. de ritu nuptia. † Palam autem quæstum facere dicimus, non tantum eam, quæ in lupanario se prostituit, verum etiam, si quo (vt solet) in taberna, caupona, vel alijs pudori suo non parcat d. l. palam in princip. sed & palam sic accipimus passim, hoc est sine delectu: non si qua adulteris, vel stupratoribus se committit, sed quæ vicem prostituta sustinet. Item quæ cum viro, & altero se pecunia accepta, commiscuit, non videtur palam corpore quæstum facere. Ideoque hæc infamis quidem non est, probrosa tamen est. Et si tamen sine quæstu palam se prostituerit mulier, nihilominus infamia notatur, nec etiam ignoscendum est ei, quæ obtentu paupertatis turpissimam vitam agit d. l. 43. §. 1. §. rectissime §. non est ignoscendum l. probrum ff. de ritu nupt. Sed & non solum ea, quæ facit, verum ea quoque, quæ fecit, & facere desijt lege notatur, neque enim aboletur turpitudine, quæ postea intermissa est, d. leg. 43. §. non solum ff. eod. Imperator tamen Seuerus rescripsit, non obfuisse mulieris famæ quæstum eius in seruitute factum l. Imperator 24. ff. de his qui not. infam. hæc placuit hic proposuisse ad intelligentiam constitutionum fauore Monialium Conuertita-
- rum à summus Pontificus æditatum. Porro † iustus furtum infamiam non importat, sed causa, propter quam id pati meruit, si ea fuit, quæ infamiam damnato irrogaret. In cæteris quoque generibus pœnarum eadem forma statuta est leg. iustus 22. ff. de his, qui not. infam. l. nullam 14. C. ex quibus caus. infam. irrog. l. fustibus 16. C. eod. Ideoque
- 22 † infamiae detrimentum minimè affertur ob id solum, quod in carcerem coniectus est, vel vincula iussu legitimi iudicis alicui iniecta leg. 1. C. eod. cap. super his 8. de pœnis: sane si
- 23 quis † requirendus adnotatus non venerit, siquidem in criminali causa præter publicationem bonorum etiam infamia notatur. leg. in pecuniarijs 3. C. de requir. reis. Secus in causis pecuniarijs, in quibus edictum contra latentem
- 24 propositum existimationem eius non lædit d. leg. 3. † Neminem verò sequitur infamia, ob non defensa negocia publica patriæ suæ leg. neminem 9. C. ex quib. caus. infam. irrog. Sed † nec multa damnatum famæ irrogat. l. 1. C. de modo multat. Tamen † famæ damnatum patitur mulier, quæ in adulterio fuerit deprehensa l. palam 43. §. quæ in adul-
- 27 terio ff. de ritu nupt. Sed si † sententia condemnatoria non præcesserit infamia ex propositis causis non sequitur, vt supra exemplo calumniatoris, & mulieris ventris nomine in possessionem per caluniam missa: ex text. in l. Athletas §. calumniatos ff. de his qui not. infam. & in leg. non alia ff. eod. Sed hoc non est perpetuum, vt ex multis supra propositis consijcere licet. Nam is, qui de furto, vi bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo malo non solum damnatus, sed & pactus tantum est, infamia notatur, vt supra dictum est. Ita etiam mulier in adulterio deprehensa, quamuis damnata non sit, infamia notatur d. leg. 43. §. sed quæ in
- 28 adulterio ff. de ritu nupt. † Item cum vir, in foemina nubit l. cum vir 31. C. ad l. lul. de adulter. cum alijs citatis in gloss. statuti Vrbs lib. 2. cap. 49. Sed & damnatus ex causis
- 29 supradictis, si prouocauerit, † pendente appellatione, nondum inter famosos habetur. Si autem omnia tempora prouocationis lapsa sunt, retrò infamis est: quamuis si iniusta appellatio eius visa sit, hodie notari puto, non retrò leg. furti 6. §. 1. ff. de his qui not. infam. † Si quis alieno nomine condemnatus fuerit, non laborat infamia, & ideo nec procurator, vel defensor, vel curator, vel tutor, vel hæres, furti, vel ex alia simili specie condemnatus, infamia notabuntur d. l. 6. §. si quis alieno. Idem dicendum, si seruus, cuius nomine noxale iudicium Dominus acceperat, deinde eundem liberum, & hæredem instituit, ex eodem iudicio damnatus non est famosus: quia non suo nomine condemnatur, quippe cum initio lis in eum contestata non sit leg. seruus 14. ff. de his, qui not. infam. Sed nec is, qui non per se, sed per procuratorem famosum iudicium sustinuit, verbis legis habetur infamis: licet re ipsa, & opinione hominum non effugiat infamiae notam d. l. 6. §. si quis alieno in fine
- 31 leg. 2. ff. de obseq. liber. † ex compromisso quoque arbitri infamiam non facit: quia non per omnia sententia est leg. quid ergo 13. §. ex compromisso ff. de his qui not. infam. Sed
- 32 & † multum interest causa cognita, aliquid à iudice pronuntiatum sit, an quædam extrinsecus sint elocuta. Nam ex his infamia non irrogatur d. leg. 13. §. quantum l. verbu 17. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. interlocutio 19. C. eodem
- 33 l. ob hæc 20. ff. de his qui not. infam. † Pœna quoque grauior vltra legem imposita existimationem conseruat, vt puta si eum, qui parte bonorum multari debuit, præses relegauerit: dicendum erit, duriore sententia cum eo transactum de existimatione eius: id circoque non esse infamem d. leg. 13. pœna grauior l. si Possidonium 4. C. eod. leg. in seruatorum 10. §. final. ff. de pœnis: Quod tamen aliter se habet
- 34 † si pœna pecuniaria grauior sit irrogata, quam lex statuit: hoc enim casu existimatione condemnato non conseruatur d. l. 13. §. sed si in causa furti. E contra quoque † si cum feruor sententia dici debuisset, index certis rationibus motus, mitiorem sententiam dixit: inter infames condemnatus non habetur leg. etsi 3. C. ex quib. caus. infam. irrog. plane
- 36 † si iudex certam in sententia pœnam non adiecit, sed tantum de crimine pronunciauit, illud scilicet à reo factum esse: ex eo reus infamiam non cuitat leg. si te 12. C. eodem
- 37 † Si verò ad tempus pœna statuta sit: puta relegatur, vel ordine ad tempus motus reus est: finito tempore pœnæ, non prorogabitur infamia l. 1. C. de his, qui in exilium dati l. 2. C. eod. l. etsi 3. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. ad tempus §. ff. de decurio. l. falsi 13. §. ordine ff. ad leg. Cornel. de falsi.

38 Ad tempus tamen in opus publicum damnari, pristinum quidem statum retinent, sed damno infamiae post impletum tempus subijciuntur, l. ad tempus 6. C. ex quib. cau. infam. 39 Interrog. Indulgentia quoque, seu remissio poenae à Principe facta, infamiam criminis non tollit, sed poenae gratiam facit, l. vlt. C. de generali abolit. l. 7. C. de sentent. pass. Si quis tamen famosus absolutus condemnatus per in integrum restitutionem fuerit absolutus hic infamia eximitur, l. 1. §. pro qua sentent. de postul. l. 1. C. de sentent. passis l. in quaestione 42 13. C. eodem. Cessat etiam ignominia in conditionibus, quamvis ex famosis causis pendeant, l. cessat 35 ff. de act. 41 & oblig. Porro et crimen, vel poena paterna nullam maculam filio infligere potest. Nam vnusquisque ex suo admisso sorti subijcitur, nec alieni criminis successor constituitur, idque Diui Fratres Hierapolitanis rescripserunt, l. crimen 26 ff. de poenis, l. 2. §. nullam, ff. de Decurio. Nam ibi poena est, vbi & noxia est, propinquos, notos, familiares procul à calumnia leges summouent, quos reos sceleris societates non facit. Nec enim affinitas, vel amicitia, nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant authores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibuscumque iudiciis est notum, l. sancimus 22. C. de poenis. Nisi pater in crimine legis Iuliae maiestatis inciderit, vt infra tit. 29.

S V M M A R I V M.

- 1 Damnatis in opus inutilibus poena remittitur.
- 2 Poena remittitur finito tempore poena.
- 3 Poenam remittit indulgentia Principis.
- 4 Restitutio in integrum quid.
- 5 Restitutus bona non recuperat, limitatur.
- 6 Restitutus sine bonis non solum creditoribus.
- 7 Seruus restitutus Domino redditur.
- 8 Pater, & filius restituti non recidunt in potestatem.
- 9 Patronus restitutus recipit ius patronatus.
- 10 Infamia per restitutionem non tollitur, limitatur.
- 11 Loca militiae restitutione non recuperantur.
- 12 Restituta matre, filius liber euadit.
- 13 Restitutus ad militiam stipendia, & donatiua medij temporis non accipit, limitatur.

De poenae remissione. Tit. 28.

Liberatur autem reus poena ex his potissimum causis. Primum et si in metallum damnatus operi facièdo sit inutilis effectus, l. in metallum 22. ff. de poenis. Deinde 2 et si cum ad tempus poena constituta esset, tempus illud sit finitum, l. omnes 23. C. de poenis, l. Rectores 24. C. eod. l. et si 3. in fi. C. ex quib. cau. infam. irrog. l. fratres 33. ibi, quia temporaria, ff. de poenis. Postremo et remittitur poena Principis indulgentia, & si abolitio criminis interuenerit, vt supra dictum fuit in tit. 22. Intereff tamen Reipublicae poenas non facile remitti: ne ad maleficia temerè quisque profiliat, l. si operis 14. C. de penis. Solus autem Princeps non alius poenae remittendae ius habet, & rei damnati in integrum restituendi, l. relegati 4. §. fin. ff. de penis, l. moris est 9. §. istae ferè in fine. ff. eod. l. ad bestias 31. ff. eod. l. 1. §. fin. ff. de quaestio. l. 4. Diui 27. ff. de penis. Et autem hoc loco in integrum restituere honoribus, ordini, & omnibus caeteris restituere, l. 1. C. de sentent. pass. & restit. l. in quaestione 13. C. eod. Planè 5 is, qui et restitutus, & poena liberatus, in bona publicata restitutus non videtur, nisi speciale beneficium super hoc fuerit impetratum, l. 2. C. de sentent. pass. l. in metallum 4. C. de bonis proscriptis. Ideoque nec actiones, quas ante damnationem habuit, restitutus exercere potest, l. si adempis 5. C. de sentent. pass. Princeps tamen bona specialiter concedendo, videtur etiam obligationes cõcedere, l. Princeps 21. ff. de verbor. signif. l. casus 11. C. de sentent. pass. Sed nec actiones, quibus antea tenebatur, restitutus excipere cogitur, nisi in bona quoque fuerit restitutus, l. 2. l. in insulam 3. ff. de sentent. pass. l. tutor 4. C. eod. l. si deportationis 12. C. eod. l. seruus 29. ff. de actio. & obligat. Clar. §. final. quaestione 79. Quamuis autem in bona restitutus maluerit ea relinquere, quam actiones pristinas excipere, non est audiendus, l. 2. in fine, ff. de sentent. pass. Si tamen partem tantum, non omnia bona indulgentia Principis recuperauerit, pro ea tantum parte creditoribus tenetur. Si autem non partem, sed aliquid

alimentoꝝ nomine ex bonis recepit, pro nulla parte tenebitur, l. si debitor 3. C. eodem. Sed & si in bona non fuerit restitutus, si tamen ob pecuniam fisco debitam bona eius à fisco sint occupata, nihilominus actiones creditorum excipere tenetur dicta l. 3. in fine. Planè et ex eo solum creditoribus satisfacere non cogitur, sed postea simplici restitutione impetrata sine bonis acquisiuit, l. tutor. 4. C. eodem. Porro et si seruus restitutus sit, & poena liberatus, domino suo redditur, nisi in metallum damnatus, poenae seruus fuisset effectus, l. 1. §. final. ff. de quaestio. l. in seruorum 10. ff. de penis, l. capitalium 28. §. serui, ff. eodem. l. seruus 34. ff. eodem. l. seruo 13. C. eodem, l. aut damnatum §. final. ff. eodem. l. frustra 8. C. de sentent. passis. et Filius autem familias restitutus, in patriam potestatem non recidit, nec pater restitutus patriam potestatem recipit, nisi specialiter ei fuerit concessa, l. in insulam 6. C. de sentent. passis, l. si pater 9. C. eodem. l. in quaestione 13. C. eodem. et Patronus tamen restitutus, & poena liberatus ius patronatus recipit, imò nunquam amisit, quamuis seruus poenae fuerit 10 effectus, l. 1. ff. de sentent. pass. & restitut. et Infamia autem per restitutionem non tollitur, l. vltima, C. de generali abolit. l. generalis 7. C. de sentent. pass. Nisi causa cognita in integrum restitudo aduersus sententiam sit facta, l. prima, C. eodem. l. in quaestione 13. C. eodem. & l. prima, §. 11 pro qua sententia, ff. de postuland. et Loca militiae adempta per restitutionem non recuperantur dicta l. septima. 12 et Ex matre verò damnata natus, postea restituta matre, 13 & is ad libertatem, & cognationem, restituitur. et Restitutus autem in militiam medij temporis stipendia, & donatiua non accipit, nisi vel specialiter ei fuerint indulta, vel constiterit iniuriam condemnato per sententiam factam esse, l. qui excubias 10. ff. de re militari, l. cum allegatis 5. & l. vlt. C. eodem.

S V M M A R I V M.

- 1 Lesa maiestatis crimen vitam, & honorem adimit.
- 2 Contra quos habeat locum lex maiestatis.
- 3 Causa, ex quibus locum habet lex maiestatis plures.
- 4 Bellum mouens iniussu Principis maiestatem laedit.
- 5 Auxilium inimicis praebens laedit maiestatem limita.
- 6 Tumultum mouens laedit maiestatem.
- 7 Recipiens plebem, & rusticos in patrociniis lege maiestatis tenetur.
- 8 Factionem iniens cum inimicis tenetur.
- 9 Bellum exercitans contra Rempublicam, laedit maiestatem.
- 10 Commotum, aurum, ferrum, opem inimicis praestans lege maiestatis tenetur.
- 11 Auxilium, consilium, fauorem, artem praestans, tenetur lege maiestatis.
- 12 Hostem suscipiens deportatur.
- 13 Maiestatis crimen non est in occasionem accipiendum à iudicibus.
- 14 In maiestatis crimine, quae consideranda.
- 15 Absolutione dignus, qui reuelat, & si fit correns.
- 16 Sciens non reuelans, vt correns tenetur.
- 17 Poena leg. Iulia maiestatis, mors, memoria damnatio, bonorum publicatio.
- 18 Filij delinquentis hac lege puniuntur.
- 19 Faemina filia Falcidia datur.
- 20 Qui pro reo maiestatis interuenit, notatur.
- 21 Satellites, conscij, ministri hac lege puniuntur.
- 22 Statua reorum deijciuntur.
- 23 Emancipatio rei maiestatis non valet.
- 24 Vxoribus horum reorum dotem suam recipiunt.
- 25 Delator lesa maiestatis criminis, nisi particeps sit, praemij, & honore donatur.
- 26 Maledicens Principi, quae poena tenetur.
- 27 Maledicens Papa, quae poena pleciendus.

De publicis iudicijs in specie, & primum de lege Iulia maiestatis.

Tit. 29.

DE publicis iudicijs in genere actū est, nunc de iisdem in specie agendum restat. Quae autem illorum species sint, enumerauimus supra tit. 12. et Prima autem, E quae

- quæ nobis se offert, est ea, quæ ex lege Iulia Maiestatis descendit, cuius legis pœna animæ amissionem substat, & memoria rei etiam post mortem damnatur, §. publica in fine inst. de publ. iudic. l. post Diui 7. C. ad leg. Iul. maiest. l. 1. C. eod. l. 3. ff. eod. † Hæc lex in eos, qui contra Pœntificem, Cardinales, Imperatorem, vel Rempublicam aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit, l. 1. cum l. seq. & l. 3. §. 1. ff. ad leg. Iul. maiestat. c. felicis 5. de pœnis in 6. & 11. q. 1. c. con. iurationum, c. conspirationum, c. si qui Clerici, & ca. si qui Clericorum. Duarenus eod. tit. ad leg. Iul. maiest. c. 1. & seq. Clar. in §. læsæ maiestatis cum alijs citatis per nos in glo. stat. Urb. lib. 2. c. 43. Et quoad Cardinales adest etiam Bulla Pij V. quæ extendit dispositionem d. c. felicis cum omnibus pœnis ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedis Apostolicæ Legatos, & Nuncios, vt faciunt etiam Doctor, citati per Viu. opin. 88. Quod procedit non solum contra Laicos, sed & etiam contra Clericos tale crimen perpetratis, vt in citatis iuris, & 11. q. 1. per tot. Verumtamen Clerici propter huiusmodi delictum in Principes laicos commissum non amittunt priuilegiū fori Clem. vt Clericorū de offic. ordin. vbi Steph. Aufret. in 3. notabili Rolan. in cō sil. 4. lib. 1. Barbat. in conf. 22. l. b. 3. Clar. vbi sup. nume. 7. & in §. fin. q. 36. num. 23. Viuius opin. 106. & † tale scelus committitur, vt puta, si cuius opera dolo malo Consilium inritū erit, quo obsides iniussu Principis interciderint, quo atrimati homines cum telis, lapidibusve in Vrbe sint, conueniantur aduersus Rempublicam, locave occupent, vel templa quoque cœtus, conuentusve fiat, hominesve ad seditionem conuocentur, cuiusve opera, & Consilio, dolo malo Consilium inritum fuerit, quo quis magistratus populi Romani, quive imperium, potestatisve habet, occidatur d. l. 1. & seq. & l. 5. C. ad leg. Iul. maiest. c. ad aures 10. de pœnis ca. 1. in extrauag. commu. Ioan. 22. de pœnis 6. q. 1. c. si quis cum militibus, & in Canone Apostol. 83. Duarenus, & Clar. vbi sup. Viuius in verb. Tyrannum, & nos in glo. stat. Urb. lib. 2. c. 41. Quovē quis contra Rempublicam arma ferat, qui hostibus Populi Romani nuncium, literasve miserit, signū dederit, feceritve dolo malo, quo hostes populi Romani, consilio, comœatu, armis, telis, equis, pecunia, aliave re iuuetur aduersus Rempublicam, quive milites sollicitauerunt concitaueritve, quo seditio, tumultusve Rempublicam fiat, quive de Prouincia, cum ei successum esset, non discessit, vel exercitum successori non tradidit, aut qui exercitum deseruit, vel priuatus ad hostes per fugit, quive sciens falsum conscripsit, vel recitauit in tabulis publicis, nam & hoc capite primo legis maiestatis enumeratur d. l. 1. & seq. ff. ad leg. Iul. Maiest. cum alijs (supra citatis cap. ita quorundam 6. c. quod olim 12. c. ad liberandam 17. de Iudæis, & ca. felicis 5. de pœnis in 6. † Eadem lege tenetur, & qui iniussu Principis bellum gesserit, delictumve habuerit, exercitumve comparauerit, quive priuatus pro potestate, magistratue quid sciens, dolo malo gesserit, quive hostē concitauerit, vel ciuem hosti tradiderit, qui in bellis cesserit, hostemve arce reuenerit, aut castra concesserit, cuiusve dolo malo exercitus populi Romani in insidias deductus, hostibusve proditus erit, cuiusve dolo malo factum dicitur, quominus hostes in potestatem populi Romani veniant, vtve ex amicis hostes populi Romani fiant, vel vt Rex exteræ nationis populo Romano minus obtemperet, cuiusve opera dolo malo factum erit, quo magis obsides, pecunia iumenta hostibus populi Romani dentur, aduersus Rempublicam, item qui confessum in iudicio, & propter hoc in vincula coniectum emisit, l. lex 3. & l. cuiusque 4. ff. ad leg. Iul. maiest. l. 1. C. vt armor vsus. † Sed & eadem pœna legis maiestatis punitur, qui alienigenis barbaris loricas, scuta, arcus, sagittas, spathas, gladios, vel aliterius cuiuscumque generis, arma, ferrum factum, infectūve vendiderit, vel aurum pro quibuscumque speciebus ad barbaros transtulerit, l. 1. & 2. C. quæ res exportat. non debeant, l. cotem 1. ff. de public. l. 2. C. de commer. & mercar. l. 1. C. de littor. & itiner. cust. Nouell. const. 85. Verum pro captiuis redimendis, ac pro mercimonijs, quæ in commercio sunt necessaria, licita est emptio venditio, & permutatio, c. significauit 1. de Iudæis, l. 1. C. de littor. & itiner. cust. Clar. §. final. q. 68. & 77. † Si quis seditionem, aut tumultum mouerit d. l. 1. ff. ad leg. Iul. Maiest. ibi, quo armati homines, & §. fin. l. 2. C. de seditionis. † Si quis plebem, vel rusticanos in patrocinium susceperit, l. 1. C. eod. Quisquis
- 8 † cum militibus, vel priuatis, vel barbaris etiam scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam vitorum Illustrium, qui Cōsilijs, & Consistorij interfunt, Senatorum etiam (Nam & ipsi pars corporis sunt,) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitauerit (eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt) ipse quidem, vt pote maiestatis reus, gladio feriat, bonis eius omnibus visco nostro adductis, l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.
- 9 Item † si cuius opera factum sit, quo quis contra Rempublicam arma ferat, vel faciat, d. l. 1. & l. cuiusque 4. ff. eod.
- 10 d. c. felicis 5. de pœnis. † Si quis dolo malo hostes comœatu, armis, telis, equis, & c. auro, vino, & c. sint adiuti, l. Iulia maiestatis tenetur d. l. 4. & l. 1. C. quæ res export. non debet l. 2. C. eod. c. ita quorundam 6. c. quod olim 12. c. ad liberandam 17. de Iudæis c. significauit, §. illi quoque eod. Clar. in §. final. q. 68. ver. hostibus 8. & q. 77. Christiani deserentes. Perniciosum namque Romano Imperio, & proditori proximum est, barbaros, quos indigere rebus omnibus conuenit eos, vt validiores reddantur, alijsque inuitare, & adiuuare, d. l. 2. † A deo quod sub eadem legis maiestatis pœna sit etiam prohibitum docere barbaros artem conscientia naues, l. vlt. C. de pœnis, quod ex identitate rationis debet extendi ad omnes alias artes, quæ ipsos aduersus nos valediores reddere possunt, sed & cuius opere, consilio, dolo malo, Prouincia, vel Ciuitas hostibus prodita est pœna legis maiestatis tenetur, l. maiestatis 10. ff. ad leg. Iul. maiestat.
- 12 Sed & eum, † qui hostem fugientem suscepit in Insulam deportari, vel qui hostem occultari dissimulauit, in insula relegari placuit, l. Metrodorū 40. ff. de pœnis. Planè † crimen læsæ maiestatis à iudicibus non in occasione ob principalis maiestatis venerationem habendum est, sed in veritate. Nam & persona spectanda est, an poterit facere, & an certè quid fecerit, & an cogitauerit, & an sanæ mentis fuerit, nec lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum est, quamquam enim temerarij digni pœna sint, tamen vt infans illis parcendum est, si non tale delictum sit, quod vel ex scriptura legis descendat, vel ad exemplum legis iudicandum sit, l. famosi 7. §. hoc tamen, ff. ad leg. Iul. Maiest. His & alijs similibus argumentis Platina in vita Pauli II. Pontificis adeo purgat se ab imputatione criminis læsæ eiusdem Pontificis maiestatis illata, vt fuerit eidem exprobatum optimè scuisse coniurationes ad maiestatem Principis lædendam inoliri. Hæc pertinent, quæ tradit Lucianus de non temerè credendo calumnia. Verum (teste Catone apud Sallustium in oratione in Catilinæ) cetera maleficia tum persequi possunt, vbi facta sunt: Hoc nisi prouideris, ne accidat, vbi euenit iudicia frustra implores. Capta
- 14 Vrbe, nihil sit reliqui victis. Sed † & si quis ex coniurationis consilia patefecerit, absolutione dignus habebitur. Si quis enim ex his in exordio initæ factionis studio veræ laudis accensus inritam prodiderit factionem præmio, & honore
- 15 donabitur. Ipse verò † qui vsus fuerit factione, si vera, tamen incognita, adhuc Consiliorum arcana patefecerit, absolutione tantum, ac venia dignus habebitur, l. quisquis 5. §. fin. C. ad leg. Iul. maiest. lege autem Iulia maiestatis non is solum tenetur, qui aliquid prædictorum ipse fecerit, sed & qui fieri curauit, l. lex 3. §. fina. ff. eod. & qui coniurationem aliorum sciuit, nec eam reuelauit Gabr. lib. 7. conclus. 37. Clar. §. fin. quæst. 87. ver. punctus est 2. & in §. læsæ maiestatis ver. scias autem in fine, Viu. lib. 2. opin. incip. scientia. † & eius legis pœna est mors, & rei memoria post mortem damnatur, bonaque eius publicantur, vt antea dicebamus ex l. S. C. ad leg. Iul. maiestat. & ex alijs. & in persona in litis pœna augetur, l. famosi 7. §. final. ff. ad leg. Iul.
- 17 maiestat. † Filij verò eius etiam à materna, & auita, nec non agnatorum hereditate habentur alieni, & ex testamentis extraneorum nihil capere possunt, eosque infamia paterna comitatur, vt ad nullos vnquam honores, vel sacramenta perueniant, sint postremo tales, vt his perpetua egestate sardentibus, sit, & mors solatium, & vita supplicium, l. quisquis 5. §. filij verò, C. eodem. † Ad filias autem eius quolibet numero fuerint, Falcidia tantum ex bonis patris, siue testato, siue intestato defecerit, peruenire debet; mitior enim ceteris debet esse sententia, quæ pro infirmitate sexus minus vultur creduntur dicta lege quinta, §. ad filias, & §. vlt. & 6. quæstione prima, capitulo si quis cum mulieribus, §. filij verò.

19 Sed † & qui pro reo læsæ maiestatis interuenerit, notabilis esse iubetur d.l. 5. §. derique iubemus d. cap. si quis cum
 20 §. denique. † Satellites quoque conscij, ac ministri criminis læsæ maiestatis, horumque filij eandem poenam, quam rei principales, eorumque filij substinent, d.l. 5. §. id, quod Clar. in §. fin. quæstione 87. & in §. læsæ maiestatis Viu. opi-
 21 nio. incip. scientia, † Crimine autem maiestatis facto, vel violatis statutis, vel imaginibus, maximè exacerbatur in mi-
 22 lites dicta l. 7. §. final. ff. ad leg. Iul. maiestat. † Emancipatio quoque, quæ à damnatis læsæ maiestatis, siue in filios, siue in filias fuerit collata non valet. Et omnis alienatio ab ijs facta ab eo tempore, quo primum de ineunda factio-
 23 ne, ac societate cogitauerint, nullus est momenti dicta l. 5. §. emancipatio, C. eodem. † Vxores sanè prædictorum, recuperata dote, si in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperunt, filijs debeant referuare, tempore quo vsusfructus assumitur, omnia fisco relinquere iubentur, quæ iuxta legem debebantur, Falcidia etiam ex his rebus filiabus tantummodo, non etiam filijs deputata
 24 dicta l. quinta, §. vxores. † Delator denique huius criminis præmio, & honore donabitur, nisi quis particeps fuerit. Hic enim si incognita adhuc Consiliorum arcana patefecerit, absolutione tantum, & venia dignus habebitur, vt antea dictum fuit 6. quæstione prima, cap. si quis cum militibus, §. sanè si quis ex his, & dicta l. 5. §. final. Postre-
 25 mo notandum est, † quod si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus improbo, petulantique maledicto, nomina Principum crediderit laceffenda, ac temulentia turbulenus obrectator illorum temporum fuerit, eum poenæ uolunt subiugari, neque durum aliquid, nec asperum sustinere, quoniam si id ex leuitate processit, contemnendum est, si ex infania miseratione dignissimum; si ab iniuria remittendum. Vnde integris omnibus ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensemus, & vtrum prætermitti, an exequi debeant, censeamus l. 1. C. si quis Imperat. maledix. l. famosi 7. §. hoc tamen, ff. ad legem Iul. maiestat. ibi, nec lubricum linguæ. Omnibus enim diuina lex in Matth. 5. indistinctè præcipiendo ita inquit. Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ita faciendo docuit Christus pendens in Cruce, dum dixit, Pater dimitte illis. Stephanus Protomartyr dicens. Ne statuas illis hoc peccatum. Iacobus Apostolus, & Paulus, &
 26 alij Coapostoli, ipso teste ad Corinth. 4. Verum † si quis Papæ maledixerit, puniendus est, non poena huius legis, sed alia, de qua in cap. i. vbi gloss. & Doctor. de maledicis. notant Pontificem mandare ibi illum clericum maledicum puniri, non quia sibi, sed Romanæ Ecclesiæ maledixerat. Sunt enim maledicta negligenda, teste Epicteto in Enchiridion c. 48. inquit enim si quis nunciari, quendam tibi maledicere, ne refuta, quæ dicta sunt, sed responde, eum nescisse cætera tua vitia. Nam alioqui non illa sola fuisse dicturum, & Cæsar maledicos beneficijs conciliabat, idem faciebat Iulius II. de Ruere Summus Pontifex, sed & Dauid maledictionem patienter tulit lib. 2. Regum ca. 16. patientissimè Christus Rex Regum, quem patienter multi Summi Pontifices sunt imitati.

S V M M A R I V M.

- 1 *Vis publica, & priuata, quomodo inferatur.*
- 2 *Telorum appellatione, qua veniant.*
- 3 *Lege Iulia de vi publica, qui tenentur.*
- 4 *Seditiosi, & alij de vi publica tenentur.*
- 5 *Armatis, qui dicantur.*
- 6 *Armata vis qualiter illata dicatur.*
- 7 *Modis pluribus publica vis illata dicitur.*
- 8 *Vis priuata qualiter inferatur.*
- 9 *Vi publica, qui tenentur.*
- 10 *Legatum hostium pulsans de vi publica tenetur.*
- 11 *Vim non facit, qui visum iure suo.*
- 12 *Possidendi rem suam, vim inferens de priuata vi tenetur.*
- 13 *Vim vi repellens non tenetur de vi aliqua.*
- 14 *Vi tenetur, qui associat, accommodat homines, ut vis fiat.*
- 15 *Seruare rem vi raptam de vi tenetur.*
- 16 *Pœna vis publica, & priuata, qua.*
- 17 *Vbi pœna luenda sit.*
- 18 *Autores seditiones, & tumultus puniuntur.*

- 19 *Armatis habens qua poena puniatur.*
- 20 *Dammatus de vi sit infamis.*
- 21 *Iudex, qui vim non punit, puniatur ipse.*
- 22 *Vi de possessione eiectus agit criminaliter, & ciuilitur.*

De lege Iulia de vi publica, & priuata.

Tit. 30.

Lex Iulia † de vi publica, seu priuata aduersus eos exoritur, qui vim vel armatum, vel sine armis commiserint, §. item lex Iulia instit. de public. iudic. l. hoc iure 194. ff. de reg. iuris. Clar. in §. final. quæst. 83. ver. vim publicam, & in glo. stat. Urb. lib. 2. cap. 77. Item de vi publica tenetur, qui arma, tela domi suæ, agro, vel in Villa coegerit, l. 1. ff. ad leg. Iul. de vi publ. Et qui pubes cum telo in publico fuerit, l. in eadem 3. §. 1. ff. eod. † Telorum autem appellatione omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt, accipiuntur l. hi, qui 11. §. telorum, ff. eod. l. armatos 9. ff. eod. Excipiuntur tamen arma, quæ quis in vsu venationis, itineris, navigationis, vel promerij causa habuerit, aut hæreditate ei obuenerint d. l. 1. l. 2. ff. eod. l. qui dolo 10.
 3 §. exceptus est, ff. eod. † Sed & qui telum tuti dæ salutis suæ causa gerunt, lege Iulia de vi non tenentur, l. hi, qui 11. §. fin. ff. eod. Clar. in §. fin. quæst. 82. statuto 6. ver. quæro nūquid 3. Soarez A. 269. & nos in glo. stat. Urb. lib. 2. c. 75. Præterea
 4 † lege hac conueniri possunt, qui turbæ, seditionisve faciendæ consilium inierint, seruosve, aut liberos homines in armis habuerint, l. in eadem 3. in princ. ff. ad leg. Iul. de vi publica, l. vltima, C. eod. † Armatos autem non vtiq; eos intelligere debemus, qui tela habuerint, sed etiam eos, qui
 6 habent, quod nocere potest, l. armatos 9. ff. eod. † Si quis igitur conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur, & pulsetur, & si neque homo occisus sit, lege Iulia de vi tenetur, l. qui dolo, §. hac lege, ff. ad leg. Iul. de vi publica. l. 2. ff. ad leg. Iul. de vi priuata, l. si criminis 4. §. sed quoniam, C. eod. Idem dicendum, si quis hominibus armatis possessorem domo, agro, vel naui sua deiecerit, ex-
 7 cussit, expugnauerit, vtve id fieret, homines commoda- uerit l. in eadem 3. §. fin. ff. ad leg. Iul. de vi publ. l. si quis 5. ff. ad leg. Iul. de vi priuata, & in glo. stat. Urb. lib. 2. ca. 77. in princ. In eadem causa sunt, qui pessimo exemplo conuocata seditione Villas expugnauerint, & cum telis, ac armis bona rapuerint d. l. 3. §. eadem lege, & l. hi, qui 11. in princ. ff. ad leg. Iul. de vi publ. eadem lege tenetur, qui cætu, concursu, turba, seditione, incendium fecerit, l. qui cætu 5. in princ. ff. ad l. Iul. de vi publ. & qui hominem dolo malo inclus-
 7 rit, obsederit, rapuerit, quive fecerit, quominus sepeliatur, quo magis funus diripiatur, distrahatur d. l. qui cætu, & l. & eum 6. ff. eod. l. si confidis 3. C. eod. glo. statuti Urb. vbi supra, & c. 35. Hinc dici potest † sepulchri violati crimen ad legem Iul. de vi publica pertinere, quia & qui sepulchrum violat, facit quominus quis sepultus sit, d. l. 5. l. sepulchri 8. ff. de sepul. violato. Eadem etiam lege tenetur, qui per vim sibi alique obligauerit d. l. qui cætu 5. ibi quæ per vim, & c. Qui puerum, vel foeminam, vel quemquam per vim stuprauerit, l. in eadem 3. §. præterea, ff. ad l. Iul. de vi publ. & in glo. stat. Urb. lib. 2. c. 51. Item qui ex incendio rapuerit aliquid præter materiam d. l. 3. §. item. Sed & qui in incendio cum gladio, aut telo rapiendi causa fuerit, vel prohibēdi res suas dominum seruare d. l. 3. §. sed & qui, & in glo. stat. Urb. lib. 2. c. 36. Eadem poena afficiuntur, & qui ex naufragio dolo malo quid rapuerint, l. 1. §. eadem, ff. ad leg. Iul. de vi priuata. Sed & ex Constitutionibus Principum extra ordinem, qui de naufragijs aliquid diripuerint, puniuntur dict. §. eadem. l. insuper Iulia de vi publica cauetur, ne quis reum vincat, impediatur, quominus Romæ intra certum tempus adsit, l. lege 8. ff. ad legem Iul. de vi public. Sed & † legis Iuliæ de vi priuata crimen committitur, cum cætu aliquis, & concursu fecisse dicitur, quominus quis in ius produceretur, & si quis quæstionem de alterius seruo habuisset, l. legis Iulæ, ff. ad leg. Iul. de vi priuata. † Qui verò dolo malo fecerit, quominus iudicia tuto exercentur, aut iudices, vt oportet, iudicent, vel is, qui potestatem, imperiumve habebit, aliter quam ei ius erit, decernat, imperet, faciat, qui ludos, pecuniamve ab aliquo invito polliceri, priuatimq; per iniuriā exegerit, item qui cum telo dolo malo in concione fuerit, aut vbi iudiciū

publicè exercebitur leg. Julia de vi publica tenetur l. qui dolo 10. ff. ad l. Jul. de vi public. Idem dicendum de eo, qui cum imperio, potestate in ve, civē haberet, Romanū aduer sus prouocationem necauerit, verberauerit, iusseritve qd fieri, aut quid in collum iniecerit, vt torqueatur l. lege Julia 7. ff. ad l. Jul. de vi publ. & d. l. qui dolo 10. ff. eod. Item quoad legatos, oratores, Comitesve attinebit, si quis quē eorum pulsasse, aut iniuria affecisse arguatur, de eo idem erit dicendum d. l. 7. si quis itaq; legatum hostium pulsasset, contrā ius gentium commissum esse existimatur, quia sancti habentur legati. Et ideo si legati apud nos essent gē tis alicuius, cum bellum eis indictum sit, responsum est liberos manere; id enim iuri gentium conueniens esse, vt infra lib. 4. titu. 25. Itaque eum, qui legatum pulsasset, Quintus Mutius, dedi hostibus, quorum erant legati vtilius esse, solitus est respondere, quem hostes si non recepissent, quæsitum est, An Ciuis Romanus maneret? quibusdam existimantibus manere, alijs contra: quia quem semel populus iussisset dedi, ex Ciuitate expulsiſſe videretur sicut faceret, cum aqua, & igni interdiceret. In qua sententia videtur Publicus Mutius fuisse. Id autem maximè quæsitū est in Hostilio Mancino, quem Numantini sibi deditū nō acceperunt, de quo tamen lex postea lata est, vt esset Ciuis Romanus, & præturam quoq; gessisse dicitur l. vlt. ff. de legat. & teste Lino li. 8. Decadis 4. L. Minucius, & L. Mālius. Eo quod legatos Carthaginēses pulsasse dicebantur, iussu Prætoris Urbani p Fœciales traditi sunt legatis, & Cartha-

11 ginem aucti. Plane non videtur vim facere, qui iure suo vitur, & ordinaria actione experitur l. factum 197. §. non videtur ff. de reg. iur. Clar. in §. fin. q. 82. statuto 10. ver. vlt.

12 Sed & † creditores, qui non reddita sibi pecunia, conuentionis legem ingressi possessionem exercent, vim facere non videtur l. creditores 3. C. de pignorib. vbi Bart. nu. 19. Salicet. num. 11. Menoch. de adipsicen. remed. §. num. 131. Seraphinus decis. 492. Creditor quoque, qui debitori suo, vel dominus, qui rem suam possidenti vim intulerit, vel rē occupauerit non de portationis pœna tenetur, sed tamquā de vi priuata in 3. parte bonorum mulctatur l. vlti. ff. ad l. Jul. de vi priuata in possessionem 15. C. eod. l. si quis 7. C. eod. Sed & is, † qui vim vi repulerit, excusatus est l. r. §. vim vi, ff. de vi, & vi arma. & in glo. Stat. Vrbs lib. 2. c. 77. Ideoque eum, qui cum armis venit, possumus armis repellere: sed hoc confestim non ex interuallo: dummodo sciamus non solum resistere permissum, ne deiciatur: sed & si deiectus quis fuerit, eundem deicere non ex interuallo, sed ex continenti posse l. quod quidem 3. §. eum igitur ff. eod.

14 & gl. prædicta. Porro † hac lege Julia de vi non solum is tenetur, qui cum fuerit, sed & is, qui vti vis fieret homines accommodauerit: nec solum is, qui conuocatis hominib. vim intulit, sed etiam ipsi conuocati l. vti: id fiet 4. ff. ad leg. Jul. de vi publ. l. 2. cum l. seq. ff. ad l. Jul. de vi priuata. Sed

15 † & crimen non dissimile est rapere, & ei qui rapuit raptā rem scientem delictum, seruare l. crimen 9. C. eod. ex laūt Julia de vi publica, & priuata, si quidem armata vis arguitur, † deportatio reo irrogatur. Si verò sine armis in tertiam partem bonorum suorum publicatio imponitur. §. item lex Julia inst. de publi. iudi. l. si quis 5. ff. ad l. Jul. de vi priuata l. 1. prin. ff. eod. punitur tñ vis, & alijs legib. aliter. Nam si quis tumultu per vim factō sit, interfectus vltimo supplicio punitur is, qui tumultum cōcrauit l. qm 6. C. de vi priuata. Serui quoq; qui vim fecisse conuicti, vltimo sup plio afficiuntur: nisi iussu Domini fecerint; tñ. n. in metal lum damnantur, dominusq; infamis pronunciat, loci, at que originis propriæ dignitate non vitur l. seruos 8. C. ad h. Jul. de vi publ. Sed & viles, infamesque personæ, & ij, qui bis, aut sæpius violentiam perpetrasse conuincuntur, vltimo afficiuntur supplicio d. leg. seruos §. viles. Si quis turbu: lentis se acclamationibus popularium accomodat, fustibus cæsus dimittitur, aut etiam spectaculis ei interdicitur leg. capitalium 28 §. solent ff. de pœnis. Quod si ita cor recti in iisdem deprehendantur, exilio puniendi sunt non nunquam capite plectendi, scilicet cum sæpius seditionē, & turbulenter se gesserint, & aliquoties apprehensi tractati dementius, in eadem temeritate proposti persevera-

17 uerint d. §. solent ibi. Quod si ita. † Famulos quoque latrones in his locis, vbi grassati sunt, surca figendos, quam pluribus placuit, non nulli etiam ad bestias hos damnauerunt d. leg. 28. §. famulos. Grassatores, qui prædæ causa id fa-

ciunt, proximi latronibus habentur, & si cum ferro aggre di, & spoliare instituerunt, capite puniuntur: vtique si sæpius, atque itineribus hoc admiserunt: cæteri in metallum dantur, vel in insulas relegantur d. leg. 28. §. grassatores, & 18 in glof. Stat. Urb. lib. 2. cap. 58. † Authores enim seditionis, & tumultus, populo concitato, pro qualitate dignitatij, aut in furcam tolluntur, aut bestijs obijciuntur, aut in insulam deportantur l. si quis 38. §. authores ff. de pœnis, & in 19. glof. Statut. Urb. lib. 2. capi. 34. Sed & is, † qui armatos homines tantum habuerit, centum librarum auri multa puni tur leg. vlt. C. ad leg. Jul. de vi publica. Porro † ex lege Julia, de vi publica, vel priuata damnatus fit infamis leg. 1. in princip. ff. ad leg. Jul. de vi priuata leg. si creditor 8. ff. eod.

21 l. seruos 8. §. quod si C. eod. † Iudicem quoque nosse oportet, quod graui infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, omiserit, vel impunitari donauerit, quam prestituta est, pœnam protulerit, d. leg. 8. §. fina. Tertia tute parte bonorum damnati publicata, pro ea parte actiones tam inferendæ, quam excipiendæ ad hif-

22 cum transeunt leg. 2. C. ad leg. Jul. de vi public. † Licet autem ei, qui vi de possessione deiectus est, vel aliter vim passus est, vel criminaliter, vel civiliter experiri leg. si quis 7. C. eod. est autem ciuilis actio, vel interdictum. Vnde vi, vel actio vi bonorum raptorum, vel actio, quod vi, metusve causa &c. de quibus ff. & C. sed & plura de vi; & homicidio referuntur in Sytagm. commu. opinio iuris l. cco 8. titulo secundō, & per Duaren. C. ad leg. Jul. de vi publica, de qua cecinit Dantes in inferno cantilena 11. ibi. *Ma perche si fa ferza à tre persone, &c. dum violentos in infernum relegat.*

S Y M M A R I U M.

- 1 Raptus virginum capite punitur.
- 2 Raptus feminarum, uel puercorum punitur.
- 3 Raptus quid sit.
- 4 Rapere tentans sanctimonialem punitur.
- 5 Raptus crimen quinquennis non præscribitur.
- 6 Accusat omnis, qui nult in raptu.
- 7 Raptus tenetur raptor, & auxiliatores.
- 8 Indices omnes tenentur facere capi raptores.
- 9 Serui pro raptu contremantur.
- 10 Raptus cadit in omni sexu.
- 11 Bona raptoris dantur rapti seu Monasterio.
- 12 Raptor raptam uxorem ducere tenetur.
- 13 Rapiens non dum uiri potentem, punitur.
- 13 Raptores in fragrant possunt occidi.

De raptu feminarum. Tit. 31.

Raptus feminarum, quamuis per vim fiat, & ob id lege Julia de vi publica coerceatur, vt in præcedenti titulo ostensum fuit, tamen punitur etiam peculiari constitutione Imperatoris Iustiniani. Qua † capite puniuntur, qui Virginem, viduam sanctimonialem, vel nuptam per vim rapuerint: quāuis Pater Virginis, vel viduæ iniuriam remiserit, vt in l. 1. C. de raptu Virginum §. item lex Julia inst. de publi. iudi. l. qui cætu §. si. ff. ad l. Jul. de vi publ. l. raptores 41. C. de epis. & Cleric. 36. q. 1. c. lex illa §. penul. Clar. in §. raptus, & §. fornicatio. Vi. opi. incip. raptor.

2 † Sed & non distinguitur, vtrum ancilla mulier rapta sit, an libera: vtrum desponsata, vel nupta, an soluta, vtrum puer, vel femina, vtrum nolens, an volens d. leg. 1. in prin. & in §. quæ multo magis, & in §. pœnas 6. de rapt. Virgin. d. leg. raptores 41. §. fina. leg. matui 29 §. fina. ff. ad leg. Jul. de adulter. Sed † vtrum nolens, an volens femina rapta sit, distinguit ius canonicum cap. cum causa 6. de raptoribus versi. iste raptor dici non debet. & 36. q. 1. cap. vlt. §. ex hac quod declaratur definitio raptus in 27. q. 1. cap. raptus & 36. q. 1. c. raptus, & c. lex illa. Quod tñ non facit in Sancti moniali Deo dicata. Quam si quis non dicā rapere, sed at tentate raptum modo iurgendi causa matrimonij ausus fuerit, capitali pœna feriat ex constitutione Imperatoris Iustiniani in dicta l. 1. in fine C. de raptu Virg. in l. si quis C. de Epis. & Cleric. in l. raptores 41. C. de Episcop. & Cler. & Nouella. 123. de Sanctis Episcop. §. si quis: ex quibus possunt

heretici dignoscere, quantum Christiano Catholico Imperatori coram fuit Virginitas Deo dicata, quam ipsi respiciunt, si id ex antiquissimis patribus, Concilijs, & Canonibus discere reculant. † sed nec quinquenni tempore, quem ad modum adulterium, hoc crimen aboletur d. l. qui certus §. fin. ff. ad leg. Jul. de vi publ. l. mariti 29. §. fin. ff. ad leg. Jul. de adulter. & in gloss. Itar. Vrb. lib. 2. cap. 53. † Conceditur autem hæc ablatio, quemadmodum, & aliæ etiam extraneis, accusare volentibus d. §. fin. † Competit item non solum aduersus raptorem, sed etiã aduersus eos, qui hunc comitatus in ipsa inuisione, & rapina fuerint, nec non, & contra omnes, qui consensu, & auxilio huius criminis reperi, & conuicti fuerint, vel qui raptorem susceperint, vel quamcumque opem ei attulerint, sius masculi, siue feminae sint, cuiuscumque conditionis, vel dignitatis, vt in d. l. 1. §. pœnas, C. de rapt. Virginum, l. raptores 41. §. pœnas, C. de episc. & cleric. Sin autem † post commissum tam detestabile crimen, aut potentia raptor se defendere, aut fuga eradone poterit, in hac quidem regia Vrbe tam viri excellenti Præfati Prætorio, quam viri gloriosissimi Præfectus Urbis, in Prouincijs autem tam viri eminentissimi Præfati Prætorio per Illyricum, & Aphricam, quam magistri militum per diuersas nostri Orbis legiones, nec non viri spectabiles Præfectus Aegypti, vel Comes Orientis, & Vicarij, & Proconsules, & nihilominus omnes viri spectabiles Duces, & Viri Clarissimi Rectores Prouinciarum, nec non alij cuiuslibet ordinis iudices, qui in illis locis inuenti fuerint, si simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, vt eos comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas, & iuri cognitatas probationes sine fori præscriptione, durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. Quibus etsi appellare voluerint, nulla datur licentia secundum antiquam Constantinianam legis definitionem d. l. 1. §. fin. aut C. de raptu Virg. & d. l. 1. §. fin. C. de episc. & cleric. Quid dicitis heretici Virginitatem recusantes, de tāta in ea confirmanda, & defendenda ab Imperatoribus adhibita cura? errant patres, errant Concilia, errant Canones, errant Imperatorum leges, errat Orbis vniuersus, & vos miseri non erratis? agnoscite quæso errorem vestrum pro vestra salute, & cum Orbe vniuerso conuenite. † Serui quoque huius criminis rei citra sexus discretionem concremari iubentur, d. l. 1. §. fin. C. de rapt. Virg. Nam etsi lex imponat pœnam viro rapienti mulierem, † tamen locū habet etiam in muliere virum rapiente, vt dicit ibi gloss. & ita seruatum fuisse Florentiæ testatur ibi Ang. vt refert Rorlandus in cons. 39. hunc, §. lib. 3. † Ex damnati bona mulieri raptæ vindicantur, nisi mulier raptā raptori suo nupserit. Nam hoc casu bona raptoris raptæ mulieri non addiuntur, nec matrimonium valet, sed ad parentes raptæ bona transferuntur, Nouella const. 143. d. l. 1. §. etsi quidem cum sequen. C. de raptu Virgin. Si raptā Sanctimonialis Deo dicata sit, bona raptoris monasterio addiuntur, l. raptores, §. 2. §. bona, C. de episc. & cleric. † Ex Apostolico Canone in ordine 66. raptor raptam liberam in vxorem ducere tenetur non aliam, ita enim Romani raptores Virginum Sabinarū in vxores raptas duxerunt, teste Lino, quod ex iure, ac bono, quia negatas à patribus raptas credit D. Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 2. ca. 17. Parentes autem raptæ mulieris, si patientiam præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectantur, l. 1. §. pœnas autem in fine, C. de rapt. Virgin. & §. illo quoque specialiter, & §. qui enim tale d. Nouella constit. 143. Porro notandum est, quod omnibus legis Iulie capitulis, quæ de raptu Virginis, vel viduarum, vel sanctimonialium, siue antiquis legum libris, siue in sacris Constitutionibus posita sunt, de cætero abolis, hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quæ de Sanctimonialibus, & Virginibus, & Viduis locum habere sancitum est in dicta l. 1. §. omnibus legis. Sed & † qui nondum viripotentes virgines rapuerit: humiliores in metallum damnari iubentur: honestiores in Insulam relegari, aut in exilium mitti, l. si quis 38. §. qui nondum, ff. de pœnis, sed huic legi per dict. §. omnibus derogatum creditur. Sed & illud pro remedio huius iudicij affine notandum, quod hi, † qui huiusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore inuasionis præbuerint, vbi inuenti fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine comprehensi, & à parentibus sceminarum raptarum, aut earum consanguineis, aut tutoribus, vel curatoribus, vel

patronis, vel dominis conuicti interfici possunt, dicta l. 1. §. ne igitur, C. de raptu Virgin. l. raptores 41. C. de episcop. & cleric. & quod attinet ad tutores, & curatores faciunt allegata per nos in tractat. de tutela, & cura, libro secundo, titul. 11. multa de materia tradit Clar. in §. raptus, & Viuius in verbo raptor, & nos in gloss. statut. Vrb. libro secundo, capit. 52. & plura referuntur in Syntagma iuris loco 8. titul. 5.

S V M M A R I V M.

- 1 Homicida capite punitur.
- 2 Sicarij unde dicitur.
- 3 Telum quid sit.
- 4 Venenum conficiens, vt necet hominem, punitur.
- 5 Homicidio, qui teneantur, dinumerantur.
- 6 Falsus testis ad damnandum tenetur de homicidio.
- 7 Causam dans homicidio tenetur, vt homicida, limita.
- 8 Author seditionis, & qua homicidium tenetur de homicidio.
- 9 Castrans hominem, tenetur de homicidio.
- 10 Circumcidens filios, punitur.
- 11 Necare quis dicatur.
- 12 Misericordia causa exponens aliquem, punitur.
- 13 Mulier visceribus suis vim faciens, punitur.
- 14 Abortum causans punitur, limitatur.
- 15 Venena sterilitatis dans, punitur.
- 16 Occidendi animum non habens, an punitur de occiso?
- 17 Dolus pro facto accipitur.
- 18 Culpa punitur, & si non adfit malus animus.
- 19 Amatorium poculum dans punitur.
- 20 Medico non imputatur euentus mortis.
- 21 Medico, & pigmentarijs imperitia imputatur.
- 22 Animus occidendi, unde colligatur.
- 23 Aggressorem occidens an teneatur de occiso.
- 24 Defensor propria salutis non tenetur de occiso.
- 25 Melius est occurrere in tempore, quam post obitum vindicare.
- 26 Lætro, populator, grassator impune occiditur.
- 27 Desertor militiae publicus hostis impune occiditur.
- 28 Fur nocturnus cum clamore impune occiditur.
- 29 Suprum vi inferens impune occiditur.
- 30 Patri licet occidere filiam cum adultero, declaratur, & limitatur.
- 31 Marito an liceat occidere uxorem adulteram.
- 32 Ratio, cur magis patri, quam viro liceat occidere adulteram cum adultero.
- 33 Homicidium licitum contra legem diuinam, quare, & quomodo.
- 34 Maritus occidens adulteram, mitius punitur.
- 35 Conditio occisi non minus pœnam.
- 36 Index alsquæ contra legem occidens, tenetur.
- 37 Infans, & furiosus non tenetur de occiso.
- 38 Pubes, & Decurio tenentur de occiso.
- 39 Occidens in rixa, vel tumultu, tenetur de occiso.
- 40 Dei causa, & Dei iussu occidere licet.
- 41 Pœna homicidij plures.
- 42 Veneno occidere plus est, quam gladio.

De lege Cornelia de sicarijs, & veneficis.

Tit. 32.

L Ex autem Cornelia de sicarijs, † homicidas, vt ro ferro persequitur, §. item lex institut. de public. iudic. Qua lege, & venefici capite damnantur, qui artibus odiosis tam venenis, quam suisurris magicis homines occiderint, vel mala medicamenta publicè vendiderint, quive hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulauerit, §. eadem lege institut. eodem l. i. in principio. & l. 3. ff. ad leg. Cornel. de sicar. 23. quæstione quinta, in principio, & capit. quisquis, §. item ad legem distinet l. de pœnitent. & supra titul. 14. numero septimo, & octauo. Duaren. eodem titul. ad legem Corneliam de sicarijs. † Sicarij autem appellantur à sicā, quod significat ferreum cultrum, §. sicarijs institut. de public. iudic. † Telum autem omne significat, quod manu cuiusque iacitur. lignum ergo, & lapis, & ferrum hoc nomine continetur, dictū ab eo, quod longinquum mittatur, à græca voce τὴλός.

Figuratum §. telum, in fit. eod. l. hi, qui 11. §. telorum, ff. ad leg. Jul. de vi publ. l. si caluitur 233. §. telum, ff. de verb. si-
 4 gnificat. Sed & t lege Cornelia de sicarijs tenetur, qui ho-
 5 minis necandi causa venenum confecerit, dederit, t qui ve-
 falsum testimonium idolo malo dixerit, quo quis publico
 iudicio rei capitalis damnaretur, quive magistratus, iu-
 dexve quæstionis sub capitale causam pecuniam acci-
 perit, vt publica lege reus fieret, l. i. §. præterea, ff. ad leg.
 Cornel. de sicar. l. eiusdem 3. in princ. & §. adiectio, ff. eod.
 l. qui venenum 236. de verbor. signific. l. i. §. fin. cum l. i. seq.
 ff. ad leg. Pompe. de Parricidijs, l. capitalium 28. §. venena-
 rij, ff. de pœn. Clar. in §. final. q. 68. & in §. homicidium. Sed
 6 & pœna huius legis tenetur, t qui falsa indicia professus
 fuerit, profitenda ve curauerit, quò quis innocens circum-
 ueniretur, l. eiusdem 3. §. item qui author. ff. ad leg. Corne.
 de sicar. cap. omnis, & cap. homicidium distinct. l. de pœni-
 7 ren. t Nihil enim interest, occidat quis, an causam mortis
 præbeat, l. nihil 15. ff. ad leg. Cornel. de sicar. 23. quæst. 5. c.
 cum homo, §. aliquando. Nisi forte quis licitum faciens, al-
 teri mortis causam præbuit dict. §. aliquando ver. nec tamen
 occisus, & d. quæst. 5. c. de occidendis, §. vnde nec reus.
 Vel nisi occasionem tantum dederit remotionem, & pro-
 hibuerit, ne homicidium fieret exemplo, cap. Petrus 17. de
 8 homicidio. Item t lege hac tenetur, qui author seditionis
 fuerit, & qui naufragium suppresserit, l. eiusdem 3. §. pœ-
 na, ff. ad leg. Cornel. de sicar. Clar. d. quæst. 68. Item is, cuius
 familia, sciente eo recuperanda, & adipiscenda possessio-
 9 nis causa arma sumperit, d. l. 3. §. item is. Sed t & qui ho-
 minem libidinis, vel promerij causa castrauerit ex Sena-
 tusconsulto pœna legis Corneliæ punitur dicta l. 3. §. qui
 10 hominem l. lege Cornelia 4. §. idem Diuus, & l. is, qui 6. ff.
 eodem. t Idem dicendum de eo, qui filios suos circumci-
 derit, nisi Iudæus sit, l. circumcidere 11. in principio, ff. eod-
 dem. Sed etiam hi quoque, qui thibias, in eadem causa,
 sunt, qua hi, qui castrant, l. hi quoque 5. ff. ad leg. Cornel.
 11 de sicar. t Necare autem videtur non tantum is, qui par-
 tum præfocatur, sed & is, qui abijcit, & alimoniam denegar,
 12 t & qui publicis locis misericordie causa exponit, quam
 ipse non habet, l. necare 4. ff. de liber. agnos. Clar. §. final.
 quæstione 83. versicul. partum 7. & quæstione 68. Planè
 13 t mulier visceribus suis vim inferens, quo partus abige-
 ret, in exilium temporale dari iuberetur, l. si mulierem 8. ff.
 ad leg. Cornel. de sicarijs, l. Diuus 4. ff. de extraordin. crimi.
 l. Cicero 39. ff. de pœnis. Clarus vbi supra, & si scripserit Ci-
 cero in oratione pro Cluentio habita. Milesiam quandam
 mulierem, cum esset in Asia, quod ab hæredibus secundis
 accepta pecunia, partum sibi medicamentis ipsa abegisset,
 rei capitalis esse damnatam dicta l. Cicero Clar. in §. final.
 quæst. 68. ver. abortum procurans. Viuius in ver. Assasini,
 14 numero 3. t Si quis causa fuerit abortus de homicidio ex
 hac lege tenetur, vt in iuribus allegatis, & 32. quæstione 11.
 cap. aliquando, §. fin. cum sequen. vsque ad cap. sicut semina,
 cap. sicut de homicidio Clar. §. final. q. 68. ver. abortum
 procurans, & Viuius vbi supra num. 2. Nisi id, quod in vte-
 ro est, nondum fuit animatum, tunc extraordinaria pœna
 est puniendus dict. cap. sicut, & ca. sicut 20. de homicid. &
 32. quæst. 2. c. Moyses, & sequen. Clar. & Viuius, vbi supra.
 15 t Si quis venena sterilitatis dederit quo mulier non concipi-
 at, vel vir generare non possit, cap. si aliquis 5. de homici-
 16 dio. Sed t si quis occidendi animum se non habuisse osten-
 derit, hic enim quamuis hominem occiderit, absolui de-
 bet, l. i. §. Diuus, ff. ad leg. Cornel. de sicar. l. i. C. eod. l. eum
 5. C. eod. in lege, ff. eod. l. i. §. sed si, ff. eod. distinct. 50. cap.
 eum qui c. frater, c. quantum, c. hi, qui c. sæpè contingit, ca.
 si duo, & ca. lator 9. de homicid. 2. 2. q. 5. cap. si homicidium
 Clar. in §. homicidium ver. culpa dicitur 3. Viuius. statutu
 disponens, quod bannitus. & statutum imponens pœnam
 corporalem. Sed quodammodo distinguitur in infante
 noctu per negligentiam parentum, vel nutricum oppresso
 2. quæst. 5. cap. consulisti §. hi autem, qui probantur. Si tamen
 17 ignoretur, vtrum à patre, an à matre infans oppressus
 sit, impunitum est facinus, ca. de infantibus 3. de his, qui fi-
 18 lios occiderunt. t Dolus autem pro facto accipitur, neque
 in hac lege culpa lata pro dolo, quemadmodum aliàs acci-
 pi debet, l. in lege 7. ff. ad leg. Corn. de sicar. t Si tamen cul-
 pa iateuerit, quamuis animus occidendi non fuerit ex-
 tra ordinem reus punitur, l. eiusdem 3. §. sed hoc solum cū
 sequen. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Sic enim ex Senatuscon-

sulto relegari iussa est ea, quæ non quidem malo animo,
 sed malo exemplo in medicamentum ad conceptionem de-
 dit, ex quo, ea, quæ acceperat, decessit, l. eiusdem 3. §. sed ex
 S. C. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Similiter cum quidam per
 sciam causam mortis præbuisset, comprobatum ultfa-
 clo Ignatij Taurini Proconsulis Diuis Adhantibus quod eū
 in quinquennium relegasset, l. lege Cornelia 4. ff. eod. l. i.
 19 Planè t qui abortionis, aut ianatorum pœnam dano, &
 si dolo non faciant (tamen quia mali exemplares est) si eo
 mulier, aut homo perierit, summum supplicio afficiantur, vt
 & paulo superius fuit ostensum de abortu, l. de abortu
 bus est text. in l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœnis. Et
 20 t sicuti medico impotari euentus mortalitatis non de-
 21 bet, t ita quod per imperitiam commisit, in pœna de-
 bet, prætextu enim humana fragilitatis, de qua alecipien-
 tus in periculo hominis in proximis esse non debet, h. l. i. ca. 6.
 6. §. sicuti medico ff. de offic. Præsidis, quod idem dicitur
 de pigmentarijs, apud quos venena ad sanandum confici-
 ciuntur, si ex eorum imperitia in aliis componendis non si-
 mitas, sed mors oritur dicta l. eiusdem 3. ff. ad leg. Cornel.
 22 de sicar. Sanè t vtrum occidendi animo homicidium fa-
 ctum sit, ex re constituendum est. Nam si glitiam stin-
 xerit, & eo percussit, indubitate occidendi animo id enim
 admisisse dicendum est. Sed si tui percussit, aut cucuma
 in rixa, quamuis ferro peronferit, tamen non occidendi a-
 nimò lenienda pœna eius, qui in rixa caso magis, quam
 voluntate homicidium admisit, l. i. §. Diuus Adrianus, ff.
 ad leg. Cornel. de sicar. Clar. in §. homicidium, numer. 9. ibi
 23 animus autem vsque ad finem. Præterea t & is, qui aggre-
 forem, vel quemcumque alium in dubio vitæ discrimine
 cõstitutus occiderit, nullam ob id factum cõtentionem me-
 24 ttere debet, l. 2. ff. eod. Clar. vbi supra, numer. 35. t Si quis
 percussorem ad se vehemens glitiat repulerit, non vt ho-
 micida tenetur, quia defensor propriæ salutis in nullo pe-
 casse videtur, l. si quis 3. C. eod. l. 4. C. eod. l. itaque 4. ff. ad l.
 25 Aquil. l. sed et si 5. ff. eod. t Melius enim est occidere in tē-
 pore, quam post exitum vindicare, l. si, quando sic. vnic.
 sine iudice se vindic. 13. q. 2. c. vlt. vers. autem 1. 3. q. 5. cap.
 26 cum homo, c. si homicidium, non est iniquitatis: t Idem
 dicendum est, si quis latronem, vel nocturnum poplato-
 rem, vel in frequentato itinere aggressorem occiderit, suo
 ille priuatus, vel miles fuerit, illic à digno subiugetur sup-
 plicio, & mortem, quam minabatur, excipiat, & id, quod
 intendebat, incurrat d. l. i. & d. l. si vt 4. C. ad leg. Cornel. de
 27 sicar. & d. l. itaque, ff. ad leg. Aquil. l. si quis defen-
 sorem militiæ, vel publicum hostem occiderit, h. l. C. quæd.
 liceat vnic. sine iudice, & l. eiusdem 3. §. fin. ff. ad leg. Corne.
 28 de sicar. t Sed vt furem nocturnum, cui sine periculo par-
 cere non potest, occidat licet, vt tamen id ipsum cum cla-
 more testificetur. Intendat quoque furem deprehensum,
 qui se telò defendit, in pœna licet, vt tamen eoque cum cla-
 more testificetur, l. itaque 6. 4. ff. ad leg. Aquil. l. furem 9. ff.
 ad leg. Cornel. de sicar. si pignore 56. §. furem, ff. de furt. l.
 sed & si 5. ff. ad leg. Aquil. c. si per sodiens 3. de homicid. ca.
 29 interfecisti 2. c. suscepimus 10. eod. tit. t Is quoque qui stu-
 prum sibi, vel suis per vim inferentem occidit dimitte duas
 30 est, l. i. §. fina. ff. ad leg. Cornel. de sicar. t Patri etiam datur
 ius occidendi adulterum simul cum filia, quam in potesta-
 te habet, l. patri 20. cum l. sequen. ff. ad leg. Jul. de adulter. l.
 Gracchus 4. C. eod. Nihil autem interest adulteram filiam
 prius pater occiderit, an non, dum utrumque occidat. Nā-
 que si alterum occidit lege Cornelia reus erit, l. nihil 3. 2. in
 princip. ff. eod. Si tamen altero occiso, alter vulneratus fue-
 rit, verbis quidem legis non liberatur: sed Diuus Marcus,
 & Commodus rescripserunt impunitatè ei concedi, quia
 licet interempto adultero, mulier superauerit, post tã gra-
 uia vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis factò, quam vo-
 luntate eius seruata est, quia lex patrem in eos, qui depre-
 hensi sunt, indignationem exigit, & seueritatem requirit,
 d. l. 32. §. quod si altero. Sed & incontinenti vtrumque vult
 occidi, ne hodie occiso adultero res seruet, & post diem fi-
 liam occidat, vel contra. Debet enim præpè vno ictu, &
 vno impetu vtrumque occidere, æquali ira aduersus vtrū-
 que sumpta. Quod si non affectauit, sed dū adulterū occi-
 dit, p̄fugit filia, & interpositis horis apprehensa est à patre,
 qui persequabatur, incontinenti videbitur occidisse, l. qd ait
 23. §. fin. ff. ad l. Jul. de ault. In hac autem lege naturalis pa-
 ter ab adoptiuo non separatur, l. nec in ea 22. ff. eod. Sed in
 pote-

potestate, utique filiam pater habere debet, ut impunis evadat leg. patri 20. cum leg. sequen. ff. eodem & d. leg. 23. §. sufficit ff. eod. sufficit autem patri si eo tempore habeat in potestate, quo occidit, non quo in matrimonium collocavit, sine quo postea redactam in potestatem dicto §. sufficit. Ita autem patri ius occidendi competit si & iure patris accusare adulterum possit, & in ipsa turpitudine filiam cum adultero deprehenderit; & quidem domi suae, generive suae, non vbi cumque deprehenderit dicta leg. 23. in princip. ff. ad leg. Iul. de adulter. & in §. quare. Sed & domus pro domicilio accipienda est. Vnde si pater alibi haberet, habeat autem, & aliam domum, in qua non habitet: deprehensam illio filiam, vbi non habitat, occidere non poterit d. §. quare in fine. Hac quidem in parte, ut occidendi ius habeat, requiruntur. Sed etsi non omnibus istis observatis, in consilio dolore, adulterum pater interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, extra ordinem tamen mitius punitur: ut puta relegatione leg. Gracchus 4. Cad leg. Iul. de adul. 7. Marito quoque simile ius competit, ut adulterum cum uxore deprehensum impune occidere possit, dummodo pro modo patri praescriptum observet: puta si domi suae deprehensum adulterum, & quidem in ipso actu occiderit leg. maritum 24. ff. ad leg. Iul. de adulter. Minus tamen marito, quam patri permittitur, quamvis enim pater in domo generi deprehensum adulterum impune occidit, tamen maritus in loceri domo deprehensum non recte occidit, ut in dicta leg. 24. plane si cum antea suspectum de adulterio haberet, tres illi denunciationses miserit, potest postea cum uxore sua deprehensum, vel in suis aedibus, vel ipsius uxoris, vel adulteri, vel in populo, vel in suburbanis, quamvis non ipso actu, sed colloquente saltem, impune occidere. Novell. con-

32 titutio. 117. capit. ad haec verò. Praeterea tamen quis pater sine respectu personae quemvis adulterum cum filia deprehensum occidendi ius habeat (dummodo talis sit, quem iure patris accusare adulteri possit) non idem tamen marito tributum est, hic enim non nisi eum, qui leno fuerit, quive artem ludicram fecerit, vel in scenam saltandi, cantandive cautus prodierit, iudiciove publico damnatus in integrum restitutus non est (dummodo patronus mariti non sit) quive libertus eius mariti, uxorisve, patris, matris, filij, filiaeque, utrius eorum fuerit (nec interest proprius cuius eorum, an cum alio communis fuerit, vel ius auctorum auctorum impetrauerit) quive fornicus erit, & quem iure mariti accusare possit, d. leg. 24. ff. ad leg. Iul. de adulter. in princip. & §. fin. & leg. si is 42. ff. eod. Hic idcirco tam varie, quod plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit: ceterum mariti calor, & impetus facile decemtemis fuit restitutus nec in ca. 22. §. final. ff. eodem, ut quemcumque suspectum proforis immunitis occidere possit, missis prius tribus denunciationibus, & alijs observatis, de quibus iam supra. decisum erat.

33 t Nam & si divina lex dicat. Non occides. Tamen Imperator permittens in nonnullis casibus fieri homicidium, dicitur divinam illam legem interpretari, quod fieri possiam probatum est supra titulo primo numero 21. & hoc idem procedit in Principe, & in Republica habente iura Imperij, quod procedit etiam in alijs casibus. Verum tamen id debet intelligi in rebus profanis, in quibus Imperator, & alijam dicti habent iurisdictionem, non autem in spiritualibus, in quibus interpretatio pertinet ad solum Papam: Barbar. & Imol. in ca. quae in Ecclesiarum de constitut. gloss. in l. fina. ff. de constit. Docto. in cap. per venerabilem. Qui filij sint legitimi, sequitur, & alios citat Steph. Anser. de potest. secul. in Ecclesiastic. leg. 4. limit. 47. laicus fol. 390. & probatur supra d. titulo primo numero 21. & probat Paris. in consil. 68. Dubium exoritur libro quarto latissimè. Plane quamvis maritus non simul cum adultero uxorem quoque interfecerit, excusatus tamen est: sed ita demum, si eam sine mora dimittat, & nihil interest sui iuris quis an filius familias sit maritus d. leg. maritus 24. ff. ad leg. Iul. de adulter. Hic quatenus maritum occidendi

34 adulterum concedatur, dicta sint: t quae quamvis non omnia fuerint observata, ab ordinaria tamen homicidij pena absolvendus, & mitius puniendus est, quemadmodum & superius exemplis probavimus. Sed & in eum, qui uxorem deprehensam in adulterio occidit leviozem poenam irrogandam esse, rescriptum est: & humilior loco positum in

exilium perpetuum dandum, in aliqua dignitate positum ad tempus relegandum. leg. si adulterium 38. §. Imperatores ff. ad leg. Iul. de adulter. leg. 1. §. fina. Cad leg. Come. de Sicar. Nam eam marito impune occidere non licet, sed de adulterio accusare, ut in iuribus allegatis, & §. marito verò. Novella constitut. 117. & 24. quaest. 2. cap. Interfectores cum cap. sequen. cap. admonere §. prius enim causa verfi. occidere tamen eam cap. si quod verius in princip. & §. in praemissis. Porro t legis Cornelia poena in homicidijs obtempus sine distinctione, cuius conditionis homo interemptus sit, utrum liber, an servus alicuius, an nullius momenti leg. prima §. & qui hominem ff. ad leg. Cornel. de Sicar. §. an potestate in fine. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris l. 1. C. de emendat. servor. Proinde infantem quoque interficiens capitali supplicio punitur leg. si quis 8. Cad si Corn. de Sicar. Sed & si quis maleficium occiderit vitimum supplicium non evadit leg. vltim. C. de malef. Dorsimus quoque, qui servum suum occiderit non minus punitur, quam si aequum servum occidisset d. §. in potestate in fine. de his, qui sui, vel alieni iur. & d. leg. prima C. de emend. servor. Idem dicendum, & si servum depugnandi gratia ad bestias dederit, vel vendiderit d. l. 1. t In Magistratu quoque positus si aliquem contra leges occiderit, vel occidi fecerit, lege Cornelia de Sicarijs tenetur l. lege 4. ff. ad l. Corn. de Sicar. 23. quaest. 5. cap. reos §. prohibentur e. de occidendis cap. officia cap. cum homo cap. frustra cap. non est eruditus c. qui malos, & c. si homicidium, & c. stiles. t Infans tamen, vel furiosus, si hominem occiderit leg. Cornelia non tenetur, cum alterum innocentia consilij tueretur, & c. cum fati infelicitas excuset l. infans. 12. ff. eod. t Pubes tamen aetate turatione non defenditur, nec decurio ratione sua dignitatis l. Divus 35. ff. de poenis. t Nec etiam interest, quamvis in rixa, vel tumultu homicidium quis fecerit, quo casu uterque lege Cornelia tenetur tam is, qui occidit, quam is, qui auctor fuit tumultus l. vlti. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. leg. quoniam 6. Cad leg. Iul. de vi publ. 3. §. item qui auctor. 40 ff. ad leg. Cor. de Sicar. Sed t & Dei causa, atque Dei iussu, quem impune licet occidere 23. quaest. 8. c. legi c. occidit c. Petrus, & quaest. 5. c. lex aeterna & c. vlti. D. Augustinus de Civitate Dei hb. 7. c. 21. sed cavendum est, ne quis accipiat illusionem diabolicam pro causa, atque iussu Dei, ut in omni foro, & coram ipso Deo, quis impunis evadat, ut notant gloss. in allegatis Canonibus, & D. Augustinus vbi supra c. 26. Porro t legis Corneliae de Sicarijs, & veneficij poena, insulae deportatio est, & omnium bonorum adem pro, sed solent hodie capite puniri: nisi honestiore loco positi fuerint, quam ut poenam sustineant. Humiliores enim solent vel bestijs subijci, aliores deportantur in insulam hinc sed 3. §. penult. ff. ad l. Cornel. de Sicar. l. qui eadem 16. ff. eod. l. capitalium 28. §. venenarij ff. de poenis l. si quis 8. Cad leg. Come. de Sicar. §. item lex. Inst. de publi. iuric. Notandum, 42 autem est, quod t plus est, hominem extinguere veneno quam occidere gladio. l. C. de malef. & quod communiter poena homicidij capitalis est ex allegatis supra, & in gl. statuti Vrbis li. 2. c. 17. de homicid. Char. in §. homicid. n. 18.

S V M M A R I V M.

- 1 Parricidium in quibus personis committatur.
- 2 Poena parricidij.
- 3 Parricidij poena non tenetur, qui alios, quam vocatos occidit, sed lege Cor. de Sicarijs.
- 4 Parricidium committitur in alijs personis ultra vocatos fratrum.
- 5 Furor excusat a parricidio.
- 6 Custodes furiosi punitur de delicto eius.
- 7 Parricidium non committitur in illos, qui armati veniunt contra patriam.
- 8 Mars solvat parricidium.

De lege Pompeia de Parricidijs. Titulo. 33.

DE lege Pompeia de parricidijs, nunc est dicendum. Hac enim lege cavetur, t si quis patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patruum, matrem, patrulum, avunculum, amicum, matertram, consobrinam,

fobrinam, virum, vxorem, generum, nurum, focerum, focrum, vitricum, priuignam, priuignam, patronum, patronam occiderit, cuiusve dolo malo id factum erit, quive conscius criminis existit, licet extraneus sit, vt pœna parricidij puniatur, l. 1. ff. ad l. Pompe. de parricid. l. vtrum 6. l. 2. l. sciente 7. ff. eo. Viuius scientia nu. 4. Clar. in §. parricidii. l. 1. C. de his, qui par. vel lib. occid. §. alia, Instit. de publi. iudic. † Et neque gladio, neque ignibus, neque vlli alij solem ni pœnæ subijciatur, sed in fufus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus (secundum quod regionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel in amnem proijciatur, vt omnium elementorum vsu viuus carere incipiat, & ei cœlū superstiti, & terra mortuo auferatur, l. pœna 9. in princ. ff. ad l. Pomp. de parric. & d. l. 1. & d. §. alia deinde lex Inst. de public. iudic. quæ tamen pœna hodie non est in vsu, vt nimis atrox, & contra salutem animæ ipsius dānari Clar. in §. parricidium, ver. sed quæro 5. in princ. † Si quis autē alias cognatione, vel affinitate personas coniunctas præter iam enumeratas necauerit, pœnam legis Cornelie de sicarijs sustinebit, dicto §. alia deinde ibi. Si quis autē Instit. de publi. iud. lege pœna 9. §. qui alias personas, ff. ad legē Pomp. de parric. Sed sciendum est, † Pompeia lege de consobriano comprehensum esse: Sed non eos etiam pariter completi: qui pari proprio reue gradu sint: Sed & nouerca, & sponsæ personæ omiffæ sunt, sententia tamen legis continentur. Cum pater, & mater sponsi, & sponsæ focerorum, vt liberorum sponsi generorum appellatione contineantur, l. sed sciendum 3. cum l. sequē. ff. eod. Sanè defensio patris nulla est, si dicat inauditum filium se occidisse, cum accusa re eum apud Præfectū, Prædemve provincie debeat, l. 2. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. 1. in fin. C. de emend. propin. Diuus etiam Adrianus fertur, cum quis in venatione filium suum necauerat, qui nouercam adukerabat, in insulam eum deportasse, quod latronis magis, quam patris iure eum interfecisset. Nam patria potestas in pietate debet, non atrocitate consistere, l. Diuus 5. ff. ad l. Pomp. de parric. Planè † si per furorem aliquis filium, vel parentem occiderit, impunitus est: nisi fortè, vel furor simuletur, vel medio tempore, quo furor intermiserat parricidium fecerit, leg. pœna 9. §. fin. ff. eod. l. congruet 13. §. fin. ff. de offic. præsid. l. Diuus 14. ff. eod. † Sed & illi, quorum custodia commissus fuit furiosus, arbitrio iudicis sunt puniendi, d. l. 14. Eorum autem qui parricidij pœna teneri possunt, semper accusatio permittitur, l. vlt. ff. ad l. Pomp. de parricid. Planè † & hæc defensio admittitur, si doceatur, occisum ad patriam delendam, vel ad parentes, & liberos interficiendos venisse, l. minimè 35. in fine, ff. de religiof. † Parricidij postulat, si interim decesserit, si quidem sibi mortem consciuit, successorem fiscum habere debet: sin minus eum, quem voluit, si modo testamentū fecit, si intestatus decesserit, eos hæredes habebit, qui lege vocantur, l. parricidij 8. ff. eod. ad l. Pomp. de parric. Nunc ad reliquas publicorum iudiciorum species transeūdum.

S V M M A R I V M.

- 1 Plagiarij qui, & eorum pœna.
- 2 Possessor bona fidei plagij crimine non tenetur, nec minus alij nominati.
- 3 Mors non tollit plagij pœnam.
- 4 Alienans scicnter seruum alienum, plagio tenetur.
- 5 Alienans seruum suum fugitiuum, an teneatur.
- 6 Alienans seruos absentes quid iuris.
- 7 Iudicium plagij publicum.
- 8 Iudex competens huius iudicij, quis.
- 9 Pœna plagij, qua.
- 10 Ciuilitèr ex plagij crimine agi potest.

De lege Fauia de plagiarijs.
Tit. 34.

NVnc de plagij crimine agendum, quod quidem coarctetur, l. Fauia de plagiarijs, cuius accusatio publici etiam est iudicij, l. plagij 3. C. ad l. Fauiam de plagiarijs, & in glo. statuti Vrbis, lib. 2. ca. 55. lege autē illa cauētur, † vt qui hominem ingenuum, vel libertinum

inuitum celauerit, in vinculis habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in eorum, quæ re socius erit, quive seruo alieno, seruave persuaferit, vt a domino, dominave fugiat, vel cum, eamve inuito, vel insciente domino, dominave celauerit, in vinculis habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in ea re socius erit: eius pœna teneatur, l. non statim 6. §. fin. ff. ad l. Fau. de plagiarijs, l. si fratrem 5. l. eum qui 9. & l. 2. C. eod. Clar. in §. fin. quæst. 68. ver. priuatum carcerem 32. Villalo. R. 1. 1. & in glo. stat. vrb. libro secundo, cap. 55. † Ab hac pœna primum excipiuntur bonæ fidei possessores, & qui suum hominem putantes detinuerint, dummodo crimini prætextus hac occasione non queratur, lege legis 3. ff. ad l. Fau. de plag. l. quiesque 4. §. quod si seruus, C. de seru. fugit. & in dicta glo. Sod & is quoque excipitur, cui seruus fugitiuus, vt pasceret, operas suas locatur, præsertim si antea alij quoque locasset, l. non statim 6. §. idem Principis, ff. ad l. Fau. de plag. Præterea lege hac non tenetur, qui libidininis causa ancillam alienam, quæ meretrix sit, supprimit, secus si meretrix non sit, l. vtrum 40. in fine, ff. de furt. l. fullo 84. §. qui ancillam, ff. eod. Sane † & si is, propter quem quis infamiam commisit, decesserit, adhuc tamen accusatio, & pœna legis Fauie superest, l. legis 3. §. si ff. ad l. Fau. de plag. Sed & si ciuilitèr actum sit tamen accusatio hæc non aboletur, l. 1. C. eod. † Tenetur insuper lege Fauia, qui sciens liberum hominem, vel seruum alienū vendiderit, donauerit, vel in dotem dederit, nec non & is, qui ex eorum, qua causa sciens liberum esse acceptauerit, l. 1. & l. 4. ff. ad l. Fau. de plag. l. liberum 15. C. eod. l. 2. C. vbi de crim. agi oport. Nō tamen statim qui seruum alienum intercepti plagij crimine tenetur, quamuis furtum committat, sed hoc ex iudicis arbitrio pender, l. non statim 6. in princ. ff. ad l. Fau. de plag. † Præterea lege Fauia tenetur dominus, qui seruum suum fugitiuum alienauerit, præterquam si inter cohæredes, vel socios in diuisione reum communium licitatio eius, & additio sit facta, l. in fuga 6. C. eodem. Sed & si ita dominus fugitiuum vendiderit, vt si fuerit ab emptore quæsitus, & deprehensus, venditio eius valeat, excusatur d. l. 6. §. fin. l. 2. §. fin. ff. eodem. Quod etiam dicendum est de eo, qui seruum suum fugitiuum mandauit apprehendendum, & vendendum, d. l. 2. §. 1. & l. quod sæpè 35. §. si quis amico, ff. de contrah. empt. Sed & illud sciendum est, † legem Fauiam ad eum non pertinere, qui cum absentes seruos haberet, eos vendidit: aliud enim est abesse, aliud in fuga esse d. §. si quis amico, & dicta l. 2. in princ. Porro † hoc iudicium cum publicū sit, per procuratorem exerceri non potest. l. 2. ibi legis Fauie crimen per te, C. ad l. Fau. de plag. vt & alibi generaliter supradictum fuit. † Competit autem apud Præsidem provincie, non apud procuratorem Cæsaris: & accusator domicilium rei conuenti sequi debet, l. 4. C. ad l. Fau. de plag. & l. 2. C. vbi de crim. agi oport. † Pœna insuper legis Fauie de plagiarijs pecuniaria fuit, quæ in vsu esse desijt, & rei conuenti extra ordinem pro delicti modo coercentur, & plerumque in metallum damnantur, l. vlt. ff. ad l. Fau. de plag. §. est & inter, Inst. de publi. iudic. l. plagiarij 16. C. ad l. Fau. de plag. Imperatores sanè Diocletianus, & Maximianus plagiarios capite plectendos constituunt. Constantinus ad Celsum rescripsit, si quis sæpius in hoc crimine fuerit deprehensus, si quidem seruus sit, vel libertinus bestijs esse subijciendum, ingenuum verò gladio consumendum esse, lege quoniam 7. & d. l. plagiarij 16. C. eod. d. §. est & inter, & c. 1. de furt. & hoc in eo rescripsit, qui filios alicuius viuientis celauerit, vt pater in d. l. 16. ibi, qui viuentium, & cap. cum hoc rescripto concordat statutum Vrbis libro 2. c. 55. Qui autem seruum fugitiuum susceperit, eum cum alio pari, vel viginti solidis ab eodem Imperatore reddere iubetur, l. quicumque, C. de seru. fugit. Si vero secundo, vel tertio eum susceperit, præter ipsum, vel tres alios, vel prædictā æstimationem pro vnoquoque seruo domino representare iubetur, l. 1. §. fin. C. de Colonis Illyrica: Imperator Valens eum, qui seruum fisci occultauerit, duodecim librarū argenti multa punit, lege si quis 7. C. de seru. fugit. Sed & quadrupli pœna ab eodem statuitur, d. l. 1. §. fin. C. de Colonis Illyricanis. Creditor, qui pigoris nomine debitoris filium derinet, credito priuatur, & in alterum tantum eodemnatu constitutione Imper. Iustiniani Nouella const. 10 134. §. quoniam verò, † & hoc postremo ex plagij crimine ciuilitèr etiam agi potest, l. 1. C. ad l. Fau. de plag. Sed &

furt

furti actione tenetur is, qui seruum fugitiuum sciens cum rebus furtiuis suscepit, lege si quis 12. C. eod. Item serui corrupti actione tenetur, qui alieno seruo, ut fugeret, persuasit, l. 2. C. eod. & hac de lege Fauia de plagiarijs dixisse sufficiat. Clar. q. 68. §. fin.

S V M M A R I V M.

- 1 Lex Iulia de adulterijs à quo intrada. Et.
- 2 Adulterium, & Stuprum promiscue accipiuntur.
- 3 Stuprum in virgine, vel libera.
- 4 Coitus omnis extra matrimonium illicitus.
- 5 Domum præbens ad stuprum patrandum puniuntur.
- 6 Domus appellatione quid veniat.
- 7 Mulier domum præbens ad adulterium puniuntur.
- 8 Mulier accipiens pecuniam, ut vir adulteret, puniuntur.
- 9 Lenox, & lena adulterijs poena puniuntur.
- 10 Mulier, & vir adulterio quandoque tenentur.
- 11 Alloquens cum uxore alicuius post tres denunciations de non alloquendo, adulterio tenetur.
- 12 Lenocinijs tenentur, qui adulteram tenent.
- 13 Damnatam adulterio ducens de adulterio tenetur.
- 14 Rea adulterijs damnata, vivente marito non nubunt.
- 15 Incestus quid sit, & excusatur sexus, atque.
- 16 Incestus cum adulterio inexcusabilis.
- 17 Incestus cum stupro inexcusabilis.
- 18 Incesta nuptia errore contracta, quid iuris.
- 19 Tutor ducens pupillam uxorem, adulterio accusatur.
- 20 Duas ducens uxores, adulterio tenetur.
- 21 Desponsata uni alteri potest dari.
- 22 Lege Iulia tenentur qui cum masculis coeunt.
- 23 Amor uxoris inmodicus, libidinosus, punibilis.
- 24 Sola concupiscentia punibilis in foro fori.
- 25 Cogitationes poenam nemo in foro substinet.
- 26 Adulterium, & Stuprum cum serua, & ancilla committitur, & e contra, cum domina seruus.
- 27 Stuprum, & adulterium in virginem, & viduam puniuntur.
- 28 Aetas non excusat à stupro, vel adulterio.
- 29 Stuprum etiam in non viripotente committitur.
- 30 Cum meretrice, cum soluta, an Stuprum committatur.
- 31 Stuprum, & cum de formi committitur.
- 32 Honor, & ministerium publicum non excusat à poena adulteri, vel stupri.
- 33 Lenocinio mariti adultera non potest à viro in re mariti accusari.
- 34 Mulier non excusatur dicens, maritum subornasse adulterium, ut eam infamaret.
- 35 Stupri crimen matrimonio aboletur.
- 36 Adulterium matrimonio non aboletur.
- 37 Vim passam tenetur de adulterio.
- 38 Morte extinguitur accusatio adulteri.
- 39 Extraneus de adulterio non accusatur.
- 40 Deferri accusatio, vel finita non agitur amplius de adulterio limitatur, & declaratur.
- 41 Absoluto uno, an alteri pro sit absolutio.
- 42 Absoluto quolibet uno quando nemo pro sit.
- 43 Accusatio quando possit de novo accusari.
- 44 Adulterium tollitur abolitio.
- 45 Adulterium quibusque prescribitur.
- 46 Adulterium per vim, & incestus cum adulterio non prescribitur quinquennio.
- 47 Marito adulteri accusatio competit.
- 48 Seruus, & mulier non accusatur.
- 49 Lenox non accusatur.
- 50 Maritus alij criminis reus accusatur.
- 51 De adulterio ante matrimonium maritus non accusatur.
- 52 De adulterio post divortium commissio non accusatur, limitatur.
- 53 De adulterio commissio apud hostes non accusatur.
- 54 Uxor, qua esse non potest, de adulterio non accusatur.
- 55 Accusatio iure mariti de adulterio competit intra 60. dies divortij.
- 56 Accusatio iure extranei de adulterio quando competit.
- 57 Negans accusatur, an poterit accusare?
- 58 Accusatio adulteri cessat, retenti uxore.
- 59 Accusatio adulteri cessat, reducta uxore.
- 60 Sponso competit accusatio stupri à sponso.
- 61 Pater de adulterio filiam accusare potest.
- 62 Pater, & maritus accusans, praefertur maritus.

- 63 Maritus in magistratu non accusatur uxorem.
- 64 Accusans extraneus de adulterio post matrimonium, & patrem negligentes.
- 65 Pluribus accusantibus, unus eligendus.
- 66 Extranei hostes de adulterio non accusantur.
- 67 Minor 25. annis de adulterio non accusatur.
- 68 Uxor maritum non accusatur de adulterio.
- 69 Accusatio adulteri contra quos competit.
- 70 Ordine quo ius accusandi de adulterio competit.
- 71 Reos adulteri, quot accusator possit habere.
- 72 Adulteri, & fautores simul accusari possunt.
- 73 Adulter prius potest accusari, & e contra.
- 74 Adulteram volens prius accusare, denunciare ei de ber.
- 75 Index accusare volens uxorem de adulterio differt post finitum magistratum.
- 76 Accusatio mulieris ventris nomine missa in possessionem differtur.

De lege Iulia de adulterijs, & stupro.
Tit. 35.

Sequitur lex Iulia de adulterijs, & stupro, quæ à Divino Augusto contra continentiam pro honore matrimonij lata est, l. 1. ff. ad leg. Jul. de adulter. Quod autem huius legislator fuit Augustus, non autem Caius Iulius Cæsar Imperij author, ut creditur Accur. in d. l. 1. & alij nonnulli in Sitem lex Iulia Instituit. de public. iudic. fenserunt Balduinus, & alij in d. Sitem lex Corasius libro 2. Miscellaneis, c. 1. num. 8. Briffenius lib. singulari ad l. Jul. de adulter. Tiraquel. de legib. conub. leg. 13. numer. 3. Id. quod patet apud Suetonium in Augusto Cæsare cap. 34. dum inquit, leges retractavit, & quædam de integro sanxit, ut sumptuarias, & de adulterijs, & de pudicitia, & Plutarchus in Apophteg. de eodem inquit, Cum de adulteris legem tulisset, qua sanxerat, quo pacto rei iudicandi ac puniendi forent, & c. & Horatius libr. 4. Carminum ode 5 Augustum celebrat ita hac de re.

*Nullos polluitur, casta domus stupris,
Mos, & lex masculorum domus nephas,
Laudentur simili prole puerpera,
Culpam poena premit comes,*

Et Cæsarem Augustum, non autem C. Iulium Cæsarem huius legis authorem argumento, & illud esse potest, quod Suetonium scripsit in ipsius C. Iulij Cæsaris vita, c. 52. dum inquit, Helium Cinnam Tribunum plebis plerisque confessum fuisse habuisse se scriptam, paratamque legem, quæ Cæsarem ferre iussisset, cum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere vellent, liceret. Hoc enim argumentum esse potest C. Iulium Cæsarem non habuisse animum coercendæ libidinis, sed laxandæ potius, cum & ipse mulierosus esset, & stuprum, & adulterium promiscue appellantur, ut potest ab eadem incontinentia provenientia, sed proprie adulterium in mutipam committitur propter partum & altero conceptum composito nomine, ut probatur in Polyantrea, in verb. Adulterium, & stuprum verò in virginem, viduamve committitur, & in puerum, quod Græci corruptionem appellant, l. inter liberas 6. §. lex stuprum, & l. stuprum 34. §. fin. ff. eod. l. inter stuprum 101. ff. de verb. signif. Clar. in §. adulterium, & nos in glo. stat. vrb. lib. 2. cap. 50. & §. stuprum etiam committit is, qui liberam mulierem, cupidinis causa, non matrimonij continet: excepta videlicet concubina dicit. l. 34. in princ. Quod intelligi debet secundum ea, quæ proponuntur infra lib. 3. tit. 106. de concubinis. Nam quibus coitus extra legitimum matrimonium est punibile 32. quæst. 4. c. nemo, §. quicquid & §. cum ergo, c. si non §. fin. c. meretrices, c. in eodem, c. Salomon, & q. 5. c. non machaberis. Præterea qui domum suam, ut stuprum adulteriumve cum aliena matre familias, vel cum masculo fecerit, sciens præbuerit, vel quæstum ex adulterio uxoris suæ fecerit, vel pro comperto stupro aliquid accepit, cuiusmodi sit conditionis, quasi adulter puniuntur, l. qui domum 8. in princ. & §. fin. & l. mater 10. ff. ad l. Jul. de adult. & Appellatione autem domus, habitationem quoque significari palam est, d. l. 8. §. fin. & si amici quis domum præbuerit tenetur, l. & si 9. in princ. ff. eod. Sed & si quis in agro alieno, ut stuprum fecerit, præbuerit, comprehendi debet, d. l. 9. & si

& si in domum aliquam soliti fuerint conuenire ad tractandum de adulterio, quamuis eo loco nihil admissum fuerit, videtur tamen is, domum suam, vt stuprum, adulteriumve committeretur, præbuisse, quia sine colloquio illo adulterium non committeretur d. leg. 9. §. sed & si in domum.

7 † Mulieres quoque; hoc capite legis, quod domum suam præbuerunt, vel pro comperto stupro aliquid acceperunt, tenentur leg. mater 10. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter. Sed † & si vxor ex adulterio viri præmium acceperit, lege Iulia quasi adultera tenetur, vt vir, nam & Lenocinij crimen hac lege punitur l. 2. §. Lenocinij ff. ad l. Iul. de adulter. l. Athletas 4. §. ait prætor ff. de his qui not. infam. l. vltim. C. de spect. & Scen. lib. 1. Nouella const. 14. §. vsque adeo vetustis legibus l. si Lenones C. de Episc. audic. l. si quis 33. §. fina. ff. ad l. Iul. de adul. l. miles 11. leg. mariti 29. §. qui quæstum §. plectitur ff. eod. leg. de crimine C. eod. l. ferui 24. §. fina. C. eod. & d. l. mater §. mulieres. † Maritus quoque, qui adulterum in domo depræhensum sciens dimisit, plectitur tanquam leno. l. Mariti 29. in princip. ff. ad l. Iul. de adul. Is quoque, cuius ope, & consilio, doio malo factum est, vt vir, foemina ve in adulterio depræhensæ pecunia, aliaque pactione se redime- rent, eadem pœna damnantur, quæ constituta est in eos, §. Lenocinij crimine damnantur l. is, cuius 14. in princi. ff. eod. leg. nihil interest 32. §. fina. ff. eod. l. de crimine 10. C. eod. † Si autem vir infamandæ vxoris suæ causa adulterum subiecerit, vt ipse depræhenderet: & mulier, & vir adulterij crimine tenentur ex Senatus consulto de ea re facto d. l. 11. 14. §. 1. Is quoque † cui tres denunciations tanquam suspec- to à marito missæ erant, ne cum vxore eius rem haberet, si cum ea colloqui fuerit depræhensus, quâuis in templo: hoc ipso in adulterij crimen incidit §. ad hæc verò. Nouella constit. 17. ibi. Quoniam verò nonnulli reperiuntur tam

12 impij &c. † Crimen insuper Lenocinij contrahit, qui depræhensam in adulterio vxorem in matrimonio retinet, vel dimissam reduxerit, non qui suspectâ adulteram habet l. 2. §. Lenocinij ff. ad l. Iul. de adulter. l. mariti 29. ff. eod. l. 2. C. eod. l. quamuis 30. §. in primis C. eod. l. constante 26. ff. eod. l. generaliter 34. §. ream adulterij ff. de ritu nupt. cap. si vir 3. in princip. de adulter. 32. q. 1. cap. in princi. cap. sicut cap. dixit verfic. imò cum illa cap. si quis vxorem cap. apud misericordem §. quod si, & §. vnde 34. quæst. 1. cap. penul. Mulierem tamen ob latronum societatem exulare iussam citra pœna metum in matrimonio posse retineri, Papinianus respondit, quia non fuerit adulterij damnata leg. vim passam 39. §. mulierem ff. ad leg. Iul. de adulter. sed hodie iure nouo maritus adulterij damnatam vxorem, si voluerit, impunè retinere potest. Nouella constit. 134. §. si quando adulterij crimine: Præterea † lege Iulia tenetur, qui adulterij, vel stupri damnatam in vxorem duxerit, vel contra mulier ex adulterij, vel stupri causa damnato nupserit leg. mariti 29. §. quod ait lex ff. ad leg. Iul. de adulter. l. 7. C. eod. si tamen ob aliam causam ea lege mulier fuerit condemnata, impunè vxor ducetur d. §. quod ait lex ibi. Certè si ob aliam causam. Sed & adulterij damnatam pro concubina licet habere abque incurfu pœnæ legis Iuliæ de adulterijs, quamuis sibi vxorem eam duceret, teneretur lege 1. §. qui etiam ff. de concubi. Imò & vxor haberi potest impunè, quamuis de adulterio suspecta fuerit, non autem

14 damnata l. miles 11. §. licet ff. ad l. Iul. de adulter. † Reas tamen adulterij factas, nec ante damnationem viuente marito, vxores dici posse Modestinus ait l. reas 26. ff. de rit. nu-

15 pt. † Incestum autem committere dicitur, si quam ex his, quas morib. prohibemur vxores ducere, duxerit, leg. foris 39. ff. de ritu nupt. lge. vlti. ff. eod. §. ergo non omnes instit. de nuptijs 36. q. 1. cap. lex illa §. incestus Clar. in §. incestus. Quod crimen excusatur, vel sexu, vel ætate, vel etiam puniendi correctione, quæ bona fide intervenit, vtique si error allegatur, & facilius, si nemo reum postulauerit leg. si adulterium 38. §. 1. §. fratres denique, & §. incestum autem ff. ad leg. Iul. de adulter. sexu excusatur ab incesti crimine mulier, si scilicet per nuptias erroneè commissum sit d. §. incestum, & d. l. 38. §. 1. & in glof. Statuti lib. 2. capi. 50. 34. quæst. 1. cap. si virgo 5. cum quatuor sequentibus & 35. 16 quæst. 2. c. qui propinquam 4. cum sequen. † Nam si adulterium cum incestu committitur, vt puta, cum priuigna, nuro, nouerca, mulier similiter, ac vir punitur: id enim re- moro etiam incestu, euenit d. l. 38. in princ. Ætate ab incestu

17 si crimine excusatur impubes, † si modo incestum per ma-

trimonium illicitum, non per stuprum contractum sit, & matrimonium illicitum distrahitur d. l. 38. §. incestum ibi, vel ætate, & §. non nunquam cum seqq. 35. q. 2. c. de incestis 8. & seq. & q. 6. c. si duo, & c. ab isto die, & infra li. 3. tit. 99. & seq. & incestum per stuprum contractum, non obstat ætate minori punitur d. §. non nunquam, & nos in tract. de tutela, & cura li. 2. tit. 22. n. 2. ver. & hoc procedit in omni crimine, excepto crimine carnis. † Sed & si antequam accusatio instituat ab incestis nuptijs errore potius, quam do- lo contractis recedatur, diuortio interueniente, pœna remitti solet, secus si morte mulieris matrimonium sit solum d. l. 38. §. ijdem Imp. c. §. seq. & l. si ff. ad l. Iul. de adulter. & 35. q. 8. c. hæc salubriter 2. §. si. nisi in eodem crimine & c. seq. & si autem per simplex stuprum incerti crimine sit commissum, vel per concubinarum non per nuptias, pœna tñ locum habet l. miles 11. §. 1. ff. ad l. Iul. de adulter. l. etiam, si 56. ff. de ritu nupt. & nuptias contrahere prohibentur c. 1. c. veniens 2. c. transmissæ 4. c. ex literis 8. c. veniens 9. & cap. vlt. de eo, qui cogno. confang. 27. q. 2. ca. qui dormierit 32. q. 7. c. si quis cum c. concubuit, & 35. q. 2. c. qui propinquam 19 c. si quis cum, & q. 8. cap. vlt. §. & si alter. Præterea † potest adulterij accusari tutor, vel curator, qui pupillam suam duxit in vxorem contra Senatusconsultum l. qui pupillam 7. in princi. ff. ad l. Iul. de adulter. Sed canonico iure, quod in hoc seruatur, ex lege Iulia de adulterijs tutor, vel curator, qui pupillam suam duxit in vxorem non tenetur, quamuis ex coitu extra figuram matrimonij sit grauitè puniendus, vt deduximus in tractatu de tutela, & cura lib. 3. q. 51. nu.

20 10. & 11. & 12. Idem † dicendum est, si quis duas vxores habuerit, vel mulier duobus simul nupta, nisi errore, & ignorantia sua ficta, nec simulata id factum esset l. eum qui 18. C. ad l. Iul. de adulter. l. 2. c. de incest. nupt. l. penult. ff. ad l. Iul. de adulter. leg. miles 11. §. mulier ff. eod. 34. q. 1. c. cum bellicam ver. nec tamen culpabilis cap. si quis necessitate §. final. cum cap. sequen. latè de hac re Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 5. ca. 420. & est text. in cap. causam quæst. 4. qui

21 filij sint legit. † Potest tamen vni promissa alteri in matrimonium dari d. l. miles 11. §. quærebatur ff. ad l. Iul. de adul-

22 ter. & infra lib. 3. tit. 98. † lex autem Iulia de adulterijs coercendis non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent §. item lex Iulia instit. de public. iud. l. cum vir 31. C. ad l. Iul. de adulter. Nouella const. 141. & 22. q. 7. c. adulterij c. offerbat c. flagitia & c. vsus. Obseruandus

23 est etiam, quod ad ius canonicum attinet, † quod omnino costus extra legitimum matrimonium est punibilis, vt fuit probatū supra, & amor vxoris immodicus, & libidinofus 32. q. 4. c. origo c. recurrat §. si. c. in eodem §. fin. & c. libero-

24 rum in princ. † Et sola quoque concupiscentia de pœnitè. dist. 1. c. si cui etiam 32. q. 7. ca. non solum sed hæc ad iudi-

25 cium Poli non fori pertinent. † In foro enim nemo cogitationis penam substat d. dist. 1. c. cogitatio, & c. cogitationis l. cogitationis 18. ff. de pœnis, & d. dist. 1. cap. nunquid & 17. q. 1. c. videntibus 32. q. 5. c. sicut enim ca. si Paulus c. nec

26 solo c. qui vident, & q. 7. c. non solum. † Verum si inter seruos, vel cum ancilla stuprum, vel adulterium sit commissum: hoc enim casu lex Iulia de adulterijs cessat, & pro ea legis Aquiliæ iniuriarum, vel serui corrupti pœna competit l. inter 6. ff. ad l. Iul. de adul. l. & si 25. C. eod. l. quæ adulterium 29. C. eod. l. 2. §. ff. de iniurijs. Contradicit ius canonicum 14. q. 6. cap. vlt. ver. ancilla. Seruus tamen cum libera muliere adulterium, vel stuprum committens, lege Iulia de adulterijs tenetur l. seruos quoque 5. ff. de accusatio.

27 l. quoniam 26. §. fin. C. ad l. Iul. de adulter. † Punitur autem hac lege non adulterium solum, sed & stuprum in viduâ, vel virginem commissum; pœna tamen mitiore, vt infra

28 dicitur. §. item lex Iulia instit. de publi. iudic. Porro † de precatio pœnæ nulla est, si se minor annis adulterium dicat commississe: sed nec, si quid eorum commiserit, quæ pro adulterio eadem lex punit, veluti si adulterij damnatam sciens vxorem duxerit, aut in adulterio depræhensam vxorem non dimiserit, quæstumve de adulterio vxoris fecerit & c. non enim sit ætatis excusatio aduersus præcepta legū ei, qui, dum leges inuocat, contra eas committit leg. auxiliium 37. §. fina. ff. de minor. 25. annis leg. si minor 36. ff. ad leg. Iul. de adulter. leg. si adulterium 38. §. fratres ff. eodem.

29 † Neque ex eo, quod quis nondum viripotentes virgines

30 corruerit, leg. si quis 38. §. qui nondum ff. de pœnis. † Cū

ea verò quæ matris familias nomen non obtinet, qualis est ea, quæ petentibus ministerium præbet, vel aliàs prostitutam meretricio more vulgò se præbet, stuprum non committit: nisi euitandæ pœnæ causa se talem præbeat, vel alij nupta sit, l. si ea 23. Cad. l. Jul. de adulter. l. quæ adulteriũ 29. Cod. l. mater 10. §. fin. ff. cod. leg. si vxor 13. §. sed & in ea. ff. eo. Sed de iure canonico cum soluta 32. quæst. 4. c. sic non sunt. §. fin. cum c. seq. q. 7. c. fieri potest, §. item lex Julia Infit. de publ. iudic. Cum meretrice, aut aliàs ignominiosa muliere stuprum committitur, d. q. 4. c. meretrices, 31 & c. in eo. §. Item & cum de forini, vel paupere, 14. quæst. 32. 6. c. vlt. §. quando. §. Honos autem, & ministerium publicum à pœna legis Iulie de adulterijs non excusat, lege si 33. adulterium 38. §. fin. ff. ad l. Jul. de adulter. Si verò lenocinio mariti mulier adulterata sit: iure mariti accusatio denegatur; nisi forte adulter, vel adultera inter eos receptus, receptave sit, l. ita nobis 28. ibi lenocinij, Cad. l. Jul. de adulter. l. 2. §. qui hoc dicit, l. si maritus 15. §. præscriptiones, ff. cod. l. cum mulier 47. in fin. ff. solut. matrim. d. l. 2. §. 34. si publico. §. Nec excusatur mulier si dicat maritum eam infamandi causa adulterum subornasse, l. is, cuius 14. §. si 35. vlt. ff. ad l. Jul. de adulter. Planè §. stupri crimen aboletur, si matrimonium inter eosdem sequatur, nisi matrimonium legibus non subsistat, vt sunt supra probatum, & cap. 1. de 36. adulterijs. Vnde adulterio commisso, pœna nihilominus durat, quauis nuptiæ inter eosdem fuerint sequutæ, quia eam, cum qua adulterium commisit in vxorem, quis dicere nequit, l. commissum 27. Cad. l. Jul. de adulter. facit cap. gaudemus, de conuer. conjugat. & 32. q. 1. c. de benedicto. 37. §. Vm quoque passa mulier in legem Iuliam de adulterijs non commisit, licet iniuriam suam protegendæ pudicitie causa confessum marito renunciari prohibuit, l. si vxor 13. §. si quis, ff. ad l. Jul. de adulter. l. vim passam 39. ff. cod. l. fœd. 38. diffiniam 20. C. eo. & 34. quæst. 1. c. non satis, §. legat. §. extinguitur in super hoc crimen morte eius, qui id commisit; superstes tamen accusari potest, l. denunciasse 17. §. fin. cū legibus sequent. ff. ad leg. Jul. de adulter. l. miles 11. §. adulterij, lege vim passam 39. §. in matrimonio, ff. eodem, & lege 39. §. fin. ff. eod. §. Durante autem matrimonio, nec adulter, nec adultera ab extraneo accusari potest, probatum enim à marito vxorem, & quiescens matrimonium non debet alius turbare, atque inquietare: nisi prius lenocinij maritum accusauerit, vel in alio matrimonio non in eo, quod nunc est, adulterium commissum dicatur, d. l. 11. C. eod. leg. cum passam 39. §. 1. ff. eod. l. si quis 33. §. si quis, ff. eod. l. nuptam 40. mihi 5. ff. eod. §. Sed & adulterij, vel stupri accusatio femel in iudicium deducta, & per sententiam finita, vel deserta, amplius deferri non potest, l. sicut 7. §. iisdem, ff. de abscusat. Derelictam tamen ab alio accusationem alius excitare potest, l. constante 26. §. fin. ff. ad l. Jul. de adulter. Sed & si alius antea fuerit accusatus, postea alij accusato non prodest exceptio proposita: nisi forte adultero prius accusato, & absoluto, mulier postea accusetur: huic enim exceptio rei iudicatæ non denegabitur, l. denunciasse 17. §. quæritur ibi expectabit, ff. ad l. Jul. de adulter. & §. fin. cum legibus sequentibus, ff. eod. l. 2. in princ. ff. eod. Planè si mulier supra esse desierit, proposita exceptione non iuuabitur, l. adulter 19. §. fin. ff. eod. & in §. si eo tempore. Idem 41. dicendum, §. si eo tempore, quo eligebatur reus, adultera nupta non fuerit, quo autem absoluitur, nupta inuenitur: Nam hanc quoque, vel absoluta adultero, accusari posse dicendum est: quia eo tempore, quo adulter eligebatur, nupta non fuit, d. l. 19. §. si eo tempore. Nupta autem non potest accusari, non tantum ab eo, qui adulterum accusauit, nec obtinuit: sed nec ab alio quidem, si adulter absolutus est, d. l. 19. §. nupta, ff. ad l. Jul. de adulter. Proinde & si per collusionem adulter fuerit absolutus: habet mulier nupta aduersus omnes securitatem, d. §. nupta, ibi proinde 42. de, & c. Præterea §. quamuis utriusque tam adulter, quam adultera fuerint absoluti, si tamen postea, vel turpiter conuersati deprehendantur, vel matrimonium inuicem contrahant, non obstante rei iudicatæ exceptione etiam sine accusatione, & probatione vltiore, pro conuictis habentur Nouella constitit, 134. §. si quis autem de adulterio, lege 43. qui adulterij 34. Cad. l. Jul. de adulter. Sed & si accusatio instituta, mulier sit absoluta, extraneo accusante: tamen marito debet permitti restaurare accusationem, si idoneas causas allegare possit, quibus impeditus accusacione

non instituerit, l. si maritus 4. §. fin. ff. ad leg. Jul. de adulter. Postremo non obstat exceptio proposita, si prima accusatio inutiliter fuerit instituta: puta adultero, & adultera simul accusatis; hoc enim casu nihil agitur, l. si maritus 15. §. fin. ff. eod. Ideoque denuo accusatio institui potest, sum- 44. pro initio, à quo accusator voluerit, d. §. fin. Porro §. crimen adulterij, & stupri, perinde ac alia crimina, tollitur abolitione impetrata, vel à lege concessa per deducta superius, tit. 23. de abolitionibus. Transigi autem, vel pacisci de hoc crimine non potest, l. de crimine 10. Cad. l. Julia de adulter. l. transigere 18. ibi excepto adulterio, C. de transa- 45. ctio. §. Huic autem accusationi quinquennij præscriptio à die, quo adulterium dicitur commissum obstat: quod quinquennium non vtile, sed continuum numerandum est, l. adulter 5. Cad. l. Jul. de adulter. l. ita nobis 28. ibi præter quinquennij, C. eo. l. mariti 29. §. quinquennium, & l. quinquennium 31. l. miles 11. §. adulterij, ff. eo. eximitur tamen ex hoc quinquennio illud tempus, quo vel contra alium, vel ab alio accusatio antea fuit instituta: d. l. 31. ibi quid ergo si prior mulier, & c. l. si maritus 4. in princ. quod idem dicendum est de omnibus admissis ex lege Julia venientibus, d. l. 29. §. hoc quinquennium. Sed §. & non obstat quinquennij præscriptio, si per vim adulterium, vel stuprum commissum esse dicatur, neque crimen in cæsi cum adulterio coniunctum, præscriptione hac excluditur, d. l. 29. §. fin. & l. vim passam 39. §. præscriptione, ff. ad l. Jul. de adulter. 47. Maritum §. autem in primis genitalis ton vindicem accusatorem esse oportet, l. quamuis 30. §. in primis, Cad. l. Jul. de adulter. Nec filius familias maritus ab eo, cui iuris est, in hac lege separatur, l. inter liberas 6. §. filius, 48. familias, ff. ad l. Jul. de adulter. l. filium fam. 37. ff. eo. §. ubi ui planè ob violatum contubernium adulterij crimine accusare non possunt, l. serui 24. Cad. l. Jul. de adulter. Sed & periniquum videtur esse, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibeat: quæ res potest & vitæ dampnare, non rem ob compensationem mutui criminis inter 49. utrosque communicare, l. si vxor 13. §. iudex, ff. eod. §. Lenocinij etiam exceptione maritus ab accusatione repellitur, vt paulo superius fuit probatum. Inter reos tamen receptus, receptave lenocinij exceptio non adiungetur, vt pariter supra probatur. Nam lenocinium mariti ipsum 50. onerat, mulierem non excusat, vt ibi. §. Hæc autem exceptio, quod maritus alios etiam reos ex alijs criminibus habeat, marito non obstat, l. inter liberas 6. §. fin. ff. ad l. Jul. de adulter. Sed nec ea, quod vxor mulier vulgaris sit, 51. d. l. 3. §. sed & in ea, ff. eod. Planè §. de adulterio, vel supra ante contractum matrimonium commissum iure mariti accusatio non competit, d. l. 13. §. si quis vxorem, & §. fin. leg. propter 8. C. eod. Nisi puella violata sponsa eius fuerit, d. l. propter, & d. l. 13. §. Diui Seuerus, & §. si minor, Idem dicendum, si qua repudiata mox reducta sit, non quasi eadē matrimonio durante, sed quasi alio interposito: Nam ex adulterio in priore matrimonio commisso iure mariti accusatio denegatur, dicta l. 13. §. fin. §. Sed & post diuortij stuprum commissum, maritus vindicare non potest, nisi vxor ei sine legitima causa repudium miserit, tunc enim ne viduitatem stupri procacitate commaculet, accusatio repudiato marito, iure defertur, l. mulier 35. Cad. l. Jul. de 53. adulter. Sed & §. si quis vxorem suam, cum apud hostes esset, adulterium commississe arguat: benignius dicitur, posse eum iure viri accusare: sed ita demum si vim hostiū passa non esset, l. si super 13. §. si quis, ff. ad l. Jul. de adulter. 54. §. Si tamen ea sit mulier, cum qua in cæsum commissum est, vel ea, quæ quamuis vxoris animo habetur, vxor tamē esse non potest: dicendum est, iure mariti accusare eam non posse, iure extranei posse, dicta lege 13. §. sed si ea, §. si quis 55. vxorem, & §. si minor, leg. si eius 22. C. eodem. §. Competit autem iure mariti accusatio intra 60. tantum dies diuortij facti, non quidem continuos, sed vales connumeratis etiā diebus feriatis, l. miles 11. §. sexaginta, ff. ad leg. Jul. de adulter. Nec vlt. alij intra id tempus, præterquam marito, & patri accusandi potestas datur, lege is, cui 14. §. marito, ff. eodem. Ultra eos dies neutrius voluntas expectatur, dicto §. marito. In diebus autem sexaginta & ipse sexagesimus 56. dies computatur, lege pater 30. in fine, ff. eodem. §. Post dies sexaginta elapsos maritus iure extranei accusare non prohibetur, l. iure 6. C. eodem, lege miles 11. §. sexaginta in fine, ff. eodem. Et sexaginta isti dies incipiunt currere non à die

à die commissi adulterij, sed à die facti ideo diuortij, d. l. is, cui 14. §. marito ibi diuortij, ff. ad l. Iul. de adul. l. pater 37 30. in fine, ff. eodem. † Qui tamen negauerit se accusatum, postea accusare volens ab accusando repellitur, lege si maritus 15. §. si negauerit in fine, ff. eod. Sed si intra sexaginta dies accusare volens non potuit, non repellitur, lege 6. in princip. C. eod. l. 1. §. quidam, ff. eo. l. si quondam 15. Lob commissi 21. C. eod. Non idem dicendum de eo, qui cum accusationem instituisset, desitit l. 2. §. 1. ff. ad l. Iulia. 58 de adul. l. abolitionem 16. C. eod. † Sed crimen adulterij maritum retenta in matrimonio vxore, inferre non posse, nemini dubium est, l. crimen 11. C. eod. c. si vir 3. de adulter. 32. quæst. 1. in princip. & cap. sicut, cap. dicit, ver. Imò cum illa, cap. si quis vxorem, cap. apud misericordem, §. quod si in adulterio, & §. vnde, & 34. quæst. 1. c. penult. in princip. † Idem dicendum de eo, qui dimissam vxorem adulteram reduxerit, l. quæsitum 40 §. fin. ff. ad leg. Iul. de adulter. 34. quæst. 1. c. non satis, §. rem nonam, ver. cumq; egressa. Nisi ob aliam, quam adulterij causam dimissa fuerit 28. quæst. 1. c. si quis gentilis. Et si autem alius prior accusationem instituerit, tamen superueniens maritus iure mariti accusare volens audiendus est, si non negligentia præuentus est, l. si maritus 4. ff. ad l. Iul. de adulter. l. 2. §. si simul ibi in tantum, ff. eod. † Sponsus quoque in sponsa stuprum commissum vindicare potest: quia nec matrimonium, qualecunque nec spem matrimonij violare permittitur, l. propter 8. ibi nisi puella, C. ad l. Iul. de adulter. l. si vxor 13. §. Diui, & §. si minor, ff. eod. † Patri etiam eam filiam, quam in potestate habet, intra dies 60. diuortij accusare permittitur, præferturque extraneis, l. is, cui 14. §. marito, ff. eod. cum alijs citatis paulò superius, ver. competit. In accusatione tamen viduæ filia non habet pater ius precipuum, leg. nec in ea lege 22. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter. 62 † Sed & si simul ad accusationem veniant maritus, & pater mulieris, maritus patri præfertur, nam & propensiore iure, & maiore dolore executurum eum accusationem, credendum est: intantum vt & si pater præuenerit, & libellos inscriptionis deposuerit, marito non negligente, nec retardante, sed accusationem parante, & probationibus instruente, atque muniente, vt facilius iudicantibus de adulterio proberetur, idem sit dicendum, l. 2. §. si simul, ff. ad l. Iul. de adulter. l. nisi igitur 3. ff. eod. Nisi igitur pater maritum aut infamem arguat, aut doceat, colludere magis cum vxore, quam ex animo accusare, d. l. 3. † Sed & si maritus in magistratu sit, vt accusare interim non possit, patris quoque accusatio impeditur, ne præripiatur marito ius, quod cum eo æquale habet. Igitur non cedent sexaginta dies patri, cum accusare non potest, l. si maritus 15. ff. ad l. Iul. de adulter. Quod autem supra dictum est de marito negante, se accusatum, vel desitente idem de patre quoque intelligendum est, dicta l. 1. §. si negauerint, ff. eod. 64 Porro † post maritum, & patrem extraneis, qui accusare possunt, facultas conceditur. Nam post 60. dies vtilis, quatuor menses extraneis dantur, & ipsi vtilis, l. 4. §. extraneis, ff. ad l. Iul. de adulter. l. qui cætu 5. §. fin. ff. ad l. Iul. de vi pu. bl. In nupta quidem ex die diuortij computandi: in vidua vero ex die commissi criminis, l. mariti 29. §. lex mæstum. Qui autem accusare non potuit, & dicti quatuor menses non currunt, l. miles. §. quidam, ff. eo. d. §. extraneis. Quinquennij tamen præscriptione summouebitur, dicta l. 29. §. præterea ibi si ex die diuortij, ff. ad l. Iul. de adulter. quod 65 & supra probatum fuit. † Pluribus autem extraneis ad accusationem proficientibus, iudex de iusto accusatore constituet, l. 2. §. fin. ff. eo. Potest tamen vnus adulterum, alter adulteram accusare, l. denunciaffe 17. §. quæritur, ff. ad l. Iul. de adulter. † Quod verò diximus, extraneis quoque accusandi facultatem concedi, id nouo iure correctum est: Quamuis enim adulterij crimen inter publica referatur, quorum delatio in cõmune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temerè liceat fœdare connubia, proximis, necessariisque personis solummodo placeat deferri copiam accusandi, hoc est patri, fratri, nec non patruo, & a uenulo, & verus dolor ad accusandum impellit. Sed & his personis legem imponimus, vt crimen abolitione (si voluerint) compefcant. Extraneos autem procul ab accusatione arceri debere. Nam & si omne genus accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proteruè id faciunt, & falsis con-

tumeliji matrimonio deformant, l. quammuis 30. in princ. & §. fin. ff. ad l. Iul. de adulter. cap. mariti 4. de adulter. cum alijs allegatis, in glo. statuti vrbis, libro primo, capitul. 50. 67 † Sed & minores 25. annis lege Iulia de adulteris specialiter accusare prohibentur, si non matrimonij sui iniuriæ exequantur. Nam si sunt matrimonium vindicare velint, quammuis iure extranei ad accusationem veniant, tamè audiuntur, nec vlla præscriptio obijcitur suam iniuriam vindicanti. Sanè si iuuenili facilitate ductus, vel etiam feruore ætatis accensus ad accusationem profiliit, accusanti ei nõ facile calumniæ pœna irrogabitur minore 25. annis accipimus, & eum, qui annum 25. ætatis agit, l. si maritus 15. §. lex Iulia, ff. ad l. Iul. de adulter. 68 † Quamuis autem marito in primis ius accusandi competit, vt iam supra diximus, vxor tamen maritum adulterij de accusare prohibetur, sed & adulterum, l. 1. C. ad leg. 69 Iul. de adulter. † Aduertus quos accusatio hæc cõpetat, nunc esset dicendum, sed de hoc quædam supra sunt dicta. Nam & eos, qui domum præbuerint, lenocinium fecerint, pecuniam pro comperto stupro acceperint aliosque plures, proposita accusatione teneri diximus. Inter nuncios quoque, & ministri huius criminis eadem pœna plectendi sunt, quique adulterium, vel stuprum suaserint, l. hæc verba 12. ff. ad l. Iul. de adulter. §. si quando adulterij Nouell. const. 134. † Quando autem, & quo ordine accusatio hæc competat dicendum restat. Extraneis igitur (vt supra quoque dictum est) intra 60. dies facti diuortij accusatio non datur, nisi maritus, & pater negauerint se accusaturos, lege is cuius 14. §. maritus, ff. ad l. Iul. de adulter. l. si maritus 15. §. si negauerint, ff. eod. quod ius extraneis nouo iure per omnia sublatum fuit, vt diximus, † reos autem adulterij duos simul, marem, & fœminam ex eadẽ causa fieri lex verat: sed ordine pergi vtrosque licet, nisi forte non ab vno, sed à diversis accusentur: nam vnus adulterum, alter adulteram simul accusare non prohibetur, dicta lege 15. §. fin. l. denunciaffe 7. §. quæritur, ff. ad l. Iul. de adulter. lege nihil interest 32. §. cum alterum, lege vim passam 39. §. duos, ff. eod. l. reos 9. C. eod. † Sed & nõ prohibetur accusator cum adultero, vel adultera, eum quoque accusare, qui domum suam præbuit, vel consilio fuit, vt crimen redimeretur, dicta l. 32. §. fin. Incesti quoque commune crimen aduersus duos simul intentari potest, l. qui pupillam 7. §. fin. ff. ad l. Iul. de adulter. dicta l. 39. §. incesti, 73 ff. eod. † liberum verò est accusatori, vtrum prius adulterum, an adulteram accusare velit, lege si maritus 15. §. in viduitate, ff. eod. l. nuptam 5. ff. eo. Nisi adultera sit nupta, tunc enim ab adultero, non adultera incipiendum est, nec ante ad adulteram peruenire potest, nisi adulter fuerit condemnatus, dicta l. 5. & l. 2. in princip. ff. ad l. Iul. de adulter. l. denunciaffe 17. §. quæritur ibi dum si ante, ff. eod. l. si dum 12. C. eod. l. ita nobis 28. ibi illam etiam quæ, C. eod. 74 quod tamen distinctionem recipit. † Nam si cum mulier adultera nuberet, ei ab accusatore denunciatum sit, ne nubat, se adulterij eam accusatum, ab ea incipere potest, l. qui vxor 16. ff. eod. Denunciaffe autem simpliciter sufficit & si non ad iudicem, l. denunciaffe 17. in princ. ff. eod. Sed & si non addiderit rationem, quare denunciati, nihilominus ab ea incipere potest, d. l. 17. §. quid ergo. Idem dicendum si fecerit quidem adulterij mentionem in denunciatione, quamuis non demonstrauerit iudicem, apud quem eam accusare velit, d. §. quid ergo ibi omnino igitur. Quid tamen si specialiter, cum quo adulterum fecit denunciatione complexus est, mox velit eam alterius persona accusare magis est, vt non debeat audiri, neque enim crimẽ, quod denunciauit obijcit, dicta l. 17. §. quid tamen. Siue autem per se, siue per alium, quamuis per seruum suum denunciauerit, nihilominus electio accusatori reseruatur, sufficitque vel ad domum mulieris denunciationem misam esse, dicta lege 17. §. sed & si, & lege vim passam 39. §. nupta prius, ff. ad l. Iul. de adulter. Quid ergo, si non quidem denunciauerit, verum libellos accusatorios dederit, antequam nuberet, eaque cum cognouisset nup sit ne ignorans? Vulpianus putat, non videri ei denunciatum: idcirco non potest accusatorem ab ea incipere, lege denunciaffe 17. §. primo, ff. eodem. Planè si quis adulterium à seruo suo commissum dicat in eam, quam vxorem habuit: accusare potius mulierem debet, quam in præiudicium eius seruum torquere, lege seruos 5. §. fin. ff. de accusat. l. si quis

quis 33. in principi. ff. ad leg. Iul. de adult. & hæc de electione accusatoris, utrum ab adultero, an adultera incipere velit, & valeat, dixisse sufficiat. Durante autem matrimonio, in quo adulterium dicitur commissum, accusationem propositam non competere, sed diuortio facto, iam dictum 75 fuit. † Accusatio eius, qui in honore, ministerio publico est, aut reipublicæ causa abest, differtur leg. si maritus 1 §. legis Iul. leg. si adulterium 38. §. fin. ff. ad l. Iul. de adult. 76 † Sed & si ventris nomine mulier missa sit in possessione, differenda est accusatio adulterij, ne quod præiudicium nato fiat leg. ventris 8. ff. de ventr. in poss. Nisi mulier adultera non negetur ex defuncto prægnans esse, neq; infans ex defuncto conceptus leg. miles 11. §. defuncto ff. ad leg. Iuliam de adulter. Et plura de materia referuntur in Syntagm. commu. opin. iuris loco 8. tit. 6.

S V M M A R I V M.

- 1 *Pœna adulterij capitalis in viro civili iure.*
- 2 *Mulier adultera in monasterium detruditur.*
- 3 *Pœna stupri, quæ.*
- 4 *Pœna adulterij de iure canonico, quæ.*
- 5 *Stupratores stupratam uxorem ducunt.*
- 6 *Præscriptio appositæ ante tractandam, quam quis describatur inter reos adulterij, vel Stupri.*
- 7 *Præscriptiones, quæ obijci possunt adulterio.*
- 8 *Quæstio de quibus habenda in crimine adulterij.*
- 9 *Quæstio qui debent interesse.*
- 10 *Serui quæstioni subiijciendi publicantur.*
- 11 *Serui torquendi non possunt manumitti.*
- 12 *Adulterium per vim transiit in raptum.*
- 13 *Ancilla si sit visitata, seruis corruptus, serui corrupti est actio, legis Aquilia, & iniuriarum.*
- 14 *Adulter potest retineri per horas 20.*

De pœnis, & alijs, quæ in hac adulterij, & stupri accusatione veniunt.
Tit. 36.

Quicquid conentur allegati per Menoch. lib. 2. de arbitr. cent. 5. cas. 419. num. 30. & sequen. ostendere pœnam adulterij ex l. Iulia non esse capitalem, sed longè ab ea mitiorè. Nos pro vero, & absoluto 1 ex Cæsarum constitutionibus dicimus † adulterij quidem pœnam capitalem esse. Nam adulter gladio puniri iubetur expressè in l. quamuis 30. §. fin. C. ad l. Iul. de adulter. §. item lex Iulia de adulter. insti. de public. iudic. l. transigere 18. C. de transact. leg. castitati 7. C. ad l. Iul. de adulter. Menoch. vbi supra nume. 52. & sequen. Clar. in §. adulterium 2 num. 7. quamuis adultera mitiori pœna puniatur, † Nam in monasterium detruditur iure nouissimo §. mulier verò Nouella consti. 134. & vir lucratur, dotem l. cum mulier ff. soluto matr. c. plerumque de donatio. inter vir. & vxor. Clar. vbi supra nu. 13. Viuius opin. incip. adulteri. Sed gladij pœna nullibi seruatur, vt probant Clar. vbi supra num. 7. Rebuff. in præm. consti. num. 108. Cassan. de iust. num. 46. & alij plures citati apud Stephanum Anfre. per addèr. in fallent. 11. regu. 4. de potestate seculari in Ecclesiasticos. 3 † Stupri autem pœna est publicatio dimidiæ partis bonorum: nisi vel humilis sit persona: tunc enim corporis coercitio est cum relegatione, vel nisi quis cum ea, quam uxorem habere non potest, stuprum commiserit: hic enim in insulam deportandus est dicto §. item lex, & l. 1. §. ff. de extraor. crimin. leg. si quis §. ff. de quæstio. leg. si adulteriū 38. §. primo ff. ad leg. Iul. de adult. Clar. in §. adulterium, & in §. stuprum, nisi stuprator stupratam ducere, vel dotare velit Clar. ibi. Si tutor pupillam suam corruerit, & ipse deportari iubetur leg. prima C. si quis eam, cuius tutor fuerit Clar. in §. fornicatio numero 23. Plane qui nondum viripotentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnantur: honestiores in insulam relegantur, aut in exilium mittuntur Clar. in §. stuprum numero nono leg. si quis 38. §. qui nondum ff. de pœnis. Mulier autem proprijs seruis se iungens, capite punitur leg. 1. C. de mulierib. quæ se propr. ser. iunxerunt 12. quæst. 2. cap. plectitur, & capit.

Episcopus §. si qua cum seruo Clarus in §. fornicatio num. 20. & §. fin. quæst. 68. num. 28. † De iure canonico Adulteri relegantur 32. quæst. prima capitu. de benedicto. Adulteræ in Monasterijs perpetuam pœnitentiam agere debet cap. gaudemus 19. de conuer. coniug. Cla. in §. adulterium num. 7. Viuius. Adulteri nume. 3. & 4. † Stupratores vitiatam ducere, & dotare tenentur, si pater consentire velit, si nolit tenentur dotare, nisi castigati, & excommunicati in Monasterio, dū vixerint, pœnitentiam agere malint c. 1. & 2. de adulter. De iure municipali diuersorum locorum aliq̄ miores pœnæ infliguntur etiam pecuniariæ, vt in statuto Urb. lib. 2. capit. 50. Et in tota Italia, teste Claro post alios, quos ipse citat in §. adulterium numer. 7. prope finem addent. ad Aufser. vbi supra. † Porro in adulterijs, vel stupri iudicio præscriptiones, quæ obijci accusantibus solent ante tractandæ sunt, quam quis inter reos recipiatur. Ceterum postea quam semel receptus est, non potest præscriptionem obijcere leg. si maritus 1 §. præscriptiones ff. ad l. Iul. de adulter. † Sed nec ciuiles præscriptiones, quibus aut dos repeti fingitur, aut ratione aliqua debitum flagitatur, in hoc iudicio sunt obijciendæ: nec dilationes in hoc iudicio concedendæ, nisi causa cognita leg. adulterij 33. ff. eodem leg. in crimine 41. ff. eodem. Sed illæ, de quibus in l. ita nobis 28. C. eod. † Quod autem ad quæstiones attinet: vltra probationes, de quibus in §. ad hæc verò Nouella constituit. 117. sciendum est in adulterij quæstione ab omni familia non solum mariti, sed etiam vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulterium dicatur commissum) sine cuiusquam defensione querendum leg. in adulterij 32. C. ad leg. Iul. de adulter. l. si postulauerit 27. §. haberi ff. eodem leg. consensu 8. §. seruis C. de repud. Sed & de seruis, ancillisve parentis eius, de quo queritur d. §. haberi. Nisi parens naturalis sit leg. non solum 3. C. ad leg. Iul. de adulter. Item & de exteris seruis quæstio haberi potest, quod proximæ limitationi uideretur contradicere d. l. 3. §. non solum. Vnde de eo quoque seruo, in quo vsum fructum reus habuit, quæstio haberi potest, licet enim seruus eius non fuerit, in seruitute tamen fuisse videtur, nec tam proprietatis causa ad quæstionem, quam ministerij pertinet. Ergo & si bona fide seruiat reo seruis alienus, admittat quis interrogari per quæstionem posset leg. si postulauerit 27. §. de eo quoque ff. ad leg. Iul. de adult. quod idem, & de statu libero dicendum est dicto §. de eorib. Sed & si seruus. † Quæstioni autem interesse iubentur, reus, reatæ, & patroni eorum, & qui crimen detulerit, interrogandique facultas datur patronis d. leg. 27. §. quæstioni ff. ad leg. Iul. de adulter. Porro si postulauerit accusator, vt quæstio habeatur de seruo, iubent iudices, cum seruum æstimari, & vbi æstimauerint tantam pecuniam adulterij, & tantam eum, qui nomen eius serui detulit ei, ad quem ea res pertinet dare iubeunt d. leg. 27. in princ. Iubet etiã lex Iulia de adulterijs eos seruos rei, reatæ, de quibus quæstio ita habita sit, publicos esse. Proinde in communi partem publicamus: in proprio cuius vsus fructus alienus est, nudam proprietatem, in quo tantum vsum fructum habuit reus, magis est, vt perceptio vsus fructus ad publicum incipiat pertinere. † Alienum seruum fructus non publicamus. Ratio autem publicandorum seruorum ea est, vt sine vilo metu verum dicatur, & ne dum timeant se in reorum potestatem regressuros, obdurent in quæstione. Non tamen prius publicantur, quam quæstio de illis habita fuerit. Sed & si negauerint, nihilominus publicantur. Ratio enim adhuc eadem est, nedum hi sperant, se in potestatem dominorum reuersuros si negauerint, speramenti collocandi in mendacio perseuerent. Sed & serui accusatoris, si de his quæstio habita sit, publicentur, eius enim serui ne mentiantur, merito à dominio eius recedunt. Extranei verò non habent, cui gratificentur dicta leg. 27. §. iubet lex cum 11 sequent. ff. ad leg. Iul. de adulter. Præterea † serui torquendi: intra duos menses, matrimonio soluto, manumitti, vel distrahi prohibentur leg. non solum 3. & leg. vlti. C. eod. Postremo quamuis ex adulterio, vel stupro accusatio competat lege Iulia de adulterijs introducta: habet tamen hæc accusatio alia remedia. Nam tunc per vim adulterium, vel stuprum commissum sit raptus crimen est, 13 de quo supra titulo 30. † Si ancilla vitata sit, vel seruis corruptus, serui corrupti actio est, item legis Aquilia, & iniuriarum, l. inter liberas 6. in princip. ff. ad l. Iul. de adul.

ter. ut supra quoque fuit ostensum tit. 34. Sed & patri, nec non marito licet adulterum in ipso actu deprehensum occidere ut supra dictum est. † Sed & lege Julia de adulteriis cauetur, ut viro adulterum cum uxore sua deprehensum, quem aut uoluit, aut non liceat occidere, retinere horis diurnis, nocturnisque continuis non plus, quam 20. testandæ eius rei causa sine fraude suo iure liceat. Vlpianus arbitratur etiam in patre id seruandum, quod in matris expressum est. Sed & si non in domo sua maritus deprehenderit, poterit retinere. Sed semel remissus adulter reduci non potest. Quid ergo si euaserit, an reductus custodiri viginti horis possit? Et putat Vlpianus hic magis dicendum reductum retineri posse testandæ rei gratia. Quod adijcitur testandæ rei gratia: ad hoc pertinet, ut testes inducat testimonio futuros accusatori, deprehensum reum in adulterio, l. capite 25. ff. ad l. Jul. de adulter. Sed & plura de materia proponuntur in syntagma commu. opin. iuris loco 8. tit. 6. & affert Duarenus eodem tit. ad leg. Jul. de adulter.

S V M M A R I V M.

- 1 Falsitas quid sit.
- 2 Falsitas multis modis committitur.
- 3 Falsum facit, qui alienam manum imitatur.
- 4 Subreptio instrumenti non est falsitas.
- 5 Producentis falsam instrumentum tenetur de falso.
- 6 Obreptio est falsitas.
- 7 Litteras Papæ falsificans tenetur de falso.
- 8 Falsis utens constitutionibus, & corrumpens veras, tenetur de falso.
- 9 Testamentum pluribus modis falsificatur.
- 10 Testamentum nullum nullo modo falsificatur.
- 11 Adscribens sibi aliquid in testamento tenetur de falso iuratur, & declaratur.
- 12 Adscribere filio, vel seruo aliquid in testamento, tenetur de falso iuratur, & declaratur.
- 13 Adscribens extraneo non tenetur falso.
- 14 Filius matri iuste adscribit in testamento.
- 15 Maritus uxori iuste in testamento adscribit.
- 16 Adscribens sibi sub conditione, qua non est in eius potestate impune adscribit.
- 17 Adscribens sibi cum onere restituendi non capit.
- 18 Adscribens sibi legatum inutile pena tenetur.
- 19 Adscribens quod sibi debetur, venia dignus.
- 20 Adscribens se tutorem, an erit tutor.
- 21 Adscribens sibi cum subscriptione testatoris pena non tenetur, & potest capi.
- 22 Filius, & seruus sibi adscribentes capiunt.
- 23 Filia in testamento matris valide sibi adscribit.
- 24 Seruus libertatem valide sibi adscribit.
- 25 Ignorantia iuris sibi adscribentis non excusat.
- 26 Adscribi nec in militis testamenta quicquam sibi à se potest.
- 27 Adscribere sibi quis nec in Codicillis potest.
- 28 Adimens legatam manum sua de falso non tenetur.
- 29 Heres exheredationem si iussit scribens de falso tenetur.
- 30 Exheredans se, vel legatum sibi adimens falsi pena non tenetur.
- 31 Alienans non duobus de falso tenetur.
- 32 Aduocatus ad aliam partem transiens falsi tenetur.

De lege Cornelia de falsis.

Tit. 37.

1 Sequitur videre de lege Cornelia de falsis: qua lege punitur falsitas: † Quæ nihil aliud est, quam verorum imitatio. Nouella constit. 73. in princ. & plura de falsis proponuntur in syntagma commu. opin. iuris loco 8. tit. 4. per tot. † Committitur autem falsum varijs modis in scriptis, & tabulis, in testamento, & codicillis, in testimonio, in moneta, & nummis in pondere, & mensura, in nomine, & vitæ conditione, in signis, & titulis, in partibus, de quibus singulis ordine dicitur. Qui igitur in rationibus, tabulis, cereisve, vel alia aliqua re, siue consignatione falsum fecerint, vel rem amouerint, perinde ex his causis,

atque si erant falsarii puniuntur, lege prima. † Qui in rationibus, si ad l. Cornel. de fals. l. Paulus 16. §. Paulus, lege quid sit 23. ff. eod. Clar. in §. falsum per tot. & numero secundo, & 17. † Falsum autem facere videtur qui chirographum alienum imitatur, aut libellum, vel rationes interdicat, vel describit: non qui alijs in computarijs, vel in ratione mentitur, d. l. quid sit 23. † Instrumentorum subreptorum crimen non est publici iudicij, nisi restanterum alicuius subreptum arguatur, dicta l. Paulus 16. in princ. ff. eodem. † Punitur etiam, qui falsum instrumentum apud iudicem sciens recitauerit, lege falsi nominis 13. §. ordine, ff. eod. vel protulit, l. Diuus Pius, ff. eod. Clar. vbi supra, numero 18. † Sed & punitur perinde ac si falsum fecerit, qui obrept Praesidi peracta, vel per libellum, leg. si quis 29. ff. eod. Menoch. de arbitr. libro secundo, cent. 4. cal. 314. late agit. † Et qui literas Papæ de manibus eius, vel officialium eius non recepit, cap. licet, §. eos etiam de crimin. falsi. Vel qui falsas litteras non destruxit, vel resignauit, cap. dura 4. §. adijcientes, eodem tit. Vel falsificauit, cap. ad falsarium 7. de crimine falsi. Sed de falsis literis Papæ probandis, atque cognoscendis cauetur, in e. quam grati 6. de crimi. falsi. Verum falsitas literarum non conuincitur ex ratura in loco non suspecto facta, cap. ex 9. eodem tit. cap. 8. ex literis 3. de fide instrum. Item † falsi pena tenetur, qui falsis constitutionibus, vel rescriptis usus est, nec non is, qui edicta proposita dolo malo corrumpit, & penur. & fin. ff. ad leg. Cornel. de fals. leg. qui nomine 25. ff. eodem, leg. maiorem 4. C. eod. l. i. ff. de concuss. l. si quis 7. cum sequē. 9. ff. de iurisdic. Menoch. vbi supra casu 315. Præterea † qui testamentum amouerit, celauerit, rapuerit, deleuerit, interleuerit, subiecerit, resignauerit, quive testamentum, vel aliud instrumentum falsum scripserit, signauerit, recitauerit, motauerit dolo malo, cuiusve dolo malo id factum erit, legis Corneliae pena damnatur: nec distinguitur, vtrum viuo, an mortuo testatore factum sit, lege prima, §. is, qui l. 2. l. lege Cornelia 9. §. pena, lege si quis 38. §. qui viui, ff. ad l. Cornel. de fals. l. eum, qui l. 4. C. eod. §. item lex Cornelia de falsi. In fide publici iudic. Menoch. de arbitr. tit. cal. 311. Planè † testamentum, quod nullo iure valet, impune supprimitur: nihil est enim quod ex eo aut petatur, aut consistere possit, dicta l. 38. §. testamentum, lege si quis 6. in princip. ff. eod. Præterea † si quis aliquid in testamento, vel codicillis alicuius sibi ipsi sua manu adscripserit: Senatus consulto Claudiano cauetur, vt perinde teneatur, ac si in legem Corneliā commisisset, & adscriptum non valet, l. Diuus 15. in princip. ff. ad l. Cornel. de fals. l. quæ 4. C. de his qui sibi adscrib. l. 1. ff. de his, qua: pro nō script. 12. hab. Clar. in d. §. falsum, numero 27. † Idem dicendum, si quis non sibi, sed ei in cuius est potestate, vel ei, qui in eadem est potestate, vel denique ei, quem habet in sua potestate adscripserit, l. de eo 10. in princip. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. Diuus, §. 1. ff. eod. l. filius 14. ff. eod. Hoc tamen posteriore casu si pater filio suo militi, quem habet in potestate, testamento commilitonis filij aliquid adscripserit, quem commilitonem in militia nouit: quia patri non acquiritur, extra penam est, lege si pater 11. in princip. ff. ad l. Cornel. de falsis. Sed & si ei filio, qui apud hostes est, adscripserit pater legatum, & filius apud hostes decesserit: innocens pater existimabitur, leg. impuberem 22. §. primo, ff. eodem, Idem de patre, vel domino, qui filio, vel seruo adscripsit sub hac conditione, cum sui iuris erit, dicta l. 22. §. si dominus. Sed & si dominus seruo, cui moram fecit in fideicommissaria libertate præstanda, aliquid adscripsit extra penam est, dicta l. 22. §. item si seruo ibi. Sed & si seruo. Idem dicendum, si quis seruo alieno, quæ bona fide possidet, aliquid adscribat, lege filius 14. ff. eod. l. de eo 10. §. fin. ff. eodem. Quoniam id, quod adscribitur bonæ fidei possessori, non adscribitur, vt ibi. Sed & si seruo suo fideicommissariam libertatem adscripserit, extra penam est, nisi ideo adscripserit, vt seruus magno pretio redimatur ab eo, & manumittatur, d. l. impuberem 22. §. si testamentarius. Nihil autem interest siue proprio seruo, siue cum alio communi aliquid adscripserit. Nam vtroque casu in Senatusconsulto incidit, l. filius 14. ff. eo. & d. l. de 13. eo 10. illud constat † si extraneo quis adscripserit legatum licet postea viuo patre in potestate eū hère cæperit: Senatusconsulto locū nō est d. l. 10. §. si. & si pater filio emancipato vel alij in adoptione dato adscribat, rectè faciet d. l. 22. §. si

14 §. si ei filio in fine † Filius quoque matri iussu testatoris aliquid adscribens, impunitus est, & mater capere potest l. si pat. r. in fine ff. ad l. Cor. de fals. † Vxor quoque legatum in alieno testamento adscribere non prohibetur l. v. xori 18. in princ. ff. eod. † Sed & si quis sibi adscripserit sub ea conditione, quæ in potestate eius non est, placet pœnam legis Corneliæ ei remitti, & adscriptum valere l. Diuus 15. §. fina. ff. eodem. Qui autem liberti adsignationem sua manu sibi adscripsit, non verbis, sed sententia Senatusconsulti tenetur leg. impuberem 22. §. qui liberti ff. eodem. † Et si autem quis id, quod sibi adscripsit, alij restituere sit rogatus, vel seruum sibi adscriptum manumittere: iussit tamen Senatus eum nihilominus à legato abstinere, idque apud hæredem remanere cum onere fideicommissi leg. filius 14. §. fina. ff. ad leg. Cornel. de fals. leg. vlt. ff. de his, quæ pro non scriptis leg. cum quidam 17. ff. ad leg. Cor. de fals. 18. † Sed & si legatum, quod sibi adscripsit, alia ratione inerte sit: nihilominus pœna legis Corneliæ tenetur; nisi fortè in testamento imperfecto, & non signato adscriptum sit: hoc enim casu pœnæ locus non est leg. si quis 6. in princ. ff. eod. † Præterea † qui sibi in testamento, quod sibi etiam sine testamento debetur, venia dignus est, & id, quod sibi adscripsit, pristina actione persequi non prohibetur d. leg. 6. §. fina. & leg. l. C. de his, qui sibi adscrib. Is etiam, qui alterius legato conditionem adiecit pecuniæ sibi dandæ in voluntatem Senatusconsulti incidit leg. impuberem 22. §. si testamentarius in fine ff. ad l. Corn. de falsis. Plane † qui, se tutorem filio testatoris adscripsit, & si suspectus esse præsumitur, tamen si idoneus esse approbetur non ex testamento, sed ex decreto tutor dandus est leg. v. xori 18. §. qui se ff. eodem, vt diximus etiam in tracta. de tutela, & cura libro primo tit. 2. numer. 34. Qui autem in alterius testamento sibi aliquid adscripsit non excusatur, quamuis totum testamentum scripserit, & dictate testatore aliquid sibi adscripserit leg. Diuus 15. ff. ad leg. Cornel. de fals. leg. Senatus capit. 3. C. de his qui sibi adscrib. leg. filius 14. in princip. ab licet iussu patris ad leg. Corn. de fals. l. quod S. C. de his, qui 21 sibi adscribunt. Plane † si testator subscripserit testamento excusatio admittitur, quo tamen casu inter filium, & seruum, & extraneum testamentum scribentes, hoc interest, quod in extraneo, si specialiter subscriptio facta est. Qd il li dictauit, & recognouit: pœna cessat, & capi potest l. 1. §. inter filium d. l. 14. in princip. excusatus enim ff. ad l. Cor. de fals. l. Diuus 15. §. item Senatus cum seq. leg. impuberem 22. §. item non ibi, quoniam vt supra ff. eod. l. fina. C. de his, 22 q. sibi adscrib. † In filio, & seruo vel generalis subscriptio sufficit, & ad pœnam euitandam, & ad capiendum. Nam hi necessitate potestatis cum dominis, vel parentibus suis parent, excusantur, vt in allegatis iuribus, & in l. Diuus 15. §. Plane ff. ad l. Corn. de fals. l. Senatus 5. ff. eod. l. 2. C. de his, qui sibi adscrib. Quod tamen ad liberas personas, i quas nullum ius testator habuerit, extendi non debet: quæ tamen debet, an æque subsequendi necessitas, & honesta excusatio sit non facientibus, quod non sit concessum. Matri quoque cui per seruum suum, dictate filio legatum scriptum 23 esset, veniam tribuendam legis Corneliæ placuit. Idem in filia, quæ dictante matre sua per ignorantiam iuris legatum sibi scripserat censuit Senatus d. l. 15. §. quod tamen, & l. 24 Senatus 5. ff. eod. Porro † non continetur verbis Senatusconsulti seruus, qui in alieno testamento fideicommissariam libertatem sibi adscripserit. Sed magis dicendum, huc contra Senatusconsultum facere, quam eum, qui legatum sibi adscripsit, cum libertas omnino ipsi competitura sit, legatum autem acquiri domino possit l. impuberem 22. §. 25 item non continetur ff. ad leg. Corn. de fals. Sed † nec iuris ignorantia excusatur, qui sibi in alieno testamento, quid adscripsit, nisi femina sit d. l. 15. in princip. ibi: & ne vel his ff. eod. & §. matri quoque. Potest tamen ob ignorantiam venia delicti ab Imperatore impetrari leg. Senatusconsulti 3. in fine C. de his, qui sibi adscri. leg. quod adhibitus 5. C. eod. leg. quæ 4. C. eod. Nam veniam deprecantibus ob ignorantiam, & profitentibus à relicto discedere, Senatus, vel Diui Principes veniam dederunt: vt in iuribus allegatis. Quæ non profuerunt Guidetto à relicto discedere profi-

& in idem Senatusconsultum incidit, qui codicillos ante testamentum factos, in quibus legatum ei adscriptum erat, confirmauit: nõ solum, qui sibi aliquid adscripsit, sed etiã qui à se alij relictum manu sua ademit l. impuberem 22. §. qui codicillos ff. eod. & §. adimendo quoque l. si quis 6. §. si 28 institutus ff. eod. † Senatus tamen pœnam remisit ei; qui legata à se testamento data, codicillis sua manu scripta ademerat: quia iussu patris id fecerat, & nondum viginti quinque annorum erat. Ideoq; hæreditatem quoque ei ca- 29 pere permissum est l. Senatus 5. ff. eod. † Institutus etiã hæres, qui ex hæredationem nominatim filij, vel aliarum personarum adscribit Senatusconsulto tenetur d. l. 6. §. si insti- 30 tutus. Plane † qui se ex hæredat, vel legatum sibi adimit, neque verbis Senatusconsulti, neq; sententia continetur d. l. 22. §. si ff. eod. gloss. stat. Vrb. lib. 2. capite 48. Sed qui falso inscriptos impiorum libros tanquam sacros publicauerit, 31 falsum committit Apostol. canon. 59. † Vtiq; qui eandem rem duobus separatim in solidum alienauit de falso tene- 32 tur l. qui duobus ff. de fals. Clar. in §. falsum num. 29. † Et Aduocatus, qui ab vna parte instructus in quacumq; in- stantia transit ad alteram Soares A. 107. & 108

S V M M A R I V M.

- 1 Falsum in testimonio perhibendo committitur.
- 2 Testes diuersi quasi falsi sunt.
- 3 Testes contrarij per errorem non falsi.
- 4 Testis ob dicendum, vel non dicendum corruptus falsus.
- 5 Signans scienter quod falsum est, falsus est.
- 6 Falsus est, qui coit in falsum, aduocatumque falso instruit.
- 7 Testes falsa, vel varia deponentes puniuntur.
- 8 Corruptus testationes de falso tenetur.

De falso in testimonio. Tit. 38.

SI quis igitur † falsum testimonium dixerit, vel dicendū curauit: pœna legis Corneliæ de falsis tenetur leg. 1. in princip. ff. ad leg. Corn. de fals. l. lege Cornelia 8. §. pœna legis ff. eod. leg. qui falsa 16. ff. de testib. §. Reuerendissimi. Nouella conit 123. & 3. q. 9. cap. nihilominus 4. q. 2. c. vult. §. qui falso Clar. in §. falsum num. 4. & seq. & §. fin. q. 68. num. 13. † Eos quoque, qui inter se diuersa testimonia præbuerunt quasi falsum fecerint, præscripto legis Corneliæ teneri pronuntiatum est: & eum, qui contra signum suum falsum præbuit testimonium pœna falsi teneri, pronuntiatum est. De imprudentia eius, qui diuersa duobus testimonia præbuit, cuius ita anceps fides vacillat quin cri- 2 mine falsi teneatur, nec dubitandū est l. eos, qui 27. in prin. & §. de imprudentia ff. ad l. Cor. de fals. d. l. 16. ff. de testib. 3 † Nisi errore, non dolo malo contraria dixerint, §. si dedi- 4 ta opera Nouella conit. 90. Gabriel. h. 7. concl. 33. † Si quis ob denunciandum, renūttendumve testimonium, dicendū vel non dicendum, pecuniam acceperit, pœna legis Corneliæ afficitur l. 1. §. 1. ff. ad l. Cor. de fals. l. 2. in fine ff. de concuss. Menoch. de arbitr. cas. 3. ro. Clar. §. falsum 13. † Eadem pœna irrogatur ei, qui quid sciens dolo malo falsum signauerit, signative curauerit l. lege Cornelia 8. §. pœna & ei, qui in falsis testationes, testimonia ue falsa inuicem dicen- 6 da dolo malo coierit. † Item qui ob instruendam aduocationem, testimonia ue pecuniam acceperit, pactusque fuerit, societatemq; coierit ad obligationem Innocentium l. 1. 7 in princ. ff. ad l. Cor. de fals. & d. §. pœna. † Qui falsa, vel va- 8 ria testimonia dixerunt, vel vtrique parti prodiderunt, à iudicibus competenter puniuntur leg. qui falsa 16. ff. de te- 8 sib. † Si testationes corrupti, vel dicta testimonia non rectè scripsit, vt videretur probari ex allegatis supra, & in gl. Stat. Vrb. l. b. 2. c. 9. & de materia falsi in genere c. 45. & c. 48. & Clar. in d. §. falsum num. 5. & 6. Huc pertinent ea, quæ constituit Plato lib. 34. de legib. Dialogo 11. in fine.

S V M M A R I V M.

- 1 Falsum, & in moneta committitur varijs modis, & pœna capitali punitur.
- 2 Cudentes monetam sibi que extrinsecus signantes formam publicam, fuerint committuntur.

- 3 Monetam falsam incipiens fabricare, sed non perficiens non puniatur pena capitali.
- 4 Facultas cudendi non conceditur.
- 5 Radens, tingens, fingens aureos, puniatur.
- 6 Adulterans monetam, puniatur.
- 7 Nummos stanneos, plumbeos, alchimieos vendens, puniatur.
- 8 Alchimia iure Canonico prohibita.

De falso in moneta, & nummis.
Titulus 39.

IN moneta quoque, & nummis falsum committitur, & qui adulterinam monetam cudunt, exercuerint, vel bonam adulterauerint, constitutione Imperatoris Constantini cum suis ministris, capite plectuntur, domusque, in qua id crimen admissum est, publicatur: nisi forte vel dominus domus absens fuerit, vel impubes, vel vidua leguoniam 1. C. de falsa moneta l. 2. C. eod. l. quicumque 8. ff. ad l. Cornel. de fals. l. Cornelia 9. ff. eod. & in glo. statuti Vrbs lib. 2. cap. 47. & 45. Plane qui cum in moneta publica operarentur extinsecus sibi signant pecuniam forina publica, vel signatam furantur, hi non videntur adulterinam monetam excussisse, sed furtum publicæ monetæ fecisse, quod ad peculatus crimen accedit l. sacrilegij 6. §. qui cum ff. ad l. Jul. peculatus. † Sed & qui falsam monetam percussent, si id totum formare noluerunt, suffragio iustæ poenitentia absoluantur l. qui falsam 19. in princip. ff. ad leg. Cornel. de fals. ca. 1. de crimine falsi in extrauag. Ioanis, & cap. 1. de dilat. in extrauag. commu. † Qui autem super cudento ære, vel rescripto aliquo, vel etiam adnotatione Principis sibi arripuerit facultatem, ex hoc non defenditur leg. si quis 3. C. de falsa moneta. Vulpianus insuper. † Quicumque (inquit) numos aureos partim raserint, partim tinkerint, vel finxerint: si quidem liberi sunt, ad beatias dantur: si serui, summo supplicio affici debent leg. quicumque 8. ff. ad leg. Corn. de fals. l. lege Cornelia 9. in princip. ff. eod. & in glo. statuti. Vrbs lib. 2. cap. 45. ver. Quatenus attingit. Viuius in verb. monetam radens Clar. in §. falsum n. 38. Menoch. de arbit. ca. 1. 16. larè agit. Sed † & lege Cornelia cauetur, vt qui in aurum vitij, quid addiderit, quive argenteos nummos adulterinos confluauerit, falsi crimine teneatur d. l. 9. in princip. † eadem lege exprimitur, ne quis nummos stanneos, plumbeos emere, vendere dolo malo vellet d. l. 9. §. 1. † Huc pertinet, quod canonico iure disponitur contra exhercentes, seu procurantes alchimiam capit. 1. de crimine falsi in extrauag. commu. & quæ dicunt Viuius in lib. comm. opin. in verb. monetam falsam scienter, & Clar. in d. §. falsum nu. 38. Sed quid mina, quid drachma, quid assis, denarius, scelerium, & talentum, & cætera huiusmodi apud gentes diuersas valuerint docet Alexan. ab Alex. Genial. dier. cap. 24. & pertinent ad materiam falsi in moneta, & nummis.

S V M M A R I V M.

- 1 Statera, & mensura adulterina prohibita sub poena.
- 2 Statera adulterina onerant annonam.
- 3 Poena utentibus Stateris, & mensuris malis.
- 4 Accomodans falsa pondera, puniatur.

De falso in pondere, & mensura.
Titulus 40.

Nunc de falso in pondere, & mensura. Præterea onerant annonam stateræ, & mensuræ adulterinæ. † Si igitur venditor mensuras publice probatas, vini, frumenti, vel cuiuslibet rei, aut emptor corruperit, dolo malo fraudem fecerit: quanti ea res est, eius duplo condemnatur. Decretoque Diui Adriani præceptum est in insulam eos relegari, qui pondera, aut mensuras falsas sent. l. penult. ff. ad l. Corne. de falsis, & in glo. stat. Vrbs lib. 3. cap. 5. † Onerant enim annonam etiam stateræ adulterinæ, de quibus Diuus Traianus edictum proposuit, quo edicto poenam legis Corneliæ in eos statuit per inde ac si lege testamentaria, quod testamentum falsum scripserit, signasset, excitaasset, damnatus esset Lannonam 6. §. ff. de

3 extraordin. crimi. † Insuper in Dardanarios propter falsi mensurarum modum, ob vtilitatem popularis annonæ pio modo admissi, extra ordinem vindicari placuit. In Dardanarios 37. ff. de poenis. De eo autem, † qui sciens commodasset falsa pondera, vt venditor emptori merces appenderet, Trebatius de dolo dabat actionem. At qui si maiora pondera commodauit, id quod amplius mercis datum est, repeti conditione potest; si minora, vt reliqua merx detur, exempto agit potest: nisi ea conditione merx venit, vt illis ponderibus traderetur, cum ille decipiendi causa affirmasset, se æqua pondera habere. Nam & canonico iure si quis circa pondera, & mensuras, falsum adhibuit puniatur c. vt mensuræ & c. 2. de empt. & vendit. Sed & ponderibus, & mensuris plura etuditione plena affert Alciat. in simili bello ad cognitionem sextarj, Pedis, Assis, modij, libræ, & aliorum ponderum, & mensurarum studiosissimum è cara, & Alex. ab Alexan. lib. 2. Genial. dier. ca. 20. in quibus contingere potest falsitas ante dicta.

S V M M A R I V M.

- 1 Falsum nomine an punibile.
- 2 Mutatio nominis sine fraude licita.
- 3 { Mihiem se faciens cum non sit.
- 3 { Vtens insignibus illicitis
- 3 { Diplomate falso utens.
- 4 Magistratum se faciens, cum non sit, puniatur.
- 5 Signum adulterinum faciens, utens exprimens puniatur.
- 6 Potentiorum nominibus, & titulis utens puniatur.
- 7 Imponens signa sua rebus alienis, puniatur.
- 8 Litem falso instruente puniatur.
- 9 Partibus supponens de falso puniatur.
- 10 Falsum sine dolo non committitur.
- 11 Impubes in falsum non incidit.
- 12 Falsum non tollit profectus, si non usurum.
- 13 Falsum capum non perfectum, non puniatur.
- 14 Morte rei expirat crimen falsi.
- 15 Partis suppositi accusatio non præscribitur.
- 16 Semel non pluries de falso agi potest, limitata.
- 17 Mulier non accusat de falso.
- 18 Partis suppositi accusatio cui competat.
- 19 Falsi poena tenetur committens, & is, cuius dolo commissum fuit.
- 20 Consiu adulterina monetæ etiam puniuntur.
- 21 Testis falsus puniatur à iudice, ubi depositus.
- 22 Clericus testis falsus coram laico non puniatur ab eo.
- 23 Poena falsi quæ.
- 24 Clerici, & Monachi de falso quæ poena puniuntur.
- 25 Falsi accusatio 20. annis præscribitur.
- 26 Partis suppositi accusatio 0. & scriptura non præscribitur.
- 27 Instrumentum offerens eius fidem probare debet.
- 28 Falsitas quibus modis probatur.
- 29 Reus falsi deponit honorem.
- 30 Debitor accusans de falso interim soluit.
- 31 Falsum accusans testamentum ex eo non succedit.
- 32 Falsum dicens testamentum, & iniustum dicit.
- 33 Testamentum falsum, qui non dixit, sed insignauit, vt dicitur, succedit.
- 34 Falsi criminaliter, & ciuilitè agi potest.
- 35 Vtens nomine Prætoris de falso tenetur.
- 36 Falsum scribens in tabulis publicis puniatur.
- 37 Magistratu utens puniatur.

De falso in nomine, & conditione item in signis, & titulis. Tit. 41.

Falsi quoque nominis, vel cognominis asseratio poena falsi coercetur leg. falsi coercetur leg. falsi 13. in princip. ff. ad leg. Cornel. de falsis nisi sine dolo malo id fiat. Sicut enim initio nominis, cognominis, prænominis recognoscendi singulos, impositio priuatis libra est, ita horum mutatio innocentibus periculosa non est. † Mutare itaque nomen, vel cognomen, vel prænomen sine aliqua fraude licito iure, si liber es, secūndum ea, quæ sæpè statuta sunt, minime prohiberis, nullo ex hoc præiudicio futuro leg. 1. C. de mutat. nominis. Boss. de mutat. nominis Vital. de pœnis mutant. sibi nomen, & fufius per Menoch. de

de arbitr. lib. 2. cent. 4. cas. 38. late agit Viuius in verb. nomina num. 2. & in syntagm. iuris loco 12. tit. 26. plura referuntur. Is autem qui se pro milite viasit, vel illicitis insignibus est usus, vel falso diplomate vias comœcauit, pro admissi qualitate grauissimè puniendus est, l. eos, qui 27. §. fin. ff. ad leg. Cornel. de fals. §. Sed si quis priuatus se pro magistratu gesserit, non falsi, sed crimine læsæ maiestatis tenetur, l. lex 3. §. fin. ff. ad l. lul. maiest. Is verò qui signū adulterinum fecerit, sculpsit, expresserit, lege Cornelia testamentaria obligatur, l. lege Cornelia 30. in princip. ff. ad l. Cornel. de fals. §. item lex Cornelia de fals. instit. de publ. iudic. Puniantur insuper, qui potentiorum nomina, vel titulos prædij assignant, vel eorum nomina in lite prætendunt, l. 1. C. de his, qui potent. nomi. Et illi, qui signa, vel titulos rebus alienis imponunt, vel nomen suum supra scribunt, lege prima, & secunda, C. vt nemo priuatus, & §. his, qui tabulas Nouella constit. 17. & 164. lege prima, C. vt nemini liceat sine iudic. author. signa rebus imponere alienis, falsi demum pœna coercentur, & qui ad litem falso instruendam aduocatione, testibusve pecuniam acceperunt, obligationem, pactionemque fecerunt, societatem inierunt, & vt aliquid eorum fierent, curauerunt, lege falso, ff. ad l. Cornel. de fals. §. falsum denique committitur supponendo partum, vnde suppositi partus accusatio descendit ex lege Cornelia de falsis, lege qui falsam 19. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. l. lege Cornelia 30. ff. eodem, lege cum suppositi, C. eodem, lege prima, C. eod. Boff. de partu

10 supposito. Verum si factum quodlibet dolo careat, præmissa omnia cessabunt. Nam non nisi dolo falsum committentes crimini subiugantur, leg. nec exemplum 20. C. ad leg. Cornel. de falsis exemplum, legis primæ, C. de mutat. nomi. l. Diuus 31. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. lege maiorem 4. C. eod. Socin. iun. consilio 39. numero 83. libr. secundo, Clar. in dicto §. falsum, numero 33. & in §. fin. quæstio. 84. circa princip. Menoch. de arbitr. libro secundo, centur.

11 4. cas. 309. Præterea impuberem in hoc crimine incidere dicendum non est, quoniam falsi crimine non poterit teneri, cum dolus malus in eam ætatem non cadit, lege impuberem 22. in princip. ff. ad leg. Cornel. de fals. lege prima, §. impuberes, C. de falsa moneta, §. rei autem defensio nulla est, si dicat, se codicillis, quos falsos fecit, non vsurum, lege si falsos 8. C. ad l. Cornel. de fals. quod non transit sine difficultate, per ea, quæ tradit Clar. in dicto §. falsum,

13 num. 35. & sequen. & Menoch. casu 306. per tot. Qui tamen ceptum falsum pœnitentia ductus perficere destitit, absolendus est, lege qui falsam 19. in princip. ff. ad leg. Cornel. de fals. Menoch. dicto casu 306. num. 18. Mortem quoque rei hoc crimen expirat: nisi ad hæredem eius aliquid ex crimine peruenierit, in hoc enim supersedit actio, lege cum falso 12. ff. eodem, lege si quis 4. ff. eod. Verum

15 §. accusatio suppositi partus nulla temporis præscriptione depellitur, nec interest, decesserit nec ne ea, quæ partum subdidisse contenditur, lege qui falsam 19. §. fin. ff. eodem. Transigi quoque de falsi crimine potest, lege ipse significas 7. C. ad l. Cornel. de fals. l. transigere 18. in fin. ff. de transig. §. Et si semel ex falsi causa actum sit rursus agenti obstat rei iudicatæ exceptio, lege si cui 7. §. iisdem, ff. de accusat. Nisi cum antea ciuilitè actum esset, nunc criminaliter agatur, l. 1. C. quandoq. ciuilis actio crimi. præiudic. l. de fide 16. in fin. C. ad l. Cornel. de fals. vel cum antea de inofficioso testamento actum esset, nunc illud falsum dicatur, l. eum qui 14. C. de inoffic. testam. Sed & qui ignorans falsum esse testamentum, ex eo hæreditatè adiit, vel legatum accepit, vel quoquomodo agnouit, falsum illud dicere non prohibetur, l. qui ignorans 3. ff. ad l. Cornel. de fals. l. licet 3. C. eod. l. post legatum 5. in princip. ff. de his, quæ vt indign. Idem dicendum de eo, qui agnitis instrumentis, quasi vera essent, soluit. Nam & huic postea instrumenta falsa probare contendenti, non nocebit exceptio, lege qui

17 agnitis 11. ff. de except. l. fin. C. de fide instrum. Sed si mulieribus accusatio hæc non datur, nisi illarum interfit, leg. 18. et si 19. C. ad l. Cornel. de fals. lege 2. ff. de accusat. §. De partu quoque supposito soli accusant parentes, aut hi, ad quos ea res pertinet, non quilibet ex populo, vt publicam accusationem intendat, l. lege Cornelia 30. ibi. De partu supposito, ff. ad l. Cornel. de fals. §. Hac autem accusatione non solum tenentur, qui falsum commiserunt, sed etiã ij, quorum dolo alius falsum comisit, vt supra probatur in prin-

cip. tit. 36. & seq. & non solum tenetur, qui in aurum vitij quid addiderit, quive argenteos numos adulterinos confauerit, sed etiam is, qui cum prohibere tale quid posset non prohibuit, l. lege Cornelia 9. ff. ad leg. Cornel. de fals. 20. §. Cumque adulterina moneta facta est, etiam conficij puniuntur, & ij, in quorum rebus crimen commissum est, l. 1. & 2. C. de fals. moneta, vt supra dictum est, sed & qui emere, vel vendere monetam adulterinam præsumperit, punitur dicta l. 9. §. eadem lege ff. ad l. Cornel. de fals. Quauis autem proposita falsi accusatio regulariter apud Præ-

21 sides provinciarum instituatur, tamen si quis falsum dixerit testimonium, à iudice apud quem dixit, puniri potest fori præscriptione non obstante, l. cum suppositi 10. 22. C. ad l. Cornel. de fals. l. nullum 12. C. de testibus. §. Sed an hoc procedat in clerico falsum deponente coram iudice laico? vt scilicet ab eo puniri possit, non constat sine controuersia, vt videri potest apud Doct. in d. l. 12. vbi Cyn. Bald. & alij, qui tenent, quod sic. Angel. in l. si vacantia. C. de bon. vacant. lib. 10. & alij citati per Steph. Auster. in repet. Clem. 1. de offic. ordin. num. 81. fol. 22. 113. & 114. Contrarium tenent Felyn. post alios in c. verum de foro compet. Afflict. decis. 230. Tiraquel de retrac. conuen. §. 4. num. 10. Viuius in verb. Clericus, qui multos citant, & dicit remittendum esse ad iudicem ecclesiasticum, vt ab eo puniatur, vt dictum fuit etiam supra tit. 28. in princip. de clerico.

23 maiestatis secularis reo. Porro §. falsi pœna ex lege Cornelia est deportatio, & omnium bonorum publicatio, l. 1. §. fin. ff. ad l. Cornel. de falsis, §. item lex Cornelia de fals. Instit. de publ. iudic. Serui autem vltimo supplicio affici iubentur, vt in allegatis iuribus, & in l. quicumque 8. ff. ad l. Cornel. de fals. Sed & liberi homines capite plectuntur, si id magnitudo criminis exigat: velut si quis numos aureos raserit, tinxerit, vel sinxerit, ad bestias datur, vt supra dictum

24 est l. impuberum 22. §. fin. ff. ad l. Cornel. de fals. §. clerici, & monachi alia pœna in crimine falsi coercentur, §. Reuerendissimis Nouella constit. 123. c. ad audientiam de crimine falsi. Sed & alia plures pœna proponuntur supra titulo 36. hucusque, & proponit alias plures Menoch. de arbitr.

25 lib. 2. cent. 4. casu 306. & pluribus sequentibus. Hæc autem accusatio 20. annorū præscriptione, sicut cætera quoque ferè crimina summouetur, l. querela 12. C. ad l. Cornel. de fals. nisi de supposito partu agatur, vel de fide scripturæ ciuilitè quaeratur, his enim casibus, nulla temporis obstat præscriptio, l. qui falsam 19. §. fin. ff. eod. l. sicut 17. in

26 princip. C. eod. §. Sed & suppositi partus crimen in tempore pubertatis pueri differri non debet: cum non sit verisimile, eam, quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum periculum capitis subeat, l. 1. C. eo. §. Porro quoties falsum dicitur instrumentum, siue ciuilitè, siue criminaliter id fiat, probatio fidei instrumenti ei primum incumbit, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui in iudicio instat, falsum arguere paratus sit, l. fin. C. ad l. Cornel. de fals. l.

28 vbi 22. C. eod. l. penult. C. de probatio. Vbi autem §. falsi examen incidit, tunc acerrima fieri debet indago argumentis testibus, scripturarum collatione, aliisque vestigijs veritatis: nec vlla interlocutione, quæ sentiat iudex diuidi care debet, sed tamquam ad imitationem relationis, quæ solum audiendi mandat officium habere ratione, post rema sententia quid sibi liqueat, proditurus, d. l. 22. in princip. Clar. in §. falsum 5. 6. & 10. §. Falsi autem reus factus decurio decurionatus honorem deponit, onus tamè ei annexum retinet, l. si quis 21. §. sed non statim, ff. ad l. Cornel. 30. de fals. Et §. debitor, qui falsi crimen obijcit nihilominus salua accusatione ad solutionem est compellendus, C. eod.

31 §. Quicquid falsum dixerit testamentum, nec obtinuerit ad defuncti iudicium aspirare non potest, l. qui falsas 6. C. ad l. Cornel. de fals. l. post legatum, §. 1. & §. ei qui, ff. de his quæ vt indign. l. si est 6. in fin. ff. de petit. hæred. l. Papinianus 8. §. meminisse, ff. de inoff. testam. l. 2. in princip. ff. de his, quæ vt indign. l. sub conditione 18. §. ei, qui, ff. de bon. posses. contra

32 tab. §. Qui tamen falsum dixerit testamentum, nec obtinuit, idem iniustum dicere non prohibetur, l. si testamentum 24. ff. de his, quæ vt indign. l. post legatum 5. §. 1. ff. eod. l.

33 Lucius 47. ff. de petit. hæred. Sed ille, qui non ipse testamentum falsum accusauit, sed accusatorè instigauit ad defuncti iudicium per aspirare, l. Athales 24. ff. ad l. Cornel. de fals.

34 §. Post remò de falso non solù criminaliter, sed et ciuilitè agi potest: adeo vt quamuis criminaliter ceptum iudicium

abolitione interueniente, sopitum fit, de fide scripturæ ciuilitate quæri possit l. de fide 16. l. falsi quidem 5. l. si docueris 9. l. si l. i. l. penul. & vlt. C. ad l. Corne. de fals. sed t. & qui nomine Prætoris literas falsas reddidisse, edictumque falsum proposuisse dicitur: ex causa actione in factum penali tenetur, quamquam legis Cornelie reus sit l. qui nomine 25. ff. ad l. Corn. de fals. sed t. & lege Julia Maiestatis tenetur, qui sciens falsum conscripsit, vel recitauit in tabulis publicis: t. Qui priuatus pro potestate, magistraturæ quid sciens dolo malo gesserit l. lex 3. in fine ff. ad l. Iul. Maiest. l. 2. in fine ff. eod.

S V M M A R I V M.

- Magi* quibus pœnis puniuntur.
- 1 Malefici
 - 2 Magi qui sint.
 - 3 Aruspices, & eos consulentes puniuntur.
 - 4 Augures puniuntur, & eos consulentes.
 - 5 Arioli, Mathematici, Astrologi.
 - 6 Diuinatores vates puniuntur.
 - 7 Incantatores, incantatrices puniuntur.
 - 8 Genethliaci, & horoscopi puniuntur.
 - 9 Sortilegi puniuntur.
 - 10 Necromantici, Hydromantici puniuntur.
 - 11 Salitores, Præstigiatores, Pythonissa.
 - 12 Docere, & discere talia prohibita.
 - 13 Consulentes, & qui illis credunt, puniuntur.
 - 14 Medentes execrabili modo puniuntur.
 - 15 Edentes, & bibentes, reliqua demonibus immolata puniuntur.
 - 16 Ementes id, quod idolis est immolatum, puniuntur.
 - 17 Remedia non sunt criminariis implicanda.
 - 18 Intellectus cap. 1. de sagittariis.
 - 19 Iudicia publica intra biennium terminanda.

De Maleficis, Mathematicis, & cæteris similibus. Tit. 42.

- P**uniuntur t. etiam tam capitis, tum alijs pœnis magi, qui & malefici dicuntur l. nemo 5. C. de malefic. l. & si 7. C. eod. l. multi 6. & l. eorum 4 in princ. C. eod. §. sicarij instit. de publ. iudic. & 36. q. 5. cap. non oportet cap. Episcopi in princ. de quibus Dantes in inferno cantilena 20. D. Augustinus de ciuitate Dei lib. 8. capitu. 19. & Virgilius Aeneid. 4. ait.
- Testis chara Deos, & te Germana tuumque.
Dulce caput, magicas inuisam accingier artes.
Et Bucol. Aeglo. 8. ait.*
- Atque satis alio vidi traducere menses.*
- 2 Qui autem isti magi sint, declarat supracitata iura, & d. quæst. 5. cap. nec mirum §. Magi sunt, & 26. quæst. 3. c. 1.
 - 3 §. primum autem. Item t. Aruspices puniuntur, & Aruspices consulentes d. leg. 5. & 7. C. de malefic. qui autem sint Aruspices declarat ibi, & d. cap. 1. §. Aruspices, & 26. q. 5. cap. contra idolorum cap. nec mirum §. aruspice, & in
 - 4 Polyantea in verb. Aruspex, t. Augures puniuntur, & qui eos consulunt d. leg. 5. C. de Malefic. & d. cap. 1. §. augures, de illorum origine differitur in d. cap. nec mirum §. auguria Polyantea in verb. Augurium. Arioli d. leg. 5. & 7. C. de malefic. & d. capi. 1. §. Arioli. t. Item Mathematici d. leg. 7. & leg. 2. C. eod. leg. Mathematicos 10. C. de Episc. audientia, & Astrologi d. l. 5. & 7. & 26. q. 5. cap. non licet in princ. & quæst. 2. cap. 1. §. sic astronomia cap. illos planetarios ca. sed & illud. Qui autem sint Mathematici definitur in d. c. 1. §. genethliaci versic. hi sunt qui vulgò, & qui astrologi in §. astrologi, & in Polyantea in verb. Astrologia. Somniorum diuinatores d. leg. 7. t. Item puniuntur diuinatores, seu Vates d. leg. 5. & 26. quæst. 5. in princ. 1. quæst. 1. c. nunquam in princ. origo diuinationum proponitur 26. quæst. 3. in princ. cum cap. sequen. Ratio nominis exponitur in d. q. 3. capit. 1. §. diuini, & in §. enumerantur genera diuinationum, & in §. final. cum cap. sequen. exponuntur diuinationum cause, & modi, sed de diuinatione agit Cicero libr. 1. & 2. suo tempore permessa, cui ipse parum fidei habuisse videtur. t. Incantatores, & incantatrices puniuntur 26. q. 5. cap. Episcopi §. illud etiam cap. quicunque §. fin. cum cap. sequen. & cap. peruenit. Qui autem sint incantatores de-

claratur in 26. quæst. 3. capi. 1. §. incantatores. t. Genethliaci, & horoscopi 26. quæst. 2. cap. illud, quod §. neque illa ab hoc. Qui autem isti sint, definitur in d. cap. 1. §. Genethliaci, & §. horoscopi. t. Sortilegi 26. quæst. 2. cap. 1. §. final. cum cap. sequen. cap. hi, qui de paganis cap. non exemplo, & q. 5. in princ. & cap. sortes capitulo peruenit cap. Episcopi, quæst. 7. cap. non obserueris versic. & sortes, & titu. de sortilegijs cap. 1. & Polyantea in verb. sortilegium, fors. Qui autem isti sint, declarat 26. quæst. 1. in princ. & cap. sequen. & quæst. 3. capitulo primo §. sortilegi Clar. §. fina. 10 quæst. 68. nume. 40. Polyantea ibi. t. Necromantici 26. q. 5. cap. nec mirum §. necromantici. Hydromantici ibid. §. hydromantici. t. Salitores puniuntur 26. quæst. 3. cap. 1. §. salitores. Præstigiatores d. c. nec mirum §. præstigiurn. Pythonissa d. c. 1. §. Pythonissa & d. c. nec mirum §. præterea quidam. Saul enim religione diuina contempta Phryconiam 12 consuluit, vt legitur 1. Reg. 28. t. Culpaq; similis censetur tam prohibita discere, quam docere l. culpa 8. C. de malefic. t. Sed & qui dictos homines cõsuluerint, vel euocauerint puniuntur d. l. 5. & l. 2. & 3. C. eod. cum alijs iuribus supra citatis. Imò, & qui illis credunt, vt colligitur ex dictis iuribus, & 26. q. 2. c. intelligi, & q. 5. ca. qui diuinationes c. si quis Episcopus, & q. 7. c. nō obserueris in ti. de sortilegijs c. 14 ex uarum. Item t. medentes execrabili modo, vel sapari cupientes d. c. nec mirum, & 26. q. 2. ca. illud, quod c. qui sine q. 7. c. admoneat c. nō obserueris ver. siue qui per quosdā. 15 t. Edentes, & bibentes, quod reliquum est ex eo quod demonibus est immolatum 26. q. 2. c. sed & illud §. fina. cum c. seq. permitentes tolli aliquid ex eo, quod demonibus est immolatum. t. Item ementes id, quod idolis est immolatum 17 d. q. 2. c. vlt. nisi ignoranter emeriat, vt ibi. t. Nullis tamen criminariis implicanda sunt remedia humanis quaesita corporibus, aut in agris locis innocenter adhibita suffragia, ne maribus vindemijs theuerentur imbres, aut ventis, grandinisque lapidatione quaterentur, quibus nō cuiuscunque salus, aut æstimatio læderetur, sed quoum proficit actus, ne diuina munera, & labores hominum stererentur leg. eorum 4. C. de malefic. de istis in genere, & in specie multa tradit post alios Martinus del Rio disquisitionum magicarum excedētia terminos curiositatis. Quod 18 loci lib. 3. par. 1. q. 4. sect. 4. t. loquens de sagittarijs dat verum intellectum ad canonem vnicum de sagittarijs, quod scilicet intelligatur de illis, qui pacto inito cum demone, quem longissime distantem volēt infallibilitate sagittas trahant, & occident, nō autem de illis, qui in publico bello balistis vtuntur, vt Gregarij Doctores cum glos. ibi crediderunt. Sed de pluribus maleficorum speciebus tradit Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. dier. c. 8. lib. 3. c. 22. lib. 4. c. 13. & 17. lib. 5. c. 13. & 19. & alibi ad explicationem plurium nostri iuris obscuriorum locorum, & quamuis D. Augustinus, li. 7. c. 35. de ciuitate Dei, noluerit affirmare hasce artes etiam ante nostri Saluatoris aduentum in ipsis ciuitatibus gentium legibus solere prohiberi, & pœnis seuerissimis vindicari, id tamen nos ex allegatis habemus pro comperito fuisse prohibitas legē 12. tabularum, & alijs supra citatis legibus, & infra lib. 3. tit. 108. nu. 61. & 62. Hoc idem confirmat Ludouicus Viues apud D. Augustinum vbi supra lib. 8. ca. 19.

19 Tandem notandum est, t. quod omnia iudicia publica quomodocunque introducta intra biennium finiri, ac terminari debent l. vbi falsum 22. §. vltimum & igi glo. Cad t. Cor. de fals. l. vlt. vbi glof. & Doct. C. vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur, & de his haftenus, vt ne solus, ociosus ferari videar, vt dixit Diogenes, volutans dolium, inter tot laborantes.

S V M M A R I V M.

- 1 Vsuræ omni iure etiam ciuili prohibita.
- 2 Vsuræ quando punibilis, & quando non.

De vsuris. Tit. 43.

Exceptis tractatibus, & nauticis ceterisq; maioribus, t. omnes alie minores vsuræ secundum aliquos de iure ciuili licite creduntur, quamquam non desint, qui d. cant omnes, & maiores, & minores à Iustiano fuisse prohib. as in l. cunctos populos C. de summa Trinit. & fide

fide Cathol. auct. ad hanc C. de vsuris vbi glos. & Doctor. S. fancinus Authen. nullum credent. Agricola, vt c. eduximus in tract. de tutela, & cura lib. 2. tit. 27. nu. 32. Clar. in §. vsura numer. 3. & 4. Villa. V. 67. Quod quidem verissimum mihi suadeo, cum ipse Imperator Christianus sciebat vtriusque diuini testamenti pagina vsuram omnem esse damnatam cap. quia in omnibus 3. c. super eo 4. de vsuris, in d. & omnem illicitam negotiationem esse prohibitam in d. distinct. 68. cap. eticiens, & ideo noluisse quicquam statum relinquere in suis civilibus legibus, quod diuino iuri repugnet. Hec itaque habito pro competito, & ita habita vsura omni pro publico crimine tam de iure civili, quam de iure Canonico, prout civili iure habuit M. Porcius Cato, qui segeneratores ex Sardinia insula fugauit, teste Lino lib. 2. Decad. 24. & Marcus Sempronius Tribunus Plebis, ex auctoritate Patrum segeneratores in Vrbe compescuit, teste eodem Lino li. 5. Decad. 4. dicimus contra exercentes illam; vtroque iure accusationem fuisse introductam cap. 1. in princip. de vsuris in 6. cap. 2. de vita, & honest. Cler. Clar. in §. vsura per tot. verum pro declaratione causae accusationis huius sciendum est, vsuram esse, quicquid vsura sortis percipitur c. consilium 10. de vsur. 14. q. 3. in prin. c. c. seq. c. 4. c. si quis Clericus in fine, & c. nullus Clar. vbi supra, & Polyantea in verbo vsura, & in verbo scenus. Quare si quid vsura sortis recipiatur, competit hanc accusatio contra recipientem, vt in allegatis iuribus. Competit etiam si parabolam iuramentum non aliter concedit, quam emolumentum aliquid inde percipiat d. c. 10. ver. & vtrum eodem reatu. Vel si quis plus iusto precio rem suam vendiderit ob dilatam precij solutionem d. c. 10. ver. & an negociator c. in Ciuitate 6. eod. tit. de vsur. Viu. opin. incipien. Vsurarius ver. item occurrit quod. Nisi forte alias non erat rem distracturus c. vt. §. si de vsuris Item si quis annonam, vel vinum emat, vt pluris vendat, hac accusatione subicitur 14. q. 4. c. quicumque. Nisi cum tempus traditionis, vel rei emptae esset dilatum verisimiliter dubitetur, vtrum plus, vel minus tempore traditionis res valitura sit d. c. vlt. §. ille quoque, competit etiam accusatio hac, si creditor pro pecunia credita loco vsurarum fructus pignoris percipiat c. 1. de vsuris c. contra 6. de pignor. c. 1. & seq. & c. conquestus 8. de vsuris. Verum non competit, si beneficium Ecclesiasticum hoc modo a Laico redimatur d. c. 1. ver. nisi forte Ecclesiae beneficium. Minus competit, si dominus a Vasallo feudum pignori acceperit, remissis eidem seruitijs c. 1. de feud. cap. conquestus in fine de vsur. vel si pro dote maritus pignus acceperit c. salubriter 16. eod. tit. Viu. opin. incip. consuetudo, seu statutum, confertur, quae deduximus in glo. Stat. Vr. lib. 1. c. 37. vel stante consuetudine fauore dotis Viuius, & nos vbi supra. Item competit accusatio hac, si modico precio, venditione facta, contineat, vt intra certum tempus rem venditori liceat oblato precio retrahere; quia tunc pignus praesumitur in fraudem vsurarum constitutum, non venditio cap. ad nostram 5. de empt. & vendit. Viu. opin. incip. venditio vers. contractus emptionis, & opin. incip. iuramentum Gabr. li. 1. de praesumpt. conclus. 13. num. 8. & 10. Idem dicendum est, si res vendita sit, vt post tempus emptor eam recipiat, oblato precio maiori, fructibus in sortem computatis cap. illo nos 4. de pignor. Et quaquam citati canones vsuram prohibentes, & introducetes accusationem contra illam exercentes, vt plurimum dirigant verba in Clericos, non ideo vt, vt dici possit Laicis vltimo modo permittitur, quoniam & ipsis expressim legitur prohibita in 14. q. 4. in princip. & c. nec hoc. Est etiam prohibita Iudeis c. post miserabilem, 2. & cap. quanto 18. de vsur. Alex. de Neuo late contra Hebreos segenerantes. Clar. in §. vsura vers. hac autem, & quomodo Iudei segenerantes coercentur, definitur in d. c. 12. & c. 18. Verum facultatibus lapsa sit, vt perceptas vsuras resti-

tuere non valeant accusatione hac non tenentur cap. cum tu §. illi autem de vsuris. Nec minus illi, qui ab hoste, vel alio, quem licet occidere, vsuras perceperit d. q. 4. ca. vlt. Nec illi, quibus eas acceperint ab vsurario c. quia frustra 14. c. Michael 17. de vsur. ex eo enim solo, quod is, a quo vsuras quisque accepit, decesserit, nullis haereditibus relictis, liber ab accusatione hac euadit c. cum tu §. ver. vel his non superstitibus eod. tit. 14. q. 5. c. nemo in fine. Nec minus ex eo, quod non pecunia numerata, sed quid aliud vsura sortem sit receptum 14. q. 3. c. 1. cum sequentibus. Vel quod creditor, ipse periculum sortis in se receperit cap. vlt. in prin. de vsuris. Vel iustitiam de vsuris soluendis, vel solutis non repetendis praestitum sit c. tuas 13. eod. c. 21. & c. debitores 6. de iure iurando. Vel statutum, seu loci consuetudo illas permittat Clem. 1. in princip. vbi statutum poena de vsuris, vel quod in primum vsurum, vel ob liberacionem captiuum, vsuras perceperit c. super eo de vsuris. Vel tandem quod antedictum, quo vsurae prohibita sunt, vsuras perceperit c. cum tu §. in prin. de vsuris. Verum census annuus in praedio emptus cum pacto de retrouendendo non dicitur vsurarius, nec cadit sub accusatione hac extra iag. comin. 1. & 2. de empt. & vendit. & adest Bulla Pij V. secundum quam licite emuntur annui census facit Vill. A. 103. & Soarez A. 180. Viu. opin. incip. vsurarius ver. & accedit quoque praedictis. Accusatio hac quoties competi contra exercentes vsuram, vt dictum est, competit etiam aduersus eorunde haeredes c. tua nos. 9. de vsuris, & est accusatio hac quoad partem mixti fori. Quo vero ad cognitionem iuris spectat ad Iudicem Ecclesiasticum Clar. in §. vsura num. 8. & in §. si. q. 37. ver. quareo igitur Vill. V. 72. Viuius opi. incip. Iudex Laicus, & in ea vsurae perceptae restituntur d. c. cum tu §. ver. cogendi sunt de vsur. & si reus illas non restituit excōmunicatur c. quia in 3. c. praeterea 7. de vsuris 14. q. 4. c. ministri. Non admittitur ad confessionem, & absolutionem cap. 2. §. penult. de vsur. Denegatur eidem Ecclesiastica sepultura Clement. 1. de sepult. Testamentum facere prohibetur c. quamquam 2. §. si. de vsuris in 6. prohibetur bona omnia, vel pro maiori parte donare, nisi cauerit de vsuris restituendis Villa. V. 70. Viuius opin. incip. vsurarius a qui paratur raptori 14. q. 4. c. si quis vsuram c. quid dicam c. vlt. ver. sine ferro, & si Clericus vsurarius sit, deponitur c. 1. §. quod si post c. praeterea 7. de vsur. 14. q. 4. c. 1. c. si quis abohitus c. quoniam. Et si quis vsuras exercere non esse peccatum affirmauerit, vt haereticus coerecetur. Clem. 1. §. fin. de vsuris. Tandem obseruandum est, quod in poenam vsurarij peregrini sunt expellendi, nec domus illis est locanda c. 1. §. & quia de vsuris in 6. & quod puniuntur per Ecclesiasticum Iudicem, nihilominus per Iudicem civilem puniri possunt. Dec. in cons. 170. viso themate, & c. Vill. V. 71. Clar. in §. si. q. 37. in fine remissiae. An autem possit puniri criminaliter controuertitur, & distinguitur apud Gabr. li. 7. concl. 20. & Clar. in §. vsura ver. & ex hoc, qui in vers. sed quareo nu. 10. puniri posse, extra ordinem iudicis arbitrio affirmat etiam sine accusatione officio iudicis c. cum in Diacesi 15. de vsuris obseruandum etiam est, quod vt de contractu vsurario constare possit, sunt a suspecto libratione eden di Clem. 1. §. ceterum de vsuris. Et quod vsurario agenti, obstat exceptio vsurarum non restitutarum ca. debitores 6. in prin. de iure iurando c. quia frustra 14. & cap. Michael 17. de vsur. Et quod pro illis restituendis actio hypothecaria ex tacita hypotheca competit Villa V. 69. Viu. opin. incip. vsurarius ver. similiterque occurrit, & ideo nec testari, nec donare potest in praedictum huius tacitae hypothecae nec aliter disponere, vt dictum fuit superius ver. Testamentum, & probant citati per Vill. & Viu. vbi supra haecenus de publicis iudicijs etiam ad forum secularem pertinentibus. Nam de pertinentibus ad forum Ecclesiasticum dicitur infra li. 3. tit. 109. & sequentibus vsq. ad 117.

FINIS PRIMI LIBRI

TRACTATUS DE IVRE PUBLICO, SIVE DE LEGIBVS.

& Magistratibus, Sæcularibus, & Ecclesiasticis.

DE IVDICIIS PUBLICIS, ET PRIVATIS,
DE REBUS VTIQUE SÆCVLARIBVS,
& Ecclesiasticis Pontificis, Imperatoris, & Fisci,

*De re militari, & Civitatum, de muneribus, & honoribus; In quibus uniuersum ius
publicum sæculare, & Ecclesiasticum consistit.*

LIBER SECVNDVS.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudicia priuata, qua.
- 2 Iudex nemo in causa propria.
- 3 Iurisdicia pro communi bono introducta.
- 4 Feriatis diebus ius dicendum non est, limitatur, & declaratur.
- 5 Messum vindemiarumque tempus quis statuat.
- 6 Feriatis diebus aliquando ius dici potest.
- 7 Tutor feriatis diebus dari potest, & alia decerni.
- 8 Liberalia iudicia omni tempore agi possunt.
- 9 Utilitate publica exigente semper ius redditur.
- 10 Quæstio semper haberi potest.
- 11 Publica causa semper agi possunt.
- 12 Ex actio differtur post ferias.
- 13 Lites ciuiles intra triennium terminanda.
- 14 Naufragij lis intra biennium terminanda.
- 15 Transactio lis finitur.
- 16 Iudicium soluitur prohibente delegante.
- 17 Par in parem non habet Imperium.
- 18 Subrogatus iudex succedit in iudicio.
- 19 Actionis non impetrata exceptio non est in usu.
- 20 Iudiciorum diuisio.
- 21 Represalia loco iudiciorum conceduntur.

De iudicijs priuatis. Tit. 1.

Maiores nostri cum sapiēter, tum etiam
utiliter instituerunt per commentario-
rum relationes cogitata tradere posteris,
vti ea non interirent, sed singulis æ-
tatibus crescentia voluminibus edita,
gradatim peruenirent vetustatibus ad
summam doctrinarum subtilitatem.

Itaque non mediocres, sed infinitæ sunt his agendæ gra-
tiz, quod non inuidiosè silentes prætermiserunt, sed om-
nium generum sensus conscriptionibus memoriæ traden-
dos curauerunt. Namque si non ita fecissent, non potuis-
semus scire, quæ res ab Orbe condito hucusque in terra ge-
stæ fuissent, nec quid Thales, Democritus, Anaxagoras, Xe-
nophanes, reliquæ Physiæ sensissent de rerum natura,
quasque Socrates, Plato, Aristoteles, Zenon, Epicurus, alij
Philosophi hominibus agendæ vitæ terminationes fini-
uissent, quasque leges legislatores tulissent; Seu Cresus,
Alexander, Darius, Cæsares, cæterique Imperatores, & Re-
ges, quas res, aut quibus rationibus gessissent, fuissent no-
tæ, nisi maiores præceptorum comparationibus omnium
memoriæ ad posteritatem Commentarijs extulissent. Ita-
que quemadmodum his gratæ sunt agendæ, sic cæteri,
qui post illos aliqua denuo cogitantes, publica suis scrip-
tis fecerunt, non sunt damnandi, quia prodesse semper co-

gitarunt. Sicut enim Reipublicæ uniuersæ profuerūt sem-
per personæ, & iudicia publica antedicta, ita & in omni-
bus profunt priuatis (quibus Respublica ipsa composita
est) iudicia priuata in publicum commodum ordinata, de
1 quibus nunc est differendum. † Iudicia itaque priuata
sunt, quæ aliàs ciuilia dicimus, quemadmodum publica
solemus appellare criminalia. Hæc autem per actiones ordi-
nantur, nec enim quisquam iudicio priuato sine actione
2 experitur. Idcirco † iudiciorum vigor, iurisque publici tu-
tela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi
permittere valeat vltionem, l. nullus 13. §. idcirco, C. de lu-
dæis, & Cælicolis, l. 1. C. ne quis in sua causa iudic. glo. in d. l.
13. in verb. vltionem ver. item facit cum hac lege, neque si-
bi ipsi valeat ius dicere, & si iudex sit, l. qui iurisdictioni 10.
ff. de iurisdic. l. 1. C. ne quis in sua causa iudicet, & infra
tit. 4. ver. sed & nemo in propria causa. Cur enim, inquit
3 Iulianus, † ad arma, & rixam procedere patiatur Prætor,
quos potest iurisdictione sua compescere? quod concernit
publicum bonum, & communem omnium utilitatem
4 respicit. † Diebus autem feriatis, item messium vindemia-
rumque tempore iudicia exercenda non sunt, & id ex l. 12.
tabularum 1. de ferijs. l. 1. l. quod si. 6. l. Præsides 4. ff. de fe-
rijs, l. 2. C. eod. cum alijs allegatis in glo. statuti. Vrbs lib. 1.
c. 58. Qui autem dies feriati sint, dicitur in dicta glo. statuti
5 Vrbs, & dicitur alibi. † Præsides autem Provinciarum
ex consuetudine cuiusque loci solent messis, vindemiarū-
que causa tempus statuere d. l. quid si. 6. ibi Præsides, & c.
6 ff. de ferijs. Planè † interdum, & feriatis diebus iudicari po-
test, scilicet partibus consentientibus d. l. 6. §. quid si feria-
tis, l. 1. §. 1. ff. eod. aut si dies actionis exiturus sit, quo casu
diebus feriatis cogi, ad hoc tantum res potest, vt litem
contestetur d. l. 1. §. fin. & §. sed excipiuntur, l. solet 3. ff. eod.
Solet etiam messis vindemiarumque tempore ius dici re-
bus, quæ tempore, vel morte perituræ sunt, morte veluti
furti, damni, iniuriæ, iniuriarum atrocium, quod de incen-
dio, ruina, naufragio, rate, nauis expugnata rapuisse dicitur,
& si quæ similes sunt, l. solet 3. ff. de ferijs, ca. vlt. de fe-
rijs. † Sed & de his speciebus Prætor diebus feriatis adiri
7 potest, vt tutores, aut curatores dentur, vt officia admo-
neantur, cessantis excusationes allegentur, alimenta consti-
tuantur, ætates probentur: Ventris nomine in possessione
mittatur, vel rei seruandæ causa, vel legatorum, fideicom-
missorum, vel damni infecti. Item de testamentis exhiben-
dis, & vt curator dentur bonorum eius, cui, an hæres exti-
turus sit incertum est, aut de a lendis liberis, parentibus, pa-
tronis, aut de adeunda suspecta hæreditate, aut vt aspectu
atrox iniuria æstimetur, vel si cui fideicommissaria liber-
tas præiudicata est, l. 2. ff. de ferijs. Et quod attinet ad tuto-
res nos in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 5. nume. 24. & 25.
8 & tit. 7. num. 63. † Liberalia quoque iudicia omni tempo-

9 re finiuntur d.l. solet 3. §. penult. ff. de feriis. † Item in eū, quicquid mundinarum nomine aduersus communem utilitatem accepit, omni tempore ius dicitur d.l. 3. §. final. sed & ea, quæ ad disciplinam militarem pertinent etiam feriatis diebus peragenda, interque ea custodiarum quoque cognitio est, l. penult. ff. de feriis. Item † custodia est audienda, & de latronibus quaestio habenda, l. Provinciarum 9. C. de feriis, & in dicta glo. stat. Vrb. l. penult. ff. de feriis, l. custodias 12. ff. de public. iudic. Præterea † publica, ac fiscales causæ etiam feriatis mensibus sine aliqua intermissione peragi possunt, l. publicas 5. C. de feriis. † In quindecim tamen paschalibus diebus compulsio annonæ satisfactionis, & omnium publicorum, priuatorumque debitorum differtur exactio, l. omnes dies 7. §. fin. C. eod. Idus vero cuiusque mensis apud veteres Romanos maxime festas, & feriatas fuisse constat apud Alex. ab Alex. lib. 3. Genial. dier. c. 18. & apud exteras gentes. Porro cum publica iudicia ultra biennium non proroganda esse supra diximus, hoc loco sciendum † priuatis iudicijs amplius tempus præstitutum, scilicet triennium certa constituta pœna tum actori, tum reo, tum iudici, tum patrono causæ, tum denique tutoribus, curatoribus, & procuratoribus, per quos steterit, quominus intra triennium lis sit finita, l. properandum 11. per tot. C. de iudic. c. venerabilis 20. de iudicijs, c. 2. de sent. & re iudic. extrauag. commu. 1. §. & si. For. san. de tregua, & pace Clar. §. fin. q. 51. num. 8. Planè † conuersionis occasione naufragij ortus biennium tantum præstitutum est, l. de subtractis 5. §. si vero causarum, C. de naufragijs. † Iudicium autem susceptum finitur non solum sententia lata, & executione sequuta, sed etiam si lite pendente fuerit de causa transactum, l. neque impubes 22. ff. de ius vocan. Vel litigatorum alter alterum arrogauerit, l. si à me 11. ff. vbi quis ag. vel conuen. Vel seruus apparuerit actor, reusve l. non idcirco 44. §. fin. ff. de iudicijs. † Sed & soluitur iudicium vetante eo, qui iudicare iurisset, vel etiam eo, qui maius imperium in eadem iurisdictione habet, vel etiam si ipse iudex eiusdem imperij esse ceperit, cuius erat, qui iudicare iussit, l. iudicium 58. ff. vbi quis ager. vel conuen. deb. Quia † par in parem non habet imperium, l. Labeo ait 3. §. fin. cum l. sequen. ff. de recept. arbitr. † Mutato tamen iudice, & alio in locum prioris substituto, aliud iudicium non censetur, sed rem eadem, & iudicium idem, quod antea fuisse permanere Alfenus respondit, l. proponebatur 76. ff. vbi quis ager. vel conuen. 19. ff. Porro † quamuis olim in usu fuisse, vt non nisi impetrata prius actione quibus ad agendum admittitur, tamen exceptio ista non impetrata prius actionis iure nouo sublata est in genere, l. 2. C. de iuris formulis: Et vti que sublata sunt iuris formulæ aucupatione syllabarum insidiantes, l. 1. C. eod. Eas tamen personas, quibus reuerentia præstanda est sine iussu Prætoris in ius vocare, & iure nouo non possumus, de quibus dicitur infra suo loco. Postremo † iudicia diuisionem recipiunt ex re, quæ in ea deducitur, nam aut de honoribus, & muneribus gerendis agitur, aut de pecuniaria re disceptatur, aut de existimatione alicuius cognoscitur, aut de capitali crimine quaeritur, l. cognitio. num. 5. ff. de extraordin. cognit. nunc de iudiciorum personis agemus, & primum de iudice, Assessore, & ministris iudicis. Sed † & loco iudiciorum conceduntur etiam quandoque represalia 23. q. 2. ca. Dominus noster. V. in verb. captus, & non finta, Villal. R. 3. & nos in glo. statuti. Vrbis lib. 2. c. 30. in fine.

- 14 Vni ex pluribus iudicare prohibens ceteris permittit.
- 15 Index datus, quando desinat esse iudex.
- 16 Princeps, seu quis iudicem dare potest, non potest se ipsum iudicem dare.
- 17 Iudex datus non est mutandus, limitatur.
- Surdus
- Mutus
- 18 Furiosus
- Impubes
- Senatu motus
- Fœmina, & serui
- 19 Fœmina apud Spartanos iudicabant.
- 20 Fœmina apud Lacedæmones, & alias rationes iudicabant.
- 21 Iustinianus utebatur consilio Theodora.
- 22 Fœmina, quare iudices esse non possint.
- 23 Magistratus persona publica est.
- 24 Index oculatissimus esse del. et.
- 25 Mulieres faciles, misericordes, credula.
- 26 Masculinum aptum ad impetrandum.
- 27 Fœmina est manere domi.
- 28 Mulier in silentio.
- 29 Ordo naturæ peruersus quando.
- 30 Magistratus ad Prouincias sine uxore accedunt.
- 31 Fœmina habentes Regnum, & Principatum, illud ex se regunt, & administrant.
- 32 Fœmina per substitutum facere possunt.

De personis iudiciorum, & primum de iudice. Tit. 2.

1 **I**nter † iudiciorum personas primum locum obtinet iudex, contra quem varijs modis excipitur, & aut persona eius recusatur, aut forum declinatur, quibus cognitio simul etiam sciemus, quis, qualisque iudex esse debeat, & quando iudex non competens dici possit. Regulariter † quidem iudex competens præsumitur, & qui eum incompetentem dicit, probare hoc, quod dicit, & rationem eius reddere tenetur Clar. §. fin. quaest. 35. † Huiusmodi ratio, siue exceptio desumitur, vel ex persona ipsius iudicis, vel ex persona actoris, vel ex persona rei conuenti, vel ex genere causæ, & actionis, vel ex re, quæ petitur, vel denique ex loco contractus, qui causam dedit actioni. Et quidem ex persona iudicis desumptæ exceptiones hæc sunt. Si iudex, neque iurisdictioni præsit, neque à Principe potestate aliqua præditus, neque ab eo, qui ius dandorum iudicium habet, datus est, nec ex compromisso sumptus, vel ex aliqua lege confirmatus est: his enim omnibus deficientibus, iudex esse non potest, l. qui neque 81. ff. vbi quis agere, vel conueniri, l. cum Prætor 12. §. 1. ff. eod. 3. q. 6. c. pullatus 11. q. 1. c. Clericus 23. q. 2. ca. §. iudex. Clarus vbi supra. Quod autem diximus, Neque ab eo, qui ius dandorum iudicium habet, datus est, vt id intelligi possit, sciendum est, penes quos iudicis dandi potestas fuerit. † Iudicem itaque dare poterant, quibus lege, vel constitutione, vel Senatusconsulto id concedebatur dict. §. 1. l. sicut Proconsul d. §. 1. ibi lege. Is quoque, cui mandata erat iurisdictione, iudicem dare poterat, vt erant legati Proconsulum: item hi, quibus id concessum erat propter vim imperij, sicut Praefectus Vrbi cæterique Romæ magistratus d. §. 1. ibi, is quoque &c. Nam eum, qui iudicare iuber, magistratum esse oportet, l. cum qui 13. ff. de iurisdic. Procurator autem Cæsaris, qui paribus Præsidis non fungebatur, in litem priuatorum ius dandi iudicem non habebat, l. ex consensu 23. §. 1. de appellat. l. 1. C. de pedan. iudic. † Quod verò diximus, eum, cui mandata iurisdictione erat, iudicem dare potuisse, vt intelligendum est, si vel à Principe mandata ei fuerat iurisdictione, vel à Proconsule, l. à iudice 5. C. de iudicijs, l. cum Prætor 12. §. 1. ff. vbi quis agere, l. legatus 12. ff. de offic. Procons. & legat. Nam legatus mandata sibi iurisdictione, iudicis dandi ius habebat, d. l. legatus 12. † Cæterum à alio mandata sibi iurisdictionem mandare alteri nemo poterat, nemo 70. ff. de reg. iuris, l. vlt. in princ. ff. de offic. eius. Nam more maiorum, ita comparatum erat, vt is demum iurisdictionem mandare posset, qui eam suo iure, non alieno beneficio haberet, & quia nec principaliter ei iurisdictione data erat, nec ipsa lex deferebat, sed confirmabat mandata iurisdictionem, l. more 5. cum l. sequen. ff. de iurisdic. d. l. à iudi-

S V M M A R I V M

- 1 Index prima persona iudicij.
- 2 Index competens præsumitur.
- 3 Incompetentia iudicis, unde sumatur.
- 4 Iudices, qui dare possint.
- 5 Delegatus Principis iudicem dare potest.
- 6 Delegatus iudicis, datus aut iudicem dare non potest.
- 7 Prætor, & Præses dant iudices.
- 8 Finita iurisdictione iudices non dant.
- 9 Imperium merum delegari alteri non potest.
- 10 Tutoris suspecti causa potest delegari.
- 11 Delegata causa non potest delegari.
- 12 Index à parte nominatus non datur.
- 13 Morte delegantis soluitur delegatio.

7 iudice s. C. de iudicijs. † Iudex igitur delegatus à iudice iudicis dandi potestatem non habebat, d. l. à iudice. Prætor tamen solebat iurisdictionem mandare, aut omnem, aut speciem vnam, l. solet 16. l. Prætor 17. ff. de iurisdic. Sed & Præfes Provinciæ, vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem dandi iudicis habebat potestatem, quamvis Imperator nominatim ad Præsidentem aliquem remisisset, l. 2. C. de pedan. iudic. l. quædam s. C. eod. l. s. p. 8. ff. de offic. Præsidi. l. generaliter 9. ff. eod. l. cum post 26. C. de appellatio. Porro † magistratus, quibus iudicis dandi ius est, eo die, quo priuati futuri sunt, iudicem dare non possunt, l. eum, qui 1. s. magistratus autem, ff. de iurisdic. † Sed nec ea, quæ imperij magis, quam iurisdictionis sunt mandari, vel delegari alteri possunt, l. 1. ff. de offic. eius. Vnde errare videntur magistratus, qui cum publicis iudicijs habeant executionem lege, vel Senatusconsulto delatam, (velut lege Iulia de adulterijs, & si quæ sunt similes) iurisdictionem suam mandant, d. l. 1. & vt dictum fuit supra lib. 1. tit. 7. de iurisdictione delegata. † Suspecti tamen tutoris accusatio delegari potest, l. cognitio 4. de offic. eius, & vt in d. tit. 7. & in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 10. numer. 35. † Sed nec ea causa mandari, vel delegari potest, quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet, nisi forte quis causam sibi ab Imperatore delegatam, alij delegauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

8 post 26. C. de appellatio. Porro † magistratus, quibus iudicis dandi ius est, eo die, quo priuati futuri sunt, iudicem dare non possunt, l. eum, qui 1. s. magistratus autem, ff. de iurisdic. † Sed nec ea, quæ imperij magis, quam iurisdictionis sunt mandari, vel delegari alteri possunt, l. 1. ff. de offic. eius. Vnde errare videntur magistratus, qui cum publicis iudicijs habeant executionem lege, vel Senatusconsulto delatam, (velut lege Iulia de adulterijs, & si quæ sunt similes) iurisdictionem suam mandant, d. l. 1. & vt dictum fuit supra lib. 1. tit. 7. de iurisdictione delegata. † Suspecti tamen tutoris accusatio delegari potest, l. cognitio 4. de offic. eius, & vt in d. tit. 7. & in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 10. numer. 35. † Sed nec ea causa mandari, vel delegari potest, quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet, nisi forte quis causam sibi ab Imperatore delegatam, alij delegauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

9 iurisdic. † Sed nec ea, quæ imperij magis, quam iurisdictionis sunt mandari, vel delegari alteri possunt, l. 1. ff. de offic. eius. Vnde errare videntur magistratus, qui cum publicis iudicijs habeant executionem lege, vel Senatusconsulto delatam, (velut lege Iulia de adulterijs, & si quæ sunt similes) iurisdictionem suam mandant, d. l. 1. & vt dictum fuit supra lib. 1. tit. 7. de iurisdictione delegata. † Suspecti tamen tutoris accusatio delegari potest, l. cognitio 4. de offic. eius, & vt in d. tit. 7. & in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 10. numer. 35. † Sed nec ea causa mandari, vel delegari potest, quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet, nisi forte quis causam sibi ab Imperatore delegatam, alij delegauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

10 fuit supra lib. 1. tit. 7. de iurisdictione delegata. † Suspecti tamen tutoris accusatio delegari potest, l. cognitio 4. de offic. eius, & vt in d. tit. 7. & in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 10. numer. 35. † Sed nec ea causa mandari, vel delegari potest, quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet, nisi forte quis causam sibi ab Imperatore delegatam, alij delegauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

11 tit. 10. numer. 35. † Sed nec ea causa mandari, vel delegari potest, quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet, nisi forte quis causam sibi ab Imperatore delegatam, alij delegauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

12 gauerit, l. 1. in princ. & §. fin. C. qui pro sua iurisdic. † Præterea in iudice dando illud quoque obseruandum est, ne iudex detur, quem altera pars nominatim petit, id enim iniqui exempli esse, Diuus Adrianus rescripsit, nisi hoc specialiter à Principe ad verecundiam petiti iudicis respiciente permittatur, l. obseruandum 47. ff. de iudic. quod & diximus in glo. statuti Vrbs lib. 1. c. 187. de Consultore eligendo. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

13 do. † Sed & si is, qui mandauit iurisdictionem decesserit, antequam res ab eo, cui mandata est iurisdictione geri ceperit, soluitur mandatum, sicut in reliquis causis, l. & quia 6. ff. de iurisdic. Idem dicendum est, si is, qui iudicare iusserat, postea iudicare prohibeat, l. iudicium 58. ff. de iudic.

14 † Si tamen vni ex pluribus iudicare prohibeat, cæteris id committere videtur, l. cum Prætor 12. in princ. eodem.

15 † Quamuis autem ei, qui iudicare iussit, re non integra successum sit, iudex tamen ab eo datus iudex esse non desinit, l. venditor 49. §. fin. ff. de iudic. Iudice autem ad tempus dato, tempore finito, iudex esse desinit, etiam negotio nondum finito, nisi consensu partium tempus illi sit prorogatum, dummodo principali iussione specialiter prorogatio non fuerit inhibita, l. 2. §. & si iudex, ff. de iudic. Si autem iudex ad certum tempus datus decesserit, & alius in locum eius datus sit, tantundem ex integro temporis in persona eius præstitutum intelligimus, quamuis magistratus nominatim hoc in sequenti datione non expresserit, l. si iudex 32. ff. eod. † Porro is, qui iudicis dandi potestatem habet, ipsum se iudicem dare non potest, propter appellationis commodum, non enim idem à seipso prouocari potest, l. vlt. ff. de offic. Prætor. l. Præfes 5. ff. de offic. Præsidi. † Iudex autem datus facile murandus non est, nisi vel decesserit, vel in eum casum inciderit, quo ab initio iudex vtiliter dari non potuit, vt puta furiosus factus, vel denique aliud quiddam inciderit, propter quod negotium impediatur, vt colligitur ex l. vbi 30. ff. de iudic. l. si longius 18. ff. eod. ex l. placuit 4. C. de pedan. iudic. ex l. iudex datus 46. ex l. Iulianus 18. ff. de iudic. † Non autem omnes iudices dari possunt ab his, qui iudicis dandi ius habent. Quidam enim lege impediuntur, ne iudices sint, quidam moribus, quidam natura. Natura vt furdus, murus, furiosus, & impubes, quia iudicio carent. lege, qui Senatu motus est. Moribus, scæminæ, & serui, non quia non habeant iudicium, sed quia receptum est, vt ciuilibus officijs non fungantur, l. cum Prætor 12. §. non autem, ff. vbi quis agere, vel conue. l. 2. ff. de Senator. l. scæminæ, ff. de reg. iur. l. quidam consulebant, ff. de re iudic. l. 1. C. de mulier. & in quo loco, vbi Lucas de Penna l. & qui originem, §. corporalia, ff. de muner. & honor. sc. mulierum 33. q. 3. l. fin. C. de arbitr. Viuius in verbo Pupillus, num. 12. Quod etiam diuino iure comprobatum, est in Exodo cap. 18. ibi, proinde autem de omni plebe viros potentes, & sic non scæminas. Subesse enim non imperare viris scæminas iubet Deus Genesis cap. 3. & id non quia iudicium non habeant, sed quia receptum est, vt ciuilibus officijs non fungantur, vt in d. l. 12. §. non autem, & in alijs iuribus supra citatis, & in l. ibi Consultorum virorum, ff. de legibus. vbi

Barr. & Castr. nume. 4. Aret. in §. ex non scripto ver. quæro 19 an scæmina. in tit. de iure nat. gent. & ciuili. † Verum apud Spartanos mulieres priuati in domibus dominabantur, & in publicis de maximis rebus sententiam dicebant, teste Plutar. in comparat. Numæ, & Licurgij. Vnde illud Poetæ.

Illam Numæ coniux consiliumque fuit.

20 Idem † fuit obseruatum apud Lacedæmones, teste Aristot. lib. 2. Polit. c. 7. & Plutar. vbi supra, & apud Athenienses veteres, vt refert Vayro. & apud Gallos quoties de bello, & de pace consultandum fuit secundum Plurarchum de virtutibus mulierum. Apud Germanos consilia mulierum, & iudicia non aspernabantur secundum Tacitum de moribus Germaniæ. Nec apud Ægyptios. Et Iustinianus

21 † Imperator in rebus grauissimis consilium Theodoræ coniugis adhibebat, vt testatur ipse in authent. vt iudices sine quoquo suffragio, §. hæc autem omnia apud nos cogitantes, alia huiusmodi multa exempla afferunt Tiraquel. in l. 2. connub. nume. 64. Petrus Gregor. Tholosanus lib. 47. par. 3. Syntagm. tit. de actio. c. 11. & lib. 7. de Repub. c. 11. ex quibus non potest inferri ad omnes omnis generis scæminas,

22 sed tantum ad magnas, & Viragittes. † Alias autem omnis generis scæminas moribus intractatissimas, atque receptum est, non admitti propter eorum honestatem, vt dicit Abb. in c. dilecti de arbit. quem refert Cognol. in d. l. scæminæ, ff. de reg. iur. † Nam cum magistratus sit publica persona, & palam, atque publicè copiam sui facere debeant, l. maritum, C. de procurator. l. 2. C. de his, qui ven. eratis, c. diffinitum 18. q. 2. c. mulieres de iudicijs in 6. quæ cum honestate facere non possunt omnes, omnis generis scæminæ, sed Imperatrices, Reginae, & similes, quæ sunt semper magno numero affecta iunt, mulierum, & familiarium associatæ. Et si aliqui dicant, id generaliter receptum esse propter fragilitatem consilij Bald. in l. quoties, num. 7. ver. & dic. quod mulier. C. de furs. & legit. l. pater, C. de sponsal. & lubricitatem voti, ca. foris de verb. signific. l. filia, C. de inoffic. te-

24 stam. † Et iudicem oportet esse oculatissimum, in negotijs expertissimum, & in officio constantissimum, & inextinguibilem, l. respiciendum, ff. de penis. † Mulieres autem faciles sunt deceptioni expolite, nimiumque misericordes, & credulæ, l. 2. §. penult. ff. ad Senatuscons. Velle. l. si mulier, C. eo. c. ex parte de priuileg. §. quæsitum Authent. de æqualit. dot. & Arist. lib. 1. Politic. c. 8. & Lipsius lib. 2. ca. 3.

26 dixerunt, † natura magis aptum ad imperandum, quod est masculinum, quam quod femineum, nisi fortè à natura ipsa defecerit, quia Viris dedit prudentiam, animi magnitudinem, robur, cum imperandi, mulieribus adimit, aut saltem imbecillum, laetum, imperfectam concessit. Hinc

27 Virgil. Æneidos 8. † Feminae est manere domi. Et Paulus

28 Apostolus ad Hebræos c. 2. inquit. † Mulier in silentio discat cum omni subiectione, docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. † Nā peruertitur naturæ ordo, cum viri mulieribus subijciuntur. Lucas de Penna in l. si quis, C. de professor. & med. lib. 10. l. sem. c. 1. Imperator Lotharius, numero 5. Tiraquel. de

30 primog. q. 10. num. 13. & sequen. † Et magistratus mouentur, vt ad suas Prouincias absque scæminis proficiscantur, l. obseruare, vbi Bald. ff. de offic. Procons. Ioan. de Platea in l. 2. apud C. de censib. & censitor. lib. 11. Valasc. decis. 129. numero. 6. par. 2. † Sed omnia prædicta sunt intelligenda de ordinarijs mulieribus, ac de magistratibus ordinarijs, non autem de mulieribus habentibus propriam, ac prærogatam iure Regnum, Archiducatum, Ducatum, seu feudum cum iurisdictione, quoniam illa administrare, & iurisdictionem exercere non prohibentur. Abbas & alij in c. dilecti de arbitris, & in c. significauit de rescript. Felin. in ca. dilecti de maiorit. & obed. Dec. & post eum Cognol. in l. scæminæ, numero. 4. ff. de reg. iuris, & nos in tract. de tutela, & cura, lib. 1. tit. 12. num. 19. Molin. de Hispan. primog. lib. 1. c. 13. num.

32 14. † Nec minus intelligenda sunt de illis officijs, in quibus mulier per substitutum seruire posset. And. in ca. de feudo guardia. Frecc. in q. 50. num. 4. Capyc. in decis. 77. numero 13. & in decis. 121. num. 5. Iudices tamen dari prohibentur per allegata superius.

S V M M A R I V M.

- 1 Senatuumorus iudex denuo dari prohibetur.
- 2 Remotus ob culpam iudex non datur amplius.

Itai-

- 3 *Judices furvis maculati inter pessimos habendi omni honore indigni in perpetuum.*
- 4 *Infamia & turpitudine repellit ab honoribus.*
- 5 *Officio laudabiliter finito remanent insignia & privilegia honoris.*
- 6 *Nomen malum habentes ad officia non eliguntur.*
- 7 *Relegati ad tempus finito tempore eligi possunt.*
- 8 *Princeps quomocumque remotos eligit.*

De lege prohibito iudice non dando.

Tit. 3.

L Ege, qui Senatu motus est, iudex de iure dari prohibetur, l. cum Prator 12. §. non autem, ff. vbi quis agere, vel convenit. cum allegatis supra in titu. praecedente, & Nam ab officio ob culpam, vel negligentiam remotus, nec ad illud, nec ad aliud amplius est promovendus, l. quicumque, vbi gloss. C. de diuer. offic. & apparit. libro 12.

¶ Iudices enim, qui se furvis, vel sceleribus fuerint maculati, abians codicillorum in signibus, & honore expulsi inter pessimos quosque, & plebeios habentur, sibi posthac de eo honore blandiantur, quo se ipsos indignos iudicauerunt, l. iudices, C. de dignitat. lib. 12. l. 2. C. de Palat. Sacror. lib. 12. Vbi officialis semel in officio culpabilis conuictus, & iudicatus, iterato ad eandem non aspirabit militiam, nec etiam aliam acquirere poterit, si aliquid, C. de suscept. & Archar. lib. 10. ibi. Nemo eorum, qui semel in turpitudine conuictus, idem rursus officium gerat, in quo ante decessit, & si rescriptum nostrum clandestina supplicacione intulerit, facit tex in l. fin. in fine, ff. de offic. procurat. Casaris, & in Auth. de armis ad fin. col. 6. & vbiq. Bar. tol. Ioan. de Platea, Rebuff. & ceteri Doctor. Quia Job turpitudinem, & infamiam, in quam incidit, repellitur ad Senatum redire, & dignitatem omnem amittit, l. 2. ff. de Senator. l. 2. C. de dignitat. l. 12. l. 2. C. de infamib. lib. 10. l. 1. C. de re militari. lib. 12. l. 1. ordinariorum, C. de cohort. lib. 12. l. iudices, C. de annon. & tribu. libro 10. cum allegatis supra lib. 1. titu. 7. ¶ Nam, & si finito officio remaneant officij privilegia, & dignitates, id tamen intelligi debet, si laudabiliter officium fuit completum, vique ad finem, alias testis, vt dixit Ioan. de Platea in l. Decurionibus ver. sexto nota, C. de silentiar. & Decur. lib. 10. & in l. 1. col. 2. C. de magistr. Sacror. Scrib. libro 12. & in l. nullus, C. de diuer. offic. eod. lib. Roland. conf. 66. num. 42. lib. 1. Ramin. iun. consilio 185. lib. 2. Capyc. decis. 121. num. 17. & 18. Hinc est, quod habentes malum nomen non debent ad officia eligi, vt colligitur ex alleg. supra lib. 1. tit. 3. in princ. & ex tex. in l. infamitatis, C. ad leg. Jul. repetun. & ex tex. a contrario sensu in l. sed & si ibi, in spectro eius vitæ præcedentis actu, ff. de re militari, & in l. non omnis §. Barbarius, ff. eod. in l. fina. C. de offic. magistr. milit. & §. 1. Auth. de iudicibus, & §. 3. distinc. c. Episcopum, Afflict. in cons. vt vniuersis, num. 50. & infra tit. 30. num. 29. ¶ Sed ad tempus moti, non autem in perpetuum priuari, finito tempore, admittuntur, vt probatur in dicto tit. 3. Quod idem dicendum est de relegatis, & conuictis ad tempus glo. in l. quid ergo, §. pena grauior in ver. onerasset in fine, ff. de his, qui notati infam. gloss. in l. 2. ver. alia causa, ff. de Decurio. Bartol. & Baldan l. 1. & l. ad tempus, vbi Ioan. de Platea, C. de his, qui in exil. lib. 10. Gail. de pace publ. lib. 2. e. 10. Menoch. cas. 330. de arbit. cum declaratione, de qua in d. tit. 3. ver. dummodo non mitiorem.

¶ Potest tamen Princeps ex eius suprema potestate quomocumque motos admittere, & tales ita admissi sunt recipiendi, l. si quis ex grege, C. de cohortal. lib. 12. l. filij, §. Senator vbi Bartol. & alij, ff. ad municipal. Nisi constiterit subreptitiè fuisse admissos, & officia obtinuisse, nam si ita obtenta recipiant, & admittantur, erunt puniendi, l. reus delatus, ff. de muner. & honor. l. quicumque, C. de diuer. offic. lib. 12. l. 2. C. si feruus, aut liber. ad Decur. libro 10. l. quisquis, C. de cohort. libro 10. cap. nihil de elect. Alberic. in l. qui cum §. qui ad bestias, ff. de re milit. Paris de Put. de Syndic. in verbo Inhabilitas. Roman. singul. 393. Capyc. decis. 128. numer. 3. Sed de eo tam ordinario, & delegato, quam de appellationis iudice plura proponuntur in gloss. statut. Vrb. libro 1. & 2. & in loco 11. titu. 3. Syntag. comm. opin.

S V M M A R I V M.

1. *Cæcis furdis, mutis, furiosis, & infirmi non dantur iudices, declaratur.*
2. *Infirmitas super nominationem non fert officium.*
3. *Sancrona quamaloperi aliam ferri possit.*
4. *Iudex perpetuo infirmatus honesto salario cum missione subleuandus.*
5. *Furtus perpetuus prohibetur iudex esse.*
6. *Infirmitas remotius retinet dignitatem.*
7. *Impuberes non possunt dari iudices.*
8. *Alimores 25. annis iudices dari non debent.*
9. *Etiam si esset hominum penuria.*
10. *Senioribus gubernium dari debet.*
11. *Adolescentium consilia periculo sunt.*
12. *Seniorum expertentia bona.*
13. *Iuuenes sunt faciles, & habent defectus.*
14. *Iuuenes intemperantes.*
15. *Mecenas Octauio proponebat senes.*
16. *Romulus ex senioribus constituit curiam.*
17. *Licurgus constituit iudices senes.*
18. *Scriptura monstrat senes in pretio.*
19. *Romanam Regem iudicium durauit, quamdiu senes reuerant.*
20. *Senes quia in mag. & ratibus assequendi.*
21. *Dispensatio super acta est contra naturam.*
22. *Fidus familiaris potest esse iudex.*
23. *Paganus, & nullus potest esse iudex.*
24. *Prator iudex esse non potest.*
25. *Iudex in causa propria nemo limitatur.*
26. *Iudex in causa uxoris nemo.*
27. *Pater in causa filij iudex.*
28. *Iudices iurisperiti eligendi.*
29. *Ignorantia iudicis calamitas instituit.*
30. *Imperito nil iniustus.*
31. *Iudex ab alio discernere non debet.*
32. *Perrisissimi viri iudices eligendi.*
33. *Experientia, & praxis necessaria in iudice.*
34. *Ignorantia iudicis supplet presentia Asefforis, si ipse sit peritus.*

De cæco, surdo, muto, furioso, impubere, & infirmo natura prohibito iudice non dando. Tit. 4.

N ATURA etiam prohibentur dari iudices cæci, surdi, muti, furiosi, & infirmi, l. cæcus, ff. de iudic. vbi glo. & Bart. in infamia, C. de Decurio. l. cum Prator, §. fin. ff. eod. l. 1. §. inuitus, vbi Bart. de tutel. §. item Surdus in. ff. quib. non est pærm. facere test. hi. §. propter casum, ff. de postul. cum alleg. superius hoc lib. 2. tit. 3. ver. Non autem omnes latè Gregor. Tholos. lib. 47. Syntagm. iuris, ca. 9. nu. 7. & seq. & est tex. in l. fin. §. fin. ff. de legit. tut. Nam isti iudicio carent, suisque rebus superest non possunt, & in suis rebus curatores accipiunt, exceptis cæco, & infirmo, §. 1. in fir. de curator. sed non intelligitur de infirmitate leui, quæ non impediatur liberum exercitium officij, non autem, quæ impediatur secundum Franch. & Imolan. in ca. 2. de renunc. in 6. Gomez in reg. de infirm. resign. q. 28. faciunt deducta per nos in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 8. num. 7.

¶ Hæc tamen intelligenda sunt, antequam cæcus, mutus, surdus, & infirmus ad magistratus admittantur, non autem si post promotionem fiat cæcus, mutus, surdus, vel aliis infirmetur, hoc enim casu ante promoti magistratum retinebunt dict. l. cæcus, & alia supra citata iura hoc idem probant. Quamuis enim cæcus pro alio postulare non possit, tamen & Senatorium ordinem retinet, & iudicandi officio fungitur, nunquid ergo & magistratus gerere possit? sed de hoc deherabimus: extat quidem exemplum eius, qui gessit, hoc est magistratum nouum acceptando, Appius denique Claudius cæcus in consilij publicis intererat, & in Senatu fenerissimam dixit sententiam de Pyrræ caprius non recipiendis, sed melius est, vt retinere quidē dicamus iam acceptum magistratum posse, adspiciare autem ad nouum potius prohiberi, idque multis comprobatur.

batur exemplis, l. 1. §. quamuis, ff. de postulando. Multa enim facta remanent, quæ de nouo fieri prohibentur, vt notat ibi gloss. l. patre, ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur.

3 Bart. & ceteri Doct. in d. l. cæcus. † Possunt enim per alium sententiam ferre, l. final. C. de sentent. ex breui. recit. Mart. Lauden. de official. q. 177. Bolognet. in conf. §. numero 10. Imò vt dixit Cicero in Tuscul. lib. 5. intentius cuncta contemplantur, quia obiectis non impediuntur, & natura, quod in vno admittit, in altero compensat, minusque affectibus mouentur. Veritas tamen est, quod dicit text. in d. §. quamuis, & glo. in d. l. cæcus, & tot. tit. de Clerico ægrotante, quod hoc in casu retineant dignitatem, non autem administrationem. Quid enim poterit determinare cæcus in his rebus, quæ oculorum inspectione determinanda sunt? Quidque pariter surdus, & mutus, vel graui infirmitate detentus? cum præcedentibus audientibus, studio, ac diligentia, tandem iudices propria voce sententias proferre tenentur, l. 1. in fine, C. de sent. ex breui. recitan. qua ratione, ideo tales sunt excusandi, vt probaui in d. tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 8. numer. 7. per tot. & probat Tholos.

4 vbi supra num. 7. & 8. & c. 10. num. 19. † Verum in officio perpetua superueniente ægitudine infirmati sunt iudices, & aliquo honesto salario subleuandi, l. 4. §. Strichs, ff. de stat. liber. l. in rebus commodatis, §. possunt, ff. commod. Tholosan. d. c. 9. num. 8. † Quod de furioso dictum est, id accipi debet de perpetuo furioso d. l. cum Prætor, §. non autem, & l. sed & si seruum, ff. de recept. arbitr. nulum enim negotium legitime gerere potest, l. in negotiis, ff. de reg. iur. Tholos. vbi supra, nume. 12. & 14. Nam quod furiosus sententiæ dixerit, furorẽ intermittente, ratum est, l. cum furiosus 39. ff. vbi quis agero, vel conueniri, l. iudex 46. ff. eod. Potestque furiosus iudex, addi, datusque iudex in eodem officio permanet, licet furere cæperit, quia tamẽ ob furorem eius negotium impeditur, mutari debet d. l. 39. & 46. † Sed dignitatem retinebit, vt supra dictum est.

7 † Impuberes autem natura prohibentur iudices esse d. l. cum Prætor 12. §. non autem, ff. de iudic. & vbi quis agere, vel conueniri, l. 2. in fine, ff. de reg. iur. l. 2. §. impuberes, ff. de iure immunit. l. sed & si seruum, ff. de arbitr. c. ex eo de

8 elect. in 6. & 3. q. 7. cap. 1. † Et minores etiam vigintiquinque annis arbitros eligi prohibentur, l. cum lege, ff. de recept. arbitr. Hostien. in summa de arbitr. §. 2. Abb. & Felin. in ca. cum vigesimum de offic. deleg. Imol. & Alex. in l. quidam consulabatur 57. ff. de re iudic. Blanc. de compromiss. par. 2. q. 35. num. 22. Mandos. de ætate minor. capit. §. num. 89. Et licet glo. in d. c. cum vigesimum teneat contrarium, quam sequuntur Spec. de arbitr. §. 2. ver. item si minor, & Alex. in d. l. quidam consulabatur. Tamen id, quod dictum est, firmiter credimus, † & id procedit, etiam si hominum penuria esset d. l. 2. §. fin. ff. de iure immunit. l. Lucius §. fin. ff. ad municip. faciunt allegata in tract. de tutela, & cura lib. 1. tit. 2. nume. 20. & 21. & lib. 3. q. 10. per totum.

10 Nam vt dixit Auerr. in Platonem de Repub. to. 1. † Reipublicæ interest, vt gubernacula senioribus debeantur, qui præterquam quod scientias speculatiuas adepti sunt, obtinent præterea experimentum longo tempore acquisitum, & Arist. lib. 1. Politic. cap. 8. & lib. 1. Rethor. inquit,

11 † periculosa satis esse in omni ferè negotio adolescentium consilia, nec facile repertum, quod aliquid rectè gessissent rerum magnarum, quibus cani non fuerint ad consultationis communionem adhibiti, & Plato de Repub. lib. 3.

12 inquit. † Non iuuenem, sed senem esse oportet bonum iudicem, qui serò quale quid iniustitia sit, didicerit, tanquã qui non proprio eam in animo suo senserit, sed alienam in alienis animis longo tempore nouerit, atque idcirco cuiusmodi sit malum discernat scientia, potius quam propria experientia iudicans, generosissimus certè iudex huiusmodi esse iudicatur, & libro 5. admonet, ne quis magistratum

13 gerat, qui sit iuuenis, dum inquit. † Solent enim iuuenes esse simplices, & minimè mali, & improborum hominum versutis facile circumueniuntur, cum earundem affectionum exempla in se minimè habeant. Per ætatem iuuenes imprudenter multa faciunt, nec rerum ante exitum vidēt. Sunt maximè in eo vituperandi, quod illos, quorum sequi consilia debebant, aspernantur, vt innuit Seneca in

14 Thieste, & Arist. in 2. Rethor. c. 12. inquit † iuuenes ad honores euecti, intemperanter, ac insolenter se gerunt, ad aliorum iudicia, & opinionones respiciunt, peiora faciliè præce-

pta audiunt, affectus vehementes habent, eisdemque regere nequeunt. Hinc iuuenis Phrygiæ Paradis iudicium mansit alta mente repositum, vt improbum, ac prauo affectu plenum. Nam pulchritudine laudata, ac promissæ Helenæ captus pomum Veneri dedit. Vnde iustum Troiæ excidium, ac illius, & patris ruina. Sed & quantum sit credendum iuuenibus docent Phetontis casus, & Icaris, & Liuius lib. 20. Decad. 4. testatur ob id rogationem latam fuisse, ne cura Reipublicæ iuuenibus committeretur. ex Dionæ Cassio. lib. 52. † habemus, quod Mæcenus suadebat Octauiõ, ne curam Reipub. iuuenibus demandaret, est enim hoc valdè indecorum, ca. indecorum de ætat. & qualis. & ita testantur Latinus Pacat. in Panigyrico ad Theodosium

16 Sueton. in August. c. 32. † & Romulus, qui primam Curiam constituit in Vrbe, illam ex senioribus constituit. Vnde Senatus nomen accepit à Senibus, & Patribus, & Plutarc. re-

17 fert † Licurgum primum constituisse iudices senes, & statuisse in demortui locum eum assumi debere, qui virtute cæteris præstare iudicatus esset, ex illis scilicet, qui annum sexagesimum compleuissent, & ita moribus introductum fuisse, vt Seniores ad magistratus legitimos gerendos vocarentur. Hoc idem seruatum fuisse apud Chalcidenses testatur idem Plutar. in Licurgo, & apud Lacedæmonios, vt tradit Alex. ab Alex. lib. 4. Genial. ca. 11. & latissimè Tiraquell. de primogen. in præfatione, nume. 163. & seq. Menoch. de arbitr. cas. 540. & Plutarch. in libello, an senibus Respub. gerenda. & in vita Romuli. Tholos. libro 47. Syn-

18 tagm. iuris c. 9. & c. 25. nume. 12. † Hoc idem in sacra Scriptura pluries scriptum legimus, vt in Ecclesiast. ca. 25. ibi. Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriofus collectus, & consilium, corona senum multa peritia, & in ca. 8. Non prætereant narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis discis intellectum, & cap. 34. Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum, qui non est expertus, pauca recognoscit. & Numer. cap. 1. Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, qui senes sunt, & Iob in capit. 12. dicebat. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. & D. Gregor. Nazianz. Apologet. 1. inquit. Senectus cum prudentia coniuncta, imperitiæ iuuentuti est anteposenda, & consulta tarditas inconsultæ temeritati, & D. Hieron. inquit. Senectus pariter nos ab imprudentissimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetum, auget sapientiam, dat maturiora consilia. & D. Augustinus scribens ad fratres in Eremo sermo. 14. inquit, quod † Romanorum Regnum tamdiu perseuerauit, quamdiu sapientes regere permiserunt: Sed cum iuuenes elegerunt, tanquam iustitiam ignorantes, & acceptores personarum facti sunt, & iustitiã vendentes, atque perdentes, dominium Orbis terrarum amiserunt. Hinc Petronius arbiter cecinit ita:

Nec minor in campo furor est, empirique Quiritis.

Ad præadam, strepitumque lucri suffragia vertunt.

Vernalis populus, vernalis curia Patrum.

Est fauor in pretio, senibus quoque libera virtus.

Exciderat, sparsisque opibus conuersa potestas.

Ipsaque maestas auro corrupta iacebat.

Pellitur à populo victus Cato, tristior ille est.

Qui vicit, fascesque pudet rapuisse Catoni.

Namque hoc decus est populi, mortumque ruina.

Non homo pulsus erat, sed in vno victa potestas,

Romanumque decus, quare tam perditã Roma

Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.

Et supra lib. 1. tit. 4. nu. 20. & Afflictus de constitutionibus

lib. 3. rubr. 38. de noua militia, nu. 2. & alter ita.

Roma vetus, veteres dum te rexere Quiritis

Nec bonus immunitis, nec reus vllus erat;

Defunctis Patribus, successit praua iuuentus,

Quorum concilio præcipitata ruis.

20 Et † ideo non sine causa, immo summa cum ratione Doctores omnes conueniunt senes sine vitio ambitus, in magistratibus ordinandis esse minoribus, & iuuenibus præferendos in l. & qui originem, §. præses, ff. de muner. & honor. l. 2. C. de primicer. lib. 12. l. sancimus, C. de consul. eod. lib. 12. glo. in l. vt gradatim, ff. de muner. & honor. cum alijs allegatis supra lib. 1. tit. 4. Tamen hæc ætas in magistratibus assequendis variè apud Romanos, & alios recepta fuit, vt diffusè explicat Menoch. de arbitr. d. casu 540. numero 10.

& mul-

& multi aetatem annorum 25. legitimam dixerunt in l. fin. C. de his, qui veniam aetatis, non tantum, §. 1. ff. de decur. l. ad Rempub. ff. de muner. & honor. c. nemo, ubi gloss. de elect. in 6. Mandos. de minori aetate, c. 5. nu. 84. & 85. cum alijs alleg. per nos de tutela, & cura, lib. 1. tit. 11. num. 38. & seq. Alij vero aetatem annorum decem, & octo idoneam ad iudicandum esse voluerunt per text. in l. quidam consulebant, ff. de re iudic. quod mihi nunquam placuit, cum in ista aetate conuenti indigeant curatore. † Nec ob stare videtur, quod Princeps iuuentuti huius aetatis eligendo videatur cum eo super aetate dispensare, quia talis dispensatio non subsistit, vt probauimus in d. tit. 11. nu. 19. & in tit. 12. nisi ex certa scientia id Princeps concesserit, vt in dicta l. quidam consulebant de iudic. quibusdam videtur, quod mihi non placet, vt dixi in d. tit. 12. nu. 7. & seq. quia Deus & natura id facere possunt, non homines, tamen contra sentire ibi Barr. Alex. nu. 6. & seq. l. in l. fin. C. de testam. milit. Crauet. in conf. 58. num. 13. lib. 5. Sed obseruatur non vidi: † patria potestas non est impedimento, vt quis ad magistratus admittatur, d. l. cum praetor in fin. ff. de iudic. & ubi quis agere & c. ubi glo. l. filios, C. de decurionibus, lib. 10. 23 l. quia etiam 6. ff. de recept. arbitr. † Neo quod quis sit paganus, vel miles, l. certi 15. C. de iudic. l. magister 6. C. de iurisd. omn. iudic. Potestas vero dominica sic d. l. cum praetor 12. in fine, l. non distinguemus, §. si seruus, ff. de recept. arbitr. & 3. q. 7. c. 1. Nisi publice liber sit reputatus, d. c. 1. 24 & l. 3. ff. de offic. praetor. † Viator autem iudex dari non potest, nisi re urgente, l. vltima, ff. de iudic. & ubi quis agere & c. 3. q. 5. accusatores q. 6. c. peregrina, c. leges, c. vna que 25 que. † Sed & nemo in propria causa sua iudex esse potest, l. qui iurisdictioni 20. ff. de iurisd. l. 1. C. ne quis in sua causa, l. vlt. §. sciant, C. ubi Senator, vel Clariss. Nisi statuto id sit permittum Viuius in verbo statutum disponens, quod bannitus. Pacto sit conuentum Gabr. lib. 5. de acquir. possess. conclus. 8. vel testator in testamento facultatem dedit legatario propria autoritate occupandi legatum, Clar. 26 in §. testamentum, q. 68. & supra tit. 1. in princ. † Neque in causis vxoris suae, liberorum, libertorum, ahortuue, quos 27 secum habet iudex esse potest, vt in allegatis iuribus. † In priuatis tamen negocijs pater filium, vel filius patrem iudicem delegatum habere potest. l. in priuatis 77. ff. de iudic. & ubi quis agere glo. in d. l. 10. ff. de iurisdic. † Spectat etiam ad habentes ius eligendi iudices eligere iurisperitos, non autem imperitos, & idiotas, quoniam hic communi iure iudices esse prohibentur, l. neminem, l. 1. §. iurisperitos, C. de aduoc. diuer. iudic. l. 2. C. de postul. §. illi autem, Auth. de iudic. & in auth. vt nulli iudic. §. similiter, Instit. de excusat. tutor. & supra lib. 1. tit. 3. Tholos. par. 3. lib. 47. syntagm. c. 10. & vt suspecti possunt imperiti recusari, vt diximus in glo. stat. vrb. lib. 1. c. 186. ver. vigesima septima. Nam, vt inquit Arist. lib. 1. Ethic. c. 3. vnusquisque ea recte iudicat, quae cognoscit, atque eorum iudex bonus est, vnquamque igitur rem bene iudicat, qui in ea eruditus est. Et antea Plato in lib. vlt. de legibus, inquit, futurus iudex opem dare debet, vt legum constitutiones ante oculos discat, & mente firmiter teneat, & du inquit futurus iudex noluit, quod iudex factus leges discat, sed quod didicerit potest, vt legitime fieri possit. Turpe enim est patrio, & nobili causas orati ius, in quo versaretur ignorare, l. 2. §. post hac, ff. de origin. iuris, multo magis causas iudicanti. Hinc est, quod ignorantia iudicis calamitas est iustitiae, & innocentiae, & innocentis secundum D. August. de Civitate Dei, libro 19. c. 6. & intolerabilis, c. 1. & c. & si in laicis 38. distinct. Lucas de Pen. in l. omnes iudices, C. de decur. lib. 10. & Comicus Terentius in Adelsact. 1. Scene 2. inquit. † Homine imperito nunquam quicquam iniustus. Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. Nullus enim recte praesse potest, nisi sit prudens Plato lib. 4. Meno, vel de virtute, fol. 26. & Salamon in eccl. 10. exaggerans hac calamitatem, inquit, est malum, quod vidi sub Sole, quia si per errorem egrediens a facie Principis positum stultum in dignitate sublimi, & secundum Gregor. Neocasarientem, opus tyranni omnis malitiae, hoc est insipientes in excelsum sublimare, & Bal. in l. 2. C. de sentent. ex breui recit. & post eum l. in l. rem non novam, nu. 1. C. de iudic. dixerunt, quod iudex habere debet salem scientiae, & conscientiae, quia sine conscientia esset diabolus, & sine scientia insipidus, l. 1. C. de condit. in public. horr. lib. 10. Borri de cif. 153. num. 3. Roland. consil.

12. num. 4. & §. lib. 3. Nam propter administrationem iustitiae, quae est notitia separationis iusti ab aliquo non sufficit, quod sit iudex, sed necesse est etiam, quod sit peritus secundum Bald. in addit. ad Spec. de posit. §. 7. versic. Decimoterrio, & sublata scientia deest bonum, vt in Prouerb. 19. & 28. & est tex in c. porro 84. distinct. l. 2. §. post origine, ff. de iustit. & iure. Platea in l. expertes, C. de decurio, libro 10. † Nam cum verus iudex, (vt dixit Plato in libro 2. de legibus) quae determinanda iudicio sunt, ab alio discere non debeat, & quasi stupescens, tam clamore multorum, quam ignorantia sua ita ferre sententiam, debet ideo esse iurisperitus. Nam (vt dicebat Iulius Frontinus) quid viro tam indecorum, & intolerabile, quam delegatum officium ex adiutorum agere praecipis, quod fieri necesse est, quoties imperitia praecessit eius, cui decernitur. Hinc patet impium esse adagium in ore eligentium imperitos astuetum, videlicet proficiet, seu vulgariter: si fara: quia id non euenit sine Reipublicae dampno, & potest non euenire, quare ad euitandum damnum Reipublicae, nec non & periculum, ne vnquam proficiat, de praesenti iurisperitus, & inter peritos peritior, & peritissimus, si adest iudex est eligendus. Illic enim, neque cingulum habentes, neque nobis administrantes nisi potuerint per se nosse, quod iustum est, sed aliunde mendicare dominicam honestatem quomodo non maximum vitium erit Reipublicae? Auth. de iudic. in princ. 32 cip. §. domus Auth. de sanctific. pif. † Quod optime nouit Salamon Rex, cui a Deo sibi optione oblata, elegit scientiam, vt potest ad bene regendum sibi omnibus a his rebus necessaria, vt Regum 3. c. 3. cui Deus respondit. Quia postulasti verbum hoc, & non petiisti dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium. Ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surreturus sit, quod intelligi debet inter natos mulierum, & sit non de Christo ex verbo Dei incarnato, ac nato de Beatissima Virgine. De hac Principis sapientia necessaria ad regendos populos luculenter differit Card. Bellarm. de offic. 33 Princip. lib. 1. c. 13. † Neque solum iurisperitia, & scientia in iudicibus necessaria est, sed & experientia, & praxim in iudicando cum ea in simul habere debent, l. 1. §. sed cum C. de iusti. Codici. consir. & in proem. Instit. §. eumque, l. 1. C. de vti cap. glo. in verb. honorem, in Clem. 21. de magist. & in Auth. de iudic. §. & vt nulla post princ. ver. non enim glo. in c. 1. de consang. & affinit. §. existimauimus, & §. penult. Instit. de satisfat. l. 3. C. de edic. priuat. l. certius iuris, C. de iudic. l. humilioribus, C. de suscept. & Archar. libro 10. Bald. in leg. Aemilius, ff. de minor. Hac enim simul iuncta perfectum faciunt iudicem Angel. in edic. 1. c. Roland. in conf. 2. num. 8. lib. 2. Foller. in prax. crim. in princ. num. 3. Quod & nouit Arist. lib. 8. Politic. c. 6. & lib. 10. Ethic. cap. vlt. quae in iuuenis quamuis erudigo concurrere non possunt. † Hoc tamen non obtinebit in illis magistratibus, quorum ignorantiam supplet praesentia, & scientia a se forum, leg. expertes, C. de decurio, libro decimo, §. notris enim ubi gloss. Auth. de iudicibus Tholof. ubi supra, cap. 10. numero 17.

S V M M A R I V M.

- 1 Salus communis in optimis iudicibus.
- 2 Iudices boni non timent dicere vera.
- 3 6. Princeps de mala electione Deo tenetur.
- 4 Seuerus Imper. optimos consiliarios, & iudices peritissimos habuit, & de hoc laudatur.
- 5 Absurdum, quod imperiti peritis praeferrantur.
- 6 Eligens notitiam eligendi habere debet.
- 7 Errate praesellere debet iudex.
- 8 Auari non sunt constituendi iudices.
- 9 Hic ordo, ut ijs caret, dicitur de iudicibus.
- 10 Mali non regnant, sed sauiunt.
- 11 Veritatis amatores debent esse iudices.
- 12 Iudices non debent imponere.
- 13 Acceptiores personarum iudices non debent esse.
- 14 Humiles non superbi iudices sint.
- 15 Mansueti sint iudices.
- 16 Patientes, & benigni sint iudices.

- 18 Ebrui non sint iudices.
- 19 Negligentia in iudice delictum est.
- 20 Molesti in omnibus, & prudentes.
- 21 Præcipites, nec prolixi sint iudices.
- 22 Aeterni in causarum expeditione non sint.
- 23 Subtiles non sint iudices.
- 24 Timidi non sint iudices.
- 25 Scueri non, sed mitis sint iudices.
- 26 Clemens, & placabilis sit iudex.
- 27 Graues, constantes, sine interesse sint iudices.
- 28 Nobiles ceteris paribus præferuntur ignobilibus.
- 29 Sapientia, potentia, & nobilitas in iudice.
- 30 Plebei, & viles, nec attentare honores debent.
- 31 Nobilitati famulantur videntes.
- 32 Viles lædunt politicam.
- 33 Officij apud eligendi, non vnus ad omnia, & omnes ad omnia.
- 34 Aduocati an sint iudices eligendi.
- 35 Pauperes iudices, an eligendi.
- 36 Necessaria victui habens idoneus iudex.
- 37 Animi diuina sufficiunt ad omnia.
- 38 Mercatores viles non sunt boni iudices.
- 39 Negotiantes non sunt idonei iudices, limitatur.
- 40 Domus sua præesse nescientes iudices non sint.
- 41 Bastardi non idonei.
- 42 Debitorum Reipublicæ iudices esse non possunt.
- 43 Fily hereticorum indugui iudices.
- 44 Banniti, & Relegati Non possunt esse iudices, limitatur.
- 45 Excommunicati non possunt esse iudices.
- 46 Liberales esse debent iudices.
- 47 Disputari potest de electione, facta.
- 48 Electionem malam quilibet de populo deregere potest Principi declaratur.
- 49 Lite pendente super electione quid iuris.
- 50 Extractus ex bussula dicitur idoneus.
- 51 Cuius sua Ciuitatis iudex non est.
- 52 Inuidia inter pares.
- 53 Cuius sua Ciuitatis iudices esse possunt.
- 54 Rex deberet esse de Ciuibus non exteris.
- 55 Vrbis admittit omnes iudices etiam Ciues.
- 56 Iuris periti Ciues idoneiores iudices exteris.
- 57 Clerici, iudices esse prohibentur.
- 58 Clerici non possunt esse officiales laicorum.
- 59 Principes monendi sunt, ne utantur opera Clericorum in iudicandis laicis.
- 60 Clericatu amittitur Regnum saculare.
- 61 Clericatu amittitur feudum.
- 62 Clericus miles Dei.
- 63 Monachatu amittitur Regnum feudum.
- 64 Milites Hierosolymitani amittunt feuda.
- 65 Si auium prohibens Clericos officia secularia exerceri est iustum.
- 66 Clerici non possunt esse Vicereges, seu Locatenentes Regum.
- 67 Papa potest dare licentiam, ut Clerici seruiant Regibus temporalibus.
- 68 Clericus vniam tantum sacularem causam cognoscit.
- 69 Consiliarij Principum sine administratione esse possunt Clerici.
- 70 Clerici Legati Principum secularium esse possunt.
- 71 Clerici iurisdictionem temporalem dignitati Ecclesiastica annexam administrare non prohibentur, causas vero sanguinis laicis committunt.

De alijs qualitatibus iudicum eligendorum necessarijs, & vtilibus Reipublicæ.

Tit. 5.

Princeps, cui competit ius creandi magistratus, & iudices ad iustitiam administrandam, curare debet, ut hi optimi, & præstantiores ex toto subditorum cetui eligi debeant. Nam magna pars communis salutis in optimis, & integerrimis Consiliarijs eligendis reposita est, c. de nobis, & cap. si quis hominem 18. q. 3. D. Hieron. super Epistola Pauli ad Philippenfes. Vincent. de Franck. decis. 438. nume. 5. Hi enim præ timore, seu reuerentia non timent dicere vera Bal. in conf. vit. li. 2. Dec. in conf. 189. in fi. Tetiarum enim Orbis, cui à Deo cum conceditum sit Im-

perium, cauere debet, ne à aliquo utatur ex prauis ad reitum admittationes. Quæ talis illi perpetari eccerint, coru rationem reddet Deo, qui peccandi facultatem ipis indulgent. Magna igitur, & diligenti cum persequutione magistratum promotiones fieri oportet. Aga petus in admittatione ad Iustinianum, & Dehuan. de offic. Princip. li. c. 18.

4 Imprecator, & Spuerus omniqui ferè optimi habent Consiliarios Sabium, Vulpianum, Paulum, Pomponium, Alfenum, Florentinum, Marcianum, Callistracum, Hermogenem, Venuleium, Trifonius, Maximum, Celsum, Proculum, & Modestinum, quorum consilio omnia facebat, & præcepit ordinari Prætores à Senatibus. C. de offi. Præsid. & alios non nisi cum magna disquisitione magistratus creabat, ut dicit Lamprid. in eius vita, & Boer. de discipl. Scholæ c. 6. inquit valde absurdum, & iniustum esse, quod in partu peris, nouelli antiquis, iudeque præferantur conuersis. Jo. de Plat. in li. C. de Princip. agent in reb. li. 10. Afflic. de const. 6. h. 3. rubr. 38. de noua milia. nu. 2. Et licet sufficit, quod Princeps eligat magistratum, qui dignos sit, etiã digniori dimissis Bart. in l. cum quidam, ff. de legat. 2. & per text. in l. cum parer. §. rogo, ff. eod. & l. ex facto, §. si quis rogatus, il. 2. ff. ad Trebell. §. eos autem Auth. ut iudices sine quoque Justif. Auth. de defensionibus Ciuitatum in princ. l. 2. C. de Decur. lib. 10. Molin. de Hsp. primog. lib. 2. c. 5. in princ. & num. 65. Barbat. conf. 20. col. 1. 2. lib. 2. Federic. de Sem. in conf. 95. Dec. in conf. 129. col. 1. cum alijs relatis in Syntagma comitum opin. loco 1. ut. 12. c. 1. ver. etgi potest, & per tot. de matia electionis. Tamen in foro conscientie tenebitur de hac sibi assumpta licentia, ut puta in honesta, & iniusta Moha. d. c. p. numer. 50. Agapetus ubi supra Didac. in reg. peccatum §. 7. Doctor. in aliquo scumque 1. quat. 1. Caiet. 2. 1. q. 18. art. 3. Thomas de Vio de Monte pietatis, c. 1. q. 1. Sicut enim beneficia Ecclesiastica sunt dignioribus conferenda, ne aliter quis mortalius peccat, ut per Cœc. Trid. sess. 24. de reformatione. & alia iura in finibus probat Garcia de benefic. 7. par. cap. 26. per tot. Ita & magistratus sunt dignioribus conferendi per allegatos, & per id. Thomam 2. 2. quæst. 63. artic. 2. §. 2. & 3. libas in cap. bonæ, il. secundo, de postuli. Prælat. notabaz. notat, quod eligentes non saluam conscientiam suam, eligendo illum, cuius plenam non habent notitiam lran. de Præta in rubric. C. quemadmodum. ci. uil. mun. lib. 10. 10. Afflic. in constitut. Vniuersis, numer. 50. Cardian. Clement. 1. de concess. præbendi. Alciat. regul. 5. præsumpt. 2. numero 6. de præsumpt. & tenebuntur etiam de eorundem electionum excessibus, l. si seruis seruum §. fin. & §. si nicarius, ff. ad leg. Aquil. & peccant mortaliter, ut probant ex multis, quos citat Molin. Didac. us, & alij supra citati, & lib. de Præta in tractat. de potest. Prærogat. de elect. offic. §. 5. num. 6. & 7. dixit communem ex Theologo. Mala enim electio est in culpa, l. periculum, & ibi Doctor. ff. si cert. petat. Roman. alia plura iura i. est in conf. 475. & culpa non est sine peccato mortali, ut ex allegatis apparet, & probat in puncto Concil. Triden. sess. 24. de reformatione. c. 1. in id citatum per Cardin. Bellarm. de officio Principis Christiani lib. 1. c. 1. est enim, ut inquit Eccl. 10. malum, quod vidi sub Sole, quasi per errorem egrediens à facie Principis positum stultum in dignitate sublimi. Ad huiusmodi malum vitandum omnes sunt adhibendæ diligentie, & prima, & præcipua erit exemplo Christi apud Luc. 6. Oratio, & ieiunium: orauit enim, & ieiunauit ante electionem Petri, & aliorum Apostolorum, ad docendum Reges, & Principes, vnde electiones sumere debent iustum, ut pié monet Fr. Ioan. S. Mariz de Repub. Christi. c. 8. Et inter alias virtutes vite sanctimonie, Deitimore, ac bonis moribus debent eligedi clarere, & generaliter §. spurros, ff. de Decur. c. postquam de elect. c. si quis Abb. 18. q. 2. & Catholicam fidem profiteri 2. q. 6. ca. catholici. legitur enim in Exodo cap. 18. oinde quod aureum de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint audaciam, & constituit eos Tribunos, & Centuriones. Nam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sapient. c. 1. D. Ambros. lib. 2. offic. c. 12. & lib. 12. de benefic. cap. 17. & in antio quis Romanis legibus de magistratibus legitur. Hi ordo vitis caret, & ceteris spicem est, teste Cicer. de legibus lib. 3. & plura refert Card. Bellarm. de offic. Princip. libro 1. cap. 19. & id iure merito. Nam secundum D. Augustin. de Ciuitate Dei, qui mali sunt non regnant sed

sciunt, imò si bona vita deficiat, fide carebit, non enim potest iustitia cum scelerato homine commercium habere c. fortis in fi. de verb. signif. c. plerunque 1. q. 3. Io. de Plantea in rubr. C. quemad. ciuil. mune. li. 10. † Debent itaque esse veritatis amatores secundum D. Aug. in sermo de Assumpt. & apud Eldram lib. 3. c. 4. ibi non est apud veritate, &c. & ideo cauere debent à mendacio Afflict. in const. vt 13 vniuersis, num. 53. Thefaur. in præfat. decis. nu. 28. † Et debent tam inter se, quam Principi veritatem dicere, nec imponere, & colorate imposita; Ab omnibus affectibus exempti, vt probauit in tract. de tutela lib. 3. q. 1. † Ab omni personarum acceptance remori. Deut. c. 1. Leu. c. 19. D. Th. q. 63. 15 artic. 1. & 2. † Humiles non superbi, neque arrogantes Eccles. c. 32. D. Gregor. lib. 24. in Job. c. 14. & lib. 4. ca. 28. ver. alius se tyrannidi, & lib. 5. cap. 8. per tot. D. Ambros. lib. 2. de Cain. c. 4. & nos posuimus nonnulla in glos. statut. Vrb. lib. 16 2. c. 60. † Debent enim mansueti, & aspere audire litigantes, ne à petenda, & dicenda eorum iustitia deterreantur, l. obseruandum, ff. de offic. Præs. † Debent esse patientes, & benigni, & omnes æqua lance audire, l. fm. ff. de his, quæ in test. delent. l. ne quicquam, §. vbi decretum, ff. de offic. Proconf. Bald. in rubr. C. de penis iud. qui male iud. num. 8. Afflict. d. const. vt vniuersis, num. 60. Thefaur. vbi supra num. 24. Nam Dominus de cælo in terram aspexit, vt audiret gemitus compeditorum, &c. Psal. 101. & in Eccles. 31. dicitur. Audi tacens simul, & querens, de hac re pulchra affert Frater Ioan. S. Mariæ de Republ. 18 c. 18. & 19. † Ab ebrietate se se debent abstinere secundum Platonem lib. 2. de legib. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 9. Afflict. vbi supra num. 52. Prouerb. 31. † Non debent esse negligentes Cardin. in Clement. 2. §. 1. de sepult. est enim negligentia in iudice delictum maximum Put. de Syndic. in verb. negligentia Afflict. vbi supra numer. 55. † Debent esse modesti cauere à iocosis, nec ridere, sed maturitatem seruare Afflict. vbi supra num. 61. Cuauc. de brachio regio par. 1. numero 221. In aspectu, & vestibus debent esse moderati secundum Platonem de Republ. lib. 7. & propria eorum vestis toga est honesta, & venerabilis, quæ maiestatem continet, & suum Principem repræsentet, l. ius pluribus, ff. de iust. & iure cum alijs relatis per Mastrill. de Magistrat. lib. 5. c. 2. numer. 10. & seq. Debent esse prudentes, & paucè loqui Marta de tribun. Vrbis c. 6. num. 15. † Non debent esse præcipites in negotijs diffiniendis, & in sententijs ferendis, l. 2. & ibi Doctor. C. de offic. Rector. prouinc. & nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. ca. 166. alius voluntas eorum præcipitata dicitur nouerca iustitiæ, atque omnia subita probantur incauta. Clemen. pastoralis, §. verum, & ibi Card. de re iudic. c. inter hæc, col. 1. de pœnit. distinct. 3. Imò debent bene, & accuratè videre processum Afflict. vbi supra numero 59. 22 † Sed non debent esse tardi, intellectus, & sic æterni in causis tantum expeditione. † Non debent esse nimis subtiles, l. penult. C. ad Trebell. l. si seruum, §. sequitur, & §. quia, & ibi Ia. ff. de verb. oblig. c. hi etenim 49. distinct. Ia. in §. pœnales, num. 41. instit. de actio. & nos de tutela, & cura libro 3. q. 1. Sed debent reuereri leges, & Canones non autem cauillare, vt omnia ad arbitrium voluntatis reducant, leges, & Canones detrectando in controuersiam rapiendo, ius vniuersum perfidia conturbandi, atque sicophantia, vt docuit Card. Bellarmin. de offic. Princip. lib. 1. ca. 19. & de gemitu columbæ lib. 2. c. 1. per Isaiam c. 24. dicentem. Transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt sedes sempiternum, propter hoc maledictio vocabit terram. Nam iniqui iudices multis modis frustrantur, ac deludunt litigatores, quos recenset Alex. ab Alex. lib. 5. Genial. di. cap. 14. & nos agnouimus pluries, vt idem lib. 6. ca. 7. agnouisse 24 testatur. † Non debent esse timidi, effeminati, & pusillanimes iuxta illud D. Gregor. super Ezechiel homil. 19. & in Eccles. 7. Noli querere fieri index, nisi valeas, virtute irumpere iniquitates, c. accusatores, 3. q. 5. & l. 1. §. fina. ff. de ædilit. edict. facit, quod dixit Cicero pro Cecina 12. & de Oratore, & pro Sextio. Hinc est, quod iudices valdè timidi non sunt laudabiles d. l. obseruandum, ff. de offi. Præs. 25 † Non debent esse seueri, sed mites. Bart. in l. 1. in fine, ff. de his, qui sunt sui, vel alien. Put. de Syndicatu in verb. crudelitas, & est præceptum Ecclesiasticum c. 4. & Cicero lib. 1. 26 de offic. inquit, † nil enim laudabilius est, nil magno, & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia, & in oratione pro Q. Ligario in Cæsaris Laude, inquit. Nulla de plu-

rimis virtutibus tuis, nec admirabilior, nec gratior misericordia est. Quam ideo non dubitauit appellare virtutem, cum sequitur D. Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 9. cap. 5. & Agapetus ad Iustinianum in admonitorio 37. Magna (inquit,) qui potestatem adeptus est, largitorem potestatis imiterit pro viribus. Si enim imaginem gestat omnium Præsidis Dei, atque per ipsum continet rerum principatum, in eo maxime imitabitur Deum, & nõ existimet quicquam misericordia preciosius. Huc pertinet pie allata per Card. Bellarm. in opusculo de offic. Principis lib. 1. ca. 14. & 27 15. & per Gregor. lib. 5. c. 8. in Job. † Non debent esse iracundi, sed graues constantes, fideles, sine interesse, sine ambitione, sine odio, & amore, ac secteri Afflict. vbi supra num. 55. Decian. conf. 44. num. 26. lib. 3. Salust. in Catil. Cicer. lib. 1. offic. Isidor. de summo bono lib. 3. c. 56. & c. 58. Tiraquel. caus. 51. num. 65. & 81. & habetur in c. 1. 3. q. 5. in ca. Episcopus, §. fin. & in c. quatuor 11. q. 3. c. lex 23. q. 3. D. August. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 24. D. Gregor. lib. 1. moral. c. 32. & 19. super illud Job 29. Marta de Tribun. Vrb. c. 6. nu. 30. & seq. Item 28 † nobiles ignobilibus, & plebeis ceteris paribus semper præferendi sunt, §. 1. ibi. viri obscuro, §. interim ibi. vniuersi nobiliores, §. vlt. ibi. conuenit enim vnumquemque nobiliū Auth. de defen. Ciuitatum, & vbi que gl. & glo. in c. statutus in verb. potiores, de maior. & obed. l. honor. §. de honoribus, ff. de muner. & honor. l. honores, §. is, qui ff. de Decur. §. si. Auth. de referend. §. eos autem Auth. vt iudices sine quoquo suffragio, l. prouiden. C. de postulando, l. 1. & fin. vbi Bar. ff. de albo scriben. glo. in rubr. C. quemad. ciuil. mun. li. 10. & in l. 1. in verb. nobilis, C. de cõdit. in publ. hor. lib. 10. & in auth. Præsides ibi. Nobiles Ciuitatum, C. de Episc. audien. l. adscribenda, C. de Decur. li. 10. c. quanto Episcopus 24. distin. c. Grandi de suppl. neglig. Præs. in 6. vbi omnes notant, quod in dandis secularibus dignitatibus cõsideratur nobilitas, vt dixit Ia. And. in c. pen. nu. 4. de præben. & dignit. vbi Imola in fi. lo. de Platea in d. l. 1. cõhortalis in fi. C. de cohortal. li. 1. 2. Bart. in l. 1. §. præterea, nu. 46. C. de dignit. lib. 12. Tiraq. de nobil. c. 20. num. 1. & seq. & nos in glo. stat. Vrb. lib. 2. c. 60. & ex sacra Scriptura probat hoc idem Ioan. S. Mariæ de Republica, & Polit. Christ. ca. 12. Interest enim Republicæ per nobiles non per plebeios gubernari, non enim secundum numerum, siue ordinem, sed secundum hominum qualitatem, & dignitatē sunt honores conferendi, vt probatur supra ex allegatis, & in lib. 3. tit. 4. Nam vt dixit Arist. li. 3. Politic. c. 8. Splendor, & maiestas singularis Reipublicæ accedit, cum ad gubernacula nobiles sedent, in quibus singularis virtus, ac generis splendor eleuet, & D. Tho. de regim. Princip. inquit, quod vt facilius sit gubernatio publica, tria requiruntur † Sapietia, ne erretur, potentia, vt quæ decernuntur, in actum productantur, fanulia, seu nobilitas, vt contemptus tollatur, & ad sit autoritas: in tantum quod si in electionibus, & alijs actibus voces sint æquales, & hinc inde numero pares, nobiles semper præferantur, l. maiorem ibi. qui dignitate inter eos præcellit, vbi Ia. & alij, ff. de pact. Cassan. in Catalog. gloriæ mundi par. 8. consider. 36. post Innoc. & Abb. in cadudum, de elect. Cepoll. post Archidiacon. in tract. de Imperat. milit. in ver. nobilitatis, numer. 26. Nam vt dicit Claud. lib. 1. in Eutrop.

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

Cuncta ferit, dum cuncta timer. desinit in omnes.

Et ideo Bald. in c. per inquisitionem, nu. 5. de elect. dicit, 30 quod † viles, & plebei non debent attentare consecutionem publici honoris, & quod iniuriā faciunt dignitati, qui eam talibus committunt. Nam sicut pulchra sponsa requirit pulchrum sponsum, ita publici honores requirunt honorabiles personas idē Decia. in conf. 38. nu. 23. li. 1. † Et prudetia, industria, affabilitas, magnificentia, docilitas, & oēs denique virtutes in bono, & iusto iudice requiritur nobilitati famulantur secundum Cassan. vbi sup. d. par. 8. consider. 32. Io. de Sylua de benefic. par. 3. q. 7. Hanc eandem sententiā, vt potē vtroque iure probatissimam tenuerunt Barb. in c. accedens, l. 2. vt lite non contest. & in conf. 45. Scripsi præclarè in fi. lib. 2. Cotta in verb. nobilitas, Boer. decis. 153. num. 32. Didac. var. resol. li. 1. c. 16. nu. 11. Grammat. conf. 6. nu. 11. Molin. de Hisp. primog. li. 2. c. 5. nu. 66. Idem quoque apud antiquos seruatum fuisse testantur Plut. in vita Thesei. Dionys. Hal. car. lib. 2. antiquit. Rom. & Arist. li. 2. Politic. c. 8. & alij multi, quos refert Tiraquell. de nobilit. c. 20. numer. 5.

& seq. & D. Thomas de regimine princip. lib. 4. inquit, ad rectam Reipublicæ gubernationem nobiles esse assumendos. † Nam de vili loco assumpti, vt pluries politicam lædunt, & fuit præceptum in Deuteron. ibi. Eligite ex vobis viros sapientes, & nobiles, & in lib. 1. Machab. cap. 3. legitur, Antiochum Regem suis negotijs præfessisse, Lysiam hominem nobilem. Vnde Sotus de iustit. & iure libro 3. q. 6. artic. 4. conclus. 6. in fine dixit. In magistratibus creandis generis nobilitatem esse existimandam, vt & nos diximus in glo. statut. Vrb. lib. 2. cap. 69. & de more Venetorum tradit Barbat. in consilio 35. libro 2. Fulgol. consilio 62. Quod procedit etiam in legatis creandis, l. penult. ff. de legat. Lucas de Penna in l. mulieres, numero 12. ver. sexto circa legationes, C. de dignit. libro 12. & in l. 2. numero 10. C. de execut. & exact. eodem lib. Cepoll. de Imp. pet. milit. eligen. ver. nobilitatis, num. 36. & in beneficijs Ecclesiasticis conferendis Cepolla vbi supra num. 28. Cassan. d. consider. 36. Tiraquell. d. c. 20. num. 10. etiam pendente lite super nobilitate, Gratia. de nobilit. glof. 35. c. 49. Fab. de Anan. in cons. 80. numero 21. & seq. vbi citat Didac. & alios. Verum præmissa omnia intelligenda sunt, vt à principio fuit dictum, atque probatum, quando cum nobilitate insimul concurrat virtus, & doctrina, & cæteris paribus, vt per Tiraquell. & alios supra citatos Cotta in verb. nobilitas habetur in consideratione. † Observandum est etiam per eos, ad quos pertinet magistratum electio, vt illos eligere curent, qui officijs apti videantur, nec promiscue omnes eligant, sed meliores, & singulis muneribus obeundis aptissimos, nõ enim singuli homines ad omnia nascuntur, sed diferentes inuicem, singulosque singulis ad singula opera promptos natura producit Plutar. lib. 2. de Republ. Impossibile enim est, vel certe admodum difficile, vt qui ipsa opera nõ tractat, peritè valeat iudicare, teste Arist. lib. 8. Politic. c. 6. & quilibet ad ea idoneus est, in quibus sapit, teste Platone l. 21. de fornic. & Eccles. 38. Vnusquisque, inquit, in arte sua sapiens est. Hinc fratres Ioan. S. Mariæ de Republ. Christ. ca. 13. docet non vni, duobus, vel tribus, omnia negotia esse committenda, sed singula singulis secundum propriam virtutem faciunt, quæ deducuntur infra lib. 3. tit. 9. num. 29. & 34. tex. Clarius in dist. 99. c. singulari. 1. † Multos enim doctissimos viros vidimus, qui in patrocinandis causis summa cum laude se se exhibuerunt, eos tamen in iudicando inhabiles euasisse, & è contra. & assueti in iudicio melius iudicant, quam ij, qui perpetua aduocatione vsi sunt, vt ex Alciato probat Theaur. in præfat. decis. num. 16.

Veni vir lingua, & cæcis ferre iudicium;

Iudicium libero vix feret arbitrio.

Sed quicquid sit, negari non potest, quod viri doctissimi, & multorum annorum Aduocati in Republica administranda maximum de se testimonium perhibuerunt, eosque admittendos esse præcæteris ad magistratum, statuit Iustinianus in §. vetus igitur Auth. de iudic. Decian. in Apologet. contra Alciat. c. 19. nit. 29. quod & nos notauimus in 35 glo. stat. Vrb. lib. 1. c. 4. col. 12. num. 30. † Pauperes eligendi non sunt, sed moderatas dinitias habentes, l. ad subeunda, C. de Decurio. lib. 10. l. rescripto. ff. de inuner. & honor. Lucas de Penna in l. vlt. C. de his, qui num. liber. se excus. vbi refert Boet. de Schol. disciplin. dicentem. O quam absurdum est magistratum egestas, quippe quæ sit disciplinæ nouerca, sunt enim in huiusmodi officijs pauperes, sicut & in militia debiles, qui magis officiant, quam profunt, cap. super his de vobis. quod & nos probauimus in allegata glof. & in lib. 2. c. 60. Nam vt dixit Arist. lib. 2. Politic. Impossibile est, egentem bene principari, & in lib. 3. inquit. Corruptio Ciuitatis est dominium pauperum, & Plutar. in Solone. Qui. lib. 3. Elego. ait. Curia. pauperibus clausa est, dat census honores, & lib. 1. Factor. In pretio pretium nunc est dat census honores. Census amicitias, pauper vbi que iacet Tholof. in Syntag. iuris lib. 47. c. 10. numer. 14. quod intelligi debet de extren. è inopibus, vt dixi, in glo. stat. Vrb. lib. 2. c. 60. & dixit Arist. lib. 4. Politic. cap. 11. quem refert Socin. in l. 1. numero 60 ff. solut. matrim. Auth. de defensor. Ciuitat. post princip. quibus diuites præferendi sunt §. his, qui causas Auth. de iudic. l. honor. §. de honorib. ff. de inuner. & honor. Lucas de Penna in d. l. ad subeunda, & in d. l. rescripto Ifern. in c. 1. in verb. primatibus, de pace iura. firma. Platea in l. ne quis, C. de dignit. libro 12. Tiraquell. de nobilit. ca. 3. 36 numer. 18. & seq. † Tamen illi idonei censeri debent, qui

habent necessaria victui, & vitæ, vt in auth. de defensor. Ciuit. post princ. si sint probata vitæ. Nam Plato lib. 7. de 37 Reipublica inquit, operari esse dandam, † vt qui vtiliter, ac decenter magistratu fungi debent, sint diuites boni animi, iustitiae, sapientiae, ac pietatis auro abundanti, & vbi Plinius lib. 14. conquereretur, quod census magistratus, ac equites faceret, cum sit sanctius, & vtilius inquirere nõ quale patrimonium habeat magistratus, sed cuius existimationis sit, & quomodo antea vitam trãsegerit, facit tex. in l. non omnes, ff. de re milit. l. nemini licere. C. de aduoc. diuer. iudic. lib. 11. & c. significasti de homicid. & quæ dedit Tholof. in citato loco, quod & nos concedimus in alleg. 38 glo. lib. 2. c. 60. † Minus admittendi sunt negotiantes, mercatores exercentes officia, seu artes vilissimas, neque eorum filij, l. ne quis. C. de dignit. l. si cohortalis 12. §. final. C. de cohortal. l. 1. C. de præp. leg. l. 1. C. negotiatores ne militent Afflict. de constit. rubr. 38. de noua militia, num. 5. & nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. c. 4. ver. Nec negociantes. Tiraquell. de nobilit. c. 10. per tot. & c. 34. numer. 1. & seq. Tholof. vbi 39 supra lib. 47. c. 10. num. 4. † Nisi per decem annos à præmissis se abstinerint, suisque acquisitis bonis honestè vixerint, secundum Arist. lib. 3. Politic. & Valer. Maxim. lib. 4. ca. 4. Dionys. Halicarn. lib. 2. † Minus eligendi sunt illi, qui domui suæ præesse nesciunt, secundum D. Paulum ad Timoth. capit. 3. & Isocratem ad Democritum, & probatur 41 ex allegatis supra titu. 4. † Neque bastardi, cum infames, & infamia facti reputentur Capyc. decis. 31. numero 7. facit text. in l. 2. C. de dignit. libro 12. Bald. in l. 4. in principio. vbi Alexan. ff. de liber. & posthumi. idem Bald. in l. cum legitime, ff. de stat. homin. Boer. in decis. 222. numero 12. & 13. & Plato lib. 6. de legib. Arist. lib. 3. Polit. c. 11. & lib. 4. cap. 6. & vbi agitur de honore filiorum, illorum appellatione non veniunt bastardi, vt per Molin. de Hispan. primog. lib. 3. c. 3. in fine. Minsyngel. obseru. §. 1. num. 5. Cassan. in catalogo glorie mundi par. 11. considerat. §. licet non seruetur foue ex text. in l. generaliter, §. spiritus, & in l. spiritus, ff. de Decur. 42 quos refert Didac. præf. quæst. c. 19. num. 6. † Nec Reipublicæ debitorum, vt in glo. stat. Vrb. lib. 1. tit. 4. col. 12. nu. 30. 43 & supra lib. 1. titu. 3. † Nec filij hæreticorum Simanc. de 44 inst. cathol. tit. 50. num. 10. & seq. † Nec banniti, seu relegati Ioan. de Plat. in l. 1. C. de his, qui in exilium lib. 10. vbi etiam Ang. Alex. ad Bar. in l. 1. ff. de glande legen. Bald. in l. 2. §. de cæcis in addit. & §. deinde in ff. de orig. iur. Nisi essent à Principe dispensati Bal. in l. si creditores, C. de fidei. com. l. penult. C. de cõtr. futuol. Cast. in cons. 199. lib. 1. Afflict. decis. 4. Metoc. cons. 175. nu. 54. & seq. Farinac. de crimin. læsa matre. q. 116. §. 3. num. 139. Vel nisi banniti de vno loco in alio ad honores admitterentur Bald. in d. l. 2. §. postea, ff. de orig. iur. Felin. in c. cum contingat in princ. de foro comper. † Præterea nec excommunicati admittuntur add. ad Abb. in c. si duobus de appellat. Ripa respons. 2. 1. 46 tul. de rescript. † Tandem debent esse liberales, non avaris, ne incidant in extorsiones, & concussiones, vt in Exodo ca. 18. S. Leo. de passione Domini serm. 9. facit Auth. vt iudices sine quoquo suffrag. col. 2. Afflict. in constit. vt vniuersis numero 52. Salust. in Catilin. Cicero de offic. & in orat. pro Milone, c. pauper 11. q. 3. Theaur. in præfat. decis. numero 29. Thol. vbi supra lib. 47. c. 11. num. 16. ex prædictis 47 infertur † posse de electione facta à Principe disputari, vt voluerunt omnes in c. si quis suadente, §. qui autem 17. q. 48. 4. & ob id, quod † quilibet de populo potest malam electionem officialium Principi detegere, l. si reus delatus, §. vlt. vbi gl. ff. de muner. & honor. Quod intelligi debet, quod do est in fieri, non autem quando est iam facta iux. notata per Rebuff. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod, notab. 9. nu. 9. quæ si mala fuit, habebit Deum ultorem, vt fuit dictum supra. Nam à mala electione iam per Principem facta, nemini de Populo licet appellare per alleg. in gl. stat. Vrb. lib. 1. c. 167. col. 354. nu. 20. Infertur etiam, quod de qualitatibus requisitis consistere debet, antequam nominentur tales, vt ex Bart. in l. impuberem, ff. de fals. nec sufficit, quod superuenient Vinc. de Franc. decis. 609. nu. 3. Tamè admittitur nõ possit remoueri, quia turpius eijctur, quò nõ admittitur ho spes, vt dixit Lucas de Penna in rubr. de Decur. C. l. 10. Nisi qualitas esset talis, quæ eum inhabilem prorsus redderet Ca 49 uale. in decis. 40. nu. 17. par. 1. † & pendente lite super electione, electus non debet officium obtinere, nisi exercere illud inceperit, l. qui status, ff. de re milit. l. 1. §. penultim. ff.

nil non ar. Didac. lib. 1. variar. cap. 16. num. 11. ver. secundo. Vel nisi lis appareret calumniosa ad conterendum tempus cap. fin. in fine, vbi glo. de iudic. & in ea procedi potest tempore feriatur, & quanto citius debet terminari Bart. in d. l. ff. de glande legend. & ibi Alexan. in addit. Tandem notandum est, † quod extractus ex bussula officialium dicitur ex hoc in quasi possessione officij, vt voluit Fab. de Anan. in consil. 94. nume. 1. & seq. & Caualkan. in decif. 37. nume. 4. par. 1. † Ciues eiusdem Ciuitatis, à qua originem ducunt, iustitiæ administrationem suscipere prohibentur, vt vno verbo diximus supra lib. 1. tit. 3. & in glo. stat. Vrb. lib. 1. cap. 4. idque communi iure cautum legitur in l. si eadem, ff. de offic. assessor. in l. 3. C. de diuer. offic. & appar. vbi Lucas de Penna, & Ioan. de Platea lib. 12. l. in Consiliarijs, C. de assessor. & domest. l. fina. C. de crimi. sacrileg. l. hi, qui, vbi glo. & l. sequen. ff. ex quib. caus. maior. Bartol. in l. quod Seruius nume. 2. ff. de condic. caus. dat. Plat. in l. nullus, C. de diner. offic. lib. 12. Marfil. sing. 553. Quod extenditur etiam ad habentes castrum in eiusdem Ciuitatis territorio, seu Provincia, cui præsumunt, secundum Ias. in d. l. si eadem Brun. conf. 51. & id ea ratione, ne Ciues, Ciuibus præsumunt, ne nimia indulgentia parcant Conciuibus, aut veteri odio præter modum in illos seuiant, vt dicunt allegati Doctor. & Tholo. in Syntag. iuris lib. 47. c. 10. nu. 13. Gulielm. de Benedic. in c. Rainutius in ver. vxorem nomine Adela-
52 siam in 5. dec. nume. 489. Nam † inter pares sapè inuidia, & dignitatis contentio intercedit, obseruandum, ff. de offic. Præsid. Et odia, & fauores iudicia turbant, atque peruertunt, c. penult. ibi. de terra sua, vt lite pend. Put. de Syndic. in ver. statutum, num. 4. Bart. & Platea in d. l. nullus, C. de diuer. offic. appar. lib. 12. & in Vrbe ad est statutum lib. 1. c. 3. & ca. 4. vbi glo. quo disponitur, quod Senator, & alij Iudices debeant esse exteri, non Ciues. Nam in Ciuibus præsumitur affectio Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 20. num. 1. & ideo Ciues, vt suspecti possunt recusari, ca. accedens, il secundo, vt lit. contest. Abb. in c. vlt. de appell. Bart. in l. fin. ff. de offic. assessor. & nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. ca. 186. colum. 431. num. 40. Huc pertinent, quæ in proposito dixit Cassan. in Catag. glor. mundi par. 11. considerat. 22. in principio. & Put. de Syndic. in ver. statutum Ciuitatis. Et hanc consuetudinem laudant Gomef. in regula de Idionate. Purpurat. & Bolognet. in l. 1. ff. de offic. assessor. Menoch. de arbitr. cas. 253. num. 9. & ita fuisse antiquitus obseruatum
53 à Romanis docent nos Ciceronis orationes. Sed quicquid sit de iure communi, tamen in multis locis seruatur cõtrarium, quod soli scilicet Ciues non exteri iudices esse valeant, quod Principis permissu id fieri posse diximus supra lib. 1. d. tit. 3. & factum fuisse ab Imperatoribus Valentiniano, & Martiano legitur in l. 2. C. de offic. Prætor. glo. in l. si cui, ff. ex quib. cau. maior. & in l. in Cõsiliarijs, C. de assessor. Au then. interim. de defensorib. Ciuitat. vbi defensores oportet, quod sint de Ciuitate, & circulo Ciuitatis, l. 2. & 3. C. de defensor. Ciuit. l. rescripto, & Mi quis magistratibus, ff. de muner. & honor. facit glo. in l. 2. C. de crimin. sacrileg. & tex. in c. quosdam, & in c. quanto de præsumpt. & tex. in c. in nomine 23. distinct. in cap. nullus 61. distinct. in cap. quam sit, 18. q. 2. & in Deuteron. cap. 18. dicitur. Prophetam de gente
54 tua, & de fratribus tuis suscitauit Dominus Deus tuus, † & Regem constitue de numero fratrum, non poterit alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus, hoc est de tua patria, seu gente natus, & ideo Arist. libro 2. Politic. c. 1. dicit iustum esse, vt omnes Ciues gèrendi magistratus particeps fiant, & ita seruauit Iosaphar Rex Iuda, & Paralipp. 2. ca. 19. quibus electis, inquit, Videte quid faciatis non emm homines exercetis iudicium, sed Domini, & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit: Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum. Sed mihi videtur, quod hæc intelligenda sint de supremis magistratibus, qui habent potestatem dandi alios inferiores iudices pro causis subditorum, non autem de iudicibus inferioribus, quales sunt omnes post Principem, & Senatam, à quo ipsi dependent. Nam ad Principatum, & Senatam electiuum soli Ciues admittendi sunt, ad alios verò magistratus, & Ciues, & exteri sunt admittendi, prout Principi, ac Senatui videbitur expedire, vt per Vincent. de Franc. decif. 98. & 479. Thefaur. decif. 268. Min syng. obseru. 3. cent. 4. &

Fratrem Ioannem S. Mariæ de Republica, & Politica Christiana, c. 12. † In Vrbe sine distinctione omnes ad omnia officia admittuntur à Summis Pontificibus, statuto non obstant. quia ex Constitutione Dni Antonini in Orbe Romano, qui sunt, omnes Romani Ciues effecti sunt, in Orbe 17. ff. de stat. homin. l. Roma, ff. ad municip. Alciat. lib. 2. dispunc. c. 21. per tot. & tum in ea habemus Summum Pontificem caput Christianum, & Senatam de numero fratrum, de patria, ac gente nostra, non est mirum, si in ea oēs Catholici ad omnia officia gerenda admittantur, prout ex Catholicis Ecclesiasticis Pontifex, & Prælati ex gremio Ecclesiæ sumuntur, atque eliguntur d. c. in nomine cū alijs superius citatis c. 1. §. eligatur 23. dist. c. oportebat, c. nullus, c. si quis 56 dist. 79. † Dubium tamen non est, quin Ciues iuris periti melius sciunt mores, & consuetudines suæ Ciuitatis, secundum quas iudicare debent, l. 2. C. quem ad. test. aper. l. si fundus, & ibi Bar. ff. de euic. Doct. in l. 1. C. de sum. Trinit. & fide Cathol. facit Arist. lib. 1. Rethor. c. 6. & Cicero 2. de Orator. Quam faciant exteri, nam isti ob ignorantiam morum, & consuetudinum aggrauant subditos, & ob id Ciuibus magis, quam alienigenis deferendum est, cap. fin. de Cleric. Peregrin. l. 2. C. de ann. ciuili. diuid. lib. 11. Cagnol. post alios in l. 2. §. exactis, num. 285. ff. de orig. iur. Callan. vbi supra ver. verum tamen. Lucas de Penna in l. quisquis, num. 2. & seq. C. de omni agro deser. Abb. in c. Abbate, de verb. signific. Cepolla de Imperat. milit. eligent. c. 2. num. 5. etiam si exteri moribus, ac doctrina essent clariore, dummodo Ciues non sint mali, & inhabiles, vt per glo. in d. c. in nomine 23. distinct. & post Luc. de Penna in dict. l. quisquis Gulielm. de Benedic. & Cassaneus in locis supra citat. Et hæc consuetudo valida est, & habet solidum fundamentum, nempe permissionem, ac voluntatem Principis, vt dixi in d. tit. 3. lib. 3. l. si eadem, ff. de offic. assessor. l. vt gradatim, §. & si lege, ff. de muner. & honor. Cepolla vbi supra ver. propter nationem in fine. Bertrand. in consilio 1. numero 19. libro 3. Et quasi toto terrarum Orbe recepta est, vt dicit Bolognet. in d. l. 1. num. 8. ver. secundo fallit, ff. de offic. assessor. & probant Franch. Thef. & Minsyng. in supra citat. locis Afflic. in constit. Iustitiarum per Prouincias in 1. notab. Put. de Syndic. in verb. assessor. † Clerici, & personæ Ecclesiasticæ, ne propter hoc ab altaris obsequio, cui sunt dicati, abstrahantur iudices secularis esse prohibentur, c. 1. & 2. & tor. tit. ne cler. vel monac. c. Cyprianus, & c. his, qui 21. q. 3. l. repetita, C. de Episcop. & cleric. §. absurdum, vbi glo. ca. de præsentium, vbi glo. 16. quæst. 1. cap. sæpè Principis 23. quæst. 8 l. cum Prætor in fine, vbi glo. ff. de iudic. l. placet, C. de Episcop. & Cleric. §. alium autem de Sanctis. Episcop. & D. Paulus in Epist. ad Timoth. 2. capit. 2. inquit. Nemo Deo militaris implicet, se negorijs secularibus, & adfunt Canones Apostolici in ordine 6. & 80. cum alijs citatis in glo. stat. Vrb. libro 3. cap. 37. Nam vt inquit Plutarch. in problem. 108. quem refert Tholosan. in Syntagma iuris libro 47. cap. 10. numero 18. lege sacerdotibus, nec magistratum seculari capere, nec petere permittebatur eadem, qua supra diximus, & alijs rationibus. Hinc est,
58 † quod Prælati, siue Clerici non possunt esse officiales, & ministri laicorum. Dec. in cap. secundo, numero sexagesimo quarto. de iudic. vbi Papa, numero quadragesimo sexto, & quadragesimo septimo. Abb. in cap. non minus, columna tertia, de immunit. Eccles. post Innocent. in cap. dilecta, de excess. prælat. Et valde absurdum, atque iniquum est, eos admitti ad officia publica secularia, cum si in eis deliquerint, non possint à iudicibus secularibus puniri. Didac. pract. quæst. cap. 33. numero 6. secundum gloss. & Doctor. in dict. capit. 2. Ne clericus, vel monachus, & hanc dicit communem Barb. in cap. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. Clar. in §. final. quæst. 36. numero 21. Decian. in tractat. crimin. libro 4. cap. 9. numero 143. Vincent. de Franch. in decif. 479. Surd. in consilio 396. numero 33. qui reprobat consuetudinem contrariam in Gallia, de qua per Callan. in Burgund. rubrica 1. §. 5. numero 71. ver. dic, quod præd. regna. & per Gulielm. de Benedic. in cap. Raynutius in ver. vxorem in 2. decif. numero 155. Nam talis consuetudo de iure minimè sustineri potest, cum sit irrationabilis, & contra ius diuinum, quo Clerici sunt exempti à iurisdictione secularium, vt latè per Decian. in dict. capit. nono. numero 10. ver. tertio extendit, & per Roland. in consilio 4. libro primo, & per allegata infra libro tertio, tit.

& alibi, etiam quod esset præscripta tanto tempore, de cuius initio non extaret memoria, ut ibi: & Rota in antiq. decis. 839. Surd. d. conf. 396. nu. 33. Clar. d. §. fin. q. 36. num. 21. Cabal. lib. 1. resol. crimin. casu 64. numer. 5. & seq. Et
 59 ¶ monendi sunt Principes, & clerici, ut à præmissis se abstineant glo. notab. in dicto c. 2. vbi Hostien. Abb. & cæteri. Ne clerici, vel monac. per tex. in cap. fin. de vita, & honest. cleric. Cassan. vbi supra numer. 72. in fine Marra de iurisd. par. 4. centur. 2. cas. 127. numero septimo, Rauden. de analog. cap. 39. numero 150. Et contra similes proceditur etiã ad priuationem officij Garzias Mastrill. in decision. 159. par. 2. & si tales officiales postea de pte officium efficiuntur clerici, Princeps secularis potest illud tanquã vacans alteri concedere, l. prætor. ff. de vacat. mun. l. omnes, C. de 60 episc. & cleric. Tholo. in d. c. 10. num. 18. ¶ Nam eo ipso, quod quis efficitur clericus, vel monachus definit esse Imperator, vel Rex, cap. præsens 20. quaest. 3. vbi quoque in verb. Comite, gloss. in c. script. 27. quaest. 2. §. sed neque Auth. de sanctis. episc. Ioan. de Platea, in l. Colonos, C. de agric. & cenfit. lib. 11. Aluarottus in c. 1. col. vlt. ver. quarto, de milite vasallo. Molin. de Hispan. primogen. lib. 1. c. 13. nume- 61 ro 61. Corset. de potest. reg. par. 4. nume. 25. q. 60. ¶ & feuda per habitus assumptionem, & status mutationem, ipso iure amittuntur, c. 1. §. qui clericus, si de feudo defunc. vbi
 62 Iser. & alij Cotta in verb. Ecclesiasticus qui efficitur. ¶ Nam cum sit effectus miles Dei, qui negocijs secularibus vacare prohibetur, ut probatum est superius, consequens est, ut nec officium secularis iustitiæ amplius exercere debeat, c. 1. de milite vasallo. Et si pœniteat habitum clericalem, seu monachalem assumpsisse, nisi à Principe seculari sit post pœnitentiam denuò admissus, l. officiales, C. de episcop. & cleric. & Auth. sequen. Lucas de Penn. in l. quidã ignauia, C. de decur. lib. 10. quod limitatur in eo, qui religionem est ingressus secundum eum ibi, sequitur D. de Pont. de potest. proreg. tit. de elect. offic. §. 7. num. 15. Et hoc procedit in clericis primæ tonsuræ, qui clericali habitu incedunt, Abb. in d. c. 1. ne cleric. vel monac. vel qui habeant beneficia ecclesiastica secundum Abb. vbi supra Didac. pract. q. 63 cap. 33. sub numero 6. ¶ Procedit pariter in monachis, capit. monachi, vbi glo. 16. quaest. 1. Eadem ratione, quia seruos Dei decet à causam strepitu esse quietos, capit. 1. de syndic. cum alijs alleg. paulò superius, & non est eis danda occasio vagandi contra tex. in cap. 1. de stat. monach. & in
 64 Clement. in agro §. ad hæc, eod. ¶ Procedit etiam in militibus Hierosolimitanis, qui ut veri religiosi, & exempti ab omni iurisdictione seculari ad officia secularia eligi prohibentur Vincent. de Franch. decisio. 479. numero 2. & 3. Caball. d. casu 64. per tot. quod idem dici potest de alijs similibus Barbat. de præstan. Cardin. in 5. quaest. 1. par. col. 3. Cotta vbi supra in fine, quod non placuit Bald. in cap. 1. 65 ver. sed quid de militibus, de milite vasallo. ¶ Et statuta prohibentia clericos ad officia secularia admitti, sunt iusta, & valida, quia habent communis iuris assistentiã Didac. pract. quaest. cap. 33. num. 6. Franc. d. decis. 479. & Ca. 66 ball. d. casu 64. nu. 10. ¶ Minus possunt esse Vicereges, seu Regum, vel Viceregum Locatenentes secundum Abb. in cap. clericus in 4. notab. Ne clerici, vel monac. Dec. in d. c. 2. num. 7. & in cap. decernimus, numero 64. de iudic. Na- 67 uar. in manuali c. 27. num. 117. ¶ Verum cum licentia, & consensu Principis ecclesiastici poterunt clerici secularia officia gerere, ut per Bald. in Auth. habita, C. ne fil. pro pa- 68 tre. Item ¶ si clericus fuerit delegatus in vna tantum causa, poterit illam cognoscere, c. in Archiepiscopatus de raptor. Calder. in conf. 6. An sacerdos de offic. delegat. Innoc. in c. 1. in fine de obligat. ad ratiocin. Nam vna tantum causa non potest eos retrahere à diuinis, ut vniuersitas causaru, & ided vnam tantum causam habere possunt Abb. post Host. & Ioã. And. in c. fed. nec. Ne clerici, vel monac. Dec. in c. constitutus in 1. notab. de appellat. & in d. c. decernimus, nu. 66. & 67. licet subdat, quod de honestate non debent prælati delegationem sibi factam à iudicibus secularibus suscipere Ripa in d. c. 2. num. 47. Ne cleric. vel mo- 69 naci, Rom. sing. 274. tu scis. Item ¶ possunt esse Consiliarij Regum, ac Principum, sed sine administratione Abb. post Hostien. in dicto c. clericis, col. 3. ver. nota ex his, & in c. sed nec col. 5. Ne cler. vel monac. cap. non est, & ibi Abbas, de voto, ver. consilium Bald. in dict. Auth. habita, C. ne filius pro patre Ioan. Andr. & Abb. in cap. clericus. Ne clericus, vel

monac. Felin. in c. licet de foro compet. quod & nos probauimus in glo. stat. vrb. libro 3. cap. 37. Imo ex hoc dicuntur habere dignitatem regalem, l. prima, ibi, quod decus lateris nostri exornat. C. de præpos. lib. 11. Menoch. de arbit. casu 597. num. 10. omnibus enim, & Prælati ipsi expedit, quod Reges, & Principes bono vtantur consilio, quod non debent eis denegare, ita enim & se ipsos defendunt, l. vulgaris, de furt. Nauar. in manuali d. cap. 27. num. 214. & 215. Didac. in Clementi furiosus 2. p. §. 5. nume. 8.
 70 ¶ Possunt etiam legationem à secularibus Principibus suscipere, ad notat. in c. cum parati vbi Franc. in 7. notab. de appellat. facit text. & ibi gloss. in verb. legatum, c. Episcopus 18. distinct. Dec. in d. c. decernimus, num. 70. de iudic. Calder. in d. confil. 6. Corset. de potest. Reg. par. 5. numero 47. fuit enim Alexander Medices Archiepiscopus Florentinus pro Serenissimo magno Duce Hetruriz apud Summos Pontifices orator, qui euasit Cardinalis, in d. Põtifex Leo XI. nuncupatus die 1. Aprilis 1605. vixit dies 27. gloriosissimus Pontifex in toto Christiano orbe, obiit repente cum omnium incrore. Sunt enim sancti legati Principum apud omnes gentes, ut probatur infra libro 4. tit. 71 25. Tandem ¶ quando iurisdicção temporalis est dignitati ecclesiasticæ annexa, tunc eam administrare non prohibentur Abb. in cap. inter dilectos, num. 2. de fide instrum. & in dicto cap. clericus, numer. 5. Ne clericus, vel monaci Roland. consilio 4. libro 1. Dummodo se abstineant in ea administranda à iudicio sanguinis D. Thom. 2. 2. quaestio. 64. art. 4. Didac. in Clem. si furiosus par. 2. §. fin. num. 7. Molin. de Hispan. primogen. lib. 1. c. 13. num. 97. Corset. vbi supra num. 47. in fine, ver. quod intellige, quod & supra lib. 1. tit. 12. dictum fuit in ver. Nec iudices. Nec iudices ecclesiastici, de hac re latè differuit Cardin. Bellarmin. de Romano Pontifice, libro 5. de potest. temporali Pontificis, cap. 1. & seqq. vsque ad finem, & Stephan. Aufser. de potest. eccles. in seculares per tot. tract.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudex omnes potentia subditos habet.
- 2 Causa fiscales à quo cognoscenda.
- 3 Domestici Cesaris à quo iudicandi.
- 4 Suarij habent proprium iudicem.
- 5 Actor debet sequi forum rei.
- 6 19. Loco contractus quis conuenitur.
- 7 Cuius unius loci alterius incola ubique conueniri potest.
- 8 Actio realis, ubi res est, reperitur limitatur.
- 9 Iura, & actiones sequuntur personam.
- 10 Actoris dignitas non mutat forum rei.
- 11 Clericus actor sequitur forum rei laici limitatur.
- 12 Roma communis patria, in qua omnis conuenitur.
- 13 Incola urbis sit incontinenti.
- 14 D. Paulus, ut cuius Romanus ad urbem missus.
- 15 Romulus hostes victos eadem die ciues fecit.
- 16 Roma vertex mundi.
- 17 Causa legatorum, & aliorum in urbe non causa habitandi commorantium remittuntur ad partes.
- 18 Roma reperitur ibi ut cuius, & incola conuenitur.
- 19 Legati non possunt conueniri, ubi legatione funguntur.
- 20 Et si ibi contraxerint limitatur.
- 21 Rota secundum leges iudicare debet.
- 22 Roma quis conuenitur ex contractu alibi gesto.
- 23 Legati causam dotis in loco legationis excipiunt.
- 24 Legatione finita si moralitur, conuenitur.
- 25 Questio an ius reuocandi domum competat, ubi agitur.
- 26 Ius reuocandi domum opponens cauet.
- 27 Legati nec litem ante motam excipere tenentur.
- 28 Reus ubi se defendere tenetur.
- 29 Tabernam ubi quis habet sibi se defendere debet.
- 30 Contractus appellatione veniunt quasi contractus.
- 31 Contraxisse ubi quis dicatur.
- 32 Legati ex delictis in legatione commissis ubi conueniendi.
- 33 Hæres ubi conueniendus.
- 34 Reus ubique deprehensus cogitur cauere.
- 35 Iusurandum ubi deferendum.
- 36 Lites ubique potest contestari.
- 37 Mulier rea in foro viri conuenitur.
- 38 Vidua, & miserabiles non trahuntur declaratur.
- 39 Iudex coram quo conueniendus.

- 40 Iudex ex causa officij, durante officio non potest conueniri, limitatur pluribus modis.
- 41 Syndicari quis non potest, durante officio.
- 42 Iudices nec rei nec actores esse possunt.
- 43 Syndicatores dantur pro officialibus syndicandis.
- 44 Consules artium possunt conueniri officio durante.
- 45 Iudex pro barataria conuenitur, officio durante.
- 46 Iudex pro negligentia, durante officio conuenitur.
- 47 Iudex non se interponens inter rixantes conuenitur, durante officio.
- 48 Iudex nimis seuerus, durante officio, conuenitur.
- 49 Iudex, durante officio conuenitur, si integram familiam non retineat, ut teneatur.
- 50 Iudex in causa ambitus, durante officio, conuenitur.
- 51 Iudex infirmus incurabiliter conuenitur.
- 52 Iudex non admittens appellacionem, conuenitur.
- 53 Duces, Reges, & Barones conueniuntur.
- 54 Iudex aliquid per iniuriam auferens conuenitur.
- 55 Iudex pro actione tempore peritura conuenitur.
- 56 Iudex a non subdito conuenitur.
- 57 Iudex, durante officio potest accusari tantum.
- 58 Iudex ad beneplacitum conuenitur.
- 59 Iudex pro priuatione officij conuenitur.
- 60 Princeps potest mandare, ut iudex conueniatur, durante officio.
- 61 Officium confirmatum, & prorogatum differunt.
- 62 Electio ad aliud non impedit Syndicari pro primo, finito officio suo, imò non syndicus non eligitur.
- 63 Iudicis conuenti iurisdictio suspenditur.
- 64 Illustris, & Clarissimi iudex competens quis.
- 65 Senatoris Iudex quis sit.
- 66 Dignitatis cuiuscunque, vel militia Iudices competentes.
- 67 Professores } Iudicem proprium habent.
- 67 Negociatores }
- 67 Cohortales }
- 67 Curiales }
- 68 Par in parem non habet imperium.
- 69 Fiscus reus ubi conueniendus.
- 70 Actor rerum priuarum habet Iudicem Præsidentem.
- 71 Officialis procuratoris Cæsaris procuratorem Iudicem habet limitatur.
- 72 Coloni } Cæsaris Iudicem habent proprium.
- 72 Inquilini }
- 72 Serui }
- 73 Cubicularij habent proprium Iudicem.
- 74 Silentiarij eorum uxores, & liberi Iudicem habent.
- 75 Scriptorij uniusque } habent Iudicem, limitatur.
- 75 Centenarij }
- 75 Ducenarij }
- 76 Palatini habent suum iudicem, limitatur.
- 77 Militantes in scholis habent iudicem.
- 78 Cornicularij } habent Iudicem.
- 78 Numerarij }
- 79 Milites habent Iudicem, limitatur.
- 80 Duces militares }
- 80 Apparitores Ducum } Iudicem proprium habent.
- 80 Limitanei }
- 80 Praepositi Castrorum. }
- 81 Milites fortuna non habent Iudicem proprium.
- 82 Milites orientis habent proprium iudicem.
- 83 Tributorum causa ad Præsides pertinet.
- 84 Fabricenses eorum uxores, & liberi iudicem habent.
- 85 Nuntij sedis Apostolica habent proprium iudicem.
- 86 Suspicionis causa iusta non est alias appellasse a sententia iudicis.
- 87 Causa Ecclesiastica } Ad Ecclesiasticum pertinent.
- 87 Immunitatis }
- 87 Naturalium }
- 87 Præiudicij }
- 88 Causa criminales in loco delicti, vel ubi delinquens deprehenditur.
- 89 Latrunculator non iudicatur de civilibus.
- 90 Actio realis, ubi est, experitur.
- 91 Prator desideratur, ubi est causa cognitio.
- 92 Fugientes obnoxij iudicantur a suo iudice.
- 93 Negans se publicum debitorem, vel cuiem ad effugienda munera ubi de hoc conueniendus.
- 94 Liberti ubi munera soluant, debitores suspecti de fuga omnibus subsunt.

- 95 Quantitas variat iurisditionem.
- 96 Petitio attenditur pro quantitate metienda.
- 97 Pluribus petentibus tota res consideratur.
- 98 Pluribus actionibus intentatis, quantitas singularium actionum consideratur.
- 99 Plus petens ad declinandum iudicem puniatur.
- 100 Iudex de certa, iudicat de maiori summa partibus consentientibus.
- 101 Quantitas conuentionis, non reconuentionis attenditur pro iudice.
- 102 Iudex competens conuentionis, est competens & reconuentionis, limitatur.
- 103 Plures diuersi fori litigantes ad unum reducendi.
- 104 Venditor in causa euictionis sequitur forum emptoris.
- 105 Præiudicium fori non allegat, qui illud consecutus est, & post introductum iudicium.
- 106 Iudicium ubi ceptum, ibi debet finire.
- 107 Hæres ubi defunctus est, conueniendus.
- 108 Actor reconuenitur coram eodem iudice, limitatur.
- 109 Præses ubi non est, eius loco est defensor.
- 110 Iudice denegante iustitiam superior aduendus.
- 111 Iudex incompetens, delegatione fit competens.
- 112 Iudex ordinarius non declinat.
- 113 Incidens cognoscit iudex negotij, limitatur.
- 114 Fori præscriptio quando opponenda.
- 115 Iudicem non facit consensus priuatorum.
- 116 Consensere qui videntur in iudicem.
- 117 Iudicare munus publicum est.
- 118 Iudicandum est in loco consueto.
- 119 Iudex nullum domesticum habere debet Cancellarium.

De actore, & Reo. Tit. 6.

Hactenus de iudicibus, & quales possint, & esse debeant pro publico bono; restat nunc videre, qui eis habitu subditi sint, & omnes enim regulariter potentia subditos habent, qui sunt in Ciuitate, & prouincia sibi commissa, nisi à iure reperiantur exempti. † Primum enim, si nomine fisci agatur, rationalis, siue procurator Cæsaris, vel fisci non alius iudex competens esse censetur leg. ad finem §. C. ubi caus. fiscal. leg. 2. C. eod. Nisi forte cum ex crimine alicuius pœna fisco iudicanda sit, de crimine nondum constat leg. 1. C. eod. & d. l. 2. & §. in quibus supponitur iam non de crimine, seu pœna agi, sed de bonis ex crimine iam concludenter probato, & iudicando d. l. 1. §. fin. Nam defunctis reis criminis apud procuratorem causam agendam esse ratio permittit: hoc enim casu non de crimine aut pœna mortui amplius queritur, sed de bonis defuncti d. §. fin. † Præterea Colonis, Inquilinis, vel seruis Domus Cæsaris, siue agant, siue conueniantur, præpositus facti cubiculi, & Comes domus iudex competens est l. vlti.

4 C. ubi caus. fiscal. † Suaris autem siue agant, siue conueniantur, Præfectus Urbis iudex constituitur l. 2. C. de Suaris lib. 11. † Præterea actor sequi debet forum rei. Ideoq; alibi agens, quam ubi reus domicilium habet, fori præscriptione repellitur l. 2. C. de iurisdi. omn. iudic. leg. actor. §. C. ubi in rem actio exercet. debeat leg. 1. ubi, ubi autem in domicilium C. ubi de hæredit. agat. in possessione §. C. ubi causa status agi oportet. † Si tamen post contractum alio migrauerit reus, rectè ibi, ubi contractus tempore domicilium habuit, conuenitur d. l. g. 2. ubi, vel tempore contractus C. de iurisdi. omn. iudic. † Sed & si alibi ciuis sit tam ijs magistratibus, apud quos incola est, quam illis, apud quos ciuis est, parere debet leg. incola 29. ff. ad municipal. interest etiam vtrum in rem, an in personam agatur. † Nam in re actio etiam ibi, ubi res est aduersus possidentem moueri potest l. vlti. C. ubi in rem actio exerc. deb. l. quod legatur 38. ff. de iudic. & videtur esse in arbitrio actoris, vtrum locum, ubi res sita est, an domicilium rei conuenti velit sequi leg. cum in longi. 12. §. nihil enim prohibet C. de præscript. long. tempor. † Sed non ita erit, si iura actiones, & debitorum nomina reus habeat, quia hæc in hærent ossibus, eius personam sequuntur, & non potest conueniri, ubi illa habet, sed ubi ipse personaliter reperitur. Alex. an. in consi. 31. li. 1. per tot Cui videtur contradicere Seraph. in decis. 352. qui citat Alex. ubi supra, & alios, qui cum Alexandro conueniunt, & sic extra propositum, quia quando fit mentio de

de bonis firis in certo loco, tunc non veniunt inra, & actione s Lap. allegat. 92. Roman. consil. 509. Socin. consil. 105. num. 4 lib. 1. Tiraquel. in l. si vnquam. in verb. bona. C. de reuoc. donat. & est textus in l. Caius, ff. delegat. 2. Interest etiam, qualis sit actor, vt paulo superius in fisco, colono, 10 & Inquilino Cæsaris dictum est. † Non tamen distinguitur, an actor sit Senatoria, vel alia dignitate decoratus. Nihilominus rei domicilium sequi tenetur, l. si in 3. C. vbi
 11 caus. status agi oportet. † vel clericali, seu sacerdotali, c. si clericus 5. de for. compet. c. ex transmissa, & c. cum sit eod. & 11. quæst. 1. c. experientia; & c. si quisquam. Nisi agatur de re ecclesiastica, & talom esse reus non negens, vel negare id probabiliter non possit, vt in allegatis iuribus. Planè
 12 † Roma communis patria est, l. Roma 33. ff. ad municipal. Ideoque reus ibi deprehensus potest conueniri, & ibi cogitur, a actionem excipere, quamuis alibi domicilium habeat, l. nec non & si 28. §. si cum in fine, ff. ex quibus caus.
 13 maior. c. licet, 20. de foro compet. Immo † ibi habitans in continentem dicitur incola, & ciuis ex constitutione Diui Antonini, de qua in l. in orbe Romano, ff. de stat. homin. super qua latè agit Alciat. lib. 2. dispum. c. 21. glo. in verb. allectio. in l. ciuis 7. ver. & secundum hoc C. de incolis, libro 10. l. de Platea, ex Barr. & Bald. quos in se citat in l. i. num. 2. C. de priuileg. corporat. lib. 11. l. pupillus, §. incola, vbi Alciat. ff. de verbor. signific. Rota in antiq. decis. 829. Nota quod illi, aliàs 6. de for. compet. Lucas Petrus in praxi lib. 1. cap. 6. eadem ratione, quia Roma communis omnium patria est, vt d. l. Roma, vbi Alberic. & alij glo. in cap. licet in ver. compelli potuit, de for. compet. Lucas de Penna in l. nemi ni prope fin. ver. item est communis patria, C. de consula.
 14 lib. 10. & in l. i. C. de priuileg. corpor. libro 12. & † Diuus Paulus hæc omnia optimè sciens, quamuis præuincialis, tamen in orbe Romano degens ad flagella curiade in partibus asseruit se Romanum Ciuem, & vt talis fuit illæsus ad vrberem remissus, vt constat apud acta Apostol. cap. 16.
 15 in fine, & c. 22. in fine. † Nam ab vrbe conditore Romulo teste Claudio Imper. apud Tacit. lib. 11. Romulus tantum sapientia valuit, vt per totosque populos eadem die hostes, deinde ciues haberet, & id semper fuit obseruatum, & in super lege firmatum, quod Roma esset omnium communis patria, & quod omnes, qui in orbe Romano sunt, sint & Romani Ciues, vt in d. l. Roma, & in l. orbe Romano.
 16 Hinc Sidonius lib. 1. † Appellat Romam verticem mundi, patriam libertatis, in quam vnicam totius mundi ciuitatē soli Barbari, & serui peregrinantur. Et Claudianus in Romæ laudibus ita cecinit.

*Hæc est in gremium victos que sola recepit,
 Humanumque genus communi nomine fouit,
 Marris non domina ritus: Ciuesque vocauit.
 Quos domus, nexumque pio longinqua reuixit.*

Ita Rhemus duas dicebatur habere Ripas, hanc citiorem Romanam, illam vltiorem Barbaram, vt cecinit idem Claudianus ita.

*O quoties doluit Rhemus, qua barbarus ibat,
 Quod te non geminis fruere tur iudice Ripis.
 Et Rutilius ita.*

*Fecisti patriam diuersis gentibus unam,
 Profuit inuisis te dominante capi.*

*Dumque offers viculis propria consortia iuris,
 Vrberem fecisti, quod prius orbis erat.*

Et Otho Imperator apud Tacitum libr. 4. in concione alloquens Prætorianis militibus. Italix, inquit, alumni, & Romana verè iuuentus, & Clemens VIII. in renouatione constitutionis Sixti V. de prohib. alienat. post Pium IV. in constit. confirmationis iurisdictionis Magistrorum viarum, & alios in alijs constitutionibus, inquit. Volumus autem, vt vnicuique priuato siue subdito, siue extero liberum, & licitum sit in alma vrbe nostra, quæ communis patria, & nationum omnium domicilium est, cum eius ad decem millia passuum circuitu, quæcunque bona stabilia ex quocunque contractu ex testamento, & ab intestato acquirere, habere apprehendere, & retinere posse. Quod idem est, ac si cum Modestino in l. Roma 33. ff. ad municipal. dixissent. Roma communis omnium patria est, & cū Antonino, in dicta l. in orbe Romano, ff. de stat. homin. dixissent in orbe Christiano, qui sunt ex constitutione Summorum Pontificum Ciues Romani effecti sunt, & prædictis argumentis ad dilatandam in vniuersum Christianum

orbem Romanam ecclesiam vtuntur D. August. de Ciuit. Dei, lib. 5. c. 17. & ad demonstrandam Romanæ, & Catholice ecclesie vnitatem Stephanus Stapleranus de mag. i. r. d. Rom. Ecclesie, lib. 1. c. 4. Tamen Rota præmissis quinibus vti fabulosis spectis noluit Etruscum vrbe habitantem longè ante delatam hereditatem gaudere vrbe statuto sceminarum exclusio in Collen. hæreditatis die 10. Iunij 1616. & 1617. exigens expressam animi declarationem, vel continua decem annorum habitationem vrbe, vt requiritur in alijs ciuitatibus inferioribus, nulla amplissima vrbi prærogatiua communicationis ciuiliis cõfortij reseruata, & incõtinenti attributa suis habitatoribus. † Verum si legationis, vel testimonij dicendi, vel iudicandi, vel alterius litis causa, vel denique ex alia, quam solè habitationis necessitate quis Romæ moretur: his enim casibus reo cõuenito reuocandi domum suam ius datur, & eius causa ad patres suos remittitur tractanda, & finienda, l. 2. §. legatis, ff. vbi quis ager. vel conue. §. item et si episcopi Nouel. const. 123. d. c. licet 20. de for. compet. c. vlt. de dilat. Rota in antiquis decis. 828. aliàs 6. de foro compet. in princ. vbi in ver. tamè
 18 dicit † Rotam de stylo seruare contrarium, ea qua supra diximus ratione vltimo loco in d. Collè. spreta, quia Romacois patria est, & ibi reperitur vt Ciuis, & incola potest conueniri. † Si quis quicumque ille sit ex contractu Romæ inuito conueniatur, tunc domum reuocandi ius non habet, quauis ex causis iam enumeratis constet Romæ morari, d. l. 2. §. omnes exceptis legatis, † qui licet ibi contraxerint, nõ cõpelluntur se Romæ defendere, quamuis rem, cuius nomine conueniuntur secum habeant, dummodo ante legationem contraxerint, d. §. oēs, l. non alias 14. §. sed si postuletur, ff. eo. Nam si legationis tempore quis seruum, vel aliam rem Romæ emerit, aut ex alia causa possidere cõperit, nõ inique cogitur eius nomine iudicium accipere, aliter enim potestas dabitur legatis sub hac specie res alienas domum auferendi, d. §. omnes ibi. dummodo, & si legationis 25. ff. vbi quis ager. vel conuen. l. non aliàs 24. in princ. ff. eod. l. cū furiosus 39. §. fin. ff. eo. §. reuerendi Nouel. constit. 123. Idè dicendum si constituit Romæ tempore legationis se soluturum. Secus tamen si constituit Romæ se soluturum tempore solutionis non adiecto: tunc enim quamuis tempore legationis constituit: nihilominus ius reuocandi domum habet, l. si quis 18. ff. eo. l. cum queritur 3. ff. de legatio. l. contraxisse 20. ff. de actio. & oblig. c. dilecti 17. de foro cõpet. & cum dictis, & alijs infra dicendis distinctionibus approbo styllum Rotæ, de quo in dicta decis. 6. de for. compet. in antiquis, non autem indistinctè, vt ibi contra iuris regulas asseritur ex Compostell. in cap. statutum de rescript. in 6.
 21 † Nam nec ipse, nec Rota possunt id contra ius commune inducere, quia secundum, non contra leges debent iudicare ad tradita per nos in tract. de tutela, & cura, libr. 3. q. 1. nu. 20. & seq. & sup. lib. 1. tit. 1. ver. Præterea leges, & ver.
 22 restat legum obseruatio, &c. † Sed & domum reuocandi ius ex causis supradictis denegatur, si alibi quam in sua ciuitate, vel prouincia contraxerit, tamè Romæ se defendere coguntur supradictis causis non obstantibus, l. 2. §. itè si extra, ff. vbi quis ager. vel conu. l. insulæ 9. ff. eod. Viui. in
 23 verò. debitor promittens. † Præterea si vxor à legato Romæ diuerterit, dotis nomine defendendum Romæ virum
 24 iure responsum est, l. si vxor. 42. ff. eod. Sed † si perfecta legatione, vel alia causa, ob quam Romæ reus morabatur, nihilominus Romæ subsistat, priuilegio domum reuocandi non vtitur, l. 2. §. planè si perfecta, ff. vbi quis ager. vel cõ.
 25 uenit. Idem † dicendum, si de eo queratur, an domum reuocandi ius habeat. Nam hæc quæstio Romæ determinanda
 26 est, d. l. 2. §. sed si dubitetur, l. legato 5. ff. de legatio. † Sed & is, qui domum reuocandi ius habet, Romæ ad cautionem iudicio fisci præstandam compelli potest, nuda tamen re promissione, non satisfarione, d. l. 2. §. quod si constitit.
 27 † Adeo autè is, qui Romæ in legatione est, ibi iudiciū suscipere nõ cogitur, vt quauis antea ibi cõtestatus sit, interim tamen actio sit differenda: nisi iudiciū spontè susceperit, l. non distinguemus 32. §. itè si quis Romæ, ff. de recep. arbit.
 28 † Porro reus quoq; ibi vbi contractu, vel negocium, ex quo agitur, gestum est, se defendere tenetur. nec hoc casti actor domicilij, & toru rei sequi dēt, l. hæres absens 19. §. si quis tutelæ, ff. vbi ager. vel conuen. l. interdum 38. §. fin. ff. eod. leg. argentarium 45. ff. eod. l. 2. §. omnes autem, ff. eod. leg. 1. C. vbi ratiocin. agi oport. l. neq; scemina, §. fin. ff. de

procur. Nouell. constit. 68. & nos in tracta. de tutela, & cura lib. 2. tit. 25. num. 46. cap. 1. §. contrahentes de for. comp. 29 in 6. cap. dilecti 17. de foro compet. † Quod tamen ita accipi debet, si eo loco constitit reus tabernam, vel officinam conductam habens, non si eo venit statim abiturus. Hæres absens 19. §. nunquid dicemus ff. vbi quis ager, vel conue. Nam si habet tabernam, vel officinam non solum ex sua, sed etiam ex serui sui persona dominus ibi, vbi contractum est, conueniri potest d. leg. 19. §. apud labeonem leg. non alias 24. §. 1. ff. eod. omni que oblig. pro contractu habenda, vt vbi cumq; aliquis obligatur, & contrahi videatur, quamuis quasi contractus sit, vel etiam delictum commissum. l. omnem 20. & d. l. 24. §. 1. ff. eod. † Nam appellatione contractus veniunt etiam quasi contractus non solum in legibus, sed & etiam in statutis, vt latè ex multis, quos ipse citat, probat Tiraquellus de legib. connub. gloss. §. num. 128. & seq. & 131. Aret. in l. in utum num. 3. ver. posset ff. de acqui. hæred. & in l. quicquid adstringenda num. 6. ff. de verb. obligat. Rom. in consil. 129. vers. 2. ratio Alex. in consil. 34. num. 8. lib. 5. Gozzad. in consil. 103. num. 17. So cin. in consil. 129. num. 5. lib. 1. Aym. de antiquit. temp. part. 4. §. transeo num. 38. etiam quod leges, vel statuta loquantur, ac disponant de præscriptione, vt in terminis per allegata iura firmat Seraphin. in dec. 730. per tot. incip. fuit dubitatum. Sed † & contraxisse vnusquisque in eo loco intelligitur, in quo vt solueret, se obligauit leg. contraxisse 20. ff. de act. & obligat. l. hæres absens 19. §. fina. ff. vbi quis ager, vel conue. Proinde is, qui ita fuit obligatus, vt in Italia solueretur, si in provincia habeat domicilium, vt obliq; potest conueniri & hic, & ibi d. §. si. quod item dicendum est, si quis certo loco, quid se facturum, vel petiturum stipulanti promisit d. l. contraxisse 20. ff. de actio. & obligat. Quod tamen eo extendendum non est, vt vbi instrumentum contractus descriptum est, quasi ibi contractum sit, dica minus reum defendendum esse. leg. exigere 65. ff. vbi quis ager, vel conuen. legatus etiam ibi, vbi contraxit, se defendere non cogitur, vt paulo superius est ostensum. Sed † ex delictis in legatione commissis coguntur iudicium Romæ pati, siue ipsi admitterint, siue eorum serui leg. non alias 24. §. 1. ff. eod. † Præterea ibi hæres, vbi hæreditatem adijt hæreditarij actionibus conueniri potest. quamuis domicilium ibi non habeat, quod tamen & ipsum in legatis distinctionem recipit h. de eo 26. cum duabus legibus sequentibus ff. vbi quis agere, vel conuen. Sed & † Reus, vbi cumq; deprehensus cogi potest ad cautionem iudicis intra certum diem arbitrio iudicis terminandum sicut præstadam, vt in allegatis iuris vbi licet nisi satisfiderit mittatur in possessionem, & c. l. 2. §. quod si constituerit ff. eod. quod ad paulo superius dictum fuit. Sed & de damno infecto alibi cauere tenetur, aut vicinum in possessionem mittere l. sed 35 & si 28. §. ad diem ff. eod. † Adeo autem actor rei domicilium, & forum sequi tenetur, vt quamuis alibi iusurandum reo deferatur, sed dare non oportere, tamen ad id præstandum, vel referendum cogi non possit, quod & in legato 36. absolutum est d. l. 18. §. ex quibus. † Si tamen dies actionis exiret, ut ad litem contestandam alibi cogi potest, & tractata in provinciâ transferatur d. leg. 28. §. sed & si dies. Porro mulier ream in foro mariti sui conuenienda est l. inuheres 9. C. de incol. † Videtur autem pupilli, & alie debiles 38. personæ extra suam provinciam in ius vocandæ non sunt, nisi forte iudicium Imperatoris, vel iudicis Ecclesiastici implorauerint, hoc enim casu aduersarius eas sequi debet. l. 1. C. quando Imper. inter pupillos, & c. ex parte 15. §. hoc autem de for. compet. quod autem ad Ecclesiasticum iudicem spectat, id intelligas, nisi causa sit petitorij, non possessorij iudicij d. cap. 15. & cap. ex tenore 11. eod. titulo. 39. † Ordinarius iudex ab aliquo in ius vocandus coram præfecto prætorio conueniendus erat, non enim in sua causa ipse iudex esse debet leg. qui iurisdictioni 10. ff. de iurisdic. omn. iudic. leg. Iulianus 17. ff. de iudic. & vbi quis ager: vel conuen. leg. de ordinario 4. C. de offic. Præfect. prætor. l. 2. C. de offic. præfect. August. cum allegatis supra tit. 4. vers. sed & nemo 4. quæst. 4. cap. 1. & cap. nullus cap. causa 17. c. insinuante 25. cap. cum R. 35. de offic. ordin. Clar. §. si. q. 3. §. 1. Sanè si quis aduersus eum, qui in magistratu est ex causa officij actionem habeat, differtur actio, donec magistratus eius sit finitus leg. pars literarum 48. ff. de iudic. & vbi quis ager, vel conuen. deb. cum alijs allegatis in gloss. stat.

41 Vrb. lib. 1. cap. 13. vers. ante finem officij. † Nam ante officium finitum maxime pro gestis, & administratis in officio non possunt conueniri, nec iudicari leg. nec magistratibus ff. de iniurijs, & ibi Barto. & in leg. 2. vbi Et Ias. ff. de in ius vocan. §. si verb. & §. si quis autem Athen. vt iudic. sine quoquo suffrag. glo. in leg. continet in fine ff. quod metus caus. Clar. in §. fina. quæst. 16. vers. præterea. Quod eo maxime procedit in maioribus magistratibus habentibus dignitatem cum administratione gloss. in d. leg. nec magistratibus Bart. & alij in d. leg. pars literarum. † In tantum, vt non possint esse rei, nec actores Barto. Ang. & alij in d. leg. pars literarum, & possint extipere expectandum esse iudicatum Bart. in l. si tutor pupillo ff. de aut. h. tutor. Alexand. in l. de pupillo §. si quis ff. de nou. ope. nuncia. Paris de Put. de syndic. in verb. durante officio cap. 1. & 2. Nam † syndicatores ipsi dantur pro syndicanis officialibus præteritis. Catald. de syndica. quæst. 31. Put. de syndicato vbi supra cap. 1. num. 4. vbi citat Ang. in leg. iudicemus C. ad leg. Jul. repetund. effect enim incompatible eodem tempore iudicis esse, & syndicari, dū alios ipse iudicat, & promiscuis actibus non debent officia tribari leg. consulta diuina C. de testa. 44. Cavalc. de Bracch. Reg. par. 5. num. 4. verum † præmissa cessant in magistratibus minoribus non habentibus dignitatem, sed solum administrationem, vt sunt Consules Artium, & similes secundum Iacob. de S. Georg. in d. leg. pars literarum num. 2. vbi etiam Barto. & Angel. facit tex. & ibi gl. in d. leg. nec magistratibus. Homod. de syndic. num. 42. 45. Secundo cessant † præmissa in omnibus, quacumq; dignitate positis, si conueniantur, & contineantur de Barattaria Nam de ea possunt etiam durante officio conueniri leg. iudicemus C. ad leg. Jul. repetund. Roman. in consil. 41 §. num. 3. & 4. Specula. de supplicat. §. sequitur vers. item durante Bart. in l. principalibus ff. si cert. per. Clar. in §. si. quæst. 16. Boss. de officiali corrupto num. 34. Catald. de syndico 190. Homod. de syndic. num. 42. & 43. Paris de Put. in verb. Barattaria cap. 1. num. 2. & in verb. durante cap. 2. num. 3. 6. 7. 9. & 12. Farinac. consil. 5. num. 2. & seq. lib. 1. Tertio limita 46. ta † in officialibus illis, qui de nimia negligentia conueniuntur, nam pro ea, durante officio possunt conueniri l. si quos C. de offic. præfec. prætor. orient. Homod. vbi supra num. 43. Paris de Put. in verb. Barattaria cap. 1. Quarto limita 47. ta † in eo officiali, qui videns aliquos exari, se non interponit Cyn. in l. si ferus C. de noxal. Homod. vbi supra Guittier prætic. q. lib. 4. q. 28. num. 5. Quinto limita † in eo officiali, qui ob nimiam seuitiam conuenitur ad remouendum, quoniam ob nimiam seuitiam, durante etiam officio potest remoueri leg. 1. & 2. vbi Barto. ff. de his, qui sunt vel alien. iur. D. de Ponte in dec. 7. num. 12. & in dec. 16. num. 33. facit Guidop. dec. 62. & sing. 104. in vers. si iudex 49. Sexto limita † in officiali non habente integram familiam, pro qua tenenda percipit salariam, quoniam durante officio de hoc syndicat leg. 1. & 3. C. de offic. Præfec. prætor. 50. Homod. vbi supra. Septimo limita † si pro officio habendo pecuniam, vel aliquid aliud dedisset. Nam de hoc, durante officio potest purij Homod. de iudic. num. 44. facit al. legata supra lib. 1. tit. 4. vers. si iudicatum, & infra lib. 3. §. 1. tit. 12. Octauo limita † in officialibus longæ, atq; incurabili in infirmitate detentis Alberti & Salicani leg. si quos C. de offic. præfec. prætor. orient. Vant. de nullita. ex defect. infra 52. dic. num. 135. Homod. vbi supra num. 43. Item limita † in eo officiali, qui non admittit appellationem ad superiores & sic facit, quod est in præiudicium iurisdictionis superioris leg. si appellationem, & ibi Bald. C. de appella. Alex. ad Bart. in d. l. pars literarum ff. de iudic. & vbi quis. Nono 53. limita † in officialibus dignitatem tantum habentibus, vt sunt Duces, Comites, Marchiones, & Barones Bart. Angel. & Iacob. in d. leg. pars literarum Paris de Put. de syndic. in verb. durante officio cap. 1. Clar. §. fina. q. 35. Nam de istis dicitur sicut de officialibus petpetuis, qui etiam quod habeant iurisdictionem maiorem, vel minorem, possunt mihi hominis, durante officio conueniri, & syndicari secundum Bart. Ias. & alios in leg. de pupillo §. si quis ff. de oper. hon. nunc Homod. vbi supra num. 42. Put. in verb. durante cap. 2. num. 10. Iacob. in d. leg. pars literarum circa finem. Decimo limita † in eo officiali, qui aliquid pet. iniuriam auferre subditis. Put. vbi supra cap. 1. Afflic. in consil. eos num. 6. 55. Undecimo limita, † quando actio contra officialem intendenda esset tempore peritura leg. Senatus ff. de effi. Præf. Cyn.

Cyn.in l. si præfes, C. de episc. audi. glo. in d. l. nec magistratibus, ff. de iniurijs Homod. vbi supra num. 42. Put. d. c. 1. 56 num. 2. & cap. 2. num. 1. & 13. Duodecimo limita ¶ si officiales conuenirēt à personis nō subditis iurisdictioni iudicis, quem conuenire intendunt. Afflicti. in constit. statuumus, num. 50. per tex. in l. principalibus, ff. si cert. petat. Put. vbi supra, cap. 2. las. in d. l. 2. ff. de in ius vocan. Decimo tertio limita, ¶ si ageretur tantum ad accusationem proponendam, & durante officio, inquisitio superfederetur, l. Senatusconsulto in fine, ff. de offic. præsid. Bart. in leg. hos accusare, in princ. ff. de adulter. Decimo quarto limita 58 ¶ in officiali ad beneplacitum constituto, hinc enim aequiparatur perpetuo, & durante officio poterit conueniri Bart. in l. de pupillo, §. si quis, vbi las. num. 5. Alexan. col. 6. ff. de nou. oper. nunc. & in addit. ad Bart. in d. l. pars literarum, ff. de iudic. Homod. num. 42. Put. c. 1. num. 2. & c. 2. 59 numer. 1. & 13. Decimo quinto limita, ¶ quando agitur de delicto, pro quo imponeretur pœna priuationis officij, Afflicti. in dicta constit. statuimus num. 50. & in constit. eos num. 6. Put. d. c. 1. num. 2. & cap. 2. num. 12. Homod. num. 43. Clar. in §. fin. q. 16. Caballus casu 76. nu. 7. & nos in glo. 60 stat. vrb. lib. 1. c. 13. Decimo sexto limita, ¶ quādo Princeps mandat, quod durante officio possit conueniri, glo. in §. si quis Auth. vt iudices sine quoquo suffragio Gramat. decisio. 40. num. 6. & seq. ex Bald. in l. obseruare, §. proficisci, ff. de offic. Procons. Multos alios casus tradit Socin. in reg. 306. ver. Magistratus, Carpanus super statuto Mediolani c. 297. & tradunt relati Doctores: ex præmissis infertur, quod officialis datus ad tempus eo finito, poterit sine dubio conueniri, & syndicari ex allegatis in princ. huius disceptationis, & si tempus fuerit prorogatum, non poterit, nisi in casibus supra relatis. Si finito tempore fuerit constitutus, poterit conueniri, quia ¶ officium confirmatum, nouum reputatur, prorogatum verò idem l. libertatis, §. in quibus, vbi Doctor. ff. ad municipal. secundum distinctionem, quam facit Roma. in l. dies cautionis, nu. 3. post Bald. in l. si à te, C. de pact. inter emptor. & venditor. l. Titius filius, §. si ita, ff. de excusat. tutor. glo. singularis, in c. hi, qui autoritate, quæ est finalis, de præbend. in 6. Sed quoad prorogationem obseruandum est, non dici prorogatum, & sic idem, nisi sit eiusdem formæ, & naturæ absque aliqua noua qualitate, & forma diuersis à primo Bal. in lege obseruare, §. proficisci, q. 19. ff. de offic. Procons. & in leg. si constante, C. de donat. ante nupt. Catald. de syndic. num. 47. Paris de Put. in verb. reformatus, c. 1. & seq. Bart. in d. §. si ita, & d. glo. fin. in d. c. hi, qui de præben. in 6. Et talis est ista prorogatio, quæ fit à lege post tempus finitum, vsque ad aduentum successoris Paris. vbi supra in verb. successor in officio cap. 2. num. 5. & est textus in l. meminisse vbi Doctor. ff. de offic. Procons. ¶ Poterit etiam conueniri, & syndicari pro primo. Homod. num. 44. & antea Bart. per illū textum in l. 1. C. vt omn. iudic. tam ciuil. quam crimin. Inimio non possunt ad aliud eligi, qui de primo rationem nō reddiderunt in syndicatu secundum Bart. in l. rescripto, §. si debitores, ff. de muner. & honor. & in l. neminem, C. de suscept. & Archar. lib. 10. §. iubemus, §. si quis autem, Auth. de collat. Catald. de syndic. quæst. 104. Paris de Puteo, in verb. officium syndicatus, ver. iudices, c. 8. nu. 4. Vincet. de Franch. decis. 429. cum alleg. supra libro 1. tit. 3. ver. debitor. ¶ Obseruandum tandem est, quod si contra officialem ex aliqua ex præmissis causis, vel ex alia, durante officio procedi debeat, tunc pendente iudicio suspendenda, ac interdicaenda est officij administratio secundū Bart. in l. filium, §. inquisitionibus, ff. ad municipal. Lucas de Perna, in l. iudices, col. 2. ver. sed an iudici, C. de dignit. libr. 10. Grammat. consil. 10. nu. 2. Francisc. March. decis. 654. libr. 2. Fatimac. consil. 5. faciūt allegata per nos de tutela, & cura, lib. 1. tit. 10. num. 37. Hoc tamen intelligendum est, si ex informationibus substantiale aliquid propositi criminis apparuerit, ex quo veniret officio priuandus, tunc suspenditur, atque interdicitur administratio, donec causa sit finita Franch. decis. 8. Caball. cas. 76. & antea Bart. in l. libertus, §. in questionibus, ff. ad municipal. Et si opponatur deliquisse etiam extra officium, vt per Franch. vbi supra in d. decis. 8. Bar. & c. per tot. Tandem obseruandum est, quod in omnibus illis casibus, in quibus durante officio possunt iudices conueniri, possunt etiam & ipsi sese defendere, vt 64 supponunt omnes relati Doctor. ¶ Vir quoque Illustris,

vel clarissimus reus ad iurisdictionem Principis, vel ab eo delegati pertinet, nisi fortè non illustri, sed clarissima tantum dignitate præditus virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in simili crimine fuerit deprehensus: tunc enim intra prouinciam, in qua crimen commissum est, accusari debet, proposita fori præscriptione non obstant te, l. quoties, C. vbi Senat. vel Clarif. l. 1. C. eo. distinc. 21. c. inferior, c. nolite, c. denique, c. nūc autem, c. submititur, & 65 c. vlt. Clar. §. fin. q. 35. Villalo. l. 272. ¶ Sed & Senatores in pecuniarijs causis ad Præfectum Prætorio, vel vrbi pertinent, vel in prouincijs constituti ibi conueniendi sunt, vbi 66 domicilium habent, l. 2. C. eo. Et ¶ cuiusque dignitatis, vel militiæ homines de publicis functionibus apud Præsidem prouinciæ conueniendi sunt, l. 1. C. in quib. caus. milit. fori præscript. vt non poss. Porro is, qui alicuius certæ professionis, vel negociationis est, apud eum, ad quem eius professionis, vel negociationis cura pertinet, respondere cogitur, l. per iniquum 7. C. de iurisdic. omn. iudic. ¶ Curialis quoque, vel cohortalis, aut decurio extra suam prouinciā in ius euocandus non est, nisi à præteriorum præfecto id fiat, vel Imperialis iussio de eo insinuetur, leg. 1. de curial. 68 vrb. Rom. Nouel. const. 151. ¶ Pariter in parem, non habet imperium, neque in maiore, nisi se ipsius iurisdictioni subiiciat, l. ille à quo 13. §. tempestiuum, ff. ad S. C. Trebell. l. Labeo 3. §. fin. cum l. seq. ff. de recept. arbit. l. est receptum 14. ff. de iurisdic. & distinc. 21. c. inferior, c. nolite, c. denique, c. nunc autem, c. submititur, & c. vlt. Villalob. 69 M. 1. P. 355. ¶ fiscus reus apud rationale conueniendus 70 est, l. ad fiscum 5. C. vbi causæ fiscales. ¶ Actor rerum priuatarum, vel procurator Cæsaris de iniurijs, vel depredationibus prouincialibus illatis ad Præsidis prouinciæ iurisdictionem pertinet, l. vniuersi 9. C. eo. ¶ Officialis autem procurator Cæsaris apud ipsum procuratorem conueniendus, nisi capitalis accusatio aduersus eum instituitur tunc enim ad Præsidem prouinciæ pertinet, l. nullum 10. 72 C. eo. ¶ Colonus, inquilinus, vel seruum domus Cæsaris reum apud Præfectum sacri cubiculi, & Comitem domorum conueniendum esse diximus supra. Quod tamen recipit distinctionem in criminalibus causis: his enim casibus apud Præsidem prouinciæ conueniendi sunt, procuratore tamen Cæsaris præsentem, l. vlt. C. vbi caus. fiscal. l. si 73 quis 6. l. dominicis 7. & l. cum aliquid 8. C. eo. ¶ cubicularius quoque sacri cubiculi Imperatoris, & Augustæ ab ordinaria iurisdictione eximitur, & pertinet ad iurisdictionem Magistri officiorum, l. cubicularius 3. C. de prepos. 74 cr. cubic. ¶ Idem dicendum est de silentiario Imperatoris, eiusque vxore, de scriniario, eiusque vxore, parentibus, liberis, colonis, & seruis, denique de decanis, l. ne ad diuersa 4. C. de silentiar. & decur. l. in sacris 12. C. de proxim. 75 cr. scrin. l. 2. C. de decanis. Sed & ¶ centenarij, & ducentarij in rebus agentes ad iurisdictionem magistri officiorum pertinent, nisi vel extra urbem Constantinopolitanā sint constituti, vel officium deposuerint, his enim casibus ad ordinarium iudicem spectant, lex eo 4. C. de agentibus in 76 reb. ¶ Palatinum apud Præfectum vrbs non litigat, sed apud Comitem suum: nisi de ædificatione domorū, & seruitutibus, & annonis contentio sit, l. viros 12. C. de Palatinis. In prouincijs verò palatinus cōstitutus ad iurisdictionem Præsidis pertinet dummodo causis publicis occupatus non sit d. l. viros, §. retores. Sed criminalem sententiā aduersus etiam præfes ferre nō potest, nisi Comes, sub quo palatinus militat, certioratus, hoc & permiserit, dict. §. retores. ¶ Præterea militantes in schola vestis factæ, item Castrensiarij, & ministeriani, nec non horum matres, vxores, & filij ad iurisdictionem pertinent magistri officiorū, nisi de tributis, muneribus suscipiendis, vel criminibus agatur: his enim casibus ad iudicem ordinarium spectant, l. qui in schola, C. de Castrensiarijs, & ministerianis, l. ante C. eo. In scholis quoque militantes, quo ad primiceriorum gradum peruenerunt, iurisdictioni magistri officiorū subiiciuntur, præterquā in causis criminalibus, & in tributis 78 publicis, l. 2. C. de priuil. schol. Clar. §. fin. q. 35. ¶ Cornicularij, primicerij, & numerarij præfecti prætorio eiusdē iurisdictioni subiacent, l. vlt. §. fin. C. de apparitor. præfect. prætor. In prouincijs autem constituti Præsidibus subiiciuntur, nisi publicum officium aliquod eis sit iniunctum d. §. fin. & alijs supra citatis, & allegatis supra libro 1. tit. 9. ver. Primum Præsidis nomen Auth. vt omnes obediant, &c. per

79 &c. per tot. Milites apud magistrum militum conveniendi sunt etiam caligati leg. magisteria 6. C. de iurisdic. omn. iudic. leg. 1. C. de exhiben. reis l. de militibus 8. C. de custod. reor. vbi in fine etiam de caligatis l. qui cum vno 4. §. rem. ff. de re milit. Ignominia tñ missus ad iudicem ordinarium
80 remittendus est d. l. 4. §. ignominia. Sed & Duces militares. Ducumq. apparitores limitanei, Castrorūq. prepositi ad
81 iurisdictionē magistrī officiorum p̄tinet l. viros 8. C. de iur. offi. f. H. qui vltra numerū militat. hodie milites fortu-
na nuncupant. ad ordinariam iurisdictionem pertinent. f. Præsidiū provinciarum. non magistrī militum. l. eos. qui
f. C. de apparitor. magistr. milit. l. eos. qui 3. C. de offic. ma-
82 gistr. milit. Sed & milites orientis excipiuntur a iurisdic-
tione magistrī militum, & præfecto prætorio orientis. f. si quis
Ducibus tam in criminalibus, quam in civilibus
causis subiungitur leg. tam collatores 18. C. de re milit. Pla-
83 ne f. iure nonissimo novellarum constitutionum in causis
criminalibus. & tributō occasione natis milites ad Præsi-
dium provinciarum iurisdictionem pertinet §. Quod autē
primus per tot. Authen. v. Iudices sine quoquo suffrag.
& infra lib. 4. tit. 18. & 19. Possunt benè milites privilegio
fori renunciare leg. si quis 29. C. de pact. non autem alijs
privilegijs sibi ad publicam utilitatem concessis circa per-
sonas. circa pecunia. circa equos. circa iumenta. & alias res mi-
litares. v. per C. de error. pragmatic. libro 1. ca. 4.
84 per tot. Porro fabricientes. horumque uxores. ac filij corā
magistro officiorum conveniendi sunt leg. eos qui 6. C. de
fabricent. Suarj (v. supra quoque dictum est) præfecto ur-
bi subiunguntur leg. 2. C. de Suar. & susceptor. Primi pilarij
ad ordinariam iurisdictionem pertinent leg. 2. C. de primipil. Ce-
nari. & Mōnachi non tamen apud Ecclesiasticum suum magi-
stratum tamen conveniuntur dictum est supra versicu. vel
Clencah. & plura dicentur infra in lib. sequenti. r. Item
85 officiales. & nuncij Sedis Apostolicæ. f. Non enim ad iurisdic-
tionem Sedis Apostolicæ pertinent extrapagan. commu-
cum Matheus 3. de hæret. Aliud denique hoc loco notan-
86 dum. quod §. legitima. recitandi iudicis causa non sit. si
quis in aha causa ab eo se provocasse dixerit. leg. 1. ff. apud
eum a quo appellatur. contradiçio text. in cap. ad hæc 6. &
87 in cap. proposit 24. de appellat. pro genere quoque cari-
sa. & actionis qua agitur. nec non ex re petita. quos magis
vni. quam a hæc iudicij (supponis om. l. au. vni tantum. &
non aucto. Nam causas hoc deficiunt cognoſcit iudex
Ecclesiasticus. non Laicus cap. de cōm. 2. de iudic. cap.
ex renore v. de foro compet. cap. quanto 3. cap. nosit 3.
de iudic. cap. vlt. de foro compet. in 6. cap. venerabilem 33.
§. idem de electio. Item & causam natalium cap. nam de
ord. cognosc. p. causa f. 7. q. 1. ff. si leg. causa religionis
spectat ad Papam dist. 17. cap. multis. & cap. nec licitio.
& cap. regula versicu. nec vllum. Item dicit. 18. cap. de conse-
cra. v. infra lib. 3. tit. 6. C. de. f. aha. quæst. 57. Vlt. 1
88 in verbo iudex laicus. f. In causis criminalibus accusator
non habet necesse domicilium rei sequi. text. ibi. vbi crimē
commisum est. reus coram suo iudice accusari potest. nec
non & ibi. vbi reus de p̄s. habetur. v. probatur. supra lib.
1. tit. 12. ver. Porro iudex publica ibi. & c. in eisdem quo-
que vbi vis illata. & facta d. 5. aut inopumētia nec posse-
sio postulanda est ibi. vbi prædij. ex quo quis deiectus est.
loci iudicem aduersus eum. qui possessionē turbavit con-
89 venit iudicare leg. 1. ff. vbi de poss. a. g. oport. f. Larru. causa
tor de causa. pecunia iudicare non potest leg. solentis
90 61. §. fin. ff. de iudic. f. Præterea in rem actio ibi. vbi res est
exerceri potest. vt supra dictum est leg. actor 3. C. vbi in re
actio leg. quod vtur leg. 38. ff. de iudic. & si de feudo contē-
tio sit. tunc ad domicilium sē. si cognoscio. pertinet cap. ex
transmissa 6. cap. verum 7. de foro compet. Nicol. Vigell.
91 de fend. cap. 3. qua. 2. Item & vbi tunc tantū cognitio
est ibi Prætor desideratur. non magistratus municipij. si iu-
dex contēntis est. quia huiusmodi causa imperij iudicis
sunt. quam iurisdictionis leg. vbi tunc que 105. ff. de regu.
92 iur. & supra lib. 1. tit. 6. f. Curiales. cōhorrales. & alijs cor-
porib. obnoxij auſugientes sine fori præscriptione suo cor-
pori vndicari possunt. nisi vel milites sint. vel speciali be-
neficio principalit̄ se defendant l. 2. C. vbi quis de Curialij
vel cōhor. l. 1. C. eod. Idē dicendū de ijs. qui superactiones.
vel cōcūssiones perperamē dicuntur l. 1. & 2. ff. de conclus.

93 Idē si f. super functionibus. & debitis publicis sit. tūc
enim nemini licet fori præscriptionem opponere præter
eos. qui specialiter excepti sunt l. 2. §. fin. C. vbi quis de cō-
ria. condit. contin. Is tamen qui se negat alicuius Civitatis
civem. vel incolam esse. apud eum Præsidentem provincie
agere debet. sub cuius cura est ea Civitas. a qua vocatur
ad munera. non apud eam. ex qua ipse se dicit oriundum
esse l. de iure 37. in p̄. h. ff. ad municip. Idque Diuus A-
drianus rescriptit m̄stieri. quæ aliunde orta. alibi inſpta
est. nisi in matrimonij se dederint non legitimum. d. l. 37.
94 f. Libertos eō loco munus facere debere. vnde persona erit.
& vbi ipsi domicilium habebunt. sancitum est in d. leg. 37.
§. libertos. Observandum tamen est contra prædictas ex-
ceptiones. & immunitates. quod contra debitorem de fuga
suspectum omnis iudex est competens ad effectum affecu-
randi iudicium. illo capto. & remittendi ad suum. vel civi-
lem. vel Ecclesiasticum iudicem. vt per Abb. in cap. iudicium
non ab homine col. 4. vbi Bald. col. 3. de iudic. l. ff. in l. 1. nu.
71. ff. de offic. eius Marsil. sing. 43. Viu. opin. 177. in fin. Ste-
phan. Auſter. in re p̄. Clement. de offic. ordin. q. 2. num.
7. & 910. & 11. & seq. & de potestate seculari in Ecclesia-
95 sticos leg. 3. num. 15. f. Porro quantitas quoque petita va-
riat competentiam iudicis. Nam ita Pallus. extra re iur. rito-
rium (inquit) res dicenti in p̄. non parerit. Idem & si in
pra iurisdictionem suam velit ius dicere l. extra 20. ff. de
iurisdictione huius exemplum est. quod si causa intra iurisdic-
tionem sōhdorū quantitate consistat. non ad Præsidentē
provincie. sed ad se forem Christianis pertinet l. §. & iu-
96 dicare Auth. de iurisdic. for. C. in f. Quoties autem de quan-
titate ad iurisdictionem pertinetur quantur. semper
quantum petatur querendum est. non quantum debeatur.
l. cum quædam 19. §. fin. ff. de iurisdic. & in gloss. star.
Vb. lib. 1. cap. 44. c. in declaratione. de qua infra tit. l. 48.
97 nume. 50. f. Sed & si plures petant non singulorum partes
spectandæ sunt. sed potius tota res. si idem 11. §. fin. ff. de
98 iurisd. Si tamen f. pluribus actionibus agatur. quantum sin-
gularum quantitas intra iurisdictionem indicantis sit. cō-
acervatio vero excedat modum iurisdictionis. singularium
actionum quantitas spectatur. non omnium coacervata
99 d. leg. 11. Valah. cap. 708. & lib. 2. tit. 40. num. 15. Sane si ap-
paret actionem. idē plus petisse. sic apud minorem iudicē
necesse habet litigare. sius damno coercetur d. §. & iudi-
100 catur Authenti. de defensor. C. in f. Plane f. iudex. qui vsq;
ad certam summam iudicare missus est. etiam de maiori re
iudicare poterit. si inter litigatores conveniat l. inter 18. ff.
101 ad Municipali. de qua re 74. §. 1. ff. de iudic. f. Sed et si mu-
tue sint actiones. & alter minorem quantitate. alter ma-
iorem petat. magis conventionis. quam reconventionis
quantitas spectanda est. & is erit vtriusque causa iudex
competens. qui conventionis iudex esse potest. non obstan-
te eo. quod reconventionis quantitas iurisdictionem eius
excedat. ne it̄ potestate calumniosa rei cōventi sit. an apud
eundem actor litigare possit d. l. si idem 11. §. fin. ff. de iurisd.
102 f. Nam iudex conventionis competens. est etiam compe-
tens reconventionis. vt in dictis iuribus cap. dispendia 3. §.
reus quoque de rescript. in 6. Nisi suspectum dixerint d.
§. reus Novella. cōst. 96. §. sancitum. Vel nisi cum possessio-
rio actum esset. & possessio actori ad iudicem. reus petito-
rium apud eundem iudicem mouere velit. hoc enim casu
actori contentio fori præscriptio non denegatur. v. de
iudic. ca. 1. de caus. poss. & propr. v. tandem nisi contra a-
ctionem penalem reconuentio fuerit proposita l. 2. §. sed si
agatur ff. de iudic. & supra lib. 1. tit. 12. ver. nec reus enim
103 nis. f. Sed si plures rei diversi fori cōueniantur simul
non est separanda actio. sed omnes ad eundem. sed dignior
rem iudicem vocandi sunt. quamuis non omnibus compe-
tentem. si separatim cum singulis ageretur l. 2. ff. de quibus
reb. ad eund. iud. & l. 2. ff. eod. c. tanē §. de foro comp. Clar.
104 §. fin. qua. 36. f. Venditor quoque diuersi fori ab emptore
re denunciat. vt eum iurisdictionis nomine defendat et p̄
iudicij sui iudicis vti non potest. sed emptoris iudicem se-
quitur leg. venditor 49. ff. de iudic. leg. 1. C. vbi in rem ac-
105 tio exerc. f. Sed & si quis postea quam in ius v̄eatus est
miles. Clericus. vel alterius fori esse caperit in ea causa ius
renocandi forum non habebit quasi p̄v̄eatus leg. si quis
7. ff. de iudic. l. cum quædam puella 19. ff. de iurisdic. cap.
propositi 19. de foro compet. Bald. in d. leg. 7. Surd. deci-
110 nume. 2. & 3. Gabr. lib. 2. de iudic. conclus. 1. Nec minus
si post

si post commissum delictum sit factus alterius fori Barto. in l. i. ff. de poen. Didac. pract. quaestionum q. 3. 2. nu. 4. Clar. §. fin. q. 36. cum alijs allegatis in Syntagma iuris loco i. titu. 13. cap. 6. per tot. Viuius opin. 112. Stephan. Aufser. de po. 106 test. saeculari in Ecclesiasticos reg. 1. fallent. 11. nu. 19. † Nā vbi ceptum est semel iudicium, ibi & finem accipere de- 107 bet leg. vbi ceptum 30. ff. de iudic. † Heres quoq; absens ibi defendendus est, vbi defunctus debuit, nulloque suo proprio privilegio excusatur l. heres 19. ff. de iudic. le. si is 34. ff. eod. Villalo. cap. 70. vbi Fichard. in addit 72. Viuius in verb. Clericus, Ecclesia. Proinde si is, qui Romae iudiciū acceperat, haeres eius quamuis domicilium trans mare ha- 108 beat, Romae tamen defendi debet d. l. si is 34. Surd. d. de- 108 cis. 110. † Sed & qui non cogitur in aliquo loco iudicium pati, si ipse agat, ibi cogitur excipere actionem, & ad eun- dem iudicem mitti leg. qui non 22. ff. de iudic. l. cum Papi- nianus 14. C. de sent. & interlocut. §. Reuerendissimi Nouella const. 123. & §. sancimus igitur Nouella. const. 96. Vil- lalo. ca. 72. Viu. in verb. reconuentionis. Nisi Clericus apud iudicem civilem agens ibi reconueniatur Clar. in §. fina. q. 36. & infra: nisi forte reus iustum iudicem recuset d. §. san- cimus. Vel actor suam iniuriam persequatur, vel furum, vel damnum, quod nunc passus est, alioquin aut impune contumelijs, & damnis afficietur, aut erit in potestate cu- iusque pulsando actorem subijcere eum iurisdictioni, dum se vindicat leg. 2. §. sed si agant ff. de iudicij. Testis quoque, qui falsum dixit testimonium ab eo iudice, apud quem dixit, puniri potest, fori praescriptione non obstante leg. nullum penitus 12. C. de testib. nisi forte. Clericus apud iudicem laicum falsum dixerit Rolan. consi. 4. lib. 1. sed ali- 109 bi aliter probatur infra tit. 32. num. 36. Sed † & in quibus Ciuitatibus Praesides praesidi non sunt, apud defensorem Ciuitatis lis peragi potest §. si vero ibi in Ciuitatibus Au- 110 then. vt differentes iudices. † Si quoque iudex ordinarius iustitiam deneger, superior iudex potest adiri Auth. praedicta in princip. Praesertim iudex Ecclesiasticus d. auth. & cap. ex transmissa 6. in fine cap. licet 10. & c. ex tenore §. si de foro compe. Nisi & iudex Ecclesiasticus iustitiam dene- get, vel negligens sit, & ob id civilis iudex adeatur c. qualiter 17. de iudic. Auth. vt Clerici apud proprios Episcopos, 111 Et † qui iudex alius competens non est, competens sit per delegationem causae ab ordinario ei factam per allegata supra lib. 1. tit. 7. & exemplo leg. tam collatoris 18. §. erit au- 112 tem C. de re milit. † Praesidis vero prouinciarum, & praefecto praetorio iudicium nemo ex ijs, qui eis sub sunt, decli- nare potest l. 2. §. si. C. vbi quis de curia. condit. conuen. No- uell. const. 68. & nouella 8. vt iudices sine quoquo suffr. §. 113 quod vero à nobis. † Quaestio autem, cui iudex competens non est, competenti quaestioni incidens ab eodem iudice, terminari potest, fori praescriptione non obstante, ne conti- nentia causae diuidatur l. nulli 10. C. de iudic. l. quoties 3. C. eod. l. 1. C. de ordin. iudic. l. 1. C. de offic. Rector. prouinc. ca- prudentiam 21. §. sexta ver. fin. de offic. delegat. c. de prudē- tia 3. de donat. inter vir. & vxor. Nisi causa Ecclesiastica ci- uili causae incidat, vt puta natiuitatis, haec enim quamuis incidens, ad civilem iudicem non pertinet cap. lator 5. qui fil. sint legit. cap. tuam 3. de ordin. cognit. Vel nisi principa- lis quaestio possit sine incidenti definiti exemplo c. causam 7. qui fil. sint legit. Sed & is, qui fori praescriptioni renun- ciavit, ea amplius vti non potest l. si quis 29. C. de pact. l. si quis 39. C. de Epif. & Cler. c. dilecti 17. ver. qui se certo loco de foro compe. Nisi Clericus fori praescriptioni renuncia- uerit c. si diligenti 12. & c. significasti 18. eod. cui contradicit, d. l. 39. Rol. d. consi. 4. & Caldera de errorib. pragmatic. lib. 1. c. 2. persistunt in limitatione, atq. canonica iura tuentur, 114 quibus assentimur. † Idem dicendum est, si ante litem cō- testatam fori praescriptio opposita non sit. Nam fori praes- criptiones in principio litis opponendas esse, legum decre- uit authoritas l. praescriptiones 13. C. de excep. l. nemo 4. C. de iurisd. omn. iudic. l. sed & si 52. ff. de iudic. & in glo. litar. Urb. lib. 1. cap. 62. Postremo si litigatores in non competen- tem iudicem consentiant, fori praescriptionem obijcienti obstabit exceptio pacti conuenti leg. 1. ff. de iudic. l. 1. C. de iurisd. omn. iudic. l. cum vendente 4. C. vbi caus. fiscal. Nā si se subijciant aliqui iurisdictioni, & consentiant: inter consentientes cuiusvis iudicis, qui tribunali praest, vel aliā iurisdictionem habet, est iurisdicō d. l. ff. de iudic. cum alijs supra citatis. Nisi iudex, in quem consenserunt, antea

se pronunciauerit incompetentem c. significantibus 38. de offi. delegati. Vel nisi Clericus consentiat in iudicem laicum, 115 vt infra. † Plane priuatorum consensus iudicem non fa- cit eū, qui nulli praest iurisdictioni, nec quod is statuit rei iudicare continet authoritatem l. priuatorum 3. C. de iurisd. 116 omn. iudic. d. l. ff. de iudic. l. neque 81. ff. eod. † Sufficit au- tē ipsos litigatores in iudicē aliquem consentire nec ipsius iudicis consensus est necessarius l. 2. §. conuenire ff. de iudic. sane consensisse videntur, qui sciunt, se non esse subiectos iurisdictioni eius, & in eum nihilominus consentiunt. Cete- rum si putent eius iurisdictionem esse, non erit eius iurisdic- tio: error enim litigatorum non habet consensum d. l. 2. in princ. l. si per errorem 15. ff. de iurisd. & latē ditucidat: Eduardus Caldera de error. pragmat. li. 1. c. 1. Planē si in iu- dices nomine, vel praenomine non in corpore erratum est, consensus per istum errorem nō vitiatur l. si in iudicis 80. ff. de iudicij. Is quoque qui autoritate magistratus com- pulsus in iudicem consentit, consensisse non videtur: quod ea, quae vi metusue causa geruntur, rata non sint habenda l. 2. in principi. ff. de iudic. Sed & si conuenierit, vt alius Prae- tor, quam cuius iurisdicō esset, ius diceret, & prius quam aditus esset, mutata voluntas fuerit: proculdubio nemo cō- pellitur huiusmodi conuentioni stare l. si conuenierit 18. ff. de iurisdic. Non autem videtur in iudicem consensisse, qui edi sibi genus actionis apud eum iudicem desiderat l. non videtur 3. ff. de iudic. & quod attinet ad consensum in iudi- cem incompetentem, nil refert, an iudex sit saecularis, vel Ecclesiasticus. Nam in vtrumque possunt laici litigantes consentire, vt in saeculare, probatur supra, in Ecclesiasti- cum probatur 11. q. 1. c. quicumq; & c. omnes. Clerici autem tantummodo in Ecclesiasticum consentire possunt, non- autem in laicum gl. in c. significasti de foro compe. Rolan. in consi. 4. num. 10. lib. 1. & per tex. in c. 12. & 18. de foro com- pet. Authen. Vt Clerici apud proprios Episcopos, & Calde- 117 ra de errorib. pragmat. lib. 1. c. 1. & 2. † Porro iudicare, quod iudicis officium est primarium, munus publicum est, quā- uis circa res priuatas versetur leg. quippe 78. ff. de iudic. 118 † Si autem locus in iubendo iudicare non est comprahen- sus videtur eo loco iudicare iussus, quo solet iudicare sine incommodo litigatorum l. si locus 59. ff. eod. Sedebant ve- rō iudices pedanei sub porticu regia, in quibus cellulis iudi- cabant continuē à summo statim diluculo vsque in vesper- tinum crepusculum, §. sedebunt Auth. de iudicib. & in gl. 119 stat. Urb. lib. 1. ca. 57. † Nullus autem iudicium domesticū, vel cancellarium ad prouinciam sibi commissam ducere poterat l. nullus 8. C. de assessorib. vt enim tunc ad hanc cō- ferrem hortata est animi egritudo, fortunae magna, & gra- uis commota iniuria. Ad ipsam eo quo modo potui, lenien- dam, cum illa inexplicabilis sit pro consolatione ab amicis exoranda.

S V M M A R I V M.

- 1 Assesores qui esse possunt, & vbi.
- 2 Assessor duorum magistratuum nemo.
- 3 Assessor Advocatus esse non potest.
- 4 Iudex non assessor subscribit.
- 5 Assessor audi, & cognoscit, iudice absente.
- 6 Assesores vt iudices sordides excipiunt querelas.
- 7 Assessoris officium suscipere nemo cogendus.
- 8 Assesores immunes a muneribus.
- 9 Scriptores duo iudicibus permitti.
- 10 Domesticus iudicis nec scriptor, nec assessor.
- 11 Iudex & se, & ministros finito officio, tenetur exhibere ad que- relas excipiendas.
- 12 Officium epistolarium quod.

De assessoribus, & ministris iudicum. Tit. 7.

Assidere tant iudicibus possunt et liberti, leg. 2. ff. de offic. assessor. non solum ordinarijs, sed & delegatis c. statutum 11. §. assessorem de rescript. in 6. in- fames assidere non possunt d. l. 2. Nemo enim in sua prouincia assessor esse potest, nisi Principe, vel prouinciae Prae- sidi permittere l. in consilio 10. in prin. & ver. nisi per cele- ste oraculum C. de assessor. Si tamen eadem prouincia pos- sita diuisa sub duobus Praesidibus constituta est, ex altera ortus in altera assidebit, nec videbitur in sua prouincia asse- disse l. si eadē 3. de offic. assessor. Sed & in consilio curatoris

Rei-

Reipublicæ vir eiusdem Ciuitatis assidere nõ prohibetur, quia publico salario non fruitur leg. in consilium 6. ff. eod.

2 Præterea non est concessum cuiquam duobus magistratibus assidere, & vtriusque iudicij curam peragere l. nemo 13. §. nec sit concessum C. de assessor. & in gl. Stat. Urb. lib. 3.

3 c. 32. Neque aduocationis, & assessoris officio simul fungi d. l. nemo 13. in princ. & §. Nec callidis l. in consiliarijs 5. ff. de offic. assessor. l. quisquis 6. C. de postulando, & in glo. stat. Urb. li. 3. c. 32. omne aut officij assessorij, quo iuris studiosi partibus funguntur: in his ferè causis constat: in cognitionibus, postulationibus libellis, edictis, decretis, epistolis l. 1. ff. de offic. assessor. Nec subscribere libellos assessor potest, sed iudicis, vel præsidis hoc munus est, qui nec demã dari hoc assessori potest l. 2. C. de assessor. Item sine iudice præsentate assessoribus audientiam negocijs præbere concessum est, nisi forte iudex, vel apud Principem agat, vel iussu Principis alias occupationes substat, hoc enim casti assessores etiam sine iudice causas audire possunt, dummodo litis contestatio fuit coram ipso iudice, & in medijs rursus semel causa apud ipsum iudicem introducat, & sententia definitiua ab ipso proferatur, in his enim casibus sine dist. in actione iudicis præsentia exigitur, §. illud etiam recet Nouell. c. 60. Auth. vt defuncti, seu funera eorum. Huic repugnat extrauag. commu. 1. §. licet enim quibusdam de hæreticis Post depositam autem a dministrationem assessores, siue Consiliarij iudicum, & Cancellarij, & domestici 50. dies in prouincia residere iubentur, excepturi aduersus se actiones à læsis constituendas, & ablata in quadruplum restituunt, vt duplum spoliatus accipiat, & duplum fiscus acquirat l. consiliarios 3. C. de assessorib. l. nullus 8. in fine C. eod. §. necessitatem Authen. vt iudices sine quoquo

7 suffrag. c. 9. Assesores autem non metu cogendi, sed præmijs ad assessoris munus alliciendi sunt l. 1. C. de assessor. l. 1. C. de annosis, & capit. administr. d. c. statutum 11. §. assessores de rescript. in 6. Et ab omni iudicij munere immunes habentur leg. non minus 11. C. de assessorib. Sed de assessoribus, ac eorum officio agit Duarenus eodem titulo.

9 Porro præcipitur singulis iudicibus, vt duobus tantum videntur amanuensibus ad scribendum §. his, qui Authen. de iudicib. Et duobus, qui lites præparent, & introducant, neque uerbis ipsis pluribus apparere iudicibus, quam duobus d. §. his, qui Domestici iudicij à publicis actibus arceant, & si post depositam administrationem iudicis quærela aduersus domesticum existat, ab eodem iudice, cuius domesticus fuit, exhibendus est l. domesticus 4. & l. si post 9. C. de assessorib. Quisquis fuerit exhibitus vsq. ad negocij terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, obseruari iubetur l. 1. C. de sportulis, & sumpt. in diuer. iudic. Et epistolarum autem officio proponitur in l. præcipimus 32. §. in his autem ibi, & ea, quæ geruntur, & in §. huic saluberrimè ibi libellantes C. de appellatio. nunc de reliquis iudicij personis agendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Postulare quid sit.
- 2 Postulare qui possint.
- 3 Illustres persona postulare prohibentur.
- 4 Clarissimi pro se postulant, non pro alijs.
- 5 Postulare laudis causa uiris honoratis permissum.
- 6 Catholicus qui non est, non postulat.
- 7 Excommunicati non postulant.
- 8 Minores 17. annis non postulant, limitatur.
- 9 Surdi non postulant.
- 10 Cecus postulat.
- 11 Monasteria, & Ascetria non postulat.
- 12 Mulier pro se postulat.
- 13 Infames non postulant pro alijs, vt Cinedi, limitatur.
- 14 Dammati crimine capitali non postulant limita.
- 15 Operas suas qui turpiter locauit, non postulat, limitatur.
- 16 Infamibus hodie licet postulare.
- 17 Aduocatione interdictus postulare prohibetur.
- 18 Interdictus corã vno iudice pot corã alio postulare, declaratur.
- 19 Interdictus ad tempus, finito tempore postulat.
- 20 Liberti postulant.
- 21 Iudices non postulant.
- 22 Aduocatus Fisci contra fiscum non postulat, limitatur.
- 23 Decuriones contra patriam non postulant.

- 24 Postulare non licet contra eum, pro quo antea postulauit, limitatur in tutore.
- 25 Postulare ex necessitate qui debent.
- 26 Restitutus infamis pro omnibus postulat.
- 27 Postulare prohibitus non patitur ab aduersario.
- 28 Postulantes prohibiti puniuntur.
- 29 Clerici, & Monachi prohibentur postulare, limitatur.

De postulantibus. Tit. 8.

1 **P**ostulare autem est, desiderium suum, vel amici sui in iure apud eum, qui iurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. l. 1. §. postulare ff. de postulando 3. q. 7. c. infames §. est autem. Non autem omnibus sine delectu postulare permissum est, idque dignitatis iudicis tuenda, & decoris causa l. 1. in princ. ff. eod. Nam quidam in totum prohibentur postulare, quibusdã pro se tantum postulare permissum est, quibusdã denique pro se, & pro certis dumtaxat personis d. l. 1. §. ea propter. In totum postulare prohibentur Illustres personæ, ne cogantur aut assidere cum magistratibus, quo ipsi loco iudicant, aut ad stare tanquam litigatores. Vtrinque enim res cum periculo sit: siue dignitates afficiantur contumelia, suæ iudicarij ordo præter dignitatẽ procedat. Ideoque non nisi per procuratorem huiusmodi personæ litigare possunt l. quicumque 25. C. de procura. Auth. vt ab illustribus & c. per tot. Post illustres vero ceteri clarissimi, p se postulare possunt: pro alijs non possunt, excepto eo, quod si patronus causarum ad regendã prouinciã munus euectus administrationem deposuerit, liceat & ad patrocinij causarum reuerti, & pro alijs etiam postulare l. si quis 9. C. de aduocat. diuer. iud. Honoratis quoque uiris non per cunias, sed laudis cupiditate ductis, causas agere in iudicio licet leg. quisquis 6. §. apud Urbem C. de postuland. 3. q. 7. d. cap. infames §. apud Urbem. Idem dicendum est. de decurionibus leg. 2. C. de aduoc. diuer. iudic. Sed nemo vel in foro, vel apud quemquam iudicem accedat, ad togatorum consortium, nisi sacrosanctis Catholicæ religionis fuerit imbutus mysterijs l. vt. C. de postul. de penit. dist. 1. cap. nemo vel in foro, Neq. excommunicatus c. intelleximus 7. de iudi. c. decernimus 8. de sent. excomm. in 6. Villalo. E. 12. 3. Et minores 17. annis in totum postulare prohibentur Plane iustus est, minorẽ septemdecim annis defensionem audire, quam absentem quasi cõtumacem, & indefensum condemnare l. 1. §. initium ff. de postuland. d. c. infames §. nam vt c. 5. §. ff. de procu. c. vit. de iudic. in 6. Hac enim ætate, vel paulo maiore fertur Neruæ filius, & publice de iure respõditasse d. §. initium, quod defendendo, nõ accusando credendum est id fecisse, quia minor prohibetur postulare d. §. initium Viu. opin. incip. pupillus num. 17. Villalo. M. 92. Sed & de filiofamilias habetur apud Viuium. filiusfamilias non pot, & apud Clar. in §. si q. 14. ver. sed quidquid

9 Surdi quoque, hoc est ij, qui prorsus non audiunt in totum postulare prohibentur, non enim eis eradi permittendum postulare, qui decretum Prætoris exaudire poterant. Quod et ipsis periculosum erat futurum. Nam nõ exaudito decreto Prætoris, quasi nõ obtẽperassent, pœna vt cõtuma

10 ces plecterentur d. §. initium. Cecus pro se postulare pot pro alijs non pot d. l. 1. §. casum & §. secundo. Idem de scemina dicendum est d. §. secundo loco. Monasteria tñ aut Ascetria, nec pro se quidem postulare pot §. si qñ c. 27. Au

12 th. de Sanctis Epif. Interdum vero et pro alijs mulier postulare pot, puta si vel in rem suam mãdata ei sit actio, vel pro parentibus suis postulare velit morbo, vel ætate impeditis, nec alium procuratorem habentibus. Præterea pro alijs postulare prohibetur personæ turpitudinis notabiles, vt puta, qui corpore suo muliebria passi sunt. Si qui tñ vi prædonum, vel hostium stuprati sunt, non debet prohiberi d. §. 2. & §. remouet aut. Qui capitali crimine damnati sunt. Item calumniæ causa publico iudicio damnati d. l. 1. §. remouet autem ff. de postulan. & ceteri similes, de quibus supra li. i. tit. 26. Pro se tñ nec non pro parente, patrono, patrona, liberis, parentibusque patroni, vel patronæ, librisque suis, fratre, sorore, vxore, locero, socru, genero, nuru, vitrico, nouerca, priuigno, priuigna, dummodo affinitas adhuc duret. Item pro pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua: cui corum à parente, aut maioris patris

ratorum sententia, aut ab eo, citius de ea re iurisdicção fuit, ea tutela, curatiove data erit: irē muto, surdo, prodigo, & alijs, quibus curator dari solet, infames postulare nō prohibentur, l. 1. §. hoc edicto, ff. de postula, & §. fin. cū libigibus

15 sequent. ff. eo. † Remouetur insuper à postulādo pro alijs, & qui operas suas, vt cum bestijs depugnaret, locauit, l. 1. §. remouet. Bestias aut accipere: demus ex feritate magis, quam ex animalis genere, nam si leo mansuetus sit, vel alia dentata mansuetata, cum qua pugnavit, nō remouebitur, d. l. 1. §. bestias. Qui aut locauit operas suas notatur, siue depugnauerit, siue non, d. l. 1. §. ergo. Villalo. E. 123. Qui verò sine mercede virtutis ostentandæ causa cum bestijs depugnauit, non notatur, nisi in arena passus sit sese honorari, d. l. 1. §. quid si. Sed & si quis operas suas locauerit, vt feras venetur, vel vt depugnet feram, quæ regioni nocet, extra arenam, non est notatus, d. l. 1. §. sed & si quis. Imò vbique locorum adsunt statuta, quod depugnans lupū, lucretur aliquid, neque ex hoc notatur. Planè qui locauit operas suas, vt cum bestijs pugnet, pro se postulare non prohibetur, sed nec pro alijs. quorum tutelam, vel curā administrat.

16 d. l. 1. §. his igitur, ff. de postulan. l. puto aut. ff. eo. † Iure aut nouo ē: infamibus sine discrimine postulare videtur permissum, cū infamiæ exceptio hodie procuratoribus non obstat, quin pro alijs possint agere, atque alios defendere,

17 §. fin. Inst. de exceptio. † Is quoque cui aduocationibus est

18 interdictum, postulare prohibetur, l. 1. C. de postulan. † Si tamen apud certū magistratum alicui aduocationibus sit interdictū, apud alium, vel successorē eius, qui interdixit, postulare non prohibetur, d. l. 6. §. fin. ff. de postuland. Idē dicendū, si in alia prouincia, quam in qua præses is est, qui interdixit, velit postulare: dummodo ex ea causa postulare prohibitus, non sit, quæ infamiā irrogat, l. ex ea 9. ff. eo. q. & id secundum ius antiquum, vt dixi. † Imperator quoq; Antoninus rescripsit, eū, cui aduocationibus in quinquennium interdictum esset, post quinquennium pro omnibus postulare non prohiberi: scilicet pœna tēpore determinata contra sententiā fidem vltierius porrigatur. Quod idē Diuus Hadrianus rescripsit de exilio reuersum, l. Imperator 8. ff. eo. † Postulare aut non prohibentur liberi, l. 2. C. 21 eo. † Iudicis verò, & aduocati partes eūdē sustinere prohibitu est, vt iā dixi, & postulatoris, l. quisquis 6. C. de postulando. † Aduocatus ut fisco contra fiscū postulare prohibetur, quāuis salariū à fisco non petepperit, l. 1. C. de aduoc. fisci. Princeps tamen cōcedente potest, dummodo ab ea causa abstineat, quā cum fisci aduocatus erat, tractauit, l. 2. C. eo. Sed & hi, qui fisci causas agunt, suā, vel fisorū, vel parentum suorum, vel pupillorū, eorumque tutelam gerunt, causam ē: aduersus fiscum agere nō prohibentur, l. hi, qui

23 10. ff. de postulādo. † Decuriones quoq; contra patriā suā causam agere prohibentur, nisi pro personis supra enumeratis, l. 2. in fi. C. de aduoc. diuer. iudic. & d. l. 10. in fi. ff. de postuland. † Sed & contra eū, pro quo antea postulauit in eadē causā postulare prohibetur, l. rē nō nouā 12 §. patroni, C. de iudic. Villal. A 62. est tamen rescriptū nō prohiberi tutorē adesse pupillo in negotio, in quo aduocatus cōtra patrē eius fuisse, l. vlt. ff. de postul. Sed & illud permissum est, agere tutorē contra pupilli causam aduersus fiscū, in qua aduersus patrē pupilli ante aduocatus fisci fuisse, d. 25 l. vlt. §. sed & illud. † Planè oēs, qui non spontē, sed necessario funguntur officio sine offensa postulare possūt, etiā si hi sint, qui nisi pro se postulare possunt, l. puto 6. ff. de postul. Sed & infames scdm antiquum ius pro certis personis

26 postulare posse supra iā dictū est. † Qui tñ eodē antiquo iure in integrum restituti fuerint pro omnibus postulare possunt, l. 1. §. deinde ff. de postulan. Nec inter est, vtrum à Principe, an à Senatu fuerint restituti, d. l. 1. §. de qua autē. Sed à Principe in integrū restituti infames nō possunt, d. l. 1. §. an aut. At hodie sine distinctione infamia postulantibus

27 nō obstat, vt supra dictū est. † Sanè quos prohibet Pictor apud se postulare, omnimodo prohibet, etā si aduersarius eos patiatur postulare, l. quos prohibet 7. ff. de postulād. l. 1. §. filius familias 8 §. milites, ff. de procurator. † Qui aut postulare prohibiti nihilominus postulauerint tū interdicta postulatione repelluntur, tū pro æstimatione iudicis extra ordinē pecuniaria pœna mulctantur, l. 1. §. qui aduersus ea ff. de postulan. Nec nō & alia pœna, de qua in l. vlt. C. eo. &

29 de penit. dist. 1. c. quicumq; † clerici, & monachi postulare prohibentur 5. q. 3. c. vlt. & c. ex par. 2. & c. vlt. de postul. &

c. 1. eo. Nisi propriā prosequantur causam d. c. 1. & d. c. vlt. vel causam suæ ecclesiæ defendant, d. c. 1. & c. vlt. vel causā coniuncti, seu miserabilium, d. c. vlt. & distin. 87. c. 1. & seq. vel tandem in publico iudicio 5. q. 3. c. vlt. de qua re in fine operis singulariter tractatur.

S V M M A R I V M.

- 1 *Aduocati qui sunt, & laudes eorum.*
- 2 *Aduocati militibus comparantur.*
- 3 *Aduocatio dicitur tempus.*
- 4 *Aduocationem præstare quid est.*
- 5 *Aduocatus pro: or dabat.*
- 6 *Aduocatio pro aduocatis accipitur.*
- 7 *Aduocatio pro ordine aduocatorum.*
- 8 *Aduocatione, & foro interecere quid est.*
- 9 *Aduocatione litem instruere quid est.*
- 10 *Aduocationes in fide qua sunt.*
- 11 *Aduocatorum certus numerus.*
- 12 *Aduocati qui constituendi sint.*
- 13 *Filii aduocatorum extraneis præferuntur.*
- 14 *Cohortales aduocati esse prohibentur.*
- 15 *Hæretici esse aduocati prohibentur.*
- 16 *Iuris imperiti aduocati esse prohibentur.*
- 17 *Iudex aduocatum non habentibus dabit.*
- 18 *Aduocatus, & procurator quid ultra quam causa deposcit, dicere non debet.*
- 19 *Aduocatus ratione non probis certat.*
- 20 *Aduocatus agit, quod causa desacrata.*
- 21 *Lis ex industria non protrahenda.*
- 22 *Aduocati dormi debent residere.*
- 23 *Aduocati functiones prouinciales ne suscipiant.*
- 24 *Aduocati cum cliente pacisci prohibentur.*
- 25 *Aduocati oblatum à cliente libenter accipiant.*
- 26 *Aduocati non dēt: patrociniū denegare petentibus, limitatur.*
- 27 *Aduocatus partem suscipiam non potest relinquere, & aduersario adherere.*
- 28 *Honorarium petere possunt aduocati.*
- 29 *Licitum honorarium quale.*
- 30 *Salarium pollicitationis incerta non petitur.*
- 31 *Honorarium sub specie mutui cautum.*
- 32 *Honorarium non cautum peti potest.*
- 33 *Honorarium qualiter deservendum.*
- 34 *Clerici honorarium præcedere prohibentur.*
- 35 *Honoraria accepta non restituntur.*
- 36 *Honorarium aduocato non præstitum debetur hæredibus, ipso defuncto.*
- 37 *Aduocati sunt immunes à muneribus.*
- 38 *Peculium quasi Castrensē acquirunt aduocatus.*
- 39 *Aduocati clarissimi ordinis Comitibus dignitatem sortuntur.*
- 40 *Vestitus aduocatorum toga.*

De Aduocatis. Tit. 9.

Aduocatus † accipere debemus oēs omnino, qui causis gerendis quoq; studio operantur. Nō tamen qui pro tractatu nō affuturi causis accipere quid solēt, aduocatorū numero erunt, l. 1. §. aduocatus, ff. de extraord. cognit. Qui, n. vrbanam militiam respēdendi, scribendi, cauendi plenam sollicitudinis, ac stomachi sequuntur, ius civile hac ratione discunt, multum inuigilant, laborant, multis præsto sunt multorū stultitiā patiuntur, arrogantia ferunt, difficultatē superant, ad aliorū arbitriū, non ad suū, magna enim laus est, & grata hominibus, vnū hominem elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura. Nam vt cecinit Poeta.

*Qui causas orare solent, legesque forumque
Et patrid cernunt inclisum corde tribunal
quum prostrata sopore.*

Vrget membra quies, & mens sine pondere ludit.

2 Ideo † aduocati, & procuratores ab Imperatore Leone militibus cōparantur, qui vocis munimine confisi laborantium spem, vitā, & posteros defendunt in l. aduocati 14. C. de aduocatis diuer. iudic. & vnuscuiusq; aduocati domus oraculum dicitur Cimitatis. Qui, n. dirimūt ambigua facta causarū, suæq; defensionis iuribus in rebus sæpē publicis, ac priuatis lapsa erigūt, fatigata repaunt, non minus prouident humano generi, quā si pælijs, ac vulneribus patriā, parentesque saluarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, dicit Imperator, qui glælijs, cli-

peis,

peis, & thorace nituntur, sed & etiam aduocatos, dicta l. 14. Talia enim hoc munere consequi non possunt hi, qui addicti iudicibus obsequio, & famulatu adulantur, qui non vocati, sed vltro oblatis lites aueritate lucri quaerant. Mihi autem à præceptoribus est traditum, rogatum non rogantem oportere suscipere curam, & rogatum suadente, iure diligenter perspecto, recusare. Non enim oportet in iram, vel invidiam, aut in misericordiam impellendo, à recto iudicem flectere, ne similes ei simus, qui eam, qua vltus est, regulam prius inflectit, vt admonet Arist. lib. 1. Rethor. c. 1. ver. non enim, & teste Mureto in Seneca lib. 1. de ira, c. 1. 3. in verb. Aduocatio ambitiosior. † Aduocationem vocabat tempus, quod interdum dabatur à iudicibus, qui ad causam suam tuendam non satis erant instructi ad vocandorum amicorum causam, quorum consilio, & auxilio vterentur, & teste Lipsio eodem loco c. 16. num. 148. dare, aut petere aduocationem significat inuocari, aut tempus deliberandi, & si secundum Vlpian. in l. puto, §. 1. & in l. 1. is igitur, ff. de postulando, † aduocationem præstare idem sit, quod postulare, vel allegare, & secundum Paulum in l. penult. & vlt. ff. eod. & causam agere, l. 1. ff. de inoff. testa. men. Et aduocationes postulare est aduocatos à Prætoribus petere, l. ait prætor 23. ff. ex quib. caus. maior. † Prætoribus aduocatos dare solebat, l. 1. ff. de postul. Viuius in verb. aduocatus num. 2. † Et in iure passim aduocatio pro ipsis aduocatis accipitur, l. de quaestione tali 30. C. de transactio. † Plerumque pro ordine ipso aduocatum, l. cum aduocatio, & l. iubemus, C. de aduoc. diuer. iudic. † Hinc aduocatione, & foro interdicere est prohibere ab officio aduocandi, quod ipsos aduocatos respicit, l. moris de pœnis, & l. Imperator. ff. de postulando. † Aduocatione autem litis instruere est falsam litem intendere ad hoc instructos aduocatos instruere secundum Hermogenianum in leg. falsi 10. & in l. 1. ff. de fals. † Aduocationes autem infidæ illæ dicuntur, quæ litis, clientisve secreta pandunt, & cum iudicibus aiunt, quæ aiunt, negant, quæ negant iudices, vt nō contradicant, sed obsequantur, vt nō instruant, sed instruantur, contra tales inuehit Polyantea, in verb. aduocatus, & text. in l. aut facta 16. ff. de pœnis Viu. vbi supra num. 8. † Constituitur verò aduocatum certus numerus milibus foro alij 150. l. 7. & l. nemini 11. C. de aduoc. diuer. iudic. alij 50. l. petitionem 13. C. eod. alij 40. l. iubemus 20. C. eod. † Nemo autem in aduocatum numerum sumendus est, nisi per quinquennium iuri operam dederit, l. iubemus 20. §. nec de cetero. C. de aduoc. diuer. iudic. vbi statuta tempora, & c. statuta autem tempora sunt quinque anni, vt ex præfatione pandectarum apparet. Ne putent, vt cum ab umbra scholastica in forum venerint, se in aliorum terrarum orbem delatos, & cœlum pati nesciant. † Filij aduocatum extraneis! ad idem officium aspirantibus præferuntur, l. nemini 11. §. filios autem. C. eod. l. petitionem 13. d. l. 20. §. & filios, l. petitiones 21. §. & filios, & l. per hanc 24. C. eod. † Repelluntur verò ab hoc officio cohortalis, l. iubemus 17. C. de aduoc. diuer. iudic. † Hæretici, lege nemo 24. C. de episcop. audien. & alij, de quibus supra tit. 16. §. & infra tit. 10. † Antequam autem aduocatum in consortio aliquis societur, examinandus est, & iurisperiti Doctores iubentur iurati sub gestorum testificatione de promere esse eum, qui subrogari voluerit peritia iuris instructum, l. nemini, §. 1. C. de aduoc. diuer. iudic. Aduocatum nostri temporis examen est coniunctio, vel familiaritas, vel amicitia iudicium, omni iuris prudentia in non coniuncto, in non familiari, in non amico vt plurimum posthabita. 17 † Porro iudex non habentibus aduocatum dabit, & prouidebit, vt par causidicorum distributio fiat, l. 1. §. ait prætor, ff. de postulando, l. prouidendum 7. l. nec quicquam 9. §. aduocatos, ff. de offic. proconsul. c. 1. de offic. iudic. 3. quæst. 7. c. infames, §. si verò in vno, & §. autem Viu. lib. 1. comm. opin. in verb. aduocatus, num. 2. Habentibus ad sufficientiam, alij ad consumendos litigatores dandi non sunt fratres, nepotes, familia res imperitos, id enim iudicibus sub grauissimis pœnis etiam excommunicationis late sententia est prohibitum in constitutionibus Pij IV. & Pauli V. Quæ quidem pœnæ faciunt tales iudices omnium incapaces, & ab omnibus vitandos, ac de hæresi suspectos, vt 24. quæst. 3. c. de illis, cap. cum aliquis, c. certum, & c. desideres 15. cap. significauit 18. c. quod in dubijs 30. §. 1. de sentent. excommuni. & 11. q. 3. c. præcipue, c. si quis episcopus 3. &

seq. c. sicut, c. excommunicatos, c. cum excommunicato, c. qui communicauerit, c. audi. §. cum ergo, c. quibus, cap. si quis frater, c. qui merito, c. qui vero, cap. vlt. & apostolico canone si quis 10. c. fin. de pœnis vbi omnes, & in ca. generali, de elect. in 6. & in distinc. 4. c. vlt. Decian. lib. 5. tract. crimin. c. 17. ver. 24. 34. 48. 110. ibi. Item qui asserit, & ver. 129. Clar. in §. fin. quæst. 77. num. 18. Peregrin. de priuileg. sic. lib. 3. tit. 11. num. 2. §. 27. & per tot. Tacite enim, ac perfri-cata fronte videntur tales factis ipsi spernere ecclesiasticas censuras, quod citra hæresim fieri non potest ex allegatis superius, & in libr. 1. tit. 25. & per Farinaccium in tractatu de hæresi, quæst. 187. num. 17. & sequen. & quæst. 178. num. 16. & de hoc sunt textus in distinc. 19. cap. nulli fas. §. & in 25. quæst. 1. c. violatores §. quos in id. citat glosa in verbo, incursum in extranag. 1. §. nulli ergo, qui est vltimus. Et Marius Alterius in tractatu de censuris ecclesiasticis libro 5. disputatione 27. c. 7. col. 4. litera B. versic. Glosa & c. Præterea ommissis multis, quæ inde proficiuntur alijs malis, vnum, & illud magnum est, quod sicut Summi Pontifices in antedictis eorum constitutionibus alliciendo præclara Christiani orbis ingenia, firmam spopondent fidem, in sua curia non gratia, sed iurisprudentia certaturos, ita inobseruatores qui sunt, constitutionibus aduocantes illa fallunt gratia, & vnde cunq; confluentia ingenia fugant, alioque relegant ad otij languores contra Sanctorum Patrum sacras constitutiones, quibus inuolubiliter obseruatis, curia semper claruit, & chæret, quod Deus faxit, clarissimis vtriusque iurisprudentia viris. Ex illis enim huius segetis provenit fertilitas. † Aduocatum autem, & procuratorum officia hæc sunt. Ne quid vltra quam causa deposcit, dicant, l. quisquis 6. §. ante omnia, C. de postula. 19 † vt ratione non probis certent, d. §. ante omnia, & d. ca. 20 infames, §. si quis adeo † vt agant, quod causa desiderat, 21 temperent ab iniuria, d. §. ante omnia. † vt ex industria litem non protrahant, d. l. 6. §. nemo, & d. c. infames, §. præterea non licet. † Ne in alijs degant regionibus, neve peregrinentur, l. per hanc 24. §. hoc etiam prouidendum, C. de aduoc. diuer. iudic. l. vlt. C. eod. & si sine comæatu per biennium absterint, vel cum comæatu per quinquennium ab officio remouentur, d. l. vlt. † Ne prouinciales suscipiant functiones, l. ne quis 3. C. eo. † Ne cum cliente suo pacifcantur de quora litis, l. sumptus 53. ff. de pact. lege si quis 5. C. de postul. lege 1. §. si cui, ff. de extraordin. cognit. dicto cap. infames, §. arcentur etiam. Ne cum cliente alium contractum inean, lege quisquis 6. §. præterea, C. de postulan. † Ne aspernantur id, quod à cliente offertur accipiunt, dicta leg. 6. nemo ex his. † Ne cui patrociniū denegent, l. prouidendum 7. §. si quis verò, C. de postulando. Ne præuaricentur, & pœnam si præuaricentur, diximus 27 supra, libro primo, tit. 21. † Ne relicta parte suscepta, aduersario patrocinentur, leg. rem non nouam 12. §. patroni ver. hocque subsecuto, C. de iudicij. Nisi cliens non soluit salarium, vel aduocatum deserat, controuertitur, sed magis reprobat per allegata, & apud Viuium in verb. aduocatus, numero octauo, & secundum Diuum Thom. in 2. 2. quæst. 71. artic. 3. Post causam tamen actam cautam honoraria summa ab ijs rectè peti potest, † dummodo licitam quantitatem non egrediat, l. 1. §. si cui cautum, ff. de extraordin. cognit. l. 1. C. de suffrag. & nos in glos. stat. vrb. libro 3. tit. 92. de salario aduocat. Viuius vbi supra num. 29. meo 6. & D. Thomas vbi supra artic. 4. † Licita autè quantitas intelligitur pro singulis causis vsque ad centum aureos, d. l. 1. §. licita autem, ff. extraord. cognit. † Sed & salarium incertæ pollicitationis neque extra ordinem rectè petitur, neque iudicio mandari, vt constituitur, l. qui mutua 31 56. §. salarium, ff. mād. † Si item sub specie mutui honorarium sit cautum agenti ex ea cautione, exceptio nō numerate obstat, l. si sub specie 3. C. de postul. Sed † si honorarium cautum nō sit, extra ordinem peti potest arbitrio iudicis definiens, l. 1. §. in honorarijs, ff. de extraord. cognit. & si per verba curialia dictum sit, non prætendi Seraphin. decisio. 1322. nu. 1. & 2. & Rota in recentiorib. decis. 191. par. 1. & decis. 238. eadē par. 1. Nā teste D. Aug. li. 7. de Ciuit. Dei, c. 3. propē fin. In omni gñe humano plus alliciat auaritia, quam peritia, & in eis ipsis, qui sunt artificiosi, raro inuenies honestum, qui nō hēat artē suā pecuniaria mercede venalē. † In honorarijs aduocatum definiēdis ita versari iudex dēt, vt pro modolitis, proq; aduocati facūdia, & fori consuetudi-

no. & iudicij, in quo erat acturus, estimationem adhibeat dummodo legitimam quantitatem non egrediatur, d. §. in honorarijs, legimum autem honorarium definitum est 34 superius. † Quod clerici nullo iure prætere possunt 15. 35 q. 2. in princ. & c. seq. † Honoraria autem accepta advocati si per eos non steterit, quominus causam agant, redere non tenentur, nec minus reddere tenentur eorum heredes, l. qui operas 38. ff. locat. & conduct. l. 1. §. D. ius Se- 36 uerus, ff. de extraord. cognit. † Imo si advocatus decesserit lite non finita, honorario non habito, debetur hæredibus per allegata, & Viuius in verb. Doctor, vel advocatus Soarez A. 102. † Postremo advocati à functionibus publicis habentur immunes, l. sancimus 6. l. ne quis 3. C. de 38 aduoc. diuer. iudic. Et † quidquid advocatus filius familias lucratur sibi, non patri acquirit ad instar Castrensis peculij, l. fort tui 4. l. cum aduocatio 8. §. omneque, C. eod. 39 † & post depositum officium clarissimi ordinis comitis dignitatem advocati fortiantur, l. suggestionem 18. C. eodem liberi advocatorum præceteris sunt promouendi, vt 40 iam dictum fuit, & plura dicentur alio loco. † Aduocatorum vestitus toga semper fuit, vt constat apud Specul. libro 1. parti. 4. tit. de aduocato §. sequitur videre de vestibibus num. 1. & seq. & apud Mastrillum de Magistratibus lib. 5. c. 2. num. 16. & 26. vt vilibus, vt natis ex parentibus artificibus non conueniat, vt dicit Afflict. de constitut. turbr. 18. de noua militia num. 5. in fine. Sed & plura de priuilegijs aduocatorum hodie, tamen obsoleta leguntur in l. 5. 7. 15. 16. 17. §. fin. & l. penult. & tot tit. C. de aduoc. diuer. iudic. & in gloss. stat. vrb. lib. 1. c. 19. Nimirum quia figulus figulum odit, & iudices quasi non sint de corpore conuassant omnium priuilegia, & sua, contra iura, quæificentur.

S. V M M A R I V M.

- 1 Procuratorum usus necessarius, & quors.
- 2 Procurator quis est.
- 3 Procurator uere sine mandato non dicitur.
- 4 Agens sine mandato obstat exceptio. Tu non es procurator.
- 5 Mandatum generale habens ubi requiritur speciale non est sufficiens.
- 6 Exceptio mandati dilatoria ante litem contestatam opponenda.
- 7 Defendere sine mandato quis quos, & quomodo possit.
- 8 Filius patris nomine agit sine mandato.
- 9 Pater liberorum nomine frater, affinis - libertus sine mandato agunt.
- 10 Maritus pro uxore sine mandato agit.
- 11 Mandati fines nemo egreditur.
- 12 Mandati quis non habet cauens de rato audiat.
- 13 Ratihabitione confirmatur, quod sine mandato gestum est.
- 14 Agit nemo sine mandato contra Domini voluntatem.
- 15 Procuratorem constituere potest actor, & reus quisquis ille sit.
- 16 Filia familias constituit procuratorem ad dotem.
- 17 Decisio in Romana dotis 8. Martij 1613. coram Vero spore probatur.
- 18 Seruus, & qui de statu litigat, potest constituere procuratorem.
- 19 Mutus, & surdus datur procuratorem, & dantur in aliquibus negocijs.
- 20 Pupillus, tutore auctore, dat procuratorem.
- 21 Minoribus in damnis subuenitur, non in prosperè gestis.
- 22 Minor in beneficijs, & spiritalibus dat procuratorem.
- 23 Tutor procuratorem constituit.
- 24 Mater iurix non constituit actorem suo periculo.
- 25 Procurator procuratorem, litem contestata, dare potest.
- 26 Procurator in rem suam ante litem contestatam procuratorem dare potest.
- 27 Procurator cuius facultate substituentis alium dare potest.
- 28 Procurator à procuratore in extrajudicialibus datur.
- 29 Procurator ad contrahendum matrimonium alium non dat, nisi sit ei mandatum.
- 30 Procurator inuoluntate datus alium non dat.
- 31 Actor civitatis procuratorem non dat.
- 32 Defensor dat procuratorem.
- 33 Infamis infamem procuratorem dare potest.
- 34 Infamis procurator dari non potest de iure canonico.
- 35 Filius familias, & pater familias procurator dari potest.
- 36 Litigans de statu dat procuratorem.
- 37 Furiosus non datur procurator.

- Mutus }
 38-44. Surdus } Procurator non datur.
 Fœmina }
 Religiosus }
- 39 Secularis à religioso datur etiam in causa spiritali, sed non pro ministerio ecclesiastico.
- 40 Potentiores procuratores non dantur.
- 41 Fisco } non datur mandatum, nec fit cessio
 Republica }
- 42 Milites procuratores non dantur, limitatur.
- 43 Veterani milites procuratores dantur.
- 44 Fœmina pro se, & pro parentibus agunt.
- 45 Procurator iniquus non datur.
- 46 Inuitus quis dicitur.
- 47 Procurator, quem causa contingat, datur.
- 48 Procuratores plures unus in una causa non dat, limitatur, & declaratur.
- 49 Pluribus procuratoribus datus posterior est procurator.
- 50 Plures procuratores unus litem plurium personarum datur.
- 51 Familia eriscunda iudicium plures procuratores desiderat.
- 52 Delegatus in ministerio ecclesiastico non dat in eo procuratorem.
- 53 Vt liberi ducantur per procuratorem, non agitur.
- 54 Publica iudicia per procuratorem non exercentur.
- 55 Actio popularis non exercentur per procuratorem, limitatur.
- 56 Procurator absens constitui potest.
- 57 Procurator ad litem futuram ex die ad diem, & sub conditione datur.
- 58 Procuratore dato, potest iudex ex causa dominicalis vocare, ut ipse respondeat.
- 59 Actor potest agere tam cum domino, quam cum procuratore.
- 60 Morte mandantis mandatum expirat, limitatur.
- 61 Procurator actoris eum defendit reconuentum.
- 62 Fines mandati quandoque excedit procurator.
- 63 Officium procuratoris finitur prouocatione.
- 64 Finitur alio procuratore dato.
- 65 Exceptione procuratoria remissa quid iuris.
- 66 Litem contestatio non impedit falsi procuratoris exceptionem.
- 67 Pœna contra patrocinantes contra communem.

De procuratoribus. Tit. 10.

VSUS † procuratorum, per quam necessarius est, vt qui rebus suis ipsi superesse, vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint, vel agere, vel conueniri l. 1. §. penult. ff. de procurator. † Procurator autem est, qui aliena negotia mandato domini administrat, & vel omnium rerum, vel vnus rei esse potest d. l. 1. §. procurator autem. Mandato autem domini dicitur; † quia sine eo procurator uere dici non potest, sed vel falsus procurator, vel negotiorum gestor dicitur est. l. licet 24. C. de procur. † Sine mandato itaque alieno nomine agentis obstat exceptio. Tu non es procurator, non habes mandatum, vt patet ex iam allegatis cap. 1. de procur. c. procurator 36. de elect. in 6. l. si quis 3. §. procuratorem, ff. iudic. solui † Vel habens mandatum generale, ubi requiritur speciale, c. qui generaliter de procurator. Viuius in verbo mandatū Villal. M. 10. † quæ tamen exceptio cum sit dilatoria post litem contestatam frustra opponitur, nisi fortè probetur illi mandatum non esse, vel falsus procurator inueniatur, hoc enim casu quouis tempore iudicium inhihetur, d. l. licet 24. C. de procur. † Defendere tamen quis reum absentè sine mandato potest, dummodo iudicatum solui, vel rem ratam haberi satisfacere sit paratus, l. seruū quoq; 33. §. publice, ff. de procurat. & l. exigendi 12. C. eo. l. qui proprio 46. §. qui alii, ff. de procurat. §. si verò reus Infit. de satisfact. l. in eo, quod 110. §. nemo. ff. de reg. iur. Clar. in §. fin. q. 32. & 33. Gabr. li. 2. de except. conglu. 3. Soarez, A. 13. Quod locū habet non solū in defensore, sed et in eo, qui sine mandato alieno nomine agere potest, arg. l. si aut 7. ff. de negot. gest. Planè non facillè per procuratorem quis suspectus excusabitur: quoniam forma causa est: nisi constet ei à tutore mandatū nominatum, aut si et absente tutore, quasi non defenderetur, iudex erat cogniturus. l. non solum 39. §. fin. ff. de procurat. † Sed & filius patris nomine agens mandatum probare non cogitur d. l. exigendi 12. C. de procurat. sed & ea 35. ff. eo. † Idè dicendum, si patens liberorum causam agat, vel frater fratris, vel affinis, vel libertus patroni, dicta l. 35. Viuius in verb. filij naturales. † Sed & maritus citra mandatum causam uxoris

vxoris agere potest l. maritus 21. C. de procu. Si autem mā-
 11 datum susceperit licet maritus sit, f. fines mandati egredi
 12 non potest d. l. 21. §. fin autem Villalo. A. 12. f. Plane qui a-
 liceno nomine actionem instituens, mandatum probare nō
 potest, de rato cauens, nihilominus auditur §. fin autem
 inst. de satisfdar. l. 1. C. de procurator. Viuius opinione inci-
 13 pic. Amicus numero 2. l. 2. C. de confor. eiu. d. lit. de qua re-
 latius dicitur infra suo loco, vbi de hac cautione tractabi-
 14 tur. f. Sed & id quod sine mandato alieno nomine gestum
 est, rati habitione domini confirmatur: quia rati habito
 mandato comparatur leg. licet 56. ff. de iudic. l. vero pro-
 15 curatori 12. §. fina. ff. de solut. leg. semper 60. & leg. hoc iu-
 re 194. §. deicit ff. de reg. iuris. Turzan. reg. 16. Villalo. M.
 10. Gabr. de procurator. lib. 2. conclu. 4. Viuius in verb. ab-
 14 sente. f. Plane quod dictum est etiam sine mandato quod-
 dam alieno nomine agere posse, id intelligi debet sub hac
 conditione, nisi contraria domini voluntas probetur. Nam
 in his personis, in quibus mandatum non exigimus, dicen-
 dum est, si forte euidens sit, contra voluntatem eos experi-
 16 ri eorum, pro quib. interueniunt, debere repelli. ergo non
 exigimus, vt habeant voluntatem, vel mandatū, sed ne cō-
 traria voluntas probetur, quāuis de rato offerant cautio-
 15 nē. l. Pōponius 40. §. si ff. de procur. f. Non aut̄ interest, vtrū
 filius familias, an pater familias actor, aut reus procurato-
 rem dederit l. filius familias 8. ff. de procu. c. vlt. in fin. de in
 16 dic. in 6. l. seruuum 33. ff. de procu. f. Sed & filia familias pro-
 curatorem constituere potest d. l. 8. Quod autem ad dotis
 exactionem, cum patre dare procuratorem superuacuum
 esse, Valerianus Severus scribit cum sufficiat patrē ex vo-
 luntate filia dare. Sed puto si forte pater absens sit, vel su-
 specta vitā (quo casu solet filia competere de dote actio)
 posse eam procuratorem dare d. l. 8. §. sed & filia familias,
 17 vbi gl. in verb. solet ff. de pecu. vt decisio facta in Romana
 dotis die 8. Martij 1613. & denuō cōfirmata coram R. P. D.
 Verspo firmans filia, viuentē patre de dote actionem non
 competere, non possit subsistere, quoniam patre suspecta
 vitā effecto, vt ibi non negabatur propter decoctionem, a-
 ctio de dote competere solet, vt dicit tex. in d. §. sed & si fi-
 lia, vbi gl. Bal. in l. 2. §. quod si nu. 2. vbi las. num. 32. ff. solu.
 18 mat. glo. in l. cum à focero in verbo sola C. de iur. dot. cō-
 cordat. l. si cum 22. §. nec non illud ff. sol. mat. imō ipse inte-
 grā vitā existens, atq; præsens non agit, nisi ipsa filia con-
 sentiente l. 1. in fine l. 7. C. solut. matr. l. 2. §. denique pater
 l. Titia 34. l. post dotem 40. ff. eod. & §. gēner. & quod ha-
 beat actionem ex promissione dotis facta à Patre dicit La-
 19 derch. conf. 131. & late probat Paschalis de patr. potest. c.
 28 4. num. 88. & seq. & 77. & seq. f. Seruus tamen procurato-
 rem dare non potest. Alia verò negocia pecularia per
 procuratorem gerere non prohibetur, sed & eum, qui de
 20 statu suo litigat procuratorem habere posse, non dubita-
 tur, non solum in administratione, sed etiam in actionibus,
 quā ei, vel aduersus eum competunt siue ex possessione,
 seruitutis, siue libertatis de statu suo litiget d. l. seruuum 33.
 19 ff. eod. c. accedens 10. de procu. f. Præterea mutus quoque
 & Surdus per eum modum, quō procedere pōt, procurato-
 rem dare non prohibetur: forsitā, & ipsi dantur, nō quid-
 20 dam ad agendum, sed ad administrandum l. mutus 43. ff.
 20 de procu. f. Is quib. que in tutela, vel cura est, procura-
 torem dare potest, tutoris tamen, vel Curatoris authorita-
 te interueniente l. neq. tutores 11. C. de procu. & nos in trac-
 21 de tutela, & cura l. 2. tit. 16. per tot. Nam si authoritas non
 interuenit, gestum per huiusmodi procuratorem ratū
 non est: nisi forte cum danti gestum proficit, aduersarius il-
 21 lud rōne proposita impugnare velit. Nam f. minorib. ætas
 in damnis subuenire, non in rebus prospere gestis obesse
 22 confuevit l. non eo minus 14. C. eod. f. Plane minor ætate
 in beneficiis, & alijs spiritualibus causis procuratorē
 dare potest cum distinctione, de qua in cap. vlt. de iudic. in
 23 6. f. Porro interdum non dominus negotium mandare
 & procuratorem dare potest, puta tutor in causa pupilli,
 curator in causa minoris, vel aliterius, cuius curam gerit
 leg. 11. C. de procurato. & vt in d. tracta. libro 2. titulo 16.
 Quod tamen de iusto tutore, & curatore intelligendum
 est: nam qui ipse tutor, vel curator iure esse non potest, nec
 24 procuratorem dare potest aliena liti d. leg. 11. f. Itaq. quā-
 quam mater filij negocia secundum patris voluntatem
 pietatis fiducia gerat, tamen ius actoris periculo suo li-
 tium causa constituti non habet, quia nec ipsa filij nomi-

ne rectē agit, aut res bonorum eius alienat, vel debitorem
 25 impuberis accipiendo liberat. leg. liberto. 30. §. quanquam
 ff. de negoc. gest. f. Procuratorem quoque procurator dare
 potest, & causam alij mandare, lite scilicet contestata, d. l.
 11. ibi ad exemplum procuratorum l. nulla 23. C. de procu-
 rator. leg. quod quis 8. C. eodem leg. ab executione 4. §. fin.
 ff. de appella. leg. si procuratorem 8. §. si quis mandauerit
 ff. manda. Nam ante litem contestatam procurator alium
 procuratorem dare non potest, post litem verò contesta-
 tam tanquam dominus litis iam factus potest, etiam acto-
 re mortuo, vt in iuribus allegatis, & in d. leg. nulla 23. C. de
 26 88. f. Sed procurator in rem suam datus etiam ante litem
 contestatam alium procuratorem dare potest. d. §. 1. verfi.
 27 nisi in rem suam, f. Et datus cum facultate alium substituē
 28 di d. §. 1. verfic. vel à domino substituendi alium. f. In ex-
 tra iudicialibus negocijs quandoque procurator à procu-
 29 ratore constitui potest d. c. 1. §. si. f. Non tamen potest con-
 stitui procurator à procuratore constituto ad contrahen-
 dum matrimonium, nisi hoc eidem specialiter sit commis-
 30 sum c. vlt. de procurat. in 6. f. Nec minus ab eo procurato-
 re, qui inutiliter datus apparet, exemplo Clem. religio-
 31 sus 3. de procurator. Nec ab eo, qui ad ministerium Eccle-
 siasticum procurator datus fuit cap. vlt. §. fin. de offic. dele-
 31 gati. f. Actor etiam Ciuitatis negocium publicum per p-
 curatorem agere non potest l. nec Ciuitatis 74. ff. de procu-
 rator. l. 1. §. quibus ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine
 32 c. quia in causis 7. de procurator. f. Defensor absentis rei,
 in quo vt supra diximus, mandatum non requiritur, ad
 33 defendendam quoque causam alienam procuratorem da-
 re potest l. licet 42. §. si. ff. de procurator. f. Infamia autem
 vel dantis procuratorem, vel etiam ipsius dati exceptionē
 non præbet aduersus procuratoris personam. Nam infam-
 34 is infamem procuratorem dare potest §. fin. in sit. de ex-
 cept. Viu. in verb. Procuratoris officium. f. Secus autem est
 de iure canonico, quo infamis procurator dari non potest
 35 3. quæst. 7. cap. 1. in princ. & c. infames 5. q. 3. cap. vlt. f. Sed
 vtroque iure non interest, vtrum pater familias, vel filius
 familias procurator datus sit. Nam filius familias quoque
 procurator dari potest, & ad agendum, & ad defenden-
 dum l. filius familias 8. §. ipse quoque ff. de procurator ca-
 non iniuste 14. C. eod. cap. qui generaliter 5. §. 1. eodem in 6.
 36 f. Idem dicendum est de eo, qui de statu suo litigat l. ser-
 37 uum quoque 33. §. cum verò ff. de procu. f. Planē furiosus
 inutiliter procurator datur l. 2. in fine ff. de procurat. Item
 38 f. nec mutus, nec surdus, nec fœmina, nec alij, quib. ius pō-
 stulandi denegatum esse supra ostendimus, procuratores
 dari possunt l. mutus 43. ff. eod. Nec excommunicatus ca-
 39 post cessionem 7. de probatio. Nec religiosus à seculari in
 39 causa vtique seculari Clem. religiosus 3. de procura. f. Se-
 cularis verò à religioso etiam in causa spirituali dari po-
 40 test c. 1. de procurator. in 6. Sed non pro ministerio Eccle-
 siastico pro ipso religioso exercendo cap. vlt. §. fin. de offic.
 40 delegat. Turza. reg. 74. prout etiā in infra. f. Potentiores quo-
 que procuratores dari prohibentur l. 1. C. ne liceat potent.
 41 patroc. leg. 2. C. eod. f. Ideoque neque fisco, neq. reipublica
 causa peragenda, vel defendenda demandari pōt: quāuis
 42 mādator, vel debitor fisci sit, vel litem, partemue ei dona-
 uerit l. ad fraudem 4. C. ne fisc. vel respub. l. abhorret 3. C.
 42 eod. l. 1. C. eod. leg. 2. C. eod. f. Milites quoq; nec si velit ad-
 uersarius procuratores dari possunt, nisi hoc tempore litis
 contestate quocumq; casu prætermissum est: excepto eo,
 qui in rem suam procurator datus est, vel qui communē
 causam omnis sui numeri persequitur, vel suscipit: quia
 talis procuratio concessa est l. filius familias 8. §. milites ff.
 de procurato. lita 13. C. eod. leg. qui stipendia 9. C. eod. Pro
 patre tamen, vel matre, vel etiam vxore procuratorio no-
 mine milites experiri non oportet: cum neq. defensionem
 alienam suscipere, vel redimere negocia, vel quasi suffra-
 43 gatores accedere vtilitate publica permittantur l. militem
 7. C. de procurator. Nec ex facto rescripto procuratorio
 43 nomine possunt experiri d. l. 7. f. Plane veterani procura-
 tores fieri possunt leg. filius familias 8. §. veterani ff. de pro-
 curator. fœminæ procuratrices existere non possunt nam
 alienam suscipere defensionem, virile est officium, & ex-
 44 tra sexum muliebrem esse constat leg. alienam 18. C. de pro-
 curator. leg. neque fœmina 54. ff. de procurator. f. Sed in
 rem suam procuratrices esse possunt leg. quia 4. C. eodem

Et pro parentibus agere interdum permittetur causa cognita si forte parces moribus, aut aetas impediatur, nec quæquam, qui agat, habeant, l. fœminis 41. ff. de procur. Porro etiam, absente aduersario, procurator dari potest, §. pen. 41 Inst. de ijs, per quos agere possumus. † Sed inuitus procurator non solet dari. † Inuitum accipere debemus, non eum tantum, qui contradicit, verum eum quoque, qui cõsensit non probatur, l. filiusfamilias 8. §. inuitus, ff. de procur. l. 2. ff. eod. l. inuitus 17. C. eod. c. licet 7. de procurator.

47 in 6. † Cum autem, quem causa contingat procuratorem dari nihil prohibet. Itaque is, cui ex S. C. Trebelliano hæreditas restituta est, hæredem iure dabit procuratorem. Item creditor debitorem quamuis dominũ rei ad actionẽ hypothecariam. Idem dicendum, si vnus reorum stipulandi, cui constitutum est, alterum reum in constitutum pecuniam det procuratorem, vel alter reorum promittendi alterum ad defendendum, l. licet 42. §. is, cui hæreditas cũ

48 seq. ff. de procur. † Vnus autem plures procuratores in eadem causa, habere non potest, l. si quis 31. §. fin. ff. de procurator. c. non iniuste 14. de procur. c. si duo 6. eo. tit. in 6. Proinde pluribus procuratoribus in insolidũ simul datis, occupantis melior conditio erit, vt posterior nõ sit in eo, quod prior petit, procurator. l. pluribus 32. ff. eod. d. c. si duo. Nisi adiectum sit occupantis non fieri conditionem meliorẽ, vel causa sit spiritualis. Nam in ea magis idoneus debet

47 præferri, d. cap. si duo. † Sed & Iulianus ait, eum qui dedit diuersis temporibus procuratores duos, posteriorem dando, priorem prohibuisse videri, d. l. 31. §. fin. d. c. non iniuste. §. quod fieri. † Vnius tamen lris plurium personarum plures dari procuratores non est prohibitum, dict. leg. 31. §. vnus, ff. de procurat.

51 † Sanẽ si plures hæredes sint, & familiae eriscunda, aut communi diuidendo agatur, pluribus eundem procuratorem dare non est permittendum, quoniam explicari res non potest citra ad iudicationes, & condemnationes, l. licet 42. §. si plures, ff. de procurat. Planẽ permittendũ est dare, si vni coheredi plures hæredes existant, dict. l. 42. §. plane. Porro non omnes actiones per procuratorem institui possunt, † Nam in ministerio ecclesiastico sibi delegato procuratorem quis dare non potest, quoniam solus habes ordinariam potestatem, illum constituit, c. vt §. fin. de offic. deleg. c. quod sedem 10. & c. inter cetera 15. de offic. ordin.

53 † Vt liberi qui in potestate absentis dicuntur, ducantur, interdum procurator desiderare non potest, nisi causa cognita, id est si nominatim, & mandatum sit, & pater valetudine, vel alia iusta causa impediatur, l. Põnponius 40. ff. de procurator. † Publica quoque iudicia per procuratorem exerceri nõ posse, dictum est supra, bb. t. tit. 12. ver.

55 per procuratorem. † Is etiam, qui popularem actionem mouet, procuratorem dare non potest, quamuis reus, qui populari actione conuenitur, ad defendendum procuratorem dari non prohibeatur, l. qui populari 5. ff. de popularib. actio. Sed & qui ita de publico agunt, vt & priuatũ commodum defendant, causa cognita, permittuntur procuratorem dare, l. non cogendum 45. §. qui ita, ff. de procurator, l. licet 42. in princip. ff. eo. vnde dicendum est, eum, qui de via publica agit, & priuato damno ex prohibitione afficitur, quasi priuatae actionis dare posse procuratorem. Multo magis dabit ad sepulchri actionem is, ad quem ea

56 res peruenit, d. l. licet. † Præterea dari procurator non solum coram, sed etiam absens potest, vel per nuncium, vel per epistolam, dummodo si certus sit, qui datus intelligitur, & is ratum habuerit, l. 1. §. 1. & §. fin. cum l. sequ. ff. de procurat. † Item ad litem futuram, & ex die, item sub conditione, & vsq; ad diem procurator dari potest, & in perpetuum, l. item 3. cum l. sequen. ff. de procurator. c. non iuste 14. de procurator. Sed & nihil interest, vtrũ ab initio, an cõpta iam lite, negocium ad personam procuratoris trãsitum fecerit, l. nihil 20. C. de procurator. l. qui proprio

58 46. ff. eod. † Quamuis autem in pecuniarijs causis tã agendi, quam respondendi per procuratorem cuique tribuatur facultas: tamen interdum iudex ob causas vehementiores ipsium dominum litis vocare potest, l. vt. C. de procurat.

59 c. 1. de iudic. in 6. † Ipsi quoque actori libera potestas permittitur, ipsum dominum potius conuenire, quam eum, qui in rem suam procurator est datus, leg. si actor 19. ff. de procurat. † Quod autem dicitur mandatum morte mandantis dissolui, in procuratore lite contestata, & sic domi-

no litis effecto verum non est, lege nulla dubitatio 23 C. de procurator. Nã & mortuo litis domino, procurator post litem contestatam vtiliter negocium peragit. Nisi mandas

61 prælatus, & rector ecclesie fuerit. Clement. v. eod. † Planẽ procurator actoris eum in causa reuentionis defendere tenetur, quod si non fecerit, denegatur ei actio, nisi forte aduersarium in possessionem venire, vel serui nomine noxali iudicio recõuentus, seruum ex noxali causa duci patiar: dummodo in his casibus aduersario de rato caueat, l. inutus 43. §. pena, ff. de procurator. l. eum, qui 3. l. actionem 5. C. de procurator. l. 1. §. fin. autem, C. de satisf. dan. l. sed & ea 35. §. fin. cum l. sequen. ff. de procurator.

62 † Cum autem supra dixerimus mandatũ in persona procuratoris requiri: sciendum est, procuratorem mandati istius fines excedentem, exceptione repellenti: nisi forte actio mandata sine alia expectari non possit: tunc enim quamuis alterius actionis in mandato mentio nulla facta sit, nihilominus procurator eam vtiliter intendit, l. 2. ff. de iurisdic. Hinc est, quod ad rem mobilem petendam procurator datus ad exhibendum recte ager, l. ad rem 56. ff. de procurator. Sed & ad legatum petendum procurator datus, si interdicto vtatur aduersus hæredem de tabulis exhibendis: procuratoria exceptio, quasi non & hoc ei mandatum esset, non obstat, l. ad legatum 62. ff. eod. Sed & ad duas res petendas, procurator datus, si vnã rem petat, exceptio non excluditur, & rem in iudicium deducit, l. vt. §. fin. ff. de procurator. Ita quoque, procurator datus, vt confestim agat, & postea litem peragere non prohibetur, l. qui procuratorem 57. ff. eod. † Planẽ finitur procuratoris officium post prouocationem in causa interpositã,

64 l. inuitus 17 C. de procurator. † Idem dicendum si postea alius procurator sit datus: Nam hoc casu prior prohiberi intelligitur, vt supra quoque dictum est, l. si quis 31. §. fin. ff. eod. c. ex insinuatione 3. & c. in nostra 4. de procurator. c. non iniuste 14. eod. † Sed si exceptio procuratoria sit ab aduersario remissa, si ante litem contestatã non sit opposita: denique si in eadem causa iudex absente reo, quasi nõ defenderetur, aduersus eum erat cogniturus, his enim casibus quilibet procurator est admittendus dictis exceptionibus non obstantibus, leg. qui procuratorem 57. §. si quis remisit, ff. de procurator. l. ita demum 13. C. eod. l. 1. §. milites, ff. eod. l. se uum quoque 33. §. publice, ff. eod. Sed exceptio procuratoria remissa distinctionem recipit in milite, & in alijs, quos prator dignitatus suã tuenda causa apud se prohibet postulare: hoc enim casu etiam remissa ab aduersario exceptione procurator repellitur, leg. quos

66 p. obiber 7. ff. de postulando. † Et litis contestatio non facit, vt falsi procuratoris exceptio obijci non possit: hæc enim exceptio quandoque opponi potest, l. licet 24. C. de procurator. Sed de ijs plura proponuntur in syntagma commun. opin. iuris loco 11. tit. 6. † & de pœnis contra communem patrocinantium, & aduocantium loco 3. tit. 11. Nam secundum Diuum Thom. in 2. 2. quæst. 71. artic. 3. patrocinantes causam iniustam peccant, & tenentur partibus ad damna, sequitur Cardin. Bellarm. de arte bene moriendi, lib. 2. c. 11. ver. addam vnum.

S V M M A R I V M.

- 1 Mutari an possit procurator.
- 2 Substitutus procurator an possit mutari.
- 3 Mutandi procuratoris causa, qua.
- 4 Procurator, qui non patitur mutari ex hoc sit suspectus, & mutatur.
- 5 Procurator in rem suam non mutatur.
- 6 Retentione utens procurator non mutatur.
- 7 Mutari in parte non potest procurator.
- 8 Aduocato, seu procuratore recusante causam iniustam, alius illam accipere non potest.
- 9 Mutari ubi potest procurator, id competit etiam heredi.
- 10 Mutandi procuratoris iudex quis.
- 11 Mutari ab actore, & reo potest procurator.
- 12 Defensor cogitur a reo causam suscipere.
- 13 Mutato procuratore, id, quod antea gessit, valet.

De mutando procuratore. Tit. 11.

Quamuis tamen dominus causae suae, etiam dato procuratorem adesse non prohibeatur; tamen procuratorem mutare, vel in se iudicium transferre, licet iam cum procuratore contestata non potest, nisi causa cognita, l. Paulus 69. l. post litem 17. cum l. sequen. ff. de procurator. c. si quem d. c. is. qui 3. & ca. si duo 6. §. ceterum de procurator. in 6. c. ex insinuatione 3. c. in nostra 4. de procurator. c. quamuis 2. & c. is. qui 3. de procurat. in 6. de hac re Gabr. lib. 2. de iure iurand. conclus. 1. nume. 9. 10. & 11. Villalo. P. 332. & Rota in Collectaneis Farinacij decis. 443. decis. 386. par. 1. & decis. 172. par. 2. & decis. 198. tamen quod idem procedit, si procurator datus, alium in locum suum substituerit: hoc enim casu postea substitutionem reuocare, & causam reassumere non potest d. c. is. qui 3. & dicto cap. si duo 6. §. ceterum de procurator. in 6. tamen in causae autem cognitione non solum haec versantur, quae infra dicentur in procuratore non compellendo suscipere iudicium, verum & aetas, & religionis beneficium, l. post litem 17. §. fin. & in princ. ff. de procurat. l. rem non nouam 12. §. hoc subsequuto, C. de iudic. Item si suspectus sit, procurator, aut in vinculis, aut hostium, praedonumque potestate, vel iudicio publico, priuatoque, vel valetudine, vel minore sua re distringatur, vel exilio, vel si latitet, vel si inimicus postea fiat, aut affinitate aliqua aduersario iungatur, vel haeres ei existat, aut longa peregrinatio, & alia similes causae impedimento ei sint. Ex huiusmodi enim causis, vel domino, vel ipso procuratore postulante, alterutro inuito, procurator mutari, & lis transferri potest, vt in allegatis iuribus, & l. 22. C. de procurator. l. post litem 17. l. mutari 24. ff. eod. & l. quae omnia 25. ff. eod. Si tamen aduersarius, vel ipse procurator dicat, dominum mentiri apud iudicem, hoc finiri oportet d. l. 25. §. 1. tamen procurator tamen, qui sibi asserit procuratorem, eamque a se transferri nolet, ob hoc ipsum suspectus est, & mutari potest, quod operam suam ingerat inuito, nisi purgare magis conuictum, quam procuratorem exequi maluerit. Et haec tunc audiendus, si dicat se procuratorem quidem carere velle: sed ita, si illa existimatione sui fiat. Ceterum sciendus est, quod rem suam purgans, d. l. 25. §. nec ferendus. tamen Planè si dicat in rem suam se procuratorem datum, & hoc probauerit, non debet carere propria lite, nec ideo poterit mutari d. l. 25. §. fin. l. procurator 55. ff. eod. Rota in Collectaneis Farinacij decis. 129. num. 2. & decis. 443. num. 4. par. 1. tamen si retentione aliqua vti velit, non facile ab eo lis erit transferenda, nisi dominus soluere paratus sit d. l. 25. §. fin. cum l. sequen. & infra titu. 12. in fine. tamen Sed & si dominus quaedam transferre velit, quaedam relinquere, iuste procurator hanc inconstantiam recusabit, nisi forte sine mandato procurator egerit, l. in causae 27. ff. de procurator. tamen Praeterea si procurator, vel Aduocatus causam tanquam iniuste pendente lite recusauerit, non licet domino ad alterius patrocinium conuolare, ne melioribus contemptis improba aduocatio subregetur, l. rem non nouam 12. §. hoc subsequuto, C. de iudic. tamen Non solum autem ipsi, qui dedit procuratorem, mutandi eius ex causis supradictis potestas est, sed etiam haeredi eius, ceterisque successoribus, l. post litem 17. §. non solum, ff. de procurator. tamen Et haec cognitio procuratoris mutandi. Praeterea est, l. in causae 27. §. haec autem 11. ff. eod. l. quae omnia 25. §. 1. ff. eodem. tamen Quae autem de procuratore mutando dicta sunt, tam ex parte rei, quam ex parte actoris locum habent, excepto eo, quod ante litē contestatam actor etiam sine causae cognitione procuratorem mutare potest, l. ante 16. ff. de procurator. l. si pater 12. C. mand. tamen Reus autem cuius nomine defensor extitit, si ante litem contestatam in praesentia fuerit, & postulet suo nomine litem suscipere, causa cognita, audiendus est, l. is, cui 4. ff. de procurator. tamen Postremo mutato procuratore, nihilominus id, quod per eum antea gestum est, ratum manet, & iudicium solui stipulatio committitur, l. si procuratorem 65. ff. eod.

- 3 Agens sine mandato cauet de rato, & de solvendo iudicatum.
- 4 Procurator ad administrandum non alienat limitatur.
- 5 Procurator cum libera nouat, & permutat sine dolo malo soluit, & exigit.
- 6 Procurator a procuratore eiusdem non exigit sine speciali mandato.
- 7 Dominus, quod in rem eius versum est, restituit.
- 8 Procurator generalis non transigit.
- 9 Nec iuramentum defert.
- 10 Procurator post litem contestatam substituit.
- 11 Procurator tenetur reddere rationem.
- 12 Procurator tenetur reum defendere, limitatur.
- Inimicitia.
- Dignitas.
- Absentia.
- 13 Valetudo.
- Peregrinatio.
- Hereditas.
- Affinitas.
- 14 Praesentem dominum procurator defendere non cogitur, limitatur, & distinguitur.
- 15 Praesens quis dicatur.
- 16 Quibus casibus procurator cogendus.
- 17 Procurator actoris cogitur defendere in reconuentione, aliis non agit.
- 18 Defendere quid sit.
- 19 Procurator in rem suam reconuentionis iudicium non patitur, limitatur.
- 20 Pater de dote agens, & si in rem suam, filiam defendere tenetur.
- 21 Actor vniuersitatis eam defendere tenetur.
- 22 Agens, ut unus de populo in actione populari non cogitur, defendere.
- 23 Procurator defendere tenetur non in alio loco.
- 24 Persona, quae a procuratore defendenda.
- 25 Procurator recusans agere, non cogitur defendere, limitatur.
- 26 Procurator absentis respondet, an sit haeres.
- 27 Defendens eum, cuius nomine non agit, in unam tantum rem defendere potest.
- 28 Defendere non dicitur, qui actorem frustrat, ne causa finiat.
- 29 Procurator acquirit domino.
- 30 Procurator retinet pro domino.
- 31 Procurator tam actionem, quam exceptionem domino acquirit.
- 32 Domini ignorantis conditio non fit detrior.
- 33 Fines mandati non excedit procurator.
- 34 Absolutus per collisionem procuratoris quid iuris.
- 35 Procurator, qui instrumenta aduersario prodidit, puniatur.
- 36 Procurator tenetur mandati actione de lite suscepta exequenda, limitatur.
- 37 Procurator tenetur actione depositi ad omnia, quae accepit a domino, vel eius nomine.
- 38 Substitutus tenetur soluti rationem reddere.
- 39 Procurator tenetur eius remedijs domino.
- 40 Dominus tenetur procuratori.
- 41 Penam pro suo delicto procurator non recuperat.
- 42 Procurator factus haeres domini non recipit, limitatur.
- 43 Procuratori sine mandato agentis, vel defendenti negotiorum gestorum actio competit, non mandati contra dominum.
- 44 Procuratori competit actio etiam pro salario.
- 45 Procurator pro salario retinet scripturas, declaratur.

De potestate, & officijs procuratorum, Tit. 12.

Nunc tamen potestas, & officia procuratorum sunt enumeranda. In primis autem exequi mandatum debet procurator, & causam susceptam agere, l. filius famil. 8. §. procuratorem, ff. de procurat. Clement. 1. eod. tit. Nisi mandatum non susceperit, vel in causa sit provocatum, l. inuitus 17. C. de procurat. alia exceptiones exiis, quae haec tunc de constituendo, & mutando procuratore, dicta sunt, patent, & patebunt inferius. tamen Nihil autem amplius, quam bonam fidem praestare eum oportet, qui procurat, l. idemque 10. ff. mandati. tamen Qui sine mandato alienam causam agit, vel defendit de rato cauet, & iudicatum

SUMMARIUM

- 1 Officia, & potestas procuratoris, quae.
- 2 Bonam fidem praestare debet procurator.

- rum solui tenetur satisfare, §. ipse autem instit. de satisfad. §. sin autem instit. eod. de qua re infra suo loco latius dicitur. † Procurator autem cui res administrandæ commissæ sunt, eas sine speciali domini mandato alienare non potest, nisi fructus, aut alias res perituras, l. procurator 63. ff. de procurator. l. procuratorem 16. C. eod. † Sed & si cui generaliter libera administratio rerum commissæ est, is potest nouare, aliud pro alio permutare, dummodo dolus malus absit, l. procurator 63. ff. de procurator. l. procuratorem 16. C. eod. c. qui ad agendum 4. §. procurator quoque de procurator. in 6. Sed & id quoque ei mandatum videtur, vt soluat creditoribus, & vt exigar à debitoribus, l. procurator 58. cum l. sequen. ff. de procurator. † Ab eo tamen, qui eiusdem domini procurator est, exigere sine speciali mandato non potest, l. qui duos procuratores 47. l. qui proprio 47. §. fin. l. itaque 48. ff. de procurator. † Et si dominus pretium, quod in rem eius versum est, non restituit, præses, causa cognita, restitui iubebit, l. si pretium 19. C. eod. † Mandato autem generali non continetur transigendi facultas, l. mandatum 60. ff. de procurator. d. c. 4. §. procurator quoque de procurat. in 6. † Nec facultas deferendi iuramentum d. §. procurator quoque. † Mandare post litem contestatam alij causam agendam procurator potest, vt in tit. præcedenti fuit probatum. † Reddere quoque rationem procurator tenetur, vt in cæteris negotijs gerendis, ita & in litibus bona fide. Itaque quod ex lite consecutus erit, siue principaliter ipsius rei nomine, siue extrinsecus ob eam rem: debet mandati iudicio restituere vsque ad eo, vt si per errorem, aut per iniuriam iudicis non debitum consecutus fuerit, id quoque reddere debeat. † Porro procurator ad litem suscipiendam datus iudicium suscipere, & reum defendere tenetur, l. filiusfamil. 8. §. procuratorem, ff. de procurator. Clement. 1. de procurator. l. seruum quoque 33. §. ait Prætor, ff. eod. Nisi forte reus pro eo iudicatum solui non satisfecerit dicto §. procuratorem. Sed & si iudicatum solui reus satisfecerit, pro ignorante tamen, vel inuito procuratore, reusque ante litem contestatam mortuus sit cogi procuratorem ad suscipiendum iudicium satis iniuile est, l. si defunctus 15. ff. de procurator. & d. §. procuratorum. † Idem dicendum, si inimicitiz capitales interuenerint inter ipsum procuratorem, & dominum d. l. 8. §. fin. cum legibus sequent. & l. si post 14. l. mutus 43. §. fin. ff. de procurator. Idem est & si dignitas accesserit procuratori, vel Republicæ causa abfuturus sit, aut si valetudinem, vel necessariam peregrinationem alleget, vel hæreditas superueniens eum octupet d. l. 8. & sequentibus, & l. 43. & 44. ff. de procurator. Idem erit si affinitas inter Dominum, & procuratorem dirempta sit, vel bona absentis possideri ceperint, vel alia iusta causa interuenerit d. l. 43. §. fin. cum l. sequen. † Sed & si dominus præsens sit ad suscipiendum iudicium procurator cogi non debet, l. vel hæreditas 10. cum l. seq. ff. de procurator. † Præsens autem habetur, & qui in hortis est, & qui in foro, & qui in Vrbe, & qui in continentibus ædificijs, l. præsens 5. cum duabus sequen. ff. eod. Planè si dominus præsens non sit, interdum etiam causis supra enumeratis non obstantibus procurator ad defendendum reum, & iudicium suscipiendum cogi potest, puta si actor affirmauerit tractu temporis futurum, vt res pereat, vel actio præscribatur, l. sed etiam 12. ff. eod. Item si procurator iudicatum solui defendendique absentis gratia satisfecerit, vel cum satisfactione paratus esset, ei repromittenti creditum sit d. l. 43. §. & qui non. in fine. † Quibus tamen casibus non indistinctè procurator ad suscipiendum iudicium compellendus, neque ob rem non defensam ex stipulatu teneri debet, sed causa cognita, estque ea res arbitrio iudicis temperanda: quemadmodum & supradicta pro procuratore adducta, neque passim admittenda sunt, neque distinctè deneganda, sed à Præatore causa cognita temperanda d. §. & qui cum sequen. l. sed & hæc 13. de procurator. † Non solum autem procurator rei ad defendendum rem tenetur, sed & procurator actoris in reconuentione dominum absentem defendere debet, quamuis ad eam rem speciale mandatum non habeat. Equum enim visum est, qui alicuius nomine, vt procurator experitur, eundem etiam defensionem suscipere, l. seruum quoque 33. §. ait Prætor, ff. de procurat. l. sed & hæc 35. §. defendere, ff. eod. c. qui generaliter 5. de procurator. in 6. Alioquin ei absentis nomine actio denegabitur, vt supra est probatum. † Defendere autem est id facere, quod dominus in litem faceret, & cauere idoneè, nec debebit durior conditio procuratoris fieri, quam est domini, præterquam in satisfadando d. l. sed & ex 35. §. defendere, ff. eod. c.
- 19 † Planè procurator in rem suam datus, actorem absentem in causa reconuentionis defendere non tenetur, l. si quis 34. ff. de procurator. Nisi forte in fraudem rei, vel ex causa lucratiua, non necessaria in rem suam procurator sit factus d. l. 34. & l. seruum quoque 33. §. fin. ff. eod. exemplo, l. pater 70. ff. eod. † Sed & pater, qui de dote agit, quamuis in rem suam procurator sit, filiam tamen defendere tenetur, l. non solum 39. §. si de dote, vbi gloss. in verb. si de dote, ff. eod. l. & ideo 3. §. final. ff. rerum amotar. & supra tit. 10. nu. 12. tamen pater agere non potest, nisi ipsa filia consentiente, vel non contradicente gloss. in d. §. si de dote supra citata, & probatur supra d. tit. 10. nume. 17. in fine, dum firmamus filiaz actionem de dote comperere, & ideo habere bona promittentis obligata, & si pater ipse illam promiserit, vt latius demonstratur infra lib. 3. tit. 98. nume. 46. & seq. vsque in finem, & probat Rota in Lauretana pecuniaria ibi citata, & est tex. in l. denique 6. & seq. ff. de ritu nuptiar.
- 21 † Actor quoque vniuersitatis si agat compellitur defendere, l. item eorum 6. §. actor, ff. quod cuiusque vniuers. no.
- 22 mi. † In popularibus tamen actionibus, vbi quis quasi vnus ex populo agit, defensionem vt procurator prestare cogendus non est, l. mutus 43. §. in popularibus, ff. de procurator.
- 23 † Non solum autem si actio postuletur à procuratore, sed etiam si præiudicium, vel interdictum, vel si stipulatione legatorum, vel damni infecti velit cauere, debet absentem defendere in competenti tribunali, & eadem Provincia d. l. 35. §. non solum. Cæterum cogi eum à Provincia in aliam Provinciam abire, & defendere, durum est d. l. 35. §. cæterum. † Sed & ex personæ procuratorum debent defendere, quibus sine mandato agere licet, vt puta liberi, licet sint in potestate: item parentes, fratres, affines, & liberti d. l. 35. in princ. † Planè ad defendendum actorem procurator non compellitur, si & actionem causa cognita, recusauerit, vel ex iusta causa remotus fuerit dict. l. 35. §. prætor satisfadationem. Quamuis autem procurator actoris, qui eius defendendi causa iudicatum solui satisfecit, ob rem non defensam stipulationem committimilit: tamen nihilominus ad suscipiendum iudicium tenetur d. §. præter, l. inuitus 17. C. eod. & l. non cogendum 45. §. Sabinius ait, ff. de procurator. Planè exceptionibus, hætenus propositis, quibus procuratorem ad defendendum in reconuentione actorem non teneri diximus, non obstant. nihilominus eum defendere tenetur, si specialiter defensionis quoque mandatum susceperit, per allegata superius sub ver. Porro procurator. Idem dicendum, si ad communi diuidendo iudicium agendum datus proponatur: tunc enim & ad defendendum videbitur datus, l. si defunctus 15. §. fin. ff. de procurator. Omnium autem actionum nomine debet defendere etiam earum, quæ in hæredem non dantur, l. omnium 37. ff. eod. Quinimo non solum in actionibus, & interdictis, & postulationibus debet dominum defendere, verum in interrogationibus quoque, vt in iure interrogatus, ex omnibus causis respondeat, ex quibus d.
- 26 minus. † An ergo hæres sit absens respondere debebit, & si responderit, vel tacuerit, tenebitur, l. non solum 39. ff. de procurat. l. si sine 9. §. Celsus, ff. de interrog. in iure facien.
- 27 † Ei autem, qui defendit, cuius nomine ipse non agit, liberum est, vel in vnam rem defendere, l. qui proprio 46. §. 1. ff. de procurator. Planè, qui iudicium absentis nomine suscepit, actore poitea in integrum restituto, restitutorius quoque iudicium suscipere est cogendus, dict. l. 46. §. item
- 28 queritur. † Non autem potest videri boni viri arbitratu litem defendere is, qui actorem frustrando efficit ne ad exitum controuersia deducatur, l. omnis 77. cum l. sequent. ff. eod. l. seruum quoque 33. §. ait Prætor, ff. eod. Qui autem præter procuratorem teneantur reum defendere, nec non quid iuris sit, si reus absens non defendatur, dicitur infra vbi de contumacia rei, & edicto peremptorio agetur. Hætenus ergo de officijs procuratorum, quorum tamen plura vide supra tit. 9. inter officia Aduocatorum, & infra in
- 29 mandati actioe, tit. hoc. † Per procuratorem autem domino acquiritur, l. 1. C. per quas personas nobis acquiritur.
- 30 † Sed & per procuratorem retinemus, veluti si debitor conueniat intra legitimum tempus, atque ita præscriptionem,

nem, vel v'cupationem interrumpat, vel si prohibeat no-
uum opus fieri, vt interdicitur nobis vrile fit. Quod vi, aut
clam. Nam & hic pristinum ius nobis conseruat, l. per pro-
31 curatorem 72. ff. de procurator. † Non solum autem ex
eo, quod procurator gessit, domino tam actio, quam exce-
ptio acquiritur, sed etiam contra dominum actio simul,
& exceptio nascitur, l. quacumque 50. ff. eod. ca. non iniu-
ste 14. §. fin. de procurat. Vnde si is, qui Stichum, aut Da-
mam, vtrum eorum ipse vellet, stipulatus est, ratum ha-
beat, quod alterum procuratorio nomine Titius petit,
fuit, vt i. in iudicium deducta videatur, & stipulatione
32 consuetur, l. si is. 66. ff. eod. † Planè ignorantis domini con-
ditio deterior per procuratorem fieri non debet, l. ignorant
33 tis 49. ff. eod. † Et si procurator ad vnam speciem consti-
tutus officium impariter egressus est: id, quod gessit, nulli
domino facere praiudicium potuit. Quod si plenam pote-
statem agendi habuit, res iudicatas rescindi non oportet,
cum si quid fraude, vel dolo egit, ipse procurator à domi-
no eo nomine possit conueniri, l. si procurator 10. C. de pro-
34 curator. † Planè si per collusionem procuratoris absolu-
tus sit a duerfario, mandati quidem actione procurator
domino tenetur: sed si soluendo non sit, tunc de dolo ac-
tio aduersus eum, qui per collusionem absolutus est, de-
35 neganda non est, l. si procuratorem 8. §. 1. ff. mandati. † Sed
& procurator, qui litis instrumentum aduersario prodi-
dit si quidem humilior sit, in metallum damnatur: si verò
honestior adempta bonorum parte dimidia, in perpetuum
36 relegatur, l. si quis 38. §. si quis instrumen. ff. de pœn. † Pre-
tereà procurator de lite, quam suscepit exequendi manda-
ti actione tenetur d. l. si procuratorem 8. §. 1. ff. mandati. ibi
sed & de lite. Nisi sententia lata sit, & ab ea prouocatum,
tunc enim appellationem inuitus persequi non cogitur, ca.
non iniuste 14. §. fin. de procurator. l. 17. ver. nec eandem, C.
eod. Sed si non appellauit, vel saltem dominum non cer-
tiorauit tenetur, dict. §. final. ver. potuit enim procurator.
37 † Idem dicendum, si instrumenta causæ domino non red-
dat, nec enim probabilis est sententia existimantium, ex
hac causa agi posse de positi, vniuersique enim contra-
ctus, & initium spectandum est, & causa, d. l. 8. in princip.
38 † Porro si procurator alij negotium gerendum mandauit
rit: hic posterior procurator, & procurator domino man-
39 dati iudicio tenetur, d. l. 8. §. si quis mandatum. † Quam-
quam autem inter dominum, & procuratorem regulari-
ter mandati actio competat: interdum tamen alio reme-
dio agendum, puta si quis in rem suam procurator sit da-
tus, tunc enim ex venditio, vel alia ~~omnis~~ ~~competit~~ actio, l.
licet 42. §. ea obligatio, ff. de procurator. l. qui proprio 46.
§. item contra, ff. eod. Sed & de dolo competit actio, l. 10.
40 in fine, C. eod. l. 8. §. i. ff. mandati. † Quem ad modum autem
procurator domino ex causis iam enumeratis, & alijs plu-
ribus mandati actione tenetur, ita contra quoque domi-
nus procuratori tenetur actione mandati contraria, si for-
tè procurator impensas in litem fecit, vel soluit, vel se pro
domino obligauit, l. qui proprio 46. §. item contra §. litem
impensia, ff. de procurat. Nam litis impensia bona fide fa-
cta, vel ab actoris procuratore, vel rei, (& si negotio fidem
adhibere procurator non potuit) iudicio mandati resti-
tui, necesse est, l. qui mutua §. fin. ff. mand. d. l. si quis impen-
41 dia, ca. cum pro causa 6. de procurator. † Pœnam tamen,
quam ex suo delicto præstitit, recuperare non debet d. l.
42 46. §. pœnam. † Idem dicendum est si procurator, hæres
domino existit. Nam hoc casu nemo est, à quo repetere pos-
sit, nisi fortè pro parte tantum hæres extiterit, hoc enim ca-
su pro ea parte, qua hæres non est, à cohæredibus repetet,
43 l. si quis 31. ff. de procurator. † Porro procurator, qui sine
mandato, vel egit, vel defendit mandati actione ob impen-
sas agere non potest, sed negotiorum gestorum actio illi
competit, d. l. si quis 31. §. si non sit mandatum. Sed & actoris
procurator non in rem suam datus, propter impensas,
quam in litem fecit, potest desiderare, vt sibi ex iudicatio-
ne satisfiat, si dominus litis soluendo non sit, l. actoris 30. ff.
44 de procurator. † Non solum autem impensarum nomi-
ne, sed etiam ob salarium procuratori actio competit ad-
uersus dominum, vt supra sub tit. 9. propè finem dictum
45 est, † & hac ratione potest retinere instrumenta, & scrip-
turas, & omnia, quæ habet ad dominum pertinentia, donec
sibi satisfiat Doctores in l. si non sortem 26. §. si centum,
ff. de cond. indeb. & supra tit. 11. num. 6. Quod pro expen-

sis in lite factis verissimum credimus ex l. quæ omnia, §. pla-
nè, vbi glo. Bart. num. 2. Angel. num. 5. Castren. num. 4. ff. de
procurator. Gail. obseru. 12. numer. 5. lib. 2. Pro salario non
vtrique Fulgos. d. §. si centum, num. 6. Ias. num. 10. Boer. de-
cis. 1. §. Capyc. decis. 11. Rota in colleclaneis Farinacij decis.
691. per tot. par. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Actoris officium, quod.
- 2 Advocatorum, & procuratorum actorum succumbentium pœna.
- 3 Reo, edita actione, dilatio datur ad deliberandum.
- 4 Actori non licet, quod non licet reo.
- 5 Rei sunt fauorabiliores, quam actores.
- 6 Dubia in re potius reo fauendum, limitatur.
- 7 Reus in exceptione actor est.
- 8 Actor, & reus prohibentur ingredi domum iudicis.
- 9 Corruptens iudicem, causam perdit, & aliter punitur, & ex-
communicatur.
- 10 Actor, & reus quis sit, ubi dubitatur.
- 11 Sorte aliquando deciditur, quis actor, vel reus sit.

De actore, & reo, nec non de re litigiosa.

Tit. 13.

IN primis, † itaque illud actor obseruare debet, vt nõ
prius ad agendum procedat, quam rem diligenter ex-
plorauerit, certus enim esse debet, antequam iudicio
experiat, cum sit in potestate eius, quando velit experi-
ri, quod in reo secus est, l. qui in alterius 4. 2. in fine, ff. de reg.
2 iur. † Hinc ideo Aduocati, & procuratores actorum suc-
cumbentium, vel ignorantia, vel calumnia, vel auaritia
merito notati tenentur in foro consciencie, & actori, & reo
ad damna, c. 2. de offic. ordin. l. Prætor 2. §. secum seruũ,
ff. vi bonorum raptor. l. qui occidit §. in hac, ff. ad l. Aquil.
c. fin. de homicid. in 6. & in Syntagm. iuris loco 3. tit. 11. D.
Thom. 2. 2. q. 7. art. 3. & D. Augustin. lib. Epistol. epistol. 54.
inquit, quamquam Aduocatus vendat iustum patrociniũ,
& inrisperius verum consilium: Verumtamen iustus ei
dicitur. Redde quod accepisti, quando contra veritatem
stetisti, iniquitati astuisti, iudicem sefellisti, iustam causam
oppressisti, de falsitate vicisti, & teste D. Gregorio in Eze-
chielem homil. 7. propè finem, iustus aduocatus iniustas
causas nullo modo suscipit, nec verba dure pro iniustitia
3 defendit. † Itaque reo edita actione dilatio datur, qui co-
gnita actione, qua conuenitur, deliberare secum possit, v-
trum cedere, an contendere ultra debeat, & si contenden-
dum putet, veniat instructus ad agendum, l. l. in prin. ff. de
4 ed. ed. de qua re plura dicentur infra suo loco. † Non autem
debet actori licere, quod reo non permittitur, l. non debet
5 41. ff. de reg. iur. c. nõ licet, de reg. iur. in 6. † Fauorabiliores
enim rei, quam actores habentur, l. fauorabiliores 167. ff.
eod. l. in pari 170. l. cum pari 96. l. in eo 33. ff. eod. l. inter pa-
res 38. ff. de re iudic. l. militis 36. §. veteranus in fi. ff. de mili-
6 tar. testa. l. 1. §. fin. cum l. seq. ff. de in ius vocando, l. viro 39.
ff. solut. matrimon. l. si seruum 91. §. sequitur, ver. nam cum
quæritur, ff. de verbor. oblig. † Hac ideo ratione etiam in
re dubia potius reo, quam actori fauendum est, cap. cum
sunt 11. & c. in pari 65. de reg. iur. in 6. ca. ex literis 3. §. quod
si de probat. c. inter dilectos 6. §. fin. de fid. instrum. Nisi
7 causa sit liberalis d. §. quod si, ver. præterquam in liberali
causa. † Quamquam reus quoque in exceptione sua actor
est, quia eam probare tenetur, perinde ac suam actionem
actor, l. 1. ff. de exceptio. l. in exceptionibus 19. ff. de proba-
8 tio. † Tam autem actor, quam reus domum iudicis ingre-
di prohibentur, l. 1. §. fin. ff. ad leg. Jul. de ambitu. † Et vtræ
9 ex ijs, data pecunia iudicem corruperit, corrumpendum
ve aliter curauerit, litis damno punitur, vel falsi pœna coer-
cetur, l. 1. C. de pœna iudic. qui malè iudic. l. 1. §. sed & con-
stitutio, ff. de calumniator. Nouella 124. §. si quis litigan-
tium, l. 1. §. sed & si quis, & l. qui duobus 21. ff. ad legem
Cornel. de falsis Clar. §. final. quæstio 73. ver. iudex. Et
de iure canonico excommunicatur extraneus, comm. 1,
10 de sent. excommuni. † Planè in quibusdam iudicijs qua-
ri solet, vter actor sit, & vter reus, quo casu hæc regulæ præ-
scriptæ sunt, vt in praiudicialibus quidem actionibus ac-
toris partes sustineat is, qui habet intencione secundum id,
quod

quod intendat, l. generaliter i 3. ff. de excep. in causis appellationum qui appellat, prior agere dicitur l. qui appellat. 29. ff. de iudic. in mixtis iudicijs, puta familie erciscundæ, communi diuidendo, & finium regundorum, placuit eū videri actorem, qui ad iudicium prouocasset. † Sed cum ambo ad iudicium prouocant, forte res discerni solet in tribus i 3. cum l. seq. ff. de iudic. Hactenus de actore, & reo, quorum tamen plura officia videbimus in singulis actionibus, exceptionibus, & probationibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Res litigiosa alienari prohibetur sub pœna.
- 2 Litigiosam rem ignorans emens, quid iuris.
- 3 Res litigiosa quæ dicatur, vt sit locus pœna.
- 4 Renunciatio, vt res non vendatur, litigiosam rem non facit.
- 5 Creditor pignus vendens non facit rem litigiosam.
- 6 Ante litem contestatam alienatio subsistit.
- 7 Lis dicitur cum procuratore, tutore, vel curatore, ut res litigiosa dicatur.
- 8 Litigiosi in vitium non cadit dotum in dotem, in donationem ante nuptias, per transactionem, diuisionem, legatum, vel fideicommissum.
- 9 Alienatio necessaria non censet vitium rei litigiosa.
- 10 Alienans ex causa antiquiori, vel conditionis implenda non incidit in vitium litigiosi.
- 11 Legatarius defendit litigiosi rei sibi legata.
- 12 Res litigiosa nec in sacrum licet dedicare.
- 13 Ignorantia cuius excuset a vitio litigiosi.
- 14 Actor, & Reus rem litigiosam prohibentur alienare.
- 15 Sed si de personali tantum, seu de possessione lis sit, quid iuris.

De re litigiosa non alienanda.

Tit. 14.

- R**es † autem litigiosa regulariter quidem alienari prohibetur, & si alienata sit, emptor quidem rem reddere, & precio carere compellitur, non vt lucro cedat venditori, sed vt eam alia tanta quantitas ab eo ficti iuribus inferatur leg. censemus 4. C. de litigios. ca. Ecclesia 3. vt lite penden. cap. vlt. 11. quæst. 1. Turzan. opi. 52. ibi, & faciet, & in syntagm. iuris loco 11. titu. 2. plura ad re referuntur. † Si autem ignorans rem litigiosam emerit, vel per aliam speciem contractus eam acceperit, tunc irrita rei alienatione facta precium cum alia tertia parte recipit d. l. censemus §. sin autem. † Res verò litigiosa hoc loco dicitur, siue mobilis, siue imobilis, de cuius dominio inter actorem, & reum mouetur quæstio, siue citatione ad magistratum facta, siue precibus imperatori oblatis, & iudici insinuatis, & per ipsum aduersario eius, qui principē adiit cognitis Nouella 112. §. 1. † Planè litigiosam rem non facit denunciatio impediendæ venditionis causa facta d. §. 1. & l. 1. ff. de litigios. l. 1. C. eod. † Proinde cum creditor pignus vendit, non potest videri litigiosæ rei emptio contrahi, & si debitor interdicat, ne venditio perficiatur leg. 2. C. de distract. pign. Idem dicendum, & si debitor pignus vendat, creditore contradicente, Nouell. 112. §. ab hac verò: Turza. opin. 144. Sed & si inter primum, & secundum lis contestata sit: & ego à tertio emero, qui nullam controuersiam patebatur: mihi subueniendum est, quia is, qui mihi vendidit nullam litem habuit, & quod potest fieri, vt duo inimicem eius litem inter se iungant, qui cum ipso litigare non potuerunt l. 1. §. si inter ff. de litigios. † Ante litem verbò contestatam, alienatio subsistere videtur per allegata, sed controuertitur apud Ficard. in addit. ad Villal. l. 131. vbi distinguitur. † Si tamen cum procuratore, tutore, curatore, alicuius acceptum iudicium sit, consequens erit dicere, quasi cum ipso litigetur, ita ad eum regulam pertinere d. l. 1. §. final. † excipiuntur insuper à regula proposita, ij, qui vel dotis nomine, vel ante nuptias donationis, vel translationum, aut diuisionis rerum hereditarium factæ, vel p legata, vel fideicommissi causam, tales res, vel actiones dederint, vel acceperint d. l. censemus 4. §. si. & l. 3. C. de litig. & Nouell. 112. §. illud quoque, & §. sed & illud. † Idem d. c. d. de ijs, qui necessitate non voluntate alienauerint l. & 10 post 12. §. final. cum leg. sequen. ff. famil. herciscun. † Idem

dicendum est de ijs, qui ex vetustiori causa alienant. Inseparationes ff. famil. erc. vel alienant, causa conditionis impie d. Alex. confi. 27. num. 5. vers. consulo lib. 1. † Planè si per causam legati, vel fideicommissi res litigiosa sit alienata, hæresque testatoris in iudicio succubuerit, causa legati, vel fideicommissi expirat. Vnde licentia datur legatario, vt si velit, socium litis se addat, ne quam fortè negligentiam potest, aut prodicionem possit hæredi obijcere. Nouella 112. d. §. illud quoque; † Adeo autè rei litigiosæ alienatio prohibita est, vt ne quidem in sacrum eam dedicare liceat, alioquin dupli pœnam patitur alienans, aduersario, non fisco 13 præstandam l. rem 3. ff. de litigios. † excusat tamen à pœna alienationis rei litigiosæ ignorantia accipientis, vt diximus. Ignorantia autem spectatur, non eius, cui acquiritur, sed eius, qui comparauit. Vnde si seruus sciens emerit rem litigiosam, domino ignorante, nihilominus pœna committitur: nisi domini mandato seruus emerit: nam hoc casu scientia serui non nocet per domini ignorantiam excusata leg. 2. ff. de litigios. † Non solum autem reus, sed & actor actionem, vel rem in iudicium deductam alienare prohibetur 15 l. 2. C. de litigios. † Sed si de possessione tantum lis sit, tradit Villal. l. 131. & P. 174. vel personali tantum agatur tradit Turza. opin. 104.

S V M M A R I V M.

- 1 Sequester quid sit.
- 2 Sequester regulariter non datur.
- 3 Debitor prius conueniendus, & postea soluere compellendus.
- 4 Sequester pro re mobili quando datur.
- 5 Sequester pro fructibus quando datur.
- 6 Dos quando sequestratur.
- 7 Sequester post appellationem ab executore conceditur.
- 8 Sequesteratio ad que concedatur.
- 9 Peculium serui sequestratur.
- 10 Sequester, ne ad arma deueniatur, datur.
- 11 Sequester lata sententia contra possessorem, conceditur, & si sit appellatum, imitatur.
- 12 Fructus, & res peritura sub sequestro venduntur.
- 13 Actio depositi, lite finita, datur.
- 14 Deposita sunt in sequestro proprie.
- 15 Deponunt plures apud sequester.
- 16 Deposita, & sequester differunt.

De re litigiosa sequestranda. Tit. 15.

- S**equester † autem dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia est, deponunt, dictis ab eo, quod occurrenti, aut sequenti eos, qui contendunt, committitur, l. sequester 109 ff. de verb. signific. † Regulariter ita q. ad rem litigiosam sequestrandam reus cogi non potest l. 1. C. de prohib. sequestr. capi. 1. de sequestr. poss. c. quotiens 2. q. 7. & ca. Episcopus 77. distinct. Viui. in verbo sequestrum regulariter. † Oportet enim debitorem primo contineri, & tunc ad solutionem compelli d. l. 1. §. oportet C. de prohib. sequestr. † Si tamen pro re mobili perita satis datum non sit, & persona suspecta sit, ex qua datio desideratur: apud officium deponi debet, si hoc iudici videbitur, donec vel satisfactum, vel lis finem accipiat leg. si fidei for 7. §. fin. ff. qui satisf. cogant. l. litibus 19. C. de agricol. & cens. lib. 1. §. Senatus consulto 16. §. fin. ff. de offic. p. r. s. & potest permitti, non citato aduersario, & sine ordine iudicario Viuius vbi supra in fine. † Idem dicendum de reddendis fundi inter dominum, & colonum in controuersia deducti, deque fructibus fundi litigiosi post appellationem reo eos dissipante, quemadmodum, † & dos pendente matrimonio sequestrari iubetur, vt ex ea mulier cum familia alatur, si maritus eam dissipare incipiat. leg. si cum dotem 22. §. sin autem ff. solut. matr. leg. Imperatores 21. §. final. ff. de appellat. leg. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. cap. dilectus 2. & cap. vlt. de sequestrat. poss. † Sed & si ab executione fuerit appellatum (quod inter dum fieri potest, si modum iudicationis executor excedat) non mobilis, vel fructus fundi possessori auferuntur, & committuntur sequestro, reddendis ei parti, pro qua facer cogitur iudicauerit d. l. ab executore. 5. C. quor. appell. non recip. † Ad hæc sequestratio conceditur, si ob non præstatio, in actori;

restitutionem reus differat, quemadmodum responsum est, si frater canere non possit, ut curator portionis eius constituatur, apud quem, recepta pecunia collocetur, ut tunc demum recipiat. quod redactum est, cum bona propria contulerit, l. 1. §. si frater, ff. de collat. bonor. ¶ Sed & si servus ex servitute in libertatem proclamaverit, peculium, & aliae res, quae vindicantur, arbitrari iudicis sequestrari iubentur, l. 1. §. super peculio in fine, C. de assert. tollent.

10 ¶ Posti enim si metus sit, ne ligatores veniant ad arma possessio sequestrari potest l. si oleum 10. ff. de dolo malo, l. a quibuslibet 17. ff. de usufruct. & quemadmodum in venditione 8. §. fin. ff. de bonis auct. iudic. possid. Nisi intra triennium causa possessionis non finiat, l. i. libus 19. vbi Barr.

11 & alij, C. de agricol. & censit. lib. 1. 1. ¶ Tandem notandum est, quod lata sententia contra possessorem, conceditur sequestratio, & si illius executio fuerit per appellationem suspensa, c. ult. de sequestr. poss. 2. q. 6. c. quoties post d. l. ab executeore 5. C. mor. appell. non recipi. Nisi forte triennio ante litem moram, pacifice a reo res sit possessa, d. Clemen.

12 1. de sequestr. poss. vbi gloss. in verb. ante. ¶ Porro si fructus, vel aliae res sequestrandi, penitentiae sunt, vendi iubentur, & pretium pro ijs sequestrari, l. i. libus 19. §. fin. autem

13 redditus, C. de agric. & censit. ¶ Sequestratione autem facta, & causa sequestrationis finita, cum sequestrator recite agatur depositi actione sequestraria, l. ei, apud quem 5. §. in sequestrum, l. si in Asia 12. §. cum sequestro, ff. de positi.

14 ¶ Proprie enim in sequestro est depositum, quod a pluribus in solidum certa conditione custodiendum, reddendumque traditur, l. proprie 6. ff. de positi. ¶ Et licet deponere tam plures, quam unus possunt, attamen apud sequestratum non nisi plures deponere possunt. Nam tunc id fit, cum aliqua res in controuersiam deducitur. Itaque hoc casu in solidum unusquisque videtur deposuisse, quod aliter cum commanem rem plures deponunt, licet 17. ff. eod.

16 ¶ Et ideo differre notauimus de differentijs indiuiduorum in verbo sequestrum, & depositum. Haec tamen tam de personis iudiciorum, quam de rebus litigiosis dictum sit, nunc dicendum restat de actibus iudiciorum, quorum alij litis contestationem praecedunt, alij vero eam sequuntur. Actus litis contestationem praecedentes sunt hij Citationi, citati contumacia, & absentia, ob eamque contingentes actus: editio libelli: dilatio, exceptiones dilatoriae, & cautiones hinc inde praestandae, de quibus singulis infra dicemus suo loco, & primum de citatione.

7. Viuius in verbo sententia non potest opin. 709. nume. 8.

2 R. un. conf. 136. de validitate, nume. 2. lib. 5. ¶ Non iste citationis actus originem ducit à iure diuino, ut in Genesi ca. 3. quo loci post lapsum primi parentis, vocauit Dominus Deus Adam, & dixit ei. Vbi es? ipsoque comparente, & causa cognita, tulit sententiam contra Serpentem, mulierem, & Adamum. ¶ Est enim in ius vocare, iuris experientia causa vocare, l. 1. ff. de in ius vocando. Plerique autem putauerunt, nullum de domo sua in ius vocari licere, quia

4 ¶ domus tutissimum cuique refugium, atque receptaculum sit, eumque, qui inde in ius vocaret, vim inferre viseri: factisque poenae subire eum, si non defendatur, & latitet. Certum enim est, quod mittitur aduersarius in possessionem bonorum eius, l. plerique 18. cum l. sequen. ff. de in ius vocan. Vitiuus in opin. incipien. capi non potest, num. 1. & seq. Gabr. lib. 7. conclus. 10. num. 1. & nos in tractatu de tutela

5 lib. 1. tit. 1. num. 6. ¶ Sed si aditum ad se praestet, aut ex publico conspicitur, recite in ius vocari eum Iulianus ait, d. l. 19. ff. eod. De domo tamen sua neminem extrahi debet, & si is, qui domi est, interdum vocari in ius potest, l. sed & si 21. ff. eod. Nisi causa criminalis sit, ob quam veniat corporaliter puniendus Viu. d. opin. num. 5. & 6. Soarez c. 18. Gabr. d. conclus. 10. tunc enim de domo sua quis extrahi potest.

7 A vinea etiam, & balneo, & theatro quis in ius vocari potest, l. sed etiam 20. ff. eod. ¶ Non tamen furiosos, vel insanos in ius vocare oportet, qui quae 4. ff. de in ius vocan. Neque impubes puellas, quae alieno iuri subiectae sunt, in ius vocare permissum est, l. neque 22. ff. eod. ¶ Sed & eas personas, quibus reuerentia praestanda est, sine iussu Praetoris in ius vocare non possumus, l. generaliter 13. §. ff. eod.

10 Nam ita Praetor ait: ¶ Parentem, patronum, patronam, liberos, parentes, patroni, patronaue in ius sine permissu meo ne quis vocet, d. l. 4. §. 1. & §. fin. instit. de poena temer. litigant. & 12. q. 2. c. Episcopus, §. libertus Viui. in opin. incipien. filius vocare, num. 1. vbi nume. 2. ext. endit ad patrem & matrem spiritualem. Si quis aliter vocauerit in eum quinquaginta solidorum iudicium dabo, d. §. fin. instit. de poena temer. litig. & d. cap. Episcopus, §. libertus. ¶ Parentem huius utriusque sexus accipe: & in infinitum omnes parentes ultra tritaunum: hoc enim honestum est, d. l. 4. §. parentem. Sed & eos accipi parentes Libero existimatis, qui in seruitute susceperunt, d. l. 4. §. parentes. Nec tantum, (ut Seruius dicebat) ad solos liberos iustos pertinet, sed & si vulgo quassitus sit filius, matrem in ius non vocabit: quia certa est, & si vulgo conceperit: pater vero is tantum, quem nuptiae demonstrant. Parentes naturales in ius vocare nemo potest. Vna est enim omnibus parentibus seruanda reuerentia, d. l. 4. §. final. cum legibus sequentibus. Patris tamen adoptiui parentes impune vocabit: quoniam hi parentes eius non sunt: cum ipsi tantum cognatus fiat, quibus & agnatus, l. patris 7. ff. de in ius vocan. Quinimo ipsum adoptiuum patrem: quamdiu in potestate est, in ius vocare non potest, sed iure magis poteratis, quam praetore Praetoris, nisi sit filius, qui castrense habeat peculium, tunc enim causa cognita permittitur, l. adoptiuum 8. ff. de in ius vocando, l. qui in potestate 3. C. eod. Emancipatus vero eum in ius vocare non prohibetur, d. l. 8. ibi, quamdiu in potestate. Sed naturalem parentem, nec eundem dum est in adoptiua familia in ius vocari licet, d. l. 8. §. sed naturalem. Haec

12 de parentibus, ait Praetor: Patronum, patronam. ¶ Patroni accipiendi sunt, qui ex seruitute manumiserunt, vel qui collusiones detexerunt, vel si prauidicio pronoucietur esse libertus, cum alioqui non fuerit, aut si iurauit eum libertum meum esse: quemadmodum per contrarium pro patrono non habebor, si contra me iudicatum est, aut si me deferente, iurauerit se libertum non esse, l. adoptiuum 8. §. patronum, ff. de in ius vocan. Sed & si ad ius iurandum ad eum libertum, ne uxorem ducat, vel libertam ne nubat, impune in ius vocabor. Et Celsus quidem ait, in tali liberti ius patronatus ad filium meum, me viuo transire. Sed Iulianus contra scribit, & plerique Iuliani sententiam probant, secundum quod eueniet, ut patronus quidem in ius vocetur, filius quasi innocens non vocetur, d. l. 8. §. final. Is quoque qui ex causa fideicommissi manumittit, non debet in ius vocari, quamuis ut manumittat, in ius vocetur, l. is quoque 9. ff. de in ius vocando. Sed & si haec lege emi, ut manumittam, & ex constitutione Diui Marci venit ad libertatem, cum sum patronus, in ius vocari non poterō. Sed

S V M M A R I V M .

- 1 Actionum instituendarum principium, unde proficiatur.
- 2 Citatio de iure diuino.
- 3 In ius vocare quid est.
- 4 Domus cuique cuius sumum refugium.
- 5 In ius vocatur, qui aditum ad se praestet.
- 6 In ius de domo quis vocari potest.
- 7 In ius a vinea, balneo, & theatro vocatur.
- 8 Infans. } In ius non vocantur.
- 9 Impubes. }
- 10 Puella. }
- 9 In ius non vocantur, quibus reuerentia debetur.
- 10 Persona, quae sine licentia Praetoris in ius vocari non possunt, & poena.
- 11 Parentes, qui in ius vocari non possunt.
- 12 Patroni, qui in ius vocari non possunt.
- 13 Cuius suam Ciuitatem in ius non potest vocare.
- 14 Rusticitia non excusat a debitis natura.
- 15 Liberi, & parentes patroni utique non vocantur.
- 16 Vxor, & haeres patroni in ius non vocantur.
- 17 Index non permittitur prohibitos vocari in omni causa.
- 18 Defendere se possunt, qui agere prohibentur.
- 19 Poena vocantis prohibitos in ius sine licentia.

De citatione. Tit. 16.

1 **O**mnium ¶ actionum instituendarum principium ab ea parte edicti proficiatur, quam Praetor edicit de in ius vocando. Vtique enim in primis aduersarius in ius vocandus est, id est ad eum vocandus, qui ius dicturus sit, §. omnium instit. de poena temer. litig. Vill. ca. 3.

si suis nummis emi, & fidem fregi, pro patrono non habebor, l. sed & si 10. ff. eod. Prostituta contra legem venditionis venditorem habebit patronum, si hac lege venierat, vt si prostituta: esset, fieret libera. At si venditor, qui manus iniectionem excepit, ipse prostituit (quoniam & hæc peruenit ad libertatem) sub illo quidem, qui vendidit, libertatem consequitur: sed honorem haberi ei æquum nõ esse. Marcellus lib. 6. Digestorum existimat. d. l. 10. §. 1. Porro patronum etiam accipimus, & si capite minutus sit, vel si libertus capite minutus sit, dum arrogatur per obreptionem. Cum enim hoc ipso, quod arrogatur, celat conditionem: non id actum videtur, vt fieret ingenuus, d. l. 10. §. patronum. Sed & si ius anulorum accepit, reuerentiam patrono exhibere debet, quamuis omnia ingenuitatis munia habeat. Aliud est si natalibus sit restitutus. Nam Princeps ingenuum facit, d. l. 10. §. sed & si ius. Qui autem manumittitur à corpore aliquo, vel Collegio, vel Ciuitate, singulos in ius vocabit: Nam non est illorum libertus, sed Reipublicæ honorem habere debet, & si aduersus Rempublicam, vel vniuersitatem velit experiri, veniam edicti petere debet, quamvis actorem eorum constitutum in ius sit vocaturus, d. c. Episcopus, §. si verò, & §. qui manumittitur, d. l. 10. §. qui manumittitur, ff. de in ius vocand. l. in tantum 6. §. vniuersitatis in fine, ff. de diuis. rer. † Idem dicendum est de Ciue, qui in ius vniuersitatem suæ Ciuitatis sine Prætoris permisso non debet vocare. Viu. opin. incipiente filius vocare, numer. 5. Si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pomponius eum amisisse honorem, sed si restitutus fuerit, fore ei etiam huius edicti commodum saluum, d. l. 10. §. si per pœnam. Semper autem hic honor patrono habendus est, & si quasi tutor, vel curator, vel defensor, vel actor interueniat patronus, d. l. 10. §. final. Sed & si patroni tutor, vel curator interueniat, impunè potest is in ius vocari Pomponius scribit, & verius est, d. §. fin. libertus tamen tutor pupilli nomine patronum suum sine permisso Prætoris in ius vocare potest, l. quæsitum 16. ff. de in ius vocand. Communis quoque libertus (licet plurius sit) debet à Prætorè petere, vt ei liceat, vel quandam ex patronis suis vocare, ne in pœnam incidat ex edicto Prætoris, l. communis 23. ff. eod. † Nec rusticitas ab hac pœna excusationem præstat, cum naturali ratione honor huiusmodi personis debeatur, l. 2. c. de in ius vocan. Nec de patrono, patronaque in ius non vocandis sine Prætoris permisso.

15 Ait insuper Prætor † liberos, parentes, patroni, patronave liberos, parentes patroni, patronave utriusque sexus accipere debemus, l. qui que 4. §. 1. ff. de in ius vocand. l. adoptiuum 8. §. fin. ff. eod. l. 2. c. eod. l. sed si 10. §. liberos, ff. eod. Parentes etiam patroni adoptiuu excipiuntur, sed tamdiu, quam diu adoptio durat, d. l. 10. §. parentes etiam. Si filius meus in adoptionem datus sit, adhuc vocari à liberto meo in ius non poterit: sed nec nepos in adoptiuua familia susceptus, d. l. 10. §. si filius meus. Sed si filius meus emancipatus adoptauerit filium, hic nepos in ius vocari poterit: nam mihi alienus est, d. l. 10. §. sed si filius. Liberos autem, vt in parentibus quoque diximus, & vltra trinepotem accipimus, d. l. 10. §. liberos autem. Si liberta ex patrono fuerit enixa, mutuo se ipsa, & filius eius in ius vocabunt, d. l. 10. §. si liberta. Planè si liberi patroni capitis accusauerunt libertum paternum, vel in seruitutem petierunt: nullus honor eis debetur, dict. l. 10. §. fin. autem liberi, ff. de in ius vocan. Hactenus de liberis, parentibusque patroni, patronave.

16 † Sanè vxorem quoque, nec non & hæredes patroni, quamuis extraneos in ius sine permisso Prætoris vocare prohibitum est, l. 1. c. de in ius vocando, l. 2. c. eod. Quamuis autem non adijciat Prætor, causa cognita se pœnale iudicium daturum, tamen Labeo ait moderandam iurisdictionem, si pœniteat libertum, & actionem remittat, vel si patronus vocatus non veniat, aut non inuitus vocatus sit, licet edicti verba non patiantur, l. quamuis 11. ff. de in ius vocando. Prætor ait, in ius sine permisso meo, ne quis vo-

17 cet. † Permissurus enim est, si famosa actio non sit, vel pudorem non suggillat, qua patronus conueniatur, vel patres: & totum hoc causa cognita debet facere: nam interdum etiam ex causa famosa permittere debet patronum in ius vocari à liberto, si eum grauissima iniuria affecti, flagellis fortè cecidit, l. sed & si 10. §. Prætor ait, ff. de in ius vocan.

18 † Planè libertus à Patrono reus constitutus, qui se defen-

dere paratus pro tribunali Præsidem Prouinciæ frequenter interpellat: patronum accusatorem in ius vocare non videtur, l. libertus 14. ff. eod. Idem dicendum de eo, qui aduersus patronum Principi, vel Præsidem libellum dat, hic enim in ius vocare non videtur, l. libertus 15. §. neq; enim, 19. ff. de in ius vocand. † Porro in eum, qui aduersus edictum Prætoris eos, de quibus hactenus dictum est, in ius vocauerit, quinquaginta aureorum iudicium datur, sed neque hæredi, neque in hæredem, nec vltra annum datur, l. si libertus 12. & l. in eum 24. ff. de in ius vocando, §. fin. in st. de pœna temerè litigan. l. vlt. ff. de in ius vocand. Planè si inopia dignoscitur reus laborare à Præfecto Vrbi quasi in officio suscastigatur, d. l. vlt. in fi. Si libertus in ius vocauerit contra edictum Prætoris filium patroni sui, quem ipse patronus in potestate habet: probandum est, absente patre, subueniendum esse filio, qui in potestate est, & ei pœnalem in factum actionem, id est quinquaginta aureorum aduersus libertum competere, l. si libertus 12. ff. de in ius vocan. Hactenus, qui in ius vocari non possunt sine Prætoris permisso, dictum est.

S V M M A R I V M.

- 1 Contumax quis dicatur.
- 2 Peremptorium unde dictum.
- 3 Iudices omnes quo casu per edictum citant.
- 4 Peremptorium edictum quo ordine fit.
- 5 Successor finitis edictis antecessoris vnum alium solet dare.
- 6 Terminus cuiuslibet edicti quantus.
- 7 Peremptorium non semper post tria edicta datur, sed pro conditione cause, persona, vel temporis ex interuallo.
- 8 Denunciations habent vim edicti.
- 9 Iudex in peremptorio comminatur etiam absentem.
- 10 Peremptorium post edictum fertur sententia etiam pro absente si iustitia suadeat.
- 11 Absente impetrante, peremptorium circumducitur, nec vlla fertur sententia.
- 12 Absentem reum, qui possunt defendere.
- 13 Sententia lata contra contumacem valet.
- 14 Actor in possessionem bonorum latitantis mittitur, vel reus multatur.
- 15 Rusticitas non parentis excusat, & dies festus.
- 16 Iurans seu satis dans iudicio sisti, quid iuris.
- 17 Actor absens aliquando expensis, & damno coercetur, limitatur.
- 18 Contumacia ex quibus excusetur, tum actoris, tum rei.
- 19 Peremptorium non ligat pupillum, absentem Reipublica causa, nec minorem 25. annis.
- 20 Contumaces, qui non videntur esse plures.
- 21 Clericus ad iudicem laicum non comparat.
- 22 Vocatus ad maiorem iudicem non est contumax coram minore.
- 23 Vocatus tenetur comparere, ubi dubitatur de iurisdictione iudicis vocantis, limitatur.
- 24 Absens reuersus auditur.
- 25 Si per alium factum sit ne reus sistat, quid iuris.
- 26 Dolo impediens iudicio sisti punitur.
- 27 Dolus malus quomodo accipitur, & cui imputetur.
- 28 Impediens dolo, ne quis iudicio sistat, tam actori, quam reo tenetur.
- 29 Actio de dolo hæredi, & contra hæredem competit.
- 30 Dolo malo quis fecisse dicatur, ne quis iudicio sistat.
- 31 Actio hac de dolo, quam pœnam infligat.
- 32 Lege Iulia de vi publica tenetur, qui vi fecit, ne quis iudicio sistat.
- 33 Actio in factum tenetur, qui vi exemit in ius vocatum.
- 34 Eximere, & eripere differunt.
- 35 Vi eximere non dicitur quis illum, qui in ius non potuit vocari.
- 36 Vis, cessante dolo, punitur.
- 37 Dolus in quo requiritur, vt puniatur.
- 38 Producentis vocatum, cessat omnis pœna.
- 39 Actio, ne quis eum, qui datur etiam contra mandantes, & se plures.
- 40 Quid autem veniat in hac actione.
- 41 Dominus pro seruo eximere, tenetur.
- 42 Pœnam soluens non liberat exemptum.
- 43 Eximens vinculatum, & confessum reum, tenetur lege Iulia mæstatis.

- 44 Citatio ut efficiat, quomodo faciendae, & ubi.
- 45 Formae citationis, seu exemplum.
- 46 Citatus ultra duas dietas extra suam Diocesim non tenetur venire.
- 47 Citatus ad locum non tutum, vel parum honestum non tenetur venire.

De contumacia, & absentia citati.
Titulus 17.

1 **C**ontumax est autem is est, qui tribus edictis propositis, vel vno pro tribus (quod vulgo peremptorium appellatur) literis euocatus praesentiam sui facere contemnit. l. contumacia 53. §. i. ff. de re iudic. cum alijs allegatis per nos in gl. stat. Vrb. li. i. c. 56. & in syntag. comm. 2
opi. iuris loco 10. tit. 4. † Peremptorium vero inde hoc nomen sumpsit, quod perimeret disceptationem, hoc est ultra non pateretur aduersarium tergiversari, l. & tertium 70. ff. de iudic. † omnibus autem iudicibus permixtum est, ut quae partes iudicium non observant, eas propositis edictis euocent, ne causae indecise, & absq. termino permaneat Nouell. c. 112. §. in super omnib. alijs iudicibus. † Ad peremptorium edictum hoc ordine venit, ut primo quis petat post absentiam aduersarij edictum primum, mox alterum per intervallum non minus decem dierum, & tertium: quibus propositis, tunc peremptorium impetret. l. ad peremptorium 68. cum duabus seq. ff. de iudic. vlt. §. fin. §. q. 2. c. 1. de dilationib. eadem q. 2. c. praesenti septem dierum intervallum datur, & ideo civili iure longius conceditur decem dierum d. l. ad peremptorium fide iudic. & Nouella c. 112. §. si vero causam. † Edictum autem quod ab antecessore datum est in numero trium edictorum connumerari debet. Planè licet ab antecessore numerus finitus sit, solet tñ successor vnum edictum dare per intervallum non minus decem dierum. l. edictum 55. ff. de iudic. Nouella c. 112. §. si vero causam. † Quod autem dictum est per intervallum non minus decem dierum id iure nouo immutatum est, quo cauetur, ut vna quaeq. vocatio non minus, quam triginta dierum spatio includatur d. §. si vero causam c. con. suluit 24. de offic. delega. † Planè peremptorium edictum non semper post tria edicta proposita datur, sed non nunquam post vnum, vel alterum non nunquam statim, quae appellatur vnum pro omnibus l. nonnunquam 72. ff. de iudic. Hoc autem estimare oportet eum, qui ius dicit, pro conditione causae, vel personae, vel temporis, & ita ordinem edictorum 3
& compendium moderari d. l. 72. §. hoc aut. † Sed & tres denunciationes ad peremptori edicti vicem aduersus contumaces conualescere salubriter statutum est l. tres 9. c. quomod. & quando iudex. † In peremptorio autem connumeratis, qui edit, et absente aduersa parte cognitum se, & pronunciatum l. in peremptorio 71. ff. de iudic. † Porro post edictum peremptorium impetratum, est dies iuris si petuerit, sic absens citari debet, & siue responderit, siue non responderit, agatur causa, & pronuncietur, non utiq. secundum praesentem, sed interdum vel absens (si bonam causam habeat) vincet l. post edictum 73. ff. de iudic. l. 2. §. si. C. vbi in re actio exerc. deb. Nouella c. 53. §. ne igitur latitante reo consentaneum 8. C. quomod. & quando iud. l. properandum 11. §. fin autem reus C. de iudic. causam 3. c. proot nobis 4. de dol. & contum. c. per tuas 58. de appell. cap. quonia 5. §. pot. x0 vt lit. non contest. 24. q. 3. c. de illiis §. de conuentione. 11
11 canone apostolico 73. † Si tñ is, qui edictum impetrauit peremptorium, absit de cognitione, si vero aduersus quem impetratum est, adsit: tunc citandum erit edictum peremptorium, neque de causa cognoscatur, neque secundum praesentem pronuncietur l. 80 post 73. §. quod. si ff. de iudic. l. Diu. 27. §. quod si ff. de liberal. causa. Circumdactum autem edicto, instantia tantum perijt, & ex integro litigari potest d. §. quod si. † Sed absente reo videndum, num aliqui sint, qui ad defensionem eius suscipiendam cogi possint. Nam supra tit. 10. dictum est, eum, qui defendendi absentis gratia iudicatum solui satisfecit, vel pro quo absens satisfecit, vel procuratorem actoris in reconuentione absentem defendere cogendum, quae a deo vera sunt, vt quamuis absens post satisfactionem interpositam deserit esse solvendus, defensor tamen non recuset iudicium recuset

l. inutus 43. §. & qui non ff. de procurator. leg. Titius 76. ff. eod. fideiussores quoque, per quos iudicatum solui satisfactum est, aut defendere absentem coguntur, aut alium defensorem praestare, si non actione ex stipulatu ob rem non defensam teneri velint, de qua re infra in stipulatione iudicatum solui dicitur tit. 25. † Porro sententia contra contumaciter absentem lata valet, adeo vt nec appellari ab ea possit l. post edictum 77. §. si. ff. de iudic. leg. ex consensu 23. ff. de appella. §. fin. l. 1. C. quor. appella. Vant. de nullit. defectu citat. nu. 109. actorque in possessionem bonorum latitantis mitti solet l. 2. ff. quib. ex caus. in possess. l. consentaneum 8. C. quomod. & quando iud. l. 2. in fine C. vbi in re actio leum qui 3. C. de procurator. l. post edictum 73. §. si. ff. de iudic. Vant. de nullit. defectu citat. num. 109 & seq. de 14 quibus rebus infra suis locis copiosius dicitur. † Interdum tamen si quis in ius vocatus non erit, ex causa à competente iudice multa dumtaxat pro iurisdictione iudicis dānabitur l. 2. §. si quis ff. si quis in ius vocatus. † Rusticitati enim hominis parcendum erit. Item si nihil interfit actoris eo tempore in ius aduersarium venisse, remittit praetor poenam: puta 16
16 ta quia dies festus fuit d. §. si quis. † Sed & reus, qui iudicio sisti satis dedit, si postea abesse ceperit, actor ex stipulatu eo nomine tenetur, de qua re dicitur infra suo loco. Et qui inretrando praestito se iudicio adfuturum ante litem contestatam se absente à magistratu competente apprehendi potest, & ad suscipiendum iudicium cogi. Nouella c. 53. §. si quis vero. † Actor quoq. qui comparere in iudicio reo, se absentat, interdum litis damno, & expensis à reo factis coercetur, interdum mitius punitur. Nouella c. 53. in prin. Nouella c. 68. §. ceterum l. properandum 11 §. & si quidem pars C. de iudic. sed si ex actis iudici costet, actorem iustam causam fouere, tunc reus praesens, ipso actore absente, condemnandus est d. §. & si quidem pars, & si actor prius contra reum praesentem edictum peremptorium sit impetratus, tunc n. quamuis absente actore, reus praesens non est absolvendus, sed lis inhibenda leg. & post. 73. §. quod si quis ff. de iudic. ino per sententiam termināda iuxta formam Nouell. c. 112. §. at vero si lis, & c. † Planè poena ista tam actoris, quam rei conuenienti iam enumerat aliquor recipiant exceptiones generales. Nam vt paulo superius dictum est rusticitati hominis parcendum erit, si nihil interfit actoris eo tempore in ius aduersarium venisse, remittit Praetor poenam, puta, quia dies festus fuit, vt iam fuit probatum. Sed & poenam contumaciae non parca queni aduersa valetudo, vel maioris causae occupatio defendit l. contumacia 53. §. poenam ff. de re iudic. l. quae sitam est 60. ff. eod. l. cum non 10. C. quomod. & quando iud. cap. 19
19 querelam 2. de procur. Clar. §. fin. q. 3. l. Praetere contra pupillum indefensum, eumq. qui Reipublica causa abesse, vel minorem 25. annis propositum peremptorium nihil habet momenti l. contra 53. ff. de re iudic. † Sed & contumaces non videntur, nisi qui cum obedire deberent, non obsequuntur, id est quia iurisdictionem eius, cui negat obsequium, continent d. l. 53. §. si. ff. de re iudic. Contra pupillum 54. §. si. ff. eod. Nam vocati ad non competentem iudicem tenentur venire privilegia sua allegaturi, vt in allegatis iurib. si quis 5. ff. de iur. l. 2. in prin. ff. si quis in ius vocat. si dicitur 7. de appella. † Nisi Clericus ad iudicem laicum sit vocatus, cora quo nec allegaturus sua privilegia venire, nec procuratorem mittere tenetur. Archidia. c. 2. §. q. 4. Felin. in c. veniens in fine de accusa. Clar. §. fin. q. 36. nu. 4. ver. est autem haec exceptio: Quod verissimum est, si non dubitatur, vocatum esse Clericum per allegatos, & per Hostien. in sum. de iudic. §. 3. per tex. in c. si duobus de appellat. & in l. ex quacumq. & in l. si quis ex aliena ff. de iudic. si vero dubitatur, tenetur, & Clericus venire allegaturus suum priuilegium Hostien. vbi supra per allegata iura Mising. obseruat. 7. cent. 6. Gail. obser. 29. lib. 1. Aufser. de potest. facul. in 22
22 Ecclesiast. reg. 2. Fallent 23. † Proinde is, qui ad maius auditorium vocatus est, si litem incohatam a libi deseruit, contumax non videtur l. contra pupillum 54. §. si. ff. de re iudic. 23
23 † Planè si de iurisdictione dubitetur, ex quacumq. causa ad Praetorem, vel alios, qui iurisdictioni praesunt, in ius vocatus venire debet, vt hoc ipsum sciatur, an iurisdictione eius sit leg. si quis 5. ff. de iudic. & lege secunda ff. si quis in ius vocat. non erit. Nam & legati, ceterique qui reuocandi domum ius habent, in ea sunt causa, vt in ius vocati veniant privilegia sua allegaturi, d. l. 5. in qua non sunt Clerici ad iudi-

- judicem laicum vocari, vt iam dictum fuit cum dicta declaratione. Præterea si per actorem steterit, quominus reus in iudicio compareat, exceptione reus defenditur. l. 1. §. si reus ff. de eo per quem factum erit. Nouella. c. 53. §. ne igitur latitante Clementina multorum 2. de penis, de qua cum alijs similibus dicitur infra in actione ex stipulatu iudicio
- 24 sisti. † Sed & absens reuersus interdum auditur, si rescissis ijs, quæ per absentiam suam gesta sunt iudicium suscipere sit paratus. l. si quis 8. §. si quis per sententiam, C. de præscript. trig. vel quadrag. ann. l. recte defendi 63. ff. de iudic. d. §. ne igitur latitante, & per allegata inferius tit. 54. ver. Idem dicendum de missione in possessionem reo latitante facta rescindenda, ipso reuerso. Sanè præter pœnas hæctenus enumeratas Pastor quoque duas actiones occasione absentia alterutrius litigatoris introduxit, quibus vel actor, vel reus aduersus tertium experiri possit: vnam
- 25 quidem, † si per alium factum sit, quominus in iudicio reus se sistat; alteram vero, si reus ab alio vi sit exemptus, quæcum actionum naturam nunc describam; & primum quidem eius, cum per alium steterit, quominus in ius vocatus veniat. † Equissimum enim putauit Prætor, dolum eius coercere, qui impedit aliquem iudicio sisti. l. 1. ff. de eo, per quem factum erit. ex edicto igitur Prætoris aduersus eum, qui dolo fecit, quominus in iudicium vocatus sistat, in factum actio competit quanti actoris interfuit eum sisti, in quo iudicio deducitur, si quid amisit actor ob eam rem: veluti si reus tempore dominii rei interim sibi acquirat,
- 27 aut actione liberatus sit. l. ex hoc edicto 3. ff. eod. † Dolum malum sic accipimus, vt si venienti ad iudicium aliquid pronunciauerit triste, propter quod is necesse habuerit ad iudicium non venire, vel eum detinuerit, teneatur ex hoc edicto. l. 1. §. dolum, ff. eod. l. sed actio 3. ff. si quis caution. Planè si reus dolo actoris non steterit, non habebit aduersus eum ex hoc edicto actionem: cum contentus esse possit exceptione, si ex stipulatu conueniatur de pena, quod ad iudicium non venerit; aliter atque si ab alio sit impeditus; nam actionem propositam aduersus eum exercebit. l. 1. §. si reus ff. de eo, per quem factum erit l. ex hoc edicto §. 6. sed si stipulator ff. eod. Si itaque stipulator dolo promissoris, & promissor dolo stipulatoris impeditus fuit, quo minus ad iudicium veniret, neutri eorum. Prætor succurre debet ab vtraque parte dolum dolo compensando. d. §. sed si stipulator. Planè si stipulator dolo Titij, & promissor dolo Meuij impeditus fuerit quominus iudicio sistatur: vterque aduersus eum, cuius dolo impeditus fuit, actione in factum experietur. d. l. 3. §. et si stipula-
- 28 tor, † ex his intelligendum, quod si reus ab alio impeditus sit, quominus iudicio sistat tam actori, quam reo actio in factum aduersus impediendum competere possit, actori quidem, si reus propter illud impedimentum exceptione tutus sit aduersus actorem ad pœnam agentem: reo vero conuenito, si exceptione aduersus actorem tutus non sit, d. l. 3. §. et si stipulator, & in princ. d. l. 1. §. si reus ff. eod. l. 2. §. fin. cum l. seq. ff. si quis cautionibus, vnde Paulus ait, si priuatus cum detinuerit nullo modo proderit detento ex eo exceptio; sed actio ei datur aduersus eum, qui detinuit, in id, quod eius interest. d. §. fin. cum l. sequen. ff. si quis cautio.
- 29 † Porro etiam hæredes actio datur, sed non vltra annum; aduersus autem hæredem hæctenus danda est, vt ex dolo defuncti hæres non lucretur. l. 1. §. fin. ff. de eo, per quem factum erit. Serui autem nomine ex hac causa noxali iudicio agendum, omnes consentiunt. l. 1. §. serui nomine ff. eod. quoque hac actione tenentur, qui rogauit, vt actor, vel reus
- 30 impeditur. † Nam fecisse dolo malo non tantum is putatur, qui suis manibus, vel per suos retinuit: verum qui alios quoque rogauit, vt eum detinerent, vel abducerent, ne iudicio sisteret, siue scientes, siue ignorantes quid esset,
- 31 quod commiseretur. d. l. 1. §. 1. † Ideoque si plures dolo fecerint, omnes tenentur. d. l. 1. §. si plures, sed si vnus præstiterit penam, ceteri liberantur, cum nihil interfuit. d. §. si plures. Nam venit in hanc actionem id tantum, quod actoris interest, vt supra dictum est, l. ex hoc edicto 3. ff. de eo, per quem factum erit, l. sed actio 3. ff. si quis cautio. Vnde periturus a reo certum, quamuis a fideiussore quinquaginta stipulatus fuero, si in iudicium reus non venerit, & dolo Sempronij factum fuerit, ne in iudicium reus veniat; centum a Sempronio consequatur; tanti. n. mea interesse videtur, quia si venisset in iudicium, actio mihi centum
- aduersus eum, vel hæredem eius cõpetebat, licet fideiussor minorem mihi summam promiserit, d. l. 3. §. si a fideiussore, ff. de eo, per quem factum erit. Planè si is, qui dolo fecit, quominus in iudicio sistatur, soluendo non fuerit: quantum erit aduersus ipsum reum restitutoriam actionem competere, ne propter dolum alienum, reus lucrifaciat, et
- 32 actor damno afficiatur, d. l. 3. §. planè. † Non solù actione proposita is, per quem factum est, quominus in iudicio sistatur, tenetur, sed interdum quoque l. Iulia de vi publica, & priuata si scilicet vi adhibita id effecit, l. lege Iulia 8. ff. ad l. l. de vi publ. l. legis Iulie 4. ff. ad l. Iuliam de vi priuata,
- 33 vt & supra et lib. 1. tit. 29. dictum fuit. † Nunc ad alteram in factum actionem accedamus, qua tenetur is, qui in ius vocatum vi exemerit. Hanc. n. actionem prætor proposituit, vt metu pœnæ compelleret eos, qui in ius vocatos vi eripiunt;
- 34 l. 1. in princ. ff. ne quis eum qui in ius vocabitur. † Inter eximere aut, & eripere hoc interest, quod inter genus, & speciem, eximendi. n. vbi bû generale est, vt pōponitur ait, eripere speciale, l. sed eximendi 4. ff. eod. Si quid eripere est, de manibus auferre per raptum eximere quoquo modo auferre, vt puta si quis non rapuerit quem, sed morâ fecerit quo minus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res remitteretur: videbitur eximisse, quâuis corpus non exemerit. Sed & si eo loci detinuerit, nec abduxerit: ijs verbis tenetur d. l. 4. & de differētis iudic. in verb. rapere 2.
- 35 † Planè actioni propositæ locus non est, si persona, que in ius vocari non potuit, exēpta est, veluti parens, patronus, ceteraq; persona, l. 1. §. fin. cum l. seq. ff. ne quis eum, qui nã si deliquit, qui vocat, non deliquit, qui patronus vi eximit, C. n. vterque cõtra edictū faciat, & libertus, qui patronus vocat, & is, qui patronus vi eximit, deterior e tñ loco liberatus est, qui in simili delicto petitoris partes sustinet, eadē æquitas est, in eo, qui alio, quã quo debuerat, in ius vocabatur. Sed & fortius dicendum est, non videri eum vi eximi, si ius ibi nõ conueniri d. l. 1. cum l. seq. ff. ne quis eum, qui in ius & c. Huic cõsequens est, quod si quis seruum eximit in ius vocatum, cesset edictum; quoniam nõ fuerit persona, quæ in ius vocari potuit. Quid ergo ad ex hibendum, erit agendum. l. quod si 3. ff. eod. Idē erit, si quis vi, vel aliter exemerit Clericū a Iudice laico euocatum, quã ab eo euocari nõ pot per allegata iura, & per allegata per Aufer. in Clement. 1. de off. ord. 2. quæ sit. Sed & si quis ad pedaneū iudicem vocatum eximat, pœna huius edicti cessabit. d. l. 3. §. si quis. Planè si quis eum, qui per calumniã vocabatur exemerit, cõstat eum, hoc edicto teneri. l. sed eximendi 4. §. itē si quis ff. ne quis eum qui in ius & c. l. si per aliu. §. San. eum, in fin.
- 36 ne ff. eod. † Sufficit aut in hac actione vi eximisse, quãuis
- 37 dolum malum cesset. l. quod si 3. §. fin. ff. eod. † In eo tñ, cuius instinctu exēptus est reus, dolum requiritur. d. l. 4. §. fin.
- 38 † Ceterum si nihilominus productus est, cessat pœna: quã verba cum effectu sunt accipienda. l. 1. §. docete, ff. ne quis eum qui in ius & c. Hac autē actio hæredibus ita glabatur, si eorum interest, sed in hæredes non dabitur, nec post annum. l. §. §. fin. ff. eod. † Non solù aut aduersus eximētẽ dabitur, sed et aduersus eum, cuius instinctu, & mandato exēptus est, siue is præsens, siue absens. d. l. 4. §. fin. & d. l. fin. in princ. Proinde si plures deliquerint in singulos dabitur d. l. §. hoc iudicium. † In hoc aut iudicio id cõtinetur, nõ quod in veritate est, sed quãti ea res est ab actore æstimata, de qua cõtrouersia est, hoc. n. additū est, vt appareat et si calumniator is sit, tñ hanc pœnã eum persequi. l. si per aliu. §. §. in eum ff. ne quis eum, qui in ius & c. l. quoties. C. de exact. tribut. † Serui autem nomine dominus noxali iudicio tenentur, nisi sciente domino seruus emerit, tñ enim sine noxæ deditioe iudicium suscipiet. l. 1. §. 1. ff. ne quis eum. † Planè qui debitor e vi eximit, & hac actione conuentus soluit, debitore non liberat,
- 43 quia pœnã suã soluit. l. is, qui ff. eod. & d. l. §. §. fin. eod. † Si quis aut confessum reum, & in vincula coniectum exemerit, et lege Iulia maiestatis tenetur. l. cuiusq. 4. §. pen. ff. ad l. Jul. maiest. vt & l. 1. tit. 28. et dictū fuit. Hactenus decitatione, citati contumacia, & absentia, nec nõ de actionib; occasione
- 44 ne absentia cõpetentibus dictū sit. † Vterius quod attinet ad solã citationem, si citatus nõ cõpareat, sufficit publicè citatione ad domũ, vel ad eius ecclesiã affixã fuisse. C. m. 1. in princ. ver. ad domũ de foro cõp. c. vlt. de dolo, & cõtum. Turza. opi. 31. vel ad tẽplũ magnũ Curie Põrificis extram. cõ. 1. de dolo, & cõtum. cuius exẽplũ proponit in d. extram. 1. de dil. & in extram. §. vt aut de furtis. Quæ oia intelligenda sunt,

sunt, si ad domicilium citati non pateat tutus accessus, vel ad se perueniri non permittat. Clem. 1. de iudic. § forma seu exemplum citationis proponitur in extrauag. commu. 46. 1. de dilationib. § Citatus ultra duas dietas extra suam. Dicitur non tenetur veni re c. non nulli 28. de rescript. capit. olim 7. de except. c. ult. §. conservatores de offic. deleg. in 6. 46. Nec citatus ad locum non satis tutum, vel parum honestum c. cum R. 35. de offic. delega. c. ex parte 47. de appella. l. 21. §. sed & si ff. de recept. arbitr. & exemplum proponitur in Clementina pastoralis 2. de re iudic.

S V M M A R I V M.

- 1 Actor actionem edere debet.
- 2 Actionis nomen non edendum, sed factum narrandum in scriptis.
- 3 Edere quid sit.
- 4 Instrumenta etiam edenda, & quae.
- 5 Reus edere quicquam cogitur, limitatur.
- 6 Reus negotiorum gestor rationes edere tenetur.
- 7 Instrumenta communia ab actore, & reo, qui illa habet edenda.
- 8 Reus instrumentis, quibus uti vult, edere debet.
- 9 Fisco agens reus debet edere instrumenta, limita.
- 10 Ecclesiae agens reus edere debet instrumenta.
- 11 Mercator reus scripturam edere debet.
- 12 Vfurarius reus vfurarium tenetur edere.
- 13 Actor, quae vfurus non est, non tenetur edere.
- 14 Actor non tenetur edere, quae reus habet.
- 15 Actor pro legato edit non totum testamentum, sed partem, ubi legitur legatum.
- 16 Editio instrumentorum quo iure potitur.
- 17 Actio publica civilis, & criminalis edenda.
- 18 Stipulatio tota est edenda.
- 19 Editiones sine die, & consule edenda, & quare limita, & declaratur.
- 20 Exempla instrumentorum sine subscriptione edi possunt.
- 21 Actio cum citatione edenda, sumptibus actoris.
- 22 Libellus potest notari, & emendari, limita.

De edendo. Tit. 18.

- 1 **R**eo itaque in ius vocato, qua actione actor agere volet, eam prius edere debet: ut sciat reus, utrum cedere, an contendere ultra debeat: & si contendendum putet, veniat instructus ad agendum, cognita actione, qua conveniatur l. 1. in prin. ff. de edendo. § Non enim nomen actionis edi necesse est, sed factum ita exponendum, ut inde actio iudici constare possit. c. dilecti 6. de iudic. Soarez A. 49. Villalo. l. 118. & A. 35. cum addit. & id in scriptis edi oportet cap. 1. de libelli oblat. §. q. 2. cap. vit. vers. & non prius, & Reo petente Villa. l. 114. cum duob. seqq. § edere autem edi, copiam describendi facere, vel in libello complecti, & dare, vel dicere, eum quoque edere habeo ait, qui producat adversarium suum ad album, & demonstrat, quid dicaturus sit, vel id dicendo, quo uti velit l. 1. §. i. ff. de edendo. l. si quis 6. §. edi ff. eod. § Non solum autem actio, sed & alia omnia, quae quis apud iudicem editurus est, edenda sunt, ut instrumenta, leg. 1. in princip. & §. edenda ff. eod. § Non autem ea instrumenta edenda sunt, quibus quis vfurus non est d. §. edenda. Rationes quoque edendae sunt leg. non est novum §. C. de edendo, de quarum editione, infra peculiariter tractabitur. Non autem quemadmodum actor reo, ita contra reus actori instrumenta sua edere tenetur. Qui enim agere, vel accusare volunt, probationes habere debent, nec originem petitionis ex instrumento eius, qui convenitur, fundari oportet, leg. qui accusare 4. C. de edendo. leg. vit. C. eod. leg. 1. C. eodem leg. 2. ff. eodem leg. nimis graue 6. C. de testib. cap. 1. de probat. 4. quæst. 3. cap. ultimo §. qui inrendit Villalo. E. 106. Quod tamen interdum causa cognita aliter se habet, si iudici ex causa aliter videatur. leg. 1. C. de edendo. § Si enim reus negotia gestit actoris, ut rationes edat actori aequum est leg. pretor ait 4. §. 1. ff. de edendo. Villalo. E. 59. § Idem dicendum si instrumenta actori, & reo communia sint per mox allegata, & c. G. perpetuus 12. de fid. instrumento. Vel si actor suas rationes, & instrumenta casu amisisse doceatur, aut in lon-

gino habere: idque exemplo argentarij docetur, cuius alioquin rationes edendae non sunt leg. si quis 6. §. prohibet ff. de eden. l. illatæ 4. C. de fide instrum. § Sed & ea instrumenta, quibus apud iudicem reus uti velit, aequum est, ut actori edat. l. 1. §. edenda ff. de edendo. § Si quoque nomine fisci agatur, reus instrumenta edere tenetur, sed ea tantum, quae ad eam causam, ex qua agitur, pertinent, dummodo de re pecuniaria, non de capitali agatur leg. Senatus 3. ff. de edendo l. 2. §. 1. ff. de iure fisci, & §. ite diu fratres Clar. in §. fin. quæst. 27. vers. sed hic incidenter Villalo. E. 16. sed quando agitur de re capitali, dicta exceptione non obstant, ministri fiscales instrumenta, & scripturas de facto legibus spretis arripiunt, & arripienda perquirunt, & ius vniuersum conturbant. § Idem dicendum est, si agatur nomine Ecclesiae Vill. E. 17. vel pro matrimonio, pro dote, pro alimentis, vel pro libertate Villa. E. 18. § Idem si reus sit mercator, vel similis, qui de necessitate officij tenetur conficere librum. Vill. E. 19. § Idem si sit vfurarius, & causa respiciat vfuram. Viu. opin. incip. Vfurarius versic. item nota vltimius. Vel agatur ad fundandam replicationem actoris Fichard. in addit. ad Villa. A. 47. § Actor autem ea instrumenta, quibus vfurus non est, nec edere tenetur l. 1. §. edenda ff. de edendo. Fichard. ad Vill. l. 81. Turz. opi. 123. Non tamen nouum est, reum, a quo petitur pecunia, implorare rationem creditoris, ut fides constare possit leg. non est §. C. de edendo. § Sed nec ea, quibus actor vfurus est, reo edere tenetur, si horum exemplum reus habeat. § Sic si legatum petatur, non iubet Praetor verba testamenti edere, ideo quia haeredes solent habere exemplum testamenti l. 2. ff. de edendo. Nec integra edenda sunt, sed id tantum, quod ad causam pertinet c. contingit §. de fid. instrum. Et secundum Vill. E. 20. § editio instrumentorum petitur non iure actionis, sed officio iudicis. Praeterea § acta publica tam civilia, quam criminalia exhiberi debent inspicienda ad inuestigandam veritatis fidem l. 2. C. de edendo. § Edere autem non videtur, qui totam stipulationem non edit. l. 1. §. penult. ff. de edendo. § Editiones tamen sine die, & consule fieri debent: ne quid excogitetur, aut prolata die fiat. l. 1. §. editiones ff. de edendo. Viuius opin. incip. Accusator ibi & hoc idem habet locum Clar. §. fina. quæst. 12. versic. sed quid si accusator. Diem tamen, & consulem excipit Praetor, quo instrumentum conscriptum est, non in quem solutio concepta est. Nam dies solutionis, sicut summa, pars est stipulationis d. leg. 1. §. diem ff. de edendo. sed & rationes cum die, & consule edi debent: quoniam accepta, & data non alias possunt apparere nisi dies, & consul fuerit editus d. leg. 1. §. rationes, de qua re infra dum de rationibus edendo dis agetur. § Praeterea exempla instrumentorum etiam sine subscriptione edentis edi posse receptum est leg. exempli 11. ff. de edendo. § Actio autem siue libellus vna cum citatione oblata reo edi iubetur. Nouella cost. 53. §. sacimus l. 1. §. 1. & l. 6. §. 1. ff. de edendo. & cuius expensis edendus sit, tradit Villal. E. 21. Et quod regulariter expensis actoris sit edendus, nisi in loco ad sit contraria consuetudo dixit Bar. in l. 1. ff. de edendo. Capell. Tholof. q. 91. Berou. q. 303. nu. 7.
- 2 Menoch. de arbitr. casu 228. nu. 15. § Nec actor libellum editum prohibetur mutare: puta si per errorem minus complexus fuerit, quam ad eum pertineat, aut aliud pro alio petierit, aut si quis ex testamento dari sibi oportere intenderit, quod ex stipulatu debetur: namq. in hisce, ahj sq; similibus casibus in eodem iudicio cognita veritate, & errore suum corrigere actori permittitur. l. edita 3. C. de eden. §. si minus cum seq. instit. de actionib. secus autem est si post sententiam dictam finito iudicio idem facere velit: hoc. n. casu non poterit mutare, nec emendare, quia obstabit exceptio rei iudicatae d. §. si minus ibi, sed in eodem iudicio l. in delictis 4. §. si detracta ff. de noxalib. action. etiam quod ad sit clausula, salvo iure addedi, & c. Vill. c. 63. l. 121. Aduersus quam an possit restitui tradit Gabr. lib. 2. de actio. conclus. 2. num. 15.

S V M M A R I V M.

- 1 Rationes argentarij reddere tenentur cum die, & consule.
- 2 Ratio quid est.
- 3 Rationes reddere, & edere differunt.
- 4 Rationem reddere quid est.
- 5 Argentarius rationes reddere tenetur.
- 6 Numularius rationes reddere tenetur.

- 7 Argentarius filius familias rationes edit, limitatur.
- 8 Argentarius servus rationes edit, limitatur.
- 9 Successores argentarii rationes edunt, limitatur.
- 10 Actor reo, reus actori rationes edit.
- Procurator Domino } rationes edit.
- 11 Socius socio }
Tutor pupillo }
- 12 Plures obligati edere rationes, an omnes, vel vnus edere debeant.
- 13 Rationes edende, omnibus petentibus, declaratur.
- 14 Pertinere ad me quid videtur.
- 15 Procuratori rationes edende.
- 16 Argentario, & heredi ratio non edenda, limitatur.
- 17 Ratio semel edita, iterum non edenda, limitatur.
- 18 Iterum pro sepius accipitur.
- 19 Ratio edi, quomodo intelligatur.
- 20 Dies, appositus in principio censetur appositus ad sequentia sine die.
- 21 Pignus non est edendum.
- 22 Ratio ibi edenda, ubi exercitatus, limitatur.
- 23 Ratio si non edatur, puniatur edere obligatus.
- 24 Dolo malo non edere, quis dicatur.
- Actus } non edentis excusat.
- 25 Rusticitas }
Sexus }
- 26 Heredi actio hac datur.
- 27 Ratione non edita, id ipsum debetur, quod perditum est ob rationem non editam.
- 28 Dominus serui non edentis de peculio, vel de in rem verso tenetur.
- 29 Actio hac Prætoris in factum quomodo cesset.

De rationibus edendis. Tit. 19.

DE rationibus edendis extat Prætoris edictum, cuius hæc sunt verba. † Argentariæ mensæ exercitores rationem, quæ ad se pertinet edant, a dicto die, & consule l. Prætoris 4. in princ. ff. de edend. Villal. M 83. in addit. 2. & R. 4. huius edicti ratio æquissima est: nã cum singulorum rationes argentarii conficiantur, æquum fuit, id quod mei causa confecit, meum quodammodo instrumētum mihi edi d. l. 4. §. 1. argentarius 10. in princ. ff. eodem.

† Rationem autem esse labeo ait, vltro citroq. dandi, accipiendi, credendi, obligandi, solvendi sui causa negociationem, nec vllam ratione, nuda duntaxat solutione debiti incipere, nec, si pignus acceperit, aut mandatum, compellendum edere, hoc enim extra rationem esse. Sed & quod solui constituit, argentarius edere debet, nam & hoc ex argentaria venit l. si quis 6. §. rationem ff. de edendo. † Plane inter reddere & edere rationes multum interest: nec is, qui edere iustus sit, reliquum reddere debet. Nam & argentarius edere rationem videtur, etiã si quod reliquū est apud eum non soluat. l. boues 89. ff. de verb. signifi. late Menoch. de arbit. cal. 209. † Reddere vero rationem est excomputare, & reliqua, si quæ sunt restituere l. cū seruus ff. de cod. & demonstr. d. l. boues §. inter reddere vbi Alci. & Rebuff. ff. de verb. signi. quod nos antea norauimus in trac. de differē. indiuiduorum. In verb. edere. † Argentarius aut rationes edere iubetur: nec interest cum ipso argentario controuersia sit, an cum alio. Ideo autem argentarios tantum neque alios vllos absimiles rationes edere cogit, quia officium eorum, atque ministerium publicam habet causam, & hæc principalis eorum opera est, vt actus sui rationem diligenter conficiant d. l. 4. in princ. & d. l. 10. in princ. ff. eod. de edendo. † Sed & numularios non esse iniquum cogi rationes edere, Pomponius scribit, quia & hi, sicut argentarii rationes conficiunt, & quia accipiunt pecuniam, & erogant per partes, quarum probatio scriptura, codicibusq. eorum maxime continetur, ideo frequētissime ad fidē eorum decurritur l. quædam 9. §. numularios ff. de edendo.

† Sanè si argentarius sit filius familias; ipse cogi debet ad rationes edendas, non pater eius, nisi fortè vel sciēte patre argentaria exerceretur, vel quæstus ex argentaria patri quareretur d. l. 4. §. sed & filius familias ff. de edendo l. quædam 9. §. nihil interest ff. eod. sed rectè Sabinus respondit, tūc id admittendum, cum patri quæstum referret, vt sola sciētia eum nō liget d. §. sed & filius. Vel cum pater filio successore

rit, quædam 9. §. nihil interest ff. eod. † Similiter si seruus argentarius sit, dominus ad edendas rationes non tenetur, sed seruus nisi vel voluntate domini seruus argentaria fecerit, vel dominus rationes penes se habeat. Plane si seruus, qui in scio domino argentariam exercuerit rationes nō ediderit, dominus de peculio, vel de in rem verso tenebitur. Sed si dominus habet rationes, nec edat, in solidum tenetur d. l. 4. §. sed si seruus ff. de edendo d. §. nihil interest. † Porro & successores argentarii coguntur rationes edere: nec interest, si successores, aut pater, aut dominus argentarii eiusdē fuerint professionis, quia cū in locum, aut ius succedat argentarii, partibus eius fungi debebunt l. si quis 6. §. i. ff. de edē. & d. §. nihil interest. Plane singularis successor non tenebitur puta legatarius, vel donatarius d. l. §. is autem ff. de edend. sed nec hæres tenebitur, si neq. possidet, neq. dolo malo fecerit d. l. 9. §. sed nec hæres. Plane singularis successor interdum causa cognita tenetur. Vt si hæredi antequam legatarij traderet, denunciatum fuerit, ne tradat, tenebitur hæres quasi dolo fecerit. Quod si nihil dolo fecerit, cã cognita legatarius, & si singularis successor, cogendus est edere d. l. 9. §. sed si ei, antequam ff. de edend. † Sed & præter hæc tenus enumeratos, interdum & alij ad rationes edendas tenentur puta, actor reo, & contra reus actori, cuius negotia gessit l. non est nouum §. iustum 6. l. procurator 7. l. ca. quæ 8. C. de eden. l. illata 4. C. de fid. instrum. † Item procurator domino, socius socio, & tutor pupillo, sed non ex edicto Prætoris propositio, verum vel mandati, vel pro socio, vel tutelæ actione l. 9. in princ. ff. de eden. † Plane si plures sint, qui ad edendas rationes tenentur, omnes edere debent, aut vnus editioni subscribere, nisi fortè vnus tm rationes habuerit: tunc enim hic solus ad editionem compelletur leg. si quis 6. §. i. ff. de edend. Hæc de ijs, qui rationes edere tenentur, dicta sufficiant nunc de ijs, quibus edendæ sunt, est dicendum. † Ex regulariter quidem omnibus postulantibus, & iurantibus non calumniæ causa se petere rationes, quæ ad se pertinent, Prætor edi iubet. quædam 9. §. si ff. de edend. l. si quis 6. §. exigitur, & §. ex hoc edicto §. pertinere, & §. ad nos autem pertinet ff. eod. exigitur aut ab aduersario argentarii iusuranduto, non calumniæ causa postulare edi sibi, ne fortè vel superuacuas rationes, vel quas habet, edi sibi postulet vexandi argentarii causa d. §. exigitur. Ita demum autem actori tenetur ad edendum argentarius, si ad se rationes pertineant d. l. 9. §. si sibi rationes quæ ad se pertineant §. ex hoc edicto §. pertinere, & §. ad nos. † Pertinere videtur ad me ratio, si modo eam tractaueris me mandante. Sed & si procurator meus, me absente mandauerit: quasi ad me pertineat, mihi edi debet d. §. pertinere. Item ad me pertinet non tantum, cum ipse contraxit, vel procurator meus, vel is successit, sed etiam si quis in mea potestate est, contraxit d. §. ad nos. † Procuratori quoque meo edenda ratio est, quam argentarius mecum habet, quasi ad eum pertineat. d. l. 6. §. procuratori ff. de edendo, cauebit tamen de ratio; si ei mandatum non sit d. §. procurator. † Prohibet autem Prætor argentario edi illa rationes, quod ipse etiam instructus esse potest instrumētum sue professionis; & quod absurdum est, cum ipse in ea causa sit, vt edere debeat, ipsum petere, vt edatur d. l. 6. §. prohibet. Sed nec heredi argentarii, edi ratio debet, si instrumētum argentariæ ad eum pertinerit: si minus edenda est ex causa d. l. 6. §. penult. Nam & ipsi argentario ex causa edenda est, si naufragio, vel ruina, vel incendio, vel alia simili causa rationes perdidisse se probet, aut in longinquo habeat: vel ori transmare d. §. penult. sibi namq. & ipsi argentario. † Sed & nec iterum postulanti edi Prætor iubet, nisi causa cognita, veluti si peregrè habere, quod primum edicū est: vel minus plene editum doceat, vel eas rationes casu maiore, non vero negligentia perdidit, nam si quo casu amiserit, cui ignosci debeat, ex integro edenda ratio est d. l. 6. §. Prætor ait, & §. si ff. de edend. Hæc autem vox iterum, duarum significat, altera est, quæ demonstratur tempus secundum quod Græci δὲ ἄνω dicunt, altera, quæ ad sequentia quorundam tempora pertinet, quæ Græcè dicitur τὰν. Quod ita accipitur, quoties opus erit. Nam potest fieri, vt bis edita sibi rationem, quis perdidisset, vt verbum. Iterum pro sepius accipitur leg. veluti 7. §. hæc vox ff. de edend. † Porro edendæ ratio ita intelligitur, si à capite edatur. Nã rō nisi à capite inspicitur, intelligi nō potest. Illud vero totū cuiq. codicē rationum, tota sç. mēbranā inspiciēdi, describēdiq. potestas hanc:

stat: sed ut ea sola pars rationum, quae ad instruendum aliquod perineat, inspiciatur, & describatur, argentarius 10. §. edi autem, ff. de edendo. Si item initium tabularum habet diem, & Consul, in quibus Titij ratio scripta est, postmodum mea sine die, & Consule, etiam mihi edendus est 20 dies, & Consul. l. 6. §. si initium de edendo. Nam dies, & Consul appositus in principio, censetur etiam appositus ad sequentia sine die, ut notant ibi glo. Bald. & ceteri omnes, l. Praetor ait 4. in principio, ff. eodem l. 1. §. diem autem 21 ff. eodem. Planè si pignus acceptit, aut mandatum, hoc non compellitur edere argentarius, sed quod solui constituit, edere debet: nam & hoc ex argentaria venit, d. l. si 22 quis §. rationem, ff. de edendo. Praeterea ibi quis compellitur edere, ubi argentariam exercuit, quamvis in alia Provincia instrumentum argentariae habeat, d. l. 4. sed ibi quis ff. eod. Quod si in alio locum argentariam exerceat, alibi autem ad editionem compellatur, minime hoc facere cogitur, nisi descriptum velis. ubi de ea re agitur, ibi dari, tuis videlicet sumptibus: quo casu spatium ad perferendas eas tribuendum est. Si vero argentarius in villa habeat instrumenta, vel in horreo, aut ad locum reperduces, aut descriptas rationes dabit, d. l. 6. in principio, & §. final. cum l. seq. ff. de edendo. Haec tamen de rationibus edendis. Nunc de poena non edentis, seu de actione ob non editas rationes est 23 dicendum. Si itaque creditum non sit, in id, quod actoris interest, actio competit, quod ita intelligi debet, si dolo malo non edidit argentarius. Culpam enim non praestabit, nisi dolo proximam, l. ubi exigitur 8. in principio, ff. de edendo. Dolo autem malo non edidit, & qui malinose edidit, l. Praetor ait 4. §. is etiam, ff. eod. d. l. 8. §. 2. cuius excusatio nulla est, qui dicit, se desisse facere argentariam: Nilominus enim ad editionem est compellendus, aut ad 25 id, quod interest, probandum, dicit §. is etiam. Planè eis, qui ob aetatem, vel rusticitatem, vel ob sexum lapsi non ediderunt, vel ex alia iusta causa subueniuntur: l. 1. §. final. ff. eod. Haec autem actio, neque post annum, neque in haereditate, nisi ex suo facto dabitur, haereditate autem dabitur, l. haec actio 13. ff. de edendo. Venit, ut diximus in hac actionem, quod interest actoris, rationes editas esse, non quidem quanti hodie interest. Sed quanti tunc interfuit, cum 27 decerneretur à Praetore. Et ideo licet interesse desierit, vel minoris, vel plurius interesse cepit locum haec actio non habebit, neque ad augmentum, neque ad diminutionem, l. ubi exigitur 8. §. is autem, ff. de edendo, l. si quis 6. §. ex hoc edicto, ff. eod. Sine autem quis condemnatus sit, siue quod petijt, non obtinuerit, eo quod non habuit rationes, ex quibus causam suam tueri posset: id ipsum, quod ita perdidit, hac actione consequitur, argentarius 10. §. cum au- 28 tem, ff. de edendo. Planè dominus servi sui non edentis nomine non nisi de peculio, vel de in rem verso tenetur, l. Praetor ait 4. §. sed & si servus, ff. eod. ut supra quoque dictum est, nisi forte, vel voluntate domini servus argentariam exercuerit, vel dominus rationes habeat, nec edat: 29 tunc enim in solidum tenetur, ut dictum est. Postremo cum aliud suppetit remedium, quo quis ad rationes edendas cogi possit, hac in factum actio Praetoria cessat: haec autem remedia sunt, mandati, pro socio, & tutelae actio, dicitur l. 9. in principio, ff. de edendo. ut supra quoque fuit ostensum. Et haec de edendo dixisse sufficiant. Nunc de dilationibus, & aliquot exceptionibus dilatorijs est dicendum, &c.

S V M M A R I V M.

- 1 Dilatio, causa cognita, conceditur.
- 2 Dilatio, ex quibus causis datur.
- 3 Dilatio ad certiorandum dominum danda, limitatur.
- 4 Dilatio datur fideiussori, ad rem certiorandum.
- 5 Dilatio impetrantis rescriptum non conceditur sic ad rescriptum redarguendum.
- 6 Dilatio ad probandum, & producendum iura, datur.
- 7 Dilatio coram Principe non datur.
- 8 Dilatio ob absentiam conceditur.
- 9 Dilatio ad consulendum conceditur procuratori.
- 10 Dilatio in criminalibus ad respondendum de facto proprio, non datur, ad excipiendum sic limitatur.
- 11 Dilatio impedito datur.
- 12 Dilatio spoliato datur, & quanto.

- 13 Dilatio ad concludendum in causa datur.
- 14 Dilatio ob casus fortuitos datur.
- 15 Dilationes arbitrariae sunt.
- 16 Dilatio quanto sit danda, iudex statuit.
- 17 Ferae connumerantur in dilationibus datis.
- 18 Dilatio semel danda, limitatur.
- 19 Dilatio appellanti danda est.
- 20 Dilatio data defuncto, & successoribus datur.
- 21 Dilationem data, officium iudicis quiescit.
- 22 Dilationem data praescriptio non currit.

De dilationibus. Tit. 20.

Dilatio non aliàs, nisi causa cognita indulgeri potest, & causae cognitio non interpellatione plenaria, sed concedente magis iudice pro tribunali expedit, ut si forte dilationis petitio fuerit improbat, suscepta quaestio per sententiam iudicis dirimatur, l. à procedente 4. C. de dilationibus. l. inter 6. C. eodem. l. vltima, in fine, ff. de ferijs, & dilatio. l. argentarius 45. ff. de iudicijs, l. 2. §. final. C. v. intra cert. tempus 3. quaestione 3. cap. vltimo, §. à iudice; iudicum enim debet esse diligentia, ut si nulla rationabilis à reo, vel auctore dilatio postulerit, virgeant causarum notionem, non expectatis moris, dicto §. final. de qua tenendum nulla posuimus in glo. stat. Vrb. libro 1. c. 59. Sanè causae, ex quibus dilatio dari debeat, hae ferè in iure numerantur. In primis si reus alterius nomine quolibet modo possidens immobilem rem, sitem ab aliquo per in rem actionem subtrineat: tunc enim dominum, cuius nomine possidet, nominanti danda dilatio est ad denunciandum domino, ut rem defendat, l. 2. C. ubi in rem actio exerceri debeat. Nouella cap. 68. §. quod si alter, cap. quoniam 5. §. in alijs, ut lit. non contestat. Nisi reus etiam nomine suo proprio possideat Villalob. N. 14. in addit. 2. Vel nisi possessorio recuperanda agatur, controuertitur apud Gabriel. libro quinto, & restituit. spoliator. conclus. 1. numero 94. & sequent. Idem dicendum, si fideiussor, vel mandator conuentus exceptionem opponat de reo principali prius conueniendo, isque absit: tunc enim fideiussori, vel mandatori ad rem adducendum dilatio dari debet. Nouella const. quarta. §. postulet igitur: Item rescripto, ad iudicem extraordinarium imperato; ei quidem, qui impetrauit, dilatio deneganda est. Aduersario autem, qui in iudicium vocatur, danda est ad improbanda praetum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui praeter spem ad alio iudicium trahitur. Nouella c. 53. §. sed & illud cum sequent. & l. 2. C. de dilationibus. Probationum quoque, & instrumentorum causa dilatio dari debet: & si instrumenta litis apud eos esse dicantur, qui Republicas causas aberunt, cognitio sustinenda est, l. notionem 29. §. final. de verborum significatione. l. interdum 36. ff. de iudic. Nouella con. 115. §. sed & hoc 3. quaest. 3. cap. vlt. §. spacium, l. 1. C. de dilatio. Clar. §. final. quaest. 48. ver. sed ponit. Planè in causa appellationis, vel consultationis, quae vertitur coram Principe, non datur dilatio ad probandum, siue per se ipsum cognoscat, siue per alium, cui per rescriptum commisit, l. cum à nobis 5. C. de dilationibus. dicit. cap. vltimo, §. cum vero. Porro ob absentiam litis confortum, vel confortis dilatio indulgenda non est, l. non idcirco 44. ff. de iudic. l. prima, C. de confortibus eiusdem litis Villalob. N. 14. in addit. 2. de qua re latius alibi dicitur. Si Procurator dominum consulere velit, dilatio est danda, capit. dilectus 10. 11. de procurator. Ad respondendum de proprio facto in criminalibus, dilatio danda non est. Clar. in §. final. quaestione 45. ver. sed hic quaero. Ad excipiendum reo citato danda est, quaestione 3. in principio, cum cap. sequat. & cap. vltim. §. sed & illi vero, l. 2. C. de dilatio. Nouella const. 53. §. sed & illud cum §. sequent. Nisi ex ipsa citatione, vel alio modo causam, aduersus, quam ei fuit excipiendum, cognoscere potuit, ca. praeterea 2. de dilatio. Nisi libellus postea fuit mutatus in id, quod principalis causae mutatione importet, c. litera 3. eo. Si publico negotio impeditus de proposita actione satis deliberare non potuit, dilatio danda est, c. vlt. eodem. Item reo spoliato, & restituito tanta ei dilatio danda est, quanto tempore fuit spoliatus. 3. q. 2. in princ. cum c. sequent. prius c. mandu, cap. clectis, cap. si 13. Episcopus, §. Praesul vero. Ad concludendum autem in

causa dilatio deneganda non est Nouella con. 115. §. sed & hoc Sed & humanū est, propter fortuitos casus dilationē accipi: veluti cum pater litigator filium, vel filiam, vel vxor virum, vel filium parentem amisit, & in similibus causis. leg. interdum 36. §. humanum ff. de iudic. ¶ Vt ideo arbitrarie sint capit. quod ad consultationem de re iudic. cap. personas de appellatio. leg. 2. & ibi Doctor, ff. de re iudic. & nos in glos. stat. Vrb. libro secundo cap. 10. & in syntagm. commun. opin. loco 11. titulo 10. maxime in criminalibus secundum Innocent. in cap. adeptionum numero 4. de accusat. Alexand. in leg. 2. numero 8. ff. de re iudic. 16 quos Clar. citat in §. fin. quaest. 48. sub num. 2. ¶ Quanta autem dilatio danda sit a iudice, causa cognita, statuen dum est: ita tamen, vt siquidem ex ea prouincia, vbi lis agit, vel personæ, vel instrumenta poscantur, non amplius, quam tres menses indulgeat: Si verò ex contigendis prouincijs non vltra sex menses, in transmarina demum dilatione non vltra nouem menses computari oportebit. leg. 1. C. de dilatio. leg. nec de statu C. eodem 3. quaest. 3. c. vltim. §. spacium. Et ita iudicantes sentire debebunt, vt in hac ratione non sibi concessum intelligant danda dilatio nis arbitrium, sed eandem dilationem, si rerum vrgentis sima ratio flagitauerit, & necessitas desideratæ instructio nis exegerit, non facile amplius, quam semel, nec vlla tra henda arte sciat esse tribuendam. dicta leg. 1. C. de dilatio. Et hæc quidem de dilationum probationum causa dādis. Si verò detentatori rei immobilis dilatio danda sit, ad e nunciandum domino, tunc siquidem dominus in proximo est, vna aut duabus tantummodo prouincijs in medio constitutis, quatuor mensium dilatio danda. Si maius spa cium interueniat sex; si remotiores prouincæ interueniat, octo: In locis verò quælibet remotissimis, nouem men ses non excedat. Nouella. con. 68. §. quod si aliter. Plane Prætor in huiusmodi dilationibus vicena milia passuum, in singulos dies dinumerari iuber.

Si ad concludendum in causa dilatio petatur: triginta dierum spatium dandum, quibus elapsis, si nondum concludat, alter mensis dandus. Si sic quoque differat, tertius mensis dandus, nec vltra tres menses dilatio concedenda. Nouella. con. 115. §. sed & hoc præsentē. Postremo luctus causa nouem dierum dilatio danda d. Nouella. 115. §. me moria, feriæ autem siue repentinæ sint, siue solemnes, dil ationum temporibus non excipiuntur, sed his connume rantur leg. siue pars 3. §. fina. C. de dilatio. ¶ Porro dilatio in singulis causis plusquam semel tribui non potest. leg. in pecuniarijs 10 ff. de ferijs leg. 1. §. final. C. de dilatio. & nos in glos. stat. Vrb. libro primo cap. quinto in versicu. dil ationibus. In capitalibus tamen causis tres dilaciones reo, accusatori duæ dari possunt. Sed vtramque causa cognita dicta leg. 10. ibi in Capitalibus Clar. §. final. quaestio 48. ver. quæro quor. & nos in glos. Stat. Vrb. libro secundo cap. 10. fol. 553. numero 20. versic. Imo. ¶ Si quis appellauerit, di latio ei indulgenda est, 3. quaest. 6. cap. pulsatus in princip. sed & in pecuniarijs causis in instrumentorum dilatio vtilita ris litigantium gratia: causa cognita iterum tam ex eadē, quam ex alia prouincia impetiri solet, & maxime si ali quid inopinatum emergat. leg. oratione 7. ff. de ferijs, & dilatio. ¶ Proinde si defunctus aliquam dilationem acce perit propter instrumenta, causa cognita successori quo que eius amplius dari debet d. leg. 7. §. fina. ¶ Postremo di latione data, officium iudicis interim conquiescit. leg. siue pars 3. C. de dilatio. Gabriel libro 2. de dilatio. conclu. 1. vbi distinguitur Vestr. lib. 7. cap. 1. numero 15. Ideo practici so lent ante sententiam ad cautelam impetrare. reuocationē. 22 Vestr. lib. 5. nume. 3. ¶ Et temporis præscriptio contra cre ditorem per illud tempus non currit le. 2. §. in omnibus ff. de iudicis.

S V M M A R I V M.

- 1 Exceptiones dilatoria quando opponenda.
- 2 Exceptiones dilatoria qua fiunt.
- 3 Exceptiones dilatoria omnes simul obijcienda.
- 4 Exceptione vna dilatoria apposta, & alia postea possunt oppo ni, si fuerit protestatio.
- 5 Exceptio dilatoria superueniens, vel errore omisa potest opponi.
- 6 Exceptio dilatoria qua post litem contestatam opponitur.

- 7 Exceptio dilatoria excommunicationis opposita, sed non sem per obstat.
- 8 Exceptiones dilatoria ex quibus causis competunt.
- 9 Recusatoria iudicis dilatoria exceptio est.
- 10 Iudex datus in locum recusati non recusatur.
- 11 Iudex post litem contestatam non recusatur.
- 12 Recusatio iudicis quomodo facienda.
- 13 Recusatio iudice, depuram vt arbitri, vel alij iudices.
- 14 Delegato recusato delegans de suspitione cognoscit.
- 15 Arbitris vbi est locus, qualiter eliguntur.
- 16 Arbitris tempus statuendum.
- 17 Iudice suspecto promeritas quid agendum.
- 18 Episcopo suspecto recusato, quid agendum.
- 19 Appellatio loco recusatoria succedit.
- 20 Exceptiones dilatoria in genere vbi proponuntur.
- 21 Excommunicationis exceptio dilatoria cum declaratione.
- 22 Excommunicationis exceptio contra quos opponi possit.
- 23 Spolij exceptio dilatoria est.
- 24 Spolij exceptio contra quem competat.
- 25 Spolij exceptio quando possit opponi, & quidam Ecclesiasticis.
- 26 Spolij exceptio iuris effectus dimittitur.

De exceptionibus dilatorijs, & recusatoria iudicis. Tit. 21.

Statim superque de dilationibus dandis dictum est nunc de dilatorijs exceptionibus dicendum: quarum natura hæc est, quod non nisi ante litem contestatam oppo ni possunt. Si quis 12. C. de except. l. exceptiones C. de probatio. ¶ Quæ autem sint huiusmodi exceptiones dilatoria impediens litem ingressum videri possunt remissive apud Vniuersum post alios opin. incipien. exceptio opposita, & inci piens exceptio spoliationis n. 4. & apud nos in gl. stat. Vrb. lib. 1. c. 62. Et in syntagm. commun. opin. iuris loco 10. titulo 5. ¶ Quæ quidem omnes simul intra certum tempus a iudice statuen dum sunt obijcienda cap. pastoralis 4. de excep. Villalo. ca. 16. cum addit. ¶ Sed si vna opposita, de alijs obij ciendis fuerit protestatus, priore discussa: has enim etiam post terminum obijcere poterit d. c. 4. ver. quas nō sicut protestata. ¶ Idē est si alia exceptio dilatoria post terminū cōpetere cepit d. c. 4. ver. nisi forte aliqua. Vel si aliqua p ignoratiam fuit omisa d. c. 4. ver. velis, qui voluerit eam opponere. ¶ Vel exceptio dilatoria sit talis, quæ etiam post litem contestatam possit opponi exemplo Clem. 1. de excep. ¶ Sed exceptio excommunicationis, & suspensionis, quamuis excommunicatio, & suspensio obstat, donec abso luti sint c. decernimus 8. de sent. excom. in 6. c. 1. de excep. in 6. Tamen si non sit probata in contemptum, sed altiorē indaginem requirat, ad cautelam remittenda est, ne causa principalis nimium differatur cap. Apostolica 9. de excep. ¶ Competunt autem huiusmodi dilatoriæ exceptiones va rijs ex causis, de quibus in l. exceptiones 10. ff. de except. & alibi. ¶ Consistunt autem huiusmodi causæ, vel in persona actoris, vel in persona rei conuenti, vel in persona procura toris, vel in persona iudicis, vel denique in alijs huiusmo di circumstantijs, de quibus partim supra dictum est, & di cetur. ¶ Hic autem de exceptione sumpta ex persona iudi cis, quam recusatoria iudicis vocant, pauca dicemus, quamquam de ea quorū tractatur supra sit in tit. 2. 3. 4. & 5. Nam ibi causas, ex quibus exceptio hæc cōpetat, seu iudex recusari possit, enumerauimus, quarum nonnullas, & alias posuimus in gl. stat. Vrb. lib. 1. ca. 186. quarum ta men causarum exceptiones præter eas, quas in dictis locis enumerauimus, & plures sunt. ¶ Nam quæ semel Iudicem datum recusauit, postea alio iudice dato eius recusandi po testatem amplius non habet. Nouell. c. 3. §. 5. vbi verò. ¶ Sed & nisi intra viginti dies a libelli editione, iudex recusatus sit, vel ante litem contestatam, postea frustra recusatur, ni si forte causa recusandi iudicis postea contigerit d. Nouel la c. 53. §. sancimus igitur l. vlt. C. de sen. & inter locu. la per tissimi 14. C. de iud. l. nemo 4. C. de iurisd. om. iud. & excep. eorū, quæ dicta sunt supra de causis procuratorū muta dorū ti. 11. Non autē distinguitur à quo iudex sit datus. Nā quāuis ab Imperatore, vel alio sublimi magistratu datus sit, eius recusandi potestas est, reo, & domino legitima cau sa sub sit d. la per tissimi 14. C. de iudi. ¶ Recusari autē iudex debet per libellū recusationis, & potest d. 14. ibi libello recu-

recusationis ei porrecto, C. d. iudic. c. secundo 41. §. tertio c. speciali 61. de appellat. c. licet 10. in fine. de foro compet. c. suspitionis 39. de offic. delegat. Si verò is absens sit, præfens provincia præfens: tunc Præfidi libellus recusationis offerri debet; Sin autem is quoque absens sit, tunc eadem hæc apud defensorem locorum, vel duum viros municipales gestis apud eos habitis celebrari possunt, l. cum spes 13 16. C. de iudic. Recusato autem iudice, illico, id est intra triduum proximum compelluntur partes arbitrum, vel arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus iudex remoueat, & alter non eligatur, d. l. 16. ab illico autem, l. apertissimi 14. in princip. & §. in eo scilicet, C. de iudic. cui concordant allegati canones. Si alij iudices cum recusato dati sint: tunc enim non apud arbitros, sed apud ipsos cōiudices causa recusationis est probanda, cap. si contra 4. de offic. deleg. in 6. Et recusato iudice delegato: tunc ad delegantem cognitio spectat, d. c. si contra, §. cum autem, cap. super 27. §. quem verò, & §. eius ergo, eod. tit. c. iudex 5. de offic. delegat. in 6. Et recusato officiali episcopi cognitio 15 pertinet ad episcopum, d. c. si contra in fine. † Sed ubi locus est arbitris, si super eorum electione variatum fuerit inter partes, tunc vel Præfidi provincie (si adest) vel defensionis locorum, vel magistratum municipij arbitrio dirimenda: & ex eorum, cui mandata est huiusmodi causa exactio, imminente, & statuta ab arbitris effectui mancipante, nisi fuerit provocatum: tunc enim ipse, qui antea iudicem dedit, qui suspectus visus est, appellatione trutinata formam causæ imponit legitimam, d. l. cum spes 16. §. electione, C. de iudic. † Arbitris enim tempus ad definiendum statui debet, intra quod nisi exceptio fuerit discussa, proceditur in negotio principali, cap. legitima 2. de appellat. in 6. c. suspitionis 39. de offic. deleg. † Si iudex suspectus fuerit pronunciat: tunc assensu recusantis alij negocium principale committitur cognoscendum, vel id ad superiorem transmittitur, c. ad hæc 27. in fine, & capit. cum speciale 61. §. & ipsa probata de appellat. cap. si quis contra 4. de foro compet. l. 14. in princip. & vers. in eo scilicet, 18 & l. 16. §. sancimus, ver. illico, C. de iudic. † Sed si clericus sum episcopus suspectum dixerit, tunc enim vix episcopi cognoscunt, a. q. 6. c. placuit item 11. q. 3. c. presbyter 19. r. † Affine remedium exceptionis recusatione iudicis est appellatio, a. q. 6. c. si quis iudicem in princip. Et hæc de recusatoria iudicis sufficiunt, cum alijs pluribus dictis supra tit. 2. 3. 4. & 5. Sed & de exceptione procuratoria, & alijs huiusmodi dictis est supra, & dicitur passim in locis suis 20 specialibus, & † de dilatorijs exceptionibus in genere est tex. in §. appellantur Instit. de exceptio. & §. popul. Instit. eod. l. 2. §. fin. & l. 3. ff. de except. & nos in glo. stat. vrb. libro 21 l. c. 62. † Sed in specie inter dilatorias connumeratur etiã exceptio excommunicationis, vt paulò ante dictum fuit, & probat VIII. opin. incipiens excommunicatus agendo. Quod tamen procedit, si excipiens speciem excommunicationis, & nomen excommunicatoris exprimat, c. 1. in princip. de except. in 6. & illam infra octo dies probauerit, d. cap. 1. ibi sciurus eam rem. & cap. prudentiam 21. §. sexto nobis de offic. delegat. Sed si postea pendente lite probetur tunc n. sequens processus inhiabitur, quamuis acta antea facta valeant, d. c. 1. §. si verò postmodum. Nam in quacumq; parte iudicij exceptio hæc opponi potest, d. c. 1. ver. in quacumque parte iudiciorum, & §. sed si post. Sed si antea bis fuerit opposita non videtur amplius opponi posse, d. §. si verò, ver. pronisio, quod vltra duas vices. Nec refert, quod sit opposita à reo, quia & iudicis officio actor excommunicatus potest hac exceptione repelli, d. c. 1. §. sed si post, & c. exceptionem 12. in fine de except. Viuius vbi supra ibi, & excommunicatus iste, §. Sed si vniuersitate agente non ipsa, sed rectoris ipsius sint excommunicati, non videtur, quod contra eam opponi possit, c. vlt. de procurat. Sed si exceptio, non actio proponenti excommunicationis exceptione opponatur, tunc excommunicationis exceptio non videtur excipienti obstar, e. cum inter 5. de except. quod verum est, si non per se ipsum, sed per procuratorem se defendat excipiendo, Viuius vbi supra, ibi sed defendendo Villal. E. 11 3. Ceterum si exceptio, quam excommunicatus obijcit, contineat reconuentionem, repellitur exceptione excommunicationis, d. c. cum inter 5. ver. ceterum non sic in reconuentione. Appellanti verò, & appellatione prosequenti excommunicationis exceptio opposita non obstat, d. c. 5.

ver. porro cum excommunicato, c. dilectæ 10. o. significauit 11. & c. vlt. eod. tit. de exceptio. Nec opponenti de nullitate sententiæ Villal. E. 12 5. Tandem obseruandum est, quod excommunicationis exceptio ipsi excommunicato, non ei, cui excommunicatus suam actionem cessit, obijci potest. Galles. ad formam Camera de persona petentis executionem num. 3. & seq. fol. 128. Viuius in verb. Cessionarius in fine. † Inter dilatorias est etiam exceptio spoliij. Nam reus spoliatus in iudicio respondere non tenetur, nisi fuerit restitutus 2. q. 2. in princ. cum c. sequen. cap. omnes, c. nullus, c. in scripturis, c. nullus, & c. vlt. item 9. quæst. 1. c. 1. episcopi cum sequen. vsque ad c. nullitatem, c. vlt. §. patet ergo, & q. 2. c. cum ecclesia, c. oportet, c. audiuius, c. priusitem 5. q. 2. c. vlt. in princ. item 33. q. 2. c. historia cum pluribus sequen. c. cum dilectus 2. c. vlt. in fine de ordin. cognit. cap. 1. §. illum autem de restit. spoliat. in 6. Viuius in verb. exceptio spoliationis, num. 1. & in verb. spoliatus sua. Et spoliatus non; Gabriel lib. 5. de restit. spoliat. conclus. 1. 24 num. 1. † Nisi ab alio, quam ab actore spoliatus reus fuerit, hoc enim casu aduersus actorem proposita spoliij exceptio non adiuuatur, d. c. 1. in princ. Nisi forte causa criminalis sit, in criminalibus enim nihil refert à quo reus accusatus fuerit spoliatus, vt exceptioe spoliij adiuuatur, d. c. 1. in princ. ver. in civilibus negocijs, & §. sed si in civilibus. Viuius in verb. spoliatus non tenetur: ibi, & dicit Angelus, vbi controuertitur: Gabr. lib. 5. de restit. spoliat. conclus. 3. vbi etiam controuertitur. † Sed si intra quinquedecim dies exceptio spoliij opposita non fuerit probata, illa non obstante proceditur in causa d. §. sed si in civilibus. Item si ab alio, quam ab actore spoliatus intra tempus à iudice statuendum, restitutionem non petierit, nec causam ad finem perduxerit, oppositioe non obstante in causa contra eum proceditur, d. c. 1. §. solet. Idem erit, si agatur super rebus ecclesiasticis, d. c. 1. §. fin. Vel si rebus ecclesiasticis spoliatus, de rebus priuatis contentiatur, d. §. fin. ver. sic. vel e contrario. Vel spoliatus res ecclesiæ, quibus spoliatus est, profundat 3. q. 2. c. vlt. Vel si quis vi occupans possessionem ab ea incontinenti sit deiectus, quoniam tunc exceptione spoliij non iuuatur, vt non procedatur in causa, ipso non restituito 3. q. 1. cap. vlt. §. sed obijciatur. Viuius in verb. spoliatus, num. 3. & Gabr. vbi supra conclus. 1. num. 7. & 8. Vel si à iudice fuerit reus spoliatus Villal. S. 87. vel si per sententiam constet de dominio spoliatoris. Fichar. in addit. ad Vill. S. 87. Vel si exceptio hæc spoliij non fuerit opposita ante litem contestatam. Viuius in verb. exceptio spoliationis, num. 2. & spoliatus non tenetur. Gabr. lib. 5. de restit. spoliat. conclus. 2. num. 29. Vel notorius defectus tituli spoliato obijciatur. Viuius in verb. spoliatus, numer. 1. Vel tandem si ex restitutione spoliij irreparabile damnum sequi possit. Gabr. d. conclus. 1. cum conclus. sequen. 26 2. † Vis enim exceptionis spoliij hæc est, vt repellat agentem, non etiam vt agens ad restitutionem cogatur, vel condemnetur, c. cum dilectus 2. de ordin. cognit. Clar. §. fin. q. 19. ver. per exceptionem. Nisi per reconuentione spoliatio opponatur, d. c. 2. §. nos autem distinguendum, Vel nisi excipiendo simul petatur, vt actor de crimine, de quo excipitur, puniatur. Clar. vbi supra, ver. criminaliter, vsque ad ver. vltimo. Sed & ad exceptiones dilatorias pertinet etiã de cautionibus in iudicio hinc inde præstandis, de quibus in sequentibus tit. dicitur.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 *Cautum quid dicatur, & cautionis vocabulum quale sit.*
- 2 *Satisfactio quod.*
- 3 *Cauere, & satisfactio differunt.*
- 4 *Cautiones quæ in iudicio præstandæ.*
- 5 *Cautiones à quibus in iudicio præstandæ.*
- 6 *Semel qui cauit, amplius non cauet, limitatur.*
- 7 *Vitiis & causis, qualiter intelligatur.*
- 8 *Fideiussores admittens illos probat.*
- 9 *Calamitas contingens quid operetur.*
- 10 *Mulier non cauet, nec minor 25. annis.*
- 11 *Fideiussor locuples esse debet, & facilis conuentionis.*
- 12 *Fideiussores approbati pro locupletibus habendi.*
- 13 *Appellari potest ab approbatione fideiussorum.*
- 14 *Fideiussorem qui accipit, probat.*
- 15 *Cauendum fideiussoribus regulariter,*

- 16 Satisfidandum ibi est, ubi agitur, limitatur.
 17 Forma iuramenti non valentis satisfidare ubi agitur.
 18 Satisfidatione praestita, & non seruata, quid iuris.
 19 Satisfidatio sine die valet.
 20 In iuramentum actio competit, si idoneus fideiussor non accipitur.
 21 Peiorare non dicitur, qui ex causa non praestat.

De cautionibus, & satisfidationibus in iudicio hinc inde postulandis.

Tit. 22.

- C**autum ¶ dicitur siue personis, siue rebus cautum sit. l. habere 188. §. fin. ff. de verbor. signific. ex his verbis colligitur, cautionis vocabulum generale esse, continens sub se tam satisfidationem, quam pignoris obligationem, quemadmodum, & nudam repromissionem, & ideo si cui lex, vel pactum cautionem iniungit, is nuda repromissione praestita liberatur; l. sancimus 3. ff. de verbor. signific. ¶ Satisfidatio est cautio personis, seu fideiussoribus facta, quamquam interdum satisfidationis appellatione, nuda repromissio continebitur, qua contentus est is, cui satisfidatio debebatur, d. l. sancimus 3. C. de verb. signific. & l. satisfidationis 61. ff. eod. de alia huius verbi satisfidationis significacione, ac satis acceptio tradit, l. 1. ff. qui satisfid. cogant. & l. stipulationum §. §. satis acceptio, ff. de verb. oblig. ¶ caueri autem & satis dare differunt. Nam qui datis fideiussoribus, & sponsoribus promittit, satisfidare dicitur. Qui vero promittit sine fideiussoribus, dicitur caueri, l. 2. §. 6. ff. de iudic. l. 2. §. sed utrum, ff. eod. l. 5. & penult. ff. de petit. heredit. & l. 1. ff. de ripa munien. vt notauimus in tract. de differentijs indiuiduorum & c. in verbo satisfidare. ¶ Cautiones autem in iudicio praestandae tales sunt: ab actore quidem de lite vsque ad finem persequenda; Nouell. con. 112. §. ceterum vsque ad §. porro, de lite infra tribus menses contestanda; Nouell. c. 96. in princ. vsque ad §. illud quoque 3. q. 3. c. vlt. §. libellum, de sumptibus, & expensis litis, si non obtinuerit reo restituendis, vel decima parte eius quantitatis, quam in libello complexus est, pro ijs soluenda. Nouell. c. 53. §. & quia moris, & §. quia vero compertum. Nouella 96. in princ. & Nouel. 112. §. ceterum, d. cap. vlt. §. quod fieri, & illis non praestitis, si oppositum fuerit, non poterit actor in causa procedere, quia exceptiones de cautionibus praestandis sunt dilatoriae, vt in allegatis, & allegan. iuribus. ¶ a procuratore vero actoris, tutore, & curatore, siue in rem, siue in personam agatur, de rato satisfidandum, §. ipse autem, Instit. de satisfidat. §. sm autem per procuratorem Instit. eod. Sed quoad tutores, & curatores cum declaratione, de qua nos in tract. de tutela, & cura, libr. 2. tit. 4. num. 8. A reo conuento cautio praestanda est iudicio sisti, iudicatum solui, item quod tempore sententiae recitandae, ipse in iudicium sit venturus, §. quod si proprio. Instit. de satisfidat. §. si vero aliquis, & in princip. Instit. de satisfidat. A defensore rei conuenti iudicatum solui satisfidandum est, si a reo satisfidatum non sit, §. si vero in personam, & §. si vero reus Instit. eod. Porro sciendum, possessores rerum immobilium ad satisfidationem non compelli, l. sciendum 25. ff. qui satisfidat. cogant. Viuius in verb. fideiussiones. Cautionem, & in verb. fideiussor non est idoneus, nu. 4. de qua tamen re plura dicentur infra in iudicio sisti cautione. ¶ Sed & is, qui semel cauit, ad cauendum amplius non tenetur: nisi forte vitiose antea sit cautum, l. quoties 6. ff. qui satisfid. cogant. l. qui satisfidare 3. ff. de fideiussorib. ¶ vitiose autem cautum esse intelligitur per personam, quae pro alio intercedere non possit, d. l. 3. ¶ Quamuis autem fideiussores per quos cautum est, idonei non sint; tamen iteranda cautio non est, quia qui admittit eos fideiussores, idoneos esse comprobauit, l. qui satisfidare 3. in fine, ff. de fideiussor. l. si arbitrio 10. §. multoque magis, ff. qui satisfid. cogant. Surd. decisio. 288. Pro parte & c. num. 6. Minori tamen 25. annis succurrendum est, fortasse & mulieri si non idoneum fideiussorem acceperit propter imperitiam, l. de die ponenda, §. si seruus, ver. minori cum sua glo. ff. qui satisfid. cogant. ¶ Sed & si medio tempore calamitas fideiussoribus insignis, vel magna inopia acciderit, causa cognita ex integro satisfidandum erit, lege si arbitro 10. §. fin. ff. qui satisfidat. cogant. Idem dicendum, si seruus inueniatur, qui antequam iudicium acciperetur, fideiussor iudicatum solui, l. de deponen-

- 10 da 8. §. si seruus, ff. eod. ¶ Sed & qui mulierem adhibet ad satisfidandum, non videtur caueri, d. l. 8. §. 1. Sed nec miles, nec minor 25. annis probandi sunt: nisi hae personae in rem suam fideiubeant, vt pro suo procuratore. Item si a marito fundus dotalis petatur, in rem sua mulier fideiubebit, d. l. 8. §. 1. ¶ Locuples autem fideiussor, per quem satisfidatur, esse debet, non tantum in facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate: l. 2. ff. qui satisfid. cogant. Viuius in verbo fideiussor non est idoneus. Clar. in §. fin. questio. 45. nu. 12. Vnde si fideiussor dicitur habere fori praescriptionem, & metuat petitor, ne iure fori utatur: merito talem fideiussorem recusabit. Sed si aliis caueri non possit: praedicendum ei, non vsurum eum privilegio, si conueniatur. l. si fideiussor 7. qui satisfid. cogant. l. 1. ff. si quis in ius vocat. ¶ Planè si ab arbitro probati sunt fideiussores, pro locupletibus habendi sunt, cum potuerit querela apud competentem iudicem deferri, l. si arbitro 10. ff. qui satisfidat. cogant. ¶ Si quidem arbitro ad probandum fideiussores coacti, si in alterutra partem iniquum arbitrium videatur, perinde a beo atque a iudicibus appellare licet, d. l. 10. & l. 9. ff. eo. l. 2. ff. a quib. appell. non lic. Qui autem ab arbitro probatos ex causa improbat, alios improbatos probat, d. l. 10. §. 1. ¶ Et qui sua voluntate accipit fideiussores, contentus ijs esse debet, d. l. 10. §. multo magis, vt paulo superius quoque dictum est. Porro si procurator agat, & praesens sit absentis seruus, seruo cauendum, non procuratori, l. mutui 43. §. si procurator. ff. de procurat. ¶ Quo autem cautionis genere cauendum, vt in fideiussoribus an vero nuda repromissione, & regulariter non nisi fideiussoribus cauendum est, l. praetoria 7. in princ. ff. de praetor. stipul. l. 1. §. stipulationum, ff. eo. quod videtur contradicere firmatis in princ. & allegatis per Viuium opin. 296. fideiussores dare promittens, & per Villalob. O. 17. & 18. cum addit. de qua re dicitur a libi, vbi de praetoria stipulationibus in genere agitur tit. 23. & seqq. ¶ De locutionis illud tenendum, quod regulariter quidem ibi satisfidandum sit, ubi agitur, nisi ibi satisfidare non possit, l. si fideiussor 7. §. si necessaria, ff. qui satisfid. cog. ex eplo. de die 8. §. tutor cum seq. ff. eo. tunc. n. pot. audiri, si in alio loco satisfidare sit paratus, vt in allegatis iuribus. Quod tamen ita verum est, si necessaria sit satisfidatio. Si autem satisfidatio voluntaria est, non in alium locum remittitur, nec enim meretur, qui ipse sibi necessitatem satisfidationis imponit, d. l. si fideiussor 7. §. si autem, ff. qui satisfidat. cogant. Idem dicendum, si missio iam legatario in possessionem, cum per heredem stetit quo minus caueret, haeres pro ostulet, vt possessione decedat, paratque se dicat in municipio caueri: nam impetrare non debet, d. l. de die 8. §. Planè si missio, ff. eod. Diuersum est si sine culpa, aut dolo eius legatarius missus sit in possessionem, d. §. planè ibi diuersum est. ¶ Is autem, qui satisfidationis nomine aliò mitti desiderat, de calumnia iurare debet hoc modo: Romae se satisfidare non posse, & ibi posse, quod postulari remittit: idque se non calumniae causa facere, d. l. 8. §. Sic autem iurare. Sic autem non est compellendus iurare, alibi se, quam eo loco, satisfidare non posse, quia si Romae non posset, pluribus autem locis posset, cogere tur peccare, d. §. sic autem ibi. Nam sic non est. Planè quibusdam hociusmodi iurandum de calumnia remittitur veluti parentibus, & patronis, d. l. 8. §. sed quibusdam. Non autem simpliciter is, qui satisfidationis gratia aliò mitti desiderat, hoc impetrare debet, sed causa cognita, d. l. 8. §. fin. in princ. Quid enim, si cum erat eo loco, quò se mitti desiderat, noluit caueri? hoc enim impetrare, cum per eum steterit, quominus ibi vbi desiderat, satisfidaret, d. §. fin. ¶ Porro satisfidatione praestita si non praestatur id, de quo cautum est, actio aduersus fideiussores ex stipulatu committitur, l. quoties 6. ff. qui satisfid. cogant. Quod tamen ita verum est, si non vitiose cautum, vel satisfidatum sit, hoc enim casu cautum non videtur, vt diximus supra. Proinde minor viginti quinq; annis fideiussoribus, & mulieri succurritur, d. l. de die 8. §. minor, ff. eod. Et si falso procuratori satisfidatum est, stipulatio non committitur, nisi forte dominus postea mandauerit, vel ratum habuerit id, quod suo nomine gestum est, l. Iulianus 11. ff. qui satisfid. cog. ¶ Planè dies in stipulatione omisus satisfidatione non vitiat: sed in stipulatoris arbitrio est, quo die praestari velit, quò est promissum moderato tñ spacio de hoc a iudice statuendo, d. l. 8. in princ. ff. eod. Haec de actione ex satisfidatione

tionē p̄stita, de qua tñ plura dicuntur inf. in seqq. titulis.
 20 † Nascitur autem occasione satisfationis oblatæ iniuriarum actio: nani qui pro rei qualitate evidentissimè locupletem (vel si dubitetur) approbatum fideiussorem iudicio sistendi causa non accepit, aduersus eum iniuriarum actio esse potest, quia sanè non quilibet iniuria est, duci in ius enim, qui satis idoneum fideiussorem det. Sed & fideiussor ipse, qui non sit acceptus, tanquam de iniuria sibi facta queri poterit, l. si vero §. §. qui pro rei qualitate, ff. qui satisf. cogan. † Postremo, qui iurato promisit non videtur peierasse, si ex iusta causa cautum non præstiterit, l. ult. ff. eod. Et hæc de cautionibus, & satisfationibus in genere, nunc de quibusdam cautionibus in specie est dicendum, scilicet rem ratam haberi, iudicio sisti, & iudicatum solui.

S Y M M A R I U M.

- 1 Rem ratam habiturum cauere debet eum, ad quem res pertinet, cuius nomine agit limitatur.
- 2 Domino presente cautio de rato cessat, limitatur.
- 3 Cautio de rato ante litem contestatam peti potest.
- 4 Defensor non cauet de rato.
- 5 Cautio de rato, & iudicatum soluendo quandoque præstanda. Emens. Vendens.
- 6 Locans. } Pro alio de rato cauere debet, id est, quod ipse, & eius hæredes ratum habebunt.
- 7 Pacifcens. }
Stipulans. }
Exigens. }
- 7 Cautio de rato comprehendit omnes, quos res tangit, vel tangere potest, limitatur.
- 8 Stipulatio ratam rem haberi, quando committatur, & actio oritur, & limitatur.
- 9 Rem ratam haberi quid sit, definitur.
- 10 Ratam haberi potest, & verbis, & factis.
- 11 Ratam haberi quando possit, & quando non.
- 12 Ratam dominus habere, quando non videatur.
- 13 Stipulatio quando non committatur.
- 14 Stipulatio de rato quando non committatur.
- 15 Peieranti aliud, quam quod cautum fuit, obstat exceptio stipulationis non commissæ.
- 16 Stipulatio de rato, quibus casibus committatur.
- 17 Dominus, quod ratam non habuit potest habere.
- 18 De rato, qui carui sit et successit, stipulatio cessat.
- 19 Debitum naturale non manet.
- 20 Stipulatio de rato quando inutilis sit.
- 21 Actione de rato semel actum amplius agi non potest, limitatur.
- 22 Actio de rato, quibus competat.
- 23 Actio de rato continet, quod interest.
- 24 Impendia litis veniunt in actione de rato.
- 25 27 Poena non venit in actione de rato, limitatur.
- 26 Quinquaginta si petat, procurator dominus centum petat, ad quinquaginta fideiussor de rato tenetur.
- 28 Indivisibilis est stipulatio de rato, limitatur.
- 29 Actio de rato tunc competit, quando constat, dominum ratam non habuisse, limitatur.
- 30 Dominus, qui ratam non habet restituere tenetur, quod accepit a procuratore, declaratur.

Ratam rem haberi, & de ratihabitione.

Tit. 23.

SI quis igitur alterius nomine actionem instituat de rato cauere debet. † Cuius enim nomine, (inquit Prætor) quis actionem dari sibi postulabit, id ratum habiturum eum, ei ad quem ea res pertinet, viri boni arbitrati satis det, l. seruunt quoque §. §. ait Prætor ibi: & ei quo nomine, ff. de procurator. §. ipse autem instituit, de satisf. §. si autem per Procuratorem instituit, eod. Non autem distinguitur quacumque actione agatur, Qui enim alieno nomine agit quacumque actione, id ratum habiturum eum ad quem ea res pertinet, cauere debet, l. non solum §. §. qui nomine, ff. de procurator. Præterea & si status controuersam alicui faciat procurator, siue ex seruitute in libertate aduersus eum quis litiget, siue ipse ex libertate in seruitutem petat: debet cauere, ratam rem dominum habiturum,

l. procurator §. §. si quis, ff. de procurator. l. non solum §. §. si status, ff. eod. Is quoque, qui curatori alicui absentem petit, ratam rem eum habiturum necesse habebit satisf. dare, l. mutui §. §. is, qui, ff. de procurator. Planè si procuratori opus nouum nunciatum sit, isque interdicto, utatur, ne ei vis fiat adificanti: non compellitur cauere, ratam rem dominum habiturum: quia defensoris partes sustinet, à quo cautio de rato non exigitur, l. non cogendum §. §. si procuratori, ff. de procurator. Sed & si suo nomine procurator agat, de rato cauere non tenetur, quod tamen interdum secus est, ut puta iusurandum procuratori retulit, iuravitque absentem dari oportere, agit hoc iudicio suo nomine propter iusurandum (nec enim hæc actio domino competere potuit) sed debet de rato cauere. Sed & si procuratori constitutum est, & ex ea causa agat, dubitandum non est, quin locus sit de rato cautioni, d. l. non solum §. §. sed interdum, ff. de procurator. Si pater filij nomine iniuriarum agat, cum duæ sint actiones, vna patris, altera filij, cessat de rato cautio, d. l. §. si pater. De dote tamen pater agens, ratam rem filiam habituram, cauere tenetur, dict. l. §. §. si de dote. Actor etiam à tutore datus omnimodo cauet. Sed actor Ciuitatis, nec ipse cauet, nec magister Vniuersitatis, nec curator bonis confensu creditorum datus, l. actor §. ff. ratam rem haberi. Interdum tamen si de decessu dubitatur, ab actore vniuersitatis interponenda de rato cautio est, litem eorum §. §. actor, ff. quod cumque vniuers. nomi. † Præterea si, vel dominus p̄sens sit, vel de mandato constet, procurator de rato cauere non tenetur, l. i. in princ. C. de satisf. §. §. si autem, inst. de satisf. l. i. C. de procurator. l. ne satisf. §. §. ratam rem haberi, l. si procuratorem §. §. ff. de procurator. Ideoque quamuis postea mutata voluntate, dominus procuratorem esse noluerit, tamen iudicium, quo procurator expulsum est, ratum esse debet, d. l. §. §. ibi. Et si postea mutata voluntate, d. l. §. §. & si postea, C. de satisf. §. §. Si tamen minor 25, annis dominus mandauerit, nihilominus cauendum erit, hoc modo. Si dominus in integrum restitutus fuerit, hæresne eius, aut is, ad quem ea res, qua de agitur, pertinebit: quænt ea, res erit, tantam pecuniam dari, l. cum minor §. in princ. ff. ratam rem hab. † Ante litem autem, contestationem ratihabitionis satisf. actio à procuratore exigitur. Cæterum semel lite contestata, non compellitur ad cautionem, l. Pomponius §. §. ratihabitionis, ff. de procurator. N si forte, vel lite iam contestata procurator interueniat, vel falsus procurator proberit, l. i. C. de consortib. eiusdem litis, licet §. §. C. de procurator. † Is quoque, qui defensionem, alterius nomine suscipit, de rato cauere non tenetur, dummodo iudicatum solui satisf. det, l. Pomponius §. §. sed & is, qui ff. de procurator. Is tamen, qui quasi defensor in rem actione conuenitur præter solitam satisf. actionem iudicatum solui, etiam de rato debet cauere, d. l. §. §. in principio. † Est & alius casus, quo quis eiusdem actionis nomine, & de rato caueat, & iudicatum solui, ut puta postulata est cognitio de in integrum restitutione, cum minor circumscriptus diceretur in venditione, alterius procurator, qui debet cauere hic procurator ratam rem dominum habiturum, ne forte dominus reuerfus velit quid petere, litem iudicatum solui, ut si quid forte propter hanc restitutionem in integrum præstati adolecenti debeat, hoc præstetur, l. non solum §. §. est & casus, ff. de procurator. Sed si suspectus tutor postuletur, defensionem eius oportere etiam de rato cauere; ne reuerfus ille velit retractare, quod actum est, d. l. §. §. item ait, l. tutore §. ff. ratam rem haberi. Idem dicendum de eo, qui absentem emptorem, eundemque possessorem fundi defendit, & iudicium nomine eius accipit, postulatque à venditore fundi, ut ab eo defenderetur, hoc enim casu venditori desideranti cauere sibi ratam rem emptorem habiturum, defensor ratio satisf. dare debet, quia si fundum genti restituerit, nihil prohibet, dominum repetere, & cogi venditorem rursus defendere, l. qui absentem §. §. ff. de procurator. Postremo postquam placuit inter omnes id, quod inuicem debetur, ipso iure compensari, si procurator absentis conueniatur, non debet de rato cauere, quia nihil compensat, sed ab initio minus ab eo petitur, l. posteaquam §. §. ff. de compensatio. † Porro non solum si quis alieno nomine agat, de rato cauere tenetur: sed & si quid emat procurator, aut vendat, aut locet, aut si ei soluat, vel si paciscatur, vel stipuletur duplum, damni inf-

Ci, aut legatorum nomine, vel quodlibet aliud absentis no-
 mine gerat negotium, stipulatio rem ratam haberi solet
 interponi, l. non solum 20. ff. rat. rem hab. l. Pomponius 40.
 §. si stipuletur, ff. de procurator. l. interdum 10. cum legi-
 bus sequen. ff. rat. rem haberi. Quo enim tutiore loco sit,
 qui contrahit, de rato solet stipulari, d. l. 10. cum legibus se-
 quentib. Non solum autem dominum ratam rem habitu-
 rum cauere oportet, sed & eius hæredes, aliosque, ad quos
 ea res pertinet, l. si sine 22. §. si in stipulatione, ff. rat. rem ha-
 beri, l. procurator 23. ff. eod. l. seruui quoque 33. §. ait Præ-
 tor, ff. de procurator. † Ideoque qui patris nomine iniu-
 riarum agit ob eam rem, quod filius eius verberatus, pul-
 satusque sit, in stipulatione cogendus est, filij quoque per-
 sonam comprehendere, præsertim cum fieri possit, vt pa-
 ter ante decedat, quamuis sciret procuratorem suum e-
 gisse, & ita iniuriarum actum redeat ad filium. Sed & si ne-
 poti iniuria facta fuerit, & procurator aui propter hanc
 causam iniuriarum aget, non solum filij, sed etiam nepotis
 persona comprehendenda erit in stipulatione. Quid enim
 prohibet, & patrem, & filium, antequam scirent procura-
 torem egisse decedere? quo casu iniquum est, fideiussores
 non teneri, nepote iniuriarum agente, l. si sine 22. §. qui pa-
 tris, ff. ratam rem haberi. Planè ceteros creditores præter
 dominum, eiusque hæredes, aliosque, de quibus dominus
 cauere tenebatur, hæc verba; Ad quem ea res pertinet, nõ
 continent, l. non solum 39. §. quæritur, ff. de procurator.
 Hæc de ipsa cautione rem ratam haberi sufficiant, nunc
 8 de actione inde descendente est dicendum. † Si itaque do-
 minus id, quod gestum est ratum non habuerit, committi-
 tur ratam rem haberi stipulatio, & oritur ex stipulatu ac-
 tio. l. quo enim 12. §. fin. ff. rat. rem hab. l. amplius 15. in fi-
 ne, ff. eod. l. si sine 22. §. quod si debitam, ff. eod. Siue igitur
 dominus petat, siue compensatione vtatur, committitur
 statim hæc stipulatio. Nam qualiter qualiter quis eundem
 actum retractat, qui à procuratore actus est, committi sti-
 pulationem oportet, d. §. final. cum alijs supra citatis legi-
 bus Villalo. P. 349. & plura referuntur in Syntagma com-
 opin. iuris loco 12. tit. 18. Planè si dominus à sententia iudi-
 cis, procurator victo pronocauit, stipulationis defecit cõdi-
 citio: cum ad auxilium commune superatus confugisset,
 l. cum minor. 3. §. falsus, & in princ. ff. rem rat. hab. Idem di-
 cendum, si dominus 25. annis minor per in integrum resti-
 tutionem id, quod gestum est resciderit, l. cum minor 3. in
 princ. ff. rat. rem hab. Item quoties domino, quamuis ipse
 antea egisset, rursus agenti non obstat exceptio rei iudi-
 catæ, non debet procuratori, si dominus actum non ha-
 buerit ratum. Vt puta procurator ad exhibendum agit, &
 cum aduersarius absolutus esset, quia non possidebat, cum
 possessionem eiusdem rei nactus esset, egit cum eo domi-
 nus ad exhibendum. Nam hoc casu procurator, eiusque
 fideiussores non tenentur: quoniam hæc alia res est, & si
 dominus egisset, mox absoluto, quia non possideret, ex in-
 tegro ageret, non obstat rei iudicatæ exceptio. l. procura-
 tor. 8. in princ. ff. rem rat. hab. Præterea si alius, posteaquã
 verus dominus contra id, quod gestum est, venerit, rem
 ratam haberi, stipulatio non committitur, quemadmodum
 in falso procuratore postea agente responsum est, l. procu-
 rator 23. ff. rem rat. haberi. Planè si cum procurator cauis-
 set ratam rem dominum habiturum, & dominus postea
 vendidisset eundem fundum, emptor fundum petierit, sti-
 pulationem ratam rem haberi committi Iulianus scribit,
 l. si indebitum 16. §. fin. ff. eod. Idem dicendum si hæres do-
 mini, domino, antequam sciret negotium gestum esse, mor-
 tuo ratum non habuerit, vel alius, ad quem ea res perti-
 net, de quo dominus etiam cauere tenebatur, l. si sine 22. §.
 si procuratori, ff. ratam rem haberi. † Ratam autem rem
 haberi, hoc est comprobare, agnoscereque, quod actum
 est à falso procuratore, l. quo enim tutiore 12. §. rem habe-
 10 ri ratam, ff. eodem. † Nec tantum verbis ratam haberi po-
 test, sed etiam actu. Vnde si eam litem, quam procurator
 inchoauit, dominus comprobans persequatur, non est cõ-
 11 missa stipulatio, l. non tantum 5. ff. eod. † Si tamen eo tem-
 pore ratum habuerit dominus, quoniam agere amplius nõ
 potest, ista ratihabitione nihil agit, l. bonorum 24. ff. eod.
 l. pater 25. §. procurator, ff. eod. Nam cum procurator ab
 eo res alienum exegerat, qui tempore liberaretur, & ratam
 rem dominum habiturum cauerat, deinde post tempus, li-
 berato iam debitore, dominus ratam rem habuerat, posse
 debitorem agere cum procuratore, Africanus existimauit:
 hoc argumento, quod si nulla stipulatio interposita fuisset,
 condictio locum aduersus procuratorem habitura e-
 rat: in locum autem condictionis interponi stipulationem,
 d. §. procurator, & l. si is, 7. ff. eod. Idem Africanus respon-
 dit bonorum possessionem ab alio agniram ratam haberi
 oportere eo tempore, quo adhuc in ea causa sit, vt peti
 possit. Itaque post centesimum diem ratam haberi non
 posse, l. bonorum 24. in princ. ff. ratam rem haberi. Planè li-
 cet procurator talis sit factus, vt per eum amplius agere
 dominus non possit, puta, furiosus, vel mortuus: nihilomi-
 nus, quod antea per eum gestum est ratum haberi potest
 d. l. 24. §. an autem. Præterea ratum habere dominus de-
 bet, cum primum certior factus, quod tamen cum quodã
 spacio temporis accipi debet, sicut in legato, cum de repel-
 lendo quæreretur, spatium quoddam temporis assimi-
 tur, nec minimum, nec maximum, & quod magis intelle-
 ctu percipi, quam elocutione possit exprimi, l. quo enim
 12. §. Iulianus, ff. eod. l. ratum autem 13. ff. de solutio. Si au-
 tem semel ratum habuerit dominus gestum à Procurato-
 re, quamuis minorens ætatis aduersus id in integrum re-
 stitui petat, tamen stipulatio de rato non committitur: nisi
 12 fortè, & de casu in integrum restitutionis in stipulatione
 ratihabitionis nominatum sit cautum, l. cum minor 3. in
 12 princ. ff. rem rat. hab. † Ratam autem dominus habere
 non videtur non solum si aduersus stipulatorem, sed etiã
 si à stipulatore conuentus eo nomine compensatione, vel
 deductione vtatur, l. amplius non peti 15. in fine, ff. eodem.
 13 † Non autem committitur stipulatio, si dominus ab alio,
 quam qui de ratum habendo stipulatus est, petierit: dum-
 modo nihil intersit eius, qui stipulatus ab alio petit, l. 2. ff.
 14 eod. † Alioquin si quis vni ex reis promiserit rem ratam
 dominum habiturum, aut amplius eam non peti: dicen-
 dum est, stipulationem committi, si ab eo petatur, qui eius-
 dem obligationis socius est, vel à fideiussore, l. 1. & l. si quis
 14. ff. eod. Non autem distinguitur, vtum debitam, an in-
 debitam pecuniam procurator, qui de rato cauit, acceperit.
 Nam vtroque casu, domino ratum non habente, stipu-
 latio committitur, l. si indebitum 16. l. si sine 22. in princ. ff.
 15 rat. rem hab. † Planè si aliam rem postea petat dominus,
 quam procurator antea petierat, ex stipulatu de rato agen-
 ti exceptio nocebit, nisi fortè cum procurator totum antea
 petisset, dominus postea partem petat, d. l. 22. §. si procu-
 rator, l. si procurator 18. & l. cum debitore 17. ff. eod. Idem
 dicendum, si procurator iudicium de hæreditate ediderit,
 deinde dominus fundum ex ea hæreditate petierit: quia
 si verus procurator fuisset, exceptio rei iudicatæ dominum
 16 summoueret, d. §. si procurator. † Plerumque autem sti-
 pulatio ratam rem haberi committitur his casibus, quibus si
 verus procurator egisset, domino, aut ipso iure, aut per ex-
 ceptionem actio inutilis esset, d. §. si procurator ibi, plerum
 17 quæ autem, &c. † Planè & si dominus ratum non habue-
 rit, quod à procuratore gestum est, & ob id ipso iure sti-
 pulatio sit commissa, si tamen postea pœnitentia ductus ra-
 tum rursus habuerit, ex stipulatu de rato agenti, doli mali
 exceptio nocebit, l. 12. §. quid ergo, ff. ratam rem haberi,
 l. bonorum 24. §. an autem, ff. eod. Vnde si dominus à pro-
 posita actione destiterit; Paulus putat, non committi sti-
 pulationem amplius non peti, l. amplius 15. l. quo enim 12.
 18 §. Iulianus, ff. ratam rem hab. † Sed & si is, qui de rato ca-
 uit, successerit ei, quem ratum habiturum promissit, de rato
 stipulatio non committitur, l. vlt. ff. eod. Planè si domi-
 nus de eadem re egerit, quamuis litem amiserit, nihilomi-
 nus stipulatio committitur, d. l. 8. §. 1. ff. ratam rem hab. Do-
 minus tamen procuratoris defensionem suscipiens, non
 inutiliter doli mali exceptione aduersus debitorem vte-
 19 tur: † quia naturale debitum non manet, dicit. §. 1. Sed &
 hoc casu, quo dominus agens, rursus succubuit, non nisi
 impendia litis in actionem ex stipulatu de rato veniunt, l.
 20 si sine 22. §. cum procurator, ff. rem rat. † Præterea sti-
 pulatio de rato inutilis efficitur, si cum procurator antea ali-
 cui status controuersiam mouisset, ideoque de rato cauis-
 set, dominus postea rursus agens obtinuit, & stipulator
 seruus eius fuerit iudicatus, cum & si quæ fuisset actio, eã
 domino acquisiuisse intelligeretur, l. procurator 8. §. fin. ff.
 21 ratam rem haberi. † Postremò si actione proposita, semel
 actum sit, rursus agenti obstat exceptio: nisi fortè ex al-
 lia causa agatur. Nam in id committitur stipulatio, quod
 intersit

interit agentis. Et ideo saepius ex ea stipulatione agi potest, prout interit agentis, quod ligat, quod consumit, quod advocat, quod dampnat soluit: sicuti in stipulatione damni infecti accidere potest, ut is, qui stipulatus sit, subinde agat. Cavet enim, si quod ibi ruet, scindetur, fodiatur, edificabitur. Finge ergo subinde damnum dari, non erit dubium, quin agere possit. Nam si toto damno computato, tunc agendum est: prope modum non ante agat, quam dies stipulationis praeterierit: intra quem si datum datum sit, stipulationi cautum erit, quod verum non est, si procurator 18. ff. eodem. Haec tamen an, si dominus ratum non habuerit, quod a procuratore gestum est, committatur de rato stipulatio, & ex stipulatione actio competat, discussum est. Nunc dicendum est, quibus & aduersus quos competat. Quid in ea veniat petendum, quando detur.

22 Quique sint eius eventus. † Si quis igitur stipulatus fuerit, Titium, haeredemque eius ratum habiturum, & Titius pluribus haeredibus relictis decesserit, is solus tenetur, qui non habuit ratum, isque solus ex haeredibus stipulationis ager, a quo fuerit petitum, inter cohaeredes 44. §. si quis stipulatus, ff. famil. ercisc. † Venit autem in hanc actionem id, quod adoris interest, id est quantum ei abest, quantumque lucrari potuit, l. si commissa 13. ff. ratam rem hab. l. si procurator 18. l. in stipulatione 19. ff. eod. l. 2. & l. procurator 8. ff. eod. Proinde quamvis debitam pecuniam dominus exegisset, ac percepisset, licet procurator nihil perceperit, nihilominus stipulatio de rato committitur: quia verò procuratore agente exceptionem rei iudicatae, vel similem nactus fuisset, & ira debitam etiam pecuniam potuisset retinere, l. cum minor 3. §. fin. l. si sine 22. §. quod si debitam, ff. ratam rem haberi. In hac stipulatione non est cogitandum rei promittendi, vel stipulandi compedium, sed quid interuenit eius, qui stipulatus est, ratum haberi, quod gestum est, l. 2. ff. eod. † Ideoque, & impendia litis in hanc actionem veniunt tum prioris, tum posterioris iudicii, d. l. 2. §. hoc amplius, & §. cum autem, & d. l. 8. §. si quis ibi, & §. propter impendia, ff. cod. † Quod tamen stipulator poena nomine praestitit, actione proposita non repetit, puta cum procurator in rem ageret, cautionem dedit ratam, & dominum habiturum, postea uictos, reuersus dominus, iterum de eadem re egit, & cum reus haberet possessionem, molletque eam retinere, magno condemnatus est, in amplius fideiussores non tenentur, hoc enim non debet imputari fideiussores, quod ille propter suam poenam praestitit, l. vlt. ff. de fideiussores, † Sed & si procurator quinquaginta petiit, & dominus centum petat, tenebuntur fideiussores in quinquaginta tantum, & quanti interfuit differri quinquaginta actionem, l. procurator 4. ff. ratam rem haberi. † Planè quopis poena stipulationis subiecta est, non amplius queritur, quanti stipulatoris interit rem ratam dominum habuisse, sed quanta sit poena stipulationi inserta, l. stipulationum 5. §. fin. ff. de verb. obligat. l. in executione 85. §. penult. ff. eod. l. haeredes 25. §. in illa, ff. famil. ercisc. l. eadem 4. §. Cato ibi, sed videamus, l. inter cohaeredes 44.

23 §. si quis, ff. famil. ercisc. † Ideoque quamvis dominus pro parte ratum habuerit, pro parte ratum non habuerit, nihilominus in solidum poena stipulationis committitur, sicut alias non nisi pro ea parte, pro qua dominus ratum non habuisset, committeretur, ut in allegatis iuribus. Si tamen, vel stipulator, vel promissor pluribus haeredibus relictis, decesserit, ex quibus vnus ratum non habuerit, vel ab vno fuerit petitum, non nisi pro eius parte poenalis quoque stipulatio committitur, d. §. Cato. & d. l. inter cohaeredes 44. §. si quis, ff. famil. ercisc. † Nunc videndum est, quando actio haec competat. Quo loco sciendum est non ante competere hanc actionem, quam constat, dominum ratum non habuisse. Si tamen debitum procuratori solutum sit agi statim ex hac stipulatione aduersus procuratorem potest, ut ratum habeat dominus, quo possit dignosci, verum ne domino condici debeat id, quod indebitum solutum sit, si is ratum habeat, an verò procuratori condendum sit, si dominus ratum non habeat, l. si indebitum 16. ff. ratam rem haberi, l. si sine 22. ff. eod. Planè interdum, & si constat dominum ratum non habere id, quod a procuratore gestum, tamen actio proposita inhibetur, donec posterius iudicium a domino susceptum fuerit finitum: puta si procurator alicui status controuerfiam mouit, & succubuit: hoc enim ea se domino rursus, de eadem re agente stipulatione quidem

committi videtur: sed non ante ex ea agi poterit, quam deliberatè iudicatum fuerit: quia si seruus sit iudicatus, inutilis sit stipulatio. l. procurator 8. §. fin. ff. rat. rem haberi, ut & paulo superius dictum fuit. † Postremo, quod ad eventus propositae actionis pertinet, sciendum, quod dominus, qui solutionem procuratori factam, ratam non habet, pecuniam, quam a procuratore accepit conditione indebiti eidem restituere teneatur, d. l. 8. §. 1. ibi, & si procurator. Procurator autem, qui indebitam pecuniam exegit, domino solutionem ei factam ratam non habente conditione indebiti non tenetur, cum in locum conditionis interposita sit de rato cautio, l. si hoc 22. in princ. ibi, & condicio, l. vlt. §. fin. ff. ratam rem haberi.

S V M M A R I V M.

- 1 Cautio iudicio sisti, qua & a reo praestatur.
- 2 Dominus pro seruo si sista promissit.
- 3 Cautio iudicio sisti datis fideiussores, praestatur.
- 4 Possessores immobilium huc cautione non grauantur.
- 5 Possessor quis accipiendus sit.
- 6 Possessor an sit tempus cautionis spectandum.
- 7 Illustres viri satisfacere non compelluntur, nec alij.
- 8 Satisfacere, qui non compelluntur iuratoriæ cautionem praestare debent.
- 9 Fideiussor locuples pro rei qualitate dandus est, limitatur.
- 10 Fideiussor locuples, & facilius ad conueniendum dandus.
- 11 Fideiussor de eadem schola dandus est.
- 12 Clericus Oeconon vnus dat fideiussorem.
- 13 Stipulatio iudicio sisti, quando committatur, & actio ex stipulatione detur, & quid in ea veniat.
- 14 Sistere in eadem causa, qualiter accipiatur.
- 15 Sistere tempore iusto, qualiter accipiatur.
- 16 Mora quomodo purgata dicatur legitima.
- 17 Exhibere se, qui tenetur, vel alij.
- 18 Satisfacere, qui non tenetur, qui satisfacere tenetur, limitatur.
- 19 Seruus satisfacere non tenetur.
- 20 Procurator pro domino iudicio, sisti stipulatur.
- 21 Retentus, qui non fuerit, excipit non statuisse, quia retentus limitatur.
- 22 Impediens ne aliquis sistat, tenetur ipse.
- 23 Impediens sistere, excusatur, limitatur.
- 24 Mulier grauidan non sistens, excusatur, & post partum.
- 25 Furere int, uisus, excusatur non sistens.
- 26 Reipublica causa absens excusatur, non sistens.
- 27 Impediens munere publico excusatur, non sistens.
- 28 Testis sub examine non sistens, excusatur.
- 29 Reus capitaliter damnatus excusatur.
- 30 Reus capitalis damnatus quis.
- 31 Carceratus non sistens, excusatur.
- 32 Exere domesticus, impediens excusatur non sistens.
- 33 Captus ab hostibus ueni, & de furtibus excusatur, limitatur.
- 34 Promittens, sub poena ex adere intra certum tempus, an ipsa actio pta, possit trahere.
- 35 Reus in iudicio fideiussores, quomodo descendunt.
- 36 Tutor iudicio sisti promittens, qualiter excusatur.
- 37 Actio ex stipulatione iudicio sisti, cui donec agitur.
- 38 Agens contra vnum, aliterum ex hac stipulatione non conuenit.
- 39 Transactio libera a stipulatione iudicio sisti.
- 40 Causa finita, cessat iudicio sisti actio.
- 41 Renunciatio generalis omnibus exceptionibus non comprehendit speciales a iure concessas.
- 42 Actio iudicio sisti, qualiter ad haeredes transeat.
- 43 Actio iudicio sisti, quid contineat.
- 44 Tempus, quod debeat a torde pro astimando interesse.
- 45 Reum criminis non exhibens, qualiter puniatur.
- 46 Poena promissa debetur in solidum, si non sit statum.
- 47 Poena maior legibus promissa, quid iuris.
- 48 Poena fisco soluta non cessat in crescere parte.
- 49 Tempus, quando actio haec sit instituenda.
- 50 Sisti promissis apprehenditur inuitus, ut sistat.
- 51 Actor in bona sistere debentis mittitur.
- 52 Semel exhibitus, an iterum exhibendus.

Iudicio fisci. Tit. 24.

Altera iudicialium cautionis species est, iudicio fisci. Reus enim conventus, siue in rem, siue personalia actione conueniatur, iudicio fisci cauere tenetur, quod in iudicio, vel per se, vel per procuratorem permanens sit vsque ad terminum litis, §. sed hodie instit. de satisfact. & supra tit. 22. ver. à reo, & c. Vinius in verb. fideiussor datus, nume. 4. † Sed & dominus, qui seruum in crimine capitali defendit, sistendum eum satisfacto promittere iubetur, l. si seruum 27. ff. de accusat. l. 2. §. si absens, ff. si ex noxali causa agatur. In noxali quoque actione dominus seruum iudicio fisci promittere, vel iudicium pro eo accipere compellendum est, d. §. si absens. † Regulariter autem, qui iudicio fisci cauere tenetur, non nisi datis fideiussoribus liberatur, per allegata supra d. tit. 22. in principio. † Possessores autem immobilium rerum satisfacere non compelluntur, l. sciendum 15. in princ. ff. qui satisfact. cogantur, l. quicumque, C. de fund. patrim. lib. 11. l. de creationibus, C. de Episc. audil. l. 1. ff. qui satisfact. cogant. Rom. cons. 67. numero 4. Alex. cons. 37. nume. 12. lib. 2. Surd. decis. 95. numero 3. † Possessor autem is accipiendus est, qui in agro, vel Ciuitate rem soli possidet, aut ex asse, aut pro parte, d. l. sciendum, §. possessor. Sed & qui vectigalem, vel emphyteuticum agrum possidet, possessor intelligitur, d. l. sciendum, §. sed & qui. Item qui solam proprietatem habet, possessor intelligendus est, d. l. sciendum 15. §. item. Eum verò, qui tantum vsufructum habet, possessorem non esse. Vulpian. scripsit d. l. 15. §. eum verò. Creditor quoque, qui pignus accepit, possessor non est, tametsi possessionem habeat, aut sibi traditam, aut precario debitori concessam, d. l. 15. §. creditor. Sanè si fundus in dotem datus sit, tã vxor, quam maritus propter possessionem eius sicuti possessores intelliguntur, d. l. 15. §. si fundus. Diuersa tamen causa est eius, qui fundi petitionem personalem habet, d. l. 15. §. diuersa. Tutores quoque pupilli nomine conuenti, siue pupilli eorum, siue ipsi possideant, possessorum loco habentur. Sed & si vnus ex tutoribus possessor fuerit, idem dicendum erit, d. l. 15. §. tutores. cum alijs allegatis in tractat. de tutela, & cura lib. 2. tit. 13. num. 5. Possessori autem prodest possessio, ne ad satisfaciendum teneatur, quamuis res litigiosa sit, & euinci ei possit, d. l. 15. §. si fundum. † Possessor enim quis nec ne sit, tempus cautionis spectandum est. Nam sicut ei, qui post cautionem vendidit, nihil obest: ita nec prodest ei, qui post cautionem possidere cepit, d. l. 15. §. fin. † Porro præter possessores rerum immobilium satisfacere quoque non compelluntur viri illustres; l. quoties 17. C. de dignitatibus. Item ij, qui sacris scrijs militant, & ministerianis Cæsaris, nec non scholaris, l. in sacris 12. §. 1. C. de proxim. factor. scriu. l. ante omnia 14. §. fin. C. de Castrensiarjs, & ministerianis, l. quoties 3. §. ne tamen, C. de priuileg. scholarium. † Qui tamen omnes nudam saltem repromissionem, vel iuratoriam cautionem licet satisfacere non compellantur præstare tenentur, vt in allegatis iuribus, & in l. multis 8. C. de principib. agentium in rebus. Videndum nunc est per quos, & quales iudicio fisci satisfaciendum debeat. † Qui igitur satisfacere tenentur, pro rei qualitate fideiussorem locupletem dare debent: exceptis necessarijs personis: ibi enim qualiscumque sufficit, veluti pro parente, pro patrono, pro patrona, liberisve suis, vel vxore nupta, l. cum duabus legibus sequen. ff. in ius vocati, vt eant, & in eum, qui non accepit, cum sciret eam necessitudinem personarum quinquaginta aureorum iudicium competit: quoniam pro locuplete accipitur fideiussor in necessarijs personis, d. l. cum sequen. ff. in ius vocati, vt eant. Et hæc quidem intelliguntur, si quis pro necessarijs fideiussorit, quod admittendum sit hic fideiussor qualiscumque, vt ibidem. Idem dicendum, si quis non pro suis, sed pro necessarijs ipsius actoris in ius vocatis fideiussorit. Nam ita ait Prætor. Si quis parentem, patronum, patronam, liberos, aut parentes, patroni, patronæ, liberosve suos, eumve, que in potestate habebit, vel vxorem, vel nuptam in iudicium vocabit, qualiscumque fideiussor iudicio fisci accipiatur. Quod ait Prætor (subijcit Vulpianus ibi) liberosve suos accipimus, & ex fœmineo sexu descendentes liberos. Parenti quoque datur hoc beneficium, non solum si sui iuris, sed etiam si in alterius potestate sit. Nurus, &

pronurus, & deinceps accipere debemus. Quod ait Prætor, qualiscumque fideiussor accipiatur, hoc quantum ad facultates, id est etiam non locuples, l. 2. §. Prætor ait, ff. qui satisfact. cogant. † Alias autem non sufficit locupletem esse fideiussorem facultatibus, nisi etiam locuples sit conueniendi facilitate, dicta l. 2. in princip. & fuit dictum supra tit. 22. ver. locuples autem. † Porro si agens in rebus conueniatur, fideiussorem de eadem schola, non extraneum offerre compellitur, quem defensor loci æstimauerit, l. 2. in princip. C. de præpos. agent. in rebus, l. multis 8. in princip. ibi nulla que, C. de princip. agent. in rebus. Si quoque ministerianus Cæsaris conueniatur, actuatum, vel ex sua schola aliquem fideiussorem dare potest, l. ante omnia 4. §. 1. C. de Castrensiarjs. Si item alius Scholaris, eiusque vxor, mater, aut liberi conueniantur, aliquis ex eius schola fideiussor dari potest, l. ante omnia 3. in princip. C. de priuileg. scholar. † Postremo clericus conuentus Oeconomum dare fideiussorem potest, l. cum clericis 25. §. memorati, C. de Episcop. & cleric. l. omnes 31. §. præterea, C. eod. & de his hæctenus. Nunc de actione, quæ ex hac satisfactione, seu cautione proficitur, est dicendum. † Si quis igitur iudicio fisci satisfecerit, vel alio modo cauerit. Si quidem non sistatur reus in iudicio, regulariter committitur iudicio fisci stipulatio, & ex stipulatu oritur actio, l. eum, pro quo 17. in principio, ff. de in ius vocando. Idem dicendum, si sistatur quidem, sed non in ea causa, in qua fuit tempore cautionis, l. si quis 11. ff. si quis cautioni in iudicio, leg. 1. in principio, ff. si ex noxali causa agat. Nam si quis quempiam iudicio fisci promiserit, in eadem causa eum debet sistere. † In eadem autem causa sistere, hoc est, vt actori persecutio loco deteriore non sit, quamuis exactio rei possit esse difficilior, licet enim difficilior exactio sit, tamen dicendum est, videri in eadem cum causa stetitisse. Nam & si nouum æs alienum contraxisset, vel pecuniam perdidisset, videretur tamen in eadem causa stetitisse. Ergo & qui alij iudicatus sistitur, in eadem causa fisci videtur, dicta l. si quis, & dicta l. 1. Sanè qui nouo privilegio vitur, non videtur in eadem causa fisci, l. qui autem 12. in principio, ff. si quis caut. onibus. Idem dicendum, si seruus fisci promissus promissoris esse deserit, vel actio amissa sit, vel is, qui pari loco erat in litigando, ceperit esse duriore, vel loco, vel persona mutata, l. prima, §. si definat, ff. si ex noxali causa agatur. Itaque si seruus ei, qui in foro promissoris conueniri non potest, venditus, aut potentiori datus sit, magis est, vt non videatur in eadem causa fisci, dicta leg. prima, §. itaque. Sed & si noxæ deditus sit, Officius non putat in eadem causa fisci, cum noxæ deditio ceteris noxalem actionem perimi putet, sed alio iure vitur. Nam ex præcedentibus causis non liberatur noxæ deditus, permittitur enim noxa capere sequitur, ac si venisset, dicta l. prima, §. final. Si autem scitum in eadem causa sistere quis promiserit, & liber factus sistatur: si quidem de ipso controuersa est capitalium actionum, iniuriarumque nomine non reus sistitur: quia aliter de seruo supplicio, & verberibus factus, aliter de libero vindicta sistitur, vel condemnatio pecuniaria. Quo verò ad ceteras noxales causas pertinet etiam in meliorem causam videtur peruenisse, l. si seruum 5. ff. si ex noxali causa agatur. Sed si sistatur liberum fisci promissum sit, in eadem causa fisci videtur, quamuis liber sistatur, quod implicitus ei casus libertatis fuerit, l. sed & si 6. ff. eodem. Qui duos homines in iudicio fisci promissus, si alterum exhibeat, alterum non: ex promissione non videtur eos stitisse, eum aliter eorum non sit exhibitus, l. vltima, ff. in ius vocati, vt eant, l. si seruus 9. ff. si quis cautionibus. Si quis tamen ancillam sistere promiserit, quæ prægnans erat, & si sine partu eam sistat in eadem causa eam sistere intelligitur, l. inter stipulantem 83. §. fin. ff. de verborum obligationib. Is quoque qui non iusto tempore sistit, quasi non stiterit, actione proposita tenetur, l. 1. ff. si quis cautio. iud. fisci causa. † Iustum autem tempus sistendi illud est, de quo inter stipulantem, & promittentem conuenit, de die 8. in principio, ff. qui satisfact. cogant. Sin autem nihil de eo conuenierit, arbitrio iudicis illud moderandum permittitur, dicta l. 8. Prætor tamen vicena millia passuum in singulos dies dinumerari iubet propter eum diem, quo cautum promittitur, & in quem sistere in iudicium oportet. Talis enim itineris dinumeratio neutri litigatorum onerosa est, dicta leg. prima, ff. si quis cautionib. iudic. fisci causa.

causa. Villal. D. 66. Sed & si post tres, aut quinque pluresve dies, quam iudicio sisti, se reus promissit, secum agendi potestatem fecerit, nec actoris ius ex mora deterius factum sit: æquum est dici, defendi eum debere per exceptionem, l. & si 8. ff. si quis cautio, l. sancimus 26. C. de fideiussor. † Ita enim mora dicitur legitime purgata, non autem facto deteriore iure actoris, vt in allegatis iuribus. Viuius in verb. more purgato. Clar. §. fin. q. 46. Idem dicendum erit, si exhibitus fuit post factam executionem, postquam mora purgari non potest, l. si infulam, ff. de verbor. obligat. vbi Barr. in 4. & 5. quæst. Alex. nu. 32. Rota coram Platta in Viterbien. seu Romana fideiussionis 22. Iunij 1588. & coram Pamphilio in Romana deuolutionis Vineæ 26. Martij 1599. Sed executio tunc demum ad hunc effectum facta intelligitur, si illa solutione sit perfecta, vt per Bartol. in dicta l. si infulam in 5. quæstio. quem ibi sequitur Bologn. nume. ... & Rota in Romana fideiussionis de representando coram Coccino, quod forte verum est, non facto deteriore iure actoris, aliter non est verum.

17 † Qui autem apud acta exhibiturum se esse promissit, & si officio non caueat, ad exhibendum tamen cogitur, l. eum pro quo, ff. de in ius vocan. Idem dicendum est de eo, qui inuenturum se sponderit: nam & hic ad exhibendum tenetur, l. si Baratorum 12. C. de fideiussoribus. † Is quoque qui cum iudicio sisti satisfacere non teneretur, nihilominus satisfecit: si non stiterit tam se, quam fideiussoribus suos obligat, l. sed & si 4. §. item quæritur, ff. si quis cautionibus. Interest tamen hoc casu, vt rum per errorem satisfacta promissum sit, an ex conuentione. Si per errorem danda fideiussoribus exceptio, si ex conuentione minime danda. Nam & Iulianus scribit: Si iudicio sistendi causa plurius, quam statutum est per ignorantiam promissum fuerit, exceptionem dari debere: si autem ex conuentione tantæ summæ promissio facta sit, exceptionem pacti conuenienti replicatione infirmamandam, d. §. item quæritur. Surd. 29. decis. 260. Dominus sub nu. 18. & 19. † Quoties verò seruus iudicio sistendi causa, vt ipse litigatorus, vel ab alio stipulatur, vel ipse promittit, nec committitur stipulatio, nec fideiussores tenentur: quia seruus conueniri, vel conuenire non potest, l. quoties 13. ff. eod. l. si seruus 9. ff. si quis cautionibus. l. si seruus 4. ff. de diuer. tempor. præscript. Idem dicendum, & si quis alij, qui agere non potest, fideiussorem iudicio sistendi causa dederit, l. 2. §. 1. ff. qui satisf. cogan.

20 † Procurator tamen domini sui nomine vtiliter iudicio sisti stipulatur, siue pœnam adijciat, si status non fuerit, siue non adijciat: nam hoc posteriore casu, si non sistatur, non procuratoris, sed eius, cuius negotium gestum est, interesse spectatur: vt quantum domini litis interfuit sisti, tantum ex ea stipulatione, non statim reo procuratori debeat, l. si procurator 14. ff. si quis cautionibus. Idem dicendum, & quidem fortius, si procurator ita stipulatus esset. Quanti ea res erit, vt hanc exceptionem verborum non ad ipsius, sed ad domini vtilitatem relata interpretemur, dicta leg. decima quarta, §. eadem &. † Porro aduersus actionem propositam exceptio datur ei, qui cum ad iudicium venire volebat, à magistratu retentus est, & retentus sine dolo malo ipsius. Nam si ipse hoc affectauit, vel causam præstitit, non proderit ei exceptio. Ac ipsius quidem dolus ei oberit, cæterorum non oberit, qui dolo malo fecerunt, vt retineretur, leg. secunda, §. final. cum l. sequent. ff. si quis cautionibus. Sed si priuatus eum detinuerit, nullo modo proderit hæc exceptio, sed actio ei datur aduersus eum, qui eum detinuit, in id, quod eius interest: nisi forte ab aduersario sit detentus, dicto §. final. cum leg. sequent. l. 1. §. si reus, l. ex hoc edicto 3. §. sed si stipulatur. ff. de eo, per quem factum erit. Sed & si seruus aduersarij, domino sciente, & cum possit, non prohibente, dolo fecerit, quominus reus in iudicio sistat, danda exceptio est aduersus dominum, ne ex dolo serui dominus lucretur: Si vero sine voluntate domini seruus hoc fecerit, noxale iudicium dandum est, nec factum serui domino obesse debet, nisi hætenus, vt ipso careat, quando ipse nihil deliquit, l. 2. ff. de eo per quem factum erit, &c. † Sed & si duo rei stipulandi sint, & vni debitor iudicio se sisti cum pœna promiserit, alter autem impedierit, exceptio aduersus alterum reo danda est, si socij sint, ne profit ei dolus propter societatem, l. si duo 5. in principio, ff. si quis cautionibus. † Præterea si iudicio sistendus valetudine, vel tempe-

state, vel vi fluminis prohibitus se sistere non potuit, exceptione adiuuatur: quia etiam lex 12. tabularum, si iudex, vel alteruter ex litigatoribus morbo sontoico impediatur, iubet diem iudicij esse diffusum, l. secunda, §. si quis in iudicio, & §. quod diximus, ff. si quis cautionibus. Tempestatem autem hoc loco intelligere debemus, siue marina, siue terrestris sit: & talem, quæ impedimento sit itineri, vel nauigationi, dicto §. quod diximus. ibi tempestatem intelligere: Vis fluminis etiam sine tempestate accipienda est, si magnitudo eius impedimento sit, siue pons solutus sit, vel nauigium non stet, dicta leg. secunda, §. vis fluminis. Si quis tamen cum posset non incidere in tempestatem, vel in vim fluminis, si ante profectus esset, vel tempore opportuno nauigasset, ipse se arctauerit, exceptio ei deneganda erit, causa tamen cognita, dicta leg. secunda, §. si quis tamen. Nam neque sic arctandus est, vt possit ei dici: Cur non multo ante profectus es, quam dies promissionis veniret? neque iterum ei permittendum, si quid sit, quod ei imputetur, causati tempestatem, vel vim fluminis, dicta l. secunda, §. nam neque. Quid enim si cum Romæ esset, ipso tempore promissionis sistendi, nulla necessitate urgente, voluptatis causa in municipium profectus sit? non ne indignus est, cui exceptio patrocinetur? Aut quid si tempestatem quidem in mari fuit, terra autem iste potuit venire, vel flumen circumire? æquè dicendum est, non semper ei exceptionem prodesse: nisi angustia non patiebantur terram iter metiri, vel flumine circumire, dicta leg. secunda, §. quid enim si cum Romæ. Præterea si, vel flumen sic abundasset, vt impleset omnem locum, in quo sisti oportuit (vt sæpe nos vidimus Romæ Tiberis abundantia Palatia iudicium, in quibus sisti oportet, impleri) vel aliqua fortuita calamitas eundem locum euertisset, vel præsentiam venienti periculosam fecisset (quod idem Romæ in recessu Tiberis vidimus) ex bono, & æquo etiam hic exceptio ei danda, dicta l. secunda, §. si tamen. † Sed & si mulier, quam sisti oportuit, grauida sit, exceptionem ei dandam, Labeo ait, dicta l. 2. §. si non propter. Idem dicendum, si post partum decubuerit, quasi valetudine impedita sit, d. l. 2. §. si tamen post partum. † Idem est, & si quis furere ceperit, nam qui furore impeditus est, valetudine impeditur, d. l. 2. §. idem est. † Sed & si is, quem sisti oportuit Reipublicæ causa abesse ceperit, exceptio deneganda non est, præterquam si seruus Reipublicæ causa abesse dicatur: hic enim Reipublicæ causa abesse nequit, l. si quis 6. & l. si quis 7. ff. si quis cautionibus. † Si quis item municipis muneris causa sine dolo malo suo impeditus, in iudicio, secundum suam promissionem non stitit: æquissimum est, ei exceptionem tribui, l. 2. §. si quis municipalis, ff. si quis cautionibus. † Simili modo, & si ad testimonium desideratus, ad iudicium occurrere non potuit, erit ei subueniendum, d. l. 2. §. simili modo. Sed & si quis rei capitalis ante condemnatum iudicio sistere se non potuit, merito, & huic ignoscitur, l. sed & si 4. in princ. ff. si quis cautionibus.

30 Clarus §. final. q. 46. † Rei autem capitalis condemnatum accipere debemus, qui morte, exiliove, coercitus est, d. l. 4. §. Reicapitalis. Dixit aliquis: Quò ergo hæc exceptio damnato? respondebitur, fideiussori eius esse necessariam, aut si forte in exilium abiit, defensori eius exceptio ista proderit, dicta l. quarta, §. dixit aliquis. Damnato autem hæc exceptio datur, non etiam capitis reo facto nondum damnato, dicta l. 4. §. illud sciendum. † Planè si vinculis, vel custodia militari impeditus, ideo non stitit, in ea erit causa, vt exceptione vtatur, dicta l. 4. §. planè. † Præterea si quis funere domestico impeditus non venit, debet ei exceptio dari, dicta l. 4. §. præterea. † Item si quis in seruitute hostium fuit, ac per hoc in iudicium non stitit, debet exceptione adiuuari, d. l. 4. §. item si quis. Sed & si quis decesserit, qui fideiussorem dedit iudicio sistendi causa, non debebit Prætor inbere exhiberi eum, l. si decesserit 4. ff. qui satisf. cogan. Quod si ignorans iusserit exhiberi, vel post decretum eius ante diem exhibitionis decesserit, deneganda erit actio, d. l. 4. §. quod si ignorans. Si autem post diem exhibitionis decesserit, aut amiserit Ciuitatem vtiliter agi potest: nisi forte actio, ob quam sisti reus debuit morte eius fuerit extincta, dicta l. 4. in fine, l. sancimus 26. §. fin. C. de fideiussoribus. l. si eum 10. §. idem dicendum in fine, ff. si quis cautionibus. Sed & si pro condemnato fideiussor sit, & condemnatus decesserit, aut Ciuitatem Romanam

amiserit, recte nihilominus cum fideiussore eius agatur, l. si vero §. in principio. ff. qui satisd. cogant. Idem est, & si dolo fideiussoris, vel promissoris reus ante diem perierit, 34 dicta l. 10. §. homo, ff. si quis cautionibus, §. Planè si quis pro alio sponderit sub pœna, quatenus eum intra certum tempus tradat, & tempore existente repræsentare eum non possit, liberatur à pœna promissa, si vel postea intra sex menses eum exhibeat, vel eum defendere sit paratus, dummodo tamen in hoc posteriore casu contrarium non conuenerit, vel vsque ad finem iudicij eum defendat, vel denique sex menses, intra quos eum tempore elapso exhibere potuit, non sint elapsi, l. sancimus 26. C. de fideiussoribus. Clar. dicta. questione 46. §. Sanè reo latitante, ita demum fideiussores eum defendere videbuntur, si vel vnus ex his eum pro solidò defendat, vel omnes, vel quidam ex his vnum procuratorem dederint, in quem iudicium transferatur. Licet 24. ff. de procurator. De absente autem defendendo plura dicentur infra. titul. proximo.

36 §. Præterea si tutor iudicio sisti promiserit, & stipulationi, non obtemperauerit, & interea pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiam absentus sit ab hereditate, 37 §. denegabitur, & ex stipulatu actio: nam & ipsius rei, quæ petebatur, si tutor iudicatus fuerit, & eorum quid acciderit, non esse dandam in eum iudicati actionem probatum est, l. si tutor §. ff. si quis cautionibus, & comprobauimus in tractatu de tutela, & cura libro secundo, titul. 4.

38 & §. & libro tertio, questione 52. §. Sed & si cum alio de ipsa re, cuius nomine sisti promissum est, agatur, hæc ex stipulatu actio denegatur: puta si duo rei promittendi sint, & vnus ad iudicium non venerit, corrupta sua promissione iudicio sistendi causa facta, actor autem ab altero petat rem: ab altero pœnam desertionis petendo, exceptione summoebitur, si duo §. item si duo, ff. si quis cautionibus. Equè si à patre facta fuerit promissio iudicio sistendi causa ex filij contractu, deinde de re actor egerit cum filio: exceptione summoebitur, si cum patre ex eius promissione agat, dicta l. 5. §. equè. Contra idem erit, si filius promiserit, & actor egerit cum patre de peculio, dicta leg. §. contra. Et si autem principalis actio, cuius nomine iudicio sisti cautum est, per exceptionem elidi potest, nihilominus proposita actio competat. Sic si eum iudicio sisti promiserit, qui iam tempore liberatus esse dicatur, quamuis fortè iam actione non teneatur, actio tamen in eum danda est, vt vel exhibeam, vel defendam, vt veritas inquiratur, leg. si eum 10. in principio, ff. si quis cautio, §. Non tamen exigimus teum iudicio sisti, si de negotio, propter quod iudicio sisti promiserit, fuerit transactum, l. 2. in principio, ff. cod. l. neque impuberes 22. ff. de in ius vocand. Sed hoc ita, si modo prius id negotium transactum fuit, quam sisti oporteat, dicta l. 2. ibi, sed hoc ita. Cæterum si postea transactum est, exceptio doli opponi debet, dicta l. 2. §. cæterum. Quis enim de pœna promissa laboret post negotium transactum? cum transacti negotij exceptionem, putauerit quis nocere, quasi etiam de pœna transactum sit: nisi contrarium specialiter partibus placuerit, dict. l. 2. §. si quis enim.

40 §. Causa autem, ob quam iudicio sisti promissum est, ante diem exhibitionis finita, non committitur iudicio sisti stipulationi, quamuis & alia actio eidem contra eundem competeret: nisi fortè temporalis actio, si non stiterit, ob hoc in periculum caderet, l. secunda, §. final. ff. de custodia reorum. §. Sed hæc exceptiones, ita demum competunt, si non illis specialiter per pactum sit renunciatum: nam illa generalis conuentio in stipulatione apposita, nec vlla exceptio obijciatur, nihil operatur, leg. sed & si 4. §. quæ situm est, ff. si quis cautionibus. Et si autem seruus, quis in iudicio sisti promiserit, vel alium, qui in aliena potestate est, ipsidem exceptionibus vitur, quibus si pro libero, vel patre familias fideiussisset: præterquam si Reipublicæ causa diceretur abesse. Nam seruus Reipublicæ causa abesse non potest, vt paulo ante dictum est, l. si quis 7. ff. eodem.

42 §. Porro actio proposita, ita demum ad heredem stipulatoris transit, si & principalis actio, ob quam iudicio sisti cautum est, heredibus eius competit; alioquin heredibus non datur, quemadmodum exemplo iniuriarum actionis Paulus ostendit, leg. si eum 10. §. qui iniuriarum, ff. si quis cautionibus. Idem dicendum de heredibus promissoris, vt hac actione ex stipulatu non teneantur, nisi & principalis actio aduersus eos transierit, dicto §. qui iniuriarum, ibi,

idem dicendum. Secundum, quod & si fideiussores dati erunt, minime dabitur in eos actio, mortuo reo, si non post longum tempus decesserit: alioquin ad iudicium venisset, & litem cum eo contestari actor potuisset, dicto §. qui iniuriarum, ibi. Secundum quod, §. Præterea si contra promissum reus non stiterit, in tantum actio datur, quanti eo res est, leg. secunda, §. final. cum l. sequent. ff. qui satisd. cogant. Quod veram quantitatem continet, nisi certa quantitas in stipulatione sit adiecta, dicto §. final. cum leg. sequent. Itaque siue in duplum est actio, cuius nomine cautum est, siue tripli, siue quadrupli, tanti fideiussor tenetur, quanti res esse intelligitur, dicto §. final. cum l. sequent. l. 44 cum res 3. ff. si quis in ius vocatus non ierit. §. Illud autem tenendum est, æstimationem eius, quod inter sit agentis, ad illud tempus referendum, quò sisti debuit non ad id, quò agitur, quamuis deserit eius interesse, l. qui autem 45 l. ff. si quis cautionibus. §. Planè si quis reum criminis, de quo satisdedit, non exhibuerit, pœna pecuniaria plectitur, & si dolo non exhibeat, etiam extra ordinem est damnandus, leg. si quis 4. ff. de custodia reorum. Sed si, neque cautione, neque in decreto Præsidis certa quantitas comprehensa est, ac ne consuetudo quidem ostenditur, quæ certam summam habeat: Præses de modo pecuniæ, quæ in 46 ferri debet, statuet, dicta l. 4. §. sed si neque. §. Pœna promissa, si statum non sit in solidum debetur, nisi pro parte stipulationi sit satisfactum: tunc enim pars ex pœna remittitur. Nam si plurium seruorum nomine iudicio sistendi causa, vna stipulatione promittatur; pœnam quidem integram committi, licet vnus status non sit, Labeo ait: quæ verum sit, omnes status non esse. Verum si pro rata vnus offeratur pœna, exceptione doli in alij vsurum eum, qui ex hac stipulatione conuenitur, leg. si seruus 9. ff. si quis 47 cautionibus. §. Sed si maior sit promissa pœna, quam legibus sit statutum quid iuris, habetur in l. sed & si 4. §. si 48 nal. ff. eodem. §. Sed si pœna sisco sit soluta, non ideo cessat stipulatio æstimationis eius, quod interest non fuisse, vt fuit promissum. Viuius in verb. fideiubens, & supra numero quadragesimo sexto, & in tractatu de conditio. parte secunda, capit. quinto, questione decima nona, numero secundo, versicul. tertio casu. §. De tempore autem huius actionis instituendæ illud notandum, si intra sex menses post commissam iudicio sisti stipulationem fideiussor reu sistere paratus, interim actionem hanc inhibendam esse, l. sancimus 26. C. de fideiussor. Clar. in §. final. questione 46. Et si autem homo sisti promissus ante diem dolo promissus perijt, non tamen ante pœna ex stipulatu peti potest, quam dies promissionis venerit, tota enim stipulatio in diem collata esse videtur, leg. si eum 10. §. primo, ff. si quis cautionibus. hæc tamen de cautione iudicio sisti, eiusque actione, §. cuius affine remedium est, vt sisti promissus ad iudicium trahatur inuitus, vel apprehendatur. Nouella c. 51 §. 3. §. si qui verò. Viuius in verb. debitor capi. §. vel actor in bona eius mittatur, & alia, quæ supra tit. 17. & alibi exposi 52 ta. §. Semel verò exhibitus ante sententiam vsque ad sententiam est exhibendus, nisi iudicio sisti cautum sit toties quoties iudici visum fuerit, tunc enim durat cautio etiam post sententiam. Viuius in verb. fideiussor datus, numer. 6. Gabr. lib. 7. conclus. 15. Nunc de tertia cautione iudicatum videlicet solui dicendum est.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudicatum solui cautio, vnde sit appellata.
- 2 Reus conuentus iudicatum solui satisfacere tenetur, limitatur.
- 3 Possidens immobilia iudicatum solui satisfacere ne tenetur, sed reprobmittere tantum.
- 4 Defensor iudicatum solui tenetur satisfacere.
- 5 Procurator iudicatum solui tenetur satisfacere.
- 6 Tutor, & curator iudicatum solui non tenetur satisfacere.
- 7 Sequestratur res, donec satisfiat.
- 8 Iudicatum solui satisfactio res clausulas continet.
- 9 Actio iudicatum solui, vt competat requisita.
- 10 Actio iudicatum solui, an competat ex alterius stipulatione.
- 11 Procurator quis accipiat.
- 12 Tutor quis accipiat.
- 13 Curator quis accipiat.
- 14 Stipulatio iudicatum solui qualiter extinguatur.

Stipu-

- 15 Stipulatio iudicatum solui, qualiter committatur.
- 16 Cautio iudicatum solui coram uno iudice data non committitur coram alio, limitatur.
- 17 Stipulatio pro una causa, non committitur pro alia.
- 18 Stipulatio commissa pro uno casu, pro alio non committitur.
- 19 Vnus ex fideiussores, vel hæredibus conuentus, alter an conueniri possit.
- 20 Stipulatio iudicatum solui, ut committatur, quid oportet.
- 21 Stipulatio iudicatum solui ob rem non defensam committitur, limitatur.
- 22 Defensio qualis esse debeat, ne committatur stipulatio, iudicatum solui.
- 23 Defensio, que non in solidum fit, non est defensio.
- 24 Defensio ubi facienda sit, ne committatur stipulatio.
- 25 Defensione suscepta ab uno, alter illam prosecui potest.
- 26 Defensio post sententiam, vel exceptionem, frustratoria.
- 27 Solutio partis defensionem non excludit.
- 28 Defendere non videtur, qui interrogatus non respondit.
- 29 Stipulatio iudicatum solui, non committitur, quamdiu existere potest, qui defendat.
- 30 Actio ob rem non defensam, quando competat, vel non.
- 31 Dementia superueniens non excusat, si non defendatur.
- 32 Magistratus superueniens non excusat, si non defendatur.
- 33 Stipulatio iudicatum solui ob rem non defensam, ex quibus euanefeat.
- 34 Stipulatio non committitur, si per actorem stet, ne res defendatur.
- 35 Stipulatio iudicatum solui, si dolus malus non absuerit qualiter commissa dicatur, vel ne.
- 36 Absurbum esse dolum, qualiter intelligatur.
- 37 Stipulatio sine tempore ad principium ipsius refertur.
- 38 Actio iudicatum solui, quibus competat, & contra quos.
- 39 Actio iudicatum solui quid, & quantum contineat.
- 40 Actio iudicatum solui quando competat.
- 41 Fideiussor quod soluit mandati actione recuperat.
- 42 Sumptus litis an recuperet fideiussor.
- 43 Stipulatio iudicatum solui actionem iudicati non nouat.

Iudicatum solui. Tit. 25.

Vnde + cautio hæc iudicatum solui sit appellata, facile intelligere possumus. Namque stipulabatur quis, ut solueretur sibi, quod fuisset iudicatum, §. 1. ibi, unde autem. In sit. de satisfactionibus. Reum autem conuentum iudicatum solui satisfate debere supra dictum est, & probatur in d. §. 1. & in §. si vero alique conuenitur. Quod tamen ita verum est, si per alium reus iudicium suscipiat, alioquin si per se ipse iudicium sustineat ad propositam cautionem præstandam non compellitur, siue in rem, siue personali actione conueniatur, quamquam iure antiquo in actione in rem aliter obseruabatur. §. sed hodie instit. de satisfad. 3. Sed & reus, qui immobilia bona possidet, quamvis procuratorem defendatur, iudicatum solui satisfate non tenetur: verum sufficit nuda repto missio. l. sciendum 1. §. ff. qui satisfd. cogant. Alex. in consil. 6. §. in fine lib. 5. Nat. in consil. 267. num. 4. Negabant. de pignori. 1. membr. 5. par. num. 27. & 28. & ut it. proximo copiosius dictum est. Sanè si reus iudicatum solui non satisfadit, saltem defensor eius ad eandem satisfactionem præstandam tenetur. §. 1. §. si quidem §. si vero reus instit. de satisfad. l. si ad 10. ff. iudicatum solui l. qui proprio 46. §. qui alium ff. de procurat. Si quidem nemo defensor in aliena re sine satisfactione idoneus esse creditur: nec obstat, quamvis sub gestorum testificatione procurator factus sit leg. 1. §. fin. C. de satisfad. l. ne satisfadatio 21. in fine ff. ratam rem haberi. Sed & si filius defendit absentem patrem, vel contra patrem filium satisfate iudicatum solui debet. l. filius familias 14. ff. qui satisfd. cogant. Et si locupletissimus, vel consularis sit non videtur defendere, nisi satisfate fuerit paratus l. minor 51. §. si. cum duab. leg. 5. seqq. ff. de procurat. Procurator quoque actoris, si ei ab aduersario in ipso litis exordio defensionis allegatio fuerit opposita, quasi absentis in hac parte procurator satisfactionem super excipienda hæc præstare cogitur, qua non præcedente, nisi ei data est, ulterius à iudice procedere non conceditur. l. 1. §. in aut. C. de satisfad. l. si defunctus 13. §. ff. de procurat. Proinde ita, qui ad communi diuidendo iudicium datus est agendum, idem ad defendendum quoque videtur datur, duplici cautela interponenda. d. §. si. Planè

tutores, & curatores pupillum, vel aduilem defendentes, iudicatum solui satisfate non tenentur. l. 1. §. sufficit ff. de admi. tutor. l. vlt. §. defensionem C. cod. Idem dicendum de domino, qui serui sui nomine noxali iudicio conuenitur. l. si plurium 39. §. qui autem ff. de noxalib. actionib. Is tamen, qui alienum seruum suum esse fateatur, & ideo noxali actione eius nomine conueniri potest ad satisfadandum, causa cognita, tenetur d. l. 39. §. 1. Postremo satisfadationis propositæ proximum remediū est, rei litigiosæ sequestratio, donec satisfadatur l. si fideiussor 7. §. si ff. qui satisfd. cogant. de qua supra tit. 15. dictum est, hæc tamen de satisfadatione iudicatum solui, nunc de eius actione est dicendum. Cuius quidem triplex causa est. Nam iudicatum solui stipulatio tres clausulas in vnum collectas habet, de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo. leg. iudicatum 6. ff. iudicatum solui. Competit ergo actio proposita, si vel id, quod iudicatum est, non soluitur, vel reus non defendatur, vel denique quod in defendenda causa dolo malo sit commissum. d. l. 6. §. 1. insti. de satisfd. l. si defunctus 13. §. ff. de procuratorib. ut puta, si in cautione de rato hæredum persona dolo promissoris sint omisse l. si sine 22. §. si in stipulatione ff. ratam rem hab. Ut autem actio proposita competat, necesse est, ut vtiliter stipulatio iudicatum solui fuerit interposita: nam quoties vitiosè cautum, vel satisfadatum est, non videtur cautum l. quoties 6. ff. qui satisfd. cogant. Proinde ex stipulatione alterius actori actio est deneganda, nisi fortè procurator, tutor, vel curator ipse sit stipulatus. l. si quis 3. §. 1. ff. iudic. solu. Procuratorem autem accipere debemus, cui mandatum est, siue huius rei tantum mandatum susceperit, siue etiam vniuersorum bonorum d. l. 3. §. procurator rem. Sed & si ratum fuerit habitum, procurator videtur d. l. 3. §. sed & si. Item si antequam mandarem tibi, ut fundum peteres, satis acceperis petiturus fundum, & postea mandata meo agere institueris, fideiussores tenentur. leg. Iulianus 11. ff. qui satisfd. cogant. Quamuis autem ex liberis, vel ex parentibus aliquis interuenit, vel vir vxoris nomine à quibus mandatum non exigitur: non tamen committitur stipulatio, nisi fuerit ei mandatum, vel ratum habitum. Quod enim eis agere permittitur edicto prætoris non facit eos procuratores. Itaque si talis persona interueniat, ex integro erit cauendum. leg. si quis 3. §. sed si fortè ff. iudic. solu. Sed & quod de tutore diximus, ita accipiendum est, si is fuerit, qui tutelam administrabat, dicta leg. tertia §. sed & quod. Sed si tutor non fuerit, tutoris appellatione non continebitur dicta leg. tertia: §. si tutor non. Quinimo & si tutor fuerit, non tamen quasi tutor negotium administrat, vel dum ignorat, vel ex alia causa dicendum erit non committi stipulationem. Nam edicto prætoris illi tutore agendi facultas datur, cui à parente maior eue parte tutorum eorum, vel cuius de ea re iurisdicção sit, tutela permessa erit d. leg. tertia §. sed & si quidem. Item si tutor esse proponatur regionis alicuius, vel prouinciar, vel rerum Italicarum: consequens erit dicere, stipulationem ita demum committi, si ex ea causa egerit, quæ ad administrationem earum pertinebat. d. l. 3. §. si tutor. Postremo curatorem accipimus furiosus, vel furiosus sit pupilli, pupillæ, cæterorumque, puta, adolescentis, vel si alterius, cuius curator sit: nam his casibus ipsi, cuius cura gesta est, committeretur stipulatio. d. leg. 3. §. sed & curatorem ff. iudic. solu., & in tractatu de tutela, & cura libro 2. titulo 13. de stipulando nomine pupilli, seu minoris, & titulo 1. versicu. si pupillus libro 3. quæstio. 32. versicu. non enim, & quæst. 43. & quæst. 47. & hæc de eo, si alius, quam actor iudicatum solui sit stipulatus, dicta sit. Præterea exringitur stipulatio hæc, si petitor post satisfadationem ante iudicium acceptum hæres possessori extiterit l. si prætor 8. ff. iudic. solu., sed & si defensor absentis in dominum, postea iudicium transfulerit: fideiussores, ob rem iudicatam, quos defensor dedit, non tenebuntur, sed nec pignora, quos dederunt leg. 1. §. fin. ff. quib. mod. pign. solu. secus tamen, si ex parte actoris: translatio litis fiat: tunc enim dicimus, committi iudicatum solui stipulationem à reo factam, nec interest, dominus, an procurator satis acceperit leg. in causæ 27. §. si ex parte ff. de procurator. Sed & si à domino, vel procuratore in procuratorem iudicium transferatur, non dubitatur, quin committatur stipulatio dicto §. si ex parte ibi. Sed & si à domino, præterea si, quis ad aliquem iudicem iturus, stipulatus sit

est iudicatum solui, & aget apud alterum, non committitur stipulatio, quia non huiusmodi iudicis sententiae fideiussores se subdiderunt, l. si quis 3. in principio, ff. iudic. solui. Gabriel. libro 3. de fideiussoribus. conclus. 4. Idem dicendum, si cum quod Sempronius iudex iudicasset, solui satisfactum esset, reo sententia Sempronij absoluto, & appellatione ab actore interposita, iudex appellationis reum condemnauerit: hoc enim casu non committitur iudicatum solui stipulatio, nisi forte ei, quod Sempronius iudicasset, adiectum sit: Quive in eius locum substitutus erit, l. cum apud 20. ff. de iudic. solui. Clar. in §. final. quæstione 17 46. Vnius in verb. fideiussor datus. † Sed & si fuero à fideiussore procuratoris stipulatus iudicatum solui, quasi in rem acturus, & postea in personam egero, vel alia actione acturus aliam dictauero: non committitur stipulatio: quia de alio actum videtur, de alio stipulatio interposita est, l. cum querebatur 13. §. final. ff. iudic. solui. l. non 18 à iudice 64. §. final. ff. de iudic. † In hac stipulatione, quia plures cause sunt vna quantitate conclusæ, si committitur statim stipulatio ex vno casu, amplius ex alio committi non potest, l. iam tamen 5. §. in hac stipulatione, ff. iudic. solui. dicta leg. tertia, in principio, ff. eodem. Vt puta, si cum reus rem non defenderet, postea ex eremodicio sententiam sit passus: ob rem iudicatum clausula non committitur: quia ob rem non defensam stipulatio commissa esset: non aliter, ac si, cum quis stipulatus esset, si Navis ex Asia venerit, aut si Titius Consul factus fuerit: navis prior ex Asia venerit, hoc enim casu commissa semel stipulatione, quamvis postea Titius quoque Consul factus fuerit, amplius tamen ea non committitur. Altera enim causa non vtraque inerat stipulationi, dicta leg. decima tertia, in principio, & leg. vltima in fine, ff. eodem. † Planè si vnus ex fideiussoribus ob rem non defensam conuentus sit, deinde postea ea res defenditur: alter fideiussorum ob rem iudicatum conueniri potest, dicta leg. vltima, ibi. si vnus ex fideiussoribus, &c. Et si reus promittendi duobus hæredibus relicti decesserit, alter rem non defendat, alter defendat: is, qui non defendit, ob rem non defensam conueniri potest: ille qui defendit ob rem iudicatum: quoniam in vnus, eiusdemque persona non posse committi hæc duas clausulas creditur, & semper præualeat rei iudicata clausula, eaque sola committitur, dicta leg. vltima, §. & si reus. † Vt autem committatur iudicatum solui stipulatio, non sufficit cum ea persona acceptum esse iudicium, quæ stipulatione comprehensa est: sed oportet etiam causam personæ eandem esse, quæ stipulationis interponenda tempore fuit. Et ideo si is, qui procurator datus est, hæres extiterit domino, atque ita acceperit iudicium, siue etiam prohibitus acceperit, non committitur stipulatio, l. si ante 7. §. & ideo, ff. iudicatum solui. Nam & aliàs responsum est, si quis absentem defendens satisfecerit, deinde, vel procurator ab eo datus, vel postquam hæres ei extiterit, iudicium acceperit fideiussores non teneri, dicta leg. septima, §. nam & aliàs. Idem dicendum, si cum tutor pro pupillo iudicatum solui satisfecisset, tutela postea sit finita, & actio in ipsum pupillum transferatur, maxime si pro absente pupillo, vel pro infante satisfecisset, leg. secunda, §. final. ff. de administrat. tutor. † Porro cum supra dixerimus, etiam ob rem non defensam committi iudicatum solui stipulationem: hæc regula præter enumeratas exceptiones generales recipit, & alias speciales, de quibus nunc dicendum est. Nam stipulatio hæc, quamdiu res non defendatur, simul atque defendi cœperit, aut defendi debere deserit, resolutur, l. hæc stipulatio 15. ff. iudicatum solui.

22 † Sed qualis defensio exigatur, ne committatur stipulatio, & quarum personarum videndum est. Et sanè si extrinsecus persona defensoris interueniat, hoc est eius, qui proposita actione conueniri non potest, neque procurator ab eo, qui potest conueniri, datus est, stipulatio committitur, si non, & ipse iudicatum solui satisfecit, nisi forte à stipulatore sine satisfactione admittatur, l. iam tamen 5. §. nunc videamus, ff. iudicatum solui. Nam si eum qualemcumque stipulator admisserit, consequens erit dicere, stipulationis istius nullam partem committi, quia sibi impurare debet, qui talem defensorem admisit, dicto §. nunc videamus in fine. Sed & si ante acceptum iudicium procurator datus prohibitus fuerit à domino, vel aliàs causa eius mutata sit, si quidem actor ignorans causam, eius mu-

tata esse egerit, non aliud dici potest, quam stipulationem committi l. si ante 7. ff. iudic. solui. Sin verò sciens egerit, stipulatio non committitur, d. l. 7. §. quod si quis. Ceterum si ex fideiussoribus, qui iudicatum solui cauerant, existat vnus defensor: placuit ob rem iudicatum stipulationem non committi, cæteraque eadem esse, atque si extraneus defensor exiit, d. l. 5. §. 1. & §. si ex fideiussoribus, ff. iudic. solui. l. licet 42. §. fin. ff. de procuratoribus. Idem dicendum, vno ex pluribus hæredibus, alijs cessantibus, defensionem suscipiente, dict. §. 1. Planè si plures fideiussores defendere fuerint parati, non sufficit, vt vnusquisque eorum pro parte sua defendat, vel defensorum substituat, sed nisi quisque in solidum defendat, vel vnum dent procuratorem, omnes (desiderante scilicet hoc actore), committitur stipulatio ob rem non defensam, dict. l. 5. §. si tamen. Nam & plures heredes necesse habebunt vnum dare procuratorem, ne defensio per plures scissa incommodo aliquo afficiat actorem, d. l. 5. §. nam & plures. Aliud est in heredis actoris, quibus necessitas non imponitur, vt per vnum litigent, d. l. 5. §. aliud, l. non tamen 38. ff. de procurator. Planè si aduersarius plures intendat actiones, & in singulas singuli existant defensionem suscipere parati, absens rectè videtur defendi, l. omnium 37. cum leg. sequent. ff. de 23 procurator. Ex his patet † non videri rem boni viri arbitrari defendi, quæ non in solidum defensa sit, l. ex clausula 17. ff. iudic. solui, ideoque committi ob rem non defensam 24 stipulationem, d. l. 17. † Sed & illud sciendum est, ibi rem esse defendendam, vt rectè defendatur, vbi debet agi, d. l. 25. §. fin. Porro † si plures fuerint fideiussores, postea quam cum vno lis contestata est ex clausula ob rem non defensam, ipse reus potest suscipere defensionem, quo casu is, cum quo actum fuerit, absolui debet, l. si quis 3. §. fin. cum 26 l. sequent. ff. iudic. solui. † Iam tamen fideiussore, qui iudicium acceperat, damnato, frustra defensionem reus suscipit, d. l. 5. in princ. Ceterum & si solum fuerit, postquam iudicatum est, repetitio erit, quod solum est, d. l. 5. §. ceterum. † Si tamen ex duobus fideiussoribus, qui iudicatum solui sponderant, alter ob rem non defensam partem suam soluerit, nihilominus res defendi poterit, nec tamen is, qui soluerit, repetet. Stipulatio enim pro parte eius perempta est, perinde ac si acceptum ei factum esset, l. si ex duobus 14. ff. iudic. solui. † Postremo non videtur defendere, qui in iure interrogatus non respondet, l. si sine 9. §. Celsus. ibi. an ergo, ff. de interrogat. in iure facien. Hæc lenus de eo, si res defendatur, an, & quatenus ob rem non defensam, stipulatio non committatur, dictum est, nunc si res non defendatur, quatenus stipulatio non committatur, 29 videndum restat. † Et sanè ob rem non defensam stipulatio non committitur, quamdiu potest existere, qui defendat, l. si quis 3. §. penul. ff. iudic. solui, l. cum querebatur 13. §. proinde videndum, ff. eo. exiit verò, qui defendat, potest, quamdiu lis ex stipulatione non fuerit contestata, d. §. proinde. † Sed & si iustam causam reus habeat, cur iudicium accipere nolit actio ob rem non defensam deneganda erit: quia vir bonus arbitraturus non est, vt qui iustam excusationem afferret, defendere cogeretur, l. non cogendum 45. §. 1. ff. de procur. † Planè quamvis reus, postquam iudicatum solui promissit, demens factus sit, nihilominus stipulatio committitur, si eum nemo defendat, dict. l. 3. §. si reus, ff. iudic. solui. † Idem dicendum, quamvis reus post iudicatum solui stipulationem in magistratu sit, nec iniustus in ius vocari possit: nam nisi res boni viri arbitraturus defendatur, fideiussores tenentur, l. si reus 12. ff. iudic. solui. In alijs autem casibus, quibus Prætor accipere iudicium non cogit, res non videtur in defensa esse, l. vir bonus 18. ff. eo.

33 † Ideoque si fortè lis finita fuerit, ad quam defensio erat necessaria, vel solutione, vel transactione, vel acceptatione, vel quo alio modo, consequenter placuit euanescere ob rem non defensam clausulam, l. cum querebatur 13. §. penultimo, l. hæc stipulatio 15. ibi, aut defendi debere deserit, ff. eodem, leg. si eum 33. ibi. si autem adierit, ff. de fideiussoribus. Planè si seruus, qui in rem actione petebatur, lite contestata decesserit, deinde possessor litem deseruerit, nihilominus fideiussores pro lite defendenda dati tenentur, quamvis res litigiosa in rerum natura esse deserit: quoniam expedit de euictione actionis conferenda causa, item fructuum nomine rem iudicari, l. si seruus 11. ff. iudic. solui. Sed & si reus, pro quo satisf-

satisfactum est, solvendo esse desierit, stipulatio nihilominus re non defensa, committitur, l. Titius 76. ff. de procura-
 34 tor. ¶ Quoties autem per actorem steterit, quominus res defendatur, non committitur stipulatio, d. l. 33. in fin. de fideiussorib. Ideoque si eum hominem, quem à Titio petieram, pro quo factus de lite acceperam, Titius liberum, hanc demque reliquerit, siquidem tenera ipsius fuit, dicendum est, iudicium in eum transferri, & si non patiarur id fieri, committi stipulationem, d. l. 33. §. si eum hominem. Si autem meus petitor is fuerit, neque iussu meo hereditatem adierit, fideiussores tenebuntur ob rem non defensam, d. l. 33. §. si autem meus. Si autem adierit, me iubente, stipulatio evanescit, d. l. 33. §. si autem adierit. Sed & si meus fuerit, & idcirco differam aditionem, ut cum vicerò, sic eum iubeam adire, & interim ob rem non defensam agere velim: non committetur stipulatio, quia vir bonus non arbitraretur, d. l. 33. §. plane. ¶ Postremo de ultima clausula iudicatum solui stipulationis, hoc est dolum malum abesse, absuturumque esse: notandum quod & in futurum tempus permanens factum demonstrat, l. nonissima 19. in prin-
 36 cip. ff. iudic. solui. ¶ Verbum enim absuturum esse plenissimum est, & ad omne tempus refertur, ut si aliquo tempore non abfuerit, dolum (quoniam verum sit non abfuisse) committatur hæc clausula etiam ex dolo hæredis, dict. l. 19. §. verbum enim. Si autem adiectum sit, si huiusmodi rei dolum malus non aberit, quanti ea res erit, dare spon-
 37 des: etiam ob extranei dolum promissor de poena tenebitur, dicta l. 19. §. si autem, ¶ Doli autem mali clausula sicut reliquæ stipulationes, in quibus tempus nominatim adiectum non est, ad principium stipulationis refertur, dicta l. 19. §. doli autem: hæc de causis actionis ex stipulatu iudicatum solui. Nunc sequuntur reliqui huius actionis loci, & primum quibus datur. ¶ Proinde si procurator meus iudicatum solui factus accepit, mihi ex stipulatu actio utilis est: sicut iudicati actio mihi indulgetur, l. si procurator 28. in principio, ff. de procurator. Sed & si agat procurator meus ex ea stipulatione, me invito, nihilominus tamen mihi ex stipulatu actio tribuetur. Quæ res facit, ut procurator meus ex stipulatu agendo, exceptione debeat repelli, sicut cum agit iudicati non in rem suam datus, neque ad eandem rem procurator factus, dicta l. 28. §. sed si agat. Nam licet procuratori commissa sit stipulatio, tamen domino erit danda utilis ex stipulatu actio, directa penitus tollenda, l. in causâ 27. §. final. ff. eodem. Hæredibus quoque datur, & aduersus hæredes, non tamen omnibus, nec aduersus omnes: sed ijs duntaxat, qui vicissim aduersus victos, hisque, aduersus quos res defensa non esset, aduersus eos, qui rem non defendissent, l. poenales 32. §. Iulianus. ff. ad leg. Falcid. §. si verò aliquis instit. de satisfact. dicta l. nonissima, in principio. Non autem quemadmodum ex stipulatione procuratoris domino datur utilis ex stipulatu actio, ut dictum est, ita quoque ex promissione procuratoris aduersus dominum actio danda est, dicta l. 28. §. per contrarium, ff. de procurator. Nam si procurator meus iudicatum solui satisfecerit, in me ex stipulatu actio non datur, dict. §. per contrarium. Sed & si defensor meus satisfecerit in me ex stipulatu, actio utique non datur, quia nec iudicati necum agi potest, dicto §. per contrarium. ¶ Porro iudicatum solui stipulatio expeditam habet qualitatem: in tantum enim committitur, in quantum iudex pronunciauerit, l. iudicatum 9. ff. iudic. solui. Quilibet autem fideiussorum non nisi pro parte virili tenetur. Nam si pro parte eius solvere mihi paratus est, non debet dari mihi in eum iudicium, neque enim æquum est, aut iudicio ad stringi, aut ad inficiationem compelli eum, qui sine iudice dare paratus est, quantum aduersarius eius per iudicem ab eo consecutus est, l. ex iudica-
 40 ti 16. ff. iudic. solui. ¶ Ceterum in hac stipulatione post rem iudicatam statim dies cedit, sed exactio in tempus reo principali indulguntur differtur, leg. prima, ff. iudic. solui. Quod tempus olim quartur, hodie duorum mensium est, l. debitoribus, ff. de re iudicat. l. secunda, C. de vsur. rei iudicat. gloss. in dicta l. prima, in verb. principali, Quoties autem ex stipulatione iudicatum solui ob rem non defensam agitur cum fideiussoribus, non est iniquum: cauere dominum priore iudicio absolui, quia omnia cautione, fideiussores mandati iudicio non consequuntur, aut certe cogentur dominum priore iudicio defendere, l. si ex duobus 14.

41 §. quoties, ff. iudic. solui. ¶ Quod autem hoc iudicio fideiussores præstiterunt, mandati iudicio recuperant: nisi (ut dictum est) cautionem ab actore non exegerint de reo principali priore iudicio absoluedo, vel eum non defenderint, l. iam tamen 5. §. in hac stipulatione, & dicta l. 14. §. quoties. Quamuis autem sine mandato defensionem rei principalis susceperint, & victi sunt, utique quod ob rem iudicatam præstiterunt consequuntur, dicta l. 5. §. quid tamen.
 42 ¶ Sumptus tamen litis minime petent, dict. l. 5. §. sumptus. Sin autem obtinuerint, poterunt, & sumptus litis consequi, quia si iuxta mandatum, & si non mandatum fuerit, dicto §. sumptus, & dicta l. 5. in principio. Si verò fideiussor defensionem sibi specialiter non mandatam omiserit ob id mandati iudicio domino non tenebitur, in quantitate enim interuenit, & hoc illi fuit mandatum, non in defensionem, dict. §. in hac stipulatione in principio. ¶ Postremo de iudicatum solui stipulatione, & hoc notandum, quod per eam actio non mouetur: quia hoc solum agitur hac stipulatione, ut & fideiussoribus cautum sit, non ut ab obligatione iudicati discedatur, l. si Stichum 8. §. idem Celsus, ff. de nouatio. In arbitrio, itaque actoris est, utrum ex stipulatu, an iudicati actione agere velit.

S V M M A R I V M.

- 1 Reus conuentus potest in eodem iudicio actorem reconuenire.
- 2 Reconuentio, quibus, quando, & in quibus casibus negatur.
- 3 Reconuentio statim opponenda, ubi potest opponi.
- 4 Reconuentio causa per rescriptum est impetranda, ubi fuit impetrata causa conuentionis.
- 5 Reconuentio differt ab exceptione.

De reconuentionibus. Tit. 26.

1 **R**eus ¶ actorem in eodem iudicio reconuenire potest, quo actio, conuentio, & reconuentio paribus passibus ambulare debent, ca. cum dilectus 2. de ordin. cognit. §. nos autem ver. quamquam in idem cap. 1. de mutuis petitionibus, & nos in gloss. stat. Urb. lib. 1. cap. 67.
 2 ¶ Nisi in iudicio recuperanda possessionis agatur, hinc enim reconuentio opponi non potest, secundum distinctionem, quam facit text. in c. ult. de ordin. cognit. & in ca. ad vltimum 2. de caus. poss. & propriet. Turza. in regula 17. Minus opponi potest per excommunicatum, cap. cum inter 5. §. final. de exceptio. Nec opponi potest apud alium, quam actionis iudicem, cap. dispensia 3. §. reus quoque. de rescript. in 6. Nec apud arbitros. cap. cum dilectus 6. de arbitris. Villal. R. 8. Item non potest opponi, si prius liqueat de causa vna, quam de alia, vel reus in reconuentione moram faciat vsque ad litis contestationem in causa conuentionis. Nam lite contestata super ea, aduersus eam non potest reconuentio, ut paribus passibus cum conuentione ambulet, opponi, ut per Abb. & Felin. in dict. capit. 1. de mutuis petitionibus. Viuius in verb. Reconuentioni. ibi. & aduerte. Minfynger. obseruatio. centur. 1. Nec minus potest opponi, si vna causa sit summaria, altera plenaria. Viuius vbi supra. ¶ Et vbi opponi potest, statim post conuentionem est opponenda, non autem post lite contestatam, ut dictum est, nec ideo in causa appellationis, ut dixi, in gloss. prædicta. Et si causa conuentionis sit per rescriptum, ¶ Principis commissa, oportet impetrare rescriptum commissionis causæ reconuentionis, quo impetrato, modus procedendi per rescriptum conuentionis præscriptus, etiam reconuentioni datus intelligitur, cap. prudentia 2. vbi gloss. & Doctor. de mutuis petiti. & nos in gloss. prædicta in principio, & sine. ¶ Differentia autem reconuentionis, & exceptionis habetur in dict. capit. cum dilectus 2. de ordin. cognit. Et hæc de reconuentionibus, & alijs actibus iudicialibus litis contestationem præcedentibus dicta sufficiant. Sequitur nunc videre de ipsa litis contestatione, & actibus eam sequentibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Litis contestatio quid sit.
- 2 Litis contestatio qualiter fiat.
- 3 Litis, aut de iure, aut de facto est.

- 4 *Lis post editum libellum infra quantum tempus contestanda.*
- 5 *Reus ad litem contestandam praxise cogendus.*

De litis contestatione, tit. 27.

Litis contestatio definitur, quod sit, cum iudex per narrationem negocij causam audire ceperit, quam litem contestationem, seu statum causae Rhetores appellant l. 1. §. litem enim tunc C. de lit. contest. de qua & nos in glof. stat. vrb. lib. 1. c. 59. nonnulla notatu digna posuimus. Et haec est vera litem contestationis definitio, sed à paucis rectè intellecta, & ab aliis variè explicata. Ideoque quid mihi hac in re videatur, quàm brevissimè exponam, inquit enim Imperator, litem tunc contestata videtur, cum iudex per narrationem negocij causam audire ceperit. in d. l. 1. §. litem enim, pro intelligentia verborum dictae definitionis videtur locus Quintilian lib. 3. Instit. orator. c. 6. vbi ait. Simplex causa, etiam si variè defenditur, nisi potest habere plus vno, de quo pronuncietur, atque inde erit status causae: quod & orator praecipuè sibi obtinendum, & iudex spectandum maximè intelligit: in hoc enim causa consistit: ex quibus verba haec, causam audire; de quibus in dicta definitione, mihi interpretanda videntur pro inquirere, & indagare id, in quo causa consistat. Nam causam audire, aliud significare non videtur, quàm vt iudex id, in quo causa, & controuersia consistit, hoc est, statum causae cognoscat. litem contestatio igitur nihil aliud est, quàm status causae inquisitio, & litem constitutio: ex eo dicta, quod litigatores litem contestentur, hoc est simul fateantur, & ob oculos ponant id, in quo litem consistit. Hoc autem fit per actionem propositam, & responsionem aduersus eam insecutam, per exceptionem, replicationem, duplicationem &c. Hoc est quod Imperator in dicta definitione ait, (per narrationem negocij. Nam actio, replicatio, & duplicatio nihil aliud sunt, quàm partes negocij, sine quibus totum negocium plenè cognosci non potest. Actio enim omnis constat ex iure, & facto, quorum alterutro deficiente, deficit actio, utroque autem existente, vt neutrum a reo negari possit: tunc per exceptionem actio infirmari potest, exceptio autem est duplex. Peremptoria, & dilatoria, vt probatum fuit supra tit. 21. & seq. & probatur infra. Dilatoriae exceptiones sunt, quibus lis à causa actionis ad alias eius circumstantias transfertur, vt in dicto tit. 21. & seq. est igitur infirmandae actionis ratio triplex, quarum vna consistit in negando eo, quod in actione propositum est, altera in distinguendo, tertia in lite differenda, seu ad alias actionis circumstantias à causa eius transferenda. Quod autem de actione infirmanda dictum est, idem de exceptione per replicationem, de replicatione per duplicationem &c. Infirmanda est intelligendum. Nam vt actio argumentum est, quod id, quod petimus, probare nitimur nobis debere, ita quoque exceptio argumentum est ad perimendam, seu differendam actionem productam. Proinde aut negando, aut distinguendo eliditur, aut denique litem à causa exceptionis ad alias eius circumstantias transferendo. Hanc autem exceptionem, & litem translationem, qua infirmatur exceptio. Replicationem vocant. Sed & eadem replicationis, necnon duplicationis, & triplicationis, quae actionis, & exceptionis infirmandae ratio est. Quando autè ad actionem, exceptionem, vel replicationem propositam non negando, sed distinguendo, aut litem differendo, transferendoque ab aduersario respondetur, lis constare iudici non dū potest. c. si oblato 2. de litem contest. in 6. c. 1. eod. c. 54. §. licet de elect. negando respondetur, lis constat, orta quaestione, quam constitutionem, seu statum Rhetores vocant. ¶ Hanc litem contestationem, si quidem in principali fiat, negotio, litem contestationem à veteribus Iurisconsultis appellatam esse existimor ex d. c. si oblato Tiracuell. lib. 1. retractus §. 1. §. gl. 2. nu. 1. & seq. Nec enim olim, vt nunc fieri solet ad excipendum, replicandum, & duplicandum dilationes dabantur. Sed iudex vno, eodemque tempore exceptiones, replicationes, & duplicationes audiebat, vt illud, in quo controuersia consistebat, cognosceret. quo cognito, tunc demum ad id probandum dilationes solèbat concedere, vt constat superius tit. 20. de dilationibus. Antequam autem iudex de causa, seu actione proposita pronunciet, lis constitutenda est, seu quid litem faciat, inquirendum. Lite namque constituta, quemadmodum medicus, causa morbi

cognita, certius de actione proposita iudicabit, & negotio medebitur. Contra nondum constituta, seu contestata lite, omnis de negotio principali sententia iuri, & iustitiae est periculosa. Imo litem contestatione ommissa, processus est nullus d. cap. 1. de litem contest. & dicto §. licet. Nisi non iure actionis, sed iudicis officio agatur. c. iudicis 2. de offic. iudic. Clar. §. fin. quaest. 45. vel causa sit matrimonialis Villal. L. 129. vel beneficialis possessorij Gab. lib. 5. de test. spol. conclus. r. num. 115. & seq. Villal. L. 124. & 125. vel nisi periculum sit in mora, vel agatur in possessorio edicti Car. boniani. Villal. L. 125. & 126. vbi Fichardus in additio. ¶ litem autem omnis, seu quaestio iudicialis aut de iure est, aut de facto, illa quidem secundum leges, haec verò secundum motum, & arbitrium iudicis est definienda, vt probauimus in tract. de tutela, & cura lib. 3. quaest. 1. & late probat Menoch. in tract. de arbit. quaest. 53. ¶ Tempus autem litem contestandae definitur post viginti dies ab editione libelli, vt interim reo facultas sit deliberandi, an cedere debeat, vel contendere, & exceptiones dilatorias, si quas putat se habere, obijciendi, vel transigendi. Nouella c. 53. §. sed et illud cum sequen. 13. q. 3. cap. vlt. §. offeratur. ultra duos menses, tamen litem contestatio differenda non est. Nouella 96. ¶ Et si Reus non velit litem contestari, praxise cogendus est ad litem contestandam Turza: opin. 137.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Iuramentum calumniae litem contestata praestandum.*
 - 2 *Iuramentum calumniae non potest reuocari.*
 - 3 *Iuramentum calumniae quare introductum.*
 - 4 *Iuramentum calumniae quando, & quoties praestandum.*
 - 5 *Iuramentum calumniae vnicuius in tota causa, ut sufficiat, quid agendum, limitatur.*
Actor.	} <i>utriusque partis iurans de calumnia.</i>
Reus.	
6 <i>Aduocatus.</i>	
Tutor.	} <i>iuramenti forma.</i>
7 <i>Rei.</i>	
8 <i>Aduocati.</i>	
- 9 *Improbata aduocatio qua dicatur.*
 - 10 *Iudices iurant & ipsi, & illius forma.*
 - 11 *Iuramentum de calumnia in quo loco praestandum.*
 - 12 *Iuratur de calumnia per procuratores.*
 - 13 *Iurandum praesente aduersario, limitatur.*
 - 14 *Iurandum quomodo sit, & quando.*
Notoria	} <i>calumnia iuramentum non exigunt.</i>
14 <i>Spiritualia</i>	
15 <i>Beneficialia</i>	
- 15 *Actore de calumnia non iurante, ei denegatur actio.*
 - 16 *Reo recusante iurare, habetur pro confesso.*
 - 17 *Poenae non iurantium proponuntur.*
 - 18 *Iuramenti calumniae commissio an vitiet processum.*

De iuramento calumniae, & alijs huiusmodi iuramentis, tit. 28.

Lite autem contestata, statim, antequam ad alia procedatur iuramentum calumniae praestandum est, etià aduersario illud remittente l. 2. in princ. & §. sed quia C. de iure iurando propter calumnia. dand. l. 2. C. de iudic. ¶ Nam nec consuetudine illud remitti potest, & ceterum de iuramen. calumniae in cap. 1. in verbo. tacite cod. in 6. Alex. conf. 45. nu. 3. lib. 2. c. constitutus. 3. §. praesentium de fideiussoribus. ¶ Idque ideo ne homines faciliè ad litigandum procedant, sed vt sacramenti timore contentiosa litigantia instantia compescatur d. l. 2. in princ. §. 1. in fin. ¶ Non solum tamen litigant. ¶ Non solum autem in primordio litem hoc iuramentum praestandum est, sed etià quicquies probatio ab aduersario exigitur, exigens eam. prius de calumnia iurare debet, quod non causam differendo humiliter modi allegationem proposuerit, siue propter lucras fuerit certatū, siue propter instrumenta, siue quantum feruorū exposcatur, siue quid aliud, in quo necessitas probationis incumbit l. 1. C. de iure iurando propter calumnia. dand. c. in appellationis 2. in princ. & §. fin. de iuramen. calumnia. 6. Ideoque

Ideoque si quis ab argentario rationes sibi edi petierit, iurare debet. l. i. quis 6. §. exigitur. de edendo. Sed & si quis aduersario deforat iusiurandum litis decisorium, ipse prius de calumnia iurare tenetur: si hoc exigatur leg. iustit. mandum 34. §. qui iusiurandum ff. de iureiurando. l. i. non. §. 37. ff. eod. l. de iura. 9. C. eod. ¶ Planè non quis sepius in eadē lite iurare cogatur, iuramento calumnie in primordio litis præstando apponi debet hæc clausula generalis: si quando per totam scilicet litem probat omnes ab aduersario suo requirat, quod non per causam sed faciat extrahenda litem, sed quia reuera sibi necessariā fore ab aduersario suo exhibendam probationem arbitrat, quo iuramento generatim tenet præstito, deinceps à iurando liberatur quis, quāuis multis ab aduersario probationes requisierit. Nouella c. 50. §. quia. verò. Nisi iudici aliter videbitur expedire etc. in princip. & §. finalis in fine de iuramento calumnie in 6. ¶ Porro ¶ iuramentum calumnie præstat, Actor simul, & reus, Aduocati, tutores, & curatores utriusque partis, sed & iudex ipse §. item actoris iussit. de pena temetē litigā. leg. 2. in princ. C. de iureiurand. propter calumn. dand. Nouella 124. in princip. cum causam 6. eodem in appellat. 2. §. procuratores de iuramē. calum. in 6. §. utriusq; ipstit. de pena temetē litigā. l. rem non nouam 12. §. patroni C. de iudic. & in princ. l. Villalo. l. 159. ubi Richard. in addit. Quo verò ad Aduocatos hoc iuramentum consuetudine sublatum dicunt Villalo. A. 65. & Sanchez A. 110. ¶ Item consuetudine non obstat, præstat dum erit iuxta formam paulo inferius traditam, pro bono publico, contra quæ consuetudo non præualet cap. constitutus 3. §. presentibus de fideiussorib. Actor quidem iurare debet non calumnia, sed animo litem se mouisse, sed existimando se bonam causam habere d. l. 2. in princip. C. de iureiur. propter calumn. dand. §. item actoris iussit. de pena temere litigant. Aliud iuramentum actoris proponitur in §. 1. in princip. Nouella cōst. 124. Verum de iure canonico non solum de opinione, sed & etiam de veritate iurare tenetur cap. 1. in prin. & §. 1. in fine. de iuramento calum. in 6. ¶ Reus autem iurabit, quod putans se bona instantia uti ad iudicandum petuerit. §. 1. in princip. iussit. de pena temere litigant. & d. l. 2. §. si enim, & ipse. Sed uterque tam actor, quam reus generaliter illud iuramentum, de quo iam dictum est, præstat, sed dicit quod non protrahenda litem animo, sed quod reuera sibi necessarium putet, probationes ab aduersario sit exacturus §. quia verò Nouella c. 50. Sed & uterq; iurabit, quod nihil penitus, vel iudicibus patrocinij gratia, vel cuiquamque alie personæ ex eadem causa quocumque modo dederit, promiserit, aut postea datus sit, vel per se, vel per quamcunque aliam personam, exceptis his, quos aduocatis suis pro aduocatione præbet, aut alijs, quibus leges dari permittunt. §. in princip. Nouella cōst. 124. Vtriusque partis aduocati iurare debent, quod omni virtute sua, omni que ope, quod iustum, & verum existimauerint, clientibus suis inferre procurabunt, nihil studij relinquētes, quod sibi possibile est: non autem credita sibi causa, quod improba sit, vel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi facientes, prudentes, que mala conscientia liti patrocinabuntur. Sed & si certamine procedente aliquid sibi tale cognitiuus fuerit, causa recedens, ab huiusmodi committione sese penitus separantes, ¶ Hocque subsecuto, nulla licentia concedatur spreto litigatore ad alterius aduocati patrocinium conuolare: ne meliorem contempris improbi aduocatio subrogetur. Sin autem pluribus patronis adhibitis, & iuramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinandum esse crediderint, quidam recusauerint: erant quidem recusantes, volentes autem remanere l. rem non nouam 12. §. patroni C. de iudic. leg. 2. in princip. C. de iureiurando propter calumn. dand. cap. cum causam 6. de iuramento calumnie cum appellat. 2. §. procuratores eodem tit. in 6. cum alijs allegatis per Sord. in dec. 18. ¶ Procurator in princ. ubi limitat in procuratore, & aduocato sci sub num. 10. §. 1. & sequen. in libris, qui per tutores, aut curatores agitantur, iuramenta quidem tutores, aut curatores subibunt sed nullo ex hoc iudicio generando iurāt, qui sub tutela, vel cura eorum degunt d. l. 2. §. quod obsequari, & §. in libris Nouella c. 24. Richard. ad Villa. l. 159. in addit. ¶ Postremo iudices iurabunt omnimodo sese cum veritate, & legitime obseruatione iudicium disposituros, &

ante sedem iudicalem sacrosanctæ scripturæ deponi iurabunt, & permanere vsque ad litem terminum, & definitiua sententia recitationem, d. l. rem non nouam 12. in princip. C. de iudic. Hoc autem iuramento calumnie secundum ius civile iurat quisque, quod credit, & existimat verum, & iustum esse, licet causæ natura forsitan alia est, d. l. 2. §. licet, C. de iureiurand. propter calumn. dand. quod aliter est de iure Canonico, ut superius dictum est. ¶ Porro quāuis hoc iurandum in iudicio regulariter præstari debeat, tamen propter dignitatem, vel sextum personæ in domo litigatoris sacramentum præstant, altera parte, vel procuratore eius præsentem, dicta leg. secunda, §. si autem, vel dignitas. §. si mulier. Nouella constitut. 124. Quod dicendum quoque est, si litigator quod aduersam valetudinem, vel aliam similem causam ad iudicem venire non possit, §. quod dicta Nouella 124. Sed si eum a besse contingat in alijs locis, apud Præsidem, aut defensorum eius loci, quo degit, iusiurandum præstare iubetur, §. si partes ead. Nouella d. l. 2. §. si autem abfuerit, & §. hoc etiam ¶ vel procuratorem constituet ad iurandum, cum in prætractandis 3. & c. Imperatorum 4. de iuramento calumnie, c. vlt. eod. tit. in 6. Et nos in glo. 4. Vb. lib. 1. c. 66. ¶ 12. ver. tunc enim Richard. in addit. ad Villalo. l. 119. ¶ Quamquam autem aduersario, vel eius procuratore præsentem iusiurandum calumnie præstandum est, tamen si mulier sit, quæ propter honestatem vitæ extraneis se vis ostendere se non consuevit, tunc & absente aduersario missi cohortales iuramentum ab ea suscipiant, §. si mulier Nouella c. 124. ¶ Hoc iuramentum potius de ac alia tæchis Sacrosanctis Evangelijs præstandum est, statim (vadiamus) in litis primordio lite iam contestata secundum ius civile, ut probatur in princ. tit. Nisi sit sacerdos, c. 1. de c. o. iterum §. & c. vlt. in princ. de iurament. calum. 1. q. 1. ca. testimonium, & sec. vlt. ius canonicum non est necesse, quod statim post litem contestatam de calumnia iuratus, sed ante, vel post quandocumque iudici videbitur iurandum, c. 1. in princ. & in c. appellat. 2. §. in fine. de iurament. calum. ¶ 14. in 6. & in d. l. glo. ver. & potest præstari. ¶ Nec est iurandum, quando notorium est id, de quo est iurandum. Vbi opin. incipit: Notorium ver. sed Bald. ibi dicit, & nos in d. gloss. ver. in notorijs, Nec est iurandum in spiritalibus, & in beneficialibus huiusmodi iuramentum non est necessarium, ut probauimus in d. gloss. in fine. & in Syntag. com. ¶ 15. opin. iuris loco 1. tit. 21. ¶ Sed si actor, ubi iurandum est, noluerit subire sacramentum hoc, actio ei denegatur, d. l. 2. §. quod si actor. Nam si actor noluerit subire sacramentum calumnie, & hoc legitime fuerit approbatum, non liceat ei penitus ad litem peruenire, sed eadem ab instituta actione, quasi in probis litigator, & in litis iudicium ei cum summa interminatione occurrat, & a iudicio eum, quantum longissime expellat, d. §. quod si actor, & §. illo utique generaliter. Nouella c. 124. ¶ Sin autem reus ubi iurandum est, hoc sacramentum subire recusauerit, in ijs capitulis, quæ narratione comprehensa sunt, pro confesso habetur, & licet iudici sententiam, proferre, pro reo, & ipsa rei quælibet suggesterit, d. l. 2. §. in autem reus, & d. §. illo utique generaliter. Sed an actor, & reus teneantur hoc iuramentum præstare, ubi perfectè iuramentum probauerint, habetur in d. glo. ver. an cogatur. ¶ Nec autem omnia pro veritate calumnie actione introducta sunt, quæ in consuetudinem abierunt, & in partem decimam huius actores multiplicabant, quod nusquam factum esse imperator inuenit. Sed pro his introddixit, & præstatum iusiurandum, & ut improbus litigator, & damnus, & impensas litem inferre aduersario suo cogatur, §. hæc autem omnia iussit. de pena temere litigant. d. l. 2. §. antiqua. C. de iureiurando propter calumn. dand. & c. vlt. §. in fine. de iuramento calumnie. ¶ Tandem obseruandum est, quod propter omnium tacitè in tota causa calumnia iuramentum iudicialis processus alias factus legitime non est nullus, nec etiam annullandus, d. c. 1. §. 1. de iuram. calum. in 6. quod videtur contra id, quod dictum fuit à principio, scilicet præstatum esse etiam aduersario iudicem remittente, per leges ibi allegatas, quibus contradicit Canon in d. §. 1. de hac re vide glo. vlt. in iuramento Vb. lib. 1. c. 66. ver. tacitè, & non contra dicit, quia loquitur de expressa remissione, non autem de tacita, ex qua processus non est nullus. Sed & ne falsò præstentur, & ne timore vindicis Dei, sciendum, quod anno 1553. quibusdam

dam ordinis Patricij in ius vocatus à Plebeio, cui debebat aureos ferè 300. perens dilationem 8. dierum ad respondendum iurat, facta imprecatione (constabat autem ipsū falsū iurare) se dolo cum eo non agerē differtendo responsum, vix extra palatij scalas delapsus, cecidit similis Apopleptico, & sexta die moritur, teste Genebr. lib. 4. Chrono. d. anni.

SUMMARIUM.

- 1 Probandum est id, de quo controuertitur, vel dubitatur.
- 2 Veritas confessio à partibus non indiget alia probatione.
- 3 Tenor instrumenti probans probat, ut instrumentum.
- 4 Confessio releuat ab onere probandi.
- 5 Insurandum decisorium, vim probationis habet.
- 6 Affirmanti non neganti, incumbit onus probandi.
- 7 Voluntatem mutatam, qui dicit probare debet.
- 8 Dolus est probandus.
- 9 Negans quod antea fuerat confessus necesse habet probare.
- 10 Confessio nimis generalis, & sine causa, cuius virtutis.
- 11 Interdictum quasi debitum promittens an debeat probare indubitum.
- 12 Excipiens de pecunia non numerata, an debeat probare.
- 13 Neganti quandoque incumbit onus probandi.
- 14 Presumptio est pro eo, qui accipit, non qui soluit.
- 15 Affirmanti incumbit onus probandi.
- 16 Debitum solutum quis debeat probare.
- 17 Indebiti conditione cui incumbat onus probandi.
- 18 Neganti iustum, incumbit onus probandi.
- 19 Facto posito ius ex eo presumitur.
- 20 Filio neganti se in potestate patris incumbit onus probandi.
- 21 Neganti, & affirmanti falsum instrumentum, incumbit probatio.
- 22 Affirmans non posse probare, cadit à causa, limitatur.
- 23 Titulum sua possessionis quis dicere debeat.
- 24 Negans sponte renunciaisse probare debet.
- 25 In mixtis vterque actor, & reus probare debet.
- 26 Vxor neganti virum debitum reddidisse incumbit probatio.
- 27 Neganti dolo commissum delictum incumbit probatio.
- 28 Actor actionem, reus exceptionem probare debet, limitatur.
- 29 Solutionem canonis emphyteuticæ probare debet.
- 30 In hypothecaria cui incumbat probatio.
- 31 Neganti bona esse soluendo, incumbit probatio.

De probationibus. Tit. 29.

Lite contestata, iuramentoque calumniæ præstito, sequitur probatio præstanda eius, de quo inter partes controuertitur, seu dubitatur, qua deficientia contra eum, cui probandi onus incumbat, sententia ferenda est, quamuis instrumenta perijisse conueratur: neque apud eos, qui rem gestam ignorauerint, amissorum instrumentorum habita testatio ad probationem veritatis qui equā prodesse potest leg. sicut 5. C. de fide instrument. leg. apud eos 13. C. cod. de ijs vti que agit Quintilianus de oratore lib. 5. cap. 1. & sequentibus. † Nisi veritas contentorum in instrumentis missis fateatur à partibus Auth, si quis in aliquo, vbi glos. in verb. alia Bart. Bald. Alexand. Dec. numero 20. 39. & 40. & alij omnes C. de edend. Boer. decis. 281. num. 6. † Vel totus eorum tenor probetur argumento l. 3. C. de fals. & leg. optimam C. de contrahend. stipulat. vbi Salice. Bald. in leg. 1. C. de Episcop. & Cleric. Specula. de instrum. edit. §. restat ver. penult. Socin. in consi. 266. Gozad. consil. 57. num. 8. Grat. consi. 122. num. 19. lib. 2. Boer. d. decis. 281. num. 5. omnes per notata per Doctorem in d. auth si quis in aliquo, vbi late Bolognet. c. cum instrum. l. 2. de priuileg. Planè si quis in seruitutem petatur instrumentorum, furtum monstrare sufficit leg. si de possess. 20. C. de probatio. † Sed & confessio aduersarij à probandi onere releuat quoniam confessus pro iudicato habetur l. 1. ff. de confess. c. vlt. ver. nisi sua sponte 15. q. 5. & cap. 12. q. 1. de qua re latius dicitur infra in tit. de confess. & c. 37. † Potest quoque is, cui probandi onus incumbit aduersario insurandum de rei veritate deferre, vel iuret, vel insurandum referat. l. cum de indebito 25. §. in omnibus ff. de probatio. de quo etiam dicitur infra de iure iurando titu. 34. † quoties autem queritur, vtr. probatio incumbat, actori, ne, an reo?

hæc ea re sequenda regula est, vt affirmanti, non neganti probandi onus imponatur. Ei enim, qui dicit incumbit probatio, non qui negat. leg. secunda ff. de probatio. leg. eum, qui 22. ff. eodem leg. prima C. de probat. leg. vlti. C. de solutionibus leg. quinquaginta 12. §. nam si creditur leg. quoties 18. §. qui dolo leg. patronus 6. leg. ante omnia 23. leg. emptorum 4. leg. 1. l. cum de 17. ff. de proba. c. bonæ 23. §. porro de elect. † Proinde is, qui mutatam voluntatem dicit, hoc factum debet leg. eum 22. ff. de probat. † Et qui dicit, hoc factum aliter licet in exceptione probat, debet dolum admissum fuisse. l. quoties 18. §. qui dolo ff. eod. Becc. consil. 106. numero 26. & sequent. Surd. consil. 298. numero 38. & in decisione 104. numero 15. Planè regula hæc suas habet exceptiones, quarum aliquas subiiciemus. † Si is itaque qui rogat, in causa fuerit confessus in scriptis, vel sine scriptis; hoc enim casu postea rursus neganti probatio incumbit leg. 2. §. fina. C. de quadrienn. præscrip. leg. generaliter 13. C. de non numerata pecunia l. precibus 18. C. de probat. leg. cum de indebito 25. §. fin. leg. quidam 150. ff. eod. leg. non epistolis 13. l. non nudis 14. C. eodem c. si cautio 14. de fide instrum. c. is, qui conuertitur 4. de solutionibus c. i. & ca. vlt. de præsumpt. c. per tuas 10. de probat. Nimis enim indignum esse iudicatur, vt quod sua quisque voce, vel scriptura dilucidè protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere d. leg. generaliter 13. §. nimis enim C. de non numerata pecunia. Nec ideo mirum, quod ei quamuis neganti hoc casu incumbat probandi onus, quia ex eius antecedenti confessione præsumptio est pro affirmante, & ideo neganti contra præsumptionem probatio est iniungenda d. capi. si cautio de fide instrumenti. & d. leg. 25. §. fina. ff. de probatio. & d. l. 13. C. de non numerata pecunia. † Nisi fortè talis confessio sit nimium generalis non expressa causa, hoc enim casu præsumptio ex ea sumpta inuoluta est ad transferendum onus probandi exemplo dicti cap. si cautio 14. de fide instrumenti. exemplo libelli inepti incerti, & sine causa, de quo in cap. vlt. de libelli oblat. leg. 6. in princ. ff. de confess. Planè si quis indebitum quasi debitum promiserit, vel cauerit generaliter, non adiecit causam, ex qua debeat: si postea debitum fuisse negauerit, non ipsi probandum est: sed affirmanti debitum fuisse, probatio incumbit. Secus si specialiter causas, ex quibus debentur, in cautione expressit. † Tunc enim stare eum oportere fuit confessioni, nisi euentissimè probationibus in scriptis habitis ostendere paratus sit, sese hæc indebitè promississe d. l. 25. §. fina. cum alijs maxime 12. ratis. † Sed & is, qui exceptionem non numeratæ pecuniæ vitur, quamuis se eam pecuniam debere cauerit, & ita sibi numeratam quodammodo confessus sit: tamen probandi onere releuatur, & qui numeratam eam dicit, probare tenetur leg. si ex cautione C. de non numerata pecunia leg. aduersario 10. C. eodem. Nisi argentario cautum sit: hic enim, si ei agenti non numeratæ pecuniæ exceptio obijciatur, numeratam eam esse probare non habet necesse. §. 13. insuper & §. in illo vti que Nouella const. 136. † Præterea qui indebitum condidit, quamuis id, quod soluit, debitum fuisse neget, tamen id, quod negat probare tenetur l. cum de indebito 25. ff. de probationibus ca. is, qui conuertitur. 4. de solutionibus, & c. si cautio 14. de fide instrumenti. Quia præsumptio est pro eo, qui accipit. dicta leg. 25. §. etenim absurdum. † Qui enim soluit, nunquam ita reus pinus creditur, vt faciliè suas pecunias iactet, & indebitas effundat. d. leg. 25. §. qui enim. † Si tamen reus, cui debitum solutum condidit, solutionem sibi factam negauerit, fueritque conuictus: tunc postea debitum fuisse affirmanti probatio incumbit, non neganti d. l. 25. in princ. Etenim absurdum est, eum, qui ab initio negauit pecuniam accepisse, postquam fuerit conuictus, eam accepisse, probationem non debiti aduersario exigere d. l. 25. §. etenim absurdum. † Sed & si is, qui indebitum soluit dicitur, vel pupillus sit, vel minor, vel mulier, vel fortè vir quidè perfectæ ætatis, sed miles, vel agriculor, & forensium rei expers, vel ahiis simplicitate gaudens, & desidiaz deditus, tunc is, q. ostenderit, eas redhibere debitas ei fuisse solutas, & si nõ ostenderit, eas redhibere debet. d. l. 25. §. fin. aut is, qui indebitum. Sed hoc ita si totà summā indebitam fuisse solutis qui dedit, contendit. Si autem pro parte queritur, quod pars pecuniæ solutæ debita non est: vel quod ab initio quiddam debitum fuit, sed vel dissoluto debito postea ignarus

iterū soluit, vel exceptione tutus, errore eas pecunias depēdit ipse omnino hoc ostēdere debet, vel q̄ plus debito persoluit, vel iam solutam pecuniam per errorē repetita solutione dependit, vel tutus exceptione nesciens suam proiecit pecuniam secundum generalem regulam, quā eos, qui opponendas esse exceptiones affirmant, vel soluisse indebitas contendunt, hāc ostendere exigit. d. l. 25. §. sed hoc
 17 ita. Præterea t̄ conditione indebiti reo incumbit probatio, debitum fuisse, non actori indebitū condicenti, si non quidem solutio, sed cautio tantum indebiti condicatur: nisi fortē actor causas speciales, ex quibus debeat, cautioni inferuerit. d. l. 25. §. fin. vt & paulo superius dictū est. Sed & neganti non affirmanti probatio incumbit, si præsumptio sit pro affirmante. Nam hic est præsumptionis effectus, & aduersarium probandi necessitate oneret: cuius exemplum iam in conditione indebiti propositum est: in hac enim regulariter præsumptionem pro eo esse qui accepit, dictum est: ideoque neganti debitū, non affirmanti, probationem imponi, vt iam extat probatum. Huc accedit, quod Vipianus dicit: Cum ex præsumptione libertas præritia esse videbitur, hæc reus est contraria voluntarē testatoris probare. l. generaliter 24. §. sed si ita in fine, ff. de fideicom. libert. Aliud exemplum habetur in l. licet 76. ff. de legat. 2. l. cum de indebito 25. §. si verò ab initio ff. de probat. & in l. si pactum, 9. ff. eod. t̄ Insuper iussu
 18 neganti, non affirmanti probatio incumbit. l. ab ea 5. ff. de probat. l. in exceptionibus 19. §. sed etsi ff. eod. & nos in tract. de tutela & cura lib. 3. quaest. 1. Nam ita Paulus inquit. Ab ea parte, quæ dicit aduersarium aliquo iure prohibutum esse, specialiter lege, vel constitutione id probari oportet. Ideoque respondit, si quis negat emancipationem iurē factam, ipsum præstare debere probationem. d. l. ab ea 5. & dicto §. sed etsi c. bonæ memoriæ 23. §. porro de electione
 19 c. t̄ cut 16. §. fin. de re iudic. Huius ratio est, quod t̄ aliqua facta posito, quod ipso iure actionem, vel exceptionē pariat, præsumitur illud, & in casu proposito eandem vim habere, nisi contrarium doceatur. §. fin. Instit. de fideiussoribus Ioannes Bolognet. post rubr. ff. de iust. & in. de mul. 20
 20 triplici differentia iuris, & facti. Præterea t̄ si filius in potestate patris se esse neget, ipsi neganti probatio incumbit, cum pro patre sit præsumptio: quemadmodum & si quis ex seruitute in libertatem proclamet, seruumque se esse neget, liberum se esse probare debet. l. si filius 8. ff. de probationibus. t̄ Sed etsi falsum dicatur instrumentum, tam neganti, quam affirmanti probatio iure imponitur. l. fin. C. ad l. Cornel. de fals. l. vbi falsi 22. C. eod. l. pen. C. de probationibus. t̄ Sanè ex eo solo neganti probatio imponi non debet, quod affirmans se probare nō posse contendat. Sed si non probauerit, causa cadit. l. actor 23. C. de probat. l. 2. C. eod. l. 1. §. interrogatorij. ff. de interrogationibus 6. q. 5. in princ. cum c. seq. & c. vltimo. Nisi fortē aduersario iurandū deferat: hoc enim casu negans, aut iurare debet, aut iurandum affirmanti referre, aut causa cadere, vt infra dicitur in tit. 34. vel petat, vt dicat, vtrum pro hærede, an pro possessore possideat, l. cogi 11. C. de petit. hæred. dit. t̄ Nam etsi cogi possessorem ab eo, qui excipit, tituli sue possessionis dicere, in ciuile est, tamen eum dicere cogitur, vtrum pro possessore, an pro hærede possideat. d. l. 1. Sed et cogitur reus dicere, vtrum in totum an pro parte possideat. l. 1. §. 1. & l. 2. cum legibus seqq. ff. de interrogationibus in iure faciendis. Et actione probata, cogitur dicere titulum suæ possessionis, & probare. l. siue possidetis 16. C. de probationibus. de hac re latè Mascard. de probationibus lib. 3. conclus. 1371. & seqq. t̄ Sed etsi quis spontè beneficio renunciaſse neget, eum quamuis negantem probare oportet & super hoc 5. de renunciat. t̄ Si iudiciū mixtū sit, in quo vterque actor, & reus est, in hoc enim vterque probat. c. ex literis 3. de probat. t̄ Si viro affirmante se debitum coniugale vxori reddidisse, illa hoc neget, vxori neganti hoc in casu probatio incumbit 33. q. 1. c. requisisti. §. fin. cum c. sequen. c. 1. de fugid. & malefic. c. continebatur, de desponsat. Impub. t̄ Si de dicto dolo commissum esse negetur, hoc neganti incumbit onus probandi. c. 1. de
 27 præsumpt. t̄ Porro quemadmodū affirmanti, non neganti probatio incurrit: ita quoque actor actionem, & reus exceptionem suam probare debet, vt de actore. l. verius 2. t̄ in fin. ff. de probat. l. 2. C. eod. l. iustitia 8. C. eod. l. cum te 9. C. eod. l. 2. C. de commodat. & de exceptione à reo pro-

banda est tex. in l. in exceptionibus 19. ff. de probat. on. l. quinquaginta 12. ff. eod. cuius vtriusque tam actoris, quā rei eadem sunt exceptiones, quas supra deduximus. Et in specie quoad reum, si pro eo excipiente sit præsumptio, quod tunc actori non reo incumbat onus probandi, dicit tex. in l. si pactum 9. ff. de probat. Si exceptio sit negatiua, tunc enim eius probatio affirmanti actori incumbit. l. asseueratio 10. C. de non num. pec. l. si ex cautione 3. C. eod. l. ante omnia 23. ff. de probat. l. quoties 18. §. fin. l. non est 11. ff. de probat. l. 1. §. sed etsi ff. de magistr. conueniend. Actor quod asseuerat probare se nō posse profuturum reum necessitate ministrandi contrarium non astringit, paulo superius dictum est, cuius ratio est, quia per rei um naturā factum negantis probatio nulla est, l. actor 23. C. de probatio. cum alijs allegatis supra. Clar. in §. fin. q. 52. Et quia negatiua monentis est improbabilis secundū omnes, quos citat Clar. ibi nu. 3. Nisi illa conarctata sit loco, & tempore, vt ipse subdit, & ideo si dominus fundum emphyteuticum repetat ob canonem non solum e contra verò emphyteuta soluisse dicat, cum dominus habeat intentionem fundatam ex instrumento concessionis non ipsi solutione canonis factam non fuisse, sed emphyteutæ factam fuisse incumbit onus probandi, glo. in l. 2. in verbo repellere, C. de iure emphyt. vbi las. num. 132. & seq. Clar. in §. emphyteusis, q. 10. in fin. Gabriel lib. 1. de probationibus. conclus. 6. numer. 21. Aliud exemplum proponit Turza. opin. 16. vbi excipiens contra vendicantem dominium, quod veditor, siue author eius non fuerit dominus rei, probandi onere
 30 releuatur, idque in aduersarium transfertur. t̄ Item etiā dicitur de actione hypothecaria, in qua negatur is, à quo debitor rem habuit, dominus eius rei fuisse Villalo. P. 185. Sed controuertitur, & distinguitur apud Gabr. in d. conclus. 6. & reprobat. apud Villalo. N. 1. & Viuium in opin. 31
 31 incipien. Negatiua, t̄ item neganti bona esse soluēdo probatio iniungitur. Villalo. T. 15. Suarez B. 26. controuertitur apud Gabr. lib. 1. de probatio. conclus. 7. Hactenus vtri probandi onus incumbat, dictum est: nunc per que probatio fieri possit, est videndum. Sed & de probationibus plura referuntur in syntagma commun. opin. iuris loco 9. tit. 1.

SYMMARIA.

- 1 Signis, & argumentis probatio fit.
- 2 Summa probat. alijs aamniculis adiuuata, limitatur.
- 3 Scriptura domestica an probet.
- 4 Confessio probat. contra consistentem.
- 5 Assertio testatoris in testamento cum iuramento probat.
- 6 Testatorum declaranti cum iuramento modum sui patrimonij creditur.
- 7 Testatori assertanti se debere incapaci non creditur.
- 8 Scriptura procuratoris an probet.
- 9 Mentio instrumenti facta in alio instrumento non obligat, nisi consistat de relato.
- 10 Epistola probat. contra scribentem, limitatur.
- 11 Solutio facit presumere debitum.
- 12 Res inter alios gesta non probat.
- 13 Factum de functi probat. contra hæredes.
- 14 Solutio partis facit presumptionem totius debiti.
- 15 Censuræ & publicum monumenta probant.
- 16 Argumenta cuique rei probanda sufficientia resident in arbitrio iudicis.
- 17 Index non debet se obligare ad vnam speciem probationis.
- 18 Filiatio qualiter probetur.
- 19 Professio matris iratæ dicentis filium spurium non probat.
- 20 Subiectum parium quale facile credendum.
- 21 Libertas & ingenuitas qualiter probetur.
- 22 Origo qualiter probetur.
- 23 Aetas qualiter probetur.
- 24 Solutio debiti qualiter probetur.
- 25 Possessor mala fidei qualiter probetur.
- 26 Dominium rerum qualiter probetur.
- 27 Remissio seu liberatio debiti, qualiter probetur.
- 28 Matrimonium qualiter probetur.
- 29 Crimen publicum qualiter probetur.
- 30 Dolus qualiter probetur.
- 31 Dolus quando presumitur.
- 32 Dolus ex facto ipso probatur, vt constat pl. vibus exemplis.

- 33 *Dolum non arguit quantitas pretij.*
 34 *Dolum non arguit qualitas causa.*
 35 *Memoria operis an extet, probat testis de auditu.*
 36 *Naufragium qualiter probetur.*
 37 *Fideicommissa tacita qualiter probentur.*
 38 *Exceptio tunc probanda, postquam actio est probata.*
 39 *Dilatio ad probandum quantitas, & quoties danda.*
 40 *Probatione facta euentus qui sequuntur plures.*
 41 *Negantium convictorum poena plures.*
 42 *Probatione non facta, euentus plures qui sequuntur.*
 43 *Reus in exceptione est actor.*
 44 *Iniurandum delatum, vim probationis obtinet.*
 45 *Præsumptionem habens transfert onus probandi in aduersarium.*
 46 *Titulum suæ possessionis quis dicere non est cogendus.*

Per quæ probandum. Tit. 30.

- E**T sanè quatenus per instrumenta, & testes probatio fiet, dicitur infra in tit. sequentibus. † Non solum autem per hæc probatio fit, ut ibi probabitur, sed etiã signis, alijsque argumentis similibus iudici fides fieri potest, l. iudicia 19. C. de rei vendic. l. & si 3. C. de fid. instrum. & iure hæz. l. 1. C. de fide instrum. l. sicut 5. C. eod. l. si solemnibus 7. l. emancipatione 11. C. eod. l. cum res 12. C. de probationib. l. vlt. §. Seia, ff. de actio. & obligat. c. cum causam 13. de probat. Quintilianus de oratore lib. 5. c. 9. & sequentibus. † Proinde, & fama probat. l. testium 3. §. eiusdem ff. de testib. Sed si alijs fuerat diminiculis adiuuata. d. §. eiusdem c. super 5. §. fin. de eo, qui cognou. confanguini. c. tam literis 33. de testib. c. tua nos 8. §. si verò publicum. de cohabit. Cleric. c. cum causam 13. ver. famam. de probat. c. præterea 27. de testib. Alijs enim indicijs, & argumentis non adiuta vim probandi planè non habet, sed tantummodo semiplenè. Turz. opin. 57. Villalo. F. 6. Viuius opin. incip. fama num. 1. Quintilianus de Oratore lib. 5. c. 3. Nisi versamur in antiquis, sed controuertitur, & distinguitur apud Viuium vbi supra num. 2. & seq. Gabr. lib. 5. de præsumpt. conclus. 1. num. 77. Villalo. F. 9. & 11. Vel nisi agatur in interdictione recuperandæ possessionis Gabr. lib. 5. de restit. spoliat. conclus. 1. num. 124. De ipsa autem probanda habes apud Villa. F. 7. & 9. Clar. in §. fin. quæst. 6. num. 12. Turza. opin. 42. Viuius opin. incip. testes in his Gabr. lib. 5. de præscript. conclus. 1. nu. 78. & sequ. & apud Mascard. conclus. 748. & sequen. de probatio. † Et scriptura domestica alijs adminiculis adiecta pro scribente probandi vim habet, quamquam per se sola ad probationem nõ sufficit, l. Publica 26. §. fin. ff. de depositi. l. exemplo 7. C. de probat. l. vltim. C. de conueniend. fisci debitor. l. verba 6. C. de testam. l. rationes 6. C. de probat. l. instrumenta 5. C. eod. † Confessio quoque aduersarij in epistola, vel alia scriptura, aliove modo facta contra consententem probationis vim non minimam obtinet: contra quam tamen probatio in contrarium admittitur, l. cum de indebito 25. ff. de probatio. l. nõ epistolis 13. C. eod. Itaque si contrarium fuerit probatum, confessio ipsi consentienti non præiudicat vt in iuribus allegatis: nisi fortè iudicialis sit confessio, non extraiudicialis: contra hanc enim non admittitur probatio in contrarium, sed confessus pro iudicato habetur, vt dicitur infra suo titulo. † Sed & si testator in testamento, vel codicillis ex causa depositi, vel alia simili se debere scripserit, & adiecerit se iurasse, quod velit restituere credendum est scripturæ, nec in contrarium admittitur probatio. l. cum quis 35. §. codicillis, ff. de legat. 3. c. vlt. de success. ab intest. Planè si sine iuri iurandi mentione confessus sit: in contrarium probatio admittitur, d. §. codicillis. Quo probato, debiti quidem actio negatur, sed ex fideicommissa actio superest, leg. penult. §. quisquis, ff. de delegat. 1. † Sed & si testator iureiurando modum patrimonij sui declarauit, ei standum est, etiam si contrarium probari possit. Nouella con. 48. §. sancimus, & §. atque esto sanè, creditoribus tamen ipsius defuncti ex hoc nullum præiudicium generatur, d. c. 48. §. cæterum. Planè † si testator ei, qui ex testamento capere non potest, se debere scripserit in fraudem legis confessio à testatore facta præsumitur: ideoque alijs probationibus deficientibus huic scripturæ testatoris fides nulla est adhibenda, l. qui testamentum 27. ff. de probat. lege cum
- 8 quis 35. §. penult. ff. de legat. 3. † Sed & si procurator debitoris scripserit, omnia creditoribus esse soluta: nõ probat contra procuratorem, quasi nihil ei à domino debeatur, l. 9 inquisitio 18. C. de solutionib. Item † si in instrumento super alia re facto alterius instrumenti mentio fiat: ex hoc non introducitur obligatio, vt ea, quæ in altero instrumento continentur, exigi possint, nisi alterum illud instrumentum exhibeatur, vel alio modo debitum probetur, l. vlt. ff. de probatio. Auth. si quis in aliquo, vbi Doctor. C. de eodendo Nouella c. 119. §. Insuper & hoc, † epistolæ quoque probationis vim habent non autem obligationis, ideoque probationem in contrarium recipiunt, l. Publica 25. §. Titius, ff. de depositi. l. Imperatores 29. ff. de probat. l. non epistolis 13. C. eod. Epistola, qua quis cohæredem sibi aliquè cauit, petitionem nullam aduersus possessorem reum hæreditarium dabit. Nam Epistola inter alios conscripta non probat inter eos, inter quos agitur, dicit. l. epistola 52. ff. de pact. l. 1. C. res inter alios acta, † ex solutione quoque, & alio simili actu interdum debitum præsumitur, l. cum de indebito 25. §. fin. verò ab initio, ff. de probat. l. cum de 6. ff. de vsuris, l. 2. C. de fideicom. Vnde si constat defunctum vsuras soluissè, hæredem quoque tam ad sortem, quam ad vsuras soluèdas obligatum esse probatur, d. l. 6. ff. de vsur. 12. cum alijs citatis. † Inter alios tamen res gesta alijs nõ præiudicat, l. 1. C. res inter alios acta. Ideoque licet quidam hæredibus partem quasi debiti hæreditarij soluerint, cæteri tamen cohæredes ob hoc ad solutionem nisi debitum fuerit probatum, vrgeri non debent, d. l. 1. Verum regula hæc, vt per se vera, plures tamen recipit limitationes, vt constat apud Alexandrum post alios in repet. l. sapè, ff. de re iudic. & apud Tiraquell. in rubr. C. res inter alios acta. 13 † Factum verò defuncti præiudicat eius hæredibus, d. l. 6. de vsur. † Planè solutio partis, vel vsuratum præsumptionem tantum debiti facit, non autem obligationem, l. si certis 28. C. de pact. leg. operis 31. ff. de oper. libert. Ideoque si contrarium fuerit probatum, solutio semel, atque iterum per errorem facta soluenti non præiudicat, d. l. 28. & d. l. 15 31. † Censuræ quoque, & monumenta publica probandi vim habent, & quidem ipsis testibus potiorum, l. census 10. ff. de probationibus declaratur, & limitatur per Gabr. lib. 1. de probat. conclus. 5. num. 11. Fichat ad Villal. l. 11 3. 16 In summa, † quæ argumenta cuique rei probanda sufficiant, nullo certo modo satis defini potest, sed iudicis arbitrio relinquitur, l. testium fides 3. §. eiusdem, ff. de testib. l. ob carmen 21. §. si testes, ff. eod. Sicut non semper, ita sapè in publicis monumentis cuiusque rei veritas deprehenditur: alias numerus testium, alias dignitas, & autoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem d. §. eiusdem. † Itaque iudex non vique ad vnam probationis speciem, cognitionem statim alligare debet, sed ex sententia animi sui existimare eum oportet, quid aut credat, aut parum probatum sibi opinetur, d. §. eiusdem. In fine 4. q. 2. c. vltimo. §. sapè etiam. Et Quintilianus de oratore lib. 5. c. 10. † Sanè de eo, an quis filius aliquis sit, probando Imperator Antoninus. Probationes (ait) quæ de filijs dantur, non in sola affirmatione testium consistunt: Sed & epistolæ, quæ vxoribus missæ allegantur (si de earum consistat) nonnullam vicem instrumentorum obtinere, decretum est. l. Imperatores 29. ff. de probatio. & c. transmissæ 3. c. causam 4. c. per tuas 12. Qui filij sint legitimi, & de hac filiatione probanda multa tradunt, Gabr. lib. 1. de præsumpt. conclus. 14. Viuius opin. incip. filij sola, & Mascard. de probationib. conclus. 686. cum pluribus sequentibus lib. 2. Planè sola professio, vel a seueratione nuncupantium filios ius filiationis non tribuit, sed præsumptionem quandam facit, que contraria probatione potest elidi, l. neque professio 5. C. de testam. l. non nudis 14. C. de probationib. vt tradunt etiam allegati Doctores 19 in locis citatis. † Et ideo professio matris iratæ filium spurium dicentis veritati non præiudicat, d. l. Imperatores 29. §. fin. ff. de probatio. Turza. opin. 120. Villalo. M. 31. Viuius 20 opin. incip. matri. Mascard. vbi supra. † Quod ad subiectum partum probandum attinet. Non facit credendum subiectum eum, quem ambo parentes dicuntur charum filium habuisse rescripto Diuorum fratrum ad Lucium Tiberianum emisso declaratur, l. ad quæstionem, ff. de quæstionibus 21 nib. † De libertate, & ingenuitate probanda hæc regulæ in iure traduntur; quod patris aui, vel auiæ, nec non & fra-

eris libertate probata ex eo filij, vel neporis, vel fratris libertas non probetur, cū in liberali causa matris, nō patris, vel fratrum inspicitur conditio. l. neque 10. C. de probationibus, l. aui 28. C. de liberali causa. Item quod soli testes ad ingenuitatis probationem non sufficiunt, leg. 1. C. de testibus 4. quæstio. secunda, cap. vltim. §. soli testes. † Origō cuiusque non sola nominis similitudine probatur, sed ex ipsis rebus probationes sumendæ sunt leg. Imperatores 38. §. penult. ff. ad municipalem Villal. O. 32. Viuius opin. 23 incipien. Nomina numer. 1. † Cum de ætate hominis quaeritur rescriptum extat, durum iniquum esse, diuersis professionibus prolatis, ei potissimum stare, quæ noceat, sed causa cognita, veritate executi oportere, & ex eo potissimum annos computari, ex quo præcipue fidem in ea re constare credibilius videtur l. cum de ætate 13. ff. de probatione. Actas autem probatur ex natiuitatis scriptura, aut ex alijs demonstrationibus legitimis l. 2. in princip. ff. de excusat. tutor. Matris quoque professio de ætate filiorum recipitur: sed & Aui recipienda l. etiam 16. ff. de probat. de ea autem probanda late agit Mascard. de probat. conclus. 665.

24 & in pluribus creditoris scriptum sit solutum esse l. 2. §. fin. C. de quadrien. præscript. l. 2. C. de discussionib. l. securitates 11. C. de susceptoribus. Sed & si Chirographum debitori redditum sit: dummodo non contra voluntatem creditoris l. 2. ff. de pactis l. liberationem 3. §. 1. ff. de liberat. legat. & magis inique l. quod debitori 15. C. de solutionibus l. peccunia 14. C. eod. Sed & probatur solutio per apocham, vt in titu. sequente. Item trium annorum continuorum solutione pensionis, vel vsurarum probata etiam præcedentiū annorum pensiones solutæ præsumuntur l. quicumque 3. C. de apochis publicis Gabriel. lib. 1. de præsumpt. conclus. 11. Viuius opin. incipien. emphiteuta eo ipso: de hac re late agunt. Et de ealiter, & alijs modis probanda late agit Mascard. conclus. 1318. & pluribus sequentibus lib. 2. de probationibus. Per testes quoque solutio probari potest, dummodo si in scriptis sit contractum, per quinque testes idoneos, & summe, atque integre opinionis, qui præsidio fuerint solutioni celebratæ probetur l. testium 14. C. de testib. §. & quamuis Nouella const. 90. si tamen vel sine scriptis contractum sit, vel apocha casu fortuito amissa probetur etiam pauciores testes in probanda solutione sufficiunt d.

25 l. 14. §. fin. verò cum quaeritur, an quis malæ fidei possessor sit? probatio nulla est, si dicatur, illum in re comparanda stipulatione euictionis sibi prospexisse: nec opinio eius ex hoc laeditur, vt malæ fidei emptor existatur. Alijs itaq; hoc iudicijs probandum est l. non ex eo 30. C. de euictionibus † Dominij rerum probatur non solum instrumentis, sed etiam quibuscunque alijs argumentis, & iudicijs l. pro pietatis 3. C. de probationib. leg. cum super 10. C. de rei vendi. c. de illo autem probando, & qualiter probetur, late tradit Mascard. de probationib. lib. 1. conclus. 536. & pluribus sequen. Ad probationem tamen dominij non sufficit locatio ei facta, qui postea dominij controuersiam mouet: cum in scientia dominij proprii, & errantis nullum habeat consensum l. ad probationem 23. C. de locato declarat. at

27 que limitat hoc Mascard. in conclus. 542. lib. 1. de probat. liberatiō, siue remissio debiti, per quæ probetur late traditur in rubr. ff. de solutionib. & alibi. Sed & rescriptum est, liberationem per hoc præsumi, cum creditor defuncto debitori sapius ex alia causa soluisset, nec sui crediti compensationem em. vnquam desiderauerit l. Procula 26. ff. de probat. lib. 1. Afflic. decis. 13. vertitur dubium. † De matrimonio probando illud cauetur in iure, quod non solum tabulis, sed & personis comparatis, vitæque coniunctione consideranda perpendendum sit, neque enim tabulas facere matrimonium l. an maritalis 22. ff. de donat. sed & de eo probando cauetur, illud quoque 11. de præsumpt. 35. q. 6. ca. videri ut, §. quod autem, & late agunt Gabr. lib. 1. de testib. conclus. 1.8. & de præsumpt. conclus. 1. nume. 40. Mascard. de probationibus lib. 2. conclus. 1021. & sequentib. & infra

29 lib. 3. titu. 100. & sequent. † In publico crimine probando requiruntur idonei testes, vel apertissima documenta, vel indicia indubitata, & luce clariora. l. sciant cuncti 25. C. de probationibus, & ex vita antea facta sumitur præsumptio. c. studijs 3. c. mandata 6. c. cū in iuventute 15. de præsumpt. 30 prior. c. semel 8. de reg. iur. in 6. & supra tit. 3. num. 6. † Dolus quoque ex iudicijs perspicuis probari debet, quamquam

interdum ex ipso facto dolus apparet l. dolus 6. C. de dolo malo l. 1. §. fin. ff. de doli mali, & met. except. l. dolus emptoris C. de rescind. vendi. l. si procurator 8. §. dolo, & leg. dolus est 44. ff. mand. l. eleganter 7. ff. de dolo l. interpositas 13. §. ad vim C. de transactio. l. fraudis 79. ff. de regul. iur. & de penitentis distinct. 5. cap. qualitas Gabr. lib. 1. de præsumpt. conclus. 14. num. 7. † Et de eo præsumendo, vel non tradunt Gabr. lib. 7. conclus. 5. num. 5. & 65. & lib. 2. de arbit. conclus. 3. num. 49. Viuius opin. incipien. metus, & incipiens homicidium. Turzan. opin. 154. nu. 3. Villalo. Dec. 97. Surd. decis. 216. num. 9. Et de eo probando tradunt ijdem in citatis locis, & late agit Mascard. lib. 1. de probationib. 32 conclus. 531. & seq. † Sed & in contractuum causis interdum factū ipsum dolum præferebat. d. l. 1. §. fin. ff. de doli mali, & metus. cum alijs supra citatis, sic dolus est, si procurator nolit persequi, quod persequi potest: aut si non exegerit, quod exigere potest: aut si nolit soluere, quod exegerit. l. si procuratorem 8. §. dolo. & l. dolus est. 44. ff. mand. Sic dolo facit qui petit, quod redditurus est. l. in 33 condemnatione 133. §. dolo facit, ff. de reg. iur. † Planè ex quantitate precij dolus à venditore commissus nō præsumitur, nisi ex eo appareat de læsione enormi. Dec. in l. fraudis 79. num. 3. ff. de reg. iur. † Sed hec qualitas causæ principalis dolum in transactioe commissum esse arguit. l. interpositas 13. §. ad vim, vel dolum, C. de transactioib. 35 d. l. fraudis 79. ff. de regul. iur. † In eo an memoria operis extet, probando sufficit testimonium de auditu; & cum omnium hæc est opinio, nec audisse, nec vidisse, cum id opus fieret, neque ex his audisse, qui vidissent, aut audiuisent, & hoc infinite similiter sursum versusum accidere: tum memoriam facti operis non extare credendum est. l. si arbiter 28. vbi glos. & Doctor. ff. de probationib. Gabr. lib. 5. de præscript. conclus. 1. num. 81. Villalo. T. 14. Mascard. de probationib. lib. 2. conclus. 1040. & infra tit. 32. nu. 90.

36 † De naufragio cum quaeritur debent examinari duo, vel tres de nau, qui melius scire possunt veritatem. Eis autem omnibus deficientibus ob interitum, ex libris hautarum, vel magistrorum nauis inquisitio facienda. l. 3. C. de naufrag. & de alijs probandi naufragij modis tradit Mascard. in conclus. incipien. Casus naufragij relata in concl. 1086. Huc pertinent quæ tradit Viuius in opin. incip. Impedit

37 mentum, & incipien. sterilitas. † Postremo tacita fideicommissa frequenter sic deteguntur, si proferatur Chirographum, quo se cauisset is, cuius fides eligitur, quod ad effectum bonis defuncti peruenerit testaturum. Sed & ex alijs probationibus manifestissimis idem fit. §. & quia Inst. de fideicom. l. vlt. C. eod. & toris titulis ff. de legat. 1. 2. & 3.

38 † Quod autem ad tempus probationis attinet sciendum: exceptionem à reo oppositam, siue peremptoriam, siue dilatoriam tunc demum probandam cum actor suā probauerit actionem: si modo, vel ius, vel factum actionis à reo fuerit negatum. l. si quidem 9. C. de except. l. emptor 9. C. de præscript. long. temp. l. exceptionem 19. C. de probationib. Mascard. de probationib. lib. 1. conclus. 37. Actor

39 prius. † Quanta verò, & quoties probationum causa dilatio danda sit, dictum est supra de dilationibus, tit. 20. de tempore itaque probationis, nunc nihil amplius dicendum

40 est. † Sequuntur euentus probationis quorū primus est, quod si fuerit probatū, quod aduersarius negauerat, vel aduersarius ipse postea fuerit confessus: in duplum aduersus inficiantem datur actio; nisi forte inficianti iusiurandum sine probatione delatum sit, isque postea malit confiteri, quod antea negauerat, quam iurare; hoc enim casus à dupli pœna eximitur, & tantum ad impensas litis tenetur. Nouella. c. 18. §. studium & §. as aduersus Instit. de pœna temere litigan. l. 2. in princ. & l. vnde Neratius 23. §. hæc

41 actio. ff. ad leg. Aquil. l. contra 4. de lege Aquil. † Similiter si quis, cum antea negasset, postea dicat se soluisse, non in duplum condemnandus est, cum simpliciter soluerit, sed in alterum tantum. d. Nouella. c. 18. §. præterea si quis cum negasset. Sed & actor qui literas suas à reo propositas negauerit, fueritque conuictus, litem perdit, & alterum tantum in super soluit. d. Nouella. c. 18. §. sed etsi reus protulerit literas actoris & c. Tutor verò & curator negans, nō pupillus, vel is, qui sub cura est, & cuius causa agitur, punitur. d. Nouel. §. si verò causa agitur. & procuratores & c. Quamuis autem pœna inficiationis soluta sit, per hoc tamen non minuitur pœna altera, quæ iure actionis, vel dupli,

pli, tripli, vel quadrupli debetur d. Nouella. §. si quod vero aliud. Planè si in rem agatur, reusque, postquam negauerat, rursus confiteatur, aliaque exceptione vtatur, non nisi translatione possessionis à se in actorè punitur d. Nouella §. enim verò, & l. vii. ff. de rei vendic. sed & in legatis, & fideicommissis, si is, a quo legatum, vel fideicommissum relictum esse dicitur, postquam relictum à se negauerat, confiteatur à se relictum, sed exceptione velit vti: omnino soluere cogendus est.

Hæc si fuerit probatum, vel ab aduersario confessum, 42 quod prius negatum est. † Si autem non fuerit probatum id, quod ab aduersario negatum est: is, cui probandi necessitas incumbit, causa cadit, & reus est absoluen. l. qui accusare 4. in fine C. de eden. l. si quidem 9. C. de exceptio. l. 2. C. de proba. l. negantes. 9. C. de obli. & actio. 2. q. 1. c. 1. c. iudex c. primas c. vnus c. natura c. nomen item 2. q. 5. c. consului ff. l. 1. q. 3. c. graue c. quamuis c. non solum 15. q. 5. c. vii. 24. q. 3. in princi. 30. q. 5. c. si quis diuini §. his ita respondetur c. nullum, & de restit. spoliator. c. cum ad sedem 15. & c. vi. §. sanè si actor de iure iur. Mascard. de probat. lib. i. conclu. 36. Actore non probante. Si fuerit probatum, quod ab aduersario negatum est, obtinebit is, qui probauit, & is, contra quem probatum est in simplicum condemnabitur. Nisi aduersarius probaturus sit contrarium, nisi fortè negatiuam delicti iam probati in contrarium sit probaturus c. ad nostram 12. de probatio. nisi illa, coarctata sit loco, & tempore per allegata paulo superius. Sed si attestaciones fuerint publicatæ, tunc enim non admittitur probatio in contrarium, secundum distinctionem, de qua in c. cum venisset 25. §. quæstiones de testibus Clem. testibus 2. de testib. c. iurauit 6. de probatio. 25. Nouella 90. §. quia verò, de qua relatus dicitur quando agatur de probatione per Testes. Quando autem dictum est de actione probanda. Idem intelligi debet de probanda exceptione, vt nisi reus probauerit suam exceptionem condemnatur. † Nam reus in exceptione actor est. l. i. ff. de excep. l. in exceptionibus 9. ff. de probatio. † Sed si fortè aduersario iusiurandum quis detulerit, is qui iurare nolit, neque iusiurandum referat, vel referat quidem, & is, cui relatum est, iurauit, hoc enim casu etiam non probans obtinebit, vt dicitur infra de iure iurando tit. 34. Idem dicendum si à iudice causa cognita non probanti iusiurandum deferatur, vt pariter probabitur infra d. tit. 34. vel si ad iuramentum in litem super æstimatione litis, vel rei in litem deductæ iudex aliquem admiserit l. in actionibus ff. de in litem iurand. vbi late post alios Bolognet. de hoc in litem iuramento late agit Plot. in repe. l. si quando C. vnde vi, & nos in tract. de tutela lib. 2. ti. 28.

45 † Sed & si præsumptio sit pro eo, cui probationis necessitas incumbet, probandi onus in aduersarium transferatur, vt paulo superius ostendimus. Sunt igitur probationis affinia remedia præsumptiones, & coniecturæ, de quibus late per Alcia. in tract. de præsumpt. in prælud. & per Matic. de coniectur. & de tacitis, &c. & per Menoch. de præsumpt. pariter in præludijs. Item iusiurandi delatio tã partis, quam iudicis, de qua dicitur infra de iure iurando tit. 34. Planè actor, vel reus, quod asseuerat probare, se nõ posse profitendo, aduersarium necessitate probandi contrarium, vel dicendi possessionis suæ titulum non adstringit, 46 vt paulo superius prædictum est. † Nam cogi possessionem ab eo, qui expetit titulum suæ possessionis dicere, in ciuile est, præter eum, qui dicere cogitur, vtrum pro possessore, an pro hærede possideat, & vtrum in solidum, an pro parte hæres sit, vt dictum fuit, & alia huiusmodi, de quibus dicitur infra in interrogationibus in iure faciendis tit. 33. & hæc de probationibus in genere dicta sufficiant, nunc de quibusdam in specie magis frequentibus est dicendum, inter quas sicut primum locum obtinent instrumenta, ita primum de instrumentis differendum est.

S Y M M A R I U M.

- 1 Instrumentorum appellatione, qua continentur.
- 2 Instrumenta quare fiant.
- 3 Instrumenta qualiter conficienda, & à quibus.
- 4 Instrumenta in protocollum redigenda.
- 5 Imperatoris nomen, dies, mensis, Consul, iudicatio, & locus sunt in instrumento apponendi.
- 6 Testes viri non femina adhibendi in instrumentis.

- 7 Testes quot adhibendi.
- 8 Chirographum non exigit testes, limitatur.
- 9 Subscriptio partium contrahentium requiritur.
- 10 Instrumentis, & testibus par fides adhibenda.
- 11 Consuetudo in instrumentis celebrandis attenditur.
- 12 Signa, & charta instrumenti consideranda.
- 13 Falso instrumento nulla fides adhibenda.
- 14 Falsi suspectum instrumentum pro falso habetur.
- 15 Falso pronuntiato instrumento nulla fides amplius adhibetur.
- 16 Instrumentum exhibere nolens, vt falsum dicatur, quid iuris.
- 17 Fides instrumento semel habita, semper habenda.
- 18 Instrumenti fides si suspecta, quid agendum.
- 19 Comparatio litterarum qualiter fiat.
- 20 Impugnans instrumentum eo vti non potest.
- 21 Scriptura sine nomine quem adiuet.
- 22 Instrumentis originalibus non exemplis creditur, limitatur.
- 23 Inuentarium tutelare quando probet.
- 24 Instrumentum contra voluntatem confectum nullum.
- 25 Instrumentum qualiter, & per quot testes reprobetur.
- 26 Error non nocet veritati.
- 27 Plus valet quod actum, quam quod scriptum.
- 28 Actum quod iure non subsistit non valet.
- 29 Plus valet scriptum, quam quod actum.
- 30 Abundans non vitiat, omissum sic.
- 31 Pugnancia, & mendacia inuicem colliduntur.
- 32 Diuersitas nihil habet firmitatis, limitatur.
- 33 Causa plures non officine.
- 34 Instrumentum ab eodem notario non perfectum, nullius est momenti, limitatur.
- 35 Rasura non aufert vim instrumenti.
- 36 Instrumentum mutilatum nullum.
- 37 Presbiteri in instrumentis secularium idonei testes non sunt.
- 38 Testibus instrumentarijs mortuis, an instrumentum probet.
- 39 Instrumenta quando producenda, & quousque.
- 40 Archiniam non dat vobis instrumentis.
- 41 Instrumenta ibi exhibenda, vbi litigatur, limitatur.
- 42 Instrumenta quoties exhibenda.
- 43 Comparatio litterarum quando facienda pro instrumento roborendo, & quomodo.
- 44 Recognitio per comparationem fit ex indubitabili, et certa scriptura, non de dubitabili.
- 45 Apocha probat solutionem, limitatur, & declaratur.
- 46 Acceptationis vis, & apocha.
- 47 Apocha publicarum functionum ius.
- 48 Apocha publica qua.
- 49 Antapocha qua sint.

De instrumentis. Tit. 31.

1 **I**nstrumentorum † nomine latius quidè sumpto, ea omnia accipiuntur, quibus causa instrui potest, & ideo tam testinonia, quam personarum instrumentorum loco habent l. i. ff. de fide instrum. l. notionem §. ff. de verb. signific. ex his patet instrumentorum appellatione non solum tabulas, sed & testes contineri, quibus accedit l. in exercendis 15. C. de fid. instrum. late Mascard. de probationib. l. i. q. 6. per tot. & Quintilianus de Oratore lib. 5. c. 5. Dec. in c. 1. de fide instrum. Nouella. c. 73. §. certè si tale. Turza. reg. 48. Viuise opin. incip. verbum promitto ver. & nota cum eris, & incipien. testis ver. validior. Verum de illis tantum dicitur in hoc tit. de testibus verò in tit. sequente: Angustiore autè significatione instrumenta denotant tantum tabulas, siue scripturas ad probandum confectas: † sunt igitur scripturæ, & instrumenta ob id, vt quod actum est, per eas facilius probari possit: quod si aliunde constet et sine instrumentis valet id, quod actum est, nisi nominatim conuenerit, vt in instrumentum conficiatur: hoc enim casu antequam instrumentum fuerit perfectum, contractus perfectus non censetur, ideoque penitentia locus est l. in re 4. ff. de fid. instrum. l. contrahitur 4. §. fin. ff. de pignorib. l. contractus 16. C. de fid. instrum. † In ordinandis verò, seu conficiendis instrumentis hæc regulæ præscribuntur, vt Tabelliones, qui in instrumentorum conficiendorum officio præsidet, ipsi per se omnibus modis, & in instrumenti conficiendi mandatum (quod vulgus rogitus appellat) accipiant, & cum absolvitur, intersint. Nouell. c. 44. in princip. vsque ad §. illud præterea leg. contractus 16. C. de fid. instrum. † Vt instrumenta primum in protocollum redigant, ponendo dictum instru-

instrumenti celebrati, & alia, quæ in huiusmodi protocol-
 5 lis prænotari solent. d. Nouel. c. 44. §. illud præterea, ¶ vt Im-
 peratoris nomen proponant, deinde Consules, in dictione,
 nec non mensis, & diem, quo instrumentum conficitur,
 tempusque illud non obscuris, & absoletis, sed vulgaribus
 literis denotent. Nouel. c. 47. §. sancimus, §. sed & illud ap-
 ponimus. Item & locus celebrati contractus, vel disposi-
 tionis instrumentis conficiendis exprimendus est, vt proba-
 tur, & distinguitur apud Viuium opin. incip. instrumentū
 testam. post Dec. in c. 1. per tot. de fid. instr. Vt testes quo-
 que in contractibus celebrandis adhibeantur, & in instru-
 6 mentis denominentur, instrumenta quoque subscribant. l. vlt. C.
 si cert. per. Nouel. c. 73. §. si quis igitur, & §. oportet autē.
 Nisi fortē quantitas, de qua instrumentū conficitur, so-
 libras auri iure quidem antiquo, iure autē nouo vnam
 libram auri non excedat, d. l. vlt. & d. Nouel. c. 73. §. porro il-
 lud quoque. Sed & si non in urbibus, verum in agris, vbi
 magna simplicitas est, & neque scriptorum, vel multorum
 testium copia est, scripturæ fiant: ista instrumentorum so-
 lemnitas non requiritur, d. Nouel. c. 73. §. item hæc omnia
 in urbibus. Non autē refert, quomodo in foro, & publice in-
 7 strumentum conficiantur, & per tabelliones absoluta sint:
 ¶ nam nihilominus, & ipsa antequam summa imponatur,
 manus, scriptis designatam testium præsentia desiderant.
 d. Nouel. c. 73. §. sed & si instrumenta Viui. opin. incip. testes
 instrumentis, & quidem oportet, quod testes viri sint non
 scemina Villal. S. 14. Viui. opin. incip. testes in scriptura, &
 8 quod in instrumentis nominatim describantur, d. §. sed &
 si instrum. glo. in l. generali. C. de tabellionib. lib. 10. Dec. in
 c. 1. nu. 34. de fid. instr. ¶ Non autē pauciores, quam quinque
 testes requiruntur: nisi fortē is, qui contrahit literarum sit
 peritus, seq; subscribat, tunc. n. tres testes sufficiunt. d. No-
 9 uel. c. 73. §. oportet. ¶ Planē si is, qui contrahit, contentus sit
 chirographo eius, cum quo contrahit: non potest postea
 quasi solemnitas instrumenti defuerit, contractum infir-
 mare. d. Nouel. c. 73. §. verum enim verō. Nam chirogra-
 phum à partibus scriptum, vel subscriptum non exigit tes-
 tes, neque alias instrumentorum publicorum solemnita-
 tes. Gabr. lib. 1. de probat. conclus. 9. Viuius opin. incip. ver-
 bum promitto. Nisi fortē conuenerit, vt præter chirogra-
 10 phum illud contractus in instrumentum solemne redige-
 retur, hoc enim casu, quamdiu illud perfectum non est,
 constat penitentia locum esse, d. l. contractus 16. C. de fid.
 9 instrum. ¶ Postremò in instrumentis conficiendis requiri-
 tur etiam, vt ipsi, qui contrahunt, subscribāt, aut si ipsi li-
 11 teras nesciunt, alium qui pro ijs subscribat, adhibeant, d. l.
 16. & l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab. l. libello rū.
 3. §. item subscribere, ff. de accusat. d. Nouel. c. 73. §. opor-
 10 tet autem. ¶ Porro in exercendis litibus eandē ad proban-
 dum vim obtinent tam fides instrumentorum, quam deposi-
 tiones testium. d. l. in exercendis 15. C. de fid. instr. cū alijs
 alleg. in princ. dummodo instrumenta sint perfecta, testi-
 busque adhibitis, & subscriptionibus subiectis absoluta se-
 cundum ea, quæ dicta sunt d. l. contractus 16. C. de fid. in-
 11 str. l. vlt. §. fin. C. si cert. petat. c. cum à nobis 28. §. nec scri-
 ptum de testib. Villal. S. 14. Viui. opin. incip. Testes in scri-
 ptura, & incipien. verbum, promitto. ¶ Nisi cōsuetudo in-
 strumentum minus solēne, vel cum alia solēnitate appro-
 bet, c. cum dilectus 9. §. super tertio Viui. opin. incip. testes
 instrumentis, C. de fid. instr. Vel nisi defectus sit vnus, vel
 12 alicuius hære qm non est considerabilis exēplo c. ex parte
 11. de fid. instr. Vel nisi instrumentū sit imbreuiatum, seu
 cæteratū, quia tunc potest extendi cū clausulis cōsuetis. Gab.
 12 lib. 6. de consuet. cōcl. 3. nu. 9. ¶ Oportet tñ iudices conari,
 vt si qua signa chartis adscripta inuenierint, ipsa quoque;
 13 quisquirant, & recognoscant, cū ex illis et multa elucescat. d.
 Nouel. c. 73. §. oportet verò iudices, c. inter dilectos 6. de fid.
 13 instr. ¶ Planē falsum instrum nullā fidem meretur, l. iube-
 mus 24. C. de probat. dist. 9. c. si ad scripturas, l. 2. in fi. ff. de
 14 fid. instr. Turza. opin. 96. ¶ Quod et de suspecto instrō di-
 cendum est ex mox allegatis, & per ea, quæ latē tradit Ma-
 15 scard. de probat. lib. 2. cōcl. 73. nu. 5. & sequi, nisi forte is,
 qui eo instrō vtitur, veritatē eius probauerit, d. l. iubemus
 24. C. de probat. Secus tñ est, si vnum tantum non oēs su-
 15 specti instrō articulos probauerit. Villal. l. 78. cum seq. cō-
 trouertitur, & distinguitur apud Gabr. lib. 7. cōcl. 3. ¶ Si
 tamen falsum instrumentum fuerit pronunciatū, res iudi-
 cata pro veritate accipitur, nec vterius probatio in con-
 trarium admittitur, nisi inter alios falsum sit pronuncia-

16 tum, l. 2. C. de fid. instr. c. cum Ioan. 10. de fid. instr. ¶ Sed &
 si is, qui fidem instrō adstrinxit, postea illud cum falsum
 diceretur, noluerit exhibere: quasi falsa cartula nullas
 habebit vires aduersus eum, contra quæ probata est: si mo-
 do is, qui exhiberi sibi desiderat, de calumnia iurauerit, &
 alter, quod scriptura sine dolo suo perierit, iurare nolit:
 quod tamen ita obtinet, si nō prior controuersia finita sit,
 17 l. cum quidam 20. C. de fide instr. Mascard. cōcl. 909. ¶ Si
 .n. iam plenissimum finem accepit, & neque per appella-
 tionem suspēsa est, neque per solitā retrōtractionē adhuc
 lis viuere speratur, sufficit semel in instrō fidem esse factā,
 d. l. 20. §. si enim, l. seruo inuito 65. §. cum prætor. ff. ad Tre-
 bel. Bart. in l. si superatus, ff. de pignor. Cynus, Bald. & alij
 in l. 15. apud quē, C. de edend. & alij plures citati per Pere-
 18 gr. de fideic. art. 53. nu. 31. & seq. Rota diuersorum in recē
 38 tioribus decis. 18. par. 2. ¶ Sanē cum instrō fides suspēcta
 ad comparationem literarum et deueniri solet: & si qui-
 dem literæ inter se similes appareant, instrō creditur. Sin
 autē dissimiles inter se reperiantur, ei credendū non est: nisi
 fortē testes cum instrō consentiant Nouel. cap. 73. §. 1. & §.
 19 certē si tale. ¶ Sæpē numero etenim tempus, & ætas homi-
 nis, sæpē item morbus ingrauefcens scripturæ dissimilitu-
 dinem efficit interdum et calami, & atramenti mutatio.
 d. §. 1. Sed de cōparatione literarū plura dicentur inferius.
 20 ¶ Porro ea quoque scriptura, quæ proferens antea se non
 vsurum esse professus est, vel quam ipse antea falsā dixit,
 vel impugnavit proferenti minimē prodest, l. si aduer-
 21 sarius 3. C. de fid. instr. c. cū olim 19. ver. licet enim de censib.
 c. ex eo 38. de reg. iur. in 6. de hac re agit Viui. opin. incip. in-
 strum in iudicio, & incipien. scripturā, & instrum. seu scri-
 pturam. Mascard. de probat. cōcl. 91. §. nu. 5. & 6. lib. 2. li-
 21 mitat, atque declarat. ¶ Sed & si scriptura non proferētis
 nomen contineat, vel eius, cui proferens successit, sed alter-
 22 rius cuiusdam, ea scriptura non proferentē, vel recitatē,
 sed quæ tenor scripturæ designat adiuuat. l. ad probatio-
 22 nem 21. C. de probation. ¶ Authenticis quoque instrōis, nō
 exemplis est credendum, l. 2. ff. de fid. instr. c. 1. co. tit. Ma-
 scard. de probat. lib. 2. cōcl. 711. in princ. multo minus exē-
 23 plorum exemplis Mascard. post alios, quos citat in cōclus.
 712. in princ. exempla tñ actorum, manu commentarien-
 sis, siue notarij adnotata, fidem merentur, l. in fraudem 45.
 §. quoties apud, ff. de iure fisci, c. vlt. de fid. instr. Mascard.
 24 cōcl. 711. sub nu. 7. ver. istud tamen. Nā exempla cōfecta
 ab eodem notario, à quo & authenticum confectum est,
 probant, vt in allegatis iuribus Villal. E. 145. & P. 335. quod
 idem dicendum est de exemplorum exemplis qm primum
 25 exemplum fuit exemplatum seruatis seruand. Mascard. d.
 23 cōcl. 712. nu. 3. & 5. ¶ Sed & instrōis, siue chirographis exu-
 sit tutores ex inuentario creditum probare possunt, si in
 eo conficiendo fuerunt citati debitores, l. chirographis 56.
 ff. de adm. tut. vt probauimus in tract. de tutela, & cura, li.
 24 2. tit. 1. ¶ Si probatur, cōtra voluntatem eius, qui in instrō
 continetur, illud confectum esse: nullius est momenti, l. cū
 25 precib. 18. C. de probation. ¶ Qualiter autē, & per quot tes-
 tes, & quales instrum sit reprobandum latē agunt Doct.
 in c. cum Ioannes de fid. instr. Dec. in conf. 101. & Mascard.
 26 de probat. cōcl. 919. per tot. ¶ errores quoque eorū, qui
 instrō conficiunt, veritati præiudicium afferre non pos-
 sunt, l. illicitas 6. §. veritas, ff. de offic. præsid. l. 2. C. de error.
 aduocator. l. si librarius 92. ff. de reg. iur. Quo autem proben-
 27 tur errores latē agit Mascard. de probat. cōcl. 637. &
 seq. & cōcl. 641. & signanter quod probentur, & corrigā-
 tur ex protocollo errores instrōrum ex eo trāsumptorum
 dicit tex. in §. pen. Auth. de tabellio, vbi glo. Alex. in consil.
 105. lib. 2. Anchar. in conf. 432. Angel. in conf. 147. Dec. in l.
 si librarius 92. post Bar. nu. 8. ver. de secundo, ff. de reg. iur.
 facit tex. in §. alia verò, & ibi glo. in verb. autoritas Instit.
 27 iuris canonici de ecclesiasticis constit. ¶ Verum si aliud ac-
 ctum, aliud scriptum probetur, plus valet id, qd est actū,
 quam quod est scriptum. l. 1. C. plus valere quod agitur, l.
 2. l. emptione 3. l. si quis 4. C. eod. l. vlt. C. eo. l. quamuis 4. C.
 si quis alter. vel sibi. cum propria 5. l. multum in interest 6.
 C. eod. l. si ancillam 7. C. de contrahen. emptio. l. cum ea 21.
 28 C. de transaction. ¶ Nisi fortē id, quod in veritate actum
 est, ipso iure non subsistat. Vt puta, Lucius Titius, cum
 haberet filiam in potestate Seiam, Pamphilo seruo alieno
 in matrimonium collocauit, cui etiam dotem dedit,
 quam sub titulo depositi in cautionem contulit, & postea
 denunciatōe nulla à domino facta, pater decessit, mox

& Pamphilius seruus; quæstum qua actione Seia pecuniam petere possit, cum ipsa patri hæres extiterit? Paulus respondit, quoniam dos constitui non potest ex causa depositi, actione de peculio pecuniam repetendam. l. Lucius 27. ff. de positi. Planè si in fraudem legis aliud scriptum esse docatur; neutrum valet, l. cū quis 31. §. Titia, ff. de legat. 3. l. qui testamentum 27. ff. de probat. Veluti si filiusfamilias, qui mutuum accepturus erat, fideiussor sit alio reo dato, & ita ipse pecuniam acceperit quasi alij mutuo datam, tunc eius fideiussio in fraudem Macedoniani non subsistit. §. Sed & alio modo, plus valet scriptura, quam id, quod actum est; puta si testator alij fundum, alij usufructum eiusdem fundi legauerit, hoc proposito, ut alter nudam haberet proprietatem: tunc enim contra voluntatem ipsius testatoris usufructus inter eos communicabitur, cum proprietatem, vel fundum detracto usufructu alteri legare debuerit, l. si alij 19. ff. de usufructu

30 legato. §. Porro non solent quæ abundant, vitare scripturas, l. non solent 94. ff. de reg. iuris, l. verba superflua 37. C. de donationib. l. testamentum 17. C. de testamen. l. pediculis 33. §. Labeo, ff. de auro, & argen. legato. Nam necessaria prætermissa inveniuntur contractum, & testatoris, officium voluntati, non abundant cautela, d. l. testamentum 17. §.

31 namque, C. de testam. cum alijs mox allegat. §. Vbi autem pugnantia inter se in instrumento inveniuntur, neutrum ratum est, l. vbi pugnantia 148. ff. de reg. iur. Idem si mendacium in instrumento deprehendatur distinct. 9. c. si ad

32 scripturas. §. Sed & scripturæ diuersæ fidei sibi inuicem derogantes ab vna, eademque parte probata, nihil firmitatis habere poterunt, l. scripturæ 14. C. de fid. instrum. c. imputari 13. eod. nisi diuersitas in idem tendat, c. nihil 7. de

33 verbor. signific. §. Plures tamen causæ plurium debitorum in eodem instrumento contentæ ei non officium, lege eo.

34 quod 10. C. si cert. petat. §. Si instrumentum nõ fuit ab eodem Tabellione absolutum, sed à diuersis nullã vim probationis habet, dicit. l. contractus 16. C. de fid. instrum. Nisi tabellione mortuo alius autoritate ordinarij, ac seruatis seruandis id perfecerit, c. penult. & vlt. de fid. instrum. vel transumptauerit, d. cap. vlt. & vt latè probat Mascard. de

35 probationib. lib. 2. concluf. 927. per tot. §. ex eo enim quod instrumentum rasurã habeat, non ideo sequitur vim probandi non habere, c. ex literis, de fide instrum. c. ex cõscien

36 tia 9. de falsi crimine Villal. R. n. 5. cum nu. seq. §. Secus si instrumentum sit mutilatum, c. inter dilectos 6. de fide instrum. Si testes presbyteri in conficiendo instrumento sint

37 adhibiti. §. Nam in instrumentis conficiendis non sunt rogandi à secularibus, quia eos in talibus rebus esse nõ conuenit, quamquam testimonium sacerdotum credibilius habeatur, c. vlt. 14. q. 3. Ideoque id procedit potius de honestate, quam de necessitate, vt per Syluan. in conf. 16. num. 4. in conf. 159. nu. 20. Carauit. super rit. magn. Cur. 114. nu.

38 4. Felyn. in c. cum nuncius col. 2. nu. 3. in fin. de testibus. §. Si testes, qui inscripti in instrumento cõtinentur, decesserint, non videtur instrumentum alicuius firmitatis robur habere, secundum distinctionem, quam facit Papa in c. 2. de fi

39 de instrum. §. Post publicatas attestations vsque ad conclusionem non est, qui prohibeat instrumentorum prolationem, c. cum dilectus 9. eo. tit. Imo pro illis producendis est dilatio concedenda, vt fuit dictum supra tit. 20. in fine, & illa etiam finita, producuntur, Fichard. in addit. ad Vil

40 lalo. l. 83. §. Sed si proferatur instrumentum informe in archiuio repertum, nõ ideo ex loco, vbi reperitur robur accipit, vt probatur, & distinguitur apud Gabr. lib. 1. de prob

41 bationib. concluf. 5. §. Nunc de instrumentis exhibendis, & comparatione literarum dicendum est, exhibenda autem, & edenda instrumenta sunt regulariter apud iudicẽ, apud quem litigatur, l. iudices, 7. C. de fide instrum. c. accipimus 4. eo. tit. Interdũ tamen, & alibi causa cognita edi possunt, & fides illis fieri ex eplo testiũ examinandorũ in alijs locis

42 degenũ, d. l. 17. ¶ Non aut̃ semel, sed sæpius instrumenta edi debent, dũ modo aduersarius, qui denuõ ea sibi qdi petit, de calunia iurauerit, & instrumenta casu fortuito amissa non sint, idq; is, qui edere denuõ debet, iureiurãdo affirmauerit, vt supra dictũ est per tex. in l. cum quidã 20. C. de fid. instr. & per allegata per Mascard. de probat. concluf. 909. Bene pot̃ ille, cuius interest, instrumentum edi illius amissione probata, per testes probare instrumenti amissionem tenorẽ, probatis prius tribus requisitis de quibus per Bar. & Cast. in l. testu nu. 14. & 15. C. de testib. & vt vouerũt

Ofasc. in decif. 69. nu. 1. Guidop. in conf. 75. Alba. in consil. 101. nu. 7. Caph. in conf. 171. nu. 47. & in conf. 287. num. 46. lib. 2. Ruyn. in conf. 178. nu. 5. lib. 1. cõ alijs citatis per Mascard. in concl. 908. de probat. Sed & plura de exhibendis instrumentis dicta sunt supra de eden. tit. 18. & de tabulij testam exhib. aibi Deo concedente, locus erit differendi.

43 §. Nunc ad comparationẽ literarũ accedendum. Itaque si falsum dicatur instrumentũ, & manus eius, qui scripsisse illud dicitur, esse negetur, aliaq; eius probandi argumẽta deficiant ad cõparationem literarũ confugiendũ, Nouell. c. 73. §. certè si ad vnũ Gabr. lib. 1. de probat. concl. 9. nu. 13. Si itaq; ad vnũ oēs testes mortui sunt, aut et̃ absint forte, aut aliqui per testes, qui subscripserunt, fidẽ imponere facillè non sit, neq; tabellio, qui instrumentum absoluit (si quidẽ forte, & publicũ fuit) supersit, vt à se confectis testimonij præstare possit, aut nonragat domi: siquidẽ negetur manus alicuius esse, cõparatio literarũ assumenda, vel eorũ, qui absoluerũt, vel qui subscripserunt; dummodo omnis alia probatio deficiat, & nihil fraudolenter actũ sit, quod probabiliter fortè veritatẽ possit abscondere, eaque præfrito iureiurando affirmet ij, qui comparationẽ literarũ desiderant, d. §. certè si ad vnũ. Quibus tamen contrahentes liberare se possunt, si velint, & vtriq; in hoc conueniunt, vt instrumenta insinuent, & apud acta profertantur. d. Nouell. c. 73. §. atq; his contrahentes. Sed & hi, qui comparationẽ faciunt, iurare debent, quod neque lucricausa, neque inimicitijs, neque gratia centi huiusmodi faciant comparationẽ, d. §. certè si ad vnũ, ibi & si fidẽ. §. nihil aliud, & §. vt aut̃ omnino, l. cõparationes 19. in fin. C. de fid. instr. Nouel. c. 50. §. porro, & illud. Quibus iuramentis præfritis cũ summa, atque exactissima diligẽtia cõparatio literarũ procedat, d. §. certè si ad vnũ ibi, vt tamẽ cũ summa & c. Neque temerè iudices oportet scripturarum fidẽ ex aliarũ comparatione admittere, d. c. 73. §. oportet verò, & §. 1. Sed & non licet comparationẽ facere, nisi ex scriptura forensi, hoc est facta corã iudice, vel ex scriptura publica, vel denique ex chirographis, quæ triũ testum subscriptionibus sint firmata, prius imposita fide literis testiũ ex illorũ depositione saltẽ duorũ, non ex cõparatione literarũ testiũ, d. l. cõparationes 19. in princip. C. de fid. instr. Nouel. c. 50. §. porro, & illud Surd. in cõf. 197. nu. 25. & seq. tradit requisita ad legitimã recognitionẽ faciendã per comparationẽ literarũ, ex alia aut̃ scriptura comparationẽ fieri lex vetat, & ne ex ea quidẽ, quã quis in semetipsum conscriptã profert. d. l. 19. §. literarũ. ¶ Nã recognitione per comparationẽ det̃ fieri ex scriptura alicuius indubitabili, & certa, nõ de dubitabili, & incerta, d. l. cõparationes, & latè Surd. d. conf. 187. nu. 11. & seq. Planè ex scriptura ab aduersario prolata comparationẽ facere nõ prohibemur. d. Nouel. c. 50. §. porro, & illud. Postremò non solũ literarũ ipsius tabellionis, qui instrumentũ conscripfit, recognitione per comparationẽ est faciendã, sed & subscriptionum testiũ, & contrahentium; vt ex multis comparationibus vna quædã ex omni parte fides colligatur, efficiaturq; vt vna deficiente, nil actũ esse, iudices credãt. d. Nouel. c. 73. §. si nemo horũ sit. Hæc de cõparatione literarũ pro recognitione alicuius manu, ac de instrumentis in genere dicta sufficiant. Nunc differendũ est de apochis, & antapochis instrumentorũ speciebus quibusdã. ¶ Apocha itaque regulariter solutionẽ probat, l. pecunia 14. C. de solutionibus, l. 2. C. de apochis public. Nã pecuniæ solutæ professio collata instrumento maiorẽ reigẽtã probationẽ cõtinet, quã si chirographũ accepta minus pecuniæ fuisset redditum, d. l. 14. & d. l. 2. Desiderantur tamẽ in ijs testes, testiũque subscriptiones. l. super 17. C. si cert. petat. Ab eo verò apocha conscripta, cui solui non pot̃, non prodest debitori; nisi quatenus solutio facta proficeret, l. 1. C. de solutio. & liberatio. Sed & si contrariũ doceri pot̃, solutionem videlicet factam non esse, apocha expirat. l. si acceptilatũ 19. §. fin. ff. de acceptilat. l. neque 6. C. de compensationib. l. si inter 6. C. de solutionib. l. si obligatum 13. l. si literarũ 25.

46 C. eo. l. ex plurib. 89. ff. de solutio. §. Si quidẽ inter acceptilationẽ, & apochã hoc interest, qd̃ acceptilatione oimodo liberatio contingit, licet pecunia soluta nõ sit: apocha non alias, quã si pecunia soluta sit. d. l. 19. §. fin. ff. de acceptilat. vt obseruauimus in opusculo de differentiã diuiduorum, in verb. acceptilationis. Planè si debiti remittendi animo apocha conscripta sit, ea debitori prodest ad exceptionẽ etiam pecunia non soluta. l. interest 21. C. de solutionibus.

47 l. si acceptilatum 19. §. fina. ff. de acceptilat. † Sed & apochis, quæ publicarum functionum gratia siue in solidum siue ex parte soluta esse conscribuntur, nulla exceptio non numeratæ pecuniæ potest opponi. leg. vltim. C. de apochis publicis leg. in contractibus 14 §. sed quoniam C. de non numerata pecunia. Idem dicendum, si super deposito, vel dote accepta apocha conscripta sit: nam & huic non numeratæ pecuniæ exceptio non obstat d. §. sed quoniam. Sed & in alijs omnibus apochis post triginta dies à tempore conscriptæ apochæ numerandos, non numeratæ pecuniæ
48 exceptio cessat d. l. 14. §. super cæteris. † Postremò apocha publica à tabulario non subscripta. fisco non præiudicat. l. 2. C. de conueniendis fisci debitorib. Prius tamen exactor, qui pecuniam accepit, à fisco conueniendus est, si sit solue
49 do. d. l. 2. † Antapochas à debitore accipere solet creditor ad solutiones annuas sibi factas probandas, teneturq. debitor huiusmodi antapocham, vel apochæ exemplum cum subscriptione sua creditori exigenti præstare l. plures 18. C. de fid. instrum. quo tamen, negligentia vel debitoris, vel creditoris omissa, creditori non præiudicatur: cū hoc quod pro quibusdam, introductum est inferre eis iacturam, minime rationi conuenit æquitatis d. l. plures 18. §. qd refecantes C. de fid. instrum. & hæc de instrumentis dicta sufficiant, nunc sequitur differere de testibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Testium vsus frequens, ac necessarius.
 - 2 Multitudo superflua testium refrenanda.
 - 3 Ius civile quor, & ius canonicum testes admittat.
 - 4 Parentes & liberi contra se nec volentes admittuntur.
 - 5 Reus contra accusatorem testis esse non potest.
 - 6 Inimicus testis repellitur, licet examinetur.
 - 7 Testes apud iudicem causa producendi, & examinandi.
 - 8 Testium, ac testimoniorum autoritas diuersa.
 - 9 Vox in veritate excutienda plurimum valet.
 - 10 Existimatio testis illuminat dicti veritatem.
 - 11 Absentes testes non temere euocandi.
 - 12 Milites testes à signis non sunt euocandi.
 - 13 Commissarij ad testes absentes examinandos deputantur, vel mittuntur idonei, & discreti, in civilibus, nō in criminalibus.
 - 14 Consuetudo in testibus euocandis attendenda.
 - 15 Episcopi, & Clerici non sunt cogendi à secularibus iudicibus testimonium perhibere.
- Valetudinarij
Senes
16 Debiles } testes absentes non sunt euocandi.
Pauperes
Femina
- 17 Sumptus testibus à producente prestandi.
 - 18 Citandus est is, contra quem testes producuntur.
 - 19 Testes iniusti cogendi perhibere testimonium, limitatur.
 - 20 Necessitate exigente etiam magistratus testificantur.
 - 21 Mediator quando testis idoneus.
 - 22 Testes de domo sui aduersarij non producendi.
 - 23 Testes euocati venientes per quindecim dies non examinati: im punè discedunt, nec iniusti sunt retrahendi.
 - 25 Testes non coguntur fideiussores præstare, sed iurare non discesuros, donec examinentur.
 - 26 Testes humiles, & varij torquentur.
 - 27 Testes cogendi per excommunicationem.
 - 28 Vox testis obseruanda, & sigillatim interrogandus.
 - 29 Testes non semel, sed sapius produci possunt, limitatur.
 - 30 Testes de omnibus non interrogati repetuntur.
 - 31 Testes propter obscuritatem dicti repetendi.
 - 32 Testes si de alijs articulis postea producantur, an sint recipiendi, & si de contrarijs.
 - 33 Quarta testium productio non recipienda, limitatur.
 - 34 Testes ieiuni examinandi.
 - 35 Testes ex quibus falsi pena cocercentur.
 - 36 Clerici coram laico falsum deponentes an ab eo puniri possunt.
 - 37 Testium dictis standum est, limitatur.
 - 38 Numerus legitimus testium qualis sit.
 - 39 Testium numerus ubi indefinitus, aiso sufficiunt.
 - 40 Vnius testis dictum nullius.
 - 41 Testi singulari in dicto non creditur.
 - 42 Episcopus testis vnicus probat.

- 43 Index vnicus de sua testificans sententia probat.
 - 44 Arbitr vnicus de actis coram se gestis probat.
 - 45 Testis vnicus probat primam consuram.
 - 46 Papa soli attestanti creditur, & eius legato.
 - 47 Principi soli attestanti creditur.
 - 48 Testis fides, dignitas, mores, grauitas consideranda.
 - 49 Condicio testis est exploranda.
 - 50 Arenario testi, nec humili creditur sine tormentis.
 - 51 Clerico quamuis humili creditur.
 - 52 Reprahensibilis inmendato non creditur, limitatur.
 - 53 Testi, qui ob dicendum, vel non testimonium, quid accipit, non creditur.
 - 54 Reo publici iudicij, & minori 25. annis non creditur.
 - 55 Damnato in publico iudicio non creditur.
 - 56 Heretici testes idonei non sunt, limitatur.
 - 57 Apostata testimonium non dicit.
 - 58 Dubitans de fide testis esse non potest.
 - 59 Excommunicatus testis esse non potest, limitatur.
 - 60 Illegitime conjugatus testis esse non potest, limitatur.
 - 61 Serui testes idonei non sunt, limitatur.
 - 62 Mulier testis in testamento non est, in alijs actibus sic.
 - 63 Domestici testes idonei non sunt, neque ij, quibus imperari potest, vt testes fiant.
- Pater,
Filius,
64 Familiaris } testis idoneus non est, limitatur.
Cognatus
Affinis.
- 65 Testis alius productus contra eundem non producitur.
 - 66 Inimicus testis idoneus non est, limitatur.
 - 67 Plures testes ex vna domo possunt adhiberi.
 - 68 Parentes, & liberi contra se non testificantur, limitatur.
 - 69 Libertus patronum } non testificatur.
Seruus contra dominum
 - 70 Procurator in causa testis esse non debet.
 - 71 Testis, qui negotio rogatus non interfuit, non probat.
 - 72 Testis nullus in re sua idoneus.
 - 73 Causa propria, qua dicatur, vt quis testis in ea non sit.
 - 74 Testis de vniuersitate an idoneus pro ea.
 - 75 Testis denunciatus in causa propria esse potest.
 - 76 Testes in civilibus, & criminalibus possunt adhiberi.
 - 77 Ingenuitas solis testibus non probatur.
 - 78 Solutio debiti per scripturam testibus solis non probatur.
 - 79 Testes, aduersario absente examinati non probant, limitatur.
 - 80 Testi sine iureiurando deponenti non creditur, limitatur.
 - 81 Iuramenti testis forma.
 - 82 Testes examinati apud arbitrum non probant coram ordinario.
 - 83 Testis in scriptis deponens non probat.
 - 84 Testibus contraria deponentibus non creditur, declaratur.
 - 85 Testi incontinenti se corrigenti, creditur.
 - 86 Diuersitas in verbis non in rebus non aufert de fide.
 - 87 Testis in causa hæresis probat, quod antea negauit.
 - 88 Diuersum si verum vtrumque esse potest diuerso tempore probatum dicitur.
 - 89 Testibus dispari numero pro libertate, & contra deponentibus, pro libertate pronuncianandum.
 - 90 Testis de auditu non probat, limitatur.
 - 91 Testatio sine causa scientia nullius momenti.
 - 92 Testibus an sit credendum, ex iudicis arbitrio penædet.
 - 93 Testibus qui vsus est, illos non repellit productos contra se in alia lite, limitatur.

De testibus. Tit. 32.

1 **T**ESTIMONIORUM † vsus frequens, ac necessarius est, & ab his præcipuè exigendus, quorum fides nō vacillat. l. 1. in princ. ff. de testib. De hac itaq. probationis specie, quæ fit per testes late differit Mascaron. de probationib. li. 1. q. 5. & lib. 3. concl. 1356. Testes idonei, & pluribus sequentibus, & post omnes latissimè Farin. in tra. de testib. & plura referuntur in syntag. comm. opi. iuris loco 9. tit. 2. Huc pertinent, quæ statuit Plato in li. 34. de legib. dialogo 11. in fine, & quæ docuit Quintilianus de Oratore li. 5. c. 7.

2 † superflua autem multitudo testium refrenanda est, & numerus testium moderandus, vt quem numerum.

L 2 neccf-

necessarium esse putauerit, solum euocari patiatur: ne effrenata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur, d. l. 1. §. fin. ff. de testib. ¶ Ius civile admittit tres pro quolibet articulo, leg. quoties, C. de naufrag. & ius diuinum, vt in Deuteronom. 17. quandoque etiam decem, & non plures. Ius canonicum admittit quadraginta, & non vltra, c. cum causam 37. de testib. de hac re vide glo. nostram ad vrb. statuta lib. 1. c. 27. & c. 73. ¶ Parentes, & liberi in vicem aduersus se, nec volentes ad testimonium admittendi sunt, l. parentes §. C. de testib. Nouel. c. 90. §. in super si quis. ¶ Item reus publici iudicij à dicendo testimonio aduersus accusatorem arcetur. l. in testimonium 20. ff. de testib. ¶ Si tamen alioquin inicitias alere dicantur, aut actione contendere pecuniaria nō prohibentur testimonium dicere, huiusmodi tamen quaestione in tempus exceptionū referuata, qua opposita non probant. Nouella c. 90. §. si alioquin l. 3. ff. de testib. auth. si dicatur, §. si verò ex lite pecuniaria, vbi Cynus numero 2. & ceteri scribentes. C. eod. Farinac. de testib. q. 53. per tot. & quaest. 62. num. 354. Idem dicendum, si ex aliqua alia causa testis non idoneus dicatur, idque ipsum controuertatur, tunc nihilominus testis examinandus est, & controuersia ista in tempus exceptionum referuanda, d. Nouella c. 90. §. enim verò, & §. in super. Plures, qui à dicendo testimonio arcentur, enumerabuntur infra inter exceptiones. ¶ Regulariter apud ipsum iudicem, vbi causa agitur, testes producendi sunt, & ab eo examinandi, l. testium 3. §. idē Diuus, ff. de testib. & §. Caninio quoque. ¶ Alia enim est auctoritas praesentium testium, alia testimoniorum, d. §. idem Diuus, & d. §. Caninio quoque vnde & Imperator Hadrianus testibus se, non testimonijs crediturum rescripsit, d. §. idem Diuus. ¶ Plurimum enim in excutienda veritate etiam vox ipsa, & cognitionis subtilis diligentia affert, l. de minore 10. §. plurimum, ff. de quaest. Nam & ex sermone, & ex eo, qua quis constantia, qua trepidatione quid dicet, & quā quemadmodum, & cuius existimationis quiseque in ciuitate sua sit, quaedam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt, d. l. 10. §. Nam & ex. ¶ Non tamen temerè testes euocandi sunt per lōgum iter, & absentes, d. l. 3. §. testes non temerè, ff. de testib. l. iudices 17. C. de fid. instrum. Nouell. c. 90. §. porro quoniam, c. constitutus 3. §. praeterea de fideiussorib. c. statutū 11. §. proferendo de rescript. ¶ & multo minus milites euocandi sunt à signis, vel muneribus prohibendi testimonij causa, d. §. testes nō temerè. ¶ Ideoque his casibus examinatio testium committi potest iudici eius loci, in quo testes degunt, vel defensori loci, vel Praesidi prouinciae, qui depositionibus sub vtriusque; praesentia factis, eas ad iudicem, apud quem lis contestata est remittet, d. §. porro quoniam. Vel commissarij idonei, & discreti ad testes absentes examinandos mittuntur, cap. si testium 8. in fine de testib. est enim articulus receptionis testium delegabilis. Clement. 1. & ibi glo. de offic. delegat. Quod tamen in civilibus tantum causis obtinet, d. §. porro, & d. §. praeterea. Nam in criminalibus vbi de maximis rebus versatur periculum, omnibus modis necesse est testes prodire in conspectum iudicis, & ibi quae comperta hēnt, ac cognita edocere, d. §. porro, ibi his omnib. ¶ Sed & consuetudo loci in euocandis testibus est attendenda, d. l. testium fides 3. §. fin. de testib. Nam si probabitur, sapē in aliam ciuitatem testimonij gratia plerosque euocatos esse, non est dubitandum, quin euocandi sint, quos necessarios in ipsa cognitioneprehenderit, qui iudicat, d. §. fin. ¶ Nulli tamen magistratui licet episcopos cogere, vt prohibendi testimonij causa in ius coeant, sed mittendi ad eos sunt ex personis iudici apparentibus, vt propositis sanctis euangelijs, prout sacerdotes decent, dicant quae nouerunt. Nouella c. 123. §. praeterea nulli, & 11. q. 1. c. testimonium, §. fin. quod idem statutū est de clericis, d. c. testimonium in princ. nisi de licentia episcopi, vt per Aufser. in re. 16 per. Clem. 1. de offic. ordin. num. 83. 7. concl. nu. 11. ¶ Itē & de valetudinarijs, senibus, debilibus, vel pauperibus, qui ad ipsum iudicem accedere commodē nō possunt, c. si qui testium 8. de testib. Item & de sceminis, c. mulieres 2. de iudic. in 6. ¶ Praeterea ad officium iudicis pertinet cauere, vt testibus ad iudicium venturis sumptus cōpentes à producere praestentur: cum id ipsa iustitia persuadeat, ab eo sumptus itineris recognosci, qui euocandas personas sua interesse crediderit, d. l. 3. §. Caninio, ff. de testib. l. quoniam

10. C. eo. l. eos, qui §. si quis autem, C. de appellatio cap. statutum 11. §. proferendo de rescript. 4. q. 2. c. vlt. §. liberi 18 testes. ¶ Sed & aduersarium contra quē testes producuntur, à iudice citari oportet, vt sistēdis testimonijs interfit. 19 Nouel. c. 90 §. scimus. ¶ Testes quoque inuiti ad dicendum testimonium à iudice cogi possunt, d. Nouel. c. 90. §. praeterea, c. 1. cap. dilectorum 10. de testib. Viu. opin. incip. testes interrogati, lege tamen Iulia iudiciorum publicorū cauetur, ne inuito testi denunciatur, vt testimonium litis dicat aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrinam, sobrinove natum, eosve, qui priore gradu sint, item ne liberto ipsius, libeforumve eius parentum, viri, vxorisve. l. lege Iulia 4. ff. de testib. 4. q. 2. c. vlt. §. item lege Iulia. Item nec aduersum patrem, filium, fratrem, d. l. 4. ibi eosve qui priore gradu sint, l. parentes §. de testib. Viui. opin. incip. testis idoneus, Clar. d. §. fin. q. 24. ver sic. scias tamen. Et vt nec patroni, patronaue aduersus liberos, neq; liberti aduersus patronum cogantur testimonium dicere, d. l. 4. & l. 11. C. de testib. d. c. vlt. §. liberti 4. q. 2. Sed in dicta lege Iulia generi appellatione sponsum quoque filiae contineri placet, item soceri, sponfa patrem, l. in legibus §. ff. de testib. d. c. vlt. §. cum autem. Praeterea inuiti testimonium dicere non coguntur senes, valetudinarij, milites, & illi, qui in magistratu Republicae causa absint, & quibus venire non licet, l. inuiti 8. ff. de testib. d. c. vlt. §. item inuiti. Item inuiti testimonium non dicunt publicani; Itē is, qui non detestandi testimonij causa aberit. Item is, qui quid exercitui praebendum conduxerit, l. inuiti 19. ff. de testib. d. c. vlt. §. publicani. Sed nec pupillis testimonium denunciari potest, d. l. 19. in fine, & d. §. publicani, ver. Sed nec pupillis, illud incunctabile est, vt si res exigat non tantum priuati, ¶ sed etiam magistratus (si in praesenti sint,) testimonium dicant, l. ob carmen 21. §. 1. ff. de testib. Item Senatus censuit. Praetorem quoque dare debere testimonium in iudicio adulterij causa, d. §. 1. & d. c. vlt. §. si res exigat. ¶ Mediator negotij ad dicendum testimonium compelli non potest, nisi forte vtraque pars in testimonium eius consentiat, seque contentos fore his, quae ipse dixerit, profiteantur. Nouel. c. 90. §. praeterea. ¶ Nimis quoque graue est aduersariū cogi, vt ipse de domo sua testes aduersus se producat, l. nimis graue 6. C. de testib. d. c. vlt. §. qui intendit. 23 ¶ Sed & testes vocati, qui per 15. dies iudicem exspectatum expectauerint, illis diebus clapsis discedere possunt, nec rursus inuiti sunt tetrahendi. l. si quando 15. §. sed cum 24 minimè, C. de testib. ¶ Episcopus quoque ad dicendum testimonium cogi non potest, l. nec honores, C. de episc. & cler. 11. q. 1. c. testimonium, §. nec honore. Clerici, & aliae ecclesiasticae personae ad testimonium dicendum cogendi nō sunt. 11. q. 6. c. statutum, ver. & nulla. Nisi veritas aliter haberi non possit, & tunc de licentia superioris 14. q. 2. c. vlt. Clar. d. §. fin. q. 24. ver. Item si clericus. Stephan. Aufser. in repet. Clem. 1. de offic. ordin. num. 82. per text. in c. quamquā 25 14. q. 2. ¶ Non autem ad fideiussores praestare testes cogendi sunt, se in iudicio affuturos, & permanfuros, donec testimonium dixerint, sed tantum ad iuratoriā cautionē de hoc praestandam, d. l. si quando is. C. de testib. Sed & iurisiurandi religione testes, priusquam perhibeant testimonium arctandi sunt. l. 8. C. de testib. 2. q. 4. c. vlt. §. & prius 3. q. 9. c. penul. 4. q. 2. c. vlt. §. iurisiurandi. De forma autem iurisiurandi cauetur in c. quoties, §. probatio de testibus, 26 ¶ & si qui humiliores sunt, & in dicendo testimonio variant tormentis subijci possunt, vt supra libro 1. probatū 27 est, l. iurisiurandi 8. C. de testib. ¶ Item de modo cogendi testes per communicationem cauetur in c. 1. in fine. in c. cum super 2. & in c. vltimo in fine de testib. cogend. Viui. 28 opin. incip. testis citatus. ¶ De obseruanda voce ipsius testes, item cōstantia, & trepidatione proponitur in l. de minore 10. §. plurimum, ff. de quaest. De singulis circumstantijs negotij diligenter inquirendis proponitur in c. cum causam 36. de testib. Et quod sigillatim, & diligenter examinandi sint, cauetur in c. venerabili 52. eod. tit. ¶ Porro non semel tantū, sed & saepius in eadē causa testes producere licet, dummodo id fiat ante publicationē attestacionum, seu antequā testificata sint didicita. Nouell. c. 90. §. quia verò vsque ad §. porro. Clement. testibus 2. de testib. c. iurauit 6. de probat. c. cum venisset 25. §. quaestiones, de testibus. Nisi in sumario iudicio testes publicati fuerint examinati, hoc. n. casu varia o agēdi modo licet eosdē, vel alios testes

super

Super iisdem Capitulis producere. c. veniens 38. ca. cum in tua 44. de testib. sed publicatis testibus primæ instantiæ, non licet eos, nec alios in causa appellationis producere d. 30. Clemen. testib. 2. † Si dolo, vel culpa examinatio non de omnibus Capitulis testes fuerint interrogati, sed de aliquibus, & fuerint publicati, nõ est qui prohibeat, vt denuo producantur, & de omissis interrogentur c. per tuas 48. de testib. 31. sub. † Item propter obcuritatem dictorum ex officio iudicis quamuis publicati repetendi sunt, c. cū clamor 53. ubi 32. gl. eod. ti. † Si de alijs articulis postea producuntur testes, q̄ producti sunt, prius recipiendi sunt c. fraternitatis 17. c. causam 19. c. cum venisset 25. §. fin. de testib. & est exemplū. in c. cum causa 42. eod. ti. sed si de articulis, qui priorib. contrarij sunt, denuo testes producuntur, non sunt recipiendi d. Clemen. testib. 2. ver. vel directo contrarijs, de testib. Verum si nõ directo, sed per indirectum posteriores articulos priorib. sicut contrarij, tunc recipiuntur, vt colligitur ex verbis d. Clemen. ibi vel directo contrarijs, cuius exemplum est in exceptione aduersus priores articulos c. ex tenore 35. de testib. 33. sub. † Planè quarta testium productio non aliter admittenda est, nisi is, qui testes produxit, testificata non perceperit neq; eorum habuit inspiciendi copiam, neque ipse, neque aliquis aduocatorum eius: aduersarius verò per se per se solus, & exceptiones aduersus ea opposuit non producenti tamen edidit, quominus per exceptiones recomperita; ea demum, quæ testificatis suis defunt, apponat, tunc enim quarta productio testium hanc petenti danda est, præstato prius ab ipso iuramento, quod testificata neque perceperit, neque harum inspiciendi copiam habuerit, neque ipse, neque aliquis aduocatus, quine eius gerat negotia, neque dolo aliquo, aut machinatione, aur artu, quartam testium productionem fieri petat: sed quia testimonij per denunciationem petitis prius non potuerit d. Nouella c. 90. §. porro c. in causis 15. c. significauerunt 36. cap. cum causam 37. §. si e. constitutus 46. & c. vltra 55. de testib. Et si id factum fuerit vsq; ad quartam productionem testium licentia est vti testibus, sed non per longum temporis interuallum, ne per hanc causam lites nimium protrahantur: sed omnino ipis quedã adhibenda celeritas, prout iudex id faciendum putauerit, vt in allegatis iuribus. Et de 34. examinandis testibus, hæc dicta sufficiant. † Qui quidẽ ante prandium ieiuni, non post examinandi sunt ca. 1. in fine testib. 14. q. 2. c. placuit vers. & vt nullus vbi gl. dicit hoc esse de honestate, non autem de necessitate. Nunc de exceptionibus aduersus testes dicendum, sed prius sciendũ est, 35. † quod testes, si vel falsum testimonium perhibuerint, vel contraria inter se dixerint, vel denique ob dicendum testimonium, quid acceperint falsi pœna coerceri l. 1. §. si. ff. ad l. Cornel. de fals. & vt latè dictum est supra libro 1. tit. 37. 36. † Nec refert, an testes huiusmodi Clerici sint, vel Laici, solū enim dubitatur, si Clerici falsum deponant coram iudice Laico, an possint ab ipso falsi pœna coerceri? & hanc quætionem in vtramque partè latè agit Steph. Auzer. in repetit. Clemen. 1. de offic. ordin. 3. quæst. nu. 81. Viuius in verb. Clericus productus, & testem exemplum num. 4. 37. Clar. in §. si. q. 38. nu. 14. & supra tit. 6. nu. 116. † Regulariter autem dictis testium standum est, verumq; eos deponisse præsumendum l. testium fides 3. ff. de testib. l. ob carmè 21. §. si testes ff. eod. 4. q. 2. c. vlt. in prin. & §. testium fides. Nisi non sit legitimus numerus l. testium 14. C. de testib. §. & 38. quia instit. de fideicom. hæredit. Clar. §. si. q. 53. † Qui autè sit legitimus testium numerus in quibusdam casibus definitum est l. vbi numerus 12. ff. de testib. Nam si Episcopus presbyter, Diaconus, Cardinalis esset cõdẽnãdus amplior numerus testium requiritur. Clar. in d. §. fina. quæstio. 66. quod negatur ibidem versu. penult. & vltim. & apud Viui. opin. incip. testibus duobus conuincitur, & incipiente 39. testes duo sufficiunt. † In ijs igitur negocijs, in quibus numerus definitus nõ est, duo testes sufficiunt, pluralis enim locutio duorum numero contenta est d. leg. vbi numerus 2. quæst. 4. in princip. cap. 1. item 4. quæst. 2. capit. vlt. §. vbi numerus contradicit d. quæst. 4. capit. præful. & c. nullam. Quam obiectionem Gratianus in d. cap. nullam versu. sed hoc vel speciali, & c. soluit distinguendo, & sic stat firma propositio, pro qua Viui. opin. incip. testis ver. in ore duorum, & Clarus vbi supra. † Vnius igitur testimonium in quacumque causa admittendum non est, quamuis præclaræ curiæ honore præfulgeat leg. iurisurandi 8. §. sancimus

C. de testib. l. maritus quidam 2. ff. de quætionib. c. veniens 10. §. fin. c. licet 23. cap. cum à nobis 28. & c. licet 47. §. nec tamen de testib. Canon. Apostol. 74. & 4. quæst. 2. cap. vlti. §. vnus verò 35. quæst. 6. cap. vlt. §. quod autem 33. quæst. 2. in princip. versu. per vnum hominem Viuius opin. incip. testimonium vnus Villalo. M. 35. Gabr. lib. 1. de testib. 41. conclus. 1. numero 1. † Quod idem est in singulari in dicto per allegata, & de singularitate testium in dicto habemus exemplum in c. bonæ memoriæ 23. §. porro versu. 42. cum, & si quilibet de elect. † Verum si testis Episcopus sit, huius enim vnus testimonium sufficit. 1. q. 1. cap. omnes. 43. §. testimonium. † Idem est, si iudex de sententia sua testimonium perhibuerit. Nam & huic, quamuis vnico creditur c. post sessionem 7. de probatio. Viui. opin. incip. iudex interponens Villalo. D. 17. Gabr. lib. 2. de sent. conclus. 5. nu. 28. Idem est in ordinario attestante, se ex iusta causa delectasse. Villalo. O. 27. † Idem est in arbitro, vel arbitratore de actis apud se habitis deponentibus. Viui. opin. incip. Arbitrator testis. Villalo. C. 116. in addit. ibi nota etiam alium. 45. † Si prima conuictio sit probanda, sufficit vnus testis. Viui. opin. incip. testimonium vnus num. 2. † Testimonio Papæ quamuis vnico creditur d. c. 28. in fine de testib. controuertitur, & distinguitur apud Viui. opi. prædicta num. 4. apud Clarum §. si. q. 53. ver. sed quid si aliquis Gabr. lib. 2. de probat. conclus. 2. Item & Cardinalis legati de latere, vt distinguenda dicit Gabr. vbi supra conclus. 3. † Si Princeps in literis suis testetur, aliquem deliquisse, seq; in eò fundet, quis vnus probet secundum aliquos apud Viui. opi. incip. Princeps literis. Sed quatenus soli Principi sit credendum, copiose differit Gabr. lib. 1. de probat. conclus. 2. & Clar. §. si. q. 53. vers. sed quid si alius. Viuius opi. Testimonium vnus num. 4. & Farinacc. de testib. q. 63. c. 3. latè. Sed & stante statu, vel consuetudine, quod in aliquibus testibus stetur dicto vnus testis, tunc stabitur, vt ex pluribus probat. Ti-raquell. in tractat. de iudicio de veris exiguis ferendo in prin. Et quando, & in quibus casib. testis quamuis vnus faciat plenam, semiplenam, & nullam probationem latè differit Farinacc. d. q. 63. cap. 1. & sequentib. per totam illã 48. quæst. † In testimonijs etiam fides, dignitas, mores grauitas, examinanda est l. 1. in princip. ff. de testib. Et ideo testes, qui aduersus fidem restitutionis suæ vacillant, audiendi non 49. sunt d. l. 1. † In primis igitur conditio cuiusque testis exploranda est, vtrum decurio, an plebeius sit, & reprehensibilis, an locuples, vel legens sit, vt lucri causa quid facile admittat, vel an inimicus sit, aduersus quæ testimonium fert, vel amicus ei, pro quo testimonium dat. leg. testium 3. in prin. ff. de testib. Nouella cõst. 90. §. corroborantes l. eos testes 4. C. de testib. 2. q. 1. c. in primis §. sed & de personis 2. q. 4. c. præful in fine q. 7. c. testes 3. q. 5. c. suspectus c. constitutum q. 4. cap. nulli q. 2. c. vlt. §. testium, & §. eos testes 6. q. 1. c. qui crimen. versu. testes autem c. in fames in fine, & de verb. signifi. c. forum 10. §. si. & de testib. cogendis c. præte- 50. rea 7. §. huiusmodi. † Planè si ea rei conditio sit, vt arena- rium testem, vel similem personam admittere cogamur, sine tormentis testimonio eius credendum non est. l. ob carmen 21. §. si ea rei ff. de testib. d. l. 3. §. lege Iulia ff. eod. humilibus enim, & abiectis testibus fides non est habenda sine tormentis §. si ea rei, & d. §. lege Iulia, & 2. q. 1. c. in primis 51. §. testes autem 4. quæst. 2. cap. vlti. §. si autem ea rei. † Nisi presbyter, sint §. q. 6. c. quia iuxta §. presbyteri l. 8. C. de Episcopo. & Cler. sunt enim sacris ordinibus decorati, & dignitate Ecclesiastica insigniti, quæ ab omni humilitate ad sublimitatem eos erigit per ea, quæ latè deducuntur infra l. 3. titu. 1. & sequentib. Et quoad reprehensibiles, quod dictum est procedit, nisi se emendauerint c. testimonium 54. 52. de testib. † Nisi emendatum comitetur infamia, vel sit per 53. rurus d. c. 54. † Ei quoq; qui ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse conuictus fuerit credendum non est d. §. lege Iulia. 4. q. 2. c. placuit §. lege Iulia in fine 14. quæstio. 5. capitulo vltim. §. sed non ideo, & 54. de testib. c. 1. c. sicut nobis 9. † Sed & in testimonium accusator citare non debet eum, qui in iudicio publico reus erit, aut qui mino. viginti quinq. annis erit l. in testimonium 20. ff. de testib. 4. q. 2. c. vlt. §. in testimonium, & §. lege Iulia & cap. vlt. de testib. & d. q. 2. cap. 1. in fine. lege Iulia de vi publica cauetur, ne hac lege in reum testimonium dicere liceat ei, qui se ab eo, parente eius liberauerit, quine impubes erit, quique iudicio publico damnatus erit, quine

in vinculis custodiave publica erit, quive ad bestias, ut de-
 pugnet, se locauerit, quave palā quæstum faciat, fecerit-
 ve, d. l. 3. §. lege Julia, ff. de testib. l. Scio 14. ff. eod. l. ex eo 18.
 ff. eod. l. repetundarum 15. ff. eod. 4. q. 2. c. vlt. §. lege Julia,
 55 † Planè neque lex Julia de vi, & repetundarum, & pecu-
 latus neque lex Rhemia in publicis iudicijs calūnijs dam-
 natos, testimonium dicere non vetuerunt: verumtamen
 quod legibus ommissum est, non omittendo religione iudi-
 cantium, ad quorum officium pertinet, eius quoque testi-
 monij fidem, quod integrè frontis homo dixerit, perpen-
 dere, l. quæsitum 13. ff. de testibus. Ob carmen quoque sa-
 mosum damnatus inestabilis fit, l. ob carmen 21. ff. de te-
 56 stib. & d. c. vlt. §. ob carmen. † Hæretici quoque à dicendo
 testimonio arcentur, li quoniam 12. C. de hæretic. cap. 1. de
 hæretic. 2. q. 7. c. non potest, c. si hæreticus, §. orthodoxis, 49.
 testes in princ. ver. & veræ fidei 3. q. 4. c. beatus, cap. si quis
 verò, & q. 5. c. suspectos, ver. & qui rectam 6. q. 1. c. qui cri-
 men, ver. Christum omnino. Canon. Apostol. 74. Inter se ta-
 men hæretici testimonium perhibere possunt, de q. vide-
 licet litigatoribus testes, exceptis Manicheis, & quibusdā
 alijs, quibus omnis legitimus actus interdictus est, d. l. 12.
 §. inter se, & in c. in fidei fauorem 5. de hæretic. in 6. q. 7. c.
 si hæreticus in princ. Hæreticis autem iudicialia sanctorum
 modo testimonia contra orthodoxos interdicitur pro or-
 thodoxis non, vti que Nouella c. 45. §. enim verò d. c. si hæ-
 reticus, ver. sin autem orthodoxus. Testamentaria verò
 testimonia, & que in ultimis elogijs, vel in contractibus
 consistunt propter utilitatem necessarij vsus, eis sine vlla
 distinctione permittuntur, ne probationum facultas angu-
 stetur, exceptis tamen ijs hæreticis, quos ne inter hære-
 ticos quidem testes esse posse iam diximus, d. l. 12. C. de hæ-
 retic. Sed & pro orthodoxis, & Republica hæreticis testi-
 monium ferre est permissum contra hæreticos, non con-
 tra orthodoxos, d. l. 12. & d. Nouella 45. §. enim verò. Ho-
 rum tamen in controuersijs fidei, ad fidem illustrandam, &
 illos conuincendum de mendacijs, & erroribus suorum ei
 57 attestacionibus cohereticorum. Apostata, † & legis suæ
 transgressor testimonium non dicit, d. c. beatus, & d. cap. si
 58 quis verò, † Item qui de fide dubitat capit. 1. de hæretic.
 59 † Item excommunicatus, & anathematizatus, c. decerni-
 mus 8. de sent. excom. in 6. 3. q. 4. c. nullus. Nisi in causa hæ-
 resis excommunicatus testimonium dicat, c. in fidei 5. de
 60 hæretic. in 6. † Item illegitimè coniugatus testis esse prohi-
 berit 3. q. 4. c. consanguineorum, Item, & rapto, d. c. con-
 sanguineorum, ver. similitè. Nec cop. & pauper d. l. 3. in
 princ. ff. de testib. 2. q. 1. cap. in prima, §. d. & de personis,
 61 ver. & ne inopis 4. q. 2. c. vlt. §. testium fides. † Serui quoq;
 testimonium recipiendū non est, Nouel. c. 90. §. enim verò,
 c. forum 10. §. testes autem 10. de verbor. signific. dicta l. 3.
 in princ. Si tamen alia probatio desit, serui responsio cre-
 dendum est, l. 7. ff. de testib. d. c. vlt. §. serui neque pro do-
 mino. Nisi vel pro domino suo, vel contra dominum testi-
 monium prohibeat, l. seruos 7. C. de testib. 1. §. Diuus
 Antoninus. ff. de quæstio. d. l. 1. §. Antoninus, & §. si serui, l.
 Diuus pius 9. §. ex quibus, ff. de quæstib. l. vnus 18. §. seruo,
 62 ff. eod. & d. c. vlt. §. serui neque pro domino. † Mulier testi-
 monium dicere in testamento quidem non poterit, alias
 autem posse testem esse mulierem, argumento est lex Lu-
 lia de adulterijs, quæ adulterij damnatam testem produ-
 ci, vel dicere testimonium verat, non damnatam verò te-
 stimonij in iudicio dicendi ius habet, lex eo 18. ff. de testi-
 63 bus, leg. qui testamentum 20. ff. qui test. facer. pos. 1. §. quæ-
 stio. quarta, capit. ex eo. † Domestici testimonij fides iure
 civili improbat. Idonei enim non videntur esse testes,
 quibus imperari potest, vt testes fiant, l. secunda, C. de te-
 stib. l. idonei 6. l. testes 24. ff. eod. 4. quæstio. secunda, ca-
 pit. primo, & cap. vltim. §. etiam civili, capit. item idonei, §.
 testis, §. testes, & 3. quæstio. quinta, in princip. cum capit. se-
 quen. cap. similiter, ver. vel affines, cap. accusatores, quæ-
 stio. 9. cap. absens, ver. nec affines, & de testibus, cap. super
 64 eo 22. & cap. in iheris 24. † Testisque idoneus pater filio,
 aut filius patri antedicta ratione non est, lege testis 9. ff. de
 testibus. Nec familiaris, nec cognatus, nec affinis produ-
 centis, vt in allegatis canonibus. Nisi talis testis productus
 contra producentem, vel alium producentis familiarem
 testimonium perhibuerit, d. quæstio. quinta, capit. primo,
 ver. sic. sed si voluerint. In consanguinitate verò proban-

da, & matrimonio contrahendo, vel dissum. pendo testes
 domestici, ac familiares, & c. admittuntur, ca. pit. videtur
 65 3. qui matrum. accus. pos. † Præterea produci testis non
 potest, qui ante in eandem rem testimonium dixit, lege
 producti 23. ff. de testibus 4. quæstio. secunda, cap. placuit,
 66 §. fin. Quod autem supra diximus explorandi, in. † An tes-
 tis inimicus sit aduersus quem testimonium fert, non ita
 accipi debet, quasi sub pretextu inimicitiarum omnino
 detrahenda sit fides testimonio, vel quæstio, sed causa
 cognita, aut habenda fides, aut non habenda, leg. prima, §.
 præterea, ff. de quæstio. Nam cum quis latrones tradidit,
 quibusdam relictis continetur non debere fidem haberi
 ei in eos, qui eos tradiderunt. Quibusdam verò, quæ-
 sunt pleniora, hoc cauetur, vt neque de stricto habeatur,
 vt in cæterorum persona solet, sed causa cognita, & time-
 tur habenda fides sit, nec ne, l. prima, §. cum quidam, ff.
 de quæstionibus, l. sicuti 4. C. eodem. Pleri que enim dum
 metuunt, ne forte deprehensis eos nominent, prodere eos
 solent, scilicet impunitatem sibi captantes, quia non faci-
 le eis indicantibus proditores suos credatur. Sed neque
 passim impunitas eis per huiusmodi prodiciones conce-
 denda est, neque transmittenda allegatio dicentium ad-
 circumspectos, quod eos ipsi tradidissent, d. l. prima, §.
 67 plerique, & dicta l. 4. † Porro pater, & filius qui in pote-
 state eius est, item duo fratres, qui in eiusdem patris pote-
 state sunt, testes vti que in eodem testamento, vel eodem
 negotio fieri possunt, quoniam nihil nocet ex vna domo
 plures testes alieno negotio adhiberi, l. pater 17. ff. de te-
 68 stibus 4. quæstio. secunda, cap. vltim. §. pater, † Parentes,
 & liberos inuicem aduersus se ad testimonium admitten-
 dos non esse supra dictum est, & probat, lex parentes 5. C.
 de testibus, dicto cap. vlt. §. parentes. Nisi causa sit matri-
 69 monialis per mox dicta paulo superius. † Sed nec liber-
 tos contra patronum, & libertorum 11. C. de testibus 12. q.
 secunda, cap. episcopos, §. fin. 4. quæstio. secunda, cap. vlti-
 mo, §. liberti. Nec seruus contra dominum, vt iam proba-
 70 tum fuit. † Mandatis quoque cauetur, ne patroni in cau-
 sa, cui patrocinium præstiterunt testimonium dicant, leg.
 vlt. ff. de testibus 4. quæstio. secunda, cap. vlt. §. patroni, & de
 testibus, cap. in super 6. cap. vlt. in princ. eod. tit. Quod &
 in executoribus negotiorum obseruandum est, vt in alle-
 71 gatis iuribus. † Præterea testis, qui contra Cluj, vel solu-
 tionem, vel alij negotio probando non inseuit, vel casu, nō
 rogatus inter fuit, non probat, Nouel. con. 90. §. & quam-
 uis vti que ad §. si eiusmodi 3. quæstio. 9. c. testes in princ. ver.
 sub vrorum presentia, & §. de his etiam, item §. quæstio. 2.
 cap. reatum, §. vnde canonica, ver. nec de. Sed quoad ro-
 gitum contradixit, text. in l. ad fidem 11. ff. de testib. dum
 inquit, Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus
 72 testis intelligitur, & 4. quæstio. 2. cap. vlt. §. ad fidem, † Sed
 & nullus idoneus testis in re sua intelligitur. Adeoque om-
 nibus in causa propria dicendi testimonij facultatem iu-
 ra summouerunt, l. nullus 10. ff. de testibus, l. omnibus 9.
 C. eod. dicto cap. vlt. §. nullus, & §. omnibus, facit quod ne-
 mo simul accusator, & testis esse potest 4. quæstio. 4. cap. pri-
 73 mo, & cap. nullus. † Palam autem est, eam propriam esse
 causam, cuius emolumentum, vel dampnum ad aliquem
 suo nomine pertinet, l. §. in propria, ff. quoad appellad.
 74 sit. † Hinc est, quod quis de vniuersitate in causa vniuer-
 sitatis testis sit, huius enim testimonium ob id nō infirma-
 tur, c. in super 6. & c. nuncios 12. de testib. c. tertio loco 5. de
 probat. item 14. q. 2. in princ. cum c. seq. Nisi causa sit cri-
 75 timalis, in hac enim testes de vniuersitate non admittun-
 tur pro ea, d. q. 2. in princ. cum c. seq. † Sed si queratur de
 admonitione præmissa denunciations: hoc enim casu de-
 nuncians testis esse potest in propria causa cap. in omni 4.
 76 de testibus. † Adhiberi verò testes possunt non solum in
 criminalibus causis, sed etiam in pecuniarijs litibus, sicuti
 res postulat: & hi quibus non interdicitur testimonium,
 nec vlla lege à dicendo testimonio excusantur, l. §. 1. ff. de
 77 testibus. † Sed ad ingenuitatis probationem soli testes nō
 78 sufficient. l. 1. C. de testib. † Solutio quoque eius debiti, qd
 per scripturam contractū est per testes solos probari nō po-
 test: nisi quinque testes idonei, & summæ, atq; integræ opi-
 nionis, qui præstō fuerint solutioni celebratæ. l. testiu 14.
 C. de testib. Nouel. c. 90. §. & quauis 3. q. 9. c. testis, §. de his,
 79 † Absente quoq; aduersario testes examinati nō probant;
 nisi forte aduersarius citatus examini adesse noluerit, idq;
 per

per cōmuniā, non ex iusta causa impeditus. Nouel. c. 90. §. scimus. si quando 1. §. sed cū minimē ibi, & altera parte cessante, C. de testib. c. in nomine 2. de testib. 2. q. 1. c. in primis, §. deinde causa sum ver. si eo præsente, & §. quod aucto rem dicit. † Testis quoque, qui sine iurjurando deposuit, non creditur, l. iurjurandi §. C. de testib. l. testium 14. ibi. hique cum sacramenti religione, C. eod. 2. q. 4. ca. ultimo, §. & prius 3. q. 9. c. penult. 4. q. 2. cap. ult. §. iurjurandi, & supra ver. Sed & iurjurandi religione. Nec refert, an Monachi, vel religiosi sint, c. tuus 39. & cap. nuper 51. de testib. Potest tamen iurjurandi necessitas a partibus remitti, d. cap. 39. ver. nisi fortē a parte. Si enim testis antea in eadem causa examinatus iurauerit, hoc enim casu, cum repetitur, de nouo iurare non cogitur. c. præterea 7. in princ. de testibus. cogendis, Episcopus testis iurare non cogitur 11. q. 1. ca. testimonium, §. Episcopus. † De forma autem iurjurandi testimonium cauetur in capit. quosies 5. §. probatio. de testibus. 82 † Sed & testes apud Compromissarium iudicem examinati apud Ordinarium iudicem fidem non faciunt, nisi de nouo examinentur, vel aliud in compromisso inter partes conuenierit, vel denique testes mortui sint, l. cum apud 16. C. de testib. c. pignora 50. de testib. c. veniens 38. c. cau. 83 sam 11. c. constitutus 30. §. fin. eodem. † Testis quoque, qui non viua voce deponit, sed in scriptis testimonium perhibet, non probat. l. testium fides. 5. §. idem Diuus, ff. de testibus, & §. Camilio 3. q. 9. c. testes 4. q. 2. cap. ult. §. altera est 5. q. 2. c. relatum, §. vnde Canonica, ca. tua nos §. si vero publicum. ver. cum non sit de cohabit. Cleric. a nobis 2. Qui matrimon. accus. poss. Sed licet non probet, facit tamen præsumptionem d. c. 2. ver. nisi quantum ad præsumptionem. 84 nem. † Testibus etiam contraria deponentibus non creditur, l. ob carmen 21. §. si testes, ff. de testib. Nouella c. 90. §. si qui planē, l. si testes 24. ff. de manumiss. Nam testibus variantibus, vel contraria, ac diuersa deponentibus non creditur, vt probant iura allegata, & 3. q. 9. ca. testes §. fin. cum c. sequen. 4. q. 2. c. ult. §. in testibus ver. & ideo, & §. qui falso, vel variē, 2. ff. de testib. Si tamen ex pluribus testibus quisque non sibi, sed alteri testi contrarius est, statim alterutri testimonium; quo casu non ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimoniorum, quæ re aptiora, & vero proximiora esse iudex contempserit; nisi fortē in numero sit inagnus excessus, & vtriusque parti testes eiusdem dignitatis, ac fidei; hoc enim casu creditur potius his, quæ a pluribus prolata sunt, d. l. 23. §. si testes, & d. Nouel. c. 90. §. si qui planē, & d. c. ultimo, in 85 princ. & c. in nostra 32. de testib. † Sed si testis incontinenti se correxerit, probat c. præterea 7. §. fin. de testib. cogendis. 86 dis. † Si diuersitas sit in verbis, non in rebus, seu ad idem tendat, non aufert de fide, cap. nihil 7. de verbis significatis. 87 † In causa autem hæreticæ si testis, quod antea negauerat, postea confiteatur, probat tamen, ca. accusatus 8. §. licet de hæreticis in. 6. † Tandem si vtrumque verum esse possit diuerso respectu, & si diuersum, vel contrarium sit, probat. exemplo c. cum tu illo 16. de testib. glo. in c. vltim. 4. q. 2. 89 plura dicit de materia, † Si etiam testes non dispari numero tam pro libertate, quam contra libertatem dixerint pro libertate magis pronuntiandum esse, sæpè constitutum 90 est, l. si testes 24. ff. de manumiss. † Testis de auditu non probat. c. præterea 27. & ca. tam literis 33. in princ. ver. nisi de auditu de testib. 1. q. 1. ca. in primis, §. sed & de personis ver. vtrum testimonium 3. q. 9. ca. testes in princ. Nisi fortē alijs argumentis talis testis adiuuetur, d. c. præterea 27. ver. vel etiam de auditu, vel de antiquis deponatur. exemplo 35. q. 6. c. de parentela illa, & ibi glo. in verb. audisti, c. licet 47. de testib. l. si arbiter 28. vbi glo. & Doctor. ff. de probat. c. quod per nouale de verbis. signific. c. veniens eod. titu. in 6. c. 1. vbi glo. de præscript. in 6. Oldrad. in cons. 244. numero 13. Faber. in §. ex non scripto. nume. 14. in sit. de iure naturali, d. cap. licet ex quadam, vbi omnes de testibus. Antiquum tempus quot sit, sunt opinionēs relatæ per Menoc. de arbitrar. lib. 2. centur. 1. ca. 3. Quod tamen intelligi debet, si ij, à quibus se audiuisse dicit, essent ad testimonium perhibendum sufficientes, minimè suspecti, & c. d. cap. 27. 92 † Postremo solam testationem prolatam, nec alijs legitimis adminiculis causam approbatam nullius esse momenti, certum est, l. solam 3. C. de testib. 4. q. 2. ca. ult. Nam sine ratione scientiæ dicti sui testis non probat, quod dicit, vt 92 in allegatis iuribus notant omnes. † Sed & alix plures iur-

iustmodi exceptiones contra testes, & eorum attestaciones ex iudicis arbitrio dependent, l. quæsitum scio 13. ff. de testib. d. c. vlt. §. in testibus. Si quidem Imperator Adrianus rescripsit, eum, qui iudicat, magis scire posse, quanta fides sit adhibenda testibus, l. 3. §. 1. ff. eodem. Nam Iunio Varo legato, Provinciæ Ciliciæ, ita rescripsit, Tu magis scire potes, quanta fides adhibenda sit testibus, quin & cuius dignitatis & cuius existimationis sint, & qui simpliciter videntur dicere, vtrum vnum, eundemque præmeditatum sermōnem attulerint, an ad ea, quæ interrogaueras, ex tempore verisimilia responderint, d. §. 1. l. de minore 10. §. plurimum, ff. de quæstionibus. Id magis ex præmissis scire non possunt iudices Romanæ Curie, quia vt plurimum illos non examinant, nec deponentes vident, & audiunt, sed alij, quos vulgò interpres appellat, examen testimonium conuertunt. † Planē si quis testibus vsus fuerit, idemque testes aduersus eum in alia lite producantur; non licebit ei personas eorum excipere, nisi ostenderit inimicitias inesse, & illas postea emeruisse, ex quibus testes repelli leges præcipiunt; non admittitur tamen eorum licentia ex ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. Sed & si liquidis probationibus datione, vel permissione pecuniarum eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integrā ei seruari leges volunt, l. si quis 13. C. de testib. l. 1. §. 1. ff. de d. c. vlt. §. si quis testibus cum ditione, de qua in ca. 2. de testib. tandem obseruandum est, testes probatorios, & reprobatos probatoriorum, reprobare licere, vltimis procedere non licere, c. licet 49. de testib. c. 2. eod. titu. in 6. Tertia enim testimonium reprobatum non conceditur, d. c. licet, & d. ca. 2. hæc de testibus breuiter dicta sufficiant, de quibus adest amplissimus tractatus Prosperi Farinac. ad quæ, qui plura desiderat, recurrat, vbi cætera vsque ad nauisam reperiet.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Confessio superat omnem probationem.
- 2 Confessus pro iudicato habetur.
- 3 Confessio sua cuique, non aliena nocet.
- 4 Defensor co: sitens non prauddicat defensor.
- 5 Confessio pupilli sine tutore, nulla.
- 6 Minor confessus restituitur.
- 7 Confessio si constat de corpore, non recipit contrariam probationem.
- 8 Confiteus occidisse ex confesso tenetur, & si non occiderit ipsi, sed alius.
- 9 Confiteus se heredem ex parte, ex ea committitur.
- 10 Confessio contra ius, & naturam nullius, & probis.
- 11 Confiteus falsè naturalibus debent conuenire, vt obligentur.
- 12 Confiteus occidisse, vel vniuersasse, cum ostendat vinum, nec vniuersum, non obligatur.
- 13 Clarum est, quod per euidens, am facti constat iudici.
- 14 Hereditas loco domini habetur.
- 15 Confessus certum pro iudicato est, si incertum non est.
- 16 Errans non fatetur, probatur exemptus.
- 17 Error probandus est ab eo, qui se in eo fundat.
- 18 Error raris non prodest consenti.
- 19 Confiteus vitio de mal. factio non semper est credendum.
- 20 Confiteus de actione civili est credendum, & iudicatus est.
- 21 Confiteus, absque suo aduersario non habetur pro iudicato, nisi aliquis pro eo adsit.
- 22 Confessus in iudicio pro iudicato est.
- 23 Locus iudicij quisnam sit ad hoc, vt confessus in eo dicatur.
- 24 Confessio extra iudicium non probat, sed præsumptionem facit.
- 25 Confessio extraiudicialis, qua sit.
- 26 Confessio in criminalibus qualiter à reo extorquenda.
- 27 Confessio in civilibus, licet penitere. Limitatur, & declaratur.
- 28 Confessio patitur, exceptiones pacti rei iudicatae, & c.
- 29 Confessus ius exceptionibus non vitur, vt in exemplis.
- 30 Confessus factum, exceptiombus vitur, limitatur.
- 31 Confessus tenetur quasi ex contractu, & re iudicata.
- 32 Confessus ius tenetur, a quibus fuit interrogatus.
- 33 Confessus se heredem in solidum tenetur, limitatur.
- 34 Confessus non restitutus tenetur ad affirmationem litis.
- 35 Confiteus datur dilatio ad soluendum.
- 36 Iudicis partes nullæ in confiteens sunt rei iudicandæ, sed est mandata.

- 37 *Confessus falso se teneri, dum se obligat, liberat verum debitorem, limitatur.*
 38 *Confessio, & actio, & exceptionem parit.*
 39 *Interrogatoris actionibus eliciuntur confessiones.*
 40 *Edictum de interrogationibus Prætorum.*
 41 *Interrogatus an sit hæres, vel possessor debet respondere.*
 42 *Interrogatio est necessaria in actione personali.*
 43 *Interrogandi facultas em iudex ex aequitate concedit.*
 44 *Interrogatus. An edes, vel locus eius sit, tenetur respondere.*
 45 *Interrogatus an sit hæres ex testamento, an teneatur respondere, vel ex fideicommissio.*
 46 *Interrogatus de astate, an teneatur respondere.*
 47 *Interrogatus in actione speciali respondere non tenetur.*
 48 *Interrogatus de peculio non tenetur respondere de potestate.*
 49 *Interrogatus in iure tenetur respondere sub pœna.*
 50 *Interrogatus, quod quis sit à Prætoribus, vel ab aduersario, nihil interest.*
 51 *Interrogatio serui nulla est.*
 52 *Interrogandus de se non de alio, quis esse debet.*
 53 *Filius non interrogatur pro patre.*
 54 *Defensor absentis interrogatus respondit.*
 55 *Interrogatus tacens, ut teneatur, est interrogandus in iudicio non extra.*
 56 *Interrogatus tempus impetrat ad deliberandum.*
 57 *Interrogatus an hæres sit, quando respondere non cogitur.*
 58 *Titulum sua possessionis quis dicere non tenetur.*
 59 *Tacere, & ad interrogata non respondere, idem est.*
 60 *Respondere obscure, & tacere, idem est.*
 61 *Interrogatus in criminalibus tacens, vel obscure respondens torquetur, ut clarè respondeat.*
 62 *Interrogatus an instrumento producto vti velit, tenetur respondere.*
 63 *Interrogatus, an possideat, respondere cogitur.*
 64 *Interrogati non respondentis pœna, qua sit.*
 65 *Interrogatus se hæredem respondens ex assa, intelligitur.*
 66 *Interrogatus falso respondens in solidum tenetur.*
 67 *Interrogatus respondendo erroneè, veni a dignus est.*
 68 *Culpa dolo proxima, inexcusabilis est.*

De confessis, & interrogationibus in iure faciendis. Tit. 33.

- 1 **O**mnem ꝑ probationem superat confessio aduersarii, de specie enim probationis, quæ sit per confessionem, latè differit Mascard. lib. 1. de probationib. quæst. 7. & in conclus. 344. Confessio facta in iudicio, & in pluribus sequentibus, & plura referuntur in Syntag. commun. opin. iuris loco 6. tit. 14. & in gloss. stat. Vrb. lib. 1. cap. 179. ꝑ Confessus enim pro iudicato est, quia quodammodo sua sententia damnatur, l. 1. l. 3. in fin. l. certum 6. §. si alias, ff. de confess. l. 1. C. eod. l. 1. §. fin. ff. de interrogat. facien. l. si quis 7. ff. eod. l. si quis 8. ff. eod. Clar. §. fin. q. 65. in princ. ꝑ Cuique autem sua, non aliena confessio nocet, l. duobus §. 1. vbi las. ff. de iure iurand. Bald. conf. 45. lib. 1. Bero. consil. 201. num. 10. lib. 3. Nat. conf. 438. num. 11. Surd. decis. 218. num. 4. Ideoque procuratores, tutores, & curatores fateri non sufficit, l. certum 6. §. sed & an, & ipsos, ff. de confess. l. vlt. in princ. ff. de actio. & obligat. Villalob. C. 143. Viuius opin. incip. Confessionis tutoris. Clar. §. fina. q. 34. versic. sed quæro. Mascard. lib. 1. de probationib. conclus. 369. numero 6. & conclus. 370. & nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. ca. 179. numero 40. & sequent. ꝑ Vnde si defensor in iudicio interrogatus, an is, quem defendit, hæres, vel quora ex parte sit ꝑ falso respondit; ipse quidem defensor aduersario tenebitur, ipsi autem, quem defendit, nullum facit præiudicium tot. tit. res inter alias acta, & l. si sine 9. §. Celsus, C. de interrogat. in iure faciend. l. proinde 25. §. si procurator, ff. ad leg. Aquil. Sed & si procurator, aut tutor, aut curator, aut quiuis alius confiteatur absentem vulnerasse: confessoria in eos vttilis actio danda est, d. §. si procurator. ꝑ Præterea in pupillis confessis tutoris auctoritas exigitur, d. l. certum 6. §. in pupillis. ꝑ Sed & minor à confessione sua in integrum restitui potest, d. l. 6. §. minorem. Clar. in §. fin. q. 55. & q. 60. ꝑ Nihil autem interest, verum, an falsum quis sit confessus, nec admittitur probatio in contrarium, si constat de corpore, l. si is 4. ff. de confess. l. de astate 11. §. 1. ff. de interrog. in iure faciend. l. si filius 12. ff. eod. ꝑ Proinde si is,

cum quo lege Aquilia agitur confessus est seruum occidisse: licet non ipse, sed alius seruum occiderit, ex confesso tenetur, d. l. si is 4. ff. de confess. ꝑ Similiter si quis, cum hæres non esset, interrogatus responderit ex parte se hæredem; sic conuenietur, atque si ex parte hæres esset: fides enim ei contra se habebitur, d. l. 11. §. 1. & 2. & d. l. 12. ff. eo. 10 dem. ꝑ Planè confessiones ita ratæ sunt, si id, quod in confessione venit, & ius, & natura recipere potest, l. si is 14. §. fin. ff. de interrogat. in iure faciend. ex emplo. l. confessionibus 13. §. fin. & d. l. 14. in princ. l. si seruus 16. §. final. & in princ. & d. l. 13. §. & si eum, ff. eod. Vnde is, qui patrem familias suum respondit esse seruum, non tenetur noxali actione, ac nec si bona fide liber homo mihi seruiat, mecum noxali iudicio agi potest: & si actum fuerit, manebit integra actio cum eo, qui admisit, d. l. confessionibus 13. §. fin. Idem dicendum, si eum, qui in potestate patris esset, respondisset filium meum. ꝑ Nam ita me obligati Paulus ait, si aetas eius patereretur, vt filius meus esse possit, quia falsæ confessiones naturalibus conuenire debent, propter quæ fieri, vt patris familias nomine respondendo non obliget, d. l. 13. §. & si eum. Sed & falsis confessionibus respondentes ita obligantur, si eius nomine, de quo quis interrogatus est, cum alio actio sit, quia quæ cum alio actio esset, si dominus esset, in nosmet ipsos confessione nostra conferremus, d. l. confessionibus 13. in princ. Nisi quis seruum hæreditarium suum esse confessus est: hoc enim casu, quamuis nemo sit, cum quo agi possit, puta hæreditate nõdum adita, nihilominus tamen confessus tenetur, l. si ante 15. in princ. ff. de interrogat. in iure faciend. ꝑ Proinde si quis hominem viuum falso confiteatur occidisse, & postea paratus sit ostendere hominem viuum esse, cessat Aquilia, quamuis confessus sit se occidisse: hoc enim solum remittit actori confessoria actio, ne necesse habeat docere, rem occidisse. Caterum occisum esse hominem à quocumque oportet. Hoc apertius est circa vulneratum hominem; nõ si confessus sit vulnerasse, nec sit vulneratus, æstimationem cuius vulneris faciemus? vel ad quod recurreremus? Proinde si occisus quidem non sit, mortuus autem sit: magis est, vt non teneatur de mortuo, licet confessus sit, l. vnde Neratius 23 §. fin. ff. ad leg. Aquil. l. si is 4. ibi. si tamen, ff. de confess. Mascard. lib. 1. de probation. conclus. 354. Confessio etiam spontè. ꝑ Quod enim per euentiam facti constat, adeo clarum est, vt nihil magis, nec iudex aliud requirat, quam illud, quod oculis videt, atque id esse agnoscat, vt in allegatis iuribus, c. euentia de accusat. Azo in summa, C. ad leg. Aquil. Didacus variat. resolut. lib. 1. ca. 1. ver. septimo. Alba. conf. 16. num. 8. & conf. 97. num. 3. Socin. consilio 61. num. 1. lib. 3. cum alijs allegatis per Mascard. vbi supra q. 8. Transcamus per tot. Planè si ante aditam hæreditatè seruum hæreditarium meum esse respondeam, teneor, quamuis actio aduersus hæredem, qui nondum adiit hæreditatem competere nondum possit: ꝑ quia domini loco habetur hæreditas, l. si ante 15. in princ. ff. de interrogat. in iure faciendis. ꝑ Præterea certum confessus pro iudicato erit: si incertum non erit, l. certum 6. in princ. ff. de confess. Veluti si corpus sit confessus, si stichum, vel fundum dare se oportet, quo tamen casu vrgeri debet, vt certum confiteatur. Item qui rem confessus est, vt certam quantitatem fateatur, d. l. 6. §. 1. ꝑ Is quoque qui errat non fateretur, l. 2. ff. de confess. l. de astate 11. §. ex causa, §. qui iusto, & §. final. ff. de interrogat. in iure faciend. l. cum fideicommissum 7. ff. de confess. l. cum testamento 8. C. de iuris; & facti ignobil. non idcirco 9. C. eod. l. non Epistolis 13. C. de probationibus, c. ex parte 3. de confess. cum causam 62. de appellat. c. si aduersus, §. fin. de restit. in integr. in 6. Mascard. lib. 1. de probationib. conclus. 378. Confessionem erroneam. Vnde si quis interrogatus, an patri hæres esset responderit, mox post testamentum inuentus sit exhæredatus æquifimum est ei succurri, d. l. de astate 11. §. ex causa, ff. de interrogat. in iure faciend. Idem dicendum si quis hæredem se ex testamento esse responderit, & mox falsum, vel inofficiosum, vel irritum testamentum fuerit pronunciatum, d. l. 1. §. idem dico. Sed & qui in isto ductus errore negauerit, vt hæredem, venia dignus est, d. l. 11. §. qui iusto. ꝑ Planè error contentis releuat quidem eum, ne confessoria actione conueniri possit, vel ne pro iudicato habeatur, sed à probandi onere non releuat eum, qui enim confessus est, quamuis per errorem, præsumptionem contra se habet, nisi

nisi errorem, & contrarium probauerit, vt supra dictum
 18 est de probationibus tit. 29. vers. si is itaque. † Sed & iuris
 error consentienti nihil prodest, etiam quoad confessoriam
 actionem. l. 2. ff. de confessis. Sed & qui propter culpam la-
 tam, vel dolo proximam errauit, non adiuuatur, d. l. 1. §.
 qui iusto, & §. fina. Nec etiam interest, quamuis sine inter-
 rogatione præcedente quis sit confessus, l. si sine 9. in princ.
 49 ff. de interrogat. in iure facien. † Planè si quis vltò de ma-
 leficio fateatur, non semper ei fides habenda est: nonnun-
 quam enim aut metu, aut qua alia de causa in se confitea-
 20 tur, l. 1. §. si quis vltò, ff. de quaestionib. † Si alia quacum-
 que actione civili, vel honoraria, vel interdicto exhibitio-
 rio, vel restitutorio, vel prohibitorio conuentus confitea-
 tur: omne omnino, quod quis confessus est, pro iudicato
 21 habetur, l. certum 6. §. si alia, ff. de confess. † Sed & si quis
 absente aduersario confessus sit pro iudicato non habebi-
 tur, quia nec qui iurat, de operis obligatur, nec absenti
 quis condemnari solet, l. vlt. ff. de interrogat. in iure facien.
 d. l. 6. §. si quis absente, ff. de confess. Mascard. lib. 1. de pro-
 batio. conclus. 347. & conclus. 350. Certè procuratorem,
 tutorem, curatorem ve præsentem esse sufficit, d. l. 6. §. cer-
 tè. Præterea multum etiam refert, quo loco confessio facta
 22 sit. Nam Prætor ait. † Qui in iure interrogatus responde-
 rit pro iudicato est, in iure sic accipiendum est, apud ma-
 gistratum populi Romani, vel Præsidentem Prouinciæ, vel
 alium iudicem competentem, l. voluit 4. §. fina. ff. de inter-
 rogat. in iure facien. l. 1. §. 1. & ibi gloss. ff. eod. c. at si clerici
 23 4. de iudic. Villalob. C. 42. † Ius enim is solus locusest, vbi
 iurisdicendi, vel iudicandi gratia iudex consistat, vel si do-
 24 mi, vel in itinere hoc agat, dict. l. 4. §. ius enim. † Sanè extra
 ius confessio facta, quamuis non obliget consententem, præ-
 sumptionem tamen aduersus eum facit, & non nisi con-
 trarium probauerit liberabitur, vt supra ostensum est in
 dicto tit. 29. facit Viuius opin. incip. Confessio facta cor-
 am. Clar. §. fin. q. 21. & q. 55. Villalob. C. 135. Mascard. dict.
 25 conclus. 347. † Et confessio coram quocumque etiam in-
 competente iudice, & vbi cumque facta habet vim confes-
 sionis extrajudicialis. Vni. opin. prædicta Clar. §. fina. q. 55.
 ver. præterea etiam Mascard. lib. 1. de probat. conclus. 352.
 26 Surd. decis. 12. † Præterea in criminalibus causis quaestio-
 nem ad extorquendam reo confessionem, nisi alijs etiam
 argumentis suspectus sit, non adhibendam, nec non con-
 fessionem huiusmodi cum sua qualitate accipienda dixi-
 mus supra lib. 1. de quaestionib. & tormentis tit. 19. per tex.
 in l. 1. §. Diuus Severus, ff. de quaestionib. & per alia iura ibi
 27 allegata. † Sed & in civili causa confessio, licet pœnitere, si
 nulla capto ex eius pœnitentia sit actori: maximè si pos-
 tea plenius instructus quid faciat instrumentis, vel episto-
 lis amicorum de iure suo edoctus, l. de ætate 11. §. fin. ff. de
 interrogat. in iure facien. cap. cum causam 62. de appellat.
 Nam re integra, vel eodem die licet pœnitere, & confes-
 sionem reuocare, vt notant omnes in allegatis iuribus Tur-
 za. opin. 173. Villalob. C. 135. in fine. Gabr. lib. 1. de confess.
 conclus. 3. 5. & 6. Mascard. lib. 1. de probat. conclus. 350. nu-
 mero 8. & seq. & conclus. 352. numer. 9. Re uerò non inte-
 gra, & postquam alteri est ius quaesitum non vtique Ro-
 land. conf. 85. num. 6. lib. 2. Surd. decis. 218. num. 5. & 256.
 28 num. 8. & 9. † Exceptionibus etiam, quæ institutis in iudicio
 contra reum actionibus opponuntur, & is vti potest,
 qui ex sua responsione conuenitur, veluti pacti conuenti
 res iudicatur, & cæteris, l. non vtique 9. ff. de except. l. si fi-
 lius 52. §. fin. ff. de interrogat. in iure facien. Vnde mortuo
 seruo, quem in iure interrogatus suum esse confessus est
 non tenetur is, qui respondit, quemadmodum, & si prop-
 rius eius fuisset post mortem eius teneretur, l. si ante 15.
 §. mortuo, ff. eod. Nam vt confessus obligetur, debet subef-
 se actio principalis, quæ nulla exceptione possit elidi, l. con-
 fessionibus 13. §. final. cum l. sequent. ff. eod. l. vlt. ff. de con-
 fess. cum alijs allegatis paulo superius vers. Planè confessio-
 29 nes ita rari: † Planè qui non factum, sed ius confessus
 est, hoc est non se promississe, vel legatum esse, sed debere:
 omnimodo tenetur, quamuis in confessione facti excep-
 tione defenderetur, exemplo l. 2. ff. de confess. l. qui Stichus.
 5. ff. eod. Vnde Iulianus ait, Confessum certum se debere
 legatum omnino: edo damnandum, etiam si in rerum natu-
 ra non sit, ita tamen vt in æstimationem eius damnetur, d.
 l. 2. & Vulpianus ait, qui Stichum debere se confessus est,
 siue mortuus iam Stichus erat, siue post litis contestatio-

30 nem decesserit, condemnandus est, d. l. 5. † Planè si errore
 facti lapsus se debere confessus sit: exceptione defendi-
 tur, aut saltem per in integrum restitutionem ei succurritur,
 l. cum fideicommissum 7. ff. de confess. c. ex parte 3. de
 confess. c. cum causam 62. de appellat. c. si aduersus, §. fina.
 de in integr. restit. in 6. Nisi negotium sit finitum, tunc enim
 ratione erroneæ confessionis facti causa retractanda non
 est, d. §. fin. ibi. donec negotium sit finitum, d. cap. ex parte
 31 ver. cum negotio. † Porro, qui interrogatus responderit,
 sic tenetur quasi ex contractu eius obligatus, pro quo pul-
 sabatur, dum ab aduersario interrogatur, l. de ætate 11. §.
 qui interrogatus, ff. de interrogat. in iure facien. Sed si à
 Prætoris fuerit interrogatus, nihil facit Prætoris auctori-
 tas, sed ipsius responsum, siue mendacium, d. l. 11. §. sed si à
 Prætoris. Item quasi ex re iudicata tenetur, l. certum 6. §.
 sed & si fundum, ff. de confessis. Nam si fundum vèdicem
 meum esse, tuque confessus sis, perinde teneberis, atque si
 dominij mei fundum esse, pronunciatum esset, d. §. sed &
 32 si fundum. † Is autem solis ex confessione sua quis obli-
 gatur, qui in iure interrogasset, l. vlt. ff. de interrogat. in
 iure facien. Vnde Procurator Cæsaris ob debitum fisca-
 le interrogante, si vnus ex filijs, qui nec bonorum posses-
 sionem acceperat, nec hæres erat, respondit se hæredem: à
 cæteris creditoribus hæreditarijs, si vnus ex filijs, qui in iu-
 re non interrogasset, ex responso suo conueniri non po-
 33 test, d. l. vlt. † Qui autem respondit se hæredem, nec adie-
 cit pro qua parte hæres sit, in solidum tenetur, l. si sine 9.
 34 §. qui interrogatus, ff. de interrogat. in iure facien. † Et
 qui confessus non restituit, in litis æstimationem condem-
 natur, l. certum 6. §. si alia quacumque in fine, ff. de confess.
 35 † Dandum tamen tempus est, cum competenti cautela ad
 soluendum pecuniam, d. §. si alia quacumque, l. si debitor
 21. ff. de iudicij, l. debitoribus 31. ff. de re iudic. dict. §. si alia
 ver. dabitur igitur. Neque enim damnum magnum est in
 mora modici temporis. Modicum autem tempus hic intel-
 ligendum est, quod post condemnationem reis indultum
 36 est, d. l. si debitori 21. ff. de iudic. † Notandum insuper est,
 quod in hac actione, quæ a duerfus consententem datur, iu-
 dex non rei iudicanda, sed æstimandæ datur. Nam nullæ
 partes iudicantis in consententes sunt. Puta enim quod qui
 conuenitur, fateatur, se occidisse seruum, vel animal, & pa-
 ratus sit æstimationem soluere, & aduersarius magni litem
 æstimet, l. proinde 25. §. fin. cum l. sequenti, ff. ad leg. Aquil.
 37 † Porro, qui falso confessus est se teneri, dum se obligat
 sua confessione, verum debitorem liberat, l. si quis 8. ff. de
 interrogat. in iure facien. l. qui seruum 20. in princ. ff. eo-
 dem. Nisi fortè confessus per exceptionem tunc sit, vel
 soluendo non sit, vel denique causa talis sit, vt vno ex duo-
 bus conuenio, & soluente, alter non liberetur. His enim ca-
 sibus verus debitor non liberatur, d. l. 20. in princ. l. 3. §. fin.
 l. qui ex parte 18. ff. eod. Planè hoc posteriore casu, si defen-
 dendu veri debitoris causa confessus sit, etiam debitori ex-
 ceptio prodest: cum confessio, mandati, vel negotiorum ge-
 storum actione ceperit esse obligatus, d. l. 20. ibi. nisi quasi
 38 defensor, &c. † Postremo ex confessione non actio solum
 confessoria competit, de qua hæcenus dictum est, sed etiã
 exceptio. l. quidam 30. in princ. ff. de donationib. Ideoque
 qui in iure interrogatus nihil sibi deberi respondit, actio-
 nem amisit, licet enim non transfactionis, sed donationis
 hæc verba esse quis accipiat, attamen is, qui in iure confes-
 sus est, suam confessionem infirmare non potest, dict. l. 30.
 Hæc de confessionibus in iure factis, quam breuissimè di-
 39 cta sufficiant. † Ad quas elicienda interrogationum fa-
 cultas à iure aduersario concessa est, in locum interrogato-
 riarum actionum, quæ in desuetudinem abierunt, l. 1. ff. de
 40 interrogat. in iure facien. † Nam de interrogationibus
 edictum Prætor proposuit, quia sciebat, difficile esse eis,
 qui hæredem, bonorumve possessorem conuenirent, pro-
 bare aliquem esse hæredem, bonorumve possessorem, quia
 plerumque difficilis probatio hæreditatis est, l. 2. & 3. ff.
 41 eod. † Voluit autem Prætor adstringere eum, qui conue-
 nitur ex sua in iudicio responsione, vt vel confitendo, vel
 mentiendo se oneret: simul vt de portione, pro qua quis-
 que hæres ex titerit ex interrogatione certioreretur, l. voluit
 42 4. in princ. ff. eod. l. 1. §. 1. ff. eodem. † Est autem interrogatio
 tunc potissimum necessaria, cum in personam est actio, &
 ita si certum petatur: nedum ignoret actor, qua ex parte
 aduersarius defuncto hæres ex titerit, interdum plus peten-
 do

do aliquid damni sentiat, d. §. 1. ubi gloss. in verb. damni.
 43 † Non autem solum in hoc casu interrogandi facultas a-
 ctori conceditur. Sed & vbi cumque iudicem æquitas mo-
 uerit, æque oportere fieri interrogationem, dubium non
 44 est, l. vbi cumque 21. ff. de interrogat. in iure facien. † Ideo-
 que non alienum est, eum, à quo damni infecti stipulari ve-
 limus, interrogari in iure, an ædes, vel locus eius sit, ex quo
 damnum timeatur, & pro qua parte, vt si negat suum præ-
 dium esse, ne damni infecti caueat: aut cedere, aut resisten-
 dum putauerit, quasi dolo versatus tradere compellatur,
 45 l. non alienum, ff. de interrogatio. in iure facien. † Illud
 queritur, an quis cogatur respondere, vtrum ex testamen-
 to hæres sit, & vtrum suo nomine ei quæ sita sit hæreditas,
 an verò per eos, quos iuri suo subiectos habet, vel per eum,
 cui hæres extitit? Summatim igitur Prætor cognoscere
 debet, cum quæretur, an quis respondere debeat quo
 iure hæres sit: vt si valde interesse comperit, plenius re-
 spondere iubeat. Quæ obtinere debent non solum in hære-
 dibus, sed etiam in honorarijs successoribus, l. si sine 9. §. il-
 lud quæritur, ff. eod. Iulianus scribit, eum quoque, cui hæ-
 reditas restituta est, debere in iure interrogatum respon-
 dere, an hæreditas ei ex causa fideicommissi sit restituta, d.
 46 l. 9. §. final. † De ætate quoque interrogatus interdum re-
 47 spondere debet, l. de ætate 11 in princip. ff. de interrog. † In
 speciali verò actione non cogitur possessor dicere, pro qua
 parte eius sit: hoc enim peritoris munus est, non possessoris,
 l. in speciali 73. ff. de rei vendic. quod etiam in Publicia-
 48 na obseruatur, d. l. 73. §. quod etiam. † Si de peculio aga-
 tur non oportere responderi à patre, vel domino, an in po-
 testate habeat filium, vel seruum, quia hoc solum quæri-
 tur, an peculium sit apud eum, cum quo agitur, d. l. 9. §. fi-
 49 nal. l. i. Iulianus scribit, si de peculio. † Porro interrogatus
 in iure cogitur respondere. Quod si tacet, in ea causa est,
 vt instituta actione in solidum conueniatur, nam qui om-
 ninò non respondet, contumax est, contumaciæ autem pe-
 nam hanc ferre debet, vt in solidum conueniatur: quia
 Prætorum contemnere videtur, l. de ætate 11. §. qui tacuit,
 ff. de interrogat. in iure facien. cap. si post. 2. de confess. in 6.
 50 † Nihil autem interest, siue à Prætoribus interrogatus sit, si-
 ue ab aduersario, l. si sine 9. §. 1. & d. l. 11. §. qui interrogatus.
 51 † Si verò seruus interrogetur, vel interrogetur nulla interro-
 52 gatio est, d. l. 9. §. 1. ff. eod. † Sed & alius pro alio non debet
 respondere cogi: de se enim debet quis in iudicio interro-
 gari, hoc est, cum ipse conueniatur, d. l. 9. §. alius, l. filius 19.
 53 ff. eodem. † Vnde si filius cum pro patre suo ageret, tacuit
 interrogatus, omnia perinde obseruanda erunt, ac si non
 54 esset interrogatus, d. l. 19. † Planè is, qui absentem defendit,
 eius nomine interrogatus, si non respondit, pœnam nõ
 defendentis subit, vt probatum fuit supra hoc libro titu-
 12. ver. Quinimo non solum in actionibus, & est tex. in c. 2.
 55 ver. verum de confess. in 6. † Vt autem tacens in solidum
 teneatur, requiritur, vt in iure, vel apud iudicem, non ex-
 tra iudicialiter sit interrogatus, l. voluit Prætor 4. §. final. ff.
 56 † Præterea qui interrogatur. An hæres, vel quora ex parte
 sit, vel an in potestate habeat eum, cuius nomine noxali iu-
 dicio agitur: ad deliberandum tempus impetrare debet:
 quia si perperam confessus fuerit, incommodo afficiatur:
 Et quia hoc defunctorum interest, vt successores habeant,
 interest, & viuentium, ne præcipitentur, quamdiu iustè
 deliberant, l. qui interrogatur 5. cum l. sequenti, ff. de in-
 57 terrogat. in iure facien. † Sed & si interrogatus. An hæ-
 res sit, controuersiam hæreditatis ab alio patiat non cogitur
 respondere: ne aut negando se hæredem, præiudicet
 sibi, aut dicendo se hæredem, illigetur etiam ablata sibi hæ-
 reditate, l. & quia 6. §. interdum, ff. eod. Filio quoque, qui
 se abstinuit, si interrogatus an hæres sit tacente succurren-
 dum est: quia hunc, qui abstinuit, Prætor non habet hære-
 58 dis loco, l. si filius 12. §. si autem, ff. eod. † In rei vendica-
 tione, vel alia simili possessor interrogatus non cogitur di-
 cere titulum suæ possessionis, nec pro qua parte eius sit
 res, vel possessio, l. in speciali 73. ff. de rei vendic. Hactenus
 59 si interrogatus tacuerit, quid iuris sit, dictum est. † Idem
 autem iuris est, si interrogatus responderit quidem, sed
 non ad interrogatum, d. l. de ætate 11. §. quod autem, ff. de
 interrogat. in iure facien. c. præsentium 2. §. præterea si-
 gillatim, & ibi gloss. in verb. sufficienter de testib. in 6. qui
 tamen interrogatus, an ex dimidia parte hæres sit, respon-

derit. Hæres sum: ad interrogatum videtur respondisse, d.
 l. 9. §. qui interrogatus ibi, nisi fortè ita, ff. de interrogat. in
 60 iure facien. † Sed & nihil interest neget quis, an taceat
 interrogatus, an obscure respondeat, vt incertum dimittat
 interrogatorem, d. l. 11. §. nihil, ff. eod. d. §. præterea sigilla-
 61 tim. † Sed in causis criminalibus interrogatus responde-
 re nolens, vel nec apertè, sed obscure respondens non habe-
 tur pro confessio, sed torquetur, vt respondeat, vt aperte
 respondeat, affirmando, vel negando. Clar. in §. final. q. 45.
 62 ver. sed pone. † Item instrumentum producens, si interro-
 gatus fuerit, an eo vti velit, taceat, vel obscure respondeat,
 hoc enim casu pro confessio non habetur, vt probatur si-
 mul, & distinguitur apud Gabr. lib. 7. de malefic. conclus.
 63 7. † Itaque in iure interrogatus, an fundum possideat, re-
 spondere cogendus est, & quora ex parte fundum possi-
 deat, vt si minore ex parte possidere se dicat, in aliam par-
 tem, quæ non defenderetur, in possessionem auctor mittatur,
 l. qui seruum 20. §. in iure, ff. de interrogat. in iure facien.
 Idem & si damni infecti caueatur. Nam & si respõ-
 dere debet, quora ex parte eius sit prædium, vt ad eam
 partem stipulationem accomodemus, d. l. 20. §. idem &
 64 si damni. † Pœna autem non respondentis hæc est, vt in-
 possessionem eamus, & ideo eò pertinet scire, an posside-
 65 ant, d. l. 20. §. pœna. † Sed & qui interrogatus hæredem se
 responderit, nec adiecit ex qua parte: ex asse respondisse
 dicendus est, nisi fortè ita interrogetur, an ex dimidia par-
 te hæres sit, & responderit: hæres sum, hic enim, vt dictum
 est, ad interrogatum respondisse videtur, d. l. 9. §. qui in-
 66 terrogatus. Sed & si interrogatus quis, an ex asse hæres es-
 set, responderit, se ex parte hæredem: si ex dimidia esset,
 nihil ei nocet responsum, l. de ætate 11. §. si interrogatus
 66 quis, ff. de interrogat. in iure facien. † Præterea, & is in
 solidum tenetur, qui falsò ad interrogatum respondet, &
 negat id, quod est, d. l. 11. §. nihil interest, §. qui tacuit, §. qui
 cum esset. Si ergo cum esset ex femisse hæres, dixerit se ex
 quadrante hæredem: mendacijs hanc pœnam feret, quod in
 solidum conueniatur, non enim debuit mentiri, dum se
 minoris portionis hæredem asseuerabat, d. §. si cum esset.
 Interdum tamen iusta ratione potest opinari se hæredem
 ex minori parte, quid enim, si nescit partem sibi adreuis-
 se, vel ex incerta parte fuit institutus: cur ei responsum nõ
 67 ceatur, d. l. 11. §. interdum. † Qui ergo iusto errore ductus
 negauerit se hæredem, venia dignus est, d. l. 11. §. qui ergo.
 68 † Sed & si quis sine dolo malo, culpa tamen respondit, di-
 cendum erit absolui eum debere, nisi culpa dolo proxima
 sit, d. l. 11. §. sed & si quis. Sanè si seruus non sit vnus, sed
 plurium, & omnes mentiti sunt, eum in sua potestate non
 esse, vel quidam ex illis, aut dolo fecerunt, quominus sit in
 potestate: vnusquisque eorum tenebitur in solidum, quæ-
 admodum tenerentur, & si haberent in potestate. Is ve-
 ro, qui nihil dolo fecit, quominus in potestate haberet, vel
 non negauit non tenebitur, l. si seruus 17. ff. de interrogat. in
 iure facien. Hæc de eo, si interrogatus, vel tacuerit, vel ad
 interrogatum non responderit, vel obscure responderit,
 vel denique mentitus sit, quam breuissimè dicta sufficiant.
 Si autem interrogatus confessus sit, ex sua confessione con-
 ueniri potest, vt supra in principio huius tituli dictum est,
 & partes iudicis in iudicialiter confessis sunt, præcipere
 confessis, vt soluant, l. 1. c. de confess. l. 1. & l. 3. & 6. ff. eod.
 Vel dare terminum ad soluendum, illoque elapso exequi,
 vt probatur in glo. statut. Vrb. libro 1. cap. 179. numero 20.
 & sequentibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Iurisdictioni religione lites deciduntur.
- 2 Iurisdictionum vim transactionis, & rei iudicatæ obtinet.
- 3 Iurisdictioni vim habet nouationis, delegationis, solutionis, & acceptilationis.
- 4 Probatione destitutus defert iurisdictionem, vt aut iuret, aut soluat, limitatur.
- 5 Iurisdictionum, qui deferre non possunt, & qui iurare non compelluntur.
- 6 Iurisdictionum delatum propter rem non remittitur.
- 7 Iurisdictionum non defertur pupillo.
- 8 Iurisdictionum alicui de facto alieno non defertur.
- 9 Hæres de facto defuncti non iurat.
- 10 Procurator, & defensor non iurant.

- 11 Tutor delato iuramento pro pupillis iurat.
- 12 Iusurandum potest deferri pro omnibus, vel pro aliquibus rebus.
- 13 Iusurandum deferens prior iurat de calumnia, limita.
- 14 Iusurandum deferens, si illud renocauit amplius non defert.
- 15 Iusurandum hoc non defertur, ubi lex requirit probationes, nec in matrimonialibus, nec ubi lex prohibet iurare, nec ei, qui suam intentionem probauit.
- 16 Iuramento delato potest is, cui delatum est, illud referre deferenti.
- 17 Iusurandum delatum referens non iurat de calumnia.
- 18 Iusurandum extra iudicium delatum non refertur.
- 19 Iusurandum in causa delicti delatum non refertur.
- 20 Iusurandum tale referri debet, quale fuit delatum, limita.
- 21 Iusurandum hoc semper ante sententiam potest deferri.
- 22 Iuramento delato tempus datur ad iurandum.
- 23 Iuramentum delatum apud iudicem praestandum, limita.
- 24 Iurandum est, ut delatum est, aliis non erit iuratum.
- 25 Iurandum est omne licitum delatum iusurandum.
- 26 Solemniter per Deum iuratur, per deum non iuratur.
- 27 Iurandum non est illicitum, nec sine causa.
- 28 Exceptio iusurandi tueri, qui iurauit.
- 29 Iuramentum praestitum actionem, et perceptionem parit.
- 30 Poena perierantis.

De iureiurando Tit. 34.

Maximum et remedium expediendarum litium in vltimo venit, iusurandi religio, qua vel ex pactio-
ne ipsorum litigatorum, vel ex auctoritate iudicis deciduntur controuersiae l. ff. de iureiurando Masgar. lib. 1. de probationib. quae ff. 9. & in synagoga comm. opin. loco l. ut. 21. plura referuntur, & in gloss. stat. Vap. lib. 1. c. 89. Menoch. de arbitr. cas. 72. hb. 2. ff. c. pertinent. quae docuit Quintilianus de oratore lib. 5. c. 6. & Budeus in iusurandum ff. de iureiurando, & de iuramento pulcra notatu digna affert Duius Thomas in x. q. 89. per tot. & Polyanthea in v. b. iuramentum. † Iusurandum enim speciem continet transactionis, maioremque habet auctoritatem, quam res iudicata, cuius vicem obtinet, cum ipse quis iudicem aduersarium suum de causa sua faciat, deferendo ei iusurandum, l. 2. ff. eod. l. 1. in princip. ff. quar. rer. actio non datur l. si deferente 13. ff. quib. mod. pign. soluat

3 l. qui iurasse 26. §. fin. ff. de iureiurand. † Sed & iusurandi conditio ex numero esse videtur potest, nouandi, de legat. diue, quia proficiscitur ex conuentione, quamuis habeat, & instar iudicij d. §. fin. ubi iusurandi conditio. Solutio- nis quoque loco cedit. l. iusurandum 27. ff. eod. Et acceptationi non est absimile iusurandum iusurandum 40. ff. eod. † Is itaque cui probandi onus incumbit, cum proba-
tione desistitur, potest aduersario deferre iusurandum, vt aut iuret, aut soluat l. iusurandum 34. §. ait Praetor leg. manifeste 38. ff. de iureiurand. l. delata 9. C. eod. c. & si Chri-
stus 26. eod. tit. 2. q. 1. c. 1. in fine c. ita ergo verum nisi necessi-
tas c. tu malum, & c. si peccatum, etiam si deferens preba-
re possit. Viuius in verb. iurare in litem ver. & dato quod quis. Sed per actorem nihil probato reus potest sine tur-
pitudine recusare iurare, vt in gloss. stat. Vrb. lib. 1. c. 89. co-
tradicit text. in d. leg. 34. §. ait Praetor. Nam ita Praetor ait:
cum a quo iusurandum petetur, soluet, aut iurare cogat. Alterum igitur eligat reus, aut soluat, aut iuret. Si non iur-
at soluere cogendus erit a Praetore d. leg. 34. §. ait Praetor
cum alijs supra allegatis iuribus. Nisi referat iusurandum
actori leg. manifeste 38. ff. de iureiurando, & d. l. de-
lata 9. C. eod. † Manifestae enim turpitudinis est, & confessio-
nis, nolle nec iurare, nec iusurandum referre d. l. 38. & d. leg. 9. si famosa actione agatur, tunc iusurandum delatum
referri non potest cap. vlti. §. ne liceat de iureiurando. Nec minus si illud index detulerit d. c. vlt. in princ. Viuius
in verb. testis vnicus de visu numero 3. Villalo. l. 154. Gab-
riel libro 1. de probat. conclus. 1. numero 41. Clar. §. final. quae-
stione 63. & infra versicu. sed & si in causa Menoch. d. casu 72. de arbitr. Prodigus etiam si deferat iusurandum,
audiendus non est. Idemque in ceteris similibus ei di-

endum est. Nam siue pro pacto conuento, siue pro-
solutione, siue pro iudicio hoc iusurandum cedit, non ab
alijs delatum probari debet, quamuis ad haec habiles sunt
leg. tutor 35. §. 1. ff. de iureiurand. Sed & qui non com-
pelluntur iudicium accipere, nec iurare compellendi sunt,
vt legati prouinciarum dicta leg. 35. §. final. Item si patro-
nus libertam suam duxerit uxorem, non compellitur iura-
re de rerum amotarum iudicio leg. si patronus 16. ff. eod.
Et in quibus casibus non permittitur exceptionem non nu-
meratae pecuniae opponere, vel ab initio, vel post taxa-
tum tempus elapsum, in his nec iusurandum offerre
licet leg. in contractibus 14. §. illo obseruando C. de noq. nu-
merata pecunia. Vt illud Praetoris iurare, vel referre cog-
gam, totum accipiendum sit, nisi causa cognita appa-
reat, cogendum non esse ex allegatis, & allegandis, &
probat Stephanus Forcatulus in Necoymantia iuris po-
riri dialog. 66. Theaur. decisio. 61. Menoch. de arbitr. cas. 72. †
Quoties autem propter rem iuratur, nec parentis, nec patrono
remititur iusurandum leg. quoties 14. ff. de iureiurando. Propter
rem vero iusurandum exigitur, veluti de pecunia credita, cum
iurat actor, sibi dari oportere, vel reus se dare non oportere,
dicta leg. 14. ubi propter rem idem est, cum de pecunia constituta iusurandum exigitur
dicta leg. 14. §. idem est. † Pupillo non defertur iusurandum
leg. iusurandum 34. §. pupillo ff. de iureiurando 22. quae-
stione quinta cap. paruuli c. pueri in princ. & cap. honestum in fine. †
Nec alijs quam de cuius factio queritur leg. nec filius 7. C. de iureiurand. leg. nam postea
9. §. fin. cum leg. sequen. ff. eodem leg. 3. §. penulti. leg. sed
& si 11. §. fin. cum leg. sequen. ff. eodem leg. nec filius 7. §. si
petenti ff. de publiciana in rem actio. leg. videamus 4. ubi
grauem enim ff. de in litem iurando Gabr. libro secundum de
iureiurand. conclus. 6. numero 10. Viuius in verb. iurare in litem.
Ideoque pater amouentis iurante non cogitur, cum iniquum sit,
dralicho facto alium iurare leg. Marcellus 11. §. iurare ff. rerum
amotarum. † Is ergo cogitur iurare, qui amouisse dicitur, &
idcirco nec haeres eius, qui quae amouisse dicitur, iurare
cogetur d. §. iurare, & dicta leg. 34. §. procurator ff. eodem. †
Procurator quoque non compellitur iurare, nec defensor d. §. procurator. †
Planē cum etiam a pupillorum tutoribus vel ab ipsis pupillis
relicta fideicommissa videantur, si fideicommissum relic-
tum negetur ad iusurandum tutor adigi potest leg. cum
12 etiam 5. C. eodem. † Non autem necesse habet actor de
omnibus rebus iusurandum deferre, veluti de rebus amo-
tis. Nam permittitur de quibusdam rebus iusurandum
deferre, de quibusdam probare, leg. de rebus 14. ff. rerum
amotarum. Sed electa via probandi, an sit locus huius
iuramento disseruimus in gloss. stat. Vrb. lib. 1. primo ca-
pit. 89. † Sanē qui iusurandum defert prior de calumnia
iurare debet, si hoc exigatur: deinde sic ei iurabitur
leg. iusurandum 34. §. qui iusurandum ff. de iureiurando
leg. si non 37. ff. eodem leg. delata 9. ubi si non per actorem
C. eodem, quod si de calumnia iurare nolit, denegabitur e-
actio, quamuis aduersarius iurare nolit, sibi enim imputet
qui processit ad delationem iusurandi, nec prius de calumnia
iurauit leg. si non 37. ff. de iureiurando. Planē hoc iusurandum
de calumnia parentibus, ac patronis iusurandum deferentibus
remititur dicta leg. 34. §. qui iusurandum in fine. †
Si quis iusurandum detulerit, & nec dum eo praestito, postea, vt potest sibi allegationibus
abundantibus, hoc renocauerit, iterum ad sacramentum ei
recurrere non licet. Satis enim absurdum est redire ad hoc,
cui renunciandum putauit, & cum desperauerit aliam
probationem, tunc denno ad religionem conuolatur leg. si quis
11. in princip. C. de iureiurand. † Sed delationi huius iusurandi
locus non erit, ubi lex requirit manifestissimas probationes.
Viuius in verb. testis vnicus de visu numero tertio, & supra
versicu. si famosa; & infra versicu. sed & si causa delicti:
Minus locus erit, si causa matrimonialis sit, vt probatur,
& distinguitur apud Villalo. l. 155. vbi Fichard. in additio. & apud
Gabriel libro primo de probat. conclus. 1. numero 4. & sequen. cum
allegatis infra libro tertio titulo 104. prope finem. Idem utique
erit, ubi statuto, vel lege iurare prohibitum sit, vt patet ex
allegatis supra, & infra, & probat Viuius in verb. statum l. x.
Tandem idem erit, si is, cui defertur, suam intentionem satis
probauerit. Nam contra factas

- Etas probationes non est deferendum, & delatum, & iuratum, nec exceptionem, nec actionem parit, ca. sicut 2. de probatio. & infra tit. 36. in princ. Surd. decis. 17. numero 3.**
- 16** † **Damn** autem ei, cui iusurandum delatum est, facultas, **finaliter**, referendi iusurandum, & si is, qui petet, conditione iusurandam relati non utetur, iudicium ei Prætor non dabit. **Æquissimum** enim hoc facit: cum non debeat displicere conditio iusurandi ei, qui delatit, d. l. 34. §. datur, ff. de iureiurand. & in princip. & in §. fin. l. delata 9. in fine, C. 17. eod. l. generaliter 12. C. eod. §. sed iuramento. † Referens autem iusurandum de calumnia prior iurare non cogitur. Neque enim ferendus est actor, si conditioni, quam ipse delatit, de calumnia velit sibi iurari, d. l. 34. §. datur ibi.
- 18** sed nec iusurandum. † Planè iusurandum, quod ex conventionione extra iudicium deferitur, referri non potest, l. iusurandum 7. ff. eod. † Sed & si in causa delicti iusurandum delatum sit, referri id non debet, l. Marcellus 11. §. fin. cum l. sequenti, ff. rerum amotar. l. idem 13. ff. eod. c. vlt. §. nec liceat de iureiurando. Sic enim Vulpianus ait. Si quis rerum amotarum iudicio delatum sibi iusurandum deferre velit, non videtur Prætor id permisisse: non magis, quam si quis ei, qui furti agat, iusurandum referat, an ipse fur sit, d. l. 11. §. fin. cum l. sequenti. cum alleg. supra ver. si famosa.
- 20** † Tale denique iusurandum referri debet, quale delatum est, quod tamen non perpetuo verum est, neque semper consonans est per omnia referri iusurandum quale deferretur: forsitan ex diuersitate rerum, vel personarum quibusdam emergentibus, quæ varietatem inducunt. Ideoque si quid tale incident, officio iudicis conceptio huius iusurandi terminanda est, d. l. 34. §. non semper. † Iusurandum autem deferri potest, vel in principio litis, vel in medio, vel in ipsa diffinitiva sententia: post sententiam, siue ea in rem iudicatam transferat, siue per appellationem suspensa sit, frustra deferretur. l. generaliter 12. C. de iureiurand.
- 22** † Si denique is, cui iusurandum delatum est, dubitot, aut remittendum ei iusurandum est, aut spacium datum, vt certioreret, & sic iuret, d. l. 34. §. 1. ff. eod. l. qui interrogatur 5. cum l. sequenti, ff. de interrog. in iure facien. Quod idem dici debet de actore, cui referretur iusurandum, 23. dubitante, vt in allegatis iuribus Natta conf. 35. † Porro delato iureiurando, illud regulariter apud ipsum iudicem præstandum est, l. generaliter 12. §. omne igitur, C. de iureiurand. Verum ad egregias personas, eosque, qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iusurandum præstandum, l. ad personas 15. ff. eod. Sed & si iusurandum deferretur absenti, licet forte per procuratorem ventilata, debet venire ad iudicem, vel si iudex existimauerit, ad eum mittendum est, vt eo loco, vbi est, sub actorum testimonio iuret, vel referat, vel recuset, iusurandum delatum, d. l. 12. §. his de præsentibus, C. eod. Nisi localiter aram aliquid Sancti tenens iurandum ex delatione sit. Felin. in ca. tis de festib. Plautus in Rudente actu 5. scena 3. Cicero pro Flacco. Marria. del Rio magica rum disquis. lib. 4. ca. 4. q. 3. Theaur. decis. 47. num. 16. & 17. & decis. 61. qui affert exemplum iuramenti delati, vt præstetur super Diui Antonij ara, & infra lib. 3. tit. 93. sub nume. 9. Sed plura de loco iusurandi præstandi dicta sunt supra hoc libro de iuramento calumnia, & alijs iuramentis tit. 28. † Iurari autem oportet, vt delatum est iusurandum, l. ait Prætor 3. §. fin. cum legibus sequentibus, ff. de iureiurando. Cæterum si ego delatit, vt per Deum iurares, tu per caput tuum iurasti, vel filiorum tuorum: non erit ratum habendum iusurandum. Quod si exegi, vt per salutem tuam iurares, & 25. iurasti, stabitur, l. non erit 5. ff. eod. † Omne enim omnino licitum iusurandum, per quod voluit quis sibi iurari, idoneum est, & si ex eo fuerit iuratum, Prætor id tuebitur, d. l. 5. §. omne enim. Sed non faciliè iurandum secundum Epicetum in Enchiridion c. 44. inquit enim. Iusurandum recusa, si fieri potest omnino, sin minus quantum potes, & Diuus Thomas in 2. 2. q. 89. art. 2. & 8. dicit tantum in necessitate esse iurandum. Contra qui per salutem suam iurat, licet per Deum iurare videatur (respectu enim diuini numinis ita iurat) attamen si non ita specialiter iusurandum ei delatum est, iurasse non videtur, & ideo ex integro solemniter iurandum est, d. l. 5. l. qui per salutem 33. ff. eod. dem. † Solemniter autem per Deum, non per creaturas iuratur, d. l. 5. & d. l. 33. & 2. q. 1. c. & iurabunt, c. considera, c. clericum, c. si quis, & cap. mouet te, sicut etiam. Quam
- uariam, & multiplex iusurandum apud diuersas gentes erat, & per quos Deos iurare consueverint, docet Alexan. ab Alex. lib. 5. Genial. diet. c. 10. & Deus omnipotens, quando in sacris scripturis dicit, Amen dico vobis, quasi iusurandum nobis præstat, teste Diuo Augustino tractat. 41. in Ioannem relato per Card. Bellarmin. de genitu columba lib. 1. c. 8. Planè si quis illicitum iusurandum delatuerit, scilicet improbatæ publicæ religionis, pro eo habetur, atque si iuratum non esset. Vnde Diuus Pius iureiurando, quod propria superstitione iuratum est, non esse standum rescrisit, d. l. 5. §. Diuus. Nam per Dæmonia, & falsos Deos iurandum non est, d. c. mouet te in princ. & hoc videtur voluisse Diuus Pius in d. l. 5. † dum per propriam superstitionem non esse iurandum statuit. † Nec aliter illicite, neque sine causa iurandum est sub pœnis, de quibus in 2. q. 1. c. si quis per capillum, & q. 4. ca. qui sacramento, & c. necesse, & per totas illas quæstiones. Surd. decis. 17. nu. 3.
- 29** † Porro si is, cui delatum iusurandum est, iurauerit, exceptione iusurandi defenditur, de qua dicitur infra tit. 30. sequente 36. † Sed & interdum ex iureiurando præstato obligatur quis, & obligat deferentem. Vt puta si quis iurauerit, me ei vendidisse rem centum, non solum exceptione vitur: sed & exempto agere poterit, vt ei cætera præstentur, id est, vt res tradatur, & de euictione caveat, leg. si duo 13. §. si quis iurauerit, ff. de iureiurando. Sed & ipse, ex vendito tenetur, v. p. t. m. s. nisi de hoc ipso iuratum est, quod pretium sit solum, d. l. 13. §. an tamen. Idem dicimus, & si quis societatem fecisse iurauerit. Nam & is pro socio poterit conuocari, d. l. 13. §. idem dicemus. Item si quis iurauerit ob decem pignori dedidisse fundum, non alias pignoratitia agere poterit, quam si decem soluerit. Sed & in decem ex iureiurando suo potest conueniri, d. l. 13. §. Marcellus. Idem dicendum, si quis iurauerit, rem sibi ab vxore in dotem datam esse. Nam & hic vxori vt iuris de dote actio datur, d. l. 13. §. quamuis. † Porro si iureiurando præstato, postea iurans de periurio fuerit conuictus, sustibus castigatur, vel ad tempus exulat, l. quod si 21. cum lege sequenti, ff. de dolo malo, d. l. 13. §. fin. l. vlt. ff. stellionatus, de qua re latius dicitur in titulo proximo sequenti. Nec semel periuro deferretur 22. q. 5. c. paruuli in ca. quæstioni, vbi Abb. & Dec. de appellat. Nec minus ei, qui verisimiliter est peieraturus glos. Abb. & alij in ca. clericos de habitat. cleric. Marfil. sing. 74. Menoch. de arbitr. casu 192. num. 2. & 3. Surd. decis. 17. num. 4. & 5.

S V M M A R I V M.

- 1 *Periurium committit, qui falsum iurat, & qui non præstat, quod dare iurauit.*
- 2 *Periurium quid sit, definitur.*
- 3 *Periurium quodam calore commissum habet Deum ultorem.*
- 4 *Periurium peierare non dicitur.*
- 5 *Peierare non dicitur, qui iurauit causa iudicio non stetit.*
- 6 *Peierare non dicitur, qui iurauit munus non suscipere, & postea suscepit.*
- 7 *Iuramentum illicitum non seruatum non facit periurium, limita.*
- 8 *Iuramentum seruatum, non seruatum causas periurium.*
- 9 *Iuramentum omne illius relaxatione non impetrata, stat in suo robore, & non seruatum omnes periurium.*
- 10 *Iuramentum generale non causas periurium in speciali.*
- 11 *Iudex non peierat, qui non potest, vt iurauit suam sententiam exequi propter appellationem, limita.*
- 12 *Iuramentum generale in speciali, quod quis non iurasset, non causas periurium.*
- 13 *Iurans falsum sine dolo putans verum, non peierat, limita.*
- 14 *Iurans mentem in iuramento retinens, excusatur.*
- 15 *Mens peierandi, & si iuratum non sit, non excusatur.*
- 16 *Promittens sub iuramento de aliare præstato non peierat.*
- 17 *Iuramentum non adimpletur per equipollens.*
- 18 *Hæres non faciendo, quod defunctus iurauit, periurium non committit, limita, & declaratur.*
- 19 *Mortuo eo, cui iuratum est, an iurans dicatur committere periurium, si non præstet hæredi.*
- 20 *Actore plus petente, reus iurando non debere, non peierat.*
- 21 *Contractus annullato, vel statutis mutatis, qui iurauit seruare non peierat non seruando.*
- 22 *Iurans testamento non mutare, mutando, an peieret?*

Perin-

- 23 Perjurium nemini praeiudicans non committitur.
 24 Perjurium in iurando delator nec in causa criminali committitur.
 25 Recipiens iurandum illicitum an peccet.
 26 Perjurij reus est qui cogit alium peccare.
 27 Audiens peierantem, & tacens peccat.
 28 Consentiens perjurio, punitur.
 29 Poena perjurij, quae.
 30 Clericus perjurus deponitur, & Episcopus grauius punitur, laicus amittit dignitatem.

De perjurio. Tit. 35.

- 1 **S**I falsum & iuratum sit, vel non praestetur id, quod est iuratum perjurium committitur, & vindicatur, ut fuit probatum in tit. precedente in fine & 22. quaest. 2. c. animaduertendum §. cum ergo Clar. in §. perjurium nu.
 2 1. Quid autem sit perjurium declaratur illius definitione, de qua in d. quaest. 2. in princip. cum cap. sequen. & per tot. quaestione illam, item quaest. 4. cap. vi. §. quod autem
 3 illicitum, & in Polyantea in verb. perjurium. Periculum autem corporis, vel maiestatis crimen, & si per principis venerationem quodam calore fuerit peieratum, inferri non debet. Iurifurandi enim contempta religio satis Deum vltorem habet leg. 2. C. de iureiurando leg. 2. C. ad leg. Iul.
 4 Maiestat. Pupillus vero peierare non videtur, quia sciens non videtur fallere l. qui iurasse 26. in princip. ff. de iureiurand. & 22. q. 4. c. vlt. Sed & qui iurato iudicio sibi promissum sit, non videtur peierasse, si ex concessa causa hoc deseruerit. leg. vlt. ff. qui satisd. cogant. c. ex parte 13. de Cleric. non resid. 21. quaest. 2. cap. beatus c. vlt. §. probatur hoc etiam
 6 leg. 38. in princip. ff. ad municipalem. Gratiam quoque seuerus, & Antoninus rescripserunt gratiam se facere iurifurandi ei, qui iurauerat, se ordini non interfuturum, & postea duumvir creatus esset dicta leg. Imper. 38. in princip. ff. ad municipalem. Si illicitum fuit iurandum, vel contra bonos mores ex eo non causatur perjurium c. cum quida 12. §. illo vero c. sicut 13. c. quanto 18. super quo ver. si falsam, & c. intellecto 33. de iureiurando cap. vlt. §. final. de pact. c. non est 58. de reg. iuris in 6. 2. 2. quaest. 3. cap. vnico in fine cum quaest. 4. sequenti in princip. vsque ad c. qui sacramento & c. non est c. non peierabis §. malum cap. si aliquid c. si quis praeventus c. mulier in princip. & §. si aurem propterea cum c. sequente. Sed si non seruando iurandum illicitum, ob id in aliud malum transeat, non autem in bonum redeat: tunc enim non seruando iurandum quamuis illicitum, poena perjurij committitur d. c. si quis praeventus §. fin. cum c. sequenti, & d. c. mulier in prin. ver. sed si nec adultero, & §. ex his itaque. Si dum iurauit, illicitum iurandum esse ignorauerit, tunc debet illud obseruare, si aliquo licito modo est obseruabile, alias poena perjurij committitur d. c. quanto 18. §. si vero legitimum de iureiurando, & d. quaest. 4. c. vlt. vsque ad §. quod autem illicitum. Nisi in iure, non in facto iurans errauit d. c. vltim. ver. non ex ignorantia iuris, sed facti, & secundum Diuum
 8 Thomam in 2. 2. quaest. 89. arti. 7. & 9. Si id, quod iuratur non sui natura sit vitiosum, sed propter personam iurantem, vel similem circumstantiam, tunc seruandum est, alias poena perjurij committitur d. cap. vlti. §. iuramentum itaque. Idem est, si quis temere id iurauit, quo nec corporalis nec spiritualis salus adimitur cum declaratione, de qua in dicto cap. innocens vlt. §. ex modo. Verum si relaxatio talis illiciti iuramenti non fuerit petita, vel impetrata, & non praestatur id, quod est iuratum, committitur perjurium, & vindicatur. Nam si iurandum est illicitum, vel per metum extortum, ad id relaxandum, actio competit, exemplo cap. 1. cap. si vero aliquis 8. cap. verum 15. cap. sicut 29. de iureiurando, & relaxatio non conceditur, si iurandum seruari possit sine interitu salutis aeternae d. ca. 8. §. duximus vbi gloss. in verb. proprium. Et relaxatione
 10 non concessa, iuramentum stat in suo robore. Si si quis generaliter iurasset, casus specialis extet a lege exceptus: in hoc enim iuramentum non seruans, perjurium non committit, c. ad nostram 21. de iureiurando. Idem si iudex, a quo appellatum est, iurauerit de sententia intra certum tempus exequenda, hoc enim iuramentum in praedictum super perioris, ad quem est appellatum, non valet, ideoque a poe

- na perurij, qui iurauit, excusatur c. venientes 19. eod. titu. Sed si de eo, quod iurauit, conuentus, ut praestet, appellauerit, non excusabitur cap. breui 17. eod. titulo. Prout non excusabitur ille, qui in communi loquela peierauit. 22. q. 1. cap. habemus. Verum si quis cum generaliter iurasset se facturum quicquid sibi fuerit mandatum: id mandatum sit, de quo si admonitus esset, verisimiliter non fuisset iuratus, excusabitur: exemplo cap. veniens 16. de iureiurando.
 13 Excusatur etiam ille, qui sine dolo malo falsum iurauit, vel verum esse putauit 22. quaest. 2. cap. animaduertendum §. sed aliud cap. homines cap. 15. autem c. beatus §. ille ergo & c. vlt. §. Episcopus vero Gabr. lib. 7. conclus. 3. numero 1. Clar. §. perjurium versic. excusari 9. Verum si quis verbis fraudem adhibuit, ut cum non iurasset, putaretur tamen iurasse, vel secundum verba non peierasset, non excusabitur 20. quaest. 5. cap. qui peierat. §. ex his omnibus cap. hoc videtur §. fin. cap. sequen. c. ecce dico. Diuus Thom. in 2. 2. 2. 2. quaest. 89. arti. 3. Si autem iurans mentem iniuram retinuerit, videtur excusandus d. quaest. 5. c. humanae. Si quis super lapidem iurauerit, non ideo excusabitur d. c. ecce dico, 15 & d. c. humanae §. item obijcitur qui iurat. Qui nondum iurauit, & si excusetur, tamen non excusatur, si paratus fuit peierare d. c. qui peierare in princ. Si quis aliquid promiserit sub eo iuramento, quod antea de alia re praestiterat, hoc enim casu perurij poena non committitur, quamuis non praestetur promissum, exemplo c. Clericus 35. de iureiurand. Nec minus committitur, si filij familias iuramentum pater reuocauerit d. q. 5. c. pueri §. puella. Si per aliquipolens factum sit id, quod iuratum est, non ideo ex hoc iurans a perurij poena excusatur. Villalo. l. 122. Viu. opin. incip. iuramentum versic. promittens ibi, quia iuramentum. Et ideo iurans soluere non videtur excusabilis, si compensare velit, ut per Viuium ibi Villal. l. 127. Si iurans mortuus sit, hoc enim casu haeres eius non faciendo, perjurium non committit. Gabr. lib. 2. de iureiurand. conclus. 6. numero 1. & 2. Nisi forte filius sit haeres, ut differitur apud Gabr. in d. conclus. 6. numero 11. Vel nisi impleretur officium iudicis Ecclesiastici ad exonerandam animam defuncti d. conclus. 19. 6. num. 12. Si is, cui praestari iuratum est, sit mortuus videtur excusabilis, ut differit Gabr. d. conclus. 6. num. 7. Sed si ex natura contractus, in quo iurauit iurans non teneatur, hoc enim casu iuramentum assumit naturam contractus, vel dispositionis, de qua iuratum est, ut non sit obligatorium, ut probat, & distinguit Gabr. lib. 2. de iureiurando conclus. 8. & Diuus Thomas 2. 2. quaest. 89. arti. 7. & 9. Si cum actor plus peteret, reus iurauit se non debere, hoc enim casu in ea quidem parte, quam reuera debet, peierasse videtur, ut differitur apud Gabr. lib. 2. de expens. condit. 21. 2. num. 1. & 3. Idem videtur, si contractus, in quo iuratum est, fuerit annullatus, ut differitur apud Gabr. libro 6. de clausulis conclus. 8. numero 4. & sequen. & libr. 2. de iureiurando conclus. 6. num. 6. Idem si quis cum iurasset seruare statuta, & postea mutata sint. Gabriel. d. conclus. 5. numero 32. & sequen. Idem si cum iurasset testamentum se non mutaturum, id mutauerit, controuertitur apud Clar. in §. testamentum quaest. 94. versic. sed nunquid facit, quod d. cum est paulo superius versic. sed si ex natura contractus, & versic. idem videtur. Si perjurium nemini praeiudicet, vel obsit, non committitur perurij poena Clar. in §. perjurium versic. potest etiam 11. Nec si delator ab aduersario iureiurando peierauit d. §. perjurium versic. vltim. 24. ibi. Item quando. Nec minus in criminali causa, si reus iurauit non fecisse d. versic. vltim. in princip. & idem Clar. in §. fina. quaest. 45. versic. quid ergo. Nam in causa criminali non poterat iurandum decisorium deferri per allegata in titu. precedente. Qui recipit iurandum illicitum, vel ex quo perjurium commissum est. Hic non videtur peccare, ideoque non tenetur 22. quaest. 1. c. si peccatum §. fin. cum cap. sequen. Nisi forte sciens eum peierare, iuramentum ab eo nihilominus exegerit 22. q. 5. c. ille, qui & c. qui exigit, quod id est si per falsos Deos sibi iurari faciat 22. q. 1. c. mouet te. Vel si ad illicitum iurandum aliquem coegerit 22. q. 4. c. inter carera §. qui vero eum. Qui aliquem coegit, ut faceret contra iurandum. Hic quoque perurij reus est 22. q. 5. in princ. cum c. sequen. c. si quis conuictus c. 27. hoc videtur §. penul. Qui audit peierantem, & tacet. Hic 28. quoque peccat d. c. si quis conuictus §. si cu. c. seq. Tandem quoque perurio consensit, & hic quoque punitur d. c. si quis conuictus
 M
 ver.

ver. ij verò qui, & Diuus Thomas in 2. 2. quæst. 98. art. 4.
 29 & per tot. quæst. † Pœna autem periurij vltra deducta su-
 pra in proximo precedente titulo in fine, est etiam infami-
 a, ex hoc etiam delicto fustibus castigatus, vel in exiliū
 missus, vt ibi, fit etiam infamis. Clar. in §. periurium, num.
 3. & in casu legis, si quis maior. C. de transact. sine dubio.
 Turza. opin. 3. Clar. in d. §. periurium, num. 3. in princip. In
 alijs verò casibus eum distinctione, gloss. in l. Lucius 1. ff.
 de his, qui not. in fam. communiter approbata, vt refert
 Fichard. ad Villajo. G. in fine. Item periurus excommuni-
 catur. 22. q. 1. c. vlt. & q. 5. c. si quis conuictus, & c. parvuli,
 30 ver. & qui semel, & c. si quis laicus. † Clericus periurium
 committens deponitur, d. c. si quis laicus, ver. Episcopus
 presbyter, & c. querelam 10. & c. tua nos in fine de iureiur-
 ando, Clar. in §. fin. q. 73. ver. item clericus 6. & in §. periur-
 ium, ver. item clericus 4. Villajo. P. 75. episcopus periurū
 committens grauius est puniendus, quam clericus, c. cum
 quidam 12. in princ. de iureiurand. & periurū tāto ma-
 ius punitur, quanto sanctius est id, per quod iuratur. 22.
 q. 1. c. inouente §. penult. Hinc est, quod periurus in digni-
 tate constitutus amittit etiam dignitatem, vt supra libro
 1. tit. 8. num. 8. & Cicero lib. 2. de legibus periurij pœnam
 diuinam exitium: humanam dedecusque affirmat ex lege
 12. tabul. De salutari pœnitentia peierantis cauetur 6. q. 1.
 c. quicumque, & hæc de periurio, ac illius pœnis, dicta suf-
 ficiant, cum & plura referantur in syntagma conim. opin.
 iuris loco 1. tit. 23. per tot. titulum.

S V M M A R I V M.

- 1 Actio, vel exceptio datur ex iureiurando delato, vel relato. li-
mitatur.
- 2 Iureiurando delato, & remissa iam actio, quam exceptio datur.
- 3 Iusurandum quando dicitur remissum.
- 4 Pupillus iusurandi gratiam facere non potest.
- 5 Absenti, & ignorant iusurandi gratia fieri potest.
- 6 Actio iusurandi, & exceptio, & deferenti, & referenti com-
petit.
- 7 Iusurandi in actione, vel exceptione queritur, an iurauerit,
non an debeatur.
- 8 Ius iurandum delatum ab eo, qui non poterat, habetur pro non
delato, nec præiudicat domino.
- 9 Iusurandi actio, vel exceptio quibus, & contra quos datur.
- 10 Iusurandum nocet ei soli, qui delulit, & heredibus eius.
- 11 Iusurandum delatum à tutore, vel curatore nocet pupillis.
- 12 Procurator generalis, vel specialis iusurandum deferens
præiudicat domino, & prodest.
- 13 Defensor municipum, seu Collegij cum mandato hoc iusurandi-
um potest deferre.
- 14 Iudex officio defert iusurandum causa cognita.
- 15 Seruus ex hoc iuramento tenetur.
- 16 Filius familias, utique de peculio ex iuramento tenetur.
- 17 Iusurandum ab altero ex duobus reis delatum alteri nocet.
- 18 Iusurandum delatum in popularibus actionibus prodest.
- 19 Pupillus tutore auctore, ius iurandum deferre debet.
- 20 Pubes, vt teneatur, qualiter deferre iuramentum debeat.
- 21 Iusurandum in fraudem creditorum delatum non præiudicat
creditoribus.
- 22 Iusurandum delatum potest quis reuocare, & probationibus
alijs vti.
- 23 Sententia lata, iuramentum non reuocatur.
- 24 Iusurandum delatum statim suscipiendum, & præstandum,
limitatur.
- 25 Iurans in quacunque actione iuramentum tuebatur.
- 26 Iusurandum matris super partu, partu non prodest, nec no-
cet.
- 27 Iusurandum alterius alteri non prodest, limitatur pluribus
modis.
- 28 Iusurandum auctoris prodest successori.
- 29 Iusurandum illicitum delatum, & præstitum nullius momen-
ti est.
- 30 Replicatio doli mali non datur contra exceptionem iusuru-
andi.
- 31 Iureiurando delato solum queritur, an iuratum sit, & non re-
cipi probationem in contrarium. limitatur.
- 32 Actio vel exceptio ex iure iurando datur, si facta probatione
competisset, alioquin, vt in exemplis.

- 33 Prescriptio obstat actioni, in qua iuratum est.
- 34 Iusurandum contrarius, & natura nullius momenti. limi-
tatur.
- 35 Appellatio non conceditur, ubi est iuratum. limitatur.
- 36 Iusurandum possessoris non ad actionem sed ad exceptionem pro-
dest.
- 37 Exceptio iusurandi contra omnem actionem competit, limi-
tatur.
- 38 Exceptio iusurandi non competit, si de alia re agatur, limi-
tatur.
- 39 Actio iusurandi quid contineat, & debeatur ex ea.
- 40 Actio in factum oritur ex iureiurando, & alia actiones.
- 41 Euentus actionis, & exceptionis iusurandi.
- 42 Probationes alia vltra deductas proponuntur.

De actione, & exceptione iusurandi,
Tit. 36.

Si itaque delato, vel relato iureiurando, iuratum sit,
 iuranti ex eo iureiurando tam actio, quam exceptio
 datur. §. item si quis. Inst. de action. Laic. prætor 7. ff.
 de iureiur. l. cum proponas 9. §. 1. ff. eod. l. iusurandum 34.
 §. final. l. iusurandum 40. ff. eod. l. cum proponas 6. C. eod.
 §. æque, si debitor Inst. de except. Nisi is, cui defertur ius-
 iurandum, suam intentionem probauerit, c. sicut 2. de probat.
 quia hoc casu non erat deferendum per allegata sup. tit. 34.
 & in syntagm. conim. opin. iuris loco 10. tit. 1. & tit. 5. Idem
 dicendum, si delato iureiurando, id postea remissum sit, l.
 cum proponas 9. §. 1. ff. de iureiur. † Hoc enim ei, cui re-
 missum est perinde ac si iurasset, tam actio, quam exceptio
 iusurandi competit, d. §. 1. † Remittit autem iusurandi-
 dum qui deferente se, cum paratus esset aduersarius iura-
 re gratiam ei facit, contentius voluntate suscepti iusuru-
randi, l. remittit 6. in princ. Quod si non susceperit iusuru-
randum, licet postea parato iurare, actor nolit deferre, nõ
 videtur remissum. Nam quod susceptum est remitti de-
 bet. d. l. 6. in fi. l. non erit §. fin. ff. eo. † Planè iusurandi gra-
 tiam facere pupillus non potest. l. iusurandi 32. ff. eod.
 Absenti verò, & ignorant iusurandi gratiam fieri pos-
 se, responsum est, l. Labeo 41. ff. eo. † Sed & per epistolam
 iusurandi gratiam fieri potest, d. l. 41. §. sed &. Postremo
 & † ei, qui delulit, vel delatum retulit iusurandum tam
 actio, quam exceptio iusurandi datur, si aduersarius iu-
 rare recusauit: quamuis postea iurare sit paratus, per ea,
 quæ dicta sunt supra tit. 34. Huc pertinet, d. l. §. si neque,
 ff. de iureiur. ibi proinde si postea. Porro si ex eo agatur,
 vel exceptio obijciatur, quod iuratum esse dicatur, & ab
 aduersario iuratum esse negetur, cum de eo ambigeretur
 exceptioni aduersus iusurandi actionem locus est, l. nõ
 postea in princ. ff. de iureiurand. d. l. neque 5. §. dato. ff. eo.
 Idem dicendum, si iurauit te deferente non iurasse te dari
 sibi oportere; nam aduersus vtilem actionem, qua hoc
 queritur, an iurauerit tibi dari oportere, opponenda est
 exceptio iusurandi perimentis quæstionem actione cõ-
 prehensam, l. quod si 29. ff. de iureiurando. Sed & cum ius-
 iurandum, & actionem, & exceptionem inducat, si forte
 reus extra iudicium actore inferente, iurauerit se dare nõ
 oportere, & actor reo referente dari sibi oportere, vel con-
 tra posterior causa iusurandi potior habebitur, nec ta-
 men præiudicium periurio alterius fiet, † quia non queri-
 tur, an dare eum oporteat, sed an actor iurauerit, l. in duo-
 bus 28. §. fin. ff. de iureiur. Aut Prætor: si is, cum quo agatur,
 conditione delata, iurauerit, non frustra adijciatur, condi-
 tione delata. Nam si reus iurauerit, nemine ei iusurandum
 deferente. Prætor id iusurandum non tuebatur, sibi enim
 iuratur. Alioquin facillimè quisque ad iusurandum de-
 currens, nemine sibi iusurandum deferente oneribus ac-
 tionum se liberaret, leg. ait prætor. 3. in princip. ff. de iu-
 re iurand. † Sed & ab eo delatum iusurandum qui ad hoc
 habilis non est, pro non delato habetur, lege tutor 35. §.
 primo, ff. de iureiurando. Neque filius, vel quisquam al-
 ius iusurandum citra voluntatem domini litis deferendo
 præiudicium ei facere potest, lege nec filius 7. C. eodem,
 9 † Vnde si petitor iurauit possessore deferente, rem-
 suam esse, dabitur quidem ei actio, sed dumtaxat
 aduersus eum, qui iusurandum delulit, eo quod
 qui in eius locum successerunt, nam & postea 9. §. fin. cõ-
 l. c. q.

leg. sequent. ff. eod. leg. 3 §. penult. leg. sed & si 11. §. fin. cum leg. sequent. ff. eodem leg. nec filius 7. §. si petenti ff. de publiciana in rem actio. Ceterum si aduersus alium velit prerogatiua iurifurandi vti, nihil ei proderit, quia non debet alij nocere, quod inter alios actum est. dicta leg. 9. §. final. cum leg. sequenti ff. de iureiurando cum alijs mox citatis. Sed & si possessori delatum erit iurifurandum, & iurauit rem petitores non esse: aduersus eum solum petentem exceptione utitur, non alium d. §. si petenti ibi. Sed & si possessori, &c. † Ei enim soli nocere debet iurifurandū, qui detulit eiusque hæredibus d. l. 9. §. fina. cum l. seq. cum alijs allega. † Planè si tutor, qui tutelam gerit, aut curator fanius, prodigine iurifurandum detulerit: ratum; id haberi debet etiam aduersus eum, cuius tutela, vel cura gesta est. Iurifurandum 17. l. tutor 3 §. in princ. ff. eod. sed & procurator quoque quod detulit, ratum habendum est, scilicet si aut vniuersorum bonorum administratione substineat, aut si id ipsum nominatim mandatum sit, aut si in rem suam procurator sit. † Alias autem procurator deferens iurifurandum audiendus non est, quamuis de rato caueat, siue enim dominus petat, coegetur reus docere liquido se iurasse: posita scilicet exceptione siue ex stipulatione de rato agat, necesse habebit ipse de periurio suo docere. Si itaque mandatum fuit procuratori, vt petat, ille autem iurifurandum detulit: aliud fecit, quam quod mandatum est d. leg. iurifurandum 17. §. si cum duabus legibus sequent. ff. de iureiurand. De hac re Duarenus disputat. anniuert. li. 1. c. 2. Viu. opin. incip. iuramentum potest. † Defensor quoque municipum, vel cuiusvis corporis iurifurandum deferre potest, si super hoc mandatum habeat l. iurifurandum 34. §. defensor ff. de iureiurando. Viuius vbi supra. † Sed & iudex causa cognita iurifurandum deferre potest, & ita ei aduersus quem iuratum est, etiam inuito præiudicare l. in bonæ 3. C. eodem. † Seruus quoque, qui detulit, vel iurauit, seruatur, si peculij administrationem habuit, Huic enim solui quoque rectè potest leg. seruus 20. cum duabus legibus sequentibus, & leg. 24. ff. de iureiurando. Et de peculio actio in dominum danda est, si actori seruus detulerit iurifurandum leg. quidam 22. ff. eodem. † Eadem & in filiofamilias dicenda sunt d. leg. 22. in fine. † Sed & in duobus reis stipulandi ab altero delatum iurifurandum etiam alteri nocebit l. duobus 28. ff. eod. † In popularibus quoque actionibus iurifurandum exactum aduersus alios proderit, si bona fide exactum fuerit l. cum qui 30. §. in popularibus. Hæc si aduersus alium, quam qui detulit, iurifurandi actio, vel exceptio proponatur, dicta sunt. † Porro pupillus tutore auctore iurifurandum deferre debet leg. iurifurandum 17. §. pupillus ff. de iureiur. leg. si ad 4. C. eod. Quod si sine tutoris autoritate detulerit, exceptio quidè obstat, sed replicabitur, quia rerum administrandarum ius ei non competit d. §. pupillus & leg. 1. ff. quarum rerum actio non datur. † Sed & si pubes, minor tamen 25. annis detulerit, & hoc ipso captum se dicat: aduersus exceptionem iurifurandi debet id replicari, vel saltem Prætor cognoscere debet, an captus sit, & sic in integrum restituere: nec enim, vt quisque minor est, statim & circumscriptum se docuit. Propterea exceptio ista, siue cognitio, statutum tempus post annum 25. non debet egredi leg. nam postea 21. §. si minor ff. de iureiurand. † Præterea si quis iurifurandum in fraudem creditorum detulerit debitori, aduersus exceptionem iurifurandi replicatio fraudis creditoribus dari debet d. l. 9. §. sed & si quis. Sed & si fraudator detulerit iurifurandum creditori, vt iuraret decem sibi dari oportere mox bonis venditis experiri volet, aut denegari debet actio, aut exceptio opponitur, fraudatorum creditorum d. leg. 9. §. Præterea si fraudator. † Si quis iurifurandum detulerit, & hoc reuocare maluerit, licet quidem ei hoc facere, & alias probationes, si voluerit præstare: ita tamen vt huiusmodi licentia ad litis tantummodo terminum præstetur l. si quis 11. §. si quis autem C. de iureiurand. † Post definitiuam autem sententiam, quæ prouocatione suspensa non sit, vel quæ, postquàm fuerit appellatum, corroborata fuerit: nullo modo reuocare iuramentum, & iterum ad probationem venire cuiquam conceditur: ne repetita lite, finis negocij alterius causæ fiat exordium d. l. 11. §. post definitiuam. † Is autem, cui est delatum iurifurandum, statim suscipere, & præstare iurifurandum debet, alioquin si non statim susceperit, quamuis postea iurauerit, iurifurandum

illi nihil prodest: si tñ dubitat interdum causa cognita spacium; illi dandum est ad deliberandum l. non erit §. §. fin. l. remittit 6. §. fina. ff. de iureiurando, vt supra quoque diximus. † Quacunque autem actione, quis conueniatur, si iurauerit, proficiet ei iurifurandum, siue in personam, siue in rem, siue in factum, siue penali actione, vel quauis alia agatur; siue de interdicto l. ait Prætor 3. §. quacunque ff. eodem; sed & si de conditione personæ fuerit iuratum, Prætor iurifurandum tuebitur. Vt puta detuli tibi iurifurandum, & iurasti te in potestate mea non esse, tuendum erit iurifurandum dicto §. quacunque. Sed & de eo iurari potest, an prægnans sit mulier, vel non sit, & iureiurando standum est dicta leg. 3. §. Vnde Marcellus. Et si de possessione erat questio, seruari id oportet: si forte quasi prægnans ire in possessionem volebat, & cum ei contradiceretur, vel ipsa iurauit se prægnantem, vel contra eam iuratum est. Nam si ipsa, ibit in possessionem sine metu, si contra eam, non ibit, quamvis verè prægnans fuerit proderitque mulieri iuranti iurifurandum, ne conueniatur quasi calumniæ causa ventris nomine fuerit in possessione, neue vim patiatur in possessione d. §. vnde Marcellus. † Sed non eousque iurifurandum prodest, vt post edictum partum non queratur, ex eo editus sit, an non sit, cuius effectus dicatur, quia iurifurandum alteri neque prodest, neque nocet. Matris igitur iurifurandum partui non proficiet, nec nocebit, & si mater detulerit, & iuretur ex eo prægnans non esse d. leg. 3. §. sed non eousque leg. in actione 10. C. de iureiurand. † Planè quod dictum est, iurifurandum alterius alteri non prodesse d. leg. 3. §. penult. & d. §. sed an iurifurandum. Id distinctionem recipit. Nam si seruus iurauerit re Domini esse, vel dominum dare non oportere, actio, vel exceptio domino indulgenda est, sibi que aduersarius imputabit, qui seruo detulit iurifurandum leg. si seruus 23. l. seruo 20. leg. sed & si 25. ff. de iureiurando. Multo magis proderit patri religio filij, cum quo etiam iudicium consistere poterit leg. quanto 24. ff. eodem leg. 2. in princ. ff. quarum actio non detur leg. vlti. ff. de except. sed & si pater filium dare non oportere iurauerit: & patri, & filio danda exceptio iurifurandi leg. qui iurasse 26. §. si pater ff. de iureiurando. Idem dicendum erit, si datus ad petendum procurator, reo deferente iurauerit dari domino oportere; nam actio domino danda erit leg. nam postea 9. §. iurifurandum leg. creditore 42. §. penultim. ff. de iureiurando l. generaliter 12. §. his de presentibus C. eodem c. qui ad agendum 4. §. fina. de procuratoribus in 6. sed & si fideiussoris, vel alterius defensor iurauerit, reo datur exceptio, cum à fideiussore exactum iurifurandum proficit etiam reo, si modo ideo interpositum est iurifurandum, vt de ipso contractu, & de re, non de persona iurantis ageretur, vel fideiussor non iurauerit non se fideiussisse leg. in duobus 28. §. 1. dicta leg. 42. §. fina. ff. de iureiurand. Contra reo iurante fideiussori etiam proficit, quia & res iudicata secundum alterutrum eorum vtrique proficit d. §. fin. Planè si controuersia inter creditorem, & pupillum fuerit, siquidem ita conuenierit, vt ab omni conditione discederetur, si pupillus iurasset, isque iurauerit se dare non oportere, iurifurandum fideiussori quoque pupilli proderit, quia naturalis obligatio hac exceptione tollitur, & soluta pecunia repeti poterit d. leg. creditore 42. in princ. ff. de iureiurando l. verò creditor quidem se mutuum dedisse contendat, pupillus autem hoc solo defendatur, quod tutor eius non interuenerit, & hoc tale iurifurandum interpositum est. hoc casu fideiussorem Prætor non tuebitur d. leg. 42. §. si verò creditor quidem. Si autem liquido approbari non potest quid actum sit, & in obscuro erit (vt plerunque) de facto, an de iure inter creditorem, & pupillum controuersia fuerit; tantumque deferente creditore, pupillum iurasse intel ligere debere actum inter eos, cui iurasset dari non oportere, ab omni conditione discederetur. Atque ita & solutam pecuniam repeti posse, & fideiussoribus exceptionem dari debere, existimandum est d. leg. 42. §. fin autem liquido. Ex duobus reis promittendi eiusdem pecuniæ, si alter iurauit, alteri quoque prodesse debet d. leg. 28. ff. de iureiurando. Nisi de persona iurantis tantum actum sit d. leg. 28. §. 1. §. sed si fideiussor ff. quarum rerum actio non datur. † Sed & auctoris iurifurandum prodest successoribus, etiam si in rem successerit. Nam ita Prætor ait. Eius rei, in qua iurifurandum delatum fuerit, neque in

ipsum, neque in eum, ad quem ea res pertinet, actionem dabo leg. ait Prætor 7. cum leg. sequenti ff. de iureiurand. leg. prima §. si prætor ff. quær. rer. actio non datur. Nihil autem refert, cuius sexus, ætatisve sit, qui iurasset dicitur: omni enim modo custodiri debet iusiurandum aduersus eum, qui contentus eo, dum deferret, fuit: quamuis pupillus non videatur peierare, quia, sciens fallere non videtur leg. qui iurasse 26. ff. de iureiurand. † Planè si illicitum iusiurandum delatum fuerit, improbatæ scilicet religionis pro eo habendum, ac si iuratum non esset, ut probatur supra titulo 34. prope finem, per tex. in leg. non erit §. 5. sed si quis, & §. Diuus ff. de iureiurand. & titulo 35. utique prope finem 22. quæstione prima cap. & iurabunt c. considera capitulo Clericum cap. si quis per. & capit. mouet te §. 30 sicut etiam. † Aduersus exceptionem autem iusiurandi replicatio doli mali non debet dari: cum Prætor id agere debeat, ne de iureiurando cuiusquam quæratur leg. aduersus 15. ff. de exceptionibus. † Proinde dato iureiurando non aliud quæratur, quam an iuratum sit, remissa quæstione, an debeat, quasi satis probatum sit iureiurando leg. quinta §. dato ff. de iureiurando. Ideoque probatio in contrarium non admittitur, quamuis peieratum esse doceatur, cum per iusiurandum transactum iudicatur, & sufficiat periurij pœna leg. quod si 21. cum leg. sequente ff. de dolo malo l. ait Prætor tertia §. vnde Marcellus ibi: quamuis verè prægnans fuerit ff. de iureiurando. Planè si quis legatum, vel fideicommissum exegerit, & testamento non apparente, ab hærede iusiurandum ei delatum sit, isque iurauerit sibi legatum, vel fideicommissum relictum esse, itaque illud perceperit, postea que manifestum factum sit, nihil ei penitus relictum esse: reperi ab eo legatum, vel fideicommissum iam solutum potest, nullumque lucrum ex huiusmodi periurio ei accidit leg. vlti. C. de iureiurand. sed & si à iudice alicui iusiurandum sit delatum, posteaque noua instrumenta inuenta esse dicantur: permittitur ex integro causam agere iureiurando non obstante leg. admonendi 31. ff. de iureiurando: solent enim sæpè iudices in dubijs causis, exacto iureiurando secundum eum iudicare, qui iurauit. Aliàs si inter ipsos litigatores iureiurando transactum sit negotium, non conceditur eundem causam retractare dicta leg. 31. §. solent enim cap. ex literis 32. & capitulo vltimo §. fin. de iureiurand. cap. vltim. §. fin. de testibus in 6. † Planè ita demum ex iureiurando vel actio, vel exceptio datur, si ex ipso facto, de quo iuratum est, actio, vel exceptio competeret, si id fuisset probatum, exemplo leg. sed & si 11. §. item si iurauero ff. de iureiurando leg. eum qui 30. §. final. & §. si iurauero ff. eodem leg. si duo 13. §. Marcellus leg. qui iurasse 26. §. si pater l. creditore 42. in princip. ibi, si verò creditor ff. eodem. Alioquin, exceptio, quæ ipsi facto obstat, iuri iurando quoque obstat, ut in allegatis iuribus. Ut puta si iurauero vsum fructum alicuius rei vel meum esse, vel mihi dari oportere: Eatenus mihi competit actio, quatenus si verè vsum fructum haberem, duraret, quibus verò casibus amitteretur, non competit mihi actio dicta leg. 11. §. item si iurauero. Vnde si iurauero vsum fructum mihi dari oportere: non aliter dari debet, quam si causam boni viri arbitrato me vsum, & finito vsum fructu restitutum dicta leg. eum, qui 30. §. final. ff. de iureiurando. Item si iurauero te mihi Stichum dare oportere, qui non sit in rerum natura: nec æstimationem mihi præstare reus debet, nisi ex causa furtiua, vel propter moram: tunc enim etiam post mortem ferui æstimatio præstatur dicta leg. 30. §. si iurauero, si quoque pater iurauerit in peculio nihil esse, pater ita conuenietur, ut post acquisitum peculij ratio habeatur leg. qui iurasse 26. §. si pater ff. eodem. Hec tamen ita obtinent, si specialiter quid factum esse, vel non esse iuratum sit, alioquin si generaliter iuratum sit nihil debet: nullius exceptionis ratio habetur dicta leg. 42. in princip. cuius ad stipulantur dicta supra in titulo 33. de confess. & c. † Planè temporis præscriptio, quæ actioni, in qua iuratum est, obstat, iusiurandi actioni non obstat. Quia iusiurandum vim obtinebitis contestata: postquam perpetuatur actio, leg. nam potestea 9. §. si is, qui ff. de iureiurando leg. si duo 13. §. idem ait ff. eodem. † Præterea si quis iurauerit id, quod nec ius, nec natura concedit, videtur iusiurandum vim nullam habere, ut supra de confessis d. titulo 33. dictum est, pro quo facit gloss. nostra ad Stat. Vrb. libro secundo capitu. vltim. in fine. Si tamen rerum, in quibus vsum fructus propter abusu constitui non potest, iurauerit vsum fructum se habere, vel sibi debere, iusiurandum effectum habebit, & ex eo iureiurando vsum fructum petere poterit, cautione oblata, 35 d. l. 11. §. sed & si rerum. † Iuramento autem præiuratio, vel relato, vel recusato, illud omnino sequendum est, nullo loco prouocationi relinquendo, Quis enim ferendus ad appellationis veniens auxilium in ijs, quæ ipse facienda procurauit. l. generaliter 12. §. sed iuramento C. de iureiurando & §. siue autem. Planè si is, cui iusiurandum est delatum, vel à parte, vel à iudice hoc recusauerit, & index hoc omnino præstandum existimauerit. Ideoque quasi recusato iureiurando sententiam tulerit, is, qui sacramentum recusauerit, vel hoc attestari potest, vel si forte non audeat, habet sibi in vltima prouocatione repositum auxilium. Et si quidem index appellationis bene delatum iusiurandum, non ritè autem recusatum pronunciauerit: res secundum quod iudicatum est, permanebit, sin autem non ritè illatum, rellè autem recusatum sacramentum pronunciauerit, tunc ei licebit emendare sententiam iudicis, quæ quasi ex recusato sacramento processit, & nihil pœnitus nec præiudicij, nec iniusti dispendij cuiusque incurret: sed & causæ cursus ab initio vsque ad nouissimum terminum non impeditur, & lis æqua lance trutinabitur dicta lege generaliter 12. §. sin autem is, cui C. de iureiurando, & cum supradicta distinctione ita firmant in gloss. statuto. Vbis libro primo capitu. 89. in fine. Et hæc quidem, si delatum iusiurandum sit relatam: secus autem si relatam recusatum sit, ut supra diximus. † Præterea possessori, qui iurauit rem petitoris non esse, iusiurandum ad actionem non prodest, sed ad exceptionem tantum, etiam si is possidere cæperit, qui iusiurandum detulit, non enim rem suam esse iurauit, sed eius non esse leg. sed & si 11. in princip. ff. de iureiurando leg. sed & si septimo §. si petenti in fine ff. de public. in rem actio. Proinde si cum possideret, deferente petitore rem suam esse iurauit: consequenter dicitur, amissa quoque possessione, si is, qui detulit iusiurandum, nactus sit possessionem, actionem in factum ei dandam d. leg. 11. §. 1. † Exceptio autem iusiurandi non tantum si ea actio ne quis vtatur, cuius nomine exegit, iusiurandum, opponi debet: sed etiam si alia; si modo eadem quæstio in iudicium deducatur: fortè si ob actionem mandati negotium gestorum, societatis, cæteraque similes, iusiurandum exactum sit, deinde ex ijdem causis certum condicatur, quia per alteram actionem altera quoque consumitur l. in duob. reis 28. §. exceptio, & §. quæ iurauit in fine ff. de iureiurando. Proinde colonus quoque; cum quo propter succisas fortè arbores agebatur ex locato, si iurauerit se non succidisse, siue à leg. 12. Tabularum de arboribus succis, siue ex leg. Aquilia dani iniuriæ, siue interdicto, quod vi, aut clam postea conueniatur, per exceptionem iusiurandi defendi poterit d. l. 28. §. colonus. Is quoque; qui iurauit furtum se non fecisse, neque furti neque conditione rei furtiuæ teneretur, nisi tanquam furis hæredi ei condicatur l. si duo 13. §. Item Iulianus ff. de iureiurando. Sed si quis iurauerit, se non rapuisse, non debet iuari hoc iureiurando, & in actione furti, & conditione, quia aliud est furtum fecisse, quod vel clam fieri potuit d. l. 28. §. si quis. Sed & quæ iurauit diuorij causam se non amouisse, non debet defendi per exceptionem, si cum ea in rem agatur, & si contendat suam esse, alio iureiurando opus est, Contra si iurauerit suam esse, debet in actione rerum amotarum defendi dicta leg. 28. §. Quæ iurauit. Et omnino hoc obseruandum est, licet per aliam actionem eadem quæstio moueatur, ut exceptio iusiurandi locum habeat dicta leg. 28. §. exceptio ibi, si modo eadem quæstio, & cætera. Igitur si quis iurauit, se non esse condemnatum, etiam si ex stipulatu iudicatum solui ob rem iudicatam conueniatur, defendatur per exceptionem dicta leg. 28. §. igitur. Contra si, cum ex stipulatu iudicatum solui conueniretur, iurauit se dare non oportere: agenti iudicati, non vtique obstat exceptio. Potest enim fieri, ut non sit commissæ stipulatio, licet res iudicata sit, nisi ideo iurauit, quod nec damnatum se esse diceret dicto §. igitur. Si actor deferat iusiurandum de sola constituta pecunia, & reus iurauerit, exceptione vtetur, si de constituta pecunia conueniatur. Sed si de forte, id est de priori obligatione conueniatur, exceptio cessabit, nisi de hac quoque iurauerit, aduersario defen-

38 *rente: leg. si actor 36. ff. de iureiurando.* Ex his patet, + si ex alia causa agatur, quam de qua iuratum est, iurisdictioni exceptionem non obstat. Idem dicendum & si de alia re agatur: nisi forte ex eadem causa ad aliam rem agatur, ut puta si libertus, deferente patrono, iurauerit se libertum non esse: ratum enim habendum est iurandum, ut nec operarum petitio, nec bonorum possessio contra tabulas dare debeat. *leg. eum qui 30. §. si libertas. ff. de iureiuran.* Quibus autem & aduersus quos actio, & exceptio iurisdictioni detur, atque competat, patet ex supradictis. Nam supra suo loco dictum est, iurandum alterius alteri, neque prodesse, neque obesse debere, exceptis tamen certis quibusdam casibus ibidem designatis. + Quid autem in actione iurisdictioni proposita veniat nunc dicendum est, & quid in ea venit id, quod in principali actione, in qua iuratum est, vel iudicati actione venire solet, si fuisset probatum. Idem etiam in hac vtili actione iurisdictioni venire debet, l. sed & si 11. §. cum de hereditate, l. si dico 13. §. si quis iurauerit, ff. de iureiurando. Ideo que si cum de hereditate inter me, & te controuersia esset, iurauero hereditatem meam esse: id consequi debebo, quod haberem, si secundum me de hereditate pronunciatum esset: & non solum eas res restituere debebis, quas tunc possidebas, sed & si quas postea capisses possidere, perindeque habendum, quod iuratum est, atque si probatum esset. Ideoque fructus etiam percepti ex re, quam meam esse iuravi, mihi restituendi sunt, d. l. 11. §. si cum de hereditate, & §. primo. Sed & partum editum, fetusque quorum restituendos constat post iurandum delatum, d. §. 1. ibi. Sed & partum &c. Si mulier iurauerit decem dotis sibi deberi, tota ea summa prestanda est. Sed si iurauit, se decem dedisse in dotem: hoc solum non erit querendum, an data sint: sed quasi data sint, quod ex eo reddi oportet, prestandum erit, l. eum, qui 30. ff. de iureiuran. Planè is, qui iurauit, ex ea actione, quæ in faciendo crescit, aliquid sibi deberi: simpli, non dupli perfectionem sibi acquirit. Abundè enim sufficit e contere petitorum probandi necessitate: cum omissa hac parte edicti, dupli actio integra maneat, & potest dici hoc iudicio non principalem causam exerceri, sed iurandum actoris conseruari, dicta leg. 30. in 40 principio. + Porro actori delato, vel relato iureiurando, si iurauerit, vel ei remissum sit sacramentum ad similitudinem iudicati in factum actio competit, leg. actori 8. C. de iureiurando. Sed & si quis iurauerit, me ei vendidisse rem centum, ex empto agere poterit, ut ei cetera probentur, id est, ut res tradatur, & de euictione caueatur. leg. si duo 13. §. si quis iurauerit, ff. eod. Item publiciana iuranti quoque competit actio, l. sed & si 7. & l. sequen. §. si petenti, ff. de publiciana in rem actio. Is tamen qui furtum sibi alicuius rei factum iurauerit, furti quidem actionem, non autem conditionis etiam causam nanciscitur, l. in duobus 28. §. item Pomponius, ff. de iureiurando. Iurandum vero à debitore exactum non solum exceptionem ei tribuit, sed actionem quoque pignoratitiam, sed & indebiti conditionem: ut puta cum interposito eo ab omnicontrouersia discedatur, l. iurandum 40. ff. de iureiurando. Iuranti enim possessoris rem petitoris non esse, exceptio tantum aduersus petentem, non etiam actio aduersus possidentem datur, d. §. si petenti, ver. sed & si, & d. l. 11. in principio. ff. de iureiurando. + Postremò quo ad euentus huius actionis, vel exceptionis attinet, si damnetur quis post iurandum ex famoso iudicio, famosum eum effici magis est, l. nam & postea 9. §. si damnetur, ff. de iureiur. quod & supra tit. 35. in fine dictum est. Si quis autem aduersus vnum ex duobus patronis iurauerit, se illius libertum non esse multum fidei, & authoritatis apud iudicem alter patronus habebit, quo magis solum patronum se probet, quod libertus iurasset, alterum patronum non esse, l. si duo 13. in principio. ff. de iureiur. Si tamen constet eum, cui iuratum est, patronum fuisse: eius pars in iurepatronatus alteri, aduersus quem iuratum non est, non accrescit, dicta l. 13. Ideoque sua tantum, non etiam alteri debite partis bonorum possessionem in bonis liberti petere poterit, d. l. 13. in principio. + Sed præter has adest etiam semiplena probatio, de qua per Mascard. quæst. 11. & sequent. Item & præsumptio, de qua latè Alciat. in tract. de præsumpt. & latissimè Menoch. in eod. tract. Mascard. quæst. 10. Item & coniectura, de qua Mantica in tractat. de coniecturis Alciat. &

Menoch. vbi supra Mascard. quæst. 14. Item & inditium Mascard. quæstio. 15. & alij citati. Item & fictio Mascard. vbi supra quaest. 16. lib. 1. Hæc de iureiurando, & de probationibus, & ijs, quæ vicem probationum obtinent, dixisse sufficiat.

S V M M A R I V M.

- 1 *Officium iudicis probationes sequitur.*
- 2 *Possessio prius quam violentia cognoscenda.*
- 3 *Possessio prius ut ablata quam proprietatis cognoscenda.*
- 4 *Possessorio cum petitorio cum iuramento utrumque cognoscendum.*
- 5 *Possessorio in fructibus non finito. utrumque finendum.*
- 6 *Causa possessionis prius terminanda, quam proprietatis sine præiudicio proprietatis.*
- 7 *Maior causa ante minorem expedienda.*
- 8 *Causa maior trahit ad se minorem.*
- 9 *Causa maiori præiudicium, quando fieri videatur.*
- 10 *Hereditatis petitionis iudicio præiudicari non debet.*
- 11 *Vta petitio non præiudicat fundo.*
- 12 *Fundo nec parti præiudicium fieri non debet.*
- 13 *Accusator grauioribus accusatus prius respondet.*
- 14 *Criminalis, an civilis causa sit prius expedienda.*
- 15 *Causa criminalis prius quam civilis terminanda.*
- 16 *Causa maiore finita, minor incipit, ut in exemplis.*
- 17 *Causa maior in iudicium non deducta non impedit, quin minor deduci, & finiri possit. limitatur, & declaratur.*
- 18 *Causa proprietatis prius quam plagij dirimenda.*
- 19 *Causa generationis prius quam hereditatis dirimenda.*
- 20 *Causa qualibet præiudicialis prius quam omnis alia, est terminanda.*
- 21 *Causa liberalis prius quam alia terminanda.*
- 22 *Appellatio datur, si ordo in cognoscendo non seruetur.*
- 23 *Iudicis officium quale antequam disputatio causa concludatur.*
- 24 *Iudex supplere debet quod legibus, & publico iuri conuenit.*
- 25 *Iudex præsumptiones, non allegatas, nec proferre, nec supplere debet.*
- 26 *Causa cognitionem qua desiderant per libellum expediri non possunt.*
- 27 *Iudex successor sequitur antecessorem, interpretatur, & exequitur eius sententiam.*
- 28 *Iudex de qua recognouit cogitur pronunciare.*
- 29 *Inciuitale est, nisi tota lege perspecta, iudicare.*
- 30 *Iudicis potestati permissum non subicitur iuris necessitati.*
- 31 *Iudex legibus non exemplis, nec consultationibus debet iudicare.*
- 32 *Lege deficiente causa relinquatur arbitrio iudicis.*
- 33 *Clericorum causa sunt secundum canones iudicanda.*
- 34 *Iudex in iuris questionibus ut legibus, constitutionibus, ac moribus proditum est, debet iudicare.*
- 35 *Iudex ubi lex non distinguit, distinguere non debet, & sine lege loqui erubescere debet.*
- 36 *Iuris questio non est in iudicis arbitrio.*
- 37 *Legis restatoris, contrahentium voluntas præferenda.*
- 38 *Dubia in re verbis seruendum. limitatur.*
- 39 *Facti questio potius ex iudicis arbitrio perdet.*
- 40 *Iudex in questione facti qua respicere debeat.*
- 41 *Iudex deficientibus probationibus iuramentum defert in supplementum.*
- 42 *Iuramentum in supplementum, cui ex litigatoribus deferendum.*
- 43 *Verborum suorum quisque interpret nec transit ad alios, hac interpretandi facultas.*
- 44 *Questio voluntatis qualiter definienda.*
- 45 *Præsumptionum regula plures dantur.*
- 46 *Viortuus quis prior ex pariter mortuis præsumatur.*
- 47 *Iudex in dubijs reo potius quam actori faueat.*
- 48 *Possessor in pari causa potior habendus.*
- 49 *Iudex ad obligandum aliquem difficilis, facilis ad liberandum debet esse.*
- 50 *Iudex in obscuris fauere debet repetitioni, non aduentitio lucro.*
- 51 *Iudex ut actus valeat magis quàm pereat deat iudicare. limitat.*
- 52 *Ambigua intentione, vel oratione usus, sed quod ei vtilius est accipere potest. limitatur.*
- 53 *In obscuris minimum sequendum.*
- 54 *In captiosis eligendum quod minimum habeat iniquitatis.*

- 55 In dubio pro libertate iudicandum.
 56 Item prodote pro Ecclesia in dubio iudicandum.
 57 In ambiguis sententia humanior sequenda.
 58 In dubijs benigniora sunt preferenda.
 59 In obscuris verisimilior & solutum inspiciendum.
 60 Tempus in testamento pro herede presumitur adscriptum.
 61 Regula presumptionum non faciunt ius.
 62 Iudex secundum acta debet iudicare.
 63 Ordo scriptura non est spectandus.
 64 Iudex non debet iudicare secundum acclamationem populi.
 65 Iudex non debet affectibus indulgere.
 66 Iudici, ut homo miserendum, quatenus peccator puniendus.
 67 Iudex pro sententia premium accipere non debet.

De ordine cognitionum, & officio iudicis.

Tit. 37.

Probationes sequitur officium iudicis de ijs cognitionibus, de quo nunc simul, & de cognitionum ordine est differendum. Quod igitur ad ordinem cognitionum attinet, hæc regulæ tradi solent. Quod prius de possessione, quam de violentia cognoscendum sit, atque pronuntiandum leg. 1. C. de appellatio. Et prius de possessione, quæ vi ablata dicitur, quam de proprietate rei leg. si de vi 37. ff. de iudic. leg. qui cætus 5. §. si de vi ff. ad leg. Jul. de vi publ. leg. exitus 35. ff. de acquir. poss. leg. ordinarij 13. C. de rei vendicatio. leg. si quis 3. C. fin. regund leg. incerti 3. C. de interdictis leg. si coloni 14 C. de agric. & censit. capit. ad vltimum 2. de causa possessio. Gabriel, libro quinto de restitutio. spoliat. conclusi. numero 90. & sequen. N. si petitorum cum possessorio sit cumulatim, tunc enim iudex in utroque simul procedere, & sententiam ferre potest. Exemplo c. cum Ecclesia 3. & cap. cum super 4. capit. cum dilecta 6. de caus. possess. Gabr. d. conclusi. numero 92. Quod idem est, si petitorio, & possessorio apud diuersos iudices pendente, possessorio intra biennium non fuerit finitum extrauagan. commun. 1. §. præterea quia de regna, & pace. Incerti enim iuris non est, cita proprietatis, & possessionis lite, prius possessionis decidi oportere quæstionem competentibus actionibus, sine præiudicio tam proprietatis: ut ex hoc ordine f. cto, de dominij disceptatione probationes ab eo, qui de possessione victus est, exigantur d. l. incerti 3. C. de interdict. cum alijs alleg. in princip. Ceterum si duæ causæ in iudicium deducantur, quarum alteri per alteram futurum est præiudicium: maior causa ante minorem est expedienda l. per minorem 54. ff. de iudic. l. suo 4. ff. de integr. restit. exemplo 3. q. 11. c. vlt. in prin. l. 1. C. qui accus. non poss. l. vlt. C. de ordi. cogni. Per minorem enim causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet: maior enim quæstio minorem causam ad se trahit d. leg. per minorem 54. ff. de iudic. cum alijs mox alleg. Rei autem maioris pecuniæ præiudicium fieri videtur, tum ea quæstio in iudicium deducitur, quæ vel tota, vel ex aliqua parte communis est quæstioni de re maiori l. rei maioris 21. ff. de exceptionibus exemplo l. Diuus 5. §. fina. ff. de petit. hæredit. l. vlt. C. eodem leg. non distinguimus 32. §. si is faciat ff. de recept. arbit. l. vt debitum 5. C. de action. hæred. leg. si quis 7. ff. de petit. hæred. exemplo l. fundum 16. cum l. sequen. ff. de except. leg. fundi 18. ff. eod. leg. 1. C. qui accus. non poss. leg. vltim. §. fina. C. de petit. hæred. Nouella cõst. 115. §. ceterum si hæc obseruata. Forum igitur iudiciorum, quæ de hæreditatis petitione sunt, ea auctoritas est, vt nihil in præiudicium eius fieri debeat d. l. Diuus 5. §. fina. ff. de petit. hæred. cum alijs supra alleg. Magnitudo enim, & auctoritas centumuiralis iudicij non patitur per alios tramites viam hæreditatis petitionis infringi leg. vltim. C. eod. cum alijs supra citat. Proinde si is faciat controuersiam hæreditatis, qui cum defuncto compromiserat, quoniam futurum est præiudicium hæreditati si arbiter sententiam dicat, interea inhibendus est arbiter. l. non distinguemus 32. §. si is faciat ff. de receptis arbitris. Aliud exemplum est, si cum fundum Titianum possideres, de cuius proprietate inter me, & te controuersia esset, dico præterea viam ad eum per fundum Sempionianum, quæ tuum esse constat, deberi. In petitione viæ exceptio, quod præiudicium prædno non fiat, vilis est, scilicet quod non arbiter mihi viam deberi probaturus sim, quam prius p-

bauerim fundum Titianum meum esse l. fundum 16. cum
 12 l. sequente ff. de except. Et idem dicendum, si cum fundi, quem tuum proprium esse dicis partem à te petam, simul tecum communi diuidendo iudicio agere velim. Item si eiusdem fundi, quem tu possides, & ego meum proprium esse dico, fructus condicere tibi velim. Nam vtrobique exceptio, quod præiudicium fundo, partem eius non fiat, obstat
 13 bit d. l. fundi 18. ff. de exce. Et idem obtinet et in publicis accusationibus, vt accusator prius, quæ ei ab aduertario, vt grauiora, cædis, vel vulnerum obijciuntur respondeat l. 1. C. q. accusa. non poss. vt & ex Platone Ficius in lib. 34. de legib.
 14 Dialogo 10. profert. Planè quamuis criminalis causa cuius maior sit, in ciuilibus ante criminali exerceri potest l. 1. C. q. ciuilibus actio crim. & c. Sed & cum ciuili disceptationi principaliter motæ quæstio criminalis incidit, vel criminali prius institutæ causa adiungitur; potest iudex eodem tempore vtramque disceptationem sua sententia dirimere l. cum ciuili 3. C. de ordi. iudic. quæ tamen sententia suam
 15 habet antinomiam in iure, vbi dicitur. Quoniam ciuili quæstione intermissa, saepe fit, vt de crimine iudicetur, quod vt potè maius merito minori præfertur; ex quo criminalis quæstio quocumque modo cessauerit, oportet ciuilem causam velut ex integro in iudicium deductam distingui, vt sita criminalis negocij ex eo die, quo inter partes fuerat lata sententia, in iudicium ciuili tribuat quæstioni leg. vlt. C. de
 16 ordi. iudic. Planè post finitam maiorem quæstionem, minorem in iudicium deduci posse ex iâ dictis patet. Cui concordare videtur, q. alibi dicitur. Si post luc de hæreditate contestatam res singulæ petuntur, non obstat exceptio, quod præiudicium hæreditati non fiat; futuri. n. iudicij, nõ facti nomine huiusmodi exceptiones comparatæ sunt l. l. post 13. ff. de exceptionibus. Sed si inter aliquos de hæreditate controuersia sit, & reus à tertio quodam, vel tanquam hæres conueniatur, vel ad rem aliquam hæreditariam restituendam, non prodest illi aduersus tertium exceptio, quæ præiudicium hæreditati non fiat: non tñ ante tertio restitute tenetur, nisi prius cautione ab eo præstita, restitutio in id, quod acceptum est, euicta hæreditate l. vlt. C. de petit. hæred. l. si testamentum 6. ff. eod. l. in fraudem 9. C. de legatis, de
 17 qua re, et infra dicitur. Planè causa maiore, vt puta hæreditaria in iudicium nondum deducta, minor causa p. maiorem differenda non est, quemadmodum in liberali causa, quæ alioquin ob querelam inofficiosi testamenti differri solebat responsum est l. 7. in prin. ff. de petit. hæred. Si tamen hoc præter datum, maius iudicium motum iri, iudex si causa cognita deprehenderit bona fide illud prætendi, tēpus præstitueret debet, idq; iudicium, intra quod nisi fuerit cõstitutum, in minori cā nihilominus procedi debet d. l. 7. §. fin. cum alleg. paulo superius. Sed & si per minorem causam maiori cognitioni nullum futurum est præiudicium, nihilq; iuricem habent commune, cessat exceptio propostita de minori cā ob maius iudicium differenda d. l. 9. §. fin.
 18 præterea mota quæstione plagij, & proprietatis, prius proprietatis, quæ plagij quæstio est determinanda l. prius
 19 prouincia 8. C. ad l. Flammam de plagiar. Et idem dicendum, si generis simul, & hæreditatis quæstio moueatur; generis. n.
 20 quæstio prior determinari debet l. 2. C. de ordi. iudic. Et idem in alia qualibet præiudiciali causa obseruari debet l. cum status 5. C. de ordi. cogni. l. quoniam 26. C. ad l. Iul. de adulter. l. 2. C. de ordi. cogni. l. 1. C. eod. l. si ciuim 3. l. si status 4. l. si res 6. & l. vlt. C. eod. vnde si de hæred. & libertate simul controuersia sit, prius agi causa libertatis debet d.
 21 l. 5. & l. 2. C. de ordi. cogni. Et si crimen aliquod inferatur ei, quæ ingenua esse dicitur, ante liberalis causa suo ordine agenda est, quoniam necesse est, ante sciri, si delictum probatum fuerit, vtrum vt in liberam, & ingenuam, aut vt in ancillam constituit oporteat in iudicium l. si crimen 3. C. eod. cum alijs citatis. Hæc de ordine cognitionum dicta sufficiant. Qui quidem ordo, si seruatus non fuerit, dabitur appellatio ratione ordinis non obseruati l. vbi Castren. C. de appella. Bald. in c. ex conuentione nu. 1. de restit. spol. Bellamer. in c. 1. nume. 2. vbi Henrich. Boich. de re iudicat. & in c. cum dilecta in princip. de rescript. Abb. in cap. cum dilectus numero 8. vbi Butr. col. antepenult. verficu. quarto vltimum de caus. possess. Aret. consil. 107. nume. 3. Soc. consil. 98. numero 3. lib. 4. las. consil. 60. in fine libr. 1. Berol. consil. 51. numero 6. libro tertio Aym. consil. 248. numero quarto alios citat Contard. de momenta. limit. 18. ratione quidi-

23 ordinis causæ ad causam. † Porro quod ad reliquia iudicum officia attinet, antequam disputatio causæ concludatur, iudices oportet in primis rei qualitate plena inquisitione discurre, & tunc vtramque partem sæpius interrogare, nunquid noni addere desideret, cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, siue definienda causa per iudicem, siue ad maiorem potestatem referenda sit, l. iudices 9. C. de iudic. 2. oratione prima, ca. in primis. 30. quaestione quinta. capitul. vltimo, in principio. Villalob. l. 97.

24 † Dubitandum tenet non est iudici, si quid à litigatoribus, vel ab ijs, qui negotijs assistunt, minus fuerit dicto, id supplere, & proferre, quod sciat legibus, & iuri publico

25 conuenire, l. vnica, C. vt quaerantur aduocatis. † Verum præsumptiones non allegatas supplere minimè debet, nec

26 proferre. Turza. opin. 157. Villalob. P. 291. † Vbi autem decretum necessarium est, per libellum id magistratus, siue iudex expedire non potest, omnia enim quaecumque causæ cognitionem desiderant, per libellum non possunt expediri, nec quicquam 9. §. 1. ff. de offic. Proconsul. & legati.

27 † Porro mortuo iudice, quod eum iudicare oportuerat, idem eum, qui subditus est, sequi oportet, l. mortuo 60. ff. de iudic. & potest iudex successore interpretari, & exequi sententiam sui prædecessoris. Vitijs opin. incip. Iudex factus

28 cerdos, † & de qua re cognouerit iudex, pronunciare quoque cogendus erit, l. de qua re 74. ff. de iudic. l. Prætor 13. §.

29 final. ff. de vacat. muner. † Inciue autem est, nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita iudicare,

30 vel respondere, l. inciue, ff. de legibus. † Non omne verò, quod iudicis potestati permittitur, subijcitur quoque iuris necessitati, l. non quicquid 40. ff. de iudic. Sic absentem contumacem iudex condemnare quidem potest, non autem omnimodo necesse habet, l. 1. C. quomodo, & quand.

31 iud. † In iudicando autem iudex non ad sententias, & consultationes aliorum respiciet, verum ad leges: non enim exemplis, sed legibus iudicandum est, l. nemo 13. C. de sentent. & interlocut. omn. iudic. dist. 9. c. vlt. in princ. 3. q. 7. ca. iudicet. §. bonus iudex 11. q. 3. cap. summopere, §. fin. instit. de offic. iudic. l. 1. §. sed & si, ff. ad leg. Cornel. de fals. Nouella c. 82. §. omnis denique, & in Concilio Tridentino sess.

32 25. de reformatione, c. sicut publicè 18. † Nisi lex deficiat, tunc enim causa relinquitur arbitrio iudicantis. 13. q. 2. ca. vnaqueque, §. fina. Vitijs opin. incip. Arbitrio iudicis. Soan. 2

33 A. 36. latè Menoch. in tract. de arbit. † Vel nisi causæ sint clericorum: hæ enim non secundum leges, sed secundum Canones sunt definiendæ, ca. quod clericis 9. de foro comper. Cum verò duplex quaestio in iudicijs versatur, iuris nimirum, & facti, ante omnia iudici animaduertendum, vtrum de iure, an facto contentio sit. Est enim aliud eius

34 officium, si de iure, aliud si de facto sit controversia. † In iuris quaestionibus in primis illud obseruare debet iudex, ne aliter iudicet, quam legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est, §. 1. instit. de offic. iudic. l. 1. §. sed & si, ff. ad leg. Cornel. de fals. cum alijs paulo superius alleg.

35 † Neque distinguat, vbi non distinguit lex; sed erubescat sine lege loqui, l. de pretio 8. vbi Doctor. ff. de public. in re actio. de qua, & supra lib. 1. ritu. 1. ver. Præterea leges faciliè

36 mutandæ non sunt. † Neque enim iuris quaestio in arbitrio iudicis est, sed in legum autoritate, l. ordine 15. ibi. cū facti, ff. ad municipalem, l. 1. §. 1. ibi. Nam, & Papinianus, ff. ad Senatusconf. Turpilli. In extraordinarijs tamen & causæ cognitionibus iudici permittitur animi sui motum sequi, vt dixi, in tract. de tutela, & cura lib. 3. quaestio. 1. Sed & si inter duo iusta quaeratur, vtrum iustus sit, quæ regulæ iudici sequendæ sint supra de legum interpretatione ti

37 tul. 1. libr. 1. differuimus. † Inter has vna, & hæc est, quod voluntas legis, vel testatoris, vel contrahentium scripto sit præferenda, l. si quis 3. in fine, C. de liber. præterit. l. cum de lamionis 18. §. optimum, ff. de instructo legato, l. in conuentionibus 219. ff. de verb. signific. l. in ambiguis 96. ff. de reg.

38 iuris, l. non aliter 67. §. Titius, ff. de legat. 3. † Dummodo de voluntate ista constet, alioquin in re dubia melius est verbis edicti feruere, nec alter a significatione verborum recedi oportet, quam eum manifestum sit, aliud sensisse testatorem, l. 1. §. sed si sciens, ibi. in re dubia, ff. de exercit. act.

39 l. non aliter 69. in princ. ff. de legat. 3. † Planè non vt iuris, ita facti quoque quaestio ex legum autoritate pendet, sed potius ex arbitrio iudicis, l. ordine 15. in princ. ff. ad municipalem, l. 1. §. 1. ff. ad Senatusconf. Turpilli. cum alleg. pau-

lo superius. Leum, quem 79. §. iudicibus, ff. de iudic. l. testium fides 3. & l. ob carmen 21. §. fin. ff. de testib. exemplo l. vlt. §. Seia, ff. de actio. & obligat. vbi dubitatur, vtrum honesta, an turpis causa fuisse promittendi, accedit Villalob. P. 313. Vitijs opin. incip. contractus, & nos in tract. de tutela, & cura lib. 3. quaestio. 1. Ideoque voluntatis defuncti quaestio in æstimatione iudicis est, l. voluntatis 7. C. de fideicom. cum alijs alleg. per Mantica, de coniectur. lib. 3. tit. 1. numero 39. Neque enim quæ argumenta cuique rei probandæ sufficiant, vltro certo modo legibus definiri posse, diximus supra sub titu. 29. & sequen. vbi de probationibus egimus, l. 40 testium fides 3. §. eiusdem, ff. de testib. Villalob. P. 313. † Ideoque cum de facto quaeritur iudex non ad vnam probationis speciem cognitionem suam alligare debet, sed ex sententia animi sui existimare, quid aut credat, aut parum probatum sibi opinetur, confirmabitque motum animi sui ex argumentis, & testimonijs. quæ rei aptiora, & vero proximiora esse comperit, d. l. 3. §. eiusdem in fine. ff. de testib. & d. l. 21. §. fin. ff. eod. exemplo, l. non omnes 5. §. à barbaris, ff. de re militari, & l. 1. §. Diuus, ff. ad leg. Cornel. de ficiarijs. Proinde ad circumstantias quoque causæ respicere debet, estque persona spectanda, an potuerit facere, & ante tale quid fecerit, & an cogitauerit, & an sanæ mētis fuerit, & c. l. famosi 7. §. hoc tamen, ff. ad leg. Iul. maiestat. vt deduximus in glo. stat. Urb. lib. 2. c. vlt. in fine. Nam quod dixit Comicus in Anulularia de illa ætate, & ad nostram translatum agnouimus, inquit enim

Hæc enim hæc nostræ ætas non multum fidei gerit.

Tabula notantur, adsum testes quodcumque,

Tempus, locumque scribit ætnerius.

Tamen inuenitur Rhetor, qui factum neget.

Pro Rhetore enim nunc, vel procuratorem, vel Aduocatum calumniosum habemus. † Planè deficientibus plenius probationibus, vel cauillatis, vt sæpè fit, iudex alterutri partium in supplementum probationis iusiurandum deferre potest, l. in bonæ fidei 3. C. de iureiurand. l. generaliter 12. §. sed iuramento ibi, vel ex autoritate, C. eod. cap. 2. de probationib. cum alijs allegatis supra tit. 34. Turza reg. 20. Hoc tamen à iudice fieri non debet, nisi causa cognita, si circumstantijs causæ per spectis illud aliquid moneat ad credendum ei, cui probandi onus incumbat. Est igitur in arbitrio iudicis, deficientibus probationibus, si alterutra pars illi sit suspecta, vel ipsi, vel eius aduersario deferre huiusmodi supplementum probationis iusiurandum, prout ei visum fuerit etiam altera parte non consentiente. Hac ratione potuit finiri causa, quam Gellius se iudice dicit accidisse, & à se alijs alia suadentibus, indecisam relictam, vt ipse dicit lib. 14. Noctium Atticarum c. 2. ita. Illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Pe tebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data, numerataque, sed qui petebat, neque tabulis, neque testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitabatur: sed eum constabat virum esse ferè bonum, notæque, & expertæ fidei, & vitæ inculpatissimæ, multa que, & illustria exempla probitatis, sinceritatisque eius exprimebantur. Illum autem, vnde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitæque turpi, & sordida, conuictumque vulgò in mendacijs, plenumque esse perfidiarum, & fraudum ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat probari apud me debere pecuniam datam, consuetis modis, ex pensatione, mensè rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obligatione, testium intercessionem. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti iam se oportere, & aduersarium de calumniâ damnari. Quod de vtriusque autem vita, atque factis diceretur, frustra id dicit, atque fieri. Rem enim de petenda pecunia apud iudicem priuatum agi, non apud Censorem de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in consilium, viri exercitati, atque in patrocinijs, & in operis fori celebres, semperque se circumdique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quia absoluedus foret, quem accepisse pecuniam illam nulla probatione solemnè docebatur. Sed enim ego homines cum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum purissimæque vitæ, ac diffamatissimæ, nequaquam adduci potui ad absoluendum. Iussi igitur diem diffundi, atque inde à subtelijis pergo ire ad Phauorinum Philosophum, quem eo tempore Romæ plurimum sectabar, ac de hominibus,

minibus, que apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia, ac peto, ut ipsum illud in quo hærebam, faceret me, ut eius rei essem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cum ceterationis, & sollicitudinis nostre comprobata, inter cetera inquit: Quod ad pecuniam pertinet, quam apud te iudicem peti dixisti, suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio, qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit, ita esse moribus maiorum traditum, obseruatumque ait, ut si quod inter duos actum est, neque tabulis, neque testibus planum fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, vter ex ijs melior esset, quæreretur, & si pares essent, seu boni pariter, seu mali, tum illi, vnde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur; In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit, vnde petitur deterrimus, & res est inter duos acta sine testibus, & credas ei, qui petit, condemnasque eum, de quo petitur, quoniam sicuti dicis, duo pares non sunt, & qui petit, melior est. Hoc quidem mihi tum Phauorinus, ut virum Philosophum decuit, suasisse, sed maius ego, altiusque id esse existimavi, quam quod meæ aetati, & mediocritati conueniret, ut cognouisse, & condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ videretur, ut absoluerem tamen, inducere in animum, non quini, & propterea irraui, mihi non liquere, atque ita iudicatum illo solutus sum. Verba autem M. Catonis, cuius commemorat Phauorinus, hæc sunt. Atque ego à maioribus sic accipi: Si quis quid alter ab altero peteret, si ambo pares essent, siue boni, siue mali essent, quod duo res gessissent vti testes non interessent, illi vnde petitur, potius credendum esse. Nunc si sponsonem fecisset Gellius cum Turio, ni vir melior esset Gellius, quam Turio: nemo opinor tam infans esset, qui iudicaret meliorem esse Gellium, quam Turium. Si non melior est Gellius Turio, potius oportet credi. Vnde petitur: hæc Gellius loco citato. † Ego autem si de causa iam dicta consulere, neque absoluendum reum suaderem, ut Iurisconsulti, neque condemnandum, ut Philosophus Phauorinus: sed potius ex regula proposita iusurandum deferendum censerem, non quidem pridri, sed meliori, ut ille, vel iuraret, vel iusurandum referret, aut causa caderet, secundum ea, quæ dicta sunt supra de iusurando titu. 34. & ita de anno 1593. seruauit Petrus Anselmus Primus Collateralis ad mei fauorem contra quædam, dum ipse perstricta fronte hegabat, à me pecuniam mutuam accepisse, & ego, neque testibus, neque tabulis id factum docebam, sed indicijs, & argumentis non exilibus, sed aliqua apud ipsum iudicem ætimatione dignis, desumptis ex literis eiusdem, licet callide, atque veritate circa mutuatam pecuniam scriptis, ad aliam summam mutuam consequendam sine tabulis, ac sine testibus, ut primam, & conscius ego sum, quod iudex iustissime fecit. Planè si neque persona, neque aliud quid in causa iudicem moueat, iusurandum facile deferendum non est: sed actore suam intentionem non probante, reus absoluendus est, aut reo suam exceptionem non probante, condemnandus, ut dictum fuit, atque probatum supra titu. 29. si de significatione alicuius vocis quærat expostum est supra lib. 1. tit. 1. dum de interpretatione legum differuimus. † Sed si quærat de significatione verborum ab aliquo prolatorum, standum est interpretationi proferentis. Quilibet enim est interpret verborum suorum. Gabr. lib. 6. de regu. iur. conclus. 3. num. 71. & sequen. Quod tamen ius non transit ad hæredem, d. conclus. 3. num. 74. Nec ad dominum, vel Procuratorem, num. 80. Nec ad successorem in officio, numero 84.

44 Nec ad legatum Papæ, d. conclus. 3. num. 22. † Si de voluntate, vel sententia alicuius quæritur, an, & quid senserit, quid sequendum definiatur. in l. in testamentis 12. ff. de reg. iuris, huc pertinet, l. capienda 128. ff. eod. & l. voluntatis 7.

45 C. de fideicom. † Hic etiam consideranda sunt præsumptionum regulæ, quæ passim in iure habentur, † ut de patre mortuo, vtrpote parente cum filio perente, ut ignoretur, vter prior decesserit, & per consequens, vtrius hæredibus hæreditas debeat. exemplo Imperatoris Adriani, credendum est, patrem prius mortuum esse, l. qui duos 10. §. cum bello, ff. de reb. dub. & §. fin. Planè si cum filio suo libertus simul perierit, intestati patrono legitima defertur hæreditas, si non probatur superuixisse patri filius: hæc enim, reuerentia patronatus suggerente, dicuntur, d. l. 10. §. si cum filio. Sed & si cum ita iudicem commissum ab aliquo

relictum esset, si sine liberis decesserit, postea ignoretur, vtrum pater, an filius prior mortuus sit, & ita vtrum conditio exiterit, vel defecerit, responsum est, videri patrem superuixisse, atque ita conditionem extitisse, l. ex facto 17. §. si quis autem, ff. ad Senatusconsult. Trebell. Idem dicendum, si pater cum filio impubere decessisse proponatur, ut dubitetur, vter prior decesserit. Nam & hoc casu pater creditur superuixisse, d. §. si quis autem. Hinc Dantes in inferno cantilena 34. efferit, quod certo scire non poterat, impuberes filios Comitis Vgolini cum patre ad fame perimendos Pisis carceratos ante patrem perisse. Quod de patre diximus, idem de matre quoque intelligendum est, vti si cum filio pubere mater naufragio perierit, nec explorari possit, vter prius extinctus sit, credamus, filium diutius vixisse, l. cum pubere 25. ff. de reb. dubijs, l. quod de 17. cum l. sequen. ff. eod. Si autem cum filio impubere mater perierit, intelligamus priorem filium necatum esse, l. si mulier 24. ff. eod. Inter socerum 26. ff. de pact. dotalibus. Proinde si mater stipulata esset dotem à marito, mortua filia in matrimonio sibi reddi, & simul cum filia perisset, rescriptum est, commissam stipulationem non esse, nec hæredibus maritis ex stipulatu actionem, concedendam; nisi probassent matrem superuixisse, d. l. 17. cum l. sequenti. Idem dicendum, si extraneus, qui dotem stipulatus est, simul cum marito decesserit, vel cum ea, propter quam stipulatus est, d. l. 17. cum lege sequente. Item si dos vxori prælegata sit, & simul eum marito perierit, l. 18. ff. eod. Nam creditur maritus superuixisse. Idem in stipulatione quoque de dote dicendum est, facta sub hac conditione: si in matrimonio mulier decesserit. Nam stipulatio de dote locum habebit, si non probatur illa superstes viro fuisse, d. l. 10. §. si maritus, ff. de reb. dub. Idem quoque dicendum in donatione marito ab vxore facta, ut ibi. Contra tamen, si vxori maritus donauerit, simulque cum marito decesserit: in dubio præsumitur vxor superuixisse, & donatio valere, maxime quod donator non superuixit, qui rem conducere possit, l. si inter 9. ff. de reb. dub. & ita intelligendum puto legem idem est 18. ff. eod. Insuper si cum vni ex duobus hæredibus, qui supremus moreretur, substitutio facta esset an ho simul perierint, ut ignoretur, vter prior decesserit: substitutus vtrique hæres erit, l. 10. in princ. ff. de reb. dub. Nam & qui vnicum filium habet, si supremum in orienti substituit non videtur inutiliter substituisse: & proximus ad gratum intelligitur etiam, qui solus est, quique neminem antecedit, & hic ergo vtrique, (quia neutri eorum alter superstes fuit) vltimi primique obierunt, dicit. l. 10. §. Nam & qui vnicum. Cui contradicit, l. si eius. 34. ff. ad Senatusconsult. Trebell. Si enim eius, qui nouissimus ex filijs mortuus esset, partem hæreditatis propinquo voluit patre restitui: si simul fratres, diem suum obiissent, propinquum (si non ostenderit, qui nouissimus obiisset) ad partem hæreditatis non admitti, sed matrem ex Tertulliano Senatusconsulto ad vtriusque hæreditatem admitti constat, d. l. 34. de hac enim antinomia, licet consulere Accursium ibi. Si in certamine duo pariter ad stadium peruenierint, ut ignoretur, vter prior fuerit, neutri gratificandum, sed omnibus ex æquo denud potestas est faciendi certandi. Vin. opin. incip. Currentibus 84. per text. in d. l. 34. in l. qui filibus, §. 1. ff. de legat. 1. in l. si quis seruus 8. §. inter duos, ff. de legat. 2. Et hoc eodem casu non solum denud currunt itli duo, qui fuerunt primi, verum etiam omnes iterum currere debent, ex quo enim nemo illorum vicit, nemo aliorum victus est. Barbat. in c. indicante, num. 10. de testam. Angel. & Alex. in d. l. 34. & d. §. 1. Viuius vbi supra. † Porro in rebus dubijs, & obscuris iudici præter regulas hæcætenus propositas, & alia in iure præscribuntur, vt quoties æquitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris mouetur, iustis decretis rem temperandam meminerit: & in re dubia potius reo, quam actori faueat, l. in ambiguis 85. §. fin. ff. de reg. iuris, l. fauorabiliores 167. ff. eod. cum alijs alleg. supra titu. 13.

48 † In pari enim causa possessor potior haberi debet, si quidem fauorabiliores rei, quam actores habentur, d. l. 167. & 49 d. ut. 13. † Ideoque vbi de obligando quæritur, proprior esse iudex debet, si habet occasionem ad negandum, vbi de liberando ex diuerso facilius erit ad liberandum, l. Arria-nus. 46. ff. de actio. & oblig. l. absentem 5. ff. de penis. † Præterea in re obscura melius est fauere repetenti, quam aduentitio lucro, l. non debet 41. ff. de regu. iur. exemplo. l. at si quis

quis 14. §. sed & si res, ff. de religio. l. quod si possessor 17.
 51 in fin. ff. de petit. heredit. Et quoties in actionibus, aut in
 exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est
 id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pe-
 reat, l. quoties 13. ff. de reb. dub. l. ubi est 22. in fin. ff. eodem
 l. quoties 80. ff. de verbor. obligat. l. si quis 66. ff. de iudic. l.
 in contrahenda 132. in fin. ff. de regul. iuris. Nam semper in
 dubijs id agendum est, ut quā turissimo loco res sit bona
 fide contracta: nisi cum aperte contra leges scriptum est,
 d. l. 22. in fin. ff. de reb. dubijs, exemplo l. Titia 134 §. idem
 respondit, ff. de verbor. obligat. & §. fin. & litem qua 4. §.
 fin. ff. de pact. ubi conditionem inesse stipulationi sciit, si
 52 non solvantur vsura. † Ideoque si quis intentione ambi-
 gua, vel oratione vltus sit, id quod vtilius ei est, accipiendū
 est, l. si quis 66. ff. de iudicijs. Ambigua enim intentio ita ac-
 cipienda est, ut res salua sit acton, l. in contrahenda 132. in
 fine, ff. de regul. iur. in contrahenda tamen vtditione ambi-
 guum pactum contra venditorem interpretandum est: ut
 in stipulationibus contra stipulatorem: nisi forte verba
 pro stipulatore sint clara, & aperta, promissorque dicat,
 aliud esse actum, hoc enim casu verbis potius statum est,
 donec contrarium probeatur, leg. in contrahenda 133. ff. de
 53 regul. iur. ubi glo. c. contra eum 57. de regul. iur. in 6. † Præte-
 rea in obscuris quod minimum est, sequimur. leg. quoties
 200. ff. de regul. iuris, capit. in obscuris 30. de regul. iur. in
 sexto exemplo, cap. ex parte 18. de censibus, Turza. regu-
 54 la 108. † Et quoties nihil sine captione inuestigari potest,
 eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis, l. quo-
 55 ties 200. ff. de regul. iur. † Item quoties dubia interpreta-
 tio libertatis est, secundum libertatem respondens erit, le-
 ge quoties 20. ff. de regul. iur. l. in obscura 139. ff. eodem, l.
 cum inter 14. in fine, C. de fideicom. libert. l. inter pares
 56 38. ff. de re iudicata. † Quemadmodum, & pro dotibus in
 ambiguo respondere melius est, l. in ambiguis 85. ff. de regu-
 57 l. iur. l. 70. ff. de iure dot. iur., & pro ecclesia. Turza. re-
 gul. 101. nam & alias † in ambiguis rebns humaniorē sen-
 tentiam sequi oportet, dicta l. 14. in fine. C. de fideicom.
 libert. leg. si fuerit 11. §. fin. ff. de reb. dub. cap. estote 2. de
 58 regul. iur. † Semperque in dubijs benigniora præferenda
 sunt, l. semper 55. ff. de regul. iuris, l. ea, quæ 152. in fine, l. fa-
 ctum 197. in fine, ff. eodem exemplo, l. non sine ratione 5.
 C. de bonis quæ liberis, dicto cap. estote, cap. in pœnis 49.
 59 de regul. iur. in 6. exemplo, c. ex literis 11. de constitut. † In
 obscuris in super inspici solet, quod verisimilius est, aut
 quod plerumque fieri solet, leg. in obscuris 114. ff. de regu-
 iur. l. semper 34. ff. eodem, cap. inspiciamus 45. eodem in 6.
 Turza. reg. 89. Vnius opin. incipiente. Moneta siue pecu-
 nia numero secundo, Gabr. libro 6. de consuetudine con-
 clus. 1. & conclus. 2. & libro 1. de præsump. conclus. 16. nu-
 60 mero 4. & libro 6. de regul. iuris conclus. 10. † Ideoque cū
 tempus in testamento adijcitur, credendum est pro hære-
 de adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipu-
 lationibus promissoris gratia tempus additur, l. cum tem-
 pus 17. ff. de regul. iur. l. eum qui 41. §. fin. ff. de verbor. oblig.
 l. continuis 137. §. eum ita stipulatus, ver. nam & quod in
 diem, ff. eod. Hactenus regulas præsumptionum in rebus
 dubijs, & obscuris enumerasse sufficiat. quarum tamē plu-
 res, sed speciales supra in suis locis proposuimus, & infra
 61 proponemus. † Quæ regulæ summo iudicio egent, ne vi-
 deantur inuicem cōtraria; cogitandumque eas non ius fa-
 cere, l. 1. ff. de regul. iur. sed esse quasi causæ coniectiones, ut
 ait ibi Sabinus, ex quibus iudici, quid in rebus dubijs, &
 obscuris sequendum sit, probabiliter saltem sit conicien-
 62 dum. † Præterea iudex debet iudicare secundum acta, &
 probata, non secundum conscientiam. Villalo. l. 97. quod
 tamen est controuersum, ut apparet ex glo. in §. si animus
 63 in verb. in eodem iudicio Instit. de actionib. † Non debet
 spectare ordinem scripturæ, sed ex iure communi inter-
 pretationem assumere debet, l. 5. cum l. sequen. de solutio.
 64 c. causam 18. de rescript. † Non debet iudicare secundum
 acclamationem populæ, ad audientiam 3. de consuetud.
 65 † Non debet indulgere affectibus 3. q. 7. c. iudicet ille 5. q.
 2. cap. relatum, §. fin. 1. quæst. 3. cap. iudicare, capit. ira vs-
 que ad cap. qui recte, cap. a sarpè. cap. cum apud, c. sum-
 moperè, cap. plerumque 23. quæst. 4. cap. est iniusta, cap. ne
 amisso, cap. ea vindicta. §. sed adhuc quæst. quinta, c. pro-
 96 de st. §. nihil, & cap. primo, de re iudic. in 6. † Planè quate-
 nus homo ei miserendum, quatenus peccator est punien-

67 dus 23. quæst. 4. cap. duo ista. Quoniam in iudicijs non est
 habenda acceptio personarum, cap. in iudicijs 12. de reg.
 iur. in 6. † Et de iure canonico præmium pro sententia nō
 potest accipere. 11. quæst. 3. cap. qui recte, cap. non licet, &
 14. quæst. 5. cap. vltim. §. sed non ideo alia plura iudicis of-
 ficia proponuntur supra libro 1. titul. 18. & aliquibus se-
 quentibus. Nunc restat dicendum de alijs, & primum de
 relationibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudex in dubijs, & obscuris consulere debet magistratus superio-
 res, & Principem ipsum.
- 2 Ius canonicum ferè in omnibus imitatur ius ciuile.
- 3 Relatio per suggestionem ad Principem non institucnda.
- 4 Relatio ad Principem post sententiam non est faciendā.
- 5 Sacra scriptura si auctoritas dist. ad quos recurrendum.
- 6 Consultatio cum omnibus actis, ac plena relatione est transmittenda.
- 7 Relatione pendente, nihil per iudicem innouandum.
- 8 Consiliarij Principi relatum causam debent examinare.
- 9 Imperator secundum consilium rescribit, & non datur appel-
 latio.
- 10 Iudex sententiam laturus, quæ facere debet.

De relationibus, & causa ad superiorem
 iudicem remittenda.
 Tit. 38.

1 S Anè † in rebus dubijs, & obscuris iudici facultas cōce-
 ditur, superiores magistratus consulendi, §. penul. No-
 uell. con. 82. §. cæterum si iudici Nouella c. 113. exem-
 plo leg. verum, & dolo 11. §. ex facto. ff. de minor viginti-
 quinque annis. Nam ita Imperator Iustinianus in dicta
 con. 82. ait, si quid iudices, dum cognoscunt, putauerint
 subesse dubij, damus ei licentiam de his nunciare nobis, &
 nos consulere, ut discant, quæ necessaria sunt, & ita quod
 agendum est, explicent, & faciant iusta simul, & rationa-
 bilia iudicia, & in Deuteron. capit. 17. mandatur iudicibus
 electis ita. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, re-
 fert ad me, & ego audiam, inquit ibi Rex Moses. Hoc idē
 obseruandum docuit D. Thomas in 1. 2. quæst. 96. ar. quar-
 to, & quæstio. 97. artic. vtique 4. Quod idem disponit ius
 canonicum videlicet quod in causis dubijs Papa consulta-
 tur 6. quæst. 3. c. denique, ver. quod si quolibet. dist. 20.
 c. de libellis, ver. nam si tale, ut facit quasi in omnibus ciui-
 li iure dispositis, ut hac sola ratione nō possit appellari ius
 2 tiranicum, ut quidam impij dixerunt, † quia in multis
 est cōformis, ut colligitur ex lectione totius operis, in quo
 disputationes iuris ciuilis non solum ciuilibus legibus, sed
 & canonicis comprobamus, & in paucis differit à legibus
 ciuilibus, quæ quidem illa pauca collegunt Hieronym.
 Zaner. Profod. de Comitibus Galuan. & Io. Baptista a
 S. Blasio de differentijs inter ius canonicum, & ciuile. Sed
 his, quæ de consulendo Principe dicta sunt, contradicere
 videtur, alia eiusdem Imperatoris Iustiniani posterior
 3 constitutio, qua cauetur, † ne quis iudicium vllō modo,
 aut tempore in causis apud ipsos propositis relationem
 per suggestionem ad Imperatorem instituat, sed ut per-
 fectè negocium examinet, & secundum quod ipsi iu-
 stum, & legicimum visum fuerit, iudicet, appellatiois re-
 medio ei, qui sententia læsus fuerit, reseruato. Nouella
 con. 125. quæ constitutio videtur quodammodo præce-
 denti contradicere, & consulendi licentiam auferre: quā-
 quam Accursius eam interpretatur de facti tantum quæ-
 stionibus, in quibus ne antiquo quidem iure consulendi
 potestas concedebatur. Nam cauetur iure Pandectarum
 iudicibus de iure dubitantibus præsidet respondere, sed
 de facto consulentibus debere Præsides consilium imper-
 tire, verum iubere eos, prout religio suggesserit senten-
 tiam proferre; quoniam hæc res non nunquam infam-
 met, & materiam gratiæ, vel ambitionis tribuat, lege
 eum, quem 79 §. iudicibus, ff. de iudic. lege testium fi-
 des 3. §. ideoque Diuus, ff. de testibus, lege non statim 6.
 versic. & ideo non ff. ad leg. Flauiam de plagijs. Planè
 Imperator quoque Constantinus vetuit, ne ad Impera-
 torem,

toorem, quod plena instructio indigeat consulendo mitatur, lege prima, §. sed nec ad nos, C. de relationib. † Sed & idem Imperator prohibuit, ne postquā à iudice in causa pronunciatum sit, relatio fiat, lege prima in princ. C. de relatio. l. iubemus 34. ibi, dum in partibus, C. de appellatio. Porro ex prædictis constat in dubijs rerum quæstionibus non Imperatorem solum, sed & Præsides Prouinciarum à iudicibus Consuli potuisse, d. l. eum, qui 79. ff. de iudic. † Et Summus Pontifex docet, ad quos sit recurrendum pro Consilio, si sacræ Scripturæ autoritas desit, in distincto. ca. vlt. Nec tamen delegatus iudex ad Præsidem delegantem causam, quam cognouit, & de qua pronunciare potest, remittere poterat, nisi fortè ita delegata esset causa, vt remitteretur deleganti, vel meri esset Imperij, l. placet 3. C. de pedan. iudic. l. solet etiam 6. ff. de offic. Proconf. l. si quid 11. ff. eodem. † In consultatione in super iubetur iudex, omnes omninò causas comprehendere, vt recitata cōsultatione propemodum actorum recensione nō sit opus: actis tamen nihilominus adiungendis, l. si quando 3. C. de relatio. Sed & consultationis exemplum litigatoribus apud acta edere iubetur, vt si cui fortè relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias preces similiter apud acta sine aliqua frustratoria dilatione offerat, l. 1. §. fina. & l. 2. C. de relationib. c. intima 68. de appellatio. † Relatione autem pendente, iudex sententiam suam pronunciare non debet, l. 1. in princ. C. de relatio. l. iubemus 34. ibi. non prius, C. de appellat. Nec aliquid innouare, c. licet 5. de offic. leg. 2. q. 1. c. nomen ver. quod, nec in negotijs. † A Consiliarijs verò ipsius Imperatoris ad hoc deputatis, partibus præsentibus, vel absentibus causa examinanda est, quo facto, † secundum horum Consilium Imperator rescribit, d. l. iubemus 34. C. de appellat. Nouella c. 126. in princ. A quo rescripto prouocari non licet, d. l. 34. ibi. vt tamen dispositio, & c. l. vlt. ff. quando appellandum sit 2. q. 6. c. biduum, §. finali, & dicitur infra copiosius. Hactenus de relationibus, & consultationibus sit dictum. † Porro si relatione omissa iudex ipse sententiam laturus est, iubetur deliberatione habita, eam ponderare, nec præcipitare, conceptamque in libellum conferre, l. 2. in princ. Ideo nunc de sententia formanda est dicendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Sententia formanda, & in libellum conferenda, nec præcipitanda est.
- 2 Sententia debet esse certa, atque de certa re.
- 3 Sententia, si adest procurator, in eius personam est concipienda.
- 4 Sententia sub conditione non est ferenda, limitatur.
- 5 Expensarum ratio habenda est in sententijs.
- 6 Actor potest condemnari.
- 7 Sententia, & Latina, & Græca lingua ferri potest.
- 8 Prætor Latinè decreta interponit.
- 9 Sententia ex propria non Imperatoris persona iudex profert.
- 10 Sententia in plurali numero concipienda, ac proferenda.
- 11 Sententia partibus præsentibus proferenda.
- 12 Sententia per iudices ipsos, non per alios recitanda, limitatur.
- 13 Sententia in scriptis proferenda, limitatur.
- 14 Sententia lata, cessat officium iudicis.
- 15 Iudex sententia verba emendare, declarare, & reliqua facere potest ad consequentiam pertinentia.
- 16 Prætor, quod iussit, vtriusque tollere potest, & mutare.
- 17 Multa in corporalem poenam mutari potest.
- 18 Iudex acta de partium consensu potest circumducere.
- 19 Iudex illustris an suam sententiam mutare possit.
- 20 Sententia contra Episcopum in criminalibus, inconsulto Papa per neminem est ferenda.
- 21 Episcopi inconsulto Papa non sunt condemnandi in criminalibus, & id cum reuerentia Sacri officij.

De sententia formanda, & pronuncianda.

Tit. 39.

ITaque † deliberatione habita, formanda sententia est, & in libellum conferenda, nec præcipitanda, l. 2. C. de sent. ex breuiculo recitandis, l. eos, qui 6. §. fin. C. de modo multar. l. 1. C. de requir. reis. 11. q. 3. c. summoperè 2. q. 1. c. in primis, §. fedet, & §. fin. cum c. sequent. Plura de sen-

tentijs referuntur in Syntagma comm. opin. iuris loco 11 tit. 3. Nam si relatione omissa, iudex ipse sententiam laturus est, iubetur, deliberatione habita, eam ponderare, nec præcipitare, conceptamque in libellum conferre, d. l. 2. c. alij supra citatis. Sed si in scriptis lata non fuerit, poterit res iudicata probari per testes, c. Albericus 43. de testib. ca. sicut 16. de re iudicata. † Curare autem debet iudex, vt omninò quantum possibile ei est, certæ pecuniæ, vel rei sententiam ferat, etiam si de incerta quantitate apud eum actū est, §. curare inst. de actionib. Seraph. decis. 1. num. 1. Sed & si inter partes conuenierit, quid pronunciatur: non abs re erit, iudicem huiusmodi sententiam proferre, l. si conuenit 26. ff. de re iudic. Villalo. S. 40. † Et si, reus per procuratorem iudicium susceperit, in procuratoris, non rei principalis personam sententia ferenda est, l. 1. C. de sent. & interlocut. nisi fortè illustris persona iniuriarum accusationem criminalem per procuratorem instituerit, vel sustinuerit, l. vlt. §. penult. C. de iniurijs. Clar. §. fin. quæst. 32. in fine.

† Nec etiam sub conditione sententia ferri debet, l. 1. §. biduum, ff. quand. appelland. sit. quod intellige de penitus extrinseca, & remota, vt diximus in tract. de condit. par. 2. c. 1. quæst. 59. per tot. Seraph. decis. 169. num. 3. & decisione 701. numer. 4. & 5. † Et expensarum ratio in sententijs est habenda, §. hæc autem omnia instit. de pœna temerè litigan. l. eum, quem 79. ff. de iudic. l. proferendum 11. §. siue autem alterutra, C. eod. l. non ignoret 4. C. de fructibus. & lit. expens. & diximus in glo. stat. Urb. lib. 1. ca. 196. † Actorem quoque iudex, si obnoxius fuerit inuentus, condemnare potest, l. cum Papinianus 14. C. de sentent. & interlocut. Et tam † Latina, quam Græca lingua iudices sententias proferre possunt, l. iudices 12. C. de sentent. & interlocut. † Decreta tamen à Prætoribus Latinè interponi debent, l. decreta 48. ff. de re iudic. † Ij, qui in sacro palatio sententias ferunt, iubentur non ex Imperatoris, sed ex propria persona interlocutorias proferre. Nouella c. 126. in princ. vsque ad §. in omnibus. † Et non in singulari, sed in plurali numero concipienda, ac proferenda est, c. cum ab vno 4. de re iudic. 11 in 6. † Omnes autem iudices, præsentibus litigatoribus suas sententias pronunciare iubentur, hoc est legitimè vocatis, & citatis, l. de vnoquoque 47. ff. de re iudic. l. si perlorio 14. §. finali. ff. de appellat. l. ea, quæ 7. C. quomodo, & quand. l. si fiscus 7. ff. de iure fisci, l. non intelligitur 3. §. Diuus, ff. eod. de qua re latius dicitur infra suo loco. † Item iudices ipsi suas sententias recitare debent, non alijs mandare recitandas, l. 1. C. de sentent. ex breuiculo recitandis, l. eos, qui 6. §. fin. C. de modo multar. Clar. §. fin. q. 93. Nisi fortè Præfectus Prætorio, aut alia illustris persona iudicis munus sustineat, l. 2. in fine, C. de sent. ex breuiculo recitand. Vel consuetudo sit in contrarium, prout adesse testatur

13 Clar. in §. fin. d. q. 93. in princip. † Sed & ex breuiculo, seu scripto sententiæ recitari debent, quamuis per annotationem sit iudicatum, l. vlt. C. de sent. ex breuiculo recit. Nā statuti generalibus iustum est, vt vniuersi iudices, quibus reddendi iuris in Prouincijs permiffa est facultas, cognitis causis, vltimas definitiones descripti recitatione proferant. Cui adiectum est, vt sententia, quæ dicta fuit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiæ habere mereatur, nec ad rescissionem decretorum appellationis solemnitas requiratur, d. l. vlt. & l. 2. ibi scripta que, C. eod. d. l. 6. §. fin. C. de modo multar. l. quoties 17. §. fin. C. de dignit. l. multis 8. §. hoc etiam, C. de princip. agen. Nouella c. 82. §. præbebunt 2. q. 1. c. in primis, §. sed & de personis vers. si scriptis iudicatum, & §. fin. cum c. sequent. & c. legum. Nisi Episcopus in causa Clerici sententiam ferat. Nouella const. 83.

14 §. vbi autem dirimere. † Sententia autem lata, iudicis officium cessat, & iudex posteaquam semel dixit sententiam, iudex esse desinit, nec amplius corrigere, vel mutare sententiam suam potest, etiam eodem die, quo pronuntiatum est, semel enim malè, seu benè functus est officio, l. iudex 55. ff. de re iudic. l. 1. C. sentent. rescind. non poss. l. 1. §. fin. ff. de quæstionib. l. moris est 9. §. ista ferè in fine, ff. de pœnis, l. ea, quæ 3. C. comminationes, & c. lacta 45. §. de amplianda, ff. de re iudic. c. in literis 9. de offic. de legar. Turza. opin. 1564. Villalob D. 21. Vinius opin. incipien. Iudex à quo. † Plana actorum verba emendare, tenore sententiæ perseuerante, non est prohibitum: & reliqua, quæ ad consequentiam, & declarationem iam statutorum pertinent, & priori sententiæ desunt circa condemnandum, vel absoluentium

reum sup plere licet, eodem tamen die, l. actorum 46. ff. de re iudic. l. Paulus 4. ff. eod. Gabr. lib. 6. de reg. iur. conclus. 3. num. 14. Nam sententia bene concepta nulla indiget mutatione, seu declaratione Seraph. decisione 930. numer. 16. 16† Quod autem de sententijs non mutat dis dictum est, ad mandata, vel edicta magistratus non pertinet. Quod enim iussit, vetuitque Prætor contrario Imperio tollere, & remittere potest, l. quod iussit 14. ff. de re iud. † Sed & multa indicta, si condemnatus non sit solvendo in poenam corporalem commutari potest, l. vlt. § fin. C. de modo mul. 18. Char. † Postremo, & illud notandum est, quod acta apud se habita, si partes consentiant, & iudex hoc permiserit, posse iuberi ea die circumduci: nisi vel negotium, vel his 19 terminata sit, l. acta 45. in princ. ff. de re iudic. † Vel autem iudex illustrius possit suam sententiam mutare, controversatur apud Gioff. in l. 2. §. sed nec sit, C. de sent. ex breviculo 20 recitan. † Tandem observandum est, sententiam non esse ferendam contra Episcopum, inconsulto Papa. 3. q. 6. cap. accusatus in fine cum c. sequen. c. discutere, c. quamuis, ca. multum, c. dudum cum sequentibus vsque ad ca. peregrina. q. 8. c. 1. §. iudices, ver. finis verò, & 9. q. 3. ca. vlt. ver. & si inter eos. Quod debet intelligi in causis criminalibus ex al 21 legatis. † Et quamuis Episcopi, & Prælati grauius sint puniendi. Tamen contra eos maxima cum reuerentia est procedendum, c. 2. de offic. deleg. in 6. cum allegans supra lib. 1. tit. 17. num. 3. & 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Appellandi vsus vetus, frequens, & necessarius.
- 2 Appellatio non est deneganda petenti se la sum sententia.
- 3 Appellare à Principe non licet, limitatur.
- 4 Appellare licet à delegato Principis ad Principem.
- 5 Appellare non licet à Præfecto Prætorio, sed supplicare.
- 6 Appellare licet à Proconsulibus.
- 7 A Senatu Romano appellare non licet.
- 8 Appellare non licet à iudice compromissario, limitatur pluribus modis.
- 9 Appellare non licet à sententia Episcopi, seu Primazis.
- 10 Appellatio an deur ab Auditore, vel Subdelegato.
- 11 Appellare non licet à Præfecto Augustali.
- 12 Appellatio in maioribus, & in minoribus negotijs datur.
- 13 Iudex non de: et appellationem referre ad innumera.
- 14 Quantitatis causa appellationem distinguit.
- 15 Summa cumulantur pro distinctione iudicis inducenda.
- 16 Officialis ob malè gestum officium damnatus non appellat.
- 17 Officialis damnatus supplicat Principem.
- 18 Appellatio, & in criminalibus, & civilibus causis conceditur.
- 19 Ab executore appellare non licet, limitatur.
- 20 Ab ordine non seruato appellatur.
- 21 A sententia de exequendo, an liceat appellare.
- 22 Appellatio non datur in non accipientibus dilationem, ut in exemplis ibi datis.
- 23 Appellatio in possessorijs momentaneis non datur, limitatur.
- 24 Appellatio in fiscalibus, & tributarijs functionibus non datur.
- 25 Appellatio de bonis vacantibus iudicatis datur.
- 26 A multa imuncta appellatur.
- 27 Ab omnia condemnatione expensarum appellatio non est necessaria, & quare.
- 28 A sententia definitiva non interlocutoria, appellatur, limitatur pluribus modis declaratur, ac distinguitur.
- 29 Ab excommunicatione, vel interdicto non appellatur, distinguitur.
- 30 A sententia præstandi iuramentis delati appellatur.
- 31 A sententia præstandi iuramenti in litem appellatur.
- 32 Appellatione rescripto prohibita, non datur appellatio, limitatur pluribus modis.
- 33 Grauiam appellantis per iudicem appellationis non retardata executione potest emendari.
- 34 Tertius pro suo interesse appellat.
- 35 Clausula appellatione remota vis, & effectus.
- 36 Renunciata appellatione quando liceat appellare.
- 37 Bis appellans in eadem causa tertio non appellat.
- 38 Appellatio generalis non subsistit, limitatur.
- 39 Confessus, vel manifeste conuictus non appellat.
- 40 Damna: us ex percipitor: o edicto non appellat.

41 Appellationi renunciaffe dicitur, qui ad eundem iudicem redijt.

42 Terminum suscipiens ad solvendum non appellat.

43 Appellatio prima plurimis interpositis, valet limitatur.

44 Appellatio intra decem dies interponenda.

45 Appellatio intra certum tempus introducenda est.

46 Appellans contra appellationem attortans habetur pro non appellato.

48 Grauiam sublato, an detur appellatio nihilominus.

De appellatione. Tit. 40.

Lata sententia, finitoque iudicis officio, sequitur appellatio, res iudicata, iudicati actio, rei iudicata exequutio, de quibus singulis, & alijs similibus nunc ordinandum. † Appellandi autem vsus; quam sit verus, frequens, quamque necessarius, nemo est, qui nesciat, quippe cum iniquitatem iudicantium, vel imperitiam corrigat, licet nonnunquam bene latis sententias in peius reformet. neque enim vtique melius pronunciat, qui nouissimus sententiam laturus est, l. in princ. ff. de appellatio. de qua re latè disseruimus in glof. statut. Vrb. lib. 1. c. 166. & c. 167. & 2. 7. 6. in prin. cum c. sequent. & in Syntagm. c. m. m. 2 opin. loco 11. tit. 24. plura referuntur. † Regulariter igitur auxilium appellationis non est denegandum ei, qui se sententia dicta la sum putat. Nouella c. 82. §. nam si per promotionem cum alijs allegatis, quibus accedunt allegata per Viu. opin. incip. appellatio admittitur. Non tamen à quolibet iudice appellare licet. † Si quidem à Principe appellare fas non est, cum ipse sit, qui postremò pronocetur, l. in princ. ff. de quib. appell. non licet Gabr. lib. 2. de appellat. conclus. 1. num. 5. & 7. Idem dicendum de ijs, qui nouo iure appellationibus in sacrum Palatium introductis vice Principis cognoscunt. Si tamen Princeps ad consolationem alicuius rescipserit, cum consultationis exemplum a ducario antea non fuisset exhibitum: ab huiusmodi rescripto pronocandi facultas non denegatur, l. 2. C. de appellat. l. 1. §. 11. ff. eod. Gabr. lib. 2. de appellat. conclus. 1. in princip. & num. 3. Secus si cum consultationis exemplum vtique litigatori antea à iudice fuisset exhibitum, illi consensus id comprobauerunt, vt probatur supra de relationibus tit. 38. ver. à quo rescripto Gabr. d. conclus. 1. num. 7. Nisi Princeps appellationi detulerit, Gabr. d. conclus. 1. numero 4. Vel ab eo malè informato ad eundem melius informandum appellatur, d. conclus. 1. num. 6. † A delegato tamen Principis ad delegantem Principem pronocare non est prohibitum, l. etiam 16. C. de appellatio. de hac re aliqua dicta sunt in glof. statut. Vrb. lib. 1. c. 190. item c. super quæstionem 27. §. fin. de offic. delegat. † Sed & à Præfectis Prætoriorum pronocare leges non sinunt, l. 1. §. his cum abulis, ff. de offic. Præfect. Prætor. l. à Proconsulibus 19. §. 1. C. de appellatio. In uicem tamen appellationis hoc casu introducta est supplicatio, & sententiæ retractatio, d. l. 1. & Nouella c. 82. Si atque vt omnibus, de qua dicitur infra suo loco. † Planè à Proconsulibus, & Comitibus, & ijs, qui vice præfectorum cognoscunt, siue ex appellatione, siue ex delegatione, siue ex ordine iudicauerunt, pronocari potest, d. l. 19. in princip. C. de appellatio. Idem de legato Proconsulis dicendum, l. 2. ff. quis à quo appelletur. † A Senatu verò Romano appellari non posse Principem, Imperatoris Adriani oratione effectum est, l. 1. §. sciendum, ff. de quib. appellat. non licet. 8 † A iudice quoque ex compromisso accepto appellari non potest, l. 1. C. de recept. arbitr. l. non distinguemus. 32. §. cū quidam in fine, ff. eod. approbatur, declaratur, atque distinguitur 2. q. 6. c. à iudicibus cum c. sequent. c. si quis Episcopus, §. arbitriarij tantum Viu. opinio. incipien. appellari non potest. Attamen ab eo, quem Præfes vtriusque partis consensu citra compromissum, iudicem dedit, victus potest pronocare, l. ex consensu 23. ff. de appellat. vel si in Ordinarium, vel delegatum iudicem sit compromissum, d. c. à iudicibus ver. ab his, & si vt arbitriarij. Vel si non omnes in quos est compromissum iudicauerint, d. q. 6. cap. sanè, si ex consensu partium. Vel si non spontè, sed iure cogente, seu statuto in arbitros sit compromissum, l. 23. in princ. ff. de appellat. l. 16. in fine, C. de iudic. c. ab arbitris 11. de offic. delegat. in 6. aut ex præcepto iudicis. Viuius ubi supra numero 3. Villako. A. 140. Soarez A. 232. Vel tandem si conuenit, vt possit ab arbitriarij sententia appellari. Viuius opin.

- opin. incip. Pactum, quod ab. Soarez A. 246. Verum si petatur reductio ad arbitrium boni viri, hæc enim petitio lo-
 9 co appellationis permittitur de iure Canonico. Viuius opinio. incip. appellari non potest, de qua re latius dicitur infra de compromissis titul. 59. † A sententia Episcopi non prouocatur 11. q. 1. cap. omnes itaque. Neque Primatis regionis. 6. q. 4. c. si inter. §. fina. Neque si communi consensu Episcoporum sententia sit lata, d. q. 4. cap. Metropolitanus cum c. sequen. Aliam tamen horum Canonum interpretationem affert ibidem Gratian. ver. subintelligendum est.
- 10 † Si ab auditore, seu subdelegato, appelletur, datur, vel non datur appellatio, secundum distinctionem, de qua in c. super 27. §. verum cum totam, & §. eius ergo de offic. de-
 11 legat. † Si Præfectus Augustalis iudicauerit non prouoca-
 12 tur. Nouella con. 2. §. illud etiam. Porrò † & in maioribus & in minoribus negotiis appellandi facultas est, l. & in 20. C. de appellatio. c. de appellationibus 11. eod. titu. cum alijs citatis per nos in glo. statut. Vrb. lib. 1. c. 167. fol. 339. numero 30. & declaratur apud Villalo. C. 28. & Viui. opin. incip. causa, & incipien. Arbitrio. quæ nam sint causæ maiores, & minores cognoscit iudex. Verum sicut omnium iudicum iudex Deus. Teste Ludouico Viui. apud D. August. de Ciuit. Dei lib. 10. c. 14. curat. vniuersa, & pauca, & magna, ita & illius exemplo debent, & parua, & magna curare iudices hominum. Nam & si iudicis arbitrio remittitur decernere, quæ causa sit parua, vel magna secundum glo. Barto. Bald. & alios in aith. nisi breuiore, C. de sent. ex breuil. recit. Viui. opin. 61. numero. 2. & opin. 89. Tamen & in paruis, & in magnis debet se iustum semper iudicem non ex arbitrio omnibus præbere, quoniam semper grauior in paucitate iactura est, & de rebus etiam exiguis, iustum est ferendum iudicium, vt post Corsett. in suo opusculo de modicis firmat Tiraquell. in tract. de iudicio in rebus exiguis ferendum. † Nec enim (vt faciunt multi iracundi, ac animi perturbationibus itretiti) iudicem oportet iniuriam sibi fieri existimare, eo quod litigator ad prouocationis auxilium
 13 conuolauit, d. l. 20. ibi. nec enim. † Quantitas tamen causæ interdum distinguit appellationis iudicem. Nouella c. 23. §. illud etiam ibi. nulla ei post. Item ibi. & causas sine spe, vt
 14 infra suo loco dicitur. † Sed cumulantur summæ ad quantitatem pro distinctione iudicis inducenda, si qui separatim 10. §. 1. ff. de appellat. Nam si quis cum vna actione ageretur, quæ plures species in se haberet, pluribus summis sit condemnatus, quarum singulæ notionem superioris iudicis non faciunt, pro coniunctis habentur, d. §. 1. supra lib. 16 bro 1. tit. 6. num. 106. † Præterea nulli officialium à sententia proprii iudicis prouocatio tribuitur, nisi in eo tantum negotio, quod ratione ciuili, super patrimonio fortè apud proprium iudicem inchoauerit, l. nulli 3. C. quor. appellat. non recip. Nam officialis à suo iudice ob malè gestum officium condemnatus non prouocat, d. l. 3. & 2. q. 6. ca. ei, qui appellat §. nulli quoque Viui. opin. incip. Index, vel simi-
 17 lis. † Sed ad superiorem supplicat. Viuius ibidem Soarez
 18 A. 210. Tam autem † in ciuilibus, quam in criminalibus causis appellatio concessa est, l. addictos 29. C. de appellat. l. si quis 30. C. eod. l. addictos 6. §. fin. C. de Episcop. audien. d. q. 6. c. liceat, item c. cum sit §. fin. de appellat. Contradicit l. antepenult. in princip. ff. de verb. signific. In criminalibus tamen distinctiones quædam adhibentur, de quibus
 19 supra lib. 1. de executione sententiæ, tit. 24. † Ab execute-
 20 re sententiæ appellare non licet, l. ab executeore 4. in princip. ff. de appellat. l. quoniam 21. C. eod. ca. nouit ille 43. de appellatio. c. quoad consultationem 15. §. fin. de re iudic. 2. q. 6. c. vlt. §. in princip. C. quor. appell. non recipi. Viui. opin. incip. appellari ab executeore. Sed ab eo, qui malè sententiam interpretari dicitur, appellare licet: si tamen is interpretandi potestatem habuerit, veluti Præfes Prouinciæ, aut procurator Cæsaris, ita tamen vt de causis appellationis reddendæ hoc solum quæratur, an iure interpretatum sit, d. l. ab executeore 4. ff. de appellat. Quod de mala interpretatione dictum est, idem quoque dicendum, si executeor sententiæ modum dicatur excedere: nam & hoc casu appellatio ab executeore est permessa, d. l. 5. C. quor. appell. non recip. cum Canonibus allegatis Bald. in c. licet de offic. ordin. & conf. 428 lib. 1. Contard. de moment. dimit. 19. ratione excessus citat concordantes. † An autem ab inobseruato ordine executioni dato liceat appellare, differitur apud Gabr. lib. 2. de execut. rei iudic. conclus. 2. & supra tit.
- 21 37. ver. qui quidem ordo. † Item an liceat appellare ab illa sententia de exequendo, lata differitur apud eundem libro 2. de appellat. conclus. 4. & apud Viuium opin. incip. appellari, l. 1. num. 2. & seq. † Denegatur insuper appellatio, si res dilationem non recipiat, veluti ne testamentum aperiat, neve scriptus hæres in possessionem inducatur, l. si res. 7. in princip. ff. de appell. recipi. l. quisquis 6. C. quor. appell. non recipi. l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollend. d. cap. vlt. §. si quis etiam ausus 2. q. 6. vel ne frumentum in vsu militum in annonæ subsidia contrahatur, d. l. 7. Sed & si ne id, quod ex perpetuo edicto decernitur, fiat, appellatio fuerit interposita, non erit permittenda, d. l. 7. §. penult. c. consuluit 29. de appellat. Nisi, in odium, ac præiudicium certæ personæ decretum sit factum. Viuius opin. incipien. statutum factum ibi, & licet de nullitate. Item quomodo pignus vendere liceat, appellari non potest, dicit. l. 7. §. fin. Nec minus contra regularem disciplinam, seu correctionem, c. ad nostram 3. c. reprehensibilis 26. §. nec subiecti, & §. fin. ca. quia nos 32. de appellatio. † Idem dicendum, cum de possessione, & eius momento causa dicitur: Nam & si hoc casu appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia foritur effectum. Contard. de moment. in princip. Ita tamen possessionis reformationem fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa seruetur, l. 1. C. si de moment. vbi Contard. 2. c. 6. 6. cap. vlt. §. de possessione Fichard. in addit. ad Villalob. P. 187. Viuius opin. incip. Appellatio admittenda non est. Gabr. lib. 5. de restit. spol. conclus. 5. nume. 146. & sequent. Soarez A. 206. & nos in glo. statut. Vrb. lib. 1. c. 167. fol. 345. sub num. 20. & latius ca. 91. Contradicit ius Canonicum, vt in d. c. 91. Villalo. A. 131. Viuius vbi supra, num. 3. Gabr. vbi supra num. 145. Soarez A. 206. Verum vtroque iure admittitur quoad deuolutiuum, non suspensiuum. Nam appellatio in causa momentaneæ possessionis non impedit executionem sententiæ latæ, neque suspendit eam, deuoluit tamen causam ad iudicem superiorem. Villalob. A. 131. cum addit. Viuius vbi supra num. 2. Gabriel. d. num. 145. & 146.
- 24 † Abstinentium insuper ab appellatione, quoties fiscalis calculi satisfactio postulat, aut tributoriae functionis solemnem munus exposcitur, l. abstinentium 4. C. quorum appell. non recipi. l. & publicorum 8. C. eod. 2. q. 6. c. vlt. §. quoties etiam. † Planè lata sententia, quæ pertinet ad bona vacantia, & ad ea, quæ vt indignis legibus cogentibus auferuntur, si quis putauerit prouocandum, est audiendus, l. 26 lata 22. C. de appell. † In multis quoque inferendis appellationes admittuntur, l. & in multis 25. C. eod. † Victo autem appellante, victori ob expensarum condemnationem omissam appellatio concedenda non est, cum iudex appellationis, siue victus appellationem suam prosequatur, siue non, officio suo eum in expensis condemnare potest, l. vlt. C. quando prouoc. non est necess. † A sententia insuper definitiua, non ab interlocutoria appellari permittitur: nam non nisi audita omni causa, atque discussa post sententiam dictam appellare conuenit, l. ante 7. C. quor. appell. non recipi. l. eos, qui 6. §. super his, C. de appellat. l. eius, qui 4. ff. de appellat. recipi. 2. q. 6. c. non solent, §. final. Viui. opin. incip. appellari nequit Soarez A. 212. Planè si iudex quæstionem habendam in ciuili negotio interlocutus sit, vel etiam in criminali negotio contra leges: tamen appellatio ab hac interlocutoria recipitur, l. 2. ff. de appell. d. ca. non solent, §. ante sententiam. Idem dicendum, si iudex fideiussores idoneos, vel non idoneos esse pronunciauit, l. arbitro 9. ff. qui satisd. cogant. l. 2. ff. a quibus appell. non licet. Idem est si quis ab ea sententia, qua ei probatio exceptionum aduersus testes denegatur, appellet. c. ex parte 7. de testibus. Idem si quis ab hac sententia, qua ei exceptio hæc, ne ultra duas dietas in ius vocetur, aufertur, appellauerit, ca. olim 7. de except. Idem si exceptio non sufficientis mandati, vel litis pendens per interlocutoriam sit reiecta, ab hac enim interlocutoria licet appellare, c. significauit 48. de appellat. Idem si exceptio rei petite in libello non designatæ per interlocutoriam fuerit reiecta, c. significantibus 49. eod. titu. Idem si interlocutoria, à qua appellatur, vim habeat definitiua per allegatos Canones. Idem si instantia iudicij sit facta absolutio. Villalob. S. 16. cum addit. Idem si grauamen interlocutoria per appellationem à definitiua reparari non possit. Viuius vbi supra nume. 3. Soarez A. 213. Idem si iudex se competentem, vel incompetentem interloquendo declarauerit, ab hac enim interlocutoria

curia potest appellari Soarez A.214. nisi ordinarius se competentem declarauerit. Soarez ibi. Vtrum autem sententia hæc, qua iudex confessum soluere iubet, interlocutoria sit, differit Fichard. in addit. ad Villalo. l.98. Planè iure canonico non solum à definitiua, sed & ab interlocutoria licet appellare, ideoque allegati canones videntur magis exempla, & ius civile reprobare, quam illud distinguere. Quod autem ius Põrificium in hoc reprobet ius civile, constat ex cap. cum sit §. si verò c. super eo 12. in princ. de appellat. 2. q. 6. c. si scit §. fina. c. non ita & c. si quis. Viuius vbi supra. Planè iure quoque Pontificio non appellatur ab interlocutoria ante definitiuam, si causa rationabilis coram iudice, à quo ante sententiam appellatur, non fuerit ab appellante expressa c. vt debitus 19. de appell. c. Romana 3. §. cum autem eodem in 6. & secundum hanc distinctionem videtur intelligendum c. vt. de dol. & contum. in 6. Turza. reg. 41. Villalo. A. 124. Vel si grauamen per appellationem à definitiua posset reparari. Viuius vbi supra num. 3. videte quanta cum æquitate ius Canonicum à civili recedat, & quam faciliè, ac rationabiliter ad eundem reuertatur. † A sententia interdicti, vel excommunicati non datur appellatio. c. ad hoc 37. de appellat. Gabr. li. 6. de reg. iuris conclus. 3. num. 59. vbi distinguitur. Contradicit 11. q. 3. cap. si Episcopus, & de senten. excommunicati cap. sacro 48. §. caueat. † Præterea delato, vel relato iureiurando, sine aduersariis, sine iudex detulerit, prouocationi non est locus, vt dictum est supra titu. 31. Fichard in addit. ad Villalo. l. 158. nisi fortè recitatur iureiurando iudex id præstandum esse pronunciauerit, ab hac enim sententia appellari posse in d. tit. 35. monuimus. † Sed & si ob contumaciam rei actori iusiurandum in litem delatum à iudice sit, sique iurauerit, & ex eo reus condemnatus sit, appellationis auxilium condemnato denegandum non est. l. credi 32. tor. 28. §. 1. ff. de appellatio. † Interdum Imperator ita solet iudicem dare, ne liceat ab eo prouocare, quo casu stabitur mandato Imperatoris, alius autem iudicem ita dare non potest l. 1. §. fina. ff. à quib. appell. non licet. Quod facere solet etiam summus Pontifex c. pastoralis 53. in princip. de appellat. c. 1. de rescript. Nisi specialis aliquis casus à iure fuerit exceptus d. cap. 53. vers. quæ à iure non indulgentur

33 expressè. † Notandum est etiam, quod quamuis appellatio executionem sententiæ hoc casu non impediatur, tamen nihilominus grauamè appellantis per iudicem appellationis poterit emendari d. cap. 53. vers. sed si appellans fuerit. Si appellans priuilegium habeat appellandi, non ideo sequitur, quod à sententia iudicis ita dati possit appellare d. c. 1.

34 de rescript. † Alius verò, quam is cui iudex ita datus est, potest ob suum interesse appellare c. super eo 15. de offic. deleg. Idem dicendum, si cum duobus causa delegata esset, ne ab ijs appelleretur, vnus alteri ex ijs vices suas commiserit c. super 27. §. si verò eod. n. Idem est si sententia contineat manifestam iniquitatem ca. inter cæteras 9. de re iudic. Idem vtiq; erit, si causa appellationis facta à iudice dato, appellatione remota, fuerit à dante alij delegata. ca. pastoralis 28. §. præterea de offic. deleg. † Si cum plura essent negocia, quibus iudex datus est, alia eorum præcedat clausulam, appellatione remota, alia eam sequantur, hoc etiam casu clausula illa ad sequentia non videtur pertinere cap. inquisitioni 71. de appellatio. Nisi fortè negocia sint connexa. d. cap. 71. vers. si sunt plura negocia se minimè contingentia, & c. secundo 41. in princip. eod. tit. Vel nisi clausula hæc, appellatione remota, in fine literarum fuerit repetita d. cap. 71. vers. nisi fortè in fine. Si iudex datus, appellatione remota, recusetur, ab eo appellatur c. postremo 36. eod. titu. Quod idem dicendum est, si appellans ad locum non satis tutum in ius sub illa clausula vocetur ca. ex parte

36 47. eod. titu. † Si quis autem professus fuerit, se à iudice non prouocaturum: indubitatè prouocandi auxilium perdidit l. 1. §. si quis ff. à quib. appella. non licet l. cum anterioribus §. §. fin. C. de temp. & repar. appell. Nisi in compromisso appellationi sit renunciatum. Villa. A. 136. R. 24. Soarez N. 217. Et renunciatio appellationis non continet renunciationem nullitatis Fichard in addit. ad Villalo. R. 24. Vti que si appellans ante iuramentum præstitit, quod velit stare sententia, certè non poterit appellare c. quæstioni 21. de appella. cum alijs paulo superius citatis. Nisi sententia excedat limites iuramenti, & licitè promissionis cap. ad hac

37 20. & ibi glos. eod. titu. † Sed & si quis bis prouocauerit in

eadem causa, tertio in eadem lite, super iisdem capitulis, prouocatione vti prohibetur l. 1. C. ne liceat in vna, eadèq; & c. Nouella 82. §. præbebunt, ibi nisi tertio c. sua nobis 65. de appella. 2. q. 6. c. si autem in princ. & c. vnde in septimo

38 † Appellatio generalis ab omni grauamine, quam futuro, non subsistit, c. inter cætera de appell. Nisi generalis appellatio sit restricta ad certam causam c. consuluit 18. eod. tit.

39 † Si causa, ob quam lata est sententia, sit manifesta, vel appellans eam sit confessus non prouocatur ca. cum speciali 61. §. porro de appell. c. Romana 3. §. si autem post eod. tit.

40 in 6. 2. q. 6. c. quicumq; † Sciendum quoque ex peremptorio edicto absentem condemnatum, si appellet, non esse audiendum: si modo per contumaciam defuerit: si minus au dicitur l. & post edictum 33. §. si ff. de iudic. ex consensu 23. §. si ff. de appell. l. 1. C. quor. appell. non recipi. abstinendū 4. in fine. C. eod. l. properandum 11. §. cum autem et remodiu C. de iudic. Nouell. c. 82. §. præbebunt in fine 2. q. 6. c. sunt etiam 24. q. 3. c. de illicita §. sed de conuentione. Eius tamen excusatio non erit admittenda, qui ideo causam agere frustratur, quod dicit se libellum Principi dedisse, & rescriptum expectare l. eius, qui 4. ff. de appella. recip. 2. q. 6. c. non solent. Planè si citatus non respondit, & ob hoc more solito pronunciatum est, confessum autem pro tribunali iudicem sedentem adiit: existimari potest, non sua culpa, sed parum exaudita voce præconis defuisse: ideoque restitui pot. l. D. Antoninus 7. in princ. ff. de integ. rest. Idem dicendum, si ideo non adfuit, quod ante definitiuam sententiam appellauerit, vt probatur simul, ac distinguitur in Clem. 1. de dolo. & contum. † Verum si appellans appellationi renunciauerit, vel litem coram iudice, à quo appellauerat potest sit prosecutus, censetur renunciaisse appellationi c. gratū 20. §. si. de offic. deleg. hoc idem probat, & distinguit Gabr. li. 2. de appell. conclus. 2. Idem erit, si appellans acta causa sigilla violando operuit c. cum olim 33. de offic. delegat. † Qui autem condemnatus dilationem ad soluendū petijt, vel quolibet alio modo sententiæ acquieuit: per appellationem litem instaurare non potest l. ad solutionem 3. C. de re iudic. exemplo l. tale pactum 40. §. 1. ff. de pact. Gabr. li. 2. de appell. conclus. 3. Nisi qui dilationem suscepit, proestatus fuerit, ius appellandi sibi solum fore Ioan. Andr. in c. si. num. 2. de appell. in 6. vbi Anchar. num. 2. Franch. §. vbi verò Io. de Imola conti. 43. nu. 11. cor. si. 146. num. 9. Roza corà Litta in Interamnen. affictus 4. & 29. Martij 1596. & coram Penia in Romana Censu 2. Iunij 1610. Item si cum appellasset ob non impertitum iudicis officium, illud

43 antea non implorauerit. Villalo. A. 108. † Si super eodem articulo bis, vel sæpius appellauerit: hoc enim casu prima tantum appellatio valet, sequentibus cassatis, quod controuertitur apud Mysinger. centu. 1. obseruat. 7. & centu. 2. obser. 61. Villalo. A. 118. cum seq. & Fichard in addit. Soarez A. 205. & 216. Verum si prima sit inualidatunc sine controuersia appellans secunda valida potest adhrere. Fichard in addit. ad Villalo. H. 19. Mysinger. d. obseruat. 7. &

44 Soarez A. 205. † Si intra decem dies à sententia lata prouocationem non interposuerit, vltius appellans non auditur §. anteriorum legum Auth. de appella. cum 2. q. 6. cap. propter superfluam, & cum alijs alleg. in glos. statut. Vbi

45 lib. 1. c. 168. † Idem dicendum si appellans in tempore intra statutum tempus dimissorias literas non petierit, vel impetrauerit, aut iter ad iudicem appellationis non arripuerit d. c. propter superfluam, & d. q. 6. c. ab eo Cle. quāuis 2. §. quod si iudex, & c. & c. vt super 4. in fine c. ab eo 6. de appell. in 6. l. 1. §. si ff. de libell. dimissorias cum alijs al-

46 l. in glos. stat. Vrb. lib. 1. c. 169. † Si appellans post appellationem non nulla contra eam attēauerit, habetur ac si non appellasset c. an sit 42. de appellat. Gabr. lib. 5. de restit. spo. liat. conclus. 1. nume. 3. Idem dicendum, si appellans antea appellationem sui aduersarij in eadè causa noluit admittere d. c. an sit ver. quod cum in eo, & c. constitutus 23. eod.

37 tit. c. bonæ memorię 23. §. deinde inquireret. de elect. † Sed & in debitis euentibus, & confessis, atque conuictis appellatio faciliè admittenda non est l. abstinendū 4. C. quor. appell. non recipi. c. pastoralis 53. vers. quod per appellationem de appell. 2. q. 6. c. ideo huic §. fin. cap. qui scit §. patet ergo, & c. quicumque Claus §. fin. q. 94. vers. solet etiam Soarez H. 193. Viuius opin. in princip. appellans conuictus, & incipiens appellans confessus spõrè. Idem si appellans post appellationem interpositam, aliū iudicem, q̄ appellatū, de

48 attentatis adierit, c. sollicitudinem 54. de appellat. † Idem utique dicendum erit, si iudex grauamen, ob quod appellatum est, substulerit, c. cum cessante 60. de appell. c. si à iudice 10 § fin. eod. tit. Nisi iudex appellationi detulerit, sed controuertitur apud Vltimum opin. incip. iudex deferendo. Sed quid si vnus ex pluribus iudicibus detulerit vide ibidem, Sed præmissa, & alia plura leguntur in glo. stat. Vrb. lib. 1. c. 167. & alijs seqq. ex quibus patet, an appellationi locus sit, vel ne, videndum modo est, quibus ius appellandi competat.

S V M M A R I V M.

- 1 Appellandi ius condemnatis competit. limitatur.
- 2 Appellare licet habentibus interesse, quamuis non condemnatis.
- 3 Venditor re euicta, cessante emptore potest appellare, & e contra.
- 4 Cohæredes ius appellandi habent, alio non appellante.
- 5 Fideiussores pro eo, pro quo fideiussit, appellat.
- 6 Legatarij, hærede victo, appellant.
- 7 Procurator appellat, & dat mandatum ad appellandum.
- 8 Actor datus appellat, curator prosequitur, & minor factus maior.
- 9 Appellationem ab alio interpositam dominus ratam habere, infirmare potest.
- 10 Seruus non appellat, sed dominus pro seruo sic, limitatur.
- 11 Pater appellat pro filio, & e contra.
- 12 Mater pro filio appellat.
- 13 Filius pro patre appellat.
- 14 Omnis pro eo, qui ducitur ad supplicium, potest appellare.
- 15 Iudices non admittunt appellationes damnatorum ad ultimum supplicium.

Quibus competat ius appellandi. Tit. 41.

- R**egulariter † quidem alij, quam actori, vel reo ius appellandi non est, nam alij, quam qui condemnatus est, vel qui egerit, ius appellandi non competit, l. 1. §. sed si alius ibi, quia in aliena causa, ff. quando appellari dam sit, l. 1. ff. de appellat. recipi. l. à sententia §. in princ. ff. de appellat. c. cum inter 16. de elect. 2. q. 6. cap. non solent in princ. † Quod tamen non perpetuo verum est: nam in interdum alio condemnato, alius, cuius interest, appellare potest: qualis est, qui per procuratorem expertus victus est, nec procurator suo nomine appellat, d. l. 1. ibi, nisi hi quorum interest, l. ab executione, §. alio condemnato, ff. de appellat. l. 1. §. & l. si per l. 14. ff. eod. l. 2. §. sed si alius, ff. quando appellan. c. vlt. §. fin. vt lice pend. in 6. exemplo cap. cum super 17. de re iudic. † Item si emptor de proprietate victus sit: eo cessante, auctor eius appellare poterit, si auctor egerit, & victus sit, non est deneganda emptori appellandi facultas, d. l. 4 §. alio condemnato, ff. de appell. Quid enim, si venditor, qui appellare noluisset, idoneus non est? quin etiam si auctor appellauerit, deinde in causa defensione suspectus sit visus? perinde emptori defensio causæ committenda non est, atque si ipse appellasset. Idque ita constitutum est in persona creditoris, cum debitor victus appellasset, nec ex fide causam defenderet. Quæ constitutio ita accipienda est, si interueniente creditore, debitor de pignore victus pronocauerit: nam absente creditoris nullum præiudicium debitor facit, d. §. alio condemnato. † Sed & si quis in cohæredum præiudicium se condemnari patitur, vel similem ob causam: cohæredibus, vel alijs, quorum interest, appellandi facultas non est deneganda, quamuis & sine appellatione tuti sint cohæredes, l. à sententia §. ff. de appellat. † Item fideiussores pro eo, pro quo interueniunt, appellare non sunt prohibendi, d. l. §. item. Igitur & venditoris fideiussores, emptore victo appellabit, licet emptor, & venditor acquiescant, d. l. §. item. † Si hæres institutus victus fuerit ab eo, qui de inofficioso testamento agebat: legatarijs, & qui libertatem acceperunt, permittendum est, appellare, si querantur per collusionem pronunciatum, d. l. §. si hæres. Sed & si in fraudem suam transactionem factam ab eo, qui appellasset, vel non appellasset, dicerent, idem dicendum est, d. l. §. sed & si in fraudem. † Præterea & is, cui mandatum est ab eo, qui appellandi ius habet, appellare potest, d. l. §. ff. de appell. recipi. Ideoque si procurator, qui iudicio interfuerit, victus sit, ipse quoque

per alium procuratorem, appellare potest, quoniam lite contestata, ipse dominus litis est effectus, l. ab executione, §. ff. de appell. l. 1. actor. 10. C. eod. † Idem dicendum, si actor à curatore ordinatus, victus sit, tam enim ipse, quam curator, appellationis auxilium habet: curator tamen solus prouocationis litem exercebit, d. l. 10. in princ. Et si interim adolefcens veniam ætatis impetrauerit, vel ad legitimam ætatem pertenerit, potest suo nomine appellationem exercere, d. l. 10. §. fin. autem. † Sed & appellationem ab alio interpositam dominus litis ratam habere potest, ac confirmare, l. 1. ibi. vel qui negotium, ff. de appell. recip. † Serui appellare non possunt, sed domini eorum ad opem seruo ferendam possunt vti auxilio appellationis, & alius domini nomine id facere potest, l. serui 1 §. ff. de appell. Si vero neque dominus, neque alius pro domino appellauerit: ipse seruo, qui sententiam tristem passus est, auxilium implorare non denegatur, d. l. 1 §. si verò. Seruus autem domini sui nomine appellans non auditur, & eius interposita appellatione non est obseruanda, l. creditor 28. ff. de appell. † Pater in causa filij appellans auditur, quemadmodum responsum est in eo filio, qui cum ex libertinitate in ingenuitatem se defenderet, victus appellare omiserat, l. 2. §. si is, qui, ff. quando appell. sit. † Sed & mater, cum victo filio pronocauerit, pietati id dando, audiri debet, & si litem præstantam curare maluerit, intercedere non videtur: licet ab initio defendere non potest, l. 1. ibi. sed & si mater, ff. de appellat. recip. † Filium quoque familias patris nomine pronocare potest, Papinianus respondit, l. ex consensu 23. §. filium famili. ff. de appell. † Pro eo autem, qui ad supplicium ducitur, omnis prouocans audiendus est, etiam si eius nihil intersit, & damnatus sententiæ acquiescat, vel etiam appellationi contradicat, l. non tantum 6 ff. de appell. Clar. in §. fin. q. 94. ver. regulariter, & plura alia referuntur in Syntag. communi. opin. loco 11. titu. 24. per tot. † Sed iudices hanc appellationem non admittunt, asserentes illos damnatos, vel vt confessos, vel conuictos, quibus ius appellandi non competit, vt fuit probatum in tit. præcedenti. 39 & 47. Si uentus sit, quod sint, vel confessi, vel conuicti, vt solent iudices profiteri appellantes repellendo, reddent de hoc rationem suum omnium iudicum iudici Deo.

S V M M A R I V M.

- 1 Appellandum est gradatim, non omisso medio, limitatur.
- 2 Papa, vel legatus Papa non appellatur à iudice seculari, limitatur.
- 3 Laicus iudicem Ecclesiasticum potest appellare.
- 4 Clericus iudicem laicum non appellat.
- 5 Appellationes factæ ad Principem, ommissis medijs ad suos iudices denoluntur.
- 6 Iudices plures referuntur à quibus, ad quos sit appellandum gradatim, & plura loca.
- 7 Diœcesis dictio iuris civilis usurpata à Canonico.
- 8 A delegato delegans appellatur.
- 9 A delegato Principis Princeps appellatur.
- 10 A subdelegato quis sit appellandus.
- 11 Ab Ordinario, cui causa sit mandata, quis appellandus.
- 12 Ab officiali Episcopi quis appellandus.
- 13 Ab Episcopo Archiepiscopus appellandus.
- 14 Ab arbitris iudicum delegatorum à Papa, Papa appellandus.
- 15 A Capitulo ad Episcopum appellatur, distinguuntur.
- 16 A Concilio prouinciali Primas appellatur.
- 17 A Transmarina officiorum appellatur, nisi ad Papam.
- 18 Ad Truce Magister officiorum appellandus.
- 19 Ex pluribus locis designatis, quis appellandus.
- 20 Ab ordine quis appellandus.
- 21 Par a pari minor a maiore non appellandus.
- 22 Error in appellanda unum pro alio corrigi potest.
- 23 Nullitatem cognoscit, qui sententiam tulit.

Qui appellandi, seu ad quos. Tit. 42.

ET quidem † gradatim appellandum est, non omisso medio, l. Imperatores 21. ff. de appell. l. addictos 29. §. ea conditione, C. eod. Nouell. c. 17. §. scio namq. c. Nouel. c. 23. §. illud etiam c. dilecti 66. de appellat. c. duo simul 9 de offic. ordin. ca Romana 3. §. ab Archidiaconis de appell. in 6. Nisi Papa, omisso medio ad eatur, vel appelle-

tur, hic enim, omisso medio, appellari potest. 2. q. 6. capit. si quis vestrum, c. omnes, c. ad Romanam, ca. si quis putauerit, c. ad Romanam, c. ideo huic, c. decreto, c. qui se scit, cap. arguta, c. quoties, & 3. quæst. 6. c. accusatus, & de appellat. cap. duobus 7. Vel legatus Papæ omisso medio adeatur, vel appelletur, cap. 1. de offic. delegat. Vel consuetudine aliter obseruetur, cap. Romana 3. §. ab Archidiacono ver. nisi aliud. de appellat. in 6. † Verum à civili iudice Papa, vel legatus Papæ non appellatur, nisi sit de temporali iurisdictione Ecclesiæ, cap. si duobus 7. §. final. de appellat. † Laicus tamen Ecclesiasticum iudicem appellare potest. 2. quæstione 6. cap. omnis. † Clericus verò laicum iudicem appellare prohibetur. 2. 1. quæstione 5. in principio, cum sequen. † Sed appellationes, quæ recta ad Principem factæ sunt, omiſſis his, ad quos debuerunt fieri ex imo ordine ad Præsides tanquam ad suos iudices remitti debent, dicta l. 21. de appellat. cum alijs allegatis in principio. † A sententia autem legati Proconsulis, Proconsul appellari potest, & à Prætorè Præfectus Vrbi appellatur, l. 2. ff. quis à quo appellat, l. si apud 17. C. de appellat. Similiter cum appellatio interposita fuerit per Bithyniam, Paphlagoniam, Lidiam, Helespontum insulas, etiam ac Phrygiam salutarem, Europam, ac Rhodopem, ac Aetnium montem, Præfecti Vrbi cognitio est, l. cum appellatio 23. C. de appellatio. Ex Ægyptiaco tractu, vel Libia appellatur Præfectus Augustalis. Nouella constitut. 23. §. illud etiam 2. quæstione sexta, cap. anteriorum, §. illud etiam. † Ex Asiatica, vel Pontica dicecesi appellantur viri spectabiles, quibus specialiter Princeps commiserit, dicto §. illud etiam, versic. simili que modo. Ex tractu Orientali appellatur Comes Orientis. ad Nouella 23. §. Orientalem autem, & dicto capit. anteriorum, §. Orientalem. A Procuratore Cæsaris Præfectus Prætorio appellandus, l. cum post 26. vbi gloss. C. de appellat. A Proconsule, vel Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicario, quando antea Princeps appellabatur, nunc Præfecti Prætorio, & Quæstoris sacri Palatii cognitio est, l. præcipimus 32. C. de appellat. l. addictos, §. ea conditione, C. eod. & si quidem quantitas non excedat decem libras auri, vnus tantum ex ijs cognoscere potest, sin verò excedat, vterque cognoscere debet, & si inuicem dissentiant, tertius adiungitur illustris pro tempore quæstor. l. in offerendis 35. C. eod. Planè si negotium excedat 20. libras auri, torius auditorij procerum sacri Palatii cognitio est, d. l. 35. §. his videlicet litibus. † Præterea à delegato appellatur delegas, seu is, qui iudicem dedit, d. l. 32. §. hæc si appellatio, C. de appellat. l. 1. ff. quis, & à quo, l. dato 3. ff. eod. Nouella 123. §. certum. exemplo l. 2. ff. eod. & l. Imperatores 22. §. ijdem, ff. de appellat. Nouella c. 81. §. accommodabunt que, ca. super quæstionum 27. §. fin. de offic. delegat. cum alijs allegatis per nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. ca. 190. Quod autem dicitur eum appellari, qui dedit iudicem, sic accipiendum est, vt & successor eius possit appellari, l. 1. in princ. ff. quis, & à quo. Proinde & si Præfectus Vrbi iudicem dederit, vel Præfectus Prætorio, ipse erit prouocandus, qui eum iudicem dederit, d. l. 1. Quod dicendum etiam est de magistratibus cuiuscumque ordinis, etiam si ex autoritate Principis, licet nominatim iudicem declarantis, dederint, nihilominus enim ipsi magistratus appellabuntur, l. dato 3. ff. eo. & nos in d. glo. propè finem. Planè † ab eo, cui quis mandauit iurisdictionem, non ipse prouocabitur, d. l. 1. §. fina. Sed & à delegato Principis non Princeps appellatur, sed Præfectus Prætorio, & quæstor sacri Palatii, nisi fortè delegatus sit illustris persona, vel cum duobus causa delegata esset, vnus ex ijs illustris sit: hoc enim casu Princeps ipse appellandus est. Nam ab illustri, ac magnifico iudice Princeps appellari solet, d. l. 32. §. huic saluberrimæ. † A subdelegato quis sit appellandus, latè differimus in allegata glo. statut. Vrb. lib. 1. c. 190. Quando verò subdelegans aliquid sibi de iurisdictione reseruauit, tunc subdelegans est appellandus d. c. super quæstionum 27. in princ. & §. porrò, & §. eius ergo, & c. cum te consulente 17. de offic. deleg. c. si delegatus 7. §. fin. eodem titu. in 6. Sed si ex tribus delegatis, duo vices suas non in totum subdelegauerint: hoc enim casu tertio delegato cum duobus subdelegatis cognoscente, non ad subdelegantem, sed ad delegantem prouocatur, c. si duo 3. de offic. delegat. in 6. Quod idem erit si subdelegans excòmunicatus, vel mortuus sit, c. si is, cui. 10. eod. tit. vel si subdelegans negetur habere iurisdictionem, c. si à subdelega-

11 to 14. eod. tit. † Verum si Ordinario iudici à Papa mandata sit causa: hoc enim casu non Papa mandans, seu delegans, sed proximus superior appellatur, cap. licet 12. ff. de 12 offic. ordin. † Ab officiali generali Episcopi non appellatur Episcopus, sed Archiepiscopus, ca. cum putamus 2. de consuetud. in 6. cap. Romana 3. in princip. de appellat. in 6. 13 † Ab Episcopo Archiepiscopus appellatur, dict. cap. Romana 3. debet autem. † Ab arbitris iudicum à Papa delegatorum Papa appellatur, ca. ab arbitris 11. de offic. delegat. 15 in 6. † A Capitulo ad Episcopum appellatur cum distinctione, de qua in capitu. à collatione 11. de appellatio. in 6. 16 † A Concilio prouinciali appellatur Primas. 2. quæstione 6. ca. placuit 6. quæstione 4. c. si inter 11. quæstione 3. c. Pref. 17 byteri. † Ne ad transmarina Concilia appellatur, nisi appelletur Papa, disponitur in dicto c. Presbyteri ver. ad transmarina, & d. cap. placuit ver. ad transmarina. † Planè à Duce cuiuscumque dignitatis, siue illustis, siue etiam minoris, non Princeps, nec Præfectus Prætorio, sed Magister officiorum, & sacri Palatii quæstor appellatur, l. si quando 36. de appellat. † Ex Prouincia Licaonia, Licaonia præses. Nouella c. 25. de Prætorè Licaonia, §. secundum legem. Ex Scythia, & Misia appellatur quæstor exercitus. Ex Caria, Rhodo, & Cypro idem quæstor, si quidem Còstantinopoli degat, appellatur cum quæstore sacri Palatii: sin verò absit, is appellatur, qui vicem eius in Vrbe tenet. Nouella conf. 41. 20 † Ab ordine in super Præses Prouincie appellatur, quamuis ipse in ordine, (vt fieri solet) fuerit, quasi ab ordine, non ab ipso fiat appellatio, l. 1. §. solent in fine, ff. quand. appell. 21 sit. † Planè par à pari iudice appellari non potest: multominus à maiore minor. Nouella c. 23. §. illo videlicet 2. q. 6. 22 c. anteriorum, §. illo videlicet, † licet autem ei, qui non legitimum iudicem appellauerit, errorem corrigere, & legitimum appellare, dummodo non minorem appellauerit: hoc enim casu error illi nocebit, l. si quis 28. C. de appellat. l. 1. §. si quis in appellatione, ff. de appellat. 2. q. 6. ca. vlt. §. si 23 verò is, qui. † De nullitate autem iudex, qui sententiam tulit, non executor cognoscit, c. de cætero 5. de re iudic. ca. pastoralis 28. §. quia verò sæpè de offic. delegat. & infra titul. 46. Et hæc de ijs, qui appellandi sint, dicta sufficiant, &c.

S V M M A R I V M.

- 1 Tempus intra quod appellandum sit.
- 2 Decem dies ad appellandum, quando incipiant.
- 3 Dies decem incipiunt à die latæ sententiæ, limitatur in pluribus casibus.
- 4 Remedia alia post decendum ad appellandum possunt proponi.

Quando, & intra quantum tempus sit appellandum. Tit. 43.

1 S Ciendum est, † quod circa tempus, quando, & intra quantum tempus sit appellandum, aliud iure antiquo obtinuerit, aliud postea iure nouo fuerit introductum. Nam iure antiquo in propria quidem causa biduum, in aliena verò causa triduum ad appellandum concedebatur post illud tempus appellandi facultas amplius non erat, l. eos, qui 6. §. penultimo, C. de appellat. l. 1. §. in propria, ff. quando appell. sit. l. qui suspectum 20. ff. de appellatio. leg. intra 3. ff. de appellat. recipien. vt deduximus etiam in gloss. statut. Vrb. libro primo, cap. 168. Ideoque tutores, defensores rerum publicarum, curatores adolescentum, & furiosorum triduum habebant ad appellandum, quia alie non nomine appellant, vt in allegatis iuribus, & in l. 1. §. tutores, ff. quando appelland. 2. quæstione sexta, ca. biduum, §. palam est. Sed & si quis suspectum tutorem faciens non obtinisset, appellare intra triduum poterat quasi pupilli defensor, dicta leg. vigesima, ff. de appellat. & dicta leg. 3. ff. de appellat. recip. Idem iuris erat in eo, qui excusationem de non recipienda tutela proposuerat, d. l. 20. Ex quoque, qui procuratorio nomine agens, victus erat, triduum ad appellandum habebat, quâuis secundo appellaret prior eius appellatione iniusta pronunciata, l. 2. ff. quand. appell. sit. Alius tñ, quam qui iudicio expertus erat appellas, qualis est is, cuius interest, biduo tñ appellare poterat: quia qui sua interesse dicit, propriâ magis, quâ alienam causam

defendit, dict. leg. 2. §. sed si alius. Idem quoque dicendum de eo, qui in rem suam procurator datus expertus est, dicta l. prima. §. quare procurator. Hec quidem iure antiquo ut dixi, obtinebant. Iure autem nouo illa differentia propriae, & alienae causae sublata, pro illo biduo, & triduo dicendum statutum est, ut siue in propria, siue in aliena causa quis appellauerit decem dies habeat interponendae appellationis gratia, Nouella c. 23. §. ad haec sancimus, & d. q. 6. ca. anteriorum, & c. quod ad consultationem 15. de re iudic. ¶ Qui decem dies ex die latae sententiae currere incipiunt, ut antea currebat biduum, & triduum, dict. l. 1. §. biduum, & d. §. ad haec, ibi. a recitatione sententiae numerandum. 2. q. 6. ca. biduum. Quamuis sub conditione sententia lata sit, d. l. 1. §. biduum, ibi. quid ergo, & c. d. c. biduum, §. 1. & §. biduum, ca. praeterea requisiti 40. de appellat. ¶ Si autem post latam sententiam Princeps consulatur à iudice, pura in sententia deportationis: non nisi à rescripto Principis decem dies currunt, quamuis à statim sententia lata prouocari possit, l. 1. in princip. ff. quando appell. d. cap. biduum, §. si quem in insulam. Sed & si Praeses ad munus, vel honorem nominatum aliquem remisit ad ordinem confirmandum, non à die nominationis, vel remissionis tempus currit, sed à die decreti ab ordine interpositi, l. 1. §. solent, ff. quando appelland. Nec refert, quod causa, in qua appellatur sit extraiudicialis, c. concertationis 8. de appellat. in 6. Vel quod in sententia praecipiat aliquid fieri intra certum terminum, c. quod ad consultationem 15. de re iudic. ¶ Si non per appellationem, sed per aliud iuris remedium grauamen proponatur, subsistit etiam post decendum, cap. concertationis 8. ver. sed si per contradictionem de appellat. in 6. Haec de tempore appellationem: quamquam & plura proponuntur infra de re iudic. titu. 48. Sed & ante sententiam latam ab interlocutoria appellari non posse diximus in tit. praecedente, nunc de forma, & modo appellandi est dicendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Appellandum regulariter est in scriptis, limitatur.
- 2 Ipso die intelligitur incontinenti, audita sententia.
- 3 Ab interlocutoria, quamuis incontinenti in scriptis est appellandum.
- 4 Libellorum appellationum forma, qua.
- 5 Appellandum est coram iudice, vel maiori parte iudicum.
- 6 Absente iudice appellatur coram notario, & testibus.
- 7 Appello iudicem competentem, vel hunc, aut illum, valet.
- 8 Appellasse ex pluribus, qui videantur.
- 9 Appellatio sine nomine partis aduersa valet.
- 10 Appellatio sine expressione à qua parte, valet.
- 11 Libelli appellatorij intra decem dies dandi.

De forma, & modo appellandi.

Tit. 44.

Regulariter ¶ autem in scriptis est appellandum, l. secunda, de appellat. leg. à sententia 5. §. final. ff. eodem. l. litigatoribus 14. C. eodem 2. quaestione sexta, cap. post appellationem §. final. Nisi quis ipso die, quo sententia fertur, apud acta viua voce appellauerit, hoc enim casu satis est, si dicat. Appello, nec opus est scriptura, ut in dicta leg. secunda, ff. de appellatio. & dicta l. decima quarta, C. eodem, & dicta quaestione sexta, capit. ultimo, §. litigatoribus. ¶ Ipso autem die intelligitur incontinenti, audita sententia, non ex interuallo, ut per Soarez A. 203. & 204. Villalob. A. 120. & 121. ¶ Verum si ab interlocutoria eadem die, & incontinenti appelletur, tamen in scriptis est faciendum, capit. primo, in principio, de appellatio. in 6. Soarez A. 203. Villalob. A. 120. ¶ Libelli autem, qui dantur appellatorij, ita sunt concipiendi, ut habeant scriptum, & à quo dati sunt, hoc est, qui appellet, & aduersus quem, & à qua sententia, leg. secunda, §. final. ff. de appellatio. 2. quaestione sexta, cap. post appellationem, §. forma verò. ¶ Coram iudice, vel maiori parte iudicum est appellandum. Clement. prima, in principio, de appellatio. Tuzza. regul. 42. ibi, & debet appellari. ¶ Absente vero iudice à quo appellatur coram notario, & teste spectatae fidei est appellandum Soarez A. 209. Appellatio his ver

7 bis concepta. ¶ Appello iudicem competentem, vel hunc, aut illum, valet. Villalob. A. 115. cum sequent. Soarez A. 200. cum sequent. Nisi intra decem dies appellationi praestitutos non certioretur quis sit appellatus. Villalob. A. 117. Soarez A. 202. ¶ Certè si plures sunt, aduersus quos pronunciat, & quorundam nomina in libellis sunt comprehensa, quorundam non, hi soli appellasse videbuntur, quorum nomina in libellis sunt comprehensa, leg. scio quaesitum 3. §. certè si plures. ff. de appellat. ¶ Planè quamuis non additum sit in libellis, aduersus quem aduersarium appellatum sit, non obstat praescipio, dicta leg. tertia, in principio. Idem dicendum, si cum haberet plures aduersarios quorundam nomina in libellis complexus sit, quorundam omiserit: Nam hi, quorum nomina in libellis omissa sunt, appellanti, praescribere non possunt, quasi in illorum persona acquieuerit: dummodo vna causa sit, dicta leg. tertia, §. primo. ¶ Sed & illud appellanti non obest, quod in libellis, à qua parte sententiae appellauerit, non significauit, leg. appellanti 13. in principio, ff. eodem. ¶ Libelli autem appellatorij iudici, à quo appellatur intra decem dies dandi sunt, l. à sententia 5. §. final. ff. de appellatio. Si tamen propter violentiam iudicis ipsi non dederit, sed publicè proposuerit: veniam meretur, & appellationis causam prosequi permittitur, l. cum quidam 7. ff. de appellatio.

S V M M A R I V M.

- 1 Appellans causas appellationis ipse proponere debet.
- 2 Appellationis causas probare debet appellans coram iudice, ad quem, non à quo.
- 3 Cautio de appellatione exercenda, an sit necessaria.
- 4 Literas appellationis, quas Apostolos appellant, dat iudex à quo.
- 5 Literarum, seu Apostolorum appellationis sensus qualis sit.
- 6 Dimissoria, quare ita dicantur.
- 7 Litera appellationis etiam non petenti danda.
- 8 Appellanti sufficit intra tempus Apostolos petisse.
- 9 Iudex negans dare Apostolos eo nomine tenetur.
- 10 Refutatory dantur, in quibus vitanda verboritas, Reuerentiales. }
11 Conuentionales. }
Dimissory. }
Testimoniales. }
Dilatory. }
Tremebundi. }
Apostoli dantur.
- 12 Acta cum opinione ad iudicem appellationis transmittenda.
- 13 Decisiones, & vota iudicum, unde originem traxerunt.
- 14 Iudex infra mensem acta sub poena ad iudicem appellationis debet transmittere, limitatur.
- 15 Canones legibus conformes.
- 16 Appellans potest intra annum querelare se de iudice, qui Apostolos, & acta non dedit.
- 17 Querela contra iudicem denegantem Apostolos, & acta coram iudice appellationis proponitur.
- 18 Iudex, qui appellationem non recipit, quid facere debeat, ut non puniatur.
- 19 Iudex appellationis debet appellatiorem recipere.
- 20 Iudex appellationis potest cogere, ut acta transportentur.
- 21 Edere acta, an appellans, vel appellatus debeat.
- 22 Iudex à quo an sit citandus ad causam appellationis.
- 23 Appellatio est appellatio intimanda.
- 24 Appellatione interposita, nihil est innouandum.
- 25 Iudex appellationis inhihet iudici à quo, & si innouat, reuocat ut attentatum.
- 26 Appellatione recepta tamdiu nil innouandum, quamdiu de ea fuerit pronunciatum.
- 27 Appellatione interposita, integer status est.
- 28 Appellans pro maioribus facinoribus damnatus suspendit executionem, etiam pro minoribus, non è contra.
- 29 Damnatus in criminalibus appellat, sed custoditur.
- 30 Inhibendum quando sit per iudicem appellationis.
- 31 Innouatum dici non potest ex alia causa actum, limitatur.
- 32 Restitutio in integrum an impediatur executionem.

- 33 *Appellatione pendente, nihil est innouandum. huius regula, quae non obstat, vel obstat, p. oportet.*
 34 *Præbenda quando pendente appellatione alij conferri possit.*
 35 *Appellatione pendente ab electione facta à maiori parte innouari potest.*
 36 *Institutio appellatione non suspenditur.*
 37 *Appellatio de iure non subsistens, non suspendit.*
 38 *Tertius innouans non tenetur de attentatis.*
 39 *Attentare quando liceat, vel ne differatur.*
 40 *Causa quando remittenda sit ad iudicem à quo est appellatum.*
 41 *Appellatione ab executione interposita, quid agendum.*
 42 *Iuramentum à iudice delatum præstandum, appellatione non obstante.*
 43 *Nominatio ad munus appellantis, alius interim creatur.*
 44 *Appellans non conuiciatur.*
 45 *Appellans, & appellatus non deducta deducunt non probata probant in causa appellationis, limitatur.*
 46 *Pœna appellantis non obtinetur.*
 47 *Appellans, in iure appellato, appellationem non deserit.*
 48 *Appellantis contumacia puniatur, & appellati.*
 49 *Iudex appellationis, si constiterit bene appellatum quid agere debeat, limitatur.*
 50 *Iudex à quo non puniatur sua sententia reuocata, limitatur.*
 51 *Litem malam prosequutus, puniendus.*
 52 *Appellans subornauerit in causa appellationis, vel succubuerit, quid agendum.*
 53 *Nominatus ad honorem appellans si succubuerit, quid iuris.*
 54 *Iudicis officium, alterutro litigatore absente, quale.*

De officijs appellantis, & de euentu appellationis, & consequentia. Tit. 45.

- D**ebet tamen appellans causas, sive appellationis certas proponere, propter quas putet, sententiam dictam esse rescindendam, l. appellanti 13. §. final. ff. de appellat. Villalob. A. 124. Soarez A. 194. Sufficit tamen, vel vnam appellandi causam, probabilem proponere, d. §. fin. An autem per alium reddi possit, decidit, l. i. cum l. sequen. ff. an per alium causæ appellationis. Estque facultas in agendo etiam aliam prouocationis causam reddere, quam ab initio proposuit, persequi prouocationem suam quibuscumque modis poterit, l. scio quæsitum 3. §. final. ff. eod. contradicit Clem. appellanti 5. eod. tit. t. Iudici enim, à quo appellatum est, causa appellationis probanda non est, cap. si à iudice 10. de appellat. in 6. Sed iudici, ad quem est appellatum, ca. dilecto 63. ca. interposita 70. de appellatione. t. Cautio de exercenda prouocatione non necessaria præbetur, l. eos, qui 6. §. final. C. de appell. t. Literæ tamen post appellationem interpositam dandæ ab eo iudice, à quo appellatum est ad eum, qui de appellatione cogniturus est, quas literas dimissorias, sive Apostolos appellanti, l. 1. ff. de libellis dimissorijs, l. dimissoria 106. ff. de verbor. signific. d. l. 6. §. fin. C. de appellat. l. præcipimus 32. §. in his autem, C. eod. ca. 1. in principio, ver. perat Apostolos, & c. vt super 4. de appellat. in 6. 2. quæst. 6. cap. post appellationem in principio. Turza. reg. 1. Fichat. ad Villalob. T. 4. & Soarez A. 219. vbi definitur, intra quod tempus petendi sunt, de quibus plura posuimus in gloss. statut. Urb. libro 1. cap. 169. t. Harum literarum sensus talis est: Appellasse, puta, Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est, d. c. post appellationem, §. forma d. l. 1. §. sensus autem, ff. de libell. dimissor. t. Dimissoria autem dicuntur, quod per eas causa ad eum, qui appellatus est, dimittatur, l. dimissoria 106. ff. de verbor. signific. t. Dandæ autem sunt huiusmodi literæ, etiam non petente appellatore d. l. 1. ff. de libellis dimissorijs. t. Sufficit verò appellanti petisse intra tempus dimissorias instantem, & sæpius, vt & si non accipiat, id ipsum contestetur, nam instantiam repetentis dimissorias constitutiones desiderant. Equum est igitur si per eum steterit, qui debebat dare literas, quo minus det, ne hoc accipienti noceat, dict. l. 1. §. final. ff. de libell. dimissor. t. Sane si iudex copiam Apostolorum denegauerit, eò nomine querela competit, de qua in l. si appellationem 31. C. de appellatione. t. Dantur insuper ad iudicem appellationis libelli, qui vocantur refutatorij, continentes compendiosa narratione, quæ causas prouocationis possunt explanare, vel aliquid noui, vel quod derelictum est, l. ampliore 37. §. in

- refutatorijs, l. eos. 6. §. super ijs, l. à Proconsulibus 19. C. de appellatio. Estque in his vitanda verboritas assertionum, & eorum, quæ in actis continentur, dicta l. 37. §. in refutatorijs. t. Dantur, & alij videlicet reuerentiales, dimissorijs, conuentionales, testimoniales, dilatorij, ac tremebundi, de quibus in gloss. statut. Urbis, libro primo, cap. 169. t. Præterea iudex appellanti præbere debet opinionis exemplum, & acta, cum refutatorijs partium ad iudicem appellationis mittere, dicta l. 19. in principio, ibi. vt appellanti, C. de appellatio. dicta l. 6. §. super his, C. eodem. t. Ab hac iudicis opinione transmittenda originem duxerunt vota, & decisiones iudicum, quas multas imprefas habemus. 14. t. Definiuntur autem triginta dies ex die sententiæ, in quibus nisi iudex acta cum sua subscriptione, & relatione litigatoribus præstiterit, mulctatur: & insuper ob hoc sententia temporis cursu firmata, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit ex proprijs facultatibus resarcire compellitur: dummodo appellatio legibus non sit interdicta, suoque tempore interposita, l. 24. C. de appellatio. leg. ne causas 15. C. eodem. Nouella constituit. 134. §. appellationes, l. à Proconsulibus 19. C. de appellatio. l. præcipimus 32. §. in his autem, C. eodem l. nemo 3. ibi, ita vt etiam, C. de temp. & reparat. appellat. leg. in fraudem 4. §. quoties apud, & §. quoties iterum, ff. de iure fisci. Nouella constituit. 126. §. ad hæc sancimus 2. quæstione 6. cap. vltimo. §. iudicibus, & cap. vltimo, 15. de probatio. t. Sunt enim facti Canones in tantum ciuiliu legum conformes, vt eisdem verbis idem quod leges ipsæ sæpe disponant, vt necesse habeant impij heretici, dum ciuiles leges recipiunt, non posse Canones respicere. 16. t. Datur autem appellanti ad hæc querelam contra iudicem, qui appellationem denegauerit, acta que, & Apostolos dare recusauerit, proponendam spatium vnus annus, si quidem maiores iudices, hoc est Præfectus Prætorio, vel Præfectus Urbis sint appellati, sin verò inferiores iudices appellati sint, dantur tantum sex menses, leg. si appellationem 31. C. de appellatio. l. si cuius 5. §. final. ff. de appellatio. Si vero arbiter, seu iudex delegatus appellationem suscipere, aut relationem dare noluerit: quatuor menses ad querelam proponendam appellanti conceduntur, dicta leg. arigosima prima, §. si vero arbiter. t. Hæc autem querela apud iudicem quem appellare debet erit proponenda, nec appellanti proderit ad temporis cursum impediendum, si alium pro alio adijct, licet non videatur cessasse, nisi forte Imperatorem adierit: hoc enim casu pro eo habebitur, atque si is aditus esset, qui adiri debuit, vt dicta præscriptio temporis interrumpatur, dicta leg. si cuius 5. ff. de appellatio. recipi. & dicta leg. decima nona, §. quod 18. si vitus, C. de appellatio. t. Sane iudex, qui appellationem non recepit, opinionem suam confestim per relationem manifestare, & causam, propter quam non receperit appellationem, eiusque exemplum litigatori reddere debet, l. sciendum 6. §. eum quoque, ff. de appellat. recipi. iudicis autem non recipientis appellationem pœna iure quidem Codicis est, vt triginta auri pondo fisco ab eo pendatur: & totidem ab eius officio, nisi iudici pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, leg. quoniam 21. C. de appellatio. Iure autem Nouellarum constitutionum denarium librarum auri pœna iudici, eiusque apparitoribus imponitur simul, & vt damnum, quod litigator propterea sensit, præstent. Nouella constituit. 126. §. ad hæc sancimus. t. Debet enim iudex appellationis appellationem recipere, nec remittere, leg. sexta in principio, ver. ab eo, qui C. de appellatio. cap. interposita 70. §. eodem de appellatio. 2. quæstione sexta, cap. placuit, & cap. vltimo, §. final. Sicut enim iudex, à quo appellationem regulariter nõ debet denegare, l. Imperatores 25. ff. de appell. l. eos, quib. in princ. C. eod. Nouel. c. 82. §. atqui, vt omnibus, §. nam si per prouocationem Nouel. c. 126. §. ad hæc, & Nouel. 134. §. appellationes Viu. opin. incip. Iudex à quo Soarez A. 221. t. Ita iudex appellationis illam debet recipere, nec remittere, vt dictum est, & potest ideo cogere, vt sententia, & acta transportentur, vel edantur sub pœna priuationis Soarez A. 2123. Villalo E. 14. t. An autem appellans, vel appellatus acta edere, & probare debeat differit Gabr. lib. 2. de appell. 22 conclus. 5. t. Et an sit citatus iudex, à quo appellatum est, ad causam appellationis differatur apud Clar. §. final. q. 94. ver. quæro nunc 9. Viu. opinio. incip. iudex necessario.

Item iudex citari, & apud Gabr. libr. 2. de citat. conclus. 1. numer. 86. cum sequen. † Et est appellatio appellatio in sinuanda Clem. 1. ver. est tamen. de appellat. & Clem. cau-
 24 sam 3. de electio. † Porro appellatio interposita, siue ea recepta sit, siue non, medio tempore nihil nouari oportet: Si quidem recepta fuerit appellatio, quia recepta est. Si verò non est recepta, ne præiudicium fiat, quod delibere tur, vtrum recipienda sit appellatio, an non sit, l. 1. ff. nihil nouari appell. interpos. l. si vt 3. C. quand. prouoc. non est
 25 necesse. Nouella c. 134. §. ad hæc iubemus. † Estque de eo iudici, à quo appellatum est per iudicem appellationis inhi-
 26 bendum, & innouatum, seu attentatum rescindendum. 2. q. 6. cap. post appellationem, §. Vlpianus, & d. l. 1. Viuius opin. incip. attentata Gabr. lib. 5. de acquir. post. conclus. 6. numer. 2. & seq. latè Lancellot. de attent. appellat. penden.
 26 † Recepta autem appellatione tamdiu nihil erit innouatum, quamdiu de appellatione fuerit pronunciatum. Si quis ergo forte relegatus fuerit, & appellauerit, non arcebitur, neque in Italia, neque in Prouincia, à qua relegatus est. Propter eandem rationem, & si quis deportatus fuerit ab eo, cui deportandi ius est, vel adnotatus, neque vincula patietur, neque vllam aliam iniuriam, quam paritur, qui
 27 sententiæ acquieuerat. † Integer enim status esse videtur prouocatione interposita. Ergo & si abstinere ordine iustus sit, & prouocauerit, eadem ratione potest certum participare, cum hoc sit constitutum, & sit iuris, ne quid pendente appellatione innouetur, d. l. 1. ff. nihil innou. appell. interposit. cum alijs supra citat. & 3. q. 6. ca. accusatus ver. & dum iterato, & de appellatio. c. r. c. ad præsentiam 16. c. dilectus 55. item ca. licet 14. de sent. excomm. in 6. cap. cum olim 32. de offic. deleg. c. cum tu sit 16. de testib. ca. dilectæ
 28 10. de except. † Planè si quis ex pluribus facinoribus condemnatus, propter quædam appellatæ, propter quædam non: si quidem grauiora sunt crimina, ob quæ appellatio interposita est, leuius autem id, propter quod quis non appellauerit, recipienda est omnino appellatio, & differenda pœna, dict. l. 1. §. si nisi inhibitione appell. interpos. Si verò grauiorem sententiæ innoxibus ea specie, ex qua non est appellatum, omnino pœna imponenda est, d. l. 5. §. verò.
 29 † Sed & in criminali causa damnatus appellatum, si de iuris foris idonei copiam non habeat, in custodia detinendus
 30 est, l. minime 12. C. de appellat. † Quod autem dictum est, appellatione pendente, nihil esse innouandum, id intelligi debet, si constet causam per appellationem ad iudicem inhi-
 31 bentem esse deuolutam, quia tunc ab eo inhi- bendum est, non antea, c. Romana 1. §. si verò vocatis. de appellat. in 6. Et si dicatur ad aduersario causa appellationis iniusta, si minus legitima, iudex appellationis nondum recepta appellatione velut ex causa probabili facta, ceperit de causa veritate cognoscere: tunc inhi- bere non potest, d. c. Romana, §. quod si obijciatur: Nisi appellatum sit à definitiua: hoc enim casu etiam ante receptam appellationem iudex potest inhi- bere, d. §. quod si obijciatur ver. ante senten-
 32 tiam, & d. c. Romana, §. si autem post. † Si in alia causa, vel quæstione procedatur, quam in qua appellatio est interposita, certè id innouatum dici non poterit, exemplo ca. cum terreamur 17. & c. præterea 22. de appellat. Nisi quæstio, in qua non est appellatum, sine ea, in qua appellatum est, expeditur non possit, c. super ea 10. epd. tit. Item nisi propter plura crimina condemnatus in grauioribus appellauit: hoc enim casu in alijs minoribus executio suspenditur, vt paulo ante dictum fuit, & probatur 2. q. 6. c. post appellationem, si quis ex pluribus. Vel nisi alterum akeris, ob quod appellatum est, sit accessoriu, c. dilectis, 55. de appellat. † Si in integrum restitutione petita contra sententiam præsumptio sit, eam malitiosè ad differendam executionem peti: hoc enim casu executio fieri potest, cautione ab ad-
 33 uersario præstita, c. ascitata 6. de in integrum restit. † Regulæ autem prædictæ, quod nihil sit innouandum, appellatione pendente, non obstat, si iudex à quo appellatum est, iusurandum præstetir de sententia intra certum tempus exequenda, quia non ideo, quia ita intravit exequi poterit, si appellatio subsistat, c. veniens 19. de iureiur. Verum si appellans quoque contra appellationem suam, vel aduersarij sui antea factam aliquid innouauerit, non obstat eis dicta regulæ, cap. constitutus 2. de appellat. Idem erit, si per sententiæ excommunicatus absoluetur ad cautelam, c. qua fronte 25. eod. tit. Idem est, si appellans appella-
 tionem non prosequatur, c. ad hæc 27. c. peruenit 28. cap. cum speciali 61. §. excessu quoque ver. quam si prot. qui de appellat. Idem est si à sententia excommunicationis, vel suspensionis sit appellatum, cap. pastoralis. 53. §. verum, quia eod. tit. c. is, cui. 20. §. fin. de sent. excomm. in 6. l. 1. §. et ego, & si ff. nihil innouat. appell. interpos. Regulam prædictam non facit cessare, si extrajudicialiter sit appellatum, c. bona 51. de appellatio. approbatur simul, & distinguitur apud
 34 Villalob. A. 156. cum addit. Soarez A. 208. & 226. † Sed si appellans agat de præbenda sibi antequam, vacasset promissa, non est quid impediatur, quin possit alij conferri, appellatione non obstante, c. relatum 3. de concess. præbend.
 35 † Idem est, si ab electione à maiore parte facta sit appellatum, cap. 1. & cap. ex ore 3. de his, quæ fiunt à maior. part.
 36 † Idem erit, si duobus præsentatis, prior repulsus appellauerit: hoc enim casu alterius institutio, quamuis pendente appellatione, facta, valet, c. pastoralis. 29. de iurepatron.
 37 † Idem dicendum, si appellatio aliquo iure non subsistat, exemplo c. vlt. de dol. & contum. in 6. c. nõ solum 7. in princ. ver. exceptis casibus. de appellat. in 6. Viuius opin. inci-
 38 pien. attentata, nume. 8. † Idem erit si tertius aliquis, pendente appellatione aliquid innouauerit, hic enim de attentatis contra inhibitionem non tenetur, c. Romana. 3. §. in alium de appellat. in 6. Idem si appellatio sit reuocata
 39 c. super 4. ver. nisi appellatio eod. tit. † Sed si antequam appellatio interposita sit, fuerit innouatum, obstabit regula. c. non solum 7. in princ. eod. tit. & hoc tamen non obstabit, si appellatum fuerit ab interlocutoria, d. ca. nõ solum, §. illa autem. Nisi postea appellationis causam veram esse constet, d. §. illa autem, ver. donec appellationis causam. Item si legitima inhibitione facta, innouatum sit, d. §. illa autem ver. nisi iudex appellationis. Sed si iudex gratiam, ob quod appellatum est reuocauerit, non erit locus regule antedictæ, cap. si à iudice. 10. §. fin. de appellat. in 6. Nemo tamen si non citato aduersario fuerit inhi- bendum, Villalob. C. 39. l. 35. Vel appellatum fuerit ab executione, vel mandato de exequendo. Villalob. A. 119. Vel appellanti obijciatur notorius defectus iuris in negotio principali, contrarium, & magis reprobatur apud Viuum opinio. incip. Attentata numero 7. Vel si post desertam appellationem quid sit innouatum, sed reprobatur ibi, numero 6. Vel nonatum sit quod ad taxationem expensarum, vt differenda apud Gabriellibro 6. de regu. iuris conclus. 3. numero 54. Vel lata sint tres conformes in eadem causa. Clem. 1. de re iudic. Gabr. libro 2. de execut. rei iudic. conclus. 1. † Si constiterit magis appellatum, seu appellationis locum non esse, tunc causa remittenda est ad iudicem, à quo appellatum est, ca. cum in Ecclesia 38. c. vt debitis. 59. §. cum autem ver. & si minus, ca. cum speciali 61. §. final. de appellat. cap. Romana 3. §. final. & cap. cum appellat. 5. eodem tit. in 6. Nisi si causa nõdum cognita, remittatur, cap. accepta 35. de appellat. Sed si partes consentiant, quod remittatur, nil refert, quod causa nõ sit cognita, quia & ea non cognita, tunc appellationis causa potest remitti, dict. cap. accepta. 35. ver. nisi partes consenserint. Idem dicendum, si appellans ipse causam remittit petat. cap. interposita 70. §. ille denique de appell. Verum si iudex, à quo appellatum est, appellationem non admittendam admisit, tunc ad eum remittenda non est, ca. cum
 41 appellationibus 5. de appellat. in 6. † Ab executione quoque appellatio interposita, si res litigiosa mobilis sit, ea in sequestro deponi iubetur, l. ab executione 5. C. que- rum appell. non recip. de qua re supra tit. 5. Sed & si appellator depopuletur agros litigiosos, fructus, pendens appellatione, sequestrari sunt, l. Imperatores 22. §. final. ff. de appellat. & supra dict. tit. l. 5. † Si iudex aliqui detulerit iusurandum ex officio, hoc enim præstari potest, & debet, appellatione non obstante, l. generatim 12. in princ. C. de iureiur. † Item si ad munus, vel honorem aliquis nominatus appellauerit, interim alius in locum eius creari debet, l. 21. §. magistratus, & §. in locum, ff. de appell. c. perue-
 44 nit 28. ver. interim verò eod. tit. † Illud sciendum est, eum, qui prouocauit, nõ debere conuiciari ei, à quo appellauit, l. illud 8. ff. de appell. & si conuiciabitur, oportebit eum pte
 45 cti, d. l. 8. † In causa verò appellationis tam appellatum, quam eius aduersario licet ea, quæ in priori iudicio omnia sunt, proponere, dummodo non ad nouum capitulum pertineant, sed ex illis oriuntur, & illis conuicti sunt, quæ apud priorem iudicem sunt propo-
 sita eos qui 6. §. si
 quid

nem non prosequatur, c. ad hæc 27. c. peruenit 28. cap. cum speciali 61. §. excessu quoque ver. quam si prot. qui de appellat. Idem est si à sententia excommunicationis, vel suspensionis sit appellatum, cap. pastoralis. 53. §. verum, quia eod. tit. c. is, cui. 20. §. fin. de sent. excomm. in 6. l. 1. §. et ego, & si ff. nihil innouat. appell. interpos. Regulam prædictam non facit cessare, si extrajudicialiter sit appellatum, c. bona 51. de appellatio. approbatur simul, & distinguitur apud
 34 Villalob. A. 156. cum addit. Soarez A. 208. & 226. † Sed si appellans agat de præbenda sibi antequam, vacasset promissa, non est quid impediatur, quin possit alij conferri, appellatione non obstante, c. relatum 3. de concess. præbend.
 35 † Idem est, si ab electione à maiore parte facta sit appellatum, cap. 1. & cap. ex ore 3. de his, quæ fiunt à maior. part.
 36 † Idem erit, si duobus præsentatis, prior repulsus appellauerit: hoc enim casu alterius institutio, quamuis pendente appellatione, facta, valet, c. pastoralis. 29. de iurepatron.
 37 † Idem dicendum, si appellatio aliquo iure non subsistat, exemplo c. vlt. de dol. & contum. in 6. c. nõ solum 7. in princ. ver. exceptis casibus. de appellat. in 6. Viuius opin. inci-
 38 pien. attentata, nume. 8. † Idem erit si tertius aliquis, pendente appellatione aliquid innouauerit, hic enim de attentatis contra inhibitionem non tenetur, c. Romana. 3. §. in alium de appellat. in 6. Idem si appellatio sit reuocata
 39 c. super 4. ver. nisi appellatio eod. tit. † Sed si antequam appellatio interposita sit, fuerit innouatum, obstabit regula. c. non solum 7. in princ. eod. tit. & hoc tamen non obstabit, si appellatum fuerit ab interlocutoria, d. ca. nõ solum, §. illa autem. Nisi postea appellationis causam veram esse constet, d. §. illa autem, ver. donec appellationis causam. Item si legitima inhibitione facta, innouatum sit, d. §. illa autem ver. nisi iudex appellationis. Sed si iudex gratiam, ob quod appellatum est reuocauerit, non erit locus regule antedictæ, cap. si à iudice. 10. §. fin. de appellat. in 6. Nemo tamen si non citato aduersario fuerit inhi- bendum, Villalob. C. 39. l. 35. Vel appellatum fuerit ab executione, vel mandato de exequendo. Villalob. A. 119. Vel appellanti obijciatur notorius defectus iuris in negotio principali, contrarium, & magis reprobatur apud Viuum opinio. incip. Attentata numero 7. Vel si post desertam appellationem quid sit innouatum, sed reprobatur ibi, numero 6. Vel nonatum sit quod ad taxationem expensarum, vt differenda apud Gabriellibro 6. de regu. iuris conclus. 3. numero 54. Vel lata sint tres conformes in eadem causa. Clem. 1. de re iudic. Gabr. libro 2. de execut. rei iudic. conclus. 1. † Si constiterit magis appellatum, seu appellationis locum non esse, tunc causa remittenda est ad iudicem, à quo appellatum est, ca. cum in Ecclesia 38. c. vt debitis. 59. §. cum autem ver. & si minus, ca. cum speciali 61. §. final. de appellat. cap. Romana 3. §. final. & cap. cum appellat. 5. eodem tit. in 6. Nisi si causa nõdum cognita, remittatur, cap. accepta 35. de appellat. Sed si partes consentiant, quod remittatur, nil refert, quod causa nõ sit cognita, quia & ea non cognita, tunc appellationis causa potest remitti, dict. cap. accepta. 35. ver. nisi partes consenserint. Idem dicendum, si appellans ipse causam remittit petat. cap. interposita 70. §. ille denique de appell. Verum si iudex, à quo appellatum est, appellationem non admittendam admisit, tunc ad eum remittenda non est, ca. cum
 41 appellationibus 5. de appellat. in 6. † Ab executione quoque appellatio interposita, si res litigiosa mobilis sit, ea in sequestro deponi iubetur, l. ab executione 5. C. que- rum appell. non recip. de qua re supra tit. 5. Sed & si appellator depopuletur agros litigiosos, fructus, pendens appellatione, sequestrari sunt, l. Imperatores 22. §. final. ff. de appellat. & supra dict. tit. l. 5. † Si iudex aliqui detulerit iusurandum ex officio, hoc enim præstari potest, & debet, appellatione non obstante, l. generatim 12. in princ. C. de iureiur. † Item si ad munus, vel honorem aliquis nominatus appellauerit, interim alius in locum eius creari debet, l. 21. §. magistratus, & §. in locum, ff. de appell. c. perue-
 44 nit 28. ver. interim verò eod. tit. † Illud sciendum est, eum, qui prouocauit, nõ debere conuiciari ei, à quo appellauit, l. illud 8. ff. de appell. & si conuiciabitur, oportebit eum pte
 45 cti, d. l. 8. † In causa verò appellationis tam appellatum, quam eius aduersario licet ea, quæ in priori iudicio omnia sunt, proponere, dummodo non ad nouum capitulum pertineant, sed ex illis oriuntur, & illis conuicti sunt, quæ apud priorem iudicem sunt propo-
 sita eos qui 6. §. si
 quid

quid autem C. de appell. leg. in offerendis 5. §. fina. C. eod. leg. per hanc 4 C. de tempor. & reparat. Ideoque aliam actionem edere, vel aliam rem petere in appellationis causa non licet d. leg. 4. ibi, quæ non ad nouum capitulum. Villalob. A. 109. Nisi causa beneficiæ ad curiam Pontificis per appellationem fuerit deuoluta: hoc enim casu tam petitorium, quam possessorium de nouo potest intentari. Clem. 4. de caus. post. & propriet. Quod idem erit si ab interlocutoria, vel ab extrajudiciali grauamine fuerit appellatum. Clement. appellanti 5. de appellatio. Et appellatione à difinitiuâ facta reuocari etiam potest interlocutoria, licet ab ea non fuerit appellatum secundum distinctionem c. vlti. de appellatio. in 6. Is quoque contra quem appellatum est, contra sententiam in causa appellationis excipere potest, quæque in ea desiderat proponere. leg. amphorem 37. in principio. C. de appella. leg. vltim. C. quando prouoc. non est necesse. Pœna autem appellantis, non obtinentis proponitur 2. quæst. 6. cap. omnino, quæ euatur, si appellans ante latam sententiam renunciauerit d. quæst. 6. cap. 1. §. si verò quis, & leg. 28. C. de appellat. † Sed inuito appellato, appellationem deserere non potest appellans Villalob. A. 126. † De contumacia appellantis punienda cauetur ca. reprehensibilis §. si autem iudex appellat cap. 1. §. quod si cap. 1. §. quod si appellator eod. tit. in 6. Item & de punienda contumacia appellari cauetur d. cap. 1. §. in cap. vlti. specia. h. 61. §. excessu quoque verisimilitudine, & c. interposita 70. §. fina. de appellatio. Nouella. cõst. 126. §. in omnibus. † Si constituerit bene appellatum esse, iudex ad quem appellatum est, recessa priore sententia in causa principali procedere potest, & debet cap. ad probandum. de re iudic. cap. vt debitus 59. §. cum autem verisimilitudine, alioquin ipse procedat, & c. cum speciali 61. §. excessu quoque verisimilitudine appellatio. Nisi exceptio de ultra duas dietas non citando reo, propter quam fuit appellatum, probetur verà: hoc enim casu quamuis bene appellatum esse constet, nihilominus tamen causa est remittenda capi. 50 olim 7. de except. † Sententia prioris cassata, non punitur iudex, à quo, nisi iniuncta, vel pecunia probetur corruptus. 51 2. quæst. 6. cap. hoc etiam. † Ne temere autem, ac passim omnibus prouocandi facultas præbeatur, cauetur, cum si malam litem fuerit prosecutus mediocriter penam à competentem iudice sustinere, vt paulo superius dictum est, dicit text. in leg. eos qui 6. §. ne temere C. de appellatio. leg. 52 ab executione §. §. fina. C. quor. appellatio, non recip. † Postremo si appellans in causa appellationis obtinuerit, executio antea facta retractanda est, & id. qd. soluit, ei restitutum. Sin verò succubuerit arbitrio iudicij, mediocriter puniendus d. §. ne temere, & leg. cum ex 12. ff. de appellat. 53 Nouella. cõst. 119. §. aliud in fine. † Et si ad amonem, vel honores nominatus appellauerit, nec obtinuerit, danunum, quod interim res publica sensu præstare teneatur leg. 1. ff. si tutor, vel curator creatus appellauer leg. Imperatores 21. 54 §. si magistratus ff. de appellatio. † De officio autem iudicis alterentro litigatore absente proponitur in Nouella cõst. 126. §. in omnibus, vt & paulo superius dictum fuit.

2 in addit. & infinite apud Vant. de nullit. & c. † Apud quem nullitatis causa sit proponenda cauetur in ca. de cetero 5. de re iudic. vbi disponitur, quod si sententia nulla dicatur, questionem ad iudicem, qui sententiam protulit, esse deferendam. Villalob. N. 45. R. 13. & S. 36. & supra tit. 42. in fine. † & potest proponi incidenter, & principaliter Viuius opin. incip. Nullitas, num. 5. ibi adducitur modo, vbi num. 6. declaratur, quomodo proponatur incidenter, & num. 8. quomodo proponatur principaliter, & alijs, modis, de quibus in gloss. statuit. V. lib. 1. c. 191. † Et potest proponi vsque ad annos triginta Viuius vbi supra numer. 1. & nos in allegata glo. ver. de nullitate. Nisi statuto minus tempus sit præscriptum, vt facit statutum Vrbis in d. c. 191. Villalob. N. 45. in addit. ibi: Item nota, vel nisi ex parte actoris nullitas proponatur, tunc enim non excedit tempus actionis, in qua fuit commissæ, d. addit. ibi. de iure tamen, & c. † Verum si notoria sit, ac de ea manifeste constet post tempus iuris, vel statuti in perpetuum tunc potest opponi. Villalob. S. 33. in addit. in fine, & nos in allegata gloss. sed controuertitur apud Gabr. lib. 6. de stat. conclus. 3. numer. 15. cum sequent. † Idem esse videtur, si defectus sit iurisdictionis, vt differitur apud Gabr. vbi supra num. 14. & 17. 18. & sequ. † Idem est si periculum animæ vertatur, tunc enim etiam post tempus iuris, vel statuti nullitas potest proponi Viuius vbi supra nume. 2. † Sed ad causam nullitatis quomodocumque tractandam, aduersarius citari debet, nisi illa notoria sit, quæ ex defectu iurisdictionis procedit. Gabr. lib. 6. de stat. conclus. 3. nu. 19. † Tandem causa nullitatis pendente, nihil innovandum, & attentata retractanda, quæ conclusio est controuersa apud Viuium, vbi supra numero 4. & sequent. & apud Lancellott. de attent. nullit. penden. & apud nos in gloss. statuit. V. lib. 1. cap. 192.

S F M M A R I V M.

- 1 Restitutio in integrum sententia rescindi potest.
- 2 Sententia contra fiscum per quantum tempus retractetur.
- 3 Restitutio competere Republicæ, & populo limitatur.
- 4 Supplicatio locum appellatiouis aenit.
- 5 Supplicatio intra quantum tempus faciendâ.
- 6 Supplicans semel, & succumbens non supplicat amplius.
- 7 Appellatiouis locum tenet, si iudex litem suam fecit.
- 8 Appellatiouis locum tenet, edictum, quod quisque iuris.
- 9 Edictum, quod quisque iuris punit dolum iudicis.
- 10 Statuit verbum denotat rem perfectam.
- 11 Iudex incompetens nil perfecte statuit.
- 12 Conatus sine iniuria non obest.
- 13 Imperans licet non utatur edicto, quod quisque iuris tenetur, declaratur, & limitatur.
- 14 Rescriptum Motu proprio non subiacet edicto.
- 15 Reuerentia non saluis reuerentio competere ex edicto Principis.
- 16 Reuerentio naturalis causa prohibet.
- 17 Pœna edicti procedit in actionibus presentibus, & futuris.
- 18 Edicti, quod quisque iuris pœna quis teneatur.
- 19 Edictum, quod quisque iuris, quibus competat.

De restitutione in integrum, & alijs remedijs. Tit. 47.

Alterum † remedium est restitutio in integrum: nam interdum licet ipso iure sententia valeat, & appellationis auxilium sit, omissum, tamen per in integrum restitutionem sententia rescindi potest, l. cum l. sequent. ff. de in integr. restit. l. 1. C. de errore calculi: vtpote si minor 25. annis, vel Republicæ causa absens per sententiam læsus sit, de quibus, & alijs similibus agitur in rubrica de in integr. restit. & de materia adest. solemnis tractatus Oddi. † Sed & huius loci, quod ad ius publicum attinet, est, si contra fiscum sit iudicatum, tunc enim intra triennium retractari potest, & post id tempus, si præuocatio arguatur, vel manifesta fraus probetur: † sed & in integrum restitutio implorari potest, si Republicæ, per sententiam læsa sit: nam & hoc casu defensores Republicæ (si modo adesse fiduciam negotij putant) restitutionis auxilium possunt flagitare, l. 1. C. de offic. eius, qui vicem alicuius iudicis obtinet. Illud tamen sciendum est, neque pupillum,

- 1 Sententia nulla sine appellatione non valet.
- 2 Nullitatis causa in iudice competens quis sit.
- 3 Nullitas & principaliter, & incidenter potest proponi.
- 4 Nullitas quousque proponi possit, limitatur.
- 5 Nullitas notoria nunquam præscribitur.
- 6 Nullitas defectu iurisdictionis nunquam præscribitur.
- 7 Nullitas vbi agitur de anime periculo, nunquam præscribitur.
- 8 Citatio an requiratur in causa nullitatis.
- 9 Nullitatis causa pendente non est innovandum.

De causa nullitatis. Tit. 46.

Inter remedia affinia appellationis primum locum obtinet † nullitas sententiarum, quando enim sententia ipso iure nulla est, tunc etiam sine appellationis ope sententia non valet, vt dicitur infra de re iudicata tit. 48. vbi enumerantur causæ, ex quibus sententia nulla dici possit, similes, & alia enumerantur pro arte apud Villalob. N. 45.

lum, neque rempublicam, cum pro libertate iudicatur, in integrum restitui posse, sed appellationem esse necessariam. leg. illud 9. ff. de appell. c. tum ex literis 5. de in integr. restit. † Supplicatio Principi loco appellationis facienda est pro sententia retractanda leg. 1. C. de sent. præfect. prætor. Nouella c. 82. §. atqui vt omnibus. Vt puta, si præfectus prætorio iudicauit; nam ab huius sententia non appellatur, sed Principi tantum supplicatur pro sententia retractanda d. l. 1. & d. §. at qui vt omnibus. † Quæ tamen supplicandi facultas intra biennium tantum ab eo tempore, quo Præfecto successum est, numerandum competit d. leg. 1. ibi ita videlicet, vt intra biennium, & c. † Sed & si quis aduersus præfecti prætorio sententiam duxit supplicandum videlicet, fuerit de nouo, nullam habebit licentiam iterum super eadem causa supplicandi l. si quis 4. C. de precib. Imper. of fer. † Si iudex litem suam fecisse dicatur, id in locum appellationis succedit l. si filius fam. §. iudex ff. vbi quis agere, vel conueniri debeat, de qua re supra lib. 1. tit. 5. prope finem. † Tandem in locum appellationis succedit etiam edictum Prætoris de eo, quod quisque iuris in alterum statuit, vel impetrauit, vt ipse eodem iure vtatur l. 1. §. 1. ff. quod quisque iuris. Nam hoc quoque edicto iniquitas iudicantis, vel aduersarij potest coerceri, qui etiam appellationis finis solet esse d. l. 1. in princ. & §. 1. si igitur magistratus aduersus aliquem ius aliquod nouum statuit, vel quis ius aliquod nouum pro se imperauit, eo iure aduersus statuentem, vel impetrantem alius vti potest: scilicet vt quod ipse in alterius persona æquum esse credidit, id in ipsius quoque persona valere patiatur d. §. 1. Villalo. D. 6. † Hoc tamen edicto dolus debet ius dicentis puniri. Nam si assessoris imprudentia ius aliter dictum sit, quam oportuit, non debet hoc magistratui officere, sed ipsi assessori l. 2. ff. quod quisque iuris. † Sed & quod statuerit cum effectu accipimus, non verbotenus l. 1. §. hæc autem ff. eod. & ideo si cum vellet statuere prohibitus sit, negesse cum decretum habuerit, cessat exceptio; nam verbum statuit in edicto Prætoris positum rem perfectam significat, & consumatam iniuriã, non cæptam d. §. hæc autem, & de penitentis distinctio. 1. c. hæc autem verba. † Et ideo si inter eos quis dixerit ius, inter quos iurisdictionem non habuit: quoniam pro nulla hæc habetur, nec est vlla sententia, cessat edictum. † Quid enim obfuit conatus, cum iniuria nullum habuerit effectum. † 3. d. l. 1. §. & ideo. † Is tamen, qui ius nouum impetrauit, vt vteretur, licet vsus non sit, hoc edicto punietur l. si quis 3. §. 1. ff. quod quisque iuris. Planè si quis iniquum ius aduersus aliquem impetrauit, ipse eo iure ita demum vtetur, si per postulationem eius hoc euenerit d. l. 3. in princ. Cæterum si ipso non postulante, sed vt dicitur proprio Principis motu, non coercetur d. l. 3. §. cæterum. Viuius opin. incip. Princeps reuocans num. 5. & 6. † Nam rescriptum habens clausulam, moru proprio, huic edicto non subiacet, vt probat, atque distinguit Gabr. lib. 6. de clausulis conclus. 2. nume. 66. & sequen. Fichar. in addit. ad Villalo. 4. l. 184. Illud eleganter Prætor excipit, præter quam si quis eorum contra eum fecerit, qui ipse eorum, quid fecisset, & rectè: ne scilicet vel magistratum, dum studet hoc edictum defendere; vel litigatorem, dum vult beneficio huius edicti vti, ipse in peccatum huius edicti committat. leg. illud 4. ff. quod quisque iuris. † Ex edicto autem Prætoris retentio tantum competit, non etiam per errorem soluti conditio. d. leg. 3. §. fina. † Superest enim naturalis causa, quæ repetitionem inhibet d. §. fina. Non solum verò in his actionibus patitur, quis edicti poenam, quas tunc habuit, cum incidit in edictum, verum, & si quæ postea ei acquiruntur d. l. 3. §. illud ff. quod quisque iuris. † Præterea hæc poena aduersus omnem, qui in edictum incidit, statuitur, non solum eo postulante, qui ab eo læsus est, sed omni, qui quandoque experitur d. l. 3. §. hæc poena. Si procurator meus postulauit, mihi soli poena nocet, si hoc ei specialiter mandauit, vel ratum habui d. l. 3. §. si procurator. Si verò tutor, vel curator furiosus, vel adulescentis postulauit, ipse hoc edicto coercetur d. leg. 3. §. si verò tutor. Idem aduersus procuratorem obseruandum est, si in rem suam fuerit datus d. l. 3. §. idem. Si filius meus in magistratu in hoc edictum incidit, in ijs actionibus, quas ex persona eius intendo, huic edicto locus non est, ne mea conditio deterior fiat d. l. 3. §. si filius. † Quod ait Prætor vt is eodem iure vtatur: etiam ad hæredem eius extenditur, vt & ipsi eadem exceptio nocet d. leg. 3. §. quod ait. Reo

principalius iniquum impetrante, vel statuyente, eius fideiussor quoque eodem iure vti debet, non autem contra, fideiussore impetrante reo principali nocet d. l. 3. §. si is, pro quo cum alijs allegatis per nos in glo. stat. Vrb. lib. 1. c. 161. fol. 312. nume. 20. Vt puta si is, pro quo spondisti impetrauit, ne aliquis debitor ipsius aduersus eum, velis exceptione vtatur: Deinde tu in negotio, in quo spondidisti, velis exceptione vti, nec te, nec ipsum oportet hoc impetrare. Et si interdum patiaris iniuriam, si soluendo debitor non sit, sed si tu incidisti in edictum, reus quidem vtetur exceptione, tu verò non vteris, nec poena tua ad reum promittendi pertinet. Et ideo mandati actionem non habebit d. §. si is pro quo hæcenus de appellationibus, & alijs remedijs, nunc de re iudicata dicendum restat. Sed & de remedio restitutionis in integrum adest solemnis tractatus D. Sfortia Oddi, & plura proponuntur in syntagma commu. opinio. loco 11. titulo quinto per tot. & an detur Principi ex generali clausula aduersus præscriptionem, stante scientia, late agit. Surd. in decisio. 4. Duo principaliter in princip. & per totam.

S V M M A R I V M.

- 1 Res iudicata, qua dicitur.
- 2 Res iudicata accipitur pro veritate, nec probationem in contrarium admittit.
- 3 Rebus iudicatis standum, & executioni demandanda sunt.
- 4 Presumitur pro sententia.
- 5 Sententia lata a iudice incompetente non afficit.
- 6 Sententia iudicis incompetens auctori competentis reo valida est, etiam lata contra auctorem.
- 7 Sententia iudicis ab omnibus reputati competentis valet.
- 8 Sententia lata a iudice heretico nulla.
- 9 Sententia lata ab uno ex pluribus iudicibus nulla, limitata.
- 10 Sententia maioris partis presentium statuitur.
- 11 Iudices plures in numero pares dissentientes quid iuris.
- 12 Sententia assessoris, absente iudice nulla.
- 13 Sententia lata contra fiscum retractatur.
- 14 Sententia contra rempublicam indefensam, nulla.
- 15 Sententia contra minores 25. annis indefensos, nulla.
- 16 Sententia lata contra minores, quando valeat.
- 17 Sententia contra furiosum nulla.
- 18 Sententia contra mortuum nulla.
- 19 Sententia omnibus citatis, vt valeat, est ferenda.
- 20 Sententia possessore non citato, nulla.
- 21 Sententia contraxitatum contumacem, valida.
- 22 Sententia contra absentem, quando valeat, vel ne.
- 23 Sententia lata contra morbo impeditum, vel Reipub. causa absentem, nulla.
- 24 Morbus qualis excuset.
- 25 Febris ex cussat, & quid sit febris definitur.
- 26 Sententia ex edicto non proposito, nec nota lata, nulla.
- 27 Sententia lata contra mortuos, vt ad sint, valet.
- 28 Sententia lata contra absentem, præfixo ei termino ad appellationem prosequenda valet.
- 29 Sententia lata contra citatum diebus feriatis, nulla.
- 30 Princeps contra absentem, an possit sententiam ferre.
- 31 Lite inchoata cum partibus presentibus, sententia lata partibus absentibus valet.
- 32 Absens damnatus statim habita notitia debet appellare.
- 33 Absens non dicitur, qui habuit procuratorem presentem.
- 34 Sententia lata cum procuratore reuocato post conclusum in causa subsistit, vel reuocato iudice, vel aduersario ignorante.
- 35 Sententia pro libertate contra absentem valet.
- 36 Absentia exceptio absentem non presentibus prodest.
- 37 Sententia in seruum nulla.
- 38 Iudex ad certam rem datus de alijs iudicatis nihil agit.
- 39 Iudex datus ad condemnandum potest absolvere.
- 40 Iudex potest iudicare de accessorijs.
- 41 Sententia de re non petita non valet, limitatur.
- 42 Hæres petendo hereditatem totum ius suum deducit, & præsens, & futurum.
- 43 Dolus commissus post litem contestatam uenit in iudicium.

- 44 *Accidens supplens causam post litem venit in iudicium.*
 45 *Iudex appellationis confirmat, reuocat, supplet, reformatur.*
 46 *Sententia de hereditate uiuentis nulla.*
 47 *Sententia extra iudicis territorium nulla.*
 48 *Sententia supra iudicis iurisdictionem nulla.*
 49 *Sententia inter alios quibus iudex est datus, nulla, limitatur.*
 50 *Iudex competens quantitatis illam excedere non potest, limitatur.*
 51 *Sententia incerta nulla, ut in exemplis ibi allatis, limitatur.*
 52 *Sententia poenalis, poena non expressa, an ualida.*
 53 *Sententia persuasoria non ualet.*
 54 *Sententia absolucens, uel condemnans per uerba equipollentia ualet.*
 55 *Sententia prout in consilio consultoris lata, ualet, limitatur.*
 56 *Sententia continens impossibile, nulla.*
 57 *Sententia contra leges nulla, nec causat prescriptionem.*
 58 *Sententia contra leges quando lata dicatur, uel non.*
 59 *Dispensatio contra leges ex sex causis conceditur à Papa.*
 60 *Sententia contra ius dubium non est contra leges.*
 61 *Sententia contra leges varios habentes intellectus, non est contrarius.*
 62 *Sententia contra regulam habentem exceptionem, non est contrarius.*
 63 *Sententia lata contra simile legis non est contra legem.*
 64 *Sententia contra rationem legis non est contra legem.*
 65 *Sententia contra consuetudinem, statutum, regulas Cancellaria uel extrauagantem non dicitur contra legem.*
 66 *Sententia addicans bona debitoris fisci fideiussoribus, ualet.*
 67 *Sententia, qua nullo mittitur iure, nulla, limitatur.*
 68 *Temporis futuri tractus ad officium iudicis non pertinent.*
 69 *Condemnatus tardius soluens non ideo soluit usuras.*
 70 *Iudex mandans iusurandum praestari simpliciter, non addit quod fieri oporteat, si recusatum sit, nihil agit.*
 71 *Sententia sub conditione non est ferenda.*
 72 *Sententia continens factum, quod non est, an ualeat.*
 73 *Sententia contra rem iudicatam nulla, limitatur.*
 74 *Exceptio ommissa ab initio post sententiam citra appellationem opponi non potest.*
 75 *Sententia falso procuratore interueniente, nulla.*
 76 *Procurator falsus quis dicatur.*
 77 *Sententia dolo procuratori lata, an ualeat.*
 78 *Error aduocati an noceat domino.*
 79 *Error calculi, an noceat.*
 80 *Sententia ex falsis instrumentis lata, nulla.*
 81 *Sententia ex falsis testibus lata nulla.*
 82 *Sententia per metum lata nulla & si per rescriptum.*
 83 *Sententia uenalis nulla.*
 84 *Error in sententia lata, causa cognita, non annullat eam.*
 85 *Errores causantes sententia nullitatem qui sint.*
 86 *Sententia contra solitum iudiciorum lata, nulla est.*
 87 *Appellatio in re aperta, superuacua est.*
 88 *Interlocutoria Praesidis non est sententia.*
 89 *Programma Praesidis non habet vim sententiae.*
 90 *Subscriptio iudicis ad libellum sententia non est.*
 91 *Computatio non habet vim sententiae.*
 91 *Processu ordinario opus non est in extraordinarijs, uel notarijs.*
 93 *Notorium quot modis dicatur, definitur.*
 94 *Notorium quod soli iudici constat, & quod constat alijs non iudici, dici non potest.*
 95 *Iuramenti iudicis, quod ordinem seruabit, vis qualis.*
 96 *Sententia in causis ecclesiasticis subsistit, iuris ordine non seruato.*
 97 *Sententia in causis mercedum subsistit, iuris ordine non seruato.*
 98 *Iudex datus ut simpliciter, & de plano procedat non tenetur seruare ordinem.*
 99 *Ordo iuris in causis ecclesiasticis, & haeresis non seruatur.*
 100 *Papa seruat iuris ordinem, ut sententia subsistat.*
 101 *Absentia patroni non causat nullitatem.*
 102 *Sententia clam in secreto lata nulla.*
 103 *Sententia alibi in loco insolito lata nulla.*
 104 *Causa quomodo cognoscenda, ac decidenda.*
 105 *Sententia feriatis diebus non est ferenda.*
 106 *Sententia de nocte non est ferenda.*

- 107 *Iudex ad certum tempus datus, elapso, non ritè iudicat, sed limitatur.*
 108 *Tempus datum iudici à quo die incipiat currere.*
 109 *Iudex datus à magistratu potest cogi à successore, ut sententiam ferat.*
 110 *Iudex causa auocata à superiore desinit esse iudex.*
 111 *Sententia contra subiectum protectioni superioris lata nulla.*
 112 *Sententia lata, iudex desinit esse iudex.*
 113 *Appellatione pendente, nihil inuouandum.*
 114 *Error in appellatione an noceat appellanti.*
 115 *Appellatio extra tempus sententiae lata non obstat.*
 116 *Nominatus ad honores infra duos menses, appellat.*
 117 *Tempus appellandi quando currere incipiat, uel sententia, uel scientia, uel facultatis aduendi iudicem.*
 118 *Aduendi facultas qualiter accipitur.*
 119 *Metus iudicis an excuset, quousque ideo non appellauit.*
 120 *Factum alterius, alteri non obstat, nec prodest.*
 121 *Appellans unus ex pluribus damnatis, prodest omnibus, limitatur.*
 122 *Minor aetas non prodest maioribus, & si correis.*
 123 *Sententia duobus in eadem causa latis duobus appellationibus est opus.*
 124 *Appellare non sufficit, si appellatio non prosequatur.*
 125 *Tempus appellationis introducenda, quot.*
 126 *Tempus reparanda appellationis, quot.*
 127 *Tempus appellationis exercenda, ac prosequenda, quot.*
 128 *Tempus prosequenda appellationis quibus, & ex quibus causis prorogetur.*
 129 *Tempus prosequenda appellationis quandoque non currit.*
 130 *Appellatio, & per alium persequi potest, limitatur.*
 131 *Appellatio prosequuta ab appellante, uel à domino, uel procuratore non dicitur deserta.*
 132 *Exceptio desertionis non opposita si causa sit deserta erit deserta.*
 133 *Tempus introducenda, & prosequenda appellationis continuè exclusis ferijs.*
 134 *Appellatore siue herede defuncto, quid iuris.*
 135 *Supplicatio non impedit executionem, limitatur.*
 136 *Vis illata vim appellationis continet.*
 137 *Sententia morte, uel seruitute iudicis non expirat.*
 138 *Iudex in articulo mortis dicens iniustam protulisse sententiam, quid iuris.*
 139 *Actio iudicati contra tutorem transfertur in pupillum.*
 140 *Res iudicata non restauratur ex instrumentis repertis nouiter.*
 141 *Sententia fauore publico retractatur.*
 142 *Sententia ex posteriori rescripto non rescinditur.*
 143 *Iudicatum si ut non iudicatum iudicetur, quid iuris.*
 144 *Solutione debiti res iudicata expirat, limitatur.*
 147. 145 *Soluisse quis dicatur.*
 146 *Spatium dierum pro iudicatio datur.*
 148 *Obligatio ex obligationibus fieri non debet.*
 149 *Aliud pro alio quando accipi debeat.*
 150 *Res iudicata pignoribus, uel fideiussoribus, non tollitur.*
 151 *Novatio tollit rem iudicatam, limitatur.*
 152 *Doli exceptione res iudicata submouetur.*
 153 *Re perempta res iudicata non tollitur.*
 154 *Reconuentionis causa impedit executionem.*
 155 *Res iudicata potest probari per testes.*

De re iudicata. Tit. 48.

- 1 **R**es iudicata dicitur, quæ finem controuersiarum pronuntiatione iudicis accepit, quod uel condemnatione, uel absolutione contingit, l. 1. ff. de re iudic. † Ea autem pro ueritate accipitur, nec admittitur probatio in contrarium, l. 207. ff. de reg. iur. l. ingenuum 25. ff. de stat. homin. Ideoque ingenuum accipere debemus etiã eum, de quo sententia lata est, quamuis fuerit libertinus, dicta l. 25. ut & dicitur infra copiosius. † Rebus itaque iudicatis standum, eaque executioni mandanda, l. prima, C. de his, qui propter metum, l. si contra 8. C. de appellatio. leg. si pecuniam 3. C. de re iudicat. l. qui licitum 3. C. ut lite pendente, dicta l. ingenuum 25. ff. de stat. homin. † Nam pro sententia praesumitur, donec probeatur iniusta, cap. in praesentia 6. vers. sic & tanta sit de renunciat. Turzan. opinio.
- 133 Idem

133. Idem regul. 10. Viui. opin. incip. sententia iudicis numero 1. & sequen. Gabr. libro 2. de sentent. conclus. 4. in princ. & conclus. 3. in princ. & conclus. 6. in princ. Seraph. decis. 141 §. num. 5. Quæ tamen regula suis non caret exceptionibus. † Nam sententia à non competente iudice dicta neminem constringit leg. vltim. C. si à non compet. iud. leg. extra 20. ff. de iurisdic. leg. ex consensu 23. §. 1. ff. de appellatio. leg. 1. C. de pedan. iudic. leg. 2. C. si non à compet. iudic. leg. nulla 10. C. de sentent. & interlocut. leg. si vt 6. C. de execut. rei iudic. capit. at si Clerici 4. de iudic. 2. quæst. 1. cap. in primis §. de persona Episcopi 3. quæst. 8. c. 1. §. nullū 9. q. 2. c. 1. 11. q. 1. c. in Clericorum, & q. 3. cap. cui est Clem. pastoralis 2. de re iudic. Villalo. P. 319. Quando verò non competens iudex dicatur, exposuimus supra tit. 2. & sequen. † Planè si iudex, quis reo competens est, actori competens non est, actorem in aliquo condemnauit: nihilominus valet sententia, nec actori prodest exceptio, quasi sententia à non competenti iudice esset dicta. Cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum habere, & contra se iudicem in eodem negotio non dedignetur l. cum Papinianus 14. C. de sentent. & interlocut. 3. quæst. 8. cap. 1. §. cuius. † Sed & si iudex publicè ab omnibus competens habitus sit, quous postea apparuerit, eum iudicem esse non potuisse nihilominus eius sententiæ stabitur, vt in Prætor, qui postea seruus apparuit, responsum est, leg. 2. C. de sentent. & interloc. leg. Barbarius 3. ff. de offic. Prætor. 3. quæstio. 7. cap. primo in fine. Sed & iuxta facultatem iudici competentem lata censetur Seraph. decis. 1289. numero 4. † Præterea sententia ab hæretico lata nullius est momenti 2. quæstio. 6. cap. catholicus 24. quæst. 1. in princip. cum capit. sequen. cap. maiores cap. Achatius cap. audiuimus §. si autem ex corde cum seqq. Item & ab excommunicato d. ca. Achatius. Nam hæreticus, & excommunicatus iudices esse non possunt, vt iam fuit ostensum supra tit. 3. † Item sententia à quibusdam, non ab omnibus, ad quos ea res pertinebat, dicta, vires nullas habet leg. duo ex tribus 39. ff. de re iudic. leg. sic vt tribus 21. ff. de re iudic. arbit. leg. cum magistratus 4. C. quand. prouoc. non est necess. leg. 2. ff. de decret. ab ordin. facien. 2. quæst. 6. c. vl. §. item si plures 3. q. 6. c. discutere versu. ita vt nemo ex eis desit c. causam 16. c. vno 42. & c. vl. in princ. ver. idem quoque de offic. deleg. Nam ne duo quidem ex tribus iudicibus, vno absente iudicare possunt d. leg. duo cum alijs supra citatis. Si tamen ad sit, quamuis contra sentiat, nihilominus statur duorum sententiæ d. leg. duo §. sed si ad sit leg. Pomponius 36. cum leg. 10 sequen. ff. de re iudic. leg. si in tres 20. ff. de arbit. † Satur enim sententiæ maioris partis præsentium, vt in allegatis iuribus, & in cap. 1. in princip. & cap. vltim. de ijs, quæ fiunt à maiori part. Blanch. de compromiss. de sentent. & execut. 11 q. 9. num. 53. & sequen. † Planè si vtriusque sententiæ pares numero iudices sint, quid sequendum sit, definitur ca. vlt. de re iudic. & in l. inter pares 38. ff. de re iudic. l. lege 24. ff. de manumiss. l. Pomponius 36. ibi quia, & si dissenserint ff. eod. d. l. duo Nouella c. 125. §. si duo, aut plures. Nam si numero pares iudices dissonam sententiam proferant: in liberalibus quidem causis pro libertate constitutum obtinet, in alijs autem causis pro reo. Quod & in publicis iudicijs obtinere oportet. Si diuersis summis condemnent iudices, minima sententia spectanda est. Si autem iudices sint delegati dissentes pari numero, tunc id seruabitur, quod iudex delegans ratum habuerit leg. duo 28. ff. de re iudic. d. c. vlt. de ijs, quæ fiunt a maiori parte. Diuersum etiam obseruatur, si in synodo Prouinciali dissenserint, hoc enim casu ea sententia obtinet, cui Metropolitanus vicinus prouinciae accedit d. quæst. 4. in princip. cum capitulo sequen. cap. si quis Episcopus cap. si inter Episcopos. Sed si ita conuentum, vel causa delegata sit, vt vno, vel pluribus absentibus, cæteri nihilominus iudicare possent, valebit sententia cap. prudentiam 21. §. adijcimus cap. cum super 22. ver. quamuis solus de offic. delegat. cap. cum plures 8. in princ. 12 eodem titulo in 6. cap. cum causa 22. eod. tit. † Sed & quod assessores absente iudice pronunciauerint vim rei iudicatæ non habet. Nouella const. 60. §. porro, & illud cum sequen. 13 † Præterea si sententia contra fiscum lata sit, eam intra triennium retractari posse, & supra diximus leg. 1. C. de sentent. contra fiscum. Et post id tempus, si præuaticatio arguatur, 14 vel manifesta fraus probetur d. l. 1. † Sed & quod contra Rempublicam indefensam pronunciatum est, ipso iure

non valet: quod si defensa fuerit, in integrum restitutione aduersus sententiam implorari posse supra in precedenti 15 titulo docuimus, & est tex. in l. 1. C. de iure reipub. † Contra minores viginti quinque annis indefensos sententia proferenda non est: & sententia lata vim rei iudicatæ non habet leg. acta 45. §. fina. ff. de re iudic. leg. si cum esses C. qui legit. personam leg. si Præses 6. C. quomodo, & quando iudex. Neque enim debet minoribus quamuis puberibus nocere, quicquid eo tempore statutum est, quo defensione iusta, & curatorio auxilio fuerant destituti, dicta leg. si 16 præses 6. C. quomod. & quand. iudex. † Sicut igitur pupillus tutore auctore, & agere, & conueniri potest, ita adultus etiam Curatore consentiente item, & intendere, & excipere debet: quo factò sententia contra minores lata valet leg. secunda C. qui legit. personam, quamuis per in integrum restitutionem rescindi possit, vt dictum fuit. 17 † Furioso quoque sententia à iudice, vel arbitro dici non 18 potest leg. furioso nono ff. de re iudic. † Sed & is, qui in rerum natura non fuit sententiæ dictæ tempore inefficaciter condemnatus videtur leg. 2. ff. quæ sentent. sine appellatio. Ideoque si quis ex edicto peremptorio post mortem sit condemnatus non valet sententia, quia morte rei peremptorium soluitur, Ideoque vt re integra de causa notio præstabitur, & quod optimum patuerit, statuetur 19 leg. in sententijs 59. §. final. ff. de re iudic. † Sed & de vnoquoque negotio præsentibus omnibus, quos causa contingit, iudicari oportet, aliter enim iudicatum tantum inter præsentem tenet leg. de vnoquoque 47. ff. de re iudic. leg. si per lusorio 14. §. fina. ff. de appellatio. leg. ea quæ septimo C. quomod. & quand. iud. leg. si fiscus septima ff. de iure fisci leg. non intelligitur tertia §. Diuus Adrianus ff. eodem capitulo tenor. 10. de re iudic. capitulo consultationibus 10. de offic. delegati capitulo inter quatuor octauo de maior. & obed. 2. quæstio. 1. capitulo in primis §. sed & de persona versu. si scriptis iudicatum est tertia quæstio. ne octaua capitulo primo §. final. Villalob. C. 37. cum seq. & leg. 65. Viui. opi. incip. sententia non potest numero primo, & sequen. & est tex. in leg. 1. & tot. titulo C. res inter alios acta in leg. vltim. ff. de iudic. latè Alexand. in leg. sape ff. de re iudic. Felyn. in c. quamuis eodem titulo latè Ti raquell. super titulo C. res inter alios acta. Didac. pract. quæstionu capitulo 13. qui omnes afferunt quam plures limitationes. † Quod igitur absente possessore, nec quouam eius nomine respondente pronunciatum est, non habet rei iudicatæ authoritatem: nisi aduersus eum solum, qui adesse neglexit dicta leg. 14. §. fina. cum alijs supracitatis. 21 † Nam aduersus contumaciter absentem sententiam fieri posse demonstratum est supra titulo 17. leg. consentaneum octaua C. quomodo, & quando dicta leg. de vnoquoque 47. §. qui apud ff. de re iudic. dicta leg. si per lusorio 14. §. fina. ibi nisi aduersus eum ff. de appellatio. dicto capitulo consultationibus 10. in fine versiculo nisi is, qui possidet capitulo veritatis 8. de dolo, & contuma. secunda quæstio. prima capitulo nomen §. fina. 3. quæstio. 8. cap. primo §. fina. 24. quæst. 1. cap. de illicita §. de conuentione. 22 † Si itaque Prætor iusserit, eum à quo debitum petebatur adesse, & ordine edictorum peracto pronunciauit absentem debere, vtique iudex, qui de iudicato cognoscit, non debet de Prætoris sententia cognoscere: alioquin lutoria erunt huiusmodi edicta, & decreta Prætorum leg. si Prætor 75. ff. de iudic. Planè si per dolum sciens falso aliquid aduersarius allegauerit, & hoc secutum in sententia Prætozem liquidò fuerit approbatum: iudex querelam rei admittere debet dicta lege 75. §. si per dolum capitulo cum Bertoldus 18. de re iudic. Idem erit si ex dispensatione Pontificis contumaci fuerit subuentum, exemplo capitulo cum olim septimo de dolo, & contuma. 23 † Sed & si aut morbo impeditus, aut Republicæ causa auocatus adesse non potuit reus: actio iudicati in eum hoc casu deneganda est, & executio rei iudicatæ inhienda dicta leg. 75. in fine leg. cum non decimo C. quomodo, & quando leg. quæsitum 60. ff. de re iudic. dicto capitulo cum Bertoldus 18 & ibi gloss. de re iudic. † Planè quod de morbo dictum est, de Sontico morbo intelligi debet. Sonticus autem existimandus est, qui cuique 24 rei agendæ, impedimento est litiganti. † Porro quid magis impedimento est, quam motus corporis contra naturam, quem febrem appellant? Igitur si rei iudi-

judicanda: tempore alter ex litigatoribus febrem habuit, res non videtur iudicata. Potest tamen dici esse aliquam, & febriam differentiam. Nam si quis sanus aliàs ac robustus, tempore iudicandi leuissima febre correptus fuerit, aut si quis tam veterem quartanam habeat, ut in ea omnibus negocijs superesse soleat, poterit dici morbum son-
 26 ticum non habere. d. l. quæsitum 60. ff. de re iudic. § Sed & si ex edicto peremptorio, quod neque propositum est, neque in notitiam peruenit absentis condemnatio sit: nullius momenti esse sententiam, constitutiones demonstrat: quamquam cessante quoque causa peremptorij edicti, aduersus eos, qui admoniti iudicio adesse noluerunt sententiam à iudice posse ferri, certum est, l. 1. §. item cum ff. quæ sent. sine appellat. l. 2. C. quomod. & quand. §. quæsit.
 27 2. c. 1. §. Prout ferri potest etiam contra illos, qui præsen-
 28 tes recesserunt à iudice appellantes, c. vlt. de dol. & contumac. in 6. §. Vel cum absenti præfixus esset terminus ad prosequendam appellationem: eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 29 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 30 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 31 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 32 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 33 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 34 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 35 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 36 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 37 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 38 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē
 39 contingit 14. de appellat. § Sed & si prætor feriat diebus, aut per ignorantiam, aut per socordiam reum euocauerit, cumque is ab esse perseveraret, sententiam protulerit: etiam citra appellationem, eam intra terminum non fuerit prosequutus; hoc enim casu contra appellantē absentem non legitime citatum, sententia lata valet, c. sapē

fuerit, nihil deberi compererit: non debet arbiter datus reum absolueret: sed eum ad prætorem, a quo arbiter datus est, remittere debet, ut absolueretur, d. l. 7. de confes.
 40 § Si id, de quo pronunciatum est, accessorium sit eius, de quo iudex est datus, subsistit pronunciatum, c. prudentiā 21. §. sexta in fine de offic. delegat. Idem videtur, si ad causam appellationis iudex datus, de principali causa iudicauerit. Turza. opin. 26 & 27. & reg. 45. Soarez A. 220. Gabr.
 41 lib. 2. de except. conclus. 1. num. 8. § Sed & si de alia re, quæ quæ petita est sententia lata sit, ipso iure non valet, quia sententia debet esse conformis libello, l. cum quidam 17. C. de fideicom. libert. l. de qua re 74. ff. de iudic. Turza. reg. 62. quamquam interdum iudex suo officio adimplere potest, quod petitori deest: ut puta in fructibus, & expensis, & alijs accessorij, l. non potest 23. vbi glo. l. non quemadmodum 37. ff. de iudic. arg. l. adiles 25. §. item sciendum, ff. de ædilit. edic. l. si tertius 6. §. officium. ff. de aqua plu. ar. céd. Idem est si id, quod postea accedit, pars sit eius, quod in iudicium est deductum, exemplo l. si hæreditatem 4. ff. de petit. hæred. § Hæres enim petendo hæreditatem, totum ius suum, in iudicium deducit, licet possessor vnam tantum rem hæreditariā possideat, l. 1. §. 1. ff. si pars hæred. pet. l. licet 10. ff. de petit. hæred. Ideoque si post litem contestatam aliam quoque rem possidere ceperit, ea quoque in condemnationem venire potest, d. l. 5. litem videndum 18. §. si quis cum & l. si quo tempore 41. ff. eo. tit. exemplo, l. quæsitum 31. in princ. & ibi glo. ff. de pecul. glo. in d. l. nō
 43 potest. § Idem est in dolo post litem contestatam, circa re in iudicium deductam commisso. Nam & hic in condemnationem venire potest, l. 1. §. non tantum præteritus cum
 44 seqq. ff. de pos. § Idem si id post litem contestatam, accidit suppleat causam, ex qua agitur, exemplo l. si rem alie
 45 nam 9. §. fin. ff. de pignorat. actio. § Sed & ipsum actorem interdum condemnare, & in causa appellationis, id quod sententiæ, à qua appellatum est, deesse perspexerit etiam contra appellantem suppleat posse diximus supra tit. 45. contra fin. per tex. in l. 37. C. de appell. & in l. vlt. C. quand.
 46 prouoc. non est necesse. § De viuientis quoque hæreditate sententia per errorem lata, cum mortuus crederetur, nullius est momenti, l. nec nos 4. C. de postlimin. § Sed & extra territorium iudicanti non paretur, l. extra territorium 20. ff. de iurisdic. l. certa 5. C. quand. prouoc. non est necesse. § Idem & si supra iurisdictionem suam velit iudicare, d. l. 37. §. sed enim C. de appell. c. prudentiam 21. in princ.
 49 de offic. deleg. 2. q. 6. c. vlt. §. item cum certa. § Vel inter alios, quam quibus iudex est datus, velit iudicare, c. Petro 40. de offic. deleg. Nisi alius iurisdictionem iudicis delegati impediatur in hunc æquē, ac in eos, quibus iudex datus est, iurisdictionem potest exercere, c. 1. eod. tit. Nam certa ratione, & sine Præsides multa re possunt, quod si aliter, & contra legis statutum præses in multatōdo modum excesserit: id, quod contra ius gestum est, & sine appellatione potest rescindi, d. l. certa 5. C. quand. prouoc. non est necesse. § Sanè potest fieri: ut ab initio quidē minor quantitas in iudicium deducatur, in ferenda verò sententia maiorem quantitatem deberi appareat: quo casu quamuis id, quod postea in ferenda sententia apparet iudicis iurisdictionem exceperit, tamen in id condemnatio à iudice facta valet, exceptione proposita non obstante, d. l. 37. §. enim C. de appellatio. ibi legem nostram, id est l. in offerendis 35. C. eod. de qua re plura dicta fuere supra tit. 6. num.
 51 103. § Præterea incertitudo quoque interdum vitiat sententiam, § curare, Institut. de actio. l. hæc sententia 4. C. de sentent. quæ sine certa quant. l. 3. C. eod. Seraph. decisio. 1. num. 1. supra enim diximus, curare iudicē debere, ut omnino quantum possibile ei sit, certæ pecuniæ, vel rei sententiam ferat, etiam si de incerta quantitate apud eum actū esset, d. §. curare. Seraph. decisio. 1255. numer. 1. Proinde hæc sententia, quæ bona fide accepisti, solū, cum incertum sit, quid accepisset, quantumque ab eo peteretur, iudicati auctoritatē non habet, d. l. 4. C. de sent. quæ sine certa quant. Idem dicendum de hac sententia; omnem debiti quantitatem cum vsuris competentibus solve, d. l. 3. C. eod. Planè si parte aliqua actorum certa quantitas sit comprehensa, condemnatio sine certa quantitate facta, auctoritate rei iudicatæ censetur; puta si actor summam in libello expresserit, & iudex dixerit. Solue quod petitum est, vel quantum petitum est, vel actorem indemnem præsta, d.

1.3. ibi quod iudices ita demum, l. in sententijs 59. in princ. ff. de re iudic. l. ait prætor 5. §. fin. ff. cod. Seraph. decif. 701. num. 2. decif. 3. num. & 738. numer. 3. Sed & si iudex aliquem sic condemnet, vt quod habet ex testamento, vel codicillis Mæuij, restitueret Titio sic accipiendum est, quasi quantitatem nominauerit, quæ testamento, vel codicillis relicta est, d. §. fin. Sed & si fideicommissum sine scriptura pronunciarum est, idem erit probandum, d. §. fin. ibi. Sed & si. Planè quamuis fortis condemnatio certa sit, vsurarum tamen condemnatio incerta, per illam non sustentatur: puta si de vsuris ita iudex pronunciauit: Vsuræ si quæ cõpetunt, præsententur: nam de vsuris quoque certa condemnatio faciendâ, d. l. 59. §. qui fortis, ff. de re iudic. ¶ Si cum iudex pœnam legis ignoraret, cõdemnauerit reum in summam certam hac clausula adiecta, quod si pœna legis, vel maior, vel minor esset, sententia ad eam legalem pœnam esset reducenda, secundum aliquos, talis sententia subsistit, vt differitur apud Clar. in §. fin. quæst. 93. ver. sed potest. 5. ¶ Præterea sententia definitiua pro iusta non habetur, quæ neque condemnationem, neque absolutionem continet, vt puta sententia, qua suadetur aliquid fieri, vel non fieri, l. præses 3. de sent. & interloc. l. ex stipulatione, C. cod. 2. q. 6. c. vlt. §. definitiua. Turza. opin. 64. nu. 4. Villal. 54. S. 34. Viui. opin. incip. Iudex condemnans. ¶ Si de condemnationis, vel absolutionis verbo iudex non sit vsus, sed alio æquipollente, nihilominus valet sententia: puta si iusserit solui, quod petiuit, vel aduersarium indemnem præstari, d. l. 59. in princ. ff. de re iudic. c. in ijs, quæ 15. de verb. significat. Valet etiam secundum aliquos, si iudex appellationis priorem sententiam iustam, vel iniustam pronunciauerit, vt patet apud Turza. opin. 24. Soarez A. 218. ¶ Idem erit si iudex simpliciter pronunciauerit, prout in consilio Consultoris continetur. Viui. opin. incip. sententia, qua iudex, vbi limitatur pluribus modis. ¶ Impossibile in super præceptum iudicis nullius est momenti, & ab ea sententia, cui rerum natura parere non oportet, sine causa appellatur: cum ipso iure non valeat, l. Paulus 3. ff. quæ sent. sine appell. ¶ Sed & sententia expressim contra leges, vel constitutiones lata, valere non debet: nec vt rescindatur, appellatione opus habet, l. si expressim 19. ff. de appell. l. 1. §. ite cum contra ff. quæ sent. sine appellat. l. 2. C. quando prouoc. non est necess. l. certa ratione 5. C. cod. c. 1. de re iudic. c. aduersus 7. §. quia verò de immunit. eccles. 2. q. 6. c. vlt. §. Item si sententia. Turza. opin. 156. Gabr. lib. 2. de sent. conclus. 7. num. 5. Vnde si quis ab hac sententia appellauerit, & præscriptione submotus sit, minimè cõfirmatur ex hac præscriptione sententia. d. l. 16. §. vnde si quis, ff. de appell. Potest ergo causa denuò agitari exceptione rei iudicatæ nõ obstante, vt ibi. ¶ Contra leges verò, vel constitutiones sententia fertur, cum de iure constituto, non de iure litigatoris pronunciarur: puta si iudex volenti se ex cura muneris, vel tutelæ beneficio liberorum, vel ætatis, aut privilegij excusare, dixerit, neque filios, neque ætatem, aut vllum privilegium, ad muneris, vel tutelæ excusationem prodesse: de iure constituto pronunciaffe intelligitur, l. 1. §. ite cum contra ff. quæ sent. sine appell. quod si de iure suo probantem admiserit, sed idcirco contra eum sententiam dixerit, quod negauerit eum de ætate sua, aut de numero liberorum probasse, de iure litigatoris pronunciaffe intelligitur: quo casu appellatio necessaria est, d. l. 1. §. quod si de iure 2. q. 6. c. vlt. §. item si sententia, ver. si verò contra ius, c. cum inter 13. de re iudic. l. 27. & 32. ff. cod. Sed & si iudex prolatis legibus, vel constitutionibus contra eas pronunciat ex eo, quod non existimet causam, de qua iudicat, per eas iuari fortè aliqua exceptione obstante, non videtur contra leges, vel constitutiones, sententiam dedisse, ideoque ab huiusmodi sententia appellandum est, alioquin rei iudicatæ stabitur, l. cum prolatis 3. ff. de re iudic. d. §. Item si sententia Gabr. libro 2. de sentent. conclus. 7. late agit. Ideoque quamuis in speciem videatur sententia cõtra leges lata esse, tamen propterea non est censenda nulla ipso iure. Vnde cum præses prouinciæ in vsuras vsurarum reum condemnasset, appellatioque omiffa esset, vel non ritè interposita. Modestinus respondit, si in sententia certa quantitas contineretur, iudicati actionem non esse denegandam, l. præses, ff. de re iudic. Idem erit si sententia in causa clericorum ex iure Pontificio contra ius civile fuerit lata, cap. quod clericis 9. de foro comper. Vel si Papa dispensauit

contra ius pronunciauerit, distinct. 14. c. 1. §. fin. cum c. seq. 1. q. 7. c. requiritis, c. dispensationes, exemplo cap. didici 59. ¶ Sanè sex capite, ex quibus contra leges dispensari potest, enumerantur in d. c. requiritis hinc verbis. Pro tempore, pro persona, intuitu pietatis, vel necessitatis, siue vilitatis, & pro euentu rei. Prioris pro tempore et sempla proponuntur in d. c. requiritis, §. fin. cum c. seq. Pro persona exemplum proponitur, d. q. 7. c. tanta nequitia. Inuitu pietatis exemplum habetur, d. q. 7. c. si qui vel. Necessitatis intuitu exemplum proponitur, d. c. si qui vel §. necessitate, & d. q. 7. c. quoties à populis. Et 9. q. 1. c. ordinationes, §. quamuis. vilitatis intuitu exemplum proponitur 1. q. 7. c. talis coniugio, §. fin. cum c. seq. & c. donatum, c. in causis 19. in fi. de re iudic. Gratis tamen dispensandum esse decernitur in Concil. Tridentin. sessio. 25. de reformation. c. sicut publicæ 18. ¶ Præterea si ius contra quod pronunciatum est sit dubium, atque incertum non videtur posse dici contra ius pronunciatum, Gabriel dicta conclus. septima, numero vigesimotertio. ¶ Idem erit, si lex, vel constitutio, contra quam est pronunciatum, varios habeat intellectus. Viui. opinio. incip. Iudex in iudicando ibi. ¶ Hinc est, quod si aliquid, vel pronunciatum sit contra regulam, quæ habet plures exceptiones, vt differitur apud Gabr. d. conclusio. 7. num. 7. & seq. ¶ Vel si non contra ipsam legem, sed simile legis lata sit sententia, d. conclus. 7. numero 32. ¶ Vel contra rationem legis, non contra legem, d. conclus. 7. numero 33. ¶ Vel si contra consuetudinem, vel statutum, vt differitur in d. conclus. 7. num. 5. 19. & seq. & supra libro 1. tit. 1. Vel contra regulam Cancellariæ ibi num. 9. seu contra extraneam gentem constitutionem ibi num. 35. & seq. ¶ Proinde & sententia, qua bona debitoris fisci fideiussoribus addicuntur, vt ipsi fisco satisfaciant sine appellatione rescindi non debet, l. cum eorum 5. C. de sent. & interloc. ¶ Non enim ita erit, si sententia nullo iure nitatur, exemplo l. ex stipulatione 7. C. cod. 11. q. 3. c. cui est, c. inter ceteras 9. de re iudic. exemplo c. non potest 3. & c. lator 7. cod. tit. Turza. opinio. 156. Nisi fortè per triginta annos à morte iudicis numerandos, res ex iniusta sententia sit possessa, 16. q. 3. cap. si sacerdotes. ¶ Porro ad officium iudicis non pertinet post condemnationem futuri temporis tractus, l. 1. §. nec tamè, ff. de vsuris, l. 1. C. de sent. quæ sine cert. quant. l. in bonæ fidei 15. in fin. C. de vsur. ¶ Ideoque in bonæ fidei iudicijs non rectè iubebit interponi cautiones, vt si tardius sententia condemnatus paruerit, futuri temporis pendatur vsuræ: cum in potestate sit actoris iudicatum exigere, d. §. nec tamen cum alijs allegatis, pro quibus est decif. in Romana census 29. Nouembris 1593. coram Paphilio. ¶ Præterea, cum iudex in definitiua sententia iusiurandum solummodo præstari præcepit, nec addit, quid ex recusatione sacramenti fieri oporteat, huiusmodi sententiam nullam vim obtinere palam est, l. cum iudex 11. C. de sentent. ¶ Interlocut ¶ Sub conditione quoque sententiam non ferendam supra monuimus, tit. 43. per text. in l. 1. §. quid ergo si sententia, ff. quando appellandum, lata tamen sub conditione, ob hoc solum ipso iure nõ infirmatur, sed per appellationem, vt ibi de hac re Viuius opin. incip. sententia, qua iudex, ver. vlt. Gabr. lib. 2. de sentent. conclus. 1. Villalo. S. 46. Turza. opin. 168. & 171. Seraph. decif. 169. num. 72. 3. & 701. num. 5. ¶ Si autem in sententia continetur aliquid factum, quod factum non est, quamuis contrarium probari possit, tamen vim suam retinet, quia vt supra diximus, res iudicata pro veritate accipitur, l. post tem 56. ff. de re iudic. l. 2. in fin. C. quand. prouoc. non est necess. l. 1. §. item cum contra ibi. quod si de iure, ff. quæ sent. sine appellat. l. ingenuum 25. ff. de stat. hom. l. res iudicata 207. ff. de reg. iur. l. si patronus 12. §. si quis cum ff. de bonis libert. l. libera 8. C. de sent. & interloc. l. 1. in princ. ff. quæ sentent. sine appellat. 11. q. 3. c. non solum, §. contingit. 35. quæst. 9. in princ. c. loci nostri §. quia ergo. Id tamen nõ semper ita feruabitur, quoniam in aliquibus casibus contrarium seruatur, vt in matrimonio ex causa falsa dirempto. d. c. loci nostri §. aliud est, & in alijs casibus, de quibus inferius. Proinde si quis cum esset exheredatus, pronunciatum, vel perperam sit exheredatum non esse, non repellitur. l. si patronus 12. §. si quis ff. de bonis libert. Planè in negotio publico sub obtentu nouorum instrumentorum postea repperitorum, sententia, causa cognita potest retractari; alioquin non permittitur.

73 Præterea non habet iudicati auctoritatem sententia contra res prius iudicatas, à quibus appellatum non fuit, lata. l. i. C. quand. prouoc. non est necesse 2. q. 6. c. vlt. §. ite si sententia Seraph. decif. 457. nu. 3. & 1469. n. 5. & 1352. nu. 3. id limitat. Quod cum qualiter verum sit. Tū multo magis obtinet, si Imperator priorē sniam qualemcunque protulerit. Nou. c. 113. §. si qua. n. ad nos. Nisi lite pēdente apud iudicē Imperat. in causa rescriptit, d. c. 113. §. 1. Vel nisi obstat aliqua exceptio earū, quas supra contra rescripta Principū obijci posse diximus tit. 2. lib. 1. Itē si antea dispensatiuē iudicatū fuerit, poterat contra hanc sniam iudicari 35. q. 9. c. snia. Idē erit si exceptio rei iudicatę ante posteriorē sniam non fuerit opposita, c. inter monasteriū 20. & ibi glo. de re iudi. Nā qui hēt rē iudicatā debet ei insistere, nisi velit eius priuilegia amittere, d. c. 20. & d. glo. Rom. cōf. 174. nu. 8. in fi. Put. dec. 202. li. 2. Caput. decem. 278. par. 2. & index ad oppositam rei iudicatę exceptionem debet erigere aures, nec quidquā cōtra eā dēt admittere, c. vlt. de excep. in 6. vt de-

74 duximus in glo. stat. vrb. li. 1. c. 180. propē fin. † Non autē snia infirmatur ex eo, qđ aliqua exceptio in disput. causā dicitur omiffa. Nā ab initio omiffa exceptio, post sniam citra remediū appellatiōnis opponi amplius non pōt. 2. C. senten. resc. non poss. l. elegāter 23. §. si quis post de cōdic. indeb. De hac re plura diximus in glo. stat. vrb. lib. 1. tit. 62.

75 exēplo. l. elegāter 23. §. si quis post, ff. de cond. indeb. † Si vero falso procuratore interueniēte doceat snia lata, ipso iure non valet. l. 1. C. quib. res iudic. nō noc. licet 24. C. de p-

76 tur. † Falsus autē inuuliter fuit mādāta si non id, qđ ab eo gestū est, postea dñs ratū habuerit, vt in allegatis iurib. Idē dicendū, si procurator ad vnā speciē constitutus, officium mandati egressus est, illius fines excedendo, l. si procurator

77 10. C. de procur. † quod si plenā potestātē habuerit, ex eo solo non dēt rescindi res iudicatę, si fortē dolo, vel fraude, quid egerit: cū ipse dño eo noīe teneatur, d. l. 10. in fi. Planē si procurator rei cōuenti pecunia accepta dānari se passus sit: dñs iudicati actione conuentus exceptione doli mali defendit. l. si procurator 9. ff. de dol. mali, & met. excep. Idē dicendū quoq; de procuratore actoris: nā si cū præiuricātū fuisse constituerit, principalis causa denuo agi pōt, rei iudicatę exceptione nō obstante. l. 1. C. de aduoc. diuer. iudic.

78 † error quoq; aduocati, qui causam dedit snie, dño nō nocet: nisi dñs præfens ei, qđ gestū est, triduo proximo non contradixit, neq; appellatiōne interposuit. l. 2. & 3. C. de er

79 ror. aduoc. l. 1. C. eo. † Calculi quoq; error rei iudicatę obstat, adeo vt appellare nō sit necesse, veluti si iudex ita p-nunciauerit. Cū constet Titium Scio ex illa specie 50. item ex illa specie 25. debere, idcirco Lucium Titium Scio in centum condēno, l. 1. §. 1. ff. quæ sent. sine appell. Nā cū error cōputatiōnis est, nec appellare est necesse, & citra prouocatiōne corrigi. d. §. 1. Sed si huius quæstionis iudex sniam in cētū confirmauerit: siquidē ideo qđ 50. & 25. fieri centū putauerit, adhuc idē error cōputatiōnis est, nec appellare necesse est, d. l. 1. §. sed si. Si verō ideo qđ m. & aliās species 25. fuisse dixerit, appellatiōnis locus est. d. §. sed si, in fi. Ideoq; si calculi error, causā quidē dedit snie. Sed ei expressē nō infit, vt ex verbis snie deprehēdat, snia sine appellatiōnis remedio nou rescindit. l. 1. C. de error. calculi. Nā si res iudicatę sub prætextu cōputatiōnis inflauerit nullus erit litū finis. l. 2. C. de re iudic. qñ. n. dicat cōtinere talē errorē, vt veniat reuocanda saltem ex capite restitutionis in integrū docet

80 Seraph. in dec. 251. nu. 1. † Ex infitis falsis snia dicta nullas vires hēt, & cū de falso constiterit, ex integro causa est agēda. l. 1. & 2. & vlt. C. si ex fals. instr. iudicatū sit, l. qui agnitis 21. ff. de excep. c. cū venerabilis 6. §. licet autē de excep. c. sup eo 2. de crim. fals. Sed contradicere vī l. vlt. §. fin. C. de fide instr. ad qđ cōtradictionē euitandā, puto distinguēdū inter manifestā falsi probationē, & nō manifestā, quod colligit ex verbis, d. l. vlt. C. si ex fals. instr. ibi. manifestis probatio-

81 nib. Seraph. dec. 1259. † Idē dicendū quoq; si ex falso testimonio sniam dictā constiterit, & iudicē secutū eius instrū, vel testimonij fidē ita pronūciasse fuerit probatū. l. Diuus 33. ff. de re iudi. l. fallam 3. C. si ex fals. instr. c. sicut nobis 9.

82 de testib. c. cū l. & A. 22. de re iudic. † Itē snia Regis metu, vel potentioris iussu lata nullius est momenti 11. q. 3. c. inuistū. Nā snia fm rescriptū Imperatoris, lite pendente impletatū ferendā nō esse, diximus supra ex Nouel. c. 113. §. atque hæc dicimus. Si ita que constiterit ex hmōi rescripto

83 sniam latā esse, vim rei iudicatę nō hēbit, vt ibi. † Venales

quoq; snias, quæ in mercedē à corruptis iudicibus proferrunt, & citra prouocatiōnis auxiliū, infirmas esse cōstat, l. venales 7. C. qñ. puoc. nō est necesse. extrau. cōi. 1. §. iustitiā verō de sent. excō. 2. q. 6. c. vlt. §. venales. Seraph. decif. 763.

84 nu. 9. † Planē qđ dictū est errore aliquo latā sniam nullū esse momentū, in speciebus tantū propōsitis locū hēt, aliōqñ regulariter nō obtinet, quemadmodū cū prætor, causa cognita per errorē, vel ambitiosē iubet hēditatē ex fideicōmissio restitui, ēt publicē interest restitui pp rerū iudicatā: rū auctoritatē. l. seruo 65. §. cū prætor, ff. ad S. C. Trebell. l.

85 pen. §. prætor quoq; ff. de iust. & iur. † Qđ. n. dī per errorē intelligit de falso testimonio, de falsis instris, & de errore

86 calculi, vt prædictū est. Seraph. d. dec. 251. n. 1. † Snia tñ cōtra solitū iudiciorū ordinē, lata, vim nullā hēt. l. si cōstat 12. ff. de appell. l. prolatā 4. C. de sent. & interloc. l. ex stipulatione 7. C. eo. 2. q. 1. in prin. & c. prohibent, §. fin. q. 6. c. vlt. §. itē snia 11. q. 3. c. epus, §. ad hoc, ver. sed non ex ordine, c. seruet, §. fin. & c. eorū exēplo. c. exhibita 19. de iudic. c. cum dilectis 15. §. hisigit, ver. p̄missio iuris ordine de purgat.

87 canōn. Seraph. dec. 684. nu. 8. & 734. n. 6. † Proinde si cōstat nullo actu ex l. habito. Duumuirū creatū, sed tantū vocab. populariū postulatū, eisq; tunc proconsulē (qđ facere non debuit) cōsensisse appellatiōne in re aperta superuacua est.

88 se rñsum est, d. l. si constat cū alijs supra citatis. † Itē interlocutio Præsidis apud acta signata, vt nisi solutioni debitis, qui conuenit, obsequiū p̄stitisset, duplū, seu quadruplū inferat, voluntas potius cōmāntis, q̄ snia iudicātis in iure dī: & placitū hmōi: ne rei iudicatę auctoritatē obtineat,

89 iuris rō declarat, l. 1. & 4. C. cōminatiōnis epistolas. † Progrāma igit, quod à Præside prouinciæ propositū est, item cōminatiōne vim rei iudicatę nō obtinere, manifestū est. l.

90 progrāma 6. C. eo. † Idē dicendū est de subscriptione iudicis ad libellū facta tali, qđ diuersā partē in possessionē mitteret: nā qđ magno conflictu snie decerni solet, id paucis

91 literis temerē descriptis definiri fas nō est. l. vlt. C. eo. † Cōputatiō quoq; à tabularijs facta instar rei iudicatę obtinere minime pōt: nisi snia cōpetētis iudicis fuerit cōprobara.

92 l. 2. C. de iur. fisc. † Planē in extraordinarijs causis atq; cōminatiōnis ordinarijs processūs locū sibi non vindicat. l. 1. & tot, tit. ff. de extraord. cogni. Sed & in notorijs ordinarijs processū opus nō est, l. ea quidē 7. C. de accus. d. c. prohibētur, §. sic. ad petitiōne 22. de accus. c. qm̄ 10. de filijs presb.

93 † Notoriū autē dī tribus modis, per sniam, p̄ cōfessionē, & peuidentiā rei, c. vlt. de cohabit. cleric. glo. in c. vlt. in verb. & notoria, de tēp. orōin. † ex eo. n. qđ iudici tantū, nō ēt alijs causa sit manifesta, notoriū non dī. 2. q. 1. c. multi cū c. seq. Nec ex eo, qđ causa alijs sit nota, iudici verō sit incognita,

95 d. q. 1. c. Deus, §. qñ aut crimē. † Iustum autē, qđ iudex præstitit, qđ in oī causa ordinē iudiciariū obseruabit, non facit, qđ non obseruatus, vbi nō est obseruandus de iure sniam

96 vim rei iudicatę nō hēat, c. ad notrā 21. de iure iur. † Si causa sit ecclesiastica, beneficalis, decimarum, matrimonialis, vsurarū, & similis, tunc snia lata iuris ordine in obseruato subsistit. Clem. dispendiosa 2. de iudic. c. 1. §. cōsultationi. vt

97 lit. nō contest. † Idē in causis mercedū, d. l. 1. & toto tit. ff. de

98 extraord. cognit. † Idē erit, si causa iudici ita cōmissa sit, vt simp̄r, & de plano, & sine strepitu, ac figura iudicij, pce-

99 deret, vt declaratur, in Clem. vlt. de verb. sign. † Idē erit, si quis in hæresim iā damnatā incidērit, hic. n. ipso facto pro excōicato hē, ēt snia non interueniēs, multo magis interueniente iuris ordine nō seruato. 24. q. 1. in princ. cū tribus

100 cc. seq. † Qđ aut snia fuerit lata à Papa nō facit, qđ virib. subsistat, si causa iuris ordinē desideret, & ille nō sit obser-

101 uatus, c. in causis 19. de re iudic. † Velamēto absentię pattoni causę, rursus ad finitas quæstiones frustra q̄s redire

102 conat, l. velamēto 4. C. de postul. † Si tñ iudex nō publicē, sed in secreto loco officio eius nō præfente, sniam dixit, ipso iure nō valet, qđ gestū est, l. cū sniam 6. C. de sent. & in-

103 terloc. † Idē dicendū, si cū certū locū causę cognoscendę dedisset, alibi per obreptionē aditus sniam protulit, l. si vt

104 5. C. quo, & qñ iud. † Pro tribunali quoque, nō de plano causę cognoscendę, atq; decidēda sunt: qđ si aliter factū fuerit, snia vim iudicati non hēbit. Custodiā tñ nō solū p tribunali, sed & de plano audiri pnt, atq; damnari. l. vnus facinoris 18. §. fin. ff. de quæst. Sed & leuia crimina audire, & discutere de plano Proconsulē oportet, & vel liberrare eos, quib. obijciunt, vel fustibus castigare, vel flagellis, ser-

105 uos verberare. l. leuia 6. ff. de accus. Nou. c. 17. §. tertio. † Ferriatis quoq; diebus sniam ferri non dēre, dictū est sup. eo.

106 hoc li. 2. tit. 1. Nec minus noctu. c. cōsuluit 24 § ne verò, de offic. deleg. §. fedebūt, Auth. de iudicib. Nisi trib. luminariibus accessis in illis casibus, in quibus de nocte ferri pōt. l. 1. §. tria luminaria. ff. de ventr. inspic. Ba. in l. nō minorib. in fi. C. de transf. Menoc. de arbit. q. 62. de hac re latē, atq; eruditē agit Polidor. Rip. in tract. de noctur. tpe, tit. de sent. c. 107 134. & c. 147. de luminariib. † Idē dicendū, si iudex ad certū tps datus, vel certo tpe litē dirimere iussus, post tēpus illud elapsū snāam protulerit, nisi fortē consensu partū tēpus illi sit prorogātū, l. cū non 6. C. qñ prouoc. nō est neces. 108 l. 2. §. si & iudex, ff. de iudic. c. de caus. 4. de offic. deleg. † A quo die tēpus datum iudici currere incipiat, disponit in c. 109 sup eo 12. §. fin. de appell. † Planē si is, qui iudicē dedit in magistratu esse deseruit, alioq; ei successerit, tñ iudex ab eo datus rectē pronūciat, cū & cogi à successore possit, vt 110 si iam dicat. l. venditor 49. §. fin. ff. de iudic. † Sed si postq; iudex superior causā ad se reuocasset processū sit, & iudicē casū, nihil actū est, c. vt nostrā 56. de appell. † Nisi postq; protectioni superioris quis se subiecit, contra eū sit iudicatū, c. ad audiendā 34. de appell. † Post snāam autē, q̄ finibus certis conclusit ab eo, qui pronūciauerat, vel eius successore de quaestione, quā iā decisa est, statuta rei indicatē nō obtinet auctoritatē l. post snāam 9. C. de sent. & interloc. quia dicta snā iudex esse definit, nec amplius eius mutandae potestātē habet, vt dictū fuit sup. tit. 39. Haec sunt, quae contra rē iudicatā dici possunt, quae quidem sumuntur ex ijs, quae pronūciationi fauē in sunt, eāque statim ab initio mutūē efficiunt, nunc ex cōsequentibus exceptiones desumuntur, pp quas snā ab initio vtiliter dicta, ex post facto 111 vitatur. † Harū. n. prima, atque vltimissima est, si à snā dicta sit pronūciatū, nā pp prouocationē, seu appellatiōē interpositā iudicari actio; & executio inhiberit, quā pendēte appellatiōe, nihil amonandū esse diximus supra de appellat. tit. 40. & 6. q. 4. c. si quis Epus in fi. cū c. seq. de 39. q. 9. in princ. Ideoq; multo magis dicendū, si dicta snā per iudicē appellatiōis fuerit rescissa, vt in allegatis iuris 114 & dictū fuit sup. tit. 45. † Planē si quis in appellatiōe errauerit, vt puta cū vnū appellare dēret, appellaret alibi siquidē cū maiore iudicē appellare deberet, ita errasset, vt minorē appellatū proposita exceptione appellatiōis nō iurāt, l. 1. §. si q̄s ff. de appell. l. si cuius 5. §. planē ff. de appell. recip. Si verò maiore, vel parē iudicē prouocauit: Error illi nihil oberit, eumque et post tēpus appellatiōis elapsū 115 corrigere pōt d. §. si quis ibi. Si quis ergo. † Sed & si appellatū quidē sit, verūtñ nō suo tpe; exceptio proposita snā nō obstat l. 2. in princ. C. de his qui prop. met. iudic. qd̄ aut sit tēpus appellatiōis à legibus definitū sup. tit. 43. est ostensum. A deo aut appellandi tēpus, vt nemilibus quidē remittatur l. qui suspectū 20 §. fin. ff. de appell. Planē si snā ipso iure nulla sit, cum et sine appellatiōe in firmari queat, quāuis appellandi tēpus elapsū sit, nihilominus nulla snā dici pōt, & snā retractari l. 19. ff. de appell. & vt cōstat ex praecedentib. in ver. snā tñ, & c. & tit. 46. Quamuis aut ab interlocutoria snā appellatur, qd̄ aliqñ fieri posse ostensum est sup. tit. 40. tñ nisi intra legitimum tps appellatiō interposita sit, nihilominus snā vim tē iudicatā sortitur, quāuis appellatū esse dicatur l. 1. §. quod in sententijs, 116 ff. qñ appell. sit 2. q. 6. c. bidnū §. quod aut. † Si quis tñ ad munera, vel honores noiatus fuerit, et post tēpus appellatiōi constitutū prouocare pōt, dūmodo intra duos mēses 117 ses prouocet l. 1. C. de tēp. & repar. appell. † Isti autē duomenfes cōputant nō à tēpore factē notatiōis, sed ex die, quo cognouit se noi. tum, quē admodū, & in alijs causis tēpus appellatiōis ex die potius scientias, quā snā late cōputatur; quod tñ ita accipi debet, si non absens per procuratorem in causa sit defensus l. 1. C. de tēp. & repar. l. 1. §. si. qñ appell. sit d. c. bidnū §. quod aut absente. Nā si procurator praesens snā dicit tpe non prouocauit. difficile est, vt postea dñus elapso tpe audiatur d. §. fin. ibi. quod aut d. d. c. biduum §. quod aut. Sed & dies illos, e inibus appellandū est, ad aliquid viles esse, leges volunt: si fortē eius, & quo prouocatur, copia non fuerit, vt ei libelli dētur. Air. in hac de re Marcus Imperator in oratione sua: Is dies seruabē, quo primū ad eū dī facultas erit. Quare si fortē statim post snāam dictā copā sui non fecerit, qui pronūciat; dicitur dū est, nihil nocere illud appellatori: Nā vbi primū copā eius habuerit, prouocare poterit, ergo si statim se subduxit, similiter subueniendū est l. 1. §. dies aut ff. qñ appell. d. c. biduū, §. dies aut quē igitur est, si cōditio horā effecit, vt se

118 reciperet? vtrique nō videbitur se snā amisse, † Ad eundem aut facultatē semper accipiemus, sicut pōblico sui copā fecit. Caterū si non fecerit, non imputatur appellatori. c. ad domū eius non venerit, quodq; in hortos non accesserit, & vltorius, quod ad illā fabricam ad. Quare si in publici corius ad eundem facit non fuit, melius dicitur facultatē non fuisse ad eundem d. l. 1. §. quid igitur. Si tñ eius ad quem appellauit, hēat copā appellator, nihilominus illi praesertim 119 ptio nocebit d. l. 1. §. si quis ipsius. † Ideoque metus quoque exceptione nō defenditur, quia dicit se ita dicem, qui pronūciauit, metū esse, ne intra statutū tēpus appellatiōis cū apud iudicē, quē appellauit, nihil timere poterit. l. 1. r. C. de his qui pp metū iudic. l. 2. C. eo, Qui tñ vim substituet, conreitatione intra tēpus legitimum, quo appellare licet publice proposita, qd̄ metus causa non appellet, praesertim ptione non summotū ē, talis. n. contē statio pro legitima appellatiōe hē d. l. 2. §. qui verò. Sed & si appellatiōis à sententiā est, & quidem iusto tēpore, non tamen ab eo, qui proposita exceptione aduersus sententiā se defendit, ea 120 inuari non debet l. si qui 30. in prin. ff. de appell. † Cum aliterius factum, quem admodum alteri non debet esse ratio quodque neque prodesse debeat. Itaque si qui separatim fuerint cōdemnati, quamuis ex eadem causa, pluribus ap 121 pellatiōibus opus est d. l. 10. † Secus tamen, si simul, & ex eadem causa plures fuerint condemnati: nam hoc casu in vna, eademque causa, altero appellante, si eius appellatiō iusta fuerit pronūciatā, alteri quoque, qui non appellat, iusta victoria prodesse non potest, nisi ita probandum est, si fuerit vna, eademque causa defensionis leg. 2. C. si vna sententia pluribus leg. 1. C. eod. leg. 10. §. sed cum aduersus ff. de appell. cap. vna sententia 77. de appellat. 2. quae. 6. cap. vbi si quandoque vnam. Caterū si diuersa, alia causa est, vt in duobus tutoribus processu, si alter gesserit iustitiam, alter non gesserit, & is, qui non gesserit, prouocauerit, quod est enim, eum, qui idē iudicē gesserat sententiā, quoniam gessisse se sciebat propter appellatiōem eius, quā non gesserat, obtinere d. leg. 10. §. quod est rescriptum ff. de appell. 122 † Idem quoque dicendū, si etatis auxilio, vnus contra sententiā restitutionem impetrauerit: hoc enim casu maiori, qui non suo iure appellauerat; hoc dēcreuit non 123 prodest dicta leg. secunda C. si vnus ex pluribus. † Praeterea cum in vna causa separatim duplex sententia diuisa datur, veluti vna fortis, alia vsurarum, duplex quoque appellatiō necessaria est, ne alterum agnouisse, de altera prouocasse intelligatur leg. c. m. in 17. ff. de appellat. exemplo Clement. vltim. de appellat. Porro non sufficit appellatiōem intra statutum tempus interponere, de quo supra dicitur 124 cum est in titulo 43. † Sed est quoque speciale tempus introducendae, & inchoandae, nec non exercendae, seu prosequendae appellatiōis interpositae, quod si fuerit obseruatum, appellatiō pro defecta habebitur, vt nihil appellatori ad exceptionem propositam profit leg. cum antea tribus 5. illud etiam C. de temp. & reparat. appellat. leg. si contra 8. C. de appell. leg. quoniam 18. C. eod. leg. 2. §. fin. h. C. de temp. & reparat. leg. 2. §. si. C. quānd. pronoc. non est neces. cap. personas 4. cap. cum sit §. c. permissi 12. vers. vt 125 intra conueniens tēpus c. consuluit 14. §. si. de appell. † Inchoandae verò, seu introducendae appellatiōis tempus diuiditur in quinque dies fatales. Primus dies fatalis definitur sex mensibus elapsis. Quod si intra sex menses appellatiō non sit introducta, datur alter dies fatalis, vnus scilicet mensis, vt sit alter fatalis dies, quo sententia in rem iudicatā transeat, tricesimus primus dies à primo tali elapsis. Quod si eo quoque appellator exciderit: tertius dies fatalis illi datur, tricesimus videlicet primus dies à secundo tali elapso, sed & post tertium fatalem diem elapsū, quartus quoque totidem diebus à tertio intermissis, illi conceditur, vt ita quatuor illis diebus fatalibus computatis, tempus, quo appellatiō introducenda est, sit nouem 126 mensium. † Quibus elapsis si ne tunc quidem appellatiō fuerit introducta, appellator, qui propter lapsum temporis sua excidit appellatiōe, potest à principio petere reparatiōem appellatiōis, sed intra tres tantum menses à quarto fatali die elapso. His quoque tribus mensibus elapsis nulla reparatione petita, quintus dies fatalis constitutus est, isque vltimus, quo omnis via ad appellatiōem prosequendam appellatori est praclusa leg. tempora secunda C. de tempo. & reparat. appellatiō. Planē quod de reparatione petenda diximus, intelligi debet, si à iudice

ordinario fuerit appellatum. Si autem ab arbitro, seu delegato Principes appellatum fuerit, reparationis petendæ, facultas non datur, quamquam iure nouo etiam in appellatione ab ordinario iudice facta facultas illa videtur esse sublata d. leg. 2. §. & hæc si aduersus leg. cum anterioribus §. C. eodem, sed & quod ad primum diem fatalem, de quo diximus, attinet, eius exceptio prima, hæc est. Nisi a delegato illustri, vel spectabilis magistratus appellatio facta sit: hoc enim casu primus dies fatalis, non sex sed duobus tantum mensibus exactis statuitur d. leg. 2. §. sin autem. Altera exceptio est: Nisi ex Asiana, Pontica, vel Tracia Diocesi Constantinopolim appellatio sit, facta: nam & hoc casu primus dies fatalis duobus tantum mensibus elapsis statuitur dicta leg. interioribus §. §. sin autem ex alijs. Tertia exceptio est. Nisi a pedaneis seu delegatis Principis Urbis Constantinopolitanæ fiat appellatio, hoc enim casu etiam duo menses ad introducendam appellationem sufficiunt. Nouella c. 82. §. ceterum. Quarta exceptio est, nisi appellatio fiat more consultationum ad Principem, vel eius palatium: hoc enim casu iure quidem antiquo biennium, iure autem nouo annus datur dicta lege quinta §. in his casibus C. de tempor. & reparat. appell. Præterea quod de quinque diebus dictum est, vt singulis illis elapsis, appellatio nondum introducta expiret, corrigi iure nouo in hunc modum, vt pro singulis diebus fatalibus deni dies computentur, quatuor ante diem fatalem, deinde ipse dies fatalis, denique, quinque dies sequentes: in quibus si appellator venerit, & appellationem suam introduxerit, ipso die fatali introduxisse videri debet d. l. §. §. & cum antea: de hac re multa deduximus in glos. statut.

127 Vrb. lib. 1. cap. 170. Exercentur autem appellationis tempus est annale, quo elapso, nisi appellationis causa fuerit finita, expirat, & sententia transit in rem iudicatam, dummodo appellator iusta causa non fuerit impeditus d. leg. §. illud autem. Alijs si iusta, & inenitabili causa fuit impeditus, quominus intra annum appellationis causam ad finem perduxerit datur illi alter quoque annus, & sic causa cognita biennium ad appellationem prosequendam, quo elapso, amplius non auditur appellans, quamuis per iudicem steterit, quominus, causa finita sit: nisi Principis Consistorium sit appellatum d. §. illud. Nouella cōst. 59. in princip. c. cum sit §. de appellat. ver. annus & c. Clem. sicut 3. eod. 2. quæst. 6. cap. vlti. in princip. Nouella c. 119. §. quin & hoc. Vel ipse Princeps per suum rescriptum appellationis causam commiserit, hoc enim casu instantia causæ per Principis rescriptum commissæ est perpetua, vt sunt rescripta Principum l. 2. C. de diuers. rescript. c. venerabilis 20. & ibi glos. & cap. fina. de iudic. cap. ex insinuatione 50. de appellatio. cum alleg. inferius versic. Planè nec temporis præscriptione perimitur d. leg. 2. cum alijs citatis. Hoc tamen semper appellatori datur beneficium, vt non simpliciter sententia transeat in rem iudicatam, sed iudici appellationis incumbat, actis per lectis, ac cognitis, eam vel confirmare, vel infirmare, absente quoque appellante: si modo ab eo, contra quem appellatum est, biennium nondum elapso, aditus est ad sententiam confirmandam, alioquin si neuter compareat, neque victor, neque victus victoris sententia omnimodo erit rata habenda: & ita victor persequendo deteriorem suam causam facere videtur d. cap. 50. in princip. vsque ad §. porro & illud. Quod de biennio exercendæ appellationis dictum est, idem, quoque obtinet, si tempus incohanda, & introducendæ appellationis ea, nondum, introducta, elapsum sit: nam non ipso iure confirmatur sententia, sed si iudex appellationis, perfectis actis, eam putauerit iuri, & veritati consonam d. Nouella c. 50. §. sed & illud in super. Planè quod de tempore prosequendæ, & exercendæ appellationis dictum est, locum non habet si in consistorium Principis causa sit introducta; hoc enim casu vel post biennium causam appellationis prosequi licet: cum iniquum sit propter occupationes aulicas causas hominū deperdere dicta leg. §. §. si tamen C. de tempor. & reparat. appella. Nouella c. 23. §. ad hæc sancimus capit. ex insinuatione 50. de appellat. 2. quæst. 6. cap. anteriorum §. ad hoc sancimus, & c. vlti. §. sed his quæ speratur, & supra lib. 1. tit. 2. num. 36. Hæc de tempore tam introducendæ, quam exercendæ, ac prosequendæ appellationis separatim dicta sufficiant. Contra hæc statuta tempora exercendæ, ac prosequendæ appellationis in præiudicium rerum iudicarū, ad reddendas lites immortales, atque æternas, multa consti-

tuit avarissimorum leguleorum voracitas, quibus lites non solum centenariæ, sed longè maioris ætatis, adhuc durant, exercentur, ac prosequuntur in graue totius Christianiæ reipublicæ detrimentum: quoniam ab executione reipublicæ 128 cæ salus dependet, ac priuatorum statuitur quies. Vtriusque autem temporis aliquot exceptiones videntur esse generales, atque communes, de quibus nunc dicendum. Nam si vnus ex litigatoribus, pendente appellatione, fuerit defunctus, non residuum tantum tempus hæredibus eius indultum est, sed etiam alij quatuor menses l. si vnus 6. C. si pæd. appell. Si autem ad deliberationem hæreditatis, certum tempus indulgetur, post lapsum eius temporis quatuor mensium spacium numerabitur, ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hæreditate dubitantes, priusquàm aliquod commodum sentiant, damno afficiantur d. l. 6. §. sin

129 aut. Præterea si litigatores præscriptioni fatalium renūciauerint ei: qui tempore excidit, aduersus temporis præscriptionem pacti conuerti exceptio datur d. l. §. §. si. Clem. quamdiu 4. de appella. Sed & præscriptio illa temporis tam introducendæ, quam exercendæ appellationis non currit, si medio tempore in arbitros cōpromissum sit, & apud huiusmodi arbitros interim lis agitata, nisi fortè post relictos eos, tempus statutum præterierit Nouella c. 93. d. Cle. quæ diu 4. ver. per compromissum. Sanè si per iudicem, à quo appellatum est, steterit, quamuis appellatio suo tempore introducta sit, nihilominus appellatori obstabit exceptio, sed dānum, quod ob hoc sentit, iudex iste ei præstare tenetur. Nouella c. 126. §. ad hæc sancimus. Si verò per iudicem appellationis steterit, quamuis appellatio suo tempore, vel introducta, vel finita sit; præscriptio temporis appellatori non nocebit, nisi biennium excesserit. Nouella c. 119. §. quin & hoc d. l. §. illud et ibi nisi ipse appellator C. de tempor. & reparat. appell. de qua re, & supra in causā inenitabili diximus c. ex

130 ratione 8. de appell. Præsequi aut appellationis causam videtur, & qui per alium prosequitur l. 1. ff. an per aliū causæ appell. l. huius 18. ff. de appell. l. nulli 3. in fine C. quor. appell. non recip. l. si actor 10. C. de appell. Nā appellationis causæ per aliū reddi possunt, vt in allegatis iuribus. dummodo de re pecuniaria lis sit, non criminalis cā agatur. Nā quæ cā principaliter per alium agi non pōt, eius nec appellatio quidē per alium agi debet d. l. 1. §. & generaliter 2. q. 6. cap. si qñ.

131 Præterea si procurator appellauerit, dñsq; causā appellationis intra legitimum tempus exequatur; ista appellatio pro deserta haberi non debet; cū dñs audiri debeat in causis appellationis reddēdis, cuius absentis procurator appellauit; quamq; cessante dño, procurator ipse, licet post appellationem interpositam rationes reddiderit, prosequi eam debeat l. vlt. §. substituti ff. de appell. l. negociorum 24. §. curator ff. eod. l. si actor, 10. l. C. eod. l. dñs 9. C. eod. l. 2. ff. an per alium causæ appella. Idem dicendum est de pupillo nunc adulto factō, cuius tutor appellauit, nec non de adolescente, qui ad legitimam ætatem peruenit, cum curator eius prouocasset: nam & hi appellationem à tutore, & curatore interpositam, si velint prosequi possunt, quia factō, cessatio eius, qui ab initio appellauit, non efficit appellationē desertā d. l. vlt. §. substituti, & d. l. negociorum 24. §. curator. Idē dicendum, si pluribus simul condemnatis appellantiibus, vnus ex ijs appellationem fuerit prosequutus l. 1. C. si vnus ex pluribus 2. q. 6. c. vlti. §. quandoque vnam. Idem erit, si alia appellatio non ea, ex qua exceptio proposita obijcitur, fuerit deserta c. directæ 39. de appell. Idem vtiq; erit, si procurator ad prosequendam appellationē datus fines man-

132 dati excesserit c. significante 69. eod. titu. Præterea exceptio desertionis non opposita, si ambo, vel alteruter postea fuerit appellationē prosecutus, non obstabit præscriptioni, & cā appellatio erit nihilominus deserta. Cle. si appellationē 6. de appell. cum alijs alleg. per nos in gl. stat. Vrb. li. 1. c. 170.

133 fol. 375. n. 10. ver. & iudex talē desertionem Postremo de tempore tam introducendæ, q̄ exercendæ appellationis, & illud notandū, q̄ tempus illud cōtinuū numeretur, non exclusis ferijs, siue repētinis, siue solemnibus l. 2. §. penul. C. de tempor. & repa. appell. & nos in d. gl. n. 3. vers. sed quid si. Hactenus de eo, si appellatio interposita deserta sit, nec intra legitimum tempus, vel introducta, vel finita, dictū est. Sed & alijs modis aduersus appellationis exceptionē supra propositā replicari pōt. Nā causæ, ex quibus appellationē denegandā esse supra tit. 40. diximus, hic quoq; replicationū loc-

134 co repeti possunt. Præterea Appellatore quoq; defuncto sine hærede, cuiuscunq; generis appellatio euanescit l. 1. in prin. ff.

133 si pend. appell. mors interuenerit. † Supplicatio etiam de sententia Præfecti prætorio retractanda, vim appellatio- nis non habet, vt sententiæ executio sit inhibenda. Nouel- la. c. 119. §. aliud ad hæc. Si tamen intra decem dierum spatium à die sententiæ dictæ supplicatio ista fuerit oblata, victor executionem sententiæ petens non aliter audietur, q̄ datis idoneis fideiussoribus in eam quantitatem, quæ cōdenatio- ne continetur, quod si sententia fuerit retractata, atque iniusta pronuntiata, restitutus sit, quod accepit. Secus si intra decem dies supplicatio non fuerit oblata: tunc enim sine fideiussione sententiæ sit executio, retractationis iure ei reservato, qui se grauatum putauerit, d. constitur, 119.

136 † Porro non solum propter appellationem interpositam, ac pendentem rei iudicatæ executio inhibetur, & iudicati actio denegatur, sed & si appellatio propter vim grauato factam omissa sit, quo tamen casu, iure appellationis con- testatio publice est proponenda, l. 2. in fi. C. de his qui propter metum iudicis non appellau. c. vlt. de appellat. vt &

137 supra dictum fuit. † Quamuis autem iudex, qui senten- tiam tulit, postea mortuus sit, vel seruus effectus pronun- ciatusve, nihilominus sententia rata manet, leg. vlt. C. de re iudic. l. 1. C. de sent. & interloc. † Et si iudex in mortis articulo dixerit se iniustam protulisse sententiam, Villalo. l. 139 115. & 116. & in addit. † Tutor vero nomine pupilli con- demnatus, sine tutela, exceptione aduersus rem iudicatam defenditur, l. vlt. ff. si quis cautionib. in iudicio sistendi, l. 2. in princ. ff. de administ. tutor. l. tutori 7. ff. quando ex facto tutoris, l. 1. C. eo. In ipsum enim pupillum, eiusve hæredes actio iudicati transfertur, vt in allegatis iuribus, & dicitur infra in sequenti titulo, Planè si tutor nomine pupilli tan- quam hæredis conuentus atque cōdemnatus sit, si postea pupillus hæreditate sit absterus, neutri res iudicata nocet, 140 d. l. 2. §. & exinde. † Sub specie quoque nouorum instrum- entorum postea reuertentium, res iudicata restituta non debet, l. sub specie 4. C. de re iudic. cap. inter monasterium 20. ver. cum sub prætextu, & c. suborta 21. §. fi. de re iudic.

141 † In negotio tamen publico fauore publicæ utilitatis hoc casu causa cognita, potest sententiæ retractari. l. Imperato res 31. ff. de re iudic. Vel si ex iureiurando à iudice delato causa sit decisa, l. admonendi, ff. de iureiurand. Vel per in integrum restitutionem ex clausula generali. Si qua mi- hi iusta causa, & c. Villalo. R. 46. Gabr. lib. 2. de restit. in in- 142 tegr. conclus. 2. † Ob rescripta postea impetrata, senten- tia rescindi non potest, l. impetrata 3. C. sent. rescind. non pos. l. 1. C. vt lit. pend. l. sententijs 3. C. de error. aduocator.

143 c. ea quæstio 4. de re iudic. † Illud sanè non ignorandum, si queratur iudicatum sit, nec ne, & huius quæstionis iudex non esse iudicatum pronunciauerit: licet fuerit iudica- tum, rescinditur, & si prouocatum non fuerit, lege 1. in 144 princ. ff. quæ sene. sine appellat. rescind. † Sed & si solutus sit id, quod iudicatum est, res iudicata expirat. l. si se 4. §. soluisse, ff. de re iudic. §. 1. Instit. quib. mod. tollit. oblig. Nā ita prætor edicit condemnatus, vt pecuniam soluat, nisi autem in solidum soluerit exceptione solutionis non defen- ditur, d. l. 4. §. ait prætor, c. cum aliquibus 6. de re iudic. Planè si plures condemnatus sit debitor non restituendo pi- gnus, quam computatio foris, & usurarum faciebat, hu- manius est non amplius eum, quam quod re vera debet dando, hypothecam liberare, quamquam si subtilitatem legis, & autoritatem sententiæ spectamus, aliter videtur dicendum, l. fideiussor 15. ff. de doli mali except. l. si fin- dus 16. §. si pluris, ff. de pignor. & hypothec. Sed & si fidei- ussor euictionis nomine condemnatus, id pretium, quod euictum est, & omnia præstare paratus est, quæ iure em- pti continentur aduersus iudicati actionem exceptione doli 145 mali defenditur, d. l. 15. & d. §. si pluris. † Soluisse autem accipere debemus non tantum eum, qui pecuniam soluit numeratam, verum omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est, quæ ex causa iudicati descendit, d. l. 4. §. sol- 146 uisse, ff. de re iudic. † Quamuis autem intra dies constitutos iudicati agi non possit, tamen multis modis iudicatum liberari posse, non dubitatur, quia constitutorum dierum spatium pro iudicato, non contra iudicatum per legem 147 constitutum est, l. in tra 7. ff. de re iudic. † Non tamen audiendus erit condemnatus, si pro solutione alio modo satis- facere paratus sit, fortè ex promissore, vel pignore da- 148 to, † noluit enim prætor obligationem ex obligationibus 149 fieri, d. l. 4. §. ait prætor. † ex magna tamen, & idonea cau- 150 sa alia satisfactio oblata accipi debet, d. §. ait prætor, † R.

gulariter itaque si pignora accepta sint in rem iudicatam, vel fideiussores, dicendum erit, non cessare executionem: quippè cum accesserit aliquid rei iudicatæ, non est à re iudicata recessum, d. l. 4. §. sed & si pignora. Idem obseruandum est in reo, cuius procurator condemnatus est, d. l. 4. §. 151 idem obseruandum. † Si autem ex conuentione lit gan- tium stipulatione cautum sit post rem iudicatam ei, cui quis condemnatus est, eueniet vt hic recedatur à iudica- to, si modo nouatio intercesserit, d. l. 4. §. si ex conuentione. Cæterum si non mouandi animo id factum est, manebit ordo executionis, quem admodum in pignoribus, & fideiussoribus acceptis dictum est, d. l. 4. §. ceterum, l. 2. C. de exec. rei iudic. Sed & per iudicatum solui stipulationem iudicati actionem non nouari supra tit. 25: dictum est, 152 † Præterea si rem, quæ ex causa iudicati peritur, actor receperit, doli exceptione summoueri potest, l. 1. C. de re iudic. 153 dic. † Planè si res, quæ petitur, perisse dicatur, vel restitui non posse, aduersus iudicati actionem, vel rei iudicatæ executionem, qui hoc dicit, non defenditur, l. si homo 8. ff. de re iudic. l. si non longis 7. C. de execut. rei iudic. l. qui restitueret 68. ff. de re iudic. Nam cum post litem contestatam, & ita post moram factam res interierit, nihilominus cōdemnatio est facienda, l. quod te 5. ff. si cert. per. l. 23. l. 82. §. fin. l. 91. §. effectus, ff. de verb. oblig. vt dicitur infra tit. 154 seq. † Præterea cum actor à reo in eodem iudicio fuerit reconuentus, reusque actori fuerit condemnatus, penden- te adhuc causa reconuentionis; iudicati actio, vel rei iudicatæ executio aduersus cōdemnatum inhibenda est, donec de conuentione quoque fuerit iudicatum: quam- quam ipsi condemnato dies appellationis statim dicta sen- tentia currit, nec expectatur sententia in causa reconuen- tionis, d. l. 1. §. fin. ff. quæ sent. sine appellat. rescind. de hac 155 re plura dicta sunt sup. tit. 26 de reconuentionib. † Tandem obseruandum est, quod si forte sententia contra iuris regulas, de quibus supra tit. 39. in scriptis lata non fuerit, quod res iudicata poterit probari per testes, c. Albericus 43. de restit. c. sicut 16. de sent. & re iudic. hæcenus de re iudicata dictum est, quibus scilicet exceptionibus eli- datur, nunc de actione iudicati agendum.

§ V M M A R I V M.

- 1 Actio iudicati ex re iudicata oritur.
- 2 Actio iudicati competit reo damnato.
- 3 Condemnatus quis ritè dici possit.
- 4 Actio iudicati tam ex personali, quam reuli competit.
- 5 Actio iudicati competit ex sententia confirmante, limitatur.
- 6 Res inter alios iudicata alijs non prodest, limitatur.
- 7 Sententia ad fauorem alicuius, quando prodest alijs.
- 8 Res inter alios iudicata alijs nocere non debet, limitatur.
- 9 Sententia quando prodest, vel noceat pupillo.
- 10 Actio iudicati competit etiam contra fideiussorem.
- 11 Actio iudicati, procuratore condemnato competit contra dominum.
- 12 Actio iudicati rei persecutiuam continet.
- 13 Pluribus condemnatis vna sententia quid iuris.
- 14 Condemnatus duersis summis, minima debetur.
- 15 Condemnatus decem, aut noxe dare, habet electionem, limitatur.
- 16 Actione iudicati veniunt etiam usuræ ex mora.
- 17 Usuræ rei iudicate ex mora debentur.
- 18 Usuræ contractus cum usuris rei iudicate debentur, limitatur.
- 19 Actio iudicati quando competere incipiat.
- 20 Tempus, quod datur iudicatis, competit, & eius hæredibus.
- 21 Tempus, quod datur iudicatis, competit fideiussoribus.
- 22 Tempus iudicari iudex non potest mutare, augetur, sic.
- 23 Actio iudicati est perpetua.
- 24 Actio iudicati habet affirmatiua remedia.

De actione iudicati, Tit. 49.

1 **E**X te iudicata oritur actio iudicati, rei iudicate excep- tio, nec non executio, nunc de iudicati actione dicetur, postea de rei iudicatæ exceptione, execu- 2 tione, & alijs similibus. † Competit autem iudicati actio 3 reo condemnato. † Condemnatum autem accipere debe- mus eum, qui ritè condemnatus est, vt sententia valeat, l. si se 4. §. condemnatum, ff. de re iudic. Ideo huic actioni obijci possunt ea omnia, quæ contra rem iudicatam in tit. præce- dentè proposita fuerunt. Cæterum si aliqua ratione sen- tentia nullius momenti sit, dicendum est, cōdemnatio- nis verbum non tenere, d. §. condemnatum ibi ceterum, & c. huius enim species sunt dicta in præcedenti titulo cō- 4 tra re iudicatam, & ideo hæc sūt repetenda. † Nec refert, an in per lo-

personali, vel reali actione sit iudicatum, ex vtraque enim re iudicata, iudicati actio competit. Villalo. A. 38. sed contradicunt leg. quod te mihi s. cum sua. glos. in verb. detrimentum in fine ff. si cert. pet. Bald. in l. item si, l. s. ff. de rei vendic. Et quidem non ex sententia confirmata, sed ex confirmante. Villa. A. 37. & S. 42. Nisi ob desertionem appellationis sententia sit confirmata Villalo. S. 43. Res autem inter alios iudicata alijs prodesse non debet l. 2. in prin. C. quibus res iudicata non nocet. Ideoq; ex sententia pro alio lata alij actio iudicati non datur, præterquam hæredi l. miles. 6. §. si. ff. de re iudic. Sed & vno ex hæredibus agente, & obtinente, cohæredi, qui postea superuenit, nec ante simul agere potuit, victoria communicanda ab eo, qui vicit: vt puta si sub conditione fuit hæres scriptus, vel apud hostes, vel in vtero, cum prior experiretur, alioquin secus, si cum posset simul cum altero experiri noluit l. si hæres 7. ff. famil. hercis fund. Sed & si cum duo socij simul egissent, & succubuisse sententiam postea appellauerit, & obtinuerit: eius victoriam alteri quoque, qui non appellauit, prodesse supra tit. præcedente diximus, si vnus fratrum legitimus sit iudicatus: hæc enim sententia alijs quoque fratribus prodest, Villal. L. 95. in fine. Tutor quoque si obtinuerit, iudicati actio simul, & exceptio pupillo non erit deneganda leg. 2. in princip. ff. de adm. tutor. l. tutor 6. ff. quod. ex fact. tutor. Idem dicendum erit, si actor, quem tutor suo periculo ad litem constituit, obtinuerit d. leg. 6. si item procurator obtinuerit, non ipsi, sed domino litis iudicati actio danda k procurator 28. in princip. ff. de procurator. leg. item eorum 6. §. actor ff. quod cuiusque vniuersit. Actor quoque vniuersitatis procuratoris partibus fungitur. Ideoque iudicati actio ei non datur, nisi in rem suam datus sit d. §. actor iste. ¶ Vt autem res inter alios iudicata alijs prodesse non debet: ita etiam, & quidem multo minus alijs debet nocere lege sapè 63. ff. de re iudic. leg. Modestinus 10. ff. de except. leg. 1. ff. de except. rei iudic. leg. cum de hoc 27. ff. eodem leg. 1. & 2. C. quibus res iudic. non nocet leg. 3. & vlti. C. eod. l. 2. C. de exceptio. exemplo l. si prolixo 14. §. quoties ff. de appellat. leg. non idcirco 44. §. fin. ff. de iudicis. Ideoque alius quam contra quem iudicatum est, neque iudicati actione teneri, neque rei iudicatae exceptione remoueri potest, nisi forte hæres ipsius fuerit leg. miles 6. §. fina. ff. de re iudic. ¶ Tutore tamen, & curatore condemnato in pupillum, & adultum, non in ipsum condemnatum actio iudicati competit nisi forte pupillus hæreditate, cuius nomine tutor fuit conuentus, & condemnatus, se abstinerit: hoc enim casu neque tutor, neque pupillus tenetur l. 2. in princip. ff. de adm. tutor. sed & si tutor, qui condemnatus est, tutor esse iure non potuerit, vel rem pupilli saluam fore non cauerit: sententia contra eum dicta pupillo non præiudicat: cum ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimæ administrationis personam substituere non potuit, ipso iure irrita sint l. si tutor 4. C. in quib. caus. restit. in integr. Si post finitam tutelam, vel curam, nouatio sit facta, & obligatio in tutorem, vel curatorem translata, tunc iudicati actio dabitur in tutorem, vel curatorem l. post mortem s. ff. quando ex facto tutoris. Si insuper, quis tanquam hæres alicuius condemnatus fuerit, & postea sese hæreditate abstinerit, vel aduersus aditionem hæreditatis in integrum restitutus fuerit: iudicati actio aduersus substitutum ipsius, vel cohæredem competit: nisi forte pupillus hæres tutorum culpa fuerit condemnatus l. ex contractu 44. ff. de re iudic. ¶ Sed reo condemnato, iudicati actio competit contra fideiussorem cum distinctione, de qua apud Turza. opin. 140. & Villal. F. 39. Si statuto cautum sit, vt sententia aduersus vnu lata, aduersus alium executioni mandetur, tunc contra illud dabitur iudicati actio. Villalo. S. 103. ¶ Sed & procuratore condemnato, non in ipsum, sed in dominum litis actio iudicati danda est, nisi liti sese obtulerit sine mandato, vel in re suam procurator datus sit, vel domino litis hæres extiterit his enim casibus ipse procurator tenetur iudicati actione l. si se 4. ff. de re iudic. l. Paulus 61. ff. de procur. l. si procurator 28. §. fin. ff. de procurator. leg. si quis 31. ff. eod. quod de procuratore dictum est, de actore quoque vniuersitatis accipi debet d. l. 4. ff. de re iudic. ¶ Porro iudicati actio rei persecutionem continet. ¶ pluribusque vna sententia condemnatis, singuli pro virili tantum parte, non in solidum tenentur l. miles 6. §. fin. ff. de re iudic. l. Paulus 43. ff. eod. l. si qui 10. §. quoties ff. de appellatio. leg. 1. C. si plures vna sentent.

14 condem. leg. 2. C. eodem. ¶ Si verò quis diuersis summis condemnatur, puta iudicibus pari numero dissentientibus minima summa debetur leg. inter pares 38. §. fin. ff. de re iudic. & supra quoque dictum est. ¶ Decem, aut noxæ dedere condemnatus, iudicati in decem tenetur: facultatem enim noxæ dedendæ ex lege accipit leg. miles 6. §. decem ff. de re iudic. in ex stipulatu autem actione diuersum obseruatur: qui enim stipulatus est decem, aut noxæ dedere non potest decem petere: quia in stipulatione singula per se veniunt, eaque singula separatim stipulari possumus dicta lege 6. §. is autem. At iudicium solius noxæ deditiois nullum est, sed pecuniariam condemnationem sequitur, & ideo iudicati in decem agitur: his enim solis condemnatur, noxæ autem deditio in solutione est, quæ à lege tribuitur d. leg. 6. §. At iudicium. ¶ Vfuræ quoque ex mora in iudicati actione veniunt leg. vltim. ff. de re iudic. leg. negotiorum 24. ff. de appellat. l. tutor 41. ff. de vfur. leg. 1. C. de vfuris rei iudicatae leg. 2. C. eodem. Nam qui condemnati solutionem pecuniarum, qua dependere iussi sunt, vltra quatuor menses à die condemnationis, vel si prouocatio fuerit interposita à die confirmationis sententiæ connumerandos distulerint; centesimas vsuras alijs exigi Imperator Iustinianus cauit: priscis legibus, quæ duas centesimas eis inferebant, & ipsius Imperatoris Iustiniani alia constitutione, quæ dimidiam centesimam statuit in hoc casu sublatis dicta 17 l. 2. C. de vfur. rei iudic. ¶ Centesima igitur vsuræ post moram, seu quatuor menses elapsos in iudicati actionem venit d. leg. vltim. ff. de re iudic. cum alijs supra citatis. Quod tamen ita accipi debet, vt sortis tantum, non etiam vitiarum, quamuis in sententiam deductarum, vsura centesima debeat leg. sancimus 3. in principi. vsque ad §. & cum antiquitas C. eod. sed & quod dictum est, prouocatione interposita à die confirmationis sententiæ quatuor menses, ex quibus vsuræ currant, connumerandos: ita intelligi debet, centesimas quidem vsuras, pendente appellatione, & quatuor mensibus nondum elapsis, non currere d. leg. 2. C. eodem. ¶ Attamen nihilominus vsuræ contractus, seu actionis in iudicium deductæ minores, quamuis tempus illud elapsum non fuerit, currunt nisi forte iudex reum in sbrtem condemnauerit, nulla vsuratum mentione facta: hoc enim casu dictis quatuor mensibus nondum elapsis nec principalis quidem actionis vsuræ currunt, cum reus rei iudicatae exceptione defendatur dicta leg. sancimus 3. C. de vfur. rei iudic. ¶ Ex his patet iudicati actionem non nisi post quatuor menses ab eo tempore, quo sententia in reo transiuit iudicatum, condemnandis, competere: quæuis iure antiquo tempus, quo iudicatis erat parendum, magis arbitrio iudicis, quam legis authoritate definitur: nec ante dabatur, quam iudici causa cognita visum erat non per contumaciam illud condemnato peti, & non nisi satisdisset, tempore illo elapso iudicatis, se pariturum leg. debitoribus 31. ff. de re iudic. quod si tempus à iudice definitum elapsum esset, captis pignoribus, condemnatus cogebatur, & nisi intra duos menses paruisset, ius vendendi pignoris erat dicta l. 31. §. eorum qui, ¶ Tempus autem, quod datur iudicato, etiam hæredibus condemnatis, cæterisque, qui in locum eius succedunt, tribuitur, videlicet, quod ex eo tempore deest, quia causæ magis, quam personæ, beneficium præstat leg. tempus 29. ff. de re iudicata. ¶ Sed & fideiussor, mandatorque condemnati eodem beneficio vitur leg. sancimus tertia §. vt cum 22 antiquitas C. de vfuris rei iudicatae. ¶ Quamuis autem iudex minus tempus condemnato ad soluendum indulserit: nihilominus ante id tempus, quod lege statutum est, elapsum iudicati actione conueniri non potest, leg. si se 4. §. si quis condemnatus ff. de re iudicata sanè si iudex maius tempus, quam lege statutum est, reo concesserit: etiam id, quod supra legitimum tempus à iudice indultum est, reo conseruabitur d. §. si quis condemnatus. Nam iudex non semper tempus iudicati seruat, sed nonnunquam arctat, nonnunquam prorogat pro causæ qualitate, & quantitate, vel personarum obsequio, vel contumacia leg. 2. ff. de re iudic. cap. quod ad consultationem 15. v. v. sed nec eod. tit. sed perraro intra statutum tempus sententia exequuntur: veluti si alimenta constituantur, vel minor viginti quinque annis subueniatur d. leg. 2. §. sed perraro. 23 ¶ Postremo iudicati actio perpetua est, hoc est, quæ non nisi 30. annorum præscriptione summoueat leg. miles 6. §. fin.

24 §. fin. ff. de re iudicat. † Habet autem iudicati actio a finia remedia, videlicet, rei iudicatæ executionem, de qua dicitur infra. item actionem ex stipulatu iudicatum solui, de qua supra tit. 25. Item exceptionem rei iudicatæ. Si deniq; post rem iudicatam nouatio facta fuerit, perempta iudicati actione, ex stipulatu actio erit. l. 2. C. de execut. rei iud.

S V M M A R I V M.

- 1 *Nouatio fit stipulatione, & litis contestatione.*
- 2 *Nouatio voluntaria, & iudicialis differunt.*
- 3 *Nouatio per litis contestationem parit exceptionem, limitatur.*
- 4 *Exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deducta quando competit, & quibus, & contra quos.*
- 5 *Exceptio rei in iudicium deducta, vel iudicatæ, ut competit quæ requirantur.*
- 6 *Actio personalis, & realis differunt.*
- 7 *Causa actioni adiecta an immouet, & mutet iudicium.*
- 8 *Opinio non facit aliam causam.*
- 9 *Causa non mouet petitionem, nec nouam facit.*
- 10 *Agens ex testamento postea non agit ex fideicommissio.*
- 11 *Causa posterior accedens priori parit exceptionem.*
- 12 *Patronus quando exceptione rei iudicatæ non inuenitur.*
- 13 *Pactio in iudicium deducta obstat exceptio pacti deducti in iudicium.*
- 14 *Hæres rei stipulandi semel agens, exceptione deducti iudicij repellitur.*
15. 17 *Agens alia actione, quæ antea egerit obstat exceptio rei in iudicium deducta, limitatur.*
- 16 *Agere de eadem re, de qua antea egerit, quis dicatur.*
- 18 *Delictum ob aliud delictum non minus poenam.*
- 19 *Actio una quandoque aliam non consumit.*
- 20 *Actiones plures competere possunt, limitatur.*
- 21 *Res facta cum mandato diuersa à facta sine mandato.*
- 22 *Cessante causa absolutio potest denuo agi, nec obstat exceptio rei iudicatæ, probatur pluribus exemplis.*
- 23 *Semel exclusus ab exceptione rei iudicatæ, ea amplius non potest vti, limitatur.*
- 24 *Reus in priore iudicio postea actor, an exceptione rei in iudicium deducta vti possit.*
- 25 *Exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deducta, quibus competit.*
- 26 *Exceptio rei in iudicium deducta statim post litem competit.*
- 27 *Exceptiones quæ sint, quæ ad alios non transeunt.*
- 28 *Exceptio rei in iudicium deducta competit litis consorti, limitatur.*
- 29 *Exceptio rei in iudicium deducta ei competit, cuius defensor antea fuit conuentus, limitatur, & commodatario.*
- 30 *Exceptio rei iudicatæ, vel in iudicium deducta aduersus quos competit, vel non competit.*
- 31 *Res inter alios iudicata alijs non præiudicat, limitatur.*
- 32 *Sententia inter alios dicta scientibus nocet, limitatur.*
- 33 *Exceptio rei iudicatæ competit contra successores, limitatur.*
- 34 *Exceptio rei iudicatæ competit contra auctorem, limitatur.*
- 35 *Sententia contra heredem scriptum præiudicat legatarijs.*
- 36 *Res iudicata de vna re in alijs non præiudicat, limitatur.*
- 37 *Res iudicata totius parti præiudicat, declaratur, & limitatur.*
- 38 *Petitio partis quando offert præiudicium petitioni totius quid agendum, ne præiudicet.*
- 39 *Qualitas, quantitas, augmentum eiusdem substantia in iudicium deducta exceptionem rei in iudicium deducta non excludit.*
- 40 *Petitio debiti cum poena obstat exceptio rei in iudicium deducta etiam quoad poenam, & e contra.*

De nouatione, quæ fit per litis contestationem, seu de exceptione rei iudicatæ, & in iudicium deductæ. Tit. 50.

- 1 **N**ouationem † dupliciter fieri scilicet vel per stipulationem, vel per litis contestationem certum est, l. delegare 11. in fin. ff. de nouationib. l. aliam causam
- 2 29. ff. eo. † Aliam enim causam esse nouationis voluntariæ, aliam iudicij accepti multa exempla ostendunt. perit enim privilegium dotis, & tutelæ, si post diuortium dos in stipu-

lationem deducatur, vel post pubertatem tutelæ actio nouetur, si id specialiter actum est, Quod nemo dixerit, litis contestata. Neque deteriorem causam nostram facimus actionem exercentes, sed meliorem, vt solet dici in his actionibus, quæ tempore, vel morte finiri possunt, l. aliam 29. ff. de nouat. † Tamen ex nouatione, quæ fit per litis contestationem oritur exceptio rei iudicatæ, & in iudicium deductæ. Nam si res semel in iudicium deducta sit, rursus de eadē re nouo iudicio agenti obstat exceptio, rei quidem in iudicium deductæ, si iudicatum nõdum sit: rei vero iudicatæ, si iam sit iudicatum. Nam si causa, quæ in iudicium deducitur, ante quoque in iudicium deducta fuerit: siue prius iudicium finitum sit, siue non sit finitum, rursus ageri exceptio rei iudicatæ in primo casu, vel in alieno casu rei in iudicium deductæ obstat exceptio, l. Iulianus 3. ff. de except. rei iudic. l. si quis 7. §. & generaliter, ff. eod. §. item si in iudicio, Instit. de except. & ita id defini potest toties eandem rem agi, quoties apud iudicem posteriorē id queritur, quod apud priorem quæsitum est, d. l. 7. §. si ancillæ ibi. Ita defini &c. † Sed si inutiliter antea actum, vel iudicatum sit, tunc talis exceptio nec in primo, nec in altero casu obstat, quia denuo agi, & iudicari possit, vt colligitur ex allegatis supra de re iudicata tit. 48. ver. nam sententia, & sequen. vsque ad finem. Idem erit, si inter alias personas antea fuerit actum, seu iudicatum. Nam exceptio rei iudicatæ, & in iudicium deductæ, alij quam contra quem in priore iudicio actum est, non competit. l. si cum vno 22. ff. de except. rei iudic. l. si quis 7. §. & generaliter, ff. eod. l. & an eadem 14. l. cum de hoc 27. ff. eo. l. 2. C. quibus res iudic. non nocet. Idem vtique erit dicendum, si de alia re antea actum, vel iudicatum fuerit, ex hoc enim de alia re postea agi, & iudicari non prohibetur, exceptione proposita, l. cū queritur 12. cum duabus legib. sequentib. ff. de except. rei iudic. l. de eadem re 5. l. cum de hoc 27. ibi id ipsum, de quo ff. eod. exemplo, l. si cum 22. l. si ex eo, l. in iudicio 25. ff. eod. & exemplo l. 2. C. de iudic. Idem dicendum si ex alia causa antea actum fuerit, hoc enim non vetat, quin ex alia agi, & iudicari postea possit, l. cum queritur 12. cum legibus sequen. ff. de except. rei iudic. l. cum de hoc 27. leg. si cum vno 22. ff. eod. l. si sic. l. 33. ff. de verbor. obligat. l. Modestinus 10. ff. de except. & præscript. & de hoc adfunt plura exempla in d. l. 22. in d. l. 10. in l. Lucius 47. ff. de petit. hæredit. in l. Lucius 91. §. Sempronius ff. de legat. 3. in l. fundum 28. ff. de nouationib. in l. si cum 21. §. sed si vsum fructum, ff. de except. rei iudic. & in leg. 2. ff. de priuat. delict. † Cum enim queritur, hæc exceptio noceat, nec ne? inspiciedum est, an idem corpus sit, quantitasque eadem, & idem ius, & an eadem causa petendi, & eadem conditio personarum? Quæ nisi omnia concurrant, alia res est, d. l. cum queritur 12. & d. l. cum de hoc 27. ff. de except. rei iudic. cum alijs supra citatis. Verum si in rem agens, nullam specialem causam expresserit, non prohibetur denuo agere, l. & an eadē 14. §. actiones, ff. de except. rei iudic. d. l. cum de hoc 27. ibi nec iam interest, l. si mater 11. §. eandem causam in fine, & §. denique, l. ex sextante 30. ff. eod. † Actiones enim in personam ab actionibus in rem in hoc differunt, quod cum eadem res ab eodem mihi debeat, singulas obligationes, singule causæ sequuntur, nec vlla earum alterius petitione vitiantur: at cum in rem ago, non expressa causa, ex qua rem meam esse dico, omnes causæ vna petitione apprehenduntur, neque enim amplius, quam semel res mea esse potest. Sapius autem deberi potest, d. §. actiones. † Sed non idem erit, si specialis causa in actione in rem fuerit expressa, d. §. actiones, ibi non expressa causa, leg. si mater 11. §. si quis fundum, ff. de except. rei iudic. Si quis enim fundum petat suū esse, eo quod Titius eū sibi tradiderit, si postea eū ex alia causa petat, causa adiecta, non debet summoeri exceptione, d. §. si quis. Idem ideo erit, si hæreditas primū ex testamento petita sit, postea denuo ex fideicommissio petatur, l. si quis 8. C. de codicillis. Vel si post rei venditionem intentatā noua causa superuenierit, d. l. 1. §. eandem, l. non potest 23. ff. de iudic. Nisi quodam postliminio alia causa accesserit, d. §. eandē ibi. nisi forte intermissū dominium &c. † Vel nisi causa noua quidē accessit opinione, & scientia actoris, verū in veritate antea quoq; fuit, quamuis ignora actori, d. l. si mater 11. §. mutata, ff. de except. rei iudic. Mutata. n. opinio petitoris, non facit aliam causam, vt puta opinabatur ex causa hereditaria se dñm hère, mutauit opinionē & ex-

& cepit putare ex causa donationis : hæc res non parit petitionem nouam. Nam quaecumque, & vnde cum que dominium acquisitum habuerit, vendicatione prima in iudicium deduxit, dicit. §. mutata, & §. denique, & l. ex sextante 9 30. ff. eod. † Sed si actor ex iusta causa in integrum restitua tur, poterit hac rei iudicata, & in iudicium deducta, exceptione non obstante, postea denuo agere, d. l. si mater 11. in princ. Nam si mater filij impuberis defuncti ex Senatus consulto bona vendicauerit, idcirco quia putabat rupto patris eius testamento, neminem esse substitutum, victaque fuerit, quia testamentum patris ruptum non erat: postea autem a pertis pupillaribus tabulis, apparuit ei non esse substitutum; si peteret rursus hæreditatem, obstatuam exceptionem rei iudicata. Neratius ait. Vlpianus exceptionem obesse ei rei iudicata non dubitat: sed ex causa succurrendum erit ei, quæ vnam tantum causam egit rupti 10 testamenti, d. l. si mater. † Non autem succurrendum erit ei, qui primum petijt hæreditatem ex testamento, vt eandem postea denuo ex fideicommissio petere possit, quia id fieri prohibetur, l. si quis 8. C. de codicillis, de qua paulo superius, & nulla ibi subest succurrendi causa, quia egit ex eadem scriptura, in qua & testamētum, & fideicommissum 11 aderat, vt notant Doctor. in d. l. 8. † Sed si posterior causa prioris, ex qua antea actum est, accessio sit, tunc obstat exceptio rei antea iudicata, & in iudicium deducta, l. si 12 cum 4. vbi glo. C. de iudic. † Si cum patronus libertum antea procuratorio nomine defendisset, nunc proprio nomine eum defendat; hoc enim casu proposita exceptio non adiuvatur, l. sæpè constitutum 63. §. fin. ibi. nam & si 13 libertus, ff. de re iudicata. † Si cum pacto pœnæ stipulatio subiecta esset: ex pacto actum sit, vel exceptio opposita, hoc enim casu ex stipulatione pœnali postea agenti obstat exceptio, l. rescriptum 10. §. si pacto, ff. de pact. † Si cū reus stipulandi alteri reo stipulandi hæres extitisset, semel egerit, hoc enim casu, quamuis duas obligationes habuerit, vtraque tamen est perempta, l. generaliter 5. in fine, ff. 15 de fideiussorib. † Si alia actione antea de eadem re actum sit, postea denuo de eadem re agenti obstat exceptio rei antea iudicata, & in iudicium deducta, l. de eadem 5. ff. de except. rei iudic. l. singulis. 6. l. si quis 7. §. & generaliter, ff. eod. l. plura debita 52. ff. de actionib. & obligat. l. item parte 8. l. si mater 11. §. item Iulianus, l. si is, qui 25. §. 1. ff. de except. rei iudic. exemplo l. qui seruum 33. ff. de actio. & obli 16 gat. † Nam de eadem re agere videtur, & qui non eadem actione agit, qua ab initio agebat. Sed etiam si alia experiatur, de eadem re tamen: vt puta si quis mandati acturus, cum aduersarius ei in iudicio sistendi causa promississet, propter eandem rem agat negotiorum gestorum, vel condicat: de eadem re agit. Rectèque ita definitur, eum demum de eadem re non agere, qui prorsus rem ipsam non persequitur. Cæterum cum quis actione mutata experitur, dummodo de eadem re experiat (& si diuerso genere actionis, quam instituit) videtur de eadem re agere, d. l. de eadem 5. cum alijs supra citatis. Verum si cum prius interdicto de possessione actum esset, nunc in rem agatur de proprietate, non repellitur per exceptionem: quoniam in interdicto possessio, in actione proprietates vertitur, l. & an eadem 14. §. fin. ff. de except. rei iudic. Idem dicendum, si cum prius in rem actum esset, postea agatur in personam, l. vlt. ff. eod. l. si is, qui 25. §. final. in fine, ff. eodem. Idem dicendum, si ex eodem delicto, vel etiam pluribus delictis in eadem re plures actiones competant. Nam nunquam actiones pœnales de eadem pecunia concurrentes alia aliam consumit, l. nunquam 59. ff. de actio. & obligat. l. cum ex vno 31. ff. eod. l. nunquam 172. ff. de reg. iuris, §. final. instit. si quadrupes pauper fecit, dicit. l. 2. ff. de priuat. 17 delict. l. 1. C. quando. ciuil. act. crim. præiud. † Non sic erit, si plus sit in posteriore actione, quam in priore: nam eius tantum, quod plus est in posteriore actione, iudex rationem habebit, l. quonies 40. §. fin. ff. de actio. & obligat. l. qui 18 seruum 3. ff. eod. † Sed si non ex vno delicto, sed ex diuersis delictis, quamuis in eadem re admissis actiones competant, hoc enim casu plura delicta concurrentia nunquam faciunt, vt vilius impunitas detur, neque enim delictum 19 ob aliud delictum minuit, pœnam. † Qui igitur hominem subripuit, & occidit, quia subripuit, furti tenetur: quia occidit, Aquilia tenetur, neque altera harum actionum alteram consumit, Idem dicendum, si rapuit, & occidit. Nam

20 & vi bonorum raptorum, & Aquilia tenebitur. † Item si quis subreptum flagello ceciderit, duabus actionibus tenetur, furti, & iniuriarum, & si forte hunc eundem occiderit tribus actionibus tenebitur. Item quæsitum est, si condictum fuerit ex causa furtiua, an nihilominus ex lego Aquilia agi possit? & scripsit Pomponius, agi posse: quia alterius æstimationis sit legis Aquiliae actio, alterius condictio ex causa furtiua. Namque Aquilia eam æstimationem complectitur, quanti eo anno plurimum fuerit, condictio autem ex causa furtiua non egreditur retrorsum iudicij accipiendi tempus. Item si quis ancillam alienam subripuit, & flagellauerit, vtraque actione tenebitur. Nam & serui corrupti agi poterit, & furti. Item si quis seruum vulnerauit, quem subripuerat æque duæ actiones locum habebunt, Aquiliae, & furti, l. 2. ff. de priuatis delictis. Verum si ex delictis serui actiones plures competere, ex vna actione non deditur, alia actiones cessant: Nam si seruus sit, qui plura delicta admisit ex quacumque actione noxæ fuerit deditus, perempta est altera actio, d. l. nunquam plura 2. §. 21 sed si seruus, ff. de priuat. delict. † Sed si antea sine mandato, nunc cum mandato agatur, non obstat exceptio rei antea in iudicium deducta, & iudicata, quin postea agi possit, l. si is, 25. §. final. ff. de except. rei iudic. Nam si te negotijs meis obtuleris, & fundum nomine meo petieris, deinde ego hanc tuam petitionem ratam non habuero, sed mandauero tibi, vt ex integro eundem fundum peteres, exceptio rei iudicata non obstat: alia enim res est facta interveniente mandato, d. §. final. † Idem dicendum, si causa, ob quam in priore iudicio reus absolutus est, nunc cesset, exemplo d. §. fin. & exemplo l. si à te 9. in princ. ff. de except. rei iudic. & §. si quis fundum, & l. si rem 17. l. si quis 18. l. si is, 25. l. 2. ff. de except. rei iudic. l. qui cum 14. ff. de actio. & obligat. l. si pater 36. ff. de solut. l. sed & si 28. §. final. ff. de iudic. Nam si à te hæreditatem petam, cum nihil possideres, deinde vbi ceperis aliquid possidere hæreditatem petam, siue fuerit iudicatum hæreditatem meam esse, siue aduersarius, quia nihil possidebat, absolutus est, non nocebit exceptio, d. l. si à te 9. in princ. & §. si quis fundum. Item si rem meam à te petiero, tu autem ideo fueris absolutus, quod probaueris sine dolo malo desisse te possidere, deinde postea ceperis possidere, & ego à te petam, non nocebit mihi exceptio rei iudicata, d. l. si rem 17. ff. eodem. Item si quis ad exhibendum egerit, deinde absolutus fuerit aduersarius, quia non possidebat, & dominus iterum agat, nactus eo possessionem, rei iudicata exceptio locum non habebit, quia alia res est, d. l. si quis 18. ff. eod. Item si is, qui hæres non erat, hæreditatem petierit, & postea hæres factus, eandem hæreditatem petat, exceptione rei iudicata non summouebitur, l. si is, 25. in princ. ff. eodem. Item cum ob id actor in priore iudicio repulsus esset, quod ante tempus ageret: nunc tempore illo finito rursus agere poterit, §. appellantur instit. de except. † Sed si contra eum, qui hac exceptione vititur, antea sit iudicatum, non potuit ea vti. Evidenter enim iniquissimum est, proficere rei iudicatae exceptionem ei, contra quem iudicatum est, l. euidenter 16. ff. de except. rei iudic. exemplo l. si inter 15. in fine, l. si à te 9. §. si quis fundum, ff. eod. l. si fundus 16. §. creditor, ff. de pignor. & hypothec. Nisi actor vi prioris actionis, quæ per sententiam nouata est, aliquid petat, hoc enim casu reo, quamuis condemnato, exceptio rei iudicatae quasi nouationis non denegatur, l. sancimus 3. §. si enim ex iudicati. C. de vsur. rei iudicatae. Vel nisi cum aliquod sub pœna deberetur, vnum ex ijs, hoc est, vel res, vel pœna petita sit, reusque condemnatus, hoc enim casu condemnatus aduersus petitionem alterius rei, scilicet, vel pœnæ exceptione defendetur, l. apud Celsum 4. §. Labeo ait, ff. de doli mali except. l. vlt. in fine, ff. de eo, quod certo loco, l. prædia 28. ff. de actio. empti. exemplo l. rescriptum 10. §. si pacto, ff. de pact. Vel nisi cum reus in maiorem summam condemnatus est, postea reliquum petatur, l. 1. C. si aduers. re 24 iudicatum. † Si is, qui in priore iudicio reus fuit, postea sit actor, exceptio rei iudicatae, & in iudicium contra eum antea deducta ab agendo non repellitur cum distinctione, de qua in l. ex sextante 30. §. Latinus Largus, ff. de except. rei iudic. l. si inter me 15. ff. eod. l. Pomponius 40. §. sed & is in fine, ff. de procuratorib. Nisi non proprietates iudicata sit, sed actione hypothecaria agatur hoc enim casu, quamuis reus antea possessor victus fuerit, tamen ei po-

cium parior: quia neque ex eo iure, quo Titius victus est, vindico, neque potui Titio interdicerere, quominus suo iure utatur, sicuti de cohare de supra diximus, d. l. sepè 63. ff. de re iudic. & sic cum distinctione. Nisi posterior actor priorem agere ignorauit, de qua ibi. Ideo propter scientiam, &c. Vel nisi posterior actor priorem agentem prohibere non potuit, de qua in d. l. 63. ibi. Cur autem his, &c. & ibi diuersa causa est, &c. De hac re latè differitur apud Didacum pract. quæst. ca. 13. & 14, pro intelligentia d. l. sepè 63. vbi latissimè Alex. Tiraquell. in tit. C. res inter alios acta Peregr. de fideicommiss. artic. 53. num. 31. & sequentibus.

33 Sed si cum antea author egisset, nunc successor, vel vniuersalis, vel singularis agat. nam & contra eum dabitur rei iudicatæ, & in iudicium deductæ exceptio, l. exceptio 28. ff. de exceptio. rei iudic. l. si à te 9. §. fin. l. si mater 11. §. si egero, ff. eod. Nisi ex noua causa, quæ prius iudicium secuta est, agatur, d. §. si egero, ibi, sed de eo opere, &c. & supra paulo post principium ver. idem dicendum, si ex alia causa, &c. Vel nisi cum debitor antea de re, quam pignori dedit, egisset, postea creditor, cui pignori res data est, agat, l. iudicatæ 29. §. fina. ff. de except. rei iudic. l. si superatus 3, in princ. ff. de pignor. & hypothec. l. Præses, C. eod. l. ab executeore 4. §. quæ constitutio, ff. de appellatio. Quod quidem procedit, nisi debitor victus, postquam rem petierat, eam pignori obligauerit, l. si mater 11. §. fin. ff. de except. rei iudic. & id intelligi debet, nisi fortè debitor per iniuriam iudicis victus fuerit, d. l. si superatus 3. §. final. ff. de pignor. &

34 hypothec. † Si cum antea successor egisset, nunc author eius agat, aduersus eum datur exceptio rei iudicatæ, l. si à te 9. §. fin. ff. de except. rei iudic. Quod non procedit, si cum author sciret sibi actionem competere, successorem expectari sit passus pet allegata superius ver. sepè enim constitutum, cum distinctione, de qua ibi, & in l. si parentes 20. in princ. C. de euictio, † Si cum antea hæres scriptus ex testamento egisset, nunc legatarij agant, his enim sententia contra hæredem scriptum dicta præiudicare videtur, l. Pa pinianus 8. §. si ex causa ver. & libertates, ff. de inoffic. testam. l. si superatus 3, in princ. ver. at quin aliud, ff. de pignor. & hypothec. Peregr. de fideicom. art. 53. num. 49. & seq. alios citat, & plures facit illationes, sed contradicit, l. 1. &

36 ff. de except. rei iudic. † In alia autem re, quam de qua in priori iudicio actum est, exceptio rei iudicatæ, & in iudicium deductæ non obest, l. cum queritur 12. cum duabus legibus sequen. ff. de except. rei iudic. l. de eadem re 5. ibi rectèque ita, ff. eod. exemplo l. si cum 21. in princ. l. si ex 20. l. si in iudicio 23. ff. eod. l. 2. C. de iudic. Nisi antea totum petitum esset, nunc pars eius petatur: hoc enim casu nihilominus obstat exceptio rei iudicatæ, l. si quis 7. in princ. ff. de except. rei iudic. & exemplo d. l. 7. §. proinde, & si idem erit, & si idem sit quis fundum, & §. aut insulam, & l. si cum 21. §. Stichum, ff. eod. l. si vnus 27. §. antepenult. ff. de pact. Planè exemplum, de quo in d. §. aut insulam corrigitur in §. in his ferè sequenti. Item exemplo d. l. 7. §. idem si nauis, & §. fin. l. Iulianus 3, in fine, ff. eod. §. antepenult. ff. de pact. item exemplo l. egi tecum 26. §. fin. ff. de except. rei iudic. l. si cum 21. §. si fundum, ff. eod. & §. si petiero, & lex sextant 30. ff. eod. Quæ tamen non obstat, si pars, quæ petitur post petitionem totius actus esset, dicit §. si petieribit si tunc adfuit in eo grege, &c. Ergo si non adfuit, sed postea accessit, exceptio non obstat, d. §. & l. non potest 23. ff. de iudic. exemplo, l. si quis 7. §. si ancillam, ff. de except. rei iudic. l. & an 14. §. qui cum, ff. eod. l. si Titio 33. §. usufructum, ff. de usufructu, & quemadmodum. Idem dicendum, si cū insula petita esset, postea cætmenta, & tigna, vel aliquid aliud eiusmodi petatur, d. l. 7. §. in his igitur. † Sed si cum antea pars petita esset, nunc totum petatur, exceptio rei iudicatæ, & in iudicium deductæ tunc obstat. Nam si singulis rebus petitis hæreditatem petat, vel contra, exceptione summonebitur, l. Iulianus 3, in fine, ff. de except. rei iudic. d. l. si quis 7. §. fin. ff. eod. exemplo l. egi tecum 26. in princ. ff. eod. Nisi, cum antea iter esset petitum, nunc actus petatur: hoc enim casu, quamuis actus iter in se cõtineat, tamen propositæ exceptioni locus non est, l. si mater 11. §. si quis iter, ff. eod. Vel nisi reus in iudicio partis sit condemnatus, hoc etiam casu postea petenti totum, exceptionem rei iudicatæ non obijciat. exemplo l. si ex testamento 20. ff. eod. Huius enim ratio proponitur supra ver. sed si contra

38 cum: † Tandem notandum est, quod quando per peticio-

nem partis futurum est præiudicium petitioni totius, reu conuentum, antequam sententia feratur, exceptione, quod præiudicium rei non fuit, defendi per ea, quæ dicta sunt supra de ordine cognitionum tit. 37. ver. cæterum si dicitur 39 causæ, &c. † Si qualitas, vel quantitas rei petita alia sit, substantia verò eadem, hoc enim casu nihilominus exceptio rei iudicatæ obstat, l. & an eadem 14. in princ. ff. de except. rei iudicatæ. Idem enim corpus in hac exceptione non vtrique omni pristina qualitate, vel quantitate seruata nulla adiectione, diminutioneue facta, sed pinguis pro communi vtilitate accipitur, d. l. 14. §. idem corpus, de quo dixerat, l. cum queritur, ff. eod. Ideo si petiero gregem, & vel aucto, vel diminuto numero gregis, iterum eundem gregem petam, obstat mihi exceptio, l. si cum 21. §. si petiero, ff. eod. † Si cum quid sub pœna deberetur, alterum sit petitum, hoc est, vel pœna, vel res sub pœna promissa, hoc enim casu alterum petenti, obstat exceptio rei iudicatæ, l. apud Celsum 4. §. Labeo, ff. de dol. mal. except. l. vlt. in fine, ff. de eo, quod certo loco l. prædia 28. ff. de actio. em. pti. exemplo, l. rescriptum 10. §. si pacto, ff. de pact. & de his hactenus. Sed & de alijs similibus nouationibus plura referuntur in Syntagma comm. opin. loco 4. tit. 7.

S V M M A R I V M.

- 1 Executor rei iudicatæ quisnam sit.
- 2 Roma sententia dicta in prouincijs exequi possunt, & è contra.
- 3 Res iudicata ab executeore exequenda sine causa cognitione, limitatur.
- 4 Nullitas coram executeore proposita referenda est ad iudicem, qui sententiam tulit.
- 5 Restitutio in integrum petita, an impediatur executionem.
- 6 Delegatus suam exequitur, vel ordinario exequendam mandat sententiam.
- 7 Iudici Ordinario lex executionem mandat.
- 8 Sententiam arbitri exequitur iudex competens causa.
- 9 Iudex non potest dare executeorem illum, quem victrix pars petit.
- 10 Executio post non ante rem iudicatam faciendâ.
- 11 Pignora sine sententia capta, & distracta reuocantur.
- 12 Executio rei iudicatæ non est differenda.
- 13 Tempus ad soluendum datur condemnato.
- 14 Executio sine sententia, in quibus casibus detur.
- 15 Executio iniusta non vi, sed precibus est differenda.
- 16 Executio fit pluribus modis.
- 17 Modus ommissus non vitiat executionem, ordo sic.
- 18 Modus in distractione pignorum seruandus.
- 19 Exequutio non fit in rebus ad culturam agrorum pertinentibus.
- 20 Immobilia quando pro executione capiendâ.
- 21 Immobilia magni valoris, quando pro executione capiendâ.
- 22 Controuersia rei in executione capta ad quem iudicem pertinet.
- 23 Res alij pignorate capta distracti potest.
- 24 Pecunia in executione capi potest.
- 25 Nomina debitorum in executione capi possunt.
- 26 Stipendia, commoda, & corona in executione, capi non possunt.
- 27 Executione facta, cessat cognitio executeorum.
- 28 Distractio pignorum, præ sente pecunia faciendâ.
- 29 Executeores negligentes puniuntur.
- 30 Executio fit per capturam personæ.
- 31 Ordo non seruatus vitiat executionem.

De executione rei iudicatæ. Tit. 51.

1 **E** Xecutorem † rei iudicatæ eum solum esse manifestum est, qui post sententiam inter partes audita omni, & discussa lite prolatam, rei iudicatæ vigorem ad effectum perducit, l. executeorem 8. C. de execut. rei iudic. Executio autem ita demum fieri debet, si & sententia dicta sit, & ab eo non sit appellatum, vel appellatio sit deserta, vt sententia transferat in rem iudicatam, de qua re dictum est supra de re iudicata tit. 48. l. si contra 8. C. de appellatio. Exequendi verò ius ijs competit magistratibus, qui iudices, à quibus sententia exequenda dicta est, deducunt, l. à Diuo Pio 15, in princ. ff. de re iudic. † Sed & sententiam

tiam Romæ dictam etiam in Prouincijs, posse per Præsides, si hoc iussi fuerint, ad finem perducti; rescriptum est, quemadmodum, & contra sententiam in Prouincijs dictâ Romæ exequi licet, d.l. 1. §. 1. l. argentarium 45. §. final. ff. de iudic. Hoc priuilegium adhuc retinet Catholica Roma, exequuntur enim in Vrbe, causa cognita, sententiæ latæ in partibus, & Imperator, Reges, & omnes Principes Catholici iussi dant executionem literis Apostolicis, ac sententijs latis in Curia Romana. In illis enim præcipitur omnibus, vt Apostolicas literas, & sententiam requisiti, exequantur, & exequi permittant sub pœna excommunicationis, quam iuxta dispositionem Bullæ latæ in Cœna Domini incurrunt inobedientes, vel impediētes, vt in ea disponitur. Inò quod mihi mirabile videtur, audiui à D. Alexandro Pastoich nobili Macedone, quod in Prouincijs Imperatori Turcharum subiectis exequuntur literæ Apostolicæ pro Episcopis illarum partium in Romana Curia expeditæ: & mecum conquirebatur de negligentia illorū Episcoporum, qui ad sua munera illuc explenda non accedebant, cum sine timore possent accedere. † Res iudicata ad mandatum iudicis, ad quem spectat, exequenda est, l. 8. C. de appellatio. Nec refert, quod ei videatur iniusta, c. pastoralis 28. §. quia verò. de offic. delegati: quia executor nō cognoscit de negotio principali, nisi executor maior sit iudice, qui sententiam tulit, hic enim de causa denuo cognoscere potest, & omnes exceptiones, quæ aduersus sententiam obijci possunt admittere. Villalob. E. 136. Vel nisi iudex Ecclesiasticus laico iudici sententiam exequendam mandauerit: hoc enim casu laicus denuo potest cognoscere, an rectè sit iudicatum cum distinctione, de qua apud Clarum in §. fin. q. 96. ver. quero etiam 7. Villalo. l. 110. cum addit. & num. sequen. † Si coram executore sententia nulla dicatur, quæstio ad iudicem, qui sententiam protulit, deferenda est, ca. de cætero 5. de re iudicat. Villalob. E. 115. Viuius opin. incip. nullitas, num. 3. Gabr. libro 2. de except. conclus. 4. † Sed si exceptio restitutionis in integrum obijciatur, an executio sit inhihenda, latè agit Villalob. E. 116. in addit. & num. 139. cum addit. Gabr. lib. 2. de appell. conclus. 1. num. 7. & de execut. rei iudic. conclus. 1. num. 17. Et quod sit inhihenda, si restitutio ante petitam executionem fuerit petita, dicit text. in l. C. in integr. restit. poss. & Doctor allegati per nos in glo. stat. Urb. lib. 1. c. 8. ver. bene verum est. † Delegatus verò iudex, vel Ordinario exequendam sententiam suam mandare potest, d. §. quia verò, & d. c. de cætero. Vel ipse eam potest exequi, ca. significasti 7. de offic. delegati. Viu. opin. incip. Iudex in sententia. † Planè iudici Ordinario à lege executio mandatur, cap. si quis contra 4. §. fin. de for. competen. † Ab arbitro autem compromissario dictam sententiam exequitur is, qui iudex cōpetens eius litis fuisse, d. l. 1. §. in princ. l. cum ante 5. in princ. ibi, quatenus possit, C. de recept. arbitr. † Eum tamen executorem, quem victrix pars nominatim petierit, iudex non dabit, alioquin cum suo officio mulctatur, sitque infa-
10 mis, leg. ne quis 8. C. de officio Rector. Prouinc. † Sed non ante rem iudicatam, sed post eam executio est facienda, vt colligitur ex allegatis in princ. & probatur in l. 1. C. de execut. rei iudic. Nimis enim properè iudex pignora Marcel-
11 læ capi, ac distrahi iussit ante rem iudicatam. Prius est ergo, vt seruato ordine, actionem aduersus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias. dict. l. 1. † Nam si cum nulla sententia præcessisset, capta sunt, & distracta pignora, possunt reuocari, l. si cum 58. ff. de re iudic. c. significante 69. de appellationib. Turza. opin. 70. nume. 1. Villalob. l. 1298. † Post verò sententiam dictam, quæ in rem transiit
13 iudicatam, executio non est differenda. 2. q. 1. c. sicut. † Dan-
14 tur tamen condemnato quatuor menses ad soluendum, l. 2. C. de vsuris rei iudic. vt & supra tit. 49. dictum est. Quod tempus à iudice archari, & prorogari potest, causa cognita, l. 2. ff. de re iudic. c. quod ad consultationem 1. §. eod. titu. ver. sed nec executione, prout & in d. titu. 49. adnotatum
15 fuit. † Sed si statuto cautum sit, vt instrumenta, & chyrographa executioni mandentur: hoc enim casu non expectatur sententia. Viui. opin. incip. Statutum disponēs, quod instrumenta. Minus expectatur in excommunicato absol-
16 uendo, c. cum contingat 36. ff. de offic. deleg. cap. solet 2. de sent. excomm. in 6. c. ex parte 23. de verb. significat. Nec in reintegrando spoliato de sua possessione. hic enim ante cognitionem est restituendus. 2. q. 2. in princ. cum cap. seq.

c. omnes, c. nullus, c. in scripturis, c. nullus, & c. vlt. 3. q. 1. ca. 1. c. Episcopi cum seq. vsque ad c. nulli, & ca. vlt. §. pater ergo, & 3. q. 2. c. cum Ecclesia, c. oportet, c. audiuius, c. prius item 5. q. 2. c. vlt. 33. q. 2. c. historia cum pluribus sequent. c. cum dilectus 2. & c. vlt. in fine de ordin. cognit. ca. 1. §. illud
15 autem de restitut. spol. in 6. † Si quis autem executionem iniustam putauerit, non vi tentare debet, an ea possit differri, sed precibus, donec superior magistratus consulatur, c. si quando 8. & c. pastoralis 28. §. quia verò sapè in fine, de
16 offic. delegati. † Porro executio non fit vno modo: nam & pignoribus captis, ijsque distractis condemnatus coerceditur, & manu militari res illi auferitur, l. debitoribus 31. §. final. ff. de re iudic. l. 2. & vlt. C. de execut. rei iudic. l. qui restit. 68. ff. de rei vindicat. Gabr. lib. 2. de execut. conclus. 2.
17 † Sed modus omisus non vitiat executionem secundum
18 Villalob. E. 137. † In distractione autem pignorum captorum facienda primo quidem res mobiles, & animales, capi pignori lex iubet, mox distrahi: quarum pretium, si suffecerit, benè est, si non suffecerit, etiam soli pignora capi possunt, atque distrahi, l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, ff. de re iudic. † Verum, quæ ad culturam agrorum pertinent, pignori non sunt capienda in executione, quod non procedit in debito fiscali, nec quando alia non ad sunt bona, & ideo capiuntur, vt sub hasta vendantur, vel in solum datur, vt legitur apud Viuium opin. incip. Executio, quod mihi non placet. Nam executores ad exigendum debita datij ex constitutione Constantini non possunt abstrahere seruos, boues aratorios, nec rusticalia instrumenta, inter quæ connumeratur frumentum, & alia semina parata ad seminandum, vt deduximus in glo. statut. Urb. lib. 3. c. 41. de ar-
20 te Bobatteriorum, † si nulla mouentia sint à pignoribus soli initium faciendum: quod si, nec quæ soli sunt, sufficiant, vel nulla sint pignora soli: tunc peruenitur ad iura, & nomina ipsius debitoris, si modo confessæ sunt, nec controuersa, d. §. venditione, & §. sic quoque ver. fed vtrum,
21 & c. vt retulimus in glo. statut. Urb. lib. 1. c. 195. † Sed pro modico debito non sunt capienda immobilia magni valoris, glo. in d. §. in venditione, Bart. num. 4. & §. Alex. num. 4. l. a. num. 10. nisi fortè nulla alia adsit res, nisi illa magni valoris, super qua executio fieri possit, vt concludunt citati Doctor. per tex. in l. quamdiu 6. vbi glos. in verb. amittit. C. de distr. pign. quod comprobauit Rota in Romana nullitate subhastationis die 27. Iunii 1616. coram Pirobano.
22 † Planè si rerum, quæ pignoribus iure capte sint, controuersia fiat: constitutum est, ipsos, qui rem iudicatam exequuntur, cognoscere debere de proprietate, & si cognouerint eius fuisse, qui condemnatus est, rem iudicatam exsequuntur, d. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, ff. de re iudicat. Sed sciendum est, summam eos cognoscere debere, nec sententiam eorum posse debitori præiudicare, si fortè hi dimittendam eam rem putauerint, quasi eius sit, qui controuersiam mouit, non eius, cuius nomine capta est, nec eum, cui restituta est, statim habere per sententiam debere, si fortè iure ordinario ceperit ab eo res peti: Siceueniet, vt omnibus integristantum capioni res iudicata proficiat, d. l. 1. §. fed sciendum. Sed & illud debet dici, vbi controuersia est de pignore, id dimitti debere, & capi aliud si quid est sine controuersia, d. l. 1. §. sed et illud. † Et si autem res alij quoque pignorata sit, in iudicati executionem distrahi potest, si emptor existat, qui dimisso priore creditore, superfluum soluere paratus sit, quod in causam iudicati controuertatur, dict. l. 1. §. quod si res, l. ex sextante 30. §. Latinus, ff. de except. rei iudic. l. duobus 19. vbi glos. in verb. obstaret. Dynus, & cæteri Doct. ff. eod. Negul. de pignor. par. §. mem. 4. num. 10. Bald. in l. peremptorias, nume. 9. & 19. C. sent. rescind. non posse, & in l. si traditio, num. 3. C. de act. empt. & ita ex alleg. huc ad me transmissis censui illustrissimus D. Ioannes Cardinalis Bonusius omni virtutum genere cumulatissimus, vir probus, & pius. Nec videtur deterior conditio creditoris fieri suam consecuturi, nec prius uis pignoris dimissuri, quam si ei fuerit satisfactum, d. l. 1. §. nec videtur. † Conferunt huc allegata infra tit. 56. num. 43. † Sed & si pecunia penes argentarios sit, æquè capi solet. Hoc amplius, & si sit penes alium, destinata tamen ei, qui condemnatus est: solet pignoris iure capi, & conuerti in causam iudicati, d. l. 1. §. sed & si pecunia. Idem dicendum de pecunia nomine condemnati depositata, vel in arca reclusa, d. l. 1. §. §. fin. Hoc amplius, & si pupillaris pecunia in
24 arca

zita reposita sit ad praedictorum comparationem etiam contra permissum Praetoris ab eo, qui exequitur iudicatum, 25 solet capi, & in causam iudicati conuerti, & §. fin. † Nominem autem debitoris pignori capto, possunt iudices conuenire nomen, & exigere id, quod debetur, inque causam iudicati conuerti, aut vendere, utrum ex illis facilius ad rem exequendam eis videbitur, d. l. 5. §. in venditione, & §. sic 26 quoque iudices, heriam §. C. de execut. rei iudic. † Planè stipendia condemnati pignoris iure retinenda non sunt, si rem iudicatum alijs rationibus iudex exequi possit, l. stipendia, §. C. de execut. rei iudic. Idem dicendum de commodis praemortui, quæ propter causas sacras praestantur. Secus si alia non sint, quæ pignori capi possint: tunc enim ea in causam iudicati capi non prohibentur, l. commodis 40 ff. de re iudic. aliaque huc pertinentia, dicuntur infra in loco 27 pignorum distrahendorum. † Nunc ad reliqua executionis iura transeundum. Et quidem executione facta, cognitio executoris cessat, nec si post additum pignus aliqua controuersia emptori thoueat, executoris non est, quinimò licet emptor non soluat pretium pignoris sibi distracti, executor se interponere non debet, maxime cum nec habeat actionem is aduersus eum, cui iudicatum fieri desideratur, nec iniuria afficiatur, d. l. a Diuo Pio §. 9. si post additum, 28 & §. sed si emptor, ff. de re iudic. † Oportet enim res captas pignori, & distractas, praesente pecunia distrahi, non sic, ut post tempus pecunia soluat, d. l. 1. §. oportet. Curte si executor se interponat, hactenus debet inuentione, ut ipsam rem additam capiat, atque distrahat, quia nondum vinculo pignoris liberata, d. §. oportet hoc certe, 29 & c. † Postremo executores, si fuerint negligentes, uel in officio suo deliquerint, possunt ab officio remoueri, & si res exegetur multa, ut pignori non affigitur, C. de sportulis, & sumpt. litis, hanc de executione rei iudicatae, 30 † quæ quidem deficientibus omnibus sit per capturam 31 personæ, ut dixi in gl. stat. Urb. lib. 1. c. 195. † Et si peruerit in ordo praedictus, executio non subsistit, & est inualida. Inola, Alex. & alij ff. de re iudic. §. in uentione Pub. no. c. quod ad consultationem in reol. §. de re iudic. An iudicatum, §. 28. & nos in glo. praedicta.

ptuum habita mentione, ad sumptus litis persequendos actio denegatur, cum satis absurdum sit, litem alteram consergere ex litem prima materia, l. terminato 3. C. de fruct. & lit. expens. † Planè si victus appellauerit victorem quoque, quod nulla sumptuum ratio a iudice priore habita sit, apud iudicem appellationis conueniri potest, quod aduersarius sine sumptibus litis fuit condemnatus, l. vlt. C. quod prouoc. non est necess. & iniuste appellans sumptus aduersario in quatuordecim restituere tenetur, 2. q. 6. ca. omnino. † Sed & quidam per leges, ac constitutiones privilegia habent tam super sportulis pro conuentionibus usque ad certam quantitatem praebendis, quam super expensis litium, vel minuendis, vel penitus non cognoscendis, quibus priuilegijs in unita sumptibus litis praestandis sunt immunes, l. vlt. in princ. C. de fruct. & lit. expens. Sed & ipsi privilegijs aduersarij quoque illorum aduersus eos ut non prohibentur. Quoniam quod quisque iuris aduersus alterum impetrat, eodem ut alius aduersus se utatur, pati debet, d. l. vlt. in sacris scrinijs 12. §. quoniam, C. de proxim. sac. scrin. † Non autem is solum, quem tenet aduersarium in ius vocasse constitit, ad litis sumptus praestandos tenetur, sed & is quoque, qui absens citatus non comparuerit, posteaque ueniat causam suam acturus, hic enim non aliter est audendus, quam sumptus litis aduersario restituere, l. non ignorat 4. C. de fruct. & lit. expens. ca. reprehensibilis 26. §. si autem in fine, de appellat. c. cum dilecti 6. de dol. & corruptum. Nisi forte ex iusta, uel rationabili causa abfuerit, capere etiam 2. de procur. † Si res exceptionem excosummeationis, quam in qualibet litis parte opponere potest, non ab initio, sed post multos labores, & sumptus ab actore factos opposuerit, in expensas condemnatur, ca. exceptionum 12. ver. qui si eam de exceptionibus. † Si victus pro se doctissimi viri consilium habeat excusatur ab expensis. Vilalob. C. 168. † vel si habuerit unicum testem omni exceptione maiorem. Viui opinio incip. testis. † Vel si habuerit probabilem litigandi causam. Turza opin. 101. Nisi statuto cautum sit, ut victus victoris expensas condemnetur, 10 per ea, quæ deduximus in glo. stat. Urb. lib. 1. c. 196. † Etiam ex pacto, seu stipulatione expensarum praestandarum si non fiat, quod promissum est, expensas peti possunt, secundum distinctionem Turza d. opin. 101. nu. 4. ver. an conuen 11 tio. † In expensas computatur etiam id, quod victor aduocato prestare debet, uel praestitit, nisi aduocatus propriam causam egerit. Villalo. A. 60. item S 7. & Fichard. in addit. ad Villalob. A. 66. Viui opinio incip. Aduocati Soarez A. 103. cum seq. & nos in d. glo. ver. an autem procurator, & aduocatus. Sed cum distinctione, de qua ibi: Vel nisi aduocatus victori gratis sit patrocinatus. Villalob. S. 6. Soarez A. 109. 12 † Cum autem de quantitate expensarum litis contestatio est, iudicis aestimatio est, quantum expensarum nomine aduersario sit solvendum, l. in fin. C. de fruct. & lit. expens. 13 sancimus 13. C. de iudic. † Sed & potest iudex earum nomine aduersario iusurandum deferre, ut in quantum is iurauerit, in tantum, qui ad expensas tenetur, earum nomine condemnat, l. properandum 11. §. sine autem alterutra, C. de iudic. Nouella c. 53. §. 1. & Nouella c. 82. §. ut autem. Sed iuramentum hoc sequitur iudicis taxationem, non autem eam praecedit, auth. post iusurandum, C. de iudic. cum alijs citatis per nos in d. glo. ver. sed vigore statuti. † Tandem obseruandum est quoad expensas debendas victori, non referre, an definitiua, uel interlocutoriua vicerit, ca. finem §. & ibi gl. de dol. & contum. Minfyng. cent. 1. obseru. 23.

- 1 Expensas litis victus aduersario restituere debet.
- 2 Expensa litis in satisfactione finis non debentur.
- 3 Appellans victor in expensis non condemnatus potest condemnari & iudice appellanti.
- 4 Expensa alijs quibus non debentur ex privilegio.
- 5 Expensa debentur non solum a praesente, sed & ab absente citato contumace condemnato, limitatur.
- 6 Expensa facte ante exceptionem oppositam debentur.
- 7 Victus habens consilium doctoris pro se excusatur ab expensis.
- 8 Victus habens unicum testem excusatur ab expensis.
- 9 Victus qui habuit iustam litigandi causam excusatur ab expensis, limitatur.
- 10 Expensa ex pacto peti possunt & debentur.
- 11 Salarium aduocati computatur in expensis, limitatur.
- 12 Expensarum litis quantitas est in aestimatione iudicis.
- 13 Expensa iuramento partis taxatur per iudicem, & quomodo.
- 14 Victori ex definitiua, uel interlocutoriua expensa debentur.

De sumptibus, & expensis litis praestandis.

Tit. 52.

DE sumptibus, & expensis litis minime agendum. Nam eum, quem temere aduersarium in iudicium vocasse constitit, ueniat, litemque, sumptus aduersario suo reddere oportebit, eam quem 79. ff. de iudic. l. non ignoret 4. C. de fruct. & lit. expens. de quibus plura referuntur in Syntag. comm. opin. loco 11. tit. 15. per tot. & generaliter si alter litigatorum temere, & iniuste litigauerit, & victus fuerit, victori expensas litis praestare tenetur, §. hanc autem omnia in st. de poena temere litigan. l. properandum 11. §. siue autem alterutra, C. de iudic. c. ut debitus 59. §. cum autem ver. & si minus de appell. cap. calumnia 4. de poenis Turza opin. 101. nu. 1. & nos in glo. stat. Urb. lib. 1. c. 196. 2 † Si tamen lis sententia, uel transactione sit finita, nulla suum

- 1 Sportula quanta iudicibus, & eorum ministris debeantur.
- 2 Sportula, a quibus non debeantur.
- 3 Taxatio expensarum pro literis Cancellariae, unde sumitur.
- 4 Clerici iudicantes nihil pro sententijs accipere debent.

De sportulis iudicum. Tit. 53.

Superest videre de sportulis iudicum, & horum ministrorum, quod scilicet quantumque ipsis iudicibus, eorumque ministris a litigatoribus sit praestandum, de quibus nonnulla diximus in gl. stat. Urb. lib. 1. c. 44. Iud autem, quod praestandum est definitur hoc modo, ut in unaqueque causa, quæ apud pedancos iudices vertitur, quater nos aureos

- aureos ab vtraque parte accipiant, binos quidem sub cōtestatione litis, binos item alteros sub finem controuersie, quibus iubentur esse contenti, & quidem si causa centum aureorum quantitate excedat §. ne autem circa hoc No uella c. 82. de iudicib. & vt nullatenus, quod si non excesserit illam quantitatem, nihil à litigatoribus accipere iubetur d. §. ne autem. Sed & nihil, vel minus à personis priuilegiatis. † Priuilegiata autē personæ sunt, in sacris scrinijs militantes leg. in sacris 12. §. modum vsque ad finem l. C. de proximis sacr. Scrin. Agentes in rebus, horumque parentes, liberi, vel vxores, siue agant, siue conueniantur l. 2. C. de præposit. agent. in reb. Principes agentium eius vxor, vel liberi, siue agant, siue conueniantur l. multis & C. de principib. agent. in reb. Castrensiarij, vel ministeriani, horumque parentes liberi, vel vxores leg. ante omnia quarta §. primo C. de Castrensiarj, & minister. Item Scholares, horumque omnium vxores, liberi, & parentes, siue agant, siue conueniantur leg. quories 3. C. de priuileg. Scholarium. Quid autem ab istis priuilegiatis sportularū nomine præstandum sit, à legibus allegatis specialiter definitur. † Taxatio autem expensarum pro literis cancellariæ Apostolicæ dandarum habetur in extrauagan. Ioan. 22. 1. de sentent. excommunicat. † Sed Clerici iudicantes, nihil pro suis sententijs accipere debent ca p. cum ab omni 10. de vit. & honesta. Cleric. & iudicati nihil soluere tenentur, vt alibi dictum est, ab istis legibus, & canonibus, quam sit recessum, docet contrarius vsus hodiernus, tum laicorum, tum Clericorum, & Cicero lib. 1. de legib. post multa inquit, ergo itē iustitia nihil expetit præmij, nihil precij, & paulo post inquit, id enim iniustissimum ipsum est, iustitiæ mercedem querere, vt sit secundum eum, sine aliqua mercede, præmio, vel precio ministranda.

S V M M A R I V M.

- 1 Missio in possessionem bonorum debitoris, est species executionis.
- 2 Missio in possessionem bonorum debitoris ex quibus causis fieri solet.
- 3 Missio fit, si reus conuentus potestatem sui non facit, vel non defendatur.
- 4 Potestatem sui non facere quis dicatur.
- 5 Defendi quis non videatur.
- 6 Pupillus præsens sine tutore habetur pro absente, & indefenso, & fit missio rei seruanda causa.
- 7 Minor sine curatore præsens habetur pro absente, & indefenso, & fit missio rei seruanda causa.
- 8 Pupillum, & minorem non habere tutorem, & curatorem qualiter constare debeat, vt fiat missio.
- 9 Defensio capta facit cessare possessionem missi.
- 10 Furiosus, & prodigus est loco absentis.
- 11 Missio in bona debitoris fit ipso decedente sine herede.
- 12 Curator vnus ex creditoribus quandoque constituitur.
- 13 Heredes non aduentibus, vel deliberantibus interim Curator bonis debitoris defuncti datur creditor.
- 14 Heres conditionalis quando cogendus conditioni parere.
- 15 Herede suspecto creditoribus defuncti quid agendum.
- 16 Debitore ab hostibus capto, creditores in eius bona mittendi.
- 17 Defensio capta facit cessare possessionem.
- 18 Defensio qualiter recte fieri dicatur, vt missio in bona debitoris cesset.
- 19 Defensio vsque ad finem debet durare, vt cesset missio in bona debitoris.
- 20 Defensores idonei, qui sint, vel non sint.
- 21 Creditor cedit possessionem cum debitor se defendit.
- 22 Reuerso debitori, ac item suscipienti possessio redditur.
- 23 Defensionem suscipiens reficit expensas antea factas.
- 24 Contumax condemnatus, facta executione, reuersus defensionem suscipere volens, an audiatur.
- 25 Absens, iusta causa, reuersus defensionem suscipere volens intra annum possessionem recipit.
- 26 Missio si agatur de beneficio Ecclesiastico locum non habet.
- 27 Missio in bona debitoris à quo iudice facienda, & qualiter.
- 28 Missio in bona omnia petita in parte petita non aliter facienda.
- 29 Missio in actione personali qualiter facienda.
- 30 Missio in fructus præbenda Clerici debitoris fit.

- 31 Missus post annum fit verus possessor sine præiudicio proprietarij limitatur.
- 32 Missio vni ex creditoribus in bona debitoris concessa prodest omnibus alijs limitatur, & declaratur.
- 33 Missio conceditur etiam creditoribus conditionalibus.
- 34 Missio in qua, & quanta bona fit creditoribus danda.
- 35 Missio creditori prohibito ingredi, datur actio in factum.
- 36 Missus creditor dominium non habet, bona sibi addici non possunt. Sed solum vendendi facultatem acquirit.
- 37 Creditor ex bonis debitoris, nec debitor alii debet, facta missione limitatur.
- 38 Creditor fructus vendere, & locare bona post missionem potest.
- 39 Creditoribus pluribus missis, quis debeat vendere, vel locare.
- 40 Creditor missus, qui nec vendidit, nec locauit, actio in factum in id tenetur.
- 41 Creditoribus pluribus missis, vni datur administratio, & cura ne rationes corrumpantur, & officium eius quale sit.
- 42 Missus ad qua teneatur, & de quibus.
- 43 Curator bonis distrabendis datur ad quid teneatur.
- 44 Creditor missus in bona debitoris, an teneatur de deterioratione sequuta post missionem.
- 45 Curator bonorum tenetur, vt creditor missus de deterioratione.
- 46 Missus ob nimiam contumaciam possessoris hereditatis, lucratur fructus.
- 47 Debitori, & heredi de dolo actio datur contra creditorem in sua bona missum.
- 48 Creditori missio datur actio de impensis factis.

De missione in possessionem rei seruandæ causa. Tit. 54.

- 1 Executionis † speciem habet missio in possessionem bonorum debitoris, quæ fit rei seruandæ causa, & quæ istam missionem sequi solent; scilicet datio Curatoris illis bonis, bonorum venditio, & similia, de quibus nunc ordine est dicendum. Et primum quidem de ipsa immisione in possessionem. † Tres autem ferè causæ sunt, ex quibus in possessionem mitti solet, rei scilicet seruandæ causa legatorum seruandorum gratia, & ventris nomine leg. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eat. Darni enim in facti nomine, si non caueatur, non vniuersorum nomine fit immisio, sed rei tantum, de qua damnus timetur d. l. 1. §. damni enim. Ex his tribus speciebus, de prima tantum in hoc titu. dicitur, de alijs alijs suo loco, Deo concedente. † Si itaque reus conuentus potestatem sui non faciat, nec defendatur, in bona eius fit missio leg. 2. in princip. ff. quib. ex caus. in possess. eatur leg. 2. §. fina. C. vbi in rem actio exerc. cap. tuæ fraternitati 3. vt lite non contest. capit. 5. §. quod si super vt lit. non contesta. Nam ita Prætor ait: in bona eius, qui iudicio sistendi causa fideiussorem dedit, si neque potestatem sui faciat, neque defenditur, iri iubebo d. leg. 2. in princip. & d. §. fina. † Potestatem verò sui non facit, qui id agit, ne aduersarius eius copiam sui habeat, ergo latitantis bona iubet possideri d. leg. 2. §. 1. ff. quib. ex caus. in possess. eatur. † Sanè non defendi videtur non tantum, qui abest, vel latitat, sed & is, qui præsens negat se defendere, aut nõ vult suscipere actionem leg. non videtur 52. ff. de regu. iur. † Idem dicendum si pupillus præsens sit, tutorem autem non habeat. Nam & hic pro absente, & indefenso habendus est leg. si pupillus 10. ff. quib. ex caus. in possess. eat. lege si minor 5. ff. de reb. iud. author. possiden. † Item minor 25. annis, qui curatorem habet, nec ab eo defenditur, nec alij defensori inuenit: bonorum venditionem patitur, & si non latitet, nec fraudationis causa latitare videatur, qui sui non est idoneus defensor d. leg. 5. Planè quod de pupillo diximus, tutorem non habente intelligendum est, si neque alius sit, à quo defendatur. Cæterum si existat aliquis qui defendere pupillum sit paratus, cessabit rei seruandæ causa possessio leg. hæc autem 5. ff. quibus ex caus. in possess. eat. Sed & non defendi pupillum, constare debet, liquereque Prætori, vt permittat bonorum possessionem dicta lege §. 1. † Hoc autem debet constare sic: euocandi sunt ad Prætorem tutores pupilli, vt defendant. Si tutores non habeat, requirendi cognati, vel affines, & si qui fortè alij sunt,

sunt, quos verisimile est, defensione pupilli, pupillive non omitturos, vel propter necessitudinem, vel propter charitatem, vel qua alia ratione; liberi etiam si qui sunt idonei, evocandi sunt, exquirendaque defensio. Si autem neget se defendere, aut non negent, sed taceant; tunc prætor possessionem dabit tamdiu scilicet, quoad non defendatur, et si defendi cepit pupillus, vel pupilla, desinet possideri, d. §. 1. Idem est in furioso, d. l. §. idem est. et Nam & furiosus absentis loco est, l. vbi non voce 166. in fin. ff. de reg. iur. Idem est in prodigo, aliove, qui curatoris ope iuvatur, l. Fulcinius 7. §. adeo autem cum sequitur. ff. quib. ex caus. in poss. eat. et Præterea in bona debitoris missio fit, si is, sine hærede decesserit, nec fiscus bona agnoscat, nec alius sit, qui defunctum defendere sit paratus, l. si bonâ §. C. de bonis authorit. iudic. possid. l. pro debito 6. §. quod si specialiter, C. eod. l. 1. in princip. ff. de curator. bon. dand. l. si servus 4. ff. de rebus iud. auth. possid. & §. fin. Sed & si diu incertum sit, hæres existurus, necne sit, causa cognita, permitti oportebit, bona rei servandæ causa possideri: 12 et si ita res urgeat, vel conditio, bonum hoc etiam erit, ut curator constituatur vnus ex creditoribus, leg. si diu 8. 13 cum l. seq. ff. quibus ex caus. in poss. eat. et Proinde si alter ex hæreditibus intra tempora sibi prostituta deliberet adire hæreditatem, alter verò neget se aditurum; placet interim creditores in possessionem mittendos, custodiaque causa, donec appareat, is qui deliberat, vtrum agnoscat partem suam, an non agnoscat, dicta l. 9. ff. eodem, leg. si quis 14. 23. ff. de hæredib. institut. et Planè si hæres sub conditione institutus sit, cui parere potest, cogendus est conditioni parere, aut hæreditati renunciare, leg. prima, ff. de curat. bon. dand. l. si servus 4. ff. de rebus iud. auth. possid. dicta l. 23. 15 §. 1. cum sequen. ff. de hæredibus instituen. et Sed & si hæres defuncto exiterit, isque ob paupertatem suam creditoribus sit suspectus, neque ijs de debito reddendo satisfacere velit, vel possit, bona hæreditatis possideri, vendique ex edicto prætoris possunt, l. si creditores 15. ff. de privileg. creditor. Nam si creditores hæredem suspectum præter, satisfactionem exigere possunt pro suo debito reddendo, cuius rei gratia cognoscere prætorum oportet, nec statim eum satisfactioni necessitati subijcere debet, nisi causa cognita constiterit prospici debere his, qui suspectum eum postulauerunt. Sed suspectus hæres non iisdem modis, quibus suspectus tutor, æstimatur: Si quidem tutor non facultates, sed fraudulentam rebus pupillaribus, vel callida conuersatione suspectum reddet, hæredem verò solæ facultates. Planè in recenti adita hæreditate, audiendi erunt, qui suspectum postulant. Cæterum si probentur, passi eum in hæreditate morari, nec quidquam possunt obijcere criminis, quasi dolose eo versato: non debet post multum temporis ad hanc necessitatem compelli. Quod si quasi suspectus satisfacere iussus, decreto prætoris non obtinere perauerit, tunc bona hæreditatis possideri, veniuntque dari; ex edicto suo permittere iubebit. Planè si doceatur, nihil ex bonis alienasse; nec sit; quod ei iuste, præter paupertatem obijciatur, contentus esse prætor debet, ut iubeat eum nihil minuire. Quod si nec inopia laborantem eum creditores ostendere potuerint, iniuriarum actione ei tenebuntur, dicta leg. 15. Hactenus de causis, ex quibus reservandæ causæ missio in possessionem est facienda, quarum prima, atque præcipua est, si reus absens, vel etiam præfens non defendatur: ex hac enim causâ missionem faciendam esse, diximus si quâvis reus sit maior viginti quinque annis, vel pupillus, vel furiosus, vel prodigus. et Sed & si reus debitor ab hostibus captus sit, creditores eius in possessionem mittendi sunt, leg. in possessionem 6. §. fin. ff. quibus ex caus. in poss. eat. et Si autem reus rectè defendatur, cessat missio: & si iam facta sit, decedere possessione creditores iubendi sunt, leg. hæc autem 5. §. prætor ait, ff. ex quibus caus. in poss. eat. l. neque impubes 22. in fine, ff. de in ius vocando. et Rectè autem defenditur, siue ipse iudicium suscipere sit paratus, siue alijs ipsius nomine, dicta leg. quinta. §. fin. leg. rectè 63. ff. de iudic. leg. si pupillus 17. §. defendere; ff. de privileg. creditorum. Sed si alius defendat, erit necessaria satisfactio iudicatum solui, si ipse, non erit necessaria, dicta l. quinta, §. sed si alius cum alijs allegatis, de hac enim satisfactioe plura diximus supra hoc eodem, libro secundo, tit. 25. Si itaque alius reum defendat satisfactioe præfixa, creditor missus

deici poterit interdicto reddito: quoniam defenditur absens, qui per suam absentiam in nullo deteriorem causam aduersarij facit, leg. secunda §. defendi, ff. quibus ex caus. in poss. eat. et Planè non sufficit defendisse, nisi vsque ad finem duret defensio, dicta leg. secunda, §. fin. Et si autem extraneus defendere velit vniuersitatem, permittendum sicut in priuatorum quoque defensionibus obseruatur, quia eo melior conditio vniuersitatis fit, leg. prima, §. fin. 20 ff. quod cuiusque vniuers. nom. et Planè neque fœmina, neque miles, neque qui Reipublicæ causâ abfuturus est; aut morbo perpetuo tenetur, aut magistratum initutus est, aut iniustus iudicium pati non potest, idoneus defensor intelligitur, leg. fœmina 54. ff. de procurator. de qua re plura dicta sunt supra hoc libro secundo, tit. 10. Ideoque per hoc absens rectè defendi non videtur, dicta l. 54. Minor quoque viginti quinque annis si defensor existat, in quibus causis in integrum restitui potest, defensor idoneus non est, quia & ipsi, & fideiussoribus eius per in integrum restitutionem succurritur, l. minor 51. in princip. ff. de procurat. leg. exigendi 12. in fin. C. eodem. Sed & reū criminis constitutum, defensionem causæ suscipere non posse, antequam purget innocentiam suam, incognitum non est, l. reum 6. C. de procurat. Sed & plura, quæ ad id; vt quis rectè defendatur, pertinent. Vide supra titulum 10. 21 et Quamuis autem missus sit creditor in possessionem, tamen si absens coeperit defendi, creditor cedere possessione debet, leg. si quis 8. §. penult. C. de præscrip. triginta, vel quadraginta ann. leg. rectè defendi 63. ff. de iudic. Nouella 22. const. 53. §. ne igitur latitante. et Ideo dicendum, si absens reuersus iudicium suscipere sit paratus. Nam & hoc casu ipsi reuerso possessio est restituenda, dummodo intra annum redeat, cautionemque suscipiendæ litis præstet, d. §. penult. d. l. 63. ff. de iudic. l. si pupillus 17. §. defendere, ff. de privileg. creditor. Nouell. c. 53. §. ne igitur latitante, Vini. opin. incip. arbitrio iudic. non. 7. Fichard. in addit. ad Villalob. S. 14. quod non debet facere, qui statim defensionem obtulit per seipsum, quia tunc satisfactio non est necessaria, l. §. fin. in fine, ff. quib. ex caus. in poss. eat. Planè si non in rem aliquam specialem, quæ forte petebatur; sed in vniuersa bona facta sit missio, puto etiam post annum redeuntem audiendum esse, si oblata cautione, iudicium suscipere sit paratus, l. Fulcinius 7. §. item videamus, ff. quib. ex caus. in poss. eat. cap. quoniam 5. §. in alijs, vt lite pendent. et Sed non sufficit absentem reuersum; cautionem præstare, & iudicium suscipere paratum esse, vt recipiat possessionem, nisi quoque sumptus litis, quos aduersarius fecit, ei restituerit, leg. sancimus 13. C. de iudic. l. non ignoret 4. C. de fruct. & lit. expens. Nouell. const. 53. §. ne igitur latitante, dicta cap. quoniam 5. §. in alijs verò, ver. qui si venerit, vt lit. non contest. cap. cum venissent 3. §. fin. de eo, qui mittit in possessionem, d. §. fin. de dolo, & contum. 24 et Planè si ob contumaciam reus absens condemnatus sit, & executio rei iudicatæ facta; non auditur postea reuersus, si suscipere iudicium paratus executionem rescindi velit, l. propterandum 11. §. fin. autem reus, sibi nulla licentia, C. de iudic. Idem dicendum; si missione in bona debitoris latitantis facta, venditio bonorum secuta fuerit, d. l. 7. §. primo, ff. quibus ex caus. in poss. eat. l. satisque pœna 14. ff. de in ius vocando, l. cum proponas 9. C. de bon. author. iudic. possiden. cum alijs allegatis infra tit. sequent. Nam & hoc casu venditionem reuocare volens, non est audiendus, vt in allegatis iuribus. Sed & si, cum in rem ageretur, actor non in vniuersa bona absens sit, sed tantum in possessionem rei petite missus sit, si quidem per contumaciam reus abfuerit, non recuperat possessionem, nisi petitorio iudicio agens obtinuerit, dicta l. Fulcinius 7. §. item videamus, ff. quibus ex caus. in poss. eat. d. cap. 5. §. in alijs, vt lit. non contest. et Si autem non per contumaciam, sed ex iusta causa abfuerit, tunc reuersus intra annum defensionem causæ suscipiens possessionem recipit, d. l. 13. in fine, C. de iudic. d. cum venissent 3. §. nos igitur, ver. hoc 26 etiam de eo, qui mittit in poss. et Sed si agatur de beneficio ecclesiastico obtinendo, vel obtento, non habet locum missio, d. l. 13. in fine, C. de iudic. d. cum venissent 3. §. nos igitur, ver. hoc 27 etiam de eo, qui mittit in poss. in 6. Villal. M. 103. et Obseruandum est ab eius loci magistratu, in quo bona sita sunt missione fieri debere, c. 1. §. contrahentes de for. com. 28 per. et si in re specialitè agatur in solâ rem petitam, non in vniuersa bona debitoris missionem esse faciendam, cap. quo-

- quoniam quinto §. in alijs verò vt lit. non contesta, d. leg. 7.
- 29 §. item videamus ff. quibus ex caus. in poss. eat. Item si personali actione agatur in bona mobilia, vel ijs non sufficientibus in immobilia pro modo debiti declarati, missionem esse faciendam d. cap. quoniam §. si autem super
- 30 Nouella c. 53. §. ne igitur latitante, §. Si Clericus contumaciter absit ex fructibus prebendæ suis creditoribus, satis fieri oportet capitulo peruenit 2, de fideiuss. † Tandem obseruandum est, quod post annum à missione facta missus verus possessor constituitur, absenti proprietatis causa seruata d. §. item videamus, & d. cap. §. in alijs verò, versiculo, qui si venerit, & §. quod super versicu. omni allegatione absenti, & c. vt lit. non contesta, cap. 1. de eo, qui mitt. in poss. Nec refert an actor iustus, non fuerit admissus, vel fuerit expulsus cap. contingit 8. de dolo, & contumac. Nisi is, qui missionem passus est, intra annum cautionem iudicio sibi præstiterit, per allegata paulo superius. Sed non voluntate, sed re ipsa intra annum dicta cautio est præstanda d. cap. 1. de eo, qui mitt. in poss. versic. licet voluntatem. Præterea si per rem non steterit, quominus intra annum dictam cautionem præstaret, nõ erit locus dictæ obseruationi capitulo sicut 2. eodem titulo capitulo pastoralis 11. §. præterea versicu. veruntamen de offic. ordin. hæc de exceptionibus aduersus causas missionis in possessione bonorum rei seruandæ causa dicta hic sufficiant, cum & plura de alijs huiusmodi exceptionibus dicentur infra titulo sequenti. Nunc qui in bona mittendi sint, est videndum,
- 32 † Et quidem cum vnus ex creditoribus petijt in bona debitoris se mitti, & Prætor permiserit, non tam personæ solius petentis, quam alijs creditoribus, & in rem permissum videtur leg. cum vnus 12. in princip. ff. de reb. iudic. auctor. possiden. l. cum apud 10. C. de bon. auctor. iud. possid. Villalob. M. 105. & P. 170. Ideoque omnibus creditoribus per vnus petitionem in possessionem bonorum aditus est, nec videbitur libera persona acquirere alij, quia nec sibi quicquam acquisiuit, cui Prætor permisit hoc, sed aliquid ex ordine facit, & ideo cæteris quoque prodest d. l. 12. in fine. Nisi creditor ex causa lucratiua sit missus, hæc enim missio non prodest alijs. Villalob. M. 105. & P. 170. Planè si is per stulauerit, qui creditor non est, minimè dicendum est, vel eum, qui creditor est, possidere posse: quia nihil egit talis postulatione aliter atque si creditor, cui permissum est possidere, postea recepit debitum suum. Cæteri enim poterunt peragere bonorum venditionem d. l. 12. §. planè ff. de reb. iudic. auctor. possiden. vt autem non in perpetuum aliorum negligentia ijs, qui pro suis debitis alacriores ostenduntur fuisse, prægrauentur iure cautionis est, tunc communidnem concedenda in possessione rerum alijs creditoribus, qui non hoc per regisse noscuntur, cum præsentibus quidem in vna eademque degentes prouincia, in qua & possessores rerum commorantur, intra duorum annorum spatium, absentes autem, intra quadriennium creditoribus in possessionem missis, suum debitum certum faciunt, & expensas secundum quantitatem debitorum persolunt per sacramentum eorum manifestandas, qui eas adipsendam possessionis gratia sustinuerunt. Post completum autem memoratum tempus nullam eis esse licentiam, eos, qui possessionem adepti sunt molestare, vel aliquibus damnis afficere: saluis tamen actionibus, quas se aduersus debitorem habere putant d. l. 10. §. vt autem non C. de bonis auct. iudic. possid. Villalob. M. 109. & P. 172. nec isti secundi, qui in tempore mitti petunt, debent citare primos missos. Viu. opin. incip. citatio. Planè venditis bonis, si illi, qui in possessionem missi sunt, suum receperunt, vt ex eo, quod superest, cæteris creditoribus postea venientibus satisfiat, quadriennij præscriptio illis non obstat d. l. 10. §. si autem ibi, vt si quis per
- 33 itea. † Postremo in possessionem mitti solent creditores, quamuis conditionales in possessione 6. in prin. ff. ex quibus caus. in poss. eat. cum alijs alleg. per nos in tracta. de condi. & demonstr. par. 2. cap. 1. q. 38. quamquam hoc casu antipnomia occurrat. nam in l. si qui 14 in fine ff. quibus ex caus. in poss. eat. dicitur creditorem conditionalem in possessionem mittendum non esse, quia is mittitur, qui potest bona ex dicto vendere. Et ex his qui in bona sint mittendi, quodammodo constat, nunc in quæ bona missio sit facienda, videndum est. † Et olim quidem in vniuersa bona debitoris latitantis creditores mittebantur: hodie verò in partem bonorum pro quantitate eius, quod debetur. No-
- ueila c. 53. §. ne igitur latitante cap. tuæ fraternitati 3. vt lit. non contesta. Sed & iure antiquo, si in rem agebatur, de bitoque non lataret, sed alias abesset, tanquam in rei petiæ possessionem non in vniuersa bona actor mittebatur l. Fulcinius 7. §. item videamus ff. quibus ex caus. in poss. eat. d. ca. fraternitati, & c. quoniam §. in alijs verò, vt lite non contesta. si hæreditas peratur, in bona tantum hæreditaria, non in ipsius hæredis bona mittendus actor: nisi fortè dolo fecerit hæres, quominus hæreditatem possideat; hoc enim casu eius bona possidenda, & vendenda sunt d. l. 7. §. penult. sed & si hæreditaria actione agatur, etiam hæredis bona possidebuntur, nisi vel pupillus hæres sit, vel hæreditate se abstinetur l. pater familias 12. §. at cum substitutus ff. de priuileg. creditor. & in prin. d. l. 12. lapud Iulianum 3. in prin. ff. quibus ex caus. in poss. eat. l. si non 6. in prin. ff. de reb. iudic. auctor. possiden. Si vniuersitas, vel collegium aliquod non defendatur in bona communia, non singulorum propria creditores mittendi sunt l. 1. §. penult. ff. quod coiusque vniuersita. Planè is, qui possidere iubetur, eo locupultus videtur, cuius cura ad iubentem pertinet, ideoque in bona a libi sita missus non videtur leg. cum vnus 12. §. penult. ff. de reb. iudic. auctor. possid. Sed & in res à debitore alienatas creditor mitti non debet, quantum minus sint alienatæ, vel locatæ, cum alienatio rescindi nõ debeat, nisi fortè in fraudem creditorum alienatio facta sit: tunc enim Prætor arbitrium dat creditoribus, vt ex integro alienationem faciant, vel locationem lege in venditione §. primo ff. de reb. iudic. auctor. possiden. sed & si minor 25 annis, postquam adiciat hæreditatem, quædam bona fide alienauerat, postea aduersus additionem in integrum sit restitutus, gesta ab eo bona fide rescindenda non sunt leg. in integrum 22. ff. de minoribus viginti quinque ann. l. si mulier 31. ff. eodem leg. 6. §. si pupillus ff. de reb. auct. iudic. possid. l. pupillus 24. ff. quæ in fraud. creditor. † Missus igitur creditor in possessionem bonorum debitoris rei seruandæ causa si fuerit prohibitus, ne bona ingrederetur, datur ei eo nomine aduersus prohibentem in factum actio quantum ea res est, ex interdicto, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est leg. si quis 14. ff. quibus ex caus. in poss. eat. vbi glo. & Doctor, leg. quamuis 53. ff. de bono auct. iudic. possiden. Ruyn. consil. 161. numero 16. lib. 1. faciunt allegata per Trauell. de iure constit. poss. par. 3. limit. 17. numero 3. & 7. & per Surin. decisio. 203. numero 10
- 36 17. in consil. 208. numero 42. & 174. numero 3. † Dominium autem ex hac causa tenentes acquirere pupilli possunt, nec vt ijs bona addicantur, impetrare; sed vendendi tantum habent facultatem leg. pro debito 6. C. de bon. auct. iud. possiden. leg. in possessionem 8. C. cod. leg. legis Iulia 4.
- 37 C. qui bonis egerit possunt. † Sed nec alij bonis creditoribus missi debent, nec etiam debitores l. Fulcinius 7. in prin. ff. quibus ex caus. in poss. eat. Pupillus tamen si non defendatur in possessione creditoribus constitutis, minori ex his vsque ad pubertatem alimenta præstanda sunt lege. †
- 38 Pupillus 23. in prin. ff. eodem. † Si quis fructus ex prædio debitoris capi poterit, hunc creditor, qui in possessionem missus est, vendere, vel locare debet l. in venditione 8. §. 1. cum sequen. ff. de reb. iudic. auctor. possid. De cæterarum quoque rerum fructibus, idem erit dicendum, vt si qui locari possint locentur, puta, mercedes reruorum, vel iuramentorum, cæterorumque, que possunt locari d. §. 1. cum seq. sed hoc ita demum, si à debitore ante neque venierit, neque locatus erit d. §. ubi sed hoc ita. Nam à debitore alienationem factam retractandam nõ esse, antea dictum est d. §. 1. ubi nam si iam à debitore. De tempore locationis nihil Prætor locutus est, & ideo liberum arbitrium creditoribus datum videtur, quanto tempore locetur, quemadmodum illud erit in arbitrio eorum, vendant, vel locent, scilicet sine dolo malo, ex culpa autem rei sunt d. l. in venditione 8. §. de tempore ff. de reb. iudic. auctor. possiden. † Sanè si vnus sit, qui possideat bona, expeditum erit de locatione, quod si non vnus, sed plures sint, quis eorum debeat locare, vel vendere quaeritur? Et si quid conuenit inter eos, expeditissimè est: nõ & oēs possunt locare, & vni hoc negotium dare d. leg. 8. §. si vnus sit. Si verò non conuenierit, tunc dicendum est præterea cæcognita eligere
- 40 debere, quis locet, vel vendat d. §. si vnus in fine. † In eum autem, qui neq; locauit fructum prædij, neque vendidit, in factum actionem dat prætor, & in hoc cõdemnabitur, quan-

quantominus propter hoc perceptum est, quia neq; vendidit, neque locauit. l. prator ait 9. §. in eum, ff. de reb. iud. author. possid. Ceterum si tantum perceptum est, quantum perciperetur, si locatus, vel distractus fructus esset: nihil ei imputatur. d. l. 9. §. ceterum. Præstat autem per id tantum temporis; quo in possessione fuerit vel ipse, vel iussu eius alius quoad inde de possessione discessum est; nam neque hoc imputabitur creditori, cur in possessionem non venerit, neque illud, cur de possessione discesserit, cum & voluntarium, & suum potius negotium creditor gerat. d. l. 9. §. Præstat autem; æstimatio necum sit quantum interest eius, qui experitur. † Præterea cum plures creditores in possessionem rerum debitoris mittuntur ne corrumpantur rationes, vni hoc negotium a creditoribus dandum est, quem maior pars creditorum elegerit, & inventarium instrumentorum faciendum; non vt describantur corpora instrumentorum, sed quot sint, & de qua re sint, subnotetur, quod etiam vniuersorum bonorum facere creditoribus erit permittendum. l. vlt. ff. de reb. iud. author. possiden. Sed & non numquam prætor, causa cognita, describere aliquid ex instrumentis creditoribus debebit permittere. d. l. vlt. §. Præterea. Amplius autem, quam semel hæc cognitio, & dispenctio non est concedenda. d. l. vlt. §. si qua idorea. Si quis tamen intrauerit non calumniæ causa se postulare, neque habere quæ dispenxerit; habeo ait, iterum faciendam ei potestatem, nec amplius, quam bis. d. l. vlt. §. si quis tamen. † Porro prætor ait; Si quis cum in possessione bonorum esset, quod eo nomine fructus cepit, ei ad quem ea res pertinet, non restituet, siue quod impensæ sine dolo malo fecerit, ei nõ præstabitur; siue dolo malo eius deterior causa possessionis facta esse dicatur, de ea re iudicium in factum dabo. d. l. 9. in princ. l. creditor 14. §. 1. ff. de reb. iud. author. possiden. Quod de fructibus prætor ait etiam de ceteris quacumq; ex re debitoris peruenerint, intelligendum est. d. l. 9. §. quod de fructibus, & sanè debuit hoc ita esse; quid enim si ex compromisso, vel alio casu pœnam consecutus est? nam eam pœnam, quam consecutus est, præstare debet. d. l. 9. §. & sanè. Datur igitur ex edicto prætoris in creditorem actio, de omni eo, quod ex bonis debitoris ad eum peruenerit: ex quarumque tandem occasione ad eum peruenerit, vel lucratus sit, d. §. sanè, & l. creditor 14. §. 1. ff. eod. Si autem nondum aliquid consecutus sit creditor præter actionem, eam ipsam præstando liberatur, d. l. 14. §. si nõdum.

43 † Quod verò ait prætor ei ad quem ea res pertinet: his verbis, & curator bonis distrahendis datus continebitur, dicta l. 9. in princip. ff. de rebus iud. author. possiden. & ipse debitor, si contigerit, ne eius bona ueneant, vt ibi. Et ipsi itaque creditor aduersus hos dabitur actio, siue quid in fructibus recipiendis erogauerit, siue in familia alenda; curanda, siue prædijs fulciendis, vel reficiendis, vel damni infecti promittendo, vel seruo noxali iudicio defenso. Si modo non magis eum expedit, dedere, quam retinere, d. leg. 9. §. his verbis. Quod si dedere expedit, consequens erit, repetere eum non debere, d. §. his verbis in fine. Hæc actiones neque temporaneæ sunt, & tam hæreditibus, quàm in hæredes dabuntur, cæterosque successores, dicta leg. 9. §. penul. Omne autem, quod in actionem negotiorum gestorum uenisset, si posset agi, restituendum a creditore; l. creditor 14. §. fin. de rebus iud. author. possid. Ait prætor, siue dolo malo eius deterior causa possessionis facta esse dicetur, dicta l. 9. in princip. Huius exemplum potest esse id, quod supra de fructibus prædiorum, a creditore

44 vendendis, vel locandis dictum est. † Planè si deteriora prædia facta fuerunt sine creditoris dolo malo, vel iura eorum amissa, vel ædificia diruta, vel exusta, item familiarum pecorumque acta cura non sit; aut possessio alij tradita, sine dolo malo tamen; apparet creditorem nõ teneri, quia dolo caret. eritque melior eius conditio, quam in pignore creditoris, qui non tantum dolum malum, verum culpam

45 quoque debet præstare. † eadem causa est curatoris bonorum. Nam & iste tenetur, vt creditor, dicta leg. nona, §. est præterea, leg. in venditione 8. §. de emptore in fine, ff. eodem. † Sed si ob nouam contumaciam possessoris hæreditatis, quis in bona hæreditaria missus sit, fructus hoc in casu lucratur, leg. Fulcinius, §. fin. ff. quibus ex caus. in

47 possideatur. † Porro hæc actio, quæ datur ex dolo creditoris, neque post annum, neque in hæredes, cæterosque

successores competit, cum ex delicto oriatur, pœnæque nomine concipiatur: nisi quatenus ad eos peruenit, dicta leg. nona, §. fin. cum l. sequent. ff. de reb. iud. author. possiden. Hæredi tamen dabitur, quia & rei continet perfectionem: leg. hæredi 11. ff. eodem. Quod ait prætor, siue quod impensæ sine dolo malo fecerit, & non præstabitur, hoc eò spectat, vt si quid ipse erogauerit creditor (si modo sine dolo erogauit) ei hoc præstetur, sufficit igitur sine dolo malo erogasse, etiam si nihil profuit erogatio eius rei debitori, dicta leg. nona, §. quod ait prætor, siue quod impensæ, & §. generaliter, & §. his verbis, ff. de rebus iud. author. possiden. † Hæc autem actio de impensis creditoris ideo datur, quia negotiorum gestorum agere non magis potest, quam si socius commune ædificium fulsit, quia hic quoque creditor commune, non alienum negotium gessisse videtur, dicto §. generaliter, ibi nam negotiorum &c. Hactenus de missione in possessionem bonorum debitoris rei soluendæ causa facta, nunc de venditione bonorum debitoris, quæ post missionem sequi solet, dicendum est.

S V M M A R I V M.

- 1 Bona debitoris a creditoribus vendi possunt.
- 2 Latitare quis dicitur, & qualiter latitare dicitur.
- 3 Pupillus latitare non dicitur, limitatur.
- 4 Adiens hæreditatem pupillus contrahere videtur.
- 5 Pupillus hæres debitoris non gaudet pupilli beneficio.
- 6 Furiosus non potest dici latitare.
- 7 Furioso datur curator, vt a creditoribus possit conueniri.
- 8 Prodigio debitor, & similibus curator dandus est.
- 9 Absens R. eipublica causa bonorum venditionem non patitur.
- 10 Capiti ab hostibus bona venire non possunt.
- 11 Bona non latitantis, quasi latisset vendita, vendita non sunt.
- 12 Exulis debitoris bona venduntur.
- 13 Habitantis debitoris aliam ciuitatem bona venduntur.
- 14 Latitatio qualis esse debeat, vt sufficiat ad vendendum bona latitantis.
- 15 Latitatio ad fraudandum vnum ex pluribus creditoribus prodest.
- 16 Latitans in diem, vel sub conditione, interim venditionem bonorum non patitur.
- 17 Actio, quæ per exceptionem repellitur, non sufficit ad venditionem bonorum debitoris.
- 18 Latitare non dicitur, qui si iudicium acciperet, esset absoluentus.
- 19 Missio in possessionem præcedere debet venditionem bonorum debitoris, limitatur.
- 20 Creditoribus missis in possessionem ius vendendi bona competit.
- 21 Curatore electo ad distraendum creditores, ipsi non possunt amplius vendere.
- 22 Latitans aduersus quosdam ex pluribus creditoribus ab iis, qui bus latitat, venditionem patitur.
- 23 Potior qui sit inter ipsos creditores.
- 24 Venditio bonorum debitoris infra quantum tempus facienda.
- 25 Ius vendendi bona debitoris impetrandum, limitatur.
- 26 Venditione bonorum debitoris facta, de eo quod superest, quid sit agendum.
- 27 Solutio creditoribus præcedente iudicis interlocutoria facienda.
- 28 Iuramentum præstandum a venditore bonorum debitoris.
- 29 Bonis distractis quod superest solutis creditoribus restituitur debitori.
- 30 Statua debitoris, vel imagines distrahenda non sunt.
- 31 Debitor bonis distractis nullam actionem habet.
- 32 Debitor rescissionem venditionis bonorum impetrare non potest.
- 33 Debitor per oblationem pretij venditionem rescindere potest.
- 34 Ius offerendi competit creditoribus posterioribus, limitatur.
- 35 Venditio bonorum debitoris quando non subsistat.
- 36 Debitor volens venditionem rescindere, debet offerre, vel solvere debitum, limitatur.

De venditione bonorum debitoris.

Titulus 55.

Bona debitoris à creditoribus vendi possunt, si debitor latet, nec defendatur leg. Fulcinius 7. §. 1. ff. quibus ex caus. in possess. eat. leg. fatisque pœnæ 19. ff. de in ius vocando leg. cum proponas 9. C. de bon. aucthor. iud. possid. Vel si bonis cesserit leg. legis Iulix 4. C. qui bono ced. possunt. Nam ita Prætor ait. Qui foundationis causa latitavit, si boni viri arbitrato non defendatur eius bona possideri vndique iubebo dicta leg. 7. §. 1. cum alijs allegatis.

† Latitare enim est non (vt Cicero definit) turpis occultatio sui, potest enim quis latitare non turpi de causa: veluti qui Tyranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones dicta lege septima §. quid sit. Sed latitare est, cum tractatu quodam latere: quemadmodum factitare est, frequenter facere dicta lege septima §. latitare. Hodie autem hoc iure vtimur, vt siue quis eodem loci agat, siue alio, siue peregrè, & occursum creditoris euitet, latitare videatur dicta leg. 7. §. illud sciendum. Denique eum quoque, qui in eodem foro agat, si circa columnas, aut stationes se occultet, videri latitare veteres responderunt, & posse quem aduersus alterum latitare, aduersus alterum non, constat autem, vt ipse possit bona eius vendere, aduersus quem latitet dicta lege septima §. denique leg. eum qui 20. ff. de priuileg. creditor. Non igitur interest (quod attinet ad latitandum) verum, quis profugit, an verò Romæ agens copiam sui non faciat dicta leg. 20. Planè

† Pupillus latitare non dicitur, vt bona eius venire debeant leg. in possessionem 6. §. 1. ff. quibus ex caus. in possess. eat. Si tamen pupillus non suo, sed hæreditario nomine conueniatur, nec defendatur: bona hæreditaria venire possunt perquam enim iniquum est, eum, qui nihil cum pupillo contraxit expectare eius pubertatem lege apud tertiam princip. ff. quibus ex caus. in posse. eat. Contractum autem cum pupillo potest dici, & si cum seruo eius contractum sit. Competit enim aduersus eum de peculio actio. Ideoque hoc casu pupilli indefensi bona non veniunt. Quod facilius erit probandum in seruo, qui in rem domini vertit, aut iussu eius contraxit, aut si in iustoria cum eo agi possit dicta lege tertia §. contractum. Sed & si cum tutore pupilli contractum est, ex quo actio in pupillum datur, pupilli indefensi bona non veniunt dicto §. contractum ibi: ego puto. Idem dicendum, si pupillus hæres extiterit alicui, & ex ea causa legata debeat: nam hoc casu pupilli bona possideri quidem possunt, distrahi verò non possunt dicta lege tertia §. final. † Etenim videtur impubes contrahere, cum ad iur. hæreditatem dicto §. final. Sed & is, qui immisquit se contrahere videtur dicto §. final. † Planè hoc casu est in arbitrio creditorum, vtrum pupilli bona possidere tantum vsque ad ipsius pubertatem velint, an ipsa bona hæreditaria possidere, & distrahere malint dicta lege tertia §. final. cum lege sequent. Porro latitatio animi, & effectum occultantis se desiderat: † adeo vt rectè dictum sit, furiosum hinc venditionem pati non posse: quia non se occultat, qui suus non est leg. Fulcinius 7. §. adeo autem ff. ex quibus caus. in possess. eat. Planè si non defendatur furiosus, curator ei datus, aut bona eius, vt possideantur, nominatum permittendum est dicta lege septima §. Planè † Si non inueniatur Curator, vel defensor furiosi, sed & sicurator datus eum non defendat, tunc remouendus is, & oportet. Præterea dare curatorem aliquem ex creditoribus, vt non amplius, quam necesse est, ex bonis furiosi veniat, que seruanda sunt, quæ solent seruari cum venter in possessionem mittitur dicta lege septima §. Labeo autem. Sed & si vrgeat res alienum, & dilatio damnum sit illatura creditoribus, bona furiosi causa cognita vendenda erunt. Ita autem vendenda, vt quod super sit, furioso detur: quia hominis eius status, & habitus à pupilli conditione non multum abhorret dicta lege septima §. Planè † Idemque in prodigo dicendum est, cæterisque, qui Curatorum ope iuuantur, nec enim quifquam propriè latitare eos dixerit dicta lege septima §. idem quoque. † Sed & is, qui reipublice causa sine dolo malo ab fuerit, bonorum venditionem non patitur lege in possessionem 6. §. 1. ff. quibus ex

caus. in possess. eat. Secus si dolo malo reipublice causa ab eo erit leg. eum qui, vbi gloss. ff. de priuileg. creditor. † Eius, qui ab hostibus captus est bona venire non possunt, quæ diu reuertatur leg. vltim. §. final. ff. eodem dicta leg. 6. §. final.

† ff. quibus ex caus. in possess. eat. † Si quis autem bona possiderit alicuius quasi latitantis, qui non latitabat, & vendiderit, dicendum erit, venditionem bonorum secutam nullius momenti esse dicta leg. 7. §. final. ff. eodem, & §. cum hoc

12 edictum. † Planè interdum etiam non latitantis bona venire possunt, si non defendatur: puta eius, qui ob crimen exulat. Nam exilio temporario puniti, si defensor eius non existat, bona veniunt leg. ad cognitionem 13. ff. eod. † Sed & eius, qui in aliena Ciuitate est euitandi creditoris causa, quamuis in publico versetur, tamen tanquam latitantis bona venire possunt dicta leg. 7. §. illud sciendum ff. quibus

14 ex caus. in possess. eat. † Sanè cum de venditione bonorum debitoris quaeritur, an locum habeat, non sufficit latitare, sed & necesse est fraudationis causa id fieri: potest enim quis latitare, at non fraudandorum creditorum causa dicta lege septima §. sed & is, qui vt supra etiam diximus, Sed neque fraudationis causa, si sine latitatione sit, satis est ad possessionem, & venditionem: verum oportet fraudationis causa latitare dicta lege septima §. cum hoc edictum sed & is, qui fraudationis causa latitat, non tamen propter creditores, & si hæc latitatio creditores fraudet, in causa men causa erit, ne hinc vendi bona eius possint, quia non hoc animo latitat, vt fraudet creditores: animus enim tantis quaeritur, quo animo latitet, vt fraudet, an alia causa dicta lege septima §. sed & is, qui. Si tamen pures causa sint latitationis, inter quas est & fraudationis causa, nocere debet latitanti, possuntque hinc bona eius vendi dicta lege septima §. quid ergo. Planè si quis plures habeat creditores aduersus quosdam se occultet, aduersus quosdam non, venditio locum habet: nam non aduersus omnes latitatio exigenda est, sed sufficit, vel aduersus vnum, aut tale debitorem, vt bona eius vendi possint dicta lege septima §. quid si aduersus, & §. illud sciendum. † Præterea si in dicta, vel sub conditione debitor latitet, antequam dies, vel conditio veniat, non possunt bona eius venire dicta lege septima §. si in diem. Quid enim interest, debitor quis non sit, an nondum conueniri posse? nam & si debitor non sit, idem dicendum dicta lege septima §. quid enim.

17 † Idem erit, & si quis habet quidem actionem, sed talem, quæ per exceptionem repellitur dicta lege septima §. idem erit ff. quibus ex caus. in possess. eat. leg. eum proponas 9. C. de bonis aucthor. iud. possid. leg. cum vnus 12. §. planè ff. de rebus iud. aucthor. possid. l. tempore 50. ff. de peculio. † Porro inde si eo tempore, quo in peculio nihil est, pater latitat in bonorum possessionem eius rei seruanda causa mitti non possunt, qui de peculio cum eo acturus sum, quia non fraudationis causa latitat, qui si iudicium acciperet, absolui deberet, qui que præsens suscipere iudicium non compellitur. Nec ad rem pertinet, quod fieri potest, vt damnatio sequatur, possitue iniuria iudicis condemnari dicta lege ex tempore 50. ff. de peculio. Planè hoc exemplum, quod de peculio actione iam propositum est, antinomia non caret, ei enim contradicit, lege Fulcinius septima §. si quis actione de peculio ff. quibus ex caus. in possess. eat. quare pro ea tollenda videndi sunt Accursius, & alij interpretes ibi.

19 † Postremo antequam venditio bonorum debitoris fiat, requiritur, vt missio in possessionem bonorum præcesserit, creditoresque possessionem sint ingressi dicta lege septima §. primo nisi forte nihil sit, quod possideatur, vel possideri possit: puta propter naturam rei: veluti si prædium inundatum sit, aut propter latronum potentiam non potest possideri, his enim casibus rectè dicitur, non esse quod possideatur lege cum vnus 12. §. final. cum leg. sequent. ff. de rebus iudic. aucthor. possiden. Ideoque quamuis bona possessa non sint, quia nihil forte fuerit, quod possideatur, aut sine controuersia non possidentur: creditor, qui in possessionem missus est, perinde habetur, ac si etiam possessa bona fuissent dicto §. final. cum lege sequent. Ideoque vendi posse, vt dictum fuit. Ita etiam sunt venditus ager, in quo Annibal Castra habebat, dum ipse ad menia Urbis Romæ armatus sederet, teste Livio libro sexto Decadis tertie. Hactenus de bonis debitoris vendendis. Quæ autem bona sint vendenda, & possint vendi, pater ex titu. præcedenti: in quo proposita sunt bona, in quæ creditores

sunt mittendi; ea enim, in quæ missi sunt, vendi possunt. Quibus verò ius vendendi bona competat, nunc videamus. Et quidem creditoribus in possessionem missis ius vendendi bona competere ex ijs, quæ hæcenus dicta sunt, patet ex dicta lege nona §. sicut enim ff. de Curator. furios. cum alijs in id supra allegatis. Cuius tamen bonis distrahendis facere Senatus permisit, eius bona creditoribus vendere non permisit: quamvis creditores post id beneficium bona vendere mallent. Sic enim re integra potestas ipsorum est, utrum velint eligendi: ita cum alterum elegerint, ab altero abstinere debent dicta lege nona ubi gloss. magna. † Multoque magis id seruari æquum est, si etiam factus est curator, per quem bona distraherentur: quamvis nondum explicato e negotio, decesserit. Nam & tunc ex integro alius curator faciendus est. neque hæres prioris curatoris est onerandus, cum accidere possit, ut negotio vel propter sexum, vel propter ætatis infirmitatem, vel propter dignitatem maiorem, minoremve, quam in priore curatore, spectanda erat, habilis non sit, dicta lege nona §. multo magis. Possunt etiam plures hæres ei existere, neque per omnes id negotium administrari expediat, aut quicquam dari possit, cur vnus aliquis ex his potissimum onerandus sit dicta lege nona §. possunt. † Porro si plures sint creditores, & aduersus quosdam debitor latitat, aduersus quosdam non latitat, ij soli venditionem bonorum impetrare possunt, aduersus quos latitat debitor, non etiam cæteri leg. Fulcinius septima §. vtrum ergo ff. quibus ex caus. in possess. eat. † Cum autem bona veniunt debitoris, in comparatione emptoris extranei, & eius, qui creditor, cognatusve sit, potior habetur creditor, cognatusve: magis tamen creditor, quam cognatus, & inter creditores potior is, cui maior pecunia debetur lege prima ff. de priuileg. credit. Fichard. in additio. ad Villalob. ca. 24 pitul. 99. † Præterea quod ad tempus venditionis bonorum attinet, iure antiquo, nisi intra duos menses condemnatus sententiæ paruisset, ius vendendi pignoris erat: sed iure nouo quatuor menses constituti sunt, intra quos nisi fiat id, quod iudicatum est, iudicati actio competit lege cum apud 10. §. sin autem ibi, post definitum à nobis tempus C. de bonis author. iudic. possid. lege tum proponas 9. §. final. & ibi gloss. C. eodem & supra titulo 49. versic. Nam qui condemnati. Potest itaque dicitur ius vendendi bona debitoris non ante competere, quam iudicati actio dari possit, ut in allegatis ibi, & paulo superius: † Ius autem vendendi bona debitoris à iudice petendum, & impetrandum est dicta lege nona §. final. leg. miles sexta §. penultim. ff. de re iudica. Nam qui iudicati bona autoritate sua distraxit, furti actione, & vi bonorum raptorum tenetur dicto §. penultim. fructus tamen prædiorum creditor, qui in possessionem missus est, etiam sine iudice vendere, vel locare potest leg. in venditione 8. §. primo cum sequent. ff. de reb. iudic. author. possiden. vt & supra titu. præcedente fuit demonstratum. † Postremò facta bonorum debitoris venditione, quicquid superfluum fuerit, vel amplius quàm creditoribus in possessionem missis debetur, hoc modis omnibus necesse est, eos præsentibus tabularijs signare, & in Ecclesia eius ciuitatis, in qua contractus celebratus est, deponere, attestatione prius per memoratos tabularios conscribenda, præsentem etiam eo, qui res eas vendiderit, vel tradiderit, vt per eum manifestetur tam quantitas precij, quo res venditæ sunt, quam eius, quod soluto debito superfluum remansit: vt si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex eo suum recipere lege cum apud decima §. sin autem C. de bonor. author. iudic. possiden. † Non licet autem creditoribus propria autoritate, quod sibi deberetur, ex precio sibi recipere, sed interlocutoria Præsidis præcedente dicta lege 10. §. Prius scilicet. † Is quoque, qui venditionem bonorum fecit, iusiurandum præstare iubetur, quod neque per gratiam emptoris, vel eius, ad quem res iure successionis transferuntur, nec dolo aliquo interueniente minoris, sed quantum potuerit dicta leg. 10. §. vt autem in fine. † Sanè si plus redactum est ex bonis distractis, quam debetur, nec alij creditores supersint, debitor iure, ac merito, id sibi restitui petet lege in fraudem 45. §. si plus ff. de iure fisci leg. si non expedierit sexta in princip. ff. de rebus iudic. author. possiden. † Bonis autem distractis eius, in cuius honorem statua in publico positæ sunt, dicendum est, has statuas

non esse emptoris bonorum, sed aut publicas, si ornandi municipij causa posita sunt, aut eius, in cuius honorem positæ sunt, & nullo modo eas distrahi posse leg. Fulcinius 13. ff. de priuileg. creditor. Sed bonis venditis excipiuntur 31 concubina, & liberi naturales l. bonis 22. ff. eodem. † Præterea sciendum, bonis distractis, nullam actionem ex ante congestis fraudatori competere leg. Imperatores 4. C. de curator. bonis dando. † Sed vt venditio rescindatur, fraudator impetrare non debet, nisi fortè non iure doceatur facta venditio, lege Imperatores 14. ff. de priuileg. creditor. 33 † Sed & si minore precio, quam res est, aperta fraude emptoris, vel gratia venditio sit facta; debitori debitam quantitatem offerenti rescissa venditione bona restitui debent lege si minores tertia C. de iure fisci lege secunda C. de fide instrument. leg. si quos 16. C. de rescind. vendi. leg. 34 1. C. de præscript. 30. vel 40. annorum. † Et hoc ius offerendi competit etiam posterioribus creditoribus lege secundus 22. vbi Doctor. C. de pignor. & hypothec. leg. 1. C. qui pot. in pign. habeant. leg. diuersis 8. C. eodem. Nisi creditori, qui offert debitum potiori pignus non fuerit obligatum leg. cum tibi 10. C. eodem, vel nisi prior creditor, pignus iure conventionis vendiderit leg. cum prior 3. ff. de distract. 35 pignor. leg. 1. in princip. C. si antiquior creditor. † Idem dicendum, si venditio facta sit ab eo, cui vendendi facultas non fuit, neque habitis hæris, neque alio iuris ordine peracto, quia & talis non subsistit, & est ideo rescindenda dicta lege prima, & secunda C. de fid. instrumento. & iure 36 hæstæ leg. si quos 16. C. de rescind. vendit. † Sed debitor, qui venditionem rescindi desiderat, debet vel offerre, vel soluere id, quod debet, exemplo leg. si minore 3. ibi debitam quantitatem inferenti C. de iur. fisci. dicta leg. prima ibi, & id, quod ex causa C. de fid. instrumento. & iure hæstæ, cum alijs alleg. per nos in gloss. stat. Urb. libro 1. cap. 194. in fine, & in tracta. de tutela, & cura libro 3. quæstione 41. in fine, & ita iudex seruauit, quicquid dixerit Rota in Romana nullitatis subhastationis vineæ 10. Iunii 1609. coram Ludo uisio, sed tandem in eadem causa idem obseruauit Rota coram Pirouano 27. Iun. 1614. re melius considerata. Quæ tamen dicta sunt, ita obtinent, si non temporis præscriptio debitori volenti rescindere venditionem obstabit l. 1. C. de except. 30. annor.

S V M M A R I V M.

- 1 Venditis bonis debitoris quid agendum.
- 2 Fiscus creditor habet ius pignoris, & est preferendus, limitatur pluribus modis, atque declaratur.
- 3 Successor fisci habet priuilegia fisci.
- 4 Res publica post fiscum cæteris creditoribus præfertur, limitatur.
- 5 Dos in bonis viri alijs creditoribus præfertur, limitatur.
- 6 Hæres mulieris non habet priuilegia dotis, limitatur.
- 7 Creditor occasione militia, præfertur credito dotis.
- 8 Filij prioris matrimonij præferuntur filijs posterioris pro dote matris consequenda, limitatur.
- 9 Sponsa non est priuilegium dotis denegandum.
- 10 Dos in actione de peculio præfertur.
- 11 Priuilegium dotis, & soluto, & constante matrimonio, obtinet.
- 12 Priuilegium dotis ab initio constituta, vel non habet locum in augmento postea sequuto, limitatur.
- 13 Priuilegium dotis extenditur ad bona paraphernalia.
- 14 Donatio ante nuptialis vitur iure communi.
- 15 Dos confessata, & non numerata non præfertur, limitatur.
- 16 Pupillus tutela actione agens cæteris præfertur.
- 17 Hæres pupilli cæteris creditoribus non præferuntur.
- 18 Persona non causa succurritur, qua fauorem meruit.
- 19 Pupillus in bonis tutoris, & pro tutoris præfertur.
- 20 Pupillus priuilegium pralationis non habet in bonis magistratus.
- 21 Priuilegia pupilli habent furiosus, prodigus, & similes.
- 22 Curator datus bonis, non persona pralationem non patitur.
- 23 Curator ventri datus pralationem patitur.
- 24 Actio depositi apud argentarium præfertur alijs.
- 25 Actio depositi non continetur summa data ad lucrum.
- 26 Deponere, & credere differunt.

- 27 *Nunquam extantes, à depositarijs ante vindicantur.*
 28 *Depositarij simul admittuntur sine ordine.*
 29 *Sumptus praefertur deposito.*
 30 *Funeris impensa deducitur ex hereditate, & omne creditum procedit.*
 31 *Rei vindicatio ceteris actionibus praefertur.*
 32 *Venditor in re vendita potior est pro pretio.*
 33 *Creditor ex restitutione adficiarum potior est.*
 34 *Creditor ad redemptionem, vel rescissionem potior est.*
 35 *Creditor ad conseruandam, vel saluandam rem, potior est.*
 36 *Creditor ad rem emendam potior est, declaratur, & limitatur.*
 35. 37 *Dotis causa potioritatem omnem excludit.*
 38 *Creditor ad rem emendam pro parte nunquid potior sit.*
 31. 39 *Creditor, qui pignora accepit habet in rem actione, & praefertur.*
 40 *Creditor hypothecarius quando iure separationis vitur.*
 41 *Creditor, cui damni infecti non cauetur, quando potior.*
 42 *Creditor ex redemptione serui pignorati, potior est.*
 43 *Creditor prior tempore, potior iure limitatur.*
 44 *Occupantis melior conditio inter quos sit.*
 45 *Debitor ex causa donationis in quantum facere potest condemnandus est.*
 46 *Creditorum superuenientium post litem, par conditio.*
 47 *Legatarij postponuntur creditoribus, & solutio eis facta renouatur à creditoribus, si facta sit posterioribus.*
 48 *Libertas data à creditoribus anterioribus non renouatur.*
 49 *Legatarij in concursu creditorum heredis grauati praefertuntur, vel admittuntur in simul.*
 50 *Successor habet priuilegium auctoris.*
 51 *Priuilegium cedentis quis ex cessione consequitur.*
 50. 52 *Priuilegium creditoris transit ad heredem sine cessione.*
 53 *Creditorum omnes eiusdem, vel nullius priuilegijs pro rata admittuntur.*
 54 *Priuilegia non ex tempore, sed ex causa aestimantur.*
 55 *Creditorum eius tituli licet tempore diuersi, concurrunt limitatur duobus modis.*

De priuilegijs creditorum, seu qui in bonis debitoris potiores habeantur. Tit. 56.

VEnditis ꝑ bonis debitoris, sequitur, vt pretiũ ex ista venditione redactum inter creditores pro portione debiti distribuatur, vt ita quisq; quod sibi debetur, recipiat, hac enim ratione conceditur missio, vt bona vendantur, & ex pretio soluantur debita creditoribus, vt in tit. 54. & 55. ostensum fuit. Verum pretio isto nõ sufficiente, quaeritur vter vtri in eo praefertendus? de qua re sequentes regulae sunt notandae: quarum prima haec est, quod ꝑ fisco creditor ceteris sit praefertendus: quia fisco semper habet ius pignoris, lauffertur 46. §. fisco, ff. de iure fisci, l. si cum pecuniam 3. C. de priuilegio fisci, l. 1. C. si propter public. penfationes. Nisi forte poenam fisco prosequatur: nam omnium fiscalium penarum petitio creditoribus, quibus alia exceptio non obstat, postponitur, lege in summa 17. ff. de iure fisci, leg. 1. C. poenis fiscalibus creditores praefertur, l. non possunt 11. ff. de iure fisci, Clar. §. fin. q. 78. ver. vidi quandoque 31. Non tamen prohibetur fisco ad poenam persequendam, creditores per exceptionẽ repellere, l. quod placuit 37. l. statuis 48. ff. de iur. fisci, sed & si quis res suas vendicat, fisco potior est, l. 1. C. de priuilegio fisci. Idem dicendum, si quis pignus persequatur specialiter sibi obligatum, l. pignus 8. ff. qui, ... in pign. Quod tamen ita verum est, si causa pignoris fisci causam praecesserit, alioquin si prius, quam, debitor res suas alij pignori obligasset, cum fisco contracterit, fisci causa potior est, l. 2. C. de priuilegio fisci. Nisi forte nouationis iure prius debitum post causam fisci in obligationem sit deductum, leg. vlt. in princip. ff. qui potior. in pign. vtruta Titius Seia ob summam, qua ei ex tutela condemnatus erat, obligauit pignori omnia bona sua, quae habebat, quae que habiturus esset, postea mutuatus à fisco pecuniam, pignori ei res tuas omnes obligauit, & inulit. Seia partem debiti, & reliquam summam, nouatione facta eidem promisit, in qua obligatione similiter, vt supra, de pignore conuenit, responsum est Seiam praefertendam fisco, tam in illis rebus, quas Ti-

tus tempore prioris obligationis habuisset, quam in his, quas post priorem obligationem acquisiuit, donec vnuer sum debitum suum fuerit consecuta, dicta l. vltim. Planẽ si quis non specialiter, sed generaliter bona sua obligauerit, quamuis ea etiam quae habiturus esset, postea quam cum fisco contracterit: in ijs rebus, quae post contractum fisci acquisitae sunt, fisco potior est, leg. si is, qui 28. ff. de iure fisci. Adeo autem fisco ceteris creditoribus praefertur, vt quamuis creditor a debitore res aliqua sit alienata, vel insolutum data, nihilominus fisco in ea priuilegium suũ retineat: cum tacite pignori fisco fuerit obligata: nec distinguitur, vtrum creditor, qui rem à debitore accepit, sciuerit, an ignorauerit eundem fisco quoque debitorem esse, leg. si quis 9. §. sed in ijs, C. de bon. proscriptor. l. 1. C. de iure fisci, leg. si debitor 4. C. de priuilegio fisci. Diuersum tamen est, si antequam fisco debitor esse cœperit, alienauit. Nam & si postea fisco debitor factus est, non ideo tamen ea, quae de dominio eius exarserunt, pignoris iure fisco potuerunt obligari, dicta l. quarta, cum alijs supra allegatis. Postremo fisco potior est ceteris creditoribus in ijs causis, quas proprio nomine contraxit, non in ijs, quae successionis iure acquisiuit. Nam si posteriori creditori fisco successerit, eo iure vitur, quo is vfusus erat, cui successit, l. non intelligitur 3. §. si posteriori, ff. de iure fisci. Haec de fisco, ꝑ altera regula est de eo, qui in locum fisci successit, huic quoque idem priuilegium, quod fisco competit, leg. vltim. C. de priuilegio fisci, l. in fraudem 45. §. qui pro ff. de iure fisci, puta si quis pro alio à fisco conuentus debitum soluerit: certè ius fisci in bonis eius pro quo soluit, ei non est denegandum, vt quemadmodum fisco, ita hic quoque ceteris creditoribus praefertur, dicta l. vltim. & dicta l. 4. §. qui pro alio, de qua re plura dicuntur infra regula eorum, quorum pecunia ad priuilegiatos creditores peruenit, quod scilicet hi quoque idem habent priuilegiũ, quod ij, quibus succedunt, vt probatur ibi. ꝑ tertia regula est de Republica. Haec post fisco ceteris creditoribus praefertur, l. penult. in fine, ff. de priuilegio credit. l. secunda, C. de debitor. ciuit. quamquam hoc antinomia nõ careat, contradicit enim l. simile 10. ff. ad municipalẽ, sed per concordiam adendum sunt Accursius, & alij interpretes ibi. Planẽ ijs, quibus bona debitoris generaliter, vel specialiter, expressè tamen pignori obligata sunt, Respublica non praefertur, leg. si ignorante 3. C. de remis. pign. Sed & quas exceptiones priuilegio fisci ob stare supra diximus, ea idẽ multo magis Respublica ob stare, est dicendum: ꝑ quarta regula est de causa dotis. Haec enim praecipua est, & mulier dotem, repetens alijs creditoribus in bonis mariti potior est: leg. dotis 1. ff. solut. matrim. adeo vt & Respublica praefertur, & alijs creditoribus, leg. dotis 9. C. de iure dotium. Priuilegiatis, vel hypothecarijs, & tempore prioribus praefertur, leg. assiduis 52. vbi glofs. Bald. & Salyet. C. qui pot. in pign. hab. leg. cum tibi 10. C. eodem, Villalob. D. 159. controuertitur apud Villalob. A. 135. H. 56. & 57. vbi Fichard. in addit. Mynsinger. centur. quarta, obseruation. 13. sed approbatur. ex iuribus allegatis, & ex text. in leg. in rebus, C. de iure dotium, & Nouell. con. 97. de aequalitate dotium, §. his consequens colat. 7. Mynsinger. vbi supra, & in §. fuerat numero 12. & 13. Institut. de action. leg. prima, §. & vt plenius, C. de rei vxor. acti. & infra libro tertio, tit. 99. numero 97. tit. 104. numero 13. & in glofs. stat. vrb. libro primo, tit. 128. numero 30. versic. nisi tamen, firmauimus multo magis praefertur prioribus, & infra libro tertio, tit. 99. numero quarto. Non tamen fisco anteponenda est, huic mulier non praefertur, l. vtilitas 3. C. de primipilo. l. satis 4. C. in quib. caus. pign. tacit. contractat. nisi sit fisorum hypotheca sua anterior, vt in prima regula de alijs fisco ci editoribus anterior constitutum est. Sed & mulier haeretica hoc priuilegio vti non potest. Nouell. con. 109. ꝑ Sed nec haeres mulieris hoc priuilegium habet. l. 1. C. de priuilegio. dor. Villalob. D. 163. Nisi forte filius eius sit, vel nepos. Nouell. const. 91. in princip. ibi neque enim, & §. si vtrũ nihil in fine. Nisi forte filius sit ex alio matrimonio, quam cuius dos repetitur, dicta leg. assiduis, Villalob. N. 52. Neque ab isto priuilegio excluduntur mulier, filij, & nepotes dorem repetentes ab alijs creditoribus priuilegium aliquod habentibus, leg. secunda, §. ad haec omnia, C. qui pot. in pignor. Nouell. con. 97. §. his consequens vtique ad §. quia vtrũ, . lege. dotis tuae 9. C. de iur. re do-

7 redotium. Villalob. H. 50. † Planè si quis occasione militiæ, vel ut quis referatur inter statutos, vel ob alias huiusmodi causas, pecuniam mutuam dederit, & id ipsum expressis verbis descriptum sit in instrumento, & de hoc pacto conuentum sit, ut casu facto solus is potior sit, qui in hanc causam credidit, hoc casu mulier in dotis causa postponitur, dummodo contractus in scriptis celebratus sit, & testium subscriptionibus confirmatus, ut omni careat suspitione, d. Nouella c. 97. §. quia verò. † Sed & filij prioris matrimonij matri suæ dorem antiquiorem condicentes posterioris matrimonij vxore sunt potiores, dict. l. assiduis 12. §. exceptis videlicet, C. qui pot. in pign. hab. Nouella c. 91. in princ. vsque ad §. sed, & illud. Idem dicendum est de nepotibus, & pronepotibus, & deinceps descendentibus vtriusque sexus, nisi fortè res dotales, posterioris matrimonij adhuc apud maritum, eiusve hæredes extent, in his enim causa dotis posteriori priori est præferenda, d. Nouella c. 91. §. idem dicere fas est, & §. his itaque in controuersiam l. in rebus 30 in princ. C. de iure dotium. † Si sponsa dedit dotem, & nuptijs renunciatum est: tamen si nullum matrimonium contractum est, ipsi tamen dotem condicenti dotis priuilegium depebandum non est, l. 2. §. si cum duabus legibus sequentibus. ff. de priuileg. creditor. Villalo. N. 51. Viu. opin. incip. matrimonium, de hac re aliqua posuimus in tract. de differentijs indiuiduorum iuris in ver. Dos vera à putatiua, &c. fieri enim potest, ut virgo habeat dotem, & de dote actionem, l. deo 7. ff. de rit. nupt. cum alijs citatis infra lib. 3. tit. 99. nume. 65. & dotis priuilegium, ut in d. l. 2. §. final. cum legibus sequentibus. Idem dicendum, etiam si minor 12. annis in domum quasi vxor deducta sit, licet nondum vxor sit. Interest enim Reipublicæ, & hanc solidum consequi, ut ætate permittente nubere possit, d. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. de priuileg. creditor.

10 Sed & si maritus postea seruus apparuerit, & ita matrimonium nullum fuerit: mulieri, quæ in conditione mariti errauit, dotis priuilegium denegari non oportet, ut si sint, & alij creditores, hæc præferatur in actionem de peculio, ut tamen si domino aliquid debeat seruus, non præferatur mulier, nisi in ijs tantummodo rebus, quæ vel in dote daturæ sunt, vel ex dote comparata quasi, & hæc dotales

11 sint, l. si cum dote 23. §. final. ff. solut. matrim. † Non solum autem, si soluto matrimonio dos repetatur, priuilegium dotis obtinet, verum etiam si constare matrimonio, cum maritus ad inopiam vergit, l. vbi adhuc 29. C. de iure dotium. huic legi contradicere est ausus Turza opin.

12 63. † Planè si mulier rem immobilem in bonis non habeat, sed augmentum dotis in mobilibus conscribat: priuilegium in augmento habitura non est, sed in pristina dote dumtaxat: nam quod initio extitit, hoc in vniuersum omni suspitione solutum est, quod postea per machinationem accessit, inducit, & præferret fraudandorum creditorum consilium. Nouella c. 97. §. cæterum si mulier. Secus si augmentum dotis in immobilibus factum sit, d. §. cæterum in princ. & clarius in §. se res vtriusque immobili-

13 les. † Postremo, quod priuilegium in dote mulieri competit. Idem etiam ei in paraphernalibus non denegatur, ut in ijs condicendis, vel vindicandis cæteris creditoribus præferatur, d. l. vbi adhuc 29. in princ. ibi rebusque extra dotem constitutis, C. de iure dot. † In antenuptiali tamen donatione iure vitur Communij, ut inter creditores sui temporis ordinem habeat, nec anterioribus præferatur, non enim in lucro mulieres lex fouet, sed ne damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, d. l. assiduis 12. §. final. C. qui pot. in pign. hab. huic §. videtur contradicere, l. vbi adhuc 29. in princ. ibi, & ante nuptias donatione, &c. Ideo pro concordia ad eundem sunt Accursius, & alij interpretes

15 ibi. † Idem est in dote confessata, & non numerata, quia in hæc cæteris creditoribus non præferatur, Fichard. ad Villalob. D. 178. addit. 2. & D. 180. Viuius opin. incip. Confessio de dote. Nisi & ipsi nihil habeant præter cautionem scriptam. Fichard. in d. addit. 2. ibi fallit. Vel nisi exceptionem non numeratæ dotis intra legitimum tempus non oppofuerint. Villalob. D. 181. Viuius vbi supra nume. 3. & seqq. Ha-

16 ctenus de priuilegio dotis. Quinta regula est. † Quod pupillus tutelæ actione agens in bonis tutoris cæteris creditoribus præferatur, l. pro officio 20. C. de administrat. tutor. cum alijs alleg. in tract. de tutela, & cura libro 2. tit. 37.

17 † Hoc tamen priuilegium soli pupillo competit, nõ etiã

eius hæredibus, vel alijs, l. ex pluribus 41. ff. de administrat. tutor. leg. dabimusque 4. ibi ipse autem, &c. ff. de priuileg. creditor. & nos in d. tractat. Proinde si ex pluribus tutoribus vnus in solidum condemnatus sit, in rem suam iudicatus procurator datus, priuilegium pupilli non habebit.

18 quod nec hæredi pupilli datur, non enim causa, sed personæ succurritur, quæ meruit præcipuum fauorem, d. l. ex pluribus 41. ff. de administrat. tutor. & dict. l. 4. ff. de priuileg. creditor. † Pupillo igitur datur hoc priuilegium, quamuis post pubertatem rationibus à tuore acceptis reliquationem eius secutus vsuras acceptauerit, l. qui nominibus 43. ff. de administrat. tutor. Non solum autem in bonis tutoris hoc priuilegium pupillus habet, sed etiam eius, qui pro tutore negotia gessit, vel ex curatione pupilli, pupillæve debebit, si eo nomine cautum non sit, l. vlt. ff. de tutel. & ration. distrahend. d. l. 4. §. 1. ff. de priuileg. creditor. l. si negotium 7. ff. eod. & nos vbi supra. Proinde si negotium impuberis aliquis ex officio amicitia gesserit, debet bonis eius venditis priuilegium pupillo conseruari: nec interest, ipse debeat, qui gessit, siue hæres eius, cæterique successores, d. l. si negotium 7. Defensor quoque tutoris condemnatus non aufert priuilegium pupillo, neque enim spontè cum eo pupillus contraxit, l. defensor 22. ff. de tutel. & ration. di-

20 strahend. † Planè priuilegium in bonis magistratus pupillus subsidiana agens non habet, sed cum cæteris creditoribus partem habiturus est, l. i. §. priuilegium, ff. de magistr. conuenien. & nos in d. tract. lib. 2. tit. 37. num. 7. & sequen. vsque in finem. † Porro, quod dictum est, hactenus de pupillo, de furioso quoque prodigo, cæterisque, qui curatores habent intelligi debet, leg. dabimusque 4. §. final. cum duabus legibus sequentibus. ff. de priuileg. creditor. l. mulier 15. ff. de curator. furios. Nam æquissimum est ad cæteros quoque quibus curator quasi debilibus, vel prodigis datur, vel surdo, vel muto, vel fatuo, idem priuilegium compete-

22 re, d. §. fin. & d. l. 15. † Planè si bonis curator datus sit, vel absens, vel ab hostibus capti, vel dum deliberant scripti hæredes de ad eunda hæreditate, non oportet priuilegium dari, non enim in eadem causa est, l. idem priuilegium 6. ff. de priuileg. creditor. † Sed & si ventri curator datus sit, nec parus editus, priuilegium cessabit, l. si ventri 8. in princ. ff. eod. & nos in dicto tract. de tutela, & cura lib. 2. titu.

24 37. num. 13. & seq. † Præterea in bonis mensularij, vel argentarij vendendis post priuilegia potiorum eorum causam esse placeat, quæ pecunias apud mensam, fidem publicam secuti, deposuerunt, d. l. 8. §. in bonis, l. si hominem 25 §. 9. quoties, ff. de posit. l. quod priuilegium 8. ff. eod. † Qui tamen depositis nummis vsuras à mensularijs acceperunt, à cæteris creditoribus non separantur, & merito, l. si ventri 8. §. qui depositis nummis, ff. de priuileg. creditor. l. si ho-

26 minem 7. §. quoties, ibi. dummodo eorum, ff. de posit. † Aliud est enim credere, aliud deponere, d. l. 8. §. aliud. † Si tamen nummi extent, vindicari possunt à depositarijs, &

28 erit, qui vindicat ante priuilegia, d. §. aliud. quæritur, † vtrum ordo spectetur eorum, qui deposuerunt, an verò simul omnium depositariorum ratio habeatur? Et constat simul admittendos, hoc enim scripto principali significat, d. l. 7. §. final. ff. de posit. † Postremo sumptus causa, qui necessario factus est, causam depositi semper præcedit: nam deducto eo, bonorum calculus subduci solet, l. quod priuilegium 8. in fine. ff. de posit. † Impensa quoque funeris semper ex hæreditate deducitur, quæ etiam omnè creditum solet præcedere, cum bona soluendo non sunt, nec distinguitur, siue is, cuius bona veniunt, funeratus sit, siue alius, cuius nomine funeraria actione is, qui soluendo non est, tenebatur, paruique refert: qua actione hic sumptus repetatur funeraria, an familiae eriscundæ, an qua alia: dummodo sumptus funeris causa factus sit, l. penult. ff. de religiof. & sumpt. funer. l. 2. in princip. & §. parui referre, ff. de priuileg. creditor. Quare si in stipulatum funeris impensa deducta sit, dicendum est, locum esse priuilegio, si modo quis non abijciendi priuilegij causa stipulatus sit,

31 d. §. parui referre. † Porro is, qui rem vindicat in ea re, si extat, potior est cæteris creditoribus, per ea, quæ dicta sūt supra in regula 4. in fine, & dict. l. 8. §. in bonis, ibi, si tamen nummi, ff. de priuileg. creditor. & exemplo l. fideicommiss-

32 forum 11. ff. in poss. legator. † Idem dicendum, si re aliqua vendita, vel alio modo alienata, is, qui alienauit, pretium recipere non possit, eaque res, apud debitorem, vel eius

- cuius hæredem extet, in ea enim potior erit, l. quod quis 18. ff. de priuileg. creditor. Nouell. c. 136. §. porro, neque ibi. si
- 33 tamen contractus. † Item creditori, qui ob restitutionem ædificiorum credidit in pecunia, quæ credita est, priuilegium exigendi datur, l. 1. ff. de cessio. bonor. l. si ventri 8. §. 1. ff. de priuileg. creditor. l. creditor 25. §. 1. ff. si cert. potat. l. 1. ff. ex quib. caus. pign. contrah. l. interdum 5. cum l. sequen.
- 34 ff. qui pot. in pign. hab. † Quod ad eum quoque pertinet, qui redemptori, domino mandante, pecuniam subministravit, d. l. si ventri 8. §. 1. & d. l. r. in fine. † Sed & qui ad aliam rem pignori obligatam conferendam, vel rescindendam credidit, potior est anteriore creditore. Veluti si nauis fuit obligata, & ad armandam eam, vel rescindendam alius crediderit, huius enim pecunia saluam fecit totius pignoris causam. Quod poterit quis admittere, & si in cibaria nauarum fuerit creditum, sine quibus nauis salua peruenire non poterat. Item si quis in merces obligatas crediderit, vel vt salua fiant, vel vt nauulum exoluatur, potior erit, licet posterior: nam & ipsum nauulum potentius est. Tantuudem dicitur, & si merces horreorum, vel aræ, vel vecturæ iumentorum debetur: nam & hic potior erit, l. interdum 5. cum l. sequen. ff. qui pot. in pign. hab. Planè hoc priuilegium mulieri dotem repetenti non obstat. causa enim dotis potior est, quam eius, qui in rem restituendam, vel comparandam credidit Nouella c. 97. §. his consequens cum sequent. † Nam alioquin, qui in nauem emendam, extruendam, vel instruendam credidit, priuilegium habet, l. qui in 10. ff. de priuileg. creditor. l. quod quis. 18. ff. eod. Sed & is, qui ob nauem venditam petit, habet priuilegium post fiscum, d. l. 18. Quod autem diximus, eum, qui in nauem emendam crediderit, priuilegium habere: intelligendum est etiam de alijs rebus, quæ creditoris pecunia comparata sunt, vt in ijs, creditor cæteris præferatur, leg. idemque 7. in princ. ff. qui pot. in pign. hab. l. si pecunia 3. in princ. ff. de reb. eorum l. licet 7. C. qui pot. in pign. hab. Proinde si pecunia alterius pupilli, alteri pupillo fundus sit comparatus: saluum ius pignoris erit ei pupillo, cuius pecunia comparata est fundus, d. l. 3. ff. de reb. eorum. Hæc adeo obtinet, vt etiam fisco hic creditor anteponatur, l. vlt. ff. qui pot. in pign. Quod tamen ita accipi debet, si ei, cuius pecunia res comparata est specialiter, vel generaliter ea res à debitore fuerit pignori obligata: alioquin nisi specialiter, vel generaliter saltem ea creditori à debitore fuerit obligata, sola pecuniæ numeratio eam in causam pignoris non deducit, d. l. 7. C. qui pot. in pign. hab. l. quamuis 17. C. de pignor. & hypothec. Nouell. c. 136. de ar
- 37 gentar. contractib. §. porro neque. † Sed & causa dotis hoc casu potior est. Nouella con. 97. §. hic consequens cum
- 38 seqq. † Planè si res non in totum ex nummis cuiusdam comparata est, erit concursus vtriusque creditoris, id est, & antiquioris, & eius, cuius nummis comparata est, l. idem 3. que 7. §. quod si res, ff. qui pot. in pign. hab. † Præterea eos, qui acceperunt pignora, cum in rem habeant actionem, priuilegijs omnibus, quæ personalibus actionibus competunt, præferri constituit, l. eos, qui 9. C. qui potior. in pignor.
- 40 † Planè si res hæreditaria pignori obligata esse proponatur ab hærede, iure separationis hypothecario creditore potior erit is, qui separationem impetrauit, l. 1. §. sciendum, ff. de separationi. † Sed & his, qui pignori rem acceperunt, potior est is, cui damni infecti non cauerit, si possidere, & per longum tempus rem capere ei permissum fuerit, l. his, qui 12. ff. de damno infecto. † Sed & is quoque, qui seruus pignori obligatum ab hostibus redemit, l. in libello 12. §. si pignori, ff. de captiuis. An autem alius creditor priuilegiū aliquod aliud habens hos, de quibus supra excludat, illi que anteponatur. Accursus in l. Antiochia 21. ff. de priuileg. creditor. firmat, quod non. Hæc de eo, cui res pignori
- 43 fuit obligata. † Quatenus autem, si eadem res duobus diuerso tempore pignori obligata fuit, prior tempore posteriori præferatur, habetur in l. potior 11. ff. qui pot. in pign. l. 2. l. si fundum 3. l. cum 4. l. diuersis 8. C. eod. leg. 2. C. de priuileg. fisci. l. si postquam 3. C. vt in poss. legat. & supra titu. 51. nume. 23. Sed non transit sine exceptionibus, vt colligitur ex l. aliena 20. §. 1. ff. qui pot. in pignor. ex l. insulam 13. ff. eod. ex l. si debitor 10. ff. de pignor. & hypothec. ex l. si fundus 16. §. si duo. ff. eod. ex l. 1. ex l. qui balneum 9. ex l. creditor 12. in principio, & §. si primus, §. si idem, §. Papinianus ex l. querebatur 20. & ex alijs, ff. qui pot. in pign. cum alle-
- 44 gatis superius, nume. 19. & seq. † Porro inter eos, quibus ex eadem causa debetur, occupantis melior conditio est, nec deducitur, quod eiusdem conditionis hominibus debetur, sicuti fit in actione de peculio: nam & hic occupantis melior causa est, l. scimus 22. §. & si præfatam ibi. & eis satisfaciunt, C. de iure deliberand. l. inter eos. 19. ff. de re iudicat.
- 45 † Planè is, qui ex causa donationis conuenitur, in quâ non facere potest, condemnatur, deducto eo, quod ab eo alijs quoque debetur, nisi alijs quoque ex causa donationis debeatur. Hoc enim casu, quod istis debetur, non deducitur, sed inter eos occupantis melior est conditio, d. l. 19. §. is
- 46 quoque, l. quoties 98. ff. de reg. iuris. † Planè si & alij, pendente prioris lite superueniant, par omnium conditio est. Nam in iudicati actionem non prius ratio haberi debet eius, cui prior reus condemnatus fuerit, l. in iudicati 61. ff. de re iudic. Sed & si hæres, confectio inuentario hæreditatem adierit, & posterioribus creditoribus id, quod eis debebatur, soluerit: exhausta hæreditate anterioribus creditoribus aduersus creditores posteriores actio datur, quâ
- 47 uis suum recepisse videantur, maxime † si legatarijs prius legata sint soluta: nam legatarij posteriori loco habendi sunt, & cæteris creditoribus postnondi, l. scimus 22. §. si uerò creditores vsque ad §. in computatione, C. de iur. deliber. l. reductoribus 4. in fin. ff. de separat. l. quoties 6. ff. eodem. l. primo 23. ff. quæ in fraud. creditor. l. scimus 22. §. si uerò, C. de iure deliber. † Planè libertates, quæ non in fraudem creditorum date sunt, præstita reuocari hoc prætextu non debent, l. primo 23. ibi. Scenola respondit, ff. quæ in fraud. credit. & si nondum præstita sunt, peti possunt, quamuis hæreditas non sit soluendo, d. l. 23. Sed & si non defuncti, qui legauit, sed hæredis, à quo legatum est,
- 49 bona ueneant. † Legatarij cum cæteris creditoribus simul admittuntur, nec postpōni debent, cum hoc casu legatum quasi res alienum exigatur, l. 1. C. de bon. author. iudic. possid. l. si fideicommissorum 11. §. si uerò, ff. vt in poss. legat. † Porro, quod supra diximus, eos, qui in fidei locum succedunt, fisci quoque priuilegio uti, generaliter obtinet in omnibus; quorum pecunia ad priuilegiatos creditores peruenit: vt eorum ratio prior sit habenda, quemadmodum, & eorum, in quorum locum successerunt, ratio potior habenda fuisset, l. si ventri 8. §. eorum ratio, ff. de priuileg. creditor. l. 2. ff. de cessio. bonor. l. vlt. C. de priuileg. fisci l. creditor 12. §. si simpliciter in fine, ff. qui pot. in pign. l. generaliter 6. C. eod. Peruenisse autem eorum pecunia ad priuilegiatos creditores videtur, siue ipsi creditoribus numerauerint, siue debitor, cui ipsi pecuniam dederunt: dummodo hoc posteriore casu debitor pecuniam acceptam statim, non post interuallum aliquod creditoribus priuilegiarijs numerauerit, d. §. eorum ratio ibi. Peruenisse, & c.
- 51 a Sed & requiritur, vt à priuilegiario creditore soluenti cedatur actio, idque vel ante, vel post aliquod interuallū cedatur, ea per solutionem iam extincta: actio non transfertur in soluentem, tantum abest, vt priuilegium transferatur, l. si cum pecunia 3. C. de priuileg. fisci. l. Modestinus
- 52 76 ff. de solutionib. † Priuilegium tamen, quod habet creditor in bonis debitoris, ad hæredem quoque eius transit sine cessione, l. si & iure 10. ff. qui pot. in pignor. Itaque si in causa iudicati pignus captum est: priuilegio tēporis fortior est hæres eius, in cuius personam pignus constitutum
- 53 est, d. l. 10. † Præterea si plures sint creditores, vel omnes idem priuilegium habentes, vel nullum habentes, concurrunt, & omnes ex æquo pro rata admittuntur, l. priuilegia 16. ff. de priuileg. creditor. l. pro debito 6. in fine, C. de bonis au-
- 54 th. iudic. possid. † Priuilegia enim non ex tempore æstimantur, sed ex causa, vt supra in quarta regula fuit demonstratum. † Proinde si eiusdem tituli fuerint, concurrunt, licet diuersitates temporis in his fuerint: exceptis tantum duobus casibus: vno, si eadem res duobus diuerso tempore pignori sit obligata: de quo supra versic. Quatenus autem si eadem res, & c. Altero, si priuilegium dotis vnus ex priore matrimonio, alter ex posteriore matrimonio habeat: de quo supra in quarta regula: his enim casibus priores tempore, potiores priuilegio esse in dictis locis ostendimus.

S V M M A R I V M.

- 1 Separatio bonorum, ex quibus causis concedatur.
2 Separationis commodum, ex quibus amittatur.

Sepa-

- 3 Separatio post confusionem bonorum non conceditur.
- 4 Immobilia non facte coniunguntur, ut separari non possint, ideo de illis conceditur, si confusi non sint.
- 5 Separatio venditorum hereditatis excluditur.
- 6 Separatio post quinquennium non conceditur.
- 7 Creditoribus conditionabilibus competit ius separationis.
- 8 Legatariis competit ius separationis.
- 9 Separatio bonorum fideiussaris conceditur.
- 10 Separatio conceditur etiam aduersus fiscum.
- 11 Creditores heredis an separationem habeant, differitur.
- 12 Patrono separatio bonorum liberti conceditur.
- 13 Seruo separatio conceditur.
- 14 Separatio de uersorum peculiorum conceditur.
- 15 Creditores patris separationem petunt, & filij impuberis.
- 16 Creditores primi aduersus secundi, & terij separationem petere possunt, non autem creditores 2. aduersus primi.
- 17 Separatio decreto pratoris impetratur.
- 18 Separatione impetrata quid sequatur.

De separationibus. Tit. 57.

A Privilegijs, seu iure praelationis creditorum, non videtur alienum ius separationis bonorum. Ideoque hic de eo subiungendum est. ¶ Sæpe autem separatio permitti creditoribus ex his causis: ut puta debitorem quis seium habuit, hic decessit, hæres ei exitit Titius, non est hic soluendo: patitur bonorum venditionem, creditores Seij dicunt bona Seij sufficere sibi, & dicunt creditores Titij contentos esse debere bonis Titij, & sic quasi duorum fieri bonorum venditionem: fieri enim potest, ut Seius quidem soluendo fuerit, poteritque creditoribus suis, vel ita semel, & si non in assem, in aliquid tamen satisfacere: admissis autem commixtisque creditoribus Titij, minus sunt consecuturi, quia ille non est soluendo: aut minus consequentur, quia plures sunt hi creditores: est igitur æquissimum, creditores Seij desiderantes separationem audiri, impetrareque à pratore, ut separatim quantumcunque creditoribus præstetur, l. 1. in princ. ff. de separationibus. l. 1. in si. C. de bonis iudic. author. possid. quod tamen ita verum est, si non creditores Seij hæres Titij personam secuti sunt, dicta leg. prima, §. si quis pignus. ¶ Nam si pignora ab hærede acceperint, non est eis concedenda separatio, quasi eum secuti sint, neque enim ferendus est, qui qualiter qualiter, eligentis mente tamen, hæredis personam secutus est, dicta lege prima, §. si quis, & §. queritur, l. vlt. ff. eod. leg. 2. in fin. C. de bonis author. iudic. possid. Proinde & qui nouandi animo ab hærede stipulati sunt, amiserunt separationis commodum, l. 1. §. illud sciendum, ff. de separatis cum alijs paulo, ante citatis. Sed & si furas ab ea mente, quasi eum eligendo, excegerint: Idem erit probandum, d. l. 1. §. sed & si furas. Item si furas ab eo acceperunt, quamuis fideiussorem nunc idoneum, d. l. 1. §. item queritur: Et si autem ex pluribus creditoribus quidem hæredem secuti non sunt, sed separationem impetrauerunt: hoc tamen cæteris, qui hæredem secuti sunt, non prodest, verum cum creditoribus hæredis sunt numerandi, d. l. 1. §. queritur, ff. de separatione. Non autem hæredis personam secuti videntur, qui iudicium ei dictauerunt, quia ex necessitate hoc fecerunt, non eligendi animo, l. vlt. ff. eod. d. l. 1. §. si quis ibi eligentis mente tamen, ff. eod. l. 2. in fin. C. de bon. author. iudic. possid.

3 fid. ¶ Præterea separatio creditoribus hæreditarijs denegatur, posteaquam bona hæreditaria bonis hæredis mixta sunt: confusis enim bonis, & vnitis, separatio impetrari non potest, dict. l. 1. §. præterea. ¶ Nisi forte prædia extant, vel mancipia, vel pecora, vel aliud, quod separari poterit: hic utique poterit impetrari separatio: nec ferendus est qui causatur bona contributa: cum prædia contribui non possint, nisi ita coniunctæ possessiones sint, & permixtæ proprijs, ut impossibilem separationem effecerint: quod quidem perarrò contingere potest, d. leg. 1. §. quid ergo, ff. de separatione. ¶ Sed & ab hærede vendita hæreditate, separatio frustra desiderabitur, utique si nulla fraudis incurret suspicio: nam quæ bona fide medio tempore per hæredem gesta sunt, rata conseruari solent, l. 2. ff. eod. ¶ Ad hæc post quinquennium ab adita hæreditate numerandum, separatio frustra postulatur, dict. l. 1. §. quod dicitur, ff. eodem.

7 ¶ Quamuis autem ex die, vel sub conditione creditoribus debeat, & propter hoc pecuniam nondum petere possint, æque tamen separatio ijs dabitur: quoniam & ipsis cautione communi consulitur, l. creditoribus 4. ff. eo. ¶ non solum autem creditores testatoris, sed etiam ij, quibus legatum fuerit, impetrare bonorum separationem possunt, ita ut cum creditoribus solidum acquisitum fuerit, legatarijs solidum, vel portio quaratur, l. quoties 6. in princ. ff. eo. l. hæreditarium 3. ff. de actio. & oblig. ¶ Quamuis autem defunctus ex causa fideiussionis, qua pro hærede fideiussisset, creditor sit obligatus, ut principaliter hæres quoque eiusdem debitor sit, & fideiussionis obligatio ita extincta sit: nihilominus tamen separatio impetrabitur, petente eo, cui fideiussor fuerat obligatus, siue solus sit hæreditarius creditor, siue plures: neque ratio iuris, quæ causam fideiussionis propter principalem obligationem, quæ maior fuit, excludit, damno debet afficere creditorem, qui sibi diligenter prospexerat, l. debitor 3. ff. de separationibus. Quod ergo si bonis fideiussoris separatis solidum exhæreditate stipulator consequi non possit, utrum portio cum cæteris heredis creditoribus exequenda erit, an contentus esse debebit bonis, quæ separari maluit? Sed cum stipulator iste, non adita à reo fideiussoris hæreditate, bonis fideiussoris venditis in residuum permisceri debitoris creditoribus potuerit: ratio non patitur, eum in proposito summoueri, d. l. 3. §. quid ergo. Sed in quolibet alio creditore, qui separationem impetrat, probari commodius est, ut si solidum ex hæreditate seruari non possit, ita demum aliquid ex bonis hæredis ferat, si proprii creditores hæredis fuerint dimissi. Quod sine dubio admittendum est circa creditores hæredis, dimissis hæreditarijs, d. l. 3. §. sed in quolibet. ¶ Porro non solum aduersus creditores priuatos, sed etiam aduersus fiscum, & municipes impetratur separatio, d. l. 3. §. sciendum, in fin. ff. de separationibus. ¶ Non autem ut creditoribus defuncti aduersus hæredis creditores separatio petentibus à iure datur, ita contra quoque creditores hæredis aduersus creditores hæreditarios separationem impetrare possunt, d. l. 1. §. ex contrario. Nam his separatio denegatur, adeo quidem ut quamuis in fraudem eorum hæres adijse damnosam hæreditatem dicatur, tam hoc remedium non possint: sibi enim imputet, qui cum tali contraxerunt, quamquam prætor extra ordinem his subuenire potest aduersus calliditatem eius, qui talem fraudem committentis est, quod tamen non facile admittendum est, d. l. 1. §. quæ situm est. Planè si hæres suspectam hæreditatem dicens, compulsus fuerit eam adire, & restituere, deinde non sit cui restituat: quemadmodum ipsi desideranti aduersus creditores hæreditarios subuenitur, ita quoque creditoribus eius desiderantibus, licet ipse hæres non desiderauerit, quasi quadam separatio præstatur, d. l. 1. §. sed si quis suspectum, ff. de separatione. ¶ Præterea patronus quoque, cuius libertus hæres institutus bonorum possessionem secundum tabulas petijt eius, qui soluendo non erat, impetrare potest, ut bona liberti sui ab hæreditarijs separantur: ne oneretur ære alieno, quod libertus petendo bonorum possessionem secundum tabulas contraxit, l. quoties 6. §. si liberta, ff. de separatione.

13 ¶ Sed & feruus necessarius hæres à domino cum libertate institutus impetrare potest separationem, scilicet, ut si non attigerit bona patroni sui, in ea causa sit, ut ei, quidquid postea acquisierit, separatur: sed & si quid ei à re-
14 tore debetur, d. l. 1. §. fin. ff. de separatione. ¶ Postremo si filij familias bona ueneant, qui castrensium peculium habet, quod est soluendo, aliudque eius peculium paganicum non est soluendo: creditores, qui cum eo contraxerunt postquam militare cepit, separationem peculij paganici petere possunt aduersus istos creditores, qui cum filio familias, antequam militaret, contraxerunt, d. l. 1. §. si filij familias, ff. eo. Sed & aduersus eum quoque creditorem separationem petere possunt, qui quidem cum militante contraxit, verum pecunia in rem patris versa est, huic enim contradici potest, ne castrensium peculium in quietet, cum possit potius cum patre experiri, d. §. si filij familias. ¶ Porro si quis impubes parenti hæres extiterit, deinde intra pubertatem decesserit, & substituti bona ueneant, qui impuberis hæreditatem adijt: patris creditores separationem impetrare possunt. Hoc amplius etiam impubes creditoribus possunt separationem impetrare aduersus creditores heredis substituti.

16 l. 1. §. ite videamus, ff. de separationibus. ¶ Si primus secundum hære-

hæredem scripserit. Secundus Tertium, & Tertij bona ve-
neant: Primi creditores aduersus Secundi, & Tertij cre-
ditores separationem petentes audiendi sunt, sed secundi
creditoribus aduersus Tertij quidē, non aut aduersus Primi
creditoribus separationem impetrare possunt, d. l. i. §. secun-
dum hæc. † Sciendum est autem, separationem solere im-
petrari decreto Prætoris, d. l. i. in princ. Nam an admitten-
da sit separatio, nec ne. Prætoris erit, vel Præsidis notio, &
nullius alterius, hoc est eius, qui separationem indulturus
est, d. l. i. §. de his omnibus, l. 2. C. de bonis author. iudic. pos-
sid. † Postremò separationem à creditoribus hæreditarijs
impetrata sciendum est, creditores quidem hæredis, si
quid super fuerit de bonis testatoris posse habere in suum
debitum: creditores verò testatoris ex bonis hæredis nihil,
quamuis creditoribus hæredis in solidum sit satisfactum,
d. l. i. §. sciendum est, ff. de separatio. Cuius rei ratio illa est,
quod qui impetrauit separationem sibi debeat imputare
suam facilitatem, si cum essent bona idonea hæredis, illi
maluerint potius bona defuncti sibi separari, hæredis au-
tem creditoribus hoc imputari non possit, d. l. i. §. cuius rei
ratio, l. si creditores. §. quod si proprii, & l. 3. §. fin. ff. eod.
At si creditores defuncti desiderent, vt etiam in bonis hæ-
redis substituatur, non sunt audiendi: separatio enim,
quam ipsi petierunt, eos ab istis bonis separabit, d. l. i. §. At
si creditores. Si tamen temerè separationem petierunt, im-
petrare veniam possunt, iustissima scilicet ignorantie cau-
sa allegata, d. l. i. §. si tamen. Sed & si post impetratam se-
parationem aliquid hæres acquisierit ex hæreditate: ad-
mitti debebunt ad id, quod acquisitum est, l. si creditores
§. in princ. ff. de separationib. Secus tamen si aliunde, quam
ex hæreditate sit acquisitum, d. l. i. §. at si ex alia causa. Pla-
ne, si cum debitor fideiussori hæres extitisset, creditor bo-
na fideiussoris defuncti separari petierit: illis postea non
sufficientibus, nihilominus ad bona principalis debitoris,
eiusque hæredis est admittendus, d. l. 3. §. quid ergo, ff. de
separationib. Hactenus de separationibus.

SUMMARIUM.

- 1 Extraordinaria cognitiones ad lites finiendas inuene.
- 2 Extra ordinem de quibus causis cognoscatur.
- 3 Mercedis causa extra ordinem cognoscitur.
- 4 Medicorum, & professorum causa mercedis extra ordinem co-
gnoscitur.
- 5 Medicorum appellatione, qui veniant.
- 6 Obstetrix medicinam exhibere videtur.
- 7 Ludi literarij magistris extra ordinem ius dicitur.

Librarijs	}	Extra ordinem ius dicitur.
Notarijs		
Calcularijs		
Tabularijs		
Opificibus		
Artificibus		
Comitibus		
Nutricibus		
Proxenetis		
- 8 Philosophis extra ordinem ius non dicitur.
- 9 Iuris professoribus extra ordinem ius non dicitur.
- 10 Ciuili sapientia res sanctissima.
- 11 Petitur inhonestè, quod honestè accipitur.
- 12 Mutua petitiones is, quibus extra ordinem ius dicitur, opponun-
tur, & extra ordinem cognoscuntur.
- 13 Res plures numerantur, de quibus extra ordinem cognoscitur.
- 14 Extraordinarijs in iudicijs formularum concepta non serua-
tur.
- 15 Ordo seruandus in extraordinarijs iudicijs.
- 16 Libertus non datur in iudicijs extraordinarijs.
- 17 Honorarium Aduocati qualiter definiendum.
- 18 Arbitrium iudicis versatur in iudicijs extraordinarijs.

De extraordinarijs cognitionibus.
Tit. 58.

Iudiciorum remedia affinia sunt extraordinariæ cog-
nitiones, compromissum, & transactiones, ideo post iudi-
cia, de illis est pertractandum, & primo loco de extra-
ordinarijs cognitionibus, deinceps de alijs. † Nam & hæc

circa lites versantur, & ad finiendas lites, perinde ac iudicia
pertinent, publicamque vtilitatem, vt iudicia respiciunt.
De extraordinarijs itaque cognitionibus hæc potissimum
sunt tractanda, primum quidem ex quibus causis, seu de
quibus rebus extra ordinem cognoscatur: deinde que sint
2 propria cognitionum extraordinarium. † Cognoscitur
ergo extra ordinem de mercedibus potissimum, l. in prin-
cip. ff. de extraord. cognit. Nam Præses Prouincie de mer-
cedibus ius dicere solet, sed præceptoribus tantum stu-
diorum liberalium, d. l. i. in princ. liberalia autem studia ac-
cipimus, quæ Græci, ἐλευθέρια μαθήματα appellant. Re-
thores continebuntur, Grammatici, Geometræ, d. l. i. §. 1.
4 † Medicorum quoque eadem causa est, quæ & professorum
nisi quod iustior, cū hi salutis hominum, illi studiorū
5 curam agant, d. l. i. §. Medicorum † Medices fortassis quis
accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis, vel certi do-
loris pollicentur, vtputa si auncularius, si fistula, vel den-
tium, non tamen si incantauerit, si imprecatus est, si exor-
cizauit non sunt enim ista medicina genera, tamen si sint,
6 qui hos sibi profuisse cum prædicatione affirmant, d. l. i.
§. medicos, ff. de extraord. cognit. † Sed & obstetricem
audiet Præses, quæ vtique medicinam exhibere videntur, d.
7 l. i. §. sed & obstetricem. † Ludi quoque literarij magistris,
licet non sint professores, tamen vsurpatum est, vt his
8 quoque extra ordinem ius dicatur: † tamen si librarijs, &
notarijs, & calculatoribus, siue tabularijs, sed & cæterarū
artium opificibus, siue artificibus, quæ sunt extra literas,
vel notas positæ, nequaquam extra ordinem ius dicere Præ-
ses debeat, d. l. i. §. ludi quoque. Sed & si Comites salarium
petent, idem ius est, quod in professoribus placet, sed &
aduersus omnes ipsos cognoscere Præses debet, d. l. i. §. sed
& si Comites. Ad nutricia quoque officium Præsidis, vel
Prætoris devenit. Nam & nutrices ob alimoniam infantium
apud Præsides, quod sibi debetur, petunt, sed nutricia eò
vsque producemus, quod infantes vberibus aluntur. Cæte-
rum post hæc cessant partes Prætoris, vel Præsidis, d. l. i. §.
penult. De proxenetico (quamquam est fordidum) solent
Præsides cognoscere: sic tamen, vt & in his modus esse de-
beat, & quantitatis, & negocij, in quo operula ista defun-
cti sunt, & ministerium quale quale accommodauerunt.
facilius, quod Græci ἐμπνευτικὸν appellat, peti apud eos
poterit, si quis fortè conditionis, vel amicitie, vel adfessu-
tæ, vel cuius alterius huiusmodi proxeneta fuerit. Sunt
enim huiusmodi hominum in tam magna Ciuitate officia.
Est enim proxeneta modus, qui emptionibus, &
venditionibus, commercijs, contractibus licitis, vtilis non
adeo improbabili modo se exhibent, l. ult. ff. de proxenet.
9 † Porro Philosophi professorum numero non sunt: non
quia non religiosa res sit, sed quia hoc primum profiteri
eos oportet, mercenatiam operam spernere, d. l. i. §. An &
10 Philosophi, ff. de extraord. cognitionib. † Nec iuris qui-
dem ciuili professoribus Præsides extra ordinem ius di-
11 cent. † Est enim quidem res sanctissima ciuili sapientia,
sed quæ pretio nummario non sit æstimanda, nec dehone-
stata, dum in iudicio honor petitur, qui ingressu Sacra-
12 menti offerri debuit: † Quædam enim tamen honestè
accipiantur, inhonestè tamen petuntur, dict. l. i. §. proinde.
Equidem tamen aperte pronuncio, neminem quicquam
facere gratis, ne si, vel maximarum rerum ministrato-
res obieceris: quando nec ipse Princeps mercedis est ex-
pers. Non hic dico tributa, nec vectigalia, quæ per singulos
annos à subditis penduntur. Verum Principi maxima fue-
rit merces, si à laudatis laudetur, si nomen eius ab omni-
bus celebretur, si beneficiorum nomine numinis vice vene-
retur. Porro imagines, insignia, trophæa, inscriptiones, &
quæcumque eius generis à subditis suis monumenta ha-
bent, mercedis loco sunt, & ipsa: Nimirum pro curis, pro-
que sollicitudine, qua commune ciuium bonum procurat,
cunctaque in melius prouehunt: Vt & dedicationes Poe-
13 matum, & librorum. † Præterea de mutuis quoque pe-
tionibus, quæ ijs, quibus extra ordinem ius dicitur, oppo-
nuntur, extra ordinem Præsides cognoscere possunt, d. l. i.
14 §. final. † Sed & de vsu aquarū, de que riuus nouis incuiherit
instituit, itemque de equis alienis à sciente possessis, fer-
tuque earum, & de damno dato per immisos in prædium
suum vniuersos homines eos, qui in plurium prædia distri-
bui debuerunt (si modo id non ex autoritate eius, qui iu-
bere pouerit, factum est) Præsidem Prouincie duceri
oportet.

oportere, responsum est, ut is, secundum rei aequitatem, & iurisdictionis ordinem convenientem formam rei det, l. 2. ff. de extraordin. cognit. Hactenus de ijs rebus, quae extra ordinem cognoscuntur. Nunc, quae sint propria extraordinarijs iudicijs conceptio formularum non obseruatur, l. actio negotiorum 46. ff. de negot. gest. Sed iudex de varijs negotij circumstantijs, & qualitate inquirat, sicque, quod ei bonum, & aequum videbitur, decernat, d. l. 1. §. in honorarijs, ff. de extraordin. cognit. l. 1. §. fin. ff. de actio. & oblig. 17. Nec per libellum expediri possunt, l. nec quicquam 9. §. 1. ff. de offic. Proconsul. Veluti cum in honorarijs Aduocatorum agitur: nam in his dehiendis ita versari debet iudex, ut pao modo litis, proque aduocati facundia, & fori consuetudine aestimationem adhibeat, ut supra titul. 9. dictum est, & diximus in glo. stat. V. lib. 13. cap. 92. In his autem extraordinarijs cognitionibus, licet iudici ferre sententiam, quam velit, vel leuiorem, vel duriozem: dummodo in utroque rationem non excedat, nec affectibus indulgeat, l. hodie 13. ff. de poen. & ut diximus in tract. de tutela, & cura lib. 3. quae st. 1.

- 36 Deductione res in iudicium fiuntur compromissum.
37 Transactione, ac peremptorie res fiuntur compromissum.
38 Compromisso facto cessat praescriptio temporis.
39 Probationes coram arbitro probant coram Ordinario.
40 Fideiussores compromissi non sunt fideiussores prorogationis.

De compromissis. Tit. 59.

1 Compromissum ad similitudinem iudiciorum redigitur, & ad finiendas lites (ut diximus pro publico bono) pertinet, l. 1. ff. de recept. arbit. l. non distinguemus 37. §. illud in prima in fine, ff. eod. l. rem non notuam 12. ibi. compromissis, quae iudicium imitantur, C. de iudic. Regulariter itaque si duo, pluresve de aliqua controuersia, quae inter eos est, in aliquem compromiserunt, 2 illo compromisso, alter alter obligatur, & si fides compromisso non praestetur, nascitur hinc actio, lita demum 36. in princ. ff. de recept. arbit. ut latius dicitur infra titul. 61. de actio. & except. compromiss. Verum non omne compromissum obligatorum est, & consequenter non ex omni 3 compromisso nascitur actio, vel exceptio. Nam si seruus compromiserit, nihil agit, adeo ut etiam aduersus liberum, qui cum seruo compromissit, executio denegatur, 4 l. non distinguemus 37. §. si seruus, ff. de recept. arbit. Si quoque pupillus sine tutoris autoritate compromiserit, compromissum non valet, praeterquam si fideiussorem dederit, quo casu si contra pupillum pronuncietur, a fideiussore poena compromissi peti potest, l. si pupillus 40. l. 2. §. de ait 3. ff. de recept. arbit. Sed & si mulier alieno nomine compromittat, poena non committitur propter intercessionem, d. l. non distinguemus 37. §. si mulier, ff. eod. 6 Alias autem si alieno nomine quis compromiserit, quauis neque mandatum habuerit, neque dominus ratum habuerit, committitur tamen stipulario poenalis inter ipsos compromittentes, d. l. 37. §. penul. c. per tuas 9. §. super quo de arbit. Si quis Romae compromiserit, mox Romam in legationem venerit, non est cogendus arbiter sententiam dicere, non magis quam cogetur, si litem ante contestatam esset, nunc eam exercere, nec interest, tunc quoque in 8 legatione fuerit, an non, d. l. 37. §. item si quis Romae. Sed si in legatione compromittat, cogetur arbiter sententiam dicere: quia & si iudicium sponte accepisset, cogetur peragere, d. l. 37. §. sed si in legatione, idque multo magis dicendum est, si de ea re in legatione compromiserit, quia in legatione contraxit, quia & iudicium eo nomine accipere cogetur, d. l. 37. §. sunt tamen. Planè quamuis ante legationem compromiserit, cogendus tamen est arbiter sententiam dicere, si ipse legatus postulet: quoniam & actio nem dicitare potest, si velit, d. l. 37. §. illud in prima: non tamen alius desiderans, ut arbiter sententiam dicat, audiretur, quam si se defendat, d. l. 37. §. sed compromissum: 9 An autem stante statuto, ut de causis inter consanguineos compromitti debeat, pupillus, minor, & mulier recte compromittunt, late agit Vinius optimo incip. Minor siue gans, & incipien. statutum de compromissis, & late agit Blanch. in tract. de compromiss. quae st. 3. §. foemina, num. 1036 & seq. & §. minor, num. 39 & seq. Praeter ea compromissum obligatorum non est, si in seruum sit compromissum, l. Pedius, 7. §. in seruum, ff. de recept. arbit. 3. q. 7. cap. 11 infames, §. seruus. Unde si in Titium, & seruum compromissum sit, nec Titius cogendus erit sententiam dicere: quia cum alio receperit, quamuis serui arbitrium nihil sit. proinde & si Titius sententiam dixerit, poena non committetur, quia non ut recepit, dixit sententiam, d. §. in seruum. Si tamen ita sit compromissum, ut vel alterutrus sententia valeat: Titius cogendus erit, eiusque solius sententia valebit, sed si, ita 8 de recept. arbit. Planè si in seruum compromittatur, & liber sententiam dixerit, dicendum est, si liber factus receperit, consentientibus partibus, 12 valere, l. sed si 9. in princ. ff. eod. Illud sanè non interest, ingenuus quis, an libertinus sit is, in quem compromittitur: integre famae sit, an ignominiosus, d. l. 7. in princip. si lius familiaris quoque, in quem compromissum est, sententiam dicere cogitur, l. sed & 5. ff. eod. Sed neque in pupillum, neque in furiosum, aut fardum, aut mutum compromittetur, d. l. sed si 9. §. l. Julia 46. ff. eod. Neque minorem 25. annis compromissarium iudicem eligi posse, placet: cum iudex esse cogi non potest, d. l. 46. & l. licet 16 ibi, aut

S Y M M A R I U M.

- 1 Compromissum inuentum ad lites finire videtur.
2 Actio ex compromisso datur, limitatur.
3 Compromissum serui nullum.
4 Pupilli sine tutore non compromittunt.
5 Stipulario poenalis compromissus, an committatur.
6 Poena stipularia in compromisso, an debeatur.
7 Arbiter an, & quando cogendus sententiam dicere.
8 Legatio an, & quando impediatur compromissum.
9 Stante statuto de compromissis, an pupillus, minor, & mulier recte compromittantur.
10 Compromissum factum in seruum non obligat.
11 Compromissum in seruum, & libertum, quoad poenam, an obligat.
12 Libertinus, an arbiter esse potest.
13 Infamis, an arbiter esse potest.
14 Filius familiae, an arbiter esse potest.
15 Pupillus, an arbiter esse potest.
16 Furiosus, an arbiter esse potest.
17 Surdus, an arbiter esse potest.
18 Mutus, an arbiter esse potest.
19 Minor 25. annis, an arbiter esse potest.
20 Mulier, an arbiter esse potest.
21 Iudex ordinarius, an arbiter esse potest.
22 Princeps, an arbiter esse potest.
23 Excommunicatus arbiter esse potest.
24 Compromissum in plures partes, quod in partem fieri potest.
25 Compromissum in duas, ut in casu de discordia assumantur, an valeat.
26 Arbiter de re sua quis esse non potest.
27 Filius de re patris, an arbiter esse potest.
28 Compromissum de publico iudicio non potest fieri.
29 Compromissum de iuribus in hiis, qui non valent, limitatur.
30 Arbiter in causa, liber alio non cogitur sententiam dicere.
31 Ingenuitas, an arbiter esse potest.
32 Libertas, an arbiter esse potest.
33 Restitutio in integrum, an arbiter esse potest.
34 Matrimonium, an arbiter esse potest.
35 Delictum, an arbiter esse potest.
36 Aelio popularis, an arbiter esse potest.
37 Arbiter, ut ita sententiam ferat datus, vel datus, ut sententiam ad alterius ferat, arbitrium non valet.
38 Compromissum sine poena nullum, limitatur.
39 Compromissum sine poena amhorum nullum.
40 Poena sub conditione promissa, quid agendum.
41 Poena omnis sufficit pro validitate compromissi, vel quasi.
42 Poena certa, vel incerta minor, maiorque re sufficit, ut valeat.
43 Poena ex nudo pacto sine stipulatione non sufficit, limitatur.
44 Poena loco est depositum dandum parti vetrici.
45 Poena acceptilata compromissum soluitur.
46 Morte alterius compromittentis soluitur, limitatur.
47 Cessione bonorum alterutrius compromittentis soluitur.
48 Furere alterutrius compromittentis soluitur, limitatur.
49 Die compromissi elapso, finitur, limitatur.

- aut si ætas, ff. eod. Viui. opin. incip. minores 25. annis. Soarez A. 242. Sed & si maior sit 20. annis, minor tamen 25. & arbitrium receperit, succurrendum est ei, ne cogatur inuitus sententiam dicere, d. l. 46. §. maiori; In mulierem quoque, quamuis optimæ opinionis, & arbitrium suscipiat, compromissum factum non valet, l. vlt. C. de recept. arbitr. Nisi mulier de consuetudine habeat iurisdictionem, c. dilecti filij 4. de arbitr. Si quis iudex sit Ordinarius, arbitriū recipere eiusdem rei, de qua iudex est in ue se compromitti iubere prohibetur, & si sententiam dixerit, non est danda pœnæ persecutio, l. sed & si 9. §. si quis iudex, ff. de recept. arbitr. 3. q. 7. c. infames, §. si quis verò iudex. Villalob. C. 116. Soarez A. 243. Viui. opin. incip. Iudex ordinarius. Nisi fortè iudex ordinarius non sit competens reo. 2. q. 6. cap. à iudicibus, §. ordinarij, & arbitrarij. Vel nisi in eum tanquā in arbitratozem sit compromissum. Viu. vbi supra, verfic. sed prima opinio. Soarez A. 244. Vel tandem, nisi ius tantum Canonicum attendatur, secundum quod & in ordinarium potest compromitti, vt credit Viu. vbi supra ver. ista verò communis. In Principem, an possit compromitti?
- 14 ti? & quod non, dicit Viuius citato loco ver. 2. † In excommunicatum sic. Viu. opin. incip. excommunicatus arbitrator.
- 15 tor. † Quamuis autem in plures compromissum sit pares numero, cogendi tamen sunt sententiam dicere; & si non consentiant, cogendi sunt tertiam personam certam eligere, cuius authoritati pareatur, litem si vnus 19. §. principa liter, ff. de recept. arbitr. glof. in cap. 1. in verb. sanè. de arbitr. In plures impari numero compromitti posse, dubium non est: non quoniam consentire omnes facile est, sed quia (& si dissentiant) inuenitur pars maior, cuius arbitrio stabitur, d. l. 19. §. in impari. † Si in duos fuerit compromissum sic, vt si dissentirent, tertium assumant, tale compromissum non valet: nam & in assumendo possunt dissentire, d. l. 19. §. si in duos. Sed si ita sit compromissum, vt tertius assumeretur Sempronius, valet compromissum: quoniam in assumendo dissentire non possunt, dict. §. si in duos ver. sed si ita. cap. innotuit 12. de arbitr. contradicit, ca. 13. Si ita sit compromissum, arbitrati Titij, aut Seij fieri, compromissum valet. Sed is erit cogendus sententiam dicere;
- 17 in quem litigatores consenserint, d. l. 19. §. sed si ita. † Si de re sua quis arbiter factus sit, sententiam dicere non potest: quia se facere iuberet, aut parere prohiberet, neque autem imperare sibi, neque prohibere quisquam potest.
- 18 l. penult. ff. de recept. arbitr. † Planè de re patris filius familiaris arbiter esse potest: nam & iudicem eum esse posse, plerisque placet, l. quia etiam 6. ff. de recept. arbitr. 3. q. 7. cap.
- 19 infames, §. filius etiam. † Potrò si de famoso delicto, ad arbitrium iuratum est, vel de ea re, de qua publicum iudicium constitutum est: veluti de adulterijs, sicarijs, & similibus, vetare debet Prætor sententiam dicere, nec dare dictæ sententiæ executionem, l. non distinguemus 37. §. Iulianus, ff.
- 20 de recept. arbitr. † Idem dicendum, si de spiritualibus in laicum sit compromissum, c. contingat 8. de arbitr. Vel de exemptione Ecclesiæ. c. cum tempore 5. eod. tit. Nisi fortè id factum sit auctoritate iudicis Ecclesiastici, c. per tuas 9. in fine, eod. tit. Viu. opin. incip. compromitti possunt, & incip.
- 21 Compromissum factum. † Sed & de liberali causa cōpromisso facto, rectè non compellitur arbiter sententiam dicere: quia fauor libertatis est, vt maiores iudices habere debeat, d. l. 37. §. de liber. caus. ff. de recept. arbitr. cap. causa
- 22 restitutionis 9. de in integr. restit. † Eadem dicenda sunt, siue de ingenuitate, siue de libertinitate quæstio sit, & si ex fideicommissi causa libertas deberi dicatur, d. l. 37. §. eadè dicenda. Eadem dicenda sunt, si de causa restitutionis in integrum, matrimoniali, seu criminali quæstio sit, d. c. causa restitutionis. Idem dicendum est de populari actione, d. l. 37. §. idem dicendum. De vnus tantum actionibus, & controuerjsis compromissum non prohibetur, l. Pomponius 14. §. i. l. quid tamen 26. §. plenum, ff. de recept. arbitr.
- 23 † Si sic fuit in arbitrum compromissum, vt certam sententiam dicat, nullum est arbitrium, nec cogendus arbiter sententiam dicere, l. qualem 22. §. 1. ff. de recept. arbitr. Villalob. S. 40. Sed & si ita sit compromissum, & quod Titio disceptatori placet, id Seius pronunciet: tale arbitrium non valet, quia in eo libera facultas arbitri sententiæ futura non est, litem si vnus 19. §. inde Pomponius, ff. de recept. arbitr. † Præterea si pœna compromisso adiecta non sit, nullius momenti est compromissum, l. cum ante 5. §. altera au-
- tem, C. de recept. arbitr. Nouella constit. 62. §. quoniam verò, cap. per tuas 9. §. si verò receptum, eod. tit. Nisi fortè post latam ab arbitro sententiam ij, qui compromiserunt, ei subscripserint, vel is, contra quam sententia lata est, intra decem dies, contra eam non fuerit protestatus, sed silentio eam corroborauerit, d. l. 5. in princ. C. de recept. arbitr. Villalob. A. 39. S. 38. & 41. Soarez H. 248. Vel denique iureiurando interueniēte in arbitrum sit compromissum. his enim casibus, quamuis pœna adiecta non sit, compromissum tamen est obligatorium, d. l. 5. cum alijs citatis, l. ne in arbitris 4. & dict. l. 5. per tot. C. de arbitr. Idem dicendum, si arbiter litigatoribus petentibus iusiurandum præstiterit, dict. l. 4. §. sed & ipse solus arbiter. Sed quæ de iuramento tum arbitri, tum litigatorum interueniente diximus, iure quidem antiquo obtinent: iure autem nouo sunt sublata. Itaque hodie, quamuis iusiurandum, vel à litigatoribus, vel ab arbitro præstitum sit; nisi pœna promissa sit adiecta, nihil valet, quod actum est. Nouella constit. 82. §. quoniam verò cum seqq. † Idem dicendum, & si alter litigatorum pœnam promiserit, alter non. l. Pomponius 14. §. 1. ff. de recept. arbitr. l. litigatores 1. l. Iulianus, ff. eodem. † Sed & si sub conditione pœna promissa sit: non prius arbiter cogendus est sententiam dicere, quàm conditio extiterit: ne sit inefficax sententia, deficiente conditione. Quo casu ad Prætorem pertinebit, vt si possit dies compromissi proferri, proferatur, d. l. 12. §. Non autem referat, siue nummaria pœna, siue alia res vice pœnæ adiecta
- 27 sit, dict. l. 11. §. & quod ait. † Proinde si res apud arbitrum deposita sint eo pacto, vt ei daret, qui vicisset, velut eam daret, si non pareretur sententiæ: cogendus est, sententiam dicere quasi pœna adiecta. Tantumdem est, & si quantitas certa ad hoc apud eum deponatur. Sed & si alter rem, alter pecuniam stipulationi promiserit: plenum compromissum est, & cogetur sententiam dicere, d. §. & quod ait.
- 28 † Sed nec illud interest, cetera an incerta summa pœnæ nomine sit promissa, vt puta quanti ea res erit, l. non autem 33. ff. de recept. arbitr. Nec etiam distinguitur in compromissis, minor an maior sit pœna, quam res, de qua agitur.
- 29 leg. non distinguemus 37. ff. eodem. † Planè si nudo pacto conuenerit de pœna sine stipulatione, compromissum nullum est: cum ex nudo pacto pœna peti non possit, per allegata sub ver. Præterea si pœna. hucusque & in tractatu de differentijs in verbo pactum nudum. Quia nuda pactio obligationem regulariter non parit, leg. iurifigentium 7. §. sed cum nulla, ff. de pact. l. legem 10. C. de pact. leg. prima, C. de pact. conuent. super dote, l. nulla 5. in principio, C. de contrahen. stipul. l. si tibi 27. C. de locat. & conduct. l. prima, §. item emptio, ff. de rerum permutat. l. diuisionis 4. ff. de pact. leg. cum proponas 21. ibi, quod si aduersarius, C. eodem. Interdum tamen nudo pacto rectè fiet compromissum, vt puta si ambo debitorum fuerunt, & pœnæ nomine pacti sint, ne petat, quod sibi debetur, qui sententiæ arbitri non paruit, leg. litigatores 1. §. interdum, ff.
- 30 de recept. arbitr. † Idem est, & si res, vel pecunia apud arbitrum deposita sit hoc pacto, vt si non pareretur sententiæ; victrici parti daret, dicta leg. 11. §. quid ergo. † Potrò compromissum, quamuis vtile, soluitur, si alteri pœna cōpromissi acceptilata sit: nec hoc casu arbiter compelli debet sententiam dicere, l. Pomponius 13. in principio, ff. de recept. arbitr. J. non distinguemus 37. §. summa, ff. eodem.
- 32 † Sed & soluitur morte alterius compromittentium, si hæredis mentio, vel cæterorum facta in compromisso non fuerit, l. diem proferre 32. §. 2. ff. de recept. arbitr. leg. non distinguemus 37. §. summa, ff. eodem. Viu. opinio. incipien. statutum disponens, quod ad onera Soarez N. 238. & 251. Villalob. N. 138. Sed si ab altera dumtaxat parte hæredis mentio comprehensa fuerit, compromissum soluetur morte cuiusvis ex litigatoribus; sicuti soluetur, altero mortuo, si neutrius hæredis persona comprehenderetur, l. sed & 54. §. final. ff. eodem. cap. vltimo, de arbitr. Sed & si is, qui cum defuncto compromiserat, hæreditatis controuersiam moueat, quamuis hæredis mentio facta sit, interea tamen inhibendus est arbiter sententiam dicere, ne hæreditatis petitioni fiat præiudicium, d. l. 37. §. si is faciat, ff. de
- 33 recept. arbitr. † Præterea soluitur compromissum, si vnus ex litigatoribus bonis efferit, cum neque agere, neque conueniri possit, litem si vnus 19. in princ. ff. de recept. arbitr.
- 34 † Idem dicendum, si alter ex compromittentibus furere cepit:

ceperit: nam & hoc casu arbiter ad ferendam sententiam, non compellitur, l. si compromissum 52. §. fin. cum legibus seqq. ff. eod. Sed & interpellatur, quominus sententiam dicat, qui nihil coram furioso fieri intelligitur, nisi fortè furiosus curatorem habeat, quo præsentè sententia dicatur, d. §. fin. cum legibus seqq. † Solutur in super compromissu, si die compromissi elapso sententia nondum fuerit dicta, adeo ut quamvis arbiter diem proferri iusserit, tamen impunè ei non pareatur, nisi fortè ita sumptus sit arbiter, ut & diem proferre possit, dict. l. 4. §. summa, ff. eod. l. arbiter 38. ff. eod. Hoc tamen casu contradicentibus litigatoribus diem proferre non potest, d. l. 38. §. proferre autem. Finito autem compromissi die, arbiter sententiam dicere cogendus non est, quamvis litigatores pro lato die rursus in eum compromiserint, d. l. 37. §. dies compromissi, & l. quid tamen 25. ff. eod. Nisi per eum factum sit, quominus intra diem partibus suisungeretur, d. l. 25. §. Papinianus. Sed & si in priore compromisso de die proferenda, cautum est, & arbiter diem protulit: mansit arbiter, ut cogi possit, dict. l. non distinguemus 37. §. fin. ff. eod. Idem dicendum, si compromissum sine die confectum est: nam hoc casu omni tempore cogendus est, sententiam dicere, nisi fortè consentientibus par tibus, ipse diem constituerit, l. sed si. 15. ff. eodem.

36 † Præterea sententiam dicere arbiter cogendus non est, si vnus ex litigatoribus rem in iudicium deduxerit: sed is, qui hoc fecit in pœnam compromissi incidit, l. si quis 35. ff. de recept. arbitr. † Sed & non est cogendus arbiter, si de negotio transactum est, vel res perierit, de qua erat compromissum, nisi in posteriori casu aliquid litigantium interstitit, dict. l. 37. §. item non est. † Compromissio facta, temporis præscriptio interruptitur, l. cum ante 5. §. penult. 39 mo. C. de recept. arbitr. † Præterea probationibus, & confessionibus apud compromissariū iudicem factis, & in or-
40 dinariis iudicijs vti licet, d. l. 5. §. final. † Si per fideiussores fuerit cautum in compromisso, dieque compromissi pro rogetur, quia fideiussores tempore exacto liberati sunt, alij fideiussores dandi sunt, non minus idonei, quod idem erit, si mortui sint, l. Labeo ait 30. §. fin. cum l. seq. ff. eod. Hactenus de compromissis, de quibus plura referuntur in Syn-
tag. comm. opin. loco 11. tit. 12. per tot.

S V M M A R I V M.

- 1 Arbiter cogendus sententiam dicere non arbitrium suscipere.
- 2 Arbitrium suscipisse quis videatur, ut cogi possit sententiam dicere.
- 3 Prætor quos cogi possit sententiam ferre arbitri suscipit.
- 4 Sacerdotes arbitri cogi non possunt a Præatore, sententiam ferre.
- 5 Sacerdotes etiam iure civili à seculari iurisdictione exempti.
- 6 Arbiter, ubi non est compromissum, non cogitur sententiam dicere.
- 7 Arbiter soluto compromisso, non cogitur sententiam dicere.
- 8 Arbiter infamatus à litigatoribus non cogitur sententiam dicere.
- 9 Arbiter factus inimicus litigatorum non cogendus sententiam dicere.
- 10 Causa plures, ex quibus à laudando excusatur.
- 11 Arbiter laudando liberatur, limitatur.
- 12 Arbitri plures omnes cogendi sunt sententiam dicere, limitatur.
- 13 Arbiter cui de causa non liquet non est cogendus.
- 14 Sordes, & turpitudine arbitri manifesta, quid iuris.
- 15 Arbiter diebus feriatis non cogitur sententiam dicere, limitatur.
- 16 Arbiter cogendus sententiam dicere, causa cognita.
- 17 Arbiter, ut sententiam dicat, potest mulctari.

De sententia ab arbitro dicenda.

Tit. 60.

AD euentum † compromissi pertinet etiam edictū Prætoris de arbitro cogendo sententiam dicere. Ita autem ait Prætor, qui arbitrium pœna compromissa receperit, eum sententiam dicere cogam, l. Labeo ait 3. §. ait Prætor, ff. de recept. arbitr. Tamen si Prætor neminè cogit arbitrium recipere (quoniam hæc res libera, & soluta est, & extra necessitatem iurisdictionis posita:) attamen ubi semel quis receperit in se arbitrium, ad curam, & sollicitudinem hanc rem pertinere Prætor putat, non tãtum, quod studeat lites finiri, verum quoniam non debent decipi, qui eum quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt, d. l. 3. §. tamen si. Funge enim post causam iam fe-

mel, atque iterum tractatam, post nuda vtriusque intima, & secreta negotij aperta, arbitrum, vel id gratiæ dantem, vel sordibus corruptum, vel ex alia causa nolle sententiam dicere, quisquam ne potest negare æquissimum fore, Prætorum interponere se, ut officium, quod in se recepit impleat, d. l. 3. §. finge enim. Soarez A. 240. † Recepisse autem arbitrium videtur, qui iudicis partes suscepit, sine inque se sua sententia controuersijs impositurum pollicetur, l. Pomponius 14. §. recepisse, ff. de recept. arbitr. Quod si hæctenus interuenit, ut experiretur, an consilio suo, vel autoritate discuti litem paterentur, non videtur arbitrium recepisse, d. l. 14. §. quod si. † Arbitrum autem cuiuscumque dignitatis cogit Prætor officio perfungi, quod suscepit, etiam si sit consularis, nisi fortè sit in aliquo magistratu positus, vel potestate, Consul fortè, vel Prætor: quoniam in hos Imperium non habet: nam magistratus superiores, aut qui sunt pari Imperio, nullo modo possunt cogi, nec intereant ante, an in ipso magistratu arbitrium susceperint, d. l. 3. §. si. Sed inferiores cogi possunt, d. §. fin. in fine. † Sacerdotio obueniente, arbiter sententiam dicere, cogi non potest: id enim non tantum honori personarum, sed & maiestati Dei indulgetur, cuius sacris vacare sacerdotes oportet, l. non distinguemus 37. §. sacerdotio, ff. de recept. arbitr. † Iure etiã civili sacerdotes à iurisdictione Prætoris sunt immunes, d. §. sacerdotio, l. Nos Fridericus de statuto & consuetud. post vsus feudor. & infra lib. 4. tit. 47. nume. 50. Si tamen postea, quam sacerdos factus est, suscepit, omnimodo sententiam ferre debet, d. l. 37. §. ceterum, vbi tamen non dicitur, quod à Præatore sit cogendus, sed dicit, quod debet sententiam ferre, quod cum iustum sit, & ipse facere neget erit cogendus à iudice Ecclesiastico. † Præterea non est cogendus arbiter sententiam dicere, nisi compromissum interuenierit, idque sit vtile, & non solum, alioquin Prætor se non interponet, siue initio nullum sit compromissum, siue sit, sed pendeat, an ex eo pœna exigi possit, siue postea deficiat pœna compromisso soluto, die, morte, acceptatione, iudicio, pacto, l. litigatores 11. §. 1. dict. l. 37. §. summa, ff. de recept. arbitr. † Omnia ergo, quæ superius de compromissi inutilis, vel postea soluti speciebus diximus, huc quoque referri possunt. † Non cogitur in super arbitrum sententiam dicere, si litigatores eum infamarunt, quod tamen non simpliciter verum est, sed causa cognita, l. licet 16. ibi. si fuerit infamatus, l. sed si 9. §. final. ff. eodem. Itaque si spera autoritate arbitria iudicem, vel alium arbitrum litigatores ierunt, quamvis mox ad eundem arbitrum redierunt: Prætor non debet eum cogere inter eos disceptare, qui ei contumeliam hæc fecerint, ut eum spernerent, & ad alium irent, d. l. 9. §. fin. cum legibus sequentibus. Item si vnus 19. §. 1. ff. de recept. arbitr. † Idem dicendum est, si inimicitia capitalis inter arbitrum, & litigatores intercesserint, d. l. licet 16. in princ. † aut si ætas, si valetudo, quæ postea contigerit, aut occupatio negotiorum propriorum, vel profectio vrgens, aut rñtus aliquod Reipublicæ causæ, aut si qua alia incommoditas ei post arbitrium susceptum incidat, l. cum lege 46. in fine, ff. de recept. arbitr. Viu. opin. incip. minores 25. annis. Prinde arbiter iudicij sui nomine, quod publicum, vel priuatum habet, excusatus esse debet à compromisso, vti que si dies compromissi proferri non potest. Quod si potest, cogendus est, die pro lato, quod & in causa valetudinis, similibusque causa cognita, obtinet: quia sine vlla distinctione ipsius futurum est, l. licet autem 16. ff. de recept. arbitr. Sed si vterque litigatorum velit eum sententiam dicere, nõ aliter proposita eius excusatio admittitur, quam si consentiat denuo in se compromitti, iudicio eius finito, d. l. 16. §. si tamen. † Præterea liberatur arbiter dicendo sententiam. Qualem autem sententiam dixerit, ad Prætorum non pertinet, dummodo dicat, quod ipsi videtur, l. qualem autem 22. ff. de recept. arbitr. Si tamen de pluribus rebus arbitrium sit receptum, nisi omnes controuersias finierit, non videtur dicta sententia, & adhuc erit à Præatore cogendus, l. dicere 23. §. si de pluribus, ff. eod. Sed & de dicta sententia, an & quatenus valeat, vel denuo dicere sit cogendus, inferius dicentur plura. † Porro si plures sunt, qui arbitrium receperunt, nemo vnus cogendus erit sententiam dicere, sed aut omnes, aut nullus, l. item si vnus 19. §. item si plures, ff. eodem. nisi fortè in duos alternariue sit compromissum, puta in Titium, aut Seium: hoc enim casu is solus erit cogendus, quem litigatores elegerint,

elegerint, d. l. 19. §. sed si ita, vt & supra dictum est. Sed & si in duos, vel plures sit compromissum, ita vt alterutrius vel vnus sententia statetur, cæteris absentibus præsens cogendus est leg. non distinguemus 27. §. cum in plures ff. eodem. Non tamen idem dicendum est, vt si in plures compromissum sit, ita vt maioris partis sententia statetur, singuli cogi possint d. §. cum in plures, & leg. Sed si §. ff. eodem.

13 † Sed & si arbiter iuret sibi de causa nondum liquere, spacium illi ad pronuntiandum dari debet leg. Pomponius

14 14. §. fina. ff. de recept. arbitr. † Sunt & alij, qui sententiam dicere non coguntur, vt puta si sordes, aut turpitudinem arbitri manifesta sit leg. sed & si noua §. sunt & alij ff. eodem.

15 † Sed & his diebus arbiter non cogitur sententiam dicere, quibus non cogetur iudex: nisi dies compromissi exitura sit, nec profecti possit d. l. 14. §. penultim. † Non aliter autem cogendus est arbiter sententiam dicere, quam causa cognita, dicta leg. licet 16. in princip. ff. de recept. arbitr.

17 † Quod si se celare tentauerit. Prætor eum inuestigare debet, & si diu non apparuerit, multa aduersus eum indicenda est dicta leg. non distinguemus 37. §. si arbiter ff. eodem.

S V M M A R I V M.

- 1 Actio, & exceptio competit ex compromisso, si fides non præstetur.
- 2 Actio compromissi competit, si tempore, vel loco non affuerit.
- 3 Locus & dies quis in sit in compromisso.
- 4 Locus in honestus non inest compromisso.
- 5 Poena non committitur, si arbiter, iussu die in loco non affuit.
- 6 Valitudo litigatorum excusat quod declaratur.
- 7 Adesse dicitur, qui mittit procuratorem, limitatur.
- 8 Dies compromissi potest proferri, ne poena committatur.
- 9 Actio de dolo compromisso datur.
- 10 Compromissum plenum quod habet, & doli mentionem.
- 11 Prohibens arbitrum sententiam ex compromisso tenetur.
- 12 Deducens in iudicium rem compromissam, tenetur, limitatur atque declaratur.
- Rei
- 13 Fideiussores } petentes incidunt in poenam compromissi.
Heredes }
- 14 Compromissum ad tollendas, non differendas lites fit.
- 15 Actio ex compromisso facto alieno nomine oritur.
- 16 Actio datur ex poena, committitur, si sententia non pareatur.
- 17 Sententia arbitri stare quid sit.
- 18 Poena ex quibus causis committatur.
- 19 Sententia arbitri, etiam iniqua standam est.
- 20 Arbitrorum duo genera proponuntur.
- 21 Arbitrium boni viri in quibus implicetur, & exerceri debeat, dantur exempla plura.
- 22 Reductio ad arbitrium boni viri utroque iure concessa.
- 23 Reductio ad arbitrium boni viri an possit renunciari.
- 24 Reductio ad arbitrium boni viri spatium 30. annorum exprimitur.
- 25 Reductio ad arbitrium boni viri apud quem petenda.
- 26 Succumbens in causa reductionis tenetur ad poenam.
- 27 Arbitrium boni viri in societatibus quod esse possit.
- 28 Laudum inhonestum non est obseruandum.
- 29 Sententia arbitri incerta est inutilis.
- 30 Sententijs diuersis plurium arbitrorum, non statur, limitatur.
- 31 Sententia lata contra facultatem in compromisso datam non statur.
- 32 Sententia pro bono pacis lata contra facultatem, statitur.
- 33 Sententia contra iuramentum iurans, non statur.
- 34 Arbiter assumens adiunctum non fert sententiam.
- 35 Dies non est proferendus, si facultas non sit data.
- 36 Compromissum de omnibus controuersis non intelligitur de futuris, nec de poena compromisso adiecta.
- 37 Compromisso sine die facto quid iuris.
- 38 Officium arbitri continet, vt possessio detur vacua.
- 39 Arbiter potest dare diem solutioni.
- 40 Arbiter minore quantitate petita potest condemnare in vere debitam.
- 41 Arbiter iubere potest dominum adesse, ubi adest procurator.
- 42 Arbiter potest iubere heredem adesse.
- 43 Arbiter conditionem compromissi nec minuit, nec mutat.
- 44 Arbiter non iubet ad iudicem iri, nec in aliam compromissi.

- 45 Sententia ab arbitro partibus presentibus ferenda.
- 46 Diem qualiter proferre possit arbiter.
- 47 Praesentes qui dicantur, & qui non.
- 48 Arbiter non alius debet sententiam ferre.
- 49 Arbitri plures omnes debent sententiam ferre limitatur, & declaratur.
- 50 Arbiter factus inimicus non debet sententiam ferre.
- 51 Arbiter per sordes, vel per gratiam non debet sententiam ferre.
- 52 Sententia ultra diem compromissi lata nulla.
- 53 Sententia ante probationem diei dicta nulla.
- 54 Sententia ferrius diebus lata nulla limitatur.
- 55 Sententiam latam arbiter nec corrigere, nec mutare potest, limitatur.
- 56 Appellatio non datur a sententia arbitri, limitatur.
- 57 Sententia arbitri ex quibus impune non paratur.
- 58 Poena semel commissa amplius non committitur, limitatur.
- 59 Poena ex quibus commissa, non intelligitur.
- 60 Tempus intra quod committatur stipulatio, si non paratur, laudo sine die dato.
- 61 Tempus datum ad parendum seruandum, aliam poena.
- 62 Heres offerens excusatur a poena auctoris.
- 63 Poenam pati debet, qui non paruit laudo.
- 64 Actio de compromisso datur ei, qui compromisit, poenamque stipulatus est.
- 65 Poena debetur etiam ab eo, qui paruit, si alij cohæredes non peruenierint, limitatur in facto diuiduo.
- 66 Poena integra soluta ab vno liberat omnes.
- 68 Poena partem prestando quando quis liberetur, vel parendo.
- 69 Actio, vel exceptio ex compromisso ad poenam ex stipulatu datur.
- 70 Poena stipulata soluta licet rem denno deducere, in iudicium.
- 71 Actio de dolo ex compromisso competit.

De actione, & exceptione laudi, & compromissi. Tit. 61.

NVnc de actione, & exceptione, quæ ex compromisso descendit est dicendum. † Competit autem fideiusmodi actio, vel exceptio, si compromisso fides ab aduersario non præstetur. Ita demum 36. in principi. de recept. arbitr. linter 49. ff. eod. l. Celsus 28. §. penult. ff. eod. & l. qui tamen 25. §. si arbiter ff. eod. † Proinde si tempore, vel loco statuto non affuerit tenetur l. 2. C. de recept. arbitr. l. diem proferre 32. §. si quis litigantium ff. eod. Nisi intra diem compromissi aditus arbiter, post diem compromissi adesse iusserit, l. quid tamen 25. §. si intra ff. eod. Nam si arbiter diem compromissi proferri iussit, cum hoc ei permissum non esset, impune ei non paratur, secus si dies ab arbitro proferri potuit: hoc enim casu mora non comparenti nocet l. non ex omnibus 44. §. ff. de recept. arbitr. † Idem dicendum, si intra diem compromissi non comparuerit, quamuis in compromisso placuit proferri diem, nec tamen arbiter eam protulerit d. §. final. Idem dicendum de loco. Nam is locus compromisso inest, de quo actum est, cum compromitteretur d. leg. 25. §. si arbiter ff. de recept. arbitr. impune igitur Arbitro non parebitur, si alio loco adesse iusserit d. §. si arbiter. Si autem non appareat de quo loco actum sit, melius dicitur, eum locum contineri ubi, compromissum est dicta leg. 25. §. quid ergo. Itaque si Romæ in arbitrum compromissum sit, isque in provincia litigatores adesse iusserit: impune ei non parebitur d. §. si arbiter. Quid tamen si eo loci, qui sit circa urbem, adesse iusserit? dicendum est, iussum valere: dummodo eius sit auctoritatis arbiter, vt in fecibus soleat agere, & litigatores facile eo loci venire possint dicta leg. 25. §. quid tamen.

4 † Sed & si in locum aliquem inhonestum adesse iusserit, puta in popinam, vel lupanarium; sine dubio impune ei non parebitur, adeo quidem, vt si is sit locus, in quem alter ex litigatoribus honeste venire non possit, alter possit, & is non venerit, qui sine sua turpitudine eo venire possit, isque venerit, qui inhoneste venerat, non committitur poena compromissi, quasi non præbita opera d. leg. 25. §. Vnde eleganter. Absurdum, n. est, iussum in alterius persona ratum esse, in alterius non d. §. vnde eleganter in fine. † Præterea si arbiter certo die adesse iusserit, puta Calē. Ianuarijs, & an-

& ante diem decessit, alter litigatorum non affuit: procul dubio pœna minime commissa est, quod etiam dicendum est, si ex alia causa arbiter ipse non venerit, l. arbiter 38. ff. de recept. arbitr. d. l. 2. §. si quis ex litigatoribus. † Sed & non committitur pœna: si valetudine, vel alia iusta causa litigator non comparuerit: dummodo die compromissi finito paratus sit in eundem compromittere, d. §. si quis ex litigatoribus, de quo in d. l. 2. §. Alioquin quamuis ob aduersam valetudinem, vel quia Reipublicæ causæ ab fuerit, aut magistratu, aliave iusta causa impeditus non steterit, non tamen excusatur, si non sit paratus in eundem compromittere, d. §. si quis. Nisi forte, & arbiter in se arbitriū recipere recusauerit, §. sed hoc ita demum. † Præterea qui statuto tempore, vel loco non comparuerit, excusatur, si per procuratorem defendatur: dummodo ab arbitro ipse non iubeatur adesse. Nāsi arbiter ipsos litigatores, quānis per procuratores defendantur, adesse iubere potest, eiusque sententiæ erit parendum, l. non distinguemus 37. §. si domini, ff. de recept. arbitr. † Tandem quoad tempus obseruandum est, quod dies compromissi, proferri potest, non ex conuentione: sed cum iussu arbitri eam proferri necesse est, ne pœna committatur, dicta l. 37. §. dies. † Datur insuper ex compromisso actio, si alter ex litigatoribus dolo in ea re sit versatus. nam si quidem compromisso adijciatur. Si quid dolo in ea re factum sit, ex stipulatu conueniri, qui dolo fecit, potest, leg. ita demum 36. §. sed & si quidem, ff. de recept. arbitr. Et ideo siue arbitrum corrupit, vel pecuniam, vel ambitione, vel aduocatum diuersæ partis, vel aliquem ex his, quibus causam suam commiserat, siue aduersarium callide circumuenit, & omnino si in hac hęc dolo versatus est, locum habebit ex stipulatu actio. Quod si huiusmodi clausula in compromisso adscripta non est: tunc de dolo actio, vel exceptio locum habebit: † Hoc autem compromissum plenum est, quod etiam doli habet mentionem, d. §. sed & si quidem, l. arbitratorum 3. c. eod. † Si quis item præsens arbitrum sententiā dicere prohibuit, ex compromisso tenetur, l. diem proferre 32. §. penult. ff. de recept. arbitr. † Sed & tenetur, qui rem, de qua compromissum est, in iudicium deduxit, l. si quis 3. §. in fine, ff. eod. Si tamen cum de pluribus rebus, vel controuersis ageretur, de quibusdam non, non omnibus compromissum sit, licet plenum compromissum factum sit, ex ceteris tamen causis actiones superant. Idem tamen venit in compromissum, de quo actum est, ut veniret. Sed est tutius, si quis de certa re compromissum facturus sit, de ea re sola exprimere, l. quid tamen 2. §. plenum, ff. de recept. arbitr. Sed & si de rebus controuersis que omnibus factum est, verum errore quædam species in petitione non sunt deductæ, nec arbiter de his quibusquam pronunciauit, species omnes peti nihilominus possunt, nec pœna ex compromisso committitur, l. de rebus 48. ff. eod. Quod si maligne sint omnia, peti nihilominus possunt, sed pœna non committitur, l. apud Celsum 4. §. item queritur ibi. Quod si maligne, ff. de doli mali excep. Idem dicendum, si minor quantitas petita sit, quam de qua compromissum erat, vel ceteri debebatur, d. §. item queritur. Et si autem arbiter sua sententiā non uenit reth in iudiciū deduci: tamen ea in iudicium deducta, pœna committitur. Nam si arbiter ita pronunciauerit, Nihil uideri Ternum debere, Scio, tamen si Scium non uenisset petere, tamen si quid petiisset, uideretur contra sententiā arbitri fecisse, dicto §. item queritur. Si tamen ab alio, vel aduersus alium eadem res in iudicium deducta sit, ex compromisso agenti obstat exceptio, nisi forte actoris interfit non peti, l. si duo 39. §. in princip. ff. de recept. arbitr. † Proinde si duo rei sint, aut credendi, aut debendi, & unus compromiserit, isque uentus sit petere, aut ne ab eo petatur: si alius petat, vel ab alio petatur, si quidem socij sunt, pœna committitur, secus si socij non sunt: nam tunc nec a te petitur, nec ego peto, nec meo nomine petitur, licet a te petatur, d. l. si duo 39. & l. aduersus 34. ff. eod. Sed & si a fideiussore eius, qui compromissum petatur, pœna committitur: Si quidem qui a fideiussore petat, a teo petere uidetur. Si tamen cum fideiussore compromissum sit, & a teo petatur, nisi interfit fideiussoris, pœna non committitur, d. l. aduersus 34. Sed & si hæres eius, qui compromissum petat, vel ab eo petatur: pœnam committit, vel exceptioni locum esse constat, l. quamuis 42. ff. eod. † Non enim differendum, sed tollendum litium causa ad arbitros ferat, d. l. 42. ubi non enim, ubi gloss.

15 & Doctor. † Præterea ex compromisso actio nascitur, si cum quis alieno nomine compromississet sine mandato, dominus id ratum non habuerit, l. non distinguemus 37. §. penult. ff. de recept. arbitr. c. per tuas 9. §. super quo. de arbitr. † Postremo committitur pœna compromissi, & actio datur, si sententiæ arbitri non stetur, l. vltima, ff. eod. l. inter 49. l. Celsus 28. §. penultimo, l. quid tamen 2. §. ff. eod. 17 † Stare autem sententiæ arbitri nil aliud est, quam id agere quantum in ipso sit) ut arbitri sententiæ pareatur, dicta l. Celsus 28. §. penultimo. † Planè non ex omnibus causis, ex quibus arbitri sententiæ paritum non est, pœna ex compromisso committitur: sed ex his dumtaxat, quæ ad solutionem pecuniæ, aut operam præbendam pertinent, l. non ex omnibus 44. in principio, ff. de recept. arbitr. Si quidem, & contumaciam litigatoris arbiter punire poterit, pecuniam eum aduersario dare iubendo, quo in numero haberi non oportet, si testium nomina ex sententiæ arbitri 19 exhibita non sint, dicta l. 44. † Stari autem sententiæ, arbitri debet, siue æqua, siue iniqua sit: nam vel minus probabilem sententiā æquo animo ferre debet, qui arbitrium alicuius elegit, l. diem proferre 32. §. stari, ubi gloss. & Bartol. ff. de recept. arbitr. † Planè arbitratorum genera duo sunt: vnum quidem eiusmodi, ut siue æquum sit, siue iniquum, parere debeamus, quod obseruatur, cum ex compromisso ad decidendas lites itum est, l. societatem 77. §. arbitratorum, ff. pro socio. † Alterum eiusmodi, ut ad boni viri arbitratum redigi debeat, & si nominatum persona sit comprehensa, cuius arbitratu fiat, veluti cum lege locationis comprehensum est, ut opus arbitrio locatoris fiat, d. §. arbitratorum, ubi gloss. Bartol. & alij. Idem dicendum, si ita societas contracta sit, ut Nerva amicus vtriusque communis partes societatis constitueret, eiusque arbitrium ita prauum sit, ut manifesta iniquitas eius appareat, puta ut vnus ex triente, alter ex besse socius esset, vel vnus ex millesima parte, alter ex duabus millesimis socius esset, hoc enim arbitrium per iudicium bonæ fidei corrigi potest, & ad arbitrium boni viri redigi, dicto §. arbitratorum. cum 22 quatuor legibus sequentibus, ubi gloss. & Doctor. † & sic patet, & in hoc ius civile conuenire cum Canonico, utrumque enim admittit, si sententiā arbitratoris iniqua appareat, quod ad arbitrium boni viri possit reduci, ut notatur in allegatis iuribus, & probant Villalob. A. 140. & R. 12. Gabriel. de arbitr. libro 2. conclus. 3. numero 1. Soarez A. 134. & 135. in addit. Viuius, qui concedit differentiam iuris Canonici, & civilis, hoc idem firmat, sed ex iure Canonico, dum habet vtrumque in opin. incipien. appellari non potest. † An autem huic reductioni possit renunciari differitur apud Gabr. in d. conclus. 3. num. 30. vsque ad num. 60. & apud Turzan. opinio. 122. & Villalob. R. 24. Soarez A. 2450. † Verum facultas hæc petendi reductionem hanc, expirat spatio 30. annorum. Villalob. A. 135. in addit. vlt. in 25 fine, & R. 12. † Apud quem autem reductio hæc sit petenda differitur, apud Villalob. R. 13. & apud Steph. Auster. de potest. sacul. in Ecclesiasticis reg. 2. fallent. 17. & 26 de potest. Eccles. super laicis casu 13. † Succumbens verò in causa reductoria indistinctè tenetur ad penam compromisso appositam. Quod tamen controuertitur apud Villalob. C. 116. in addit. ver. similiter alius erit, & communitè in maxime reprobatum, si pro parte aliqua in reductioe 27 obtinuit. Gabr. lib. 2. de expens. conclus. 2. num. 5. † Illud tamen potest conueniens esse viri boni arbitrio, ut non vtiq; ex æquis partibus socij sint, veluti si alter plus operæ, industrie, gratiæ, pecuniæ in societatem collaturus est, leg. quid 28 enim 81. ff. pro soc. l. si non fuerit 29 ff. eod. † Sanè non debent compromisso obtemperare litigatores, si arbiter aliquid in honestum iusserit, d. l. quid tamen 25. §. non debent c. non sine 2. c. peruenit 3. de arbitr. c. Quintauallis 23. de iur. reur. † Sed & incerta sententiā arbitri inutilis est, cui non pareri impune possit: puta quantum ei debes: diuisioni vestræ stari placet, pro ea parte, quam creditoribus suis soluisti, recipe, dicta leg. vigesima quinta, §. Pomponius. 30 † Similiter si plures impari numero, vel pari, arbitri fuerint, & diuersas sententiās dixerint, licebit sententiæ eorum non stari, l. diem proferre 32. §. si plures, ff. de recept. arbitr. cap. vltimo, §. final. de re iudicat. Nisi arbitri dati sint iuxta formam statuti, tunc enim ei sententiæ standum, quam superior confirmauit. Villalob. A. 139. & Soarez A. 239. Et superior hoc in casu erit tertius, quem

Prætor duobus discordantibus elegerit, huius enim tertij auctoritatis parendum est, litem 19. §. principaliter in si. de recept. arbitr. vbi gloss. penult. & vlt. Gabr. lib. 2. de arbitr. conclus. r. nu. 2. Surd. conf. 452. nu. 59. & 60. Blanch. de compromiss. de sent. & execut. quæst. 9. nu. 57. Si tamen maior pars numeri imparis consentiat, ei statur, alioquin pœna committitur, d. §. si plures. & litem si vnus 19. §. principaliter, ff. de recept. arbitr. dummodo omnes arbitri fuerint præsentibus, d. l. 19. §. fin. cum legib. sequen. c. 1. in si. de arbitr. & c. 1. eod. tit. in 6. d. l. diem proferre 32. §. si plures ver. sed si maior, c. vno delegatorum 42. de offic. delegati, Sed & si diuersis summis arbitri condemnauerint, tamen quoniam minor summa inest maiori, & ob id in minorem summam consensisse videntur omnes, ea præstabitur, aut pœna committitur, diuersitate sententiarum non obstante, d. l. diem 32. §. inde quæritur apud Iulianum, ff. de recept. arbitr. d. c. 1. ver. licet cum vnus in quindecim de arbitr. in 6. dummodo, & hic omnes arbitri fuerint præsentibus, vt paulo superius dictum est, nisi fortè absentes adesse nolint, capit. vt quæstionibus. 2. de arbitr. in 6. vt & supra in præceden. tit. dictum fuit. † Præterea sententiæ arbitri non parebitur, si contra modum in compromisso comprehensum aliquid statuerit, nec enim aliud iudicabit, quam quod ibi, vt efficere possit, cautum est, d. l. non distinguemus 37. §. de officio, ff. de recept. arbitr. exemplo d. l. 37. §. item si iubeat, & §. arbiter nihil, l. quid tamen 27. §. intra, & §. item si arbiter, & l. de his rebus 51. ff. eod. c. videri dilectus 6. in fin. de arbitr. c. examinata 7. de confirmat. ca. cum olim 7. de arbitr. 32 ca. cum in veteri. 52. de elect. † Nisi pro bono pacis arbiter etiam de non deductis incompromisso pronunciet. Villalob. C. 116. ver. item nora, quod licet depositum. † Planè si sententia arbitri id præceptum sit, quod esse contra iuramentum eius, cui præceptum est, impunè ei non parebitur exemplo ca. veniens 16. de iureiur. & exemplo illius, quod supra dictum est de inhonesto, vel contra leges per arbitrum iud. fo. c. 2. & 3. de arbitr. c. Quintauallis, 23. de iureiur. † Proinde si iubeat sibi alium coniungi, cum id in compromisso non sit, non dicit sententiam. Nam sententia debet esse de re compromissa, de hoc autem compromissum non est, d. l. non distinguemus 37. §. item si iubeat, ff. de recept. arbitr. Gabr. lib. 2. de arbitr. conclus. 1. differit. † Idem dicendum, si cum in compromisso de die proferenda, nihil cautum esset, arbiter diem proferri inserit: nam & hoc casu impunè illi non parebitur, d. l. 37. §. fin. † Vnde & de his tantum rebus, & controuersijs, & rationibus iudicare arbiter potest, quæ ab initio fuerunt inter eos, qui compromiserunt, non quæ postea superuenerunt, d. l. de his rebus 51. ff. de recept. arbitr. Idem etiam iuris est, si arbitri pœnam ex compromisso peti ueruerint: quia non de pœna compromissum est, d. l. 37. quæstionibus 25. §. item si arbiter, ff. eod. † Planè si compromissum sine die confectum est, necesse est arbitrum omnimodo diem statuere, partibus scilicet consentientibus, & ita causam disceptari. Si tamen hoc prætermiserit, quoniam tempore cogendum eum esse diximus, sententiam dicere, 38. l. sed & si 15. ff. de recept. arbitr. † Sed & arbitri officio continetur, quemadmodum datur vaga possessio, d. l. 37. §. arbitri. † Solutioni quoque diem statuere arbiter potest, d. l. 25. §. solutioni. † Sed & si minor quantitas, quam re uera debetur per errorem in petitionem deducta sit, potest arbiter in id, quod re uera debetur, cõdemnationem facere, l. apud Celsum 4. §. item quæritur, ff. de doli mali except. 41. † Item si Domini per procuratores suos apud arbitrum agere uelint: potest iubere ipsos etiam adesse, d. l. 37. §. si domini 42. ni. † Sed & si hæredis in compromisso mentio fiat: potest iubere gratiam hæredem eorum adesse, d. §. si domini. † Hisce exceptis, de quibus supra arbiter conditionem compromissi, neque minuere, neque mutare potest, l. Labeo ait 30. §. hæc autè clausula, vbi gl. & Bar. ff. de recept. arbitr. Quod si contra fecerit impunè, ei non parebitur, d. §. hæc autem. Idem dicendum, si iubeat, ad iudicem iri, vel in alium arbitrum compromitti, d. l. 37. §. quæsitum, ff. eod. † Idem si iubeat ad iudicem iri, vel in alium arbitrum compromitti, d. l. 37. §. quæsitum. Idem est si iubeat arbitro Publij Meuij fundum tradi, aut satisfari: ne hoc modo propagentur arbitria, aut in alios interdum inimicos agentium transferantur. Nam sententia sua finem controuersie, arbitrum imponere oportet: Non autem finitur controuersia, cum aut differtur arbitrium, aut in alium transfertur, parique senten-

tia, est quæ adn. odū, satisfidetur, qu. b. f. de iur. for. us. q. delegari non pot, nisi de hoc compromissum sit, vt arbiter statuatur, cuius arbitrato satisfidetur, d. l. nō distinguemus 37. §. quæsitum, ff. de recept. arbitr. Præterea si compromisso facta sententia dicta est, quæ quis à minore 25. annis tunc abfoluere tur: ratū id à Prætorē nō habēdū est, neque pœna connoie 45. commissæ petitiō danda, l. Labeo 3. in prin. ff. eo. † Præsentibus aut partibus arbiter sententiam dicere debet, quo ommissio sententia vitatur, l. de vnoquoque 47. ff. de re iud. l. si proliquisio 14. §. fin. ff. de appell. l. ea, quæ 7. C. quomod. & quand. iud. l. si fiscus 7. ff. de iure fisci, l. non intelligitur 3. §. Diuus, ff. eo. & vt dictū fuit supra tit. 48. ver. sed & de vnoquoque, & c. c. vno delegatorū 42. de offi. deleg. l. 17. §. si cū l. seq. ff. de recept. arbitr. Nisi absentes adesse nolint, c. vt quæstionibus, 2. de arbitr. in 6. & vbi sup. d. tit. 48. Sed si quis litigatorū defuerit, quia per eū factū est, quominus arbitretur, pœna quidē cõmuretur: attamē sententia nō valebit, nisi in cõpromisso hoc specialiter expressum sit, vt vel vno, vel vtroque absente sententia promatur, l. diē proferre 32. §. si quis litigatorū, vbi gl. & Doct. ff. de recept. arbitr. Viu. opin. incip. citatio ver. sen. 46. tentia, nu. 2. Planè si diē proferre, vel præsentibus, vel per nunciū, vel per Epistolā pot. sed & interpellatur. 54. §. arbiter ff. eo. Idē dicēdū si litigatores adesse iubeat, d. §. arbiter, vbi gl. & Doct. & d. l. 32. in prin. præsentibus aut partibus, vel corā dicere sententiam v. qui cā sapientibus dicit, d. l. diē 31. §. corā. † Ceterū corā furioso, vel demente non v. dici: Item coram pupillo non videtur sententia dicta, nisi tutor præsens fuerit: & ita de alijs quoque similibus responsū est, 48. d. l. 32. §. ceterum, l. si compromissum 52. ff. eod. † Præterea vitatur sententia, si alius, quam is, in quem compromissum est, eam dixerit, l. in compromissis 50. ff. de recept. arbitr. l. non distinguemus 37. §. quæsitum, ff. eo. † Idem dicendum, si cum in plures compromissum est, aliqui ex ijs, non oēs sententiam dixerint: puta, si in tres compromissum esset, duo sententiam dixerint, absente tertio, litem si vnus 19. §. fin. cum l. seq. ff. de recept. arbitr. Planè si tertius præsens fuerit, quauis dissenserit, nihilominus duorū sententia valet, d. §. fin. vt & paulo superius dictum est. Sed & si ita in duos, vel plures compromissum sit, vt vel vnus sententia statetur: si sufficit, vel vnum ex ijs sententiam dixisse, d. l. 37. §. cum in plures, l. sed si 8. ff. eod. Quamuis autem in duos compromissum sit, quorum alter arbiter esse non possit, puta seruus: tamen alter solus sententiam dicere non potest, nisi hoc in compromisso specialiter sit expressum, l. Pedius 7. §. i. ff. de recept. arbitr. † Præterea cum quidam arbiter, ex quibusdā causis inimicus alterius litigatoris manifestè apparuisset, testationibus etiam conuentus, ne sententiam diceret, nihilominus nullo cogente, dicens per se uerasset. libello cuiusdam id querentis Imperator Antoninus subscrispit, posse eum vti doli mali exceptione: & idem cum à iudice consuleretur, apud quem pœna petebatur, rescriptis: etiam si appellari non potest, doli mali exceptione in pœne petitione obstat. Per hanc igitur exceptionem quædam appellandi species est, cum liceat retractare de sententia, 51. arbitri, d. l. 37. §. cum quidam. † Idem dicendum, si fordes, vel euidens gratia arbitri in ferenda sententia arguatur, l. a bitrorū, C. de arbitr. † Sed & si vltra diē in compromisso comprehensum iudicatum est, sententia nulla est, nec vlla pœna committitur, qui ei non paruerit, l. 1. §. fin. C. eo. † Itē si cum in compromisso cautum esset, vt eadem die de omnibus controuersijs sententiam diceret, & vt post diē proferre: arbiter de quibusdam rebus dicta sententia, de quibusdam nō dicta, diē protulit, valet quidem prolatio diei, sed sententia eius ante dicta impunè non parebitur: quia officio in ea dicenda functus non est, l. Labeo 30. in prin. ff. de recept. arbitr. † Sed & si feriatis diebus sententia dicta sit, inutilis est, nisi fortè dies compromissi exitura erat, nec proferri poterat, vel cogente Prætorē, feriatis diebus sententiam dixit: his enim casibus, si ab eo, qui sententiam non paruerit, pœna ex compromisso petatur, exceptione proposita nō descenditur, l. Pomponius 14. §. arbiter, ff. de recept. arbitr. l. si feriatis 41. ff. eod. Idem dicendum, si aliqua lege, vel in compromisso dicitur ferri, in qua sententia dicta est, sit recepta, d. l. 41. † Porro sententiam semel dictam, & si errauerit arbiter amplius corrigere, vel mutare non potest, leg. qualem autem 22. §. final. cum leg. sequent. ff. de recept. arbitr. Ideoque quamuis ab eo sit mutata, tamen ei stari debet: si modo sit sententia definitiua, quæ vel cõdemnationem, vel abso-

absolutionem contineat. Secus si ad præparationem causæ pertineat, non arbitrium finiat: ut puta si iusserit litigatores Calendis adesse, mox Idibus iubeat: Nam hoc casu mutare sententiam arbitri non prohibetur, & ei stabitur, quod postea dixit, d. §. fin. cum l. seq. Quod dicendum est de sententia definitiva, si cum in compromisso convenisset, ut de omnibus controversiis vno die sententia diceretur, ille de quibusdam dixerit sententiam, de quibusdam non: hoc. n. casu de ijs, de quibus dixit sententiam, postea rursus cum alijs sententiam dicere potest, priore sententia mutata, l. quid tamen 25. in prin. ff. de recept. arbitr. † Porro à sententia arbitri ex compromisso sumpti appellari non potest, quia nec iudicati actio inde præstari potest. Ideoque inuicem pœna promittitur, ut metu eius à placitis non recedatur, l. i. C. de recept. arbitr. l. non distinguemus 37. §. cum quidam in fine, ff. eod. Planè si non spontè, sed lege cogente arbitri sumptus sit, vel cogente statuto, ab eo provocare non est prohibitu, l. cum specialis 16. in fine, C. de iudic. exemplo. l. arbitro 9. §. ff. qui satisf. cog. † Non solum propter causas hæcenus enumeratas sententia arbitri impunè pareri non potest, verum etiam si compromissum inutile sit, vel non obligatorium, vel quamvis ab initio inutile fuerit, ex post factum fuerit solutum, cuius utriusque species superius enumeravimus. Quod ipso iure subsistit hac ratione, quod causa principali non subsistente, nec ea, quæ sequuntur locum habent, §. l. cum principalis 138. & l. nihil dolo 171. ff. de reg. iur. † Semel autem pœna compromissi commissa amplius committi non potest, nisi id actum sit, ut in singulas toties committeretur, l. si duo 39. §. semel, vbi glo. & Bart. ff. de recept. arbitr. Sed & ita demum committitur pœna, si sine dolo malo stipulantis, quid contra compromissum factum sit, lita demum 36. vbi gloss. & Doctor. ff. eodem. Sub hac enim conditione committitur stipulatio, ne quis doli præmium ferat, dicta leg. 36. † Sed & si alio modo per aduersarium steterit, quominus sententia arbitri staretur, vel alia iusta causa quis impeditus non paruerit, pœna non committitur: puta si arbitri iusserit, me tibi dare, & valetudine sit impeditus, quominus accipiat, aut alia iusta ex causa. Planè hoc casu aduersario postea recipere parato, si ei non detur, committitur pœna compromissi, quamvis antea per eum steterit, quamvis sententia arbitri paritum esset, l. Celsus ait 28. §. idem ait, & §. final. l. arbitri 45. l. sed si postea 29. l. 22. §. nam & si, ff. de actio. & obligatio. & vbiq. gloss. & Doctor. ff. de recept. arbitr. † Intra quantum autem tempus, nisi detur, quod arbitri iussit, committatur stipulatio, videndum est, & si quidem adiectus dies non sit, inest quoddam modicum tempus, quod vbi præterierit, pœna statim peti potest: ut tamen si dederit ante acceptum iudicium, agi ex compromisso non possit, utique nisi eius interfuerit, tunc solui, l. quid tamen 25. §. final. cum l. sequent. ff. de recept. arbitr. l. vltima, ff. eodem. l. traiectionis 22. §. nam & si, ff. de actio. & oblig. † Sin autem intra certum tempus arbitri dari iusserit, nec datum erit, licet postea offeratur, attamen semel commissa pœna compromissi non evanescit, quoniam semper verum est, intra tempus præfixum datum non esse. Si autem oblatum acceperit, pœnam petere non potest: sed doli exceptione, remouendus est. Contra vbi duntaxat dari iussit, l. Celsus 28. in prin. ff. de recept. arbitr. † Planè si arbitri aliquem dare iusserit, isque decesserit, antequam daret: hærede eius offerente, pœna non committitur, l. diem proferre 32. §. si hæredi, ibi non vitur, ff. eodem, vbi Gloss. Bartol. & alij. † Cum autem pœna ex compromisso petitur, is, qui non paruit, damnandus est, quamvis aduersarij nihil interfuerit, arbitri sententia statim, cum pœna 43. vbi glo. & Doctor. ff. de recept. arbitr. Hactenus an, & ex quibus causis ex compromisso actio, vel exceptio detur: nunc quibus detur videndum. † Datur igitur actio hæc ei, qui committitur, pœnamque stipulatus est, quamvis arbitri eam fisco solui iusserit. Nam hæc arbitri sententia fisco nihil accingitur, l. arbitri intra 47. vbi gloss. Bartol. & alij, ff. de recept. arbitr. † Licet autem vnus hæredum promissoris sententia arbitri pro sua parte paruerit, si cæteri cohæredes non paruerint: nihilominus aduersus hunc, qui paruit actio pœnæ nomine datur, l. stipulationum 5. §. final. ff. de verborum obligat. † Itaque nisi solidum præstiterit vnus hæredum, à pœnali stipulatione non liberatur, dict. §. final. in executione 85. §. penultimo, ff. eodem, l. hæredes 25. §.

67 in illa, ff. famil. erciscund. † Verum si factum diuiduum sub pœna promissum sit, quod ab vno hæredum in solidum præstari non potest, pro parte potest: tunc enim pro sua parte præstando, à pœna liberatur, l. eadem dicemus. 4. §. Cato, ff. de verborum obligat. l. inter cohæredes 44. §. si quis stipul. ff. famil. erciscund. † Idem dicendum, si vnus hæredum conuentus pro sua parte pœnam præstiterit: tunc enim in solidum ad pœnam præstandam non tenditur, dict. §. Cato ibi: aut ab omnibus hæredibus, pœnam committi pro portione hæreditaria. † Postremò ex compromisso tantum ad pœnam præstandam, datur ex stipulatu actio, vel exceptio, iudicau actio, vel exceptio non datur: † sed licet ei, qui sententia arbitri grauius est, præstita pœna negotium denudò in iudicium deducere, leg. ex compromisso 2. ff. de recept. arbitr. Ideoque nisi pœna compromisso inserta sit, illud inutile esse supra diximus, vbi tamen quosdam casus enumeravimus, in quibus etiam pœna non adiecta, compromissum diximus valere, quibus casibus arbitri sententia tam per in factum actionem, quam exceptionis ope defenditur. † Sed & si contra fidem compromissi dolo quid factum sit: si quidem doli clausula compromisso inserta est, ex stipulatu: sin minus de dolo malo tam actio, quam exceptio eo nomine competit, leg. ita demum 36. §. final. vbi gloss. in verb. exceptio, ff. de recept. arbitr. Et hæc dicta sint ad euitandos otij languores, & animi ægritudinem fortunæ magna: & graui commorata iniuria mitigandam.

S V M M A R I V M.

- 1 Transactio equiparatur rei iudicatæ.
- 2 Transactio, & pactum, de non petendo, differunt.
- 3 Differentia vocabulorum constituit differentiam rerum.
- 4 Pœna contractui accedentia pariunt actionem, & exceptionem.
- 5 Pacta pariunt exceptionem pacti de non petendo.
- 6 Transactio non parit actionem, sed exceptionem, limitatur.
- 7 Transactio inter alios non ladit ius aliorum, ut in exemplis.
- 8 Tutor, & curator pro pupillo, & minore transigit.
- 9 Administrator Civitatis rectè pro ea transigit.
- 10 Transactio nocet, & prodest successoribus, & debitori.
- 11 Transactionem non infirmat agritudine corporis, mentis sic.
- 12 Medici transactio cum ægroto nulla est.
- 13 Transactio per metum facta nulla, limitatur.
- 14 Metus interuentu amicorum excluditur.
- 15 Pœnitentia transactionem non infringit.
- 16 Transactio bonam fidem sine dolo malo desiderat, ut valeat.
- 17 Deceptus non rectè transigit.
- 18 Aquiliana stipulatio ligat, & deceptos.
- 19 Dolus non potest allegari a dolo.
- 20 Dolus non potest allegari ab eo, qui transigit cum promittente instituturum hæredem.
- 21 Dolus volenti non infertur.
- 22 Transactio prudenter facta valet, quicquid eueniat.
- 23 Error transactionem non infirmat, limitatur.
- 24 Transactio fidei commissi non inspecto tenore nulla.
- 25 Transactio ex falsis instrumentis nulla, limitatur.
- 26 Transactio de re iudicata, an valeat.
- 27 Transactio sine animo facta, an valeat.
- 28 Transactio ex lesione, an infirmetur.
- 29 Transactio nullo dato, retento, vel promisso nulla, & quare.
- 30 Stipulatio sine causa, nulla.
- 31 Retentum videtur debitum ex transactione remissum.
- 32 Accipere nolens promissum ex nullo dato, retento, vel promisso non annullat transactionem.
- 33 Transactionem perficit Aquiliana stipulatio, vel pactum conventum.
- 34 Transactio de publicis iudicijs nulla.
- 35 Transactio de conditione seruili, vel adscriptitia, valet.
- 36 Transactio de hæreditate viuientis nulla, limitatur.
- 37 Transactio de beneficio Ecclesiastico nulla.
- 38 Transactio de causa matrimoniali nulla.
- 39 Transactio fit etiam de lite non mora ob metum litis.
- 40 Transactio de re iudicata non valet, pactum sic.
- 41 Transactio de sententia dicta nondum in iudicatum transacta valet.
- 42 Transactio prodest fideiussores transigentium.

- 43 *Aquiliana stipulatio, & acceptilatio validas transactionem etiam post rem iudicatum factam.*
 44 *Nex non rescindit pactum, nec transactionem.*
 45 *Aquiliana stipulatio, & acceptilatio non comprehendit, quod non suis cogitatum.*
 46 *Transactio de una causa alijs non praeiudicat.*
 47 *Transactio cum tutoribus, qua comprehendat.*
 48 *Transactio generalis omnia comprehendit, limitatur.*
 49 *Error proprietatis rei, an vitiet transactionem.*
 50 *Cautela, ut generalis transactio omnia comprehendat.*
 51 *Poenitentia non rescindit transactionem.*
 52 *Calumniā euidens transactionem rescindit, limitatur.*
 53 *Impugnans transactionem, ea non vititur.*
 54 *Restitutio aduersus transactionem, ea non vititur.*
 55 *Inofficiosi accusatione pacto transacta, si fides non seruetur, inofficiosi causa integra manet, limitatur in herede.*
 56 *Transactionem non seruans quocumque tempore ante sententiam potest eam seruare, & quomodo.*
 57 *Transactione executā, frustra agitur de rescindenda, limitatur.*
 58 *Transactio vim perdit, utraque parte recedente ab ea.*
 59 *Pena soluta transactionem rescindit, limitatur.*
 60 *Transactio, causa, vel conditione non secuta, irrita fit.*
 61 *Eucta rei data transactionem non rescindit.*
 62 *Nomen delinens esse soluendo, transactionem non irritat.*
 63 *Lites transactione finitas non suscitāt rescriptum Principis.*
 64 *Aquiliana stipulatio, & acceptilatio omnia extinguunt, & resuscitari extincta non possunt.*
 65 *Aquiliana stipulatione, & acceptilatione ipso iure, & in perpetuum actio, & obligatio tollitur.*
 66 *Aquiliana non tollit dolum malum, & in factum actionem.*
 67 *Restitutio in integrum petitur aduersus transactionem.*
 68 *Transactio utriusque consensu rescinditur, Aquiliana non obstat.*
 69 *Aquiliana non praeiudicat alijs rebus non transactis.*
 70 *Transactio parit exceptionem, non actionem, limitatur.*
 71 *Eucta re data actio, praescriptis verbis datur, si eucta in transactione non sit promissa.*
 72 *Transactioni fides si non seruetur, remedia plura.*

De transactionibus. Tit. 62.

- N**on ¶ minorem auctoritatem transactionum, quā rerum iudicatarū esse, certa ratione placuit, si quidem nil ita fidei congruit humanā, quam ea, quae placuerint custodiri, non minorem 20. C. de transact. nul lusque erit litium finis, si à transactionibus bona fide interpositis cēperit facile discēdi, si atris 10. ibi nullus, C. de transactio. c. 1. de transactio. & in Syntag. comm. opin. loco 2. 14. tit. 4. per tot. ¶ Inter transactionem autem, & pactum de non petendo hæc est differentia, quod is, qui transigit, de re dubia, & lite incerta, neque finita transigit, qui verò paciscitur, donationis causa rem certam, & indubitatam liberalitate remittit, l. 1. ff. de transact. l. 3. C. de repud. hæredit. glo. 1. & 2. in d. l. 1. Odofredus, Bald. gloss. in l. emptor 47. in verb. in sua causa, ff. de pact. vbi Bartol. sub num. 3. ver. sto cum gloss Alberic. in principio, & in l. de ijs, numero 4. ff. de transact. Cynus in l. sub pretextu, la secunda, numero 4. ver. contrarium est verum, C. de transact. Nam pacta omnia, & transactiones sicuri in corpore iuris separatam, atque distinctam habent tractationem, ita constat, inter se differre, re, personis, in d. mine, atque effectu: Quoniam transactiones omnes desiderant præcedens dubium, & fiunt inter personas de iure suo dubitantes, de re dubia, & lite incerta, nec finita. Pacta verò maxime gratuita fiunt de re certa, & indubitata inter personas certas, nec in aliquo dubitantes velle remittere, causa donationis ex mera liberalitate iura sua, dicta l. 1. ff. de transact. & d. l. 3. C. de repud. hæred. Nominē diuerso appellantur, nec ideo possunt idem dici: nisi à volentibus confundere materiam.
- 3 ¶ Nam differentia vocabulorum constituit differentiam rerum, l. si idem, C. de Codicill. leg. nam natura, ff. de præscript. verbis. differunt effectu, ¶ quia pacta omnia contractui nominato accedentia pariunt actionem, & exceptionem, scilicet empti venditi, locati, conducti pro beneficio, & aliorum contractuum, quibus accedunt, l. iur. gentium 7. in principio, & §. quimod. ff. de pact. l. ex conventionē, 21. C. eod. Accedentia verò contractibus in d. minatis pa-

riunt actionem præscriptis verbis, dict. l. 7. §. 1. si stipulatio contractui interueniat, si quidem illa est certa, oritur certus conditio, si incerta, oritur actio ex stipulatio, instij, de verb. obligat. in princ. l. si quis 24. ff. si cert. pet. l. debitori 71 in fine, C. de pact. l. si pacto 14. l. petens 27. C. eodem, Et in specie, quod pariat actionem ad rem donatam tradendam, si fortè tradita non fuerit, dicit text. in l. si quis argentum 35. §. sed si quidem, C. de donatio. l. qui ex. 12. ff. eodem. l. inter eos, §. is quoque, ff. de re iudic. & l. cum eo. 30. ff. eod.

5 ¶ Pariunt etiam exceptionem pacti de non petendo, §. præterea instit. de except. l. creditori 5. C. de pact. l. si tibi 7. §. de pignore, ff. de pact. cum similibus. ¶ Ex transactionibus autem non oritur, nec datur ideo actio, nisi aliter expressa stipulatione ex pacto in eis apposito sit conuē: uni, sed tantummodo exceptio, l. cum proponas 21. C. de pact. l. scire 6. C. de cōtra. stipulat. l. pacto 15. ff. de transactio. l. promissis 37. C. eod. Non tamen credendum est nullam esse transactionem, quæ non exceptione aliqua possit elidi.

7 ¶ Nam transactione inter aliquos inita, aliorum ius non laeditur, l. Imperatores 3. in princ. ff. de transact. & §. debitor, l. si tibi decem 17. §. penult. ff. de pact. l. 1. C. de transact. l. vnica in princ. C. si in commu. ea. l. caus. in integ. restitut. postuletur, l. transactione 26. C. de transact. l. de re 10. ff. eod. Quare transactione, quæ inter hæredem, & matrem defuncti facta est, neque testamentum rescindit, videri potest, neque manumissis legatarijs actiones sive adp̄te sunt. Quare quicquid ex testamento petunt scripti hæredes conuenire debent, qui in transactione hæreditatis, aut cauit sibi pro oneribus hæreditarijs, aut si non cauit, non debet negligentiam suam ad alienam iniuriam referre, dict. l. Imperatores in princ. Similiter transactio cum quibusdam ex tutoribus facta, alijs tutoribus conuentis, exceptionem non præbet, l. 1. C. de transact. Neque matris transactio filijs nocere potest, l. transactione 26. C. eod. Ne patris quidem, nisi eos habuerit in potestate, l. de re. 10. ff. de transact. Procuratoris quoque transactio domino non obest, nisi specialiter ei, ut transigeret, à domino fuerit mandatum, l. transactionis 7. C. eod. Vel dominus ratam habuerit transactionem, l. vnica, C. si in communi ea. caus. in integ. restitut. postulet. ¶ Planè tutor in causa pupili, & curator in causa eius, cum curam gerit transigere potest, & ei cuius tutelam, vel curam gerit transigendo præiudicare, l. interdū 58. ff. de furt. & nos de tutela, & cura lib. 2. de transigend. titu. 15. ¶ Quod & de administratore Ciuitatis dicendum est, dummodo de lite dubia, & incerta transigerit, non certum debitum arbitrosè remiserit: nam hoc posteriore casu non valet id, quod actum est, l. Præses 12. C. de transact.

10 **S**otarez A. 76. l. cum seq. ¶ Sed & si is, cui transactio alterius obijcitur, successerit ei, qui transigit, nocet ei transactio, l. vlt. ff. de transactio. Itaque si venditor hæreditatis emptori mandatis actionibus cum debitore hæreditario, qui igno- rabat venditam esse hæreditatem, transigit, emptor que hæreditatis hoc debitum ab eo exigere velit, exceptio transacti negotij debitori propter ignorantiam suam accomodanda est, d. l. vltima. Idem respondendum est, & in eo, qui fideicommissariam recepit hæreditatem, si hæres cū ignorante debitore transigerit, dict. l. vltima, §. item dicendum.

11 ¶ Porro ex eo non infirmatur transactio, si quis æger corpore transigisse dicatur. Nam sanum mente, licet ægrum corpore, rectè transigere manifestum est, l. sanum 27. C. de transact. ¶ Planè si medicus cum ægro transigisse dicatur, transactio nullius est momenti, l. medicus 3. ff. de extra ord. cognit. ¶ Interpositas autem metus causa transactiones ratas non haberi edicto perpetuo continetur, l. interpositas 13. in princ. C. de transact. Nam hæ Prætor ait, quod metus causa gestum erit ratum non habeo, l. 1. in princ. ff. de eo, quod met. caus. Nec tamen quilibet metus ad rescindendum ea, quæ consensu terminanda sunt, sufficit, sed talem metum probari oportet, qui salutis periculum, vel corporis cruciatum contineat, d. l. 3. ibi. Nec tamen l. vni ti- 14 moris 145. ff. de reg. iur. ¶ Sed & is, qui interuenientibus amicis suis transigit, frustra metus exceptionem obijcit, l. transactionem 35. C. de transact. ¶ Transigentem enim, & si statim pœnituit, nihil agit, l. quamuis 39. C. de transact. cap. quod semel. de regul. iuris. in 6. Quamuis enim eum, qui pactus est, statim pœniteat, transactio tamen rescindi, & lis instaurari non potest, & qui sibi suasit in- tra certum tempus licere à transactione recedere, fal- sum

16 sum asseueravit dict. leg. quamuis, † Præterea ut trans-
 actio valeat, bona fide factum esse requiritur. Nam trans-
 actio dolo malo facta vires nullas habet leg. 1. §. fin. ff. ad S.
 C. Tertull. exemplo leg. qui cum tutoribus 9. §. qui per fallaciam
 17 laciā ff. de transact. † Proinde qui per fallaciam cohære-
 dis ignorans vniuersa ea, quæ in vero erant, transsegit, non
 tam pacificatur, quam decipitur dicto §. qui per fallaciam
 18 † Si tamen transactioni dolo malo factæ Aquiliana stipu-
 latio subiecta sit, rata manet transactio. c. §. per fallaciam
 ibi sine Aquiliana stipulatione, de qua dicitur inferius.
 19 † Sed & si dolo malo eius, qui transactionem obijcit, non
 eius cui obijcitur, facta sit transactio, propterea rescindi
 ea non debet: cum allegans propriam turpitudinem non
 sit audiendus leg. transactioe 30. C. de transact. & probat-
 ur inferius. † Idem dicendum si quis ab aduersario per-
 suasus se ei heredem futurum passus sit negocium transi-
 gi, hic enim, si postea alius ab herede scriptus sit, non pote-
 rit ratione doli transactionem impugnare leg. cum dona-
 tionis 33. C. de transact. leg. 3. §. si quis quasi in sine ff. de
 condit. ob. caus. Manij. de c. 266. nume. 6. & 7. quod facit
 contra Ducem de Comitibus asserentem ad Cardinali Sal-
 uatio persuasum se ei heredem futurum, spem futuræ sub-
 stitutions eidem renuncians, quia si verum asserit, non
 ideo renunciatio est inuálida, quamuis hæres non sit in actu
 21 tus. † Nam volenti non inferitur dolus, & frustra de dolo
 queritur, cum nec ad adimplendum promissum hæredita-
 tas propriae pollicitatione quisquam adstringatur de leg.
 33. est enim pactum de succedendo contra ius diuino u.
 2. de concess. præbend. in 6. quod citat Bart. in §. pactum 3.
 num. 3. C. de collation. & contra bonos mores propter vo-
 tum caprandæ mortis, & ideo nullius momenti leg. ex eo
 4. C. de iur. stipul. leg. heredeus §. 1. pactum is. C. de pact.
 leg. cum donationis 33. in fine C. de transact. Bal. vbi supra
 22 Alexand. consil. 83. num. 17. lib. 2. † Sed & si ab initio pruden-
 ter, & sobriè, quis transsegerit, non poterit ex eo dolum
 arguere, quod emensus consilio non respondem l. de fidei
 commissio C. de transactio. Ut potest cum duo fratres in
 inuicem in hæreditaria portione substituit, ut post mortem
 alterius eius portio obueniret, alter alteri hoc onus substi-
 tutionis renuicerit, si is, qui prior deceiderit, post mortem
 tertio cuidam reliquerit, non poterit superstes frater doli
 dolo circumuentus transactionem impugnare l. boni ab
 initio prudenter negocium gesserit, hoc equius non res-
 ponderit d. leg. 1. §. leg. 1. vbi glo. C. de transact. Bal. & Salyc.
 num. 5. §. sec. in lat. num. 14. & 15. C. de iur. iur. num.
 17. & 36. C. de pact. Affict. de c. 350. & 381. Traquell. in
 præfatio. leg. si vnquam nume. 148. C. de reuoc. donat. & de
 regr. de fidei. artic. 52. num. 1. r. Molin. de Hæsp. primogeni-
 lib. 2. cap. 3. numer. 38. & sequ. vbi remanent non subiacere dis-
 positioni leg. si vnquam C. de reuoc. donat. que non ha-
 bet locum in renunciacione facta in incerto futuro non
 existente in bonis, vti fideicommissum conditionale. Tra-
 quell. vbi supra in verbis donatione largitus nume. 180. &
 sequen. & 186. & sequen. Molin. de contract. disput. 172.
 num. 13. Anto. Gomez. var. resolutio 2. cap. 4. nume. 10. &
 est textus in leg. si sponsus §. §. vbi cum que ff. de donat. in
 23 ter vir. & vxor. † Porro non ut doli, ita erroris quoque ex-
 ceptio transactionem infirmat: cum plerumque ob id tran-
 sactioes fiant, quia ignoratur, vtrum debeat nec ne: in-
 de si quidem lis oritur, eiusque occasioe transactio. l. vni-
 ca ibi vel C. de errore le. in summa 6. §. ff. de condit. indeb.
 exemplo leg. nec intentio 23. & leg. sub prætextu 19. C. de
 transact. Ideoque audiendus non est is, qui dicit, se ius suum
 ignorantem transsegit, nisi forte dolo aduersarij in talem
 errorem, & ignorantiam sit inductus, puta si instrumenta
 dolo aduersarij fuerint suppressa, ex hac causa contra trá-
 sactioem se defendere potest, non quidem erroris, sed fu-
 24 prædictæ doli mali exceptione. † Sed & si non inspectis, nec
 cognitis verbis testamenti, vel codicillorum de controuersa,
 quæ ex testamento, vel codicillis proficitur, transac-
 tum sit: id quod actum est, vires non habet leg. de ijs 6. ff.
 de transact. vbi latè Doctores docent, qualiter forma huius
 legis sit seruanda, & obseruata quomodo dicatur. Hoc
 idem docet Ange. in leg. tres fratres, vbi dat cautelam ff. de
 pact. quem sequitur Valaschus in consultat. 19. num. 14. &
 non habet locum in alijs contractibus, sed solum in transac-
 tionibus de testamentis, vel codicillis factis, vel de profici-
 entibus ab eis, ut clarijs verbis disponit, & tenent om-

nes Doctor. ibi & in leg. qui Romæ §. duo fratres, vbi Bar-
 queit. 4. Angel. queit. 2. & ceteri omnes ff. de verb. obliga-
 Peregrin. de fideicom. artic. 52. nume. 20. & seqq. & ita
 proponitur D. Alexandro Poggio tenui, & obtrinit in Seno
 25 galliensi Castrorum, † Idem dicendum, si ex falsis instru-
 mentis facta sit transactio: nam & hæc transactio infirma-
 tur, quamuis iurisdictionum interpositum fuerit, vel ciuili-
 ter saltem falsum fuerit reuelatum: nisi forte de eo quod
 quod instrumenta falsa dicuntur, controuersia orta per
 transactionem sit finita leg. si ex falsis 42. C. de transactio.
 Sed & alia Capitula, de quibus transactum est, nec ex fal-
 sis instrumentis pendent non reuocantur in litem d. leg. 42.
 26 ibi ita tamè, & c. † Sed & si quis transsegerit ideo, quia igno-
 rauit in causa iudicatum, ratione huius erroris rescindit-
 ur transactio. leg. eleganter 23. §. si post rem ff. de condit.
 indeb. leg. si causa 32. C. de transact. de qua re paulo infra
 27 rius dicitur latius. † Præterea ex eo factio, quod transigen-
 di animo non interuenit, transactionis exceptio opponi nõ
 28 potest, exemplo leg. si quidem 24. C. de transact. † Quam-
 uis autem quis non dolo aduersarij, sed re ipsa transigendo
 ultra duplum sit deceptus, transactio nihilominus rata ma-
 29 net leg. Lucius 78. §. fin. ff. ad S. C. Trebell. † Nullo verò da-
 to, vel retento seu promisso, minimè procedit transactio,
 quia sine causa facta videtur leg. transactio 38. de transa-
 30 † Huius ratio hæc est: quia pactio, & stipulatio sine causa
 facta nullius est momenti l. 2. §. circa ff. de dol. mal. except.
 31 exemplo leg. suus 3. C. de repud. hæred. † Planè retentum
 videtur debitum ex causa transactioe, vti supra. Ideoq;
 hoc casu valet transactio, exemplo 1. de fideicommissio 11.
 32 C. de transact. † Sed & si cum transigen- ex transactione
 accipere potuisset, per eum secretis, quominus acciperet
 non poterit ex eo quasi nullo dato, retento, vel promisso
 33 transactionem infirmare leg. si de 9. C. de transact. † Tran-
 sactum autem accipiendum est non solud, si Aquiliana sti-
 pulatio fuerit secuta, sed & si pactum conuentum fuerit l.
 2. ff. de transactio. sed & sine scriptura: transactio facta va-
 let leg. cum te §. C. de transactio. l. sine a pud 28. C. eodem
 34 † Transigere tamen de causis publicis iuris non licet, præ-
 terquam de ijs causis, quæ pœnanis impingunt leg.
 et asingere 18. C. de transact. leg. si quidem 9. in fine C. eod.
 35 † Proferui, vel adscripticia conditioe facta transactio
 valet leg. sine a C. de transact. Adscripticia dicuntur, qui li-
 teris obligatoris ita adhibentur, sicut, si agro colendo,
 ut inde concedere illis nullo modo liceat leg. cum scimus 21.
 36 C. de agricol. & censit. † De viuens autem hereditate
 facta transactio nullas vires habet: nisi forte is, de cuius he-
 reditate agitur, transactioni consentiat, in eoque consen-
 su vsque ad extremam vitam spiritum perseuerauerit l. ab
 hostibus 4. C. de post. lim. leg. de quæstioe 30. §. secundum
 itaque ibi nisi forte, & c. C. de pact. Nam & apud Priscos
 turpè, ac impudens habitum est de hereditate viuens
 quemquam sollicitum esse, ut est nobis testis Horat. libr. 2.
 sermo. satyra. 5. ut testatur etiam ex nostris Duaren. in tit.
 de pact. capi. 4. & est textus in cap. quamuis de pact. in 6.
 & leg. vltim. C. eod. viuens, vero hanc hereditatem filiam
 ab eo daturam transactione iurisdictionum mata renun-
 ciare posse pro certo constitutum est in d. cap. quamuis pa-
 ctum, ut declarat Eduard. Caldera de errorib. pragmat. li-
 37 bro 2. cap. 7. per tot. Bal. in leg. pactum 3. C. de collat. † Idè
 dicendum, si de beneficio Ecclesiastico, accepta pecunia
 transactum sit, quoniam de eo transigi non potest cap. pri-
 38 dem 4. de pact. † Nec de causa matrimoniali valet transac-
 39 ctio. cap. vlt. ver. sic. exceptis nimirum de transact. † Nihil
 verò intereit, vtrum de causa, de qua transactum est, lis
 mota fuerit, vel non fuerit. valet enim transactio, vel nulla
 licet mota: dummodo metus fuerit l. 2. C. de transact. Nam
 hoc est cessante, scilicet litis metu, magis pactio dicitur de
 re certa, & indubitata, quam transactio, ut ab initio supra
 40 dictum fuit. † Ideoque post rem iudicatam transactio fa-
 cta non valet: quia siue scuit is, pro quo iudicatum est, &
 transsegit, magis debitum certum remiisse, quam transse-
 gisse videtur: siue ignorauit, ratione ignorantia transactio
 rescinditur leg. eleganter 23. §. si post rem ff. de condit. indeb.
 41 leg. si causa 32. C. de transact. † Planè si sententia dicta nõ-
 dum transierit in rem iudicatam, puta si provocatum sit,
 vel provocati adhuc possit: vel si hoc ipsum incertum est
 utriusque parti, an sit iudicatum, vel an sententia valeat: ma-
 gis est, ut transactio vires habeat, tunc enim cum non va-
 lere

- Jere dicendum est, cum de sententia indubitata, quæ nullo remedio attentare potest, facta est d. §. si post rem ibi. Quid ergo l. & post 7. in princi. ff. de transact. leg. post rem
- 42 11. ff. eodem. Sed & si fideiussore conuento, & condemnato, reus transegerit cum eo, cui fideiussor condemnatus fuit, valet transactio quasi omni causa, & aduersus reum, & aduersus fideiussorem dissoluta d. leg. 7. §. si fideiussor.
- 43 Idem dicendum, si transactionem Aquiliana stipulatio, & acceptilatio est subsecuta: nam nec hoc casu transactio rescindi potest, quamuis post rem iudicatam facta leg. 32.
- 44 ibi proinde si non C. de transac. Porro ad rescindendum pactum, vel transactionem, non sufficit, quod nocte intercessisse dicatur leg. non minorem 20. in fine C. de transact.
- 45 Illud autem notandum, quod transactione facta, quamuis Aquiliana stipulatio, & acceptilatio interuenerit: lites tamen, de quibus non est cogitatum, in suo statu retinentur l. cum Aquiliana 5. ff. de transact. le. qui cum tutoribus 9. §. 1. ff. eodem exemplo l. age cum C. de transac. secundum casum gloss. exemplo d. leg. 9. in princ. & in §. fin. exemplo l. sub prætextu 29. in fine C. de transac. Aluarus Valasch. con.
- 46 sub. 39. num. 8. & 9. Transactio enim de alia causa facta, in alia non præiudicat, sed in his tantum valet, de quibus inter transigentes conuenit d. l. 9. §. 1. Proinde qui cum tutoribus suis de sola portione administratione tuæ tuæ ageret, & transegerat aduersus eosdem tutores ex persona fratris sui, cui hæres extiterat, agens præscriptione factæ transactionis non summouetur d. l. 9. in princi. Planè si generaliter transactio facta sit, non est audiendus is, qui postea aliquas species excipit: puto qui cum generaliter de his, quæ testamento relicta sunt, transegisset, postea causatur de eo solo cogitasse, quod prima parte testamenti, ac non etiam quod posteriore legatum sit. Iacobi. in l. tres fratres num. 10. ff. de pact. Valasch. vbi supra num. 9. Si tamen postea codicilli proferantur, non improbe dicitur videtur, de eo dumtaxat se cogitasse, quod illarum tabularum, quas tunc nouerit, scriptura contineretur leg. non est ferendus 12. ff. de transact. l. si cum tibi 4. C. de iudic. Valasch. vbi supra.
- 49 Pra. Sed & error circa proprietatem rei apud alium: extra personas transigentium tempore transactionis constituta, nihil potest nocere d. l. sub prætextu 29. ibi error autem C. de transact. Valasch. vbi supra num. 12. Quamuis alioquin sub prætextu specierum post receptarum, generalis transactione finita, rescindi prohibeantur d. leg. 29. in
- 50 prin. Si tamen de certa re pacto transactionis interposito, hæc verba inserta sunt. Nihil amplius peti, & si non additum sit, eo nomine: de cæteris quæstionibus integra permanet actio l. si de certa 31. C. de transac. vbi latè agunt gl. & Doct. l. ita quis 13. §. ff. de verb. obli. Doct. in l. tres fratres ff. de pact. vbi Ang. dat cautelam, per quam omnia transactione generali sopiantur, quam sequitur Valasch. in d. consult. 39. num. 14. de hac eadem re ad partes latè agit Surd.
- 51 in decis. 227. inter Dominum. Quamuis autem transigentem statim pœniteat: transactio tamè rescindi, & lis instaurari non potest l. 39. vbi glo. & Alex. C. de transac. & paulo
- 52 superius dictum fuit. Sin autem euidentis calumnia aduersarij detegitur: transactio rescindi, & quod datum est, repeti potest l. in summa 65. §. sin autem ff. de condit. indebit. Alioquin propter veritatem postea emergentem transactione finita, retractanda non sunt: nisi in certis quibusdam casibus, de quibus paulo superius dictum est Turz.
- 53 opin. 84. Porro qui transactione vititur, vel agendo, vel excipiendo, cui ipse fidem non præstat: per exceptionem summouetur m. l. cum proponas in fine C. de pact. l. siue apud 28. C. de transactionis exemplo le. pupilli 96. §. cum pupilla ff. de solutio. l. 1. C. si aduers. transact. l. si instituta 27. ff. de
- 54 inoff. test. ca. frustra 75. de reg. iur. in 6. Proinde si minor aduersus transactionem restitutus sit, frustra ipse postea conuentus transactionis exceptione vititur l. 1. & 2. C. si aduers. transact. in integr. minor restitui velit. & d. §. cum pupilla. Item si instituta de inofficioso testamento accusatione, de lite pacto transactum est: nec fides ab hærede transactioni præstatur: inofficiosi causam integram esse placuit d. l. si instituta 27. in prin. ff. de inoffic. testa. Quod tamen in persona hæredis eius, qui de inofficioso egit, aliter se habet l. cum nota 6. C. de transac. l. nam & si 15. §. 1. de inoffic. testa. Nam hæredi eius, qui post litem de inofficioso præparatâ voluntate mutata decessit, non datur de inofficioso quære
- 56 la d. leg. 15. §. 1. Planè qui fidem transactionis non seruat
- quocumq. tempore ante sententiam penitens offerendo id, quod ex causa transactionis debet transactionis exceptio: non vituliter obijcit l. si maior 36. C. de transac. Villal. P. 392.
- 57 Sed & si id, quod ab eo, qui transactionem obijcit, exigitur, in transactione nominatim non sit expretium: frustra illi fidei ruptæ exceptio opponitur l. dum proponas 17. C. de transact. Idem dicendum, si datum ex causa transactionis repetatur ob hanc rationem, quod aduersarius fidem transactioni non præstet; nam ex hac causa ad repetendum id non datur actio, cum exceptio transactionis sufficiat ei, si ab aduersario pristina actione conueniatur d. l. Nisi fortè vel stipulatio de reddendo eo interposita est, si transactioni non stetur, vel reus transactionis exceptio amplius se tueri nequeat: puta si post transactionem nihilominus fuerit condemnatus nam hæc casibus repetere potest, quod ex causa transactionis dedit, aduersario fidem placitis non præstante d. l. 17. l. rescriptum 10. §. si pacto ff. de pactis leg. eleganter 23. §. si quis post C. de condictione indebiti. Sed hoc posteriore casu nec iple condemnatus transactionis exceptione, quâuis malit amplius vit potest d. §. si quis post
- 58 l. 2. C. sent. rescind. non posse. Sanè transactio vim suam perdit, si vtraque pars ab ea recesserit: tunc enim transactionem obijcienti, exceptio posterioris pacti obstabit l. si diuersa 14. & l. vbi pactum 40. in fine C. de transactio. exemplo l. pupilli 96. §. cum pupilla ff. de solutio. c. frustra 75.
- 59 de reg. iur. Idem dicendum, si is, qui transactionem obijcit, pœnam ob non seruata transactionem ab aduersario acceperit, vel data recuperit. Nam huic transactionis exceptio non est danda d. §. si quis post in fine l. vbi pactum 40. C. de transact. Nisi fortè in transactione conuenit, vt si de non præstita, rato manente transactionis pacto, pœnâ petere, vel data petere l. qui fidem 16. ff. de transact. l. cum proponas 17. C. eod. & vbiq. scribentes Villal. C. 62. Idem dicendum, si præstito in reuocando, aduersarius transactionem approbauesit: nam & hoc casu. licebit tam pœnam ab eo petere, quâ data repetere, salua transactionis exceptione: non manente: l. si quis maior 41. C. de transac. Gabr. lib. 3. de
- 60 transac. concl. 1. Ca. in §. peritium ver. §. Sed & irrita sit transactio, si causa eius, vel conditio non fuerit secuta d. l. cum proponas 21. C. de pact. cum alijs citat. supra ver. Porro, & c. l. in executione 85. §. si ff. de verb. obli. l. in illa 50. §. si ff. eod. l. in iure 12. §. ff. de reg. iur. l. 2. §. circa ff. de dol. mali exceptio. l. qui pecuniam 30. ff. si certa. per. l. dedi tibi 30. §. idem est, & toto titu. ff. de condit. caus. dat. caus. non secuta
- 61 ta. Platè quamuis res transactionis nomine data euicta sit, vel alij obligata: ob hanc tamen non rescinditur transactio, sed de euictione actio datur, vel ex stipulatio, vel præscriptis verbis, si stipulatio non interuenit l. si pro 34. C. de
- 62 transact. Sed & si nomen transactionis gratia datum desierit esse soluendo, transactio tamè ob hoc, nõ infirmatur, periculumq. nominis eius est, qui suscepit nomen, & eius,
- 63 qui dedit l. pupilli 96. §. foror ff. de solutio. Postremo causas, vel lites transactionibus legitimis finitas Imperiali rescripto rescitari non oportet l. causas 16. C. de transac. Hæc tenus de exceptionibus aduersus transactionem. Sed & alie plures colligi possunt. Nam quæ pactis conuentis obstant, easdem transactionibus quoq. obstare, certum est, istarum autem exceptionum, quæ quidem approbantur à iure, re
- 64 plicatio aduersus omnes generalis hæc est. Nisi Aquiliana stipulatio, & acceptilatio transactioni interuenerit, vel eam subsecuta sit: hoc enim casu quamuis dolo malo datur transactio esse facta, vel post rem iudicatam, vel quo alio simili vitio laboret: tamen pristina actio, quæ ipso iure sublata est, rescitari non potest l. vt responsum 15. C. de
- 65 transac. Nam in perpetuum sublata obligatio, vel actio restitui non potest l. qui res tuas 98. §. aream ff. de solutio. l. si vnus 27. §. pactus ne, ibi, sed si pactum ff. de pact. vbi latè scrib. Aquiliana verò stipulatione, & acceptilatione, ipso iure, & in perpetuum obligatio, & actio tollitur d. §. pactus ne, ibi, nõ quidem ipso iure. Sanè quamuis pristina actio ob interuentum Aquilianæ stipulationis, & acceptilationis rescitari amplius non possit: si tamen ob dolum malum, vel aliam similem causam videatur transactio non subsistere de dolo malo, vel in factum actio superest l. si superstitite 5. §. sanè C. de dolo malo l. actio 4. C. de transactio.
- 67 Sed & aduersus transactionem in integram restitutio peripot, vt ea rescissa, pristina actio restituitur l. 2. C. si aduers. transact. restit. in integr. postul. Item vtriusque consensu
- 68

recedi potest à transactione, quamvis Aquiliana stipulatio, & acceptilatio interuenierit l. vbi pactum 40. C. de trans. 69 † Sed & de alia re, quam de qua in transactione cogitatum est, Aquiliana stipulatio, & acceptilatio interueniens præiudicium afferre non potest leg. cum Aquiliana 5. ff. de transactio. leg. age 3. C. eodem cum allega. paulo superius versiculo illud autem notandum. Quod & de alijs quibusdam aduersus transactionem exceptionibus supra 70 enumeratis dici potest; † Porro illud sciendum, regulariter quidem ex transactione non datur actionem, ad perfecti- quenda ea, quæ eius nomine dari placuerit, sed tantum exceptionem competere leg. cum proponas 21. C. de pact. quia plerumque nudo pacto, transactiones fiunt, ex quo non solet dari actio, vt fuit in princip. huius tituli demonstratum. Si tamen stipulatio interuenierit, ex stipulatu actio non denegatur, siue certa, siue incerta fuerit stipulatio. leg. cum proponas 17. ubi si tibi stipulatione non prospexisti C. de transactio. leg. scire 6. C. de contrahen. stipul. leg. pacto 15. ff. de transactio. siue item pœnalis, siue alia l. 71 promissis 37. C. de transactio. † Sed & si res; transactionis nomine data euicta sit, vel alij fuerit obligata; quamuis nulla stipulatio transactioni interuenierit, tamen præscriptis verbis actio eo nomine datur leg. si pro fundo 34. 72 §. ex stipulatione C. eodem. † Præterea si reus fidem transactioni non præstet, pristina actione instituta, si transactionis exceptionem obijciat, replicatione opposita ad obsequium placitorum compelli potest leg. cum proponas 21. in fine C. de pact. leg. sine apud 28. C. de transactio. cum allegatis paulo superius versicu. Porro &c. Si tamen pristina actio institui amplius non potest, præscriptis verbis actio ei, qui defraudatur, non est deneganda exemplo leg. cum mota 6. C. de transactio. sin vero actor placitis fidem non præstet, neque reus transactionis exceptione vti possit, puta post transactionem, nihilominus condemnatus; repetitio eorum, quæ nomine transactionis dedit, illi non est deneganda tanquam causa dari causa non secuta, vt supra quoque dictum est. Planè si res, cuius nomine transactio facta est, ipsi reo sit euicta nullâ eo nomine aduersus actorem, actionem habeat leg. si pro fundo 39. §. fin. C. de transactio. Villalob. D. 104. vbi reddit rationem. Nisi res data, vt à petitione rei litigiosæ recedatur, sit euicta, huius enim euictio est præstanda, Villalob. D. 105. Postremò de transactione, & illud obseruandum, quod ex ea transigitur, quæ ipsi licet contestata exceptio potest opponi. Leg. gantier 23. §. si quis ff. de condic. indeb.

De transactione alimentorum. Tit. 63.

DE † transactione autem alimentorum specialia quedam in iure habentur, hic non omittenda. Cum. n. ij. quibus alimenta relicta erant, facillè transigeret, contenti modico præsentè. Diuus Marcus oratione in Senatu recitata efficit, ne aliter alimentorum transactio rata esset, quam si anthore Prætoris facta sit leg. cum ij. 8. ff. de transactio. solet igitur Prætor, interuenire, & inter consentientes arbitrari, an transactio, vel quæ admitti debeat; d. l. 8. §. solet. Expedi enim reipublicæ; ne sua re quis malè vratur 2 §. sed & maior. † Planè de alimentis præteritis, si quæstio deferretur, etiam sine authoritate Prætoris transigi potest l. 3 de alimentis 8. C. de transactio. † Præterita autem alimenta dicuntur, in quibus soluendis mora iam est facta d. l. 8. 4 † Præterea oratio Diui Marci pertinet ad alimenta, quæ testamento, vel codicillis fuerint relicta d. leg. cum ij. 8. §. hæc oratio ff. de transactio. Idem erit dicendum, & si mortis causa donata sint, vel ab eo, cui mortis causa donata sunt relicta d. l. 8. §. idem erit. Quod idem non erit dicendum de alimentis debitis ex contractu inter viuos: Hæc enim ad orationem Diui Marci non pertinent, d. §. hæc oratio, & d. §. idem erit. Mantic. de tacit. lib. 26. tit. 3. n. 8. Sed & si conditionis implendæ causa relicta sunt, adhuc idem ad orationem Diui Marci pertinere dicendum erit d. l. 8. §. sed & si. Planè de alimentis, quæ non mortis causa data sunt, libebit & sine Prætoris auctore transigere d. l. 8. §. planè, vt & superius dictum est. † Idem erit, & si in annos singulos certa quantitas cui fuerit relicta: veluti homini honestioris loci salarium annuum, vel v. sus fructus: nam & hæc transactio sine Prætoris fieri poterit d. l. 8. §. si in singulos. Eam autem transactionem oratio improbat, quæ idcirco fit, vt quis representatam pecuniam consumat d. l. 8. §. eam transactionem: Quid ergo si quis citra Prætoris auctoritatem transigerit, vt quod per singulos annos ei relictum erat, consequeretur per singulos menses, aut quod per singulos dies? Quid deinde, si ita quod consumato anno acciperetur, initio anni consequeretur? dicendum est, eam transactionem etiam sine Prætoris valere: quia meliorem conditionem suam tali transactione alimentarius fecit: noluit autem oratio alimenta per transactionem intercipi d. leg. 8. §. quid ergo. Mantic. vbi supra num. 10. † Si cui non numerus ad alimenta, sed frumentum, atque oleum, & cætera, quæ ad vitam necessaria sunt, fuerint relicta: non poterit de his transigere, siue annoa, siue mensura, ei relinquatur d. leg. 8. §. si cui non numerus. Si tamen ita sine Prætoris transigerit, vt inuicem eorum numerum quotannis, vel quor mensibus acciperet, & neq; diem, neq; modum permutauit, sed tantum genus, vel ex contrario, si pactus fuerit, vt in generibus alimenta reciperet, quæ in numeris ei relicta fuissent, vel si vinum pro oleo, vel oleum pro vino, vel quid aliud commutauit, vel locum permutauit, vt quæ erant ei Romæ alimenta relicta in municipio, vel in provincia acciperet, vel è contra; vel si personam commutauit, vt quod à pluribus erat acciperetur, ab vno acciperet, vel aliam pro alio debitorem acciperet, hæc omnia habet discrepationem Prætoris, & pro vtilitate alimentarij accipienda sunt d. l. 8. §. si cui ff. de transactio. † Si ad habitationem certa sit quantitas annua relicta, & ita sit transactum sine Prætoris, & habitatio præstetur, valet transactio; quia fructus habitationis præstatur, licet ruina, vel incendio subiecta transactio est. Per contrarium quoque, si pro habitatione, quæ erat relicta placuerit certam quantitatem præstari; transactio rata est etiam sine Prætoris d. l. 8. §. fin. Sed & si certa quantitas relicta sit Titio, vel res, ita vt inde alimenta Scio præstentur: magis est, vt transigere possit, nec enim transactione Titij minuuntur alimenta Scij d. l. 8. §. sed & si certa quantitas. Idemq; est, & si per fideicommissum alimenta ad hoc legatario fuerint relicta d. §. sed & si certa. 8 † Porro transactiones alimentorum etiam apud procuratorem Cæsarij fieri possunt, si à fisco petantur alimenta, secundum quæ apud præfectos ærarij quoque transigi potest dicta lege octaua §. transactiones. † Sed & apud Præsidem alimentorum transactio facta valet. Non tamè man-

S Y M M A R I U M

- 1 Alimentorum transactio ut valeat necessaria.
- 2 Alimentorum præteritorum transactio non exigit decretum.
- 3 Alimenta præterita, quæ sine...
- 4 Alimenta debita ex testamento, vel codicillis siue ab herede non possunt transigi, ex contractu siue quæ ab alimentarij communi...
- 5 Condicio alimentorum melior facta sine Prætoris auctoritate non valet.
- 6 Transactio utilis de alimentis facta valet, si pro vtilitate alimentarij sit.
- 7 Quantitas pro habitatione, & cætera, quæ ad vitam necessaria sunt, potest transigi sine Prætoris auctoritate.
- 8 Alimentorum transactio fieri potest, si quæ Prætoris auctoritate Cæsarij, si à fisco petantur.
- 9 Alimentorum transactio fieri potest apud Præsidem.
- 10 Transactio de omnibus alimentis relicta exigit decretum.
- 11 Transactio de omnibus rebus pro alimentis relicta exigit decretum.
- 12 Transactio de lite alimentorum exigit decretum limita.
- 13 Decretum super transactione alimentorum quomodo interponendum.
- 14 Transactio alimentorum sine causa nulla.
- 15 Iudex quæ debeat considerare in transactione alimentorum.
- 16 Transactio alimentorum iurata an valeat sine decreto.
- 17 Transactione alimentorum quid contineatur.
- 18 Transactione alimentorum nulla datum repeti potest.
- 19 Transactione alimentorum nulla datum compensatur, in alimentis, vel præteritis, vel presentibus, vel futuris.

mandare ex hac causa iurisdictionem, vel præses Prouinciarum, vel prætor poterit, d. l. 8. §. sed nec mandare, ff. de trāsa. 10 fact. † Siue autem in menses singulos, siue in dies, siue in annos alimenta fuerint relicta: oratio locum habet, d. l. 8. §. siue igitur. Sed & si non fuerint perpetuo relicta, sed vsque ad annos certos, idem est, d. §. siue igitur. Item quamuis integra quantitas alicui fuerit legata, vt ex vñs eius se aleret, & mortis tempore pecunias restitueret: non tamen cessabit oratio, licet non in annos singulos videatur id relictum, d. l. 8. §. si integra. † Sed & si vsufructus, vel modicus alimentorū vice sit relictus, transactio citra Prætorē facta nullius erit momenti, d. l. 8. §. cæterum si vsufructus. Idem dicendum, siue habitatio, siue vestiarius, siue de prædijs alimentum fuerit relictu, d. l. 8. §. 1. De calceario quoque arbitrio prætoris transigendum est, d. l. 8. §. de calceario. Et siue de vniuersis alimentis, siue de parte eorum transigatur prætor desideratur, d. l. 8. §. arbitrato. Nihil etiam interest, vt rum libertini sint, quibus alimenta relicta sunt, an ingenui: satis locupletes, an minus, d. l. 8. §. nihil autem. Sed & si quis fundum sibi in alimenta relictu velit distrahere: necesse est, Prætorē de eius distractione, & transactione arbitrari, d. l. 8. §. si vni. ff. de transactio. Et si pluribus fundus ad alimenta fuerit relictus, & ij inter se transigant, sine prætoris autoritate facta transactio rata esse non debet, d. l. 8. §. sed & si pluribus. Idem est, & si ager in alimenta fuerit obligatus: nam nec pignus ad hoc datum, inconsulto prætore, poterit liberari, d. l. 8. §. idem est, † licet autem, cum lis de alimentis esset, transactum de lite fuisset: transactio tamen valere inconsulto prætore non potest, ne circumueniatur oratio: fingi enim lites poterunt, vt transactio etiam citra prætoris fiat autoritate, d. l. 8. §. si cum lis. Sed si testator ipse de alimentis à se relictis transigi permiserit, & transactum de eis sit inconsulto prætore, tunc valebit transactio, argumento l. 1. & vlt. de reb. cor. l. 1. & 3. Quando decreto opus est Guglielm. de Cuneo, in d. l. cum ij in princ. ff. de transact. Bal. in 2. lectur. 13 Tiraq. de legib. connub. glo. 6. nu. 19. in fi. † Porro non sufficit prætorē transactioni alimentorū autoritatem suam interponere, vt ea valeat: sed etiam causa cognita à Prætore faciendā est, d. l. 8. §. si prætor. Ideoque si prætor aditus citra causæ cognitionem transigi permiserit, transactio nullius erit momenti, d. §. si prætor. Prætori enim caeres quærenda commissa est, non negligenda, nec donanda, vt ibi. Sed & si non de omnibus inquisierit, quæ oratio mandat, hoc est de causa, de modo, de personis transigentibus, dicendum est, quamuis de quibusdam quæsierit, transactio non esse irritam, d. l. 8. §. sed & si nō de omnibus. Vult igitur oratio apud prætorē de istis quæri in primis de causa transactionis, deinde de modo, tertio de personis transigentibus, d. l. 8. §. vult igitur. ff. de transactio. In causa erit inquirendum, quæ causa sit transigēdi. † Sine causa enim neminem transigentem audiet prætor, causa huiusmodi ferè solent allegari: si alibi domicilium hæres, alibi alimentarius habeat, aut si destinet domicilium transferre alterius eorum: aut si causa aliqua urgeat præsentis pecunie, aut si à pluribus ei alimenta relicta sint, & nominatim singulos conuenire difficile ei sit: † aut si alia quæ causa (vt plures solent incidere) quæ prætori suadent transactionē admittere, d. §. vult igitur. Modus quoque pecunie, qui in transactionem venit. Nam etiam ex modo fides transactionis æstimatur, d. l. 8. §. Modus quoque. Modus autem præteritate eius, qui transigit, arbitrandus est, & valitudine; nā aliter cum puero, aliter cum iuvene, aliter cum sene transigi palam est. Constat enim alimenta cum vita sumi, d. l. 8. §. Modus autem pro. Sed & personarum contemplatio habenda est, hoc est cuius vitæ sint hi, quibus alimenta relicta sunt; vt rum frugi vitæ, & qui alias sufficere sibi possint, an nequioris qui de alimentis pendeant, d. l. 8. §. sed & personarum. In persona autem eius, à quo alimenta relicta sunt, hæc erunt spectanda. In quibus facultatibus sit, cuius propositi, cuiusque opinionis; tunc enim apparebit, nunquid circumuenire velit eum, cum quo transigit, d. l.

16 8. §. in persona. † Verum si transactio alimentorū sit iurata, etiam prætorē inconsulto subsistere dicit Villalob. l. 1. 22. Mantie. de tacit. lib. 26. tit. 3. nu. 12. Nisi alimenta sint relicta à patre. Vel nisi iuramentum præstitum sit à minore, vel paupere, quia tunc debet relaxari. Mantica ibi nu. me. 13. † Porro qui transigit de alimentis non videbitur, neque de habitatione, neque de vestiario transigisse; cum Diuus Marcus etiam specialiter de istis transigi voluerit, d. l. 8. §. qui transigit. Sed & si quis de alimentis transigerit, non habebit necesse etiam de habitatione, vel cæteris inuitis transigere, d. §. qui transigit ibi: sed & si quis. Poterit igitur vel de omnibus simul, vel de quibusdam facere transactionem, vt ibi. † Transactione autem alimentorū inutiliter interposita, id, quod eius nomine datum est reperi potest, vel saltem in alimēta compensare; neque enim debet quis ex alieno damno esse locupletior, leg. eleganter 23. §. item si ob. ff. de cond. indeb. l. cum hi 8. §. sanè si is, ff. de transact. l. & post rem 7. §. fin. ff. eod. † Si tamen aliquid aliud præter alimenta eidem alimentario ab eodem, qui dedit, debeatur; in id potius, quam in alimenta, quod datum est imputari debet, quod si illud non sufficiat, superfluum in alimentariam causam imputandum est, d. l. 8. §. si eidem. Idem dicendum si debeantur alimenta quoque præterita, nam in hæc potius, quam in præsentia, vel futura imputari debet, d. l. 8. §. si quis de aliment. Hactenus de iudicijs affinisque iudiciorum remedijs pro publico bono priuatorum ex publico introductis, sequuntur nōc reliqua ad ius publicum pertinentia, de quibus in libro tertio agendum ad Reipublicæ commodum, parum nostro priuato intenti, dum alij pro eo solo insudant, amor enim ingenij neminem vnquam diuitem fecit, sed purgat à sordibus auaritiæ, teste Diuo Augustino lib. 7. de Ciuit. Dei, c. 12. in fi. & nescio quomodo bonæ mētis soror paupertas, didici enim paupertatem non esse peccatum, & pœnam facere hominem miserum, sed non malum, culpam vero facere miserum, & malum ex D. Paulo 1. Corint. 4. & 212. è contra.

Qui pelago credit, magno se fenore tollit,

Qui pugnas, & castra petit, præcingitur auro.

Vilis adulator piclo iacet ebrius ostro.

Es qui sollicitat nuptias, ad præmia peccat:

Sola priuosis horret faciundia pannis,

Atque inopi lingua de seras inuocat irias.

Ceterum enim est, si quis vinorum omnium inimicus: rectum iter vitæ capit in picete, primum propter nocorum differentiam odium habet (quis enim potest probare diuersa) deinde qui solas extruere diuitias curant, nihil volunt inter homines melius credi, quam quod ipsi tenent. Iactantur itaque quacumque ratione, possunt, literarum amatores, vt videantur illi quoque infra pecuniam positi, & verè infra positos nos docuere mortaliū, noti casus, & recens notissimi hominis, qui gratia, opibus, vxore, filijs, vita diues nobiscum iactabat sui Imperij vires, nunc omnibus noxiis exitus iacet cadauer. Ite nunc mortales & magnis cogitationib. pectora implere. Ite cauti, & opes fortè fraudibus capias per mille annos disponite, vt voluit ille alius quousque durauerit mundus, occisus a filijs, illisque dictatoris publici fœuri percussis, omnia fiscus habuit, & hic proxima luce gratiam, opes, vxorem, filios, vitā insperxit, omnia repente amisit, atque longè à sua destinatione defunctus iacet solus ab omnibus relictus. Sed ad aliorum pergendum, ad intra videlicet Pontificia (teste Budæo libro 1. de contemptu rerum fortuitarum) iuris ciuilibus, ac prisca quoad eius fieri potest æmula. Imitantur enim sacri Canones in quantum possunt leges ciuiles, adeo vt ab his duobus fontibus æquitas distributua, & iustitia communitatiua autoritatem suam, maiestatemque, & adepta est olim, diuque conseruauit, & conseruabit, nec portæ inferi, quamuis ad malum, semper aperta res bene compositas inturbent, & leges Pontificia, ac Imperiali potestate sanctissime fixas labefactent, nunquam tamen præualebunt, &c.

TRACTATUS

DE IURE PUBLICO

SIVE DE LEGIBVS,

& Magistratibus, Sæcularibus, & Ecclesiasticis.

DE IUDICIIS PUBLICIS, ET PRIVATIS,

DE REBUS VTIQUE SÆCVLARIBVS, & Ecclesiasticis Pontificis, Imperatoris, & Fisci,

De re militari, & Civitatum, de muneribus, & honoribus; In quibus uniuersum ius publicam saculare, & Ecclesiasticum consistit.

LIBER TERTIVS.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Reipublica Christiana diuisio.*
- 2 *Sacerdotium Catholica ecclesia cepit in Abel,*
- 3 *Laici unde dicti.*
- 4 *Clerici unde dicti.*
- 5 *Diuisio in laicos, & clericos ab omnibus probatur.*
- 6 *Ius ecclesie in personis, rebus, & actibus consistit.*
- 7 *Ecclesia persona, res, & acta sunt publici iuris.*
- 8 *Clerici omnes nuncupantur, qui in ecclesia deserviunt.*
- 9 *Monachi inter clericos numerantur.*
- 10 *Clericorum origo, species, gradus, officia.*
- 11 *Clericorum numerus iure civili certus.*
- 12 *Clericorum numerus episcopi iudicio committitur.*
- 13 *Clericorum numerus a Papa constitutus seruandus.*
- 14 *Clericorum numerus potius augendus.*
- 15 *Clericos paucos bonos, præstat potius, quam multos malos ordinari.*

De clericis, & monachis in genere, Tit. 1.

Eliaque ad publicum ius pertinencia, præter iam in superioribus libris enunciatâ, sunt etiam iura ecclesie, & religionis, iura Imperatoris, & Fisci, iura militaria, iura denique civitatum, munerum, & honorum, vt in distinct. 1. c. ius publicum. 11. & c. sequens. & c. ius civile. 8. cum duobus c. sequentibus, de

quibus in hoc tertio, & vltimo sequenti libro est differendum. † Tota enim Respublica Christiana diuiditur in laicos, & clericos vt in 12. q. 1. cap. duo sunt 7. † Sacerdotium enim catholica ecclesia sub quo clerici continentur cepit in Abel, qui primus litauit Deo, vt ex se; vel edoctus a patre, vt Hebræi volunt, affirmantes Adamum prius bouem siue nunc cum sacrificasse, illum que ritum filios docuisse; Hinc certum est sacerdotium Ecclesie, quod in Abel cepit continuauit in Noe, & post diluuium in Abraham, & alios, & demum in Christum translatum fuit, temporali Regno sunt antiquius, dignius, nobilius, & ab illo distinctus atque diuisus, vt per Aluarum de planctu Ecclesie c. 37. & pater Genes. 6. & ad oculos ostendit Genebrardus in Chronol. post D. Augustinum de tempore sermone 217. & vt in 12. quæst. 1. cap. clericus 5. cum pluribus sequent.

3 † Laici dicti sunt à verbo græco λαοί; quasi plebei, & populares, quibus nulla pars functionis ecclesiasticæ deman data est, vt 12. quæstio. 1. capit. duo sunt. Et ij habent suos

gradus, suasque dignitates à supremo Imperatore ad infimas, & minores, prout in lib. 1. tit. 3. & pluribus sequentibus, & in lib. 2. tit. 2. cum pluribus sequentibus fuit ostensum. † Clerici autem à verbo græco κληρικός quasi Domini fors, & hæreditas dicuntur, qui diuino cultui consecrati, procurandæ religionis, ac rerum sacrarum, Deo ipso iubente providentiam, ac sollicitudinem susceperunt, vt 12. quæst. 1. d. c. clericus 3. cum pluribus sequentibus. Hanc Christianæ Reipublicæ diuisionem probant sacra scriptura, Concilia, & patres quos recenset, & sequitur Cardinal. Bellarminus, in libro primo, de clericis, cap. primo, de nomine clerici, & laici contra Lutherum, & alios impie asserentes, Christianum populum esse simplicem, in quo nulla prorsus secta, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus, nullus vnctus, nullus talis, nullus monachus esse debeat, & quidem male contra sacra scripturam, contra Concilia, contra patres, quos ipse Cardinalis citato loco refert, & sequitur. Quibus authoritatibus aduersarios de manifesto mendacio adeo conuincit, vt non sit opus auxilio alia probationis. † Tamen quia, & hanc diuisionem agnoscit Imperator noster in leg. prima, & toto tit. C. de episcop. & clericis, & in Nouell. constit. 2. 123. & alibi sæpe, ideo & hanc superabundanter persequitur nobis asserre, vt cognoscant habere contra se, & clericos, & laicos, & intelligant non à solis clericis praua affectio, ne (vt aiunt) diuisionem istam fuisse introductam, sed vere, & iuste ab omnibus vti veram, & sanctam agnitam, & approbatam, & teste Aristot. libro sexto, Politic. cap. 8. ver. Alia species omni tempore a pud omnes gentes pro sacris Deo ministrandis sacerdotum, & sacerdotes fuisse ab alijs distincti, atque diuisi, vt constat etiam apud Historicos gentiles, & recenset Marsilius Ficinus de Christiana Religione in princip. Alex. ab Alex. in libro primo, cap. 16. libro secundo, cap. 8. libro sexto, capit. 12. Genial. dierum. Budeus in l. 1. ff. de iustit. & iure, & probatur infra libro 4. tit. 46. num. 11. & 12. Quod idem & quantum ad sententiam laicorum attinet, clarius ex infra dicendis apparebit, dum de clericis, & monachis ex civilibus etiam legibus dicemus. † Ius itaque ecclesie consistit in personis, rebus, & actibus ecclesiasticis: estque partim generale, partim speciale, vt puta de Orphanotrophis, Xenodochijs, & similibus collegijs, de quibus post ius aliorum dicitur infra tit. 119. Personæ itaque ecclesiasticæ sunt clerici, & monachi à laicis prorsus diuisi, atque distincti, vti à principio probauimus, & probatur in §. 1. & 2. Inst. Laquelott. de iure personarum, & Cucchi de ordinibus clericorum in genere, & in synagma commun. opin. loco primo, tit. 14. per totum.

Propterea que ergo dicti sunt Clerici, quia de sorte Dñi sunt, vel quia Domini partem habent. † Et sicut Ecclesia ipsa

ipſa eſt in republica, vt ait Optat. Mileui. li. 3. ad Parmenia num, quem ſequitur Petrus Gregorius Tholoſanus de Beneficijs cap. 5. ſub nume. 8. verſicul. & Eccleſia; iſa, & illius perſonæ, res, & acta ſunt publici iuris, ac totius Chriſtiane Reipublicæ partes, vt in diſtinct. 1. cap. ius publicum 11. & ibi gloſ. & Archid. & in 12. quaſt. 1. cap. dilectiſſimi, 2. & ſequent. cap. duo ſunt 7. & ſequent. Anchar. in conſil. 155. num. 4. in fine Iaſin leg. 1. §. 1. num. 3. & ſequent. ff. de iuit. & iur. Bald. per rex. in d. §. 1. in cap. veniens il 2. num. 6. prope finem de teſtibus, & 2. quaſt. 1. cap. videntes Tholoſanus noſter in tract. de Beneficijs cap. 4. per totum, & num. 9. & ca. 5. per totum, & probatur infra per totum librum, in quo agitur de perſonis, rebuſ, & actibus Eccleſiaſticis, & in ſpecie de perſonis etiam in titu. 77. num. 2. & in titu. 878. num. 1. verſicu. Hoc idem. ¶ Generaliter autem omnes nuncupantur Clerici, qui in Eccleſia Chriſti deferuntur: quorum gradus, & nomina leguntur in diſtinct. 21. cap. 1. & in 12. quaſt. 1. cap. Clericus, & cap. duo ſunt 7. verſic. Cleros autem, & in c. cū ſecundum in 16. verſicu. cum enim Cleros, de prebend. & dignit. Nouella. c. 3. & 123. Nouella c. 6. & toto. tit. C. de Episcopis, & Clericis. ¶ Inter quos, & Monachi connumerantur, quorum etymologia habetur in 16. quaſt. 1. cap. 1. §. ſi cupis in princip. & cap. placuit §. ſina. ex qua dignoſcitur differentia inter Clericos, & Monachos, de qua etiam habetur in 16. quaſt. 1. cap. alia cauſa cap. hinc eſt §. item illud Hierony. ¶ Clericorum origo exponitur in diſtinct. 21. in princip. & in capit. in nouo: ſpecies enumerantur in d. diſtinct. 21. cap. 1. §. generaliter diſtinct. 22. cap. clericum in fine 12. quaſt. 1. cap. de perſona. §. ſina. Nouella conſt. 123. §. præſbyteri Gradus exponuntur in cap. ſtatuumus 15. de maioritate, & obed. Officiaque eorum per ſingulos gradus diſtribuantur in diſtinct. 25. c. 1. & ſequentibus. De quibus ideo primum in genere, hinc in ſpecie ſecundum leges, & canones dicitur, vt intelligant aduerſantes, canones habere leges] ciuiles obſequentes, & in aliquo non diſcrepare circa ſubſtantialia fidei Catholice, ac Chriſtiane religionis. Audiatur itaque primum quod de ordinatione Clericorum dicunt Ciuiles leges in genere.

11 ¶ Diſponunt enim, quod certus Clericorum numerus iudicio Episcopis ordinandus eſt, leg. in Eccleſijs 11. C. de Episcopis, & Clericis leg. non plures 4. C. Sacroſanct. Eccle. §. præſbyteri Nouella conſt. 123. §. qua propter ſancimus Nouella conſtitu. 3. A lege tamen interdum definitur numerus, quem Episcopo egredi non licet. Sic enim Imperatores Honorius, & Theodoſius conſtitunt, ne plures quā nonningenti quinquaginta decani Eccleſiæ Conſtantinopolitane ordinantur d. leg. 4. C. de Sacroſanct. Eccleſ. Item Imperator Iuſtinianus conſtituit, ne in maiore Eccleſia Conſtantinopolitana præſbyteri, vltra ſexaginta, diaconi mares quidem vltra centum, feminae autem vltra quadraginta, & ſubdiaconi vltra nonaginta, lectores vltra centum decem, cantores vltra viginti quinque exiſtant; vt vniuerſus Clericorum maioris Eccleſiæ numerus in quadringentis viginti quinque perſonis, & centum oſtiarijs conſiſtat d. §. qua propter Nouella c. 3. In alijs Eccleſijs, quibus expenſas maior Eccleſia ſuppeditat, vt is numerus cuſtodiat, qui per ædificatores harum Eccleſiarum ab initio eſt determinatus. In alijs vero, quæ foris ſunt Eccleſijs, neq; à maiore Eccleſia aluntur, certus numerus ab ijs, qui ædificant Eccleſiam determinari iubetur: quod ſi ab ijs prætermiſſum fuerit, iſta determinatio arbitrio Patriarchæ, & Metropolitanæ eius loci permittitur §. in omnibus alijs d. Nouella c. 3. §. ſed neque effuſas Nouella conſt. 6. & Nouella conſt. 16.

12 ibi. Legem nuper, & c. ¶ De iure canonico Episcopi iudicio ſecundum Eccleſiæ facultates numerus Clericorum ſtatuentus eſt, c. quoniam 9. in principi. de vita & honeſt. cler. cap. 1. & cap. authoritate 4. de inſtitutio. c. 1. §. ſane, vt de ſtatu ſecul. in 6. Decius in conſ. 4. nu. 3. Tholoſanus de beneficijs c. 19. n. 2. per totum. Quod non diſcrepat ab Imperialibus conſtitutionibus, niſi ob defectum facultatum ſinguli Monachi in ſingulis prioratibus conſtituantur cap. ex parte 3. de capellis Monachor. Vel niſi facultates poſtea ſint auctæ, hoc enim caſu numerus clericorum augendus quoque eſt cap. cum M. 9. de conſtit. Quod non procedit ſi literis Apoſtolicis numerus moderari iuſſus ſit: hoc enim caſu etiam auctis poſtea facultatibus numerus augeri nõ

13 debet c. vlt. de verb. ſignific. ¶ Nam numerus à Papa conſtitutus eſt obſeruandus, vltra quem Clerici aliquem reci-

pere cogendi non ſunt. Niſi ipſi prius vltra numerum ſtatutum aliquem receperint: hoc enim caſu alium à Pontifice præſentatum recipere coguntur c. p. pro illorum 22. de præbendis. ¶ Tam & ſi numerus Clericorum augendus potius ſit, quam minuendus ſi ſuppentat redditus cap. ex parte 2. de conſtitu. ¶ Tam præſtat paucos bonos potius, quam multos malos ordinari, vt colligitur ex allegatis conſtitutionibus Imperialibus, & probant vtique capitales 4. diſtinct. 23. & c. cum ſit 14. in fine de ætate, & qualitate præficiendorum. Sed & de ordinibus clericorum canonice in genere agunt etiam Lancelottus inſt. de iure perſonarum. Et Cucchus inſtit. de ordinibus clericorum.

S V M M A R I V M.

- 1 Clerici qui, & quales ſunt ordinandi, & qui ordinandi non ſunt.
- 2 Procuratores, Actores, & tutores non ſunt ordinandi. limitantur.
- 3 Curiales, Cohortales, ac Decuriones Clerici fieri non poſſunt fallit.
- 4 Curiales, vel Decuriones, qui quindecim annis monaſticam vitam egerunt, curia amplius vindicari non poſſunt.
- 5 Coloni adſcripti non poſſunt effici clerici, & creati poſſunt à Dominis vindicari: fallit.
- 6 Serui arcentus à clericatu etiam Domino conſentiente.
- 7 Serui Monachi effici poſſunt.
- 8 Serui iure nouo an poſſint effici clerici.
- 9 Serui quibus caſibus poſſint ordinari.
- 10 Seruus ordinatus clericus de conſenſu Domini ſenetur ipſe præſiare operas ſpirituales.
- 11 Clerici non ſunt ordinandi peregrini, declaratur numero 1; & 14.
- 12 Priori prioratum non exemptorum eorumq; ſocij quauis ex-teri poſſunt ab Episcopo ordinari.
- 15 Dignos, indignis in ordinatione præferendos, etiam in Pontificatu. 35.
- 16 Indigni qui dicantur.
- 17 Ordinari qui non poſſunt, & num. 35. vſq. in finem.
- 18 Crimen occultum quod ducatur.
- 19 Penitentes, qui dicantur.
- 20 Simoniaci
- 21 Apoſtati
- 22 Heretici
- 23 Coniugati, vxorati, Bigami.
- 24 Bigamus an poſſit diſpenſari, vt ordinetur.
- 25 Concubiniarius non ordinatur.
- 26 Filij malorum parentum an ordinandi.
- 27 Semen hominis aſt creatura Dei, & eo abutentibus male erit.
- 28 Episcopus non poteſt cum illegitimis diſpenſare ad maiores ordines.
- 29 Filij præſbyterorum illegitimi non poſſunt diſpenſari, vt ſacerdotium exercent in Eccleſia paterna.
- 30 Filij præſbyterorum etiam legitimi non ſunt ordinandi in Eccleſia paterna dicitur vt ibi.
- 31 Illegitimi poſſunt ordinari concurrenſe Eccleſiæ neceſſitate, vbi licitate, vel eorum euidenti meritorum prerogatiua.
- 32 Defectus ſeu vitium corporis quando obſtet ad ordinationem.
- 33 Aetas que in ordinibus requiratur.
- 34 Minor maior factus poteſt ordinationem ratam habere, ad eam conualſcendam.
- 35 Plures alij qui ordinari non poſſunt referuntur.

Qui & quales ordinandi. Tit. 2.

¶ Vnc ¶ qui, & quales ordinandi (quod attinet ad iuſtitiam diſtributinam, de qua per D. Thomam 2. 2. q. 61.) eſt diſſerendum. Et quidem tales ordinandi ſunt clerici, qui digne ſacramenta poſſint tractare, & alia munera explere c. tales 4. diſt. 23. Huc pertinent in admonitionem, quæ Dantes in Paradifo Cantilena 8. cecinit ita.

*Sempre natura ſe fortuna troua.
Diſcorde à ſe come ogn'altra ſemente,
Fuor di ſua region ſa mala proua.
E ſe'l mondo la giu pone ſe mente.
Al fondamento che natura pone,
Seguendo lui, hauria buona lagente.*

Ma voi torcete alla religione

Tal che fu nato à cingersi la spada,

È fase Re di tal ch'è da sermone.

Onde la traccia vostra è fuor di strada.

Et ideo meritis non gratia sunt clerici ordinandi §. q. 1. c. qui vos, & c. licet: officiales, qui post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem ad clericatum aspirant clerici ordinari possunt: exceptis ijs, qui obnoxij adhuc sunt ratiocinij, & necessitatibus publicis, item exceptis primipilariibus, l. officiales 4. l. qui quis 27. C. de sacros. eccl. dist. 51. c. præterea, & dist. 53. c. 1. † Procuratores, Actores, & Tutores ordinandi non sunt, nisi rationes reddiderint, & reliqua soluerint, dist. 54. c. magnus, & c. 1. de obligatis ad ratiocinia. Vel consentiant ij, quibus sunt obligati. d. dist. 54. c. admittuntur, §. & non tantum de his, ver. nisi forte eorum. Hac eadem ratione etiam officiales ratiocinij obnoxij, ratione reddita, & reliquis solutis poterunt ordinari, per eadem intrā. † Sed & curiales, & cohortales, ac decuriones clerici fieri non possunt, quamvis bonis cesserint, l. si quis 12. C. de episc. & cleric. §. sed neque cohortales. Nouel. c. 123. l. 1. 2. C. de episc. & cler. dist. 34. c. præcipimus, ver. vel curiæ. dist. 51. in princ. cum c. seq. c. designata, c. præterea, c. vlt. ver. qui curiæ, & dist. 53. in princ. cum c. seq. Qui tamen curiales illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutum curiæ muneribus, periculo tamen suarum facultatum, satisfacere possunt: hoc enim casu clerici ordinari non prohibentur, l. ad similitudinem 21. C. de episc. & cleric. & per rationem adductam superius nu. 2. † Sed & curiales, vel decuriones, qui quindecim annis monasticam vitam in monasterio egerunt, curiæ amplius vindicari non possunt: ideoque in eo vitæ genere manere, vel ad clericatum aspirare non prohibentur: legitima tamen portio à decurione curiæ assignanda. §. sequentes igitur. ibi. Sed & neque curiæ, & §. sed neque cohortales Nouel. c. 123. de hac re D. Gregorius libr. 2. epist. cap. 103. epistol. 64. † Coloni quoque, & adscriptitij creati in clericos non possunt, & creati à dominis reuocari possunt: nisi domini euidenter consensisse probentur, l. qui quis 16. l. iubemus 34. C. de episc. & cleric. d. c. præcipimus, ver. vel curiæ, & dist. 54. c. qui aut. c. generalis, c. admittuntur, ver. & nō tantum, & dist. 55. c. 1. ver. vel originariæ. In eo tamē vico, vbi degunt, clerici fieri non prohibentur, sub hac tamen lege, vt capitantur sarcinam per ipsum dominum agnoscere compellantur, & in ruralibus obsequijs substituto vtantur, d. l. 16. ibi. adeo & c. & dist. 54. c. si seruus, §. fin. & §. adscriptitios Nouel. const. 123. Sed & si adscriptitius per triennium in monasterio fuerit versatus, nec à domino prædij vindicatus, postea præscriptione temporis defenditur, §. cæterum si quis Nouel. con. 123. † Serui quoque à clericatu arcentur, quamuis dominus eos ordinari in clericos consenserit, l. iubemus 34. §. seruos, C. de episc. & cleric. d. c. generalis, & d. c. admittuntur, & d. dist. 54. in princ. cum c. sequen. c. nulli, c. de seruorum, c. si quis obligatus, c. de rebus in fino, c. ex antiquis, c. frequens, dist. 55. c. 1. ver. vel seruilis, dist. 51. c. vlt. ver. qui seruilis. capit. 1. in fin. de filijs presbyr. c. 1. & sequen. & c. consulitur 5. de seruis non ordinandis 16. q. 1. c. qui verò, §. & nemine, & canone Apostolico in ordine 81. D. Thomas in supplemento summæ quæst. 39. art. 3. † Monachi tamen consentiente domino fieri possunt. † Planè iure nouo seruus consensu domini etiam clericus fieri potest: & ipsa ordinatione, quæ fit domino consentiente, liber simul & ingenuus efficitur, d. §. seruos, & §. si seruus Nouel. con. 123. l. seruis, 35. C. de episc. & cleric. c. si seruus sciente in princ. dist. 54. & d. canone Apostol. 81. Sed & iure nouo inonachus èt inuito domino fieri potest: si modo, cum per triennium in monasterio esset versatus, dominus eum nō vindicauerit, §. hinc autem Nouel. con. 5. §. cæterum si quis vsque ad §. porro in omnibus Nouel. c. 123. d. c. seruus sciente, ver. verum etiam si legitime dist. 54. & 17. q. 2. c. vlt. † Planè iure nouo, quamuis inuito, vel ignorante domino seruus in clericum fuerit ordinatus, nisi tamen eum intra annum vindicauerit, clericus liberque, & ingenuus manet, tanquā si dominus expressè in ordinationem consensisset, dicto §. si seruus. ibi. si ignorante domino Nouella const. 123. & d. cap. si seruus sciente, ver. sed si ignorante. Idem dicendum si seruus presbyter, aut diaconus sit factus, dist. 54. cap. de rebus, ver. cæterum si, c. ex antiquis, ver. ita vt si quis, c.

si seruus absente. Idem vtique dicendum si sit factus subdiaconus, cap. miramur 7. de seruis non ordinandis. Vel episcopus, dist. 54. c. si seruus sciente, ver. episcopalis. Idem vtique dicendum erit si seruus Iudæi Christianus sit ordinatus, dist. 54. c. generalis, §. fin. Vel ordinatus sit ille, qui ex matre libera patre verò seruo natus sit, c. vlt. de seruis non ordman. Id quod dictum est de seruis non ordinandis, procedit etiam in libertis, nam nec liberti ordinandi sunt, nisi patronus consenserit, nullumque obsequium in liberto sibi restituerit, dist. 54. c. si quis obligatus, & c. quicunq. Sed ordinati eo ignorante, nec vindicæ per annum, facti presbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, vel episcopi, bene ac validè vt serui ordinati dicentur, per allegata superius in seruis. † Verum potest dominus, quæ consensit seruum ordinari, sibi in eo retinere operas spirituales. Si quis enim de seruis suis quemquam donauerit libertati, & ipsum in presbyterum fecerit ordinari, ille autem postea in superbiam elatus domino suo canonicas horas psallere noluerit, accusatus apud Episcopum, qui ordinauerit eum, degradetur, c. nullus 4. de seruis non ordin. 11 † Porro clerici ordinari iubentur non peregrini, vel ex alia possessione, vel vico, sed ex eo vbi ecclesiam esse cõstitit, l. in ecclesijs 11. C. de episc. & cler. c. vlt. de clericis peregrin. c. 1. c. eos qui, c. vlt. ver. sed nec absque de tempore ordin. in 6. dist. 51. c. vlt. ver. qui ignoti sunt, dist. 70. in princ. dist. 71. in princ. & c. seq. c. de aliena, c. si quis, c. clericus, c. primatus, c. extraneo, c. penult. & vlt. dist. 71. c. clericum, c. vlt. dist. 98. c. Afros, c. vlt. Nisi fortè alia Ecclesia alibi sita clericis abundet: tunc enim ex ea in aliam, quæ ijs indiget, iam in ea ordinati clerici sunt transfereendi. Nouel. const. 16. & c. 1. c. inter quatuor 2. c. tæ 3. de cleric. peregrin. dist. 98. in princ. cum duobus c. sequentibus. Sed cum literis dimissorijs, ex quibus constet ipsos esse clericos ordinatos à suo ordinario, vt in dictis iuribus, & in cap. nullus 12 3. de tempor. ordin. in 6. † Priores verò prioratum non exemptorum, horumve socij quamuis exteri possunt ab episcopo ordinari, d. c. cum nullus 3. §. fin. de tempor. ordin. 13 nan. in 6. † Item & peregrini ad hoc dispensati, c. vlt. in fin. de clericis peregrinis, dist. 71. c. fraternitatem. Item peregrini in Ecclesia Romana possunt ordinari 1. q. 1. c. p. primcipalem. † Sed si certæ originis clerici ex pacto, vel consuetudine ordinentur, hoc enim pactum, vel consuetudo hæc videtur alios peregrinos in casibus exceptis excludere, quod verum non est, c. ad decorem 5. de institut. Sed verum erit si ex privilegio naturalis sit necessaria, quoniam sine ea, nec ordinandi, nec beneficiandi erunt, per ea quæ adducit Garzias de beneficijs par. 7. c. 9 per totum. Hi autem potissimum ordinandi sunt, quos in monasterij, vel oratorij patronus, hoc est, is qui monasterium oratoriumve extruxit, 15 vel eius hæres exhibet: † Si modo digni sunt, nam indignis istis alios dignos Episcopus præferre potest, §. si quis oratorij. Nouel. c. 123. §. si quis oratorij ead. Nouel. §. illud quoque Nouel. c. 18. † Indigni autem censentur indocti, §. clericos Nouel. c. 123. §. hæc autem Nouel. const. 6. §. 1. Nouel. c. 5. c. eam te 4. in princ. c. cum sit 14. & c. vlt. de ætate, & qualitate præficiend. c. vlt. ver. seu illiterato, de tempor. ordin. in 6. dist. 34. c. præcipimus, ver. aut ignorantem literas, dist. 36. c. 1. dist. 49. c. vlt. dist. 51. c. 1. ver. vel illiteratos, & c. pœnitentes in princ. Nam scientia, & literatura est in ordinandis, & beneficiandis necessaria, vt in allegatis iuribus, & latè ex alijs multis probat Garzias de beneficijs par. 7. c. 7. per totum. † Neque ordinandi sunt ij, qui sunt culpata vitæ infames reprehensibiles, publicè iudicio dånati, vt in alleg. Nouel. cc. & dist. 51. cap. vlt. in princ. dist. 49. per totum, dist. 55. c. 1. dist. 77. c. si quis, ver. si nullo graui 1. q. 1. c. estote, q. 7. c. si quis omnem §. & si informationem, & §. qui post baptismum. Apostolico canone 60. Vitæ enim ac morû, honestas in ordinandis, ac beneficiandis est necessaria, vt in allegatis iuribus, & in c. cū in cunctis, de elect. in c. graue, de præbend. Clem. 1. de ætate, & qual. Concil. Trident. in sels. 24. de reform. c. 8. cum 18 alijs citatis per Garziam vbi sup. c. 8. num. 1. & seq. † Nisi fortè crimen fuerit occultum, c. ex tenore 4. de tempor. ordin. Crimen autem occultum quod dicatur, declaratur definitione criminis occulti, de qua in c. vestra 7. ver. cæterum aliud, de cohabit. clericor. & habetur exemplum in c. vlt. de furtis. Sed si ablatum nondū restituerit, nec de crimine pœnitentiã egerit: hoc. n. casu propozita occultu criminis

exceptione non iuuabitur, vt ordinari possit d. cap. vltim. vers. post peractam pœnitentiam. In non occultis vero non prodest lapsus pœnitentiam egisse, vt ordinari possint distinct. 10. in princip. cum sequentibus cc. & vt inferius latius dicitur. Minus ordinandi sunt imprudentes, distinct. 36. in princip. Nec ebrii seu vinosi distinct. 35. in princip. & §. sequitur. Nec homicidæ, neque ij, qui mortis causam præbuerunt cap. de cætero 11. de homicidio cap. ex literis 10. de excessib. prælat. distinct. 50. cap. minor cap. clericum cap. si quis uidoam versicu. similiter canone Apostol. 64. Concilium Tridentinum in sess. 14. de reformatione cap. 7. Garzias de Beneficijs par. 7. cap. 11. nume. 6. 7. & sequen. vbi nec beneficiandos affirmat. Neque pœnitentes capitu. 2. de bigamis non ordinand. distinct. 33. cap. maritum ver. nec eum, qui publica distinct. 34. capitulo præcipimus ver. vel pœnitentia dist. 50. c. ex pœnitentibus c. quicunq; capitulo si ille c. non confidat c. canones c. in capite §. si. c. illud quobque capitulo placuit distinct. 51. capitulo vlti. in princip. versiculo, qui scelera, & distinct. 55. capitulo 1. versicu. vel publica pœnitentia cap. nullus in princip. capitu. pœnitentes, & distinct. 61. capitulo non negamus versicu. sed nec 12 de pœnitentibus. † Eum vero pœnitentem dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut pro diuersis criminibus, grauissimisq; peccatis publicam pœnitentiam gerens sub Calicio diuino fuerit reconciliatus altario distinct. 50. capitulo placuit 68. §. eum vero, quem ideo in clericum non potest ordinari, vt in allegatis canonibus, Nisi necessitas, aut v. sus id exegerit, vt ordinetur d. capitulo placuit in princip. ibi nisi tamen, &c. Vel nisi non publicam, vel solennem, sed priuatam tantum egerint pœnitentiam d. distinct. 50. cap. si vero §. 8. cap. si quis post 61. §. potest, & aliter, & cap. vltim. de tempor. ordin. & post eam secularis militiae cingulum non acceperit d. cap. 61. in princip. Vel tandem nisi Papa cum talibus ex misericordia dispensauerit, vt in 20 fra num. 21. 23. 24. & alib. sæpe. † Simoniaci non sunt ordinandi 1. quæst. 1. c. cap. quicunq; cap. citò turpè §. qui ergo versicu. secundum Gregorium cap. eos qui versu. nam, & vicesimus quæst. 7. cap. conuenientibus §. ex hac authoritate versicu. porro simoniaci, & distinct. 33. cap. maritum, 21 in fine. † Neque Apostata distinct. 50. cap. vltim. & c. vlti. de Apostatis. Neque hæretici §. clericos ibi, & recta fide Nouella c. 123. distinct. 51. cap. vltim. versu. qui in hæresim, 22 † Nam Apostata, hæretici, & schismatici non solum non sunt ordinandi, sed & ordinati, & beneficiati ordinibus, & beneficijs ipso iure priuantur secundum communem, de qua per Doctor. in cap. vt commissi §. priuandi de hæreticis in 6. & per Garziam de beneficijs par. 11. cap. 10. num. 1. & sequen. vbi citat alios. Nisi forte fuerint ad fidem catholicam reuersi 1. quæst. 7. §. si qui voluerint, & c. eam te 7. §. fin. de rescriptis. Et hoc insuper non de iure succedit, sed per dispensationem sit 1. quæst. 1. cap. omnis. Item non baptizati ordinari non possunt cap. 1. & cap. vlt. de præbytero non baptizato. Nec minus rebaptizati distinct. 50. cap. confirmandum in fine distinct. 51. cap. vlt. ver. aut rebaptizati, & 1. quæst. 7. cap. qui in qualibet. Nec minus baptizati in hæresi 1. quæst. 1. cap. ventum §. sed nostræ q. 7. ca. qui in qualibet, & distinct. 51. cap. vlt. in princip. ver. vel qui in hæresi. Apostolico canone 67. Nisi forte non adulti, sed infantibus ab hæreticis, sint baptizati 1. q. 4. c. placuit cap. qui apud c. homini §. fina. Nec tandem ordinandi sunt baptizati in ægritudine distinct. 57. in princip. cum cap. sequente, 23 † Item nec vxorati, nec ij, qui continentiam vouere nolunt ordinandi sunt distinct. 27. in princip. cum c. sequen. distinct. 28. c. assumi c. sane 2. c. cum de ore. 8. de clerici conjug. cap. vlti. ver. nec etiam coniugato de tempor. ordinat. in 6. Nec minus sunt beneficiandi, si forte post clericatum vxorem duxerunt cap. cum decorem 8. de cleric. conjugat. Imo si beneficia habent, & vxorem ducunt, illis ipso iure priuantur c. 1. & 3. de cleric. conjug. cap. diuersis §. eod. & id cum de clera ratione quam facit Tholosanus noster in tract. de beneficijs c. 2. §. n. 4. p. totū Garzias eod. tra. par. 7. c. 5. Nisi forte vxoratus voues continentiam religionē ingredi velit relicta vxore, hic enim poterit ordinari d. c. vlt. ver. nisi volenti d. c. assumi ver. nisi fuerit promissa, & d. dist. 28. c. de his §. si. Quod tamē vxore ipsa consentiente, & continentiam pariter vouente fieri poterit, nō aut ipsa recusante distinct. 77. c. Episcopus versu. sanē si coniugati, & cap. cum sis 4. cap. coniugatus §. capitulo vxoratus 8. de conuersion. coniu-

gat. sed si carnalis copula inter eos non dum secuta sit: sic consensus coniugis non desideratur c. vltim. 2. c. ex publico 7. de conuer. or iug. Nec minus desideratur si tempore baptismi vxorem habeat, & post baptismum ad ordines adspirat dist. 3. c. la. ci. Vel si quis vxoratus ex cā necessitatis sit ad ordines dispensatus exemplo dist. 28. c. de Sacrosanct. Mortua verò vxore, quis ordinari, ex hoc quia vxorē habuit, non prohibetur dist. 31. c. vl. §. illud quoq; Martini, Bigani verò, seu ij, qui alteram vxorem duxerunt ordinandi nō sunt §. sed neq; Nouella c. 6. §. clericos Nouella c. 123. c. 1. cum c. seq. de bigamis non ordi. c. sane 2. in fine de clerici conjug. c. de bigamis in 6. dist. 23. c. his igitur versu. aut certe vnus dist. 26. c. vlt. dist. 31. c. vlti. §. illud quoq; dist. 32. c. nemo c. seriatim ver. quia nec laicos dist. 33. in prin. cum c. seq. c. maritum dist. 34. c. si quis de laicis in prin. c. præcipimus c. si laici §. premissis, & c. cognoscamus dist. 50. c. quicunq; pœnitens dist. 51. c. vlt. ver. qui secundus, & dist. 55. c. 1. ver. vel bigamus c. nullus dist. 77. c. si quis versu. si secundum dist. 84. c. quisquis, & canone Apostol. 16. Nec sunt beneficiandi, vobis allegatis, & alijs probat Garzias de beneficijs par. 7. c. 6. n. 1. & seq. Nec refert quod vtraq; vxor tua sit c. de bigamis 3. de bigamis cum alijs allegatis paulo superius in vxorato. Sed si postermis matrimonij copula carnali non sit consummatum, non erit in pedimento ad ordines adspiranti c. debitor §. de bigamis, prout in impedimento erit si copula carnali sit consummatum, quamuis cō posteriore non subsistat: super 4. de bigamis. Sed si non vxores sed concubinas duas pluresue habuerit, non erit ei hoc impedimento ad ordines consequendos c. quæ tu c. 6. eod. titu. Quod fecus erit si post vxorem vnā, concubinas vnā vnā pluresue habuerit dist. 34. c. si quis de laicis. Nisi si forte cum tali post vnā vxorem concubinario fuerit 24 dispensatum d. dist. 34. c. fraternitatis. † Sed si cum bigamo Papa dispensauerit an poterit accipere ordines propter dispensationem? & quoad ordines minores videtur quod sic, quo uerò ad maiores ordines, quod non, per text. & ibi notata per glo. in verbo dispensare, & Doctores in c. super eo 2. de bigamis, & dist. 34. c. si subdiaconus. Quia in bigamis contra Apostolum dispensare non licet, ne debet ad factos ordines promoueri, uel in eis si promoti fuerint, remanere d. c. 2. ibi, quia &c. quod intelligitur quoad maiores ordines, ut in d. c. subdiaconus, & vt distinguit gl. allegata in d. c. 2. non aut quoad minores, ut in d. gl. De laicis capiti quæstione an. scum bigamis quoad ordines ordines dispensari possit? eleganter agit Sotus lib. 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 3. ubi hæc omnia illustrat. Verū si necessitate exigente possunt sine dispensatione ordinari certo quodam modo de quo in d. dist. 34. d. c. subdiaconus in fine cum c. c. 6. Ha-pa multo magis poterit sibi persuasa necessitate aliqua eis dispensare quoad omnes ordines. Item is, qui uiduam, uel à marito repudiatam duxit ordinandus non est distinct. 32. c. nemo in fine c. seriatim ver. quia nec laicos dist. 34. ca. curandum c. præcipimus ver. aut qui uirginem, & c. si quis uiduam dist. 50. c. si quis uiduam c. quicunq; ver. quicunq; uiduæ maritus dist. 51. c. ult. ver. qui uiduam uisit. 55. c. nullus uersu. nullus uiduam dist. 77. c. si quis in fine distinct. 84. cap. quisquis, & de bigamis non ordinari. cap. 1. uersu. repudiatam Apostolico canone 17. & Nouella c. 123. §. clericos uer. neque uiduam. Vidua autem dicitur illa, cuius maritus est mortuus, eiecta est, quæ à marito uiuenti proijcitur d. distinct. 34. c. uiduæ, & c. sane 2. in fine de cleric. conjugatis. Verum si quis solum desponsatam, non autem carnali copula cognitam duxerit, poterit ordinari d. dist. 34. c. ult. & 27. q. 2. c. quod autem sicce in possibilis uer. item si sponsa, & c. debitum 10. de bigamis non ordinandis. Poterit etiam bigamus ordinari in minoribus ordinib. uel in maioribus urgente necessitate, certo quodam modo, de quo in d. dist. 34. ca. lector. & ut paulo superius uer. uerum si necessitate. Et quoad impedimentum non refert quod uidua sit ante baptismum dist. 34. c. si quis uiduam, nec quod ipsa ducta postea mortua sit c. de baptismis 3. de bigamis non ordinandis, nec tandem quod matrimonium cum uiduâ contractum, ipso iure nō subsistat c. ult. eod. tit. Is qui adulterā, uel meretricem uxore duxit, uel habet, ordinandus nō est dist. 33. c. maritum uersu. uel meretricem dist. 34. c. si cuius c. si laici c. si quis uiduam, & eiectam cap. si, quis de laicis §. quod ergo dist. 51. ca. ult. uer. aut corruptam mariti 30. q. 5. cap. qualis, & canone Apostol. 17. Minus ordi-

ordinandus est ille, qui duxit ancillam, d. canone 17. & d. c. 35 si quis viduam, ver. aut ancillam. † Nec qui habet concubinam, distinct. 33. in princ. cum c. sequen. c. maritum, ver. nec eum quidem, & c. vlt. distinct. 51. c. vlt. ver. qui concubinam. Nouell. c. 123. Nec qui duas sorores, vel consobrinam duxit, canone Apost. 18. Nec minus qui publicis spectaculis mancipatam duxit, d. c. si quis viduam, ver. vel aliquam de his, & d. canone 17. Qui liberos naturales habet, vel habuit ordinandus non est, §. clericos, ibi neque naturales.

26 Nouel. c. 123. † Sed & qui ex malis parentibus nati sunt, hi ordinari non prohibentur, distinct. 56. c. vnde cunque, c. nunquam, c. nasci, c. sponfus, c. satis, c. dominus, c. Ismael. Quod tamen intelligi debet si cetera virtutes in eos conueniunt: nam suffragantibus meritis hi patienter sunt suscipiendi non tamen, vt hoc pro regula in posterum assumatur, sed ad tempus ecclesiae periculo succurratur, distinct. 56. c. Cenomanensem, & c. seq. Regula enim est in contrarium quod non suscipiantur, d. distinct. 56. c. si gens, & d. c. Cenomanensem, §. quod: à qua virtutibus, atque meritis ex arbitrio receditur, & ordinantur. Illegitimi, & filij presbyterorum ordinandi non sunt, c. 1. & vlt. de filijs presbyter. c. consuevit 5. de feruis non ordinan. distinct. 56. in princ. cum c. seq. Tholosanus de beneficijs, c. 35. per totum. Garzias eod. tractatu par. 7. c. 2. & 3. latissime. Verum si virtute ac meritis persurgant ordinandi sunt suscipiendi, d. distinct. 56. c. vnde cunque, c. nunquam, c. nasci, c. dominus, & c. vlt. & d. §. quod autem, ver. sed fecit. Vnde cunque enim homines nascantur, si parentum vitia non sectentur, & Deum recte colant,

27 honesti, & salui erunt. † Semen enim hominis ex qualicumque homine, Dei creatura est; & eo male vitibus male erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem boni filij adulterorum nulla est defensio adulterij: sic mali filij coniugatorum nullum est crimē nuptiarum, d. c. vnde cunque. Nasci enim de adulterio, non est eius culpa, qui nascitur, sed illius qui generat, d. c. nasci, & de vitijs parentum nunquam erubescendum, d. c. nunquam, faciunt allegata supra lib. 1. de infamia tit. 26. & ideo illegitime quomodocunque nati, si sint continentēs, & bonae vitae, docti ac virtutibus clari poterunt sacris illustrari ordinibus, vt colligitur ex allegatis, & probatur distinct. 56. c. i. & seq. c. nisi aut. & c. Apostolica, ad quos canones se remittit Imperator in §. clericos. ibi. vt sacris interdictum canonib. Nouell. c. 123. Verum non ipso iure illegitime nati, & si continentēs, bonae vitae, ac virtutibus sint clari, ad sacros ordines admittuntur, sed per dispensationē, vel ordinarij, vel summi Pontificis, teste Gratiano in d. c. Apostolica in fi. c. seq. c. 1. de filijs presbyterorum in 6. Tholosanus de beneficijs, c. 28 35. nu. 6. & 7. & per totum. † Non tamen potest ordinari episcopus cum eis ad ordines maiores dispense, sed solus Pontifex summus, d. c. 1. & c. 2. de filijs presbyteror. Tholosanus vbi sup. nu. 7. † & filij presbyterorū illegitime nati, & si per dispensationē in ecclesia paterna sacerdotiū impetrauerint, literis dispensationis non obstantibus, sunt ab eadem ecclesia amouendi, c. 2. & seq. c. cum decorem 15. c. ad abolendam 16. de filijs presbyter. & Concil. Trident. in sessi. 25. c. vt paterna 15. Sed filij presbyterorum legitime nati ordinari non prohibentur, distinct. 56. c. Cenomenensem, §. cum ergo, c. literas 14. de filijs presbyter. c. cum olim 6. de cleric. coniug. † Verum & filij legitimi presbyterorum in ecclesia paterna ordinandi non sunt, c. presentium 3. c. cōquerente 4. c. quoniam 10. c. ad extirpandam 11. c. Michael. de filijs presbyter. Nisi episcopus, qui sciens patrē in ecclesia ministrasse, eum ordinauerit, hic enim eum quem sciens ordinauit, ex causa proposita remouere non potest: Si hoc ignorans fecit, in ea debet manere, donec in alia prouideatur, vnde honeste valeat sustentari, c. veniens 5. eodem tit. Sed si alius ante filij presbyteri in loco patris eius ministrauerit, hoc enim casu, quia defuncto patre media intercessit persona, quae ei successit, post hanc non prohibetur filius admitti, c. ex transmissa 7. eod. tit. Quod idē erit si pater sine titulo, vel filij sui nomine in ecclesia ministravit, c. constitutus 8. eod. tit. de filijs presbyter. Verum si Pater, vel alius habens facultatem ab eo dispensauerit, vt filius nulla media intercedente persona in ecclesia, in qua pater ministravit ordinetur, erit in ea admitendus, capit. ex tua 9. eod. tit. c. dilectus 17. eod. tit. Sed si patri non succedat, sed eo viuo ad aliud sacerdotium in eadem ecclesia fuerit ordinatus, subsistit ordinatio, quoniam hoc casu le-

gitimus potest in eadem ecclesia ordinari, atque beneficiari, in qua & pater ministrat, c. ad haec 12. de filijs presbyter. † Sed & quod attinet ad illegitime natos obseruandum est generaliter illos ordinari posse, si forte eos aut maxima ecclesiae utilitas, vel necessitas exposuisset; vel euident meritum prerogatiua commendat 1. q. 7. c. tali coniugio 17. Item furiosi non sunt ordinandi, distinct. 33. c. maritū, ver. neque illum qui in furiam, d. c. cōiter, c. clericus, c. vsque adeo, & 15. q. 1. c. vlt. §. his ita, ver. nō enim potest. Apostolicam c. 32 non. 78. Nec epilectici, d. c. cōiter. † Nec corpore vitiati, d. c. vsque adeo in fi. & d. c. maritum, ver. nec illum, distinct. 34. c. praecipimus, ver. vel qualibet parte corporis, distinct. 36. c. 1. distinct. 49. c. hinc etiam, distinct. 51. c. vlt. ver. aut qui naturali, distinct. 55. in princ. cum c. seq. c. poenitentes, ver. aut aliquo, & c. exposuisti 6. de corpore vitiati. Nam corpore vitiati, nec ordinandi, nec beneficiandi sunt per allegata iura, & per alia, quae late congerit Garzias de beneficijs par. 7. cap. 11. per totum. Quod quidem verum est, nisi casu sit vitiatus, nō propria voluntate, d. c. poenitentes in fin. & d. distinct. 55. c. qui parte, c. si quis à medicis, c. eumuchus, c. si quis pro, c. si quis in clator. c. praepcepta, c. ex parte 3. de corpore vitiati, canone Apostolico 20. & 76. nisi forte casu oculus sit amissus, d. c. praepcepta, §. fin. cum cap. seq. Sed si quis oculo defectus, aut obruso cruore existat, & dignus sit, ordinari non prohibetur secundum canonem Apostolicum. 76. Sed mutus, surdus, & caecus ordinari prohibetur. canon. Apostolic. 77. Verum si cum corpore vitiato sit dispensatus, poterit sacris ordinibus decorari, c. 1. c. cum de tua 2. c. significauit 4. de corpor. vitiatis. Prout poterit ordinari ille, qui valetudinis seruandae causa se mutilauit, ex eploc. ex parte 5. eo. tit. & ille qui ungula pollicis careat, cum propterea non sit minus idoneus ad officia diuina peragenda, c. vlt. eo. tit. Ij verò qui se ipsos abscederunt ordinandi nō sunt, per allegata superius ver. quod quidem, & distinct. 51. cap. vlt. ver. qui semetipsum, & distinct. 55. c. si quis abscederit, & c. hi qui se, & canone Apostolico 21. & 22. † Minores aetate regulariter ordinandi non sunt, c. vel non 14. de tempor. ordin. c. 1. & c. ad nostram 8. c. significatum 11. de regularibus, c. vlt. ver. infanti, de tempor. ordinat. in 6. dist. 77. c. subdiaconus distinct. 78. c. quid est. 1. q. 1. cap. estote, ver. nisi ptouectiores aetate, faciunt ea, quae dicta sunt supra lib. 2. tit. 3. & 4. Nec minus sunt minores aetate beneficiandi, cap. cum in cunctis 7. de elect. c. eam te 4. de aetate, & qual. ordin. c. graue nimis, de praebend. Tholosanus de beneficijs, c. 37. nu. 1. Garzias eod. tract. par. 7. c. 4. per totum quā plura adducit. Sed si excefferint decimum quartum annum, tunc ordinari poterunt, d. c. ad nostram 8. & d. c. significatū 11. Nisi forte ad duram aliquam religionem ordinentur: hoc enim casu requiritur, vt excefferint decimum octauū annum, c. quia in vitulis 6. de regularib. 20. q. 1. c. qui autem, vel si subdiaconi ordinentur, hi enim debent esse viginti annorum distinct. 77. cap. subdiaconus. Sed ex Clement. vlt. de aetate, & qual. subdiaconi debent esse decem, & octo annorum. Tandem ex Concilio Tridentino in sessi. 23. cap. nullus 12. Subdiaconi debent esse viginti duo annorū; Diaconi viginti trium, Presbyteri viginti quinque. Sed si diaconi, decani, aut similes, qui animarū curā habent ordinandi sint, aut virgines sint consecrandae, hoc enim casu requiritur aetas 25. annorum, d. c. cum in cunctis 7. §. inferiora, de elect. c. licet 14. in princ. eod. tit. in 6. dist. 77. c. placuit, c. episcopus in princ. distinct. 78. c. nemo 20. q. 1. c. placuit, §. presbyterum, ver. sed neque diaconum Nouel. c. 123. Tholosanus, & Garzias vbi supra. Sed Clement. vlt. de aetate, & qual. diaconi anno vigesimo aetatis possunt ordinari, ex Concil. Trident. vbi supra anno vigesimo secundo. Leuitae debent esse 25. annorum d. distinct. 77. c. in veteri. Presbyteri debent esse 30. annorum, d. c. in veteri, ver. à trigesimo, & d. c. episcopus in fin. distinct. 78. in princ. cum c. seq. c. nemo, in princ. & §. presbyterum. Nouel. c. 123. Sed d. Clement. vlt. de aetate, & qual. & Concil. Trident. vbi supra presbyteri anno aetatis 25. possunt ordinari. Quod & antea necessitate urgente poterant in hac eadem aetate ordinari, d. cap. nemo presbyter. §. hoc regulariter cum c. sequen. Si lectores ordinandi sint: hi enim debent esse octodecim annorum, d. cap. nemo, & d. §. presbyterum. Verum si minores aetate fuerint à parentibus oblati, poterunt ordinari 20. quae st. 1. c. 1. in fine, cum c. sequē. c. monachum, c. quicumque, c. quē progenitores, c. infans, §. ex his autoritatibus, & cap. cum

virium 12. cap. significatum 9. §. si autem à parentibus, de regularibus. Quod idem erit si religionem ingrediantur, vlt. ver. nisi forte religionem intraret, hoc declarat. † Sed si minor maior factus, ordinationem ratam habuerit, minori ætate, in qua ordinatus est non obstante, erit valide ordinatus, c. significatum 11. §. si autem à parentibus, ver. seu post decimum quartum annum, & c. cum virum 12. de regularibus, c. 1. §. fin. de his quæ vi metusve causa 20. quæst. 1. c. illud, c. ad nostram, de regularibus, c. 1. in princ. c. non solū 35 2. ver. maior tamen, eod. tit. in 6. 20. q. 1. c. 1. † Ij qui sæculo militant ordinandi non sunt, distinc. 19. c. si quis post, distinc. 51. in princ. ver. aut post baptismam militantes, cap. 1. ver. aliquando ex militia, c. si quis post, c. vlt. ver. qui sæculari militiæ, 19. q. 3. c. monasterij §. miles. Nec ij, qui foro certarunt, distinc. 51. in princ. ver. aut in foro decertantes, & d. c. 1. in princ. Nec ij, qui in scena luserunt, distinc. 33. c. maritum, ver. aut in scena luisse, cum declaratione de qua supra lib. 1. tit. 20. Nec vsurarij, d. c. maritum, ver. neque illos qui vsuras, & supra lib. 1. tit. vlt. Neque minus excommunicati, & suspensi, c. postulastis, 7. & c. vlt. ver. si tamen scierit, de clerico excommunicato, c. cum bonæ 8. de ætate, & qualitat. nam nec ordinari sunt beneficiandi, d. cap. 7. Tholosanus de beneficijs c. 37. num. 11. Garcias eod. tra. cta. par. 7. c. 13. & c. 14. & sup. li. 1. tit. 15. Nisi forte excommunicati, & suspensi fuerint absoluti, c. propositus 8. de clerico excommunicato. Ij verò qui minores ordines per interstitia temporum non impleuerunt, ad maiores non sunt ordinandi, nec minus posteriores ante priores, distinc. 74. c. Episcoporum, distinc. 75. c. vlt. in fin. distinc. 77. cap. subdiaconus, distinc. 78. c. quid est 16. q. 1. c. monachos, cap. in ecclesia 2. de institutionibus. Faciunt quæ de distribuendis secularibus dignitatibus dicta sunt supra lib. 1. tit. 4. In singulis enim gradibus hæc tempora sunt obseruanda, si ab infantia ecclesiasticis ministerijs non desierit, vt inter lectores, & exorcistas quinquennio teneatur, exinde accolythus, vel subdiaconus quatuordecim annis, & sic ad benedictionem diaconatus, si meretur accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hæreticè debet. Exinde suffragantibus stipendijs, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri sacerdotium poterit promoueri: de quo loco (si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum Pontificatum sperare debet, distinc. 77. c. in singulis 2. & c. quicumque 3. & c. monachus. Sed tempora hæc non sunt obseruanda, si prior ad altiorem gradum non velit ordinari, distinc. 74. cap. episcoporum, ver. nisi forte superbia elatus, & c. vlt. Vel si sit simplicior, vt gradum superiorem non possit tueri, d. c. episcoporum, ver. sanè si officium. Vel tandem si contra instituta tempora quis fuerit dispensatus exemplo, cap. 1. de clerico per saltum promotio, distinc. 52. in princ. cum c. sequent. Furtiue ordinati non sunt vterius ordinandi, nisi cum eis fuerit dispensatum, c. 1. cum duobus sequentibus. de eo qui ordinem furtiue suscepit. Monachi ad clericatum sunt ordinandi. Clement. 1. §. ad ampliationem, de statu monachor. 16. q. 1. c. si monachus, c. quos. Nisi forte monachi desertores sint monasterij, d. q. 1. c. legi. Sed de his plura adfert Cucchus Inst. de his qui ad ordines promoueri nõ possunt. hæctenus qui & quales clerici ordinandi sint.

S V M M A R I V M.

- 1 Ius ordinandi competit episcopo. limitatur.
- 2 Capitulo an competat ius ordinandi.
- 3 Decessori non competat ius ordinandi sibi successurum.
- 4 Ordinandi ius competit Abbati in suo monasterio.
- 5 Ordines conferre potest episcopus post resignatum episcopatum.
- 6 Ordinandi ius quando cesset. & nu. 8. & 9.
- 7 Ordinatus ab excommunicato dispensatur.
- 8 Ordinandi ius cessat per ordinationem indigni.
- 9 Ius iurator ecclesia vacante potest ordinare, & Papa quos vult.
- 10 Ordinatio est faciendacertis diebus, & horis, & quid in ordinibus minoribus, & de ordinatio à Papa simul ad omnes ordines quando liberetur.
- 11 Ordinantes, & ordinandi debent ieiunare.

Clerici à quibus ordinandi, vbi & quando. Tit. 3.

Non nisi ab eo clerici ordinandi sunt, cuius ordinandi competit. alijs ordinatio non valet, 1. quæst. 7. c. per illicitam, c. conuenientibus. §. item thesaurus 1. Patriarcha. 9. quæst. 1. cap. per illicitam. † & episcopo non alij regulariter ius ordinandi competit, distinc. 67. in princ. cum cap. seq. & c. vlt. distinc. 91. cap. non liceat, in princ. & canone Apostol. 2. Quod verissimum, atque inconcussum ex sacris scripturis, conciliorum decretis, Patrum attestationibus, more antiquo & inueterato populi Dei, & exemplis maiorum comprobatur Cardin. Bellarminus, de clericis, libro primo, cap. 3. in princ. & c. 4. Cucchus Inst. de potest. ordinandi, numero primo, & sequent. Concilium Tridentinum in sessio. 23. c. 3. & 10. & sessio. 14. cap. 3. Nisi episcopus alteri ius suum cesserit, e. quia diuersitatem 5. ver. nisi forte aliquid, & c. constitutus 11. de concessis, præbend. c. cum venissent 6. de institut. Vel nisi de consuetudine aliter obseruetur, cap. cum ecclesia 31. de electio. Nam is, cui episcopus, vel consuetudo ius ordinandi concessit, potest ordinare. Verum enim verò quoniam consuetudine sublata soli episcopi ordines conferunt sibi subditis, vel subditis alij episcopo, ab eo tamen sibi ordinandis cõlitteris dimissis. Concilio Tridentino in sessio. 23. cap. tertio. Nam nec consuetudine nec præscriptione quæri possunt ea, quæ sunt propria ordinis episcopalis. Anton. Rosellus de indulgentijs numero 425. & sequent. quod idem per text. in c. quanto de consuetudine, probat Petrus Rau. in tract. de consuetudine, numero 84. † Sed nec capitulo sede vacante ius ordinandi competit, nisi antea capitulo cum Prælate ius ordinandi competierit, cap. illa 2. de sede vacan. & cap. vlt. de regular. in summo. † Decessori non competit ius ordinandi sibi successorem, distinc. 51. cap. vlt. ver. qui à decessoribus in sacerdotium eliguntur. Nisi hoc Papa dispensauerit, exemplo 7. quæst. 1. cap. petijisti, † Abbatia suo monasterio eiusque capellis ius ordinandi clericos competit non episcopo 16. q. 2. in princ. cum cap. sequent. Sed contradicere videtur d. q. 2. c. penult. & vlt. cui contradictioni respondet Gratianus in d. c. vlt. ver. ecce Urbanus. Planè Abbas, presbyter, & benedictus conferre potest ordinem clericalem, c. cum contingat 11. de ætate, & qualitat. distinc. 69. in princ. cum c. sequent. Quod tamen verum est conuersis, in quos ecclesiasticam, & quasi episcopalem iurisdictionem obtinet: nam ijs primam clericalem consuetudinem conferre possunt non alijs. Concil. Tridentin. in sessio. 23. c. Abbatibus 10. nisi eis id competit ex pleno sedis Apostolicæ indulto, c. Abbates 3. de privilegijs in 6. distinc. 69. cap. 1. Quod quidem indultum obtinuisse docere debent post Concilium Tridentinum, quoniam illo omnia privilegia in antea concessa sunt sublata, in d. sessio. 23. d. c. Abbatibus 10. Item & chorepiscopi hos minores ordines possunt conferre, d. c. in fi. Cardin. Bellarm. de clericis, lib. 1. c. 17. D. Quod verum non est, nisi hi verè episcopalem cõsecrationem acceperint, quoniam illis, vt episcopis licet ordines omnes conferre, non autem chorepiscopis Bellarminus vbi supra. E. & probatur infra tit. 19. A clero, & populo ciuitatis postulari possunt clerici ordinari ab episcopo, distinc. 51. cap. vltim. §. sed nec ille. Graeci à latinis episcopis, qui in ritibus differunt non sunt ordinandi, nec è contra, cap. cum secundum 9. de tempor. ordinat. cap. cum olim 6. §. fin. ver. nisi pro eo quod, de clericis coniug. Nisi episcopus cui ordinandus est subiectus, consentiat, cap. quod translationem 11. de tempor. ordip. Laici ius ordinandi clericos non habent, cap. præterea 4. & cap. quod autem 4. §. de cetero, de iure patronat. Non obstat, quod paulo superius dictum est, à clero, & populo posse ordinari, quia ibi clerus, & populus postulat, & episcopus, si iudicauerit expediens, ordines conferre eo modo quo exprimit, atque declarat Cardin. Bellarm. de clericis, libro primo, capitul. tertio, ver. At certè falluntur, scilicet per impositionem manuum presbyteri, hoc est, Episcopi vt explicat bi paulo post principium, & capitulo quarto, & d. distinc. 51. cap. vlt. §. sed nec ille.

5 Sed † si episcopus, cui ius ordinandi competit, vt dictum est in princ. episcopatum reliquit ordines contulerit, sunt

sunt bene collati, Secundum distinctionem, de qua in cap. 1. de ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit. † Si is cui ius ordinandi competit, fuerit excommunicatus, non potens ordines conferre 9. quæst. 1. in princip. cum c. sequen. & cap. excommunicati. Nisi excommunicatus antea fuerit catholicus d. quæst. 1. cap. per illicitam. §. sed excommunicati cum cap. sequen. vsque ad §. sed, & illud, & c. ordinationes §. qui verò, & ordinandū sciat catholicum esse d. c. ordinationes in princ. † Sed cum ordinatis ab excommunicato ignorantibus excommunicationem, propter eorum ignorantiam dispensatur cap. cum clericis 2. de ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit. † Si is cui ius ordinandi competit, fuerit simoniacus, non poterit ordines conferre 1. q. 1. c. qui perfectionem cap. per Esaiam §. constat ergo c. statuius §. sicut ergo versic. sed sicut, & versic. habent ergo cap. statuius ver. simoniaci ca. si qui versic. qui verò scienter cap. de cætero. & c. tuas 35. de simoniaciis. Nisi ordinatus ignorauit ordinationem simoniacam esse d. capit. per tuas 35. & d. ver. habent ergo, & d. cap. statuius versic. simoniacos autem non simoniace, & d. cap. si quid in princ. & 1. quæst. 6. in princip. Vel nisi quis inuitus à simoniaco sit ordinatus d. versic. habent ergo ibi, nec attractionis violentia, & 1. quæst. 1. cap. ergo simoniacos in fine cum cap. seq. Si is, cui ius ordinandi competit sit hæreticus, non poterit ordines conferre 1. quæst. 1. cap. ventum q. 7. c. conuenientibus §. item Tharastus cum sequen. & 9. quæst. 1. capi. vlti. & Apostolico canone 67. §. fina. D. Thomas in supplemento summæ quæst. 38. articu. 2. Sed si in inuitum hæreticus contulerit ordines subsistet collatio. 1. q. 1. c. constat. † Si is, cui ius ordinandi competit, antea ordinauerit indignum, vel alienum, non poterit postea ordines in alios conferre c. cum in cunctis 7. §. si de electione capit. super 2. de bigamis non ordinandis cap. cum singula 32. §. qui vero contra de præbendis in 6. capi. eos qui 2. de tempor. ordinat. in 6. Si is cui ius ordinandi competit, alterius ciuitatis clericum ordinare velit, id minime facere potest 9. quæst. 2. in princip. cum c. sequen. cap. nullus primas ca. nullum c. Episcopum c. non inuitati Apostolico canone 34. & superius sub num. 4. versic. Græci à Latinis. Nisi Episcopus loci consenserit, vt ibi, & c. quod translationem 11. de tempor. ordinat. vel ordinationem ab alio factam ratam habuerit 9. quæst. 2. c. vlt. Vel in ordinandis clericis ipse sit negligens, tunc enim superioris eius ordinare licet 9. q. 3. cap. cum simus. † Rursus Ecclesia vacante illius visitator poterit ordinare distin. 24. capitu. præbyteri, & Papa alterius cuiuscumque ciuitatis clericos potest sacris ordinibus illustrare 9. quæst. 3. c. nunc verò, & cap. vltim. in princip. Quo vero ad locum ordinationis ibi vbi Episcopus iudicauerit, ordinare poterit, secundum distinctionem, de qua in 16. q. 1. ca. si quis monachus 11. c. si quos, & distin. 75. c. quando. † Quo verò ad tempus certis tamen diebus, & horis ordinatione est facienda distin. 75. cap. ordinationes, & cap. quod à patribus. Die dominicæ resurrectionis ordinatione est celebranda d. distin. 65. c. vltim. declaratur distin. 76. cap. huius obseruant §. primum. Sed minores ordines alijs diebus festis conferri possunt cap. 1. versic. & minores ordines, & cap. de eo autem 3. de tempor. ordinat. distin. 75. cap. quando. Alij dies ordinandorum clericorum præscribuntur in distin. 65. cap. vlt. Nec valet consuetudo contraria cap. sane super, & c. cum §. de tempor. ordinat. nisi, vt dictum est, in maioribus ordinibus conferendis, qui etiam alijs diebus festis possunt conferri, vt fuit probatum. Solus enim Romanus Pontifex præscriptos ordinandorum clericorum dies potest transcendere, & ordines omnes simul quando ei libererit conferre d. capitulo 1. versiculo subdiaconos, & d. cap. 3. versic. præter quam Romano de tempor. ordin. & vbi que gloss. & Doctor, & ordinatus à Papa ad ordines minores non debet ad ordines superiores ab alio ordinari cap. cum in distribuendis 12. vbi gloss. & Doctor. eod. titulo. Die sabbati Pentecostes possunt ordines conferri d. cap. 1. in fine. Duo sacri ordines non possunt conferri eidem vno die, vel duobus continuato ieiunio cap. literis 3. cap. dilectus 15. de tempor. ordinat. Nam intra sex menses est facienda cap. nulla 2. §. cum verò de concess. præben. c. cum multa 28. §. is quoque versic. vltra de præbendis cap. literas 4. cap. dilecto 5. de supplenda neglig. prælat. † Tandem obseruandum est ieiunantes ordinare, & ordinari debere distin. 67. capi. 1. versic. & ieiunantes, & d. capitulo literas. Nam Christus

apud Lucam cap. 6. antequam ex discipulis ordinaret Ap. postolos ieiunauit, & orauit, quod idem feruenter facere debent summi Pontifices antequam Cardinales purpura illustrent, vt probatur infra tit. 16. in fine.

S V M M A R I V M.

- 1 Episcopus ante ordinationem quid facere debet.
- 2 Ordinandi sunt prius examinandi.
- 3 Episcopus ante ordinationem quid facere debet.
- 4 Ordinandorum qualitates quæ.
- 5 Ordines non sunt conferendi ob premia, vel fauores Declara, vt ibi, & mem. 6.
- 7 Ordinatione est differenda, si ordinatus accusatur.
- 8 Consensus ordinandi requiritur ante ordinationem.
- 9 Inuitus ordinatus debet intra annum pronocare.
- 10 Vidua sponte sibi imponens velum conuersionis, manet velata.
- 11 Habitu monachalem gerens ultra annum non potest amplius ad secularia aspirare.
- 12 Consensus parentum ordinandi non requiritur, limitatur.
- 13 Impubere absque consensu parentum ordinato, intra annum pronocandum, alias remanet.
- 14 Monachi sine consensu Abbatis non sunt ordinandi.
- 15 Ordinatus à Papa non potest sine eius licentia ad superiores ordines ab alio promoueri.
- 16 Ordinatio ad patronatum non fit sine presentatione patroni.
- 17 Monachi non sunt ordinandi, nisi in monasterio per aliquot tempus conuersati, & probati.
- 18 Tempus probationis quantum.
- 19 Professus ante tempus probationis an possit ordinari.
- 20 Professio ante tempus probationis quando valeat.
- 21 Titulus absolute requiritur in ordinatione declara, vt ibi.
- 22 Testes adhibentur in ordinatione.
- 23 Infantes sunt ordinandi cum consensu parentum, & adhibitis testibus.
- 24 Decreta conciliorum sunt ordinandis significanda.
- 25 Officiali ordinato dandus est libellus.
- 26 Cautio ab officiali ordinato, est exigenda.
- 27 Ordinandus quid promittere debeat.
- 28 Luxurienti ordinandi formula.
- 29 Episcopus, & Ecclesia non censentur diuersi.
- 30 Episcopo, qui inuitum ordinauit, quæ sit pœna iniungenda.
- 31 Ordinati non legitime, & extra tempus deponuntur, & ordinantes ius ordinandi amittant.
- 32 Episcopus priuatur potestate ordinandi si pœnitentem, vel alios indignos sciens ordinauit.
- 33 Ordinatione non est reiteranda.
- 34 Ordinatione qualiter, & quomodo probanda.
- 35 Manus impositio Episcopi est de essentia ordinis.

De antecedentibus ordinationem.

Titulus 4.

Qui vult sacris decorari ordinibus prius vires suas metiri debet. Quisquis enim sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat; prius vires suas cum hoc, quod est subiturus onere metiatur, vt si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat prima quæstione prima capitulo non est 27. §. quisquis ergo. † Episcopus verò debet conuocare capitulum, & illius adhibere consilium prius quam clericos ordinet distinctione 24. capitulo Episcopus sexto, & prima quæstione prima capitulo estote 119. §. si quando igitur 12. quæstione secunda capitulo alienationes versiculo nec non ordinationes capitulo nouit quarto capitulo. quando quinto, & capitulo pastorali 9. de his, quæ sunt à prælati capitulo cum in Ecclesijs 33. de præbendis in sexto.

- 1 † Et ordinandi sunt prius diligenter circa sufficientiam, mores, & virtutes examinandi distin. 24. cap. vlt. † Nam quædo Episcopus ordinationes facere disponit, omnes qui

ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem euocandi sunt ad ciuitatem vna cum archipresbyteris, qui eos representare debent, & tunc episcopus à Latere suo eligere debet sacerdotes, & alios prudentes viros gnaros diuinæ legis, & exercitatos in ecclesiasticis functionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint bene literati, si instructi in lege Domini: Diligenter inuestigat ante omnia, si fidem catholicam firmiter teneat, & verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus hoc committitur, cauere debent, ne aut favoris gratia, aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti à vero deueniant, vt indignum, & minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos, episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, & ille qui indignè accessit ab altari remouebitur, & illi qui donum sancti spiritus vendere conati sunt, coram Deo iam condemnati ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur per tres continuos dies diligenter examinentur: & sic sabbato, qui probati inuenti sunt, episcopo præsententur, distincti, 24. c. quando episcopus, §. sed neque clericum vsque ad §. si sciens. Nouell. c. 56. & 123. latè etiam Menochius de arbitrarijs casu 425. cum tribus sequentibus, §. Nam nec precibus, nec premio, nec fauore quis ad sacros ordines est promouendus, vt ibi, & 1. quæst. 1. c. omnes, §. de his autem cum cc. sequentibus vsque ad c. pueri, & d. c. pueri, §. nulla sit: Apostolico canone 39. Concilium Tridentinum sessio. 24. c. 18. & D. Thomas 2. 2. quæst. 63. art. 2. Verum non itaque quorundam precibus ordinationes factæ falsæ dijudicantur. Sed hæc demum, quæ precibus ordinandi, vel eius amici, non spirituali, sed carnali affectu porrectis sūt, cum aliàs futuræ non essent: quas non charitas interueniens, sed ambitio supplicans extorquet. 1. q. 1. c. latorem, §. 121. & sequen. §. non itaque. Et quamuis clericus cuiuscunque gradus dare aliquid ei, à quo ordinatur, aut cuiuscunque alij personæ veteret: tamen id quod consuetudo permittit dari potest, & percipi ab ijs, qui ordinati in ministerio sunt, dum tamen vnus anni diaria non excedat, d. Nouel. c. 56. & 123. Si ordinandus dicatur indignus, ordinatio differenda est, & accusatio persequenda, §. ceterum si tempore. Nouel. const. 123. & c. omnipotens 4. de accusatio. Præmissis omnibus peractis, vel ante consensus ordinandi est perquirendus, distincti. 74. in princ. cum c. seq. c. gesta, c. quorundam, c. ubi ista, c. honoratus, & cap. 1. de regularibus. Sed si inuitus quis sit ordinatus, & intra annum non prouocabit, manebit in ordine, c. si quis 2. in fine eod. tit. Si vidua spontè velum conuersionis sibi imposuerit, & inter velatas oblationem Deo obtulerit, manebit, c. viduæ 4. eod. tit. Idem erit si quis vltra annum habitum monachalem portauerit, c. ex parte 22. eod. tit. Vel si ad ordines tales sit promotus, vt non possit vterius ad secularia adspirare: nam iste si ad vteriores sacros ordines promoueri non velit, coarcebitur, vt consentiat, vt dicitur paulo inferius. Consensus verò parentum ordinandorum non requiritur, §. hoc etiam cognitum Nouella c. 42. §. interdiximus Nouel. c. 123. & 19. q. 3. c. vlt. in fine, & 20. q. 1. c. puella, §. cum ergo, ver. sed puella, q. 2. cap. 1. §. parentibus, & c. puella, & in princ. d. q. cum c. sequen. cap. statuimus, §. hac autoritate, & c. vlt. Nisi filius, filiaue impubes sit, d. §. parentibus, ver. vsque ad quartum decimū, & d. c. puella, & d. q. 2. in princ. cum c. sequen. c. statuimus, §. hac autoritate, & c. vlt. Sed si parentes in ordinationem impuberis filij non consentientes, intra annum ab ea non prouocauerint, manebit, d. c. puella, ver. at si annum, & d. §. hac autoritate, ver. nisi consensum, vel religiosam vestem. c. si quis 2. de regularibus. Monachi sine consensu Abbatis non sunt ordinandi, distincti. 58. in princ. cum duobus cc. sequentibus, 1. q. 1. c. monachi, c. cum pro, c. monachi. 18. q. 2. c. quam sit, §. pariter autem, c. ad aures §. de tempor. ordinat. c. si religiosus 27. de electio. in 6. & Clement. vlt. eod. tit. Ordinatus à Papa sine licentia eius ad superiores ordines non promouetur, c. cum in distribuendis 12. de tempor. ordin. Et sine præsentatione patroni ordinatum ad patronatum non fit, c. illud 8. §. fin. & c. singestum 20. de iure patronat. 16. quæst. 7. cap. decernimus. Tandem monachi ordinandi non sunt, nisi per tempus aliquod in monasterio fuerint conuersati, & probati, §. hinc autem ibi. sancimus ergo. Nouel. con. c. ceterum si quis. Nouel. const. 123. c. ad Apostolicum 16. §. fin. de regu.

18 laribus 17. q. 2. c. vlt. 19. q. 3. c. monasterijs. §. Sane tempus probationis quantum esse debeat, incertum est: quia in variis extant definitiones. Nam d. c. 16. & c. non solum 2. de regularibus in 6. annus definitur. Biennium verò d. c. monasterij. Triennium denique d. Nouel. c. 5. & 123. & d. c. vlt. ideoque in hac varietate tempus probationis videtur esse arbitrium, vt per glo. in d. cap. 16. in verbo anni. Sed si quis sciens ante tempus statutum professus sit: ideoque beneficio pro se introducto renūciauerit, poterit ordinari, d. c. 16. Nisi in ordine prædicatorum, & minorum professio intra annum spontè facta sit, c. non solum 2. de regularibus in 6. Vel in alijs mendicantium ordinibus, c. constitutionem 3. eo. tit. Nam in ijs professio intra tempus probationis non valet, d. c. 2. & 3. de regularibus in 6. Sane nemo sine titulo absolute est ordinandus, distincti. 70. in princ. cum c. sequen. c. sanctorum. Mos enim antiquus fuit, ne admitterentur in clerum, nisi in certa Ecclesia adscripti essent, in qua digni essent habitus, qui stipendijs ecclesiasticis nutrentur, vnde & clerici dicerentur, cap. cum secundum Apostolum, de præbend. in 6. distincti. 21. cap. clericos, totque tantum in ecclesia instituebantur, quot nutriripotuerant, non plures, c. 1. de instit. c. quoniam 9. de vita, & honest. cleric. cap. fin. de verbor. signific. l. non plures, C. de sacrosan. eccles. §. 1. Vt determinatus sit numer. clericor. & tot ordinabantur quot nutriripotuerant, c. autoritate, de Instit. c. cum Martinus, de constitut. cum similibus citatis superius tit. 1. Inde ab ecclesia in cuius albo erant descripti clerici, eius ecclesiæ, & tituli esse dicebantur, vt clerici Ecclesiæ S. Petri, S. Ioannis, &c. & ex illis clericis, eidem Ecclesiæ maioribus ordinibus inseruiri creabantur ordinati, vt formula ordinationis in ordine Romano docet, ubi sic ponitur pronuntiatio Archidiaconi nomine episcopi. De titulo S. Petri eligimus Paulum in seclerem ad eundem titulum: & hoc est quod legitur in facis citatis canonibus neminem sine titulo ordinandum, ex istis ordinatis legitur etiam assumptos diaconos, subdiaconos, & ex diaconis presbyteros, & Pontifices summos, vt in 2. tit. sunt explicatum. Eo etiam pertinet diuisio fructuum ecclesiæ, quorum vna pars, clericis scilicet, in ea titularis, debeatur. 14. quæst. secunda, cap. de redditibus, & cap. quatuor. Et quia illa portio à certa ecclesia nominata, titulo aliquo distincto ab alijs percipiebatur, fiebat vt ei ecclesiæ adscripti essent ordinati sub eius annona, & titulo, nec possent se ab eadem in aliam sine proprii episcopi consensu transferre, & si de facto id fecissent, possent reuocari etiã per sententiam excommunicationis. Et in Concilio Tridentino sessio. 23. cap. 16. statutum est, ne vllus in posterum ordinetur clericus, quin illi ecclesiæ, aut pio loco, pro cuius vtilitate, aut necessitate assumitur, intituletur, vbi suis fungatur muneribus, neve incertis vagetur sedibus: & vt, si locum inconsulto episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitio interdicitur. Idem statutum est antea in Concilio Niceno cap. 15, & 16. in Antiocheno cap. 7. Chalcedonen. c. 13. distincti. 70. cap. sanctorum. Ad in argumentum trahi potest quod de seruis; & mancipijs fugitiuis statutum Constantinus Valenti. & Theodosius in 1. mancipia, & 1. fin. C. de seruis fugitiuis. Nemo itaque vt probatum est, sine titulo est ordinandus; nam ordinato titulus, & præbenda debet assignari: & interim donec assignetur, est ab ordinatione ascendendus, c. non liceat 2. cap. episcopus 4. cap. relatum 9. c. de monachis 12. c. cum secundum 16. cap. dilectus 19. & c. dilectus 27. de præbendis, c. super 8. de concess. præb. Clement. 1. de iure patron. 16. quæst. 1. c. si monachus. cap. Apostolicis. Nisi ordinatus de sua, vel paterna hereditate subsidium vitæ habeat, d. c. episcopus 4. in fine. Quo factū est, vt episcopi tales patrimonium habentes ordinent ad titulum patrimonij sufficientem ad vitæ subsidium, ne ipsi eos alere teneantur, donec titulus, & præbenda eis assignentur. Quod patrimonium in titulum obligatum non potest obligari, nec alienari, vt non possunt alienari bona ecclesiastica, nisi obseruata solemnitate, de qua in 12. quæstio. 2. c. sine exceptione gloss. in verbo substatari c. tuis questionibus 23. de præbendis, vbi etiam Abbas, & ita questio Concilium Tridentinum in sessio. 21. de reformat. cap. 2. Quod verum affirmat Tholosanus de beneficijs, cap. 9. in fine si certa bona specialiter, non patrimonium generaliter fuerit assignatum in titulum, quoniam ex patrimonio generaliter assignato poterunt bona obligari, & alienari.

si sine solemnitatibus. Sed si præbenda assignata ab ordinante, vel alio fuerit enicta, erit de alia providendus, & interim ab ordinatore alendus, ca. inter cætera 17. de præbendis. Nec quoad hoc refert, quod contra Lateranense Concilium fuerit ordinatus, c. cum super 8. ver. nec ipsi Ca. 22 nonici. de concess. præbend. † Testimonium in ordinatione 23 ne adhiberi oportet. † Oportet enim infantes cum voluntate, & consensu parentum, imò ab ipsis parentibus oblatos sub plurimorum testimonium suscipi, vt omnis occasio maledicti gratia, excludatur hominum pessimorum. 24 20. q. 2. ca. vlt. † Decreta Conciliorum sunt ordinandis inculcanda. Placuit enim vt ordinandis Episcopis, vel Clericis prius ab ordinatoribus suis decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur: ne se aliquid contra statuta Concilij fecisse pœniteat, distinct. 38. ca. placuit. pro declaratione huius Canonis ad eundem est, §. igitur ordinandus, Auth. quomodo oportet Episc. & Alex. in l. si quis. 6. num. 9. 25 C. de factis. † Libellus officiali ordinato dandus est. Quando enim presbyteri in parochijs ordinantur libellum officialem à suo sacerdote, id est Episcopo accipiant, vt ad Ecclesias sibi deputatas instructi succedant: ne per ignorantiam etiam in ipsis diuinis sacramentis offendant, distinct. 38. c. quando. quod idem faciunt ij, qui ad magistratus seculares eliguntur, vt probatur supra lib. 1. tit. 4. numer. 13. Cum vero ad Litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium 26 celebrent, vel baptizent, d. c. quando. † Cautio ab officiali ordinando exigenda est. quamquam enim omnes, qui sacris ordinibus mancipantur regulis teneantur adstricti, expedibile tamen est, vt promissionis suæ vota s. b. cautione spondeant, quos ad promotionis gradus Ecclesiastica probat disciplina. Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quam quod generali sponcione concluditur, vt obseruauimus in tract. de tutela, & curas; lib. 1. tit. 27 12. & lib. 2. tit. 1. † Et ideo placuit, vt vnusquisque qui ad Ecclesiasticos gradus est adscensus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui adnotatione promittat, vt fidem Catholicam sincerâ cordis deuotione custodiens, iuste, & piè viuere debeat, & in nullis operibus suis Canonis regulis contradicat, atque vt debitum per omnia honorem, atque obsequij reuerentiam præeminenti sibi vnusquisque dependat, iuxta illud Beati Leonis Papæ Edictum. Qui se scit aliquibus esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse Prælatum, sed obedientiâ, quam exigit, etiam ipso dependat, distinct. 29. cap. quamquam. Forma huius cautionis proponitur etiam in cap. ne Dei Ecclesia. 43. de Simonia. Quæ non præstatnr per iusurandum, c. nullus. 5. de iurjurando 22. q. 2. cap. vlt. Nec in scriptis, c. legebatur. 3. de maiorit. & obed. nisi fortè Ecclesiasticorum rerum commissa fuerit cura, d. cap. nullus, vbi glo. Vel iusurandum exigatur pro fide, & reuerentia, glof. in d. c. quamquam in verbo cautione, & in d. cap. nullus in 28 verbo iurare, & c. cum Clerici 19. de verbor. signific. † Et quamuis sub hac forma verborum iuramentum tale præsterit videlicet. Ego talis ab hac hora in antea fidelis ero, & obediens Placentiæ Ecclesiæ, & Domino meo Episcopo Placentino: is tamen qui præstat huiusmodi iuramentum, Episcopo tanquam capiti principaliter obligatur, d. c. 19. de verbor. signific. Ergo secundario tenetur Ecclesiæ, quia si tenetur Episcopo, tenetur Ecclesiæ. 7. q. 1. cap. scire. 29 glo. in d. c. 19. in verb. principaliter. † Nec ideo habet plures dominos, quia Episcopus, & Ecclesia non censentur diuersi, vt in d. glof. Qui autem pecuniam accipiunt, vt ordinandis sacros ordines non tribuant, multis argumentis acceptæ pecuniæ rei, & in factis esse probantur. 1. q. 1. c. nullus Episcopus. 124. §. qui autem. Et qui præsentatnr idoneum malitiosè recusauit admittere, ad prouidendum eadem in competenti beneficio compellatur, quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse, c. pastoralis. 29. §. fin. de iure patron. Si qui Clerici, vel Diaconi pro necessitatibus Ecclesiasticarum rerum non obtemperauerint Episcopis suis volentibus eos ad honorem ampliorem in Ecclesia sua promouere, nec ibi ministrant in suo gradu, vnde recedere noluerunt, dist. 74. ca. si qui. & ibi glo. in verbo recedere, ca. placuit. 4. Sed contradicere videtur ead. distinct. 74. c. gesta. sed conciliatur per Gratianum in d. cap. si qui cum tribus capit. sequentibus. Planè si simplex indignum se superiori ordine existimauerit, non erit

ad maiores ordinandus, d. distinct. 74. c. Episcopum, §. sanè si officium, vbi glof. & glof. in d. c. gesta in verbo persona. Nec dolo Episcopi est quis ad alium maiorem gradum promovendus, vt quem obtinet alij conferat, d. distinct. 74. cap. quorundam in princ. & §. verum illud, & cap. Honoratus. 30 † Episcopus, qui inuicem, aut reclamantem præsumpserit ordinare, annuali pœnitentiæ subditus Missas facere non præsumat, d. distinct. 74. c. 1. & ca. Honoratus. in fine, vbi 31 alia imponuntur pœnæ. † Non legitime, & non suo tempore ordinati deponuntur, vel suspenduntur, & ordinatores ius ordinandi amittunt, c. sanè super. 2. in fine, cap. cum quidam 8. c. literas 13. in fine, c. vel non. 14. c. dilectus 15. ca. 32 consultationis 16. de tempor. ordinat. † Item ordinandi potestate priuatur Episcopus, qui pœnitentem sciens publicam egisse pœnitentiam ordinauit, distinct. 50. ca. ex pœnitentibus, §. si autem sciens, vt & superius tit. 2. nume. 17. & sequentibus dictum est. Idem cauetur de eo, qui viduam, aut repudiatam uxorem quondam habentem ordinauit, d. §. si autem sciens, ver. simili sententiæ, & probatum fuit in d. tit. 2. num. 23. Idem in genere cauetur de omni, qui indignum ordinauit. 1. q. 1. ca. si qui Episcopi. Est enim talis reus scandalis, quod per ordinatum oritur. 1. q. 1. c. hi quoscumque cum alijs allegatis in d. tit. 2. numer. 15. Sed & annua suspensio indicitur ei, qui illegitime ordinauit, distinct. 33 55. c. nullus, §. & ideo. † Ordinatio verò semel collata non est reiteranda, vt de consecratio. dist. 4. c. non licet. Apostolico Canone 67. Nisi fortè prior ordinatio fuerit illegitima. 1. q. 7. c. per illicitam. 9. q. 1. c. per illicitam, & d. Canone 67. Et Monachus in clericum ordinatus à priore proposito non recedet, sed in monastica regula deuotè debet persistere. 16. q. 1. c. de monachis. † Ordinatio autem qualiter, & per quæ probanda sit, definitur in ca. 1. cum duobus sequentibus, & ibi glo. & Doctor. de Clericis peregrinis, & tradit Mascardus lib. 1. de probationibus conclusio. 302. cum tribus sequentibus. † Ad essentiam autem huius sacramenti ordinis pertinet manus impositio per Episcopum faciendâ cum verbis, & signis, de quibus in qualibet ordinatione supra tonfuram, vt colligitur ex allegatis superius, & inferius tit. 22. vsque ad tit. 34. & probat Cardinalis Bellarminus de sacramento ordinis lib. 1. c. 9. per totum, de qua & nos in specie infra tit. 97. in princ. & num. 2. Et hæc de Clericis, & monachis ordinandis dicta sufficiant.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium Clerici, vel monachi. quod.
- 2 Clerici de subditorum vita rationem reddunt.
- 3 Diaconi sunt exempti ab officio cantandi.
- 4 Cantandi modus prescriptus.
- 5 Monachus quid facere debet.
- 6 Ocium fugiendum.
- 7 Viuendi modus clericorum.
- 8 Clerici de laboribus manuum suarum viuere possunt, & numero 77.
- 9 Clerici debent incumbere Lectioni sacrarum scripturarum.
- 10 Ignoratio scripturarum est ignorantia Christi.
- 11 Libri, qui legendi à Clericis.
- 12 Clerici suarum rerum scientiam habere debent.
- 13 Poeta an sint legendi à Clericis, & de illorum lectione.
- 14 Iurisprudentia, medicina, physica num discenda à Clericis.
- 15 Sacularia negotia non tractant Clerici, limitatur nu. 16.
- 17 Clerici, vel monachi peregrinantes debent gerere literas sui Episcopi, vel Abbatis.
- 18 Literarum formula pro peregrinantibus.
- 19 Monachi non possunt separatim habitare. declara, vt numero 20.
- 21 Tabellionatus officium Clerici non exercent.
- 22 Executores testamentorum esse non possunt Clerici.
- 23 Fideiubere non possunt Clerici. declara, vt ibi.
- 24 Clerici à quibus debeant abstinere.
- 25 Beneficia plura curata vnus non potest habere.
- 26 Inobedientiam Clericorum pœna.
- 27 Hospitalitas à Clericis exercenda.
- 28 Conuiuia qualiter à Clericis celebranda.
- 29 Continentes, & casti sint Clerici.
- 30 Mulierum cohabitatio quousque Clericis interdicitur.
- 31 Episcopi nullo modo cum mulieribus cohabitent.
- 32 Concubinitus Clericorum pœna etiam in liberos extenditur.

- 33 *Vxorera ducent Clericus, vel monachus priuatur.*
 34 *Vxorera potest ducere Clericus infra Subdiaconatum.*
 35 *Cantores, & Lectores ducentes secundam, vel tertiam uxorem priuantur.*
 36 *Viduam ducentes, vel adulteram priuantur.*
 37 *Monasteria virorum non ingrediuntur mulieres, nec e contra.*
 38 *Portis monasteriorum, qui prasciendi.*
 39 *Litibus, & iudicij, an possint interesse Clerici.*
 40 *Iurare Clerici non debent.*
 41 *Residentia in Ecclesia a Clerico seruanda, declaratur. m. 42.*
 43 *Causa non residendi, qua.*
 44 *Resignans beneficium non tenetur residere.*
 45 *Ludere Clerici non debent.*
 46 *Vebigalia non potest Clericus conducere, nec monachus, & illorum conductor non potest ordinari.*
 47 *Conductiones, qua Clericis, & monachis permittuntur.*
 48 *Monachi, vel monacha monasteria egredi non possunt.*
 49 *Monacho, quando liceat transire ad aliud monasterium.*
 50 *Canonicus regularis non potest ad aliud monasterium transire.*
 51 *Clerici, vel monachi, quando possint ad vitam secularem redire, & num. 53. & 54.*
 52 *Monialis non professi si velum sponte suscepit poterit ad vitam secularem redire.*
 54 *Professionem, qui emiserunt inuiti possunt redire ad vitam secularem, declaratur, ut ibi.*
 55 *Minores professi, an ad vitam secularem possint redire.*
 56 *Professio furiosi nulla.*
 57 *Professio, quando tenetur, vel non, & an requiratur consecratio.*
 58 *Clericus a causis sanguinis abstinet.*
 59 *Clerici habentes iurisdictionem temporalem possunt causas sanguinis delegare.*
 60 *Homicidium committens Clericus deponitur, limitatur.*
 61 *Homicidium committens Clericus, quando excusatur.*
 62 *Clericus, si civiliter conueniens de crimine causam mortis praeberis, non deponitur.*
 63 *Militare, vel bellica negotia gerere non potest Clericus, limitatur num. 64.*
 65 *Arma gerere non debent Clerici.*
 66 *Conuenticula clericis prohibita.*
 67 *Venationes clericis prohibita.*
 68 *Comam, vel barbam vnuire prohibita clericis.*
 69 *Rasura clericorum ratio, qua.*
 70 *Habitus clericorum quale esse debeat.*
 71 *Habitus clericorum in aetate minori constituturum quale.*
 72 *Pontifex, Cardinales, & Episcopi, cur varijs vitarijs vestibus.*
 73 *Cibus, & potus clericorum qualis esse debeat.*
 74 *Cibi obseruantia remittitur clericis diuitibus, & quomodo.*
 75 *Monachis gus carnisum imhibitus limitatur.*
 76 *Tabernas ingredi prohibentur clericis.*
 78 *Monachi nihil habent proprium, sed omnia communia.*
 79 *Cubiles, seu lecti monachorum quales.*
 80 *Silentium obseruandum a monachis.*
 81 *Deponitur clericus cum ad eum casum peruenit, in quo ab initio ordinari non potuit.*
 82 *Depositionis poena incursa, quomodo euitetur.*
 83 *Pauitens clericus, an ad altiorum gradum possit ascendere.*

De officijs Clericorum, & monachorum, & de causis, ex quibus clericatus amittitur. Tit. 5.

Nunc de officijs Clericorum, & monachorum, & de causis, quibus hoc vitæ genere se faciunt indignos esse differendum. Quare ad Dominum conuersus dicam. Ne proicias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. In primis igitur hoc incumbit Clerico simul, & monacho, vt omne Ecclesiasticum monasterium sibi competens impleat, s. sanctum autem. Nouella c. 123. si autem ab ijs sine causa fuerit cessatum, quid iuris sit statuitur in c. si Canonici. 2. & in c. quamuis. 8. de offic. ordinari. in 6. & in distinct. 91. cap. vlt. Docere, & instituere debent populum sibi commissum, distinct. 38. c. 1. in princ. ver. qui docendi officium, c. 1. in fine.

& distinct. 23. c. his igitur, §. fin. 16. q. 1. c. alia causa, distinct. 93. c. ille procul. Gratiā docendi habere debent, distinct. 43. in princ. & §. debet. Et in docendo debent esse discreti, ne aut tacenda proferant, aut dicenda taceant, distinct. 43. c. 1. §. non ergo. Eloquentiam enim in docendo dissimulabunt, non tamen fugient, distinct. 38. cap. penult. Peccata populi redarguere debent, 23. q. 4. ca. ipsa pietas, §. molestus es, vsque ad finem, c. quid faciet, c. si is, qui. q. §. c. non putes, ca. non est, c. qui vitijs. 24. q. 3. ca. tā sacerdotis. Modus autem redarguendi peccata praescriptus est seruandus, c. si sacerdos. 2. de officio ordinarij. Nam de subditorum suorum vita rationem reddere tenentur, nisi culpa vacent, suumque fecerint officium, distinct. 74. cap. penultimo, & vltimo. Apostolico Canone 38. In Ecclesia debent inuigilare, distinct. 23. cap. his igitur, §. final. & distinct. 91. cap. 1. cap. presbyter c. Clericus victum, & ca. vlt. & cantare, distinct. 92. cap. 1. cum pluribus sequent. Quod tamen non omnibus licet, sed solum Lectoribus ab Episcopo ordinatis, d. distinct. 92. c. non licet. Ab officio autem em cantandi, & psallendi Diaconi inueniuntur exempti, ne, dum vocis modulationi student, altaris ministeria negligant, d. distinct. 92. ca. cantantes, §. ab officio, & cap. in sancta Romana. Modus autem canendi praescribitur, d. distinct. 92. in princ. cum c. sequen. & infra tit. 30. Monachus omnis in cenobium redire ibique residere debet, atque orare, nec non sacrarum scripturarum Lectioni incumbere, aut, saltem manuaris artes exercere, & omneque orium fugere, §. deinde & si, & §. illud quoque. Nouella c. 123. distinct. 38. c. 1. §. sacerdotes distinct. 5. c. nunquam. Nihil enim in sancto proposito otio deterius est, quod non solummodo non acquirit noua, sed etiam consumit peracta, sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit, cessatione torpescit, & deficit; quotidianis, ac recentibus virtutum incrementis instauranda mens est, & viuendi hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum, vt dicebat D. Hieronymus ad Demetrium, ideoque vitandum Prouerb. 6. §. 6. 9. & 10 §. 4. 16. & 12. 11. & 14. 4. & 20. 4. & 18. 19. & 31. 27. Eccl. 11. 6. Ephes. 4. 28. & Leo Papa in sermone dicit, mentem otiosam nihil aliud cogitare nosse, quam de escis, aut quam de ventre. Huc conferunt, quæ, Ouidius 1. Pont. 6. cecinit ita.

Cernis, vt ignauium corrumpant otia corpus?

Vt capiant vitium tu moueantur aqua.

Et de remedio amoris.

Otia si tollas periere Cupidinis arcus,

Contemptaque iacent, & sine luce faces.

7. Quod vitare, & Clericis quoque est iniunctum. nam & himagnum Deum precibus fatigare debent, & sacrarum scripturarum Lectioni incumbere, dicto §. sacerdotes. Et si propria Ecclesia eis sufficere non potuerit, victum, & vestimentum sibi artificioso, vel agriculturæ, absque officij sui, duntaxat detrimento parent, exemplo Apostoli, qui de labore manuum suarum viuebat, distinct. 91. in princ. & c. Clericus victum, cum c. sequen. Sed sacrarum scripturarum Lectioni summa cum ratione incumbere debent, vt dictum est, quia sicut stellas Cæli non extinguit nox: sic mentes fidelium firmamento inherentes sanctæ Scripturæ non obscurat mundana iniquitas, distinct. 38. cap. sicut. Et si iuxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus est, Deique sapientia, & qui nescit scripturas, nescit Dei virtutem, eiusque sapientiam, & ignorantia scripturarum, ignorantia Christi est. Et quæ ea, quæ Dei sunt sapiunt, à Domino sapiuntur: & quæ ea, quæ Dei sunt, nesciunt, à Deo nesciuntur, Paulo attestante, qui ait. Si quis ignorat, ignorabitur. Quicumque stultus est in culpa, dicit sapiens in poena, dict. distinct. 38. cap. si iuxta, cum cap. sequent. Qui autem Libri sint legendi, vel non, definitur in distinct. 15. cap. sancta, §. iam nunc. vsque ad §. ceterum. vbi definitur etiam quo tempore illi legendi sint. Veterum autem librorum fides ex Hebræis, nouorum ex Græcis voluminibus pendenda est. Nouella c. 146. & distinct. 9. cap. vt veterum. Et si quid parum rationale in Canonicis libris inuenitur, quid de eo censendum est definitur in distinct. 9. cap. ego solis, & cap. si ad scripturas, de qua re latius infra tit. 74. Scientiam debent habere Clerici, distinct. 38. cap. si in Laicis, cap. si iuxta. & cap. qui ea. distinct. 37. cap. ideo, §. vt itaque. Sed quarum rerum definitur, d. distinct. 38. c. quæ ipsi. Canonones itaque ac regulas discrete, ac obseruare debent, d. distinct. 38. c. nulli, c. recolentes. 3. de statu monachor. distinct. 5. de

consecrat. c. in omnibus. Sacram scripturam recte debent intelligere dist. 37. c. vino, & 24. quæst. 1. c. non afferamus, q. 3. cap. quid statum. Regulam debent exponere. Clement. 1. §. regula. de statu monach. Scientiam grammaticam debent habere distinct. 38. capit. quamuis cum sequentibus, & distinct. 37. capit. si quis artem. Sed si per ignorantiam grammaticæ artis aliquod vitiosum proferant Episcopi, vel presbyteri, non tamen ideo à scholasticis sunt despicendi: quia morum vitia magis, quam verborum sunt præcauenda d. cap. quamuis cap. sed licet, & vt dixit Gregorius sanctus ad S. Leandrum Episcopum Hispanensem in præfatione moralium ad finem. Indignum (inquit) vehementer existimo, vt verba cælestis oraculi restringam
 13 sub regulis Donati d. distinct. 38. cap. indignum, † Poetas legere prohibentem distinct. 37. cap. sacerdotes, & c. ideo Dialecticam, & cæteras seculares literas, & legere, & discere prohibentur d. distinct. 37. in princip. cum cap. sequen. cap. nonne cap. vino cap. omnem cap. legimus. Sed contra legitur, quod Moyses, & Daniel omni scientia Aegyptiorum, & Chaldeorum eruditi fuerunt, legitur etiam quod præcepit Filijs Israel, vt expoliarent Aegyptios auro, & argento, moraliter instruens, vt siue aurum sapientia, siue argentum eloquentia apud poetas inueniuntur, in vsum salutiferæ eruditionis vertamus. In Leuitico etiam primitias mellis, id est dulcedinem humanæ eloquentiæ Domino iubemur offerre. Magi quoque tria munera obtulerunt Domino, in quibus nonnulli tres partes philosophicæ volunt intelligi. Denique (vt in expositione præfationis Cassiodorus testatur) omnis splendor eloquentiæ rethoricæ, omnis modus poetice locutionis, quælibet varietas decoræ pronuntiationis à diuinis scripturis sumpsit exordium. Cum ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur? Sed seculares literas quidam legunt ad voluptatem, poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam verò ad eruditionem eas addiscunt, vt errores gentilium legendo detestentur, & vitia quæ in eis inueniunt ad vsum sacre eruditionis deuote conuertunt. Tales enim laudabiliter seculares literas addiscunt. Nam & ipse Magister gentium Apostolus Paulus aliquot verbus poetarum lus scriptis, & c. etis indicit, vt in epistola ad Titum in 1. ad Corinthios, & D. Augustinus ad eruditionem aliorum composuit grammaticam, dialecticam, & rethoricam, & in vniuerso libro de Civitate Dei etiam quam plures poetas, atque oratores plurima carmina inserit. Id quod secundum oportuna em, vel ad mulierum asperitatem regula fecerunt D. Hieronimus, & alij nonnulli Patres Sancti, vt docet etiam glossa in cap. turbat. in verbis indicisse distinct. 37. Quod improbat, & Marcus Antonius ille nobilis orator apud Ciceronem de oratore libr. 1. & Quintilianus instituit orator. lib. 10. cap. 1. & lib. 12. Rudelus in leg. 1. ff. de contrahen. empt. & in leg. 1. ff. de iustit.

14 & iure † iuris prudentia, medicina, seu philica à clericis, & monachis non est discenda cap. non magnopere 3. c. super specula 10. ne clerici vel monachi secularibus negocijs se immisceant cap. vt periculosa 2. §. fina. c. d. i. u. in 6. Nisi sint clerici parochiales Ecclesias habentes, secundum distinctionem, de qua in cap. 1. in princip. eod. tit. in 6. Nihil enim præter Deum curare debent clerici, & monachi 12. quæst. 1. cap. cui portio. cap. duo sunt. † Et ideo officia, vel negotia secularia tractare, vel negociari non debent cap. clerici 15. cap. vltim. de vita & honest. cleric. Clement. 1. eod. titu. cap. secundum 6. ne clerici, vel monachi Apostolico canone 6. & 80. distinct. 23. cap. is igitur versic. & secularia dist. 88. cap. consequens cap. Episcopus cap. negociatorem cap. fornicari cap. perlatum cap. eiciens distinct. 91. cap. penult. cap. fina. 1. 1. quæst. 1. cap. te quidem 14. quæst. 4. c. canonum cap. si quis oblitus 16. quæst. 1. cap. de presentium cap. sunt nonnulli versic. neque beatus cap. monachi à monasterio. quæst. 7. cap. & hoc 1. quæst. 3. cap. mollitij cap. his qui l. placet 17. leg. repetita 36. C. de Episcopis, & Cleri. leg. consulti 23. C. de testamen. §. sed ne que Nouella const. 123. & si talia exercuerint privilegij clericis gaudere non debent, vt ex allegatis, & alij quos citat, probat Stephanus Auster. de potestate seculari in E. clericis regula 1. tit. 1.

16 Fallent. 9. cum. 17. † Sed si clericus sit coniugatus, qui beneficium Ecclesiasticum non habet, secularia tractare non prohibetur cap. Ioannes 7. vel si. quia cum eum de clericis coniugatis. Negotia etiam Ecclesiastica, vel Ecclesiastica-

rum personatum tractare non sunt prohibiti, quæst. 1. cap. expedit distinct. 8. cap. 1. & iusta negotia secularia videtur quod tractare possunt cap. 1. §. nec tamen iustum, ne clericum, vel monachi. Vt negotia iusta miserabilium personatum distinct. 88. ca. 1. secundum declarationem, de qua in questione particulari in fine operis. Possunt pro pecunia data speciem accipere 14. quæst. 4. cap. si quis clericus. Possessiones alienas adiacentes Ecclesijs, aut monasterijs possunt clerici & monachi pro Ecclesia, & monasterio conducere §. ceterum. Nouella c. 123. Item & possessiones suarum Ecclesiarum ex sententia Episcopi, vel Oeconomi conducere possunt §. sed & ipsis Nouella c. 123. distinct. 86. 17 cap. vlt. ver. aut cui ipsius civitatis distinct. 88. cap. 1. Peregrinantes autem tum clerici, tum monachi, literis suis Episcopi debent esse instructi, si velint pro clericis, vel monachis quo venerint haberi leg. si qua 22. §. fina. C. de Episc. & cleric. cap. si aternitatis §. de cleric. non resid. capitulo 1. de cleric. Peregrin. extrauagan. ad nostram 2. de regularibus distinctione §. de consecrat. capitulo non oportet distinct. 91. cap. extraneo cap. hortamur, & capitulo vltim. 23. quæst. 8. cap. si quis Episcopus. Apostolico canone 2. & si velint quò venerint ad diuina celebranda, & sacramenta administranda admitti, vt in Concilio Tridentino in sess. 18 23. capitulo 16. in fine. † Forma autem harum literarum præscribitur in distinctio. 73. in princip. Agitati verò diuino spiritu possunt sine ijs iuris peregrinari 19. quæstio. 2. cap. dux sunt. Sane iam dicta litera debent rogari, & non nisi à rogato debent dari distinct. 73. in princip. cum cap. sequen. & ab Apostolica sede vocati domum sine literis Apostolicis redire non debent & quæst. 1. in princip. cum cap. sequen. † Præterea monachi non separati, sed in conuincto loco habitare, comedere, atque dormire debent, vt sub iniunctis testibus sint honestatis, & castitatis §. cogitandum Nouella constit. 5. §. porò in omnibus Nouella constit. 123. §. descripsimus Nouella constit. 133. & 12. quæstio. 14. cap. 1. cap. dilectissimis ex Clemente Sancto huius nominis 1. qui scribit ad D. Iacobum Episcopum Hierosolimæ fratrem Domini cap. necessaria cap. quia tua 16. quæst. 1. c. clericatus §. fin. 20. q. 4. c. monachum §. seruandum distinct. 32. cap. præter hoc §. præcipientes, & de consecrat. distinct. 5. cap. in omnibus, & de vita, & honest. cleric. ca. quoniam 20. in princip. ver. sic. in vna demo. † Nisi forte anchoretæ, vel hesychastæ monachi sint d. §. cogitandum Nouella c. 5. Vt probat post emerios labores, ter. ca. corpore in vltim. §. porò Nouella constit. 123. & d. seruandum. Sed & viri, mulieresque separari debent, duplici monasterio extracto §. in nullo d. Nouella constit. 123. Negotia aliena nec procurare, nec officiales Principum secularium esse possunt cap. sacerdotibus 2. capitulo sed nec 4. cap. clericis §. §. fina. ne clerici, vel monachi distinct. 86. capitulo vlt. distinctio. 88. capitulo inutile, & 21. quæst. 3. in princip. cum sequen. cap. credo cap. mollitij, & in Concilio Tridentino 21. sess. 25. de reformatione cap. non potest 17. † Tabellionatus officium non possunt exercere capit. sicut 8. ne clerici, vel monachi. Nec potest consuetudo id introducere. Roc. 22. chus de Curte in tracta. de consuetudine m. n. 1. † Ex ceteris testamentorum sine suspensionis licentia esse non possunt cap. vltim. in princip. de testamen. in 6. Clem. 1. 23. vers. quod vique eod. titu. † Pro alijs non possunt patrocinio intercedere cap. quod quibusdam 4. de fidei iuroribus 14. quæst. 5. cap. denique vers. ideo in causis. Apostolico canone 19. Nec pro patrocinio quicquam accipere 15. quæst. 2. in princip. cum cap. sequen. Monachi verò pro suo Abbate intercedere possunt cap. ex rescripto 9. de iure iurando. de quibus talus in fine operis. † Turpibus lucris non debent inhiare distinct. 88. c. consequens dist. 23. c. his igitur vers. neque turpium. Ideo que vsuras, ne que alias negotiationes lucri causa debent exercere d. c. his igitur ver. vsuras nequaquam c. clericis 2. de vita & honest. cleric. dist. 46. cap. seditonarios ver. sicut nec vsurarios c. non licet, & c. vlt. distinct. 47. in princip. cum duobus c. seq. cap. de Petro. c. si quis 14. q. 4. c. si quis clericus in fin. & c. nullus. Apostolico canone 43. Non enim debent esse cupidari, vel ambitiosi, vsu lucri gratia talia indigna exercere distinct. 47. in princip. cap. vltim. ca. bonum c. sicut cum alijs mox allegatis, dist. 23. cap. his igitur vers. amorem pecuniarum vers. neq. vilius iactantia. Et quamuis Ecclesiastica officia non debeant ambire tamè oblata respicere minime possunt 16. q. 1. c. vos aut, faciunt

faciunt allegata supra lib. 1. tit. 4. num. 44. sed Ecclesiastica simul, & monasterij negotia tractare non debent, d. q. 1. c. 25 nemo, c. legi. §. fin. cum c. sequent. cap. presbyteros. † Vnus plura Ecclesiastica curata beneficia habere non debet, ca. super. 3. §. de præbendis, ca. quia nulli. 3. de cleric. non resid. c. quia in tantum. §. c. ad hæc. 13. c. cum non 15. c. cum iam dudum 18. c. de multa. 28. de præbend. c. 1. ver. neque duas. de excess. prælat. c. cum singula 32. in princ. de præbendis in 6. distinct. 70. c. vlt. §. omnino. 18. q. 3. c. 1. §. sed & hoc. 21. q. 1. c. 1. c. Clericum, c. vnum, & de religiosis domibus, ca. vlt. §. fina. Petrus Gregorius Tholosanus de Beneficijs, cap. 25. sub num. 2. Nec valet consuetudo contraria id permittens. Henric. Rot. de Synodo parte 3. art. 1. nume. 12. & infra tit. 8. ver. nec valet consuetudo, nume. 15. Imò habens primum, & impetrans secundum, ac consequens, primum vacat, & potest, vt vacans ab alio impetrari ex allegatis per Tholosanum, vbi supra. & per Garziam eod. tract. de beneficijs par. 11. cap. 5. per totum. & §. 1. & sequentibus, latè de materia. Nisi Papa dispensauerit, c. de multa 28. §. final. de præben. c. ordinarij 3. §. cæterum. de offic. ordi. in 6. Huiusmodi dispensationis exemplum legitur in 21. q. 1. c. relatio, & c. vlt. de qua latè agit Garzias, vbi supra. §. 4. per totum. Ministerium euangelizandi, & baptizandi reuere non debent. 8. q. 1. ca. olim. Officium verò eorumdem circa res domesticas describitur in distinct. 47. c. sicut, §. necesse est, cum sequent. vsque ad cap. quod ad nos. Verum à curæ rei familiaris liberi esse iubentur, distinct. 88. ca. Episcopus, & in §. sed neque, ver. aut curatorem familiar. Nouella constit. 123. Liberos suos in sæcularibus literis instituere non debent, distinct. 37. ca. legant. Et iuniores à senioribus erudiendi sunt, §. porro in sacrosancta. & §. enim verò Nouella c. 123. distinct. 28. c. de his quos. in princ. 12. q. 1. c. 1. c. necessaria. Clement. 1. §. nouitijs etiam, & §. ampliationem, ver. rursus. de statu monachorum. Obedientia superioribus, ac reuerentia ab inferioribus est præstanda, atque exhibenda, distinct. 23. c. his igitur, ver. senioribus quoque distinct. 43. in princ. c. à Subdiacono, c. nulla, c. quisquis, cap. non oportet. 16. q. 1. c. placet, §. hoc idem 18. q. 2. ca. Abbates, §. monachi, & de consecrat. distinct. 5. c. in omnibus, §. 26 fin. † Et contra inobedientes statuitur pœna in c. grauem 15. de excess. prælat. in c. si quis. 2. & in c. illud Dominus. §. de maiorit. & obediens. & Canone Apostolico. 30. §. 4. & 55. Nec refert, quod inobediens sit ordinatus à Papa, cap. per tuas. 7. de maiorit. & obed. c. vlt. de confirmat. vtili, vel inutili. Vel quod superior sit accusatus. 8. q. 4. in princ. cum c. sequent. q. 3. ca. 1. Verum si superior illicitum quid, vel indebitum iusserit, inobediens ab inobedientia excusabitur. 11. q. 3. c. si quis Episcopus cum sequent. vsque ad cap. ita corporis, c. qui resistit, c. si is, qui præest. & de excessib. prælator. c. sanè §. cap. cum ad. 7. Nisi non malum præcipiatur, sed bonum inceptum, d. q. 3. c. quid ergo, §. sciendum tamen. Planè obedientia præstanda est, & si nõ amore iustitiæ, sed ex alia causa quid sit præceptum. 11. q. 3. ca. pauper in fine, cap. seruetur. Secundum declarationem, de qua in d. q. 3. c. Episcopus, §. ad hoc respondendum, ver. ex animo. Est enim obedientia voluntariæ proprietæ subiectio, secundum D. Io. Damasc. lib. 3. ca. 4. quæ trahit originem à iustitia. est enim habitus parendi præceptis omnibus, quæ à ratione proficiuntur. Vel est habitus parendi præceptis illorum, atque Imperijs, quibus lege, iureque parere tenemur, & vt pareamus recta dicitur ratio. Cuius partes sunt, pietas, cultus, obseruantia, reuerentia, submissio. Contraria, impietas, contemptus, contumacia, irrisio, elatio. & versatur in factione præceptorum: quorum quædam sunt naturalia, aut humana, vt leges ipsæ, quædam diuina, vt adorare Deum, parentibus obsequi, & obtemperare Prælati. Quapropter Deuter. 17. dictum est. Et facies quodcumque dixerint, qui præsumt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum. & Matth. 13. Obedientia inferioribus præcipitur superioribus suis. Quod idem fit ad Roman. 13. ad Hebr. 3. ad Tit. 3. Est enim obedientia sola virtus, quæ mētī cæteras virtutes inserit, insertaque custodit. secundum D. Gregor. lib. 3. moral. & hanc nos docuit Christus factus pro nobis obediens vsque ad mortem. A correctione sui Prælati non debent Clerici ad laicos confugere. 21. q. 5. in princ. cum sequentibus. & 11. q. 3. c. si quis presbyter. procedit enim ex fraterna charitate, secundum D. Thomam 4.

senten. distinct. 19. q. 2. art. 1. Nec sine Consilio Prælatorum quicquam debent agere. 16. q. 1. c. Ecclesia. & de consecra. distinct. 5. ca. in omnibus, ver. & nihil sine. & id secundum declarationem, de qua in d. q. 1. cap. hinc est, §. item illud, ver. & ad rusticum. Nisi diuina gratia intus commoti ad docendum prorumpant, d. q. 1. ca. placet, §. ostendit ergo. Monachi de Clericis non debent iudicare, 16. q. 1. c. si clericus, §. non est. † Clerici debent exercere hospitalitatem, vt distinct. 40. in princ. distinct. 42. in princ. distinct. 85. in princ. cum c. sequent. Sed in ea excedenda personarum delectus non est habendus, distinct. 42. c. quiescamus. Nec aliorum hospitalitas est ab eis despicienda, d. distinct. 42. cap. si quis despicit. † Quo verò ad conuiuia obseruandum est, quod ea non sint celebranda in locis Deo dicatis, distinct. 42. c. non oportet, c. nulli, ca. penult. & vlt. Nec ante sextam horam diei tertiam, distinct. 44. ca. vlt. Nec minus sine benedictione, & gratiarum actione, d. ca. vlt. & cap. quando. De modo verò, & alijs adiunctis, & vt modus in conuiuando seruetur statuitur in d. distinct. 44. c. conuiuia, cap. quando, c. nullius, c. multis, & c. penult. Sed à publicis conuiujs sese debent abstinere, distinct. 23. c. his igitur in principio. Et non debent conuiuia celebrare ex symbolis, vel confertis, distinct. 44. c. non oportet, & c. vlt. in princ. Nec partes de mensa tollere, distinct. 42. ca. non oportet. Nec inter pocula canere. 22. q. 1. c. Clericum in fine, distinct. 44. c. nullus, ver. aut cantare. Nec vltra tertiam vicem poculum debent contingere, d. distinct. 44. c. quando in fine. Omnibus prodesse, nulli nocere velint 14. q. 5. c. denique in fine, & ca. vlt. in princip. de postul. Intercedere pro reis, vel damnatis possunt, non tamen temerario ausu eos debent defendere, 24. q. 6. c. 1. ver. sed non in humanum, & c. hi, qui. 17. q. 4. ca. reum, 23. q. 5. c. reos in princ. & l. 6. C. de Episcop. audient. 29. † Continentes, & casti esse iubentur, ca. vt Clericos 12. de vita, & honest. cleric. distinct. 31 ca. Episcoporum, distinct. 32. c. erubescant, distinct. 23. c. his igitur, distinct. 43. in principio. distinct. 82. c. proposuisti, distinct. 84. c. cum in præterito, c. cum de quorundam. Ideo statutum est ne cū mulieribus confabulentur, vel conuerterentur, cap. si quisquam. 2. de cohabit. cleric. distinct. 81. c. si quisquam, & distinct. 23. c. his igitur, ver. viduarum. Nec quod eas deosculentur, de 30 consecrat. distinct. 4. c. monachi. † Nam tam Clerici, quàm monachi à mulieribus abstinere debent, neque mulieres intra domos suas habere est permittum, l. cum, qui. 19. C. de Episc. & cleric. distinct. 81. c. oportet, c. sed si forte, in fine, c. volumus, c. cum omnibus, ca. Archidiaconum, ca. quidam, c. feminas, c. ad reatum, distinct. 82. c. plurimos, cap. quia, & de cohabit. cleric. c. 1. in principio, & de conuer. coniug. c. vxoratus. 8. §. fin. distinct. 32. c. hospitium. Exceptis matre, filia, sorore ipsius, & alia muliere, & quæ omnem suspicionem effugiat, d. l. 19. & Nouella c. 5. §. si quis autem, & §. presbyteris sanè. Nouella c. 123. c. à nobis. 9. de cohabit. cleric. distinct. 32. c. interdixit, distinct. 8. c. volumus, c. cum omnibus, ca. feminas. Nisi fortè, & istæ mulieres de 31 incontinentia sint suspectæ, c. 1. de cohabit. cleric. † Episcopis autem nullam omnino mulierem habere, aut cum ea habitare conceditur, d. §. presbyteris sanè. Nouella c. 123. Hinc est, quod nec concubinas habere possunt, nec minus extra domum alere debent, c. Clericos 3. c. sicut 4. ca. si autem 6. de cohabit. clericorum, distinct. 28. c. de concubinis, distinct. 32. c. nullus cum c. sequent. in princ. vsque ad §. præcipientes, distinct. 33. in princ. §. sed quæritur, distinct. 81. c. si qui sunt, c. eos etiam secundum declarationem, de qua in distinct. 34. ca. omnibus, §. concubina autem. Nam si reperi fuerint illas quomodolibet retinere puniendi sunt pœnis, de quibus per Doctor. in c. at si Clerici. de iudicijs. Imò pœnis statutis in Concilio Tridentino sess. 25. c. 14. vt monet Pius V. in Constitutione sua in Bullario §. Quod ordinarij non obseruant, vt pecuniaria pœna ad eorum commodum mulctent, vt dicit Garzias de Beneficijs parte 11. c. 10. §. 2. num. 181. & sequent. & Tholosanus in ca. 25. eod. tractat. de beneficijs. Et quidem malè, cum concubinatus ad hæresim, & idololatram proximus accedat, cum simplex fornicatio post hæresim ipsam maius sit peccatum, 32 vt probatur infra tit. 106. & tit. 93. nume. 6. † Sed & pœna concubinatus Clericorum etiam in eorum liberos extenditur. 15. q. 8. cap. cum multæ. Sed Clericus vxorem suam, quam ante sacerdotium duxit, secum habere non prohibetur illam enim non relinquere, castitatis hortatur affectio, cap.

31 **cap. illas autem.** Nouella c. 123: † In ipso autem Clericali, vel monachatu uxorem ducere prohibetur, quod si contra fecerit, Clericatum, vel monachatum amittit, §. si quis autem. Nouella c. 5. §. si autem aliquis. Nouella c. 6. §. sed & si quis. Nouella c. 22. §. enim uero. Nouella con. 123. **distinct. 28. c. decernimus, c. de his §. cauendum, c. presbyteri, c. vlt. distinct. 31. c. vlt. §. quod autem, §. similiter, dist. 32. c. de illo, c. Subdiaconibus, distinct. 33. in princ. distinct. 81. c. si quis a modo. c. si quis sacerdotum, cap. eos etiam, & 26. q. 2. c. 1. §. his itaque ver. copulanaque, & c. 1. cum ca.**

34 **de eorum 8. de clericis coniugat. † Verum si infra Subdiaconatum Clericus sit constitutus uxorem ducere non prohibetur, priuatur tamen beneficio, d. c. 1. & c. quod a te. 3. de clericis coniugat. ca. Clericus. 6. de vita, & honest. cleric. dist. 32. c. placuit, c. Lectores. 1. §. q. 6. ca. sané, §. cum autem, ver.**

35 **legibus enim Canone Apostolico 25. † Cantores, & lectiones ducere uxores non prohibentur, dummodo autem nullam habuerint, nam qui secundam, vel tertiam duxerit ab officio remouetur, §. si quis autem, Nouella c. 5. §. sed & si quis. Nouella c. 22. §. si autem aliquis. Nouella c. 6. §. enim uero. Nouella c. 123. & per allegata superius tit. 2. & Cantores Capelle Pontificis vnam tantum uxorem ducentes ab officio remouentur, ita eorum uidi obseruatum, in Joanne Dominico Pulliastho musico omnium nostro tempore**

36 **celeberrimo familiaris nostri. † Idem dicendum si viduam duxerit, aut duxerit eam, quæ a suo marito duxerit, & §. autem aliquis, & d. tit. 2. Sed & si quis curialium, aut cohortalium post cleri honorem adeptum, quantum Cantor, vel Lector fuerit, uxorem duxerit: curia, vel cohorti, aut fortuna, cui erat obnoxius, reddi debet, §. sed neque cohortales. Nouella c. 123. Sané quamuis Episcopus permiserit Clerico, ut uxorem ducat, tamen si duxerit, honore priuatur. §. enim uero. b. in nequeunte. Nouella const. 123. in facris ordinibus constituti uxorem ducere prohibentur, ut iam dictum est. Et si antea duxerint cum episcopo non debent, secundum distinctionem, de qua in distinct. 1. c. 1. §. eos autem, & §. in eum sequens, b. Gratianus, fert rationem in ver. causa huius & in c. teneat cum capit. sequens, c. eos, §. si laicus, & distinct. 32. c. 1. ca. multorum, dist. 81. c. ministri. Canon Apostolicus Episcopus. §. ubi caueatur ne h. b. p. t. x. i. i. v. h. g. o. p. s. v. p. r. s. abiciant, cui obiectiōni respondeatur in distinct. 31. c. quicumque, §. potest, & alter, c. quoniam, §. h. b. Clericus solus ad sceminae tabernaculum non debet accedere, nec cum sola scemina conuersari, nec per alios scemina aliquid secreti mandare, distinct. 81. c. Clericus cum c. sequens, cap. cum omnibus, & c. Clerici. Nec debent Clerici cum mulieribus laueria habere communia, d. distinct. 81. c. non oportet. † Præterea mulieres virorum monasteria, & e contra viri monasteria mulierum ingredi prohibentur, §. non ingredietur. Nouella c. 123. ca. cum monasteria 8. de vita, & honest. cleric. 18. q. 2. c. d. firmus, c. in nullo, & Concilium Tridentinum in sess. 25. regularibus, & monialibus. c. Bonifacii V.**

38 **c. periculosum, de statu monachor. in 6. † Porroque monasteriorum custodiendis præstiti iubentur, & assistere uiritate graues, & casti, omniumque testimonio comprobati, quinque monachos sine Præfatis uoluntate egredi, neque alios, quorum conuersatio monachis perniciofa futura sit, ingredi pariantur, §. & primum quidem. Nouella c. 123. Commatrem sibi facere, neque ad sceminas accedere**

39 **monachis licet, 18. q. 2. c. peruenit. † Clerici insuper, & monachi iudicij interesse, aliæ uel ciuilia negotia tractare prohibentur, nisi forte ipsi aliquam litem proprio nomine, vel totius corporis causa syndico ordinato sustineant, vel alij inferant: his enim casibus interesse iudicij eis permissum est: alioquin absurdum, imò etiam opprobriosum est, si peritos se uelint ostendere disceptationem esse forensium, l. placet 27. l. reperta. 36. C. de Episcop. & cleric. l. consulta. 23. C. de testamen. & §. sed neque Nouella const. 123. & ut paulo superius quoque dictum est. Quod & sub eisdem, & maioribus pœnis confirmat Concilium Tridentinum in sess. 22. de reformatione ca. 1. † Præterea Clerici iurare prohibentur, l. cum Clericis 25. §. quod si his, C. de Episc. & cleric. 2. q. 5. c. 1. c. nos sancto, c. nos sacramentum, & c. si quis. 22. q. 5. c. penult. & vlt. & de iureiurando, c. nullus. §. & de iuramento calum. ca. 1. Sed pro recta fide iurare non prohibentur, d. c. nos sacramentum, & 2. q. 5. c. 1. ver. nisi pro recta fide. Vel si agatur de fama Clerici, d.**

q. 5. c. si quis presbyter. §. verum cum c. sequens. c. habet, ca. Mennam, c. quanto, & c. mandastis. Vel si ex alia causa necessaria iurandum sit, ut puta pro testimonio perhibendo, & si Christus 26. de iureiurand. Sed si periuri in iudicio reperiantur, falsarii, vel sacrilegi priuatur beneficijs, c. ad falsariorum de crimine falsi. Rebuff. de pacifica possess. numero 56 & 296. & in rubr. de rescriptis, num. 1. & de modis amittendi beneficij, nume. 43 & 56. Tholosanus de beneficijs, c. 26. num. 12. & c. 37. num. 11. Garzias eod. tractatu par. 11. c. 10. §. 2. nume. 166. & sequens nume. 170. & 173.

41 **† Ab Ecclesia sua non possunt recedere, sed ibi, ut iam dictum fuit, debent residere, §. illud quoque omnibus, §. porro religiosi. Nouella c. 123. cap. quia nonnulli. 3. §. cum igitur, c. relatum 4. c. conquerente. 6. ver. vel quod eidem Ecclesie, c. ex parte 8. c. qualiter. 9. c. inter quatuor. 10. cap. extirpanda 30. §. qui uero de præben. c. quanto. 7. de offic. ordinarij. c. licet. 14. §. is etiam, de elect. in 6. Clement. 1. §. quia uero, ver. Prælati eorum, & §. ceterum in fine, de statu monachor. 7. q. 1. c. si qui uero, cap. si quis in Clero, & de statu regul. in 6. c. 1. in princ. 16. q. 1. c. quidam, c. si cupis in princip. c. iuxta. 18. q. 2. c. Abbates. §. monachi. 20. q. 4. ca. uictim.**

42 **ver. item Clericis. † Ex causa tamen rationabili ab Ecclesia sua possunt recedere, d. §. ceterum in fine, & cap. relatum 4. ver. vel pro alijs honestis, c. inter quatuor. 10. in fine, ver. dummodo non sint; de clericis non residentibus, ca. licet Canon. 14. §. final. de elect. in 6. † Quæ autem sit rationabilis causa ad non residendum patet ex sequentibus: videlicet, causa studiorum, d. §. ceterum, ver. nisi ex studiorum causa, d. c. relatum 4. ver. vel studio literarum, sed absens causa studij non percipit quotidianas distributiones, c. licet. 22. de præbendis. Verum studij causa abesse non dicitur ille, qui abest eo in loco, ubi nullum studium est exercitium, ca. tua fraternitatis. 12. de cleric. non resid. Ideo cum licentia eius Prælati, & Consilio maioris partis Conuentus causa studij abesse debent, c. ut periculosa 2. ne cleric. vel monachi facul. in 6. Pro seruitijs suæ Ecclesie possunt abesse, c. ex parte 13. de cleric. non resident. Vtique pro seruitio, & comitatu sui Prælati, d. cetero. 7. c. ad audientiam 15. eod. tit. Item in familia Papæ abesse à sua Ecclesia possunt, ca. cum dilectus 4. r. d. i. e. m. & cum licentia sui Prælati, c. relatum 4. ver. nisi forte de licentia, eod. tit. u. nisi forte in ea sit defectus Clericorum, cap. cum ad hoc. 16. de cleric. non resident. Nihil autem refert, ut sine causa abesse possint, quod beneficium sit modice estimationis, ca. conquerente. 6. eod. tit. In digniori uero Ecclesia, qui abest, ab accessoria residere potest, c. extirpanda 30. §. qui uero, de præbend. distinct. 7. ca. vlt. §. si que tamen & qui manet in Ecclesia extra monasterium constituta non dicitur abesse,**

44 **† monasterio, §. deinde, & si. Nouella c. 133. † Tandem notandum, quod beneficium, qui cum licentia superioris resignauit non tenetur residere, cap. ad mon. 4. de renunc.**

45 **† Rursus non ludere, nec spectatores esse lutorum, vel ad quodcumque spectaculum accedere debent, l. placet 17. C. de Episc. & cleric. §. insuper. Nouella c. 123. distinct. 23. ca. his igitur, distinct. 35. c. 1. distinct. 44. c. nullus, c. cum de eorum. 12. c. Clericis. 15. §. minus. & §. ad aleas. de vita, & honest. cleric. & de consecrat. distinct. 5. c. non oportet. Canon**

46 **ne Apostolico 41. cum sequent. † Sed neque susceptores, aut exactores publicarum contributionum, aut conductores uectigalium, aut alienarum possessionum, aut curatores familiarum, aut dispensatores esse Clericis, aut monachis licet, siue suo, siue Ecclesie, aut monasterij nomine id subire uelint: ne per hanc causam facris ædibus infligatur dænum, & diuina impediatur ministeria, §. sed neque. Nouella c. 123. quod & superius fuit comprobatum, & declaratum. † Ipsa tamen Ecclesia, vel monasterium vicinas possessiones conducere, vel in emphyteusim accipere non prohibetur, ut tamen per dispensatorem suum hoc onus habeat, §. ceterum. Nouella c. 123. Sed & Clericis, ut suarum Ecclesiarum possessiones conducant, & gubernent, sententia tamen Episcopi, & Oeconomi interueniente permissum esse iam diximus, §. sed & ipsis. Nouella const. 123. Addictos insuper supplicio, & capite damnatos Clericos, vel monachi, etiam ij quos synoditas uocant, per vim, atque usurpationem vindicare non possunt, l. addictos 6. C.**

48 **de Episc. & cleric. † Præterea monachi, monachorum monasteria sua egredi prohibentur, §. & primum quidem, &**

& illud quoque Nouella c. 133. §. porro. Nouella c. 123. cum allegatis paulo superius, Menoch. de arbitrarijs casu 49 421. Differuimus, &c. libro 2. centur. 5. † Sed neque ab vna Ecclesia in aliam transire licet §. illo etiam. Nouella const. 3. §. si verò relinquens. Nouella c. 5. §. si monachus. Nouella c. 123. c. 1. de cleric. non residen. & c. Ioannes 5. ca. non est. 7. de regular. distinct. 70. c. vlt. §. & in qua. 1. q. 1. c. filium. 7. q. 1. c. placuit, c. si qui verò, c. si quis presbyter. c. propter, ca. si quis 19. q. 2. c. 1. & 20. q. 4. c. monachum. Extrauag. comm. 5. de regularib. Canone Apostolico 14. Menoch. vbi supr. Verum de licentia sui Prælati de vna Ecclesia ad aliam licet transire, vel decreto publicè interposito, d. cap. monachum ver. nisi Abbatis sui, c. quæsitum 5. §. fin. 7. q. 1. c. Episcopus de loco. Item & ad duriorem ordinem, c. sanè 10. c. licet 18. de regularib. c. ex parte. 10. de tempor. ordinat. 20. q. 4. cap. 1. Menoch. de arbitr. casu 422. Hac itaque ratione Clericus monasterium relicta sua Ecclesia ingredi potest, 29. q. 1. ca. 1. & 2. & cap. duæ sunt. Menoch. d. casu 422. Nec ideo translatus ad aliud monasterium duriorem causa penitentia sibi iniuncta desinit esse filius primi monasterij, & quicquid acquirit, acquirit primo, nisi translatio facta fuerit ex deuotione translatis ad effectum, vt fiat filius monasterij fecundum, Anchar. in cõf. 424. Nauar. de reg. Consilio 4. numer. 4. ver. 5. Menoch. vbi supra. Rota diuer. in recentioribus decis. 109. num. 3. & decis. 115. par. 2. † Verum Canonico regulari non permittitur ad aliud monasterium transire, 19. q. 3. c. 1. ca. mandamus. per rationem de qua in 20. q. 4. in fine. Nec consuetudo loci permittit villo modo potest, quod quis ab vna Ecclesia ad aliam possit regulariter transire, ca. cum venerabilis 7. de consuetudine. Sed si tempore probationis non dum finito, nec professione facta quis ad aliam Ecclesiam velit transire, poterit, c. postulasti 21. de regularib. Planè si seruus manumissus sit hoc modo, vt Ecclesia certæ seruiat, hic enim ad aliam Ecclesiam transire non poterit, c. eo libentius. 6. de seruis non ordinandis. † Monachis quoque simul, & Clericis vitæ conditionem mutare, vel ad sæcularem vitam redire, interdicitur est, seruitutis aliaque pœna grauissima constituta: à qua non liberantur, quamuis ad ordinem à quo defecerant, reuertantur, §. si verò relinquens. Nouella c. 5. §. secundum hoc. Nouella c. 6. §. & generaliter, §. at si quis prædictarum Nouella c. 123. & §. quod si monachus, & Nouella c. 58. c. 1. c. tuæ. 3. de apostasis. 7. q. 1. ca. si qui verò, 17. q. 1. c. Ananias. 20. q. 1. c. puella, q. 3. c. 1. c. procliuis, ca. eos, qui. 27. q. 1. c. si custos, c. si homo, c. omnes, ver. quæ verò. Quod quidem adeo firmum est, vt nec de licentia sui Prælati possint, vt dictum est ad sæcularem vitam redire, 17. q. 3. ca. 1. Sed professione nondum facta ad sæcularem vitam redire poterunt, c. postulasti, 21. de regularibus. 17. q. 1. ca. vlt. in fine, q. 2. c. 1. c. nec nouimus in fine. dummodo habitum religionis non susceperint. hoc enim est eis impedimento, vt ad sæcularem vitam redire non possint, c. super. eo. 9. ca. ex parte. 22. de regularib. ca. constitutionem. 3. §. sed expressè, ver. tacitè verò, eodem tit. in 6. Nisi fortè nouitiorum non professorum habitum susceperint, illud enim non erit eis impedimento secundum distinctionem, de qua in ca. consulti. 20. & in c. statumus 23. §. fin. de regularib. nam si cui denter appareat eos vitæ genus commutare noluisse, debent in voluntate manere, d. ca. 20. Sed si per annum nouitiorum habitum gestauerint in religione manebunt, Clement. eos, qui. 2. eod. tit. & d. ca. ex parte 22. Suscepto verò quocunque habitu, si intra triduum illud deposuerint, depositio valebit, ca. ad nostram 8. ver. aut si post. de regular. 52 c. constitutionem. 3. §. fin. eod. tit. in 6. † Præterea si mulier non professæ velum conuersionis spontè sibi imposuerit, non poterit ad sæcularem vitam redire, c. vidua. 4. de regular. 53 h. r. † Ad quam nec minus poterit redire non professus ille, quem euidenter apparet vitæ genus commutare noluisse, c. consultiuit 20. c. statumus 23. eod. tit. † Illi verò, qui inuiti professi sunt ad sæcularem vitam redire non prohibentur, c. 1. de his, quæ vi metusve causa. 20. q. 1. c. puella, c. si cut, q. 3. in princ. cum ca. seq. præsens. Rota diuer. in recentioribus decis. 175. & 579. par. 1. Nisi postmodum ratū habuerint, quod ab initio ipsis inuitis gestum est, d. c. 1. §. fina. 20. q. 1. c. illud. Rota diuer. in recentioribus decis. 705. par. 2. Illi enim qui blanditijs Prælatorum professionem fecerunt, non possunt ad sæcularem vitam redire, 16. q. 7. c. vlt. 20. q. 3. ca. vlt. Ex aliquibus causis iudicis arbitrio transire posse

ad laxiorem, parem, vel arctiorem religionem, constat a 22
 55 pud Menoc. de arbitrarijs casu 421. differuimus, &c. † Minores annis, qui in ætate minori professi sūt, ad sæcularem vitam redire non prohibentur, ca. ad nostram 8. de regular. c. 1. in princ. non solum 2. ver. maior tamen, eod. tit. in 6. 20. q. 1. c. 1. Rota diuer. in recentioribus decis. 175. par. 1. Verum si adultus factus professionem in ætate minori factam ratam habuerit, prohibebitur, d. c. 1. eod. tit. in 6. & d. q. 1. c. 1. & ca. illud autem. Idem erit si consensu parentum minores sint oblatis, & professi, d. c. 1. in fine cum ca. sequen. & d. q. 1. c. monachum, c. quicumque, ca. quem progenitores, c. infans, §. ex his autoritatibus, & cap. significatum. 11. §. si autem à parentibus, & ca. cum virum 12. de regularib. Sed contradicit, c. cum simul 14. eod. tit. & gloss. in d. c. 12. in verbo quicquid horum. ideo pro concordia ad eundem sunt
 56 Doctores ibi. † Si furiosus sit professus non valet professio, & ideo poterit ad sæcularem vitam redire sub conditione, de qua in c. sicut tenor 15. de regular. † Idem erit de eo, qui ante tempus probationis finitum professus est, secundum distinctionem, de qua supra tit. 4. ver. tandem monachi. Neque oportet, quod professi sint consecrati, vt prohibeantur in casibus ante dictis ad sæcularem vitam redire, quia sufficit pro impedimento. sola professio sine consecratione. 20. quæstio. 1. cap. puella, ver. etiam si nondum. Nec refert, quod post professionem non susceperint habitum religionis, c. porrectum 13. de regular. ca. constitutionem. 3. ver. sed expressè, eod. tit. in 6. Nec minus, quod nunquam in Claustro professus, sed in sæculo permanferit, & bonis suis vsus sit, c. sicut nobis, 17. de regularib. c. ex parte. 9. de conuers. conjugat. Sanè de fugitiuis, & a postafis requirendis, ac puniendis cauetur in cap. vlt. de regular. 58 rib. & supra tit. 4. sub num. 21. † A causis sanguinis se debent abstinere, c. Clericis 5. in princ. c. sententiam 9. ne Cleric. vel monachi secular. 23. q. 8. c. sapè Principes, ca. his à quibus, nisi fortè à magistratu seculari iureiurando de indulgentia reo promittatur, d. c. sapè Principes ver. ibi consensu sentiant fieri Regibus. † Possunt tamen iurisdictionem temporalem habentes causas sanguinis delegare, ca. vlt. ne Clerici, vel monachi secular. in 6. & supra lib. 1. tit. 2. numero 38. & lib. 2. tit. 5. in fine, prout delegant laicis, vt in tit. allegatis. † Si enim homicidium comiserint, vel causam mortis præstiterint deponuntur, c. de cetero. 11. de homicidio, distinct. 50. c. minor. c. Clericum, c. si quis viduam ver. simili, ca. ex literis. 10. de excess. prælator. Canone Apostolico. 64. Tholosanus de Beneficijs, c. 29. & beneficijs priuatur, c. 1. de homicid. in 6. Tholosanus vbi supra, numer. 7. &
 61 sequen. † Verum si casu non animo occidendi homicidium factum sit, non deponuntur, c. lator. 9. c. dilectus 13. c. ex literis 14. c. 15. c. significasti. 16. c. Ioannes 23. & ca. vlt. de homicid. d. c. 1. de homicidio in 6. distinct. 50. c. Clerico, cap. hi, qui. 15. q. 1. cap. nec is, qui. Secus tamen erit si culpa casum præcessit, vel non adhibuit diligentiam, quam debuit, cap. presbyterum. 7. c. continebatur 8. de homicidio. Vel si dando operam rei illicitæ casu homicidii commissum fuerit, d. c. continebatur 8. & c. cum tua nos. 19. in princ. & c. sicut, eodem tit. Vel tandem si ira percitus, distinct. 50. ca. studeat. Nec à pœna prædicta immunes euadent ex eo, quia veniam delicti perierint, cap. exhibita 22. de homicidio. Nec minus si sui defendendi causa homicidium fuerit commissum, c. interfecisti, 2. §. final. & c. significasti. 18. §. fin. eod. tit. distinct. 50. c. de his Clericis. Nisi fortè mortem aliter effugere potuerint, quam occidendo, Clement. 1. in fine de homicid. Si obsidionis, vel captiuitatis necessitate coacti homicidium fecerint, excusantur, distinct. 50. c. de eo. §. quod verò, cum c. sequen. & c. quia te. Vtique excusantur si pro salute communi, vel aduersus hostes fidei pugnantibus homicidium fecerint, secundum distinctionem, de 62 qua in 15. q. 1. c. vlt. Clement. 1. de homicidio. † Præterea si ciuilitate conuenerint de crimine, causam mortis præbuerunt, non incident in dictam pœnam depositionis, c. postulasti 21. de homicidio, c. Prælati. 2. eod. tit. in 6. Nec minus si indicia tantum criminis profertentes præbuerint causam mortis, cap. tua nos. 19. §. ad vltimum de homicidio. Nec minus si conceptus nondum autem viuificatus fetus interierit, cap. sicut. 20. in fine, eodem tit. Ex eo enim solo, quod non per se, sed per alium homicidium commiserint, non excusantur à pœna, cap. Henricus. 2. de cleric. pugnant. Verum si tantum in turba defendendi causa fuerint,

rint, in qua aliquis est occisus, non tententur dicta poena c. præsentium 3. & cap. vltim. de cleric. percuss. sed si non appareat cuius ictu perierit, tenentur capitulo significasti 18. §. quod si discerni de homicidio. Prout etiam tenentur si cum non lethaleriter alio quem vulnerassent, is postea ab alio fuerit occisus d. capitu. 18. Vel si cum tantum verberari mandassent, hoc adiecto ne occidatur; mandatarius fines mandati egressus occiderit cap. vltim. eodem titu. in 6. Verum si clericus in infans, & ætate minor homicidium fecerit excusabitur à dicta poena Clemen. 1. eod. titu. Vel si dormiens aliquem occiderit d. Clemen. 1. † Planè nec militare, nec alios ad militandum incitare, nec bellica negocia administrare, nec in duello pugnare possunt cap. 1. de cleric. pugnans. cap. quod in dubijs 5. de pœnis 23. q. 8. in princ. cum sequen. vsque ad cap. clericus, qui & cap. reprehensibile c. si in mortem cap. quo casu cap. si quis Episcopus §. repræhendantur cum cap. sequen. vsque ad §. licet ergo Apostolico canone 82. † Verum bellum defensuum agere possunt Clemen. 1. in fine de homicid. 23. quæst. 3. capit. Maximianus, & infra titu. 94. & lib. 4. titu. 16. sed videtur prohiberi d. q. 8. in princ. in fine, & in cap. non pila. versu. aliter nec debeo. Pro suo tamen grege illud gerere possunt d. q. 8. ca. scire. vos. Nec non, & ratione feudorum, quæ ab Imperatore detinent, vel ab alijs detinentur ab eis d. quæst. 8. cap. si in mortem §. ecce quod. Vel pro auxilio Imperij, & aliorum Principum iniuste oppressorum, vt infra tit. 69. num. 3. ex las. & alijs ibi citatis, & lib. 4. tit. 16. & sine dubio possunt alios ad defensionem oppressorum, & infidelibus resistendum hortari d. q. 8. cap. igitur cum sæpè. omni timore cap. hortatu c. præterea c. vt pridem c. suppliciter, & c. si vobis §. licet ergo. † Arma autem ipsi sumere, neve armati incedere debent priuatum 23. q. 8. c. clericus Clemen. 1. §. aduersus verò versu. vel arma portantes eodem tit. Clemen. 1. §. quia verò in fine de statu monachor. Hoc enim, & laicis extat prohibitum leg. 1. C. vt armorum vsus lib. 11. Auth. de armis, & nos in glof. statut. Vrbis lib. 2. cap. 75. & clerici ex delatione armorum amittunt priuilegium fori, & possunt reperti cum armis capi, ac ciuiliiter puniri secundum Steph. Aufser. de potestate seculari in Ecclesiasticis reg. 1. tit. 1. limit. 13. num. 21. Sed contrarium tenent Didacus Couar. pract. qq. c. 33. & alij citati in additione ad Aufserum. vbi supra, quod verissimum puto, quoad priuilegium fori, quod scilicet illud non amittat, sed puto quod capi possunt cum armis ab Apparitoribus iudicis securis, & quod capti, ablatis armis, sint ad suum forum remittendi, capi enim possunt cum armis, non autem puniri à iudice laico. 66 † Seditiosi, nec vindictæ cupidi esse debent dist. 46. c. seditiosarios, & dist. 23. cap. his igitur ver. dolos. Conuenticula quoque illicita extra Ecclesiam in priuatis ædibus celebrare prohibentur. proscriptio domus periculo domini imminente l. conuenticula 15. C. de Episc. & cleri. Non debent inter se discordare, nec contendere dist. 9. c. oblationes cap. neque ad Cain c. alienus c. si quis c. dissidentes. Non debent esse inuidi d. c. his igitur, & d. dist. 46. cap. clericus c. accusatores. Adulationibus, & proditionibus vacare non debent d. dist. 46. c. clericus qui, & c. sunt nonnulli. Non debent esse maledici, vel calumniantes d. c. his igitur, & d. dist. 46. c. clericus c. accusatores, & c. clericus inuidens. Nesandum sodomix crimen sub grauissimis pœnis prohibentur exerceere Menoch. de arbitrarijs casu 286. & constitutione Pij Quinti 70. in Bullario illius constitutionum cum alijs, quos citat Garzias de Beneficijs par. 11. cap. 10. num. 191. & sequen. Scruilibus, & turpibus verbis vti non debent d. dist. 46. cap. clericum. Ioculatores, Goliardi, aut bufones esse prohibentur cap. 1. de vita, & honest. cleric. in 6. & si moniti à tabulis non desistant ipso iure priuilegio clericali priuantur, vt ex d. cap. 1. probat Aufser. de potestate seculari in Ecclesiasticis reg. 1. titulo 1. limit. 6. num. 14. † Venationes exercere prohibentur cap. 1. & cap. vltim. de clerico venatore Clemen. 1. §. porro, & §. si quis autem ver. si qui verò de statu monachorum dist. inct. 34. cap. Episcopum capitulo omnibus dist. inct. 86. cap. qui venationibus cum sequen. vsque ad cap. non satis est. † Neque comam, neque barbam nutrire debent cap. si quis 4. cap. clericus 5. c. clericus 7. cap. clericus 15. §. comam de uita, & honesta. clericor. 69 dist. 23. c. prohibete c. clericus c. si quis, & c. penultim. † Ratio autem rasuræ clericorum redditur in 12. quæst. 1. c. duo sunt §. hic namque sunt ver. & hoc designat. Hic namque

sunt Reges, idest se, & alios in virtutibus regentes, & ita in Deo regnum habet, & hoc designat corona in capite. Hæc coronam habent ab institutione Romanæ Ecclesiæ in signum regni, quod in Christo expectatur. Rasio verò capitis est temporalium omnium depositio d. §. hi namque. Quæ quidem rasura clerico coniugato non est prohibita capitulo Ioannes 70. de clericis coniugatis. Nec minus mulieri religiosæ distinct. 30. capitulo quæcumque 2. † Non solum oportet moribus esse ornatos, sed præterea, & in exterioribus ornatos habitu, videlicet, & incesso eos esse oportet: habitu vt nec fulgidis, nec fordidis vestibus esse ornent, vt enim ait Hieronymus, nec affectatæ sordes, nec exquisitæ delicæ laudem pariunt. Hac itaque ratione de habitu, vestitu, & ornatu eorum circumscriptæ sunt regulæ, à quibus eis recedere non licet, vt in capitulo clerici 15. de vita, & honesta. cleric. in capitulo cum ad 6. in principi de statu monacho. in Clemen. 1. eodem in Clemen. quoniam 2. de vita, & honest. cleric. in distinct. 23. capit. clericus cap. sanctimonialis in distinct. 41. in principi. & cap. parsimoniam, & in cap. vltim. in principi. 21. quæst. 4. cap. 1. cum sequen. vsque ad quæst. 5. Concilium Tridentinum in sess. 22. de reformatione capit. 1. & ideo vestem clericalem consuetam non deferentes, non debent gaudere priuilegio clericali: ex allegatis, & vt dicit Aufser. vbi supra num. 15. Compagis, & mappulis vti non possunt sine permissio- 71 ne Papæ dist. 93. c. peruenit cum cap. sequen. † Verum si in minori ætate sint constituti: præscriptis regulis non tenentur cap. vltim. de cleric. coniugati. † Sed in vereri testamento varijs vestibus ex præcepto Domini sacerdotes ornati leguntur: vt videmus, & hodie nos summum Pontificem, Cardinales, Episcopos, Prælatos, & Præsbyteros: quia multitudine virtutibus eorum vita splendere debet, vt gradui conferat decorem, quem ab eis non accepit, distinctio. 4. in principi. Verum si conuersis predicandum sit, eundem habitum gestare debent omnes, quamuis ordinis diuersi cap. Deus 11. de vita, & honest. cleric. Nouitij verò à professis habitu debent esse distincti capitulo statuimus 27. §. final. de regularibus. Dissolutos autem, & fractos in vestibus incesso prohibentur distinct. 4. in principi. & cap. parsimoniam §. dissolutos, & cap. vltim. distinct. 23. capit. his igitur 73 ver. non vagi oculis. † Et quod de vestibus etiam de cibis est intelligendum distinct. 41. in principi. Nam de eorundem alimentis, cibo, & potu certæ quoque regulæ præscribuntur in d. dist. 41. in principi. c. 1. Apostolico canone 62. vt etiam superius num. 28. dictum est, quæ si ab eis transgrediatur, non cibus, & potus sunt in culpa, sed appetitus d. dist. 41. c. delictæ, & c. quod dicit. † Verum diuitibus obseruantia cibi remittitur, non enim coguntur diuites pauperum cibis vesci: sed vti debent consuetudine infirmitatis suæ: dolere autem debent se aliter non posse, si consuetudinem mutant, & grotant. Vtantur superfluis, dent in opib. necessaria vrantur præciosis, dent pauperibus vilia distinct. 4. capi. non cogantur. † Monachis æsus carniū interdicitur c. cum ad 6. §. in refectorio de statu monachor. Clemen. 1. §. fin. eod. tit. & de consecrat. distinct. 5. cap. carnem. Sed ob agritudinem permittitur d. c. carnem ver. seruato tamen moderamine, & d. c. cum ad 6. §. porro debiles. Item ex speciali indulgentia Abbatis permittitur d. ca. cum ad §. nec in quibusdam ver. quamquam ex indulgentia. Nec refert, quod extra refectorium, vel in solemnitatibus carnisbus vescantur, quia interdictum est d. capitulo cum ad 6. §. nec in quibusdam in principi. & versu. sed nec extra refectorium. Crapulas, & ebrietates euitare debent cap. à crapula 14. de uita, & honesta. cleric. distinct. 23. cap. his igitur in principi. versu. priuata distinct. 35. in principi. §. sequitur cap. 1. cap. venter cap. vinolentum ca. luxuriam cap. sexto cap. vltim. §. si ergo, & de consecrat. distinct. 5. c. nullus præbyterum. 76 † Tabernæ ingredi prohibentur distinct. 64. cap. non oportet c. clericus, & c. clericus 15. de vita, & honesta. clericor. §. & tabernæ. Apostolico canone 53. Nec minus tabernæ ipsi 77 aut ergasterium possunt habere dist. 44. c. nulli. † Alimenta tamen ex honesto artificiolo sibi quaerere non prohibentur distinct. 91. in principi. cap. præbyter versu. deinde per actis capitul. clericus cap. penultimo, quod & superius dictum est. † Priuatum, seu proprium nihil possunt habere, sed omnia illis cõmunia debent esse c. Ioan. 5. ver. nec eorū aliqñe de regularib. c. monachi 2. in prin. ver. nec peculium & §. qui verò c. super 4. c. cum ad 6. §. 1. de statu monach. S Cle-

Clemen. 1. §. si. cod. tit. Quod non solum in monachis statu
 rum legitur in allegatis canonibus, sed & in clericis in 1. 2. q.
 1. in princip. & D. Clemente ad S. Iacobum in c. dilectissimi
 in cap. clericus in cap. duo sunt §. ratio verò in c. quia
 tota in cap. scimus in cap. nolo in cap. non dicatis in cap. ha
 bebat in fine in cap. illi autem §. de rebus, & distinct. 32. c.
 præter §. percipientes, & infra tit. 52. in princip. Clericatus
 tamen ex eo, quod habeant propria illis non tollitur, si an
 to clericatum illa habebat ex patrimonio, quoniam acqui
 sita post clericatum sunt propria Ecclesiæ d. q. 1. in citatis
 canonibus. Et in capit. certè ergo, & infra d. tit. 52. Sed si
 clericus uxorem, & liberos habeat ad illorum usum licet il
 li propria habere d. quæst. 1. cap. præcipimus §. cum ergo
 contradicit glo. ibi in ver. sed notandum, Vel si suis conten
 tus à sumptibus Ecclesiæ abstinat d. q. 1. cap. illi autem, &
 glo. in d. q. 1. in principi. Imo sumptus ab Ecclesia non debet
 accipere, qui ex suis vivere potest 1. q. 2. cap. clericos cum
 tribus c. sequentibus, vt probatur etiam infra d. tit. 52. &
 tit. 9. num. 36. & 37. & cum monacha de habenda proprie
 tate non dispensatur c. cum ad 6. §. si. de statu monach.
 Verum quamuis nihil proprium habere debeant tamen
 res Ecclesiæ ab ijs possideri, & administrari possunt 1. 2. q.
 72. 1. c. expedit cap. nulli §. si ergo res, cum c. seq. ¶ Lecti mona
 chorum quales esse debeant, & Lectisternij cauetur in Cle
 men. 1. in princip. ver. Lectisternij: de statu monacho. Sin
 guli monachi per parochias, vel prioratus non sunt ponè
 di c. monachi 2. in prin. ver. nec singulis, & c. quod Dei §. §.
 fin. de statu monachorum c. ex parte 3. cap. vlt. de capellis
 monach. Clem. 1. §. ad hæc de statu monach. quia non sepa
 ratum, sed in communi loco debent habitare, vt superius
 80 dictum fuit. ¶ Silentium monachi debent obseruare c. cū
 ad 6. §. in oratorio de statu monach. Clem. 1. §. si. eod. tit.
 De confessione ac communione eorundem cauetur in d.
 Clem. 1. §. sane. Matrimonium non debent contemnere, nu
 ptialibus tamen coniuijs interesse prohibentur distin. 34.
 c. præbyteris. Ad curias Principum ire non debent Clem.
 1. §. quia verò de statu Monach. In foro, vel iudicijs non
 debent versari distinctio. 91. cap. penult. §. qui verò Clerici
 conditionem suam non debent abnegare, vel se monachos
 fingere c. vt clerici 3. de regularibus Apostolico canone
 61. Nec in sua malitia gloriari debent c. quam sit 9. de ex
 cess. prælator. Hæc etiam eis iniungitur, vt curent ne fru
 ctus, qui ex redditibus Ecclesiæ colliguntur, aliter quam
 in pias, & Deo placitas causas infumantur, nam quæ super
 sunt debent dare pauperibus §. quemadmodum Nouella
 c. 3. & 12. q. 1. c. quia tua §. si. & infra tit. 9. num. 36. & 37. &
 tit. 52. in princip. Bonis moribus vivere, cor, lingua, & o
 culos ab omnib. illicitis conseruare debeat, ac corpus Deo
 seruate d. cap. quia tua §. decorum ver. & sub Ecclesiastica
 dist. 23. c. his igitur ver. non vagi oculis: singulis diebus ma
 ne prima hora ad lectionem debent venire de consecrat.
 distinct. 5. cap. in omnibus ver. & singulis diebus. Similiter
 in mensa lectionem debent audire d. cap. in omnibus §. si.
 & tamen omnes pro gradu sui officij meliores esse oportet
 8. q. 1. c. qualis enim. Monachi ea, quæ clericorum sunt
 non debent vsurpare Clem. 1. in princ. §. nec etiam, in casi
 bus de priuilegijs, nisi ad quosdam actus sint specialiter
 priuilegiari d. Clem. 1. §. si. nam monachi in clericorum
 infamiam, damnum, vel præiudicium quicquam agere
 debent, nec è contra d. Clem. 1. §. quibus cum seq. vsque
 ad §. fin. Omnes enim rationem sui officij reddere debent
 in hoc seculo, & strictius in alio 38. distin. c. quando §. cum
 verò Cardina. Bellar. in opusculo de arte bene moriendi li
 81 bro 1. c. 14. per totum. ¶ Cum enim in eum casum clericus
 peruenerit, quo ab initio ordinari non potuit, clericatum
 amittit, quod tamen perpetuo verum non est, vt ostendit
 Gratianus in 1. 5. q. 4. c. vlt. §. ita responderetur. Quamuis autè
 clericus, & monachus contra dinumerata superius officia
 agens deponendus sit præcedentibus monitionibus, & sen
 tentia vbi non ipso iure depositi declaratur. ¶ Tamen pœ
 nam depositionis euitabit, si penitentiam agendo sese cor
 ripuerit, vt postquam id negauit Gratianus in distin. 50. in
 principi. vsque ad c. clericum c. de his c. peruenerit c. accedens
 c. quicumq. c. qui sub c. fidelior §. si. probat in eadem distin.
 50. e. si post §. è contra cum sequentibus vsq; ad c. sacerdos
 quidem §. quomodo igitur. Sed si penitentia fuerit facta
 magis spe honoris Ecclesiastici consequendi, vel conseruã
 di, quam odio criminis commisi, penam non euitabit d.

dist. 50. c. sacerdos §. quomodo igitur, cum sequentibus vsq;
 ad c. abstit, & c. domino cum c. seq. & c. præbyteros §. sed
 illud. Non etiam illam depositionis penam euitabit, si cri
 mina, de quibus penitentia est acta, fuerint manifesta d. c.
 præbyteros §. si. & c. de his verò ead. dist. 50. Vel si pœni
 tens in hæresim sit relapsus d. distin. 50. cap. de eo autem.
 83. ¶ An autem pœnitens ad altiore gradum ascendere pos
 sit, & videtur quod non, in d. dist. 50. ca. si duo §. præmissis
 & c. qui altario. Sed posse firmatur ibidem in d. c. hi qui §.
 sed exemplo cum sequentibus vsque ad c. ex pœnitenti
 bus. Et si iterato deliquerit, & peniterit d. cap. hi qui d. §.
 exemplo, nisi hæresis crimen fuerit iteratum, per ea, quæ
 dicuntur infra tit. 110. & seq.

S Y M M A R I V M,

- 1 Immunitas Ecclesiastica est de iure diuino.
- 2 Tutela munus suscipere possunt clerici.
- 3 Curiales ordinati in clericos, a quibus muneribus liberi.
- 4 Ecclesia an soluat manera patrimonialia.
- 5 Ecclesia non consecrata gaudet immunitate.
- 6 Ecclesia tenetur ad munera pro bonis, quæ possidet.
- 7 Immunitatis priuilegium quibus clericis non concedatur.
- 8 Iniuriam inferre clerico, vel vim crimen est capitale.
- 9 Peculium quasi castrense clericorum quod.
- 10 Ecclesia succedit clericis ab intestato, & nu. 22.
- 11 Testari non potest clericus de bonis Ecclesiasticis declaratio
 num. 12.
- 13 Acquisitum quando præsumatur ante, vel post clericatum.
- 14 Relictum clericis, vel Ecclesiæ, quando dicatur, & quomodo
 diuidatur.
- 15 Monachus an testari possit, & quomodo.
- 16 Heremita potest testari.
- 17 Monachus factus Episcopus an possit testari.
- 18 Monachus ad seculari vitam reuersus potest testari.
- 19 Ecclesia in successione postponitur liberis, & agnatis clericis: de
 clara, vt num. 20.
- 20 Clerici non possunt disponere ad fauorem hæretici, & quomodo
 possint disponere, & ad cuius fauorem.
- 21 Successio serui clerici quomodo diuidatur.
- 22 Bona monachi per ingressum acquiruntur monasterio.
- 23 Monasterium succedit monacho pro virili cum filijs, & si nō
 sit facta mentio in testamento de monasterio.
- 24 Monachi uxor retinet dorem, & maritus monasterio dona
 tionem ante nuptias declara num. 27.
- 25 Forum competens clericis, & monachis, quod.
- 26 Fori priuilegium amittitur per mutationem habitus.
- 27 Episcopus si causam clericis negligit, quid iuris.
- 28 Causa clericis an possit cognosci per laicum.
- 29 Fori priuilegium quibus causis amittitur, & num. 34.
- 30 Causa civilis clericis potest delegari laico criminalis non.
- 31 Clerici, vel monachi extra prouinciam non sunt vocandi.
- 32 Clericus à sententia Episcopi an appellari possit ad laicum.
- 33 Ecclesia non tenetur pro clerico.
- 34 Sabidant clericis iudicio facta per oconomum.
- 35 Sumptuum litis clericis priuilegia.
- 36 Degradatio clericis conuicti faciendâ.
- 37 Habitus monachorum, & monachorum laicis interdictus.
- 38 Clericus effectus non soluendo absoluitur per iuramentum de
 soluendo, si & quando poterit.
- 39 Fidelitatem clericis non iurant laici.
- 40 Priuilegia omnia quomodo amittant clerici.

De priuilegijs clericorum, & monachorum, nec
 non, & de illorum rebus, Tit. 6,

NVnc de priuilegijs, & rebus clericorum, & mona
 chorum est differendum. Qui quidem cum sint sal
 teræ distinctio. 93. capitulo sacerdotes debeant à
 muneribus omnibus esse immunes, & ne quidem volen
 tes ea, vt diuinis commodis possint vacare, suscipere pos
 sunt lege omnis 2. c. de Episcop. & cleric. lege omnes 31.
 §. priuilegijs lege præbyteros 6. l. 1. l. generaliter 40. C. eo
 dem cap. quamquam 4. de censibus in 6. Clem. vlt. de
 censibus 16. quæst. 1. ca. iuxta sanctionem 13. quæstio. 8. ca
 pitulo in qualibet in princip. & §. vniuersos. ¶ Ordinatione
 epim

- enim ditina, & ecclesiasticis functionibus immunitas personis, rebus, & locis ecclesiasticis fuit instituta, vt ex Concilio Tridentino in sessione 25. de reformatione, cap. 20. & ex alijs Concilijs, quæ citat, probat Cardinalis Bellarminus de clericis, libro primo, cap. 28. 29. & sequent. diluit contraria, & probatur infra tit. 69. in princip. & numero 8. & ferè per totum titulum. Quod idem comprobatur Stephanus Auzer. de potestate seculari in ecclesiasticis regula 1. &
2. Verum presbyteris, diaconis, & subdiaconis concessum est, si iure, & lege cognitionis ad tutelam, aut curam vocentur, eiusmodi munus suscipere: dummodo intra menses quatuor exinde numerandos, ex quo vocati sunt, apud competentem iudicem scripto declarauerint, id se munus propria voluntate suscepisse, ex quo tamen nullum præiudicium circa aliam tutelam, aut curam sustinebunt. §. porro Nouell. const. 12. 3. & nos in tracta. de tutela, & cura, libro primo, tit. 7. num. 36. & tit. 4. in fine. † Planè curiales in clericos ordinati patrimonialia munera per substitutos implere coguntur, à personalibus liberi manent, §. qui verò ante hanc Nouell. const. 12. 3. l. sancimus 18. C. de sacros. eccles. 11. q. 1. cap. 1. §. quæ causa, §. fin. & cap. 1. tributa.
4. † Nam ecclesia ipsa & si sit immunitas vti eius persona, cap. non minus 4. de immunit. eccl. 1. c. clericus 3. eodem tit. in 6. cap. quamquam 4. de censibus in 6. Clement. vlt. eod. tit. 12. quæst. 2. cap. ecclesiarum 12. quæst. 7. c. ecclesiam in fin. 23. quæst. 8. c. secundum. Et quidem diuino, & humano iure, & ecclesiasticis constitutionibus, vt probatur in Concilio Colonienſe cap. 20. & Lateranenſe sub Leone X. sessio. 9. & sub Innocentio III. cap. 43. dicto cap. quamquæ de censibus in 6. cū alijs allegatis per Bellarminum vbi supra. Tamen patrimonialia munera persoluit, d. c. si tributum. Sed pro pace, & quiete, vt declarat extrauag. communita in princ. de immunit. l. neminem 11. C. de sacros. eccl. & infra tit. 68. in princip. Item & munera ecclesiastica, cap. primo, ver. præter ecclesiasticum, de censibus. Nisi forè Episcopus nouum censum Ecclesie imponat, cap. scientes 3. eod. tit. Si necessitas urgeat, prius Pontificis consilio, vti que patrimonialia munera persoluit, c. peruenit 2. c. non minus 4. §. quo circa, cap. aduersus 7. in princip. de immunit. eccl. extrauag. communita. §. cæterum, eodem tit. Stephanus Auzer. de potestate iudicis secularis in clericos regula 2. fallent. 27. Natta in consilio 280. numo. quæst. 10. & sequen. libro secundo, Roland. in consil. 16. numero 17. libro quarto, Viuis opus. 105. Clerici pro bonis, & infra tit. 69. † Nec refert quoad immunitatem loci pro immunitate potendi, quod ecclesia non sit consecrata, cap. ecclesie 9. eodem tit. & infra & tit. 69. † Sed si ecclesia non contenta decimis, & primitijs prædia, villas, castella, & ciuitates possideat ex donatione inter viuos, vel emptione, pro ijs ad munera tenebitur 23. quæst. 8. c. si in mortem, §. sed notandum est, ver. porro alij, c. sancitum, §. hinc datur, quia hæc transeunt in Ecclesiam cum suo onere, per allegata infra tit. 69. sub numero quarto, & libro quarto, tit. 8. num. 5. † Hæreticus autem clericus priuilegium hoc immunitatis non conceditur, leg. prima, C. de hæretic. & manichæis. Nec ijs quidem, qui vagantes sunt, ac desides, l. generaliter 40. §. eos tamen, C. de episcop. & cleric. Nec minus ijs, qui nomine magis quam re clerici existunt, leg. qui sub 9. C. de sacros. eccl. leg. prima, in princ. C. de collegiatis. Sed & adscripturij facti clerici per substitutum ruralia obsequia præstare coguntur, l. quisquis 16. C. de episcop. & cleric. & vt supra quoque tit. 2. dictum ac probatum fuit. † Præterea si clericis facta iniuria sit, vel vis illata, tanquam publicum crimen vindicatur, & capitali pœna punitur, l. si quis 10. C. de episc. & cleric. 16. quæst. 7. c. contra in princ. c. laici, c. inuentum 17. quæst. 4. cap. 1. quis vadente, §. qui autem, vbi per gloss. & Doctor. agitur de pœna, & absolutione eius qui clericum percussit. † Clerici quoque vt laici in parentum potestate constituti bona acquisita quasi Castrensium pecuniam retinent, l. sacrosanctæ 32. C. de episc. & cleric. l. cum lege 38. C. de ord. §. presbyteri Nouell. c. 12. 3. & c. 1. & 2. & toto tit. de peculio clericorum. † Mortuo autem clerico Ecclesia illi in bonis succedit, l. si quis 20. C. de episc. & cler. §. quod si quis. Nouell. c. 134. & 12. q. 5. c. sicubi cum c. sequen. c. 1. ver. si autem, & c. vlt. §. fin. de success. ab intest. Nisi forè facta testamento alios, sibi scripserit hæredes, vt in allegatis legibus, & d. c. 1. ver. donare eis licet, & 12. q. 1. c. Episcopi, & c. sint mani-
- 11 feste. † Sed si tempore clericatus bona acquisierit, de testari, ea quæ alijs relinquere prohibetur 12. quæst. quinta, cap. fixum, ver. postquam autem, & cap. primo, in princ. & quæst. 3. in princ. cum cap. sequent. & cap. primo, cap. vt vnusquisque 3. & c. vlt. de pecul. clericor. & cap. 1. in fine, & c. cum in 7. de testamentis. & si bona acquisita in clericatu mobilia sint, c. relatum 13. in princ. de testamentis. Vel si ex fructibus, seu redditibus bonorum Ecclesie sint constata. Abb. in c. cum esses nu. 21. de testam. Sunt enim solum vsuarij fructuum, atque reddituum bonorū Ecclesie, cum solo victu, & vestitu debeant esse contenti. 12. q. 1. c. clericus qui, & c. duo sunt, reliqua verò debeant vsibus pauperum Christianorū, cultui diuino, & alijs pijs negocijs erogare 10. q. 2. c. episcopus, c. res Ecclesie, c. nulli, c. si priuatum, & cap. fin. 12. q. 1. & 1. ad Corin. 6. Sunt enim dispensatores tantum non proprietarij, vel vsuarij, sed vsuarij, d. q. 1. cap. præcipimus, & per totam illam, q. à principio vsque ad fin. dist. 86. c. non satis, vt & infra tit. 9. nu. 36. & 37. & tit. 52. in princip. Et vtitur Episcopus rebus Ecclesie non tanquam proprijs, sed velut commendatis 12. q. 2. c. sine exceptione 52. Quas ideo, nec illorū fructus inter viuos donare, nec in vltima voluntate relinquere alijs potest, quam quibus sacris cōstitutionibus statutū, vt per Abb. in d. c. cum esses nu. 21. & alios de testam. Tholosan. de beneficijs, c. 9. num. 6. & 12. q. 2. in princ. c. 1. & per totā, vbi reuocatur donatio fructuum ab eis facta vltra 20. folios, seu is benemeritis, in c. si quis seruos 57. vt dicit Tholosan. citato loco. † Verum pauperibus, locisq; religiosis constata ex redditibus Ecclesie relinquere, seu largiri non prohibentur, d. c. relatum 12. de testamentis, c. licet autē, & c. ad hæc 18. eo. tit. & infra tit. 9. nu. 36. & 37. & tit. 52. Nec minus ijs, qui viuens in monasterio aduerſerit, d. c. licet, ver. & illis, qui viuens. Item canonicum portum Ecclesie, à qua ei debetur, vel alteri Ecclesie potest relinquere 12. q. 3. c. vlt. Item ea que nõ occasione clericatus, sed ipsius personæ intuitu illi relicta, vel acquisita sunt, potest alij relinquere, c. quia not. 9. c. relatum 12. c. cæterum, cap. requisisti 15. §. si verò de testam. c. 1. de success. ab intest. 12. q. 3. c. 1. §. si autem ipsis, c. quicumque, q. 5. c. fixum, ver. hæreticaria
- 13 successione. † Sanè quando præsumendum sit occasione clericatus, quando intuitu personæ acquisitum esse, ex persona relinquente id dignoscitur, d. cap. requisisti 15. §. c. enim ex rebus Ecclesie acquisierit, tunc quamuis proprio nomine acquisierit, tamen nullo modo alienare potest, d. cap. fixum, ver. de facultatibus Ecclesie 12. quæstio. quarta, in princ. cum c. sequen. vsque ad §. si quis verò, & cap. vlt. & c. presbyter. 2. c. inquirendum 4. de peculio clericorum. † Item erit si pro redemptione animæ clericus sit relictum, atque donatum 12. q. 3. c. Pontifices. Vel si eis relictum sit, vt alijs restituant, d. c. Pontifices, §. fin. nisi forè Ecclesie coniunctum, & clericis, vel distinctum sit relictum, hoc enim pro parte dimidia clericis pleno iure acquiritur, vt id, cum voluerint, alienare possint, dicto cap. requisisti, §. quod si relinquatur, cum sequent. de testam. Quod tamen non procedit si Episcopo, & Ecclesie non cathedræ relictum sit, dicto §. quod si relinquatur, ver. secus autem est. Vel si pro redemptione animæ Episcopo, & Ecclesie sit relictum 12. quæstio. tertia, cap. Pontifices. † Monachus tamen testamentum facere, præter quam inter liberos, non potest: quia eo ipso, quod monachus factus est, dominium omnium bonorum suorum perdidit, §. illud quoque Nouella const. 5. & §. si verò, & §. si mulier. Nouella const. 123. cap. quia ingredientibus 2. de testamentis. 18. quæstio. secunda, cap. Abbates, §. monachi, ver. aut peculiah 19. quæst. 3. c. quia ingredientibus, & ca. perlatum auth. ingressi. C. de sacros. Eccl. & non potest testari præterquam inter liberos si legitimos habeat, vt dictum est, cap. cum scimus 14. in fine de regular. 19. quæstio. tertia, cap. penultim. §. decernimus Nouella constitutione quinta, versiculo si verò filios. † Heremita potest testari decimanona, questione tertia, capitulo perlatum. §. è contra
17. † Item, & monachus factus Episcopus secundum distinctionem, de qua in 18. q. 1. c. 1. † Et monachus qui ad secularem vitam redijt 17. quæst. 4. c. hanc ergo, §. sed notandum cum sequentibus. Sed ciuili iure hoc non admittitur, l. deo 42. §. hoc etiam in fine, C. de episcop. & cleric. & §. si quis autem Nouella const. 5. vt & in seruis dicitur.
19. † Si tamen clericus parentes reliquerit, vel liberos, vel

agnatos, cognatosve alios, uel uxorem, qui ab intestato hæredes legimi esse possunt: hinc quoque Ecclesia in successione possit ponitur leg. si quis 20. C. de Episcop. & cleric. §. quod si quis Nouella const. 1. 31. & 12. quest. 9. capitulum. 20 uerfi. & sine cognatione 17. quest. 4. c.ulti. † Quod tamen debet intelligi in rebus proprijs, non in acquisitis ex rebus Ecclesie, uel occasione clericatus, ut iam fuit dictum.

21 † Clerici uerò, uel monachi in illis casibus, in quibus de rebus suis disponere possunt, si ad feruorem hæreticorum disponant, dispositio nullius erit momenti cap. si quis Episcopus 5. & c. in eos 6. de hæretic. & infra tit. 10. num. 5. si de rebus Ecclesie disponant, nulla unquam erit dispositio. 12. quest. 1. cap. Episcopus uerfi. quidquid uerò q. 5. c. obitum cap. fixum uerfi. quascunq; res, & supra num. 11. Nisi forte tantundem de rebus proprijs Ecclesie relinquunt, quantum ex eiusdem Ecclesie bonis alijs legent d. 2. q. 5. c. si Episcopus. † Hæreditas autem intestati defuncti clerici, uel monachi cognatos non habentis, non singulis sed collegio Ecclesie, monasterio acquirunt c. relatum 12. §. nomine autem de testamentis cap. ultim. §. fin. de success. ab intesta. & 12. q. 5. c. si ubi cum cap. sequen. c. 1. uer. si autem ante, & si defunctus in diuersis Ecclesijs beneficia possideat bona eius in istas Ecclesias pro portione sunt diuisuenda d. cap. relatum 12. §. fin. de testamen. † Successio autem serui clerici facti diuiditur secundum formam, que traditur in cap. 2. de success. ab intest. Sed & si clericus fuerit curialis, adscriptitijs, uel libertus. curie, domino possessionis, uel patrono ipsius defuncti debita portio non auferatur leg. si quis 20. ibi, exceptis ijs, & c. C. de Episcop. & cleric. §. curialis Nouella const. 123. † Monachi autem, & monastrix (ut dictum est) ipso ingressu in monasterium bonorum suorum dominium amittunt, eaque monasterio acquiruntur §. illud quoque Nouella const. 123. §. si mulier Nouella c. 123. exceptis ijs bonis, quæ antequam monasterium ingrederentur, alienassent; hæc enim eos non sequuntur d. §. illud quoque ibi antequam. Sed & si monachus, uel monastrix filios habeat, legitima eis ex bonis parentis, debetur in quam tamen illis computatur, si quid illis à parente donatum est, uel dotis, donationisue. propter nuptias datum §. si uerò Nouella constituit. 5. † Liberum tamen monacho est testamento facto filios legitimos, quos habet hæredes instituire, uel bona inter eos distribuere; uel tamen persona ipsius filij connumerata uirilem portionem omnimodo monasterio relinquat §. si mulier. Nouella constituit. 123. & ita paulo superius firmatum est, nulla facta mentione de portione uirili monasterio relinquenda.

26 ut hic. † Sed & uxor quorundam monachi dotem, & maritus monastrix antenuptialem suam donationem omnimodò saluam retinet §. si autem uxorem Nouella const. 5. leg. Deo 42. §. 1. C. de Episcop. & cleric. §. quod si constante, Nouella c. 123. Nisi forte uterq; tam maritus, quam uxor monasticam uitam elegerint, tunc enim uir non habebit lucrum, uel antenuptialem donationem d. §. quod si constanti ibi. Si uerò uerque, † Sed hæc omnia ita demum intelligenda sunt, si post dictas constitutiones non ante monasterium sint ingressi. Nouella c. 75. Quamuis autem postea monastica uita relicta monachus, uel monastrix, ad secularem uitam redierit, bona tamen semel monasterio acquisita non recuperat §. si uerò ibi substatia eius Nouella c. 5. §. quod si monachus Nouella c. 123. §. si forte semel Nouella c. 5. l. Deo 42. §. hoc etiam in fine C. de Episcop. & cleric. † Quod autem ad forum clericis, & monachis competens attinet, sciendum, quod clericus, & monachus non nisi apud Episcopum loci conueniendus sit Nouella c. 79. & 83. c. 2. de foro compet. c. seculare 2. eod. tit. in 6. c. at si clerici 4. de iudicijs 11. q. 1. ca. nullus iudicium cap. clericum cap. continua cap. nullus clericus cap. si quis clericus c. placuit c. Christianis c. Syluester c. relatum c. experientiq; uer. his uerò c. si quisquam uer. si quis clericum c. si quæ causæ §. cum ergo c. de persona c. peruenit c. fratris cap. sacerdotibus c. in solita c. placuit c. de diuersis c. si quis c. si clericus c. clericum in princ. & §. ex his omnibus 12. q. 1. c. si tuoram si dem uerò præsidens §. si quis contra Nouella c. 333. §. Oeconomus Nouella c. 123. & quidem iure diuino, ut dicunt allegata iura, & dictum fuit superius in prin. & ut probat Stephanus Aufser. de potestate seculari in Ecclesiasticis reg. 1. & 2. in repet. clemens. 1. de offic. ordin. c. declarationibus, de quibus ubi per eum, & probatus infra.

tit. 69. ubi num. 9. Nec refert, quod clericus sit coniugatus c. 1. de clericis coniugatis in 6. Tholstanus de beneficijs cap. 25. num. 4. Stephanus Aufser. de potestate seculari in Ecclesiasticis regula 2. Fallent. 20. q. 1. quæ occurrit etiam in Verum si mutato habitu, consore, & alijs, se pro laico gerat, uel uxorem ducat priuilegium fori amittit d. c. 1. uer. in cap. 1. autem c. ex parte 9. de cleric. coniug. c. ex parte 27. de priuilegijs c. si iudex 12. §. si de sent. ex com. in 6. Quod idem euenit per abusum clericatus, armorum delationem, seditionem, & apostatationem c. perpendimus e. d. tit. Steph. Aufser. in repet. Clem. ut clerici de offic. ordinarij notabilj

39 1. † Sed & si Episcopus tanquam iudex competens causam dirimere, uel nolit, uel non possit, ad civilem iudicium tunc possunt uocari Nouella c. 83. §. si uerò aut. Nouella c. 123. §. certe si quis 11. q. 1. c. si quis cum uer. si aut noluerit c. clericum §. ex his omnibus uer. nisi forte civilem causam sed contradicit, rex. in c. qualiter 17. de iudicijs ideo pro eorum concordia ad eundem sunt gl. & Doct. ibi. Quod idem euenit in iudice laico negligente, tunc enim iudex Ecclesiasticus potest adiri gl. in uerbo prohibemus in d. c. qualiter c. licet 10. c. c. seq. c. ex transmissa 6. de foro compet. † Idem dicendum, si non civilis, sed criminalis actio, uel accusatio aduersus clericum, uel monachum instituat, nã, & hoc casu apud Ciuilem, non Ecclesiasticum iudicem comparere tenetur, nisi forte Ecclesiastici criminis, uel delicti reus fuit Nouella c. 83. §. si tamen de criminibus, & Nouella c. 123. §. at si cetera, & §. si Ecclesiasticum. Verum de iure canonico, cui per leges civiles non potest derogari secundum Steph. Aufser. in repet. Clem. 1. de offic. ord. q. 2. num. 4. & seq. in dist. 1. pro omni crimine coram Ecclesiastico iudice sunt contentio di. c. at si clerici 4. c. clerici 8. de iudicijs 11. quest. 1. c. 1. c. si quis cum §. ex his omnibus uer. in criminali uer. & pro omni civili causa d. q. 1. c. statuimus §. si. c. c. seq. c. nullus c. aliud §. si cum allegatis superius, Stephanus Aufser. de potestate seculari in Ecclesiasticos regu. 1. ad quam dat 1. limitationes, & reg. 2. ubi utiq; dat plures limitationes Cardinalis

32 Bellarminius de clericis lib. 1. c. 28. 29. & seq. † Sed si depositus sit, uel excommunicatus tunc, priuilegio fori amisso, ad iudicem laicum potest uocari c. cum non 10. de iudicijs Sed & si fori præscriptioni renunciauerit, ea olim uer. non poterat. si quis 39. C. de Episcop. & cleric. Hodie uerò renunciatione non obstante uiri poterit c. si diligenti 12. c. significasti 18. de foro compet. & supra lib. 2. tit. 6. nu. 11. & si dubitetur an clericus sit, cognatio est iudicis Ecclesiastici c. si iudex 17. de sent. ex com. in 6. Sed si clericus sit incorrigibilis, & Episcopo sit inobediens, priuilegium fori amittit 11. q. 1. c. statuimus c. si quis sacerdotum c. petimus c. uel est Aufser. in repet. Clem. de offic. ordin. not. 4. nu. 7. & not. 6. nu. 11. Si prælatu consentiat, ut apud Ciuilem iudicem pro causa ciuili clericus uocetur, tenetur comparere in q. 2. cap. si uer. enim §. ex his omnibus uer. nisi forte uim consentit Nam ciuilem causam clericis Episcopus potest laico delegare, criminalem uerò solus Papa Aufser. in repet. Clement. 1. q. 4. num. 99. & seq. ac per totum de offic. ordinarij. Et de potestate seculari in Ecclesiasticos reg. 2. in 21. fallent. Vel si agatur de prædijs d. q. 1. ca. si quæ causæ §. his ita respondetur. Vel de causa ciuili feudali cap. ex transmissa de foro compet. cap. ceterum de iudicijs Oldrad. in conf. 17. Qui

34 do Papeus de cri. 139. Aufser. in d. reg. 2. limitat. 1. † Quod autem debitum clericis sit liquidum non facit, ut priuilegium fori amittat capitulo seculares 12. de foro compet. Nec minus, quod alij seruiat capitulo cum contigat 13. eodem titulo. Verum si in alio loco delinquit, hoc enim casu fit ab Episcopo loci deliquit, sententia est ferenda capitulo postulasti 14. eodem titulo. Sed Episcopus non solus, sed cum senioribus, uel Synodo de causa clericis debet iudicare 18. questione 7. in princip. cum capitulo sequent. capitulo si quid capitulo si autem §. fina. cum capitulo sequent. & capitulo ultimo. A quor autem Episcopis præbyteri, uel diaconi iudicandi sint, statuitur in dicta questione 7. capitulo si quis timidus capitulo felix cap. si autem.

35 † Clerici, uel monachi extra prouinciam tuam in ius uocandi non sunt. Nisi forte extra prouinciam deprehendantur, hisque in prouincia non fuerit contestata leg. omnes 31. in princip. & §. in hac autem C. de Episcop. & cleric. & §. si quis Episcopus Nouella constituit. 123. & 3. quest. 6. cap. ultra cap. peregrina cap. non licet cap. nemi enim cap. si quis clericus quest. 9. cap. nec exat si quest. 4. c. duodecim, §. sal-

§. salvo. Nisi ad Papam fuerit appellatum, vel à Papa dati fuerint iudices, d. c. vltra, ver. nisi tantum ad Apostolicam, d. c. peregrina, ver. salua in omnibus, d. c. non liceat, ver. sine præiudicio, & §. reuerentia. Vel nisi Prælatus accusetur, d. c. neminem in sine, ver. nisi Prælatus sit. vbi tamen nonnulli legunt, nisi ad Sedem Apostolicam fuerit appellatum.

36 † Sed & sententia ab Episcopo in causa Clerici, vel monachi, lata, ciuili iudex appellari potest, §. si quis contra quempiam. Nouella c. 123. secundum declarationem Stephani Aufser. de potestate iudicis secularis in Ecclesiasticos reg. 4. fallen. 27. ad impediendam, scilicet executionem, donec reueletur Papæ grauamen. Cum autem in alijs causis Clericus apud suum Episcopum regulariter quidem conueniendus sit, vt iam dictum fuit, tum multo magis apud eum de administratione, quam gessit, conueniri debet, §. Oeconomus. Nouella c. 123. quoniam à laicis Clerici non sunt iudicandi, dist. 28. c. vlt. 11. q. 1. c. sacerdotibus, cum 237 lijs paulo superius allegatis. † Illud præterea dubitationem non recipit pro Clerico Ecclesiam non teneri, nec conueniri ideo posse, nisi pecuniam in rem Ecclesiæ versam doceatur, §. at si quis Episcopus. Nouella c. 12. §. si verò Occonomi. Nouella c. 123. Præterea Clerici, & monachi conueniunt, vt cæteri quoque apud iudicem, vel per se, vel per procuratores comparere tenentur, nec iudices ad eos venire decet, l. iubemus 34. §. omnes præterea, C. de Episc. & cleric. 38 ric. † Iudicio autem sibi satisfactionem Clerici, & monachi per Oeconomum præstare possunt, non autem vltra quinqueaginta librarum auri summam, quam si excesserint lites diuersorum Clericorum, pro quibus Oconomus fideiussit: in reliquam summam nudæ re promissioni Clerici, & cautioni sine iureiurando præstitæ stabitur, l. cum Clericus 2 §. memorati, C. de Episc. & cleric. l. omnes 31. §. præterea, C. eodem. Quod & in plerisque causis, pro quibus pulsabantur, obtinebat, ne scilicet satisfactionis onere grauarentur, sed vt cautioni simplici, seu nudæ re promissioni sine iuramento illis crederetur, dict. §. memorati. vbi. quod si ius diuersorum, & dicta l. 31. §. in hac autem Vrbe, & Nouella constituit. 123. §. certè si quis pro pecunia.

39 † In sumptibus quoque litis, & sportulis præbendis Clerici, & monachi priuilegio erunt muniti, ne vltra vnum, aut duos solidos darent, l. cum Clericis 2 §. statumimus, C. de Episcop. & cleric. l. omnes 3. §. executoribus, C. eodem, §. sportularum. Nouella constituit. 123. Sicut enim ipsi gratis iudicant, cap. cum ab omni. 10. de vita, & honest. clericor. ita quoque gratis iudicandi suat, vt in allegatis legibus. Sed & lis Clericorum citò est expedienda, §. sed etiam accelerati. Nouella constituit. 79. & 83. Executores quoque litium Clericos contumelia, vel conuictijs afficere, aut corporalibus iniurijs molestare sub pena prohibentur, l. omnes 31. §. præterea nullus, C. de Episcop. & cleric. §. si quando. Nouella constituit. 123. Id quod obseruari etiam debet quando capti à iudice laico, in ijs casibus, in quibus est permissa captura, remittuntur ad suos Ecclesiasticos iudices, aliàs de ignominiosa remissione poterit ab Episcopo laicus iudex puniri, vt obseruauit Stephanus Aufser. de postestate seculari in Ecclesiasticos 3. reg. sub num. 1 §. ver. ad-

40 de tamen, fol. 323. † Planè si de crimine Clerici, vel monachi fuerint conuicti, atque damnati, nõ prius aduersus eos competens executio faciendæ, quam ab Episcopo honore, seu gradu secundum Canones fuerint denudati, §. si verò accusator. Nouella c. 123. & vt diximus supra lib. 5. titu. 24. de executione sententiæ teo damnato. Et si Episcopus putauerit acta non iustè constituisse, licitum ei est moram interponere, vt de eo tam per Episcopum, quam per iudicè ad Imperatorem referatur, d. §. si verò accusator. de sanctiss. Episc. Nouella c. 123. cap. 21. Per sententiam verò absolutis Clericis, vel monachis, siue in ciuili, siue in criminali, aduersarius ipsis ad sumptus litis omnes restituendos tenetur, dict. l. 31. §. final. C. de Episcop. & cleric. † Postremò habitus monachorum, & monacharum interdicitur laicis, & maxime his, qui in scenam prodeunt, l. mimæ 4. C. de Episcop. audien. §. in vniuersum. Nouella constituit. 123. de sanctiss. Episcop. † Clericus, qui non est soluendo, præstando cautionem de soluendo, si poterit, absoluendus est, cap. Odoardus. 3. de solutionibus. Clerici autem tot, & tantis priuilegijs gaudent, quia sunt laici antiquiores, digniores, præstantiores. 6. quæstione 1. cap. beatus ver. & cunctos subditos, 1. 2. quæst. 1. cap. duo sunt, & supra titu. 1. in princ. Qui-

bus ideo laici debent obedire, non imperare, cap. Ecclesia. 10. in princ. de constit. cap. vltimo, in princ. de rebus Ecclesiæ alienan. & debent Clericorum doctrinam, & exempla sequi. de consecratio. distinctione 3. capit. ne quis, ver. 43 sed exemplum. † Non autem debent Clerici laicis fidelitatem iurare, cap. nimis. 30. de iureiurando. Et legibus ciuilibus Clerici pro se, non autem contra se vtuntur, cap. quæ in Ecclesiis 7. cap. Ecclesia. 10. de constitut. 11. quæstio. 1. 44 cap. continuæ 33. quæst. 2. cap. inter hæc. † Priuilegia autem omnia generaliter amittunt, si relicto habitu, & tonsura clericali se pro laicis gesserint, vt iam dictum fuit. Si sint bigami, cap. primo, de bigamis in 6. si sint negligentes circa diuina officia, vel non resideant. 16. quæstione prima, cap. generaliter, l. 40. §. eos tamen, C. de Episcop. & cleric. & alijs de causis specialibus, de quibus supra titu. 5. de officio Clericorum, & c. & apud Stephanum Aufser. in repet. Clement. 1. de offic. ordinari. & de potestate seculari in Ecclesiasticos. Si enim ea, quæ sunt sui officij Clericus non præstiterit Clericatum amittit; ideoque priuilegio Clericatus frui non debet, vt in allegatis. Sed & quæ possunt opponi aduersus ordinationem Clericorum, de quibus supra titu. 2. 3. & 4. Eadem aduersus eorumdem priuilegia vtique non ineptè opponi poterunt. Sed & alia affert Aufser. vbi supra. & in repet. Clement. prima, de offic. ordinarij conclusionem quarta, affirmat licere Apparitoribus iudicis secularis capere Clericos in flagranti crimine repositos, vt quam citius per iudicem laicum benè custoditi, ac cum honestate, & modestia ad suum iudicem remittantur, quod idem ex pluribus probant addentes ibi. & in quæstione 2. num. 7. & sequent.

S V M M A R I V M.

- 1 *Episcopi etymologia nominis.*
- 2 *Episcoporum origo, & differentia à Chorepiscopis.*
- 3 *Episcopi sunt loco Apostolorum.*
- 4 *Episcopus Romanus primum locum tenet.*
- 5 *Romana sedes super omnes tenet principatum.*
- 6 *Romana Ecclesia gaudet priuilegio centum annorum præscriptionis.*
- 7 *Pontifex Romanus iudicatur à solo Deo.*
- 8 *Prærogatiua omnium Episcoporum post Papam sumitur à tempore ordinationis.*
- 9 *Episcopi ordinandi qualitates, quæ, & num. 14.*
- 10 *Episcopi ordinandi sunt prius examinandi.*
- 11 *Episcopi ordinationem, qua impediunt.*
- 12 *Laici, quando possint ordinari Episcopi.*
- 13 *Episcopus ordinandus, qua scire debeat.*
- 14 *Ambitus ab Episcopo riuandus, vt coactus ordinetur.*
- 15 *Regula sacra Episcopa ordinando legenda, & alia prædicenda.*
- 16 *Ordinatio Episcopi differenda, si aliquid contra obijciatur.*
- 17 *Ordinationem Episcopi, qua præcedere debeant.*
- 18 *In iuramentum Episcopi, qua continet.*

De Clericis, & monachis in specie, & primum de Episcopis.

Tit. 7.

Supra de Clericis, & monachis in genere dictum est: nunc de iisdem in specie est dicendum, & primum quidem de Episcopis. Quod de Episcopis in sequentibus dicitur, de alijs quoque Prælati superioribus accipi debet, distinctione vigesima prima, cap. primo, §. ordo, & §. omnes autem, & capit. primo, in fine, de Clerico ægrotante in 6. † Etymologia autem Episcopi proponitur in dicta distinctione vigesima prima, §. Episcopus, capitul. primo, & in 8. quæstione prima, capitul. Episcoporum, quod scilicet à verbo Græco ἐπισκοπέω, descendat, Latine verò significet intendere, & ideo Episcopi Græcè, Latine speculatores interpretentur. nam speculator est præpositus in Ecclesia dictus, eo quod speculetur; et perspicat populorum infra se positurum mores, & vitam, vt per Durandum in rationale diuinorum

officiorum lib. secundo cap. 11. † Origō Episcoporum exponitur in dicta distinct. 21. capit. in nouo 2. In nouo enim testamento post Christum Dominum à Petro sacerdotialis caput ordo: quia ipsi primo Pōrificatus in Ecclesia Christi datus est, Dominus dicente ad eum. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauēs regni cœlorum. Hic ergo ligandi atque soluendi potestatem primus accepit à Domino, primusque ad fidem populū virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsūque Principem eorum esse voluerunt, qui etiā iubente Domino in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt. † Ipsi quoque decedentibus in locum eorum successerunt Episcopi. Ordo verò Episcoporum quadripartitus est, id est in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & Episcopis dicta dist. 21. c. 1. §. ordo. & differentia Episcoporum, & Chorepiscoporum proponitur in distinct. 68. c. quamuis. Sunt enim Episcopi loco Apostolorū, quorum vicem gerunt in Ecclesia Dei distinct. 21. c. in nouo versic. cæteri, & versic. ipsi quoque dist. 18. c. vlt. distinct. 68. c. vlt. Concilium Tridentinum sess. 23. c. quoniam 4. §. Proinde, & infra tit. 19. in fine. Imo secundum D. August. tract. 51. in Ioan. Vnusquisque paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suæ familie. Pro Christo & pro vita æterna suos omnes admonet, doceat, hortetur, corripiat, impendat beneuolentiam, exerceat disciplinam ita in domo sua Ecclesiasticam, & quodammodo Episcopale implebit officium. Atque in hunc sensum Magnus Constantinus dicebat, se Episcopum esse extra Ecclesiam, vt Ecclesia seruaretur, & propagaretur, non tamen Ecclesiastica munia vsurpabat, vt refert Card. Bellarminus in opusculo de æterna felicitate sanctorum lib. 5. c. 4. versic. igitur Dominus. † Primum autem locum inter Episcopos oēs obtinet Episcopus Romanus ad p̄sens Gregorius XV. Secundum Constantinopolitanus, tertium Alexandrinus, Quartum Antiochenus; Quintum Hierosolimitanus §. 1. Nouella c. 131. de Ecclesiasticis titulis ibi, ideoq. sancimus sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium Sacerdotum c. antiqua 23. de privilegijs dist. 22. in primis. sacrosancta §. prima ergo, cum sequentibus dist. 65. c. nos antiquus capitulo quoniam, & extrauag. commu. sancta: 3. de elect. † Quod autem Romana Sedes iuper omnes alias ordinariæ potestatis principatum obtineat probant Imperatores, agnoscunt, atq; fatentur in Nouella supracitata, & in Nouella c. 10. in prin. † Vt Eccles. Roma. centum annor. præscri. & in alijs locis allegatis supra lib. 1. tit. 13. ver. Nam Papa in terris, & tit. 9. in princ. de magistratibus in specie ex quibus conuincuntur. hæretici contrarium assererantes: nam si eodem leges recipiunt, illisque subesse videntur, non possunt huc principatum Romanæ Sedis denegare, cui leges ciuiles non solum non sunt impedimento, sed illo vnde cumque procedente prorsus sublatō, hanc veritatem fatentur, quam probant etiam canones allegati in d. tit. 9. lib. 1. & in d. tit. 13. quibus concordat cap. fundamenta 17. §. isti sunt per quos ver. isti sunt qui de elect. in 6. dist. 21. c. quamuis dist. 22. cap. 1. cap. sacramenta 24. quæst. 1. c. rogamus cap. cum beatissimus dist. 96. capit. Constantinus §. & sicut instituit. Lancellotti de Episcopis, & summo Pontifice, & Cucchi de summo Pontifice num. 15. & sequen. D. Thomas in supplemento summx quæst. 40. artic. 6. & late Cardinalis Bellarminus de Romano Pontifice lib. 1. c. 9. & seq. & lib. 2. cap. 12. & sequentibus, & c. 19. & sequentibus.

† Ideoque etiam firmatur ex eo, quod summus Pontifex Romanus, & si omnes in terris iudicet, à nemine tamē ipse indicatur, nisi à solo Deo dist. 40. c. si Papa; Concilia, & Patres quam plurimos citat Bellarminus vbi supra lib. 2. ca. 26. per totum, & sequentibus diluit contraria, quod & nos alibi superius comprobauimus. Nā Papa omnes subest, isq; est, qui vtrunq. habet gladium, omnesq. iudicat, & à nemine indicatur extrauag. com. 1. de maiortate 9. q. 3. c. patet c. nemo c. aliorum c. facta c. ipsi sunt cap. cuncta cum c. seq. 23. quæst. 4. cap. displicet tibi §. repetis ver. & adorabunt, & solus ipse est, qui habet duos gladios temporalem scilicet, & spiritualem. At is quidem à Pontifice, & Ecclesia, ille verò pro Ecclesia manu Regum, & militum, sed ad eius nutum exercendus est d. extrauag. 1. §. certè qd. Cucchi in d. de summo Pontifice num. 9. & 9. supra lib. 1.

titu. 9. & in syntagma commu. in loco 1. titu. 5. per totum. facit tex. in cap. dilecto 6. de senten. excom. in 6. Anchar. in consil. 55. numer. 4. Hac itaque ratione singulo anno summi Pontifices benedicunt gladium materiam, quæ dicitur, lo. stoccho, & illum dono dant Imperatori, Regibus, & pro Ecclesia ab eis ad nutum Pontificis vibrandus euaginatus. † Prærogatiua autem dignitatis Episcoporum omnium post Papam sumitur ex tempore ordinationis personarum; non Ecclesiarum, siue ad confidendum siue ad subscribendum, siue in qualibet alia re distinct. 17. cap. penult. & vltim. & distinct. 18. cap. 1. & infra tit. 19. num. 46. Compositionem super iure primatiæ vnus solus, cuius interest potest impedire cap. vltim. de maiorit. & obediens. † Sed & in Episcopis ordinandis considerari prius debet ordinandi persona: vita eius, si honesta, & inculpabilis, & vndique irreprehensibilis sit, si à bonis testimonium habeat sacerdotem decens §. sancimus igitur vsque ad §. sed etiam Nouella constit. 6. leg. si quemquam 29. §. ita castus C. de Episcop. & clericis §. sequentes §. damus Nouella constit. 123. distinct. 25. cap. vnus §. nunc autem versic. ac primum cap. vltim. distinct. 61. cap. bene nouit. distinct. 81. in princ. cum sequent. vsque ad cap. Maximianus distinct. 83. cap. nemo 8. q. 1. cap. oportet ver. irreprehensibilis. Ne sit ex officiali auctoritate fortuna: nisi per aliquot annos in monasterio vixerit d. sancimus ibi, & neque ex officiali Nouella constit. 6. vt & supra tit. 2. fuit ostensum. Neque sit idiota, vel ex his, qui vocantur laici d. §. sancimus ibi neque idiota, & supra d. titu. 2. distinct. 61. in princ. ap. cum cap. sequen. cap. non negamus cap. miserum cap. quid proderit cap. si autem distinct. 61. cap. vltim. versic. qui neoptiit. Contradictum ea, quæ tradit Gratianus in d. cap. statimus §. his omnibus Apotolico canone 59. Sed si causa propter quam laici eligi prohibentur cesset: tunc enim prohibitio quoque cessabit d. c. itauimus §. sed sciendum cum c. sequenti quæ quidem vique cessabit si laicus in Episcopum sit postulatus distinct. 61. c. Osius. Vel si Papa dispensauerit. Exemplo d. q. 7. c. exigitur cum c. seq. † Sed & Episcopi ordina sibi antea examinandi sunt, si natura sint prudentes, dociles, temperati, casti, sobrii, cauti, humiles, affabiles, misericordes, literati, in Lege Domini instituti, in scripturarum sensibus cauti, in dogmatibus Ecclesiasticis exercitati, & ante omnia, si fidei documenta, verbis simplicibus asserant, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum vnum Deum esse confirmantes, totamque Trinitatis Deitatem coessentialē, & consubstantialē, coæternalem, & coconsubstantialē predicantes; si singulas qualitates in trinitate personarum plenum Deum, & totas tres personas vnum Deum: si incarnationem diuinam non in Patre, neque in Spiritu sancto factam, sed in Filio tantum credat; vt quierat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis: Mater Filius, Deus verus, ex patre, homo verus ex Matre; carnem ex matris viscibus habens, & animam humanam rationalem, similitudine vero veritas, vniuersque nature, idem Deus, & homo: vna persona, vnus filius, vnus Christus, vnus Dominus creator omnium, quæ sunt, & author, Dominus, & rector cum Patre, & Spiritu sancto, omnium creaturarum, qui passus sit vera carnis passione: mortuus vera corporis sui morte: resurrexit vera carne suæ resurrectione, & vera animæ resurrectione: in qua veniendū iudicare viuos, & mortuos. Querendum etiam ab eis est, si noui, & veteris testamenti, id est legis, & prophetarum, & Apostolorum vnum, eundemque credant authorem, & Deum: si Diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus est malus. Querendum etiam ab eis est, si credant, si huius quam gesta minus; & non alterius carnis resurrectionem, si credant iudicium futurum, & recepturos singulos pro his, quæ in carne gesserunt, vel penas vel premia; si nuptias non prohibeant, si matrimonia non dampnent etiam secunda, si carnium perceptionem non evitent; si pœnitentibus reconciliatis communicent; si in baptisate omnia peccata, id est tam illud originale contractum, quam illa, quæ voluntariè admittunt, sunt dimittantur, si extra Ecclesiam Catholicam nullus saluetur. Cum in his omnibus, examinatus fuerint iuuenti plenè instructus, tunc poterunt ordinari: & suscepto in nomine Christi Episcopatu; non sua

suz delectationi, nec suis moribus, sed his Patrum de-
 11 finitionibus acquiescat, vt distin. 23. c. qui episcopus. Plan-
 ne in episcopum, non est ordinandus qui nuptias iterant,
 vel viduam in vxorem duxerit, aut ea, quae a viro diuertit:
 12 vel qui concubinam, filios vel nepotes ex eis habuerit,
 §. & neque vxori, alteri Nouel. c. 6. & supra tit. 2. ver. Biga-
 13 mi vero. Quod autem dictum est, ex his qui vocantur
 laici Episcopum ordinandum non esse, id distinctionem
 admittit hanc, vt si laicus aliquis hac electione dignus re-
 putetur, possit cum alijs duobus clericis, aut monachis eli-
 gita temen, vt prius clericis non minus tribus mensibus
 conueneretur, hacque ratione sanctas regulas, & quon-
 dianum ecclesiae ministerium edoctus episcopus ordinetur:
 qui enim alios debet docere, post ordinationem ab
 alijs doceri non debet, §. sed neque meruitus Nouel. c. 6.
 §. damus autem. Nouel. c. 123. Nam qui ecclesiasticis disci-
 plinis non est imbutus, nec scientiam dignitatis ecclesiasti-
 cae habet, eligendus non est. distin. 36. in princ. cum c. se-
 14 quen. c. qui ecclesiasticis, & c. cum in cunctis 7. in princ.
 ver. & literarum scientia, c. qualiter 17. ver. precipue quia,
 c. cum nobis 19. ver. illius quoque literarum de electione,
 15 & supra tit. 2. ver. Indigni autem. Sanè quae Episcopum
 ordinandum in primis scire oporteat definitur in dicto
 §. damus autem, & in distin. 38. cap. omnes. Scientia sanè
 artis grammaticae exacta non requiritur in episcopo, d.
 distin. 38. c. sedulo. cum alijs citatis, supra tit. 2. ver. scien-
 tiam grammaticae. Si vero non inueniantur tres personae
 ad ralem electionem opportuna, licet decreta facientibus,
 in duobus, & in vna persona decretum facere Episcopus
 autem ordinandus est nuda electionis conscientia sincero
 omnium iudicio, d. §. damus. Nouella con. 123. Sed nemo
 gradum sacerdotij vocalitate pretij mercari debet qua-
 tum quisque meretur, non quantum dare sufficit. estiman-
 dum est, d. l. quemquam 29. C. de episcop. & clericis super
 12. c. si aliquis 59. de elect. Faciunt allegata superius tit. 4.
 14 ver. nam nec precibus. Ita castus, & humilis eligendus
 Episcopus, vt quocumque locorum peruenit, omnia viro
 propriae integritatis praeficiat non proinde sed precibus or-
 15 dinandis Annites. Tamum ab arbitrio debet esse remo-
 tus, vt queratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus ob-
 giat, nisi enim ordinatus fuerit inuitas, indignus est sacer-
 dotio, d. l. 29. §. ita castus & sanctus, & §. hanc vique ad §.
 oportet. Nouel. c. 6. D. Thom. 2. 2. quaest. 185. Nam debet
 Episcopi, & Praeati omnes ex peccate Dei vocationem se-
 cundum D. Paulum, vt cum eo dicere possint. Vocatus Au-
 postolus, id est vocatus a Deo ad Apostolatium, & D. Bern-
 16 nardus lib. 4. de consideratione mouet Eugonius: Pa-pam
 de hac re his verbis. Inquit non volentes, neque currentes
 assumito, sed cunctantes, sed venientes, etiam coege illos,
 & compelle intransecta enim vocati, & ingressi serui. Chri-
 sti querunt quae Christi, non quae sua sunt, abter vero in-
 trasi ambitu, fauoribus, sanguinis propinquitate, non vo-
 qatur a Deo, sed a carne, & sanguine, nec seru Christi, sed
 hominum, & suarum cupiditatum sunt serui, vt amittat
 uerit: Car din. Bellarminus in opusculo de gemitu colum-
 17 berz, lib. 1. c. 5. Si quis tamen ex Episcopis siuante ordina-
 tionem suam, siue post voluerit proprias res suas, aut ex
 ijs partem Ecclesiae, cuius sacerdotium suscepit, asserre:
 hoc ei facere licet: Si quidem non emptio hoc, sed oblatio
 est, §. si quis tamen. Nouella c. 123. Quae autem consuetu-
 dinum nomine danda sint pro quantitate reddituum Eccle-
 18 esiae, definitur in §. pro consuetudinibus vsque ad §. post
 ordinationem. Nouel. c. 123. Hinc originem trahunt anna-
 19 12, quae soluantur in data hab. Antequam autem ordina-
 tio perficiatur, regule sacrae ab Ecclesia approbatae ordina-
 ndo perlegendae sunt: quibus lectis, & ab ordinando
 frequenter perfectis, ab ordinante is interrogandus erit,
 an sufficit custodire, & agere, quae sacrae regule sancie-
 runt, & si quidem responderit, sacrarum regularum praes-
 cepta se non posse seruare: non est ordinandus. Sin vero
 responderit, se quantum homini possibile est, illis satisfac-
 turum: admonendus erit, nisi ea obseruauerit, cum indi-
 gnationem Dei, & hominum incursum, & iam dato ho-
 nore priuatum iri. Quod si ista admonitione facta nihilo-
 minus in sententia permanserit ordinatio erit perficienda,
 §. sed etiam sic. Nouel. con. 6. distin. 38. c. placuit, & supe-
 20 rit, tit. 4. ver. decreta Conciliorum, & ver. cautio ab offi-
 ciali. tum dicta autem omnia in ipso ordinationis tempore

coram omni populo eius Ecclesiae illi sunt praedicanda: vt
 ille coram omnibus haec audiens non solum habeat Dei ti-
 morem, sed etiam coram omnibus denunciatione, ac pro-
 feSSIONem erabescat, §. oportet in ipso Nouella con. 6.
 17 + Planè si quis dicat se conscientiam alicuius esse, quod ordi-
 nandus illicitè aduaserit: ordinatio est differenda, donec
 examinatio eius, quod contra eum dictum est, facta sit, &
 innocuus apparuerit, §. si quis autem Nouel. c. 6. & supra
 18 tit. 4. ver. si ordinandus dicatur indignus. Sed & illud no-
 tandum, quod ante ordinationem clerici, & primates Ci-
 uitatis, cui Episcopus ordinandus est, conuenire debent,
 & de tribus personis eligendis interposuerint de-
 cernere: vt ex tribus istis personis, quae decretis hoc modo
 eliguntur, melior ordinetur electione, & iudicio eius, qui
 ordinandi ius habet, §. sequentes ea quae sacris Nouel. co-
 19 stit. 123. c. quia propter 42. de electione, c. 32. eod. c. expe-
 diat. 29. de elect. in 6. Item exigi debet prius ab eo, qui ordi-
 nandus est per eum, qui ordinat, libellus cum propria il-
 lius subscriptione, quae rationem rectae eius fidei compre-
 hendat, §. exigitur autem Nouel. con. 123. Pronunciet
 quoque is sacram oblationem, quae in sancta sit commu-
 nione, & cum ceteris precibus eas quoque, quae in sacro
 20 proferuntur baptismate, d. §. exigitur. Sed & is qui ordi-
 natur iusiurandum per sanctas scripturas praestabit, quod
 neque per se, neque per aliam personam quidquam dede-
 rit, aut promiserit, aut postea daturus sit, vel ei qui ip-
 sum ordinat, vel his qui pro ipso decreta fecerunt, vel
 cuiquam alij omnium conferenda in ipsum ordinationis
 nomine. §. si quis aut electum. ibi. pre omnibus illud. No-
 uel. c. 123. de sanctis. episo. §. & hanc Nouel. c. 6. si quis ob-
 tra hanc observationem Episcopus ordinatus fuerit: iam
 ipse omnimodo episcopatu eiciens: quam etià is, qui
 contra haec ordinare praesumpserit, se segregandus anno vno
 a sacro ministerio: & omnis eius substantia, quae quolibet
 tempore, aut modo in eius domum deducta est, pro-
 pter talpani, quae fecit, Ecclesiae cuius Episcopus est, vin-
 dicari debet, d. §. si quis aut electum, in fin. Nouel. c. 123. &
 §. & hanc Nouel. c. 6. & infra tit. 11.

S Y M M A R I U M.

- 1 Qualitates Episcoporum quae conueniunt eligentis speciem mor-
taliu.
- 2 Episcopi quibus scientia inueniuntur.
- 3 Episcopus non debet esse impatius secularium negotiorum.
- 4 Praeati subditis spiritalibus, & temporalibus subditis debent mi-
sericorditer.
- 5 Sancti non nisi in diebus quibus tenentur sacrae ordines loca-
re.
- 6 Episcopi diuina sua praesentia non solum eligendi.
- 7 Episcoporum electio res quibus prius qualitate debet impediri.
- 8 Auri in his pates Episcopum non eligendi.
- 9 Schismatici cum uis, & dispensari possunt eligi.
- 10 Episcopus non eligendus, qui in Ecclesia pollutus, uel praesens
excommunicato celebrat.
- 11 Aetas Episcopi non minor annorum triginta.
- 12 Dispensatur super aetate Episcopi.
- 13 Prior monasterij cuius aetatis esse debeat.
- 14 Illegitimus Episcopus non eligendi.
- 15 Episcopus habens alias dignitates, uel beneficia non eligendus.
limitatur nu. 16.
- 17 Beneficium secundum retinetur dimisso primo.
- 18 Beneficium primum amittitur per impetratorem secundi. li-
mitatur nu. 19.
- 20 Dna cathedrales Ecclesiae unam in tuulium, & alteram in com-
mendam possunt retineri.
- 21 Dignitates plures regularium non possunt omi conferre.
- 22 Plura beneficia etiam non curata non possunt ab una reti-
neri.
- 23 Plures Ecclesiae potest quis retinere in villis. ampliatu nu-
mro 24.
- 25 Collatio posterior beneficii in uillis non tollit beneficium prio-
rem. limitatur.
- 26 Dispensatio ad plura beneficia, si fuerit renouata, quid in-
ris.
- 27 Duo non possunt unum, & idem beneficium habere. limitatur
num. 28.
- 29 Episcopus dignitas quando diuidatur.

- 30 *Episcopi alterius fidei, & ordinis non eligendi.*
 31 *Canonius regularis factus monachus potest ad canoniam reuerti, & fieri Abbas.*
 32 *Episcopi an eligendi sint ii, qui sunt alterius Ecclesie.*
 33 *Mendicantes non sunt Episcopi eligendi.*
 34 *Episcopus eligendus debet esse in sacris ordinibus.*
 35 *Rector parochialis ordinandus non interest quod sit in sacris.*
 36 *Abbas eligendus debet esse professus, & instructus in regula monachali. limitatur nu. 37.*
 38 *Affectantes episcopatum non sunt eligendi.*
 39 *Episcopi electionem impediunt omnia, qua impediunt clericatum.*
 40 *Episcopi à quibus eligendi, quando qualiter, & quomodo, & qua obseruanda.*
 41 *Electio triplicis modus.*
 42 *Electio publicatio, & confirmatio.*
 43 *Consecratio Episcopi à quibus, & quot Episcopis facienda.*
 44 *Ordinatio Episcopalis est sacramentum.*

Qui, & quales sint Episcopi eligendi, seu Prælati. Tit. 8.

IN† Episcopis eligendis in primis seruari debent iura omnia loquentia de qualitate personarum, vt statutū legitur in Clementin. de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, & in distinct. 61. c. in sacerdotibus, c. obitum. Et ideo eligendi Episcopi cæteris debent esse præstantiores, doctiores, sanctiores, & omni virtute eminentiores. 1. q. 1. c. hi quoscunque in fine, c. vilissimus 8. q. 1. cap. oportet, c. qui nos, cum c. sequen. & c. vit. 23. q. 4. c. sicut, §. Concilium, & §. 1. Nouel. c. 123. & §. sancimus Nouel. c. 6. Nam eligens dignum omisso digniori facit contra leges, & canones citatos, & ideo mortaliter peccat. D. Thom. 2. 2. quæst. 63. artic. 1. & 2. quæst. 185. art. 3. Caietan. in d. q. 63. art. 2. & in d. quæst. 185. art. 3. & in summa in verbo acceptio personarum. Syluestri. eod. verbo. & verbo electio. 1. q. 6. Sotus de iusticia, & iure lib. 3. quæst. 3. & quæst. 6. art. 2. Concil. Tridentin. in sessio. 24. de reformatione. Pro hac parum in vsu veritate exclamant leges, canones, Concilia, & Patres in finiti, quos recenset Garzias de beneficijs parte 7. capit. 16. in princ. & per totum. Cardinalis Bellarminus de officio Principis Christiani lib. 1. c. 10. Lancellottus Instit. in §. oportet. Qui eligere eligive possint. † Præterea debent ecclesiasticis disciplinis esse imbuti, nec non scientiam ecclesiasticæ dignitati conuenientem habere debent per ea, quæ dicta sunt, in tit. 7. ver. nam qui ecclesiasticis. Ignorantia enim mater cunctorum errorum, maximè in sacerdotibus Dei vitanda est, distinct. 38. c. 1. & sequent. Marsilius Ficinus de Christiana Religione in princ. Vnde definitum est omnem, qui ad Episcopatus prouehendus est gradū, modis omnibus psalterium nosse: vt ex hoc & omnis clerus qui sub ipso fuerit, ita inoneatur, & imbuatur. Inquiratur à Metropolitanò diligenter; si in promptu habeat legere scrutabiliter, & non transiione tam sacros canones, & sanctum Euangelium, quam diuini Apostoli librum, & omnem diuinam scripturam; atque secundum mandata Dei conuersari, & docere populum sibi commissum. Substantia enim summi sacerdotij sunt diuinitus tradita, idest vera diuinarum scripturarum disciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionysius distinct. 38. c. omnes, §. vnde, & distinct. 23. c. quis Episcopus, distinct. 85. c. Archidiaconum. † Simplex verò, & secularium negotiorum imperitus non est Episcopus eligendus, distinct. 39. cap. 1. Nam secularium negotiorum peritiam etiam Prælati esse necessariam multis rationibus probatur. † Debent enim Prælati subditis non solum spiritualia, sed etiam carnalia subsidia ministrare, exëplo Christi, qui turbas sequentes non solum verbo docebat, sed etiam virtute sanabat, & corporalibus alimentis reficiebat. Vt autem Prælati hæc omnia plenè possunt perficere, secularium negotiorum oportet eos habere solertiam: vt eorum cautela Ecclesia seruetur indennes, & cuique necessaria pro suo modo ministrantur, distinct. 39. in princ. & c. 1. cum sequē. Non enim peritiam hanc ad consistendas ex redditibus Ecclesie pro suis diuitias, habere debent, nec multo minus exercere, vt

docent. D. Bernardus de consideratione ad Eugenium. lib. 4. cap. 9. & D. Cyprianus in sermone de lapsis, ambo relati per Cardinalem Bellarminum in opusculo de gemitu columbæ, lib. 2. c. 4. & 5. sed vt facilius, ac commodius possint exercere charitatem erga pauperes sibi subditos, vt in d. distin. 39. Hac itaque de causa constituta fuit retentio prædiorum, & stabulium in Ecclesia Dei, vt ex illorum redditibus charitatis, ac pietatis opera facilius, commodius, ac frequentius possent à Prælati exerceri 12. q. 1. c. videntes 16. Nam Dominus quod fecit dixit Petro, & in eo pastoribus omnibus. Pasce oues meas: cætera tacuit, vt intelligeremus hoc munus esse præcipuum. & in Episcopali consecratione dicitur. Vade, prædica populo tibi commissio: & de temporalibus negocijs nihil additur, vt moueatur non esse æquanda temporalia spiritualibus. multo verò minus anteponenda, vt in Concilio Cartaginensi 4. canone 17. 18. & 19. serio mandatur. † Non enim est faciè stare loco Pauli, tenere gradum Petri iam cum Christo regnantiū: quia hinc dicitur, non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Et qui præsumt nō ex locorum, vel generis dignitate, sed morem nobilitate innotescere debent: nec vrbium claritate, sed fidei puritate. Non enim loca, vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed ei nos merita bona iungunt, aut mala, quod absit, disfungunt, distin. 4. c. 2. & sequen. Si enim Papa ipse suæ, & fraternæ salutis negligensprehenditur inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi, & omnibus: nihilominus innumerabiles populos cateruatim secum ducit, primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternū vapularatur, distin. 40. c. si Papa. Hic conferunt dicta D. Bernardi ad Eugenium epist. 237. & quæ aduersus Prælatos omnes innotat tuba Spiritus sancti Sapient. c. 6. Horrendè, & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimū his, qui præsumt fiet, & c. & potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio relata per Cardinalem Bellarminum de gemitu columbæ, libro secundo, capit. octauo, & Franciscus Petrarcha, in cap. diuinitatis in hunc eundem sensum contra superiores ita ceinit.

Et vederassi in quel poco paraggio

Che vi fa gir superbi oro, e terreno

Essere stato danno, e non vantaggio.

- 6 † Hoc idem dicendum est de Episcopis negligentibus in officio, & ideo ne tales euadant præcauendum, & etiam ne ij, qui domui suæ præesse nesciunt Episcopi eliguntur, distinctio 47. capit. sicut, §. necesse est, cum sequentibus, 7 † nec minus ij, qui malis præditi sunt moribus, cap. cum in cunctis 7. in princip. ver. grauitas morum, & §. inferiora, ver. & moribus commendandus, de elect. cap. indecorem 3. ver. & morum, cap. eam te decet 4. ver. moribus, de ætate, & qualitate. Clement. 1. in princip. ver. moribus, eodem tit. distinct. 49. in princip. cum sequent. & Nouella constit. 6. & 123. Nec minus ij, qui male sunt sibi conscij sunt eligendi Episcopi, cap. ad aures 7. de ætate, & qualitate presbyter. † Nec auari, & non hospitales, & oportet enim Episcopos esse omni virtute ornatos, hospitales, & liberales in pauperes, distinct. quarta, in princip. distinct. 85. in princip. cum cap. sequent. 12. quæst. prima, capit. videntes. Nam teste Diuo Ambrosio in Apolog. cap. quarto, ex auaritia profecto septem nequitias procreantur, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obduratio. vt Auro vilpeius dici possit secundum D. Gregorium libro 31. moral. cap. 31. & D. Thomam 2. 2. quæst. 118. artic. octauo, & per totam quæst. Ij qui malorum laudibus delectantur non sunt Episcopi eligendi, distinctio 83. capit. nihil illo. 9 † Nec schismatici 24. quæst. prima, cap. pudenda. Quamuis conuersi, nisi fuerint dispensati, cap. quia diligentia 5. de elect. Nec simoniaci, cap. super 12. in fine, cap. si alicuius 59. de elect. Nec excommunicati cap. vit. ver. si tamen scierit, de clerico excommunic. Nec suspensi, cap. per inquisitionem 26. & ibi glo. de elect. Nec minus ij, qui sententia interdicti, vel suspensionis non paruerint, c. de potest. prælat. c. is qui 18. §. is verò, & c. is cui 20. in princip. 10 de senten. excommunic. in 6. † Ij, qui in Ecclesia polluta, vel præserte excommunicato celebrauerunt, non sunt Episcopi eligendi, dicto cap. is qui 18. in princip. Nec ij qui an-

sunt alterius Ecclesie non sunt Episcopi eligendi, cap. cum singula. 32. §. prohibemus de prabend. in 6. distinct. 61. ca. nec meritis, c. nullus, ca. obitum, §. commonemus, nisi forte in Ecclesia vacante idoneus reperiri nequeat, d. §. commonemus, ver. nisi forte inter Clericos, & d. c. nullus, ver. tunc autem alter, ca. cum monasterium 13. de elect. 18. q. 2. capit. quam sit, §. defuncto, ca. Abbas. Vel consuetudo loci extet in contrarium, ca. cum dilectus. 8. de consuetud. Quæ hodie extat vbiq; locorum vniuersalis, vt nunquam, vel raro eligatur ex Clero eiusdem Ecclesie, pro qua facit, capit. cum inter. 21. de elect. vbi gloss. & Doctor. ibi. † Religiosi mendicantes Episcopi non eligendi, etiam si ad non mendicantium ordinem transferint, Clement. 5. de elect. & Clement. 1. de regulatib. Nec ij, qui non gradatim inferiores ordines, per interstitia tempora non impleuerint, cap. 1. de ætate, & qualitate, distinct. 36. c. qui Ecclesiasticis, distinct. 51. c. vlt. ver. qui neophiti, & ver. qui per gradus, distinct. 59. in princ. cum c. sequent. c. si officia, c. hoc ad nos, ca. vltimo, distinct. 61. c. Episcopum, distinct. 77. ca. 1. distinct. 28. ca. de Siracusanæ, §. eligi autem, distinct. 48. in princip. cum sequent. vsque ad distinctio. 49. Apostolico Canone 79. Nisi per dispensationem electio non gradatim fiat exemplo, ca. tuam. 10. de ætate, & qualitate. 16. quæst. 1. ca. in parochia.

34 † Ij, qui in sacris ordinibus non sunt constituti non sunt Episcopi eligendi, distinct. 60. c. in nouam cum c. sequent. distinct. 61. capit. Osius, §. sed aliud, ver. sed non eligitur, & hoc declaratur definitione sacrorum ordinum, de qua in d. distinct. 61. ca. vlt. §. sacros autem, vbi à sacris ordinibus excluditur Subdiaconus, qui tamen includitur in c. à multis. 9. de ætate, & qualitate. † Sed si quis ad Rectoratum parochialis Ecclesie sit ordinandus: huic non obstat, quauis in sacris ordinibus constitutus non sit, c. vlt. de institut. in 6. Laici Episcopi, vel Prælati non sunt eligendi, distinct. 61. in princ. cum c. sequent. c. non negamus, c. miserum, ca. p. quid proderit, c. statimus, distinct. 51. ca. vlt. ver. qui neophiti, & supra tit. 6. & 7. Nisi sint dispensati à Papa exemplo 1. q. 7. c. exigitur cum c. sequent. Vel postulati fuerint, d. 36 distinct. 61. c. Osius. † Non professus in Abbatem eligi nõ potest, in Episcopum sic, c. nullus. 28. de electione in 6. cap. cum causam 27. c. cum ad nostram 37. ca. cum in Magistrũ 49. de elect. Clement. 1. §. cæterum, ver. sanè Prioratus, de statu monachorum. Sed non professus ex causa postulatus Abbas eligi potest, cap. cum monasterium 13. de electione.

37 † Non instructi in regula monachali non sunt in Abbatẽ eligendi, c. officij, 38 de elect. & infra tit. 37. latius. Reprehensibiles, & qui crimine non carent, non sunt Episcopi eligendi, distinct. 25. c. vnum, §. nunc autem, ver. ac primum, c. vlt. distinct. 61. ca. benè nouit, distinct. 81. in princip. cum sequentibus vsque ad c. Maximianus, distinct. 83. ca. nemo. 8. q. 1. cap. oportet, ver. irreprehensibilis. Ij, qui crimini alterius consenserunt, Vel cum possent non vindicarunt Episcopi eligendi non sunt, distinct. 83. in princ. vsque ad cap. 38 vlt. † Affectantes eligi non sunt eligendi, sed reluctantes. 8. q. 1. c. in scripturis, c. sciendum, ca. qui Episcopatum, cap. sunt in Ecclesia, & l. 29. ver. tantum ab ambitu, C. de Episcopis, & clericis, & supra tit. 7. num. 14. Duo enim Episcopi in eadem Ecclesia eligendi non sunt, 7. q. 1. ca. in apibus, distinct. 80. c. in illis, §. in singulis cum alijs citatis paulo supra 39 perius, num. 27. † Tandem notandum pro absoluto, quod ij omnes, qui non possunt Clerici ordinari, multo minus in Episcopos, & Prælatos possunt eligi, c. cum in cunctis 7. 40 in princ. de elect. † A quibus autem sint Episcopi, & Prælati eligendi, quando, quomodo, & quæ ipsis electis sequatur, ac obseruanda sint, nec non de consecratione, ac publicatione electionis quisque poterit cauere ex distinct. 62. in princ. distinct. 51. c. vlt. §. sed nec ille, distinct. 62. ca. 1. dist. 63. c. factorum, §. cum ergo, c. 1. & toto tit. de elect. & latè Card. Bellarminius de Clericis lib. 1. ca. 7. contra asserentes ius eligendi Episcopi, & Prælatos conuenire Populo iure diuino, & ab eo ideo non potuisse auferri. Competit enim Clero, Prælati, & Summo Pontifici, vt probant ipse, & allegati Canones, & Concilium Tridentinum in sessione 23. de sacramento ordinis Canone vltimo, & Lancellortus instit. Qui eligere, eligive possint, per totum, & Cucchus instit. de electione, nume. 1. & sequent. Populo enim & laicis hoc eligendi Prælatos ius non competijt vnquam, ca. quisquis 43. c. Massana. 56. de elect. cap. dudum 31. §. cæterum, ver. cum sacrilegij, de decimis. 1. q. 7. cap. si quis omnem, §.

fin. 16. q. 7. in princ. distinct. 63. in princ. cum capit. sequentibus. c. non licet, & distinct. 62. ca. docendus, & de electione, c. Osius. 2. Et decessor nullum iam habet eligendi successorem. 8. q. 1. c. Episcopo, cum c. sequent. c. plerique, c. Moyses, distinct. 51. c. vlt. Quo verò ad tempus non nisi Episcopo defuncto, & ita Ecclesia vacante, Episcopus alius eligendus est. 7. q. 1. in princ. c. factus, c. Nouatianus, c. scire, c. denique, c. non furem, c. sicut vir. §. & sicut vxori, c. petiti, §. de eo autem, ca. quia frater. §. illud ve: d. cap. sicut alterius, Quod non procedit si ob culpam fuerit remotus. 7. q. 1. in princ. Vel spontè sua renunciauerit legitime, cap. vlt. de renunciatione. Vel sibi ob valetudinem, seu senectutem substitutum petierit. 7. q. 1. c. sicut vir. §. ecce his. cum sequent. & c. petijsti. Vel ad aliam Ecclesiam fuerit translatus legitime. 7. q. 1. c. mutationes, c. Episcopus de loco, c. eos sacerdotes. Vel tandem si monachus sit factus, d. q. 1. ca. temporis, §. item cum aliquis cum c. sequent. Imò de electione nõ est tractandum, nisi prius Episcopo decessore sepulto, ca. bonæ memoriæ 36. de elect. Vel ipso viuentè post diem tertium depositionis, distinct. 19. cap. nullus. Sede autem quocumque modo vacante, est intra tres menses electio facienda: aliàs eligendi amittitur, & ad superiorem deuoluitur, c. ne pro defectu. 41. de elect. distinct. 50. ca. postquam. Sed antea statim post vacationem ex dispositione Concilij Tridentini in sess. 24. ca. 1. de reformatione in princ. supplicationes, ac preces publicè, priuatimque habendæ sunt per totam dioccesim, quibus Clerus populusque bonum à Deo Pastorem, valeat impetrare. † De triplici autem modo electionis habetur in c. quia propter. 42. in princ. vsque ad §. illud autem de elect. c. cum expediat 29. de elect. in 6. c. cum terra 14. de quibus Lancellortus instit. qui eligere eligive possint, & de electione. Cucchus instit. de electione, numero 5. Speculator. de elect. & Cardinalis Bellarminius de Clericis lib. 1. c. 2. & sequentibus. Si in electione dissentiant statim maioris partis sententiæ, c. cum inter. 21. c. cum in iure 33. c. venerabilem 34. §. obiectionibus, ver. quamuis plures, c. coram 35. c. scriptum. 40. §. per. Apostolica. de elect. c. quorumdam 24. §. circa religiosos, eo. tit. in 6. c. nec Episcopi 7. de tempor. ordinat. c. 1. de ijs, quæ sunt à maiori parte. 42. te. † De electione facta publicanda habetur in cap. quia propter. 42. §. fin. in c. cum post. 46. de elect. De illius confirmatione habetur in c. quam sit, 6. §. fin. eod. tit. in c. cupientes 16. in ca. si postquam 33. §. fin. eod. tit. Lancellortus instit. de confirmatione electionis per totum. Cucchus instit. eod. tit. per totum, Speculator. vbi supra: † Tandem electus, publicatus, confirmatus est consecrandus, c. nihil est, 44. §. fin. de elect. cap. 1. de sacramentis non iterandis. Tempus verò, personas, & modum consecrandi Episcopum electum, examinatum, publicatum, & confirmatum tradit tex. in ca. si Archiepiscopus 6. de tempore ordinat. vbi gloss. Lancellortus instit. de consecratione per totum, & Cucchus eod. tit. de consecratione Episcopi, & Monialium, Benedictione 44. Abbatis, & Abbatissæ, & infra tit. 108. † Est enim Episcopalis ordinatio sacramentum, distinct. 21. ca. Cleros, & dist. 25. c. perlectis. Cardinalis Bellarminius de sacramento ordinis lib. 1. c. 5. quod colligitur etiam ex allegatis infra tit. 98. de sacramento ordinis. & probat Buslatus in consilio 125. num. 11. lib. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Episcopus ultra annum non debet abesse ab Ecclesia sine causa.
- 2 Episcopus ob uim maiorem, an possit deserere Ecclesiam.
- 3 Episcopus propter vitia subditorum, an possit deserere Ecclesiam.
- 4 Episcopus de sua ad aliam Ecclesiam translatus non dicitur deserere suam declaratur num. 5. & 6.
- 7 Renunciatus Episcopali dignitati non dicitur deserere Ecclesiam.
- 8 Renunciatio Episcopi, quando non sit admittenda.
- 9 Episcopi non debent proficisci sine literis Metropolitanis.
- 10 Synodus celebrari debet ab Episcopis singulis annis de mense Iulij, vel Septembris.
- 11 Episcopus neminem sine causa excommunicare debet.
- 12 Episcopus non licet aliquem proprijs manibus verberare.
- 13 Episcopi officium circa mercatores, & captiuos.
- 14 Episcopo, quam plura pertinentia in exercitio sui muneris,
- 15 Episcopi possint de criminibus inquirere, & ea punire.

Subditi

- 16 Subditi non sunt grauandi ab Episcopis in sumptibus, & exactionibus. limita. ut in charitativo subsidio. 17.
- 18 Episcopi non debent grauare presbyteros ex actionibus, nec condemnare sine ordine iudicario.
- 19 Episcopi non debent administrare sine consensu capituli.
- 20 Abbas an sine consensu capituli administret.
- 21 Episcoporum officia, & iura in monasterijs.
- 22 Visitans Episcopus monasteria qua debeat obseruare.
- 23 Et quid in visitatione monialium.
- 24 Iurisdictioni Episcopi subsunt omnes Ecclesia monasteria, ac persone sua diocesis.
- 25 Ecclesia omnes, & monasteria prouincia tenetur conferre ad procuracionem uisitorum, ampliat, limitatur. numero 26.
- 27 Episcopi debeat constituere magistros, & artium Doctores.
- 28 Oeconomum debent habere Episcopi.
- 29 Officia ecclesiastica plura non debent uni committi.
- 30 Limina Apostolorum sunt ab Episcopis uisitanda.
- 31 Pietatis officia plura ab Episcopis exercenda.
- 32 Episcopus debet prouidere ne femina iuuenes sint in famulatu clericorum.
- 33 Episcopus quales familiares debeat habere.
- 34 Episcopi sibi inuicem auxilium, consilium, & fauorem ferre debent.
- 35 Episcopi res Ecclesia administrant, & fructus distribuunt.
- 36 Episcopi de suis ecclesiasticis portionibus non possunt dicere suos ad fastum, & pompam.
- 37 Clerici habentes patrimonium de illo non de bonis Ecclesia viuere debent.
- 38 Habitatio Episcopi debet esse uicina Ecclesia in ciuitate.
- 39 Episcopi uictus, & suppellectile quale.
- 40 Episcopus si non recipiatur in sua diocesi quid iuris.
- 41 Officium Episcopi difficile, laboriosum, & periculosum.
- 42 Negligentia Episcopi in pertinentibus ad eius officium est supplenda per superiorem.
- 43 Episcopo infirmo datur adiutor.

De officijs Episcoporum.

Tit. 9.

Electi Episcopi publicari, ordinati, confirmati, & consecrati Episcopalia officia explere debent, de illis ideo nunc differendum est. Quorum primum est præcipuum est, ne ab Ecclesia sua Episcopus ultra annum discedat sine licentia, nisi ob causam Ecclesie necessariam diutius abesse cogatur, & illud etiam Nouell. c. 6. §. illud quoque Nouella c. 67. §. interdicimus Nouell. c. 123. cap. ex gestis 2. c. qualiter 9. de cleric. non resid. 7. q. 1. c. peruenit, c. placuit, c. propter, & Concil. Trident. in sessione 23. de reformat. c. 1. per totum. Nam suam Ecclesiam Episcopi deserere prohibentur in allegatis iuribus Lancell. Inst. de clericis non residentibus. D. Thom. 2. 2. q. 185. artic. 5. Nec ad effectum ingrediendi religionem aliquam de arctioribus. c. nisi cum pudent, de renunciations cum abis citatis per Menochium de arbitrarijs casu 423. Non modo monachi, & c. Nec minus ob vim maiorem ab ea discedere possunt 7. q. 1. c. suggestum, c. sciscitaris, c. aduersitas in princ. vsq; ad §. est & aliud. Sed si specialiter Prælati ipsi quaratur, & sine eo salua Ecclesia æque possit, poterit eam ob vim maiorem deserere, d. c. aduersitas, §. cum verò specialiter. Sed vi cessante, tunc ad suam Ecclesiam debet redire, d. q. 1. c. pastoralis, c. sciscitaris, ver. & cum tranquillitas. Si à vitijs subditorum Prælati affligatur, ita ut sua præsentia nihil proficiat, poterit suam Ecclesiam deserere, d. c. aduersitas, §. est & aliud, cum sequentibus. vsque ad q. 2. & 1. q. 2. c. quando, & c. nisi cum 10. §. propter malitiam, de renunciatione. D. Thom. ubi supra. Sed si inter malos subditos nonnulli boni sint, in quibus spes sit profectus: tunc, n. boni propter malos non sunt deserendi, dict. §. est & aliud, ver. cum autem à vitijs, & d. q. 1. c. vlt. in princ. Episcopus qui de sua ad aliam Ecclesiam est translatus, non dicitur suam deserere 7. q. 1. c. mutationes, c. scias, c. omnis, §. fin. c. Episcopus, & id propter absolutionem à vinculo prioris Ecclesie, c. 2. de translat. prælati. Abbas in consil. 101. nu. 7. lib. 2. Felin. in c. 2. nu. 7. ver. pro ista. de constitutionibus Franciscus de Marchis decis. 1100. Quaritur de tali. Nam legitime translatus de sinu prioris Ecclesie esse Episcopus

statim. Io. And. in c. quod ob gratiam, nu. 5. de reg. iuris, in 6. Abb. d. consil. 101. & Kota in recetioribus decis. 475. nu. 5. 6. 16. 17. & per totam par. 1. Quod non idem erit si propria autoritate non legitime vocatus de sua ad aliam Ecclesiam transferit, d. q. 1. c. sicut, §. si autem utilitatis, c. sicut vir, in princ. c. quia frater, §. illud verò, c. non propter, c. Episcopus, c. propter, c. remoto, & de consecr. dist. 4. c. non licet 5 in fine, & Apostolico canon. 13. Planè si propria sede depulsus, aut necessitate coactus ad aliam Ecclesiam transferat, suam non dicitur deseruisse 7. q. 1. c. mutationes, ver. non. n. 6 transit, c. scias, c. omnis, c. sicut, §. si autem persecutus, nisi si necessitate cessante ad priorem Ecclesiam non redierit, d. q. 1. c. pastoralis, c. sciscitaris, ver. & cum tranquillitas. Si Apostolica autoritate non interueniente de sua ad aliam Ecclesiam sit translatus, dicitur hoc casu suam deserere, d. c. mutationes, §. fin. & c. 1. cum tribus cc. seq. de translatione Episcopi, & c. si Abbatem 36. de elect. in 6. & canon. Apostolico 13. Hostien. in summa, & alij citati per Rotam in recetioribus d. decis. 475. par. 1. Item qui cum licentia superioris Episcopali dignitati renunciauit, Ecclesiam suam deserere non dicitur, c. admonet 4. & c. vlt. de renunc. Verum si Papa renunciauerit, hic quia superiore non habet, sine licentia alicuius renunciare potest, c. 1. eo. tit. in 6. qui totus cum celeritate fuit compilatus, & publicatus de ordine Bonifacii VIII. ad iustificandam renunciationem Cælestini prædecessoris cum illo canon. 1. in lib. 6. in feto. Ille autem episcopus, qui suæ Ecclesie est necessarius ad renunciationem non est admittendus, c. 1. de renunc. Nec minus ad renunciationem est admittendus ille, qui nullam iustam habet renunciantis causam 7. q. 1. c. Pontifices, §. episcopos, c. sicut vir, in princ. & c. quia frater, §. illud verò Euaristi. Hoc. n. declaratur enumeratione causarum, ex quibus renunciare licet, in c. nisi cum 10. de renunciatione, & quod ibi dicitur de libertate corporis probat et d. c. sicut vir. ecce his, & d. q. 1. c. qualiter, & quod in d. c. 10. dicitur malitia plebis probat etiam, c. ad supplicationem 9. eo. tit. de renunc. Sed causis in d. c. 10. enumeratis additur humilitas, si Episcopus monachus fieri desideret 7. q. 1. c. teporis, §. item cum aliquis 16. q. 7. c. vlt. ver. Episcopus 18. q. 2. c. Abb. in princ. Planè ita ex hac causa cedendi licentia conceditur, si ad penitentiam agendam, non ob labores vitandos monastica vita expetatur, d. q. 1. c. suggestum, & c. sciscitaris. Non aliter autem proficisci debent Episcopi, quia literas habeant commendatitias sui Metropolitanæ, vel Patriarchæ eius dioceseos, quibus necessitas profectiois ostendatur, §. non autem aliter Nouell. c. 6. §. 10 interdicimus Nouell. c. 123. Præterea singulis annis synodum siue conuentum prouincialem Episcopi celebrare iubentur, §. quia verò, cum seq. Nouell. con. 123. & §. iubemus aut eadem Nouell. & infra tit. 120. nu. 23. & 14. & id de mense Julio, vel Septembri, ut in dictis §§. Concil. Trident. in sessione 24. c. 2. Quod autem in eo agendum sit dicitur in d. tit. 20. & definitur in Concil. Trident. sess. 23. c. 1. & sess. 24. c. 18. & sess. 25. c. 2. Neminem autem excōicabunt, nisi prius causam monstrerit, quam ob rem ecclesiastici canones hoc fieri iubeant, §. omnibus Nouell. c. 125. & 11. q. 3. c. nemo, & c. sacro 48. §. caueat de sent. exc. & d. q. 3. c. nullus, c. plerumq; c. causa ex 2. go. 2. q. 1. c. nemo, ac supr. lib. 1. tit. 15. nu. 9. Ac neq; proprijs manibus aliquem Episcopo verberar licet: si quidem hoc alienum est à sacerdotibus, §. ac neque proprijs Nouell. c. 123. dist. 45. c. 1. cum c. seq. c. Episcopus, c. cum beatus, distin. 88. c. non liceat 1. q. 7. c. si quis oem, §. pen. & de clerico percussore, c. 1. canon. Apostol. 26. Contradicit d. c. cum beatus, §. Salomon. cum sequentibus. cui contradictioni respondet Gratian. in d. dist. 45. c. duæ sunt, §. ex his omnibus cum sequentibus, vsq; ad c. vlt. Ne autem mercatores commodum mercandi excedant, Episcopi, quibus verus cultus est adiuuare pauperes, prouidere debent, multo minus debent cum eis in perniciem pauperum ad proprium commodum negociari, l. 1. C. de episc. aud. Itē ne captiui ab hostibus reuerentes iniurijs, aut dānis edificantur curabunt, l. Christianos 11. C. de episc. aud. 14. Itē curare debent ne seculares, mimæ, meretrices habitum monachorum vtantur, l. mimæ 4. C. eod. §. in vniuersum. Nouell. c. 123. Planè populum suum sibi commissum docere, regere, & amare debent 7. q. 1. c. sicut vir. §. Episcopus distin. 36. c. vlt. & distin. 86. in princ. Concil. Trident. in sessione 5. de reformat. cap. 2. quia verò Christianæ. In docendo autem sacra scripturam non grammaticam Episcopus exponere debet, d. distin. 86. c. cum multa Concil. Trident. in ses-

- in sess. 5. de reform. ca. 1. & 2. Populum suum corrigere debet, c. irrefragabilis. 13. in princ. de offic. ordinarij, distinct. 86. c. 1. c. odio, c. facientis. 23. q. 4. c. duo ista. Concilium Tridentinum in sess. 14. de reformatione in proœmio, sed non debet quemquam suis proprijs manibus verberare, vt dictum fuit, nec minus seueritate corrigere, sed blandimentis, distinct. 45. c. licet, c. qui sincera, c. de ludæis, c. licet, cap. cum beatus in princ. Sed si in corripiendo modus excesserit, à Domino non à subditis veniam petere debet, distinct. 86. c. quando. Crimina non probata non nominati redarguere debent Episcopi, sed in genere, c. sacerdos. 2. de offic. ordinarij. † De criminibus inquirere, eaque punire possunt Episcopi, & si opus fuerit brachium seculare implorabunt, c. 1. eod. tit. Concilium Tridentinum in sessione 14. de reformatione, c. omnes Ecclesiarum. 4. Sed in delictis puniendis magis ad leges, quam ad quæstum respicere debent, c. irrefragabilis. 13. de offic. ordinarij. † Subditos autem sumptibus, & exactionibus grauare minimè debent, capit. cum Apostolus. 6. §. prohibemus, de censibus, ca. 1. de excessibus prælator. 10. q. 3. c. quia cognouimus, c. cauendum, ca. inter cætera, c. relatum, c. vlt. & 16. q. 1. c. constitutum, c. nulli, ca. prædicator. Extrauag. comm. 1. §. secundo verò, de pœnis.
- 17 Nisi in charitativo subsidio, vt in iuribus allegatis. Nonnum censum Ecclesijs imponere non debent, nec veterem augere, c. scientes. 3. c. prohibemus. 7. & ca. præterea. 8. de censibus. Clericos debent coercere, Clement. 1. de offic. ordinarij. 8. q. 1. c. quod autem. Concilium Tridentinum in d. sessio. 14. de reformatione in princ. & c. 1. & sequentibus: Episcopi, & Clerici sibi honorem inuicem debent exhibere, & sacerdotes, non domini Episcopi se esse meminerint 2. q. 3. c. 1. in fine, distinct. 95. c. esto subiectus, c. Episcopus, cum c. sequen. † Episcopi non debent grauare Presbyteros exactionibus, neque sine ordine iudicario eos condemnare, cap. 1. de excess. prælator. † & sine consensu Capituli nihil debent administrare, d. c. 1. ver. aut sine iudicio, c. 1. cap. no. vit 4. c. quanto. 5. de his, quæ fiunt à Prælati. nisi consuetudo loci extet in contrarium, c. non est. 3. de consuetud. in 6. † Verum Abbas sine consensu Conuentus potest dare licentiam monacho ad aliam Ecclesiam ordinato transgredi, c. religiosus, 17. §. quia ergo, de elect. in 6. Non tamen potest Episcopus Ecclesiam alteri subiectam ab eius subiectione, & obsequio liberare, c. ad hæc 2. de excessib. prælator. † Sed & Episcoporum officia, & iura, quæ habent in monasterijs, & monasteriorum personis describuntur in c. conuenerunt. 16. de offic. ordinarij, & 18. q. 2. c. visitandi, c. Eleutherius, & c. vlt. in ca. periculoso de statu monachor. in 6. & in Concilio Tridentino sessione 25. c. Bonifacij V. de regularibus, & monialibus, & capitulis sequentibus. Habent enim Episcopi contra regulares vtriusque sexus suæ diocesis priuatiuè quoad alios, & Abbatem iurisdictionem, quando proceditur in forma, & figura iudicij, & eorum delicta sunt communia, quia scilicet offendunt communi omnium conuersionem, c. cum personæ de priuileg. in 6. c. cum contingat, de foro compet. c. 1. de offic. ordinarij. 16. q. 2. c. 1. q. 7. c. omnes Basilicæ. Concilium Tridentinum in d. sess. 25. de regularibus, & monialibus per totum cum allegatis inferius, numer. 24. Rota diuersorum in recentioribus decis. 15. & 17. & 121. per totas. Non tamen monasteria sumptibus, & exactionibus, alijsque oneribus possunt grauare, d. c. conuenerunt. 16. de offic. ordinarij, ver. tu autem, & d. c. visitandi, ver. vt grauamen aliquod. Clement. ad nostram. 2. de censibus, ca. in singulis. 7. §. porro. de statu monachor. Clement. 1. de excess. prælator. 17. q. 4. cap. hanc ergo. in princ. 18. q. 2. c. quam sit, §. hanc ergo, c. luminoso, §. fin. & c. vlt. §. Canonica. Non debent molestare monasteria præter quam causa correctionis, nec eisdem oblata debent Episcopi sibi vindicare, ca. 1. de statu monachor. Iniuriam verò monasterijs illatam debent vindicare, c. in singulis. 7. §. fin. eod. tit. In spiritualibus non debent esse monachis impedimento, c. nimis iniqua. 16. ca. nimis prona. 17. de excess. prælat. & ideo Missas in monasterio celebrari, & mortuos sepelli prohibendi non sunt, 16. q. 1. ca. Agapitus 13. ex D. Gregorio lib. 1. epist. 12. Monachos verò contra propriam regulam delinquentes per Abbatem corrigi facere debent, eisque pœnitentiam iniungi, c. ea, quæ. 8. in princ. ver. ita tamen de statu monachor. Contumaces, ac rebelles regulari censura debent percellere absque personarum respectu, d. c. 8. §. ipsi etiam visitatores. 27. q. 1. c. & qui, & D. Gregor. libr. 1. epist. 4. in fine. vnde sumitur. Rota diuersorum
- 22 in recentioribus decis. 15. 17. 20. & 69. part. 1. † Visitantes monasteria non tenentur accipere monachos illius monasterij pro tabellionibus, nec debent esse soli, sed duos, vel tres Clericos cum notario, qui etiam Clericus sit secum debent assumere, nec seculares secum introducere, c. vt iuxta. 17. de offic. ordinarij. Extrauag. comm. 1. eod. tit. † Et de visitandis monialibus specialiter habetur in Clement. attendentes. 2. de statu monachor. & infra tit. vlt. † Nam iurisdictioni Episcoporum omnes Ecclesiæ monasteria, atque personæ eius diocesis subiectæ sunt, c. de Xenodochijs. 3. c. cum venerabilis. 7. c. cum dilectus 8. de religio. domib. ca. cum oliu. 19. de censibus 16. q. 1. c. qui verè. 18. q. 2. ca. monasteria, c. cognouimus. & dum dicitur personæ omnes includuntur etiam Imperator, Reges, & omnes Principes temporales eius diocesis, omnes enim in spiritualibus subsunt suo Episcopo, vt ex D. Gregorio Nazianzeno ad Ciuces timore percussos. ex D. Ioanne Chrysostomo, libr. 1. de sacerdotio, ex D. Ambrosio de dignitate sacerdotali, ca. 2. & ex D. Gregorio in Epistola ad Maunitium Imperatorè, & vt ex assertionem Constantini Magni, & ex alijs probat Card. Bellarminus in opusculo de officio Principis Christiani lib. 1. cap. 5. Sacerdotes enim honore, ac maiestate æquiparantur Regibus 12. q. 1. c. duo sunt. Immo secundum D. Ioannem Chrysostomum Sacerdotium Principatus est etiam Regno venerabilis, ac maius in 1 homil. 5. in Isa. 6. Malach. 2. Apoc. 1. c. foliæ, de maiorit. & obed. distinct. 63. c. Valentinianus, distinct. 95. c. Episcopus, distinct. 96. capit. duo. cum sequen. & ita decernitur in Concilio Tridentino
- 25, sess. 25. ca. non potest. 17. † Omnes etiam Ecclesiæ, & monasteria eius Prouinciæ, quæ visitatur ad procuratores visitatorum conferre tenentur, c. sopitæ. 15. de censibus. & si nunquam, vel multis annis procuratores non soluerint, c. cum ex officij. 21. de præscriptio. c. venerabilis. 24. de censibus, & infra tit. vlt. Nec refert, quod Ecclesiæ sint de quouo conuersæ, c. super eo. 22. de censibus. Vel quod sitæ sitæ in propria diocesi visitantis, d. c. 24. ver. quod eorum monasterium, vbi glo. † Verùm si priuata oratoria sint, non tenentur, c. vlt. eod. tit. Vel si habent specialem immunitatem, quia generalis non sufficit, Clement. 1. ver. nisi soli san.
- 27 de censibus, c. cum venerabilis. 21. eod. tit. † Præterea Episcopi magistris, & artium Doctores debent constituere, distinct. 37. c. de quibusdam, & infra lib. 4. tit. 29. Debent substituere viros idoneos, qui populum doceant, confessiones audiant, & cætera, quæ ad salutem animarum pertinent peragant, c. quoniam. 14. c. inter cætera. 15. de officio ordinarij Concilium Tridentinum in sessione 5. de reformatione, c. quia verò. 2. in sess. 24. c. prædicationis. 4. de reformatione, & in sess. 23. de reformatione, c. quamuis præ-
- 28 byteri. 15. † Oeconomus, seu Vicedominus debent Episcopi habere, distinct. 89. c. volumus, c. Diaconum, ca. quia in quibusdam. 16. q. 7. ca. quoniam in quibusdam, & infra tit. 37. Sed è autem vacante illius institutio pertinet ad Capitulum. Concilium Tridentinum in sess. 24. de reformatione, ca. capitulum 16. Sed fidelibus, ac discretis Viris officia Ecclesiæ debent Episcopi committere, c. cum ad. 6. §. tales autem. de statu monachor. Non autem propinquus, vel amicis suis, distinct. 89. c. decentes. 12. q. 1. ca. Episcopus, & Canone Apostolico 37. Nec laicis, d. distinct. 89. ca. indicatum, & 12. q. 2. c. fancinus in princ. ca. Diaconi. §. fin. 16. q. 7. c. in nona, & ita admonet D. Gregorius lib. 7. epistol. ca. 66. 29 epist. 66. in fine, & infra tit. 37. † Verùm vni duo Ecclesiastica officia non debent committere, d. distinct. 89. in princip. §. in dispositione cum c. sequen. & c. vlt. & supra lib. 2. tit. 5. num. 33. Domui verò suæ oportet Episcopos esse bene præpositos, distinct. 89. in princip. Nullius rei familiaris curam ad se debent reuocare, distinct. 88. c. Episcopus. Nō est æquum, inquit Apostoli Act. 6. nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quod idem faciendum esse Episcopis Apostolorum successoribus docet Concilium Carthaginense 4. c. 20. his verbis. Episcopi nullam rei familiaris curam ad se reuocent, sed lectionis & orationi, & verbi Dei prædicationi solummodo vacent. De qua re S. Bernardus ita loquitur in lib. 4. de consideratione, ca. 9. Quid, inquit, Episcopo turpius, quam incumbere supellectili, & substantiæ suæ? Scrutari omnia, sciscitari de singulis, morderi suspicionibus, moueri ad quæcumque perditâ, vel neglectâ? Non sic ille Ægyptius, qui Iosepho omnibus

traditis, ignorabat quid haberet in domo sua. Erubescat Christianus Christiano suo non credens. Homo sine fide, fidem tamen habuit seruo, super omnia bona sua constituens eum, & hic erat alienigena. Mira res, satis superque ad manus habent Episcopi, quibus animas credant, & cui suas committant facultates non inueniunt. Optimi videlicet aestimatores rerum, qui magnam de minimis, paruum, aut nullam de maximis curam gerant. Sed ut liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturam, quam nostram. Quotidianas expensas quotidiano recipimus scrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta nescimus. De pretio eorum, & numero panum cum ministris quotidiana discussio est; rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit Asina, & est, qui subleuet eam, perit anima, & nemo, qui reputet. Nec mirum, cum ne nostros quidem sentiamus defectus. Domesticorum immoderatam familiaritatem debent Episcopi vitare, distinct. 34. ca. 1. Liberos suos in secularibus literis non debent instituire, distinct. 37. cap. legant. A parulis, & minimis discere ne erubescant, distinct. 38. ca. vlt. Papae obediens, ac fideles esse debent, c. vlt. de excess. 30. praelator. Extranag. comm. 1. de poenis. † Singulis annis Apostolorum liminibus sese debent repraesentare, distinct. 31. ca. 93. cap. auxa. † Viduis, & Orphanis Ecclesiae praesidium implorantibus debent subuenire, distinct. 87. in principio. cum sequent. vsque ad ca. irreligio. cum restrictione, de qua in distinct. 88. ca. Episcopus gubernationem. Liberos in sua libertate tueri debent, distinct. 87. c. liberos, & ca. liberti. Pauperibus, & infirmis debent subuenire, distinct. 62. in princ. cum ca. sequent. distinct. 84. in princ. cum sequentibus. 8. q. 1. c. Clemens Canone Apostolico. 37. & 58. Debent esse liberales, distinct. 86. c. fratrem. In concernentibus pietatem habent laicos subiectos, ca. 1. de empr. & vendit. vbi Innocent. quos ideo cogere possunt in casu necessitatis ad eleemosynam, & hospitalitatem exercendam. Steph. Auster. de potestate Ecclesiae super laicis, num. 3. Non debent rapere aliena, nec res Ecclesiae in suos vsus conuertere, distinct. 93. c. Diaconi sunt, §. nunc autem. 10. q. 2. ca. Episcopus, §. si autem. 12. q. 1. c. Episcopus, §. si autem, & aliter, ca. nulli. q. 2. c. monemus, & ca. non habent. Canone Apostolico. 37. † Praeterea prouideri debent Episcopi, ne adolescentiores foeminae in famulatu sint Clericorum, distinct. 8. ca. penult. † Clericos, vel monachos debent habere cubicularios. 2. q. 7. c. cum pastoris, ca. nullus monachus, §. final. Imò vbi que Clericos secum habere, nec soli viuere debent, d. q. 7. c. vlt. in princ. & de consecrat. distinct. 1. ca. iubemus. Prauos in sua familiaritate non debent habere, sed probatae vitae viros, d. q. 7. c. peruenit, & c. vlt. Sed & vnus Episcopus non debet alterius plebem vsurpare, nec alterius parochiae terminos, aut ius inuadere. 7. q. 1. cap. placuit, cap. Episcopus, c. Episcopi, c. non inuitati. 13. q. 1. in princ. cum cap. sequent. 2. q. 1. c. quae ad perpetuum, q. 2. ca. in Galliarum, distinct. 92. c. si qui Episcopi, ca. penult. & cap. nullus. 3. de parochijs, & Canone Apostolico. 15. & infra tit. 63. in fine. Nisi triginta annorum praescriptione tueatur, 13. q. 2. cap. 1. in princ. sed contradicit, d. c. 1. §. at illi. cui contradic-

34. Et noni satisfacti Gratianus in 16. q. 3. † Episcopi sanè sibi inimicem consilium, auxilium, & fauorem ferre debent, distinct. 23. c. communis. † Praeterea ipsi res Ecclesiae debent administrare 10. q. 2. in princ. c. Episcopus, 12. q. 1. c. Episcopus in princ. c. res Ecclesiae, 16. q. 2. c. praecipimus ver. & vt in dispo. hanc, q. 3. c. praesulum, q. 7. in princ. ver. generaliter, c. 1. §. hanc verò, c. omnes, c. nulli, ver. imò sicut & Canone Apostolico. 37. & 40. Innocent. in c. veniens sub num. 5. de praescript. Bald. in margarita ad Innoc. in verbo Praelati habent administrationem Redoanus de rebus Ecclesiae non alienan. quaest. 52. num. 9. & sequent. & num. 17. & sequent. Modus autem administrandi, & distribuendi res Ecclesiae in quatuor portiones hic videlicet statutus est, vnā sibi, aliam Clericis pro eorum iudicio, & electione disperiant, tertiam pauperibus sub omni conscientia faciant erogari, fabricis verò quartam, vt ex iam citatis constat. & probatur 12. q. 2. c. vobis. 23. c. Vulturna. 25. c. quatuor, 27. c. de redditibus. 28. c. cognouimus, c. mos, ca. sancimus, & q. 1. in princ. & per totam. 16. q. 1. ca. ad hoc. & Canone Apostolico. 40. Sanè pro quarta parte tertia Episcopi attribuitur in d. q. 1. cap. constitutum. Sed hoc pro diuersitate locorum variari testatur Gratianus in d. q. 1. capit. nulli, & 25. q. 1. in

36 princ. 10. q. 1. c. de his, canit quos. † Sed an ex hac portione possint ditare suos consanguineos, & familiares? & quod non ad factum, & pompam, & quod dantes, & recipientes teneantur ad restitutionem dicunt tremebundi Canonones in 1. q. 3. c. peruenit, & 16. q. 7. c. peruenit 3. quos citat. Petrus Gregor. Tholosanus de beneficijs, c. 5. nu. 8. & adest Concilium Tridentinum in sess. 25. de reformatione, capit. opandum est, vt ij, qui Episcopale ministerium, 1. §. omnino verò, & sunt antiquiores Canonones in 12. q. 2. c. quibus, c. siue manifestat, c. Episcopus, c. res Ecclesiae cum sequent. & adiunt dicta D. Hieronymi, & D. Bernardi relata per Card. Bellarminum in opusculo de arte bene moriendi. 37 bro. 1. c. 14. ver. sed ne quis. † Immo si Clerici habeant bona patrimonialia, non possunt pro sua sustentatione erogare bona, & redditus Ecclesiae, vt 1. q. 2. ca. Clericos cum tribus sequent. c. Pastor. Ecclesiae, & 23. q. 7. c. quod autem, & q. 8. c. conuenior. Tholosanus de beneficijs, c. 5. num. 4. D. Prosper de vita contemplatiua, c. 9. 10. 11. & 12. Si bona patrimonialia sufficiant pro eorum alimentis, & sustentatione. Hoc idem dicitur in Canone Apostolico 41. Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiae pro sua sustentatione, si tamen indiget. Hoc idem repetitum est in Concilio Antiocheno, ca. 25. Et qui ex patrimonio viuere potest, non indiget sustentatione, quia illa ex patrimonio habet, nec ideo potest pro se erogare fructus, & bona Ecclesiae, multo minus pro coniunctis, & familiaribus ditandis. Hinc Dantes in Paradiso Cantilena 27. ex persona D. Petri hac de re indignati cecinit ita.

*Non fu la sposa di Christo allenua
Del sangue mio, di Lin, di quel di Cleto,
Per esser ad acquisto d'oro usata:
Ma per acquisto d'esto viuer lieto
E Sisto, e Pio, e Calisto, e Urbano
Sparger lo sangue, dopo molto fletto.*

Non obstat glos. & Turcremata in d. 1. q. 2. cap. Clericos, quia intelligendi sunt de illis Clericis, & Praelatis, qui non habent sufficiens patrimonium, & indigent sustentatione, quibus debetur vna sibi statuta portio, vt supra. Huic sententiae adhaeret Cardinalis Bellarminus, de Clericis lib. 1. ca. 27. de bonis secularibus, quam puto veram ex allegatis, & signatur propter Concilium Tridentinum in d. sess. 25. de reformat. c. opandum est, 1. §. omnino verò. supra citatum, & hanc tenet Tholosanus, vbi supra num. 5. 6. & sequentibus. Contrarium tenet, & nititur probare Viui. opin. 100. sed frustra contra supra citatos Canonones claros, quibus velut nolit standum est. Planè Episcopi die Dominico Ecclesiae sui proximi sunt deesse non debent, de consecrat. dist. 3. ca. 38 Episcopus. † Habitatione suā non longe ab Ecclesia debent habere, dist. 41. c. Episcopus in fi. & sic in Ciuitate, non in villis, 23. q. 4. ca. pit. si quis, §. Consilia, ver. ipse verò primas. 39 † Sed & vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem debent habere, d. c. Episcopus, 7. dist. 41. & Concil. Trident. sess. 2. Decretum de modo viuendi, & in sess. 25. de reformat. c. opandum. 1. §. quapropter & Concil. Carthagenense 4. c. 15. Nobilem verò supellectilem, mundam, nitidam, atque illustrem, in quantum poterunt, contra pro factis ministrandis, atque operandis debent habere, vt dicit Card. Bellarminus de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 5. in fine. contrarium expertus apud Episcopum nobilem, & diuitem nobilissimam domi supellectilem habentem, in Ecclesia verò vilem, & sordidam Venationibus operam dare prohibentur, dist. 34. c. 1. & d. tit. 5. Lectioni enim, & orationi debent vacare, 2. q. 7. ca. vlt. in princ. Alia verò officia Episcoporum enumerantur supra tit. 5. & praescribuntur in dist. 25. ca. 1. §. ad Episcopum. Non debent esse cupidi vindictae, vel ad vindicandum faciles, dist. 86. c. si quid verò, c. tanta. Non seueritate, sed blāditijs ad fidem, & virtutes homines prouocent, vel corrigant, dist. 45. c. licet, c. qui sincera, c. de Iudaeis, cap. licet, ca. cum beatus, vt superius quoque dictum fuit. Cauere etiā debent ne sermone incauto vulnerent conscientiam infirmorum, dist. 45. c. vlt. Non debent esse litigiosi, arrogantes, aut tumidi, dist. 46. cap. 1. distinct. 90. in principio. 8. quaest. 1. ca. illud inferendum. Neque debent facere sustigari quemquam crudeliter, c. praeterea. 2. de Clerico percussore. Praeterea Episcopos decet esse virtutibus ornatos, atque hospitaliales, dist. 40. in princ. cum sequentibus, vsque ad c. si Papa, ca. sicut vir. c. illud, cap. quae libet, ca. Adam. quod & supra in tit. 5. fuit ostensum. Discordantes ad concordiam debent

reuocare, distinct. 90. in principio, ver. quia qui sua, capit. 1. cap. studendum, cap. placuit, cap. si quis. & capit. vlt. Peregrinantes in vltiore familia ritatem non debent admitttere. Apostolico Canone 32. §. & quidem. Cum hæreticis preces coniungere non debent; nec permittere eos Clericos esse, aut eorum baptisma, ac sacrificium suscipere. Canone Apostolico 44. cum sequent. & fuit probatum supra 40 tit. 2. ¶ Sed si Episcopus in sua Diocesi à populo non recipitur, non suo vitio, vel culpa, vel ad eam propter hostilitatem ire non possit, debet expectare quid statuat Synodus, vel ad aliam mitti, quæ Episcopo indigeat iurus ad suam impedimentis cessantibus, distinctione 92. ca. si quis 4. cum impisequent. & cap. si qui Episcopi. 6. & 7. questio. 41 ne 1. §. Pastoralis 42. ¶ Ex præmissis itaque, & alijs apparet Episcopi officium esse difficile, laboriosum, & periculis plenum, vt distinctione 40. cap. ante omnia, & alibi reperitur, In quo ideo exercendo non debent Episcopi esse negligentes, distinctione 83. cap. vlt. §. sicut autem, distinctione 84. in princip. cum cap. sequent. cap. nunciatum. 8. questio. 1. cap. olim. Canone Apostolico 57. Verum tamen si non facerint officium suum, interdum pro factio habetur, quod fieri oportuit, exemplo ca. 1. de supplenda neglig. 42 prælator. ¶ Et cessante aliquo in suo iure exercendo, ius istud ad alium, præsertim superiorem deuoluitur, qui negligentiam supplet inferioris, cap. sicut. 2. cap. licet. 3. eod. tit. cap. significauit. 6. & cap. quando 7. in fine; cap. irrefragabilis 13. ver. excessus tamen. de offic. ordinar. cap. quamquam. 18. de elect. in 6. distinct. 89. cap. volumus, ver. si vero 43 rō negligentem, & infra tit. 18. num. 9. ¶ Et si propter infirmitatem Episcopus suum officium ex parte non potest datur illi adiutor. exemplo. c. grandi. de supplend. neglig. prælat. in 6. cap. 1. de Clerico ægrotante in 6. 7. quest. 1. cap. 1. c. petijisti, cap. quia frater. Plura de Episcopis, & alijs Ecclesie Dei Prælatum proponuntur per Lancellortum in tit. de vita, & honestate Prælatorum in Syntagm. comm. opin. l. 6. c. 1. tit. 7. cap. 1. & sequent. & in Polyntea in verbis Episcopus, Prælatum, hæctenus de officijs Episcoporum breuissimè dicta sufficiant.

S V M M A R I U M.

- 1 Filius familias Episcopus liber à patria potestate.
- 2 Episcopi post ordinationem ab omni deteriori fortuna liberi, limitatur num. 3.
- 4 Episcopi non sunt vocandi ad iudicem civilem, vel militarem.
- 5 Index competens Episcopi Metropolitanus, vel duodecim Comprovinciales Episcopi.
- 6 Episcopus in causa criminali præcedente monitione in ius vocandus, limitatur num. 7.
- 8 Metropolitanus in ius vocandus apud Patriarcham.
- 9 Episcopus conuentus non tenetur fidei iurare.
- 10 Episcopi accusati non damnandi inconsulto Papa.
- 11 Sporsula non sunt Episcopo soluenda, nec ab ipso accipienda.
- 12 Episcopum calumniantis pœna.
- 13 Episcopi non cogendi ad testimonium perhibendum.
- 14 Sententia Episcopi lata ex compromisso habet vim rei iudicatae, & non appellatur ab ea.
- 15 Episcopi portio in oblationibus, & alijs rebus Ecclesie.
- 16 Canonica portio. ex quibus non debeatur Episcopo.
- 17 Episcopus ex portione Canonica Ecclesias debet reparare, & habet fiscum.
- 18 Inuasor rerum Episcopi punitur, vt inuasor rerum Ecclesie.
- 19 Episcopus de acquisitis post Episcopatum, quomodo possit disponere.
- 20 Ecclesia succedit Episcopo in acquisitis post Episcopatum.
- 21 Confugiens ad domum Episcopi non est ab ea auferendus.
- 22 Armata familiam possunt retinere Episcopi.

De priuilegijs, ac potestate Episcoporum, & aliorum Prælatorum. Tit. 10.

INter priuilegia Episcoporum ordo dignitatis numeratur, in quo primum locum obtinet Romanus Pontifex Summus, vt fuit supra tit. 7. ex legibus, & Canonibus comprobatum, & probat D. Thomas in supplemento summa, quest. 40. artic. 6. & deinceps alij ibi d. tit. 7. ex ordine numerati, quibus quamuis inferioribus Romani Pontifi-

cis, tamen Pontificis nomen non inconuenit, cum quandoque eis tributum fuisse pluribus in locis appateat, vt 8. q. 1. c. Episcopo, distinct. 20. c. absit, distinct. 1. c. omnis, de consecrat. & distinct. 2. c. 1. eod. & notatur in distinct. 4. c. si Papa. Duaren. lib. 1. c. de beneficijs. Cucchus in tit. de Summo Pontifice, num. 64. & constat apud D. Gregorium in pluribus Epistolis, quas scribit Episcopis. Vt enim legum originem anterior Roma sortita est: ita & Summi Pontificatus apicem apud eam esse nemo est, qui dubitet. Nouella c. 10. in princ. Est enim ipse prius in hierarchia Catholice Romanæ Ecclesie, diuina ordinatione instituta, quæ constat ex Episcopi Presbyteris, & Ministris, vt docet Concilium Tridentinum in sess. 24. per totum, & de sacramento ordinis Canone 6. ¶ Porro filius familias Episcopus factus, hoc ipso patris potestate liberatur, & sui iuris efficitur, §. si contingat. Nouella c. 123. ¶ Sed & à seruitute, & adscriptitiâ, nec non à curialia conditione, & fortuna Episcopi post ordinationem liberi efficiuntur, §. post ordinationem, d. Nouella c. 123. ¶ nisi Decurio, aut cohortalis præter supra dictam obseruationem ordinari sint: hi enim remoti ab Episcopatu, Curia; aut cohorti suæ reddi iubentur, d. §. post ordinationem. ¶ Præterea Episcopi ad iudicem civilem, vel militarem in ius vocandi non sunt. ¶ Illis enim iudex competens est Metropolitanus: quo prouocatio faciendâ est ad Archiepiscopum illius dioceseos, & Patriarcham, §. præterea nulli. Nouella c. 123. & 3. q. 6. c. si quis. 6. q. 4. cap. si quis Episcopus. 11. q. 1. ca. nullus Episcopus. & Canone Apostolico. 73. Vel illis sunt iudices competentes Episcopi Comprovinciales, vt in Canonibus allegatis: & quidem non apud vnum Comprovincialem Episcopum sunt conueniendi, sed apud duodecim, quos ipsi elegerint. 3. q. 8. in princ. cum c. sequent. c. vlt. 5. q. 4. c. duodecim, & in legitimo Synodo sunt damnandi, d. q. 4. in princ. cum c. sequent. 11. q. 1. ca. si Clericus, §. & si Clericus. Nisi à Papa iuso dampnentur, d. q. 4. c. duodecim, §. quod verò, & §. saluo. Sed ex Constitutione Sacri Concilij Tridentini ante dicti olim Episcoporum competentes iudices in causis grauioribus, quæ depositione, ac priuatione dignæ sunt contra Episcopos nō. possunt procedere, nisi ad hoc specialiter à Papa electi fuerint, quibus solis est ab eodem committenda, vt in 24. sess. de reformat. c. causæ criminales 5. Nec talis commissio vnquā plus his tribuat, quam vt solam facti instructionem sumant, processumque conficiant, quem statim ad Romanum Pontificem transmittant reseruata eidem Sanctissimo sententia diffinitua, vt in d. ca. causæ criminales 5. ¶ Nec sine admonitione præcedente in ius sunt Episcopi vocandi pro criminali causa. 2. q. 7. c. accusatio §. sed si quis, ca. si quis erga, & c. sacro. 48. de sentent. excommu. c. reprehensibilis 26. in princ. c. cum speciali 61. de appellat. c. statumus. 3. ca. Romana 5. §. sed nec in specie, de sentent. excomm. in 6. Canone Apostolico. 3. Concilium Tridentinum in sess. 14. de reformatione. c. quia verò 6. Modus verò monitionis præmittendæ describitur in c. constitutionem 9. de sent. excomm. in 6. exemplum proponitur in c. 1. Extrauag. comm. de furtis. ¶ Sed si facti necessitas celeritatem fragiter, monitio nō est præmittenda, d. c. constitutionem 9. ver. nisi facti necessitas. Vel si crimen tale sit, quod ipso iure excommunicationem mereatur sine sententia, d. c. reprehensibilis 26. ver. nisi forte taks sit culpa. Sed ex eo, quod non excommunicationis, sed suspensionis, vel interdicti sententia sit ferenda, non est ideo monitio omittenda, sed præmittenda, c. statutum. 13. de sent. excomm. in 6. ¶ Quod si Metropolitanus in ius vocetur apud Patriarcham illius dioceseos est conueniendus sine monitione in civilibus causis, in criminalibus vero cum monitione, vt dictum est, d. §. præterea. Nouella c. 123. cum alijs supra citatis. ¶ Pro quibuscumque autem causis Episcopi conueniantur, siue apud Metropolitanum, siue apud Patriarcham, siue apud alios quoscumque competentes iudices, nulla ab ijs fidei iussio, aut confessio de lite exigenda est, ita tamen, vt & ipsi studeant illatis sibi accusationibus se eximere, §. pro quibuscumque causis. Nouella const. 123. faciunt allegata supra lib. 2. tit. 24. num. 7. ¶ Sed Episcopi accusati non sunt à competentibus iudicibus inconsulto Papa damnandi. 3. q. 6. c. discutere, c. accusatus, vel iudicatus, c. quamuis, c. nullum, c. dudum, cum sequentibus, vt que ad c. peragrina. q. 8. ca. 1. §. iudices, ver. finis verò 9. q. 3. cap. vlt. ver. & si inter eos. Concilium Tridentinum in sess. 24. de reformatione, capit. causæ criminales. 5.

Minores vero criminales causæ Episcoporum ex dispositio Concilij in dict. cap. 5. in fine, in Concilio tantum Provinciali cognoscuntur, & terminantur, vel à deputandis per Concilium Provinciale. Quod Concilium sequendo Canones, & Summi Pontificis exemplum non committet **11** eas, nisi Metropolitanis, aut Episcopis Provinciarum, & Sportulas quoque Episcopi solvere non coguntur, §. Episcopus. Nouella constit. 123. & quidem optima ratione cum illas accipere, & ipsi prohibeantur, cap. cum ab omni de vita, & honestate cleric. Pro rebus Ecclesiæ suæ nomine conveniri **12** non possunt, d. §. Episcopus. † Qui autem criminaliter Episcopum accusauerit, & calumniatus fuerit: triginta pondi auri penam inferte sisco iubetur, nisi quis 22. in princ. **13** C. de Episc. & cleric. 3. q. 4. cap. hi, qui. † Præterea ad dicendum testimonium Episcopi non sunt cogendi, vt dictum est supra lib. 2. de testibus tit. 32. Impunè persequi, nec vhm inferri eis potest. 3. quæst. 5. cap. accusatoribus, §. secretus, ver. & hi, qui. 17. quæstione quarta, capit. si quis deinceps. 24. quæstione 3. cap. quisquis per dolum. Et quis detegit infidias Episcopis paratas præmio sunt honestandi; d. §. secreteo. † Compromitti autem in Episcopus vtriusque litigatoris consensu potest: quo facto, eius sententia rei iudicatur vim obtinebit, adeo vt ab ea prouocari non possit, §. si qui 7. l. Episcopale 8. C. de Episc. audien. Nam prima iurisdicatio in Christi fideles etiam in causis civilibus est Episcoporum, quia Christus fundamentum iurisdictionis in laicos iaciens, eos hortatur, si se aliqua in re laicos putant; vt adeant non Curiam, sed Ecclesiam. Matth. 18. & Paulus 1. Corinth. 6. & 1. Timoth. 5. id est Episcopos, vt intellexerunt veteres, & Concilium Carthaginense 3. cap. 9. D. Augustino præsentem Theodosius Imperator, & filij Arcadius, & Honorius dant o p rionem a clericis, & reis; vt causas sæculares Episcopos deserant in allegatis legibus. Vnde D. Augustinus testatur se adiuisse multorum lites. & D. Chrysostomus de sacerdotio, quartam officij Pontificij partem in eo positam docet, vt lites sæculares audiat, & extat epistol. 1. Clementis de iurisdictione Ecclesiæ in sæcularia, & Anacleti 1. & alia quas affert Genezardus libro quarto. Chron. sub annum Christi 1327. contra Petrum Cunerium. Hoc idem ex Deut. 17. ca. per venerabilem, qui filij sint legitimi. 1. quæst. 3. cap. absit: probat Stephanus. Ausfrer. in repet. Clement. 1. de offic. ordin. quæst. 1. num. 5. & ibi addentes. Sententiam tamen dicere cogi prohibentur; vt fuit ostensum supra libro 2. tit. 60. ver. sacerdotio. Tandem notandum est; quod Episcopis reverentia; & obsequium debetur tam à Clericis, quam à laicis, c. omne 4. ca. solitæ 6. & quod super. 9. c. his, quæ 11. & c. dilectæ 12. de maior. & obed. distinct. 21. ca. in nouo, §. ceteri vero, distinct. 93. c. ille procul. 1. q. 3. c. si autem, c. quicumque, ca. si quis vero, c. absit, c. nemo, cum alijs citatis supra tit. 5. & 9. Postremo de bonis Episcopi, ac eius rebus hæc sunt notanda; quod Ecclesia cum suis rebus ad ordinationem Episcopi spectat. 10. q. 1. in princ. tum sequent. vsque ad c. antiquos, c. vlt. §. fin. 12. q. 1. in princ. cum sequen. ca. euidentes; §. ipse vero res cum sequen. cap. Episcopus, ca. præcipimus, q. 2. cap. vobis. 16. q. 7. cap. omnes. Canone Apostolico 37. & 40. **15** † Ex redditibus, & oblationibus Ecclesiæ Episcopo debetur tertia pars, c. requisisti 15. in princ. ver. & quidem de testam. 10. q. 1. c. de his, c. decernimus, ver. ab Episcopis. 16. q. 1. c. constitutum. Sanè ex consuetudine variatur portio ista. sic quartam solum dicitur competere, d. c. 15. ver. & quidem regulariter, & debetur etiam si Episcopo ab eodem Ecclesiæ aliquid offerente tertia hæc portio sit relicta, secundum distinctionem, de qua in ca. officij. 14. de testam. Nec potest ille, qui offert Ecclesiæ prohibere, quod nihil de oblationibus perueniat, d. c. requisisti. 15. §. si ab extraneo. ver. fecus autem si exprimat. de testamen. **16** tis. † Sed si in ornamenta, vel pro cereis, seu fabrica, luminaribus, anniuersario, septimo, vigesimo, trigesimo die, siue alijs ad perpetuum cultum diuinum spectantibus sint legata relicta, ex his enim Canonica portio Episcopo non debetur sub conditione, de qua in cap. vltimo, de testamen. **17** tis, in cap. ex parte. 3. de verborum significat. † Tandem si Episcopus ex Canonica portione Ecclesiæ reficere, seu reparare minimè velit, eam consequi non debet. 10. quæstione 3. cap. primo, ver. neque tertiam, cap. vno. cap. priscis. Præter Canonica portionem Episcopo etiam pro honore Cathedralis ex singulis Ecclesijs sibi subiectis duo solidi

annui debentur. d. quæst. 3. in princ. cum cap. sequen. ca. illud, cap. nec numerus, §. Cathedralicum, cap. inter catera, §. non ergo, ver. non amplius, quam duos, & capit. vltimo, ver. vltra duos solidos. Rursus inter res Episcopi connumerantur etiam pœnæ, quoniam & Episcopi ex consuetudine habent fiscum, & exinde pœnæ, quas solent in pios vsus erogare, nisi ipsi indigeant, vt ex Baldo in l. 2. C. de Episcop. audient. & in authent. bona damnarorum, C. de bonis proscrip. probat Aufser. in repet. Clement. 1. de offic. ordinarij 2. quæst. numero tertio, ver. nec est iam istam pœnam, & est gloss. singularis in capitu. quia dimittitatem de concess. præbend. vbi etiam Siculus; & Imola idem Siculus, & Anania in ca. excommunicamus 1. de hæretic. Zabarella, Imola, & Lauden. in Clement. 2. de hæretic. Rora in antiquis decis. 805. Oldradus conf. 302. col. 2. quos refert, & sequitur Aufser. de potestate Ecclesiæ in laicos, num. 29. ver. trigesimo septimo. Sed & res Episcopi ab Ecclesiæ rebus, quamuis debeant esse separata; 12. q. 1. c. manifesta, ca. sint **18** manifesta. Canone Apostolico 39. † Tamen eadem pœna punitur, qui res Episcopi inuadit, qua punitur is, qui inuadit res Ecclesiæ. 16. q. 1. c. similiter. & ex rebus Ecclesiæ Episcopus si indiget, sibi suisque necessaria sumere potest. 12. q. 1. c. ex his autem, c. Episcopus, §. particeps autem. Canone Apostolico 40. † Sed post adeptum Episcopatum bona quomodocumque acquisita in cognatos suos, vel alios quoscumque transferre non potest, nisi pro elemosina in pias causas, vel ad redemptionem captiuorum, vel pro utilitate suæ Ecclesiæ, §. interdicimus. Nouella 131. 12. q. 2. c. res, c. Episcopus. cum alijs citatis supra tit. 9. ver. sed an ex hac nume. 36. & 37. Si tamen ex successione eorum, quibus ab intestato vsque ad quartum gradum succedere poterat; aliquid acquisierit, eius alienandi, vel cognatis relinquendi potestas illi non denegatur, d. §. interdicimus. ibi. aut post Episcopatum. Idem dicendum de illis bonis, quæ ante adeptum Episcopatum habuit, d. §. interdicimus, ibi. in **20** illis etiam rebus. † In ijs autem bonis, quæ in Episcopatu acquisitæ Ecclesiæ illi succedit, d. §. interdicimus, ibi. & si quid ex talibus; & §. quod si quis. Nouella c. 19. de qua re late superius tit. 6. ver. mortuo autem Clerico, & ideo Episcopo defuncto non est eius hæreditas expilanda sub pœna, de qua in l. 2. q. 2. c. hæc huius, c. non liceat, c. de laicis, ca. illud, quod; & q. 5. cap. sicubi in fine. Est enim Ecclesiæ, & ideo inuentarum rerum defuncti Episcopi est fideliter **21** scribendum, d. c. sicubi. † Ad domum autem Episcopi consurgens vi non est de ea auferendus. 17. q. 4. ca. id constitutum; ver. vel domo Episcopi, distinct. 41. ca. Episcopus. 7. d. q. 4. c. diffinit, & c. sequen. Innocent. in cap. inter alia, ver. item dicunt, de immunit. Eccles. Calcanus in conf. 70. numero 5. ver. quinimo. Didacus libro 2. variarum; cap. vltimo, num. 5. ver. infertur. † Et quamuis non liceat Prælati, vel alij Ecclesiastico Viro sanguinem fundere, vel pœnam sanguinis vllam exequi; aut exercere; non tamen stipatores, armatosque homines habere maxime Episcopi prohibendi sunt, qui potius assistant; quous, & iustitiam foueant, & teneantur, quam vt sanguinem effundant; cap. dilecto. 6. de sentent. excommunic. in 6. & infra tit. 69. numero 55. & lib. 4. tit. 16. numero 44. & sic pro iustitia, ac illius executione familiam armatam possunt Episcopi tenere, Clement. 1. de hæreticis. Oldradus in conf. 89. Bal. in l. nam salutem, §. fin. ff. de offic. præfecti vigili. Decius in ca. significasti, num. 17. de offic. delegati. Stephanus Aufser. de potestate Ecclesiæ in laicos, num. 18. ver. vigesimo quarto Episcopus. Contrarium tenet Siculus tam in d. c. quam in cap. cum non ab homine, vt dicit Aufser. vbi supr. hætenus ergo de Clericis, monachis, Episcopis, & Ecclesiæ Prælati in genere dicta sufficiant. nunc de iisdem alijsque personis Ecclesiasticis in specie est dicendum, & primum de Christo, qui est Ecclesiæ caput, & fundamentum. Colof. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Christus quando natus.
- 2 Christus æternus sacerdos.
- 3 Christus Summus Pontifex.
- 4 Christus habet Vicarios.
- 5 Tituli Pontificis.
- 6 Christus cur Hierusalem sedem primariam sua Ecclesia non constituit, sed Romam.

- 7 Deus constituit, & firmat regna,
- 8 Deus erigit monarchias.
- 9 Ad monarchiam primam quorum fuit, & alia.
- 10 Christus Petro duxit interrogati quomodo vadis, venio Romam cum signis & verbis.
- 11 Christus caput utriusque Ecclesie, militantis, & triumphantis.
- 12 Christus caput orbis, in quo continetur Ecclesia.
- 13 Christus est caput Ecclesie.
- 14 Christus est homo.
- 15 Christus est caput.
- 16 Christi nomen, quia continet, ac significet.
- 17 Christus verus Deus, & verus homo.
- 18 Deitatis signum in Christo quod.
- 19 Christus habuit proprium.
- 20 Christus pingendus in specie hominis, non agni.
- 21 Gratia per Christum data, quod operetur.
- 22 Fides non est arbitrii tantum, sed donum Dei.
- 23 Gratia profuit ad adiutorium, ut peccata non committantur.
- 24 Liberum arbitrium habuit at hominem ad gratiam Dei.
- 25 Libertas arbitrii non est preferenda divinæ gratiæ.
- 26 Spiritus sanctus procedit a Patre, & filio.
- 27 Spiritus sanctus quomodo in Christo manserit, & in sanctis hominibus.

De Christo. Tit. II.

Christus & Dominus noster de tribu Iuda nascitur in Berthelem Iudæ anno mundi 4089. anno Imperij Augusti. 41. Completo, & 42. ineunte. Herodis 33. Urbis 732. & Aeternus sacerdos, & Rex Iudæorum, ac gentium à Deo promissus, à Mose figuris plurimis præfiguratus à Prophetis, ac Sibyllis prænunciatus, à Sanctis & pijs pro salute hominum expectatus, Davidis Regis filius secundum carnem per Virginem de stirpe Natham filij ipsius. Par. 3. per patrem adoptivum Iosephum de Salomonis Regis progenie. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis anno Christi 57. fol. 433. Litera E. Est ergo ille summus Pontifex in æternum semetipsum quotidie offerens pro nobis, per se quidem in Cælo, per suos vero ministros in terris. Hebr. 7. At habet Vicarios, & ministros, inter quos primatum obtinet Petrus, & Petri successores Romani Pontifices, ut tota nempe discrepantio sensu, & consensu antiquitas. Tertull. in Apolog. pag. 7. Hac de causa veteres Romanum vocant Pontificem maximum, Episcopum Episcoporum, Bonum Patrem, Benedictum Papam, Apostolicum, &c. sic Tertull. in libro de pudicitia his omnibus titulis eum insignit. capitul. 1. 13. & 21. Hic enim anno Christi 220. exiit fuit Consul Romanus, & scriptor Ecclesiasticus, cuius plura opera extant. In iure reliquit libros questionum quatuor, de caltrensi peculio unum. Factum est sub hoc S. C. Tertullianum, de quo in pandectis; & Inst. vitam eius scripsit D. Hieronymus, Trithemius, & alij; fuit itaque, & de diuino, & humano iure optime meritus. Christus Hierusalem primarij Ecclesie suæ thronum minimè constituit pluribus de causis, primum quia propter huius populi perfidiam, & scelera, eam paulo post erat eversurus. Hoc enim citra dispendium novellæ plantationis vix potuisset contingere. Secundo quia primatus Sacerdotij Levitici illic locatus erat, nã quoniam hoc genus Sacerdotij tollebat, & Ecclesiasticus veteris populi ordo; ceremoniarum, ritus, Liturgia tollerantur, locum etiam mutatum decuit, ut cuncta essent nova. nec Synagoga magnum superesset vestigium. Tertio nec Ecclesie locus videretur necessario Iudææ fixus, & alligatus. Quarto ne gratia conclusa, & circumscripta putaretur, ut olim Iudææ limitibus, sed potius sparsa per univ.ersum orbem, gentibus eius participatibus, atque colat. redibus. Quinto ut implerentur prophetiæ canentes Deum suo Christo daturum gentes in hereditatem, & in possessionem terminos terræ, efficiendo Ecclesiam è iudæica Catholicam, id est univ.ersalem. Romæ autem potius, quam alibi plurimè, de causis collocavit. Primum ve Ecclesia magister Catholice fidei, & veritatis. Tunc enim Roma communis Urbis orbisque epitome, ut à Diono scripsum est;

acerius imperio, iure, vel foedere orbis terrarum gauderet penè univ.ersus, saltè cognitus, & perlustratus. Florus sub finem lib. 4. Secundo ut de mundo, mundique principibus victoria esset nobilis, & illustrior. Roma enim iungeret caput mundi, præcipua Idololatriæ omnis propugnatrix, etiam contra Romuli legem, & qua canobatur ne Deos peregrinos colerent. nouerat enim, quod nostri Christiani Reges non bene intelligunt, ex disparitate religionum maximam animorum alienationem oriri, ex hac odia, ex odijs seditiones, quales innumere hodie sunt hac de causa in orbe Christiano, quæ Christianum Imperium contriperunt. Satanz sedes primaria erat, ex qua manabat edicta aduersus Ecclesiam, & Regnum Christi. Magna igitur victoria, ut vbi Satanas, Idololatria, & peccatum præcipue regnabant, illic potissimum vincerentur, ut vbi hostes Christi potentis, & opibus valebant, illic poneretur scabellum pedum eius, ut vbi Christus persecutionem patiebatur præcipue ipse in eorum medio dominatum figeret. Tertio ut vbi superabundauit peccatum, ibi superabundaret, & gratia. Quarto quia sub eius imperio fuerat natus, conuersatus, passus, ceteraque humana molitus. Quinto quia eius imperio successurum erat regnum Ecclesie, siue Christi Dani, secundo, & septimo, quod proinde quintum Regnum Danielis rectè appellatur à Diuo Thoma, Sexto quod Petrus caput Ecclesie ministrum constitutum, illic martyrium fecerit, moriensque sui muneris provinciam Clementi, Lino, Cleto, eiusque cathedra non alterius ministris reliquerit. Septimo ob loci oportunitatem, illis enim ad necessitates Ecclesiasticas facile terra marique perueniri potest è singulis Ecclesijs per orbem sparsis. Die natiuitatis Christi mandauit Augustus, ne quis Dominum se vocaret, sentiens, credo, verum ab his Principem natum fuisse, Dei enim cognomen est. Oros. libro sexto capitulo 23. Pax ab Angelis annunciata per integrum Christi æuum firma mansit, propter Christi videntis præsentem Maiestatem, & reuerentiam, & si id non cogitaret mundus, dum illam Octauiano tribuebat. Eius temporibus mota quæstio cur oracula deficerent, apud Plutarchum in libro de ea re, Sed causam veram non attingit, nempe Christi aduentum. Constituit enim Deus, firmatque Regna, & imperia, ut per hæc societati Civili custodias, excubiasque ponat. Hominum enim societates, & vitæ quasi communitas, magistratum officio continentur; cuius hæc est vis, ut præsit, præscribatque recta, & vitia, & commoda cum legibus; latrocinia, tyrannides, & alios furoribus coercat, & puniat, vt in libro primo titulo primo explicatum est, & in alijs locis. Deinde voluit quoque aliquod Ecclesie suæ domicilium, & aliquam sedem ad finem vsque mundi collocare, & qualicunque hospitium parare, ut diuina ad vox terminum, atque exitum mundi durare, & sonare posset. Præ cæteris vero regnis, & imperijs monarchias erexit, quæ magnam totius orbis terrarum partem tenerent, ac occuparent, tantamque haberent potentiam, & eas vires, ut cæteros Reges compeferent, & continerent; ac simul leges præscriberent, iudicia & disciplinam armis defenderent, & tuerentur. Quas quidem quatuor futuras esse prædixit, ut certum aduentum Messie, & finem mundi, ac instantis iudicium ostenderet, & desiniret. Voluit enim Deus sciri hæc generationem hominum non perpetuo duraturam; voluit quoque tempore vtriusque aduentus Christi, & æternæ resurrectionis præmonstrare, ut pij confirmarentur, & consolationem, ac liberationem æternæ spei certam, & promissionem haberent. Prima autem monarchia fuit Chaldeorum, quæ & vicini Assirij comprehenduntur incepit ea anno mundi 1789. anno Noe 733. & anno salutis ex aquis 131. durauit annos 1636. Secunda fuit Persarum, quæ incepit à Cyro anno mundi 3425. durauit annos 209. Tertia fuit Græcorum, capit anno mundi 3634 durauit annos 284. Postrema monarchia est Romanorum incepit hæc anno mundi 3918. anno secundo Olympiadis 183. anno Urbis 706. Hæc monarchia qualis futura fuerit describit Daniel capitulo septimo ita. Post hæc aspicebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis, dentes feroces habebat magnos, comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculeans. Et deinde bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis.

gnis: & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam; & Dionysius Halicarnassensis cum potentiam huius monarchiæ cum tribus præcedentibus conferret, ait. At Romanâ Ciuitas terræ toti quæcumque non est inaccessibilis, sed quæ ab hominibus incolitur imperat. Marisæa totius quoque domina: neque solum mediterræni, quod est intra columnas Herculis; sed etiam Oceani, quæ nauigari potest, prima solaque omnium quæcumque ex omni æuo referuntur, Ortum, & Occasum terminos Imperij sui faciens. Nec tempus ei potestatis, aut dominij breue est: sed quantum nulli aliarum Ciuitatum, nullique Regnorum contigit. Statim enim ab initio post Urbem conditam gentes finitimas sanè multas, ac pugnaces iuris sui fecit, processitque ea semper obuios quosque prosternens. Ex quo autem totam Italiam obtinuit, confisacque est contra omnium Principatum progredi: Mari quidem Pænos eiciens, qui nauali potentia prætinum excelluerunt: Macedoniamque subiiciens, quæ terrestribus ante viribus plurimum polere visa erat. Hinc Virgilius canit.

*Certe hinc Romanos olim volentibus armis,
Hinc fore duces, reuocato à sanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni diuina tenerent,
Pollicitus: quæ te genitor sententia verus?*

Et paulo post.
*His ego nec metus rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dabo.*

Et deinde.
*Mecumque fueris
Romæ nos rerum dominos, gentes omnesq; togatam:
Sic placitum, veniet lustris labentibus ætas
Cum domus Assarici, &c.*

Vohit autem! Deus Optimus Maximus huius postremæ Monarchiæ summam esse potentiam, summamque robur, vt in extrema, ac viribus omnibus attrita profusus, & attenuata mundi senecta (quæ Diabolorum titimientum instans iudicium Dei, furori, ac insidij expostita maximè, & prompta est, & vbi grassandi inexplabilis libido, ac effrenata appetentia crescit in dies, vires somit, & augetur); qualescumque potius erigeret, ac aliquod Ecclesiæ domicilium conderet, retineret, & conseruaret vsque ad sæculi consummationem.
10 † Christus enim in via Appia Petro ab Vrbe discessuro obuiam eunti, atque interroganti: Domine quò vadis? Respondit. Venio Romam iterum crucifigi: quod sentiens Petrus in suam admonitionem Romam continuo est reuersus, ibique hoc tacito, sed præclaro Christi iussu martyrio vnâ cum Paulo sibi, & successoribus sedem immortabilem stabilijit. 2. quæstione septima, capitul. beati, & distinctione vigesima secunda, capit. secundo. Præpositus in capit. nolite 3. numero secundo, distinctione 11. Hinc Dantes in inferno Cantilena 2. de Vrbe ita canit.

*Però se l' aduersario d' ogni male
Correse fu, pensando l' alto effetto,
Ch' uscìr douea di lui, e' l' chi, e' l' quale,
Non pare indegno ad huomo d' intelletto:
Ch' ei fu dell' alma Romana di suo impero
Nell' empireo Ciel per padre eletto:
La quale, e' l' quale (a' voler dir lo vero)
Fur stabilisti per lo loco santo
V' siede il successor del maggior Piero.*

11. † Et Christus dicitur, caput vniuersale, & militantis, & triumphantis Ecclesiæ; iuxta illud, & ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, & ipse est ante omnes; & est principium; & primum tenens. Colossens. 1. & Dominus fundator, & fundamentum eiusdem Ecclesiæ, dicitur etiam caput Ecclesiæ secundum interiorum influum gratiæ, in quantum Deus quidem per authoritatem, in quantum homo vnâ in instrumentaliter, si quidem eius humanitas est instrumentum Deitati coniun-
12. ctum. † Item quia est caput Orbis, in quo continetur Ecclesia, & quia ex viuorum, & mortuorum, quia & principium, & finis portans omnia verba virtutis suæ, per quem omnia facta sunt, vtique & Ecclesia, ex quo omnia, in quo omnia, qui est omnia in omnibus, cui
12. data est omnis potestas in Cælo, & in terra. † Item est caput Ecclesiæ eo modo (si tamen licet cœlestia compo-

nere terrenis) quo Princeps terreus vocat se mundi dominum in leg. de precatio. C. ad leg. Rhod. de iactu. illud enim intelligitur quoad generalem protectionem, & principalem, non tamen destruens dominia particularia. Et in hoc sensu satis constat Christum dici caput Ecclesiæ parabolice, & similitudinariè, vt dicit scriptura de libro, quod habeat caput. Psalm. 93. In capite libri scriptum est de me. sicut eadem ratione Ecclesia vocatur

14. corpus. † Magis autem appositè Christus, vt est homo, & secundum formam serui dicitur caput Ecclesiæ; & Ecclesia dicitur esse illius corpus, quam secundum naturam diuinam ratione conformitatis naturæ (oportebat enim illum per omnia assimilari fratribus) vt sic vnus natura sint caput, & corpus. Sicut enim anima totum corpus nostrum animat, & viuificat, sed in capite sentit, & videndo, & audiendo, & odorando, & gustando, & tangendo, in cæteris autem membris tangendo tantum, & ideo capiti subsunt ad operandum, caput autem supra collocatum est ad consulendum, sic vniuerso populo sanctorum; tanquam vni corpori caput est mediator Dei, & hominum homo Christus ipse. Concilium Tridentinum in sessione 6. capit. hac igitur vltimo §. cum enim. ex

15. Ioan. 13. ex Paulo 1. Corinth. 11. † Ipse igitur est caput, cæteri verò membra, quia in ipso est omnis gratiarum plenitudo, sicut in capite omnes sensus, in cæteris verò quædam partes gratiarum distributæ sunt, iuxta mensuram vniuersi que membri, & ipse vniuersa regit, omnia verò membra illi adherent. Sed de diuinitate Christi, de distinctione personali à Patre, & Spiritu sancto, de carne, siue incarnatione Domini, de anima eiusdem, ac de officio mediatoris latè contra hæreticos disserit Cardinalis Bellarminus. de Christo libro primo, secundo, tertio, quarto, & quinto, per plura capita. Christus enim à Chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur Chrismata, non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem, capit. primo, §. quia verò Christus. ibi.

16. Christus enim, de sacra vnctione. † In hoc enim nomine, Christus, tria continentur felicit. Qui, & à quo, & de quo. id est tres personæ: Pater vnigenus, Filius vnctus, Spiritus sanctus vnctio, distinctione quarta de consecratione, capitul. à quodam, gloss. in verbo Christus in fine in §. final. Authent. iusiurandum, quod præstatur, &c. & est fundamentum, quo deficiente, deficit id, quod superedificatum est. 1. quæstione prima, capit. cum Paulus. 26. de nomine Christi plura referuntur in Polyantea in

17. verbo Christus. † Est verus Deus, & verus homo, in quadam de celebr. miss. Clement. 1. in princ. de summa Trinitate. cum Christus. 7. de hæreticis. Paris est viuus, de consecrat. distinct. 2. ca. Christus. Et quotidie immolatur, cum corpus, & sanguis eius sumitur, d. distinct. 2. c. semel immo-
18. latus, de pœnitent. distinct. 1. c. potest fieri, §. sicut. † Et signum Deitatis in Christo est, quod super eum descendit, & manserit Spiritus sanctus, de pœnitentijs, distinct. 2. c. quærentidum. D. Gregor. in Iob lib. 2. cap. 28. & 29. Semel mortuus non amplius merietur, de consecrat. distinct. 2. c. semel. latè apud Card. Bellarminum lib. 1. & 2. de Christo.

19. † Christus proprium habuit, & discipuli. Extrauag. Ioan. 22. cum inter. 4. cum sequent. de verbos. significat. Habuit enim oculos, quos tanti fecit, vt illos crederet Iudæ auarissimò, & proditori. 12. q. 1. c. ex amplam. 12. & D. Augustino 20. in tractatu 50. in Ioannem, capit. 12. † Est enim Christus in specie hominis, non agni pingendus, de consecrat. distinct. 3. cap. sextam. † Gratia, quæ per Christum datur, non solum peccatorum remissionem facit, sed etiam, vt lex impleatur, vt natura liberetur, ne peccatum dominetur: Spiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam petita à Deo
22. conceditur, vt homini petenti, & alia concedantur. † Nam fides non est arbitrij tantum, sed donum Dei, distinct. 4. de consecrat. cap. gratia. 145. & cap. antepenult. cum duobus
23. sequentib. † Proficit etiam gratia ad adiutorium, vt peccata non committantur d. distinct. c. placuit. 154. Hinc assistue precor ita.

*Assutami Signor ch' io non t' offenda,
E dell' offese fammi far l'emenda.*

Quisquis ideo dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsum nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus, quid

appetere, quid vitare debeamus, non a dero per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit, d. distinct. 4. cap. quifquis pœnit. Placuit etiam, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium iuberetur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit, d. distinct. 4. de consecrat. c. vlt. vbi glo. D. Thomas 1. 2. quæst. 109. articul. 1. & 4. & per totam 24 quæst. Nec obstat 23. q. 4. c. Nabuchodonosor. Nam per liberum arbitrium homo habilem se potest reddere, ut ei Dominus gratiam infundat, & sic per gratiam cum libero arbitrio adiuvati ad non peccandum, gratia enim non destruit arbitrii libertatem, sed perficit, ut de Beata Virgine omni gratia plena, quod esset impeccabilis cecinit musa, Hetrulca ita.

Petcar non pui per volonã dæina, - Che liberta non strage, anzi l' affina.

25 Non enim arbitrii libertas est diuinae gratiæ præferenda, ut ibi quia Pelagius monachus, & Celestinus, qui gratiæ liberum præponebant arbitrium, uti hæretici. Fuerunt damnati ab Innocentio I. teste Platina in eius vita, & vt in 26 fra tit. 70. num. 5. Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, c. 1. de summa Trinitate. 6. de consecrat. distinct. 5. c. de 27 Spiritu, & cap. vltimo. Notandum est etiam, quod Spiritus sanctus in Christo semper mansit, in sanctis autem hominibus, quamdiu mortale corpus gestauerint partim maneat in æternum partim receditur, recedit. Manet quippe apud eos, ut bonis insistat acerbis, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur, pro æternorum desiderio illiceant, esuriant, & sitiant iustitiam, misericordiam, multaniam cordis, & tranquillitatem pacis amplectantur, sed & pro obseruatione iustitiæ perfectionem pati non verentur. Eleemosysis, orationibus, ieiunijs, ceterisque fructibus spiritus inistere desiderant, Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, Demones eiciendi, vel etiam propheterandi habeant facultatem. Manet semper, ut possint habere virtutes, & vt mirabiliter ipsi viuant. Venit ad tempus, ut etiam alijs per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant. 23. quæstione tertia, & de pœnitentijs, distinctio secunda, cap. querendum s. D. Gregorius in Job, libro secundo, cap. 28. & 29. In Sanctorum quippe cordibus iuxta quasdam virtutes semper permanet, luxa quasdam recessurus venit, & venturus recedit. In fide etenim spes, atque charitates, & in bonis alijs, sine quibus ad cœlestem patriam non potest veniri, sicut est humilitas, castitas, iustitia, atque misericordia, perfectorum corda non deserit. In prophetiæ verò virtute, doctrinæ facundia, miraculorum exhibitione electis, aliquando ad est, aliquando se subtrahit. In his itaque virtutibus, sine quibus ad vitam minime peruenitur, Spiritus sanctus in electorum suorum cordibus permanet, vnde rectè stabilis dicitur. In his verò, per quos sanctitatis virtus ostenditur, alia quando misericorditer præsto est, aliquando misericorditer recedit, d. distinct. 2. de pœnitentijs, ca. potest. 1. & D. Gregorius in Job lib. 2. d. c. 28. & 29.

S V M M A R I V M.

- 1 Discipuli Christi creduntur baptizati.
- 2 Baptizatus in dubio non præsumitur viuens, sicut mortuus.
- 3 Discipulos Christi proprium balium se credendum est.
- 4 Apostolorum præcipui Petrus, & Paulus.
- 5 Petrus Paulum superauit gradu dignitatis, & est caput Apostolorum.
- 6 Euangelij expositio circa piscationes cum retibus, vel hamo, & num. 7.
- 8 Potestas ligandi, & soluendi soli Petro data fuit.
- 9 Petri aures percipientis explanatio.
- 10 Ecclesia vnitatis.
- 11 Vnitatem Ecclesia tenere firmiter, & vindicare debemus.
- 12 Vnitatem Ecclesia per similitudines probata, & contra hæreticos firmatur, num. 13. remissiuè.

De discipulis Christi, & de Petro, & Paulo.

Tit. 12.

Christi discipuli creduntur baptizati, Quod enim à Hierosolymis exiit Petrus cum discipulis suis in Iudæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per se ipsum, sed per discipulos suos: quos intelligimus iam fuisse baptizatos, (sive baptismo Ioannis sive nonnulli arbitrantur) sive (quod magis credibile est) baptismo Christi. Respondit enim Dominus Petro, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Vbi intelligitur, quod iam Petrus baptizatus fuerat. Si eos, de quibus non scriptum est, vitam fuerint baptizati, sine baptismo de hæc vita recessisse contendimus, ipsi casu ueniamur Apostolis, qui præter Apostolum Paulum, quam do baptizati fuerint ignoramus. Sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innotescere potuit, quod beato Petro Apostolo Dominus ait, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, de consecrat. dist. 4. quando ab. 247. & c. s. eq. 238. 2 Quando enim dubitatur de baptismo viuentis, habeatur pro non baptizato, & baptizatur, d. dist. 4. cap. cum itaque. Vbi autem dubitatur de baptismo mortui, præsumendum est, eum esse baptizatum, ca. 2. de presbytero non baptizato, & d. c. quando, & d. c. de rebus, ubi argumentis, & attestatione Christi, discipuli supponitur baptizati, præta est credendum, & præterea credendum est, & discipulos Christi habuisse proprium, per allegata sup. tit. 1. nu. 19. & probatur Act. 4. s. & 6. ubi contra quod Apostoli recipiebant phyltro offerentibus multa pecunia, ut inde elecent se, & alios omnes Christi fideles ad eos conuocantes, & cum eis commorantes. Hoc idem ex Concilijs, & alijs authoritatibus quamplurimis probat Card. Bellarmin. de Clericis lib. 1. c. 26. per totum, & est textus in 12. q. 1. o. ex eumplura 2. & sequenti. & c. nulli liceat. Tholosanus de beneficijs, c. 5. & Apostolorum verbo Petrus, & Paulus præcipui, qui sub uno persecutore eodem die, & loco suo martyrio, Romam Christo consecraverunt, ut esset caput Ecclesiæ, & fundamenta, 17. s. huius autem, de elect. in 6. dist. 21. c. in nouo. ca. quibus. Qui quidem, & si meritis sint pares, 2. q. 7. c. beati. & Tamen Petrus Paulum superauit gradu dignitatis, d. q. 7. c. Paulus Petrum, c. puto, 24. q. 1. cap. ad diuinitus, s. vnde cum omnibus Cardinalis Bellarminus de Romano Pontifice lib. 1. ca. 27. late agit contra hæreticos conerantur: affirmare præsumptes. Hinc est, quod Romane Ecclesiæ sanguis Petri, & Pauli consecrata nulla alia potest præferri, vt sup. tit. 7. nu. 4. Cacchus in st. de Summo Pontifice, nu. 15. Nec minus sedes aliò potest transferri, quia Petrus à D. Iesu Christo illis uerbis (Venio Romam iterum crucifigi) admonitus Romæ eam locauit, & sanguine suo, & Pauli consecrauit. Cacchus vbi sup. nu. 17. & vt sup. tit. 12. nu. 10. quoque dictum fuit. Sed non turbatur nauis, quæ Petrum habet, turbatur illa, quæ Iudam habet, & si multa illic discipulorum merita nauigabant, tamen eam adhuc per fidiam proditoris agitabat. In utraque Petrus: seu qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caueamus igitur perfidiam, caueamus proditorem, ne per vnum fluctuemus plurimi. Ergo non turbatur hæc nauis, in qua prudentia nauigat, abest perfidia, fides aspirat. Quemadmodum enim turbati ponatur, cui præerat is, in quo est Ecclesiæ fundamentum, illic ergo turbauit, ubi modica fides; hic securus, ubi perfecta dilectio. Denique & si alijs imperator, ut hæc reuina sua, soli tamen Petro dicitur; Duc in a huius, hoc in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem dimitit quæ videre, scire Dei filium, & professionem diuinæ generationis assumere? quam licet mens humana nequeat plene rationis inuestigatione comprehendere, fidei tamè plenitudo cõplectitur. Est enim aliud Apostolicum piscandi genus, quo genere solè Petrum piscari Dominus iubet, dicens. Mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle. 24. q. 1. c. non turbatur 7. cum sequent. Nam Petrus, & alij piscati sunt cum rotibus, d. cap. non turbatur. § denique & si alij soli verò Petro imperatum, & à Domino, ut cum hamo piscaretur, ut intelligatur Petrum iurisdictione alijs præesse, quia hamo, id est ferro refecant putridæ carnes, distinct. 81. ca. plurimos in sine. & ideo solus Petrus piscatur 8 hoc piscandi genere, & Ipse enim hæc potestatem ligandi, atque

soluendi prae alijs, Dum ei dictum est. Tibi dabo claves regni caelorum, ei solihac dictum fuit, ut clare constat ibi, & contra impios haereticos aliter sentientes egregie dilucidat Cardinalis Bellarminus de Romano Pontifice lib. 1. c. 12. & sequentibus ubi ostendit Petrum alijs iurisdictione praeesse, quia ei soli dictum fuit. Tibi dabo claves regni caelorum, &c. Matth. 16. Et pasce oves meas Ioanne 21. quibus uniuersa Ecclesia fuit significata, ut ipse explicat ibidem c. 9. 14. 15. & 16. Si Petrus volens percussit autem, docuit quod autem habere in spem non deberent, qui in ministerio non haberent. Sed bonus Dominus & ipsi refundit auditum: secundum prophetica dicta demonstrans, & ipsos, si conuertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt. Eo quod omne peccatum fidei mysterijs abluntur. Tollit ergo Petrus autem. Quare Petrus? Quia ipse est, qui accepit claves regni caelorum. Ille enim condemnat, qui & absoluit: quoniam ligandi, & soluendi, idem ad eum est potestas. Tollit autem male audientis, tollit autem gladio spirituali autem interiori male intelligentis. Caveamus ne cui tollatur auricula, dum legitur Passio Domini. Si ad diuinitate eius referimus infirmitatem corporae passionis, excidit auricula, & excidit a Petro: quod passus est Christum prophetiam astinuit, sed Dei filium docuit fidei confessione signari. Unde Dominus ad eum dixit. Ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super istam petram aedificabo Ecclesiam meam super istam aedificabo Ecclesiam: & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat sicut misit me Pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum, tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant vtrique, & ceteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio praediti, & honoris, & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstraretur, quam vnam Ecclesiam etiam in cantico canticorum Spiritus Sanctus ex persona Domini designat, & dicit. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matris suae, electa generici suae. Hanc Ecclesiae unitatem, qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiae renitiatur, & resistit, in Ecclesia se esse confidit? Quando & beatus Paulus Apostolus hoc idem docet, & sacramentum unitatis ostendit dicens. Vnum corpus, & vnus spiritus, vna spes, vnus vocatus nomine. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus. Quam unitatem tenere si miter, & vendicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia praesident, ut Episcopatum ipsum vnum atque indiuisum probent. Nemo iracundiam mendacione fallat: nemo fidei veritatem perfida praeparatione corrumpat. Episcopus vna est, quae in multitudinem latius incrementum fecunditatis extenditur, quomodo solis multi radij. Sed lumen vnum, & rami arboris multi, sed robur vnum tenaci radice fundatum, & cum deforte vno riuo plurimi defluunt, numerositas licet diuisa videatur exundantis copia largitate, unitas tamen seruat in origine. Auelle radium solis a corpore, diuisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit. A fonte praecide riuum: praecisus arescit. Sic & Ecclesia Domini luce per se ipsa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbiq; diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in vniuersam terram copia veritatis extendit, profluentes largiter riuos latius pandit; vnum tamen corpus est, & origo vna, & vna mater est fecunditatis successibus copiosa. Illius factu nascimur: illius lacte nutrimur; spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est, & pudica. Vnam domum sponit, vnus cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. 24. q. 1. cap. loquitur Dominus. Id est enim ipsa pia mater, columna veritatis, edocta a Christo, & ab Apostolis, mater & magistra omnium Ecclesiarum. Concilium Tridentinum in sess. 7. de Baptismo canone 3. in sess. 6. de iustificatione canone 29. in sess. 14. de institutione Sacramenti extremae unctionis c. iam vero 3. nec profecto. Hanc Ecclesiae unitatem, & Petri monarchiam contra Lutherum Calvinum, & alios sectatores ex loco Evangelij Matthaei 16. ibi. Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, &c. praecclare demonstrat Cardinalis Bellarminus de Romano Pontifice lib. 1. c. 1. & seq. & c. 10. & sequentibus diluit contraria ab aduersarijs allata. Hanc eandem Romanam Ecclesiam

unitatem, & Principatum omnium aliarum Ecclesiarum agnoscunt etiam Imperatores in locis citatis supra hoc eodem lib. tit. 1. & tit. 7. & lib. 1. tit. 9. & tit. 13.

S V M M A R I V M

- 1 Pontifex qui, & inimicus Papa ab omnibus vitandus numero 15.
- 2 Pontifex dignior Imperatore, a qua adoratur osculo pedum.
- 3 Pontificis potestas in legibus condeudis, mutandis, immutandis.
- 4 Decretis Pontificum habent vim legis.
- 5 Pontificis potestas in iudicando cum vtriusque gladij potestate.
- 6 Pontifex omnes iudicat & a nemine iudicatur.
- 7 Pontificis iurisdictio in temporalibus in directam ratione spiritualis monarchia.
- 8 Pontifex seu Ecclesia Romana non errat.
- 9 Pontifex non est alligatus decretis praedecessorum, nec Concilij.
- 10 Pontifex dispensat contra ius.
- 11 Constantinus Urbem Romanam eiusque Imperium Papa donauit.
- 12 Donatio Constantini confirmata ab alijs Imperatoribus.
- 13 Pontificem esse Principem Ecclesiasticum, & Politicum non repugnat verbo Dei.
- 14 Hacante Imperio quod iuris.

De Papa. Tit. 13.

Pontifex pro sacris ministrandis fuit in veteri Ecclesia, fuit, & apud gentes, & Romanos, quot autem Romae Pontifices, quodue officium, & quae fuerint insignia, quibusq; legibus maximus Pontifex erat adstrictus, & quod Pontifici maximo esset suppositus Rex sacrificialis, luculenter monstrat Alex. ab Alex. lib. 2. Genialium dierum c. 8. & lib. 3. c. 27. Pontifex noster in Ecclesia Dei Princeps est sacerdotum, quasi via sequentium. Ipse est summus sacerdos, ipse Pontifex maximus nuncupatur, nuncupatur et alijs quidem eius primario demonstrantibus nominibus. Vnde constat apud Cardinalem Bellarminum de Romano Pontifice lib. 2. c. 31. Ipse enim efficit sacerdotes, & Levitas, ipse oes ordines Ecclesiasticos disponit, ipse quod vnusquisq; facere debeat ostendit. Antea autem, qui Reges erant, & Pontifices erant. Nam maiorum, haec erat consuetudo, ut Rex esset etiam Sacerdos, & Pontifex. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. dist. 21. c. 1. §. Pontifex princeps. Et summus noster Pontifex in Ecclesia vniuersa fungitur officio Patris Pastoris, Doctoris, Speculatoris, & summi sacerdotis, ut ex D. Aug. epi. 164. D. Paulo 1. Corin. 4. Act. 2. 10. & 15. Ioan. 21. Luca 22. Eccl. 12. Deuter. 17. Ps. 2. Matt. 16. Hiero. 1. Ezech. 3. & 2. Tim. 4. & ex alijs probat Cardinalis Bellarminus de officio Principis lib. 1. c. 4. Cui substant Christiiani oes per vniuersum orbem sparsi, & si apud Persas, vel Turcas commorentur. Nam per baptismum se se ei suppositi sunt Sterh. A. sicut de potestate Ecclesiastica supra per laicos nu. 111. & 112. & seq. & debent idem ostimare eius praeccepta, ordinationes, & canones non tanquam humanas, sed diuinas leges, ut pote per manus ab Apostolicis temporibus ad nos derivatas, ut in dist. 1. c. 111. & in distinc. 36. c. vti nam. Facti enim sunt instinctu Spiritus sanctus, Vnde & violatores peccant in Spiritum sanctum. Quare praesumtuosum est asserere, quod itatus sacrorum canonum in sua firmitate manentibus per solam Bibliam regi possit Ecclesia Dei, prout consueverunt asserere ius canonicum ignorantes, ut per Hostien. in summa de peniten. & remis. Verbo. Cui Episcopus numero 30. vel quod illis praerantur leges, seu Patrum sanctorum dicta, & opinio es, quoniam ipsi canones, & legibus, & Patrum dictis atque opinionibus praerantur, ut fuit iam probatum in lib. 1. tit. 1. numer. 1. Et quamuis ipse Papa summus Pontifex sit, & in Ecclesia Principatum obtineat, ut fuit demonstratum superius tit. 7. & 10. Tamen non vult nominari vniuersalis distinct. 99. cap. nullus, & c. ecce in praefatione. Dignior est Imperatore, a quo ei debetur reuerentia c. solit. 6. de maiorib. & obed. Clement. 1. de iure iurando. Cui iudex Imperator se submittit, atque commendat, ut inferior maiori, ut fuit probatum supra lib. primo titulo 9. in princip. tit.

tit. 13. ver. Nam Papa, & hoc eod. libro tit. 7. Et inobediens ab eo excommunicatur, ac Imperio priuatur, cad Apostolicam, de re iudic. in 6. extrauag. comm. ad certitudinem 3. eod. tit. Clement. Pastoralis, eod. tit. Stephanus Aufser in repet. Clement. 1. Tria quæ sita, num. 45. ver. sexto, & ver. septimo. Adoratione ac osculo pedum ab Imperatore veneratur, vt factum fuisse probat à Philippo, Constantino, & cæteris Imperatoribus Genebrardus lib. 3. Chron. anno Christi 32. Item & ab alijs sequentibus. Et hic mos cœpit in Apostolis. Act. 4. & 5. & 10. & fuit præuisus ab Esaiâ c. 52. dum dixit. Quam speciosi pedes euangelizantium bona, & figuratus in 4. Regum, in Daniele 2. & in Genesi 42. 43. & 50. † Habet & ipse potestatem legem condendi, mutandi, & interpretandi: vt fuit ostensum in primo, lib. tit. 1. & 2. Deus in Monte Sinai eodem tempore cõtulit Moyfi legem, & sacerdotium Leuiticum, translato, ideo sacerdotio ad Christianos per Christum, necesse est; vt legis translatio fiat, & potestas legis condendæ, & mutandæ sit penes Vicarium Christi, vt est in ipso Christo, c. translato 3. vbi glo. & Doctor. de constitutionibus Cardinalis Bellarminius de Romano Pontifice, lib. 4. c. 25. & sequentibus. † Hinc est, quod Canones, & decreta Pontificum vim legis obtinent, immo leges sunt ab omnibus inuolubiliter obseruandæ, vt paulo ante dictum est, & probant, c. 1. vbi glo. & Doctor. de constit. distinct. 11. c. hoc vestra, & cap. quis nesciat 11. distinct. 12. c. non decet 1. c. præceptis 2. cap. ridiculum 5. & 1. q. 7. c. si quis 2. in princ. 25. q. 1. c. nulla 4. e. violatores 5. c. sunt quidam 6. c. omne, quod 8. c. salus 9. c. generali 11. c. omnia 12. c. hæc consona 13. c. à sanctis 14. & vbiq. glo. & q. 2. c. amputato 11. & sequen. cap. si quis dogmata 18. & sequen. distinct. 20. in princ. & si decet 7. distinct. 19. in princ. cum cc. sequent. vsque ad c. secundum, & fuit dictum supra lib. 1. tit. 1. Quod & agnouerunt Catholici Imperatores, submitiendo se illis, & subditis præcipiendõ obseruantiam, Lomni, 6. vbi glo. Bal. & Butrigar. C. de sacros. eccles. Cassantes omnes sanctiones canonicas in ecclesiasticis contrarias, l. priuilegia 11. Somnes, C. eod. §. 1. per totum, & clarius, ver. Si verò ecclesiasticum ibi. secundum sacras, & diuinas regulas, quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges, vbi glo. in verbo sequi. Authon. vt cletici apud proprios, & c. quod & manifestum sit in Auth. de monachis, & in Auth. de sanctis. Episcopis, & manifestus legitur in §. 1. per totum, vbi glo. & Bart. Auth. de ecclesiast. titulis, vbi Imperator postquam dixit. Sanctas, & ecclesiasticas regulas vicem legum obtinere, subdit, quod ipse eas sicut sanctas scripturas accepit, & sicut leges obseruat. & sic per necesse affirmat quod verissimum est, habere potestatem leges condendi, & mutandi, vt iam diximus, & explicat Cardinalis Bellarminius de Romano Pontifice, libro quinto, per totum contra hæreticos id negantes. † Præterea de iudicio Papæ dispensare nõ oportet 17. q. 4. c. nemini, extrauag. Ioan. 22. quia quorundam, §. de verbor. signific. Est enim ipse summus iudex in controuersijs fidei, & morum iudicandis 24. q. 1. c. diuinis, & infallibile iudicium eius, d. q. 1. c. in sede, cap. à recta, ver. hæc sancta, c. hæc est, in fine, & infra num. 8. D. Thom. in 2. 2. quæstio. 1. artic. 9. & 10. Peregrinus de priuilegijs fisci, libro primo, tit. 2. num. 2. & sequen. & secundum ea, quæ proponit Cardinalis Bellarminius, vbi supra libro quarto, c. 1. & sequen. cum allegatis infra tit. 111. num. 40. † Eique omnes subsunt, isque vtrumque habet gladium iure diuino, id est vtramque iurisdictionem, omnes iudicat, & à nemine iudicatur extrauag. comm. 1. de maiorit. distinct. 40. c. si Papa 19. q. 3. c. patet, c. nemo, c. aliorum, c. facta, c. ipsi sunt, c. cuncta, c. c. seq. 23. quæst. 4. c. displicet tibi, §. repetis, ver. & adorabimus Bellarminius vbi supra, libro 5. c. 5. & sequen. Steph. Aufser. in repet. Clement. 1. de offic. ordinarij tertio quæsto per totum, & num. 4. & sequen. & num. 12. ex Luca c. 22. & Matth. c. 26. † Spiritualem scilicet iurisdictionem in omnes directè, vt fuit probatum supra libro primo, tit. 9. Temporalem verò indirectè ratione suæ spiritualis monarchiæ, qua disponit de temporalibus, Bellarminius vbi supra, c. 1. 4. & 6. Aufser. de potestate eccles. super laicis per totum, & supra lib. 1. tit. 13. num. 11. & sequen. Peregrinus vbi supra. Sed ex ore eius debet exire recta sententia, quæ sine respectu ius suum cuique tribuat, c. ex ore 17. in princ. de priuilegijs. Zelum religionis, præ cæteris habet 14. quæst. 1. c. officij Hæreses destruit non fouet, d. q. 1. ca. me-

mior. Vigilantem esse oportet 25. q. 1. c. quæstiones, & omnes aliæ Ecclesiæ ad Papam respicere debent, & quod ille credit credere debent, & eius vestigia sequi, c. vlt. §. volentes igitur, ver. conformantes se de baptismo, & de consecrat. distinct. 3. c. nosse, in fine, c. celebritatem, ver. quia nõn 24. q. 1. c. hæc est, c. rogamus, c. quoniam 27. quæst. 2. c. lex diuina, est enim ipse omnium Christianorum Pater, Pastor, Doctor, speculator, & summus sacerdos, vt ab initio fuit probatum, & docent Eccles. 12. Deut. 17. Luc. 22. Hierem. 1. Ezech. 3. Num. 34. Ios. 14. Sanctus Cyprianus lib. 1. epist. ad Cornel. Sueton. in Augusto. † Nam Papa, seu Ecclesia Romana non potest errare, d. §. 1. c. in sede, c. à recta, ver. hæc sancta, c. hæc est, in fin. Ergo Reges intelligit, erudimini qui iudicatis terram. Illi Doctori fidem adhibere in controuersijs fidei, cui veritas dixit. Luc. 22. Orani prote, vt non deficiat fides tua, & illam Ecclesiam requirite, de qua dictum est à Domino Matth. 16. Porta inferi nõn præualebunt aduersus eam, ipse enim est in his summus iudex, vt & paulo superius, numero quinto, dictum fuit. † Non est alligatus Concilij, c. significasti 4. §. aiunt in Concilij, de electio. nec decretis suorum prædecessorum, c. innotuit 20. §. quamuis autem, eod. tit. extranag. Ioan. 22. quia quorundam §. 5. ad impugnandas, de verborum signific. † Ideoque contra ius habet dispensandi potestatem, cap. proposuit 4. §. licet autem, ver. qui secundum, de concess. præbendæ, vt etiam dictum fuit supra tit. 5. ver. nisi Papa, & eo non obstante potest committere causas clericorum laicis, non omnium generaliter, sed aliquorum, vt per text. in c. verum, de foro comper. & in c. Romana §. debet, de appellat. in 6. Zabar. in c. lector. distinct. 34. & alios simar. Stephanus Aufser. de potestate seculari in ecclesiasticis regula 1. limitat. 1. & regula 4. limitat. 30. & syntagma cõmun. opin. loco 1. tit. 5. c. 5. in princ. & ex humilitate potest se subijcere iurisdictioni Imperatoris, vt per Aufer. vbi supra reg. 4. limitat. 47. laico etiam Sed contra articulos fidei, & ius diuinum in vniuersum dispensare non potest, distinct. 19. c. in memoria 3. cum duobus cc. sequent. Aufser. vbi supra. Cucchus Instit. de Summo Pontifice, num. 110. & sequen. & infra tit. 112. num. 62. † Porro notandum est, Magnum Cõstantinum urbem Romanam, eiusque Imperium Papæ donasse, c. fundamenta 17. §. ne autem ipsa, de elect. in 6. distinct. 96. c. Constantina cum c. sequ. 1. q. 1. 12. c. futurum, §. denique idem, † & hæc donatio fuit confirmata per Imperatorem Ludouicum, distinct. 63. c. ergo. 13. & per Othonem, d. distinct. 63. cap. tibi Domino. † Nec pugnat cum verbo Dei, vt vnus homo sit Princeps Ecclesiasticus, & Politicus simul, vt probat Cardinalis Bellarminius, vbi supra libro quinto, cap. 9. per totum. † Et vacante Imperio iurisdictione eius pertinet ad Papam extrauag. commun. Ioan. 22. c. vnico, ne sede vacante, reuertitur etiam ad suam originem, constat enim illud à Papa derivare, vt fuit dictum supra lib. 1. tit. 9. Quod idem succedit vacante Principatu non recognoscente superiorem. Felinus in c. licet ex suscepto, col. 1. de foro comper. Stephanus Aufser. de potestate ecclesiastica super laicis, numero 15126. ver. vacante principatu. † Postremo obseruandum est, quod Papæ inimicus ab omnibus est vitandus, distinct. 93. in princ. cum duobus cc. sequent. 11. q. 3. c. si inimicus. Sed & de eo plura referuntur in syntagma commun. opin. loco 1. tit. 3. c. 1. & tit. 5. c. 1. & seq. de quo etiam agunt Lancellor. Inst. de Episcopis, & summo Pontifice, & Cucchus. Inst. de summo Pontifice.

S V M M A R I V M.

- 1 Papa de gremio Romana Ecclesia eligendus.
- 2 Papa viuo non est eo inconsulto loquendum de electione futuri, & si factus sit insufficiens, seu insanus.
- 3 Electionis ius spectat ad Cardinales.
- 4 Imperatoris consensus non requiritur in electione Papa.
- 5 Eligendi Pontificis modus, tempus, & alia.
- 6 Cardinalium due partes debent concurrere in electione Papa.
- 7 Pontifices duo eodem tempore electi neuter Papa erit.
- 8 Schisma faciens potest manu armata coerceri.

De Papa eligendo. Tit. 14.

cutionem electionis canonicè factæ, vt per text. in c. Principes, vbi glo. 23. quæst. 5. quem citat Ausfrer vbi supra regul. 1. limitat. 3. fol. 208. & per allegata infra. tit. 118. nume. 15. Obseruandum etiam est, quod si omnes Cardinales perirent, quod Deus auertat, tunc electio spectaret ad Episcopos vicinos, & clerum Romanum, cum descendentiâ tamen aliqua à Concilio generali omnium Episcoporum, secundum Cardinalem Bellarminum, libro primo, de clericis, cap. 10.

S V M M A R I U M.

Papa de Romanæ Ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus eligendus est. Vel si de ipsa non inuenitur, ex alia assumatur, distinct. 23. c. 1. §. eligatur, vbi glo. in verbo gremio, distinct. 79. c. oportebat, & c. nullus, & cap. si quis. Nullus enim laicorum, neque ex alio ordine præsumat, nisi per distinctos gradus ascendens diaconus, aut presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoueri, d. c. nullus, & d. c. si quis. Et Papa superstita, & inconstituta, de electione futuri Pontificis nemo potest loqui, d. distinct. 79. c. si quis Papa a. c. nullus 7. & si insufficienti, & mente capus factus sit. Clarus in §. fin. quæst. 73. num. 8. ver. Prælati post Gomef. quem ipse citat in c. 1. num. 115. de constit. in 6. syntagma commu. opinio. loco 1. tit. 5. c. 1. in fine. Jus autem eligendi Papam non nisi Cardinalibus competit, distinct. 79. in princ. cum cap. sequen. distinct. 23. c. 1. §. qua propter, & §. quod si prauorum. Et quidem Cardinalibus etiam excommunicatis, suspensis, vel interdictis, Clement. ne Romani 2. §. ceterum, de elect. Petegrin. de privilegijs filci, lib. 1. tit. 2. numer. 16. & adest Constitutio Pij IV. in Bullario §. 1. Nec ideo quicumque sumit sibi honorem, sed ille qui electione Cardinalium libera vocatur à Deo tanquam Aaron, vt testatur D. Paulus ad Hebræos. c. 4. in fine, & c. 5. post princip. ¶ Nec in hac Papæ à Cardinalibus facta electione requiritur Imperatoris consensus, distinct. 63. cap. quia sancta, §. verum quia cum sequen. vsque ad c. tibi Domino, & c. sacrorum, dignior enim est Imperatore, vt fuit ostensum in titulo præceden. & neminem in terris superiorem habet, vt in syntagma iuris, loco 1. tit. 5. c. 1. Nam & si antiquitus Imperatores antiqui præstarent electioni Papæ iam factæ consensus, vt ex historijs, de quibus apud Platinam, & Baronium; & dicitur in d. distinct. 63. c. Agatho, cum duobus cc. sequentibus, & c. quia sancta. Tamen id factum fuit ex privilegio Adriani Papæ, de quo in d. distinct. 63. cap. Adrianus Papa 22. & comprobatur luculenter Cardinalis Bellarminus, lib. 1. de clericis, c. 7. & sequen. Quod facere potest, vt nosat glo. in c. nemo 9. q. 2. Gemina. in c. nos & si 2. quæst. 7. vbi glo. cum alijs allegatis per Stephanum Ausfrer de potestate seculari in ecclesiasticos fallent. 47. laico etiam, fol. 392. quod & ita factum historicè probat Genebrardus in libro 4. Chrono. anno 1555. & id vt electio auctoritate Imperatoris firma, & inconcussa maneret, & haberet Imperium protectorem contra præsumentes eâ turbare, d. c. Agatho, & sequen. & d. c. quia sancta in princ. Sicut enim Imperator pro æterna vita indiget Pontifice, ita & Põsiter pro cursu temporalium rerum indiget Imperatore, & Principibus teste D. Cypriano, quem refert Stephanus Ausfrer. de seculari potestate in ecclesiasticos in proemio, in princ. & ideo illius auxilio utebantur. Verum quia Imperatores nonnulli aliquando hoc honore, ac prærogatiua privilegio fuerunt abusi, ideo illis legitur ablatum à Pontificis, qui concessit in d. cap. quia sancta 28. §. verum, quia cum cc. sequentibus vsque ad c. tibi Domino, & c. sacrorum, §. ex constitutionibus, & d. distinct. 63. in princ. Platina, Baronius, & Genebrardus, vbi supra.

¶ Modus verb eligendi Pontificem, item tempus, locus, & alia multa extant definita in distinct. 23. c. 1. & in cap. vbi periculum 3. de elect. in 6. quo loci, vt Cardinales puro, ac libero voluntatis propriæ arbitrio ad hanc electionem accedant, absoluantur ab omnibus promissionibus, etiam cum iuramento cuiuscumque factis de eligendo, vel non eligendo magis vnum, quam alterum, & in Clement. ne Romani 2. §. sanè, cum eod. tit. ¶ Præterea si Cardinales eligentes dissentiant, electio non valet, nisi ex eisdem partes duæ consentiant, c. licet 6. de elect. c. vbi periculum 3. in princ. eod. tit. in 6. ¶ Sed si duo concertati tenerritate fuerint electi, neuter Papa erit, sed nova electione opus est, distinct. 79. c. si duo. Tandem electione canonicè facta, si electioni resistatur anathema sit. d. distinct. 79. c. si quis ex 6. Nam illa canonicè facta est fouenda, & executioni demandanda per executores ad hoc datos, in d. c. vbi periculum 3. præterea quia parum, de elect. in 6. ¶ Et possunt, & debent Principes temporales manu armata procedere etiam bellico more, ac iure contra factores schismatis, & turbantes elec-

- 1 Legati de latere quot, & illorum potestas.
- 2 Legatus de latere in quibus habeat potestatem limitatam.
- 3 Percussiones inter se clerici, & monachi possunt ab eorum Prælati absolui. limitatur nu. 4. applicatur nu. 5. 6. & 7.
- 8 Percussiones clericum quibus casibus non teneatur adire Papam pro absolutione, & nu. 3. vsque ad nu. 9.
- 9 Percussiones clericum potest absolui à legato de Latere.
- 10 Legati a Latere potestas circa collationem beneficij.
- 11 Statuta legatorum à Latere valent.
- 12 Legatus generalis cedit specialia.
- 13 Legatus literas legationis debet ostendere.
- 14 Ecclesia tenentur conferre ad sumptus legati.
- 15 Modus in expensis legati præstandis.
- 16 Legatorum privilegia.

De legato Papæ. Tit. 15.

Legati enim triplicis generis sunt, aut à Latere, aut legati nati, aut legati simplices, seu legati constituti, c. decreti c. si quis episcopus a. q. 6. vbi glo. ad eminentiam de excom. Cucchus Instit. de legat. Apostol. n. 9. Legatus de latere maius post Papam habet imperium. c. si Abbatem 36 §. huiusmodi de elect. in 6. & ideo in prouincia sibi decreta Archiepiscoporum, Episcoporum, & exetiorum electione potest confirmare. Alij autem legati scilicet non de Latere, vel qui dignitatem illam sibi vendicant Ecclesiarum præterea, de quibus in c. 1. & penult. de officio legati in 6. hoc nequeunt, nisi id eis à Sede Apostolica specialiter sit commissum, d. c. huiusmodi, vbi glo. & lo. 5. Andr. Sunt enim legati de Latere, vel à Latere, qui ex Cardinalium ceteru legati transmittuntur, c. penult. de officio legati. Nam cum Cardinales Pontificis Maximi assidue Latere hærent oporteat, nec ab eo unquam discedere, vt infr. tit. 16. Hinc fit, quod vbi alij transmittuntur Summi Pontificis Latere deserto, legati à Latere dicantur, quasi dixerit, vel legati collaterales, vel legati à Latere Pontificis egressi, & profecti. ¶ Verum de Latere legatus ea qua in signum priuilegij singularis summo Pontifici sunt reserua- ta, vsuipare non potest sine speciali concessione, vt est Episcopos transferre, Ecclesiam Cathedralē alteri subijcere, vsuipare alteri concedere, duos Episcopatus vire, vel vnum diuidere, c. nisi specialis 3. & c. quod translationem 4. de officio legati. Item nec excommunicatos pro iniectione manuum in clericos absolue, d. c. 4. ver. illorum absoluitio, & c. excommunicatis 9. eodem titul. Nam solus Papa eos absolue potest. 17. quæst. 4. c. si quis suadentes. c. 1. §. fin. & c. non dubium 5. in fin. c. ea noscitur 13. §. alios autem, de sentent. excommun. 1. quæst. 3. c. ad mensam 3. iuxta igitur in fine. ¶ Verum si cohabitantes clerici, vel monachi alter alterum percusserit, & ob id in canonem, si quis suadente, inciderint, hi poterunt ab eorum Prælati absolui, c. quoniam 9. §. fin. de vita, & honest. cleric. cap. cum illorum 32. §. si claustrales, c. de monialibus 33. & cap. canonica 50. de sentent. excommun. in 6. ¶ Non enim idem erit si enormis fuerit læsio, d. §. si claustrales, ver. nisi excessus ipsorum, & d. c. 9. §. fin. ver. nisi forte atrocitas. Si religiosus clericum percusserit, & hic à suo Prælato poterit absolui, c. religiosus 20. de sentent. excommun. in 6. Sed contradicit, d. §. si claustrales, ver. quod si clericus percusserit secularem, ideo pro concordia sunt ad eundem, glo. & Doctor. vbi. ¶ Item, & frater hospitalis Hierosolymitani percussions clericum, potest à suo Prælato absolui, d. c. canonica 50. eod. tit. & qui per clericum percusserit, c. 1. in princ. cap. quamuis 58. ver. puerili, & cap. vltim. eodem titul. ¶ Et mulier percussions clericum, c. mulieres 6. c. ea noscitur 13. c. de

c. de monialibus 33. c. quamvis 58. ver. fragilitate sexus, de sentent. excommunic. & senex, valerudinaris, aut alias corpore infirmus, d. c. 13. & c. non dubium 5 in fine, cap. quod de his 26. c. nuper 29. §. fin. c. quamvis 58. eodem tit. Sed huiusmodi personæ non aliter à suo Episcopo sunt absolventur, quam iuramento præfinito, se impedimento cessante ad Papam iuros, eiusque mandato esse obtemperaturos, d. c. quamvis 58. ver. ceterum quibusdam, & dicto cap. ea noscitur 13. §. fin. & d. cap. quod de his 26. §. fin. † Et pauper. d. c. quamvis, ver. aut inopia, & d. c. quod de his 26. ver. vel paupertate. Sed contradicit, d. c. ea noscitur 13. ver. alias autem, siue pauperes. Pro concordia ideo ad eundem sunt glo. & Doctores ibi. Item & is, qui sui iuris non est, c. mulieres 6. & d. cap. quamvis 58. ver. nisi iuris beneficio. Nisi non in fraudem Domini seruus clericum percusserit, tunc enim solus Papa pro absolutione est ad eundem, c. relatum 37. eod. tit. † Qui sunt magnæ potentie, vel adeo delicati, ut ad Papam venturi non sint, sunt à suo Episcopo absolventur, d. c. mulieres 6. §. de his verò. Sed an idem erit si percusserit Cardinalem; Legatum vel Nuncium Apostolicum offenderint, retinuerint, carcerauerint, possit valde dubitari, ac cum maxima ratione propter dispositionem, c. felix, de pœnis in 6. & constitutionem Pij Papæ V. promulgatam contra offendentes Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Legatos, & Nuncios Apostolicos, quæ legitur singulo anno in die Cœnæ Dominicæ, in qua disponitur quod omnes talia in prænumeras ecclesiasticas personas perpetrantes læsæ Pontificiæ Maiestatis crimine sint obnoxij, ut dictum fuit supra, libr. 1. tit. 28. & dicitur infra libro 4. tit. 25. num. 22. Officialis, iudex, apparitor non est à suo Episcopo absolventur, nisi sub conditione, de qua in c. si verò 3. §. 1. de sentent. excomm. in 6. Hostiarius verò alicuius potestatis est à suo Episcopo absolventur, utriusque cum distinctione, de qua in d. cap. 3. in princ. Item qui clericum, qui contempto habitu clericali enormiter deliquit, percusserit, est à suo Episcopo absolventur, c. perpendimus 23. de sentent. excommunic. in 6. Et ille qui percussit clericum inuentum cum uxore, vel propinqua sua, d. c. 3. §. nec ille. Vel qui percussit clericum vim sibi inferentem, d. c. 3. §. si verò clericum, & tandem qui clericum leuiter percussit, potest à suo Prælate absolui, c. peruenit 17. de sentent. excommunic. † Sed à legato de latere qui clericum percussit, potest absolui, c. ad eminentiam 20. & c. quod de his 26. eod. tit. nisi propter id fuerit prius excommunicatus, ut dictum fuit supra sub numero secundo, ver. item nec. Præterea legatus Papæ non solum per appellationem, sed & etiam per simplicem querelam adiri potest, c. i. de offic. legati. Tamen in appellationibus ad eum interpositis admittendis, & in inhibitionibus concedendis post appellationem interpositam seruare tenentur forma sacrarum constitutionum, & præsertim Innocentij IV. de qua in c. Romana de appellatio. in 6. quæcunque consuetudine, etiam immemorabili, aut stylo, vel priuilegio in contrarium non obstantibus, ut disponitur in Concilio Tridentin. in sessio. 22. de reformat. c. legati 6. & non potest impedire Episcopos suæ prouinciæ, ne procedat in causis ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, nisi Episcopo requisiti, eoque negligente, ut in Concilio Trident. sessio. 24. de reformat. cap. causæ omnes 10. 20. §. legati quoque. † Potest conferre beneficium vacans, licet illud spectet ad præsentationem alicuius clerici, cap. dilectus 6. de offic. legat. c. cum dilectus 28. de iure patrio. nat. c. 1. de offic. legat. in 6. Nisi legati officium sit finitum: tunc enim simul finitur reservatio eius, c. præfinito 3. eod. tit. Sed si durante officio ad collationem sit processum, subsistit, d. c. 3. ver. dummodo ad collationem. Sed si eiusdem legati vna reservatione pendente, in eadem Ecclesia alia faciat, & conferat, collatio non subsistit, dicto cap. præfinito 3. §. ceterum. Quæ utique non subsistit, si facta sit de Cathedrali, regulari, vel collegiata Ecclesia, eiusque dignitate, electiua: has enim legatus non potest conferre, cap. deliberatione 4. in princ. vsque ad §. prohibemus, eod. tit. Legatus in alio loco constitutus, in alio iurisdictionem suam potest exercere, cap. nouit. 7. de offic. legati. † Statuta legatorum vim obtinent, quamvis legati prouinciæ excesserint, eorumque officium sit finitum, cap. vlt. de offic. legati. Quod colligitur etiam ex constitutione Aegidij, quæ seruatur in statu Ecclesiæ, ubi olim Aegidius fuit

legatus pro Pontifice tunc Auenioni residente. Porro minor legatus cedit majori, ita ut hoc præfinito illius minoris officium cesset, cap. volentes 8. eodem tit. † Sed & legatus generalis cedit speciali, cap. studuisti 2. de offic. legat. & relatione causæ facta Papæ, legatus iudex esse desinit, cap. licet 5. eodem tit. & supra, libro 2. de relationibus tit. 30. † Sed & obseruandum est ne legatis sine literis legationis consignatis fides habeatur, distinct. 97. c. vlt. & quod etiam subdiaconus legatus Papæ esse potest, distinct. 94. c. 1. & quod ostensis literis suæ legationis, est ei fides adhibenda, nec est impediendus exercere suam iurisdictionem, distinct. 64. c. si quis autem, & extrauag. commun. 1. de consuetud. † Præterea omnes Ecclesiæ eius diocesis, in qua legatus Papæ est, sumptus ad eum alendum conferre tenentur, cap. cum instantia 17. in princ. de censibus, cap. accedentes 11. de præscriptionibus. Immo quicumque fuerit à legato requisitus, expensas ei præstare tenetur, dicto cap. cum instantia, ver. nuncijs tamen nostris in necessarijs, &c. † Modus autem expensarum legato præstandarum adhibendus describitur in dicto cap. cum instantia, ver. sanè in his exigendis, cap. procuraciones 23. ver. hoc adhibito, eodem tit. Et contumaces qui sumptus legatis conferre nolunt, cogendi sunt, dicto cap. cum instantia, ver. qui contumaciter, & c. quia pontificali 2. de offic. legati in 6. † Tandem pro coronide obseruandum est, quod habeat priuilegia omnia, quæ legatis gentium, & Principum leguntur in corpore iuris attributa, de quibus plura dicta sunt supra, libr. 1. tit. 29. num. 10. libr. 2. tit. 6. & dicuntur infra libr. 4. tit. 25.

S V M M A R I V M.

- 1 Cardinales vnde dicti.
- 2 Cardinales sunt Papæ coadiutores.
- 3 Ecclesia fundamenta in montibus sanctis quid.
- 4 Apostoli fundamenta sunt Ecclesia.
- 5 Apostolorum Petri, & Pauli laudes, dona, & merita.
- 6 Ecclesia Romana temporalium rerum acquisitionis ratio.
- 7 Pontificibus utriusque potestatis monarchia quare concessa.
- 8 Temporalem potestatem non habere Pontificem incongruum, & absurdum esset.
- 9 Cardinalium promouendorum qualitates.

De Cardinalibus. Tit. 16.

Cardinales † id est principales 7. quæst. prima, c. pastoralis, & dicuntur a cardine, quia sicut in cardine regitur ostium, ita per istos debet in Ecclesia regi officium. Sunt etiam dicti Cardinales, quia per eos regitur vniuersalis Ecclesia, distinct. 24. c. presbyteri, & distinct. 71. cap. fraternitatem. Cardinalis, id est, sacerdos proprius alicuius Ecclesiæ etiam exponitur, ut 21. quæstio. prima, cap. relatio. in fine, ita enim proprius suæ Ecclesiæ sacerdos Cardinalis Episcopus dicitur, ut in d. c. relatio, & in dicto c. fraternitatem, glo. in cap. monasterium 2. in verbo, Cardinalium de officio Archiepiscopi. Horum enim officium ab ineunte Ecclesia apud D. Petrum, & alios eius successores Pontifices summos nunquam desuit, licet deesset nomen. Ambiguum tamen est, ac ferè incertum, quando hoc nomine priuilegiati, atque insigniti fuerint, cum alij ante Syluestrum, alij post eum id factum opinentur, de qua re latè Corradus Lancellottus, Hieronymus, Manfredus, & alij quos recenset Cucchus Inst. de Cardinalibus. Et D. Gregorius, lib. 1. epist. 15. rogat Balbinum Episcopum Rosellanum, ut visitator accedat ad Ecclesiâ Populensem, ut vnum Cardinalè illic presbyterum ordinet. & in epist. 77. constituit Ecclesiæ Salonensi Cardinalem Pontificem, & in epist. 79. ut non possit asseuerari locutum fuisse de nostri temporis Cardinalibus, sed solum dignosci nomen hoc in Ecclesia Dei in vsu tunc fuisse. † Cardinales. n. Papæ, de quibus modò agendum, in executione officij sacerdotalis eidem coadiutores adstant, c. fundamenta 17. ver. decet namque ipsi Romano, de elect. in 6. Quorum maior pars vacante sede representat caput: adeo quod collegium nunquam dicitur sine capite, etiam quod Papa mortuus sit, ut explicat Felix in cap. ex litteris, de constitutio.

5 **F**undamenta enim Ecclesie in montibus. Sanctis Prophe-
 ta David reposuit Psalmo 86. **F** per montes Apostolos, &
 predicatorum patenter insinuat, quibus tota huiusmodi æ-
 dificij fabrica innititur, q̄ firmæ bases Ecclesie, super fun-
 damento, præter quod nemo aliud ponere potest, quod
 est Christus Iesus, veluti summo angulari lapide solidan-
 tur: vt veritas, quæ antea legis, & prophetarum præconio
 vehebatur, per Apostolicam tybam in salutem vniuersi-
 tatis exiret; sicut scriptum est: **L**o omne æ terram exiuit so-
 nus eorum; & in fines orbis terra verba eorum. **F** Huius
 autem muneri sacramentum, ita Dominus ad omnium
 Apostolorum officium voluit pertinere, vt in Beato Petro
 Apostolorum omnium summo principaliter collocaret,
 vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua veluti in corpus
 omne diffunderet. Hanc enim in consortium indiuiduæ
 vnitatis assumptum, id quod ipse erat, Dominus voluit no-
 minari dicendo, Tu es Petrus, & super hanc petram ædifi-
 cabo Ecclesiam aream; vt æterni templi structura Deo æ-
 dificante constructa, mirabili munere gratiæ Dei in Petri
 consisteret firmitate; cui Saluatoris nostri miranda prouisi-
 o Beatum Paulum in Apostolatu gentium per dexteram
 societatis adiunxit. Isti sunt, per quos Euangelium Romæ
 resplenduit. Isti sunt eius Patres, verique Pastores. Isti sunt
 qui vna die pro merito vno loco pro gloria, sub vno perse-
 cutore pro parili virtute conpassi, Vitem ipsam gloriosq̄
 cruore martirij, Christo Domino consecrarunt. Isti sunt,
 qui illam in hanc gloriam prouexerunt, vt sit gens Sancta,
 populus electus, Ciuitas Sacerdotalis, & regia per sacram
 6 **B**eati Petri sedem caput totius orbis effecta. **F** Ne autem
 ipsa mater Ecclesia in congregatione, & pastura fidelium
 temporalibus caretet auxilijs, quin potius ipsæ adiuta, spi-
 ritualibus semper proficeret incrementis; non absque mi-
 raculo factum esse concipitur, vt occasionaliter Constan-
 timonachæ à Deo promissa, sed curata baptismalibus for-
 mitatis infirmitas, quandam quasi adijceret Ecclesiæ fir-
 mitatem. **F** Qui quarto die sui baptismatis, vna cum om-
 nibus Sacerdotibus, & vniuerso Senatu, optimatibus etiam,
 & cuncto populo, in persona Beati Siluani, sibi Romam
 concedendo Vitem relinquebat, ab eo, & successoribus eius;
 per pragmaticum constitutum disponendum, (decegens
 7 in ipsa Vrbe vniuersæ potestatis monarchie Romanæ (C-
 nificibus) declarauit; non iustum arbitrans, vt vbi Sacer-
 dotij principatum, & Christianæ religionis caput Impera-
 tor cælestis instituit, illic Imperator terrenus habeat pote-
 statem: quia magis ipse Petri sedes in Romano iam pro-
 prio solo collocata, libertate plena in suis regendis, per om-
 nia potiretur; nec vbi subleuet homini, qua die diuino cun-
 ctis dignoscitur esse prælata. Decet namque ipsi Romano
 Pontifici, per fratres suos Sacrosanctæ Romanæ Ecclesie
 Cardinales, quos sibi in executione officij sacerdotalis co-
 adiutores adstituit, libera prouenire Concilia. Decet ipsius
 nullo modo vacillare iudicio; vt fratres ipsos nullis secularis
 potestatis metus extereat, nullus temporalis fauor
 absorbeat, nullus eis terror immincat, nihil eos à veri consi-
 liij soliditate remoueat: quin, cum per ipsum Romanum
 Pontificem in quibuscunque negotijs contingeret eorum
 peti consilium, in consulendo per omnia libertatem, eidem Ro-
 mano Pontifici in omnibus, quæ pro tempore imminet,
 libere consulant, & assistant; ipsaque Romani Pontificis
 Vicarij Dei, quæ suis temporibus occurrerit electio, & co-
 rundem Cardinalium (cum expedierit) faciendæ promotio,
 in omni libertate procedant. Digne itaque ad Vrbem ipsam
 eiusq̄ regimen aciem suæ considerationis Romanus Pon-
 tificet extendit, vt felici ducta regimine, præseruetur à no-
 xis, & optatis semper perficiat incrementis. **F** Itaque vt id
 id eueniat dignissimi, sanctissimi, doctissimi prudentissimi
 sunt Cardinales promouendi, quoniam indignorum, atq̄
 imprudentium nullum est consilium, nec firmum auxilium.
 Quare sicut in eligendis magistratibus, & iudicibus secu-
 laribus, vt dictum est supra lib. 1. & 2. in ordinandis cleri-
 cis, in eligendis Episcopis, atque Prælatibus magna est adhi-
 benda cura, vt fuit dictum supra tit. 2. & 3. maxima pro-
 fecto erit adhibenda in Cardinalibus promouendis, vt Pæ-
 pæ in executione sacerdotalis officij coadiutores, vt decet
 sanctissimi dignissimi, doctissimi prudentissimi adistere
 possint d. c. fundamenta 17. de electione in 6. æternam enim
 Dei sapientia statuit diuina ministeria saltem ipsi religio-
 nis exordijs ab illis duntaxat tractari, qui veri essent veri

sapientiæ amatores. Quod factum est, ut iidem apud præcos
 rerum causas indagarent, & sacrificia summæ ipsius rerum
 causæ diligenter administrarent, atque iidem apud om-
 nes gentes philosophi, & sacerdotes existerent, ut soli do-
 ctissimi præstent, ut obseruauit Ficinus de Christiana
 religione in princ. & Christus Iesus apud Lucam 6. vt do-
 ceret summos Pontifices eius Vicarij in terris quantum,
 & qualem in Cardinalibus eligendis, & promouendis de-
 beant diligentiam adhibere, ieiunauit, & prius exiit in
 montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum
 dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duode-
 cim, & ipsis, quos & Apostolos nominauit. Hinc ortus mos
 Pontificum, vt Cardinales pronoucant in quatuor anni
 tempora ieiunij, post ieiunium feria 4. vel ipso finito in 2.
 feria sequenti, & Apostoli Sancti sequendo Magistru doctrinam
 in subrogando Matthiam in locum Iudæ orantes
 dixerunt: Tu Domine, qui corda nostri omnium, ostende
 quem elegeris ex his duobus, cum, accipere locum mini-
 sterij huius Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas,
 vt apud Acta Apostol. cap. 1. in fine, ita enim electi erunt
 tales, quales sancta Romana Ecclesia desiderat pro suo
 fundamento. De Cardinalibus qui plura desiderat addeat
 tractantes de eis, quos omnes recenset Cardinalis Bellar-
 minus de clericis lib. 1. c. 16. per totum, & Synagoga com-
 opin. loco 1. ut 6.

S. K. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Patriarcha vnae dicitur, & quibus conueniat hoc nomen.
- 2 Patriarcha, & alij vbi ordinandi.
- 3 Flamines, & Archiflamines antiquæ genti hinc in Episco-
pos, & Archiepiscopos commutati.
- 4 Primates qui.

De Patriarchis, & Primatibus. Tit. 17.

- 1 **P**atriarcha **F** itaque Græca lingua summus Patrum in-
 terpretatur, quia primum, id est Apostolicum retinet
 locum, & ideo quia summo honore fungitur, tali no-
 mine consecratur, sicut Romanus, Antiochenus, & Alexandri-
 nus, Patriarcha enim, & primas notitur tantum non redif-
 ferunt distinct. 99. in princip. & cap. 1. versu. nostros Pa-
 triarchas. Lanctotus instit. de Episcopis, & summo Pon-
 tifice Patriarchæ sunt, & sequuntur Cocchus instit. de Pa-
 triarchis primatibus, & Metropolitanis. Nulli vero Archi-
 episcopi primates vocantur, nisi illis quibus tenent Ci-
 uitates, quarum Episcopos Apostoli, & successores Apo-
 stolorum, regulariter Patriarchas, & Primates esse consti-
 tuerunt: nisi aliqua gens deinceps ad fidem conuerteretur,
 etiam necesse sit propter multitudinem eorum, primatem
 constitui. Reliqui vero, qui alias metropolitanas sedes ad-
 q̄pti sunt, non Primates, sed Metropolitanos quatinus di-
 stinct. 99. cap. 1. **L**oca vero in quibus Primates, Patri-
 archæ, Archiepiscopi, Episcopi præbyteri ordinandi sunt,
 hæc sunt secundum locum Papam, & Clementem, & Ana-
 cletum. Ant enim Lucius Papa. Vites, & loca quibus Pri-
 mates præferre debent non à modernis, sed etiam mul-
 tis ante aduentum Christi sunt itaque temporibus: qua-
 rum Primates etiam gentes pro maioribus negotijs ap-
 pellabant. In ipsis vero Vribus post Christi aduentum,
 Apostoli, & successores eorum Patriarchas, vel Primates
 posuerunt, ad quos Episcoporum negotia. (salua in omni-
 bus Apostolica auctoritate) & maiores causas, post Aposto-
 licam sedem sunt referendæ distinct. 80. cap. 1. & distinct.
 99. cap. 1. **I**n illis vero Ciuitatibus, in quibus olim apud
 Ethnicos primi Flamines eorum, & primi legis Doctores
 erant, Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas Beatus
 Petrus præcepit, qui reliquorum Episcoporum causas,
 & maiora, quoniam necesse foret negotia in fide agerent.
 Qui autem fuerint primi Flamines, quodue illorum offi-
 cium apud veteres Romanos, quibusue essent ceremonijs
 additi præclare tradit Alexand. ab Alex. lib. 4. Gentilium
 dierum ca. 12. In illis autem Ciuitatibus, in quibus dudum
 erant Archiflamines, quos tamen minores tenebant, quæ
 memorata Primates, vt apud Alexand. ab Alex. vbi supra,
 Archiepiscopos institui præcepit. In singulis vero reliquis
 ciuitatibus singulos, & non binos, vel tercos, aut plures
 Episco-

Episcopos constitui præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum nomine, quia matres Ciuitatum non tenent, sed Episcoporum tantum vocabulo patrentur, quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit: sed vnus omnibus præfuit distinct. 8. cap. 2. & distin. 99. cap. 1. Itaque Archiepiscopi Primatibus obedientiam debent, & ab illis ad hos prouocatur, non è contra d. distinct. 99. in princip. §. ab Archiepiscopi, & cap. 1. §. ad quos. † Episcopi tamen non sunt Primates appellandi Principes sacerdotum, nec summi d. distin. 99. c. primæ. Id enim soli Papæ conuenit, vt supra titu. 13. dictum fuit. Nec minus vniuersales cap. nullus. Quia nec Papa ipse sacerdotum Princeps, & summus non vult vniuersalis nuncupari, vt fuit probatum supra in d. titu. 13. post principium.

S U M M A R I V M.

- 1 Archiepiscopus vnde dicitur, & eius potestas.
- 2 Metropolitanus à mensura Ciuitatum appellatus.
- 3 Suffraganei debent interuenire in ordinatione Archiepiscopi.
- 4 Suffraganei nihil agunt sine licentia Archiepiscopi, limitatur num. 5.
- 6 Archiepiscopi nihil agant sine suffraganeis, limitatur nu. 7. 9. & 10.
- 8 Papa habet utrumque gladium, omnes iudicat, & à nemine iudicatur.
- 9 Patriarcha non agit sine suffraganeis, limitatur nu. 10.
- 11 Archiepiscopus non habet iurisdictionem in subditos suffraganei, nec in eorum Episcopum, limitatur num. 12.

De Archiepiscopis, & Metropolitanis.

Titulus 18.

Archiepiscopus † Græco dicitur vocabulo, quod sit summus Episcoporum; tenet enim vicem Apostolicam, & præsidet tam Metropolitanis, quam cæteris Episcopis. † Metropolitanus autem à mensura ciuitatum vocatur; singulis enim prouincijs præmissis, quorum authoritati, & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nihil reliquos agere licet Episcopos, sollicitudo enim totius prouinciæ ipsi commissa est. Omnes autem vno eodem vocabulo Episcopi nominantur, & sunt de iure diuino strictissime sumptio. Burfattus in conf. 125. numer. 37. lib. 1. Sed ideo priuato nomine quidam vtuntur propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperunt. Et sicut Patriarcha patrum Princeps, ita Archiepiscopus Princeps Episcoporum, sicut Metropolitanus à mensura ciuitatum. In vna eademque prouincia duo metropolitani constituendi non sunt distinct. 101. capitu. 1. ita enim contra Episcopos potentiam affectates in Chalcedonenſi Concilio cap. 12. statutum est distinct. 101. in princ. & cap. 1. Sed & in Archiepiscopum non nisi præbyter, vel diaconus est eligendus distinct. 60. cap. nullus. † Et talis Archiepiscopus electus, ab omnibus suis suffraganeis est ordinandus distinct. 66. cap. 1. cap. si Archiepiscopus 6. de tempor. ordinat. vbi glo. Cæterum Metropolitanus dignitatis sibi traditæ antiquitus ius intemeratum obtineat, eiusque privilegia inconcussa seruari oportet 25. quest. 2. capit. igitur, & cap. seruatis. † Præterea sine Archiepiscopi consensu, & consilio suffraganei nihil agere debent 3. quest. 6. ca. hæc in princip. 9. quest. 3. cap. 1. cap. per singulas capi. nullus §. fin. capi. Archiepiscopus versic. nec illi canone Apostolico 33. in princip. † Nisi in sua Ecclesia aliquid agant suffraganei, non extra; tunc enim id facere possunt sine consensu Archiepiscopi d. cap. per singulas versic. nisi hoc tantum, & d. cap. nullus §. fin. d. cap. Archiepiscopus versic. nisi quantum ad suos, & d. canone Apostolico 33. §. illa autem. † Et sine suffraganeis suis Archiepiscopus vtique nihil agere debet d. cap. 1. in fine d. cap. per singulas §. fin. & d. q. 3. c. saluo. cap. Archiepiscopus cap. si autem cap. nullus ca. Episcopo, & 3. quest. 6. cap. discutere in princip. d. canone Apostolico 33. §. sed neque. † Papa autem sine suffraganeis suis agit d. cap. saluo. † Nam vt sæpe alibi dictum est Papæ omnes sub sunt, is vtique gladium habet in omnes, omnesque iudicat, & à nemine iudicatur, extrauag. comm. 1.

de maiorit. distinct. 40. cap. si Papa 9. q. 3. cap. pater cap. nemo cap. aliorum cap. facta cap. ipsi sunt cap. cuncta cum c. sequen. 23. quest. 4. cap. displicet tibi §. repetis versic. & actio rabunt, & supra lib. hoc 3. titu. 13. Non ita sine suffraganeis suis agit Patriarcha 9. quest. 3. capitulo conquestus † Verum si suffraganeus negligens sit in suo officio, & subditis contineat, tunc Patriarcha, & Archiepiscopus agit sine eo. d. questio. 3. capitulo cum simus, & capitulo vlt. cum alijs allegatis supra titulo 9. numero 42. † Idem erit si à suffraganeo ad Archiepiscopum fuerit prouocatum d. capitulo conquestus versic. nisi forte pro causis c. 1. in princ. versic. nec pro eo de offic. ordinarij in 6. cap. Romano 3. §. debet autem de appella. in 6. glo. in c. pastoralis 11. in verbo exceptis de offic. ordinat. Idem erit si suffraganeus decesserit d. cap. conquestus versic. vel si Episcopus. Idem erit si Archiepiscopus ad hoc sit specialiter privilegiatus, vt sine consensu suffraganeorum agere ei liceat d. cap. conquestus in fine. Idem itidem vtique erit si ad propriam ipsius Archiepiscopi parrochiam negotium pertineat d. quest. 3. cap. si autem versic. nisi eas tantum cap. nullus versic. nisi quod ad suam. † Et quamuis subditi suffraganei videantur Archiepiscopi iurisdictioni cum suo Episcopo subiecti 9. quest. 3. in princip. cum cap. sequen. Hic tamen non obstantibus Archiepiscopus in subditos suffraganei, nec in Episcopum eorum iurisdictionem habet capitulo pastoralis 11. in princip. de offic. ordinarij capitulo 1. eodem titulo in 6. cap. 1. de foro competen. in 6. cap. Romana 3. §. cum verò is de appellat. in 6. d. capitulo conquestus cum alijs allegatis paulo superius num. 5. † Nisi forte aliud consuetudine fuerit receptum dicto capitulo primo versic. nisi aliud de foro competen. in 6. & d. capitulo 1. versiculo. Remensis de officio ordinarij in 6. Vel nisi subditi aduersus eius suffraganeum sint cõtumaces, hoc enim casu ad querelam suffraganei Archiepiscopus eos coercere potest cap. irrefragabilis 13. §. cæterum de offic. ordinarij. Vel nisi id de speciali mandato Pontificis obtineat cap. graue 19. eod. titulo. Idem erit si Archiepiscopus à subditis sui suffraganei impediatur in iurisdictione sua exercenda per dioecesim tunc enim poterit eos punire cap. 1. de pœnis in 6. Nisi forte quæstiones fabricæ ipsius Archiepiscopi à subditis suffraganei impediatur cap. 1. de pœnitent. in 6. Sed si manifesta, & notoria offensa Archiepiscopo, vel suis dum iurisdictionem suam exercet à subditis suffraganei sui sit illata, poterit eos coercere d. cap. 1. versic. sibi etiam de pœnis in 6. De Episcopis dictum fuit supra tit. 7. & 8. quæ quidem ibi dicta sequendo descendere à maioribus Ecclesiasticis dignitatibus ad minores possent hæc congrue referri nullum de illis particulare titulum constituentes, sed quia de illis nonnulla restant de Episcopis ideo, & hoc est differendum.

S U M M A R I V M.

- 1 Episcopi sunt de iure diuino.
- 2 Electus Episcopus habetur pro Episcopo.
- 3 Episcopus habet territorium.
- 4 Episcopus in causa sua Ecclesia index.
- 5 Episcopus cognoscit de causis Prælatorum sibi subditorum.
- 6 Episcopus non delegat causas criminales clericorum laico.
- 7 Episcopus cum consensu capituli condit statuta, & alia facit, & qua non possit sine capitulo.
- 8 Episcopo an dispensare permittatur, & in quibus, & quatenus.
- 9 Episcopus an iudicem laicum, & alios exemptos possit excommunicare.
- 10 Episcopus habet iurisdictionem in monachos.
- 11 Episcopus an possit petere subsidium charitativum.
- 12 Episcopus an possit habere fiscum.

De Episcopis. Tit. 19.

Sunt † enim Episcopi de iure diuino strictissime sumptio, & ex institutione Christi constituti, vt constat ex allegatis supra titulo 7. in princip. & infra titu. 20. numero 6. & probat, atque commune dicit Burfattus in consilio 125. numero 37. libro primo, & non nisi magnis Ciuitatibus dari frequenter placitum ait Alciat. vt summæ eruditionis, ac doctrinæ in capitulo perniciosam nume. 2.

2. de offic. ordinarij. † & quamuis, Iason. in lege quamuis, C. de inofficio. testament. & Felin. in capit. ineminimus de appellat. affirmant electum Episcopum non posse episcopalia exercere, & ideo non haberi pro Episcopo. Tamen quoad iurisdictionem electus venit appellatione Episcopi, & pro Episcopo est habendus, vt probat Barbat. in consil. 2. col. 3. lib. 2. † Et dicitur habere territorium vbi habet Episcopatum diocesis circumscriptum, c. 1. §. contra hentes, vbi glo. de foro competen. in 6. & in c. cum Episcopi, de offic. ordinarij, eo. lib. & infra tit. 38. num. 6. † Et potest esse index in causis suæ Ecclesiæ. Oldrad. in consilio 156. Possessio, † & cognoscere potest de causis Prælatorum subditorum ordinariam iurisdictionem habentium, quia est index ordinarius totius suæ diocesis 11. q. 1. c. de persona, c. qui resistit, distinct. 8. quæ contra in fine. Goffredus, & Hostiensis, in c. pastoralis, de offic. ordinarij. & communè dicit Capra in reg. 33. num. 4. † Causas verò criminales clericorum laico delegare prohibentur. Doctores in c. decernimus de iudicijs, vbi Dec. nu. 5. in fi. Ripa nu. 34. Rolan. in consil. 4. nu. 4. lib. 1. Solus enim Papa ex plenissima sua potestate id facere potest, vt per glo. in c. bene quidè in verbo præter 96. dist. quam totus mundus sequitur secundum Berouin in q. 7. nu. 1. In delictis communis fori non potest Episcopus personaliter capi, aut carcerari facere, aut punire laicos, sed tantum contra eos procedere per censuras. Io. Andr. in addit. ad Specul. vt refert Foller. in pract. crim. canon. nu. 52. & seq. Aufrer. de potest. Eccles. super laicis, nu. 1. sequitur Didac. pract. quæst. c. 10. nu. 2. Menciach. lib. 3. de testam. §. 22. † Episcopus cum consensu sui capituli potest condere statuta in præiudicium aliorum Prælatorum inferiorum, aliarumque Ecclesiarum concernentia: dum tamen Prælati inferiores, & agentes pro Ecclesijs subiectis præsentem consensum præstiterint, alias non valebunt. Io. Andr. & alij, in c. vestra, de loc. per ea quæ notantur, in cap. penult. & vlt. de ijs quæ fiunt a Prælati. Valent tamè huiusmodi statuta licita cum solo consensu capituli, quando super ijs dumtaxat fiunt, quæ ad Episcopum spectat iurisdictionem, non autem in præiudicium inferiorum Ecclesiarum, c. vt animarum, de consil. in 6. & c. 2. de maiorit. & obed. & notatur in c. constitutionem, de verbor. signif. Alex. in c. 248. Perspectis, lib. 2. & sine capituli consensu potest statuere de percipiendis, vel non percipiendis fructibus beneficiorum, c. cum dilectus, de clerico non resid. Verum Doctor. in c. cum omnes de consil. contrarium communiter concludunt, pro quibus facere videntur notata in c. cum consuetudinis, de consuetud. Illud tamen non est ignorandum Pontificis familiaris quatenus constitutione non obstante absentes posse illos percipere, d. c. cum dilectus, & ibi Imola in fine. In arduis, & delictis grauib. & pena graui imponenda absque consensu capituli non debet procedere Gabr. lib. 3. conclus. 36. Clarus §. fin. q. 58. ver. præterea. † Præterea regulariter Episcopo dispensare permittitur, nisi specialiter, & expresse prohibuit reperiatur, & sic Episcopus dispensare potest vbi cunque non prohibetur, vt per omnes in c. at si clerici, §. de adulterijs, de iudic. Specul. & alij, quos citat in tit. de dispensatione, ver. Nunc de Episcoporum. Viuius opin. 254. Et ideo potest dispensare contra statuta synodalia, vt per Innoc. in c. ad monasterium, num. 4. de statu monachor. vbi Ioan. Andr. & in c. dilectus, de tempor. ordinarij. vbi Zabarell. Ioan. Andr. in reg. cui licet, & regula qui tacet. de regul. iur. in 6. Gemin. Philippus Franc. in c. licet tamen, de elect. in 6. Felin. in cap. at si clerici, §. de adulterijs, num. 6. de iudic. vbi Decius, nu. 98. Et ex magna causa, vt puta necessitate, vel utilitate etiam contra Concilium, vt per Archidiacon. in cap. licet canon. de electio. in 6. sequitur Hostien. in cap. cum dilectus, de elect. Abbas in d. §. de adulterijs, num. 9. in d. c. cum dilectus, c. fin. de filijs presbyter Lambert. de iure patronat. 1. par. 2. libro artic. 19. q. 7. princ. nu. 2. Cotta in verbo Episcopus Romanus in singulis 492. Concil. Trident. in sessio. 25. de reformat. c. sicuti 18. Quod tamen non procedet si Concilium prohibeat, & puniat contra facientes, c. cum in cunctis, §. clerici, de elect. Io. Andr. in c. 1. de ætate, & qualitate, lib. 6. vbi Gemin. est enim dispensatio iuris relaxatio. glo. in c. requiritis 1. q. 7. & distinct. 50. c. vt constitueretur. & ideo sine causa non est tuta quoad Deum, glo. fin. in c. non est voti, de voto, & votiredempt. & vt exorbitantè à iure, & odiosam restringendam, firmatur in cap. 1. §. fin. de filijs

9 presbyter. in 6. † Episcopus non excommunicat iudicem laicum exemptum cum petitur brachij auxilium ab eo, si non præstat, Alciat. in c. perniciosam, de offic. ordinarij. nu. 127. & excoicans exemptos, excommunicatio non tenet, 10 Soc. sen. in c. recipimus num. 89. de priuilegijs. † Habet iurisdictionem in monachos, vt dictum fuit in tit. 8. & probat Capra in regula 74. nu. 24. 28. & 37. Viuius opin. 1. † Charitativum subsidium petere potest, sed cum causa rationabili, de qua per arbitros a quo electos plenarie cognoscendum, vt per Remigium de charitativo subsidio. q. 6. in fin. 12 & q. 7. † Fiscum habent etiam Episcopi, & procuratorem fiscalem, vt dictum fuit supra. tit. 10. nu. 17. & sic possunt confiscare omnia, & applicare suæ Camere, & in sententia contra aliquem proferenda possunt penam applicate eius curi Episcopali, non autem Camere Romanæ. Butrius, & Imola ex mente glo. in c. quia diuersitate, de concess. præben. Abbas, Anan. & Socin. in c. excoicato de hæretic. Oldrad. in consil. 302. Afflict. in præiudicis consil. q. 15. nu. 9. Foller. in pract. canon. crimin. de denunciatione, c. 5. nu. 14. & seq. Viuius opin. 251. alios citat.

SYMMARIUM.

- 1 Chorepiscopi quid differant ab Episcopis, & de eorum potestate.
- 2 Chorepiscopi dant tantum literas commendatitias, & pacificas.
- 3 Chorepiscoporum auctoritas in quibus limitata.
- 4 Chorepiscopi sunt ad exemplum, & formam 72. discipulorum.
- 5 Chorepiscopi hodie ab Ecclesia prohibiti.
- 6 Episcopi, quorum vices habeant in Ecclesia.

De Chorepiscopis. Tit. 20.

INTER † Episcopos aut, & Chorepiscopos hæc constituta est differentia, quod Episcopi non nisi in Ciuitatibus, 2 Chorepiscopi etiã in vicis ordinari possint: † Episcopi formatas, Chorepiscopi non nisi cõmendatitias, & pacificas literas dare valent. Episcopi in consecrandi habent, Chorepiscopi tantum minores ordines tribuunt; Leuiticã autem, & sacerdotalem benedictionem non valent præstare, dist. 68. Ecclesijs, Sinter Episcopos. Nam Leo 1. epist. 86. inquit. † Quamuis Chorepiscopi, & presbyteris plurima cum Episcopis ministeriorum communis sit dispensatio: quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouellis, & ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerunt: sicut est presbyterorum, & diaconorũ, aut virginum consecratio; sicut constitutio altaris, & benedictio, vel unctio. Si quidem nec erigere altaria, nec Ecclesia, vel altaria erecta consecrare licet, nec per impositionem manuum fidelibus baptizatis, vel conuersis hæreticis paracletum Spiritum sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidè in Missa quæquam penitentem reconciliare, neque formatas cuiuslibet Epistolas mittere. † Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum, & formam 72. discipulorum esse noiscuntur, vel presbyteris, qui eandem gestant figuram: quoniam quamquam consecrationem habeant; Pontificatus tamen apicem non habent. distinct. 68. ca. quamuis. † Hi verò propter insolentiam suam, qua officia Episcoporum sibi usurpabãt, ab Ecclesia hodie sunt prohibiti. Vnde Damasus Papa ait ad Episcopos Affricæ epist. 4. Chorepiscopi tam ab hæc facta sede, quam à totius orbis fuerant Episcopis prohibiti: Nimis ergo eorum institutio improba, nimis est præua: quia vt hi de summo sacerdotis ministerio aliquid præsumant, omni auctoritate carent. Nam non amplius quam duos ordines inter discipulos Domini esse cognouimus, idest duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum. Vnde iste tertius processerit funditus ignoratus: & quod ratione caret, extirpari necesse est. Quod autem Episcopi non sint, qui minus quam à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet: quoniam vt bene nostis, prohibitum à factis est patribus, vt ab vno, vel à duobus sunt ordinati Episcopis, nec nominentur Episcopi. Si nomen non habent, qualiter officium habebunt? distinct. 68. cap. chorepiscopi. † Quorum vices in Ecclesia habeant Episcopi, & quis eis hæc digni-

dignitatem dare debet. S Augustinus ostendit inquiens. Pro Patribus tuis nati sunt tibi filij: quid est pro Patribus tuis nati sunt tibi filij: Patres missi sunt Apostoli: pro Apostolis filij nati sunt tibi: Constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa Ecclesia Patres istos appellat, ipsa istos genuit, & ipsa istos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te patres deserunt, quia non vides Petrum; quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es, de prole tua tibi creuit paternitas. Pro Patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos Principes super omnem terram, Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro Patribus suis Principes super omnem terram, ut ex institutione Christi, & divino iure sine dubio sint constituti, ut antea tit. 7. in princip. & tit. 19 in princip. diximus. In Ecclesia enim Episcopi Apostolorum locum tenent, ut iam in dictis tit. fuit probatum, quod non convenit Chorepiscopis, d. distinct. 68. cap. vlt. de his agit Cardinalis Bellarminus, libro primo, de clericis, capit. 17. & Lancellottus Instit. de Chorepiscoporum vsu sublato.

S V M M A R I V M.

- 1 Archidiaconus quis, & de eius iurisdictione, & qualis esse debeat.
- 2 Decani rurales per Episcopum, & Archidiaconum ordinandi, & remouendi.
- 3 Archidiaconi non dominantur clericis.
- 4 Archidiaconi munus in visitatione parochialium, & ecclesiarum.
- 5 Archidiaconi officium.
- 6 Archidiaconus non committit curam animarum sine Episcopo.
- 7 Examen clericorum spectat ad Archidiaconum.
- 8 Archidiaconi iurisdictione, & potestas in monasterijs, & alijs.
- 9 Laurentius sanctus, fuit Romæ Archidiaconus, & post eum nullus.

De Archidiaconis. Tit. 21.

- 1 **A**rchidiaconus ꝑ vicem gerit Episcopi, eiusque oculis appellatur, & in omnibus maior est post Episcopum, c. 1. & ad hęc 7. §. Archidiaconus, ver. secundum verbum, & §. item in epistola de officio Archidiaconi, Cuchus Inst. de Archidiacono. Eius iurisdictioni subiecti sunt Diaconi, Levitæ, & Archipresbyteri, d. §. Archidiaconus, dist. 25. c. 1. §. hi sunt ordines, ver. Archidiaconus, & §. Archipresbyter, & c. 1. de officio Archipresbyteri. & ex dispositione Concilii Tridentini in sessio. 24. de reformat. c. cum dignitates 12. §. Archidiaconi debent in omnibus Ecclesijs, si fieri potest, esse magistri Theologiae, seu Doctores, aut hęc centiati in iure canonico ꝑ Decani rurales per Episcopum, & Archidiaconum communiter ordinandi, & remouendi sunt, d. c. 7. §. fin. Omnis sollicitudo, & cura cleri, & Ecclesiarum pertinet ad Archidiaconum, c. 1. ver. omnem curam, c. ad hęc 7. §. Archidiaconus, ver. parochiarum, & ver. omnem sollicitudinem, de officio Archidiaconi, dist. 25. c. 1. §. hi sunt ordines. Lancellot. §. 1. & toto tit. Inst. de officio Archidiaconi. Clericorum vitam inquirere debet, & corrigenda Episcopo nunciare, distinct. 94. c. si quis, §. Archidiaconus. Nam nec visitado causas matrimoniales, nec criminales, nec concubinatus, indicant, etiam ex dispositione Concilii Tridentini in sessio. 24. c. causa omnes 20. §. ad hęc: ꝑ Clericis dominari, & censum ab eis exigere prohibentur, dicto §. Archidiaconus, cum cap. sequen. ꝑ quolibet triennio per diocesim tenetur parochias visitare, c. 1. §. fin. de officio Archidiaconi. Et quæ corrigenda in diocesi videt, corrigere, ac emendare potest, & debet, dum antedicta declaratione Concilii, d. §. fin. & c. ad hęc 7. §. item in epistola. vbi, ut in Concilio, excipiuntur negocia ardua. Non nisi semel in anno ad Ecclesias visitandas accedere debet, cū distinctione, de qua in c. madamus 6. de officio Archidiaconi. Præterea Archidiaconi, & inferiores in ijs Ecclesijs, vbi habentur visitationem exercere consueverunt, debent assumpto notario de consensu Episcopi deinceps per se ipsos tantum ibidem visitare, quod & in alijs omnibus statutum est, cum Episcopo infra mensem rationem reddere, & depositiones co-

stium, & integra acta ei exhibere tenentur, non obstantibus quacunque consuetudine, etiam immemorabili, atq; exceptionibus, & privilegijs quibuscunque ex dispositione Concilii Tridentini in sessio. 24. de reformat. c. Patriarche 3. §. Archidiaconi. ꝑ Archidiaconi autem officium circa Evangelium legendam, missamq; celeberrimam exponitur in c. 2. eo, tit. & in dist. 25. c. 1. §. hi sunt ordines, ver. quis leuitarum. Præterea omne officium ecclesiasticum providendo lectiones, aut responsoria in matrice Ecclesia dare debet, ac auscultare, d. c. 2. §. omne, & d. ver. quis leuitarum. Acolythos debet ordinare, d. c. 2. §. fin. Custodiã vasorum Ecclesiæ debet habere, c. ea quæ 3. eod. tit. ꝑ Curiam tñ animarum sine licentia Episcopi nemini debet committere, c. cum satis 4. eo, tit. Nec sine auctoritate Episcopi ius habet excõicandi, c. Archidiaconus 5. de officio Archidiaconi. Iurgia singulorum audire debet, & adhęc 7. §. Archidiaconus, ver. & audire, eod. tit. Instructio corporalis tam super beneficijs, quam etiam dignitatibus ad ipsum pertinet, d. c. 7. §. in quadam, ver. nostra. ꝑ Examen clericorum ordinandorum ad ipsum spectat, & ipse est qui ordinandos examinatos reprobos habiles Episcopo representat, dicto §. in quadam, & cap. vlt. nostrum 9. ver. & illos examinare, & in princip. ut fuit etiam dictum supra, titulo quarto. ꝑ Et potest ipse Abbates, & Abbatissas in sede, dicto cap. nono, in fine. In monasterijs autem iurisdictionem non habet, nisi quantum ei tribuit generalis, vel specialis consuetudo, cap. vltim. de officio Archidiaconi. Non dat commendatitias literas ad ordines, cap. significasti 8. eodem tit. Non nisi Diaconus in Archidiaconum est ordinandus, distinctio. 60. cap. primo, cap. nullus, cap. innotuitus. Et si Episcopus negligens fuerit in eo eligendo, a clero eligi potest, distinctio. 89. cap. voluitus, §. hinc colligi. Eius plura officia enumerantur in distinctio. 25. cap. primo, §. hi sunt ordines, vsque ad §. Archipresbyter, ꝑ & Romæ Sanctus Laurentius fuit Archidiaconus, post quem nullus dicitur ibi Archidiaconus fuisse, ut in rationale eius festi.

S V M M A R I V M.

- 1 Archipresbyter, vel decanus quis ordinandus.
- 2 Archipresbyter gerit vices Episcopi absentis.
- 3 Archipresbyteri officium, & munus.
- 4 Archipresbyteri ruralis munus.
- 5 Archipresbyteri tenentur predicare.

De Archipresbyteris, & Decanis.
Titulus 22.

- 1 **A**rchipresbyteri ꝑ multis Decani appellantur, c. ad hęc 7. §. Archidiaconus, ver. Archipresbyteri, de officio archidiaconi, & non nisi presbyteri, aut Diaconus in Archipresbyterum, vel Decanum est ordinandus, distinctio. 60. c. 1. c. nullus prepositus, c. innotuitus, in princip. & subest. Archidiacono, d. ver. Archipresbyteri, & c. 1. de officio Archipresbyteri, distinctio. 25. c. 1. §. Archipresbyter. ꝑ Gerit tamen vices Episcopi absentis in providendo, ꝑ sacerdotes suum faciunt officium, & in alijs, c. 1. ver. & in Episcopi absentia, c. ministerium 2. §. si Episcopus, c. officium 3. in princip. de officio Archipresbyteri, distinctio. 25. c. 18. Archipresbyter, ver. & quando. Lancellot. §. 1. & toto tit. de officio Archipresbyteri. Cuchus Inst. de Archipresbytero. ꝑ Ipse præest presbyteris, & presbyteralibus officijs, d. c. 1. ver. Et quod specialiter, d. §. Archipresbyter, ver. & quod specialiter. Sed causas criminales, & matrimoniales tractandas Episcopo debet dimittere ex dispositione Concilii Tridentini in sessio. 24. de reformation. c. causa omnes 20. §. ad hęc. Assidue in Ecclesia stare debet, collectam dicere, aut alij inungere, d. c. 1. ver. & assidue, & d. §. Archipresbyter, ver. & assidue. Providere debet, ut officium sacerdotum Cardinalium in communicatione corporis, & sanguinis Christi, & alijs similibus ritibus expediantur, c. ministerium 2. in princip. eod. tit. Providere etiam debet, ut vira sacerdotum Cardinalium sit honesta, & decens, d. cap. 2. ver. provideat etiam. In præcipuis festiuitatibus, aut ipse missam celebrabit, aut alij celebrandam committet, d. c. 2. §. si, & c. officium 3. in princip. eo, tit. Episcopo missificante, cura re debet, ut sacerdotes ad missam sollemniter procedant, d. c. 3. §. quan-

§. quando verò. Alia eius officia circa infirmos, pœnitentes, conuertendos, & infantes exponuntur in d.c. 3. §. debet etiam. † Archipresbyter verò ruralis presbyterorum, & laicorum plebanæ suæ curam gerit, contra tamen decretum Episcopi nihil ordinare potest. c. vlt. eod. tit. † Sed & ipse, & alij omnes parochiales, vel curatas Ecclesias habentes, tam in Ciuitatibus, quam in vicis per se, vel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, festisque solemnibus, plebes sibi commissas, pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis: docendo ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum breuitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oportet, vt penam æternam euadere, & cælestem gloriam consequi valeant. Id verò si quis eorum præstare negligat, etiam si ab Episcopi iurisdictione quauis ratione exemptum se esse præterderet, etiam si Ecclesiæ quouis modo exemptæ diceretur, aut alicui monasterio, etiam extra diœcesim existenti, forsitan annexæ, vel vnitæ, modo re ipsa in diœcesi sunt, prouida pastoralis Episcoporum sollicitudo non desit, ne illud impleatur. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis: ita constitutum legitur in Concil. Trident. sessio. 5. de reformat. c. quia verò 2. §. Archipresbyteri.

S V M M A R I V M.

- 1 Presbyter quid significet.
- 2 Presbyterorum origo.
- 3 Presbyteri subsumunt Episcopo.
- 4 Presbyteri representant Ecclesiæ senatum.
- 5 Presbyterorum potestas in quibus limitata, & de pertinentibus ad eorum officium, & m. 6. & seq.
- 9 Presbyter presentem Episcopo potest concionari.
- 10 Nuptijs secundis presbyteri prohibentur interesse.
- 11 Presbyteros instituendi, & destituendi ius ad Episcopos pertinet.
- 12 Presbyter quomodo ordinandus.

De Presbyteris. Tit. 23.

Presbyter † græcè, Latine senior interpretatur: nõ modo pro ætate, vel decrepita senectute: sed etiam propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt presbyteri nominantur, distinct. 21. c. 1. §. presbyter. distinctio. 84. cap. vlt. & secundum Concilium Tridentinum in sessio. 23. de reformatione, c. nullus 12. nõ solum post ætatem annorum viginti quinque, sed & dignos duxat, & quorum probata vita senectus sit, ad hunc ordinem statuitur esse assumendos. † Ipsi enim originem primum à Moyse duxerunt, d. c. vlt. ibi Moyse præcipitur. Durandus in rationale diuinorum officiorum, lib. 2. c. 10. Deinde ab Apostolis, distinct. 21. c. in nouo, §. videntes autem ipsi Apostoli, & eorum nomen olim commune erat Episcopis, eis que exornabantur, dicto §. presbyter. ibi. vnde & apud veteres, & c. distinct. 93. c. legimus, distinct. 95. c. olim, c. ecce, §. presbyteri, ver. quoniam ipsi, & c. Episcopus. Id quod confirmat etiam Concilium Tridentinum in sessio. 14. Doctrina sacramenti extremæ vnctionis. De ministro, cap. 3. in princ. ex D. Iacobo, & Cardinalis Bellarminus, lib. 1. de clericis, c. 3. C. & D. & c. 15. A. quia scilicet, & Episcopi eundem presbyterij, ordinem obtinent, non quia sint æquales dignitate, potestate, vel autoritate: sed & ipsi illius extremæ vnctionis sacramenti ministri, vt post Concilium vbi supra, luculenter demonstrat Cardinalis Bellarminus, lib. 1. de clericis, c. 14. per totum. † Debent enim presbyteri Episcopis obsequi, distinct. 80. c. non debere, ver. similiter, distinct. 93. c. à subdiacono, ver. porro Pontifici, distinct. 95. c. non oportet, & sine ipsis nihil peragunt, canone Apostolico 38. eis enim subsunt, & vt dictum est, obsequium præstant, d. distinct. 95. in princ. & c. olim, ver. sicut ergo presbyteri: quia sunt Episcopi maiores presbyteris, vt in allegatis canonibus, & quidem iure diuino, vt per Cardinalem Bellarminum, vbi supra, ver. quoad primum. † Verumtamen ipsi presbyteri representant Ecclesiæ senatum. 16. q. 1. c. Ecclesia. † Sed virgines consecrare inconsulto Episcopo, & chrismata conficere prohibentur 26. q. 6. c. 1. & capit. presbyter. Nam chrismata ab Episcopo petere debent, dist.

95. c. presbyteri. Non possunt publicè penitentes absoluerè, d. cap. 1. Non possunt consecrare altare, nec benedicere plebi, aut publico penitenti, d. q. 6. c. ministrare. Quamuis indocti contemndi non sunt, c. cum ex intincto 12. §. licet autem, de hæreticis. † Presbyter habens populum, debet habere clericum, qui secum cantet, ac in alijs cum adiuuet, c. vt quisque 3. de vita, & honest. cleric. Sed non debet admittere parochianum alienum, qui proprio sacerdote contempto, diuina ab eo vult audire, c. vt dominicus 2. de parochis 13. q. 1. c. 1. † Ad eos præcipue pertinet sacramentum corporis, & sanguinis Domini in altario Dei conficere, orationes dicere, & benedicere dona Dei. distinct. 25. c. 1. §. ad presbyterum. Monita autem vitæ ab eis inquirenda, dicta distinct. 25. c. audire, ver. monita, autem. † Quando autem presbyteri, aut diaconi per Parochias constituuntur, oportet eos primum professionem Episcopo suo facere, vt castè, & purè viuant sub Dei timore, vt dum eos talis professio obligauerit, vitæ sanctæ disciplinam retineant, distinct. 28. c. quando. & si professam castitatem non seruauerint, sunt puniendi, d. distinct. 28. c. presbyter. & c. presbyterum. † Præsertim Episcopo presbyter concionari potest, dist. 95. c. ecce ergo, c. esto subiectus, §. pessimæ. Sed præsertim Episcopo non possunt presbyteri offerre, nec panem sacrificatum dare, calicemve porrigere, d. distinct. 95. c. vlt. Ne incidant, nisi stola, aut orario induti 17. q. 4. cap. vt presbyteri. 10. † Secundis nuptijs interesse prohibentur 31. q. 4. c. si qua fuerit, §. fin. cum c. seq. & infra tit. 106. Hostiam pro infirmis semper debent habere paratam, de consecr. distinct. 2. c. presbyter, & infra tit. 64. Non baptizatus in presbyterum non est ordinandus 1. q. 1. c. si presbyter, c. 1. & vlt. de presbytero non baptizato, & supra tit. 2. Diaconus, nõ subdiaconus in presbyterum ordinandus, c. 1. de clerico per saltum promotus. Nec minor annis 35. §. presbyterum Nouel. con. 123. & supra d. tit. 2. Quod à Concilio Tridentino reductum est ad annos 25. vt in principio, & alibi dictum fuit. 11. † Ius autem presbyteros instituendi, ac destituendi ad Episcopum pertinet, c. cum & plantare 3. §. in Ecclesijs verò, de priuilegijs. Viuius opin. 255. Per castella, & modicas ciuitates, atque villas presbyteri sunt constituendi, distinct. 80. c. Episcopi, ver. sed presbyteri, & §. fin. c. illud, ver. cum vbi. Modus presbyterum ordinandi, & vt oratio tempore consecrationis vtatur, traditur in distinct. 23. c. cum presbyter, cum c. sequen. & c. præterea. † In ordinando autem presbytero non debet Episcopus manum tantum imponere, alio orationem dicente, d. distinct. 23. cap. ex epistola cum cap. sequen. Tandem quando presbyteri in parochijs ordinantur, libellum officialem à suo sacerdote, idest, Episcopo, accipiant, vt ad Ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignoratiam etiam in ipsis diuinis sacramentis offendant. Cum verò ad litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter suscepum officium celebrent, vel baptizent, distinct. 38. c. quando. Vel debitis festis diebus prædicent, ad hoc enim munus, & ipsi si habent animarum curam tenentur, vt dictum fuit supra tit. 22. in fin. de his agit etiam Cucus Instir. de presbytero parochio, & de presbytero simplici, & plura referuntur in synragm. commu. opin. loco 1. tit. 13. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Parochus quis ordinandus, & qualis.
- 2 Parochus ordinatus intra annum debet fieri sacerdos, & residere.
- 3 Parochus absens cui debeat Ecclesiam commendare.
- 4 Parochialis Ecclesia qua dicatur, & parochi officia.

De Parochis. Tit. 24.

In † Parochum ordinandus non est, nisi in sacris constitutionibus, qui ad minus sit subdiaconus, secundum distinctionem, de qua in c. præterea 5. de ætate, & qualitat. & idoneus moribus, scientia, & ætate viginti quinque annorum esse debet, c. licet canon. 14. de electio. in 6. Adeo vt ex duobus concurrentibus vno electo possit alter vt magis idoneus ex constitutione Pij V. appellare ad vtrumque esse electum, vt censuit Rota diuersor. in recentiorib. par. 1. decis. 537. per totam, & dec. 656. Sed parte 2. decis. 56. declaratur,

atque distinguitur. Ordinatus in parrochium personali-
 ter debet residere d. cap. licet §. is etiam. Præterea paro-
 chus ordinatus, si sacerdos non sit, intra annum sacerdos
 fieri debet sub pœna priuationis d. §. is etiam versic. & in-
 tra annum Clement. vt ij 2. §. illi verò de ætate, & qualit.
 Clement. 1. de offic. Vicarij Clement. 1. §. cæterum versicu.
 qui autem de statu monachor. Quod verissimum est, nisi
 Ecclesia sit collegiata capit. statutum 22. de elect. in 6. Vel
 nisi Episcopus loci cum parrocho studiorum causa dispen-
 sauerit certo modo, de quo in cap. cum ex eo eod. titu. Pœ-
 nam autem non incurrit, nisi annus sit completus c. com-
 missa 35. in princip. eod. tit. Nec minus si ex iusta causa fue-
 rit impeditus quominus intra annum sacerdos fiat d. capi.
 commissa 35 §. annus autem. Sed pœna non euitatur ex eo,
 quia anno elapso eadem Ecclesia eidem rursus confera-
 tur d. cap. 35. §. porro. Tandem si intra annum sine dispen-
 satione, vel sine aliqua iusta causa sacerdos factus nõ sit,
 præter priuationem de qua supra, fructus quoque percep-
 tos, tam consumptos, quam adhuc extantes, restituere
 tenetur, & ordinator Ecclesiam debet prestare indemnem
 d. cap. 35. §. cæterum. ¶ Observandum etiam est, ne parro-
 chialem Ecclesiam causa studij absens parrochus alicui nõ
 constituto in legitima ætate, & sacerdotio, neque eidem
 ultra sex menses commendet cap. nemo 15. de elect. in 6.
 debet enim illam commendare abfuturus, vt ibi. ¶ Quando
 autem Ecclesia dicatur parrochialis, quando præsuma-
 tur, & quomodo probetur parrochialis tradit Rota di-
 uer. in recentioribus decis. 258. & 272. par. 1. De Parrochis
 plura tradit Cucchus, instit. de Prasbytero Parrocho, &
 cap. De officio verò Parrochi in nuptijs benedicendis, tra-
 dit Concilium Tridentinum in sess. 24. de reformatione
 matrimonij cap. 1. §. præterea. In catechismi exponenda in
 d. sess. de reformatione cap. vt fidelis 7. ver. sed etiam à sin-
 gulis parrochis, & in sacris eloquijs explanandis ibidem c.
 expedit 18. vt & supra tit. 22. num. 5. dictum fuit,

S V M M A R I V M.

- 1 Leuita derivatio, & officium.
- 2 Leuita sunt viri nostri Diaconi.
- 3 Diaconi qualiter, & quomodo ordinandi, & eorum munus.
- 4 Leuita officium.
- 5 Diaconi debent subesse præsbyteris, limitatur num. 6.
- 7 Dalmatica alba quomodo utantur Diaconi.
- 8 Diaconus circa, que inuigilare debeat.
- 9 Diaconi debent esse celibes.
- 10 Diaconatus est sacramentum ordinis.

De Diaconis, seu leuitis, Tit. 25.

Leuitæ ¶ ex nomine authoris vocati. De Leui enim Le-
 uitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacra-
 menti ministeria explebantur. Hic Græce Diaconi,
 Latine ministri dicuntur, quia sicut in sacerdote consecra-
 tio, ita in Diacono ministerij dispensatio habetur distinct.
 21. c. 1. §. Leuitæ Durandus in rationale diuinorum officio-
 rum lib. 2. c. 9. Leuitas autem ab Apostolis ordinatos legi-
 mus, quorum maximus fuit Beatus Stephanus d. distinct.
 21. in princ. §. Leuitas. Ex his colligitur Diaconos, & Leui-
 tas esse vnum, & idem. ¶ Sunt enim Diaconi nostri, vt leui-
 ta in veteri testamento Cardinal. Bellarm. lib. 1. de clericis
 c. 11. fol. 231. B. fol. 232. A. & c. 13. fol. 234. A. ¶ Qualiter au-
 tem, & quomodo ordinandi sint legitur in distinct. 23. c. Dia-
 conus dum ordinatur, & c. sequen. Sed & quales, & in qua
 ætate sint ordinandi legitur in Concilio Trident. in sess. 23.
 de reformatione c. nullus 12. & c. subdiaconi 13. & quot legi-
 tur in sess. 24. de reformatione c. cum dignitates 12. §. Epi-
 scopus autem. Non enim in ijs ordinandis manus eorum
 perungi debent d. cap. præterea. Et quidem numero septē
 Diaconi enim sunt, quos in Apocalypsi legimus, septē An-
 geli Ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea: hi vo-
 ces tonitruum. Virtutum operatione præclari, humilitate
 præditi, quieti, humiles, euangelizantes pacem, annuncian-
 tes bona, dissensiones, & rixas, & scandala refecantes, do-
 centes, soli Deo colloquentes, in templo nihil de mundo eo-
 gitantes, dicentes patri, & matri non noui vos, & filios suos
 non agnoscentes. Sine hoc sacerdos nomen non habet, or-

tum non habet, officium non habet. Hic minister Dei dicitur,
 quia scriptum est. Quis maior est, qui ministrat, an cui
 ministratur? & sicut in sacerdotio ministratio, ita in mini-
 stro est sacramenti dispensatio. Sacerdotibus, etiam propter
 præsumptionem non licet de mensa Domini tollere Calicem,
 nisi ei traditus fuerit à Diacono. Ita enim Deus postea
 omnipotens vniuersa disposuit, vt qui maiorem se esse cre-
 diderit, minor sit, & qui videretur minor, maior existeret,
 Deniq. quam hoc verum sit, ipse perpende. ¶ Leuitæ infe-
 runt oblationes in altari: Leuitæ componunt mensam Do-
 mini Leuitæ cum sacerdotibus, dum Sacramenta benedi-
 cunt, assistunt, Leuitæ ante sacerdotes orant, vt sit distin-
 ctio locorum creditur, etiam in altari Dei videant sibi Epi-
 scopi, si superbi sunt, Diaconos anteponi, si humilitatem
 diligunt: maiores se esse in eo, quod sunt humiles, cogno-
 scunt. Tunc demum, vt aures habeamus ad Dominum, Dia-
 conus acclamat: ipse prædicat, ipse hortatur, ipse commo-
 net adstantibus Sacerdotibus, ne leuiter hanc vocem, qua
 loquitur hæc, & pacem annunciat, aut negligenter aspicias,
 aut contemnentia putes, ita D. Hieronymus de septem or-
 dinibus Ecclesiæ c. 5. relatus in dist. 23. c. Diaconi. ¶ Subesse
 debent præsbyteris, non se illis præferre d. dist. 23. c. à si b-
 diacono §. porro d. c. diaconi septem §. vt igitur c. peruenit
 c. non oportet c. diaconi c. diaconus c. nonnulli c. legimus c.
 Dominus. ¶ Nisi diaconus locum Metropolitanum obti-
 neat d. dist. 93. c. vt. ¶ Alba verò Dalmatica tempore obla-
 tionis tantum vtuntur d. dist. 93. c. diaconus in fine. Com-
 pagis absq. Apostolica licentia vt non præsumat d. c. nonnul-
 li §. compagis vbi gl. declarat, que ille sint, & c. seq. Nichilq.
 eorum, quæ decreta sunt primis benedicibus, vt baptisma,
 Eucharistiam, & c. sibi debent vendicare d. dist. 93. c. dia-
 conos 13. & seq. cap. non oportet 16. nisi tempore necessitatis
 præsentis ac iubente præsbytero c. præsentis 18. ¶ Ab eis ea
 sunt inquirenda, quæ ad cultum Ecclesiæ, & disciplinam
 eius pertinent d. dist. 93. c. diaconi Ecclesiæ in fine 6. Episcopus
 est ab eis custodiendus, sunt enim ipsi tanquam oculi
 Episcopi oberrantes, & circumiustrantes cum veterum
 actus totius Ecclesiæ, & perscrutantés diligentius, si quem
 videant vicinum fieri præcipitio, & prouidum esse peccato,
 vt referant hæc ad Episcopum, Sed & de peregrinis simi-
 liter Episcopo suggerant reuocendis, & cætera his simi-
 lia, quæ ad cultum Ecclesiæ, & eius præsentis disciplinam d.
 c. diaconi Ecclesiæ 6. Custodiat Episcopum prædicantē,
 ne aut ipse Episcopus ab insidiatoribus quoquo modo infe-
 steretur, aut lædatur à suis: aut verba diuina detrahendo,
 aut insidiando polluantur, vel despiciantur: sed veritas spi-
 rituali redoleat feruore, & pax prædicata labijs animi cū
 voluntate concordet c. diaconi qui 11. dicta distinct. 93. Sicut
 enim in ministerio, ita in dispensatione sine Diacono Epi-
 scopus viuere non debet d. capit. diaconi sunt 23. §. & sicut
 in sacerdotio d. dist. 93. Hi ministrant Sacerdotibus d. c. 23.
 & dist. 25. c. 1. §. ad diaconum. Et scriptum tantum hume-
 rum oratio Diaconus ambit, d. dist. 25. c. audire in fine cum
 c. seq. ¶ Celibes, diaconi esse debent, dist. 28. c. quando cap.
 præterea cum c. sequen. dist. 32. c. eos qui. Sed contradicit
 d. dist. 28. c. præsbyter c. diaconi in princ. Cui contradictio-
 ni respondet Gratianus in d. c. diaconi versic. sed quod de
 electione. Est enim ¶ Diaconatus Sacramentum ordinis, vt
 ex scripturis, & Patribus probat Card. Bellarminus de Sa-
 cramento ordinis li. 1. c. 6. per totum Cucchus instit. de Dia-
 cono subdiacono, & c. Concilium Tridentinum in sess. 23.
 de reformatione c. nullus c. subdiaconi, & c. vt sanctorum
 17. & de his disponitur etiam in §. præsbyterum Nouella c.
 123. & l. præsbyteri §. C. de Episc. & cle. & de illis hæc tenus

S V M M A R I V M.

- 1 Subdiaconus unde dictus, & eius munus.
- 2 Subdiaconi castitatem vouere debent, & seruare.
- 3 Subdiaconatus est ordo sacer.
- 4 Subdiaconi ætas annorum viginti.

De Subdiaconis, Tit. 26.

Hypodiacones ¶ Græcè, quos nos Subdiaconos dici-
 mus, ideo sic appellatur, quia sebiacēt præceptis,
 & officijs Diaconorum, seu leuitarum distinct. 21.
 cap. 1. hypodiacones Durandus in rationale diuinorum
 offi-

officiorum, lib. 2. c. 8. Nam à subdiacono vsque ad lectores omnes subditi sunt diacono in Ecclesia ei representantes honorem, distinct. 93. cap. à subdiacono 5. Oblationes à fidelibus suscipiunt, & diaconis supponendas altaribus deferunt, d. distinct. 21. c. 1. Oblationes enim in templo. Calicem, & patenam ad altare deferunt, Diaconis tradunt, Vrceolum quoque, & aquam, & manile, & manutergium tenent, & c. distinct. 25. c. 1. §. ad subdiaconum, distinct. 33. cap. 1. §. deseruientes. Sacratium non ingrediuntur, distinct. 23. c. non oportet. Orarij vti non debent, nec hostias derehquere, distinct. 23. c. ministrum. Reim consecratam alij non porrigunt, distinct. 24. c. 1. Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuum, & calicem vacuum: de manu verò Archidiaconi accipiat Vrceolum cū aqua, manile, & manutergium, distinct. 23. cap. subdiaconus 15.

2 † Castitatem vonere, & seruare debet, distinct. 28. in princip. cum capit. sequent. cap. de illo, capit. subdiaconibus, cap. seriatim, versic. si quis ex. † Sacer ordo est subdiaconus, & quod de diaconis statutum est, idem de subdiaconis quoque est intelligendum, c. miramur 7. de seruis non ordin. & supra tit. proximo in fine, Cardinalis Bellarmin. de sacramento ordinis, lib. 1. c. 7. Cucchus Inst. de diacono subdiacono, & c. † Et non debent esse minores annis viginti, distinct. 77. c. subdiaconus, quidquid statutum sit in §. presbyterum Nouel. c. 123. & Concilium Trident. in sess. 23. de reformat. c. nullus 12.

S V M M A R I V M.

- 1 Acolyti unde dicti, & eorum munus.
- 2 Luminaria in sacrificio missa quid innuant.
- 3 Acolyti ordinandi modus.

De Acolythis. Tit. 27.

1 **A**colythi † græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est Euangelium, aut sacrificium offerendum. † Tūc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur non ad effugandas tenebras, dum Sol eodem tempore rutilat, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis temporalis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, distinct. 21. c. 1. §. Acolythis: distinct. 25. c. 1. §. Acolythum, distinct. 33. §. deseruientes, c. 1. Durandus in rationale diuinorum officiorum, libr. secundo, c. 7. de quibus Concilium Tridentin. in sessio. 23. c. cum

3 autem 3. † Acolythus cum ordinatur, ab Episcopo quidē doceatur, qualiter in officio suo agere debeat: Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari: accipiat & Vrceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi, distinct. 23. c. Acolythus 16. & ibi glo. Obseruare autem debent acolythi, ne rem à presbytero consecratam alij porrigant, distinct. 24. c. 1. & §. 1. Inst. de his, qui sunt in minoribus ordinibus constitutis.

S V M M A R I V M.

- 1 Exorcista nomen quid significet, & eius munus.
- 2 Exorcista promouentur ab Episcopo.
- 3 Exorcismi vsus est in baptismo.
- 4 Signo crucis omnia magica compefcuntur.

De Exorcistis. Tit. 28.

1 **E**xorcista † ex græco in Latinum adiuntes, siue increpantes vocantur: inuocant enim super catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum nomen Domini Iesu, adiurantes per eum, vt egrediantur ab eis, dist. 21. c. 1. §. exorcista, & dist. 25. c. 1. §. ad exorcistam Durandus in rationale diuinorum officiorum, lib. 2. c. 6. † Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo. Accipe, & commēda memoriæ, & habeto potestatem

imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum, dist. 23. c. exorcista 17. vbi glo. declarat quis sit energumenus, & catechumenus. Exorcizare. n. non licet, nisi ijs, qui ab Episcopo ad id sunt promoti, vt in d. c. exorcista, & dist. 69. c. vlt. & de consecr. dist. 1. c. 1. §. si autem. Ad eos enim pertinet exorcismos memoriter retinere, vt officium possint exercere, hoc in ordinatione ijs præcipitur ab Episcopo, vt memoriæ commendent exorcismos, vt in d. c. exorcista, & dist. 25. c. 1. §. ad exorcistam.

3 † Exorcismi vsus est in baptismo, sunt enim in eo exorcismi, & exufflationes præmittendæ, dist. 4. c. siue paruul, c. ante viginti, c. postquam, c. sicut nostis, c. de hinc iterum. Nam exorcismus Demoniam eijcit. de consecr. dist. 4. c. sacerdotis. † Signo enim crucis, quo vitur exorcista, omnia negocia compefcuntur, terrentur, atque fugantur Demones, vt latè probat Cardin. Bellarmin. de Imaginibus lib. 2. c. 22. in fine per totum, & inter sacros ordines connumeratur exorcista in Concil. Trident. sessio. 23. c. 2. & Martinus del Rio, lib. 6. c. 2. sect. 3. De remedijs supernaturalibus diuinis, seu ecclesiasticis, q. 3. disquisitionum magicarū, ver. Quartum est exorcismus. Quo loci, fol. 438. col. 2. A. addit, cauendum exorcistis, ne cum Demone iocentur, & curiosa nugaciæue misceant colloquia. Vidi (inquit Niderius) ab eo citatus in conuentu Coloniensi fratrem verbis satis iocofum, sed in gratia expellēdi Dæmones valdè famosum. Hic cum in terminis conuentus Coloniensis Dæmonem in obsessio corpore arctaret; Dæmon petiuit à fratre locum recedendi: quo ganisus frater ait in ioco. In cloacā meam vadas. Exijt igitur Dæmon, & nocte cum frater ventrem purgare vellet, Dæmon tam dirè eum torsit propè cloacā, vt vitam cum difficultate saluaret. Sancta res est Dæmones eijcere, sanctè tractanda, vt fuere quotquot olim hoc exorcismi remedio tam efficaciter vsi fuere, quorum plures refert Martinus del Rio citato loco.

S V M M A R I V M.

- 1 Lectores unde dicti, & eorum officium.
- 2 Lectoris ætas annorū viginti quinque, & quomodo ordināndus.

De Lectoribus. Tit. 29.

1 **L**ectores † à legendo sunt dicti, dist. 21. c. 1. §. Lectores, dist. 25. c. 1. §. ad Lectorem. Durandus in rationale diuinorum officiorum, lib. 2. c. 5. de quibus Concilium Tridentin. sessio. 23. c. 2. Cardinalis Bellarminus de clericis, lib. 1. c. 11. & 13. & Inst. de his, qui sunt in minoribus ordinibus constituti. Ad ipsum enim pertinet lectionem pronunciate, & ea quæ Prophetæ vaticinarunt populis prædicare, d. c. ad Lectorem. Debet esse annorum viginti quinque, vt 20 q. 1. c. placuit in fine. Cum enim Lector ordinatur, faciet de illo Episcopus verbum ad plebem, indicans eius fidem, ac vitam, atque ingenium, post hæc spectante plebe tradat ei Codicem, de quo lecturus est, dicens ad eū. Accipe, & esto relator verbi Dei, habiturus si fideliter, & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei ministrauerint. dist. 23. c. Lector 18. Orario enim ipse vt non debet, d. dist. 23. c. non oportet 28. † Nec debet esse minor annis decem, & octo, secundum Nouellam, con. 123. §. presbyteri.

S V M M A R I V M.

- 1 Cantores, seu Psalmista unde dicti, & eorum officium,
- 2 Præcentor, succentor, & concantor qui.
- 3 Cantor à quo suscipiat officium cantandi.
- 4 Melodia lasciuia vitanda est.
- 5 Præfationes missarum quot,

De Psalmistis, seu Cantoribus. Tit. 30.

1 **P**salmistæ † à psalmis canendi vocati canunt, vt excitent ad compunctionem animos audientium: licet & quidam Lectores ita miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad lætium, lamentationemque; compellant, distinct. 21. c. 1. §. Lectores. Ad eos enim pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, sacrificium, & responsoria, & quicquid pertinet ad canendi peritiam, distinct. 25. cap. 1. §. ad

psalmistam. Oratio vti non debent, distinct. 23. cap. non oportet 28. Cantor etiam vocatus est, quia vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte musica, sicut ea docti homines latine dicere potuerunt. † Præcentor, & succentor. Præcentor scilicet, qui vocem præmittit in cantu; Succentor autem, qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur, quia consonat; qui autem non consonat, nec concinit, nec cantor, nec concentor erit, distinct. 21. c. 1. §. Cantor autem. † Et Psalmista, id est, cantor potest absque licentia Episcopi, sola visione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero. Vide, vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis operibus comprobas, ita enim ordinatur, distinctio, 23. cap. psalmista 20. Et annumeratur inter ordines minores, §. est & psalmista. Instit. de ijs qui sunt in minoribus ordinibus constituti, de quibus tradit Durandus in rationate diuinorum officiorum, libro secundo, cap. 2. & 3. & Concilium Tridentinum in session. 22. de obseruandis, & euitandis in celebratione, missæ. §. ab Ecclesijs, & in session. 24. de reformatione, cap. cum dignitates 12. §. cætera quæ. Nam diuina officia cantando celebrari possunt, de consecrat. distinct. 1. c. de hymnis, cum c. sequen. & Concilium vbi supra. † Tamen lasciuia melodia est in cantando vitanda, vt in extrauag. comun. 1. de vita, & honest. clericor. Concilium vbi supra, & infra tit. 79. num. 15. & sequent. Omnes vero vnum, & eundem modum, ac ordinem in psallendo debent seruare. distinct. 12. c. penult. & vlt. Conciliū in d. §. cætera quæ. In Cæna Domini, Gloria in excelsis Deo, est cantanda, de consecrat. distinct. 1. c. porro Gloria. Sursum corda in præfatione est dicendum, d. distinct. 1. c. quando autem. † De nouem præfationibus missarum cauetur in c. inuenimus. Quibus additur decima in distinct. 70. c. vlt. §. fin. In die Resurrectionis, Pentecostes, & alijs diebus quid, & quantumque canendum, vel legendum sit definitur, de consecrat. distinct. 5. c. in die, de qua re latius infr. d. tit. 79. num. 15. & seq.

S V M M A R I V M.

- 1 Primicerij munus.
- 2 Primicerio absente quis suppleat.

De Primicerio. Tit. 31.

† Ad Primicerium pertinent acolythi, exorciste, psalmista, arque lectores. Signum quoque, id est, pulsatio campanarum, dandum pro officio clericorum, pro vitæ honestate, & officij meditandi, & peragendi sollicitudine, lectiones, benedictiones, psalmum, laudes, offeritorium, & responsoria quis clericorum dicere debeat, Ordo quoque, & modus psallendi in choro pro solemnitate temporum: ordinatio quoque pro luminibus deportandis. Si quid etiam necessarium est pro reparatione basilicarum, quæ sunt in vrbe, ipse denunciatur sacerdoti. Epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum Parochianis per ostiarios ipse dirigit; clericos quos delinquere cognoscit, ipse distinguit. Quos vero emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi defert. Basilicanos, id est, custodes, Basilicarum ipse constituit, & matriculam, id est, tabulam, ipse disponit; nam in matricula facit scribi, quod quilibet canonicus legere debet. † Quando autem Primicerius absens est, ea quæ prædicta sunt, ipse exquirat, qui ei aut lege, id est, ordine proximus est, aut eruditione, distinct. 25. cap. 1. §. ad primicerium, & cap. 1. de officio praterij. Et vt sciat se esse sub Archidiacono sicut Archipresbyter, & ad eius curam specialiter pertinere, vt præsit in docendo Diaconis, vel reliquis gradibus ecclesiasticis in ordine positus, vt ipse disciplina, & custodia insistat, sicut pro animabus eorum, coram Deo rationem est redditurus, & vt ipse Diaconis donet lectiones quæ ad nocturna officia clericorum pertinent, & de singulis studium habeat, vt in quacunque re capacem sensum habuerit, absq; vlla negligentia, aut à quo ipse iusserit instruantur, dicto capit. 1. de offic. Primicerij.

S V M M A R I V M.

- 1 Thesaurarij officium circa que versetur.

De Thesaurario. Tit. 32.

† Ad Thesaurarium pertinet Basilicarum, & Ostiarij ordinatio, id est, vt ordinet ea, quæ sunt necessaria ad Basilicam, scilicet clauas, candelas, incensum præparatio, cura Christinarum conficiendi, cura Baptistarij ordinandi, præparatio luminariorum in sacratio, & in sacrificijs, distinct. 25. c. 1. §. vlt.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacrista quis, & eius munus, & cura.

De Sacrista. Tit. 33.

† Sacrista † subiectus est Archidiacono, & ad eius curam pertinet custodia factorum vasorum, vestimentorum ecclesiasticorum, seu totius thesauri ecclesiastici: nec non quæ ad luminaria pertinent, siue in cera, siue in oleo, c. 1. de offic. sacristæ.

S V M M A R I V M.

- 1 Custodis munus, & m. 3.
- 2 Custos minus idoneus arceatur.
- 4 Columnæ tres Ecclesiæ quæ.

De Custode. Tit. 34.

† Custodem † Ecclesiæ, cui ea quæ Ecclesiæ competunt custodienda committuntur, oportet, quod sui Archidiaconi iussioni in cunctis obediat. In canonicis horis signa tintinabulorum pulsanda, ipso Archidiacono iubente ab eo pulsantur. Pallia, vel linteamina altaris, seu cuncta utensilia Ecclesiæ indefinenter custodiat; lampades, & lanternas in accendendo, seu extinguendo perurgil exultat; ne aut supra modum lucendo oleum deperat, aut minus lucendo obscurior sit ecclesia; sed omnia cum discretionem agantur, quæ noscitur omnium virtutum esse mater. † Si vero is minus idoneus ad hoc peragendum extiterit, ab Archidiacono coarceatur, vt se emendet. Si autem indomitus permanserit, Archidiaconus Episcopo denunciando prouideat, vt indecentem eiecit, a pulpito domui Dei constituatur minister, vt omnia in laudem Dei fiant, capit. primo, de offic. custodis. † Præterea sollicitus esse debet de omni ornamento Ecclesiæ, & luminarijs, siue incenso; nec non panem, & vinum omni tempore præparatum ad missam habere debet; & per singulas horas canonicas signum ex consensu Archidiaconi sonare, & omnes oblationes, seu elemosynas, seu decimas (cum eiusdem tamen consensu absente Episcopo) inter fratres diuidat. † In his tribus Ecclesiæ columnis (vt sancta sanxit synodus) consistere debet alma mater Ecclesiæ: vt ad hoc opus tales ordinentur, quales meliores, & sanctiores esse viderint, vt nulla negligentia in sancta Dei Ecclesia videatur. Hi tres Archidiaconus, Archipresbyter, Custos simul iuncti vno animo prouidè peragant, & perfectè, & non sit inuidia, neque zelus malus inter illos, cap. secundo, eodem tit. de offic. custodis.

S V M M A R I V M.

- 1 Ostiarij unde dicti, & eius munus.
- 2 Ostiarius quomodo ordinandus.

De Ostiario, Tit. 35.

Ostiarij ¶ iidem, & ianitores, qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicitur autem sunt Ostiarij, quia praesint Ostijs templi. Ipsi enim tenent clauem, omnia intus, extraque custodiunt, atque inter bonos, & malos habentes iudicium fideles recipiunt, & respiciunt infideles, distinctione 21. cap. primo, §. vltimo, distinctione 25. cap. primo, §. ad Ostiarium, & Nouella constit. 133 §. & primum, & §. quod si illi. Durandus in rationale diuinarum offic. libro secundo, capitu. quarto. Oratio vt non debet, distinctione 23. capit. non oportet. ¶ Ostiarius enim dum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in Domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi tradit ei Episcopus clauem Ecclesiae de altario dicens. Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae his clauibus praeccluduntur, distinctione vigesima tertia, cap. Ostiarius, & ordo facer est, §. 1. institut. de his, qui sunt in minoribus ordinibus constituti Concilium Tridentinum in sessione 23. cap. secundo. Cardinalis Bellarminus de sacramento ordinis libro primo, cap. quinto, & de Clericis libro primo, cap. 11. & 13. Sacrificium, & sacerdotium ita Dei ordinatione commissa sunt, vt vtrumque in omni lege existerit. Cum autem diuina res sit tam sancti sacerdotij ministerium, consentaneum fuit, quod dignius, & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures, & diuersi essent ministrorum Ordines, ita distributi, vt, qui iam Clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed, & de Diaconis sacrae litterae apertam faciunt mentionem; & quae maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docent, & ab ipso Ecclesiae initio praemissorum ordinum nomina, atque vniuscuiusque eorum propria ministeria in vsu fuisse cognoscuntur, quantum non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad maiores ordines a Patribus, & sacris Concilijs refertur, vt fuit in tit. 26. demonstratum, in quibus, & de alijs inferioribus frequentissime legimus. Cum igitur scripturae testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu per scriptum sit, per sacram ordinationem, quae verbis, & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, Ordinem esse v. e. & propterea vnum ex septem Sanctae Ecclesiae sacramentis. Inquit enim Apostolus. Admoneto te, vt resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis, 1. Timoth. 4. 2. Timoth. 1. Concilium Tridentinum in sess. 22. c. 1. & sequen. & vt infra titu. 98. latius dicetur de Ordinis sacramento.

S V M M A R I V M.

- 1 Vicario, qui vti potest, non potest vti laico.
- 2 Vicarius substitui non potest in officio Presbyterij.
- 3 Vicarius non potest substituere sibi alium Vicarium.
- 4 Vicarios plures vnus habere non potest.
- 5 Vicarius non potest habere aliud beneficium curatum, nec aliam vicariam.
- 6 Vicarius Papa non habet iurisdictionem extra Urbem.
- 7 Officialis ex generali commissione non potest procedere contra subditos, nec beneficia conferre.
- 8 Vicarius excommunicatus non habet iurisdictionem.
- 9 Vicarius non potest sibi usurpare Ecclesiae personam, Vicarij in diuinis ad tempus, & in perpetuum constitui possunt sub num. 5.

De Vicario, & officiali, Tit. 36.

Vicario ¶ regulariter quidem Ordinarius Ecclesiasticus vti potest, cap. quod sedem, 10. & cap. inter cetera 15. de offic. ordinarij. Lancellottus, §. 1. institut. de offic. Vicarij. Cucchus institut. de Vicarijs. Concilium Tridentinum in sessione 24. de reformatione, cap. Patriarchae 3. Verum Clerico non laico Vicario vti debet, Abbas in cap. decernimus, numero duodecimo, de iudicijs. Fran-

cisc. de March. decisione 999. iuxta notata in capit. in noua 16. quaestione septima, & in cap. contingit, de arbitris, gloss. in dicto cap. d. cernimus de iudicijs. Potest bene vti laico assessore. Felin. in dicto cap. decernimus, colum. 2. Decius col. 16. Geminian. in cap. statutum, §. assessorem, de re scriptis in 6. Verum, qui plures habet dignitates Ecclesiasticas, vniam, vel plures ex ijs per Vicarios non potest administrare, per ea, quae habentur supra titu. 5. ver. vnus plura beneficia. Potest tamen si ad plures dignitates fuerit dispensatus, vt ibidem, & vt disponit Concilium Tridentinum in sessione septima, de reformatione, cap. ordinarij. 5. facta ei congrua fructuum assignatione, vt ibi. & in sessione vigesima prima de reformatione, cap. qui illiterati 6. Praeterea is, qui vniam tantum dignitatem habet, & sine rationabili causa non vult residere, non potest sibi in ea Vicarium substituere per ea, quae habentur supra titu. 5. ver. ab Ecclesia sua non possunt recedere. Verum tamen si bonae vitae, sed illiterati sint, & non idonei erigendi sunt constituere sibi Vicarium ei congrua fructuum beneficij portione assignata. Concilium Tridentinum in dicto cap. qui illiterati 6. ¶ Porro in presbyterij officio Vicarius substitui non potest. 21. quaestione prima, capitu. vltimo. Nisi ordinarius presbyter studiorum causa absit: hoc enim casu per seipsum Vicario vti potest, cap. cum ex eo. 34. §. porro, de electio. in 6. Cucchus instit. de Vicarijs in diuinis, numero 14. & per totum. ¶ Sed Vicarius sicuti non potest alium Vicarium sibi substituere, nisi ex speciali permisso, ca. Clericos. 4. de offic. Vicarij, capitu. vltimo, §. final. de offic. delegati. & per ea, quae habentur supra libro 1. titu. 6. & sequen. ¶ Ita non potest vnus plures Vicarios habere, cap. provideas. 2. de offic. Vicarij. Tamen constituendo alium post primum, non videtur excludere primum secundum Boer. in decisione 347. numero secundo, & septimo. ¶ Et ille, qui beneficium curatum habet, vel aliam Vicariam fuerit adeptus Vicaria priore priuatur, cap. primo, eodem tit. & Clemen. 1. eodem titu. Et institutus per successorem instituentis, remoueri, vel portione sua fraudari non debet, ca. ad hac. 3. de offic. Vicarij. & Vicarij ordinarij compelluntur Ecclesijs deseruire per subtractionem praerentium, & Vicarium, cap. vltimo, eodem tit. & Concilium, vbi supra. Vicariorum enim in diuinis alios constitui ad tempus, & alios in perpetuum constat ex allegatis, & probat Cucchus vbi supra, Quibus autem casibus solent constitui ad tempus, & quibus casibus in perpetuum, & quantum sit inter hos differentia docet Cucchus, vbi supra, & vna praecipua est, quod Vicarius perpetuus dicitur habere iurisdictionem nomine proprio, & titulum, & non posse expelli, vt per gl. in cap. primo, & Abb. & cap. 3. & penult. de offic. Vicarij. Viuius citatus in Synagma comm. opin. loco citato. 8. cap. primo, sub numer. 2. & ibi addentes. Secus ad tempus, qui habet iurisdictionem nomine Ordinarij non potest, & potest expelli. ¶ Notandum etiam est, quod Vicarius Papae in Vrbe olim Camillus Cardinalis Burghesius, postea Paulus Quintus extra Urbem iurisdictionem non habet, cap. tua nobis. 5. de offic. Vicarij. ¶ Et quod ex generali commissione non potest Officialis inquirere, corrigere, depone, & punire subditorum excessus, cap. licet. 2. de offic. Vicarij. Nec minus ex generali commissione potest beneficia conferre, cap. vltimo, eodem titu. Boerius vbi supra. ¶ Vicarius excommunicatus, & si excommunicatus non sit, tamen gesta ab eo rata non sunt, cap. primo, in principio, & §. final. eodem. ¶ Tandem obseruandum est, quod Vicarius personatum Ecclesiae sibi usurpare non potest. Et quod ab Episcopo constitutus per eius mortem censetur reuocatus, cap. si gratias, de re scriptis in 6. Doct. in capit. quoniam, Abb. de offic. delegat. Rebuffus in praxi in 1. parte, ut forma Vicariatus, numero 216. Abbas in capit. 1. numero quinto, ne sede vacante. Et ideo Capitulum alium, vel eundem infra octo dies debet confirmare, ex Concilio Tridentino sessione 24. de reformatione, capitu. Capitulum 16.

S V M M A R I V M.

- 1 Oeconomus quis ordinandus, & eius munus.
- 2 Oeconomus ob malas mores Episcopi, quandoque ordinatur.
- 3 Capitu. tum sede vacante constituitur Oeconomus.

De Oecono, & Vice domino. Tit. 37.

- L**Aici ¶ non sunt ab Episcopis Oeconomi constituendi, sed clerici 16. quæst. 7. cap. in noua distinct. 89. ca. indicatum 12. q. 2. cap. sancimus in princip. cap. diaconi §. fin. Nam Episcopi debent habere Oeconomum, seu vicedominum distinct. 89. cap. volumus cap. diaconum c. quia in quibusdam, & 16. quæst. 7. cap. quoniam in quibusdam, & ille debet esse de proprio clero d. c. quia in quibusdam. Ita enim mandauit D. Gregorius lib. epist. 7. cap. 66. epist. 66. in fine versic. de cætero, & lib. 1. epist. 11. vnde sumitur cap. diaconum. Ad illum enim pertinet gubernatio rerum Ecclesiæ cum arbitrio sui Episcopi, vt non sine testimonio sit gubernatio ipsarum rerum Ecclesiasticarum, & ne eueniat res Ecclesiæ dispergi, & sacerdotali dignitati obrectatio generetur d. cap. quia in quibusdam. Et fuit ordinatus oeconomus id est maior domus Episcopo, vt possit etiam, vel hospitibus superuenientibus, vel causis quæ eueniunt idoneus, & paratus existere d. cap. volumus. ¶ Fuit etiam aliquando ordinatus contra Episcopos abutentes dispensatione bonorum sibi, ac illorum fidei commissorum, vt in generali Concilio Chalcedonense cap. 26. & Carthaginense quarto, & Concilio 7. generali sub Iustiano 1. vt 9. quæst. 3. cap. sumus 89. distinct. cap. diaconum cap. volumus Nouella constit. 6. 7. & 133. Tholosanus de Beneficijs cap. 5. num. 8. versic. sic aliquando. ¶ Verum vacante sede, vbi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, Capitulum vnum oeconomum, vel plures fideles, ac diligentes decernere debet, qui rerum Ecclesiasticarum, & prouentuum curam gerant, quorum rationem ei, ad quem pertinebit, sint reddituri, vt in Concilio Tridentino sess. 24. de reformatione c. capitulum 16.

S V M M A R I V M.

- 1 *Abbatibus quomodo eligendi.*
- 2 *Abbas non est ordinandus alterius monasterij monachus, limitatur.*
- 3 *Clerici in Abbate non ordinandi.*
- 4 *Abbas qualis quomodo, & a quibus ante Concilium eligebatur.*
- 5 *Monialibus præponendus ab Episcopo examinandus.*
- 6 *Abbas quando, & a quibus remouendus.*
- 7 *Abbas est sub potestate Episcopi.*
- 8 *Monachi inobedientes, & vagi aut proprium habentes coercendi.*
- 9 *Abbas monachum alienum non debet admittere.*
- 10 *Abbatibus ad que teneantur.*
- 11 *Abbas non dispensat cum proprio monacho.*

De Abbate. Tit. 38.

- I**N ¶ electione superiorum quorumcunque Abbatum temporalium, & aliorum officialium, ac Generalium, & Abbatissarum, atque aliarum præpositarum, quod omnia rectè, & sine vlla fraude fiant, in primis præcipitur omnes supradictos eligi debere per vota secreta, ita vt singulorum eligentium nomina nunquam publicentur. Nec licet ad effectum electionis faciendæ constituere provinciales, Abbates Priores aut alios quoscunque titulares, aut voces, & suffragia absentium supplere, sub pœna nullitatis electionis, ita enim statutum legitur in Concilio Tridentino sessio. 24. de reformatione capitulo in electione 6. ¶ Deinde notandum est alterius monasterij monachum in Abbatem non esse ordinandum, nisi in monasterio vacante idoneus aliquis monachus non existat, vel nisi consuetudo loci in contrarium extet per ea, quæ habentur supra tit. 8. versic. ij qui sunt Alterius Ecclesiæ. ¶ Sed nec clerici sunt in Abbates ordinandi 18. quæst. 2. cap. peruenit cum cap. sequen. ¶ Nam Abbatem cuiuslibet monasterio non alium, sed quem dignum moribus, atque actibus monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio rota poposcerit, est ordinandus 18. quæst. 2. cap. Abbatem 3. cum c. sequen. & §. ordinatione Nouella constit. 5. & §. iubemus autem Nouella constit. 123. Qui quidem à conuentu, non ab alijs est,

eligendus d. quæst. 2. cap. abbas cum duobus sequent. cap. quam sit §. defuncto versic. quem sibi propria abbas ver. tamen eligant, & 16. q. 7. capit. vltim. & d. §. ordinatione, & d. §. iubemus autem. Sed contradicit d. quæst. 2. cap. 1. Cui obiectioni responderet Gratianus in d. cap. Abbas §. ecce, & conuenit cum supra citatis. Nam & si Abbas per ordinem ordinandus sit, tamen qui apparuerit optimus inter monachos optimos, is Præsulatu dignus est ordinandus per allegata superius, & hic ab Episcopo est confirmandus, præstito prius iuramento à Monachis, quod talem, quem elegerint putent isto honore maximè dignum d. §. ordinatione Nouella c. 5. & d. §. iubemus Nouella c. 123. & de modo eligendi Abbates Generales, & particulares tradit etiam Rota diuers. in recentioribus decis. 65. per totam par. 1. Verum si monachi sint indomitæ cervicis, & effrenatæ superbiæ, quod dum Abbates ad religionem cogere voluerint, in eorum deiectionem conspirant, & alium moribus suis conuenientem sibi præficere contendunt, quales erant illi, qui in necem Beati Benedicti conspirasse leguntur. Pro huiuscemodi constitutum est, vt Abbates, & alia officia p sacerdotibus instituantur d. §. ecce, & d. cap. 1. ¶ Qui religiosi feminas præponendus est, ab Episcopo est examinandus d. quæst. 2. cap. qui religiosi 11. ¶ Si quis Abbas cautus in regimine humilis, castus, misericors, discretus, sobriusque non fuerit, ac diuina præcepta verbis, & exemplis non ostenderit, ab Episcopo, in cuius territorio consistit, & à Vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timentibus à suo arceatur honore, etiam si omnis congregatio vitijs suis consentiens eum Abbatem habere voluerit d. quæst. 2. cap. si quis abbas 15. & cap. vlti. de statu monachor. Non enim à suis monachis, sed ab Episcopo, & vicinis Abbatibus ex prænotatis causis est loco remouendus cap. nullam 9. & d. cap. si quis abbas 15. & d. cap. vltim. & Concilium Tridentinum in sess. 5. de reformatione cap. 1. ¶ Quia est Abbas in potestate, & iurisdictione Episcopi, in cuius territorio consistit, monachi verò in potestate abbatis d. quæst. 2. cap. abbatibus in princ. & cap. monachi cap. monasteria 12. cap. abbatibus 18. Viuius opin. 1. ¶ Ideoque monachi Abbatibus omni deuotione, & obedientia subiaccere debent, & si quis per contumaciam exiterit indeuotus, aut per loca aliqua vagari, aut pecunia re aliquid habere præsumserit, omnia quæ acquisierit ab Abbatibus auferantur secundum regulam monasterio p futura. Ipsi autem, qui fuerint peruagati, vbi inueni fuerint, cum auxilio Episcopi tanquam fugaces sub custodia reuocentur d. cap. Abbatibus 16. §. monachi autem cap. cum ad 6. §. Abbatibus verò de statu monacho. ¶ Hac itaque ratione Abbas monachum alienum admittere non debet d. §. monachi versic. vel qui susceperit monachum alienum & 19. quæst. 3. cap. statumimus versic. discedentem verò, & 20. q. 4. c. vlt. in princ. & canone Apostolico. 15. ¶ Et semel in anno in locum, vbi Episcopus elegit Abbates accepta uocatione debent conuenire d. cap. Abbatibus in princip. versic. qui semel. Diuersas cellulas diuersaque monasteria habere prohibentur 20. quæst. 4. cap. vlti. §. abbati quoque. Et cum fratribus in conuentu manere debent, atque in officio suo debent esse solliciti cap. cum ad 6. §. abbas verò de statu monacho. Si verò Abbates in corrigendis iuxta visitatorum mandatum, & regularia instituta, in se ipsis, seu monachis inuenti fuerint negligentes, proclametur, & corripiantur, & ita puniantur publicè in capitulo generali, quod pœna ipsorum sit alijs in exemplum cap. vltim. §. si verò Abbatibus de statu monachor. & in aliquibus catibus eorum negligentia est ab Episcopis punienda, vt statuit Concilium Tridentinum in sess. 5. de reformatione cap. 1. ¶ Nec existimet Abbates posse super habeda proprietate cum aliquo dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachi, vt contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere d. cum ad 6. §. vlti. de statu monachor. Sed de Abbate plura referuntur in Syntagma comm. opin. locq. 1. ritu. 9. capitulo 1. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 *Præpositus quis ordinandus, & eius munus.*
- 2 *Præpositus sacerdos sub pœna priuationis præpositura.*
- 3 *Nomen Præpositi generale dignitatis.*

De Præposito. Tit. 39.

1 Nf Præpositum nullus est ordinandus, nisi Presbyter, vel Diaconus sit, distinct. 60. cap. nullus. 2. & Præpositi, qui infra ordines presbyterales existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore Præposituræ suscepto 2 priuentur, d. distinct. 60. cap. in nouam. 3. Et id propter procacitatem quorundam statutum est, qui nomen Præposituræ adepti, officium contempserunt, nolentes fieri sacerdotes, d. c. in nouam. 5. h. omnia vnum. † Nomen autem Præpositi generale est, & continet alia, de quibus in 1. q. 3. c. Saluator. 8. §. nomine ver. vbi glo. in verbo Præpositum, glo. in c. 1. in verbo Præpositi. de etat. & qualis cap. quamuis. 9. de verbor. significat. Est enim Præpositura per se dignitas, quæ habet Prioratum, & curam super alios, Vnde & Præpositus eis Præfectus, d. c. quamuis. 9. de verborum significat. d. c. Saluator. d. c. 1. c. constitutus de appellat. cap. ex parte de Clerico non residente, c. ex ore. de his, quæ sunt à Prælati sine consensu Capituli. Tholofanus de beneficiis, c. 10. num. 19. Ijsque conueniunt ea, quæ de Prælati dicuntur in Syntagm. comm. opin. loco 7. c. 5. & 6.

S V M M A R I V M.

- 1 Prior qualis esse debeat.
- 2 Priorum divisio.

De Priore. Tit. 40.

1 P Rior est autem præ cæteris post Abbatem, potens sit opere, & sermone, vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres suos, & instrictè possit in bono, & à malo etiam reuocare: Zelum religionis habens, secundum conscientiam, vt delinquentes corripiat, & castiget, obediens, foueat, & confortet, c. cum ad. 6. §. Prior autem, de statu monachor. Huius electio, quomodo faciendâ sit, tractatur in Concilio Tridentino sess. 2. §. de regularibus, c. in electione. 6. Sunt etiam Prioratus beneficia nominata, de quibus per Tholofanum in lib. 15. Syntagmatis, ca. 18. vbi duo in beneficio positi sunt, ibi honoratur, vel qui prius dignitatem habuit, prior dicitur. † Itaque Priores sæculares, & regulares sunt secundum qualitatem Ecclesiæ, Regula autem, de quibus ab initio, alij Priores Conuentuales, alij claustrales. Conuentualis est, qui per se Cœnobio præest, in quo non est Abbas. Claustralis verò est, qui sub Abbate, & in eius absentia, præest monachis in Claustro, Clement. 2. de rescriptis, Clement. 1. §. cæterum, de statu monachor. In sæculari verò Ecclesia Prior dicitur, vel Rector primitiuus, qui non habet curam animarum, Rector habitu, Qui autem curam exercet Rector actu, Sunt & Prioratus Ecclesiarum, seu Collegiorum sæcularium.

S V M M A R I V M.

- 1 Religioſorum diuersarum multiplicatio prohibita.
- 2 Mendicantes, religiosi, quomodo possint acquirere noua loca, vel antiqua alienare, seu mutare.
- 3 Mendicantes transeuntes ad ordinem non mendicantium, quam auctoritatem ibi possint habere.
- 4 Mendicantes non possunt habere plures campanas.
- 5 Mendicantes ex privilegio possident in communi.
- 6 Mendicantes possunt possidere pro alijs.

De varijs ordinibus monachorum, & primum de mendicantibus. Tit. 41.

1 R eligionum est diuersitas nimiam, ne confusionem induceret, generale Concilium consulta prohibitionem vetauit. Sed quia non solum impositura potentium inhiatio illarum postmodum multiplicationem extorsit, verum etiam aliquorum præsumptuosâ temeritas diuersorum ordinum præcipue mendicantium, quorum nondum approbationis meruerit principium, effrenatam quasi multitudinem adiuuenit: repetita constitucione di-

strictius inhibetur, ne aliquis de cætero nouum ordinem, aut religionem adiuueniat, vel habitum nouæ religionis assumat. Cunctas affatim religiones, & ordines mendicantium post dictum Concilium adiuuentos, qui nulla confirmatione Sedis Apostolicæ meruerunt, perpetuè prohibitioni sint subiecti, & quatenus processerit reuocantur, c. 1. in princ. de religioſ. domib. in 6. & Athen. vt determinatus sit numerus. Confirmatos autem per Sedem Apostolicam, post idem, tamen Concilium institutos, quibus ad congruam sustentationem redditus, aut possessiones habere professio, siue regula quælibet interdicitur, sed per quæstum publicum tribuere victum solet incertâ mendicatis, infra scriptos subsistere decretum est in dict. generali Lugdunensi Concilio, videlicet, Prædicatores, Minores, Eremitanos, & Carmelitas, d. c. 1. §. confirmatos, & 9. sanè, vbi gloſ. & Gemm. & existentes de ordinibus reuocatis, non collegialiter, sed singulariter ad alios ordines approbatos cum locis suis vtrique singulariter transire possunt, d. c. 1. §. vlt. vbi gloſ. & Gemm. † Nec possunt mendicantes acquirere noua loca ad habitandum, nec antiqua alienare, vel mutare absque speciali licentia Papæ, quæ de hac prohibitionem faciat mentionem. Sed in acquirendis loca pro Eremitica vita dicenda cessat prohibitio, c. 1. de excessib. prælator. vbi gloſ. & Ioan. Andr. in 6. & Clement. cupientes 3. de pœnis. † Et mendicantes transeuntes ad non mendicantium ordines etiam auctoritate Apostolica, vocem, aut locum in Capitulo, etiam si hoc sibi ab alijs libere concedatur, non habent, nec officia pro se, nec pro alijs exercere possunt. Clement. 1. de regul. & transeuntibus, vbi gloſ. & Ioan. Andr. Verum hodie in Extrauagant. comm. 1. de regularibus, & transeuntibus, prorsus ad aliam religionem transire prohibentur. Prohibentur etiam aliqua in sermonibus, & prædicationibus proferre, quæ retrahant populum à solutione decimarum, immo certis diebus, & in confessionibus illarum solutionem suadere tenentur. Clement. cupientes 3. de pœnis, vbi glo. & Ioan. Andr. † In religiosorum mendicantium Conuentu plures Campanarum esse non possunt sine speciali Papæ licentia, sed vna tantummodo pro loco quolibet sine contenti. Extrauag. comm. 1. in princ. de offic. iustodis. Plures autem Campanas in refectorijs, Capitulis, & alibi licet possint religiosi mendicantes habere, d. Extrauag. §. de erum. Quorum discordia in pacem, & concordiam sunt conuertenda, exemplo Extrauag. comm. Vices illius, ad exting. & pace, & infra tit. 61. † Sed ex eo, quod mendicantes possideant bona in communi ex privilegio, ex quibus ordo vniuersus commodum sentiat, non ideo amittunt nomen, nec privilegia mendicantium. Lapsus allegat. 4. Franc. in c. 1. §. 1. de religioſ. domib. in 6. Nam & si mendicantes sint eorum ordinum religiosi, quos vel regula, vel constitucio prohibet tan separatum, & singulariter quam communiter, & collegialiter bona, annosque redditus possidere, c. 1. §. 1. de religioſ. domib. in 6. vbi Doctor. Calcan. cons. 7. de reg. Federic. de Semis cons. 145. Lapsus alleg. 45. Tamen vt dictum est, & bona, & redditus in communi ex privilegio possunt possidere absque amissione nominis, & privilegiorum mendicantium. Hac itaque ratione, quia Societas seu ex regula, & constitucione est in ætæ paupertate constituta, & conuicium que generis redditus, possessionesque, & bona immobilia retinere prohibita est, verè & proprie mendicantem esse, & debere mendicantium privilegijs omnibus gaudere affirmat Gabriel. in cons. 28. lib. 1. per totum, vbi sub num. 2. ver. nec repugnat, nume. 3. & sequent. diluit contraria, & ostendit, quæ possident non nomine proprio, nec vt sua in communi, sed pro Collegijs possidere, et administrare, & superintendentiam habere, quod fieri posse ostendit citra mendicantium regulas contrauentionem, & privilegiorum amissionem. † Potest enim esse, vt quis sit pauper, & mendicus, nihil que possideat. Et tamen, quod possideat, & administret nomine alieno, vt depositarius, Colonus, Inquilinus, Procurator, & similes, qui alieno nomine detinent, possidere dicuntur, l. officium. 9. ff. de rei vendic. l. communi. 7. §. neque Colonus, ff. commun. diuidun. vt in opusculo diuisionum iuris diuis. 14. ver. latissima deduximus. Hinc videmus tutorem, quamuis pauperem, & mendicum possidere vniuersa pupilli bona, sed pupillo non sibi, & possessionem illam, quam habet ratione custodia, habere dicitur ad omnes tutelares effectus, Quò sit, vt pupilli ipsi dicantur possidere

dere ministerio, & corpore tutoris, & curatoris, & per mortem alicuius ex pupillis non dicitur possessio vacare, quando extant Colonus, tutor, & curator, vt deduximus in tractat. de tutela, & cura lib. 2. tit. 13. in fine. Quæ omnia conueniunt, Præposito, & professis Venerabilis Societatis Iesu pro Collegijs non sibi possidentibus, & administrantibus, vt firmat Gabriel. alijs rationibus in d. conf. 28. lib. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 *Predicare, quibus concessum.*
- 2 *Predicandi munus præcipuum Episcoporum.*

De Prædicatoribus. Tit. 42.

- 1 **Q**uibus † a Papa indultum est prædicare, hi possunt vbique, vel sine licentia Prælati prædicare, cap. in ijs. 30. de priuilegijs, excepta tamen hora, in qua locorum Prælati ipsi prædicare voluerint, vel coram se ab alio facere prædicari, in qua ipsi Apostolici habentes indultum prædicare cessabunt, Clement. dudum. 2. §. & propterea, de sepulturis, confirmata in Extrauag. commun. super Cathedram. 2. §. & propterea, eod. tit. & in Extrauag. commun. 1. de priuilegijs. Vel nisi aliter inter ipsos fratres Prædicatores, & Prælatos fuerit conuentum, quia tunc secundum pacta inter eos inita est agendum, c. quia ex eo. 3. de pactis, in 6. vbi Ioan. Andr. & in ca. exijt. 3. de verborum significatione, in 6. Vbi cum maxima laude Ordinis S. Francisci tolluntur plura dubia, de quibus ibi. & in Clement. 1. eod. tit. De his nonnulla habentur in Extrauag. Ioann. XXII. 1.
- 2 Quia nonnulli. 2. ad conditorem. 3. eod. tit. † Verum prædicationis munus præcipuum Episcoporum esse alibi, ex Concilio Tridentino in sess. 5. de reformatione, c. 2. & in sessio. 24. de reformatione, ca. prædicationis. 4. & ex alijs auctoritatibus, dictum fuit.

S V M M A R I V M.

- 1 *Nigrorum monachorum habitus qualis, & qua seruanda in eo, & qualiter dimitti possit, num. 8.*
- 2 *Flocco quando utantur monachi, & quid sit, num. 6.*
- 3 *Cuculla quando utantur monachi, & quid sit, num. 5.*
- 4 *Scapulari, quando utantur monachi.*
- 7 *Plura de monachis venatoribus, vagantibus, arma tenentibus, solitudinem amantibus.*

De Nigris Monachis. Tit. 43.

- 1 **N**E † in agro Dominico sacra, videlicet monachorū nigrorum religione indecorum aliquod obrepat, aut vitiosum quicquam perniciosum in fegetem coalescat, sed vt in illa potius flores honoris, & honestatis fructus in vberitate succrescat: eis in vestibus inordinatum omnem, seu exquisitum ornatum, aut cultum, nec non in cibis, & potibus, equitaturis, & lectisterijs quemuis notabilem esse interdictum excessum in Clemen. 1. in princ. vbi gloss. & Catd. de statu monachor. & in §. 1. specialiter prouidet circa vestes habitus proximas, statuitur enim ibi, vt superior vestis ipsorum habitui proxima nigri, bruni, aut alibi coloris existat, iuxta morem apud eos seruari solitum in regione, qua degunt, nec in qualitate panni regularis excedatur modestia, nec quærat, quod pretiosius, & subtilius, sed quod vtilius valet inueniri. Sit etiam vestis ipsa rotunda per circuitum, & non scissa, nec longitudine nimia, aut breuitate rotunda: largas etiam manichas habeat vsque ad pugnum protensas, non consutitias, vel quomodolibet bottonatas. Almutijs de panno nigro, vel pellibus Caputiorum loco cum Caputijs, habitus, quem gestauerint, sint contenti iuxta tamen dispositionem Abbatis scissis super humeros, & honestis Caputijs vt possint. In vestibus sentatum pro federatis non portant. Estiualibus largis, aut botis altis pro calceamentis vtantur. Nullus zonam, cultellum, calcaria cum ornatu deferre, aut cum sella clauorum ornatu decorata superfluo, vel nimis alias sumptuosa, siue cum freno ferraturam ad ornatum habente equitate præsumant. † Rursus in locis, in quibus fuerit congregatio duodecim monachorum, aut

supra, infra septa monasterij Abbas, Prior, aut alius Præfidentens portet floccum de panno pro floccis, aut cucullis in ipso monasterio consueto: Monachi verò alij monasterijs, in quibus floccos soliti sunt portare, debent etiam vti eis. † In alijs autem monasterijs, & infra domos, & alios Prioratus, vbi non est tanta congregatio monachorum, cucullas clausas deferant, & honestas. Cum verò Abbates, Priores, aut alios Præsidentes, & monachos alios extra monasterium proficisci contingeret: floccum, cucullam, aut cap-pam clausam habeant, & subrus cappam, si eam portauerint, cucullam deferant, aut si maluerint scapulare. † Cum autem ad seruiendum in diuinis officijs albis, vel sacris vestibus induentur, aut cum occupabuntur in operibus, vti eis liceat scapulari. Verum ne ex diuersa acceptione, quam in diuersis regionibus huiusmodi vocabula floccus, & cuculla dicuntur habere, hæstrandis circa præmissa, materia relinquatur. † Cucullæ nomine habitum longum, & amplum, sed manicas non habentem: † nomine verò flocci habitum, qui longas, & amplas habet manicas intelligere debemus, d. Clement. 1. §. 1. vbi Ioan. Andr. de statu monachor. † Sed & plura disponuntur circa monachorum confessionem, communionem, regulæ expositionem, & instructionem, nouitiorum in d. Clement. 1. §. sanè. Item circa venationes, & aucupationes in §. porro. Item circa professos vagantes, vel cuntes ad Curias Principum, vel infra septa monasterij arma tenentes in §. quia verò. Item circa solitudines in omni negotio vitandas in §. ad hæc, † Habitum autem suæ religionis nemo quacumque de causa dimittere debet, neque occulte gestare, sed si per vim, & metum suscepisse assueret, vel ante etatem, qualiter dimittere illum possit statuitur in Concilio Tridentino in sessio. 25. de regularibus, c. quicumque 19.

S V M M A R I V M.

- 1 *Templarij, & hospitalarij, qui, & de eorum priuilegijs, & suppressione.*

De Templarijs, & Hospitalarijs. Tit. 44.

- 1 **Q**VAMUIS † Templarij, & Hospitalarij propter ductum tutum, quem præstabant peregrinis euntibus ad sepulchrum fuerint multa libertatis prærogatiua donati: tamen aliam libertatem habere videntur in locis, in quibus antequam peruenissent ad eos, fuerunt habitatores, quod totū ex inspectione priuilegiorum subrum plenius comprehendere potest, & secundū, quod fuerit inuentum, ita erit obseruandum. Sic enim eorum priuilegiorum tenore seruandus, vt eorum meta nõ transgrediat, c. porro. 7. de priuilegijs. Quare qui mittit pro eleemosynis Cruce falso signatos, & sibi permessa abutuntur potestate, priuilegium amittunt, c. tuarum. 11. eod. tit. Isti Templarij fuerunt suppressi à Clemente illo V. qui hanc sanctissimam sedem transtulit ad Auenionem, vbi permansit per plures annos in pernecium Italix, & Romæ; nec non totius Christianæ religionis, vt legitur apud Platnam in eius Vita, & apud Historicos illius temporis: quod deplorat Franciscus Petrarca in pluribus suis Epistolis, & in Cantilena illa.

Italia mia, benche' l'parlar sia indarno

Alle piaghe mortali,

Che nel bel corpo tuo si speffe veggio, &c.

Et in alia.

Spirto gentil, che quelle membra reggi,

Dentro alle quai peregrinando alberga, &c.

Quo verò ad suppressionem Templariorū, an scilicet iniuste, vel potius per ambitum iniuste suppressi fuerint, ac prorsus extincti est maxima contentio inter Historicos illius temporis, & iam notissimum est Clementi ipso iudici, & ab eo iudicatis. Omnes enim à Deo iam iudicati sunt, & iustitiam, vel iniustitiam cognouerunt.

S V M M A R I V M.

- 1 *Eremita an dicatur persona religiosa, habet proprium.*
- 2 *Eremita possunt transire ad monachatum, non e contra.*
- 3 *Eremita subjuncti Episcopo illius territorij, & possunt ad Prælaturas vocari.*

Nomen

4 *Nomen, & origo eremitarum.*
 5 *Eremitarum oratioibus quibus tribuendum.*

De Eremitis. Tit. 45.

1 **H**orum ꝑ author Paulus primus Eremita fuit, qui solitariam vitam duxit, sed Princeps Ioannes Baptista, vt infra tit. 51. num. 4. sed dubitatur, an Eremita ut persona religiosa in 27. quæst. 2. capi. scripsit nobis 26. §. ecce vbi glo. in verbo solitudinem. Et quod sit videtur ex eo quod habent Principem Ioannem Baptistam, vt infra tit. 51. nu. 4. multorum autoritate probatur. Quod autem sint de foro Ecclesiæ non dubitatur, vt per Innocent. in c. cum ad monasterium de statu monach. & per Archidiacon. in cap. 1. de excess. prælat. in 6. probat Stephanus Aufferer. de potestate seculari in Ecclesiasticis regula 2. Fallen. 33. extens. 4. num. 37. fol. 302. Habent proprium 19. q. 3. c. peilatum 8. vbi gloss. ꝑ Possunt transire ad monachatum, non autem e contra 16. q. 1. c. si clericatus, vbi gloss. in verbo contubernium. Non obstat tex. in c. 1. §. per hoc de excess. prælator. de quo supra tit. 41. quia loquitur de illis monachis, qui de maiorum suorum licentia duxerint vitam eremiticam, seu solitariam eligendam in monachatu existentes, qui non sunt proprie Eremitæ. ꝑ Præterea eremitæ sub sunt Episcopo, in cuius territorio sunt 16. q. 1. cap. qui verè distinct. 93. cap. nulla 8. vbi gloss. in verbo acephalos in fine & possunt ad Prælaturas vocari cap. cum monasterium de elect. gloss. in d. capit. verè 12. in verbo verè de his latè agit Cardinalis Bellarminus de Monachis lib. 2. cap. 39. & c. 3.

4 & per totum librum, & cap. 1. & sequentibus ꝑ agit de nomine Monasticæ de natura, siue definitione religionis, de varijs ordinibus religiosorum, de confirmatione religionis & cap. 6. & sequen. detegit mendacia, & refutat calumias improbantium, quas manifestas etiam faciunt & leges, & canones in toto opere per nos vbi que citatos. ꝑ Horum orationibus multum tribuit D. Augustinus de moribus Ecclesiæ lib. 1. cap. 81. & Iustinianus in Nouella const. 133. affirmat quicquid habent secularis, per illorum orationes cõseruari.

SYMMARIA

- 1 *Monasteria feminarum longe ab illis virorum edificanda.*
- 2 *Monasteria feminarum monachorum p̄sidio regenda.*
- 3 *Colloquia monialium cum monachis prohibita.*
- 4 *Viri non possunt ingredi monasteria monialium.*
- 5 *Moniales non possunt egredi monasterium.*
- 6 *Raptor } monialis qua p̄na puniendus.*
- 7 *Suprator }*
- 7 *Abbatissa non potest monialem consecrare.*
- 8 *Moniales professionem facere debent, & nuptias non contrahunt.*
- 9 *Moniales quando possunt nuptias contrahere.*
- 10 *Monialis relictum ad pias causas valet.*
- 11 *Moniales in iudicium non vocandæ, nec exhibendæ.*
- 12 *Virgines in honore apud gentes.*

De mulieribus Ecclesiasticis, & sanctimonialibus. Tit. 46.

1 **E**adem in feminis, quæ in viris Ecclesiasticis iura sũt constituta, & obtinent vim etiam Imperiali autoritate §. penultim. & §. si autem. Nouella c. 5. §. iubemus autem in fine, & §. porro in omnibus Nouella c. 123. de Sanctiss. Episcop. cap. vlt. §. si. de statu monachor. Concilium Tridentinum in sess. 25. de regularibus, per totum.

2 ꝑ Monasteria itaque feminarum longis omni iure à monasterijs virorum sunt edificanda 18. quæst. 2. cap. monasteria D. Gregorius lib. 1. epist. 48. ꝑ Tamen puellarum monasteria monachorum præsidio, & ministerio sunt regenda d. quæst. 2. cap. in decima. ꝑ Non inter monachos, & moniales sunt colloquia admittenda d. cap. in decima ver. sed neque abbatem, & d. quæstio. 2. cap. diffiniunt §. finis. Cum viris concubere prohibentur 27. q. 1. cap. nec aliqua cum c. sequen. simul cum canonicis, & monachis in choro non possunt convenire 18. q. 2. c. perniciosam §. simili mo-

4 do. ꝑ Viri monasterium monialium ingredi prohibentur canasteria 8. de vita, & honest. cleric. c. 1. in prin. vers. 5. nullique aliquatenus de statu regul. in 6. §. non ingredietur Nouella c. 133. ꝑ Et moniales monasterium egredi prohibentur d. c. 1. in princ. & d. §. non ingredietur, & sic vtroque iure clausura est inducta, est etiam constituta perpetua monialibus omnibus vbiq; degentibus post illorum emissam professionem in Concilio Tridentino sess. 25. de regularibus cap. Bonifacij V. vbi mandat moniales existentes in monasterijs extra mania V. bis, reduci ad monasteria intra V. bes, seu oppida frequentia, vt etiam in c. periculo de statu monachorum 6. Propria receptacula nec possunt habere 18. q. 2. cap. perniciosum in princ. Nec bona mobilia, seu immobilia tanquam propria possidere Concilium vbi supra cap. nemini 2. ꝑ Si quis eam, quæ sanctimonialiam vitam colit, rapuerit, sollicitauerit, aut contumprauerit punitur p̄na, de qua in §. si quis astrictam Nouella c. 123. & in 27. q. 1. cap. si Episcopus c. impudicas ca. si si qua monachorum ca. sciendum, & capi. si quis rapuerit.

7 ꝑ Sanctimoniales sunt consecrandæ, & velandæ 20. q. 1. ca. deuotis cum sequen. vsque in finem. Verum Abbatissa, vel alia sanctimonialis eas consecratur, & velare non possunt, imo prohibentur 20. quæst. 2. c. statuimus. ꝑ Professionem facere debent, & vestem professarũ debent portare 20. q. 2. cap. vlt. & 27. quæst. 1. cap. omnes. De vestitu monialium habetur in dist. 23. cap. sanctimoniales. Sapius confiteri, & communionem sumere debent Concilium vbi supra cap. attendant 10. sup. & moniales vlt. & in eorum officio retinendæ. Clement. vltim. de statu monachor. Concilium Tridentinum vbi supra cap. monasteria 9. & cap. iuxta abbates 20. & infra titulo vlti. Tamen vestimenta altaris, & vasa sacra Ecclesiæ non possunt contingere, nec incensum circa altaria deferre, vnde enim officium eius, non famerium, ideo pertinet ad clericos d. distinct. 23. capi. sacra & supra titulo 33. Viros in conuentu non debent docere distinct. 23. capi. mulier. Ante annum duodecimum habitum non possunt suscipere Concilium vbi supra cap. libertati 17. & anathemate feriuntur omnes, tam cogentes quæ impediẽtes quomodo libet virgines, vel viduas ingredi monasteria, habitum suscipere, ac professionem emittere, vt Concilio vbi supra cap. anathemati 18. ꝑ Habitũ enim suscepto, & professione emissa monasteria amplius egredi non possunt, vt in Concilio vbi supra c. Bonifacij 5. & nuptias contrahere prohibentur 27. q. 1. in princ. cum c. seq. cap. viduas c. neque viduas cap. de viduis c. virginem c. hi ergo cap. virginibus c. peruenit, & per totam illam quæst. distinct. 27. cap. vouentibus cap. si nuperit cap. presbyteris, & cap. vltimam cap. 1. cum sequen. & c. vlti. Qui clerici, vel vouentes distinct. 32. in princ. cum cap. sequen. & supra tit. 5. Verum contradicit 27. quæst. 1. cap. nuptiarum §. proinde qui dicunt c. de viduis distinct. 27. cap. 6. fin. cum sequen. distinct. 28. cap. si quis docuerit, & c. si quis discernit. Sed hanc contradictionem soluit Gratianus in d. distinct. 27. cap. presbyteris. & 27. quæst. 1. c. vlt. §. 1. Ex eius solutione colligitur, quod simplex continentie votum tui benedictio consecrationis non accedit, non est nuptijs impediẽtium, concordat c. meminimus 3. §. verum si nec reueniens §. c. rursus 6. Qui clerici, vel vouentes, & Concilium vbi supra d. c. Bonifacij 5. cum alijs allegatis supra tit. 5. vbi ponuntur casus quando ad secularem vitam possunt redire, & vxorem seu virum ducere. Votum verò solemnizatum, de quo in cap. 1. de voto in 6. erit impediẽtium. Nã solemnium voto emisso, & si non fuerit velata mulier, vel fuerit velata eo animo, vt posset velamen deponere, quamuis votum non in monasterio, sed extra in domo propria fuerit emissum, tamen non poterit nubere 27. q. 1. ca. viduas §. de virginibus c. hæc verò c. viduas in fine dist. 27. c. quod inter rogasti c. vim c. sequen. & d. quæst. 1. c. mulieres, & d. 11. §. Cardinalis Bellarminus de Monachis lib. 2. c. 14. 15. & sequ. vsque ad c. 39. exclusiue. Verum si inuitus in vitæ ad religionem protractus protractæ fuerit, non prohibetur exire, & nuptijs copulari d. q. 1. c. viduas in princ. de quæ re latius in d. tit. 5. & qui vim intulerunt anathemate percussimanebant, ex Concilio Tridentino in sess. 25. de regularibus 10. c. anathemati 18. ꝑ A femina sanctimoniali in pias causas relictum valet non dubitatur l. generali l. 13. C. de factof. 11. Eccl. & per deducta supra in ti. 6. ꝑ Monasterio ius à nemine sunt vocandæ, nec p̄ducendæ §. n. verò Nouella c. 134. §.

si quando. Nouella c. 123. Tandem mulieribus quemcumque ipse elegerint, siue Presbyterum, siue Diaconum, vt pro ipsis respondeat, aut sanctam communionem deponet, religiosissimus Episcopus sub quo sunt, quasi ductis sortibus attributo si recte fidei, & honeste vitæ hunc esse cognouerit. Quod si Presbyter, aut Diaconus non sit, qui ab ipsis electus est, dignum tali ministerio Episcopus iudicet, ordinatione ei imposita, qua dignus esse videbatur, (vt dictum est) muneri cum pro monasterio attributo: ita tamē vt neque, qui eo modo ad ea, quæ pro mulieribus respondenda sunt, electus est, in monasterio non maneat, s. mulieribus. Nouella c. 123. Sed de religiosis tam fratribus, quàm monachis, & monialibus plura referuntur in Syntagma cōmun. opin. loco 1. tit. 14. Tandem pro Choroneide est obseruandum, quod Virginitas, Castitas, & Continentia carnis semper, & apud gentes fuit in maxima veneratione habita. habuerunt enim, & veteres Romani, & alij Virgines vestales, quas cum præcipua cura custodiebant, vt ex L. uio, & alijs demonstrat Alex. ab Alex. lib. 5. Genialium dierum, c. 12.

S V M M A R I V M.

1 Apocrisarius, qui, & eorum munus.

De Apocrisarijs. Tit. 47.

Singula monasteria debent habere suos, quos dicunt Apocrisarios, viros ætate grates, qui, & in monastica iam disciplina impendio decerta sint, neque facile corporis sustineant impetus, & rebus gerendis, atque ipsorum vsibus vacarint. Neque hoc tantum si Virorum monasterium sit, sed etiam si mulierum sit, duo aliqui viri, vel (si haberi possunt) Eunucho constituendi, qui amplissimo testimonio comprobati negotia ipsarum gerant, & communionem ipsis distribuunt, s. enim verò. Nouella cōstitut. 133. Quod si illi de necessitate aliqua monasterij, atque vnam aliquam pertingat, necessarii aliquid dicere voluerint, colloquantur ea de re cum sola Antistite. neque præterea cum vlla alia, quæ in eo consistat monasterio, per reuerendissimas tamē omnia conficientes Ostiarias, d. s. enim verò, vt. quod si illi.

S V M M A R I V M.

1 Ostiaria monialium officium.

De Ostiarijs. Tit. 48.

Oportet enim, & Ostiarias aliquas ex eis ad fores collocari, quæ consimiliter, & ingressus, & exitus respicientes, tam exitus mulierum prohibeat, quàm inaccessos Viris aditus, exceptis Apocrisarijs, reddant. Hi autem Ostiarias accedent, & aduentus sui causam exponent. Antistes verò recognita, & progressa cum his colloquetur: ipsique ad illam referant ea, quæ dispensationem eorum concernunt, & necessitatem quamobrem accesserint, s. quod si illi. Nouella c. 123. Hodie propter clausuram Vir nullus monasteria monialium ingreditur, nisi ex magna necessitatis causa infirmitatis, vel similis, immo nec angiportus ad gratas colloquendi causa sine licentia Ordinarij ingredi potest, vt statuitur in Concilio Tridentino sess. 25. de regularibus, c. Bonifacij 5. s. ingredi autem.

S V M M A R I V M.

1 Parabolani, qui, & quæ constituendi.

De Parabolanis. Tit. 49.

DE Parabolanis, qui ad curanda debiliū corpora deputantur, illud cauetur, vt eorum sexcenti constituantur: exceptis honoratis, & curialibus. Hi præceptis, ac dispositionibus Reuerendissimi sacerdotis obsecundant, & sub eius cura consistunt, l. plures. 17. & l. Parabolanos. 18. C. de Episcop. & clericis.

S V M M A R I V M.

1 Abbatissa } Electio, & officium atas.
Priorissa }

De Abbatissa, & Priorissa. Tit. 50.

DE electione Abbatissæ, & Priorissæ latè habetur in c. indemnitatibus 43. vbi glo. Ioan. Andr. & ceteri, de elect. Notant enim ibi multa circa harum electionem, & cum Canon ipsa sit per se satis ampla, & clara, nil vltra dicendum, nisi quod cum hac electione faciendā conueniunt, quæ superius in tit. 38. & 39. dicta fuere solum hic est aduertendum adesse Concilium Tridentinum in sess. 25. de regularibus, ca. in electione 6. introducendum de ijs aliam exactiorem formam omni alia antiquata seruandam. Præterea eodem Concilio statuitur in c. Abbatissa 7. citata sess. 25. de regularibus, quod non eligatur minor annis quadraginta, & quæ octo anni post professionem laudabiliter vixerit, & si his qualitatibus non reperiat in eodem monasterio, ex alio eiusdem ordinis eligi possit, nisi aliter superioribus visum fuerit quoad antedictas ambas qualitates. Circa harum officium norandum est, quod moniales benedicere, confessiones audire, & publice predicare non possunt, ca. noua quædam 10. de pœnitent. Cætera verò, quæ exercent Abbas, & Prior in suis monachos seundum eorum, qua viuunt regulari, possunt exercere in suas moniales, d. c. indemnitatibus 43. s. sane, & sequent. per totum. Duobus verò monasterijs nulla præfici potest, d. ca. Abbatissa 7.

S V M M A R I V M.

- 1 Diaconissa atas, & qualitas.
- 2 Enoch instituit cultum diuinum peculiarem.
- 3 Sacerdotum Principes Apostoli.
- 4 Monachorum, & Eremitarum Princeps D. Io. Baptista.

De Diaconissa. Tit. 51.

DIACONISSA non nisi quadraginta annorum, & cum diligenti probatione est ordinanda. 27. q. 1. ca. Diaconissam; l. nulla. 9. C. de Episcop. & clericis. s. quanta igitur. Nouella c. 6. s. Presbyterum in fine, ibi Diaconissa. Nouella cont. 123. de sanctissimis Episcop. quod conuenit cum electione faciendā de Abbatissa, vt constat in proximo præcedenti titulo. Præterea requiritur, vt Virgo sit, atque vnus tantum viri vxor fuerit, vt vita sit irreprehensibilis, & omni suspitione libera, d. s. quanta igitur. Nouella cont. 6. Nulli autem viro ei cohabitare conceditur, nisi vel parentibus, vel filijs, vel fratribus, vel denique alijs similibus, de quibus si quis suspicari aliquid malignum præsumperit, ipse insipiens simul, & impius putetur, dicto s. quanta. ibi. volumus autem. Nouella 6. s. Diaconissam quoque. Nouella 123. Cum viro, de quo aliqua rationabilis suspicatio oriri poterit est prohibenda habitare, & si ipsa præceptis de non habitando sit inobediens punitur pœna, de qua in dicto s. Diaconissam. Et si nuptias contraxerit, vel vitæ genus mutauerit in peius, vltimo afficitur supplicio, eisque bona Ecclesiæ, vel monasterio deferuntur. Similiter, & is, qui eam duxerit, capite punitur, eiusque bona confiscantur, dicto s. quanta. ibi. scituris, quod. & c. Nouella constitutione sexta. Et hæc de magistratibus, & personis Ecclesiasticis tam in genere, quam in specie ex Ciuili, & Canonico iure dicta sufficiant. Inter quos, & quas possunt etiam diuinerari alij magistratus, & alie personæ, qui, quæve in nouis postea autoritate Summi Pontificis Romani religionibus constitutis existunt. Nam & istæ vti existentes in antiquis religionibus inter Ecclesiasticas personas sunt enumerandæ, & fruuntur priuilegijs omnibus ab vtroque iure personis Ecclesiasticis attributis, de quibus superius abundè titulo. sexto, & alibi dictum fuit. Et in simul præclarè apparet, non solum omni iure veram, & inconcusam, non autem prauo aliquo affectu (vt impij asserunt.) introductam diuisionem totius Reipublice Chri-

Christiana in clericos, & laicos, vt à principio in tit. i. dictum fuit. Et religiones omnes, & religiosas vtriusque sexus personas non casu, non errore, vel praua imitatione, sed perfectionis desiderio originem, atque incrementum habuisse. Et quidem non solum post Christi aduentum, vt iam fuit supra manifestatum à Ioanne Baptista, & Apostolis, & vt probant D. Chrysostom. homil. i. in Marcum, & alij quos citat Cardinalis Bellarminus de monachis, libro 2. c. 5. ver. denique. & deinde ab alijs, vt probatur superius tit. 41. & sequent. † Sed, & longè antea vt legitur Genesi, c. 4. quando Enoch cepit inuocare nomen Domini. Vnde colligunt Doctores, hunc Enoch instituisse aliquem cultum peculiarem, & sublimiorem à vulgari, atque communi, & in Numer. c. 6. habemus vora Nazaræorum, qui se ipsos Domino consecrabant, † Item, & in nouo testamento, & apud antiquos Patres habemus sacerdotum Principes Apostolos, † monachorum verò, & Eremitarum, Principem Ioannem Baptistam, vt apud Nazianzenum oratione in Basilium, vbi S. Basilium, quia monachus fuerat comparat cum Ioanne Baptista, & D. Io. Chrysostom. homil. i. in Marcum, sicut (inquit) sacerdotum Principes sunt Apostoli. Sic monachorum Principes Ioannes baptista, & D. Hieronymus ad Eustach. de seruanda virginitate, differens de Eremitis. Huius vitæ (inquit) author, Paulus, illustrator, Antonius, & vt ad superiora conscendam Princeps Ioannes baptista, Cassianus collat. 18. c. 6. Sozomen. libro 1. Histor. c. 12. Isidorus lib. 2. de diuinis officijs, c. 5, & D. Bernardus in sermone de excellentia Ioannis baptista idem affirmant. Hactenus de personis ecclesiasticis, nunc de rebus est differendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesia acquirere possunt bona temporalia.
- 2 Bona temporalia possunt acquiri Ecclesijs ab ecclesiasticis, & acquisita non possunt immitti.
- 3 Bona Ecclesia sunt nullius, & anemine approprianda.
- 4 Successio in bonis Ecclesia non defertur iure consanguinitatis.
- 5 Laici non possunt possidere bona Ecclesia, nec de illis disponere, nec statuere, nec clericis nomine proprio, sed vt usufructu.
- 6 Administratio bonorum Ecclesia competit Prælati.
- 7 Prælati debent vindicare res Ecclesia.

De rebus Ecclesiæ in genere.

Titulus 52.

Virtus sola virtute mercatur; cætera autem bona, & præuis, & bonis artibus acquiruntur. Ideo in cæteris bonis acquirendis artes bonæ ab omnibus, & præsertim ab ecclesiasticis sunt adhibendæ, vt sint ipsi laici exemplo, & ne inimicis, & hostibus fidei sint scandalo, & obnoxij inuitabili iudicio Dei. † Quod autem acquirere possint bona omnia temporalia, tam mobilia, quàm immobilia pro eorum Ecclesijs, non solum omnibus licitis, atque honestis contractibus, sed etiam vltimis hominum voluntatibus, vel etiam inter viuos donationibus liberis, non autem captiosis, seu malo, ac doloso ingenio emendicatis, nunquam fuit dubitatum in veteri testamento, vt legitur Leuit. c. 27. per totum. Numer. 35. Deuteron. 19. & in nouo Christus ipse, & Apostoli accipiebant pecuniam, & elemosynas à fidelibus, vt legitur apud acta Apostolorum, c. 2. & 4. Id quod fuit etiam cautum in liubemus 14. §. verum, & in l. 1. C. de sacros. eccles. & in 12. q. 1. cap. dilectissimi 2. c. clericus §. c. duo 7. cum pluribus sequent. & c. videntes cum sequent. & ead. 12. q. 2. in princ. & c. nulli, & sequent. Oldrad. in consil. 278. num. 6. cum alijs citatis per Tholosanum de beneficijs, c. 4. nu. 14. & c. 5. per totum. Verum acquisitionem hanc clerici pro seipsis in proprio facere prohibentur, cum illam facere solummodo possint in communi pro ecclesijs, clericis, ac pauperibus, vt 12. q. 1. d. c. duo, cum pluribus sequent. c. exemplum, c. expedit, cap. futura, & c. sequent. Tholosanus in d. c. 5. num. 6. & 7. & supra tit. 5. num. 78. D. Hieronymus ad Neponianum de vita clericorum, & D. Bernardus in Matt. 19. (super illis verbis: ecce nos reliquimus omnia. Ita enim obseruatum fuit à sa-

cerdotibus legis veteris, vt in Leuit. dicto c. 7. & à Christo summo sacerdote legis nouæ; & ab Apostolis, vt apud acta Apost. c. 2. & 4. ita fuit obseruatum à D. Petro Christi Vicario, & à quamplurimis illius successores, vt constat apud Platinam, Baronium, & alios ecclesiasticæ historiæ scriptores. Immo Christus, & Apostoli habuerunt loculos ex elemosynis fidelium, vt se, & pauperes turbas eos sequentes alerent, vt ibi, & in d. c. futuram, & in d. c. videntes, & in d. c. exemplum, & supra tit. 11. numer. 4. & tit. 12. num. 4. Non dum autem accipiebant, & multo minus retinebant stabilia. Temporibus verò Urbani I. anno Domini 220. ipse auctor, vt in 12. q. 1. c. videntes 16. & apud Platinam in eius vita, apud Perrum de naralibus, apud Sabellicum, & Polydorum Virgil. lib. 6. de inventor. ter. cap. fin. cepit Romana Ecclesia stabilia possidere; & quidè optima ratione, videlicet, vt ex illorum redditibus aleret Ecclesie ministros, & fideles in perpetuum presentibus; ac futuris temporibus, quod elemosynis, vt antea, frigidè charitate forsitan fieri non poterat. Et sic de iure positiuo, vt explicat Tholosanus de beneficijs, c. 4. num. 9. & c. 5. per totum, & Garzias eodem tract. par. 1. c. 2. Hæc præntia, vt intelligant omnia bona mobilia, & stabilia omni iure habere, non proprio ac prærogato iure, sed in communi pro clericis, & ecclesijs, cum onere alendi se in subsidium, Ecclesie ministros, & pauperes, qui semper nobiscum sunt. Bona enim relinquuntur, seu dono dantur Ecclesie Christi sponsæ, vt Prælati dispensatores illa membris Christi distribuunt, non vt ea sibi conferant, ac retineant 12. q. 2. c. aurum, c. gloria Episcopi. Sunt enim bona Ecclesie patrimonium Christi teste D. Ambrosio libro 2. of. sic. c. 28. c. cum ex eo. de elect. in 6. & dominium eorum: penes Deum, vsus verò eorum communis pauperum, & prepositorum, cum Prælati propria non habeant, vt 12. q. 1. c. expedit 16. q. 1. c. vlt. 1. q. 2. c. clericos, cum tribus sequent. & c. pastor Ecclesie, & 23. q. 7. c. quod autem, & q. 8. c. conuenit. Omnibus enim & clericis, & laicis dictum est apud Luc. cap. 9. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eicas famulæ faciat. Hinc à Diuis Augustino, Basilio, Bernardo, & Thoma citatis à Cardinali Bellarmino in opusculo de arte bene moriendi, libro primo, capit. nono, ver. postremo: preclaris verbis dictum est, quod superuacua sunt ab omnibus eroganda pauperibus, & quod ab omnibus illicitè retinentur, quod multo magis credendum est esse eroganda à clericis, quibus est præscriptus eorum certus vsus pro seipsis, si propria non habeant, pro alijs clericis diuino ministerio laborantibus pro pauperibus, & pro Ecclesia, vt in allegatis canonibus, & in 12. quæstio. secunda, cap. quatuor, c. Volterranæ, c. de redditibus. Tholosanus in d. tractatu de beneficijs, cap. quinto, num. 6. ver. quatuor, num. 7. & per totum cum alijs citatis supra tit. nono, numero 36. & 37. Nam clerici ipsi proprium habentes ex bonis Ecclesie alij peccata populi dicuntur comedere 1. quæstio. secunda, c. Pastor Ecclesie, & sequent. Ofæ 4. Tholosanus dicto cap. quinto, numero 4. Non obstat glo. in dicto c. clericos in verbo sacrilegium, quoniam vti contra clara verba canonis non est habenda in consideratione, præsertim quia & ipsa id tandem admittit, & citat alios canones concordantes. Et D. Paulus gloriam suam, eamque maximam ducebat, quamuis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere debeant, quod Euangelium gratis prædicasset, & manibus suis operando necessaria sibi suppeditasset, & 1. Corint. 9. Ego autem (inquit) nullis horum, quibus euangelizauit bonis vsus sum, expedit enim mihi mori magis, quàm vt quis gloriam meam euacuet. Euacuandam enim iri intelligebat, si ab his, quibus prædicabat voluisset accipere vitæ temporalis expensas: sperans in futuro saculo maius præmium se accepturum, & ita explicatur in 1. quæstio. secunda, cap. sacerdos 9. Id quod constat apud acta Apostol. capit. vigesimo, dum inquit, argentum nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad omnia, quæ mihi opus sunt ministrant manus istæ. Et sunt expressi canones iam citati, & in 23. quæstio. 7. cap. quod autem nobis, quæstio. octaua, c. conuenior, & distin. 47. c. scit his, & D. Io. Chrysostomus in 26. in Matth. homil. 88. Hæc itaque ratione Christianus Episcopus hæc omnia bene sentiens, nihil præter duos panes pro victu singulis diebus ex bonis Ecclesie accipiebat, teste Socrate libro 7. histor. eccles. capit. 25. &

Soyomeno lib. 8. cap. 12. Hunc iunitatus est temporibus no-
 stris D. Carolus Borromeus Episcopus Mediolani, & An-
 tonius Maria Cardinalis Saluatus Episcopus S. Pauli. Hic
 enim redditus Ecclesie disponebat Romae penes sacrum
 montem pietatis, ynde illos distribuebat integros in opera
 pia, & quia non sufficiebant erogabat in ea etiam reddi-
 tus patrimonij, vt pec vnum panem de redditibus Eccle-
 sie acceperit pro se. Et D. Thomas Archiepiscopus Valen-
 tiz elemosinarius nuncupatus, quia redditus omnes suae
 Ecclesie disperfit, deditque pauperibus. Itaque vt dictum
 est Ecclesia, & Ecclesiastici possunt acquirere pro suis Ec-
 clesijs. † Nec pugnat cum verbo Dei, quod clerici legiti-
 mis modis, suis quibus praesunt Ecclesijs, acquirant tem-
 poralia bona, vt probatur in allegatis iuribus in princip.
 Nec minus quod vnus homo sit Princeps Ecclesiasticus, &
 Politicus simul, vt multis exemplis, & authoritatibus do-
 cet Cardinalis Bellarminius de Romano Pontifice lib. 5. c.
 9. per totum. Nam iusta, & legitima bonorum omnium ac-
 quisitio nemini multo minus Ecclesijs directe, vel indire-
 cte potest prohiberi d. leg. iubemus, & d. leg. 1. & §. 1. No-
 uella constituit, 37. & in syntagma communium opia. loco
 1. titulo quarto capitulo primo, & sequen. Et salaria, quae
 sacrosanctis Ecclesijs in diuersis speciebus etiam de publi-
 co haecenus ministrata sunt, semper inconcussa, & a nullo
 immixta prorsus sunt praestanda leg. privilegia 12. §. fina.
 C. de sacrosanct. Eccles. Viuium opin. 789. statatum condi-
 tum. Verum si Ecclesia res damnosas acquisierit, vt puta
 praedia sterilia, vel quid simile, redhiberi possunt §. sicut
 autem Nouella constituit. 7. §. enim verò Nouella constitu-
 120. & 10. quae st. 2. cap. hoc ius §. sicut. † Praeterea res Ec-
 clesie nullius in bonis sunt, nec ideo quisquam eas tanquam
 proprias sibi potest vindicare §. nullius institui, de rerum
 diuis. leg. in tantum 6. §. sacrae res leg. 1. §. quod autem ff.
 eodem capitulo ratio 3. de praeben. 23. quae st. 7. capitulo au-
 tem §. si autem priuatim Act. 2. in fine, & supra in princip.
 † Nec succeditur in eis iure sanguinis capitulo 1. de pra-
 bend. & 12. quae st. 1. cap. Episcopi 12. & cc. sequentibus vt
 que in finem c. consuluit 15. de iure patronatus 16. q. 1. c. in
 canonibus §. generaliter ver. similiter, & ij. † Et sicut clerici
 non possunt eas proprio praerogato nomine possidere, vt
 fuit dictum a principio, sed vt vsuarij pro solo victu acive
 fitu 12. q. 1. cap. clericus qui, & c. duo sunt. Tholo. Anus de
 beneficijs cap. 9. num. 5. vel vt vsufructuarij in vita, Viuium
 opinioe 101. & alij citati in syntagma com. opin. loco. 12.
 tit. 12. cap. 3. ita nullo modo eas possunt possidere laici 16.
 q. 7. in princip. §. laici autem c. 1. in princip. & c. nullus laico-
 rum. Nec sunt ideo laicis conferenda, nec committenda d.
 §. laici autem, & c. quamuis 17. de decimis dist. 89. c. iudica-
 tum. Nec possunt ipsi eas conferre, seu alijs committere c.
 dudum 31. §. caeterum ver. cum sacrilegij de decimis capi-
 nullus 17. de iure patrona. Nam de rebus Ecclesiasticis lai-
 ci nec disponere, nec statuere quicquam possunt dist. 96.
 in princ. cum seq. 16. q. 7. cap. nullus laicorum cap. non pla-
 cuit c. laicis c. si quis principium c. quicumque §. si ergo vbi
 Gratianus dat distinctionem. Nam ab Episcopo, cuius
 consensu conferendae ac possidendae sunt 16. q. 7. c. cõgre-
 gato c. & hoc §. fin. † Et administratio, ac distributio rerum
 Ecclesie pertinet ad summum Pontificem, Episcopos, &
 Ecclesie Praelatos, vt per Viuium opin. 581. Papa & per alle-
 gata superius tit. 9. nu. 35. & seq. & tj. 10. vbi etiam praescri-
 bitur modus distribuendi ferè obsoletus, & à pessima con-
 7. suetudine antiquatus. † Debent etiam Praelati res Ecclesie
 per legitimos tramites vindicare 16. q. 4. c. 1. in fine c. inter
 memoratos §. si c. si quis 6. §. si de rebus Eccles. alienan. 19.
 q. 2. c. vlt. 12. q. 2. c. monemus in fine c. quisquis §. si c. si quis
 praesbyterorum de rebus Eccles. non alienan.

S V M M A R I V M.

- 1 Alienatio bonorum Ecclesia prohibita limitatur, & declara-
 tur num. 17. & seq.
- 2 Res Ecclesia potest in emphyteusim concedi ad tempus, sed non
 ultra secundam generationem declarata, vt num. 4. §. 6.
- 3 Concessio rei Ecclesia ultra secundam, an subsistat usq. ad
 secundam.
- 7 Emphyteusim non soluens canonem per biennium cadit amplia-
 tur num. 8.
- 9 Locaciones rerum Ecclesia ad quae tempus fieri possunt.

- 10 Ecclesia ipse non possunt laicis locari.
- 11 Res Ecclesia an possunt hypothecari.
- 12 Res Ecclesia an in feudum possint concedi.
- 13 Alienatio rei Ecclesia in transactione an valeant.
- 14 Transactio clericorum de beneficio an valeat.
- 15 Transactio aliquo dato, vel promisso nocet mediatori.
- 16 Alienatio vsufructus rei Ecclesia an valeat.
- 18 Aedes Ecclesia quamuis ruinae non possunt alienari.
- 19 Alienatio rerum Ecclesia prohibita in rebus soli, non in mobi-
 libus.
- 20 Alienatio rei Ecclesia nulliter facta non potest confirmari,
 & quibus casibus valeat nu. 21. 22. 27. 28. 29.
- 23 Res Ecclesia potest dari clericis in stipendium, & remuner-
 ationem.
- 24 Episcopus quomodo possit largiri res Ecclesia.
- 25 Papa quando possit, vel non, res Ecclesia alienare.
- 26 Permissio rerum Ecclesia quando permittitur.
- 28 Alienatio Ecclesia cum emitti ut iure subsistat, & cum con-
 sensu, vel ratihabitione capituli nu. 29. 30
- 31 Laicus potest decimas, vel ius patronatus alteri Ecclesia donare.
- 32 Alienatio permittitur ex consuetudine, seu statuto laicorum.
- 33 Alienatio quomodo faciendae, vt valeat etiam in casu permissio.
- 34 Alienatio rei alienata ab Imperatore, quae ad Ecclesiam per-
 nit, omni casu prohibita.
- 35 Alienans non potest alienationem nullam retractare.
- 36 Alienantis nulliter res Ecclesia poena.
- 37 Res alienata potest vindicari a quolibet de clero.
- 38 Donantis res Ecclesia poena.
- 39 Res Ecclesia pignoris accipientis poena.
- 40 Poena accipientis res Ecclesia in emphyteusim perpetuum.
- 41 Praecaria Ecclesiastica qualiter fieri debeat.

De rebus Ecclesie non alienandis.
Tit. 53.

Regulariter † res Ecclesie alienari non possunt, &
 alienatae possunt reuocari iubemus 14. C. de sacros.
 Eccles. §. 1. vsq. ad §. vt autem lex Nouella c. 7. §. 1. &
 §. si contra vsq. ad §. fin. Nouella c. 120. c. nulli liceat §. c. si
 quis 6. de rebus Eccl. non alienan. extra. u. com. 1. eod. tit. c.
 fraternitatem 2. de donationib. c. vt computationes 2. de rer.
 permuta. c. 1. c. cum nos 3. c. ita nuper §. de his, quae fiunt
 à praelato c. hoc consultissimo 2. de reb. Eccl. non alien. in 6.
 10. q. 2. in princ. cum c. seq. 12. q. 2. in princ. apostolicos cap.
 quisquis c. non licet c. indigne c. Vultcran c. statumimus c.
 Episcopus ver. si quid de Ecclesia c. diaconi c. quicquid ca.
 alienationes c. Abbatib. c. si qua c. pecuniaz c. sicut §. his om-
 nibus c. placuit c. sine exceptione c. Episcopus 16. q. 1. c. q.
 iuxta c. possessiones 17. q. 4. c. 1. c. ratio 18. q. 2. c. cum sit 10. q.
 2. c. ea enim, & in syntagma com. opi. loco 1. tit. 4. c. 2. & seq.
 Nisi vel Imperio sint permutatae, vel alij Ecclesie, aut ve-
 nerabili Domui, his enim casibus alienatio valet §. vt autè
 lex Nouella c. 7. §. 1. ibi nisi cum Nouella c. 120. ca. 1. de reb.
 Eccl. non alien. c. ad questionem 6. de rerum permutat. 10.
 q. 2. c. hoc ius §. sibi inuicem c. 1. de rerum permutat. Nisi for-
 tè res Imperio alienata, postea ad alium transferatur: tunc
 Ecclesia, quae Imperio alienauit, reuocandi ius habet §. le-
 gem scripturam Nouella c. 55. sed tollitur in §. legè p. quā
 2. Nouella c. 119. † Sed & iure emphyteutico res Ecclesiastica
 ad alium quamuis pruarum transferri potest, nisi fortè in per-
 petuum, vel vltra secundum haeredem emphyteusis sit cõ-
 cessae: vel extraneis haeredibus, non filijs aut nepotib. §. em-
 phyteusim autem Nouella c. 7. & §. dudum, & Nouella c.
 120. §. emphyteusis. † Sed concessa vltra secundum haeredem
 vsq. ad secundum substituetur, non vltra, vt est tex. in §. quod
 autem in fine ibi neq. illud valere permittendum est pro a-
 dicatione, & ibi. Sed & si quod factum tale, nullam necessi-
 tatem esse reuertendissimis oeconomis, duob. haeredib. ces-
 santibus, caeteris tradere, & sic statuit pro duob. valere, dū
 ipsi cessantibus, idest vita functis, inferret, & huius senten-
 tiae fuit Baldus in auth. si quas ruinas n. 2. C. de sacrosan.
 Eccles. Romani. Tiraquel. de retract. conuentio. in fine ope-
 ris nu. 144. Didacus lib. 2. resolut. c. 16. nu. 5. Clarus in §. em-
 phyteusis quae st. 6. num. 2. & ita supponitur in Brixienfi lo-
 cationis §. Octobris 1594. coram Penia aliter intellecta cor-
 ra Vbaldo de anno 1619. & cora Coccino in Roma Domus
 contra tenent clarum mox citatū, à cotarij tenentib. vel non
 visus

visus, vt dicit Romanus in citata Brixienſi, vel non intelle-
ctus. Si emphyteuta mortuus ſit nullis ſibiſ relictiſ, vel
nepotibus, res ad Eccleſiam reuertitur, niſi vir, vel vxor em-
phyteuta ſuſcipit. Sed & ſi emphyteuta liberos reliquerit,
ex quibus tamen duo ex ordine hæredes deceſſerint: ad
tertium hæredem non tranſit emphyteuſis: quamuis id
dare paratus eſſet, quod etiam extraneus erat daturus, vt
4 in allegatis Nouellis conſtitutionibus. † Sed canonico iu-
re videtur, quod res Eccleſiaſtica nec in emphyteuſim poſ-
ſint concedi capitulo nulli licet §. alienationis verſiculo
& emphyteuticum capitulo ad audientiam 9. de rebus
Eccleſ. non alienan. capitulo hoc conſultiſſimo 2. §. non cō-
cedendo eodem titu. in 6. extrauag. commu. 1. verſico. nec
non infeudationem eodem titulo, & 10. quaſtione 2. capitu-
5 lo de præcarijs capitulo hoc ius §. perpetua. † Niſi res ipſe
ſteriles, & ſyluoſæ fuerint, vel ſolitæ ſint in emphyteuſim
concedi capitulo ad aures 7. eodem titulo, & d. verſico. nec
6 non infeudationem d. extrauagan. commu. 1. † Eccleſijs
tamen alijs quemadmodum alio modo alienari, ita quo-
que in perpetuum in emphyteuſim concedi poſſunt §. il-
lud Nouella 11. §. ſed & ipſis Nouella conſtitu. 123. Hoc
tamen iure nouo ad omnes etiam, alios videtur pertine-
re, vt cuiunque in perpetuum res Eccleſiaſtica emphy-
teutico iure ſit alienata, valeat emphyteuſis §. licentiam
præbemus cum citatis ſuperius numero quinto, & in illis
7 terminis rei ſterilis, & ſyluoſæ. † Emphyteuta autem
intra biennium continuum non ſoluens canonem, iure ſuo
cadit §. ſcire autem. Nouella conſtit. 7. leg. 2. C. de iure em-
phyteut. 10. quaſtione ſecunda capitulo hoc ius §. perpe-
8 tua. † Idem vtique erit ſi rem fecerit deteriore d. §. per-
9 petua verſiculo, qui rem fecerit. † Locationes quoque
rerum Eccleſiaſticarum fieri non ſunt prohibite: ad quot-
cunque annos, dummodo triginta annorum ſpaciū non
tranſcendant. §. locationes Nouella conſtit. 120. capit. veſtra
2. de locato, & conduc. ſed canonico iure mutatur, & coar-
ctatur ad triennium extrauagan. commu. 1. in princ. verſi-
locationem de rebus Eccleſ. non alien. & factæ ultra trien-
nium, nec etiam pro triennio ſubſiſtunt, vt in allegatis iu-
ribus, & in citatis per Afflicti. in deciſio. 107. numero 2. &
in terminis locationis poſſent procedere allegatæ deciſio-
10 nes; non in emphyteuta. † Tamen, Eccleſiæ ipſæ prorsus
locari prohibentur laicis capitulo ſecundum 6. in fine ne-
11 clerici vel monachi. † Pignoris quoque obligatio in re
Eccleſiaſtica ſubſiſtit §. quod ſi, & §. ſed hoc Nouella con-
ſtit. 120. Sed contradicit, & contradicendo præualet dicta
extrauagan. commu. 1. in princip. verſiculo hypothecam.
Verum vtroque iure vaſa ſacra, veſtes aut alia donaria ad
religionem neceſſaria pignori non poſſunt leg. 17. C. de
ſacroſanct. Eccleſ. d. extrauagan. 1. cap. 1. de pignoribus. Ni-
ſi vrgeat neceſſitas d. cap. 1. verſico. niſi iuſtiſſima neceſſita-
te. Vel pro redemptione captiuorum obligentur d. l. 17.
ver. excepta videlicet, & probatur infra titu. 67. & 95. ſed
pro alieno debito Eccleſiaſtica res non poteſt pignori obli-
12 gari cap. ſi quorundam 2. de ſolutionibus. † Feudum, de
quo antea quis fuit inueſtitus, eidem redintegrari poteſt
cap. per tuas 5. de donationib. & feudum apertum alij tur-
ſus in feudum poteſt concedi cap. ex parte 2. de feudis. Sed
hæc facultas per nouas ſummorum Pontificum conſtitu-
tiones, de non infeudandis &c. hodie eſt prorsus ſublata,
ex quibus Ducatus Ferrariæ feudum per mortem Ducis
Alfonſi ad fauorem Eccleſiæ apertum, fuit incorporatum
nec alij inſtanti rursus in feudum conſeſſum propter di-
ctas nouas conſtitutiones id expreſſe prohibentes. Id enim
euenit anno 1599. ſedente Clemente VIII. Hiſcæ, & alijs
conſtitutionibus liberaliſſimi Dei adminiſtratores nimis
coarctati ſunt contra dictum Innocen. in capitulo veniens
ſub numero quinto de præſcriptio, & Baldi ex eo in mar-
garita in verbo Prælati habent adminiſtrationem, & no-
rata per Redoanum in tract. de rebus Eccleſ. non alienan.
13 † Per tranſactionem alienatio rei Eccleſiaſticæ facta ſub-
ſiſtit cap. ſtatuiimus 2. cap. contingit 3. de tranſact. ſed fieri
debet cum conſenſu Prælati d. capitulo ſecundo verſico.
de aſſenſu Epifcopi capitulo veniens 8. eodem titulo. Si
aliter ſine conſenſu Prælati facta ſit, ipſe tranſigens dum
viuit remanet obligatus d. capitulo 8. verſiculo nec pacta
inter alios cap. de extero. 5. eodem titu. Decius in conſ. 474.
14 viſo inſtrumento &c. † De beneficio autem clerici inter
ſe tranſigere non poſſunt cap. conſtitutus 4. eod. titu. cap.

cum pridem 4. de pactis cap. non ſine 2. de arbitris. Gratis
verò nullo dato, vel promiſſo tranſactio facta de benefi-
cio valet capit. ſuper eo. 7. de tranſact. Item & permutatio
de licentia Papæ cap. quaſitum de rer. permutat. capitulo
1. eodem titulo in 6. Clement. 1. eodem cum alijs citatis in
15 ſyntagma comm. opin. loco 1. tit. 11. cap. 2. per totum. † Tam-
dem eſt notandum, quod tranſactio aliquo dato, vel acce-
pto, ſeu promiſſo nocet mediatori capitulo ex literis 6. de
tranſactio. ſi de iure patronatus aliquo accepto ſit tranſa-
factum, tranſactio non ſubſiſtit capitulo præterea 9. Vel
16 de ſubiectione ſpirituali cap. præterea 10. eodem tit. † Sed
& ſi vſufructus tantum rei Eccleſiaſticæ alienatus ſit, id
quod actum eſt valet, dummodo locupletari detur, qui rem
aliquam tantæ eſtimationis quanta eſt res, quam vſufruc-
tus nouiſſime accepit, Eccleſiæ relinquatur: neque vſufruc-
tus vitam eius excedat leg. iubemus 14. §. ſane ne omnis
C. de ſacroſanct. Eccleſ. §. ſi quis autem Nouella conſtit. 7.
§. cæterum §. in ſuper Nouella conſtit. 120. & 10. quaſt. 2. ca-
pitulo ſi oconomus cum capit. ſequen. Clement. 1. de re-
17 bus Eccleſ. non alienandis. † Præterea res inutilis, & mul-
tis præſtationibus publicis grauata alienari conſeſſa eſt §.
porro ſi qua Nouella conſtitu. 120. capitulo ſuper 8. §. ſin.
de rebus Eccleſ. non alienan. 12. quaſt. 2. cap. non licet Pa-
pæ verſico. niſi tantummodo cap. ſine exceptione §. ſin. cap.
terrulas cum capitulo ſequen. cap. inuitum verſiculo cum
18 canonica. † Aedes tamen Eccleſiæ, quamuis ruinoſæ,
vel deſtructæ alienari prohibentur §. quod autem dictum
Nouella conſtitu. 7. §. ſi qua verò loca Nouella conſtit. 120.
& 10. quaſtione 2. capitulo hoc ius §. ſi quis verò. In em-
phyteuſim tamen dari poſſunt, vt in allegatis iuribus.
19 † Planè alienatio rerum Eccleſiaſticarum prohibita, ad
res ſoli tantum, non etiam mobiles pertinet: res enim mo-
biles quamuis Eccleſiaſtica alienata tranſit ad eum, cui eſt
alienata, niſi vel ferri coloniæ ſint fundis Eccleſiaſticis
adſcripti, vel annonæ ciuiles, vel ſacra vaſa, veſtes, aut a-
lia donaria ad religionem neceſſaria, hæc enim quam-
uis mobilia prohibentur alienari d. §. vult autem Nouel-
la conſtitu. 7. & §. iſdem leg. ſancimus 17. C. de ſacroſanct.
Eccleſ. §. atque hæc quidem Nouella conſtitu. 120. capitulo
mancipia 3. & capitulo iniuſtum quarta de rerum per-
mut. 10. quaſtione ſecunda capitulo primo 12. quaſtione 2.
capitulo iniuſtum cap. Auguſtinus cap. Apoſtolicos extra-
uag. comm. 1. in princip. verſico. præcioſa mobilia de rebus
20 Eccl. non aliena. † Alienatio rei Eccleſiaſticæ facta inutili-
ter, nec reſcripto Imperatoris poteſt confirmari §. quia,
verò Nouella conſtit. 7. & 23. quaſt. 8. cap. communior. Pa-
21 pæ verò reſcripto ſic 12. q. 5. cap. quia Ioannes. † Planè res
Eccleſiaſticæ quamuis ſoli ſint, ſi pecunia, vel aliæ res mo-
biles non ſuperſint, in ſolutum dari poſſunt, vel ob debi-
tum Eccleſiaſticum alienari §. nuper Nouella conſtit. 46.
§. quia igitur Nouella conſtit. 54. §. quoniam verò Nouel-
la conſtit. 67. §. ſed & hoc cum ſequentibus Nouella con-
ſtit. 120. & 10. quaſt. 2. cap. hoc ius in princip. 17. quaſtio. 4.
22 capitulo nullus res. † Idem dicendum de alienatione in
redemptionem captiuorum §. ſacroſanctis Nouella con-
ſtit. 120. §. relicta Nouella conſtit. 65. 117. verſico. excepta C.
de ſacroſanct. Eccleſ. 10. quaſt. 2. cap. 1. in fine 12. quaſt. 2. c.
Apoſtolicos in princip. ver. excepta cauſa c. & ſacrorum c.
ſacrorum cap. ſicut omnino cap. auum, & infra titulo 95.
Idem vtique erit pro redemptione terræ ſanctæ, de qua
nulla eſt cogitatio cap. vltim. §. ſina. de voto. Idem ſi in ali-
quibus pauperum alienatio ſit facta 12. quaſtione 2. ca-
pitulo gloria capitulo aurum cum diſtinctione de qua in
canone Apoſtolicum 37. in fine, & infra d. titulo 95. Idem ſi
religionis intuitu 12. quaſtione ſecunda capitulo ſi Epifco-
pus capitulo vltim. & quaſtione 5. capitulo quia Ioannes
16. quaſtione 1. cap. poſſeſſiones verſico. aut monaſterijs. Sed
quum quæſimam, vel centeſimam partem rerum Eccleſiæ
non debet talis alienatio excedere 12. quaſtione 2. capitulo
23 penultim. † Præterea in ſtipendium res Eccleſiæ poteſt cle-
ricis dari 12. quaſt. 2. cap. ſepe ſit. Item & propter remun-
erationem obſequij ad tempus, non in perpetuum dari pōt
d. q. 2. c. quicumq; c. Eccleſiaſticis, & d. q. 1. c. predicator §.
illud autem 16. q. 1. c. poſſeſſiones Ioā. And. ad Spec. in rub.
de reb. Eccl. non alienan. Alex. in conſ. 55 nu. 4. & ſeq. & in
conſ. 101. n. 11. & ſeq. lib. 1. Decius in conſ. 174. nu. 1. verſico. non
obſtat cum alijs citatis per Redoanum in tra. de reb. Eccl.
non alienand. q. 52. num. 21. & ſeq. & nume. 80. & ſequen.

Item miserationis intuitu serui Ecclesie possunt man-
 24 mieri 12. q. 2. c. cum redemptor. Et potest Episcopus illis
 aliquid donare; d. q. 2. c. si quos de seruis. Et peregrinus vt
 gente. necessitate largitiones facere 16. q. 1. c. possessiones,
 & c. vlt. & in fabricam Ecclesie cum distinctione de qua
 in 17. q. 4. c. questi sunt. & oblata eidem. qui professionē
 poenituit restituere. d. q. 4. §. hanc ergo, §. sed notandum,
 & c. quod ad te 3. §. fin. de cleric. coniug. & eidem, qui po-
 stea filios est sortitus, d. q. 4. c. vlt. §. quam laudabile. Redo-
 25 nus d. quæst. 52. per totam. Præterea notandum, quod
 sine prædictis, vel alijs similibus de causis, nec etiam Papæ
 licet res ecclesiasticas alienare 12. q. 2. c. non liceat Papæ: &
 præbenda; & dignitates inuicem clerici alienare, vel per-
 mutate inconsulto Pontifice non possunt, c. maioribus 8. in
 fine, de præbend. & dignit. c. quæsitum §. c. cum olim 7. c.
 cum vniuersorum 8. ver. licet ipsi per se, de rerum permuta-
 26 tat. 12. q. 2. c. alienationes, §. fin. Præterea si legatum Eccle-
 siæ relictum, quod longè ab ea absit, liberum est hoc lega-
 tum permutare, & vicinam aliquam pro eo redditum per-
 cipere: dummodo accessionem contineat non minorem
 quanta relicte quantitatatis parte; neque multis publicis
 præstationibus sit obnoxius, §. si legatum Nouell. c. 131. &
 27 12. q. 2. c. terras, ver. aut longè politas. Itē, & res mo-
 dica potest alienari, c. ceterum 3. de donationibus. Res ad
 mensam Prælati, vel capituli pertinens, & ipsa subiacet
 prohibitioni de non alienandis, c. vt super 8. c. possessiones
 28 10. de rebus eccles. non alienari. Sed si Ecclesie conditio
 per alienationem melior facta appareat, alienatio subsi-
 stit 12. q. 2. c. sicut Ecclesia, §. fin. c. sine exceptione. Idem si
 Prælati tantum de suis rebus det Ecclesie quantum est in
 re ab eo alienata, d. q. 2. c. si quis qualibet, & q. 5. c. si Episcopus
 29 pus. Præterea alienatio facta consensu capituli, & solemn-
 ni decreto interueniente facta subsistit, cap. pastoralis 7. §. i
 fin. de donatio. 10. q. 2. c. huiusmodi, §. quod si necessitas
 17. q. 4. c. nullus res. Notiella con. 46. & 47. §. quoniam ve-
 ro, & c. 130. §. verum enim verò, & §. quidem si: Idem est
 si capitulum sciens alienationi non contradixit, & contine-
 30 batur 2. de ijs quæ sunt à prælati. Vel alienationem pos-
 tea ratam habuerit, cap. cum nos 3. in fine, eodem tit. Sed
 31 si & laicus decimas, quas ab vna Ecclesia habet, alij Eccle-
 siæ non prohibetur donare, c. cum Apostolus 7. eodem tit. &
 ius patronatus, quod in vna Ecclesia habet potest eidē, vel
 alij Ecclesie donare, c. in princip. de iure patronatus in 6.
 32 Præterea consuetudo loci, vel statutum clericorum po-
 test alienationem permittere, & illius vigore facta subsi-
 stit, c. ceterum 3. de donationib. ver. & illius terræ consue-
 tudo, c. vlt. de rebus eccles. non alienand. 12. quæst. 2. c. sine
 exceptione. Ecclesie Hierosolymæ concessum est domos
 ad se pertinentes, & in vrbe Hierosolyma positas vende-
 re, hoc quoque Nouella const. 120. quod & Ecclesie Ro-
 manæ esset concedendum, ad continendos, in ea perpetuos
 habitatores, immo præcipiendum, vt illas vendant, excep-
 tis illis quibus pro suo vsu indigent, ita enim semper in
 vrbe eadem populi frequentia consisteret in domibus pro-
 prijs, quod non potest perpetuo venire in conductis.
 33 Notandum vltimum est, quod alienatio in casu permissi-
 so, vt subsistat, necesse est, quod solemnni decreto, & iura-
 mento præcedente facta sit, alioquin istis deficientibus,
 nec in casibus permissis valebit alienatio. §. quoniam. No-
 uella const. 67. §. verum enim verò. Nouell. const. 120. §. &
 quidam, c. hoc consultiissimo 2. de rebus eccles. non alienā,
 ver. & casibus à iure permissis, vbi glo. in verbo. non con-
 ceduntur, contradicit. Idem dicendum, si dispensatoribus
 Ecclesiasticum, parentibusve illorum, liberis, cognatis, aut
 affinibus alienatio sit facta, & c. Nouella con. 120.
 & §. at que ead. Nouell. §. his solis Nouella const. 7. capit.
 cum clericis 12. de censibus 10. quæst. 0. secunda, capit. hu-
 iusmodi §. quibuscumque 16. quæstio. prima, cap. in cano-
 nibus, §. generaliter, canone Apostolico 75. Sed & ipse
 monasterij, vel Ecclesie alienatio nullius momenti est, etiā
 in casibus à iure permissis, §. quia verò: Nouella const.
 7. & §. quia ve: d. Nouella const. 120. 16. quæstio. septimā.
 cap. nemiini 19. quæstio. tertia, cap. quæ semel, capit.
 34 quoniam. Et res alienata ab Imperatore, quæ ad Eccle-
 siam peruenit, nullo casu potest alienari. §. quæ verò. No-
 uella const. 120. & 10. quæstio. secunda, cap. hoc ius in prin-
 cip. Nec minus sede vacante nullo defensore constituto,
 cap. primo, de rebus eccles. non alienand. Nec à quocun-

que Principe seculari, cap. quæ res 2. eodem tit. 12. quæst.
 secunda, cap. de rebus. Nec quicquam refert, quod iura-
 mento sit firmata, cap. hoc consultiissimo, §. contra etus, de
 rebus eccles. non alienand. Nec quod longa temporis præ-
 scriptione sit firmata, dicto §. contra etus, ver. nec præter
 35 bendi etiam. Postremo notandum est, quod quædam
 alienatio facta, vel in casibus non permissis, vel forma nõ
 seruata non valeat, tamen eam retractare alienans non po-
 36 test, cap. inter defectos 8. de donationibus. Sed si aliena-
 tio rei Ecclesiasticæ prohibita facta sit, variaz sunt eius pe-
 næ constitutz, dicto §. quia verò. Nouell. const. 7. & dicto
 cap. hoc ius, §. qui verò, inter quas numeratur, & hæc
 quod si quidem res vendita sit, non solum res emptori cũ
 fructibus aufertur, sed & pretium perdit: sed aduersus
 æconomum, vel alium, qui vendidit, eiusque bona eidem
 emptori datur actio. §. quia verò. Leonis Nouell. const. 7.
 §. si contra Nouella const. 120. cap. qui res, c. si quis presby-
 terum, de rebus eccles. non alienandis, cap. ad audientiam
 9. §. fin. eodem tit. 10. quæstio. secunda, c. hoc ius, §. qui ve-
 ro, ver. sed aduersus eum 12. quæstio. secunda, cap. Vultera-
 ranæ, §. sit emptoribus, & extraneo commun. 1. de fi bus
 eccles. non alienand. Sed, & pœna suspensionis, & excom-
 municationis est super iudicis, & vt de suo Ecclesia præ-
 ter indemnem, dicto cap. qui res, & dicto cap. si quis pres-
 byterorum 6. de rebus eccles. non alienand. c. hoc consulti-
 simo, §. & nihilominus, eodem tit. in 6. d. extraneo comm.
 1. §. si quis autem, eodem tit. 10. quæst. 2. ca. p. vltim. 12. quæ-
 stio. 2. c. Apostolicos, §. qui quis autem, cap. de rebus in fi-
 ne, cap. statumimus in fine, c. Episcopus in fine, cap. Diaconi,
 ver. quod si fecerint 16. quæst. prima, cap. in canonibus, §.
 generaliter 47. quæst. 4. cap. iohannes, cap. nullus res, in fine.
 37 Præterea alienata est vindicanda 10. quæst. 2. c. vlt. 12. quæ-
 stio. secunda, c. monemus in fine, c. qui quis, §. fin. cũ a leg-
 atis supra in proximo præcedenti, tit. in fine: Et potest
 vindicari à quolibet de clero, dicto c. si quis presbyteri 6. §.
 fin. Non autem ab alienante, vt dictum est. Ille enim tenet
 tur de emptione, vindicatione secuta, dicto cap. ad audien-
 tiam 9. §. fin. de rebus eccles. non alienand. 10. quæstio. se-
 cunda, dicto cap. hoc ius, §. qui verò, ver. sed aduersus eum
 12. quæst. 2. cap. Vulteraanæ, §. sit emptoribus cum alijs al-
 38 legatis superius. Si autem res Ecclesiastica in casu non
 permissio donata sit (possunt enim res Ecclesie etiam im-
 mobiles in aliquibus casibus donari, vt pro seruitijs, & cau-
 sa remunerationis 12. q. 2. c. quicunque suffragio 16. quæ-
 stio. 6. c. illud Io. Andr. in rub. de rebus eccles. non alienand.
 Alex. in consil. 55. num. 4. & sequent. & in consilio 101. nu-
 mero 11. & 12. lib. 1. Redoanus in tract. de rebus eccles. nõ
 alienand. quæst. 52. num. 20. & sequent. & num. 80. & sequ.)
 donarius præter restitutionem rei donatæ, etiam tantum-
 dem ex sua substantia Ecclesie pœnæ nomine restituere
 tenetur, §. si quis autem per donationem. Nouella const. 7.
 Si verò permutata sit res Ecclesiastica: is cui permutata
 est, præter restitutionem rei, etiam ea re, quam pro ea de-
 dit carebit: facta tamen ei actione aduersus eum, à quo
 rem accepit, §. si autem permutatio Nouella const. 7.
 39 Si autem res soli, vel annuus redditus pignori detur, cre-
 ditor qui accepit, præter rei restitutionem etiam credito-
 suo priuatur, quoad Ecclesiam: nam aduersus ipsum æcono-
 mum, vel alium, cum quo contraxit, actio illi non dene-
 40 gatur, §. si autem creditor Nouell. const. 7. Si denique
 res in emphyteusim perpetuam concessa sit is qui emphy-
 teusim suscepit, præter rei restitutionem etiam canonis
 solutione punitur, §. si verò perpetuam. Nouell. const. 7.
 Sed si res ecclesiastica licitè cum causa, & forma seruata
 alienata fuerit, is cui ea est alienata, eam vltis debitum, &
 naturam contractus vsurpare non debet, nec potest, dicto
 c. hoc consultiissimo 2. §. ex contractibus de reb. eccles. non
 41 alienand. in 6: Præcaria autem ecclesiastica qualiter fieri
 debeant, definitur in 10. q. 2. præcaria, à nemine & quo-
 libet quinquennio sunt renouanda, d. q. 2. c. præcariorum, & c.
 1. de præcarijs. Quod autem præcarium nunquam reuo-
 cari possit, non conceditur, c. de præcarijs 2. eodem tit. vbi
 Innocent. & d. q. 2. c. de præcarijs, & hæc de rebus Ecclesie
 in genere quam breuissimè dicta sufficiant, cum de iisdē
 in specie sit dicendum infra.

S V M M A R I V M.

- 1 Decima Diuino iure introducta, eoque debentur.
- 2 Decima quid sint, & quare debeantur.
- 3 Decimarum genera quatuor.
- 4 Decima possunt exigi, & a quibus.
- 5 Decima quibus soluenda.
- 6 Decima a quibus debeantur vel non vsq. ad nu. 13.
- 7 Decima a clericis debentur de prædijs emptis a laicis.
- 8 Decimarum solutio ex privilegio potest emitti, limitatur num. 9. & 10.
- 11 Decima non debentur de noualibus.
- 12 Iudas tenentur ad decimas.
- 13 Decima a quibus non debeantur.
- 14 Decima a domino, & colono debentur pro rata.
- 15 Decima debentur ex omni fructu ampliatur.
- 16 Decima debentur non deductis expensis.
- 17 Decimarum ex actio fit etiam captis pignoribus declaratur.
- 18 Decimas non solventium pœna.
- 19 Decimarum distributio a quibus, & quomodo facienda.
- 20 Decimæ non sunt conferenda laicis declaratur.
- 21 Decima noualium an debeantur.
- 22 Privilegiati super decimis ad quid teneantur.

De rebus Ecclesiæ incorporalibus in specie,
& primum de decimis.

Titulus 54.

Sunt autem res Ecclesiasticæ perinde ac aliæ partim scilicet corporales, partim incorporales. Incorporales vero sunt veluti decimæ, primitiæ, & oblationes, quæ in solis Ecclesiarum bonis præcipue numerantur capit causa 13. in principio de verborum signifi. de quibus in hoc titulo est differendum, & primum de decimis, deinde de alijs in tit. sequentibus. † Decimæ autem iure diuino introductæ sunt, iubemur enim ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare distinct. §. capitu. quadragesima 16. in fine vbi glo. de consecrat. 16. q. 1. capit. decimas 42. in prin. q. 3. c. iubemur §. decimæ q. 7. c. 1. §. oportet autem & c. decimas. Quod autem sint de iure diuino, & introductæ & debitæ probatur non solum per citatos canones, sed et ex Genesi 14. vbi Abraham eas dedit Sacerdoti Melchisedech, item probatur Leuit. cap. vlt. Malach. 3. probant Patres quos citat Cardinalis Bellarminus de Clericis lib. 1. c. 25. de decimis per totum, & probant quam plurimi relati in syntagma comm. opi. loco tit. 18. per totum. † Est itaq; Decima, quota bonorum mobilium portio, Deo tam diuina, quam humana constitutione debita, vt eam definiuit Lancelottus in tit. de decimis §. 2. decimæ autem sunt tributa egentium animalium. Quod si decimas dederis, nõ solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis, & animæ consequeris. Non igitur Dominus Deus præmium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus totum dare, decimam dignatus est a nobis accipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturum: sed si tardius dare peccatum est, quanto peius est non dedisse? De militia, de negotio, de artificio redde decimas, & c. 16. q. 1. c. decimæ 66. in prin. c. tua nobis 26. §. verum si versic. quæ tributa sunt egentium glos. ibi in verbo tributa §. decimarum inst. de decimis. Nam de omnibus fructibus integræ debentur, vt in citatis iuribus, & vt ex illis dixit Rota diu. in recitoribus. deci. 469. & 474. par. 1. † Quatuor enim genera decimarum, quæ ex veteri lege debebantur exprimuntur in c. 1. in prin. vsq. ad §. at verò primitiæ de decimis, & exprimit Viuius in opinio incipiente. Consuetudo non soluendi. † Possunt itaque decimæ exigi, & sunt soluendæ vt diuino, atq; humano iure debitæ cap. parrochianos 14. c. tua nobis 26. §. verum si ad de decimis ca. in quibusdā 32. §. si eod. tit. 16. q. 1. c. reuertimini cū c. seq. q. 2. c. admone mus c. præcipimus c. nam qui q. 7. c. 1. §. oportet autem cap. quicumque c. omnes dist. 32. c. præter hoc §. deinde. Et quidem exigi possunt à sacerdotibus quibus debetur, quoniam sunt soluendæ, vt in allegatis canonibus. Quamuis ipsi mali sint c. tua nobis 26. §. penul. de decimis. † Eius enim Ecclesiæ sacerdotibus, in qua infantes grauati baptizantur, & sacramenta grauatus percipit decimæ sunt soluendæ 16.

q. 1. c. de decimis, c. cum contingat 29. §. vnde inquisitioni c. cū in tua 30. §. si. c. si. de Parrochijs c. ad decimas de restit. spol. in 6. Puteus deci. 169. lib. 3. Rota diuersorum in recentioribus decif. 76. par. 1. & decif. 371. & 175. par. 2. Verū cōsentiēte Episcopo alij Ecclesiæ persolui possunt d. c. statui-mus §. si. & d. c. in sacris. Vel ex cōsuetudine loci id introdu-cente, cum distinctione de qua in c. cū sint 18. in c. ad Apo-police 20. de decimis. Item si in alio loco prædia, ex quibus decimæ præstantur, sita sint, tūc enim illi Ecclesiæ, in cuius territorio prædia sita sunt, decimæ erunt persoluendæ c. vlt. de parrochijs. Et si contradicere videatur 13. q. 1. per totū. Idem vtiq; erit si alius ius exigendi decimas præscripserit, vel alio iusto titulo acquisierit c. cū tua 30. de decimis. Nā cui debentur, non autem alij sunt decimæ persoluendæ 6. 16. q. 2. c. nullus, † & quidem ab omnibus, & de omnib. fructibus regulariter soluende sunt c. à nobis 24. de decimis §. decimarum, & §. illud et seq. inst. de decimis D. Thomas 2. 2. q. 87. art. 1. & 2. & in Concil. Trid. sess. 25. de reformatione c. non sunt ferendi 12. Pœna excommunicationis in-introducta si non soluatur, vel solui impediantur, vt in d. c. nõ sunt ferendi. Nisi clerici, vel alij sint religiosi: hi enim à decimis persoluendis sunt immunes c. nouum 2. eod. tit. 16. q. 1. c. de decimis §. si. c. conquesti c. decimas §. ceterum. Sed si colonos sua non proprijs laboribus, vel sumptibus, sed per colonos colat, hoc. n. casu à decimis immunes nõ euadūt d. c. conquesti in fine, & d. q. 1. c. vlt. in fine D. Th. vbi supra ar. 4. nisi speciali aliquo privilegio hoc casu se defendat. Viuius opin. incipien. privilegium potest num. 3. Sed & clerici cō-ingati, qui ab alijs clericis spiritalia recipiunt, à decimis non sunt immunes d. c. nouum 2. vers. illi profecto clerici, & ibi glo. si monachi sint, quibus populus ad regendū non committitur, isti decimas nullatenus soluant 16. q. 1. c. cun-ctis §. de his verò. † Sed pro prædijs, quæ clerici, vel mona-chi à laicis comparauerunt soluuntur decimæ, quas, & qui-bus laici ipsi de illis prædijs soluebant d. c. cunctis §. si. cum c. sequen. c. commissum 4. c. nuper 34. de decimis c. statuto 2. §. ceterum eod. tit. in 6. c. quanto 18. §. si. de vsuris D. Tho. in 2. 2. q. 87. arti. 4. Transcunt enim in clericos prædia hæc cum suo onere, vt & illa cum onere soluendi tributa Prin-cipi temporali, vt in fra tit. 69. nu. 4. & in syntagma comm. opin. loco 1. tit. 12. c. 16. per totum. Idem iuris erit in prædijs conductis c. dilecti 8. de decimis. Idem vtiq; erit in præ-dijs veteribus non de nouo cultis secundum distinctionē, de qua in c. ex parte 10. eod. tit. & declarationem, de qua in c. quid per 21. de verbor. signific. verum de nutrimentis, animalium, & hortis suis quamuis veterib. clerici nõ præ-stant decimas d. c. 10. versic. & de nutrimentis animalium. Item monachi Cistercienses, Templarij, vel Hospitalarij d. c. 10. vers. sed prædecesor noster c. ad audientiam 12. eod. titu. Clericis autem sui ordinis decimas debent c. 1. §. ceterū dicit de verbor. sign. in 6 vbi glo. c. nuper 34. de decimis. Si noua vetus factum sit per clericos, perpetuò debet quo-ad immunitatem de non soluendis decimis noualium iure censerit c. vlt. de privilegijs. † Præterea omnes quicumq; sint specialiter privilegiati de decimis non soluendis, ad illas persoluendas ex privilegio non tenentur, nec ad eas obsta-te speciali privilegio possunt adstringi c. à nobis 24. vers. nisi à præstatione ipsarum de decimis, cuius exemplum est su-pra sub num. 7. vers. item monachi. Viuius opin. incipien. consuetudo non soluendi num. 5. & incipiente Privilegium potest nume. 1. † Nisi cum privilegio esset impetratum de immunitate noualium, agatur de decimis noualium tempore impetrati privilegij possessis capit. dudum 31. de 10 privilegijs cap. statuto 2. in princip. de decimis in 6. † Vel nisi agatur de decimis ante impetratum privilegium debi-tis, vel promissis c. ex multiplici 3. de decimis. Vel nisi priui-legiati per triginta, vel quadraginta annos decimas solue-rint cap. si de terra 6. de privilegijs. Viuius d. opinione. Pri- uilegium potest num. 3. Vel nisi in certis rebus privilegiati, de alijs rebus conueniantur d. capit. statuto 2. §. diceciani exemplo c. ex parte 10. §. si. c. licet 11. de decimis, & supra sub num. 6. vers. sed si prædia. Vel nisi in prædijs conductis cap. in quibusdam 32. de decimis 25. quæst. 2. cap. vltim. §. si. c. si. c. licet 11. de decimis, & supra sub num. 6. vers. sed si prædia. Vel nisi Princeps aliquis laicus privilegium immuni-tatis concesserit à decimis cap. tua 25. in princ. eod. titu. Vel tandem nisi privilegiatorum bona creuerint nimium cap. suggestum 9. eod. titu. omnibus enim dinumeratis casibus privilegio non obstante decimæ debentur, vt in iuribus in

11 singulis casibus allegatis. † De prædijs verò postea acquiritis, & nonalibus non debentur c. quia circa 22. de privilegijs cap. ex parte 27. de decimis. Noualia autem, quæ dicuntur ad effectum, vt ex illis decimæ non soluantur notant Doctores in cap. quod per nonale de verbor. signifi. & Rota diuersorum in recentioribus decisio. 223. per totam

12 parte. 1. † Sed Iudæi quamuis ministerio Christianorum non vtantur, tamen ad decimas, & ipsi tenentur cap. de teris 16. de decimis capitulo quanto 18. §. final. de vsuris, sed ad prædialia tantum non ad personales §. illud etiam in fine, & §. sequen. vbi gloss. in verbo tantum id declarat, atque

13 quæ distinguit instit. de decimis. † Leprosi ad decimas non tenentur cap. cum dicat 2. §. fin. de Eccles. edificandis. Nec minus illi, qui ex consuetudine loci sunt à decimis immunes, sed controuertitur apud Viuium d. opin. Consuetudo non soluendi, & syntagma conim. opin. loc. 1. titu. 12. d. capitulo. Magis tamen approbatur à Syluestro in verbo decima quæstio. 4. Nauarrio cap. 21. numero 28. & est tex. in capitulo in aliquibus de decimis, & hanc ex D. Thoma, & alijs tueritur Cardinalis Bellarminius de Clericis lib. 1. capitulo 75. Dubium primum. † An autem dominus, vel colonus decimas soluere teneatur, & quod vterque colonus videlicet de parte sua, & dominus de portione, quam percipit ratione terræ decimam reddere sine diminutione tenetur, definitur in capi. cum nobis 26. §. & cum de cunctis

15 de decimis. † De omni etiam fructu tam mobilium, quam immobilium rerum sunt decimæ à percipientibus illos soluendæ d. §. & cum de cunctis cap. peruenit 5. cap. nuncios 6. cap. ex parte 21. cap. non est 22. cap. ex transmissa 28. eod. titulo 16. quæst. 1. cap. quicumque capi. omnes in princip. §. decimarum, & sequent. instit. de decimis. Nam Genesis 14. dicitur, & dedit ei decimas de omnibus, quod magis specificè est, repetitur in Leuit. capit. 27. Decima enim ipsa est omnium bonorum iustè quæstorum pars Deo debita d. capit. tua nobis immobilium, mobilium animalium, ac semouentium. Leuit. cap. 27. & infra tit. sequentibus. Nec refert, quod quis prædialia ita comparauerit, ne ex eis deberet soluere decimas, quia ad eas nihilominus tenebitur 16. q. 1. cap. si quis laicus cap. de decimis §. sed, & illa. Nec minus refert quod agatur de fructibus, quorum decimæ per multos annos non sint solutæ ca. cum in sua 30. de decimis. Vel de fructibus noualium cap. quoniam 13. & cap. ex parte 27. eod. tit. Vel de fructibus seu lucris artificiorum negotiationis, vel militiæ capitulo pastoralis 78 §. ad quod respondemus ver. & de residuo eodem tit. 16. q. 1. c. decimæ §. de militia. Vel tandem de censibus seu tributis cap. cum non sit 33 §. fina. versicu. vel saltem hi de decimis §. decimarum, & sequent. instit. de decimis, quoniam nihilominus in omnibus dictis casibus sunt pro omnibus soluendæ bonis, vt in allegatis iuribus, & Leuitic. d. capitulo 27. Præterea decima pars omnium frugum ratione decimarum debetur cap. 1. in princ. capit. cum homines 7. de decimis, Leuiti. d. c. 27. Nisi consuetudine loci minus soluantur. Villalob. const. 188. P. 249. cum alijs citatis supra sub nu. 13.

16 † Et quidem non deductis expensis sunt in d. decima parte soluendæ d. c. 7. & c. non est 22 §. fina. versicu. antequam c. tua nobis 31. cap. pastoralis 28. eod. titu. §. expensæ insti. de decimis. Nisi ex lucro pecuniariæ negotiationis soluendæ sint, tunc enim sunt expensæ deducendæ d. capitul. 28. versiculo licet circa res acquisitas. Sed decima alicui concessa, ei debetur secundum taxationem loci cõsuetum, & mox netam ibi currentem. Clement. si beneficiorum 2. in princ. de decimis extrau. comm. 1. eod. tit. & collectis fructibus statim sunt soluendæ c. cum homines 7. eod. tit. etiam ante solutionem publicorum tributorum, & censuum cap. cum non sit 33. eod. tit. Nihilque pro eis dandum est 16. q. 7. c.

17 decimas. † Et si opus fuerit captis pignoribus exiguntur, quæ si debeantur ab ipsis clericis ab executione hæc excipiuntur calices, libri, & ornamenta ad diuinum cultum deputata. Clement. si beneficiorum 2. §. nec per de decimis.

18 † Si decimæ non soluantur, pœna excommunicationis est indicta 16. quæst. 7. cap. omnes §. fina. cum alijs allegatis supra sub numero 6. & in Concilio Tridentino sess. 25. de reformatione capit. non sunt ferendi 12. Et cum non soluantur annonæ capitas, & indictio fisci euenit, 16. quæst. 1. c. reuertimini §. quia mihi q. 7. c. maiores. Præterea & qui in eis soluendis fraudem aliquam committunt puniuntur

19 pœna, de qua in Clement. 1. de decimis. † Persona autem di-

stribuentis decimas, & modus distribuendi statuitur, & designatur in 16. quæst. 7. cap. 1. §. has verò decimas distinctione 37. capitulo præter hoc §. deinde versicu. & vt ipse de qua 1c. plura dicta sunt supra titulo 9. versicu. Modus autem. † Laicis verò non sunt decimæ conferendæ capitulo ad hæc 15. capitulo quamuis 16. cap. prohibemus 9. de decimis 1. quæstio 3. capitulo peruenit videndus quæstio 16. quæstio 1. cap. vltim. §. quod autem in quæstio 3. cap. iubemus §. Item decimæ quæst. 7. in princip. §. laici autem cap. 1. in princ. & capit. 3. Nisi Episcopus loci consenserit d. §. quod autem ver. Episcopo tamen loci Sed contradicit d. quæst. 7. ca. peruenit, & cum contradictione stat Villalobus L. 2. Nec refert, quod laicus ante Lateranense Concilium eam habens alteri laico concedat. Villalob. L. 2. Nam & si laici, qui vltra hominum memoriam decimas perceperunt illas iustè retineant. Villalob. P. 250. quia laici spirituales non temporales decimæ sunt interdicit capitulo prohibemus de decimis Rota diuersorum in recentiorib. deci. 684. par. par. 1. Tamen alijs laicis casuè conferre prohibentur cap. dudum 31. & cap. vltim. de decimis. Villalob. L. 2. vendere non prohibentur d. decisio. 684. Sed & proxima annatis est decima Pontificalis, de qua in Clement. vltim. de decimis, quæ etiam conceditur Principibus laicis, & ad illos potest pertinere ex privilegio Summi Pontificis, alioquin enim imponi non potest cap. clericis de immunis. Eccles. in 6. quod tamen cap. ex parte est correctum per Clement. 3. eodem titulo, vt dicit Tolofanus de beneficijs cap. 6. numero 9. de qua re infra titu. 69. & alibi. Monachis decimæ concedi possunt 16. quæst. 1. c. vltim. in princip. † Sed decimis collatis noualium decimæ non debentur cap. tua 25. §. fina. capi. cum contingat 29. de decimis capitulo statuto 2. §. fina. eodem in 6. Præterea privilegium decimas nonalium concedens pro ea portione, qua veteres contingunt privilegiatos, quid quantumque

22 contineat, definitur in d. capit. statuto 2. in princ. † Postremo obseruandum est, quod privilegiati super decimis recipiendis, Ecclesijs parochialibus gratis assignare debent portionem pro debitis oneribus supportandis d. c. statuto 2. §. vbi autem de decimis, de quibus hæctenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Primitiæ quid sint & quantæ.
- 2 Primitiæ sacerdotibus reddendæ.
- 3 Primitiæ in dispensatione sunt Episcopi, vt decimæ.
- 4 Primitiæ pomorum mittuntur domum Episcopi.
- 5 Primitiæ in pecudibus & animalibus reddendæ.
- 6 Primitiæ, vt decimæ sunt solius Ecclesie.

De primitijs. Tit. 55.

1 P Rimitiæ † quas de frugibus offerebant, non erant speciali nomine in quantitate definitæ, sed offerentium arbitrio derelictæ cap. 1. §. at verò de decimis D. Thomas in 2. 2. quæst. 86. artic. 4. Nam qui plurimum quadragessimam partem, qui minimum sexagesimam dabat magistrorum arbitrio. Hodie licet eas offerre inter quadragessimam, & sexagesimam, quodcunque voluissent, nec amplius à populo est in primitijs offerendis exigendum d. §. at verò per totum. † Quæ quidem sunt sacerdotibus soluendæ perinde ac decimæ distinct. 32. cap. præter hoc §. deinde 16. quæst. 1. cap. reuertimini glo. in d. §. at verbo in primitijs, quæ citat text. in cap. quanti sit graue eod. titu. de decimis. † Et sunt primitiæ vtiq. perinde ac decimæ in dispositione Episcopi d. §. deinde ver. & vt ipse. Nam & sub rubrica de decimis continentur, vt in d. rubrica. † Notandum tē est, quod pomorū primitiæ Episcopo & presbyteris domum mittuntur non super altare & inter diaconos, nps, & alios clericos sunt diuidendæ canone Apostolico 4. in prin. & §. manifestū. † Sed nūquid in pecudib. sit primogenitum pecus dandum pro primitijs? & cum de ducentis vnum loco primitiarum sit dandum, si totum non habeat capita, soluendæ æstimatio est secundum quantitatem illius numeri, quem quis habet. Si verò habeat vltra ducēta, erit vtiq. soluendæ æstimatio secundum excessum dicti numeri ita glo. antedicta. † Et sunt primitiæ solius Ecclesie vti decimæ cap. causa 13. in princip. de verbor. signifi. c. quanti sit graue de decimis.

S V M M A R I V M

- 1 Oblationes quid sint, & quando fieri debeant.
- 2 Oblatum semel Deo non est reuocandum, nec repetendum.
- 3 Oblationes defunctorum non soluuntur excommunicantur.
- 4 Oblationes, quae, & quando non recipiendae, & num. 7.
- 5 Israelitae licite abstulerunt vasa aurea, & argentea ab Aegyptijs.
- 6 Eleemosina iniustos non iustificat, & quando non danda, nec recipienda.
- 7 Oblationes quorum non recipiendae.
- 8 Oblata religiosis, vel monachis non debet Episcopus usurpare.
- 9 Oblationes non sunt laicis concedendae.

De Oblationibus. Tit. 56.

Oblationes t̄ verò dicimus quaecumque de proprijs, & licitis rebus Ecclesiae à fidelibus offeruntur, ca. causa 13 §. Oblationes, de verbor. significat. quae debent esse sine vitio, & sine macula. Leuit. 1. Numer. 28. Deut. 15. Eccl. 35. Ezech. 43. Malach. 1. Et quidem quocumque modo, quaecumque res à quocumque offeratur in Missa, vel extra, & in Ecclesia, vel extra. c. cum inter. 29. eod. tit. ubi glo. & Doct̄or. & 12. q. 1. cap. videntes, ver. ipse enim. Deo enim gratia sunt, caelitus ascendunt. Genes. 4. 8. 15. Leuit. 9. Iud. 6. 13. Regum 18. Paralipom. 7. 22. Mach. 1. 2. Ab ijs enim oblationibus ducunt originem Principatus, & Regna Ecclesiae nostrae militantis. Nam cum primū Ecclesias aedificare eisque relinquere, ac donare licuit: ne libertas in detrimentum religionis conuerteretur, eadem libertas aedificandi, & modus relinquendi, vel donandi definitus est iure Pontificio, & Imperatorum, & Principum: ne Ecclesia sine cultu diuino deserta construeretur, destituta Clericis ob nullum viuendi beneficium, & ne victus relictis praetextu, iam ceptum opus imperfectum relinqueretur, vt in c. nemo, de consecrat. distinct. 1. c. ad audientiam, de Eccles. aedific. c. 1. de censibus, & si quis aedificationem. Nouella c. 131. de Ecclesiast. tit. cum alijs citatis supra tit. 52. & 53. Bona enim voluntas primo loco offerentium praedia Ecclesijs contemnenda non fuit, dum sponte Deo de suis offert in testimonium sui obsequij, non quod Deus bonis nostris temporalibus egeat; ipse enim nobis dedit omnia, sed quia Deus acceptabile habet donum in recognitionem superioris Domini oblatum, vt dicitur de decimis in c. tua nobis. 26. de decimis. & gratum Deo, vt iam dicebam, & iure approbatum, dum se quis, & sua sanctificat, l. generali. 13. c. de sacrosanct. Eccles. & Authent. ingressi, eod. Nouella conf. 5. & Genes. 4. muner. 2. Abelis acceptauit Deus. Et vidua minuta duo. Marc. 12. Maluerunt plures se suaeque potius Ecclesiae subijcere, vt nutrici, vel matri, quam ditioni, & imperio Principum. Idcirco successu temporum tot Ducatus, Comitatus, Principatusque quot nunc sunt, & fuerunt, accesserunt Ecclesijs. Eo pacto Saxones superati à Carolo magno iniquis animis tulerunt imperium, nec prius quieuerunt, quam abactō iugo saecularis Imperij, Episcopis permitterentur, vt diuina religio solum constringi viderentur, quamuis, & gladius temporalis illis non deesset, & tributa quaedam illis praestarent. Sufficiebat enim Saxonibus ad speciem exhibita libertas, quod Regum, & eactorum tributorum manus non paterentur, vt scribit Crantius lib. 2. Vandalia. ca. 22. Eadem ratione, vt idem scribit eod. lib. 2. ca. 31. quiete regi cepit à suis Praelatis, & populis impleri Alderburgum Ciuitas, postquam conuersa est ad fidem, concessa fuit ditioni Pontificis Marconis primum per Othoneum magnum cum omni Obotritorum Provincia vsque ad fluium Panin, & Ciuitatem Demyn. Addidit autem Otho rationem, dum hoc faceret, neque se hoc agere, vt Episcopi rerum temporalium affluentiam haberent, vnde populi possent sibi conciliare fauorem, & honorabiles essent Regulis. Legimus etiā Iosue ca. 20. & Num. 35. iussu Dei datas Vrbes Sacerdotibus, & Leuitis ad habitandum, & suburbana earum ad alia iumenta eorum, de possessionibus filiorum aliorum Israel. Fuerunt, & oblationes istae honorum, & Principatum Ecclesijs à Constantino magno, & ab alijs Imperatoribus, Principibus, & Regibus factae in redemptionem peccatorum, cum ea offerantur, donentur, relinquuntur Ecclesiae,

vt distribuuntur fructus in alimoniam pauperum, prout hac de causa mandauit retineri Summus Pontifex in 12. q. 1. c. videntes, vt fuit obseruatum supra tit. 52. de rebus Ecclesiae in genere. Vt non immerito, qui ea usurpant, atque retinent, tanquam sacrilegi ab Ecclesia eiiciendi sint, in c. qui oblationes defunctorum, & sequen. 13. q. 2. & Clerici ex bonis Ecclesiae aliti peccata populi dicuntur comedere 1. q. 2. ca. Pastor Ecclesiae. Osee 4. Consensus gentium omnium est diuina maiestati dicata non posse sine grauissimo sacrilegij crimine templis adimi, sacrilegiumque grauius est furto, habetque capitale supplicium, l. aut facta 16. §. locus. de poenis. Itaque istae oblationes vtique solius Ecclesiae bona sunt sicut decimae, & primitiae, d. cap. causa 13. in princ. de verbor. significat. Decius in conf. 148. Reuerende. num. 2. D. Thomas in 2. 2. quæst. 86. artic. 1. 2. & 3. Rota diuersorum in rectionibus decif. 256. & 480. par. 1. Ad Missarum solemnias omnes aliquid debet offerre Deo, de consecrat. distinct. 1. c. omnis Christianus 16. q. 1. cap. reuertimini. Saltem duo minuta, vt vidua, id est corpus, & animam, vt explicat D. Bernardus sermo. 3. de Purificatione. Et pro eo, qui penitens morte praeventus est, antequam sacerdotem habere potuit, à quo absolueretur sunt oblationes faciendae. 26. q. 6. c. si aliquis in princ. & q. 7. ca. sacerdos, §. penitentes verò. Sed si die festo oblata vni debeantur, & die Dominico debeantur alteri; & contingat festum esse die Dominico: oblationes tunc factae inter eos sunt diuidendae. Villalobus O. 1. t̄ Praeterea semel oblatum Deo non est reuocandum, nec repetendum, 17. q. 4. cap. sunt, qui opes cum e. sequente sacrilegium. 13. q. 2. c. Clerici, si quis argentum. 35. §. si autem, & §. cum enim, C. de donationibus. t̄ Et excommunicantur ij, qui defunctorum oblationes retinent, nec soluunt. 13. q. 2. c. qui oblationes, c. Clerici. t̄ Verum oblationes dissidentium fratrum non sunt accipiendae, distinct. 90. c. oblationes, ca. neque. Neque eorum, qui pauperes opprimunt, d. distinct. 90. c. oblationes, & ca. eorum. Nec minus de rebus turpiter acquisitis. 14. q. 5. cap. immolantis. c. scriptum 1. i. vt fuit dictum in princip. t̄ Neque praemissis obstat, quod legitur Exodo, quod filij Israel exituri de Aegypto à vicinis suis acceperunt mutuo vasa aurea, & argentea, ex quibus postea aedificauerunt tabernaculum Domini. Nam dixit Dominus ad Moysen. Petat vt à proximo, & mulier à proxima vasa aurea, & argentea, & vestem. Nō hinc quisquam suuendum exemplum putare debet ad expoliandum isto modo proximum. Hoc enim Deus iussit, qui mouerat, quid quatenus pati oporteret. Nec Israelitae furtum fecerunt, sed Deo iubente ministerium praebuerunt, ita respondet D. Augustinus in lib. quæst. Exod. quæst. 39. vt refertur in d. q. 5. ca. dixit Dominus, & sequent. Praeterea potuissent per viam repraesentationum auferre à subditis Pharaonis pro vindicanda mercede tam longae, & asperae seruitutis eidem factae, quod iuste fit, c. Dominus noster. 23. q. 2. cum alijs allegatis per nos in glo. statuti Vbis lib. 2. ca. 30. in fine. Sed & pro eo, quod antea dicebamus de turpibus, & male quæstis, facit id, quod dicitur de eleemosyna, quod scilicet iniustos non iustificat, d. c. scriptum, nec est capiendae à raptoribus, nec à manifestis Ecclesiarum violatoribus, ca. super eo. 2. §. qui autem, ver. nec eleemosyna de raptoribus. Nec ex rebus turpiter quæstis sunt dandae, nec accipiendae eleemosynae. 1. q. 1. c. non est. 14. q. 5. in princ. cum sequent. vsque ad cap. nemo. c. eleemosyna, c. neque enim, c. denique, d. c. scriptum. 6. penult. §. sim. vt & infra tit. 95. t̄ Item oblationes iniustorum non sunt accipiendae, d. ca. scriptum cum alijs mortuorum, distinct. 49. ca. hinc etenim. Leuit. 21. Tholosanus de beneficijs, cap. 35. num. 3. Nec minus illius, qui filium suum exbare datur. 17. q. 4. ca. vlt. in princ. Neque excommunicati, vel pro excommunicato factae, nec orationes pro eo sunt habendae, c. sacris. 38. §. nec si occumbat, de senten. excommunic. Nisi non propter schisma, sed ob aliud crimen fuerit excommunicatus. 24. q. 2. ca. sanē. Vel nisi excommunicatus penitens, antequam absolueretur morte fuerit praeventus, dum sacerdotem inuenire non potuit. 16. q. 6. c. si aliquis in princ. & q. 7. ca. sacerdos, §. penitentes verò. t̄ Praeterea religiosis, seu monachis oblatum Episcopus usurpare non debet. c. nimis. 16. de excess. praetor. Rursus oblationes ad dispositionem pertinent Episcopi, sine cuius consensu ab alijs non sunt usurpandae. 16. q. 1. c. in Canonibus, c. quia iuxta, §. cum ergo. t̄ Tandem notandum, quod

oblaciones non sunt laicis concedendæ, cap. causa. 13. §. quicumque igitur, de verbor signific. 10. q. 1. ca. quia sacerdotēs, & sanctorum, c. hanc consuetudinem, Decius conf. 148. num. 3. cum allegatis in proximè præcedentibus titu. 54. & 55. Nec sunt suis hæredibus relinquendæ, sed in iure Ecclesiæ conseruandæ. 12. q. 1. ca. Episcopi. 19. & sequen. Decius, vbi supra. Quæ tamen Ecclesiæ, seu beneficij dotem congruam vti incertæ non constituunt. Tholosanus de beneficijs, c. 15. numer. 5. & apud Malach. 1. Illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest, qualis Eucharistia, vt explicatur in Concil. Tridentino sess. 22. c. 1. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Ius patronatus quare concessum, & quomodo acquiratur.
- 2 Ius patronatus transit ad successorem vniuersalem.
- 3 Ius patronatus non potest cedi, vel donari, limitatur nu. 4.
- 5 Ius patronatus consistit in iure presentandi.
- 6 Ius patronatus in Ecclesia conuenuali, quid.
- 7 Prælati electio non potest competere laicis.
- 8 Patronus an possit plures presentare, & num. 11.
- 9 Ius presentandi, quando denouatur ad ordinarium.
- 10 Controversia iuris patronatus quid faciat.
- 11 Presentatio plurium, vt Episcopus eligat vnum fieri potest.
- 12 Patronus se ipsum, vel liberos presentare non potest.
- 13 Patronus nil accipere potest à presentato.
- 14 Patronorum maior pars præualet in presentando.
- 15 Succeditur in stirpes non in capita in iure patronatus.
- 16 Ecclesia si propter discordiam patronorum careat administratore, quid iuris.
- 17 Patroni ius in Ecclesia, quod.
- 18 Prescripção, an acquiratur patronatus.

De iure patronatus. Tit. 57.

- I**us patronatus ꝑ competit ex gratia, & fauore Ecclesiæ, vt laici, aliaque personæ inuitarentur, ad constructiones, fundationes, donationes, & amplificationes Ecclesiarum. Doctores in c. 1. de præbend. & in cap. 4. de iudicijs, & in c. quoniam, de iure patronat. & in cap. ad hæc, de offic. ordinarij, §. constituitur, & sequen. instit. de iure patronatus, & in Concilio Tridentino sess. 25. de reformatione, c. sicuti legitima. 9. Rota diuersior. in recentioribus decisione 680. par. 1. Tholosanus de beneficijs, ca. 17. numero 4. Viuius opin. 436. incipien. ius patronatus de gratia. & ideo consensu Episcopi acquiratur ex constructione, fundatione, & dotatione Ecclesiæ, & competit, c. nobis. 25. in princ. de iure patronatus cum alijs mox citatis. Verum sicut fundatio Ecclesiarum à fidelibus Christianis fieri debet, vt 16. q. 7. c. piæ mentis ibi omni Christiano, & in ca. quicumque fidelium ibi. fidelium. succedit, quod Paganus, Turca, Infidelis, immo nec hæreticus, quia separatus à fide non potest vti priuilegijs legitimis Christianorum, l. quicumque, l. quoniam, C. de hæretic. & sic nullo modo posse acquirere ius patronatus. Tholosanus de beneficijs, ca. 13. numero 2. ꝑ Item ex præmissis competit non solum primo acquirenti, sed & eius successori vniuersali, vt vasallo. Ad hunc enim transit cum vniuersitate, ca. ex literis. 7. de iure patronatus. Item competit liberis, & propinquis patrono succedentibus. 16. q. 7. c. filijs. Et si illi illegitimi fuerint, dummodo sint Christiani, & Catholici, d. c. piæ mentis, c. Frigenius. 16. q. 1. Nisi fortè aliter contra illegitimos in illius fundatione cautum sit. Rota diuersior. in recentioribus decisione 112. 126. 155. par. 1. ꝑ Sed non potest, nec cedi, nec alienari, & quamuis cessum, vel alienatum fuerit, non ideo cessuario, vel emptori competit, c. quod autem. 5. §. fin. ca. quia Clerici 6. c. illud. 8. in princ. c. cum pastoralis. 11. cap. de iure 16. c. præterea 23. de iure patronatus. 16. q. 7. c. quicumque §. hic autem. Rota diuersior. in recentioribus decis. 511. 576. 688. par. 1. cum allegatis supra titu. 53. ꝑ Verum enim verò loco religioso, & Ecclesiæ potest cedi, d. ca. illud. 8. ver. licet religioso, c. r. in princ. de iure patronat. in 6. Sed si fuerit concessum loco religioso sine Episcopi consensu, non subsistit cessio, c. quod autem. 5. §. fin. c. cura pastoralis. 11. ca. nullus laicus. 17. de iure patronatus. Rota diuersiorum in recentioribus, decis. 688. par. 1. Nisi fortè postea Episcopus ratu habuerit, quod gestum est, vel locus cui concessum fuit,

- præscripserit, d. ca. pastoralis. 11. Rursus si frater fratri coheredi ius suum cesserit, competet cessionarij fratri coheredi ius patronatus, ca. ex in sinuatione. 14. de iure patronatus. ꝑ Præterea iura patronatus constituunt in iure presentandi. Nam vacante Ecclesia, non nisi ad presentationem patroni aliquis est instituendus, vel ordinandus. 16. q. 5. ca. 1. §. edificatori. q. 7. c. quicumque, §. fin. c. decernimus, cap. monasterium, ver. liceatque, c. illud. 8. §. fin. c. ex in sinuatione. 14. c. nobis. 2. §. ceterum, ver. secus tamen, ca. suggestum. 20. de iure patronatus: Sed ex dispositione Concilij Tridentini sess. 14. de reformatione, cap. non liceat. 13. & sess. 24. de reformatione, ca. expedit, 18. presentatio facienda est Episcopo ordinario loci, ad quem prouiso, seu institutio beneficij cessante priuilegio pertineret. ꝑ Nisi Ecclesia, quæ vacat sit conuenualis, d. §. ceterum. ꝑ Nam laicis ius eligendi Prælatum non competit, ca. quisquis 43. ca. Massana 56. de elect. c. dudum 31. §. ceterum, ver. cum sacrilegij, de decimis. 1. q. 7. c. si quis omnem, §. fin. 16. q. 7. in princ. distinct. 63. in princ. c. quia igitur cum sequen. vbi Gratianus respondet obiectioni vsque ad c. quia sancta. Nam nec per pactum potest hoc ius in laicos transferri, c. Sacrosancta. 51. de elect. d. distinct. 63. c. non licet, distinct. 62. ca. docendo, ca. Osius. 2. de elect. Et si ipsi Ecclesias cum Prælato construxerint, fundauerint, vel doauerint, vt in allegatis. ꝑ Item si patronus aliquem antea presentauerit, vel Ecclesiam ei concesserit vsus est iure sibi competente, nec poterit alium postea presentare, nisi fortè Ecclesia non dum vacante aliquem presentauerit, vel alicui Ecclesiam concesserit, hoc enim casu vacante postea Ecclesia non prohibetur alium presentare, c. illud 8. in princ. de iure patronatus. Vel antea ignorante, vel non consentiente Episcopo Ecclesiam alicui concesserit, c. cum laici. 10. cap. suggestum. 20. c. vlt. eod. tit. Minus potest Episcopus loci alium ad titulum antea facere ordinari, ca. postulati. 30. eodem tit. de iure patronatus. Sed si cum patronus Clericus esset, Legatus Pontificis presentationem sibi reseruauerit, vacante Ecclesia poterit ipse Legatus presentare, ca. dilectus. 6. de offic. legati, & supra titu. 15. ver. potest conferre. ꝑ Si intra tempus constitutum patronus neminem presentauerit, deuoluitur ius ad ordinarium, c. sicut 2. §. fin. de supplend. neglig. prælator. Tempus autem presentandi laicis quidè patronis constitutus est quatuor mensium, Ecclesiasticis vero sex mensium, cap. 1. §. verum licet, de iure patronatus. in 6. ꝑ Sed si controversia sit de iure patronatus, quæ intra tempus presentationi constitutum non fuerit finita, Ordinarius prouidebit, c. 3. §. fin. c. si verò. 12. c. eam te 22. & ca. cum propter 27. de iure patronatus. ꝑ Et sicut ex pluribus patronis singuli alternis vicibus possunt presentare, ita plures possunt presentari, vt ex ijs Episcopus vnum eligat digniorem, Clement. plures 2. §. & vt facilius, & §. final. de iure patronat. Concilium in d. sess. 24. dict. ca. 18. Qui, & quales presentandi sunt, extat definitum supra tit. 2. & in 12. d. ca. 18. ꝑ Se ipsum autem quis patronus, vel liberos suos presentare non potest, c. consultuit. 15. c. per nostras. 26. de iure patronatus, c. vlt. de institutio. ca. ad aures. 3. de excess. 13. prælator. ꝑ Præterea patronus à presentato nihil potest exigere temporale, nisi quod in ipsa fundatione constat inpositum, c. præterea. 23. de iure patronat. c. sicut. 2. de supplend. neglig. prælat. ꝑ Si autem in presentando patroni discordent, præfertur sententia maioris partis, ca. quoniam. 3. de iure patronat. nisi sine scandalo maioris partis sententia non possit præferri. Tunc enim pro suo arbitrio Episcopus potest ordinare aliquem poterit, d. ca. quoniam. 3. §. si autem hoc. ꝑ Sed si ex pluribus patronis vnus deceaserit pluribus hæredibus relictis, tunc enim isti hæredes omnes vnus duntaxat vocem habent. Succeditur enim in stirpes, non in capita, Clement. plures. 2. in princ. eod. tit. ꝑ Si propter discordiam patronorum Ecclesia caret administratore, cessatur in Ecclesia à Diuinis, tolluntur reliquiæ, & ostia clauduntur, si aliter sine scandalo Ecclesiæ provideri non potest, c. cum sequen. de iure patronatus. 16. q. 7. c. si plures. Presentatus à patrono si est idoneus, ab Episcopo est recipiendus, & instituendus, ca. significasti. 18. de iure patronatus. ꝑ Nam patronus ius instituendi, vel destituendi in Ecclesia non habet, c. præterea 4. c. quod autem. 5. §. fin. cap. querimoniam 9. c. cum laici 10. ca. consultuit. 15. & ca. suggestum 20. eod. tit. Nec potest bona Ecclesiæ ratione iuris patronatus administrare, d. cap. 4. ver. possessionem quoque.

10. q. 1. c. sic quidam, cap. nouerint. Nec alterius suum, vel Ecclesie cedere, vt paulo ante dictum fuit. nihil enim proprii iuris habet in Ecclesia, nec potest eius redditus in suos vsus conuertere, & si ei debeat honor processiois, & alimenta si uergat ad inopiam, c. nobis. 25. §. fin. de iure patronatus. 16. q. 7. c. pia mentis in fine, & ca. Frigentius in fine, & c. quicumque in princ. & §. fin. ca. filijs, §. ipfis tamen, c. sicut. 2. de supplen. neglig. praelat. Præterea sine consensu patroni Ecclesia, vel eius dispositio non potest mutari, ca. monasterium, & c. rationis, d. q. 7. Et habet ipse ius prouidendi, & sollicitudinem pro Ecclesia, d. q. 7. c. quæstio que, §. fin. c. filijs. c. decernimus. & prouidentia, & adimotione Episcopi à patrono debet Ecclesia honorari, d. q. 7. c. confiderandum. Tandem inter hæredes patroni non est Ecclesia diuidenda, c. 1. in princ. de iure patronat. Et alienatio iure patronatus, non minuitur in Ecclesia ius Episcopale, ca. cum seculum. 13. de iure patronat. † An præscriptione ius patronatus acquiratur. Latè differtur apud Triz. opin. 11. Villalob. P. 230. 231. 232. & 234. l. 18r. 184. apud Viuumi opin. 438. & in Synagoga comitum. opin. loco 1. tit. 16. per totum, & de eo ad eum absolutissimus tractatus Lambertini. Hactenus de rebus Ecclesiasticis incorporabilibus in speciebus, quamquam inter eas etiam refertur præstigia rum personarum, tum Ecclesiasticarum, tum etiam seculi, de quibus supra tit. 1. tit. 6. tit. 10. & sequenti. & infra tit. 69.

S V M M A R I V M

- 1 Altarium primi institutores, & erectores, qui.
- 2 Ecclesia in honorem Dei à quo traxerint principium, & ubi adificanda.
- 3 Ecclesiarum opus ex symetria, & uenustate constare debet.
- 4 Proportio quid sit, & qualis adificij, conueniat.
- 5 Aspectus Basilicæ Venerabilis Apostolorum.
- 6 Templum S. Petri laudibus extollitur.
- 7 Ecclesia adificanda in loco congruo, & uelli.
- 8 Arca Ecclesia prius quam adificetur consecranda, & quomodo.
- 9 Ecclesia non potest adificari sine consensu Episcopi.
- 10 Sumptus ex redditibus Ecclesie ad nouum opus, quomodo conseruendi.
- 11 Alienatio rerum Ecclesie permissa pro Ecclesia adificanda.
- 12 Ecclesia adificata est dedicanda, & consecranda, & nu. 16.
- 13 Monasteria quomodo adificanda.
- 14 Adificium Ecclesie, oratorij, & c. in ius testatoris faciendum, quanto tempore absolendum, & quid si non absoluitur.
- 15 Incipiens Ecclesiam construere, vel reparare, est compellendus, ut perficiat.
- 17 Ecclesia superflua destrui possunt, & qua sine superflua.
- 18 Iudex laicus non potest iudicare in domibus Ecclesiarum.
- 19 Causa sanguinis, ubi non agenda.
- 20 Ecclesia ingressus, quibus olim prohibitus.

De Ecclesijs adificandis. Tit. 58.

IN prima ætate ante diluuium loca religiosa, & altaria constructa, & erecta fuere ab Abele, & Cain, vt colligitur ex Genesi, c. 4. Post uero diluuium adificauit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & uolucris mundis obtulit holocausta super altare, vt in Genesi ca. 8. Quod idem fecerunt Abraham, & Isaac, vt legitur in eadem Genesi ca. 12. 13. 15. 22 & 33. Verum à Jacob, iubente Deo in Genesi c. 35. prius altare lapideum erectum fuit, & Chrismate delibutum. Eodem Dei iussu Salomon post quadringentos à Jacob annos Tabernaculum, arcam, propitiatorium, Cherubos, Altaria mensas, & alia Mosai- ca fixit, ac ex moronij, & portatilibus ratione temporis stataria, & immobilia fecit, lignea, & leuioris materia in la- pidea, solidaque conuertens, adificauit enim templum, & cætera in eo. In nouo testamento D. Petrus antiquum, & primum altare ligneum fecit, & illud in Lateranensi Ecclesia recondidit, in quo uenerationis causa solus Pontifex Summus celebrat. S. Syluester primus anno salutis 315. al- tare lapideum Chrismate delibutum erexit, ac vt deinceps super lapideo celebraretur, instituit. prophetans S. Syl- uester immobilem Ecclesie sedem deinceps, illic futuram, quæcumque tandem casus extorceretur. Gesebrardus in

2 Chron. anni Domini 315. † Quare Altaria, & Ecclesias in honorem veri Dei ab Abele, Cain, Abraham, Isaac, Iacob, & Salomone traxerunt principium, quod nos sectamur, & quod si nulla alia ratio impediit Ecclesie spectent ad partem Cæli Orientis fuit à templis Deorum gentilium usurpatum, si secundum sum. na ad ripas fluminis, si circa uias publicas ita constituantur, vt prætereuntes possint respicere, & in conspectu salutationes facere, utique à tem- plis gentilium usurpatum habemus, teste Vitruuio de Ar- chitectura lib. 4. cap. 5. eum refert, & sequitur Tholosanus de Beneficijs, c. 14. num. 7. & 8. & de Ecclesia, atque eius pat- ribus in hunc propositum plura assert Durandus in ratio- nale diuinorum officiorum lib. 1. ca. 1. † Itaque secundum hos, & alios architectos omnes, Omne opus debet perse- qui symetrias. Venustatem enim sequitur uisus, cuius si nō blandiatur uoluptati proportionem, & modulorum adie- ctionibus, ut id in quo fallitur, temperatione adaugeat- ur, vastus, & inuenustus conspicientibus remittetur aspe- ctus, vt differit idem Vitruuius, lib. 3. c. 2. Ex symetria enim constat sacrarum ædium compositio, ideoque illius ratio- nem diligentissime Archi- ecti tenere debent, ea autem à proportionem ducitur. † Proportio est ratio partis mem- brorum in omni opere, totiusque commodulatio, ex qua ratio sit symetriarum. Namque non potest ædes uilla sine symetria, atque proportione habere rationem compositi- tionis, nisi ut ad hominis bene figurati membrorum ha- buerit rationem exactam, teste Vitruuio de architectura lib. 3. ca. 1. † Cuius autoritate nonnulla dicuntur de aspe- ctu Basilicæ Beati Petri Principis Apostolorum, quibus omittis † Nos statum perfectionis, ac uirtutis mansu Paulo V. Summo Pontifici tribuentes, pro comperito habemus, tum ex factis, tum ex prophanis scripturis, & ex allatis per Thomam Stapletanum in suo opusculo. de magnitudine Romanæ Ecclesie lib. 2. ca. 2. de Templorum magnificen- tia. Hoc Sancti Petri templum amplitudine, altitudine, magnificentia, dignitate excedere non solum antiquum Sa- lomonis, sed omnes alias Basilicæ, templa, fama, defubra, ædes sacras, & antea, & hucusque tam per Gentiles, quam per Christianos erectas. In quod hoc unum ualde, ac præci- piè est admirandum, quod ænulum magnorum mon- tium summos uertices, matmoreæ suæ mojis sublimitate, superat non solum insignita omnia Romanorum anti- qua, & primata, & publica opera, sed & omnes Romanos Colles ab infimo solo in altum surgens transcendit, ac do- minatur.

De quo ita Musa Hetrusca.

*Di pira monti contesti altera mole
 Qua stanchi di te gl'occhi, e le fanelle;
 E quasi ch' alla terra hor ti ribelle;
 Sopra l'ali dell'aria al Ciel ten voli.
 Ceda al altezza tua quella, che suole
 Fra le ruine anchor uantiar Babelle:
 Che s' hebbe ardir di minacciar le stelle,
 Tu fenditi nembri, e passanti il Sole.
 Quella alle Torri, e tu sei meta a i Tempj,
 Et ad onta di lei, ch' hor giace al fondo.
 Fai de gl'anni uoraci, e stragi, e scen pi;
 Sostenne quella in se l'audace pondo
 De i Ribelli di Dio con santi esempj.
 Tu al Ciel sei scala, e nouo Cielo al mondo.*

Quod autem Ecclesias in honorem Dei, & Sanctorum ma- gnificè, ac magnis sumptibus erigere, atque ornare, sit bo- num in genere suo, contra id impiè negantes, præclare de- fendit Cardinalis Bellarminius lib. 3. de cultu Sanctorum, c. 6. per totum, & probatur in lib. 1. Paralip. ca. 29. Vbi Da- uid, post magnificas oblationes, & præparationes in adifi- cationem templi factas, conuersus ad Deum dixit. Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria: cuncta enim quæ in Cælo sunt, & in terra tua sunt. tuum Domine Re- gnum, & tu es super omnes Principes, & c. † Præterea, & in loco congruo, & uilij est Ecclesia adificanda, vt de con- secrat. distinct. 1. c. Ecclesias. 16. q. 7. c. Ecclesias. † Et area in qua adificanda, est prius consecranda, distinct. 1. ca. nemo. Si igitur Ecclesia, monasterium, oratorium adificandum est, prius locus consecrandus est per Episcopum loci, hoc modo, vt extensis manibus ad Cælum, per orationem lo- cum

cum Deo consecratur, figens in eo salutis nostræ signum, crucem nimirum, hocque principium sit, §. illud Nouell. c. 5. §. 1. Nouell. c. 67. §. illud igitur Nouella constitut. 123. & Nouella const. 131. & cap. præterea si quis, de religiosis domibus. Tholosanus ubi supra. † Nam sine consensu Episcopi Ecclesia non potest ædificari, §. deinde. Nouella constit. 67. cap. cum olim 14 §. insuper Ecclesias, de privilegijs, cap. autoritate 4. in princip. eodem tit. in 6. 18. quæstio. 2. c. quidam monachorum, c. qui religiosi in sine, c. de monachis, c. cellulas, c. nullus, & de consecrat. distinct. 1. c. omnes basilicæ, §. ubi autem plures, c. nemo Ecclesiam. Quam quidem ædificandam assentire debet propter sanctorum patrocinium, non autem propter quæstum, de consecrat. distinct. 1. c. si quis Basilicam. Dantes in paradiso cantilena 27. Planè antequam ædificetur deliberandum ideo est cum Episcopo loci, & animaduertendum, an sumptus suffecturi sint, non solum ad extructionem, & consecrationem ædificij, sed etiam ad incendenda luminaria, ad sacrum ministerium, ad substantiationem eorum, qui illi vacent, & adsideat: & si quidem suffecturi sunt sumptus, ut prius eorum, quæ deputanda sunt, donatio celebretur, tum demum opus inchoetur. Sin verò sumptus suffecturi non sint, admonendus est is, qui ad extructionem eos erat factururus, ut eos in refectionem alterius veteris Ecclesiæ, monasterij, vel oratorij ad eius electionem conferat, d. §. deinde, Nouella const. 67. & d. c. nemo Ecclesiam, ver. & ante perficiat, cap. 1. in princip. de censibus 1. quæstio. 2. cap. 1. §. hoc tamen 16. quæst. 7. cap. pie mentis, ver. collata prius, & §. quacunque, Instit. de construendis, consecrandis, &c. † Et de sumptibus ex redditibus Ecclesiæ ad nouum opus conferendis agitur, atque præscribitur modus in cap. de his 4. de eccles. ædific. & in cap. Apostolica 9. de donationib. 16. quæst. 1. c. Ecclesiæ, c. quicunque, c. de decimis, §. 1. cap. decimas, §. quod autem, cap. plures, §. fin. cum 11 capit. sequent. † Sed Episcopus si populus Ecclesia indigeat potest pro illa ædificanda alienare non obitante iuramento per eum præstito de rebus Ecclesiæ non alienandis, si id ex redditibus secundum supra præscriptum modum exequi non valeat, capit. vltim. de eccles. ædificand. & Dominus loci congrui ad Ecclesiam ædificandam potest cogi illum vendere iusto pretio, §. construuntur, & sequentibus, Instit. de construendis consecrandis, & l. si quis sepulchrum, ff. de religiof. & sumpt. funer. Rota diuersor. in recentioribus, decis. 213. par. 1. Paulus de Citadanis de iure patronatus in 3. parte, & causa 2. acquirendis, num. 77. Tholosanus de beneficijs, c. 14. numer. 8. Non tamen potest quis pro Ecclesia ædificanda cogi vendere domum paternam, quam inhabitat ipse, fuit habitata a suis antenatis, & nunquam locata alij. Rota diuer. in recentioribus, decis. 372. per totam parte 1. & decisio. 213. & 677. parte 2. Leprosi utique peculiarem sibi Ecclesia ædificare possunt sine præiudicio antiquarum, & possunt proprio gaudere presbytero. Cauere tamen debent, ne iniuriosi sint veteribus Ecclesijs de iure parochiali: quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nõ debet redundare, c. cum dicat 2. de eccles. ædificand. Idem potest facere pagus si à sua parochia longius distet, c. ad audientiam, eod. tit. † Præterea Ecclesia ædificata est dedicanda, & consecranda, sed id absque præcepto Sedis Apostolicæ fieri non debet, distinct. r. c. de locorum, cum cc. sequentibus, §. Basilica, Instit. de construendis consecrandis, &c. Nec pro dedicatione aliquid potest exigi 1. q. i. c. 1. in princip. Maior Ecclesia antiquitas per circuitum quadraginta passuum: minor verò triginta habere debebat, intra quos sub pœna excommunicationis est omnis violentia prohibita 17. quæst. 4. c. sicut ubi glo. de qua relatus inf. tit. 69. Præterea iuxta Ecclesiam sunt claustra constituenda 12. quæstio. 1. c. necessaria, in princip. & in eius atrio, non nisi clericorum ædificia sunt ponenda, d. q. 1. c. nulla. † Monasteria verò ita ædificanda sunt, ne multos habeant aditus, sed vnum tantum, aut duos fortè, sint quo forti muro circumsepti, ne quis alia parte sit exitus, quam præter per portas, §. & primum quidem Nouell. cõst. 133. & portæ sunt claudendæ, c. 1. §. quoniam parum, de statu regul. in 6. dicto §. & primum quidem, & monasteria foeminarum longius à monasterijs virorum sunt ædificanda, & intra mœnia ciuitatum, seu castrorum frequentia populi habitatorum 18. quæst. 2. c. monasteria. D. Gregorius lib. 1. epist. 48. & Con-

cilium Tridentinum in sessio. 25. de regularibus, c. Bonificij 5. §. & quia, dum disponit euocari ad monasteria intra mœnia moniales, quæ degunt in monasterijs extra. Sed & nouæ ædificatæ Ecclesiæ impetrari non debent, antequam in ea monachi, vel clerici existant, cap. ad audientiam 5. §. fin. de eccles. ædific. Nec per nouam Ecclesiam veteri parochiali est præiudicandum, ne dehonestetur, cap. cum dicat 2. §. caueant, cap. ad audientiam 3. ver. promidens tamen eodem titul. Præterea nouum opus cum sua dote ad ordinationem Episcopi pertinet per al. 14 legata supra titul. decimo. † Si quis tamen in testamento iussus est monasterium, oratorium, Ecclesiam, aut similem venerabilem domum extruere. Oratorium quidem intra quinque annos, aliam verò venerabilem domum intra annum perficere debet. Quod nisi factum sit, domus, vel emenda, vel conducenda est, in qua fiat id, quod defunctus iussit, donec eiusdem venerabilis domus absol. 15 uatur, §. si quis venerabile. Nou. const. 131. † Qui autem semel cœpit, vel nouum oratorium extruere, vel vetus renouare, omnibus autem modis, vel ipse, vel hæredes eius ad id perficiendum compelli debet, §. certè qui semel, d. Nouella 131. & ita consului hæredem Cardinalis Saluiati, vt perficeret Ecclesiam orphanorum ab illo pijsimo Cardinale inceptam. Quod liberrimè à Laurentio Marchione Saluiato hæredem factum fuit, quamuis nõ 16 nulli de iure contrarium responderent. † Præterea Ecclesia ædificanda, & consecranda est 16. quæstio. septima, cap. pie mentis, cap. Frigentius. Et omnium sumptibus qui in Ecclesijs beneficia obtinent sunt reficiendæ, reparandæ, ac restaurandæ, capit. primo, de eccles. ædific. 17 can. † Et si Ecclesiæ casu aliquo superflue euaserint, destrui possunt, de consecrat. distinctio. prima, cap. omnes, §. ubi autem plures, cap. Ecclesiæ in sine. Superflue autem illæ sunt, quæ non sunt necessariae, neque habent necessaria ad earum decorem, vt in dictis canonibus. † In domibus verò Ecclesiarum non debet iudex laicus iudicare, neque hospitium vindicare, capit. primo, de immunit. eccles. cap. decet 2. §. cessent, eodem titul. in sexto, neque metationes fieri debent, vt infra libro quarto, titulo vigesimo, numero duodecimo, & sequent. † Item in templi, cœmeterijs, & alijs locis Ecclesiæ causæ sanguinis agi non debent, capit. cum Ecclesia 5. de immunit. eccles. & dicto §. cessent. De templis illud etiam cauerit, vt finita concione claudantur, & vt ornamenta eorum seruentur, lege prima, & leg. sicut, C. de sacrific. pagan. Et quod in eis nulla supellex nisi necessitate cogente, illaque durante repouatur, vel seruetur, cap. relinqui 2. de custodia Eucharist. 20 stæ. † Cautum etiam olim erat ne mulier, quæ menstrua patitur, Ecclesiam intraret. Quod tamen postea fuit mutatum, distinctio. quinta, in princip. §. item mulier, & cap. vltim. §. quæ tamen mulier. Et quod mulieres post partum non ingrederentur Ecclesiam intra certos statutos dies. Quod utique fuit sublatum, d. distinctio quinta, in princip. §. in lege namque, & cap. cum enixa, & cap. si mulier, & capit. primo, de purbeat. post partum. Et qui per somnium visus est sibi coire, vsque ad vesperam Ecclesiã ingredi prohibebatur, distinctio. sexta, capitul. primo, in princip. In templis verò aliud nihil agi debet, quam quod diuinis ministerijs conueniat, distinct. 42. c. non oportet, c. nulli, c. oratorium, c. vlt. & alia quæ agenda, vel non agenda sunt in Ecclesijs proponuntur in cap. decet 2. de immunitate eccles. in sexto.

S V M M A R I V M.

- 1 Oratorium in domo quisque habere potest.
- 2 Oratoria vnde originem trahant.
- 3 Missæ in oratorijs priuatis nemo celebrat. limitatur numero quarto.
- 4 Campana in oratorijs priuatis prohibita.

De oratorijs priuatis. Tit. 59.

- 1 Vnicuique † scilicet in domo sua oratorium licet habere, & ibi orare, vt de consecrat. distinctio. prima, capit. vnicuique. † Hoc enim à penatibus, seu laribus Dijs gentium fuit usurpatum, & translatum

num ad latrariam Dei veri, & viui. † Missa autem ibi celebrare non licet, d. c. vnicuique, & Concilium Tridentinum in sess. 22. Decretum de obseruandis, & curandis in celebratione Missæ, §. Neve patiatur. † Nisi pro maxima necessitate, tamen cum consensu Episcopi, d. distinct. 1. ca. si quis etiam 35. glo. in d. c. vnicuique. Qui Episcopus ea prius designare, ac visitare debet, & deinde vi videbitur consentire, vt Missa ibi celebraretur. Concilium vbi supra. Tamen consensu præstito excipiuntur magni festi dies Natalis Domini, Epiphaniæ Domini, Ascensionis Domini, Pentecostes, Natalis S. Ioannis Baptistæ, & si qui alij maximi dies in Ciuitatibus, seu parochijs vnicuique, dict. distinct. 1. §. si quis etiam, 35. glo. in d. cap. vnicuique 33. † Verum tamen in Oratorijs priuatis Campanæ publice haberi prohibentur, c. patentibus. 10. de priuilegijs. Et hodie ibidem Missæ non possunt celebrari, nisi de licentia Summi Pontificis, Episcopis facultate illam concedendi sublata.

S V M M A R I V M.

- 1 Altaria de permissu Episcopi erigenda.
- 2 Altaria superflua destructa.
- 3 Altaria dedicanda, & consecranda.

De Altaribus. Tit. 60.

DE altarum origine dictum fuit supra tit. 58. in princ. † Hæc enim sine permissu Episcopi cui subest Ecclesia non sunt erigenda, de consecrat. distinct. 1. c. nullis presbyter. † Et erecta superflua de mandato Episcopi sunt destruenda, d. distinct. 1. ca. plæuit, & hæc sunt dedicanda, & consecranda ab Episcopo, cuius permissu erecta fuere, vt dicitur infra de actibus Ecclesiasticis, tit. de consecrationibus, & benedictionibus tit. 108. † Sed de altaribus plura refert Durandus in rationale diuinorum officiorum lib. 1. c. 2. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacrarium quid sit, & quis eum ingredi possit.

De Sacrario. Tit. 61.

Sacrarium, † siue secretarium, quod Græci Diaconium appellant, vbi res facras, & vasa Domnica reponuntur, ingredi prohibentur Subdiaconi, & ministri non sacri, distinct. 23. c. non oportet Subdiaconos 26. cap. non oportet 30. cap. non liceat. 31. Vasorum enim cura, & sic etiam sacrarij pertinet ad Sacristam, vt fuit dictum supra tit. 33.

S V M M A R I V M.

- 1 Campanarum usus, à quo introductus, & nomen Campanæ vnde derivatum.
- 2 Campanas benedicuntur, non baptizantur.
- 3 Campanas vim ad magica dissipanda habere.
- 4 Usus tintinnabularum Moysi precipitur, & quare.
- 5 Mendicantes plures campanas habere prohibentur.

De Campanis. Tit. 62.

Primus, † qui introduxit in suam Ecclesiam Campanarum usum fuit Beatus Paulinus Nolæ Episcopus piensissimus, qui postquam sua bona in redimendis captiuis consumperat: se se barbaris pro recuperando Vidua filio in seruitutem dedit anno 458. Huius exemplo tota Christianitas harum usum, vt valde cominodum, & necessarium ad conuocandos Christi fideles ad officia diuina, est amplexa, vt docet post alios Durandus in rationale diuinorum officiorum lib. 1. c. 4. Strabus de rebus Ecclesiæ Nolæ in Campania dicit fuisse inuentas, inde à Nolis Nolæ, à Campania Campanæ dictæ, & sic facile à Beato Paulino Nolæ Episcopo, vt dictum fuit, & affirmat Virgil. de inuentoribus rerum, vt succederent tubis veteris testamenti argenteis, & corneis, de quibus. Num. 10. & 29. Le-

uit. 23. Sophon. 1. Ioseph. lib. 3. antiquit. c. 15. ad conuocandum populum ad festorum cultum, solemnem Missarum, conciones, & horas Ecclesiasticas. † Ante quam enim Campanæ in usum proferantur, benedicuntur, vnguntur, eiusque nomen alicuius Sancti, vel Sanctæ, vt illas sub suo nomine, ac tutela recipiat, imponitur, ac protectioni dedicantur. Benedicuntur tenent, vt dictum est, vt fragore suo suos spirituales hostes terreat, ac tum est, vt fragore suo suos Dæmones hunc sonum quasi Dei viui imperantem. Serui nequam, recognoscunt præconia: non aliter, quam subditi omnes, etiam inuiti. Regij Saluconductus signum reuerentur, & cessant, vel à præparatis, vel iam cæptis in damnum Christi fidelium maleficijs, vt multis exemplis docet Martinus del Rio Disquisitionum magicarum lib. 6. cap. 2. Hinc mos in Orbe Christiano ortus illas etiam pulsant immine

3 periculo fulgurum, ac tempestatum. † Campanarum enim vim magnam ad magica dissipanda monstrat idem Martinus, vbi supra lib. 2. quæst. 16. fol. 82. B & alia multa admiranda profert in lib. 4. c. 2. q. 2. fol. 260. B. Non erant præparanda, vt de ratione affirmabant Gregorius, Caluistris, & alij heretici plures. Nam in Pontificali Romano legitur de Campanarum baptismo, & in Alcuino Flacco legitur hæc. Neque nouum videri debet Campanas benedicere, & vngere, & eis nomen imponere, & hic tortis ritus est, quod non est baptizare. Hanc benedictionem etiam Græci obliuiscuntur, nam apud Gregorium Presbyterum legitur, Beatum Theodorum Archimandritam tintinnabulis benedixisse, qui vixit Beati Gregorii Magni temporibus.

4 † Horum tintinnabulorum usus Moysi precipitur Exodo 28. vt scilicet tabernaculum ingrediens tintinnabulis ambiat, vt audiatur sonitus, quando ingredi dederit, vt legitur de Sanctuario in conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos namque teste D. Gregorio lib. 1. epist. 24. ver. Hinc Moysi, ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiat: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit. Vt ad Eucharistiæ consecrationem pulsantur Campanæ statuit Gregor. IX. licet Abbas Vesparg. id adscribat Honorio III. & quod singulis diebus in meridie post nonam horam, & de sero in vniuerso Christiano Orbe pulsantur in memoriam salutiferæ incarnationis statuit Calistus III. anno 1455. post captam à Manth II. Turcharum Rege, Constantinopolim, vt bis in die fideles omnes inuitarentur Campanarum sono Angelica salutatione implorare auxilium contra infideles, ad illos terribili Matris Dei Castorum acie ordinata compescendos. † Verum religiosi mendicantes plures Campanas habere prohibentur, exceptis certis casibus, de quibus in c. 1. de offic. custodis in Extrauag. communi. eorum pulsatio spectat ad Custodem Archidiacono inbente, vt fuit dictum supra tit. 34. & 41. in fine. Harum usus ob politicum regimen apud Turcas, Persas, & alias gentes est hodie prohibitus, etiam Christianis eorum subditis, vti usus tubarum, quibus conuocantur populi ad arma: Verum aliquibus sunt concessæ ex prærogato priuilegio magno precio empto, vt testatur Anania in eius mundi Fabrica tractatu 2. fol. 206.

S V M M A R I V M.

- 1 Statuarum, & imaginum origo.
- 2 Imagines Dei, & Sanctorum Venerande, & quo cultu.
- 3 Statua, & imagines Sanctorum non violande.
- 4 Crucis signum non est hauri sculpendum.
- 5 Adoratio Crucis.
- 6 Crux ab omnibus fidelibus erigi, & ferri potest, limitatur.

De statuis, & imaginibus Sanctorum.

Tit. 63.

DE nomine imaginis, & idoli ad confundendos Iconomachos, & demonstrandum licere imagines facere, & habere, nec vnquam fuisse prohibitas Dei, & Sanctorum imagines, illasque recte in templis collocari, esse viles ad historiam, & etiam extra historiam, recte que coli non in se, sed solum eorum imagine colendam esse exemplar latæ, ac præclaræ ostendit Cardinalis Beniaminus de imaginibus Sanctorum lib. 1. cap. 5. & sequentibus vsque

vsque in finem. Fundamentum huius sententiæ est, quia secundum Basilij sententiam 7. Synodo. honor imaginis transit ad exemplar, non ergo in imaginem terminatur. 2. Proinde ipsa imago non est, quæ honoratur, sed solum per illam, & in illa honoratur exemplar. Et confirmatur ex verbis, qui dicuntur compositi tempore 7. Synodi, quique leguntur Venetijs in a. de aurea antiquissimo opere incisa, & referuntur à Sabellico, lib. 8. Enchiridis 8.

Nam Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipsa:

Hanc videas, sed mente colas, quod cernis, in ipsa.

Quod autem dicitur de imagine Christi Dei, dici etiam posset de imaginibus Sanctorum, nimirum. Nam Petrus est, quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c. Quod autem cultu sit adoranda Christi imago latræ, scilicet, Beatæ Mariæ hyperdulia, Sanctorum aliorum dulia voluere nonnulli Patres citati per Cardinalem Bellarminum in citato libro 2. de imaginibus Sanctorum, c. 20. Qui quidem, c. 22. affirmat non esse dicendum imaginibus deberi cultum latræ, & si imagines Christi improprie, vel per accidens latræ cultu venerari possint, tamen per se, & proprie non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur luculenter demonstrat ibi, ca. 23. & 24. vbi tandem cap. 2. affirmat imaginibus non convenire proprie latræ, nec hyperdulia, nec dulia, nec vllus alius eorum, qui tribuuntur naturæ intelligendi. Non enim est capax res in anima, & rationis experte eiusmodi cultuum; sed cultus, quidam inferior, & varius pro varietate imaginum. Itaque imaginibus Sanctorum non debetur proprie dulia, sed cultus inferior, qui dici potest dulia secundum quid, vel dulia analogicè, siue reductiue. Similiter imaginibus B. Virginis non debetur hyperdulia simpliciter, sed hyperdulia secundum quid, siue analogicè, & reductiue. Denique imaginibus Christi non debetur latræ vera, & simpliciter, sed cultus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad latræ, vt imperfectum ad perfectum. Probat, sicut se habet imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago est ipsum exemplar analogicè, & secundum quid; nam homo pictus est homo secundum quid, & analogicè, ergo etiam imagini debetur cultus ipsi exemplari debitus, imperfectus, & analogicus. Præterea imago reducitur ad speciem exemplaris, nam homo pictus, & equus pictus differunt specie, quia homo verus, & equus differunt specie; ergo etiam cultus imaginis reducitur ad cultum exemplaris, & forte B. Thomas, & B. Bonaventura, & alij hoc solum dicere voluerunt, cum dixerunt eodem cultu coli imaginem, & exemplar, ita enim eorum sententiam interpretatur Gabriel, quod si ita est, vt dicit Cardin. Bellarminus omnes conueniunt. Sunt itaque statua, & imagines Sanctorum recordatio præteritorum, distinct. 3. c. venerabiles. † Sunt enim veneranda non solum per accidens, & improprie, sed etiam per se proprie, ita vt ipsæ terminent venerationem, vt in se considerantur, & non solum, vt vicem gerunt exemplaris, vt in Concilio 7. act. 7. quod refert Bellarminus, vbi supra cap. 21. Nec ideo sunt ab aliquo violanda, d. distinct. 3. ca. perlatum, & ita disponitur in Concilio Tridentino sess. 2. de inuocatione, & veneratione, & reliquijs Sanctorum, & sacris imaginibus, §. illud verò. Sicut enim statua, & imagines Principum, & Heroum non sunt violanda, vt deduximus in glo. statuti Urbis lib. 3. ca. 60. in fine, & dicitur infra lib. 4. tit. 39. Ita & multo minus violanda sunt imagines Dei Beatæ Virginis, & Sanctorum, dicto cap. perlatum,

4. vbi gloss. & Doctor. † De signo Crucis, qui & cum imaginibus venerandus proponitur, illud venerationis gratia cautum est, ne in solo silice, vel marmore humi positus sculpatur, vel pingatur, in leg. prima, C. nemini licere signum Crucis, &c. Præterea venerabiles Cruces, cum quibus Sacerdotes in supplicationibus ingrediuntur, non alibi, quam in venerabilibus locis reponuntur. Et si quando vsus postulauerit ad celebrandas supplicationes: tunc solum ipsas Cruces hi, qui ex more eas portare solent accipiunt. Et cum Episcopis, ac Clericis supplicationes celebrant. hæc custodientibus Sanctissimis locorum Episcopis simul, & ipsis Clericis, neque non ibi locorum magistratibus, §. omnibus autem. Nouella c. 12. de sanctis. Episcop. † Sed de vera Cruce Domini, ac illius adoratione inter imagines, latè tradit Cardin. Bellarminus, vbi supra c. 25. in fine, ca. 26. & 27. Durandus in rationale Dignorum

officiorum lib. 1. cap. 3. Polyastrea in verbo Crux. De effigie Christi sunt hi verius.

Effigiem Christi qui transis, pronus honora

Non tamen effigiem: sed quod designat adora,

Esse Deum, ratione caret: cui continet esse

Materiale lapis, effigiale manus,

Nec Deus est, nec homo, præsens, quam cernis imago,

Sed Deus est, & homo, quem sacra figurat imago.

Sæpe enim (teste Salustio) Quintum maximum P. Scipionem præclaros viros solitos dicere, cum maiorum imagines intuerentur, vehementissimè animum sibi ad virtutem accendi, scilicet non ceram illam, neque figuram tantum vim in se habere: sed memoria rerum gestarum eam flammam egregijs viris in pectore reserere, neque prius sedari, quam victus eorum famam, atque gloriam adaquauerit. Quod idem nobis multo magis intuitu sacrarum imaginum Dei B. Virginis, martyrum, & Sanctorum accidere debet. † Verum circa Sacratissimam Dei Crucem erigendam, atque circumferendam, non inquam ortæ sunt contentiones, ad quas sedandas est constituenda regula omnibus Christi fidelibus. hæc, vt priuatim illam vt proprium signum erigere in suo, ac secum vbique circumferre, vt animaduertit Berrachinus in suo repertorio in verbo Crux, & in verbo Delatio Crucis. Quæ tamen regula erit limitanda in illis Crucibus diuersi coloris à Summis Pontificibus datæ alicui militiæ, quæ multa sunt. Erunt etiam limitanda, vt non liceat illam erigere in alieno solo, seu deferre per alienas parochias in præiudicium, & dampnum alterius, ac cum ad eadem, de rebus spoliat. Oldradan c. 8. An fratres Calcaneus in cons. 34. Quia dubitatur, an merito 9. Decianus, in responso 12. quæritur, an Capellani libro 3. & supra tit. 9. num. 3. ver. sed vpus Episcopus.

S V M M A R I V M.

- 1 Eucharistia, & Chryisma custodienda, & poena negligentis.
- 2 Eucharistia si a muribus corrodat, vel amittatur poena.
- 3 Eucharistia, vbi, & quomodo conseruanda.

De Sacramentis. Tit. 64.

Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanentè existere, ideoque posse conseruari, & deferri ad agros præclare explicat Cardinalis Bellarminus de Sacramentis lib. 4. c. 1. & sequentibus. † Quapropter statutum est, vt in cunctis Ecclesijs curatis sub fideli custodia, clauibus adhibitis Eucharistia, & Chryisma conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus ad aliqua horribilia, vel nefaria exercenda, extendi. Si verò is, ad quem spectat custodia, & incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspenditur, & si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiacet vltioni, d. c. 1. & de consecrat. distinct. 2. c. qui bene. † Sed si manus, vel aliquod aliud animal eam comederit, quadraginta diebus poeniteat, qui autem eam perdidit in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta dies poeniteat, d. distinct. 2. cap. quia bene. 194. Debent enim hi ad quos spectat, semper illam habere paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, statim eum cominuet, ne sine communionemouatur, d. distinct. 2. ca. presbyter. 193. Concilium Tridentinum in sess. 12. cap. 3. & 6. & Canone 4. & 7. † Præterea Eucharistia in loco singulari, mundo, & signato semper honorificè saltem cum vno lumine accenso debet conseruari, c. sanè. 10. in princ. de celebrat. Missar. Vascula illius non debent esse lignea, sed aurea, vel argentea, aut saltem stannea, de consecrat. distinct. 1. c. vasa, c. vt calix, & cap. vlt. de celebratione Missar. Sed de his, & alijs Sacramentis plura dicuntur infra de actibus Ecclesiasticis, vbi de sacramentis in specie differunt.

S V M M A R I V M.

- 1 Aqua rectè benedicitur, oleum, panis, cere, cineres, & am, &c.
- 2 Aqua lustralis, seu benedictæ effectus, & vires.

De Aqua lustrali. Tit. 65.

Recte ꝑ benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & similia probatur scripturis, quæ continent exemplum, & documentum, exemplum est Domini Matth. 17. Luc. 9. qui panes multiplicaturus asperxit in Cælum, & benedixit eos, & ea benedictione multiplicavit. Documentum est Pauli, qui dicit 1. Timor. 4. omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per Verbum Dei, & orationem vbi D. lo. Chrysostomus, & Theophilattus. Probatur etiam ex traditione veterum, & de aqua quod solet benedici ab ipso tempore Apostolorum sunt innumerabilia testimonia. Clemens lib. 8. Apost. constit. c. 35. ponit ordinem consecrationis aquæ. Dionysius de Ecclesiast. Hierarchia ca. de Baptismo dicit, aquam factis invocationibus consecrari. Alex. 1. epist. 1. præcipit aquam benedici Cyrillus Catechesi. 3. dicit. Sicut mundi cibi sunt immundi invocatione Diaboli, & in aquam simplicem fieri Sanctam invocatione Dei. Cyprian. lib. 1. epist. 12. oportet (inquit) mundari, & sanctificari prius aquas a sacerdote, idem docet D. Ambr. lib. 4. de sacram. capit. 3. & lib. de his, qui mysterijs initiantur capit. 3. Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. dicit esse Apostolicam traditionem, aquæ consecrationem. Epiphani. hæres. 30. Theodor. libr. 5. cap. 21. histor. D. Augustin. homil. 27. lib. 50. homil. & sermone 19. de Sanctis, & lib. 6. cap. 8. in Iustinum dicit aquam signo Crucis in Ecclesia consecrari. Et in Concilio Nannetense can. 4. iubetur præbyter cum ægros visitat, primo aspergere ægros aqua Sancta, & ipsam cubiculum: At qua enim sale aspersa populis benedicitur, ut & cuncti aspersi sacrificentur, & purificentur. Quod & omnibus sacerdotibus mandatum est. Nam omnis virilis sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat; multo magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Helisum prophetam sterilitas aquæ sancta est: quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinos sanctificat, atque mundat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auerit, & à phantasmatum virtutibus homines defendit? ut de consecrat. distinctio. 3. capitulo aquam 20. Nec enim quenquam mouere debet, quod aspèrgi, vel perfundi iubentur ægri cum gratiam Dominicam consequantur. Quando scriptura sancta per Ezechielem prophetam loquitur, & dicat. Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs vestris, & ab omnibus simulacris vestris: & mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis maximæ enim est efficacia lustrabris aqua, vt colligitur ex iam dictis, & probatur de consecrat. distinctio. quarta capitulo nec quemquam 127. Recte enim ad effectus supernaturales efficiendos, & significandos ea vimur, & ad delerionem venialium peccatorum, vt per D. Thomam tertia parte questione 87. articulo tertio Sotum in quarto sentent. distinctio. 15. questione 2. & d. cap. aquam 20. ꝑ Item vimur ea ad fugandos Demones, & curandos morbos vt ex precibus patet, quibus consecratur. Idque probatur exemplis scripturæ, & Sanctorum. Nā Numer 5. aqua, super quas maledictiones à Sacerdote pronuntiate fuerant, si ab adultera epote fuissent, mox ventrem eius inflari, & femur putrefcere faciebant: nec tamen ista necromantia dici poterat. Num. 19. aqua cineribus mixta, dicebatur aqua expiationis, eaque mundabantur Iudæi non quidem à peccatis, sed à legalibus fordibus, vt dicat Apосто. Hebr. 9. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter Helisus, vt dictum est 4. Regum 2. ad sanandas aquas miraculo adhibuit salern, & 4. Regum 5. ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquam Iordanis. Exemplis Sanctorum Patrum probatur apud epiphani. hæres. 30. Iosephum aqua benedicta soluere incantationes. Similiter fecit Marcellus apud Theodor. lib. 5. c. 21. Macharius apud Palladium c. 19. D. Gregor. lib. 5. dialog. c. 10. scribit S. Fortunatum curasse folius aquæ benedictæ aspersione cuiusdam femoris fracturam, idem testatur Beda lib. 5. histor. cap. 4. de quadam muliere. sola aqua be-

nedicta sanata D. Bernardus in vita Malach: scribit per aquam benedictam hominem freneticum fuisse sanatum. Et de viribus huius aquæ lustralis multa magna, & admiranda affert Martinus del Rio. disquisitionum magicarum lib. 6. sectio. 3. q. 3. per totam, & alibi. Ideoque Christi fideles illam semper apud se in domo debent retinere. Verū in sabbato sancto, Paschæ, vel Pentecostes, si quis velit aquam consecratam ad asperionem in domo sua recipere, ante Christinatis infusionem illam recipiat d. distinctio. 4. de consecrat. cin sabbato 126. De illius benedictione agit Durandus in rationale diuinorum officiorum lib. 4. c. 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Reliquia sanctorum veneranda.
- 2 Reliquia sanctorum non possunt destrahi.
- 3 Reliquia sanctorum non transferenda.
- 4 Sepulchris Apostolorum, & martyrum nemo nisi potest.
- 5 Reliquia sanctorum quando veneranda.
- 6 Reliquia extra capsulam non ostendenda.

De reliquijs, & veneratione Sanctorum. Tit. 66.

In primis ꝑ de reliquijs sanctorum pro comperto habemus esse venerandas cap. 1. & vlt. §. in inuentas de reliquijs, & venerat. sanct. Concilium Tridentinum in sess. 25. de veneratione, & reliquijs §. sanctorum quique Cardinalis Bellarminus libro 2. de imaginibus capitulo 25. ita fine. ꝑ Sed de reliquijs Apostolorum, & martyrum, & sanctorum omnium illud prohibitum est, ne distrahantur, neque quis martyres metetur, & ne reliquie istæ ad loca prophana transferantur. In nemo 3. C. de sacrosanct. Eccles. l. decernimus 26. C. de Episcop. & cleric. Verum tamen ad loca sacra ex quibusdam causis, de quibus in distinctio. 1. de consecrat. cap. 1. tribus ex causis transferri possunt. ꝑ Sed transferendæ non sunt sine autoritate Principis, Episcopi, & synodi. Corpora enim Sanctorum perpetuæ sepulture tradita sine Papæ licentia transferenda non sunt leg. offa ff. de reliquijs leg. vltim. C. eod. & de consecrat. distinctio. 1. cap. corpora 27. vbi glo. ius enim Civile sicut canonicum supponit illarum venerationem, de qua multa tradit Card. Bellarminus lib. 2. de reliquijs, & imaginibus cap. 1. & sequen. contra hæreticos. ꝑ Præterea pro veneratione obseruandum est, quod in sepulchris Apostolorum, martyrum, & aliorum sanctorum nemo alius sepeliri debeat l. 2. C. de sacrosanct. Eccles. ꝑ Sed publicè venerari reliquias nemo debet, nisi prius autoritate Papæ fuerint approbatæ cap. 1. & vlt. §. in inuentas de reliquijs, & veneratione sanctor. ꝑ Et illæ extra capsulam non sunt ostendendæ, neque venales exponendæ leg. 3. de sacrosanct. Eccles. & d. cap. vltim. in princip. Neque occasione reliquiarum homines varijs figmentis, aut falsis documentis sunt decipiendi d. cap. vltim. §. fin.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesia ornari piuum est.
- 2 Vasa, & vestimenta Ecclesie seruanda, limitari, & destrahi non possunt.
- 3 Vestimenta, & vasa sacra consumpta comburenda.

De vasis, & vestimentis Ecclesie. Tit. 67.

Iam ꝑ dictum fuit opus bonum, & piuum esse in genere suo ingentibus sumptibus templa Dei edificare, aut ornare, vt comprobatur Cardinalis Bellarminus lib. 3. de cultu Sanctorum capite 1. & seq. verum, quia vasa & vestimenta sacra tendunt ad ornatum illius, ideo & de illis est differendum. ꝑ Vasa itaque & vestimenta Ecclesie sunt munda reponenda in sacarium c. vlt. §. fin. & alij & §. præcipimus de custod. Eucharistie. Hac itaque ratione sunt laudanda vestimenta, & vasa polienda de consecrat. distinctio. 1. capitulo nemo per §. pallas verò, & distinctio. 4.

cap. omnis presbyter in fine. Et diligenter custodienda, d. S. pallas, ver. idcirco. Manus enim, vt munda seruentur, nō sunt ad vela, vel vestimenta sacra tergendā, d. capit. nemo S. sinat. Sed vasa, & vestimenta sacra non nisi à sacratis hominibus sunt conseruanda, dict. distinctione 1. cap. in sancta, cap. vestimenta, distinctione 23. cap. non oportet Subdiaconos, & capit. non oportet non sacratos cum duobus sequent. Sacra tamen mulieres illa conseruare prohibentur, dict. distinctione 23. cap. sacratas. Præterea ad alios vsus, quam quibus dedicata sunt, non sunt transferenda, dicto cap. vestimenta, & d. distinct. 1. cap. ad nuptiarum, & ideo distrahi non possunt, & distracta iniuste possidentur, & vindicari possunt, l. sancimus. 17. C. de sacrosanc. Eccles. 12. quæst. 2. in princ. ca. 1. & sequent. per totam. Nisi distracta fuerint pro redemptione captiuorum, d. l. sancimus, & d. quæst. 2. c. Apostolicos. 13. vel pro alendis pauperibus, vt infra titu. 95. & ad est Epistola D. Gregorij c. 6. libro primo. in qua mandat relegari distrahentes sine aliqua ex causis antedictis. Præterea cum illis causis non sunt Iudæis distrahenda, vt in dict. Epistol. 66. In sacra vestimenta non sunt mortui inuoluendi, dicto cap. nemo, in princ. & ne deficient sunt noua comparanda, d. capit. nemo, S. pallas verò, ver. sed peluis noua. Materia panni altaris traditur, in dict. distinct. 1. ca. consulto. Tandem obseruandum est, quod vestimenta sacra, & vasa sacra vetustate consumpta sunt incendenda, & igne consumenda, d. distinct. 1. cap. altaris, & sunt renouanda, ne Ecclesie desint ornamenta, de quibus agit Card. Bellarminus, vbi supra, cap. 6. & Durandus in rationale diuinarum officiorum libro 3. capit. 1. pulchra adducit.

S V M M A R I V M.

- 1 Ligna Ecclesie diruta in usus laicorum non transferenda.

De lignis Ecclesie destructæ, vel Ecclesie dedicatis. Tit. 68.

Ligna ꝑ Ecclesie destructæ, vel Ecclesie dedicata non sunt ad laicorum vsus transferenda, vt de consecrat. distinctione prima, capit. ligna. 38. Tatia enim ligna non debent ad aliud prophanum opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, non tamen indifferenter, sed vel in Capitulo, vel in dormitorio, vel in alijs religiosis locis, non autem in coquina, nec in vineis pastinadis, & colendis, dicto cap. lignum, vbi gloss. omnia enim femel consecrata non debent amplius redire in vsus laicorum, dicto cap. ligna, vbi gloss. in verbo in laicorum. Nec ideo mitum si quædam moles ex Ecclesie destructæ lignis temerè conignata ad vtilitatem, & vsum laicorum naufragio tiberino perierit, nec quatuus sapè refarcita potuerit substineri. Puit enim ex factis lignis irreuerenter contra Canonem ad prophanum vsum compacta, atque constructa, & ideo perijt vsque ad vltimum interitum nullo relicto vestigio.

S V M M A R I V M.

- 1 Privilegia Ecclesie à pluribus Imperatoribus approbata.
- 2 Immunitates Ecclesie recensentur.
- 3 Ecclesia auxiliatrix Imperij, & e contra
- 4 Ecclesia, de quibus bonis soluitur publicos Canones, & pensiones.
- 5 Immunitatis privilegio quando non vitium Ecclesie.
- 6 Fori privilegium Ecclesie nullo iure tolli.
- 7 Confugientes ad Ecclesiam, quando extrahendi, vel non.
- 8 Diuino iure est immunitas Ecclesie inducenda.
- 9 Canones, & decreta Pontificum sunt leges.
- 10 Leges non dedignantur imitari sacros Canones.
- 11 Immunitas Ecclesie in iurisdictione Orbe seruanda.
- 12 Immunitas Ecclesie Casarum iure est firmata.
- 13 Immunitas Ecclesie, in quo precipue consistat.
- 14 Immunitas Ecclesie, quando à Deo introducitur.
- 15 Principes seculares non possunt statuere in preiudicium immunitatis Ecclesie.
- 16 Immunitas quid sit.
- 17 Immunitas in patris bonis transit ad filios.

18 Immunitas, & libertas Ecclesiastica in quid differant.

- 19 Sanctis sit iniuria, quando ab eorum Ecclesia reus extrahitur.
- 20 Ecclesiarum differentia: in immunitate.
- 21 Domus priuata sita: in circuitu Ecclesie immunitate non gaudet.
- 22 Domus Canonorum, quando gaudeat immunitate.
- 23 Palatium Episcopi intra ambitum Ecclesie gaudet immunitate.
- 24 Ecclesia nondum consecrata, an gaudeat immunitate.
- 25 Hospitalia, an gaudeant immunitate.
- 26 Sacramentum Eucharistia, ubique gaudet immunitate.
- 27 Immunitas Ecclesie laicis, & clericis suffragatur.
- 28 Excommunicati, an gaudeant immunitate Ecclesie.
- 26 Immunitate Ecclesie, qui non gaudent cum sequent.
- 30 Proditor non gaudet immunitate, declaratur num. 31.
- 32 Veneficus non gaudet immunitate.
- 33 Delinquentes in Ecclesia non gaudent immunitate.
- 34 Armatas confugiens ad Ecclesiam non gaudet immunitate.
- 35 Fur cum re furtiua non gaudet immunitate, vel sacrilegus.
- 36 Sacrilegi non gaudent immunitate.
- 37 Indei an gaudeant immunitate.
- 38 Heretici non gaudent immunitate.
- 39 Apostata non gaudent immunitate.
- 40 Raptores virginum, an gaudeant immunitate.
- 41 Occidens Clericum non gaudet immunitate.
- 42 Delatores, an gaudeant immunitate.
- 43 Delatores retributorum, an gaudeant immunitate.
- 44 Immunitatem violentium pena.
- 45 Immunitas Ecclesie, que affectat commoda.
- 46 Pauperes confugientes ad Ecclesiam non sunt alendi ab ea.
- 47 Confugientes ad Ecclesiam, de cuius licentia extrahendi.
- 48 Immunitati iudex comparans quis.
- 49 Confugiens ad Ecclesiam, quando, & quomodo extrahendus.
- 50 Ecclesia, quomodo restituat reos Curie seculari.
- 51 Alium quis primus aperuerit.
- 52 Confugientibus ad Ecclesiam non sunt impedienda alimenta.
- 53 Confugientes, vsque ad portam Ecclesie clausam est immunitus.
- 54 Portam, nigrissus Ecclesie, non est per vestes trahendus.
- 55 Delinquentes in Ecclesia ab ea extrahi potest ampliat. numeris 46. & 57.
- 58 Fugiens de carceribus ad Ecclesiam gaudet immunitate.
- 59 Captus, & accusatus non efficitur immunitus transiendo per locum immunitatem.
- 60 Libelli vindicanda immunitatis formula.
- 61 Actiones competentes contra Ecclesiam contra quem iustitanda.

De Priuilegijs Ecclesie. Tit. 69.

Quod ꝑ autem ad privilegia Ecclesie attinet, quæ multa ordinatione diuina, & Ecclesiasticis sanctionibus obtinet, & generaliter multis Casarum constitutionibus, & approbata, & confirmata sunt, in l. priuilegia 12. in l. decernimus. 15. in l. sancimus 17. & 18. C. de sacrosanc. Eccles. in l. si venerabilis, in l. si qua 22. §. 1. in l. omnes 31. §. priuilegijs, & in l. omnia, 33. C. de Episc. & Cleric. §. omnia. Nouella c. 131. & 23. quæst. 8. cap. conuenior. 21. cum tribus sequentibus. Specialia verò hæc sunt. ꝑ Primum quidem immunitas, vt Ecclesie à muneribus tā personalibus, quam patrimonialibus sint immunes, l. placet 5. C. de sacrosan. Eccl. l. omnes. 31. §. nullus eas. C. de Episcop. & Cleric. §. ad hæc sancimus. Nouella c. 131. §. personalis, & sequent. & §. realis, & sequent. & vbiq. glo. in st. de immunit. Eccles. Nam iure diuino Ecclesia ipsa, id est loca sacra, Ecclesie, res, & personæ Ecclesiasticæ ab omni seculari munere sunt immunes, vt fuit dictum supra tit. 6. in princ. & probatur infra num. 8. & vt docuit Abbas in cap. solitæ, de maioritat. & obediens. & 23. q. 8. cap. conuenior. 21. cum tribus sequent. Stephanus Aufser. in repet. Clem. 1. de offic. ordinarij, quæst. 1. per totam, post gl. in c. Imperator distinct. 96. Quod idem ex factis Scripturis comprobatur Cardinalis Bellarminus in lib. 1. de Clericis, cap. 28. & 29. Ab hoc tamen privilegio sua constitutione excipiuntur imunes sternendæ viæ, aut extruendorum pontium, cap. non minus 4. & ibi Doct. de immunit. Eccles. c. peruenit, eodem d.

S. ad

§. ad hæc sancimus, l. ad instructiones. 7. C. de sacrosan. Eccles. vbi Cynus, Bald. Salicet. & cæteri omnes. Viuius opin. 42. Guid. Papeus decif. 28. Item munus construendorum murorum, & portarum Civitatis. Doctores vbi supra, & d. c. peruerit. Ofaschus in Pedemontanis decif. 93. Minysyn gerius obseruat. 70. centur. 4. & nos in anomala Synthagma comun. opin. loco 1. tit. 4. c. 11. & supra tit. 6. nume. 3. & 4. Sed non cum eorum personis, sed cum pecunia, vt dicunt allegari Doctor. & Barr. in l. placet, C. de sacrosanct. Eccl. Doctor. in d. ca. non minus. Nam Ecclesia de suis exterioribus, quæ palam cunctis apparent, talia munera persoluit, vt 23. quæst. 8. cap. tributum. 22. Tholosanus de Beneficijs, cap. 6. num. 10. per totum alios citat. Ad custodiam tamen murorum Civitatis suadente necessitate fitas personas Ecclesia propria constitutione adstrinxit. Doctor. vbi supra, & in d. c. peruenit, §. excipitur etiam, & ibi glos. inst. de immunitat. Eccles. Item vtque excipitur munus transfugendarum publicarum specierum, & personarum, Innocent. & alij in d. c. non minus, l. iubemus 10. C. de sacrosanct. Eccles. 3. l. 2. C. de nauib. non excus. vbi Doctor, † Ideoque si exercitus Imperatoris sit transportandus, vel eius impedimenta Ecclesia hoc in casu auxilium offert cum suis mancipijs, animalibus, & nauibus, Innocent. & alij in d. c. non minus, l. neminem 11. vbi omnes, C. de sacrosanct. Eccles. Est enim Ecclesia auxiliatrix Imperij, & e contra. 23. quæst. 5. capit. prodest. 4. & sequentibus, Innocent. in cap. licet ex suscepto, vbi Abbas post eum, col. 4. de foro competen. & cap. 1. col. vlt. de offic. ordinarij, l. si qui alios citat in conf. 9. num. 2. lib. 3. Et pro necessitatibus non est, nec vult esse immunitas, d. c. non minus. Sed & cum copijs auxiliarijs, & cum pecunia, & cum decimis concurrat ad iustam defensionem, seu vindictam indigentium, & talis est eius consuetudo, c. dilecto, vbi glo. & Doctor. de sentent. excommunicat. in 6. l. d. conf. 9. & de hac sua consuetudine sunt plenæ historia. Id quod ad manifestum notorium huiusmodi consuetudinis constituunt plures indictiones decimarum super omnibus fructibus, & pensionibus Ecclesiasticis pro auxilio Imperij Christiani contra Turcas, contra hæreticos, & alios nostri nominis hostes à Summis Pontificibus Paulo III. Gregorio XIII. Clemente VIII. Paulo V. & antea ab alijs eorumdem prædecessoribus pluries pragmaticis constitutionibus, de quibus in Bullario, impositæ. Tradunt etiam nonnulli Regem Gallorum generali priuilegio Sedis Apostolicæ suffulsum, vt possit cum videbitur, hanc decimam à beneficijs Ecclesiasticis exigere nomine doni gratuiti, vt notatur in stylo Parlamenti 4. par. tit. 4. de priuilegijs, vt refert Tholosanus de Beneficijs, c. 6. nume. 9. in fi. Quod demonstrat solitam Ecclesiæ benignitatem erga Principes omnes eius ope, & auxilio indigentes. † Sed & publicos Canones, seu pensiones ex bonis, quæ hæreticis ablata, Ecclesijs addicta sunt Ecclesiæ soluent, quemadmodum in ijs, quæ Arrianis ablata Ecclesijs Aphricanis addicta sunt, Imperator constituit, l. placet. 5. C. de sacrosanct. Eccles. Hæc enim transeunt in Ecclesiam cum suo Ordinario onere, vt notant ibi Bart. & alij, & Innocent. & alij in d. ca. non minus. Guido Papeus decif. 79. post Petrum de Bellapertica in l. rescripto, §. fina. de muner. & honor. Quia constitutio Principis iam habet ligatas possessiones in suo territorio fitas ad dictas præstationes, ca. postula sti, de foro competen. & ratione temporalium huiusmodi Clerici sunt Principibus subiecti 11. q. 1. ca. si tributum 27. & ibi Archidiaz. & c. sequenti 28. & cap. solitz de maiorit. & obed. & vt latius explicat Guido Papeus in decif. 381. cum trib. sequentibus, sequitur Petrus Gregorius Tholosanus de Beneficijs, c. 6. nume. 10. per totum. † Sed & si Ecclesia res alienas pro suis munerib. subtrahere conet, in eo immunitas priuilegio non inuatur, l. sacrosanct. 8. vbi Bald. & Salicet. C. de sacrosanct. Eccles. Sed ad præstanda ea, quæ debet, non à seculari, sed ab Ecclesiastico iudice est Ecclesia, distringenda, & personæ Ecclesiasticæ, non autem à iudice laico, d. cap. non minus, vbi glo. Innocent. & alij, & d. cap. peruenit 11. q. 1. in princ. ca. 1. & sequentibus per totam quæstionem, vt affirmat ibi Imperator Constantinus in c. sacerdotibus 41. vbi glo. & in c. continuo 5. in fine. Roland. in consilio 4. num. 30. lib. 1. Alex. conf. 8. lib. 1. Menoch. de arbitrar. casu 430. Surdus in conf. 301. nume. 16. Stephanus Ausfrer. de potestate seculari in Ecclesiasticos reg. 2. fallent. 27. Cardinalis Bellarminus de Clericis lib. 1. c. 8. & sunt text. clari

in c. 2. de foro competen. & in c. 2. eod. tit. in 6. in c. at si Clerici. 4. & in cap. Clerici. 8. de iudicijs. Porrò à lucratiuorum quoque descriptione res Ecclesiasticæ sunt immunes, l. sancimus 18. C. de sacrosanct. Ecclesijs. de hac enim lucratiuorum descriptione dicitur in l. 1. C. de imponenda lucrati. descript. lib. 10. & in §. si res aliqua. Nouella c. 131. Nec temporis præscriptio, quamuis longissimi Ecclesiæ obstat, excepta iure quidem antiquo centenaria, iure autem nouo quadraginta annorum præscriptione, vt inter. 19. C. de sacrosanct. Eccles. Nouella const. 111. & §. item pro temporibus. Nouella const. 131. Hæc enim Ecclesijs obijci potest, vt in d. Nouellis cc. & in cap. de quarta 4. in cap. illud. 8. cap. quia indicante 9. de præscriptio. cap. si qui 2. eodem tit. in 6. & 16. quæst. 3. cap. placuit, §. cæterum, ca. iubemus, §. de præscriptionibus, & q. 4. cap. vlt. † Verum contra priuilegium fori, neque hæc, neque alia quantumuis maior obijci potest, quia nulla præscriptione, nulla consuetudine induci potest, vt Ecclesia, & Ecclesiasticæ personæ subia ceant foro seculari, glo. in d. ca. Clerici, vbi Abbas de iudicijs, in verbo consuetudine, quia priuilegium fori est de iure diuino, vt dictum fuit, & probant allegati per Rolandum in d. conf. 4. lib. 1. & per Surdum in d. conf. 301. num. 16. Et contra ius diuinum nihil statui, nec induci potest à nemine, nec ab ipso Summo Pontifice, glo. in d. c. Clerici, in verbo consuetudine, de iudicijs Cardin. in ca. perpendimus, de sentent. excommun. Barbat. in conf. 45. col. 1. in fine lib. 2. Decius in conf. 150. col. 2. num. 4. & alij quos citat Roland. vbi supra, nume. 11. & sequen. & Surdus vbi supra, nu. 53. Rota in antiquis de consuetudine decif. 10. Nec per mille annos, Alex. in consil. 196. num. 13. glo. in d. c. Clerici per tex. in cap. ad audientiam. 3. & in cap. cum inter 5. de consuetudine, & in cap. cum terra 13. & in capit. cum causam 27. de elect. Surdus d. consil. 301. nume. 55. & 78. & infra titu. 12. nume. 62. Cum autem omnis tumultus prohibeatur, tum maximè is, qui in Ecclesia fit, prohibitus esse censetur sub pœna vltimi supplicij. Nam in Ecclesia tumultus, vel seditio concitari non debet; ne sacra ministeria conturbentur, sub dicta pœna, l. denunciamus 4. C. de ijs, qui ad Eccles. confug. l. si quis 10. C. de Episcop. & Cleric. §. si quis cum. Nouella c. 123. † Sed & ij, qui ad Ecclesias confugiunt, inde extrahendi non sunt: nisi forè seruus, vel adscripticius à Domino, vel libertus à patrono transfugerit. Hi enim suscipiendi non sunt, l. 2. C. de ijs, qui ad Eccles. confug. l. præsentis 5. C. eodem, leg. si seruus 3. C. eodem. Quod idem est de Iudæo, qui propter crimen aliquod, vel æ alienum ad Ecclesiam confugerit, quamuis simul et se velle Christianæ legi coniungi, l. 1. C. eodem. Sed & homicidis, adulteris, Virginum raptoribus, & alijs huiusmodi criminosa committentibus ex sacris locis securitas seruanda non est, sed inde eos abstrahere licet, §. cæterum. Nouella constitut. 17. §. qui ad Ecclesiam. Nouella constitut. 37. † Sed quia immunitas hæc, quæ ducit ininum ab Asylo, de quo infra num. 51. & ante dictis Imperialibus legibus fuit authoritate roborata, postmodum fuit per Summos Pontifices in eorum constitutionibus in multis ampliata, & Principes seculares non sine iniuria illam spernant, prætercentes à Politicæ potestate descendere, & consequenter posse illi detrahere, ideo conati sumus probare, illam suum principium ducere à Diuino numine. Nec posse ideo quicumque seculares Principes illi detrahere, vel ex ea diminueri, sed teneri illi adstrictos, & obsequentes se se præbere, nisi contra diuinum ius in eorum animarum detrimentum peccatum graue committere velint. Quod autem Ecclesia ipsa Ecclesiasticæ personæ, & confugientes ad eam diuino iure sint à potestate seculari immunes probant exemplum sacre Scripturæ, & quod ab exemplis sacre Scripturæ id deduci possit, omnes sunt in confesso, videlicet Geminianus, Ancharanus, & alij in capitul. quamquam decensibus in 6. sequentes gloss. ibi. quæ dicit eam immunitatem esse iuris diuini, exemplo Iosephi Patriarchæ, qui exemit Sacerdotes Aegyptiorum Genes. 7. & Artaxerxis Regis Persarum, qui exemit Sacerdotes Israeliticos 1. Esdræ 7. Et non dicit Ecclesiam Dei minus liberat esse tempore Principum Christianorum, quæ fuerit tempore Pharaonis, c. non minus. 4. de immunit. Eccl. Sed & præter loca citata Genes. & Esdræ ad sunt, & alia duo non minus illustria. Num. cap. 3. vbi Lenitas soli Pontifici Deus subiectos esse voluit. Constat enim id nunc esse in Ecclesia Cle-

ricos, quod erant Leuitæ in testamento veteri, & Pontificem Christianum non minoris esse authoritatis, sed longo maioris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in Synagoga Iudæorum, ut dicit S. Leo. in sermone 8. Ergo ut Leuitæ iure diuino erant liberi in testamento veteri à potestate Principum temporalium, ita sunt etiam Clerici in testamento nouo. Alius locus est Matthæi 17. ibi. ergo liberi sunt filij, & ita locum illum intellexit ibi S. Hieronymus, & S. Augustinus lib. 1. quæst. Euang. quæst. 23. cum scribit, in omni Regno terreno non esse vectigales filios Regni illius, sub quo sunt regna omnia terræ, sed & hoc idem probant Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 20. Colonienſe par. 9. cap. 20. Lateranenſe sess. 9. & Lateranenſe sub Innocentio III. cap. 43. dict. cap. quamquam de censibus in 6. distinct. 96. cap. si Imperator Innocent. in cap. 2. de maioritat. & obed. Abbas in cap. nimis de iureiurando, & in Deuter. ca. 19. Constitutæ sunt tres Ciuitates, ut habeat è vicino, qui propter homicidium profugus est, quò possit euadere, quod idem legitur Numer. 35. ibi. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitur, sex erunt in fugiuorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem. Quod idem concessum fuit confugientibus ad templum Salomonis, ut probatur infra numero decimo quarto, & quod personæ ipsæ, & loca sacra habeant prædictas immunitates, & alias à Summis Pontificibus concessas, & secundum illas sit iudicandum, non autem secundum leges sæculares si in aliquo contraria disponunt, apparet. Nam Deus in monte Sinai eodem tempore contulit Moyſi legem, & sacerdotium Leuiticum, translato ideo Sacerdotio ad Christianos per Christum, necesse est, ut legis translatio fiat, & potestas legis condendæ, & mutandæ sit penes Vicarium Christi, ut est in ipſo Christo. Ecclesiast. cap. 10. Matth. 21. & 23. quæſtione vltima, cap. si de rebus, & quæſtione 4. cap. displicuit. 8. quæſtione prima, capit. in scripturis, & in cep. pro humano, de homicid. & in cap. per venerabilem, §. rationibus, qui filij sint legitimi, cap. translato 3. vbi glo. & Doctor, de constitut. ¶ Hinc est, quod Canones, & decreta Pontificum vim legis obtinent, immò leges sunt ab omnibus obseruandæ, c. 1. de constitutio. vbi gloſſ. & Doctor. capit. hoc vestræ 10. & cap. quis nesciat. 11. distinctione 11. & cap. non decet 1. distinctione 12. & cap. præceptis. 2. cap. ridiculum 5. dicta distinctione 12. c. si quis 2. in princip. 1. quæst. 7. cap. nulli 4. cap. violatores 5. & cap. sunt quidam 6. cap. omne, quod 8. cap. prima salus 9. c. generali 11. cap. omnia 12. cap. hac consona. 13. cap. à sanctis. 14. & vbi que gloſſ. 25. quæst. 1. cap. amputato 11. & sequent. c. si quis dogmata 18. & sequent. 25. quæst. 2. Quod & agnouerunt Christiani Imperatores submitendo se illis, & alijs præcipiendo illorum obseruantiam, l. omni 6. vbi glo. Bald. & Jacob. Butrig. c. de sacrosanct. Ecclesiæ. Cassantes omnes sanctiones contra Ecclesiasticos Canones disponentes, l. priuilegia. 12. §. omnes. C. eodem. §. 1. per totum, Auth. ut Clerici apud proprios, & clarius in ver. si verò Ecclesiasticum, ibi secundum sacras, & diuinas regulas, quas etiam nostre sequi non dedignantur leges, vbi glo. in verbo sequi. Quod & manifestum sit etiam, in Authen. de monachis, & in authen. quomodo oporteat Episcopos, & in auth. de sanctis. Episcop. & manifestius legitur in §. 1. per totum, vbi gloſſ. & Bartol. auth. de Ecclesiast. titulis, vbi Imperator, postquam dixit, Sanctas Ecclesiasticas regulas vicem legum obtinere, subdit, quod ipse eas sicut sanctas scripturas accipit, & sicut leges obseruat. Quod idem necesse habeat obseruare omnes Reges, Principes, ac iudices Christi fideles, ut in illis disponitur, sequendo duo illa luminaria magna data à Deo hominibus, quæ se se mutuo edocent, & alijs sunt documento, atque præcepto, ut in c. solita de maiorit. & obedient. & in auth. de Ecclesiast. titulis, & in alijs supra citatis. ¶ Sicut enim, ut dictum est, leges non dedignantur imitari sacros Canones, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adiunantur, capitul. 1. §. quia verò, de oper. noui nunc. vbi gloſſ. in verbo adiunantur, quamuis Imperatorum legibus superſitis, distinctione 10. cap. 1. & cap. si in adiutorium 7. Nulla ideo ratio sua de re cum iustitia potest Regibus, Principibus, ac iudicibus Christianis contrarium ab eo, quod diuino, atque humano iure statutum est, & Imperator obseruat. Quare hoc idem, & ipsi debent conseruare, & eorum subditis obseruantiã imperare. ¶ His itaque firmatis, immunitas Ec-

clesiæ personis, locis sacris, & rebus Ecclesiasticis diuino, humano Pontificio, scilicet, & Imperiali iure attributa, est in vniuerso Orbe Christiano ab omnibus, cuiuscumque ordinis sint, obseruanda, tuenda, atque custodienda, ut sacri Canones, & decreta Pontificum, ut supra Pontificio, ac Cæsareo iure fuit probatum, & in specie iure Pontificio est tex. in cap. 1. in cap. Clericis, & in cap. non minus 4. de immunitat. in 6. in cap. quamquam 4. de censibus in 6. in Clement. vltim. eodem, & 12. quæst. 2. ca. Ecclesiarum 16. quæst. 7. cap. Ecclesia in fine, & 24. quæſtione 8. cap. secundum, & 11. quæst. 1. per totam illam quæſtione, §. factorum locorum, & sequent. inſt. de immunit. Eccles. iure autem Cæsareo sunt allegati superius, & in specie de ipsis Ecclesiæ immunitate sunt tex. in l. placet. §. C. de sacrosanct. Eccles. in l. omnes. §. 1. nullis eas, C. de Episcop. & Clericis, in §. ad hæc sancimus, authen. de sanctis. Episc. in l. 2. & in l. præſenti §. C. de his, qui ad Eccles. confugiunt De immunitate personarum Clericorum sunt tex. in l. 1. cum lege sequent. in l. presbyteros. 6. in l. omnes. §. 1. in l. generaliter 4. C. de Episcopis, & Clericis in l. 1. quæſtione prima, per totam, & in §. personali, inſt. de immunitat. Eccles. De immunitate verò rerum Ecclesiæ sunt tex. in l. sancimus 17. & 18. C. de sacrosanct. Eccles. in l. 1. C. de imponenda lucrat. descript. & in §. quod si res, authen. de sanctis. Episc. Nouella const. 123. Nouerant autem ipsi Legislatores, ita antea cula diuino iure statutum, ac fixum fuisse, ideoque nihil cõtra disponere auli sunt vnquam, immò imitando, & sectando hanc inconcussam amplexi sunt veritatem, ut quam plurimis exemplis ex historijs rerum gestarum Imperatorum demonstratur in 11. quæst. 1. per totam, semper cum agitur hæc de re videnda, & legenda, & in §. realis, & per totum 12. titulum, inſt. de immunitat. Eccles. ¶ Itaque quod attinet ad immunitatem sacri loci ipsius Ecclesiæ, cum de illa personarum, & rerum satis dictum sit supra titul. 10. & in princ. huius tit. & alibi, in primis, sciendum est, quod Cæsareo iure omnia eius priuilegia sunt confirmata, l. priuilegia 12. l. decernimus. 15. C. de sacrosanct. Eccles. l. si venerabilis 13. l. si qua. 22. §. 1. l. omnes. §. 1. priuilegijs, & l. omnia. 33. C. de Episc. & Clericis, §. omnia de sanctis. Episc. non enim poterat improbari, quod à Deo in sacris literis fuit constitutum. ¶ Et eius sacri loci immunitas in eo præcipue consistit, ne in Ecclesia tumultus, vel seditio concuteretur, ne sacra inuicta conturbentur, l. decernimus 4. C. de his, qui ad Eccles. confug. l. si quis. 10. C. de Episc. op. & Clericis, cap. decet domus. 2. vbi glo. & Gem. de immunit. Eccles. in 6. & ne reus ad Ecclesiam confugiens ab ea vi extrahatur, dicta l. decernimus, & 17. quæſtione 4. cap. reum. 9. cap. 14. miror. 8. vbi gloſſ. cap. frater. 10. ¶ Hæc enim immunitas ne reus ad Ecclesiam confugiens, ab ea vi extrahatur à Deo Ecclesijs ipsis primum data apparet ex eo, quia posteaquam Adonias filius maior Dauidis, timens Salomonem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuitque cornu Altaris, & Iob fecit idem, ut legitur libro tertio Regum cap. primo, in fine, & cap. secundo. Et Deus optimus maximus præcepit filiis Israel, ut in terra, quam daturus eis etat constituerent sex oppida in fugiuorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui nolens fuderit sanguinem, ut legitur Numer. 35. Deuteronom. capitul. 19. Iosue capitul. 20. Et templo ipſo per Salomonem constructo hæc eandem immunitatem donauit, ut legitur in libro tertio Regum capit. octauo, & sequent. Ut in hoc aberrauerit Didacus, Couarru. libro secundo variarum resolut. capit. vigesimo, dum affirmavit hæc factorum locorum immunitatē à Deo non descendere, nec diuino iure fuisse constitutam, ibi sub numero. secundo, ver. secunda conclusio. Et quæ ipse allegat ex sacra Scriptura in ver. tertia conclusio probant contrarium, quod nos pro sententia nostra assumimus, prout etiam assumit, eumque impugnat Cardinalis Bellarminus de Clericis libro 1. cap. 28. 29. & 30. Postea verò Summi Pontifices, quibus solis datum est sacras interpretari scripturas, hæc templi, & Ecclesiarum immunitatem multis constitutionibus declararunt, & ampliarent. Ex quo sequitur immunitatem hæc esse Ecclesiasticam. ¶ Nec posse ideo Principes sæculares quicquam in illius præiudicium statuere, c. Ecclesia S. Marię, de constitut. Tõre cremata in 17. quæst. 4. cap. sacrilegium 33. q. 2. c. inter hæc distinct. 10. c. certum. Auſtr. in decis. Tholof. 422. Rebuffis in prohem. const. glo. an. 57. Sed debere eam obser-

obseruare, & ad vnguem tueri, tum quia est Sacrosancta, ac diuino iure constituta, nec non Imperiali auctoritate munita, tum etiam, quia canonibus, & decretis Pontificū legitur innouata, confirmata, declarata, & ampliata, vt ex
 16 supra deductis, & infra deducendis apparet. † Et dicitur immunitas, libertas, exemptio, & vacatio ab omnibus muneribus, & oneribus. Quod deprehenditur ex Plauto in Mercatore, dum ibi ita est locutus. Dico eius pro meritis gratum me, ac munere fore, quod idem est ac si dixisset, pro eius meritis illi me obligari agnosco, quod immunitati prorsus est contrarium, quod & adnotauit Connanus lib. 5. cap. 9. num. 2. & Festus. Et Cicero in 5. Verr. dicit immunes Ciuitates ac liberae immunes, agros liberosque arare. Et in Philip. 2. ne post idus Martias immunitatis tabula fingeretur. Et ad Cassium leg. 12. Tabulæ figuntur immunitates dantur Plin. in panegi. † Eadem immunitas in paternis bonis filio tribuitur Immunitates 9. C. de agricol. & cens. lib. n. Lucas de penna in rub. C. de immyn. nemini concedenda lib. 10. l. vit. ff. de censib. Hostien. in summa de immunit. Eccles. 5. Vnde dicitur, quibus in locis etiam deprehenditur immunitatem non solum personis, & rebus, sed & etiam locis posse competere, prout illis ab habente
 18 facultatem concessa apparet. † Tametsi Caietanus in verbo immunitas 5. vlt. scribat immunitatem Ecclesiasticam à libertate Ecclesiastica in eo differre, quod libertas ad personas, immunitas verò ad Ecclesias, res, & templa pertineat, cui conuenit Didac. lib. 2. Var. resol. cap. 20. numero 1. & conferunt relata infra lib. 4. tit. 47. & cum suis Ecclesijs data sit à Deo, & Pontificibus, & ab Imperatoribus custodita, ea potissimum ratione, vt honor Ecclesiarum seruetur, & ne fiat iniuria Sanctis, & loco in quo Dei cultus exhibetur, cui prorsus honor, & reuerentia est ab omnibus præstanda, vt in Psal. 92. Debet domum tuam sanctitudo Domine in longitudinem dierum, & Psalm. 57. sanctificauit tabernaculum suum altissimus, & Numer. capi. 7. Sanctificauit Moyses tabernaculum, vt fuit etiam præstita à Barbaris, vt legitur de magno Alexandro, qui à templo Domini se abstinuit ob reuerentiam, & in visitatione Urbis Barbaris dimiserunt immunes Ecclesias, & confugientes ad eas teste Diuo Augustino de Ciuitate Dei libro primo in princip. capitulo primo, & sequent. † Et cum fiat iniuria Sanctis quando ab Ecclesijs eorum nomini dedicatis extrahuntur Rei, qui ad eas pro auxilio confugerunt, ideo id expressè prohibetur in legibus, & canonibus supra allegatis, & quidem sub sacrilegij, excommunicationisque pœna capitulo maior. 8. & cap. frater 10. capit. quisquis 21. c. sacrilegium 4. vbi gloss. & Turcremata 17. q. 4.
 20 † Et hac immunitate gaudent Ecclesie omnes, hac sola differentia constituta, vt maior Ecclesia habeat hanc immunitatem per quadraginta passus circum, minor verò per triginta d. quæst. 4. cap. sicur. 6. & capit. diffiniuit cum capitulo sequen. Oldrad. in consil. 55. Consuevit, & c. in consil. 104. Quidam & c. Calceus in consil. 70. Pro dicto
 21 Nicolao sub numero 5. versu. quinimo. † Intra quem ciuitatum si fuerit aliqua priuata domus, illa hac immunitate non gaudebit, nisi esset claustrum, monasterij, refectorij, vel dormitorium, etiam si excederet passus prædictos dicto capitulo definiuit capitulo quisquis 21. d. 17. quæstio. 4. leg. præsentis in princip. C. de his, qui ad Eccles. confug. Alexand. in consil. 145. Vlt. themate numero 13. circa secundum dubium lib. 7. Quia totus circuitus Ecclesie, Cæmeterij, vel monasterij etiam ultra prædictos passus gaudet hac immunitate, vt ipse probat per allegatos canones, & est rubrica, de immunitate Eccles. Cæmeterij, & c. tam in decretalibus, quam in sexto Decret. & est text. in capitulo immunitatem 10. de immunita. Eccles. Cæmeterij, & c. retum ad eas pertinentium, & de Cæmeterio. consentit Didac. ad immunitatis Ecclesie parum amicus libro 2. variar. resol. capitulo vlt. numero 5. Quod autem in hoc proposito pro immunitate potienda dicatur cæmeterium explicat Menoch. de arbitrarijs casu 95. nume. 10. & de
 22 præsumpt. libro 6. præsumpt. 82. numero 14. & seq. † Hoc idem seruandum est in domibus canonicorum, si intra ambitum Ecclesie, & claustrum existant, quia ibi pro clericis cum immunitate iusta possunt ædificari 12. quæst. 1. c. nulla
 23 4. Barbat. in consil. 33. col. 2. libro 4. † Et in Palatio episcopi, intra ambitum Ecclesie existente distinct. 41. capitulo Episcopus 7. Innocent. in capitulo inter alia versu. item idem

dicunt de immunit. Eccles. 17. quæst. 4. cap. definiuit 35. ibi, vel longè separatis ab Ecclesia cum cap. sequen. Calceus d. conf. 70. numero 5. ver. quinimo Didacus vbi supra numero 5. ver. quinto infertur. † Hanc eandem immunitatem habent Ecclesie non dum consecratæ, dummodo auctoritate episcopi sint ædificatæ, & ibi diuina misteria celebrantur cap. Ecclesie 9. de immunit. Eccles. cap. vltim. de consecrat. Eccles. Portius in 5. sacra instit. de rerum diuif. Vel hoc admittat consuetudo, quæ cum pia sit, est obseruanda. Innocent. in d. cap. inter alia in princip. de immunit. 25. mt. Eccles. † Item & hospitalia pariter auctoritate episcopi constructa, Archidiacon. in d. capitulo definiuit 17. quæstio. 4. Bald. in leg. si quis 5. in omnibus numero 21. C. de episcop. & clericis Alexand. in consil. 19. col. 2. lib. 2. Curtius iunior in consil. 20. Didacus libro 2. variar. resolut. capi. 20. sub
 26 numero 4. † Item & multo magis hac eadem immunitate gaudere debet sanctissimum Eucharistie Sacramentum, etiam extra Ecclesiam in manibus sacerdotis existens. Didacus vbi supra num. 6. † Et immunitas hæc confugiendi ad Ecclesiam, & illius immunita loca publica est, & competit omnibus ad eam confugientibus, siue laici sint, siue clerici 17. q. 4. d. c. Reum, & d. l. præsentis C. de his qui ad Eccles. confug. Romanus in consil. 234. Aduertendum & c. † Etiam si essent excommunicati, quia lex eos non excipit Faber. in 5. inst. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. Angelus de Claua. in verbo immunitas 5. u. Sed cum excommunicati non sint in Ecclesia canonica instituta 11. quæst. 3. Turcremata lib. 1. ea. 3. summæ de Ecclesia, prout latè probat Cardinalis Bellarminus lib. 3. de Ecclesia militante cap. 6. Immo ab Ecclesia ipsa eliminati, vt in d. cap. canonica instituta, non puto verum, quod excommunicati delinquentes tuto possint ad Ecclesiam confugere, nisi velimus intelligere de excommunicatis occultis, qui sunt de Ecclesia, vt dicit idem Bellarminus vbi supra capit. 10. fol. 130. A. Vel de pœnitentibus, qui ab Ecclesia recipiuntur, vt ipse affirmat in d. c. 6. in fine. Dum enim sunt publica excommunicatione ab Ecclesia eliminati, obstinati, & impenitentes nõ sunt ab ea amplectendi, quicquid dixerit Didac. vbi supra
 29 num. 11. † Secundo hac immunitate Ecclesie non gaudet publicus latro, grassator, & agrorum depopulator capitulo inter alia, vbi Innocent. & alij de immunit. Eccl. Oldrad.
 30 consil. 154. Quidam & c. † Tertio ab Ecclesie immunitate excipitur is, qui prodicione, seu per insidias hominem interfecit c. de homicidio his verbis. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altare meo euellat eum, vt moriatur, cui correspondet Num 35. & Deuter. 19. his verbis. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgens percussit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de supradictis Urbibus, mittes seniores Ciuitatis illius, & arripient eum de loco refugij, & morietur. Guido Papeus in decis. 121. Alexand. in consil. 145. in prin. & nu. 3. lib. 7. Didacus lib. 2. Variar. resol. c. 20. nu. 7. per totum. Quod ibi nu. 9. & 10. in fine ad Assas
 31 sinus extendit. † Secus tamen erit si proditorie, seu per insidias tantum vulnerauit, quia text. in d. c. 1. loquitur tantum de occidente, non de vulnerante. Boerius in decis. 109. Per
 32 cutiens col. 3. † Quarto excipitur etiam ille, qui veneno hominem occidit, quia id proditorie, & per insidias ex industria facere censetur, & plus est veneno, quam gladio occidere leg. 1. C. de malef. & mathemat. Butrigar. & Bald. in l. nemo C. de summa Trinita. Bald. & Salyc. in leg. cum fratrem C. de his, quæ vt indign. Alexand. in d. consil. 145. nu.
 33 mero 3. ver. & ex his lib. 7. Boerius in d. decis. 109. † Quinto excipitur ille, qui delinquit in Ecclesia, vel prope extra eam sub spe immunitatis c. fin. de immunita. Eccles. Cæmeter. & c. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 33. Didacus lib. 2. variarum resolut. capitulo 20. numero 15. versu. vigesimo sexto vbi citat Anchar. Alciat. & Henric. & alios, & etiam siæ immunitatis spe, vt placet Didaco ibi versu. 22. quod non placet alijs. Verumtamen non præsumitur quis in Ecclesia, vel prope extra eam deliquisse sub immunitatis spe, vt norant Hostien. & Cardinal. in d. capitulo fin. de immunit. Eccles. Alciatus d. præsumpt. 33. in princip. & non procedit in leuibus criminibus. Castren. in consil. 459. col. 1. lib. 2. Dida. vbi supra ver. 25. & in Ecclesia dicitur deliquisse ille, qui stando extra Ecclesiam occidit hominem in Ecclesia existentem. Didacus vbi supra ver. vigesimo septimo
 34 † Sexto excipitur i eo, qui armatus ad Ecclesiam delinques cõ-

fugit, l. si feruus, C. de his, qui ad Eccles. confug. Talis enim non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non gaudet. † Septimo excipitur in fure, qui cum re furtiua ad Ecclesiam confugit, sicut enim ad statuas, vel imagines Principum in iniuriam alterius confugere est prohibitum, l. capitalium, §. ad statuas, & §. sequent. ff. de pœnis, ita prohibitum est confugere ad Ecclesias, & quia furtum contrahendo diceretur committere in Ecclesia, Bartol. in l. dominium, ff. de furtis, & furans in Ecclesia non gaudet immunitate, quia est sacrilegus, Hostiens. in capit. final. de immunitat. Eccles. Barbat. consilio trigesimo tertio, Deum inuocent, libro tertio. Hanc sententiam sequitur Didacus libro secundo, variarum resolut. cap. vigesimo, numero decimo quinto, ver. vigesimo octauo. Sed cum distinctione quoad res furatas, non quoad personam furis, vt illæ scilicet possint abstrahi, furis vero persona non possit extrahi, quod placet. † Octauo excipitur in sacrilegis, quia frustra auxilium Ecclesie, & legis inuocant, qui in ipsam Ecclesiam, & legem committunt, cap. quia frustra, de vsuris, l. si quis, C. de Episcop. & cleric. Turrecremata in ca. sacrilegium 17. quaestione quarta, Hostien. & Barbat. vbi supr.

37 † Nono excipiuntur etiam Iudæi, quia non propter zelum fidei, sed vt euent criminis punitionem, vel onera debitorum, ad Ecclesiam confugiunt, l. i. C. de his, qui ad Eccles. confug. Et quia Ecclesia non est tutela eorum, qui non sunt sub sua lege, scilicet in dicta l. i. Oldrad. in consil. 54. An fugias, numero 3. Nisi forte velint fieri Christiani. 17. quaestione 4. cap. constituit, & dict. l. licet Doctor, in capit. inter alia, de immunitat. teneant contra, & Felin. in cap. Iudæi l. de Iudæis. ea forsitan ratione, quia Ecclesia eos vocat, & expectat, & sperat ipsos ad fidem venturos; ideo hoc ab eis aliter non exploratur, eos recipit, & defendit, est enim pijsissima Mater. Hoc non placet Didaco, vbi supra numero vndecimo, ver. decimo tertio. Placuit quidem Alarico Gothorum Regi, qui edicto publico voluit capitale esse Romæ ab eo capta, si quis aliquem, qui ad templa confugisset læderet, raperet, & sic templa violaret, teste D. Augustino libro primo, cap. primo, & sequent. de Ciuitate Dei, Hanc & Barbarus ipse conseruatam voluit immunitatem Ecclesiarum Dei, & Sanctorum indistinctè pro omnibus ad eas confugiuntibus. † Decimo excipiuntur hæretici, Abb. in d. cap. inter alia, numero 23, & blasphemus, quia, si ex animo sint sapiunt hæresim, Boer. in decisione 110. Sed an consuetus, & læsæ Maiestatis Rei, cum & ipsi æquiparentur hæreticis, Auth. Gazarus, C. de hæretic. & libro 3. Regum, ca. 1. in fine. Facit exemplum Taciti allatum in libro 3. annali. de eo læsæ Maiestatis Reo, qui confugit ad templum Palæadis, vbi fame mori coactus fuit, licet vsque ad illam diem inuiolabile permaneret. † Et quod dictum est de hæreticis, vtiq; & de Apostatis est affirmandum, quia non sunt membra, nec partes Ecclesie, & ideo ab ea non recipiuntur, nisi cum certis conditionibus velint ad eam redire, vt ex Patribus, Concilijs, & Canonibus probat Cardinalis Belarminus de Ecclesia militante libro 3. capit. 4. per totum. Quod tamen debet intelligi de Apostata à fide, non autem de Apostata à religione, l. i. C. de apostatis, c. vno, vbi Doctor. eodem titu. nisi forte apostata à religione extrahatur à suo superiore causa disciplinæ, & pœnitentiæ iniungendæ, vt animæ confugientis consulatur, Abbas in dicto cap. inter alia, de immunitat. facit cap. reum, ibi. legitime com-

40 ponat. 17. quaestione quarta. † Duodecimo excipiuntur raptores virginum; §. neque. Auth. de mandatis Principum, & adulteri, d. §. neque. Sed de iure Canonico ambo gaudet immunitate, l. vna, C. de raptorib. & 36. quaestione 2. ca. de raptoribus. 6. Verum, quia raptor Virginis de industria peccat, & occidit corpus, & animam, immo interdum duas animas. 22. quaestione 3. cap. ille. §. putarem ego illum non gaudere immunitate, prout existimauit etiam Didac. libro secundo, variarum resolut. cap. 20. numero 8. per totum.

41 † Decimo tertio excipitur interficiens Clericum, nam iste nulla gaudet Ecclesiarum immunitate, quia sacrilegium committit, ca. 3. quaestione 4. cap. si quis studente, & commissum in personam est grauis, quam commissum in rebus.

42 Turrecremata in dict. cap. sacrilegium. 17. quaest. 4. † Decimo quarto excipiuntur debitores, quia pro debito, nec pro alijs rebus ciuilibus immunitas confugiendi ad Ecclesiam conceditur, ne faciatis Ecclesiam speluncham latronum, est enim pro criminibus in dicta, ideoque si quis teneatur

rem aliquam restituere, & ad Ecclesiam confugiat; nihil ei prodest, l. i. C. de his, qui ad Eccles. confug. ibi. nec ante suscipiantur, quam debita vniuersa reddiderint, & quantum text. ille loquatur de ferris, idem tamen concludit in libris, ibi Azo in summa. Contrarium verò dicit sibi Alberic. quod scilicet inspecto iure communi, non potest debitor capi in Ecclesia, nec inde extrahi, l. presentis, C. de his, qui ad statuas confug. quia liber non potest de iure capi pro debito, nisi sit ad hoc expressè obligatus, l. prima, & l. ob as, C. de actio. & obligat. capit. lator. de pignoribus. Immo nec extra Ecclesiam caperetur obligatus si bonis cedere vellet, leg. prima, C. qui bon. ced. poss. multo minus poterit capi in Ecclesia, vel ab ea extrahi, & hanc latè defendit Didacus, vbi supra numero decimo quarto, ver. vigesimo per totum, quæ placet. Tamen, quia vbique locorum de iure municipali debitores possunt capi, non valebit argumentum Alberici stante iure municipali disponente, quod possint capi, vt docuit Oldrad. in consilio 54. An fugiens, Aufser. in decisione Delphim. quaest. 422. & admittit Innocent. in cap. inter alia, de immunitat. & in capit. cum inter de consuetud. Socin. de citatione artic. 17. quaestione 5. Boerius in decisione 215. Incarceratus, & c. numero septimo, & sequent. † Et debitor tributorum capitur in Ecclesia, & ab ea extrahitur, quia fiscalium ratio Ecclesijs ipsiis, & vniuersæ Reipublicæ utilis, & necessaria est, l. nemo, C. de exact. tribut. libro 30. §. publicorum. colum. 3. Authent. de mandatis Principum, Oldrad. dict. consil. 54. Verum cum necius Cesarum contra Canonum statuta subsistat, vt fuit ab initio probatum, minus subsistere poterit ius municipale, & debitores ab Ecclesijs extrahi non poterunt, vt per Cynum, Abbatem, & alios probat Didacus variarum resolut. libro secundo, cap. 20. numero 14. ver. sed profecto, Declino quinto excipiuntur serui cum distinctione, de qua in cap. inter alia, de immunitat. Eccles. & 17. quaestio. quarta, cap. metuentes, cap. vxor. capit. Iudas, cap. id consilium, l. si seruus 3. & l. presentis, C. de his, qui ad statuas confug. † Violantes autem hanc immunitatem in casibus non exceptis vltra pœnam sacrilegijs, & excommunicationis, de qua in cap. miror. in cap. siater. in cap. quisquis, & in ca. sacrilegium. 17. quaestione 4. vbi Turrecremata. De iure ciuili tenentur pœna legis Iulie Maiestatis, & sic vltimo supplicio, l. 2. & l. presentis, C. de his, qui ad Eccles. confug. l. si quis in hoc genus, C. de Episcop. & cleric. Cassaneus in Burgundis, de Iust. es. in verbo, & Droit diuines, & hoc quando iniuria inferatur Clericis, 1. 2. quaestione 2. cap. cum deuo tissimam, & 17. q. 4. cap. qui abrem. Item amittunt res, quas ab Ecclesia habent, vt puta emphiteusim, feudum, vel ius patronatus, vt dicit Turrecremata per illum text. in ca. frater. 18. quaestione 4. cap. 1. in fine; de tregua, & pace. puniuntur etiam pecuniaria pœna in solidis noningentis, 17. quaestione quarta, cap. si quis contumax, possunt etiam puniri alia arbitraria pœna, cap. non minus, cap. aduersus, de immunitat. Eccles. & in dict. quaestione 4. ca. quisquis puniuntur pœna triginta librarum argenti exanimati purissimi, faciunt, quæ dicit Dominus in Ezachiel, cap. 5. in 2. Paralipom. cap. 17. in 3. Esdra cap. 1. & in Iudith cap. 9. Et Ecclesia tales suam immunitatem violantes adeo abhorret, vt prohibeat, ab eis recipere oblationes, 17. quaestione quarta, capit. miror. Quod in pœnam interdum statuit ius Canonicum, cap. ex transmissa, de decimis. † Conservat enim Ecclesia ex sua immunitate confugiens ad se in casibus non exceptis ab omni genere pœnarum, eosque interuallat facit securos ab omni seculari iudice, & in decisione 173. quaestione quarta, capit. reum, & ab omni Præceptoris correctione, & verberatione, dict. quaestione 4. capit. nullus; & violenta extractione, d. quaest. 4. ca. frater. cap. miror. etiam à iudicibus Ecclesiasticis per vniuersalem negatiuam, de qua in d. quaest. 4. d. c. reum, & c. de finiuir, & l. 2. C. de his, qui ad statuas confug. quia vt dictum fuit immunitas hæc competit, & laicis, & Clericis Roman. in consilio 227. & in consilio 234. Nisi Clerici commiserint delictum degradationi condignum. Didacus libro 2. variat. cap. 26. numero 6.

46 † Sed si confugiens ad Ecclesiam pro immunitate parit da, patetere sint, & ideo se alere minime valeant, Ecclesia tenetur eisdem alimentis ministrare, Archidiacon. in capit. definiuit 17. quaestione 4. Si vero habent unde se alant, de suo tunc se alere debent, gloss. in l. final. C. de erogat. militar. anno. libro duodecimo. l. ason. §. item si quis, in fin. de actio.

47 actionibus. In casibus autem, in quibus delinquentes ab hac immunitate sunt excepti, dubitatur an sint de licentia Ecclesiastici iudicis confugiendum ad Ecclesiam extrahendi ab ea? Et Cynus & Salyc. in Authen. si quis C. de adulterijs dicunt, quod requiritur, & ita quod sit petenda. Contrarium, quia in hoc casu Ecclesie nulla fit iniuria, seruari affirmant. Guido Papeus in decis. 121. & Gulielmus de Beneficijs in cap. Raynuitius in verbo uxorem num. 444. de testamentis Didacus ubi supra num. 18. vers. trigesimoquar
48 to. Verum huius immunitatis iudex competens est, ordinarius Ecclesiasticus ad Ecclesie immunitatem defendendam, siue dicatur Reus deliquisse in Ecclesia siue extra. quare 4. d. cap. definiti Butr. in ca. nam de ordin. cognit. leg. presenti C. de his quibus status confug. ubi Doctor. & vocato iudice seculari de hac cognoscit cap. si iudex laicus
49 de senten. excomm. in 6. Et si dicat locum esse remissionis, & non esse immunes, non ideo erunt percuriam seculari Rei ponendi in compedibus, aut in catenis in Ecclesia. Hostiensis & alij in cap. inter alia de immunit. Eccles. Guido Papeus in decis. 121. in Camera, & c. Sed per vtramque curiam insimul. Didac. lib. 2. Var. cap. 20. num. 17. Contrarium ex consuetudine seruari dicit Guido Papeus in singulari 485. Compeditatis, & c. quia pendente dubio Ecclesia interim non spoliatur, ipsoque resolutio pro immunitate reus Ecclesie restituitur, vt docuit Oldrad. in d. consil. 1. quic sententia adheret Didacus ubi supra, dummodo per vtramque curiam insimul ligetur. Alias poterit Ecclesia petere, vt restitatur pristina libertati, qua de facto fuit priuata l. 1. & 2. ff. de liber. homin. exhiben. Abbas & alij in d. capi. inter alia, de immunita Eccles. per tex. in 17. quare 4. cap. minor. Alexand. d. consil. 145. in fine lib. 7. Barbat. in consil. 33. col. 1. libro 4. & taliter debet Reus hoc casu relaxari, vt non possit iterum facile capi Bart. in leg. 1. per illum text. §. 1. &
50 leg. 3. ff. de acquir. rerum domi. Et quia in d. C. Reum dicitur, quod Ecclesia potest restituere reos ad se confugiunt iudici seculari non ad penam, vel mortem, vt honor Dei, & Sanctorum seruetur, ideo Rectores Ecclesiarum pacem, & vitam, ac membra eius, vt obtineant, studere debent, antequam hac faciant restitutionem. Quod quidem factum creditur exacto a seculari iudice iure iurando, quod vitam, & membra eidem Reo in honorem Ecclesie seruabit 17. q. 4. cap. id confutimus, & d. capi. inter alia de immunit. Eccles. Guido Papeus in decis. 121. in Camera, & c. in fine. Imo si tanta esset secularis iudicis seductio, ob quam non esset de suo iure iurando confutendum, maior tunc cautio esset ab eo exigenda arguendo cap. literas de restitu. spoliat. secundum Innocentium, & alios in d. capi. inter alia. Nam lib. 1. Macabeorum c. 10. legitur. Quicumque confugerit in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi, in omni negotio dimittantur. & vniuersa quae sunt eis in Regno meo libera habeantur. Si enim licitum fuit Cadmo cum Thebas conderet, teste Iosepho de antiquit. Asylum ibi a patre primum, licet alij hoc iuramentum primum tribuant prophanis Herculis Athenis institutum, quorum exemplo Romulus, & alij Romae Asylum aperuerunt teste Liuo lib. 1. Romanarum historiarum. & Veteribus ad Imperatorum status confugientes seruare immunes, vt in d. titulo C. de his, qui ad status confugunt, nulla facinorosa habita distinctione, & alijs. quamplurimis populis & gentibus, vt constat apud Alexand. ab Alex. lib. 3. Genalium dierum cap. 20. col. 6. vers. 1. Primum est iam. Et apud Didacum lib. 2. Variar. resolut. cap. 20. num. 2. Quare hoc idem cum tanta facinorosa distinctione non est Ecclesijs, Cameterijs, Monasterijs, Resectorijs, Dormitorijs, Domibus Episcoporum, & Canoniorum in honorem Dei, & Sanctorum seruandum ab his. Imo ubi immunitas competit, atque seruanda est, non possunt eo casu Ecclesie, & annuina loca a seculari Curia obsideri, & impediri, ne confugietibus ad ea afferantur alimenta vestes, & alia victu necessaria, aliter enim esset immunitatem violare. Guido Papeus decis. 121. Alciat. lib. 7. parergon. cap. 7. Didacus ubi supra numero 17. vers. trigesimo primo, quatenus ipse ibi recenset ex historijs plura exempla contraria. Prout idem immunitatem violaret si abduceretur percentus ad portam Ecclesie ille, qui inuenit eam clausam, & non paruit in
54 troire, vel iam ingressus curia seculari sum persequendo per vestem ab Ecclesia abduceret, secundum Igitur. in l. 1. num. 57. ff. ad Sylla. Ioan. Andream cap. 1. vltima de immuni.

nitate. Cum enim Ecclesia habeat passus 40. & 30. immunes secundam distinctionem supra tractatam, sequitur, ad ille, qui peruenit ad portam, iam est intra dictos immunes passus, & non potest inde in casu immunitatis sibi debita extrahi. Observandum etiam est, quod ex eo, quod quis in Ecclesia, seu loco immuni delinquit, si ipse laicus, & secularis sit sub iurisdictione iudicis secularis, non ideo ex hoc impeditur secularis iudex eundem ab Ecclesia, & loco immuni in quo deliquit extrahere eo sub pretextu, quod cognitio pertineat ad iudicem Ecclesiasticum, ita contra Cynum in l. presenti C. de his, qui ad Eccle. confug. existimat Abbas in c. vlt. de immu. Eccle. & in c. cum sit generale nu. 27. de foro compet. Bart. in l. si quis. ff. de accusat. idem Abbas in d. c. inter alia nu. 29. de summo. Ang. de Maleficijs §. in Schalis S. Petronij. Nam sicut laicus committens delictum in Ecclesia, & loco immuni potest inde extrahi a iudice seculari, vt in d. c. si & vt fuit probatum supra, ita poterit per eundem iudicem puniri. Hade eadem ratione possunt ab eo auferri arma prohibita, ipso in Ecclesia, & loco immuni dimisso, quia ea portando deliquit in Ecclesia, vt animaduertit Didacus cita. ca. 20. prope finem vers. trigesimo sexto. Verum cum quis armatus ad Ecclesiam delinquens confugit hac immunitate non gaudeat, vt dictum fuit supra, videtur quod hoc in casu delinquens existens in Ecclesia armatus possit ab ea extrahi. Nam & Ecclesia ipsa tales ad se confugiunt spirituales armis, hoc est Ecclesiasticis censuris, vt plurimum defendit, vt asseruit Collectan. in c. inter alia, de impunit. Eccles. & emigius de immu. Eccle. q. 12. sunt enim arma clericorum sachtas 13. q. 4. c. conuenior, vel orationes 23. q. 8. cap. reprobationis, vel excommunicatio. 16. q. 2. cap. 1. & eorum castra sunt Ecclesie dis. 54. c. nullus, & r. q. 3. c. Saturnor. 8. ubi gl. in verbo milites. Et si ordinarij pro iustitia, ac illius executione possint habere familiam armatam Bald. in leg. nam saltem §. aut ff. de offic. praefec. vigil. Decius post Andreanum solum in cap. significasti num. 10. de offic. delegati C. de eius in statu de Summo Pontifice num. 9. Stephanus Auffer de potestate Ecclesie super laicis num. 18. vers. 24. & num. 20. vers. 1. de ex. Et ideo id de lacrimis, orationibus, & excommunicationibus intelligi debet quoad ipsos clericos, non quoad familiam secularem, quam ordinarij armatam possunt habere, quae & temporalibus armis si opus fuerit Ecclesie immunitatem possunt defendere, vt allegatis, pro quibus facti rex in cap. dilectore de senten. excomm. in 6.
56 Observandum etiam est, quod delinquentes in Ecclesia non solent ab ea, in qua deliquit extrahi potest, sed ab omni alia Ecclesia, vt post antiquos quos ipse citat probat Iosephus in c. Ecclesie col. 3. de immunit. Eccle. Et quod confugiet ad eam non propter delictum commissum in Ecclesia, sed propter aliam commissam extra eam, eo id propter iniuriam Ecclesie iam illatam, secundum Capellanum Tholosanum in decis. 422. & Chassan. in Burgundis vobis c. §. quere si Archidiaconus num. 112. sed contraria opinio videtur apparere ex regula iuris Pontificij, quae in hac specie operari potest, vt respondet Boerius in decis. 100. col. 1. Observandum etiam est, quod fugiens de carcere, vel de manibus Curiae secularis ad Ecclesiam, & locum immunitatis, non potest inde extrahi inuitus ab eadem seculari curia. Boerius in decis. 110. Chassan. ubi supra num. 116. & alij, quos citat Didacus lib. 2. variar. resolut. 20. nu. 12. vers. de consuetudine, & de immunitate.
59 An autem in capris efficaciter immunitas dicitur ad carcerem transferendo per locum immunitatis in gatus, & afficiatus per curiam seculari, & ab ea semper tenentur, & puto quod non, quia semper solum in posse Curiae secularis, huius sententiae fuit Auctoritas conus in c. si quis antiquus 17. q. 4. si quis pro hac C. de usuris propterea dicitur ubi supra vers. decimo sexto. Forma autem libelli vindicandae, quod opus fuerit, immunitatis Ecclesiasticae tradit Specul. in tit. de immunit. Eccle. Postquam in intro. Ecclesie privilegia observandum, quod de actioibus, quae aduersus eam competunt, contra oeconomum, non episcopum, vel alium esse institutas l. oes 91. §. hoc nihilominus C. de episco. & cleri. §. episcopus Nouella c. 123. & quod est contra Chyb. seu delictis clericorum Ecclesia non potest condempni §. at si quis episcopus Nouella c. 4. 10. §. si vero decesserit Nouella c. 123. & supra tit. 6. Hactenus de personis, & locis Ecclesiasticis tam in genere, quam in specie dicta sufficiant. Nunc de actibus Ecclesiasticis differendum.
SYM.

S V M M A R I V M.

- 1 Fides atque religio qua sequenda sit, & unde ea sit differendum.
- 2 Concilia quor. approbata, & confirmata.
- 3 Libri continentes verbum Dei qui legendi, & sequendi.
- 4 Canonum, & decretorum Pontificum vis.
- 5 Rescriptorum, & decretalium epistolarum Pontificum vis.
- 6 Articuli fidei credendi ex uniformi legum, & canonum iusu.
- 7 Virgo Maria Gloriosissima quod non fuerit in peccato concepta.
- 8 Anima quod immortalis.
- 9 Predestinatio quomodo intelligenda, & quid de ea credendum.

De Actibus Ecclesiasticis. Titulus 70.

Inter actus ecclesiasticos primum locum obtinet fides, de qua sine aliqua discrepantia idem habetur in Concilio Tridentin. sessio. 3. Decretum de Symbolo fidei, & in Ineos reddentes, C. de summa Trinit. & fide catholica, & de ea publice disputari non oportet, ne inde tumultus, vel seditio oriatur, l. nemo. 3. C. eod. Cum hoc ad synodum pertineat, nec ea quae in synodo semel iudicata, atque conclusa sunt, à quoquam retractari debent, d. l. nemo, & ex doctrina Apostolorum 1. Petr. 5. Paul. Ephes. 6. Nec oportet cum diabolo disputare de ea, sed clypeo fidei excipere, & retorquere omnia tela ipsius quantumuis ignita, & ardentia, idest efficacia, & subtilia videantur, ut nostrum exemplo docet ex Baroccio de ratione bene moriendi, Cardinalis Bellarminius de arte bene moriendi, lib. 2. c. 9. † Ea verò potissimum fides, atque religio sequenda est, quae ab Euangelistis, & Apostolis tradita est, nec non ea, quam quatuor Concilia videlicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense approbaverunt, d. l. nemo, & distin. 1. 5. c. 1. c. sicut, c. sancta, dist. 16. c. sancta, c. sexta, c. septuaginta, c. viginti. l. 1. 2. & 3. & toto tit. C. de summa Trinit. & fide Cathol. quicumque. & de hæretic. & manichæis. §. inter cætera, Instit. de ecclesiasticis constitutio. † Ista enim quatuor Concilia à summis Pontificibus, & ab Imperatoribus leguntur expressè approbata, atque confirmata in allegatis iuribus, ut nō possint hæretici à statutis, atque firmatis in eis, discedere sine manifesta perfidia; quam magis claram demonstrant alia Concilia cum enumeratis constitutentia numerum decem, & octo, utriusque approbata, & confirmata, & in specie vltimum Tridentinum loco citato, de quibus omnibus per Cardinalem Bellarminum, lib. 1. de Concilijs, c. 5. per totum. † Libri continentes verbum Dei scriptum, qui sequendi sint, atque legendi, vel non definitur in distin. 1. 5. c. sancta, §. iam tunc subiiciendum vsque ad 9. ceterum, & in Concil. Tridentin. sessio. 4. Decretum de canonicis scripturis, & decretum de editione, & vsu sacrorum librorum, & decidatur per Cardinalem Bellarminum, lib. 1. de verbo Dei, c. 4. & sequent. & per totum opus, ubi profert illos, qui firmiter tenent, & legendi, & allegandi sint, eosque defendit à perfidia impugnantium: ut non possint evitari sine calumnia. De canonicis Apostolorum cauetur in distin. 1. 6. c. sexaginta, c. Clementis, c. placuit, c. Isidorus, c. habeo, c. quoniam, & in princ. d. distin. 1. De decretis, ac rescriptis Pontificum cauetur supra lib. 1. tit. 1. & 2. † Nam canones, & decreta Pontificum in eandem vim obtinent, quam leges ipsius Imperatorum, ut ibi dictum fuit, & probatur in c. de constitutionib. distin. 1. c. hoc vestra, distin. 1. 2. c. ridiculum d. 1. q. 2. c. si quis 2. 5. q. 1. c. nulli, c. violatores, c. omne quod, c. prima salus, c. generalis, c. omnia, c. hac cōsona, c. à cunctis, & quæst. 2. c. amputato, cap. si quis dogmat, l. 6. & 12. §. primo, c. de facto sancte ecclesie, in Nouel. cons. 6. §. sed etiam sic. 83. §. si verò ecclesiasticum, vel secundum sacras 223. in princ. 131. in princ. & supra hoc eodem lib. tit. 5. precedent. † Item, & rescripta, & decretales Epistolae, ut de rescriptis diximus in glo. statuti Verbis lib. 1. c. 43. & supra libro 1. tit. 1. & 2. de decretalibus epistolis dicitur in distin. 9. in princ. c. si decreta, Sancta vltio, Trinitas in vni-

ta, & est creten. 2. l. 1. C. de summa Trinit. & fide cathol. l. 2. §. Nicæna, eod. l. inter claras 4. §. omnes, & §. suscipimus, eod. tit. l. quoniam 23. C. de episc. & cleric. Nouel. con. 131. in princ. c. 1. in princ. vsque ad §. vna verò est, c. damnatus 2. de summa Trinitate, & de consecr. distin. 3. c. vlt. & vt ex Prophetis ad confusionem Iudæorum Inculenter docet Marsilius Ficinus de Christiana Religione c. 31. † De alijs articulis fidei credendis utique canetur in allegatis legibus, & canonicis vnanimi contentione sine aliqua discrepantia, & in Concil. Tridentin. sessio. 3. Decretum de Symbolo fidei. Vnde qui ab illis discedunt impij ex lege viuere intendunt sine vilo luminari, idest sine Pontifice, & sine Imperatore, quorum ductu omnes Christi fideles militamus, cap. solita, de maiorit. & obed. Si nolunt acquiescere Concilijs, vt debent, amplectantur leges, illisque acquiescant: idem etiam circa articulos fidei quid credendum sit, & canones, & leges ostendunt. Et ego hoc opus ea potissimum ratione molitus sum, vt toto conatu, & legum, & canonum conformitatem promerē. † De Gloriosa autē Matre Dei Beata Virgine Maria, quod in peccato non sit concepta, & de suæ conceptionis festo habetur in extratragan. commu. de reliquijs, & venerat sanctor. c. grauem 2. & in Concilio Trident. sessio. 5. De peccato originali in fine. De eius sine peccato originali conceptione Musa Hettusca ita cecinit.

*Tabor ascolta ascolta Ermo, e Carmelo,
Edite Endor, Hippon, Beteme, e Saro,
Oda il mio canto Hermonid, odalo Esdrelo,
Al mondo nostro, al Ciel gradito, e caro;
Anzi si fermi ad ascoltarlo il Cielo,
Il Ciel da cui queste mie hoce imparo;
E mentre ei le mi porge i le mi detta,
Dina tu le gradisci, e tu l'accetta.
Quel di che tu nascesti, anzi quel giorno
Di tua concez ion fe maggior' op'ra,
Ch' hauea creato, e di bei lumi adorno
L' immenso Cielo il Regnator di sopra:
Ne i corpi qual, col raggirarsi intorno,
Di sua virtù l' impressioni adopra;
All' alma tu, fuor del terrestre velo
Apri la via di ritornare al Cielo.
Perche non sei bella, alhor ch' in tempo
Di mortal vita, il tuo factor l'appella
Non volle men, ch' indiuisibil tempo
Per te corresse à te mirar men bella
Anzi il cadere ei ti sostenne à tempo
Dalla contagione originale, ond' alla
Fu qual per te non fusse, el suo liuore
Lungo varcò dal tuo diuin ciadare.
Che s' un' momento anticipato auante
Fusse il tuo caso, adhi ch' si nobil vita,
Dicea in quel momento, in quell' instante
Tutta non men l' original foriat
Stata saresti al primo eterno amante
Qualche volta men' caca, e men' gradita
Stata saresti di sua gratia prima,
Nel suo castello uirginiosa, e solida.
Ma che dire, à se cento uolte, e cento
Sei di bella, e auerzurose, e sole,
Più ch' il Sol chiara, e non si dà manzo,
Che fusse mai non tumido il Sole,
Sara' ch' il lume, e embroso, e speto,
Fuggi già mai di si diuina Prole?
Ch' all' hor languisse, o fusse occlissa all' hora,
Ch' esser douea d' un più bel Sole aurora?
Dunque il rimedio dell' eterna vita
Anzi futo sco, e propino la morte?
Fu il uase eleato à maner in vita,
Priache uase d' honor, uase di morte?
Ah non per Dio che ch' donar' la vita
Per te douea non cominciare da morte?
Anzi l' estinse, e l'atta nobil uita
Comincio dalla esaria, e dalla vita,
No douer fu, ch' un singular' fauore,
Kezato da biaspro, e da disseto,
Ad a su douer, ch' original' candore
Fussi prius po a singular' effetto.*

Ne douea frutto di vital sapore
 Il ramo hauer' nella radice inferto;
 Douea seruar' quell' innocente stato,
 Non colpa, s'ra di detto, odio, e reato.
 Vergine terra il genitor primiero
 Formò, ch'esser douea folle, e superbo
 Contro gl' editi del Celeste Impero,
 Gustando il frutto a sua prosapia acerba:
 E Sara, che men' culto, e men' sincero
 Fosse quel suolo, ond' incarnossi il verbo?
 E potendolo hauer' fertile, e mondo
 Men' purgato il volesse, e men' fecondo?
 Dunque, potrà delle tartaree squadre
 L'innocuo infernal darsene il vanto?
 E dire a Dio, Tu sei figlinal di Madre
 Che fumia serua, e fu tenebre, e pianto?
 E le sembianze Angeliche, e leggiadre
 Hebbono appuro e maculato il manto?
 E se si contese Donna, e si benigna,
 Quaiche volta fu pur Madre, e Matrigna?
 No no Madre di Dio, figliuola, e Spesa
 Vesli d'alma gentil spoglia innocente:
 Candada senza macchia luminosa,
 Ab initio la carne bebbe, e la mente:
 Ne dentro a' spazi della terra ombrosa
 Luna oscura si chiara, e si lucente,
 E del Re saggia il ricco aurato Trono,
 Non fun non sempre in eccellenza buono.
 Dio serbasse anzi il cader d'Adamo,
 Da quel tronco gentil tenera fronde:
 Qual buona agricoltor marza di ramo,
 Ch' in altra scorza al fin serrate confonde?
 O di natura il viziato, e grammo
 Fomite estinse, o disleguollo altronde:
 Il volle, al fece, e nell' imprese sue
 Facil a lui, non che possibil fue.

Si enim licitum fuit Prophetis canere, quare non potui ego hac à me ita credita referre? Certe potui cum exemplo sanctorum Patrum, qui ad eorum propositum referunt Poetas gentiles Homerum, Virgilium, Oratium, Lucanum, Ovidium, & alios, vt iam dixi & in sacra scriptura multa leguntur metro scripta, videlicet psalmi, lamentationes Hieremie Deuterio. 32. Iob & alia plura, de quibus in proemio Beati Gregorii in Iob, Et primas laudes Deo cecinit Adam propheticis metro, cui attribuitur psalmus 92. teste Genebrardo in Chron. anni mundi 130. † Sed & de anima humana tenendum est, quod substantia animæ rationalis, & intellectiue vere, & per se essentialiter est forma corporis humani, & immortalis. Clement. 1. §. porro. de summa Trinit. & fide Cathol. & ita credere omnes gentes, & sectæ. Est enim substantia creata inuisibilis, incorporea, immortalis, Deo simillima, imaginem habens creatoris, sui, de cuius immortalitate non dubitarunt antiqui omnium gentium Philosophi, & Poetæ, talè credunt Catholici, & credendum imperant leges canones, & Concilia, vt longa serie videri potest in Polyantea in verbo Anima, & Animus: & ita censere Socrates Plato in Phædro libro 26. & 29. de anima, & alibi Aristot. de anima, Cicero de natura Deorum, de Diuinatione, & in somnio Scipionis. Quod declaratur etiam ex eo, quod dixit D. Augustinus, videlicet non committi capitale homicidium per procuratorem abortiuum, antequam anima corpori sit iniusta, quia non dum potest dici anima viua in corpore, quod sensu caret, tamen pecunia erit mulctandus 32. quaest. 2. c. quod verò 8. c. Moyses 9. cum c. sequen. non vt homicida, vt in d. c. 8. & seq. Sed cum Deus sit vita animæ, anima verò vita corporis, sicut corpus viuere non potest absente anima, ita non nisi Deo presente anima viuere valet. Habet itaque anima sibi Deum presentem per gratiam, quia viuens peccatum suum confiteitur, eamque vita, quæ Deus est, inhabitat, quam inhabitare viuere facit. Si autem illum habitat, ergo templum Spiritus sancti facta est, ergo illuminata est, ergo à tenebris peccatorum expiata est, ergo templum diaboli esse desinit, quæ ad lucem venit, cuius respectu tenebras fugat, vt de penit. dist. 1. c. resuscitatus 35. & dist. 2. c. illa anima 35. † De prædestinatione quid sit credendum, vel sentiendum differitur in 23. q. 4. cap. cum

quisque, §. est & alia. c. sicut non, c. obtineri, c. Nabuchodonosor, c. vatis, & de penit. dist. 2. c. firmum, c. natus, c. talibus, c. si enim, §. fin. c. Apostolus, c. mirandum, c. multi, c. citius, c. fin. in princ. vsque ad §. charitas, & dist. 4. c. si ex bono, c. benedictus, c. nouit Deus, c. in domo, cap. hanc societatem, & latè apud D. Thomam in 1. q. 2. art. 1. & sequentibus. Rationem autem prædestinationis, & probationis abyssum maximam, atque profundissimam appellat Cardinalis Bellarminus de Ascensione mentis in Deum Gradu 13. vers. quamuis Abyssus, & probat eccles. 3. & auctoritatibus quamplurimis Polyantea in verbo prædestinatione. Nimirum. si in Concilio Tridentino sessio. 6. c. nemo 12. statuitur. prædestinationis temerariam præsumptionem esse cauendam.

S V M M A R I V M.

- 1 Penitentia, & fides peccatorum ipsos iustificat, & quando.
- 2 Penitentia falsa, qua dicitur. & nu. 3.
- 4 Gratia Christi virtus, & effectus.
- 5 Fides non est arbitrii tantum, sed domini Dei.
- 6 Charitas Ecclesie peccata dimittit.
- 7 Opera bona quando iustificent.
- 8 Eleemosyna iustificat.
- 9 Mortui degentes in purgatorio quomodo inueniuntur.
- 10 Eleemosyna dicitur medicina misericordie, & tollit peccata magna.
- 11 Orationes iustificat.
- 12 Mortuorum in bello contra hæreticos, vel infideles moriuntur iustificati.
- 13 Iustificatus quis, & quomodo euadat.
- 14 Lenis purgatorij effectus, & de eius vehementia. nu. 15.
- 16 Penitentia non differenda ad ultimum vitæ spirituum.
- 17 Exequiarum pompa, & conditio sepulturae non præstat remissionem peccatorum.
- 18 Corpora defunctorum non abicienda, sed sepelienda, & quare.
- 19 Sepultura in locis sacris quid prosit mortuis.
- 20 Mortuorum animæ quibus, & a quibus inueniuntur.
- 21 Defuncto prodest ad iustificationem quod genuit liberos in virginitate permansuros.
- 22 Peccata remittere quis possit.
- 23 Indulgentia iustificat, & remittit peccata.
- 24 Indulgentia quid sit.
- 25 Indulgentia ab Episcopis, & Metropolitanis conceduntur, & quare.
- 26 Indulgentia conceduntur potestate iurisdictionis, non potestate ordinis.
- 27 Indulgentias concedendi potestas non amittitur per peccatum mortale.
- 28 Indulgentia non conceduntur pro peccatis reservatis.
- 29 Episcopi non concedunt indulgentias diuino iure, sed tanquam habentes auctoritatem à Papa.
- 30 Indulgentiarum ius potest tolli, & mutari Episcopis à Papa.
- 31 Iubilei annus à centesimo in vigesimum quintum mutatus.
- 32 Indulgentia pro defunctis accipiuntur per modum suffragij.
- 33 Peccatum in Spiritum sanctum quando remittatur.
- 34 Peccare in Spiritum sanctum quis dicatur.
- 35 Confessio est necessaria ad iustificationem.
- 36 Ablata restituenda pro iustificatione.
- 37 Restitutio ablatorum quando non sit necessaria ad iustificationem.
- 38 Res inuentæ sunt Dominis restituenda, alias furtum committitur.
- 39 Fur iudicatur tæto in maioribus, quam in minoribus rebus.
- 40 Remissio peccati non fit sine poenitentia.
- 41 Peccatorum remissio quomodo acquiratur.
- 42 Charitas necessaria ad remissionem peccatorum.
- 43 Iustificatus non inuatur sine perseuerantia.
- 44 Peccatum semel remissum an debeat imputari si rursus quis peccauit.
- 45 Peccatorum remissio prouenit à solo Christo, & Spiritu sancto.
- 46 Peccata quamuis remissa puniuntur.
- 47 Iustificatio cuiusque incerta.

De iustificatione, & peccatorum remissione.

Tit. 71.

DE iustificatione statuitur in Concilio Tridentino sessio. 6. ferè per totam, de qua feliciter agit Cardinalis Bellarminus in libr. de iustificatione per totum, de qua & nos modo allaturi sumus, quæ de ea faciatis canones statuerunt. † Iustificatio enim, & peccatorum remissio inter Ecclesiasticos connumerantur actus, & consequitur penitentia, & fides, quia penitentia peccatorum & fides ipsos peccatores iustificat cap. 1. §. fin. de summa Trinitate, & fide cathol. 15. quæst. 1. cap. firmissimæ, & de penitent. dist. 1. cap. vide 69. cap. secunda cap. quia diuinitatis cap. ne forsitan & de consecrat. dist. 2. cap. vt quid credere, & dist. 4. cap. filius Dei. Nam vt cecinit Seneca in Agamennone. Quem penitet peccasse, pœnæ est innocens. Verum peccatores illos non iustificat penitentia simulata, & fides sola sine operibus de penitent. dist. 4. c. peccatum §. fin. cap. 1. §. quia verò Christus ver. inter scapulas de sacra vñct. de penitent. dist. 3. cap. in tantum §. fin. cum sequentibus vsque ad cap. sceleratior, Cardinalis Bellarminus de iustificatione libr. 1. in princip. per totum, & capitulo 13. 14. & sequen. vsque ad finem libri diluit contraria. † Falsas penitentias ex Gregorio 7. dicimus que nõ secundum autoritatem Sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicumque miles, vel negociator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non potest, si culpis grauioribus irretitus ad penitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram penitentiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam valeat peruenire, nisi negocium derelinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, bona quæ iniuste abstulit restituat, arma deponat, vltimusque non ferat, nisi consilio religiosorum pro defendenda iustitia. Ne tamen desperet, interim quicquid boni facere poterit hortamur, vt faciat, vt omnipotens Deus cor illius illustret ad penitentiam, vt de penitent. dist. 5. cap. falsas, Cardinalis Bellarminis libr. 1. cap. 1. & sequen. de iustificatione, & c. 13. vsque ad finem. Nam vt dictum est sola fides sine operibus non iustificat, vt latè Bellarm. vbi supra, quo loci probat necessitatem operũ contra hereticos aliter sentientes. † Falsam autem penitentiam etiam esse constat, cum spiritus pluribus de vno solo penitentia agitur: aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Vnde scriptum est. Qui totam legem obseruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, scilicet quantum ad vitam æternam: sicut enim si peccatis esset omnibus inuolutus, ita si in vno tantum maneat æternæ vitæ ianuam non intrabit d. dist. 5. cap. vltim. sed de penitentia plura dicentur infra tit. 89.

4 Item & gratia Christi nos iustificat. † Nam gratia quæ per Christum datur non solum peccatorum remissionem facit, sed etiam, vt lex impleatur, vt natura liberetur, ne peccatum dominetur: Spiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam impetrat à Deo conceditur, vt homini perenti, & alia concedantur. † Nam fides non est arbitrij tantum, sed donum Dei ita D. August. ad Valen. cap. 14. D. Thomas 1. 2. q. 109. artic. 1. & sequen. & artic. 4. & in 2. 2. quæstio. 6. & de consecrat. dist. 4. cap. gratia 145. cap. placuit 154. cum sequen. capitu. nemo 141. & supra tit. 11. numero 8. Adiuuat etiam, vt peccata non committantur. Quid sit peccatum ipsa gratia docet, & vt vitetur facit, & sine ea mandata diuina impleri non possunt d. cap. placuit cum duobus cc. sequentibus, praualeat enim libero arbitrio, vt alias dedimus sub titu. 21. contra Pelagium monachum, & Celestinum, qui gratiæ libertatem arbitrij præferentes, uiserebant, quem ex solo arbitrio posse saluari, & ita plus homini quam Deo tribuebant, quod impium, atque hæreticum est, vt desinuit Innocent. 1. † Caritas etiam Ecclesiæ peccata dimittit, & tenet. Nam Ecclesiæ caritas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus eorum, qui participes sunt, peccata dimittit: eorum verò qui non sunt, tenet de consecra. dist. 4. cap. Ecclesia 140. vbi glo. Continentia, & Virginitas saluos facit 33. quæst. 5. cap. qui sitit. 9. Nisi alia opera desint d. quæst. 5. cap. hoc solum 8. Item & opera iustificans, si illa bona sint. Pium enim est crede-

re, & nostra fides exposulat, vt cum gratia Christi destruxerit mala priora in homine: etiam remanent bona: & cum destruxerit, quod suum non intenet: amet & diligat bonum, quod etiam in peccante plantatur, quoniam modo hæc intelligantur differitur, & definitur de peniten. dist. 3. capitulo Pium 45. & sequen. vsque ad finem distinctionis. † Sed in bonis operibus, vt iustificet, necessaria est perseuerantia vsque in finem d. capitulo hoc solum, & vt mens ab iniquitate, & lingua ab obreccationibus cohibeatur. Nihil enim prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona facere: nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obreccationibus lingua cohibeatur de consecra. dist. 5. cap. nihil 23. cum duobus cc. sequentibus.

8 † Eleemosyna etiam iustificat. nam animæ defunctorum quatuor modis soluntur 13. quæstio. 2. capitulo animæ 22. in princip. vbi dicitur etiam eleemosynis solui: ex hoc & illud salubriter dicitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus, & sentientibus exhibemus: si neque hoc apud eum perit, quod ex animis hominum membris, officij diligentiaque persoluitur d. capitulo animæ §. vbi, & illud. † Ante enim diem iudicij mortui in purgatorio tenti iuuantur, aut oblationibus sacerdotũ, aut precibus Sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum d. cap. animæ cum duobus cc. sequentibus. Qua ratione certi dies in commemorationem mortuorum seruantur d. q. 2. c. quia alij 24. † Et eleemosyna dicitur medicina misericordiæ, quæ tollit peccata magna, & hoc est medicamentum fortius, quod maxime operatur in penitentia, vt de penitent. dist. 1. ca. medicina 76. cum seq. & sic pro viuus, & defunctus, vt iam dictum est. Et comprobatur Cardinalis Bellarminus libr. 2. de purgatorio c. 15. & seq. Qua ratione Dantes in Purgatorio Cantilena 3. in fine ex persona animæ ibi retentæ ita canit.

Sei al decreto

Piu corto per buon preghi non diuenta.

Vedi horamai se tu mi puoi far lieto

Ruelando alla mia buona Gostanza

Come m'huo visto, e anco isto diueto:

Che qui per quei di là molto s'auanza.

Si enim D. Hieronymus ad Rusticum monachum de viuendi forma citauit Virgilium in lib. 1. Georgicor. vt legitur de consecrat. dist. 5. cap. nunquam 10. & D. Augustinus de ciuitate Dei passim alios, & ego tantorum Patrũ exemplum sequutus porui allegare Dantem tam vera, & piacentem authoritas enim Poetarum semper fuit vsu recepta, vt ex omnium eruditissimorum scriptis constat, & probatur supra titu. 5. num. 13. & in leg. 1. ff. de contrahen. empr. vbi Budens, & in §. item pretium inst. de emp. & vendit. vbi glo. Alciatus lib. 1. pretermissorum. Sed & de eleemosynis specialiter latius dicitur infra tit. 95. Si quis male quæsitis benè vtatur, non per hoc iustificatur 14. quæst. 5. cap. neque enim 9. & c. sequen. † Si quis oret. Pater noster qui es in cælis, iustificatur. De quotidianis enim, breuioribus, letibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana, hæc oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere. Pater noster qui es in Cælis, qui iam taliter Patri regenerati sunt ex aqua, & spiritu sancto, delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa, à quibus vita fidelium sceleratè etiam gelta, sed penitendo in melius mutata discedit: si quemadmodum veraciter dicitur, dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt, quæ dimittantur: ita veraciter dicatur. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris id est si fiat quod dicatur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere, vt de pen. dist. 3. c. de quotidianis 20. Si quis offerat se pro populo, remissione peccatorum consequitur, nam istud quam mirabile est, quod Angelo ferentis plebem se obtulit Dauid dicens. Grex iste, quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum Patris mei. Quo facto statim dignus sacrificio iudicatus est, qui absolutione existimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se Dño pro plebis errore, et plebis peccata deleuerit ita arguit D. Amb. in Apolo. Dauid. c. 7. refatus de pen. dist. 3. c. illud uer. 26. † Si quis moriat in bello cõtra hereticos atq. infideles iustificatur 23. q. 5. c. omniũ 46. & q. 8. c. omni timore 9. † Et qui in hac vita penã cū penitentia substituit iustificat pro altera vita, secūdũ eã q. proponitur in d. q. 5. c. quid.

c. quid ergo, & de poenitent. distin. 3. c. sunt plures, §. auctoritas illa, c. ignis succensus, & c. sequent. Peccatores enim suscipit Deus correctione placatus, §. r. Auth. vt nō luxur. contr. natu. à Cardin. Bellarmin. de arte bene moriendi, lib. 2. cap. 14. in fine. † De igne purgatorio, & quod per 24 transitorium ignem possit quis purgari, intelligitur quod non capitalia, sed minima peccata purgantur, & vt sciamus quæ sint capitalia, illa dinumerat D. Augustinus in homilia de igne purgatorio relata in distinct. 25. c. vnum 3. §. vnde Augustinus. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur, sed tamen de quibusdam leuibus culpis, esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit. Quia si quis in Spiritum sanctū blasphemiam dixerit: neque in hoc sæculo remitteretur ei, neque in futuro, in qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam verò in futuro, posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt iudicium est, hoc de paruis, minimisque peccatis fieri posse credendum est, de quibus in d. distinct. 25. c. qualis hinc 4. in fine. Cardinalis Bellarminus de purgatorio libro 2. cap. 1. in fine. 15 † Hic autem purgatorius ignis, & si æternus non sit, miro tamen modo grauis est. Excellit enim omnem poenam, quam vnquam aliquis passus est in hac vita, vel pati potest, d. distinct. 25. c. qui in aliud, & de poenitent. distinctio. 7. c. nullus 6. per totum. Cardin. Bellarminus vbi supra cap. 10. & sequentibus. & c. 14. Quare quamuis tempus poenitentiae sit vsque ad vltimam articulum vitæ, de poenitent. distinct. 7. in princ. † Tamen D. Augustinus in lib. 30. homil. homil. 41. de differentibus poenitentiam ad vltimum vitæ spiritum, non bene præsumit, quod idem ex eodem probatur in distinct. 7. c. 2. & sequent. Nullus ideo secundum consilium Augustini de poenitent. cap. 17. expectet poenitere, quando iam non possit peccare. Arbitri enim quærat libertatem, vt dolere possit commissā, non necessitate. Qui prius itaque à peccatis relinquitur, quam ipsa relinquat, ea non liberè, sed quasi ex necessitate condempnat. Licet enim latro veniam meruisset in fine de bitari suo dimittere, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perseverandi auctoritatem, d. distinct. 7. cap. nullus, per totum. † Cdratio enim finit, & conditio si pulturas, & pompa exequiarū non præstitit remissionem peccatorum, hæc enim magis viuorum solatia sunt, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis. 18 aut nulla † Nec deo tamen contemnentia, & abiicienda sunt corpora defunctorum, maxime iustorum, ac fidelium, vt ex Gregorio II. epist. vlt. ad Bonifacium Episcopū. Gratianus in 3. quæst. 2. cap. animæ 22. Corpori autem humano quidquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium secundum affectum, quo nemo vnquam carnem suam odio habet. Vnde oportet, vt quam potest, pro carne proximi curati gerat, cum ille recesserit, qui gerebat. Et si hæc faciunt, qui carnis resurrectionem non credunt: quanto magis debent facere, qui credunt. Vt corpori mortuo, sed tamen resurrecturo, & in æternitate mansuro impensum eiusmodi officium, sit etiā quodammodo eiusdem fidei testimonium, d. q. 2. c. non est imminus 19. §. Corpori autem, ex D. Augustino, in libro de agenda cura pro mortuis, c. vlt. ideoque vtile respectu defunctorum, & meritorium respectu viuorum, vt defendit etiam Cardinalis Bellarminus de purgatorio, libro secundo, c. 19. de funere per totum. † Si in loco sacro defunctus sepeliatur, hoc ei non prodest ad remissionem peccatorum. Quibus enim peccata dimissa non sunt, à sacris locis post mortem adiuuari non possunt: quia quos peccata grauiora deprimunt, si in sacris locis se sepeliri faciunt, restat, vt de sua præsumptione iudicentur: quia eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat, d. quæst. 2. c. quibus 16. ex D. Augustino, d. c. animæ, §. curatio, ver. conditio sepulturæ. Verum enim verò cum grauiora peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliuntur: quod eorum proximi quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorum, quorum sepulchra aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. Nā quos peccata grauiora deprimunt, non ad absolutionem potius, quā ad maiorem damnationis cumulum, eorum corpora in Ecclesijs ponuntur, d. quæst. 2. cap. cum grauiora 17. ex Diuo Gregorio, libro quarto, dialog. cap. 50. Si apud Ecclesiam

martyrum quis sepeliatur quodammodo adiunatur, secundum D. Augustinum relatum in d. quæst. 2. c. non est imminus 19. §. quod verò quisque. † Sed & si sacrificium, elemosynæ, oratio, oblatio, & ieiunium fiant pro defunctis iuuantur, d. quæstio. 2. cap. non est imminus, in principijs cap. animæ 22. c. tempus, §. neque negandum, c. in presenti, c. pro obuentibus. Sancta enim & salubris est cogitatio pro defunctis in purgatorio tentis exorare, vt à peccatis soluantur, vt lib. 1. Machab. cap. 12. ex quo D. Augustinus in lib. decura pro mortuis, cap. 1. Verum mortui damnati non iuuantur, d. c. in presenti. Nec minus mortui in gratia, & in purgatorio tenti, si pro eis iniustus offerat de rapina, vel de scelere 14. q. 5. cimolans 2. & cap. scriptum 11. Vel iniustus preces, atque orationes Deo fundat, d. c. animæ in principijs. aut precibus sanctorum. Hinc Dantes in purgatorio cantikna 4. cecinit ita.

Prima contem. che tanto il Ciel m'aggiri

Di fuor da ossa, quanto fece in vita,

Perch'io' n'angia al fin li buon' sospiri,

Se oratione in prima non m'aita,

Che surga su di cuor, che n'gratia vima,

L'altra che val, ch' in Ciel non è gradita.

Et in Cantilena 11. ita

Se buona oratione sui non aita.

Et hanc sententiam tuetur Cardin. Bellarminus de purgatorio, libro secundo, c. 17. † Si quis genuit liberos in virginitate permanentes, eidem defuncto prodest ad iustificationem. Tunc enim saluabitur mulier, si illos genuerit filios, qui virgines permanentes sunt, si quædā ipsa perdidit, acquirat in liberis damnatum radicis, & cariem flore compenset, & pomis 33. quæst. 5. c. tunc 7. ex D. Hieronymo libro aduersus Iouinianum, vbi glo. explicat sensum d. canonis. † Verbum etiam Dei remittit peccata; sacerdos est iudex, Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius potestatis iura exercet. Dominus parius, & soluendi esse voluit, & ligandi, quia vtrumque pari conditione permittit. Certum est, quod Ecclesie vtrumque licet; heresi vtrumque non licet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Recte igitur ecclesia vendicat, quæ verò sacerdotes habet: hæresis vel d. vendicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet, vt de poenitent. distinct. 1. cap. verbum Dei 51. in principijs. & per totum ex D. Ambrosio libro secundo, de Cain, & Abel, & libro 1. de poenitent. cap. 2. & glo. in d. cap. Verbum 51. Eucharistia, & baptisus iustificat, vt dicitur infra suo loco. † Indulgentiæ etiam summi Pontificis, & Prælati iustificat, ac remissionem peccatorum præstant, quia Prælati ius soluendi, & ligandi competit 17. q. 4. c. omnes 26. quæst. 6. cap. 1. & in Concilio Tridentino, sessio. 25. in illius continuatione. Decretum de indulgentijs. Cardin. Bellarminus de purgatorio, libro 2. c. 16. & de indulgentijs, libro primo, cap. 3. in latè illustret, & sequentibus diluit contraria. † Est enim indulgentia proprie absolutio iudicialia, annexam habens solutionem ex amplissimis thesauris meritorum Christi, ac sanctorum applicatam auctoritate Pontificis. Bellarmin. vbi supra, cap. 5. & cap. 6. diluit contraria, & cap. 11. per totum cap. cum ex eo de poenitent. & remis. est enim potestas illas conferendi concessa Christo Ecclesie, Matth. 16. Rom. 20. Concilium Tridentinum in sessio. 25. Decretum de indulgentijs. 25 † Quas etiam Episcopi, ac Metropolitanis in sua diocesi, vel prouincia conferre possunt, dum tamen quibus anni in die dedicationis Ecclesie, vel quadraginta dierum alijs temporibus de iniunctis poenitentijs non excedat, d. cap. cum ex eo, & c. nostro, de poenitent. & remis. c. indulgentia, c. 26. dem tit. in 6. † Idque tam Pontifex, quam Archiepiscopi, vel Episcopi non potestate ordinis, sed sola potestate iurisdictionis facere possunt, ideoque illas concedere poterunt, etiam si nondum sint sacris ordinibus insigniti, vt docet D. Thomas in 4. distinct. 20. quæst. 1. artic. 4. quæstion. 27. cula 2. † Neque amittitur hæc potestas per peccatum lethale, vt docet idem D. Thomas in d. artic. quæstion. 4. 28 † Verum pro peccatis quorum absolutio Papæ specialiter est reseruat, non possunt inferiores illas concedere, cum declaratio de qua in extrauag. commun. de poenitent. & remission. c. & si Dominici 3. & c. vlt. Neque in concedendis illis, quas concedere posse supra est firmatum, modum sibi concessum excedere possunt, d. c. cum ex eo 14. §. ad hæc vsque ad finem, de poenitent. cap. 1. in fine, eodem tit. in 6. c. licet

c. licet 4. §. nec illa, de translatio. episc. Nec minus illas concedere possunt causa quaestus, vt in Concilio Trident. citato supra. † Non enim possunt Episcopi indulgentias diuino iure elargiri, quia ipsi à summo Pontifice omnem habent iurisdictionem, ac per hoc potestatem cōferendi indulgentias limitatē, atque restrictē, vt in d. c. cum ex eo. & in alijs mox citatis. † Nec ideo dubium quin ab eodem possint penitus tolli, vel etiam augeri, & extendi, vt colligitur ex allegatis, & exemplo cap. 3. & vlt. in extrauagan. commun. de pœnitent. & exprimitur in Concilio vbi supra. Semper enim, vt legitur in iure canonico Pontifex illas concedit, vt in c. 1. §. fin. de celebrat. missar. in extrauagan. commun. cap. 1. de reliquijs, & vener. sanct. & in extrauagan. commun. c. 1. de pœnitent. Vbi summus Pontifex amplissimas concedit ijs, qui centesimo quoque anno, quem Iubilæi annum appellant, basilicas Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum visitant. † Quartum indulgentiarum centesimus annus mutatur in quinquagesimum, c. vniuersus 2. eod. tit. Tandem mutatur in annum vigesimum quintum, 32 in c. quemadmodum 4. eod. tit. † Quæ quidem indulgentiæ possunt concedi, & accipi etiam pro defunctis per modum suffragij, vt latè docet Cardin. Bellarminus de indulgentijs, lib. 1. cap. 14. Non autem per modum absolutiōis, quia non potest Pontifex absoluere defunctos à pœnis, quomodo absoluit viuentē, quia illi non sunt ei subiecti, isti sunt. Potest tamen tanquam summus dispensator thesauri Ecclesiæ communicare illis bona opera pœnalis, quæ in thesauro sunt, vt per Bellarm. vbi supra, & de purgatorio libro 2. c. 16. & alibi. Hactenus igitur de iustificatione, seu remissione peccatorum quid credendum secundum ius Pontificium dicta sufficiant. Qui enim plura desiderat adeat eundem Bellarminum in libris de iustificatione, de sacramentis, de pœnitentia, & de indulgentijs. Obseruandum tamen est, quod singulæ diuinitatē res, & operationes per se solæ sine alijs non iustificat, ad vitam æternam consequendam in celo. † Et quod omnes simul iunctæ non iustificat peccatum in Spiritum sanctum commissum, quia hoc est irremissibile, vt de pœnitent. distinct. 1. c. si sacerdos, §. potest etiam, ver. ego autem, nisi peccator de illo se emendauerit; & veram pœnitentiam peregerit, vt declaratur infra tit. 92. nu. 36. & 37. Contra autem Spiritum sanctum verbum dicitur, id est blasphemia, cū ex dispersione nunquam, redditur 1. q. 1. c. ita sit verbum 81. & ibi glossa. † Itaque ille peccat in Spiritum sanctum, qui cognitam veritatem Spiritu sancto illustrante, improbat, & signa, ac prodigia virtutis Spiritus sancti facta tribuit Satanæ, & non potest ideo iustificari, d. §. potest. & Cardinalis Bellarm. lib. 2. de pœnitent. c. 16. per totum. † Item minus iustificatur ille, qui prius peccata non fuerit cōfessus, vt de pœnit. distinct. 1. c. non potest 38. & sequen. & pœnitentiam non egerit, d. distinct. 1. c. ecce 39. §. illa ergo, & c. seq. c. nemo 43. & c. non sufficit 63. & latè Bellarminus de pœnitentia lib. 3. c. 1. & sequentibus per totum librum, & de iustificatione lib. 2. c. 1. & sequen. vsque in finem. † Sed & nec iustificatur ille, qui factus est pœnituisse se alterius bona abstulisse, nisi etiam restituerit ablata 14. q. 5. c. nemo 4. Nam si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittit peccatum, nisi restitutor ablatum, 14. q. 6. in prin. & c. si res aliena, ex D. Augustino ad Macedonianum 50. & de pœnitent. distinct. 5. c. falsas, §. bona quidem. Sed vt dixit, cum restitui potest. † Plerumque enim qui auferit, amittit, siue alios patiendā malos, siue ipse male viuendo, nec aliud habet vnde restituat. Huic enim certò non potest dici, redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus, & negare, d. c. si res aliena, §. sed vt dixi, & d. c. nemo. Vbi quidem si substat aliquos cruciatus à repeteudum exultimatur habere quod reddat; nulla est iniuritas, quia exi non est vnde reddat ablatam pecuniam, merito tamen dum eam per molestias corporales reddere cōpellitur; peccati, quò male ablata est, pœnas luit. Sed inhumanum non est, etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum, non ad hoc, vt minimè restituantur alienis, sed ne frustra homo in hominem seuiat, d. c. si res aliena, §. vbi quidem, & c. hi qui in furtis 3. ead. q. 6. Res aliena si consecrata sit, non restituitur, sed illius æstimatio soluitur, d. q. 5. cap. competimus. Et si quis eos, quorum res ablata fuit, inuenire non poterit; Ecclesiæ

38 vel pauperibus tribuat 14. q. 5. cap. nemo 4. §. seos. † Res etiam inuenta sunt dominis restituendæ, furtum enim committit, qui inuentum non reddit, d. q. 5. c. si quid 6. ex D. Augustino in lib. 50. homin. homi. 9. & c. multi 8. ex l. 1. Hieronymo in lib. Leuitici. Et quod d. c. sum est de restitutione alieni pro iustificatione, ac remissione peccatorum confestim quædam, p̄cedit in maioribus, & in minoribus rebus, † fur enim non solum in maioribus, sed etiam in minoribus iudicatur. Tiraquel. de minimis, & exiguis. Non. n. id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione: non idcirco diuersa sit fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, pauper, aut opulenta, sed qualiscunque illa fuerit, vnà est fornicatio; ita & in furto, quantumcunque quis abstulerit, furci crimen incurrit 14. q. 6. c. fur. 4. ex Diuo Hieronymo in epistola ad Titum c. 2. Sed & ille qui non fuit peccatus remissionem peccatorum, non ideo ex alijs actibus iustificabitur. Cum verò clamauerunt ad Dominum tunc suscitauit Dominus Saluatorem Israel, & saluauit eos, de pœnitent. dist. 1. c. vbi 69. §. sed illud, & c. p̄dixerat 75. Ideoque pœnitens prostratus ad pedes sacerdotis dicit confiteor, confiteor, cōfessione perfecta dicit. Ideo precor te pater, & c. † Præterea nullus debet grauioris pœnæ accipere veniam, nisi qualemcunque, & si longè minorem, quam debeat soluerit pœnam. Ita enim impertitur à Deo largitas misericordie, vt non relinquatur etiam iustitia disciplina, dicta distinct. 1. c. nullus, vbi glossa in verbis pœnam, & in verbo non relinquatur etiam iustitia, & vt. laus infra tit. 93. de satisfactione. † Sed nec etiam sufficit mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contritionis cordis sacrificium, cooperantis elemosynis, & ieiunijs, d. distinct. 5. c. non sufficit. † Item sine caritate nulli adultor peccatum remittitur, de pœnitent. distinct. 2. c. 1. §. fin. & c. quia radix 13. & sequen. c. ego sum, & distinct. 7. c. nullus, §. scriptum est, de qua laus dicitur in sequenti. Sed & quod superius firmatum est pro suffragijs defunctorum, obseruandum quod illis non iuuantur, nisi remissionem peccatorum suis proprijs operibus non meruerint in vita 13. q. 2. cap. nō æstimemus 19. in prin. c. tempus 23. §. sed hæc eis profunt. & de pœnitentia distinct. 1. cap. multiplex 49. §. si autem aliquis. † Et quod viuunt iustificati, pariter iustificatione non iuuantur, nisi perseuerauerint vsque in finem, de pœnitent. distinct. 2. c. si enim 40. in fine, c. Apostolus 41. cap. mirandum 42. & sequen. Sacerdos enim absolutus pœnitentibus dicit. Vade, & amplius noli peccare, ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne dēterius aliquid tibi contingat, d. distinct. 2. in princip. & distinct. 4. c. si ex bono 8. & c. in domo 11. † Planè quod dictum est non videtur procedere in peccato remisso: hoc enim amplius imputari non videtur, quamuis postea quis iustificatus rursus peccauerit, sed hoc est controuersum, si quidem primum reprobatur, d. distinct. 4. in princip. cum c. 1. & sequen. & c. constat, cum sequentibus, & c. quid est quod dicitur, c. qui recedit, §. finis huius, §. fin. cum te. sequentibus. Deinde probatur quod amplius nō imputatur, d. distinct. 4. c. quid est quod dicitur 13. c. qui recedit 14. & c. sequen. vsque in finem, & c. vlt. & de consecrat. distinct. 4. c. quomodo, §. nam redire dimissa. Sed antinomia hæc soluitur per distinctionem remissionis, quæ fit secundum iustitiam, & eam, quæ fit secundum præiudicium, d. distinct. 4. c. peccatum 7. §. eorum verò, c. si ex bono, §. finis ergo, c. in domo patris, §. sic ita que. c. hæc societatem, §. qui ergo peccata. Sed & aliam solutionem affert Gratianus in d. distinct. 4. c. vlt. §. sed his auctoritatibus. † Sed & solus Christus, & Spiritus sanctus peccata dimittit, de consecr. distinct. 4. c. nemo tollit 41. Vt enim euidenter hoc ostenderet Dominus à Spiritu sancto, quem donauit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait resurgens à mortuis. Accipite Spiritum sanctum, & continuo subiecit. Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: hoc est spiritus dimittit, non vos 14. q. 1. c. vt euidenter 82. Quare sacri officij potestate penitus carent infideles, & hæretici. Foris autem si cuncti hæretici, & schismatici non habent Spiritum sanctum, & ideo apud nos eis manus imponitur, vt hic accipiantur, quod illic nec esse, nec dari potest: manifestum est nec remissionē peccatorum dari per eos posse, quos conitet Spiritum sanctum

etum non habere 24. q. r. c. didicimus 3. & pluribus sequē
 tibus, c. audiuius 4. cum sequen. & de pœnit. distinct. 1. c.
 46 verbum 51. in fin. & supra ver. Verbum etiam Dei. † Sed
 & peccata quamvis remissa puniuntur. Si enim peccatum
 David tam detestabile Dominus transulit; quid est, quod
 post omnia, quæ de eodem peccato per Prophetiam ei à
 Domino dicta sunt, postmodum tanta tolerauit? Sed pro
 cul dubio Dominus delictum sine vltione non deserit. Aut
 enim ipse hoc in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum ho
 mine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato par
 citur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim Da
 uid audire post confessionem meruit. Dominus transulit
 peccatum tuum: & tamen post multis cruciatibus affli
 ctus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetrauerat, exo
 luit. Sic nos &c. de pœnitent. distinct. 1. c. si peccatum 82. &
 c. sequen. & hec de iustificationes, & remissionis articulo
 ex canonibus dicta sufficiant. Qui verò plura contra here
 ticos desiderat adeat Cardinalem Bellarminum de iusti
 ficatione per totum opus, in quo lib. 3. c. 1. & sequē. probat
 47. † incertitudinem propriæ gratiæ, atque iustitiæ, ita vt ne
 mo possit, nec debeat certo statuere se esse iustum, vt te
 nent heretici; atque id probat varijs autoritatibus in c. 3.
 & Salomonis in c. 4. Iob, Davidis, & Pauli in c. 5. ex Prophe
 tis, & Apostolis c. 6. ex Patribus c. 7. Rationibus varijs in c.
 8. 9. & sequentibus diluit contraria feliciter, & verè, & hæc
 veritatem docet Concilium Tridentinum in adans ita ten
 endum in session. 6. c. nemo 12.

S V M M A R I V M.

- 1 Charitas quid sit eiusque laudes.
- 2 Charitas appellatur vnctio inuisibilis Spiritus sancti.
- 3 Charitas est aqua, de qua in Euangelio, & illius distinctio. & num. 15.
- 4 Charitatis species quæ.
- 5 Dilectio Dei, & proximi quid sit.
- 6 Proximi quomodo, & quando dicantur diligere.
- 7 Proximi qui dicantur.
- 8 Charitas sui ipsius quatenus conceditur.
- 9 Charitatis ordo peruersus qualis sit.
- 10 Dilectionis ordo quando peruertatur.
- 1 Peccata non remittuntur sine charitate.
- 2 Charitas autem habens non peccat.
- 3 Opera bona non profunt sine charitate.
- 4 Charitas autem perfectam habens, nunquam illam deserit, nec deseritur ab ea.
- 5 Charitas perfecta non potest esse in reprobis, vel in his, qui peccant lethaliter.
- 6 Odium contrarium est charitati.
- 7 Charitas in Adamo fuit antequam peccaret.

De charitate quid credendum sit, & docendum. Tit. 72.

1 **C**haritas † enim vt videtur Diuo Prospero libro 3. de vita contemplatiua c. 13. Recta est volūtas, ab omnibus terrenis, ac presentibus prorsus auersa, iuncta Deo inseparabiliter, & vnita igne quodam Sancti spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis nefcia, nullo vitio mutabilitatis, obnoxia, supra omnia, quæ carnaliter diliguntur, exclusa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonorum, salus morum, finis cælestium præceptorū, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, primum perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis peccare, nec potuit, nec poterit: fructuosa in pœnitentibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua, quicquid est boni operis, viuit, vt de pœnitent. distinct. 2. c. charitas 5. Cardinalis Bellarminus lib. 2. de pœnitentia cap. 9. & 14. per totum, de qua plura omnis generis autoritatis referuntur in Polyantea in verbis. Amor Dei. Amor proximi. Charitas. † Sed & Charitas appellatur vnctio inuisibilis Spiritus sancti: vnctio inuisibilis charitas est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit: quæ quamuis ardente Sole, a rescere non potest, nutritur calore Solis, nõ arescit,

d. distinct. 1. c. vnctio 8. ex Diuo Augustino super epist. 1. † Ioan. tract. 3. Cardinalis Bellarminus lib. 2. de sacramento confirmationis c. 8. ver. At non mirum si. † Dicitur etiam aqua, de qua Dominus in Euangelio. Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, d. distinct. 2. cap. charitas 14. ex eod. Diuo Augustino. Et diuiditur in perfectam, & in imperfectam perfectissima autem in hac vita haberi non potest. d. distinct. 2. c. charitas in quibusdam 19. ex D. Augustino ad D. Hieronymum epistola 29. Cardinal. Bellarmin. de pœnitent. libro 2. c. 14. ver. Respon deo ista argumenta &c. † Charitatis enim species prima, & præcipua est dilectio Dei † Sed & quid est dilectio Dei, seu diligere Deum, nisi illi copulari animo, cõcipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem cõstitutum. Nam si Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus, pro eius amore cuncta quamuis aspera, terribilia libentissimè, ac patienter patiamur, d. c. charitas 5. §. ergo si charitatem, ver si tamen, & §. quid est, & §. illi verò plus quam se, ex Beato Prospero vbi supra. Bellarminus de ascensione mentis in Deū Gradu. 3. ver. domiciliū tuum. † Proximi vt nos sunt diligendi, illos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia, vel accepta, non propter affinitates, vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes diligamus. † Non illi tantum proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit; sed proximi nostri credendi sūt oēs hoies nostræ naturæ, sicut dixi participes. Proinde sicut nos, proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & æternam vitam consequendam, sicut nobis, salutem eorum consulimus, quando nos in eorum peccatis, ac periculis cogitamus; & sicut nobis subueniri optamus; ita eis pro viribus subuenimus, aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio; vt bonum quod tibi conferri vis, velis & proximo, & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. & sic Deus super omnia, proximus vt se diligendi sunt, d. cap. charitas est 5. §. proximos autem. † Charitas autem sui ipsius quatenus concedatur, definitur in d. c. charitas est 5. §. corpus ita. Corpus enim nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt salutem eius, ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenus spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem accepta immortalitate, & incorruptione perueniat, vt in tractatu de Amicitia c. 22. explicauimus, & varijs generis autoritatis: 9 probatur in Polyantea, in verbo Amor sui ipsius. † Ordo autem charitatis peruersus qualis sit definitur, in dicto c. 10 charitas, §. ordinem &c. † ita ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est diligunt, aut corpora sua minus diligenda plus diligunt, aut proximos non sicut se ipsos, aut Deum plus quam se ipsos forte non diligunt, vt explicat Dantes in purgatorio Cantilena 17. ita.

*Ne Creator, ne creatura mai,
 Cinnicio ei, fiali uol fu senza amore
 O naturale, o d' animo, e tu' l' sai.
 Lo natural fu sempre senza errore:
 Ma l' altro puote errar' per male obbietto,
 Oper troppo, o per poco di vigore.*

11 † Proprium aut charitatis, atque effectus est, vt sine ipsa non remittantur peccata; nõ sine charitate nulli adulto peccatum remittitur, c. 1 §. item sine, dist. 2. de pœnit. c. charitas 14. §. sine charitate, & §. tamen, & dist. 7. c. nullus expe 22 et c. 6. §. scriptum est. † Item qui habet charitatem non peccat, d. dist. 2. c. 1. §. fin. & c. ficta charitas 12. §. fin. Quod aut charitatem habens peccare non possit testatur D. August. lib. 5. homil. hom. 8. dicens. Quia radix omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas, & simul amba esse non possunt: nisi vna penitus euulsa fuerit, & alia plantari non poterit. Sine causa aliquis conatur ramos incidere; si radicem non contendit euellere. Nã charitas liberat à mundanis cupiditatibus, facillè peccato resistit, oia difficilia perficit, vt de pœnit. dist. 2. c. valida, c. charitas, & in prin. ver. mors criminū, & §. ergo si charitatè, ver. seculi blandimenta, ver. qm si ex toto, & ver. & omnia. Ideo est, 11

Z excel-

- excellenter via ad Deum, d. c. charitas, h. hæc est charitas. Omnia tolerat, de pœnit. dist. 3. c. ult. §. hæc propter. Omnia bonorum radix, d. dist. 2. c. quia radix, 13. Qui charitatem habet, non sitiet in æternum, d. dist. 2. c. charitas. 14.
3. † Et sine ea bona opera non profunt, vt declarat D. Augustinus de pœnitentia, c. 26. relatus in dist. 3. de pœnit. c. ult. in princ. ad regnum Cœlorum, scilicet obtinendum, vt ibi in fine, ver. nihil prodesse. Card. Bellarminus libr. 5. de iustificatione, c. 15. 16. 17. & c. 18. diluit contra. † Et qui eam habet, ab ea nunquam excidit, nec ipsa ab eo potest deseriri, d. dist. 2. c. charitas, quæ 2. & ca. charitas nunquam 6. ca. radicata 3. c. charitas est. 5. in princip. ver. corruptionis nescia, c. vnctio. 8. c. ficta. 12. ca. firmum. 25. Nisi illa imperfecta fuerit, vel ficta, nam de perfecta intelligitur in allegatis Canonibus, ficta verò, & imperfecta non est charitas talis, quæ non deseratur, & non excidat, ab ea enim imperfecta, & ficta quis excidit, & ipsa ab eo deseritur, c. vt cognouerunt. 39. c. si enim 40. & c. ult. §. charitas. † Hanc distinctionem perfectæ, & imperfectæ charitatis probant in d. distinct. 2. c. qui vult. 16. ex D. Augustino de gratia, & libero arbitrio, c. 17. & c. sicut fera 17. & sequen. ex Diuo Hieronymo, & ex Diuo Gregorio in locis ibi citatis, & in cap. super tribus, & in ca. charitas est aqua, §. hæc, quæ de charitate. Charitas enim incipit, nutritur, crescit, roboratur, perficitur, d. §. hæc, quæ, d. c. qui vult, & d. ca. super tribus.
24. Cum ad perfectionem peruenerit, res est in tuto, vt in allegatis Canonibus. Et potest dici cum Apostolo ad Romanos 8. Certus sum, quod neque mors, neque vita, neque creatura alia poterit me separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro, vt cum eo dicit etiam Cardin. Bellarminus, de ascensione mentis, in Deum Gradu. 16. 3. ver. domicilium. † Ideoque in reprobis, & in ijs, qui aliquando peccaturi sunt criminaliter non est charitas perfecta, de qua superius, vt de pœnitentia, d. dist. 2. ca. 1. §. fin. ver. non autem habet charitatem, c. si enim, §. fin. ca. Apostolus
17. 41. c. mirandum 40. cap. multi 43. §. 1. † Contrarium autem charitatis est odium. Tolle charitatem, odium tenet, omnis, qui non diligit odit. Nemo potest duobus Dominis seruire, aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum substinebit, alterumque contemnet, d. dist. 2. c. tolle
18. 30. † Sed an in Adamo charitas fuit, antequam peccaret, disseritur, & si nunc, quod sic, in d. ca. tolle, §. Adam vero in fine, c. quomodo. 37. c. Princeps. 32. c. quando Adam, ca. Primus homo. 34. c. illa anima. 35. c. similem 36. ca. sapiens, 37. c. sed nec Adam 38. c. vt cognouerunt. 39. in princ. & §. 1. Hactenus de charitate. Ergo anima his Canonibus edocta, & excitata iterum, atque iterum gemitibus inenarrabilibus dic Deo tuo. Da mihi aquam huius charitatis perfectæ, quæ maculas omnes abstergat, & lauet, quæ concupiscentiæ calorem extinguat, quæ sitim omnem, & omnia desideria sedet, quæ vnum spiritum cum Deo tuo te faciat, quæ fiat in te fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam, vt illuc merita præmittas, vbi te speras sine fine mansuram.

S V M M A R I V M.

- 1 Opera bona non omittenda, licet non proficua ad peccatorum remissionem.
- 2 Obedientia victimis preponitur.
- 3 Obediendum, quando non sit.
- 4 Adam, quomodo compensauit suam inobedientiam.
- 5 Pietatis studia amplectenda.
- 6 Iustitia non potest esse sine charitate, & fide.
- 7 Liberalitas, quomodo exercenda.
- 8 Liberalitas exercenda in proximos sanguinis, & quatenus.
- 9 Con sanguinis non dandi.
- 10 Largiendum quo ordine sit.
- 11 Sacerdotes, quomodo elargiri debeant.
- 12 Misericordia exercenda.
- 13 Misericordiam, & clementiam non habens non adimplet legem Christi.
- 14 Misericordia ab omnibus indifferenter exercenda.
- 15 Misericordia, quatenus exercenda.
- 16 Largiendum, quibus non sit.
- 17 Conscientia bona quid proficit.
- 18 Fama bona cum conscientia bona necessaria est.
- 19 Famam suam negligens crudelis est.
- 20 Peccans, & peccato consentiens uterque reus est.
- 21 Attritio utilis est.
- 22 Timor seruilis, qui.
- 23 Timor Domini est donum Spiritus sancti.
- 24 Ira Dei quid sit.
- 25 Ira Dei est pœna peccati.
- 26 Ira Dei d. finitio.
- 27 Misericordia iniusta, qua sit.
- 28 Iustitia iungenda misericordiam, quomodo, & quare.
- 29 Peccata puniendæ humanitas miseranda.
- 30 Misericordia per quædam significatur.
- 31 Misericordia, quomodo sit, gerenda.
- 32 Confesso pœnitentiam monstrat, satisfactio veniam conciliat.
- 33 Offensam Dei peius satisfactione non placare, quam peccare.
- 34 Sapientia qualis sit.
- 35 Persecutio, quando iuste, vel iniuste exerceatur, numero 36. & 37.
- 38 Persecutio non debet auertere à recta fide, & Apostolico tramite.
- 39 Fides Romana Ecclesia omnem hæresim destruit, nullam facit.
- 40 Martyrii merita non omnia amittit, qui supplicij victus non est, sed corde adorat.
- 41 Continentia meritum, quando non amittatur etiam reddenda debita.
- 42 Misericordiam faciens securus expectat diem non sistim.
- 43 Vitia, quando mentiuntur esse virtutes.
- 44 Voluntas in maleficijs pro opere reputatur.
- 45 Animus ad bonum deditus Deo iudice coronatur.
- 46 Voluntas remuneratur non opus.
- 47 Pœnitentia perfecte peragenda.
- 48 Mala sunt, quæ crimine mente implicant, & conscientiam ligant.
- 49 Paupertas, ignobilitas, aegritudo, mors non sunt dicenda mala.
- 50 Delicia non efficiunt si absque desiderio percipiuntur.
- 51 Abstinentia per cibos etiam viles impeditur.
- 52 Negligentia fugienda à Pastoribus.
- 53 Negligentia nouerca eruditionis.
- 54 Episcopus circa quæ debet esse sollicitus, & vigilans.
- 55 Fames, & penuria or Dei ira descendit.
- 56 Simplem Dei esse, est habere iustitiam, sapientiam, & perfectiorem in virtute.
- 57 Adam ad imaginem, & similitudinem Dei factus, quomodo intelligatur.
- 58 Mulier, quare non de eadem terra, sed de Ada costa facta.
- 59 Homo non mulier habet imaginem Dei.
- 60 Adam, quibus bonis à Diabolo peccato spoliatus.
- 61 Diabolus affligendo homines plus affligitur.
- 62 Lucifer in veritate creatus fuit.
- 63 Reproborum opera bona, vel mala præsumunt electis.
- 64 Incontinentia, & de se præsumptio fugienda.
- 65 Doctus non debet scientiam suam assignare prudentiæ, sed Deo.
- 66 Virginitas mente corrupta amittitur, & num. 68.
- 67 Virginitatem semel amissam Deus non potest suscitare.
- 69 Conuersio hominis semper speranda, donec viuit.
- 70 Iuramentum non implere tollerabilius, quam facere, quod est turpe.
- 71 Promissaturpia non sunt adimplenda.
- 72 Herodes salturici promissum turpiter crudeliter soluit.
- 73 Iuramentum quo malum incaute promittitur non est seruandum.
- 74 Lex Evangelica modum ultionis mitigauit.
- 75 Lex veteris testamenti terribilis, & rigorosa, lex Evangelica lenis, & misericors.
- 76 Permissa in veteri testamento multa fuerunt, & postea eliminata in perfectione Euangelij, & qua.
- 77 Repudium sublatum per legem Evangelicam.
- 78 Bethsabea quare permissa duci in uxorem.
- 79 Sanctus nemo uenerandus sine Papa licentia.

Miscellanea actuum Ecclesiasticorum.

Titulus 73.

IN primis † obseruandum, quod quamuis quedam bona opera non proficiant ad remissionem peccatorum, non tamen debent omitti, vt curationes funerum; non enim contemnenda, & abijcienda sunt corpora defunctorum, maxime iustorum, ac fidelium 13. q. 2. c. animar. ver. non ideo tamen. Cardin. Bellarm. de pœnit. lib. 2. cap. 18. ver. Respondeo, & supra tit. 71. nu. 7. dicitur quæ, & quomodo iustificent, vt explicat etiam Bellarm. lib. 2. de effectu sacramentorum, c. 13. & de indulgentijs, libro 2. c. 10. ver. quartum caput. & latius in quinque libris de iustificatione, de qua & nos ex canonibus differuimus in d. ii. 71.

† Notandum etiam est, quod obediētia victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obediētiam verò voluntas propria mutatur 8. q. 1. c. sciendum 10. §. obediētia. Bellarm. de effectu sacramēti, lib. 2. c. vii. ver. octauum argumentum. † Verum non est obediendum Episcopo, qui pro hæreticis missam canere iubet; nec quando iubentur ea, quæ sunt Deo contraria 11. q. 3. c. si quis 91. cap. non semper. Si Dominus ea iubet, quæ non sunt aduersa scripturis sanctis, subijciatur seruus Domino. Si verò contraria præcipit: magis obediatur spiritus quam corporis Domino. Si bonum est, quod præcipit Imperator, & Præses; iubentis obsequere voluntati, si verò malum: responde ei illud de actibus Apostolorum. Obediere oportet Deo magis, quam hominibus. Hoc ipsum & de seruis intelligamus apud Dominos, & de vxoribus apud viros, & de filiis apud parentes. Quod in illis tantum debeant Dominus, viris, parentibus esse subiecti, quæ contra Dei mandata, non veniant 11. q. 3. c. si Dominus 93. & seq. v. §. que ad c. excellētissimus 102. exclusiue. Et maior potestati in bonis idem iubenti, non minori est obediendum, d. q. 3. c. qui resistit 97. §. si aliquid iusserit, & supra tit. 5. ver. obediētia superioribus. † Inobediētiam autē suam quomodo Adā compēsauit, dicit S. Ireneus lib. 3. c. 37. Timor, inquit, Domini initiū intelligentiæ, intellectus verò transgressionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatē suā Deus. Etenim per succinctorium in factō ostendit pœnitentiam suam, folijs ficulneis semetipsum contegens existentibus, & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent, condignum tamen inobediētiam amicum fecit conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum. & infra ponit verba ipsius Adami hæc. Quoniā eam, quam habui à spiritu sanctitatis stolam amisi per inobediētiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumēto, quod delectationem quidem nullā præstat, morderet autem, & pungit corpus. Et hoc semper habuisset indumentum humilians semetipsum, nisi Dominus, qui est misericors, tunicas, pelliceas pro folijs ficulneis induisset eos. † Notandum etiam est, quod studia pietatis sunt amplectenda, nam temporalibus lucris deseruientes, Deo nequaquam militare probantur, dist. 47. c. omnes 3. ex Diuo Gregorio in Job lib. 19. & 29. c. 3. relato per nos, de amicitia c. vii. † De iustitia notatur, quod vbi sana fides non est, non potest esse iustitia; quia iustus ex fide viuuit. Neque schismaticis aliquid sibi ex ista mercede promittant: quia similiter vbi charitas non est, non potest esse iustitia 24. q. 1. c. vbi sana 29. † Item de liberalitate notatur, quod perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, vt primum opereris circa domesticos fidei. Grādis culpa, si sciēte te fidelis egeat; si scias eum sine sumptu esse, famæ laborare, ærumna perire: qui præsertim egere erubescat, si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calamitiæ; & non adiuuet: si sit in carcere, & pœnis, & supplicijs, propter debitum aliquod iustus excrucietur, (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri: nō est leue peccatum. dist. 86. c. non satis est. §. perfecta, ex D. Ambrosio. lib. 1. de officijs, c. 30. Sed Dns non vult simul effundī opes, sed dispēsari, nisi fortē, vt Helisæus, qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo, quod habuit vt nullā cura teneretur domestica: sed celsus omnibus in disciplinā se prophetica daret, ita

8 ex eodem in d. dist. 86. c. Dominus 15. † Est & probāda illa liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias si egere cognoscas, vt infr. tit. 95. nu. 6. Melius est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitatis, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu posses conferre in opibus: causam enim natura præstat, non gratia. † Neq; enim propterea te Domino dicasti, vt tuos diuites facias; sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras: & pretio miserationis peccata redimas tua. Nam de redditibus Ecclesiæ licet suis dare eleemosynam, illos verò ad fastum, & pompam ditare ab omnibus, vt peccatū lethale prohibitum, & exaggeratum, c. peruenit 1. q. 3. & 12. q. 2. c. quisquis, c. siue manifeste, c. Episcopus, c. res Ecclesiæ, & adsūt canones Apostolici 37. 39. & 40. Pro eleemosyna, & adhibito illius moderamine licet suis consanguineis, & familiaribus dare, non autē illos ditare, vt in allegatis canonib. Hoc idem confirmat, ac maxima cum anxietate, deplostratione, ac detestatione contrarij, vti res apud oēs, & hostes fidei scandalosissima, Concil. Trident. in sessio. 25. de reformat. c. optandum 1. §. omnino verò eis interdicat. Putans se parum poscere? pretium tuum quærūt: vitæ tuæ fructū adimere contendunt, & acculant, quod eos diuites nō fecerit: cū te illi velint æternæ vitæ fraudare mercede? vt ex eodē D. Ambrosio. relato in d. dist. 86. c. est probanda 16. & supra tit. 109. nu. 36. & infr. tit. 95. nu. 6. & tit. 112. nu. 29. † Consideranda est et in largiendo ætas, atq; debilitas, non nunquā et verecūdia, quæ ingenuos prodit natales, vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iā non queunt victū querere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuuanda prōptius: tū si quis ex diuitijs cecidit in egestatem: & maxime si nō vitio suo, sed aut latrocinijs, aut prosc̄ptione, aut calūnijs, quæ habet, amiserit ex eod. D. Ambrosio. relato in d. dist. 86. c. confiderata 17. Pulchra et liberalitas est in ipso quoque pauperis dato mensurā tenere, vt abundes pluribus, nō conciliandi fauoris gratia ultra modū fluere. Quidquid ex affectu puro, & sincero promittitur, hoc est decorū non superfluas edificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. † Et maxime sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum honore congruo, vt et hoc cultu aula Dni respiciat: impēsas misericordiam conuenientes frequentare: quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed cōpētentia, & c. † Cōpētentiam alienis calamitatibus, necessitates aliorū, quantum possumus, iuuemus; & plus interdū quā possumus. Melius est, n. pro misericordia causas præstare, vel inuidiā perpetuā prætereundere inplēntiā, vt nos aliqñ in inuidiā incidimus, qui confregimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus, vt ex eod. D. Ambr. li. 2. offic. relato in d. dist. 86. c. pulchra 18. & seq. † Qui n. clementiā non habet, nec indutus est viscera misericordie, & lacrymarum, quāuis spiritalis sit, non adimplet legē Christi, d. dist. 86. c. qui clementiam 22. In singulis, n. generibus hoium conueniens tribuit Baptista Ioannes responsum, vnū omnibus, ita. Publicanis ne ultra præscriptū exigant; Militibus ne calumniā faciāt; ne prædā requirant, docens idcirco stipēdia constituta militiæ, ne dū sumptus quærunt, prædā grasset. Sed hæc, & alia officiorū præcepta propria singulorum, misericordie cōis est vsus. † Ideo cōe præcepto oibus officijs, oibus ætatibus necessarijs, & ab oibus deferenda, non publicanus, non miles excipitur, nō agricola, vel vrbānus, diues, & pauper, oēs in cōe admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia, n. plenitudo virtutū est, & ideo omnibus est proposita perfectæ formæ virtutis, ne vestimōris, alimentisque suis parcant. † Misericordie tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mēsurā seruetur, vt non sibi vnusquisq; totum eripiat, sed quod habet cū paupere partiat, d. dist. 86. c. in singulis 19. Præcipit, n. Dns Luc. 3. Qui hēt duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas similiter faciat. & si fortē quis cōtereendere velit ex rigore iuris superuacanea non esse danda pauperibus, tamē negare non poterit, saltē ex charitate id esse faciendū. Parum autē refert vtrum quis ex defectu iustitiæ, aut defectu charitatis in gehennā descēdat, vt admonet Cardin. Bellarm. de arte bene moriendi lib. 1. c. 9. in fi. Si, n. sine liberalitate inane portatur nomen Ep̄i, d. dist. 86. c. fratres 6. oportet ideo ipsos Ep̄os esse liberales, vt in allegatis canonib. & in citatis sup. tit. 8. ver. nā seculariū, & ver. nec auari, & tit. 169. ver. Pauperibus, & infirmis. † Verū peccatoribus, histrio

- nibus, venatoribus dare prohibentur d. c. fratrem 9. in ipsa
 17 autem cum septem cc. sequentibus. † De conscientia
 etiam obseruandum est. Quod non obstat homini iniusta
 sententia, si de libro viuorum eum non delet iniqua con-
 scientia 11. q. 3. c. quid obest homini 50. Senti de Augustino
 quicquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accus-
 set d. q. 3. c. senti. 51. ex eodem Diuo Aug. contra Secundinū
 Manicheum c. 1. Quos enim conscientia iustificat, aliorum
 maledicta hi non timeant, c. in cunctis 53. Frustra damnatur
 ab homine ille, quem Deus iustificat, non enim hominum
 linguas, sed conscientias curare debemus d. q. 3. c. & si tem-
 pus 54. cum duobus sequentibus. Nam & si iniuste homi-
 nes iudicis sententia occidantur, & ignoscant ex animo ijs,
 qui causa exitij illis fuerunt, imitatores redemptoris erūt,
 qui pro Crucifixoribus suis Patrem orauit, dicens. Pater
 ignosce illis, quia nesciunt quid faciant, & eruent felices cū
 eo in æternū, vt cōsiderat Cardinalis Bellarminus de arte
 bene moriendi l. b. 2. c. 14. in fine. Vt hęc intelligenda
 sunt quando sumus inter paratos reprehendere, vel dam-
 18 nare. † Quando vero sumus inter paratos imitari, tunc fa-
 ma bona cum conscientia bona est necessaria, nobis scilicet
 conscientia, & fama proximis d. q. 3. c. non sunt 56. in fine,
 & 12. q. 1. c. nolo 10. glo. in d. c. senti. Prouidemus enim bo-
 nā, vt ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam corā
 omnibus hominibus. Propter nos conscientia nostra suffi-
 cit nobis, propter vos fama nostra non potuit, sed pollere
 debet in vobis tenere quod dixi, atque distinguere. Dū res
 sunt conscientia, & fama. Conscientia necessaria est tibi, si
 19 ma proximo tuo. † Qui fidens conscientia suā negligit fa-
 mam suam, crudelis est d. c. nolo 10. quod est intelligendū,
 vt supra distinctum fuit. De timore Dei norandū est, quod
 qui omnipotentem Deum metuit: nec cōtra Euangelium,
 nec contra Apostolos, nec contra Prophetas, vel Sanctos
 Patrum constituta a liquid vllō modo agere consentit 11:
 20 q. 3. c. qui omnipotentē 95. nec contra publicas leges. † Nā
 & qui peccat, & qui peccanti consentit, vterq. reus est, exē-
 21 plo d. q. 3. c. ita corporis tui 96. † Sed & contritio imperfe-
 cta, siue attritio ex timore pœnæ ortā, bona atq. vtilis est,
 vt latē docet Cardinalis Bellarminus lib. 2. de pœnitentia.
 22 c. 17. per totum. † Nam timor seruilis, quo videlicet pec-
 cator ita Deum punientem timet, vt solius pœnæ fugien-
 dæ causa à peccatis perpetrands caueat, & de perpetratis
 doleat, bonus atque vtilis est, & à Deo excitatur. Vt docet
 Tridentini Synodus in sess. 14. c. 4. Quæ sententia probatur
 Psalmo 110. & Salomonis Prover. 1. ex illis verbis. In iusti-
 sapientia timor Domini, & alijs authoritatibus scripturæ
 quas d. loco citat Bellarminus sub vti sic. quartus timor.
 23 † Hic timor connumeratur etiam inter illa præclara septē
 dona Spiritus sancti, vt docuerunt Alex. in 3. parte summe
 Theologicæ q. 76. nu. 2. S. Bonaventura in 3. sent. dist. 34. p.
 2. art. 1. q. 1. & ex antiquis Doctoribus duæ columnæ Eccle-
 siæ S. Aug. & S. Greg. citati à præallegatis, & à Car. Bellar-
 minio vbi supra vti si. accedat deniq. vbi in fine respondet.
 24 contrarijs temerarijs. † De ira Dei notandum, quod illa nō
 est, vt hominis ira, id est perturbatio concitati animi, sed
 tranquilla iusti supplicij constitutio, vt de pœn. dist. 3. cap.
 productio 7. §. ira Dei, ex Diuo Aug. in tracta. 124. in c. 21.
 Ioannis. Hinc est quod ira viri iustitiam Dei non opera-
 tur, & si vir iustam proferat ex ira sententiam: quia qui
 iratus in aliquem sententiam profert, & si ille quātum ad
 se iustam reportet sententiam, iste tamen, qui non amore
 iustitiæ, sed timore odij in eum sententiam protulit, iustitiā
 Dei, in quem perturbatio non cadit, non imitatur 11. q. 1.
 25 c. Episcopus 65. §. ira enim vii. † Hanc autem Dei iram esse
 pœnam peccati nulla ratione dubitari potest, nisi de
 ipsius Dei iustitia dubitetur. Nam vultus Domini, vt legi-
 mus in Psal. 33 non est, nisi super fauentes mala, vt percat
 de terra memoria eorum. Et ad Roman. 1. scribit Aposto-
 lus Reuelari iram Dei de Cælo super omnem impietatem,
 & iustitiam Iraq. non nascere mūr filij ire, quales nos nasci
 scribit Apostolus ad Ephesios 2 nisi in iniquitatibus concipi
 peremur, & in peccatis parerent nos matres nostræ, vt legi-
 mus in Psal. 50. Est enim ira Dei præter eius naturam, teste
 D. Gregorio Nazianzeno in oratione de plaga grandinis,
 dum inquit. Ego Divinæ Clementiæ sum fidei iustor. Nā irā
 quæ præter naturam ipsius est, remittere, & ad misericor-
 26 diam, quæ secundum naturam eius est, conuertitur. Itaq.
 enim est ira Dei tranquilla nulli supplicij constitutio, vt di-

ctum est. † De misericordia obseruandum est, quia est ius-
 ta, alia iniusta, vt i 23. q. 4. c. est iniusta 33. cū duob. cc. seq.
 In ipsa. n. Ecclesia vbi maximē misereri decet, teneri q̄ ma-
 ximē debet forma iustitiæ, ne quis à cōmunionis cōsortio
 absentior, breui lacrymula, atq. ad tempus parata, vel etiā
 vberiorib. fletib. cōmunionem, q̄ plurimis debet postula-
 re temporib. à facilitate sacerdotis extorqueat. Nonne cū
 vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis con-
 tagiū prouocari d. c. est iniusta. Ex ser. D. Ambrosij 8. in Ps.
 28 118. ver. 2. & D. Aug. in lib. Psalm. Psal. 32. inquit. † Ne amif-
 so iudicio sis pauperi in mala cā misericors: cuius si parca
 faccello, percusis cor, & tūone quorem reddis, quantum
 iustum sibi fauere videt. Sed homini est miserendum, pec-
 catori vero irascendum, nam duo ista nomina cū dicimus.
 29 Homo. peccator. non vtiq; frustra dicuntur. † Quia pecca-
 tor est, corripe; quia homo est; miserere: nec omnino libe-
 rabis hominem, nisi eū persequutus fuerit peccatorē. Huic
 officio nominis inuigilet disciplina, sicut cuiq; regēti apta,
 & accommodata est, non solum episcopo regenti plebē suā,
 sed etiam pauperi regenti domum suam, diuiti regenti fami-
 liam suam, marito regenti coniugem suam, patri regēti
 prolem suam, iudici regenti prouinciam suam, Regi regēti
 gentem suam. Ita nulli homini claudenda est misericor-
 dia; nulli peccatori impunitas relaxanda est. Non ergo sus-
 cipiāmus peccatores, propterea q̄ sunt peccatores: sed tū
 eos ipsos, quia & hoies sunt, humana cōsideratione tra-
 ctamus: persequamur in eis propriā iniquitatem, miseremur
 cōmuniem conditionem 23. q. 4. c. duo ista 55. ex eodē D.
 Aug. vbi supra Misericordia n. & iustitia passim in scriptur-
 ra coniunctæ prædicantur. Car. Bellar. de pœnitentia lib. 4.
 d. 5. ver. altera ratio. & c. 9. ver. postquam Dñs Deus est gra-
 tia. Bellar. lib. 3. de bonis operibus 3. ver. Respōdēdo. Et q̄
 clemētiam nōn habet: scilicet nos est iusticia misericordia,
 vt lacrymarū, quæ spiritus sancti, non adimplēt legē Christi.
 30 dist. 86. c. qui 22. † Et per oīiā misericordiam significari, pas-
 sim docent oēs Patres, quos recitat Bellar. vbi supra li. 3.
 31 c. 4. † Miseretur quidem Deus, sed non passim miseretur,
 prouocat nos, & dicit dā & vā aliquid, nō q̄ ego tui ego,
 sed quia volo. & te aliquid con ferre ad tuam vtilitatē D.
 Ioan. Christof. in hom. 2. in Ps. 50. vbi in fra, inquit, Deus dī-
 cit dā mihi confessionem tuam, & lacrymas penitentiæ &
 hom. in Ps. 6. explicans quantas lacrymas Dauid Dño dede-
 rit, dā misericordiam flagitabat. Non tantum, inquit, la-
 crymatus est, sed et lacrymis lectū lauit, non vno, aut duo-
 bus, aut tribus diebus, sed et singulis noctibus. Et non solū
 dicit preteritum, sed et futurū: Ne putetis. n. quod cū hęc
 semel fecisset, deinceps se quieti tradiderit. & laxamento
 vsis sit: sed hoc assidue fecit per totā vitā, & hom. in Ps. 106.
 32 † Confessio, inquit, penitentiam monstrat, satis factio veniā
 33 sibi diuina pietate conciliat, & infra. † Peius est Dei offensā
 non satisfactio placare, q̄ peccando, Dei bonitatē offē-
 dere, vt sit firmum, quod ex canonib. diximus debere misē-
 ricordiam esse cum iustitia coniunctam, ira. n. ē in scriptu-
 34 ris passim coniuncta prædicantur. † De sapientia & obser-
 uandum similem Dei esse: est habere iustitiā, habere sapiē-
 tiam, & in virtute esse perfectū: de pœn. dist. 1. c. similē. Ex
 D. Aug. de fuga seculi c. 4. & sapiens nunq̄ inanis est, sēper
 in se habens amictū prudētiæ: q̄ pot̄ dicere: iustitia in die-
 bā, & vestiebā iudiciū, sicut dixit Iob. Namq. hęc sunt men-
 tis interna velamina, q̄ nemo alius pot̄ auferre, nisi cū ali-
 quē sua culpa despoliat. Deniq; sic despoliatus Adā nudus
 inuentus est d. dist. 2. c. sapiēs 37. ex D. Aug. h. 2. de Iacob, &
 vita beata c. 5. sed nec Adā primus nudus erat, qm̄ eū inno-
 centia vestiebat, vt cognouerūt, qm̄ nudi essent, & ante quē
 nudi erāt, sed non sine virtutum integumentis d. dist. 2. c. sed
 nec Adā 38. & seq. ex D. Aug. in lib. Isaac, & anima c. 5. & in
 35 lib. de paradiso c. 13. † De persecutione notandū, q̄ q̄ secun-
 dum carnē natus erat, persequēbatur. spirituale: nunquā. n.
 spiritualis carnalē psequitur; sed ignoscit ei, quā si rusticano
 fratri. Scit eū posse perficere p̄tēpus: & si qn̄ Aegiptiæ fi-
 liū viderit irascētē, recordatur vnius Patris, q̄ bones ce-
 auit, & culices, & in magna domo nō solū esse vasa aurea, &
 argētea, sed & lignea, & fictilia 23. q. 4. c. q̄ secundū. Ex D.
 Hieronymo in comen. epi. ad Galat. c. 4. Pōrō illud Hiero-
 nymus, quo Ecclesia negat aliquē psequatur, nō ita intelligēdū,
 vt generaliter Ecclesia nullū psequatur; sed quod nullū in-
 36 iuste persequatur. † Non enim omnis persecutio culpabi-
 lis est, sed rationabiliter persequimur hæreticos, sicut &
 Chri-

Christus corporaliter persecutus est eos, quos de templo expulit. Potestatis enim officio vtiliter inquieti corriguntur, d. q. 4. c. ille gladium 36. §. porro, & c. nimium 37. ex Diuo August. in epist. 48. Si enim semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris, detrahere proximo suo occulte, hunc persequer. Aliquando ergo, & qui eam patitur: iniustus est, & qui eam facit iustus est. Sed plane semper mali persecuti sunt bonos, & boni persecuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, isti consulendo per disciplinam illi immaniter, isti temperanter, illi seruientes cupiditati, isti charitati. Nam qui trucidat, non considerat quem admodum laniet: qui autem curat, considerat quem admodum fecerit. Ille enim persequitur sanitatem, iste putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios, & Prophetas. Flagellauerunt Iudaei Christum, Iudaeos flagellauit & Christus. Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humana: tradiderunt: & Apostoli homines potestati Satanæ. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? d. c. nimium, §. si semper, cum seq. & q. 5. c. si vos 35. Non enim amatur feruus, vel filius, cum non corripitur, d. q. 5. c. non putes. ex D. Augustino de vnitate Ecclesie, c. 17. & super epist. Ioanis tractatu 7. A recta ergo fide, & Apostolico tramite propter vltimam persecutionem nolite recedere, scientes, quonia iuxta Saluatoris sententiam. Beati sunt, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Hæc est Apostolorum viua traditio: hæc vera charitas, quæ prædicanda est, & præcipue diligenda, ac fouenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda: hæc sancta, & Apostolica mater omnium ecclesiarum Christi Ecclesia: quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur; nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit; sed vt in exordio normam fidei Christianæ percipit ab authoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata sine tenus manet.

39 † Fides enim Romanæ Ecclesie omnem hæresim destruit, nullam fouet 26. q. 1. c. à recta 9. cum duobus sequent. ex Lucio Papa Episcopis Gallie, & ex Sixto 2. ad Gratum Episcopum epistol. 1. & ex Eusebio Papa Episcopis Tuscie epist. 3. iuxta illud.

*Niteris incassum Nauem submergere Petri,
Fluctuat, & nunquam desinet esse Ratis:
& Musa Hætrusca.*

*Lunge, o voi lunge insuperbiti, e fieri,
Del vostro cor nell'implacabil mente,
O Nabucchi, o Nembrotti stene alteri,
D'odio, e di degno oltre misura ardenti:
Tanti insulti, e menzogne, arti, e pensieri,
Armi, e valor' per dominar la gente,
Sarati per voi, non gloriose, e magne;
Ma di Borea al soffiar sopra à ragione.*

*Voi depone il Signor Cesari Augusti
Voi potenti quã giu Decij, e Neroni,
Nelle vostre dottrine aridi, e frusti,
Forniti d'impieta, non di ragione.*

*Ahi miserelli, Ahi Luterani ingiusti?
Ahi Calumisti, ahi temerari Vgoni?
Mai non potrete alla sua sposa honesta
Con sacrilega man' squarciar' la vesta.*

40 † Sed, & de martyrio est obseruandum, quod potest fieri. vt aliquis victus supplicij sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est eius, qui sponte negat, & eius quem tormenta inclinauerint ad sacrilegium, non voluntas? Quam indignum autem, cum apud homines valeat certaminis gratia, vt apud Deum non valere asseratur? Nam sæpe in hoc athletarum sæculari certamine, etiam victos, quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit: maximè quos viderit, aut forte, aut dolo, aut fraude exclusos victoria. Christus ergo athletas suos, quos viderit paulisper cessisse supplicij, sine venia patietur manere? Nunquid non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos proicit, non in æternum proijcit? vt de pœnitent. distinct. 1. ca. potest fieri 52. ex Diuo Ambrosio libro 1. de pœnitentia, 41 cap. 3. † De continentia multa obseruantur in 33. quæst. 5. in princip. & per totam quæstionem. Sed vnum mirabile obseruandum est secundum verba Apostolica. Quod etiam si vit continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi red-

dere cogeretur, & illi Deus imputaret ad continentiam: si non suæ, sed tuæ crederet infirmitati ne in adulterium caderes; quisquis igitur cõpatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum; aut si propter propriam infirmitatem vxorẽ ducit, plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quã gaudens, quia duxit: quisquis vendit, quod nouit, quia & si maneret, beatum non faceret. † Quisquis, quod emit, nouit, quia transiet, & de his non præsumit, & facit ex eo, quod habet, misericordiam cum non habentibus, securus expectat diem nouissimum, d. q. 5. c. secundum 5. ex Diuo Augustino ad editium epist. 199. † De virtutibus etiam, atque vitij in genere obseruandum est, quod sub specie virtutum sæpe se vitia ingerunt. Sæpe enim se vitia virtutes esse mentiuntur, vt tenacitas parsimonia, effusio largitas, crudelitas, zelus iustitiæ, remissio pietas velit videri, vt distinct. 41. c. sæpe, ex Diuo Gregorio Ioani Constantinopolitano lib. 1. reg. epist. 24. Huc pertinent, quæ de pœnit. dist. 2. c. charitas est 14. §. fin. cum seq. vsque ad c. sciendum, & c. super tribus, vt proferatur. Sed in sequentibus docemur veras virtutes cognoscere, & sequi. De præmijs virtutũ, & bonorum operum, item de penis vitiorum nonnulla sunt obseruanda. † Nam in maleficijs voluntas pro opere reputatur. vt enim cogitatio mala, & perniciofa cõceptio Deo prouidente prospecta est; ita & in Dei seruis apud quos confessio cogitatur, & martyrium mente cõcipitur, animus ad bonum deditus Deo iudice coronatur. Aliud enim est martyrio animum deesse; aliud animo defuisse martyrium, vt de pœnit. dist. 1. c. omnis 25. cum seq. ex D. Hieron. in Esa. c. 33. & Cypriano tractatu 4. de mortalitate. † Voluntas, n. remuneratur, non opus, d. dist. 1. c. si cui in fi. & in maleficijs voluntas attenditur, vt dictum est. Præmiũ, n. habent virtutes, & opera bona; pœnã, n. patiuntur vitia. de pœnit. dist. 4. c. piũ 45. cum seq. vsque in fi. & dist. 4. c. si auerterit 15. cum tribus cc. sequent. c. vlt. §. sic & bona, & dist. 5. c. 47. 1. §. piũ, & per totum. † D. August. de pœnit. docemur illam bene ac perfectè peragere, vt à vitij exuti, præmiũ virtutũ consequamur, & vitiorũ penas euitemus. Idcirco esset ab omnibus ante confessionem legendus, & iuxta vires 48 seruandus, vt omnium fidelium salutis zelantissimus. † De malis et obseruandum, quod mala non sunt, nisi quæ crimine 49 mente implicant, & conscientia ligant. † Ceterum pauperiem, ignobilitatẽ, ægritudinem, mortẽ nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum sorte numerauerit; quia nec cõtraria istis in bonis habentur maximis, quorum alia ex natura nobis, alia ex commoditate accidere videntur 15. q. 1. c. illa cauenda 6. ex D. Ambrosio in Hexameron in tractatu primi diei. Prospera enim, & aduersa, opes, & inopia, sanitas, & ægrotatio, honores, & ignominia, vita, & mors; nec per se expetenda, nec per se fugienda sunt; si di cõferunt ad gloriam Dei, & sempiternam felicitatẽ bona sunt, & expetenda, 50 si eandẽ impediunt, mala sunt, & fugienda. † De delicijs et est obseruandum, quod nec delicia quælibet, si absq; desiderio percipiuntur, efficiunt. † & viles, cibi plerumq; abstinentie profectũ, si appetenter accipiuntur, impediunt. Hinc quod Sanctus David a quẽ in se concupiscentia castigauit; atque eã sibi à suis oblata, ne desiderio suo ex ea satisfactẽ videretur, effudit. Et Sancto Helia percepto carni non concupita, non nocuit, vt dist. 41. c. delicia 2. ex D. August. 52 super epist. Ioannis. † Et de negligentia est notandũ, quod nihil est Pastore miserius, qui luporum laudibus gloriatur, quibus si placere voluerit, atq; ab his amare deligerit, erit hinc oibus magna pernicijs. Nullus ergo Pastor placere lupis, & gregib. ouium pot. Perdit, n. laborum memoria mēs 53 terrenis obligata carceribus. † Sicut aut in suo quoq; opere inuenitur mater instatia, ita nouerã eruditionis est negligentia, vt dist. 83. c. nihil illo, §. ex Anacleto Papa epist. 1. 54 Episcopis oibus. † Sollicitũ namque, & vigilantẽ oportet esse Epum circa defensionẽ pauperũ, relevationẽ oppressorũ, tuitionẽ monasteriorũ, & aliorũ ad suũ officium spectantium. Quod si facere neglexerit, asperẽ corripiendus est, vt dist. 84. in princ. c. 1. & 2. officia aut Eporum, & Prælatorũ exposita sunt sup. tit. 9. † De charitate annonæ obseruandũ est, qd si quã fames, & penuria, & rerũ omnium egestas opprimunt mundũ; sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus si non accipiat elemosynam, fraudari se loquitur; & suas possessiones possumus decimas, & primitias interpretari, vt 16. q. 1. c. reuertimini 65. ex D. Hier. in cõmen. ad c. l. Malac. de oibus enim ei decimæ, primitiæ, & oblationes

debentur, ut iam fuit dictum supra tit. 54. & sequentibus. Quod autem sit id, quod ad similitudinem Dei dicitur, est 56 observandum. † Similem enim Dei esse, est habere iustitiam, habere sapientiam, & in virtute esse perfectum, ut 57 de pœnitentia distinct. 2. c. similem. 36. † Adam in agro Damasceno è terra Virgine sexto, & ultimo die Orbis conditi, annis ante Christi passionem 4122. tanquam creaturarum omnium finis, & possessor producitur. Idque extra paradysum, muliere in paradiso paulo post de eius dormientis latere constituta: & ad imaginem Dei, in naturalibus mentis facultatibus, & ad similitudinem in gratuitis donis, quæ quæ postea peccato suo amisit Dei similitudinem perdidisse memoratur, non item imaginem, Illam, quæ perdidit pœnitentia recuperavit, similemque Dei se constituit iustitia, sapientia, ac perfectione virtutum, d. ca. 58 similem cum sequentibus. † Nec illud otiosum, quod nõ de eadem terra, de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier, ut sciremus unam in viro, & muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani. Ideo non duo à principio facti, vir, & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres: sed primum vir, deinde ex eo mulier. Unam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab uno principio creaturæ huius incipiens, multarum, & disparium naturam eripuit facultatem, & 59 ut vir caput esset mulieris, ut 33. q. 5. cap. ult. † Ipse enim fuit formatus ad imaginem Dei, & hæc Dei imago est in homine, d. q. 5. c. Hæc imago. 13. & sequen. vsque in finem, ex Diuo Augustino in lib. quæst. Genes. q. 153. & in quæst. veteris, & novi testamenti, cap. 106. & in lib. 5. quæst. super Deuter. q. 33. Hic enim Adam à Deo factus fuit immortalis, ita ut non necessitate naturæ, sed merito peccati erat moriturus, ut de consecrat. distinct. 4. c. placuit igitur. 153. Cardinalis Bellarminus lib. 1. de gratia primi hominis, ca. 60 8. & sequen. † Princeps enim vitiorum omnium, dum vidit Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum, eum illis donis, ac tantis bonis expoliavit, in super, & peremit, Namque cum homini abutisset pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem; dominio suo eum obstrinxit, & factus fuit mortalis, d. cap. placuit, & de pœnitent. distinct. 2. ca. Princeps. 32. In eo enim antequam peccaret fuit perfecta charitas, ut in precedenti titulo dictum fuit, quæ omnia, & alia latè ex scripturis, & Patribus assert. Cardin. Bellarminus in lib. 1. de gratia primi hominis, ca. 2. & sequen. per totum, † De Diabolo non est præmittendum, quod hic affligens homines, ipse plus affligitur. Aegritudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam adolet. Illuditur ergo Diabolus, ut se ipse morfu suo vulneret; & contra se armet, quem debilitandum putavit, ut de pœnitent. distinct. 1. c. potest fieri. 52. §. ægrotudo, ubi glo. in verbo debilitandum, ex Diuo Ambro 62 sio in lib. 1. de pœnitentia, c. 3. † De Lucifero utique observandum, in veritate stetit, non in ea creatus esse negatur. Fuit enim in veritate conditus, sed dum de se superbiendo præsumpsit, alienus ab ea factus est, ut de pœnitent. distinct. 2. ca. citius. 44. §. hinc etiam, & ca. principium 45. in 63 princ. vsque ad §. charitas. † Norandum etiam est, quod ex reprobis bona opera aliqua facientibus, quasi planum iter electis monstratur illos in bonis sequentibus. Quando verò in lapsum nequitie corruunt, electis post se per gentibus quasi cavendam superbiam foueam ostendunt, d. cap. citius. 44. per totum, & in fine. De iactantia, & confidentia 64 observandum est. † Ne quis de se præsumat, linguæ malorum ex Dei præcepto contra eum excitantur. Imitare Petrum tertio aibi dicentem. Domine tu scis, quia diligo te. Etenim, quia tertio negauerat, tertio confitetur: sed negavit in nocte confitetur in die. Hæc autem ideo dicta sunt, ut sciatis, neminem iactare se debere, nam si Petrus lapsus est, quia dixit. Et si alij scandalizati fuerint in te, sed non ego. Quis alius iure de se præsumat? Denique & David, quia dixerat. Ego dixi, in mea abundantia non mouebo in æternum. Eam sibi iactantiam obfuisse profiteretur dicens. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, ut 6. quæst. 1. cap. imitare 10. ex Diuo Ambrosio ad ca. 22. 65 Luca. † Si quis doctus, & eruditus, legem Dei potest ceteros erudire, non debet suæ assignare prudentiæ, ingenioque, quod possidet: sed gratias agat primum Deo, qui cuncta largitur, deinde sacerdotibus eius, ac magistris à

quibus doctus. si enim non egerit gratias: sed sibi scientiæ vendicauerit, in penuria maledicetur, ut 16. q. 1. c. reuertimini, §. si quis doctus, ex Diuo Hieronymo in comment. ad 66 c. 3. Malachia. † Notandum etiam est, quod nec virginitas carnis seruetur mente corrupta. Si enim Paulus Apostolus vas Electionis, & separatus in Euangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiua vitiorum reprimat corpus suum, & seruituri subiicit: ne alijs prædicans, ipse reprobis inueniatur, & tamen videt abiam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuum se in lege duci peccati, si post nuditatem, ieiunia, famem, carceres, flagella, supplicia in semetipsum reuersus exclamat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? tu te putas securum esse debere? Caue, quæso, ne quando dicat de te Deus, Virgo Israel cecidit, & non est, qui suscitaret eam. Potest enim Deus auferre omnem corruptionem à Virgine corrupta, sed non potest facere, quod non fuerit corrupta. D. Thomas in 1. par. quæstione 25. articul. 4. 67 † Audenter loquor, cum omnia possit Deus; suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna; sed non vult coronare corruptam. Timeamus illam prophetiam, ne in nobis etiam compleatur. Virgines bonæ deficient, oblerua quid dicat, Virgines bonæ deficient, quia sunt, & virgines malæ. Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est eam in corde 68 suo. † Perit ergo, & mente virginitas, ut 32. q. 5. ca. si Paulus 11. ex Diuo Hieronymo in Epist. ad Eustochium de custodia virginitatis cum duobus c. sequent. & Seneca in Hippolito, inquit.

Mens impudicam facere, non casus, solet.

Est enim pudicitia animi virtus, quæ quis verecundatur de actibus, de quibus homines magis verecundantur, ut sunt actus Veneris secundum Diuum Augustinum lib. 14. de Ciuitate Dei, nec inuitè potest auferri, ut videm ibidem lib. 1. Est enim res animæ, virginitas corporis, denique illa integra in anima permanente, potest ista corpore violenter auferri, & cum ista integra manet corpori, potest illa in animo lasciuæ voluntate corrumpi secundum eundem cõ 69 tra Iulianum lib. 4. † De conuersione hominis est notandum, quod nemo desperandus est, dum in hoc corpore cõstituitur, quia non nunquam, quod diffidentia ætatis differtur, Consilio maturiore perficitur, Profectus enim est honestatis fornicariam abijcere, & uxorem legitimam accipere, ut 32. q. 2. ca. ancillam. 17. ex Leone Papa ad Rusticum Epist. 9. & de pœnitent. distinct. 1. c. conuertimini 34. & distinct. 7. in princ. c. 1. cum sequen. & c. ult. §. quem ergo se 70 rō, & sequen. † De inconstantia dictorum, atque factorum obseruandum est, quod tolerabilius est iuramentum non implere, quam quod turpe est facere. Vnusquisque enim simplicem sermonem proferat; vas suum in sanctificatione possideat, nec fratrem suum circumscriptioe verborum induat, nihil promittat inhonestum, aut si promiserit tolerabilius est promissum non facere, quam facere, 71 quod turpe sit. † Sæpe plerique constringunt se ipsos iuraturandi sacramento, & cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse; sacramento tamen contemplatione faciunt, quod sponderunt, † sicut Herodes, qui saltatrici præmium turpiter promissit, crudeliter soluit. Turpe, quod Regnum pro saltatione promittitur, crudele, quod mors Prophetæ pro iuraturandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisse perurium sacramento? si tamen perurium possit dici, quod ebrius inter vina iurauerit, quod eiuratus inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Prophetæ caput, & hoc æstimatum est fideli esse, quod amenitæ fuit, Misereabilis necessitas, quæ soluitur patricio, melius est non vouere, quam vouere id, quod sibi is, cui promittitur, non exoluit. Non semper igitur promissa soluenda omnia sunt, quamuis iuraturandi firmata, c. ubi periculum, de elect. in 6. Denique ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut scripturæ indicant, ut 22. q. 4. c. vnusquisque 8. cum pluribus sequen. Magnæ sapientiæ est, reuocare hominem, quod male locutus est, c. magnæ 10. Neque omnia promissa sunt seruanda, 73 c. non semper. 12. † Nec obseruandum est illud iuramentum, quo malum incautè promittitur, & magis instante necessitate peierandum nobis, quam pro factio iuramento in aliud crimen maius diuertere, d. q. 4. c. non est. 13. ca. non peierabis. 15. §. malum, c. si aliquid. 16. d. ca. ubi periculum.

Quia ut probatum est. Et ipse Dominus frequenter suam
 monuit sententiam, ut de penitent. distinct. 1. pluribus pro-
 batur exemplis, & in cap. si aganus 67. & in c. quamobrem
 74. 68. & sequen. De lege, & Evangelio observandum, quod
 lex statuit modum visionis oculum pro oculo, dētem pro-
 dente. Christus in Evangelio hanc vicissitudinem tollens,
 ad mansuetudinem, & charitatis perfectionem nos inui-
 tans dicit. Nolite resistere malo, sed diligite inimicos ve-
 stros, benefacite ijs, qui oderunt vos, ut suis filij Patris ve-
 stri, qui solem suum duri facit super bonos, & malos, &
 75 pluit super iustos, & iniustos. † In lege veteris testamenti
 corporalis pœna statuta est: in lege vero Evangelij omni
 peccanti per penitentiam promittitur venia. Unde illa à
 terrore incipit dicens. Ego sum Dominus Deus Zelotes vi-
 sitans peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartā
 generationem. Hæc verò à lenitate, & mansuetudine, &
 misericordia, ita inquit. Beati pauperes spiritu beati mi-
 tes, beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam con-
 sequentur. In illa dicebatur. Qui fecerit hoc, vel illud, mor-
 te moriatur. In ista. Gaudeo super vno peccatore peniten-
 tiam agente, quam super nona ginta notem iustis, qui non
 indigent penitentia. Item non veni vocare iustos, sed pec-
 catores. Et ut vniuersaliter dicatur in lege populus ille ru-
 dis serui timore pœnarum cogebatur, vnde & legem in
 pedagogum accepit. In Evangelio autem populus gratia
 liber, & adulus filiali amore, & hæreditatis certitudine
 ad cultum diuine seruitutis inuitur. Vnde cum quidam,
 legem quasi coequentem, prædicaret esse tenendam simul-
 cum gratia ait Apostolus. Non enim accepistis spiritum ser-
 uitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptio-
 nis filiorum, in quo clamamus Abba Pater, ut 23. quæst. 4.
 cap. hæc autem 15. §. ex his omnibus vsque ad finem ex Di-
 uo Gregorio homil. 38. Euangel. & capitu. cum in lege 16.
 76 † Est etiam potandum, quod in veteri testamento multa
 permittebantur propter infirmitatem, quæ in Evangelij
 perfectione eliminata sunt: sicut permittebatur quibusli-
 bet dare libellum repudij, ne per odium fundetur: sicut
 77 quis innoxius. † Quod postea in Evangelio Dominus pro-
 hibuit, dicens uxorem à viro non esse dimittendam, nisi
 causa fornicationis. Quædam permittebantur causa infir-
 mitatis, & sacramenti futurorum: sicut Dominus permi-
 sit filiis Israel offerre animalia sibi in sacrificium, quæ in
 Aegypto consueuerat immolare daemones, malens ea sibi
 offerri, quam Idolis, & vt essent illis sacramenta futurorū.
 78 † Sic & Bethsabee permissa est duci in uxorem, non magis
 causa suæ infirmitatis, quam significatione futurorū. Sed
 est alia ratio, quæ vxor defuncti huic nubere non possit. Ge-
 neraliter enim prohibentur viri, & mulieres frequenter
 matrimonia contrahere, vt 31. q. 1. ca. si qua fuerit 7. §. sed
 obiicitur. Notandum etiam est, quod Paulus Petrum re-
 prehendit, quod non eraderet, nisi fe non impari sciret.
 Hoc enim non de officio Ecclesiasticæ dignitatis, sed de pa-
 ritate vitæ, & sanctitate conuersationis intelligitur: solus
 enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat 1. q. 7. ca.
 Paulus 33. ex Diuo Hieronymo de Paulo super epist. ad Ga-
 latas. Et quod quamquam secundum honorum vocabula,
 quæ iam Ecclesiæ vsus obrinuit, episcopatus maioris præ-
 byterio sit: tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo
 minor est d. q. 7. c. quamquam 34. ex eodem Diuo Augusti-
 79 no ad Hieronymum epist. 19. prope finem. † Tandem de
 veneratione Sanctorum est observandum, quod sine Pape
 licentia non licet aliquem pro sancto venerari c. 1. de reli-
 quijs, & venerat. sancto. Postremo de nuptijs, carnibus, &
 vino non abominandis disponitur in canone Apostolico
 50. & 52. & dist. 30. c. vii. §. h. c. si quis propter c. si quis vel
 c. si quis nuptias d. 3. c. si quis vituperat, & quicumq. Ha-
 ctenus quid credendum vel docendum sit, est ostensum.
 Sed de vnitæ Ecclesiæ vniuersalis credenda iam dictum
 fuit supra tit. 12. ver. Ecclesia vna. Sic etiam de Eucharistia,
 de baptismo, & alijs quid credendum, docendumq. dice-
 tur infra suis locis. Ad fidem vero quatenus sit quis cogē-
 dus differitur in 23. q. 5. c. ad fidem, & infra ti. 10. & seqq.

5 Libri sacri si quid dubij afferant quid agendum.

6 Sacra scriptura omnibus alijs libris præponitur, & de illa neo dubitari nec discipiari potest.

De Sacrorum librorum lectione. Tit. 74.

Sicut enim stellas cœli non extinguit nox; sic mentes fi-
 delium firmamento in hærentes sacre scripturæ non
 obscurat mundana iniquitas. Et si iuxta Apostolū Pau-
 lum Christus Dei virtus est, Dei sapientia, & qui nescit
 1 scripturas, nescit Dei virtutem, eiusq. sapientiam, † ignora-
 tio scripturarum, ignoratio Christi est, & qui ea, quæ Dei
 sunt sciunt, à Domino sapiuntur, & qui ea, quæ Dei nesciunt,
 à Deo nesciuntur, Paulo attestante, qui ait. Si quis
 ignorat ignorabitur. Quicumq. stultus est in culpa, sapiens
 erit in pœna, vt dist. 38. c. sicut 8. cum duob. seq. ex Zephe-
 2 rino Papa epist. ad episcopos Siciliae ex D. Hieronymo ad
 Eustachium in proem. commen. in Heliam, & ex D. Grego-
 rio in pastoral. p. 1. c. 1. † Professio ad præmissa euitada est
 sacrorum librorū cōtinua habēda lectio. Nā & Nouella c.
 133. §. deinde & illud quoq. sacros libros legere siudeatur.
 Cuius omne cōtrariū deplorat Dātes in Paradiso c. 9. bi.

Per quæstā Evangelio, & Doctor magni
 San derelitti, &c.

† Voluntaria enim ignorantia, cum omnibus noxia sit,
 sacerdotib. verò periculosa, oportet ideo sacerdotes maxi-
 me ignorantiam vitare, quod facere poterunt legendo fre-
 quenter sacras scripturas d. dist. 38. in prin. & c. 1. & seq. vsq.
 ad c. sedulo, & fuit etiam dictum supra tit. 2. 4. §. 8. & 9. Ha-
 4 bemusenim, inquit, Machabei 1 c. 12. solatio Sanctos li-
 bros, qui sunt in manib. nostris. † Verum quia inter libros
 ad sunt Apocryphi, prohibiti, veri, & non prohibiti, ideoq.
 qui libri sint legendi, vel non, definitur in dist. 15. c. Sancta
 3 §. iam nunc, & in Conc. Trid. sess. 4 in princ. Decretum de
 2 Ecclesiasticis scripturis, & Decretum de editione, & vsu sa-
 crorum librorum, & definitur vniuersaliter in indice li-
 brorum prohibitorū. De his libris late agit Cardinalis Bel-
 larminus. De verbo Dei li. 1. c. 2. & seq. & c. 4. & Ficinus de
 Christiana religione c. 30. & 36. vbi in prin. dicit Maumethē
 in suo Alcorano vtrunq. testamentum, & veteris, & nouum
 approbare, nouumq. veteri antepone, & à Deo mirabilē
 auctoritatē accepisse. Sed in hoc se ipsum perdit, dū dicit
 testamētū nouum post sanctos Apostolos à Christianis cor-
 ruptum fuisse asserens se à Christo apertissimis verbis suis
 se promissum, qn̄ in Euāgelio dixit. Prædico vobis post me
 venturum esse quendam Dei nunciū nomine Maumethū:
 illum videlicet spiritum veritatis: qui docebit vos omnia.
 Huc puenit huius hominis ambitio, & machinatio, vt cre-
 di voluit in suis à Deo Doctor, & interpres non legis, & ta-
 lis voluit nominari in fine nostræ Dominicæ, q̄ docuit suos
 Deo fundere, orationes, vt citato loco testatur idē Ficinus
 ad confundendos hebræos nouū testamētū prorsus abne-
 gantes. Quo autē tempore singuli sacri libri non prohibiti le-
 gendi sint declaratur in d. c. sancta. 3. §. carerunt vsq. ad fi-
 nem. Sed & veterum librorum fides ex hebrejs, & grecis
 & grecis voluminib. est petenda. Nouella c. 146. & dist. 9. c.
 5 vt veterum 6. † Sed si quid parū rationale in libris cano-
 nicis inuenitur, quid de eo censendum sit definitur d. dist.
 9. c. ego solis 5. & c. si ad scripturas 7. Nam D. Hieron. epist.
 19. inquit. Ego solis eis scriptorū, qui iam canonici appel-
 lantur, didici hunc timorē, honorēq. deferre, vt nullū eorū
 scribendo errasse audeā credere: ac si aliquid in eis offendē-
 ro, quod videatur cōtrarium veritati, nihil aliud q̄ vel mē-
 dosum esse codicem, vel interpretē non assecutum esse, qd̄
 dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios
 autē ita lego, vt quantalibet sanctitate, doctrinaq. polleant,
 non ideo verū putē, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi
 per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rōnes, cō-
 à veid̄ nō abhorreat, persuadere potuerūt. Quis nescit, in-
 quit, D. Aug. de Baptismo contra Donatistas lib. 2. c. 3. † San-
 6 ctā scripturā canonicā tā veteris, q̄ noui testamenti certis
 suis terminis cōtineri, eāq. omnib. posteriorib. episcoporū
 libris ita præponi, vt de illa omnino dubitari, & discipari
 non possit, vtrū verum, vel vtrū rectum sit quicquid in ea
 scriptum esse cōstitit? Episcoporum autē literas, quæ post
 confirmatum canonem, vel scriptæ sunt, vel scribuntur, &
 per sermonem fortē sapientiorē cuiuslibet in ea reperi-
 toris, & per aliorum episcoporum grāuiorem auctori-
 tatem,

S V M M A R I V M.

- 1 Scriptura ignoratio est ignoratio Christi.
- 2 Librorum sacrarum lectio continuo habenda.
- 3 Ignorantia voluntaria omnibus noxia, magis sacerdotibus.
- 4 Libri qui legendi, vel non.

tatem, doctioremque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis fortè à veritate deuiatum est? vt in d. distinct. 9. cap. quis nesciat. 8. † Sunt enim Sanctorum Patrum scripta ab autoritate Canonum, & Canoniarum scripturarum distinguenda, & in concursu postponenda; vt in d. distinct. 9. c. noli, & sequent. & ca. fin. distinct. 20. in princ. & per totam, distinct. 50. c. si ille. 58. §. nemo, §. & decreta, & sequent. inst. de Ecclesiasticis Constitutionibus, & supra lib. 1. tit. 2. num. 21. citantur alij.

S V M M A R I V M.

- 1 *Concionandi officium non potest exerceri absque licentia, & cuius.*
- 2 *Concionatoris officium non exercet mulier.*
- 3 *Laicus concionari non potest, limitatur.*
- 4 *Monachi concionari non possunt, limitatur num. 5.*
- 6 *Concionatores ab Episcopo ordinandi, & mittendi.*
- 7 *Prædicationis munus præcipuum est Episcoporum.*
- 8 *Concionator qualis esse debeat.*
- 9 *Concionem audire omnes possunt hæretici, Iudæi, &c.*
- 10 *Verbum Dei minus non est, quam corpus Christi.*
- 11 *Verbum Dei negligenter audiens, quam poenam incurrat, Euangelium adorandum.*
- 12 *Prædicandum quomodo, & quando sit.*

De concionibus, & personis concionatorum. Tit. 75.

Primum obseruandum, non ordinatos ad concionandum non esse admittendos. † Nullus enim debet sibi officium prædicandi assumere, nisi super hoc sibi à iure, vel à Sede Apostolica, vel à Diocesano Episcopo licentia concedatur. Dicente Apostolo. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? cap. excommunicamus. 13. §. quia verò, vbi glo. & Doctor. de hæreticis, & probatur in c. cum ex iniuncto. 12. eodem tit. † Mulier enim ad concionandum nullo modo admittenda est, quamuis docta, & sancta, vt distinctione 23. c. mulier. & de consecrat. distinct. 4. cap. mulier. 20. Vel Abbatisa monasterij sit. Quia licet Beatissima Virgo Maria dignior, & excellentior fuerit Apostolis vniuersis, quippe quæ, vt cecinit Musa Hetrusca.

Benedetta anzi gli Eui, anzi che fusse

Creata il tempo in singular maniera;

Te, te volle il gran Dio, che ti produsse,

Dogni sincerità far più sincera

Benedetta, e beata in cui rilusse

Orto d' amor, che non miro mai sera:

Canane Dio, del tuo valor profondo,

Tutto è men grato, e men compito il mondo.

Tamen non illi, sed istis Dominus claues Regni Cælorum commisit, cap. noua. 10. §. quia licet, de poenitent. & remiss. Vnde benè, & per Paulum 1. Timoth. 2. dicitur. Docere mulieri non permitto. Quia nimirum aliquando cum docuit, à sapientie æternitate separauit. Antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio victoriam perdidit, qui Adam in Paradiso superauit, atque adiutricem suam mulierem, dum ad verba malæ persuasionis accendit, ad doctrinam sanctæ eruditionis misit, & quæ excitata fuerat, vt perderet, erudita est ne periret, ideoque docere non debet, vt per Diuum Gregorium in Iob lib. 3. ca. 6. B. ver. vnde benè. Hinc D. Thomas 2. 2. q. 177. artic. 2. dixit gratiam sermonis, sapientie, & scientie, vt publicè toti Ecclesiæ loqui possint, non pertinere ad mulieres, & si illis gratia prophetie non denegeretur. † Sed neque etiam laici sunt ad concionandum admittendi, d. distinct. 23. ca. mulier. §. laicus, & d. cap. cum ex iniuncto 12. & c. sicut. 14. de hæreticis, c. ad abolendam. Verum præsentibus Clericis, atque rogantibus laicus docere potest, d. distinct. 23. ca. mulier. 29. §. laicus. Sed prohibetur in d. c. cum ex iniuncto 12. de hæreticis. Et cum ipse Dominus noster Luc. 2. anno 12. ætatis suæ in medio Doctorum in templo sedens non docens, sed interrogans voluit inueniri; id fecit, vt non auderent homines in ætate infirma prædicare, vt obseruauit D. Gregorius in Ezechielem homil. 2. c. ... † Minus etiam monachi sunt ad concionandum admittendi, c. 1. de Capellis monachor. 16. q. 1. ca. de monachis, §. fin. c. monachus, cap. adijimus, ca. hinc est,

§. item illud, & ca. 1. §. personis quoque, de religiofo domib. in 6. Verum monachus in Clericum ordinatus admittitur. 16. q. 1. c. sciens nonnulli, §. fin. cum duobus cc. sequent. vsque ad §. non est humilitas, & monachus Canonicus regularis, ca. quod Dei timorem §. de statu monachor. † Sed & monachi diuina gratia intus commoti admittuntur. 16. q. 1. c. placet rationalis, §. ostendit ergo, d. ca. cum ex iniuncto 12. de hæreticis. Admittuntur etiam illi monachi, qui consulunt alios habitum monachalem suscipere, d. q. 1. ca. 6. iuxta. 11. † Concionatores autem ab Episcopo sunt ordinandi, & mittendi, † cum enim prædicationis munus præcipuum Episcopi sit, vt constituit Concilium Tridentinum in sess. 5. c. 2. in princ. & in sess. 24. c. 4. & Diuus Paulus 2. ad Timoth. cap. 4. Nam Deus dixit Petro, & in eo Pastoribus omnibus. Pasce oues meas, vt intelligeremus hoc in uis esse præcipuum, & in Episcopali consecratione dicitur; Va de prædica populo tibi commissio. Ad Episcopum ideo pertinet licentiam dare alij, qui pro se hoc munus adimpleat, d. c. 2. de Capellis monachor. & cap. 1. & Concilium, vbi supra. Nemo enim, neque sæcularis, neque regularis, nec in Ecclesijs suorum ordinum contradiçente Episcopo prædicare potest, d. c. 4. † & eum, qui docet, & instruit animas rudes, oportet esse talem, vt pro ingenio discipulorum semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse præcipue apprimè esse eruditus, & doctus, irreprensibilis, maturus, pauidus, sicut ipsi probastis fore hunc Clementem post me, dicit Diuus Petrus relatus in 8. q. 1. ca. oportet. 12. Est enim actus Ecclesiasticus summè meritorius, Nam qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Cælorum Matth. 5. Et qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stelle in perpetuas æternitates. Daniel. 12. Quod conuenit etiam Doctoribus ob eminentiam sapientie in libris proximis communicare, & declarare, vt recenset Gardin. Belarmin. de Ascensione mentis in Deum Gradu 6. & c. † Ad audiendas autem conciones omnes admittendi sunt, Episcopus enim nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentile, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam cathecumenorum, vt de consecrat. distinct. 1. ca. Episcopus nullum 67. Sed ab omnibus diligenter sunt conciones audiendæ. Interrogo vos fratres, vel sorores; dicite mihi, quid vobis plus esse videretur. † Verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc vtiq; dicere debetis, quod non sit minus verbum Dei, quam corpus Christi. Et ideo quanta sollicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso in terra cadat, tanta sollicitudine obseruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliud, aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: † quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permisit. 1. q. 1. ca. interrogo 94. ex Diuo Augustino libro 50. homil. homil. 26. Hac itaque ratione ordinatum est, vt stantes Euangelium audiamus venerabiliter in conspectu Euangelij, atque intente, & fideliter adoremus, de consecrat. distinct. 1. ca. Apostolica 68. ex Anastasio Papa Episcopis Germanie, & Burgundie: epist. 1. cap. 1. Lapis allegat. 57. num. 2. Et quod ante finiam concionem, & Missarum solemniam peracta non discedamus, d. distinct. 1. c. omnes fideles 62. cum duobus cc. sequentibus, & Canone Apostolico. 9. † Quomodo, & quando prædicandum sit definitur in Concilio Tridentino sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. Et modum docet etiam D. Paulus ad Timoth. 2. capit. 4. in quibus prædica verbum, in ista opportunè, importunè, atque obscure, increpa in omni patientia, & doctrina, & ad Titum capit. 2. & 3. docet etiam, quæ sint prædicanda, quod sit etiã in Polyntea in verbo prædicario. Sed & inter cætera in concionibus est monendus populus, vt decimas, & alia Ecclesiæ fideliter persoluat, cap. primo, de decimis in 6. Clement. cupientes. 3. §. illos etiam vsque ad finem, de poenis, & Diuus Paulus ad Romanos 13. & quod operas sibi iniuicem exhibeant. 11. quæstione prima, cap. te quidem 29. §. ista namque opera. Sicut enim tibi, loquitur enim Prælati, impietatis crimen est; neglectis verbi Dei studijs, sollicitudines suscipere sæculares: ita & vnicuique laicorum peccatum est, nisi iniuicem sibi etiam in his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Quod si fortè à semetipsis hoc laici non intelligunt, per Diaconum edo-

odocendi sunt, ut tibi solius Ecclesie sollicitudines derelinquant, d. q. 1. ca. sicut, 30. Sed & plura de concionibus dicta supra tit. 42.

S V M M A R I V M.

- 1 Orationis definitio.
- 2 Oratio est actus potius rationis, quam voluntatis,
- 3 Orationis definitiones plures.
- 4 Oratio est actus practice non theoretice.
- 5 Orationi concurrunt affectus, & intellectus.
- 6 Oratio triplex.
- 7 Oratio mentalis, & vocalis, & numer. 8. & 9.
- 10 Oratio Dominicalis prestat omnibus alijs.
- 11 Oratio Dominica memoria tenenda, & frequenter dicenda.
- 12 Oratio Dominica continet prefationem, & septem petitiones.
- 13 Voluntas Dei distinguitur, & declaratur.
- 14 Petis, qui petitur qualis.
- 15 Debita, qua petit, ut dimittantur, qua sint.
- 16 Peccator sit debitor Deo actione iniuriarum.
- 17 Oratio Dominicalis, qua peccata delet.
- 18 Teneatio in quam petimus non induci qualis.
- 19 Malum a quo liberari petimus in oratione Dominica.
- 20 Orationis Dominicalis Expositores plures.
- 21 Oratio qualis esse debeat.
- 22 Orationis conditiones ad impetrandum, qua.
- 23 Oratio flexis genibus facienda, imitatur.
- 24 Oratio pro quibus fundenda.
- 25 Orandum est pro mortuis.
- 26 Nomina defunctorum in orationibus, an nominanda.
- 27 Orandum, pro quibus non sit.
- 28 Orandum, an sit pro defunctis in excommunicatione.
- 29 Excommunicatus non absolutus moriens potest salvari.
- 30 Baptismus in iolab: liter ministratur, quando illum non contempnit religionis, sed ex merito necessitate exciudit.
- 31 Vir sine consensu uxoris, an possit orationi vacare.
- 32 Orationes non coniungenda cum excommunicatione, vel Clerico deposito.
- 33 Sanctis iuris orandi, non pro eis est orandum.

De Orationibus. Tit. 76.

- 1 **O**ratio est actus rationis practice, voluntatis desiderium explicantis, & ab alio aliquid postulantis, ex Diuo Thoma 2. 2. q. 83. artic. 1. † Et quamvis ad orationem, & ratio & voluntas concurrant ex necessitate, Tamen propriè est actus rationis, non voluntatis. Oratio enim est quedam petitio, petitio autem cum sit intimatio, ac locutio, sine dubio ad rationem, & intelligentiam pertinet. Ideo Dominus in Matth. 7. petire, inquit, & accipietis, & Marc. 11. Quidquid orantes petitis, &c. & Apostolus ad Romanos, 8. Quid oramus, sicut oportet nescimus. Spiritus postulat pro nobis, & Patres Basilii in orat. in Iulianam. † Oratio, inquit, est boni cuiusdam petitio, qua à pijs ad Deum effunditur. Gregor. Nissen. in orat. 1. de oratione Dominica, inquit, est conuersatio, sermocinatioque cum Deo, & orat. 2. Oratio est petitio bonorum, qua Deo cum supplicatione offertur. Chrysostomus homil. 30. in Genes. Oratio colloquium est cum Deo. Ioan. Damascenus lib. 3. de fide, cap. 24. Oratio, inquit, est ascensio mentis in Deum, aut decentium à Deo petitio. † Dicitur secundo esse actum rationis non theoreticè, sed practicè, quia non ad cognitionem, sed ad impetrationem ordinatur. Tertio dicitur esse actum rationis explicantis desiderium voluntatis, † quia affectus, & intellectus ad orandum concurrunt, affectus desiderando bonum, quo caret, intellectus verò explicando desiderium illud, & proponendo. Ut in rebus corporalibus cum re aliqua indigemus per appetitum, qui dicitur concupiscibilis rem illam desideramus, per linguam verò, qua appetitus est interpres petimus. Tandem dicimus esse actum rationis ab alio aliquid postulantis, quia desiderium voluntatis si est in nostra potestate, non exprimitur à ratione per modum postulantis, sed per modum imperantis. Si non in nostra, sed in aliena potestate est, tunc exprimitur per modum postulantis, & ea propriè dicitur oratio secundum Diuum Thomam, vbi supra. † Sed

oratio triplex est, alia publica, qua nomine totius populi à sacerdotibus, tanquam publicis ministris in templis ritè celebratur, qua à solis laicis sine Episcopo, & Clericis fieri non potest, § omnibus autem laicis. Nouella c. 123. de sanctis. Episc. & Diuus Thomas 2. 2. q. 81. artic. 12. Alia est priuata, qua ad singulos pertinet, de qua Apostolus. 1. ad Timoth. 2. Volo ergo viros orare in omni loco leuantes paruas manus, sine ira, & discerptione, Alia est oratio tantum mentalis, Alia mentalis simul, & vocalis, & oratio, qua sola mente concipitur cum quis priuatim orat vtilissima est, & aliquando vtilior, & si vox corporalis etiam addatur, vt Matth. 6. & docet Diuus Ambrosius in 6 lib. de sacramentis, cap. 4. Qui in silentio orat, fidem deserit, & confitetur, quod Deus scrutator cordis, & renis sit, & orationem tuam ante ille audiat, quam tuo ore fundatur. † Potest esse, & vocalis tantum, qua & vtilis interdum, & necessaria est, & vtilis, vt probat Diuus Augustinus in Epistol. 121 ad Probam c. 9. Quoniam, inquit, interdum voce nos ipsos ad deuotionem acrius excitamus, & ad affectum deuotionis itas excitata extremum potest redundare, iuxta illud Psal. 25. Letatum est cor meum, & exultauit lingua mea, & illud Psal. 83. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, † Est etiam non solum vtilis, sed etiam necessaria, & vocalis oratio, quando ex precepto maiorum, vel publicè, vel priuatim certas preces recitare iubentur, vt diuina officia publicè in Ecclesia, vel priuatim in omni loco, vt dicitur infra de diuinis officijs, tit. 77. & probatur in §. omnibus, & in §. ad hæc iubentur. Nouella c. 123. & in Polyanthea in verbo oratio, seu preces, & in verbo preces. Sed Apostolus 1. ad Timoth. 2. Quatuor constituit genera orationis, sine partibus dum inquit. Obsecrationes, gratiarum actiones in omnibus hominibus, &c. Er ad Philipp. 4. inquit, in omni oratione, & obsecratione, quæ gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum. Diuus Augustinus in Epist. 59. ad Paulinum c. 5. totum hunc Apostoli locum refert ad publicas preces, qua tempore sacrificij ad altare funduntur. Idem facit Diuus Chrysostomus in comment. Sed Augustinus ibi indicat, quid intersit inter has voces ibi oligo in his verbis, &c. Idem faciunt Io. Cassianus col. 9. ca. 9. & sequentibus tit. Theodoretus in comment. 1. Timoth. 2. Diuus Bernardus in sermone de quatuor modis orandi, & Diuus Thomas 2. 2. quaest. 83. artic. 17. † & oratio Dominica prestat omnibus alijs formis orandi auctoritate, breuitate, perfectione, ordine, efficacia, necessitate, vt demonstrabitur, auctoritate, quia ab ipsa Dei sapientia condita est. Breuitate, quia pro magnitudine, & multitudine rerum quas continet, non potest oratio fieri breuior. Prestat quoque perfectione, quoniam omnia comprehendit, qua à Deo nos petere, vel necessaria, vel vtilia intendimus. & Tertullianus addit orationem Dominicam esse quasi Bremiarium Evangelij, quia dum hanc orationem fundimus, simul admonemur, quod credere, quod sapere, quod amare, quem colere, quid agere, quid fugere, quid appetere, quid contemnere debeamus. Ordine prestat, quoniam planè methodo postulare docemur. Primum, qua ad gloriam Dei, deinde, qua ad famæ nostræ tam pertinent, in ijs primum æterna, deinde temporalia. Efficacitate, siue vtilitate prestat, quia (vt rectè notat S. Cyprianus) nihil potest Deum Patrem magis mouere, quam oratio eius filij. Prestat demum necessitate, quia nulla est alia forma precandi, quam omnes Christiani conceptis verbis tenere, & frequentare iubeantur, nisi ista. Nam in Constitutionibus Apostolicis lib. 7. ca. 25. monentur Christiani omnes ter quolibet die orationem hanc fundere. Item in Concilio Toletano 4. ca. 9. iubemur nullo vnquam die orationem hanc intermittere, quam non sine ratione Patres Cyprianus serm. 6. & Augustinus in Enchiridion. cap. 71. quotidianam vocauerunt, & in Concilio Remensi. c. 2. † docemur non licere homini Christiano Dominicam orationem, aut non tenere memoria, aut non intelligere, aut non frequentare, & in matutinis, & in vespertinis horis semper est fundenda. Id enim semper placuit obseruari, vt omnibus diebus post matutinas, & vespertas oratio Dominica à sacerdote proferatur, vt de consecrat. distinct. 5. c. id semper. 14. ex Concilio Gerunden. cap. 10. Hinc orationi præmittitur prefatio. Sursum corda, ad parandas fratrum mentes, vt dum respondet plebs, abeamus ad

ad Dominum, admoneamur nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere, vt de consecrat. distinct. 1. ca. quar-
 12 do. 70. † Continet enim oratio hæc præfationem, & septem petitiones, vt per Diuum Thomam 2. 2. q. 83. artic. 9. Præfatio est. Pater noster, qui es in Cælis. in qua moneamus nos filios adoptiuos Dei, & terræ peregrinos esse, vt intelligamus auxilio indigere, quia peregrini sumus, & fiduciam petendi concipiamus, quia filij, dicendo Pater noster. Captamus benevolentiam laudando bonitatem Dei, qui à nobis vilissimis seruis dignatur appellari Pater. Cum addimus, qui es in Cælis. Laudamus eius potèntiam, & excellentiam, qui in Cælo, id est in altissimo folio præfideret, vt notant omnes, qui multi sunt veteres Patres, qui hanc orationem explicarunt. Prima petitio. Sanctificetur nomen tuum: nonnulli referunt eum ad sanctitatem Dei in nobis, vel inchoandam, vel perficiendam, vt videlicet, intelligamus petere, vt sanati simus, vel in sanctitate perseueremus. Ita Tertullianus, & Cyprianus in eius explicatione. Alij referunt ad gloriam nominis Dei, sed ex nostris bonis moribus consequentem, ita S. Cyrillus in cathesi 5. Mystagoga; Nissenus orat. 3. de oratione Dominica, Chrysostomus, Hieronymus, & Rupertus in ca. 6. Matth. Sed optima, & literæ inhærens est explicatio Sancti Augustini lib. 2. de sermone Domini in monte, c. 10. Cassiani collat. 9. ca. 18. & S. Bernardi sermone 6. in Quadragesima, & aliorum, qui dicunt simpliciter peti gloriam Dei, id est, vt innotescat omnibus nomen Dei, & ab omnibus sanctificetur. Secunda petitio. Adueniat Regnum tuum, in qua recto ordine post gloriam Dei in prima, petimus nostram beatitudinem in secunda, quam obinebimus, quando beati accepta gloria cum Deo perfecte, feliciterque regnabimus. Tunc enim tollitur omnis potestas Demonum, & hominum impiorum, & solus Deus, & filij eius sine vlla
 13 resistentia, vbique regnabunt. Tertia. † Fiat voluntas tua sicut in Cælo, & in terra. ex ea distinguunt Doctores voluntatem Dei in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Illam signi appellant præcepta, & prohibitiones, quibus Deus significat, quid à nobis agi, vel non agi velit. Istam beneplaciti nominant eam, qua Deus vult absolute aliquid fieri, quæ semper impletur, & quam nulla vis externa impedire potest. De prima enim intelliguntur loca Matth. 12. Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cælo est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ioann. 4. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. 1. Thessal. 4. Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra. Hebr. 10. Vt voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. De secunda vero intelliguntur illa loca Psalm. 113. Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in Cælo, & in terra. Isa. 46. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Esther 13. Non est, qui tuæ possit resistere voluntati. Quamuis enim petitio hæc præcipue referatur ad obedientiam legis, & voluntatem signi, potest tamen aliquo modo referri ad voluntatem beneplaciti, quatenus nunquam debemus reprehendere beneplacitum Dei, neque de eo submurmurare, etiam si nos affligi, & premi velit, sed ei patienter, ac libenter acquiescere. Hoc modo Dominus dixit Matth. 26. Non mea, sed tua voluntas fiat, & Act. 21. Quando discipuli non potuerunt retinere Paulum, quin Hierusalem ad manifesta pericula carceris, & vinculorum pergeret, dixerunt. Voluntas Domini fiat. Quarta petitio. Panem nostrum quotidianum da nobis
 14 hodie. † Hinc oriuntur varæ sententiæ, de quo pane sit intelligendum, de corporali, scilicet tantum, vel tantum de spirituali, vel de utroque simul. Et receptissima, & communissima est, atque recipienda illa sententia, quæ docet; nomine panis intelligi debere alimenta in genere, id est omnia subsidia necessaria ad vitam cum animæ, tum corporis conseruandam: & quia subsidia vitæ spiritualis, vt sacramenta, conciones, & alia id genus, multo magis sunt necessaria, & nobilia, quam subsidia vitæ corporalis, ideo orantis intentio referri debet ad panem spiritualem, vt ad id, quod primum petitur, ad panem autem corporalem, vt ad quoddam additamentum. Et conuenit cum eo, quod continuando sermonem in Matth. ca. 6. ibi. Dominus dicit. Ideo dico vobis ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini, &c. Nolite ergo solliciti esse dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operietur? hæc enim omnia gentes in-

quirunt, Scit enim Pater vester, quod his omnibus indigeatis. Querite autem primum Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis. Quinta petitio. Et mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. † Nominis debitorum hoc loco non intelliguntur nisi peccata, non autem debita seruandi leges, vota, promissiones, & alia id genus per nos debita. Nam Luc. 11. dicitur, & dimitte nobis debita nostra. & Matth. 6. Explicans hanc petitionem, inquit, Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester Cælestis
 16 peccata vestra. † Peccata enim, & debita dicuntur, quia omnis, qui peccat iniuriam facit Deo, ac per hoc actione iniuriarum fit debitor Deo satisfactionis illatæ iniuriæ per iniuriarum actionem. Incidit in penam legis Dei, quam vt debitor tenetur luere, vt infra titu. 93. & fraudat Deum de fructu animæ sibi excolendæ à Deo commissæ cum talentis naturæ, & gratiæ, vt operaretur in eis. Vnde qui negligunt bene operari debitores fiunt lucri cessantis, & damni
 17 emergentis. † Hæc oratio quamuis potissimum instituta esse videatur ad peccata venialia delenda, vt de penitent. distinct. 3. c. de quotidianis. Tamen valet etiam ad impetrandam peccatorum mortalium indulgentiam secundum Diuum Chrysostomum in commentario ad capit. 6. Matthæi. Si à peccato desistatur, vt d. distinct. 3. ca. nihil prodest.
 18 21. Sexta petitio. Et ne nos inducas in tentationem. † Alij enim intelligunt his verbis peti à Deo, non quidem, vt non tentemur, sed ne à tentatore vincamur, vt Diuus Hieronymus, Hilarius in comment. ad c. 6. Matthæi. Diuus Ambrosius lib. 5. de sacramētis, c. 4. Cyrillus Catechesi quinta Mystagoga. August. in epist. 121. c. 1. Cassianus collat. 9. cap. 23. Alij intelligunt id peti, vt simpliciter non tentemur, vt Tertullianus in lib. de oratione. Cyprianus in sermone de oratione Dominica. Nissenus de oratione Dominica orat. 5. Chrysostomus, & Euthymius in comment. ad c. 6. Matthæi. Quæ sententia videtur probabilior. Nam non induci in tentationem, non videtur non vinci à tentatione, sed in tentationem non incidere. Psalm. 61. dicitur. Induxisti nos in laqueum. Quod idem est, ac si dictum fuisset, induxisti nos in tentationem. Et Propheta eo loco significat se Dei permissione non à tentatione fuisse deuictum, sed solum tentari, vexarique permillum, vt exponit ibi Diuus Augustinus. Et quamuis tentatio, interdum sit utilis, quando ex ea victoria reportatur, Tamen cum semper sit periculosa propter incertam victoriam, non solum præsumptio est illam appetere, sed etiam humilitas declinare, & à Deo petere, vt nos in huiusmodi periculosum, & ambiguum certamen non inducat. Tamen in eam ducti, illam cum gaudio debemus tolerare, vt inquit Iacobus ca. 1. Omne gaudium exiustimate fratres, cum in tētationes varias incideritis, & David Psalm. 21. Proba, inquit, me Domine, & tenta me. Sed quod toleramus non amamus, neque petimus, & Diuus Augustinus lib. 10. confessionum ca. 28. inquit, tolerare eas iubet, non amare. Nemo, quod tolerat amat, & si tolerare amet. Quamuis enim gaudeat se tolerare, tamen
 19 maualt non esse, quod toleret. Septima petitio. † Sed libera nos à malo. Per malum hic Doctores omnes. Nyssenus, Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius, Theophilactus, Ambrosius, Chrysologus, Cassianus intelligunt Diabolum. Verum Cyprianus, ugrinus, Rupertus, Beda, & plerique alij intelligunt per malum, res omnes malas, ac potissimum præsentis vitæ calamitates, in quas per Adæ peccatum incidamus. Hanc secundam sententiam confirmat Ecclesiæ authoritas, quæ in sacrificio altaris, posteaquam dictum est. Libera nos à malo. Subiungit hanc orationem veluti explicationem. Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris, vt ope misericordiæ suæ adiuti, & à peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Vbi illud præteritis respicit petitionem quintam, futuris petitionem sextam, præsentibus petitionem septimam. Illud autem à peccatis simus semper liberi pertinet ad quintam, & sextam, illud verò ab omni perturbatione securi, ad petitionem septimam, & hæc quam breuissime potui de oratione Dominica dicta
 20 sufficiant. † Qui autem plura desiderat, adeat Tertull. in lib. de oratione, qui est vltimus inter eius opera. Cyprian. in sermo. 6. de oratione Dominica. Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 5. Mystagoga. Ambrosium lib. 5. de sacramētis, ca. 4. Gregorium Nyssenum in quinque oratio-

nibus de oratione Dominica. Hieronymum in comment. ad cap. 6. Mathei. Ioan. Chrysostomum ibidem, & homil. de oratione Dominica August. in epistol. 121. ad Probam cap. 11. in Enchiridion. capit. 115. lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 8. & sequen. serm. 28. de verbis Domini hom. 42. ex libro 50. homil. serm. 126, 128. & 135. de tempore Casian. collat. 9. cap. 18. Chrysologum serm. 67. & sequen. Bernardum sermo de quadragesima Innocentium Papam libro 5. de mysterijs missæ cap. 17. Denique commentaria in cap. 6. Mathei, vel 11. Lucæ Theophylacti, Euthimij, Bedæ, Anselmi, Ruperti, Thomæ, Bonaventuræ Alberti, & aliorum, & Cardinalem Bellarminum lib. 1. de bonis operibus capitulo 4. de excellentia orationis Dominicæ, & sequentibus. Sed de hac oratione non est præmittendum etiam Maumethenses illa, vt quam eos docuit Maumethes, nesciuit enim aliam inuentare: sed vbi nos dicimus, & ne nos inducas. Ipsi dicunt Deus fuit, & Deus erit Maumethes missus à Deo, vt testatur Ficinus de Christiana religione cap. 36. in fine dum ad confusionem hebræorum ex Alcorano ipso probat, quod Christianorum literæ non sunt vitiatæ, vt profitentur Iudæi id malignè affirmantes ad fouendam simul, & celebrandam eorum perfidiam, 21 ¶ Sed non verbis tantum, sed & corde orandum est. Non enim mediocriter errant, qui bono magno præferunt mediocriter bonum. Non ne rationalis homo dignitatem amittit, qui velie unum charitatis, aut vigilias præfert sensus integritati, vt propter abstinentiam immoederatam, atque indiscretam Psalmorum, vel officiorum decantationem, aut amentia, aut tristitia notam incurrat? Nunquid verborum multitudinem flesti Deus, vt homo potest? Non enim verbis tantum, sed corde orandus est Deus, Melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spiritali hilaritate, quam totius Psalterij modulatio cum anxietate cordis, & tristitia, vt de consecr. dist. 5. c. non mediocriter 24. ex Diuo Hieronymo, idem firmat Diuus Thomas in 2. 2. q. 83. art. 3. & in supplemento summæ, quæst. 1. artic. 3. dicit quamcumque latram, que exhibetur Deo, habere rationem orationis. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilate, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quæ id solum cogitet, quod precatur, vt de consecr. dist. 1. cap. quahdo. 70. ex Diuo Cypriano in serm. 6. de oratione Domini 22 nica. ¶ Sed conditiones, quæ requirantur in oratione ad impetrandum, multas proponit Card. Bellarm. in li. 1. de bonis operibus c. 9. per tot. & de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 11. prope finem. Et cum videris, teste Diuo Augustino, in Psalm. 65. in expositione verborum. Benedictus Deus, qui non amat orationem meam, & misericordiam suam à me. Cum videris, inquit, non à te orationem deprecationem, securus esto, quia non est à te amota misericordia eius, est enim donum orationis optimum, & ineffabile signum doni misericordie, oportet ergo semper orare, & nunquam desistere, vt nobis non deficiat Dei misericordia. ¶ In oratione autem Deo fundenda genua flectenda sunt, vel oratione corpore orandum 26. quæst. 7. capit. sacerdos 6. §. diebus, exceptis die Dominico, & omnibus diebus Paschæ vsque ad Pentecostem. Quia quod ab Apostolis traditum est, canonicum tenet antiquus, vt per omnes dominicas, & per omnes dies Paschæ vsque ad Pentecostem non prosternant se causa humilitatis: sed recto vultu ad Dominum fungantur orationis officio: quia in his diebus gaudium resurrectionis Domini celebramus, vt distinct. 30. capit. vltim. §. similiter ex Concilio Martini Papæ, & distinct. 76. cap. scire debet 8. ex Diuo Ambrosio in sermone Dominicæ diei serm. 61. in princip. versic. neque ad exorandum Deum genibus flexis succedamus, & de consecr. dist. 3. cap. quoniam 10. 24 ex Concilio Niceno cap. 20. ¶ Sed pro omnibus oratio Deo fundenda est, etiam pro Principibus, & potestatibus secularibus, vt ex Apostolo in Concilio Tolentano 4. capitu. 24. relato de consecr. dist. 1. cap. de hymnis 54. §. compositione nuptur disertis verbis definitur. ¶ Orandum est etiam pro mortuis d. distinct. 1. cap. visum 72. ex Concilio Cabilonen si 2. capitulo 39. & quidem singulis diebus, in omnibus missarum solemnibus, & in alijs precibus secundum antiquum sanctæ Ecclesiæ morem, d. c. visum. Defunctorum etiam tacitis nominibus eorum, quos sub generali commemoratione Ecclesiæ suscepit, vt ibi §. defunctorum. ¶ De nomi-

nibus recitandis antequam preces sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt oratione sua commendat, quam superfluum sit, quisque pro sua prudentia recognoscat, vt cuius hostiam nec dum Deo offerentia eius ante nomen insinues; quamuis illi incognitum sit nihil d. distinct. 1. cap. vltim. vbi gloss. explicat, quando sint recitanda nomina eorum, pro quibus sacrificium missæ offertur, Nam recitanda esse, posse & debere nomina defunctorum, pro quibus preces funduntur, docent nos sacre scripturæ Genesis capitulo 5. vbi Isaac orat pro coniuge Rebecca. Secundo Regum 12. Dauid orat pro salute filij 12. Helias orat pro filio viduæ, & quod specialiter etiam pro viuus fundi possint probatur apud Lucam 22. vbi Christus orauit pro Petro, vt non deficeret fides eius, quod idem probant multæ autoritates relaxæ per Card. Bellarm. 27 minium lib. 1. de bonis operibus cap. 8. ¶ Sed pro damnatis pro crimine vltimo supplicio, non est orandum, nisi penitentiam egerint in vita, vt 13. quæst. 2. capitu. quæsitum. Nec pro occisis in furto, vel in latrocinio d. quæstio. 2. cap. penultim. & cap. fures 2. de furtis. Neque pro his, qui sibi mortem conscuerunt 23. quæst. 5. cap. placuit. Neque pro clericis, qui in bello, rixa, aut gentium ludis decesserint 28 23. quæst. 4. cap. quicumque. ¶ Neque pro excommunicatis ante absolutionem mortuis c. sacris, 38. §. nec si occumbat de sent. excom. Nisi non propter schisma, sed ob aliud crimen fuerit excommunicatus, pro eo enim est orandum 29 24. q. 2. cap. sane. ¶ Verum excommunicatus tenendo obiens, quamuis non absolutus potest saluari; teste Dante in purgatorio Cantilena 3 ibi.

*Orribil furon li peccati miei
Ma la bonta infinita ha si gran braccia,
Che prende cio che si risolue a lei.
Se l'Pastor di Consenza, ch' alla caccia
Di me fu messo per Clemente all'hora
Hauesse in Dio ben letta questa faccia.
L'ossa de l'carpo mio sar'io anchora
In co del ponte presso a Beneuento
Sotto la guardia della graue mora.
Hor le bagna la pioggia, e muoue'l vento
Di fuor del regno, quasi lungo il verde
Oue ei lo tramutò a lume spento.
Per lor maledition si non si perde
Che non possa tornar l'eterno amore,
Mentre che la speranza ha fior del verde.
Vero è che quale in contumacia muore
Di santa Chiesa, anchor ch' al fin si pentia
Star li conuen di questa ripa fuore.
Per ogni tempo, ch' egli è stato trenta,
In sua presuntion se tal decreto
Prin corso, per buon preghi non diuenta.*

Vt secundum eum etiam pro defunctis in excommunicatione sit orandum. Tandem minus orandum est pro non baptizatis defunctis, nisi in confessione Christiani nominis mortui sint cap. 2. de præbytero non baptizato. Lege super octauo libro Diui Augustini de Ciuitate Dei, vbi inter cetera legitur. ¶ Baptismus inuolabiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit librum etiam Beati Ambrosij de obitu Valentini idem asserentis reuolue d. capit. 2. §. lege. Quod facit pro sententia Dantis, qui vult orari pro defuncto Christiano non excommunicato, non absoluto, in quo supponit penitentiam, & baptismum est certum. ¶ Sed coniux sine consensu coniugis orationi vacare non potest 33. quæst. 4. cap. nec uxorem 11. & sequen. quod intelligitur priuate, vel priuato loco, sed solemniori orationi, missæ, & temporæ, & officio, & canonicis, & vniuersali Ecclesiæ indicto vacare licet, & debet, & potest, dummodo causa orationis continetia seruari non debeat, quia tunc sine consensu vacare non potest d. cap. 11. & sequen. vbi gloss. in verbo Apostolus, & 32 de consecr. dist. 2. cap. omnis homo. ¶ Verum cum excommunicato, vel clerico deposito orationes non sunt coniungendæ, canone Apostolico 10. cum sequenti. Neque cū hæretico canone Apostolico 43. & 44. Sed oratio, quæ dicitur in secreta in festo S. Leonis, quia vbi dicebatur. Annue nobis Domine, vt animæ famulatiui Leonis, hæc proficit oblatio, est immutata, & dicitur hodie, vt intercessione 33 Beati Leonis hæc nobis proficit oblatio. ¶ Et hoc factum est, quia Sancti nostris non indigent orationibus, sed nos suis indi-

indigemus. Iniuriam enim facit martyri, qui orat pro martyre, & idem est ratione confimili de alijs sanctis sentendum; quia orationibus non indigent, pro eo quod sunt perfecti beati, omnia eis ad votum succedunt. Sed nos potius orationibus eorum indigemus, quos (cum miseri simus) vndique mala nostra perturbant. Profit vel proficiat huic sancto, vel illi talis oblatio ad gloriam, & honorem: ita debet intelligi, vt ad hoc profit, quod magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, sanctorum gloriam vsque ad iudicium augmentari: & ideo Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verum vtrum in hoc articulo locum habeat illa distinctio, qua docetur, quod defunctorum alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: Vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, & actiones sunt gratiarum, pro valde malis consolationes vinorum: expiationes verò pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis, tua discretio inuestiget capit. cum Martha 6. §. tertio loco, de celebrat. missar. vbi gl. in verbo inuestiget resoluit, atque declarat articulum discretionis illius inuestiganti relictum. Hactenus de orationibus, quarum perseverantiam, qui est assecutus, est securus misericordie Dei, vt ex Dino Augustino in Psalmo 65. probat Card. Bellarm. de Gemitu columbæ lib. 2. c. 11.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium diuinum definitur.
- 2 Officium diuinum persoluitur publico nomine totius Ecclesie militantis.
- 3 Officium Ecclesie triumphantis solas laudes continebit.
- 4 Officium diuinum est sacrificium laborum.
- 5 Officium diuinum necessario voce distinctè proferendum.

De diuinis officijs, & sacris mysterijs.

Tit. 77.

DE nomine, ac definitione Diuini officij, seu Horarum Canonicarum habetur in c. 1. de celebrat. Missarum, & latè agit Durandus in rationale diuinorum officiorum lib. 5. per totum. Cardinalis Bellarminus lib. 1. de bonis operibus, ca. 10. vbi ipse ita definiuit. † Diuinum officium est certa ratio publicè laudandi, precandique Deum, mente simul, & voce autoritate Præsulum instituta. Dicitur primo certa ratio. Quia non quælibet Dei laudatio, vel ad Deum oratio est officium diuinum, sed certa quædam forma, & ordo Psalmorum, Hymnorum, & Precum, quem omnes sequi debent, qui diuinum officium ex obligatione persolunt, vt de consecrat. distinct. 5. ca. conuenit. † Secundo additur publicè. Quia diuinum officium persoluitur publico nomine totius Ecclesie, pro bono communi, & publico, per publicos, & solemnes ministros, c. 1. de Clerico non ordinato. 16 q. 1. ca. generaliter, §. fin. & c. cunctis in princ. & de consecrat. distinct. 1. cap. 1. §. si autem, vt legitur, cap. sicut non. in princ. cap. hic ergo, ver. aut ab Episcopo, & D. Thomas 2. 2. q. 83. artic. 12. vbi etiam agit generaliter de oratione in tota illa questione. Atque ea causa est, vt etiam si dicatur interdum ab vno, & in priuata Domo, tamen non omittuntur voces illæ Dominus vobiscum, oramus, Benedicamus Domino, & similes. Dicuntur enim toti Ecclesie, & nomine eiusdem Ecclesie ipse sibi respondet; & cum spiritu tuo, Deo gratias, &c. Additur tertio. Laudandi, precandique, quoniam hæc duo continet officium, de quo agimus, Laudes pro beneficijs acceptis, preces pro accipiendis: hoc enim est Ecclesie militantis officium. † Ecclesie enim triumphantis officium, quando post vitium iudicij diem: in omnibus suis membris triumphabit, solas laudes continebit. † Quarto additur Deum. Quoniam totum officium hoc propriè soli Deo præritur, est enim sacrificium laborum, de qua Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis. Nec facit, quod aliud vocetur officium de Sanctis, aliud de mortuis, aliud de tempore, &c. Dicitur enim de Sanctis, quando offertur Deo in memoriam Sanctorum, & cum in Sanctis suis Deus ipse laudatur. Dicitur de mortuis, quando pro mortuorum refrigerio, & reque Deum precamur. Denique siue à San-

ctis, siue à mortuis, siue à quacumque alia re officium immoietur, semper Psalmi, Hymni, Collectæ, & ceteræ diuini officij partes diriguntur ad Deum. † Additur quinto, mente simul, & voce. Quoniam huius officij forma cum ex præscripto, & instituto hominum sit, aclem ceterum necessario postulat: Quare muneri suo non satis faceret, qui sola mente orans, & laudans, non etiam voce, verbis omnia distinctè, integrèque proferret. Additur postremo, autoritate Præsulum Ecclesie instituta. Quia nemo potest certam formam orandi præscribere, nisi qui præest. Vnde in Concilio Mileuitano Canone 12. legitur. Placuit, vt preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ, vel comprobatæ in Synodo fuerint, & in Concilio Tolerauo 4. c. 2. statuitur, vt in tota Prouincia idem officium celebretur, & Gregorius VII. in Concilio generali numerum Psalmorum, & Lectionem officij diuini præscripsit, vt de consecrat. distinct. 5. c. in die 15. teste etiam Platina in eiusdem Gregorij vita: & ordinem quem Metropolitanus tenent, Comprouinciales eorum obseruare debent, de consecrat. distinct. 1. c. altaria, §. ad celebranda, quod statuitur etiam in Concilio Tridentino sess. 22. Decretum de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ, & Clerici commensales domestici Cardinalium, & Episcoporum possunt se ipsis in diuinis officijs celebrandis computare. Clement. dignum. 2. de celebrat. Missarum. hæc de diuinorum officiorum definitione dicta sufficiant.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium diuinum ad quos pertineat.
- 2 Laici à Clericis separati esse debent, nec ad altare accedere, nec presbyterium ingredi possunt.
- 3 Clerici iure diuino tenentur vacare precibus, & laudibus Dei magis, quam ceteri homines.
- 4 Officij diuini forma, quæ est in usu, non à iure diuino, sed ab Ecclesia determinatione pendet.
- 5 Horarum Canonicarum numerus non est de iure diuino, & potest per Ecclesiam dispensari.
- 6 Hora Canonica in Ecclesia quot numero aliquando fuerint.
- 7 Beneficiarius si prætermittat officium diuinum tenetur restituere fructus.
- 8 Officium diuinum, à quibus recitari non possit.
- 9 Leprosi in altari non seruiunt, nec Ecclesias ingrediuntur.
- 10 Coadiutor datur infirmo Rectori, & datur portio de redditibus.
- 11 Redditus si vtrique non sufficiant quid iuris.
- 12 Prelato egrotato datur coadiutor, non desinit esse Prelatus.
- 13 Coeuntes in somno à sacris mysterijs abstinent.
- 14 Mysteria salutis non sunt tractanda à prauaricatoribus.
- 15 Occultus criminofus, an possit celebrare.
- 16 Simonia est hæresis.
- 17 Pastores simoniaci nullam omnibus medicinam præbent, & eorum sacramenta carent effectu gratiæ.
- 18 Sacramenta non possunt ministrari ab hereticis, nec ab alijs, num. 13.
- 19 Minister sacramenti si malus sit, an per eum conferatur effectus gratiæ.
- 20 Sacramentorum alia sunt necessitatis, alia dignitatis.
- 21 Sacramenta dignitatis à dignis conferenda.
- 22 Baptismus tradi potest etiam à Pagano, dum modo conferatur verbis Evangelicis.
- 23 Sacerdos valetudinarius sacrificans habeat sacerdotem vicinum, qui cepta sacramenta si opus fuerit expleat.
- 24 Celebratio missæ interdicitur laborantibus morbo caduco.
- 25 Missam post cibum quamuis minimam nemo potest celebrare.
- 26 Idolis, qui sacrificauerunt, quando sint ad sacra ministeria dispensandi.
- 27 Monachi officia populis celebrare non possunt.
- 28 Monachus ad Clericatum promotus potest retinere beneficia antea decime & sacerdotalia officia administrare.
- 29 Vita sacerdotum non est consideranda, sed quæ decet, & ministrant.
- 30 Sacrificia à quo sunt cepta perfici debere.
- 31 Excommunicati non sunt admittendi ad diuina officia.
- 32 Excommunicati admittuntur ad predicationes.
- 33 Interdicto Clero non est interdictus populus, nec è contra.

Inter-

- 34 Interdicta Ciuitate, vel populo singulis ciues censentur interdici. *Ei limitatur num. 35.*
 36 Interdicta ciuitate suburbia quoque censentur interdici.
 37 Interdicta Ecclesia cœmeterium & capella censentur interdici.
 38 Interdicto generalis non continentur episcopi, & superiores.
 39 Officia diuina ubi possunt celebrari.
 40 Baptisma, & Christisma in locis interdictis possunt ministrari, & conciones habere.
 41 Episcopus transiens potest celebrare in locis interdictis.
 42 Poena celebrantium in locis interdictis qua.

A quibus Diuina officia, & sacra mynisteria peragenda. Tit. 78.

ET quidem non est dubium apud catholicos hoc officium ad clericos, & Monachos, atque ad clericos ratione ordinis sacri, vel ratione Ecclesiastici beneficii proprie pertinere distinctio. 9. cap. fina. & cap. Præbyteri 1. & c. dolentes de celebrat. missar. Clement. 1. cod. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone X. sess. 9. & deprehenditur ex cap. 1. de clerico non ordinato, & 16. quæst. 1. cap. generaliter §. fin. & cap. cunctis in princ. & de consecr. distinct. 1. cap. 1. §. si autem cap. sicut non in princ. cap. hic ergo ver. aut ab episcopo. Nam ad non ordinatos hoc munus non pertinet, vt in allegatis canonibus. Quod autem id recte fiat, vt soli clerici, & monachi ad hoc officium obligentur non potest dubitari stantibus allegatis auctoritatibus, & quia etiam probatur id exemplo veteris Ecclesiæ vtriusque testamenti. Nam in veteri non totus populus, sed soli Leuitæ psalmos ex officio publice decantabant, vt in 1. Paralipp. 15. Dixit David Principibus leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores, & c. & c. 16. Constituitque coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent, & recordarentur operum eius, & glorificarent, atque laudaret Dominum Deum Israel. In nouo Apostoli primi fuerunt, qui relicta cura rerum temporalium munus suum proprium dixerunt esse. Verbo Dei & orationi sine intermissione instare. Nos, (inquiunt act. 6.) orationi & verbo Dei instantes erimus, ex quo intelligimus omnium quidem fidelium esse priuatim orare, & alios exhortari, sed proprium esse sacerdotum publice populo prædicare, & pro eodem populo assidue orare. Hoc idem probatur à simili, nam si respublica temporalis habet milites suos, suos iudices, & magistratus, qui die noctuque, vigilant ad curam Ciuitatis, vt abunde demonstratum fuit in libr. 1. Quare non conuenit, vt respublica spiritualis, id est Ecclesia habeat suos, qui similiter vigilant, & excubant contra spirituales nequitas easque clamando extorqueant? Super muros tuos (inquit Dominus Isaia c. 62.) Hierusalem constitui custodes, tota die, & nocte in perpetuum non tacebunt. Et Diuus Hieronymus hunc locum exponit de Pastoribus Ecclesiæ. Qui nec diebus debent, nec noctibus tacere, sed semper Domini Clementiam deprecari, vt grex illius, & muri Hierusalem custodiantur, & valentur eius auxilio. Durandum in rationale Diuinorum officiorum lib. 5. cap. 1. cum pluribus sequentibus. Vnde ad eosdem custodes atque Doctores sermo dirigitur. O vos qui recordamini Domini, eiusque Clementiam fatigatis die ac nocte precibus, caute ne vnquam in ore vestro sileat oratio. Et est conueniens. Nam si ad cætera omnia munera certi homines destinantur, vt in primo, secundo, & quarto libro monstratur, immo clerici ab ijs immunes euadunt, vt in hoc tertio dicitur, & non omnes ex officio docent, aut iudicant, aut hanc vel illam artem exercet: cur non par sit ad munus Deum laudandi atque assidue precandi certos homines destinari? Præsertim quod reliquus populus alijs rebus occupatus, neque tam frequenter, neque tanta intentione huic summo negotio vacare possit, quam eius dignitas, & necessitas postulat, vt 12. quæst. 1. capitulo duo sunt 7. Immo laici à clericis in Ecclesia loco separati esse debent, nec ad altare accedere possunt, nec possunt præbyterium ingredi cap. 1. de vita & honesta. cleric. cap. 1. §. fin. de cohabit. clericor. & de consecr. distinctione secunda capitulo sacerdotum, argumentum potissimum, quod hoc munus ad clericos, & monachos proprie pertinet, vt iam fuit dictum. Et quidem iure diuino tenentur precibus, & laudibus Dei clerici, & monachi magis quam cæteri homines vacare. Tamen forma illa precum, & laudum, quæ nunc in vsu est, non à iure diuino, sed ab Ec-

clesiæ determinatione pendet; vt iam in præcedenti fuit probatum, & probatur paulo superius. Nec facit, quod Abbas in capitulo primo de celebrat. missarum, iure diuino determinatum esse asserat numerum septem horarum cum scriptum sit in psalm. 118. septies in die dixi laudem tibi, & ideo non possit in numero horarum per Ecclesiam dispensari, quia illud scripturæ testimonium, non præceptum, sed exemplum continet, & exemplum Regis non sacerdotis. Præterea si quid efficeret, ad horas canonicas Reges obligaret, non sacerdotes. Præterea horæ canonicæ in Ecclesia aliquando solum quinque aliquando sex, aliquando etiam octo fuerunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, Completorium, vt per Cardina. Belarminum lib. 1. de bonis operibus cap. 11. & capitulo primo de celebra. missarum quinque numerantur; de hac re Turrecremata distinctione 91. capitulo Eleutherius, & Nauarrus in Enchiridion capitulo 25. numero 102. & Durandus in rationale diuinorum officiorum libro 5. & seq. Et qui ratione beneficii ad hoc officium obligantur, si illud prætermittant, fructus beneficiorum non possunt percipere, & si perceperint restituere debent, vt elemosynis pauperum, vel in Ecclesiæ fabricam infumantur, ex Leone X. in Concilio Lateranense sess. 9. §. statuimus, & in constitutione Pij V. de qua apud Nauarrum cap. 25. nume. 122. Verum tamen quamuis hoc munus proprium sit clericorum, & monachorum, vt superius fuit probatum. Nihilominus ab eo arcentur suspensi, vel depositi capitulo primo cum quinque consequentibus de clerico excommu. vel deposito, & cap. vltim. & penult. eod. Item & concubinarij vel fornicarij de crimine condemnati cap. vestra 7. & c. vlt. de cohabit. cleric. vbi glo. & Doctor. Nec non & is, cui manus mutilata est, is enim missam non celebrat, sed cæteris sacerdotalibus officijs fungi potest capitulo præbyterum 2. de clerico agrotã. De rectoribus Ecclesiarum lepra macula vsque adeo infectis, quod altari seruire non possint: nec sine magno scandalo eorum, qui sunt sani Ecclesias ingredi, statuitur quod eis detur coadiutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam cõgruam recipiat portionem c. de rectoribus 3. c. tua nos 4. eod. tit. Sed si redditus vtrique non sufficiant ille, qui seruit eos habebit, & infirmo prouidebit Episcopus gl. fi. in fine d. c. 3. ex dist. 82 in princ. & c. 1. Quod idem statuitur de Episcopis, & cæteris Prælati, qui propter aliquam aduersam valetudinem pastorale officium vllatenus exercere non possunt c. ex par. 5. & seq. de clerico agrotante. Non ideo quia morbo aliquo sunt impediti definit esse Prælati, nec possunt compelli ad renunciandum glo. in d. c. tua nos 4. in verbo administrationis, & gl. in d. c. ex par. 5. in figuracione casus. Sed & clerici coniugati orationis tempore operi coniugali vacare non debent, nam qui cum vxore nocte præcedente, multo magis cum aliqua alia muliere rem habuit à sacris mysterijs debet abstinere 33. q. 4. in prin. c. 1. cum duob. cc. seqq. Debet etiam se abstinere ille, qui per somnium sibi visus est coire dist. 6. in prin. c. 1. & per totam dist. nisi necessitas aliud suadeat d. dist. 6. in qua agitur de multiplici genere Demonum illusionib. Sed & si post ordinationem quispiam in lapsu ceciderit, & purgationis peccato fuerit deprehensus obnoxius, omnimodo prohibendum est, eum manib. lutulētis, atq. pollutis mysteria nostre salutis tractare dist. 50. c. si post 12. ex Martino Papa 1. in epist. ad Amandum c. qui sub 31. et c. psbyteros 32. Verum occultus criminofus, pter homicidã, post penitentiam in susceptus, vel suscipiendis ordinib. non debet impediri ministrare, quia in susceptis ministrat, et ad superiores ascendit. Sed si non penituerit mouendus est, et sub interminatione diuini iudicij obtestadus, vt in testimoniũ suę dånationis, in susceptis et ordinib. non ministret c. vlt. vbi gl. et Doc. de tēporib. ordi. De Simoniacis et hæreticis (est. n. hæresis simonia) dicitur quod Pastores simoniaci nullã sibi habent ouib. medicinã, et quod eorum Sacramenta effectu gratiæ carent 1. q. 1. c. fertur 28. c. sicut 29. c. si psbyter 60. §. 9. aut cum seq. vsq. ad c. intra 18. catholica. Quod idem statuitur de hereticis, imo plus quod Sacramenta ab eis nullatenus ministrari possint in d. c. si psbyter 60. §. quod aut cum seq. vsq. ad c. intra catholica. Sed præmissis obijcitur, quod siue bonus, siue malus minister sit, p vtrumq. tñ effectus gratiæ confertur d. q. 1. c. si iustus 30. cum seqq. vsq. ad c. remissionē 39. §. sed notandũ: solutio obiecti p distinctionē subijciunt in d. §. sed notandũ

20 Quod. f. Sacramenta alia sunt necessitatis, vt baptismus, confirmatio pœnitentia vltima vñctio, corpus Christi, Alia dignitatis. Quia enim necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem, illa sacramenta, quæ saluti sunt necessaria, quia iterari non possunt, cum sint vera, auferri, vel amitti non debent; sed cum pœnitentia rata esse permittuntur. † Illa verò sacramenta, quæ sunt dignitatis, nisi dignè fuerint administrata, ita vt digni dignè à dignis prouehantur, dignitates esse desinunt; non vt minuatur veritas sacramenti; sed vt cesset officium administrandi, vel loco, vel tempore, vel promotione, dicto §. sed notandum cum sequentibus, vsque ad cap. hi quoscunque. Huic solutioni concordat, d. quæstio. prima, cap. viliissimus 45. §. patet ergo cum duobus cc. sequentibus, cap. per Esaiam 22 98. §. sed obiicitur. † & baptismum esse ratum à quocunque etiam pagano traditum, modo verbis Euangelicis sit consecratum, vt de consecrat. distinct. quarta, cap. à quodam Iudæo 24. & cap. Romanus 23. Cardin. Bellarminius de sacramento baptismi, libro primo, capit. septimo, per 23 torum, dum late agit de illius ministro. † Sed de valetudinario statutum est, quod quisque sacrificans sacerdotem sibi vicinum habeat, qui cœpta sacramenta expleat, si ei aliqua necessitas ingruerit 7. quæst. prima, cap. illud. 15. §. fin. & cap. sequen. & quæst. 2. in princip. cum sequen. vsq; 24 ad quæstio. septimam. † Qui verò morbo caduco laborant, ab oblatione, & missarum celebratione modis omnibus sunt prohibendi 7. quæstio. secunda, capit. primo. Et à regimine Ecclesiæ est suspendendus, qui in terram frequenter eliditur, d. quæstio. secunda, capit. secundo. † Nullus post cibum, potumque, quamuis minimum sumptum missam celebrare potest 7. quæst. prima, cap. nihil decimo sexto, §. nullus post. Hi † qui idolis sacrificauerunt coactè coactione conditionali, si verò pœnitent eos fecisse, & postea fideliter, & non sicèdò paganos impugnaverunt, suum retinet honorem, sed in suis officijs nullo modo ministrare possunt, nisi Episcopus laboris eorum postea conficiat, cum eis duxerit dispensandum, distinct. 50. cap. presbytero 27 ros 32, vbi glo. † De monachis verò quod officia populis celebrare non possint, multis auctoritatibus probatur, vt in 16. quæstio. prima, in princip. cap. primo, cum sequent. vsque ad cap. monachos, & c. alia causa 6. cap. placuit 8. 28 vsque ad c. qui verò, & Clement. 1. de priuilegijs. † Sed si quis monachus ad clericatum promoueat, beneficia ei pleniter, & annona, & decimæ donentur absque vlla minoratione, & dilatione 16. quæstio. prima, cap. si monachus 22. vbi glo. in verbo minoratione. & possunt cætera sacerdotalia officia licitè administrare, d. quæst. prima, cap. sunt nonnulli 25. §. nos verò, & §. fin. Nam monachi etiam promoti, & electi agere possunt ea, quæ clericis sunt, dicto capit. 25. cum duobus cc. sequent. c. ad iudicium 10. §. monachi autem, c. doctos 21, cum sequentibus, vsque ad cap. sic viue, c. si quis monachus 38. c. in parochia 31. cap. placet rationabilis, §. ecce sufficienter, vsque ad finem. Verum in monasterio sine dubio possunt diuina celebrare, d. quæst. prima, cap. Agapitus 13. cap. vbiunque 16. Et sibi inuicem sacramenta ministrare, dict. quæstio. prima, cap. primo, §. quamobrem, ver. nisi si inuicem. Hi enim, qui malis moribus præditi sunt diuina officia non prohibentur celebrare, nec inde offendiculum est sumendum. † Quia non sacerdotum vita quamuis pessima, & scandalosa, sed quæ docent, & ministrant considerare debemus 1. quæstio. prima, cap. significatis 85. cum sequentibus vsque ad cap. sacerdotes, eorum enim immunditia non polluit sacramenta, cap. Dominus 82. Sed contradicere videntur, d. quæst. prima, cap. sacerdotes 98. cum sequentibus, vsque ad cap. interrogo, & cap. neque potest 95. Cæterum pro solutione responderetur, quod cum vita sacerdotum Eucharistia necessaria dicitur esse, id non consecrationi, sed effectui intelligendum. Non enim effectum salutis confert ei, quem merita faciunt indignum; potius in eo completur illud Apostoli. Qui manducat corpus Domini, & eius sanguinem bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit; ergo contra eos, qui creb. a oblatione sacrificij se putant posse mun dari non cessantes impiè agere in legem Dei, intelligitur illud esse dictum Hieronymi. Quod verò sacer. s. etiam si malus sit, tamen pro officio suæ dignitatis gratiā transfundat hominibus testatur Diuus Augustinus in libr. quæst. restam. veteris, c. 11. testatus in d. q. 1. c. dictum est 96. & se-

30 que, vsque ad c. baptizandis. † Tandem obseruandū est, quod sacra mysteria, à quo cœpta sunt perfici debent, vel si casus inopinatus contingat, per alium 7. q. 1. c. nihil contra 16. vbi glo. & de consecrat. distinct. 2. c. nullus 17. §. cum 31 verò ingressus. † Postremo excommunicati, vel interdicti ad diuina officia non sunt admittendi, cap. in Lateranensi 31. de præbend. & dignitat. c. cum & plantare 3. §. excommunicatos, de priuilegijs, cap. is qui 18. de sententia excommunicati, in 6. † Ad prædicationem verò verbi Dei audiendam 33 sunt admittendi, c. responso 43. de sentent. excomm. † Sed interdicto clero non est interdictus populus, nec è conuerso, c. si sententia 16. in princip. de sentent. excomm. in 6. 34 † Interdicta ciuitate, vel populo, singuli ciues censentur 35 interdicti, dicto cap. 16. §. cum verò, † nisi ob delictum Domini Ciuitas sit interdicta; tunc enim singuli Ciues alibi ad diuina officia nihilominus admittuntur, d. c. 16. §. ceterum. † Interdicta Ciuitate suburbia quoque, & continentia ædificia interdicta censentur. † Et interdicta Ecclesia capella quoque contigua, & cæmeterium contiguum censeatur interdictum, c. si ciuitas 17. de sentent. excomm. in 38 6. † Verum Episcopi, & superiores Prælati interdicto generali non continentur, c. quia periculosum 4. eodem tit. 39. & vt supra lib. 1. tit. 15. num. 76. † Sed & de locis vbi diuina officia sint celebranda, statutum est, quod in oratorijs, vel ædificijs priuatis orare quidem liceat, alia autem diuina officia celebrare non liceat, nisi in Ecclesijs consecratis, vt de consecrat. distinct. 1. c. 1. Iudæi ergo, ver. nec in alijs, & §. fin. Nouella const. 131. §. si quis domus de qua re etiam supra tit. 59. nonnulla dicta sunt. Sed excipiuntur hospitalia propter consuetudinem. Clement. quia contingit 2. §. fin. de religiof. domib. & excipitur causa necessitatis propter quam conceditur licentia, d. distinct. 1. de consecr. c. 2. §. & hoc. d. c. sicur 41, ver. nisi summa coegerit necessitas, & ver. nisi pro summa necessitate. In Ecclesia verò polluta non sunt diuina officia celebranda, c. is qui 18. in princip. de sentent. excommunicati. Neque in locis interdictis. Clement. 1. cum sequen. de sentent. excommunicati. in c. is qui 18. §. is verò, eod. tit. in 6. c. cum & plantare 3. §. excommunicatos, de priuilegijs. † Verum baptismus, & chrisma in loco interdicto possunt ministrari, cap. responso 43. §. fin. de sentent. excomm. c. quoniam 19. eod. tit. in 6. Et concionas haberi, d. c. 43. in princ. † Et Episcopus transiens in loco interdicto potest missam celebrare, vel facere sibi celebrari in altari viatico, c. vlt. de priuilegijs in 6. † Pœnæ autem eius, qui in locis interdictis celebrauerit statuuntur, in c. postulatis 7. §. quæstio. de clerico excomm. & in c. Episcoporum 8. de priuilegijs in 6. Hæcenus à quibus, & vbi diuina officia sint celebranda.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium diuinum quo tempore, & hora celebranda. & per quot.
- 2 Presbyter quid agere debeat, & quomodo tempus diuidere.
- 3 Hora canonica studiosè ac deuotè sunt obseruanda.
- 4 Negligentia, vel imprudens clericorum, & Prælatorum in exercitijs diuinorum officiorum reprehenduntur, & sub pœna suspensionis prohibentur.
- 5 Horarum canonicarum officium vt præciso tempore expleatur instructio.
- 6 Ordo in diuinis officijs celebrandis ab omnib. aequaliter seruandus.
- 7 Ordo qualis in diuinis celebrandis.
- 8 Ordo in celebrandis diuinis, qui seruatur à Metropolitanis, debet seruari à comprovincialibus.
- 9 Officij diuini celebrandi modus.
- 10 Lingua Hebraica, Græca, & Latina omnium præstantissima.
- 11 Officia diuina possunt celebrari cantando.
- 12 Cantandi consuetudo antiquissima est in Ecclesia.
- 13 Musica instrumenta pertinent utriusque testamento.
- 14 Cæremoniae iudaicarum, quæ ceteris sunt utriusque testamento.
- 16 Musica vtendum esse in Ecclesia Dei, & quare.
- 16 Cantus seu musica in Ecclesia magnam offert vtilitatē ad exercitianda deuotionem.
- 17 Cantus seu musica effectus, & vtilitas.
- 18 Musica seu melodia lasciuia vitanda.
- 19 Canenda quæ sunt diuersis festiuis diebus.
- 20 Sacrificandum non est sine igne, & aqua, vel in pane fermentato, vel vase ligneo.
- 21 Sacrificiorum effectus, & quod præ his nihil recipiatur, vel existatur.

De tempore, ordine, & modo celebrandorum
diuinorum officiorum.

Tit. 79.

Antiquam autem, & rationabilem institutionem horarum canonicarum pro diuinis officiis celebrandis auctoritate sacre scripturæ præclare demonstrat Cardinalis Bellarminus in libro 1. de bonis operibus c. 13. in princ. item & auctoritate Apostolorum, & Sanctorum Patrum testimonijs quamplurimis. Nec non varijs rationibus, quibus additur c. 1. de celebr. missarum cum ijs, quæ deducit Cucchus in sti. de horis canonicis per integrum titulum, & Durandus in rationale diuinorum officiorum li. 5. per totum. Nam præbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamq; persoluat, ita tamen, vt horis competentibus, iuxta possibilitatem, aut à se, aut à scholaribus publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit exeat ad opus rurale, ieiunus, vt iterum necessitatibus peregrinorum, & hospitem, siue diuersorum commearum, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit vsque ad statutam horam pro temporis qualitate. Propheta dicente. Septies in die laudè dixi tibi: qui septenarius numerus à nobis impletur, si Matutini, Primæ, Tertiar, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii tempore nostræ seruitutis officia persoluamus. Nā de nocturnis vigilijs idem ipse Propheta ait. Media nocte surgebam, &c. ergo his temporibus laudes Creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus d. c. a. Hæ horæ canonicæ studiosè, ac deuotè sunt obseruandæ d. c. i. in princ. & c. dolentes 9. eod. tit. Vnde Innocentius III. in Concilio generali illarum obseruantiam deuotam, ac studiosam præcipit in d. c. 9. ita inquit. Dolentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa comensationes superfluas, & fabulationes illicitas (vt de alijs taceamus) serè mediæ noctis expe diunt, & somno residuum relinquentes) vix ad diuinum concentum autum excitantur, transcurrendo vndiq; continua syncopa matutinum. Sunt & alij qui missarum solemniam vix celebrant quater in anno: & (quod deterius est) interest se contemnunt: & si quando hæc celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum; dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina. Hæc igitur, & similia sub pœnæ suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter, & deuotè. Vt enim harum canonicarum horarum præciso tempore singulariter suum officium persoluerent, ac implere possint, ad eam de hac retractatum egregium Durandus in rationale diuinorum officiorum libro quinto de Diuinis officiis per totum, Marcelli Francolini, & in instructionem Cardinalis Bellarmini in lib. 1. de bonis operibus capitulo 12. vbi docet canonicam horam Nocturni, Primæ, Tertiar, sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii, & docet modum illas sibi certas constituendi in Tabella, vt quis non possit in canonico tempore illas dicendi errare. Quod idem facit Durandus vbi supra. Præterea ordo in diuinis officiis celebrandis ab omnibus æqualiter est obseruandus. Conuenit enim ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri. Vnde studendum est, sicut vbiq; sit, vt post antiphonas collationes per ordinem ab Episcopis, vel præbiteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur, & in conclusionem matutarum, vel vespertinarum missarum post hymnos capitula de psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mirtatur, vt de consecra. dist. 5. capitulo conuenit 13. distinctione 11. cap. penulti. & vlti.

Sed ad celebranda diuina officia ordinem, quem Metropolitanus tenent, comprouinciales obseruare debent, vt de consecratione distinctione 1. capitulo altaria 31. §. ad celebranda, sic enim iustum est, vt inde vnusquisque sumat regulas magistræ, vnde honoris consecrationem accepit, vt iuxta maiorum decreta, sedes, quæ vnusquisque sacerdotalis

dignitatis est mater, sic Ecclesiæ magistra rationi, diuina functione 12. capitulo de ijs 3. in princip. & §. sic enim. Clerici verò commensales domestici Pontificis, Cardinalium, & Episcoporum possunt se illis, in diuinis officiis celebrandis coaptare. Clement. dignum 2. de celebra. missar. & hæc de tempore, & ordine diuinorum officiorum celebrandorum dicta sufficiant. Nunc restat subiungere de modo. Et quidem etiam cantando possunt celebrari in tribus illis linguis, quas Dominus titulo suæ crucis honorauit. Ioā. 19. 10. Et quæ omnium consensu antiquitate, amplitudine, & grauitate omnibus præstant, scilicet Hebraica, Græca, & latina. His enim linguis ipsi libri diuini ab authoribus suis initio scripti fuerunt, de quibus ita loquitur San. Hilarius in præfat. in psalmos. His maxime tribus linguis Sacramentum voluntatis Dei, & beati Regni expectatio prædicatur, ex quo illud Pilati fuit, vt his tribus linguis Reges Iudei Dominum Iesum Christum esse præscriberet. His enim tribus linguis in docendo, in prædicando, in diuinis officiis celebrandis semper vti sunt Apostoli apud omnes nationes. Et hic est vsus vniuersalis Ecclesiæ, contra quem disputare insolentissimè inania est, vt docet D. Aug. in episto. 118. & lib. 2. doctrinæ Christianæ c. 1. dicit, quod ad intelligentiam scripturarum est necessaria cognitio tantæ trilinguarum, Hebraicæ, Græcæ, & latinæ. Hoc indubitatum demonstrant auctoritates, argumeta, & rationes, quas innumeratas afferunt de hac re Hosius Cardinalis Vatmensis in dialogo de facto venaculè legendo, & Iacobus Ledesma, & Cardinalis Bellarminus de Verbo Dei lib. 2. ca. 1. §. per totum. Itaque his tribus linguis etiam cantando possunt diuina officia celebrari. De hymnis enim canendis, & Saluatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus Iesum hymnum dixisse perhibetur Mattheo Evangelista attestante cap. 26. & hymno dicto exierunt in montem oliueti, vt de consecr. distin. 1. c. de his hymnis 54. Et hæc est antiquissima Ecclesiæ consuetudo, & rationabilis ducta exemplo Patrum Veteris testamenti, ac præsertim Regis, ac Prophete David, qui non solum psal. plurimos composuit, & choros cantorum instituit, sed et in ps. 150. hortatur, vt instrumentis musicis Dominum laudemus. Neq; obstat quod dicatur instrumenta musica pertinere ad ceremonias Hebræorum, & ideo non magis conuenire Christianis, quam Circumcisio, Sabbathata, Neomeniæ, &c. conueniunt. Nam respõdetur ceremonias Iudaicas alias fuisse proprias testamenti veteris, illas videlicet, quæ res futuræ, significabant, vt Circumcisionem, Sabbathum & similia: alias verò communes vtrunq; testamento, quæ non ad significandas res futuras, sed ad colendum simpliciter Deum referebantur, vt flectere genua ad orationem, iudare peccatus, colere festos dies, & alia id genus multa, priores fatemur Christianis non conuenire, posteriores verò, & ad nos Christianos conuenire affirmamus. Huius posterioris generis sunt cantus, & musica instrumenta. Quod datur intelligi ex eo, quia Hebræi ijs non utebantur ad mysterium aliquod futurum significandum, sed ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, & tedium remouendum, qd ex prolixitate psalmorum, atq; hymnorum solet oriri. Quæ ratio locum habet etiam in Ecclesia noui testamenti. Non enim desunt in Ecclesia multi infirmi, & rudes, qui eiusmodi fomentum curandi, & ad laudes Dei audiendas alliciendi sunt. Habemus exemplum Angelorum, qui nato Christo magnis vocibus canebant. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, ex quo canticum Angelorum vocantur verba illa, prout & illa Alleluia, vt de consecratione distinctione prima capitulo. Hi duo hymni 55. Item & exemplum Domini, & discipulorum eius, vt dictum fuit exemplum à Christo ipso approbatum, quando illi obuiam veniebant turbæ, & magnis vocibus canebant. Benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis. Nam non tantum eas non prohibuit, sed Phariseos, & scribat volentes prohibere, compescuit, exemplum Pauli & Sille, qui vt Lucas testatur Acto 16. Media nocte orantes hymnos decantabant. Et ad Ephesios scribens dicit. Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobis metipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, vt de consecratione distinctione prima capitulo de hymnis 54. & Paulus ad Ephesios quinto, & Colossenses tertio monet Christianos, vt in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus se exerçant. Habemus testimonium

Concilio ex primarijs partibus orbis terræ, & vltimi Tridentini in sessio. 22. decretum de obseruandis, & euersandis in celebratione Missæ, & in sess. 24. de reformatione capitulo dignitates 12. S. omnes verb diuina, & Sanctorum Patrum, quæ longo ordine refert Cardinalis Bellarminius de bonis operibus libro primo capitulo 16. versicul. nunc ad traditionem Ecclesiæ, inter quos adest Diuus Thomas in 2. 2. questione 97. articulo secundo per totum. Ex causa enim magna resultat utilitas, accendunt enim pia cantica audientium animos, teste Diuo Augustino libro 9. confessionum capitulo 6. Quantum (inquit) fleui in hymnis, & canticis tuis, suauiter sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas in cor meum, & ex ea extruabat inde affectus pietatis, & curtebant lachrymæ, & bene mihi erat in eis, & libro 10. capitulo 33. inquit. Cum reminiscor lachrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, magnam in situti huius utilitatem agnosco. Et in episto. 119. capitulo 18. inquit, sine dubitatione faciendum est maxime illud, quod de scripturis defendi potest, sicut de hymnis, & psalmis canendis, cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta de re tam utili ad mouendum pie animi, & accendendæ diuinæ lectionis affectum. Et Lactantius libro sexto capitulo 27. inquit. Si voluptas est audire cantus, & catmina, Dei laudes canere, & audire iucundum sit. Hæc est voluptus vera, quæ comes, & socia virtutis est. Hæc est non caduca, & breuis, vt illæ, quas appetunt, qui corpori, vt pecudes seruiunt, sed perpetua, & sine vlla intermissione delectans, & psalmo 118. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et iustissime in responsione ad questionem 107. de cantu Ecclesiæ ita loquitur. Excitatur cantus Ecclesiasticus cum voluptate quadam animum afflagrans eius, quod carmine celebratur, desiderium affectiones, & concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quæ cernere non est, subgectione oborientes amolitur. Pietatis decertatores generosos, & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit. Omnium rerum, quæ vitæ tristes, & luctuosæ accidunt, pijs affert medicinam. Mentis ad fructificationem diuinorum honorum rigat. Gladium spiritus hoc Paulus appellat in armamentario, vbi contra inuisibiles aduersarios, milites veræ pietatis suis instruit armis. Verbum namque Dei est, & quod animi cogitatione, quod carminis præludio, quod carmine ipso celebratur, ac demones fugat, atque repellit. Et in rebus omnibus, quæ pijs eueniunt animus veræ pietatis virtutibus per carmina Ecclesiastica perficitur. Ergo iuxta illud psalmi 95. Cantate Domino canticum nouum cantate Domino omnis terra, & iuxta psalmi 97. Psallite Domino in cithara, in cithara, & voce psalmi: in tubibus ductilibus, & voce tubæ corneæ & iuxta illud 75. laudate eum in tympano, & choro. laudate eum in cordis, & organo. Laudate eum in cyn balis bene sonantibus. Sed hæc scilicet melodia in cantando diuina uitanda est capitulo primo de uita, & honestate clericorum, & Concilium Tridentinum in d. sessio. 22. ubi supra, & omnes unum, & eundem modum, atque ordinem in psallendo debent seruare, ut distinctione 12. capitulo pe multimo, & ultimo. Sed & in cæna Domini Gloria in excelsis Deo est cantanda, ut de consecrat. distione 1. capitulo porro gloria 56. Sursum corda in præfatione canendū d. distinct. 1. cap. quando 70. & nouem præfationes in missa sunt cantandæ, de quibus in d. distinct. 1. cap. inuenimus 71. quibus additur decima. Ac quomodo & salutare, & te in uenes: uel assumptione Beatæ Mariæ collaudare, benedicere, & prædicare &c. ut distinctione 70. capitulo ultimo. In eodem etiam Concilio. Inde resurrectionis, Pentecostes, & alijs diebus quid, & quantum sit canendum docent rationales diuinorum officiorum ex distinctione quinta de consecrat. capitulo in die resurrectionis. Celebrans diuina officia semper debet habere alium adiunctum, qui eo deficiente uices eius suppleat, vt de consecrat. distinctione prima capitulo ut illud capitulo episcopus capitulo iubemus capitulo hoc quoque 7. quæst. 1. cap. illud diuini c. nihil contra, & laici à clericis loco debent esse separati, ad altare non debent accedere, vel præbyterium ingredi, dum diuina officia celebrantur capitulo primo de uita, & honestate cleric. cap. 1. §. fin. de cohab. cleric. & de consecrat. distinct.

2. capitulo sacerdotum, vt & alibi dictum fuit. Et dum de laicis dicitur intelligitur de omnibus quacunque dignitate surgentibus, vt seruauit Theodosius Imperator quædam ad Diuo Ambrosio edictus, vt in eiusdem Theodosij vita apud Cardinalem Bellarminum lib. 3. de officio Principis, 20. Sed & sine igne, & aqua, vel in pane fermentato, vel vase ligneo non est sacrificandum capitulo ultimo de celebr. missæ. & sal. celestis facientia in cunctis operum nostrorum sacrificijs iubemur offerre, de consecrat. distinctione 4. capitulo Sal. celestis 65. De effectu sacrificiorum differunt in 13. quæst. 2. cap. tempus 23. §. cum sacrificium altaris, & ne aliquid pro diuinis officijs, vel sacramentis ministrandis detur, vel exigatur, canetur in 1. quæst. 1. capitulo baptisandis 99. vsque ad c. statumimus 106. ex diuersis Concilijs de quibus ibi. Tandem diuinis, vt supra peractis, initijs uisitandi sunt, postea ex eundem ad opus rursus c. 1. §. deinde de celebra. missæ, hæcenus de tempore, ordine, & modo celebrandorum diuinorum officiorum, nec non, & de alijs dicta sufficiant. Sed & quo inu sacra apud gentes habebant, monstrat Alex. ab Alex. lib. 5. genialium dierum capitulo 17. quem nos in honorem Dei ueri, & vini oportet excedere, & superare, seruado ad vngem nobis datum ab Ecclesia Romana.

S Y M M A R I V M.

- 1 Missa uox antiquissima uisitatissima, & an sit latina.
- 2 Missa dicitur à missione, & quia aliud significet.
- 3 Missa dicitur sacrificium, quod multa precedunt, & multa sequuntur ex ordinatione summorum Pontificum.
- 4 Missa est figurata uel Melchisedech.
- 5 Christus quare dicitur sacerdos magnus secundum ordinem Melchisedech.
- 6 Sacrificium Aronis cruentum, Melchisedech increuentum.
- 7 Sacerdotia Aronis, & melchisedech in quo differant.
- 8 Sacerdotium Christi æternum usque ad mundi consummationem.
- 9 Missa sacrificium quomodo proleatur.
- 10 Missa est propriatorium sacrificium pro uiuis, & defunctis.
- 11 Missa sacrificium propriatorium pro peccatis, & pro culpis atque lachrymis, & est impetratorium pro uiuis num. 12.
- 13 Ad esse sacrificium an habet efficaciam ex opere operato, uel ex opere operantis.
- 14 Missa celebrari possunt pro sanctis, & in priuata loca, uel sacello.
- 15 Missam non potest celebrari lingua uulgari, & que in ea alta uel submissa uoce proferranda.

De Missa, Tit. 80.

DE Missa nunc differendum, De uoce hac Missa, quæ illa antiquissima sit, & uisitatissima in Ecclesia latina, extra testimonium Diui Ambrosij li. 5. epist. 33. ego (ubi inquit) mansi in munere, Missa facere capere, orare in oblatione Deum, ut subueniret, & Diui Aug. serm. 91. de tempore. In lectione, inquit, quæ nobis ad Missas legendas est, acturi sumus &c. & aliorum complurium, quos receperet Cardinalis Bellarminius lib. 1. de Missa c. 1. in prin. Quo loci sub uer sic. His ego magis docet hanc uocem esse latinam, & à latinis primum usurpam in celebratione mysterij Eucharistiæ pluribus, illisque præclaris autoritatibus, & sub uer. qui latinam dicit, quod qui latinam uocem esse uolunt, illam non eodem modo exponunt, ubi asserit probabilissimam esse sententiam eorum, qui Missam dici uolunt à missione, seu dimissione populi, ita ut idem sit Missa, quod missio. Sed quamuis à missione missa dicatur, non ideo eam solum significat, sed traductum est inde uocabulum ad alia significanda, cum quinq; modis apud scriptores Ecclesiasticos ipsa uox Missa accipiat. Accipitur enim primo pro missione simpliciter. Secundo pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem catechumenorum. Tertio pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab offertorio usque ad finem, si proprie dicitur Missa fidelium, & ita accipitur Missa à Diu Ambro. loco cit. Quarto accipit pro tota celebratione diuini officij,

in quo Eucharistia consecratur, vt comprehendit simul missam catechumenorum, & fidelium. Quinto accipitur pro ipsi collectis, seu precibus, quæ dicuntur in liturgia, vt Conciliorum, & Patrum autoritatibus probat Bellarminus citato loco, sub versic. Quamuis autem. Accipiendo enim Missam, vt superius quarto loco extat expositum, pro celebratione scilicet diuini officij, in quo consecratur Eucharistia, dicitur sacrificium, quod multa præcedunt, & multa sequuntur ex ordinatione summorum Pontificum, quæ quidem originem traxerunt ex instituto Diui Iacobi fratris Domini secundum carnem, cui primum credita est Ecclesia Hierosolymitana, & Diui Basilij Cæsariensis Episcopi, vt de consecrat. distinct. 1. c. Iacobus 47. Cucus In-
 3 stit. de Missa. num. 1. & seq. vt etiam ostendit Card. Bellarminus de Missa lib. 1. c. 2. & seq. & c. 6. Vbi dicit atq; luculentet probat sacrificium hoc fuisse figuratum in Gene-
 4 si c. 14. Quando vt ibi Melchisedech Rex Salem protulit, panem, & vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi, & impletum in Christum. Verba enim quibus corpus Christi conficitur ab ipso Christo sunt tradita, vt Matthæ. 26. Marc. 14. Luc. 22. vt de consecrat. distinctio. secunda, cap. quia corpus 5. alij verò alia addiderunt ad decorem, & solemnitate tantum sacrificij, vt distinct. 11. cap. ecclesiasticorum. Vnde Christus dictus fuit sacerdos magnus secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aronis in psalm. 107. & à Paulo ad Hebræos 7. & si vterque gesserit figuram Christi. Nam illa duo sacerdotia in duobus differant inter se. Primum in externa specie, sacrificiorum, quæ & si omnia conueniebant in re significata, cum eundem Christum significarent, tamen in signis erant diuersa. Sacrificia enim Aronica erant cruenta, & sub specie animalium occisorum Christi mortem representabant. Melchisedech verò sacrificium incruentum fuit, sub specie panis, & vini eiusdem Christi corpus, & sanguinem figurauit. Quare Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & non Aronis, debuit instituire sacrificium incruentum, & sub specie panis, & vini, vt instituit in Cæna, vt rectè Ecclesia canit in vespere festiuitatis corporis Domini. Sacerdos in æternum Christus secundum ordinem Melchisedech panem, & vinum obtulit. Deinde etiam alia est differentia inter dicta duo sacerdotia Melchisedechi, & Aronis, quod illud fuit vnius tantum hominis, qui nec successit alteri, & cui non successit alter, vt sequitur fuit in Petro, & deinde in sequentibus summis Pontificibus hucusque, & sequetur in æternum. Istud autem sacerdotium Aronis fuit multorum, qui per mortem sibi inuicem succedebant, vt & dicit Apostolus ad Hebræos cap. septimo, Melchisedechum scilicet fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem habentem; & illa omnia applicans ad Christum, dicit eum esse sacerdotem in æternum, qui nimirum nulli successerit, & cui nullus debeat succedere, cum semper viuat, & cum iurauerit Deus, sacerdotium ipsius non esse mutandum, aut transferendum in aliud, vt sacerdotio Leuitico contigit, vt probat Apostolus ibi ex verbis psalmi 109. Iurauit Deus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum, & c. Quod si sacerdotium Christi durat vsque ad mundi consumationem. Id enim scriptura æternum vocat hoc loco, vt exponit Anselmus, & Theophilactus in c. 5. ad Hebræos; certè & sacrificij ritus durare debet, vt luculenter probat Card. Bellarminus citato loco vbi diluit contraria Caluini, & aliorum, nec non Lutheri, qui in suo tumulo scribi iussit Pfeudo propheticum carmen hoc.
 7
 8
 9
 Testis eram viuens, moriens ero mors tua Papa.
 Mortuus quidem ille est, ac sepultus in inferno, viuit, ac floret, florebitque in æternum sedes Apostolica Romana, vt dictum fuit. Idem probat ex figura Agni paschalis in capit. septimo, & ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris, capit. octauo, ex vaticinijs Prophetarum capit. nono, & ex Malachia 1. in capit. decimo, & ex capit. 14. Ioan. capit. 11. ex verbis Institutionis Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. & 1. Corint. 11. in cap. 12. Item sacrificium missæ probatur etiam ex cap. 13. Actor. per eundem Bellarminum in cap. 13. & ex cap. 10. prioris ad Corint. in cap. 14. & ex traditione Patrum ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, & c. in cap. 5. ex ritu altarium, in c. 16. ex nomine sacerdotis, in cap. 17. ex Liturgijs, ca. 18. hoc est ex sacris

operationibus antiquissimis publicè à Liturgijs ipsis operatis. Ex ijs, pro quibus sacrificium Missæ offertur, in cap. 29. ex coniunctione legis, & sacrificij in capit. 20. ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam, in c. 21. ex differentijs sacramenti, & sacrificij in cap. 22. Tandem probatur ex consensu Ecclesiæ in c. 23. & in cap. 24. & sequentibus soluantur obiectiones Lutheri, Caluini, & aliorum, vt determinatur etiam in Concilio Tridentino sessio. 22. capit. primo. Quod autem Missa sit propitiatorium sacrificium pro viujs, atque pro mortuis res est indubitata apud Catholicos, id enim definitur in c. cum creatura 11. de celebr. miss. Nam cum sacrificia propitiatoria fuerunt in lege naturæ, & sint translata in legem gratiæ, certè & in ea est firmiter credendum adesse sacrificium propitiatorium, quod in missa offertur, vt in Concilio Tridentino d. sessio. 22. c. 1. & 2. & canone 3. & vt ex eo & alijs probat Cardin. Bellarminus de Missa libro 2. c. 1. Et quidem sacrificium missæ esse propitiatorium non solum pro pœnis, sed etiam pro grauibus, atque adeo mortalibus, id enim significatur in dicto cap. 2. dum dicitur. Crimina, & peccata etiam ingentia, & probat Cardin. Bellarmin. vbi supra, & in cap. secundo, & 12 7. & quod idem missæ sacrificium sit etiam impetratorium gratiarum, & benorum omnium etiam temporalium pro viujs, docet idem in c. 3. ex veteri testamento, ex Apostolis, ex Liturgijs, ex Patribus, & ex ratione, & in cap. sext. 13. An autem tam pro viujs, quam pro mortuis sacrificium hoc missæ habeat efficientiam non solum ex opere operatis, hoc est sacerdotis, & ministri, sed etiam ex opere operato à Christo homine Deo, vel ex opere operato tantum, & quomodo, docet idem Bellarm. vbi supra, cap. 4. 14 & c. 5. soluit obiectiones ab aduersarijs allatas. Potest etiam sacrificium missæ celebrari pro sanctis, vt antea dictum fuit, vt ex Concilio Tridentino d. sessio. 22. cap. 3. & ex eo Bellarm. lib. 2. de Missa. c. 8. & in priuato loco seu sacello. dici possunt missæ priuatæ comparatiuè ad eas, quæ in publico templo celebrantur; vt docet idem in cap. 9. & 15 c. 10. diluit contraria malignantium. Sed non potest recitari lingua vulgari ex dispositione Concilij Tridentini. in sessio. 22. c. vlt. de qua re Bellarminus vbi supra c. 11. Vbi c. 12. dicit non esse omnia necessario in missa alta voce pronuntianda, & contra malignantes defendit ea. quæ submissa voce in ea celebranda proferuntur. Sed & de missa, & singulis, quæ in missa aguntur tradit Durandus in rationale diuinarum officiorum lib. 4. c. 1. & sequent. per totum librum, & de his hæc tenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Missa à quibus celebranda.
- 2 Concubinarius prohibetur missam celebrare, & alia sacra peragere.
- 3 Concubinarius si celebrat valet ministerium.
- 4 Missa non est celebranda ab existente in peccato mortali.
- 5 Celebrans missam sine consecratione hostiæ punitur.
- 6 Missa est celebranda à ieiuno.
- 7 Simoniacus non debet missam celebrare.
- 8 Missa vbi celebranda.
- 9 Missa quomodo celebranda ab iter facientibus.
- 10 Missa potest celebrari ab Episcopo in altari viatico.
- 11 Missa publica conuocato populo in monasterijs non potest celebrari.
- 12 Missa non potest à presbytero celebrari in eodem altari vbi Episcopus celebravit eo die limitatur.
- 13 Missa quando & quomodo celebrari possit in Ecclesijs vbi pagani sepulti.
- 14 Missa non est celebranda super monumentis mortuorum.
- 15 Superstitio gentilitatis offerendi quot annis epulas super tumulos mortuorum.
- 16 Missa pecuniarias in diebus solemnibus non debent in publico celebrari.
- 17 Episcopus vbi tenetur christum conficere, ibi missam quoque eo die celebrare debet.

Missa vbi, & a quibus sit celebranda.

Titulus 81.

- A** B † Episcopis, non Chorepiscopis, nec ab alijs ad hoc munus non consecratis missa est celebranda, vt de consecrat. distinctione prima capitulo tabernaculum 2. §. si enim Iudæi versiculo, & non in alijs capitulo sicut non alij 11. in princip. capitulo hic ergo 14. versiculo aut ab episcopo regulariter ordinato, & cap. 1. & 2. de clerico non ordinato. Nam nemo ad hoc munus non ordinatus missam celebrare potest d. cap. 1. & 2. cum alijs supra citatis. Ideo que ordinatus ad Diaconatum vsque non celebrat d. capitulo primo cum alijs supra citatis. † Præbyteri, qui concubinam retinent prohibentur missas celebrare, Euangelium, vel Epistolam ad missam legere, & in præbyterio ad diuina officia cum alijs obedientibus manere, & partem ab Ecclesia suscipere distinctione 32. capitulo nullus 5. cum capitulo sequen. † Verum si præmissa prohibitionem non obstante celebrauerint, atque sacramenta ministrauerint, quamuis ipsi criminosi sint, tamen eorundem ordinationes, & reliqua sacramenta sancta sunt, vera atque veneranda d. capitulo præter 6. §. verum cum sequen. distinctione 32. & dum ordinatur: quod eorum missa non audiat, & ab eis sacramenta non accipiant, in d. c. nullus 5. & in d. capitulo præterea 6. id fit, non quia non sint vera quantum ad formam, & effectum. Sed quia dum huiusmodi sacerdotes se à populo contemptos viderint, rubore verecundiz facilius ad poenitentiam prouocentur d. capitulo præterea 6. in fine. † Ab eo qui in crimine mortalis peccati est constitutus missa non est celebranda, † Sed si illam propter necessitatem aliquam non possit intermittere, & propter sui facinoris conscientiam dubitet celebrare, peractisq. cæteris circumstantijs, missam celebrare fingat, & super premissis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem & vinum tantummodo pure sumit: ita credens per id quod præterdit populo satis facere, vt per hoc quod intendit, Deum non debeat prouocare. Cum ergo falsa sint abiicienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccat grauius, si se ingerat irreuerenter ad illud: grauius tamen videtur offendere, qui sic fraudolenter illud præsumserit simulare, cum ille in solus misericordis Dei manum incidat, iste verò non solum Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem deceptus, se adstringat capitulo de hominibus 7. de celebrat. missar. † A ieiuno missa est celebranda, non autem ab ebrio, qui non dum crapulam concoxit, vt de consecrat. distinctione prima cap. sacramenta 49. & c. si constituterit 12. de accusationibus. † A simoniacis missa nullatenus est celebranda. Missam cantare potest præter simoniacum: quem quilibet, vt ab ordine male accepto remoueat, accusare potest: etiam meretricis cap. tanta 7. de simonia dist. 32. c. præterea 8. officium vbi glo. in verbo officium 1. q. 1. c. fertur 28. cum seq. quomodo autem id intelligatur tradit Gratianus in capit. remissionem 39. §. si ergo sacramenta. † Ordinati autem ad missam, quibus nulla de causa eis celebratio est interdicta, illa non in omni loco, sed in locis sacratis celebrare poterunt de consecrat. dist. 1. in princip. & c. 1. §. si enim Iudæi vers. & non in alijs cap. sicut non alij cap. missarum cap. hic ergo c. nullus præbyter. Nouella c. 57. & 131. §. si quis Domini. Verum necessitate aliqua urgente poterunt alibi celebrare d. dist. 1. in princip. absque magna necessitate, & d. versiculo, & non in alijs ibi, & hæc si summa d. capitulo sicut non alij versiculo nisi summa, & versiculo nisi pro summa. Concedimus enim, vt scibi, (quod peccatis nostris exigentibus per plurimum est factum) à Normanis, & Sclauis, ab Ungaris, & malis Christianis, seu alio qualicunque modo Ecclesie fuerint incensæ, & combustæ: in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrari permittimus, donec Ecclesia ipsæ restaurari queant. † In itinere verò positus, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentorijs, sit tabula altaris consecrata, cætera que sacra mynisteria ad id officium pertinentia ibi afferant, missarum solemnitas celebrari concedimus: aliter omnino interdicimus d. dist. 1. c. concedimus 30. Verum ex Concilio Tridentino in sess. 22. de Sacramento missæ post cap. 9. neque in priuatis domibus, neq. extra

Ecclesiam, vel oratorium potest celebrari. Vnde si ex necessitate aliter desideretur, erit impetranda licentia alibi celebrandi ab habente facultatem illam concedendi. Papa enim solet illam concedere. † Episcopi in altari viatico missam possunt celebrare, vel facere sibi celebrari cap. vlt. de priuilegijs in 6. & in oratorijs priuatis possunt ab omnibus sacerdotibus celebrari secundum distinctionem, de qua in dist. 1. de consecrat. cap. si quis c. vnicuiusq. in Concilio Tridentino sess. 22. in decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione missæ §. neue patiantur. † In monasterio missa publica conuocato populo non potest celebrari 18. questione 2. capitulo Abbas 2. vbi glo. in verbo missa, & cap. sequen. §. missas publicas capitulo luminoso 6. vbi ratio redditur, ne scilicet vlla præbatur occasio popularis conuentus, vel mulierum fiat illis ingressus capitulo, dudum 12. 27. versicu. aut si forte. † Sed & non in eodem altari præbyter missam celebrare poterit, in quo episcopus eo die celebravit de consecrat. dist. 2. cap. vlt. nisi de licentia episcopi, vel necessitate urgente, & hoc vbi episcopus sacrificium perfecti glos. in d. cap. vlt. per tex. in cap. nihil 16. 7. quæst. 1. † In Ecclesia in qua pagani, & infideles sepulti sunt, missa non licet celebrare; sed si apta videtur ad consecrandum, inde exclusis corporibus, & tasis parietibus, vel signis eius loci, reedificetur. Sed si hæc ante consecrata fuerit, missa in ea celebrare licet, si & fideles in ea fuerint sepulti: de consecrat. dist. 1. cap. Ecclesiam 28. Vbi enim discerni non possunt fideles ab infidelibus, neutri sunt exhuman. 14 di glo. in d. cap. Ecclesiam in verbo si fideles. † Super monumentis mortuorum, nec in campo, nec in Ecclesia missa est celebranda, nec mysteria missæ sunt distribuenda, hoc enim sapit gentilitatem, quæ credens mortuorum animas vagari circa eorundem sepulchra, singulis annis de mense Februarij die certo offerebant epulas super tumulos suorum mortuorum, & inde reficari credebant, ideo sublatum ad superstitionem tollendam de consecrat. distinctione 1. capitulo non oportet 29. vbi glo. Diuus Augustinus de Ciuitate Dei libro 8. capitulo vltim. & ibi Ludouicus Viues. † Et hoc etiam est attendendum, vt missæ peculiare, quæ per dies solennes à sacerdotibus fiunt, non ita publico fiat, vt propter eas populus à publicis missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur. Nam & si missæ priuata in honorem Sanctorum, pro viujs, pro defunctis, pro peccatis, penis, & satisfactionibus laudabiles sint, vt ex Concilio Tridentino sess. 22. capitulo 3. & canone 3. & ex vsu antiquæ Ecclesie licite, vt ex testamento veteri ex Apostolis, & alijs late probat Cardinalis Bellarminus libro 2. de Missa capitulo 9. & Diuus Augustinus ante eum vbi supra. Tamen per dies solennes à sacerdotibus non ita in publico fieri debent, vt populus à publicis solemnibus abstrahatur c. & hoc attendendum d. dist. 1. de consecrat. sed ante, vel post celebratas solennes discrete fieri poterunt. Institutio missarum, sicut in Metropolitana Ecclesia agit, ita in Dei nomine in omnibus prouincijs tam ipsius missæ ordo, quam psallendi, vel ministrandi consuetudo 17 seruetur de consecrat. dist. 2. c. institutio 3. † Sed & vbi episcopus tenetur Chrisma conficere, ibi missam quoque eo die debet celebrare, non alibi c. te referente 12. de celebrat. missarum, & de his hæctenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Missa quando, & quomodo celebranda.
- 2 Missa a matutinis vsque ad meridiem quacunque hora celebratur.
- 3 Missa una tantum singulis diebus ab uno sacerdote celebranda excepto die Natalis Domini.
- 4 Missa ex causa bis vno die ab uno potest celebrari.
- 5 Missa est in alijs Ecclesijs celebranda ad modum Metropolitana.
- 6 Missa diebus festiuis audienda in propria parochia.
- 7 Habitus missificans qualis.
- 8 Cantanda qua sint in missa.
- 9 Missæ præfationes quæ.
- 10 Preces tempore missæ perorande quæ.
- 11 Christianus quilibet ad missarum solemnitas aliquid Deo debet offerre.

Missæ quando, & quomodo celebranda.

Tit. 82.

Nocte sancta natiuitatis Domini Saluatoris missas celebrat Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solemniter decantant: quoniam & eadem nocte ab Angelo Pastoribus nunciatus est, & subito facta est cum Angelo multitudo militiæ Cælestis laudantium Deum, & dicentium. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis verò temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam, minime sunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, de consecrat. distinct. 1. c. nocte 48. c. & hoc attendendum 52. ver. quæ hora tertia. † Sed hoc sublatum est, vt & omni hora à matutinis vsque ad meridiem celebrari possit, distinct. 1. c. necesse, 51. vbi gloss. Nam excepta missa, quæ adhuc media nocte canitur in Natale Domini, nunc ordinariæ ab hora prima, siue ab aurora vsque ad sextam, id est ad meridiem sacra celebrantur, & de more ieiunia protrahuntur, vt explicat Cardinal. Bellarm. in lib. 2. de missa, ca. 14. & dicit hanc nostram consuetudinem esse antiquissimam, & Apostolicam, & necessariam seruandam ex Tertulliano. in 2. lib. ad uxorem, ex Cypriano lib. 2. epist. 3. & ex alijs. † Sed & non nisi vna missa singulis diebus ab vno Sacerdote est celebranda, de consecrat. distinct. 1. c. sufficit, & c. consuluit. 3. & c. te referente 12. in princ. de celebratio. missar. Nisi in die Natalis Domini, in quo tres celebrantur, d. ca. consuluit. 3. ver. excepto die natiuitatis, & de consecrat. distinct. 1. c. nocte sancta 48. Hoc enim statuit Thelephorus Papa ad ostendendum, quod Christi natiuitas saluauit Patres trium temporum, scilicet Patres ante legem, sub lege, & post legem. Prima itaque canitur media nocte ad ostendendum, quod illi, qui fuerunt ante legem, non fuerunt illuminati aliqua lege, & per illam etiam ostenditur, quod panis, qui quotidie sacrificatur, & manducatur in altari, videlicet Christus, natus est in Bethlehem in media nocte. Luc. 2. Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suocursu maneret. Secunda missa cantatur in diluculo in exordio diei auroræ, quando Christus in canabulis adoratus est à Pastoribus, ad ostendendum, quod Sancti Patres, & Prophetæ, qui fuerunt sub lege scripta aliquantulam Dei cognitionem habuerunt, sed non tantam, quantum nunc habemus: & ideo incipit à promissione, quæ facta est antiquis in veteri lege. Lux fulgebit hodie in Domo Domini, & c. Tertia verò missa, quæ die iam clara hora tertia, quando illuxit nobis dies redemptionis nostræ festiuus celebratur, ad tempus refertur gratiæ, in quo descendit lux magna de Cælo, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. † Sed & alijs diebus suadente aliqua necessitate poterit vnus sacerdos plures celebrare missas, d. c. consuluit. 3. vbi glo. in verbo necessitatis, declarat quænam necessitates id permittant.

† Et in alijs Ecclesijs est missa celebranda ad modum Ecclesiæ Metropolitanæ, vt antea dictum fuit, vt de consecrat. distinct. 2. c. institutio. † In Dominicis, vel festis diebus Presbyteri, antequam missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio tempore Presbytero missam velit audire. Quem si inuenierint, statim ab Ecclesia abijciant, & ad suam parochiam redire compellant, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit. 9. q. 2. c. in Dominicis 4. & c. nullus. 5. & c. 2. de parochijs, & alienis parochianis. Lapus allegat. 57. ad seruandam conscientiam, vbi dat praxim d. Canonis, nunc contrario vsu ferè obsoleti. † De habitu autem missificantis cauetur, distinct. 2. 3. c. Ecclesiastica, & c. vlt. de auth. & vsu pallij. In quotidiano enim vsu non est vestibus sacris vtendum, ad notandum, quod sicut mutatione habitus, quam secundum literam faciunt, ita & secundum spiritum agamus. Non ergo cum vestibus communis vitæ vsu pollutis in Sancta Sanctorum ingrediamur, sed cum conscientia munda, & vestibus mundis, & sacris Dei sacramenta tractemus, vt de consecrat. distinct. 1. ca. 1. Habemus enim de vestibus sacris exemplum veteris testamenti, in quo Sacerdos sacrificium oblaturus certis vestibus à Deo præscriptis utebatur, induebaturque. Quæ quidem vestes fuere ty-

pus, ac figura vestium sacrarum, quibus nunc induuntur in sacrificijs celebrandis nostri Sacerdotes, vt præclare probat Card. Bellarm. de Missa lib. 2. c. 14. de vestibus sacris, de quibus late agit etiam Durandus in rationale diuinarum officiorum lib. 3. c. 1. & sequentibus. Quatenus attinet ad verba Canonis Missæ si quæ in eo sunt, quæ ab Eua gelitis dicta non fuerunt, credere debemus, quod à Christo Apostoli, & ab Apostolis eorum successores ea acceperunt, ca. cum Marthæ 6. in princ. vsque ad §. qua si uisti, de celebrat. missar. ita etiam decretum est in Concilio Tridentino sess. 22. c. 4. & Canone 6. De nomine Canonis, ac de auctore, de antiquitate, de veritate, & alijs late, ac meritorie contra Lutherum, & alios impios laborauit Cardinal. Bellarm. in lib. 2. de Missa, cap. 18. & pluribus sequentibus.

8 De ijs verò, quæ in missa sunt decantanda habetur in ca. 4. de celebrat. missarum. & de consecrat. distinct. 1. ca. post gloriam, & c. † De nouem præfationibus missæ, cum decima iam alibi dictum extat ex distinct. 1. c. inueniemus, & ex distinct. 70. c. vlt. §. fin. de quibus, & Bellarminus, vbi supra, 10 c. 17. & 18. † De precibus tempore missæ perorandis habetur in c. 1. de celebrat. missar. in Extrauag. communi. Vt in ea pro defunctis oratio habeatur, disponitur in d. distinct. 1. de consecrat. c. visum. Vel sub generali commemoratione raris nominibus, vt in d. c. visum penult. §. defunctorum. Vel nominibus sub speciali commemoratione recitatis secundum formam cap. vlt. d. distinct. 1. Inter missarum solemnissima sunt festiuitates denuntiandæ laicis, vt sciant tempora feriandi per annum, id est omnem Dominicam à vespera ad vesperam, ne iudaismo capiantur, vt de consecrat. distinct. 3. in princ. † Præterea omnis Christianus procuret ad missarum solemnissima aliquid Deo offerre, & dicere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Etenim in collectis Sanctorum Patrum liquido constat, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex vsu Sanctorum Patrum debent, vt de consecrat. distinct. 1. c. omnis. 69. Lapus allegat. 57. vt & supra tit. 56. dictum est. Tandem nullus Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solemnissima missarum celebranda præsumat cum baculo introire, aut velato capite orare in Ecclesia. Cum verò ingressus fuerit Episcopus, aut Presbyter ad missarum solemnissima celebranda: nisi passio aliqua interuenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, vt ab alio Episcopo, vel Presbytero missarum solemnissima suppleantur: sed qui initium ponit, suppleat vsque in finem. Quia scriptum est. Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit, alius punitur, vt de consecrat. distinct. 1. ca. nullus. 57. Et hæc de missa dicta sufficiant, de qua tamen plura sunt videnda supra tit. 77. & sequentibus. Qui verò plura desiderant, & historice, & historicè eruditissime agitata adeat Cardinalem Bellarminum in sæpè citatis libris de Missa.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacramentum in genere pluribus modis definitur.
- 2 Sacramentum sui natura complectitur octo capita.
- 3 Sacramentum dicitur à sacro, & quæ sint eius significatio- nes.
- 4 Sacramentum dicitur sacramentum.
- 5 Sacramentum, quod Græcè dicitur Eucharistia, Latine dicitur bona gratia, & omnia sunt publica, & publici iuris.
- 6 Sacramenta sunt septem, & quæ.
- 7 Sacramenta diuiduntur in necessitatis, & dignitatis, & quæ sint.
- 8 Sacramenta omnia perficiuntur Crucis signo.
- 9 Sacramenta quæ iterari possunt, & quæ non.
- 10 Ordinis sacramentum, quando oporteat reiterari.
- 11 Sacramentorum effectus Spiritus sanctus late enter operatur.
- 12 Sacramenta hæreticorum, quatenus vera sint.
- 13 Sacramentum pœnitentiæ in extremis positus ab hæretico potest accipere.
- 14 Laici excepto baptismo nullum sacramentum possunt ministrare.
- 15 Iniuria sacramentis facta sunt à Regibus vindicanda.

De Sacramentis in genere. Tit. 83.

Sacramentum enim est in aliqua celebratione, cum res gesta ita sit, ut aliquid significare intelligatur, quod sanctè accipiendum est, ita definitur in 1. q. 1. ca. multi 84. §. sacramentum verò. Sed à Theologis alie plures afferuntur definitiones, videlicet. Quod sit signum rei sacræ. Altera, inuisibilis gratiæ visibilis forma. Altera, & tertia. Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacramentum, ut de consecrat. distinct. 2. c. sacrificium. 32. cum ca. sequen. §. 1. instit. Lancellott. de sacramentis. Cucchus inst. de sacramentis Ecclesiæ in vniuersum Dnrandus in rationale Diuinorum officiorum lib. 1. ca. 9. Quarta. Sacramentum est corporale, vel materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritalem gratiam, ut ex Hugone lib. 1. par. 9. ca. 2. Quinta Magistri sententiarum libr. 4. distinct. 1. ita assignatur. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, eiusdem gratiæ imaginem gerens, & causa existens. Sexta Catechismi Concilij Tridentini est ista. Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet, quæ definitio pulcherrima est, cum brevissima sit, & tamè comprehendit omnia illa octo capita, quæ pertinent ad naturam sacramenti, videlicet, quod sit signum, patet ex verbo, significandæ, sensibile, ex verbis sensibus subiecta. Voluntarium, ex illis, ex Dei institutione. Rei sacræ, ex illis, sanctitatis, & iustitiæ. Sanctitatis, quæ tunc fiat vi ipsius sacramenti, ex illis ve bis, vim habet. Quod sit cæremonia solemniter ex eo colligitur, quod dicitur esse res sensibus subiecta, instituta ad significandum. Tandem, quod similitudinem gerat rei significatæ colligi potest ex illis verbis, significandæ ex Dei institutione. Deus enim, qui suauiter cuncta disponit, nunquam instituisset rem vnã ad aliam significandam, nisi cum ea analogiam aliquam haberet.

† Et dicitur sacramentum à sacro, & multæ sunt eius significationes. Prima, ut sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum secundum Varronem lib. 4. de lingua Latina propè finem. Mos enim erat apud Romanos, ut cum duo litigabant, tam qui affirmabat, quam qui negabat deponeret quinquaginta æris in loco sacro apud Pontificem: finita verò lite, victor depositum suum recipiebat, victus verò suum perdebat, quod publico ærario applicabatur in pœnam calumniôsæ litis. Illa ergo deposita sacramenta appellabantur, quod in loco sacro seruariantur. Hæc significatio placuit Zuuinglio de vera, & falsa religione, ca. de sacramentis, dum inquit. Sacramentum nihil aliud est, quam initiatio, & oppigneratio. Sicut enim, qui litigaturi erant certum pecuniæ pondus deponabant: sic qui sacramentis initiantur, se se obstringunt, & oppignerant. † Secunda significatio est, ut sacramentum idem sit, quod iuramentum, quod quidem nisi per rem aliquam sacram fieri non potest, cum Deum ipsum testem citet omnis, qui iurat, immo per Deum iurant fideles, & hæc significatio frequentissima est in vtroque iure, tam ciuili, quam Canonico, & in scriptoribus tam Gentilibus, quam Christianis, ut apparet supra lib. 2. tit. 28. 34. & sequentibus. Tertia significatio est, ut sacramentum idem sit, quod mysterium, proindeque significet rem secretam, & signum, rei secretæ, & rem sacramentem, & initiantem, ut explicando etymologiam comprobatur Bellarminus in lib. de sacramentis, c. 8. in princ. Ob id enim sacramenta dicuntur, quia sub regimento corporalium rerum virtus diuina secreti salutem eorumdem sacramentorum operatur. Vnde & à secretis virtutibus, vel sacris sacramenta dicuntur. Quæ ideo fructuosè penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens spiritus eorumdem sacramentorum latenter operatur effectum. † Cuius panis, & Calicis sacramentum Græcè Eucharistia dicitur, Latine bona gratia interpretatur, 1. q. 1. c. multi 84. §. sunt autem, & de consecrat. distinct. 2. ca. qui manducant 58. §. ista ideo. Et sacramenta omnia sicut habent suos publicos, quos vocamus sacerdotes, & ministros, ut dictum est supra tit. 1. nume. 6. & alibi. Ita & ipsa omnibus publica sunt, ac publici iuris diuini, quo omnibus appetentibus sunt communicanda. † Constat autem sacramenta numero septem esse hæc. Baptisimum, Confir-

mationem. Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vñtionem, Ordinem, & Matrimonium, ex Concilio Tridentino post alia in sess. 7. Canone 1. ex Diuo Thom. 2. 2. q. 65. Lancellottus instit. de sacramentis, §. 2. Cucchus inst. de sacramentis Ecclesiæ in vniuersum, num. 7. Hunc sacramentorum numerum septenarium ex scripturis, & Patribus probat Card. Bellarminus lib. 2. de sacramentis, capit. 24. † Quæ quidem diuiduntur in sacramenta necessitatis, & dignitatis, ut 1. q. 1. cap. remissionem 39. §. sed notandum. Necessitatis verò sunt quinque. Baptisimus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, & Extrema vñctio. Cætera autem duo ordo scilicet, & matrimonium sunt dignitatis, & voluntatis, d. §. sed notandum, vbi glos. in verbo necessitatis, & §. sacramentum, & sequent. institut. de sacramentis.

† & omnia Crucis signaculo perficiuntur, ut de consecrat. distinct. 1. ca. nunquid, num. 10. † Sed & inter ea quædam sunt, quæ iterari non possunt, sed cautè supplendum est, quod incautè fuerat prætermisum, c. 1. de sacrament. non iterari, & c. 3. eod. distinct. 68. in princ. cum cc. sequentibus, & 1. q. 7. c. & si illa. 23. §. breuiter cum duobus cc. sequentibus. Baptisimus enim, & ordo iterari non debent, distinct. 68. c. sicut semel, cum alijs supra citatis, alia verò quinque reiterabilia sunt constituta. † Verum sacramentum ordinis si ab eo sit administratum, qui eius administrandi ius non habet, reiterari oportet, 1. q. 7. d. c. & si illa. 23. §. breuiter cum duobus cc. sequentibus. Imò illa non dicitur reite ratio, sed tantum integra ordinis datio, d. q. 7. cap. Diabertum 24. in fine. † Effectum autem sacramentorum Spiritus sanctus latenter operatur 1. q. 1. ca. multi sunt. 84. §. quæ ideo fructuosè, ut probat etiam Card. Bellarminus lib. 2. de effectû sacramentorum, c. 1. & sequentibus. Nec refert, quod sacerdos, qui illa ministrat malus sit, vel non idoneus, vel prohibitus illa administrare. 1. quæstione prima, cap. si iustus. 30. cum sequentibus vsque ad capit. remissionem, §. sed notandum, ca. intra Catholicam cum sequentibus, vsque ad capit. sacerdotis. Si ergo sacramenta in modum lucis ab immundis coinquinari non possunt, si in modum puri fluij per lapideos canales ad fertiles areolas perueniunt, patet, quod simoniaci sacramentum vñctionis sibi quidem inutiliter, & perniciosè habent, alijs autem vtiliter, & salubriter eandem vñctionem administrant.

† Sicut ergo sunt vera sacramenta hæreticorum quantum ad formam, ita sunt vera, & non inania quantum ad effectum, ut sæpè dictum est in illis quinque, qui sunt necessitatis, dict. quæstione prima, cap. remissionem 39. §. si ergo, & §. sed notandum, vbi glos. & cap. si qui 40. cum sequentibus vsque ad cap. hi quousque, & distinctione 32. cap. præter 6. §. verum principia, & 15. quæstione 8. cap. 1. & capit. penult. Verum in simoniacis, & hæreticis id non admittitur, dict. quæstione prima, cap. ferrur, capit. sicut presbyteri, §. quod autem, vsque ad cap. maledicam, §. hoc ergo, & 24.

† quæstione prima, cap. Subdiaconus, §. final. † Nisi in extremis positus ab hæretico pœnitentiam acceperit, d. 24. q. 6. prima, capit. si quem 40. Vel baptizatus quis fuerit, ut antea dictum est. † In laicis verò, quia non sunt de sorte Domini, excepto baptismo, absolutissimum est, quod hi sacramenta non possunt ministrare, & si ministrantur, vel nullum, vel lethalem habent effectum. 24. quæstione prima, cap. Subdiaconus. 39. §. baptisma namque. Cæterum carebunt omni effectû sacramenta indigno à quocumque ministrata. Nec mirum. Ipsa enim salus nostra Christus buccellam Iudæ dedit: statim cum buccella non bonus, sed malignus spiritus in eum intrauit. Non quia bonus non daret bonum, sed quia malus malè accepit bonum: Sicque bonum effectum non habuit bonum, quia, vbi illud faceret non inuenit. Item Dominus in patria sua præsens, & verus adfuit, non per malum ministrum, sed per se ipsum nihil potuit, quia fidem non inuenit. 1. quæstione prima, cap. quod quidam. 97. §. quamuis, & §. nec mirum, & 15. cap. per Esaiam. 98. † Tandem obseruandum pro choronide est, quod iniuriæ sacramentorum Christi sunt à Regibus vindicandæ. Si propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor, quia scelus in Sanctum Danielem comissum iustissime vindicauit: quomodo vindicandum est à Regibus, qui Christi sacramenta exsufflantur, si Prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt, ut 23. q. 5. cap. si propterea 35. & sequent. & hæc de sacramentis in genere dicta sufficiant. Qui verò alia illa que altissima

missima scire desiderat, adeat D. Thomam in 2. 2. quæst. 60. & seq. & Cardinalem Bellarminum in lib. 1. & 2. de sacramentis in genere, nunc de illis in specie nobis canonicè describendum restat.

S Y M M A R I U M.

- 1 *Baptismus quid sit, & eius effectus.*
- 2 *Sacramentum Baptismi, est sacramentum regenerationis.*
- 3 *Filius baptizati quare debeat baptizari.*
- 4 *Baptismus efficit ne peccatum oblit baptizato.*
- 5 *Baptismus aufert, & delet omnia peccata præterita.*
- 6 *Baptismus tollit peccatum originale, & actuale, sed non facit impeccabiles baptizatos.*
- 7 *Baptismus Ioannis minoris efficacia quam Christi baptismus.*
- 8 *Baptismus Christi non est in aqua tantum, sed & in Spiritu sancto.*
- 9 *Baptismus nihil operatur sine consensu baptizati.*
- 10 *Baptismus non proficit baptizato ad salutem, nisi postea crediderit, vel si peccauerit.*
- 11 *Baptismus tractatus ab hæreticis in forma Ecclesie non reuerendus, sed sola sanctificatio Sancti Spiritus inuocanda.*
- 12 *Baptismi verba formalia quæ, & sine ipsis quibus non dicitur baptizatus.*
- 13 *Baptismi virtus prouenit ex verbis non ex aqua.*
- 14 *Baptismus non prodest baptizatis extra unitatem Ecclesie. limita.*
- 15 *Baptismus quibus non proficit.*
- 16 *Baptizati Christo incorporantur, & sunt eius membra.*
- 17 *Baptismus confert gratiam tam paruulis, quam adultis.*
- 18 *Baptismi gratia non amittitur per malitiam parentum.*
- 19 *Diabolus nequitia vires amittit in baptismo.*
- 20 *Baptizatus non recipit maius, & minus.*
- 21 *Baptismus potest fide suppleri, si actum haberi non possit, & quando non baptizatus possit saluari.*
- 22 *Baptismus affert a conversione cordis, sed ex utroque salus hominis completur.*
- 23 *Vita rectitudo sine conversione ad Dominum non proficit non baptizato ad salutem.*
- 24 *Martyr pro Deo quamuis non baptizatus saluatur.*
- 25 *Baptismi sacramentum non est ubi deest verbum, vel aqua.*

De sacramento Baptismi, & eius effectu.

Titulus 84.

DE baptismo nulla quaestio est. ¶ est enim ritus expressus: lauacrum aquæ in verbo vitæ. Ephes. 5. & institutio ac mandatum Ioannis 3. Nisi quis renatus &c. & Marci ult. Baptizantes eos &c. & promissio gratiæ. Matthæi ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, & Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum, & Concilij Tridentini in sessio. 7. canone 1. de sacramentis, & de baptismo per plures canones. Catechismus Romanus ita definit. Baptismus est sacramentum regenerationis per aquam in verbo vitæ: illamque ex supra citatis scripturis adfert, & optimam comprobat Cardinalis Bellarminus de sacramento baptisimi lib. 1. c. 1. de quo Lancellottus in §. 1. & totum in §. de baptismo, & eius effectu. Cuchys Inst. cod. tit. per totum, & plura referuntur in synagoga commun. opin. loco 1. tit. 9. per totum. Quicunque enim ex concupiscentia carnis, & lege peccati, & mortis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet: ut non solum ad Regnum Dei producat: verum etiam à peccati damnatione liberetur. Sicut enim per primum hominem in peccato, & morte nascuntur: sic etiam per Christum in iustitia, & vita æterna in baptismo renascuntur, ut de consecratione distinct. 1. c. quisque 137. Nam si baptizata est caro Christi quæ sine peccato erat, propter exempli imitationis quanto magis baptizanda est caro mortis propter euitandum iudicium damnationis? Sicut verò in tempore circumcisionis, qui de circumciso nascebatur, fuit circumcidendus sic nunc qui de baptizato nascitur, erit baptizandus. ¶ Sacramentum enim baptismi, sacramentum est regenerationis, quare sicut qui non vixerit, mori non potest: ita qui natus non fuerit, renasci non potest: ex quo conficitur neminem in suo parente renasci potuisse non patu.

¶ Et quamuis parenti post conversionem propria peccata

non obstant: tamen illis obstant, qui ab eo generantur. Parenti propter hoc non obstant, quia renatus est: illis autem qui de illis nati sunt, obstant: quia etiam in nouo Patre non de nouitate, sed de reliquijs vetustis carnaliter gignit, & filij ex parentum reliqua vetustate in peccati carne propagati, damnationem in sacramento regenerationis euadunt, ut de consecrat. distinct. 4. c. si baptizata 132. ¶ Efficit enim baptismus, ne peccatum baptizato oblit, sed proficit ei ad salutem. Nam per baptismum Christi id agitur, ut euacuetur caro peccati: euacuetur autem, non ut ipsa viuente carne concupiscentia conspersa, & innata repente absumatur, & non sit: sed ne oblit mortuo, quæ oberat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pertinere poterit: ibi habet cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi penitus extinguatur, & non sit: ¶ sed, ut quidquid mali ab homine factum dicitur, cogitatum fuerit, cum eadem concupiscentia subiecta mente seruirent, totum aboleatur, & velut factum non fuerit habeatur, d. distinctio. quarta, cap. secundo, c. quod autem, c. ex quo instituta, c. filius Dei, c. ut ostenderet, cap. à paruulo, c. quisque, c. non ex quo. Item meminisse, cap. regenerante 136. & cap. 1. §. sacramentum, de summa Trinit. Clement. 1. §. ad hoc, ven. quod celebratur, eod. rit. & c. maiores 3. ver. sed per sacramentum, de baptismo, distinct. 26. c. deinde, §. sed obicitur, & c. vna tantum, ver. sed intelligere. ¶ Verè enim tollit peccatum baptismus non solum originale, sed actuale quale quantumque sit, sed non facit homines impeccabiles, ut in d. c. 2. & in alijs supracitatis, & ut probatur in Concil. Trident. sessio. 5. decretum de peccato originali, & in sessio. 7. canone 6. ex quo & ex scripturis comprobatur Cardinalis Bellarminus de sacramento baptismi, lib. 1. c. 13. & 14. Quoniam per eum non liberantur homines à seruanda lege Dei, d. distinct. 4. cap. 2. cum alijs allegatis, & Concilium in d. sessio. 7. canone 7. Nec à obligatione legis ecclesiasticæ. Concilium vbi supra canone 8. Nec vota omnia per eum sunt irrita. canone 9. Nec sola memoria baptismi potest dimittere peccata, quæ sunt post baptismum, canone 10. ut comprobatur vique Bellarminus vbi supra c. 16. 17. & 18. contra asserentes contrariu, qui hæretici sunt. ¶ Sed de baptismo Ioannis non est credendum habuisse eandem vim cum baptismo Christi. Non enim regenerabatur, qui baptismo Ioannis baptizabatur. Sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat. Parate viam Domini. Et ideo non erat illius efficacia, quæ baptismum Christi, ut de consecrat. distinct. 4. c. non regenerabatur 135. & Concilium Tridentinum sessio. 7. canon. 1. Huic vni in quo solo renasci poterant parabatur, d. c. 135. ¶ Huius enim baptismus est non in aqua tantum, sicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu sancto, ut de illo spiritu regeneratur quisquis Christum credit, de quo Christus, regeneratur regenerationem non cognouit. In aqua baptizari voluit à Ioanne: non ut eius iniquitas vili dilueretur: sed ut magna commendaretur humanitas. Ita qui pè nihil in eo baptismus habuit, quod ablueret: sicut mors nihil, quod puniret, inuenit. d. c. non regenerabantur 135. Et sic patet baptismum Ioannis non fuisse sacramentum idem cu baptismum Christi, & consequenter non eiusdem efficacia, ut iam demonstrat Bellarminus citato loco c. 19. notando aliquorum errores, & c. 20. 21. & sequentibus illustrat veritatem, diluit errores Catholicorum, & prostermit impietatem hæreticorum. Quod autem probatum est baptismum Christi tollere non solum peccatum originale, sed & peccata actualia qualiacumque: quantumque sint, ex d. distinct. 4. c. 2. & c. regenerante 136. cum alijs supra in id allegatis. ¶ notandum id non procedere in non consentiente baptizari. Huic enim nec originale, nec actuale peccatum remittitur, c. maiores 3. sed adhuc quaritur, & §. verum quidam. Ideoque D. Gregorius libro primo, epist. 45. monet Episcopos Marsiliæ Galliarum, ne ferant Iudæos vti baptizari. ¶ & si baptizatus in forma Ecclesie postea non crediderit, vel peccauerit, non proficiet ei baptismus ad salutem, d. distinct. quarta, cap. paruuli in fine, c. non dubito, & Concilium Tridentinum sessio. 7. canon. 10. Nisi postea penitentiam egerit peccatorum, c. 1. §. factum, ver. & si post. de summa Trinit. & Prou. minus proficiet ei, qui ab hære-

heretico, non in forma Ecclesie est baptizatus, qui tamen non est reiterandus, sed sola sanctificatione Sancti Spiritus inuocanda est; si in forma Ecclesie fuit ab heretico baptizatus. i. q. i. c. i. c. etiam 48. in fine. cum duobus c. sequentibus, c. hi, qui. 50. §. cuius ablutio. & §. sed norandum, cap. hanc regulam 17. §. cuius ablutio, & §. nemo in heresi. & 12 c. spiritus. 58. in princ. & §. ecce quando. † Nam si sine forma Ecclesie, hoc est sine illis verbis. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quis fuerit à quocunque baptizatus, vel potius aqua dilutus, nihil prorsus est actum, c. i. de baptismo. † Detrahe enim verbum, & quid est aqua, nisi aquæ, accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens, d. quæst. i. cap. detrahe. 54.

14 † Sed & baptizatis extra unitatem Ecclesie, si ad illam non redierint, baptismus cumulat in eis in perniciem. Tantum enim valet Ecclesiasticæ societati communitio ad salutem, vt baptismus non saluentur, quibus non ibi datur, vbi oportet, vt detur, d. quæst. i. c. firmissimè 55. cum cap. sequent.

15 † Minus prodest baptismus ad salutem ei, quem veteris malæ vitæ non pœnituit, de consecrat. distinct. 4. cap. omnis, qui. Nec minus ei, qui nec fidem habet, nec charitatem, d. distinct. 4. c. solet, §. quamquam ad salutem, cap. verus. Nisi illas habere per necessitatem desit, vt in paruulis, d. distinct. 4. c. baptismi, §. sicut autem, & §. si. ca. paruuli, c. nihil est, c. quæris, §. i. & §. fin. c. in Ecclesia, c. paruuli, ca. mater, cap. quis autem. Per aquam autem baptismi homo terrenus fit etiam Cœlestis, d. distinct. 4. cap. per aquam.

16 † Baptizati Christo incorporantur, & fiunt eius membra, 17 d. distinct. 4. c. ad hoc baptismus. † Et per baptismum conferuntur gratia tam paruulis, quam adultis, Clement. i. §. ad hoc, ver. verum, quia de summa Trinitate. Quæ gratia postea augetur, vel minuitur secundum opera bona, vel mala, d. distinct. 4. cap. nec quemquam, §. plane eadem gratia.

18 † Non tamen amittitur per malitiam parentum baptizati, d. distinct. 4. c. quæris à me, in princ. vsque ad §. difficulti.

19 num. † Diabolus nequitie vires amittit in baptismo, d. c. nequaquam, §. quod si aliquis. Sed vetus infirmitas per eum non prorsus absumitur, sed vires amittit, d. distinct. 4. cap. non ex quo. † Baptismus non recipit maius, & minus, cap. cum tantum. Præterea sine baptismo originale peccatum non soluitur, nec gratiam vitæ Cœlestis quis consequitur, d. distinct. 4. c. firmissimè tene, c. non potest, ca. filius Dei, §. fin. c. nulla præter. † Verum si fide suppleatur baptismus, qui capi non potest saluabitur nihilominus, vt disseritur, & ita resoluitur, de consecrat. distinct. 4. c. baptismi vicem 34. per rotum. Nam ex toto discursu ibi in §. quibus rebus, † ostenditur aliud esse sacramentum baptismi, aliud conuersionem cordis, sed salutem hominis ex utroque completi, nec si vnum eorum defuerit putare debemus consequens esse, vt & alterum desit, quia & illud sine isto potest esse in infante, & hoc sine illo potuit esse in latrone cœplente Deo, siue in illo, siue in isto, quod non ex voluntate defuisset, ex Diuo Augustino libr. 4. contra Donatistas. Si autem proficiunt, & antequam capiant baptismum, ipso profectu, & accessu ad nouum pertinet: & si priusquam spirituales fiant, ex hac vita rapiantur, custoditi per sacramenti sanctitatem, in terra viuendum computantur, vbi est spes nostra, & portio Dominus. Nec inuenio quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Quandoquidem sequitur. Et in libro tu omnes scribebunt, ita idem August. libr. i. de baptismo, c. 15. relatus in d. distinct. 4. ca. sicut in sacramentis.

23 15 i. §. si autem proficiunt. † Verum sola recta vita, sine conuersione ad Dominum non proficiet non baptizato ad salutem, d. distinct. 4. ca. Catechumenum in princ. Profecit enim latroni ad Deum conuerso, cui Deus sua benignitate succurrit, d. ca. baptismi vicem. † In martyrio continentem Deum, & pro Deo defunctum, quantum non baptizato saluatur, d. c. Catechumenum. 32. Et ille, qui non contemptu baptismi, sed aliquo alio impedimento non fuit baptizatus, d. distinct. 4. c. non dubito. 149. & sequen. Innocen. in c. ad Apostolicam de presbytero non baptizato. Bellarminus de pœnitentia, lib. 2. cap. 13. in fine. Constat autem baptismus ex aqua, & Spiritu sancto, ex aqua, & verbo, de consecrat. distinct. 4. c. i. & c. i. §. vna, ver. sacramentum ve-

ro de summa Trinit. & c. penult. de baptismo, & eius effect. 25 c. i. † Et vbi deest verbum, vel elementum aquæ, non est sacramentum baptismi, d. c. penult. & i. q. i. c. detrahe. Sed & de baptismo pertinentibus ad illud, de ministris, suscipientibus, & effectibus, late agit Diuus Thomas in 3. parte quæst. 66. vsque ad 70. exclusiue, & Cardinalis Bellarmin. vbi supra.

S P M M A R I V M.

- 1 Baptizandi munitur quibus competat.
- 2 Diaconus non potest baptizare, nisi necessitate urgente.
- 3 Laici fidelibus etiam feminis permittitur baptizare in casu necessitatis.
- 4 Pagani } Possunt baptizare.
- 5 Iudei }
- 6 Hæretici }
- 7 Presbyter, qui per negligentiam dimisit aliquem decedere sine baptismo punitur.
- 8 Baptismus conferitur paruulis sub aliorum fide, & professione.
- 9 Aegrotantes adulteri, qui respondere non possunt, aliorum testimonio baptizandi.
- 10 Muli } Quomodo baptizentur.
- 11 Surdi }
- 12 Dormientibus } An prosit baptismus.
- 13 Inuitis }
- 14 Mali etiam sunt baptizandi.
- 15 Baptizari an possit in domibus priuatis.
- 16 Baptismus recipiendus in Ecclesia, cui quis subest, limitatur numero 13.
- 17 Baptisterium in Ecclesia, non in monasterijs tenendum.
- 18 Baptisma generale, quando celebrandum, limitatur numero 16.
- 19 Epiphania die non baptizandum.
- 20 Baptismus non differendus sub spe absolutionis ad diem mortis.
- 21 Adulti prius in fide instituendi, & postea baptizandi.
- 22 Adulterum in baptismo, qua seruanda.
- 23 Modus, & obseruantia baptizandi.
- 24 Cognatio spiritualis, quomodo contrahatur.
- 25 Maritus } Eundem de baptismo non debent suscipere.
- 26 Vxor }
- 27 Compater idem potest esse in baptismo, confirmatione, & Catechismo.
- 28 Compater non baptizatus, nec confirmatus esse potest.
- 29 Monachi } Compates esse non possunt, nec habere commatres.
- 30 Abbates }
- 31 Compates sunt fidei flores apud Deum pro paruulis.
- 32 Baptizandi nomen suum dare debent.
- 33 Baptizandi pectus ungitur oleo Sancto, & quare.
- 34 Aqua baptismalis: sanctificatio non impeditur si verba erronee per imperitiam proferantur.
- 35 Fontis mysteria quid significent.
- 36 Exorcismus præcedit baptismum ad abijciendos spiritus immundos, & renuntiatio Diabolo, & pompis eius.
- 37 Baptizandi debent, vel per se, vel per alios respondere, interrogatis, & qua sint illa interrogationes.
- 38 Baptismi solemnitas, & ceremonie quid significent.
- 39 Baptizatis adultis dantur vestes candidæ.
- 40 Neophiti à quibus debeant abstinere.
- 41 Baptizatum non censetur omne, quod est in homine.
- 42 Baptizati debent dimittere ritus prioris sectæ, nec unquam ad eos redire.
- 43 Baptismus regulariter reiterari non debet.
- 44 Baptizari non potest quis à se ipso.
- 45 Baptismus non est si omittantur verba, Ego te baptizo.
- 46 Omisio verbi, Ego, non vitiat baptismum.
- 47 Trina immersio, an necessaria, vel sufficiens una in baptismo.
- 48 Verba baptismi barbære prolata non vitiant.
- 49 Aqua baptismi, qua sit danda.
- 50 Christus cum baptizaretur in Iordane dedit aquis vim sanctificandi.
- 51 Baptizatus animo scelo, & per iocum non dicitur baptizatus, limitatur si habuit ratum, num. 48.
- 52 Paruuli consequuntur baptismi effectus, licet non ea intentione baptizandi fuerint oblatis.

- 50 Baptizari potest ad tollendum dulcium is, de cuius baptismo dubitatur.
- 51 Baptismus matris non prodest filio existenti in utero.
- 52 Apostata a fide si respiciat non est rebaptizandus.
- 53 Baptisma reuerentes puniuntur.
- 54 Baptismus imprimis in animam characterem indelebilem.

Baptizandi munus, quibus competat.
Tit. 85.

M Vnus ¶ itaque baptizandi regulariter non nisi sacerdotibus competat. Constat enim baptisma solis sacerdotibus esse tractandum; ¶ eiusque mysterium, nec ipsis Diaconis ex plere est licitum absque Episcopo, vel Presbytero, nisi his procul absentibus vitima languoris necessitas cogat. ¶ Quod & laicis fidelibus etiam sceminis plerumque permittitur, ne quisquam sine remedio salutari de saculo euocetur, vt de consecrat. distinct. 4. c. constat. 19. c. mulier. 20. c. in necessitate 21. & ca. sanctum est, & distinct. 93. c. diacones, §. absque sine. ¶ Immo & hæreticis, & Paganis, & Iudæis permittitur, vt in præcedenti titulo fuit demonstratum. Presbyteri verò, qui ratione muneris tenentur baptizare, si fontem lapideum ad hunc effectum habere nequiverint, vas conueniens ad hoc solummodo baptizandi officium habere debent, quod extra Ecclesiam non potest deportari. d. distinct. 4. c. omnis presbyter totus. ¶ Et quicumque Presbyter in Prouincia propria, vel in alia, vel vbicumque inuentus fuerit, commendatum sibi infirmum si baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione, & sic sine baptismo moritur, deponitur. d. distinct. 4. c. quicumque, & cap. 22. ¶ Paruuli itaque à sacerdotibus regulariter, & ab alijs ex necessitate (vt dictum est) sunt baptizandi aliorum fide, & professione, c. impores. 3. de baptismo, distinct. 5. c. 1. §. fina, & c. baptizari, & de consecrat. distinct. 4. ca. hnd 6. c. Filia Dei, c. paruuli etiam, c. si qui apud 28. §. fin. ca. 98. ruih alio. 74. c. nihil est. 76. Item & adulti, distinct. 5. c. 1. §. fin. & cap. baptizari, & cap. 1. §. sacramentum, de summa Trinitate.

7 ¶ & ægrotautes, qui, si pro se respondere non possunt, aliorum sua voluntatis testimonio sunt baptizandi, quod idem, & de penitentibus est agendum, de consecrat. dist. 4. c. ægrotautes. 75. & ca. paruuli 74. ¶ Item & de mutis, & de surdis, d. c. paruuli. 74. ¶ Dormientes enim, atque inuiti baptizati, vel amentes, quando suscipiant characterem baptismi, & quando non, & quando sint baptizandi, vel non, habetur in ca. maiores. 3. §. item queritur vtrum dormientibus. ¶ Mali etiam sunt baptizandi, de consecrat. distinct. 4. c. cap. est vnitas 49. ¶ Verum sacerdotes regulariter non debeat in priuatis domibus baptizare, sed duntaxat in Ecclesijs, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, vel retinentur propria baptismi vasa, nisi Regum, vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emergerit, per quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi.

12 Clement. 1. de baptismo. ¶ Et quisque in sua, cui subest Ecclesia est baptizandus, quia vnus sacerdos alterius parochie terminos, plebem, & ius non valet vsurpare. 7. q. 1. ca. placuit. c. Episcopus. c. finit. 9. q. 2. c. 1. c. nullus, cap. Episcopum. c. Episcopi, c. non inuitati. 13. q. 1. in princ. cum cade- quent. 2. §. q. 1. c. quæ ad perpetuum, q. 2. ca. in Galliarum, & cap. nullus 3. de parochijs, & Canone Apostolico. 15. ¶ Nisi baptizandus peregrinetur, vel certum non habeat domicilium, hoc enim casu in ea Ecclesia, quam elegerit, baptizari potest. 10. q. 3. ca. nec numerus in princ. ver. aut in electa, & ibi gloss. In monasterio tamen baptizandum non est.

14 ¶ Quoniam baptisterium in monasterio non permittitur fieri, immo si factum reperiat, est destruendum, & in eodem altare fundandum. 18. quaestione 2. cap. pridem. 7.

15 ¶ Præterea generale baptisma non nisi Sabbato Sancto Pasche, & Pentecostes est celebrandum, de consecrat. distinct. 3. c. celebritatem, §. eodem quoque, & distinct. 4. ca. non ratione, c. duo sunt tempora, c. proprie, c. de Catechumenis, ca. venerabilis, & c. baptizandi. ¶ Nisi fortè aliquis ex baptizandis sit infirmus, vel aliàs in periculo vitæ constitutus, hic enim quandocumque baptizari potest, d. cap. de Catechumenis in fine cum cap. sequent. dict. cap. venerabilis in fine, & d. cap. baptizandi, ver. excepto. ¶ Sed in die

Epiphaniæ baptizandum non est, d. distinct. 4. c. si quis au- tem 74. ubi assignatur ratio. ¶ Tandem, & de tempore baptismi est notandum, quod in diem mortis instantis baptismus esse debet differri. Quando enim quis propterea peccat, vt sanctus baptismus in nouissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur, ita D. Chrysostomus ad Hebræos homil. 13. c. 7. subdens. Credite mihi: non terrens vos dico, quod dicturus sum. Multos noui, qui hoc passi sunt, qui spe baptismi multa peccabant, circa diem autem mortis discesserunt vacui, Deus enim propter hoc baptismum tribuit, vt soluat peccata, non vt addat. Si verò, qui ad hoc vitiorum baptismate, vt ampliora delinquat, ipsum sit negligentia causa, d. distinct. 4. c. quando 128. ex D. Chryso- stomo, vbi supra. ¶ Sed adulti baptizandi, sunt prius in fide instituenti, & examinandi, & catechizandi, d. distinct. 4. c. ante baptismum. 54. cum sequentibus, vique ad ca. p. 20. postquam, & ca. Iudæi. ¶ Et suscipiendi sunt ante tres septimanas Pasche illi, qui sunt baptizandi, d. distinct. 4. ca. non liceat. 59. Et prius ab eis est penitentia agenda in exteriori satisfactione, & afflictione, d. distinct. 4. ca. agunt. 97. & sequen. & c. sine penitentia 99. vbi glo. & ad vino, & esu carnium per quadraginta dies debent abstinere, d. cap. ne quod absit. 98. ¶ Sed & de modo baptizandi pura sunt obseruanda per sacerdotes baptizantes. Primum obseruandum est, quod non plures, sed vnus debet offerre baptismum. Non enim plures ad suscipiendum de baptismum infantem accedant, quam vnus, siue vir, siue mulier, d. distinct. 4. c. non plures 101. & cap. quamuis 3. de cognat. 22. spirituali. ¶ Si tamen plures accesserint, spiritualis inde cognatio contrahitur, matrimonia contrahenda impediens, & etiam post contracta dissoluens, d. c. 3. ver. si tamen.

23 ¶ Hæc itaque ratione maritus, & vxor eundem offerre, & de baptismum suscipere non debent, ca. penult. §. fin. & cap. 24. vbi glo. ¶ Secundo est obseruandum, quod idem comparè esse potest in Catechismo, baptismum, & confirmati- one, de consecrat. distinct. 4. ca. in Catechismo. ¶ Sed qui baptizans non est, nec confirmatus offerre, nec suscipere potest, d. distinct. 4. c. in baptismate. ¶ Tertio est notandū, quod Abbas, vel monachus Compatres esse prohibentur, & habere Commatres, d. distinct. 4. ca. non licet. 103. & se- quen. ¶ Quarto est obseruandum, quod qui de baptismum paruulos suscipiunt, pro eis apud Deum fidei iussores existunt. Ideoque semper eos admonere debent, vt castitate custodiant, iustitiam diligant, & charitatem teneant, & ante omnia symbolum, & orationem Dominicam debent ipsi tenere, & illis quos susceperunt de sacro fonte ostendere, d. distinct. 4. ca. vos ante omnia. 105. Sed & viva voce oblatio de baptizandis est facienda. Nouella con. 123. §. ad hoc iubemus. Auth. de sanctis. Episcop. & ipsi baptizatis quoque, quod in baptismum fuit pollicitum summo opere est attendendum, ne infideles, sed fideles, & ipsi inuentan- tur, de consecrat. distinct. 3. c. celebritatem 22. ¶ Præterea ipsi baptizandi nomen suum dare debent, d. distinct. 4. ca. baptizandi 60. Deinde à sacerdote iniunguntur, vt sacrum suscipiant cum fide accepta custodiant. ¶ Vngitur tunc illius peccus de oleo sanctificato cum inuocatione Sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide Sanctæ Trinitatis mens eius confortetur, Vngitur, & in scapulas de eodem oleo, vt vudique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur, & postea consecratur frons, & ad baptismum Catechumenus accedit, d. distinct. 4. c. deinde 70. Quomodo autem fontem baptismi Trinitatis presentia consecrat, habetur in d. distinct. 4. c. venit sacerdos. 71. ¶ Sed verba erroris per imperitiam prolata, non impediunt aquæ sanctificationem, ca. si non sanctificatur. 72. ¶ Quid autem significet mysteria, quæ in fonte baptismi celebrantur habetur in d. distinct. 4. cap. prima igitur. 73. ex Diuo Augustino ad Neophitos homil. 3. ¶ Verum, siue paruuli, siue iunenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum, spiritus ab eis immundus abijciatur, d. distinct. 4. c. siue paruuli 53. c. ante. 20. §. c. postquam 61. ca. sicut natus 62. c. dehinc iterum 66. Sed ante omnia renunciandum est Diabolo, & pompis, & operibus eius, vt docet Diuus Augustinus in d. c. prima. 73. & c. primum 95. d. distinct. 4.

33 ¶ Si baptizandus loqui non potest alius debet supplere, & respondere pro eo interrogatis, ca. paruuli 74. c. ægrotan- tes.

res 75. c. cum parvuli 77. d. dist. 4. Interrogationes autem faciendæ baptizatis, quibus respondendū est, vel per ipsos si possunt, vel per alios si non possunt, proponuntur ex Diuo Augustino ad Neophitos homil. 3. in d. cap. prima. 73.

34 † Et hinc iam dicuntur super eos orationes, datur sal benedictum in os, vt per sal typicum sapientie salis conditi fectore careat iniquitatis, & ne à vermibus peccatorum vltra putrescant, sed magis illæsi seruentur ad maiorem gratiam percipiendam, d. dist. 4. c. & hinc 64. c. sal celestis 65. Postea tanguntur nares, & aures cum saliuā, & dicitur effusa, quod est ad aperire. & quare hæc dicantur habetur in d. dist. 4. c. postea 68. asperguntur cū aqua benedicta, c. in Sabbato, cap. nec quemquam. & signantur signo Crucis in corde, & fronte, c. postea signatur 63. Deum dicitur venisti ad fontem, ingressus es: considera quid videris, quid locutus sit, considera repetitur diligenter, occurrit tibi Leuita, occurrit presbyter, vnctus es, quasi athleta Christi, vt catechumenus ad baptismum accedas, d. dist. 4. cap. venisti 87. Postea trina mersione in nomine Trinitatis baptizatur, & quare, dicitur in d. dist. 4. c. postquam 78. cum duobus sequent. & c. eodem modo 81. cum sequent. & c. 1. §. sacramentum, de summa Trinit. Sed vnā tantum mersionem, sufficere in nomine Trinitatis satis constat in d. dist. 4. c. de trina. & ex D. Gregorio lib. 1. epist. 41. ver. de trina. Ratio autem mysteriorum omnium, quæ sunt in baptismo habetur singulariter in allegatis canonibus pro quolibet mysterio, & generaliter

35 omnium in c. prima igitur 73. † Post baptismum danda est baptizatis adultis vestis candida, designans per eā innocentiam, & puritatem Christianam, quam post ablata veteres maculas, studio sanctæ conuersationis immaculatam seruare debent, representandam ante tribunal Christi, d. dist. 4. c. post baptismum 91. & sequent. † Sed Neophiti, id est nuper baptizati, aliquandiu à latronibus epulis, & spectaculis, & coniugibus debent abstinere, de consecrat. dist. 4. c. Neophiti 11. Quibus post baptismum confirmationis sacramentum est præstandum, d. dist. 4. c. 1. † Sed homine baptizato non omne quod in homine est baptizatum censetur, d. dist. 4. c. si quicquid 35. alias & homo in matris utero posset dici baptizatus in baptismo matris, quod verum non est. † Tandem prioris sectæ, vel fidei ritus debent dimittere, neque vnquam ad illos redire, sed stare in fide, & ritibus Ecclesiæ, c. quidam 4. de posttatis. hæc easdem cæremonias, quæ ante, & post baptismum fiunt recenset Cardinalis Bellarminus de sacramento baptismi, c. 25. 26. & 27. An autem baptismus reitari possit? nunc est videndum: † & quidem ad eam regulam negatiuā, quod non possit reiterari, vt & supra in præcedenti, tit. dictum est, c. vlt. de baptismo, canone Apostolic. 46. dist. 68. c. 1. c. presbyteri, §. fin. 1. q. 1. c. hanc regulā, & de consecrat. dist. 4. c. non licet, c. baptizare, cap. de Arrianis, c. cum itaque, §. scimus quidem, c. quibus, c. eos quos, & l. 1. 2. & 3. C. ne sacrum baptismum reiteretur. Nec refert, quod baptizans non habuerit ius baptizandi, vel non fuerit idoneus, quia nihilominus baptismus datus ab eo non reiteratur. 1. quæst. 1. c. remissionem, §. sed notandum, cap. si quis, §. cætera, c. dedit, c. sicut vgeri. c. hi qui, c. hanc regulam, §. nemo, c. Spiritus sanctus, cap. si quis per cum alijs allegatis supra in tit. præcedenti. Minus refert, quod paganus, Iudæus, hæreticus, vel alias malus baptizauerit, quoniam non ideo iterabitur, de consecrat. dist. 4. c. Romanus, c. à quodam, c. si inter, c. baptismus, c. cum baptizatus, c. si qui apud, c. quamuis, c. ostenditur, cap. hi de quibus, c. alius est, c. nullus autem, c. quomodo, cap. non in vobis, c. ab antiqua, c. siue hæreticus, & 1. q. 1. cap. quod quidem 24. q. 2. c. miramur, §. obijcitur tamen, c. subdiaconus, §. potest tamen, c. si quem. Verum si non baptizauerunt in forma Ecclesiæ, quia tunc non dicitur baptizatus, baptizabitur denuo ex integro in Ecclesiæ forma 1. q. 1. c. hi qui, §. sed notandum cum sequent. vsque ad cap. tenemus, & de consecrat. dist. 4. c. quarta, cap. si vera, cap. quos à paganis, c. hi verò, cap. de Arrianus, & canone Apostolico 46. ver. aut pollutum. & hæc non dicitur reiteratio baptismi, sed baptismus, vt in allegatis canonibus. Minus refert, quod non baptizatus baptizauerit in forma Ecclesiæ, quia nihilominus dicitur baptizatus, nec reiteratur 1. q. 1. c. si presbyter, ver. & omnes, & dist. 4. c. solet

40 etiam, de consec. † Sed si quis se ipsum baptizauerit, erit

denuo ab alio baptizandus, quia nemo potest se ipsum baptizare, etiam instante necessitatis articulo, debet enim inter baptizantem, & baptizatum esse discrimen, sicut ex verbis Domini colligitur, dicens Apostolis. Ite, & baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Ad quod etiam designandum ipse Christus, non à se ipso, sed à Ioanne voluit baptizari, c. debitum 4. de baptismo.

41 † Idē erit si in baptizando fuerint omissa verba hæc: Ego te baptizo, c. 1. de baptismo, his enim casibus non est baptizatus, ideo baptizatur, nec dicitur iteratio. † Verū circa omissionem verborum, ego te non est habendus scrupulus, cum dicitur baptizo, quo verbo satis exprimitur persona ministri, vt defendit, & cum ratione Cardin. Bellarminius de sacramento baptismi, lib. 2. c. 3. ver. est igitur

43 hæc. † Et illa trina immersio, cum & vna sufficiat vt dictū est, & probat ex Concilio Toletano 4. c. 5. Bellarminus libro 4. de sacramento Eucharistiæ c. 28. & c. 23. non est necessaria de essentia sacramenti: vt in d. Concilio Tolerano 4. c. 5. ex Gregorio Sancto ad Sanctum Leandrum libro 1. epist. 4. Bellarminus de sacramento baptismi c. 26. Minus refert quod aliquis error interueniat, nam ad baptismum, qui verbis Euangelicis consecratur non pertinet cuiusquā vel dantis, vel recipientis error siue de Patre, siue de Filio, siue de Spiritu sancto aliter sentiat, quam cœlestis doctrina insinuat, vt de consecrat. dist. 4. c. satis 48. cap. si non

44 sanctificatur, c. reulerunt 86. † Vel proferat verba barbarè, vt ego te baptizo in nomine patris, & filia, & Spiritus

45 sancta, d. c. 86. † Sed aqua consecrata baptismus est dandus, non enim omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi, aliud est elementum, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus sanctus est, d. dist. 4. c. per aquam 9. §. non omnis aqua, §. quare autem, c. nunquam, c. venit 71. cum c. sequē. Sed benedictio aquæ non est de essentia sacramenti: posset enim in aqua fluminis, aut maris sine vlla præcedente benedictione homines verè baptizari, vt in libro 4. de sacramento Eucharistiæ c. 3. in princ. probat Cardinalis Bellarminus. & de sacramento baptismi, lib. 1. c. 2. † Patres enim communi consensu docent, Christum cum baptizaretur in Iordane, dedisse aquis vim sanctificandi, quos omnes refert, & sequitur Cardinalis Bellarminus vbi supra lib. 2. c. 5. ver. Tertio Patres, & lib. 2. de effectu sacramenti, cap. 8. ver. quarta ratio, & illas consecrasse, vt in lib. 1. de sacramento baptismi, c. 23. ver. sed præcipua fuit. † Verum si quis ficto animo, & mimicè sit baptizatus, & ioculariter, non est baptizatus, ideo baptizandus, d. dist. 4. c. de consecrat. c. solet etiam, c. quando, §. his qui ficto corde. † Nisi baptizatus id postea ratum habuerit, baptismus verò corde, d. dist. 4. §. tunc valere. † Si parvuli non ea intentione baptizandi fuerint oblati, vt veros baptismi effectus consequantur, tamen illos veros effectus consequantur, d. dist. 4. c. non illud, c. satis ostendimus. Nec ideo sunt iterū

50 baptizandi. † Verum si dubitetur an quis sit baptizatus, tunc ad tollendum omne dubium baptizatur, c. de quibus 2. de baptismo, & d. dist. 4. c. paruos, c. placuit, de infantibus, c. cum itaque, c. si nulla. Matre verò baptizata, si infans in utero existat, baptismus matris ei non prodest, ideoque baptizatur, d. dist. 4. c. si quicquid, c. si ad matris, c. qui in maternis, c. si qua mulier. Quod autem primo baptizatus fidem, & charitatem non habuerit facit, quod non sit baptizatus, & quod debeat rebaptizari, d. dist. 4. c. sicut, §. non interest, vsque ad finem. † Nec quod baptizatus postea sit factus Apostata facit, quod si respiscat sit iterum baptizandus, d. dist. 4. c. de consecrat. cap. ostenditur, §. sicut enim, c. sanctum est, ver. cum in nauis, c. nullus autem, c. quod quidam. † Contra autem reiterantes baptismum statuuntur pœnæ in c. 2. de Apostatis, in l. 1. & 2. & toto tit. C. ne sacrum baptismum reiteretur. † Imprimis enim baptismus characterem in animam hoc signū quoddam spirituale, & indelebile, & ideo reiterari non potest, vt decernitur etiam in Concilio Tridentino sessio. 7. de sacramentis canon. 9.

S V M M A R I V M.

- 1 Confirmatio præstanda post baptismum.
- 2 Ritus confirmationis prouenit ex impositione manuum Apostolorum.

3. Confirmatio an necessaria, & à Chrifto ordinata.
4. Chrifmatis sacramentum, ut baptifmus facrosanctum.
5. Chrifmatis effectus.
6. Sacramentum manuum impositionis magna veneratione tenendum, nec perficitur nifi à fummis sacerdotibus.
7. Sacramentum manuum impositionis ieiunis à ieiunis tradendum.
8. Chrifma potest ab Epifcopis demandari presbyteris.
9. Confirmandus non nifi ab uno potest offerri.
10. Confirmatio non est reueranda.

De sacramento Confirmationis, seu manuum impositionis. Tit. 86.

Post baptifmum † confirmatio est præftanda, vt de cō fecr. dist. 5. c. 1. c. de his verò in fine. Lancell. in §. 1. & to to tit. instit. de sacramento Chrifmatis. Cucchus instit. de sacramento Confirmationis, & in Concil. Trid. sess. 7. de cō firmatione. † De confirmatione enim habemus ritum externum, manuum impositionem. Act. 8. & 19. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum datur Spiritus sanctus, eadem phrafi qua dictum est Tit. 3. de baptifmo. Per lauacrum regenerationis saluos nos fecit. De hoc sacramento institutionem, & mandatum non habemus expreffum in scriptura. tamen colligitur euidenter in locis citatis, & probant Concilia generalia Constantinopolitana 1. Canone 7. Florentinum in instructione Armenorum, & Trid. in sess. 7. de confirmatione, c. 1. & scripturæ quas citat Card. Bellarm. lib. 2. de confirm. c. 2. & Patres, quos citat in c. 3. §. 5. & 6. & D. Th. in 3. par. q. 72. Nec Apostoli ita confidenter nunquam, & ordinariè imposuerunt manus ad gratiam Spiritus sancti communicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabat nõ posse vilius hominem intrinsece ceremoniam, ad qua sequeretur gratia Spiritus sancti. Proinde oportet, vel Apostolos fuisse tenerarios, quod nemo sanè mentis diceret, vel habuisse Christi mandatum, vt per manuum impositionem baptizatos confirmarent. † Suadet etiam ceremoniam illam fuisse ordinariam, & necessariam illis à Christo demandatam, & non satis fuisse orare Deum pro aduentu Spiritus sancti ex eo, quia Apostoli primarij Petrus, & Ioannes tantum laboris, & itineris susceperunt, vt irent ex Hierosolyma Samaritam, ad imponendas manus ijs, quos Philip. Diaconus baptizauerat. Nam si non fuisset necessaria, orate poterant pro illis manentes Hierosolymæ. Notandum etiam est manuum impositionem coniunctã fuisse cum vnctione, & signo Crucis in simul, idque ministerio manus Episcopalis. Dionys. de Eccles. Hierarc. c. 2. & 4. par. 3. Tertul. li. de resurrect. carnis. Caro vngitur, vt anima cõsecratur, & Cyprian. lib. 1. epist. 12. & lib. 2. epist. 1. illa modò vocat vnctionem, modò manus impositionem, & vocat sacramentum, ibi enim loquens de baptifmo, & confirmatione, inquit, Tunc plene sanctificati, & esse filij Dei possunt, si sacramento vtroque nascantur. Diuus August. li. bro 2. contra literas Petilian. c. 104. inquit. † Sacramentum Chrifmatis in genere visibilium signaculorum Sacrosanctum est, sicut ipse baptifmus, & est tex. in d. dist. 5. c. de his verò 3. & c. 1. §. per frontis, de sacra vnctio. Concilium Trident. vbi sup. Et vt alia sacramenta perficitur signo Crucis, d. dist. 5. c. nunquid 10. & Chrifmate, vt dictum fuit, & probant Scripturæ, Concilia, Summi Pontifices, & Patres citati per Card. Bellarm. lib. 2. de confirmatione, c. 2. & sequentib. & c. 8. † Quare omnes fideles per manuum impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post baptifmum suscipere debent, vt pleni Christiani inueniantur, quia cū Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatat, d. dist. 5. c. 1. nec non ad omnia patienter toleranda, vt obseruat Card. Bellarm. de arte bene moriendi, lib. 1. c. 11. Spiritus sanctus, qui super aquas baptifmi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum ad gratiam, & quia in hoc mudo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptifmo regeneramur ad vitam, post baptifmum confirmamur ad pugnam, in baptifmo abluimur, post baptifmum roboramur. Et quamuis continuo transitoris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirma-

tionis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati sæculi recipiendos: Confirmatio autem armat, & instruit ad agones mundi huius, & prelia referendos. Qui autem post baptifmum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte: quia non potest peccare post mortem, d. dist. 5. c. 1. & Card. Bellarm. de arte bene moriendi, lib. 1. c. 10. & 11. † Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus, quales sunt Episcopi, d. dist. 5. c. 1. & c. manus 4. & Concilium Trid. sess. 7. de confirmatione Canone 3. Nec tempore Apostolorum ab alijs, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur esse peractum, nec ab alijs, quam ab illis, qui eorum tenent locum, vt sunt Episcopi, vt dictum fuit supra tit. 7. vnquam perfici potest, aut fieri debet, d. c. 4. & d. Canone 3. Concilij Nouissime à summo sacerdote per impositionem manus Paracletus traditur baptizato, & roboratur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptifmate consecutus est, per gratiã vitæ donatus æternæ, d. dist. 5. c. nouissime 5. † Episcopi vero ieiunij ieiunij per impositionem manuum tradere debent gratiam, d. dist. 5. c. vt ieiunij 6. & seq. † Possunt tamen demandare Presbyteris, vt ipsis præsentibus baptizatos in frontibus Chrifmate tangant, distinct. 95 in princ. ca. 1. & sequen. & c. Presbyteri 1. & vt docet Bellarminus, vbi supra libro 2. cap. 12. per totum. † Verum confirmandas non nisi ab vno offerri potest, cap. vltim. §. de confirmatione, & cognat. spirituali in 6. & de consecrat. distinct. 4. cap. 1. non plures. 101. & potest offerri ab eodem, qui eum in baptifmo obtulit, d. distinct. 4. cap. 1. in Catechismo. 100. Non est tamen consuetudo Romana. Sed per singulos singuli suscipiuntur, dict. cap. 100. † Tandem, vt & de baptifmo dictum est, semel confirmatus non est iterum confirmandus, quia & confirmato imprimitur in anima characterem indelebilem, de consecrat. distinct. 5. ca. de homine 9. & Apostolus ad Hebræos 6. Concilium Tridentinum in sess. 7. Canone 9 §. rursus, instit. de sacramentis. Bellarminus, vbi supra libro 1. cap. 11. de confirmatione, de qua hæc tenus.

S V M M A R I V M.

1. Eucharistia sacramenti institutio, & num. 7.
2. Eucharistia sacramentum preceit omnes oblationes.
3. Eucharistia sacramentum magis, quam alia excolendum, & venerandum.
4. Eucharistia non in figura, sed in veritate corpus, & sanguinem Christi continet.
5. Eucharistia Græcè, Latine bona gratia interpretatur.
6. Ecclesia vna fidelium, & extra eam nemo saluatur.
7. Institutio Eucharistia fuit necessaria.
8. Institutio Eucharistia facit nos memores nostræ redemptionis.
9. Eucharistia sacramentum vnum, & licet in multis locis offeratur, vnus tantum est Christus.
10. Corporis, & sanguinis Christi consecratio fit operante inuisibiliter spiritu Dei.
11. Eucharistia sacramentum fuit præfiguratum à Melchisedech.
12. Eucharistia partes sunt visibile, & inuisibile.
13. Sacrificium Ecclesiæ conficitur sacramento, & re sacramenti.
14. Eucharistia sacramentum non potest confici, nisi à sacerdote ordinato.
15. Sacerdos Eucharistiam debet offerre per se ipsum, non per alium, & ieiunus.
16. Communio non accipienda de manu hæretici, & pœna.
17. Eucharistia sacramentum omnibus offerendum, & ab omnibus sumendum, limitatur num. 19. & 20.
18. Polluto cum uxore proxima nocte non dandum sacramentum, limitatur num. 22.
19. Polluto per somnium non dandum.
20. Mulieri menstruo laboranti antiquitus Eucharistia non datur.
21. Eucharistia non datur non ieiunis.
22. Eucharistia, ex quibus, & qualibus speciebus conficitur.
23. Aqua in Eucharistia vinum superare non debet, sed vinum aquam.

- 28 *Eucharistia, nec in pane fermentato, nec in uina, nec lacte, nec in pane sine uino offerenda.*
 29 *Hostia in una non in pluribus offerenda.*
 30 *Offerendum tantum quantum populo sufficere potest.*
 31 *Christum manducare, & sanguinem bibere quia sit.*
 32 *Eucharistia mysterium late discuitur.*
 33 *Eucharistia non offertur corpus, & sanguis Christi carnaliter solum, sed spiritualiter per fidem.*
 34 *Corpus Christi, quomodo spiritualiter sit accipiendum.*
 35 *Iustificatus unusquisque accedat ad Eucharistia sacramentum.*
 36 *Corpus Christi, quare in tres partes fiat a sacerdote.*

De sacramento Eucharistia, Tit. 87.

DE Eucharistia, quod sit sacramentum nulla quaestio est: habetur enim ritus, Matt. 26. & 1. Corinth. 11. Accipit panem, gratias agens, fregit, & c. & institutio, ac mandatum ibidem. Hoc facite, & c. & Ioann. 6. Nisi manducaueritis, & c. & promissio gratiae, Ioan. 6. Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum. Item etiam docent Patres Diuus Augustinus episcopus, 118 c. 1. Vbi cum dixisset Christum instituisse sacramenta numero paucissima, significatione praestantissima, obseruatione facillima, ponit loco exempli Baptisimum, & Eucharistiam. Et realem praesentiam Christi Domini in sacramento Eucharistiae probat ex verbo Dei. Bellarminus in lib. 1. de Eucharistia per totum, & ex testimonijs Patrum in libro 2. inter quos Diuus Thomas in 3. parte, q. 78. vsque ad q. 84. & Concilium Tridentinum in sess. 13. c. 1. & sequen. Inter omnes enim oblationes hoc Eucharistiae sacramentum praecellit. Nihil enim in sacrificijs potest esse maius, quam corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed haec omnes praecellit, quae pura conscientia Deo offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus ueneranda, & sicut potior est caeteris, ita potius excoli, & uenerari debet, ut de consecrat. distinct. 2. ca. nihil 8. Concilium Tridentinum d. sess. 13. ca. 3. Lancellottus §. 1. inst. de Eucharistia. Cucus in inst. de sacramento Eucharistiae. Ideoque adorari debet latrice cultu, qui soli uero Deo debetur, ut in Concilio Tridentino sess. 13. c. nullus itaque, §. & Cardinal. Bellarmin. de sacramento Eucharistiae lib. 4. cap. 29. & sequen.

† Non solum enim sub figura, sed & in ueritate Domini corporis, & sanguinis sacramentum celebratur, d. distinct. 2. c. vtrum 72. Concilium, ubi supra d. c. 3. † Cuius enim panis, & Calicis sacramentum Graece Eucharistia dicitur, Latine bona gratia interpretatur. 1. q. 1. capit. mult. 84. §. quae ideo fructuosae, uer. cuius panis. † Vna uero est fidelium Ecclesia, extra quam omnino nullus saluatur. In qua idem ipse sacerdos est sacrificium Christus Iesus, Cuius corpus, & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis, & uini ueraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & uino in sanguinem potestate Diuina, ut ad perficiendum mysterium ueritatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro, cap. primo, §. vna uero, de summa Trinitate, & fide Catholica. Concilium Tridentinum ubi supra, capit. quoniam. 4. † Transfiguratus enim de hoc mundo ad Patrem Saluator noster Dominus Iesus Christus, cum tempus suae passionis instaret, sumpta caena, in memoriam mortis suae instituit summum, & magnificum sui corporis, & sanguinis sacramentum, corpus in cibum, & sanguinem in poculum tribuendo. Nam quoties hunc panem manducamus, & calicem bibamus, mortem Domini annunciamus. In institutione quidem huius sacramenti dixit ipse Apostolus, Hoc facite in meam commemorationem, ut praecipuum, & insigne memoriale sui amoris eximij, quo nos dilexit, esset nobis hoc praecelsum, & uenerabile sacramentum, memoriale, inquam, mirabile, ac stupendum, delectabile, suauis, iucissimum, ac super omnium pretiosum, in quo innouata sunt signa, & mirabilia immutata, in quo habetur omne delectamentum, & omnis saporis suauitas, ipsaque dulcedo Domini degustatur, in quo utique uita suffragium consequimur, & salus, Clement. 1. §. transfiguratus, de reliquijs, & uenerat. sanct. & Concilium Tridentinum sess. 13. ca. ergo Saluator. 2. † Quia enim corpus assumptum ablatum erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die caenae sacramentum nobis corporis, & sanguinis consecraret, ut coletetur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in praesentem, ut

quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptoris oblatio, & perennis uictima illa uiuere in memoria, & semper praesens esset in gratia uere uicicia, & perfecta hostia, fide assumenda; non specie, nec exteriori uisibili, sed interiori affectu. Vnde merito Coelestis confirmat auctoritas, quia. Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est ueritatis, ut de consecrat. distinct. 2. ca. quia corpus 35. Quia enim passus est Dominus pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento corpus, & sanguinem suum, quod etiam fecit, & nos ipsos, nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam eius, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuitis, & creati estis ad arcam Dominicam comparati estis laboribus bouum, id est annunciantium Euangelium, triturati estis, quando Catechumeni differabimini, in horreo seruabimini, nonna uestra dedistis, coepistis molli ieiunijs, & exorcismis, postea ad aquam uenistis, & conspersi estis, & panis Domini facti estis. Ecce quod accepistis, dicit distinctio 2. cap. quia 36. ex Diuo Augustino, Cum frangitur hostia, dum sanguis de Calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Domini corporis in Cruce immolatio, eiusque sanguinis de laedere effusio designatur? dicta distinctio secunda, cap. cum frangitur. 37. † Quia enim morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem, quae pro nobis oblata sunt significamus. Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis, semel immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distinctione membrorum omnium uerus Deus, & uerus homo semel tantum in Cruce pependit, Offerens se ipsum Patri hostiam uiuam, passibilem, mortalem uiuorum, & mortuorum redemptionis efficacem: eorum scilicet, quos diuini Consilij altitudo redimendos iudicauit, praesciuit, praedestinauit, uocauit modis, atque temporibus, quibus id fieri congreuebatur, d. distinct. 2. ca. semel. 51. & sequen. 52. ex Diuo Augustino in Psalm. 21. In Christo enim semel oblata est hostia ad salutem, ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? non ne per singulos dies offerimus? offerimus quidem. Sed ad recordationem mortis eius, & vna est hostia non multa? quia semel oblatas est Christus, Hoc sacrificium exen plium est illius id ipsum, & semper id ipsum.

† Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? nequaquam, sed unus ubique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut enim, quod ubique offertur unum est corpus, & non multa corpora ita, & unum sacrificium. Pontifex uero ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem, Ipsum uero offerimus etiam nunc, quae tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem sit eius, quod sanctum est. Hoc enim facite, in meam commemorationem, d. distinct. 2. ca. in Christo 13. ex Diuo Ambrosio in epist. ad Hebraeos. 10. & in Concilio Tridentino sess. 13.

† Corpus enim, & sanguinem Christi dicimus illud, quod ex fructibus terrae acceptum, & prece mystica consecratum sumimus ad salutem spiritalem in memoriam pro nobis Domine passionis, Quod cum per manus hominum ad illam uisibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante, inuisibiliter spiritu Dei: cum hac omnia, quae per corporales motus, in illo opere fiunt, Deus operetur, d. distinct. 2. c. corpus 6. ex Diuo Augustino lib. 3. de Trinitate, ca. 4. Quare autem quotidie iteretur haec oblatio satis demonstratum fuit superius, & docent, c. iteratur 71 ca. quid sit sanguis, §. prouidens enim cum pluribus sequent. d. distinct. 2. §. inualuit. Inst. de Eucharistia. Inquit enim Apostolus omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, spiritalem utique eandem. nam corporalem aliam: quia illi mannam, nos aliud, & adiungit, & omnes eundem potum spiritalem biberunt, aliud illi, aliud nos, sed specie uisibili. Quod tamen idem est uirtute spiritali, dicta distinctio secunda, cap. inquit 81. ex Diuo Augustino in tractatu 26. ad cap. 6. Ioannis, & Diuus Hieronymus super Matthaeum libro secundo, ca. uigesimo sexto, inquit. Accipite, & comedite. Hoc est corpus meum. Postquam typicu Pascha fuerat completum, &

agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis: & ad verum Pascha transgreditur sacramentum. † vt quomodo in prefiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate filii corporis, & sanguinis repræsentaret. Proprium autem huius sacramenti est, quod in cœna Christus fuit conuiuia, & conuiuium, ipse comedens comeditur, ipse est sacerdos, & sacrificium. Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus ipse conuiuia, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur, vt ex Diuo Hieronymo ad Hedibiam q. 2. & de membris Domini, relato in d. dist. 2. c. nec Moyses. 87. & ca. sacerdos. 89. † Partes autem huius sacramenti sunt visibile, & inuisibile. Hoc enim est, quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus sacrificium, scilicet Ecclesie duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine, sacramento, & re sacramenti, id est corpore Christi, sicut Christi persona constat, & conficitur de Deo, & homine: cum ipse Christus verus sit Deus, & verus homo, quia omnis res illarum rerum naturam, & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. † Conficitur autem sacrificium Ecclesie sacramento, & re sacramenti, id est corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, corpus Christi. Caro eius est, quam forma panis operatam in sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie, & sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: carne, & sanguine utroque inuisibili, intelligibili, spiritali significatur visibile Domini nostri Iesu Christi corpus palpabile plenam gratia omnium virtutum, & diuina maiestate, d. dist. 2. ca. hoc est 48. ex Diuo August. in lib. sentent. Prosperi, & sequent.

15 † Hoc sanctissimum Eucharistie sacramentum non potest confici, nisi à sacerdote ad hoc ordinato, ca. 2. §. vna verò, ver. & hoc vtrique de summa Trinit. & fide Catholica. D. Thom. in 3. part. q. 82. art. 1. & plus vini, quam aquæ est sumendum, c. perniciosus 13. de celebr. missarum. Tribus enim gradibus commissa sunt sacramenta diuinorum, sacerdotum. Presbytero, Diacono, & Ministro, qui cum timore, & tremore Clericorum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent, d. dist. 2. c. tribus. 23. † Et sacerdos ipse per se non per alium Eucharistiam offerre debet, & alijs ministrare, d. dist. 2. c. peruenit. 29. Et ieiunus debet offerre, de consecrat. dist. 1. ca. sacramenta 49. Quod autem mali sacerdotes possint etiam cum effectu illam offerre, & alijs ministrare dictum fuit supra tit. 83. & comprobatur Diuus Thomas in 3. part. q. 82. artic. 5. & 6.

17 † Sed ab hæreticis non est sumendum, potius est mortem accipere, quam de manu hæretici accipere communionem. Et qui nesciens de manu hæretici prohibitam communionem accepit per annum debet pœnitere, d. q. 1. c. si quis. Si autem sciuit, & postea pœnitentiam egerit, per decem annos debet pœnitere, Alij iudicant septem, & quidam humanius, vt quinque annos pœniteat, d. cap. si quis 41. Cum enim hæretici extra vnitatem Ecclesie sint, non est in alijs quo cum eis communicandum. † Regulariter enim omnibus sacramentum Eucharistie est offerendum, & ab omnibus est sumendum, nisi prohibiti fuerint. Sic enim Apostoli statuerunt, & sancta tenet Romana Ecclesia, de consec. dist. 2. ca. peracta. 10. Si enim non sunt tanta peccata, vt quis excommunicetur, non se debet à medicina corporis, & sanguinis Domini separare, d. dist. 2. c. si non sunt. 15. Nō enim à quo, sed ante quem offeratur, & sumatur, considerandum est, d. dist. 2. c. & dicit Dominus 26. Plus enim valet nomen Domini, ante quem oblatum est, quam pessimū meritum eorum, à quibus est oblatum, & sumptum, d. ca. 19. 26. in fine. † Verum excommunicatis, & interdictis nō est offerenda, & multo minus ministranda, neque ab eisdem est sumenda, d. c. si non sunt. 15. & c. in Cœna 17. ver. exceptis ijs, ca. Episcoporum 8. ver. aut excommunicatis publicis, de priuilegijs in 6. † Nec Magis, nec hystriionibus, d. dist. 2. ca. pro dilectione 95. vbi glo. Neque extero Clerico, siue laico, d. dist. 2. c. tribus, §. præcipimus. Sed quibus danda est, non est distinguendum, an boni, vel mali sint, omnibus enim est danda, & ab omnibus sumitur, forte tamen inæquali, d. dist. 2. c. non prohibeat penult. & dist. 4. c. 21 est vnitas. † Ei verò, qui proxima nocte cū vxore cōcubuit non est danda, 33. q. 4. c. 1. Ab vxore enim tribus, quatuor,

aut octo diebus abstinendum ab eo, qui est communicatus, d. dist. 2. c. omnis homo, c. tribus, §. fin. † Nisi procreanda sobolis gratia cum vxore concubuit, d. q. 1. ca. vii cum 23 §. si quis verò. † Ei verò, qui proxima nocte visus sibi est coire danda est, dist. 6. in princ. cum seq. vbi daturatur.

24 † Mulieri menstruo laboranti antiquius non daturatur, hodie verò nouo iure daturatur, dist. 5. in princ. §. i. c. mulier, quæ.

25 & §. sancte quoque. † Non ieiunis verò non daturatur, de consec. dist. 1. c. sacramenta altaris, & dist. 2. c. liquido. In hoc enim sacramento. † Panis, & vinum aqua permixtum offeratur, d. dist. 2. in princ. cum sequen. vsque ad c. didicimus, c. cum omne, §. sed si necesse vsque ad finem, ca. in calicem. Præter ista tria nihil offerendum est, d. dist. 2. ca. non oportet, c. sacramento. Canone Apostolico 3. † Aqua tamen vinum superare non debet, sed vinum aquam, c. perniciosus 28 13. de celebr. missar. † Non panis fermentatus, sed hostia debet offerri, c. vlt. de celebr. missar. ita enim statutum fuit ab Alexandro I. vt legitur apud Platinā in eius vita, quod summa cum ratione factum fuisse probat Card. Bellarm. de sacramento Eucharistie lib. 4. c. 7. & sequen. dum Christum ipsum se in azimo obtulisse in eius Cœna Apostolis, multis authoritatibus demonstrat. Hoc itaque stante in Ecclesia Latina, in qua vitur panis azimo, cessant multa, quæ de fragmentis panis disponuntur, quæ ad Ecclesiam Græcam erunt referenda, donec fermentato vti velint. Verum vix non offerenda, nec miscenda sunt, dist. dist. 2. ca. didicimus, capit. cum omne, §. nam quod de expresso. Sed distinguitur in Canone Apostolico. 3. venexcepto, Lac pro vino, neque Eucharistia intincta vino, vel quid simile potest offerri, d. cap. cum omne in princ. vsque ad §. sed si necesse, d. Canone 3. l. 1. §. volumus, l. 2. & 7. C. de sacrificijs Paganorum. Panis sine vino, & aqua non potest offerri, dicta distinctione 2. cap. comperimus, & sequent. Immo panis, vini, & aquæ est oblatio facienda, vt ibi, & demonstrat Cardinalis Bellarminus, vbi supra, cap. 10. & sequentibus.

29 † Nec plures, sed vna Hostia est offerenda, in cuius singulis particulis, seu portionibus totus, ac integer est Christus, dicta distinctione secunda, cap. in Christo, capit. quid sit sanguis, §. tanta est Ecclesie, cap. in singulis, capitul. vbi

30 pars. † Tandem tantum panis est offerendum, quantum populo sufficere potest, dicta distinctione secunda, capit. tribus, §. tantum. Diuus Thomas in 3. parte, quæstione 79. articulo secundo. † Quid autem sit Christum manducare, & sanguinem bibere nunc declarandum est, Christum enim manducare non hoc solum est, in sacramento eius corpus accipere. Multi enim indignè accipiunt, de quibus ait Apostolus. Qui manducat panem, & bibit Calicem Domini indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Christus enim manducandus est, quomodo ipse dicit. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Si itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducat, & tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, & si accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum, vt de consecratione distinctione secunda, capitul. quid est. 46. ex Diuo Augustino in sermone de Verbis Euangelij. Idem Diuus Augustinus relatus in capitu. sequenti, inquit. Vt quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti. Crede enim in eum hoc est panem viuum manducare. Qui credit in eum, manducat eum: inuisibiliter saginatur, quia inuisibiliter renascitur. Et idem Augustinus in sermone 2. de verbis Apostoli relatus in dicta distinctione secunda, capitul. qui manducant. 58. Qui manducant, inquit, & bibunt Christum, vitam manducant, & bibunt. Illum manducare, est refici, illum bibere est viuere. Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter manducatur, & bibitur. Manducetur Christus, viuunt manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo faciamus. Et quidem in sacramento sic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi, vnusquisque accipit partem suam. Vnde & ipsa gratia vocatur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in Cœlo, manet integer totus in corde tuo. Totus erat apud Patrem, quando venit in Virginem, impleuit illam, nec recessit ab illo. Hinc Dantes in Paradiso Cantilena 1. recinit ita de gloria eius.

*La gloria di colui, che tutto mi onora,
Per l'universo pervenire risplende,
In una parte sua, o meo altera,
Nel Ciel, che più della sua luce prende.*

32 † Quod videtur panis est, & calix, quod etiam oculi sentiunt. Quod autem fides postulat instruenda. Panis est corpus Christi Calix Sanguis, ista ideo dicuntur Sacramenta; quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spirituales. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Aqua enim cum vino transubstantiatur in sanguinem, & panis in carnem, ut iam extat probatum, & dicitur in cap. cum Marthæ 6. §. quæsiisti de celebrat. missarum, & in Concilio Tridentino sess. 13. cap. quoniam 4. Non in pituitam cap. in quadam 8. eod. titulo. Vbi natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur, accidentia enim ibi mutant subiectum d. c. 6. species enim non substantia panis, & vini offertur, ut ex Diuo Gregorio in homil. Paschali relato in d. distinct. 2. cap. species 34. species, inquit, & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quæ ante fuerunt, scilicet panis, & vini. Unde in fine cuiusdam Missæ oratur, & dicitur. Perficiant in nobis, quæsumus Domine, tua sacramenta, quod continent, ut quod nunc speciem gerimus, rerum veritate capiamus. Postulat quippe Sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis, & vini nunc geritur, manifesta visione, sicut reuera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Euangelio secundum Ioannem ait. Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. Quamvis non improbabiliter quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem, ipsam eorundem efficientiam, id est, peccatorum remissionem. Idem probatur ex Eusebio Emiseno relato in d. distinctione 2. capitulo quia corpus 35. quem nos ad verbum paulo superius retulimus. Ante enim benedictionem, & consecrationem verborum celestium, est panis, & vinum, post corpus, & sanguis Christi, ut ex Diuo Ambrosio relato in d. distinctione secunda de catechizandis rudibus, & de ijs, qui mysterijs initiantur in capitulo panis & calix 39. & in capitulo ante benedictionem 40. & in capitulo nos autem 41. ex Diuo Augustino in libro sententiarum Prosperi capitulo panis 11. ex Diuo Ambrosio de Sacramentis libro 4. cap. 4. in capitulo corpus 60. & in cap. omnia 74. in capitulo corpus 79. & in capitulo Christo 82. in fine versu. corpus Christi. Ideo in illis speciebus offertur verum corpus, & verus Sanguis Christi, ut probant allegati Patres in citatis canonibus; & d. distinct. 2. c. in quibus 38. ubi in fine summus Pontifex post demonstratam veritatem, inquit. Quid hic quæris nature ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus Christus partus ex Virgine? idem probant sequentes Canones vsque ad capitulo prima quidem ite capitulo panis est 55. capitulo corpus 60. c. non omnis 61. cap. sicut Iudas 68. capi. reuera 69. c. vtrum sub figura 71. c. quid sit sanguis 73. c. omnia 74. ca. corpus 79. c. necessarii 80. c. in Christi 82. §. de naturali enim, & §. fin. c. tunc 84. c. tunc eis 90. cum duobus sequentibus, & hanc transubstantiationem late probat Cardi. Bellarminus de Sacramento Eucharistiæ lib. 3. ex verbo Dei c. 18. & 19. ex testimonijs Patrum c. 20. ex Concilij c. 21. ex convenientia rationis ca. 22. & in lib. 1. cap. 6. & sequentibus, & capi. 12. & sequentibus, & antea Diuus Thomas in 3. parte quæst. 75. & 76. per totas. † Non enim offertur corpus, & sanguis Christi carnaliter solum, sed & spiritualiter per fidem, ut probant citati canones. Nam ex Diuo Augustino in expositione psalmi 54. relato in d. dist. 2. c. 11. c. quidem 44. Prima quidem, inquit, heresis in discipulis Christi, velut à duritia eius sermonis facta est. Cum enim diceret. Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam. Illi non intelligentes dixerunt ad inuicem. Durus est hic sermo, qui potest eum audire? diceres, quia durus est hic sermo, separauerunt se ab illo remansit cum duodecim. Discedentibus illis instruxit eos, qui remanserunt, Spiritus est, inquit, qui viuificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos spiritus, & vita sunt. Intellexistis spiritualiter? spiritus, & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic illa spiritus, & vita sunt. Sed tibi non sunt spiritus, & vita, qui spiritualiter non intelli-

gis. Spiritualiter intelligere, quæ locutus sum, non hoc corpus, quod videtis, manducatori estis, & bibitori illum sanguinem, quem fusi sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis: spiritualiter intellectum viuificabit vos. Hoc idem probatur in capitulo non hoc corpus 45. in capitulo quid est Christum 46. in capitulo hoc est quod 48. in capitulo dupliciter 49. in capitulo, qui manducant 58. in capitulo de hac quidem 26. in capitulo in fl. lo Sacramento 85. & in capitulo si credas 86. & ita explicat locum illum Ioannis 6. etiam Cardinalis Bellarminus de Sacramento Eucharistiæ libro primo capitulo quinto, 34 & sexto & sequentibus. † Quomodo autem spiritualiter corpus Christi sit accipiendum declarat Diuus Augustinus super Ioannem d. cap. 6. Tractatu 26. & 27. relatus in d. distinct. 2. de consecrat. capit. credere 59. Credere enim, inquit, in Iesum Christum, hoc est manducare panem viuum. Qui credit in eum manducat, inuisibiliter saginatur, quia & inuisibiliter renascitur, & qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Participatione enim filij, quod est per vnitatem corporis Christi, & sanguinis homo manducans viuus, non sumens tantum in Sacramento, (quod mali faciunt) sed vsque ad spiritus participationem; ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & eius spiritu vegetetur, quod est, dū 35 eius mādara feruat. † Ad altare enim Dei inuisibile; (quod non accedit iniustus) illic peruenit, qui ad præterit iustificatur accedit. Inueniet illic vitam suam, qui hic discernit eam suam. Et idem ibidem tractatu 26. relatus in capitulo panem celestem 64. d. distinctio. 2. Panem, inquit, celestem spiritualiter manducare, est innocentiam ad altare portare. Peccata & si sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite, quod dicatis, dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis dimittetur tibi securus accede, panis est non venenum, sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes. Deum fallere non potes. † Quare enim tres partes hæc ex corpore Christi explicator in d. distinctione 2. capitulo Triforme 22. ex Sergio summo Pontifex ita. Triforme enim est corpus Domini. Pars oblatæ in Calicem missæ, corpus Christi, quod iam surrexit, monstrat, pars comesta ambulans adhuc super terram, Pars in altari vsq. ad missæ finem remanens, corpus iacens in sepulchro, quia vsq. ad finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt, & de his hæc tenus.

S Y M M A R I V M.

- 1 Eucharistia Sacramentum quomodo, quando, & quoties sumendum.
- 2 Sacerdos qui ad Communionem accedunt infirmantur, non mandantur.
- 3 Fides & affectus erga Deum qua pacto in animo preparatur.
- 4 Corpus Christi fide timore, dilectione, sumendum.
- 5 Corpus Christi sumens debet abstinere a carnalibus ab usura.
- 6 Corpus Christi sumens prius debita debitoribus suis dimittit.
- 7 Eucharistia pura conscientia & mente offerenda, & sumenda est.
- 8 Eucharistia an quotidie, & quoties sumenda sit.
- 9 Anima secundum propriam voluntatem in ore sapienter.
- 10 Eucharistia præcipue in Pascha, Pentecoste, & Natali sumenda.
- 11 Eucharistiam debet sumere sacerdos quoties missam celebrat.
- 12 Eucharistiam, & totum Sacramentum corporis, & sanguinis consumere.
- 13 Oratio qua post oblationem fit declaratur remissive.
- 14 Pax in celebratione missæ quando offerenda, & quare.
- 15 Eucharistiam qui sumpsit non statim edere seu bibere debet.
- 16 Sacramentum Sanguinis si per negligentiam stillauerit in terram, vel alibi quid agendum, & qua pena negligens puniendus.
- 17 Eorum Sacramentum qualiter puniendus.
- 18 Corpus Christi in singulis portionibus totum est.
- 19 Eucharistia Sacramentum quid significet.
- 20 Eucharistia operatur remissionem peccatorum dignè sumētibus.
- 21 Corpus Christi dignè sumentes uniuersum Christo, & vitam æternam habent.
- 22 Eucharistiam sumere sufficit sub vna specie panis.

Eucha-

23 Eucharistia quare in una specie panis sumenda.
 24 Sacerdotes celebrantes debent Eucharistiam suscipere in utraque specie.

Sacramentum Eucharistiae, quando sit offerendum, & sumendum, quomodo, & quomodo. Tit. 88.

Qui scelerate viuunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione munda-
 ri, discant nil ad emendationem sibi proficere, dicere
 te Propheta. Quid est, quod dilectus meus fecit in domo
 mea scelera multa? Nunquid carnes sanctae auferent a te
 malitias tuas? & Apostolus. Prober, inquit, se ipsum homo,
 & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Itaque
 iustificatus, & purgatus ad offerendum, & sumendum quisque
 debet accedere, non autem peccati pollutus. Nam si
 sacerdotes fallorum Deorum Gentium, rem diuinam facturi
 eorum ritibus: loti, casti, ieiuni, ac omni macula purgati
 accedebant ad Atlas teste post alios Alex. ab Alex. li. 4.
 Genial. dierum. Quid dicendum est de sacerdotibus Derue-
 ri, & viui, & Christianis laicis offerentibus respectiue, & su-
 mentibus corpus Domini? iudicet, qui sapit, quam illibenter
 a dilectis, ab amicis, a caris patiuntur in domo scelera,
 & offensiones. † Inficiuntur ideo, non mundantur scelerati,
 qui ad communionem accedunt, dicente Apostolo. Qui
 manducat, & bibit indignè iudicium sibi manducat, & bibit,
 non diiudicans corpus Domini: Timorem docet nos
 Apostolus ibi. Fidem verò docet nos sermo Domini, dicens.
 Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur, hoc facite
 in meam commemorationem; & Apostolus de vnigenito
 Dei filio, inquit. Humiliauit semetipsum factus obediens
 vsque ad mortem, mortem autem Crucis. † Cum ergo anima
 fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriae
 ipsius, & admiratur nimietatem humilitatis, quomodo tantus,
 ac talis obediens fuit Patri vsque ad mortem pro nostra vita:
 puto, quia provocari possit ad effectum, & dilectionem ipsius
 Dei Patris, qui vnico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus
 tradidit illum. Talem ergo affectum, & fidem prae-
 parare debet in animo suo is, qui panem, & calicem Domini
 percipit. † Qui enim vult corpus Christi suscipere tria debet
 habere: timorem filialem, fidem, & dilectionem, vt ex
 Isidoro lib. 1. de summo bono, ca. 24. & ex Basilio relatis in
 distinct. 2. de consecrat. ca. qui scelerate 24. & sequen. vbi glo.
 in verbo docet. † Sed & ab vxore abstinendum tribus,
 quatuor, aut octo diebus ante eum, qui communicaturus est,
 d. distinct. 2. ca. omnis homo. 21. & c. tribus gradibus 23. §. fin.
 cum declaratione, de qua in titulo praecedenti. † Et prius
 dimittenda sunt debita debitoribus, ca. panem 64. quomodo
 autem intelligatur haec debitorum, dimissio iam fuit
 declaratum supra. tit. 74. † Praeterea pura conscientia
 offerenda est Eucharistia, & pura mente sumenda,
 deposita omni voluntate peccandi amplius, d. distinct. 2.
 cap. nihil. 8. Nam Diuus Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus,
 Cap. 53. relatus in dict. distinct. 2. cap. quotidie. 13. †
 Quotidie, inquit, Eucharistiam communionem percipere,
 nec laudo, nec vituperò, omnibus autem Dominicis diebus
 communicandum suadeo, & hortor: si tamen mens sine
 affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem
 peccandi grauari magis dico Eucharistiae perceptione,
 quam purificari. Et ideo quamuis quis peccato mordeatur,
 peccandi non habent de caetero voluntatem, & communicaturus
 satisfaciat lachrymis, & orationibus: & confidens de
 Domini miseratione, qui peccata pie confessioni donare
 consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus.
 Sed hoc de illo dico, quae capitalia, & mortalia peccata
 non grauant. Dixerit quispiam non quotidie accipiedam
 Eucharistiam: alius affirmet quotidie: faciat vnusquisque,
 quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum.
 Neuter enim eorum ex honorat corpus, & sanguinem
 Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare
 contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam
 eorum se alteri praeposuit Zachaeus, & ille Centurio,
 eum alter eorum gaudens in domum suam suscepit
 Dominum, alter dicit. Non sum dignus, vt intres sub
 tectum meum. Ambo honorantes Saluatorem diuer-

so, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo
 misericordiam consecuti. † Ad hoc valet, quod manna
 secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, & d. ca.
 qui scelerate. 24. In eleuatione hostiae, vel cum eam Pres-
 byter ad infirmum defert, quae deferenda est in habitu de-
 centi, & cum lumine, populus se debet reuerenter inclinare,
 & obsequi, c. sane cum 10. §. sacerdos verò, & §. quam in
 decenti, de celebr. missar. & quoad obsequium, de quo in
 dicto Canone placet referre, quae pluries vidi, Summum sci-
 licet Pontificem Clem. VIII. & Paulum V. obuiò sacerdoti
 ad infirmum illam deferenti auferre, & deferre ad illum
 eundem infirmum, ad quem ex suo munere sacerdos de-
 ferebat, putantes indecorum in eorum praesentia minore
 tanto sacramento baiuli ministerium exhibere, quod & pas-
 sim obseruant Cardinales omnes nacla occasione. Sed &
 si quotidie dignè offerri, & sumi possit, vt iam dictum est.
 † Tamen in Pascha, Pentecoste, & Natali Domini praecipue
 offerenda est, atque sumenda, vt de consecrat. dist. 2. c. & si
 non frequentius. 16. Non enim habentur pro Catholicis se-
 culares illi, qui in illis tribus sanctissimis diebus non comu-
 nicant, d. dist. 2. c. saeculares. 19. & d. c. 16. c. omnis homo 21.
 & c. omnis vtriusque 12. ver. ad minus, de poenit. Eò tandè,
 refrigerante penitus religionis ardore, ventum est, vt se-
 mel saltem singulis annis in Pascha Resurrectionis comu-
 nicandum sit, d. c. omnis vtriusque 12. ver. ad minus, de pe-
 nit. §. 2. inst. de Eucharistia. D. Tho. in 3. par. q. 80. art. 10. &
 11. Biduo ante Pascha non offertur. Nam traditio Ecclesiae
 habet isto biduo sacramenta penitus non celebrari, de con-
 secr. dist. 3. §. sabbato. 13. §. quod vtrique. Durand. in ratio-
 nale Diuinorum officiorum lib. 9. c. 77. & seq. Verum, & si
 non offeratur, tamen in Coena Domini, quae praecedit, illis
 duobus diebus Eucharistia sumi potest, de consecrat. dist. 2.
 c. in Coena. 17. † Tandem obseruandum, quod quisque sa-
 cerdos quoties missam celebrat, roties Eucharistiam in v-
 traque specie sumere integram debet, qui noluerit Eccle-
 siasticis carere luminibus. Sic enim, & Apostoli statuerunt,
 & Sancta Romana tenet Ecclesia, d. dist. 2. ca. peracta 10.
 & c. seq. † Et quidem illam integram cum corpore, & san-
 guine, aut ab integra est arcendus. Quia diuisio vnus eius-
 demque mysterij sine grandi sacrilegio non potest proue-
 nir, d. dist. 2. c. competimus. 12. Id omnino, quod superest co-
 sumendum, nam totum, vel nihil sumendum, d. c. 12. & c.
 tribus. 23. §. quod si remanserit, c. ex parte. 5. de celebr. mis-
 sar. vbi glo. & D. Tho. in 3. par. q. 82. art. 4. Sed si miraculose
 appareret caro, vel sanguis, nõ debet sumere, nec peccare,
 quia lex nõ obligat ad miraculosa. D. Tho. vbi sup. & in q.
 1376. art. 8. † De oratione, quae post oblationem fit differitur
 in d. dist. 2. c. species. 34. de qua, & in tit. praecedenti dictum
 est. † Pax verò ante consecrata mysteria non debet offerri.
 cum post omnia pax sit necessario indicenda, per quam
 contet populum ad omnia, quae in mysterijs aguntur, at-
 que in Ecclesia celebrantur praeparasse consensus, ac finita
 esse, pacis concludentis signaculo demonstrentur, d. distinc-
 tione 2. c. pacem. 9. ex Innocentio in Epist. 1. c. 1. ad Episco-
 pum Eugubinum. † Post sumptam Eucharistiam, non sta-
 tim edendum, & bibendum, sed vsque ad certam diem hoc
 si peccandi ieiunandum, d. dist. 2. c. tribus. 24. §. qui autem. † Sed
 si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit
 in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit
 tabula, vt non conculcetur locus radetur, & signe consume-
 tur, & cinis intra altare recondetur, & sacerdos quadragin-
 ta diebus poeniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud lin-
 teum peruenerit quatuor diebus poeniteat, si vsque ad ter-
 tium, nouem diebus poeniteat, si vsque ad quartum viginti
 diebus poeniteat, & linteamina, quae terigerit stilla, tribus
 vicibus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis
 sumatur, & iuxta altare recodatur, d. dist. 2. c. si per ne-
 gligentiam, & dist. 45. c. 2. † Si verò per ebrietatem, vel vo-
 racitatem Eucharistiam euomerit quadraginta diebus poe-
 niteat, si laicus est; Clerici verò, vel monachi, seu Diaconi,
 & Presbyteri septuaginta diebus poeniteant, Episcopi non-
 aginta. Si pro infirmitatis causa euomerit septem diebus
 poeniteant, d. distinct. 2. c. si per ebrietatem 28. Non iste pa-
 nis est, qui vadit in corpus, id est non incorporatur, sicut
 caeteri cibi, sed ille panis vitae aeternae, qui animae nostrae
 substantiam fulcit, d. distinct. 2. cap. non iste. §. 6. Quando
 verò aliquid accidit, vnde horror sit manducare igni ab-
 sumi solere ex Concilijs, & Patribus docet Card. Bellarmi-

nus de sacramento Eucharistie libro quarto, cap. quinto, ignis enim est elementorum purissimum. Sed & quamvis per partes Christus manducetur, integer tamen manet, nec deficit, ut dictum fuit etiam in præcedenti tit. dict. distinctione secunda, cap. inuitat. 70. cap. quid sit sanguis 73. 18 §. quotidie, cap. qui manducat 75. † Singulis enim accipiunt Christum Dominum, & in singulis particulis totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet singulis, cap. singuli 77. d. distinctione 2. Neque est reiteratio huius sacramenti, reiteratio passionis Christi, sed commemoratio, quam quotidie providens sapientia Dei pro multis causis fieri instituit, ut colligitur ex allegatis, & probat, tex. in cap. iteratur. 71. d. 2. distinct. de consecrat. & capitu. 19 vtrum sub figura 72. † Et significat immolationem corporis Domini in Cruce, & effusionem sanguinis de latere eius, dict. distinctione 2. cap. cum frangitur. 37. & supra tit. 20 tul. præceden. post principium. † Operatur que remissionem peccatorum ipsi, qui dignè suscipiunt, dict. distinctione 2. cap. ante benedictionem 40 §. qui manducauerit. Mysterium enim fidei dicitur, quia credere debemus, quod ibi salus nostra consistat. Prouidens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur, dict. distinctione 2. cap. quid sit 73. §. mysterium fidei, cap. qui sceleratè 24. cap. timorem 25. cap. quid est Christus 46. c. credere 59. cap. qui discordat 65. cap. sicut Iudas 68. & distinctione 4. cap. qui in maternis, §. fin. Card. Bellarm. libro 4. de sacramento Eucharistie, ca. 17. & 18. † Et dignè affluentes vniuntur Christo, & vitam consequuntur æternam, dict. distinctione 2. cap. quid est Christum, cap. Christus panis, cap. qui manducant, cap. credere, c. commodauit, cap. hoc sacramentum, ca. re vera, §. ista autem esca, ca. omnia, ver. & cum dignè, c. in Christo. Per Eucharistiam benedicimur, adscribimur in Cælo, de visceribus Christi esse censemur, à bestiali sensu eximur, d. cap. vtrum, §. hanc igitur. Et qui eam non sumunt carent omnibus antedictis bonis, multisque etiam penis subijciuntur, de quibus supra, & in dict. distinctione 2. cap. si quis intrat, cap. sæculares, cap. hi, qui intrant, cap. omnis homo. Et qui cum contritione peccati mortalis ad eam accedunt sumunt indignè. Bellarm. vbi supra cap. 18. † Sufficit enim pro omnibus bonis consequendis illa absumere dignè sub vna specie, quia sub vtraque specie tam panis, quam vini, seu Calicis torus est Christus, & tota ratio sacramenti inuenitur in vna specie, nec maior sumitur utilitas ex communione sub vtraque specie, quam sub vna. Neque pugnat cum Diuinis literis, seu cum Christi mandato communio sub vna specie, ita extat decretum in Concilio Tridentino sess. 21. 23 de communione sub vtraque specie Canone 7. 2. & 3. † Et quod optimis, honestissimisque rationibus decretum sit, quod laici, & sacerdotes non celebrantes communientur sub vna tantum specie panis præclare demonstrat Cardin. Bellarminius de sacramento Eucharistie libro 4. capit. 20. & sequentibus, & cap. 24. id probat ex verbo Dei in Ioan. 6. ibi. Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic est panis de Cælo descendens, ut si quis ex eo manducet non moriatur. Vbi probat hunc fuisse antiquum Ecclesie vsus. Et quidem valde commodum. Contrarium verò incommodissimum, & impossibile ad implementum legis, vbi sit populus valde numerosus, & vnus tantum sacerdos, vel vbi adfunt abstemij, vel vbi est penuria vini, & periculosum ad faciliem vini effusionem. Et quod hoc Deo placeat, vltra auctoritates citatas à cap. 20. vsque ad cap. 25. in dicto cap. 24. in fine id signis, & prodigijs aliquando demonstratum fuisse 24 se affirmat, & illa ibi recenset. † Verum sacerdotes sacramentum Eucharistie conscienties, sub vtraque specie, & conficere, & sumere debent totum, ut iam dictum fuit, & probat Diuus Thomas in 3. parte, quæstione 80. artic. 12. & quæstione 82. artic. 4. Exceptis tamen illis portionibus panis, quæ consecrantur pro populo communicando, vel ad conseruationem in Ecclesijs pro viatica communione infirmorum, de quibus dictum fuit supra tit. 64. & de his hæctenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Pœnitentia sacramentum, à quibus tractatum.
- 2 Pœnitentiam esse sacramentum demonstratur.
- 3 Pœnitentia sacramentum, unde proueniat.
- 4 Pœnitentia multiplex definitio.
- 5 Pœnitentiam verè agere est commissa plangere, & iterum plangenda declinare.
- 6 Pœnitentia sacramentalis qualis sit.
- 7 Pœnitentia nomen quid significet.
- 8 Peccata venialia remittuntur per pœnitentiam generalem, mortalia per confessionem specialem.
- 9 Pœnitentia sacramentalis, quando dici possit perfecta.
- 10 Pœnitentia quomodo distinguatur. & num. 11.
- 12 Pœnitentia est inuoluta iure diuino.
- 13 Causa pœnitentiales pertinent ad illos sacerdotes, quibus commissæ est cura animarum.
- 14 Sacerdotes omnes in foro conscientie sunt Christi Vicarij.
- 15 Peccata atrociora, à quibus remitti possunt.
- 16 Peccata quælibet in articulo mortis à quolibet remitti possunt.
- 17 Pœnitentia pro omnibus illicitis commissis agenda est pro æterna salute consequenda.
- 18 Pœnitentes simpliciter, & sincerè semper à Dei pietate suscipiuntur, & amplectuntur.
- 19 Pœnitentia in multis illicitis à iure statuta est, & qualis.
- 20 Pœnitendum est statim post peccatum.
- 21 Pœnitentia sacramentum est reiterabile.
- 22 Pœnitentia non semel tantum sed sæpius peccata remittit.
- 23 Pœnitentia ex præcepto agenda est semel in anno.
- 24 Sacerdotes, & alij Ecclesiastici peccantes ex prouidentia Episcopi pœnitentiam agere debent.
- 25 Locus vbi fuit peccatum mutandus est ab agentibus pœnitentiam.
- 26 Loci mutatio interdum profuit conuersis ad salutem animæ.
- 27 Pœnitentiam agere volentes, quomodo coercendi.
- 28 Fornicatio in personis Ecclesiasticis, quomodo puniendæ.
- 29 Pœnitentia, quando clam non sit agenda.
- 30 Peccata Sanctorum quid differant à peccatis peccatorum.
- 31 Verba David. Tibi soli peccaui, & c. quid importent.
- 32 Peccatores quid agere debeant, ut Ecclesia pro eis stet.
- 33 Pœnitentia publica pro publicis peccatis agenda, secus pro secretis.
- 34 Pœnitentia omnis agenda est cordis contritione, oris confessione, & operis satisfactione.

De sacramento pœnitentiæ. Tit. 89.

DE pœnitentia † multi, & illi grauissimi viri scripserunt egregia, ac præclara volumina, quorum primus fuit Tertullianus, & Iurisconsultus, & Theologus de vtraque facultate optimè meritis eruditissimis suis scriptis. Deinde S. Cyprianus, Tertio Pacianus, Quarto S. Ephrem, Quinto S. Ambrosius, Sexto S. Ioannes Chrysostomus, Septimo S. Augustinus, Octauo Theodoretus, Nono Victor Cartannensis, Decimo Vgo de S. Victore. Vnde cimo Petrus Lombardus, & alij multi Theologi Scolastici, & Gratianus, ac post eum plures Iureconsulti in commentarijs iuris Canonici. Aduersus hæreticos recentiores scripserunt Thomas Vualdensis, Ioannes EKius, Ioannes Rosenfis, Albertus Pigius, Petrus à Soro, Polyantea in verbo Pœnitentiæ, & alij plures quos recenset Card. Bellarm. de pœnitentiæ, lib. 1. c. 1. † Quod autem pœnitentia sit sacramentum etiam propriè dictum probant D. Thomas in 3. par. q. 84. artic. 4. Cardinalis Bellarminius, vbi supra cap. 8. & sequ. Lancellotus in §. 1. & toto tit. inst. de pœnitentijs, Cucchus inst. de sacramento pœnitentiæ, & alij infra citandi. † Primum enim de hoc pœnitentiæ sacramento habemus ritum externum, & iudiciale absolute, quæ est signum interioris, quæ fit à Deo per verbum externum, tãquam instrumentum. Io. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Secundo habemus in eo promissionem gratiæ, ibi, remittuntur eis. Tertio habemus madata Dei ibidem, sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Vnde Apostolus 2. Cor. 5. Deus, inquit, dedit nobis ministerium reconciliationis, & inferius, Pro Christo legatione fungimur. Et Diuus Ambrosius libro 1. de pœnitentiæ,

rentia cap. 7. Quid interest inquit, utrum per pœnitentiã, an per lauacrum hocius sibi datũ sacerdotes vendicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nonne Dei nomen operatur. Cyrillus lib. 12. in Ioannem c. 56. comparat reconciliationem pœnitentiæ cum baptismo, & Diuus Augustinus lib. 5. de Baptismo cap. 20. numerat cum Baptismo, Eucharistia, & Confirmatione reconciliationem per manus impositionem, & in psalm. 146. in illud. Qui alligat cõtritiones eorum difertis verbis appellat Sacramentum cõtritionem pœnitentium: quæ sunt, inquit, ista alligamenta temporalia Sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ Sacramenta interrim temporalia, quibus habemus consolationem, & inferius. Hæc Sacramenta esse dicit Eucharistiam, & manus impositionem. Præpositi in pœnitentiam, quæ in Cœlo non erunt, & in Concilio Tridentino sess. 7. de Sacramentis canone 1. Pœnitentia quartum inter septem connumeratur. † Pœnitentia itaque multis modis definitur ita, Pœnitentia est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quisque commisit, vel pœnitentia est, & mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere, de pœnitentia distinct. 1. cap. ecce nunc 39. §. penultim. & vlti. est etiam pœnitentia bonorum, & humilium fidelium pœnitentia quotidiana, in qua pœnitentia tundimus dicentes. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris d. distinct. 1. cap. tres sunt 81. §. est etiam, est etiam pœnitentia dolor cordis, quo quisque in se punit, quod deliquit d. distinct. 1. cap. quis aliquando 87. §. est enim. Est etiam pœnitentia quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commisisse, de pœnitent. distinct. 1. cap. 1. & cap. pœnitentia 4. † Item pœnitentiam verè agere est, commissa plangere, & iterum plangenda declinare d. distinct. 3. cap. pœnitentiam 6. §. fina. sed istæ definitiones non conueniunt pœnitentiæ Sacramentali. † Potest enim vera pœnitentia, vel in sola mentis conuersione, atque interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mærore, lachrymis, confessione, corporis afflictione se procedere, quæ & si semper necessaria fuerit ad reconciliationem. Et virtus sit quædam non exigua, tamen nisi signa externa adiuncta habeat consentis, & Sacerdotis, ego te absoluo, &c. Sacramentum dici non potest, ut autem propriè Sacramentum dici possit, necesse est, ut habeat signa externa pœnitentiæ consentis, & absolutionem sacerdotis, vt ex ea consequatur gratia, & remissio peccatorum, vt supponitur paulo superius post principium ex verbo Dei in Ioan. cap. 20. & ex Apostolo 2. Cor. 5. & vt exigit Conciliũ Tridentinum in sess. 14. cap. 5. & hanc esse sacramentalem pœnitentiam verè, & propriè demonstrat Cardinalis Bellarminus in lib. 1. de pœnitentia cap. 10. per totum & clarior in verfic. Prima conditio postulat cap. 11. & seq. & c. 8. vers. Hic igitur status. † De nomine autem pœnitentiæ, quod significet non solum mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam detestationem peccati, & vindictã sponte assumptam, secundum scripturæ, & bonorum authorum vsum, facit nobis manifestum Bellarminus vbi supra ca. 7. per totum, & in fine. Diuus Augustinus lib. 50. homil. hom. vlt. c. 3. relatus in d. dist. 1. de pœnitent. cap. tres sunt 81. constituit trimembrem pœnitentiæ diuisionem, nec vlla accedit ad Sacramentum pœnitentiæ propriè dictum, & si sub vera pœnitentia, & illæ cadere possint quia vera, & in internis peccatorum doloribus consistit, ex qua virtute Dominicæ orationis venialium remissionem consequimur, mortalium verò sola sacramentali ex promissione Dei in Joã. 20. † Nam pro venialium remissione sufficit pœnitentia generalis, pro mortalibus confessio specialis gl. in cap. perfecta 41. in verbo fructifera de pœnitent. distinct. 1. vbi ex Ioanne os aureum in homil. de pœnitentia, quæ incipit prouida mente, † dicitur, quod perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, & definiendo eam dicit, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta pœnitentia. His enim peccatis, & secuta voce sacerdotis Ego te absoluo, certè perfecta est pœnitentia, & talis dicitur propriè Sacramentum.

10 Concilium Tridentinum vbi supra. † Sed & adest alia diuisionis pœnitentiæ bimembris. Vera scilicet, & falsa, de qua in distinct. 5. de pœnitent. cap. in tantum 33. §. fina. & in c. sceleratior 39. §. 1. Vera pœnitentia iustificat, falsa non iusti-

ficat, vt supra titu. 71. demonstratum fuit, & probatur de pœnitent. distinct. 5. cap. falsas 6. & c. vlti. d. c. in tantum §. si cum sequen. vsq. ad c. sceleratior c. 1. §. fin. de summa trinitate 1. §. q. 1. cap. firmissime, cum alijs citatis in d. titulo 71.

11 † Est & alia diuisionis pœnitentiæ vtique bimembris, interior scilicet, & exterior, vt de pœnitent. distinct. 1. c. quis aliquando 87. §. è contra ver. est enim pœnitentia. Exempla pœnitentiæ plura habentur in d. dist. 1. c. conuertimini 34. scilicet leprosum ibi §. hinc etiam leprosi Lazari in §. hinc etiam Lazarus, & Petri in §. vnde post trinitam. Hi omnes ore tacente conuersi ad Deum, Deo ipsos respiciente remissionem sunt consequuti, & exemplum pœnitentiæ Dauidis habetur in cap. totum 24. de pœnitent. distinct. 3. vbi tota peccatoris ostenditur pœnitentia, exemplum pœnitentiæ Achab habetur in eadem distinct. 3. cap. Achab 27. † Diuino autem iure constat pœnitentiam esse introductam ex sacris scripturis citatis in princ. & vt docet nos Leo Papa scribens Galeno Episcopo Tripolitano relatus in 33. quæstio. 2. capitulo aut diuimus 13. & Concilium Tridentinum in sess. 14. cap. 1. & sequen. † Et causæ pœnitentiales regulariter pertinent ad illos sacerdotes, quibus animarum est cura commissa, de animabus sibi commissis, non autem ad alios 9. quæst. 2. cap. placuit 2. cap. accedentibus 12. de excessibus prælatorum. Verum id procedit in causis publicis, in quibus & publica est pœnitentia iniungenda, spectant enim hæc ad dignitatem episcopalem regulariter d. cap. accedentibus, & Concilium Tridentinum sess. 24. de Sacramento matrimonio 14. nij canone 12. † In foro enim conscientie sacerdotes omnes Christus ascensus e terris ad Cœlos sui ipsius Vicarios reliquit, tanquam Præsides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint: qui pro potestate Clauium remissionis, aut retetionis peccatorum sententiam pronunciant. Concilium vbi supra d. 15. sess. 14. de confessione cap. 5. † Verum atrociora quædam, & grauiora crimina, non à quibusuis, sed à summis duntaxat sacerdotibus possunt remitti, vt pote reservata. † Quæ tamen nunquam in Ecclesia Dei in articulo mortis referuata intelliguntur, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis, & censuris in mortis articulo absolueret possunt, extra quem articulum cum nihil possint in casibus referuatis, id vnum pœnitentibus persuadere debent, vt ad superiores, & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant iuxta decretum Concilij Tridentini in d. sess. 14. cap. 7. de casuum reservatione. Ad pœnitentiam peragendam peccatores cohortantur in d. distinct. 1. de pœnitentijs c. qui sanctus 66. & sequen. c. Ecclesia 70. cap. secunda 72. cap. iudicet 85. & distinct. 6. cap. 1. §. labore itaque. Nam Diuus Augustinus in hom. de pœnitentia homil. 50. cap. 1. iudicet, hortatur, se ipsa homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, nec iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cum in se protulerit seuerissimæ medicinæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illis Claves in Ecclesia ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à Præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio contribulati cordis deuotus, & supplex, id tamen agat, quod non solum ipsi proficit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Hic enim per eum hortamur, vt in Concilio Tridentino sess. 14. c. 1. 4. 5. & 8. decernitur ad pœnitentiam, contritionem, confessionem, et satisfactionem, et Diuus Hieronymus in Amos Propheta ad capit. 9. si agamus inquit pœnitentiam ipsum quoque suæ pœnitentia sententia. Si negligentia dissoluamur, et illum pœnitentia sponsonis suæ, promissaque mutabit. Cuius rei exemplum Niniuitas, et Hierusalem habere possumus, quorum alij de imminentibus periculis liberati sunt, alij quæ patribus promissa fuerunt perdidērunt, et c. 1. Ioelis. Qui autem, inquit, peccator est, et quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat propria delicta, et ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat ingressus, et cubet, vel dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset. Non enim sententia Dei mutatur vanitate iudicij, sed cõuersione eorum, qui meruere indulgentiam, vt de pœnitent. distinct. 1. cap. quamobrem 68. ex

17 Diuo Hieronymo super Daniele cap. 4. † Ideoque pro omnibus illicitis commissis pœnitentiam pro æterna salute con-

consequenda agere debemus, vt à sacris scripturis, Concilijs, & Patribus hortamur, quoniam pro omnibus illicitis est peragenda 33. q. 2. c. audiuius 13. ibi, quia pro omnibus. Quamuis illa illicitè perpetrata enormissima sint, atque grauissima. Ita Diuus Ioannes Chrysostomus de reparatione lapsi epist. 5. ad Theodorum lapsum, relatus in 18 distinct. 3. de pœnitent. c. talis 28. † Talis, inquit, mihi crede, talis est erga hominis pietas Dei: nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè, & simpliciter offeratur, etiam si ad summum quis peruenerit malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit, & libenter amplectitur, facit omnia, quatenus ad priorem reuocet statum: & quod est adhuc præstantius, & eminentius, etiam si non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem quantulacunque tamen, & quamlibet breui tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur, quamuis exiguæ conuersionis perdere mercedem, quod exemplificatur in populo Iudaico ex propheta Esaia, & in Rege Achab ex Helia, quod idem varijs sacra scripturæ exemplis probatur, vt de pœnitent. distinct. 3. cap. scriptura Achab 29. ex Diuo Gregorio in homil. 10. super Ezechielè in extremo, & c. sicut ait 30. ex Diuo Hieronymo in proemio Ionæ. & distinct. 4. c. intermittentes 10. §. porro, & colligitur à sensu contrario, c. vlt. eis 20. † Nunc enim specialia aliqua illicita prænotanda sunt, de quibus specialis iuris dispositione pœnitentia est peragenda. Nam si multis nuptijs quis fuerit eodem tempore copulatus agat pœnitentiam de qua in 32. q. 7. c. si quis fuerit 9. & puniatur etiam pœna de qua supra lib. 1. tit. 3. §. num. 20. Si quis conscius sit alterius perijurij, vt quia peierauerit, & alios sciens in perijurium duxerit, quadraginta dies pœnitentiam pane, & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia, & alij si confesij fuerint similiter pœniteant. 22. q. 5. c. si quis 4. Si quis uxorem suam, vel seniore interfecit: depositis armis publicam agat pœnitentiam 33. q. 2. c. quicumque 7. Vel monasterium ingrediatur, d. q. 2. cap. admonere 8. per totum. Si quis allexit aliquem turpi lucri gratia, vt fieret clericus, vel monachus publicè pœniteat 16. quæst. 7. c. penult. & 20. q. 3. c. vlt. Sed & plures huiusmodi causæ speciales penitendi afferuntur in ferijs 20 in tit. 94. de peccatis. † Sed & statim sine aliqua mora postquam peccauimus penitere dēmus. Nā primus noster pater Adam post culpam statim de Paradiso Deus eiecit. Non distulit, sed statim separauit se à delictijs, vt ageret pœnitentiam, statim tunicam, vestiuit siculeam primum, deinde pelliceam, non feticam, vt de pœnitent. distinct. 1. c. Adam 8. ex Diuo Ambrosio de pœnitentia, libro 2. cap. 11. vt illa prima indutus pungeretur, vt alibi notauimus. Sed Ioannes Chrysostomus, idest author operis imperfecti in Matth. homil. 4. interrogando ait. Quis aliquando vidit clericum citò pœnitentiam agentem? Sed, & si deprehensus humiliauerit se, non ideo dolet, quia peccauit: Sed confunditur, quia perdidit gloriam suam, relatus de pœnitent. distinct. 1. c. quis aliquando 87. vbi glo. Sed videtur non nisi semel ad pœnitentiam agendam aliquem esse admittendum, nec esse pœnitentiam iterandam, vt distinct. 50. c. si quis post 60. §. potest & aliter. & de pœnit. distinct. 1. c. nemo 50. & c. quantumlibet 53. & distinct. 2. in princ. & c. 1. §. fin. & distinct. 3. in princ. c. 1. cum sequentibus, yfque ad c. pœnitentia est quædam. Verum quamuis caute, & salubriter prouisum sit, vt locus illius humilissima pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit: Quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui post primam penitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? vt scribit Diuus Augustinus ad Macedonianum epist. 54. relatus de pœnitent. distinct. 3. cap. quamuis 22. certè nemo. Semel enim quis est admittendus ad penitentiam, quando scilicet perfectè pœnituit, de pœnitent. distinct. 1. c. perfecta 40. quando scilicet cum requisitis est iniuncta à sacerdote peccatori perfectè pœnitenti. distinct. 3. c. perfecta 8. vbi glo. s. c. quamuis 22. §. hac autoritate, 21. ver. illud autem. † Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent, adeo quod si nec vera, nec perfectà fuit, erit denuo iteranda, d. c. quamuis, & dicto c. perfecta, & ita debet intelligi tex. in c. si quis 61. §. potest aliter, distinct. 59. vt declaratur in dict. §. hac autoritate,

ver. illud autem. Si vera & perfectà fuit, non erit iteranda. Qui enim sapius agendam pœnitentiam putant, luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent, quia sicut vnum baptisma, ita & vnica pœnitentia, vt de pœnitent. distinct. 3. c. reperiuntur 2. vbi glo. Ille enim pœnitentiam dignè agit, qui quæ commisit, sic præterita mala, ita deplorat, vt futura iterum non committat, d. distinct. 3. c. ille 9. Hic non habet necesse illam iam perfectissime peractam pœnitentiam iterare. Nec minus ille qui publicè egit pœnitentiam solennem. distinct. 50. c. si quis 61. §. potest & aliter. Sed hoc intelligi debet respectu iam commissorum præteritorum peccatorum, de quibus verè pœnituit, ac remissionè obrinuit, si postea iterum cecidit, est denuo ad nouam peragenda penitentiam admittendus pro peccatis post iam peractam primam, vel aliam vltiorem penitentiam commissis, quæ 22 non dicitur iterata, sed integra per se subsistens. † Nā per penitentiam non semel tantum, sed sæpè sapius, ac sæpissime peccata remittuntur, d. distinct. 3. c. quamuis in princ. c. septies 23. c. ille Rex 25. §. ergo si currentium. cap. Naum 23. §. fin. e. adhuc 32. c. in tantum 33. † Præterea ex præcepto Ecclesiæ vnusquisque quantum sanctissimus semel in anno penitere, ac confiteri iubetur, c. omnis vtriusque 22. in princ. de penitent & extratrag. communi 2. de hereticis. † Locus verò penitentis ab Episcopo est deputandus. Nam si sacerdos, aut quis alius in ordine ecclesiastico prouectus, in eo scelere inuenitur, quo abijciendus comprobatur, depositus, prouidentia Episcopi, bene prouiso loco constituatur, vbi peccata luceat, & vltius nō committat. distinct. 81. c. sacerdos 7. vbi glo. † Mutandus tamè 26 locus est, in quo fuit peccatum. † Valet enim interdū conuersis pro animæ salute mutatio loci. Plerumque enim dū mutatur locus, mutatur & mentis affectus. Congruum est enim inde etiam corporaliter auelli, vbi quisque præuè vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod sæpè ibi, vel cogitauit, vel gessit, vt ex Isidoro lib. 2. sententiarum de summo bono c. 10. relato in distinct. 81. c. valet 9. † Quandoquidem verò penitentiam agere contemunt. in monasterium detruduntur, aut in canoniam regularem, & si non obediunt, ab Ecclesiæ communione separantur, d. distinct. 81. c. dictum est 8. & ad remigandum ad triremes trāmittuntur. Propter crimen adulterij commissum ab officio deponuntur, communione concessa, in monasterio toto tempore vitæ suæ detruduntur, d. distinct. 81. c. cap. si quis 28 20. & c. Romanus 11. † Episcopus verò, presbyter, & Diaconus propter fornicationem inter laicos debent penitere depositi, & ab Ecclesia proiecti, dicta distinct. 81. cap. si quis 29 Episcopus. Sed & in conspectu Ecclesiæ. † Si ita iniuncta sit, non clam est penitentia peragenda ita dicente Diuo Augustino in lib. 50. homil. homi. 49. de penitent. relato in distinct. 1. de pœnitent. c. agite 44. Agite, inquit, penitentiam qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo dicat sibi, occultè ago, apud Deum ago; nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictū est. Quæ soluere in terra, soluta erunt, & in Cælo. Ergo sua causa clauis datæ sunt Ecclesiæ Dei, iustitiam Evangelium Dei, fructumque verba Christi, promittimus vobis quod ille negat: non ne vos decipiamus? Iob dicit. Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea, & c. Et Diuus Hieronymus super Exodo relatus in d. distinct. 1. c. & venit 45. Et venit, inquit, Aaron, & omnes presbyteri do Israel manducare panem cum foceto Moyi in conspectu 30 Dei. † Omnia ergo quæ faciunt sancti, in conspectu Dei faciunt: peccatores autem à conspectu Dei fugiunt. Nam qui diuini sunt inbuti disciplinis, etiam si malum faciunt, coram Deo faciunt, & in conspectu eius faciunt: sicut ille 31 qui dicit. † Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: quid ergo plus habes, qui malum coram Deo facit, illud profecto quod continuo penitet, & dicit, peccaui. Quid enim voluit Dauid dicere. Tibi soli peccaui, & c. Nisi confiteor peccasse, me penitet peccasse, iniunge quamuis penitentiam, satisfaciam in conspectu tuo, in conspectu populi. Qui autem discedit à conspectu Dei, nescit conuerti, & peccatum penitendo purgare. Hoc ergo interest, malum coram Deo facere, & à Dei conspectu discessisse peccantem. Nam ille manifestat peccatum sacerdoti, penitet eū peccasse, obrinet absolutionem, & satisfacit: iste, tacet, & se abscondit, vel penitet clam, non in conspectu Ecclesiæ, & ideo

32 & ideo Ecclesia non fiet pro eo. † Vt enim pro te fiat Ecclesia mater, & culpam tuam lachrymis lauet. Videat te Christus marentem, vt dicat. Beati tristes, quia gaudebitis. Annat vt pio vno multi rogent. Christus te marenter videt, quando sacerdoti tua crimina manifesta facis. Iudicet enim seipsum homo in istis voluntate dum potest, &c. Et poenitens veniat ad Antistites, per quos illi clauis in Ecclesia ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à Præpositis factorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio contribulati cordis deuotus, & supplex veniam consequatur, ita Diuus Augustinus in homil. de penitentia relatus in d. distinct. 1. de penitent. c. iudicet 85. & si expedire utilitati Ecclesie videtur Antistiti, in notitiam multorum, vel etiam totius plebis agere penitentiam non recuset, non resistat, non lethali, & mortifera plagæ per pudorem addat tumorem, dic. iudicet in fine, & c. quis aliquando 87. §. è contra propè finem, verfic. hæc ergo secreta satisfactio, c. quem peniter 88. & c. quamuis 89. & de penitentis, c. 1. † Sed præmissa procedunt in illis criminibus, quæ populo publica, atque nota sunt, de quibus, & publica est penitentia peragenda. Secreta namque peccata, secreta confessione, & occultata satisfactione purgantur, vt colligitur ex illegatis, & ex d. c. quis aliquando 87. §. 1. ver. secreta namque peccata, & §. 2. in fine, dicto 34 cap. quem penitet, in fine, & d. c. quamuis. † Sed & omnis penitentia tam secreta, quam publica, si illa peragenda sit, agenda est cordis contritione, oris confessione, & operis satisfactione, de peniten. distinct. 1. c. perfecta 40. & distinct. 3. c. perfecta 8. Concilium Tridentinum sessio. 14. c. 1. 4. §. & 8. De ijs ideo specialiter est differendum, & primum de cordis contritione.

S V M M A R I V M.

- 1 Contritio quid sit.
- 2 Contritionis species septem proponuntur.
- 3 Attritio quando sit utilis ad iustificationem.
- 4 Attritio sine sacramento quid.
- 5 Contritio non est coacta, sed libera.
- 6 Contritio sola sine oris confessione, & operis satisfactione insufficientis ad remissionem peccatorum.
- 7 Confessionis peccatorum efficacia & virtus.
- 8 Contritio sola cordis charitate perfecta reconciliat hominem Deo, aut sacramentum penitentiae.
- 9 Negationem Petri delevit satisfactio lachrymarum, & trina confessio Dominica dilectionis.
- 10 Misericordia Dei quanta sit erga peccatores verè poenitentes.
- 11 Misericordia Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora desimere.
- 12 Contritis contritione charitate perfecta remittuntur peccata etiam ante absolutionem sacerdotalem.
- 13 Contritio nascitur ex charitate, eamque comitem habet.
- 14 Charitas operis uniuersa delicta.
- 15 Charitas est ignis omnia mala consumens, & facit filios Dei: mem. 16.
- 17 Charitas facit amicos Dei, vel potius ipsa est amicitia cum Deo.
- 18 Charitatem habentes implet legem, & rectè vivit.
- 19 Charitatem habentes liberi sunt à peccato.
- 20 Indulgentia vsque prorsum qua requiratur.
- 21 Indulgentia liberat à penis temporalibus purgatorij.
- 22 Contritio in articulo mortis supplet confessionem, & baptismum.
- 23 Excommunicatus decedens absque absolutione saluari potest per contritionem.
- 24 Contritio sine speciali Dei auxilio haberi non potest.
- 25 Gratia proueniens Spiritus sancti necessaria hominibus ad credendum, diligendum, & poenitendum.

De contritione cordis. Tit. 90.

1 **C**ontritio, † quæ primum locum obtinet inter penitentis peccasse, est animi dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito non peccandi de cætero, ita definitur in Concilio Tridentino sessio. 14. cap. 4.

& à Diuo Thoma in supplemento summæ quæst. 1. & sequen. & in §. constat. Inft. de penitentis, & remissionibus, & in Polyantea in verbo Contritio. & Concilium vbi supra. † Quo loci septem capita contritionis proponit, quæ apud omnes certissima, atque indubitata esse debent. Primum est contritionem esse animi dolorem, ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Alterum. Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad obtinendam veniam. Tertium, post baptismum debere esse coniunctam cum fiducia misericordie, & cum voto præstandi cetera, quæ ad sacramentum penitentiae requiruntur. Quartum, contritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam sacramentum actu percipiatur. † Quintum, contritionem imperfectam, quæ attritio dici solet, quæ ex metu gehennæ concipitur, si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit coniuncta, non solum non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & utilem ad iustificationem. † Sextum, Attritionem, sine sacramento, quod re ipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorem perducere, eum tamen ad gratiam in sacramento suscipiendam disponere. † Septimo, contritionem non esse coactam, & extortam; sed liberam, & voluntariam, ex his enim habemus, quid sit contritio, quæ eius necessitas, quæ species, quæ effectus, & omnia septem prænotata capita, aduersus hereticos ista impugnantés, tuetur Cardinal. Bellarminus in libro secundo, de penitentia per totum. † Sed apud nos restat differendum ex decretis, an sola cordis contritione, sine oris confessione, & operis satisfactione penitentia fieri possit? & pro affirmatiua sunt qui dicunt, quemlibet criminis veniam sine confessione facta Ecclesie, & sacerdotali iudicio posse promereri, iuxta illud Diui Ambrosij super Lucam ad 12. Petrus doluit, & fleuit, quia errauit, vt homo. Non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Nec multo aliter in sermone 46. de Petri penitentia dicit, lachrymæ lauent delictum, quod voce pudor est confiteri, Hæc Diui Ambrosij dicta, vt dixi pro affirmatiua referuntur in distinct. 1. de penitent. vbi in princip. formatur, quæstio in capit. 1. 2. & 3. Pro hæc dicitur ex Propheta sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet, & in capit. 4. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, & in capit. 5. Magna pietas Dei, vt ad solam promissionem peccata dimiserit. Non dum pronunciat ore; & tamen Deus audit, iam audit in corde: quia ipsum dicere, quasi quoddam pronunciare est. Votum enim pro opere reputatur; hoc idem probatur in capit. conuertimini 34 §. primo, ver. vnde datur, in c. facilius 32 §. hoc idem, in cap. scindite 33. §. ostendens, c. qui natus 36 §. cum ergo, c. omnis qui 37. c. quis aliquando 87. §. è contra, distinct. prima, de penitent. Negatiuam verò quod sine oris confessione, atque operis satisfactione penitentia fieri non possit, tenent multi ex Domino per Prophetam dicentē. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. & Diuus Ambrosius in lib. de Paradiso, c. 14. felatus in d. distinct. 1. de penitentis, cap. non potest. † Non potest, inquit, quisquam iustificari à peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus, & in sermone 1. Quadagesimæ, de quo in c. ecce 39. Ecce, inquit, nunc tempus acceptabile adest, in quo confessio à morte animum liberat: confessio aperit Paradisum; confessio spem saluandi tribuit. Vnde scriptura dixit. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. His verbis ostenditur, quia non meretur iustificari, qui in vita sua peccata non vult cōfiteri, illa ergo cōfessio nos liberat, quæ fit cū penitentia, vt c. ex perfecta 40. c. non pot. 41. c. agite 44. c. ijs potestatis 54 §. fin. c. sunt qui 56. c. voluissent 60 §. ex his, c. sufficit 61. c. quis aliquando 87. §. 1. & §. è contra vsque ad fin. d. dist. Verum enim verò, & affirmates, & negantes sedere distinctionis conciliantur. † Nā contritio sola cordis charitate perfecta reconciliat hominem Deo, priusquam factum penitentiae actu suscipiatur, vt in princip. huius tituli auctoritate Conc. Trid. in sess. 14. c. 4. pronūciatum. Talis enim fuit contritio Petri omni scilicet charitate perfecta. † Negationem enim Petri secuta est satisfactio lachrymarum, & trina confessio Dominicæ dilectionis, qua penitus delevit peccatum trinae negationis. Non ergo necessaria erat sibi certa satisfactio peccati, cuius totum vitam

tempus obedientiæ impendebatur conditoris sui. Imitabatur enim illud Propheticum. Declina à malo, & fac bonum, & illud Esaiæ. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas. Amplius horum nihil à peccatore exigitur. Non ergo illa autoritate Leonis Papæ satisfactio penitentia, de qua in c. sufficit 61. d. distinc. 1. negatur esse necessaria cuilibet delinquenti, sed ei tantum, qui Beatum Petrum imitatur, huic sæculo penitus abrenunciavit, & cum eorum vitiorum fomitem in se funditus mortificat. & cum hac qualitate procedit affirmatiua, & auctoritates pro ea citatæ. Pro qua placet afferre id quod legitur in libro 2. Regum capit. 12. cum audisset Dauid à Nathan Propheta peccatum suum, pœnitentia ductus ait. Peccaui Domine, & continuo Natham subiecit. Dominus quoque transtulit peccatum tuum, de qua re loquitur idem Dauid, cum in psalm. 3. ait. Dixi confitebor aduersum me in iustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei. Vnde Diuus Ambrosius in Apologia Dauid c. 7. si dixit, inquit, Pronunciabo, & veniam meruit antequam pronunciarer: quanto magis vbi de se pronunciauit dicens. Iniquitatem meam ego cognosco: remissum est ei omne peccatum? ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua. Diuus Augustinus concione 2. in psalm. 31. Non pronunciat, inquit, sed promittit se pronunciatum, & ille iam dimittit. † Diuus Gregorius in comment. eiusdem psalmi 31. Attendite, inquit, quanta sit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio, vt contentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat pœnitentia, ante remissio ad cor perueniat, quam confessio in vocem erumpat, & Isaiæ 30. si reuersus ingemueris, tunc saluus eris, ex quo loco S. Leo in episto. 91. ad Theodorum Episcopum Foroliuij colligit, † Quod misericordiæ Dei nec meri suras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuentio, dicente spiritu Dei per Prophetam, cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. † Vt continuo contritis contritione charitate perfecta remittantur à Deo peccata etiam antequam absolutio sacerdotalis accedat, vt nullas patitur veniæ moras. Similiter legitur in Ezechiele capitu. 18. si impius avertit se ab iniustitia sua, iniquitatem eius non recordabor amplius, & cap. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. At multum nocet impietas, quamdiu facit reum æternæ damnationis: nec potest dici Deus oblitus iniquitatum, quamdiu pœnas æternas iniquitati debitas non relaxat: ergo. Facit & parabola Filij prodigij apud Luc. 15. quam Diuus Ambrosius adducens in lib. 2. de pœnitent. cap. 3. Tam cito, veniã meretur, vt venienti, & adhuc longe è posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.

13 † Præterea cum contritio nascatur ex charitate, eamque comitem habeat indiuiduam, necessariò efficitur, vt etiam contritio sine remissione peccatorum esse non possit. Prouerb. 8. ego diligentes me diligo Prouerb. 10. & 1. Petr. 4.

14 † Vniuersa delicta operis charitas, & 1. Ioan. 3. Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui nõ diligit manet in morte. Lucæ 7. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum S. Ioannes Chriostomus hom. 7. in posteriorem ad Timotheum. † Sic, inquit, ignis vbi syluam occupauerit, omnia purgare cõsuevit: ita & charitatis feruor quocunque inciderit omnia perimit, atque prærumpt: vbi charitas est, omnia sublatã sunt mala, Diuus Gregorius hom. 33. in Euangelia, Quid, inquit, esse dilectionem credimus, nisi ignem? & qd culpam nisi rubiginem? Vnde nunc dicitur. Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, ac si apertè diceretur; lucendit plene peccati rubiginem, quia ardet valide per ignem amoris. Diuus Augustinus lib. 15. de trinitate cap. 18. loquens de charitate. Nullum est, inquit, isti doni Dei excellentius. Solum est, quod diuidit inter filios Regni æterni, & filios damnationis æternæ. Idem in tractatu 5. in episto. Ioannis. Dilectio, inquit, sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli, & inferius. Si solam habes, sufficere tibi, & inferius, si quis in corde suo inuenerit charitatem, securus sit, quia transijt à morte ad vitam, iam in dextera est. Similia dicit in lib. de vnitãte Ecclesiæ cap. 19. &

16 hom. 50. de Verbis Domini. † Rursus charitas, & consequenter contritio efficit filios Dei, vt demonstrat Diuus

Augustinus de Gratia Christi cap. 2. Lex illis verbis scriptura. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus. At qui filij Dei sunt, hoc ipsi hæredes sunt Regni iuxta illud Apostoli ad Galatas 4. Itaque iam non est seruus, sed filius, quod si filius, & hæres per Deum. Ergo qui charitatem habet, non potest esse reus mortis æternæ, quæ est ex hæredatio à Regno cœlo-

17 rum, † Charitas facit amicos Dei, vel potius ipsa est amicitia cum Deo. Prouerb. 8. diligentes me diligo. Ioan. 15. Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis, quod autem ipse præcipiat subdit ibi. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Diuus Ambrosius in epist. 7. ad Simplic. inquit, libertas liberum facit hominibus, charitas 18 amicum Deo, † Præterea charitatem qui habet implet legem, & rectè viuunt, vt docet Diuus Augustinus in lib. de fide & operibus capitulo 14. ex verbis Apostoli ad Romanos capitulo 14. Plenitudo legis est dilectio. At nemo rectè viuere, neque legem implere potest, nisi regeneratus, & iustificatus, & filius Dei effectus. Idem contra duas epistolas Pelagianorum capitulo 2. ibi cum non viuunt bene homines, &c. & in præfatione expositionis psalmi 31. ibi. Nihil boni fecisti, & cap. Et in concione 2. explicans idem ibi. Pro hac orabit ad te omnis sanctus. Et in psalm. 110. iustitiam, inquit, non operatur, nisi iustificatus, & in libro de spiritu 19 & litera cap. 26. Factores legis iustificatio præcedit. † Sequitur itaque, vt qui charitatem habent, liberi sint à peccato, quandoquidem Sãci sunt, & legem implent, quam nemo potest implere nisi à peccato iustificatus. Huc pertinet totius Ecclesiæ consensus. Nam in ea sæpe à summis Pontificibus conceduntur indulgentiæ habentibus contritionem suorum peccatorum cum proposito confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ, & eadem à fidelibus in toto orbe Christiano libenter, & cum gratiarum actione 20 ne suscipiuntur. † At certum est indulgentias hoc requirere, vt profint, vt qui eas sumit, iam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solum pro temporalibus 21 satisfactio tenetur. † Indulgentiæ enim à temporalibus pœnis liberant homines, si tamen prius ab æterno reatu liberati fuerint: quæ re vniuersa Ecclesia credit, per contritionem cum voto confessionis à reatu peccati mortalis hominem 22 liberari, atque in gratiam cum Deo redire. † Postremo in articulo mortis, si non adsit, qui pœnitentem Deo reconciliet, vel baptizet Cathecumenum, posse eos per veram contritionem cum desiderio Sacramenti percipiendi non solû iustificari, sed etiam continuo ad æternam gloriam peruenire. Id enim docet Diuus Ambrosius in oratione de obitu Valentini Iunioris. Augustinus libro quarto de Baptismo contra Donatistas capitulo 22. Bernardus epist. 77. ad Hugonem, & est tex. Innocentij III. in capitul. ad Apostolicam de p̄sbytero non baptizato, vt diximus supra titu. 84. & sequen. & certè non est articulus mortis, qui illos iustificat sed vera cõuersio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi, vt probat allegati supra, & in d. tit. 84. Articulus enim mortis eos solum excusat à præuaricatione præcepti: qui non adeo Sacramentum non habuerunt, quia contempserunt, & noluerunt, sed quia non potuerunt fieri compotes Sacramenti desiderati. † Hinc Dan- 23 tes in Purgatorio cantilena 3. in fine cecinit de quodam magno peccatore excommunicato violèter occiso ad Deum contritione conuerso. Quod sine mora veniam à Deo inuenit ibi.

*Orribil furon li peccati miei,
Mà la bontà infirna hà sì gran braccia.
Che prende cio che si riuolue a lei.
S'è l' Pastor di Cosenza, ch' alla caccia
Di me fu messo, per Clemente all' hora
Haue'sse 'n Dio ben terra questa faccia.
L' ossa del corpo mio furieno anchora
In co' del ponte, presso à Benevento,
Sotto la guardia della graue mora
Hor le bagna la pioggia, e moue 'l vento
Di fuor del Regno, quasi lungo 'l verde.
Oue le transmuto à l' unne spento.
Per lor malediction si non si perde
Che non possa tornar l' eterno amore,
Mentre che la speranza ha fior del verde.*

Et in Cãtilena 5. canèdo de alijs plurib. magnis peccatorib. improuisa, atq. violenta morte occisis, de vno ita cecinit.

Qui-

*Quini per dei la vita e la parola
 Nel nome di Maria fini. e quini
 Caddi e rimase la mia carne sola.
 Io dirò il vero e tu l'vedi tra quini,
 E' Angel di Dio mi prese, e quel d'inferno
 Gridava: o tu del Ciel, perche mi pravi?
 Tu te ne porti di costui l'eterno
 Per una lagrimetta che l'hai togliu?
 Ma io farò dell' altro altro gouerno.
 Et paulo superius.*

*Noi summo già tutti per for? a morti,
 E peccatori fin all' ultim' hora:
 Quini luma del Ciel ne fece accorti.
 Si che pentendo e perdonando fuora
 Di vita uscimmo, a Dio pacificati,
 Che del desio di se veder n' accuora.*

Et enim contritio actio bona, & libera non coacta, nec passio, vt explicat Cardinalis Bellarminus de poenitentia, lib. 2. c. 2. per totum, & est donum Dei, & Spiritus sancti impulsus, vt in Concilio Tridentino sessio. 14. c. 4. propè finem, & Quia sine speciali Dei auxilio haberi non potest, vt inquit Dantes ibi.

*Quini luma del Ciel ne fece accorti.
 Et postea subdit.
 Si che pentendo e perdonando fuora
 Di vita uscimmo.*

Sed & Concilium Tridentinum alibi sessio. sexta, cap. 5. hæc habet verba. Declarat præterea sancta synodus ipsius iustificacionis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse. Deinde cap. 6. inquit. Disponuntur ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, atque adiuti, sicut ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, & c. In cap. 14. inquit. Qui verò accepta iustificacionis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per poenitentia sacramentum merita Christi amissam gratiam recuperare procurauerint, & infra capone 3. decernit. Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, vt ei iustificacionis gratia conferatur, anathema sit.

S V M M A R I V M.

- 1 Poenitens quid facere debeat.
- 2 Viaticum omnibus in morte positus non denegandum.
- 3 Poenitentes publici quid facere debeant.
- 4 Poenitentia publica etiam pro secretis peccatis agi potest.
- 5 Poenitentia publica alia est sollemnis, alia non sollemnis.
- 6 Poenitentes legem Dei diligere debent, & adhibere iniquitatem.
- 7 Poenitentes semper debent dolere peccasse.
- 8 Coniuges commissores se a dote libertatis habent quid dolent.

De officijs Poenitentis Tit. 91.

Poenitentes t vero tempore quo poenitentiam petunt, impositionem manuum, & cilicium super caput à sacerdote (sicut vbiq; constitutum est) consequantur. Si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutauerint, abijciantur; & nisi dignè poenituerint, non recipiantur. Inuenibus etiam poenitentia non facile committenda est propter aratis fragilitatem. t Viaticum tamen omnibus in morte positus non est negandum, distinc. 30. c. poenitentes 63. t Et in capite. Quadagesima omnes poenitentes ante fores Ecclesie se representent Episcopo Ciuitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terra demissis, reos se esse ipso habitu, & vultu protestantes. Post hæc eos in Ecclesiam introducant, & cum omni clero septem poenitentiales psalmos in terra prostratus Episcopus cum lachrymis pro eorum absolutione decantet. Tunc resurgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, a quam benedictam super eos spargat: cinerem prius mitat, deinde cinere capita eorum operiat, & cum genuit, & crebris suspirijs denunciet eis. Quod sicut Adam proiectus est de Paradiso: ita ipsi pro peccatis abijciuntur. Post hæc iubeat ministros, vt egs extra ianuas Ec-

clesie expellant. Clerus verò prosequatur eos cum resposorio. In sudore vultus tui viceris pane tuo. Vt videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atque commotam, non patiantur pendam poenitentiam, distinc. 30. c. in capite 64. Et hæc publica poenitentia tenet facta non iteratur, vt notatur in fine, d. c. & vt nos alias diximus. t Verum & si Christus non uenerit, quip aliquis in vindictam suorum scelerum, & tui humilitionem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesia offensa satisfactionem delicta sua publicè confiteri possit, & publicam poenitentiam agere etiam pro secretis sceleribus, non obstantem hoc diuino præcepto mandatum: vt decernitur in Concilio Tridentino sessio. 14. c. 5. & de poenitent. distinc. 1. c. quamuis 89 vbi glo. Nam pro publica publica, pro secretis, & occultis secreta, atque priuata mandato diuino poenitentia est peragenda, d. c. in capite, & d. c. quamuis, & Concilium vbi supra, t Sed & publica poenitentia alia est sollemnis, alia non sollemnis, vt de poenitent. distinc. 2. c. nihil prodest 21. & Concilium Tridentinum in sessio. 24. de reformat. c. Apostolus monet 8. de hac publica, & solenni ad differentiam priuata, & non sollemnis late agunt Cardin. Bellarminus lib. 1. de poenitent. c. 21 & 22. Quibus in locis docet illius formam, & ritus, qui correspondet tribus paulo superius demonstratis, de ea agit etiam D. Thomas in supplemento q. 28. & Cardinal. Bellarmin. vbi supra lib. 4. c. 9. docet ortum habuisse à poenitentia priuata priuati Adam, vt colligitur etiam ex responsorio. tæm quato, in quo vultus tui vesceris pane tuo. t Præterea poenitentes legem Dei diligere debent, & odio habere iniquitatem, & a peccatis affectum 10. & se sacerdotibus submittere, de poenitent. dist. 1. c. sunt qui 56. c. sanctus 66. & c. iudicet 85. Sed & alia poenitentis officia docet Diuus Augustinus de poenitentia, relatus in distinc. 5. de poenit. c. 1. in principio, & suis omnibus, vsque in finem, vbi docet modum examinande conscientie, poenitendi, & postea confitendi. Tempore ieiunij à poenitentibus genua flectenda sunt, moribus affectandi, & repetendi 26. q. 7. c. sacerdos, 8. diebus etiam. t Omnia tamen poenitentia ieiunij à sacerdote poenitentibus est imponenda, d. c. sacerdos, 9. omni autem. t Semper poenitentes debent dolere peccasse, de poenit. dist. 3. c. poenitentia, c. si Apostolus, c. poenitentiam, c. productor. Sed quæ à poenitente confiteranda, & dolenda sint proponuntur in dist. 5. de poenit. in princ. vbi docetur examen conscientie, & in eisq; interrogari enim in Ecclesia est pro poenitentibus orandum, dist. 5. c. in capite, & de poenit. dist. 1. c. sufficit in fine, & c. si quis, & c. illi à peccatis, & coitu debent abstinere 33. q. 4. c. qui in confessione 6. t Præterquam cum legitima uxore, non cupidine voluptatis capti, sed solummodo liberorum procreandorum gratia. Cum verò non amor procreandæ solubolis, sed voluptas dominatur in opere commissionis, habent coniuges etiam de sua communitate quod desunt, d. q. 4. c. vir cum propria coniuge 7. ex responsione 10. Gregorij ad interrogationes Augustini, & 3. q. 2. in principio, cum sequentibus, & c. quicquid.

S V M M A R I V M.

- 1 Examinis conscientie faciendi instr. elio.
- 2 Confessio omnium peccatorum mortalium iure diuino est necessaria.
- 3 Confessionis sacramentum à Christo institutum probatur.
- 4 Clauium potestas iudiciaria est, & in quos exercenda.
- 5 Baptismum submitit: u homines iurisdictioni Ecclesie.
- 6 Potestatem remittendi peccata data à Christo sacerdotibus probatur.
- 7 Confessio peccatorum cui, & quomodo faciendâ.
- 8 Confessionis effectus, & virtus.
- 9 Poenitens potest eligere sacerdotem cui confiteatur.
- 10 Parochiano confitendum, vel alij de eius licentia.
- 11 Confiteri cui libet sacerdoti potest in vrbe.
- 12 Confessio non diuidenda, sed integra vni faciendâ.
- 13 Absolutio potest dari ex intervallo post confessionem.
- 14 Confessor debet esse irreprehensibilis.
- 15 Malus confessor eandem habet facultatem quam bonus.
- 16 Confessio in articulo mortis fieri potest proximo si desit sacerdos.
- 17 Mulieri quamuis Abbatisa nullo casu confitendum.
- 18 Confessio per se ipsam faciendâ non per nunciu, vel epistolam.
- 19 Factum cum circumstantijs, & qualitatibus confiteendum.

- 20 Confessio, quæ soli Deo fit in contritione includitur.
- 21 Confessio quæ fit Deo includitur in ea, quæ fit sacerdoti.
- 22 Confessio publica non est faciendâ de peccatis occultis.
- 24 Confessio publica de publicis agenda peccatis.
- 24 Confessor in audiendo confessionem quomodo se gerere debeat.
- 25 Peccata confessa non debet sacerdos reuelare.
- 26 Confessor reuelans peccata confitentium puniendus.
- 27 Confessio nullo modo reuelanda nec in genere, & abstracto loquendo.
- 28 Absolutio quando non sit danda confesso.
- 29 Pœnitentiâ publicam facere recusantes puniendi.
- 30 Pœnitentiæ effectus est mitigare iram Dei, & operari remissionem peccatorum.
- 31 Pœnitentes puniuntur temporaliter, nisi ad sit summa contritio & perfecta satisfactio.
- 32 Pœnitentiæ temporalis potest in vita redimi per iustificationem, & satisfactoriam.
- 33 Pœnitentiâ ficta, & falsa nullius est momenti.
- 34 Pœnitentiâ caret effectû si pœnitens non speret indulgentiam, & peccatorum remissionem.
- 35 Pœnitentiâ caret effectû si non credit Ecclesia habere ius ligandi, & solvendi.
- 36 Pœnitentiâ non prodest peccanti in Spiritum sanctum, limitatur num. 37.
- 38 Peccata etiam innumerabilia remitti possunt.
- 39 Pœnitentiâ non prodest ei, qui ore proprio peccata sacerdoti non fuerit confessus.
- 40 Pœnitens si rursus peccauit quid iuris.
- 41 Peccator pluries lapsus, & pœnitens pœnitentiâ non carebit effectus.
- 42 Pœnitentiâ ut proficit agenda de omnibus peccatis.
- 43 Peccatorum opera bona non sunt sine merito, & premio in hoc seculo.
- 44 Remissio bonorum operum in hoc seculo non est cupienda.
- 45 Pœnitentiâ vera cogit pœnitentem libenter omnia sufferre.
- 46 Charitas tollit mentem a delectatione mundi.
- 47 Charitatis effectus plures mirabiles indicantur.
- 48 Charitas post septem annos pœnitentes in pristinum statum reuertit.
- 49 Pœnitentes generaliter prohibentur redire ad secularia.
- 50 Limitatur in negocijs quæ sine peccato agi possunt.
- 51 Et quando prohibentur matrimonium contrahere.
- 52 Pœnitentiâ nulli quamuis sceleratissimo neganda.
- 53 Desperandum nunquam est de bonitate Dei.
- 54 Peccatori contritio non est denegandum viaticum.
- 55 Communio datur furibus vulneratis in deprecando.
- 56 Damnatis ad mortem datur communio.
- 57 Visceribus manifestis, quomodo sint ad pœnitentiâ admittendi.
- 58 Pœnitentiâ denegatur existenti in loco interdicti.
- 59 Limitatur in articulo mortis.
- 60 Peccati sui sibi non conscius non datur pœnitentiâ.
- 61 Pœnitentiâ non datur non habenti charitatem.
- 62 Pœnitentiâ non denegatur perseveranti in peccato, & si inutilis sit, & quibus casibus sit, vel non sit concedenda num. 63, 64, 65.
- 66 Pœnitentiâ publica, & solemnâ nec iuuenibus nec decrepitis committenda est.
- 67 Viaticum omnibus dandum in morte positus.
- 68 Pœnitentiâ omnibus in articulo mortis concedenda.
- 69 Pœnitentiâ non differenda ad articulum mortis.

De confessione. Tit. 92.

FActo itaque perfecto conscientie examine secundum instructionem, de qua per Diuum Augustinum in di. finct. 5. de pœnitentiâ. capi. 1. per totum, & acquisita à Deo sua gratia excitante perfecta cordis contritio, vel attritione illius exordium ad acquirendam sacramentalem pœnitentiâ, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam, etiam esse à Domino integram proprijs peccatorum confessionem sacerdoti faciendam, vt probatur de pœnitentiâ. distinct. 1. cap. perfecta 40. & distinct. 3. capitulo perfecta 8. & Concilium Tridentinum sess. 14. c. 5. de confessione, & canone 6. 7. & 8. Diuus Thomas in supplemento. quarto. quæstio. 6. & Polyantea in verbo confessio. Confessio enim quamvis peccatorum mortalium iure Diuino necessestis, qui post baptismum in peccata labitur, vt de-

3 cernitur tibi in Concilio. Hoc idem probatur ex verbis Domini in Matth. 3. Pœnitentiâ agite, & ex illis Lucæ. Nisi pœnitentiâ habueritis, omnes similiter peribitis, & quod Deus instituerit Apóstolos, & eorum successores iudices in causis pœnitentiâ, & consequenter confessionem totam Sacerdote iure dicitur esse faciendam ex tribus locis ista iudicialia potestas precipue demonstratur. Primus locus est Matth. 6. Tibi dabo Claves Regni Cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum, & in Cælis, & quodcumque solueris super terram, erit solutum, & in Cælis, & quodcumque solueritis super terram, erunt soluta, & in Cælo. Tertius est Ioann. 20. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. & in Apocalypsi. 13. de Christo dicitur. Qui habet Clauem David, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Quod idem de clauem dicitur à Christo Apóstolis, & eorum successibus sine dubio est dicendum. Vnde cum suas claves Christo cum Apóstolis, & eorum successibus communicauerit, veram potestatem ex autoritate iudicialia solvendi, & ligandi cum illis communicauerit. Vnde Diuus Augustinus hom. 49. inquit. Nemo sibi dicat, oculte agos, apud Deum agos. Ergo sine causa dictum est. Quæ solueritis in terra, soluta erunt in Cælo? ergo sine causa sunt Claves data Ecclesie per Christum. Nec repugnat, quod & illi, qui claves non habent hæretici pagani, Iudæi, hæretici, Mulieres, solent per Baptismum promittere homines in Regnum Cælorum, vt supra dictum fuit quando egimus de Sacramento Baptismi. Quoniam respondetur, quod clauium potestas est iudicialia, vt dictum fuit, quæ ideo exercetur tantum in eos, qui sunt in Ecclesia, & iurisdictioni Ecclesie subpositi, vt per Baptizati. Quid enim ad eos de ijs, qui foris sunt iudicare? dicit Apóstolus 1. Corin. 6. Per Baptismum enim submittuntur homines iurisdictioni Ecclesie, & Sacerdotum iudicio atque potestati. Vnde si post Baptismum peccauerint sine clauium beneficio nullo modo reconciliari possunt. Hoc idem manifestum faciunt Patres in multis locis, vt Diuus Ioan. Chrysostomus in lib. 3. de sacerdotio dicit inquit. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, ijs commissum est, vt ea quæ in cælis sunt dispensent: ijs datum est, vt potestatem habeant, quam Deus, neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est. Quæcumque alligaueritis in terra, &c. & in inferis. Habet quæ de & terrestris Principes vinculi potestatem, verum corporum solum; id autem quod dicitur Sacerdotum vinculum, ipse fameriam animam contingit, atque ad Cælos vsque peruadit, vsque adeo, vt quæcumque inferne sacerdotes coeferunt, illa eadem Deus superne rata habeat, ac feruorum sententiam Deus confirmet. Quorumcumque peccata retinueritis retenta sunt, & plura alia similia subdit. Et Diuus Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gues. in more periculosos, & Principem irascentem inquit. Ipsa Christi lex. Vos quoque Præsides meo Imperio, tum solio subijcit: nam & nos cum potestate sumus, ad aspectum aperiore, perfectioreque. Diuus Ambrosius lib. 1. de pœnitentiâ cap. 2. & sequens. ex locis Matthei citatis, & Ioan. 20. probat Sacerdotibus à Christo datam potestatem remittendi peccata, & idem com. probat c. 7. & Diuus Hieronymus in epistola ad Heliodorum de vita solitaria Absit, inquit, vt de his quicquam sinistra loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos, & nos Christiani sumus, qui Claves Regni Cælorum habentes, quocumque modo ante diem iudicij iudicant. Diuus Augustinus libro 20. de Ciuitate Dei capitulo 9. explicans illud Apocalypsis, & vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est, dicit. Non hoc putandum est de ultimo iudicio dici, sed sedes, Præpositorum, & ipsi Præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est. Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in Cælo. Vnde Apóstolus. Quid enim mihi est de ijs, qui foris sunt iudicatis? nonne de ijs, qui intus sunt iudicatis? S. Ioannes 1. in epistola prima ad Decretum capitulo septimo. De ponderis inquit, estimando delictorum sacerdotis est iudicare, &c. Sanctus Gregorius homil. 26. in Evangelia explicans illa verba Domini. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & capitulo. Principum, inquit, superni iudicij

7 *ej* fortuntur, vt vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. † Deo itaque primum hinc sacerdoti iudici à Deo expressè delegato ad hoc sunt proprio ore peccata confitenda, de pœnitent. distinc. 1. c. sufficit 6. & c. quamuis 89. in fine, & c. quidam 99. §. sed tamen Apostoli. Et quidem diuino iure, vt iam dictum, & probatum fuit, & vt prælare cõprobat Cardinalis Bellarminus de pœnitentia lib. 3. c. 12. & sequ. & D. Thomas in supplemento q. 6. art. 2. & 3. & q. 8. & peccata omnia tam publica, quã occulta, quæ memoriã occurrunt, & tam mortalia, quam venialia, vt in Concil. Trident. sessio. 14. c. 1. & 5. & canone 6. 7. & 8. Cardinalis Bellarminus vbi sup. d. lib. 3. c. 2. & sequent. vsque ad c. 11. vt fuit dictum etiam ab initio huius tituli. Soli verò Deo confiteri non sufficit nisi perfectis sine aliquo peccato mortali viuentibus, vt in d. c. quidam 90. in princ. Qui tamen de pœcepto Ecclesiæ semel in anno debent adire sacerdotem, & se ei confiteri, vt iam dictum fuit, & decernitur in Concilio Tridentino, sessio. 14. de sanctissimo pœnitentiæ sacramento canone 8. & in c. 4. Non enim potest quis iustificari à peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus, de pœnit. dist. 1. cap. non potest 38. ex Diuo Ambrosio de paradiso c. 14. Nam vt ipse inquit in sermone 1.

8 Quadragesima relato in d. distinc. 1. c. ecce 39. † Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradysum. confessio spem saluandi tribuit. Vnde scriptura dicit. Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. His verbis ostenditur, quia non meretur iustificari, qui in vita sua peccata non vult confiteri. † Potest enim pœnitens eligere sibi sacerdotem, cui confiteatur, quia peccauit in opere, sermone, cogitatione, & c. vt de pœnitent. distinc. 1. c. quem pœnitet 88. §. quare qui confiteri vult, & distinc. 6. c. 1. §. qui ergo, & c. sacerdos 2. §. quod autem. Verum sacerdotem extra vnitatem Ecclesiæ constitutum nemo sibi in confesorem eligere potest, d. c. 1. §. labore itaque, & §. ideoque, ver. ideoque non

10 petat. vsque ad §. sacerdos itaque. † Sed si sacerdos, cuius pœnitens est parochianus sit idoneus ad confessionem audiendam, non erit alter sacerdos eligendus, d. distinc. 6. c. 2. §. quod autem, & c. sequent. & 16. q. 1. c. ad iudicium, §. ecce in hoc. Cum licentia verò sui sapienter idonei sacerdotis poterit pœnitens alterum eligere, d. distinc. 6. c. vlt. & cap. omnis 12. §. si quis autem, de pœnitentijs. Nec valet contraria consuetudo loci, cap. si Episcopus 21. §. fin. de pœnitentijs, in 6. Episcopus verò vel alium superior, vel inferior Prælatum exemptum sibi alium eligere potest, c. vlt. de pœnitentijs. Sed an sufficiat licentia tacita, vel expressa erit videndum. Interim tamen pro comperto habemus, quod cõfessio semel facta alicui approbato pro idoneo sacerdoti, alij postea quamuis proprio parochio iterum per eundem cõfessum non est facienda. extrauog. commu. 2. de hæreticis. Potest enim Papa dare generalin potestatem audiendi confessiones

11 sacerdotibus cuiuscumq; ordinis, vt d. extrau. 2. † & videmus in vrbe populum ferè vniuersum dimisso proprio parochio accedere ad monasteria fratrum diuersorū ordinum, ad penitentiariorum Patriarchalium Ecclesiarum ad libitum. Omnibus enim sacerdotibus parochis, vel alias pro idoneis approbatis potest quisquæ ad sui electionem confiteri, vt decernitur in Conc. Trid. sessio. 23. c. quauis 15. & sibi ex illis vnam ad libitum eligere. D. Thom. in supplemento summæ. q. 8. art. 4. & seq. & sessio. 14. c. 6. Socin. in c. om-

12 nis, nu. 39. de penitentijs, & Concilium vbi supra. † Cauendum est, ne confessio diuidatur, vt diuersa diuersis sacerdotibus quis velit facere manifesta: quoniam integra de omnibus, vni sacerdoti facienda est, vt de pœnit. dist. 5.

13 c. 1. propè finem, §. cautus. † Nec repugnat sacramento pœnitentiæ, vt vno die dicantur peccata, & alio die pœnitens absoluat. Bellarminus lib. 2. de effectu sacramentorum,

14 11. ver. Tertio notandum est. Abi. & hinc est. † Sacerdos verò cui confitendum est, debet esse irreprehensibilis, de pœnit. dist. 6. c. 1. §. sacerdos itaque. † Sed non ideo quia malus, & reprehensibilis sit. id erit in perniciem pœnitentis, quoniam & in malis sacerdotibus tanquam Christi ministris per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, inest eadem remittendi peccata facultas, quam & ipsi pœnitentes possunt exercere, vt in Concil. Trident. sessio. 14.

16 c. 6. & in canone 10. † Sed si in articulo mortis constituto, vel in aliqua alia necessitate sacerdos desit proximo laico potest confiteri. Viuius opin. 144. Tanta enim vis est confessionis: vt si desit sacerdos confiteatur proximo. Sæpè

enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram sacerdote: quem desideranti nec locus, nec tempus offert. Et si ille cui confitebitur potestatem soluendi non habet, sit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui socio confiteatur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora sacerdotibus, ante quã ad eos peruenirent. Vnde patet Dominum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Sæpè quidem eos sani quærun, & læti: sed dum quærun, antequam ad eos perueniant moriuntur. Sed Dei misericordia semper est vbique, qui & iustus nouit parcere, & si non tam cito sicut si soluerentur à sacerdote: vt de penit. dist. 1. c. quem pœnitet 88. §. tanta, & distinc. 6. c. 1. §. 1. Diuus Thomas in supplemento q. 8. artic. 2. & 3. Hinc Dantes in purgatorio de non absoluto pœnitente in cantilena 3. cecinit ita.

*Ver' è che quale in contumacia muore
Di Santa Chiesa, ancor ch' al fin si penta,
Star li conuien da questaripa fuore.*

Per ogni tempo, ch' egli è stato trenta,

In sua presuntion, se tal decreto

Piu corto per buon preghi non diuenta.

Huc pertinent, quæ de conuersis ad Deum desiderantibus sacrum baptismi, & de contritis pœnitentibus desiderantibus sacramentum pœnitentiæ, morientibus antequã consequi illa poterint, dicta sunt supra tit. 84. & seq.

17 tit. 90. † Verumtamen mulieri nullo casu est confitendū, & si illa alicuius monasterij Abbatissa sit. c. noua 10. de penit. 8 tent. & remis. † Præterea confessio alicui sacerdoti per se ipsum, nun per nunciū, vel epistolã facienda est, d. c. quem

19 peniter in princ. D. Thom. vbi sup. q. 9. art. 3. † Et in ea factum cum suis qualitatibus, & circumstantijs est à pœnitente sacerdoti confitendum, d. dist. 5. c. 1. & dist. 6. c. 1. §. diligens igitur. Augent. n. qualitates, & circumstantijs peccatum, ideo oēs dicendæ, & desendæ sunt: vt cū cognouerit quod peccatum est malum, citò inueniat Deū propitiū, d. dist. 5. c. 1. §. omnis ista, & in Concil. Trid. sessio. 14. c. ex institutione 5. §. colligitur præterea. Nam sacramentalis confessio nõ tam homini, id est sacerdoti, quam Deo fit. Generalis enim, quæ incipit. Confiteor Deo omnipotenti, & c. quotidie recitatur à sacerdote, & populo ad initium Sacrificij Missæ, eadem in horis canonicis à toto clero bis in die pronuntiat, eandem frequenter oēs laici vtriusque sexus

20 quotidie proferunt. † Deinde cõfessio, quæ soli Deo fit in contritione cordis includitur. Qui n. recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & peccata oia, quorū conscientiam habent, ex animo detestantur, eaque sibi dimitti à

21 Deo petunt, sine dubio confitentur Deo. † Deniq; confessio, quæ fit Deo, includitur in cõfessione, quæ fit sacerdoti; tum quia sacerdoti fit, vt tenenti locum Dei, tum quia omnes, qui sacerdotibus confitentur, expressè dicunt. Confiteor Deo, & tibi & c. Si peccata occulta sunt sufficit illa sacerdoti tantum confiteri, de penit. dist. 6. c. 1. §. qui igitur, ver. & si peccatum. Concilium Tridentinum in session. 14.

22 c. ex institutione 5. per totum. † Nam de occultis non est facienda publica confessio, nec publica penitentia, de penit. dist. 1. c. quamuis 89. vbi glo. Concilium vbi supra. Sufficit enim pro occultis illa confessio, quæ primū Deo offertur, tum et sacerdoti; qui pro delictis penitentium peccator accēdit, d. c. quauis, §. sufficit enim, & Concilium vbi supra. † Publica enim de publicis est agēda, vt in præcedenti titulo fuit probatum, de qua, ac de illius ritibus latè differit Card. Bel

24 larmin. de penitent. lib. 1. c. 2. 1. & seq. † Verumtamē sacerdos, cui fit confessio secreta, diligens inquisitor, & subtilis inuestigator sapienter, & quasi astutè interrogare debet à peccatore, quod forsitan ignorat, vel veretundia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates eius nõ dubitet inuestigare, & locum, tempus, & circumstantias, & qualitates peccati, vt de pœnit. dist. 6. c. 1. §. diligens, & c. omnis vtriusq; sexus 12. de penitentijs. Quibus cognitis ad sit beneuolus, paratus erigere, & secū onus portare: habeat dulcedinem in affectionem, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate: adiuuet confitentem orãdo, elemosynas dando, & cetera bona pro eo faciendõ; semper eū iuuat leniendo, cõsolando, spem promittēdo, & cū opus fuerit, et increpando. Doleat loquendo, instruat operãdo, sit particeps laboris, qui particeps vult fieri gaudij: doceat perseverantiã; caueat ne corruiat, ne iustè perdat potestatem

iudiciariam per negligentiam, d. distinct. 6. cap. 1. §. quibus
 25 cognatis, vbi glo. in verbo perdat. † Peccata enim, quæ vel
 sponte, vel ad interrogationem sacerdotis, & peccatorum
 qualitates, & circumstantias quis est confessus, non potest
 sacerdos reuelare. Caveat igitur ne peccata penitentium
 26 alijs manifestet. † Quod si temerario ausu fecerit depo-
 nitur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrin-
 andi pergat, d. distinct. 6. c. 1. in fine, & c. 2. c. omnis in fine,
 de penitentis. Et sub eadem pœna cauere debet, ne de his,
 qui ei confitentur peccata recitet, non propinquus non ex-
 traneis, neque quod absit, pro aliquo scandalo, cap. omnis,
 12. de penitentis d. c. 2. & c. dilectis. 13. de excess. prælator.
 Dicitur Thomas in supplemento q. 11. per totam. Lapsus al-
 legat 94. quidam presbyter in princ. Nisi de licentia ipsius
 confitentis, vt notant Doctor. in ca. significasti, de adulter.
 in c. nemo de simon. in c. Mattheus eod. tit. De qua licentia
 dicitur constare assertionem eiusdem sacerdotis reuelantis.
 Lapsus vbi supra sub numer. 2. & sequen. Ias in l. 1. §. 1. ff. de
 iustit. & iure. Ita enim in casu Lapi quædam mulier man-
 dauerat sacerdoti, vt ipsa vita sumpta reuelaret marito
 pro exoneratione suæ conscientie prolem ex alio viro per
 27 adulterium suscepisse. † Aliter enim sine licentia de con-
 fessione, & penitentibus expedit taceri, nec loqui in gene-
 re, & in abstracto propter multa mala, quæ inde possunt
 occurrere. Audiui enim quemdam sacerdotem obloquen-
 tem de mulieribus penitentibus coram pluribus dixisse.
 Prima mulier, quam in confessione penitentem audiui,
 penituit de adulterio. Deinde post aliquot dies de eisdem
 loquendo cum vno ex illis, dixit ei prima mulier, quem
 penitentem audiui in confessione fuit vxor tua. Vir ille co-
 pulatis dictis huius indiscreti sacerdotis ab eo auditis, ex
 illis compertum habuit suam vxorem esse adulteram. Vn-
 de ira percitus, atque commotus eam occidit. Sacerdos
 enim fuit, qui eam imprudenter loquendo accusauit, vbi
 prudenter ex debito sacerdotali erat tacendum, an autem
 iudex possit cogere Confessorem reuelare delinquentem,
 qui in confessione delicta graua admittit penitendo fas-
 sus est, & non est dubium, quod non possit, & si temere id
 aliquando factum recenset Alexan. ab Alex. lib. 6. Genial.
 dierum, ca. 7. Possunt bene sacerdotes penitentium virtutes,
 & opera bona in confessione cognita reuelare, & eo-
 rum filios spirituales laudare, dummodo per has laudes
 non reueletur peccatum alterius, Viuius opin. 142. Delicta
 verò, & crimina, nec Papæ imperio reuelare possunt, & si
 id præcipiat sub pœna excommunicationis. Berous quæst.
 12. num. 1. & sequen. Viuius opin. 143. Verum, vbi quis con-
 fitetur velle committere homicidium, vel aliquod aliud fa-
 cinus, & dicit non posse tali tentationi resistere, tunc sacer-
 dos quanto cautius poterit, non reuelando personam, de-
 bet obuiam ire, ne facinus committatur. Viuius opin. 143.
 Idem facere debet si ei ab aliquo confiteatur coniuratio
 aliqua in Principem, vel Republicam si confitens peni-
 tendo non promittat se viterius penitentia ductus non com-
 missurum, vt in glo. statuti Vrbs lib. 1. ca. 57. propè finem,
 28 & in Syntagma comm. opin. loco 1. tit. 20. per totum. † De
 confessio enim absoluedo, distinguitur primum quidem,
 si confessus se non corrigat, ac fateatur se abstinere non
 posse, vt de eo, qui retinet concubinam, & confitetur, nec
 vult eam relinquere, hic enim non est absoluedus, c. pec-
 cati. §. vbi glo. 1. ver. sed audita, de reg. iur. in 6. Huic tamè
 confessio crebris, & salutaribus monitis penitentia indicē-
 da est, vt in d. gloss. & cap. quod quidam. §. de penitentis.
 Quod idem agendum est cum alijs similibus peccatoribus
 persistentibus in illicitis, à quibus discedere recusant. Dein
 de distinguendum si ablatum non restituitur; quoniam
 talis non est absoluedus, si non promittat restituere, cap.
 peccatum 4. de regul. iur. in 6. vbi gloss. ostendit id, quod ad
 hunc propositum intelligitur furtum pro absolutione ob-
 tinenda restituendum, de qua re, & supra tit. 71. dictum
 29 fuit. † Verum si alicui penitentia publica peragenda indi-
 cta sit, & illam agere minimè velit, vel non possit, alijs va-
 rijs secundum discretionem punitur pœnis, etiam vsque
 ad excommunicationem inclusiuè. Nam Presbyteri, quoni-
 am ad illam publicam non sunt adstricti, detruduntur in
 monasterium, & si inde euaserint excommunicantur. 81. di-
 stinct. c. dictum est. 8. Perinij excommunicantur, 22. q. 1. c.
 vlt. 26. q. 7. c. erga eum. 11. Non recedentes ab illicito concu-
 bitu excommunicantur. 27. q. 1. c. quod si penitentiam. §.

§. fin. & de panit. dist. 6. c. 1. §. labores iracunde, & dist. 7. c. id-
 30 circo. §. & ca. vlt. §. fin. † Penitentia verò effectus precipuus
 est, mitigare iram Dei, & operari iustificationem, & pecca-
 torum remissionem, dist. 1. de panit. c. potest. 1. ca. facibus.
 32. c. sed & continuè, c. sed & continuè 46. quæst. 1. c. se-
 quent. c. potest fieri 52. §. fin. c. importuna 58. c. nouit, 64. c.
 si agamus 67. c. quamobrem 68. c. quia diuinitatis. 73. & c.
 ne forsitan 74. & dist. 3. c. quamuis 22. §. fin. cum seq. vsque
 ad c. sicut Achab, & dist. 6. c. 1. §. labore, dist. 7. ca. qui egerit.
 31 & c. si quis autem, & 32. q. 1. c. quod autem, c. nō erit,
 c. cum renunciatur, c. cum apud misericordem, cum allega-
 32 tis supra tit. 71. † Nec obstat, quod in d. dist. 1. ca. si pecca-
 tum 82. & sequen. dicitur penitentem nihilominus puniri,
 quia id verum est puniri temporaliter in hac vita, vel in
 purgatorio, nisi penitentia sit in summa contritione, & p-
 33 secta satisfactione, vt explicat glo. in d. c. 82. † Nam pœna
 temporaliter debita potest quisque verè Deo iustificatus
 satisfactione operum bonorum se redimere viuens. Sæpè
 enim remissa culpa, remanet debitum luendæ pœnæ tem-
 poralis, quæ bonis operibus concurrente gratia Dei redi-
 mi potest, vt latè probat, post Concil. Trident. in sess. 6. c. 14.
 De lapsis, & eorum reparatione, & in sess. 14. c. 9. & de sancti-
 ssimo penitentis sacramento Canonè 19. Card. Bellar-
 min. de penitentia lib. 4. c. 2. & seq. & c. 7. & seq. Quod idè
 comprobatur ex scripturis in c. 8. & ex traditione veteris Ec-
 clesie cap. 9. & seq. vsque ad finem egregiè diluit contraria.
 & sic stat firmus prænotatus proprius penitentis effectus,
 & Canones concilianantur. Intentiō à pœnis æternis per peni-
 34 tentiam euasit, vt probant omnes allegati Canones. † Verū
 si penitentia non vera, sed falsa fuit carebit illo saluberrimo
 effectu. Loquuntur enim Canones citati de vera, non
 de falsa. quæ nullius est momenti, vt de panit. dist. 1. c. pe-
 ccatum, §. fin. cap. 1. §. quia verò, ver. inter scapulas, de sacra-
 vnt. & de panit. dist. 3. ca. in tantum. §. fin. cum sequentib.
 vsque ad c. scelerator, falsa enim, vel ficta penitentia, quæ
 sit, demonstrauimus supra tit. 71. & multorum exempla
 35 profert Cardin. Bellarm. de penitentia lib. 2. ca. 16. † Item
 carebit effectu si penitens non speret in diuinitatem, & pec-
 catorum remissionem, de panit. dist. 1. c. nemo, 50. ex Dno
 36 Ambrosio lib. 1. de penitentia, c. 1. & c. importuna 58. † Vel
 si non credat Ecclesiam ius ligandi, & solvendi habere, d.
 dist. 1. c. potest fieri. 12. §. diebus Petro, vbi glo. in figuratio-
 casus, ver. in secunda parte. Oportet enim omnia, quæ sunt
 de fide penitentem credere, vt iustificetur, & remissionem
 peccatorum consequatur, vt in d. §. dicit, & in d. glo. & col-
 37 ligitur ex allegatis supra in d. tit. 71. in princ. † Idem erit si
 in Spiritum sanctum peccauerit, hec enim contradicit peni-
 tentiam, ideoque tabes carebit eius effectu, d. dist. 1. c. p. i. §.
 potestatis, c. importuna. §. fin. c. si sacerdos, §. ego autem di-
 co, & dist. 3. c. inter hæc. §. fin. vt fuit etiam declaratum su-
 38 pra d. tit. 71. † Nisi de illo, quamuis grauissimo peccato se
 emendauerit, & penitentiam veram egerit, tunc enim
 non carebit illius effectu. Dixit enim Ioannes digito, & vo-
 ce Christum demonstrans. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit
 peccata mundi, nullum peccatum exclusit, ergo, & Deus in
 Ezech. 18. & 33. clamat. Nolo mortem peccatoris, vbi sine vl-
 la exceptione veniā omnium iniquitatum pollicetur conuersis,
 & penitentibus, idè in Isa. c. 1. & 55. in Hier. c. 18. & in Ioele,
 c. 2. Vniuersaliter loquens ait. Ois qui cūque inuocauerit no-
 mē Domini, saluus erit, ideo ait. Conuertimini ad irē in to-
 to corde vestro, ieiunio, steru, & plaudite, & succidite cor-
 da vestra, & nō vestimēta vestra, & inferius. Inter vestibulum,
 & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & di-
 cent. Parce Domine, parce populo tuo. In testamēto nouo
 vltra Ioannem citatū. Matr. 11. Dominus vniuersaliter inui-
 tat ad se oēs inquamens. Venite ad me oēs, qui laboratis, &
 onerati estis, & ego reficiam vos, & c. 16. Quodcumq; sol-
 ueris super terrā erit solutū, & in Cælo, Rursus 18. dicit A-
 postolis. Quæcumque solueritis super terrā, erunt soluta,
 39 & in Cælis. † Vbi de numero ne fortè dubitaretur peccata
 alicuius ob frequentes lapsus esse irremissibilia, ait. Non
 solum vsque septies, sed etiam vsque septuagies septies
 peccata dimittenda esse admonet, numerum scilicet cer-
 tū, & finitū pro incerto, & infinito pronuncians, vt Patres
 oēs in cōment. ibi. Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chry-
 sostomus, adnotarunt, & Ioann. 20. vti que sine exceptio-
 ne personarum, inquit. Quoniam remiseritis peccata re-
 mittuntur eis. Et in Concilio Lateranensi decernitur.

si post susceptionem baptismi, quisquā prolapsus fuerit in peccatum, per veram semper potest penitentiam reparari, & in Tridentino, sessio. 14. c. 5. & D. Hieronym. in epistola ad Oceanum de Bigamia. Frustra, inquit, mortuus est Christus, si aliquos viuificare non potest: mentitur Ioannes baptista, & digito Christum, & voce demonstras. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Si sunt adhuc in seculo quorum Christus peccata non tulerit, ut talis quamuis gratissimus peccator in Sanctum spiritum verè penitens non sit cariturus verè penitentia effectus. & ita debent intelligi citati canones, ex adductis. Quibus addant exempla penitentia Achab peioris in Regibus Israel. 3. Reg. c. 21. & Manassæ peioris in Regibus Iuda. 2. Paralip. c. 33. relata de penit. dist. 3. c. Achab. 27. & c. sicut 29. Hinc Dantes in purgatorio cantilena 9. alludens ad penitentia veram in persona sacerdotis illius ministri canit ita de clauibus Ecclesie.

*Da Pier le tengo, e di semi, ch' i' erri
Anzi ad aprix, ch' a tener la serrata
Pur che la gente a' piedi mi s'atterri.
Poi pinse l'uscio alla porta sarata
Dicendo, intrate, ma facciou accorti,
Che di fuor torna, ch' n' dietro si guata.*

39. † Carebit etiã verè penitentia effectus ille, qui ore proprio peccata sacerdoti non fuerit confessus. d. dist. 1. de penitent. c. voluissent, §. denique vsque ad finem, quod verissimum est cum declarationibus, de quibus supra tit. 90.

40. † Verum si penitens præuicatus sit, à charitate recesserit, & rursus peccauerit, an carebit prioris penitentia effectus? Et quod sic videtur tex. in c. 1. dist. 2. de penit. 2. c. pennata 9. c. non reuertebatur 10. c. ficta 12. §. ex præmissis, c. quia radix 13. & dist. 3. c. ille penitentiam 9. cum seq. vsque ad c. qui vult, c. nihil prodest 21. in princ. c. sicut

41. 30. † Verum, si denuo penituerit verè, & perseverauerit, non carebit verè penitentia effectus, ut de penit. dist. 1. c. nemo 50. dist. 2. c. charitas est. 14. §. fin. cum sequen. vsque ad c. sicut tribus, c. super tribus 24. c. non est tam 29. cap. vt cognouerunt 30. §. item opponitur vsque ad finem, cum c. seq. & c. vlt. §. charitas vsque ad finem, & dist. 3. c. illud verò 26. §. ecce, c. sicut Achab 29. §. fin. dist. 4. c. peccatum 7. §. fin. & c. si ex bono 8. §. finis ergo. Huc conferunt deducta superius de magnis peccatoribus pluries, & pluries lapsis reuertentibus ad veram penitentiam, & perseverantibus.

42. † Hi verò qui peccatis, vel peccata alicui resistere non possunt, quamuis de aliquibus peniteant, non ideo effectum verè penitentia consequuntur, oportet enim penitentem de omnibus vere penitere, aliter penitentia, ut potè falsa, & imperfecta, nullius est momenti, & caret verè penitentia effectus. de penit. dist. 3. c. in salicibus 37. c. nihil Iuda 48. c. sceleratior. 39. in princ. & §. his auctoritatibus, c. pluit 40. c. prima consolatio 41. §. item opponitur, c. sunt plures 42. in princ. & per totum cum pluribus sequen.

43. † Cuius ergo meruerunt peccatorum nonnulla opera bona? & dic cum Beato Hieronymo, non est tam iniustus Deus, ut propter mala posita, paucorum obliuiscatur bonorum. Et si D. Gregorius id referat, vel ad remuneratorem presentem, ut in dist. 3. de penit. c. si quando 46. §. quia

44. quam. † Cauendum ideo nobis est, inquit, ut si forte aliquid boni agimus in presenti seculo remuneratorem accipiamus, ut quidam virgo continentissimus, sed sine charitate avarissimus, & temporalium omnium honorum opulentissimus, in hoc seculo remuneratorem virginitatis, seu continentia in rerum opulentia accepit, ne fortè dicatur nobis, ut ei dicitur receperunt, & recepisti mercedem tuam, d. dist. 3. c. cauendum 47. Vel secundum Diuini Augustini reatum in d. dist. 3. c. si quis 49. id referri possit etiam ad extremi iudicii supplicium tolerabilius subeundum, tamen verissimum est nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum, d. c. si quando

45. 46. & dist. 44. c. pium est 45. ut vbiq. glo. † Præterea penitentia vera cogit, ut potè charitate plena penitentem liberent omnia suffere, de penit. dist. 1. c. perfecta 4. & dist. 3. c. perfecta, vbi glo. Radicata charitas est securus esto, nihil mali procedere potest. Valida est, ut mors,

46. dilectio. † Virtuti etenim mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam semel coeperit, à delectatione mundi funditus occidit. † Charitatis enim plures mirabiles effectus afferuntur, de penitent. dist. 2. c. cap. ra-

dicata 3. cum duobus sequent. & c. charitas 7. inter quos, & prænaratus connumeratur; & de ea plura retulimus supra tit. 72. † Et vbi præclarus est, quod post septem annos penitentem in pristinum à quo propter quædam enormia peccata mortalia ceciderit, restituit. 82. dist. 1. c. vlt. §. fin. & 33. q. 2. c. placuit 10. in fine, c. hoc ipsum 11. in princ. vbi glo. in ver. non legitur, & §. hoc autem. Et quantum generaliter hoc de sacerdotibus ibi dicatur, tamen de omnibus etiam laicis penitentibus intelligi debet, ut declaratur in d. §. hoc autem, & in specie decernitur, quod quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia inuenitur, illius magis sententia teneatur, cuius antiquior, aut potior extat autoritas, d. c. hoc ipsum. §. in fi. aut, vbi glo. in verbo antiquior. & est tex. in dist. 50. c. Domino sancto

49. 78. in pñcto. † Præterea penitentes generaliter prohibentur redire ad secularia, d. c. hoc ipsum in fine, & de penit. dist. 5. c. 1. §. in his omnibus, c. qualitas lucri. c. contrariū, c. 50. si qui verò, c. de his qui. c. falsas, c. negociū, et c. vlt. † Quod verissimum est, nisi secularia negocia sine peccato peragi possunt, d. c. negocium, & colligitur ex alijs citatis, qui loquuntur de negocijs illicitis, quæ sine peccato non possunt

51. exerceri. † Minus possunt redire ad secularia militiã, vel matrimonia contrahere, d. c. hoc ipsum in fine, & c. seq. 33. q. 2. & si secus fecerint excoicantur. Quibus de viatico, cū ceperint ad Dñm proficisci, per cõionis gratia subuenitur. Quæ forma; & circa mulieres, quæ se pollutionibus deuinxerunt, est seruanda. d. q. 2. c. de his 12. in fi. Verum quoad nuptias, quia timore soluendi coniugij nonnulli ad talem penitentia accedere differunt, illanq; suscipere negligunt; permittitur eis contracta matrimonia retinere, vel alia et post penitentiam contrahere. d. q. 2. c. de his 12. in fine, & e. audiuitus 13. & c. in adolescentia 14. c. si quis 17. & c. vlt.

52. † Postremò penitentia nulli penitenti est deneganda, quãuis sceleratissimus quisq; fuerit, qui peniteat, id. n. probatū fuit supra validissimis auctoritatibus, & cõprobatum 26. q. 6. c. si aliquis 11. §. fin. c. seq. c. penul. & vlt. & q. 7. c. sacerdos 6. c. hoc sit 8. c. penitentem 9. & de penit. dist. 1. c. multiplex, §. his aut. §. ita ergo, c. minor. c. penitentia, & canone Apostolico 51. Reus n. est animarum sacerdos ille, qui penitentia petentibus, vel morientibus abnegat. † Horrendū n. est tanta impietatis aliquè impiū inueniri, ut de Dei bonitate desperat, quasi non possit ad se quouis tempore conuenire iuccurrere, & penitentiam sub onere peccatorum hominū redimere, quo se expediri desiderat, & liberari. d. q. 6. c. si aliquis 11. §. ecce, & c. si presbyter 12. & sequen. Nã & manifestus raptor, vel Ecclesie violator, si peniteat, & restituat, si pot, vel emendandi firmã, & plenam securitatē fecerit, beneficio penitentia non debet carere, c. 2. de raptoribus. Hinc Dantes in paradiso cantilen. 13. canit.

*Non creda Donna Berta, e Ser Martino
Per vedere un furto, altro offerre,
Vedergli dentro al consiglio Diuino.
Che quel può surger, e quel può cadere.*

Si verò vsq; ad obitū in sua contumacia durauerit, & in extremis positus remediū penitentia postulauerit, si emendatione, vel emendandi securitatē præstiterit, ei priuilegium sepultura ecclesiastica cõceditur. Qui aut in sanitate obstinata mente non penituit, vel emendauit, & in morte securitatem præstare nequit, solenitas penitentia parū prodesse

54. credendū vsq;. † Sed de peccato contrito viaticū non est denegandū, d. c. 2. §. raptoribus, vbi glo. & Doct. Nã omnibus penitentibus dandū est, c. quod tē, de penit. & remis. peccat. & 26. q. 6. c. si quis de corpore, & dist. 50. c. penitentes, glo. in d. c. 2. in verbo viaticum. de raptoribus. Itē, & fures, & latrones si in furando, aut depre dando occiderint, vi-

55. sum est pro eis non orandū. † Si cõprehensi, aut vulnerati presbytero, vel Diacono confessio fuerint, cõio eis non negatur 13. q. 2. c. fures 31. † Hinc est, quod oibus ad mortem damnatis danda est, datur. n. in vrbe, ad cuius exemplū, & ex decreto allegati canonis vbiq; dari debent penitenti, atq; penitenti. Clem. 1. de penitentia. Itē, & vulnerati in torneamentis penitentes ad penitentia sunt admittēdi, c. 1. in

57. 7. de torneamentis. † & vsutari manifesti, seruata in forma de qua in c. 2. de vsuris in 6. † Verū si quis in loco interdicto constitutus ad penitentia admitti petat, non est ad eã admittendus: quā in locis interdictis facta non ministratur. Clem. 1. cum seq. de sent. excom. c. is qui 18. §. is verò, eod. tit. in 6. c. cū & plantare 3. §. excoimunicatos de priuilegijs.

59 Nisi moriturus ad eam admitti petat, quod in te. l. in princ. de penit. Huc pertinent allegata superius ver. Reus
 60 enim, & in lib. i. tit. 15. qu. 81. & seq. Qui peccati sibi conscius non est, ad penitentiam non debet admitti, quamvis non ideo sit iustificatus, iuxta illud Apostoli. Nihil mihi con scium, sed nō in hoc iustificatus sum, de pa nit. dist. 61 3. c. quærat 44. §. & si fides desit. Nec minus si penitens non habeat charitatem, sine qua non potest esse vera penitentiā, d. dist. 3. c. vlt. §. hac propter charitatē, vt & alibi
 62 supra dictum fuit, & in tit. 7. In peccato perseueratis, & si iniqtis sit, tamen non est deneganda, quia sentiet fructum eius, cum alterius criminis penitentiam egerit, dicto cap. vlt. §. penitentiā ergo, c. quod quidam 3. de penitentijs. Nam & si careat verā penitentiæ effectu talis, vt superius fuit demonstratum, tamen deneganda ei non erit,
 63 d. 3. penitentiā ergo. Ille vero, qui se in surpatam penitentiam non recte celebravit, denuo ad illam non est admittendus, quod intelligitur de publica solemnī, d. c. vlt. §. sin. alij enim penis de quibus supra ver. Verum si alicui
 64 penitentiā publica, & tit. 91. Ille qui de pluribus criminibus reus est, nec de omnibus penitet se peccaturus, penitentiam non admittitur, c. defleat, de reg. iuris, & de penitent. dist. 3. c. sceleration. §. his auctoritatibus, verū in quo illorum etiam, & c. §. sin. cum seq. & distinet. i. c. vlt. & admissus carebit verē penitentiæ effectu, vt iam dictum est
 65 supra, ver. Verum si penitentiā non vera. Si penitens ablatum non restituat, vel moriturus de restituendo non caueat, ad penitentiam non est admittendus, c. peccatum 4. de reg. iuris, in 6. c. vlt. §. sin. de vsuris, in 6. c. super eo 2. de raptoribus. Nec minus ille qui coram nō deposuerit, aut vestimenta non mutauerit, aut non digne panituerit, dist. 50. c. penitentes, §. si autem coram. Quod debet intelligi de publica, & solemnī, vt per glo. in figuratiōe casus de qua supra tit. 91. quæ à solo Episcopo imponi potest, d. dist. 50. c. in capite 64. glo. in d. c. penitentes in verba impositionem. Et quidem solummodo laicis non autē clericis, nisi prius fuerint depositi, d. dist. 50. c. confirmandum 65. vbi glo. §. & in verbo penitentibus. Tamen publicā facere possunt, & debent etiam clerici pro publico crimine, non pro priuato, dist. 28. c. presbyter. dist. 10. c. si quis presbyter. & dist. 81. c. si Episcopus cum allegatis supra, ver. Verum si alicui, Verum publica, & solemnī penitentiā nec iuuenibus, nec decrepitis, & satis vitis committenda est, d. c. penitentes 63. §. iuuenibus, & supra dist. 75. Viaticum tamen omnibus in morte positis non est denegandū, d. c. 63. §. sin. Omnis enim in mortis articulo constitutus ad penitentiam admittitur penitens non denegatur penitentiā, de penit. dist. 7. in princ. c. 1. & seq. Et si Diuus Augustinus de talibus non bene præsumat in lib. 50. homil. homil. 41. relatus in d. dist. 7. c. 2. Quare idem de penitentiā, libro 1. c. 17. relatus ibidem in c. nullus expectet 6. hortatur, vt nullus expectet penitere, quando iam non potest amplius peccare. Tamen in eadem homil. 41. subdit Qui egerit veraciter penitentiam, & solutus fuerit à iugamento, quo erat distinctus, & à Christi corpore separatus, & bene post penitentiam vixerit, sicut ante penitentiam viuere debuit, post reconciliationem quandocumq; defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, Regno Dei non priuabitur, à populo Diaboli separabitur. Conuertimini idem, conuertimini ad Deum, quia suscipiet vos in quacūque hora, & me vobiscum. Aliter enim sentire hæreticum est. 26. q. 6. c. his qui, & contra illud Ezech. 18. cum conuersus ingemueris saluus eris, & ita consulit Oldrad. in cōsilio 271. Quæstio talis est, sequitur Felin. in c. excommunicatus, de hæretic. Alberic. in rubr. C. eod. num. 6. Decius in cons. 137. Diligenter, pu. 3. & de his hactenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Satisfactio quid sit.
- 2 Iustitia quæ versatur in actionibus duplex est, & qualis.
- 3 Satisfactio dupliciter consideratur.
- 4 Satisfactio per se sola non potest interuenire inter Deum, & homines nisi complente Deo.
- 5 Satisfactio pro peccatis quomodo fieri possit.
- 6 Sacerdote pro satisfactione iniungenda quæ debeant seruari.
- 7 Penitentia iniungenda pro qualitate peccati arbitrio sacerdotis.
- 8 Penitentia tanto tempore facienda quanto sunt peccata.

- 9 Penitentia moderanda secundum contritionem penitentis.
- 10 Sacerdotes penitentiæ iniungenda potestatem habent.
- 11 Penitentia afflictio ad delenda peccata idonea est.
- 12 Opera satisfactoria reducuntur ad tria capita, & quæ.
- 13 Virtus omnia reuocantur ad tria capita, & quæ.
- 14 Ieiunium comprimit concupiscentiam carnis.
- 15 Eleemosyna comprimit concupiscentiam oculorum, id est auaritiā.
- 16 Oratio comprimit superbiam vitæ.
- 17 Contritionis effectus.
- 18 Orationis efficacia.
- 19 Ieiunij efficacia.
- 20 Eleemosyna virtus, & efficacia.
- 21 Ieiunium, & saccum sunt arma penitentiæ.
- 22 Flagellatio & percussio sui ipsius exercenda.
- 23 Flagella à Deo iniuncta, & patienter tolerata liberant à culpa, & pena temporali.
- 24 Satisfieri posse Deo operibus post culpam commissam, pro peccata temporali.
- 25 Satisfactio per nos nisi accedente gratia Dei præstari nō potest congrua.
- 26 Gratia iustificationis quas virtutes operetur in nobis.
- 27 Gratia Dei multiplices accedentes ad opera nostra, vt congrua sunt ad satisfactionem, & seq.
- 29 Satisfactio ex operibus fit non de rigore iustitiæ sed ex gratia Dei.
- 30 Penitentia dignū fructum facere quid sit, & num. 33. & 35.
- 31 Penitentia tria requirit, & quæ.
- 32 Sacrificium iustitiæ quod dicatur.
- 34 Peccata per contrarias virtutes curantur.
- 36 Penitentia à sacerdote iniunctam possit per aqua pollens imperi.
- 37 Penitentia in iniungenda peccandum potius in de facto, quam in excessu.
- 38 Tæmentes negligentes tardius Deo reconciliandi.
- 39 Penitentia quæ pro singulis peccatis iniungenda.
- 40 Periculum penitentiæ quæ.
- 41 Furibus penitentia quæ.
- 42 Sacrilegis quæ penitentia iniungenda.
- 43 Homicidæ quæ penitentia iniungenda.
- 44 Occidens si cum in lecto per oppressionem quæ penitentia iniungenda.
- 45 Vxorem occidens quæ penitentia muliendus.
- 46 Insanus occidens aliqui in quomodo puniendus.
- 47 Occidens aliquem ad sui defensionem quæ penitentia iniungenda.
- 48 Occidens Iudæum, vel peccantem quæ penitentia puniendus.
- 49 Presbyter fornicarius quæ pena muliendus.
- 50 Monialis corrupta cum viro deprehensa quæ penitentia muliendus.
- 51 Moniales in uxores ducentes scienter quæ debeant penitere.
- 52 Sacerdos rem habens cum sua penitente quæ pena puniendus.
- 53 Vxorem adulteram non dimittens quæ penitentia efficiendus.
- 54 Cognatam cognoscens quæ pena puniatur.
- 55 Eucharistiā euomens quæ penitentia efficiendus.
- 57 Eucharistiā negligenter custodientes puniuntur.
- 59 Eucharistiā amittentes puniuntur.
- 58 Eucharistiā sumentes de manu hæretici puniuntur.
- 59 Permittens hæreticū in Ecclesia Catholica celebrare puniuntur.
- 60 Excommunicatus sacra patagens puniuntur.
- 61 Excommunicatus reconciliandi forma, & modus.
- 62 Penitentia vt congrua iniungatur quæ obseruanda.
- 63 Absolutio in articulo mortis nemini deneganda.

De satisfactione. Tit. 93.

Restat differendum de satisfactione, quæ tertia est penitentiæ pars. Satisfactio enim pertinet etiā ad locum de iustificatione, & peccatorum remissione, de quibus fuit dictum supra tit. 71. Quæ quidē nihil aliud est, nisi actio, qua is qui alterum læsit, tantū faciat, quantum satis est ad iniuriam compensandā, siue quantum is, qui læsus est iuste exigit. Excidit enim causas peccatorū, nec earum suggestionibus aditum indulget. dist. 3. de penit. c. satisfactio 3. Et differt à restitutione, quia restitutio respicit dānum re ipsa illatū, quod tamdiu durat, quādiu res illa non redditur. Satisfactio vero respicit personam iniuria affectam, etiam si illa dānum nullum receperit. Vnde cū deus nullum pariat dānum, nihil ei restitui potest. Tamen eidem satisfieri potest, circumstantiā ne his affici-

afficitur. Ergo restitutio in rebus, satisfactio in actionibus versatur, & restitutio restaurat iustitiam quoad æqualitatem rerum. Satisfactio restaurat iustitiam quoad æqualitatem actionum, ut quando is, qui contumeliam affecerat alicui ab eo veniam petit. † Et sicut iustitia, quæ versatur in actionibus duplex est, ita duplex est etiã satisfactio. Alia enim iustitia est, quæ versatur in absoluta, & perfecta æqualitate, ut cum tantum honoris quis alteri tribuit, quantum eius dignitas absolute exigit. Alia iustitia est, quæ non consistit in perfecta, & absoluta æqualitate, sed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet, veluti cum quis eum honorem Principi defert, quem is sibi defert lege mandavit, quavis honor sit minor, & inferior Principis dignitate. † Atque ita satisfactio aliqua fit ad absolutam, & perfectam æqualitatem, ut quando inter duos homines æquales actio aliqua contumeliosa compensatur per aliam contrariam habentem tantum honoris, quantum alia habuerat contumeliam. Aliquando fit ad æqualitatem imperfectam, ut cum creditor duorum milium aureorum patitur sibi satisfieri à debitore cessione omnium bonorum, & si sciat ea bona sibi cessia non ascendere ad summam sui crediti. † Inter Deum, & homines non potest intervenire iustitia illa perfecta, & absoluta, & consequenter, nec absoluta, & perfecta satisfactio. Dicitur in supplemento summæ, quæst. 13. Quicquid enim sumus Dei sumus: quicquid habemus à Deo habemus, cum in eum peccamus, in finitum bonum, quod in nobis est offendimus. Quicquid habemus, & sumus exiguum est, & finitum. Quare nisi aliqua remissio, acceptatio, aut donatio intercedat, nemo potest Deo pro peccatis in eum admissis satisfacere. Itaque pœnitentia, contritio, confessio, & satisfactio, complente Deo acceptatione, & donatione per Iesum Christum possumus pro peccatis in Deum admissis satisfacere. Ipse enim Christus omnis nostra sufficientia est. Nam cum ex nobis nihil possumus, eo vero cooperante, qui nos confortat, omnia possumus, ita non habet homo unde gloriatur, sed omnis gloriatio nostra, in Christo est, in quo vivimus, in quo mereamur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre, ita nos docet, & animat Concilium Tridentinum in sess. 14. c. 8. & 9. de eadem re late agit Dicitur in supplemento quæst. 12. 13. 14. & 15. † Hæc enim per Christum pro peccatis commissis satisfactionem venientes facere possumus operibus bonis laboriosis, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur, non solum sponte à nobis susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis. Hanc veritatem, ac divinæ munificentiae largitatem nos docet Concilium Tridentinum in sess. 14. c. 8. & disertis verbis in c. 9. & D. Thom. in supplemento summæ, quæst. 15. artic. 2. & à moribus hæreticorum defendit eam Card. Bellarminus de pœnitentia lib. 4. ca. 5. & seq. Ommissis itaque ex tribus modis satisfaciendi Deo, de quibus supra primo, scilicet & tertio, agendum restat de secundo à sacerdotibus ex arbitrio pro mensura delicti imposito, cum reliqui illi duo repositi sint in sola spontanea suspensione, ac tolerantia nostra, quibus, & culpæ, & pœnæ omnimodam, & integram peccatorum assequi possumus indulgentiam, ut docet Concilium in locis citatis, & pariter docet Bellarminus in d. c. 4. † Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutare, & convenientes satisfactiones iniungere, ne si forte peccatis conivaleant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro gravissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Dicitur in supplemento summæ, quæst. 18. art. 4. & admonet Concilium, ubi sup. c. 8. † Pro qualitate itaque peccati, & sacerdotis indelicentis arbitrio pœnitentia iniungenda est, d. c. 8. & seq. & 26. q. 7. c. 1. §. fin. cum cc. sequentibus. vsque ad c. sacerdos, c. pro qualitate. 7. cum c. seq. & 32. q. 7. c. si quis fuerit. 9. & de pœnit. dist. 1. c. in actione 84. & c. mensuram 86. Deus enim definitionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggeravit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina

maioribus abluuntur fictibus, d. dist. 1. c. Deus. 78. † Quanto enim tempore peccatum est, tanto etiam est pœnitendum. Vide benignum Dominum misericordiam cum severitate miscentem, & ipsius pœnæ modum iusta, & clementi liberatione pensantem. Non in perpetuum tradidit pœnæ delinquentes, sed quanto, inquit, tempore servierunt Baalam, tanto serviant Chusarsaton, hoc est octo annis, d. dist. 1. ca. vide. 69. † Verum secundum contritionem pœnitentis pœnitentia est moderanda, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris, propter quod ipsa tempora pœnitentiæ pro fide, & conquestione pœnitentium sunt abbrevianda, & pro negligentia proteclanda, d. dist. 1. c. in actione. 84. in princ. ibi. non tam consideratur, & c. mensura. 86. ibi. quia apud Deum, & c. & d. c. vide. 68. ibi. quia si se ipse emendaveris. Recte itaque à sacerdotibus iniunguntur pœnitentibus ex eorum arbitrio opera laboriosa, & ab illis, suffertur non solum pro remissione culpæ, sed & pro luenda pœna in hoc seculo pro peccatis in Deum ab eis commissis, ut hinc discedentes vadant recta via ad Deum, qui illos ita expiatis, & à culpa, & à pœna recipit cum gaudio totius Curie Cœlestis. † Quod autem sacerdotes possint talia opera, immo & debeat pœnitentibus iniungere iam extat probatum ex Concilio, & decretis paulante citatis, & id ex facultate eis per Deum in ordinatione attributa in Matth. 16. Quodcumque ligaveris, & 18. quemcumque alligaveritis, & c. Apostolis eum & Petro, atque eorumdem successoribus, ibi hæc est concessa facultas ligandi. Claves enim datæ sunt non tantum ad soluendum, sed & ad ligandum. Dicitur in supplemento summæ, quæst. 19. art. 3. & ut docet Concilium Tridentinum in sess. 14. de sanctissimo pœnitentiæ sacramento Canone 15. Et ideo sicut à culpa pœnitentes absolvent, ita etiam possunt, & debent eisdem ad certa pœnitentiæ opera laboriosa alligare, & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pœnam æternam dum absolvent, ita etiam retinent quoad pœnam temporalem, dum multam aliquam pœnitentiæ imponunt, qua bene soluta evadunt pœnitentes liberi, ut dicimus, & à culpa, & à pœna. Dicitur in supplemento summæ, q. 17. artic. 2. & q. 18. art. 1. & 2. Concilium Tridentinum in d. sess. 14. c. 8. & 9. & de sanctissimo pœnitentiæ sacramento Canone 13. cum antea allegatis Canonibus. Quod enim in potestate Clavium contineatur, ut sacerdotes pœnitentibus opera quædam laboriosa propterea imponant, & quod hoc ad ius divinum, non ad humanas traditiones referatur, atque pertineat, docet S. Leo in epist. 91. ad Theodorum ita. Mediator Dei, & hominum, hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eisdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. S. Cyprianus in sermone de lapsis, dum contendit non oportere ad Martyrum preces remittere peccata lapsis, nisi prius expleverint imposita pœnitentiæ opera, inquit. Contra Evangelij vigorem, contra Domini, ac Dei legem temeritate quorundam laxatur in causis communicatio. Irrita, & falsa pax periculosa dantibus, & nihil accipientibus pro futura. Non querunt sanctitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam, & inferius. Contra Evangelium facere non possunt, qui de Evangelio Martyres fiunt, & Dicitur Gregorius lib. 1. in 1. Regum. explicans caput 7. inquit. † Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata idonea est, cum sacerdotis iudicio fuerit imperata, cum ab eo confitentium actibus discussis, pro modo criminis onus eis decernitur afflictionis, & de hoc ad sunt clari Canones citati, & inferius citandi. Et ad hoc sumitur argumentum satisfactiones illas à sacerdotibus impositas non tam ad culpam, quam ad pœnam temporalem expiandam referri consueuisse ex Canonibus illis, & Conciliis, quæ in articulo mortis iubent pœnitentibus communionem dari, etiam si nulla, aut non plena præcesserit satisfactio, cum promissione si superuixerint integrè pœnitentiam sibi iniunctam explebunt, ut Concilium Nicenum Canone 12. aliàs 13. Carthaginense 4. Canone 76. Arausicanum 1. Can. 3. Moguntinum sub Rabano, c. 26. & 26. quæst. 7. c. ab infirmis. Patres enim citati, Canones antiqui, & Concilia respexerunt verba Dei relata superius in Matth. 16. & 18. Ex quibus optima ratione, ita pronunciantur, & decreverunt. † Opera enim satisfactoria, quæ pœnitentibus à sacerdotibus im-

ponuntur, ut plurimum sunt orationes, ieiunia, & electio
 13 syna, utpote quia ex sacris scripturis compertum habe-
 mus Deo semper esse acceptas, & ex communi Theolo-
 14 gorum sententia, & ex Concilio Tridentino sessio. 14. de
 sanctissimo Sacramento penitentiae canone decimater-
 15 tio, ad haec tria, tanquam ad quaedam praecipua capita
 omnia alia reuocantur. Cur autem haec tria praecipue
 statuuntur, duae sunt causae. Vna quod debemus satis-
 16 ficere per ea bona, quae nostra sunt, quoad eius fieri po-
 17 tess. Habemus enim tria genera bonorum, Animi
 quae Deo damus per orationem, Corporis quae Deo
 18 damus per ieiunium, externa, quae vulgus dicit foru-
 19 nae, quae Deo damus per eleemosynam. † Altera est, quod
 omnia virtus reuocantur ad illa tria, quae S. Iohannes posuit
 20 in epist. c. 2. videlicet ad concupiscentiam carnis, concupi-
 21 scentiam oculorum, & ad superbiam vitae. † Ieiunium com-
 22 punit concupiscentiam carnis † Eleemosyna concupis-
 23 centiam oculorum, id est auaritiam. † Oratio superbiam vitae.
 Reuocantur autem ad ieiunium ea omnia opera, quae con-
 24 cupiscentiae carnis repugnant, ut eili-
 25 cia, cineres, flagellationes, peregrinationes, & alia similia.
 Reuocantur ad eleemosynam omnia, quae repugnant auaritia,
 26 aut quae in proximi utilitatem cedunt, ut opera om-
 27 nia misericordiae. Reuocantur ad orationem, quae proprie
 Deo exhibentur, ut laudes gratiarum actiones, & actus
 28 contritionis, confessionis, &c. Diuus Thomas in supple-
 29 mento summae quaestio. decima quinta, artic. tertio, & per
 30 totam quaest. † Quare Theologi, & canones citati supra in
 titulo nonagesimo, docent per actum contritionis, ut
 est opus poenale, semper aliquid poenae temporalis,
 31 pro qua satisfaciendum erat, remitti, & aliquando
 tam vehementem posse esse dolorem contritionis, ut ex il-
 32 lo tota poena remittatur. † Itaque, de oratione quod sit pra-
 notatae efficaciae, ut in canonibus, & in Concilio pronuncia-
 tur probant etiam sacrae litterae. Nam de oratione loquitur
 33 Deus in psalm. 49. dicens. Inuoca me in die tribulationis,
 et erui te. Vbi sunt praecipuum, & promissione videmus,
 habemus exemplum Davidis, qui tot psalmis compositis
 defleuit peccata sua coram Deo. Item exemplum Manasse
 34 de quo in 2. Paralip. 33. sic legimus. Qui postquam con-
 angustatus est, orauit Dominum Deum suum, & egit pe-
 35 nitentiam valde coram Deo Patrum suorum, deprecatusque
 est Deum, & exorauit intentus: & exaudiuit orationem
 36 eius, reduxitque eum Hierusalem in Regnum suum, de qua
 37 & illius efficaciam plura retulimus supra tit. 76. † De ieiunio
 habemus exemplum Davidis 2. Regum 12. Praecipuum,
 38 & promissionem Iouis 2. de quo plura dicuntur infra tit.
 39 96. † De eleemosyna in signe extat exemplum Iob. 1. Prae-
 ceptum, & promissionem habemus Luc. 11. Date eleemo-
 40 synam, & omnia munda sunt vobis. Et haec tria coniun-
 ctim commendantur ab Angelo Tob. 12. Bona est oratio
 cum ieiunio, & eleemosyna, & regulas eorundem trium ope-
 rum explicat Dominus Matthae 6. de qua & infra tit. 95.
 De cinere, & cilicio, quae ad ieiunium redituri habemus
 41 exemplum Ninuitarum Ionae 3. exemplum Davidis, &
 42 seniorum Vrael 1. Paralip. 21. idem imperatur Hierem. 4.
 43 Iosel 1. idem confirmat Dominus in Matth. 11. & D. Hiero-
 44 nymus in comment. ad 3. c. Ionae, inquit, † Saccum, & ieiunium
 45 arina sunt penitentiae. † De flagellatione, ac percus-
 46 sione sui ipsius habemus exemplum Apostoli 1. Corinth.
 47 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, & Luc.
 48 18. Publicanus penitens percutiebat pectus suum. Et Di-
 49 uis Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia vir-
 50 ginitatis inquit. Horrebant sacco membra deformia &c.
 51 Nuda homo vix ossa cohaerentia collidebam, &c. Repu-
 gnantiam carnem hebdomadarum inedia subiugabam.
 52 Memini me clamantem, diem crebro coniunxisse cum no-
 53 cte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret
 54 Domino increpante tranquillitas. † Ista enim opera, vel
 sponte suscepta, vel a sacerdotibus iniuncta, & flagella a Deo
 55 inflata, & patienter tolerata liberant nos a culpa, & a po-
 56 na temporali, quam in purgatorio sustulimus passuri, ut
 iam fuit probatum ex scripturis, Concilio, & Patribus.
 57 Sunt enim opera haec satisfactoria per Iesum Christum
 apud Deum, ut liberi recta via ad eum ascendamus de san-
 58 cto, ut diximus ex Concilio Tridentino, sessio. sexta, cap. 14.
 59 & sessio. 14. de sanctissimo penitentiae sacramento cano-
 60 ne 13. † Nam culpa dimissa, & ab omni poena aeterna posse

per nos Deo satisfacti cum istis operibus pro poena tempo-
 61 rali per nos debita pro peccatis commissis, & si satis per-
 62 spicuum sit ex Concilio ubi supra, & ex alijs allegatis, pro-
 63 batur etiam ex allegatis scripturis, ut Isa. 1. ubi Deus pro-
 64 mittit premium non solum ijs, qui seruanda verint per co-
 65 tritionem, sed & ijs, qui in bonis operibus misericordiae se
 66 exercuerunt. Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime.
 67 † Proverb. 16. † Misericordia, & veritate redimitur iniqui-
 68 tas. Non autem ex congruo per nos meritos: nos enim
 69 neque aliquid habemus, quod Deo non sit, neque possumus
 70 vlllo genere honoris adaequare iniuriam, quam Deo
 71 fecimus, cum iniuriam mensura aestimetur ex dignitate
 72 Dei, quae infinita est: mensura honoris, quem illi impen-
 73 dimus aestimetur ex dignitate nostra, quae est finita ac pen-
 74 digua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaque
 75 multiplici, vere possumus aliquo modo ex proprijs, & ad
 76 aequalitatem, ac per hoc iuste, & ex condigno satisfacere,
 77 ut ab initio praemissum fuit. † Primum enim ad hoc con-
 78 sequendum accedit gratia iustificationis, per quam effici-
 79 mur filij Dei, membra Christi, habundantiam Spiritus san-
 80 cti, & hac ratione opera nostra: ut a Spiritu Sancto in no-
 81 bis habitante procedunt; quoniam habent infinitatem,
 82 ac per hoc quamdam aequalitatem cum iniuria, qua Deo
 83 peccando affeceramus. † Deinde alia accedit gratia, dum
 84 Deus, qui nostra omnia sibi iure vendicare posset non om-
 85 nia, quae facere possumus, imperat: sed certa quaedam o-
 86 pera dimittat; alia vero per multa non impurat, sed dicit
 87 det, atque ad ea facienda hortatur. Ex qua Dei benignita-
 88 te illud consequitur, ut habeamus opera propria, & inde-
 89 bita, quibus pro iniuria satisfaciamus. Ea enim est benigni-
 90 tas Dei, ut etiam, quae munera ipsius sunt, nostra esse meri-
 91 ta patiat, & quae de manu eius accipimus, sibi donari li-
 92 benter admittat, ut iam supra tit. 34. & sequ. fuit proba-
 93 tum. † Postremo accedit alia gratia. Nam cum Deus nos ad
 94 amicitiam suam iterum per reconciliationem recipit, a pe-
 95 na, cuius debitores eramus, auert aeternitatem, ac illa de
 96 aeterna facit temporalem. † Itaque igitur intelligimus per
 97 opera nostra Domino satisfieri, non ex rigore iustitiae, sed
 98 gratia ipsius eaque multiplici praecedente, & conuulante,
 99 atque id nobis donante, ut habeamus, unde ex proprijs, &
 100 ad aequalitatem pro poena temporali satisfacere valeamus,
 101 ita decernit Concilium in d. sessio. 6. c. 14. & in d. sessio. 14. c.
 102 8. & 9. & canone 13. ita intelligatur illud 1. Timotheis 4. Pecca-
 103 ta tua eleemosynis redime. & Proverb. 16. Misericordia, &
 104 veritate redimitur iniquitas, Deus enim ipse nobis dedit,
 105 unde hac agere valeamus. Facite fructus dignos peniten-
 106 tiae. Luc. 3. & Diuus Gregorius in homil. 20. in Euangelio
 107 inquit. † Aliud est fructum facere penitentiae, aliud, dignum
 108 penitentiae fructum facere. Ut enim de dignis penitentiae
 109 fructibus loquamur, sciendum est, quod quisquis illicita
 110 non commisit, huic iure conceditur, ut licitis utatur, si quis
 111 opera pietatis faciat, ut tamen si voluerit, ea quae mundi
 112 sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpa, vel
 113 fortaassis quod grauius est in adulterium lapsus est, tanto
 114 a felicitate debet abscondere, quanto se meminit, & illicita
 115 perpetrasse, & in lib. 6. cap. 2. in 7. Regum. Vbi enim tria ad
 116 penitentiam requirant. † Mentis scilicet conuersionem, oris
 117 confessionem, & peccati vindictam, hoc tertium de dignis
 118 penitentiae fructibus confirmat, & Beda lib. 1. in Lucam c.
 119 2. repetit verba Diui Gregorii iam relata, & in psal. 4. dicit.
 120 † † Sacrificate sacrificium iustitiae, quasi dicat. Ita dico: ut
 121 irascamini praeteritis peccatis, ut sacrificetis sacrificium, id est
 122 mortificetis propria vicia vestra, faciendo de ipsis fructus
 123 penitentiae, tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quan-
 124 tum digna expetit penitentia, quod erit sacrificium iustitiae,
 125 Petrus Damiani in sermone de S. Andrea, inquit. Ne tibi
 126 blandiaris, si grauius peccasti. Leuior penitentia a man-
 127 sueto, vel dissimulate dicatur, cum in purgatorio ignibus
 128 sit perficiendum quicquid hic minus fecerit; quia dignus
 129 penitentiae fructus quaerit Altissimus Christianus Druth-
 130 marus in c. 1. Matth. inquit. † Fructum dignae penitentiae
 131 facere, est praeterita mala scribis punire, & bona e contra-
 132 rio agere, & male commissa eleemosynis redimere. Per con-
 133 traria atque diversa peccata curantur; de poenitentia iustitiae
 134 c. 2. c. 1. 9. oportet ergo. Ichnus libro quarto, in Luca. ca-
 135 pit. 14. in princ. Haec opera necessaria habet, quae virtuti-
 136 bus, & actionis studio valent delere peccata: propter
 137 quod Iohannes baptista populo Iudaeorum dicebat. Facite fru-

fructum dignum poenitentiae, & paulo post dicit esse orationem interam, elemosynam, vigiliis, saccum, ieiunium, lacrymas. Dignus Iohannes Chrysostomus hom. 10. in Matt. exponens hunc locum, inquit. Facite fructus dignos poenitentiae. Quo autem modo fructificare poterimus? si utique peccatis aduersa faciamus. Verbi gratia aliena rapuerit, incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque usu suspende coniugij, ac perpetua continentiam sapius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam, vel opere curquam, vel sermone fecisti, refer benedictionis verba conuictis; & percutientes te, nunc officijs, nunc beneficijs placare; neq. enim vulnerato sufficit ad salutem. tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia vulneribus adhibere. Delictijs atq. & temulentia diffiluebas; ieiunio, & aqua potu utrumq. compesca. Pacianus lib. 3. ad Sympronianum, Vide quis, in Sacramentis fructu requirit, id est bona opera, peccata. Vides Sacramenta purgari, quae sunt detrimeta carnis, dāna leuitiae, dāna patriamq. vitę labores, & actus proprie poenitentiae sunt. ¶ Ecce quod ex iudicia, & peccata per contraria & aduersa, hoc est per virtutes, & bona opera, vel sponte suscepta, vel à Sacerdote iniuncta curantur. Digni fructus poenitentiae illi sunt non solum mutatio vitę, & legis obedientia, sed etiam abstinencia à licitis, & opera, faciamus, quae valeant dolere peccata, ut male facta laboriosis operibus puniamus, & scelera bonis operibus redimamus, ut vitiorum plagas abstinentiae medicina curemus, ut crapulam, & ebrietatem, aquae potu ac ieiunio compensemus. Detrimeta enim carnis ieiunia, detus, elemosynas profusas, quas alioquin nulla lex imperat, constat fructus dignos esse poenitentiae ex allegatis. ¶ Digni autem fructus recte dici non possunt, nisi re vera, sufficerent ad iuuandam compensandam, si non ad aequalitatem quantitatis, sed ad aequalitatem proportionis, & iuxta acceptationem eius qui fuerat laesus. Non enim ita nostra est satisfactio, haec quam pro peccatis nostris exolumus, ut non sit per Christum lesum, nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus: eo cooperante, qui nos confortat omnia possumus, dat enim ipse nobis, quod suum est, unde solueti, possumus & liberari à poena temporali. ¶ Verum si deficiat id, quod à Sacerdote in poenitentia indicenda est iniunctum, aliud loco eius subrogatur. Nam si illi, qui aliquos dies in pane, & aqua exiuncta sibi poenitentia tenentur peccare, panem, quod velintur, non habent, legumibus, aut piscibus, aut alijs cibarijs reficiantur, si necessitas id exposcat discretionem tamen adhibita, quod his non ad delicias, sed ad sustentationem vtantur cap. licet 6. de poenitentijs. ¶ In poenitentia namque iniungenda melius est Sacerdotes peccare in defectu, quam in excessu 26. quæst. 7. cap. allegant 11. Vbi ex Diuo Iohanne Chrysostomo homil. 42. ad capitu. 23. Matthei: reprehenduntur Sacerdotes, qui faciunt contrarium mandantes populo omnem iustitiam, & imperantes graue pondus venientibus ad poenitentiam, Nam & si, ut ipse inquit, etiam in modicam poenitentiam imponentes, melius tamen est, reddere tauentem propter misericordiam, quam propter crudelitatem. Vbi enim Pater familias largus est, dispensator non debet esse tenax, Si Deus benignus est, cur Sacerdos eius asperus? Vis apparere Sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus. ¶ Sed & negligenciores poenitentes tardius per Sacerdotes Deo sunt reconciliandi. Nam & si poenitentiam imploranti absque personarum acceptione poenitentia secundum leges sit per sacerdotem iniungenda. Tamen negligenciores poenitentes tardius sunt reconciliandi 26. quæst. 7. capitulo sacerdos 9. ex Concilio Carthageniense 4. 39. c. 24. ¶ Poenitentia verò, quae regulariter pro singulari peccatis sunt poenitentibus à sacerdotibus iniungenda, quae in canonibus expressè scriptae leguntur, proponuntur inferius hæc. ¶ Quicumque sciens si peierauerit quadraginta dies in pane, & aqua, & te septem sequentes annos poeniteat, & nunquam sit sine poenitentia interiori, & nunquam in testimonium recipitur: communionem tamen post hæc recipit 6. quæst. 1. cap. quicumque 13. vbi glof. & 22. quæst. 1. cap. penultim. §. fin. & cap. vltim. & quæst. 5. cap. 1. cum sequen. vsque ad cap. alle. qui. Non tamen debet poenitere septem annos in pane, & aqua, sed poenitentia interiori, sine qua nunquam per dictum tempus esse debet d. quæstione 1. d. cap. penultim. vbi glof. in verbo sine poenitentia.

& d. quæst. 5. cap. 1. vbi glo. in verbo sequentes annos. Idem erit si quis peierauerit, & alios sciens in perituros duxerit, & illi si consij sint similiter debent poenitere d. quæst. 5. cap. 1. & cap. si quis 4. vbi gl. si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa, vel necessitate peierat: quia plus corpus quam animam dilexit, tres quadragenas debet poenitere. Alij vero iudicant tres annos, vnum ex his in pane, & aqua d. quæst. 5. cap. si quis coactus 3. Ratione enim coactionis mitigatur poena cap. sacris cap. non est noium quod metus causa glo. in d. capitu. si quis coactus. Et quando vt ibi plures poenae imponuntur à lege minor est imponenda à sacerdote distinct. 50. cap. eos vero 42. glo. in d. cap. si quis in verbo alij, & est in puniendis delictis à iudice, vt dictum est supra lib. 1. titu. 14. & 17. Qui peierant in manu Episcopi, aut in cruce consecrata debent tres annos poenitere, si vero in cruce non consecrata annum vnum, Qui autem coactus fuit, & ignorans peierauit, & postea cognoscit, tres quadragenas debet poenitere d. quæst. 5. cap. qui peierat 2. vbi glo. si male iurauit, vel illicitum prescribit iurandum, vt puta non facere pacem cum inimico, vel se facturum aliquid inhonestum, & quidem si solemner vno anno segegetur à comunione: scatum suum elemosynis fietibus, & quantis potuerit ieiunijs absoluet, & per septem annos, vt supra poeniteat. 22. quæst. 4. capitulo, qui sacramento 11. vbi glo. in verbo vno in fine, & cap. necesse 14. vbi glo. in verbo, vt male. Si non solemner sed in incertis verbis iurauerit, non puniatur d. poena, quia tunc peccatum est veniale, non mortalit. glo. in d. verbo, vt male 14. distinct. 25. cap. cum vnum oratum 3. §. alias autem 41. tenet. Si furum quis committit, si propter necessitatem famis, aut pudicitis furatus fuesit cibaria, vestem, vel pecus debet poenitere tres hebdomadas, & si reddiderit, non cogitur ieiunare. Si necessitas fuit magna nulla imponitur poenitentia, quia propter magnam necessitatem res, quae furatur sit communis cap. si quis 3. vbi glo. in verbo poeniteat. de furtis. Pecunia Ecclesiastica, furata, vel rapta redditur in quadruplum, populi vero duplicatur. Si quis aliquid de ministerio Sanctae Ecclesiae furatus fuerit septem annis debet poenitere, tres in pane, & aqua. Si clericus furtu fecerit capitale, id est quadrupedem, vel domum fregerit, aut quamlibet rem melioris pretij furatus fuerit: septem annis debet poenitere: laicus quinque, si quis autem de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat proximo suo, & vno anno debet poenitere in pane, & aqua, & si reddere non potuerit, tribus annis debet poenitere 17. quæst. 4. cap. pecunia 16. & sequen. & res furatus debet restituere si facultatem restituendi nanciscatur cap. peccatum de regul. 42. iuris in 6. vt & alibi dictum fuit. ¶ Si facti legimus quis commiserit vno anno extra Ecclesiam Dei consistere debet. Secundo vero anno ante fores Ecclesiae sine comunione debet manere. Tertio vero anno Ecclesiam Dei ingreditur, & inter audientes adstat sine oblatione, non manducans carnem neque bibens vinum, praeter Natalis, & Resurrectionis Dominicae dies. Quarto praeterea anno, si his prioribus tribus fructuosus fuerit poenitentia labori comunioni fidelium restituatur, totaque mentis intentione spondens talia se ulterius non facturum, corpus, & sanguinem Domini suscipere mereatur, & vsque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnum, & vini potatione maneat poenitens 12. quæst. 2. cap. de viro 17. & Episcopus, vel sacerdos, qui rem utuli sui usurpare praesumit, debet deponi, & quod iniuste abstulit reddere est compellendus, & pro his nullas deinceps vires habet ad litigandum, vel possidendum d. quæst. 2. cap. monemus 18. & supra titulo 53. de rebus Ecclesiae non alienandis. ¶ Si quis homicidium fecerit, si Episcopus est quinquendecim annis poenitet, & deponitur. Cunctos quoque dies vitę suae pergrinando biat. Praesbyter duodecim annis poeniteat, tres ex his in pane, & aqua, & deponatur superioris sententia. Diaconus decem annis poeniteat, tres ex his in pane, & aqua. Clericus, & laicus septem annis poeniteat tres in pane, & aqua, & ad gradum cuiuslibet sacerdotij accedere non praesumat distinct. 50. cap. si quis homicidium 41. eos vero qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum poenitentiam comunioni sociantur secundum gradus constitutos, hæc vero humana quinquennij tempus tribuit d. distinct. 50. cap. eos 42. si qua femina zeli furore, accensa, flagellis verberauerit

rit Ancillam suam, ita ut infra tertium diem animam cum cruciatu effundat: eo quod incertum sit voluntate, an casu occiderit. Si voluntate post septem annos, si casu post quinque annorum tempora (aetate legitima poenitentia) ad communionem admittitur. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipit communionem distinctam. 50. c. si qua foemina 43. si quis voluntarie homicidium fecerit, ad ianuam Ecclesiae catholicae semper subiaceat, & communionem in exitu vitae suae recipiat. Si autem nun voluntarie sed casu aliquod homicidium fecerit, prior canon septem annis agere poenitentiam iussit d. capit. 41. Secundus quinque mandavit d. capit. 42. d. distinct. 50. cap. si quis voluntarie 44. Si quis praesbyterum occiderit duodecim annorum ei poenitentia secundum canones imponitur: aut si negaverit, si liber est, cum septuaginta duobus iuret. Si autem rem servus, super duodecim vomeres feruentes se expurgat, de hac & alijs similibus purgationibus, canonicis iam si antea obsoletis plura refert Martinus del Rio Disquisitionum Magicarum libro 4. Quaestione 4. secti. 1. & sequen. vbi sectione 4. profert plures exorcismos, & benedictiones quibus antiqui in Ecclesia pro illis exercendis utebantur nunc prorsus sublatae sunt optima cum ratione, ut ille ibi defendit, cum non sint petenda miracula; quae a se illis modis purgantibus precabantur, videlicet, ut elementa aquae, ignis, & cap. in illis miraculose non fungerentur suo munere. Conuictus vero servus noxae usque ad ultimum vitae tempus militiae cingulo caret, & absque spe coniugij maneat 17. q. 4. c. qui praesbyterum 24. & c. 2. de poenitentia. Qui subdiaconum occiderit trecentis solidis componat, qui diaconum 400. qui praesbyterum 600. qui Episcopum 900. qui Monachum 400. d. q. 4. cap. qui subdiaconum 27. Qui occiderit monachum, aut clericum arma relinquat, & Deo in monasterio seruiat cunctis diebus vitae suae, nunquam ad seculum reversurus, & septem annis publicam poenitentiam agat d. q. 4. c. qui occiderit 28. sed si praesbyteri non stola, nec orario induti vulnerentur, vel occidantur, occisione simplicis emendatione solvuntur d. q. 4. ca. ut praesbyteri 25. si quis matrem occiderit, sub poenitentia iugo debet permanere, ita ut per annum integrum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicae orans, & deprecans Deum perseueret, qualiter tanto expiatur piaculo. Completo vero anni curriculo introeundi in Ecclesiam licentiam habeat, tamen inter audientes stet, sed non dum communicet. Completis autem trium annorum curriculis sacrae communionis ei gratia concedatur: oblationes vero non offerat, nisi prius aliorum septem annorum curricula expleantur. His autem omnibus annis, atque temporibus carne non manducet, nec vinum bibere praesumat, exceptis festis diebus, atque Dominicis, & a Pascha usque ad Pentecostem, & quocumque ire voluerit nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiatur, arma non sumat, nisi contra paganos, ieiunet autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vespertam, a propria quidem, ac legitima coniuge non separatur, ne in fornicationis voragine corrumpatur. Si autem annorum trium cursum finis vitae illius appropinquaverit: corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps fiat, si autem, ut supra dictum est, efficiatur. Tamen si illius conversionem, & lachrymarum fontem in omnibus vidaritis floridis actionibus, & optimis operibus pullulare, humanius circa eum erit procedendum 33. q. 2. c. latorem. 15.

44. Si quis filium in lecto propressit, publica ei poenitentia est imponenda cum distinctione, de qua in c. quaesitum 7. de poenitentia. Quae quidem arbitrio ordinarij in secretum poterit commutari, & disponit Concilium Tridentinum 45. in sess. 24. cap. 8. Si quis uxorem occiderit, armis depositis publicam debet facere poenitentiam, vinum, neque siceram bibere, nec carnem villo nunquam tempore comedere poterit, praeterquam in Pascha, & in die Natalis Domini. In pane aqua, & sale poenitentiam agere debet, in ieiunijs, & vigilijs, & orationibus, & eleemosynis omni tempore debet perseuerare, armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare poterit, uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeat. In balneo nunquam lauetur, in conuiujs laetantium nunquam se misceat, in Ecclesia separatus ab alijs Christianis post ostium, & postes humiliter se ponat ingredientium, & egredientium simpliciter orationibus se commendat, communionem corporis, & sanguinis Christi cunctis diebus vitae suae indignum

se existimet in ultimo tamen exitus vitae suae die, si meruerit, pro viatico, si sit, qui tribuat, tantummodo venialiter, ut accipiat, ei conceditur 33. q. 2. cap. admonere 8. vbi glof. omnes. Et in verbo venialiter. Si quis in insanis aliquem occiderit, si ad sanam mentem peruenerit, leuior est poenitentia est imponenda, nam quae alienata mente fiunt, & si non imputentur ad poenam, tamen sacri muneris executionem impediunt 15. q. 1. si quis insanis 12. in prin. & 9. sic quae vbi glo. Hoc enim fit ad cautelam, & ne disciplina Ecclesiae deferatur, ut notat ibi glo. si quis fur, vel raptor occiderit: quia ad imaginem Dei creatus, & in nomine eius baptizatus est, interfecto eius quadraginta diebus non intret Ecclesiam. Lana veste indutus ab escis, & potibus, qui interdicti sunt, a thoro, a gladio, ab equitatu se absteineat, in tertia, quinta feria, & sabbato aliquo genere leguminum, vel oleum, & pomis paruisque pisciculis cum mediocri cere 47. uisita vicissim utatur, & temperate 13. q. 2. c. vlt. Si quis in se defendendo modum excedens aliquem occiderit arbitraria ei est iniungenda poenitentia consideratis circumstantijs c. significauit de poenitentia. Qui vero odij meditatione, vel propter cupiditatem iudaeum, vel paganum occiderit, quia imaginem Dei, & spem futurae conuersionis extermimat, quadraginta dies in pane, & aqua poeniteat dist. 50. 49. c. qui vero 40. Si praesbyter de fornicatione conuictus fuerit, quamquam secundum canones Apostolorum debebat deponi. Tamen si in virtute non perdauerit, sed sua sponte confessus adiecit, ut resurgat, decem annis ita poeniteat, tribus quidem mensibus priuato loco a caeteris remotus pane, & aqua a vespere in vespertam utatur tamen in diebus dominicis, & praecipuis festis modico vino, & pisciculis atque leguminibus recreetur sine carne, & sanguine, onis & caseo: sacco indutus humi adhareat: Die ac nocte iugiter misericordiam Dei omnipotentis imploret: finitis tribus mensibus continuis exeat: tamen in publicum non procedat: neque grex fidelis in eo scandalum patiat. Non enim debet sacerdos publice poenitere sicut laicus, ut iam dictum fuit. Postea aliquantisper resumptis viribus vnum annum, & dimidium in pane, & aqua expleat, exceptis Dominicis, & praecipuis festis, in quibus vino, & sanguine, onis & caseo iuxta canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno, & dimidio, corporis, & sanguinis Domini, ne indurescat, particeps fiat, & ad pacem veniat: psalmos cum fratribus in choro ultimus caneret: ad comu altaris non accedat: iuxta B. Clementis vocem, minorat gerat officia. Deinde usque ad expletionem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis paschalis diebus, tres legitimas ferias in vna quoque hebdomada in pane, & aqua ieiunet. Expleto septimi anni curriculo, si sui confratres, apud quos poenituit, eius condignam poenitentiam collaudauerint: Episcopus in pristinum honorem eum reuocare poterit. Sane sciendum est, quod secundam feriam vnum palterium canedo, aut vnum denarium pauperibus dando (si opus est) redimere poterit. Finitis autem septem annis, deinde usque ad finem decimi anni, sextam feriam (nulla interueniente redemptio) obseruet in pane, & aqua. Eadem quoque poenitentia erit sacerdoti de omnibus alijs peccatis, & criminibus, quae eum, in depositionem inducunt. Neque hoc cui libet videatur onerosum: si sacerdos post lapsum, digne ut supra dictum est, poenitens, ad pristinos redeat honores 82. distinct. c. vlt. Si monialis cum viro concubuerit, & fuerit deprehensa corrupta agat plenam poenitentiam, id est publicam 27. q. 1. c. q. 5. vbi glo. in verbo plenam. Decem enim annis publice debet poenitere d. q. 1. c. deuotam 27. Hi vero qui sanctimonialibus scientes matrimonio ad iniuriam Christi copulantur, separantur, & nunquam eis concedatur coniugali vinculo copulari, sed in poenitentia lamentis se vehementer dum viuunt afficiant d. q. 1. c. hi ergo 15. Qui vero saxo velamine testata & consecratam in uxorem ducit anathemate feriatur ipse cum ea, & si poenitentia egerint, transeuntibus de seculo viaticum non negatur d. q. 1. c. si quis sacro 17. c. virgines 25. Professa vero mutato habitu in monasterio donec diem ultimum claudat, sub erumnis arduae poenitentiae religata debet manere d. q. 1. c. oes 36. vbi glof. Si quis sacerdos cum poenitentiali sua rem habuerit, non solum dignitatis honorem amittit, verum etiam usque ad exitum vitae iugi poenitentiae se subdere debet, graue enim adulterium commisit. Idcirco femina si laica est, oia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conuersa in monasterio Deo usque ad mortem seruiat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit homi-

hominib. ab omni officio deponatur, & peregrinatio duodecim annis pœniteat, postea vero ad monasterium vadat, ibique cunctis diebus vitæ suæ Deo seruiat, Non enim debet Episcopus, aut Presbyter commiseri cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confessa peccata. Si forte (quod absit) hoc contingerit, debet sic pœnitere, ut modo de sum spirituali Episcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur: si tamen in conscientiam populi denenerit. 30. q. 1. c. omnes. 8. cum de obitu. c. sequentibus: Non enim deponuntur, nisi pro publico crimine, quod in notitiam populi denenerit, distincto. 30. c. sacerdotes, & cap. 3. h. l. in d. q. d. l. 1. cap. vi. in verbo conscientiam. Si quis uxorem adulteram dimittere noluerit, etiam debitum reddiderit, ideo quia cum adultera commixtus sit, quæ adhuc crimine suo non est purgata due bis annis pœnitere debet, aut ablineat se a matrimonio eius, donec expleat satisfactio criminis penitentia sit, quia post satisfactioem penitentia non meretur vocari adultera. Similiter si virum suum uxorem inuenit adulteram, non ad impria iudicatur. 32. q. 1. cap. si quis 4. Si vero quis scit uxorem suam adulteram, & non vult eam dimittere, sed in matrimonio habere, tribus annis pœnitet, & quatuor pœnitentia abluatur, si ab illa. d. q. d. c. si q. 6. Si soror uxoris ad vim secesserit, & ipse in scum eam cognoverit, penitentiam ad illam facere debet, & legitimum suum conjugium habere permittitur. Illa vero viduata digni affligitur, & in æternum coniugio priuatur. 34. q. 1. c. 1. & 2. c. in lectum. 6. Si quis Eucharistiam euometur, si laicus sit, quatuordecim diebus pœniteat, Clerici, vel monachi, sex dies, & Presbyteri septuaginta diebus pœniteant, Episcopus nonaginta si per ebrietatem, vel contumaciam. Si proinde hinc causa septem diebus pœniteat, ut de consecrat. d. 56. h. l. c. 2. c. si per ebrietatem. 28. Si quis bene Eucharistiam non custodierit, & minus vel aliquod aliud peccatum commiserit, 57. medietate quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdidit illam in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non consentientia fuerit triginta diebus pœnitet, si autem in diebus 58. ne 94. Si quis de manu haretice Eucharistiam in ecclesia id prohibuitum fuerit, vel ei in ecclesia, ipse autem diligens annuam pœnitet, si autem in ecclesia, & postea pœnitet, non regent decem annos pœnitet, si autem in ecclesia pœnitet, septem annos, & quatuor humanitas, & quinquaginta annos pœnitet. Si quis permissit hareticam huiusmodi in ecclesia brate in Ecclesia Catholica, & necesse quadraginta diebus pœnitet, si pro reuerentia eius in ecclesia, & quatuordecim diebus pro damnatione Ecclesia Catholica, & consuetudinis Romanorum, projiciatur ab Ecclesia, sicut haretici, nisi habeat penitentiam, si habuerit decem annos pœnitet, si recesserit ab Ecclesia Catholica in congregatione hareticorum, & alibi perflauerit, & postea penitentiam egerit, duodecim annos pœnitet, tres extra Ecclesiam, septem inter audientes, & duos adhuc extra communionem. De his in Canone dicitur, ut duodecimo anno communionem sine oblatione percipiant. 24. q. 1. c. si quis dederit. 4. ut glo. in verbo sine oblatione circa concordantes. Si quis penitentiam ad Ecclesiam non inuenit redeunt, decem annos pœnitet, de consecrat. h. l. c. 1. cap. si qui vult. Si quis sit rebaptizatus ignorantem non pœnitet, si scierit per septem annos pœnitet quarta, & sexta feria, & dies Quadragesimas ieiunet, de consecrat. d. 112. c. quibus 112. & ca. eos quos. 118. Si quis inuitatores consulerit quinque annos pœnitet 26. q. 3. c. si qui damnationes. 2. & cap. 60. ut supra lib. 1. tit. 42. Si Presbyter excommunicatus sacra ministeria peragit, & pœnitet, tamen a communionem saginatus itudeat tribus continuis annis per hebdomadam omni secunda, quarta, & sexta feria a vino, & carne penitentis ieiunare, & vltra iungenda ne quaquam committere. 1. 61. q. 3. c. de his lib. 9. Si quis, & forma reconciliandi excommunicatos penitentes prescribitur in d. q. 3. c. cum aliquis 108. talis videlicet. Cum aliquis, vel excommunicatus, vel anathematizatus penitentiam ductus veniant postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicauit, ante iannas Ecclesia venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent, & scille terra prostratus veniam postulat, & de futuris cautelam spondet. Tunc Episcopus apprehensa eius manu dextera, in Ecclesiam illum intromittit, & communionem

Christiana reddat, & septem Psalmos penitenciales decantet cum istis precibus. Kyrie. Eleyson. Pater noster. Saluum fac seruum tuum. Oratio. Paxta quæsumus Domine huic famulo tuo dignum penitentia fructum, ut Ecclesia tua sancta, a cuius integritate demeruerat peccando, admittentiu veniam consequendo reddatur innocuus. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Hactenus de specialibus penitentiis singulis peccatis tum publicis tum occultis iniungendis penitentibus per sacerdotes, quamuis 62. multa alia plures affert, potuissent. Ex quibus plura sunt obseruanda. Et primum, quod si variae legantur prescriptæ, minor est iniungenda, non maior, neque media, ut fuit supra probatum. Deinde, quod iniungendis non præscriptæ, ut illis graues, & difficiles, sed leuiores, & leuissimæ sunt iniungendæ, & nullæ sunt benedicti significandæ illæ penitentia, quæ pro admittis peccatis præstauerunt: & cum amicorum orationibus eorum ofynatum studiis pondus penitentia subleuandum, & si forte migrauerint, non obligati a communione, & consortio veniant alieni. A quo periculo si diuinitus excepti conualuerint: penitentia modum a sacerdote sibi impostum diligenter obseruet, & ideo secundum autoritatem Canoniam, ne illis inuā pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus Ecclesiasticis sacra vñctio Olei sancti secundum scriptura Sanctoijus Partium communionem vñcti resiciantur. 63. q. 2. c. 7. in princ. c. 1. & c. sequent. Nam in articulo mortis constitutis nequini vtriusque sexus, quam illis sceleris indolentis, & penitentia hæc sacramenti absolutionibus, & vñctio consolatione denegatur, d. c. 1. cum alijs pluribus scripturalis. Inquit enim Deus in Ezech. 33. Viuo ego, nolo inobediens impijs, sed ut conuertatur impijs a via sua, & viuat. Huc pertinent alia loca insignia. Hinc etiam 3. Ezech. 18. Modicum in relata per Cardinalem Bellarminum de accessione mentis in Deum Gradu 5. c. 3. Postremum obsequium est, quod quamuis singulis peccatis graues leguntur penitentia prescripta. Tamen si penitentes patet, cum in confessionibus mag. am cordis contritionem, vel a peccatis poris debilitate sacerdoti non videantur habilis, & forte ad illas subeundas, poterit discretus index tum res penitentibus, tum respectu quantitatis suo arbitrio illas inuenire abstinere, & ad sola omnipotentium nomina Iesu Maria inuocanda cum summa pietate retinere, ut colligitur ex pluribus locis antea citatis, & ex d. c. 1. q. 7. & cap. 2. cum pluribus sequent. c. hoc sit. 8. c. pœnitet. 9. cum alijs citatis supra num. 7. & 37. Verum, quia nomina peccatorum multum potest prodesse sacerdotibus iudicibus in iniungenda penitentia exercendo, ideo videntur subicienda ea, quæ passim peccata esse Pontificio iure leguntur.

S V M M A R I U M.

- 1 Peccatum quod sit.
- 2 Peccatum quod duplex, eius genera, & distinctiones.
- 3 Peccatum tribus modis committitur.
- 4 Peccatum aut originale, aut actuale.
- 5 Peccatum, quibus circumstantijs aggravatur.
- 6 Fornicatio post hæresim maximum peccatum.
- 7 Iurare an sit peccatum.
- 8 Iurare per creaturas, an sit grauius, quam per creatorem.
- 9 Iurare per Euangelium non est maius, quam per Deum.
- 10 Iurare per membra Dei blasphemum est.
- 11 Cause efficietes peccati, suggestio, delictio, & consensus.
- 12 Peccator de Ecclesia Christi non potest appellari.
- 13 Peccanti pereunt opera bona ante præstata.
- 14 Peccatum est, quodcumque ex fide non est.
- 15 Infidelium vita omnis peccatum est.
- 16 Mentiri peccatum est.
- 17 Mendacium omnino fugiendum.
- 18 Abrepta mendacium saluatur, quando uxorem dixit foror em.
- 19 Mendacium quid, & quomodo cognoscatur.
- 20 Mendaci genera plura recensentur.
- 21 Verbis vni ad fallenam peccatum est.
- 22 Mendacium in verbis, & operibus simulatis consistit.
- 23 Mendacium sine dolo dicens non peccat.
- 24 Negociatores, qui dicantur abominabiles.
- 25 Militiam exercere, an peccatum.
- 26 Militare in bello iniusto peccatum, limitatur nu. 27.
- 28 Milites quid obseruare debent in bello ne peccent.

- 29 *Insidia, & doli in bello iusto non sunt peccatum.*
 30 *Loqui quando sit peccatum.*
 31 *Ignorantia, & error non est peccatum.*
 32 *Stellarum cursus in omnibus obseruantes peccant.*
 33 *Obseruaciones omnes Calenda- rum dierum peccatum.*
 34 *Mortis occasionem casu prabens non peccat.*
 35 *Interficiens se ipsum peccat.*
 36 *Defendere se ipsum non est peccatum.*
 37 *Peccata ab Ecclesia non corrigenda, si corrigi non possunt sal-
 ua pace Ecclesie.*
 38 *Peccata non corrigenda eorum, qui nobis subditi non sunt.*
 39 *Correctio peccatorum quando facienda.*
 40 *Brachium secubare implorat Ecclesia ad correctionem pecca-
 torum.*

De Peccatis. Tit. 94.

Definitio peccati, seu descriptio pulchra, & ampla proponitur in 15. q. 1. in princ. & §. fina. Est enim peccatum voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere, vt ibi. Est enim peccatum opus iniquitatis, iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti, vt de peniten. distinct. 3. c. ille. Rex 23. §. tamen nobis. Et peccatum dupliciter accipitur large, & strictè, large, quicquid à Deo non est peccati appellatio continetur, vt peccatum originale, & vitium animæ, quod dicitur habitudo mentis iniusta: Si enim Deus omnipotens dicitur, quia omnia potest, & facit præter peccata, rectè quicquid ab eo non est, peccatum dici potest, etiam posse peccare, non sit aliquid posse, sed nihil posse, vt de peniten. distinct. 2. c. charitas 14. Strictè verò, & propriè dicitur peccatum peccantis actio. & hæc est accipiendum secundum illud Diui Augustini in libro 2. contra Faustum, c. 27. videlicet. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei, quod conuenit cum dictis supra lib. 1. tit. 13. num. 1. Et est opus iniquitatis, quia ex iniquitate, vt ex causa procedit, sicut è contra bona merita ex charitate, vt arguit glo. de peniten. distinct. 2. c. ille. Rex. 25. in verbo operatrix culpæ, & Diuus Thomas in 1. 2. q. 77. art. 6. q. 72. art. 1. Et quod omne peccatum lethale sit non solum offensio Dei, vt colligitur ex dicta Diui Augustini definitione, vbi supra. Sed & etiam offensio omnium rerum, quas fecit Deus præclare demonstrat Cardinalis Bellarminus de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 1. & Polyantea in verbo Peccatum. † Diuiduntur enim peccata in mortalia, & venialia in distinct. 25. c. vnum oratorium, §. & quamuis Apostolus, & c. sequen. Diuus Thomas in 1. 2. q. 72. art. 5. & q. 88. & 89. Peccata autem mortalia sunt septem, videlicet. Superbia, Auaritia, Luxuria, Ira, Gula, Inuidia, Accidia. Quibus opponitur. Primo humilitas, Secundo Liberalitas, Tertio Castitas, Quarto Patientia, Quinto Abstinentia, Sexto fraternus amor, Septimo diligentia. Et quamuis in d. cap. vnum d. §. & quamuis plura dinumerentur, Tamen cadunt omnia sub vno aliquo ex septem dinumeratis. Immo vt alias dictum fuit peccata omnia capitalia reducuntur ad tria capita, quæ S. Ioannes posuit in epist. ca. 2. scilicet. Concupiscentia carnis, Concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Quibus opponitur. Primo ieiunium, Secundo elemosyna, Tertio oratio. Nam ieiunium comprimit concupiscentiam carnis, elemosyna concupiscentiam oculorum, id est avaritiam, Oratio superbiam vitæ, vt etiam alibi dictum fuit. Sed & quatuor peccatorum genera afferuntur, de penit. distinct. c. super tribus 71. iuxta tropologiam, id est moralitatem ex Diuo Hieronymo in ca. 1. Amos. Id est primum cogitasse, quæ mala sunt, secundum cogitationibus acque vitæ peruersis, Tertium, quod mente decreueris, opere cõpleuisse. Quartum post peccatum non agere penitentiam, & in suo sibi complacere delicto, & secundum Diuum Gregorium lib. 4. c. 25. in Job. Quatuor modis peccatum in corde, & quatuor in opere consumatur, vt ibi demonstrat. Præterea ad tria genera peccatorum peruenitur, sicut tribus gradibus peruenitur ad peccatum, scilicet, ingestione, delectatione, consensione, ita ipsius peccati tres sunt differentie, in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes: vna quasi in domo, id est cum in corde consentitur libidini, altera quasi iam prolata extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia cum vi consuetudinis

malæ, tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis Euangelium legit, agnoscit, vt de penitent. distinct. 2. c. scilicet tribus 21. ex Diuo Augustino in lib. de sermone Domini in monte, c. 23. † Sciedum etiam est, quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur, & grauius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio, quam infirmitate peccatur, d. distinct. 2. c. sciendum 22. ex Diuo Gregorio lib. 25. moralium, cap. 16. & 15. q. 1. in princ. Et ita peccata alia dicuntur voluntatis, alia infirmitatis, d. q. 1. in princip. & cilla. canenda, & vt apud Diuum Thomam in 1. 2. q. 74. & 76. † Diuiditur etiam peccatum in originale, & actuale, vt de consecrat. distinct. 4. c. regenerante 136. & vtrumque remittitur in baptismo, vt ibi, & c. sequen. & supra tit. 84. & sequen. Sed & peccatorum vnum maius est altero, & è contra. † Nam maius, & minus peccatum reputatur, tum ex ipso genere peccati, tum ex persona peccantis. Nam cum instantie loci, temporis, dignitatis, & scientie aggrauant peccata, vt videlicet magis peccet Papa, & Clerici omnes, quam Imperator, & laici omnes in eodem genere delicti: & magis literatus, quam indoctus, & magis peccatur in loco sacro, vel in tempore, & magis peccat positus in dignitate, quam priuatus, distinct. 19. c. nulli, distinct. 50. c. quia tua. 11. q. 3. c. præcipue 25. q. 1. c. nulli, & de penitent. distinct. 5. c. consilii deret, & 32. q. 5. cap. qui viderit, l. omne §. augetur, ff. de militari. l. aut facta, §. 1. ff. de penis. l. Presbyteri, C. de Episcop. & Cleric. & supra lib. 1. tit. 13. Diuus Thomas in 1. 2. q. 73. per totam. Verum cum circumstantie sint bonæ, & consequenter à Deo, non debent esse alicui occasio mali, hinc dicitur, quod circumstantie non aggrauant peccatum, sed solus contemptus. Si ergo laicus ex maiori contemptu peccat, magis peccat, quam Clericus. Sed quia non consistit Ecclesie, qualiter quis peccet, an ex contemptu, vel alio modo, vt 24. q. 3. c. Deus, ideo non potest iudicare de peccato secundum contemptum, & ideo iudicat per circumstantias, quasi per quasdam præsumptiones, per quas magis puniuntur Clerici, quam laici, quia magis præsumitur contra ipsum, quia creditur scire, & carere omni excusatione, vt & literatus, & in dignitate constitutus, distinct. 40. cap. homo, §. Plures hæc que circumstantie, vltra iam relatas, quæ peccata aggrauare videntur referuntur in distinct. 5. c. consideret, de penitentia. † Post hæresim fornicatio maximum peccatum. Nam inter cætera septem vitia superius enumerata, vitium fornicationis maximum scelus est, quia per carnis immunditiam templum Dei violatur, & tollens membrum Christi facit membrum meretricis. Sūt autem quædam, quæ sicut animalia absque vlla discretionē indefinenter libidini seruiunt, quas nec vitis pecoribus comparauerim. Peccata enim, cum conceperint, vltra non indulgent maribus copiam sui, §. 2. q. 7. canon solum 15. §. inter cætera, & c. sequen. Huc pertinent, quæ dicit Apostolus ad Ephes. 5. & 1. Corinth. 5. relata per Cardinalem Bellarminum de Gemitu Columbæ lib. 1. ca. 9. & quæ dicuntur infra tit. 107. num. 7. Hæc enim carnis peccatores ponit Dante in inferno Cantilena 5. in pena motus indefinens, ibi.

In inferno, ch' a così fatto tormento

Er an dannati i peccator carnali,

Che la ragion sommettono al talento.

Et come gli storme ne portan l' ali,

Nel freddo tempo a schiera larga, e piena

Così quel fiato gli spirati mali

Di qua, di là, di giù, di su gli mena:

Nulla speranza agli conforta mai,

Non che di posa, ma di minor pena.

Ipsius quoque fornicationis gradus sunt, de quibus supra lib. 1. tit. 31. 35. & 36. † Sed & si iuramentum præstandum non sit, dicente Christo in Euangelio. Sit semper sermo verus, est, est, non non. Tamen iurare non est peccatum. 22. q. 1. in princ. c. 1. & sequen. Non enim est contra præceptum iuratio, quæ à malo est, non iuratis, sed incredulitatis eius, cui iurare quis cogitur. Nam hinc intelligitur ita Dominum prohibuisse à iurando, vt, quantum in ipso est, quisque non iuret, vt multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum, & suauè aliquid, d. q. 1. c. non est. 2. Peierare peccatum est, non iurare, & in necessarijs verum iurare non est

est peccatum d. q. 1. cap. in nouo 3. & c. loquen. Idem nec tamquam bonum appetendum, nec tanquam malum iuramentum est vitandum d. quæst. 1. capit. 2. & cap. ita ergo 5. Per idola iurare peccatum est d. quæst. 1. cap. & iurabit item, & per creaturas cap. considera 8. & est omni iure prohibitum, vt probatur supra lib. 2. tit. 34. f. Sed queritur quid grauius an per creaturas an per creatorem iurare fallaciter? Dupliciter enim reus est, qui per creaturas iurat mendaciter, quia & contra prohibitionem iurat, per quod sibi iurare non licet, (à quo peccato est immunis, qui non nisi per Creatorem iurat) & proximum dolo capit, quod facit etiam per Creatorem mendaciter iurans. Sed si periurium tanto magis pœnale est, quanto Sanctius illud est, per quod iuratur, apparet, quod & si per creaturas mendaciter iurans dupliciter peccet, grauiori tamen se subijcit pœnæ, quia per Creatorem iurat mendaciter d. quæst. 1. cap. penul. 9. f. sed queritur, & supra d. lib. 2. tit. 35. f. Non autem maius est per Euangelium, quam per Deum iurare d. quæst. 1. capit. si aliqua 11. æque enim obligatur, qui iurat per Deum sicut qui iurat per Euangelium, quoniam scripturæ sanctæ propter Deum sunt, non Deus propter scripturas d. c. 11. Sed si quis per Deum iuraret non solemniter, & per Euangelium solemniter, vel è conuerso, magis est obligatus quoad Ecclesiam solemniter iurans, sed quantum ad Deum æqualiter capitulo iustus. Qui clerici, vel vouen. & sic æqualiter peccaret quoad Deum, & Ecclesiam fallaciter iurans. Quia licitum est iurare per Euangelium, vt etiam per Altare, per Crucem 5. quæstione 5. capitulo, qui peierat glo. in d. cap. si aliqua 11. in verbo propter scripturas, & supra lib. 2. tit. 34. sub num. 23. Sed per membra Dei non est licitum iuramentum. Authen. vt non liceat luxur. col. 6. cit. ca. medium, & 22. quæst. 1. cap. si quis per capillum 10. vt 10. & supra lib. 2. tit. 34. f. Iurare enim per membra Dei blasphemia est contra Deum d. cap. si quis, & d. Auth. Vt non luxurie. f. Sed cause efficientes peccati sunt suggestio, delectatio, & consensus, vt de pœnitent. distin. 2. cap. sicut tribus, & distin. 6. cap. sed pensandum versicu. tribus enim. Subiectum verò peccati est homo. Solo enim peccato diaboli filij sumus, de pœnitent. distin. 1. cap. qui natus 36. & 12. distin. 2. c. vt cognouerunt 39. §. fin. & c. sequen. f. Qui ergo peccato est, & aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici de pœnitent. distin. 2. cap. Ecclesia 70. et Diuo Hieronymo in 5. 3. episto. ad Ephes. f. Præterea peccati bona opera, quæ antea præstitit perennit pro vita æterna consequenda, quoniam pro ea est perseverandum in bono vsque ad finem vitæ de pœnitent. distin. 2. cap. si enim §. fin. cap. Apollus cap. mirandum cap. multi, & distin. 4. cap. si ex bono 14. cap. in domo. f. Sed & omne quod non est ex fide, peccatum est, quia quicquid ex fide non est, vt ad æternam valeat sal. 15. Intern. inutile reputatur apud Dominum. f. Vnde omnis infidelium vita peccatum est, nec valet esse bonum, quod fit absque Deo. Vbi enim deest cognitio æternæ, & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus 28. quæst. 1. c. omnes 14. §. illud verò vsque ad finem. Iurare per se peccatum non est 22. quæst. 1. cap. non est 6. vt moueritis cap. tu malum cap. & iurabunt capit. non est cap. si peccatum. Iurare per falsos Deos est peccatum duq. 1. cap. penult. item & per creaturas d. cap. penul. §. est & 16. alia quæstio. vt & superius dictum fuit. f. Mentiri peccatum est. Si quis mendaciter promissit. Ille autem, qui promissit falsum, & putat verum, non mendaciter promissit 22. quæst. 2. cap. 2. §. cum ergo. Non enim est mentiri dicere falsum, quod putat verum. Is autem qui mentitur ea, contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi, & mentitur, & peccat d. quæst. 2. cap. si autem 4. cap. Beatus 5. ca. in quibus 6. compluribus sequentibus. Hos enim 17. Dantes ponit in inferno cantilena 30. f. Itaque omne genus mendacij peccatum est, & est summo opere fugiendum, nec casu, nec studio mendacium est loquendum, nec vt quis profit, vel vt vitam alicuius defendat. Cauendum mendacium in omnibus d. quæst. 2. cap. omne genus 16. loco verò, cum autem; que non sunt tanquam ioco dicuntur, non reputantur mendacia d. q. 2. c. quod autem 18. Tamen veterum exemplo non licet mentiri d. q. 2. c. si quis 19. Hinc est quod obstetrices de pietate mentiendi remuneratæ, puniuntur de mendacio d. q. 2. c. si quislibet 20. f. Quomodo autem saluentur mendacia Abrahæ, quæ dixit de vxore, quod

erat soror, & quæ dixit seruis se cum sibi reuersurum, de conducebat eum immolaturus, habetur in d. quæst. 2. cap. si quislibet 2. §. Abraham, & capi. queriuit 21. vbi dicitur simulasse, & notatur quandoque simulationem vitium esse, non esse peccatum, & in tempore assumendam, vt in ca. 19. vitium 21. f. Sed ad cognoscendum mendacium, & ab assertionibus non mendacibus illud excludendum oportet illud definire. Est enim mendacium (vt Diuus Augustinus) ait falsa significatio vocis cum voluntate fallendi relatus in d. quæst. 2. ca. Beatus 5. §. est enim. Quapropter in rebus, in quibus nihil interest ad capeffendum. Lei Rogrum, vt res credantur an non, & vtum vera siue sint, siue putentur, an falsa, in his errare, id est aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, aut si est, minimum esse, atque leuissimum. In ipsarum consideratione rerum, quæ dicuntur, tantum interest, quia siue quis fallatur, siue mentiatur, vt cumque falsi quam mentiri, minus est malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen longè tolerabilius est in his, quæ à religione seiuncta sunt, mentiri, quam in his, sine quorum fide, vel notitia Deus coli non potest, falli d. quæst. 2. cap. in quibus, & c. seq. f. Sed genera mendacij plura sunt. Primum enim est capitale mendacium, ioseq; fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, vt aliquem lædat iniuste, quod & tale est, vt & nulli prosit, & obfit alicui. Tertium quod & ita prodest alteri, vt obfit alteri, quamuis non ad immunditiam obfit corporalem. Quartum quod fit sola mentiendi, fallendique libidine, quod mirum mendacium est. Quintum quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus pœnitentia euitatis atque reiectis sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alium veluti si quisquam pecuniam alicuius iniuste tolleat, sciens, vbi sit nescire mentiatur quocumque interrogante. Septimum genus mendacij est, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolit hominẽ ad mortẽ quaesitũ prodece, mentiatur. Octauum quod & nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporali alienem tueatur, in quibus non est mentiendum. Verum in his octo generibus tanto quisque minus peccat, cum mentitur quanto magis à primo recedit. Quisquis autem esse, at quod genus mendacij, quod peccatum non sit putauerit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se deceptorum arbitratum aliorum 22. quæst. 2. cap. primum 8. ex Diuo Augustino in lib. de mendacio cap. 14. & cap. is qui 4. Verba enim propterea instituta sunt, non per quæ se iniucem homines fallant, sed per quæ quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat. f. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Nec ideo nullum mendacium putandum est, non esse peccatum, vt 22. in d. cap. 4. & in d. capi. 14. f. Præterea mendacium non solum in verbis falsis, sed etiam in simularis operibus consistit. Mendacium namque est Christianum se dicere, & opera Christi non facere. Mendacium Episcopum, sacerdotem, vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari 22. quæst. 5. cap. si quis laicus §. vt itaque, & cap. caute 22. f. Verum tamen si quis sine dolo mentitus fuerit non peccat cap. 2. §. sed aliud cum sequen. quia non est mentiri, vt ibi, & cap. is autem 4. cap. Beatus 5. & cap. vltim. §. probatur. Sed & mendacium non est, si quis in Baptismo interrogatus, an Paruulus quem suscipit credat in Deum, & Diabolo eiusque operibus renunciet, id affirmet redere, & abrenunciare. Quoniam in Ecclesia Saluatoris per alios paruuli credunt; sicut ex alijs ea, quæ illis in Baptismo remittuntur peccata traxerunt, nec illud cogitetis, eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis, & sanguinis Christi, quia corpore, & sanguine Christi participat, quod per Baptismum membrum eius efficitur. Hoc enim qui non credit, & fieri non posse arbitrat, profecto infidelis est, & si habeat fidei sacramentum. Longeque melior est ille paruulus, qui etiam si fidem non dnm habeat in cognitione, non ei tamen obicem contraria cognitionis apponat, vnde Sacramentum eius salubriter percipit, de consecrat. distin. 4. cap. quæris 129. §. difficillima in siue in finem cum duobus cc. sequentibus. Huc conserunt, quæ dicta sunt in tractatu de tutela, & cura lib. 3. quæst. 60. per totam. Si quis Sacramentum illicitum non seruat, non ideo dicitur peccare 22. quæst. 4. cap. inter cætera 22. per totum, & 5. sed cum his omnibus capi. innocens 23. per totum, & quæst.

quæst. 2. capit. 2. Sed & qui negociatur peccat, quid enim aliud est negocium, nisi quæ possunt vilius comparari, carius velle distrahere? † Negociatores ergo illi abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minimè considerantes per immoderatum pecuniarum ambitum polluantur, merces suas plus periculis onerando, quam pretijs distinet. 88. ca. 2. 5. pitulo eiciens 11. cum duobus cc. sequen. † Militare non est peccatum. Nam & si militare videatur alienum ab Evangelica disciplina, vt late probatur in 23. quæst. 1. in princ. capitu. 1. & sequen. Nihilominus Christiana disciplina non omnia bella culpatur. Non enim dicitur in Euangelio militibus, vt arma abijciant, seque militiæ omnino subtrahant. Dicitur autem est eis. Neminem conculseritis: nulli calumniam feceritis, sufficiant vobis stipendia vestra. Quibus. n. proprium stipendium sufficere debere præcipit, militare vtique non prohibuit d. quæst. 1. capi. paratus 2. in fine. Nā & in armis bellicis milites Deo placare possunt, placuit. a. David, & plurimi illius temporis iusti. In his erat, & ille Centurio, qui Domino dixit. Non sum dignus, vt intres sub tectum meum d. quæst. 1. cap. noli existimare 3. vsque ad finem quæstionis, & Clerici licet regulariter bellum mouere nequeant, Tamen pro defensione sua, rerum suarum, atque Ecclesiæ possunt mouere arma, vt concludit Innocent. in cap. olim nume. 7. de restit. spoliat. & Prælati iurisdictionem temporalem cum Ecclesiastica habentes possunt contra subditos inobedientes, & rebelles indicere bellum, sed illius exercitium debent laicis committere 15. q. 6. cap. auctoritatem, & ibi glos. Innocent. in d. capit. olim num. 8. cap. 1. de pœnis in 6. Gail. de pace publica lib. 1. cap. 8. numero 23 & sequen. & infra libro 4. tit. 16. num. 43. & 26 sequen. † Verum si bellum iniustum sit, in eo militare est peccatum, vt colligitur ex tota illa quæst. 1. & probatur in q. 2. in princ. & per totam vbi definitur, quod bellum iniustum sit, de qua re infra d. tit. 16. † Sed de iustitia belli non debent iudicare milites illi, qui subditi sunt Cæsari bellum indicenti, seu alij Principi, quoniam isti necesse habent obedire imperio Domini: † Sufficit enim quod in eo exercendo neminem concutiant, nulli calumniam faciant, & sint contenti stipendijs suis. Propterea enim prouidentia quadam militanribus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur prædo grassetur. In reliquis verò concernentibus bellum sibi à Principe commissum necesse habet sufferre, tolerare, obedire. Milites verò exteri, & auxiliares non subditi ante quam ad bellum aliquod conducti auxiliares proficiantur, debent certificari de iustitia belli, qd si iniustum cognouerint, ad illud proficisci non debent, ita colligitur ex d. q. 1. cap. quid culpatur per totum, & §. ordo tamen vsque in finem, & cap. sequen. & ex d. quæst. 2. per totam. Tamen omnes tam subditi, quam exteri iam militiæ adscripti in bello ipso gerendo debent præmissa seruare. Nam si humana cupiditate bellum geritur, non nocet Sanctis, in quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper datum. Non enim est potestas nisi à Deo, siue iubente, siue finente. Ergo vir iustus si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si vice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel, vtrum sit, certum non est, ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo seruendi d. quæst. 1. cap. quid culpatur 4. §. sed si humana, & quæst. 2. per totum, & quæst. 3. in princ. cum sequen. vsq. ad quæst. 4. & quæst. 4. cap. sicut excellentiam capit. si non ex, & quæst. 5. cap. si non licet §. & ideo nequaquam capit.

29 quis enim. † Itaque data iustitia belli, dolo illud gerere, nec Principi, nec militibus peccatum est. Diuus Thomas 2. 2. q. 40. artic. 2. Hinc Poeta.

Museum clypeos, Danaumq. insignia nobis

Aperimus: dolus, an virtus, quis in hoste requirat?

Nihil enim ad iustitiam interest siue aperte, siue ex insidijs aliquis pugnet 23. quæst. 2. cap. Dominus noster 2. in princ. 30 & §. cum autem, & infra lib. 4. titu. 16. † Quoties verò loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non vt conuenit audientibus; toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum, qui audiunt. Consideremus itaque, quid loquamur, quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die iudicij 22. quæst. 5. c. quoties 21. Si quis alicui maledixerit, peccatum est 24. q. 3. cap. qui negligit 3. cap. certum 9. §. sed adhuc, cum duobus

sequent. c. Deus 38. Nisi non liuore vindictæ, sed amore iustitiæ quis maledixerit, d. cap. cum ergo 11. d. q. 3. §. sed qui pro. vsque in finem. c. cum sancti 12. c. Apostolica 13. & d. 31 c. Deus. † Error, & ignorantia non est peccatum. 22. q. 2. c. Beatus 5. §. fin. cum c. sequent. Si sortilegus quis sit peccat. 26. q. 2. c. 1. §. his ita. & dictum est supra libro 1. titu. penult. 32 † Si quis elementa colit, Lunæ, & stellarum cursus in omnibus operibus suis obseruet peccat. 26. q. 5. c. non liceat, & 33 d. tit. penult. lib. 1. † Si quis Calendaria iniqua obseruet, ocio vacet, domum lauro, aut viriditate arboru ornet, peccat. 26. q. 7. c. non licet, c. si quis Calendas. Idem si quis Calendas Ianuarias, & brumam ritu paganorum colit, vel aliquid plus noui facit propter nouum annum, aut mensas cum dapibus, vel epulis in domibus præparat, & per vicum, & plateas cantiones, & choros ducat, peccat, d. q. 7. ca. si quis Calendas. 14. Si quis dies certos, menses, & annos obseruet, aut commensationibus celebret, peccat, d. q. 7. ca. si quis Calendas 14. cum duobus cc. sequen. Si quis ius potestatis exercet aliquem accusando, vel puniendo, non peccat, c. quæsitum 45. & c. illud sequen. 23. q. 4. † Si quis casu occasionem mortis præbuit, non peccat, 23. quæst. 5. ca. 35 de occidendis, §. quia verò. vsque ad finem. † Si quis se ipsum interfecerit, peccat, dict. cap. de occidendis, §. fin. cap. 36 si non licet, cap. tu dixisti, cap. non est, cap. placuit. † Se ipsum defendere, vel alium repellere, ne ab eo quis iniuriã patiar, non est peccatum, d. cap. de occidendis, §. qui verò, l. vt vim, ff. de iustit. & iure. Sed & plures peccatorum species colligi possunt, tum libro 1. tum & 2. & hoc tertio in diuersis locis, vbi agitur de publicis iudicijs, & de diuersis delictis tum laicorum, tum Clericorum. Quæ non solum publicè corrigenda sunt publicis pœnis à iure præscriptis, vt in allegatis locis, sed & secretè ad animatum salutem per Ecclesiam, vt iam dictum fuit. † Sed quatenus attinet ad ius puniendi Ecclesiæ competens, obseruandum est, quod peccata ab ea non sunt corrigenda, quæ non possunt corrigi salua Ecclesiæ pace. 23. quæstione 4. cap. cum in lege, §. his itaque respondetur vsque ad ca. cum quisque cap. duo ista, §. fin. cum sequen. cap. qui peccat, cap. si Ecclesiæ, cap. quæsitum, cap. si quos igitur, capit. si non ex. §. breuiter, cum sequen. & quæst. 8. cap. legi. & 24. quæstio. 1. cap. quisquis, quæst. 3. cap. tam sacerdotes, cap. de excommunicationis, cap. rescandæ, cap. corripiantur, capit. ecce autem, cap. illud sanè, cap. norandum, & 11. quæst. 3. cap. 38 audi, §. final. cum cap. sequen. † Sed nec sunt corrigenda in eos, qui iurisdictioni nostræ non sunt suppositi, dicto cap. cum lege, §. his itaque, & §. final. capit. si quis potestatem. Idem erit si in ipsum Ordinarium, cui ius puniendi competit, peccatum sit, non in Deum, vel proximum, & quæst. 4. cap. quid faciet, §. final. cap. quod Christus, ca. inter querelas, cap. si is, qui. cap. & vindicta, & quæst. 5. capit. Deus. Nam talibus si pœniteant, est misericorditer ignoscendum, vt in memoratis iuribus. Si verò in malo perpetrato pertinares existant, sunt anathemate feriendi, dict. quæstione 4. cap. si illic, §. sed obijcitur, & cap. Guisfiliarius 30. in principio. vsque ad §. quod autem, & cap. non potest. 32. §. præcepta verò. † Sed & si peccatum semel aliàs fuerit dimissum, non erit vterius pro eo peccator corrigendus, dicta quæstione quarta, cap. si is, qui. 28. §. final. cum ca. sequen. Sed nec corrigendus quis est pro eo peccato, quod non fuit probatum in foro exteriori, dict. quæstione 4. cap. cum in lege 16. §. his ita responderetur, dict. cap. Guisfiliarius. §. final. cap. si quis potestatem, & cap. si sacerdos. 2. de offic. ordinarij. Et si ipsi ordinario soli constet peccatum, dict. §. his ita minus corrigendus est peccator si desit, qui eum accuset, dict. quæstione 4. cap. si quis, ver. & iudicis. Nec minus corrigendus est peccator ille, qui in eodem peccato habet sociam multitudinem, dict. cap. si quis potestatem, §. final. & cap. non potest in princ. Nam delinquentium multitudo diu per patientiam ad pœnitentiam est expectanda, prius quam publica adhibeatur cura, dict. quæstione quarta, cap. quid faciet, §. ecce quod. Si quis per ignorantiam, vel infirmitatem peccauerit, non est publicè corrigendus. 15. quæstione 1. cap. primo, §. porò infirmitas. vsque ad finem, cap. meritò, §. final. Sed nec peccator ille publicè corrigendus est, qui pœnitens, ac corrigibilis sit in foro interiori. 23. quæstione quarta, cap. tu non potest, §. præcepta. Nec minus ille, qui metus causa peccauit, dict. cap. meritò. Verum si multitudo adit peccantium, & tandem sit facien-

facienda correctio, in paucis sunt peccata multitudinis publice corrigenda ad exemplum aliorum, d. c. quid faciet 25. §. ecce, vet. aliquando in paucis, c. Guilifarius, §. quod autem. Sed & per contraria, & diuersa sunt peccata curanda, de penitent. distinct. 2. c. 1. §. oportet ergo, vt & in præcedenti dictum fuit, & dicitur in princip. huius præsentis tit. Sed antequam peccata publice corrigantur prius tentanda est reconciliatio cum Deo 23. q. 4. cap. si illic 29. §. fin. verò nihil. Tandem si non poterit obtinere reconciliacionem, & correctio sit facienda, si necessitas vigeat, poterit implorari brachium saculare 23. q. 5. c. Princeps 50. c. incestuosi 22. c. sunt quedam 39. exemplo Concilij Tridēntini in sessio. 25. de regularibus, c. Bonifacij. 5. Sæpè enim per Regnum terrenum, cæleste Regnum proficit: vt qui intra Ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam Ecclesie agunt: rēgore Principum conterant ipsamque disciplinam, quam Ecclesia humilitas exercere non præualeat, cernicibus superborum potestas principalis imponat, & vt venerationem mereatur, virtutē potestatis impertiat. Cognoscunt Principes sæculi Deo debere se rationē reddere propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt: Nam siue augeatur pax, & disciplina Ecclesie persideles Principes, siue soluantur: ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit, vt in citatis canonibus. Nam ipsis quod ad eos spectat agere spectantibus paratum est iudicium. Aliquando enim peccata puniuntur per populum iussu diuino excitati, vt in d. q. 5. c. vlt. per totum, & aliquando per Demones, qui appellantur furor, & ira Dei, d. quest. 5. cap. non solum 17. vbi glōf. in verbo fortitudines. Ita enim punimur etiam ab hæreticis, schismaticis, & infidelibus: & sic pro iustificatione, & exercitatione nostra bonum est quod sint, sicut sunt Demones, vt in d. glo. & alibi infra dicitur. Sed quia peccatis in conscientie oppo ad reconciliacionem perfectam, & satisfactioem opponuntur ex diametro eleemosynæ, ieiunia, & orationes, vt dictum fuit in tit. præcedenti, & cum de orationibus sit dictum supra in titulo 76. & alibi, pro coronide totius sacramenti videtur dicendum de eleemosynis, & ieiunio priusquam de reliquis sacramentis disseramus.

S Y M M A R I U M.

1. Eleemosyna quoruplex sit.
2. Res sacra pro redimendis captiuis absumenda.
3. Gloria Episcopi est pauperibus providere, non parietes Ecclesie ornare.
4. Ornatus Ecclesie non præferendus subuentioni pauperum.
5. Crates aurum abiecit putans aurum simul, & virtutes possidere non posse.
6. Vasa aurea, & argentea sunt vendenda pro necessitate pauperum subleuanda.
7. Eleemosyna iniustorum non iustificat.
8. Eleemosyna non sunt ab Ecclesia accipienda ab omnibus.
9. Eleemosyna non danda, nec accipienda ex turpi causa.
10. Eleemosyna non proficit nisi prius de peccato fiat penitentia.
11. Eleemosyna unde dicta.
12. Eleemosyna extinguit peccata, vt aqua ignem.
13. Eleemosyna quomodo sit danda.
14. Eleemosyna effectus ad viuos, & mortuos extenditur.

De eleemosynis. Tit. 95.

Eleemosynarum itaque trimembris habetur diuisio. Vna corporalis dare egentibus quidquid poteris. Altera spiritualis dimittere ab quo læsus fueris. Tertia delinquentes corrigere, & errantes in viam reducere veritatis. distinct. 45. c. & qui emendat. cum duobus sequentibus. Quarum maior est eleemosyna cordis, d. distinctio. 45. c. dux 13. Species enim eleemosynæ est dimittere debitum, d. c. & qui emendat, cum sequent. & de penitent. distinct. 3. cap. de quotidianis, §. fin. vt dictum etiam est in tit. 76. Nam omnia, quæ sunt ad proximi vtilitatem corporalem, & spiritualement spectant ad eleemosynam, vt docet Diuus Thomas in supplemento. summae questio. 15.

articulo tertio, & varij generis authoritatibus probatur in Polyantea in verbo eleemosyna. † Sed & pro dandis eleemosynis, & redimendis captiuis res etiam sacræ possunt, & debent à Prælatibus illarum administrationem habentibus alienari. Aurum enim Ecclesia habet, non vt seruet, sed vt erogat, & subueniat in necessitatibus. Quid opus est custodire quod nihil adiuuat? An ignoramus quantum auri, & argenti de templo Domini Assirij substulerunt? 11. questio. secunda, cap. aurum 70. ex Diuo Ambrosio, libro secundo, de officijs, cap. 28. Imo, & nos certo scimus ex historicis ecclesiasticis Eusebij, Genebrardi, & Baronij, & ex prophanis Tarcagnata, Louij, Guicciardino, & aliorum non solum Basilicas Apostolorum Urbis, sed & quamplurimas alias Christiani orbis Ecclesias sæpè à sacrilega hostium fidei Catholice manu fuisse spoliatas. Vnde cum ratione Diuus Ambrosius citato loco subdit. Nonne melius conflat sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam sacrilegus contaminata asportet hostis? Nonne dicturus est Dominus cur passus es tot inopes fame emori? & certè habebas aurum vnde ministrasses alimoniam. Cur tot captiui deducti in conuictum sunt, nec redempti ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, vt vasa viuientium seruares, quam metallorum. His non posset referri responsum. Quid enim diceret? Timui ne Ecclesie Dei decisset ornatus. Responderet aurum sacramenta non querunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captiuorum est: & verè illa sunt vasa preciosa, quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur quod eius sanguis operatus est. 12. questio. secunda, cap. aurum 70. ex Diuo Ambrosio, lib. 3. de officijs capit. 28. Sed quid diceret Diuus Ambrosius de vasis aureis, & argenteis ex redditibus Ecclesie pro priuato vsu constatis; hæc dicit agenda de sacris? iudicet qui hæc audiuit. Habet etiam huius sententia: sequaces multos, post quos Diuus Thomas in 2. 2. questio. 100. articulo quarto. Est enim homo maior toto mundo corporato, non mole, sed virtute, vt ex Diuo Gregorio Nazianzeno probat Cardinalis Bellarminus de ascensione mentis in Deum Gradu 2. Numrum si vasa sacra sint pro hominis alimonia eroganda, vt voluit Diuus Ambrosius, & Thomas, vbi supra. † Sed & non parietes templi ornare, sed pauperibus providere gloria Episcopi est, peccatum ergo erit Episcopi edificare palatia parietes illius ornare, pauperes verò negligere 12. questio. secunda, cap. gloria Episcopi 71. ex Diuo Hieronymo de vita clericorum, vbi subdit. † Multi edificanc parietes, & columnas Ecclesie subtrahunt, matimora nent, auro splendens laqueria, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Neque verò mihi aliquis opponat, Dines in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabricata. Tunc hæc probabatur à Domino: quando sacerdotes hostias imolabant, & sanguis pecudum erat remissio peccatorum: quamquam hæc omnia præcesserint in figura; sciti pram autem sunt, propter nos, in quos fines sæculorum deuenerunt. Nunc verò cum paupertate domus suæ pauper Dominus dedicauit portem crucem, & diuitias lutu portabimus, & inferius. Amico quicquid rapere furtu est; Ecclesiam fraudare sacrilegium est, accepisse quod pauperibus erogandum sit; & esurientibus plurimis, vel cautum esse velle, vel timidum, aut quod a pertissimi sceleris est; ali quid inde subtrahere omnium prædonum crudelitatem superat, & ad Paulinum de institutione monachi inquit. † Crates ille Thebanus homo, quondam ditissimus cum ad philosophandū Athenas pergeret magnum auri pondus abiecit, neque putauit se simul posse, & virtutes, & diuitias possidere. Nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur: & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubates, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timidè seruiamus. Plenus ventis facile de ieiunijs disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est: & cum eo conueniunt D. Ieānes Chrysost. homil. 51. & 81. in Matth. & D. Bernardus in Apologia ad Gulielmū Abbatem, & alij citati per Cardinalem Bellarm. de cultu sanctorum lib. 3. c. 6. in princ. Verum D. Ambrosius Hieron. & alij citati in dictis locis non negant, nec negare poterant quod Ecclesie sint ædificandæ, & ornandæ, immo affirmant opus bonū, & piū esse in

De genere

geure suo ingentibus sumptibus templa Dei edificare, aut ornare, vt luculenter demonstrat Cardinal. Bellar. vbi supra. † Sed voluit quod aurum, & argentum Ecclesie etiam in sacris vasibus conflatum pro necessitatibus pauperum erogeret sine timore, si aliter prouideri non poterit, & Diuus Ambrosius docet ordinem seruandum in illis vendendis pro talibus necessitatibus, vt animaduertit Bellarminus citato loco. Præterea non solum pauperibus omnibus sunt Ecclesiastici adstricti ad erogandas elemosynas, sed & etiam nominatim Viduis § 1. q. 1. capi. quomodo 10. §. hoc enim præceptum, vt dictum fuit etiam supra tit. 9. num. 36. & 37. & titu. 1. 2. & familiaribus, & proximis suis cap. 1. de cohabit. cleric. dist. 31. cap. omnino, & ibi glo. Concilium Tridentinum sess. 25. de reformatione c. optandum 1. §. omnino. Tholosanus de beneficijs cap. 5. & supra tit. 37. num. 8. & 9. † Quod verò attinet ad illas per Ecclesiasticos accipiendas à sponte dantibus in primis obseruandum est, quod elemosynæ iniustorum quamuis Ecclesie data non iustificat. Scriptum enim est. Victimæ impiotum abominabiles Deo, vota iustorum piabilia 13. quæst. 6. c. scriptum 11. Diuus Thomas 2. 2. quæst. 32. artic. 7. & supra 8. tit. 71. † Ideoque non ad omnibus sunt per Ecclesiasticos accipiendæ, nam nec à raptoribus, nec à manifestis Ecclesiarum violatoribus sunt recipiendæ cap. super eo 2. §. qui autem ver. nec eius elemosynam de raptoribus d. c. scriptum. Nec ab excommunicatis capit. sacris 28. §. nec si accumbat de senten. excomm. Verum excipiuntur ij, qui nõ nominatim sunt excommunicati 24. quæst. 2. capi. sanè, & ab excommunicatis nominatim prædicatores, qui alias sustentari non possunt, licite accipiunt cap. cum voluntate 9. §. 4. §. 1. de senten. excomm. † Sed ex rebus turpiter quaesitis elemosynæ non sunt dandæ, nec accipiendæ 1. q. 1. capi. non est 14. q. 5. in princip. c. 1. & sequen. vsque ad c. nemo c. elemosyna cap. neque enim c. deniq. cap. scriptum c. personale §. fin. & infra tit. 11. 3. num. 5. vers. Non obstat. Nec obstat tex. in d. q. 5. capit. qui habetis 14. quoniam id intelligitur facite de malo bonum, reddite scilicet, quod illicite tenetis, vt declarat ibi in §. sed hoc, & in c. seq. in fine omne enim, quod superest si non datur pauperibus illicite tenetur, vt apud Matth. 6. Lucam 3. qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet escas similiter faciat, & ita sentiunt Sanctus Basilus in oratione ad diuites S. Ambrosius in sermone 81. Sanctus Ioannes Chrysostomus hom. 34. ad populum Antiochenum. Sanctus Augustinus lib. 50. homil. 7. & in psalmo 147. Diuus Thomas in 2. 2. q. 66. artic. 7. & q. 87. artic. 1. cum alijs citatis per Cardinalem Bellarminum de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 8. ver. primum ex avaritia, & de arte beneuolendi c. 9. in fine, & c. 5. sed. & male acquisita aliquando bene possunt expendi d. c. 14. §. de malo. Et acquisita de peccato d. §. de malo in fine ver. de peccato, & c. seq. in prin. Verum tamen de peccato est prius agenda pœnitentia, quam elemosynæ dentur, vt proficiat ad tollendam pœnam pro peccato promeritam de pœnitent. distin. 3. c. qui vult 19. vbi glo.annes, & in ver. bo. incipe 11. re. † Dicta enim est elemosyna ab Eli, quod est Deus, & 12. Moys quod est aqua. † quia extinguit peccatum sicut aqua extinguit ignem dist. 45. gloss. in d. c. qui vult in ver. bo. 13. elemosyna. † Sed & quod ad modum dandi elemosynas attinet est obseruandum, quod libenter quisq. non iniustus, nec ob pudorem illas dare debet 23. quæst. 6. capi. iam verò 4. §. vnde Apostolus Hilarem enim datorem diligit Deus. Officium verò questorum sicut fuit apud Romanos pro paranda reipublicæ pecunia, vt infra lib. 4. titu. 5. & supra lib. 1. tit. 9. num. 14. ita constitutum est in Ecclesijs pro elemosynis colligendis, quorum officium describitur in capit. cum ex eo 14. in prin. vsq. ad §. ad hæc de pœnitentijs, 14. & in Clem. 2. cod. tit. † Efficitur autem elemosyna non solum ad viuos, sed & ad mortuos extenditur 13. q. 2. canonicæ 22. ibi aut charorum elemosynis, & §. vbi illud cum duobus ec. seq. p. out. & supra tit. 71. & 93. dictum fuit, & vt ex lib. 2. Marc. c. 12. probat Diuus Augustinus in lib. de cura pro mortuis c. 1. De illius necessitate fructu, ac modo disserit Card. Bellarminus vbi supra. Sed de acquisitis per simoniam an elemosyna recipienda, & iustificet simoniacum dicitur infra tit. 11. 2. & 13.

- 1 Ieiunium vnde traxerit originem
- 2 Ieiunium reuocat errantē ad paradysum, vnde gula regnante expulsi.
- 3 Ieiunium à paradiso originem ducit.
- 4 Diuino instituto ieiunandum, limitatur num. 5.
- 6 Tempora ieiunandi qua.
- 7 Quadragesima septimanā additā fuit à Telesphoro.
- 8 Sabbati die ieiunandum, & quare.
- 9 Dominico die non est ieiunandum.
- 10 Quatuor temporibus anni ieiunandum.
- 11 Ieiunia non sunt ante diem Pentecostes.
- 12 Feria quarta & sexta ieiunandum, & quare.
- 13 Dominica die si vigilia occurrat ieiunandum est in sabba.
- 14 Vigilijs quibus ieiunandum.
- 15 Carnes feria sexta & sabba comedere licet, si in his occurrat festum Natalis.
- 16 Cibus aridioribus vescendum tempore ieiunij.
- 17 Ecclesia frequenter visiganda tempore quadragesima.
- 18 Ieiunium curat vulnere delinquentium.
- 19 Ieiunium tollit podagram, & morbum articulare.
- 20 Ieiunij species est abstinentia, & voluptate illicita.
- 21 Ieiunia quotidiana alijs preferenda.
- 22 Medicorum præcepta sunt contraria ieiunio.
- 23 Gula vitium quinque modis nos tentat.

De ieiunio. Tit. 96.

DE origine ieiunij, est notandum, quod sexto die beate sunt creatæ, & cum bestijs, orta edendi potestas est, & vsus escarum. Vbi cib. cepit, ibi finis factus est mundi, ibi cepit sua incrementa nescire, vbi cæperit diuina opera circa eum ferari. Quo iudicio declaratum est, q. per cibos mundus haberet immutari, per quos desijt augeri, & inferius, & vt ferimus non esse nouum ieiunium, prima illic legem constituit de ieiunio. Eo vsq. nemo præuaricari nquerat, vt adhuc orta non esset, q. prima est præuaricatio iudicium ieiunium, abstinentiæ lex à Dño Deo; præuaricatio legis à Diabolo, culpa per cibum, latebra post cibum: cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in ieiunio. Serpēs gulæ persuadet, Dñs ieiunare decernit. † Itaq. gula de paradiso regnantē expulsi; abstinentia ad paradysum reuocat errantē dist. 35. c. sexto 8. ex D. Ambrosio in li. de Elia, & ieiunio c. 4. & 5. † Ex his intelligitur in paradiso ieiunij originem fuisse. Hinc abstinentia, & sobrietas laudatur, vt opposita vitij gulæ, & ebrietatis, vt notat gl. in d. c. 8. & D. Th. 4. in 2. 2. q. 146. † Qua pp. diuino instituto regulariter est ieiunandum, nec sine cā ieiunium est soluendū, hinc ideo Sacerdotes in missa ieiunij tempora laicis denunciant, q. sunt ab omnib. obseruanda de consec. dist. 3. c. 1. in prin. & §. h. c. ieiunia 26. & dist. 5. c. Quadragesima 16. & c. ieiunia 27. D. Th. in 2. 2. q. 147. ar. 3. & 4. Card. Bellar. de arte bene mori ed. c. 8. & plurimæ ois generis auctoritates proferuntur in Polyantea in verbis Abstinentia, Gula, Ieiunium. † Nisi infirmitas, vel alia cā necessaria contrarium indulgeat, vt in allegatis canonib. & c. sine sibi 20. & c. Consilium 2. §. cum aut. quæst. 1. vsq. ad sup. de obseruatione ieiuniorum. † Tempora aut ieiuniorum sunt Quadragesima ex Telesphoro episc. relato in dist. 4. c. statuimus 4. sup. se. in quadragesimā addidit septimanā, & hoc tempus vocatū est quadragesima dist. 4. c. 5. ex D. Ambrosio in lib. sermonum, & c. seq. & de consec. dist. 3. c. sacerdotibus 6. cum duobus ec. seq. & dist. 5. c. quadragesima 16. & seq. c. ieiunium 25. Antequam missarum solemnitas circa horam nonā decantata in quadragesima comedere non licet, de consecra. dist. 1. c. solent 50. † Die sabbati ieiunandum ob reuerentiam Dominice sepulture de consec. dist. 3. c. sabba 13. & dist. 5. c. quia dies 31. D. Tho. in 2. 2. q. 147. ar. 5. & ob aliam causam antea hæc dies fuit ieiunio in omnibus cōsecrata p. Moysen Tebe Historico li. 36. Neq. obstat canon Apostolicus 65. quæ loquitur de die Dominico, & si faciat mentionem et de sabba. † Die Dominico non est ieiunandum d. canone 65. & de consec. dist. 3. c. ieiunium 14. & seq. dist. 30. c. si quis tan. q. & c. vt. dist. 76. c. vtmā, & 26. q. 1. c. sacerdos ver. die aut. 9. † Quatuor temporibus anni videlicet in Martio hebdomada prima, in Iunio secunda, in Septēbri tertia, & in decembri quarta decernitur esse ieiunandum in 76. dist. in prin. c. 11 sequentibus vsq. ad c. scire debet. † Ante diem Pentecostes ieiun-

ieiunia non sunt celebranda de necessitate d. distinct. 76. cap. ieiunium in fine cum cap. sequen. cap. scire debet s. si 12 cum cc. loquoribus v. In quarta, & sexta feria ab initio noctis procedens v. que in sequentem diem scilicet quartam, & sextam feriam ieiunandum est, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator de consecrat. distinct. 3. capit. ieiunia 18. 17. & cap. de esu. carnium. 1. 1. Vigilia occurrens in Dominica die ieiunari debet in sabba to, & ieiunanda est vigilia. Di. 14. in Marthia. c. 7. de observatio ieiunioru. Vigiliae Apostolorum Adventus Domini, & ceterae sunt ieiunandae, de quibus in c. consuetudin. 2. in princ. & s. cum autem eod. tit. 15. Si festum Natiuitatis Domini occurrat in sexta feria, licet non est omnibus, exceptis professis, & venientibus carnes concedere c. vlt. eod. n. Quinta feria ieiunandum non est d. 16. dist. 3. c. ieiunium 14. Tempore autem ieiuniorum cibis aridioribus vescendum est d. dist. 3. c. non oportet 8. in fine. A carnibus, & vino abstinendum est d. dist. 3. s. ab exordio 12. quod intelligitur in diebus ieiunij non in die Dominico animo excedendi d. dist. 30. c. si quis et. s. si canone Apostolico 50. & 51. & sic ieiunio ad primam huiusmodi rationem, quae fuit ante diluuium sine carne piscibus, & vino teste Genebrardo lib. 1. Chrono. anno mundi 90. & 96. diluuij reuertitur. Immo nec animalia vlla, vt Leones, Canes, vultra res toto illo originarij auro videatur v. sa. carnibus, vt ex Basilio hom. 11. Hexaprobat idem Genebrardus citatis locis. 17. Tempore quadragesimae Ecclesia sanctorum frequentes visitanda, de consecr. dist. 3. c. nequit. Diebus ieiunij nec natalitia, nec aliae festiuitates sunt celebranda 13. q. 4. c. vlt. cum s. si. cum duobus cc. seq. c. nec vxorari in princ. Pleiniam itaq. curat vulnera delinquentium, duratq. sanctificat, de consecr. dist. 5. c. sint ubi in fine. Mens ab iniquitate, & lingua ab obrectationibus cohibentur d. dist. 5. c. nihil enim vita comptum, mentem eleuat, vitam largitur, & 19. praemia, vt canit Ecclesia. Tollitur orbium articulare, & podagram d. dist. 5. c. legimus. Contemnentibus autem ieiunare, & contemnentibus non valentibus ieiunare puniuntur pena, de qua in dist. 30. c. si quis eorum, & canone Apostolico 20. 68. & c. si quis carnem d. dist. 30. Species ieiunij abstinere ab iniquitate, & voluptate illicita de consecr. dist. 5. c. id. 21. iunium. Quotidianum vero ieiunia duplicatis, vel triplicatis sunt ponenda, & praesentia d. dist. 5. cap. non dico cum 22. duobus cc. sequen. Contraria ieiunio super praeccepta medicorum d. dist. 4. cap. contraria 21. Et vitium gula, quod nos tentat quinq. modis. Simus cauti d. dist. 5. c. quinq. modis 22. c. ne tales 19. c. legimus 30. Cui occurrendum est ieiunio. Et in refectione temperantia tum respectu qualitatis, tum respectu quantitatis, tum etiam respectu desiderij adhibenda est, vt in allegatis, alia plura de ieiunio dicta fuerunt supra tit. 71. & tit. 93. Nunc de reliquis Sacramentis est differendum, scilicet de extrema vnctione, quod Sacramentum sequitur post Sacramentum poenitentiae, deinde dicetur de reliquis.

nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus Verbis habemus ritum ibi, orant super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Item & promissione ibi, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit dimittentur ei. Et haec ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, decet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Deiq. mandatum colligitur euidenter ex eo, quod Apostolus non auidet in absolute promittere tantum effectum, nisi a Domino id accepisset, promittit. & alleuiationem, & peccatorum remissionem a Domino vinctum consequutum ibi, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei, vt non possit dubitari id a Domino pro infirmis fuisse institutum, vt nouerat Apostolus Iacobus, qui ideo hortatur ad illud suscipiendum, ita arguit Cardinalis Bellarminus de extrema vnctione lib. 1. c. 2. Qui in c. 4. ex veterum traditione probat hanc infirmorum vnctionem esse Sacramentum. Et est textus in c. cum venissent de sacra vnctione. Adest Concilium Nicaenum canone 69. & alia Concilia, & vltimum Tridentinum in princ. citatum. Et quidem optima ratione huiusmodi Sacramentum fuit ab Ecclesia semper agnatum, & ministratum infirmis. Nantiqum Dominus Sacramentum instituit, quibus veluti diuinis subsidijs iuuarentur in ingressu Ecclesiae, & in progressu, certe nullo modo credendum est, esse fuisse eius diuinam prouidentiam in egressu, & transitu ab hac temporalis habitante Ecclesia ad aliam triumphantem sempiternam, praesertim cum nunquam magis homo fidelis indigeat auxilio, & praesidio, quam in articulo mortis, vt arguit Concilium Tridentinum citato loco, & Lancelottus in st. de extrema vnctione s. 128. Cuthus in st. de extrema vnctionis Sacramento. Et vltima docent Patres Sancti Gregorius homil. 39. in Euangelia, & lib. 24. moralium ca. 17. & 18. Eusebius Emisenus homil. 1. ad Monachos, & Ioannes Climacus de 30. gradib. gradu 7. Tunc enim hostes fortius impugnant, quia modicum tempus habere se vident, & ipse homo nunquam est ineptior ad resistendum ob dolorem mortis, & agnitionis magnitudinem. Et quia infirmi saepe vniuntur pro salute, recuperant sanitatem corporis, ideo quando iterum infirmantur, & iterum vnguntur. Est enim hoc Sacramentum extremae vnctionis reiteabile, vt pote a Deo institutum pro eo tempore quando sumus in aliquo discrimine vitae, vt per Concilium Tridentinum vbi supra c. 2. in fine, & c. 3. Quo loci Ecclesiae Praesbyteri huius Sacramenti ministri monentur illud dare illis infirmis, quoniam periculosose decubunt, vt in exitu vitae constituti videntur, unde Sacramentum executum nuncupatur. Quamquam veteres Christiani secuta confessione, & absolutione infirmi primo loco inuenerunt aegrotos, deinde ipsidem aegrotos porrigeret sanctissimum corpus Christi viaticum, vt dictum fuit supra tit. 93. sub num. 62. & tit. 96. in fine, & vt praebat Cardinalis Bellarminus de arte bene moriendi lib. 1. c. 7. & 8. In hoc enim Sacramento ministrando duae sunt caritativa. Prima vt recitentur litaniae, & alia quadam praesentia vnctionem super aegrotos. Secunda vt vngantur septem corporis partes hac forma. Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum, per auditum per odoratum, per verbum, per tactum, & propter quinq. sensus, vngedo oculos, aures, nares, os, manus, repetendo semper in omni parte. Per istam Sanctam, & cetera. Deinde tenes vbi est sedes concupiscentiae, & tandem pedes ob vim progressiuam, & executionem. Ita praescribit Concilium Florentinum. Sed non nisi Christiano est ministrandum, vt ibi in vobis, & non nisi infirmo, vt ibi. Infirmatur quis in vobis &c. Nam qui benevalent, possunt agere poenitentiam. Deinde infirmo grauitate, Demum Adulto, & qui vsum habeat rationis, etiam in agone posito, & non intelligenti, vel sentienti, quid circa se agatur, modo tamen in vniis sit. De sum. Et n. nullus Sacramenti ca paces sunt. Infantes, & qui sensu per amentes sunt non habent reliquias peccatorum, quae abstergantur, nec sunt capaces letitiae, & alleuiationis, quae Sacramentum affert, & non sine irreuerentia Sacramentum eis ministrat. Porro non excommunicatus, nec ante confessionem, & absolutionem, si constet eum teneri peccato, a quo non sit absoluta

- 1 Extrema vnctionis institutio minister, & ritus.
- 2 Extremam vnctionem unde didicit Ecclesia.
- 3 Extrema vnctio a Domino instituta.
- 4 Extrema vnctio Sacramentum.
- 5 Extrema vnctio saepe praebet sanitatem corpori.
- 6 Extrema vnctio Sacramentum reitet ab usu.
- 7 Extrema vnctio quomodo ministranda.
- 8 Extrema vnctio quibus nomanda.
- 9 Extrema vnctio datur post confessionem, & absolutionem.
- 10 Extrema vnctionis effectus.

De Sacramento extremae vnctionis. Tit. 97.

1 Doctrina huius Sacramenti vnctionis extremae tradit Concilium in sess. 14. post caput 9. de operibus factis factorijs, & illius institutionem tradit in c. 1. effectum c. 2. Item ministrum, & tempus quo dari debeat c. 3. Ritum. n. huius saluti ferri Sacramenti habemus ex Di. Iacobo Apostolo Domini fratre. s. fidelib. commedatum, ac promulgatum. Inquit. n. ipse ibi. Infirmatur quis in vobis: inducat per vos Ecclisiam, & orant super eum, vngentes eum oleo in

nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus Verbis habemus ritum ibi, orant super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Item & promissione ibi, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit dimittentur ei. Et haec ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, decet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Deiq. mandatum colligitur euidenter ex eo, quod Apostolus non auidet in absolute promittere tantum effectum, nisi a Domino id accepisset, promittit. & alleuiationem, & peccatorum remissionem a Domino vinctum consequutum ibi, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei, vt non possit dubitari id a Domino pro infirmis fuisse institutum, vt nouerat Apostolus Iacobus, qui ideo hortatur ad illud suscipiendum, ita arguit Cardinalis Bellarminus de extrema vnctione lib. 1. c. 2. Qui in c. 4. ex veterum traditione probat hanc infirmorum vnctionem esse Sacramentum. Et est textus in c. cum venissent de sacra vnctione. Adest Concilium Nicaenum canone 69. & alia Concilia, & vltimum Tridentinum in princ. citatum. Et quidem optima ratione huiusmodi Sacramentum fuit ab Ecclesia semper agnatum, & ministratum infirmis. Nantiqum Dominus Sacramentum instituit, quibus veluti diuinis subsidijs iuuarentur in ingressu Ecclesiae, & in progressu, certe nullo modo credendum est, esse fuisse eius diuinam prouidentiam in egressu, & transitu ab hac temporalis habitante Ecclesia ad aliam triumphantem sempiternam, praesertim cum nunquam magis homo fidelis indigeat auxilio, & praesidio, quam in articulo mortis, vt arguit Concilium Tridentinum citato loco, & Lancelottus in st. de extrema vnctione s. 128. Cuthus in st. de extrema vnctionis Sacramento. Et vltima docent Patres Sancti Gregorius homil. 39. in Euangelia, & lib. 24. moralium ca. 17. & 18. Eusebius Emisenus homil. 1. ad Monachos, & Ioannes Climacus de 30. gradib. gradu 7. Tunc enim hostes fortius impugnant, quia modicum tempus habere se vident, & ipse homo nunquam est ineptior ad resistendum ob dolorem mortis, & agnitionis magnitudinem. Et quia infirmi saepe vniuntur pro salute, recuperant sanitatem corporis, ideo quando iterum infirmantur, & iterum vnguntur. Est enim hoc Sacramentum extremae vnctionis reiteabile, vt pote a Deo institutum pro eo tempore quando sumus in aliquo discrimine vitae, vt per Concilium Tridentinum vbi supra c. 2. in fine, & c. 3. Quo loci Ecclesiae Praesbyteri huius Sacramenti ministri monentur illud dare illis infirmis, quoniam periculosose decubunt, vt in exitu vitae constituti videntur, unde Sacramentum executum nuncupatur. Quamquam veteres Christiani secuta confessione, & absolutione infirmi primo loco inuenerunt aegrotos, deinde ipsidem aegrotos porrigeret sanctissimum corpus Christi viaticum, vt dictum fuit supra tit. 93. sub num. 62. & tit. 96. in fine, & vt praebat Cardinalis Bellarminus de arte bene moriendi lib. 1. c. 7. & 8. In hoc enim Sacramento ministrando duae sunt caritativa. Prima vt recitentur litaniae, & alia quadam praesentia vnctionem super aegrotos. Secunda vt vngantur septem corporis partes hac forma. Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum, per auditum per odoratum, per verbum, per tactum, & propter quinq. sensus, vngedo oculos, aures, nares, os, manus, repetendo semper in omni parte. Per istam Sanctam, & cetera. Deinde tenes vbi est sedes concupiscentiae, & tandem pedes ob vim progressiuam, & executionem. Ita praescribit Concilium Florentinum. Sed non nisi Christiano est ministrandum, vt ibi in vobis, & non nisi infirmo, vt ibi. Infirmatur quis in vobis &c. Nam qui benevalent, possunt agere poenitentiam. Deinde infirmo grauitate, Demum Adulto, & qui vsum habeat rationis, etiam in agone posito, & non intelligenti, vel sentienti, quid circa se agatur, modo tamen in vniis sit. De sum. Et n. nullus Sacramenti ca paces sunt. Infantes, & qui sensu per amentes sunt non habent reliquias peccatorum, quae abstergantur, nec sunt capaces letitiae, & alleuiationis, quae Sacramentum affert, & non sine irreuerentia Sacramentum eis ministrat. Porro non excommunicatus, nec ante confessionem, & absolutionem, si constet eum teneri peccato, a quo non sit absoluta

9 *ius est vagandus* & *Yaguntur*, n. infirmi post confessione, & absolutionem, ut dictum est, ut si qua delicta ignorata, vel oblata, nec ab eo confessa sint adhuc expianda abstergat, ut porat Concilium Tridentinum in sessio. 14. capit. 1. 10 *Concilium Florentinum* dicit effectum esse anime satisfactionem, ut intelligamus hoc sacramentum esse magnificandum, cum aliquando fieri possit, ut per hoc sacramentum saluetur is, qui alioquin damnandus erat. Concedat itaque misericors Deus omnibus, ut illud consequi valeant, habentis de sacramentis, quae quocumque modo necessitatis sunt, hunc de iis quae dignitatis sunt, & voluntatis dicendum restat.

S Y M M A R I U M.

- 1 *Ordinis sacramentum unde traxerit nomen, & de eius institutione, nec esse reiterabile nu. 2.*
- 3 *Gratias institutorum Deum.*
- 4 *Ordinatus a ieiuniis confertur.*
- 5 *Ordo gratiam confert.*
- 6 *Ordo gratias conferendus.*
- 7 *Ordinis materia est id, quod parritur in ordinatione.*
- 8 *Ordines sunt septem, sed unus tantum sacramentum.*
- 9 *Ordinatio que bona conferat ordinatis.*
- 10 *Minister sacramenti ordinis est Episcopus.*

De sacramento ordinis, Tit. 98.

D Octrinam de sacramento ordinis post alia tradit Concilium Tridentinum in sessio. 23. c. 1. & sequi. Divus Thomas in supplemento summae quaestio. 24. & sequenti. Nihil aliud enim est ordo, quam signaculum quoddam Ecclesiae, per quod spiritualis potestas, traditur ordinato, ut per Magistrum sentent in 4. distinctio. 24. de quo Lancellottus in §. 1. Inst. de sacramento ordinis, & Cochus Inst. eodem tit. De eo habentis ritum externum, manus impositionem. 1. Timoth. 4. & ibidem gratiae promissionem ibi. Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per Prophetam, cum impositione manus presbyteri, & 2. Timoth. 1. Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum, Denique institutio, & mandatum legitur. Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Evangelistas, alios Pastores, & Doctores, & Divus Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani c. 13. Loquens de baptismo, & ordinatione, inquit, utrumque sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur. Itaque in Catholica Ecclesia utrumque non licet reiterare, & in lib. 1. de baptismo cap. 1. idem repetit. Hoc idem probat Actor. 6. ubi ordinantur Diaconi per manuum impositionem. Acto. 13. impositione manuum ordinantur Episcopi, Paulus, & Barnabas. Sic enim loquitur illum intelligit. Sanctus Leo in epist. 81. ad Dioscorum, & Divus Ioannes Chrysostomus in commentariis ibi, & Actor. 14. legitur. Cum constituisset eis presbyteros, id est cum per manuum impositionem creasset presbyteros 1. Timoth. 4. legitur. Cum impositione manuum presbyteri, & c. 5. Nemini cito manus imposueris, & 2. Timoth. 1. Per impositionem manuum mearum, quae omnia intelliguntur de ordinatione. Promissio gratiae habetur expressa 1. Timoth. 4. Noli negligere, & c. 2. Timoth. 1. Admoneo te, ut resuscites gratiam, ubique enim iam collatam esse supponitur, ut non negligatur, sed resuscitetur. Mandatum, & institutio. Actor. 13. Segregate mihi Saulum, & Barnabam. Acto. 20. In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos. Ephes. 4. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores. Cum igitur gratia sit alligata ordinationi per manuum impositionem, necesse est Deum esse auctorem, & institutorem illius caeremoniae. Adque probatur etiam ex ecclesiastica traditione per Innocentium 1. in epist. 18. ad Alexandrum Antiochiae Episcopum, c. vlt. ubi confert ordinationem cum baptismo. Leo 1. epist. 81. ad Dioscorum c. 1. ordinationem sacramentum vocat, & iuber a ieiuniis dari, & accipi, & epist. 87. ad Episcopos Mauritanie, capit. primo, de ordinatione loquens inquit,

Quis dissimulare audeat, quod in tanti sacramenti perpetratur iniuriam? Anastasius 2. in epist. ad Anastasium Imperatorem capit. septimo inquit, nullum de his quos, vel baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes sine Leontas secundum canones ordinavit, vlt. eos ex nomine Acacii promotionis attingit, quo forsitan per iniquum traditis sacramenti gratia minus firma videatur. Divus Gregorius lib. 4. comment. in lib. Regum c. 5. in princ. loquens de sacramento ordinis, inquit. Is qui promoveatur bene foris vngitur, si intus virtute sacramenti roboratur. Vbi & sacramentum vocat, & gratiam conferre affirmat ordinatione. Hoc idem & nos supra tit. primo, & pluribus locutionibus comprobavimus, & legum Civilium, & canonum multorum auctoritate. Hoc idem probant Concilia. Chalcedonense c. 2. dum damnat eos, qui pecunias pro ordinatione accipiunt, quia gratiam Dei illi tales vendere censent, quae nullo modo vendi potest, ut sui probatum supra tit. 4. & probatur infra tit. 2. Bracharose canone 1. Florentinum Graecis, & Latinis probantibus, denique Tridentinum ubi supra, & s. primo, in tit. de sacramento ordinis. Sed & ex Patribus Sanctis Dionysius Aereopagita lib. de ecclesiastica Hierarchia capit. quinto, de ritu ordinandorum agit, & satis ostendit eorum gratiam conferri, & sacramentum esse. Sozome lib. 7. histor. c. 10. inquit, Tu o beate reces baptizatus, es paribacanus, de mox insuper sacerdotia auctus es, utraque autem haec peccatorum expiatione esse Deus constituit. Ioannes Chrysostomus libro tertio, de sacerdotio, inquit, sacerdotium in terra peragitur, sed in eorum caelestium classium ordinemque referendum est. Atque id per quam mentio, quippe non mortalis quisquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quavis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinarum diuini disposuit, & inferuit. Tharsius in epistola ad Adrianum Papam dicit. eos qui pecuniam accipiunt pro ordinatione, vendere gratiam, atque adeo Spiritum sanctum, qui datur in ordinatione. Theodoretus in illud 1. Timoth. 4. Manus cito nemini imposueris idem comprobat. Divus Ambrosius de dignitate sacerdotali, cap. quinto, inquit. Homo imponit manum, Deus benedicit potenti dextera, & Divus Augustinus in multis locis ordinationem vocat sacramentum, ut supra, & confert cum sacramento baptismi lib. 2. contra Parmenianum, c. 13. lib. 1. de baptismo c. 1. & in epist. 10. ad Bonifacium prope finem, & de bono coniugio c. 18. & 14. & in sermone de gestis curi Emeriti, & lib. 2. contra Parmenianum cap. vndecimo, & Sanctus Thomas quartum prima, articulo primo, diaconatum, & Subdiaconatum esse sacramentum ordinis fuit demonstratum supra tit. 1. c. 26. Quod & auctoritate Patrum, & Conciliorum probat Cardinalis Bellarminus de sacramento ordinis libro primo, cap. sexto, & septimo, Iam & minores etiam ordines sacramentum esse monstrat ibi in cap. octavo, & Patribus, & Concilio Florentino. Vbi enim dicit sacramentum ordinis esse fixum sacramentum, & materiam huius sacramenti esse id quod porrigitur in ordinatione, & continuo ponit exempla de ordine sacerdotis, Diaconi, & Subdiaconi, & subdit, idem de alijs ordinibus intelligendum. Neque ab hoc dissentit Concilium Tridentinum. Nam sessio. vigesima materia, capit. secundo. Septem ordines numerat, & postea canone 3. absolute ordinem sacramentum esse affirmat, & cum nec minores possint reiterari, igitur imprimunt characterem, & ideo sunt sacramentum, facit 23. distincti capit. psalmista. Sed non ideo sunt septem sunt ordines, sunt & septem sacramenta, quae licet per se singuli sacramenta sint. Tamen unum confertur ordinis sacramentum, quia omnes ordines unum sunt, vel genere, vel quia omnes ad unum finem referuntur, ut fiant ordinati de sorte Domini, & alia consequantur, videlicet potentiam spirituales perpetuam, in cuius signis inscribitur character, & gratiam gratum facientem, qua possint ordinati ritum fungi suam vivere per aliquod visibile signum, ut puraculis, liber, calix, & similia in ordinatione, in eum collato, ut supra titulo vigesimo sexto, & sequenti, demonstratur, & innotat paulo superius numero septimo, & dicit glossa in verbo signaculum, s. primo, Institut. de sacramento ordinis. Minister autem sacramenti ordinis est Episcopus, ut dictum fuit supra titulo tertio. Res autem perspicua est, eam nunquam Ecclesia agnoscat Presbyteros, vel Diaconos.

Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos. Idque probant Cōcilium Ancyranum canone 12. Antiochenum canone 10. Epiphanius hæref. 75. Damasus episto. 4. Diuus Hieronymus episto. 85. ad Euagrium. Chriostomus Theodoretus, & alij in 3. & 4. capitulo prioris ad Timoth. Sed & de hoc Sacramento ordinis plura referunt in syntagma communi. opin. loco 1. titulo 15 per totum, & per Cucchum institutu. de Sacramento ordinis. Quantum autem perfectionis eminentiam in clerico primæ tonsuræ requirât Diuus Hieronymus in epistola ad Nepotianum de vita clericorum, & Diuus Bernardus in Matth. 19. super verba Sancti Petri. Ecce nos reliquimus omnia, &c. explicat Cardinalis Bellarminus de arte bene moriendi lib. 1. cap. 14. dum longè maiore in Acolyto, in Diacono, in Subdiacono, in Presbytero, in Episcopo super Angelicam desiderat, & concurtere debeat.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Matrimonium actus Ecclesiasticus, & Sacramentum.*
- 2 *Matrimonium à Deo institutum.*
- 3 *Coniunctio viri, & femina coniunctionem Christi cum Ecclesia significat.*
- 4 *Coniunctio Christi cum Ecclesia duplex.*
- 5 *Coniugum unio nō solum carnalis, sed & spiritualis esse debet.*
- 6 *Uxor diligenda a viris, & e contra subiecta viris.*
- 7 *Nuptiarum bonum in quo consistat.*
- 8 *Repudium quando derogatum, & quando concessum.*
- 9 *Matrimonium inter Christianos legitime contractum, est Sacramentum.*
- 10 *Consensus mutuus per verba de presenti efficiens causam matrimonij.*
- 11 *Sponsalia quid sint.*
- 12 *Sponsi & sponsa appellatio unde orta.*
- 13 *Sponsalia diuiduntur de presenti, & de futuro, & quid sint.*
- 14 *Coniugij, seu coniugum appellatio an veniant sponsalia, & sponsi.*
- 15 *Coniugium distinguitur in iniunctum, & ratum, & quod sit utrumque.*
- 16 *Sponsalia consensu contrahuntur, & quomodo.*
- 17 *Sponsalia inter impuberes contrahi possunt.*
- 18 *Nuptia inter impuberes non possunt contrahi limitatur.*
- 19 *Sponsalia non contrahunt minores septem annorum, limitatur num. 20. & 21.*
- 22 *Sponsalia impuberum dissoluntur per alia de presenti, limitatur num. 23.*
- 24 *Sponsalia quando subsistunt, vel non plures casus.*
- 25 *Sponsalia sub conditione illa non existente non subsistunt.*
- 26 *Sponsalibus potest ad inuicem renunciari.*
- 27 *Quid in impubere.*
- 28 *Quid in sponsalibus de presenti.*
- 29 *Quid si interueniat iuramentum.*
- 30 *Matrimonium postea contractum quando dirimatur per sponsalia prius contracta.*
- 31 *Sponsalia prima quando per posteriora dirimantur.*
- 32 *Sponsalia cum iuramento contracta possunt dirimi ob fornicationem.*
- 33 *Quid in fornicatione sponsi cum alijs casibus, in quibus sponsalia dirimuntur num. 34. 35. 36. & 37.*
- 38 *Sponsalibus dissolutis ad quid teneantur dissoluentes.*
- 39 *Arre restituntur duplicatæ sponsalibus dissolutis, limitatur num. 40.*
- 41 *Arre petuntur conditione dupli, & aduersus quos nu. 30.*
- 42 *Parentes fidem sponsalibus non præstantes excommunicantur.*
- 43 *Dos repetitur nuptijs non sequentis, tanquam causa dati non sequita.*
- 44 *Mulier in dote omnibus præfertur.*
- 45 *Dotis conditio cui competat.*
- 46 *Dotis actio an competat mulier: contra Patrem promittentem.*
- 47 *Pater promittendo dotem filia videtur donare.*
- 48 *Pater non potest reuocare promissionem dotis.*
- 49 *Præsentia filia non requiritur in promissione dotis facta à Patre.*
- 50 *Actio repetenda dotis matrimonio soluto Patri, & filia communiter competit, declaratur nu. 51.*
- 51 *Dos reuersa ad Patrem tenetur eam filia conseruare.*
- 52 *Dos semel constituta transit in dominium filia.*
- 53 *Actio dotis post Patris obit in filia accrescit, & consolidat.*

- 54 *Actio dotis matrimonio soluto patre superstiti acquiritur soli filia stante statuto exclusiuo feminarum ab hereditate Patris propter dotem, quia tunc succedit loco legitima.*
- 55 *Dos promissa à Patre debetur, etiam si matrimonium non sequatur.*
- 56 *Donatio facta filia pro dote tenet etiã matrimonio nō sequuto.*
- 57 *Ampliat in tacita donatione resultante ex promissione dotis.*
- 58 *Lex si pro te Pater C. de dotis promiss. declaratur.*
- 59 *Actio dotis acquiritur filia contra Patrem, stante iuramento.*
- 60 *Actio dotis ex pacto nudo oritur contra promittentem si filia fuit presens.*
- 61 *Iuramentum supplet defectum absentia, & acquirit actionem absentia.*
- 62 *Filia nupta cum promissione dotis soluta acquirit actionem excludentem creditores posteriores promittentis.*
- 63 *Dotis promissio, & solutio æquiparatur.*
- 64 *Actio dotis statim acquiritur filia per promissionem.*
- 65 *Dos data, vel promissa non potest minui, nec fieri deterior.*
- 66 *Actio dotis non oritur ex matrimonio, sed ex promissione.*
- 67 *Pater etiam inuitus cogitur dotare filiam.*
- 68 *Quantitas dotis ex arbitrio constituentis pendet.*
- 69 *Declaratio voluntatis facta cum uno præiudicat quoad omnes.*
- 70 *Taxatio quantitatis dotis semel facta non potest variari.*
- 71 *Iudex semel ambiguam sententiam declarare potest.*
- 72 *Libellus semel declarari potest.*
- 73 *Dos semel declarata etiam nulliter non potest minui.*
- 74 *Dos declarata in testamento nullo non potest minui.*
- 75 *Dos declarata in testamento postea reuocato debetur.*
- 76 *Actus de sui natura irrevocabilis factus in testamento non reuocatur reuocato testamento.*
- 77 *Dos promissa à Patre in sponsalibus de futuro debetur nuptijs non sequentis.*
- 78 *Statutum excludens feminas dotatas habet locum, & si dos sit constituta pro futuro matrimonio.*
- 79 *Dos promissa dos est.*
- 80 *Res preparata ut sit dotalis habet privilegia dotis.*
- 81 *Alienari prohibita pro dote permittuntur alienari.*
- 82 *Pater quomocumque exerceat actum dotandi dicitur dotare.*
- 83 *Dotis datio quomodo habeat maiorem efficaciam, quam promissio.*
- 84 *Dotalis rei dominium non transit in virum ex sola promissione, non sequitur traditione.*
- 85 *Dos data, vel promissa non differunt respectu promittentis.*
- 86 *Dos promissa est vera dos non sequuto matrimonio.*
- 87 *Extraneus dotem promittens obligatur, & censetur donare.*
- 88 *Et non potest sibi restitutionem stipulari, nisi in ipsa promissione.*
- 89 *Pater canonico iure non potest sponsalia dissolvere.*
- 90 *Pater non potest dotem semel promissam sibi appropriare.*
- 91 *Sponsa de futuro consequitur privilegia dotis contra omnes nuptijs non sequentis.*
- 92 *Ius quæsitum mulieri ex promissione dotis in bonis Patris transit contra heredes.*
- 93 *Legatum per subsequentem generalem omnium bonorum obligationem non presumitur ademptum.*
- 94 *Promissionem dotis non potest Pater reuocare aliquo modo, nec eius diminutionem facere.*
- 95 *Dos à Patre promissa sequentis nuptijs debetur non obstantibus posterioribus creditoribus Patris.*
- 96 *Dotis condiciones, vel actiones quæ & quomodo competant.*
- 97 *Donationes ante nuptias nuptijs non sequentis restituntur.*

De Sacramento Matrimonij. Tit. 99.

Inter ꝑ Ecclesiasticos actus, seu causas, quæ ad forū Ecclesiasticum pertinent, numerantur et matrimonium, & inde causæ matrimoniales. Et quidem optima rōne. Constat. n. matrimonium esse Sacramentum, & dignitatis, & voluntatis, ut dictum fuit supra tit. 87. n. 7. & §. vi. in it. de extrema vnct. & illud magis Eph. 5. Item habemus ritum externū, id est contractum visibilem inter virum, & feminam, de hoc, n. dicit Apostolus ad Eph. vbi supra, qd sit magnum Sacramentum, ut exponunt D. Ioann. Chriostomus, & D. Hieronymus ibi, & probat D. Th. in supplemento summæ q. 42. ar. 1. Lancejortus in it. de Sacramento matrimonij, & Cucchus in it. eod. ti. est. n. Matrimonij viri, & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ cōsuetudinē cōtinens,

cum diuini, & humani iuris communicatione §. 1. & ibi gl.
 2 inf. de Sacramento matrimo. † Habemus etiam institutionem diuinam. Mat. h. 19. Quod Deus coniunxit, homo non sepat. Denique gratiam annexam colligimus ex ipso loco Pauli ad Ephes. 5. † Nam coniunctio viri, & feminae
 3 significat coniunctionem Christi cum Ecclesia. † Illa autē
 4 coniunctio duplex est, vna per naturā cōformitatem, quā facta est in incarnatione, & hęc Christū coniungit non solum cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano: altera est per gratiam, & charitatem, & hęc est cum sola Ecclesia, & huius ratione dicitur Christū sponsus, & Ecclesia sponsa 2. Corinth. 10. Respondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. † Matrimonium igitur viri, & feminae, vt possit significare vtramque vniōnem Christi cum Ecclesia, oportet, vt non solum sit inter coniuges vniō quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter gentiles reperitur, sed etiam vniō spiritualis ex gratia, & charitate proueniens, vt glos. omnes in d. §. 1. instit. de Sacramento matrimo. Ideo Sacramentum hoc gratiam istam confert,
 6 vt significatio sit perfecta. † Vnde Diuus Paulus in citato loco sæpe monet viros, vt diligant vxores suas, sicut Christus diligit Ecclesiam, & admonet feminas, vt viris subiectæ sint, sicut Ecclesia subiecta est Christo, quia hęc eorum coniunctio Sacramentum est Christi, & Ecclesie. Et Diuus Augustinus de bono coniugali capitulo 18. inquit in nosterorum nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quā
 7 fecunditas proles, & capitulo 24. † Bonum nuptiarum per omnes gentes, per omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei attinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam
 8 intercedente repudio alteri nubere. † Ab exordio enim conditionis humane non dabatur repudium. Post diluuium cum datione legis repudia concessa duritie sunt. Postquā autem Christus, venit in fine temporum, & reuoluit ad
 9, & extremitatem retraxit ad principium, repudium dare non permisit distinctione 35. capitulo ab exordio 2. ex Diuo Hieronymo libro 1. contra Iouinianum Matth. 19.
 9 Quod Deus coniunxit homo non sepat. † Quod autem omne legitimum matrimonium inter Christianos contractum sit Sacramentum verē, & propriē probant Concilia omnia, & Florentinum ita. Septimum est Sacramentum matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi, & Ecclesie secundum Apostolum, & Tridentinum in sess. 24. in
 10 princip. & per totam. † Causa autem efficiens matrimonij regulariter est mutus consensus per verba de presenti expressus. Hoc idem decernit Concilium Tridentinum in d. sess. 24. in decreto de matrimonio. & probat Cardinalis Bellarminus ex diuinis scripturis in lib. 1. de matrimonio cap. 2. & ex Patribus cap. 3. & ratione capitu. 4. & 5. diluit contraria. Tandem cap. 6. & sequentibus diserit de materia, forma, & ministro huius Sacramenti rejiciendo aliquorum errores, quod idem facit Diuus Thomas in supplemento summæ q. 45. Hoc itaque firmato differendum est primum de matrimonio contrahendo, hinc de contracto, tertio de matrimonio dissolueno, quarto de dissoluto quinto de secundis nuptijs specialiter agetur, Postremo de concubinato. † Matrimonij itaque contrahendi sunt intra sponsaliorum, & nuptiarum contrahendarum, ex ijs enim ad matrimonij confirmationem deuenitur, Diuus Thomas vbi supra. Sponsalia enim sunt futurarum nuptiarum mētio, & repromissio, & dicta sunt à spondeo, quod per eas sibi inuicem de futuros coniuges viri, & mulieres spondēt. Nam moris fuit veteribus stipulari, & spondere sibi res
 12 futuras, † Vnde sponsi, & sponsæ appellatio nata est l. 1. & sequent. ff. de sponsalibus 30. q. 5. capitulo nostrates 3. §. 1. inf. de sponsalibus Rota diuersorum in recentioribus decis. 113. num. 8. Quæ quidem publicè non clandestine celebrari debent, vt inuicem allegat leges, & decernitur in d. capitulo nostrates. & in tota d. q. 5. in princip. cap. 1. & 2. §. 1. & toto titulo inf. de clandestina despons. Concilium Tridentinum d. sess. 24. de reforma. capit. 1. Rota diuersorum
 13 in recentioribus decis. 207. num. 10. † Sponsalia verò dicuntur in sponsalia de presenti, & in sponsalia de futuro cap. si inter virum 31. de sponsal. quæ contrahuntur re verbis, literis, & consensu §. 2. & sequent. instit. de sponsalibus Sponsalia de presenti nihil aliud sunt, quam quod leges nuptias vocant, viri scilicet, ac mulieris coniunctio in eadem vitam consuetudinem continentes l. g. 1. & toto titu.

ff. de ritu. nupt. c. in allegatis supra sub numero 1. quibus iam dicta definit. non competit. Sponsalia verò de futuro proprie sunt sponsalia iuris civilis, & canonici, de quibus in toto titulo ff. de sponsalibus, & in d. §. 3. & 4. inf. eod. titu.
 14 † Verum quia promiscuè vtuntur canones vocabulo sponsaliorum, & nuptiarum, ideo in 27. q. 2. differitur an sponsalia coniugij a pellatione contineantur, seu an sponsus, & sponsa rectè coniuges dicantur; Huius quaestiones affirmatiua probatur argumentis, & autoritatibus, de quibus in d. quaest. 2. in princip. capitulo sufficit §. cum ergo capitulo Beata 3. §. fin. capitulo coniuges 6. cap. coniunx. 9. capitulo omne itaque 10. cap. qui desponsatam in princip. & §. 1. capitulo si quis desponsauerit 15. §. fin. Negatiua verò, quod sponsus, & sponsa rectè non dicantur coniuges, & posse consequenter renunciari priori conditioni, & trāsferte sua vota ad alium, probatur in eadem q. 2. cap. nō est dubium 16. Non enim est inter eos matrimonium, quos nō copulat commixtio sexus, nec illa mulier pertinet ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium d. c. non dubium cum c. seq. in fine cap. decreta 28. in prin. & §. 1. c. quod autem 29. §. vnde apparet §. item sponsa c. si quis sponsam 32. §. 1. c. statutum 34. §. apparet. † Hęc canonum contrarietas conciliatur facta distinctione inter coniugium initiatum, & coniugium ratum, appellando initiatum, cui carnalis copula nōdum interuenerit, & de hoc loqui canones citat. pro negatiua, & appellando ratum cui copula carnalis iam interuenerit, & de hoc loqui canones citat. pro affirmatiua, & ita distinguitur in d. capi. statutum 34. §. quomodo, & cap. cum initiatum 35. in omni enim matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat, & perficit coniugiorum commixtio corporalis d. q. 2. cap. in omni 36. cum pluribus sequent. ex quibus patet, coniugium initiatum nihil aliud esse, quam sponsalia de presenti, quæ iure civili sponsalia non dicuntur, sed nuptiæ. Ideoque ita desponsati coniuges rectè appellantur, quamuis coniunctio carnalis sequuta non sit. Si quidem coniugium sine nuptias consensus facit, non concubitus leg. nuptias ff. de regu. iuris. Sponsalia verò de futuro coniugium rectè dici non possunt, nec sponsi coniuges ex citatis.
 16 † Porro sponsalia omnia perinde ac nuptiæ consensus contrahuntur leg. sponsalia 1. ff. de sponsalibus. Non tamen quilibet consensus ad contrahenda sponsalia sufficit. Nam si sponsalia inter eos easue, qui quæque nuptias contrahere prohibentur, contracta sint, quamuis in ijs adsit omnium consensus, tamen non substitunt leg. 1. §. cum leg. sequent. ff. de sponsalibus leg. 62. §. quamuis ff. de ritu nuptiarum. † Verum si inter impuberes sponsalia contrahantur, inter hos enim quauis nuptiæ contrahi non possint, sponsalia tamen possunt contrahi capitulo 1. §. potest autem de desponsat. impub. 31. quaest. 2. capitulo tua sanctitas leg. 9. & 18. 14. ff. de sponsalibus. † Immo inter impuberes, in quibus malitia supplet ætatem canonico iure non solum sponsalia, sed & nuptiæ contrahi possunt, vt dicitur in fine suo loco.
 19 † Sed si impuberes sint minores septem annorum, inter hos neutro iure sponsalia subsistunt dicta lege 14. verficulo si non sint minores ff. de sponsalibus 30. quaestione secunda in princip. cum capitulo sequent. & cap. vbi non 2. cap. literas 4. capitulo accessit 5. verficulo, quia desponsationes cap. ad dissolueno 13. de desponsat. impub. capitulo in princip. eodem titu. in 6. Diuus Thomas in supplemento
 20 summæ q. 43. articulo 2. † Verum subsistere, & inter eos decretum est, si videntissima necessitas, vel publica vtilitas subsistere desideret d. capitulo vbi non 2. verfic. nisi forte
 21 aliqua de desponsat. impub. † Item si desponsati completo septennio sponsalibus antea cōsensuissent, vel cohabitauerint, sponsalia antea cō subsistunt cap. literas 4. §. si cap. accessit 5. verfic. si consensus cap. duo pueri 12. de desponsat. impub. & d. c. 1. in princip. eod. titu. in 6. & 30. q. 2. 2. capitulo 1. verficulo nisi vterque puerorum, † Verum si alteruter postea sponsalia alia de presenti contraxerit, nō erit primis sponsalibus adstrictus dicto capitulo duo pueri 12. de desponsat. impub. & Diuus Thomas vbi supra art.
 23 3. de qua re supra alibi. † Sed si desponsati minores copulam carnalem contraxerint necesse habebunt stare sponsalibus contractis capitulo iuuenis 3. de sponsalibus c. fraternitati 7. de eo, qui cognouit consanguinitatem. † Verum si non consentiant, qui inuicem despondentur, nō erunt aliter contracta sponsalia, vbi n. non est consensus vtriusque non

non sunt sponsalia, c. 1. §. fin. in fine, de desponsat. impuberum in 6. & 30. q. 2. in princip. & ca. 1. Verum si præsent non contradixerint, quamvis non euidenter consenserint desponsati, subsistent sponsalia, d. ca. 1. §. porro de desponsat. impub. in 6. Vel si desponsati sponsalia rata habuerint, d. §. porro, ver. idem est, l. 5. §. 6. 7. 12. & 13. ff. de sponsalibus.

25 ¶ Si sponsalibus sub conditione contractis, conditio non extiterit, sponsalia non subsistent, c. 1. §. fin. de sponsalibus in 6. c. de illis. 3. ca. super eo. §. de condit. appositis, §. rursus, & sequent. ant. de sponsalibus. Verum si sponsalia sint de præsent, non de futuro, conditio habet pro non adiecta, ideo quamvis non extiterit, sponsalia nihilominus subsistent, d. c. 3. ver. nisi consensus de præsent, & d. c. 5. ver. si consensu de præsent intercedat, c. 1. eod. tit. 27. q. 2. capit. quod conditio cum ca. sequente. Idem erit si pendente conditione carnalis copula interuenerit, d. c. 5. ver. aut carnalis sit, & c. per tuas 6. eod. tit. Barbo de matrimon. in 2. parte rubricæ, numer. 107. Vel si conditio appositæ sit turpis, vel impossibilis, c. vlt. in princ. & §. fin. eod. tit. §. hoc tamen, & sequen. inst. de sponsalibus. Vel contraria naturæ matrimonij, vt si prolem euites, d. c. vlt. & §. si tamen inst. de spō salibus, & vt deduximus in tractatu de conditionibus, &

26 demonstrationibus parte 1. c. 39. & 40. ¶ Præterea si sponsalibus postea ad inuicem sit renunciatum, ne forte deterius inde contingat, vt talem scilicet ducat, quam odio habet, videtur, quod ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in futurum tolerari, cap. 2. de sponsalibus. & matrimon. c. requisit. 17. cap. gemma 19. ver. cum itaque, eod. tit. l. 2. §. in sponsalibus, ff. de diuortijs, l. 1. c. de sponsalibus, l. 2. in fine, C. de repudijs. ¶ Verum impubes de iure Canonico non potest sponsalibus renunciare, c. de illis. 7. in princip. c. à nobis 8. de desponsat. impub. iure vero civili præsertim tutoris autoritate interueniente, cum iudicis decreto, sponsalibus renunciare non prohibetur, l. 6. ver. nisi forte, ff. de sponsalibus. & nos in tract. de tutela, & cura

28 lib. 2. titu. 21. ¶ Sed sponsalibus de præsent contractis nemo potest renunciare. Nam si vir, & mulier inuicem promittunt, quod ab eo tempore se pro coniugibus habeant, contractum est matrimonium de præsent, cui non potest renunciari, & cogendi sunt in eo stare, etiam per Eccl.asticam censuram, ca. ex parte 9. de sponsalibus. & matrimon. c. si inter virum, 31. eod. tit. §. ver. bis. inst. eod. Verum si impubes, sponsalia de præsent contraxit, potest illis factus pubes renunciare autoritate tutoris, ca. vlt. de desponsat. impub. §. de illis inst. de sponsalibus; nisi forte carnalis copula interuenerit, interdum illa tempus anticipare solet pubertatis, capit. à nobis 8. in fine, de desponsat. impuber.

29 ¶ Sed si sponsalia cum iureiurando præstito inuicem fuerint contracta, nec aliquod subest impedimentum, per censuram Ecclesiasticam perficere compelluntur, ca. ex literis 10. c. sicut ex literis 22. c. quod. 51. eod. titu. Seraphin. in decis. 1112. in princ. Non obstat tex. in c. requisit. 17. eodem titu. ibi monenda est potius, quam cogenda, quia prius est monenda, & postea cogenda propter iuramentum, vt declarat ibi glos. in verbo cum libera propè finem, vel potest responderi, quod text. loquatur in sponsalibus de futuro cum iuramento, vt colligi potest ex text. in c. sicut 22. & in ca. si inter. 31. §. verum si, ver. etiam si inter ipsum, vel tandem responderi potest eum, qui iurauit compellendum esse compulsionem moderatam, non autem præcisam. Abbas in d. c. requisit. in fine. Felin. in c. 1. num. 12. de pactis. Syluester in verbo sponsalia, num. 4. Gabriel. in cons. 186. num. 10. libro 1. Et parte persistente in recufatione pertinaciter, iudex tenetur à coactione desistere, vt per Doctores supra citati, & per Seraphinum in decis. 1112. num. 2. & sequent. Verum tamen ei est de violatione iurata fidei iniungenda pœnitentia, d. §. verum si inter. in fine, & d. ca. 22. ibi, de secundo ei pœnitentiam iniungitur. Planè ex causa nulla præcedente coactione, & subsequente pœnitentia, quamvis iniurandum interuenerit sponsalibus renunciare licet Seraphinus ubi supra, numer. 4. Vt puta si sponsus aliò se transferat, c. de illis. §. de sponsalibus, §. factò hominis cum pluribus sequent. inst. eod. titu. Item si sponsa fiat leprosa, cœca, vel nasum amitteret, seu quicquam ei turpius eueniret, ca. quemadmodum 25. §. quod si post. de iureiurando. d. c. ex literis. 10. in fine. ibi. nisi rationabilis causa, de spō salibus, §. fin. inst. eod. & d. §. factò, & sequen. Item ob for-

nicationem, §. vnus quoque, inst. eod. Item ob suspiciòne morbi Gallici, d. c. 25. & d. c. 10. & d. §. fin. & Seraphinus d. decis. 1112. num. 8. Item si addit suspicio, quod si sponsalia perficiantur Patet sit alter eorum exheredaturus, seu alij parentes Seraphinus in decis. 1258. ubi citantur alia decisiones concordantes. ¶ Si sponsus postea cum alia, vel sponsa cum alio sponsalia, vel nuptias contraxerit, matrimonium postea contractum cum alia, vel cum alio antea contractis sponsalibus non dirimitur, c. 2. de matrimon. contract. contra interdicit. Eccles. c. 1. de sponsalibus duorum; c. veniens. 15. §. fin. in fine de sponsal. Verum si priora sponsalia fuerint de præsent, postea contractum matrimonium dirimit, d. c. 1. de sponsalibus duorum. & d. c. 2. de matrimon. contract. contra interdicit. Eccles. & 27. q. 2. cap. additur, ver. nec desponsatam, & c. vlt. item e. 2. & ca. licet, 3. de desponsat. duorum. 31. q. 3. in princ. cum c. sequen. ca. si inter virum 31. de sponsalibus & matrimon. ¶ Nec refert, quod posteriora sponsalia sint per carnalem copulam postea sequutam rata, d. c. 31. d. ca. licet. 3. §. fin. & c. vlt. de desponsat. duorum. Vel cum consanguinea prioris sponsæ postea sint contracta sponsalia, quia nihilominus priora iam de præsent contracta manebunt, ca. 1. §. quare ille, de sponsalibus in 6. ratio enim publica honestatis dirimit sequentia, non præcedentia sponsalia, quæ, illa non obstante, firma manent, d. cap. 1. Sed & nec sponsa velata, & benedicta potest cum alio sponsalia, & nuptias contrahere, 27. q. 2. cap. lex illa. 49. §. fina. cum cap. sequen. in princ. & §. sed autoritate. Nec minus si priora sponsalia fuerint iuramento firmata poterit quis cum alia noua contrahere, cap. ex literis 10. c. sicut ex literis 22. §. quod si forte de sponsalibus. Nisi forte priora fuerint de futuro, & posteriora de præsent, tunc enim per posteriora de præsent soluntur priora de futuro, quamvis iurata, d. c. 22. in princip. & c. si inter. 31. §. verum si, eod. tit. & vt supra, numer. 29. dictum fuit. Sicut enim potest renunciari iuratis de futuro, vt ibi dicitur, ita per sponsalia posteriora de præsent possunt solui priora de futuro. Neque ex eo, quod sponsa ab alio postea fuerit raptata, dicuntur priora sponsalia soluta, quoniam ab eo erunt, & redditur ei, cui fuerat antea desponsata, etiam si à raptore vis ei illata contiterit, 27. q. 2. cap. desponsatus 46. g. o. in verbo fornicata in fine, in §. vnus quoque, inst. de sponsalibus. & si sponsa non velit redire ad suum sponsum, & raptorem deserere, priuatur communione, d. q. 2. capit. Atho. 47. & cap. sequent. §. quod autem. Præterea si copula carnalis prioribus sponsalibus superuenerit, nec sponsus, nec sponsa cum alia, vel cum alio posteriora sponsalia, seu nuptias contrahere poterit, c. veniens. 15. c. his, qui, 30. de sponsalibus. Verum secuserit si conatus, solus sine effectu interuenerit, quoniam tunc priora illa de futuro poterunt solui per posteriora de præsent, vt fuit ostensum superius, & probat in puncto tex. in ca. vlt. de sponsalibus. Porro metu coactus cum alia contrahens, quamvis per verba de præsent, non ideo est solutus à prioribus sponsalibus, quamvis de futuro contractis, quia in posterioribus coactus non est consensus, & durans priora subiit consensus liber, dict. cap. veniens. 15. §. fina. de sponsalibus.

32 ¶ Sed & qui contraxit sponsalia cum muliere, & cum iuramento promisit eam vxorè ducere, si post sponsalia ipsa sit fornicata, potest eam repellere, ca. quemadmodum 25. in princ. de iureiurando, §. vnus quoque, inst. de sponsalibus.

33 ¶ Si sponsus postea cum cognata sponsæ, vel e contra sponsa cum cognato sponsi rem habuerit, erunt dissoluta sponsalia de futuro, non matrimonium consummatum, c. 1. & c. 2. discretionem 6. §. nos igitur, c. ex literis 8. ca. veniens. 9. de eo, qui cogno. consanguin. ca. 2. de consanguin. & affin. c. præterea 12. de sponsalibus cap. duo. pueri. 12. de desponsat. impuber. Secus erit si iuramentum sponsalibus interuenerit, ac de secuta fornicatione, nondum plene constet, d. ca. præterea. 12. ver. nisi iuramentum interuenerit. Vel si quando sponsus cum consanguinea sponsæ rem habuisset, prius ab eo sponsa fuerit cognita, tunc enim non soluntur priora sponsalia, sed monentur vouere perpetuam continentiam, quam si non possint, iniuncta primò pœnitentia proincesto, reddent sibi debitum coniugale, c. vlt. de eo, qui cogno. consangu. ¶ Si post contracta sponsalia sponsus aliò se transferent dissoluntur sponsalia, nisi fuerint de præsent, c. de illis 5. de sponsalibus. l. 2. C. eodem l. 2. C. de repudijs, §. sed & si quis. penult. inst. de sponsalibus.

Idem

Idem si sponsus ultra biennium nuptias differat, d. l. 2. C. de sponsalib. & d. l. 2. C. de repudijs. Nisi iusta, & necessaria causa subsit quò magis sponsus nuptias differat, l. sèpè. 17. ff. de sponsal. Vel nisi sponsus peregrè absit, d. l. 2. C. de sponsalib. nisi per triennium absit, d. l. 2. C. de repudijs.

35 † si post contracta sponsalia lepra, vel similis morbus incurabilis supervenerit non est sponsus compellendus perficere sponsalia, c. vlt. de coniugio leproso. cap. quemadmodum. 25. §. quod si de iureiurando. cum alijs citatis supra, 36 num. 29. † Verum furor superveniens non dissolvit sponsalia, l. 8. ff. de sponsalib. † Tandem si post contracta sponsalia sponsus, vel sponsa religionis habitum assumpserint erunt sponsalia dissoluta, l. Deo nobis 42. in princip. C. de Episc. & Cleric. Nouella c. 123. §. porro legitimis. 27. q. 2. ca. scripsit, §. sponsi verò, c. desponsatam, c. decreta in princip. & c. 1. §. fin. de voto. in 6. & Extrauag. Ioann. 22. 1. in princip. cod. tit. l. cognitum 42. C. de Episc. & Cleric. §. item ex contrario. instit. de sponsalibus. Verum si iuramento interueniente quis sponsalia contraxerit, potius matrimonium perficere, quam religionem ingredi debet, vt religio iurifitu

38 randi seruetur, cap. committitur 6. de sponsalib. † Si sponsalia itaque quocunque modo fuerint dissoluta, & inde nuptiæ non sequantur, multa pœnalia superveniunt. † Et primum arræ restitui debent duplicatæ, l. arris. 3. C. de spõsalibus. Nisi fuerit inuicem sponsalibus renunciatum, d. l. 3. & §. si contrahentes. instit. eod. titu. Et quidem debentur conditione dupli arræ datæ, l. mulier. 5. C. de sponsalibus.

40 † Nisi cum sponsa arras accepit minor fuerit 25. annis, d. l. 5. ver. in simplicum. nisi fortè antea impetrauerit veniam ætatis, vel postea, d. l. 5. in princip. Sed si matrimonium inter eos sit interdictum, simplicum arræ restituitur, d. l. 5. exemplo. l. 1. C. si Rector prouinc. exemplo. l. si quis officium § 8. in princip. ff. de ritu nuptiarum. Idem erit si ob aliam iustam causam sponsalibus fuit renunciatum, d. l. 5. c. quemadmodum de iureiurando, cum citatis supra sub numer. 29. Verum id non procedit si sciuerit causas ante acceptas arras, d. l. 5. §. si quidem, l. si legibus. 15. C. de Episcop. audient. d. c. quemadmodum. 25. de iureiurando. Sed & ad duplicatas arras non tenetur qui ingreditur religionem, quia non obstantibus sponsalibus, quis potest ingredi, vt iam fuit probatum. Sed & si mors alterutrius interuenierit, arræ nõ restituantur duplicatæ, l. arris. 3. C. de sponsalibus. † Sed hæc dupli conditio, vbi debetur, non solum aduersus sponsum, sed & aduersus eius parentes, qui eas susceperunt, datur, d. l. mulier. 5. §. patrem verò, C. de sponsalib. Competit etiam actio ex stipulatu de omni eo, quod inter contrahentes conuentum est, præstando, si alterutro pars sponsalibus renunciet, d. l. 5. §. penult. nisi id quadrupli pœnam excedat, d. §. penultimo. † Sed & pœna parentum fidè sponsalibus non præstantium est triennis excommunicatio,

43 cum distinctione, de qua in 31. q. 1. ca. 1. † Præterea nuptijs non sequutis, dos repetitur, tanquam causa dati non sequuta, l. si tutor. 7. in fine, C. de interdict. matrimon. Nisi nuncium remissum non sit, vel sit remissum inutiliter, cum distinctione, de qua in l. potestate. 10. ff. de sponsalib. & in l. dotis fructus. 7. §. fin. ff. de iure dotium. † Nec refert, quod sponsus reus non sit soluendo, quia habeat alios creditores anteriores, quia mulier ex privilegio dotis præfertur cæteris etiam anterioribus creditoribus, l. si sponsa. 74. ff. de iure dotium, l. 2. §. fin. cum legibus sequentibus, ff. de privilegijs creditorum cum alijs allegatis supra lib. 2. titu. 56. sub num. 5. Nec refert, quod per mulierem steterit, quin nuptiæ sequantur, l. videamus 38. in princip. ibi. sed & si per. ff. de vlturis, & fructib. † Et regulariter ipsi mulieri, non alij competit dotis conditio: nisi alius pro muliere dotem dederit: tunc enim is, qui dedit, dotem repetet, non mulier, nisi donaturus pro ea dotem dederit: tunc enim mulieri datur conditio, l. si mulier ita. 60. §. final. ff. de iure dotium, leg. si ego. 9. in princip. l. licet. 44. §. quoties. ff. eod. l. 2. §. si sponsa, ff.

46 de privilegijs creditor. vbi gloss. † Et datur etiam ei actio contra promittentem, si ab eo soluta non fuerit. Verum si Pater ipse promiserit, nec soluerit, cum matrimonio soluto non possit filia agere contra patrem promittentem, l. si pro te pater, C. de dotis promiss. nisi cessis sibi iuribus ab hæredibus viri, vt per Franchum in decif. 33 num. 4. & per totam, reprobata decif. Guidi Papei 375. id, quod firmatū est, mulieri nuptijs non sequutis competere actionem ad dotem promissam, vel non erit verum, vel non procedet

contra patrem promittentem dotem pro ea. Sed verissimum credimus, & procedere pronunciatum etiam contra

47 patrem promittentem ex infra deducendis. † Nam pater tam dando dotem, quam promittendo dotem pro filia, absolutè videtur eidem filie donare, & ita cum ea tacitè actum esse censetur, l. fin. C. de dotis promiss. l. fin. in princ. C. de iure dotium, l. cum dos, §. 1. ff. de pactis dotalib. l. fina. §. si à socero. ibi. quasi ex donatione aliquid ad eam peruennisse, ff. de his, quæ in fraudem creditor. & clarissimè in l. ex morte, ver. simil. que modo. ibi. quoniam, & alio pro ea ipsa, eam pro se videtur offerre, C. de pactis conuentis. Decius in conf. 35. † Offesius in Neapolitanis tomo 1. parte 6. q. 2. numer. 19. citat concordantes. Cum enim pater dotem dat, vel promittit sponso pro filia, cõsetur munus ad quod tenebatur implere, l. si cum dotem, §. si pater, ff. solut. ma-

48 trimon. l. cum dotem, ff. de iure dotium. † Et ex ea promissione adeo obligatur, vt eam amplius reuocare non possit, sicuti expressè dicitur in d. l. fin. ibi. Liberalitas itaque talis remaneat vera, & irreuocabilis, C. de dotis promiss. Tunc enim duo introducuntur actus, scilicet vnus tacitus, & alter expressus. Si quidem prius fingitur pater filie dotem donare, & deinde ambo eam sponso promittere, prout perspicaciter animaduertit Salycetus in d. l. ex morte. C. de pactis conuentis. Inquit enim nota text. ibi. quoniam, & alio, & c. vbi notatur, quod mulier videtur donare, quod alius pro ea dat: nam qui dat dicitur mulieri donare, & ipsa in dotem dare, l. 1. §. accedit, C. de re vxor. actio. & ideo vnus actus dicitur occultari, alter verò expressè fieri, l. licet, ff. de iure dotium. & hanc conclusionem ex pluribus confirmant Decius in conf. 35. sub nume. 3. & sequent. Cephal. in conf. 713. num. 5. lib. 5. Sylvanus in conf. 2. num. 60. & sequent. par. 1. Beretra in conf. 26. nume. 1. lib. 1. Desiderius Guidonus inter Confilia vltimarum voluntatum con-

49 sil. 170. num. 109. lib. 1. † Et cum hæc sit tacita donatio, quæ lex fingit ad beneficium mulieris, in ea eius præsentia non requiritur, vt per Bartol. in l. si creditores in fine, C. de pactis, & per Bald. in l. 3. §. fina. ff. de negocijs gestis, & hoc est speciale in dote, vt ex contractu inter alios celebrato, mulieri absenti ius quærat, per supra citata iura, & vt in specie testatur Bart. in conf. 123. num. 1. & Decius in d. consilio

50 35. in princip. † Et licet in patre videatur, quod hæc tacita donatio non procedat, postquam actio dotis repetendæ sibi, & filie communiter acquiritur, vt in d. l. 1. §. accedit, C. de rei vxor. actio. & in l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrimon. † Tamen responderet, quod huiusmodi communio à lege introducta est, quoad exercitium actionis tantum, ad hoc ne pater teneatur filiam sæpius dotare, si dos non condiceretur, vt obseruauit, & bene glo. in d. l. 2. §. 1. in verbo dos est, ff. solut. matrimon. quam Doctor. ibi communiter sequuntur, & Bart. in l. si constante, in princip. ff. eod. Non autem, vt dominium iam filie quæsitum auferatur,

52 quod pater. † Nam si dos ad patrem soluto matrimonio reuertitur, tenetur eam pro filia conseruare, nec dotem semel constitutam potest amplius minuere, vt cautum est

53 in auth. sed quamuis, C. de rei vxor. actio. † Dos enim semel constituta transit in dominium filie irreuocabiliter, nedum pro primo matrimonio, pro quo promissa fuit, sed absolutè, & transitoriè ad filios, vt probat text. in §. quia verò. Authen. de æqualitate dotis. Et si ad patrem reuertitur, non confunditur in eius patrimonio, sed filia eam habet præcipuam penes patrem, vt testatur Sylvanus in d. conf. 2. sub num. 61. & probatur supra lib. 2. tit. 23. num.

54 1. ver. de dote, & tit. 10. num. 16. & 17. † Et post patris obitum integra dotis actio, & eius exercitium soli filie accrescit, & consolidatur, d. l. 2. §. videamus, & §. ex hoc, C. de rei vxor. actio. l. vxorem, & filium, §. testamento, vbi gloss. in verbo recuperauerat, & Bart. num. 1. ff. de legat. 3. C. autem in l. eum, qui ita, §. qui sibi, aut filio in fine, ff. de verborum obligat. Salycetus in lauia, nume. 11. C. de iure dotium. La-

55 derchius in conf. 131. ver. nec dicatur. † Et vbi scemina ex statuto à paterna successione excluduntur propter dotem, vt in Vrbe, & dos ideo succedit loco legitimæ, in qua nullum potest apponi grauamen, etiam si dotis restitutionem pater sibi tantum stipulatus fuisset; Nihilominus integra actio ad filiam pertineret, vt testatur Bald. in l. fin. num. 5. ver. sed pone, quod statutum, C. de dotis promiss. post Jacob. de Arena in l. vxorem, §. naturalis, ff. de legat. 3. qui s refert las. in l. post dotem, numero 88. & sequent. ff. soluto

maritimo. Decius in conf. 106. per locum. Capycius in de-
 57 186. num. 9. Vrsill. in decif. 170. num. 8. Decianus in con-
 sil. 59. num. 18. lib. 4. Ludovicus Morotius in conf. 23 post
 Baldum in conf. 498. num. 3. lib. 1. & nos in tractam de con-
 ditionibus par. 2. c. 6. quest. 1. numer. 62. & 72. & sequent.
 56 Ex hac conclusione sequitur, quod quamvis matrimo-
 nium non sequatur, & sic illa promissio respectu viti re-
 solvatur, tanquam causa dari non sequuta, vt dictum est,
 iuxta tex. in l. si extraneus, ff. de condicob causam. Nihil o-
 minus remanet firma illa tacita donatio, quam lex intelli-
 git ad beneficium filie, ex text. in l. si donaturus, ff. ood. &
 57 vt ab initio suppositum. Sicut enim donatio expressè
 facta filie pro dote tenet, etiam matrimonio non sequu-
 to, vt dixi in princ. & vt testatur las. in l. si extraneus, num.
 16. Alexan. in l. 2. §. quo si in patris, in 1. notab. & in l. cum
 dotem in 5. notabili, ff. solut. matrimo. Ita idem multo to-
 gis est dicendum in hac tacita. donatione resultantè legi-
 ministerio ex dote promissione facta generatim & indisti-
 je dictum. Salycet. in d. l. ex morte, C. de pactis conuen. &
 aliorum paulo superius citatorum. Cum taciti, & expressi
 58 eadem sit virtus, cum quid, ff. si cert. petat. Et in indu-
 duo, quod tacita donatio ex promissione dote resoluta
 ad beneficium filie remaneat firma, & irrevocabilis, etiam
 non sequito matrimonio, (quia illo sequuto nemo iuris-
 peritus dubitavit) plenè probant Decius in d. consilio 35
 cum dupbus sequent. & Desiderius Guidonus in d. con-
 170. num. 93. vbi dicit ita iudicatum fuisse, vt & secundum
 Consilium. Decij iudicatum fuisse affirmat Socin. iunior,
 in conf. 35. num. 43. lib. 1. Menoch. de arbitrar. casu 88. num.
 59 39. in fine. Ad tex. in l. si pro te pater, C. de dote promiss.
 per quem denegatur actio mulieri contra patrem dotem
 promittentem tum ex iuris dispositione, tum ex his, quæ
 continentur in ipso contractu promissionis apponuntur,
 dantur responsiones. Nam cum firmatum sit, patrem tam
 dando dotem, quam promittendo, pro filia dotem censeri
 eidem absolute donare, & cum ea tacite ita actum esse per
 allegata supra. Et quod ex legis beneficio filia fingitur sem-
 per presentis, & ex ea promissione dote acquiritur tacita
 donatio in eam beneficium, exinde indubitanter sequitur,
 quod ei non est deneganda actio, & etiam contra patri è pro-
 mittentem saltem ex tacita illa donatione, & actio eidem præ-
 senti facta fuerit, pro qua ab ipso obligata non potest bona
 promissionis vigore eiusdem promissionis, quamvis ipse ab-
 sente inter alios celebrata, vt in d. consilio. Bart. in 1. numer. 1. &
 Decij in conf. 35. in princ. supra citatorum, & in 1. p. d. d. c.
 situm, Laderchius in allegand. conf. 131. col. 2. ubi nec dica-
 tur, & alij supra citati; Sed & hoc idem ex his, quæ in con-
 tractu apponuntur communi si cum in manes, non ob-
 60 stante, d. l. si pro te pater, C. de dote promiss. Nam si in
 eo adest iuramentum, quod nunquam prætermitti solet,
 dispositio d. l. non procedit, & filia habet actionem actionem
 contra patrem promittentem, per ea, quæ ad locum Alexan.
 in conf. 207. num. 2. & in conf. 208. in princ. lib. 7. quæ
 refert sequitur, & alios citat Gabriel. lib. 3. de iure d. d. d. d.
 61 conclus. 1. limitat. 3. Præterea cum concordant omnes
 procedere, quando filia sit præsens stipulationi, quæ tunc
 fatentur, quod saltem aritur actio ex pacto nuptia in eius
 beneficium contra promittentem vigore, l. ad exactione,
 C. de dote promiss. quæ in hoc casu remanet incompela, vt
 in specie firmat Ripa in l. 1. numer. 3. ff. solut. matrimo.
 cum quo concordat, licet eum non citet, Cephalus in dict.
 conf. 713. num. 45. lib. 5. Duarenus c. 2. & 4. ff. soluto matrimo-
 62 non: Cum illam habeamus non solum ex legis dispositio-
 ne, ex qua filia semper fingitur præsens, vt fuit iam proba-
 tum, sed & etiam virtute iuramenti, quod non solum
 supplet defectum absentie, & facit, quod habeatur pro
 presente. Sed & etiam acquirit absentem actionem, etiam
 sine cessione, vt late probat Roland. in conf. 19. sub numer.
 29. & sequent. lib. 1. necessario sequitur, quod decif. 788.
 Rota diuersorum in recentioribus non possit subsistere,
 vt potè contra iura aperta, & tantos patres supra citatos,
 63 Nam faceret, quod filia nupta solum promissione dote
 facta à patre, illa non soluta, filia solum matrimonio, si hæ-
 redes vici non sint solvenda, vel nulli extens, non posset illam
 consequi à patre, vel ab hæredibus patris, etiam ex-
 clusis posterioribus creditoribus patris, quod non est fe-
 rendum, cum vt dictum est, quæ probatum est, eadem sit ab
 initio promissionis dote quæ sit actio, & obligatio ma-

nium bonorum patris promittentis, etiam nuptijs non se-
 64 quatur, multo magis illis sequatur, & regularis per mortem
 filie filijs eum v. core relicto, vt in casu dict. decisionis. que
 itea de iure certo, & claro non potest subsistere, vt per
 Decium Cephalum, Laderchium, & alios supra citatos, &
 ita dicitur in d. l. dos à patre, C. de dote promiss. quam
 omnes ibi sequuntur. Thefaurus in decif. 190. num. 4. &
 sequent. Ruy. in conf. 186. num. 6. lib. 2. Mantica de iuris li-
 bro 12. tit. 8. num. 15. in fine. Molfesius in Neapolitanis con-
 sil. tomo 1. par. 2. tit. de bonis, quest. 24. num. 15. & antea
 Rota cum signi iudicio in terminis fortioribus, nuptijs
 videlicet non sequatur, hanc eandem sententiam omnium
 verè, & certam est amplexa in causa Lauretana pecu-
 niaria die 28. Februarij 1605. coram bonæ memoriæ Do-
 64 mino Francisco Penia. Nam dote promissio, & eius da-
 tio, siue solutio æquiparantur, ex regula l. fin. ubi. dedit,
 vel promiserit, C. de dote promiss. & in l. ex morte, §. final.
 C. de pactis conuentis, cum alijs allegatis per Decium in l.
 vt libris, in 5. notabili, C. de collat. Syluanus in d. consil. 2.
 sub nom. 74. ver. non refragatur. Guidonus d. consil. 170. nu-
 65 mero 82. & sequent. Et ex promissione statim acquiritur
 actio filie, vt affirmat Angelus in l. quones, ff. solut. matrimo-
 n. l. denique 6. cum l. sequent. ff. de ritu nuptia. Duarenus,
 vbi supra. Gabriel. in conf. 58. numer. 9. ver. cum igitur
 ex sola lib. 1. Et sequens solutio fit ex necessitate præsum-
 66 ptæ promissionis ad liberandam promittentem, quæ sup-
 plet illam obligatum. Et sicut dotem datur amplius ni-
 quere non potest, nec quouis modo eius conditionem fa-
 cere dicitur, l. cum à socio, C. de iure dotium, d. a.uth.
 sed quamvis, C. de rei vxor. actio. Ita etiam, & pari modo
 idem dicendum est in dote promissa. Nam lex noua dispo-
 nens in vno ex casibus æquiparatis per legem veterem, vt
 hic d. a.uth. & d. l. cum à socio, habet etiam locum in alio,
 vt dicit glo. fin. in l. si quis seruo, C. de furtis. Doctores in l.
 quod verò, ff. de legib. Salycet. in l. si constare, num. 4. G.
 de dote ante nuptias. Alex. in conf. 171. lib. 7. Nec refert,
 quod dicatur d. a.uth. non habere locum in dote promissa,
 quia ratio illius decisionis in vtroque casu viget. Quia si-
 cut pater tenetur dotem solutam ad se reuertam pro se-
 67 cundo matrimonio, filie indiminutam conseruare, ita et-
 iam si primum matrimonium, pro quo dos fuit promissa,
 non habuit effectum, vel si habuit, & fuerit dissolutum,
 antequam dos promissa solueretur, quia ius obligatio-
 nis quoad filiam non oritur ex matrimonio, sed ex promif-
 sione, & declaratione patris, ex qua simplex, & absoluta
 donatio in eius beneficium inducitur, prout optime con-
 siderauit Decius in d. conf. 35. num. 6. quæ refert Cardina-
 lis Albanus in addit. ad Bart. in l. si filia, num. 3. ff. de legat.
 3. Cephal. in conf. 143. lib. 1. Nec potest amplius pater obli-
 gando, vel contrahendo cum alijs præiudicare filie in do-
 68 te promissa, & declarata, ita dixit Rota coram Penia in
 dicta causa Lauretana pecuniaria supra citata. Sed & fa-
 69 cit pronostia, quam tuetur sententia. Quod pater et-
 riam iuratus cogitur donare filiam, l. qui liberos, ff. de ritu
 nuptiar. glo. fin. in l. si socio, ff. soluto matrimo. Quæ
 69 actas verò dote ex arbitrio, & regulata voluntate patris
 constituitur. Proinde de huiusmodi voluntate, & declara-
 tione sufficit, quomodocumque apparere absque præsen-
 tia illius, de cuius interesse agitur, vt notat Bartol. in l. cer-
 tum, §. si quis absente, ff. de confessis, & in l. Nefennius, ff.
 70 de negocijs gestis. Et talis declaratio voluntatis facta cū
 vno præiudicat quoad omnes, vt dicit idem Bartol. in l. is
 potest, ff. de acquir. hæredi. & Bald. in l. fin. C. de petit. hæ-
 red. & in l. fin. ff. de interrog. acti. Angel. in l. sicut, C. de re-
 71 pug. hæredit. Nam qui habet facultatem aliquid taxan-
 di, sine declarandi, taxatione, seu declaratione facta non
 potest amplius variare, præsertim in præiudicium tertij, vt
 dicit glo. in l. quicquid adstringenda, ff. de verb. obligat.
 72 Sicut in simili iudex non potest, nisi semel suam ambi-
 guam declarare sententiam, vt dicit Bald. in l. 2. C. de sen-
 tent. ex breuic. recit. & in l. de die, numer. 5. ff. de re iudicat.
 73 Et libellus semel declaratus, non potest amplius mutari,
 74 Bald. in l. fin. num. 4. C. de codicillis. Et in puncto quod
 dos semel declarata, etiam nulliter, non possit amplius mu-
 tari, ex pluribus probat plenè Curtius senior in consil. 29.
 Magnificus Dominus, num. 28. §. 2. & sequent. Ex hac con-
 clusione Corus in reposit. l. si constare, in 2. d. d. d. d. num.
 19. & sequent. infert ad plura, quæ valde conferunt ad ca-
 sum

- 75 sum nostræ disputationis. † Primum, quod pater si in testamento nullo legauit quantitatem filiz pro dote, non potest illa quantitas diminui, quia illius est semel facta declaratio, quod sufficit, etiam ex actu nullo, l. qui à patre, ff. de confirm. tutor. l. fin. vbi Bald. ff. de reb. eorum, l. le-
 76 garum, §. fin. ff. de adimen. legatis. † Deinde, quod si pater legauit filiz certam summam pro dote, & reuocet postea testamentum, & aliud faciat, non censetur adempta quantitas filiz pro dote legata, primo illo testamento reuocato, & si illo reuocato omnia alia corruiant, l. si nemo, ff. de 77 testam. tutela. & l. si nemo, ff. de reguliur. † Quando enim in testamento sit aliquis actus sui natura irreuocabilis, nõ vitatur vitiatõ testamento, vt per glo. in l. hæredes palam,
 78 §. frater, ff. de testam. † Postremo infert Crous, quod si pater desponsando filiam per verba de futuro promiserit dotem, & illa sponsalia non fortiantur effectum, nihilominus eadem dos debetur pro alio matrimonio per tex. in l. 2. §. si sponsa, ff. de priuileg. creditor. citatum supra nu.
 79 45. † Sed & alia ratio pro ista veritate est, quia statutum excludens fœminas dotatas à successione, habet locum etiam si dos sit tantum constituta pro futuro matrimonio,
 80 vt dicit Bald. in l. 1. num. 2. ff. solut. matrim. † Nam dos promissa, dos est, vt probatur in rubr. C. de dotis promiss. & in l. si pro dote, & in l. ad exactionem, C. eod. & in l. si socr. §. Lucius, ff. solut. matrim. & ex sola promissione mulier dicitur dotem habere, vt dicit Salycet. in l. si constante, num. 4. C. de donat. ante nupt. & allegat. tex. in loci potest.
 §. 1. ff. de administ. tutor. & in l. 1. §. accedit, C. de rei vxor. actio. sequitur Guido Pap. in decis. 565. num. 3. & conuocant alij, quos citat Pedemon. in decis. 24. num. 5. & Ludovic. in Perusinis, decis. 21. num. 9. & seq. & Repentes omnes in rub. ff. soluto matrim. videlicet. Niconitus nu. 147. Saluiol. num. 69. & seq. Io. Annibal. num. 481. Camil. Vifiri num. 73. Parpalia, num. 29. Crous num. 85. & Alciat. num.
 81 23. † Et res preparata ad dotem, & vt sit dotalis habet priuilegia dotis, lex Iulia, ff. de fundo dotali. Socin. in rubr. ff. solut. matrim. num. 4. † Vnde alienari prohibita permissum tur alienari etiam pro dote constituta, nondum nuptæ, vel nondum nubilis ætatis, Bart. in l. à filia, ff. ad Trebell. & in l. qui pupillam, ff. de adulter. & in l. Titio centum, §. Titio genero, ff. de condit. & demonstrat. gl. in l. si pater dotem, in verbo dederit, C. de dotis promiss. quæ exponit illud ver-
 82 bum dederit, scilicet destinatione. † Nam vbi cumque pater exercet actum dotandi, quantum in eo est dicitur dotē dare, arg. tex. in l. mulier. §. 1. ff. de condit. inst. & l. Suchus si hæredi, ff. de statu liber. per quæ iura consuluit Lofred. in conf. 52. num. 64. valuisse donationem feudi in dotē pro filia infante, cum matrimonium nondum esse poterat, &
 83 quamuis aliquando dotis datio maiorem videatur habere efficaciam, quam promissio, † illud tamen est respectu viri, in quem ex sola promissione, non sequitur traditio rei dotalis, non transit dominium, l. de diuisione. cum
 84 ibi notatis per Bald. & alios, ff. solut. matrim. † Respectu vero patris promittentis, & filiz pro qua promittitur, nulla est differentia inter dotem datam, & promissam, quandoquidem non plus iuris ex dote viro consignata, quam ex promissa acquiratur filiz, seu mulieri, vt bene aduertit Syluanus in d. conf. 2. sub num. 74. ver. & licet datio dotis,
 85 † Et quod dos promissa, etiam non sequuto matrimonio, vel sequuto, & non soluta sit vera dos, & gaudeat priuilegijs dotis confirmatur etiam ex ijs, quæ tradit Magonius
 86 in Florentinis decis. 86. per totam. † Præterea extraneus ex sola promissione dotis obligatur, & eam censetur mulieri simpliciter, & absolute donasse, † ita vt nec amplius restitutionem possit sibi stipulari, si sibi ita ab initio non prospexerit, l. 1. §. accedit, C. de rei vxor. actio. Et licet de iure digestorum permittatur patri, nedum inuita filia sponsalia semel contracta dissoluere, l. 1. C. de sponsalib. & l. in potestate, ff. eod. Sed & etiam dotem simpliciter promissam ante sequutum matrimonium sibi appropriare per tex. in l. quoties, ff. soluto matrimonio. Nihilominus hodie equata est patris, & extranei potestas, atque conditio.
 90 † Nam de iure Canonico, cuius authoritas in materia matrimoniali magis præualet, non licet patri sponsalia contracta dissoluere, vt dicit Bald. in l. si cum dotem, ff. soluto matrimonio. & in d. l. quoties. Bart. num. 4. & Alex. in fin. Immo pena parentum fidem sponsalium non seruatum, est triennialis excommunicatio, vt dixi antea, & probatur
 91 in 31. questione tertia, capit. primo. † Promissa nec dotem semel promissam sibi appropriare potest, prout omnes Doctores fatentur in eadem l. quoties, & præcisè Alexand. numero secundo. Decius dicit. confil. 35. numero quinto, & plenè Gabriel. in confil. 58. numero quarto, & sequè. Hinc sequitur, quod si ei non licet, quod est minus, nequaquam licebit dotem promissam diminuere, vel quouis modo eius conditionem deteriore facere, quod est plus, l. qui indignus, ff. de Senat. l. relocatorum, §. potest, ff. de interdic. & relegat. & ita in puncto per dictas, & alias rationes plenè concludit Desiderius Guidonus in dicto confil. 170. numero 82. & sequen. Hinc notabiliter dicit Imola in l. huius modi, §. cum pater in fine, ff. de legat. 1. Quod si pater ante contractum matrimonium promittit centum pro dote filiz, & deinde ex interuallo, promittit quinquaginta, non videtur recessisse à prima promissione, quia sicut in eius potestate non erat dissoluere sponsalia, ita etiam, nec se amplius à prima obligatione eximere, quod Imole dictum pro notabili refert Desiderius dicto confilio 170. numero 95. decisio verò Rotæ diuersorum in recentioribus superius citata supponit contrarium, cum tendat in concursu creditorum posteriorum excludere filiam à dote longè ante per annos 40. à parte promissa, quam ab eodem patre fuissent debita contracta, eo sub pretextu, quod ex promissione dotis facta à patre, & non soluta, nulla ad sit ad fauorem filiz contra patrem obligatio, nec actio, cum qua possit posteriores patris creditores excludere: Quod cum stante promissione sit inducta obligatio irrenocabilis patris promittentis, inde hypotheca, & ex ijs actio contra patrem, & eius bona à die promissionis, nec potuerit pater præiudicare filiz in dote promissa contrahenda, postea debita, & se obligando alijs, vt probatum fuit, & in puncto dixit Rota in d. Lauretana pecuniaria coram Penia supra citata, nil inconstantius contra perpetuam iuris constantiam dici poterat: † Illustratur rursus constantia veritatis, & iustitiæ, quam tæmur ex eo etiam, quia sponsa de futuro consequitur omnia priuilegia dotis, ac si matrimonium esset contractum, l. 2. §. final. ff. de priuilegijs creditor. ita quod pro dote sponsa tradita in iure matrimonij contrahendi, habet tacitam hypothecam, omniaque alia priuilegia dotalis etiam matrimonio non sequuto, prout tenet
 92 gloss. in d. §. final. † Et sicut contra sponsum, ita & contra promittentem, quia dos est ius quoddam vniuersale, & idem ius, quod fuit quæsitum mulieri contra sponsum, vt puta pro consequenda parte dotis promissa, & eidem tradite, procedit etiam respectu totius promissæ contra promittentem, ex regula tex. in l. quæ de tora, ff. de rei vendic. Non enim possunt stare, quod habeat actionem contra sponsum pro ea parte, quam recepit, & non contra patrem, qui promissit, hoc argumentum ad hoc propositum egregiè vultur Syluanus in d. confil. 2. sub num. 86. ver. vltarijs considerandum est: pro hac conclusione faciunt notata per Andr. in cap. 1. sub num. 4. ver. sed si tradit, & in s. traditionibus factis per totum tit. Quid sit inuestitura, & quæ in simili notat Cephalus in confil. 336. numero 17. li-
 93 bro 3. † Postremo nis mulieris ex promissione dotis questum in bonis patris etiam matrimonio non sequuto in vita ipsius, transit contra hæredem, adeo quod licet hæres sit nõnõs dominus, tenetur tamen fauore dotis eandem quantitatem assignare, vt dicit l. C. in allegata. si ego. §. si res, ff. de iure dotum. certum itaque est, atque in dubitabile, quod ius ab initio filiz quæsitum ex promissione patris remanet inconcussum in perpetuum, prout ita arguet do concludit Syluan. in d. conf. 2. in fine. Nec dicatur, quod per obligationes postea factas alijs creditoribus cessatur reuocata prior dotis promissio, quia præterquam, quæ hæc generalis reuocatio non sufficeret, ad inducendam reuocationem specialis dotis promissionis, quatenus fieri posset,
 94 quod à nemine sani capitis conceditur, † vt in simili dicit de legato, quod per subsequentem obligationem generalis ipsi omni bonori non præsumitur ademptum ex notatis per l. si in l. 3. nu. 3. C. delegat. & alios quos refert Menoch. de præsump. hb. 4. præsump. 167. nu. 42. & Vinc. de Franch. in decis. 283. nu. 9. Respondetur ex allegatis satis liquere, quod pater post promissam certæ dotis quantitatem pro dote filiz, nõ potest, nec specialiter, & multo minus generaliter illi reuocare, neq; in aliquo diminuire, neq; collatõne promissionis facere in aliquo deteriore facere, & si nuptiz non sequantur,
 95 l. iiii.

1. fin. ibi liberalitas itaque talis remaneat irrevocabilis, C. de dotis promiss. & l. fin. §. si a focero ibi. quasi ex donatione aliquid ad eam pervenisse. ff. de his quae in fraudem credit. l. ex morte ibi. quoniam, & alio pro ea offerentem dotem, imponia eam pro se videtur offerre, C. de pactis eouentis, l. Pomponia Philadelphis, & ibi Bart. ff. fam. l. c. sc. Alex. in l. licum dotem, num. 7. ff. solut. matrim. l. in l. si extraneus, numer. 16. ff. de condict. caus. lat. Decius in d. consil. 35. cum duobus sequentibus, & in consilio 239. nume. 6. ver. sed ad hoc Bald. Nouellus de dote par. 6. privileg. 46. num. 3. Cassaneus in consil. 53. numer. 53. in fin. Desiderius Guidonus d. consil. 970. num. 93. Socinapn. in consilio 35. num. 1. l. b. j. Menochius de arbitrarijs casu 88. numero 3. in fine, & ita ex allegatis iudicavit Rota in d. Laure- 97 tana pecuniaria die 28. Februarij 1605. cora Penia, t. Nup- tuijs vero sequitur, & dote per patrem promissa, & no soluta, res est extra dubitationem apud iuris peritos. Filiam pro dote promissa, & non soluta concurrere cum credito- ribus patris, & posterioribus esse praefendam in pater- nis bonis, l. ff. qui potior. in pigno. habe. l. cum tibi 10. vbi glo. in verbo acceperat, C. eod. quia talis dos habet veram hypothecam, & privilegia dotis, etiam quoad praetensionem anterioritatis, l. vbi adhuc, C. de iure dotium, Vincentius de Franchijs in decis. 677. num. 7. Surdus decis. 287. Molles- sius in Neapolitanis consuet. tomo 1. part. 6. quaest. 2. num. 14. & sequen. & tomo 2. par. 6. in princip. & num. 7. & Ro- ta coram Penia vbi supra. Etiam si concursus esset inter duas dotem praetendentes, quia & vbi inter duas dotes est quaestio prior tempore, est potior in iure, l. assiduis 12. vbi 98 Bald. C. qui potiores in pignore habeantur. t. Sed an res ipsae, vel illarum aestimatio condici debeat? & quod res etiam aestimatae debeant condici definitur in l. in rebus 17. §. fin. ff. de iure donum, & an sint restituendi etiam rerum fructus deciditur in l. videamus 38. ff. de v. sur. & fructi- bus. Sed & conditio, & vindicatio dotis competit diuerso respectu, l. dotis fructus 7. §. si res, ibi. proinde, ff. de iure dotium, l. si ego 9. in princip. ff. eod. Interdum & de dote actio est, secundum casum, qui proponitur in leg. de iure que cina 6. cum l. sequen. ff. de iur. nuptiar. Aliquo etiam ca- su competit actio de posito, vt in casu l. Lucius Titius 72. ff. 99 depositi. t. Sed & de eo quod ante nuptias donatum nu- ptijs non sequitur repetendo agitur, in l. cum veterum 15. C. de donat. ante nupt. Nisi is qui donauit, sponsalibus en- nunciatur, quoniam is tunc non repetit, d. l. 15. Verum si osculo interueniente mors alterutrius nuptias impeditur, hoc enim casu non nisi pro dimidia parte donatum repeti potest, l. si a sponso 16. C. eod. nisi forte sponsa ipsa sit, que donatum repetat, d. l. 16. §. fin. haecenus de sponsalibus, nu- ptijs non sequitur, vel dissolutis dicta sufficiat, & quia res- ponsum ead. contra decisionem 788. diuersorum patris, in recentioribus, favore viduae, in casum, vbi audiui, placuit illud hic referre, vti lectores possint suum interponere iu- dicium, illoque, vt meliori fortuna, ac fauorabiliori iustitia pro sexu femineo.

S V M M A R I U M

- Pater dicitur donare quando dat, vel promittit dotem pro filia, num. 1.
- Pater dotando filiam fungitur officio suo, num. 2.
- Pater ex promissione dotis facta pro filia irrevocabiliter obligatur, num. 3.
- Pater quando promittit dotem pro filia, duo ex huiusmodi promissione oriuntur, quae actus, vt num. 4.
- Lex fingit tacitam donationem ad beneficium filiae etiam absen- tis, num. 5.
- Dotis favore ex contractu, inter alios celebrato mulieri absenti ius quaeritur, num. 6.
- Donatio tacita, an procedat in patre, num. 7.
- Actio de dote, quod sit communis patris, & filiae, quomodo intel- ligatur, num. 8.
- Dos, quando ad patrem soluta matrimonio reuertitur, tenetur pa- ter eam pro filia conseruare, nec potest illam minuere, nume- ro 9.
- Dos, semel constituta transiit in dominium filiae, num. 10.
- Dos, si ad patrem reuertitur an confundatur, in eius patrimonio, & quando reuertatur ad eum, num. 11.
- Dotis actio post patris obitum integra cum eius exercitio soli filiae

- accrescit, ac consolidatur, num. 12.
- Dos, an succedat loco legitima, quando femina ex Statuto, & pa- terna successione excluduntur, num. 13.
- Statutum vrbis, non excludit simpliciter, & totaliter filias a suc- cessione, sed dotem ipsis praeseruat, num. 14.
- Dos succedit loco legitima, quando Statutum, vltis crispis procedendo mdat, ne filia petere possit aliquid pro supplemento legitima, num. 15.
- Pater potest praeveneri, in datione legitima, num. 16.
- Dos data in vita patris, vel promissa, dicitur data pro legitima etiam ipso vivente in casu de quo agitur, num. 17.
- Dos, quando Statutum illam praeseruat, ante exclusionem, deinde ponit exclusionem, dos succedit loco legitima, num. 18.
- Clausula dammodo in Statuto posita, quid operetur, num. 19.
- Dos, quando constat esse debitam filiae, vt suis succedit loco le- gitima, num. 20.
- Dos constituta filiae pro omni eo quod habere potest in bonis patris succedit loco legitima, d. nu. 20. ver. quia facile.
- Lex dos a patre profecta non habet locum vbi dos succedit loco legitima, d. nu. 20. in ver. & quod non intrat, nec in promissio- ne iura, & minusque filia vivente cum filijs, num. 79.
- Donatio tacita, quam lex subintelligit ad beneficium filiae, semper firma manet etiam matrimonio non sequuto, num. 23.
- Donatio expressa facta filiae pro dote sicut tenet, etiam matrimo- nio non sequuto, ita & pariformiter tacite exultans legis munificencia, ex dotis promissione facta genero, num. 22.
- Taciti & expressi eadem est virtus, num. 23.
- Filia ex legis beneficium semper fingitur praesens, vt ex dotis promissio- nis facta viro sibi quaeratur tacita donatio, num. 24.
- Filia ex tacita donatione quae resultat, ex promissione dotis facta viro habet obligata omnia bona promissoris, etiam ipsa absen- te, num. 25.
- Lex pro te pater, C. de dotis promiss. non procedit in contractu iurato, num. 26.
- Filia virtute iuramenti habet actionem etiam contra patrem, nume- ro 27.
- Lex ad executionem, C. de dot. promiss. remanet incorrupta, mane- ro 28.
- Iuramentum supplet defectum absentis, facit, quod quis habeatur pro praesente, & absentis quaerit actionem, etiam sine cessione, num. 29.
- Dotis actio acquiritur filiae ab initio promissionis, simulque obli- gatio omnium bonorum patris, etiam nuptijs non sequitis, & multo magis secutus, & resolutis per mortem viri, cum filijs, num. 30.
- Dotis promissio, & eius datio equiparatur, num. 31.
- Ex promissione dotis statim acquiritur actio filiae, num. 32.
- Solutio sequens fit ex necessitate pro parte patris, promissionis ad libe- randum promittentem, quae supponit illum obligatum, nume- ro 33.
- Dos data minui non potest, nec eius conditio deterrior fieri, nume- ro 34.
- Lex nova disponens in vno ex casibus equiparatis habet locum, etiam in alio, num. 35.
- Authentica, sed quamvis, C. de rei. vxor. actio, habet locum, etiam in dote promissa, num. 36.
- Obligatio iuris, quo ad filiam non oritur ex matrimonio, sed ex promissione & declaratione patris, ex qua simplex, & abso- luta donatio in eius beneficium oritur, num. 37.
- Pater etiam inuitus, an cogatur donare filiam, & in qua quanti- tate, idque quomodo apparere sufficiat, num. 38.
- Declaratio voluntatis patris facta cura vno pro a iudicat, quo ad omnes, num. 39.
- Habens facultatem taxandi siue declarandi non potest amplius variare praesertim in prauidicium terrij, num. 40.
- Iudex suam ambiguum sententiam non potest declarare, nisi se- mel, num. 41.
- Libellus semel declaratus, non potest amplius mutari, num. 42.
- Los semel declaratus, etiam nulliter, non potest minui, numero 43. cum seq.
- Legatum factum a patre, pro dote filiae non potest diminui, nume- ro 44.
- Pater si legat filiae certam summam pro dote, & deinde reuocet te- stamentum, & aliud faciat, non censetur adempta quantitas filiae pro dote legata primo illo testamento reuocato, etiam si omnia alia corruant, num. 45.
- Actus sui naturae irrevocabilis in testamento, quando fit no vlti- mo iurato testamento, num. 46.

Pater

Pater si dotem promiserit, & sponsalia effectum non habuerint, an eadem dos debeatur pro alio matrimonio. nu. 47.
Statutum excludens filias dotatas à successione habet locum, etiam si dos sit tantum constituta pro futuro matrimonio. num. 48.
Dos promissa, dos est. num. 49.
Dotem habere dicitur mulier esse sola promissione. nu. 50.
Dos quando est constituta nondum nupta, vel nondum nubilis aetatis alienari prohibita, an possint alienari. nu. 51.
Pater ubique exercet actum dotandi, quantum in eo est dicitur dotem dare. nu. 52.
Dotis datio, quod aliquando maiorem videatur habere efficaciam, quam promissio quomodo procedat. nu. 53. & seq.
Dos data, & promissa non differunt respectu patris promittentis, & filiae, pro qua promittitur. nu. 54.
Dos promissa etiam non sequitur matrimonio, vel sequitur, & non soluta est vera dos, & gaudet privilegio dotis. nu. 55.
Differentia inter dotem promissam ab extraneo, & à patre hodie aequata est. nu. 56.
Ius Canonicum praevalet in materia matrimoniali. nu. 57.
Pater non potest sponsalia contracta dissolvere. nu. 58.
Pater parentum, qui fidem sponsalium non servavit est triennis excommunicatio. nu. 59.
Pater dotem, quam semel promisit sibi appropriare non potest, secundum omnes Doctores. nu. 60.
Pater non potest dotem diminuire, nec illius conditionem deteriore facere. nu. 61. etiam si nupta non sequatur. nu. 70.
Cui non licet, quod est minus, nec licet quod est plus. nu. 62.
Pater si ante contractum matrimonium promisit centum pro dote filiae, & deinde ex intervallo quinquaginta, non dicitur recessisse à prima promissione, ex defectu potestatis. nu. 63.
Dotis actio, & obligatio cum hypotheca, contra bona patris, cum oriatur, à die promissionis non potest filia à posterioribus creditoribus sua dote privari. nu. 64.
Sponsa de futuro consequitur privilegia dotis, ac si matrimonium contractum esset, tam contra sponsum, quam contra promittentem. nu. 65.
Ius mulieris ex promissione dotis questum in bonis patris, etiam matrimonio non sequitur in visa ipsius, transit contra heredem, qui tenetur eandem quantitatem consignare. nu. 66.
Ius ab initio filia questum ex promissione patris, remanet semper firmum, ut nu. 67.
Dotis prior promissio per obligationes, postea factas alijs creditoribus à patre non censetur revocata. nu. 68.
Legatum per subsecutem generalem obligationem omnium bonorum, non praesumitur ademptum. nu. 69.
Mulier pro dote prius promissa, & non soluta est omnibus creditoribus, qui postea cum eius patre contraxerunt preferenda, etiam si occasione dotis contraxerit. nu. 71.
Clausula, cui de iure non referitur ad specialiter disposita, de quibus fuit in stipulatione promissum. nu. 75.
Clausula, cui de iure, an operetur, quod dos restituatur soli patri filia exclusiva. nu. 75.
Dos restituatur filiae, & non patri, quando filia est adiecta solutioni, non simpliciter, sed tanquam in rem propriam, eique actio requiritur. nu. 76.
Procuratrix in rem propriam dicitur cessionaria. nu. 77.
Actio, quae virtute Statuti competeat viro, soluto matrimonio competit, etiam mulieri, cuius interest suam habere dotem. numero 78.
Pater, ut excludat filiam debet sibi tantum stipulari. nu. 78.
Iuramentum tollit patriam potestatem, & illius effectum. nu. 79.
Cameratis obligatio continet clausulam pro omnibus, quorum interest intererit, aut interesse poterit quomodo dolibet in futurum. num. 79.
Interesse filiae, an praevalat interesse patris eiusdemque sit efficacia. nu. eod. in vers. qua non patitur.
Promissio de soluendo infra annum non facit conditionem, sed est dilatio ad soluendum. nu. 80.
Actio dicitur ex contractu conditionali. nu. 81.
Doctrina Bartol. in l. ita stipulatus l. 3. num. 38. in fine. vers. sic. ab homine, & Rip. ibi. numer. 84. ff. de verb. obligat. quomodo intelligatur. nu. 82.

Responsum auctoris datū in d. Romana Dotis.

Reverende Pater & Pater tam dando dotem, quam promittendo dotem pro filia, absolute videtur eidem filiae donare, & ita cum ea tacite actum efficitur, l. fin. C. de dotis promiss. l. fin. in princip. C. de iure dotium, l. cum dos, §. 1. ff. de pactis dotalibus, l. fin. §. si à focero. ibi quasi ex donatione aliquid ad eam pervenisse, ff. de his, quae in fraudem creditor. & clarissime in lex morte, ver. tunc sique modo ibi quoniam, & alio pro ea ipsa, ea pro se videtur offerre, C. de pactis convent. ¶ Cum enim pater dotem dat, vel promittit sponso pro filia, censetur munus ad quod tenebatur implere, l. si cum dotem, §. si pater, ff. solut. matrimon. l. cum dotem, ff. de iure dotium. ¶ Et ex ea promissione adeo obligatur, quod eam amplius reuocare non potest, ut expressè dicitur in d. l. fin. ibi liberalitas, itaque talis remaneat vera, & irrenocabilis, C. de dotis promiss. ¶ tunc enim duo introducuntur actus, scilicet vnus tacitus, & alius expressus. Si quidem prius fingitur pater dotem filiae donare, & deinde ab ipso eam sponso promittere, prout egregie animaduertit Salicetus in dict. l. ex morte, C. de pactis convent. Inquit enim nota text. ibi quoniam, & alio, & c. vbi notatur, quod mulier videtur donare etiam, quod alius pro ea dotet, nam qui dat dicitur mulieri donare, & ipsa in dotem dare, l. 1. §. accedit, C. de rei vxor. actione. & ideo vnus actus dicitur occultari, licet, ff. de iure dotium, & hanc conclusionem pluribus confirmant. Dec. in cons. 34. sub num. 3. & sequen. Cephal. in cons. 1713. num. 5. lib. 5. Siluanus in cons. 2. num. 60. & sequen. par. 1. Bertrra in cons. 26. numer. 1. lib. 1. Desiderius Guidonus inter consilia vltimarum voluntatum cons. 170. numero 109. lib. 1. ¶ Et cum haec sit tacita donatio, quam lex fingit ad beneficium mulieris, in ea eius praesentia non requiritur, ut per Bartol. in l. si creditores in fine. C. de pactis, & per Bald. in l. 3. §. fin. ff. de negoc. gestis. ¶ Et hoc est speciale in dote, ut ex contractu inter alios celebrato, mulieri absentius queratur per supradicta iura, ut in specie testatur Bart. in cons. 123. numero 1. & Dec. in d. cons. 35. in ptine. ¶ Et licet in patre videatur, quod haec tacita donatio non procedat, postquam actio dotis repetenda sibi, & filiae communiter acquiritur, ut in d. l. 1. §. accedit, C. de rei vxor. actio. & in l. 2. §. quod si in patris, ff. soluto matrimon. ¶ Tamen responderetur, quod huiusmodi communio à lege indulta est, quoad exercitium actionis tantum ad hoc ne pater teneatur filiam sepius dotare, ut observauit, & bene glossa in d. l. 2. §. 1. in verbo dos est, ff. solut. matrimon. quoniam Doctores ibi communiter sequuntur, & Bart. in l. si constanter in princ. ff. eod. Non autem, ut dominium filiae questum auferatur, quod patet. ¶ Nam si dos ad patrem soluto matrimonio reuertitur, tenetur eam pro filia conservare, nec dotem semel constitutam potest amplius minuere, ut cauetur in authent. sed quamuis, C. de rei vxor. actio. ¶ Dos enim semel constituta transit in dominium filiae, ne dum pro primo matrimonio, pro quo promissa fuit, sed absolute, ut probat text. in §. quia verò, Auth. de aequalitat. donis. ¶ Et si ad patrem reuertitur, de qua reuertens hac in specie non constat, nec constare potest, quia dos, quae reuertitur in filiam de consensu patris, & absque eorum consensu redire non poterat ad tradita in l. 2. §. quod si in patris. Et in l. 3. ff. solut. matrimon. non confunditur in eius patrimonium, ad praedictum filiae, ut de hoc est text. in l. 2. C. sol. matrimon. Et ibi Glo. in verbo extiterit litera Communi vident. sed indistincte, ut pulchre declarat Paul. de Cast. in l. fin. C. com. vtr. iud. numero 7. & sequitur Rot. diuers. decis. 156. nu. 3. par. 2. consolidatur in filiam, quae habet eam praecipuam, ut testatur Siluanus in d. cons. 2. sub numero 61. ¶ Et post patris obitum integra dotis actio, & eius exercitium soli filiae accrescit, & consolidatur, d. l. 1. §. videamus, & §. ex hoc, C. de rei vxor. actio. l. vxorem, & filium, §. testamento, vbi glo. in verbo recuperauerat, & Bart. numero 1. ff. de legat. 3. Salicet. in l. auia, numero 11. C. de iure dotium. La-3) d'archius in cons. 131. ver. nec dicatur. ¶ Et vbi femina ex Statuto à paterna successione excluditur, ut in Verbe, & dos ideo succedit loco legitima, in qua nullum potest apponi grauanen, etiam si dotis restitutionem pater sibi tantum stipulatus fuisset. Nihilominus integra actio ad filiam pertineret, ut testatur Bald. in l. fin. num. 3. ver. sed pone, quod Statutum, C. de dotis promiss. post Iacob. de Alena. in leg.

vxorem, §. naturalis, ff. de legatis 3. quos refert Ias. in l. post dotem, numer. 88. & sequen. ff. soluto matrimonio. Dec. in conf. 106. per totum. Nec dicatur id procedere mortuo patre non ipso viuente, quo tempore dos loco legitime non succedit cum illa debeat post mortem patris ex allegata decif. Seraph. 815. † quia statutum Urbis c. 541. lib. 1. nō excludit simpliciter, & totaliter filias à successione, sed dotem primo ipsis præferuat, dum vult, quod dotatæ à patre, vel auo sint contentæ dotibus, quas pater, vel auus eorum in testamento, vel alia vltima voluntate, seu inter vivos dederit, vel reliquerit, † nec occasione falcidiaz, seu supplementi debiri iure naturæ possit aliquid petere quo casu omni difficultate reiecta, vera communis, ac indubitata conclusio est, quod dos filie succedat loco legitime, vt post Bald. conf. 498. num. 3. lib. 1. & Bart. consulti D. Ludouic. Morot. conf. 23. num. 2. facit Zuccard. conf. 77. nu. 10. dum dicit dotem esse præseruatam à Statuto loco legitime, quando excludit fœminas propter dotem datam, vel dandam, & sic propter qualitatem dotationis, vt ibi in versiculo veluti propter dotem datam, vel dandam, & ibi in versiculo, quia non est exclusio.

16 Secundo; † quia pater præueniendo in datione legitime, quod à iure non est prohibitum, sed permissum; Perreg. decif. 135. num. 5. fol. 137. virtute Statuti præfati pro dote datum in vita patris, vel relictum, quod est causa exclusionis, quæ incipit à die dotationis iuxta pulchrè tradita per Surd. conf. 488. num. 28. cum seq. lib. 4. non tempore mortis paternæ, quo consumatur effectus cœptæ exclusionis, iuxta tradita in terminis per eundem Surd. loco citato vers. 17 nam tunc consumatur effectus. † Dicitur fuisse subrogatū loco legitime, cum aliàs esse non posset eius supplementū, à quo filia per Statutum excluditur, iuxta tradita in terminis per Rotam diuersorum decif. 266. num. 4. par. 1. fol. 92. & in Romana de Marganis 9. Decembris 1618. coram R. P. D. Buratto, & consuluerunt Rim. sen. conf. 257. num. 17. cum seq. lib. 2. & Ludouic. Morot. conf. 23. nu. 13. vers. septimo, dum Statutum, & alij, qui non est casus, de quo loquitur decif. Seraphini, quæ facta sunt in terminis Statuti Narniensis longè diuersi à Statuto nostro Urbis.

18 Tertio, † quod dotem, quam Statutum præseruat ponit ante exclusionem, vt legitur in Statu. lib. 1. c. 141. vbi primo cōsiderat dotationem filiarum, vt quoque facit in Statuto ca. 145. lib. 1. deinde ponit exclusionem à successione, quo casu pariter non dubitans dotem succedere loco legitime, per ea, quæ cōsiderat Morot. d. conf. 23. loco citato in vers. vbi Statutum, & nu. 3. in vers. 2. sicut.

Maximè cum exclusio fiat à Statuto lib. 1. ca. 145. quando loquitur de datione fratrum, & patrum, † cum dictione dummodo, quæ licet conditionem non faciat, sed modum, attamen parit effectum suspensiuum, quia requirit, quod de necessitate existat, & impleatur illud, cui coniungitur per ea, quæ tradit idem Ludouic. Morot. d. conf. 23. nu. 4. §. 6. 8. & 9. fol. 153.

Quarto, quia Statutum filias perpetuò non excludit, sed temporaliter, nempe quamdiu supersunt fratres masculi, aut patri, vt ibi in versiculo si decesserit intestatus relictis filijs masculis, siue filia, vel nepte ex filio masculino sibi præmortuo, quo casu cum admittat ad successionem fœminas deficientibus masculis, aut filijs fratrum, & velit talia

20 su, locum habere ius commune manifestè, constat dotem filiabus esse debitam, vt suis, non vt extraneis, & sic loco legitime, per ea, quæ consuluit idem Morot. d. conf. 23. num. 14. cum seq. fol. 155. vbi attestado, de communi dicit, quod fœminæ tunc deficientibus masculis non sunt propriæ, & simpliciter exclusæ, sed suspensæ, ad tempus, & quod retinent iura suarum, & omnia priuilegia, quæ suis competunt, vt ibi, num. 16.

Quæ facile comprobantur, ex eo, quod virtute Statutorum dos dicitur constituta filie pro omni eo, quod habere potest in bonis patris, quo casu pariter certissimum est dotem succedere loco legitime, & quod non intrat l. dos à patre, C. solut. matrimonio, vt consuluit Crauet. con.

21 fil. 84. num. 5. Ex hac conclusione sequitur, quod † quamuis matrimonium non sequatur, & sic illa promissio respectu Viri resoluatur, tanquam causa non sequuta, iuxta tex. in l. si extraneus, ff. de conditio. ob causam. Nihilominus remanet firma illa tacita donatio, quam lex subintelligit ad beneficium filie ex tex. in l. si donaturus, ff. eod. & vt ab

22 initio suppositum. † Sicut enim donatio expressa facta filie pro dote tenet, etiam matrimonio non sequuto, vt dixi in princ. & vt testantur Ias. in d. l. si extraneus, nume. 16. Alex. in l. 2. §. quod si in patris in 1. notab. & in l. si cum dote in 5. notab. ff. soluto matrimo. Ita idem multo magis est dicendum in hac tacita donatione resultante legis ministerio ex dotis promissione facta genero, iuxta dictum Salic. in d. l. ex morte, C. de pact. conuen. & aliorum paulo superius citatorum. cum taciti, & expressi eadem sit virtus

23 l. cum quid, ff. si cert. petat. † & in indiuiduo, quod tacita donatio ex promissione dotis resultans ad beneficium filie remaneat firma, & irreuocabilis etiam non sequuto matrimonio (quia illo sequuto id habemus pro indubitato) plenè probat Dec. in d. conf. 35. cum duobus alijs consil. sequentibus, & Desiderius Guidonus in conf. 170. nu. 93. lib. 1. conf. vltimarum voluntatum, vbi dicit ita iudicatū fuisse, vt & secundum consil. Decij iudicatum fuisse, affirmat Socin. iun. in conf. 35. sub num. 13. lib. 1. Menoch. de arbitr. casu 88. num. 39. in fine. Ad tex. in l. si pro te pater, C. de iure dotium, per quem denegatur actio mulieri contra patrem dotem promittentem, tum ex iuris dispositione, tū ex his, quæ communiter in ipso contractu promissionis apponuntur, dantur responsiones. Nam cum firmatum sit patrem, tam dando dotem, quam promittendo pro filia dotem ceteri eidem absolute donare, & cum ea tacite ad-

24 eum esse per iura allegata in principio, † & quod ex legis beneficio filia semper fingitur præsens, & ex ea dotis promissione quæritur tacita donatio in eius beneficium, inde inuitabiliter sequitur, quod ei non est deneganda a-

25 ctio, etiam contra promittentem, † saltem ex tacita donatione, ac si præsens fuisset, pro qua habebit obligata omnia bona promissoris, vigore eiusdem instrumenti, quamuis ipsa absente inter alios celebrati, iuxta consil. Barr. 123. numero primo, & Dec. 35. in principio. supra citatos, & vt in puncto firmat Laderchius in allegato consil. 131. colum. 3.

26 versic. nec dicatur, & alij supra citati. † Sed & hoc idem, ex his, quæ in contractu apponuntur communiter, firmū manet non obstante, dict. l. si pro te pater, C. de dotis promiss. nam si in eo adest iuramentum dispositio, dict. l. non

27 procedit, † & filia habet actionem etiam contra patrem promittentem, per ea, quæ adducit, Alexand. in conf. 207. numero secundo, & in consil. 208. in principio, lib. septimo, quem refert, & sequitur Gabriel. libro 3. de iure dotium conclus. 3. tertia limitatione. Præterea cum concedant omnes non procedere, quando filia fuit præsens stipulationi, quia tunc fatentur, quod saltem oritur actio ex pacto nu-

28 do in eius beneficium contra promittentem vigore, † l. ad exactorem, C. de dotis promiss. quæ in hoc casu remanet incorrecta, vt in specie firmat Ripa in l. 1. numero 32. ff. soluto matrimonio. cum quo concordat, licet eum non alleget Cephalus in dict. consil. 713. numero 45. libro 5. cum illam habeamus non solum ex legis beneficio, ex quo filia

29 semper fingitur præsens, vt fuit iam probatum, † sed & etiam virtute iuramenti, quod nō solum supplet defectum absentie, & facit, quod habeatur pro præsentem, sed & acquirit absentem actionem etiam sine cessione, vt latè probat Roland. in conf. 19. sub num. 29. & sequentibus lib. 1. necessario sequitur, quod decisiones firmantes contrarium in Romana dotis die 8. Martij 1613. coram R. P. D. Verospo, & 29. Februarij 1616. coram eodem, de qua in collectaneis Farmacij decif. 788. libro primo. non possint subsistere, vt potè contra iura aperta, & tantos patres superius allegatos, & facerent, quod filia nupta cum promissione dotis facta à patre, illa non soluta, filia soluto matrimonio non posset illam consequi à patre, vel ab hæredibus patris, exclusis posterioribus patris creditoribus, quod non est fe-

30 rendum, † cum vt dictum est, eadem sit ab initio promissio dotis quæ sita actio, & obligatio omnium bonorum patris, etiam nuptijs non sequutis, multo magis sequutis, & resolutis per mortem viri cum filijs, vt in casu dictarū decisionum, quæ ideo non possunt subsistere, vt per Dec. Cephalum Laderchium, & alios superius citatos. Sed, & hanc quam contra allegatas decisiones tuemur veritatem

31 illustrent rationes inferius dicendæ. † Nam dotis promissio & eius datio, siue solutio æquiparantur ex regula l. fin. ibi dederit, vel promiserit, C. de dotis promiss. & in l. ex morte, §. final. C. de pact. conuen. cum alijs allegatis, per Dec. in l. vt liberis in quinto notabili, C. de collatio. Siluan. dict.

dict. conf. 2. sub numer. 74. vers. non refragatur. Guidonus,
 32 d. conf. 170. nu. 8. 2. & sequent. † Et ex promissione statim
 acquiritur actio filiae, vt affirmat Ang. in l. quones, ff. solu-
 33 to matrimo. Gabr. in conf. 58. nu. 9. vers. cum igitur ex fo-
 praambulae promissionis ad liberandum promittentem,
 34 quae supponit illum obligatum, † & sicut dotem datam
 amplius minuere non potest, nec quouis modo eius condi-
 tionem facere deteriolem, l. cum à socero, C. de iure dotiū
 d. auth. sed quamuis, C. de rei vxor. actio. ita etiam, & pa-
 35 ti modo idem dicendum est in dote promissa. † Nam lex
 noua disponens in vno ex casibus æquiparatis per legem
 veterem, vt hic d. auth. & d. l. cum à socero, habet etiam lo-
 cum in alio, vt dicit gloss. fin. in l. si quis seruo, C. de furtis.
 Doctores in l. quod verò, ff. de legib. Salicet, in l. si constan-
 te, nu. 4. C. de donat. ante nuptias, Alex. in conf. 171. libro 7.
 36 † Nec refert, quod dicatur d. auth. non habere locum in
 dote promissa. Quia ratio illius decisionis in vtroque casu
 viget, quia sicut pater tenetur dotem solutam ad se reuer-
 sam pro secundo matrimonio indiminutam filiae conser-
 uare, ita etiam si primum matrimonium, pro quo dos fuit
 promissa non habuit effectum, vel si habuit, & fuerit solu-
 37 tum, antequam dos promissa solueretur. † Quia ius obli-
 gationis quoad filiam non oritur ex matrimonio, sed ex
 promissione, & declaratione patris, ex qua simplex, & ab-
 soluta donatio in eius beneficium inducitur, prout optimè
 considerauit, Dec. in d. conf. 3. num. 6. quem refert Cardi-
 nalis Alban. in addit. ad Bartolum in l. si filiae, nu. 3. ff. de le-
 gat. 3. Cephal. conf. 143. lib. 1. Sed & facit pro nostra, quam
 38 reuertitur sententia, † quod pater etiam in iuris cogitur do-
 rare filiam, l. qui liberos, ff. de ritu nupt. glo. fin. in l. si socer,
 ff. soluto matrimo. Quantitas verò dotis ex arbitrio, & vo-
 luntate patris constituitur. Proinde de huiusmodi voluntate,
 & declaratione sufficit, quomodo cumque apparere
 absque praesentia illius, de cuius interesse agitur, vt notat
 Bart. in l. certum, §. si quis absente, ff. de confessis, & in l. Ne-
 39 sennius, ff. de ne goc. geitis. † & talis declaratio voluntatis,
 facta cum vno praedicitur quoad omnes, vt dicit idē Bart.
 in l. si potest, ff. de acquir. hered. & in l. fin. ff. de interrog. a-
 ctio. Ang. in l. sicut, C. de repud. hered. & Bald. in l. fin. C. de
 40 pet. hered. † Nam qui habet facultatem aliquid taxan-
 di, siue declarandi, non potest amplius variare, praesertim
 in praedictum tertij, vt dicit glo. in l. quicquid ad stringen-
 41 da, ff. de verb. oblig. sicut in simili † iudex non potest, nisi
 semel suam ambiguam declarare sententiam, vt dicit Bal.
 in l. 2. C. de sentent. ex breuil. recit. & in l. de die, nu. 5. ff. qui
 satisd. cogan. Alex. in l. quod iustit. nu. 1. §. ff. de re iudic. &
 42 † libellus semel declaratus, non potest amplius mutari,
 43 Bald. in l. fin. num. 4. C. de codicil. & in puncto, quod † dos
 semel declarata etiam nulliter non possit amplius minui
 ex pluribus probat plenè Curt. sen. in conf. 27. Magnificus
 Dominus, numero 28. & 32. & sequen. ex hac conclusione
 Crotus in repet. l. si constante in 2. lectura, numero 9. & se-
 quent. infert ad plura, quae valde conferunt ad casum no-
 44 strum. † Primum, quod pater si in testamento nullo lega-
 uit quantitatem filiae pro dote, non potest illa quantitas di-
 minui, quia illius est semel facta declaratio, quod sufficit
 etiam ex actu nullo, l. qui à patre, ff. de confirmat. tutor. l.
 fin. vbi Bald. ff. de reb. eorum, l. legatum, §. final. ff. de ad-
 45 men. legat. † Deinde, quod si pater legauit filiae certam
 summam pro dote, & deinde reuocet testamentum, & al-
 iud faciat, non censetur adempta quantitas filiae pro dote
 legata primo illo testamento reuocato, & si illo reuocato
 omnia alia corrumpat, l. si nemo, ff. de testamen. tutela, & l. si
 46 nemo, ff. de regul. iuris. † Quando enim in testamento sit
 aliquis actus sui natura irrevocabilis, non vitiat vitiat
 47 testamento, vt per gloss. in l. haeres palam, §. frater, ff. de
 testamen. Postremo infert Crotus, † quod si pater despo-
 sando filiam per verba de futuro dotem promiserit, & illa
 sponsalia non sortiantur effectum, nihilominus eadem dos
 debetur pro alio matrimonio per text. in l. 2. §. si sponsa, ff.
 de privileg. credit. citatū superius versicul. & regulariter,
 48 Sed & alia ratio pro ista veritate est, † quod statutum ex-
 cludens filias dotatas à successione, habet locum etiam si
 49 dos sit tantum constituta pro futuro matrimonio. † Nam
 dos promissa dos est, vt probatur in rubrica, C. de dotis
 promiss. & in l. si pro dote, & in l. ad exactionem, C. iud. &
 50 in l. si socer, §. Lucius, ff. soluto matrimonio. † & ex sola

promissione mulier dicitur dotem habere, vt dicit Salicet,
 in l. si constante, numero 4. C. de donat. ant. nupt. allegans
 tex. in l. cum potest, §. 1. ff. de administrat. tutor. & in l. 1. §.
 accedit, C. de rei vxor. actio, cum sequitur Guido Pap. in
 decif. 565. numero 3. & concordant alij, quos citat Pedem.
 in decif. 24. numero 5. & Ludouicus in Perusinis decif. 21.
 numero 9. & sequen. & Repentes omnes in rubric. ff. solu-
 51 to matrimo. videlicet Nicotius, numero 147. Saluiol.
 numero 69. & sequent. Ioan. Annibal. numero 481. Camil.
 vifit, numero 73. Par palia numer. 29. Crotus numero 85. &
 Alciat. numer. 23. Et res praeparata, vt sit dotalis habet
 priuilegia dotis, l. lex Julia, ff. de fundo dotali. Socin. in rubric.
 52 ff. soluto matrimonio, numero 4. † Vnde alienari prohibi-
 ta permittuntur alienari etiam pro dote constituta nondū
 nuptae, vel nondum nubilis ætatis Bartol. in l. a filia, ff. ad
 Trebell. & in l. qui pupillam, ff. de adulter. & in l. Titio cen-
 tum, §. Titio genero, ff. de conditio. & demonstrat. gloss. in
 l. si pater, dotem in verbo dederit, C. de dote promiss. quae
 53 exponit illud verbum dederit, scilicet destinatione. † Nam
 vbi cumque pater exercet actum dotandi, quantum in eo
 est, dicitur dotem dare, argum. tex. in l. mulier, §. 1. ff. de con-
 dit. instit. & l. Stichus si heredi, ff. de stat. liber. per qua iu-
 ra consuluit Loffred. in consilio 52. numero 64. vauisse do-
 nationem feudi in dotem pro filia infante, cum qua ma-
 54 trimonium nondum esse poterat, & quamuis aliquando
 dotis datio maiorem videatur habere efficaciam, quam
 promissio, illud tamen est respectu viri, in quem ex sola
 promissione non sequuta traditione rei dotalis, non transit
 dominium, l. de diuisione cum ibi notatis per Bal. & alios,
 55 ff. soluto matrimonio, † respectu verò patris promittentis
 & filiae, pro qua promittitur, nulla est differentia inter
 dotem datam, & promissam, quandoquidem non plus iu-
 ris ex dote viro consignata, quam ex promissa filiae, seu mu-
 lieri, acquiritur, vt bene animaduertit Siluanus in d. consi-
 56 lio 2. sub numer. 74. versic. & licet dario dotis. † Et quod
 dos promissa etiam non sequito matrimonio, vel sequito,
 & non soluta sit vera dos, & gaudeat privilegij dotis
 confirmatur etiam ex ijs, quae tradit Magonus in Floren-
 57 tinis decisione 86. per totam. † Praeterea extraneus ex so-
 la dotis promissione obligatur, & eam censetur mulieri
 simpliciter, & absolute donasse, ita vt nec amplius restituti-
 onem possit sibi stipulari, si ita ab initio non prospexit, l.
 1. Saccidus, C. de rei vxor. actio. & licet de iure digitorum
 permittatur patri, ne dum in iura filia sponsalia semel
 contracta dissoluere, l. 1. C. de sponsalib. & in potestate, ff.
 eodem. Sed etiam dotem simpliciter promissam ante se-
 quentem matrimonium sibi appropriare per text. in l. quones,
 ff. soluto matrimonio. Nihilominus hodie æquata est
 58 patris, & extranei conditio, † Nam de iure canonico, cu-
 jus auctoritas in materia matrimoniali magis praevalet,
 † non licet patri sponsalia contracta dissoluere, vt dicit
 Bald. in l. si curb. dotem, ff. soluto matrimonio, & in dicta l.
 59 quones Bart. numero 4. & Alexand. in fine. † Immo pater
 parentum fidem sponsalium non seruantium est trienna-
 60 lis excommunicatio, vt probatur in 31. quaest. 3. capit. l. 1.
 † Proinde, nec dotem semel promissam sibi appropriare
 potest, prout omnes Doctores fatentur in ead. l. quones, &
 praesice Alex. numero secundo. Dec. dict. conf. 3. §. num. 10
 5. & plenè Gabriel. in consil. 58. numero quarto, & sequen.
 61 libro primo. † Hinc sequitur, quod si ei non licet, quod
 62 est minus, nequaquam † licebit dotem promissam dimi-
 nuere, vel quouis modo eius conditionem deteriolem fa-
 cere obligando D. Amaz nuzi, quod est ff. l. qui indi-
 gnus, ff. de Senat. & l. relocatorum, §. potest, ff. de interdic.
 & releg. & ita in puncto per praedictas, & alias rationes
 plenè concludit. Desiderius Guidonus in d. conf. 170. num.
 82. & seq. Hinc notabiliter dicit Imola in l. huiusmodi, §.
 63 cum pater in fine, ff. de legat. 1. † quod si pater ante con-
 tractum matrimonium promittit centum pro dote filiae,
 & deinde ex interuallo promittit quinquaginta non videtur
 recessisse à prima promissione, quia sicut in eius potes-
 tate non erat dissoluere sponsalia, ita etiam nec se amplius
 à prima obligatione eximere, quod Imola dictum pro no-
 tabili refert Desiderius d. conf. 170. num. 95. decisiones ve-
 64 ro factae in illa Romana dotis superius citatae supponunt
 contractum, † cum tendant in concursu creditorum po-
 sterorum excludere filiam à dote longè ante à patre con-
 tracta debita promissam sub praetextu, quod nulla pro filia

contra Patrem adfit obligatio, nec actio, nec hypotheca, quod stantibus præmissis, ex quibus est orta obligatio irrevocabilis, & actio cum hypotheca contra bona Patris à die promissionis dici non poterat. Rursus illustratur veritas etiam ex eo, † quia sponsa de futuro consequitur privilegia dotis, ac si matrimonium contractum esset l. 2. §. ff. de priviil. cred. ita quod pro dote sponso tradita in iure matrimonij contrahendi habet tacitam hypothecam, omniaque alia privilegia dotalia etiam matrimonio non sequuto, prout tenet gloss. in d. §. fina. & sicut contra sponsum, ita & contra promittentem, quia dos est ius quoddam uniuersale, & idem ius quod fuit quæsitum mulieri contra sponsum, ut puta pro consequenda parte dotis promissa eidem tradite, procedit etiam respectu totius dotis promissæ contra promittentem ex regula tex. in lege quæ de tota ff. de rei vendi. Non enim possunt stare, quod habeat actionem contra sponsum pro parte, quam recepit, & non contra patrem, qui promissit, hoc argumento ad hoc propositum egregie vitur Siluanus in d. consil. 2. sub num. 76. ver. vltimus considerandum est, pro hac conclusione faciunt notata per Andr. in c. 1. sub num. 4. ver. sed si tradit. & in §. traditionibus factis per totum in tit. Quid sit inuestitura, & quæ in simili notat Cæphalus in consil. 336. num. 17. lib. 3. † Postremo, ius mulieris ex promissione dotis quæsitum in bonis patris etiam matrimonio non sequuto in vita ipsius, transit contra hæredem, adeo quod licet hæres sit nouus dominus tenetur tamen favore dotis eandem quantitatem assignare, ut dicit Iurisconsultus in allegata l. si ego 9. §. si res ff. de iure dotium, certum itaque est at q. indubitabile, † quod ius ab initio filiz quæsitum ex promissione patris remanet inconcussum in perpetuum; prout ita arguendo concludit Siluanus in d. consil. 2. in fine.

68 † Nec dicatur quod per obligationes postea factas alijs creditoribus censetur reuocata prior dotis promissio, quia præterquam quod hæc generalis reuocatio non sufficit, ad inducendam reuocationem specialis dotis promissionis, ut in 69 simili dicitur † de legato, quod per subsequenter generalem obligationem omnium bonorum non præsumitur ademptum ex notatis per Ias. in l. 3. nu. 3. C. de legatis, & alios quos refert Menoch. de præsumpt. li. 4. præsumpt. 267. nu. 42. & Vincen. de Franchis in decis. 283. nu. 2. Respondetur ex allegatis satis liquere, quod pater post promissam certam dotis quantitatem pro dote filiz non potest nec specialiter, & multo minus generaliter illam reuocare, neq. in aliquo diminuere, neq. conditionem promissionis factæ in 70 aliquo deteriore facere, † etiam si nuptiæ non sequatur, l. si tibi liberalitas itaq. talis remaneat irrevocabilis, C. de dotis promissione, & l. si à socero tibi quasi ex donatione aliquid ad eam peruenisse ff. de his quæ in fraudem creditor. l. ex morte tibi quoniam, & alio pro ea offerente dote, ipsa eam pro se videtur offerre C. de pac. conue. Decius plenissime in d. consil. 35. cum duobus alijs seqq. Desiderius Guidonus d. consil. 170. nu. 93. vbi testatur ita fuisse iudicatum, quod idem affirmat fuisse iudicatum ex consilio Decij Soccin. l. un. in consil. 25. sub numero 13. libro primo Menoch. de arbitrarijs casu 88. numero 39. in fine. Nuptiis verò sequutis, & dote promissa per patrem, & non soluta, ut in casu dictarum decisionum in dicta Romana dotis promulgatarum, res est extra omnem dubitationem, † quod mulier pro dote prius promissa, & non soluta sit omnibus Creditoribus, qui postea cum eius patre contraxerunt præferenda lege prima ff. qui potiores in pignote habeantur lege, cum tibi decima, vbi gloss. in verbo acceperat. Baldus in lege prima numero primo, & sequent. ff. soluto matrimonio, ut veniant reuocandæ prout nitimur ex allegatis, etiam si occasione dotis contraxerint, quia & vbi inter duas dotes est quæstio prior in tempore est potior in iure l. assiduis 12. vbi Bald. C. qui potiores in pignote habeantur.

72 † Nec dicatur prædicta non procedere in hac specie, virtute clausulæ, cui de iure, in stipulatione adiectæ, qua mediante soluto matrimonio Dos restituitur patri non filiz ex allegato consilio Castr. 11. numero secundo libro primo. Quia idem Castr. loco citato numero secundo versiculo per consolidationem, vel donationem, id limitat nisi adfit donatio ad fauorem filiz. Vel dos data, vel promissa fuerit à muliere, vel alio, in cuius potestate non erat, ut ibidem in vers. respondeo, qui proprie est casus noster,

quia ex d. promissione dicitur facta donatio ad fauorem filiz, ut probauimus.

73 † Et etiam quia dum pater promissit dotem nomine filiz, filia & non pater illam promississe dicitur iuxta vulgata, quo casu filiz promittenti non patri, qui eius nomine promissit dos est restituenda, ut in terminis d. clausulæ, cui de iure, consuluit Surd. consil. 206. numero 22. cum sequent.

Etiam si pater stipulatus esset dotem sibi reddi nomine filiz, ut in puncto determinat Crauet. conf. 84. numer. 3. in vers. item si pater.

74 † Secundo, quia d. clausula, cui de iure, non excludit D. Vincentiam filiam, de qua fuit specialiter prouisum, & dispositum, in stipulatione Gabr. consilio 58. numero 40. libro primo.

75 † Minusque operatur, quod restituatur soli patri ea exclusiua ut probat Bald. Nouel. de dot. parte 6. priviil. 28. numero 2. & priu. 29. numero 1. † præsertim cum etiam filia sit adiecta solutioni non simpliciter, sed tanquam in rem propriam, quo casu illi acquiritur, & per eam rectè fuit actum Paris. consil. 107. numero 31. Cartar. decis. lanu. 126. numero quinto, & sexto. Rota coram Iusto in Romana septem millium 15. Decembris 1613. Ruin. consilio 209.

77 numero nono libro primo † itaut per istud mandatum in rem propriam dicatur mulier facta cessionaria ipsius mariti, qui illam constituit procuratricem gloss. in lege prima vbi Bald. numero tertio de procura. subintrando in omni, & quocunq. iure cedentis lege emptor C. de hæredi. vel act. v. ed. etiam per expressam cessionem ab hærede mariti habitam, & nouissime in causa appellationis ad abundantiore cautelam productam.

78 † Immo dum Vincentiz filiz dos genero promissa restituitur d. clausulæ satisfactum dicitur, tum quia de iure actio, quæ ex statuto libro primo capitulo 85. dante executionem instrumentis dotalibus contra debitores, & eorum hæredes competeat viro, soluto matrimonio competit etiam mulieri cuius interest suam dotem consequi, ut in specie consuluit Alexan. consilio 207. numero tertio, & consilio 208. numero secundo libro septimo, & tradit Gab. de iure dot. conclusio. tertia numero tertio cum quia eodem iure dos restituatur filiz ex sæpe dicta tacita donatione quando, ut hic, pater expressè non fuit stipulatus dotem sibi reddi, ut de hoc est tex. in terminis in lege ex morte 9. in fin. in versiculo nisi forte C. de pact. conuent. & doctrina Bartoli in leg. post dotem numero 24. Paul. de Castro numero tertio ff. soluto matrimonio Baldus in lege prima §. videamus numero primo versiculo, sed illa C. de rei vxor. actio. Campeg. de dot. par. 3. q. 24. num. 2. versicu. quia pactum fol. 275.

79 † Maxime cum talis Dos fuerit promissa cum iuramento, ut diximus, quo mediante patria potestas, & illius effectus tollitur Soccin. senior. consilio 47. cumer. tertio libro tertio, & Seraphin. de priu. iuram. priu. 72. num. secundo simulque lex dos à patre profecta C. soluto mat. præcipue cum filia viuat cum filijs, & particulariter stipulata repetitur cum clausula pro omnibus quorum interest, quæ latius continebatur sub Camerali obligatione, qua mediante dos promissa fuit, nam, ut inquit Gallef. ad form. Cam. oblig. parte prima in form. oblig. quæ nunc est in vsu fol. 5. sub camerali obligatione continetur stipulatio omnium & singulorum, quorum interest intererit, aut interese poterit quomodolibet in futurum, & c. quæ non patitur quod postposito interesse filiz, quod maius est ieg. pater filiz 71. versiculo non enim, ff. de euiction. dos restituatur patri, cuius interesse minus est, ac nullius in hac specie considerationis, ac efficaciz.

Non obstat quod dicatur patrem in casu nostro promississe genero soluere residuum dotis infra annum, & quia gener decessit ante annum expirasse actionem defectu conditionis ob mortem generi. Nam nec si in vltima voluntate illud residuum fuerit relictum genero soluendum infra annum importaret conditionem, ut illo antea mortuo eua non nesceret, † quia dies certa, qualis est infra annum faciendæ solutio, cum contineat tempus certum omnino euenturum, non facit conditionem l. Seius 46. & ibi gl. ff. ad trebel. cum concordantibus per nos adductis in tract. de conditio. p. 1. capi. 5. nu. 5. nec impedit transmissionem, sed petitionem, ut in d. tract. eadem p. 2. c. 22. num. 3.

Multo minus facit conditionem in contractibus, maxime ad effectum extinguendi obligationem, & actionem statim in ipso contractu ortam, & transmissionem ad hæredes, † quia ex contractu conditionali oritur actio, quæ morte stipulantium non extinguitur, sed ad hæredes transit, s. ex conditionali instit. de verbor. oblig. vbi Glo. & Doctor. maxime, quando conditio est in futurum certum diem, quia tunc non est conditio, sed tempus datum ad soluendum, vt in d. tract. vbi supra, & in par. 2. q. 38. nu. 17. vers. secus est, & q. 89. num. 14. Pedem. decis. 130. num. 10. The-saur. decis. 235. num. 3. & seq. Surd. decis. 161. nu. 6. Cagnol. in l. 1. num. 270. ff. si cerr. pet. & colligitur ex latè adductis

81 per nos in d. quæst. 38. † & ita intelligitur doctrina Bart. in l. ita stipulatus 115. num. 38. in fi. vers. ab homine, vbi Ripa num. 84. ff. de verbor. oblig. quæ rectè intuentibus facit pro D. Vincentia cum distinctione, quam facit pro nobis si res pronissa est transitoria ad hæredes, vt non possit negari transitoriam esse dotem, quæ habet, à iure certos hæredes filios matris, qui præferuntur auo materno, & omnibus alijs instit. ad Offician.

Præterea quando esset conditio, quod non cōcedimus, quia est dilatio soluendi ad certum tempus, vt dictum fuit, & censuit Rota in Faentina doris 3. Martij 1618. coram R. P. D. Remboldo in vers. nec aliquid etiam facit, cuius copia datur, tamen cum ex conditionali stipulatione transitoria, vt est dos transeat ad hæredes d. s. ex conditionali, vbi Glo. in verbo contigerit. instit. de verbor. oblig. s. cum quis, instit. de inutilib. stipulat. non potest per mortem stipulatoris dici extincta.

Tandem quando quidem posset dici extincta, quod est impossibile contra clara iura, id tamen non posset vilo pacto intelligi respectu filiz, ad cuius fauorem dos fuit promissa, cui & sequutis, & non sequutis nuptijs iam fuit acquisita actio, vt latè fuit in principio demonstratum.

S V M M A R I V M.

- 1 Nuptiarum, seu matrimonij definitio.
- 2 Nuptia vnde dicta.
- 3 Matrimonium cur ita dictum.
- 4 Matrimonij diuisio, & differentia. nu. 5. & sequen.
- 8 Matrimonij finis qualis.
- 9 Matrimonium est bonus vsus concupiscentiæ carnis.
- 10 Virginitas replet paradysum, nuptia terram.
- 11 Virginitatem professus non debet coniugatos vituperare.
- 12 Sponsa non statim tradenda sponso, sed cum dilacione, & quare.
- 13 Nuptia, quibus temporibus prohibita.
- 14 Nuptia publicanda.
- 15 Nuptia à sacerdote benedicenda.
- 16 Nuptia secunda non sunt benedicenda.
- 17 Nuptialis festiuitatis modus.
- 18 Sponsa cur velantur in benedictione.
- 19 Meretricem ducens uxorem remissionem peccatorum consequitur.
- 20 Filij ex iniustis nuptijs sunt similes spirijs, declaratur num. 21. & 22.
- 23 Nuptias iniustas contrahentes excommunicantur.
- 24 Sacerdotes iniustas nuptias non prohibentes puniuntur.
- 25 Dos, vel aonatio propter nuptias non constituitur in nuptijs iniustis, sed applicatur fisco, limitatur nu. 26. & 28.
- 27 Minor maior factus non perseverans in nuptijs iniustis excusat.
- 29 Nuptia contrahi non possunt inter Prætores, Prouincia, & Prouinciales.
- 30 Nuptias si filia iterauit inuito patre, ipse dotem repetit.
- 31 Nuptia iniusta si conualescant cessat pœna.
- 32 Dote caducata ob illicitas nuptias, quid iuris.
- 33 Nuptia iniusta non validantur per consensum.
- 34 Cognati, qui dicantur.
- 35 Nuptia inter consanguineos, quare prohibita.
- 36 Nuptia prohibita à affinitate contracta per adoptionem, limitatur num. 37.
- 38 Adoptio quousque nuptias impediatur.
- 39 Filij duorum fratrum, vel sororum non possunt nuptias contrahere.
- 40 Nuptia inter cognatos conceduntur ultra quartum gradum, & quare num. 41.
- 42 Gradus consanguinitatis, quomodo dinumerentur, vt nuptia contrahi possint.
- 43 Gradus cōsanguinitatis de iure Canonico, quomodo dinumerentur.
- 44 Differentia iuris civilis, & Canonici in gradibus dinumerandis.
- 45 Consanguinitas etiam descendens ex iniustis nuptijs impedit matrimonium.
- 46 Gradus supputatio secundum ius canonicum attenditur in nuptijs, non in successioneibus, in quibus seruatur ius civile.
- 47 Dispensatione Papa nuptia inter consanguineos subsistunt.
- 48 Nuptia inter affines prohibita.
- 49 Affines, qui dicantur, eorum genera, num. 50. & inter quos nuptia sint prohibita.
- 51 Graduum affinitatis definitio.
- 52 Affinitas contrahitur per sponsalia etiam nuptijs non sequutis.
- 53 Affinitas an, contrahatur ex sponsalibus nullis.
- 54 Sponsalia impuberum producant impedimentum.
- 55 Affinitas contracta per adulterium, stuprum, fornicationem est impedimento, limitatur 56.
- 57 Nuptia inter socerum, & nurum non subsistunt.
- 58 Nuptia cum uxore fratris non subsistunt, etiam si fuerit tantum sponsa. 60.
- 59 Dispensatione Papa cum uxore, vel sponsa fratris nuptia subsistunt.
- 60 Casus plures, in quibus nuptia non subsistunt. & 61. & seq.
- 62 Sponsalia per nudam pollicitationem, an præstent impedimentum.
- 63 Sacrus appellacione, qua veniant.
- 64 Præsigna non potest duci vxor.
- 65 Querela vxoris mee, & mea non potest duci vxor.
- 66 Concubina patris non potest duci vxor.
- 67 Nuptia inter fidelem, & infidelem non valent.
- 68 Nuptia inter adulterum, & adulteram non valent, limitatur num. 69. & 71.
- 70 Vxorem habens ducens aliam insciam, an prima mortua possit stare cum secunda.
- 71 Adulteri poenitentes possunt nuptias contrahere, limitatur nu. sequen.
- 74 Nuptia inter raptorem, & raptam an subsistant.
- 75 Vxorem habens, vel maritum non potest alteri nubere, limitatur num. 76. & 77.
- 78 Videntes continentiam non possunt alio matrimonio iungi.
- 79 Sponsalibus dissolutis uterque potest alio matrimonio iungi.
- 80 Iurans contrahere nuptias cum aliqua, potest cum alia iungi si à iuramento fuerit absolutus.
- 81 Cognatio spiritalis est nuptijs impedimento, quo contrahatur.
- 82 Et inter quos. 84. 85.
- 83 Compatrium, vel commatrum liberi, an prohibeantur matrimonio iungi.
- 86 Cognatio spiritalis contrahitur in baptismo Catechismo, Christiana.
- 87 Cognatio spiritalis, an contrahatur inter plures.
- 88 Nuptia prohibita inter baptizatum, & filiam baptizantis.
- 89 Nuptia prohibet iuter eum, & mulierem, cuius peccata audiuit.
- 90 Compatri vxor duci potest.
- 91 Commatrem vxoris quis uxorem ducere prohibetur.
- 92 Matrimonium inter impuberes contrahi non potest.
- 93 Puberes, qui sint etiam, quoad matrimonium contrahendum.
- 94 Impuberum nuptia subsistunt carnali copula intercedente, limitatur num. 95.
- 96 Impuberum nuptia iuramento subsistunt.
- 97 Impuberes, vel puberes, quando possint nuptijs renunciare.
- 98 Furiosi matrimonium contrahere prohibentur.
- 99 Muti } Possunt contrahere matrimonium.
Sardi }
- 100 Aetate qualibet supra pubertatem nuptia conceduntur.
- 101 Impotentes in quibuslibet aetate nuptias contrahere prohibentur.
- 102 Continentiam vouentes nuptias contrahere prohibentur.
- 103 Votum solemne, quod dicatur.
- 104 Vota quando impediunt matrimonium.
- 105 Habitus religionis sine professione non impedit matrimonium.
- 106 Votum continentia in muliere non velata impedit matrimonium.
- 107 Velum non potest sumi à muliere animo deponendi.
- 108 Votum ubique emissum impedit nuptias.
- 109 Clerici extra sacros ordines possunt uxorem ducere.
- 110 Clerici in sacris in Ecclesia orientali possunt uxorem ducere.
- 111 Incestuosi prohibentur nuptias contrahere, limitatur nu. 112. & sequen.
- 112 Incestus non dirimit matrimonium contractum, declaratur nu. 115.
- 116 Deponatam alteri quis uxorem duci non potest.

- 117 Repudiata non potest duci uxor ab alio.
 118 Penitentes, quando nuptias contrahere possint.
 119 Raptores prohibentur nuptias contrahere, limitatur.
 120 Clandestina nuptia, quando subsistunt.
 121 Nuptia sine consensu parentum, fieri non possunt, limitatur declaratur, num. 122. & sequen.
 125 Consensus parentum, & in primis, & in secundis nuptijs requiritur.
 126 Matrimonium contractum non dirimitur defectu consensus parentum.
 127 Filius non adhibens consensum parentum in nuptijs peccat.
 128 Coniugium legitimum, quomodo fiat.
 129 Clandestina matrimonia, qua dicantur, & nu. 134.
 130 Matrimonia sine Parocho, & testibus nulla.
 131 Parochus proprius quis dicatur.
 132 Matrimonium ruri contractum coram sacerdote rurali an teneat.
 133 Matrimonium extra parochiam coram proprio Parocho non tenet.
 135 Matrimonium sine denunciationibus tenet, si de illo constet utriusque confessione.
 136 Denunciationes si omissa fuerint, an subsistat matrimonium.
 137 Coniugia, quomodo sint contrahenda, ut sint legitima.
 138 Coniugia non legitime peracta subsistunt ambobus uolentibus.
 139 Paritas in matrimonijs magnificanda est.
 140 Imparitas matrimonij a filio sine consensu patris contracta est iusta causa exheredationis.
 141 Filius an possit exheredari ob matrimonium sine consensu patris contractum.
 142 Parochiani possunt monere suos ut matrimonium sine consensu patris contrahant.
 143 Pater potest exheredare, & alimenta denegare filio, qui eo inscio matrimonium contraxit.
 144 Idem procedit in auo.
 145 Nuptia sine consensu contrahentium non subsistunt.
 146 Consensus contrahentium in nuptijs debet esse liber, nec sufficit simulatus.
 147 Nuptia simulata nullius momenti.
 148 Consensus uerus in nuptijs presumitur per cohabitationem continuatam.
 149 Copula carnalis in matrimonio nihil operatur sine consensu.
 150 Consensus praestitus in nuptijs, quando possit dici nullus per metum.
 151 Pubes, qui iniustus contraxit cum impubere, potest nuptijs renunciare.
 152 Matrimonium contrahens coactus a patre, an teneatur stare.
 153 Matrimonium per metum contractum non subsistit, limitatur num. 154.
 155 Nuptia per errorem contracta non subsistunt.
 156 Uxor si libidinis causa ducatur, & studio agatur ne liberi procreentur, committitur peccatum, nec meretur nomen coniugij, sed concubitus.
 157 Coniugum conuictio propter intentionem generandi, non est nuptiarum malum, sed ueniale peccatum.
 158 Nuptiarum bonum triplex est, fides, proles, & sacramentum.
 159 Nuptia ad tempus contrahi non possunt.
 160 Concubitus, an requiratur ad perfectionem matrimonij.
 161 Scriptura non requiritur ad validitatem matrimonij, limitatur 162.
 163 Matrimonium subsistit etiam dote non interueniente.
 164 Matrimonium subsistit sine stipulatione.
 165 Matrimonium contractum contra interdictum Ecclesia, vel magistratus Ecclesiastici non subsistit, limitatur 166.
 167 Matrimonium per procuratorem contractum, quando subsistat.
 168 Nuptia iniusta per errorem, imperitiam, vel rusticitatem contracta non valent, & si longo tempore durauerint, & liberi nati sint, limitatur ex dispensatione Papa. 169. limitatur, & sublimitatur 170. & sequen.
 172 Filij ex iniustis nuptijs suscepti, an legitimi.
 173 Nuptia infidelium cum una contracta, si conuertantur, remanent post conuersionem.

De Nuptiis. Tit. 100.

Nuptia est itaque sive matrimonium est uiri, & mulieris coniunctio, indiuiduam uitae consuetudinem continens, cum diuini, & humani iuris communicatione, §. 1. inst. de patria potest. l. 1. ff. de ritu nupt. §. 1. &

ibi glo. inst. Canonica de sacramento matrimonij. 27. q. 2. in princ. §. sunt enim, & 29. q. 1. in princ. Polyantia in uerbo matrimonium. sed declaratur haec definitio in d. q. 2. c. beata, §. indiuidua. † Nuptiae enim dictae sunt, ab obnubendo. 30. q. 5. §. nec illud, & in princ. † & matrimonium est dictum, quia in liberis procreandis potiores partes sunt matris non patris, ca. 2. §. ad quod illa. de conuert. infidelium. In quo semper non solum quid liceat, considerandum est, sed & quod honestum est, l. semper. 42. ff. de ritu nuptiar. & l. semper. 157. ff. de regul. iuris. † Sed & diuiditur, quod aliud sit legitimum, & non ratum, aliud ratum, & non legitimum, aliud denique legitimum, & ratum. 28. q. 1. cap. ult. §. coniugium. Cucusus inst. de sacramento matrimonij in princ. numer. 8. Initiatur autem sponsione, sit ratum consensu, & copula consumatur, d. ca. statutum, §. fin. & §. fin. inst. de sacramento matrimonij. & merito inter alia sacramenta meruit adnumerari, cum ceteris, loci, temporis, amplitudinis, & mysterij, ratione etiam praecellat. Si quidem ab Orbis primordio in Paradiso a Deo ipso institutum est, ut esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè contingit, §. 2. institut. eodem. ubi gloss. cap. gaudemus, de diuortijs. Animorum uero consensus, & corporum commixtio, quae in matrimonio intercedunt; primum quidem inter fideles charitatem significat, quae consistit in spiritu inter Deum, & iustam animam, uel Ecclesiam. Alterum uero Sacrosanctum coniugium designat, quod inter Christum, & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, glo. omnes in §. his igitur, instit. eodem. prout, & in praecedenti proximo titulo dictum fuit. † Legitimum est, quod legis institutione, uel Prouinciae moribus contrahitur, & hoc inter infideles ratum non est, quia non est firmum, & inuolabile uoluntatis coniugium. Dato enim repudij libello, licet eis recedere ad inuicem, & alijs copulari lege fori, non lege poli, quam non sequuntur. Quod inter fideles fieri non potest, & per Archiepiscop. Florent. in summa parte 3. titu. 14. capit. 10. ver. 1. gloss. in dict. §. his igitur, in uerbo incarnationis, & dictum fuit in praecedenti titulo. in principio. † Inter fideles uero ratum coniugium est, quia coniugia semel inita inter eos, uel terius solui non possunt, ut dict. titulo. praecedenti, numero octauo. † Horum enim quaedam sunt legitima, ueluti cum uxor a parentibus traditur, a sponso datur, & a sacerdote benedicitur. haec talia coniugia legitima, & rata appellantur. Illorum uero coniugia, qui contemptis omnibus illis solemnitatibus solo affectu aliquam sibi in coniugem copulant, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur. 28. quaestione prima, cap. ultimo, §. coniugium, & ut notauimus in opusculo diuorum uelutiusque iuris diuisione. 53. † Finis enim matrimonij est liberorum procreatio, & per eam propagatio generis humani. 31. quaestione prima, ca. Deus 32. quaestione secunda, in principio, §. consequuntur, instit. de sacramento matrimonij. † Et est matrimonium bonus usus confiscentiae carnis, quo bono adulteri male utuntur. 32. quaestione prima, capit. non enim 11. in fine, & dicto §. consequuntur. 10. † Nuptiae enim terram replent, uirginitas paradysum. † amen uirginitas suadetur, non ex imperio praecipitur, 11. dicta quaestione prima, capitu. nuptiae, & sequent. † Nec ideo, quia uirginitas sit dignior coniugio, debet, qui propter Deum uirginitatem est professus, positos in matrimonio per arrogantiā vituperare, distinctione trigesima, capitu. si quis. 4. cum duobus capitulis sequentibus. & capit. si quis nuptias 12. & distinctione trigesima prima, capit. si quis 8. & capit. sequen. Canone Apostolico. 50. Est enim magnum sacramentum, ut antea fuit probatum. 12. † Sed non statim post sponsalia sponso tradenda est sponsa. Institutum enim est, ut iam pactae sponsae non statim tradantur, ne uilem habeat maritus datam, quam non suspirauerit sponso dilata. 27. quaestione secunda, capitu. si quis desponsatam. 38. §. quare. cum capit. sequent. ex 13. Diuo Augustino in libro 8. confessionum, capit. 3. † In diebus Quadragesimae, & alijs ieiunij diebus nuptiae non sunt celebrandae. 33. quaestione quarta, cap. uir cum. §. fina. cum sequent. usque ad cap. Apostolos. Nec in tribus septimanis ante feitum natiuitatis Diui Ioannis, cum declaratione, de qua in c. Capellanus. 4. de ferijs. † Sed & nuptiae in iudicio, ac publicandae sunt, ca. 3. §. 1. de clandest. despons. Concilium Tridentinum in sess. 24. Decretum de reformat. matrimo-

15 §. final. & Concilium, vbi supra. † Nuptiæ sunt à sacerdo-
 re benedicendæ, 39. questione quinta, cap. nullus, cap. no-
 strates, §. & primum in Ecclesia, cap. sponsus, & 35. qua-
 stione secunda, cap. nulli, & distinctione 13. cap. vlt. & qui-
 dem in Ecclesia Domini, vbi benedictionem, & velamen
 celeste suscipiunt, dict. capitul. nostrates, 3. propè finem,
 16 & Concilium, vbi supra. † Nisi illæ secundæ sint, quæ non
 benedicendæ sunt, c. 1. c. cum iuramentum, 3. de secundis nup-
 17 tijs. † Modus autem festiuitatis nuptialis constituitur in
 d. c. nostrates, & in 27. q. 2. cap. priusquam, §. 1. & in l. 5. ff. de
 18 ritu nuptiarum. † Quare enim sceminæ velantur in bene-
 dictione, dum maritantur, scribit Isidorus lib. 2. de officijs,
 c. 19. relatus in 39. q. 5. c. sceminæ. 7. & Diuus Ambrosius in
 lib. de Patriarchis, relatus in d. q. 5. ca. nec illud otiosum §.
 19. † Qui publicam meretricem duxerit in vxorem, id ei pro-
 ficat ad remissionem peccatorum, c. inter opera 20. de spon-
 20 salib. † Verum si iniustæ nuptiæ fuerint celebratæ, liberi
 ex iniustis nuptijs procreati spurij similes esse vtroque iu-
 re est constitutum, §. si aduersus, in ff. de nuptijs, l. si quis 6.
 C. de incestis nuptijs, l. Paulus. 11. ff. de statu homin. c. 3. §. si
 quis verò, de clandest. desponsat. ca. referente, qui filij sint
 21 legitimi. 35. q. 7. in princ. cum ca. sequen. † Nec ex disposi-
 tione iuris Canonici refert, quod vel per ignorantiam sint
 contractæ, vel si in conspectu Ecclesiæ sint benedicæ, d. §.
 22 si quis verò, & d. c. 10. † Quamuis ex dispositione iuris ci-
 uilis iniustæ nuptiæ per ignorantiam contractæ, quæ lon-
 go tempore durauerint, faciant liberos inde natos, perinde
 23 haberi, atque si legitime concepti fuissent, l. Diuus. 58. ff. de
 ritu nuptiarum, † Sed & iniustis nuptijs contractis ince-
 stuosi excommunicantur, donec deserendo commixtionem
 satisfaciant, Clement. 1. de consanguinit. 35. q. 2. c. de his 9.
 & q. 8. c. vlt. Notantur etiam infamia, d. q. 2. c. coniunctio,
 24 nes. 2. † Sed & sacerdotes iniustas nuptias non prohiben-
 tes puniuntur, c. 3. §. sanè si parochialis, de clandest. despon-
 25 sat. † & iniustis nuptijs existentibus, nec dos, nec donatio
 propter nuptias intelligitur, §. si aduersus, in ff. de nuptijs,
 l. incestæ. 5. l. à Diuo. 59. ff. de ritu nupt. Et quod dotis, vel
 26 donationis nomine datum est, fisco vindicatur, l. qui con-
 tra. 4. C. de incestis nuptijs, l. si quis 6. ibi. dos si qua, C. eod.
 Sed si errore comperto in illis perseverauerint, non excu-
 27 tabuntur, d. l. 4. §. quos tamen. † Sed & si minor viginti-
 quinque annis iniustas nuptias contraxit, & maior factus
 28 in illis non perseverauit, excusatur, d. §. quos tamen. † Sed
 & si tutor pupillam, & curator adultam in vxorem duxe-
 rit, vel filio suo desponderit, non fiscus, sed puella nuptijs
 rescissis dotem repetit, l. si tutor, 7. in fine, C. de interd. d. c.
 29 matrimon. † Idem si is, qui Prouinciæ præest, aliquam ex
 ea Prouincia vxorem duxerit, hæc enim mulier, eiusque
 hæres dotis repetitionem habet saluam, l. Præfectus. 64. in
 30 fine, ff. de ritu nupt. † Idem erit si filia inuito patre nup-
 tias iterauerit, hoc enim casu pater dotem repetere po-
 31 test, l. si vt proponis. 7. C. de nuptijs. † Sed & dicta pœna
 cessabit, si iniustæ nuptiæ postea conualecant, exemplo l.
 32 cum pater 29. in princ. ff. de iure dotium. † Sed de dote
 propter illicitum matrimonium caduca facta, exceptis in
 pensis necessarijs, quæ dotem ipso iure minuere solent,
 quod iudicio de dote redditurus esset maritus, soluere de-
 bet fisco, l. dotis. 62. ff. de ritu nupt. Item & quod vir vxori,
 & quod vxor viro iniustis nuptijs contractis, in testamen-
 to, vel sine testamento donauerit, vel reliquerit fisco vin-
 dicatur, l. qui contra 4. C. de incestis nuptijs, l. si quis 6. C.
 eodem, l. vxori. 27. ff. de vso fruct. legato. l. Claudius. 13. ff. de
 his, quæ vt indignis, l. 2. §. item si quis, ff. de. In testam. au-
 tem nuptiarum pœna grauis decernitur in l. si quis 6. C. de
 incestis nuptijs Quæ tamen mutatur in Nouella const. 1. 1.
 in princ. vsque ad §. at cum inter. vbi etiam viuientis bona
 publicantur, & addicuntur fisco, & Nouella c. 1. 54. & Dan-
 tes ponit in inferno Cantilena 5. & 30. Itaque iniustæ nup-
 tias timore infamiae, excommunicationis, publicationis bo-
 norum, æternæ damnationis, & aliarum pœnarum sunt
 eundæ ex legibus, & Canonibus allegatis, & quamuis
 illas faciat vtriusque consensus, vt fuit dictum in præge-

denti titu. & paulo superius, & probatur in Luptias, ff. de
 33 regul. iuris, & 29. quest. 1. in princ. † Tamen id nunquam
 vetum est si consenserint, qui inter se contrahere nup-
 tias prohibentur. Nam si inter cognatos sint contractæ,
 quamuis in illis ipsi consenserint, nihilominus non subsi-
 stunt, vt omni iure prohibite intra certos gradus, vltra
 quos prohibite non sunt, & subsistunt, 35. questione pri-
 ma, cap. primo, §. final. & questione 2. in principio, cum
 duobus cc. sequent. & cap. nullum, cap. de incestis, cap. nec
 eam, §. incestuosos, cap. progeniem, cap. de consanguinitate,
 cap. nulli, & quest. 2. cap. hæc salubriter, & ca. vlt. §. fin.
 & §. ergo non omnes, in ff. de nuptijs, l. nuptiæ. 3. ff. de ritu
 nuptiar. l. vltima, in princ. ff. eodem, nemq. 17. C. de nu-
 34 pujs. † Qui autem cognati sint, colligitur ex allegatis, &
 declaratur in l. 1. cum duabus legibus sequent. ff. de gra-
 35 dib. & affinit. † Quare autem constitutum sit ne consan-
 guineæ ducantur vxores, dicitur in dict. quest. 1. in princi-
 36 pio, cap. 1. & sequen. † Quod est adeo verum, vt id proce-
 dat etiam si per adoptionem parentum, liberorumque lo-
 co in iure esse cœperint, d. §. non omnes, ver. & hæc adeo
 37 vera, l. quinetiam 55. ff. de ritu nuptiar. † Non enim pro-
 38 cedit si rursus emancipatus sit, dicta l. 5. §. pateris. † Nam
 per adoptionem quasi fraternitas eorumque impedit nup-
 tias, donec manet adoptio: ideoque eam, quam pater
 meus adoptauit, & emancipauit, potero vxorem ducere,
 Neque si me emancipato, illam in potestate retineam, po-
 terimus iungi matrimonio. Itaque volens generum adop-
 tione, suadetur, vt filiam emancipet. † Sicut etiam suadetur
 ei, qui velit nurum adoptare, vt emancipet filium, l. per
 adoptionem, ff. de ritu nuptiar. & 30. questione tertia, ca-
 pit. per adoptionem 6. eisdem verbis. Diuus Thomas in
 supplemento summae, questione 57. art. 2. ad 2. ad 2. Comes
 Carolus Gabriellus maichis filijs orbeus, emancipauit
 39 enim filiam, & generum sibi in filium adoptauit. † Duo-
 ram fratrum, vel sororum filij nuptias inuicem contrahe-
 re non possunt de iure Canonico, 35. questione secunda,
 cap. quedam in principio, & questione quinta, cap. ad se-
 dem. §. hanc computationem. De iure vero ciuili, quod in
 hoc non seruat, §. §. duorum, in ff. de nuptijs, l. cele-
 brandis. 19. C. eod. l. 2. C. de inst. & substit. l. si nepotem. 3.
 40 ff. de ritu nuptiar. † Verum vltra quartum gradum inui-
 cem sibi cognati non prohibentur nuptias contrahere.
 Prohibitio enim copulæ conjugalis quartum consanguini-
 tatis, & affinitatis gradum non excedit hodie, quoniam
 in vterioribus non potest absque dispensatione huiusmodi
 41. prohibitio generaliter observari. † Quæternarius verò nu-
 merns bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de
 quo dicit Apostolus, quod vir non habet potestatem sui
 corporis, sed mulier, neque mulier habet potestatem sui
 corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore,
 qui constant ex quatuor elementis. Cum ei goriam vsque
 ad quartum prohibitio conjugalis copulæ sit restricta,
 illa ita debet esse perpetua, non obstantibus constitutioni-
 bus super hoc dudum editis, vt si quis contra prohibiti-
 onem huiusmodi præsumpserit copulari, nulla longin-
 quitate defendatur annorum. Cuius diuinitas temporum
 non minuit peccatum, sed auget, tantoque sunt grauio-
 ra crimina, quanto diutius in felicem animam detinent al-
 ligatam, capit. penultimo, de consanguinitate, & affinitate.
 Alia ratio habetur in 35. questione quarta, in principio,
 42 cum capit. sequen. † Vir, qui à stipite quarto gradu, &
 mulier, quæ ex alio latere distat quinto, secundum regu-
 lam approbatam, qua dicitur. Quotogradu remotior dif-
 fert à stipite, & à quolibet per aliam lineam descenden-
 tium ex eodem, licet possunt matrimonialiter copulari,
 capitul. vltimo, de consanguinitate, & affinitate. Hoc est
 ditans à stipite quarto gradu, vel ceteriori, cum distante
 quinto, vel vteriori contrahere potest, dicto cap. vltimo,
 vb. gloss. Ex his patet, antiquis Canonibus, quibus vsque
 ad septimum gradum inter cognatos matrimonia prohi-
 bebantur, quos citauimus supra in princ. huius articuli,
 ver. tamen id non est verum, iure nouo derogatum esse,
 quemadmodum derogatur etiam Canon, qui habetur
 in 35. questione secunda, cap. in copulatione, & ca. penult.
 in princ. vt dicit Diuus Thomas in supplemento, q. 74. ar-
 43 tic. 2. † Sed pro graduum declaratione est sciendum ali-
 ter ab alijs computari, vt dicit Gratianus in dict. cap. pe-
 nultim. §. hac autoritate. Aliiter namque iure Pontificio,
 quam

quam Civilis huiusmodi gradus numerantur, ut differitur in 35. quæst. 5. in prin. cum c. sequen. vsque ad cap. porrò 44 de affinitate & cap. parentelæ gradus. Plane quoad ascēdentes, & descendentes nulla est differentia iuris Civilis, & Pontificij constituta in gradibus numerandis, in transferralibus verò magna est differentia constituta, de qua re duæ regulæ tradi solent, una in linea æquali: in qua iure quodam Pontificio quoto gradu, quis distat à communi stipite, toto gradu (stipite adēpto) distat ab eo, de cuius cognatione queritur, quod dilectio 3. §. quod videtur de consanguini. & affinit. iure autem Civilis toto duplicato distat. Stipes cōmunis appellatur Parens, qui vtriq. de quorū cognatione queritur, est cōmunis. In linea verò æquali cōstituti dicuntur duo fratres, quorū cōmunis stipes est pater, vel mater: itē duorū fratrum filij, quorū cōmunis stipes est Avus paternus, vel maternus: item duorum fratrum nepotes, quorum cōmunis stipes est proavus paternus, vel maternus, & sic deinceps. Secundum regulam igitur propositā duo fratres iure quidem Pontificio primo gradu inuicem distant; quoniam quilibet primo gradu distat à Patre tanquam à stipite communi. Iure autem civili secundo gradu inuicem distant, duplicato videlicet gradu, quo à communi stipite vterque distat. Duorum fratrum filij iure quidem Pontificio secundo, iure autem Civilis quarto gradu inuicem distant. Duorum fratrum Nepotes iure Pontificio tertio, iure Civilis sexto gradu inuicem distant, & sic deinceps, & hæc de linea æquali: Altera regula est in linea inæquali: in qua quot sunt personæ (stipite dempro) tot sunt iure civili gradus. Iure autem Pontificio, quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distat ab eo, de cuius cognatione queritur cap. vltim. de consanguinit. & affinit. in linea autem inæquali cōstituti dicuntur frater, & alterius fratris filius, filiaue, nepos neptisue. Item vnus fratris filius, & alterius fratris nepos, vel pronepos. Nam frater primo, fratris filius secundo, fratris nepos tertio, fratris pronepos quarto gradu à communi stipite distat. Toto igitur gradu iure Pontificio à Patre, vel patrui filio distabit, enumerantur enim huiusmodi gradus in 35. quæst. 5. cap. vlt. & §. inter eas instit. de nuptijs leg. vltim. ff. de ritu nupt. l. nemini 17. C. de nuptijs §. fratris, vel sororis int. eodem leg. sororis §. si de ritu nupt. leg. 2. C. si nuptiæ ex referent. petant. §. item amittunt. de nuptijs l. per adoptionem §. amittunt. de ritu nupt. §. constitutum ignius, & sequen. int. canonica de triplici cognatione. Nec refert, quod per adoptionem sint cognati in prohibito gradu, ut iam vtrique iure probatum est, quia & hi prohibentur, vt dictum fuit, & dicitur in §. perpetuam instit. canonica vbi supra, & in §. sed si qua instit. de nuptijs leg. 17. §. si de ritu nupt. nisi interueniat alicuius emancipatio d. leg. 17. 45. & l. quin etiam 55. §. patris eod. tit. Et nihil interest ex iustis nuptijs cognatio descendat, an verò non: nam, & vulgo quaesitam sororem, quis veretur vxorem ducere. In nihil 54. ff. de ritu nupt. §. nec intererit instit. canonica de triplici cognatione. Illud etiam hoc loco notandum est, supputacionem graduum iuris Pontificij in causis tantum matrimonialibus attendi, nec in successione iuris Civilis quicquam detogare. Verum si Papa dispensauerit, matrimonium, & inter cognatos subsistent, exemplo capit. gaudemus 8. in princ. de diuortijs. Sed quomodo sit intelligenda dispensatio quælibet declaratur in capit. quod dilectio 3. de consanguini. & affinit. 35. quæstio. 2. cap. quædam lex §. sed 48. idem quæst. 5. cap. ad eodem §. hanc computationem. Et itē & inter affines sunt nuptiæ prohibite, quia propter si contractæ fuerint inter eos non subsistent 27. quæst. 2. cap. qui desponsatam §. si. 35. quæst. 2. cap. nullum in princ. & §. pite 47. terea cap. nec eam cap. & hoc quoque cap. sanè cap. p. ioge niem, & cap. penult. §. item illud, & quæst. 8. cap. 1. §. hi verò, & cap. 1. de consanguini. & affinit. cap. duo pueri 1. §. quia igitur versic. & licet idem, de desponsatio impuber. cap. 1. de eo, qui cognouit consangu. §. affinitas instit. de nuptijs §. affinitas instit. canonica de triplici cognat. Diuus Thomas in supplemento summæ quæst. 55. & si affinitas seruili fuerit leg. adoptiuus, 14. §. idem tamen ff. de ritu nupt. Quod idem multo magis procedit in cognatione seruili d. leg. 14. §. seruiles §. illud instit. de nuptijs leg. libertinus 8. ff. de ritu nupt. Id enim prohibetur propter carnalem vnitatem mariti, & vxoris, vt patet ex præcedentibus, & 35. q. 1. cap. 49. po. rro. Ideo vt affines cognoscantur, ne in prohibitis in-

cidant nuptias, sunt hic definiendi. Affines itaque sunt viri & vxoris cognati: dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit le. non facile 4. §. affines ff. de gradib. & affinit. vbi nomina affinium numerantur, quæ omnia reperuntur etiam in 35. quæst. 5. cap. quod autem. Diuisio quoque affinium habetur in cap. non debet 8. §. 1. vbi glo. de consanguini. & affinit. vbi tria genera affinitatis exponuntur. Primum est inter coniugem, & alterius coniugis cognatos. Alterum est inter coniugem, & alterius coniugis affines, puta inter duos coniuges duorum cognatorum: veluti inter viduam sororis, & fratris defuncti viduam, item vidua ducta, inter maritum eius, & prioris mariti cognatos, qui quæue vxori fuerunt affines. Inter hos secundi generis affines nuptiæ prohibentur 35. quæst. 3. cap. de propinquis cap. penult. §. item illud. Tertium genus est inter coniugem, & alterius coniugis affinis coniugem, puta duos cognatos decessisse relicti vxoribus, quorum vna alicui nupsit, posteaque decesserit, non poterit maritus eius superstes altera alterius cognati relicta in ducere affinitate obstante d. cap. penultim. §. si cum cap. sequen. vsque ad §. illud autem Gregorij. Quæ itaque dicta sunt inter affines prohibitas esse nuptias, sciendum est id locum obtinere in primo tantum genere affinitatis. Quæuis enim iure antiquo in secundo quoque, & tertio genere affinitatis nuptiæ fuerint prohibite, vt constat ex allegatis sub quolibet genere. Tamen ius istud mutatum est, atque sublatum in d. cap. non debet 8. §. 1. & cap. quod super §. de consanguinit. & affinit. sed & ultra quartum gradum affines etiam, sicut cognati nuptias contrahere non prohibentur d. cap. 1. §. prohibito quoque. Quod derogatur in 35. quæst. 2. cap. nullum, & similibus de quibus superius dictum est. Definitio autem graduum affinitatis declaratur in d. l. 4. ff. de gradib. & affinit. & in 35. quæst. 5. cap. porrò, ex qua declaratione patet, toto gradu quemque alteri coniugi affinem esse, quoto gradu alteri coniugi est cognatus, vt probatur etiam in d. 35. quæst. 3. ca. de propinquis 52. §. si. & cap. æqualiter. Nec refert quod per sponsalia tantum affinitas sit contracta, nuptijs postea non lequitis 27. quæst. 2. cap. si quis vxorem, & cap. si quis desponsauerit cap. qui desponsatam in princ. cap. iuuenis 3. cap. ad audiendam 4. cap. sponsata 8. de sponsalib. cap. continetur 6. de desponsat. impub. quoniam, & talis est impedimento, vt in allegatis. Minus etiam refert, quod priora sponsalia, vel nuptiæ, quibus affinitas contracta dicitur, fuerint nullæ cap. 1. in princ. de sponsalib. in 6. verum in tribus casibus refert, quod nullæ fuerint, & facit quod illis non obstantibus possint nuptiæ contrahi. Primum si ob defectum consensus nuptiæ non subsistant d. cap. 1. in princ. versic. dummodo non sint cap. 1. §. 1. in fine de desponsat. impub. in 6. Verum si impubes maior septem annis cum desponsata esset, pubes facta non consenserit, hoc enim casu nihilominus nullitas faceret, ne ad sit impedimentum cap. accessit 5. §. si. de desponsat. impub. Deinde secundo casu refert si sub conditione sponsalia essent contracta, & non dum conditione existente cum cognata prioris conditionalis sponsa contraxerit d. cap. 1. §. si. de sponsalib. in 6. Postremo & tertio casu refert si ob defectum ætatis sponsalia non subsistant cap. literas 4. cap. accessit 5. de desponsat. impub. cap. 1. in princ. versic. & ideo cum sint eod. ritu in 6. ratio autem est, quia in omnibus dictis tribus casibus ob defectum scilicet consensus, conditionis, & ætatis nihil actum esse censetur, & ideo nullum præstant impedimentum, quia 54. non entis nullæ sunt partes. Verum tamen si sponsalia inter puberem, & impuberem, vel vtrumque impuberem maiorem tamen septem annis contracta fuerint, producent impedimentum d. cap. literas 4. §. si. & d. cap. accessit 5. §. si. & d. cap. duo pueri 12. eod. tit. & d. cap. 1. §. idem quoque in fine, vt dictum etiam fuit in titul. præcedenti. Sed nec etiam pro impedimento affinitatis refert, quod illa per adulterium, vel stuprum, vel per alium damnatum coitum contracta sit 35. quæst. 3. cap. nec eam in princ. §. nec intererit instit. de triplici cognat. vbi gloss. omnes. Refert tamen si non naturaliter, sed contra naturam sit facta, quia per hanc non contrahitur aliqua affinitas d. c. nec eam §. si cum cap. sequen. Vel si contractus nuptijs suspicio sit, ne tale quid fingatur ad matrimonium dissoluedum cap. de illo 3. & cap. super eo 5. de eo, qui cognouit consangu.

fang. vxoris nam, vt contracta fit tam per adulterium quā per stuprum debet contrahere, vt sit impedimento, vt in al-
 57 legatis canonibus. † Si inter Socerum, & nurum nuptiæ contractæ fuerint, vt pote contra leges, & canones nō subsistent leg. nemini 17. §. item ex affinibus ff. de nuptijs leg. adoptiuus 14. §. nurus ff. de ritu nupt. §. affinitatis instit. de nuptijs 35. quæst. 2. capi. si vir. Nec refert, quod illa fuerit filij, nepotis, vel pronepotis vxor, vel quod eisdem fuerit tantummodo desponsata nuptijs postea non sequentis d. §. nurus, & 27. quæst. 2. capi. qui desponsatam §. si vxor instit. de nuptijs leg. 12. §. sed & per ff. de ritu nupt. conferunt allegata paulo superius versicu. nec refert, quod per
 58 sponsalia num. 52. † Sed & si quis fratris vxorem duxerit nuptiæ non subsistunt leg. 5. & vltim. C. de incestis nuptijs 35. quæst. 2. c. de incestis. Nam inter cognatos intra quartum gradum sunt prohibita, vt dictum fuit supra versicu. nam si inter cognatos, & inter te ex vxorem fratris tui expressæ prohibentur in d. leg. 5. & vlt. & in d. capit. de incestis 8. §. hos, & quæst. 1. in princip. §. his ita cum capit. seq.
 59 † Tamen Summi Pontificis dispensatione contractæ subsistent, ex em plo cap. vltim. de diuortijs. Nec refert, quod antea fratri tuo inutiliter fuerit nupta, vt possis illam ducere sine dispensatione leg. 8. C. de incestis nupt. & 27. q. 2.
 60 c. quidam cui conferunt allegata superius nu. 52. † Vel q̄ sponsa tantum, non vxor fratris tui fuerit d. quæst. 2. capi. si quis desponsauerit, & cap. ad audientiam 4. de sponsalibus, quibus concordant citata supra d. num. 52. Sed in talibus matrimonij contrahendis, vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex publica causa, & gratis. ex decreto Concilij Tridentini in sess. 24. de reformatione matrimonij capitu. 5. in fine, si rigor iste fuisset seruatus apud
 61 Anglos forsā eorum Reges non defecissent à fide catholica ad hæresim. † Si quis vxoris suæ defunctæ sororem duxerit, vel aliqua sororis viro nupta fuerit, vtroque iure nuptiæ non subsistent leg. 5. C. de nuptijs 35. quæst. 3. capi. de propinquis cap. penultim. §. item illud, & §. si cum cap. seq. Nec refert, quod prior soror ei tantum fuerit desponsata, per allegata paulo superius: secus erit si nondum septem annorum puella ei fuerit desponsata per allegata superius nume. 53. Nisi fortè postea copula carnalis interuenit capitulo fraternitati 7. de eo, qui cognouit consanguini.
 62 & cap. iuuenis 3. de sponsalibus. † Sed quid si nuda tantum pollicitatio sit facta de futuris nuptijs, sponsalibus. nō dum perlicitis, an & hæc erit impedimento sicut sponsalia? & videtur quod non 27. quæstio. 2. capi. lex diuinæ, & ibi gloss. & cum hoc sit de diametro contrarium deductis superius sub num. 52. non puto verum, nisi fortè in casu si puella nondum septem annorum fuerit desponsata, & decessit, vt ibi. Sed & nec fororum suam, quis potest ducere vxorem §. fororum quoque inst. de nuptijs l. nemini 17. in.
 63 fine C. eod. † Socrus verò appellatione non tantum vxoris meæ mater, sed & Aua, & proauia intelligitur, vt nullam earum ducere possim leg. adoptiuus 14. §. itaque socrus ff. affinitatis instit. de nuptijs l. nemini 17. C. eod. Priuigna. n. non solum ea mihi intelligitur, quæ vxoris meæ filia est, sed, & neptis, & proneptis, vt nullam earū ducere possim leg. adoptiuus 14. §. priuigna ff. de ritu nupt. l. Aristo. 40. ff. eod. Nec refert, quod filia post vxorem repudiatam nata sit leg. si qua mihi 52. §. si vxor ff. eod. §. si vxor inst. eod.
 64 † Nec noueram meam §. fororum quoque instit. de nuptijs, siue Patris, Aui, Proauis mei quondam vxor fuit d. l. 14. §. nunc videamus ff. de ritu nupt. & si Patris adoptiuæ vxor fuerit d. l. 14. §. nunc videamus ibi, nam & is qui adoptiuus est, & §. adoptiuus. Nec refert, quod vxor Patris, vel sponsa tantum fuerit l. si qua 12. §. 1. ff. de nuptijs. † Immo nec concubinam Patris mei vxorem ducere possim leg. liberi
 65 4. C. eod. † Sed & inter fidelem, & infidelem nuptiæ contractæ non subsistunt leg. 5. C. de iudæis 28. quæst. 5. c. omnes §. ex his ver si illa itaque c. sic enim §. tu verò cap. caue cap. non oportet 31. quæst. 2. in princip. versicu. viro suæ religionis nubat, & 28. quæstio. 1. capi. si quis iudaicè cap. iudæi
 66 Diuus Thomas in supplemento summæ quæst. 59. † Inter adulterium, & adulteram nuptiæ vtroq. iure sunt prohibita l. Claudius 13. ff. de his, quæ vt indignis 31. q. 1. in princip. c. seq. illud verò c. super hoc 3. de eo, qui duxit in vxorem, quam polluit per adulterium c. 1. de eo, qui cognouit

consanguineus 27. q. 2. c. qui dormierit 32. q. 7. ca. qui dormierit. Sed contradicere videtur 31. q. 1. c. deniq. in prin. sed respo-
 detur ibi §. hæc vltima, contradicere etiam videtur d. q. 7. cap. si qua fuerit §. 1. cui responderet ibi ver. sed in veteri.
 69 † Verum si quis cum repudiata commiserit adulterium, hanc ducere postea non prohibetur d. ca. deniq. & 33. q. 2.
 70 in princ. † Sed & si quis habens vxorem aliam eius insciam duxerit, & mortua priore, à secunda separari petat, hoc enim casu non iuuatur dicta prohibentio, vt separaretur capitulo 1. & capit. veniens 7. de eo, qui duxit in matrimonium. Sed & si prior non fuerit legitima vxor, non separabitur à secunda cap. significauit 2. eod. titulo, solutus cum soluta rem habens, non prohibetur eandem in vxorem ducere 31. quæstio. prima capitulo denique §. posse sanè, &
 71 §. hæc vltima leg. 5. C. de natur. liberis. † Sed & si de commisso adulterio. pœnitentiam egerint, non prohibentur nuptias contrahere 31. quæstio. 1. c. illud verò §. hic subaudiendum c. si quis viuente c. si qua fuerit. Nisi fortè in morte defuncti coniugis aliquid fuerint machinati, vel viuente priore coniuge de futuro matrimonio tractauerint d. §. hic subaudiendum, & d. c. si quis viuente in fine, & c. relatum Huc conferunt, quæ dicta sunt supra tit. 9. prope finè & tit. 14. nu. 2. quod Ecclesia nondum vacante non est, tractandum de electione successoris. Si verò nihil fuerint machinati, nec de futuro matrimonio tractauerint, non prohibentur pœnitentia peracta matrimonio copulari cap. significasti 6. de eo, qui duxit in matrimonium. Vel si viuente priori coniuge, alteri fides tantum futuri matrimonij facta
 72 sit, copula carnalis non interueniente c. vlt. eod. In casibus enim prohibitis nil refert, quod multo tempore matrimonium inter adulterum durauerit, liberiq. exinde nati sint, quia nihilominus non subsistit, & sunt separandi c. cū habere 5. eod. tit. Sed si de adulterio non sit damnatus adulter, non prohibebitur, soluto matrimonio nuptias contrahere l. quæsitum 4. ff. ad legem Iul. de adult. † Et si de adulterio accusatus, & postea fuerit absolutus, poterit postea cū muliere, propter quam fuerat accusatus matrimonium contrahere. Nouella c. 134. §. si quis aut de adulterio. † Inter raptam, & raptorem olim nuptiæ erant prohibita 27. q. 2. c. statutum §. si post hac c. Atho. 34. q. 1. c. non satis 36. q. 2. in prin. cum c. seq. c. raptores c. de puellis c. si quis virginem c. nullus §. his autoritatibus c. penul. §. si cum c. seq. l. 1. §. & siue non nuptæ C. de raptu virg. Nouella cōst. 143. §. illo quoq. & Nouella c. 150. Nisi fortè ante raptum de nuptijs actum fuerit 27. q. 2. capi. lex illa in prin. & c. cum eam 6. de raptoribus. vel nisi raptor de raptu pœnitentiam egerit 36. q. 2. c. nullus §. si cum c. seq. c. si autem c. vlt. §. legitime igitur Hodie verò non sunt prohibita nuptiæ inter raptam, & raptorem c. vlt. de raptoribus 36. q. 2. c. tit. c. deniq. & canone Apostolico 66. Sed & in quo gradu cognationis apud plerasq. gentes matrimonia licuerint, & quā diuersi mores in contrahendis nuptijs fuerint, recenset Alex. ab Alex. lib.
 73 1. Genialium dierum c. 24. & li. 2. c. 5. † Sed & habens vxorem aliam ducere non potest, nec habens maritum alij nubere potest l. 2. C. de incestis nuptijs §. affinitatis instit. de nuptijs §. fororum inst. eod. dist. 34. c. Christiano 24. q. 5. c. qualis §. si. 34. q. 1. c. 1. c. cum in captiuitate ca. non satis, & cap. gaudemus 8. §. quia pagani de diuortijs, cap. is qui fidem 30. & c. si inter virum 30. de sponsalibus 31. q. 2. cap. Lotha
 74 rius. † Verum si primum matrimonium ipso iure nō subsistat, poterit tam vir, quam mulier alio matrimonio copulari c. veniens 13. c. cum in apostolica 18. & c. vlt. de sponsa-
 75 lib. exemplo 32. q. 2. c. ancillam c. non omnis. † Idem erit si primum matrimonium morte fuerit solutum, tunc enim superstes non prohibetur aliud contrahere d. cap. veniens.
 76 † Neque ex eo, quod alter eorum continentiam voverit poterit alius alio matrimonio iungi capitulo constitutum
 77 15. de conuer. coniugat. † Sed si prior non vxor, sed sponsa fuit, & nuptiæ inde non sint sequutæ, & sponsalia dissoluta, vterque poterit alio copulari coniugio, vt superius dictum fuit. † Idem erit si is quem maritum suum mulier esse iurauerat, ab eius petitione fuerit absolutus c. mulieri
 78 34. de iureiurando. † Sed & cognatio spiritualis est nuptijs inter spirituales cognatos impedimento D. Tho. in supple-
 79 82. mento summæ q. 56. † Nam qui aliquam ex facto fonte leuauit, eandem in vxorem ducere prohibetur 30. q. 1. c. de eo cap. ad limina §. fin. cap. 1. in prin. de cognatio. spirita-
 80 in 6. leg. si quis 26. in fine C. de nuptijs. Nam nec alij nam
 quis

- quis ducere potest uxorem, d.l. 26. Inter baptizatum, & suscipientem filios filiasque, aut uxorem nuptiæ sunt prohibita propter cognationem spirituales inter baptizatum, & suscipientem contractam, d.c. 1. in princip. & c. super eo 3. in princ. c. tua non 7. & ibi glo. de cognat. spirituali 30. quaest. 3. in princ. cum c. sequen. c. Pyctacium, c. non oportet. 7. Item ducrum compatrum, vel commatrum liberi matrimonio iungi olim prohibebantur 30. q. 2. c. post susceptum, & d.c. tua nos 7. & si glo. ibi repugnet. Verum non iure non prohibentur, d. q. 3. c. non oportet, §. fin. cum c. sequen. & c. 1. & c. super eo. 3. de cognat. spirituali. Nisi ubi ad sit loci alicuius contraria consuetudo, d. cap. 1. & 3.
- 84 Item non potest quis eam uxorem ducere cui filium est factio fonte suscepit, vel ex catechismo 30. q. 1. in princip. §. 1. §. fin. c. de eo quod, & c. Maritus 4. cap. veniens 6. de cognat. spirituali, c. 1. in princ. verum etiam, eod. tit. in 6.
- 85 Verum, si cognatione spirituali per eatechismum, non per baptismum contracta, matrimonium fuerit consummatum, tunc enim ratione istius spiritualis cognationis non dirimitur, c. contractio §. de cognatio. spirituali, c. per eatechismum 2. eod. tit. in 6. Sed hæc tenet dicta, & quæ inferius de cognatione spirituali dicentur non extenduntur ad alia sacramenta, quam baptismum, catechismum, & christiana, & habent locum non solum si unus, sed & si plures interuenerint suscipientes, quia cum omnibus erit contracta spiritualis cognatio, c. vlt. in princ. & sine de cognat. spirituali in 6. cap. 1. §. fin. eod. tit. Sed hoc ex decreto Concilij Tridentini in sessio. 24. de reformatione matrimonij, cap. 2. sublatum est, & non contrahitur nisi inter unum, & unum susceptores, & alij plures si susceperint, nulla inter hos contrahitur spiritualis cognatio, vt in d. cap. 2. §. quod si alij.
- 88 Item inter baptizatum, & filiam baptizatam nuptiæ sunt prohibita, c. vlt. de cognat. spirituali, cap. 1. in princip. ver. & eadem, eodem tit. in 6. 39. quaest. 1. cap. ad lunina, §. fin.
- 89 Et inter eum, qui peccata alicuius mulieris confiteatur audiuit, & confitentem, d. §. fin. cum cap. sequen. quod potest succedere in Ecclesia Graeca non in Latina. Comptis suis uxorem ducere non prohibetur 30. quaest. 4. c. qui spiritualis, & c. vlt. §. fin. Verum vero si uxorem matrem quis uxorem ducere prohibetur, d. c. vlt. §. quia vero, & d. q. 4. in princ. c. sequen. §. si pater, & si contradicere videatur, c. post uxoris, in princ. tamen ei respondetur in §. notandum vero d. quaest. 4. cap. si quis ex vno. hæc tenet de cognatione spirituali, §. Sed & inter impubes matrimonium contrahi prohibetur, §. 1. Instit. de nuptijs, c. attestaciones 10. & c. vlt. de desponsat. impub. §. 1. Idem quoque eod. tit. in 6. & 36. q. 2. c. vlt. §. fin. Pubertas autem in masculis est post decimum quartum, in feminis post duodecimum aenum completum, §. pupilli, Inst. quib. mod. iure, finit. vt diximus in tractatu de tutela, & cura, lib. 1. tit. 12. in princ. Sed canonico iure quoad matrimonium puberes sunt, qui ex habitu corporis generare, & concipere possunt, c. puberes de desponsat. impub. Ideo si cum pubertati proximo, in quo malitia supplet ætatem nuptia sint contracta, profectò subsistent, c. de illis qui 9. eodem tit.
- 94 Prout subsistent etiam si inter impubes carnalis copula interuenerit, d. §. idem quoque, ver. nisi per carnis copulam, & c. continebatur 6. §. si autem fuerit, c. à nobis 8. in fine de desponsat. impub. cap. in super 4. Qui matrim. accus. poss. c. iuuenis 2. de sponsalibus. Verum si conatus non habuerit effectum, non subsistent, d. c. attestaciones 10. de desponsat. impub. ver. licet natus fuisset. Tamen hoc casu affinitas, quæ nuptijs impedimento esse solet, contracta censetur per allegata supra cum, §. 2. Sed si nuptiæ cum iuramento sint inter impubes contractæ subsistent, cap. ex literis 10. de sponsalibus, vt fuit dictum in precedenti titulo. Gozadinas in consil. a. Et quamuis impubes nuptijs renunciare possit, si ad pubertatem deuenerit, vt in d. tit. precedenti. Pubes tamen, qui cum impubere contraxit, illo inuito ex capite impubertatis nuptijs renunciare non potest, c. de illis 7. de desponsat. impub. Nisi forte pubes inuitus cum impubere nuptias contraxerit, c. ex literis 13. eod. tit. Si autem impubes puberes facti contractas in impubertate nuptias rata habuerint, res est certa, quod subsistent, quamuis à principio, vt factæ inter impubes non subsisterent, c. 1. §. idem quoque, de desponsat. impub. ver. vel aliquem modum alium, cap. à nobis 8. ver. & tunc aut. eod. tit. c. super 4. qui matrimon. accus. poss. Imino-
- 98 rem 4. ff. de ritu nupt. Inter furiosos matrimonium contrahi prohibetur, l. oratione 16. ff. de iur. ff. eod. l. patre furioso 8. ver. nam furiosus, ff. de his qui sui vel alieni iuris 32. q. 8. c. neque furiosus, in princip. & c. dilectus 24. de sponsalibus. Inter mutos, & surdos nuptiæ non sunt prohibita, c. cum ad sedem 23. c. tuæ fraternitati 25. in fine, de sponsalibus. Inter maiores quinquaginta annis olim nuptiæ erant prohibita, hodie verò in omni ætate supra pubertatem conceduntur, l. sancimus 27. C. de nuptijs, l. si maior 101 12. in fine, C. de legitimis hæreditibus. Verum si impotentes in quacunque ætate contraxerint, non subsistent, cap. quod sedem 2. c. laudabilem §. §. si autem ille aliam, de frigidis 27. quaest. 2. cap. decreti, §. fin. 23. quaest. 1. cap. 1. in 102. §. si ingressi, & continentiam uenerunt nuptijs contrahere prohibentur 27. quaest. 5. in princ. cum c. sequen. cap. viduas, c. neque viduas, c. de viduis, c. virginem, c. hie ego, c. virginibus, c. pertinet, c. viduas, c. virginem, cap. si quis facro, c. mendi, c. meliore, c. si qua virgo, c. diadonissam, c. quot quor, c. de filia, c. monacho, c. vidua, c. vidua, c. viduitatis, c. & quia, c. vt lex, c. nuptiarum, distinct. 27. c. vlt. c. si nupserit, c. presbyteris, & c. vlt. & c. 1. cap. 1. in 103. bus sequen. & c. vlt. qui clerici, vel monachi, distinctio, 34. in princip. cum c. sequen. Nouella const. §. §. si quis autem Nouella const. 6. §. si autem, & alijus Nouel. const. 22. §. sed & si quis. Nouella const. 123. §. enim verò, cum alijus delegatis supra tit. 5. verum in ipso autem clericatu, & c. & Diuus Thomas in supplemento summa, q. 53. Sed contra dicere videtur in 27. quaest. 1. c. nuptiarum, §. proinde qui dicunt, & c. de viduis, & distinct. 27. cap. 1. §. fin. cum duobus c. sequen. & distinct. 28. c. si quis docuerit, c. si quis distulerit. Sed canones illi loquuntur in simpliciter continentium voto, cui non accessit benedictio consecrationis. Nam post votum solene cui benedictio consecrationis accessit, nuptias potest contrahere, vt in antea citatis iuris, & distinct. 27. c. presbyteris 8. §. hic distinguendum, cum §. seq. c. menimus 3 §. verum si, c. veniens 5. c. rursus 6. §. qui clerici, vel monachi. Votum itaque illud solum solemniter dici debet, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per suspensionem facti ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. Reliqua vero vota, & si quando in matrimonium impediunt contrahendum, & quanto maius, sius sunt emittantur propter plurimum scandalum, & exemplum durior penitentia transgressoribus debent, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta, cap. 1. de voto, & voti redemptione in 6. Inde si habitus sine professione susceptus sit, vel sit susceptus, non habente potestatem, non erit impedimento matrimonij, c. 106 consulti 4. Qui clerici, vel uocantes. Verum si mulier, quæ continentiam uouit, non fuerit velata, non ideo poterit nuptias contrahere propter votum 27. quaest. 1. c. vlt. 107 duas §. de virginibus, c. hæc verò. Nec potest mulier eo animo velum sumere, vt possit illud rursus deponere, d. q. 1. c. viduas in fine, & distinct. 27. c. quod interrogasti, c. 108 c. sequen. Nec refert quoad votum, vt quis in monasterio, vel in propria domo solemniter emitat, quia ubique emissum erit impedimento contrahendi, & dirimet contractum matrimonium, d. quaest. 1. c. mulieres. Verum nemo cuiusque sexus sit inuitus protractus ad religionem, cogitur in ea perseverare, nec impeditur nuptias contrahere, d. quaest. 1. c. viduas in princip. Constituta autem clerici extra sacros ordines non prohibentur uxores ducere, distinct. 32. c. si qui verò, c. si quis eorum, c. placuit, c. seriatim 12. c. quia tum §. si verò. Nouell. const. §. §. si quis autem Nouella const. 22. §. sed & si quis. Hoc enim casu ordinem amittunt, uxore retenta, vt in delegatis Nouell. constitutionibus. Verum clericis etiam in sacris constitutis ordinibus in Ecclesia orientali uxores ducere permittum est, distinct. 31. c. quoniam in Romanis, & c. vlt. in princip. 111 §. Omnibus etiam vtriusque sexus, qui incestum commiserint, sunt nuptiæ propter commissum incestum prohibita, c. 1. in fine, c. veniens 2. in fine, c. transmissa 4. c. ex literis 8. in fine, c. veniens 9. & c. vlt. de eo qui cognoui, consanguini, 27. quaest. 2. cap. qui dormierit in fin. 32. quaest. 7. cap. si quis cum in princ. c. concubisti 35. quaest. 2. cap. qui propin. 112 quam, c. si quis cum, q. 8. c. vlt. §. & si aliter. Verum si non per

- per fornicationem, sed per nuptias incestum commiserint, & in illo non perseverauerint usque ad mortem alterutrius, sed penituerint, non prohibentur nuptias legitimas contrahere 32. quæst. 2. cap. 7. c. si quis cum. §. quamuis illud 35. q. 2. de incest. §. fin. quæst. 6. c. si duo, §. si se iudicio, & c. hæc salubriter, §. fin. ver. nisi in eodem crimine. † Idem utique erit si per errorem, & ignorantiam incestum fuerit commissum 34. quæst. 1. c. si virgo, §. fin. cum c. sequen. c. ego dixi, §. fin. cum tribus c. sequentibus 35. q. 2. c. qui propinquam, ver. nisi ignorantia, c. si quis cum c. si homo. Idem etiam erit si cum sponsa tantum consanguinei, non cum vxore quis fuerit fornicatus 27. q. 2. c. quidam, c. si quis sponsam, §. si illa quam vit. Secus autem erit si pater cum sponsa filij fuerit fornicatus, d. c. si quis sponsam
- 113 ne. † Idem utique erit si per errorem, & ignorantiam incestum fuerit commissum 34. quæst. 1. c. si virgo, §. fin. cum c. sequen. c. ego dixi, §. fin. cum tribus c. sequentibus 35. q. 2. c. qui propinquam, ver. nisi ignorantia, c. si quis cum c. si homo. Idem etiam erit si cum sponsa tantum consanguinei, non cum vxore quis fuerit fornicatus 27. q. 2. c. quidam, c. si quis sponsam, §. si illa quam vit. Secus autem erit si pater cum sponsa filij fuerit fornicatus, d. c. si quis sponsam
- 114 in princ. † Verum si ab incestuoso matrimonio sit contractum, tunc enim ratione incestus commissi non dirimitur, incestus enim impedit matrimonium contrahendum, non autem dirimit contractum, c. cum transmissæ 4. & ca.
- 115 vlt. de eo qui cognouit consanguineam. † Immo nec contrahendum si dignam egerint penitentiam, & castitatis non valuerint continentiam sublinere, non impedit incestum quis vxorem ducere potest, cum per verba de presentiali desponsata fuerit, vt in tit. præcedenti, ver. veru si
- 116 stus 33. q. 2. c. si quis cum duabus 16. † Sed nec alij desponsata quis vxorem ducere potest, cum per verba de presentiali desponsata fuerit, vt in tit. præcedenti, ver. veru si
- 117 priora sponsalia & c. dictum fuit. † Neque quis ab alio repudiatam potest vxorem ducere, l. mariti 29. §. quod ait lex. ff. ad legem Iul. de adulterijs, l. castitati 7. C. eod. canon. Apostolico 47. & 27. quæst. 2. c. si quis sponsum, §. fin. 32. quæst. 1. c. dixit in princ. & q. 2. in princ. cum c. sequen. c. licite, c. Apostolus in princip. c. fieri, c. placuit, c. Dominus
- 118 in fine, c. omnes, c. si. c. de his, c. quemadmodum. † Sed & penitentes generaliter canonica autoritate prohibetur nuptias contrahere 33. quæst. 2. c. hoc ipsum in fine, cum c. sequen. Nisi peracta penitentia, se continere non possint, tunc enim permittitur, vel contractas retinere, vel alias nuptias contrahere, d. q. 2. c. de his 12. §. fin. c. in adole-
- 119 scentia 14. c. si quis, & c. vlt. † & qui raprum commiserunt prohibentur nuptias contrahere 27. quæst. 2. c. statutum 34. in princip. canon. Apostol. 66. Nisi penitentiam egerint, sequere continere non possint. 36. q. 2. c. si autem. † Sed & si clandestinæ nuptiæ prohibeantur fieri 30. q. 5. in princip. c. 1. cum pluribus sequen. c. 2. & 3. de clandestina desponsat. Concilium Tridentinum in sessio. 24. de reformatione matrimonij cap. 1. Tamen dubitandum non est libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse, quãdiu Ecclesia ea irrita non fecit. Concilium vbi supra. Nam & si contra leges fiant, tamen contracta dissolui non possunt, d. q. 5. c. nec illud 8. §. sic & clandestina. Concilium vbi supra. Præsertim si vtriusque consensione de matrimonio constet, d. q. 5. c. si quis diuini 9. per totum cum sequentibus, & c. vlt. §. fin. Decius in consil. 163. In causa matrimoniali & c. Rota diuersorum in recentioribus decisio. 772. num. 2. in fine. Vel nuptiæ ab Ecclesia fuerint comprobatae, cap. quod nobis 9. Qui filij sint legitimi. † Sed & sine consensu parentum nuptiæ fieri prohibentur, §. 1. Inst. de nuptijs, l. 12. & 20. C. eod. l. 2. ff. de ritu nupt. l. 11. ff. de statu homin. 27. q. 1. c. viduæ in fin. 30. quæst. 5. cap. 1. & c. nostrates in princ. 32. quæst. 2. c. non omnis, §. paterno, c. honorantur, c. vlt. ver. nec extra voluntatem 36. quæstio. secunda, c. nullus, in princip. cap. vlt. §. nec filium. Concilium Tridentinum vbi supra, ibi nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibita
- 122 buit. † Verum si pater, cuius consensus requiritur sit furiosus, sine eius consensu poterunt contrahi, §. vnde quæsitum, Inst. de nuptijs, l. furiosi 25. C. eod. † Vel nisi contrahentes sint in eius potestate à patris liberi, l. filius 25. ff. de ritu nupt. Idem erit si pater sciens non contradicit, l. si vt proponis 5. C. de nuptijs, & 31. q. 2. c. mulier. Sed si non pater, sed auus sit furiosus, tunc patris consensus est necessarius, l. si nepos 9. ff. de ritu nupt. Sed si solus auus consenserit, erit etiam opus patris consensu, l. oratione 16. §. nepotes, ff. de ritu nupt. exceptis aliquibus casibus de qui-
- 124 bus in dicto §. nepotes, & in leg. si nepotem 3. ff. eod. † Si pater absit, vel ab hostibus captus sit, sine eius consensu poterit filius nuptias contrahere. l. si nepos 9. in fine, & leg. 10. ff. de ritu nupt. l. in bello 12. §. medio, ff. de captiuis. Sed oportet quod per triennium absuerit, d. l. 10. & quod contrahat matrimonium per patrem non repudiatum, l. si
- 125 filius 11. ff. de ritu nupt. † Et hæc procedunt non solum in primis, sed & in secundis nuptijs, l. nuptiæ 18. ff. eod. l. si vt proponis 7. C. de nuptijs. Sed si pater mandauerit filio, vel filia, vt se locarent, non erit necessarius consensus, l. generali 34. ff. de ritu nupt. Vel si ipse requisitus noluerit locare, l. qui liberos 19. ff. eod. Ab hoc consensu filius miles non
- 126 est immunis, l. filius familias 3. ff. eod. † Verum tamen si sine consensu patris, vel aliorum, ad quos pertinet matrimonium fuerit contractum, illud nihilominus ratum erit, nec defectu horum consensus dirimi poterit, d. quæst. 5. c. nec illud 8. §. sed obijcitur, cum c. sequen. & Concilium Tridentinum vbi supra d. c. 1. in princ. Paleottus de Nothis, & spurij cap. 8. nume. 5. & sequen. de hac re latè agit Philippus Paschalis in tracta. de viribus patriæ potestatis par. 2. c. 5. per totum, & quidem eruditè. Non ideo de iure canonico, neque ex disputatione Concilij Tridentini in citato loco excluditur patris consensus, atque consilium,
- 127 quia in re tam graui debeat adhiberi. † Immo secundum Theologos, peccat mortaliter filius, si illud non adhibeat, vel spernat, vt dicit in puncto Dom. Sotus in 4. sentent. distinct. 28. q. 1. art. 1. col. 3. in princip. & Petrus Sotus de institut. sacramen. tit. de sacramento matrimonij lectura quarta, quos refert, & sequitur Menochius in consilio 69. sub
- 128 numer. 27. & 28. † Aliter enim non sit coniugium legitimum, nisi ab ijs, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor peratur, & à parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus detetur, & suo tempore sacerdotally, vt missæ est; cum precibus, & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à Paranympis, vt consuetudo docet, custodita, & sociata à proximis congruo tempore petita legibus detur, ac solemniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, d. quæst. 5. c. 1. & c. nostrates 3. ibi scædera quoque cum tribus sequen. magnum enim est sacramentum, quod foeniter cum veneratione est perficiendum. Ideo est requirendus patris consensus, vt disponunt leges, desiderant canones, & probant allegati Doctores, quibus Tridentinum Concilium in citato loco non repugnat. Quinimo huiusmodi matrimonia clandestina, quamuis rata decernat, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecerit, tamen vt non legitima detestatur, semperque Ecclesiam Dei iustissimis de causis illa
- 129 detestata esse testatur in d. c. 1. † Clandestina autem matrimonia dicuntur illa, quæ fiunt inter solos contrahentes nullis adhibitis testibus, nullisque præcedentibus, neque sequentibus legitimis, seu canonicis solemnitatibus, vt colligitur ex toto tit. de clandestina despons. & ex d. quæst. 5. 30. c. 5. & per totam. † Sed & illud etiam dicitur clandestinum, quod contrahitur sine parcho, & sine testibus, atque omnino nullum, vt cauetur in Concilio Trident. d. sessio. 24. de reformatione matrimonij, c. 1. §. Qui antequam præstet parcho, & vt in specie ex d. §. qui aliter, notant Nauarrus in consil. 1. de sponsalibus, Sarmientus lib. 1. sect. 1. interpret. c. 6. num. 2. ver. at hodie, Menoch. de præsumpt. libro 3. præsumpt. 1. num. 202. Ita vt liceat propria autoritate ab eo recedere, etiam si sit sequuta copula, & quod non possit substinere in vim sponsalium, vt tradit Menochius in consilio 368. numero nono, quem refert, & sequitur Peregrinus in consil. 91. num. 29. lib. 2. † Is autem dicitur proprius parochus, sub cuius parochiali Ecclesia contrahentes habitant per totum annum, vel pro maiori parte ipsius, non autem vbi per aliquot dies, vel menses permanserunt causa recreationis, c. is qui, de sepult. in 6. Menoch. in consilio 398. per totum, cui subscripserunt plures illustres nominis Doctores, & de præsumpt. libro 6. præ-
- 132 sumptione 88. Caualecanus decis. 44. par. 3. † Et ideo non valere matrimonium contractum in rure coram sacerdote rurali testatur Nauarrus in consil. 2. de clandestina desponsatione, quem refert, & sequitur Peregrinus d. consil. 133 91. num. 31. lib. 2. † Immo nec valere matrimonium contractum coram proprio parcho extra tamen eius parochialem Ecclesiam tenet idem Nauarrus in consil. 47. num. 3. & in consil. 52. sub tit. de sponsalibus, pro quo factus citata supra tit. 9. num. 24. & tit. 63. num. 5. est enim actus iurisdictionalis matrimonij coniugare quod non potest exerceri nisi in sua Ecclesia, & si contrarium verius credat Peregrinus in consil. 79. per totum lib. 5. † Sed & clandestina sunt matrimonia illa, quæ non præcedentibus tribus denunciationibus iuxta formam traditam in Concilio Tridentino

tino d.c.1. & si coram proprio parochio, & testibus in parochia contrahantur. Nauarrus in manuali c.22. nume. 70. Menoch. in conf. 69. num. 70. lib. 1. Caualcanus decisio. 29. nu. 18. par. 1. Honded. consil. 72. nume. 23. lib. 2. Peregrinus conf. 91. num. 34. lib. 2. Guttier. de iuramento confirmato-
 135 rio par. 1. c. 51. num. 25. † Verumtamen ego puto quamuis clandestina esse affirmant, quod valeant etiā omittis denunciationibus de licentia tamen ordinarij coram parochio, & testibus contracta. Si etiam subsistunt illa contracta clandestinē inter solos contrahentes sine parochio, & testibus, vt admittit Concilium in d.c. 1. & probauimus paulo superius, vt declarauit sacra Cōcilij congregatio teste Guttier. in quaestionibus canonicis, lib. 1. c. 19. numer. 9. in fine, & de iuramento confirmatorio par. 1. c. 51. num. 3. Sanchez de matrimonio libr. 1. disputat. 12. num. 2. Rota diuersorum in recentioribus decis. 772. num. 2. in fine, & vt probatur in d. q. 5. c. si quis diuini 9. cum sequentibus, & cap. vit. §. fin. multo magis debent subsistere illa, quae coram parochio, & testibus sine denunciationibus ab ordinario remissis contracta, si vtriusque confessione de illis cōstet, & ita tenuit Nauarrus, Peregrinus, Hondedus in locis citatis, & hæc est magis communis, vt testatur Gratianus lib. 1. difceptationum forensium c. 83. num. 7. & sequi. Ratio horum esse potest quia Concilium concedit ordinarijs in d.c. 1. etiam omittis denunciationibus facultatē matrimonia celebrandi, vt eorum prudentiæ videbitur. † Non tamen desunt qui strenuē defendunt etiam matrimonia celebrata corā parochio, & testibus, denunciationibus omittis esse nulla, & inualida, vt constat apud Caphalum in consilio 42. numero 72. lib. 3. apud Menoch. vbi fuerat data licentia celebrandi denunciationibus omittis non ab ordinario, sed ab eius Vicario in d. conf. 69. num. 61. & seqq. & in consil. 398. apud Turretum in consil. 28. num. 23. lib. 1. necessaria enim est licentia ordinarij, vt omittis denunciationibus parochus possit eos irrevocabiliter copulare, alias nihil actum erit.
 136 si postea eorum aliquis dissentiat. † expediens ideo est illa contrahi legitime, publicē, ac solemniter præcedentibus denunciationibus coram parochio, & testibus, cum consensu patris, & propinquorum omnibus hinc inde conuocatis, vt consuetudo omnium gentium obseruat, & vt suaudent Euaristus Papa. epist. 1. ad Episcopos relatus in 30. q. 5. c. 1. & Nicolaus Papa ad consilia Bulgarorum relatus in d. q. 5. c. 3. & alij quam plures in capitibus sequentibus, & Concilium citato loco, & in §. 1. Inst. canon. de clandestina desponsatione. Ita enim peracta, & legitima, & rata sunt in simul, perpetua, atque irrevocabilia indiuidua vitæ consuetudinem continentia cum diuina, atque humani iuris communicatione. Alter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel cōtubernia, vel supra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia esse, non dubitat Euaristius Papa citato loco, nisi voluntas propria vtriusque seclit
 138 cet contrahentium, vt dictum est suffragauerit. † Sæper enim vt plurimum sine legitimis, & canonicis solemnitatibus, nempe ex propinquis consensio, nec conuocatio coniugia sunt inter impares ad amore, & effrenatæ libidinis, non autem inter pares. † Et quanti faciendâ sit paritas in matrimonijs contrahendis, multis & illis grauissimis auctoritatibus demonstrat Tiraquellus magna eruditionis vir de legibus conubialibus lege v. Imparitas enim inter cætera mala causat sæpè discordias inter ipsos coniuges, & semper inter propinquos viri, qui ægre ferunt indignis conubijs familiam deturpari, talibus enim conubijs afficiuntur iniuria implacabili, sequæ alienant ab omni officio ei ga suos talia audentes, vt pulchrè considerant Menoch. in d. consil. 69. num. 32. & sequen. & alij ab eo, & supra
 140 citati. † Et quidem iusta de causa propter quam pater ipse alioquin naturæ iure obligatus relinquere hæredes filios, potest filium ipsum sine suo consensu impariter nuptias contrahentem ex hæredare, l. 3. §. si emancipatus, ff. de bonor. posses. contrahibul. ex quo textu ita arguit Guttier. in iunior. in ant. non licet, nume. 27. & seq. C. de liberis præteritis, & alij relati per Surdum in tractatu de alimentis tit. 1. q. 6. num. 5. qui sub num. 17. ver. sed si vetum, dicit
 141 hanc esse magis communem. † & licet nonnulli dicant hanc ex hæredationis penam esse iure canonico sublata, quia matrimonia debent esse libera, nec directè, nec indirectè impediri debent, & consequenter omnis pœna effectate debeat, ex qua per indirectum matrimoniorum liber-

tas impediri potest. Surdus dicta quaestio. sexta, numero sexto, & sequen. Tamen verior, & magis communis est in contrarium iam enim matrimonium est contractum, nec amplius quidquam agi potest pro eo impediendo, sed pro contracto sine consensu contra leges potest ex hæredari, vt plane probant Paris. in consil. 29. libro tertio, Siluap. in consil. 2. numer. 4. plenissime Barbos de matrimonio, 4. parte leg. 1. num. 4. ver. sic. sed his non obstantibus. Molina de iustitia, & iure lib. 1. tracta. 2. disputat. 176. ver. contrariam sententiam. Tiraquel. de nobilitate capitu. 20. numer. 176. Qua propter ij, qui sponsalia de futuro etiam cum iuramento contraxerunt, possunt ob suspicionem ex hæredationis parentum recusare implementum, nec ad illud cogi possunt ob hanc iustam recusandam causam, vt sæpe dixit Rora, vt testatur ferraphinus in decis. 1158. nu. 7.
 142 & 2. signum quod possunt ex hæredari. † Facit ad hoc propositum notabile consilium. Rebuff. 7. num. 13. vbi dicit posse Episcopos statuere, quod singuli curati in suis Ecclesijs moneant suos parrochianos, ne sine parentum consilio, aut consensu matrimonium contrahant; quam admonitionem dicit esse laudabilem. Quod autem tales possint ab alijs propinquis, quibus inscijs, nec vocatis nec certioratis matrimonia contraxerunt, ex hæredari, non est qui reuocet in dubium nõ enim curarunt ipsi contra leges, canones, & totius orbis consuetudinem de propinquis suis, ergo nec ipsi adstricti sunt curam habere de eis, sicut non
 143 est adstrictus † Pater ipse, qui vt dictum est, potest eos ob huiusmodi irreuerentiam ex hæredare, nec tenetur eos quantumuis inopes alimentare. Barbos citato loco nu. 419
 144 † Et dicta de Parrè procedunt etiam in Auro, quando nepotes sunt in eius potestate, nam & Aui consensus exigitur, vt dictum fuit supra, & probatur 32. quaestio. 3. cap. 1. vbi glo. leg. si nepos 9. l. oratione 16. §. nepote l. 3. vide. ritus
 145 nuptiar. † Sed si nec vir, nec factina in matrimonio consentierint, profecto quomodocumque contracta nul. &
 146 extant nuptiæ. † Quoniam in contrahendis libera debet esse potestas, & liber vtriusque debet accedere consensus, vt nuptiæ subsistant leg. neque 14. leg. in copulandis 8. in fine leg. in coniunctione 30. ibi, & ipsius quoque ff. de rit. nupt. leg. 2. leg. non cogitur 25. ff. de leg. in iurum 28. ff. eodem leg. mulier 5. §. fin. C. de sponsalib. leg. nec filium 12. C. de nuptijs cap. 1. in princip. de desponsa. un. par. c. a. p. v. v. niens 15. cum cap. sequen. de sponsalib. 27. quaest. 1. cap. 1. vidue 30. quaest. 2. cap. 1. & 31. quaest. 2. in princip. capitulo 1. cap. tuas sanctas cap. de nuptijs cap. vltim. in princip. de fin. 36. quaest. 2. cap. vltim. §. consistere 30. quaest. 2. cap. vltim. Nec refert quod desponsatus in despondens sit potestatis, quia filius, nepos, vel pronepos, qui sine patris consensu nullius est despondens voluntas leg. nec filium C. de nuptijs, cum alijs iam citatis, & 36. quaest. 2. cap. vltim. §. nec filium quidem. Vel libertus, vel forus leg. in iurum 28. cum leg. sequen. ff. de ritu nup. Minus etiam refert, si quis vobis fuerit adhibuerit, quasi consentierit, vt præda filius
 147 retur, §. iula & nuptiæ simulata nullius sunt ritome nuptiæ simulata 30. ff. de ritu nupt. leg. neque 13. cap. de huiusmodi cap. rna nos 46. de sponsalib. Hinc Ludouicus Aratpianus Decimo cantilena 6. in monumentum mulierum dicitur ita de fraudulentijs amatoribus.
 L'amante per trauer quel, ch'es desla
 Senza guardar che Dio iust' oae s' vede
 Anni i spapromesse e giuramenti
 Che tatei sp' i gon poi per l'aria e' venuti
 I giuramenti e le promesse quanno
 De i vanti in aria di spapato, e spapato
 Tanto, che trati a quest' amanti s' hanno
 L'auida fete, che e' accese. Et arse
 Siate a preghi, & a pianti che vi fanno
 E' quest' esempio a credere pu' carso.
 148 Sed si postea aliter alterius consuetudine fuerit, non præsumitur consensus leg. in liberta. 24. ff. de ritu nuptiar. verum hoc mutatur Nouella consil. 74. §. quoniam. de reformatur. in illud quoque. Si postea consentierint, vobis quamdiu cohabitauerint, non dubitatur de consensu, nec minus consequenter de nuptijs leg. 22. ff. de ritu nup. cap. 1.
 149 de muliere. c. ad id quod 22. de sponsalibus. † Num tunc consensus aliquo modo declarato, nihil operatur copulâ carnalis, vt matrimonium dicitur contractum legitimum fuerit in fine ff. de cogit. de demonstrat. l. cum dicitur

tus 32. §. si mulier ff. de donat. inter virum & vxor. 27. q. 2. cap. sufficiat in princip. capit. sic quippe §. illud autem 32. 150 q. 1. cap. non enim in princip. † Sed qui benedictionem Sacerdotalem in nuptijs accepit, si negat se consensisse, hoc enim casu metu per eum non probato, non potest dicere matrimonium nullum defectu consensus, c. consultationi 151 28. de sponsalibus, d. Nouella const. 74. §. illud autem † Si pubes cum impubere inuitis contraxit absque eo, quod expectet pubertatem eius, cum quo contraxit, potest nuptijs renunciare, quia non consensit, c. ex literis 11. de de- 152 sponsal. impub. † Sed si quis patre cogente ducit vxorē, quam non duceret si sui arbitrii esset, contraxit tamē matrimonium: hoc inter inuitos non contrahitur, maluisse 153 enim hoc videtur, leg. si patre 2. ff. de ritu nupt. † Si metus causa matrimonium sit contractum, hoc probato non subsistit, vt dictum fuit, & probatur in cap. veniens 15. §. fin. & in c. consultationi 28. §. fin. de sponsalibus, c. de illis 154 9. in fine. de desponsat. impub. † Nisi postea liber consensus non coactus interuenierit, vel desponsati aliquamdiu cohabitauerint, d. c. de illis 9. in fine, & cap. id quod 21. de 155 sponsalibus. † Sed & si per errorem iniustæ nuptiæ sint contractæ, non subsistent, illoque detecto sunt dirimendæ 29. quæstio. prima, in princip. & §. his ita respondetur, cū sequentibus vsque ad §. ad hæc non omnis, & quæst. 2. c. si quis ancillam, §. his ita Diuus Thomas in supplemento summæ q. 1. artic. 1. Nisi error sit fortunæ, vel qualitatis, non personæ, vel conditionis, d. §. ad hæc non omnis. & 156 Diuus Thomas ibi artic. 2. † Præterea si non liberorum procreandorum, sed libidinis causa vxor ducatur, & stupidum agant ne ex concubitu liberi procreentur, hæc namque fuit benedictio coniugij, crescite & multiplicamini 32. q. 2. in princ. cap. 1. & sequen. Talium non appellantur nuptiæ, nec coniuges sunt, & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius conuenerunt. Si autem non ambo sint tales, aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille aduker vxoris, d. quæst. 2. ca. solet 6. §. cæterum, & c. sequen. Qui ergo propter incontinentiā in naturalem redire vsu monentur, patet, quod nō propter filiorum procreationem tantum misceri iubentur, 157 non tamen ideo nuptiæ malæ iudicantur. † Quod enim præter intentionem generandi sit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, † quod est tripertitum, fides videlicet, proles, & sacramentum, §. consequatur, Instit. de sacramento matrimonij. Ideoque immoderatus vsus coniugatorum non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, d. quæst. 159. 2. c. 2. §. qui ergo, & c. sequen. † Ad tempus enim nuptiæ contrahi non possunt, etenim si aliquam sibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam, vel honoribus, vel facultatibus eius inueniat, quam sibi comparem ducat; animo ipso adulter est: nec cum illa, quam cupit inuenire, sed cum illa, cum qua sic cubat, vt cum ea non habeat maritale consortium, d. quæstio. secūda, cap. solet 6. §. etenim; nec ideo ab ea discedens, nec filiam suam illi tradens pec- 160 catur, quæstio. secūda, cap. sicut 10. §. cum ergo. † Ex eo enim, quod secutis solemniter nuptijs concubitus non intercederit, sequitur quod veræ nuptiæ non sint 27. quæst. 2. in princ. §. fin. cum c. sequen. vsque ad §. cum ergo alia, c. sufficiat in princ. & §. sed & quæritur, cap. Beata Maria, §. consensus ergo, c. omnis, c. cum initiatur, c. coniuges, cap. coniunx, cap. omnia, cap. cum initiatur, leg. 1. in fine, ff. de condition. & demonstration. l. 32. §. si mulier, ff. de donat. inter virum, & vxor. l. 6. cum l. sequen. ff. de ritu nupt. l. nuptias, ff. de regul. iur. Verum tamen Gratianus qd. videtur inclinare, vt putet sine concubitu matrimonium non esse perfectum in d. quæstio. secūda, c. non est dubium, c. cum societas, c. quod autem, §. ecce, cap. in omni, cap. qua propter, cap. si quis desponsata, c. initium, §. potest, & aliter, & si iuxta hæc. Tamen non id firmat, vt colligitur ex dicto §. potest; & profectō contra ante citatas leges, & citatos canones id non potest cum iustitia firmare. Minus ex eo quod solemnitas nuptialis non interuenierit, sequitur quod nuptiæ veræ non sint & raræ. 30. quæstio. quinta, cap. nostrates, §. fin. cap. si quis diuinis in princip. l. à caligato 21. c. de nuptijs, l. si donationum 22. C. eod. Nouella const. 74. §. quoniam autem, exemplo cap. primi, de sponsalibus Sed sanè sunt non nullæ solemnitates quibus omis- 161 sit, vitatur matrimonium, vt ex Concilio supra probatum

fuit, ex defectu consensus contrahentium, & similibus. 161. Quod autem nulla interueniente scriptura matrimo- nium sit contractum, non facit, quod non subsistat, subsi- stit enim etiam sine scriptura, l. si vicinis 9. C. de nuptijs, l. si donationem 21. C. eodem, l. iubemus 11. C. de repudijs Nouella const. 72. §. matrimonium 30. quæstio. quinta, 162 cap. si quis diuinis in princip. † Verum iure civili in spe- cto habita ratione qualitatis personarum, sine scriptura non subsistit, vt colligitur ex l. imperialis 23. §. itaque, ibi dum tamen & §. in verò ibi. vt tamen omnimodo; C. de nuptijs, & §. imò etiam illud, & Nouella const. 78. §. cæte- 163 rum si quis libertinam, & §. vnde si. † Item subsistit nul- la dote interueniente, l. iubemus 11. C. de repudijs, l. cum multa 20. §. quare enim, C. de donat. ante nupt. Nouella const. 74. §. in maioribus, d. c. si quis diuinis, ver. quamuis nulla dos. Sed contradicere videntur 30. quæst. quinta, ca- pit. primo, ver. & legibus doteur, c. qualis, c. nullam, sed non contradicit, dicitur enim ibi qualis debeat esse vxor, & qualiter sit ducenda. Verum si non sit talis, & aliter du- cta sit, matrimonium nihilominus subsistit, d. quæst. quin- 164 ta, cap. nec illud, §. sed obijcitur, cum c. sequen. † Et nulla interueniente stipulatione, solo enim consensu contrahi- tur matrimonium, sed necessaria sunt quantum ad Eccle- siam, verba consensum exprimentia de præsentī, vt in muto signa, cap. tuæ 25. de sponsalib. Concilium Triden- 165 tinum d. c. 1. vbi supra. † Verum si contra interdictū Ec- clesiæ, vel magistratus ecclesiæ matrimonium sit contra- ctum, non subsistit, c. tua fraternitas 4. de sponsalib. duor. c. ad dissoluendum 13. §. fin. de desponsat. impub. 35. q. 6. c. 166 videtur in princ. 36. q. 2. c. vlt. §. iusta autem. † Nisi causa interdici fuerit perpetua, sed temporalis, tunc enim peni- tentia indicitur, matrimonium verò non diimitur, cap. 1. c. ex literis 2. c. vlt. de matrimo. contrac. contra interdici 167 Ecclesiæ. † Sed si contractum fuerit per procreatum, vel per substitutum ab eo non subsistit, nisi habeat specia- le mandatum ad contrahendum matrimonium, cum fa- cultate speciali ad substituendum alium, vtique ad matri- monium contrahendum. Sanè si procurator ante quam contraxerit à Domino fuerit reuocatus, contractum post modum ab eodem (licet tam ipse, quam ea cum qua con- traxit reuocationem huiusmodi penitus ignoraret) nul- lius momenti existit: cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequiuit, c. vlt. de procurator in 6. 168 † Verum si per errorem, imperitiā, & rusticitatē iniu- stæ sint contractæ nuptiæ, & longo tempore matrimoniū durauerit, liberique exinde nati sint, nihilominus sunt sepa- randi, c. non debet 8. §. fin. de consanguinit. & affinit. ca. 169 cum haberet 5. de eo qui duxit. † Ex dispensatione tamē Summi Pontificis super hoc specialiter obtenta, poterunt in matrimonio relinqui 35. q. 8. in princip. c. l. Diuus Mar 170 cus 98. ff. de ritu nupt. Nouell. c. 139. † Sed & si publicè in facie Ecclesiæ matrimonium sine contradictione aliqua contractum sit, quamvis iniustum subsistit, c. cum inter 2. c. peruenit 11. c. ex tenore 14. Qui filij sint legit. c. cum inhi- bitio. 3. §. si qui verò, ibi pari modo, de clandestina despon- 171 sat. † Nisi ambo coniuges stuerint matrimonium esse ini- 172 stum, d. c. inhibitio. §. si quis verò. † Sed quod subsistit diximus intelligi debet quoad liberos tantum, vt illi legiti- mi habeantur, quo verò ad separandum matrimonium attinet, non subsistit, quia separandi sunt, dicto cap. cum inter 2. Qui filij sint legitimi, ver. diuortij sententia, & c. Vel dispensatione Summi Pontificis, quam etiam olim apud veteres Romanos concedebant Imperatores, in ma- trimonio sunt relinquenti, vt iam dictum fuit, & probat, l. l. c. si nupt. & rescript. l. l. c. eod. & l. vlt. C. de incestis nup- tijs. Sed si publicationibus factis, nihil sit appositū, & ini- iustæ nuptiæ sequuntur idem erit, ca. vlt. qui matrim. accus. poss. Idem erit si nemo matrimonium accusauerit, vt ini- stum, c. cum inhibitio. 3. ver. & ipsi presbyteri, de clandest. desponsation. c. porrò 3. §. præterea, de diuortijs. Idē vtiq; erit & si consuetudo loci in contrarium extet, quia id face- re non potest consuetudo, c. quod super 5. §. fin. de consan- guin. & affinit. Verum si Summus Pontifex, qui solus id po- test, dispensatione talia confirmauerit matrimonium, subsi- stent non solum quo ad legitimatē prolis, sed & etiam quo ad perpetuum vsu matrimonij, c. quia circa 6. eod. 173 tit. cum alijs paulo citatis. † Qui verò antequam ad fidē essent conuersi iniustas nuptias contraxerunt, si vnam tan- tum

tum duxerint, cum ea fideles facti manebunt, c. de infidelibus 4. de consanguin. & affinit. cap. ult. qui filij sunt legitimi, cap. gaudemus 8. & cap. ult. de diuortijs, hactenus de nuptijs.

S V M M A R I V M.

- 1 *Matrimonij usus verus in quo consistat.*
- 2 *Nuptia inter Beatissimam Virginem, & S. Ioseph facta consensu contra facta.*
- 3 *Votum virginis in Beata Virgine quomodo conceptum.*
- 4 *Coniuges qua individua vita consuetudine viuere debent.*
- 5 *Vir caput est uxoris, quae ei seruire debet.*
- 6 *Maritus uxoris incommoda debet sustinere.*
- 7 *Vxor quatenus possit à viro corrigi, & coerceri.*
- 8 *Debitum conjugale qualiter inuicem coniuges prestare teneantur.*
- 9 *Immoderato usu coniuges inuicem non debent.*
- 10 *Continentia à coniugibus seruari non potest sine utriusque consensu.*
- 11 *Debitum conjugale an reddendum in matrimonio iniusto.*
- 12 *Debitum an reddendum ab eo qui contraxit incertus de morte prima uxoris.*
- 13 *Vxorem ducere, vel ei debitum reddere quomodo procedat in clericis.*
- 14 *Vxorati quomodo possint ordinari.*
- 15 *Debitum conjugale quando reddendum non sit, cum sequentibus, & nu. 18.*
- 16 *Cognatio spiritualis inter coniuges an faciat cessare obligatum reddendi debitum.*
- 17 *Sponsi die benedictionis se commiscere non debent.*
- 18 *Spiritus sancti praesentia non datur, quando redditur debitum conjugale.*
- 19 *Spiritus sancti gratia adest quando redditur debitum conjugale.*
- 20 *Orationi vacare non potest coniux sine consensu alterius, ut debitum exigenti non reddat.*
- 21 *Continentiam non potest vouere coniux, nec religionem ingredi absque alterius coniugis consensu.*

De iure contracti matrimonij, quod est inter virum, & uxorem constante matrimonio. Tit. 101.

- 1 **C**onsistit enim matrimonij usus in fide thori coniugalis, in cura ordinatè filios procreandi, & bono usu concupiscentia 32. quaest. 1. c. non enim 11. in fin. ut fuit etiam dictum in proximo precedenti tit. in princ. ver. *his enim matrimonij, num. 8.* Non enim in sola commixtione maris, & foeminae nuptiarum veritas est: quamuis sine illa commixtione nuptiae filios procreare non possint: Sed alia sunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulterijs nuptiae discernuntur: sicut est thori coniugalis fides, & cura ordinatè filios procreandi, & (quae maxima differentia est) bonus usus mali, hoc est bonus usus concupiscentiae carnis, quo bono adulteri male utuntur, haec enim bona sunt, quibus commendantur nuptiae, & ab illicito viti discernuntur, d. q. r. canon enim 11. ex Diuo Augustino contra Iulianum lib. 1. qui Iulianus asserbat, quod non erat verum, & perfectum matrimonium sine commixtione carnali: sciebat enim Diuus Augustinus, quod nuptias consensus, non concubitus facit, vt iam in precedenti fuit dictum, & probatum: † Tales enim fuerunt sacrosanctae illae nuptiae, quae fuerunt contractae inter Beatissimam Matrem Christi Saluatoris nostri Mariam Virginem, & Sanctissimum Patriarcham Iosephum eius virum. † Ipsa enim proposuit se seruaturam votum virginis in corde suo: sed ipsum votum virginis non expressit ore. Subiecit se diuinæ dispositioni, dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginis suam diuinæ dispositioni consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in utroque obediendo. Postea verò filium genuit, & quod corde conceperat, simul cum viro labijs expressit, & uterque in virginitate permansit. Consensus ergo cohabitandi, & individua vitae consuetudinem retinendi interueniens, eos coniuges fecit. † Individua vel o vitae consuetu-

do est talem se in omnibus exhibere viro, qualis ipsa sibi est, & e converso. Ad individua itaque consuetudinem pertinet, absque legitimo consensu viri, & orationi aliquando non posse vacare, nec continentiam profiteri. Quia ergo iste consensus fuit inter eos, patet eos coniuges fuisse, etiam sine concubitu 27. q. 2. in princ. c. 2. cum pluribus sequentibus. † Sed vir caput est uxoris, & vxori seruit, est enim ordo naturalis in hominibus, vt seruiat foeminae viris, quia nulla iustitia est, vt maior seruiat minori. Hec imago Dei est in homine, vt vnus factus sit quasi Dominus, ex quo ceteri orientur, habens imperium Dei, quasi Vicarius eius: quia omnis Rex Dei habet imaginem: ideoque mulier non est facta ad imaginem Dei. Hinc est vnde dicit Apostolus. Vir quidem, ait, non debet velare caput suum, quia imago, & gloria Dei est, mulier autem ideo velat, quia non est gloria, aut imago Dei, ita Diuus Augustinus in lib. Genesis, quaestio. 153. & in quaestionibus veteris testamenti, & noui ex utroque mixtum, cap. 106. relatus in 33. quaestio. 5. cap. est ordo 12. & sequent. & capit. manifestum 17. cap. satis apparet 14. cum sequentibus vsque ad finem quaestio. Et Sara vxor Abrahami sic subdita erat viro, ut illum semper Dominum suum nominaret Genesis 18. & Diuus Petrus in epistol. 1. Et prima ipsi mulieri Genesis 2. dictum est à Deo. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Non autem ipsa viri Domina est, nec nominari debet, ut in tyrannum viro euadat qualis Dalida Sampsoni, ut Iud. 16. & alia, ut 3. Regum 4. Nam ut dixit quidam Hetruscus Poeta.

Donna adorata un Nume è dell' inferno.

- 6 **V**erum tamen maritus uxoris incommoda, & aduersam eius valetudinem debet sustinere, l. 22. §. si maritus, ver. quid enim, ff. solut. matrimon. 32. quaest. 5. c. si vxore 18. & quaest. 7. cap. si quis cum. §. fin. c. Dominus. Et e converso. Qualiscunque enim sit vir, ex quo semel placuit, dimittendus non est, quod idem intelligitur de vxore 32. quaest. 5. c. horrendus 17. cum sequentibus vsque ad finem quaestio. Verum quia, vt dictum est, atque probatum. Caput vxoris est vir, arbitriumque viri vxorem in omnibus sequi oportere, quia nulla est eius potestas, sed in omnibus viri Dominio est subiecta 33. quaest. 5. c. cum caput 15. cum sequentibus. † Ideoque ab eo potest corrigi, & coerceri, non quidem vsque ad necem, sed vsque ad vincula, & custodiam in domo sua, ad ieiunia salutaria, non autem mortifera 32. quaest. 2. c. si quod 9. §. fin. cum c. sequent. 23. quaest. 4. c. duo ista 35. ubi marito recepti coniugem suam 7. quaestio. 1. c. sicut alterius 39. in princip. ubi glo. in verbo iudicari. Temperatè enim potest eam castigare, quia est de familia sua, non autem verberando, l. consensu, C. de repudijs, & 33. quaestio, quinta, cap. haec imago, & d. quaestio. secunda, d. c. placuit 10. ubi glo. in verbo potestatem, ver. sed nunquid laicus. Quare id quod dicitur vsque ad vincula, & custodiam, & ieiunia salutaria non autem mortifera, intelligitur, quod vir possit compellere eam, vt tales poenitentias suscipiat iniunctas sibi ab alijs. Nam si eam ipse ex se verberauerit, seuerè, nisi pro causis, in lege expressis, puniatur in pecunia, vt in auth. vt liceat matri, & a. v. 401. §. §. si quis autem, l. vlt. C. de repudijs, glo. in dicto c. placuit, & in d. c. sicut alterius. † Sed & ex iure contracti matrimonij sibi inuicem prestare tenentur debitum conjugale, quod alter alteri exigenti prestare tenetur, neque de hoc possunt coniuges se inuicem fraudare. Quia, vt dicit Apostolus, vxor sui corporis potestatem non habet, sed virum, & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier 30. quaestio. prima, c. nosse 3. & 2. q. 2. cap. sicut 2. ex Diuo Hieronymo in c. 5. epistol. ad Ephesios, §. vnde Apostolus. Vnde Diuus Augustinus super psalm. 146. in extremo, inquit, Redde debitum, & si non exis, redde. Pro satisfactione perfecta Deus tibi computabit, si non, quod tibi debetur, exis, sed reddis quod debetur vxori, relatus in 33. quaest. 1. c. 1. & idem in epist. 199. ad Eudorium, inquit, continentiae meritum habere, qui pro incontinentia vxoris debitum sibi reddere cogitur, idque secundum verba Apostolica affirmat, relatus in dicta quaestio. quinta, cap. secundum 5. Nec refert, quod non procreandum liberorum, sed libidinis causa debitum exigatur, vt cogitur ex allegatis hic, & in precedenti. † Nam immoderatus usus coniugarum non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum. Debent ergo sibi coniugari,

Ff non

non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreatorum causa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas, Verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus euiandos mutua quorundam in modo seruitutem, ¶ vt & si alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu nõ possit, 32. q. 2. c. quicquid. 3. ex Dno Augustino de bono coniugali, c. 6. Sed hoc intelligi debet cum declaratione, de qua in proximo præcedenti tit. ver. Præterea si non liberorum. ¶ Verum si matrimonium sit iniustum, & id aliquis eorum pro certo sciat, non tenetur reddere debitum, immo potius pati debet excommunicationem, quam debitum reddere, si autem hoc credat ex causa probabilis, & discreta potest reddere debitum, non autem exigere; sed si ex leui, & temeraria causa, deposita continentia, potest reddere, & exigere, c. inquisitioni 44. de senten. excommu. c. literas. 13. §. horum autem, ver. qui consanguinitatis de restit. spoliat. c. 2. 12. de secundis nuptijs. ¶ Dubitans de morte coniugis, nisi prius certificetur, non debet contrahere, verum si contraxit, debet reddere, sed non potest exigere debitum, cap. 24. 13. de secundis nuptijs. ¶ Si maritus sit Episcopus, Presbyter, aut aliaris minister non potest, nec reddere, nec exigere tale debitum, quia in his cessant opera nuptiarum in Ecclesia Latina, dist. 31. c. lex continentia. 10. cum c. sequenti fin. 32. c. multorum, c. eos. qui. c. seriatim, §. fin. c. penult. & c. 1. Non enim in Ecclesia Latina possunt ducere uxorem, d. dist. 32. in princ. c. 1. cum sequentibus. Ductas autem non debent abijcere à cura sua, scilicet, vt victum eis, & vestitum largiantur. Sic enim & sanctos Apostolos legimus fecisse. Beato Pauli dicente. Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut fratres Domini, & Cephas? scilicet, vt de mercede prædicationis sustentarentur ab eis, nec tamen foret deinceps inter eos carnale coniugium, d. dist. 31. ca. omnino. 11. ¶ Sed hodie vxorari non ordinantur, nisi an. b. p. coniuges vobentes continentiam mulieres monasterium viri sacerdotum suscipiant. Quo casu exemplo Apostolorum à cura charitatis nõ sunt vxores abijciendæ, sed à cura carnalitatibus, d. c. lex continentia. 10. & d. c. omnino. 11. cum seq. ¶ Si alter coniugum adulterium commiserit, cessat obligatio debitum reddendi, immo qui rem habet cum vxore adultera, ante qua pœnitent, & satisfaciatur, peccat, & debet agere pœnitentiam. 32. q. 1. in princ. c. 1. & seq. c. in coniugio 3. & c. si quis vxorem; 16. 4. ¶ Si alter coniugum commiserit incestum, vel cum affinibus concubuerit, alter non tenetur præstare debitum, & dirimitur matrimonium, c. 1. c. transmissa 4. de eo, qui cognouit consanguineam. 27. q. 2. c. qui dormierit. 32. q. 7. ca. qui dormierit. 21. cum seq. c. concubuiti. 23. Sed si alter, q. nihil commisit, ab eo, qui deliquit, debitum exigat, tunc enim delinquens reddere tenetur, d. c. transmissa. 4. ver. nisi ab ea fuerit requisitus, c. penul. & vlt. eod. tit. Si verò quis ignorans incestum commiserit, alteri tenetur reddere, & potest ab eo exigere. 34. q. 2. c. si virgo, §. fin. cum c. sequ. & per allegata in præcedenti ver. omnibus etiam vtriusque sexus. Idem vtique erit si culpa coniugis alter coniugum incestum commiserit, cap. discretionem. 6. §. sed nec affinitas 17. de eo, qui cognouit consanguineam. ¶ Si inter maritum, & vxorem cognatio spiritualis interuenit, cessabit hinc inde obligatio reddendi, & exigendi debitum. 30. q. 1. in princ. c. 1. c. de eo. §. si autem coniuges. Sed contradicit d. q. 1. c. vlt. §. fin. & c. 2. de cognat. spirit. & c. de his, sed conciliantur. Nam si fraude alterius coniugum factum sit, vt cognatio spiritualis intercederet, non ideo cessabit obligatio debitum reddendi, d. q. 1. c. dictum. Vel si necessitate urgente cognatio spiritualis intercesserit, d. q. 1. c. ad limina, de qua res, & in præcedenti tit. n. 81. & seq. ¶ Si mulier sit in puerperio, vel in fantem, nondum ablactauerit, nõ tenetur reddere debitum, dist. 5. c. ad eius 33. q. 4. ca. si causa in fine, & in puerperio dicitur, quando concepit, & partus mouetur, vlt. que ad editionem partus, d. c. si causa. ibi. & ipsa ratio conceptus. Verum hoc est consilium secundum glo. ibi. & in d. c. ad eius. Idem est si mulier menstruo labore, tunc enim non tenetur reddere debitum, d. c. ad eius, & d. c. si causa. Nec minus tempore ieiunij tenentur coniuges sibi inuicem debitum reddere. 33. q. 4. c. fratres. c. Christiano, c. qui in castigatione, & d. c. si causa. Nec etiam tempore orationis, d. q. 4. in princ. cum c. seq. nisi vxor ipsa sit, quæ eo tempore debitum exigat, hoc enim casu maritus quavis oratione

exigenti vxori debitum reddere tenetur, d. q. 4. c. nec vxorem in fine, cum c. sequen. Tempore autem penitentia, & quo quis communicaturus est, debitum reddere non tenetur, 33. q. 4. c. 1. nisi forte procurandæ sobolis gratia exigatur, tunc enim reddi debet cum distinctione, de qua in d. q. 4. c. vir cum. §. si quis verò. Sed nec diebus festis, nec diebus processionis quis debitum reddere tenetur, d. q. 4. ca. si causa 4. & c. Christiano. §. Maior enim reuerentia debetur 19. Dei causis, quam hominum, d. cap. 5. ¶ Sed nec die benedictionis debitum exigitur. Nam cum acceptint benedictionem sacerdotalem sponsi, eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis debent in virginitate permanere. 30. quæst. 5. cap. sponsus, §. in fine, & distinctione 23. cap. vlt. 20. timo. ¶ Sed & quamuis in copulandis sacramento matrimonij sponsis id fiat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt dicit Concilium Tridentinum post Canones allegatos in sess. 24. de reformatione matrimonij, c. 1. §. idcirco ibi. Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Tamen tempore, quo debitum coniugale redditur, Spiritus sancti præsentia non datur. 32. q. 2. ca. quicquid. 3. §. non autem, & cap. sequent. vbi gloss. in verbo præsentia, 21. ¶ Adest tamen gratia Spiritus sancti quoad illa, siue quibus gratia Spiritus sancti haberi non potest, cum enã quis mereatur quandoque in tali actu 33. q. 5. c. si dicat, & cap. 22. secundum. ¶ Alter coniugum sine alterius consensu non potest orationi vacare, vt debitum exigenti non reddat. 27. q. 2. cap. beata, §. penult. cap. lex diuina, §. penultim. 33. q. 3. quæst. 4. c. nec vxorem, §. fir. cum ca. sequent. ¶ Nec continentiam vouere, & religionem ingredi, d. cap. lex diuina, §. fin. cum cap. sequen. c. beata, §. penult. & quod iuris seruatur in marito, idem etiam seruatur in vxore, & e conuerso. 32. quæst. 5. cap. præcepit, cap. apud nos, cap. penult. §. sed quæritur cum c. sequen. & q. 6. c. si dictum, c. indignantur. Verum tamen vir debet virtute vincere, & exemplo vxorem regere, d. quæst. 6. d. cap. indignantur, & c. vltimo. Sed & plura afferuntur in Syntagma commu. opin. loco 3. tit. 2. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Actio oritur ex contractu matrimoniali ad uxorem, vel virum recuperandum.
- 2 Recuperanda remedium non competit ex solis tantum sponsalibus, limitatur hinc seq.
- 3 Possessio in matrimonio non acquiritur per solam traditionem puella ad domum viri, non præcedentibus sponsalibus.
- 4 Possessio manutentibilis non acquiritur in matrimonio iniusto, scilicet si depositum pendente iudicio possessorio.
- 5 Restitutio coniugis peti potest etiam si actio ad dissoluendum matrimonium in iudicium fuerit deducta, limitatur numero 6.
- 7 Vxor non est reddenda viro agenti ad restitutionem, nisi idonee caueat de bene tractando.
- 8 Seueritas viri magna impedit restitutionem vxoris.
- 9 Cause inter virum, & vxorem sunt solum ab Episcopo cognoscende.
- 10 Matrimonium quomodo probetur.
- 11 Testes in causis matrimonialibus etiam consanguinei, & pater recipiuntur.
- 12 Mater an sit testis idonea in causa matrimonij.
- 13 Lite pendente super matrimonio, aliud contrahi non potest.
- 14 Separatio thori qua intercedente forma iuramenti sit facienda.
- 15 Forma iuramenti præstandi a coniuge in separatione thori.
- 16 Forma iuramenti in reconciliatione coniugij præstandi.
- 17 Interdictum de vxore exhibenda, vel exhibendo viro competit vtrique.

De actione qua vxor virum, & à conuerso vir vxorem petit. Tit. 102.

EX contractu ¶ itaque matrimonij oritur actio, qua a ter coniugum ab altero ius suum petere, ac perferre potest. Nam si vir vxorem deserat, vel e contra vxor virum, ex contractu matrimonij datur, qua deser-

defertus vel deferta ad deserentem recuperandum expectari potest. Probata enim desponsatione, & copula vxor viro, & vir vxori restituitur, cap. ex transmissa 8. de restit. spoliator. cap. ex parte 9. de sponsalibus 31. quæstio. secunda, in princip. cap. vlt. 32. quæstio. quinta, capit. puto, §. cum Iudæi, cap. horrendus, cap. præcepit, cap. quidquid, quæst. 7. cap. Apostolus in princip. 33. quæstio. secunda, in princip. cap. primo. cum cap. sequen. can. quod, cap. historiam, ca. siue de coniugijs. † Verum non ita erit, si sponsalia tantum, non nuptiarum præcesserint, secundum distinctiones, de quibus supra tit. 99. & sequentibus. Vel si puella nondum septem annorum in domo viri traducta sit, nullis, vel inualidis præcedentibus sponsalibus. † Quoniam per solam traditionem, puellæ ad domum viri, non præcedentibus sponsalibus, vel illis inualidis, non acquiritur possessio: vt, ea recedente propria auctoritate, competat restitutio. c. ex parte 14. de restit. spoliator. † Vel si matrimonium sit iniustum, & petitorio non possessorio iudicio agatur, nam si solo agatur possessorio, sit restitutio, vel depositum, donec de iustitia matrimonij cognoscatur, c. literas 13. §. secundo verò, & §. nos autem, ver. quamuis de restit. spoliator. † Quod enim actio de dissoluendo matrimonio in iudicium fuerit deducta, non facit, vt restitutio peti non possit, potest enim peti, & debet per iudices concedi, cap. ex conuentione 16. eodem titul. † Verum si notoria actricis in possessorio fuerit fornicatio, non reintegrabitur, capit. significasti, cap. de diuortijs 34. quæstio. prima, cap. non satis, §. rem nouam, sed & de hac re alibi in sequenti tit. plura dicentur. † Obseruandum tamen est, quod si vir ille sit, qui ad restitutionem vxoris in possessorio, vel petitorio agat, nunquam est ei restituenda, nisi ipse prius idonee caueat, quod illi nullum aliquid malum inferet, capit. octauo, de restit. spoliatorum, ver. recepta tamen. † Verum si magna sit viri actoris sceleritas, cui nulla sufficiat cautio, alicui probæ, & honestæ mulieri vsque ad causæ decisionem custodienda studiosius committitur, in loco vbi vir, vel parentes eius mulierem nullam possint violentiam inferre, dicto cap. ex transmissa 8. de restit. spoliator. cap. ex literis 13. §. fin. eodem titul. † Iudices autem harum causarum sunt locorum Episcopi, non alij, cap. accedentibus 12. de excessibus prælator. vt & alibi dictum fuit, & in hoc iudicium sicut in alijs, actori incumbit onus probandi, per allegata supra libro secundo, tit. 29. de probationibus, & est textus in specie, in capit. primo, vbi gloss. & Doctor. de clandestina desponsatione. † Probatur autem matrimonium non solum per omnis generis probationes, quibus alia humana facta, de quibus in dicto tit. 29. & sequentibus, & apud Mascardum libro secundo, de probationibus conclusio 1021. & pluribus sequentibus, sed & etiã per præsumptionem violentam exortam ex depositionibus cõsanguinei viri, cap. illud quoque 11. de præsumptionibus. † Immo parentes vtriusque sexus fratres, & cognati, & pater ipse in causis matrimonialibus recipiuntur 35. quæstio. octaua, cap. videtur 2. §. quod autem. † Testimonium verò matris est suspectum, vbi filia petiit in virum aliquem se maiorem. Cum enim mater filiarum, incrementum, & honorem videtur diligere, vbi vir superior est diuitijs, & nobilitate, potentiarum, vel honore, testimonium eius videtur esse suspectum, & ideo non esse aliquatenus admitendum, dicto cap. super eo 22. de testibus, & arteft. vbi gloss. sed de illo probando per testes, & per quales testes post Mascardum in locis citatis, agit etiam ad fatietatem Farinacius in tractatu de testibus, quæstio. 54. numero 64. & sequentibus. † Pendente verò lite super matrimonio, aliud matrimonium contrahi prohibentur litigatores, capit. tua scilicet 4. de spons. duorum, vt & alibi dictum fuit. Causa itaque cognita, tandem vel separantur, vel reconciliantur, & vtrumque executioni demandatur cum præcepto, vel separationis, vel reconciliationis cum iuramentum sibi à iudice oblatum præstabit. † Ab ista die in antea, quod tu per nullum ingenium te fociabis huic ruz cõsanguineæ N. cum qua contra legem, & rectam Christianitatem adulterium, & incestum perpetrasti, nec in coniugio, nec in adulterio illam tibi fociabis, nec cum illa ad vnam mensam manducabis, & bibes, aut sub vno tetto manebis: nisi fortè in Ecclesia, aut in alio publico loco, vbi nulla mala suspicio possit esse, & ibi coram testibus

idoneis pro certa necessitate pariter colloquimini; nec aliam coniugem accipies, nisi fortè post peractam penitentiam tibi licentia data fuerit ab Episcopo tuo, aut eius misso. Sic te Deus adiuuet, & ista sanctorum reliquiarum. † Qui verò reconciliantur huiusmodi vtiq; à iudice sibi oblatum iuramentum præstabit. Ab isto die in antea istam coniugem tuam. N. quam iniuste dimiseras, ita tenebis, sicut per rectum maritus suam debet habere coniugem in dilectione, & debita disciplina: nec eam per vllum nialum ingenium à te separabis, nec ea viuentem aliam accipies. Sic te Deus adiuuet, & ista sanctorum reliquiarum, ita disponitur in 35. quæstio. sexta, capit. ab isto 9. & capit. vlt. in princip. † Quando enim vir est restituendus ad possessionem suæ vxoris, vel est recepturus eam, quam iniuste dimisit, iurat vt supra dictum est, & comperit interdictum, vt præmissa peragi, ac executioni demandari possint, de vxore exhibenda, & ducenda coram iudice, vt facultas ei sit illam restituendi, & è conuerso de viro exhibendo, & ducendo, l. octaua, ff. de diuortijs, leg. secunda, ff. de liberis exhibend. l. 3. C. eodem, leg. vndecima, C. de nuptijs, & cap. non est 11. de sponsalibus, cum alijs pluribus relatis in syntagma commu. opin. loco 3. titulo secundo, per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium ob quas causas dissoluitur, vel separatur.
- 2 Fornicatio quando sit causa dissolutionis matrimonij.
- 3 Pudicitia per violentiam illatam non dicitur amissa.
- 4 Castitas duplicatur, si corpus per violentiam corrumpatur.
- 5 Pudicitia virtus est animi, & comes fortitudinis, & quomodo sit seruanda.
- 6 Libidinis aliena violentia, nec animo nec corpori aufert sanctitatem.
- 7 Sanctitas corporis amittitur violata animi sanctitate.
- 8 Lucretia Romana pudicitia laudatur.
- 9 Caro non peccat si anima fuerit munda.
- 10 Virginitas carnis non seruatur mente corrupta.
- 11 Adulterij crimen, vel fornicationis non committit, qua violentiam passa est.
- 12 Adulterium quando dicatur committi.
- 13 Maritus non potest vxorem adulteram propria auctoritate abicere, sed causa iudicialiter agitata declaratur, numero 14.
- 15 Fornicatio commissa ante matrimonium non dat causam dissolutionis illius.
- 16 Hæresis coniugis est causa separationis.
- 17 Et quid si hereticus coniunx conuertatur.
- 18 Matrimonium non dissoluitur propter delicta homicidij furti, vel alia.
- 19 Matrimonium iure Ciuili an dissoluitur ob delicta.
- 20 Votum continentiarum, & religionis quando sit causa separationis, & nu. 26.
- 21 Votum quando iure canonico, vel Ciuili emitti possit.
- 22 Votum sequentis nuptiarum ante copulam an possit emitti.
- 23 Votum an post copulam possit emitti.
- 24 Vxor eius, qui continentiam vdiuit, si committit adulterium, amittit ius reuocandi virum à religione.
- 25 Coniunx religionem professus, & postea restitutus, non compellitur mortuo coniuge ad religionem redire.
- 26 Professus religionem vxore sciente non potest ad secularem vitam redire, vel aliam ducere.
- 27 Professus potest ab altero coniuge, qui non vniuit continentiam reuocari ad thorum. Continentiam si quis vniuit de consensu coniugis, non potest postea redire ad matrimonium, si eam seruare non possit, nu. 28.
- 29 Matrimonium non soluitur si sine auctoritate Episcopi coniuges ob religionem diuerterint.
- 30 Matrimonium non soluitur si continentiam vouēs nolit se adstringere ad obseruantiam regularem.
- 31 Vxor maritum professum repetere potest, si ob metum dedit ei licentiam proficendi.

- 32 Divortium de iure canonico non conceditur ad solutionem maritimonij; sed ad separationem thori.
- 33 Divortium est propriè inter coniuges non inter sponsos.
- 34 Matrimonium non soluitur per eius adurationem.
- 35 Status contrahendi coniugis matrimonium non soluit.
- 36 Servitus alterutri coniugi contingens est causa solvendi matrimonium. limitatur.
- 37 Deportatio an sit causa solvendi matrimonium.
- 38 Absentia coniugis non potest esse causa solvendi matrimonium, donec certum est coniugem vivere posse.
- 39 Filij nati ex posteriori matrimonio contracto iudicio Ecclesia, vivente primo viro dicuntur legitimi.
- 40 Impotentia coniugis, frigiditas, & sterilitas est causa dissolvendi matrimonium.
- 41 Impotentia superveniens post copulam non dissolvit matrimonium.
- 42 Impotens dimissus an alias possit nuptias contrahere.
- 43 Impotens dimissus si potentia redierit quid iuris.
- 44 Maleficiati impotentes effecti quid facere debeant.
- 45 Separatio thori ob causam malefici facta dirimit omnino matrimonium.
- 46 Tempus triennij expectatur antequam ob maleficiatum matrimonium dirimatur.
- 47 Impotentia non est causa dirimendi matrimonium, si sciendo cum impotente contraxit.
- 48 Separatio ex capite impotentia non conceditur nisi præsente termino trium annorum ad cohabitandum. limitatur.
- 49 Quid in impotentia ex maleficio proveniente.
- 50 Probatio ad separationem thori ante lapsum triennij non admittitur.
- 51 Furor coniugis non est causa legitima dirimendi matrimonium.
- 52 Infirmitas perpetua coniugis, vel mutilatio membri non est causa dirimendi matrimonium.
- 53 Separatio thori propter morbum coniugis quando concedatur.
- 54 Matrimonium iudicis sententia quomodo dirimi possit.
- 55 Quod Deus coniunxit, homo non separet, quomodo procedat.
- 56 Incuratio ad peccandum ab altero coniugum præstita, quando sit legitima causa dirimendi matrimonium.
- 57 Idolatria, & qualibet noxia superstitio fornicatio est.
- 58 Fornicationis causa v.orem dimitti permisit Dominus.
- 59 Infidelis vxor an sit dimittenda.
- 60 Avaritia fornicatio dicitur.
- 61 Fornicatio dicitur qualibet illicita concupiscentia, etiâ præter carnalem.
- 62 Matrimonium solui potest propter illicitas qualibet concupiscentias.
- 63 Matrimonium dissolvitur, si in eum casus devenit quo ab initio contrahi non potuisset. declaratur nu. 64.
- 64 Penitentia coniugum quando faciat cessare causam dissolutionis matrimonij.
- 65 Matrimonium dissolvitur si reuertitur coniux, quem absentem mortuum esse putans, alter iteravit nuptias.
- 66 Matrimonium posterius cum impotente dirimitur, si primum per illam impotentiam fuerat dissolutum.
- 67 Matrimonium dirimitur si coniux alterius vita fuerit insidiatus.

De causis ex quibus matrimonium soluitur. Tit. 103.

CAUSAE tamen ex quibus matrimonium soluitur, & coniuges separantur multæ quidem sunt. Prima enim est nullitas matrimonij, cum scilicet ab initio nulliter matrimonium fuit contractum, ut in casibus propositis supra adversus nuptias in tit. 102. quos hic repetere, & superfluum, & laboriosum instituiam desessio esset. Secunda causa est mors alterutrius coniugum, si prima de diuortijs. Nouella constit. 22. §. quod autem super ver. nuptiarum finem, capit. penult. & ultim. de secundis nuptijs, ut in omnibus semper civili ac canonica auctoritate procedatur. Nuptiarum enim finem etiâ mors, quæ ex æquo omnia soluit, exspirat dicto §. quod autem super. 2. tertia causa est fornicatio coniugis, cap. significasti 4. de diuortijs, cap. discretionem 6. §. nam & si, de eo qui cogno-

uit eorum sanguineam; 2. questio. prima, cap. dixit, questio. septima, cap. Apostolus, cap. fieri potest, in princ. 34. questio. prima, cap. non satis, §. rem nouam; res. confessu in princip. cum sequentibus, C. de reuocatis §. illi sentis 17. de inter culpas. Nouella constit. 22. Significasti & §. has itaque Nouella constit. 117. §. quoniam vero, & §. si quocumque. Verum si culpa viri fuerit vxor fornicata, erit etiam putandum, nec ideo poterit ab ea diuertere, dicto cap. discretionem 6. & cap. gaudeamus 8. §. in. de diuortijs. Idem utique erit; si maritus quoque fuerit adulteratus; dicto cap. significasti 4. & cap. quinto, cap. intelleximus 6. & cap. ult. de adulterijs 32. questio. sexta, in princip. capit. nihil iniquius, c. iniquum, c. indignantur. Vel fornicatus fuerit quoniam à coniugato sine adulterio non potest committi, per ea quæ dicta sunt supra in tit. 101. in fine, ver. & quod, Vel si mulier non sponte, sed per raptum, & viui fuerit adulterata. tunc pudicitia enim violenter et ipsa non potest, est enim virtus animi, quæ violentiam non sentit. Corpori autem vis inferitur non animo. tunc unde quantum corpus violenter corrumpatur, si pudicitia mentis seruetur intacta, tamen castitas duplicatur, sicut Beata Lucia fertur dixisse Paschasius. Si intum me feceris violari, castitas vestra duplicabitur ad coronam. Non enim inquisatur corpus, nisi de consensu mentis. Hinc D. Antonius libro secundo, de virginibus, inquit: Tolerabilis est mentem virginem, quam carnem habere. Verum quæ bonum si liceat, si non liceat, saltem non homini datur; sed Deo sumus. Et Diuus Augustinus de Civitate Dei, libro primo, cap. 18. asserens alienam libidinem neminem pollueret, inquit; Ita, ne aliquam polluat aliena libido, inquit? Non polluit si aliena erit, si autem polluat aliena non erit. tunc Sed cum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudinem, qua potius quilibet mala tolerate, quam mala consentire decernat, nullus autem magnanimus, & pudicus in potestate habeat, quid de sua carne fiat: sed tantum quid annuat mente, vel renuat, quis tandem sana mente putauerit se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa, & oppresse carne exerceatur, & expleatur libido non sua. tunc Proposito animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpore auferat sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam seruat perseverantia continentie suæ. tunc An vero si aliqua femina mente corrupta, violatoque proposito, quod Deus voverat pergit vitanda ad deceptorem suum, ad hinc eam pergentem sanctam, vel corpore dicitur, ea sanctitate animi, per quam corpus sanctificabatur, amissa, atque destructa? Absit hic error, & hic potius admoneamur, ita non amitti corporis sanctitatem manente animi sanctitate etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate, & capit. declinonono, inquit. tunc Lucretiam certè matronam nobilem, veteremque Romanam pudicitie magnis efferunt laudibus. Huius corpore cum violenter oppresso Tarquinij Regis filius libidinosè potius esset, illa scelus improbilissimum iuuenis marito Collatino, & propinquo Bruto viris clarissimis, & fortissimis indicauit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde sed in se commissi ægra, atque impatiens se peremit. Quid diceretur? Adultera hæc an casta iudicanda est? Quis in hæc contortuerit iudex laborandum putauerit? Egregie quidem ex hoc, veraciterque declamans, ait Mirabile distitudo fuerunt, & adulterium vnus admisit, splendide, atque versissime. Inueniens enim in duorum corporum commixtione vnus inquinatissimam cupiditatem, alterius castissimam voluntatem, & non quid conjunctione inueniens; sed quid animorum diversitate ageretur alter dicens; ddo, inquit, fuerit sit & vnus adulterium admisit. Natus corpore peccatissimus violari non potest, si mens inuolata seruetur; tunc & caro non peccat, si contagione fuerit anima munda 22. questio. quinta, cap. ad Deum 7. cum duobus sequentibus. 10. tunc Et contra virginitas carnis non seruetur mente corrupta, dicta questio. quinta, cap. de pudicitia 6. & c. si Paulus 11. hoc ita cum tribus sequentibus. tunc Compergo hæc que violentiam passa est pudicitiam amisisse, per hanc non possit, nullo modo conuincatur fornicationis, vel adulterij crimine incurrille. Ut enim inquit D. Augustinus in lib. de bono coniugali, cap. 4. tunc Adulterium committitur, aut vel proprie libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero, vel altera contra pactum conjugale concubitur, atque ita frangitur

gitur fides, quæ etiam in rebus corporeis, & abiectis, magnum animi bonum est: & ideo non potest dici admissum per raptum, & violentiam, ut iam fuit probatum. De penis autem raptus, violentiæ tam publicæ, quam priuæ ad talia obuianda mala iam fuit dictum in libr. 1. tit. 30. &

13 31. † Sed & vir præterdicens vxorem esse adulteram, non ideo potest illam propria auctoritate abijcere, causa non dum iudicialiter agitata, & iudicis sententia terminata,

14 per allegata in tit. præcedenti in princ. † Nisi forte notoria fuerit vxoris fornicatio. c. significasti 4. de diuortijs 34.

15 q. 1. c. non satis, §. rem nouam. † Quod autem ante matrimonium vxor fuerit fornicata, non dat causam viro ab ea diuertendi, c. quemadmodum 25. in princip. de iureiurando.

16 do. † Quarta causa soluendi matrimonium est hæresis coniugis, ex hac enim separantur, c. quæsiuit 2. de diuortijs 28. quæst. 1. c. simili modo, c. vxor legitima, c. si infidelis, c. iam

17 nunc. c. sic etiam, c. iudici, c. non solum. † Sed conuersi restituantur, cum distinctione, de qua in c. de illa 6. cap. quanto 7. §. fin. & c. gaudemus 8. §. qui autem, ver. quod si conuersum de diuortijs. Sed separati non possunt alias contrahere nuptias altero viro, d. cap. 2. ver. ita quod ei nubere, & c. & d. c. quanto, & ut dicitur infra de secundis nuptijs,

18 quando scilicet contrahi possint. † Verum propter furtum, homicidium, vel aliud crimen non possunt coniuges separari, d. c. quæsiuit 2. & 32. quæst. 1. c. coniugio, & cap. 2. de

19 his qui filios occiderunt. † Sed civili iure inspecto, quod tamen contra ius canonicum in his seruari non debet, non nulla alia crimina, præter adulterium, & hæresim, iustam diuertendi causam præbent, ut videri potest in l. consensu 8. in princip. cum sequent. C. de repudijs, in l. iubemus. 11. §. inter culpas. C. eod. in Nouell. constit. 22. §. mitiores, & §. has itaque, & in Nouella 117. §. quoniam verò, cum sequentibus, & §. quocunque. † Quinta causa est votum continentie, & religionis solenne, non simplex, ac minus solenne, c. 1. de voto in 6. vbi declaratur quale sit votum solenne. Verum post contractas nuptias, alter sine alterius coniugis consensu votum continentie, & religionis non potest emittere, & emissum non facit, ut coniuges separentur.

21 † Nam & si ex dispositione iuris Civilis id emitti concedatur, & fiebat separatio, dimisso per vouentem iudicio repudijs, d. Nouell. constit. 22. §. dissoluntur, vsque ad §. per causam, l. Deo nobis 42. in princip. C. de episcop. & clericis, l. victricus 60. in fine, ff. de donat. inter virum, & vxor. Nouell. constit. 17. §. prædictis, & Nouell. constit. 12. §. quod si constante: Id tamen canonico iure, cui in hoc adherendum est, expressè prohibetur fieri sine amborum coniugum consensu, c. quidam 3. c. sanè si coniugati 6. de conuers. coniugatorum, cap. cum causa 6. §. præterea de raptoribus, c. lege Imperatorum 2. §. beatus distinct. 10. & 27. quæstio. secunda, c. Agathosa, c. si quis coniugatus, c. si tu abstines, c. scriptis nobis 33. quæst. 5. c. mulier, c. quod Deo, c. manifestum in princip. & supra tit. 101. ver. Nec continentiam.

22 † Verum si sequitis nuptijs, non dum carnalis copula interuenerit, poterit alter sine alterius consensu votum continentie emittere, vel religionem ingredi, & remanens in saculo potest ad secunda vota transire, cap. secundo, cap. ex publico 7. c. ex parte 14. de conuers. coniugator. quibus concordant leges supra citatæ. Sed per extrauagantem 1. Ioannis 22. de voto, & voti redemptione, sequitis nuptijs, etiam nondum consummato matrimonio per copulam carnalem, non potest alter sine alterius consensu votum continentie emittere, & religionem ingredi. † Quod si emiserit quamuis solemniter per sacri ordinis susceptionem, tamen si vxor insteterit, erit per excommunicationem ad consummationem matrimonij compellendus, si vxor non insteterit, ad superiores ordines ascendere non poterit, nisi aliquam de approbatis religionibus ingrediatur, & eius regulam expressè, vel tacite profiteatur, d. extrauagan. 1. Coniuges verò religionem ab inuicem proficendo diuertere possunt, aliter si abiurant, & non continent, illicitum est iuramentum, cap. veniens 19. §. si verò, de regularibus, & transeunt. Si enim inuicem coniuges abiurantes, & continentis diuertunt, licitum est iuramentum,

24 d. c. 19. §. si verò, vbi glo. vlt. † Sed & si vxor vouentis commiserit adulterium, non poterit ab adulterata vxore reuocari, c. constitutus 15. de conuers. coniugator. Immo non potest repetere maritum, si ipsa adulterium commiserit post votum per ingressum religionis solennizarum, c. veniens

16. eo. tit. Quod idem erit si ob alterius hæresim diuertunt factum sit, quamuis ille ab infidelitate reuertatur, c. vlt. eod. tit. † Sed si alter coniugum altero ignorante, vel inuito proficemem in aliqua religione fecerit, & postea alteri restituitur, non compellitur, altero mortuo, ad monasterium redire, tamen aliud matrimonium cum alio propter votum contrahere prohibetur, c. quidam 3. & c. placet 12. de conuers. coniugator. † Professus verò religionem vxore sciente, & dissimulante, illa mortua non potest ad secularem vitam redire, nec aliam ducere, & si duxerit tenetur dimittere, c. 27. consulti 10. eod. tit. & ibi glo. † Sed vno coniugum continentiam vouente, alter continentiam non vouente, potest & debet ille, qui vouit de monasterio exire, atque reuocari, c. 1. c. cum sis 4. c. coniugatus 5. c. sanè si coniugati 6. cap. vxoratus 8. c. charissimus 11. c. ad Apostolicam 13. c. significauit 18. de conuers. coniugator. 27. quæstio. 2. c. quia Agatho 34. quæst. 5. c. qui vxorem. Secus si copula carnalis non interuenerit, cap. 2. de conuers. coniugator. reuocato in extrauagan. 1. Ioannis 22. supra citata. † Vel si aliter consentiens coniugem continentiam vouere, promiserit, & se continentiam seruaturum: tunc enim quamuis postea non seruet, vel se seruare non posse profiteatur; nihilominus manet matrimonium diremptum, nec alter alterum repetere potest, c. dudum 20. eod. tit. † Si sine auctoritate Episcopi ob religionem diuertent, matrimonium non soluitur

30 27. q. 2. cap. si vir 23. † Idem erit si continentiam vouens in propria domo morari velit, nec velit voto se adstringere ad obseruantiam regularem, d. c. si vir, c. ex parte 14. §. fin. eod. tit. Vel si vouens religionem ad secularem vitam fuerit reuersus, † quia vxor maritum proficemem repetere potest, non obitante licentia proficendi ab ea metu extorto,

32 c. accedens 17. de conuers. coniugator. † Diuertunt verò & si civili iure inspecto matrimonium dirimat, l. 1. ff. de diuortijs. Tamen de iure canonico illud non dirimit, ut aliud contrahi possit, sed solum ex certis causis inducit separationem thori per ea, quæ deducta fuerant supra tit. 99. paulo post principium, ver. sed si sponsalibus per text. in l. 2. C. de repudijs, cap. secundo, cap. requisitum 19. c. gemina

33 29. ver. cum itaque de sponsalibus. † Et diuortium proprie est inter coniuges, non autem inter sponsos, l. 101. §. diuertunt, l. 161. ff. de verbor. significat vbi Alciarius, & Rebuffus 27. quæstio. secunda, cap. quod autem, §. item si coniuges, c. sic quippe, §. item Syricus. † Abiuratio autem matrimonij non est causa illud soluendi, cap. veniens 19. de regularibus, vt & paulo superius sub numero 23. dictum

35 est. † Neque si coniunx controuersiam status patiat 29. quæst. 2. cap. si cuius rei. † Sexta causa soluendi matrimonij est seruitus alterutri coniugum contingens, l. prima, ff. de diuortijs. Nouella constit. 22. §. quod si iudicis. Nisi vltio se in seruitutem redigi patiat, vt matrimonium soluat, dicta quæstio. 2. cap. cuius rei, §. fin. cum cap. sequent.

37 † Item, & deportatio coniugis 33. quæstio. secunda, cap. si quis cum, §. fin. cum cap. sequent. Sed reprobat iure Civilis, cui standum esse puto pro firmitate matrimonij præsertim in deportato ad tempus, post quod est prorsus reuertendus, l. 5. C. de bonis damnat. l. 1. C. de repudijs. Nouell. 38 c. 22. §. deportatio, & §. illud etiam. † Sed nec diutina coniugis absentia est causa legitima matrimonij soluendi, donec certum sit absentem adhuc viuere posse. Nouell. c. 117. §. ceterum, & id. Vel per decem annos incerta de eius vita expectauit, seruatis tamen diligentijs, de quibus in d. Nouell. 117. §. nonimus autem, & si aliud seruatum fuerit antea de iure antiquo, vt in l. vxor 7. C. de repudijs, & in l. vel senectutem 61. ibi. aut militiam, ff. de donat. inter virum, & vxor. De iure autem canonico quantocumq; annorum numero ita remaneant viuentibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium conuolare, nec auctoritate Ecclesie contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virotum, cap. in præsentia 19. de sponsalibus, cap. secundo, de secundis nuptijs, cap. quoniam 3. §. si autem, vt lite non contest. 34. quæstio. prima, cap. non satis, §. fin. cum cap. sequent.

39 quent. † Verum tamen si ob diutinam mariti absentiam vxor iudicio Ecclesie ab eo fuit separata, aliusque nuptis liberi posterioris, matrimonij legitimi censetur, c. perlatum. Qui filij sint legitimi. † Septima causa matrimonij soluendi est impotentia, frigiditas, & sterilitas coniugis, l. victricus 60. in fine, cum legibus sequentibus, ff. de donat. inter virum, & vxorem, l. 19. C. de repudijs. Nouell. constit. 22.

§. per causam, & Nouella c. 117. §. prædictis, c. l. c. quod sedem 2. c. ex literis 31. c. fraternitatis in princ. & §. per hæc autem, & c. vlt. de frigidis, & maleficiatis. 27. q. 2. ca. decreta, §. de his autem, c. quod autem in princ. 32. q. 7. ca. quod proposuisti in princ. 33. q. 1. c. quod autem, c. requisuisti, & Diuus Thomas in supplemento summæ, q. 58. artic. 1. 41 & 2. † Verumtamen si ante impotentiam, frigiditatem, & sterilitatem copula carnalis interuenerit, illæ inualerudines superuenientes non facient, vt ad sit iusta causa matrimonij soluendi, & si impotentia non sit naturalis, sed maleficijs contracta. 27. q. 2. c. quod autem, §. ecce impossibilitas 32. q. 5. c. si vxorem, q. 7. c. si quis cum, §. fin. ca. tantum, 33. q. 1. in princ. c. si quis acceperit, §. ecce quod, cum c. seq. 42 † Sed si ob impotentiam ante copulam sit solutū matrimonium, & ille, ob cuius impotentiam matrimonium solutum est, postea nuptias iterauerit, secundæ nuptiæ nõ subsistent, sed pœnitentia peracta, priora cogendus est recipere connubia. 33. q. 1. ca. 2. §. si igitur vir, & §. quod si, & ille, & c. 1. §. ea tamen ratione, c. laudabilem §. §. fin. de frigidis, & malefic. Non obstat tex. in dist. 33. q. 1. c. si per sortiaras vlt. in fiabi. quod si fortè sanari non valuerint, separari potest. 43 terunt. † Sed postquam alias nuptias experierint illis in carne viuentibus, quibus iuncti fuerant, prioribus, quos reliquerant, etiam si possibilitas concubendi eis reddita fuerit reconciliari nequibunt, quoniam ibi loquitur in maleficiato, non autem in frigido, vt faciunt antea citati Canones. 44 † Isti enim, de quibus in d. c. per sortiaras vlt. qui p sortiaras, atque maleficas occulto, sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & Diabolo præparante, non possunt coire, hortandi sunt, vt corde contrito, & spiritu humiliato Deo, & sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusus lachrymis, & largioribus elemosynis, & orationibus, atque ieiunijs Domino satisfaciât, & per exorcismos, ac cætera Ecclesiasticæ medicinæ munia, ministri Ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuerit, q. Abistelech, ac domum eius Abrahæ orationibus sanare 45 procurer. † Quod si fortè sanari non potuerint separari 46 valebunt, vt possint ambo cum alio copulari. † Verù per triennium in bonis operibus, & orationibus, de quibus supra standum est, antequam tales separentur, vt liberi ab illo connubio euadant, vt animaduertit glo. in d. c. si per sortiaras, in verbo ne quibus, ver. vel intellige post triennium, & dicitur in d. c. laudabilem §. §. quod si ambo, & c. consil. 47 rationi 4. de frigid. & malefic. † Si quis autem sciens cum impotentia nuptias contraxerit, ei erit imputandum, neque ex causa impotentia poterit ad separationem agere, d. c. laudabilem §. §. quod si ambo, & d. c. cõsultationi. † Præterea obseruandum est, quod ex capite impotentia, qui separari petunt, id non debent obtinere, nisi prius per triennium in simul cohabitauerint ad experimentum potentia, d. c. laudabilem §. & c. vlt. Nisi de impotentia aliud cõstet, d. c. 49 §. ver. si frigiditas prius, & c. i. eod. tit. † Quod secus erit in impotentia ex maleficio, quia cum nullum sit perpetuum secundum aliquos, vt notat gl. in d. c. si per sortiaras, in verbo nequibunt. † ideo non admittitur probatio, quæ possit separationem ante lapsum triennij causare. In casu enim maleficii triennium est consumendum pro impetrata gratia Dei, antequam ab Ecclesia separatio concedatur, vt dictum fuit. Præterea confessio coniugum impotentia, frigiditatis, vel alterius causæ ad matrimonium infringendum nullius sunt momenti, c. super eodem, vbi gl. & Doctores, de eo, qui cognouit consang. Dec. conf. 133. Viso processu. Maluet. inter conf. matrimonialia, conf. 87. nu. 2. Angel. de Cast. ibi. conf. 33. nu. 2. Io. Iacob. à Can. conf. 19. nu. 3. Paris in conf. 59. nu. 17. lib. 4. cum alijs citatis per Mascard. lib. 2. 51 de probation. 1028. nu. 7. † Furor enim coniugis non est legitima causa dirimendi matrimonij, 32. q. 7. ca. hi, qui matrimonium, ca. neque furiosus in princ. l. 8. §. nam furiosus, de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, l. 16. §. final. ff. de ritu nupt. l. 22. §. si maritus, ff. solut. matrim. l. 4. in fine, ff. de diuor. 52 tijs. Nouel. c. 117. §. omnes igitur. † Sed nec aduersa valerudo, quamuis perpetua, vt mutilatio alicuius membri et instrumentalis debiti reddendi, cæcitas, senectus, lepra, & c. c. i. cum c. seq. de coniug. leprosi. 27. q. 2. ca. decreta. §. Nico. 53 laus, q. 7. c. hi, qui matrimonium. † Verum ad separationem thori morbi similes, vel maiores narratis, puto, quod sint legitima causa separandi coniuges, vt de morbo Gallico, & de alijs morbis contagiosis consuluic. Nat. in consil. 24.

Spiritus sancti postulato, lib. 1. Nõ autem ad matrimonij 54 dirimendum, & ita obseruat Rota. † Octaua causa est iudicis sententia pronunciantis, vel matrimonium dirimendum, vel diuortium esse faciendum, 35. q. 8. c. vlt. in princ. & §. fin. & q. 9. in princ. cum c. seq. c. loci cum sequi. Omnibus enim modis Ecclesiasticæ disciplinæ, vel moderationi conueniens est, vt quæ rationabiliter ordinata fuerint, vel decisa nulla in posterum debeant refragatione turbati, d. q. 9. ca. 1. Verum si sententia iudicis nulla lege nitatur, non erit iusta causa, vel dirimendi matrimonium, vel faciendi 55 diuortium. † Quod enim Deus coniunxit, iudex sua auctoritate separare non debet, 33. q. 2. c. si quis cum matre, §. fin. & c. sequen. Nam illud. Quod Deus coniunxit homo non separet, intelligitur violenter sine lege, absque ratione, quos Deus coniunxit homo non separet. Non enim homo separet, quos pœna condemnat, quos reatus accusat, quos maleficium coarctat, d. q. 2. c. quos Deus. 18. Et ideo si cum ob impotentiam alterius sententia lata esset, & impotens declaratus postea cum alio, vel alia nuptias contraxerit, non subsistent, sed ad priora connubia erit remittendus, per ea, quæ paulo superius dicta sunt sub nu. 40. & sequen. Idem erit si postea error in sententia ferenda commissus appareat, c. lator. 7. c. consanguinei. 9. de re iudic. ca. fraternitatis 6. de frigidis, & maleficiatis, c. sicut. 9. de testibus. 35. q. 9. c. loci nostri, §. fin. cum c. sequentib. † Nona dissoluen- 56 di causa est incitatio ad peccandum alteri ab altero coniugum præstita. Nam Diuus Augustinus de fide, & operibus c. 16. inquit, Vxor legitima societate coniuncta sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Non attenditur eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat, non ero vxor tua, nisi mihi de latrocinio diuitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Christianum exerceas, aut si quid aliud; vel facinorosum, vel flagitiosum in viro nouerit, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facilius victum habebat, vel etiam ornatior incedebar. Et in sermone Do- 57 mini in monte, li. 1. c. 27. & 29 inquit, † Idololatria, quam sequuntur infideles, & quælibet noxia superstitio, fornicatio est. † Dominus autem permisit causa fornicationis vxorem dimitti, sed quia permisit, non iussit, dedit locum 59 Apostolo monendi, † vt qui voluerit, non dimittat vxorem infidelem, quo sic fortassis possit fidelis fieri, & capit. 60 27. inquit. † Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria, non est dubitandum, & auaritia fornicationem esse. † Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscentiam poterit rectè a fornicationis gene- 62 re separare, si auaritia fornicatio est? † Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum, que in stupris cum alienis viris, & fœminis committuntur, sed omnino quælibet, quæ animam corpore malè vtentem a lege Dei aberrare faciunt, & perniciosas, turpiterque corrumpunt, possit sine crimine, & vitæ vxorem dimittere, & vxor virum: quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem (sicut supra commemoratum est) generalem, & vniuersalem, intelligere cogimur. Hoc idem pluribus auctoritatibus probatur in 28. quæst. 63 prima, capit. vxor 4. cum pluribus sequentibus. † Decima causa soluendi matrimonij est, si in eum casum matrimonium deuenerit, quo ab initio legitime contrahi non potuit, exemplo cognationis spiritualis postea superuenientis, c. 1. in princ. ver. & dirimit post contractum, & §. final. 64 ver. & dirimens, de cognat. spirituali in 6. † Nisi per Catechismum sit spiritualis cognatio contracta, per ea, quæ dicta sunt supra titu. 100. ver. item non potest quis. Vel nisi vir, & vxor suum filium de sacro fonte susceperint, cap. 2. de cognat. spirituali. 30. quæstione secunda, cap. vlt. §. final. & supra d. tit. 100. Aliud exemplum est si cum cognata vxoris maritus, vel cum matris cognato vxor rem habuerit, & ita affinitas, quæ matrimonium impedire solet, intercesserit, de quo in d. tit. 100. ver. Item & inter. Tertium exemplum videtur in eo, qui incestum commisit: nam hic ab initio matrimonium contrahere non potest, per ea, quæ dicta sunt supra in dicto titu. 100. versicul. Omnibus etiam vtriusque, cum declaratione, de qua ibi. & 33. quæ- 65 stione 2. cap. si quis cum vers. legitimam tamen. † Pœnitentia verò commissorum criminum, quæ legitimam soluendi matrimonij causam præstant, non facit, quin alter coniugum, qui nihil admisit possit alterum dimittere, sola verò

verò pœnitentiã alterius coniugum contractarum legitime nuptiarum nullam matrimonij solvendi causam præbet d. quæst. 2. cap. audiuimus cap. de his verò §. fin. & cap. 2. vlt. ¶ Undecima solvendi matrimonij causa est, si coniugum x coniugem absentem mortuum esse putans nuptias iterauerit, posteaque absens fuerit reuersus, tunc enim postea matrimonium dissoluitur, & ad prius reuertitur 34. quæst. 1. cap. cum per bellicam cap. cum in captiuitate, & capi. 2. 67 §. fin. de secundis nuptijs. ¶ Duodecima solvendi matrimonij causa est, si cum ob impotentiam diuortium intercessisset, impotens postea nuptias iterauerit, hoc enim casu postea matrimonium dirimitur, per ea qui dicta sunt supra ver. septima causa. ¶ Decima tertia causa matrimonij solvendi est, si alter coniugum alterius vitæ sit infidiatus. Nam si qua mulier in mortem mariti sui cum alijs consiliata sit, & ipse cui aliquem illorum se defendendo occiderit si probare potest ille vir eam ream esse consilij potest ipsam uxorem dimittere, & si voluerit aliam ducere. Ipsa autem infidiatrix pœnitentiæ subiecta absque spe coniugij debet manere 31. quæst. 1. cap. si qua mulier 6. Et quod iuris est in vxore, idem etiam est in marito, & vice versa 32. quæst. 5. cap. præcipit cap. apud nos cap. penultim. §. sed quæritur cum cap. sequen. & quæst. 6. cap. si duætur & c. indignantur. Gozadinus in cons. 2. per totum. Verum si maritus aliam ducendo, vel vxor alium ducendo ad fidem Christianam conuertere illam, vel illum possit, non ideo ex hoc iustam habet causam primas nuptias solvendi 32. q. 8. in prin. & c. non solum mechadum non est, hactenus de causis, ex quibus matrimonium dissoluitur.

S V M M A R I V M.

- 1 *Matrimonium non dissoluitur ipso iure, sed iudicis auctoritate.*
- 2 *Actio & accusatio competit ad dissolvendum matrimonium, & qua.*
- 3 *Matrimonium imperfectum nulla actione dissoluitur.*
- 4 *Accusatio, vel actio ad matrimonium dissolvendum quando exercenda.*
- 5 *Exceptio dilatoria spoliij quomodo, & quando competit in hoc iudicio dissolutionis matrimonij.*
- 6 *Exceptio absentie est dilatoria in iudicio dissolvendis matrimonij. limuatur in reo conuicta m. 7.*
- 8 *Accusatio, & actio in iudicio dissolutionis matrimonij cui competit.*
- 9 *Iudex competens quis sit in actione dissolutionis matrimonij.*
- 10 *Episcopi præsumuntur canonici periti.*
- 11 *Lite pendente super dissolutione matrimonij nihil innovandum.*
- 12 *Probandi onus incumbit affirmanti in iudicio dissolutionis matrimonij.*
- 13 *Impotentia dicitur probata si ab ambobus affirmetur.*
- 14 *Consanguinitas ad effectum solvendi matrimonium probanda est per testes consanguineos non extraneos.*
- 15 *Consanguinei si non super sint, quomodo probanda consanguinitas.*
- 16 *Testis unus an probet consanguinitatem.*
- 17 *Testes unus an probent consanguinitatem.*
- 18 *Iuramenti forma in examine probanda consanguinitatis, & quomodo deponendum.*
- 19 *Impotentia probanda per iuramentum coniugum adhibita se prima manu propinquorum.*
- 20 *Consanguinitas si probari non possit relinquitur confessioni coniugum.*
- 21 *Iudex ferens sententiam diuortij simul super dote restituenda pronuntiare potest.*

De actione ad matrimonium dissolvendum, & de accusatione matrimonij.

Titulus 104.

CAUSA enim matrimonij dissolvendum, cum vt plurimum non sint tales, vt matrimonium ipso iure dissoluant, sed indigeant iudicis auctoritate, & sententia, vt colligitur in 35. quæst. 5. per totam & in capit. ab ista 9. §. occasione verò, & capi. sequen. & in cap. de comite 3.

in princip. de diuortijs, & ex allegatis supra tit. 102. per totum, & quia propria auctoritate, quamuis subsit aliqua iusta causa, nemini coniugum diuertere licet; ¶ Actio ideo de publico constituta est, qua ad dissolvendum matrimonium publice coram publico magistratu agatur, vt in d. q. 6. per totam, & toris titulis ff. de diuortijs C. de repudijs. Item & publica accusatio, de qua supra lib. 1. tit. 18 & seq. & tit. 35. & seq. Causæ autem, ex quibus tam actio quam accusatio competit iam propositæ sunt supra in tit. superiori, & in lib. 1. tit. 35. & sequentibus. ¶ Verum si matrimonium nondum fuerit perfectum, tunc enim ad illud dissolvendum nec actio, neque accusatio competit, sed denunciatio cap. ad dissolvendum de sponsalibus. ¶ Si fuerit perfectum, neque actio, neque accusatio poterit exerceri, nisi prius reus reave spoliatus, vel spoliata restituitur, exceptio enim hæc dilatoria est cap. ex conquestione 10. cap. lictas 13. de restitu. spoliat. 33. quæst. 2. capit. historia, & per ea quæ dicta sunt supra in tit. 102. in prin. ¶ Sed si probationes paratæ sint, & actor sit paratus de calumnia iurare, poterit tunc dicta exceptio spoliij declaratione non obstante, & actionem, & accusationem ad matrimonium dissolvendum exercere d. cap. lictas 13. vers. propterea melius videtur. Non enim impedimentum exceptionis spoliij tollitur, si causa accusationis sit publica, & notoria, quonia & illius exercitium impedit cap. porid 3. in princip. de diuortijs. Nisi fortè causa fornicationis publica sit, atque notoria, huius enim exercitium, spoliij exceptio, non impeditur cap. significasti 4. eodem tit. Item erit, si vxor infidelis viri post conuersionem mariti cum eo habitare noluerit, nec ad fidem velit conuerti, vel maritum ad peccatum mortale pertrahere conetur cap. gaudemus 8. §. qui autem eod. tit. & per allegata in tit. superiori prope finem. Idem vtique erit in alijs casibus, de quibus in tit. 102. ¶ Sed & nec contra reum absentem actio hæc, & accusatio potest exerceri, quoniam exceptio absentie dilatoria est, & impedit actionem, & accusationis exercitium cap. quoniam frequenter 5. §. si autem de carnali. Vt lite non contestata. ¶ Nisi forte reus citatus contumaciter ab sit, vel ob crimen aufugit d. §. si autem vers. quia cum sine culpa sit absens, & cap. 1. qui matrimonij accus. poss. Huc pertinent, quæ dicta sunt supra lib. 2. tit. 17. & 18. & quæ de exceptionibus dilatorijs dicta sunt supra lib. 2. tit. 22. ¶ Actio autem, & accusatio matrimonij viro, & vxori, ac consanguineis potius, quam extraneis competit, per ea quæ deducta sunt supra lib. 1. tit. 35. & sequentibus, & dicuntur inferius num. 11. ¶ Non tamen apud quemlibet magistratum. Sed apud peritum canonum Ecclesiæ iudicem proponi debent cap. 1. §. si, de consanguinit. & affinitate. Et ideo apud Episcopum loci cap. accesserunt 12. de excessib. ¶ Tales enim quales esse debent præsumuntur Episcopi canonici periti quia nõ nisi tales secundum iustitiam ad Episcopatus promoueri possunt, vt fuit inclementer demonstratum supra tit. 8. per totum, vbi agitur de eorum electione. ¶ Actio, & accusatio proposita, liteque super ea pendente nihil est innovandum cap. tum scilicet 4. de sponsalib. duor. capitulo ad dissolvendum 13. §. fina. de desponsat. impuber. & per ea, quæ habentur supra tit. 100. vers. verum si contra interdictum Ecclesiæ, & c. cum declaratione, de qua ibi. ¶ Et in hoc iudicio sicut in alijs affirmanti incumbit onus probandi, non neganti cap. 1. de frigidis, & maleficiatis cap. continetur 6. vers. quod si vir, de desponsat. impub. 33. q. 1. g. 13. requisisti §. si. cum cap. sequen. ¶ Sed ambobus affirmantibus viri impotentiam, seruata solemnitate canonica, sine qua illis non creditur, vt in superiori dictum fuit, indistincte soluitur, sed si hac amborum affirmatione Ecclesia decipitur, primum matrimonium reparabitur d. capit. 1. in 14. princ. de frigidis, & maleficiatis. ¶ Si in hoc iudicio dubitetur de consanguinitate coniugum, & ideo actio ad dissolvendum matrimonium, vel accusatio proposita fuerit, per consanguineos, non autem per extraneos testes est consanguinitas probanda cap. quoties 5. in princip. de testibus capitulo videtur 3. qui matrimonij accusare possunt 35. q. 6. in princ. cum cap. sequen. cap. v. detur §. quod autem parentes Farinaccius de testibus q. 54. nu. 64. ¶ Si verò nulli consanguinei super sint, tunc extranei, & veraciores testes sunt admittendi d. cap. quoties 5. in princip. vers. vel totidem senioribus, & d. quæst. 6. ca. 1. in fine. Nam si consanguinei, aut istis deficientibus, extranei testes consanguinitatem affirmant.

firmauerint, regulariter illorum testimonio standum est 35. quæst. 6. cap. notificamus cap. si duo in princ. Nisi forte testes isti iuramentum antea non præstiterint d. cap. notificamus veti. quod si propinqui. Farinaccius vbi supra. Mascard. li. 1. de probationibus conclus. 410. per totam, & nu. 16. 33. & seq. ¶ Vel nisi vnicus tantum sit testis c. quoties 5. in prin. de testib. & d. c. si duo in princ. 5. q. 6. cap. vlt. §. quod aut. Verum si matrimonium per sponsalia tantum sit initiatum, non firmatum, tunc. n. vnus testis fide digni matrimonium firmandum impedit ne perficiatur c. super eo. 22. §. super illa verò de testibus c. cum in tua 27. de sponsa-
 17 libus. ¶ Si verò testes, vel consanguinei, vel extranei in numero sufficienti variant, vel contraria deponant, nullam facient probationem 35. q. 6. c. de parentela. Idem si deponant de auditu, cum declaratione de, qua in ca. licet 47. de testibus, & apud Mascardum vbi supra d. conclus. 410. in princ. Vel si dicti rationem sufficientem non reddant vti- que cum declaratione, de qua in d. cap. licet, & c. tua nos 7. de consanguinitate, & affini. & apud Mascardum vbi su-
 18 pra, nullam facient probationem. ¶ Forma autem iurifurandi à testibus præstandi in tali examine probandæ consanguinitatis, & modus articulandi, item & qualiter depo- nere debeant, vt probent, habetur in d. c. licet 47. de testib. & in c. quoties 5. §. probatio eod. tit. & 35. q. 6. c. si duo §. fi. c. cum c. seq. illud c. de parentela §. quæ etiam iurifurã. & qualiter deponere debent deponentes de auditu, vt p-
 bent docet Lanfranchus de Oriano in ca. quoniam contra in repetit. §. testium depositio ver. subsequenter num. 155. & 157. de proba. ex d. c. licet ver. statumimus de testib. rela-
 tus à Mascardo vbi supra num. 3. Ideo q. Patrõni causarum huiusmodi pro articulis in huiusmodi iudicijs bene formã
 19 dis illuc recurrere debent. ¶ De probanda autem impoten- tia si ambo coniuges illam affirmant, obseruandum est, il- lam nihilominus esse probandam per verum iudiciũ, hoc est per illorum iuramentum, cum septima propinquorum iurantium manu c. r. ver. & probati potest vbi gl. in verbo iudiciũ c. laudabilem §. si autem quod nunquam versi. cum septima manu c. litera 7. §. si. versi. ipsi cum septima propinquorum manu, vbi gl. in verbo septima manu 27. q. 2. c. decreta §. de his autem 33. q. 1. c. quod autem versi.
 20 per iustum iudicium ca. requisiti §. quia si mulier. ¶ Si de consanguinitate constare non potest, Episcopi id confes- sioni coniugum relinquẽt, cum obtestatione, de qua in 35. q. 6. ca. si duo 4. §. si verò neutrum, & cum iureiurando, de quo in d. q. 6. c. de parentela 5. & c. seq. Archidiaconus in d. 35. q. 9. d. c. si duo 4. citatus à Mascardo vbi supra prope
 21 finem. ¶ Tandem obseruandum est, quod iudex, qui fert sententiam diuortij, simul etiam de dote restituenda pote- rit pronuntiare c. de prudentia 3. de donationib. inter virũ & vxor. & de his hæcenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Diuertens à matrimonio sine causa, & iudicis auctoritate com- pellitur reuertere.
- 2 Diuertens à matrimonio propria auctoritate excommunicatur.
- 3 Diuertens per iracundiam mox reuersurus non excommunicatur.
- 4 Filij ante diuortium nati legitimi, & succedunt.
- 5 Sententia diuortij per errorem lata est retractanda comperto errore.
- 6 Dos soluto matrimonio est mulieri restituenda.
- 7 Dos soluto matrimonio culpa vxoris non restituenda.
- 8 Dos intercedente pacto quod lucretia matrimonio quomodocum- que soluto an restituenda.
- 9 Pactum de lucranda dote debet esse æquale.
- 10 Dos non restituitur soluto matrimonio vbi adest consuetudo contraria.
- 11 Dos matrimonio soluto per mortem est restituenda non obstante pacto.
- 12 Dos si culpa mariti soluetur matrimonium an restituenda.
- 13 Dotis repetitio aduersus quos datur.
- 14 Dotis repetitio potest incidenter tractari apud iudicem Eccle- siasticum diuortij.
- 15 Alienatio fundi dotalis à marito facta non valet declaratur num. 16.

17 Maritus soluto matrimonio repetit res ante nuptias donatas, distinguuntur, & declaratur.

18 Vxor quando possit petere, vel retinere res ante nuptias donatas resoluto matrimonio.

De iure matrimonij soluti. Tit. 105.

De iure autem matrimonij soluti plura sunt obser- uanda. ¶ Primum quod sine causa, & sine iudicis au- thoritate diuertens, per actionem ad matrimoniũ cotendum reuertere compellitur, vt dictum est supra tit. 102. ¶ Deinde quod sine causa diuertens excommunica- tur distinct. 30. cap. si qua mulier, & 32. quæst. 5. cap. præ- ceptum, & supra d. tit. 102. in princip. ¶ Nisi forte per iracundiam diuorterit mulier mox reuersa l. 33. ff. de ritu nu- ptia l. 48. ff. de regul. iuris l. 3. ff. de dinortijs Nouella c. 134.
 4 §. certe si quis, & de pœnit. dist. 1. c. diuortium. ¶ Postremo quod liberi ante diuortium nati habentur legitimi, & pa- tentibus succedunt. Nouella c. 117. §. sed & illud, & cap. 2. Qui filij sint legitimi. Præterea, & de bonis constante ma- trimonio acquisitis diuidendis cauetur in cap. 2. de dona- tio. inter virum, & vxor. Nisi culpa eius, qui bona diuidi pe- tit matrimonij sit solutum c. penul. de consuetudine. ¶ Præ-
 5 terea sententia diuortij per errorem lata errore comperto est retractanda, vt antea dictum fuit in tit. 103. ver. verum si sententia iudicis, & c. ¶ Sed & de soluto matrimonio mu-
 6 lieri eam repententi est restituenda l. vlt. C. solut. matr. l. 1. §. illo proculdubio C. de rei vxor actio. c. 1. cum duobus co- sequen. de donat. inter virum, & vxorem c. 2. §. si. de coniu-
 7 gio seruorum. ¶ Verum si culpa vxoris matrimonium solu- tum sit dos non restituitur l. 8. §. virum C. de repudijs l. 11. §. si. ff. ad L. Iul. de adulterijs c. plerumq. 4. de donatio. in-
 8 ter virum & vxor, vt ad ipsum viuentem omni casu perti- neat, quicquid dixerit Rota diuersorum in recentioribus decis. 788. p. 1. cum illa suo delicto, & culpa amittat. ¶ Idem vti- que erit, si pactum de lucranda dote soluto quomodolibet matrimonio intercesserit c. vlt. in fine eod. tit. Verum
 9 si matrimonium ab initio fuerit inutiliter contractum, & ideo hæc, vel alia causa resolutum, dos tunc non obitante pacto de ea lucranda, erit restituenda c. si aduersus instit. de nuptijs l. 53. ff. de ritu nuptiarum cap. & si necesse 5. de
 10 donatio. inter virum & vxor ¶ Idem vti que, & multo magis erit, si pactum lucrandi non fuit æqualiter appositum, nam & si valeat pactum de lucranda dote, vel parte, ta-
 11 men debet esse æquale leg. ex morte 9. leg. leges. C. de pactis super dote leg. cum multa 20. §. si igitur ibi, ita tamen, vt Leonitia C. de donatio. ante nuptias. Nouella consiti. 22. §. quod autem superest, vbi Imperator inquit. Non quidẽ
 prohibendis quantitate inæqualibus dotibus, sed in qua- libus pactis, & capitulo vltimo in fine de donationibus
 12 inter virum & vxor. ¶ Sed si in loco contracti matrimonij, ad sit consuetudo in contrarium, quod soluto matrimonio non repetatur, vt Florentia, non erit restituenda d. c. vlt. in
 13 fine. ¶ Si morte mariti matrimonium solutum sit, dos erit mulieri non obstante pacto restituenda leg. 2. ff. de pactis dotal. l. vt autem 16. in fine ff. eod. leg. quamuis 3. C. de pactis super dote l. 1. in princip. ff. de dote relegata, ad ipsam enim statim post promissionem à quocunq; factam pertinet, nulloq; euentu potest reuocari, minui, nec illius con- ditio deterior fieri, vt luculenter fuit demonstratũ supra titu. 99. nu. 46. & sequentibus vsque in finem etiam nuptijs non sequitis, vt ibi. Si verò soluetur morte vxoris sine fi-
 14 lijs, tunc si non adest pactum, vel consuetudo contraria est restituenda Patri in solutum filia amissa nepotib. sibi non relictis liure 6. ff. de iure dotium, ipsa verò superstitite, vel filijs Pater non repetit, pro se, sed pro ea volente qd Pater
 15 repetat l. 2. in prin. & §. quod si in patris ff. solu. matr. l. 1. §. maneat C. de rei vxor. actio. l. si post 27. ff. fol. matr. d. l. 2. §. v-
 deamus, & §. & hoc ex rei l. si marito 31. §. si voluntate alter fo- luto matrim. in his 66. §. filia fam. ff. eod. quicquid alter per Patrẽ stipulatus fuerit, qm illius stipulario intelligi-
 tur secundum consuetudinem Martini, vt. c. filia superstitie cum filijs nullo mō possit reuerti ad Patrẽ, nec p. eius stipu-
 lationem, qd ad ipsum reuertat matrimonio soluto ita Mar-
 16 tinus antiquus glossator i. l. dos à Patre pfecta C. sol. matr. vbi las. Rainer. Bellapert. Salic. Socci. iun. Ruy. & alij mul- ti quos recenset Theaurus in deo. 190. nu. 4. & seq. Ruy. in
 consi.

conf. 186. h. 6. li. 2. pro qua Martini consuetudine præclare
 defenſata per Senatū Pedemontanum apud Theſaurum
 in d. decif. 190. per totum ad eſt. ex. citatus in d. iure. 6. ff.
 de iure dorum. iure enim, inquit, ſuccurſum eſt patri, ut
 filia annuſa ſolatiſ loco cederet, ſi redderetur ei dos ab ipſo
 profecta; ne & filie amiſſæ, & pecunie damnum ſuſtinet.
 Theſaurus deciſione 138. citata in d. decif. 190. ver. ſumma
 tur. v. illa. ſuperiſte cum filiis, & patre in i. per viſa fun-
 do. vt. in caſu deciſionis duxerit in recentioribus 788.
 par. 2. non potuiſſet decidi pro patre contra filiam, ſoluto
 12 matrimonio, cum filiis ſuperſtitem, ¶ Idem utique eſt. &
 ad mulierem reſtititur dos, ſi culpa mariti matrimonium
 fuerit reſoluitum & is repudiūſi miferit. exemplo I. Be-
 bicus 30. ff. de pactis dotalibus, l. conſenſu. 8. Si virum ſuam
 19. in fine. C. de repudijs. Secus autem erit, ſi iuſte repudiaverit,
 & matrimonium iure ſubſiſtere non potuerit. exemplo
 13 l. miles. 11. §. ſi ſuſſad legem iul. de adulterijs. Et ſoluto ma-
 trimonio, nullo pacto incedente, non ſolum aduerſus
 virum, & hæredes viri repetitur dotis datum mulieri, ſed &
 aduerſus poſſeſſores etiam obrem xii. quia mulieri bona
 mulieri tacite pro dote ſunt obligata, & in ijs ceteris præ-
 feritur creditoribus, quamvis anterioribus, v. in i. §. ut
 plenius. C. de rei vxor. act. c. ox literis §. de pignoriſ. ſuſſam
 alijs allegatis ſupra lib. 2. tit. 96. num. 5. & in glo. ſtatuti Vr-
 bis lib. 1. c. 85. & ſi dos ſuit tantummodo per patrem pro-
 miſſa, & non ſoluta, ſeu per aliquem extraneum viri, vel
 eius hæredibus non ſolendo exiſtentiſ. mulier agere po-
 terit non ſolum contra patrem, ſeu extraneum promiſſiſſen-
 tes, ſed & contra eorumdem hæredes, vt per Theſaurum
 in d. decif. 190. ex Paulo de Caſtro, Socin. Craueſta, & alijs
 14 quos citat in ver. 7. mpla tenore. ¶ Et apud iudicem Eccle-
 ſiaſticum de cauſa diuortij cogniſcentem, etiam dotis re-
 petitio incidenter poteſt tractari, eade pudentia. 3. de do-
 15 nation. inter virum, & vxorem. ¶ Et alienatio fundi dota-
 lis à marito facta, non valet, ſed mulieri eius vindictio
 ſalua eſt. §. 1. in tit. quib. alien. non licet, l. cum vir. 42. ff. de
 vſucapio. l. 2. ff. de fundo dotali, l. lex Iulia 4. ff. eod. l. non ſi-
 ne. §. §. penult. C. de bonis, quæ libens, l. dotali. 13. in princ.
 ff. de fundo dotali, l. fundus. 3. I. Iobanus §. cum legibus ſe-
 16 quent. l. dotali 13. §. 1. ff. eod. ¶ Nſi mulier ipſa præſtitorem
 reuocando ad alienationem dotalis fundi conſenſerit, cap. cum
 contingat. 28. de iur. iurando, cap. licet 2. eodem tit. in 6.
 Nam ſi reuocando contentus malitius eſt promenti, §.
 1. inſtit. quib. alien. licet. l. 1. §. 8. & cum lex Iulia. C. de rei vx-
 or. actio. Nſi forte mulier eaſſo bencio in eodem con-
 ſenſu perſeuerauerit, cum diſtinctione, de qua in Nonella
 conſ. 61. ſine que, qui per tranſeun, & §. & multo amplius.
 Verum iure municipalibusque locorum conſtituto alijs
 plures ſunt inſtruductæ ſolemnitates, vt conſenſus, renun-
 ciationes, & contractus omnes, in quibus mulieres lædi
 poſſunt, ſubſiſtant, vt in Vrbe lib. 1. ſtatutorum, ca. 151, &
 apud Inſubres teſte Lambertengo in tractatu, de contra-
 ctibus ſine certa ſolemnitate non valituris. Quibus obser-
 uatis poſſet ſumma cum ratione dubitari, an ſubſiſtant
 17 niſiſ illis iuris communis, de quibus ſupra. ¶ Rurſus que-
 admodum mulier dorem, ita quoque maritus rem ante
 nuptias donatam ſoluto matrimonio repetere poteſt, tam
 diſtinctione, de qua in dict. cap. vltimo, de donatio. inter vi-
 rum, & vxorem. de qua re, & ſupra tit. 99. in fine. Niſi for-
 te pactum de lucrando re donata interceſſerit, dict. §. final.
 de qua re paulo ſuperius dictum eſt. Vel culpa mariti ma-
 trimonium ſit diſſolutum, l. conſenſu 8. §. ſi verò cauſam,
 §. virum etiam, & §. ſi verò filio, C. de repudijs. Nonella
 18 conſ. 112. §. quæ verò quædam. ¶ Nam ſi morte, vel cul-
 pa mariti matrimonium reſolutum ſit vxori petiſ. & re-
 tentio rei ante nuptias donata competat, vt in allegatis ite-
 ribus. Niſi forte maritus non ſuam, ſed alienam rem, vel
 cuius vſum ſolum tantum habuit, donauerit, ca. nuper.
 6. de donatio. inter virum, & vxorem. Illud verò tandem
 non eſt ignorandum, quod vxor dare dicitur viro dorem,
 vir autem vxori donationem facere propter nuptias, ſe-
 cundum legitimas ſanctiones, dict. cap. nuper, §. final. 1. &
 vltima, §. ſanctimus. C. de donatio. ante nuptias. & dos ad
 vxorem, & donatio ad virum ſoluto matrimonio reuerti-
 tur, niſi pactum de lucrando interceſſerit, vel conſuetudo
 aliter obtineat, quod luceretur, vt dictum ſuit, & proba-
 tur in ca. vltimo, §. ſit. de donatio. inter virum, & vxorem,
 & ſupra num. 6. & ſequen. & tit. 99. num. 85. & ſequen.

vsque in finem ſuit demonſtratum. hæc tenore ergo de iure
 matrimonij ſoluti dicta ſufficiant, nunc diſtendum eſt
 de ſecundis nuptijs, de hiſ enim matrimonio ſolutis, non
 autem conſtitute legitime tractatur.
 S. V. M. M. A. R. I. K. M.
 1. Tranſeuntes ad ſecundas nuptias non benedicuntur. a Presby-
 2. Nuptia ſecunda non benedicuntur. l. 1. in fine. c. de ſe-
 3. Secunda nuptia: & vltiores permittuntur quare nuptia
 5. Lamech primas duas uxores habuit. 2. in fine. c. de iur. i.
 6. Bigamus qui Clariſſimam nob. ordinari. 2. in fine. c. de iur. i.
 7. Viduus, que habet duas uxor. non eſt poſſeſſor. Eccleſia elector.
 8. Bigamia ſuit priuata introducta a Lamech. 2. in fine. c. de iur. i.
 9. Lamech ſuit abnepos. Caini. 2. in fine. c. de iur. i.
 10. Lamech quare punitus ſepi magis ſepi. 2. in fine. c. de iur. i.
 11. Lamech ſuit inſignis gladiator. & inuentor armorum. vna cu
 12. Tubalcham filio.
 13. Secunda, & vltiores nuptia: etiam de iure civili licite.
 14. Nuptia de iure Canonico non iterantur niſi matrimonio ſoluto
 per mortem.
 15. Nuptia iterari ſolent iterantur matrimonio ſoluto per mortem,
 l. in fine. c. de iur. i.
 17. Inceſtus eſt iudicatus iſta diuortij iſta ad iſta ſecundum iſta
 18. Nuptia iterari poſſunt ſeparatim ab iſta ſecundum iſta
 19. Oblatio cauſa. in. 20. c. ſeq.
 25. Quæritur religioſam. quando nuptia: iterari poſſunt.
 26. Vxor Clerici. nec eo mortuo poteſt nuptia: iterari. declaratur.
 27. Nuptia non iterantur ab occidente vxorem, nec ab iſta diſtante
 vna conuſus. l. in fine. c. de iur. i.
 29. Rapta nubens raptori non poteſt eo mortuo nuptia: iterari.
 30. Nuptia nullo caſu iterari poſſunt intra annum luctus.
 31. Nuptia iure Canonico intra annum luctus iterari poſſunt.
 32. Pæne ſecunda nubentis, qua dicitur.

De ſecundis nuptijs. Tit. 106.

Matrimonio ſoluto per mortem, vel aliquo alio ex
 illis caſibus, quibus nuptia: poſſunt iterari, de illis
 poteſt tractari non autem ante. Sicut enim in iura-
 te Papa, Epifcopo, Præſbitero, Canonico, beneficiato,
 & ſimilibus, non eſt tractandum de ſucceſſore, vt ſupra
 tit. 8. in fine, tit. 14. num. 2. & alibi dictum ſuit, ita viuenti-
 bus conuſibus, non eſt per eos, vel aliquem eorum de ſe-
 cundis nuptijs cogitandum, ſeu tractandum, ſed illis pri-
 mum per mortem, vel alio caſu ſolutis, in quo Canonice il-
 larum iterationem concedunt. De quibus iterandis in pri-
 mis non eſt ignorandum, ¶ quod vir, vel mulier iam à pri-
 mis nuptijs Canonice ſoluti ad bigamiam tranſeuntes, non
 debent à Presbytero benedicere, quia cum alia vice benedi-
 cti ſint, eorum benediſio iterari non debet, c. vir. 3. de ſe-
 cundis nuptijs, & Presbyteri contrarium facientes, ab offi-
 cio, & beneficio ſuſpenduntur, c. 1. eodem tit. Sacramenta
 enim baptiſmi ordinis, matrimonij iterari non debent, vt
 ſupra in ſuis locis præcipuis eſt dictum, & de hac ſacra-
 mentali benediſione matrimonij, dicit glo. in d. c. vir. 3. in
 verbo iterari. ¶ Sed quid ſi quis ſecundam vxorem ducat
 virginem, vel e conuerſo, ſi qua ſecundum virum utique
 virginem ducat, an horum nuptia: reſpectu virginis ſint be-
 nedicende? & antedicta glo. dicit, quod non, etiam quod
 ad ſit conſuetudo, niſi Papa illam ſciat, & non contradicat.
 ¶ Deinde ſciendum eſt regulariter ſecundas nuptias ma-
 trimonio ſoluto omni iure permitti, nec iniuſtus illas iter-
 rans cenſeri, qui autem iterari conuſum non peccauit,
 diſtinct. 26. c. vlt. 31. q. 1. ca. quomodo 10. cum ſequentibus.
 Immo nec dicitur, nec ſex, nec vltiores nuptia: pro-
 hibentur, ſed permittuntur, & iuſta cenſentur, d. q. 1. cap. 1.
 aperiant. ¶ cum ſequentibus. 32. q. 4. in princ. §. ſed ſicut
 & c. 1. cum ſequent. ¶ Vt enim vitentur pericula fornicationis
 ſecunda, & vltiora matrimonium conceduntur. Nā
 Diuus Hieronymus contra Iovinianum lib. 1. inquit, Quo-
 modo virginibus ob fornicationis periculum conceditur nup-
 tias.

ptias, & excusabile facit, quod per se non appetitur, ita ob eandem fornicationem vitandam concedit viduis secundam matrimonia. Melius est enim, licet alterum, & tertium, vnum virum nosse, quam plurimos, id est tolerabilibus vni homini prostitutam esse, quam multis. Si quidem & illa in Euangelio Ioannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur à Domino, quod non sit vir eius, ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui propriè vnus est, esse desijt. Vna costa à principio in vnam vxorem versa est, & erunt, inquit, duo in carnem vnā, non tres, neque quatuor, alioquin iam non duo, sed plures. † Primus Lamech Sanguinarius, & homicida vnam carnem in duas vxores diuisit: fratricidium, & bigamiam eadem Cataclysmi delevit pœna, de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum & in crimine. Quam sancta sit bigamia, hinc ostenditur, † quod bigamus in clerum eligi non potest, & ideo Apostolus ad Timotheum. † Vidua, inquit, eligatur non timor sexaginta annorum, quæ fuerit vnus vir vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur elemosynis, & idcirco ætas præscribitur, vt illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ iam laborare non possunt. Simulque considera, quod quæ duas habuit viros, etiam si anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipēs non metetur accipere. Si autem panis illi tollitur elemosynæ, quanto magis ille panis, qui de Cælo descendit, quem qui indignè comederit, reus erit violati corporis, & sanguinis Christi? Quamque hæc testimonia, quæ supra posui, in quibus viduis conceditur, vt, si velint denuo nubant, quidam interpretantur super his viduis, quas amissis maritis sic inuenierit fides Christi. Verum Diuus Hieronymus hæc in exhortationem vidualis continentiæ, non in condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum putamus dixisse, prout constat in principio huius orationis ibi. melius est enim, &c. † Interim docet Lamechum primum induxisse bigamiam. Nam primus notatur duas habuisse vxores. Genes. 4. quasi sex primis generationibus prima institutio, & lex matrimonij, siue Monogamia in paradiso lata à nullo violata fuerit, etiam in hominum tanta paucitate. † Fuit enim Lamech abnepos Cain ante diluuium in septima generatione post Adam primū Parentem anno mundi 622. A quo tempore hucusque secundæ nuptiæ, & iustæ, & licitæ habitæ sunt, quibus tamē Monogamia præfertur, vt dicit Diuus Hieronymus citato loco. Qui in Apologetico contra Iovinianum, ita exclamat, Aperiant, quæ so aures obtruncatae meae, & videant me secundas, & tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas, & tertias non damnavi, primum potui damnare matrimonium? non damno bigamos, immo nec trigamos, & si dei potest Octogamos. Ego etiam nunc libera voce clamo non damnari in Ecclesia bigamiam, imò nec trigamiam, & ita licere quinto, & sexto, & ultra, quomodo, & secundo marito nubere. Et Diuus Augustinus lib. 2. contra aduersarium legum, & Prophetarum cap. 11. inquit. Deus masculum, & feminam propagandi generis causa nuptiali castitate coniunxit: & secundas nuptias, quæ in vtroque testamento permittuntur, licitas esse monstrauit, & super 1. ad Corinth. inquit. Quod si dormierit vir eius, non dicit primus, vel secundus, vel quotus, nec nobis definiendum, quod non definit Apostolus. Vnde nec nullas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam numerositatis auferre. Dominus autem septemuiram non damnavit, nec dicit ei in resurrectione non posse esse, sed tantum, neque nubent, neque nubentur. Vnde nec contra humanæ verecundiae sensum audeo dicere, vt quoties voluerint, nubant, nec ex corde meo quotuslibet nuptias condemnare: quod dicitur Vniuiræ, hoc & omni viduæ, Beatior autem erit, si sic permanserit, & ita concordat cum Diuo Hieronymo.

† Non obitat, quod Lamech non solum septies fuerit vindicatus, sed septuagies septies, quia non tam pro violatione monogamiæ, quam pro fratricidio, & alijs criminibus ab eo, & antea à Caino, & alijs per sex generationes continuas perpetratis potuit puniri. † Fuit enim Lamech insignis gladiator, cum filio Tubalchain arma inuenit, & fabricauit, quibus cædes fierent. Genes. 4. Quapropter eandem Cataclysmi, id est diluuij substituit pœnam pro omnibus, non magis quam pro monogamia violata, pro qua sola non fuisse passurus tantam pœnam. † Sed & de iure

civili sunt secundæ, & vltiores nuptiæ iustæ, & licitæ; vt colligitur ex l. 1. & toto tit. C. de secundis nuptijs. Nouella const. 22. §. si igitur ex prioribus, & per totam, sicut, & de iure Canonico, vt probatum fuit, & probatur in ca. 1. & toto tit. de secundis nuptijs, & ex late adductis per Gabrielem libro 3. eodem tit. conclus. 1. & sequent. per totum tit.

† Verum tamen matrimonio per diuortium soluto, neutri tunc coniugum viuente altero nuptias iterare permittitur. Nam & si civili iure inspecto post quinquennium diuersionis poterat ad secundas nuptias iterare, i. consensu 8. §. hæc nisi vir, C. de repudijs. Nouella const. 22. §. si vero altera, & §. & si mulier. Nouella const. 117. §. illud itaque. † Tamen de iure Canonico non prius nuptias iterare possunt, quam alter coniugum sit vita functus, & ita obseruatur 27. quæst. 2. c. si quis sponsum, §. si fin. 32. quæstione 1. c. dixit in princ. quæst. 7. in princ. cum cap. sequen. cap. licitè, cap. Apostolus in princ. cap. fieri, c. placuit, cap. Dominus in fine, c. omnes, cap. fidelis, cap. quem admodum, cap. quid in omnibus. §. his authoritatibus, c. vxor. c. hi vero, c. neque furiosus, §. si. c. vlt. & ca. gaudemus 8. §. qui autem, de diuortijs, c. ex literarum 4. de eo, qui dixit in matrimonio. Immo talibus Poligamis, seu bigamis est statuta pœna, vt in Syntagma commu. opin. loco 3. tit. 2. ca. 7. multorum authoritatibus comprobatur. † Ratio autem est, quia poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiam veteri crimine impingeret, ideo sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam prima viuente non habeat, ita Diuus Hieronymus in comment. ad c. 19. Matthæi relatus in 32. q. 1. ca. dixit. 2. §. & quia. & Canone Apostolico 47. & hoc sibi locum obtinet non solum si ex causa fornicationis diuortium factum sit, vt in d. c. dixit, & in alijs Canonibus supra citatis, sed & si ob aliam causam, vt pura ob hæresim, vel infidelitatem, vel similem. 28. q. 2. in princ. ca. 1. & per ea, quæ dicta sunt supra tit. 103. de causis, solutionis matrimonij.

† Verum si ob id coniuges fuerint separati, quia matrimonium inutiliter ab initio fuerat contractum, tunc nuptias iterare non prohibentur, sed postquam iterari per allegata superius tit. 100. & tit. 103. in princ. Immo cum primæ nullæ ab initio fuerint, secundæ non dicuntur propriè iteratæ, nec tale matrimonium dici potest propriè Poligamia, seu bigamia crimen punibile, sed monogamia, quam nullæ alia nuptiæ præcesserant. Idem vtique, eademque ratione erit, si non vxor, sed sponsa fuerit dimissa. 27. q. 2. ca. si quis sponsum in fine, cum c. sequen. c. statutum in princ. ver. & ipsa. Vel si ex causa iusta repudians ipse velit iterare, non repudiatus, vel repudiata. exemplo. 32. q. 2. c. vxor. 17. in fine, & ca. sequen. §. sed & illud. † Causa autem iusta est incestus, nam si propter incestum sit factum diuortium, & ideo vxor repudiata, vel vir, tunc repudians potest nuptias iterare, d. cap. 17. & sequen. §. sed illud, cap. quædam, cap. concubuit, cap. si quis cum. Quod non procedit, si ex alijs, quamuis iustis causis diuortium factum fuerit per al-

legata superius numero 13. † Ratio autem, quia ob crimen incestus factum diuortium operetur facultatem in repudiante nuptias iterandi est, quia vir vxori, & vxor viro se in perpetuum illicitos reddunt, dum per copulam consanguinitatis in primum, vel secundum, vel tertium gradum transiit affinitas, d. cap. quod proposuisti. 18. §. hæc autem. quod non succedit in alijs fornicationibus, & adulterijs. † Poterunt etiam nuptias iterare illi, qui ob frigiditatem, vel impotentiam fuerunt separati. Nam ob frigiditatem viri, vel sterilitatem vxoris, si diuortium sit factum: hoc enim casu repudiati, non repudiato nuptias iterare permittitur. 32. quæstione 7. capit. quod proposuisti. 18. cap. si quis cum. §. final. 33. quæst. 1. cap. 1. cap. requisisti, §. quia si mulier. Non tamen subsidij opem sibi subtrahere debent, cum infirmitas, non detestabilis culpa eos

excludat, dicit. ca. quod proposuisti, in fine. † Idem vtique erit si ob insidias à coniuge coniugi factas diuortium sit factum, tunc enim insidiatus nuptias poterit iterare. 31. q. 1. c. si qua mulier. & c. si de diuortijs. † Sed & si ob diuinam coniugis absentiam diuortium sit factum poterunt nuptias iterari, c. perlatum. 8. qui filij sint legitimi. † Idem erit si cum ob infidelitatem coniuges separati essent, & repudiatus, vel repudiata ob id repudiantem sequi nolit, sed vltro ab eo discedat, c. quanto 7. ca. gaudemus 8. §. qui autem de diuortijs. 28. quæstione secundæ, cap. i. si infidelis.

S V M M A R I V M.

- 1 Concubinarius retentio quando fuerit licita.
- 2 Concubina, qua dicatur.
- 3 Concubina an fuerit unquam licita in nouo testamento.
- 4 Concubina in nouo testamento nunquam fuit licita, quia fuit uxor.
- 5 Clericis nunquam permiffum habere concubinas.
- 6 Concubinatus in liberis hominibus hodie graue peccatum grauior in uxoratis grauiiffimum in Clericis.
- 7 Fornicatio post hærefim maior peccatum.

De Concubinis. Tit. 107.

Nisi non ex duobus infidelibus alter denuo sit conuersus, sed ex duobus fidelibus alter in hærefim lapsus sit, & hac de causa diuortium sit factum, tunc enim nuptias iterare non licet d. cap. 7. & d. cap. si infidelis §. hic distinguendum in fine. Verum si cum ob infidelitatem diuortium factum esset, repudiatus vel repudiata repudiatem quidem sequi volens non uelit conuerti, vel repudiantem ad peccatum mortale pertrahere conetur, tunc enim repudians poterit nuptias iterare d. cap. gaudemus §. §. qui autem de diuortijs. † Idem utique erit si periculum sit, ne maritus vxorẽ adulteram occidat, hoc enim casu permittendum est illi nuptias iterare diuortio ob adulterium sequuto cap. si qd 24. uerius 9. in 33. quat. 2. † Idem etiam erit si post diuortium mors alterius superuenit, hoc enim casu superstiti nuptias licet iterare, nisi forte superstes ille sit, vel illa, qui vel quæ diuortio causam præbuit, eiusque culpa factum sit 25. 32. q. 7. cap. hi uerò cap. quod propoluit §. fin. † Qui religionem uouerunt nuptias iterare prohibentur cap. concubuit 10. de conuers. coniugat. distinct. 28. cap. de Siracusana §. fin. cum alijs allegatis supra titu. 100. num. 102. & sequentibus. Nec refert quod inuito coniuge religionem uouerit, quoniam, soluto matrimonio nuptias iterare non poterit c. quidam 3. de conuer. coniugat. Minus refert quod uouens monasterium non sit ingressus, nec quod vxor eius fuerit uelata cap. ex parte 9. eod. tit. Nec quod uouens contrahendo nuptias infidelem ad fidem Christianam contrahere possit 32. quat. §. in princ. & c. 1. † Sed nec clerici vxor eo mortuo, potest nuptias iterare, ca. si qua cap. quia sunt cap. se cuiquam cap. de Siracusana distinct. 28. & distinct. 32. c. p. seratum §. fin. Nisi forte clericus in uita inuenerit clericatus officio, cauere, quam ab vxore abstinere, tunc. in ipso mortuo, vxor poterit nuptias iterare 27. quat. 2. cap. 27. multorum. † Is qui conjugem occidit, & vitæ eius est infidiatus, tam uir quam vxor, nuptias iterare non potest c. 1. de diuortijs 31. quat. 1. cap. si qua mulier 33. quat. 2. cap. interfectores in princ. cap. quicumque cap. admonere §. fin. autem publicam uerit. vxorem nunquam ducere cap. 28. si quod uerit §. in præmissis uer. si autem illas. † Nisi forte lapsus iuuenis incontinentiæ sit metuendus, tunc enim secunda nuptiæ sunt indulgentiæ d. cap. interfectores in princ. uer. c. p. adolefcentibus d. §. in præmissis uer. si 29. autem illas ibi, nisi forte propter lapsum. † Tandem si rapti raptoris nuptias perierit, hoc enim casu alterutro mortuo, superstiti nuptias iterare non permittitur 36. quat. 2. cap. si autem §. sed si vnus. Sed & alios plures casus, in quibus nuptiæ iterari prohibentur, colligi possunt ex traditis in d. titu. 100. † Sed de iure Ciuili in casibus, in quibus nuptiæ iterari possunt, mulier illas intra annum luctus iterare non poterit l. 1. C. de secundis nuptijs l. 2. C. eod. Nouella const. 22. §. si uiguitur ex prioribus l. si qua 4. Cad Tertull. d. Nouella 22. per totam. Nouella const. 117. §. quin, & si iusta. quod si intra annum nupsisset, infamis efficiebatur, aliaque pœnas sustinebat, ut in allegatis, & leg. 1. §. qui autem ff. de his qui notant infam. l. liberarum 11. §. 1. ff. eod. leg. decreto 31. 15. C. ex quibus causis infam. ar. rog. † Verum canonico iure inspecto absque iactura infamiae, & aliarum penarum potest statim soluto matrimonio per mortem uiri, non aliter tela pso anno luctus nuptias iterare cap. penult. & ult. de secundis nuptijs, Sed controuertitur, & magis firmatur apud Gabrielem lib. 3. de secundis nuptijs conclus. 5. per totam 32. tam 1. t. Sed tamen pœna respicientes fauorem filiorum non sunt canonice iure sublata, sed stant firmæ, ut ciuilia iura disponunt Innocent. in d. cap. fin. de secundis nuptijs, & ibi latius Hostien. col. 1. Ioannes Andr. col. 1. cum alijs citatis per Gabrielem ubi supra conclusione 6. & sunt communes tam masculis, quam feminis. Gabriel ubi supra conclus. 7. relatiuè ad conclus. 4. ampliat. 1. ad conclus. 1. amplia. 1. & ad tertiam ampl. 1. Si autem culpa mulieris diuortium intercesserat, iure ciuili intra quinquennium nuptias iterare non poterat leg. consensu 8. §. hæc nisi uir C. de repudijs Nouella const. 22. §. si uerò altera, cum alijs allegatis paulo superius. Sed iure Pontificio in perpetuum nuptias iterare prohibetur, per allegata supra num. 13. & in tit. 100. nu. Quoniam licet culpa careat tamen marito à quo diuertit, uiuente nuptias iterare non potest, ut supra d. nu. 13. probatum fuit hæctenus de secundis nuptijs, & quando liceat eas contrahere dicta sufficiant.

DE CONCUBINIS, & DE CONCUBINATU plura scripsi in gl. statuti. Vbi lib. 2. ca. 54. de concubinis. † Quo loci ostendimus utroque iure non solum fuisse licitas, sed & etiam ex lege diuina in ueteri testamento fuisse antiquis illis Patribus in paucitate hominum permiffas, ad sobolis maioris, ac numerosioris procreationem, in illa oriente republica necessaria propter hominum penuriam, & in nouo testamento apud Concilium Toletanum primum cap. 2. de concubinis ita decernitur. Is, qui non habet uxorem, & pro vxore concubinam habet, à communione non repellitur, tamen ut uuius mulieris, aut uxoris, aut concubinae sit coniunctio contentus. Et Isidorus de disceptationi noui, & ueteris testamenti, inquit, Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi uxorem tantum, aut uxorem, aut certe loco uxoris (si coniux deest) concubinam, relati in distinct. 34. capit. is qui 4. & capitulo sequen. leg. 3. in fine ff. de concubinis. † Concubina autem intelligebatur, quæ cessantibus legalibus instrumentis, unita est, hoc est sine sponsalibus, & sine nuptijs, coniugali tamen affectu affecta, quam coniugem faciat solus affectus lex uerò concubinam nominat, ita Gratianus in d. distinct. 34. cap. omnibus 3. §. concubina. Verum ex Diuo Augustino lib. 50. homil. homi. 49. † Videtur illas nunquam in nouo testamento fuisse licitas dum ibi inquit. Audite charissimi, membra Christi, & Matris Ecclesiæ. Catholicæ filij, quod dico competentibus, & fidelibus. Audiant poenitentes. Quod dico fidelibus dico, & competentibus, & poenitentibus. Audiant cathecumeni, audiant omnes, omnes timeant, non contemnat, sit mihi in consolationem uester audire, uobis sit in testimonium dolor meus. Competentibus dico, Fornicari uobis non licet, sufficant uobis uxores. Audiat Deus, si uos surdi estis, audiant Angeli, si uos contemnat, Concubinas uobis habere non licet, & si non habetis uxores, tamen non licet uobis habere concubinas, quas postea dimittatis, & ducatis uxores, tanto magis damnatio uobis erit, si uolueritis habere uxores, & concubinas. Sed dictum D. Augustini uel ueris est, uel potest concordari cum Concilio Toletano 1. supra citato, quod illas tunc licet habere perpetuas sine vxore, & sine facultate illas adhiberi mittendi, & sic quod essent loco uxoris, ut de maximis in citato glo. statuti Urbis. † Sed quicquid sit pro competito tamen habemus, quod simul cum vxore in nouo testamento nunquam concubina licita fuit d. distinct. 34. d. c. is qui & d. cap. Christiano, & cap. audite in fine, & 35. quat. 2. c. de consanguinitate in fine. † Et quod clericis nunquam permiffum fuit illas habere cap. clericus 3. cap. sicut 4. capi. si autem 6. de cohabitatio clericor. dist. 28. capi. de concupimus dist. 32. cap. nullus cum cap. sequen. in princ. dist. 33. in princ. & §. sed queritur dist. 81. cap. si qui sunt capit. eos etiam, & pœnae constitutæ sunt, quæ etiam in liberis extenduntur 15. quat. 8. cap. cum multa. † ut fuit obseruatum etiam supra titu. 5. nu. 7. & in glo. statuti Urbis citata. † Hodie uerò secundum opinionem Diui Augustini, de qua paulo superius, ex decreto Concilij Tridentini sess. 24. cap. 8. concubinatus graue peccatum est in liberis hominibus, grauior in uxoratis, grauiiffimum in clericis, & in Episcopis, ideo omnibus prohibitum, liberis hominibus sub grauioribus pœnis, uxoratis sub grauioribus, ut in d. cap. 8. sub grauiiffimis clericis Episcopis, & alijs Ecclesiæ Prælati in sess. 26. c. 14. per totum. Tholosanus de beneficijs capitulo 25. num. 6. † Est enim fornicatio post hærefim maior peccatum, omni iure prohibita, ut supra tit. 94. num. 6. dictum fuit, & persistens in concubinato post monitionem ultra annum est

est de hæresi suspectus secundum Gulielmum de Benedi-
ctis in repetit. cap. Raynuitus ver. nomine Adelasium nu.
308. de testamentis, & secundum Viuium in opin. 261. nu.
2. Hactenus de Sacramento matrimonij, & de alijs circa il-
lud incidentibus ante, eo constante, & postea dissoluto di-
cta sufficiant, nunc ad reliquos Ecclesiasticos actus est pro-
grediendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Consecrare est simul sacrare.
- 2 Prælati electus consecrandus est declaratur num. 3.
- 4 Consecratio Archiepiscopi, vel Episcopi a quibus facienda.
- 5 Ordinationis verbum accipitur pro consecratione.
- 6 Consecrandi munus delegari potest.
- 7 Consecrari non debet Episcopum Metropolitanus absque consen-
su Primatis.
- 8 Consecratio quibus presentibus est facienda.
- 9 Metropolitanus est consecrandus in Metropoli ciuitate.
- 10 Consecratio quo die, & hora facienda.
- 11 Consecrationem, quæ debeant præcedere.
- 12 Consecratio quomodo facienda.
- 13 Iurari, quæ debeant ante consecrationem.
- 14 Iuramenti forma præstantia ab omnibus recipientibus digni-
tates.
- 15 Electus ante consecrationem habet omnia, quæ sunt iurisdic-
tionis, non autem ordinis.
- 16 Consecranda sunt templa, & altaria, & alia ad diuinum cul-
tum pertinentia.
- 17 Iacob primus erexit altare lapideum, illudque consecrauit.
- 18 Consecrandi ritus à Iacob principium duxit.
- 19 Dauid Rex amplificauit cultum Dei, sed templum edificare
prohibuit.
- 20 Salomon edificauit templum domino, & qua festiuitate dica-
uerit.
- 21 Iudæi non sacrificabant nisi in locis Deo dicatis, & conse-
cratis.
- 22 Sacrificia à Christianis sunt Deo offerenda tantum in locis
sacris.
- 23 Consecratio Ecclesie, vel altaris non est iteranda, limitatur nu.
24. & sequent.
- 24 Consecratio non dicitur facta, si is consecrauit, qui ius non
habet.
- 25 Consecratio quibus casibus iteranda nu. 26. & 27.
- 28 Consecratio non iteratur si pars tantum Ecclesie, vel altaris sit
diruta.
- 29 Infidelis in loco consecrato sepultus, facit ut denuo sit conse-
cratus.
- 30 Excommunicatus si sit sepultus in loco consecrato, est denuo
consecrandus.
- 31 Consecratio non valet facta per eum, qui non bene sentit de
sanctissima Trinitate.
- 32 Consecratio in dubio est reiteranda.
- 33 Ecclesia iterum non consecrata si polluat se semine, aut sangui-
ne est reconcilianda per aquam, & quanto citius consecranda.
- 34 Consecratio Ecclesie non fit, nec reiteratur, nisi remotis infide-
libus, & excommunicatis in ea sepultis.
- 35 Ecclesia cupiditate quasius, non studio religionis adificata, non
est consecranda.
- 36 Ecclesia non consecratur denuo propter altare motum, vel lapi-
dem fractum, sed altare tantum, vel lapis nouus.
- 37 Polluta Ecclesia pollutum censetur cimiterium, non è contra.
- 38 Cimiterium per pollutionem contigui cimiterij non polluitur.
- 39 Consecrari possunt plura simul.
- 40 Consecrandi ius cui competat.
- 41 Schismaticus non potest consecrare, nec facultate ordinaria, nec
delegata.
- 42 Consecratio iterata altaris polluti, vel Ecclesia quomodo fiat.
- 43 Oportet consecratum potest non consecrato commiseri.
- 44 Consecratio ubi facienda, & quibus temporibus.
- 45 Consecratio non fit facienda à ieiunis.
- 46 Solemnitas consecrationis octo diebus celebranda.
- 47 Consecratio quomodo facienda.
- 48 Altaria non lapidea non consecrantur Chrismatis unctiōe.
- 49 Consecratio non fit sine missa.
- 50 Consecratio noue Ecclesie non fit sine autoritate Pontificis.
- 51 Consecratione facta non remanet substantia, sed species.
- 52 Nil exigendum pro consecratione.

53 Ecclesia est dotanda ab eo qui obtinuit consecrari.

54 Benedictio Ecclesie potest fieri ante consecrationem, & a quibus fieri possit.

55 Benedictio omni tempore potest fieri, sed tantum à ieiunis hora
tertia.

56 Benedictio ius eis competit, quibus consecrandi.

57 Benedictio ius competit etiam aliquando sacerdotibus.

De Consecrationibus, & Benedictionibus.

Titulus 108.

- A**bsolutis ea qua potui breuitate Sacrosanctæ Catho-
licæ Romanæ Ecclesiæ Sacramentis, quibus
persona, loca, & res consecrantur, congruus ordo
potular, vt de consecrationibus ipfis, nec non de benedi-
ctionibus differatur. Nam inter Ecclesiasticos actus, & ille
etiam connumerantur. † Consecrare itaq. nihil aliud est, si
simul sacrare 24. q. 1. c. pudenda 33. §. consecrare. Itaq. Præ-
latus electus, atq. confirmatus consecrandus est c. nihil est
44. §. si. de elect. c. 1. de Sacramento non iterand. Id q. pro-
cedit non solum in Summo Pōtifice, sed & in Patriarchis, Pri-
matibus, Archiepiscopis, atq. Episcopis, ita vt consecratio-
ne nondum facta, & si iam consequantur oia, quæ sunt iu-
risdictionis sola electione, non tñ acquirunt ea, quæ sunt
ordinis ante consecrationem; nec assequuntur alia multa,
quæ obseruauit Cucchus in §. 1. & tota illo tit. de cōsec.
Episcopi, & c. ex iuribus, & Doctoribus iuribus. Ideo q. qu-
uis acceleranda non sit gl. in c. prouida ver. consecrationes
de elect. in 6. Cucchus ubi supra §. sed nec tamen nu. 25. tñ
non est ultra sex menses proferenda, vt statutum est in Cō-
cilio Trid. sess. 23. de reformatione c. Ecclesijs 2. & sessio. 7.
de reformatione c. ad maiores 9. † Verumissè Prælati, qui
canonicè non sunt electi, consecrandus non est dist. 62. ca.
vlt. Neque schismaticus d. c. pudenda 33. per totum, & cui
semel fuit consecratus, non est amplius consecrandus de
consecrat. dist. 1. c. Ecclesijs cum declaratione, de qua infer-
rius. † Consecratio autem Episcopi, si extra Romanam ec-
clesiam fiat, celebranda est in Ecclesia, ad quam promotus
fuerit, aut in prouincia si commode fieri poterit, in Con-
cilio Tridentino in sess. 13. de reformatione c. Ecclesijs 2. in
fine. Metropolitanus scilicet Archiepiscopus ab omnibus
suffraganeis, reliqui verò comprouinciales Episcopi à tri-
bus iussu Archiepiscopi sunt consecrandi cap. si Archiepi-
scopus 6. de tempor. ordinat. ubi glo. † Verbum ordinatio-
nis interpretatur pro consecratione, vt facit in illis, qui se-
quuntur cap. nec Episcopi 7. eodem tit. dist. 62. cap. vlt. §.
quicumque ver. ab vniuersis distinct. 62. cap. Episcopus
cap. distinct. 62. cap. 1. cum sequen. vsque ad distinct. 65.
cap. vltim. distinct. 66. capitulo vltim. sequen. cap. non Apo-
stolico 1. & ad minus à tribus Episcopis consecratio est faci-
enda distinct. 68. cap. cor Episcopi §. quod autem. † Mu-
nus autem consecrandi Episcopi non potest delegari d. capitulo si
Archiepiscopus 6. ubi iussu Archiepiscopi, de tempor. ordinat.
capitulo, quod sedem 10. de officio ordi-
nat. Cucchus ubi supra num. 19. † Sine autem consensu Pri-
matis Metropolitanus Episcopum consecrare non debet
distinct. 65. capitulo de persona cum cap. sequen. † Sed
quibus presentibus consecratio fit faciendâ, & dicitur in
distinct. 23. capitulo qui Episcopus l. §. tina. distinct.
51. capitulo vltimo §. sed nec ille distinct. 61. cap. nullus
inuitis distinct. 63. capitulo quia igitur & c. vlt. in fine dist.
65. c. non debet c. Episcopus. † Et Metropolitanus est conse-
crandus in ciuitate Metropoli, Episcopus verò comprouin-
cialis ubi Metropolitanus elegerit d. distinct. 51. cap. vlt. §.
Episcopus autem. † Et faciendâ est die Dominico hora ter-
tia d. cap. vlt. l. quicumque igitur versic. die Dominico di-
st. 75. in principi. cum cap. sequen. vel in sabbato magno
Romæ post horam Baptismi dist. 76. c. vlt. inter Missa au-
tem solemnâ, inter epistolam, & Euangelium d. c. vlt. dist.
51. c. quod sicut §. super eo de elect. Cucchus ubi supra nu.
27. solus autem Pontifex Romanus ante hymni Angelus
exordium consecratur, & mox ipse consecratus solemnâ
missarum perficit d. c. quod sicut §. super eo. Nec est diffe-
renda ultra sex menses, vt dictum est, immo tres dist. 75. c.
quoniam quidam dist. 10. c. 1. §. si verò. Concilium in d. sess.
11. 23. d. c. 2. † Non tamen debet fieri consecratio sine exami-
natio-

natione precedere 23. dist. 1. c. Episcopus 2. & supra tit. 7. & 8. Hinc & si quis aduersus eum, qui consecrandus est, obire aliquid velit, quod impedire consecrationem possit, audiendus erit, modo accusationis viam eo refellendo eligat. c. super his c. qualiter & quando de accusat. glo. & Doctor in c. cum in cunctis §. 1. versic. ad quem spectat circa
 12 medium de elect. † Consecratio autem fit vnctione capitis, & manuum solemnibus verbis, precibusq. additis, & capitis quidem vnctione mēs, cuius est sedes caput, item auctoritas, dignitasq. hoc facto eicollata significatur, seu vt eius se referre personam intelligat, qui verē caput virt est Christus Dominus noster, sed manuum inunctio rectam, sanctamque operationem edocet, quæ in Episcopo desideratur, item ministerium, officiumq. Episcopi, & potestas quæ accipit alijs benedicendi, & consecrandi c. 1. §. 1. in fine de sacra vnctio. dist. 25. c. 1. & c. presbyter 3. de Sacramen. non iterandis. Id enim exemplo Prophetarum, & Regum capitaeorum, more Apostolorum, & Moysis vnguntur, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu Sancto, cuius virtus inuisibilis Sancto Chriamati est permixta, & hoc ritu solemniter celebratur ordinatio d. distinct. 25. c. 1. & c. 3. Consecratione autem accipit consecratus omnes gratias gratis datas, id est donum Dei, facultatem naturæ excedens supra meritum personæ homini concessum, consistens in sermone sapientiæ, & scientiæ, in fide, gratia sanitatū, operatione virtutum, prophetia, discretionē spirituum, generibus linguarum, interpretatione sermonum Cardi. in ca. porro dist. 66. Diuus Thomas 1. 2. q. 3. art. 1. & 4. † Verum tamen ante consecrationem, quæ debeant iurari per consecrādos proponuntur punctualiter in distinct. 23. cap. quamquam 6. & in extrauag. commu. 1. §. similiter de iure iurando, & c. ego N. 4. eod. tit. Forma autem canonica in præstando iuramento non debet excedi c. dilecti 13. de maiorit. & obedient. † Canonica autem forma iuramenti præstandi ab omnibus recipientibus dignitates à Papa hæc est. Ego N. Episcopus ab hac hora in antea fidelis ero Sancto Petro, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ, Dominoq. meo Papæ N. eiusq. successoribus canonicè intrantibus. Non ero neq. in consilio, neque in facto, vt vitam perdat, aut membrum, vel capiat mala captione. Consilium quod mihi aut per se, aut per literas, aut per nuncium manifestabit, ad eius damnum nulli pandam. Papatum Romanæ Ecclesiæ, & regulas Sanctorum Patrum adiutor ero ad defendendum, & retinendum (saluo ordine in eo) contra omnes homines. Vocatus ad synodum veniam nisi præditus fuerō canonica præpeditio. Legatum Apostolicæ sedis, quem certum esse cognouero in eundo, & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adiuuabo. Apostolorum limina singulis annis aut per me, aut per certum nuncium visitabo, nisi eorum absolua licentia. Sic Deus me adiuuet.
 15 & hæc Sancta Euangelia c. ego 4. de iure iurando. † Tandem obseruandum est electum ante consecrationem habere omnia, quæ sunt iurisdictionis, quæ autem sunt ordinis Episcopalis non habere cap. transmissam 15. cap. quod sicut 28. §. super eo, de elect. c. nihil est 44. §. ceterum verita qd extrauag. comm. vlt. de select. excomm. quod supra, & alibi dictum fuit de Papa electo non consecrato, nec coronato, vel de Episcopo nondum consecrato. Præterea consecrari etiam solent clerici, dum ordinibus sacris adscribuntur d. dist. 25. c. 1. & c. presbyteri 3. de Sacramen. non iterandis. Et virgines sanctimoniales, vbi velo nigro capita earū exornantur, quæ monialium consecratio ab alio faciendanon est, quam ab ipso Episcopo, nec vlli non virgini, viduæ enim non velantur, nec consecrantur, nec minores 25. annis, neque alijs diebus quam epiphaniarum, aut in albis Paschalibus, aut Apostolorum Natalibus, nisi ob grauem ægritudinem metu mortis imminente hoc solatium imploranti annuendum videatur 21. q. 1. ca. de iur. Abbat autem benedici non dari consecratio dicitur, quemadmodum clericus dicitur ordinari, quare & ante acceptam ab Antistite suo benedictionem hoc Abbatis nomine, & titulo non caret, nam simulatq. electione de se facta consecratur, Abbas dicitur, protinusq. beneficia, si quæ obrinebat vacare certum est, & omnia ei competere, quæ cuius Abbati cōpetere solent. Oldra. conf. 14. Io. And. et Butrius in c. inter de translat. Epif. Felin. in c. eam te nu. 7. ver. 3. restringuntur de rescriptis Abbas in c. sicut pro certo de simon. Neque benedictione aliquid plus iuris ei consecratur,

quamuis Episcopus illud ordinis fastigium ex consecratione deinum acquirat glo. in proemio sexti, & supra tit. 8. in
 16 fine. † Sed & tepla, & alia ædes sacræ cū altaribus, vasis, & vestibus ad diuinum cultum pertinentibus sunt consecranda toto tit. de consecra. Eccles. vel altaris §. Basilica cum sequentibus, & ibi glo. insti. de constituendis, & consecrandis
 17 Eccles. † Primusenim Iacob erexit altare lapideum, atq. 18 illud oleo consecrauit Genesis 35. † Et ab eo ritus consecrandi principium duxit, vt supra titu. 58. in princ. dictum fuit. Tabernaculum enim Moysen Domino præcipiente fecisse, & sacrasse, cum mensa, & altari eius, & aris vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explendum legimus, & non solum diuinis precibus ea sacrasse, sed etiam Sancti olei vnctione Domino iubente perlunisse nouimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alijs, quam sacerdotes sacra vnctione delibuti, Dominoq. cum vestibus Sanctis sacrasse, & Leuitæ tractabant, seruebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ iubente Domino conscriptæ sunt per Moysen, in lege Domini
 19 reperitur. Leuitico cap. 8. † Qualiter ergo David Regum pijsimum amplificauerit cultum Dei, & templum Domino adificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas: Salomon quoque filius eius, id ipsum, quod ipse facoptauerat, iubente, & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit legitur in lib. Regum. † Fecit ergo Salomon in tempore illo festiuitatem celebrem, & omnis Israel cum eo multitudo magna ab introitu Emash vsque ad riuum Aegipti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est quatuordecim diebus, & in
 21 die octauo dimisit populos. † Iudæi ergo loca, in quibus sacrificabant Domino diuinis habebant supplicationibus cōsecrata: nec in alijs, quam Deo dicatis licuit munera Domino offerere. † Si enim Iudæi, qui vmbra legis deseruiebant, hæc faciebant, immo si & hæc faciebat secta erroris gentilitas teste Alexand. ab Alexan. lib. 6. Genial. dierum cap. 14. multo magis, & nos quibus non solum veritas patefacta, sed & gratia per Iesum Christum Dominum nostrum data est, templa Domino adificare, & quanto melius possumus ornare, ea que diuinis precibus, & Sanctis vnctionibus suis cum altaribus & vasis, vestibus quoque, & reliquis ad diuinum cultum explendum vtensilibus deuote, & solemniter sacrasse, & non in alijs locis, quam in Domino, sacrasse ab Episcopis, & non à Chorepiscopis (qui sepe prohibiti sunt) Missas celebrare, nec sacrificia Deo offerre debemus. † Sed si consecratio Ecclesiæ altaris, & c. se mel facta, sit, non est amplius iteranda de consecrat. distin. 1. cap. Ecclesijs, & distinct. 68. cap. 1. cap. presbyteri §. quod
 24 ergo cap. Ecclesijs in princip. & vers. quia sicut. † Verum si is consecrauerit, qui ius consecrandi non habuit, non est facta consecratio, ideo consecrabitur d. §. quod ergo. Idem vtique erit, si non constet eum, qui consecrauit fuisse Episcopum d. distinct. 68. in princip. & cap. presbyteri in princip. 25 & §. fin. † Vel si locus consecratus effusione sanguinis, aut feminis fuerit pollutus, tunc enim denuo consecratur d. c. Ecclesijs in princip. & cap. proposuisti 4. de consecrat. cap. 1. in princip. eod. titu. in 6. & de consecrat. distinct. 1. cap. si
 26 morum §. si homicida. † Idem erit si Ecclesia consecrata 27 fuerit combusta dicto capitulo Ecclesijs in princip. † Si altare motum, vel lapis continens sigillum confractus fuerit denuo consecratur restauratus capitulo primo cap. quod in dubijs tertio de consecratione Ecclesia. & de consecratione distinctione prima capitulo si motum. Nisi non enormis læsio appareat capitulo ligneis sexto eodem titu. 28 Io. † Ex eo enim, quod tectum corruerit, vel lignea ædificia, non iteratur Ecclesiæ consecratio. d. capitulo ligneis 6. Nec minus si parietes sint mutati dicto capitulo si motum versiculo si parietes, vel si Ecclesia sit diruta, & rursus ædificata, non erit denuo consecranda, secundum declarationem, de qua in distinct. 1. de consecrat. capitulo de fabrica
 29 24. † Si infidelis in loco consecrato sit sepultus, denuo consecratur cadauere infidelis remoto, & seruatis his de quibus in distinctione prima de consecrat. capitulo Ecclesia 30 27. & sequen. † Idem vtique erit si fuerit in loco consecrato sepultus excommunicatus c. consuluisti 7. de consecra. Eccles. † Si fidem Sanctissimæ Trinitatis non tenuerit ille, qui consecrauit, denuo consecratio erit faciendade

consecrat. *distinct. 1. ca. Ecclesijs in fine, cum tribus cc. seq.*
 32 *† Si autem de hoc ipso dubitetur, an scilicet Ecclesia fuerit consecrata, erit consecrandam d. distinctio 1. capitulo solemnitates §. de Ecclesijs in fine. cap. Ecclesia, & d. 4. cap. placuit de infantibus in fine. † Sed & Ecclesia etiam non consecrata si polluitur semine, aut sanguinis effusione reconcilianda est statim aqua, & quam citius fieri poterit consecratur, ac consecratione reconciliatur. vlt. de consecratio. Ecclesiarum enim Ecclesia statim constructa, est quanto citius consecrandam §. Basilica institui. de construendis consecrand. & c. † Donec enim infideles, seu excommunicati sepulti non reponuntur non fit consecratio loci non sacratum, neque iam consecrati nova consecratio d. capit. Ecclesiam 27. & sequen. & d. cap. consilij 7. Si Ecclesia non studio religionis, sed cupiditatis quaestus edificata fuerit, non aliter erit consecrandam de consecrat. distinct. 1. cap. si quis Basilica Huc conferunt allegata supra tit. 9. nume. 37. † Propter altare motum, vel lapidem fractum non consecratur denuo tota Ecclesia, sed altare tantum, vel lapis nonus c. 1. de consecrat. † Polluta Ecclesia pollutum quoque ceterum cimiterium contiguum, sed non e contra polluto cetero 38 rio censetur polluta Ecclesia. † Item vno polluto cetero, non ob id censetur pollutum aliud, quamvis contiguum 39 cap. 1. §. si de consecrat. in 6. † Et plures pluraq. simul possunt consecrari d. c. vltimo de consecrat. in 6. † Ius autem consecrandi a principio, vel de nouo quando opus est, Episcopo, qui eo loco episcopalia iura exercet, non alij competit capit. 1. de religiosis domibus, & distinct. 68. cap. Ecclesijs §. finali §. & si dubitetur in situ, de construendis, & consecrandis, & c. Episcopo vero alterius diocesis, quamuis ipse in aliena diocesi Ecclesiam edificauerit, hoc ius non competit, quia vt probatum est soli diocesano Episcopo, non alij competit, vt in specie probatur in 18. quaest. §. cap. 1. & c. vlt. in princip. Chorepiscopos, & alij sacerdotibus ius consecrandi non competit, vt dictum, atque probatum fuit, & probatur in specie de consecrat. distinct. 1. cap. 1. & distinct. 68. cap. Ecclesijs §. fin. & cap. quamuis, & cap. aqua 9. & capitulo 2. de consecrat. Eccles. & de presbytero in 16. quaest. 6. cap. 1. §. fin. cum cap. sequen. & cap. ministrare in princip. 41 & distinct. 23. c. ex episcopo cum c. sequen. † Schismaticus, neq. de ordinaria, neq. delegata facultate potest consecrare, immo expressè prohibetur: Nam in schismate constitutus Episcopus non consecrat, nec consecratur, excretet ipse potius, non consecratur 24. q. 1. ca. pendenda 23. per totum. † Iterata enim consecratio Ecclesiarum, & altari polluti fit aqua cum vino, & cinere, & cinere benedicta c. propositi 4. & capitulo consilij 7. de consecrat. Ecclesiarum, vel 43 altaris. † Oleum vero consecratum, si opus fuerit, poterit oleo non consecrato commisceri capit. 2. eod. tit. † Cuius consecratio non nisi in locis sacris est faciendae, sicut aliarum Episcoporum, seu clericorum consecrationes de consecrat. distinctio 1. in princip. & faciendae est singulis annis d. distinct. 1. cap. solemnitates 16. in princip. & cap. solemnitates 45 res il 2. † Quae à ieiunijs hora tertia est faciendae distinct. 75 in princip. † Solemnitas vero consecrationis Ecclesiarum octo diebus est celebranda de consecrat. distinct. c. solemnitates 17. 47 † Facienda est etiam non solum precibus, sed etiam Sancti olei vnctione, vt de consecrat. d. distinct. 1. c. 1. in princip. verum non solum c. altaria placuit. Quod idem seruatur in consecratione Episcoporum, vt dictum fuit. † Altaria vero si lapidea non fuerint, Chrifti vnctione non consecrantur 49 d. distinct. 1. cap. altaria 31. † Et sine missa consecratio fieri non debet, vt de consecratione summi Pontificis, & Episcoporum iam dictum est d. distinct. 1. cap. omnes basilicae 3. 50 † Sed sine auctoritate, licentia, vel praecepto summi Pontificis noua Ecclesia vlla edificata potest consecrari c. de locorum 4. cum quatuor cc. sequentibus d. dist. 1. † Post vero consecrationem non substantia, sed species remanet de consecrat. dist. 2. c. species c. quia corpus 35. c. panis cap. re vera 52 † Sed pro consecratione nihil est exigendum 1. q. 2. c. placuit in princip. & c. sicut in princip. † Et qui Ecclesiam obtinuit consecrari, ad eam dotandam tenetur d. c. placuit §. hoc tamen, & c. cum sicut 8. de consecrat. Eccles. & poterit singulis diebus fieri c. 2. de consecrat. Eccles. §. confici autem in init. de construendis consecrandis, & singulis annis consecrationis illius festiuitas est celebranda d. distinct. 1. cap. solemnitates 16. & c. solemnitates il 2. §. solemnitates in fine, de construendis, & consecrandis, & c. 2. † Sed ante consecrationem*

salubre, & propria remediū est benedictio, quae denegatur Abbatibus capitulis 10. de pœnis denegatur etiam Abbatibus, nisi ad hoc sint privilegiati, & non extenditur c. Abbates 3. de privilegijs in 6. Inferior enim superiorum benedicere non potest distinct. 22. c. deniq. 6. Nam inferiores superiorem, nec benedicere, nec maledicere possunt de ea. deniq. Quamuis enim benedicere non sit peccatum, tamē per hoc innuitur, quanta censura frasso inferiores quique suis Prepositis iudicialis coercendi sunt, si hi nec etiam benedicendi ius vllum penitus obtineant d. cap. denique in fine. † Sed & omni tempore benedictio fieri potest, dummodo & illa à ieiunijs, & hora tertia fiat distinct. 75 in princip. 56 c. 1. † Sed & ius benedicendi competit, quibus in consecrandi, per allegata paulo superius. † Et in aliquibus casibus etiam sacerdotibus competit, vt colligitur in 26. q. 6. c. ministrare 6. §. sed notandum cum duobus cc. sequentibus & probatur supra titu. 89. & seq. & titu. 106. in princip. & de his haec tenent.

S V M M A R I V M.

- 1 Sepultura numeratur inter actus religionis, & illa tum inscriptione dicitur originem à Jacob.
- 2 Ornamenta cum corporibus non debent sepeliri.
- 3 Mulier praegnans mortua non sepelitur, nisi prius cedatur ventri.
- 4 Sepultura ex l. 12. tab. in ciuitatibus non faciendae.
- 5 Sumptus funeris de publico faciendi, si non adsit de proprio, si adsit de quibus faciendi.
- 6 Impensa funeris inquitini si aliter non adsit de immittis, & illatis faciendae.
- 7 Impensa funeris ex libalitate defuncti relicta sit, & legatarios indemes consecrari debet.
- 8 Impensa funeris mulieris quomodo ex dote detrahenda.
- 9 Impensa funeris ex hereditate detrahatur propositis alijs creditoribus.
- 10 Actio de dolo datur contra mandatarium, qui accepta pecunia finis non facit.
- 11 Funus ab herede scripto est testatori faciendum.
- 12 Funus ubi non est haeres scriptus à quo faciendum.
- 13 Sumptus funeris quomodo auferrentur si à defuncto non fuerint ordinati.
- 14 Sepultura possunt ornari statuis, & alijs ornamentis.
- 15 Mortuorum corpora ne dormiantur, vententur, transferantur, & vt sepeliantur, Praesidis est officium.
- 16 Mortuorum corpora sepultura non possunt de loco ad locum transferri sine permissu Principis, si iuramentum non 17.
- 18 Mortui corpus in locum alienum illatum non potest per loci dominum effodi, & amoveri sine licentia Principis.
- 19 Mortuus in itinere ubi sepeliendus.
- 20 Sepultura alibi quam ubi oportuit transferretur ad locum suum.
- 21 Infidelis, vel excommunicatus in Ecclesia sepultus, est reuocandus.
- 22 Electionem sepulchri quae habet, limitatur in pluribus in 23. & sequen.
- 23 Vxor non potest sibi sepulchrum adhibere.
- 24 Sepultura electa per pactum non obstat de potest mutari.
- 25 Sepultura eligi potest in loco vltimo religioso, limitatur in 28.
- 26 Sepultura eligi non potest à religioso extra religionem.
- 27 Sepultura pro eligenda, vel electa votum pactum, & testamentum non tenet.
- 28 Sepultura non electa ubi sepeliendus.
- 29 Sepeli debet quis ubi habet domicilium.
- 30 Sepeliendum quando non sit in Ecclesia, sed in aruo, vel porticu.
- 31 Interfector sui ipsius in Ecclesia non sepeliendus, nec in cimiterio.
- 32 Excommunicatus, & interdictus nec in Ecclesia, nec in cimiterio sepeliendi.
- 33 Suspecti ab ingressu Ecclesiae, in Ecclesia non sepeliendi.
- 34 Suspecti manifesti non sepeliendi in Ecclesia.
- 35 Monachus proprietarius in Ecclesia non sepeliendus.
- 36 Mortui vltimo supplicio in Ecclesia sepeliendi.
- 37 Coniuges in eodem sepulchro sepeliendi.
- 38 Mulier pluribus nupta ubi sepelienda.
- 39 Parentes, & liberi eodem sepulchro sepeliendi.
- 40 Sepultura ubi collocanda.
- 41 Sepultura translatio fit cum omnibus ornamentis oblatamibus, & emolumentis quando fit de corpore.
- 42 Inquis in funere quatenus faciendus, & à quibus.

Luce-

46 *Lugere, & tristari in morte an liceat.*

47 *Mortui cum psalmis tantum, & psalterium uocibus sunt sepeliendi.*

48 *Ceremonia que sint adhibenda in sepulturis.*

49 *Sepultura est honor, & qui eo carere debeant.*

50 *Raptores; & manifesti violatores ecclesiarum debent carere honore sepulchri.*

51 *Vltimo supplicio affecti impoenitentes priuantur honore sepultura.*

52 *Clerico in bello rixa seu ludo mortuo non denegatur sepultura.*

53 *Pro sepultura ecclesiastica nihil est exigendum.*

54 *Sepultura electa extra parochialem debetur ei canonica portio.*

55 *Canonica portio quanta sit.*

56 *Canonica portio cui Ecclesia debeatur.*

57 *Super sepulchra mortuorum non debet missa celebrari, nec prandia deferri.*

58 *Mortui an sciant ea que hit a uiuis geruntur.*

59 *Mortui an aliquid audiāt ab alijs morientibus, vel ab Angelis.*

60 *Anima mortuorum num possint uiuentibus apparere.*

61 *Apparitiones animarum ad uiuos sunt permissu Dei.*

62 *Magica sacrificia quibus spiritus euocari putabantur, dānata.*

63 *Samuelis anima apparuit Sauli a Deo missa.*

64 *Animarum defunctorum locus, & conditio que usque ad extremum iudicium.*

65 *Purgatorium quibus paratum.*

66 *Alii non solum exemplis, sed vi cogendi ad bonum.*

67 *Hæretici inter malos pessimi creduntur.*

De sepultura. Tit. 109.

Inter actus religionis numeratur quoque sepultura, illa enim cum inscriptione originem duxit ex Iacob, qui mortuæ uxori sepulchrum construxit, & inscripsit Genes. 35. Immo etiam fuit Adæ primo Parenti sepulchrum religiosè, & inuolatè in Hebron constructum, & cōseruatum vsque ad Iosuem, vt Iosue 14. Quem locum, vt legitur Genes. 23. postea elegit Abrahā sibi, & posteris pro sepultura. De qua notandum, quod ornamenta aliaque, quæ homines simplices sciunt, cū corporibus sepelienda non sunt, l. at si quis 14. §. nō aut, ff. de relig. & sumpt. funer. Sicut enim l. 1. 2. tabularum, ad euitādas immoderatas funerum expensas, indictum fuit rogum a scia ne polito, ita & d. §. non aut. Sancitum est, ne ornamenta funerū cum corporibus sepeliātur. Neque pragnans mortuā sepeliri debet antequam uenter ei excidatur. Is qui cōtra fecerit, spē animantis cum grauida petemisse vt l. 2. ff. de mortuo inferendo. In Ciuitatibus aut sepultura, & lege 1. 2. tabularum faciendæ non erant, quod idem Ciuil. lege dispositū legitur in l. prætor ait. §. Diuus, ff. de sepulchro violato, & Codicis l. mortuorum 1. 2. C. de relig. & sumpt. fun. Sanè si non sit vnde funeretur prætor, vel Magistratus municipalis ad funus sumptum decernere debebat, si quid pecunia in hereditate est, ex pecunia; si non est distrahere debebat ea, quæ tempore peritura sunt, quorumq; retentio onerat hereditatem, l. si quis 12. §. fin. cum l. sequen. l. at si quis 14. in princ. vsque ad §. si cui l. Celsus 12. cum quatuor sequentibus, l. impensa 45. ff. de relig. & sumptib. funerum. Sin minus, si quid auri argentiq; fuerit, distrahi aut pignori iubebit: vel à debitoribus, si facile exigi possit, exigendum. At si quis impediatur eum, qui emit quo minus res ei tradantur: Prætorum interuenire oportet, tueriq; huiusmodi factum, si quis impediatur, quominus ei res venditæ tradantur, vt in allegatis iuribus. Si colonus, vel inquilinus sit is, qui mortuus est, nec sit vnde funeretur, ex inuictis, & illatis funerandus erit: Et si quid superfluum remanserit, hoc pro debita pensione tenetur, vt in allegatis iuribus. Sed & si res legata sint à testatore, de cuius funere agitur, nec sit vnde funeretur: ad eas quoque manus mittere oportet: sancitū enim de suo testatorem prius funerari, quam aliquos legata consequi, d. l. 14. cum alijs superius citatis, & si adita fuerit postea hereditas, res emptori auferenda non est, quia bonæ fidei possessor est, & dominium habet, qui auctore indice comparauit legatariū tamen legato carere non oportet, si potest indeminis habere de præstari, quod si non potest, melius est legatarium non lucrari, quam emptorem damno affici, d. l. 14. Sed & si mulier decedit, ex dote, quæ penes virum remanet, & certe

ris mulieris bonis pro portione funeranda est, veluti si in dote certum sit, in hereditate ducenta, duas partes hæres, vnam vir conferet, non deductis legatis, nec precijs manumissorum seruorum, nec aere alieno. Sic pro rata, & maritum, & hæredem conferre oportet in funus. Alioquin impensa funeris semper ex hereditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona soluendo non sint, l. Celsus. 22. cum quinque legibus sequentibus. ff. de religiois, & sumptibus funerum. Planè si cui sui funeris curam testator mandauerit, & ille accepta pecunia funus non duxerit, de dolo actio in eum danda est, sed & extra ordinem à Prætorum compellendus erit funus ducere, vel ab eo, quod ei à testatore relictum repellitur. Nam funus eum facere oportet, quem decedens elegerit, si modo pro hoc aliquid emolumentum ei relictum est, l. si quis. 12. §. funus, ff. de religiois, & sumpt. funer. Si autem de hac re defunctus non cauit, nec vlli delegatum id munus est scriptos hæredes ea re cōtingit. Si nemo scriptus est hæres, legitimus, vel cognatus quosque suo ordine, quo succedunt, d. §. funus, ver. sin autem de hac re, & d. l. 14. §. final. l. 3. in fine, ff. eod. Planè scriptum est eum hæredem, qui prohibet funerari ab eo, quem testator elegit, non rectè facere, tamen tamen in eum statuta non est, d. l. 14. §. Diuus autem, & §. si cui. Sumptus vero funeris arbitrari pro facultatibus, & dignitate defuncti, d. l. si quis. 12. §. sumptus d. l. at si. 14. §. hæc actio, ff. de religiois, & sumpt. funerum. Nisi ipse illos ordinauerit, tunc enim tantum est erogandum, quantum testator voluit, l. funeris. 37. in fine, ff. eod. Illud etiā sciendum est, licere statuas sepulchro superimponere, & alia ornamenta, l. statuas, C. eod. Ne autem corpora, aut ossa mortuorum detineantur, aut vixentur, aut prohibeantur, quo minus via publica transeantur, aut quominus sepeliantur, Præsidis Prouinciæ officium est, l. ne corpora 38. l. Diui fratres. 39. ff. de religiois, & c. l. Prætor ait. 4. §. non perpetuæ, ff. de sepulchro violato. Corpus autem sepulchrum, vel eius ossa ex eo loco in alium sine permissu Principis transferre non oportet, l. nemo. 14. C. de religiois, & si vero non perpetuæ sepulturæ corpus traditū est, translatio eius non est prohibita, l. ne dum. 10. C. eod. d. l. 3. §. non perpetuæ, ff. de sepulchro violato. Extrauag. comm. 1. §. sed vt defunctorum, de sepulturis. Sed si in arcula conditum hoc animo sit, vt non aliò transferatur, arculam ipsam (si res exigat) in locum commodiorem licebit transferre, l. Diui fratres. 39. ff. de religiois. Sanè quamuis in alienum locum corpus hominis illatum sit, non tamen Domino loci effodere, vel eruere sine decreto Pontificis, vel permissu Principis licet, l. ossa. 8. ff. eod. Planè si vi fluminis sepultura contingatur, vel alia iusta, & necessaria causa interuenierit, æstimatione Præsidis Prouinciæ corpus aliò trāsferri potest, l. 1. C. de religiois.

Vidimus fl. uum Tiberim retortis,

Littore Hetrusco violenter undis,

Ire detectum monumenta Regis.

19 cecinit Horatius. Sed & nullam pœnam meruit is, qui corpus in itinere defuncti, per vicus, aut oppidum transfuerit, quamuis talia fieri sine permissu eorum, quibus permittè dius est, non debeant, l. Prætor ait. 3. §. Diuus tamen, ff. de sepulchro violato, d. Extrauag. comm. 1. §. sed & vt defunctorum, de sepulturis. Si quis autem alibi, quam oportuit fuerit sepultus, poterit ad locum, vbi erat sepeliendus transferri, c. fraternitatem. 3. c. ex parte 5. cum c. sequen. de sepulturis. Si Paganus, infidelis, excommunicatus, sit in Ecclesia sepultus, est ab ea auferendus, & aliò transferendus, de consecr. dist. 1. c. Ecclesiam in fine. cum c. sequen. 2. in princ. ver. nec absolutionis, de hæreticis in 6. Sed quia hodie extat Ecclesiastica sepultura, vt l. 3. q. 6. 2. & 22. toto tit. de sepultur. & cum sit in electione morientium sibi magis in vna, quam in alia Ecclesia sepulturam eligere, c. 1. §. 1. c. cum liberum 6. c. in nost. 10. §. talem, ver. nisi apud eos, de sepulturis. Ideo in ea sunt defuncti sepeliendi Ecclesia, in qua sibi elegerint sepulturam, vt in allegatis iuribus, & 13. quæstione secunda, capit. vna quæque, §. exemplo igitur, & §. final. cap. illud, §. final. cap. vltimo, in principio. 16. quæstione prima, ca. vbi cumque. Verum si impubes decedens sepulturam sibi elegerit, in sua parochiali Ecclesia non in alia illam habebit, c. in nost. 10. §. si de sepul-
24 turis. Et si pater illam elegerit pro filio, non electam, sed suam ordinariam habebit sepulturam cap. licet pater 4. in

prin. eod. tit. in 6. Nisi forte ad sit consuetudo contraria, qđ
 25 Pater eligat sepulturam pro filio d. c. 4. in princ. c. de vxore
 25 7. §. si. eod. tit. † Vxor verò non pòt sibi sepulturam eligere
 d. c. de vxore 7. in princ. si quis dolo inductus alibi sepeliri
 elegerit, non seruiabitur electio, sed in ordinaria suæ Eccle-
 siæ sepelietur c. in nostra 10. §. talem ver. nisi dolo de sepul-
 26 turis. † Obseruandum tamen est, quod si quis per pactum
 sibi elegerit sepulturam, nihilominus poterit contra pactū
 aliam eligere c. 1. de pactis in 6. c. 1. de sepulturis in 6. Clem.
 27 vlt. §. fin. de pœnis. † Obseruandum etiam est electionem
 non impediri, si facta sit de loco minus religioso, vt fecit
 Dominus Constantius à Porta, qui voluit extra ianuas Ec-
 28 clesie Beate Mariæ de populo in Augusta, non in Ecclesia
 sepeliri cap. cum quis 2. §. fin. de sepulturis in 6. † Si quis
 temeritate quadam parentum suorum alium locum mi-
 nus religiosum elegerit, electio non tenet capitulo tertio
 de sepulturis 13. quaestione 2. cap. placuit in princip. versi.
 29 vel vt quidam. † Notandum etiam est quod religiosi, in re-
 ligiosorum, non in quam elegerint sibi sepulturam sunt
 30 sepeliendi capitulo religiosi §. de sepulturis in 6. † Rursus
 non est prætermittendum, quod votum, pactum, & iura-
 mentum pro electa, vel eligenda sepultura nullius est mo-
 menti, & illo non obstante, si aliter electio legitima facta
 non fuerit, vouens paciscens, & iurans in sua Ecclesia erit
 nihilominus sepelidus, si verò elegerit sibi sepelietur vtq;
 31 voto, pacto, seu iuramento non obstante capitulo 1. de
 sepulturis in 6. vbi glo. & Zenzelinus. † Cessante verò ele-
 ctione, quisq; in parochiali sua Ecclesia, vel vbi decimas
 soluit, nō in alia debet sepeliri c. ex parte c. cum liberum 6.
 c. in nostra 10. de sepulturis, & 13. q. 2. c. vbi cumq;. §. si autē
 32 & hoc §. quia ergo & §. si. † Sed & si quis domiciliū trāsfer-
 rat, in loco ad quem transfert est sepeliendus d. q. 2. c. vbi-
 cumq;. §. fin. Nisi forte illud ad tempus transfulerit c. is qui
 33 habet 3. de sepulturis in 6. † Ne in Ecclesia, sed in atrio, vel
 in porticu, aut exhedris Ecclesie sub dio, nō sub tecto sepe-
 liatur, cauetur in d. q. 2. c. præcipiendum §. prohibendum
 c. quibus peccata c. nullus in prin. ita enim ab initio consti-
 tuit Abraham cæmeterium Saræ vxori sibi, & posteritati
 Genesis 23. Nisi forte Episcopus, Abbas, dignus præbyter
 vel fidelis laicus in Ecclesia sepeliatur d. c. nullus 18. vbi gl.
 34 in verbo fideles. † Qui se ipsum interfecit, nec in Ecclesia,
 nec in cæmeterio debet sepeliri 23. quaest. 5. cap. placuit. Nj
 35 si casu se ipsum occiderit c. ex parte 11. de sepulturis. † Ex-
 communicati nec in Ecclesia, nec in cæmeterio sepeliri de-
 bent c. sacris 12. de sepulturis c. ad hec 5. de privileg. Clem.
 1. de sepulturis. Nisi fuerint absoluti c. vlt. de sepulturis c.
 in literis 5. de raptoribus. Nec minus interdicti Clementina
 1. de sepulturis capit. cum, & plantare 3. §. quod si tem-
 plarij versicu. nec tunc ibi sepeliuntur, de privilegijs cum
 36 declaratione, de qua in capitulo, quod in te 11. §. 1. de pœ-
 nitentijs. † Nec suspensi ab ingressu Ecclesie defuncti c. is
 37 cui 20. §. talis quoq; de senten. excomm. in 6. † Nec vsurarij
 38 manifesti Clem. 5. de sepulturis. † Monachus item, qui
 aliquid proprium habuit in Ecclesia, vel cæmeterio nō est
 sepeliendus c. monachi 2. §. qui verò cap. super quodam 4.
 & cap. cum ad 6. §. quod si proprietatis de statu monachor.
 39 † Vltimo supplicio affecti non prohibentur in Ecclesia se-
 40 peliri 13. quaest. 2. cap. ferendum §. fin. c. quaesitum. † Coniug-
 es in eodem sepulchro sunt sepeliendi d. q. 2. c. 1. §. si. cum
 41 c. seq. c. vnaqua; in prin. §. Beatus † Si vna verò plurib. nu-
 pta fuerit successiue in sepulchro vltimi viri est sepelienda
 c. is qui habet 3. §. si. de sepult. in 6. Fratres & sorores in eo-
 42 dem sepulchro sunt sepelendi 13. q. 2. c. vnaqua; q. 1. † Pa-
 rentes, & liberi in eodem sepulchro sunt sepeliendi d. cap.
 vnaqueque §. Ioseph. §. dictum §. de nonnullis §. in nouo, §.
 43 beatus §. his omnibus, & c. 1. in prin. de sepulturis. † Apud
 maiorem Ecclesiam, vbi sedes est Episcopi sepulturae sunt
 celebranda 13. q. 2. c. vbi cumq; in prin. & in loco vbi heret-
 icus sepultus est extra Ecclesiam, & alius sepeliri debet c.
 44 quicunq;. 2. in prin. ver. & locus ille de hereticis in 6. † Tã-
 dem notandum etiam est, quod vbi translationi, est locus,
 illa fieri debet de corpore cum ornamentis, oblationib. &
 emolumentis omnibus, quibus iam in Ecclesia vnde est fa-
 cienda translatio, fuerat funeratus ca. 1. de sepulturis in 6.
 45 eod. tit. Quod. autem ad luctus attinet lex 12. Tabularum
 inquit. Ploratus, & lamentationes in funere suo late sunt.
 Mulieres genas ne radunt. Ciuiles verò leges annum inte-

grum luctus exigunt à mulieribus pro defunctis viris l. 1.
 C. de secundis nuptijs l. 2. C. eod. Eit enim luctus dolor, qui
 exterius pditur vultu ipso atq; aspectu, à lugere. Saep̄ ipse
 habitus, vultus atq; vestis luctus dicitur, & est planctus pro
 mortuis secundum D. Thomam super psalmo 34. ca. 10. &
 secundum Ciceronem in Tuscul. q. est luctus a gratitudo, ex
 eius qui charus fuerat interitui acerbo. Luctus verò mor-
 tuorum qualis fuerit tempore Christi colligitur ex Matt.
 23. & apud Eccles. 22. modicum supra mortuum plorare
 moemur plorare tamen conceditur septem dies D. Am-
 brosius in lib. de obitu Imperatoris Theodosij in princ. in-
 quit, De functo Iacob præcepit Ioseph pueris suis sepul-
 turis, vt sepelirent eum, & sepelirent sepulchros Israel,
 & repleti sunt ei quadraginta dies. Sic enim dinumeratur
 dies sepulturae, & luxit eum Israel septem diebus. Hæc er-
 go sequenda solemnitas, quam præscribit lectio. Sic etiam
 in Deuteronomio scriptum est. Quia planxerunt filij Isra-
 el Moysen diebus triginta, & consumati sunt dies luctus.
 Vtraque ergo obseruatio habet auctoritatem, qua necessa-
 46 rium pietatis impletur officium. † Li gere autem, & trista-
 ri tam pro nostra, quam aliorum morte prohibet Cypria-
 nus in sermone de mortalitate dicens. Quam præposterū
 est, quamque peruersum, vt cum Dei voluntatem fieri po-
 stulemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo
 Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus; obniti-
 mur, & reluctamur, & pernicitiam more seruorum ad
 conspectum Domini cum tristitia, & mærore perducimur,
 exentes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis,
 ad quem venimus inuiti, & in ferius. Nobis quoque inquit, ipsi mi-
 nimis, & extremis quoties reuelatum est, quam frequen-
 ter, atque manifeste, de Dei dignatione, præceptum est, vt
 contestatores assidue, & publicè predicatem, fratres nos-
 tros non esse lugendos accensione Dominica de seculo li-
 beratos cum sciamus non eos amitu, sed præmitti: recedentes
 præcedere, vt prohibentes, & nauigantes solent,
 & Diuus Iohannes Chrysostomus homi. 26. in cap. 11. episto-
 la ab Hebræos ex pusillanimitate mortuos lugere affir-
 mans, inquit, vbi cumq; sepeliamur: Domini est terra, &
 plenitudo eius. Omnino fit, quod oportet fieri, lugere autē
 & deplorare, & lamentari eos, qui de hac vita decedunt,
 ex pusillanimitate contingit. Hoc enim ex desperatione fu-
 turæ resurrectionis intelligitur. Vnde & Apostolus nō sim-
 pliciter ait. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt nō
 contristemini, sed addidit, sicut & ceteri, qui spem nō ha-
 bent. Pietatis namque affectu, & humanitatis intuitu mor-
 tuos lugere non prohibemur, sicut nonnullis Sanctorum,
 aliorum exequijs pijs lacrymas impendisse legimus. Con-
 tristari tamen inipitum de obuentibus non debemus, ne
 quodammodo de spe resurrectionis diffidere videamur
 13. q. 2. c. habens 27. vbi glo. & in Polyanta in verbo sepul-
 47 tura. Qua propter in Concilio Tolerano 3. cap. 22. fuit bre-
 carmen, quod vulgò defunctis catar solebat, vel in pectō-
 ribus se aut proximos, aut familias cadere, omnino prohi-
 betur, carmina autem, & orationes in honorem, & laudem
 defunctorum, & in consolationem viuorum nō ideo pro-
 hibita censentur, multa enim leguntur decetata sicut mul-
 ta leguntur habite funebres orationes, & apud Statium legi-
 tur Epicedion in Patrem, in Filium, in Glauciam apud
 Marcum Aurelium Nemesianum elegiæ plures leguntur
 in plurium defunctorum laudem apud Horatium apud
 48 Virgilium, & alios quos referre longum esset, † Qui diuina
 vocatione ab hac vita recedunt, cum psalmis tantummodo,
 & psallentium vocib. debet ad sepulchra deferri, & cū pijs
 lacrymis, non deplorationib. vlulatis, & lamentationib. &
 percussionib. d. c. habet, & sunt carminib. & orationib. lau-
 dandæ virtutes, vt transeant in exemplum ad posteros: suf-
 ficiat aut, q; in spe resurrectionis, Christianorum corporibus
 famulatus diuinarum impenditur cætorum. Prohibet. n. nos
 Apostolos nostros lugere defunctos, dicens. De dormientib.
 aut nolo vos cōtristari, sicut & ceteri, q; spē nō habent. Et
 Dñs rō fleuit Lazarū mortuū, sed ad vitæ huius plorauit,
 48 erūnas resuscitadū. † Adhibetur insuper alia ceremoniæ in
 sepultura, q̄ Ecclesiastica vocat, qua regulariter defuncti
 sūt sepeliendi q̄ vt plurimū aliquib. proprijs p̄ciuis ipsius
 Ecclesie exceptis, & à gentib. leguntur obseruari, vt ex Græ-
 cis, & Latinis scriptorib. & ex Poëtis dignosci pōt. Et quo
 apparatu q̄busq; ceremonijs apud veteres defuncta corpora
 igni

igni tradebantur, qualisq. exequiarū pōpa foret, post alios
 luculenter monstrat Alex. ab Alex. libro 3. Genial. diernm
 cap. 7. qui c. 2. recenset diuersarum Gentium plures ac di-
 uersos mores in condendis, consumendis, humandisque
 defunctorum corporibus. Sed & multorum præclarorum
 virorum honorificè magna cum pompa sepultura multa
 Biblica exempla affert Polyantea in verbo sepultura,
 quibus docemur aliqua pompa, & nos obsequi debere no-
 49 stros. † Nam sepultura honor ab omnibus fuit semper re-
 putatus, quo ideo, maxime ecclesiasticæ, multi carere de-
 bent, vt illo indigni. Et primum excommunicati c. quicum
 que 2. in princ. de hæretic. in 6. cap. episcoporum 8. ver. aut
 excommunicatos, de privilegijs in 6. Deinde interdicti, ijs
 enim honor ecclesiasticæ sepulturæ non debetur, d. cap. 8.
 ver. vel interdictis, & c. quod in te 11. §. r. de penit. Postre-
 mo usurarij manifesti, cap. 2. in princ. vsque ad §. nullus, de
 v surarijs in 6. Qui in torneamentis decesserint, nisi non pu-
 gnandi, sed alio animo ad ea accesserint, c. 1. & 2. de tornea-
 50 mentis. † Raptores, & manifesti ecclesiarum violatores, c.
 2. de raptoribus. Item nec exenterati, neq; ossa à carnibus
 51 separata extrahat commu. 1. de sepulturis. † Neque ij, qui
 sibi mortem conscierunt 23. q. 5. c. placuit. Neque vlti-
 52 mo supplicio affecti impenitentes, d. c. placuit, in fi. † Cle-
 rico verò in bello, rixa, aut ludo interfecto non denegatur
 53 23. q. 8. c. quicumque 4. in fin. † Verum pro ecclesiastica se-
 pultura nihil est exigendum, c. abolende 13. de sepulturis.
 Si quis in alia, quam parochiali sua Ecclesia sepeliri deside-
 ret poterit voti compos fieri, per ea quæ dicta sunt paulo
 54 superius, de electione sepulturæ. † Sed parochiali Ecclesiæ
 ab eo debetur canonica portio. c. relatum 2. c. de his quæ
 4. c. cum super 8. c. in nostra 10. ver. & tunc parochialis de
 55 sepulturis. † Canonica autem portio quanta sit ex loci con-
 suetudine definitur, c. certificari 9. co. tit. Nam iuris disposi-
 56 ta fuit, vt in d. c. 9. & c. 7. & 8. † Cum verò quis, cuius maio-
 res sunt soliti ab antiquo in aliqua Ecclesia sepeliri, ea di-
 missa, eligit alibi sepulturam, canonica portio dimissa non
 debetur Ecclesiæ, sed illi dumtaxat, in qua ille officia con-
 stituit audire diuina, & ecclesiasticæ sacramenta recipere.
 Cum ab eo, qui duo habet domicilia se collocans æqualiter
 in vtroque in loco tertio eligitur sepultura: domiciliorum,
 Ecclesiæ habebunt inter se diuidere canonicam portionem
 cap. cum quis 2. de sepulturis in 6. Et quod canonica portio
 regulariter debeatur Ecclesiæ parochiali, nisi Cathedralis
 sibi illam referuauerit in illius erectione, vel spatio 40. an-
 57 norum præscripserit, probat Rota diuersorum in recetio-
 ribus decif. 376. par. 1. † Tandem obseruandum est, quod
 super monumentis mortuorum missa non debet celebra-
 ri, nec prandium ad sepulturas deferri, de consecr. dist. 1. c.
 58 non oportet, in princ. & §. fin. † De mortuis etiã queritur,
 utrum sciant ea, quæ hic à viuis geruntur? & quod nõ, col-
 ligitur per Esaiam ex persona populi afflicti dicentem. A-
 braham Pater noster nesciuit. Illud idem testatur D. Au-
 gustinus in lib. de agenda cura pro mortuis c. 15. inquiring.
 59 † Fatendum est, ex se nescire quidem mortuos, quid hic
 agatur: Sed cum hic agitur, postea verò audire ab eis, qui
 hinc ad eos moriendo pergunt, non quidẽ omnia, sed quæ
 finuntur indicare, qui finuntur etiam ista meminisse, &
 quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt, &
 ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur hic, præsto sunt, audi-
 re aliquid mortui, quod vnumquemque illorum audire
 debere iudicari, cui cuncta subiecta sunt, & infra. Multi quo-
 que ad viuos, aliquos ex mortuis venire credunt, sicut è
 contrario Paulum ex viuis in paradysum raptum esse diuina
 scriptura testatur. Et quidem male, quia sunt phantasma-
 ta relatus in 26. q. 5. c. Episcopi 1. vsque in finẽ quæstionis.
 Sũt enim apparitiones sine speetra, quæ nobis per dæmo-
 nes obijciuntur, vt in allegatis canonibus, & ita tenet D.
 60 Tho. in 1. par. q. 89. art. 8. † Martinus verò del Rio disquisi-
 tionum magicarum lib. 1. q. 27. sect. 1. & q. 26. sect. 1. firmat,
 Possè ac solere mortuorum animas, non nunquam diuina
 potentia, atque virtute, viuētibus apparere, id & fidei Ca-
 tholicæ scitis, & veræ, germanæque, philosophiæ placitis,
 consentaneum esse; quo loci Atheos esse dicit illos, qui id
 negant, cum vtique animam immortalem esse minime cõ-
 sentiant, & illi qui animam immortalem fatentur, sed vi-
 deri illam à viuis posse, vel ad viuos redire negant, dumtaxat,
 quia id quo fiat modo ac ratione non intelligunt, pal-

hæreticos eos esse intelligit, quia ita purgatorij fidem tol-
 lunt, quæ hac mortuorum apparitione stabilitur. Illamq;
 61 ibi probat communi opinione Gentilium. † Poterit ergo
 Deus, qui creauit animas, facere vt eadem separata à cor-
 pore iterum appareant, cum ipse sit omnipotens, & possit
 quicquid non implicat contradictionem, vt ipse latè de-
 monstrat in sect. 2. Quod & antea affirmavit D. Thom. in
 1. parte summæ q. 89. art. 8. & concedit D. August. paulo
 superius citatus. Et Martinus idem vbi supra in sectio. 2.
 multorum Patrum autoritatibus firmat, decere, & vtile
 esse hoc Deum aliquando permittere, hinc sumpto argu-
 mento à decenti, & vtili apparitiones animarum mortuo-
 rum ad viuos veras ostendit. In sectione 4. illas cõprobat
 autoritate diuina, & humana, & incipiendo ab humana
 citat Platonem, & alios philosophos huius sententiæ defen-
 sores. Astrologos, vt Ptolomeum, & alios, citat & Chaldeos,
 Maumetanos, Cabalistas, & Rabbinos citat & nostros Iu-
 risconsultos illas agnoscentes. Nam Vlpianus agnoscit o-
 stentum, in l. ostentum, ff. de verbor. oblig. Manes agnoscit
 62 Martianus in l. in tantum, de rerum diuis. † & Magica sa-
 crificia quibus spiritus euocari putabantur dånando agno-
 scit Modestinus in l. ex Senatusconsulto, ad l. Corn. de sica-
 rijs. Quod manes accire vocat, & à multis fieri queritur,
 & talibus pœnam mortis sancit Imperator Constantius in
 l. multi, C. de malefic. & mathematicis. Et hæc sententiam
 tenere Budeus, & Alciatus in d. l. ostentum. Portius in §.
 fin. Inst. de locato. Arnol. Ferro. in Burdegalen. Alex. ab A-
 lex. Genial. diernm lib. 2. c. 9. lib. 4. c. 19. lib. 5. c. 23. lib. 6. cap.
 21. Didacus variat. resolut. lib. 4. c. 6. Hanc eandem senten-
 tiam cecidere Poetæ Græci Amphion, Orpheus, Musæus,
 Pindarus, Anachreon. Homerus Latini omnes, post quos
 Virgilius, Hetrusci Dantes in sua Comedia introducit se-
 cum loquentes in inferno animas ad æternas pœnas dam-
 natas, in purgatorio ad tempus relegatas, & in paradiso in
 æternum Beatas. Franciscus Petrarcha in Triumphis, cap.
 1. & sequentibus. & Torquatus Tassus in Hierusalẽ liberata.
 63 † Ex diuina autoritate probatur, quia anima Samuelis
 apparuit Sauli, nõ carminis magici vi excitata, sed à Deo
 missa 1. Regum 28. vt probat etiam Ioseph. lib. 6. antiquit.
 Iustinus in controuer. Trypho. Diuus Augustinus; de cura
 pro mortuis Diuus Thomas in 1. parte summæ quæst. 89.
 artic. 8. Cardinalis Bellarminus de purgatorio c. 7. & lib. 4.
 de Christo c. 12. & idem Martinus vbi supra sect. 5. autho-
 ritate etiam Cõciliorum has animarum apparitiones probat,
 quas multas affert in omni sæculo noui testamenti vi-
 sas, vsque ad nostra tempora, cum maximo numero illas
 vel vidisse, vel ab alijs visas attestantium, vt illas visibiles
 atque indubitatas oculorum sensui omnibus reddat, atq;
 ostendat. Nos verò anno Iubilæi præterito cum pro suffra-
 gium animæ D. Magdalene famulæ de domo nostra bene
 meritæ Iubilæum suscepissemus, post sequenti mane se
 se nobis leuiter soporatis somno hilarem, pulcherrimam,
 ac splendide indutam monstrauit, cum viua, nec pulchra,
 parum hilaris, & male induta esse consueuisset. Vltimus
 anno præterito obiit D. Achilles Pandolphus noster intus
 familiaris, & continuus assecla, cum quo vt sæpè fie-
 ri solet inter cõfidentes pacti eramus, vt quis nostrum su-
 perstes maneret impenderet, pro præcedente elemo-
 synam pro celebrandis in suffragium missis Sancti Grego-
 rij, distulimus hanc impensam ob curram nostram supel-
 lectilem per aliquot hebdomadas, tandem data facilitate
 illam contulimus. Quando fuit perfecta illa sancta expia-
 tio de mane in aurora apparuit pulcher, & splendide ve-
 stitus, & nos aliquantulum turbatus aspexit, statimq; exhi-
 64 laratus nos cruce benedixit, & etauit. † De loco autem,
 & conditione animarum defunctorum vsque ad extremum
 diem iudicij hæc dicit Diuus Augustinus in Enchiridio c.
 109. & c. 110. Tempus quod inter hominis mortem, & vlti-
 mam resurrectionem impositum est, animas abditis re-
 ceptaculis continet, sicut vnaquæque digna est, vel re-
 que, vel ærumna pro eo, quod sortita est in carne dum vi-
 uerit. Sed credendum est Diuum Augustinum intellexisse
 ibi de animabus non summe bonis, ac perfecte iustificatis.
 Summæ enim bonæ, ac perfecte iustificatæ statim uolant
 ad cælum, iuxta illud. Gaudent in cælis animæ sanctorum,
 malæ uerò ad ærtnas inferni perpetuas. Futurum autẽ
 iudicij particulare statim à morte cuiuscunq; cõtingere,
 nemini dubitare licet, cū aduersus hæreticos in Cõcil. Flo-
 Gg 3 rem

retino declaratum sit, eos qui peccato mortali inquinatos ex hac vita decedunt, mox ad gehennam ignis descendere, eos qui immunes à culpa, & pœna inveniuntur in Coelum ad æternam felicitatem repente conscendere. Purgatorium verò, etiam ex eodem Concilio constat paratum pro illis esse, quæ absolutæ à culpa recedunt, antequam satisfecerint pœnæ illi temporali, cui sunt pro crimine alligati, unde purgatæ volant ad Cœlos pœnitenti peracta. Hinc Dantes in purgatorio cantilena 1, canit ita de purgatorio.

*E cantero di quel secondo Regno
Oue l'humano spirito si purga,
E di salir al Ciel diventa degno.*

Et cantilena vlt. purgatione finita in fine canit ita.

*Io ritorno dalla Santissima onda
Refatto sì come piante novelle
Rinovellate di novella fronda
Puro e disposto à salire alle stelle.*

66 Sed quia mali non solum exemplo, atque exhortationibus, sed & vi cogendi sunt ad bonum, & utrunque munus
67 semper proprium fuit Ecclesiæ. Et quia inter malos pessimi heretici creduntur, ideo de illis cum alligandis, tum cogendis ad bonum in genere, & in specie est disserendum.

S U M M A R I U M.

- 1 Heretici qui dicantur, & de eorum sectis.
- 2 Hereticis interdictum est habere seruos Christianos.
- 3 Rescripta ab hereticis impetrata nullam vim habent.
- 4 Heretici amittunt omnia privilegia.
- 5 Heretici incap. coa. successorum amittunt etiam parentam.
- 6 Heretici an possint, etiam inferri impune a pœnatis.
- 7 Heretici, qui g. sint prohibentur Civiti.
- 8 Heretici conuincuntur non solum canonibus, sed & legibus.
- 9 Heretici quod sint cogendi ad bonum.
- 10 Heretici obsequiis, etque impetrantes ultima supplicia puniendi.
- 11 Accusare de heresi quilibet potest.
- 12 Heresis publicum crimen.

De hereticis, Tit. 116.

Hereticorum et autem appellatione continentur, qui vel leui argumento à iudicio Catholica religionis, & tramite detecti fuerint deuiare, ut sunt Ariani, Macedoniani, & alij plures, vel illorum similes dinumerantur in leg. 2. §. 1. C. de hereticis in leg. Arriani §. C. eodem. & in Nouella const. 109. §. hereticos, & in 24. qua sit. 3. c. qui sit autem 39. per totum, post quos accessere Vgonotti, Lutherani, Calvinista & alij similes, seu peiores in constitutionibus Summorum Pontificum declarati. Horum enim hereses, seu sectæ utroque iure prohibere sunt, nec his conueniendi, vel congregandi facultas vlla conceditur, domibus seu prædijs in quibus conuenire ausi fuerint, Ecclesiæ addictis leg. 2. in princip. & leg. 3. C. de hereticis leg. 2. in princip. & §. fina. C. de summa Trinit. & fide Catholice, & ideo prædia quoq; in quibus monasteria, vel oratoria constituta sunt hereticis alienare prohibentur: item & alia immobilia, quæ quidem ad Ecclesiam pertinent leg. si qui 9. C. de hereticis. Nouella constituti. 13. §. at si hortodoxis Nouella const. 37. §. nulla omnino. Nouella const. 132. & Nouella const. 31. §. si quis item l. omnia §. C. de sacrific. paganorū. Quibus constitutionibus comprehenduntur non solum specificè in eis nominati, sed & omnes alij similes, & multo magis illis peiores, quales sunt heretici nostri temporis, contra quos late scripsit illorum malleus Robertus Bellarminus Politianus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis meritisimus. Sed & seruos Christianos habere hereticis est interdictum l. 1. C. ne Christianum mancip. l. Deo. 4. §. his ita dispositis C. de Episcop. & clericis. Rescripta quoque ab hereticis impetrata vim nullam habent l. 2. §. sciâr C. de summa Trinit. l. omnia §. §. fina. C. de hereticis. Quæque privilegia habuerunt, amittunt, exemplo l. 1. C. de hereticis, & Nouella 45. in princip. & 109. Non ideo onerosa curiali fortuna liberantur l. curiales 7. C. de hereticis. Et par

tibus suis, vel alijs cognatis ab intestato non succedunt, nec ex testamento cuiusquam quidquam capiunt, etiam si miles in suo testamento quid illis reliquerit leg. cognouimus 11. C. de hereticis. Nouella const. 115. §. seniu. verò cum sequent. Nouella constituti. 18. §. hæc autem pmoia, & Nouella const. 144. §. 1. leg. Arriani §. leg. Manicheos. C. de hereticis l. vlt. C. eod. leg. 3. C. de Apostatis Peregrinus de iure iur. lib. 3. tit. 10. Testamenta quoque facere legare, vel donare prohibentur. Nouella c. 144. §. 1. l. Manicheos §. præterea C. de hereticis. & l. Manicheos la. 2. & l. Sanctæ C. eod. & hoc est expeditum tam de iure Civili, quam de iure canonico, ut per Albericum in l. cognouimus C. eod. gl. in c. si quis Episcopus de hereticis vbi Felin. in princ. & est tex. in c. excommunicatus il. §. credentes eod. tit. vbi glo. Abbas antiquus num. 2. Ioan. And. num. 15. Boich. num. 11. Anch. num. 2. Anan. nu. 6. quod est adeo verum, ut non subsistat testamentum conditum ante commissam hæresim, nec factum ante vel post, conualecat per pœnitentiam, secundum Thomam Sanchez in præceptis Decalogi lib. 2. c. 24. num. 5. & sequē. ex allegatis in repertor. inquit. in verbo Pœna ven. Item nota Ioan. à Rosas in sing. 185. num. 3. & ex allegatis in eodem Repertor. inquit. d. verbo Pœna ven. Item an hereticus reconciliatus, Ioan. Calder. de hereticis i. libr. de de pœnis hereticorum, filiorum, & nepotum. Verum de iure Civili vis hereticis illata, si illi nihil moliantur in pœnitentia essonum debet, ut exemplo Iudaorum, & paganorum, rescriptum est l. Christianis 6. C. de sacrific. paganorum. In nullis 14. C. de Iudeis. Quoniam ante declarationem, in pœnâ nec offendi, nec occidi possunt, ut per Albericum in rubr. C. de hereticis num. 5. & 6. Gemina in cap. Prædictes num. 7. ver. crederem, & in Franch. num. 3. in fine eod. tit. in 6. Burfattus in const. 14. num. 19. Amagistratu verò, & à publico listore de mandato magistratus possunt non solum publice puniri, & bello publico persequi, ut per Frac. Aras de bello numero 101. Alphonfus de hereticis capitulo 4. quos sequitur Decianus in libro quinto tractat. crimin. capitulo 42. numero secundo, & tertio Barrius in capitulo ad abolendam numero 22. de hereticis, vbi etiam Abbas numero 11. Soccin. numero 25. Anania numero 19. Sed & à particularibus impune offendi, atque occidi post declarationem, quando aliter puniri non possunt à magistratu. Decianus vbi supra capitulo 41. numero 12 & capitulo 42. numero secundo ita cautum videtur in const. Clementis IV. promulgata de anno 1265. incipiens ex tit. pœnitentia. Boffas de hereticis numero 28. Scaccia de iudicio caus. criminali, & heretica capitulo 79. numero secundo. Postremo heretici Baptizati ad rem publicam accedere, & catholicum circumcidere prohibentur. Nouella constituti. 10. terra §. primo. Videte quam multa, & magna mala ex Civili iure vobis contingant audite modo, quid ex iure canonico, & Civili conueniunt contra vos, dispositum extat. Et quia soletis canonicum ius tyrannicum appellare, & sic varijs pretextibus euitare intelligite quod contra vos ad illud se referunt Civiles leges, illudque mandant contra vos observari, quod idem est ac si vique illud idem, quod canones, sanxissent, & leges. Dicit enim Imperator in lege secunda C. de hereticis. Omnes veteræ legibus diuinis, & Imperialibus constitutionibus hæreses perpetuo, quiescant, & colligitur ex supra allegatis, in quibus fit mentio de omnibus illis sectis de quibus, & canonice iura disponunt, ut nulla profus inter Civiles leges, & canonicas sanctiones legatur discrepantia in disponendo contra hereticos. Non obstat, quod heretici fatendo se esse malos, dicant malos non esse cogendos ad bonum, ut 23. quaestione quarta capitulo displicet, capitulo quando vult, capitulo non inuenitur, capitulo quis nos, capitulo quid crudele, capitulo sicut in princip. quaestione quinta capitulo ad fidem capitulo si propterea, capitulo si vos, capitulo non vos, capitulo de lignibus, capitulo quali nos, capitulo relegantes, & 24. quaestione tertia capitulo Apostolicæ, & lege secunda in princip. C. de hereticis. Quoniam hoc expresse confutatur in citatis locis, in quibus multis, atque illis validissimis rationibus monstratur hereticos ad salutem etiam inuitos esse trahendos, ita claris verbis, & rationibus legitur in dicto capitulo displicet 38. & in alijs superioribus citatis, in quibus afferuntur multa exempla vio-

lencia, & coactionis, factae malis, vt cogantur ad bonum, & in d. 1. q. 1. c. qui peccat. 40. probatur Ecclesiam hereticos summa cum ratione persequi, quod idem probatur in c. si Ecclesia 42. & sequen. Exemplo Christi, qui vocavit Paulum Ecclesiae suae postea magnum edificatoiem, sed horrendum antea vastatorem, quem non solum voce compescuit, verum etiam potestate prostravit, atque in infide litatis tenebris saevientem, ad desiderandum lumen cordis, vt surgeret, prius corporis caecitate percussit. Item & exemplo Moysis, qui populum flagellavit, postquam cognovit illum adololatrare, alto secreto Dei, vt illum in praesenti terret, & disciplinam in posterum daret, vt Num. 12. & 25. & exemplo Davidis, qui in Psalmo 100. inquit. In matutino interficiebam omnes peccatores terrae, vt disperderem de Civitate Domini omnes operantes iniquitatem. Sic planè, & Apostolus non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus eius saluus sit in die Domini Iesu: tradidit, & alios, vt discerent non blasphemare, d. q. 4. c. quid crudele 44. ex Dico Augustino contra Faustum lib. 22. ca. 79. Hoc idem probatur in d. l. 2. C. de hereticis, & in l. Arriani. s. C. eod. libi. Manicheis etiam de Civitate peccatis, & vitio supplicio tradendis, quoniam his nihil relinquebat loci est, in quo ipsi etiam elementis fiat iniuria. Quinctis quoque legibus, quae contra eos, caterisque qui nostrae fidei refragantur, olim diversisque temporibus latae sunt, semper vindicta obsequantia valuit. Quid violentius, quid coactius ad ipsos trahendos ad bonum constitui poterat, quam privatio omnium bonorum corporis, & fortunæ, usque ad ultimum vite supplicium? Nihil certe de hac coactione scribit Divus Augustinus epist. 48. ad Vincentium Donatistam, scribit Divus Gregorius lib. 3. epist. 33. ad Praefectum Africae lib. 5. epist. 63. ad Mauritium Imperatorem, & lib. 7. epist. 5. ad Brunichildem Reginam Francorum, & scribit Divus Thom. in 2. 2. q. 112. art. 3. Vnde hanc sanctam disciplinam didicit Sanctissimus Imperator Theodosius d. l. 5. promulgator, nisi ex magistro Deo, Moysè, Davide, Petro, & Patribus ceteris eodem zelo, eadem charitate, eadem dilectione, eadem pietate, vt trahat illos ad bonum. ¶ Sunt ideo tantis authoritatibus cogendi haeretici ad bonum, accusandi, inquirendi, retinendi, & si opus fuerit, quia obstinati persistant, atque in poenitentiam ultimo sunt supplicio afficiendi. d. l. 5. glo. & Doctores omnes in d. c. ad abolendam de hereticis, & in c. 2. de hereticis in 6. Decianus lib. 5. traet. crim. ca. 40. per totum. Hac itaque ratione, quia ad eorum bonum tenent, introducta accusatio est, & sanctissima inquisitio omni alia privilegiata, & accusatus, si sane de hereticis in 6.

11 † Et quamvis haeresis inter publica iudicia non conveniret secundum aliquos, de ea tamen quilibet accusare potest, l. 1. ff. de publicis iudicijs, l. Manicheos, C. de hereticis, Bald. in rubr. C. qui accus. non poss. col. 2. & in l. reos, col. 2. C. de accusat. l. Apostatarum, C. de Apostatis, s. licentiam Auth. quomodo oporteat Episcopos, Decianus lib. 5. traet. crim. cap. 20. Vult enim legislator in dict. l. Manicheos, s. 1.

12 † Esse publicum crimen, quia quod in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, vt post contracti etiam consentiunt, ibi gl. in verbo crimen. Azonum, 6. Burregar. in summano, & in prin. notab. Odofred. num. 1. Alberic. numer. 2. Salycet. in summano. Probus ad Monachum de heretico in 6. num. 8. & 9. lieta D. extat Constitutio Federici incipient. Inconfutem relata per Pegnan. inter literas Apostolicas fol. 18. Sed de hereticis alia plura referentur in Synagoga comm. opin. loco 1. tit. 27.

- 12 Excommunicatus ob resistantiam factam inquisitoribus post annum de heresi inquirendus.
- 13 Principes non debent inquisitoribus resistere sub poena excommunicationis.
- 14 Principes inquisitoribus opem ferre debent.
- 15 Excommunicatus in contumaciam per annum persistens de heresi est inquirendus.
- 16 Christum verum Deum, & hominem non credens reputatur hereticus.
- 17 Christum, & Discipulos proprium nil habuisse dicens hereticus est.
- 18 Mariam Virginem in peccato maritali conceptam dicens est hereticus.
- 19 Sanctorum memoriam, & venerationem contempnes hereticus reputatur.
- 20 Congregationes pia non sunt contemnenda.
- 21 Conciones priuatas habens ad contemnendas Ecclesiasticas sanctiones haeresim incurrit.
- 22 Iustitia non estimanda ex pallio, & osstru.
- 23 Ieiunans die Dominico de heresi potest inquiri.
- 24 Carnium ab esu abstinens pro execratione, inquiritur de heresi.
- 25 Coniugium contemnere est haeresis.
- 26 Simoniacus potest inquiri de heresi.
- 27 Simonia quare dicatur haeresis.
- 28 Christum magis inquiritur de heresi, declaratur.
- 29 Veritas etiam libere non defendens potest inquiri de heresi.
- 30 Episcopus inquisitor haereticum haereticum vel Paganum inquiritur de heresi.
- 31 Inquisitio contra haereticum non cessat per mortem ipsius, declaratur.
- 32 Haeretici etiam mortui sunt damnandi, declaratur nu. 33.
- 34 Inquisitio contra haereticum cessat, si poenitentiam negat, & ad fidem redeat.
- 35 Haereticus relapsus ad poenitentiam non admittitur, sed puniatur.
- 36 Haeretici relapsi seculari iudicio ad ultimum supplicium damnari non denegatur sacramentum poenitentiae, & Euchariisua.
- 37 Haereticus poenitens debet abire, & cautionem prestare de non reinsidenda.
- 38 Inquisitoris iurisdictionem verna declarare potest ob quodcumque privilegium.
- 39 Inquisitio derogatur non solum contra haereticos, sed & contra factores, & alios plures, vt ibi.
- 40 Index competens inquisitionis haereticis quibus sit, & non potest esse laicus.
- 41 Episcopus regulariter cognoscit de haeresi in sua diocesi, declaratur nu. 42.
- 42 Inquisitorum a iurisdictione neminem exemptus quocumque privilegio, vel indulto.
- 43 Inquisitionis iurisdictione non potest ab Episcopo exerceri, si sit minor 40. annorum.
- 44 Inquisitor non nisi ante quadraginta annorum consistens, de.
- 45 Episcopus, vel Praelectus de heresi suspectus a Papa cognoscendus.
- 46 Contrarios criminis haeresis, quomodo procedatur.
- 47 Carceres inquisitionis, quomodo custodienda.
- 48 Ministrum inquisitionis, quomodo iurare, & coram quo teneantur.
- 49 Forma procedendi in crimine haeresis.
- 50 Inquisitus de heresi, quomodo duro carceri magis ad poenam quam ad custodiam tradi possit.
- 51 Testes quomodo examinandi, & an eorum dicta publicanda in crimine haeresis.
- 52 Probatur haeresis etiam per testes excommunicatos, socios criminis non periuos.
- 53 Inquisitus de heresi potest condemnari in contumaciam.
- 54 Infirmitas petens haereticos se consolaturus, praesumitur haereticus.
- 55 Inquisitores haeresis simul, vel separatim cognoscere possunt.
- 56 Inquisitores pro auxilio populorum clericum periuos, & alios possunt conuocare.
- 57 Inquisitores non debent abusi potestate sub poena excommunicationis.
- 58 Inquisitores non cognoscunt alias causas quam haeresis.
- 59 Idololatria quomodo punienda.

S V M M A R I V M.

- 1 Accusatio haeresis ex quibus causis comparat.
- 2 Haeresis quid sit, & quid haereticus.
- 3 Haeresis unde dicta.
- 4 Haeretici, qui sint.
- 5 Haeresis a quis dicatur.
- 6 Haereticorum quid proprium.
- 7 Haeretici quare diuina providentia permittantur.
- 8 Schisma quid sit, & unde dicta.
- 9 Inquisitionis causa, pro crimine haeresis plures assignantur.
- 10 Christianus ad Iudaismum inclinans haereticus reputatur.
- 11 Inquiri potest de heresi contra Christianum abiorum errores defendentem.

Schisma

- 61 *Schisma, quomodo puniendum.*
 62 *Religiosi grauius, quam seculares de eodem crimine puniendi.*
 63 *Hæretici an ultimo supplicio afficiendi de iure canonico.*
 64 *Hæreticus post aburrationem relapsus, quomodo puniendus.*
 65 *Relapsus hæreticus quis dicatur.*
 66 *Hæretici ab Ecclesia, quomodo puniantur.*
 67 *Appellatio non datur a sententia in iudicio hæresis lata.*
 68 *Bona hæreticorum, quomodo confiscanda.*
 69 *Bona Clerici hæretici, quomodo confiscanda.*
 70 *Confiscatione facta bonorum hæretici, vxor detrahit dotem, declaratur.*
 71 *Filij hæreticorum, & eorum fautores vsque ad secundam lineam paternam, & ad primam maternam sunt inhabiles ad omnia officia.*
 72 *Hæretici occulti penitentes absolui possunt a proprijs Episcopis, declaratur.*

De causis, ex quibus accusatio hæresis competit, vel de ea sit inquisitio formanda.

Tit. III.

Prima & itaque, ac principalis, seu generalis accusationis, seu inquisitionis causa est ipsa hæresis, per ea, quæ dicta sunt in tit. præceden. & vt dicunt omnes in l. i. & toto tit. C. de hæreticis. Doctores in rubrica, & in c. i. & toto tit. de hæreticis. Clarus Bossius vtique de hæresi. † Ad quam causam declarandam primum: notanda est definitio ipsius hæresis: Quæ nihil aliud est, quam de sacramentis Ecclesiasticis aliter sentire, aut docere, quam sancta Mater Ecclesia Catholica Romana docet prædicat, atque obseruat, c. ad abolendam. 9. de hæreticis. 24. q. 1. ca. loquitur 18. cum c. sequen. c. Dominus, c. aduocauit, ca. quoniam venis, c. quicumque, c. didicimus, q. 3. c. hæresis, ca. hæreticus, c. qui in Ecclesia, c. qui aliorum, l. 1. §. fin. C. de hæreticis, l. 1. & 2. & toto tit. C. de summa Trinit. & fide Cathol. Nouella c. 9. §. hæreticos, & secundum Diuum Hieronymum in Epistola ad Galatas 5. ita definitur. † Hæresis Græcè ab electione dicitur. Quod eam vnusquisque sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Alij dixerunt, quod hæresis est electio falsarum, vel nouarum opinionum de fide, vel per inuentionem, vel per sequelam alicuius commodi, gratia, maximè Vanæ gloriæ, principatusque sui. Hæc definitio partim sumitur ex allegatis partim ex. 14. q. 3. ca. hæreticus, ex Diuo Thoma 2. 2. q. 1. artic. 1. & ex Hostien. in summa, eod. tit. quam ponit Socin. in rubr. de hæreticis, num. 1. Alij dixerunt, quod hæresis est diuisio, seu separatio a fide Catholica vt Azo, & Hostien. in summis, quam referunt Arnal. Alber. in rubric. de hæreticis in 6. in quaest. 1. num. 1. F. Rayner. in summa in verbo hæresis, ca. 1. ver. primo circa hæresim. Tabien. in verbo hæreticus, numero 26. Ghirland. de hæreticis, quaest. 1. num. 4. ver. vel dicas. Repertor. inquisitor. in verbo hæresis, §. 1. rubr. quid sit hæresis ver. secundo, & ver. tertio, & in §. 3. in verbo hæreticus ver. sed hæreticus Alij dixerunt quos refert Arnal. Albert. in rub. de hæreticis in 6. q. 1. num. 19. Quod hæresis est opinio, siue dogma falsum Catholicæ veritati contrarium in eo, qui Christianam fidem professus est, vt per Turcrem. in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. numero 1. & hanc definitionem alijs reiectis defendit Arnal. vbi sup. numero 19. & sequen. cui adhæret Tolet. de instr. sacerd. lib. 4. c. 3. numer. 1. dum dicit, quod hæresis est error pertinax hominis Christiani fidei Catholicæ ex parte contrarius: Didac. lib. 3. variat. cap. 1. num. 2. & alij relati per Arnal. vbi supra alias reuelerunt definitiones, quæ licet verbis discrepantes sint, tamen concurrunt in eandem substantiam, vt bene aduertit Pegna in additionibus ad Emericum in Directorio inquisitor. par. 2. q. 1. Commentario 26. folio 246. col. 2. ver. ac hæresis. Deinde notandum est, quid sit hæreticus, & Azo in summa de hæreticis dixit Hæreticum esse: Qui à iudicio, & tramite Catholicæ religionis detectus fuerit deuiare, vel qui non est membrum scientiæ Catholicæ Ecclesiæ, vel qui non credit secundum, quod prædicant sacrosancta quatuor Concilia. Bellam. in c. inter schisma. 24. q. 3. dicit, quod hæreticus est ille, qui rectam fidem se simulat confiteri, sed Sanctorum Patrum traditiones superbe contemnit, & se aliqua malevolentia ab Ecclesiæ

vnitate scindit, Calderi. in tract. de hæreticis rubr. de hæretic. credentibus, num. 1. dixit. Hæreticum propriè esse eum, qui contra fidem credit. Concilium Tarraconen. dixit eos esse hæreticos, qui in suo errore perdurant. Arnald. in rub. de hæretic. in 6. q. 1. 3. num. 4. dicit propriè esse hæreticum dici illum, Qui suscepta religione Christiana, Christi fidem in generali profitens, aliquam, vel aliquas in speciali opinionones contrarias Catholicæ veritati pertinaciter tenet, & sequitur Syluest. in verbo hæresis, §. 1. numer. 1. ver. hæreticus, dixit, quod hæreticus est is, qui circa ea, quæ sunt fidei, errat per intellectum, & pertinaciter hæret erroris per voluntatem, & ita per Diuum Thomam, & communiter per omnes definiti testatur Repertor. inquisitor. in verbo hæreticus ver. sed comprehendendo. Ex quibus definitionibus sicut apparet hæresim pluribus modis posse committi, errorumque plures esse species, vt videri potest ex text. & notatis ibi per Doctores in c. 3. de hæreticis, & ex glo. in l. 2. in verbo leui argumento, C. eod. ex Bald. Cardin. Abb. Oldrad. Franc. Federic. de Senis in locis relatis per addentes ad Salycet. in d. l. 2. litera A. in verbo, qui dicantur hæretici, ex l. quicumque, C. eod. ex Clement. fin. eod. tit. ex Deciano lib. 5. tract. crimin. ca. 17. per totum Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 6. per totum. Ita & plures reperiuntur sectæ hæreticorum, dinumeratæ in l. Arriani, C. de hæreticis, & in 24. q. 3. ca. quidam. 39. & in alijs tum Summorum Pontificum, tum Imperatorum legibus, atque constitutionibus relatis per Pegnam post Directorium inquisitorum, & alios, quas omnes referre tediousum esset. † Quicumque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, quo scripta est; licet de Ecclesia nõ recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens, quæ peiora sunt, secundum Diuum Hieronymum in Epistola ad Galatas 5. & Diuus Augustinus in lib. de vtilitate credendi, c. 1. relatus in 24. q. 3. c. hæreticus. 28. inquit, Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque sui gratia falsas, ac nouas opinionones, vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui huiusmodi hominibus credit: homo est imaginatione quadam veritatis, ac pietatis illusus, & contra Manicheos, inquit, Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquod, prauumque sapiunt: si corcepti, vt sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, ac mortifera dogmata emenda se nolunt, sed defensione persistunt, hæretici sunt. Et Urbanus Papa, inquit. Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam alijs offendiculum erroris præparat, & confirmat. † Vnde quia magister erroris est, non tantum hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicendus est, relatus in d. q. 3. c. qui in Ecclesia. 3. t. c. sequen. Decianus in tract. crimin. lib. 5. c. 7. per totum, & pluribus sequen. & c. 17. & sequen. & in quo differat Hæresiarcha ab hæretico dicitur in Repertor. inquisitor. in verbo Hæresiarcha per totum. Vbi Hæresiarcha dicitur ille, qui gignit errorem, item qui docet errorem, quem ipse gignit, vel sequitur, item qui publicè defendit errorem, & dicitur Hæresiarcha ab hæresi, & archa, quasi archa hæresis ad conseruandum errorem, vel quia ab hæresi, & Archi verbo Græco descendit, dicitur Princeps hæreticorum, sicut Patriarcha dicitur Princeps Patrum. Roias singul. 73. numero 4. Emeric. in Directorio inquisitor. par. 2. q. 39. & ibi Pegna in addit. Comment. 60. † De hæreticis etiam notandum est sensum manifestum esse, quod sophismatibus suis, & arte dialectica opprimant Ecclesiasticos. Transferunt Principes Iuda terminos, quos posterunt Patres eorum, quando immutant mendacia veritatem, & aliud prædicant, quam ab Apostolis acceperunt. hæc Diuus Hieronymus libro 2. Comment. ad ca. 5. Osee, & inferius inquit, Veteres scrutans historias inuenire non possum scidisse Ecclesiam, & de domo Domini populos seduxisse, præter eos, qui sacerdotes à Deo positi fuerant, & Propheta, id est speculatores. Isti ergo vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum, & in diq. 3. c. vlt. denominantur multorum hæreticorum sectæ ante Arrianam, & multæ post Arrianam, quas nominant etiam l. Arriani, C. de hæreticis, & aliz leges citatæ in tit. præceden. & in d. c. vlt. recitantur earundem sectarum perfidas contra Catholicam Ecclesiam Romanam sententias. Profertur etiam in fine aliz plures hæreses sine auctore, & sine omnibus pro-

7 proprijs ipsarum hæresum. † Tandem redditur ratio in c. 40. ex Diuo Augustino lib. 1. c. 1. de Genesi contra Manicheos, quare diuina prouidentia multos errare, & in hæreses labi permittat. Ideo enim, inquit, diuina prouidentia multos diuersi erroris hæreticos esse permittit, vt cum insultant nobis, & interrogant nos ea, quæ nescimus, vel sic excutianus pigritiam, & diuinas scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus ait. Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant inter nos. Hi autem Deo probati sunt, qui bene possunt docere, sed manifesti hominibus esse non possunt, nisi cum docent. † Notandum etiam est, quod species cognata hæresis, est schisma. 24. q. 1. ca. schisma in princ. Decian. lib. 5. tract. crimin. c. 60. Nec tam graue peccatum est, vt idololatria, infidelitas, & heresis, vt plene per Marianum Socin. in rubr. de schismaticis, nume. 10. & sequen. Licet quandoque possit contingere, quod schismaticus magis peccet, quam infidelis, vt ibidem, & fuit doctrina Diui Thomæ 2. 2. q. 39. artic. 2. de atrocitate huius criminis multa refert Tholosanus noster in Syntagma iuris lib. 33. c. 11. num. 1. Decian. vbi supra, c. 63. per totum, & differt ab hæretico in eo, quia hæreticus non opponit se di recte vnitati Ecclesie, sed fidei, schismaticus vero è contra, vt 24. q. 3. c. inter, vbi glo. ponit aliam differentiam, de qua Archidiaconus Bellamera, & Turrecremat. ibi. Si quidem schisma, quod Græcum nomen est, scissuram notat, sed in vnitatem scissura esse non potest. Non ergo vnitati communicant, qui schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, & ab eo, quod vnum est, vt Apostoli Iudæiani verbis loquar, semetipfos segregantes spiritum non habent, quæ omnia etiam hæreticis conueniunt, per allegata paulo superius, & strictè, & proprie, prout accipitur in c. 1. & 2. de schismaticis. Schisma est illicita disceptatio eorum, inter quos debet esse vnitatis, vel est illicitus ab vnitatis, vel vniuersitate recessus, secundum Archidiaconum in locis allegatis, velatis per Marianum Socin. in rubr. eodem num. 1. & secundum Hostiensium. citatum à Socino ibi. Schisma est illicita diuisio per inobedientiam ab vnitatis Ecclesie facta cum rebellionem. Sanchez in præcepto Decalogi lib. 2. c. 36. nume. 1. dixit. Schisma esse disunctionem per quam quis se ab vnitatis Ecclesie separat in quantum est corpus mysticum ex vniuersis fidelibus, & Romano Pontifice, tanquam capite constantem, & hanc definitionem dicit esse Diui Thomæ 2. 2. q. 39. artic. 1. & dicuntur schismatici diuisi ab vnitatis Ecclesie Romanæ, qui conantur suos Episcopos, Presbyteros, & constitutiones facere, Ecclesieque Romanæ veras constitutiones contemnunt 7. q. 1. c. Nouatianus, & ca. denique, distinct. 29. ca. nulli. per quæ iura ita dixerunt communiter omnes in d. ca. 1. & 2. de schismaticis. Tholosanus in Syntagma iuris, lib. 33. c. 11. num. 2. & sequen. Nituntur enim isti soluere vnitatem Ecclesie, Decianus vbi supra c. 60. nume. 1. & sequen. & illi, qui Summo Pontifici subesse nolunt, & qui in vniuersis Ecclesie communicare recitant, scissuram facientes aliamque Ecclesiam, & alium Pontificem constituentes 7. q. 1. c. non autem, vbi glo. & in cap. ad nostram in verbo Ecclesie de hæreticis. Diuus Thomas 2. 2. q. 39. artic. 1. Marian. Socin. in rubr. de schismaticis, numero 5. glo. in c. 1. de hæresibus in 6. Decianus, vbi supra ca. 17. ver. 22. Item inobedientes, & recedentes ab obedientia Papæ, & Sedis Apostolicæ schismatici reputantur, distinctio. 17. c. Consilia, per quæ in text. ita scripsit Anan in rubric. de schismaticis, nume. 7. Diuus Thomas 2. 2. q. 39. artic. 1. ver. Præterea hoc idem cautum est in Bulla Cænz Domini ver. Nec non schismaticos, & c. vt ferè semper sit cum hæresi schisma coniunctum, vt per Socin. & alios supra citatos in rubr. de schismaticis. † Secunda accusatio, vel inquisitionis causa est, si quis leui argumento à iudicio Catholice religionis, & tramite detectus fuerit deuiare, vt probatur in princ. tituli præcedentis, ex l. 2. in fine, C. de hæreticis, vbi glo. intelligendo verba illa, leui argumento, quoad probationem hæresis, firmat per leuem suspicionem probari, eam sunt sequuti Henric. Boich in c. 1. nume. 7. de hæreticis, Archidiaconus in c. vt officium, num. 9. de hæreticis in 6. vbi Ioan. Andr. num. 2. Rojas in tract. de hæreticis part. 2. assert. 6. num. 148. Repertor. inquisitor. in verbo conuincit. ver. primo, & in verbo probationes, ver. item nota. Mascardus de probationibus lib. 2. conclus. 861. num. 4. Quod quidem verum est ad inquirendum, non autem ad condemnandum, vt sensere idem Boich, & Rojas, vbi supra. Re-

pertor. inquisitor. in verbo testes, ver. non sufficit. Simach. Catholicarum institutio. tit. 50. de præsumptio. numer. 28. & tit. 51. de probationibus, numer. 11. & in Enchirid. Vioalt. Religion. tit. 41. de suspicionibus, num. 5. & 6. Lopez in allegationibus hæreticis, §. 12. post medium. Decian. in tract. crimin. lib. 5. c. 20. 21. & 35. num. 20. Carer. de hæreticis, num. 116. Verum vtique erit quoad purgationem indicendam, Archidiaconus in c. vt officium, num. 9. de hæreticis. Rojas d. assertio. 6. sub nume. 149. Afflict. in Constitut. Regni, rubr. de hæreticis, num. 31. Lopez in allegationibus hæreticis, §. 12. post medium. Mascardus de probationibus lib. 2. conclus. 861. num. 6. Bossius de hæresibus, numero 22. periculosum tamen est ex leui suspitione honestum hominem in iudicium trahere, vt per Decianum, vbi supra libro 5. c. 47. num. 2. Pegna in addit. ad Eymeric. in Directorio inquisitor. par. 3. q. 87. comment. 136. Scaccia de iudicio causar. ciuili. crimin. & hæreticis. c. 59. numero 10. & 11. Martinus del Rio disquisitionum Magicarum lib. 5. sect. 13. in princ. Gabriel. in conf. 160. nume. 7. lib. 1. Item verum erit quoad abiurationem de leui. Repertor. inquisitor. in verbo abiuratio, ver. sed abiurationis, & in verbo suspectus, ver. nota, quod quando. Squillacen. de fide Catholica, c. 31. nume. 2. Eymeric. in Directorio inquisitor. par. 2. q. 55. nume. 9. & 10. & ibi Pegna litera F. & parte 3. de quarto modo terminandi processum fidei per abiurationem de leui, nume. 161. & sequen. t. vbi ponit formam abiurandi de leui. Decian. lib. 5. c. 47. num. 2. Scaccia vbi supra, ca. 59. numero 10. & 11. Sola enim suspicio sufficit, vt quis hæresim teneatur abiurare si vult Ecclesie reconciliari, vt probat Simanc. Catholicarum institut. tit. 1. de abiuratione. numero 18. & 21. Quia leuis suspicio, leuia que indicia sufficiunt ad condemnandum suspectum de hæresi, vt in Repertor. inquisitor. in verbo. Testes ver. nota, quod sufficit. Carer. de hæreticis, num. 118. Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 38. num. 7. Verum tamen omnia hæc intelligi debent, quando dicta leuia indicia fuerint plenè probata, aliàs secus, vt per Ananiam de hæreticis sub num. 3. Archidiaconus in ca. vt officium, num. 9. ver. sed illa signa, eod. tit. in 6. & ibi addentes litera A. Ioan. Andr. num. 2. Gemin. num. 6. Rojas de hæreticis parte 2. assertio. 6. nume. 148. Repertor. inquisitor. in verbo indicia, ver. inditia hæresis. Simanch. Catholicarum institut. tit. 50. rubr. de præsumptionibus, nume. 27. Squillacen. de fide Cathol. c. 34. numer. 1. Oldrad. conf. 210. Bossius de hæreticis, num. 5. Decianus lib. 5. c. 35. num. 20. Menochius 10 conf. 82. num. 155. Mascardus conclus. 861. num. 6. † Tertia causa accusationis, & inquisitionis hæresis est, si Christianus ad Iudaismum defecerit, contra 13. de hæreticis in 6. Nam Christiani ad Iudaismum transseunt, & redeunt, hæretici reputantur, vt notant ibi glo. & Zenzel. Geminian. in summ. & num. 6. Franch. num. 2. Zabarel. in Clem. 2. §. inquisitorum, nume. 7. de hæreticis. Repertor. inquisitor. in verbo Apostasia, ver. sed an isti conuersi. Squillacen. de fide Cathol. c. 48. num. 3. Decianus in tract. crimin. libro 5. c. 10. num. 21. & c. 15. num. 1. Vel si Iudaus effusus Christianus ad Iudaismum redierit, nam vt hæreticus in pœnam capitis, & confiscationis bonorum damnandus erit, per tex. in l. 1. C. ne sanctum baptisma, & ita voluit Syluest. in summa in verbo hæreticus, §. 2. ver. & quia tales Iudæi. Quibus autem signis cognoscantur hæretici reiuuantes, quos docet Repertor. inquisitor. in verbo commissio, ver. an suspectus, & in verbo reiuuantes. Decianus vbi supra lib. 5. c. 15. num. 5. & sequen. Menoch. de arbitrar. cas. 547. vbi refert decem signa, seu coniecturas, quibus arguitur Iudæum baptizatum ad Iudaismum redire, & si Iudæi, seu alij infideles conuersi ad fidem baptizati fuerint, priorisque ritus seruent sunt compellendi illos deserere, & obseruare ritus Christianæ fidei per pœnam contra hæreticos constitutam, c. quidam, de Apostasia, & ibi communit. Doctores, Ioan. Andr. num. 2. Butr. num. 4. Zabarel. numero 1. Ioan. de Anania, num. 3. vbi citat tex. in d. c. contra. 13. de hæreticis in 6. Repertor. inquisitor. in verbo Apostasia, ver. sed apostasia à fide, & in verbo cogendi. Menoch. de arbitrar. casu 546. numer. 23. & si infantes Iudæi fuerint baptizati, d. ca. 13. ver. etiam si huiusmodi redeuntes, dum erant infantes, & c. vt hoc ibi notauit, gloss. 1. & in verbo infantes Monachus num. 1. Probans nume. 2. Archidiaconus. Geminianus, num. 1. Franch. nume. 1. Vel non spontè, sed coactè coactione conditionali, non autem præcisè, & abso-

- absoluta fuerint baptizati, d. c. contra. 13. de hæreticis in 6. ibi. Etiam si huiusmodi redeuntes mortis metu, non tamen absolutè, aut præcisè coacti baptizati fuerint, vt notat hoc ibi glo. 1. Menochius num. 2. Probus, num. 8. Archidiacon. col. 1. Geminian. num. 2. Decian. lib. 5. c. 10. num. 2. c. 40. num. 6. ver. sexto. Iudæus enim, qui baptismum suscipit, etiam coactè, illud seruare, & colere compellendus est, c. maiores, §. nunc autem ver. si opponitur, de baptiz. Calder. de hæreticis rubrica de ijs, qui condemnantur, vt hæretici, num. 1. Repertor. inquisitor. in verbo Baptism. ver. sed vtrum, & ver. sequent. & in verbo cogendi, ver. nunc autem videndum. † Quarta causa accusationis, & inquisitionis hæresis est, si quis Christianus aliorum hæreticos errores defendat. 24. q. 3. c. qui aliorum 32. & d. c. contra. 13. in fine, de hæreticis in 6. & vbi que glo. & Doct. Ioan. Andr. in c. 2. in princ. de hæreticis, vbi Zabarella in 1. opposit. Marianus Socin. num. 2. Ioan. de Anania, num. 5. & 6. Hostien. in c. si aduersus, num. 1. & ibi Ioan. Andr. num. 2. Anchar. num. 1. Zabarel. num. 2. de hæreticis, gloss. in c. excommunicamus il primo, §. credentes in verbo receptoris, eod. Hostien. num. 18. Butrius num. 34. Anania, num. 14. Repertorium inquisitor. in verbo defensores, ver. 1. & ver. qui aliorum, Decian. in tract. crimin. lib. 5. c. 17. ver. 32. & c. 51. numer. 9. † Quinta causa accusationis, & inquisitionis hæresis est, si resistens inquisitoribus hæreticæ prauitatis, ob id fuerit excommunicatus, & nihilominus in ea p. annu perseverauerit, c. vt inquisitionis. 58. §. final. de hæreticis in 6. vbi glo. 1. & in verbo, vt inquisitionis. Monachus ante numer. 1. Geminian. in §. si verò, numer. 3. Repertor. inquisitorum in verbo excommunicare, ver. omnes Domini, & in verbo impediens, ver. 1. Calderin. de hæreticis, rubr. de offic. & potest. cuiuslibet Rectoris, num. 77. Squillacen. de fide Catholica, c. 38. num. 1. Eymeric. in Directorio inquisitor. par. 2. q. 47. num. 2. & q. 53. num. 2. & q. 54. numero 2. 13 & 3. q. 56. nume. 2. & par. 3. nume. 212. † Nam Imperator, Reges, Principes, vel eorum officiales non debent Episcopis, & inquisitoribus hæresis directè, vel per indirectum resistere sub pœna excommunicationis, in qua si per annu animo permanferint, ex tunc velut hæretici condemnantur, d. c. vt inquisitionis. 18. de hæreticis in 6. cum alijs mox allegatis. † Immo debent illis assistere, opem ferre, brachium sæculare requisiti præstare, præstare, & carceres p. custodia carceratorum pro crimine hæresis, vt in d. ca. 18. vbi glo. Zenzel. & alij omnes, sicut enim inquisitores ea omnia pro auxilio eorum officij petere possunt, vt probat Calderin. de hæreticis, rubr. de pœnis hæreticorum, nume. 11. ver. denique. Zanchinus de hæreticis, c. 37. num. 2. Squillacen. de fide Catholica, c. 38. nume. 1. Carer. de hæreticis, numero 93. & si delegatis sine ista facultate expressè concessa id negent nonnulli apud Eymeric. in Director. inquisitor. parte 3. q. 57. vbi Pegna, Rojas singul. 97. nume. 2. Ita & illi omnes in potestate sæculari positi debent requisiti ea omnia accomodare, d. c. vt inquisitionis, vbi gloss. 1. Geminian. 2. Repertor. inquisitor. in verbo Brachium sæculare, ver. 1. Simanch. in Enchiridion Violat. religionis, titu. 66. de iudicibus sæcularibus, num. 2. Zanchinus de hæreticis, c. 8. num. 2. Et sententias contra hæreticos per Inquisitores latus, debent statim, & indilate exequi, traduntur enim damnati sæcularibus potestatibus puniendi pœna dicta, d. c. vt inquisitionis, §. vsque de hæresi, §. prohibemus, de hæretic. in 6. vbi glo. & Doctores ibi. sine mora exequenda, ita glo. & citati Doctores, Felin. in c. ad abolendam, numero 4. & 5. de hæreticis. Repertorium inquisitor. in verbo excommunicare, & in verbo exequitur. Simanch. Catholicarum institut. tit. 36. de iudicibus sæcularibus, num. 3. & sequent. & in Enchiridion Violat. religionis, titu. 66. ead. rubric. numero 3. Squillacen. de fide Catholica, cap. 44. num. 1. in fine. Bossius de hæreticis, num. 35. Clarus in §. hæresis, nume. 4. ver. & scias. Rojas singul. 107. Decianus tract. crimin. lib. 5. cap. 25. num. 2. † Sexta causa accusationis, & inquisitionis est, si in negotio fidei citatus, ob contumaciam fuerit excommunicatus, & per annum in ea perseverauerit, c. cum contumacia 7. de hæreticis in 6. Nam excommunicatus propter contumaciam non respondendi super hæresi, de qua erat suspectus, post annum damnatur, vt hæreticus, d. c. 7. vbi glo. Zenzel. Geminian. in summario, & numero 3. & 6. Franchus in summario, & num. 7. cap. vt inquisitionis, ibi. quam si per annum eod. glo. in ca. si aduersus in verbo au-
- xilium, & in cap. excommunicamus, il primo, in verbo condemnentur, de hæreticis, vbi Hostien. nume. 2. & 4. 6 & 7. Ioan. Andr. num. 3. Boichnum. 3. Butrius nume. 7. Anchar. num. 4. Socin. num. 1. Archidiacon. in cap. accusatus, num. 1. & ibi Geminian. nume. 2. de hæretic. in 6. Hostien. de summa Trinitate, & fide Catholica, num. 19. vbi etiam Ioan. Andr. num. 26. Amola nume. 11. Hostien. in summa de Hæreticis, §. qualiter, num. 4. Calderinus de hæreticis rubric. 2. de auctoritate inquisitor. num. 5. & rubr. de ijs, qui condemnantur, vt hæretici, num. 1. & rubr. de ijs, quæ pertinent ad executionem officij, nume. 13. Afflictus in Constitut. Regni de hæreticis rubrica 1. num. 31. & rubr. 2. num. 55. Menoch. de arbitrar. casu 374. numer. 10. Bursat. conf. 7. num. 23. Rojas singul. 2. num. 4. & 5. & singular. 60. nume. 3. Decian. in tract. crimin. lib. 5. c. 95. num. 20. & num. 24. & ca. 38. num. 8. Quod extenditur etiam si ob aliquam aliam causam quis per annum steterit in excommunicatione, Ioan. Andr. & Abbas in c. fin. de pœnis. Viuius opin. 261. num. 1. Quod potest exemplificari in ijs, qui spretis Summorum Pontificu. Constitutionibus sub pœna excommunicationis latis, illis non solum non obtemperant, sed perficita fronte factis obuiam eunt Decianus vbi supra lib. 5. c. 17. ver. 25. Farinacius de hæresi, quæst. 158. num. 10. & 11. & in quæst. 187. numero 18. & sequent. Nam contra istos vti de hæresi suspectos saltem est procedendum. Decianus, & Farinacius, vbi supra, & supra lib. 2. tit. 9. num. 7. † Septima causa si non credit Christum verum Deum, & verum hominem fuisse, quia sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens, ca. cum Christus 7. de hæreticis. † Octava causa accusationis, & inquisitionis hæresis est, si quis credat Christum eiusque discipulos nihil proprium habuisse. Extranaug. Ioan. XXII. cum 18 inter. 4. cum sequent. de verborum signific. † Nona causa est si quis credat Sanctissimam Virginem Mariam matrè Christi in mortali peccato conceptam esse Extranaugant. commu. graue nimis. 2. de reliquijs, & veneratio. Sancto. 19 † Decima causa est, si quis memoriam Sanctiorum contemnat, vel ea, quæ fiant in honores Sancto. & Martyrum 20 spernat, distinct. 30. c. si quis per. † Undecima causa est, si quis domum Dei, & congregationes, quæ fiunt in ea, contemnat, d. distinct. 30. c. si quis docer. † Duodecima causa est, si quis extra Ecclesiam priuatiu concionetur, & Ecclesiasticas sanctiones contemnat, & Ecclesia apud se sine consilio Episcopi agat, d. distinct. 30. ca. si quis. Decimatertia causa est, si quis condemnandum credit eum, qui carnem manducat, præter sanguinem, idolo immolatam, & suffocatum, d. distinct. 30. ca. si quis carnem 13. vbi gloss. in 22 verbo immolatum, & Apostolico Canone 61. † Decimaquarta causa est, si quis iustitiam ex pallio, & vestitu æstimet, & reprehendat, vel iudicet alios, qui birris vtuntur, & alia veste comuni, quæ est in vsu, d. distinct. 30. ca. si quis 23 vitorum. 15. cum ca. sequent. † Decima quinta causa est, si die Dominico ieiunauerit, dicta distinct. 30. c. vlt. & de con 24 secrat. distinct. 3. cap. ne quis. † Decima sexta causa est, si quis non pro abtinentia, sed pro execratione ab esu carniu abtineat, d. c. vlt. §. fin. Apostolico Canone 50. & 52. 25 † Decima septima causa est, si quis in coniugio positos contemnat, dicta distinct. 30. c. si quis propter. 4. ca. si quis. vel. 5. c. si quis nuptias, & distinct. 31. c. si quis vituperat, & ca. quicumque, & dict. Canone 50. Decima octaua causa est, si quis ducat duas vxores, & si qua ducat duos maritos eodè tempore credens id fieri posse. Geminian. in ca. accusatus, §. sanè, num. 7. de hæretic. in 6. Summa Rosella in verb. hæreticus, numer. 6. Repertor. inquisitor. in verbo hæreticus, Rojas singul. 98. num. 4. Simanch. Catholic. institut. tit. 40. de matrimonio, nume. 2. Squillacen. de fide Cathol. ca. 15. numero 2. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 6. numero 37. quibus pœnitentibus pœna est abiuratio de leni cum iustigatione si plebei fuerint. Simancha d. tit. 40. num. 6. & in Enchiridion titu. 1. 2. rubr. de nefarijs nuptijs, numero 6. 26 † Decimanona causa est, si quis Simoniacus sit, 24. q. 3. ca. quidam. 39. in princ. Simoniaci enim à Simone primi hæretici ibi nominantur. † Vnde constat simoniam hæresim esse, vt probatur in d. c. 39. & l. q. 1. c. inuentum, §. fin. cum c. sequent. c. cum omnibus, c. eos, qui, c. placuit, §. ex illa, cap. quicumque, c. presbytero. addentes ad Hostien. in summa de hæreticis, §. quis dicatur, num. 1. litera A. Goffred. in rubr. de hæreticis, nume. 1. ver. quarto modo. Angelica in verbo

Hereticus, ver. item omnis simonia. Tabiena in verbo hereticus, numer. 1. ver. secundo modo, Rayner. in summa in verbo heresis, c. 2. in fine, ver. quarto hereticus, Repertor. inquisitor. in verbo hereticus, ver. immo ad hoc, & 28 ver. quinto modo, cum allegatis infra tit. sequenti. † Vigesima causa est, si quis neget Christum. Apostolico Canon. 61. sed causa hac declaratur in 11. q. 3. c. existimant. 83. Nam si quis supplicij timore victus, atque terrore mortis perterritus ore quidem neget, corde vero Deum adoret hereticus non est, de poenitent. distinct. 1. ca. potest fieri, & talis creditur fuisse negatio Petri. Vigesima prima causa est, si quis Christianum se esse negaverit. 11. q. 3. ca. non solum. 85. cum eadem declaratione. † Vigesima secunda causa accusationis, & inquisitionis heresis est, si quis veritatem non liberè loquitur, vel defendit, quam liberè pronuncioare, ac defendere oportet. Nam sicut sacerdos debitor est, vt veritatem, quam audiuit à Deo liberè prædicet, sic laicus debitor est, vt veritatem, quam audiuit à sacerdotibus probatâ in scripturis defendat fideiualiter, quos si non fecerit proditor est veritatis. Corde enim creditur ad iustitiam: Ore autem confessio fit ad salutem, d. q. 3. ca. nolite 86. & Canon. Apostolico 61. cum allegatis supra hunc 30 mero 4. † Vigesima tertia causa est, si Episcopus hereticum instituat, siue Paganum, siue consanguineum, siue extraneum, ca. si quis. 5. de hereticis. Vigesima quarta causa est, si suspectus de heresi, illam noluerit abiurare, de consecrat. distinct. 2. c. ego Berengarius 42. c. excommunicamus 3. §. adijcimus, ver. ipse autem Episcopus, & 5. qui autem, ca. ad abolendam 5. §. qui verò, de hereticis. Decianus tract. crimin. lib. 5. c. 47. num. 11. Sed & ultra dictas causas accusationis, & inquisitionis, & si poenitentia non fuerint Ecclesie reconciliati, damnationis hereticae prauitatis, alie plures causae, & hereticorum sectae heresumque species dinumerantur in I. Arriam in I. Manicheos, vbi glo. & Doctores, C. de hereticis in 24. q. 3. c. quidam autem, & multas excogitarunt, atque probarunt Decianus, & citati per eum longo ordine in tract. crimin. lib. 5. cap. 17. & 18. & post eum longissimo ordine Fatinaeus in tractatu de heresi, quaest. 1. aliis 178. ordinata ad præcedentes alias suas criminales quaestiones, multas alias multorum, quos citat 31 auctoritate profert. † Neque ex eo, quod quis mortuus sit, causae suspicionis heresis cessabit, quin contra eum accusatio, inquisitio, & si probata fuerint condemnatio, 32 ac memoriae eius damnatio fieri possit, & debeat. † Quoniam heretici etiam post mortem sunt damnandi, 24. q. 2. c. sanè. 6. ca. accusatus & in eo verò, de hereticis in 6. vbi glo. Geminian. I. Manicheos. §. 2. C. de hereticis, vbi glo. in verbo subire, Octofid. num. 1. Salicet. in summa, cap. si quis Episcopus, & ibi glo. in verbo, & post mortem, de hereticis. Henticus Boich. num. 4. & 7. Anchar. numero 2. Butrius num. 7. glo. in c. filij, de hereticis in 6. vbi Archidiacono Geminian. num. 5. Francus num. 3. Calderin. de hereticis, rubr. de poenis heretic. post mortem, num. 1. Armilla in verbo heresis, Bellanera decal. 677. Clarus in §. heresis, num. 19. Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 37. num. 6. Repertor. inquisitor. in verbo accusatio. † Nisi non principaliter ob heresim mortuus accusatur, sed ob id, quia hereticos recepit, defendit, vel eis fauit, d. cap. accusatus. 8. §. si verò pro ijs, ver. porro si propter. Verum secus erit si postquam poenitentia ei ob prædictas causas fuerit iniuncta illa non petita, decesserit, d. §. si verò. Vel si Episcopus hereticum instituerit hereticum, ca. si quis Episcopus 5. de hereticis, vbi glo. Innocent. in fine, Henticus Boich, num. 2. Butrius, Abbas. Zibarella, Socin. in princip. Armilla in verbo heresis. Decianus lib. 5. c. 43. numer. 8. Quod extenditur ad omnes alios scilicet instituentes heredes hereticos, Hostien. in d. c. si quis Episcopus, num. 3. in verbo anathema, vbi etiam 34 alij omnes citati. † Cessabit tamen accusatio, & inquisitio, si reus poenitentiam sibi iniunctam agat, & ad fidem redeat, c. vt officium 11. §. si verò aliquis de hereticis in 6. & 23. q. 4. c. duo ista. Inter claras, §. fina. C. de summa Trinitat. & fide Catholic. Clarus in §. heresis, num. 8. & in §. fin. quaest. 60. num. 21. Decianus in tract. crimin. lib. 5. c. 47. & 48. Purgatio enim tollit infamiam, & infamiae effectum ex allegatis. Gabriel. in Conf. 160. num. 11. & sequen. lib. 1. per text. in ca. illud, distinct. 23. Quod idem erit si per viam gratiae, seu dispensationis absolutus à Papa iniuncta poenitentiam adimpleuerit, Decius in conf. 137. Paris in cō-

silio 1. lib. 4. Repertor. inquisitor. & ibi addentes litera E. in verbo absolutio. iam enim constat ex deductis in titu. præcedenti, ver. non obstat, hanc sanctissimam accusationem, & inquisitionem institutam esse ad trahendos malos ad 35 bonum, ideo cum venerint cessabit, vt probatum est. † Venit si reus antea heresim abiurauerit, vel proprii Antistitis examinatione se purgauerit. posteaque in heresim eandem, vel aliam sit relapsus, non cessabit, sed in ea procedatur vsque ad condemnationem relinquendo illos damnatos saeculari iudicio plectendos sine vlla penitus mora audientia, ca. ad abolendam. 9. §. illos quoque, vbi glo. in verbo audientia, de hereticis, cap. excommunicamus. 1. §. damnati, vbi glo. in verbo puniendi, eod. titu. Decianus, vbi 36 supra, c. 56. num. 7. cum allegatis supra. sub num. 14. † Plane hoc casu saeculari iudicio ad vltimum supplicium damnatis traditis sacramentum poenitentiae, & Eucharistiae non denegatur, c. super eo. 4. de hereticis in 6. multo minus denegandum est alijs pro alijs minoribus criminibus damnatis, 37 vt alibi dictum fuit. † Si verò heresim non abiurauerint, nec cautionem præstiterint de ea non reiteranda, reuertentes ad poenitentiam salutarem recipiunt, d. c. ad abolendam. 9. §. præfenti, ver. nisi continuo, & 1. q. 7. c. convenientibus, citens Basilus, c. si qui voluerint, c. quoties, ca. saluberrimum, c. si quis Episcopus 26. q. 6. c. his, qui in tempore, §. fin. vbi datur forma illos absolendi, de qua etiam 38 pud Decianum lib. 5. tract. crimin. c. 47. & 48. † Notandum etiam est, quod reus huius criminis, quantumuis privilegiatus, vel indulgentijs fultus, vel ex capite innocentiæ forsitan absolutus, non ideo hanc sanctam accusationem, & inquisitionem poterit evitare, quoniam à iurisdictione Inquisitorum quisquam vilo privilegio, vel indulgentia, seu absolutione est immunis, cap. vt officium. 11. §. de iure, de hereticis in 6. Emeric. in Directorio inquisitor. parte 3. rubric. de forma absolendi delatum, num. 143. & ibi Pegna, Comment. 37. litera C. Scacc. de iudic. caus. civil. crimin. & hereticali. c. 95. num. 1. Præterea in hoc iudicio accusatus, vt inquisitus, ad declinandos Inquisitores, non potest 39 capere de pendencia litis apud alium iudicem, ca. per hoc. 17. de hereticis in 6. Clement. 1. §. propter, quod, eod. titu. & reus ille, qui ab alio seductus patitur corrigi, hereticus non dicitur. 24. quaest. 3. c. dixit. 29. §. sed qua suam. † Dirigitur etiam accusatio, & inquisitio, proposita aduersus credentes hereticorum doctrinis, cap. excommunicamus 13. §. fin. de hereticis, ca. quicumque 2. §. heretici, cap. officium. 11. in princ. eod. titu. in 6. Simanch. Catholic. institut. tit. 1. §. de credentibus, & c. num. 1. & sequen. Pegna in addit. ad Emeric. in Directorio inquisitor. par. 2. q. 50. Comment. 75. ver. primo. Hinc est, quod audientes plures congregationes hereticorum videntur eas approbare, illis credere, & vt suscepti inquiri posse, & debere. Secundum Calderin. in tract. de hereticis rubr. de hereticis credentibus, num. 13. Ioan. de Anania in d. c. excommunicamus, §. credentes, num. 11. Felin. num. 3. Repertor. inquisitor. in verbo audies ver. 1. & in verbo credentes, ver. sed ponamus, Decianus libro 5. tract. crimin. ca. 18. ver. 6. Immo adentes hereticos discendi causa, sed non discentes, nec iustas eas, quae heretici docent, de iure civili decem librarum auri fisco, vel verius Ecclesie plectuntur, l. quicumque, §. eos verò, C. de hereticis, vbi glo. in verbo fisco, & Azo ibi, numer. 9. & in Hostien. in summa, §. qua poena, eod. titu. Decianus vbi supra, c. 18. ver. item, qui accessit. Nauarrus conf. 10. num. 2. de hereticis lib. 5. Qui verò eas, quae docent discunt, & seruant, de iure civili deportantur, secundum glo. in d. l. quicumque, §. quod si, in verbo damnantur. C. de hereticis, sed verus vt heretici sunt puniendi. Culpa enim similis est tam prohibita discere, quam docere, l. culpa, C. de mathematicis, & mathematic. & ita voluit gloss. in c. excommunicamus 11. secundo, in verbo puniuntur, de hereticis, vbi Hostien. num. 1. Butrius, num. 9. Hostien. in summa de hereticis §. qua poena, num. 8. ver. item dicit lex. Dirigitur etiam accusatio, & inquisitio hæc contra receptatores, defensores, & fautores hereticorum, d. c. 13. §. credentes, & dict. §. heretici, & d. c. vt officium 11. in princ. accusatus. §. sacerdotes, de hereticis. Doctores in d. §. credentes, videlicet Hostien. num. 19. Ioan. Andr. num. 14. & 15. Butr. num. 1. Socin. num. 13. Ioan. de Anania, num. 3. Carel. de hereticis, num. 175. Decianus lib. 5. tract. crimin. cap. 51. num. 79. Quorum præcipua poena est excommunicatio, vt paulo superius dictum

Etum fuit, & ex multis probat Eymeric. in Directorio in-
 quifitor. par. 3. q. 122. & ibi Pegna Comment. 171. In qua si
 perfiterint per annum reputantur hæretici, & vt hæretici
 condemnantur, d. c. excommunicamus il primo, d. §. credē
 tes, de hæreticis, d. c. vt inquisitionis, §. prohibemus, de hæ-
 retic. in 6. Hostien. in summa, de hæreticis, §. qualiter, num.
 1. Eymeric. vbi supra, q. 53. num. 5. Ipso iure laici sunt in-
 fames, nec ad publica officia admittuntur, authen. creden-
 tes, ibi, vel fouere, & ibi hæreticorum fautores, C. de hære-
 ticis, c. sicut, eod. tit. vbi Butrius, num. 1. Abbas, Zabarella,
 & Ioan. de Anania, Decianus, vbi supra, cap. 5. num. 45. &
 Clerici omni officio, ac beneficio priuantur, Ghirland. de
 hæreticis, q. 9. num. 1. Dingitur etiam contra Aduocatos,
 & procuratores hæreticorum, sunt enim in pari causa cū
 illorum defensoribus, & ideo, & contra istos, sicut contra
 illos dirigitur per allegatos, & vt dicit Soarez A. 95. Clarus
 in §. hæresis, num. 19. & supra lib. 1. tit. 15. Verum in dispu-
 tatione, an reus sit torquendus conceduntur Aduocati. Si-
 manch. Catholic. instit. tit. 65. rubr. de tormentis, num. 16.
 & 17. & in Enchiridion Violat. religionis, tit. 5. ead. rubr.
 num. 9. In omni enim crimine etiam hæresis non sunt de-
 negandæ defensiones accusatis, & inquisitis, Abbas anti-
 quus in d. c. excommunicamus, il primo, num. 2. de hære-
 ticis, Calder. in tract. de hæreticis rubr. de materia proces-
 suum, num. 3. Simanch. Catholic. instit. tit. 17. rubric. de
 probationibus, numer. 8. & in Enchiridion Violatæ religio-
 tit. 33. rubr. de accusatione, num. 5. Repertor. inquisitor. in
 verbo citatio, & in verbo copia, & in verbo defensores. Ca-
 rer. de hæreticis, num. 82. Paris conf. 2. num. 172. lib. 4. Bos-
 sius de hærenicis, num. 9. Nisi hæresis esset notoria. Carer.
 vbi supra num. 1. 3. Decianus lib. 5. tract. crimin. ca. 36. nu-
 mero 4. ver. sexto. Farinac. quæst. crimin. quæst. 21. num. 77.
 & sequent. Vel nisi fortè reus vellet probare aliquam spec-
 tiem hæresis, quæ hæresis verè est, non esse hæresim, vt per
 mox citatis, & vt per Hostien. in c. si aduersus, num. 1. de
 hæreticis, & ibi Boich. num. 3. Carer. vbi supra numer. 19.
 Oldradus in conf. 220. Dirigitur etiam accusatio, & inquisi-
 tio hæc contra communicantes cum hæreticis, vt 24. q. 7.
 c. didicimus, §. inuenimus, c. schisma, & q. 3. c. dixit in prin-
 cip. & c. excommunicamus 13. §. si quis autem tales, de hæ-
 reticis. Item & contra magistratus, qui nec iuuare, nec ser-
 uare volunt Constitutiones in hæreticos promulgatas, ca.
 ad abolendam. 9. §. statuimus, d. c. excommunicamus. 13. §.
 moneantur, & ibi gl. & Doctor. de hæreticis, c. vt officium
 11. §. statuimus, eod. tit. in 6. Item dirigitur etiam contra il-
 los, qui cum possint retinere, ne quis fiat hæreticus, vel hæ-
 reticum factum in viam reuocare, hoc non faciunt. Errare
 enim in fide conuincitur, qui alios errantes cum potest, ab
 errore non reuocat, c. qui alios. 2. vbi glo. & Doctor. de hæ-
 retic. & 23. q. 3. c. offendit Propheta, c. vlt. & ibi glo. & om-
 nes Doctores. Nam vt dixit Seneca. Qui non vetat pecca-
 re, cum possit, iubet. † Iudex verò huius accusationis, &
 40 inquisitionis competens est Ecclesiasticus, non laicus: laici
 enim de hoc crimine accusationes recipere, & inquisitio-
 nes ex officio formare prohibentur, c. vt inquisitionis. 18. §.
 prohibemus, de hæreticis in 6. Villalo. H. 42. Clarus in §. hæ-
 resis, num. 4. & 6. Papa enim simulatque electus est ad Pon-
 tificatum iure diuino in hæreticos iurisdictionem, ac pote-
 statem accipit, ideoque ipse non solum in crimine hæresis
 est iudex, sed & etiam super omnes alios iudices eminent, &
 omnis aliorum iudicum iurisdictione à potestate Papæ ori-
 ginem ducit, vt per Conrad. Brun. Simanch. Annal. & alios
 quos citat Pegna in addit. ad Eymeric. in Director. inquisi-
 tor. par. 3. q. 1. Comment. 50. ver. 1. Læz. Zecch. in summa,
 par. 1. tit. de fide rubr. de hæresis, c. 11. nu. 13. Ideoque quan-
 do dubitatur, an hæresis sit, vel non sit, id solus Papa co-
 gnoscit, & iudicat, vt 24. q. 1. c. quoties, vbi glo. in verbo fi-
 dei, & distinct. 17. c. multis, §. si verò, Innocent. in c. ad abo-
 lendam, num. 2. de hæresis. vbi etiam Hostien. numero 2.
 Ioan. Andr. num. 3. Butrius, num. 13. Abbas, num. 3. Maria-
 nus Socin. num. 2. Felin. num. 2. Zabarel. numero 2. Diuus
 Thomas 2. 2. quæst. 11. artic. 2. ver. ad tertium, cum allegatis
 supra tit. 13. num. 5. Cautius tamen est, quando articulus
 aliquis valdè dubius est, conuocare, & congregare genera-
 le Concilium, & ab eo dubij resolutionem exquirere exem-
 plo Apostolorum Actu 15. Quando insurrexit hæresis il-
 lorum, qui dicebant legem Moyfi simulcum Euangelio
 obseruandam. Conuenerunt enim Hierosolymis videre de

verbo hoc. Sic enim in arduis, & quæ fidem concernunt
 consueverunt Summi Pontifices generale conuocare Con-
 cilium, vt distinct. 50. c. de eo, distinct. 96. ca. bene quidem,
 & 3. q. 5. c. ad sedem, q. 9. ca. quod quis. Repertor. inquisi-
 tor. in verbo Concilium, ver. quando. Simanch. Catholica
 instit. tit. 54. rubr. de propositionum qualitate, num. 20. De-
 cianus lib. 5. tract. crimin. c. 21. num. 3. Tholosanus noster.
 in Syntagma iuris lib. 33. c. 7. de hæreticorum iudicijs, nu-
 41 meo 3. Ioan. Azor in summa par. 2. lib. 5. ca. 5. † Regulari-
 ter verò Episcopus loci est competens iudex huius crimi-
 nis, & si iurisdictione alijs à Papa sit delegata, ca. per hoc, de
 hæreticis in 6. vbi Ioan. Monach. num. 3. & sequen. Ioan.
 Andr. num. 3. Geminian. num. 3. Carer. de hæreticis, nume-
 ro 66. & 67. Bossius de hæretic. num. 11. Clarus in §. hæresis,
 num. 6. Per hoc enim, quod negotium hæreticæ prauitatis
 alicui, vel aliquibus ab Apostolica Sede generatim in ali-
 qua Prouincia, Ciuitate, vel diocesi delegatur: Diocesanis
 Episcopis, quin & ipsi autoritate ordinaria, vel delegata
 (si habent) in eodem procedere valeant non denegatur,
 nec derogatur, Clement. 1. de hæreticis, §. 1. & cap. per hoc
 17. eod. tit. in 6. Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 21. numer. 4.
 42 & per totum, & ca. 25. † Verum, vt dictum inquisitionis
 officium melius, vtiliusque procedat, conceditur, quod
 per Episcopos ipsos, vt huius criminis ordinarios iudices,
 secundum Hostien. in c. ad abolendam, num. 2. de hæreti-
 cis, Ioan. Andr. num. 3. Anchar. num. 2. Butr. num. 13. Felin.
 num. 2. Anania, num. 5. & per inquisitores de facto eodem
 inquiri valeat communiter, vel diuisim, & si diuisim pro-
 cefferint, teneantur sibi inuicem communicare processus, &
 vt per hoc possit melius veritas inueniri, & nisi hoc inquisi-
 tores in sententiæ prolatione diocesanis, vel è contra du-
 xerint deferendum, per utrosque simul sententia profera-
 tur: in qua ferenda si non conuenerint, per utrosque suffi-
 cienter negotium instructum ad Sedem Apostolicam remi-
 ttitur, ca. per hoc. 17. de hæreticis in 6. Clement. 1. §. pro-
 43 pter, quod, eod. tit. † Neque aliquod priuilegium, vel in-
 dultum quemquam eximit ab Episcopi, vel inquisitoris
 Apostolici ordinaria, vel delegata iurisdictione, ca. ad abo-
 lendam. 9. §. fin. de hæreticis, vbi glo. Abbas antiquus, nu-
 mero 4. Hostien. num. 11. Ioan. Andr. num. 14. Boich. nume-
 ro 24. Butrius, num. 12. & 27. Abbas, num. 1. 3. 8. & 15. Ma-
 rian. Socin. num. 2. Felin. in fine, num. 3. glo. in c. per hoc de
 hæreticis in 6. vbi Archidiacon. Geminian. num. 2. Franch. nu-
 mero 2. Repertor. inquisitor. in verbo Delegatus, ver. nota
 quod Episcopus, & in verbo Episcopus. Simanch. Catho-
 lic. instit. tit. 25. rubr. de Episcopis, num. 6. Carer. de hære-
 ticis, num. 65. Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 21. num. 4. & c.
 44 22. numer. 14. per totum. † Episcopus verò, qui non dum
 quadragesimum annum sit ingressus iurisdictionem hanc
 exercere non valet, Clement. 2. in principio. de hæreticis.
 45 † Hoc idem procedit in alijs inquisitoribus à Papa depu-
 46 tatis, d. Clement. 2. † Verum si Episcopus, vel alius Præla-
 tus sit hæresis reus, hoc enim casu ad Papam spectat co-
 gnitio, cap. inquisitores. 16. de hæreticis in 6. & ita decernit
 Concilium Tridentinum in sess. 24. ca. causæ criminales. Si
 contingat Papam errare in his, quæ fidei sunt, & hæreti-
 cus fieri, statim desinit esse Papa, cum hæreticus non sit de
 corpore Ecclesiæ, glo. in c. Acatius 24. q. 1. distinct. 40. ca. si
 Papa, c. in fidei, de hæreticis in 6. & 7. q. 5. c. Nouatianus. Di-
 uus Thomas 2. 2. q. 39. artic. 3. cum alijs citatis per Card-
 inal. Bellarminum lib. 2. de Summo Pontifice, c. 30. per to-
 tum. Ne iuxta dictum Domini Lucæ 22. fides Petri defi-
 ciat in successoribus suis. Papa enim, qui in hæresim labi-
 tur minor fit quocunque fidei, vt dicit glo. in d. c. Acatius.
 Diuus Thomas in 4. distinct. 19. & 24. q. 1. c. audiuimus, cap.
 omnis, qui. c. didicimus, & ideo glo. in c. 1. de schisma. dicit
 super ver. careant firmitate, quod dum Ecclesia Pastorem
 habet hæreticum, vel schismaticum intelligitur vacare,
 quid autem sit agendum latè docet Bellarminus, vbi su-
 pra, Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 52. num. 1. & sequent. &
 si fortè occultus hæreticus sit, & si sedes non possit dici va-
 care coram hominibus, dicitur tamen vacare coram Deo,
 ita cecinit Dantes in persona Sancti Petri indignati de hæ-
 re in Paradiso Cantilena 27. ibi.

*Quegli ch' usurpa in terra il tuogo mio,
 Il tuogo mio, il tuogo mio, che vaca
 Nella presenza del figliuol di Dio.*

Intellexit enim Dantes de Papa hæretico, seu schismatico,
 tam

ram manifesto, quam occulto, cum in terris à nemine, nisi à se ipso possit iudicari, sed iudicabitur à Deo, ut dictum est in tit. 13. & de hac re multa dicit Decianus, ubi supra c. 52. & c. 61. & sequen. si contingat Imperatorem, vel alios Principes, seu Respublicas incidere in crimen hæresis, vel schismatis Papa eos deponit. Decianus, ubi supra capit. 67. num. 2. r. deponit etiam Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & omnes alios in quacumque dignitate constitutos, ut per Decianum in d. cap. 67. & præceden. & sequen. ut probatum fuit supra lib. 1. tit. 9. num. 4. & tit. 13. num. 1. 1. & probat Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Summo Pontifice, c. 18. & sequen. & ca. 26. & sequen. † De reis huius criminis incarcerationis, & diligenter custodiendis, quod quilibet de prædictis iudicibus sine alio possit citare, & arrestare, siue capere, ac tutè custodire, mancipare, ponendū etiam in compedibus, vel manibus ferreis si ei visum fuerit faciendum, super quo ipsius conscientia oneratur, Clement. 1. §. propter, quod, ver. sic, quod quilibet, de hæreticis. † Circa muros, vel carceres, ipsorum claustris, custodes, & custodum ministros providendos disponitur in d. Clement. 1. §. sanè. † Circa custodum, & eorum ministrorum, notariorum, & aliorum officialium iuramentum disponitur, quod coram Episcopo, vel Capitulo sede vacante, & inquisitore prædictis, vel substitutis ab eis antequam suum officium exequantur debeant iurare ad Sancta Dei Evangelia corporaliter à se facta, quod in custodia immutatorum, & aliorum pro crimine hæresis in sua custodia positurum, & ponendorum, omnem diligentiam, & sollicitudinem, quam poterunt fideliter adhibebunt. Et quod alicui carcerato nihil vnus secreto loquetur, quin hoc audiatur a ter custos, & quod provisionem, quam incarcerationi recipiunt ex ordinatione communi, & illud, quod à patribus, & amicis, vel alijs personis fidelibus offerretur eisdem (nisi Episcopi, & inquisitoris, vel suorum Commissariorum ordinatio refragetur) ipsis fideliter, & absque diminutione aliqua ministrabunt, nec in his fraudem aliquam adhibebunt. Et idem iuramentum coram eisdem personis ministri custodum, prius quam suum exercent officium exhibebunt. Et quia sæpe contingit, Episcopos proprios habere carceres, sibi, & dictis inquisitoribus non communes, & custodes. Debent dictorum carcerum Episcopaliū custodes ipsi hoc idem iuramentum coram inquisitoribus, vel substitutis ab eis præstare. Notarij verò quoque inquisitionis coram Episcopo, & inquisitore, vel substitutis ab eis iurabunt suum officium fideliter exercere. Et idem fieri de alijs personis necessarijs ad dictum officium exequendum, dict. Clement. 1. §. porro, de hæreticis. † Modus autem, & forma procedendi in crimine hæresis iudicibus præscribitur in dict. Clement. 1. §. propter, de hæreticis, & in ca. per hoc. 12. de hæretic. in 6. & in Extravagan. commu. 1. eodem tit. & apud Clarum in §. hæresis, numero 6. apud Decianum lib. 5. tract. crimin. c. 27. 28. & sequen. Et inter cætera præcipitur, quod in illo procedant omnicausaliter amore odio, vel timore, ac cuiuslibet commodi temporalis affectione sepositis, d. §. propter, ver. omni, & c. Decianus ubi supra, libro quinto, cap. 24. in principio. † Duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad panam, quam ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos Episcopus sine inquisitore, aut inquisitor sine diocefano, aut eius officiali, vel Episcopali sede vacante Capituli super hoc delegato. Si sui ad inuicem copiam habere valeant, intra octidierum spacium, postquam se inuicem requisierint, non valebit, & si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure, dicto §. propter, quod, ver. Duro tamen. Post se autem in pœnam duri, ac perpetui carceris damnari nõ dubitatur, ut per glo. in capit. ad abolendam in verbo audientia, de hæreticis, ubi Hostien. num. 5. & 6. Innocent. in c. excommunicamus, il primo, num. 1. ubi etiam, Hostien. num. 1. eod. tit. & in c. excommunicamus, il secundo, §. fin. eod. tit. ubi glo. Hostien. num. 1. Burr. num. 4. & 10. Abbas, num. 1. Socin. & Anania, num. 3. Rota in antiquis de hæreticis, decis. 1. Decianus ubi supra, c. 42. num. 8. Clarus in §. hæresis, num. 7. † Sed & quod de plano, & absque aduocatorum, ac iudiciorum strepitu, & figura procedatur, & quod non publicentur dicta, nec nomina testium, si periculum aliquod in damnum ipsorum testium timeatur, quo cessante fiat, ut in alijs iudicijs expressè decernitur in

c. statum. 20. de hæreticis in 6. Decianus, ubi supra, cap. 34. & 35. post glo. in d. cap. 20. Ioan. Monach. in princ. Archidiacon. Gemin. & alios Calder. de hæreticis rubr. de materia processuum, num. 1. & 8. Carer. eod. tract. num. 93. Rojas singul. 145. Scaccia de iudic. caus. ciuil. crimi. & hæretic. ca. 52. num. 2. Verumtamen pro hoc crimine detegendo non solum adhibentur omnes suspiciones, coniecturæ, præsumptiones, & cuiuscumque generis probationes, ut latè patet apud Farinacium post alios in tractatu de hæresi, quæstio. 187. §. 1. & sequentibus per totam quæstionem. sed & principaliter examinantur testes pro illo probando, ca. ut officium, §. verum, & c. accusatus, §. licet de hæreticis in 6. cap. cum ad sedem, §. nos prioris, ubi glo. de testibus. Mascardus lib. 2. de probationibus conclus. 855. numero 1. Sed in illis examinandis adhibenda est præsentia duorum, quibus præsentibus dicta testium sint conscribenda per Notarium Clericum, vel Monachum, qui in saculo fuit Notarius, d. c. ut officium, §. verum, quia de hæretic. in 6. Decianus in dict. cap. 35. numero 4. † Neque refert, quod testes sint excommunicati, vel criminis socij, vel etiam periuri, quoniam & per istos probatur hæresis, cap. in fidei. §. cap. accusatus 8. §. licet eodem tit. in 6. glo. in dict. cap. 5. Geminian. num. 1. Franchus, numero 1. Repertor. inquisitor. in verbo exceptiones. Paris. consilio 2. numero 53. libro 4. Decianus lib. 5. tract. crimin. cap. 35. num. 1. Rojas singul. 50. singul. 188. singul. 190. singul. 84. Mascardus de probationibus. libro 2. conclus. 8. numero 1. & sequen. Rojas singul. 194. Quod in periuris procedet, si ex manifestis indicijs appaerent non animi leuitate, aut odij fomite, seu corruptione pecuniæ; sed zelo fidei Orthodoxæ dictum suum protulisse, d. §. licet in fine, ubi glo. Archidiacon. num. 4. Geminianus, num. 4. Summa Rosella in verbo Hæreticus, num. 31. Syluestri. in eodem verbo, §. 2. num. 6. Decianus, ubi supra, c. 35. num. 3. & 14. Mascardus de probationibus. lib. 2. conclus. 857. num. 6. Rojas singul. 193. nu. 4. Martinus de Rio disquisitionum magicarum lib. 5. sect. 5. in fine, ver. vno tamen casu. † Sed absque alia probatione citatus contumaciter absens condemnatur pro hæretico, ca. cum contumaciam 7. de hæreticis in 6. Archidiacon. in c. vt commissi, numero 3. Ioan. Andr. num. 3. Franch. num. 2. de hæretic. in 6. Summa Syluestri. in verbo Hæreticus, §. 2. num. 1. ver. quartum contra absentes Calderin. in tract. de hæretic. rubr. de ijs, quæ pertinent ad executionem officij, nu. 13. 15. & 16. Simanch. Catholic. instit. tit. 2. rub. de absentibus, nu. 1. & sequen. Carer. in tract. de hæretic. nu. 112. & 118. Decian. libro 5. tract. crimin. c. 20. nu. 19. & c. 27. nu. 7. & ca. 32. nu. 10. Formam autem procedendi contra contumaces tradunt Archid. in c. vt commissi, de hæretic. in 6. & ibi Geminian. in verbo, & contra illos, ver. quarto, quomodo procedatur Vmber. Locat. in iudicial. inquisit. in verbo citatio, nu. 14. ver. in dic. & si adhuc excommunicationem per annum sustinuerit, vt hæreticus condemnatur, iuxta tex. in d. c. vt contumaciam. 7. de hæretic. in 6. & vt superius dictum, atque probatum fuit in causis accusationis. † Si decumbens infirmus petat hæreticos se consolaturus, præsumitur ex eo hæreticus, contra quam præsumptionem, si decesserit, non admittitur probatio in contrarium, cum certis declarationibus, de quibus in c. filij. 3. ubi glo. & Doctores de hæreticis in 6. † Inquisitores verò simul, vel separatim, vt dictum est cognoscere possunt seruatis aliquibus traditis in d. cap. 57. ut officium, possunt cõpescere resistentes eorū officio, d. c. vt officium, §. compescendi, de hæreticis. in 6. † Possunt etiam pro auxilio, consilio, & fauore in virtute sanctæ obedientiæ conuocare peritos quoslibet, Clerum, & populum Ciuitatū, & Castrorū aliorūque locorū, prout negotio fidei viderint expedire, & alia plura, de quibus supra, & in §. c. vt commissi 12. de hæreticis in 6. † Verumtamen potestate sua non debent abuti sub pœna excommunicationis, à qua non possunt absolui præterquam in mortis articulo. Clem. nolentes. 2. eod. tit. & in Clem. 1. in princ. §. verum eod. tit. alia statuitur pœnæ contra inquisitores, & eorum substitutos, qui in committendo, vel in omittendo deficiunt in officio. Nemo enim ab ista excommunicatione, præterquam in articulo mortis, potest eos absolvere, nisi Romanus Pontifex, d. §. verum, ubi glo. in verbo mortis, & in verbo tunc. Imola num. 18. Vitalinus numero 167. & sequen. Zabarella, numero 3. & 4. & num. 9. Calderin. in tractat. de hæreticis rubr. Inquisitores malitiosè excoerentes, numer. 1.

Simanch. Cathol. instit. tit. 34. de inquisitoribus Apostolicis, numero 40. Decianus libro 5. tract. crimin. ca. 24. per totum. † Præterea alias causas, quam ad hæresim pertinentes agere, atque cognoscere prohibentur, ca. accusatus. 8. §. sane, de hæreticis in 6. & in pertinentibus ad hæresim, si-
 60 gunt, ut dictum est possunt ab omnibus auxilium opportu-
 61 num inuocare, ita & omnes etiam magistratus sæculares
 debent eis esse adiumento, c. vt inquisitionis. 18. de hære-
 tici in 6. Decianus, vbi supra lib. 5. ca. 42. per totum, & se-
 quentibus. In puniendis vero hæresi obseruandum ab eis-
 dem iudicibus est, quod varia crimina varijs sunt pœnis af-
 60 ficienda. † Nam idololatria gladio punita est. Exustio li-
 61 bri, bellicæ cede, & peregrina captiuitate. † Schisma hiatu
 terræ sepultis authoribus viujs, & cæteris cœlesti igne con-
 sumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius com-
 missum, quod est grauius vindictarum? nemo certè, ideo-
 que schisma grauius punitur, quam hæresis 24. q. 1. ca. non
 afferamus. 2. de varijs diuersarum hæresum pœnis tradit
 Decianus, vbi supra num. 4. & sequen. de quibus latè Far-
 62 nacijs de hæresi, quæst. 182. & 183. & sequen. † Sed & re-
 ligioſi ex eodem crimine grauius sunt puniendi, quam sæ-
 63 culares, c. accusatus. 8. §. fin. in fine, de hæreticis in 6. † Ve-
 rum tamen vltimo supplicio hæretici afficiendi non sunt,
 sed ad fidem exemplo, exhortationibus, concionibus tra-
 hendi, ut dictum est. Nam vltimi supplicij pœna pro quo-
 cumque crimine illicita reputatur in sacris Canonibus, vt
 23. q. 5. in princ. c. 1. & quæst. 4. ca. vltimo, §. fin. Mali enim
 prohibendi sunt à malo, & cogendi ad bonum, d. cap. vlt.
 & d. quæst. 5. cap. pœna, cap. vnum, ca. prodest, cap. reos in
 principio. Verum enim uerò si tanta est peruersitas, & im-
 pietas, vt omnibus remedijs adhibitis, ad bonum trahi nõ
 possint, tunc sunt vltimo supplicio afficiendi, dict. quæst.
 5. cap. reos. 7. §. hinc apparet. 24. quæst. 1. cap. afferamus 21.
 64 † Hinc est, quod qui post abiurationem relapsi sunt in
 eandem, vel aliam hæresim grauius vltimo supplicio puni-
 untur per iudices sæculares, in quorum manibus relin-
 quantur, vt dictum est, & probatur in cap. ad abolendam,
 de hæreticis, vbi Butrius, num. 22. Abbas, num. 11. Socin. nu-
 65 mero 25. Ioan. de Anania, num. 19. Canonistæ omnes in ca.
 2. de hæreticis in 6. vbi Archidiacon. numero 1. Ioan. Andr.
 num. 2. Geminian. num. 5. Zanch. in tract. de hæreticis, ca.
 33. & ibi Campeg. in addit. Tholosanus nosster. in Syntagma
 iuris libro 33. cap. 6. num. 4. & sequen. Decian. libro 5.
 tract. crimin. c. 40. & est text. in l. Arriani, §. Manichei ibi. &
 vltimo supplicio tradendi, C. de hæreticis. Quod idem di-
 cendum est de impœnitentibus, dict. §. Manichei, & l. qui-
 cumque, §. eos verò, C. eod. l. vbi cumque, & l. sequen. l. Ma-
 nichei, C. eod. Hostien. in dict. cap. ad abolendam, num.
 7. ver. lex etiam humana, Boich. numero 19. Ancharan. nu-
 66 mero 7. Butrius, num. 17. Abbas, numero 13. Zabarel. nume-
 ro 8. Anania, num. 7. Didacus variarum resolut. libro 2. ca.
 10. numero 10. Menoch. de arbitrarijs casu 374. numero 1.
 Tholosanus, vbi supra, cap. 8. nu. 20. Qui quidem igni com-
 buruntur, vt notant omnes in dict. cap. ad abolendam, Ho-
 stien. numero 7. Boich. num. 19. Anchar. num. 7. Butrius, nu-
 67 mero 17. Abbas, num. 17. Zabarella, num. 8. Anania, nume-
 7. Summa Armilla in verbo Hæresis, numer. 12. Angelica in
 verbo Hæreticus, num. 16. Carerius de hæreticis, nume. 182.
 Didacus variar. resolut. lib. 2. c. 10. Rojas singul. 91. Roland.
 conf. 75. numer. 5. lib. 3. Menochius de arbitrarijs casu 374.
 Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 42. nume. 4. & quidem Viui-
 vt in Repertor. inquisitor. in verbo Comburi, ver. primo.
 Afflict. in Constit. Regni. de hæreticis, rubr. 1. nume. 1. 37. &
 40. Simanch. Cathol. instit. tit. 46. rubr. de pœnis, nume. 49.
 Quæ pœna non est imponenda pœnitentibus relapsis, vt
 ipse ibi declarat, & in Enchirid. on Violat. religio. tit. 67.
 rubrica de pœnis, numero 11. Baiardus ad Clarum in §. hæ-
 68 resis, num. 15. Ioannes Roja tract. de hæreticis par. 2. num.
 360. & sequen. Verum si contra eos affuit tantum leuis præ-
 sumptio, quando abiurarunt de leui ipsa, non relinquuntur
 sæcularibus iudicibus pro vltimo supplicio sufferendo, &
 si ex hoc grauius sint puniendi, cap. accusatus. 8. §. si autem
 leuis de hæretic. in 6. Quod secus erit si vehemens contra
 eos præsumptio affuit, d. c. §. in principio, vbi glo. & Docto-
 69 res omnes. † Is tamen si iterato labitur relapsus dicitur,
 & relapsorum supradicta pœna debet puniri per sæcula-
 rem iudicem inferenda, Quies enim Ecclesiæ temporalium
 Principum seueritate iuuatur. 24. quæstione 5. ca. prodest.

4. cap. reos. 7. §. cum capit. sequen. lege enim ciuili relapsi
 vltimo pœnæ supplicio pleuantur, vt probatum est. Is
 verò, qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in
 vno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento errauit, & post-
 modum hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit, si
 ex tunc in aliam etiam hæresis speciem, vel eandem, siue
 sectam, aut alium articulum, seu sacramentum commit-
 tat, non ideo mitius relapsus est puniendus, sed vt relapsus
 in hæresim est iudicandus, dict. cap. accusatus. 8. §. cum ve-
 66 rò, de hæreticis in 6. vbi gloss. & Doctores, Burfattus consi-
 lio 7. numero 40. consilio 14. numero 33. Repertor. in qui-
 sitor. in verbo relapsus, & ibi addentes litera A. Vmbert. lo-
 car. in iudicialibus inquisitor. in verbo relapsi, numer. 1. Si-
 manch. Cathol. instit. tit. 57. rubric. de relapsis, numero 1.
 Squillacen. de fide Catholic. c. 29. num. 2. Rojas singul. 172.
 Idem erit si quis post abiurationem cum hæreticis com-
 municet, nam & is, tanquam relapsus punitur, dict. cap. 8.
 66 §. ille quoque. † Hæretici ab Ecclesia puniuntur vnà cum
 fautoribus, & receptoribus eorum excommunicatione,
 cap. sicut 8. cap. ad abolendam. 9. capit. excommunicamus
 67 13. & capit. 15. de hæreticis, † & lata sententia non appel-
 lant, cap. vt inquisitioni 18. in princip. ver. non obstantibus,
 68 de hæreticis in 6. † Pertinaces, quandoque ad perpetuum
 carcere damnantur, d. c. 15. §. si qui autem de hæreticis.
 Eorum bona confiscantur ipso iure, sed apprehensio bo-
 norum fieri non debet per Dominos temporales, nisi prius
 pronunciatum fuerit super crimine per iudicem Ecclesia-
 sticum, cap. cum secundum. 19. de hæreticis in 6. c. vergen-
 tis 10. cap. excommunicamus. 13. §. damnati, de hæreticis,
 Pronunciatione super crimine secuta apprehenduntur per
 Dominum temporalem si ille laicus sit, Roland. consilio 8.
 libro tertio, Burfattus consilio 43. numero 36. libro primo,
 Clarus in §. hæresis, ver. item bona 13. Decianus lib. quinto,
 69 tract. crimin. libro quinto, capit. 38. & 43. † Nam si Clerici
 damnati, vt hæretici fuerint applicantur eorum bona Ec-
 clesijs, à quibus stipendia receperunt, d. §. damnati, in fine.
 Et quatenus attinet ad bona hæreticorum ad est, noua Ex-
 tra uag. commun. 1. de hæreticis, in qua mandatur ordina-
 rijs officium inquisitionis proprijs sumptibus expleri, nec
 quicquam sibi de bonis damnatorum hæreticorum pro
 expensis, vel aliter applicari debere. Et quoad personas Cle-
 ricorum puniendas obseruandum est, quod prius à suis
 ordinibus degradantur, quam sæcularibus potestatis
 tradantur, dict. cap. 13. §. damnati, de hæreticis, vbi glo. &
 70 Doctor. † Bonis verò mariti vti hæretici damnati confis-
 catis, vxori salua dos est; cum declaratione, de qua in cap.
 decreuit. 14. de hæreticis in 6. Nam si mulieres ipse, cum
 71 vitis matrimonia contraxerint, quos hæreticos tunc esse
 sciebant, secus erit, dict. cap. 14. in fine. † Tandem filij hæ-
 reticorum, & eorum fautores, & receptoribus vsque ad se-
 cundam lineam paternam, ad primam verò maternam, si
 illi inemendati, & impœnitentes decesserint, non reincor-
 porati Ecclesiæ vnitati, sunt inhabiles ad omnia beneficia
 Ecclesiastica, & officia sæcularia, capit. statutum. 15. vbi
 72 gloss. & Doctores, de hæreticis in sexto. † Hæretici verò
 occultilicet alijs vigore Concilij Tridentini in foro con-
 scientiæ pœnitentes potuissent absolis suis, quibus subsunt
 Episcopis absolui in sessione 24. de reformatione, capitu. 6.
 & 26. in fine. Hodie tamen vigore Bullæ Cœnæ Domini,
 qua dicto decreto Concilij extat derogatum, secundum
 aliquos relatos per Pegnam in addit. ad Emeric. in Dire-
 ctorio inquisitor. parte 3. quæstione 41. Comment. 141. So-
 lus Papa poterit eos absolvere. Vel alij absolutionem illor-
 um demandare, prout generaliter contingit occasione ali-
 cuius Iubilei, vt per Regnam vbi supra parte 3. Commen-
 tar. 25. ver. quod si quis dicat. Verum in articulo mortis
 pœnitentes posse à quolibet sacerdotè absolui ab hæresi,
 & excommunicatione non videtur dubitandum cum ex-
 ter decretum Concilij Tridentini in sess. 14. cap. 7. de sacra-
 mento pœnitentiæ, attestans hanc fuisse semper generalè
 Ecclesiæ consuetudinem, de qua constat in 24. q. 6. cap. de
 his, & sequen. Simanch. Cathol. instit. tit. 3. rubr. de ab-
 73 solutione, numero 3. & in Enchiridion Violat. religio. tit.
 51. eadem rubr. de absolutione, num. 6. Toledus de institut.
 sacerdot. libro 1. cap. 15. num. 1. & vt generaliter deductum
 fuit supra tit. de pœnitentiâ. Huc pertinent, quæ dixit D.
 Bernardus in sermone 33. in Cantica exponens illa verba.
 Facta est in pace amaritudo mea amarissima, & Diuus
 Cy-

Cyprianus in sermone de lapsis, & Cardinalis Bellarminus de gemitu columbæ, lib. 2. c. 4. contra occultos Ecclesiæ hostes domesticos, quod scilicet deteriores sint quam hæretici publici, ac publici persecutores. Hactenus itaque de hæreticis in genere, ac de eorundem accusatione, & inquisitione dicta sufficiant: differendum nunc restat de aliquibus hæreticorum sectis in specie, & quia in nomenclatura, de qua in 24. quæst. 3. c. quidam 39. primus atque antesignanus se offert perfidus Simon, à quo simonia, & simoniaci duxere originem, ideo primum de simoniaciis, & simonia est differendum, deinde de alijs.

S V M M A R I V M.

- 1 Simonia est hæresis.
- 2 Simonia quid sit.
- 3 Prophetia quod in veteri testamento non fuerit vendita.
- 4 Prophetia boni non munera prophetiæ, sed stipēs tabernaculis accipiebant.
- 5 Simonia non committitur in re modica.
- 6 Eleemosyna non potest fieri ex pecunia simoniace accepta.
- 7 Ignis sacrificij qui per 70. annos captivitatis Babilonica sub aqua vixit, & extinctus fuit propter venditum sacerdotium.
- 8 Simonia dicitur etiam idololatia.
- 9 Simoniaci comparantur Iudæi proditori.
- 10 Gratia nisi gratis detur, & accipiatur gratia non est.
- 11 Simoniace ordinatus non dicitur sacerdos.
- 12 Presbyter si per pecuniam Ecclesiam obtrinit, quid iuris.
- 13 Simonia plures species, & exempla.
- 14 Simoniaca quando dicitur ordinatio, vel electio.
- 15 Simoniaca ordinatio an teneat.
- 16 Sacramenta simoniace administrata an conferant gratiam, & effectum.
- 17 Ordinis collatio à simoniaco facta an teneat.
- 18 Ordinatio à publicis hæreticis quando possint excusari.
- 19 Ordinatio quando simoniaca, & falsa dicatur.
- 20 Simonia quo præmio, vel pretio inducatur.
- 21 Simonia non solum pecunia, sed alio quocumque munere, vel favore committitur.
- 22 Simonia committitur in consecratione, benedictione, & in alijs sacramentis per acceptionem, vel traditionem muneris.
- 23 Simonia committitur si pro sepultura, vel exequijs mortuorum aliquid detur, vel accipitur. Declaratur num. 24.
- 25 Simonia committitur si pro chrismate aliquid detur, vel accipitur.
- 26 Idem si pro baptismo.
- 27 Scientia à Deo per gratiam accepta, nisi gratis exerceatur committitur simonia.
- 28 Res Ecclesia in proprium usum conuertens simoniaca est.
- 29 Ordinatio si precibus, vel favore fiat simoniaca. Declaratur num. 30.
- 31 Soluens pro præmio quod iure debet committit simoniam.
- 32 Indignum promovens ad sacros ordines committit simoniam.
- 33 Absolutio data ab excommunicatione aliquo dato, vel accepto simoniaca.
- 34 Depositus ab ordine seu dignitate si pro præmio restitatur committit simoniam.
- 35 Prelatus si accepta pecunia suas voces alteri cedat committit simoniam.
- 36 Idem si celet crimen alicuius, vel non penitentem absoluat, vel penitentem non reconciliet propter odium.
- 37 Ecclesia si ematur, vel redimatur committitur simonia.
- 38 Consensus alicuius per petuniam extortus à Presentato simoniacus.
- 39 Idem si loco muneris aliqua actio vel pena remittatur. Declaratur.
- 40 Munus si pro conversione accipiatur committitur simonia. Idem si pro Ecclesia regimine quid suscipiatur.
- 41 Idem si a conversione munus accipiatur.
- 42 Simonia committitur re, verbis, literis, consensu, & mente.
- 43 Simonia in ordinatione non committitur si alius quam ordinatus det, vel promittat. limitatur num. 44. & 47.
- 45 Ordinatus simoniace quando excusatur ob ignorantiam, ut possit fructus percipere. Declaratur num. 46.
- 48 Simonia committitur si universa bona quis conferat Ecclesie cum pacto, ut in ea ordinetur, & recipiatur.

- 49 Idem si aliquid detur pro ingressu monasterij.
- 50 Simonia committitur non solum pro principali intentu confequendo, sed etiam in accessorij.
- 51 Simonia committitur non solum in merè spiritualibus, sed in annexis.
- 52 Simonia committitur si aliquid datum sit pro officio procuratoris, vel prepositura.
- 53 Idem si pro investitura.
- 54 Fructus ecclesiarum si concedantur sub annuo censu non committitur simonia.
- 55 Sumptuum causa datum, vel acceptum non inducit simoniam.
- 56 Paupertas non excusat accipientem à simonia.
- 57 Simonia in ordinatione intrat, licet ordinatus sit dignus. limitatur. 58.
- 59 Simonia non intrat si non ex pacto, vel spontè datum sit.
- 60 Consuetudo an excuset à simonia.
- 61 Simonia est prohibita iure diuino.
- 62 Consuetudo contra ius diuinum non potest induci.
- 63 Episcopus non potest cum simoniaci dispensare.
- 64 Papa solus ex misericordia dispensat cum simoniaciis penitentibus.
- 65 Declarantur.
- 66 Dispensatio nunquam conceditur simoniaciis pro retinendis beneficijs, super quibus simonia fuit commissa.
- 67 Simonia non cessat licet acceptum conuertatur in pios usus.
- 68 Penitentia simonia non cessat limitatur num. 69.
- 70 Accusatio simonia competit omnibus volentibus accusare, etiam feminis.
- 71 Iudices competentes qui sint in crimine simonia.
- 72 Iudex simonia datus particularis in curia, & eius iurisdictio an sit privative quoad alios.
- 73 Accusationes simonia diriguntur contra dantes, recipientes, mediatos, & alios.
- 74 Sciens simoniam commissam, nisi referat, vel iudicet si iurisditionem habet incurrit, & ipse crimen simonia.
- 75 Filij simoniaci, vel heredes usque ad tertiam, & quartam generationem ad beneficia ecclesiastica non aspirant.
- 76 Papa an possit inuolui simonia.

De Simoniaciis, & de Simonia.

Tit. 112.

Iam probatum fuit þ simoniam hæresim esse, & simoniacos hæreticos appellari, & sicut pro ea, & contra eos constituta est accusatio & inquisitio, quæ quidem competit ex causis infra dicendis, ita ex eisdem omnibus accusare volentibus, competit ius, & est à iure data facultas, cap. tanta, cap. si Dominus, cap. sicut, de simonia; Decianus libro quinto, tracta. crimin. cap. 86. in princ. & per totum. Est enim simonia publicum crimen, leg. si quemquam, in fine, C. de episcopis, & clericis 15, quæstio. tertia; c. fanè Decianus vbi supra, c. 77. c. 85. num. 3. & c. 86. in prin cip. Causa itaque præcipua huius accusationis, illaque generalis est ipsa simonia 1. q. 7. c. vlt. in princ. quæ quidem, vt cognoscatur, ita definita est. þ Simonia est studiosa voluntas emendi, vel vendendi spiritualia 1. quæstio. prima; cap. qui studet, & in princ. quæst. vbi glos. & in cap. si quis ordinaverit 45. vbi glos. in verbo per triennium, de simonia. Diuus Thomas 2. 2. quæst. 100. cum alijs pluribus citatis in Polyæta in verbo simonia, & est dicta à Simone Maggo, à quo in nouo testamento originein ducit 24. quæst. tertia, c. penult. in princ. Illamque, vt dictum est, esse hæresim apparet ex d. c. penult. & vlt. d. q. 3. & 1. quæstio. 7. cap. vlt. & q. 1. c. ventum, §. fin. cum c. sequen. c. cum omnis, c. eos qui, c. placuit, §. ex illa, c. erga simoniacos, & c. nunquam & quæst. 3. c. ea quæ, & extrauag. commu. 2. de simonia, & extrauag. commu. 1. de sentent. excommunic. & probant Holtien. in cap. quoniam num. 4. de simonia Archidiacon. in c. fertur 1. q. 1. num. 12. Card. num. 1. Abbas in c. vniuersi sentent. num. 7. de iudicijs Decianus in consil. 151. num. 8. Menoch. in consil. 67. num. 3. Decianus lib. 5. tracta. crimin. c. 67. & sequen. & alij plures, quos citat Parisius de confidendijs beneficij. quæst. 8. nu. 21. & sequen. & de resignatione libro 14.

quæst. 2. numero 10. & quæst. 8. numer. 8. & lib. 7. quæst. 2.
 3. nome. 6. † Non obstat, quod Prophetia donum Spiritus
 Sancti est, & quod in veteri testamento vendi consueve-
 rat. Vnde Saul ad Samuelem pro vaticinio expetendo nõ
 nisi cum munere ire præsumpsit. Vxor etiam Hieroboam
 ad Hominem Dei non nisi cum munere accessit. Item
 Christus à Iuda venditus auriculam serui sanauit, exem-
 plo itaq. Saulis, & vxoris Hieroboam pater, quod donum
 Spiritus Sancti emere, vel vendere non est peccatum.
 exemplo Christi liquet, quod Spiritus sanctus, & si iniuste
 à simoniaco xqualis pretet, virtutis tamen suæ non obliu-
 scitur, nec desinit effectum suæ gratiæ etiam venditū præ-
 stare. Sed his respondet Diuus Hieronymus in cap. 3. Mi-
 chæe ibique ostendit, quod mali Prophetæ non boni pro-
 phetiam vendebant iniquis, quod quia iudices in mune-
 ribus iudicabant, & faciē dotes in mercede respondebant,
 & Prophetæ in pecunia diuinabant, & super Dominum
 requiescebant dicentes. Nonne Dominus in nobis est? non
 venient super nos mala. Idcirco propter eos Sion quasi
 ager arabitur, & Hierusalem, vt custodiæ pomarijerit.
 Et omnes sciunt, quod Hierusalem propter ista scelerata
 fuit, subuersa. Nec quemquam moueat illud, quod in
 primo libro Regum legimus, Saulem volentem ire ad Sa-
 muelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia
 pretium, quod offerret pro vaticinio, non haberet, & pu-
 rum respondisse. Ecce inuenta est in manu mea quarta
 pars sici pecuniæ, & dabo viro Dei, & annuntiabit nobis
 viam nostram. Non tamen scriptum est, quod Samuel ac-
 ceperit, aut quod illi obrulerit, quin potius à Propheta pa-
 scuntur, & intuantur, ad prandium. Sed fac eum acce-
 pisse: si pes magis æstimandæ sunt tabernaculi, quam mu-
 nera prophetiæ: Siclus enim viginti obolos habet, & qua-
 4. rum pars sici quinq.ue sunt oboli. Hæc enim tam minima
 oblatio præteritum pro tabernaculo ad labem simonia re-
 ferri non potest. Hoc ipsum sonat in tertio Libro Regum,
 quod vxor Hieroboam infirmante filio pergit ad Asiam
 hominem Dei, & desert ei decem panes, & crustulam, &
 vas mellis, quia hæc magis in sumptum Prophetæ, quam
 muneris prophetiæ reputanda sunt. † Cum ergo secundum
 Diuum Hieronymum citato loco boni Prophetæ non mu-
 nera prophetiæ accipiebant, sed stipēs tabernaculi, ex illa
 acceptatione, non potest ideo inferri, quod simonia licita
 sit, tum quia facta est pro tabernaculo, & de re minima,
 5. tum etiam, quia non est facta pro munere prophetiæ, † &
 in re modica non consistit simonia capitulo, & si quæstio-
 nes de simonia. Nauarrus in comment. constitut. de datis,
 & promissis pro iustitia, & gratia numero 20. Nam regu-
 lariter de re minima non curatur leg. scio. ff. de integ.
 restitut. & modica non sunt in consideratione capitulo li-
 cet §. quamquam de probatio & §. primo institutio. ad le-
 gem falcidiam. Parisien in consil. 16 §. numero 14. & seq. li-
 bro 4. Crauetta in consil. 46. numero 12. Tiraquell. de iuric.
 in rebus exiguis numero 10. & 91. gloss. in cap. non licet 11.
 quæst. 3. per tex. in d. cap. & si quæstiones, de simonia. Rui-
 sus quod dicitur de Christo, non valet similitudo. Non en-
 6. nim operatur hoc Spiritus sanctus spiritualiter in peccatis
 inercimonijs auaritiæ, quod Christus gessit corporaliter
 ceteri mysterij causa ad exemplum patientiæ. Si enim om-
 nisaria est similitudo cum credatur posse vendi, sicut Chri-
 stus, credatur etiam Spiritus sanctus posse crucifigi: quod
 impossibile est. Potest etiam intelligi, (vt à similitudine,
 non recedamus) quod sicut Christus venditus non vendi-
 tori, vel ementi, sed eis, qui nescientes aderant, dona suæ
 gratiæ contulit, pro quibus etiam in cruce supplicauit, sic
 & Spiritus sanctus non vendenti, vel ementi, sed his, qui
 de numeribus eorum, ignorantia ducti, Sacramenta Domi-
 nica accipiunt, suæ gratiæ effectum largiri probatur. Non
 obstat etiam, quod & si malum sit Ecclesiastica emere, ta-
 men sæpe sinistra principia ad felices perueniunt exitus.
 Vt Iacob per supplantationem peruenit ad benedictionē,
 vt seges, quæ leprosa manu feritur, munda tamen meti-
 tur, vt ex adulterio concubitu pulchra soboles nascitur,
 sic & pecunia, quæ per simoniam acquiritur felicem ha-
 bet exitum, cum pauperibus profutura erogatur. Sed ni-
 hil horum simoniaco patrocinator. Quia quæ malo sunt
 inchoata principio, non peraguntur bono exitu capitulo
 6. Principato. † Nec super ædificatur bonum opus, vbi Chri-
 stus fundamentum non est, & non potest fieri elemosyna

de pecunia simoniace acquisita 1. quæstio. 1. capitulo cum
 Paulus 26. & capitul. non est putanda 27. Inquit enim Leo
 ad Episcopos Mauris epistol. 85. pelarctus in d. quæst. 1. capi-
 7. Principato 2 §. Principato, quem an sedicio extortit, aut
 ambitus occupant, & eniam si moribus, atque actibus non
 offendit, ipsius tamen inuicij sui est perniciosus exemplo, &
 difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt in-
 choata principio, & Diuus Gregorius Antiocheno Episco-
 polibro 7. epistol. 4. inquit cum Paulus dicat, Fundamen-
 tum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum
 est, quod est Christus Iesus, consequenter probatur, quia
 vbi Christus non est fundamentum, nullum boni operis
 est super ædificium, Idem Sergio, & alijs Episcopis lib. 7.
 epistol. 10. Non est putanda, inquit, elemosyna, si paupe-
 ribus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur, quia
 qui hac intentione malè accipit, vt quasi bene dispenset
 grauetur potius, quam iuuatur, & paulo inferius, inquit,
 vnde etiam illud certum est, quia & si monasteria aut Xe-
 nodochia, vel quid aliud de pecunia, quæ pro sacris ordi-
 nibus datur, construuntur, mercedi non proficit, & paulo
 post inquit. Ne ergo sub obtentu elemosynæ cum peccato
 aliquid studeamus accipere, aperit sacra scriptura
 nos prohibet dicens. Hostia impiorum, abominabiles,
 quæ offeruntur ex scelere. Quicquid enim in Dei sacrifi-
 cio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat ira-
 cundiam, sed iritat. Hinc rursum scriptum est. Honora
 Dominum de tuis iustis laboribus. Qui ergo male tollit,
 vt quasi bene præbeat, constat sine dubio, quia Domi-
 num non honorat. Hinc quoque per Salomonem dicitur.
 Qui offert sacrificium de substantia pauperum, qua-
 si victimat filium in conspectu Patris. Quantus autem
 dolor Patris sit, perpendamus, si in eius conspectu filius
 victimetur. Et hinc facile cognoscimus, quantum apud
 Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina
 tributur. Nunc ergo declinandum est dilectissimi fra-
 tres sub obtentu elemosynæ peccata simoniacæ hære-
 ses perpetrare. Nam aliud est propter peccata elemo-
 synas facere; aliud propter elemosynas peccata commi-
 tere. Item Theodorico, & Theoberto Regibus Franconum
 libro septimo epistol. 524. Simoniacæ hæresim appel-
 lat, & ostendit Pastores simoniacos nullam ouibus præbe-
 re medicinam. Cum ergo secundum Sanctum Leonem
 simonia non bono peragatur exitu. Secundum Diuum
 Gregorium nullum boni operis sequatur ædificium, nec
 sit putanda elemosyna, quæ ex peccato simoniacæ erogatur
 pauperibus, vulnerato Pastore medicina non adhibeatur
 curandis ouibus, de infecta radice fructus non produca-
 tur, non orietur calamitas in futurum metuator, de
 tam sinistro principio, quis felix exitus speratur? Hinc
 etiam Diuus Augustinus, inquit, sicut Eunuchus, qui Io-
 seph comparauit, ita qui gratiam mercatur, viuum semen
 non habet siccis generalibus. † Sic quoque ignis sacrifi-
 cij, qui per septuaginta annos Babilonicæ captiuitatis sub
 aqua vixerat, exuocatus est. Antiocho Iasoni vendente
 Sacerdotium: quod significauit Spiritus Sancti ignem
 non lucere in simoniaco Sacramento. Huc pertinent quæ
 8. alias de elemosynis dicta sunt supra titulo 95. † Dicitur
 etiam simoniaco Idolatra, & simonia idololatria, vt pri-
 ma quæstione prima capitulo citato turpem 16. §. sed cum
 9. illi capitulo cum omni 20. † Et simoniaco comparantur
 Iudæ proditori, qui Iudæis Dei occisoribus Christum ven-
 didit dicta quæstione prima capitulo eos 21. vers. aut ve-
 rius. De istis, ad detestabilem emptionem, & terrendos homi-
 nes ne in illud labantur, cecinit Dantes in inferno cantile-
 na 19. ita.

Q Simon Mago, amiseri seguaci

Che le cose di Dio, che di bonitate

Deano essere spose, e voi rapate.

Per oro, e per argento adulterate,

Hor conueni, che per voi suoni la tromba.

Però che nei a sexa a boigia state

Et prope finem.

Fatto v'hanete Dio d'oro, e d'argento:

E che altro è da voi all'Idolatre

Se non ch'egli oro, e voi n'orate cento.

10 Simoniaco enim gratiam non præstant, quam vendere

quærent † gratia enim si non gratis datur, vel accipitur

11 gratia non est. † Inapiter sacerdos dicitur, quicumque

simo-

simoniacè ordinatur. 1. quæstione. 1. capit. 1. & 2. & spoliatur honore, qui Ecclesiam per pecuniam oquinet. ¶ Si enim presbyter per pecuniam Ecclesiam obtinuerit, non solum Ecclesia priuatur, sed etiam sacerdotij honore spoliatur: quia altare, & decimas, & Spiritum sanctum emere, vel videri, simoniacam hære sim esse nullus fidelium ignorat, & benedictio illi in maledictionem coueritur, qui ad hoc, vt fiat hæreticus, promouetur. Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc, vt fiat hæreticus promouetur, d. q. 1. cap. presbyter cum duobus cc. sequentibus. ex Diuo Gregorio in 13 regeſto, & lib. 7. epist. 110. ¶ Species itaque, & plura exempla simoniae proponuntur, & exponuntur in c. satis. 8. & in c. cum in Ecclesia 9. de simonia. sed & species eius sunt etiam causæ illius sequentes. Nam vltra causam generalem accusationis, & inquisitionis simoniam, scilicet supra positam. ¶ Secunda eius causa est, si quis pro ordinatione, vel electione aliquid dederit, vel acceperit. c. 1. in fine, c. ad nostram 21. c. dilectus. 30. c. consulere. 38. c. sicut pro certo. 39. c. audiuius 41. de simonia 1. q. 1. in princip. cum sequentibus vsque ad c. quicumque factus, c. cum liceat, c. cum ordinatur, c. gratiam, c. citò turpem, c. placuit, cap. Principatus, c. fertur, c. sicut Eunuchus, cap. quibusdam ex sanctis Patribus desumptis, & q. 3. c. ex multis, q. 7. c. si quis omnem in prin. c. vsque ad §. sed dicunt, & §. qui per simoniam. 7. q. 1. c. si quis de ordine, §. fin. cum c. sequen 8. q. 2. c. 1. & de statu monachorum, c. monachi, in princ. & §. prioratus, distinct. 5. ca. vlt. ver. qui honorem muneribus. 15. q. 3. c. sanè quisquis in princip. Nec desunt civiles leges huic crimini obuiam feuerissimis pœnis euntes, vt l. 29. C. de Episcop. & Clericis, & hoc idem comprobantes. Nouella c. 6. §. sancimus igitur, ver. sed neque pecunij, & §. & hanc. Nouella const. 123. §. pro omnibus, §. sed neque Clericum, concordare allegata superius pro prima causa, & in libr. 1. tit. 4. & 5. & allegata per Decianum lib. 5. tract. crimin. ca. 79. per totum. Non obstat text. in 1. quæst. 1. c. per Esaiam. 98 §. constat ergo, & cap. statuimus, vt sicut, §. sicut ergo.

15 ¶ Quibus in locis asseritur, quod in ordinatione simoniacorum hoc solum reprehensibile inuenitur, quod gratia Spiritus sancti sub precio redigi putetur: aliorum autem in omnibus integra forma sacramentorum seruetur. Cum ergo illicita sacramenti vsurpatio per pœnitentiam correctâ fuerit, vt gratia Spiritus sancti gratuita, & non venalis existimatur, integer debet adesse vnctionis effectus.

16 ¶ Immo etiam si non sequatur pœnitentia, licet simoniacè, tamen re uera consecratus reputetur: sicut illi, qui quondam non, nisi precio dato, nec ad sacri baptismi regenerationem, nec ad sanctæ communionis participationem admittēbantur, licet simoniacè, tamen non ideo minus baptizati, vel sacre communionis participes reputati sunt. Sed hoc tantum sacris Canonibus constitutum est, ne de cetero sacramenta Christi simoniacè distribuuntur. Sicut ergo hæc sacramenta, licet simoniacè ministrantur, tamen benedictionis effectum conferunt accipienti, sic & sacerdotibus vnctio, licet simoniacè ministratur, suo tamen non debent careere effectū. Sed sicut supra dum de sacramentis generaliter tit. 83. numero septimo, & in tit. sequentibus dictum fuit illa esse necessitatis. ¶ Ordinis vero & matrimonij dignitatis, ideoque priuilegia illorum non possunt generare communem legem istorum. Habent ergo simoniaci vulneratum caput per simoniacè manus prauam impositionem. Verumtamen hoc intelligitur de illis, quos non excusat ignorantia, nec attractionis, violentia, quia ab illis ordinantur, quos indubitanter sciunt esse simoniacos, siue simoniacè, siue non simoniacè ordinantur ab eis. Vt enim distinguit Nicolaus Papa, alij simoniacè ordinantur à simoniacijs, alij simoniacè à non simoniacijs, alij non simoniacè à simoniacijs, scribens Episcopis omnibus ita. Statuimus decretum de simoniacijs tripartita hæresi. id est, de simoniacijs simoniacè ordinatoribus, vel ordinatis, & de simoniacijs simoniacè à non simoniacijs, & de simoniacijs non simoniacè à simoniacijs. Simoniaci simoniacè ordinati, vel ordinatores secundum Ecclesiasticos Canones à proprio gradu decident. Simoniaci quoque simoniacè à non simoniacijs ordinati, similiter ab officio accepto remoueantur. Simoniacos autem non simoniacè à simoniacijs ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere. Sed hoc intelligendum est de ijs, qui ordinantur à simo-

niacijs, quos ignorabant esse simoniacos. Hos enim facit simoniacos non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci. De quibus Vrbanus Papa in Concilio Placentino c. 3. & 4. ait. Si quis à simoniacijs non simoniacè ordinatus fuit, si quidem probare poterint, cum ordinarentur, nec fuisse eos simoniacos esse, & si tunc pro Catholicis habebantur in Ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus: si tamen eos laudabilis vita commendat. Qui verò scienter se à simoniacijs consecrari (in uero execrari) permiserint, eorum consecrationem irritam omnino esse decernimus, & irrita etiam illorum est, qui ordinantur ab illo, quem sciunt esse simoniacum, quibus in dignitate seruanda nulla est misericordia impendenda, sed ab ea sunt omnino deponendi. 1. q. 1. cap. statuimus. 107. cum sequentibus vsque ad ca. constat. 111. ¶ Verum inuiti attracti à publicis hæreticis ordinati. si post ordinationem talem non interfuerunt, cum illi conficerent sacramenta, si communioni eorum participati non sunt, si statim discedentibus illis pessimo conciliabulo ad eorum abrenunciauerint, & Ecclesiam redierint, isti tales possunt habere colorem aliquem excusationis. Cæterum, qui post mensem, aut amplius redierunt, cum se considerarent ab hæreticis ordinatos, quâuis nihil ab eis acceperunt, rei sunt vsurpatæ dignitatis. 1. quæst. 1. dict. cap. constat. 111. De his verò, qui ordinantur simoniacè à non simoniacijs, vt potè illi, qui data pecunia Archidiacono, vel Consiliarijs Episcopo ignorante, hoc efficiunt, vt de manu eius sacros ordines accipiant, ita scribit Gregorius 7 lib. 6. Regum in Synodo Romæ habito 19 anno Domini 1070. die 19. Nouembris, cap. 5. ¶ Ordinationes, quæ interueniente precio, vel precibus, vel obsequio alicui personæ, ea intentione impensio, vel quæ non communi consensu Cleri, & populi secundum Canonicas sanctiones fiunt, & ab ijs, ad quos consecratio pertinet, non comprobantur, falsas esse dijudicamus: quoniam qui taliter ordinantur, non per Oitium, id est per Christum intrant, sed, vt ipsa veritas testatur, fures sunt, & latrones.

20 ¶ Quia ergo simonia in dict. cap. statuimus 107. tripliciter notatur, multis etiam modis precium in hac hæresi datur, vt exponit Gregorius Sanctus in Euangeliorum tractatu 21 homil. 4. in fine, ita. ¶ Sunt nonnulli, qui quidem nummorum premia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem, laudis solummodo retributionem quarunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt, quia de impensio officio sanctitatis, nummum expectant fauoris. Vnde benè, cum iustum Virum describeret Propheta, ait. Qui excutit manus suas ab omni munere. Neque enim dicit, qui excutit manus suas à munere, sed adiunxit, ab omni. quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus à manu, aliud munus à lingua. Munus quoque obsequio est subiectio indebitè impensa, munus à manu pecunia est, munus à lingua fauor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in diuinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. 1. quæstione prima, capit. sunt nonnulli. Diuus Thomas 2. 2. quæstione quinta, articulo quinto, ver. sed contra, & in 4. sentent. distinctione vigesima quinta, quæstione tertia, articulo tertio. Hiuc dicitur.

*Nummus, lingua, timor, sanguis, rum: or popularis
Non faciat gratis spirituale dari.*

Ideo in ea dem 1. q. 1. ca. si quis neque, disponitur. Quod si quis sordidis precibus oris, siue comitatu, siue manuali seruitio, siue fraudulento munusculo Episcopalem, seu sacerdotalem non lucro animarum, sed inanis gloriæ avaritia sultus dignitatem acceperit, & in vita sua non spontè reliquerit, aut non pœnituerit, in æternum peribit, & in ca. de ordinationibus, d. q. 1. dicitur, quod simoniacum est per donum, aut per gratiam, aut per supplicationem aliquè promouere. Lingua munus datur, vt cum laudatur aliquis, & ei quis adular, vt spiritualia, vel eis annexa consequatur. Item & si preces affectuosas proponat pro indigno. Diuus Thomas 2. 2. q. 100. artic. 5. Item dicitur munus lingue, quando vel amicitia, vel fauore conferuntur spiritualia, vt per Diuum Thomam in 4. sentent. distinctione 25. quæstione tertia, articulo tertio. vbi dicit, quod duplex est lingua munus. primum, quod in ipso actu lingue consistit, sicut laus; alterum, quod ex lingua initium

sumit, vt cum quis precibus alii uis satisfact, vt fauorem expectet. nam qui dat aliquid spirituale, vel illi annexum pro fauore, vel laude acquirenda, non est dubium, quin simoniam committat. Idem Diuus Gregorius in re-
 gesto, inquit, Si quis, neque sanctis pollens moribus, vel neque a Clero, populoque vocatus, vel pulsatione coactus impudenter Christi sacerdotium iam quolibet facinore pollutus inuiso cordis amore, vel sordidis precibus oris, siue comitatu, siue manuali seruitio, siue fraudulento munusculo Episcopalem, seu sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriae auaritia fultus dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, seumque insperata mors poenitentem non inuenit; procul dubio in aeternum peribit. Item vniuersis Episcopis per Elladem prouinciam constitutis libro quarto, Epistol. 56. capit. 100. inquit. Quibusdam narantibus agnoui, quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione peruenit. Quod si ita, veniens dico, gemens denunciatio, quia cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu itare non poterit. Scimus quippe ex Euangelio, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum Cathedras vendentium columbas auerit. Columbas quippe vendere est, de Sancto spiritu, quem sibi consubstantialem Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo vt praedixi, innuitur quid sequatur: quia, qui in templo Dei columbas vendere praesumpserunt, eorum, Deo iudice, Cathedrae ceciderunt. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui ad sacrum ordinem perducitur, iam in ipsa prouectus sui radice vitiat, paratior est alijs vendere, quod emit. Et ubi est, quod scriptum est? Gratis accepistis, gratis date. Et cum primum contra sanctam Ecclesiam simonica haeresis sit exorta; cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum, quem quis cum precio ordinat, prouehendo agit, vt haereticus fiat? Ideoque hortamur, vt nullus vestrum denuo hoc fieri patiat, sed neque gratia alicuius, neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promouere, nisi eum quem vita, & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstrauerit. Nam si aliter denuo senserimus, districta, & canonica illud noueritis ultione compefci. Itē Symmachus ad Caesarium epistol. 1. capitu. quinto, inquit. Nullus itaque per ambitum ad Episcopalem honorem permittitur accedere. nam cum hic excessus in laica conuersatione culperetur, quis dubitat, quin religiosi, & Deo seruientibus inuitiat opprobrium? Item Gregorius Adeodato Episcopo libro secundo in dict. 11. epistol. 48. Estote ergo, inquit, praecipue in ordinatione solliciti, & ad sacros ordines, nisi prouectiores aetate, & mundos opere nullatenus admittatis, ne forte semper esse desinant, quod immature esse festinant. Eorum enim, qui sunt in sacro ordine collocandi prius vitam, moresque discutite; & vt dignos huic officio adhibere possitis non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet subrepat personarum. Ante omnia autem cautos vos esse oportet, vt nulla proueniat in ordinatione venalitas: ne (quod absit) & ordinatis, & ordinantibus periculum maius imminet. Si quando girur de his tractari necesse est, graues, expertosque viros Consilij vestris adhibere participes, & cum eis communi de hoc deliberatione pensate, cum ijs concordant, quae dicta sunt supra libro primo, titu. 4 & hoc eodem libro tertio, titu. 2. 4. 7. 8. & 98. & pro hac secunda causa faciunt late deducta per Parisium de confidentijs. quaestione prima, nume. 116. Tertia accusationis, & inquisitionis simoniae causa est, si pro consecratione, benedictione, vel alijs sacramentis aliquid promissum, datum, vel acceptum sit, cap. cum in Ecclesia. 2. cap. cum sit Romana. 10. cap. suam nobis 29. capit. sicut pro certo. 39. cap. ad Apostolicam 42. de simonia. 1. quaestione 3. cap. vltimo, cum alijs iam pro secunda causa allegatis. Diuus Thomas 2. 2. quaestione 100. artic. 3. Redoanus de simonia, parte 3. capitu. 5. De baptismo est text. in 1. quaestione 1. cap. baptizandis, cap. placuit, capit. emendati. Diuus Thomas, vbi supra artic. 2. Redoanus in dict. tract. de simonia, parte 1. cap. 6. De confirmatione, & Chrismate est text. in dict. cap. baptizandis, & in dict. cap. placuit, & in cap. non satis, de simonia, & 1. quaest. 3. cap. vlt. & 1. quaestione 1. c. dictum, & q. 4. cap. si quis praebenda. Redoanus de simonia part. 1. cap. 7. De poenitentia, quod pro ea nihil

dari, & recipi debeat citra simoniam, dicit Summa Anton. par. 2. c. 5. §. 17. versic. nota 4. & est text. in cap. metho presbyter, de simon. De Eucharia, & communionem est text. in 1. quaest. 1. c. nullus Episcopus. Redoanus late de simonia parte 3. cap. 7. De oleo Sancto est text. in capit. non satis, de simonia, & in 1. quaestione 3. cap. final. Diuus Thomas 2. 2. quaestione 100. artic. 2. & in 4. sentent. distinctione 25. quaestione 3. artic. 2. De ordine est text. in cap. sicut certo, de simonia. Diuus Thomas in locis supra citatis, cum alijs citatis, supra pro secunda causa, & citatis per Redoanus in tract. de simonia par. 1. cap. 8. 9. & sequentib. Verum circa matrimonium directo non committitur simonia. Potest enim dari pecunia, vel pro dote, vel pro alia causa concernente effectum matrimonij, vt sequatur, gloss. in cap. cum Ecclesia, de simonia, & in capit. significante, qui matrimon. accus. poss. & in cap. honorantur. 32. quaestione secunda, glo. & Archidiaconus in c. his ergo, distinct. 23. & in 1. quaestione 1. cap. quicquid. Diuus Thomas 2. 2. q. 100. artic. 2. Si autem daretur pecunia sacerdoti, vt ab eo sponsi benedicerentur, tunc esset simonia, Summa Anton. par. 2. tit. 1. c. 5. §. 16. gl. in d. c. cum Ecclesia, in verbo benedictionibus, de simonia, de qua re Calcanus in cons. 31. num. 10. & Redoanus in tractat. de simonia par. 1. cap. 11. & cap. 12. 23. Quarta causa accusationis, & inquisitionis simoniae est, si pro sepultura, vel exequijs mortuorum aliquid datum sit, vel acceptum, c. non satis. §. fin. cap. cum in Ecclesia: 9. ver. & pro sepultura, cap. suam nobis. 29. cap. audiuius. 41. de simonia. 13. quaest. 2. c. quaestio est, cap. postquam, c. in Ecclesiastico, cap. praecipendum. Redoanus de simonia parte 1. cap. 3. 4. & 5. Decianus libro 5. tract. crimin. ca. 8. nume. 24. ro 6. per totum. Verum ab ista causa excepta est Canonica portio, & excepti sunt religiosi, sumptos funerum, de quibus dictum fuit supra tit. 109. & dicunt Redoanus, & 25. Decianus in locis citatis. Quinta causa est, si pro Chrismate, vel Oleo sancto quid datum, vel acceptum sit, d. ca. non satis §. fin. & cap. per ea 16. cap. ad nostram 21. ca. in tantum 36. de simonia, & vt paulo superius fuit probatum 26. sub numer. 22. & in titu. 86. & 97. Sexta causa est, si pro baptisate aliquid exigatur, vt probatum fuit sub nume. 22. & supra tit. 84. & 85. & probat Decianus libro 5. tract. 27. crimin. cap. 79. numero 4. Septima causa est, si gratiam scientiae, quam a Deo habet, non gratis exerceat. 1. quaest. 28. 3. ca. non solum. Octava causa est, si quis res Ecclesiae in suum vsum conuertat, dict. quaest. 3. c. res Ecclesiae, vel si ad suos familiares, vel consanguineos transfert reponitur inter maximos haereticos, simoniacos, & Antichristos 1. q. 3. c. peruenit, & 16. q. 7. cap. peruenit, vbi Archidiaconus Tholosanus noster de beneficijs, c. 5. numer. 8. ver. dicunt tamen, Concilium Tridentinum sess. 22. de reformatione, capit. si quem. 11. & secundum Dium Augustinum in Psalm. 61. habent Regem Diabolum, & ad vnam illam Ciuitatem pertinent, quae dicitur Babilonia mythice. Huc pertinent dicta supra titu. 73. numero nono, & decretum Concilij Tridentini in sessione 23. de reformatione, cap. primo, §. omnino vero d, quod non solum idem disponit, sed & Apostolorum antiquos omnes Canones idem decernentes confir-
 29. mat. Nona causa est, si precibus, vel fauore quis ad sacros ordines sit promotus 1. quaestione 1. §. de his autem cum cc. sequentibus vsque ad c. pueri. 120. & d. ca. pueri, §. nulla sit. Apostolico Canone 29. & per ea, quae deducta fere superius pro secunda causa, ex c. sunt nonnulli, & sequen. 1. q. 1. & 8. q. 2. c. 1. gl. in c. Moyses. 8. q. 1. c. tua, de aetate, & qualitate, c. per inquisitionem, de electio. & in ca. ordinationes, 30. 1. quaest. 1. & cap. quibusdam, & q. 5. c. non itaque. Non obstat, quod Diuus Gregorius quibusdam supplicantibus vnum Acolythum, & alterum Diaconum legatur ordinasse, sicut ipse scribit lib. 7. in dict. 1. epistol. 2. Petro Episcopo Corinca inter caetera ita. Latorem praesentium per intercessionem sanctitatis vestrae Acolythum fecimus; quem ad obsequia vestra transmissimus, vt si in lucrands animabus amplius seruiet, proficere amplius possit. Idem Heliae presbytero, & Abbati libro quarto, epistol. trigesima, seu capitul. 74. ita. Filium vestrum Epiphanium mandatis, vt ad sacrum ordinem prouehere deberemus, vobisque transmittere. Sed in vobis vobis audiuius, in alio autem

minimè audire potuimus. Diacenus quidem factus est, sed quisquis semel in hac Ecclesia ordinem acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Non itaque quorumlibet precibus ordinationes factæ falsæ dijudicantur, sed hæc demum, quæ precibus ordinandi, vel eius amici, non spiritualis, sed carnali affectu porrectis sunt, cum alias futura non essent, quas non charitas interueniens, sed ambitio supplicans extorquet, & ita intelligi debet causa proposita, ut fuit demonstratum etiam supra titulo 2. & sequenti. 98. Nam quisque dignus pro se ipso, vel alius pro alio digno, preces potest porrigere, ut ordinetur, & beneficiatur, & ita ordinatus, & beneficiatus non respectu precum, sed meriti, non dicitur simoniace promotus, ut in allegatis, & exemplo Petri Principis Apostolorum, qui dixit ad Iesum ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid ergo erit de nobis? & 12. quæst. 1. cap. illi autem glos. in verbo nullum cap. tuam de aetate, & qualitate Abb. in c. per inquisitionem col. 1. & 2. de elect. glos. in cap. fina. de concess. præben. in 6. Preces verò armatæ pro indigno, & potente porrectæ sine dubio simoniam inducunt, non autem illam inducunt timor, seu metus, & si metum in se ferens peccet mortaliter 1. q. 1. cap. 1. glo. ult. in cap. fina. 1. quæst. 6.

31. † Decima causa accusationis, & inquisitionis simoniæ est, si quid quod iure debet, non nisi accepto præmio persolvatur. Vendentes enim, & ementes templo eliminat Christus, quia vel eos, qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos, qui donum Spiritus sancti emere nituntur damnat, & inferius. Videntes in templo sunt, qui hoc, quod quibusdam iure competit, ad præmium laiciuntur. Iustitiam enim vendere, est hanc pro pœnis acceptatione seruare, ementes verò in templo sunt, qui dum hoc persolvere proximo, quod iustum est, nolunt, dumque rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis precio emunt peccatum. Ita Gregorius Sanctus homil. 39. relatus in 1. q. 3. cap. vendentes 10. † Undecima causa est, si indignus ad factos ordines ordinetur 16. q. 7. capitu. & hoc §. arbitrator. 1. q. 3. cap. si quis Episcopus versu. vel aliter, & per allegata 33. superius in 1. & 2. causa, & in 9. & in tit. 2. 4. 8. & 98. † Duodecima causa est, si pro absolutione ab excommunicatione aliquid datum, vel acceptum sit cap. ad aures 23. vbi gl. &

34. Doct. de simonia. † Decima tertia causa est, si depositus ab ordine, vel dignitate, dato precio sit restitutus. 1. q. 1. cap. per principalem 123. §. si cum c. seq. c. aubenmis 126. l. 4. C. ad legem lulie per und. concordant allegata supra lib. 1. tit. 4. & 5. † Decima quarta causa est si Prælati accepta pecunia, suas vices alteri cessit cap. cum duobus cc. seq. ne Prælati vices suas, & c. sum. Anto. par. 2. tit. 1. cap. 5. §. 17.

36. nota 4. † Decima quinta causa est, si precio, vel favore crimina alicuius celer, vel reconciliet non penitentem, aut dignè penitentem propter priuatum odium non reconciliet 37. cap. nemo 14. de simonia. † Decima sexta causa est, si Ecclesia empta, vel redempta sit, quoniam nec emi, nec redimi potest c. quare l. 15. eod. tit. Nam Papatu, Cardinalatus, Primatus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, dignitates, & officia Ecclesiastica, tam maiora quam minora nullo pacto emi, seu redimi possunt à quocunque citra simoniam, ut de Papatu dicunt Ioan. And. & Gemina, & Ioan. de Anania in c. 1. de homicid. in 6. & in c. 1. de simonia Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 78. num. 1. & c. 79. num. 12. &

38. sequentibus. † Decima septima causa est, si non consentient electioni, vel presentationi aliquid voluntate electi seu presentati datum sit, ut à contradictione desisteret, vel consentium præstaret cap. Mattheus 23. de simonia Decianus dicto cap. 78. num. 2. & cap. 8. num. 7. † Decima octaua causa est, si vt eligeretur, seu præstaretur actio, vel pœna sit remissa iureiurando 8. q. 3. cap. 1. & cap. per tuas 37. c. si quis ordinauerit 45. de simonia. Decianus vbi supra. & cap. 82. num. 1. & sequen. & nu. 8. & sequen. Verum causa ista non subsistit, si post electionem nulla pactione antea facta, nec cogitata, remissio facta sit d. quæst. 3. in prin. & c. Artaldus Decianus vbi supra c. 84. nu. 1. & 2. & seq. Decima nona causa est, si quis, non nisi munere accepto conuertatur, vel regimè Ecclesiæ suscipiat 1. q. 2. cap. quam pio 2. Illi enim, qui ad conuersionem accedunt, non sunt precio, munere, seu dignitate inuitandi d. cap. 2. & vbi glos. † Vigesima causa est, si quis, qui conuertitur, seu ad conuersionem accedunt nihil est exigendum d. cap. 2. cum cap. seq. Alias plures, & ferè

infinitas causas accusationis, & inquisitionis simoniæ afferunt. Redoanus in tracta. de simonia. Decianus lib. 5. tract. crimin. cap. 87. & sequentibus. I. Parisius de confidentijs quæst. 1. & pluribus sequentibus, quæ omnes, ut plurimum reducuntur ad aliquam ex supra numeratis, imò potius sub illis continentur. † Committitur itaque simonia re, verbis, liteis, consensu, & mente, per contractum, seu pactum do, vt des, facio vt facias, & per omnes alios actus correspondentes, expressè vel tacitè Re aliquid muneris, honoris, laudis, obsequij, vel gloriæ dando, vt in allegatis causis, item & remittendo. Extrauag. cum detestabile de simonia Sainen. de triennal. qua. 1. 2. num. 3. Redoanus de Simonia par. 2. capi. in pri. & ita colligitur ex definitionibus, quas reali assignant Archidiacon. in cap. quicunq. 1. q. 1. Card. & Abb. in cap. nemo de simonia, & Ioan. de Anania vbi Fely. in rubr. num. 2. Boer. de potestat. legat. à latere quæst. 1. Ioan. Selu. de beneficijs p. 1. q. 7. Nauarius in manual. cap. 23. num. 105. & in consi. 40. in consi. 42. et in consi. 13. de Simonia. Cassador. decis. 5. de constit. et decis. 1. de simon. ex quibus patet quod omne datum, et acceptum pro re spirituali, seu illi annexa, re ipsa causat simoniam, vt latè per Decianum lib. 5. tracta. crimin. c. 81. per totum, et ista habet incontinenti commissa annexam excommunicationem, et priuationem obtentorum per eam ipso iure extrauag. Pauli 2. cum detestabile, de simonia Cassador. decis. 5. de consi. Nauarius d. consi. 42. de simonia Caputaquend. decis. 238. par. 3. Verbis committitur aliquid promittendo date, seu remittere gl. in c. 1. de testibus in 6. Decius in cap. veniens il 2. numer. 9. ante finem de testibus. Caputaquend. decis. 244. num. 3. parte 3. relati per Parisium in tracta. de confidentijs beneficiorum q. 66. num. 23. quod sape dixit, & ex alijs probauit in quæst. 1. nume. 54. 61. 62. et 149. in q. 26. num. 37. in quæst. 27. nu. 10. in quæst. 28. nu. 70. et probatur supra in causa 2. et 18. Liteis committitur, vt si priuata, seu publica scriptura promissum, datum, remissumque aliquid sit, istis enim scripturis similia continentibus non solum committitur, sed et etiam probatur simonia. Verba enim maxime in scriptis redacta sunt nùcia cordis. Labeo in fine ff. de supellect. lega. deci. in l. semper in stipulationibus num. 4. ff. de reg. iuris. Crauetta in consi. 20. nu. 2. et in consi. 290. in fine, et testimonia mentis nostræ. Bal. in rubr. de probat. Boerius deci. 1. num. 8. Tiraquel. in l. si vnquam in verbo liberis nu. 17. C. de reuoc. dona. Menoch. de arbitra. q. 7. num. 75. & inducunt consensum loquentis, atq. denotant. Doctor. in l. 1. §. si quis ita ff. de verbor. obligat. et præcipue l. si scriptura verò illum probat l. cum res C. de probatio. contrahitur ff. de pignoribus Butr. in c. ult. in princ. col. 3. de consuetud. Decius in rubrica de consuetudine nu. 3. Aret. in §. ex non scripto col. 1. in sit. de iure natur. gent. et ciuili. Abbas Fely. Dec. et alij in rubr. de constitutionibus cum alijs citatis per Parisium de confidentijs, Beneficior. q. 35. nu. 71. in q. 69. nu. 4. et q. 70. nu. 1. et seq. Consensu vtique tum tacito, tum expresso committitur simonia quoniam quis tacitè illi annuit, vel expressè tum verbis tum factis indubitatis illi consentit. Pius V. in sua constitutione contra simoniacos promulgata per totam, et vt ex illa, et alijs ibi citatis firmat Parisius vbi supra quæst. 1. num. 60. et sequen. et num. 65. num. 70. et seq. q. 28. nu. 49. et sequen. 61. et sequen. et num. 125. et seq. Mente etiam concipitur simonia atq. contrahitur, quando quis habet mentem, et intentionem corruptam, principaliter respicientem commodum temporale, quæ tamè intentio, et mens non apparet. Quæ quidem multis modis committitur, vt latè per Decianum lib. 5. tract. crimin. c. 83. per totum. Cuius pœna est simplex penitentia, qua qui eam committit tenetur satisfacere Deo c. ult. de simon. gl. in c. nisi cum pridem in verbo, sed duntaxat de renunc. et 1. q. 3. c. Saluator. Abbas in c. ex par. il 1. de offic. delega. et ceteri omnes. Et ideo hæc mentalis non dicitur proprie simonia gl. si in d. c. ult. de simonia, et 1. q. 1. c. 3. vbi glo. sed an pter penitentiam necessaria sit restitutio eorū, quæ ex hac simoniaca mente recepit, tradit Redoanus in tract. de simonia p. 1. c. 3. num. 10. ver. deuenio ad secundum caput vsq. ad finem. Quo loci firmat regulariter non teneri in ijs, quæ sunt simoniaca de iure positio, sed bene teneri si sint simoniaca de iure diuino. Committitur per contractum do, vt des, et facio, vt facias. Doct. in c. pastoralis de re scriptis. Gomes in reg. de Triennal. q. 12. Tholo. noster in trac. de Beneficijs c. 26. n. 1. ver. quamq. latè Decia. l. 5. tra. crimin. c. 82. per totum Pari-

- Parisus de confidentijs q. 1. per totam, et poēs alias cōtract^o correſpectiuos. Gomeſ. & Tholoſanus in locis citatis Di-
 nus Thom. 2. 2. quæſt. 100. Decianus vbi ſupra dicto c. 82.
 & 83. Paris de reſignatione lib. 14. quæſt. 9. Puteus deciſio
 460. libro 2. Caputaquen deciſ. 240. par. 3. cum alijs citatis
 per Parisium d. quæſt. 9. num. 9. & in tractatu de confiden-
 tijs beneficiorum quæſt. 29. num. 19. quæſt. 51. per totam,
 & quæſt. 70. num. 11. Et quamuis ſimonia commiſſa, homi-
 nibus occulta ſit, ſolique Deo ſit cognita, mentali excepta,
 quæ nullum fuit ſortita effectum. Tamen poteſt colligi
 ſignis coniecturis præſumptionibus, actibus præcedenti-
 bus, & ſequentibus, ſita in ſpecie Parisus in d. tract. de con-
 fidentijs, quæſt. 71. per totam, q. 72. q. 73. q. 75. & ita conſti-
 tutum eſt in conſtitutione Pij V. contra ſimoniacos. Qua
 ratione poteſt dubitari an coniectura, & præſumptiones
 cum ſint legis, & conſtitutionis Summi Pontificis proban-
 tes ſimoniam, recipiant probationem in contrariū? quod
 dubium mouet, & reſoluit pro affirmatiua Paris. vbi ſu-
 pra quæſt. 77. per totam. Eisdem etiam modis committit-
 tur ſimonia, vel potius ambitus pro officijs muneribus, &
 honoribus ſecularibus conſequentis, vt in lib. 1. tit. 4. de-
 ductum eſt. ¶ Verum tamen ſi alius quam ordinatus pro-
 miſerit, dederit, ſeu remiſerit, non erit huius accuſationi
 ſeu inquisitioni locus, c. & ſi quæſtiones 18. c. de ſimoniace
 22. & c. ſicut tuis 33. de ſimonia. & 1. q. 1. c. ſtatuiſmus 106. §.
 habent ergo, ver. quos non excuſat ignorantia, cum duo-
 bus cc ſequent. quæſt. 4. in princ. cum ſequent. vſque ad c.
 44. Iuda, & c. non imputatur, §. item ſi excuſatur. ¶ Si verò or-
 dinato ſciente, & conſentiente, alius pro eo promiſerit,
 dederit, vel remiſerit, erit contra ordinatum etiam locus
 accuſationi, c. Matthæus 23. & c. ſicut tuis 38. ver. niſi po-
 ſtea cōſenſerit, de ſimonia. ¶ Et quamuis ordinatus à rea-
 tu ſimonie propter ſuam ignorantiam excuſetur, vt dictū
 eſt. Tamen fructus ordinationis non percipit, niſi poſtquā
 ordinationi renunciauerit, ex miſericordia ei in ea condi-
 tione eſſe concedatur, vt fructus percipiat 1. q. 1. in princip.
 cum c. ſequen. c. eos qui, cum c. ſequen. c. ſtatuiſmus 107. §.
 ſimoniacos autem, & cap. nobis 27. de ſimonia extrauag.
 46. Quam deteſtabile. Pauli 2. de ſimonia. ¶ Si verò ab aduer-
 ſario ordinati datum quid ſit, vt fructu ordinationis de-
 fraudetur, illos nihilominus percipit, d. c. 27. ver. niſi con-
 ſterit illos. Vel ſi etiam ſine pecuniæ interuentu eum erant
 electuri 1. q. 6. c. vlt. §. ſin. & ibi glo. & c. & ſi quæſtiones 18.
 47. §. ſin. de ſimonia. ¶ Notandum etiam eſt, quod excuſatio
 quæ competit ordinato ignorantem, non competit dati, nec
 accipienti, vt ordinetur, nam contra eos accuſatio, & inqui-
 ſitio competit, vti ſimoniacos, c. ſi cum 33. §. ſin. de ſimo-
 nia. Si alij quam ordinatori munus datum ſit, accuſatio
 hæc non competit contra ordinatorem, ſi ipſo ignorante
 ſit datum, ſed contra dantem, & accipientem 1. quæſt. 1. c.
 ſtatuiſmus 107. §. ſimoniaci quoque, & c. omnis, §. de his au-
 tem cum c. ſequen. 13. Nam ſi miniſtris, vel Notarijs da-
 tum ſit ordinato ignorantem, competit contra eos, cap. 1.
 de ſimonia. 1. quæſt. 2. c. nullus, §. regulam antiquam, cap.
 ſicut, in princ. Et ſi prandium ſolum, vel cœna data ſit, ca-
 pit. Iacobus 44. de ſimonia. extrauag. comm. 1. eod. tit. Et ſi
 non pecunia numerata ſed quid aliud datum ſit, etiam in
 laude, honore, vel obſequio vt fuit dictum, & probatur 1.
 quæſt. 3. c. totum. Vel homagium, ſeu fidelitas, c. cum ef-
 ſent 12. c. ex diligenti 17. de ſimon. c. vlt. de regul. iuris. Mo-
 dicum tamen quiddam infra propoſitis datum, non cauſat
 hanc accuſationem, vt dictum fuit, & probatur etiam
 48. in cap. & ſi quæſtiones 18. in fine de ſimonia. ¶ Competit
 etiam ſi quis vniuerſa ſua bona conferat Eccleſiæ, in qua
 ordinatur, ſi cum pacto, vt recipiatur ea contulerit, c. tua
 49. nos 33. de ſimonia. ¶ Et ſi pro ipſo ingreſſu monaſterij ali-
 quid datum ſit, c. veniens 19. eod. tit. & 1. q. 2. in princip. c.
 ſicut, §. auctoritate, c. quam pio. c. vlt. Decianus poſt Bald.
 in conſil. 371. lib. 4. in tract. crimin. libro 5. cap. 79. num. 18.
 50. ¶ Nec refert, quod non pro ipſa ordinatione, vel cōſecra-
 tione datum ſit, ſed pro acceſſorijs: puta pro electione, cō-
 firmatione, ſubſcriptione, & ſimilibus, quoniam, & con-
 tra dantes, & recipientes pro ijs accuſatio, & inquisitio
 competit 1. quæſt. 6. in princip. §. nunc autem, c. 1. c. ego au-
 tem, c. vlt. in princ. Vel pro pallio, vel pro paſtillo, vel pro
 ſcriptura 1. quæſt. 2. c. nullus, §. regulam, q. 3. c. ſi quis obie-
 cerit, §. ſin. Decian. lib. 5. tract. crimin. c. 80. per totum. Pa-
 riſ. de confidentijs, quæſt. 1. per totam. Vel pro, licet non
 pro eod. de ſimonia, d. c. ſi quis obiecerit, & d. q. 3. c. Salu-
 ator in princ. & §. penſandum, & c. ea quæ. Vel pro alta-
 ri, vel decimas, vel pro præbenda, d. q. 3. c. quæſtum, c. al-
 tare, c. 1. c. ſi quis dator. c. ſi quis Episcopos, c. ſi quis obie-
 cerit, §. ſin. c. ex multis, & c. vlt. Decianus lib. 5. tract. crimi.
 51. c. 80. num. 3. 4. 7. 8. & per totum. ¶ Vel ſi quid datum ſit pro
 temporalibus non ſpiritualibus, quæ tamen ſpiritualibus
 ſunt annexa 1. q. 3. in princ. c. ſi quis obiecerit, c. Saluator,
 §. ſed beatus antecessor. Caietanus qui alios citat in tomo
 2. tracta. 9. de ſimonia, q. 1. & in ſumma in verbo ſimonia.
 Victoria in telect. de ſimonia, nu. 44. Nauarrus in manua-
 li, c. 23. num. 108. Sorus lib. 9. q. 5. artic. 2. & quæſt. 7. artic. 1.
 Didacus in regula peccatorum par. 2. §. 8. verſ. ſcilicet. Caffa-
 dorus deciſ. 2. de ſimonia. Caputaquen. deciſio. 237. par. 3.
 Decianus vbi ſupra. Quo loci declarat quæ nam tempora-
 lia bona ſint annexa ſpiritualibus. Quod idem facit Gar-
 zias de beneficijs, par. 1. c. 2. per totum, & num. 10. Parisus
 de reſignatione, lib. 14. quæſt. 3. numer. 3. & de confidentijs
 52. beneficiorum quæſtio. 3. ¶ Item ſi pro officio procuratoris,
 ſeu præpoſituræ aliquid datum ſit, d. c. Saluator. §. a-
 lioquin, & 1. q. 7. c. ſi quis omnem, §. quicunque, c. conſule-
 re 38. de ſimonia, cū declaratione, de qua in d. c. Saluator.
 53. Decianus vbi ſupra c. 79. num. 12. & ſequent. ¶ Itē ſi pro
 inueſtitura quid datum ſit, c. in tantum 36. §. ſin. de ſimo-
 54. nia. ¶ Verum ſi fructus eccleſiarum ſub annuo cenſu cō-
 cedatur non intrabit hæc ſimonia accuſatio. cap. vlt. ne
 55. Prælati vices ſuas. Decianus vbi ſupra, c. 80. nu. 14. ¶ Nec
 ſi ſumptuum cauſa datum, vel acceptum ſit, c. cum ſit 10.
 ver. præter procurationem de ſimonia. & vt dictum fuit
 56. ſupra tit. 2. ¶ Si datum ſit cauſa paupertatis, vel acceptum
 nihilominus intrabit, c. quoniam 40. de ſimonia. Paupertas
 enim nec dantis, nec recipientis maculam ſimoniz abſter-
 git, d. c. 40. & Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 80. numero 6.
 57. ¶ Prout etiam intrabit, & ſi is qui dedit, conſecuto ordine
 dignus ſit, niſi forte alter eo ignorante dederit pro eo. 1. q.
 5. in princ. c. 1. & dictum fuit in tit. 4. Decianus d. c. 80. nu.
 58. 4. & per totum. ¶ Si non muneris intuitu ordinatione facta,
 ſed etiam ſine eo futura eſſet, non intrabit contra ordina-
 tum qui non dedit, per ea quæ dicta ſunt ſupra num. 43.
 & ſequen. & per text. in 1. quæſt. 6. c. vlt. §. ſin. & ibi gloſ. c.
 59. & ſi quæſtiones 18. §. ſin. de ſimonia. ¶ Minus etiam intra-
 bit ſi ſpontè, non ex pacto aliquid datum ſit, c. & ſi quæ-
 ſtiones 18. c. dilectus 30. §. ſin. c. tua nos 34. §. ſi verò pure,
 c. mandato 46. ver. quæ nullo pacto, de ſimonia 13. q. 2. ca-
 pit. queſta eſt, ver. ſed ſi quando, c. in eccleſiaſtico, c. præci-
 piendum, ver. niſi forte, extrauag. commu. 1. ver. illa dum-
 taxat. Gratis enim dare, & gratis accipere nullo intercede-
 te pacto ſimonia cum non eſt ex allegatis, & diſtinct. 23. c.
 eloquijs, vbi glo. in c. baptizandis 1. q. 1. & c. quicquid. cap.
 placuit, il 3. & quæſt. 2. in princip. & §. ſed & aliud, & cap.
 quam pio, & c. 1. & quod ſpontè oblata accipi poſſint ſine
 vitio ſimoniz dicit text. in d. quæſt. 2. c. ſicut Episcopos, §. ſi
 quis autem clericus. Nouella conſt. 123. de ſanctis. Episcop-
 pis, glo. in c. non ſatis, de ſimonia, larè Decianus libro quin-
 to, tract. crimin. c. 84. num. 2. & ſequent. Caietanus in ſum-
 ma, ver. ſimonia. Vt enim committatur ſimonia requiritur
 pactum de aliquid dando, ſeu remittendo, tacitum, vel
 expreſſum; glo. in c. ordinationes in verbo pretij 1. quæſt.
 1. Vbi Cardinal. Alex. num. 33. & in c. 1. num. 4. & in c. qui-
 cunque, num. 4. poſt alios. Summa Antonin. par. 2. tit. 1. ca-
 pit. 5. §. 11. Paris. in conſil. 135. num. 17. lib. 4. Decius in cap.
 ex parte, num. 17. de offic. delegat. Nauarrus in conſilio 11.
 & in conſil. 38. de ſimonia. & in manuali. cap. 23. num. 107.
 110. & 709. & in conſil. 27. 30. 33. & 39. de ſimonia. Gabr. in
 conſil. 172. num. 4. & 12. libro 2. Puteus deciſio. 171. numero
 9. & 10. libro 2. cum alijs multis allegatis per Parisium in
 tract. de confidentijs beneficijs, quæſt. 26. in princip.
 & per totam, quæſt. 27. num. 124. & quæſt. 36. numero 22.
 60. & 53. ¶ Minus etiam intrabit accuſatio ſimoniz, ſi adſit
 conſuetudo aliquid dandi, ſeu recipiendi, c. ad Apoſtolicā
 42. de ſimonia cum allegatis per Parisium vbi ſupr. quæ-
 ſt. 5. per totam. Verum d. c. 42. non obſtante, neque ob-
 ſtante Parisio, cum allegatis ab eo, & ſi adſit loci conſuetu-
 do, nihilominus accuſatio intrabit, quia diuino iuri cōtra-
 ria non ſubſtitit, c. non ſatis 8. §. ſin. c. cum in Eccleſia 9. §.
 poſſunt autem, c. ea quæ 16. c. veniēs 19. ver. afferentes hoc
 eſſe, c. dilectus 30. c. Iacobus 44. de ſimonia. & extrauag.
 61. commu. 1. eod. tit. & conſtituit. Pij IV. & Pij V. ¶ Diuino
 enim

enim iure simonia legitur prohibita in allegatis canonibus, & Summorum Pontificum Constitutionibus, ita firmat Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 77. num. 3. & sunt text. in l. q. 3. c. ex multis. Matth. 21. in c. ex diligenti, de simonia. Videmus enim Matthæi 25. Christum ipsum eiciens de templo ementes, & vendentes. Videmus Petrum respicere exemplo Christi Simonem volentem emere spiritualia, ut negari non possit non solum humano, sed & diuino iure simoniam semper fuisse prohibitam, ut per omnes in c. ex parte, il. 5. de offic. delegat. glo. in c. & si Christus, de iur. iurando, & in c. cum pridem de pactis. Decianus, vbi significasti, num. 1. 5. de electio., quos citat Decianus, vbi supra, num. 3. & cap. 8. per totum, & hanc tenent Theologi omnes citati paulo superius (sub num. 51. quibus addo hic. Aragon. 2. 2. q. 100. artic. 4. Valentia 3. tomo super 2. 2. disputat. 6. q. 16. punct. 2. Cosinus Philarchus de officio sacerdotis, 2. par. lib. 6. c. 2. conclus. 3. Ludouic. Lopez in tract. conscientiarum, 1. tomo cap. 299 & 301. Emanuel Rodriguez in summa 2. tomo, c. 56. num. 3. & 5. & c. 59. numer. 1. 1. Veggia in summa 2. par. c. 1. casu 9. & 52. Petrum Ledesma in summa 2. par. tract. 1. conclus. 19. 20 & 29. Et ex Canonistis hanc tenent Nauarrus in Manuali, c. 23. num. 108. Didacus, Couarru. in regula peccatum, 2. par. §. 8. ver. & licet quibusdam. Thomas Campeggus in tract. an Papa labem simoniae incurrit, Abbas in c. extirpanda. §. qui vero, de prebendis, num. 53. & in c. 1. de simonia, num. 6. vbi Bellenzinus in addit. Rebuffus in repet. d. §. qui vero, in fine. Castadorus decis. 2. de simonia. Redoanus in tract. de simonia par. 1. c. 34. num. 13. Iacobus de Grassijs in decis. au reis casuum conscientiarum lib. 2. c. 96. num. 14. Est enim simonia hæresis, & idololatria, & simoniaci sunt hæretici, & idololatri omni iure, tum diuino, tum humano prohibiti, ut iam fuit superius probatum, & comprobant Decianus, & citati ab eo lib. 5. tract. crimin. c. 77. num. 1. & c. 85. num. 1. 62 & per totum. † Et contra ius diuinum nulla lex, nulla consuetudo vho. vnquam quantumuis longissimo tempore potest introduci, est enim perpetuum, atque immutabile, glo. in l. fin. C. si contra ius, & in l. 1. de Constitut. o. Principum, 25. q. 1. cap. quæ ad perpetuum, 3. cum sequentibus, §. sed naturalia in iure de iure naturali, distinct. 5. cap. vii. §. ira que, & Gemitan., & Præpositus in ca. sicut, distinct. 14. Abbas in c. significasti, col. vii. de elect. Quod nec Papa ipse immutare potest, in aliquo, d. q. 1. ca. sunt quidam 6. & sequentibus, vbi Urbanus Papa inquit. Sunt quidam dicentes Romano Pontifici semper licuisse nouas condere leges. Quod & nos non solum non negamus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum verò summo potest, quia inde nouas leges condere potest, vnde Euangeliste aliquid, & Prophetæ non dixerunt. Vbi verò aperit Dominus, veteris Apostoli, & eos sequentes Sancti Patres sententia liter aliquid definiunt, ibi non nouam legem Romanus Pontifex, sed potius, quod prædicatum est, vsque ad animam, & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli, & Prophetæ destruerent (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur. Sed hoc prociat fit ab eis, qui semper. Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt. Et Zosimus Papa, inquit. Contra itatata Patrum condere aliquid, vel mutare, nec huiusmodi quidem sedis potest authoritas. Apud nos enim in conuulsis radicibus viuunt antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reuerentiam, idem confirmant Marcellinus Papa in epist. 2. Hormisdæ Papa scribens Episcopo Hispaniæ, Pelagius Regi Childeberto, & alij plures relati in d. q. 1. cap. omne. 8. & sequentibus, latè Cardinalis Bellarminus lib. 3. de laicis, ca. 11. Cucchus in tit. de Summo Pontifice, num. 10. & sequent. Parisius de confidentijs, quæst. 3. num. 14. & sequent. & num. 20. & sequent. & quæstione 4. & 5. & in propositione nostra ultra iam citatos contra simoniam, & simoniacos omni humano, atque diuino prohibitam iure, habemus etiam Patres Sanctos Leonem, Gregorium, Gelasium, Ambrosium, Calistum, Gregorium Nazianzenum, aliosque complures, quorum dicta refert Gratianus in 1. q. 1. in princ. & per totum habemus Concilia Calcedonense, c. 2. Braccarense, c. 3. Laodicensis, ca. 32. Martini Papæ, c. 70. Toletanum, 1. c. 8. Elbertanum, ca. 48. Cabilonense, c. 16. Placentinum, cap. 3. & 4. relata pariter à Gratiano in d. q. 1. & Concilium Tridentinum in sessio. 21. de reformatione, ca. 10. sess. 22. in decreto de obseruandis,

& cuiusmodi in celebratione Missæ, & in sess. 24. de reformatione, ca. in pluribus. 14. Simoniam, & simoniacos damnantes, appellanteque illos hæreticos, & idololatrias, ut omni dubio crearet expressa Dei ordinatione prohibitos, & se, nullaque humana lege, nulla populari consuetudine vnquam, nec ante Constitutiones Pij IV. & Pij V. toleratos fuisse, ut asseuerato a usi sunt Parisius in tract. de confidentijs beneficiorum, & allegati ab eo in d. quæst. 5. Vel iuste potuisse tolerari contra tot, & tantas citatas authoritates vigentes, ante dictas Pij IV. & Pij V. Constitutiones. Non obstat, quod respectu beneficiorum, & bonorum temporalium simonia dicatur positio, atque humano iure prohibita propter connexitatem ordinis spiritualis, non propter bonum temporale, ideoque quoad bona temporalia non subiaccere prohibitioni diuini iuris, quia cum beneficium sit ius spirituale, & ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicitur Clerico propter diuinum officium competens, secundum Tolerum in summa lib. 5. cap. 76. Nauarrus de redditibus Ecclesiæ, quæst. monito. 55. num. 4. & præsupponat Clericatum, ut dicit Diuus Thomas in 2. 2. q. 100. artic. 4. & ibi Expositores, Abbas in c. consulere, num. 3. de simonia, & est text. in c. dilecto 25. de prebendis, & datur beneficium propter officium c. fin. de prescriptis in 6. Redoanus de simonia par. 1. c. 4. num. 12. & c. 29. num. 1. Succedit, quod beneficium, & beneficiatum propter connexitatem ordinis Clericatus, & sic spiritualitatis, quoad simoniam diuino subiaccat iuri, omni alia lege, seu consuetudine immutabili, ut dictum est. Cum enim beneficia talia constituta sint, ut competant Clericis, seu personis Ecclesiasticis tantum, succedit, quod propter inseparabilem connexionem non possunt vendi, vel alienari absque labe simoniae iure diuino prohibita, ut constat ex allegatis per Decianum lib. 5. tract. crimin. c. 79. & 80. per tota. & ex allegatis Theologis, & Canonistis paulo superius, & vt specificat Decianus in d. c. 79. num. 12. & sequent. & in d. c. 80. num. 2. & sequent. ut secundum eum exceptis vasis, & vrensilibus, & mobilibus, nihil Ecclesia possideat temporale separatim à spirituali, & consequenter a dispositione diuini iuris quoad simoniam exemptum. † Hinc est, quod Episcopus loci non potest cum simoniacis penitentibus dispensare, ca. no 64. bis. 27. §. si. de simonia. † Solus enim Papa cum difficultate, & ex misericordia cum illis, qui simoniam commiserint dispensat, quicquid dixerit in contrarium Redoanus in tract. de simonia par. 4. c. 15. num. 2. relatus per Parisium in quæst. 3. num. 25. de confidentijs, vt est text. in cap. mandato 16. de simonia. 1. q. 1. c. statumus, 107. in fine. Ioann. Andr. Butrus, & alij citati per Caputaquen. decis. 201. parte 1. & decis. 238. par. 3. Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 88. numer. 1. 65. Parisius, vbi supra, quæst. 3. num. 11. & sequent. † Pro illa vero committenda, ut iure diuino prohibita, nunquam dispensat, & in hoc sensu intelligi potest quod dixerunt Redoanus, vbi supra, & Parisius in d. q. 8. c. 1. q. 3. ca. qui omnipotentem. Butrus in c. super eo, de vsuris. Boich. in c. cum ad monasterium, de statu regul. & in c. ex parte, il. secundo, de prescriptis. Abbas in c. non est voti, de voto. Ioann. Andr. in c. 2. de dispensat. Decianus in c. in innitatis, de constitut. Gemitan. in conf. 96. col. 5. Diuus Thomas in 5. distinct. 27. q. 4. & est text. in c. literas, de restitut. spoliator. quem citat Parisius in conf. 68. num. 39. & sequent. l. b. 4. † Et pro illa commissa, nunquam conceditur pro retinendis illis beneficijs, super quibus iam impetratis commissa fuit, & ideo Pius IV. in sua Constitutione 69. incipit. In sublimi, & c. §. capreat. ibi. Quinimo in absolutionibus huiusmodi apponatur clausula, quod vterque ad beneficium, super quo fuit commissa simonia, perpetuo inhabiles existant, & ita de stylo feruat. Data ja. & ita etiam de iure procedere probat 67. Caputaquen. in decis. 201. num. 2. par. 1. † Nec refert si id, quod datum fuit in pios vltro sit conuersum, seu conuertatur, quia hoc non facit, ut cesset accusatio, & inquisitio. l. q. 1. c. non est. 27. Extrauag. commun. 1. §. nos ignur, verum etiam ad vsum Ecclesiasticum, & per ea, quæ supra sub num. 68. met. 5. & sequent. dicta fuere. † Minus etiam refert ad hunc effectum, quod simoniacus penitentiam egerit. r. q. 7. cap. eundem, §. §. fin. in fine, versus etiam tamen, & c. requiritur 69. us. 5. † Nisi rigor disciplina, quandoque relaxetur ex dispensatione misericordie, quæ quidem pro temporaria necessitate temperatur, ipsa vero cessante, debet cessare, quod vgebat, d. cap. requiritur §. §. nisi rigor cum duobus capi-

capitulis sequentibus. Tiraquel. de cessante causa. num. 91. versic. dispensatio. Et vt paulo superius dictum fuit. Quo loci autoritate Gelasij legitur simoniacos poenitentes non solum fuisse absolutos, sed & ad pristinas dignitates restitutos, a quibus fuerunt per simoniam expulsi. pp. temporum necessitatem in tota Italica Ecclesia. Cui concordat 1. q. 1. c. statumimus 107. §. si. verum hoc intelligi debet, quoad executionem dignitatis sacerdotij, vt animaduertit ibi glo. in verbo permanere, a qua, necessitate cessante, sunt arcendi, vt per Innocentium Papam in suis decretis episto. 22. ad Episcopos Macedoniae ita dicentem. Quod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est; constat primitus non fuisse, & infra. Quod ergo necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate, debet vtique cessare pariter quod vtgebatur: quia aliud est ordo legitimus, aliud, quod vsucapio ad praesens fieri tempus impellit. † Sed & omnibus, quibus ex lege Italia maiestatis accusare permissum est, simoniam quoque accusatio competit, & ab omnibus iudicibus, in casibus in quibus ipsa accusatio competit, est recipienda capit. si dominus 3. cap. tanta 7. de simonia 15. quaest. 3. cap. certis §. si. & si volens accusare foemina sit d. quaest. 3. cap. sane quisquis §. vnde aut specialiter. Est enim simonia publicum capitale crimen vtroque iure prohibitum diuino scilicet & humano, vt diuino iam probatum fuit, & humano probantur tex. in leg. quamquam circa finem. C. de Episcopis, & clericis, & alij citati in principi. tituli, & per Decianum lib. 5. tracta. crim. cap. 85. numero 3. versic. publico etiam, &

71 per totum † Indices autem huius publici criminis competentes sunt ordinarij locorum Episcopi 1. quaest. 3. cap. altare vbi omnes notant glo. in summa 1. q. 1. Doctor. in cap. cum sit generale de foro competen. & si non respuerint et per exteras potestates permittuntur coerceri 1. q. 7. ca. vlti. sed quia non audebant inquirere nec recipere accusationes contra potentes. Ideo Pius V. in bullario fol. 1007. constituit. 52. incipien. licet, illas tam porrectas, quam porrigendas ad se auocauit. Deinde in const. 87. auocatio, haec fuit per eundem relaxata, praeter quam de pendentibus coram eo, ipsis locorum ordinarijs, vt possint in eis inquirere, & inquisitionem sigillo obsegnatam ad Romanam sedem transmittere, vt in §. nos enim, & in §. quo circa. Sed quia ipse summus Pontifex huiusmodi causas cognoscere non poterat, atq. decidere ob ardua, & grauissima totius Christianae reipublicae negotia, ideo eas commisit tunc Camerae Apostolicae. Praesidentij vsque ad sententiam exclusiue, quam sibi, & successoribus referuauit, vt in alia consti. 158. incipien. cum sicut accepimus, in bullario fol. 1165. & cum non posset relationes horum accusationum audire, & super eis sententias proferre, ampliando d. iudicij iurisdictionem, mandauit, vt coniunctim cum alio possit et has accusationes audire, & sine debito terminare vsque ad sententiam inclusiue, exceptis causis contra Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, vt in const. 159. incipien. Cum alias, & c. in Bullario fol. 1166. † Sixtus V. in constit. sua 51. incipien. Diuina erexit officium Auditoratus causarum simoniae, cui iurisdictioni, cum participatione decimarum partis prouentus, & alijs regalij, suppositi omnes talia crimina perpetrantes, etiam Cardinales. Sed fuit dubitatum an hodie stante dicti officij erectione possint ordinarij locorum, vt antea de istis causis cognoscere, & illas decidere, & resolutum quod sic, per ea, quae late citat Parisius in tract. de confidentijs quaest. 79. nu. 15. & seq. vsq.

73 in finem. † Instituuntur autem, & dirigitur haec accusationes contra omnes quacunque dignitate Ecclesiastica, seu temporali fulgentes, Imperatorem scilicet Reges, Principes, & laicos omnes, contra Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos & omnes alios clericos, & personas Ecclesiasticas, vt late per Decianum lib. 5. tracta. crim. cap. 78. per totum. Nam contra omnes tam dantes, quam recipientes dirigitur, omnes enim hac accusatione tenentur cap. non satis 8. §. vnde cap. veniens 19. cap. dilectus 30. versic. tam dantes cap. contrahere 38. cap. sicut 39. §. si. cap. quoniam 40. ver. tam recipiens de simonia, extrauag. commun. 2. §. statuentes ver. dando, vel recipiendo eod. tit. extrauag. commun. 1. §. hanc de senten. excomm. 1. quest. 1. cap. quos constiterit ver. quia dantem pariter cap. reperiuntur §. fin. cap. si quis Episcopus cap. qui per. & q. 3. cap. 1. versic. iuste enim vtique cap. vendentes cap. pertinet in fine, & cap. vit. & emptor, atque venditor, & quaest. 7. capi. si quis

omnem §. 1. & §. item Episcopum, & §. Tharastus, & canone Apostolico 28. & hoc transit sine controuersia contra omnes. Contra eum pro quo ignorante datum est, iam dictum fuit superius ver. veruntamen hoc, & c. Contra eum, qui consentit vtique dirigitur cap. non satis 8. §. vnde quisquis ibi, vel consenserit de simonia. Dirigitur etiam contra eum, qui ordinatum praesentauit ordinandum c. si quis 45. eod. tit. Item & contra mediatorem 1. quaest. 1. capi. si quis Episcopus §. fin. extrauag. commun. cum detestabile 2. §. statuentes versic. aut quod illa fiat de simo. & si clericus est deponitur d. q. 1. cap. reperiuntur. Si laicus excommunicatur 74 vt ibi, & in capit. vltim. 1. quaest. 3. † Dirigitur etiam contra eos, qui scientes simoniam commissam, non deserunt, vel non vindicant, si habeant iurisdictionem 1. quaest. 1. c. quisquis cap. quicquid ver. equidem si sciente, Extrauag. commun. 1. §. illos quoque de senten. excomm. Item contra eum, qui vtitur gratia redempta d. extrauagan. commun. 1. §. fin. 75 † Sed & de liberis, & haeredibus simoniaci disponitur, c. d. vsque ad tertiam, & quartam generationem non possint ad Ecclesiastica beneficia adspirare 1. q. 1. c. cito turpem 16. de simoniacis plura referuntur in syntagma commun. opinionum loco 1. titu. 5. cap. 3. & titu. 24. capitul. 1. per totum.

76 † Antea autem Papa in hoc crimine inuolui possit, transit sine dubitatione si quid dedit pro Pontificatu adipiscendo, seu promiserit, vt per Ioan. Andr. & Gemin. in cap. 1. de homicidio in 6. sequitur Ioan. de Anania in cap. 1. de simonia, sequitur, & alios citat Decianus lib. 5. tracta. crim. cap. 78. num. 1. ver. ideo concludendum. In Pontificatu vero admittendo est distinguendum, aut enim recipit pro aliqua re spiritali conferenda alicui, aliquid temporale a clerico siue laico, ita vt inuoluatur in simoniam diuino iure prohibitam, de qua supra, & tunc non caret vitio simoniae vt concludit Diuus Thomas in 2. 2. q. 109. artic. 1. vsq; ad septimum. Abbas in cap. 1. de simonia, & in ca. extirpandae §. qui vero in repetit. in vltim. conclus. de praebendis, & in c. cum fidem eod. tit. & alij plures, quos refert, & sequitur Decianus in d. cap. 78. in princip. Fely. in cap. 1. nume. 2. de simon. Quod exemplificat si recipiat aliquid pro collatione alicuius beneficii habentis administrationem ordinis, vel executionem clauium, vt dicit Abbas in d. §. qui vero, & in cap. 1. num. 6. de simonia vbi Fely. & Socinus. Vel si illam committat circa ordinem, & Sacramenta. Non autem dispensando, vt per Redoanum in tract. de simo. par. 1. cap. 21. & cap. 23. vel committendo simoniam, tantummodo prohibitam de iure positiuo, & hanc distinct. dicit communem Ioan. de Anania in cap. 1. nume. 7. de simonia Clarus in §. simonia ver. quero etiam, & ista est communis quam praedicat Didacus Couarru. in regula peccatum 2. par. §. 1. nu. 9. ver. & eadem. Cardinalis Albanus ad Bar. in l. Barbarius num. 3. ff. de offic. Pratoris. Decianus in d. cap. 78. num. 1. per totum. Tamen si idem Papa extra conventionem ex humana cupiditate conferret beneficium aliquo accepto etiam promisso, non ideo incurreret simoniam, si quidem in dubio in tanto viro omnibus fidelibus Praeposito, non est praesumendum, quod animo vendendi Ecclesiastica beneficia munera receperit, secundum glo. Ant. de Butr. & Fely. in c. ex parte 16. c. de offi. delegati Gasparem de Perusio in tract. de reservationibus beneficior. in princip. num. 24. cum alijs citatis per Cardinalem Albanum vbi supra nume. 3. & per Decianum vbi supra, & si contrariam veriore asserat Couar. in d. regula peccatum in 2. par. §. 8. num. 9. ver. & licet quibusdam visum fuerit. Et quamuis res Ecclesiae sint aliquo modo Papae, non tamen illius sunt omnibus modis habedi, sicut illud quod habet ad manus, gratis enim omnia accepit, vt & gratis conferat. Vnde si recipiat pecuniam, vt dictum est, pro realiqua spiritali, siue talis pecunia sit de redditibus Ecclesiae, sine offeratur ab aliquo laico de bonis suis, non carebit vitio simoniae, & hoc modo concludunt in Papam cadere posse peccatum simoniae coram Deo, & ideo non incurrit penas iuris positiuo, nec ab aliquo potest accusari, quia nemini subest, vt alibi fuit probatum haecenus itaque de simoniaco, & simonia.

S V M M A R I V M.

- 1 Poena simoniae, qua sit.
- 2 Excommunicatio quando sit poena simoniae.

- 3 Monachus simoniacus ab uno monasterio in aliud duriores est transferendus.
- 4 Simonia pena quos comprehendant.
- 5 Simonia crimen comparatur homicidio.
- 6 Simoniacus fit irregularis.
- 7 Rens simonia pendente causa desistit a divinis.
- 8 Simoniacus damnatus fit etiam infamis.
- 9 Purgatio canonica defertur diffamato de simonia non commisso.
- 10 Purgationem qui non vult suscipere privatur beneficijs, ut c. u. eius.
- 11 Relapsus simoniacus punitur pena ultimi supplicij.
- 12 Simonia crimen gravissimum.
- 13 Socius criminis in simonia quomodo testis fit.
- 14 Simoniacus occultus poenitens absolvendus est, restitutus acceptis, & poenitentia iniuncta.
- 15 Onus admonendi socium criminis iniungendum occulto simoniaco poenitenti.
- 16 Caritas exercenda est in socium criminis.
- 17 Inducens aliquem ad peccandum tenetur illum movere, ut poeniteat.
- 18 Caritas lex non obligat ad peccatum mortale.
- 19 Peccantem, qui cum potest, non revocat, peccat, maxime qui ad peccandum induxit.
- 20 Papa non subiacet poenae simoniacis in hoc saeculo impositis.

De Pena Simoniae. Tit. 113.

Nunc de poena simoniae simoniacis infligenda differendum est: Et quidem is, qui dedit deponitur, & sacerdotij honore privatur, c. qui alium 2. cap. sicut 6. c. infirmatum 13. de simonia. 1. q. 1. c. presbyter. & reperiuntur, §. quod si aliquis, vbi ille in monasterium intruditur, c. si quis Episcopus, ver. & qui ordinatus, cap. qui per c. sanctorum, c. qui studet, & c. erga simoniacos. Is quoque qui accepit, vti que deponitur, & sacerdotij honore privatur, si in sacerdotio constituti sint, vel in alio honore, cap. de hoc autem 11. c. ea qua 16. in fine de simonia 1. quaest. 1. c. reperiuntur, §. fin. c. qui per quaest. 3. c. si quis Episcopus, & ibi glo. & quidem hodie ipso iure, cap. cum detestabile 2. in extrava. commun. de simonia, & in firmatum 13. eodem; Tholosanus nosset de beneficijs, c. 26. num. 1. Dicitur Thomas in 2. quaest. 100. art. 6. Decianus lib. 5. tract. crimin. ca. 87. num. 1. Garzias de beneficijs, par. 8. c. 1. num. 3. & sequit. Sed & interdum recipiens ad tempus excommunicatur, vel alia poena iudicis arbitrio punitur 1. quaest. 1. cap. quicquid. Sed & is, cui ius aliquod propter simoniam remittitur, ad tempus punitur, c. si quis ordinaverit 45. de simonia. ¶ De excommunicationis, & anathematizationis poena habetur in c. qui sequitur, & extrava. commun. 1. §. nos enim, qui secus, & 2. de simonia in extrava. commun. 1. de sentent. excommunic. & 1. quaest. 1. c. reperiuntur, §. fin. cap. si quis Episcopus, §. fin. c. qui studet, in princ. c. quicumque, c. cito, §. quia ergo, ver. secundum Ambrosium, c. placuit, & q. 7. c. vlt. simoniacis in aeternum damnatur 1. quaest. 1. c. si quis neque, quaest. 3. c. si quis datur. Immo poenam excommunicationis ipso iure simoniaci omnes in continenti incurrun, d. c. reperiuntur, cum alijs citatis per Decianum vbi supra dicto cap. 87. numer. 7. vbi id declarat, atque distinguit. ¶ Monachus simoniacus ab uno monasterio in aliud durius transferatur, c. de regularibus 25. c. dilectus 30. §. quod si de hoc, & c. quoniam 40. de simonia. Decianus vbi supra num. 9. alios citat. Adest etiam poena simpli eius quod acceptum est praestanda, cap. de hoc autem 11. §. fin. c. veniens 19. §. quoniam ergo, de simonia. extrava. commun. §. per electionem, eodem tit. 1. q. 3. c. si quis dator in fine. Item & poena dupli. cap. adducimus 41. §. fin. de simonia. Item adest, & poena Giezzi, qui primus in vereri testamento simoniam admisit, & ideo fuit lepra punitus, cap. cum in Ecclesia 9. vbi glo. in verbo Giezzi, de simonia 1. q. 1. c. cito tuppem 16. Adest etiam poena quadrupli contra extorquentem per impressionem, distinct. 18. c. quoniam quidem, & 1. q. 1. c. concussionis. Laicus, & mediator poena dupli tenentur eius, quod simoniace acceperunt, §. sed neque Xenodochium. Nouella const. 129. de sanctis. episcop. d. c. adducimus in fine de simonia. Bona omnia etiam aliquando publicantur, vt obseruatum fuit de Liguribus, gloss. in

themate 1. quaest. 1. per tex. in 23. quaest. 5. c. de Liguribus. Incurrunt etiam irregularitatem, si suspensi audeant celebrare, vel administrare, quae irregularitas manet, & quam cicatrix, neque tollitur per poenitentiam, glo. in c. ventum est, in verbo cicatrice 1. quaest. 1. Ioan. Andr. in c. 2. de statu regul. Dicitur Thomas 2. 2. q. 100. artic. 1. & notatur in cap. si celebrat. de clerico excom. Infamiam quoque incurrun, perpetuam, si quemquam in fine, C. de episcop. & clericis registrata in 15. q. 3. c. sane, & quidem efficiuntur infames infamia iuris, adeo quod tales sine dispensatione non possunt ad aliquod beneficium admitti, glo. penult. in c. si diligenti, de simonia, & glo. 1. in c. tantum eod. tit. & 1. q. 1. c. reperiuntur in fine, & c. baptizandis in fine, & c. quicquid vbi glo. in verbo, si presbyter. Cui quidem poenae subiacet etiam mediator. 1. q. 3. c. si quis Episcopus. Restituere praeterea tenentur omnes fructus per se perceptos, vel qui percipi poterunt de re simoniace accepta, sicut fur, & retro 1. quaest. 1. c. ordinationes, l. 1. C. quod metus causa, l. vlt. C. de condict. furt. l. subtracto, C. de furtis, c. gratis, de 4. restit. spoliator. ¶ Et supra dictae poenae comprehendunt omnes, qui de hoc crimine possunt accusari tam laicos, quam clericos, vt fuit probatum in tit. praecedenti. Nam simonia graue est crimen, c. vlt. in fine, de purgat. canonica. Immo alia ad comparationem istius pro nihilo reputatur 1. quaest. 7. c. vlt. c. per tuas, il 1. ¶ Comparatur homicidio, c. inquisitioni de accusationibus, & capitale crimen ea appellat Dicitur Gregorius 1. q. 1. c. qui studet, Abbas in c. sicut de simonia. Roland. in cons. 11. num. 12. lib. 1. Dicitur in praxi crimin. cap. 85. in princ. ¶ Hac ideo ratione sunt etiam irregulares, vt probatum fuit paulo superius, cu propter eam amittant exercitium ordinis, & non possint ulterius promoueri, c. si quis de simonia 1. quaest. 1. cap. statolitus 107. in fine, & vt late probat Lambert. de iure patronatus par. 1. libro 2. quaest. 9. artic. 10. Molina de irregularibus, libro quinto, c. 45. num. 1. Achilles de Grassis de cl. 341. no. 2. de simonia in impressis 4. Specul. de dispensatio. §. iuxta. Dicitur Thomas in 4. distinct. 25. q. artic. secundo, Miles in verbo simoniacus in beneficio. Butrius in cap. penult. Ver. ad secundum, de electio. Nauarrus consilio 24. de simonia. ¶ Sed & statim, quod quis inter reos simoniae criminis est descriptus, interim ab administratione diuinarum prohibetur, donec ab accusatione absolutus euadat, c. accusatum 4. c. quoties 5. cap. tanta 7. §. item omnis de simonia 2. quaest. 5. c. accusatum. Decianus libro quinto, tractat. crimin. c. 87. num. 4. ¶ Damnatus vero in hoc iudicio, vt antea dictum est, vltra antedictas poenas, fit etiam infamis 1. q. 4. c. vlt. cum allegatis supra sub num. 3. in fine. Occulta vero simonia non aequè punitur, ac manifesta, quia existens in manifesta, quae incipit esse talis ab accusatione, seu inquisitione, non permittitur ministrare, existens in occulta sic. gl. in c. si quis a pseudo, in verbo Ecclesijs 1. q. 1. c. accusatum, de simonia, dist. 32. c. verum, c. & si quaestiones, c. veniens, & c. ex tua, de simonia. In qua si deficiat probationes, vt saepe contingit, cum difficilis sit probationis, vt in specie dicit Decius in cons. 342. Crauer. in cons. 12. nu. 8. & animaduertit Redoanus in tract. de simonia, part. 4. c. 1. 2. 3. & 4. d. docet modos illam ab occultis animi, metis, & operis occulti tenebris eruere, & ideo probationis defectu euitentur poenae canonicae, non ideo euitabunt simoniaci damnationem aeternam, nec vindicè Deū, habebunt enim partem cum Simone in alio saeculo, vt dicit tex. in c. non satis de simonia, & cum Giezze, vt in c. cū in Ecclesia, in fine. eo. tit. & in c. sicut pro certo, in fine. eod. tit. & 1. q. 1. c. si quis neque, & sic in eternam damnationem incurrit, 1. q. 1. d. c. si quis neque, & c. cito, & 1. q. 3. c. Saluator, vt cecinit Dātes in inferno cantilena 19. citatis supra in praeced. tit. nu. 9. Ordinati a simoniacis vulneratum habent caput 1. q. 1. c. per Esaiam §. constat ergo. Data, & accepta Ecclesia applicatur, extrava. commun. 1. §. in super erga, de simonia. Defactoribus datur premium, extrava. commun. 2. §. & huiusmodi, eo. tit. Si crimen sit secretum secreta fit monitio, vt emendetur, c. ex tua 20. eo. tit. Proceditur etiam per inquisitionem, vt fuit suppositum in praeced. tit. & probatur in specie, in c. dilectus 30. §. quod si de hoc & in citatis constitutionibus. Pij IV. & Pij V. ¶ Diffamato, seu suspecto de hoc crimine, si crimine probari non possit, defert purgatio canonica non quidem aquae, vel ignis miraculosa iam obsoleta, vt vbi probauimus, sed abiuratoria criminis, de qua in ca. de hoc

autem 11. §. si vero id. & cap. insinuatum 13. §. fin. de simonia, quam purgatione facere debet cum quinta, vel sexta manu sui ordinis d. c. insinuatum, de qua purgatione canonica ad sunt isti versus.

Pœnitentia parum manus expurgat duodena:

Quinta Sacerdotem: lenitas tertia: pœna

Maior maiori: minor est adhibenda minori.

- Qua purgationem si explere non velit, beneficijs perpetuo priuatur c. de hoc autem 11. d. c. insinuatum 13. de simonia c. cum p. de purgatione canonica gl. in d. cap. 13. in verbo perpetuo priues. Decianus lib. 5. tract. crim. cap. 48. num. 19. & per totum. Dum agit de illa vulgari per aquam, vel per ignem, seu aliter per duellum, vel Sacrosanctam Eucharistiam fieri solitam ad purgandum se, mirabiliter euadendo illæsus, ab aliquo imputato crimine, omnino prohibita in 2. q. 5. cap. Menna in fine, & cap. consulisti, & in c. ex tuarum, & in cap. ult. de purgatione canonica, & in c. 1. & 2. de purgat. vulgari, & 2. q. 5. cap. monomachiam, & 2. q. 4. cap. sæpe omnes hodie prohibita, vt dictum est in d. c. ultim. de purga. canonica. Non tentabis Dominum Deum tuum. † Sed si sequuta simoniæ renunciatione, facta illius abiuratione, vel canonica purgatione, quæ quidem sine præcedente infamia ortum habente à viris probis, & fide dignis, vt probat Decianus citato c. 48. num. 6. & 7. fienda non est reperiatur, quod quis iterum in eandem simoniæ hæresim sit relapsus, erit adstrictus pœnis omnibus, etiam ultimi supplicij, quibus iam dictum est teneri relapsos hæreticos, per ea quæ contra hæreticos relapsos deducta fuerunt supra tit. 110. & 111. & vt ex Ghirlando de hæreticis q. 10. probat Decianus in d. c. 48. num. 51. † Iam enim satis clare fuit demonstratum hanc simoniæ labem hæresim esse, esse idololatriam grauissimum capitale crimine, læsæ maiestati, & homicidio similem, nimirum ideo, si & in hunc detestabile crimen relapsi ipsdem subijciantur pœnis, de quibus in allegatis titulis contra relapsos hæreticos dictum fuit. Insuper nulla temporis præscriptione iuuantur, nec regula de trienniali 1. quæst. 1. c. ordinationes 113. & c. seq. Inholanus noster de beneficijs cap. 26. num. 1. ver. neque præterea quod attinet ad probationes huius criminis, vltra latè deducta per Parisium in tracta. de confidentijs q. 63. & sequentibus per Mascardum lib. 3. de probationib. conclus. 1304. Simonia, & c. & per Tuscum sub eodem verbo simonia, nescissent. n. scribere nisi didicissent Alphabetum Redoanus in tractatu de simonia parte 4. capi. 6. & 7. latè.
- 13 † Obseruandum est quod, & mediator, & socius criminis ad testificandum perhibendum admittuntur sub quadam conditione, de qua in c. 1. de testibus in 6. & in dist. 79. cap. si quis Papa §. propter occultas admittuntur etiam excommunicati, & periuri, vt in crimine hæresis, cum & ipsa hæresis sit cap. in fidei 5. c. accusatus 8. §. licet de hæretic. in 6. Verum tamen non probant plene soli, vt de socio criminis dicit tex. in c. veniens il 1. de testib. & notat gl. 2. in cap. sane 15. q. 3. & de periuro dicit gl. in c. per tuas in verbo adulterij vbi Doctor. de simonia, & qui & quales testes admittantur vel ne tradit Redoanus in tractatu de simonia par. 4. c. 5. per totum. † Tandem simoniacus occultus si in foro conscientie pœnitent, est absoluentus restitutus acceptis, & renunciat impetratis saltem in manibus confessoris, si non potest tunc habere ordinarium, quia in mortis articulo constitutus, cum clausula si placuerit ordinario, vel Papæ, & si conualuerit debet statim ad ordinarium, vel Papam accedere, & illis parere, & interim à fructibus abstinere, præterquam à necessarijs pro vitæ parca alimonia, vt in summa Anton. par. 2. tit. 1. c. 5. §. 11. in fine. Episcopi simoniaci tenentur renunciare in manibus Papæ, minores vero in manibus sui ordinarij, qui si nollet recipere, nihilominus cedere debent, vt docet gloss. in c. de regularibus, in verbo dimittant de simonia. Nam pœnitentiam dignam agere non possunt, nisi prius renuncient glo. in d. c. de regularibus. Archidia. in c. merui dist. 13. Penitere enim, & non renunciare, non prodest ad salutem 1. q. 1. c. si quis nequam. Neq. à quoquam possunt absolui, si non renuncient prius, gloss. magna in c. post translationem de renunc. & in d. ca. de regularibus, & in cap. sequen. de simonia, & in ca. si aliquis de elect. & licet super hoc crimine possit dispensari, vt iam dictum fuit in tit. præcedenti, & probat Decianus libro 5. tract. crim. c. 88. per totum. Tamen dispensatio non conceditur, nisi prius renunciet, & pœnitentiam agat, vt dicit

- 15 idem Decianus vbi supra cap. 86. num. 10. † Et secundum aliquos est eidem pœnitenti iniungendum onus monendi socium criminis, vt ipse pœniteat, & restituat, vt tenetur, quia inducens aliquem ad peccandum, tenetur eundem exhortari ad pœnitentiam, & opera bona peccato contraria, vt per Scot. in 4. dist. 13. q. 7. arti. 1. & Hadria. in 4. de restitut. q. 3. Pro hoc facit, quod dicitur in ca. de hoc de simonia, vbi iubetur iudici, vt inducat Principes ad restituendum quicquid ab electo Episcopo Oxoni simoniace acceperunt, Ecclesia Oxoni, & Abbas ibi num. 6. reprehendit pœnitentiariorum Regum, ac Principum, qui aliter nulla facta restitutione eos absolunt. † Hoc idem videtur comprobari ratione charitatis, quam vnusquisque debet proximo suo, præsertim criminis socio, secundum Diuum Bonaventuram, & Richard. in 3. dist. 29. Nauarrum in Manuali cap. 14. nu. 23. contra quam ideo peccat, qui proximum non defendit dist. 86. c. pasce dist. 83. capit. simoniacus cap. 2. de hæreticis. His tamen non obstantibus contrarium in puncto consuluit Nauarrus in conf. 2. de simonia, asserens id nullo canone, nulla que lege esse determinatum, vt onus admonendi imponatur ei, qui petit pœnitendo in foro conscientie absolutionem à peccato: Nec mirum si in c. quoniam in c. de irregulari in c. cum esset in capitulo nobis de simonia, vbi agit de absoluentibus, & dandis simoniacis, tum condemnatis iniungendo, & secundu Nauarrum citato consil. non obstant argumenta in 17 contrarium illata. † Nam primum Scoti procedit quando quis induxit aliquem ad peccandum vi, metu dolo, aut fraude, tunc enim tenetur illum monere, alias scus, vt per Sorum lib. 4. de iustitia, & iure q. 4. ar. 3. & ita declarat Nauarrus afferendo exempla in Manuali cap. 14. num. 12. Ad tex. in c. de hoc respondetur, quod loquitur de iudice delegato à Papa in foro exteriori, & vult quod ipsemet restituat, quod pro illa electione ab episcopo Oxoni acceperat.
- 18 † Ad argumentum de ratione charitatis, Respondetur, cõ lex ipsa charitatis non obligat ad peccatum mortale. Veru tamen cum Sacra Pœnitentia in literis ipsi, quibus datur, hoc committit absolutionem ab hoc simoniæ scelere soleat hoc onus imponere, vt testatur ipse Nauarrus in d. conf. 2. 19 num. 1. de simonia. † Et habeamus pro comperto, quod alios, cum potest ab errore non reuocare, se ipsum errare demonstrat cap. 2. de hæreticis, vt fuit probatum etiam supra tit. 11. sub num. 39. & neq. magis posse. reuocare peccatorem credendum est, quam ille, qui ad peccandum induxit, quæ propter ne pœnitendo sine reuocatione socij à peccato, se ipsum & eodem tempore peccare demonstrat, puto optimam esse consuetudinem sacre pœnitentiarie, in bona ratione fundatam. Non obstant ideo responsiones datæ per Nauarrum loco citato. Vt scilicet dictum Scoti pcedat, quando penitens induxit socium ad peccandum vi, metu, dolo, aut fraude, quia nunquam inducens alium ad peccandum aliqua ex his caret, immo ferè semper, excepta vi, vel metu, dolo & fraude concurrunt, quibus concurrentibus, & Nauarrus nobiscum conuenit. Ad tex. in ca. de simonia responsio data, & si distinguit iurisdictionem fori exterioris à iurisdictione fori conscientie, tamen non potest negari, quod in eo non proponatur optimum, ac plenum charitatis exemplum in omni foro seruandum. Vnus enim forus est altari adiumento, vt probatum fuit supra tit. 94. sub nu. 40. & si maior sit, atque sublimior forus conscientie foro exteriori, vt in d. tit. 94. præcedentibus, & sequentibus fuit demonstratum, & vt cecinit, Dantes in purgatorio cantilena 1. & sequen.

En queste carte l'uno, e l'altro foro

S'auita se che piace in Paradiso

Al Padre al Figlio, e à quei, che uen da loro.

Ad responsionem datam argumento sumpto à ratione charitatis, quod scilicet lex ipsa charitatis non obliget ad peccatum mortale, in primis replicatur id non haberi absolute pro certo, per ea quæ in simili dicit Cardinalis Bellar. de Arte bene moriendi lib. 1. c. 9. in fine. Deinde replicatur exercendam esse tamen, ne se ipsum, quis peccatorem demonstrat, prout se demonstraret non reuocando socium criminis ab eodem scelere, in quod ipsum induxit, & vult fieri sacra pœnitentia, quando absoluit, vel alteri absolutionem committit, vt testatur ipse Nauarrus in d. cõf. 2. de simonia. Nõ obstat distinctio, quam facit gl. in d. c. q. alios 2. de hæreticis, quod scilicet illud dictum referatur tantummodo,

modo, ubi agitur de peccato committendo, non de commissio, cum de iam commissio soli Prælati teneantur corrigere, per ea quæ citat, quia responderetur, quod hic non agitur de correctione iudiciali, sed de monitione charitativa ad reuocandum peccatorem ad viam veritatis, & salutis per pœnitentiam perfectam in quâtum fieri potest, quod onus pertinet ad omnes, vt conceditur in dicta glo. & prædicat Euangelium Matth. 18. Si autem peccauerit in te frater tuus vade, & corripe eum: multo magis ad socios criminis pœnitentes, qui creduntur magis posse reuocare socium, vt facilius ad peccandum induxerunt. † An autem Papa simoniacus subiaceat propositis pœnis? & quidem in foro exteriori nemo ausus est dicere quod sic, cū in hoc sæculo omnes ipse iudicet, & à nemine iudicetur, nec possit ipse, se ipsum subijcere alieno iudicio, vt alibi probatum fuit, & multis autoritatibus probat Cardinalis Bellarminus. De Romano Pontifice, libro 2. c. 26. In foro Poli coram Deo pariter non est quis dubiter, quod teneatur ac subijciatur illis pœnis, quæ à Deo peccatoribus infliguntur, nulla enim in foro Poli est acceptio personarum, vt ex D. Thoma in 4. sentent. distinc. 25. & ex alijs probat Didac. Couarru. in regula peccatum. Thomas Campeggius in tractatu. An Papa labem simoniæ incurrere possit. Decianus libr. 5. tract. crimi. c. 78. cum alijs allegatis in syntagma comunum opin. loco 1. tit. 5. c. 3. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Legatum vniuersitati Iudeorum nullius momenti.
- 2 Iudæi percussiones aliquem eorum ad spirantem ad Christianifimum comburuntur.
- 3 Synagoga Iudeorum pro hospicio esse vetatur.
- 4 Iudæi cum Christianis matrimonium contrahere prohibentur.
- 5 Legibus Romanorum utuntur Iudæi in eorum causis.
- 6 Pretium rebus suis venalibus imponere possunt Iudæi.
- 7 Ritus suos Iudæi seruare permittuntur sine contemptu Christianæ religionis.
- 8 Ab hominibus Iudæi inuocare prohibentur.
- 9 Iudæi non molestandi, nec eis villo tempore vis inferenda. l. in m. 11.
- 10 Iudæi ad Christianam religionem non sunt cogendi.
- 11 Iudæi vis inferenda, si vim inferant Christianis.
- 12 Lis inter Christianum, & Iudæum à quo terminanda.
- 13 Iudæus circumcidens Christianum quomodo puniatur.
- 14 Iudæorum primates suo periculo annuversarium canonem de synagogis exigere debent.
- 15 Iudæi inter Christianos nulla officia exercere, vel dignitates obtinere possunt.
- 16 Synagogas nouas Iudæi extruere prohibentur, veteres rescere permittuntur.
- 17 Mancipium Christianum prohibentur habere Iudæi. l. in m. 18.
- 19 Ostia, & fenestras clausas quibusdam certis diebus tenere debent.
- 20 Iudæi baptizati non sunt bona auferenda.
- 21 Serui Iudæorum baptizati efficiuntur liberi.
- 22 Habitu diuerso à Christianis Iudæi uti debent.
- 23 Iudæus clericum percussit quomodo puniatur.
- 24 Iudæi tenentur soluere decimas, & oblationes de possessionibus.
- 25 Iudæorum commercium in quibus fugiendum.
- 26 Filij Iudæorum baptizatorum si suspicio sit ne circumcidantur, sunt separandi ab eis.
- 27 Iudæi antequam baptizentur sunt in fide instruendi.
- 28 Christianus non debet in synagoga Iudæorum oleum offerre, & lampades accendere sub pœna excommunicationis.

De Iudæis, & Saracenis. Tit. 114.

- 1 DE Iudæis † in primis cauetur illud, vt quod illorum vniuersitati legatum est, nullius sit momenti, l. 1. C. de Iudæis. † Et si aliquem, qui ex ijs ad Christianifimum adspirauerit, saxi, aut alio furoris genere obtuerint, flammis concremari iubentur, l. 2. C. eodem. † Synagoga
- 2 Iudæorum pro hospicio esse vetatur, l. 3. C. eodem. † Iudæi à curialibus muneribus immunes non sunt, l. iussio 4. lege

quicumque 9. C. eod. non ideo ad honores admittuntur. Cū Christianis matrimonia contrahere prohibentur, & eorum leges de matrimonio antiquantur, l. ne quis 5. C. de Iudæis 28. quæst. 1. c. si quis Iudæice in princip. c. caue, & c. Iudæi, & fuit dictum supra tit. 100. † Iubenturque cum in causis matrimonialibus, tum in alijs Romanorum vti legibus, l. nemo 6. l. Iudæi 7. C. de Iudæis. † Precium rerū quas Iudæi venales habent, nemo exterius religionis eorum statueret: iustum est enim sua cuique committere, l. nemo 8. C. eod. Illi enim sua quanti volens vendere possunt, d. l. 8. † Citra contemptum vero Christianæ religionis suos ritus seruare debent, l. Iudæos 10. C. eod. c. & si Iudæus 13. & c. nonnullis 15. §. fin. eod. tit. distinc. 45. c. qui sincera, l. die Sabbati 12. C. de Iudæis. Diuus Gregorius libro 1. epist. 34. † Inuocare tamen Mahometum prohibentur. Clement. 1. de Iudæis. Nam & ipse quamuis arrogatissimus fuerit, tamen in suo Alcorano vetuit se à ijs inuocari, vt dicit Ficinus de Christiana religione cap. 26. prop. finem. † Die autem Sabbati, ac alijs festis molestandi non sunt, l. die Sabbati 12. C. de Iudæis. Nec vis illis villo tempore est inferenda, contra quoque illi Christianis vim inferre prohibentur, l. nullus 13. C. eod. cap. sicut 9. eodem tit. distinc. 45. c. qui sincera, c. de Iudæis, l. Christianis 6. C. de sacris sacris paganorum. † Ad religionem Christianam cogendi non sunt, d. c. sicut, cum alijs mo. citatis, nisi fortè Christianam fidem receperint, tunc enim in ea manere sunt cogendi, d. c. Iudæis, & de consecratione, distinc. 4. cap. plerique, alias vt hæretici erunt puniendi, vt dictum est supra tit. 110. † Si vim ipsi inferant Christianis, & vis illis inferri potest 23. quæst. 8. c. dispar. † Si qua verò lis sit inter Christianum, & Iudæum, ea non à senioribus populi Iudæorum, sed ab ordinarijs iudicibus dirimenda est, l. si qua 14. C. de Iudæis. † Si Iudæus hominem Christianum circumciderit, vel circumcidendum mandauerit, perpetuo exilio, & bonorum confiscatione punitur, l. Iudæi 15. C. eod. distinc. 14. 54. cap. nulla, §. si verò. † Iudæorum primates suo periculo annuversarium canonem de synagogis omnibus exigere debent, l. Iudæorum 16. C. de Iudæis. † Inter Christianos officia publica exercere non possunt, immo ad nullos honores, ad nullas dignitates pblicas admittuntur, l. hac valitura 17. C. de Iudæis, d. c. nulla, in princip. c. cum sit 16. cap. ex speciali 8. co. tit. & supra libro primo, tit. 4. à muneribus tamen & oneribus immunes non sunt, vt supra numero 3. † Nouas quoque synagogas Iudæi extruere prohibentur, d. l. 17. §. illud, c. Iudæi 3. c. consultationi 7. de Iudæis. † Christianum mancipium habere prohibentur, l. 1. C. ne Christian. 18. mancip. † Tamen quod dictum est de mancipio excipitur 19. in colonis adscriptitijs. † Tota die parascæues ostia, & fenestras debent tenere clausas, c. quia super 4. de Iudæis, & in die passionis in publicum prodite, & in contumeliam Christi profiliere prohibentur, c. in nonnullis 15. §. in diebus, eodem tit. † Iudæis baptizati bona non sunt auferenda, capit. Iudei 5. §. si qui præterea, de Iudæis, & extrauag. Ioannis 12. eodem tit. Christiani in domibus Iudæorum, vel Saracenorum seruitia præstare prohibentur, ca. Iudæi 21. §. cap. ad hoc 8. cap. & si Iudæos 13. de Iudæis. † Serui Iudæorum baptizati volentes, exinde liberi efficiuntur, ca. 22. p. vltim. eodem tit. † De habitu verò Iudæorum, & Saracenorum disponitur, quod in terris Christianorum eo habitu uti debent, per quem à Christianis discernuntur. 23. cap. in nonnullis 15. de Iudæis. † Si Iudæus clericum percussit temporaliter punitur, & si de facto puniri non possit, interdicitur ei Christianorum commercium, donec satisfecerit iniuriam passio, cap. postulasti 14. eodem tit. De suis possessionibus decimas, & oblationes soluere tenentur, cap. quanto amplius 18. §. fin. de vfuris. † Cum Iudæis, nec manducandum, nec bibendum est, nec laudandū, nec etiam medicamentum ab ijs sumendum 28. q. 1. c. nullus eorum, c. omnes. Nec cum ijs ieiunandum, nec festus dies cum ijs celebrandus, nec Lautia festi ab ijs suscipienda, ca. 26. none Apostolico 69. † Filij Iudæorum baptizatorū, si suspicio sit, quod in eis vtantur circumfisione, sunt ab eis separandi, de consec. dist. 4. c. plerique 94. † Iudæi antequam baptizentur, sunt prius in fide instruendi vt sup. tit. 84. dictū est. † Tandē ex canon. Apostol. 70. obseruandū est, ne oleū in synagogam Iudæorum per Christianum deferatur, nec lucernæ incendantur sub excommunicationis pœna, sed

de Iudæis alia plura referantur in Syntagma comm. opin. loco 1. tit. 30. ca. 1. & seq. Sed an esse Iudæum crimen sit, & punibile differitur apud Decianum lib. 5. tract. crim. ca. 11. & an Iudæi sint propriè hæretici, ac de eorū pluribus delictis, & quibus pœnis, & à quibus iudiciis secundum diversitatem criminum puniantur, latè cap. 12. & 13. & quibus legibus, ca. 14. capite verò 15. agit de Iudæis conuersis ad fidem delinquentibus. Tandem c. 16. differitur de delictis Christianorum contra Iudæos, vel circa eos, & infidelis ad saturitatem.

S Y M M A R I V M.

- 1 Paganorum superstitio crimen publicum reputatur, & locus, ubi conueniunt confiscatur.
- 2 Paganis domum, vel prædium concedens, ubi possunt conuenire puniuntur.
- 3 Paganis, ut prædicetur permittitur ab idoneis.
- 4 Prædicantes pagani interim eorum cibis uti possunt.

De Paganis. Tit. 115.

- 1 Paganorum etiam hæresis, atque superstitio prohibetur, ita ut crimè reputetur publicum, & domus aliudve prædium, in quo conueniunt addicetur. et Dominusque, qui sciens illis ad hoc domum, prædiumque concesserit, si quidem dignitate, vel militia decoratus sit, amissione militiæ, vel dignitatis, nec non rerum suarum præscriptione plectatur. Si verò privatus sit, post corporis cruciatus, operibus metallorum, aut perpetuo exilio puniatur. l. ult. C. de sacrific. paganor. Nec amplius ad officia publica admittuntur, c. cum sit, 16. §. fin. de Iudæis. et Statutum etiã est, ut ipsi, qui idonei fuerint reperti permittantur pagani.
- 2 Prædicare Euangelium, c. 10. in princ. de Iudæis. et Qui quidem dum Paganis prædicant, possunt cibis ab ipsis appositis vesci, c. quam sit 10. de Iudæis.

S Y M M A R I V M.

- 1 Manichæis interdicitur omne commercium actiue, & passiuè.
- 2 Manichæi coniugium detestabantur.

De Manichæis. Tit. 116.

- 1 Manichæis interdicitur omnis communio, ut nec moribus, nec legibus cum cæteris uti possint, item interdicitur illis omnibus cõtractibus, & testamenti factione, nec donatio illis facta valet, nec villo modo alijs succedere, possunt, nec etiam filij ipsis hæredes existere possunt, nisi à paterna hæresi desiciant. Verbis in super eiciuntur, & vltimo supplicio afficiuntur, bonis eorum publicatis. Memoria quoque illorum post mortem damnatur, l. Arriani, §. C. de hæreticis, & Manichæis. et Hi enim cõiugium detestabantur, dist. 30. in princ. ver. causa fuit.

S Y M M A R I V M.

- 1 Nestoriani à Nestorio hæretico dicuntur.
- 2 Libros hæreticorum legere, & habere est prohibitum, & est hæreticus, qui illos tenet.
- 3 Nestorij mentio in nulla disputatione est facienda.
- 4 Eui boycesi hæreticorum secta damnatur.
- 5 Hæresim docentes vltimo supplicio afficiuntur, & libri comburuntur.
- 6 Apostata, qui sint, & de eorum pœnis.
- 7 Apostata non habent testamenti factionem.
- 8 Christianus ob quamcumque hæresim desiciens amittit testamenti factionem actiuam, & passiuam.
- 9 Accusatio aduersus Apostatas perpetua, nec eorum morte finitur.
- 10 Apostatam faciens vi, vel suasu vltimo supplicio puniuntur, & bona publicantur.
- 11 Apostata omnium hæreticorum pœnis tenentur.
- 12 Cælicola, quomodo puniendi.
- 13 Samaritanis quid prohibeatur.
- 14 Samaritani baptizati si ad errorem reuertantur, relegantur.
- 15 Samaritani, antequam baptizentur per duos annos debent iustitiam imitari in pueris.

16 Samaritani Christianum mansipium habere prohibentur.

17 Begardi, & Beguini hæretici, qui sint.

18 Hypocrita inter hæreticos connumerantur.

19 Excommunicati pro causa equali, an persistentes in eadem haerentur.

De pluribus hæreticorum sectis.

Tit. 117.

- 1 Sunt etiam et hæretici Nestoriani, à Nestorio hæretico nuncupati, cunctos libros habere, legere, aut describere, vel imprimi facere prohibitum, conquiri eos, atque cõburi constitutum. l. damnato. 6. C. de hæreticis. et Immo omnium hæreticorum libri à nemine habendi, legendi, describendi, seu imprimendi sunt, sed comburendi, qui omnes specialiter descripti sunt in Indice librorum prohibitorū, vt dist. 16. ca. Canones. At elata in tract. de hæreticis notab. 24. Solent enim libri Catholici approbati tenendi, legendi, describendi, vel in prin. endi sunt, vt dictum est supra, ut. 74. Si hoc remedio inuicè vsi sunt Gentiles contra Christianorum libros, teste Eusebio in histor. Eccles. lib. 8. cap. 3. Nimirum si quis eodem vsi sint Summi Pontifices, & Catholici Imperatores contra hæreticorum libros consilio, atque remedio, vt comburantur, non legantur, à nemine habeantur, vt in l. quicumque, & in d. l. damnato, C. de hæreticis, in l. Mathematicos, C. de Episcopali audient, in l. certè, §. 1. ff. famil. eriscun, cap. quod super his, de voto. Non enim possunt eorum scripta recipi, quorum auctores dånantur, c. fraternitatis, de hæreticis. Seneca li. 6. controver. Res noua, & inusitata fuit sumere supplicium de studijs. aitque ista ingeniorum supplicia, vt libri comburerentur coepisse post Ciceronem, quo tempore Titi Labieni scripta ex S. C. combusta sunt, quod mordaces nimium, & maledici forent, sed antea, quod forsitan pie ex S. C. factum fuit, in pie Ioachin Rex Iudæ filius Iosia, combussit libros Hæremie Prophetæ, vt Hierem. cap. 36. qui nihilominus diuina prouidentia sunt conseruati. Herodes Acalonitis ignobilis mandauit comburi libros genealogiarum Hebræorū, vt nobilitatis Hebrææ vestigia, p̄orsus tollerentur, & suã tegetet ignobilitatem, cum ex illis gestis nobilitatem suam non posset ostendere, teste Eusebio histor. Eccles. lib. 1. c. 6. Dionysius lib. 54. Narrat Augustum duo millia fatidicorum libros concremasset, quorum aut nulli, aut parū probati essent auctores, Sybillinos verò delectu habito condidisse duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Et quia eorum scriptura vetustate iam propè euanuerat, iussisse, vt diligentissimè restaurarentur, & rescriberentur. Quantum enim valeant libri ad conseruandas receptas disciplinas exemplo sunt Pistratus Arthemidas, Lucullus Romanus, Ptolomæus Philadelphus Rex Aegypti, cuius (non sine diuini Numinis ductu) Consilio habemus Bibliorum libros per tot annos ante aduentum Christi, quando nulla inter Hebræos, Hæreticos, & Christianos aderat conouerfia à septuaginta in eius linguam conuersos, ne ab vno tantum versi facillè corrumpi potuissent, quibus vt irrefragabilibus utimur contra Hebræos, Hæreticos, & alios Christiani nominis hostes. Romæ Bibliothecæ omnes ferè publicæ templis adiunctæ erant, quod scilicet religionem sine libris diu conseruari non posse illi quoque intelligerent, nec esse posse arctiorem vllam coniuñctionem, quam religionis, atque eruditionis, vt dixit Marsilius Ficinus de Christiana Religione in principio. Habuit enim Roma in Capitolio bibliothecam, quam maiorem appellabant. Augustus extruxit bibliothecam Græcam, & Latinam propè templum Apollinis. Templum Traiani etiam habebat suam, quam Vulpian appellabant optimis quidem libris refertam. Duæ etiam aliæ aderant post Christum natum in Baptisterio Lateranensi, vt legitur in libro Pontificali. Constantinus maximis impensis bibliothecæ restaurari curauit, teste Socrate, historia Ecclésiastica, libro primo, capitul. nono. Hodie monasteria omnia Diu Augustini, Diu Hieronymi, Diu Ambrosij, Diu Gregorij, Diu Dominici in Vrbe, & in Orbe Christiano suas habent bibliothecæ. Et apud Sanctum Petrum adest Vaticana omnium bibliothecarum maxima, omnibus libris omnium linguarum referta transcendenti bus numerum quindecim milliū manuscriptorū, & quinquemilium

lium impressorum. Sed dubitatur an statim possit eodem nari pro hæretico ille, qui reperitur penes se retinere libros hæreticorum in indice prohibitos. Archidiaconus in 24. q. 2. c. fin. indistincte tenet quod sic. Eum sequitur Romanus in singulari 326. eo ipso &c. Ioan. de Anan. in c. si quis Episcopus, col. vlt. vers. glo. in fin. de hæreticis. Marsilius in praxi crimin. §. diligenter, num. 92. Afflictus in const. in consuetum in 16, notab. in 10. q. nu. 26. Carter. in tracta. de hæreticis, nu. 125. Rebuffus in tract. nominationum, q. 1. nume. 16. omnes per dictum tex. in d. cap. fin. ibi. Si forte isti libri designant authorem suum, vt Dominus designauit Iudam &c. Verū tamen res mihi videtur dura, ideoque in ea decidenda puto esse distinguendum, aut enim inueniuntur penes aliquē libri alicuius hæretici certi, & credo inducere contra eum tantummodo leuem suspicionem, pro qua simplex purgatio canonica est indicenda, vt tenet Archidiaconus in c. quicumque nu. 2. de hæret. in 6. Felyn in d. cap. si quis Episcopus in fin. eo. tit. Gondislaus de hæreticis, q. 13. nu. 19. Zanch. eod. tract. c. 7. num. 7. & ibi addentes litera A. Aut reperiuntur libri incerti authoris sine nomine penes aliquem, & ipse profiteatur authorem ignorare, & coniectura erit, quod ipse est author, præsertim si manu sua reperiuntur scripti. & ita debet intelligi text. in d. 24. q. 2. c. fin. supra citatus, & omnia ea quæ Marsilius, & alij supra citati deducunt de instrumentis falsis, & de moneta falsa penes aliquē repetita. Et ideo quia in hoc versatur maius periculum, quod talis non solum sit de credentibus, sed & de docentibus hæresim, cum non indicet authorem, putarem talem esse vehementer indicatum ad torturam. Si verò appareret de nomine authoris librorū nō vtrique, nisi aliæ adessent coadiuantes coniecturæ, & in tali casu cum Archidiacono in d. c. quocumque indicendam fore purgationem canonicam ob leuem illam suspicionem. Verum cum per constitutionem Pij IV. publicatā anno 1564. die 24. Martij impressam ante Indicem librorum prohibitorum, cautū expressè sit, quod is, qui hæreticorum libros, vel cuiusvis authoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem dānata, atque prohibita legerit, habueritve, ipso iure in excommunicationis pœnam incidat, eamq; ob causā in eum tanquam de hæresi suspectum inquiri, ac procedi liceat, cessant omnes iuris communis disputationes propter ante dictam Pij IV. constitutionem. † Itē cauetur ne eiusdem Nestorij mentio in vlla disputatione fiat: & omni conuenticulo Nestorianis interdicitur, d. l. damnato 6. C. de hæreticis. Defunctorum enim hæreticorum memoria dānatur, c. vt agentis, de hæreticis, & contra hæreticos defunctos proceditur ad exhumandum corpus, comburendum, & damnandam eius memoriam, d. c. vergētis, & 24. q. 2. c. vlt. & c. filij, de hæreticis in 6. c. accusatus, §. in eo. eo. tit. in 6. c. fin. de præscript. in 6. c. si quis Episcopus, de hæreticis, l. Manichæos, ver. in mortem quoque, C. de hæreticis. Quinimmo, & Papa mortuus, contra quē nemo viuente iudicat, si appareat fuisse hæreticum, pōt à successore damnari, vt notant oēs in c. filij de hæreticis in 6. & in cap. Acatus 24. q. 1. dist. 19. c. Anastasius, Doctor. in c. fidei, de hæret. in 6. glo. in verbo hæresim vbi et Doctor. in 24. q. 1. c. 1. Albericus in rubr. C. de hæreticis. Iacobatus de Concilio lib. 8. artic. 1. Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 52. num. 17.

4 † Euthycetis secta in Concilio Calcedonenſi damnata est, cuius sectæ homines dicuntur Apollinarista, ijsdemq; pœnis, quæ aduersus hos constitutæ sunt, tenentur. Nec Episcopos presbyteros, aliosve clericos creare, vel habere possunt, sub pœna exilij, & publicationis bonorum. Ecclesias item, & monasteria extruere, item conuenticula habere prohibentur, ad militia quascunque adspirare non possunt. Libros contra Calcedonenſe Conciliū scribere, edere vel ab alijs scriptos proferre, deque suo errore disputare illis nō licet, Docentes illam hæresim vltimo supplicio afficiuntur. † Libri deniq; eorū incēdio concremādi sunt: hoc non canones, de quibus queruntur hæretici, sed leges Imperatorum disponunt contra eos, adest enim Imperialis constitutio in l. quicumque 8. C. de hæreticis. † De Apostatis. Apostates Græce, Latine Apostata dicebatur miles, qui ab Imperatore suo ad hostem deficiebat. hinc Apostasia dicitur defectio, seu desertio professionis, & ideo omnis defertor professionis, quam fecit, dicitur Apostata. Hinc merito veteres Christiani eos, qui ab Evangelica fide, quā semel professi fuerant, ad Paganismum, seu Iudæismum

defecissent, infami vocabulo a postatas nominabant, quod scilicet ab Imperatore Christo, cui semel nomen dederant ad Satanam, quem in lauacro baptismi sacrosancto abiuauerāt, defecissent, hinc & verbum, apostata; ras, quod significat defectio, defertio. D. Augustus in 26. q. vlt. c. non obserueris, exponit hanc vocem apostata, id est, retro stans, hanc expositionem sequitur, glo. 1. in c. 1. de apostat. & in dist. 50. c. placuit, §. apostata; in c. quidam, de apostat. 3. q. 4. ca. beatus, & in c. pennata; de penit. dist. 2. & in l. fin. C. de Summa Trinit. & fide Cathol. & secundum Hostien. in Summa de Apost. Apostasia est temerarius recessus à statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis, quam semel quis professus est. Et est hæresis dum receditur à fide, neque constituit speciem diuersam ab hæresi, sed addit etiam circumstantiam aggravantem, secundum D. Thom. in 2. 2. q. 12. art. 1. q. 10. art. 5. Gondislaus in tract. de hæreticis q. 20. nume. 2. Ghirland. eo. tract. nu. 7. in fi. vbi quod in genere idē sunt, licet in specie differant. Nam albus per adiectionem albedinis, non desinit esse albus, sed fit magis albus. Sic hæreticus in vno, si in omnibus fiat hæreticus, nō desinit esse hæreticus, sed maior fiet, est ergo Apostasia species hæresis, ita vt omnis apostata sit hæreticus, sed non e contra. Et est triplex scilicet ab obedientia, à statu regulari, à fide, vt per Hostien. vbi supr. ver. quot species. Sicut enim homo tripliciter coniungitur Deo per fidem, per obedientiā mandatorum Dei, vel per supererogationē, vt per religionem, vel clericatum: ita quoque eisdem modis à Deo receditur, cum contrariorum eadem sit disciplina, ita D. Tho. in 2. 2. q. 12. art. 1. in responſ. Inobediencia: Apostasia est, qñ quis propria malitia recusat obedire mandatis Dei, vel superiorum, vt Adam, & Eva, qui apostatarunt à præcepto Dñi, vt Genes. c. 3. De apostatantibus ab obedientia superiorū habetur in c. si quis venerit 2. de maior. & obed. in 7. q. 7. c. alieni, & 3. q. 4. c. alieni. Hi tamen non ideo, quia defecerint ab obedientia dicuntur hæretici, nisi apostatantes credant se non teneri mandatis parere, vel superiores non posse præcipere. Doctor. in dist. 40. c. si Papa. dist. 8. l. c. si qui sunt presbyteri. dist. 33. c. vlt. Decius in cons. 151. nu. 1. & 2. Sunt tamen excōicati, in qua excommunicatione, si per annum permanent, tunc vt hæretici damnari possunt, vt alibi dictum fuit supr. tit. 111. per tex. & ibi notata in c. grauem de penis, c. inquisitionis in fin. de hæreticis in 6. c. inuatuatum, vbi glo. de simonia. Carerius de hæreticis nu. 21. Apostasia autem irregularitatis est duplex, vel scilicet quando quis recedit à statu religionis in vniuersum reiecto habitu religioso, vel clericali, & tanquam laicus, vel matrimonium contrahit, vel alia negocia laicalia exercet religiosus, & clericis prohibita, de quibus in dist. 50. c. vlt. & c. vlt. de vita, & honest. clericor. & in c. in audientia, de sentent. excomm. & 20. q. 3. c. propositum, & c. procluius 27. q. 1. c. omnes. & c. 1. de apost. cum alijs citatis supra tit. 5. Vel si relicta religione, quam professus est, ordine regulari ad ordinem clericatum confugiat, de quo in 16. q. 1. cap. legi. Et hi non sunt simpliciter hæretici, nisi crederent eis hoc licere sine peccato. Infidelitatis autem Apostasia est, quādo Christianus recedit à fide, & transit ad fidem Paganorum, Iudæorum, vel aliorum infidelium, & ista est vera Apostasia, de qua loquitur totus titulus, C. de Apostat. & de hac et loquitur Ecclesiast. c. 10. dū dicit initium superbiæ homini apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illū, recessit cor eius. Sic hac specie apostatauit Salomon idola colens 3. Regum c. 11. & hac specie apostasiæ in Ezechiel. c. 2. appellat gētes quæ recesserunt ab eo, de hoc genere Apostatarum loquitur Salomon Prouer. c. 6. dum inquit. Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum. Differt ideo Apostasia hæc ab hæresi in tribus. Primum quia hæreticus recedit à fide in parte, apostata verò recedit à fide in totum, quia de statu Christianorum transit ad statum infidelium, lege prima, C. de apostat. Deinde quia hæretico verè penitentij iudices parcunt, vt supra dictum fuit in tit. 111. Apostatis verò etiam redeuntibus, quoad pœnas temporales non parcitur, l. 2. & leg. h. qui, C. de apostat. Quo verò ad Deum vere contrito, & penitenti remittuntur pœnæ peccati, quia cor contritum, & humiliatū non despicit Deus. psalm. 50. & glo. in d. l. hi qui. Postremò contra hæreticum etiam mortuum potest procedi, vt dictum fuit. Cōtra autem in Apostatam non potest procedi ultra quinquennium.

d. l. 2. C. de apostatis. Itaque Apostata proprie est qui recedit à fide in totum; & hos verè inutiles appellat Salomon Prouerb. 6. Nam cum fides sit primum fundamentum rerum sperandarum Paulo teste ad Hebræos 11. Et sine fide impossibile est placere Deo. Et cum fides sit vita animæ Hebr. 1. c. 1. sublata fide nihil remanet homini, quod possit ei vitale esse ad vitam æternam, & sicut sublata vita corporali omnia membra inutilia sunt, ita & sublata fide inutilis est omnis animæ potentia, cum omnia in malum sine fide cooperentur. Nam Lucæ 9. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & retro respiciens aptus est regno cælorum, vt habetur in c. magnæ, §. 1. de voto, & de penitentiâ. 1. c. pennatæ, & Per. 2. inquit, melius erat eis veritatem non cognoscere, quam post cognitam retroire. Ex quibus patet Apostatam peiorem esse infideli. Infidelis enim fidem non violat, quam non promissit, quod tamen facit apostata. c. quanto, de diuortijs, & l. 1. C. de Apost. & ideo hoc crimen dicitur publicum, & omnes admittuntur ad accusandum, l. Apostatarum, C. de apostat. Ioan. de Anan. in c. 1. eod. tit. Dicitur etiam apostata à fide, qui se vouit, & tradit Demoni, vel cum eo paciscitur, secundum Diuum Thomam in 2. sentent. q. 3. artic. 2. in respõs. Ghirland. de sortileg. q. 2. num. 35. & de iuris publicantur bona, l. 1. C. de apostat. Auth. ingreffi, vbi Doctor. C. de sacrosanc. eccles. l. Apostatarum, C. de apostat. auth. si qua mulier. C. de hæret. † De his etiam Imperiali iure cauetur, vt si quis ad Iudæismum, seu Paganismum à Christianismo defecerit, quod proprium est apostatarum amittat ius testandi, factum tamen testamentum intra quinquennium debeat impugnari quo tempore elapso, postea amplius impugnari non possit, l. 1. l. i. h. qui 1. l. apostatarum 4. & l. 2. C. de Apostatis Diuus Thomam in 2. 2. quæst. 12. artic. secundo.

† Sed & qui ob quamcunque hæresim à Christianismo defecerint, alij succedere, vel relictæ capere, & testimoniū dicere prohibentur, & excommunicati esse iubentur, quāuis agant penitentiam, d. l. 3. & cap. à nobis, de apostatis.

9 † Accusatio quoque aduersus apostatas perpetua est, nec illorum morte finitur, nisi poit quinquennium, ijsque ius alienandi denegatur, l. Apostatarum 4. C. de hæreticis, l. 2. C. de apostatis. † Qui autem apostatam aliquē vel vi, vel persuasione fecerit, vltimo supplicio afficitur, bonis eius publicatis, l. eum 5. C. cod. † Postremò apostatæ proprie omnium hæreticorum pœnis tenentur, l. eos qui 6. C. de apostatis, c. à nobis, eod. tit. pertinent enim ad infidelitatē, vt hæretici secundum Diuum Thomam in 2. 2. q. 12. cum distinctione, de qua ibi, & paulo superius ex eo, † De cœlicolis, quorum nomen inauditum dicitur, atque nouum, illud cauetur, vt iisdem pœnis, quibus & alij hæretici coercantur, & ædificia eorum, in quibus conuentus agunt, ecclesijs addicantur, l. cœlicoli 11. C. de Iudæis. † De Samaritanis illud cauetur, ne alijs succedere, relictæ capere, neque alijs relinquere possint: exceptis dumtaxat rusticis Samaritanis, idque ob publicum bonum agriculturæ. Nouel. const. 144. §. 1. & §. excipimus. Præterea Samaritanis interdicitur omnis militia, dignitate, atque honore, d. Nouella 144 §. præterea. † Baptizati Samaritani, si ad suum errorem reuersi fuerint, profcubuntur, & relegantur, d. Nouella, §. si qui ex. † Antequam autem baptizentur Samaritani, per duos annos in fide instituendi sunt, & pro viribus scripturas discere debent, d. Nouella, §. perpulchrum. Pueros tamen, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione baptizare licet, d. §. perpulchrum.

16 † Nullus quoque Samaritanus Christianum mancipium habere conceditur: ideoque emptum ab eo protinus in libertatem rapitur, d. Nouel. §. porro nullus, Idem dicens si seruus Samaritanus Christianus fuerit factus, nam hoc ipso liber efficitur, d. Nouella 144. §. penult. † Sed & de Beguardis, & Beguinis vtiq; damnatis hæreticis, cauetur in Clement. 1. de religiosis domibus Clemen. ad nostrum 3. de hæreticis, extrauag. 1. Ioa. 22. de religiosis domibus. Ab hac hæresi excipiuntur mulieres fide dignæ, nec susceptæ, sub habitu beguinarum viuentes, extrauag. com. 1. eodem ritu.

18 † De hypocritis cauetur, de penit. dist. 2. c. multi bene, §. illud Gregorij, cum c. sequen. Item & inter hæreticos connumerantur, qui ab ecclesiasticis anathemate notati sunt: vt Anthimus, Severus, Petrus, Zoras, & horum exemplo alijs quosque qui ecclesiasticorum sententia tanquā hæretici sunt damnati. Nouel. c. 42. Non insolitum &c. Notandū

tamen est, quod excommunicati pro hæresi seu pro alia causa criminali fiunt hæretici si per annum, seu bienniu in ea inforuerint, c. vt inquisitionis de hæreticis in tra. de penis, c. iniquatum, vbi glo. de Simonia Carerius in tra. 19 etat. de hæreticis, nu. 21. † Nisi forte excommunicati fuerint pro causa Ciuili, vt notat idem Carerius ibi.

S V M M A R I V M.

- 1 Schisma proprie, largè, strictè, & strictissime quid sit.
- 2 Schisma, & si sit in Ecclesia nõ per hoc dicitur Ecclesia diuisa.
- 3 Schisma ab hæresi in quo differat.
- 4 Schisma in Papa potest esse sine hæresi, in alijs non.
- 5 Papa an possit esse schismaticus, & quomodo.
- 6 Schismata quot à Petri sede hucusque.
- 7 Schismatici inferiores à Papa qui fuerunt.
- 8 Schismaticis atrocitas quanta sit.
- 9 Indices competentes schismaticis qui sint.
- 10 Schismaticorum fautores, & sequaces quibus pœnis puniendi.
- 11 Schisma quomodo possit excusari.
- 12 Schismatici quibus pœnis puniendi.
- 13 Abiuratio schismaticorum.
- 14 Forma abiurationis schismaticis, & alia plura de abiuratione.
- 15 Schismata quomodo sedanda.

De Schisma, & Schismaticis. Tit. 118.

Schisma † Græcum est nomen, quod latine scissura interpretatur 24. q. 1. c. schisma, glo. in c. quia diligetia, de elect. & Innoc. & omnes in rubr. de schisma. D. Thom. in 2. 2. q. 39. art. 1. ideoque directè opponitur vnitati. Sicut ergo Ecclesiæ vnitatis in duobus potest considerari. Primo videlicet in commixtione, cõicatione, & relatione, atque mutuo auxilio membrorum singulorum ad inuicem, Secundo in relatione omnium membrorum famulantiū, & interuenientium vni capiti. Ita & schisma dupliciter vtiq; considerari potest, Primo videlicet quādo quis capiti Ecclesiæ, summo scilicet Pontifici obedire recusat. Secundo quando quis membrum Ecclesiæ recusat cõicare. ita D. Thom. in 2. 2. d. q. 39. art. 1. in fi. & art. 4. Vterq; enim scindit, ac separat se ab vnitatis Ecclesiæ, videlicet vel capitis, vel membrorum; abscisso enim vel capite, vel membro corpus integrum dici non potest, & Ecclesia debet esse, & vna, & integra, d. c. schisma. Ideo qui hanc vnitatem quoquo modo diuidit, ac separat, schisma, id est scissuram facit, & inconfutibilem Christi tunicam diuidit, quā Iudæi crucifigentes Christum diuidere ausi non sunt 16. q. vlt. c. sicut Dñi vestimentum, c. 1. de schisma. Ioan. 19. Schisma itaque est illicitus per inobedientiam, aut rebellionē ab vnitatis Ecclesiæ discessus, vt constat ex iam dictis, & probatur in 24. q. 1. c. aduocauit, Iacobat. de Concilio libr. 4. art. 1. Hinc D. Thom. in 2. 2. q. 39. art. 4. definiuit schismaticū esse illū, qui recusat obedire mandatis Papæ, vel Ecclesiæ, cū rebellionē, & addidit clausulam illam, cū rebellionē, vt distingueret schisma ab alijs peccatis, quibus pariter recusat obedire mandatis. Largissime aut dicitur schisma omnis animarum diuisio, & potest capi in bonam, & in malā partē in bonam, vt apud Ioan. c. 9. quando Iudæi vario modo interpretares miraculum factum à Christo in sanando cecū natū, dñ quod schisma erat inter eos, id est diuisio, & diuersas opinionum, quæ tamē diuersitas nõ sapiebat delictū. Si loquatur de schismate in malā partē largissime sumpto oēs illi dicuntur schismatici, qui constituti in peccato mortali, se per illud diuidunt à capite, qui est Christus, & eius mandatis non obediunt 24. q. 3. c. dixit, & c. Apostolicæ, & 1. q. 1. c. sacerdotes, & de hac schismaticis specie nõ est hic differendum, nam & largissime extra fidem dñ esse, qui est in peccato, c. fin. de præscriptionib. Largè schismatici dicuntur et oēs excõicati 11. q. 3. c. cum excõicato, & c. se. quia non solum à Deo peccatores excõicati, sed & ab Ecclesia; & omni cætu fidelium diuisi sunt, & separati, vt iā in libr. 1. tit. 15. dictū est, strictè schismatici dicuntur illi, qui coniurationem faciunt contra Episcopum, & isti non sunt suspensi, sed suspendenti, vt notant Innoc. Hostien. Butr. & ceteri omnes in rubr. de schisma. Vel etiā qui proprio Episcopo non parent, & se ponunt extra eius protectionem, qui potius Acephali, quam schismatici sunt dicendi, modo

modo Romanam Ecclesiam, & illius unitatem recognoscant, ut constat apud Cardin. Bellarm. lib. 3. de Eccles. militante, c. 5. & lib. 4. De notis Ecclesie, cap. 10. Magis strictè schismatici illi sunt, qui eijsunt proprium Episcopum de sede Episcopali, illamque sibi occupant, suos presbyteros ordinant, ac constitutiones promulgant. 7. q. 1. c. scire. 24. q. 3. c. inter hæresim. Strictissime autem schismatici dicuntur illi, qui se diuidunt ab unitate Romanæ Ecclesie, vel intrudendo se in Pontificatum, vel nouam supremam Ecclesiam constituendo, vel Cardinales, Episcopos, aliosve sacerdotes, & Clericos faciendos, & nouas leges promulgando, vel uero Pontifici legitime electo aduersandis 7. q. 1. c. Nouatianus. 24. q. 1. c. loquitur, & q. 3. c. inter hæresim. Card. Bellarm. de Ecclesia militante lib. 3. d. c. 5. Et hoc uerè, & proprie est schisma, de quo D. Paulus 1. Corinth. ibi. id ipsum dicitis omnes, & non sint in uobis schismata. cui conuenit illud Isaiæ 22. Scissuras Ciuitatis David uidebis; quia multiplicatae sunt, & Bellar. ubi sup. † Neque ex eo, quod huiusmodi schisma esse possit in Ecclesia, idque scissuram, atque diuisionem significet, ut dictum est, non ideo fit, ut Ecclesia ipsa scindatur, & diuidatur in plures Ecclesias, quoniam ut inquit S. Cyprian. in epist. de unitate Ecclesie. Sicut unus est Christus non plures, una fides non plures, ita & una plebs esse debet in solidam unitatem concordie gloriose copulata. Sed hoc modo intelligendum est schisma habere locum in Ecclesia, quia ab unitate, qua omnes Christi fideles diuina institutione concreta ordinati sint sub uno ipsius Ecclesie capite Romano, scilicet Pontifice, iuxta illud Ioã. X. Erit unus ouile, & unus Pastor. Contingit aliquem, vel plures aliquos fideles diuidi, vel separari per pertinacem inobedientiam cum quadam rebellionem, & contradictionem subeundi iudicium eius, ut considerat Turrecr. in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 1. c. 3. in prin. & Card. Bellarm. ubi sup. Quicumque itaque ab Apostolicis diuisus est sedibus, & contra Ecclesiam uniuersalem conatur altare erigere, in schismate eum esse non est dubitandum. 23. q. 5. c. non uos, ut colligitur ex citatis locis Bellarm. inij. Et si eadem fidem, id est eundem Patrem, eundem Filium, eundem Spiritum sanctum profiteatur. 7. q. 1. c. denique, §. quod uerò, cum alijs autoritatibus citatis per Bellarm. ubi sup. † Differt ideo schisma ab hæresi, quod hæresis peruersum habeat Dogma, schisma uerò Episcopalem dissensionem, & ambo ab Ecclesia sepant, ut ex D. Hieron. in epist. ad Galat. & ex alijs probat Bellarm. in d. c. 10. Cæterum nullum schisma est, nisi sibi aliquam hæresis speciem cõsingat, ut uideatur rectè ab Ecclesia discessisse. 24. q. 3. d. c. inter hæresim. & ita constat, quod schismaticus per perseverantiã in hæresim. Labitur, & si differant, ut probatum est, & probatur in 24. q. 1. c. non auferamus, & ex diuersitate titulorum. Differunt etiam schisma, & hæresis, sicut differt fides à charitate: Nam hæresis opponitur fidei, schisma uerò charitati, & ideo sicut, qui caret fide, caret, & charitate, & ita quicumque est hæreticus, est etiam schismaticus, sed non conuertitur secundum D. Thom. in 2. 2. q. 39. art. 1. ubi subdit, quod sicut fides est via ad charitatē, ita schisma est uia ad hæresim; licet nullus sit schismaticus, qui non sit aliquo modo hæreticus. erit ergo differentia inter hæresim, & schisma, sicut inter genus, & speciem. Schisma genus est, hæresis species, & ideo omnis hæreticus est schismaticus, stricto modo hæresis sumpta. & differunt etiam sicut dispositio, & habitus, quia schisma disponit, & ad hæresim uiam præbet, ut per gl. 1. in d. c. inter hæresim, & gl. in summa. 24. q. 1. † Dicit schismam in subdito non posse esse sine hæresi, in Summo Pontifice sine hæresi esse posse; ut si duo crearentur, & ambo contenderent se Canonice electos, & Ecclesiam esse apud eos, idem tenent Abb. in ca. firmissimè, de hæretic. Io. de Anan. in rubr. de schisma. ubi etiam Abb. Decius. in c. quia diligentia in 1. notab. de elect. per gl. in 24. q. 1. c. 1. Milis in uerbo schisma. iacobat. in tractat. de Concilio. lib. 8. art. 5. col. 4. In quo uerò schisma differat à seditione dicit D. Tho. in 2. 2. q. 42. art. 1. † Tamen largissimè sumpta significatione uocabuli. Schisma, ut scilicet significet separatam à Deo per peccatum mortale, Papa potest esse schismaticus; quia cum homo sit, peccare potest exemplo. dist. 19. c. Anastasius, & exemplo eorum, quæ deducit Card. Bellarm. de Romano Pontifice lib. 4. c. 9. & sequentibus. Largè uerò sumpta, ut dictum est supra de excommunicato, Papa non potest hoc modo dici excommunicatus, quia cum ea sit sui iuris positui, hoc est à Constitu-

tionibus Pontificum indicta, ut fuit ostensum supra li. 1. tit. 1. non potest Papa suismet legibus incommutabiliter ligari. Princeps, ff. de legib. l. digna, uox. C. eod. nisi ex honestate, ut ibidem, & dictum est sup. lib. 1. tit. 1. Strictissime, & proprie schisma sumpto potest Papa esse schismaticus constitutendo nouam sedem æqualem non subditam Romanæ Sedi asserendo duas esse posse Ecclesias. Nam his casibus non solum esset schismaticus, sed etiam foret hæreticus, quia aliter contrarietate fidei. Et uiam sanctam Catholicam Ecclesiam. Duas enim Ecclesias, nec Papa, nec Concilium constituere possunt, glo. in 7. q. 1. c. non autem in uerbo. ut non succederet, nec possunt alio loco Ecclesiam fundare asserendo Romanam Ecclesiam non esse ueram, sed Alexandrinam, vel Constantinopolitanam, ut olim asserbant Græci, ut dist. 22. c. renouantes, penul. & c. antiqua, de privilegijs. Esset etiam schismaticus si intrusus quis contenderet de Papatu cum uero, & legitimo Papa, ca. 1. de schismat. dist. 12. c. hinc etiam. Idem foret si duo non legitime, & Canonice electi ambo contenderent de Pontificatu, dist. 79. c. si quis pecuniam, dist. 23. c. in nomine Domini, c. licet, de elect. & d. dist. 79. c. si duo. Contra duo putantes se legitime electos, nemo eorum esset schismaticus, nec eorum adherentes, ut per D. Anton. in sum. par. 2. tit. 3. §. 6. & in eo casu neuter poterit alterum, & eius adherentes excommunicare, quia excommunicatio non est profertenda, nisi contra peccantem mortaliter. It. q. 3. c. nemo, cum alijs citatis sup. lib. 1. tit. 15. & 10. q. 3. c. cui est illata. Sed & alijs pluribus modis Papa fieri potest schismaticus, ut apud Caiet. in sum. D. Th. 2. 2. q. 39. art. 1. † A Diuo Petro hucusque uiginti duo numerantur fuisse schismata per Turrecrem. in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 1. c. 9. & hæc fuerunt inter Pontifices inter se contententes de Pontificatu. Sed & in ueteri testamento, hæc schismatis pestis non defuit. † Primū enim suscitauit Core, Dathan, & Abiron contra Aaron sacerdotem legitimum sacrificandi sibi licentiam assumentes, qui diuinitus percussi luerunt pœnas à terra abforti. Numer. 16. & 7. q. 1. c. denique. à Tribu Iudæ, & Benjamin alia decem Tribus se diuiserunt, & separarunt, & relicto Rege suo Roboam alium sibi Hieroboam Regem constituerunt. qua propter à Deo abiecti, ac seuerè puniti fuerunt. 3. Regum 12. Cum autem schismatici isti Hierosolymis relicti in Samariam recessissent inter Gentiles, & Pseudoprophetas habiti sunt. Ideoque cum Christus Saluator Discipulos in ministerium salutis mitteret, iudicauit eis, dicens, in uias gentium ne abietis, & in Ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis. Matth. 10. Sic schismaticos Samaritanos Gentilibus coæquans. 7. q. 1. d. c. denique. In nouo testamento infiores à Papâ schismatici fuere Armeni, Iacobitæ, & Græci, quia caput Romanæ Ecclesie non recognoscebant. Turrecrem. in sum. de Ecclesia lib. 4. par. 1. c. 1. Græci autem in octo à Latinis discordabant, quæ fuerunt cõcordata in Concilio Florentino sub Eugen. IV. anno 1439. quæ latius exponit Turrecr. in apparatu super decreto Unionis Græcorum. Quod autem ante Concil. Florent. fuissent schismatici tenet glo. in Clem. 1. in uer. Hæraicè, de Magistris, & Innoc. in c. 1. de schismat. & Dec. in c. quia diligentia in 1. notab. de elect. Schismatici pariter, & hæretici fuerunt postea Boemi sequentes suos Hæresiarchas simul cum personis damnatos in Concil. Constantensi. Germani quoque in pluribus Germaniæ partibus schisma, & hæresim suscitauerunt Martino Luthero hæresiarcha auctore. Angli quoque quaquã antea ualde Catholici, & quod mirandum est ab Henrico ultimo eorum Rege Christianissimo, libro etiam ex professo scripto ab eo contra Lutherum in fide Catholica confirmati, separata se ipsomet Hærico Rege à S. Romana Ecclesia per fedissimū schisma ob non impetratã dissolutionem matrimonij, quam Rex summo opere cupiebat, in ipsam schisma, & horridas hæreses dilapsi sunt Rege sequuto. Postmodum, & bona pars Gallorum, quos Vgonortos uocant, ut libidini, & luxu insensuerunt, fauentibus quibusdã eius Regni Principibus in nouum schisma, & in antiquas hæresum foueas fœdè prolapsi sunt, neque hucusque resipuerunt, quamuis varijs cadibus, & calamitatibus multati. † Schismatis enim crimen atroce est, & illius atrocitas ex eo arguitur, quia in ueteri testamento odio à Deo habiti sunt, & grauius puniti, ut Numer. 16. & 3. Regum 12. & 7. q. 1. d. cap. denique, ut & supra tit. 111. nume. 61. Nam ut inquit S. Cyprianus. Alienus est, profanus est, hostis est, qui uniuersa-

lis Ecclesia non tenet unitatem 24. quæst. 1. cap. alienus. Et quamuis crimen ecclesiasticum sit, tamen etiam à sæcularibus debet puniri 23. q. 5. c. non vos, c. de Liguribus, c. relegendes, & 24. q. 1. c. nõ afferamus, & c. omnis qui. Vñ omnium peccatorum grauißimum pœna maiori, quam alia crimina etiam infidelitatis, & hæresis puniuntur, vt declarat D. Thomas in d. q. 39. art. 2. & in tractatu de bono in 2. quæst. artic. 2. & quæst. 10. Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. par. 1. c. 6. De illius atrocitate constat etiã ex ijs, quæ de eo dicunt Diuus Augustinus contra epistolam Parmeniani in lib. 4. contra Grelconium, & in epistola ad Seuerianum cõtra schismaticos. Diuus Cyprian. in epistola de unitate Ecclesie. Diuus August. lib. 3. de verbis Domini sermo. 12. & de fide ad Petrum. Diabolus enim dicitur author schismatis, qui pater est discordiarum 1. q. 7. ca. quoties 24. q. 1. c. schisma, & in cap. per tuas, de donationibus, appellatur tempestas 24. q. 2. c. aduocauit, q. 1. c. loquitur, & in omnibus. Monstrum enim potest dici Ecclesia tempore schismatis, si duo habet capita, c. per venerabilem. Qui filij sint legitimi, c. plerisque de offic. ordinarij. Ideo Diuus Paulus 1. Corinth. 1. 2. inquit, non sit schisma in corpore: obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti eodem sensu, & eadem sciẽtia. Antichristus etiam vocatur schismaticus, distinct. 23. c. in nomine Domini 2. ¶ Regulæ autem Patrum hoc specialiter constituerunt, vt si quis Ecclesiastici officij personæ subiectus resisterit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur, atque damnetur a iudice ecclesiastico, quod si forte, & hoc contempserit, & permanserit diuisiones, & schisma faciẽdo, per potestates laicas opprimatur 23. q. 5. c. de Liguribus, ex Diuo Augustino, cap. non vos, c. quali nos, c. princeps, & 24. q. 1. c. non afferamus, c. omnis qui, glo. in c. tua, il primo de decimis, & hoc debet intelligi si ecclesiastici negligant, vel non possint illos coercere. Idque fit optima ragione, quia schismaticus peccat in duobus. Primum quia separat se ab vnione membrorum Ecclesie, & ideo conuenit, vt ab ecclesiastico iudice per excommunicationem præscindatur, iuxta illud Numer. 16. Recedite à tabernaculis impiorum hominum, Dathan, & Abiron, qui schisma fecerunt, & nolite tangere ea, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum 24. q. 1. c. didicimus. Deinde peccant in alio, quia subdi recusant capiti Ecclesie, & ideo quia coerceri se non patiuntur per spiritualem Ecclesie potestatem, iustum est, vt temporali tanquam validiori coercantur 23. q. 5. d. dicitur. Deus enim conuincit magistratus contra tales, vt humiliati supponant ceruices suas Dominis suis, vt 23. q. 4. cap. quando, ex Diuo Augustino. Duobus contendebus de Papatu, supposito quod absque vlla conscientie læsione probabiliter credat se canonice electos, vnus non potest esse iudex alterius. Sed Concilium erit iudex, dist. 79. c. si duo, vbi glo. Cardinal. in consil. 10. Quasi sum fuit. Abbas in c. diligentia, vbi Decius in 1. nota. de elect. S. mma Anton. in 2. par. tit. 3. c. 11. & in 3. par. tit. 24. ver. de Concilijs. Quomodoq; autem hoc casu Concilium sit conuocandum, tradit Iacobatus de Concilio lib. 3. artic. 1. Tempore schismatis reseruata Papæ exercet ordinarij in partibus, Anchar. conf. 409. col. 3. Viso, & diligenter inspecto, sequitur Præpositus in c. per venerabilem, §. quod autem. Qui filij sint legitimi. Exercebunt et Cardinales si fuerint vniti, vt per Iacobatum de Concilio 10. lib. 4. art. 3. ¶ Subiacent etiam pœnis schismaticorum fautores, atque illorum sequaces adhaerentes, & consilium, & auxilium eis præstantes, c. 1. de schismat. in 6. 24. quæst. 1. c. didicimus, dist. 23. cap. in nomine Domini 2. Nam & Numer. 16. fautores Core, Dathan, & Abiron igne consumpti sunt, vt perpendit D. Augustinus, vt supra tit. 11. nu. 62. Quod debet intelligi de fautoribus schismatico notorio contra Papam verum 24. q. 1. c. schisma. Idem si forent in ignorantia affectata, vel crassa, quam supina negligentia detenti, non curarent excutere 1. q. 7. c. quoties, cap. innotuit, de elect. l. regula, ff. de iuris, & facti ignorant, dicto c. schisma, & 23. q. 5. c. relegendur, & duobus contententibus salua conscientia adhaerendum est ei firmiter, quem quis canonicè, ac legitime credit electum. Summa Anton. in 2. par. tit. 3. c. 9. ver. tertium documentum. Schismaticis consentiens priuatur communicatione 24. q. 1. c. schisma, & fautores pari pœna cum schismaticis puniuntur, dist. 23.

11. c. in nomine Domini. Duo iusto errore dñsi contendent de Papatu. excusabiles sunt in simul cū eorum fautoribus argumento nouarogum. per Baruin l. fin. ff. de adulteris, & in l. 1. §. ceterum, ff. de vnose in spicando arguendo de vxore ad Ecclesiam, tamen si negligenter terminare cõtentionem, seu impedirent, neque moniti à Principibus vellent Concilium congregare, licet ambo putarent se canonice electos, nihilominus ex hac concitatione cõsenterent veri schismatici. Papa enim præ ceteris debet saluti Ecclesie inuigilare 24. q. 1. c. loquitur, c. officij, c. memor. dist. 40. c. si Papa 8. q. 3. c. nemo 14. q. 1. c. audiuimus 7. q. 1. c. Nouatianus, dist. 83. cap. consentire. Sed duobus errantibus vnus propter subtilitatem aliquam, alter propter simplicitatem, seu ignorantiam magis excusabilis subtilis, quam simplex in hoc crimine 24. q. 1. c. schisma, & ibi glo. in verbo magis est. Nullus enim excusatur, qui discedit à capite ignorantia, vel timore, dist. 20. c. si decreta 12. q. 2. c. qui & humanis, dist. 16. c. quod dicit. Nec minus excusatur ille, qui recedit propter multitudinem, nam & si mundus totus à Papa discederet, non ideo quisquam excusaretur 23. q. 1. c. multi, in fine. Iacobatus de Concilio libro 7. art. 4. Incidens in schisma notorium, non ideo excusabitur, si dicat se paratū abjurare, vt restituatur ad honores, & ministeria, quia sine dispensatione ad illa non restituatur, Iacob. vbi supra lib. 7. art. 4. in fine, nec ad noua electus admittitur, c. quia diligentia, vbi Doctores, de electo. Separans se à proprio Episcopo, modo contra eum altare nõ erigat, non dicitur ipsa iure suspensus, sed suspendendus, Innoc. Hostiens. & alij 12. in c. 1. de schismat. ¶ Schismatici puniuntur eisdem pœnis quibus hæretici 1. q. 1. c. si quis, §. hñ. vbi plures pœna, & querenda imprecationes leguntur contra schismaticos, & in princ. d. c. si quis, & in dist. 23. c. in nomine Domini 2. Schismatici ab Ecclesia Romana in iure sunt excommunicati, alij vero sunt excoicandi iudice ipso iure sint suspensi, Butrius in c. 1. de schisma. Franc. de Plaea in 1. tit. de xco. communicatione, §. 27. nu. 25. Corporali pœna et possunt puniri 7. q. 1. c. denique, Numer. 16. Albericus in laubemus, nu. 5. C. de sacros. eccles. Priuantur quacumq; administratione ecclesiastica, atque iurisdictione, c. 1. de schismat. Retinent tamen charactere. Ipso iure sunt suspensi ab omni actu iurisdictionali 24. q. 3. c. audiuimus, §. si autem, c. didicimus 7. q. 1. c. denique, Priuantur Ecclesie bonis, dist. 8. c. quo iure 24. q. 1. c. qui contra 7. q. 1. c. Nonarianus, dist. 25. c. in nomine Domini. Si sint pertinaces, neque resipiscant traduntur brachio sæculari puniendi 23. q. 5. c. de Liguribus, & c. non vos cum allegatis supra tit. 11. Sunt etiam extra Ecclesiam, & ideo in ea nihil habent iuris, aut potestatis 24. q. 1. c. dicamus, Cardin. Bellarm. de Ecclesia militante, libro 3. c. 5. Quinimmo Imperatores, Reges, & Principes schismatici contra Romanam Ecclesiam sunt disponendi à Papa, c. 1. de schisma, in 6. Cardin. Bellarm. de Romano Pontifice, lib. 2. c. 17. ver. ad primum Zacharias lib. 3. c. 16. ver. 12. Hoc aut maxime lib. 5. c. 6. & seq. & c. 8. ¶ Verum quia Petrus, Iacobus, & Ioannes de columna schismatici declarati illam abiurarunt seruata forma abiurationis schismatis præscripta in 1. q. 1. c. quoties cordis 9. ideoque fuerunt absoluti, & restituti, vt constat in d. cap. 1. de schismaticis in 6. Constat enim quod omnino in scriptis publicè, & personæ liter non per procuratorè schismatici debent schisma abjurare, & copia abiurationis transmittenda est ad illas Ecclesias, quas scandala zarynt schismate, nec prius ad vnionem Ecclesie sunt admittendi, vt per Abbatem in c. quia diligentia, de elect. & 1. q. 7. c. si qui voluerint, & de consecr. dist. 1. c. ego Berengarius, c. ad abolendum, de hæret. c. super eo. c. 14. accusatus, eo. tit. in 6. ¶ Formã aut abiurationis schismaticorum, de qua in 1. q. 1. c. quoties introducitur D. Greg. lib. 10. rege epist. 31. & est talis. Quoties cordis oculus nube erroris obductus superna illustrationis lumine fit serenus, magna cautela ipse erudum est, ne latere author schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eã reuersi fuerat, reiterum erroris abscondat. Et ideo postquã ego ille Ciuitatis illius Episcopus, comperto diuisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecu cogitatione pertractans, prona, & spontanea voluntate ad unitatẽ Sedis Apostolicæ diuina gratia ducẽ reuersus sum, & ne nõ pura meste, sed simulata reuerfus existimer, spõdeo sub ordinũ mei casu, & anathematis obligatione, atq; promitto tibi, & pte S. Petro Apostolorũ Principi, atq; eius Vicario B. Gregorio, vel successorib.

ip sus

ipsum me nunquam suasionibus quouilibet, vel quorumque alio modo ad schisma, de quo Redemptoris Nostri misericordia liberante et repressum, sed semper me in unitate Sanctae Ecclesiae Catholicae, & communionem Sancti Romani Pontificis per omnia permanurum. Unde iurans dico per Deum omnipotentem, & haec sancta quatuor Euangelia, quae in manibus meis teneo, & salutem Dominorum nostrorum. Republicam gubernantium, me in unitate, sicut dixi, Ecclesiae Catholicae, & communionem Romani Pontificis semper, & sine dubio permanere. Quod si (quod absit) aliqua excusatione, vel argumento ab hac me unitate diuiso, peruijreatum inueniens, aeternae poenae obligatus iuratur, & cum auctore schismatis habeam in futuro saeculo portioem. Hanc autem professionem, & promissionem meam charissimum Notario illi cum consensu presbyterorum, & Diaconorum, & Clericorum, qui me in hac unitate obligantes in supra scriptis omnibus propria sua voluntate sequuti, atque propriis manibus subscripturi sunt, scribendum dictam, & propria manu subscriptis tibi tradidi. Acta in loco illo, die illo, & Consistibus supra scriptis, Ego ille, Episcopus Civitatis illius, huic confessioni, promissionique meae, prestito de conferendis supra scriptis omnibus iuramento subscripsi. Videte diligentem, & exactam instructionem Sanctissimi Patris in tractatu de schismaticis negocijs. Cum autem reuertuntur ad Ecclesiam, recipiendi sunt cum manuum impositione, & satisfactione, ut spiritum sanctum recipiant, quem extra Ecclesiam non habent. 24. q. 1. cap. didicimus. Observandum etiam hic est, quod si Clerici sint, qui se iuramento expurgant, coram Ecclesiasticis, non autem coram laicis iurare debent: exemplo d. cap. quoties, & cap. inquisitionis. 21. §. sine in fine, de accusationibus, cap. infirmus. 13. vbi glo. in verbo quinta de simonia, & per deducta superius in sit. 113. ver. & diffamato. Abiurare autem nihil aliud est, quam purganda iurata, ut quando quis abiurat debitum, abiurat depositum iuxta illud Virgilij. Aeneidos lib. 8.

Abiurare aqua bonae, abiurare aqua rapinae.

Et abiurare Ecclesiam, id est iurando se nunquam suscipiatur curam illius Ecclesiae, ut cap. 3. & 4. de restitut. spo. liator. abiurare libertates instituendi, & concedendi Ecclesiae dicitur in cap. cum venissent. Simos igitur demeruit. ab iurare uxorem dicitur in cap. secundo, ne Clerici vel uentent, & in cap. cum haberet, de eo, qui duxit in uxorem. Dicitur abiurare adulteram, id est iurare se nunquam ad adulterij uxorem redditurum. Abiurare dicitur etiam beneficia, id est iurare se nunquam ea beneficia suscipiturum, aut curaturum, cap. super hoc, de renunciatione. Item abiurare Provinciam, id est se nunquam in eam Provinciam redditurum, cap. 3. de crimin. falsi. Sed in materia nostra abiurare schisma, est iurare se ad illud nunquam reuerturum, nec ab unitate unquam discessurum, ut in dict. cap. quoties, & abiurare haeresim est iuramento promittere se ad eam nunquam reuerturum, cap. ad abolendam, §. parenti de haereticis, & cap. accusatus, eodem titulo in 6. Et abiuratio debet esse publica coram Clero, vel populo. 1. quaestione septima, cap. inter sollicitudines, §. purgatione verò ibi. ita tamen, ut publice, &c. & dict. cap. quoties. Debet etiam abiuratio haec esse clara, & aperta, non confusa, vel ambigua, ut reclamatum fuit ab omnibus Episcopis in Concilio Calcedonense sess. 8. contra Theodoretum. quod & statutum est à Leone epist. 84. & epist. 75. & ratio est, quia confessio est pars poenitentiae peccati. 11. quaestione 1. cap. cuius apud, quaestione 3. cap. plerumque. Hinc est, quod convictus de haeresi, si neget illam credidisse asserens se fuisse semper Catholicum, debet condemnari, ut impoenitens, ex quo non curat abiurare. Rota in antiquis decis. 874. Decius in consilio 137. Boerius decis. 343. Potest tamen Summus Pontifex, & Inquisitores ex causa declarare, quod abiuratio fiat secreta, ut factum fuit in eo casu, de quo per Decium in dict. consil. 137. numero 8. 9. & 10. Et de ea adfuit alia plures formulae, ut illa in Concilio Constantiensi sess. 19. & de consecratione, distinctione 2. illa in cap. ego Berengarius, illa in Concilio Niceno, incipien. Non autem sufficit, vel sura religioni, &c. Et decem requisita pro ampliori forma afferit Turrecremata in tractatu de Ecclesia libro quarto, parte secundae, ca. 2. Abiurationem autem solet precedere sententia declarans eam esse haereticam, nisi tali die, & hora abiura, et, & si reus asserat velle abiurare, & abiuret, tunc esse absolvendum, ut ex Directorio inquisitor. refert Zanchin. in tractatu de haereticis, cap. 41. columna tertia, ver. circa ordinem. Quod in multis non placet, & ideo aliter seruant absolventes post abiurationem. Si maximum imminet scandalum propter schisma inter duos, & Antipapa, propter potentissimos sequaces, qui etiam fouent, non possit cogi, cedere Ecclesiam verò, remedium est, quod verus, & Canonicus Papa cedat, si & Antipapa cedere velit. Nam & si verus Papa cogi non possit cedere, Consilium tamen, ut zelo charitatis, & boni Pastoris ostendat, est, ut cedat, cum & paratus esse debeat exponere vitam pro ouibus suis, ut per plura probat Turrecremata in dict. tractatu. de Ecclesia parte prima, libro 4. cap. 13. Si cedere minime velit, non debeat alij modo pro concordia, & pace contendere, nisi vfu comprobati. Primo, ut stent iudicio Principum iudicatum quis eorum sit magis Canonicè electus, ita fuit obseruatum inter Bonifacium I. & Eladium presbyterum. Quod facient Principes non uti iudices, sed uti pacis protectores, & Ecclesiae Patroni. Secundus, quod id iudicet Concilium ad hoc congregatum, ut obseruatum fuit inter Damasum I. & Ursinum in 3. schismate, & in alijs schismatibus, ut distinctione 79. cap. si duo, vbi glo. 1. & comprobant Archidiacon. & Ioan. And. in cap. in fidei, de haereticis in 6. Tertius erit, ut fiat inter contendentes compromissum, ut dicitur obscurum inter Simmachum, & Laurentium, qui compromiserunt in Regem Henricum, cum enim Papa possit renunciare, cap. 1. de renunciat. in 6. multo magis poterit compromittere. Quartus modus esse poterit per nouam electionem, vel faciendam de vno ex duobus contendentijs, vel ambobus renunciantibus fiat ab ambobus cedentibus electio de tercio ex coetu Cardinalium, dicta distinctione 79. cap. si duo. Quintus modus esse poterit, ut depositis, vel electis omnibus contendentijs alius eligatur ex integro, ut per glo. in distinctione 63. cap. si forte. & ita fuit obseruatum inter Leonem V. & Christophorum in schismate octauo, & inter Benedictum IX. & alios tres contendentes in schismate 12. Sextus modus esse poterit, quod ex contendentijs alter alteri cedat, & ita fuit obseruatum inter Nicolaum II. & Benedictum in schisma 13. & inter Cudulm. & Alexandrum in schisma 14. & inter Felicem alias Amodeum, & Nicolaum V. in schismate 22. Septimus modus, quando adest certitudo de intruso, sunt arma, & coactio, & ita fuit obseruatum inter Eugenium II. & eius aduersarium in schisma 7. inter Leonem Quintum, & Christophorum in schismate 8. inter Leonem Octauum, & Benedictum Quintum in schismate 10. Quod autem armis, & vi possit iustus cogi cedere, probatur argumento capit. nisi, §. propter malitiam de renunciat. vbi Innocent. & gloss. vltima in 7. quaestione prima, cap. scias, & gloss. vltima, in cap. Episcopus de locat. & vbi que Doctores. Archidiacon. in distinctione quinquagesima octaua, capitul. primo, Hostien. in cap. quaesitum, de rerum permutatione. Octauus modus est reconciliatio cum Imperatore, & Principibus, quorum fauore schisma fouetur, ut fuit obseruatum inter Alexandrum Secundum, & Cudulum in schismate 19. & inter Alexandrum Tertium, & alios quatuor Antipapas. Nonus modus esse poterit mors alterius contendentijs, superflue suscepto, ita fuit obseruatum inter Siluerium, & Vigilium, Siluepio in exilio pro Christi fide mortuo, & inter Felicem, & Liberium in schismate 2. Decimus modus esse poterit per capturam intrusi, ut obseruatum fuit inter Calixtum Secundum, & Bordinum, & inter Joannem XXII. & Petrum de Corberio in schismate 20. Undecimus modus esse poterit, ut Principes persuadeant, & persuasionibus inducant intrusum cedere, ut fuit obseruatum inter Eugenium, & Felicem, qui persuasionibus Regum Galliae, & Angliae cessit. Duodecimus modus esse poterit, quando scilicet maxima foret dubitatio inter petros vter magis Canonicè sit electus, & maximum immineret scandalum, quamquam sortes sic indifferetè ductae prohibeantur Christianis, adire sortis iudicium, quod cum causa non est prohibitum. Nam & Matthias forte electus fuit, ut Acta. 1. & 21. distinctione, capitul. Cleros, & 26. quaestione secunda, cap. primo, vbi Turrecremata, ut declarat gloss. in cap. vlt. vbi omnes, de sortilegijs. Sed & plures haereses, ac haereticorum sectas afferit

Idido.

Isidorus lib.8. Etymolog. c. 5. relatus in 24. q. 3. cap. quidam 39. & tit. C. de hæreticis, & Manicheis in tit. de Apostatis, item plures alias numero centum quinquaginta numerat Decianus in lib. 5. tracta. crim. c. 17. per totum, quas omnes repetit Farinacius in tracta. de hæresi in princi. & per totam illam quæstionem; hæc tæus itaque de hæreticis tam in genere, quam in specie dicta sufficiant, cum de Ecclesiasticis tum personis, tum rebus, tum actibus generaliter simul, & specialiter actum etiam sit, supersunt tamen quædam specialia de Orphanotrophijs, Xenodochijs, & alijs similibus hic subiicienda.

S V M M A R I V M.

- 5 Orphanotrophij tutoribus, & curatoribus equiparantur.
- 2 Orphanorum res orphanotrophis tradendæ, & ab illis custodiendæ.
- 3 Orphanorum res quomodo possint alienari.
- 4 Orphanotrophi an rationem reddere teneantur.
- 5 Orphanotrophi, & alij ibi nominati res acquisitas non possunt alienare, ut sint pro cautela administrationis.
- 6 Privilegia orphanotrophorum, & aliorum collegiorum qua sint.
- 7 Donatio facta alicui Collegio non indiget insinuatione.

De Orphanotrophijs, & alijs similibus collegijs. Titulus 119.

1 **O**rphanotrophij ¶ igitur tutoribus, & curatoribus equiparantur, suosque orphanos etiam sine satisfactione defendere, resque eorum vindicare, & possunt, & debent leg. orphanotrophos 30. C. de Episco. & cleric. Nouella. const. 131. §. sane orphanotrophi, de qua re dictum etiam fuit supra lib. 2. tit. 25. ¶ Ideoque res etiam Orphanorum illis tradendæ, & ab ijs custodiendæ sunt d. l. 30. ver. ita videlicet, & d. Nouella 131. §. res verò. ¶ Nec alienandæ sunt, nisi propter fœnus forsan, aut quia feruari nõ possunt, aut ob aliam vrgentem causam, quibus tamen casibus æstimatio earum prius ad Magistratu faciendæ est d. leg. 30. Et cum ibi Imperator subdat ad similitudinem tutoris, & curatoris personarum, & negocia eorum, & c. erit etiam adhibendum iudicis decretum, vbi eo opus est in alienationibus ad tutoribus, vel curatoribus ex causa faciendis, vt latè nos in tract. de tutela, & cura libro 2. titu. 21. & titu. 22. ¶ Orphanotrophos antiquo iure rationes reddere non erat necesse d. leg. orphanotrophos 30. Sed iure nouo mutatum, ac stabilitum est, cautumque, vt & tutela ribus, & curatorijs rationibus sint obnoxij in d. Nouella const. 131. §. res verò in fine, & in Nouella cõst. 123. §. oconomos de quibus in d. tractatu de tutela, & cura lib. 2. tit. 24. in fine titu. 25. & lib. 3. quæstio. 58. numero 4. & sequent.

5 ¶ Ideoque Orphanotrophi Ptocotrophi, Nosocomi, & similes, res suas post tale officium acquisitas alienare prohibentur in d. Nouella 131. §. interdicitur ibi atque omnia. Immo pro reddenda ratione sui officij, omnia eorum bona, vt illa tutorum, & curatorum, quia dati ad eorum similitudinem, sunt statim a principio tacite hypothecata, si illa non hypothecauerint expræssè, per ea, quæ deduximus in d. tractatu de tutela, & cura lib. 2. tit. 37. ¶ Quod autem ad res, & priuilegia dictorum Collegiorum attinet, sciendum, Orphanotrophijs Xenodochijs, & alijs similib. Collegijs omnia priuilegia, quæ Ecclesiæ sunt, conseruari lege omnia 33. in fine C. de Episcopis, & clericis dicta Nouella constitut. 131. §. penultimo. ¶ Ideoque donatio illis facta insinuatione non indiget, cum distinctione, de qua in leg. ilud quod 16. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Resque illis ex causis lucratiuis acquisitæ a lucratiuorum inscriptione sunt immunes leg. sancimus 18. C. eod. titu. quod priuilegium non oportet habere, nisi vbi adhuc est in vsu lucratiua inscriptio, vt Florentiæ. Sed & alia horum priuilegia sunt omnia Ecclesiarum priuilegia, de quibus supra tit. 6. §. 1. 52. 53. 68. nunc de Concilijs est differendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Conciliorum autoritas magna in Ecclesia.
- 2 Conciliorum materia a quibus tractata.

- 3 Concilij nomen vnde trahitur.
- 4 Conuentus cur dictus.
- 5 Concilium quando faciendum.
- 6 Conciliorum origo.
- 7 Apostolicæ traditiones non possunt dici humana inuenta, sed diuina.
- 8 Conciliorum genera quatuor, & quæ.
- 9 Concilia generalia quæ sint.
- 10 Concilia quare dicta œcumenica.
- 11 Concilia nationalia, quæ dicantur.
- 12 Concilia vocantur sepe vniuersalia.
- 13 Concilia prouincialia quæ.
- 14 Concilia ad œcesana, quæ sint.
- 15 Vrbes & loca, quibus Patriarchæ, Primate, Archiepiscopi, & Episcopi residere debent, etiam ante aduentum Christi statuta fuerit.
- 16 Prouincia ante aduentum Christi diuisa.
- 17 Episcopi & Episcopatus nomen vnde originè traxerit.
- 18 Cicero appellatus est Episcopus.
- 19 Diocesis nomen quid significet.
- 20 Concilia generalia fieri debent conuocatis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis totius orbis.
- 21 Episcopi in Concilijs non Consilij, sed iudices sunt.
- 22 Pontifex in Concilijs per se, vel per legatos præsidere debet.
- 23 Concilia generalia à Pontificæ celebrata, & confirmata errare non possunt, tamen in particularibus non.
- 25 Concilij œcumenici non præferuntur sacre scriptura.
- 26 Concilium naxit supra Pontificem, vel contra.
- 27 Concilia diocæsaria singulis annis sunt celebranda.
- 28 Concilia diocæsana in amate celebranda.
- 29 Concilia diocæsana, quibus quæstiones paribus celebranda.
- 30 Concilia Prouincialia quolibet triennio celebranda saltem.
- 31 Regulares quolibet triennio concilia celebrant.
- 32 Canonici regulares debent habere peculiare Concilium.
- 33 Episcopi suffraganei sunt conuocandi ad Concilium prouinciale.
- 34 Religiosi populum non habentes non sunt conuocandi ad Concilium.
- 35 Abbates non sunt conuocandi ad Concilium.
- 36 Hæretici ad Concilium non sunt vocandi.
- 37 Imperator Concilijs interesse non debent.
- 38 Concilia iudicere, & conuocare sui non spectet, & quod spectet ad solam Papam.
- 39 Concilium generale ab eo potest iudici, qui potest congregatos cogere.
- 40 Concilia Nationalia, Prouincialia, & diocæsana inducuntur à Patriarchis, Metropolitanis, & Episcopis non à Regibus, & alijs Principibus.
- 41 Concilia ad diocæsana, qui sint conuocandi.
- 42 Conuocati ad Concilia diocæsana, si non veniant, quid iuris.
- 43 Concilia prius quam conuocentur inquirenda sunt ea, quæ indigent correctione.
- 44 Synodum particulare conuocari potest absque autoritate sedis Apostolicæ.
- 45 Synodum particulare absque consensu Metropolitanis, vel Episcopi conuocari non potest.
- 46 Præcedentiæ ordo seruatur in celebratione Concilij.
- 47 Iuramentum synodale, & illius forum.
- 48 In Concilijs, vel Synodis, quid agendum.
- 49 Episcopi dissidentes inter se conciliandi in Concilijs.
- 50 Concilij locus est indicendus.
- 51 Concilia religiosorum communibus expensis vniuersali celebranda.
- 52 Munera Concilio offerri possunt à subditis, & à Concilio accipi.
- 53 Synodum non habentes singulis annis, vel non venientes sunt in Nationali, vel prouinciali Concilio coercenti.
- 54 Concilij conclusis statuta in illis sunt publicanda.
- 55 Concilij, quæ expediri non possunt, ad Pontificem sunt referenda.

De Concilijs. Tit. 120.

Iura personarum, rerum, & actuum Ecclesiasticorum, exposuimus à principio huius libri hucusque. Vetum quia etiam per Concilia, & visitationes veniunt, confer-

seruantur, & rite administrantur, vt id feliciter eueniat superest. vt de Concilijs ipsis atque visitationibus subiiciamus. De Concilijs ideo in hoc, de visitationibus in sequenti posteriore vltimo titulo differemus. † Sacrorum Conciliorum authoritas in Ecclesia semper magna fuit. † De hac namque Conciliorum materia tractant in primis libri ipsi Conciliorum, deinde multa extant in decretis Gratiani, Iuonis, Buchardi, Martini Bracharenfis, quædam etiam legi possunt apud Hilarium in libro de Synodis, Isidorum libro 6. etymologiarum cap. 16. Bedam in libro de sex artibus in Constantino 4. Freculphum in fine cronici, Ioannē Pfellum, & Photium in lib. de sepem Synodis. Præter hos veteres scripsere multi recentiorum, vt Thomas Vualden sis lib. 2. doctrinal. fidei capit. 26. & 27. Ioannes de Turrecremata lib. 3. summæ de Ecclesia. Ioannes Gerson in tractatibus varijs de potestate, Ecclesiæ & Conciliorum, Dionysius Carthusianus in tribus libris de Concilijs, Ioannes Echius in Enchiridio, Iodocus Tiletanus in definitione Concilij Tridentini, Ioannes Cochleus in libro de Concilijs, Ioannes Rosenfis contra articulū Lutheri 28. & 29. Caietanus in opusculis, Albertus Pighius lib. 6. Hierarchiæ Ecclesiasticæ, Cardinalis Hosius in explanatione Symboli cap. 24. & lib. 2. contra prolegomena Brentij, Petrus, à Soto in defensione suæ confessionis contra Brensum, Ioannes Antonius Delphinus, Hugo in opere inscripto Synoda Hugonia, Iacobatus in tractatu de Concilijs. Gaspar Villalpændæ in disputationibus nouem pro Concilio Tridentino, Alphonfus à Castro lib. 4. de hæresibus, Gulielmus Lindamus lib. 3. cap. 7. Panophæ Euangelicæ, Lancellortus in sti. de Ecclesiasticis constitutionibus Decius in conf. 151. Maximi ponderis est, & Cardinalis Bellarminius de Concilijs, & Ecclesia. † Synodus autem ex Græco interpretatur comitatus, vel cæsus, Concilij verò nomen tractum est, ex more Romano, tempore enim quo causæ agebantur, conueniebant omnes in vnum, communique intentione tractabant, vnde Concilium à communi intentione dictum, quasi consiliū, consilium quasi considium Lin D literam transeunte; vel Concilium dictum est à communi intentione, eo quod in vnum dirigant omnem mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: vnde qui sibi met dissentiuunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in vnum. † Hinc etiam conuenatus est nuncupatus, eo quod ibi homines contentiunt in vnum: sicut à conuentu cæsus dicitur, sic & Concilium à societate multorum in vnum. † Porro Concilij nomen in Ecclesia idem significatur, quod nomine comitorum in Regnis, seu Rebus publicis. Nam quemadmodum cum oritur controuersia in Republica, siue Regno conueniunt in vnum Principes Regni, & Reipublicæ, vel Magistratus ac pro bono publico statuunt, quid factū, ac publico bono opus sit. Ita & in Ecclesia cum oritur controuersia aliqua de fidei articulis, seu religione, in quibus est fundata æterna publica salus omnium Christianorum tum Clericorum tum laicorum, conueniunt Præsules Ecclesiarum vniuersalis Ecclesiæ, ac Reipublicæ Ecclesiasticæ Principes, & simul collatis sententijs, statuunt quod bonum pro omnium militantium in Ecclesia vniuersaliter videtur. † Ita actum videmus ab Apostolis Act. 15. vbi primum cæperunt Concilia Christiana celebrari, ac deinceps postea singulis artibus, & post Constantinum Magnum hucusque sine aliquo impedimento, vt refertur in distinctione 15. capitulo 1. in princip. §. 1. & sequen. instit. de Ecclesiasticis constitutionibus. Hanc autem originem Conciliorum, & si Albertus Pighius lib. 6. de Cælesti Hierarchia capi. 1. credat plane esse humanam, & naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est, esse diuinam. Nam Concilium Calcedonen se in epistola ad Leonem, & Synodus 6. actio 17. & Cælestinus Papa in epistola ad Concilium Toletanum 3. non procul ab initio docent Concilia esse demonstrata à Christo pro directione suæ vniuersæ Plebis ad salutem in illis verbis Matthei 18. Vbi fuerunt duo, vel tres congregati in nomine meo illic ego in medio illorū sum. Credibile est, Apostolos ipsos, qui pleni erant Spiritu sancto, non nisi ipso Spiritu Sancto Duce, & admonente primum Concilium congregasse. Vnde etiam ipsi ibi. Act. d. cap. 15. capta resolutione dicunt, Visum est Spiritui sancto, & nobis, &c. Præterea & si ratio naturalis dicat, vt in rebus dubijs Principes consulant homines peritos, tamen vt soli Episcopi cõuocentur, & ij non sint consiliarij, sed iudices, non videtur

solius rationis humanæ inuentum. Tandem certum est conciliorum celebrationem, quæ omnibus seculis in Ecclesia fuit, de Apostolica descendente traditione. † Apostolica vero traditione nemo vnquam ausus est, appellare humanas, sed diuinas, nisi hæreticus ille fuerit, illas enim oppugnāt multi hæretici, sed æque easdem multi præclari, ac doctissimi viri etiam cum summa ratione, ac iustitia defendunt, quos omnes recenset Cardinalis Bellarminius De Verbo Dei non scripto libro quarto capitulo primo vbi cap. 2. vers. Apostolicæ, traditiones & capi. post quartum monstrant quales illæ sint, probat illas esse diuinas, quibus ideo summi ipsi Pontifices se se adstrinxerunt, ac perpetuas, atque immutabiles esse statuerunt, vt 25. quæst. 1. cap. sunt quidam cum alijs citatis supra tit. 112. vers. quod nec ipse Papa. Nomen latinum Concilij passim in testamento veteri, & nouo inuenitur pro congregationibus Iudæorū, inuenitur Synodi nomen in canone Apostolico 38. vbi iubentur Episcopi singulis annis bis concilia celebrare, & in distinct. 15. capitulo 1. §. Synodus autem, & apud Eusebium lib. histor. cap. 23. & in omnibus authoribus, vt in seferius apparebit. † Conciliorum autem genera quatuor sūt, nam quædam sunt generalia, quædam nationalia, quædam provincialia, & quædam diocesana, vt de tribus meminit Diuus Augustinus de baptismo contra Donatistas libro secundo capitulo tertio vbi dicit, concilia provincialia, vel etiam maiora, qualia sunt Regionum emendari à Concilijs plenarijs. De quarto diocesano meminit Concilium Toletanum 4. capitulo 25 de quibus omnibus mentio fit in §. 1. instit. de Ecclesiasticis constitutionibus. † Generalia itaque dicuntur ea, quibus interesse possunt, & debent, in vim iuramenti in id præstiti, vt supra tit. 108. nu. 14. Episcopi totius orbis, nisi legimè impediatur, & quibus nemo rectè præsidet, nisi summus Romanus Pontifex, aut alius eius nomine de latere legatus. † Inde enim dicuntur œcumenica: id est, orbis terræ Concilia, de quibus Lancellortus §. 1. instit. de Ecclesiasticis constitutionibus. & Cælestinus instit. de Concilio œcumenico, & general. † Nationalia illa Concilia dicuntur, in quibus conueniunt Archiepiscopi, & Episcopi vnius Regni, vel nationis, quibus præest aliquis Patriarcha, vel Primas, de quibus dictum fuit supra titulo 17. qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, de quibus illud vnum notandum est, quod licet sint re vera distincta à generalibus, & provincialibus: tamen vtrorum nominibus interdum appellari. † Vocantur enim sæpe Concilia, hæc vniuersalia, vt patet ex Concilijs Romanis sub Symmacho, vbi semper dicitur, Symmachus Concilio generali præsidens: & tamen in eo aderant solum Episcopi Italiæ. Sic in Concilio Tridentino 3. cap. 18. dicitur. Præcipit hæc Sanctus, & vniuersalis Synodus, & tamen solum aderant Episcopi Hispaniæ. Idem patet ex Concilio 4. Carthaginense. Dicuntur ergo ista generalia, siue vniuersalia, quia sunt generalia in eo Regno, non autem absolute, & eadem ista dicuntur provincialia in distinct. 3. cap. porro, quia certis provincijs continentur, non autem ad omnes Christianos pertinent, sicut verè generalia œcumenica orbis terræ Concilia. † Provincialia dicuntur, in quibus conueniunt tantum Episcopi vnius provincie, quibus præest Archiepiscopus, siue Metropolitanus, & huius generis plura ad sunt in totis Conciliorum. De his videtur loqui septima Synodus actio 3. dum inquit, se amplecti etiam decisiones localium Conciliorum de quibus in §. provincialia instit. de Ecclesiasticis constitutionibus. † Diocesana verò sunt, in quibus conueniunt tantum præbyteri vnius Episcopatus, & ijs præest Episcopus, cuius generis paucissima extant, nec immerito: nam vix possunt dici Concilia, cum in eis ordinarie nullus sit, qui iurisdictionem habeat, præter solum Episcopum, de quibus in §. Episcopalia, & sequen. instit. de Ecclesiasticis constitutionibus. † Vides enim, & loca, quibus Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi præsidere debent non à modernis, sed etiam nullis ante aduentum Christi temporibus statuta sunt: quatum Primates etiam gentiles, pro maioribus etiam negocijs appellabant, in ipsis verò Urbibus post Christi aduentum Apostoli, & successores eorum, Patriarchas, vel Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salua in omnibus Apostolica autoritate) & maiores causæ post Apostolicam sedem sunt referendæ. In illis verò ciuitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi Fla-

mines eorum, atque primi legis Doctores erant Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas Beatus Petrus præcepit, qui reliquorum Episcoporum causas, & maiora quoties necesse foret negocia in fide agitent. In illis autem Ciuitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines, quos tamen minores tenebāt, quam memoratos Primates, Archiepiscopus institui præcepit. In singulis verò reliquis Ciuitatibus singulos, & non binos, vel ternos, aut plures Episcopos constitui præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum nomine, quia matres Ciuitatum non tenent, sed Episcoporum tantum vocabulo potirentur: quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit: sed vnus præ fuit omnibus, ita Lucius Papa, & Clemens ad Iacobum epist. 1. relati in distinct. 80. cap. 1. & 2. Romæ autem, qui primi fuerint Flamines, & Archiflamines, quodve eorum officium, quibusve essent cæremonijs addicti, & si ex Liuii didici possit, tamen præclare legitur apud Alex. ab Alex. libro 6. Genial. dierum, ca. 12. † Prouinciarum etiam vtique ante Christi aduentum maxima ex parte constitutæ, ac diuisæ fuerunt, & postea ab Apostolis sub eadem antiqua Gentilium diuisione pro iurisdictione Ecclesiastica assignatæ, renouatæ, atque confirmatæ sunt, atque inter se se diuisæ. Certum enim, & indubitatum est toto terrarum Orbe veluti in Prouincias distributo per Romanos, facta primum in Iudæa, & Samaria diuini Euangelij prædicatione iuxta ordinem à Christo præscriptum, Petrum in Italia, Paulum in Græcia, Andream in Achaia, Ioannem in Asia, Philippum in Phrygia, Bartholomæum in Scythia, Thomam in vtraque India, tam Orientali, quam Occidentali, Matthæum in Æthiopia, Simonem in Persia, Thadeum in Mesopotamia, Iacobum in Hispania, Euangelium Episcopali munere prædicasse. † Nomen autem Episcopus, & Episcopatus ab antiquo temporali Romanorum Magistratu originem traxit, sicut ibi Episcopi, ff. de muneribus, & honoribus.

18 † Fuit enim, & Cicero Episcopus, vt ipse ad Attic. 109. testatur iniquens. Vult enim me Pompeius esse, quem tota

19 hæc maritima ora habeant Episcopum. † Et diocesis, secundum eundem in Epistola, gubernationem, seu iurisdictionem significat, & totus Christianus Orbis, qui continet omnia, respectu Papæ vna dicitur diocesis, id est gubernatio, & spiritualium iurisdictione. 13. q. 3. ca. cuncta per mundum, ca. per principalem. Quapropter si ipse indicit Concilium Oecumenicum, & ab ipso celebraretur illud erit Oecumenicum totius Orbis terræ, vt ipse est totius Orbis Episcopus, & sic de singulis, vt supra distinctum fuit. Nā diocesana ab Episcopo, prouincialia ab Archiepiscopo, Nationalia à Patriarcha, vel Primate, Oecumenica generalia à Summo Romano Pontifice debent conuocari. Id enim cum Diuo Augustino in Epistola 217. ad Victorium fatentur omnes Catholici, & luculenter ex diuinis scripturis probat Cardinalis Bellarminius de Concilijs, & Ecclesia

20 lib. 1. ca. 22. per totum. † Et ad ipsa Oecumenica generalia sunt conuocandi, & adesse debent Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi omnes totius Christiani Orbis, & conuocatio debet esse generalis, vt omnibus innotescat, & nullus eorum accedens vnde quæ communi veniat, modo constet eum esse Episcopum, & non excommunicatum, est excludendus. Et quatuor præcipue Patriarchæ per se, vel per alios debent adesse, præter Summum Pontificem Romanum, videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, quia istis suberant omnes alij Episcopi, licet hodie non sint necessarij, quia hæretici, vel certe schismatici sunt, & ex maiori parte Christianarum Prouinciarum aliqui saltem debent venire, & adesse, vt per

21 Bellarminum vbi supra c. 15. & c. 17. † Et Episcopi in Concilijs non Consiliarij, sed iudices sunt, vt ipse probat, in ca. 22. 18. † Et in eis Summus Pontifex Romanus per se, vel per

23 legatos debet præsidere, vt probat in c. 19. † Concilia enim generalia, ita à Pontifice celebrata, & confirmata non possunt errare, demonstratur per eundem Cardinalem Bellarminum in lib. 2. de Conciliorum autoritate, c. 2. & sequentibus vsque ad c. 10. exclusiue, ex scripturis Patribus, & a-

24 lijs autoritatibus infinitis more suo. † Quod secus erit de particularibus, item & de generalibus ipsis ante Summi Pontificis confirmationem, nisi Patres in definiendo sequuti sint Pontificis instructionem, vt ibidem cap. 10. & 11.

25 † Verumtamen & si Concilij autoritas maxima sit in

Ecclesia, ijs non ideo subijcitur sacra Scriptura, sed antepōnitur, vt bene explicatur ibidem, c. 12. Et quamuis in distinctione 19. c. in Canonicis, & distinct. 20. c. decretales. dicatur Epistolas decretales Pontificum numerari debere inter Canonicas scripturas, & esse eiusdem autoritatis, & Diuus Gregorius libro 1. epistol. 24. dicat se venerari quatuor prima Concilia, vt quatuor libros Euangeliorum, vnde infertur Canones Conciliorum numerari inter Canonicas scripturas, non ergo scripturæ præponuntur, nec ijs scriptura subijcitur. Nam Gratianus transcribendo illum Canonem ex Diuo Augustino errauit, quoniam in libro 2. doctrinæ Christianæ, cap. octauo, non legitur, vt Gratianus refert, sed dicitur, iudicium de scripturis sacris pertinere ad Ecclesiam, Vel saluando Gratianum dici potest illum intellexisse esse scripturas sacras, vt à prophanis distinguantur, & Canonicas, vt distinguantur à scriptis sacris Patrum, quæ non sunt regulæ, nec habent auctoritatem obligandi, vt Canones. Et quod Gratianus ita senserit Conciliorum decreta non esse æquanda diuinis scripturis proprie dictis, vt sunt Euangelia, vel Psalmi, patet ex eo, quod ipse refert in 36. q. 2. cap. placuit. vbi Hieronymi sententiam, quia munita erat testimonio diuinæ scripturæ, antepōnit Concilij decreto. Ad illud Gregorij respondeatur, & hæc responsio conuenit etiam Gratiano si se non declarasset in dict. cap. placuit, sonare similitudinem, non æqualitatem, vt illud Matthæi 5. Estote perfecti sicut Pater vester Cælestis perfectus est. Vel si æqualitatem sonet, id debere intelligi, non comparari Euangelijs in omnibus, sed tantum in ipsa certitudine eorum, quæ in Euangelijs dicuntur, & in Concilijs definiuntur. Cum enim vtraque sint

26 infallibilis veritatis, æquæ certa dici possunt. † An autem Concilium sit supra Papam, vel è contra, latè differit, & firmat Pontificem esse supra Concilium Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Conciliorum autoritate, c. 13. & sequent. & ca. 17. in tantum, vt nec Pontifex ipse possit se subijcere sententiæ coactiue Conciliorum, vt ipse firmat in cap. 18. & cc. sequentibus diluit contraria. de hac re latè agit etiam Decius in consilio 151. Maximi ponderis, &c. per totum.

27 † Sed quod attinet ad Concilia diocesana, & priuata, seu prouincialia, vel alia, de quibus in principio exceptis magnis Oecumenicis. Notandum est, quod illa singulis annis habenda, atque conuocanda sunt, c. sicut olim. 15. in princ. de accusat. dist. 18. c. quoniam quidem, in princ. Diuus Gregorius lib. 1. epist. 1. registrata in c. valde, dist. 94. † Et quidem non semel, sed bis, dist. 18. c. de Concilijs in princ. c. propter Ecclesiasticas in princ. c. peruenit, c. quoniam, c. propter Ecclesiasticas. Canone Apostolico. 26. & Concil. Trident.

29 in sess. 23. de reformat. c. 1. & sess. 24. c. 18. † Et primum est habendum ante dies Quadragesimæ, alterum circa tempus autumni dist. 18. c. habeatur. Canone Apostolico 36. Mutatur tamen tempus prioris Concilij, vt habeatur tertia hebdomada paschalis solemnitate, posterius idibus Octobris, d. dist. 18. c. propter Ecclesiasticas, ver. semel quidem post. & §. secundum verò. Vt habeatur vnde decimo Calendas Septembris, disponitur, de consecrat. dist. 3. c. placuit, ver. dies verò Concilij, & aliquot certis diebus continuè est habendum, c. in singulis. 7. §. huiusmodi, de statu monach. de hoc etiam decernit Concilium Trident. sess. 24. cap. 2. §. Synodi

30 quoque diocesana. † Prouincialia verò quolibet triennio

31 ad minus habenda sunt. Concilium Trident. vbi sup. † Regulares verò quolibet triennio Concilia celebrabunt, d. ca. 32 in singulis, de statu monach. † Regulares quoque Canonici, Abbates, atque Priores possunt, & debent habere peculiare Concilium, quod vulgò Capitulum nuncupatur, d. c. in singulis. 7. in princ. & §. hoc ipsum est. ad illud enim conuocandi sunt vniuersi sacerdotes, d. c. 7. & ca. cum super. 9.

33 de maiori tate, & obed. † Ad prouinciale conuocandi sunt Episcopi suffraganei, c. sicut olim 25. in princ. de accusatio. distinct. 19. c. propter, §. ad moneant autem, & Capitula Cathedralium Ecclesiarum, cap. vlt. de his, quæ sunt à Prælat.

34 † Religiosi verò populum non habentes, ad illud non sunt vocandi, c. nimis pia. 17. & ibi glo. de excessib. prælatorum.

35 † Neque Abbates, distinct. 18. c. Episcopus. 18. q. 2. c. vltim. ver. non enim. Nisi forte aliqua rationalis causa subistat, d. ver. non enim, & d. ca. Episcopus. Vel Abbas primus post alios Episcopos resideat. c. ex ore. 17. §. porro in priuilegio, ver. quare tenetur, §. fin. ver. propter quod. de priuilegijs. Vel nisi Abbas habeat populum, cap. quod nuper. 9. & ibi glo.

glo. de maioritat. & obed. Vel tandem nisi Concilium sic
 36 Abbatum, & religiosorum peculia: e capi. in singulis 7. ut
 37 sunt conuocandi 24. quæst. 3. cap. cum quibus. † Nec Imperatores
 Concilij interesse debent distin. 96. c. vbi nam,
 nisi vniuersalia illa sint. in quibus agitur de fide, ac fidei ar
 38 ticulis d. dist. 96. d. c. vbi nam vers. nisi fortè. & c. nos ad fi
 dem. † Illa autem indicere, & conuocare Episcopos non
 est Imperatoris Romani, sed Romani Pontificis. Quod
 demonstrari potest ex diuinis literis: nam Concilium Eccle
 siæ non est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi:
 vt dicitur Matth. 18. hoc est ex autoritate, ita enim acci
 pitur illud in nomine, vt Marci vlt. In nomine meo demon
 ia eijcient. Ioan. 5. Ego veni in nomine Patris mei. Matth.
 7. Nonne in nomine tuo prophetauimus? Act. 4. In qua vir
 tute, aut in quo nomine hoc fecistis? In nomine Christi cõ
 gregari nihil aliud est, quam ab eo congregari, qui habet
 à Christo congregandi auctoritatem, qui est Pontifex Ro
 manus, non Romanus Imperator. Nam Christus eum in
 Cælum ascendit, ac visibilem suam præsentiam Ecclesiæ
 abstulit, non comisit Ecclesiæ gubernandam, ac proinde
 congregandam Tiberio tunc Imperatori, sed Petro Apo
 stolo, cui dixit, Pasce oues meas. Hinc fit, quod qui congregantur
 ab eo, qui Petro succedit, in nomine Christi congregantur,
 non autem ij, qui ab eo congregantur, qui succedit
 Pastor est omnium Christi ouium etiam Imperatorum,
 Regum, Sacerdotum, omnes enim comprehendit, qui re
 minem excipit leg. 1. vbi Doctor. ff. de legat. 1. cum ait Si
 mon Ioannis pasce oues meas. Vnde 3. Leo sermone 3. an
 niuersario suæ assumptionis, De toto, inquit, mundo vnus
 Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, &
 omnibus Apostolis, cumctis Ecclesiæ Partibus præponitur,
 vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq;
 Pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos princi
 paliter regit, & Christus, & magis conuenit Pastori cõgre
 gare oues, quam è contra. Vnde cum Pontifex Pastor sit,
 Imperator ouis, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem
 39 spectabit munus Episcopalia Concilia conuocandi. † Sta
 detur etiam ex eo, quod Concilium generale ab eo debet
 incidi, qui potest conuocatos cogere omnes, & nullus vn
 quam Imperator totam Ecclesiam subiectam habuit, etiã
 quo ad Ciuiles actiones, vt eam habet Pontifex quoad ac
 tionem spirituales. Nam Imperatores latissime domina
 bantur tempore Beati Leonis, & Beati Prosperi, & tamen
 tunc erat maior orbis Christianus subiectus Pape, quam
 orbis Romanus subiectus Imperatori: Sic enim legitur
 S. Leo sermon. 1. de Sancto Petro, & Paulo. Per facram Bea
 ti Petri, sedem caput orbis effecta Roma latius præsidet
 diuina, quam dominatione terrena, & Sanctus Prosper de
 ingratis ita canit.

*Sedes Roma Petri, qua Pastoralis honoris,
 Facta caput mundo, quicquid non possidet armis,
 Religione tenet.*

Et quidem tam breui Apostolorum tempore dominatã
 est ferè totam Europam, Asiam, & Africam, ac diuisis orbẽ
 Britannos, vt non nisi Dei potentia, ac diuino miraculo fa
 ctum credi, ac existimari possit, vt ex Stapletono de Ma
 gnitudine Romanæ Ecclesiæ lib. 1. cap. iiii. 3. videri potest.
 40 † Præterea sicut nationalia, & diocesana Concilia indicuntur
 à Patriarchis, à Metropolitans, vel ab Episcopis, non
 autem à Regibus, & alijs Principibus, ita eadem, & maio
 ri ratione œcumenica, id est totius orbis terræ indicuntur à
 summo Pontifice Romano. Est enim ipse Princeps, & Mo
 narcha Ecclesiasticus, cuius respectu vniuersus Christia
 nus orbis est vna tantum diocesis eius iurisdictioni subie
 cta 13. quæst. 3. cap. cuncta per mundum, & cap. per prin
 cipalem, vt & paulo ante probauimus. Et adeit canon anti
 quissimus, quo statuitur præter sententiam Romani Pon
 tificis non posse Concilia celebrari, quem canonem Apo
 stolicum dixit Beatus Marcellinus Papa in epistola ad Epi
 scopos Antiochenæ prouinciæ, eundem canonem renoua
 uit Concilium Nicenum 1. vt testatur Synodus Alexandri
 na in epistola ad Felicem, & Iulius 1. in epistola ad orienta
 les Episcopos, & meminit Socrates libro 3. capi. 9. & Nice
 phorus libro 9. capi. 5. Idem probatur ex Concilio Calce
 donense actu. 1. Similem habemus in Concilio generali 7.
 act. 6. & ex Concilio Romano 4. sub Symmaco, & ex testi
 monio antiquorum Pontificum Beati Leonis episto. 93. c.

17. ad Turbium. Pelagij 2. in epistola 1. ad orientales, vbi
 inquit: Valentinianus Augustus nostra auctoritate Syno
 dum conuocauit. Hadriani 2. in epistola ad Basiliam
 Imperatorem, quæ lecta est in 8. Synodo act. 1. Accedit his
 testimonium Valentiniani Imperatoris relatum per Sozo
 menum lib. 6. capi. 7. dicentis. Mihi, qui sum in sorte Ple
 bis fas non est talia curiosus perscrutari, Sacerdotes, qui
 bus ista curæ sunt, quocunq; voluerint loco conueniant.
 Nec desunt multi canones, qui habentur in distinct. 17. in
 princip. c. 1. & sequentibus. Turcentemata de Ecclesia lib.
 3. capi. 6. & Concilium Lateranense vltimum sub Leone
 X. sessio. 11. quod vno anno præcolit hæresim Lutherana
 contrarium asserentem. Canon autem, quem omnes cõati
 Apostolicum antiquissimum decernentem generalia Epi
 scoporum Concilia præter sententiam Romani Pontificis
 non posse celebrari, refertur in d. distinct. 17. cap. 1. & in se
 41 quentibus roboratur, reuocatur, confirmatur. † Ad Conci
 lia verò diocesana iam dictum est, qui sint ab Episcopo
 conuocandi. In illis enim Præbyteri, Diacones, & omnes
 quotquot se laicos existimant, præsentem esse oportet dist.
 18. cap. propter Ecclesiasticas. Ad morum enim correctio
 nem, & controuersiarum dissolutionem bis in anno sunt
 42 per Episcopos conuocanda, vt iam fuit ostensum. † Et si
 conuocati accedere contemnant semetipsos accusant, &
 corripendi sunt, quod procedit etiam in nationalibus, &
 in prouincialibus contra Episcopos conuocatos venire eõ
 remnentes d. distinct. 18. capi. non oportet 5. cum cap.
 43 sequente. † Sed prius quam Concilia ipsa conuocentur, in
 quirenda sunt ea, quæ indigent correctione cap. sicut olim
 25. §. vt autem id valeat, de accusa nonibus, quod colligi
 tur etiam ex d. cap. 4. & sequen. d. distinct. 18. & ex toto u
 44 44 in fine. † Absque sedis Apostolicæ auctoritate Synodum
 particulare ad corrigendum mores, & delicta, & indicen
 dum id, quod statutum est, potest conuocari, Concilium
 verò vniuersale non licet d. distinct. 17. in princip. cum cc.
 sequent. d. distinct. 18. in princip. & d. capitu. 4. vt iam extat
 45 probatum. † Et Synodum particulare absque Metropolitani,
 & Episcoporum auctoritate, & consensu nemini licet
 congregare d. cap. 4. in fine, & capi. ante penult. d. distinct.
 18. Ex conuocatis ad Synodum religiosorum, plus quã sex
 euectiones, & octo personas secum adducere prohibetur
 cap. in singulis 7. in princip. vers. hoc adhibito de statu mo
 46 nachor. † Et sicut in generalibus seruatur ordo dignitatu
 in præsidendo, videlicet Primus summus Pontifex Roma
 nus, vel eius Legatus, deinde Patriarchæ secundum eorum
 antiquiorem præminentiam, Archiepiscopi, & Episco
 pi, per ea quæ deducta sunt supra titu. 2. ita & in nationa
 libus, prouincialibus, diocesanis, & religiosorum seruandus
 est. In Concilio religiosorum ordo præsidendi datur in d.
 cap. 7. §. adiucent autem de statu monachor. Et in alijs de
 sumitur à dato in generalibus nam ab illis deimpto summo
 Pontifice, qui in eis non interuenit, primus in præsidendo
 erit, vel Patriarcha, vel Metropolitanus, vel Episcopus, q
 illud congregari indixit, & postea ceteræ dignitates secun
 dum ordinem obseruatum per nos in discedendo de eis ti.
 47 17. & sequentibus. Verum tamen si fortè contigerit (in
 gruenae authore discordia) quod aliqua super ordiæ les
 sionis oriatur discordia, ne propter illam tempus in cas
 sum conteratur, adhibendum erit Concilij Tridentini
 consilium, in quo propterea si contigerit aliquos debito lo
 co non federe, & sententiam etiam sub verbo placet, pro
 ferre, congregationibus interesse, & alios quoscunq; actus
 facere Concilio Durante, Sacrum Concilium Tridentinũ
 statuit, quod nulli propterea præiudicium generetur, nul
 48 lique nouum ius acquiratur in seif. 2. in fine, quod repeti
 tum est in seif. 24. & vlt. in fine de loco oratorum. † De iu
 ramento Synodali præstando, ac de illius forma seruanda
 habetur in 35. q. 6. cap. Episcopus 7. † Ea enim inquisita, ac
 reperta correctione indigere, sunt in Concilijs proponenda,
 & proposita examinanda, & examinata, in eo quod oportet,
 emendanda cap. sicut olim 25. §. vt autem versic. & ea
 fideliter, de accusationibus. Sunt in illis corrigendi excessus,
 maiores reformandi, & accusationes, & quærelæ iudic
 andæ d. cap. 5. in princip. versic. in quibus, & §. etiam
 versic. vt super his, & distinct. 8. cap. de concilijs versic. in
 quibus cap. propter Ecclesiasticas, & capi. ante penult. & d.
 capitu. 7. §. huiusmodi verò de statu monachor. 3. cum ne

Apostolico §6. Inquirenda etiam est, & reperta corrigenda culpa priorum capitulo ea que octavo §. sequentes vtriusculo, idem etiam eodem titulo. † Et in nationalibus, & prouincialibus, & multo magis in generalibus sunt Episcopi dissidentes inter se reconciliandi distinctione §9. capitulo dissidentes. Sunt eligendi vitatores, de quibus in d. cap. 50 in singulis 7. §. ordinantur etiam de statu monachorum. † Locus Concilij est in dicendo dicto capitulo septimo §. prouiso. Cauendum est ne Ecclesia à laicis lædatur dicto capitulo septimo §. fina. † Et Concilia religiosorum communibus expensis, & communi vita sunt celebranda dicto capitulo septimo §. & qui conuenerint. † Subditi verò munera Concilio offerre possunt, & Concilium ab eis accipit, non enim offerre debent, nec ab eis quicquam est expectandum sub pena soluendi quadruplum distinctione 18. capitulo quoniam septimo §. fina. cum capitulo sequent. Dum autem Synodus agitur super canonicis, & euangelicis negocijs, oportet congregatos Episcopos in meditatione, & solitudine fieri custodiendorum diuinitum, & vniuersorum Domini mandatorum dicto capitulo §3 quoniam septimo §. dum autem Synodus. † Comaces vocati non venientes, vel non habentes singulis annis Synodum sunt in nationali, seu prouinciali Concilio coercendi d. distinctione octaua capitulo non oportet quinto, & capitulo sequent. dicto capitulo quoniam §. hunc ergo capitulo Episcopus capitulo placuit, capitulo si quis autem capitulo si quis Episcopus, & capitulo si quis Episcoporum. † Tandem concilij conclusis statuta in illis sunt publicanda dicta distinctione 18. capitulo ultimo, & demum publicata obseruanda capitulo in singulis septimo §. & quod statutum §. si verò verfic. ceteris irrefragabiliter de statu monachorum. cap. sicut olim 2. §. vt autem verficulo, & quæ statuerit, & §. fina. proponitur pena transgressorum, de accusationibus. † Ea enim, quæ in concilijs nationalibus, prouincialibus, diocesanis, & religiosorum capitulis expediri non possunt, sunt ad summum Romanum Pontificem referenda dicto capitulo septimo §. si verò, & distinctione 18. capitulo, de concilijs secundo in fine. Postremo cum in Concilio omnia statuta fuerint, futurum Natali Domini Pascha annunciat. Quod ceteri Episcopi, vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in sua Ecclesia adueniente Natalis Domini die astante populo post Evangelicam lectionem annunciat de consecratio. distinctione tertia capitulo placuit 25. Conclusis concilij generalibus si celebrati fuerint Pontifice Præsidente, ipse est qui, post gratias Deo actas, dicit ite in pace, sin minus eius legatus, & sunt acclamationes cum oratione, & responsorijs pro Põtifice, pro Imperatore, & Regibus, qui in eo promeruerunt, pro Cardinalibus Concilij Legatis pro alijs Cardinalibus, & oratoribus, pro Episcopis presentibus, quibus vita, & felix reditus ad suas Ecclesias præcatur. Postea omnes concilij fidem consententur, & obseruantiam profitentur, vt latius videri potest in conclusione Concilij Tridentini, hæctenus itaque dicta de Concilijs sufficiant, qui verò de illis plura desiderat adeat scriptores citatos in principio, qui de illis scripserunt, & Cardinalium Bellarminum de Concilijs, & Ecclesia, & de Conciliorum auctoritate nunc de visitationibus restat differendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Visitaciones cur fieri debeant.
- 2 Metropolitanus an teneatur visitare, & quando.
- 3 Visitatio faciendæ est ab Archiepiscopis, & Episcopis.
- 4 Visitandi munus potest committi Presbyteris.
- 5 Visitatio saltem semel in anno est faciendæ.
- 6 Visitantes quid in visitatione curare debeant.
- 7 Visitator qualis esse debeat.
- 8 Visitator potest monachos delinquentes facere corrigi.
- 9 Visitator si commode ad loca accedere non possit potest clericos ad locum congruum conuocare.
- 10 Visitator diffamator ordinarijs debet denunciare, notoria crimina punire.
- 11 Visitator culpam priorum visitatorum potest inquirere.
- 12 Visitator potest confessiones subditorum audire, & absoluerè.
- 13 Visitans monasterium quid seruare debeat.

- 14 Visitator nec sui munera accipere possunt.
- 15 Visitator subditos sumptibus grauare non potest.
- 16 Visitator ultra vnam diem in vna basilica non debet commorari.
- 17 Visitantes quo numero equorum, & personarum vi debeant.
- 18 Visitantes sumptuosas epulas non querant, sed sint contenti oblatis.
- 19 Visitator venationibus incumbere non debet.
- 20 Visitantes aliquid stipendij de licentia Episcopi accipere possunt limita.
- 22 Ecclesia, & monasteria prouincia que visitantur ad procuraciones visitatorum conferre teneantur.
- 23 Procuraciones non præscribuntur, limitantur & declarantur nu. sequen.
- 26 Immunitas generalis non liberat à procuracionibus.
- 27 Procuratio in quibus rebus sit soluenda, & quoties, & in qua quantitate.
- 28 Moniales singulis annis sunt visitanda.
- 29 Visitantes monialium quid curare debeant.
- 30 Moniales quibus medijs compellantur ad obseruantiam eorū qua iubentur ab ordinarijs.
- 31 Moniales seculares an sint visitanda.
- 32 Monialium secularium regula, seu ordo non approbatur per visitationem.
- 33 Visitatores debent acquiescere inquisitioni facta in visitatione.
- 34 Visitatores impediens ipso facto incurrit excommunicationem.
- 35 Visitatio intra clausuras qua seruata forma sit faciendæ.

De Visitacionibus. Tit. 121.

DE visitacionibus scripsit Ioannes Franciscus Pavinus. Cucchus instituit de visitatione per Prælatos faciendæ. † Quæ quidem ea potissimum causa fiunt, si hæresis aliqua suspecta sit capitulo excommunicamus 13. §. ad iudicium de hæreticis, sunt etiam alijs de causis de quibus ipse Pavinus, & Cucchus. Ius enim visitandi suam diocesim vniuersam spectat, & pertinet ad ipsos Episcopos, & Archiepiscopos capitulo ultimo de censibus in §6. & capitulo primo, Menochius de arbitrarijs capitu. 424. Rota diuerforum in recentioribus decis. 394. & 396. † Verum à Metropolitanis non fiunt aliqua de causa nisi fortè suffraganei negligentes appareant, tunc enim fiunt, & fieri possunt etiam si diligentes sint, sed prius propriam deinde suffraganeorum diocesim visitare debent capitulo primo in princip. & §. deinde, & capitulo ultimo de censibus in 6. omnesque visitandi sunt, nulla præscriptione obstante, Clericos populum, maiores & minores d. §. deinde, & capitulo cum ex officij 16. §. nos igitur verfic. quemadmodum de præscriptionibus. † Et visitatio, vt dictum est, ab Archiepiscopis, & Episcopis regulariter est faciendæ d. capitulo 1. & ultimo de censibus in 6. Verum si ipsi aliquo impediti visitare non possint, poterunt per alium hoc munus explere 10. quæst. 1. capitulo Episcopum. † Sed probabilibus Præbyteris hoc visitandi munus, si ipsi non possunt, committere debent dicto capitulo Episcopum 11. §. quod si. Scipius enim, vt viderint oportere, poterunt visitare cap. 1. §. postquam, & capitulo ultimo de censibus in 6. 18. quæstio in sexta capitulo visitandi, & capitulo non semel. † Et semel in anno ad minus visitare debent de necessitate 10. q. 1. capitulo relatus 9. cum duobus cc. sequentibus. Verum Metropolitanus suffraganeorum consilium prius requirere, & in scriptis decretum proponere debent, antequam illorum diocesim visitent capitulo 1. §. postquam verfic. prius tamen de censibus, suas verò ad libitum proprium possunt visitare, vt faciunt Episcopi. † In visitationibus itaque siue Metropolitanus, siue Episcopus, siue alicuius eius nomine visitator sit, curare debet, vt oratoria reparentur, atq; basilicæ, accepta tertia parte redditorum pro illis reparandis 10. quæst. 1. cap. de ceterum 10. vbi glo. Corrigitur ac reformare debet, quæ corrigenda, ac reformanda reperit cap. in singulis 7. §. ordinantur etiam ver. corrigentes cap. ea que 8. de statu monachorum. capitulo procuraciones 23. §. porro de censibus, & supra lib. 1. tit. 5. §. visitatores instit. de regulariibus, & monachis. Cardinalis Bellarminus de Gemitu Columbæ lib. 3. c. 5. & 6. plura adducit. Debet exquirere à

Cle-

Clericis, qualiter baptisma, unisam, & cetera peragant officia, & si defectus inueniatur, ignaros instruere debet decimo quaestione prima capitulo Episcopum 11. §. visitatores, & capitulo placuit in princip. & capitulo primo §. sane de censibus. Ordinare debet, ut catechumeni, ubi sunt, ante viginti dies Baptismi ad purgationem exorcismi veniant, in quibus dicant Credo in Deum, & c. dicto capitulo placuit versiculo, & hoc modis omnibus. Debet docere laicos, ut fugiant idololatriam, & omnia mortalia crimina: & quod sibi nolunt fieri, ne alijs faciant: ut fidem rectam teneant, quo facto ad alium locum pergere debet dicto capitulo placuit §. postquam ergo capitulo procurationes 23. §. porro versiculo praedicatione de censibus ex his patet quantae virtutis, & doctrinae debet esse. Visitator, ut tam magna expleat possit. † Non debet quaretere quae sua sunt, sed quae Iesu Christi dicto §. porro. Unde patet quantae debeat esse bonitatis. Si Rectorem loci inuenit indignum loco remouendum: proprio Episcopo hoc denunciare debet, ut eum remoueat: quod si eum non remouerit, Papae hoc referre debet capitulo in singulis septimo §. ordinentur versicu. ita quod de statu monachorum. hinc patet quantae debeat esse integritatis. † Monachos vero delinquentes debet facere corrigi, eisque poenitentiam iniungi per Abbatem capitulo ea, quae 8. in princip. versicu. ita tamen, quod monachos de statu monachorum. Monachos autem contumaces, atque rebelles regulari censura percellere debet absque personarum respectu dicto capitulo 8. §. ipsi etiam visitatores. † Si commodè, vel absque difficultate ad locum alium accedere nequit, clericos ac laicos eos loci ad alium locum congruum potest, & debet conuocare capitulo primo in princip. versicu. & si commodè de censibus in sexto. Postquam ab vna diocesi ad aliam transferit, ad priorem reuerti non debet prius quam omnes dioceses visitauerit, cum distinctione, de qua in dicto capitulo primo §. ex qua tamen, & §. postquam. † Diffamatos ordinarijs denunciare debet, ut ipsi inquirant, notoria autem crimina ipse potest, & debet punire dicto capitulo primo §. sane huiusmodi versicu. quod si de aliquibus. 11. † Culpam priorum visitatorum debet inquirere capitulo 12. quae octauo §. sequentes de statu monachorum. † Visitator post confessiones subditorum audire, eosque absolueret, vel poenitentiam eis iniungere capitulo ultimo §. fina. de censibus in 6. Non potest subditis interdiceret ne dicant veritatem in inquisitionibus, immo curare debet, nec ab alijs interdiciantur capitulo quia plerique 4. de offic. ordinarij 13. in 6. † Visitans monasterium, non tenetur accipere monachos illius monasterij pro tabellionibus: nec debet esse solus, sed duos, vel tres clericos cum Notario, qui etiam clericus sit, debet assumere, non seculares introducere capitulo, ut iuxta 17. de offic. ordinarij extrauagan. comm. 1. eod. titulo. Quando autem ordinarij possint monasteria visitare decernit Concilium Tridentinum in sess. 25. capi. monasteria 8. & capit. 20. † Ipse visitator nec aliquis suorum munera accipere debet cap. 1. §. procuraciones vsque ad §. fina. & cap. exigit 2. de censibus in 6. † Subditos sumptibus grauare non debet. Clement. 2. de censibus 10. quaestione 3. cap. quia cognouimus cap. cauendum cap. inter cetera §. cum vero cap. relatum cap. vltim. 18. quaestione secunda capitulo visitandi in fine Sub poena de qua in capi. procuraciones 23. §. finali de Censibus. † In vna qualiter Basilica visitanda ultra vnum diem non debet morari 10. quaestio. 3. 77 capitulo inter cetera versicu. aut amplius. † De numero personarum, & equorum, quibus visitantes vti debent in ipsis visitationibus statutum est in cap. cum Apostolus 6. de censibus inquit enim canon. Cum Apostolus se, ac suos proprijs manibus decreuerit exhibendos, ut locum praedican- di auferret Pseudo Apostolis, & illis quibus praedicabat, non existeret onerosus: graue nimis dignoscitur, quod quidam Praelatorum, ita in procuracionibus graues existant, ut interdum Ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur: & longi temporis victum breuis hora consumat. Quo circa statuimus, quod Archiepiscopi parrochias visitantes, pro diuersitate prouinciarum, & facultatibus Ecclesiarum quadraginta, vel quinquaginta euectionum numerum, Episcopi viginti, vel triginta, Cardinales viginti nunquam excedant, Archiepiscopi vero quinq. vel septem. Decani constituti sub Episcopo duob. quis contenti existant c. procuraciones 23. in prin. ver. & tunc euectionum de c.

18 sibus c. cum ad quorundam 7. de excessib. praelator. † Sumptuosas epulas, quaretere non debent, sed debent esse contenti oblati d. c. cum Apostolus 6. in prin. ver. nec sumptuosas Clem. ad nostram 2. eod. tit. de censibus 10. q. 3. c. illud in fine, & c. vlt. §. si. Non debet pati a quoquam praesumi de rebus Ecclesiae, cui fuerit iniuncta visitatio distin. 61. c. vlt. Nam nihil id ad ipsum pertinet. Curator quodammodo est Ecclesia vacante, qui deputatur a Papa, ut ibi: vel a Metropolitanano secundum gl. ibi in verbo visitator. A quo nemine deputato debeant custodiri, ut dicit gl. in 2. q. 2. c. charitatem, & c. illud, & notatur in d. ca. vlt. in verbo reditu. Qui vero a Pontifice dantur iudices, vel Praelati ad visitandum, magnam ac latam ad eorum potestatem accipere solent iuxta formam, & tenorem literarum Apostolicarum, quae illis attribuuntur, quam formam docet Cucchius instit. de 19 visitatione per Praelatos facienda nu. 122. † Venationibus indulgere non debet visitator d. c. cum Apostolus 6. §. 1. in princip. ver. nec cum canibus de censibus, est etiam in proprio gradu suscipiendus, & inuitandus ad verbum Dei faciendum visitator, & ad oblationem conferendam 7. q. 1. 20 cap. Episcopi. † Visitator Ecclesiarum, clericique eius, qui cum ipso per non suae ciuitatis parrochias fatigantur, aliquod laboris sui capiant disponente Episcopo subsidium. Iustum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum reperiuntur commodare obsequium 12. quest. 2. cap. charitatem 45. §. visitatores. Procuraciones vero seu sumptus praestandi sunt visitatori, eiusque familiae cap. cum nuper 25. de censibus cap. si Episcopus 6. de offic. ordinarij in 6. capitu. 1. §. deinde in fine de censibus in 6. Clement. 1. eod. tit. Cucchius instit. de procuracionibus nu. 21. 1. & sequent. † Nisi non sint manifestae, & necessariae cause visitationis per alium instituta capitulo procuraciones 23. in princip. eodem titulo. Vel nisi non visitet Episcopus: tunc enim procuraciones exigere non potest cap. exigit 2. versicu. siue visitationis de censibus in 6. & d. capi. 6. §. fina. 22. † Omnes vero Ecclesiae, & monasteria eius prouinciae, quae visitantur, ad procuraciones visitatorum conferre tenentur 23. capitulo sopita 14. de censibus. † Nec refert si aliqua Ecclesia nunquam, vel multis annis illas non soluerint, quia non per hoc ea sunt immunes cap. cum ex officijs 21. de 24. praescriptio. cap. venerabilis 24. de censibus. † Nec quod Ecclesia sit de nouo conuersa cap. super eo 22. eod. titu. Nec quod Ecclesia sit in propria diocesi visitantis, ut Metropolitanam d. cap. 24. versicu. quod eorum monasterium 25. ubi gl. † Verum oratoria priuata sunt immunita c. vlti. de censibus. Sunt etiam liberae illae Ecclesiae, quae immunitatem ostendunt. Clem. 1. ver. nisi forsitan de censibus. † Generalis immunitas ubi non specialiter addit a procuracionibus nullius est momenti quo ad procuraciones cap. cum venerabilis 21. de censibus. Idem erit si Ecclesia fuerit post imperatam immunitatem acquisita. Clem. 1. §. final. eod. 27. titu. † Sed procuratio non in pecunia, sed in speciebus, seu victualibus potest exigi cap. 1. cap. procuraciones capi. exigit 2. de censibus in 6. Nisi forte volens pecuniam offerat c. Felicitas 3. eod. ti. Verum singulis diebus non nisi vnam procuracionem accipere debet, licet plura loca visitauerit d. c. Felicitas 3. §. adijcientes. Quantitas vero procuracionis taxatur, & poena transgressori imponitur in extrauagan. comm. 1. 28. incipien. Vas electionis per totam de censibus. † Moniales vero, quae nulli subsunt, nisi Papae, per ordinarios debent annis singulis visitari: non exempta vero ordinaria auctoritate, ac exempta alia per alios, quibus subsunt annis singulis vtrique debent visitari. † Visitatores autem huius sollicitudinis studium diligenter debent impendere, ut Moniales ipsae, pannis sericis variorum foderationis, sandalicijs, comatis & cornutis crinibus, scaccatis, & virgatis caputiolis non vtantur: non choreas, non festa secularium prosequantur, non die noctuque per vicos, & plateas incedant, aut voluptuosam aliam vitam ducant, easque solertius retrahant ab inuolentibus quibuslibet, & mundi huius illecebris, ac inducant easdem ad impendendum in monasterijs suis deuotum ac debitum virtutum Domino famulatum. † Ad quae omnia obseruanda Moniales easdem non obstantibus exemptio- nib. & privilegijs quibuscumque quibus tamen quoad alia praedictum non intelligitur generatum per illos, de quibus supra dictum est: compelli possunt remedijs oportunitatis contentendentes 22. de statu mona. & in Conci. Trid. sess. 25. c. no 30 31 nasteria 8. & c. Abbates 20. & c. Bonifacij 5. † Illas quoque

mulieres, quæ vulgò dicuntur canonicæ seculares, & vt seculares canonici vitam ducunt non renunciantes proprio, nec professionem aliquam facientes, per locorum ordinarios, si exemptæ non fuerint sua, si verò exemptæ euerint
 32 Apostolica authoritate præcipiuntur visitari. † Per hoc tamen non intelligitur earum status, regula, seu ordo
 33 approbatus. † Ipsos autem visitatores Notarijs duobus, & personis duabus sive Ecclesiæ: quatuorque alijs viris honestis vtiq; & maturis præcipitur in ea, quam visitando facient inquisitione, fore contentos. † Si qui verò visitatores ipsos in præmissis impedire præsumpserit, seu aliquo præmissorum (nisi moniti resipiscant) ipso facto excommunicationis sententiam intelliguntur incurssi, priuilegijs, statusis, & consuetudinibus quibuslibet in contrarium non obstantibus capitulo attendentes secundo de statu monachorum. Concilium Tridentinum vbi supra.
 35 † Hodie stante monialium clausura, de qua in capitulo periculoso, de statu monachorum in sexto renouato in Concilio Tridentino sessione 25. capitulo Bonifacij octauo

Visitatores restant in multis exonerati. In reliquis verò, quæ intra clausuram committi possunt, necesse habent providere, & visitationes facere ea seruata forma, quæ traditur in dicto capitulo secundo, & in Concilio Tridentino dicto capitulo octauo, & 20. Hactenus ergo de iure Ecclesiastico, eiusque partibus, & membris sit dictum. Nunc de iure Imperatoris, & fisci, vt libro primo titulo primo in princip. fuit promissum restat disserere. Placuit enim personas, res, actus, & iura Catholicæ militantis Romanæ Ecclesiæ personis, rebus, & iuribus Christiani orbis quasi quadrato agmine, atque statarijs legionibus pro muro circumdare, & communire, vt tribus ordinibus selectorum militum, laicorum scilicet in dextro, & sinistro cornu, Clericorum verò, & monachorum in medio exercitu, Christo Duce vni trinoque Deo militans, terribilis velut Castrorum acies ordinata, insuperabilis, atque inuicta consistat, & hostibus, qui multi sunt, profligatis, victoria acquisita in terris, cum Deo tandem, & Angelis, & Sanctis omnibus triumphet in Cælo. Amen.

FINIS TERTII LIBRI.

TRACTATUS

DE IVRE PVBlico

SIVE DE LEGIBVS.

& Magistratibus, Sæcularibus, & Ecclesiasticis.

DE IVDICIIS PVBlicis, ET PRIVATIS,

DE REBVS VTIQVE SÆCVLARIBVS, & Ecclesiasticis Pontificis, Imperatoris, & Fisci,

De re militari, & Civitatum, de muneribus, & honoribus, In quibus uniuersum ius publicum sæculare, & Ecclesiasticum consistit.

LIBER QVARTVS.

SVMMA RIVM.

- 1 *Ministri Imperatoris, qui sint, & quid ad eos pertineat.*
- 2 *Aeraria rei ministerium non exercetur sine satisfactione.*
- 3 *Familiares Domus Imperialis legitimis iudicijs subiecti sunt.*
- 4 *Familiares Domus Imperialis, non possunt alijs præstare patrocinium, nec negotijs publicis seu privatis se immiscere.*
- 5 *Procurator Cæsaris quicquid agit à Cæsare actum dicitur.*
- 6 *Servus Cæsaris iussu procuratoris Cæsaris potest adire hereditatem.*
- 7 *Procurator Cæsaris miscendo se hereditati Cæsaris, delata facit Cæsarem heredem.*
- 8 *Procurator Cæsaris non potest rem Cæsaris alienare.*
- 9 *Procurator Cæsaris non habet ius deputandi.*
- 10 *Procurator Cæsaris, que iura habeat.*
- 11 *Prædia Ecclesiarum sub tutela procuratoris Cæsaris.*

De iure Imperatoris, & Fisci, & primum de personis. Tit. 1.

Etiam in hoc quarto libro, ut in singulis prioribus precedentibus libris primum de personis, seu ministris, hinc de reb. Imperatoris, & Fisci, atq. privilegijs agitur, Quod igitur ad personas seu ministros Imperatoris attinet, inter hos numerantur priuata, & linearia vestis magistris

- 1 *privata 14. C. de iur. leg. 1. & Thefaurorum præpositi, Baphiorum, ac textrinorum procuratores, cæterisq. quibus huiusmodi sollicitudo committitur: qui ad rem ætariam, vel sacri ætarij procurandam sine satisfactione prius præstita accedere prohibentur d. l. 14. C. de iur. leg. 1. Omnes autem conductores, hominesque Augustissimæ Domus Imperialis legitimis iudicijs subiecti sunt, nec patrocinium alijs litigatoribus præstare debent, nec executionis ministerium ulli accomodare, vel alijs negotijs tum priuatis, tum publicis se immiscere l. 1. C. de conductor. & procurator. lib. 17. † De procuratore Cæsaris, vel rationalis specialia hæc notanda sunt, primum quidem, quod acta à procuratore Cæsaris perinde habentur, ac si ab ipso Cæsare acta fuissent leg. 1. in princip. & §. final. ff. de offic. procurator. Cæsaris. † Ideoque eius iussu servus Cæsaris adire hereditatem potest d. leg. 1. §. final. † Et si Cæsar hæres instituat, miscendo se hereditati, heredem Cæsarem facit d. §. final. Si tamen ea solvendo non sit, causa cognita Imperatori succurritur l. 2. ff. eod. † Sed & si venditionis, transactionis, vel donationis causa, quid agat, nihil agit: non enim alienare ei rem Cæsaris, sed diligenter gerere commissum est d. l. 1. §. deniq. Ideoq. si rem Cæsaris quasi rem*

propriam tradat, dominium non transfert, tunc enim transfert cum negotium gerens Cæsaris, consensu ipsius tradit l. 1. §. 1. ff. de offic. procurator. Cæsaris. † Potest procurator Cæsaris ius de portandi non habet quia pœna constituenda ius non habet l. curatores 3. ff. eod. † Ius autem prohibendi habet, ne in prædia Cæsaris, quis accedat d. l. 3. §. 1. Ius autem remittendi eius, quod ita prohibuit non habet d. §. 1. ver. sed deinde. † Præterea uniuersi fundi templorum ad procuratoris Cæsaris sollicitudinem etiamque pertinent l. uniuersi 4. C. de fundis rei priuata. Causæ quoq. fiscales apud procuratorem Cæsaris peragendæ sunt agente enim Imperatore, vel fisco ipse est iudex per ea, quæ dicta sunt supra lib. 2. tit. 2. Non tamen absente fisco aduocatus l. 1. C. de Aduocat. fisci.

SVMMA RIVM.

- 1 *Comitum Palatinorum officium quod.*
- 2 *Breues quadrimestri ad officium Palatinorum dirigendi, aut rumque exactum ad sacras largitiones sine dilatione mittendum est.*
- 3 *Negotia ubi adest interese fisci quomodo agenda.*
- 4 *Principes habent bona duplicis generis, & ideo duos procuratores.*
- 5 *Palatinorum cura est exactio totius emphiteuticarij iuris Cæsaris.*
- 6 *Palatini à quibus sint immunes.*
- 7 *Palatinorum Princeps ad aliam dignitatem aspirare non potest.*
- 8 *Palatinorum præsentia privilegia, & immunitates.*
- 9 *Palatini in præsentia p. Provincias, anno lapsa cingulo liberantur.*
- 10 *Palatini non ordinantur sine Principis aut horitate.*
- 11 *Palatini non possunt aliquid emere à priuatis Cæsaris.*

De Comite, atque Palatinis sacrarum, & priuatarum largitionum. Tit. 2.

De Comite, atq. Palatinis sacrarum, & priuatarum largitionum, hæc habentur in iure, primum quidem quod Palatinis, hæc cura debeat esse præcipua, ut periculo proprio Notarijs destinatis super negligentia Iudicum (si ita res exegerit) coqueratur, ne eorum sit impunita desidia l. 1. C. de offic. Comit. sacrar. largit. Iudices quoq. de eorum nominibus referre conuenit, quos commodis proprijs magis, quam vtilitatibus publicis studere prouiderint d. l. 1. §. iudices quoq. † Breues quoque quadrimestri ad officium Palatinum dirigendi, autrumq. exactum ad sacras largitiones sine vlla dilatione mittendum est dicta leg. 1. §. Breues, † Si item quid negotiorum actuum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad officium rei priuatae acta transmittenda, ut in præsentia per

pra. quid sibi toris auxilio debeat, agnoscat. l. C. de offi-
 4. c. rerum priuat. † Sicut. n. Princeps habet bona duplicis
 generis: aliqua quae sibi, q. ut Princeps possidet, aliqua vero,
 quae possidet tanquam priuatis, i. substantia priuata, C. de
 fundo rei priuatae, lib. 11. l. 1. C. de quadri. praescript. fund.
 patrim. eod. lib. Lucas de Penna in l. quaecumque, la 2. col.
 2. C. de omni agro deserto. Faber in §. res fisci. Insti. de vsu-
 captionib. cum alijs citatis per Surdum in decis. 5. nu. 10. &
 11. Quae dicuntur praedia Caesaris, l. apud Iulianum, §. co-
 stat. ff. de legat. 1. Ita & pro eis habet duos distinctos procu-
 ratores, ad quorum cura res Principis, vt Principis, & res
 priuatas ipsius Principis, vt priuati pertinet, vt colligitur
 ex d. l. 1. & probant Guido Pap. in decisio. 416. Surdus in d.
 decis. 1. num. 10. & 11. Peregr. in tractatu de iure fisci, lib. 1.
 tit. 1. num. 6. & seq. & sicut de illis, quas Princeps possidet
 vt priuatus, potest ad libitum disponere in omni contractu
 seu vltima voluntate, Pedemont. decis. 16. num. 9. Surdus
 decis. 1. nu. 1. rita non vtiq. de alijs, quae possidet vt Prin-
 cept. Nam & si Imperator, Rex, seu Princeps Regalia cō-
 cedere possit, id tamen procedit, dummodo id non tendat
 in grauem Imperij, vel status sui lesionem, l. cum multa,
 C. de bonis quae liber. l. bene à Zenone, C. de quadri. praes-
 script. distin. §. 96. c. Constantinus, c. intellecto, de iureiur-
 ando vbi Abbas col. 2. ver. & quod dixi, Innocent. & cae-
 teri in c. grandi, de supple. neglig. Praelat. Bart. in l. prohi-
 bere, §. planè, ff. quod vi aut clam, per text. in c. Abbate sa-
 nè, de re iudic. in 6. Oldrad. in consil. 94. eleganter, & c. Car-
 dinal. in consil. 137. Natta in consil. 408. num. 8. Cephalus in
 consil. 154. Rimald. junior in consil. 601. Socin. sen. consil.
 7. num. 6. lib. 3. Rolandus in consil. num. 125. lib. 2. Alciatus
 in consil. 1. nume. 4. & 16. libr. 7. Capius decis. 121. Decianus
 in consil. 2. num. 168. libr. 1. Menoch. in consil. 276. & de arbi-
 trarijs casu 559. Adeoque id verum est, vt successor non
 praeiudicant sales alienationes, possintque ab eo renoca-
 ri; vt notant omnes in d. c. Abbate sanè, de re iudic. in 6. cū
 alijs mox citatis, & vt ex infinitis, quos citat probat Garz.
 Mastrillus in tract. de Magistratibus, libro 1. c. 12. & pluri-
 5 bus sequentibus, & c. 18. † Ad Palatinorum insuper cura,
 & rationalium officia omnium rerum Caesaris, & totius
 6 perpetuarij, hoc est emphiteuticarj iuris, exactio est, leg.
 secunda, C. de offic. comitis rerum priuatar. † Palatini au-
 tem ab extraordinarijs, & fordidis muneribus, susceptio-
 nibus, & temonarijs, (qui exigebant aurum, tyronicum,)
 oneribus immunes sunt, praecapitibus, seu iogis, id est ag-
 geribus suis pensationem, atque obsequia recognoscunt,
 leg. prima, C. de Palat. sacrar. largit. & rerum priuat. Ni-
 8 hil omnino vllis iudicibus cum Palatinis, qui à Comitibus
 diriguntur, debet esse commune: excepta reuerentia, quae
 9 ipsis non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus, &
 in prouincia degentibus rectoribus prouinciarum debe-
 10 tur, atque desertur, leg. nihil 4. C. eodem. † Princeps Pala-
 11 tinorum ad aliam dignitatem adspirare prohibetur, lege
 quidam 5. C. eodem. De iurisdictione Comitum rerum pri-
 uatarum defendenda disponitur in leg. si quis 3. C. de of-
 fici. comit. rer. priuat. † Item, & de eorum quodam priuato
 privilegio, in leg. primo 3. C. de palati. sacrar. largit. De eor-
 um numero decernitur, in leg. scrinijs 7. C. de Palatinis.
 † Palatini transmissi per prouincias, anno elapso cingulo,
 id est onere administrationis, liberantur, leg. placuit 8. C.
 eodem. † Non enim ordinandi sunt sine Principis autho-
 10 ritate, leg. non aliter 9. C. eodem. Idem tempus agendi praes-
 tituitur officijs sacrarum largitionum, quod definitum
 est proximis factorum scriniorum, l. ad similitudinem 11.
 C. eod. l. pro biennio 6. C. de proximis sacr. scrin. † Tandem
 cautum est, ne Palatini quid à priuatis Caesaris emanat, leg.
 vlt. C. de rescind. vendit. De his ad illorum officium ex-
 plicationem agit Connanus lib. 4. c. 14. num. 6. Erat autem
 Comes sacrarum largitionum is, qui liberalitatis, & dona-
 tionis curam gerebat, vt docet Cassiodorus lib. 9. de comi-
 tiua sacrarum largitionum. Huius nulla fuit inter priuatos
 iurisdictionis, sed tantum pecuniae fisci, quae liberalitati Prin-
 cipis suppeteret, cura erat demandata. Comes vero rerum
 priuatarum, de quo in l. 1. C. de bonis vacan. lib. 10. & l. vlti-
 tim. C. de petit. bon. subli. eod. lib. & Nouell. const. 7. Erat
 gubernator priuatae substantiae Principis, idque per cura
 rationaliam secundum Cassiodorum lib. 6. in formulis. Vel
 secundum Strabonem videtur rerum priuatarum fuisse,
 qui vacantia bona fisci nomine occupabat.

S Y M M A R I V M

- 1 Aduocati fisci officium quod sit.
- 2 Aduocati fisci a muneribus sunt immunes, & à cohortali, & curiali fortuna.
- 3 Aduocati fisci officio finito decorantur ex consulari modera- toris prouincia dignitate.
- 4 Aduocatus fisci habet priuilegium circa sportulas.
- 5 Aduocatus fisci habet proprium iudicium coram quo est conue- niendus.
- 6 Filij aduocati fisci plurimam habent priuilegia, & eo mortuo si ha- biles sint, succedunt in officio.
- 7 Ecclesia habet fiscum.

De Aduocato fisci. Tit. 3.

Hinc primis omnium instituit Hadrianus Impera-
 tor teste Budeo in adnotat. ad Pandectas de offi-
 cio quaestoris. † De huius officij plura retulimus
 in glo. statuti vrbis lib. 1. c. 19. ver. Ideo opus eriam & c. Qui
 in primis contra fisci patrocinium praestare non potest, l. 1.
 C. de aduoc. fisci. Nisi de licentia Principis, vel pro se, filijs,
 parentibus, & pupillis, l. 2. C. eod. l. ij qui 10. ff. de postula-
 do. Fisci commoda fiscales Aduocati occultare non debet,
 nec tamen fisci nomine priuatis calumnijs mouere debet,
 leg. fisci, 3. C. de aduocatis fisci, l. prima, C. de lucris aduo-
 cator. Sanè officium aduocatorum fisci biennio tantum
 durabat, & iure antiquo annale tantum erat, l. cum aduo-
 catio 8. l. i. antumque completimus, l. iubemus 20. in prin-
 2 leg. petitiones 22. leg. sancimus 12. C. de aduocat. diuer. iud.
 3 Salarium vero annuum illis erat sexaginta librarum
 auri Calendis Octobris soluendum, leg. restituenda 23. le-
 4 ge petitiones 22. §. vt autem, l. per hanc 24. §. fin. C. eodem.
 † Praeterea Aduocati fisci à muneribus sunt immunes, &
 à cohortali, & curiali fortuna liberi, l. cum aduocatio 8. l.
 aduocatos 19. l. iubemus 20. §. vt autem, C. de aduocat. di-
 5 uer. iudic. petitiones 22. §. vt autem, C. eodem. Comitibus
 dignitatem sortiuntur, l. laudabile 21. C. eodem. † Finito
 6 officio, ex consulari moderatoris prouinciae dignitate de-
 corantur, & non nisi pro se, & certis personis patrocinium
 permittitur, leg. petitiones 13. §. egrediens, C. eodem.
 † Circa sportulas quaeque aduocatus fisci priuilegium ha-
 4 bet, leg. iubemus 20. §. ad haec, & §. pro sportulis, C. eod.
 † Habet fisci aduocatus proprium iudicium, coram quo
 5 est conueniendus, dicta leg. 20. §. vt autem, & dicta leg. 22.
 §. vt autem. Eius aedes à matorum onere sunt immunes,
 dicto §. ad haec, dicta leg. 22. §. ad hoc, C. eodem. Sed & alia
 6 quae habet priuilegia proponuntur in laudabile 21. §. & si
 quis, & in l. restituenda 23. §. auras insuper, C. eodem, in l.
 per hanc 24. §. fin. in l. sancimus 12. † De libris vero aduo-
 7 cati fiscalis, si inganos habeat, post depositum officium
 eos clarissimorum notariorum inferre consortio urbanorū
 sacras solitas epistolas sine quadam suffragij solutione
 percepturos, statutum est, laudabile 21. §. postquam, C. de
 aduocat. diuer. iudic. Et quando mori contigent gradu eū
 sequentem sine vlla dilatione subrogati in eius loco, haeredi-
 bus defuncti nihil exinde commodi sibi acquiri posse
 speraturis, l. petitionem 13. C. eodem. De hoc fisci Aduoca-
 10 to late agit Peregrinus de iure fisci, libro septimo, titulo
 secundo. † Et sicut Ecclesia etiam fiscum habet 16. questio,
 prima, cap. statuimus, vbi glossa in ver. banum, cap. vlt. de
 clericis non residen. glossa in verbo. praeter eius, cap. quia
 5. de concess. praebend. Decianus libro quarto, tract. crim.
 cap. 27. numero 45. Ausfer. de potestate Ecclesiae super lai-
 eos in princip. Peregrinus de iure fisci, libro primo, tit. se-
 cundo, numero primo, & sequen. tit. 3. numero 10. & supr.
 libro 3. tit. 10. num. 17. ita & habet suos Aduocatos fiscales
 per allegata, & per regulam, qui vult vnum, vult etiam il-
 lud sine quo id quod vult stare non potest, & tit. 12. num.
 68. & 69.

S Y M M A R I V M

- 1 Exactores tributorum, & censuum quomodo ordinentur, & de
 partitionibus ad eorum officium.

- 2 *Exactores singulis annis coguntur exponere quibus titulis suscepti dispererint.*
- 3 *Curiales humilioribus officijs, aut extraordinarijs oneribus non sunt occupandi.*
- 4 *Susceptoris officium quod, & quid ad eum pertineat.*
- 5 *Susceptores quos ordinandi.*
- 6 *Susceptores nihil habent commune cum ratiocinijs arca.*
- 7 *Exactores cum possessoribus nihil habent commune, & alia ad eos pertinentia.*
- 8 *Exactio ius delegari non potest.*
- 9 *Exactores debent ab alijs administrationibus abstinere.*

De exactoribus, & susceptoribus tributorum, & censuum fisci. Tit. 4.

Exactores, & vel susceptores tributorum, & censuum in celeberrimo casu curiae, consensu, ac iudicio omnium sub actorum testificatione ordinantur: provinciarum rectoribus eorum nomina, qui ad publicum munus officij editi, atque obligati fuerint, innotescant: & adinaduerit quiconque nominauerint: ad discrimen factum vniuersa, quae illi gesserint, redundare, l. exactores 2. C. de susceptoribus praepositis. Illud enim generali forma sancitum est, vt in omnibus provincijs tam nominatio spectalium susceptorum largitionalium titulorum, quam defensorum tractatorum, non tantum per viros clarissimos moderatores provinciarum, sed etiam per viros spectabiles proconsules, & praefectum Augustalem, ac laudabiles vicarios, vna cum eorum officijs, admonentibus semper, nec non imminentibus palatinis, procuretur: prouidentibus, vt post nominationem etiam specialium susceptorum largitionalium titulorum, nulla minuenda exactio ad sacrum pertinentis ararium, aut transferendi ad arcarios, aut quoslibet alios extraneos titulos, rectoribus provinciarum, aut eorum officijs, vel etiam curialibus licentia permittatur: quadrimensibus breuibus per idoneum tractatorem eorundem titulorum, super commendandis ratiocinijs publicis, periculo rectorum provinciarum ad sacratissimam Urbem transmittendis: nam quacunque ex parte, vt visum est, si mirus fuerit procuratum, poena tam ipsi iudices, quam eorum officia plectentur l. praepit in princip. & §. illud C. de canone largitionalium titulorum. Sed & neminem susceptoris munere functu ad idem munus adstringi, nisi se prius vinculo sollicitudinis superioris absoluerit. Nam neq. eos qui placuerint grauare, iustitia est: neq. eos qui displicuerint tenere, prudentis est l. 8. C. eod. De his Tranquillus in Vespasiano, Cicero pro Cluentio, & Budae in annot. ad panden. & erant, qui solutionem auri, & specierum accipiebant, & modum iugationis possessorum, & species singulas describebant l. 9. C. de defensoribus Ciuitat. l. 5. C. ad legem Iul. reper. l. 5. C. de exactor. tribut. lib. 10. l. penult. §. illud de canone largitio. tit. l. 23. C. de decurionibus. Cuiacius super rubrica C. de susceptoribus. † Integro igitur singuli anno transcurso coguntur exponere, quibus titulis suscepta dispererint, vt cilius, si quis in furto fuerit deprehensus recentem queat reintegrare iacturam l. neminem 8. de canone largitio. titulorum. † Humilioribus officijs, aut extraordinarijs oneribus occupari curiales non est ferendum, ne publica vacillet vilitas. † Susceptorem itaque vestium aequus est ab officio proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, solemniter procurari. Horum namque interest huiusmodi explorare rationem, & quaerere qualitatem eorum, quorum ad constituendum, comodior cura est. Neque namquam est, vt ad officium lucra, ad curialem susceptionis tm damna pertineat. Haec igitur ab ordinibus iniuria est submota: exceptis his, qui curialium in officio memorato, aut militasse, aut militate fuerint deprehensi l. humilioribus 14 C. de susceptoribus, sed & horu officium describitur etiam in l. 10. C. eod. & in l. 1. C. de Apochis publicis. † Quot autem sint ordinandi susceptores definitur in l. duos 13. C. eod. Non perperam exactores teneantur in continuanda vexandorum provincialium potestate, velut concussionum dominatione: sed per annos singulos iudicialia sedulitate mutantur: nisi aut consuetudo Ciuitatis, aut auctoritas ordinis eos per biennium esse copel lat d. l. neminem 8. §. si. Rationem finito officio reddere cogantur d. l. 8. §. integro igitur. † Susceptores cum arca ratiocinijs nihil habent commune l. duos 13. §. scire autem C. de susceptoribus. † Exactores cum possessoribus nihil habent commune leg. missi 7. §. 1. C. de exactoribus tribut. Intra annum debent exigere ope, & auxilio iudicum sub poena ipsis, & iudicibus iniuncta soluendi de proprio d. l. 7. l. optionibus 11. C. de erogat. militaris annonae. Tamen his subuenitur contra conuictos debitores cuiuslibet dignitatis, vt suam exerceant auctoritatem, ac si impudenter solutio differatur d. l. 7. † Alij autem ius exactiois non delegatur d. l. 7. ibi iudices itaq. † Exactores interim ab alijs se debent abstinere administrationibus, cum distinctione, de qua in leg. sancimus 6. C. de executor. & exactoribus: exactiois panis prohibentur efflagitare leg. 1. C. de exact. militaris annonae. Scripturam autem exactiois, & erogationis conficere debent leg. excellentia 9. C. de erogat. militaris annonae. Sed eodem tempore in simul rerum priuatarum exceptionem suscipere prohibentur. Nouella consti. 128. §. hoc quoque. Minus debent facile delegationes debitorum suscipere d. cap. 128. §. sed & si quis. Nouissimos vero susceptorum quicquam ex eorum substantia emere debent l. 2. in fine C. de susceptoribus, horum locum hodie tenent exactores angariarum, & perangariarum.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Procuratores metallorum sunt de ministris Imperatoris, & fisci, & quod eorum officium.*
- 2 *Metalla omnia ante diluuium inuenta.*
- 3 *Ferrum ante diluuium inuentum, & ad cedes, & bella paratum.*
- 4 *Metallis substruuntur onera grauissima Imperij, & Principatus.*
- 5 *Metallorum munus praebat aditum ad omnes dignitates.*
- 6 *Metallarij quibus subiecti.*
- 7 *Metallariorum licentia, & privilegium pro metallis, & lapidibus preciosis subterraneis perquirendis.*
- 8 *Metallarij de quo fisco, & Domino fundi respondeant.*
- 9 *Leges circa metalla, & metallarios an sint correctae.*
- 10 *Metalla in solo publico reperta ad solum Principem spectant, seruata parte inuentori.*
- 11 *Vena lapidei ex quibus conficiuntur allumina est de regalibus.*
- 12 *Monetarij Principis non possunt suam mutare conditionem declaratur.*
- 13 *Monetariorum uxores, & profapia.*
- 14 *Bappei hoc est tinctorum pannorum Caesaris debent se abstinere a suffragijs pro obtinenda tali administratione.*
- 15 *Muricis color non debet a tinctoribus Caesaris alio colore succari.*
- 16 *Gyneciarij, qui pannos Imperiales texunt quomodo se gerere debeant in officio.*
- 17 *Basagiarij munus quod.*
- 18 *Murex genus piscis est, ex quo fit purpura.*
- 19 *Purpura, & muricis eadem est materia.*
- 20 *Murices quomodo purpureum emittant liquorem.*
- 21 *Muricum genera quot apud Poetas.*
- 22 *Muriculi erant, qui muricibus legendis occupabantur.*
- 23 *Conchileguli qui.*
- 24 *Fabricenses qui dicebantur, & qua illorum conditio.*
- 25 *Primiticium fabrica dignitas, qua.*
- 26 *Pistores qui dicuntur, & qua illorum conditio.*
- 27 *Suarij dicuntur suum, & porcorum venditores.*
- 28 *Portionarij urbis aeterna sunt a sordidis muneribus liberi, & habent proprium iudicem competentem.*
- 29 *Colini, & Mancipij Imperatoris, & fisci alienas res gerere non possunt, & alia pertinentia ad eorum conditionem, & statum.*

De alijs pluribus Imperatoris, & fisci personis atque ministris. Tit. 5.

Inter personas itaq. & maximae existimationis praecipuos ministros Imperatoris, & fisci sunt Procuratores metallorum. † Metalla ferre omnia et ante diluuium inuenta fuisse teste Terulliano ex libris Henoch. de habitu muliebri, & in lib. de cultu saeminaru, vbi inquit. Angelos peccatores mundani cultus materias, & in pudicitie illecebras detexisse, videlicet aurum, & argentum, & operarum, etiam callibepharam, vellerum tincturas inter caetera docuisse, & in libro de Idololatria refert eiusdem Henoch

Henoch fragmentum hoc. Iuro vobis peccatores, quod in diem sanguinis perditionis penitentia parata est. Qui seruitis lapidibus, & qui imagines facitis aureas, & argenteas, & ligneas, & lapideas, & fictiles, & seruitis, Phantasmatis, & Daemonibus, & spiritibus in famibus, & cunctis erroribus, non secundum scientiam, nullum ab eis consequimini auxilium, &c. Tum artifices statuarum, & simulacrorum omnis generis Diabolus intulit, ex quo Henoch idolatriam securitatem prædixit, omniaque elementa, omnem mundi sensum, quæ cælo, quæ terra, quæ mari continentur, in idolatriam versuros Demonas, & spiritus defectorum Angelorum, vt pro Deo aduersus Dominum consecrarentur. Tertull. ibidem ex libris Henoch. De futuro iudicio aduersus hæresim Cainitarum, & simulacrorum legitur in Canonica Iudæ Apostoli. Prophetavit septimus ab Adam Henoch, dicens. Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de cunctis operibus impietatis ipsorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, & iniquis contra eum peccatores. & de libris aduersus cultores idolorum, & de Angelis defensoribus, & eorum ordine. Si itaque statua tunc ex auro, & alijs metallis, & lapidibus facta fuerit, necesse est quod aurum, & alia metalla etiam tunc inuenta fuerint Daemonum malitia ad idolatriam, & alia multa, quæ inde orta sunt mala inducenda. ¶ Certissimum enim est ferrum, & inuentum, & ad cedes, & bella partum tunc fuisse, & quod illo armati Gigantes bella gessere, vt infra titul. 16. ¶ Metallum enim omnibus reuertur Regna, & Imperia, sustinentur onera grauissima Imperij, & Principatus à primis etatibus vsque adhuc, ideoque opus fuit pro Republica tuenda, & sustinenda habere, qui exquirerent, conflarent, atque componerent. Et quia eueniebat, quod illi quibus in remotissimis prouincijs talis erit demãdata cura, simulato hostili metu eam, vel deserebant, vel confatis metallis, infidenter illa, nulla ratione reddita, administrabant. Ideo statutum est, vt nulli deinceps licentia laxetur prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procuracionem metallorum fideli, solertique exactione compleuerint. ¶ Ab hoc enim munere Reipublicæ vtili, ac necessario, primus patebat dignitatũ omnium aditus, & hodie omnium præcipuus patet vbi que nec de Republica bene meriti dicebantur, qui in eo fideliter, ac diligenter explendo non laborauerint, licum procuratores. 4. C. de metallarijs. Huc conferunt dicta supra, libro primo, titul. nono, numero 14. ¶ Metallarij itaque seu qui metallis fodiendis addicti sunt Procuratoribus metallorum iurisdictioni pro metallis exquirendis subditi sunt, ideo ex regione deserta, ex qua metallarij, vel metallariæ videntur oriundi, vel oriundæ ad externa si migrauerint: indubitanter sine vlla temporis præscriptione ad propriæ originis stirpem, laremque vnã cum sua sobole reuocantur, etiam si quos Imperialis domus, & secreta contineant. Nullum exinde præiudicium fisco generatur, etiam si quis ex his, quem metallicum esse confiterit, priuatis censibus suum nomen indiderit, leg. vltim. C. de metallarijs. ¶ His enim pro inquirendis metallis, & lapidibus preciosis subterraneis data licentia est etiam dominis iniuris alienos ingredi fundos sine tamen læsione Domini in superficie fundi: ita enim ob publicam vtilitatem extat constitutum in preciosis, in non preciosis quales sint lapidinarum arenarum, & similes non vtique; l. quosdam, & lege cuncti, C. de metall. Quod intelligendum de metallarijs Imperij & Principum, alij enim & si huius inuentionis experti sint, sine ordine Principis non est data talis licentia, vt per Castren. in leg. diuortio. §. si vir. ff. solut. matrim. Cepollam de seruitutibus, in tit. de monte, & Bossium, de metall. ¶ Et qui illam habent, si vt ministri eam cum stipendio retinent, sin minus habeant illam ex inuestitura de metallis repertis in fundo priuato data decima fisco, & decima domino fundi, residuum pro se retinebant, solutis in ingressu officij octo scrupulis illius metalli semel tantum, & vltimus annuatim si aurum fodiunt, scrupulis septem, si verò aliud metalli genus fodiunt libram vnã illius metalli vnciarum quatuordecim. Portionem verò metalli eis remanentem fisco vendere tenentur, leg. prima, secunda, & tertia, C. de metallarijs, libro 11. vbi Bartol. & Dector. ¶ Dubium tamen est an dictæ leges sint correctæ per tex. in c. 1. ver. argentaria, tit. Quæ sint regalia in vñibus

feudorum. Nam quod illæ correctæ sint sensere ibi Aharottus, & Præpositi Mediolanen. Contra verò, quod non sint correctæ, & ius regale consistat in illa decima fisco debita ex metallis in fundo priuato defossis tenuerunt Isernia & Afflicus ibi. & decisum ita asserit idem in decisio. 223. In regia &c. & fuit opinio glo. in linter publica, ff. de verb. signifi. quam comprobauit ibi Alciat. & est verior, quia videnda semper est iuris correctio. Zasius in conf. 16. nu. 67. & 68. in 2. ¶ Metalla verò in solo publico reperta, ad solũ Principem pertinent. Laudens. in d. c. l. Florianus in l. sed. ff. inter duos, §. qua situm, ff. de usufructu, Iacob. in sua inuestitura in verbo cum argenti fodinis. Seruata tamen parte pventori ad exemplum thesauri. Eiusdem conditionis sunt venæ saxorum non in superficie fundi, sed subterraneæ repertæ, & venæ metallorum, Castren. in d. diuortio. §. si vir, ff. solut. matrim. & in conf. 3. 4. & 23. lib. 2. quem est sequutus Afflicus, in citatis locis. ¶ Vbi inserta venit lapidum, ex quibus conficiuntur alluina esse de regalibus. ¶ Sed & monetarij, qui metalla ad stipem referunt suam non possunt mutare conditionem, l. 1. C. de murelegulis. Nisi forte ab ea fuerint ex beneficio Principis absoluti, & ex qua absolutione eorum profapia absoluta non intelligitur, & eorum bona remanent largitionibus sacris obnoxia, l. si quis, 13. C. eod. Eorum verò vxores ad hæretes monetarium confortio, & si splendidiore gradus sint, non ideo deus naturæ libertatis amittunt, l. edicimus 7. C. eod. ¶ Baphæi, id est tinctoris pannorum Cæsaris debent se abstinere a suffragijs, per quæ tales administrationes adipiscuntur, qui si contra fecerint, gladio feriuntur, l. 2. C. de murelegulis. ¶ Velleri adulterino colore fucata, in specie sacri muregis intingere prohibentur, nec tinctum cum Rhodino prius serico, alio postea colore fucari permittitur: cum de albo omnium colorum tingendi copia, non negetur, si secus fecerint illicita tentantes capitalem penam sustinebunt, l. 1. C. de vestibus holobaris. ¶ Gyneciarj, id est, qui pannos Imperiales texunt, vtique a suffragijs, per quæ tales administrationes adipiscuntur, se debent abstinere sub eadẽ capitali pena, l. 2. C. de murelegulis. Eorum vxores maioribus conditione tenentur, Lingentia 3. C. eod. lib. 11. Si quis verò aliquem ex Gyneciarj, vel ex eorum filijs occuliat, quinque librarum auri damno subiugatur, l. qui aliquem 5. C. eod. Qui occulcat mancipia eorum, terentibus auri pro singulorum hominũ suppressione plectetur, l. qui extrini 6. C. eod. Neque ij suam possunt conditionem mutare, vt monetarij, & alij nisi ex beneficio Principis cũ conditione de qua in l. si quis 13. C. de murelegulis, lib. 11. ¶ Bastagarij nunc sunt proponendi, quorum munus sine onus fiscalium rerum iumentis portandarum fuisse credimus, ex l. 5. C. de cohortali, lib. 12. & si Alciat. putauerit esse et eos, qui necessaria militibus portabant, & qui vestes ad tincturam fesebant, & referent, in rubr. C. de murelegulis, & vt in q. 3. esse pót. Bastaga. n. munus est portandi, quod pót seruire omni exportationi tum rerũ fiscalium, tum rerũ ad militiam pertinentium, annuarum, ararij, & priuatarum. Bastaga autem priuatam sub dispositione Comitum priuatarum, sacrarum rerum diuinæ domus. Præpositos verò bastagarum sub dispositione Comitum sacrarum largitionum inuenio, collocatos; quibus quintum aial pro reparatione præberent, l. qd ad 4. C. de murelegulis. His. n. nunquã militiã suã deserere licet, vel aliã antequã eã expleuerint, subreptitia impetratione tentare, l. æternũ 8. C. eo. Mureleguli nunc proponuntur. ¶ Murex enim, à quo dicitur genus piscis est, sunt aut murex, & purpura baphijs, & coloribus viles, tantoque in precio habita, vt nefas visũ sit Imperatori alios quã Principes iisdem resurgere coloribus, in l. tereperet. C. de vestibus holobaribus, l. 11. ¶ Murex, & purpurarũ eadẽ est materia, quãuis temperamentũ diuersum, vt cõq; sit, totius Concilij cruore 20 in fici vestes prohibet, l. d. tereperet. ¶ Cruor ille in medijs faucibus purpure est; At qui murex verno tpe cõgregat, & muruq; attritu lentore, & liquorẽ ringendis vestibus expetit saluant. Murex aut scabrior est corice, & qui purpuræ facile cedit. ¶ Poetæ verò Phoracũ, Gerulũ, Afrũ, Sidonũ, & Titium murex memorant teste Plin. lib. 9. c. 26 & 22 36. ¶ Inde mureleguli qui murexibus legedis occupabant, H. n. conditione, vna deserere nõ possunt, l. mureleguli 11. vbi & de illorũ bonis statuitur. C. de murelegulis. Nisi ex beneficio Principis, & cũ cõditioe, de qua in l. si quis 13. C. eo. ¶ Nepotes eorũ ex filia maternã conditione sequuntur. Cõchile-

chilleguli ab eodē munere legendi Conchilia nōcupantur, quōrum liberi sunt eiusdem cōditionis cum patribus; Conchillegulorum, ad descriptionis obnoxij, l. vlt. C. de murtlegu-
 24. lis. §. fabricenses in Constitutionibus Imperatorum appell-
 antur, qui in sacris fabricis armis cudebant, vt in Nouella
 c. 85. Qui & de pitiā dicebantur, l. vlt. C. de seruis fugiui.
 Quia non fabricant in publicis officinis, de hūc ordinan-
 dis, seu recipiendis cauetur in l. si quis 4. C. de fabricens,
 Qui ordinati, & accepti vñ cum liberis suis conditioni fab-
 ricandorum a nōsum iurā addidi, Liure. 5. C. eod. Sing-
 mata idēo brachijs eorum infligebantur, vt eorum condi-
 tio in nōtesceret, nec posse vñquam occultari, l. i. i. g. m. a. 3.
 C. eod. Qui eos, vel eorum liberos occultant vindicantur
 in eundem fabricar vsum, d. l. 3. Delictum vñ ab vno eor-
 um commissum ad omnes pertinet, d. l. 5. eod. Prohiben-
 tur aliena pradia conducere, vel aliena negocia admistra
 25. re, l. vlt. C. eod. §. Primiceriorum fabricar dignitas propo-
 nitur in l. 2. C. eod. & eorum competens iudex in l. eos, qui
 6. C. eod. de fabricens. In eorum corpus curiales admitti
 non possunt, l. 4. C. eod. & assumpti retrahuntur, C. de ob-
 noxi non sunt, nec ad leue quidem munus publicum vo-
 cari possunt. Cuius in l. fabricenses, C. de decurionibus.
 26. lib. 10. & l. 1. C. de fabricens. lib. 11. §. Pistores tantum eos
 Atticus tradit, qui far pisitebant, esse nominatos, eosque so-
 litos coquere panem tostum lauatoribus. Etiam qui panē
 facit, seu coquit, nunc appellatur Pistor. Varro in Satyra
 de edulijs, si quantum opere, ait, sumpstisti, vt tuus pistor
 bonum faceret panem, atque hoc modo accipitur pistor
 in toto tit. C. de pistoribus. Imperatores Gratianus, Valen-
 tinianus, & Theodosius statuerunt pistoris, vt potē suos, &
 omnes breuiter, qui subsunt Comiti horreorum, ad nul-
 lam dignitatem esse aspiraturos, & si quam aliqui fue-
 rint atsecuti, hac exuendos esse, omne speciale impetra-
 penitus conuiescendum, eosque ipsos ad antiquum sta-
 tum, & consortium esse reuocandos, & pro ipsa impetra-
 ta dignitate mulcandos in viginti libris auri. Itaque vt Pi-
 stores possint in defessam faciendum pagi operam nauare à
 tutelis, & curis etiam Collegarum excusantur, l. 1. C. de pi-
 storibus, & l. vlt. C. de excusat. tutor. cum alijs citatis per
 nos in tract. de tutela, & cura lib. 11. q. 8. nume. 29. Cum igi-
 tur nullo munere feriantur, neque ipsi, neque ipsorum in-
 27. ta, inde est, quod veteres pistorum habebant in nume-
 ro seruorum. Vnde ait l. C. si quis seruos habuent pro-
 prios, sed quorum operas locabat, vel pistoricas, vel hi-
 strionicas, seruorum appellatione hos legasse videtur.
 28. §. Stuarj, id est suum, & porcorum venditores, vel melius
 porcarij, sine porcarij custodientes porcos Ciuium in pa-
 29. tris proponuntur in l. 1. C. de suarijs, §. Portionarij. Vrbis
 aeternae, cum perhigilem laborem populi Romani exhibe-
 ant, à sordidis muneribus semper sunt liberi, d. l. 1. C. de
 suarijs, & habent proprium iudicem competentem; l. 2. C.
 29. eod. §. Coloni, & mancipij Imperatoris, & fisci res alie-
 nas gerere non possunt, cum rebus tantum. Imperatoris,
 & fisci sint add. c. l. 2. C. de agricolis, & mancipijs. At ha-
 nonibus sunt arcepi, atque à muneribus euadunt inno-
 30. nes, l. Dominicos. 5. C. eod. Et si accepterint extranea officia,
 sunt ab illis remouendi, & reuocandi ad Coloniam, & man-
 cipium, l. serui, C. de agricolis, & mancipijs. Eorum liberi
 sunt eiusdem conditionis, cuius pater, d. l. 3. & l. 4. C. eod. §.
 Si ager priuati patrimonij Caesaris vendendus sit, illis ven-
 di debet, l. vlt. C. eod. De his est tex. in l. fin. ff. de offic. Pro-
 cur. Caesaris, & in l. vlt. §. 1. ff. ad municipales. Coloniarum
 verò plures creduntur species vltra dictos. Quamque gene-
 raliter dicebantur omnes vsquam habitantes, vt apud Vir-
 gil. ibi.

Tury tenere Coloni

Horum etiam alij vocantur Coloni conditionales, alij Co-
 loni inquilini, alij originarij, alij partiatij, vt videri potest
 apud Oldendo, post Azo. in summa, & apud Scharidum in
 Lexicon iuris in verbo Coloni.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Fisco quomodo res acquiri possunt.
- 2 Nunciatio, vel delatio ad fiscum, ex quibus causis fieri possit.
- 3 Actio quando quaratur fisco ad id, quod tacite incapax reli-
 elum est.
- 4 Testatoris voluntas, quando presumatur inuoluntaria.

- 5 Incapaces ab indignis quid differant.
- 6 Dos fisco applicatur si maritus mortem uxoris necata non vni-
 dicat.
- 7 Hereditas indigno relicta fisco applicatur.
- 8 Thesaurum quid sit, & quando in eo fiscus ius habeat.
- 9 Thesaurus inuentus in fundo proprio est Domini fundi, qui in-
 uenit.
- 10 Thesaurus inuenitur in alieno fundo, quomodo diuidatur inter
 dominum fundi, & inuentorem.
- 11 Thesaurus inuentus de industria non diuiditur cum inuentione,
 sed est Domini fundi.
- 12 Thesaurus inuentus in locis sacris, vel publicis, cuius erit.
- 13 Thesaurus inuentus ex industria in nulla parte est inuentoris.
- 14 Thesaurus inuentus si supprimeat pariter fisci quid iuris.
- 15 Thesaurus inuentus esse in suo fundo affirmans tenetur pro-
 bare.
- 16 Thesaurus inuentus in fundo usufructuarij, & similis cuius
 sit.
- 17 Fisco, ex quibus alijs causis deferatur.
- 18 Fisco succedit in bonis vacantibus illius, qui decessit sine ha-
 rede.
- 19 Prescribitur ius fisci succedendi in bonis vacantibus quadrien-
 nio, & quomodo.
- 20 Fisco non succedit in bonis vacantibus, si Imperator eo possit
 foribus concessit, nec in alijs casibus.
- 21 Fisco a quibus personis in successione excludatur.
- 22 Intestatus quis dicatur.
- 23 Vxor in successione excludit fisco.
- 24 Miles sine herede decedens habet heredes Commilitones sua
 legationis.
- 25 Donatio litis, facta Imperatori, vel fisco non valet.
- 26 Fisco debetur aestimatio rei emptae contra legem a Praefide Pro-
 uinciae.
- 27 Fisco debetur aestimatio rei emptae per milites in Provincia, in
 qua militant.
- 28 Obsidium } Bona an ad fiscum pertineant.
- 29 Captiuorum }
 Coloniarum }
- 30 Nauis vsu venientium per naufragium ad litus expulsa vna cu
 mercibus, an fisco acquiratur.
- 31 Filio acquiritur ex auri, & argenti fodinis.
- 32 Fisco debentur decima ex saxis effossis.
- 33 Delatio, & denunciatio ad fiscum, quibus non permittatur.
- 34 Deferre, vel denunciare ad fiscum res turpis, & in bonestis,
 limitatur 38.
- 35 Serui delatores Dominorum audiendi non sunt.
- 36 Tutor, curator, vel procurator non admittatur ad deferendum
 fisco.
- 37 Venditor non potest deferre fisco contra emptorem.
- 38 Delatio ad fiscum non fit, sine fisci advocatio
- 39 Prescriptio cuiuscumque quaestiois apud fiscum inducitur si-
 lentio 20. annorum declaratur.
- 40 Deferens se ipsum fisco lucratur dimidium ampliat in omni-
 bus personis, & num. 45.
- 41 Delatio ad fiscum debet fieri rei latentis, non iam deata.
- 42 Delatio ad fiscum de fidei commissa ante apertum testamentum,
 vel post quis premium mereatur.
- 43 Delatio contra indignos quid possidentis, quid praemy delatoris
 det.
- 44 Deferens se ipsum quid lucratur.
- 45 Deferens, ob propriam causam an lucratur premium.
- 46 Delatores, quibus casibus puniantur, vel non.
- 47 Mandatores, quibus casibus puniantur.
- 48 Delatorum submittens in causa pecuniaria, quomodo puniatur.
- 49 Delator cogitur prosequi suam delationem.
- 50 Delator absolutus si delator non compareat.
- 51 Delator non tenetur probare, vel dicere in iuramentum, sua possitio-
 nis.
- 52 Corruptus delatorem, vel iudicem habetur pro confesso.

De rebus Imperatoris, & fisci.

Tit. 6.

DE personis, & familia Imperatoris, & fisci iam di-
 ctum est, & plura etiam de ijs dicta fuere lib. 1. &
 2. Nunc de rebus Imperatoris, & fisci, tum in gene-

re, tum in specie est differendum, & primum de illis acqui-
 1 rendis. † Acquiruntur enim fisco res per nunciationem, &
 delationem, per actiones, per tributorum indictionem, &
 exactionem, per vectigalia, & commissas, de quibus singu-
 lis est secundum ordinem differendum, & primum denun-
 ciatione, & delatione ad fiscum, vbi etiam causa actionum
 2 fiscalium variæ proponuntur, dicendum est. † Quod igitur
 attinet ad nunciationem, delationem, & actiones fisca-
 les, causa, ex quibus nunciatio, vel delatio fieri potest ad fi-
 scum, vel fisco actio competere, hæc ferè sunt. Si quis, quod
 tacite relictum est non capaci deferat, vel quod mors, ab
 hæredibus non vindicatur, vel quod indignus quis hæres
 nunciatur, vel quod Princeps hæres institutus est, vel quod
 testamentum, siue codicilli subrepti esse nunciatur, vel
 quod dicat quis thesaurum inuenisse, vel magni precij rem-
 minoris ex fisco comparasse, vel præuocatione fisco vi-
 ctum esse, vel eum decepsisse, qui in capitali crimine esset,
 vel etiam post mortem aliquem reum esse, vel domum de-
 structam esse, vel ab accusatione recessum esse, vel rem litigiosam
 venditari, vel pœnam fisco ex contractu priuato
 3 deberi, vel aduersus leges commissum factum esse, l. 1.
 vbi gloss. & Doctores omnes, ff. de iure fisci. † Quod diximus,
 si quis quod tacite relictum est non capaci deferat, ex eo fisco
 actionem ad id, quod tacite relictum est petendum competere,
 id. exceptionem recipit in casu, quo testator voluntatem
 mutauit, nec tacitum fideicommissum post mortem suam præstari
 4 voluit, l. 1. C. de his, qui defuerunt, l. Statuis Florus. 48. in prin. ff. de iure fisci. † Ex eo tamen non præsumitur mutata voluntas testatoris, si cum
 in testamento vni hæredum præceptiones dedisset, & eius
 fidei tacite commississet, postea alio facto testamento nul-
 las præceptiones dederit, & eoque alijs argumentis volun-
 tatem testatoris in tacito fideicommissio mutatam esse præ-
 bandum est, vt fiscus repellatur, d. l. Statuis. 48. Quibus au-
 tem coniecturis mutata voluntas testatoris præsumatur,
 latè explicat Mantica in tract. de coniecturis vltimar. volun-
 5 tant. lib. 1. 2. tit. 1. & pluribus sequentibus. † Ut in incapaci-
 bus plura dicit Peregrinus de iure fisci lib. 3. tit. 1. per totum,
 6 ad differentiam indignorum. † Quod insuper diximus, vel quod mors ab hæredibus non vindicetur, idem etiam
 dici debet, si maritus mortem vxoris necatæ non vindica-
 uerit: hoc enim casu dos fisco vindicatur, l. cum mortem
 7 27. ff. de iure fisci. Peregrinus de iure fisci lib. 2. tit. 5. nu. 4.
 & per totum. Quod diximus. † Si hæres hæreditate sit indignus
 hæreditatem fisco acquiri, d. l. 1. in prin. ff. de iure fisci. Extenditur
 ad plures, & varias causas, de quibus per Doctores ibi, & per
 Peregrinum ex eis, eod. tract. lib. 2. tit. 10. per totum. Quod diximus
 de thesauro inuenito, de quo tradunt omnes in §. thesauros, in
 tit. de rerum diuisione, & in l. 1. C. de thesauris lib. 10. & Feudistæ in c. 1. tit. quæ
 sint regalia. in vrbibus feudorum. Didacus in regula peccatum,
 §. vlt. de regul. iuris in 6. Sciendum in primis pro declaratione
 8 dicti est, † Thesaurum esse vetus pecuniæ depositionem, cuius non
 extat memoria, vt iam Dominum non habeat, sic enim fit eius,
 qui inuenit, quod non alterius sit, alioquin, si quis lucri causa,
 vel metus, vel custodiæ aliquid sub terram condiderit, non est
 thesaurus, cuius etiam furtum committitur. Hanc definitionem,
 quam dat Paulus l. C. in l. nunquam nuda, §. 1. ff. de acquir. rerum domin.
 probauit, & Imperator Leo in l. 1. C. de thesauris, vbi thesaurum
 appellat, mobilia condita ab ignotis dominis tempore vetustiori.
 Si enim Dominus esset notus, dominium ordine successiuo in hæredes
 suos transfisset, ac ideo thesaurus inuentor non cederet, & sic in
 ita definito thesauro nullæ erunt fisci partes per dicta iura, ideo quod diximus
 9 de simili intelligendum non est. † Nec minus debet intelligi de inuen-
 to in fundo proprio, vel casu, vel industria, 10 quia est domini
 fundi, qui inuenit, d. l. 1. † Nisi fortè magica arte inuentus sit,
 nam talis vbiicumque ita inuentus pertinet ad fiscum propter
 malam artem adhibitam in illo inueniendo, d. l. 1. C. de thesauris, & l. 1. C. de malefic. & ma-
 11 themat. † Inuentus in alieno fundo publico, priuato, vel Cæsaris,
 Ciuitatis, aut fisci dimidia est inuentoris, alia dimidia domini loci,
 d. §. thesauros, & dict. l. 1. C. de thesauris. 12 † Inuentus de industria,
 & dara opera est domini fundi, in quo fuit inuentus, nullaque pars
 inuentori seruat, d. l. 1. & supponitur in d. §. thesauros, arguendo a sensu contra-
 13 rio. † Inuentus in locis sacris, religiosis, in monumentis, &

in locis publicis pro dimidia est inuentoris; pro alia dimidia
 fisci, si casu inuentus sit. l. 3. §. si in locis, ff. de iure fisci,
 14 cap. 1. tit. quæ sint regalia. † Nam inuentus ex industria in
 nulla parte est inuentoris, sed totus fisco acquiritur, d. c. 1.
 15 §. thesauros, vbi glo. & Doctor. † Qui autem inuenit the-
 saurum, & suppressit partem ad fiscum pertinentem, totum
 cum altero tantum cogitur fisco inferre, l. non intelligitur,
 §. fin. vbi gloss. in verbo totum, ff. de iure fisci. decla-
 16 rat quanta sit pœna per legem constituta. † At negans autem
 thesaurum in suo fundo per aliquem inuentum, & inde partem
 petens, onus probandi habet thesaurum esse, & inuentum.
 Faber. & Angel. in §. thesauros, in tit. de rerum diuisione.
 deducendo de eo non extare memoriam, ad notata in l. si ar-
 17 biter, ff. de probat. & vt colligitur ex definitione
 superius data. † An autem in suo inuenisse dicatur vsu-
 fructuarius, maritus, creditor, & possessor, qui præscriptis
 copiosè tradunt Angel. in d. §. thesauros. Alueroctus, & Af-
 flictus in d. ca. quæ sint regalia. Verum cum ex Principum
 Constitutionibus, & ex Regionum consuetudinibus aliter,
 & variè prouisum extet, erit secundum eas, non vt ius ci-
 18 uile disponit iudicandum. † Sed & præter causas superius
 enumeratas, sunt & plures, ex quibus fisco deferatur, & actio
 competit. Nam si in fraudem ciuiliū numerum per tacitam
 fidem prædia sunt alienata, ea fisco vindicantur, tantumque
 alterum interdicitur rei minister de suis bonis
 19 cogitur soluere, l. ordino. §. penul. ff. ad municipal. † Item si
 quis sine hærede decesserit, fisco defuncto in bona vacantia
 succedit, l. 1. & 4. C. de bonis vacant. & latè Peregrinus,
 de iure fisci lib. 4. tit. 3. Alioquin si ex his fisco nihil ac-
 20 quiri possit, ea veniunt, l. 7. §. an bona, ff. de iure fisci. † Sed
 & vacantium bonorum nunciatio quadriennio fitur, d. l. 1. §.
 Diuus, & l. 1. C. de quadrienni præscript. Ideoque eo elapso
 fisco bona vacantia petens quadrienni præscriptione repellitur,
 d. §. Diuus, & d. l. 1. Tempus autem quadrienni ex die quo
 certum esse cœpisset, neque hæredes, neque bonorum
 possessorum extare, computari oportet, l. intra quatuor
 21 10. §. quadrienni, ff. de diuers. tempor. præscript. Itaque post
 irritum testamentum factum, & intestati possessionem ab
 omnibus repudiatur, qui gradatim petere debuerunt, vel post
 temporis finem, quod singulis præstitutum est, computabitur,
 d. §. quadrienni. Planè si intra quadriennium denunciatio bonorum
 vacantium sit facta, temporis præscriptio interruptitur, d. l. 10.
 in prin. Si tamen vacantium bonorum delator facta denunciatio-
 ne defuit post quatuor annos secundo delatori venienti prior
 nunciatio, quo minus præscriptione tempore summoveatur,
 non proderit, nisi prioris præuocatione detegatur, quo
 declarato, non solum præscriptio, sed & negocij
 22 quæstio perimetur, d. l. 10. † Præterea fisco à bonorum
 vacantium petitione repellitur, si Imperator ea possessori
 concesserit, d. l. 10. Neque enim à fisco controuersia ei mouenda
 est, qui quoquo modo, aut titulo easdem res possiderit, vt
 ibi. Sed si fortè res duobus ab Imperatore donata sit, & vnus
 ex his sine hærede decesserit socius fisco in successione
 præfertur, l. 1. C. si liberalitatis Imperialis socius. Item si
 præfectionarius sine hærede mortuus fuerit, præfectus
 Prætorio, non fisco, bona eius vacantia vindicabit, l. Cornicularij,
 §. huius sanctioni, C. de apparit. Præfect. Prætor. Sed
 intelligitur in illa re ab Imperatore donata, l. re coniuncti,
 ff. de legatis 3. l. si mihi, & Titio, ff. de verb. or. 23
 obligat. Bellamera conf. 23 nume. 5. † Personæ autem excludentes
 fisco sunt legitimi hæredes, & hæredes testamentarij, & in
 summa omnes, qui de iure ciuili, vel Prætorio admittuntur ad
 successionem intestati defuncti, l. 1. ff. de iure fisci, l. 1. C.
 de bonis vacant. & l. vacantia, C. eod. l. 2. 24 C. de petit. bonor.
 lib. 1. l. 1. C. vnde vir, & vxor. † Intestatus tamen accipiendus
 est ille, qui nullum fecit testamentum, vel cum fecisset ex eo
 tamen hæreditas adita non sit, vel adiri non possit, l. in
 testatus, ff. de verb. or. signific. l. 1. ff. de suis, & legitim. l. 2.
 ff. de iniutto testam. §. 1. instituit. de hæredit. quæ ab
 intest. defer. Alex. in rubr. ff. de acquir. 25 hæredit. † Vxor
 excludit fisco. Affines controuertitur. Adoptiui filij, & arrogati
 excludunt. Naturales, & spurij controuertitur. Patronus in
 successione liberti excludit. Ecclesiastici in bonis Clerici
 excludit. Collegia licita excluduntur. 26
 §. 1. scilicet, Consiliarij, & Decuriones. † Miles de vna legione
 habet hæredes commilitones, & alij plures quos enumerat
 Peregrinus in tractatu de iure fisci citato loco, vbi agit
 de

16 de bonis vacantibus. † Præterea fisco, & Imperatori acquiruntur donationibus eis factis, si tamen lites eis donatæ sint, ipso iure donatio non valet, quia iudicij mutandi causa videtur alienata, l. res, quæ. 1. 2. §. lites, ff. de iure fisci. concordantur, quæ dicta sunt lib. 2. tit. 14. & lib. 3. tit. 1. item & donationibus factis officiali in officio existenti contemplatione officij, ut notant Ifern. & Afflict. in cap. 1. num. 20 de feudo guardia cum citatis per Peregrinum in tract. de iure fisci lib. 6. tit. 3. numer. 13. † Insuper si is, qui Prouinciam præest, in ea quid contra leges comparauerit, infirmato contractu æstimatio eius fisco debetur, leg. aufertur. 46. §. 28 quod à Præside, ff. de iure fisci, & supra lib. 1. tit. 5. † Item similes in ea Prouincia, in qua militat, prædium comparauerit, id fisco acquiritur, leg. milites. 9. ff. de re militari. de 29. qua dicitur infra tit. 16. † Obsidum quoque, & captiuorum bona fisco vindicantur, l. Diuus. 31. ff. de iure fisci. nisi acceptio visu togæ Romana, ut Ciues Romani egerint, d. l. 31. Idem etiam dicendum de bonis eorum, qui in Colonias deducuntur, nam ea fisco vindicantur, l. certa. 4. C. de iure fisci. † Si nauis vi ventorum, vel naufragio facta expulsa fuerit ad littus, iure quidem antiquo nauis cum mercibus fisco vindicabatur, quod tamen ius tanquam inhumanum iure nouo mutatum, atque sublatum est, l. 9. ff. de legem Rhodiam de iactu, l. 1. C. de naufragijs, & Constitutio. Fri. 31. derici in §. naufragia. † Acquiritur demum fisco ex auri, & argenti fodinis, l. 1. C. de metallarijs, l. 2. & l. per annos. 5. C. eod. † Item decimæ acquiruntur fisco è fauis effossis, l. cuncti. 3. C. eod. Mulctæ denique indictæ fisco inferendæ sunt, nisi iudex publicis operibus, vel curæ sui publico, vel alijs necessarijs specialiter ea deputauerit, l. mulctarum. 5. C. de modo mulctæ. Hæc, de causis, ex quibus fisco acquiruntur sufficiant, acquirunt tamen præter ista fisco ex censibus, & tributis, vectigalibus, & alijs, de quibus infra dicetur suo loco. † Quibus autem ad fiscum delatio competat dicendum est. Et sanè mulieres propter sexus infirmitatē deferre non possunt, l. deferre. 18. ff. de iure fisci. nisi fortè se ipsas deferant, l. ait. 16. ff. eod. Idem de pupillis quoque dicendum est, d. l. ait. 16. † Clarissimi quoque Viri deferre non possunt, d. l. 18. in princ. Item damnati iudicio publico, nisi ante damnationem delatio cœpta sit, d. l. 18. §. 1. Veterani quoque delatores esse prohibentur, d. l. deferre. 18. §. veterani. & id propter honorem, & merita militiæ, ut ibi. Idem de militibus dicendum est, d. §. veterani. Hinc mania festum sit rem turpem, & inhonestam esse deferre, & per ea, quæ deduximus in gloss. statuti Urbis lib. 2. ca. 2. & 88. & 35. ut patet inferius. † Serui etiam delatores dominorum audiendi non sunt, ne liberti delatores. l. Imperator. 2. ff. de iure fisci, l. seruum. 6. C. de delator. † Idem dicendum est de tutoribus, & curatoribus, nec non de procuratoribus, qui deferunt eos, quorum tutelam, vel curam, vel patrocinium gesserunt, d. l. 18. §. item eos cum sequentibus. † Sed nec venditor, emptorem de re vendita deferens audiendus est, d. l. 18. §. sed ne is, plures huiusmodi regulæ sunt enumeratæ supra lib. 1. tit. 12. quæ huc commodè referri possunt. Sed locum non habent si quis se ipsum deferat, quæ admodum exemplo femina, & pupilli iam demonstratum est. † Sed & communem causam sibi cum fisco quibus deferre potest, nec per hoc famosus est, licet non obtinuerit, 39. d. l. 18. §. sed communem. † Nemo autem sine fisci aduocato deferre potest, l. omnes. 5. C. de delatoribus. † Quamcumque vero quaestionem apud fiscum (si non alia sit propria præscriptio) viginti annorum silentio præscribi cautum est, l. quamcumque. 3. ff. de reuocandis reis, l. in omnibus. 13. in princ. ff. de iure tempor. præscript. Quæ præscriptio solet ex eo numerari, ex quo quid ad fiscum pertinere potuit, l. 1. §. præscriptio, ff. de iure fisci. Tamen casus, quæ statim mortæ sunt & tractæ ultra vigesimum annum, differri possunt, & post vigesimum annum, d. l. 1. §. penult. Illæ quoque causæ, quæ à priore nunciatore proditæ dicuntur, etiam post annum vigesimum possunt nunciari, d. l. 1. §. fin. Superfunt nuncientus delationis, & nunciationis.

41 † Horum primus est, quod is, qui se ipsum detulit, profitendo sibi, quod capere non possit, relictum esse, dimidiam partem præmij nomine accipit, l. edicto. 13. l. sensus. 15. ff. de iure fisci, l. 1. §. quod si ab vxore, C. de his, qui se deferunt. Nihilque interest, quæ causa impediatur capiendi, 42. d. l. 13. §. nihil. † Planè id deferri debet, quod latet, non id, quod iam ab alio est delatum, d. l. 13. in princ. & §. id autè.

43 † Si tamen cum ante apertum testamentum, tacitum fideicommissum nunciatum esse ab his, qui fidem tacitam susceperant, deinde post apertas tabulas à fideicommissario delata esset, Diuus Antoninus recipi possessionem eius iussit, neque enim dignam esse præmio, tam præcipitem festinationem prioris, & cum quis se nunciet non capere, potius confiteri de suo iure, quam alium deferre videtur, d. l. 13. §. cum ante. Sed & si non ei, qui defert, relictum est fideicommissum, verum alij, quamuis deferentis actio, si vtile esset fideicommissum, competeret: tamen præmium delationis non sortitur, puta si seruo deferentis relictum sit; item si cum defuncto incapaci tacitè relictum esset, hæres eius detulerit: nam hæredi dimidia pars non debetur, nisi fortè defunctus, cum se deferre vellet, morte præuentus, se non detulit, d. l. edicto. 13. §. ad hæredes, cum sequentibus.

44. ti de iure fisci. † Præterea ij, qui quasi indigni repelluntur, summouendi sunt à præmio, id est ij, qui de inofficioso testamento egerunt, vel falsum dixerunt testamentum, qui vsque ad finem litis oppugnaverunt testamentum, d. l. 1. §. eos, qui. † Illud autem non interest, si is, qui alioquin ad fiscum deferre non potest se deferat, huic enim nihilominus præmium dimidiæ partis debetur, ut femina, pupillis, & c. l. ait. 16. ff. de iure fisci. Quamuis item eius, cuius fidei tacitè commissum est, bona sint publicata, nihilominus se ipsum deferens præmium sortitur, l. Arrianus. 42. ff. de iure fisci. † Planè is, qui se deferat, dodrantis tantum non potius assis dimidiam partem auferat, l. cum tacitum. 49. ff. eodem. Hæc de eo, qui se ipsum deferat, dicta sufficiant.

47 † Porro si quis alium deferat, vel se ipsum inuulterat: tertiam eius, quod defert partem præmij loco consequitur, nisi magis propriæ causæ, quam fisci causæ, detulerit, l. 1. C. de his, qui se deferunt. Ideoque delatoris opera non esse functum Papinianus ostendit, qui fisci pecuniam, quam alius tenebat, ad sui temporis administrationem pertinere, (quam probare non potuisset) contendit, quoniã propriam causam egerat, l. fiscus. 38. §. fin. l. delator. 44. l. bona. 48. 39. §. eum, qui ff. de iure fisci. † Hæc de præmij delationis, nunc de pœnis eiusdem. Si iudex delator citatus non comparuerit eadem pœna tenetur, qua tenetur si causam non probasset, scilicet, ut præter infamiam, quam incurrit, etiam tantum ab eo exigendum sit, quantum aduersarius ratio solueret, si delator suam delationem probaret, l. 2. §. Senatus, ff. de iure fisci, l. Senatus. 15. §. Diuus, §. quod si tribus, l. Arrianus. 42. §. quia autem, ff. eod. Quod tamen ita accipi debet, si non suam magis, quam fisci causam delator egerit: nam si suam magis, quam fisci causam, vel causam sibi cum fisco communem detulerit, quamuis non obtinuerit impunitum ei erit, l. omnes. 5. in fine, C. de delatoribus, l. deferre. 18. §. sed communem, ff. de iure fisci, l. fiscus. 38. §. fin. ff. eod. l. nulla. 4. C. de delatoribus, l. bona. 39. §. cum, qui & l. delator. 44. ff. de iure fisci. Idem dicendum, si cum ab officialibus fundum, seu domum fisci possidere diceretur, is non se, sed alium eius rei possessorem esse monstrauerit, nam & hic macula, vel crimine delatoris non adspargitur, l. nulla. 3. C. de delatoribus. Sed & ex varia statutorum diuersitate ad id decursum est, ut hi, qui Reipublicæ causas defendunt delatorum criminibus non teneantur: cum omnibus notissimum, eos solos execrabiles nunciatores esse, qui fisco deferunt, l. ex varia. 14. C. eod. l. 2. in princ. ff. de iure fisci. Is quoque, qui officij necessitate tractus detulit, non punitur, l. 2. C. eod. Idem dicendum de eo quoque, qui non præmij consequendi, item de eo, qui iuriscendi gratia aduersarium defert, l. 2. in princ. ff. de iure fisci. Sed & ei, qui errore lapsus se ipsum detulit, hoc nocere non debet: si modo talis sit, qui iuris ignorantia excusatur, alioquin ei nocet, l. edicto. 13. §. final. ff. eod.

49. l. 2. §. fin. ff. eodem. † Non autem solam delator causa non probata punitur, sed & mandator, quem delator debet exhibere, l. non tantum. 24. l. 2. §. Diuus, ff. de iure fisci. † Is autem, qui delatorem submisit in causa pecuniaria, eadem pœna tenetur, qua tenetur hi, qui ob infruendas lites falsas pecuniam acceperunt, l. lege Cornelia. 9. §. fin. ff. ad leg. Cornelia. de falsis, l. Senatus. 15. §. 1. & fin. ff. de iure fisci. & per ea, quæ dicta sunt supra lib. 1. tit. 36. Sed & qui delatorem subiecit, tantum in ærarium deferre iubetur, quantum præmij nomine delator consecutus fuisset, si uicisset, d. §. 1. Si quis verò arguatur falsas rationes detulisse, de eo præfectus ærario cognoscere, & quantum fraudem inuenit,

nerit, tantum pecuniam in ararium inferri uidere debet. 51 d. §. fin. † Cogitur autem delator ad finem persequi suam delationem, nec potest si velit desistere, l. res, quæ. 22. §. si cur. ff. de iure fisci, ideoque nec cum delato transigere ei licet, l. Arrianius 42. §. quia autem; ff. eod. Hæc enim eueniunt in delatore; de quo plura tradit Peregrinus de iure fisci libro 2. tit. 1. per totum. & nos supra lib. 1. tit. 12. & in glo. sta
52 tuti Urbis lib. 2. c. 1. & 2. † In delato vero hæc solent euenire, ut si delator, non compaerit, is absoluitur, ratione tamen sententiæ inserta, quod propter contumaciã delatoris fuerit absolutus. † Delatus autem non tenetur probare, vel dicere titulum suæ possessionis, l. rei, quæ. 22. §. sicut, l. extrat. 2. ff. de iure fisci. Qui vero delatus omiſsa defensione sententiã redimere maluit, cum illi crimen obijceretur, quingentos solidos fisco inferre iustus est, l. Impetratores. 14. ff. eod. † Sed & pro confesso habetur, qui delatorem, vel iudicem corrupit, l. vlt. ff. de præuicator. l. 2. in princ. ff. de bonis eorum, qui ante sentent. l. in fisci 4. ff. de iure fisci, l. eius, qui. 29. ff. eod. l. transigere 18. C. de transactio. & supra lib. 1. tit. 12. & sequent. & in glossa nostra statuto Urbis lib. 2. c. 1. & 2. & de his hæctenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Fiscus actionem habet ex tacito fideicommissio, in rem.
- 2 Debitor fisci per solutionem factam executori, non liberatur.
- 3 Minister rerum fiscalium si soluendo non sint, tenentur eorum nominatores, vel consortes, & socij.
- 4 Fiscus conueniri potest debitorem sui debitoris, declaratur.
- 5 Hereditate fisco delata euieta debentur quoque rationes, & instrumenta hereditaria.
- 6 Compensatio etiam fisco agentis apponi potest, declaratur.
- 7 Fideiussores liberantur si fiscus succedit suo debitori.
- 8 Exactor si sit debitor debitoris fiscalis non compensat.
- 9 Actio fisci est prius discutienda, quam priuati; si concurrant ad eandem hereditatem.
- 10 Praescriptio obstat actionibus fisci, fisci priuatorum.
- 11 Dilatio, qua datur debitoribus fiscalibus.
- 12 Fiscus tenetur cedere actionem soluenti tributum pro se, & alijs, contra illos.
- 13 Hæres, qui non habita ratione tributorum prædia restituit ex causa fideicommissi, habet actionem pro exactione tributorum contra fideicommissarium.
- 14 Fiscus tenetur hereditarijs creditoribus, hereditate ad eum delata.
- 15 Alienata in fraudem fisci renouantur, declarata in pluribus causis.
- 16 Fiscus aufert, tunc possessoribus bona debitoris, si ipse, vel hæres soluendo non sit.
- 17 Alienata ab eo, qui nondum erat fisci debitor, non renouantur.
- 18 In fraudem fisci aliquid suscipientes, quomodo puniantur.
- 19 Plures pro eadem causam in fraudem fisci suscipientes quid iuris.
- 20 Vsuræ non debentur de pecunia, qua fisco restituitur ab eo, cui in fraudem fisci fuerat soluta.
- 21 Poena poenarum fisco non debentur, nec usuræ usurarum, nec inter se de interesse. Etiam in poenis conuentionalibus, n. 22.
- 22 Vsuræ non debentur pro fructibus debitis iudicis officio.
- 23 Seruitus seruutis esse non potest.
- 24 Vsuræ dotales non debentur pro argumento dotis.
- 25 Vsuræ non debentur ex causa liberalitatis.
- 26 Creditori restituenti pecuniam sibi datam in fraudem fisci datur actio utilis contra debitorem fisci, eiusque hæredes.
- 27 Conductor rei fiscalis, qui alia sublocasse tenetur si sub conductor non sit idoncus.
- 28 Conductor ex fiscali fundo quid transferens, seu vendens tenetur ad duplum, imò quadruplum.
- 29 Tempore conductionis finito fideiussores liberantur.
- 30 Conductor non potest finito tempore cogi ad continuandam in conductione.

De actionibus fisci. Tit. 7.

DE nunciatione, & delatione ad fiscum, hæctenus dictum est: nunc de ipsis fisci actionibus dicendum, qua nunquam ex præcedentibus plura etiam ad eas pertineant. † In rem autem actionem ex tacito fideicommissio fiscus habet, l. Imperator. 43. ff. de iure fisci. Per quos

autem fiscus suas actiones exercere possit, dicitur infra de exigendis censibus, & tributis, nunc aduersus quos actio fisco danda, videndum. † Et quidem si fisci debitor exactori soluit cautione, siue Apocha à tabulario non subnotata, per eam solutionem non liberatur, l. 2. C. de conueniendis fisci debitoribus. Prius tamen exactor à fisco conueniendus est, qui si soluendo non sit; debitor, qui soluit, à fisco conueniri potest, d. l. 2. §. æquum. † Si item susceptor tributorum, alijque qui ad præposituram horreorum, & pagorum creati sunt, fisco fuerint reliquati, neque soluendo sint, nominatores eorum fisco tenentur, l. 2. C. de susceptoribus. Quod si ne ab his quidem fiscus suum consequatur, consortes, atque socij susceptorum, & exactorum tenebuntur, dicit. l. 2. l. exactores. 7. C. eod. l. quoniam. 3. C. de conueniendis fisci debitoribus. l. super. 9. C. de iure fisci, & Nouella c. 128. §. hoc quoque. † Sed & debitoris sui debitorem fiscus conueniri potest, si debitor non inficietur, alioquin si neget se debitori fisci debere, absoluedus est, l. debitum. 3. C. quando fiscus, vel priuatus. Si tamen exceptionem dilatoriam, non peremptoriam opponat, adiuuari non debet, sed ad solutionem, nihilominus est compellendus, si modo certum sit debitum iri, l. 1. C. de condic. ex lege. Sed & rescriptis Principum cauetur, non aliter fiscum debitorum suorum debitores conueniri, nisi principales debitores defecerint, vel ex ratione fisci nomina facta liquido approbentur, vel ex contractu fiscali debitores conueniantur, l. non prius. 4. C. quando fiscus, vel priuatus, l. non intelligitur. 3. §. multa, ff. de iure fisci. Emptores quoque, atque possessores bonorum debitoris fisci, fisco tenentur, ut dicitur inferius, sed de debitoribus multa assertit Peregrinus in tractatu de iure fisci lib. 6. tit. 7. Is etiam, qui fisci debitorem videtur, in solidum debitum fisco tenetur, l. quoties. 3. C. de exactoribus. † Porro delata, vel euieta fisco hereditate, rationes quoque, & instrumenta hereditaria debentur, nec possunt vlla bona vacantia ad fiscum pertinere, nisi quæ deducto ære alieno supersunt, l. Senatus. 15. §. Senatus, ff. de iure fisci, l. in fraudem 45. §. ex bonis, ff. eod. l. non possunt. 11. ff. eod. † Etiam fisco agenti compensatio potest opponi, cum distinctione, de qua in laufferetur. 46. §. ut debitoribus ff. de iure fisci, l. fin. ff. de compensat. Si vero non sit liquidum concéditur tempus ad liquidandum, quantum indulgetur ad soluendum, d. laufferetur. 46. §. qui compensationem. Alex. in cons. 61. lib. 3. Tiraquel. de retract. lignagier. §. 3. glo. 3. num. 11. & sequent. Et compensatio sit ipso iure adiudicanda poena, & cursus usurarum, l. idem, ff. de compensat. Verum si non pro eadem, sed pro alia statione creditor sit, non poterit fisci debitor compensationem sui crediti ex alia statione opponere, l. 1. C. de compensat. Alciacius in cons. 10. n. 6. & in consil. 57. in 8. † Si tamen fiscus succederet vni, qui esset debitor, & creditor diuersarum stationum, ratione confusionis illius fideiussores liberarentur, l. 2. C. de solutionibus. vbi Bald. Salycet. & alij. Verum debitor ex causa tributorum, stipendiorum, annonas, vel pro precio rei emptæ à fisco non compensat, d. laufferetur. 46. §. ut debitoribus. Vel pro vectigalibus, l. in ea, C. de compensat. † Item si exactor sit in sui specie debitor debitoris fiscalis compensare nequit cum eo, & compensatio si facta sit, nullus est momenti, l. penult. C. eod. Nec decimas agentis obijci potest, l. 6. q. 1. de decimis, vbi glo. Alex. in addit. ad Bart. in l. 1. C. de exactoribus lib. 10. per illam glo. † Si autem priuatus simul, & fiscus eandem petat hereditatem, priuati actio differenda est, donec fisci causa peragatur, l. 1. apud. 35. ff. de iure fisci. † Quod vero ad temporis præscriptionem attinet, ea fiscalibus actionibus æquæ, quæ priuatis obstat, iustitias 6. C. eod. Quamdiu autem fiscales actiones competant, dictum est supra in titulo præcedente. Bona quoque rei conuerti ante sententiã inquietanda non sunt, neque ipsi reo defensio deneganda, leg. defensionis. 7. C. de iure fisci. † Perenti etiam ad comparandam pecuniam dilatio danda est, leg. in fraudem 45. §. fiscalibus, ff. de iure fisci. Cuius rei estimatio ita arbitrio iudicantis conceditur, ut maioribus summis non plus quam tres menses, in minoribus vero non plus quam duo proiogeretur, d. §. fiscalibus. Prolixioris autem temporis spacium ab Imperatore postulandum est, dicit. §. fiscalibus. † Si quis vero vnus ex pluribus expediendi negotij causa tributa in solidum soluit, aduersus ceteros, eorum æquæ prædia tenentur, ei, qui soluit actiones à fisco præstandæ sunt, quia quo-

quodammodo nominum venditorum precium acceptum
 13 videtur, licet possessor. ff. de censibus. §. Sed & hæres,
 qui non habita ratione tributorum ex causa fideicommissi
 si prædia restituit, actionem aduersus fideicommissarium
 14 habet, d. l. §. qui non. §. Bonis autem ad fiscum delatis,
 puta ijs hæredi tanquam indigno ademptis, nihilominus
 ea, quæ in testamento relicta sunt, valent, & fiscus credi-
 toribus hæreditarijs tenetur, l. dicitur 14. l. intelligitur 3. §.
 cum ex causa, ff. de iure fisci. Peregrinus eod. tract. libro 5.
 tit. 2. num. 14. & sequentibus. Hæc de fisci actionibus in ge-
 nere dicta sunt. Nunc de duabus fisci actionibus in specie
 est dicendum, primum quidem, quæ datur fisco ad reuo-
 canda ea, quæ debitor in fraudem eius alienauit: altera ex
 15 locato. In fraudem igitur fisci alienata reuocantur sine
 distinctione, utrum per donationem, an alio modo quocū-
 que res fuerint alienatæ. In fraudem 45. in princ. ff. de iure
 fisci, de qua re plura retulimus in glosa nostra ad statu-
 tum vrbis lib. 1. c. 115. Sed & si eum acquirere posset debi-
 tor, in fraudem fisci non acquisiuit, actioni locus erit, d. l.
 45. ibi. idem iuris est. Planè cum quidam capitis teus eman-
 cipasset filium, vt hæreditatem delatam adiret: rescriptū
 est, non videri in fraudem fisci factum, quod acquisitum
 non est. l. cum quidam 26. ff. de iure fisci. In fraudem fisci
 datas libertates retrahi placuit, d. l. 45. §. à debitore. Debi-
 torem tamen ita ab alio emere mancipium, vt manumit-
 16 tatur prohibitum non est, d. §. a debitore, ergo tunc & liber-
 tatem præstare poterit, d. §. à debitore. Tunc denum au-
 tem filius possessoribus bona debitoris sui auferre potest,
 si debitor ipse eiusque hæres soluendo non est, l. moichis
 45. ff. de iure fisci, l. 1. C. de conueniendis fisci debitoribus.
 17 §. Sed & alienata tanquam fisci debitor esse cœperit, reuo-
 canda non sunt, l. si quis 9. §. sed in ijs, C. de bonis proscrip-
 18 t. l. 1. C. de iure fisci, l. si debitor 4. C. de priuilegijs fisci, & per
 ea quæ dicta sunt supra lib. 2. tit. 56. Hæc actio in eum,
 qui aliquid sciens in fraudem fisci suscepit, in duplum da-
 tur, l. aufertur 46. §. 1. ff. de iure fisci, l. defensionis 7. ibi, &
 aliud tantum, C. eod. Interdum in quadruplū, l. qui contra
 19 8. C. eo. & d. l. 46. §. fin. Ita tamen, vt si plures in fraudem
 fisci suscepit, non vt in striati actione singuli solidū, sed
 omnes semel quadrupli penam pro virili portione debeant,
 d. l. 46. §. fin. Pro non idoneis tamen idonei tenentur, d. §. fin.
 20 §. Planè non esse præstandas vsuras, cum pecunia, quæ cre-
 ditori in fraudem fisci soluta est, reuocatur, conuenit, quon-
 iam res, non persona conuenitur, l. pecunia 5. C. de priui-
 legijs fisci, l. denique 19. ff. de iure fisci. Sed ex suis contracti-
 bus fiscus illas accipit, l. cum quidam 17. §. fiscus, ff. de vsu-
 21 ris, l. Herennius 43. ff. eod. Penæ verò penarum, & vsuræ
 vsurarum, interesse de interesse, fisco non debentur, l. fin. ff.
 de iura magistræ conueniendis, l. 1. C. de fiscalibus vsuris, & no-
 tatur in l. fin. C. de vsuris rei iudic. l. improbum sœnus, C.
 de infamibus, l. fin. C. de vsuris. Alberic. in l. socium. ff. pro
 socio. Ruyn. in consil. 53. num. 15. in consil. 56. nu. 16. libro 2.
 22 Dec. in c. cum venerabilis. de except. §. Siue penæ sint con-
 uentionales siue legales, & quod ex pacto in sortē sint de-
 ductæ, glo. & Bar. in d. l. 1. C. de fiscalibus vsuris, idem Bar.
 in l. 2. ff. de pub. iudic. Non. n. datur accessio accessionis, gl. &
 Bal. in l. neque eorum. ff. de vsuris. Neque officium officij,
 glo. Bal. & Angel. in l. hæres furiosus, in verbo fructuum, ff.
 23 de petit. hæredit. Bald. in l. 2. C. de fruct. & lit. expen. §. Vbi
 in ferunt, quod pro fructibus iudicis officio debitis vsuræ
 non debentur, quia officium officij iudicis non cœditur,
 24 vt est casus in l. eum qui, in princ. ff. de indignis. §. Sic etiã
 nec seruitus seruitutis esse potest, l. 1. ff. de vsufructu lega-
 25 10. §. Nec lucrum de lucro, ideoque pro augmento dotis
 constituto, non deberi vsuras dotales, quia lucrū est, respō-
 dit Corne. in consil. 240. lib. 3. Nec pro contra dote, quia est
 donatio, quamuis pro dote debeantur, vt dicit Afflic. in
 26 decif. 291. §. quia vsuræ non debentur ex causa liberalita-
 tis, l. liberalitatis, ff. de vsuris, Decian. in consil. 49. num. 47. &
 seq. lib. 2. de hac re plura retulimus in glo. statuti vrbis, li-
 bro 1. c. 137. & infra tit. 33. num. 21. Et de lucro dotis, quod
 post moram in soluendo illud debeantur secundū ea quæ
 proponebantur per D. Alphonsum Picum causæ Patro-
 num, tenui & obtinui in Romana fructuum lucri dotalis
 27 relata in d. glo. lib. 1. c. 119. in fine. Postremo reuocata pe-
 cunia, quæ creditori in fraudem fisci soluta erat, creditori
 utilis datur actio tam aduersus debitorem, eiusque hære-
 des, quam aduersus debitores, & pignora, nec interest, id

ipsum quod solutum est, an tantumdem repetatur, l. de-
 fette 18. §. fin. ff. de iure fisci, l. Tirus 21. ff. eodem. Nunc de
 locati actione, quæ fisco competit, quædam notanda sunt.
 Et quidem quoad causas huius actionis attinet, de ijs di-
 28 scitur infra in locationibus rerum fiscalium. Illud notan-
 dum est, quod si quis rem fisci certa pensione conduxerit,
 siue ad tempus, siue in perpetuum, eamque rursus alij lo-
 cauerit, qui non sit idoneus, is pro eo quem succedaneum
 subrogauit, teneatur. Non tamen tenetur vltra eam quan-
 titatem, quæ ipse conduxit, licet teneat alij pluris locauerit, l.
 moichis 47. in princ. & §. fin. ff. de iure fisci, l. quicunque 3.
 C. de fundis rei priuatæ. Hinc deducebam D. Alexandrum
 Donum provincie Marchie thesaurariū potuisse, & sub-
 locare, & subconducere ab alio Camere conductore abs-
 que periculo incurrendi penam aliquam, dum tunc con-
 tractarium firmiter prætendebatur, sub prætextu quod sicut
 tutor, & curator non possunt clam, & latenter contrahere
 cum pupillo, & minore, ita non potuerit Donus iam con-
 ductor Camere ab alio res Camere subconducere, Came-
 29 ra ipsa ignorante, citra penam quam tutores ipsi incurrit
 latenter contrahendo cum pupillis, quæ præteritio quāuis
 à principio firmiter prolata, & diu in ancipiti retenta, ta-
 men ex antedictis legibus id expressè conductoribus fisci
 30 concedentibus, emanauit. Si tamen conductor ex fundo
 fiscali aliquid transtulerit, cupressi materiam vendiderit,
 vel oliuæ, non substitutis alijs, arboresve pomiferas ceci-
 derit: facta eius æstimatione in quadruplum tenetur, l. in
 30 fraudem 45. §. penult. ff. de iure fisci. Finito autem con-
 ditionis tempore, fideiussor non vltius pro conductore in-
 31 iurus obligatus est, §. sed nec ipse conductor inuitus in cō-
 ditione detineri potest, quamuis alius conductor reperiri
 non possit, l. non intelligitur 3. §. cū quinquennium, ff. de
 iure fisci. Sed & plures fiscalium actionum species tracta-
 buntur in sequentibus; & primum agendum est de cen-
 sibus, & tributis.

S V M M A R I V M.

- 1 Censuræ a fisco imponitur, aut personis, aut rebus.
- 2 Censuræ personalis seu capitatio quibus, & quomodo imponatur, ac exigatur.
- 3 Censuræ quomodo rebus imponatur.
- 4 Censuræ a fisco quomodo imponi possit prædijs sterilibus.
- 5 Tributis, & censibus omnium bona sunt obnoxia, declaratur.
- 6 Immunitas à solutione tributi concedi potest ab Imperatore.
- 7 Priuilegium datum rebus transit ad successores.
- 8 Priuilegium concessum Civitati transit ad successores.
- 9 Immunitas in urbe concessa officinis, & tabernis.
- 10 Tributum an sit soluendum in ea Civitate, in cuius territorio est ager.
- 11 Tributis, vel censibus in dictio sine Imperialis auctoritate non valet.
- 12 In censibus prædia quibus æstimationis sint deducenda.
- 13 Indictio census quomodo faciendæ.
- 14 Pæraquat oves censuum puniuntur, si rectè non induxerint.
- 15 Granatus in indictio census quid agat.

De Censibus, & tributis. Tit. 8.

AD res fisco acquirendas pertinent, & census, & tributa, ideo de illis est agendum. Primum autem de illis indicendis dicitur: Deinde de illis exigendis, & suscipiendis: postremo de ijs transmittendis, & tran-
 1 uehendis. Censuræ igitur partim personis imponitur, & capitatio appellatur, partim rebus. l. cum autem, ro. C. de agricol. & censit. Cum autem antea per singulos viros, vt binas vero mulieres capitis norma esset censu, random
 2 binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis ius vnus capitis pendendi tributum est d. l. 10. Ab hac verò capita-
 3 tione excipiuntur plebs vrbana, & coloni Thracenses. l. 1. C. de colon. Thracensibus. Sed & quibusdā ætas tribuebat,
 4 ne tributo onerarentur: veluti in Syrijs à 14. annis masculi, à 12. sœminæ vsque ad 65. annum tributo capitis obliga-
 5 bantur, ætas autem spectabatur censendi tempore, l. ætas 3. ff. de censib. Rebus ita census indicitur, vt lacus etoq;
 6 piscatorios, & portus in censum dñs deferre deat, l. forma 4. §. lacus, ff. co. Salinæ quoq; si quæ sūt in prædijs, aquæ &
 7 ipsæ in censum deferendæ sunt, d. §. lacus. Defesta quoq; & steri-

sterilia prædia ijs qui fertilia possidēt attribuēda sunt, & ab ijs in censū deducenda, si is qui sterilia tantū hēt, ea in censū deducere recuset, l. omne 4. C. de censibus, & censitor. l. hære de 4. C. de omni agro deserto, l. qui fundos. 9. C. eo. l. qui per. 10. l. 2. l. qui vtilia. 5. l. quisquis 6. l. quicumq. 7. C. eod. l. fundos. 10. C. de fundis patrimonialibus. Ecclesia tamen sterilibus prædijs oneranda non est. Nouella const. 120. §. ad hæc. cum allegatis supra tit. 52. Sed & alia hoc casu remedia præscribuntur in iure, quo fiscus indemnis seruetur, vt in l. 1. C. de omni agro deserto. in l. quisquis 6. in fine. in l. quicumque 3. C. eodem. in l. quisquis. 3. C. de agricol. & censit. Inter quæ potissimum est, vt fundos patrimoniales desertos priuato iure possidere liceat, vt in censum deducantur, l. quicumque. 7. in princ. C. de omni agro deserto, l. vniuerso. 9. C. de fundis patrimonial. l. si quis. 5. C. eod. Vel vt alios non patrimoniales, sed priuatos desertos occūpanti concedat, cum certa conditione, de qua in l. qui agros. 8. C. eod. in l. rura. 14. C. eod. in l. apud. 7. C. de censib. & censit. in l. locorum 11. C. de omni agro deserto. † Omnium autem bona censibus, & tributis obnoxia sunt, etiam eorum, qui alias à muneribus excusantur, leg. 1. C. de indictionib. l. 1. C. de immunita. nemini concedenda. l. omnes. 4. C. de annonis, & tributis, & Diuus Paulus ad Romanos. 13. subditi estote, &c. Proinde & eorum, qui in dignitate positi sunt, prædia publicis necessitatibus obnoxia sunt, l. obfistere. 9. C. de annonis, & tributis, l. aetores. 4. C. de exactorib. tribut. l. de ijs. 3. C. de Episc. & Cleric. l. vlt. C. de exactorib. tribut. Quinimo Imperator, & Ecclesia res tributarias emens, tributa pro ijs soluere tenetur, d. l. 3. & d. l. vlt. Transeunt enim bona in quoscumque quantumuis priuilegiatos cum suis, & publicis, & priuatis oneribus, Clem. 1. de censibus, Archidiacon. Anchar. Geminian. & Imola in ca. 1. de immunit. Eccles. Angel. in conf. 24. & in conf. 206. in fine. Stephanus Aufreter. de potestate seculari in Ecclesiasticos regula. 2. fallent. 4. & 27. Salycetus, Butrig. & Bartolin. l. placet, C. de sacrosanct. Eccles. Tiraquel. de primogenijs, q. 43. num. 9. & supra lib. 3. titu. 68. cum alijs relatis in Syntagma commun. opin. loco 1. tit. 4. ca. 10. per totum. etiam respectu fori Aufreter. vbi supra. Surd. decis. 20. in fine citat plures. † Prædia tamen Italica ab hoc onere immunita sūt, nec non quarumdam aliarum Ciuitatum, & Prouinciarū, quæ iuris Italici esse dicuntur, vt Phenice in Syria, Lugdunum in Gallia, Colonia Agrippina in Germania, & aliæ plures, quæ enumerantur in d. l. 3. ibi. dumtaxat, C. de Episcopis, & Clericis in l. fin. ibi. iuris Italici, ff. de censibus in l. 1. ff. eod. in l. fin. ff. eod. in l. iuris. 7. ff. eod. in l. 1. C. de priuilegijs Urbis Constantinopolitane. Vt in istis locis prædia à censibus, & tributis libera in posse secularium, talia transeant etiam ad Ecclesiam per allegata paulo superius. † Beneficio quoque Imperatoris quorundam prædijs immunitas concedi potest, vt constat ex allegatis, & ex l. in fraudem. 6. C. de annonis, & tributis. † Et quamquam priuilegiū personæ datum, cum persona extingatur, tamen rebus datū priuilegiū ad successores in rebus transit, l. aetatem. 3. §. rebus, ff. de censibus. † Idem dicendum, si Ciuitati immunitas sit concessa: nam & hoc beneficium ad posteros transmittitur, l. forma. 4. §. quamquam de censibus. † Officiarū quoque, siue tabernæ Urbis immunitatis beneficio donatae sunt. Nouella c. 43. † Porro si quis agrum in alia Ciuitate habet, in ea Ciuitate eum in censum deducere, ac profiteri debet, in qua ager est: agri enim tributum in ea Ciuitate debet leuari, in cuius territorio possideretur, d. l. 4. §. si verò quis, ff. de censibus. † Nullius autem census, vel tributū indictio sine Imperiali autoritate valet, l. 1. C. de superindictio. † Ita autem prædia in censum deducenda sunt. Nomen fundi cuiusque, & in qua Ciuitate, & in quo pago sit, & quos duos vicinos proximos habeat: & aruum, quod in decem annis proximis satum erit, quot iugerum esse videatur, vinea quot vites habeat, oliuetum quot iugerum, & quot arbores habeat, pratium, quod intra decem annos proximos factum erit, quot iugerum, pascua quot iugerum esse videantur, item syluæ cædæ omniaque ipse, qui desert æstimabit, l. forma. 4. in princ. ff. de censibus. Illam autem æquitatem debet admittere censitor, vt officio congruat releuari eum, qui & in publicas tabulas delato modo frui certis ex causis non potuit. Quare & si agri portio chasinate perierit, debet per censitorem releuari, sed & si vites mortuæ sūt, vel arbores ægerint, iniquum fug-

rit eum inferi numerum censui. Quod si exciderit arbores vel vites, nihilominus iuberetur eum numerum profiteri, qui fuit census tempore, nisi causa excidendi probauerit censitori, d. l. 4. §. illam. ff. de censibus. In seruis deferendis obseruandum est, vt & nationes eorum, & artes, & officia specialiter, & artificia deferantur, dicta l. 4. §. in seruis. † Porro per vnamquamque indictionem particulae res delegationes contributionum futuræ indictionis in sinuatiu bentur, quæ significant quantum in quaque Prouincia, siue Vrbe cuique iugerum, villarum, aliorumve quorumcumque nomine tam in specie, quam auro publicorum tributorum titulo impositum sit, quæque declarent tum specierum æstimationem, tum quid ex ijs in arcam inferri, aut in quacumque Prouincia præstari, in summe conueniat. Nouella c. 128. in princ. De prædijs verò desertis à Peræquatore alij assignandis, & de huius assignationis effectu dictum est paulo superius, numer. 4. † Sed & punitur Peræquator, si non rectè censum, & tributum indixerit, l. peræquatores. 6. C. de censibus, l. 1. C. de discussoribus. Verum vitia priorum censuum editis nouis professionibus euanescent, l. 2. ff. de censibus. Si quis nō omnia fuerit professus, quid iuris habetur in d. l. forma. §. si quis inquilinū. Vel si aliquid in fraudem census collator egerit, quid iuris habetur in l. 2. C. de censib. & censitor. & in l. 3. C. eodem. Quæ post censum indictum acquisita sunt debent profite ri, d. l. 4. §. quæ post. † Verum si quis in censu indicendo se grauatum queratur quid iuris definitur in l. qui grauatos. 1. C. de censibus, & in l. 1. C. de censib. & censitor. Si quis emendationem non rectè petierit, nullum ex eo sentit præiudicium, d. l. 4. §. fina. ff. de censibus. Nam Imperator hortatur non grauare tributa soluenda. Nouella c. 8. §. ex quo autem vsque ad §. volentes. Nimia profectò hæc diligentia est, contra quam non sine ratione inuehit Diuus Augustinus de Ciuitate Dei, & Lypsius de magnitudine Urbis Romæ lib. 2. c. 2. & Petronius Arbiter, dum ita cecinit.

*Orbem iam totum Victor Romanus habebat
Qua mare, quaterre. qua sydus currit vitrumque,
Nec satiatas erat grauidis freta pulsa carinis
Iam peragrabantur si quis sinus abditus vltra,
Si qua fortè tellus, qua fuluum mitteret aurum,
Hostis erat: fatisque in tristia bella paratis
Querebantur opes non vulgo nota placebant
Gaudia, non vsu plebeio trita voluptas.
& cætera.*

S V M M A R I V M.

- 1 Exactio tributorum, & censuum, quomodo faciendâ.
- 2 Tributo ab alio debito non debet alius, vel alterius prædium molestari.
- 3 Tributum ab ipso domino, non à Colono est exigendum.
- 4 Tributum a possessore fundi, qui percipit fructus exigendum.
- 5 Tributum debitum in argento, potest solui in auro.
- 6 Aurum coronarium quod.
- 7 Auri libra in septuaginta duos solidos accepto fertur.
- 8 Aeris precia, quomodo commensurentur auro.
- 9 Tributum augetur aucto, & meliorato fundo, declaratur numero 10.
- 11 Vethgal, seu tributum exigitur etiam a possessoribus præteritis temporis, declaratur num. 12.
- 13 Exactores tributorum debent prius exhibere speciale mandatum.
- 14 Tributa soluere recusans est cogendus.
- 15 Tributa soluentibus, sunt quietantia faciendâ.
- 16 Pecunia tributorum statim ad thesaurarios est remittenda.
- 17 Tributorum exactio, quando faciendâ.
- 18 Exactor, quod offertur ex tributis semper debet accipere.
- 19 Tributum si intra annum solutum non sit, quid iuris.
- 20 Tributorum causa potior omni alia.
- 21 Tributum non soluens, cogitur, & qualiter.
- 22 Tributi nomine plus debito exactum quid iuris.
- 23 Tributi nomine minus debito exactum quid iuris.
- 24 Exactor si oblatum recipere recuset, vel in suos & suos receptum conuertat, quid iuris.
- 25 Oeconomia Romana circa exactiones tributorum.

De exigendis, ac suscipiendis censibus, & tributis. Tit. 9.

Non tamen minorē diligētia in censibus, & tributis exigēdis, ac suscipiendis quam in illis indicendis adhibebant veteres Romani, de hac constat ex præcedenti tit. de illa hic est differendū. Quia primū de illis exigēdis, ac suscipiendis cautur, vt exigendi munus ad Præsidiē Provincie eiusque officiu pertineat, nec Palatinis ab eo demandari possit, l. in fiscalibus. 6. C. de exactor. tribut. l. 2. C. de Canone largit. tit. l. 1. C. de collat. fund. l. 1. C. de executor. & exactor. l. 1. C. de offic. Praefect. August. Nouella. c. 134. §. ad hæc iubemus, & sup. lib. 1. tit. 5. † Deinde, ne alius, vel alterius prædia pro tributo ab alio debito molestentur, l. hac definitione. 12. C. de omni agro deserto, l. vlt. C. eo. Nouel. c. 128. §. itē nemo. † Item, vt ab ipso Domino prædij, non à Colono tributū exigatur, nisi forte Colonus habeat proprias possessiones, l. hi penes 4. C. de agricolis, & cēsit. l. Colonos. 15. C. eod. † Sed & possessor fundi, qui fructus percipit, nō author, de tributo conueniri debet, l. 1. C. de annonis, & tributis. † Daturque facultas ei, qui argentū debet, vt pro eo aurū inferat, ita vt pro singulis libris argēti quinos solidos auri inferat, l. 1. C. de argenti precio. Ad collationē tamē auri coronarij, nemo absque consuetudine est cogēdus, l. 1. C. de auro coronario. † Aurū coronariū definitore Gell. lib. 5. c. 6. Coronæ aureæ. q̄ Imperatorib. ob honorē triūphi mittuntur. Bapt. verō Egnatius in adnotat. ad Capitol. esse, qd̄ Ciuitates, & oppida nouis Imperatoribus offerrebāt sub coronarij specie. Exquēdē ab Imperatorū definitione discedere non ausim. Auent igitur aurū coronariū, esse id, quod offertur à curiarū ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarū latitia, vel rebus prosperē gestis, l. quæ diuersarū. C. Theodosiani. de auro coronario. Hoc autē non nisi ab admōnitis, & ex consuetudine præstabitur, d. l. quæ diuersarū, & l. sequ. C. Theodosiani. Hanc solā Iustinianus in Codicē sui nominis transcribi iussit, citata sup. d. tit. C. lib. 10. Huius ēr meminit l. pen. C. de Iudeis. Vetranius de iure liberorum, c. 10. Forcatius in Cupidine Iurisperito. c. 20. num. 1. Origo eius, vt socij, & amici, Victori Imperatori coronas aureas offerrent, quasi gratulantes, & meritū ei caput ingentes. Itaque primo quidē Coronæ ipse daturæ sunt, aut missæ: postea inualuit, vt pro ijs pecunia offerretur. Hæc accepta à socijs, aut subditis, & sicut manubias ab hostibus legebant, sic spolia ista occulta ab amicis. Mos planē vetus, & à Grecis, ni fallor, ad Romanos imitatione trāsatus. Apud Athenarū l. 12. Chares in rebus Alexandri magni, ait, post victū Dariū missas Coronas partim à legatis gentiū, alijsque, æstīmata decē millibus, ac quingentis talentis. Iā apud Romanos crebrū, vt in Lit. l. 20. 18. cum Cn. Mālius Gallogræcos vicisset, eoque terrore Asiā liberasset; missæ vndique legationes non gratulatio modo venerunt, sed coronas etiā aureas, pro suis quæque facultatibus, attulerunt. Itaque idem Manlius in triūpho tulit teste Lit. 20. 19. Coronas aureas ducentas duodecim, pondo, id est, vt singulæ fuerint librales. sed vt aliās numeri minoris missas faciamus Flaminio Scipioni, & alijs Romanis Imperatoribus donatas. Appianus Cæsari dono datas bis mille octingentas viginti duas, easque pondo viginti millib. quadringentorū quatuordecim profert. Tertul. in libello de Corona, inquit. Sūt & Provinciales aureæ, imaginū iā, nō virorū, capita maiora quærētes. Benē provinciales. q̄a ab ijs datur. Nec coronæ solū ipsæ, sed aurū, ac pecunia ad coronas, atque id proprie aurū coronariū, de quo in d. l. 1. C. de auro coronario l. 10. † Quotiescūque aut certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra accepto ferenda est, l. quotiescūque 4. C. de susceptorib. Sed & quoties de qualitate solidorū orta fuerit dubitatio, placet p̄ singulas Ciuitates vnū constimū, qui p̄ sua fide, atque industria, neque fallat, neque fallatur, eāq; cōtentionē dimat, l. 2. C. de pōderib. † Aeris precia ita exigēda sunt, vt pro viginti libris aeris, vnus auri solidus à possessore soluat, l. 1. C. de collat. aeris. † Præterea meliorato, & aucto fundo, augetur quoque, & eius tributū: quēdamo dū contra deminuto fundo eiusque æstimatione, tributū quoque deminuit, l. 2. C. de alluionib. l. ea, que. 3. C. eod. † Nisi latens sit incrementū, vt per alluionē, nō per inunda-

tionē, d. l. 3. in prin. Vel nisi diligētia, & sumptibus possessoris prædia sint meliorata, & aucta, l. si quis. 16. C. de oī agro deserto, l. 2. C. de fundis rei priuata. Sed cōmūda est ḡo. ibi
 11 de his. † In vectigalibus, & tributis, qm̄ ipsa prædia, non p̄sonæ cōueniuntur, possessores ēt præteriti t̄pis vectigal solnere tenentur, eoque exēplo actionē, si ignorauerint, habēt, l. Imperatores. 7. ff. de publicanis, l. cū possessor. §. si. de cē sib. l. 1. C. de annonis, & tributis, l. prædij 36. ff. de iure fisci.
 12 † Si tamē prædia deserta, vel quod prior possessor non soluit, sed aliū à Peræquatore sint translata, nouus possessor præteriti t̄pis tributū soluere nō cogitur, l. locorū. 11. §. si. C. de omni agro deserto, l. apud. 7. C. de censib. & cēsit. l. 2. C. de fundis rei priuata. Nouel. c. 128. §. si quādo Susceptores quoque noui nō modo præsentis anni debita, verū etiā species, quas ex reliquis inferūt, q̄a nouæ sunt accrescentes, suscipere iubentur, l. susceprores. 3. C. de susceptorib. † Hiverō, qui ad exigēda tributa mittuntur, mādātū speciale ante exigētiōē in provinciali iudicio eo noīē insinuare debent, q̄ & in priuatis debitis obseruādum est. Nouel. c. 128. §. qui
 14 verō. † Quo factō si qui tributa soluere recusauerint, per Præsidiē Provincie cogēdi sunt. Nouel. c. 8. §. proinde cum
 15 ita. † Soluētibus autē Apochæ ab exactoribus dādæ sunt, q̄ & pecuniæ numeratæ, & specierū, nec nō negotiū, seu vellarū, siue ēt cēturiarū quantitatē, præterea possessorū, pro quibus tributa pēdāt, noīē cōtinēt. Nouel. c. 128. §. infu per definitum. Nouel. c. 17. §. cōpelles etiā & l. 1. §. sed & aurum. C. de apochis publicis. † Exacta verō pecunia statim ad thesaurarios Prouincie referri, ac cōsignari debet, nunciarique ab executeore qd̄ exactū sit, quidque perlatū: rōque singulis annis reddenda, l. 1. C. de canone largitio. tribut. l. diu. 6. C. de susceptor. l. 1. in fin. C. de offic. C. mit. sacrar. largit. l. 1. C. de auri publici persecutore, l. apparitores. 5. C. de exactor. tribut. l. neminē. 8. §. integro, C. de suscept.
 17 l. siue ex. 3. C. de executor. & exactorib. † Porro de t̄pe exactionis notādū, q̄ specierū quidē illatio protinus ex primordijs, cuiusque indictionis incipiat, tituli verō argētarij. Na
 18 tis t̄pibus. Nouel. c. 128. §. porro. † Particularis quoque solutio fieri pōt, & id quod offertur quicūque intra annū exactor suscipere cogitur, l. missi. 7. C. de exactor. tribut. † Qd̄
 19 si intra annū tributū solutū nō sit, quo minus prædiū iure pignori distrahatur, oblata moratoria cautio nō impedit, l. placuit. 4. C. de collat. fundorū, l. cū possessor. §. si. ff. de censib. l. 1. C. de capien. & distrahe. pignor. l. 1. C. si propter publ. p̄sit. Nec audietur possessor cōtradicēs, ob præsentī t̄pis tributa authorē solūdo esse, d. l. possessor. §. si. ff. de censib. Nec reuocari pōt veditio pignoris, ēt si p̄tor domus p̄ciū offerat, vel priuatus creditor ius hypothecæ, siue
 20 pignoris prætedat, l. 1. C. si propter publ. p̄sit. † Potior enim est causa tributorū, quibus priore loco oīa bona cessantis obligata sunt, d. l. 1. §. potior. Planē si veditio nulla iurta autoritate Præsidis præcedēte facta est, hæc raram haberi iura nō cōcedūt, l. 2. C. eo. Nec minus ratā nō cōcedūt illā, q̄ de bonis minorū sine præsentia eorū curatoris facta
 21 apparet, l. si quis. 3. C. si propter publ. p̄sit. de qua re latius dictū fuit sup. lib. 2. tit. 55. † Nō solum autē distractione pignoris coercetur is q̄ nō soluit tributū, sed ēt translatione p̄torū, itē custodia militari. l. oīum. 11. C. de omni agro deserto, l. locorū. 11. C. eod. l. 2. §. si. C. de fundis rei priuata, l. obistere. 9. C. de annonis, & tributis, l. 2. C. de exact. tribut. l. missi. 7. C. eod. l. si diuina. 8. C. eod. Nouel. c. 134. §. itē si in
 22 Prouincijs. Nouel. c. 17. §. ferēt aut. † Porro si plus debito tributī noīē fuerit exactū, in duplū actio datur aduersus exactorē: & si in eodē scelere perseverauerit, capitali p̄na coercetur, l. cōtra. 5. C. de executor. & exactor. l. 1. C. de super exactorib. l. modios. 9. C. de susceptorib. l. vlt. C. eod.
 23 † Sin autē minus exactū fuerit, vel aliquod remissū, de suis facultatibus exactor soluere tenetur, l. oēs. 3. C. de annonis, & tributis, l. præcipit. 3. §. illud, C. de canone largitio. tit. l. Et si negligēs in exigēdo repertus fuerit, salario priuatur, l. 24 iudices. 10. C. de annonis, & tributis. † Si cblatū accipere recusauerit, in duplū fisco tenetur, l. 1. & vlt. C. de susceptorib. & si nō solidū offeratur, l. placuit. 4. C. de collat. fund. patrimonia. Idē dicendū, si exactor aliquid retinuerit, vel in suos vsus cōuerterit, l. missa. 7. §. quod si ad nos. C. de exactor. tribut. l. 1. C. de his, quæ ex publi. collat. l. 2. C. eo. & l. 25 vlt. C. eo. † Hæc de Romana publica Oeconomia circa publicas exactiones, q̄ profectō maior esse nō poterat in omni quātūuis exigūo, ut exigēdo cēsu, seu tributo, ne dū in rō-

tabili, & magno. Et quidem ad coaceruandos supra centū quinquaginta miliones ex solis tributis, & capitatione, erat necessaria. Quod autem illam millionum summam tributa, & capitatio excederent, manifestum facit Iustus Lipsius ex veterum grauissimis scriptoribus in suo lib. de magnitudine Romana lib. 2. ca. 2. & 3. in fine, id & ipse animo sentit, & ore etiam promit tractus autoritatis grauius sentit. Sed de pecunia Reipublicæ paranda alibi ex antiquorum scriptorum intimis penetralibus erit dicendi locus. de ea enim paranda inodos plures inter ceteros docuit Arist. lib. 1. & 2. de re familiari.

S V M M A R I V M.

- 1 Tributa ad quem per exactores transmittenda.
- 2 Tributa exacta intra quantum tempus transmittenda.
- 3 Naues tributorum non sunt alia sarcina oneranda.
- 4 Nauta recta navigatione tributa transferre debent.
- 5 Transmissio tributorum, unde facienda est.
- 6 Nautarum tributum immunitas, qua.
- 7 Nauta attestations secum ferant de qualitate specierum.

De tributis, & alijs fisci speciebus transmittendis, & transuehendis. Tit. 10.

Post factam exactiōnem tributorum, & censuū transmittebantur, ac transuehebantur, ideo de illis transmittendis, & transuehendis est dicendum. † Et quidem ad Comites ærarij transmitti iubentur, omneque omnino naues huic mōneri tenentur sine discrimine, l. 1. C. de nauibus non excusandis, l. 2. C. eod. l. iubemus. 10. C. de sacrosanct. Eccles. l. 1. C. de nauticis Tyberinis. † Et intra anni spacium transmitti iubentur ad dictos ærarij Comites, l. vltima, in fine, C. de susceptor. l. quoties. 3. in fi. C. de naufragijs, l. 2. C. de nauicularijs, l. iudices. 6. C. eod. Erant enim isti ærarij Comites thesaurorū prepositi, d. l. vlt. & l. 1. C. Theodosiani, qui à præbit. tyron. † Priuata verò sarcina huic oneri publico imponi prohibetur, l. 1. C. ne quid oneri publico imponatur. † Et qui recta navigatione contēpta littora, denia sectatus species transuehdas auertēdo distaxerit, capitali plectitur pœna, l. qui fiscales. 5. C. de nauicularijs, l. 2. C. eod. l. quia nunquam, & l. ne frumentum 4. C. quæ res vendic. non poss. † Sed ex locis, qui limitibus propiores sunt, ad limites est transmissio faciēda, l. pro locis. 5. C. de annonis, l. sicut. 4. C. de erogat. militar. anno. Nec longius possessores tributa conferre, ac transmittere cogendi sūt, l. nemo. 7. C. de annonis, l. mediterraneæ. 8. C. eodem, l. 2. C. de priuilegijs domus Augustæ. † Nautæ verò tributorum, & censuum pro mercede sunt à tributis, & censibus præstandis immunes, l. cum nauarchorum 4. C. de nauicularijs. Nec sunt ab aliquo inquietandi, leg. prima, leg. ab his. 3. C. eodem, leg. prima, C. de littorum, & itinerum custodia. † Sed & apud Præsidium, aut magistratum locorum, unde discedunt acta debent confiteri incorruptas suscepisse species, eorumque apud quos deponitur ista testatio, præsens aspectus probet nihil in his esse vitij, & c. l. 1. C. de Canone frumentario.

S V M M A R I V M.

- 1 Vectigalia publica, qua.
- 2 Vectigalia noua non temerè constituenda.
- 3 Vectigalia, cuius auctoritate constituenda.
- 4 Vectigal nouum imponens punitur.
- 5 Feudatarij vectigalia non imponunt, nec ius illa præscribendi habent, num. 6.
- 7 Vectigalia legitima sunt soluenda, & diuidenda.
- 8 Consuetudo in vectigalibus spectanda.
- 9 Rescripta contra vectigalia non valent.
- 10 Ciuitates sua, qua habent vectigalia locant.
- 11 Vectigalia cui, & quanto tempore locanda.
- 12 Locatio vectigalis ultra modum cui faciēda.
- 13 Reliquatoribus vectigalia non locantur.
- 14 Debitoribus fisci vectigalia non locantur.
- 15 Cogendus nemo conducere vectigalia, limitatur.
- 16 Socij vectigalium, quando in totum conducant.
- 17 Penpionibus vectigalis non solutis quid iuris.
- 18 Vectigali non soluto quid iuris.

- 19 Merces prohibita, qua.
- 20 Nautarum pœna.
- 21 Sal à solis salinarijs vendi potest.
- 22 Pupillus vectigal non soluens quid iuris.
- 23 Miles vectigal non soluens quid iuris.
- 24 Fiscus à vectigalibus immuns, non autem emptores, fisci.
- 25 Immunitas rescri. pro Principis à vectigalibus coactio non ualet.
- 26 Nauicularij à vectigalibus immunes.
- 27 Legati gentium, & Apostolici à vectigalibus immunes.
- 28 Præsides sunt à gabellis immunes.
- 29 Res militares pro exercitijs paratas à gabellis immunes.
- 30 Res pro usu proprio immunes.
- 31 Res pro usu suo. & domus, qua.
- 32 Vectigal pro quibus rebus præstandum.
- 33 Mancipia veterana non cadunt in commissum.
- 34 Serui in fuga non cadunt in commissum.
- 35 Ignorantia non soluens vectigal non excusat, error sic.
- 36 Publicanus non instruens transeuntes non est imputandus.
- 37 Publicanus neminem decipere debet.
- 38 Tempestas excusat à commissio propter eam.
- 39 Proficiens habere res gabellabiles non incidit in commissum.
- 40 Commissum quinquennio præscribitur cum declaratione.
- 41 Seruus manumissus nomine vectigalis non vindicatur.
- 42 Vectigal solidum soluendum, vt commissum euitetur.
- 43 Vectigal erat octaua pars sortis.
- 44 Actio in rem, qua incidit in commissum datur.
- 45 Aestimatio rei, qua in commissum incidit datur, quandoque.
- 46 Seruus commissus non sunt commissæ res.
- 47 Res communis si in commissum incidit quid iuris.
- 48 Res commissæ potest per dominum emi.

De vectigalibus, & commissis. Tit. 11.

- P**ublica † autem vectigalia accipere debemus, atque intelligere, ex quibus vectigal fiscus decipit, linter publica. 17. §. fin. ff. de verbor. signific. vbi gl. Rebuffus, & Alciat. de quibus decumis, Quintis, scriptura, portorij agit Iustus Lipsius de magnitudine Romana lib. 2. c. 1. item de Vrinario, Chrysiagyro, & meretricio. ca. 6. Regulariter enim vectigal est, quod pro rebus Ciuitati inuectis, vel et ceteris, publico soluitur: Publicum autem vectigal ipsum est. Vectigalium autem tria erant genera: Decumarum, quæ ex frumento, vino, oleo, & frugibus minutis exigebatur: Scripturæ, quæ ex pascuis: Portorij, quod ex mercibus exportandis, vel importandis recipiebatur, d. l. 17. Apud Romanos vectigal originem duxit, quando hostibus profligatis agros acquisitos Colonis colendos concesserunt pro certo stipendiario vectigali, vt constat apud Appian. Alex. lib. 1. bellor. ciuil. & apud Cic. orat. 5. in Ver. Publica autem vectigalia intelligere debemus ea omnia, ex quibus vectigal fiscus accipit, quale est vectigal portus, vel venalium rerū, item salinarum, & metallorum, & pisciarum, d. l. 17. d. §. fin. ff. de verbor. signific. l. sed & hi. 13. ff. de publica. l. 103. ff. de verbor. signific. l. 59. ff. de usufruct. Ciuiat. in l. 1. C. de Alexand. primatibus lib. 11. de quibus, & peracutè Lipsius d. c. 1. & 5. † Non autem temerè noua vectigalia constituenda sunt, siue publica, siue certarum rerum publicarum, l. 1. C. vectigalia noua constitui non posse, de hac re plura retulimus in glo. statuti Vrvis lib. 3. c. 11. † Verum de noua impositione vectigalis consulendus est Imperator, sine cuius auctoritate vectigalia, neque constitui, neq; reformari, neque mutari possunt, l. vectigalia. 10. ff. de publican. & vectigal. l. 2. C. vectigal. noua institui non posse, l. non solēt. 5. C. eod. Quibus tamen dies, & sagacitas, addo, & necessitas aliquid semper in omni Principatu addiderunt. † Proinde is, qui nouum vectigal sine Imperiali consensu instituerit, pœna legis Iuliæ de ambitu plectitur, & lege Iulia de vi publica tenetur, l. 1. §. item is, qui. ff. ad legem Iuliam de ambitu, l. vlt. ff. ad legem Iuliam de vi publica. † Et si feudatarius sit Imperatoris, vel Summi Pontificis, per ea, quæ notant omnes in l. 1. 2. & 3. C. noua vectigal. l. fern. Afflicti. & alij in cap. 1. quæ sint regalia, in verbo vectigalia. Ofsachus decif. 155. Natta in consilio 661. Minfynger. obseruatio. 29. centur. 5. Mandellus in consilio 250. numer. 13. Tholosanus noster de Republica libro 9. cap. 1. numer. 30. † Nec potest à feudatario tale ius præscribi. l. ser. citato loco Ofsachus in conf. 2. num. 13. Rosenthal. de feudis, ca. 5. † conclus. 45. † Alioquin legitime constituta vectigalia pendenda

danda sunt, & ex ijs duæ partes fisco tertia Ciuitate anti-
 quo iure debebantur, l. 10. & l. vi. C. de vectigal. & com-
 mif. & vt diximus in allegata glo. statuti Urbis lib. 3. ca. 11.
 8 ¶ In omnibus tamen vectigalibus fecit consuetudo specta-
 ri solet, si publicanus. 4. §. fin. ff. de publica, & secundum
 eam præstanta sunt omni iure tum diuino, tum humano,
 9 humano per mox allegata, diuino teste Domino apud Mat-
 th. 22. apud Lucam 3. & Diuo Paulo ad Romanos 13. ¶ Re-
 scripta autem contra ea non valent, l. quicquid. 12. C. de
 10 vectigalibus: ¶ Ciuitates quoque vectigalia, quæ sibi do-
 beritur, locare possunt, dicta l. vi. §. de signat. C. eodem
 11 ¶ Ei autem potissimum locanda, qui superior in licitatione
 ne, quæ coram Præfecto Prætorio facienda est, licitetur,
 ita vt non minus triennij sine locatio concludatur, nec villo
 modo interrumpatur tempus exigendi vectigalibus præ-
 stitutum. Quo peracto tempore, licitationum intra certid-
 12 tionumque reuocari oportet, ac simili modo alijs locari,
 l. 1. penes. 4. C. de vectigalibus, & commissis: ¶ Locatio tamen,
 quæ calore licitationis vltra modum solita conditio-
 nis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiussores ido-
 13 nos, & cautionem is, qui licitatione vicit, offerre paratus
 sit, l. locatio. 9. in princ. ff. de public. ¶ Sed nec reliquæ
 vectigalium ad iterandam conductionem, antequam su-
 periori conditioni satisfaciunt, admittendi sunt, d. l. 9. §.
 14 reliquæ toties: ¶ Idem dicendum etiam de debitoribus fisci,
 & Reipublicæ, nisi forte tales fideiussores obulerint,
 qui debitis eorum satisfacere parati sint, d. l. 9. §. debitoribus.
 15 ¶ Ad conducendum vectigal inuitis nemo compellitur,
 nisi forte quis maximos fructus ex redemptione vectigali-
 um consecutus sit, nec postea tanti locari ea possunt, tunc
 enim ipse ea prioribus pensionibus suscipere compellendus,
 d. l. 9. §. 1. non intelligitur. 3. §. Diuus, ff. de iure fisci, l.
 16 cotem, 11. §. fin. ff. de publicanis. ¶ Socij vectigalium si sepa-
 ratim partes administrant, alter ab altero minus idoneo
 in se portionem transferri iure desiderat, d. l. 9. §. socij, ff.
 17 eod. ¶ Sed & ob non solutas vectigalium pensiones, vel
 repellere conductores, nec dum etiam tempore conductionis
 impleto, vel ab his vsuras ex more exigere permittitur,
 l. vectigalia. 10. §. fin. ff. de publicanis, vt & supra tit. 7. num.
 18 20. & sequent. ¶ Vectigali autem non soluto, res, de qua
 vectigal soluendum fuit, in commissum incidit, & fisco,
 vel Ciuitati cui vectigal debetur, acquiritur, l. commissum.
 19 4. ff. eod. Idem dicendum, si quis illicitas merces vendiderit,
 vel vexit, adeo quidem, vt & nauis in qua vehuntur,
 cum mercibus in commissum incidat, l. cotem. 11. §. domi-
 20 nus, ff. de publicanis. ¶ Quæ autem sint merces prohibita
 definitur in l. 2. C. quæ res export. non debeant, & alibi se-
 21 cundum nouarum Constitutionum dispositionem. ¶ Si
 tamen absente domino id à Magistro, vel Gubernatore,
 vel Conductore, aut proreta, nautave factum sit, ipsi
 quidem capite puniuntur commissis mercibus, nauis au-
 tem domino restituitur, d. §. dominus, & ita Pisis seruauit
 D. Galganettus Pater meus Consululum maris iudex in finis
 l. casu. Proreta enim est, qui nauem in prora regit teste
 22 Plauto in Rud. Si in proreta istam es, ego gubernator
 ero. ¶ Præterea si non salinarius sal vendiderit, sal id cum
 eius precio fisco, vel Ciuitati addicitur, l. si quis. 11. C. de
 23 vectigal. Idem etiam dicendum, si quis præter redemptio-
 nem cotem ex Insula Creta exierit, cum distinctione, de
 qua in l. Casar. 1. §. ff. de publicanis. Planè, quod diximus,
 rem cuius nomine vectigal solutum non sit, in commissum
 24 cadere, id distinguitur modis sequentibus. ¶ Primum qui-
 dem in pupillo. Nam Imperatores Antoninus, & Verus
 rescripserunt pupillo remittere se pœnam commissi, si in-
 tra diem trigessimum vectigal intulisset, l. Imp. 7. §. fin. ff.
 25 de publicanis, l. interdum 16. §. Diuus, ff. eod. ¶ Militibus
 quoque indultum est, ne ob amissas professiones pœna com-
 missi teneantur, si vectigal postea soluerint, l. omnibus. 3.
 26 C. de vectigal. & commif. lex præstatione. 7. C. eod. ¶ Fi-
 scus etiam ab omnium vectigalium præstatione immunis
 est, l. locatio. 9. §. fisco, ff. de publicanis. Mercatores tamen,
 qui de fundis fiscalibus mercari consueverunt, nullam im-
 27 munitatem soluedi publici vectigalis vsurpare possunt,
 l. 1. C. de commercijs, & mercatoribus, l. locatio. 9. §. fisco,
 ff. de publicanis. Idem etiam obseruatur in negociatori-
 28 bus, qui ad domum Principis pertinent, d. l. 1. C. de com-
 29 merijs, & mercatoribus. ¶ Non etiam prodest rescriptum
 Principis, quo alicui priuato immunitas à vectigali concef-

26 fa est, l. omnium. 6. C. de vectigal. ¶ Excipiuntur tamen
 27 uicarij, cum sibi rem gerere probabuntur, d. l. 6. ¶ Sed &
 legati gentium pro rebus, quas ex Romano solo ad pro-
 pria deferunt, quæ tamen lege sunt concessæ, vectigal sol-
 uere non tenentur, pro rebus vero quas de locis proprijs
 deferunt vectigal octauarij accipiunt, l. à legatis. 8. C. de ve-
 28 ctigal. Legati vero Apostolici pro omnibus rebus, & ab
 omnibus vectigalibus sunt immunes, per allegata supra li-
 28 2. tit. 6. & infra tit. 25. ¶ De rebus quas pro vsu suo adue-
 hendas sibi mandant Præsides Imperator. Adiuuant Pra-
 sidibus rescriptis, vt quoties quis vnus suos, aut eorum
 29 qui Prouincijs exercitibus præstant, aut procuratores
 suorum vsus sui causa mittat quendam emptorium
 facit libello, qui hodie dicitur, *passaporto*, manu sua subscri-
 30 pio, eumque ad publicanum mittat, vs. si quid amplius,
 quam mandatum est transferat, id municipium sit, l. si pu-
 29 blicanus. 4. §. 1. ff. de public. ¶ Res autem exercitui para-
 tas præstationi vectigalium subijci non placuit, l. locatio. 9.
 30 §. res exercitui, ff. eod. ¶ Præterea pro ijs rebus, quas do-
 mum quis ducit vsu suo, vel ad fisco in ferr, vel exercen-
 di iuris gratia deuehit, nullum vectigal exigendum est, l.
 31 in lege. 203. ff. de verbor. significat. ¶ Quo casu quæsitum
 est, primum quid est, quid esset primum ducere, hinc quid
 esset suo vsu ducere? Et quidem, quod ad primum arti-
 nel, constitutum est, eam domum vnus cuiusque debere
 existimari vbi quisque sedes, ac tabulas haberet, suarum
 que rerum constitutionem fecisset, d. l. 203. & si domus qd-
 32 ducta esset. Mansit enim Roma, biennio toto, in suo con-
 ditione Diuus Paulus Apost. Act. vitan sine, & nemo diceret si-
 bi Roma domum non constituisse, imitatus semper est
 33 Nos, & Abraham, qui quasi peregrinus habitauit in terra,
 nec domum possedit, vt Genes. 9. & c. r. & alios Patriarchas,
 qui in tabernaculis, et hospites, & peregrini habitauerunt, nec
 domos adificauerunt, quia meliorem domum coelestem, &
 ætatem fide certa, ac viua spe expectabant, vt dicit idem
 eorum imitator. Apostolus ad Hebræos 11. Quod idem imi-
 34 tando Christus fecerunt Apostoli Sancti, vt probat Gene-
 brar. lib. 1. Chron. anno mundi 1617: ver. tunc imò tota, &
 vt dicit Card. Bellarm. de æterna felicitate Sancto. lib. 2. c.
 5. Quid autem esset vsu suo, magna fuit dubitatio, & ma-
 35 gis placuit, quod victus sui causa paratum esset, tantum con-
 tineri, d. l. in lege. 203. Itemque de seruientia de ratione qua-
 situm est, qui eorum vsus sui causa parati essent? & Vlpian-
 36 no visum est, eos demum vsus sui causa patrem familias ha-
 bere, qui ad eius corpus tuendum, atque ipsius cultu præ-
 37 stari, destinati que essent, quo in genere actores, cubicula-
 rij, cocij, administratores, atque alij, qui ad eiusmodi vsu-
 38 parati essent, numerarentur, d. l. in lege. 203. ¶ Ad hæc ea-
 rum rerum vectigal, quarum nunquam præstiturum est
 39 præstari non potest, cum distinctione, de qua in l. locatio.
 9. §. earum, ff. de publicanis. Quod si præstari consuetu in-
 40 dulgentia publicanus omiserit, alius exercere non prohibe-
 41 tur, d. §. earum. ¶ Veterana quoque mancipia in commis-
 42 sum non cadunt, l. interdum 16. §. quoties, ff. eod. Sunt autem
 veterana, quæ anno continuo in vbe seruiunt, nouitia
 43 verò mancipia intelliguntur, quæ anno nondum seruiunt,
 44 d. §. quoties. ¶ Sed & serui, qui in fuga sunt, in commissum
 non cadunt, cum sine voluntate domini fines egressi sint,
 ne in potestate seruorum sit, inuitis, vel ignorantibus domi-
 45 nis fugæ se tradendo potestati dominorum se subtrahere,
 dicit. l. 16. §. serui. Quorum exemplum dicendum est de
 animalibus contra Constitutiones Regni Neapolitani, vel
 46 alterius, transeuntibus sua sponte de vno territorio in aliud
 47 inuitis, vel ignorantibus dominis. ¶ Planè si quis per igno-
 rantiam vectigal se non soluisse dicat, non excusatur, d. l. 16.
 48 §. licet. Diui autem fratres rescripserunt, cum quidam non
 per fraudem, sed per errorem in causam commissi incidisset,
 49 vt duplo vectigalis contenti publicani merces restituere-
 50 rent, d. l. 16. §. Diui fratres. ¶ Itaque non imputari debet pu-
 blicano, quod non instruxit transgredientem, d. l. 16. §. Di-
 51 ui quoque. Sed illud constituendum est ne decipiat profi-
 52 terti volentem, d. §. Diui quoque. ¶ Nam & si odiosum, &
 53 conscientiam periculosum sit publicani officium, tamen si
 nihil amplius, quam quod ei constitutum est exigat, in suo
 officio saluus erit, teste Dño apud Luc. & apud Matth. 21.
 54 ¶ Si pp necessitate aduersa te pestatis expositum onus fuerit,
 55 non debet hoc commissio vindicari, d. l. 16. §. si propter. ¶ Si quis
 est professus apud publicanum fuerit, non tamen vectigal

soluerit, hoc concedente publicano, ut solent facere, rescriptum est, res in commissum non cadere, dicta l. 16. §. si quis professus. Comitem enim professionem recitantur, commissum cessat: cum poterit satisfieri fisco ex bonis publicanorum, vel fideiussorum, d. l. 16. §. cum enim. Præterea neque commissum, quod ante quinquennium factum dicitur, si lite res anticipanda est, vindicari potest, neque pro re, quæ in commissi causa cecidit, si ipsa non extat, nec dolo suppressimatur, precium peti potest, l. 2. C. de vectigalibus. 41. Sed & seruus, qui in commissum incidit, si iure manumissus fuerit lite nondum mota, vectigalis nomine compelli, 42. vel vindicari non debet, l. 1. C. de vectigalibus. Etiam si autem, vel minima pars vectigalis nomine non sit soluta, res in commissum incidit, est enim solidum soluendum, et erat autem solidum vectigal octava pars sortis, l. ex præstatione. 7. C. de vectigalibus. l. 2. legatis §. C. eod. Quo loci hodie exiguntur tantum vectigal? Nimirum si Iustus Lipsius, & id solui, quæ ex vectigalibus, demptis tributis, censibus, & alijs pluribus, exigebatur à Romanis, ad tantos milliones ascendisse affirmat. Sine auro Coronario metallis, & alijs, de quibus ipse 43. singulariter disserit. Porro rei, quæ in commissum incidit nomine in rem actio, & aduersus quemuis possessorem competit, l. Imperatoris. 2. ff. de publicanis, l. commissi. 14. ff. eo. Nam quod commissum est, statim desinit esse eius, qui crimen commisit, dominiumque rei vectigalis acquiritur, d. l. 14. Et propterea commissi persequitur, sicut aduersus quemlibet possessorem, sic aduersus hæredem competit, d. l. 14. §. 44. & propter in princ. ff. eod. Quamuis autem regulariter quidem ipsa res, quæ in commissum incidit, vindicari, & vendi possit, interdum tamen eius æstimatio tantum debetur, d. l. 14. & d. l. 8. & l. interdum. 16. in princ. cum seqq. ff. de publicanis. Sic enim rescriptum est, cum seruus, qui actum domini gessisse diceretur, in commissum cecidisset, venire ipsum non debuisse, sed pro viri boni arbitrato æstimationem oportuisset dari, d. l. 16. §. Diui enim, Sic etiam, si quis improffessus seruus fuerit, & aut uxorem Domini corruptisse dicatur, aut aliud grauius quid admisisse, procurator fisci cognoscere debet, & si in his causis seruus compertus sit, æstimari debet, dominoque ad pœnam tradi, d. l. 16. §. iisdem. 46. Seruis autem commissis res peculiare non sunt in eadẽ causa, nisi hoc, quod proprio nomine in causam commissi incidit, d. l. iisdem. Sed & si res communis ob delictum vnius in commissum incidit, partim alteri socio non aufertur, 47. l. 8. in fi. ff. de publicanis. Postremo de commissis, & hoc notandum, quod si res communis vendatur, dominus eam emere non prohibetur, vel per se, vel per suos, vel denique per alios, quibus hoc madauerit, l. cotem. 11. §. eam rem, ff. eod. Hæc & alia plura referuntur in gl. stat. Urbis, vbi sup. & Syntagma commu. opin. loco 12. tit. 25. per totum.

S V M M A R I V M.

- 1 Bona fiscalia nemo potest occupare.
- 2 Bona fiscalia, nec peti, nec obtineri possunt.
- 3 Imperator bona fiscalia proprio Motu concedit.
- 4 Iura Imperij nullo modo concedi possunt, nec legitima de illis debentur.
- 5 Legitima non debetur ex dignitatibus.
- 6 Bona delata in fiscum sunt incorporanda.
- 7 Res fisci occupari nec in alium usum conuerti possunt.
- 8 Palatia & palatia Principum non occupanda.
- 9 Frumenta fisci curanda ne corrumpantur.
- 10 Frumenta fisci quo ordine et oganda.
- 11 Aqua Principis irrigua non prescribitur.
- 12 Aequos Principis subrabens punitur.
- 13 Pecunia Principis mutuo dari non potest.

De administratione, & alienatione rerum fiscalium. Tit. 12.

HVcusque dictum est de rebus fisco acquirendis, & monstrata exactissima Oeconomia fiscalis in rebus omnibus parandis, & thesauris in inmensum coaceruandis, nunc de iisdem rebus administrandis, & alijs nandis est dicendum. Quo loci in primis notandum, nemini licere bona fisco quomodocumque delata occupare, nisi quæ prius literis Principis, alioquin illi à priuatis res

si potest, l. prohibitum. §. C. de iure fisci. Deinde petere bona fisco delata nemini licere, & si petenti concessa sunt, tamen illa concessio, quamvis literis Principis ostensa, vires nullas habet, l. 1. C. de petit. bonor. sublati. l. 2. C. eo. Doct. in l. nec damnosa, C. de precib. Imperat. offit. 25. q. 2. c. nec damnosa. Peregr. de iure fisci, lib. 1. tit. 3. nu. 33. & sequentibus. Si tamen nemine petente Imperator proprio motu alicui ea concessit, valet concessio, d. l. 1. §. si quid autem, gl. & Doct. in d. l. nec damnosa. Quia Motus proprius excludit omnem subreptionis, & obtemperantis importunitatem, c. si Motu proprio, de præben. in 6. Roman. in consilio. 436. Quod indultum. Barbat. in consil. 13. col. 6. lib. 3. Sylua in consil. nu. 20. Abb. & Felin. in c. nonnulli. nu. 43. de rescript. Peregr. vbi sup. num. 37. & seq. Verum si iura imperialia concessa sint, quoniam hæc, nec Motu proprio concedere potest, nec iurciurando præstito alienare, concessio, seu alienatio nullius erit momenti, & poterit successor in Imperio, Regno, seu Principatu illas reuocare, l. idem Iulianus, §. fin. ff. de legat. 1. c. intellectu. 33. de iurciurando, ca. Abbate sacre, de re iudic. in 6. c. 1. de donatio. las. in consil. 1. lib. 1. Cardin. in consil. 137. nu. 8. Castren. in consil. 70. nu. 7. lib. 1. Bal. in c. 1. §. sed diuersum in notabili 6. de alienat. & in c. licet causam, de probat. & in tit. de pace Constantie in verb. successor. Specul. de instrument. edit. §. 1. nunc autem, ver. quid si Imperator, vel Rex, & ibi Bal. in addit. ver. quid si Rex. Oltrad. in consil. 114. eleganter, col. vlt. Socin. sen. in consil. 4. lib. 3. ver. nam Princeps, & in consil. 7. lib. 3. Roland. in consil. 1. nu. 110. lib. 2. & in consil. 2. lib. 1. Menoch. in consil. 20. & casu 559. de arbitr. Natta in consil. 636. Decian. in consil. 23. lib. 1. Cephal. in consil. 539. Peregr. de iure fisci, lib. 1. tit. 3. num. 8. 62. 70. & 74. Ofasch. decif. 101. nu. 13. Surd. in consil. 110. nu. 62. Molin. de Hispan. primogen. lib. 1. ca. 10. Doctores omnes in d. cap. intellectu, de iurciurando, Iura enim Imperij, Regni, Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Baronie, & cuiuscumque dignitatis nullo modo diminui, concedi, vel alienari possunt per Imperatorem, Regem, Ducem, Marchionem, Comitem, Baronem, vel alterius dignitatis decoratum in præiudicium successorum, vt dicitur omnes citati Doctores. Quod est adeo verum, vt nec legitima de quibusuis dignitatibus, ne in illarum proprietate in aliquo etiam minimo minuantur, detrahi possit. Camerat. in repet. c. Imperialem. §. præterea ducaus fol. 828. & sequ. Afflic. ibidem. in princ. num. 17. Canonistæ omnes in c. huc, de voto. Francif. Soubesq. in Comment. feud. par. 13. num. 157. Mozzius, de feudis, tit. de natur. feud. nu. 107. in fin. Schard. de feudis, par. 7. de success. in saculo. c. 5. q. 4. nu. 54. & seq. Felin. in c. prudentiam, nu. 7. de offic. delegati. Lauden. de primogenitura, col. 7. Tiraquel. de iure primogenio. q. 4. nu. 66. q. 5. nu. 2. q. 51. & 55. Capyc. decif. 2. Abbas in consil. 12. Vt clare, & c. nu. 3. lib. 1. & consil. 3. Nitar. nu. 4. lib. 2. Castren. in consil. 179. In causa. nu. 1. 3. & 6. part. 1. Curt. iun. in consil. 21. nu. 11. Guido Papeus in consil. 131. & 140. Rubeus Alex. in consilio 33. nu. 8. Riminali. iun. in consil. 9. nu. 137. Zabarel. in consil. 64. in fine. Dec. in consil. 269. Consultus nume. 11. & 12. Paris. in consil. 17. ex lectura, num. 29. & 30. lib. 2. Cephal. consil. 3. Menoch. consil. 104. nu. 14. & in consil. 104. nu. 24. Bursart. in consil. 132. omnes ferè per glo. in d. c. licet, de voto. Molin. de Hispanor. primogenijs, ca. 11. lib. 1. col. antepenult. concedunt bene, quod alijs fratribus primogenitus feudi, & dignitatis possessor ex fructibus feudi debeat præstare necessaria, quæ vitam militiam appellans, & hanc sententiam refert, & sequitur Rosenthal. de feudis, c. 7. conclus. 13. num. 2. & 3. & c. 9. conclus. 55. nu. 11. alias Imperia, Regna, Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Baronie, dignitates, & primogenituræ omnes breui tempore ad nihilum reducerentur, quod non est ferendum, vt notant omnes supra citati Doctores. Bona autem delata fisco ritè, atque solemniter per Comitem rerum priuatarum, deinde per rationales in singulis quibuscumque Prouincijs commorantes incorporanda sunt: diligenti stylo sigillatim omnibus præscriptis, & titulo, quo fisco accesserunt, publica testificatione proposito, l. si quando. 3. C. de bonis vacant. l. si vacantia. §. C. eodem. Res in super fisci, horreaque à priuatis usurpari non debent, nec ad alios vsus, quam quibus deputatæ sunt, transferri, lege vltima, C. de conditis in publicis. horreis, leg. frumenta, §. C. de susceptor. l. vsus aquæ. §. C. de fundis rei priuatæ, leg. si quis. 9. C. de muriculis, & per ea, quæ adducta sunt supra titul. nono. in fine.

Pecus

8 † Pecus itaque alienum in pascua Principis, vel fisci immit-
 ti non debet l. 1. C. de fundis, & saltibus rei dominicae. Aed-
 desque Principis, in clytaq. Palatia ab omni priuatoru vfu,
 & communi habitatione excipiuntur l. 1. C. de palatijs, &
 9 domibus dominicis. † Præterea ne frumenta fisci corrup-
 pantur, vel pereant, ad curam Præsidis provinciae spectat,
 10 vt mundentur leg. 2. C. de conditis in publicis horreis. † In
 expendendis autem, vel erogandis ijs illud obseruandum,
 vt prius vetera, quam noua frumenta expendantur: nisi
 forte vetera corrupta sunt: tunc enim eis noua miscenda
 sunt, quorum adiectione corruptio velata damna non sit
 fisco leg. 1. C. eod. & tamen in Vrbe, in qua lex ista creditur
 promulgata displicuit quædam similis mixta frumenti
 erogatio facta populo, qui hac lege existente, iniuste excla-
 mabat ignarus huius legis, gnari enim quiete tolerabant.
 Tamen ad conseruandam populi sanitatem, quæ optimo
 Principi semper cordi fuit, non tempore estiuo, sed hye-
 11 mali talis frumenti erogatio est facienda. † A qua etiam,
 quæ ad irrigandos Principis, vel fisci agros pertinet, tem-
 poris præscriptione submota recuperari iubetur leg. vñs
 12 5. C. de fundis rei privatae. † De equis Principis subtractis
 peculiaris poena statuitur in lege prima C. de grege domi-
 13 nico. † Principis pecunia mutuo dari sine Principis autho-
 ritate prohibetur lege prima C. de his, qui ex publico lege
 secunda C. eodem, & lege prima C. de his, quæ ex publica
 collatione. Nemo enim de illa disporre potest, nec solu-
 do ipsius Principis creditoribus sine mandato Principis.
 Bald. in rubr. C. de constitut. pecunia, vbi citat Bartol. in
 lege prima §. hæc verba ff. ne ius fiat ei Sygismundus Lo-
 fred. in consil. 36. numero 13. de hac re Decianus libro 82.
 tracta. crim. capitulo 28. & Mastillus in tractat. de magi-
 stratib. libro 6. capitulo 8. numero 71. & sequen. & genera-
 liter de fisci officialibus agit Peregrinus in tractatu de iure
 fisci lib. 5. tit. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Res fisci sub lista distrabi non possunt.
- 2 Res fisci obligata, vel cum alio communis distrabi pos-
 sunt.
- 3 Res fisco vindicata distrabi non possunt.
- 4 Rebus fisci in vendendis, quod precium attendendum.
- 5 Rebus fisci in vendendis, quid facere debeat procurator.
- 6 Venditionem à se factam fiscus non reuocat.
- 7 Dominionum rerum fiscalium non transit ad emptorem precio
 non soluto.
- 8 Dominionum rerum fiscalium donatarum transit ad donatarios.
- 9 Res quedam fiscales distrabi prohibentur.
- 10 Res fisci vendita, vel locata alteri pro conditione meliori ven-
 di, vel locari potest, limitatur.
- 11 Emptor, vel conductor prior licitatione superatus augmentum
 offerens rem retinet, limitatur.
- 12 Donatio Principis in præiudicium conductoris subsistit.
- 13 Emptor fisci potest res emptas alienare, limitatur.
- 14 Seruos fiscales emptor manumittere potest.
- 15 Emptor rerum fiscalium ab alijs non potest conueniri.
- 16 Tributum prædy distracti, quis soluat.
- 17 Fructus medij temporis ad quem spectent.
- 18 Emptor honorum vacantium actiones excipit, qua contra defun-
 ctum competunt, limitatur.

De venditione, & alienatione rerum fiscalium.
 Titulus 13.

1 **D**E rebus † fisci vendendis notandum est, quod res,
 quæ in controuersia sunt, distrabi non debent lege
 2 res quæ in princip. ff. de iure fisci. † Res tamen pi-
 gnori alijs obligata distrabi non prohibentur, ira tamen,
 vt creditores ex eo quod superfluum est, præstentur in-
 demnes dicta lege res, quæ 2. §. 1. Peregrinus in tracta. de
 iure fisci libro 6. titulo 4. numero 3. Res quoque fisco cum
 alio communis in solidum à procuratore fisci distrabi po-
 test, parte tamen precij socio restituta lege prima C. de
 venditio. rerum fiscal. lege secunda, C. de commun. rerum
 æquum tamen est, vt dicit Bald. in d. l. 2. vt fiscus id non fa-
 ciat irrequisito consorte, vt si ille tantumdem offerat quan-
 tum alius, præferatur argum. leg. 1. ff. de privilegijs credit,

sequitur Tiraquel. de retract. lignagier. §. 1. glo. 18. numero
 7. ampliatur, & declaratur per Peregrinum vbi supra nu-
 mero 23. & sub numero 43. ampliatur id procedere etiam
 si pars consortis esset fideicommissio aliquo subiecta cum
 distinctione tamen temporis acquisiti iuris fisci in re, vt
 3 ibi † Bonorum fisco vindicatorum actores à procurato-
 re vendi non possunt: & si venditi sunt, venditio irrita con-
 stituitur, nisi fideicommissi autoritas interuenerit l. bonorum
 octauo ff. de iure fisci leg. ne procuratoribus 30. leg. aufer.
 4 40. §. actores ff. eodem. † In vendendis autem rebus fisci
 non respiciendum est ad precium, quo fiscus res emit, sed
 quo nunc æstimatur lege non intelligitur tertio §. Diui ff.
 eodem. Sicut enim diligenti cultura prædiorum am-
 phantur, ita si negligentius habita sint, minui ea necesse est
 d. §. Diui Peregrinus vbi supra numero 8. versic. intellige.
 5 † Præterea in vendendis rebus fiscalibus, & in venditioni-
 bus ipsis celebrandis fides, & diligentia à procuratore exi-
 gitur d. §. Diui, & in vendendis rebus debitorum fiscalium
 vt suis requiritur primum quod adfit debitum, pro quo
 fiscus vendit, alioquin deficeret venditionis causa, & ven-
 ditio esset penitus inualida, vt latè per Iaso. in l. si non sor-
 tem §. si certum ff. de condict. in deb. Deinde quod debitor
 fuerit interpellatus, & in solutione cessauerit gloss. in leg. 1.
 C. si propter public. pensit. & est casus in l. 2. & 3. C. eodem
 leg. fina. C. eodem leg. quæcunque C. de fide instrum. to.
 Alexand. in consil. 31. numero quarto libro quinto. Postre-
 mo quod bona fide, procuratore fisci præsentate, precio iu-
 sto, ac præsentate fiant per publicas subhastationes. Bartol. in
 leg. prima C. de fide instrumentorum le. secunda C. si pro-
 pter publi. pensit. leg. prima C. de præscript. triginta anno-
 rum. Soccin. in consil. 46. numero 17. lib. 4. leg. si tempora vbi
 gloss. C. de fide instrument. & Doctor. Bartol. in l. Lucius ff.
 ad municipal. d. §. Diui leg. si minori C. de iure fisci cum a-
 lijs citatis per Peregrinum in tracta. de iure fisci lib. 6. titu.
 6 4. numero quarto, & sequentibus. † Et si autem fiscus, vel
 Imperator, quod semel vendidit, regulariter quidem re-
 uocare non possit leg. secunda C. ne fiscus rem, quam ven-
 didit eumcat leg. prima C. eodem l. hi quibus 6. C. de fun-
 dis patrimon. leg. si curator. §. §. ff. de iure fisci leg. fundi
 4. C. de fund. patrimo. leg. 1. C. de fundis rei priuate leg. eos
 qui 4. C. de diuersis prædijs Urbanis leg. si quis 5. C. eodem
 7 leg. prædia 5. C. de locat. prædior. Ciuil. † Tamen nisi
 precium fuerit solutum, rei dominium ad emptorem non trã-
 fit leg. si curator §. 1. ff. de iure fisci l. 1. & l. si instrum-
 ta C. de fide instrumentor. lib. 10. l. 1. C. ne fiscus, & ibi glo-
 sã. & Bart. & alij Doctores idem Bart. & latè Ias. in l. nu.
 18. ff. de offic. procur. Cæsaris concludens communiter ven-
 ditionem fisci valere habita fide de precio quoad obligati-
 onem emptoris, non quoad translauonem dominij: &
 id explicitè voluerunt gloss. Bald. & Salyc. in leg. cum ven-
 dente C. vbi causæ fiscales. Et si fiscus in venditione fuerit
 læsus vltra dimidiam iusti precij remotum etiam dolo, vel
 fraude, erit ei subueniendum glo. & Bartol. in leg. 1. ff. de iu-
 re fisci, & est tex. in l. 3. & in l. ratas C. de rescindenda ven-
 dit. Nisi fortè illa facta fuerit per subhastationem publi-
 cam, vt voluit Angel. de Perusio in l. 1. C. de prædi. cur. lib.
 10. Fulgos. & Angel. in l. 1. C. de præscrip. 30. anno. Alciatus
 in consil. 12. libro 8. secundum Venetam impressionem, quia
 subhastatio probat iustum precium authent. hoc ius porre-
 ctum C. de sacrosanct. Eccles. Bald. in consilio 103. Querit-
 ur lege si seruus ff. de condict. furtiua lege tertia ff. de in-
 diem adiect. Ias. in lege, qui Romæ §. cohæredes ff. de ver-
 borum obligatio. † In donatione verò facta à Principe, in
 8 qua precium non desideratur continuo dominium in do-
 natarium transfertur lege hi quibus 6. C. de fundis patri-
 mo. Sed & quedam res fiscales distrabi prohibentur, qui-
 bus distractis nihil agitur, vt paulo superius exemplo acto-
 rum ostensum est sub nu. 3. & in titu. præcedenti sub nu. 4.
 9 † Cuius generis et sunt fundi patrimoniales, siue fisci limi-
 trophi, & saltuenses per tractum orientis positi, quos ad
 ius priuatum transferre licet l. possessores 12. l. nulli 13. C.
 10 de fundis patrimo. † Præterea re fisci vedita, vel locata in-
 tra certum tempus meliore cõditione allata, licet fisco rem
 priori auferre, & posteriori, qui conditionem obtulit me-
 liorem addicere lege Lucius 21. §. fina. ff. ad municipal. l. 1.
 C. de vendendis rebus ciuitatis l. si tempora 4. C. de fide in-
 strum. & iure hære. Quod priuilegium alijs reb. publicis,
 vel Ciuitatibus non datur. Sed nec rebus Principis patri-
 monia-

monialibus venditis locum habet, l. prædia. 5. C. de locat. prædiorum ciuil. l. quicumque. 3. C. de fundis patrimonialibus. † Permittitur etiam priori ad certum tempus emptori, vel conductori, qui licitatione superatus est, augmentum offerendo rem retinere, l. prædia. 5. §. penultimo. C. de locat. prædiorum ciuil. l. congruit. 4. C. eodem. Sed si tempora adiectioni præstituta sint transacta, non erit locus offerendo conditionem meliorare, & ab emptore, vel conductore auferre, l. si tempora. 4. C. de fide instrumentorum, & iure hæstæ, l. secunda, C. de vendit. rer. Ciuitar.

12 † Si quis non perpetuo iure, sed ad tempus prædium fisci conduxerit, valebit eius donatio ab Imperatore facta alijs non obstante eo, quod alius prædium istud conduxerit, dicta leg. 5. §. sanè si quis, C. de locat. prædiorum ciuil. † Porro is, qui rem ab Imperatore, seu fisco bona fide comparauit, eius rei alienandæ potestatem habet, exceptis bonis feudalibus, l. hi, quibus 6. C. de fundis patrimon. huc con-

14 ferunt citata in tit. precedenti sub numer. 4. † Manumittendi quoque seruos fiscales, quos comparauit, potestas illi non est interdicta, l. possessores. 12. in fine, C. eod.

15 † Præterea privilegium habet is, qui ab Imperatore, seu fisco comparauit, ne eius rei nomine ab alio conueniri possit, sed datur hoc casu intra quadriennium actio aduersus authorem, Principem puta, vel fiscum, leg. 2. cum l. sequen. C. de quadrienn. præscript. † Prædijs autem à fisco distractis, præteriti temporis tributum eorundem prædiorum emptorem spectare placuit, l. prædijs. 36. ff. de iur. re fisci. † Si prior possessor licitatione victus sit, fructus medij temporis puto ad ipsum pertinere, l. vltima, ff. eodem. Ius autem creditorum, quibus res à fisco alienata pignori obligata est proponitur in l. res, quæ. 22. §. 1. ff. de iur. re fisci. † Sed & qui bona vacantia à fisco comparauit, debet actiones, quæ eodem defunctum competebant, excipere, l. cum, qui. 41. ff. eodem. Nisi fortè fisco aduersus defunctum aliqua competijt actio: hæc enim tanquam confusione sublata, aduersus emptorem danda non est, leg. si quis. 6. C. de fide instrumentorum, & iure hæstæ. Nisi fortè præteriti temporis tributum fisco debeatur, l. prædijs. 36. ff. de iure fisci.

S V M M A R I V M.

- 1 Res fisci minoribus 25. annis non sunt locanda.
- 2 Palatinis
- 3 Militibus } Res fisci non sunt locanda.
- 4 Curialibus }
- 5 Conductores veteres, vel noui an præferendi.
- 6 Pensio eadem semper soluenda non augenda.
- 7 Periculo officij locantis locantur res fiscales.
- 8 Conductores fiscales cautione præstant, limitatur.
- 9 Amouendum nihil de conducto fiscali fundo.
- 10 Donari potest fundus emphyteuticus.
- 11 Aqua vsus penes emphyteutam manet.
- 12 Aqua pro modo non ultra utenda.
- 13 Pensiones non soluens cadit à iure suo.
- 14 Canonem non soluens cadit à iure suo.
- 15 Arbitrium substituit iura certa.
- 16 Minor non soluens Canonem excusatur.
- 17 Emptio dempto Canone non valet, limitatur.
- 18 Princeps Canonem, & pensionem potest remittere.
- 19 Scerilitas non excusat a Canone.
- 20 Solutio, & per partes fieri potest.
- 21 Emptores fiscalium prædiorum non possunt expellere Colonos.
- 22 Conductor inuitus locatione finita, non potest in ea retineri.
- 23 Principes sunt Dei ministri.

De locatione, & iure emphyteutico rerum fiscalium. Tit. 14.

DE † rebus fisci locandis, vel iure emphyteutico concedendis sciendum, quod minoribus viginti quinque annis, neque sanctus, neque veltigal locanda sunt, ne aduersus ea beneficio trantur gratis, l. in fraudem. 4. ff. de iure fisci. Maiores tamen, & si filij familias sint conducti, & obligantur, l. 3. §. vnde Iulianus, ff. ad Macedonianum, & id secundum iuris regulas, l. filius familias, ff. de

actio, & obligat. l. tam ex contractibus, ff. de iudicijs. Verūstantibus vbique locorum statutis exigentibus certam formam in contractibus filiorum familia non seruata puto, quod non obligabuntur. Mulieres quoque veltigalia conducere prohibentur, Alberic. in l. adeo, in princip. ff. pro socio, sequitur Mart. de Lande, in tract. de fisco, quaest. 196.

2 † Palatini quoque res Principis, vel fisci, neque per se, neque per alium conducere possunt, l. 1. C. quib. ad conduct. prædior. fiscal. Quod & de militibus, & de curialibus est intelligendum, d. l. 1. item & de fisci debitoribus, seu relictatoribus, nisi data cautione de soluendo debita antea contracta, l. licitatio. §. licitatores, ff. de publica. idem & de tutoribus, & curatoribus, qui rationem tutelæ, & curæ administratæ non reddiderunt, l. 1. C. de tutor. & curator. l. 1. §. tutores, & vbique glo. & Doctor. ff. ad leg. Cornel. de falsis. † De veteribus conductoribus, & nouis, vtrius potius sint locanda ambo parem conditionem offerentibus dictum est supra in tit. præceden. Duobus verò eandem vocem in licitatione emittentibus, veteri conductori assentiendum. Ang. in l. 1. C. de fide instrum. & hæstæ lib. 10 si ambo noui sint, denno spbhastatio est facienda. † De mercede autem, seu pensione conductionis illud cauetur in iure, ne in pascuis, salibusque rei patrimonialis, vel fiscalis locandis pensione licitatione augeatur, sed vt antiqua maneat, l. 1. C. de pascuis publicis. Neque ob meliorationes emphyteutæ pensio, siue Canon illi augeatur, l. 2. C. de fundis rei priuatæ, l. si quis. 16. C. de omni agro deserto. † Locantur autem res fiscales periculo locantis officij, vt si conductor, eiusve fideiussor solvendo non sint, officium è suis facultatibus damnnum hoc fisco præstet, leg. 1. C. de locat. prædior. ciuilium, l. quicumque 7. in fine, C. de fund. patrimon. † Cautio autem à conductore fisco præstanda est, si quidem locupletis sit, sub hypotheca bonorum suorum, sin vetò locuples non sit, datis fideiussoribus idoneis, dict. l. 1. & dict. l. 7.

7 † Nihil autem ex fundo fiscali conductor transferre potest, l. in fraudem 4. §. conductor, ff. de iure fisci. † Si quis verò fundos emphyteutici iuris salua lege fisci, quamuis citra iudicis auctoritatem donauerit, valet id, quod actum est, dummodo suis quibusque temporibus ea, quæ fisco pensitanda sunt, represententur, l. 1. C. de fundis patrimonial. gloss. in verbo alij vendere in l. final. C. de iure emphyteut. Aret. in consil. 41. numero 1. Natra in consil. 516. numero 2. Corn. in consil. 166. numero 29. lib. 2. Clarus in §. emphyteut. quaest. 15. Capolla consil. 8. Berons in consilio 128. numero 1. lib. 1. Sed donatarius, antequam donatæ rei possessionem capiat, debet à Domino petere inuestituram de re emphyteutica sibi donata. Alex. & alij in l. si domus, §. fin. numero 6 ff. de legatis 1. & in consil. 189. numero 13. lib. 2. Aret. d. consil. 41. numero 6. Ruin. in consil. 161. num. 22. lib. 4. in consil. 143. numero 10. lib. 1. Guido Papetus decis. 46. Berous in consil. 120. num. 5. & d. consil. 128. num. 7. lib. 1. Clarus d. quaest. 15. † De vsu aquæ illud cauetur, vt aquarum ius, potestaque penes emphyteuticis permaneat, tantumque ex ijs Colonis imperiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt, leg. 1. C. de mancipijs, & Colon. patrimonialibus. † Pro modo autem superflua irrigationis, quam vltra culturas suas usurparint, emphyteuticarijs possessoribus pensiones, accessionesque præbeant, d. l. 1. † Illud etiam peculiare est in ijs, qui prædia ab Imperatore, vel à fisco acceperunt, si pensionem aliquot annis non soluerint, iure suo cadant, l. fundi. 4. in fine, C. de fundis patrimonial. l. 2. §. si quis, C. de fundis rei priuatæ, † Vel non soluerint Canonem per biennium, l. 2. C. de iure emphyt. auth. qui rem, C. de sacros. Eccles. c. non potuit, de locati. & alij citati per Corbul. de cau

13 sa pñcipalis ob non solutū Canonē. † Hæc iura certa cōturbantur Doct. citati à Corbulo per totā illā causam, quā ad nihilum reduxerunt arbitraria Tribunalia. † Excusantur tamen minores ætate, l. 2. C. de fundis patrimon. † Si qs autem dempto Canone prædiū cōparauerit, ipso iure nō valet, quod antè est; & is, qui ita comparauit, precium cum prædio perdit, nisi fortè Princeps dictum pactū cōfirmauerit, l. nemo. 7. C. de fundis rei priuatæ, l. si quis 5. C. de dineris prædijs Vrbanis, l. 1. C. sine censu, vel reliquis, l. 2. & 3. C. eod. Et quod si Princeps pactum confirmauerit subsistat, pbatur auctore Accur. in l. ius emphy. 11. C. de fundis patrimon. † Sed & si Princeps pñcipū patrimoniale donauerit, vel pensionem remiserit, non soluens Canonem prædio non

non privatur, l. prædia §. §. sanè quia, C. de locat. præd. ci-
 17 mil. † Planè si causetur emphyteuta sterilitatem prædij,
 excusatio eius nonnulla est, l. quicunq; 3. vbi Accursius,
 18 C. de fundis patrimon. † Per partes tamen solutiones face-
 re non prohibentur, l. placuit 4. C. de collat. fundo. patri-
 19 mon. † Porro notandum peculiare in ijs, qui prædia ab Im-
 peratore, vel fisco compararunt, quod veteres colonos ex-
 pellere non possunt, l. cognovimus 3. C. de mancipijs, & co-
 20 lonis patrimon. † Postremo observandum, quod si iure lo-
 cationis tempore conductor inuitus in conductione reti-
 neri non potest, per ea quæ dicta sunt supra in tit. 11. Ve-
 rum tribus concurrentibus pro eodem precio reconduce-
 re tenetur. Primo si proximo tempore præstito condue-
 rit. Secundo si maxime superlucratu fuerit, tertio si post
 futuro tempore conductores non reperiantur, leg. corcordi
 ferro, §. qui maximos, vbi Castren. ff. de publican. Bald. in
 l. 1. col. 2. C. de hæred. vend. alias reconducere non tenetur,
 l. licitatio §. 1. ff. de public. Barr. & Doctor. m. d. §. qui maxi-
 mos, idem erit si superuenerit bellum, seu pestis. Boetius in
 21 de off. 249. nu. 2. † Et quamuis tot, & tanta habeant, aciant
 interim Principes omnes, si comparentur ad Deum, non
 esse dominos, sed munitos, aut economos, aut villicos.
 Nam in psalm. 23. dicitur. Domini est terra, & plenitudo
 eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. & psal-
 mo 49. Mea sunt omnes terræ sylvarum, iumentorum, & pec-
 22 tribus, & boues, si esuriero, non dicam tibi: meus est enim
 orbis terrarum, & plenitudo eius: & apud Aggeum dicit
 Deus; meum est argentum, & mecum est aurum, & in 1. Pa-
 23 salipom. c. 19. Dauid id bene cognoscens dicit ad Deum:
 Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria: cum
 24 cta enim quæ in cælo sunt, & in terra ita sunt: vnum Do-
 mine Regnum, & tu es super omnes Principes: tuæ diuiti-
 25 æ & tua est gloria: tu dominaris omnium, & ideo debent
 & Principes vt ministri, vt economi, vt villici Dei ratio-
 nem reddere suæ villicationis, vt apud Lucam cap. 16. &
 vt constat infra tit. 16. nu. 10.

S V M M A R I V M.

- 1 Fiscus in bonis debitoris sui habet tacitam hypothecam.
- 2 Sententia iniusta contra fiscum sine appellatione retractatur.
- 3 Acta & instrumenta contra fiscum non sunt edenda.
- 4 Fiscus actorum exempla edit sub conditione de qua ibi.
- 5 Respondere licet contra fiscum in dubijs questionibus.
- 6 Fiscus non tenetur ultra simplicium, & se ultra præmissum fit.
- 7 Agente fisco reus cogitur edere acta.
- 8 Fiscus succedens privato an suo iure utatur.
- 9 Vsuræ fiscales quando debeantur.
- 10 Privilegium fisci Casari, & Augustæ compertio.
- 11 Privilegium fisci nulla Civitas habet.
- 12 Privilegium fisci vniuersi fisci successor.
- 13 Principium vestis Adam nobis ostendit, & Noema perfe-
cit.
- 14 Vestitus Casaris non est à privatis imitandus.
- 15 Vestitus Casaris in privatis officinis non sufficiens, nec à
privatis donandus, & quare.

De Privilegijs fisci, & vestitu Casaris.

Tit. 15.

1 **S**uper sunt nonnulla de privilegijs fisci, & Imperatoris.
 † Sunt autem privilegia fisci, quod habeat tacitum
 pignus in bonis debitoris sui, & cæteris creditoribus
 præferatur, de qua re supra libro 2. tit. 56. copiosius dicta
 2 fuit. † Sententia quoque contra fiscum lata etiam sine ap-
 pellatione intra triennium potest retractari, l. C. de sen-
 tent. contra fiscum, & vt supra libro 2. tit. 48. dictum est.
 3 † Præterea neque instrumenta, neque acta à quoquam ad-
 uersus fiscum edi oportet, l. in fraudem 45. §. neque instru-
 4 menta, ff. de iure fisci. † Et ipse fiscus actorum suorum exem-
 pla hac conditione edit, vt ne is, cui describendi sit pote-
 ras, adnerus se, vel reipublicam his actis utatur: de quo
 5 causæ cadat. d. §. neque instrumenta. † Planè non delinquit
 is, qui in dubijs quæstionibus contra fiscum facillè respon-
 6 dit, l. non pntat. 10. ff. de iure fisci. † Illud etiam peculiare
 in fisco est, quod ultra simplicium euictionis nomine non tes-

neatur, quamuis procurator eius duplum, vel triplū pro-
 miserit, l. si curator §. ff. eod. Peregrinus in tract. de iure fi-
 sci, libro 6. tit. 1. † Sed & fisco agente cogitur reus edere in-
 strumentum, l. 2. §. 1. ff. eod. Sunt & alia plura privilegia fisci
 8 sim in toto opere suis subiecta locis. † Illud tamen hodie
 co notandum, quod fiscus succedens in ius privati, priuati
 iure pro anterioribus suæ successionis temporibus utatur
 postea quam autem successerit, tum demum privilegia
 suum habet, l. fisco 6. ff. de iure fisci. In dubio enim fisco
 utitur iure privati, & consequenter ius communi, nisi in
 casu subiecto reperiantur specialiter privilegia, ad quos
 ff. de compensatio. l. com. vltioe. ff. de pignoribus, & de con-
 tractu, C. de resco. d. vendit. kuitas, ff. de iure fisci, l. in
 6. de vltis fiscalibus, l. vbi. vbi. Bald. & l. de conducto, lib. 10.
 Civit. in l. 1. C. de petit. hæred. Archip. in consil. 101. Felgof-
 si. in consil. 126. Natta in consil. 500. num. 6. Guido Papafus
 de off. 336. Quamobrem cum quæritur an fisco sit privi-
 legiatu, nec expressè eorum inueniatur, in dubio est pro-
 nunciandum contra fiscum, per textum in non pntat. de iure
 fisci, quem ita intellexit Decius in l. an ambiguis, ff. de re-
 gis. iuris, & in eubr. de indicij. in 2. lectura. & in c. ex litte-
 10 ris, de probationibus col. 3. Ripa in l. 1. num. 4. ff. de iura-
 trimon. & in l. si debitor, numer. 7. ff. de pignorib. Didacus
 variat. resolut. lib. 10. r. 6. numer. 1. Caballin. de eubr. §. 31.
 num. 107. Hinc est, quod consonat præmissis, quod gene-
 ralis dispositio omnes casus, & personas in huiusmodi privi-
 legiatas, si in eorum non sint specialiter privilegiate, d.
 in fraudem, §. fin. vbi Bald. ff. de testam. in l. 1. Decius
 in consil. 725. col. vlt. & ita in terminis fisci acquirit idē De-
 cius in consil. 531. num. 3. † Exinde vltus patet fiscales, &
 si breuiores debebantur, ex quo conuenit certum de debito-
 rem, & confiteamur, l. fisco 3. C. de doli libus vltis, lege
 cum quidam 17. §. si debitores, ff. de vltis, l. fisco 6. vbi &
 quidem, ff. de iure fisci. An in privilegio rariè rescriptum
 est: obtinuit tamen exinde privilegio esse locum, ex quo
 inter nomina debitorum retatum nomen est, dicta l. 6. §. at
 in, l. non intelligitur §. §. si potest, ff. eod. l. 2. C. de fiscalibus
 vltis. Ideo & ipse vltus præstat per eum cui succed-
 10 sit alij, debitas, d. l. 6. §. fin. ff. de iure fisci, leg. bene 3. C. de qua-
 driennij præscriptio. † Simile tamen privilegium fisco mil-
 11 la subdita Civitas habet, nisi nominatim ad alium à Principi-
 2 pe datum sit, simile 10. ff. ad municipalia, Lucius 23. §. fin. &
 ff. eod. Nec minus iura fiscalia. Bald. in l. 1. num. 8. C. de hæ-
 redit. vend. Bart. in l. 1. C. de bonis vacan. lib. 10. & in l. item
 veniunt. §. ait Senatus ff. de pet. hæred. & propterea non
 12 habet privilegium tacite hypothecæ, Bald. in l. 2. C. quibus
 casib. pign. Cephal. in consil. 317. numer. 28. Sed si alium
 cõcessum Castrum, seu Civitas eum: mero, & mixto imp-
 13 rio, an videantur concessa iura fiscalia, pro negativa adest
 Afflictus in c. 1. in verbo condemnatorum num. 39. in ritus.
 Quæ sint Regalia, controuertitur, & distinguitur, & contri-
 distinctione, & negatiuè, & affirmatiuè resoluitur apud
 Peregr. in tract. de iure fisci, libro 2. tit. 2. nu. 72. & sequen-
 12 tibus. † Is verò, qui in locum fisci successit, si i quoq; privi-
 uilegio utitur in bonis debitoris, l. in fraudem 45. §. qui pro-
 ff. de iure fisci, & probatum fuit supra lib. 2. tit. 56. §. quod
 que qui debitoris fisci adiit hæreditatem, privilegijs fisci
 13 ceptit subiectus esse, l. eum qui 35. ff. de iure fisci. Pertinet
 etiam hic quæ de vestitu Casaris hæbetur in iure. † Quo-
 loci in primis est prænotandum speculum quoddam ve-
 stis humano generi ab Adam primo parente monstratū
 cum primum solus fisci in eis, deinde pellicis, se cooperuit,
 e quo Noema foror Iubalis, Iabelis, & Tubal Cain inge-
 niosa scæmina, de qua Genes. 4. inuenit sacrificium, & tex-
 turam, lanam in filo traxit, & linum, & pannum texuit,
 quo vestes postea contextæ, & confutæ sunt anno mundi
 874. non autem Arannes, vt Poeta fabulantur: Deinde no-
 tandum est, quod habitus Magistratus debet esse hono-
 stus, & venerabilis cum maiestate cum Regem, seu Principi-
 pem suum representet, huius pluribus: ibi salua maiestate
 Imperij sui, ff. de iustit. & iure, Lucas de Penna in rubr. de
 apparitor. præfec. vrb. lib. 12. & in rubr. de legatio. numero
 22 lib. 12. Valer. Max. libro 2. c. 5. in princip. Medin. de ma-
 iestate Principis in princ. num. 26. Bound. lib. 1. polit. cap. 3.
 numer. 44. litera G. & Aristoteles Alexandrum Magnum
 admonuit, vt habitum regalem Imperii indueret. & Sene-
 ca vxo-

ea uxori Neronis, induit te delicate, (dicebat) charissima non propter te, sed propter honorem Imperij, ad quod facit 21. q. 4. c. 1. ibi. non propter necessitatem, cum similibus relatis per Specul. libr. 1. par. 4. tit. de advocato. §. sequitur videre de vestibus, num. 1. & sequen. Debet ideo vestis esse conveniens statui, ordini, & officio. I. sed si quid, §. mancipiorum, ubi Florian. ff. de usufr. l. 1. C. nulli licere, libro 11. c. Deus quis, de vita, & honest. cler. 21. q. 1. c. 2. & sequen. cum vestis ipsa officium ostendat, litem apud Labeonem, §. si quis virgines, & ibi Alex. ff. de iniurijs, Abbas in c. si vero, §. 2. de sentent. excomm. Unde apud Romanos Rex purpura induebatur, miles clamide, sacerdos stola, advocatus toga, Monachus cuculla, & Prætor, siue Senatus Laticlaui, ut apud Vuollsanlaz in comment. Reipublicæ Romana, libro 8. cap. 4. aliosque historiarum scriptores habetur. & hic habitus perseveravit vsque ad Imperatorem Alexandrum, de quo in I. Rufinus, C. de testam. militan. & Iustini temporibus cessavit, eiusque loco prostegmate sue dignitatis cingulo vsi sunt. §. vetus igitur. verfic. quia verò

14 competens. Auth. de iudicibus, inde varius fuit. † Reman sit tamen Imperatoris purpura, cum constitutione ne à priuatis vestitus Cæsaris imitetur, leg. 1. C. de vestibus holoberris, l. secunda, l. vellera 3. l. temperent. & l. vit. C. eodem.

15 † Nec in priuatorum officinis est conficiendus, nec ei à priuatis est donandus, l. 1. C. nulli licere. Timore enim vestis maleficæ donatæ prohibetur vestis à priuatis Cæsari donari, ne ita vt Hercules miserè maleficio vestis insito occidatur. Sed & lege Oppia in ardore belli Punici vestitus, & ornatus muliebris fuit temperatus, vt posset Respublica suppetias ex Ciuibus pro sustinendo bello habere: pro cuius legis duratione bello finito, & pace vbique firmata præclare oravit Cato. vt recenset Liuius 4. lib. Decadis 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Armorum inuentor ad cedes, & bella quis.
- 2 Ninus post diluuium primus intulit bella.
- 3 Bellum ante gentes in cælis ortum.
- 4 Politica potestas bona, & licita Christianis.
- 5 Ciuitatem primam adificauit Cain.
- 6 Primi iusti pastores pecorum.
- 7 Homines omnes natura equales.
- 8 Politica potestas non est à Deo, sed ab hominibus.
- 9 Politica potestas est à Deo, per Deum Reges regnantes.
- 10 Conditiones veri Domini quæ.
- 11 Imperia, & Regna viri sancti gesserunt.
- 12 Homo natura animal sociabile.
- 13 Homo indiget multis, vt solus non possit vivere.
- 14 Bruta sola viuere possunt.
- 15 Homo omnium rerum indignus.
- 16 Homo animal ciuile magis quam apes.
- 17 Scientiæ, & artes longo tempore à multis inuenta.
- 18 Iustitia non nisi in societate potest exerceri.
- 19 Natura humana requirit vitam societalem.
- 20 Principatus necessarius.
- 21 Societas est multitudo ordinata.
- 22 Politica potestas à Deo est, quia bona.
- 23 Principes mali non faciunt rem malam principatum.
- 24 Principes mali dati à Deo ad iustitiam ministrandam.
- 25 Inuasiores Principatus iusti detentores.
- 26 Politicus Principatus fuisse in statu innocentia.
- 27 Ordo rectus quid exigit.
- 28 Principatus inter Angelos.
- 29 Politica potestas non pugnat cum libertate, sed cum despotica.
- 30 Princeps à tiranno differt.
- 31 Princeps est seruus.
- 32 Princeps condit leges, quæ ligant omnes in conscientia.
- 33 Magistratus Christiano licet gladio punire.
- 34 Bella gerere licet Christianis sine peccato.
- 35 Deus Dominus exercituum dicitur.
- 36 Militare licet Christianis.
- 37 Sancti bella gesserunt.
- 38 Bella iusta sæpe adiuvat Deus, vt in exemplis.
- 39 Bellum est medium ad pacem.
- 40 Belli iusti, & iniusti discrimen.
- 41 Bella pro pace bona, iusta, licita, & necessaria.
- 42 Belli iusticiandorum quatuor.

- 43 Indicere bellum quis possit.
- 44 Clerici auctoritate Papa bellum indicunt.
- 45 Bellum defensiuum ab omnibus suscipi potest.
- 46 Belli causa iusta quæ.
- 47 Principis statum iudicio in re dubia iusti belli.
- 48 Princeps bellum iniustum indicens peccat, & tenetur ad omnia, damna, subditi non peccant bellando cum eo.
- 49 Bellum bona intentione indicendum aliter omnes peccant.
- 50 Belli etiam iusti euentus dubij, ideo tardè indicendum.
- 51 Pax omnibus alijs quam belli medijs procuranda.
- 52 Bellum sine publica iudicatione iniustum.
- 53 Bello indicto pax oblata suscipienda, cum declaratione.
- 54 Bellum esse potest contra charitatem, non contra iustitiam.
- 55 Modus belli iusti inferendi quis.
- 56 Magistratus militares, vt magistri militum primum locum tenent.
- 57 Regentis exercituum officium quid.
- 58 Commeatus parce dandus.
- 59 Milites omnes in officio, & statione retinendi, custodiendi, visitandi, audiendi, exercendi.
- 60 Milites in limitibus retinendi, & ad numerum redigendi.
- 61 Milites de suo numero, vel loco ad alios, vel alia transferendi.
- 62 Milites ad custodiam quomodo deputandi.
- 63 Milites non sane vertendi ad usum priuatos.
- 64 Magister militum milites punit.
- 65 Lauacra Comitibus rei militaris non danda.
- 66 Agentes in rebus milites fieri non possunt.
- 67 Filij officialium sacramento tenentur.
- 68 Magistrorum militum iurisdictio dignitas, & tituli.
- 69 Apparitorum magistri militum dignitas, immunitas, & iudex.
- 70 Magistri officiorum iurisdictio, & officium.

De iure militari. Tit. 16.

S Abaudia armis repleta, commotisque totius Italiz populis, spectantibus alijs exitum belli apud Allobroges, & Insuubres illius sedes, decreui de re, ac iure militari in strepitu tanti motus differere, spectant enim, & bella ad publicum ius, ac publico iure sunt constituta, §. ius autem gentium, Inst. de iure natur. gent. & ciuili, distinct. 1. cap. ius gentium, cum cap. sequen. de his enim, & alij Iurisperiti scripserunt, & post illos veteres, de Imperatore militum eligendo, vt de præcipua militum fortuna, atque virtute exorauit primum Cicero pro eligendo Pompeio. Deinde scripsere Claudius Coteri, & Bartholomeus Veronensis. † Qua in re explicanda prænotandum primum est, quod Lamech insignis gladiator cum filio Tubal Gain arma inuenit, & fabricauit, quibus cædes fierent, anno mundi 622. Chalybe enim inuenit ex illo primum arma ad cædendos homines fabricauit post sextam ætatem ante diluuium, vt Rabbinus omnes Gene. 4. Deinde quod post diluuium fines imperij tueri magis, quam proferre mos erat. Intra suam cuique patriam Regna finiebantur. † Primus omnium Ninus, Rex Assiriorum, veterè & quasi auitum gentium morem noua Imperij cupiditate mutauit. Hic primus intulit bella finitimis: & rudes adhuc ad resistendum populos ad Libiæ terminos vsq; perdomuit. Fuere quidem temporibus antiquioribus Vexores Rex Aegypti, & Scythiæ Rex Tanais: quorum alter in Pontum, alter vsque Aegyptum excessit. Sed longinqua non finitima bella gerebant: nec imperium sibi, sed populis suis gloriam quaerebant, contentique victoria, imperio abstinebant. Hinc ius gentium omni humano generi commune descendit, hinc bella orta sunt, quæ & ipsa ius suum quo geruntur inferuntur, repelluntur, sustinentur, habent. † Sed & ante gentes in cælis tertia pars Angelorum Deo rebellis Luciferi Duce aperto Marte pugnavit, lapsuque luctuoso de sua felicitate cecidit, miserè in malo fixa, & obdurata eua sit. Ceteri autem cum Deo manserunt gratia aucti, & confirmati, perfectaq; beatitudine cumulati, maxima cum iustitia, quæ pugando executi sunt in cælo. Hinc Torquatus Tassus in sua Hierusalem liberata in 4. cantilena 15. ex persona Luciferi Angelorum desertorum Duci excitantis suas inferni potestates cõtra Dei castra terrena cecinit ita post multa.

Abi

*Abi non fia ver, che non sono anco estinti
Gli spiriti in voi di quel valor primiero,
Quando di ferro, e d' alte fiamme cinsi
Pugnammo già contra il celesse Impero;
Furmo (noi mego) in quel conflitto vinti;
Pur non manco virtude al gran pensiero,
Diède, che che si fusse à lui vittoria,
Rimase à noi d' inuito ardir la gloria.*

Et in terris ante diluuium Gigantes ex nefando concubitu nati bellis vexarunt alios, vt Genes. 6. Primi enim post mortem Adæ veterem, & auitum morem noua cupiditate mutarunt, feruitutes inducendo, bella alijs inferendo, & rudes adhuc ad resistendum homines perdomando sine aliqua iustitia, cum qua bella geri posse, & necessario quandoq; deleri non dubitatur. Quia propter in primis de iustitia belli in terris gerendi, inferendi, substinendi, repellendique erit disietendum, deinde de alijs ad militare ius pertinentibus dicitur. † Sed pro fundamentis iaciendis est prius videndum an politica potestas sit bona, & hominibus Christianis licita; & pro negatiua adfunt plura argumenta. Primum ius naturale, quo omnes homines liberi sunt instut. de iure naturali gent. & civili. Ab origine enim Deus creauit hominem liberum, & per peccatum introducta est subiectio: ergo cum à peccato per Christum liberati simus, etiam à subiectione liberati esse debemus. Antecedens pater, nam Genes. 1. non dicitur dominamini hominibus, sed dominamini piscibus maris, & c. Item mulier nunc non subijcitur viro nisi politica subiectione, tamen hæc subiectio per peccatum introducta est, vt patet Gen. 3. sub viri potestate eris. † Præterea & ante diluuium primus qui condidit Ciuitatem, & cum ea inchoauit Regnū politicum fuit Cain Genes. 4. vt exinde probat Diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 1. cap. 1. Post diluuium primus fuit. Nemrod. Genes. 10. Denique id clare docent Patres Augustinus vbi supra lib. 1. cap. 1. rationalem factū ad imaginem suam, noluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori. † Inde primi iusti, Pastores magis pecorum, quam Reges hominum constituti sunt, vt hinc etiam insinualet Deus, quid ordo postulet creaturarum, & quid meritum exigeret peccatorum, & Diuus Gregorius libro 21. moralium cap. 11. † Omnes homines natura æquales geniti, sed variante meritorum ordine, alijs alijs dispensatio occulta, postponit, ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, re-ctæ est diuinis iudicijs ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ non æque graditur, alter regatur ab altero. Similia dicit in pastoralis par. 2. cap. 6. Vbi & si defendat affirmatiua, tamen negatiua concedit ab initio extitisse. Secundum argumentum desumitur ex scriptura Mathei 17. Reges gentium à quibus accipiunt tributa & c. ergo liberi sunt filij, & Lucæ 22. Reges gentium dominantur eorum: non sic erit inter vos. Diuus Paulus ad Romanos 13. Nemini quicquam debebatis, nisi vt inuicem diligatis. 1. Corinth. 7. Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. 2. Corint. 8. Vnus Dominus. Ephes. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnus baptisma, vnus Deus. Tertium argumentum ducitur ab exemplis. Nam plerique Principum abutuntur potentia, & non solum non profunt, sed etiam obsunt reipublice, vt patet in ipso initio mundi de Cain Genes. 4. de filijs Principum Genes. 6. qui accipientes varias vxores, corrupti sunt omni scelere, & eorum causa venit postea diluuium, item de Nemrod, Pharaone, Nabuchodonosor, Saul, Roboam, & cæteris. Nam post diuisionem Regni, ex Regibus Israel nullus fuit bonus, possunt afferri exempla infinita alia extra sacram historiam vsque ad nostra tempora, de alijs Principibus tum Ethnicis, tum Christianis, qui Principatus sui potentia sunt abusi. Quartum argumentum ducitur à fine. Nam Magistratus fuit permissus Iudæis propter imperfectionem temporis, erant enim pueri Iudæi, & ideo regi debebant ab alio, vt ad Gala. 4. At nos viri sumus perfecti, & vnctio docet nos de omnibus. † Quintum argumentum pronegatiua desumitur ab efficiente: Nam ista potestas non est à Deo introducta, sed ab hominibus tyrannice vsurpata, quis enim fecit Nemrod Regem? Quis Nabuchodonosor? Quis Ninum? Quis Alexandrum magnū? Quis Caium Iulium Cæsarem? Quis alios? Hinc laudatur ille Pirata, qui Alexandro respondit. Ego quia cum paruo ligno discuro, pirata dicor: tu quia cum magna claf-

se orbem terrarum spolijs Imperator appellaris, ita Diuus Augustinus de Ciuitate Dei libro 4. cap. 4. ex Cicerone lib. 3. de reipublica; & displicuit Deo quando Hebraei petierūt sibi dari Regē, vt illos iudicaret, sicut vnuerse nationes, vt in 2. Regum 8. & 22. quamuis dari permisit, vt in citatis locis, ex quibus ita arguit Cardinalis Bellarminus de officio Principis Christiani lib. 1. cap. 2. † Verumtamen dictis argumentis non obstantibus veram affirmatiuam profitemur, negatiuam verò respicientes hæresim esse Anabaptistarum affirmamus, & hanc hæresim catholici omnes nobiscum execrantur, & præcipue Beatus Thomas in opus. 20. & Philosophi omnes, & omnes Doctores. Deus enim in populo suo regimen Civile, ac politicam potestatem constituit, vt de Moysē, & Iosue liquet Exod. 18. Deutero. 1. & 34. Iosue 7. Et vt probat Diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 4. & 5. & in epist. 14. ad Macedon. I. ene libro 5. cap. 20. Basiliius in constit. monast. c. 23. Vnde iudices à Deo positi vocantur Dij, Deutero. 1. 2. & psalm. 81. & vt probat Diuus Paulus ad Romanos 13. omnis politica potestas est à Deo, & probant ea, quæ per nos deducta fuere supra in lib. 2. 3. & hoc 4. in quibus politica potestatem secularē & Ecclesiasticam constitimus ex legibus, & canonibus, & vtramque etiam sacris scripturis, exemplis Sanctorum, ex fine, & necessitate, ex causa efficiente, & ex origine quæ breuissime etiam contra allata argumenta denuo probare possumus, ex quibus apparebit nihil affirmatiuam nostrā officere, sed firmam semper, atque inexpugnabilem permanere. Scripturis itaque sacris testamenti veteris probatur passim in multis locis Exo. 22. iudices populi à Deo ipso vocantur Dij, sicut, & in citato psalmo 81. Deus stetit in Synagoga Deorum in medio autem Deos iudicauit, id est, secundum Genebrar. ibi. Deus se ipsum collocauit in congregatione, & confessu iudicum vicem Dei in terris gerentiū, vt eorum actiones contempletur, & de eorum iudicijs, & sententijs censuras ferat. Chaldeus eleganter ad rem vertit. Deus cuius maiestas commoratur in congregatione iustorum, qui potentes sunt in lege, in medio iudicum in veritate iudicat. Et Parilipp. 19. Deuter. 1. & cap. 17. describit Moyses leges Regi futuro in lib. iudic. capi. vltim. & alibi. Prouerb. 8. per me reges regnant, & psal. 2. & nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, item psalmo 71. adorabunt eum omnes Reges terræ. Isa. 60. Ambulauerūt reges in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, & Regine nutrices tuæ, vultu in terra demisso adorabunt te, & pulueres pedum tuorum lingēt. Quod impletum videmus à Constantino, & ab omnibus hucusque, qui adorauerunt sepulcra Apostolorum, & martyrum, & Ecclesiam dicarunt, & protexerunt, & inter cæteros nunquam à memoria delendi Cōstantinus, Theodosius, Carolus magnus & alij. Præterea Christus prædicans Euangelium Regni inter alia dixit Mathei 22. redite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & Ioann. 10. Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater Sanctificauit, & misit in mundum, & c. & Diuus Paulus ad Roma. 13. iubet, vt omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo, & quod ex Matth. 17. Luca 22. Paul. ad Roman. 13. Corin. 7. & 8. Ephes. 4. supra in argumentis contrarijs dictum est, ibi. nomen Domini proprie accipi eo modo, quo non conuenit nisi Deo, nec propterea exinde tolluntur Reges, & Principes, qui non proprie Domini sunt, sed ministri Dei, vt probauimus supra in sine titu. 14. Qui vnus verus est Dominus duas habet conditiones, quæ nulli creaturæ conueniunt. Vna est vt possit pro libito vti re cuius est dominus, & eam augere, minuire, mutare, annihilare & c. Altera vt nulli seruiat, id est nulla re indigeat, sed se ipso sufficiat ad omnia, vt notat Diuus Augustinus lib. 8. de Gene. ca. 11. & deducit ex psalmo 15. Dixit Domino, Deus meus es tu, quia bonorum meorum non eges. † Exemplis verò Sanctorum hæc veritas probatur, nam si Imperia, Regna, & Principatus, & politica potestas esset res mala, nunquam viri Sancti illam gessissent. Nam Melchisedech illam gessit, fuit Rex Salis, Ioseph Patriarcha præfuit toti Aegypto, Moyses, Iosue, iudices omnes, Dauid, Salomon. Ezechia, Iosaphat, Iosia, Daniel, Marchochus, Nehemia, Machabeorum, & aliorum Reges, de quibus in veteri testamento. In nouo autem testamento habemus Ioan. 4. Regulum credidisse in Christum, nec tamen iussu tenuerit eum reuertentem ad se, habemus Proconsulem conuertentem à Diuo

Diuo Paulo non propterea deposuisse magistratum, habemus Philippum Imperatorem à S. Fabiano Papa, & martyte, & à tota Ecclesia admittum, nec illi imperatum, ut dimitteret imperium; ut testatur Eusebius in eius historia lib. 6. c. 25. habemus à Constantino iureiurante ferè omnes, immo omnes exceptis aliquibus schismaticis, & hæreticis, & licet Ecclesia per trescentos annos ante Constantinum nullum, vel paucos habeat, id factum fuit, ut adimpleretur illud Psalmi 2. Asciterunt Reges terræ, &c. Deinde in sequenti tempore post Constantinum illud, & nunc Reges intelligite, ut dicit Dicitur Augustinus in epistol. 50. & ut dicitur 1. Corinth. 1. Quia Deus voluit Ecclesiam suam inchoare ab hominibus pauperibus, & vilibus, ne putaretur augmentum Ecclesie opus humanum, si favore Principum creuisset: à temporibus Constantini habemus multos in diuersis mundi partibus Principes sanctos, qui sanctissime regnauerunt, quos recensere longum esset. Ad argumentum in contrarium facilis est responsio, nam exempla malorum Principum non probant Principatum esse malum, & exempla bonorum probant illum esse bonum. Et quod in Regibus Israel nullus fuerit bonus, id pertinet ad insignem Dei prouidentiam Deus enim id permittere voluit ob rebellionem Israelitarum à tribu Iudas, quæ significabat schismata hæreticorum ab Ecclesia, ut dictum fuit supra titul. 118. libro tertio, ita Eucherius super lib. Regum libro tertio in fine: Quia schismata videmus Dei permissione punita eodem modo in Græcis, & in alijs, de quibus in dict. titul. 118. Idem probatur ex fine Principatus, Nam Politicus Principatus ad conaturalis, & necessarius est, ut tolli non possit, quin ipsa destruat: natura

12 t hominis enim natura est, ut sit animal sociabile, nam bruta quidem sunt à natura ita instructa, ut possint singula sibi sufficere, & homo autem tam multis rebus indiget, ut

13 solus viuere nullo modo possit, & bruta enim nascuntur vestita, & armata, & æstimatiuum habent, ita determinatam ad omnia, quæ sibi conueniunt, ut naturaliter sine villo Ductore statim nouerint nidos ædificare, alimenta querere, & medicinam etiam sibi ipsis facere, quæ ipsa bruta homines docuerunt, ut de virtute dicitur, paræces, & aliorum simplicium à brutis didicisti cecinit Virgilius, & alij insignes Poetæ, & illorum plerumque virtutem notam esse hominibus per animalia bruta, quæ naturæ instinctu cum illis se curant à morbis, dicit Dioscorides, & Martialis

14 At homo nascitur sine vestibus nudus, sine domo, sine alimentis, omnium rerum indignus, & egebus, & quamquam habet manus, & rationem, quibus omnia sibi necessaria parare potest, tamen singula longum tempus requirunt, & adeo longum, ut sit impossibile sibi vnum hominum omnium sufficere ad omnia, præsertim cum nascantur omnes rudes, & artes magis doctrina, quam experientia dicantur, ergo necesse est, ut viuat, ut simul viuat, ut simul viuamus, & vnus alium itiuat, ut viuere possit. Hinc Aristoteles libro primo Politicorum, capitul. secundo, inquit, t hominem natura ciuile esse animal, magis quam sint Apes, & Grues, & quæcumque alia animalia, & si quis solitarius viuat, aut esse bestiam, aut Deum, id est, aut minus, aut maius homine; neque id est contra Eremias nostros. Nam qui penitus solitarij vixerunt, ut Paulus primus Eremita, Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, & si qui sunt alij, dici possunt aliquid plus homine habuisse naturam, sed gratiam. Quoniam non sine miraculoalebantur à Deo, ut notum est. Præterea si quisque sufficeret sibi ad viuendum, tamen nunquam sufficeret ad protegendum se ab impetu ferarum, & latronum, sed ad hoc necesse est conuenire, & collatis viribus resistere, & licet sibi sufficeret, tamen semper maneret rudis, & sapientia expertus, & iustitiæ, & aliarum virtutum, cum ad hoc nati simus, ut

17 mentem, & voluntatem exerceamus, & naturam scientiæ, & artes longo tempore, & à multis inuentæ sunt, & sine Doctoribus percipi non possunt. & in iustitia non nisi in societate potest exerceri, cum sit virtus constituens æquitatem inter plures, cuius iudicium consistit inter reum actorem, & iudicem, aduocatos, & procuratores, ut satis in primis tribus sibi fuit demonstratum, & Principes boni artibus frangifetis afferunt nutrimenta, secundant ingenia honoribus, & præmijs, ut res publica sibi à Deo commissa abundet omnibus bonis, & ita se hostibus ostendat terribilis, ut

19 Castorum acies ordinata. Cum vero natura humana

propterea socialem vitam requirat, certè requirit etiam ea in societate regimen, atque Rectorem: impossibile enim est multitudinem diu consistere, nisi sit, qui eam contineat, & cui sit cura commune bonum, & quidem non solum in Regnis, & Principatibus pacificis & quiescentibus, sed & multo magis in Castris, ut cecinit Torquatus Tullius, in Hierusalem liberata in 1. Cantilena 31.

Que vn sol non impera, onde i giudici

Pendans poi de preme, e delle pene

Onde san compartite opre, & uffici

Aut e' ante el gouerno esser conuenie

Deh fate vn capo sol de membri amici

Fate vn capo cho gl'altri indrizza e freni

Dato ad vbi sol lo sceptror, e la possanza

E sostenga di Re, vece, e s'ombianza

Sicut enim in vno quoque nostrum nisi esset anima, quæ contineret, & contingeret partes, & potentias, & elementa contraria, ex quibus constat, statim omnia soluerentur. Vnde Prover. 11. Vbi non est gubernator, populus corrumpet, ita & hoc idem accideret in multitudine maxime militari si sine capite militaret. & Deinde societas est multitudo ordinata, non dicitur societas multitudo confusa, & dispersa. ordo autem quid aliud est, quam series quædam inferiorum, & superiorum? Necessario igitur Rectores habendi sunt, si societas futura est, ut in toto hoc libro à principio vsque ad finem demonstratur. Hoc idem probatur ratione ducta ab efficiente. & Certum enim est politicam potestatem à Deo esse, à quo non nisi res bonæ, & licite procedunt, ut probat Diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 4. & 5. & Dei sapientia clamat Prover. 8. Per me Reges regnât, per me Principes imperant, & Daniel 2. Deus Cæli regnât, & imperium dedit tibi, & Cum bestijs ferisque egi habitatio tua, ferunt, ut bos comedes, & roe Cæli infunderis, septem quoque tempora habitabuntur super te, donec scias, quod dominatur ex celsis super Regnum hominum, & ceterum que voluerit dedit illud. Et hoc proprie voluit Apostolus ad Romanos 13. cum dicit, qui potestati resistit Dei ordinationi resistit, ita affirmans omnem politicam potestatem à Deo esse. & Erquamuis ipsi Principes aliquando mali sint, non ideo constituunt, quod res mala sint Principatus, ut dictum est, nec quod à Deo malum procedat.

24 Nam & mali Principes dantur à Deo propter peccata hominum ad iustitiam per ipsos ministrandam. Ita enim scripta legitur. Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manuum indignatione mea, ad gentem fallacem mitratam eum, &c. Sic 45. Hæc dicit Dominus Christus meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiciam ante faciem eius gentes, & dorsum Regum veritatem. & c. Hierem. 27. Ego dedit ostes tertas istam manu Nabuchodonosor Regis Babilonis serui mei, & c. Ezechiel quoque cap. 29. Et tamen nemo est, qui dubitet de illius Regis mala intentione. Sic Romani cupiditate gloriæ querebant monarchiam, ut dicit Diuus Augustinus de Ciuitate Dei lib. 5. c. 12. Et tamen Deus illam eis donauit, ut tum mercedem redderet bonis eorum, & rebus moralibus, de quibus supra libro 1. & 2. constat ex eorum sanctissimis legibus, & apud Liuium, & alios Romanæ historiæ scriptores, ut docet idem Diuus Augustinus, ubi supra lib. 5. cap. 25. Tum etiam, ut per vnionem omnium gentium sub vno Principatu pararetur via prædicatiõis, & ceterum, ut docet Sanctus Leo in sermone 1. de Sanctis Petro, & Paulo, & ut latius deduximus supra libro 1. c. 1. & sub nro. 29. & libro tertio, titu. 11. & c. quatuordecim, quibus ab initio Regna constituerunt, fuerint, ut plerimum inuafores, tamen successu temporis fiunt, vel ipsi, vel successores eorum Principes legitimi, quia populi paulatim consentiunt. Hoc enim modo Regnum Francorum omnium consensu legitimum est. Idem dici potest de Regno Hispanico, quod à Gothorum inuafione incepit, ut Francum ab inuafione Francorum, & de Regno Anglorum, quod cepit ab iniusta occupatione Anglosaxonum, & de ipso Imperio Romano, quod à Iulio Cæsare patriæ oppressore constitutum est, quod tamen legitimum esse cepit, ut meruerint eius successores in Matth. 22. audire Christum Deum. Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, ita affirmantem successorem Imperatorem legitimum. Hinc Lucas in Pharisæijs lib. 1. in princ. cecinit.

Bella per Emathios plusquam ciuilia campos,

Nulli datam sceleri casum, & populam que potestem

In sua viſcerice conuerſum viſcera dextra,
Cognataſque acies, & rupio fœdere Regni.

26 † Hoc idem comprobatur ex antiquitate. Nam & ſi ſubiectio ſeruiliſ cœperit poſt peccatum Adæ. Tamen politicus principalis fuiſſet etiam in ſtatu innocentie, quia & tunc homo fuiſſet naturaliter animal ciuile, & ſociale, ac perinde Rectore opus habuiſſet. Idem conſtat ex ipſa creatione, nam ideo Deus fecit mulierem ex viro, & non creauit ſimul multos viros, ſed vnum tantum ex quo omnes alij naſcerentur: vt indicaret ordinem, & præfecturam, quam inter homines eſſe volebat, vt alibi ſupra libro 3. tit. Ex Diuo Ioan. Chryſoſtom. homil. 34. in 1. ad Corint. & ex alijs demonſtrauimus. In illo enim ſtatu ſicut fuiſſet diſparitas ſexuum, ſtatuum, ingeniorum, ſapientie, & probitatis, item & ætatis ſecundum omnes, & Diuum Thomam in 1. parte, quæſt. 101. ita ergo & præfectura, & ſubiectio: 27 nam in humana ſocietate debuit eſſe ordo. † Rectus autem ordo poſtulat, vt inferior à ſuperiore regatur, femina à viro, iunior à ſeniore, minus ſapiens à ſapientiore, & minus bonus à meliore, vt in lib. 1. tit. 3. & ſequen. libro 2. tit. 7. & ſequen. & lib. 3. tit. 2. & ſequen. fuit demonſtratum. In illo ſtatu fuiſſet generatio. Genef. 1. Creſcite, & multipli camini: ergo & ſexus diſparitas, quæ neceſſario præcedit generationem, & diſparitas ætatum, quæ neceſſario generationem ſequitur, & diſparitas probitatis, & ſapientie, quæ ſequitur ætatum diſparitatem, non enim fuiſſent nati homines perfecti in illo ſtatu, ſed debuiffent paulatim diſcere, & proficere. Fuiſſent quidem nati omnes in gratia Dei, & cum maiori cognitione quam nunc, vt docet Diuus Auguſtinus lib. 4. de baptiſmo paruulorum, cap. 38. at ſine dubio non fuiſſent tam perfecti, quam adulti, & inter ipſos adultos poterant per liberum arbitrium alij magis, alij minus applicari ad dicendum. Denique ingeniorum varietas oritur ex varietate corporum, fuiſſent autem tunc corpora varia magnitudine, forma, robore, & ſimilibus, vt patet quia illa corpora non erant exempta à legibus nature, & egebant cibo, aeris reſpiratione, cœlorum influxibus, fuiſſet igitur etiam tunc ingeniorum diuerſitas, vt per 28 Diuum Thomam 1. par. quæſtio. 96. & 105. † Sed & quid plura etiam inter Angelos eſt præfectura, & ſubiectio, cur ergo non fuiſſet inter homines in ſtatu innocentie, ſi in ea perſeueraffent? Dicitur enim Belzebub Princeps demoniorum. Matth. 12. & vt à principio huius tit. dictum eſt, Lucifer Dux Angelorum deſertorum, atque rebellium. Qui ſane principatum illum non acquiſiuit peccando, ſed tenuit, quem habebat ante in eos Angelos, qui eum ſequuti ſunt. & in Apocalypſ. c. 12. dicitur Michael, & Angeli eius. & Dionyſ. c. 9. celeſtis Hierarchie dicit primam Hierarchiam Angelorum præſe, & imperare ſecundæ, & ſecundam tertie, & Diuus Gregor. homil. 34. in Euangel. dicit nomina Principatum, & Dominationum in Angelis aperte ſignificare quod alijs præſint, & erunt homines ſine Prin 29 cipe? abſit. † Nec pugnat libertas, in qua creati ſumus cum ſubiectione politica, ſed ſolum cum deſpotica, ideſt, cum vera, & propria ſeruitute: differt enim politica ſubiectio à ſeruili, quia ſeruiliſ ſubiectio eſt, & operatur propter alium, nempe dominum, ſubiectus politicè eſt, & operatur propter ſe, ita intelligitur locus Genef. capit. primo, vbi enim agitur de principatu deſpotico, ſic enim debuit dominari homo piſcibus maris, & volatilibus cœli alijsque animantibus. Neque negari poteſt quin Adamo ſubiecti fuerint filij, & nepotes eius eo quo diximus modo. & Diuus Auguſtinus de Ciuitate Dei, libro 19. cap. 15. reſpexit ad abuſum nominis Regij, quod interdum accipitur pro deſpotico principatu. Nam vt ipſe in libro quinto, cap. 12. inquit Rex dicitur à regendo, non à regnando, atque dominando, & hoc modo Abraham, Iſaac, & Iacob Reges dici poſſent, tamen quia factus humanus Regem dici putat à regnando, & dominando, ideo primi iuſti potius 30 Paſtores peccatorum, quam Reges hominum dicti ſunt. † Nam cum Princeps politicus dum non ſuam, ſed populi ſibi ſubiecti querit vtilitatem quando regit: Tyrannus autem ſuam non populi Ariſt. lib. 8. de moribus, cap. 10. † re vera ſi nulla ſeruitus eſt in politico Principatu magis ſeruus dici poteſt, qui præeſt, quam qui ſubiectus eſt, quod dici non poteſt in deſpotico, & tyrannico, vt dicit Ariſt. vbi ſupra. & docet Diuus Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 19. c. 14. & hoc ad literam ſignificat illud Domini in Matth. 20. Qui

voluerit inter vos primus fieri, erit omnium ſeruus. Quomodo Epifcopi ſeruos ſe plebium ſuarum, & Summus Põtifex ſeruus ſeruorum Dei ſe nominat, non ſuam ſed gregis vniuerſi ſibi commiſſi quærentes vtilitatem, illiq; non ſuæ propriæ commoditati ſeruendo. Si malus Princeps regnet, & ſic ſeruus ſubditorum non ſit, dum quærit quæ ſua ſunt, ſeruus eſt non ſubditorum, ſed vitiatorum ſuorum, vt ex Diuo Auguſtino de Ciuitate Dei, libro 4. c. 3. dicit Ioannes S. Maria de Republica. & Politica Chriſtiana c. 2. 32 & ſequen. † Habito itaque Politico principatu omnium præmiſſorum reſpectu pro bono, legitimo, ac à Deo conſtituto, licet pro illo bene adminiſtrando Principi ob publicum bonum condere leges vt lib. 1. tit. 1. & 2. probatũ fuit, & eius leges non minus obligant eius ſubditos in contententia, quam faciat lex Diuina, & ſi lex Ciuiliſ minus firma, & ſtabiliſ ſit, quia mutationibus ſubiecta, dummodo diuinæ 33 legi non repugnet. † Nec illicitum eſt Chriſtianiſ exercere iudicia publica, nec magiſtratu gladio punire perturbatores publica quietis, & facinoroſos homines, vt iam extat probatum in lib. 1. tit. 12. & ſequen. & probatũ Genef. 9. & 28. Exod. 2. Matt. 26. Paul. ad Roman. 13. & hoc idem probant licitum, & iuſtum. D. Auguſt. de Ciuitate Dei, lib. 1. c. 21. & D. Hieronym. in Hierem. c. 22. Diuus Thom. in opuſc. 20. Cardinalis Bellarminus de laicis, lib. 3. c. 2. & 3. & ſeq. Salas de legibus, diſputat. 7. ſectio. 1. cum ſeq. Suarez. eod. 34 tract. lib. 3. q. 1. & ſeq. † Licitum etiam eſt Chriſtianiſ vbi publica iudicia non ſunt ſufficiencia ad iuſtitiã exercendam aliquando gerere bella, & illis inſeruire ſine peccato, vt ſupra lib. 3. tit. 94. fuit probatum. Nam & inter regalia iura eſt, & ius belli indicendi, l. 3. ff. ad l. Jul. marci. Andr. in tit. Quæ ſint regalia, in verbo ad iuſtitiã expediendam in princ. & ibi Afflicti. in rubr. nu. 105. Lucas de Penna in l. 1. C. vt armor. vſus lib. 11. Calic. de fiſco dubit. 8. ſpecial. 39. Caſtald. de Imperatore, q. 108. Molina de iuſtit. & iure diſput. 98 & ſeq. par. 1. Borell. in tract. de præſtan. Reg. ca. 32. & 67. Decianus in conſil. 20. lib. 3. Thoſofanus noſter in ſyntagma iuris par. 1. lib. 20. c. 4. & 6. Geſſerunt enim bella antiqui Reges veteris teſtamenti Moyſes, Iofue, David, & alij plures, & quidem non permiſſione, ſed absoluta Dei 35 voluntate, vt legitur Iudic. c. 3. & Reg. 15. † Hac dicit Dominus exercituum, reſcui quæcunq; fecit Amalech Iſraeli, nunc ergo vade, & percutit Amalech, & demolire vniuerſa eius, non parcas ei & c. quibus verbis nõ permiſſionem, ſed præceptum videmus, vt etiam retulimus in libro 3. d. tit. 94. idẽ Luc. 3. † Interrogabant eum, & milites dicentes. Quid faciemus, & nos? & ait illis. Neminem concutiatis, neque calumniã faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris: nõ enim prohibuit militare, ſed docuit iuſte militare. † Hoc idem probatur exemplis ſanctorum, qui bella geſſerunt, nam ſi bellum eſſet malũ; certè à ſanctis non gereretur. In veteri teſtamento Abraham, Moyſem, Iofue, Gedeonem, Sanſonem, Dauidem, Iofã, Machabeos magna cum laude bella geſſiſſe legitimus, & in teſtamento nouo. Matt. 8. Ceterio cum diceret Chriſto. habeo ſub me milites, & dico huic vade, & vadit, & c. eius fidem Dñs laudauit, nõ vt militiã deſereret præcepit, & Act. 10. dicit de Cornelio Centurione. Vir iuſtus, & timens Deũ, & hẽmus multos ſanctos, & illos mirabiles, qui milites, & militũ Duces fuere, & Reges qui bella diuerſa geſſerunt, vt patet apud Euſeb. in hiſtor. lib. 8. c. 4. & lib. 9. c. 10. & apud Baronũ in ſuis annalibus eccleſiaſticis. & S. Baſilius in oratione de laudibus 40. militum martyrum, hoc idẽ docet fuiſſe multos ſanctos milites in Caſtris gentiliũ Imperatorum. & nobis ſe offerunt Conſtantine, Theodoſius, Valentinianus, Carolus Magnus, Sanctus Ludouicus, Rex Francorũ Sanctus Mauritius cum ſua legione Thebeorũ, qui bella geſſerunt, quos ſancti Ep̄i nunquam reprehenderunt. Immo Theodoſius conſultebat de euentu belli Ioannem Abbatẽ, 38 vt reſert D. Auguſt. de Ciuitate Dei, li. 5. c. 26. † Et Deus ſæpẽ iuſta bella adiuvat, quod nullo modo faceret, ſi eſſent proſus illicita, nam non ſolũ mala permiſſi non poſſunt, ſed non erãt ad illa faciendum opẽ, et auxilium dare. Genef. 14. Abraham cũ de bella ſet quatuor Reges cum ſolis 338. famulis ſuis dictum eſt à Melchizedech Benedictus Deus excelfus, quo protegente hoſtes in manibus tuis ſunt. Exod. 17. ad preces Moyſis Deus dedit victoriã Hebrais contra Amalech, Iofue 10. pugnant Iofue Sol ſtetit, et Dominus pluebat de cœlo lapides magnos, et plu-

res occidit grandine, quam filij Israel hastis, et gladijs 2. Machabæ. 10. Angeli in specie equitum pugnabant pro Machabæis, & capitul. 15. legimus Deum non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam. Constantinus Dei auxilio miraculis euidenter ostensis vicit in bellis, teste Eusebio lib. 9. cap. 9. Cum Theodosio S. Ioannes, & S. Philippus Apostoli pugnarunt cõtra hostes, teste Theodõreto lib. 5. capit. 24. Pro Theodosio iunior pugnarunt Angeli contra Satracenos teste Socrate libro 7. capi 18. Exercitus Honorij diuino miraculo victoriam incred. biem de Gothis retulit, teste Diuo Augustino de Ciuitate Dei lib. 5. cap. 23. Hoc idem probatur testimonijs Patrum Tertull. in Apolog. c. 42. hoc dicit. Idem Diuus Gregorius Nazianzenus ora. 3. de pace. Diuus Ioan. Chrysostom. in Euang. de Nuptijs Ioann. 2. Diuus Ambrosius sermo. 7. & lib. 1. de offic. cap. 40. & 41. Diuus Augustinus in episto. 5. ad Marcellinum, & episto. 205. alias 207. ad Bonifacium, & lib. 2. contra Faustum cap. 74. & seq. & libro 6. quaest. in Iosue q. 10. Diuus Gregorius lib. 1. episto. c. 72. ad Gennadium, & cap. 73. & Sanctus Bernardus in sermone ad milites cap. 3. inquit. At verò Christi milites secuti præstantur prælia Domini sui, nequaquam metuentes, aut de hostium cade peccatum, aut de sua nece periculum. quandoquidem mors pro Christo, vel ferenda, vel inferenda, & nihil habent criminis, & plurimum gloriæ merentur. Sed vt de hostibus victoriam consequantur exemplo Moysi, Iosue, Dauidis, Ezechia, Iosæ, Iosaphar, Iudæ Machabæi Theodosij Imperatoris, Tiberij, Henrici, & aliorum, præparent se ad bellum non tam armorum, telorum, & militum, quam ieiuniorum, orationumque subsidijs, ita consueuere omnes sancti citati Principes, vt legitur in eorum elogijs, & vitis, & gestis apud Cardinalem Bellarminum in lib. 2. & 3. de officio Principis Christiani, & oratio Ezechie fide, ac fiducia plena legitur in 4. Regum 19. hæc. Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omnium terrarum fecisti Cælum, & terram. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide: audi omnia verba Senacherib, qui misit vt exprobraret nobis Deum viuentem: verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omniũ. Et miserunt Deos eorum in ignem: non enim erant Dij, sed opera manuum hominum ex ligno, & lapide: & perdidit eos. Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus. Oratio Iudæ omni efficacia plena legitur lib. 2. Machab. c. 15. hæc Tu Domine qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iudæ, & interfecisti de castris Senacherib centum octoginta quinque milia, & nunc Dominator Cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant, qui cum blasphemiam veniunt aduersus Sanctum populum tuum. Oratio Theodosij omni fide, ac fiducia plena legitur apud Rufinum libro 11. Histor. Eccles. capit. 35. hæc. Tu omnipotens Deus nosti, quia in nomine Christi filij tui vltionis iustæ prælia ista suscepi: si secus vindica in me: si verò cum causâ probabili, & in te confisus huc veni porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes vbi est Deus eorum? & ita exorauit

39 victorias. † Bellum enim sic paci opponitur, vt sit etiam medium ad pacem, varijs enim bellis parasse pacem testatur

40 tur Imperator noster in proemio Initiũ. † Sed hoc inter est inter bellum iustum, & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ, & ducit ad pacem malam, & ideo tale bellum vitiosum est, at bellum iustum opponitur paci

41 malæ, † & ducit ad pacem bonam. pro qua bella, & licita, & iusta, immo etiam necessaria sunt quoties iusti belli habeantur

42 beant conditiones. † Conditiones itaque iusti belli quatuor solent numerari ab ijs, qui de illo tractant, videlicet prima autoritas legitima, secunda causa iusta, tertia intentio bona, quarta modus conueniens. De prima conditione legitimæ autoritatis dicit Diuus Augustinus contra Faustum lib. 22. cap. 75. & Diuus Thomas in 2. 2. quaest. 40. articulo. 1. Ordo ille naturalis accommodatus hoc postulat, vt suscipiendi belli autoritas, atque consilium penes Principem sit, cum vt dicitur est sub numero 34. ius belli indicendi est de regalibus, quæ solo supremo Principi conueniunt, & eque diuitem iusta bella ministerium milites debeant paci salutique communium. Francisc. Arias in tract. de bello numero. 196. & sequen. & ratio hoc idem probat. Nam priuati ho-

mines, & qui superiorem habent, si ab aliquo iniurias accipiant, possunt ad superiorem confugere, atque ab eo iudicium petere, vt in 1. & 2. & 3. libro fuit demonstratum, non autem bellum pro illata aliqua iniuria, & si Barones, vel feudatarij sint in alterum inferre specular. de feu. §. quomam verfic. 25. & post Baldum tradit. Bouadil. lib. 2. politico. cap. 16. nu. 151. sequitur Garzias Mastrell. lib. 3. de Magistratibus cap. 10. numero. 168. At verò Principes si ab alijs Principibus aliquid patiantur non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, & ideo licet eis bello iniurias publicas propulsare, vt latè per Ariam citato loco. Martinus Lauden. de repræsalijs cap. 9. Restaurus Castal. de Imperatore quaest. 108. nume. 1. & sequen. Rozella. de Concilio §. 15. numero. 1. Lupus de confederatione §. ista

43 quaestio. num. 8. & 11. † Residet autem hæc autoritas belli indicendi secundum communem sententiam in omnibus Principibus, & populis, qui in temporalibus superiorem non habent, quales sunt Imperator, Papa, Reges omnes, Respublica Venetorum, & similes, item & nonnulli Duces & Comites, qui nulli subsunt in temporalibus. Non autem Duces, Comites, & Barones, qui subsunt Papæ Imperatori, Regibus vel alijs superioribus, vt iam ex specul. & alijs fuit paulo superius probatum, quibus accedunt Petrus à monte, de Monarchia quaest. 5. nume. 7. Restaurus vsi supra quaestio. 108. nume. 1. & sequen. Bellenc. de charitativo subsidio quaest. 57. nume. 4. Lauden. de Bello quaest. 2. & 38.

44 & de repræsalijs nume. 9. † Et quod clerici de mandato Papæ hoc ius belli indicendi possunt exercere. & bellum indicare, dicit Calderinus in cap. petito. de homicidio, vbi Zabarel. & alij, & sunt text. in 2. quaest. 2. & quaest. 3. per totas quaestiones, vt probant etiam Stephanus Auffer. de potestate seculari, in Ecclesiasticis verfic. 35. nume. 28. fol. 424. & Gaill. de pace publica lib. 1. cap. 8. nume. 23. & sequen. &

45 supra lib. 3. titu. 94. nume. 25. & sequen. † Notandum tamen est hanc autoritatem Principis supremi neminem superiorem non recognoscens non requiri ad bellum defensuum subitendum, & repellendum, sed solum ad offensiuum inferendum. Nam defendere se vnique licet, non solum Principi, sed etiam priuato homini leg. vt vim ff. de iustit. & iure. Rosellus de Concilio §. 15. nume. 1. At indicere bellum, inuadere hostem armis publicis, solius est supremi capituli, per allegatos, & per text. in l. 3. ff. ad legem Iuliam Marcæ. Ifern. in tit. quæ sint regalia, vbi etiam Afflictus nu. 105. Molin de iustitia, & iure par. 1. disputat. 98. Decianus

46 in consi. 20. lib. 3. cum alijs citatis supra nume. 3. † Secunda conditio est causa iusta, non enim sine causa bellum indici potest, nec etiam propter quodcumque peccatum, sed tantummodo propter magnam iniuriam propulsandam, secundum Diuum Augustinum in Iosue quaest. 10. Quo loci inquit, Iusta bella definiuntur, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Quod & dicit Rosellus vbi supra §. 23. & Lauden. de bello quaest. 38. & ita ex Liuio legimus obseruasse veteres Romanos. Ratio autem huius est, quia Princeps non est iudex nisi hominum sibi subditorum, ergo non potest quæcumque peccata aliorum hominum punire, sed solum ea, quæ cedunt in detrimentum populi sibi subiecti. Nam & si non est iudex ordinarius aliorum, est tamen tutor, & defensor suorum, & ratione huius necessitatis efficitur etiam quodammodo iudex eorum, qui suis iniurias fecerunt. ita vt possit eos publicis armis, & gladio punire. Non tamen ex leui causa, neque dubia, sed magna, & certa illud iudici debet, cum aliter sci licet pax haberi non possit. Francisc. Arias de Bello nume. 1. & sequen. Paris. de Puteo de re militari lib. 7. §. mortuo numero 3. Corsetus de priuilegijs pacis nume. 22. † Et quauis in re dubia stetur Principis iudicio, & declarationi, & præsumitur bellum iustum ab eo indicatum. Restaurus de Imperatore quaest. 110. vers. 242. Francisc. Arias de Bello numero 158. Tamen bella tanquam odiosa sunt, & est rigenda & in dubio non indicenda, nec inferenda. Paris. de Puteo de re militari §. Duo. nume. 3. Verum si supremo Principe auctore indicatum, & illatum fuerit quando hinc inde de illius iustitia dubitatur, licitum & iustum erit constitutum,

48 Restaurus de Imperatore d. quaest. 108. nume. 4. † Si autem iniustum indicatum sit, sine dubio Princeps ipse, qui illud indicit peccat. Nam bellum est actus iustitiæ punitiue omni iure,

iure, & humano, & diuino permiffum, vt probatum est, & dicunt Arias citato loco num. 1. & Paris. vbi supra, §. an duella, num. 9. Et sine iustitia non subsistit, & Princeps qui iniustum indixit bellum tenetur ad omnia damna. Paris. vbi supra lib. 9. §. pone nu. 3. Lauden. de Bello q. 1. & q. 14. Non autem peccant subditi, nec in aliquo tenentur, quam neminem concurere, nec calumniari, sed stare contenti stipendijs, vt iam lib. 3. tit. 94. probatum fuit, & comprobatur in c. quod quis, de regul. iur. in 6. & Diuus Augustinus contra Faustum lib. 22. c. 75. Ratio est quia subditi tenentur obedire, & cogi possunt ad bellum pro Domino pergere vt ibi, & dicit Cabed. decis. 44. par. 2. quem sequitur Fontanella de pactis nuptialibus, clau. 4. glo. 16. quos citat Garzias Mastrillus de Magistratibus lib. 3. c. 10. num. 167.

49 ¶ Tertia conditio iusti belli est intentio bona. Nam cum finis belli sit pax, & tranquillitas, non licet suscipere bellum propter alium finem, quam propter pacem consequendam. Vnde grauius peccant tam Princeps, quam milites, qui vel vt noceant alicui, vel vt Imperium dilatent, vel vt exercent fortitudinem bellicam, vel alia de causa bellum suscipiant, quam propter commune bonum, etiam si auctoritas legitima, & causa iusta non desint. Paris. vbi supra, §. mortuo, numero tertio, Corsetus de priuilegio pacis, numero 22. Arias de Bello, numero primo, & sequenti, & numero 65. & Diuus Augustinus in epistola ad Bonifacium 207. alias 5. inquit. Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace: non enim pax queritur, vt bellum geratur, sed bellum geritur vt pax acquiratur, esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas, & libro 22. contra Faustum cap. 74. Nocendi, inquit, cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello culpantur, de quibus etiam in Polyantea in verbo bellum. ¶ Itaque antequam indicatur, quoniam bellum graue medium est ad pacem, & valde periculosum, cum dubij sint etiam iusti belli euentus. Paris. vbi supra libro sexto, §. an aliquis, nume. 11. ideo non est mox inferendum bellum, cum iusta causa existit, sed est prius procuranda pax legationibus, & omnibus alijs modis facilioribus, petendo ab hostibus pacifice satisfactionem debitam, & vt dixit Comicus Terent. ¶ Omnia prius experiri, quam armis sapientem decet. Nam Deuter. 20. Si quando accesseris ad expugnandam Ciuitatem, offeres ei primum pacem. & Diuus Augustinus paulo superius relatus dicit, Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, & Romani veteres antequam bellum infererent, pacifice prius satisfactionem debitam ab hostibus requirebant, vt constat apud Liuium in Romana historia. Quæ cum consequi non poterant, consulebant collegium foederalium, vt refert idem Liuius lib. 6. Decad. 4. à quo habito responso pro bello inferendo, illud prius indicabant seruatocerto ritu solemnem, de quo per Liuium in pluribus locis, & per Alex. ab Alex. ex eo in libr. 1. Genialium dierum, c. 14. & lib. 5. c. 3. Nunquam enim sine pacifica requisitione, & demum sine publica belli indictione, & ante lapsum terminum in indictione ipsa constitutum, bellum in hostes intulerunt, vt constat ex tota illa Liuij Historia. Hinc est quod nostri asseruere bellum sine publica indictione iniustum, ac proditorium esse, & carere omnibus iusti belli conditionibus, vt Restaurus de Imperatore, quæst. 108. num. 8. Lauden. de bello, quæst. 39. ¶ In primo bello ipso indicto, & inchoato, si hostis petat pacem, & offerat satisfactionem, tenebitur qui illud indixit à bello cessare, qui quid dixerit Caietanus in verbo bellu, quia pro acquirenda pace paratur, indicitur, & geritur, qua oblata, & data est cessandum, nisi forte per accidens aliud expediat, vt quia talis sit hostis, vt bono communi expediat, vel subigendum, vel funditus interimendum, vsque ad vltimum excidium, quales erant Amorthæi, quos iussit Deus penitus deleri. Deuter. 20. ¶ Notandum etiã est, conditionem hanc differre à primis duabus, quod ille si desint, faciunt bellum esse prorsus iniustum, hæc verò, si desint, faciunt esse malum, sed non iniustum proprie. Nam qui sine auctoritate, vel sine iusta causa bellum mouet, non solum contra charitatem, sed & contra iustitiam peccat, & latro est, vt fieri vult à principio inna foras omnes Regnorum, de quibus paulo superius: Qui verò auctoritatem, & iustam

causam habet, sed tamen amore vindictæ, vel Imperij dilatandi, vel propter alium finem malum bellat, non agit contra iustitiam, sed solum contra charitatem, nec latro est, sed malus miles, & parum refert vtrum quis ex defectu iustitiae, aut ex defectu charitatis in gehennam descendat, talibus enim est parata militibus. Ex hoc inferitur, quod cum solum deest hæc tertia conditio, non tenentur milites, nec Reges ad damna, & restitutionem vllam, sed solum ad poenitentiam, cum autem deest prima, vel secunda tenentur omnes ad damna, & restitutionem, nisi excusentur ignorantia inuincibili, crassa enim non excusat, cap. 55. fin. de iniurijs, & damno dato. ¶ Quarta conditio iusti belli inferendi est debitus modus illud gerendi, qui in eo precipue consistit, vt nulli innocenti noceatur. Neminem concutiatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendijs vestris dicit Dominus militibus apud Lucam 3. vt & in libro tertio, titul. 94. dictum fuit. Circa quod est obseruandum tria esse genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunt, secundum regulam supra traditam, primum eorum qui ad Republicam hostium non pertinent. Secundum quod & si aliquo modo ad Republicam hostium pertineat, tamen excipiuntur, vt sunt presbyteri, Monachi, Conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum congrua securitate lætari debent, c. Iouinianus, de regea, & pace. Vbi nomine mercatorum non videntur intelligi residentes in hostium Ciuitate, qui sunt quadam Ciuitatis pars, sed solum ij, qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars Ciuitatis. Tertium genus est hominum ineptorum ad bellum, quales sunt pueri, senes, mulieres, qui & sic capi, & spoliari possunt, vt pars Ciuitatis hostilis, occidi tamen prohibentur, nisi forte casu, & per accidens præter intentionem bellando cum hostibus aliquis eorum occidatur, ita cautum est in Deuter. ca. 20. Nec ex eo quod Moyse aliquando Deuter. 2. & 3. & alibi iusserit mulieres, & paruulos occidi, non id propterea etiam nostris militibus licet. Nam ille Dei reuelatione cognoscebat Deum sic velle, cui nemo dicere potest, cur ita facis? Demonstratis itaque iusti belli conditionibus, & alijs ad iustitiam gerendi belli pertinentibus, & alijs remedijs pacificis (prius tentatis) tandem ex necessitate solemniter indicto, persona, & res ad illud gerendum opportuna, sunt paranda & prouidenda, ideo de his est dicendum, & primum de personis deinde de rebus militaribus dicetur. Quia in re optimum consilium est omnia ante indictum bellum prompta habere. Diu enim apparandum est bellum, vt celerius vincas, docuit ille; & consilij bella tractanda esse, ibique esse salutem vbi ad sunt consilia, docet Spiritus sanctus, Pro-

16 uerb. 10. & 11. ¶ Inter personas itaque militares primum locum obtinent Magistratus militares: vt sunt Magistri militum, Magistri officiorum, Duces, & c. de quibus singulis prius est dicendum. ¶ Officium ergo Regentis exercituum non tantum in danda, sed etiam in obseruanda militia consistit, leg. officium 12. in fine, ff. de re militari. ¶ Debet quoque is qui armato præest, pacificissime com meatum dare, sequum militarem extra prouinciam duci non permittere; ad opus priuarum, piscatum, venatum militem non mittere. Nam in disciplina Augusti ita cauetur: ¶ & scio, fabrilibus operibus exerceri milites non esse alienum: vereor tamen, si quicquam permisero, quod in vsum meum aut tuum fiat, ne modus in ea re adhibeatur, qui mihi sit tolerandus, dicta l. 12. §. primo. Præterea officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitum præstant, milites in Castris continere, & ad exercitationem producere, clauis portarum suscipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, fraudem mensuram coercere, delicta secundum suam auctoritatis modum castigare, principijs frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere, dicta leg. 12. §. officium Tribunorum. Horum originem, & qui, & quot erant Tribuni militum in Romanis Castris, quæve illorum potestas, officia, aut iurisdictio foret, præclare explicat Alex. ab Alex. lib. 6. Genial. dierum c. 18. Duces quoque militum, & precipue quibus gentes, (quæ 60 maxime canendæ sunt) appropinquat, in ipsis limitibus commemorari debent, & milites ad proprium redigere numerum, imminutibus magisterij potestatibus, diuini que

eorum exercitationibus inhaerere: Castrorum in super refectionis, lustrationisque curam habere, l. vlt. C. de offic. militari. Nam Ducis in consilio posita est virtus militum, & victoria, vt multis exemplis probat Alex. ab Alex. lib. 6.

- 61 Genial. di. c. 25. † Milites etiam à numeris ad alios numeros, & de locis, in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali Principis permisso transferre non debent: ne eorum expensæ in locis, in quibus consistunt, minuantur, l. milites 4. C. de offic. magistr. militum, l. contra. 14. C. de re militari.
- 62 † Nec etiam ad custodiam sine Principis permisso deputandi sunt, l. vltima, C. de erogat. milit. Non danda pro tempore Tribuuo licentia est, triginta viris amplius sub commeatu occasione dimittere, l. officium. 1. 2. §. 1. ff. de re militari, l. 1. C. de commeatu, l. iubemus. 1. 6. §. non danda, C. de erogat. milit. annonæ, & §. super his, & §. in verò, & distinct. 1. §. ius militare. Ad iurisdictionem Magistratus militaribus homines pagani, siue priuati non pertinent, l. 2. C. de offic. milit. iudic. l. 1. C. eod. l. 1. C. de offic. magistr. milit. l. 1. C. de decurionib. Nouella cons. 145. † Nec sunt milites à quoquam in priuatos vsus vsurpandi. Nouella cons. 116. Militaribus enim viris nihil commune est cum Curijs, nihilque licitum, quod suæ non subiectum est potestati. † Ideoque magistro militum ius verberandi, degradandi, & Senatores denegatur, d. l. 42. & l. 1. C. de priuilegijs Scholar. Hoc tamen ius Magistro officiorum concessum est. † Præterea rei militaris Comitibus laudæ praestanda non sunt, l. 1. C. ne rei milit. Comit. † Nec qui in Ducum officijs militant post impletam militiam agentes in rebus fieri possunt, l. nemo. 3. C. de offic. milit. iud.
- 63 † Filij officialium quorumcumque officiorum, siue parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi sunt, in parentum militiam vocantur, l. 1. C. de filijs offic. milit. l. 2. C. eodem. Et filios Principilorum paternam sequi conditionem constitutum est. † Magistro militum milites in iurisdictione sunt subiecti, & est illis iudex competens, leg. magisteria. 6. C. de iurisdic. omnium iudic. l. 1. C. de exhiben. reis, l. de militibus 8. ff. de custod. reor. l. qui cum. 4. §. reus, ff. de re militari, cum declarationibus, de quibus supra libro secundo, tit. 2. De Magistro militum per Armeniam, & cæteras gentes cum titulo Magnitudinis proponitur in l. cum propitia. 5. C. de offic. magistr. milit. † Dignitas vero apparitorum magistr. militum, & immunitas proponitur in l. numerarios. 4. in principio, & §. ita vide licet, & l. 1. C. de apparitoribus. Et horum competens iudex est Magister militum, l. 2. C. de offic. magistr. milit. Qui neque curiales, neque cohortales, neque censibus adscripti esse debent, l. probari. 3. C. de apparitoribus magistr. militum.
- 70 † Magister officiorum habet ius verberandi, & degradandi Senatores, vt dictum est, l. 1. C. de priuileg. schol. l. scholarium. 3. C. de offic. magistr. officio. Cuius culmini commissæ est, vt super omni limite sub sua iurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, Castrorumque, ac clausurarum cura procedat, significare quotannis Imperatori, l. curæ. 4. C. de offic. magistr. offic. Et de quadrimenstruis scholarium breuib. conscribendis, & deponendis curæ eius sublimitatis commissæ, ne publico damnum aliquod infligatur, cauetur, in l. vltima, C. eodem. de hoc, ac de eius officio plura recenset Schardus in Lexicon iuris in verbo Magister officiorum. Eius curæ erant etiam Castrorum positiones, vall, fossæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & c. & vt milites in acie cæteros antecederent, quibus stipendia meliora darentur, vel labor prolixior faceret anteire, l. 2. C. de offic. magistr. Qui verò ordo in disponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim seruari solita fuerit, docet Polbius de Castrametatione Romanorum, & quæ etiam apud exteros, docet Alex. ab Alex. lib. 4. Genial. di. cap. 7. nunc de militibus.

S V M M A R I V M.

- 1 *Milites, qui, & quales eligendi, & recipiendi, & respuendi.*
- 2 *Probatorias, quibus facere licet.*

De militibus, eligendis, & recipiendis.

Tit. 17.

Quod itaque ad ipsos milites eligendos, ac recipiendos attinet, ex ijs, qui de militari disciplina libros posteris reliquere, eos haud ferè quemquam minore mptem, & decem annis, aut sex, & quadraginta maiorem militiæ, & tyrocinio adscribi voluisset conitat, idque à Setuio Tullio vetere censorie cantum fuisse primū, quod aucto subsequente à Caio Graccho lege sacra sancitū fuit. Causa autem hæc est, quod citra eam ætatem, aut supra, velut immaturos, aut præ duros, & effertos, militiæ rudimentis minime idoneos putarunt. Ideo vtro constitutum erat, iuuenes, nisi post pubertatem, & primo flore ætatis, dum per ætatem laborem militarem ferre possent, florentes viribus, & eos ex Vibana, sæpius agresti iuuentute iusticijs operibus daratos, militari sacramento, & muneribus adigere, singulosque militiæ per numerum in iuniorum tabulis adscribere, qui Catalogi dicti, nunc *Rolls*, Illorum ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si cervice erecta, si fortis, & strenuus, quæ species, qualisque vigor, & quod robur virium foret, intemescere, vt illorum forti fidelique opera Respublica vti possit. Nam nimis pinguem, deformem, aut mancum, desidem, aut vecordem, tanquam minus viles militiæ non scribebant, qui pè Carò Censorius pinguem militem, veluti Republicæ incommodum, iure incessit, cuius inter guttur, & inguen cuncta sub ventris dominio forent. In qua semel adscriptus, nisi propter demerita exauthoratus foret, ipso nolente, deleri nequibat. In quo id sedulo cauebatur, vt primum militiæ vinculum putarent, sacra mentis religionem, secundum singulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, cum his, qui vnà mererent, tertium deserendi nefas. Seruos ab omni militiâ prohibebant, l. ab omni 11. ff. de re militari, l. 2. C. de Tyronibus. Planè si sciente domino seruus militet, hoc ipso liber, & ingenuus efficitur, & militiam retinet, l. super. 6. C. qui milit. poss. & l. sequen. Qui status controuersiam patiuntur, licet re vera liberi sunt, non debent per id tempus nomen militiæ dare, maxime lite ordinata, siue ex libertate in seruitutem, siue e contra petantur. Neque ijs, qui ingenui bona fide seruiunt, sed nec qui ab hostibus redempti sunt, prius quam se leuant, l. qui status. 8. ff. de re militari. Coloni quoque, & saltuenses, nec vltro se offerentes ad militiam recipiendi sunt armati, nec cogendi inuiti, l. cum. 3. C. qui milit. poss. Idem dicitur de ijs, qui curialis, vel cohortalis conditionis sunt, leg. omnes. 4. C. eodem. Nam nemini facultas datur eodem tempore plus quam vnus ordinis nomen affectare, leg. his quidem. 5. C. eodem. Ideoque & negociatoribus, ne militent interdictum est, leg. prima, C. negociatores ne milit. Qui cum vno reliculo natus est, qui ve amisit, iure militabit, leg. qui cum. 4. ff. de re militar. Nam sicut Duræ, & Sylla, & Cotta memorantur eo habitu naturæ fuisse, ita celebris memoria est. Narsètes Dux Iustiniani in Oenotria contra Gothos. Ad bestias datus si profugerit, & militiæ se dederit, quandoque inuentus capite puniendus, dicta leg. quarta, §. primo. Idemque obseruandum est in eo, qui passus est legi se, dicto §. primo. Sed & in Insulam deportatus si effugiens militiæ se dedit, Lectusve dissimulatus, capite puniendus est, dicta lege quarta, §. in Insulam. Temporarium exilium voluntario militi insulæ relegationem assignat: dissimulatio perpetuum exilium, dicta leg. quarta, §. temporarium. Ad tempus relegatus si expleto spacio fugerit militiæ se dedit, causa damnationis querenda est, vt si contineat infamiam perpetuam, idem obseruetur, si transactum de futuro sit, & in ordinem redire potest, & honores petere militiæ non prohibetur, d. §. temporarium. Generaliter iudicio publico damnati inter milites non sunt recipiendi, dicta l. 4. §. adulterij. Sed & qui reus iudicij publici nomen militiæ dedit, statim sacramento soluendus est, dicta leg. quarta, §. reus, & l. qui metu. 16. ff. de re militari. Hi quoque, qui hinc causa militiam appetierunt, postulantibus aduersarijs sacramento soliti debent, l. 1. C. qui milit. poss. Non tamen omnis, qui litem habet, & militat, exauthorari iubetur, sed qui eo animo militiæ se dedit, vt sub obtentu militiæ precorsorem se aduersario

ario faceret. Nec tamen facile indulgendum est extra ordinem indicationis, qui negotium ante habuerunt: Sed si in transactione recidit, indulgendum est, l. qui cum 4. §. non omnis, ff. de re militari. Exauthoratus autem ex nomine non vtique infamis erit, nec prohibendus litē finitā militiæ eiusdem ordinis sedare: alioquin & si relinquat litē, vel transigat retinendus est, d. §. non omnis. Omnibus in fraudem Ciuiliū munerum nomina armatæ militiæ dantibus fraudem prodesse displicuit, l. secunda, C. qui milit. pos. Omnisque tyro vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius ad militiam accedere prohibentur, l. 1. C. de tyronibus. † Porro quamuis olim Magisteriæ potestati, ac Ducibus probatorias militum facere, vel militibus adiungere liceret: tamen iure nouo nemo sine probatoria Imperiali ad militiam admittitur, l. neminem 17. C. de re milit. Quam Imperator infidelibus non facit, nec illorū vitur militari opera, per ea quæ supra lib. 1. tit. num. 11. deducta fuere. hæc tamen de militibus eligendis.

S Y M M A R I V M.

- 1 Privilegia militibus multa conceduntur, quibus non possunt renunciare.
- 2 Milites coram vno suo iudice conueniendi.
- 3 Syndicus, & duo primates pro vniuersitate militum comparantur in iudicio.
- 4 Milites in eundo, manendo, redeundo neminem laedat, & suis sumptibus viuant.
- 5 Milites leuius puniuntur. limitatur.
- 6 Missio militum triplex.
- 7 Missio honesta qua, qua causaria, & ignominiosa.
- 8 Missionum effectus.
- 9 Militum species plures referuntur.
- 10 Privilegia militum, & iborum filiorum plura.
- 11 Privilegia ex quibus causis milites amittant.
- 12 Tyronum loca qua.
- 13 Milites capti reuersi primum locum tenent.
- 14 Militi bono asserenti reuersisse creditur.
- 15 Militi reuerso stipendia medij temporis an debeantur.

De Priuilegijs militum. Tit. 18.

Militibus † varia in iure priuilegia concessa sunt, tū circa sportulas, & litis expensas, tum etiam circa immunitates, vt colligitur ex l. tam collatores 18. §. vt autem, cum sequen. C. de re militari, & ex l. & qui 3. §. 1. ff. de minoribus ex l. ab his 10. C. de vacat. muner. ex l. 2. C. de re militari, & quidem cum sint illis concessa ad publicam vtilitatem, non possunt ideo illis etiam cum iure iurapdo renunciare, c. si diligenti, in fine, de foro competen. l. ius publicum, ff. de pactis. Alex. in l. aha, §. eleganter, numero sexto, ff. solut. matrimon. vbi Barbo numero 20. Caldera de erroribus pragmaticorum, l. prima, cap. 4. per totum.

- 2 † Habent etiam eorum præcipuum Iudicem Magistrum militum, vt tit. 16. in fine dictum fuit, & probatum in libr. secundo, tit. 2. Illud etiam cautum est, ne milites de eadem re ad diuersos iudices vocentur, l. tam collatores 18. §. quoniam verò, C. de re militari. † Item si vniuersitas militum conueniatur, vt duo primates, & syndicus ab ijs rei constituantur, dicta l. 18. §. vt autem. † Si necessitate poscente, milites ad alia perueniant loca, læsionibus contra curiales, seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant: & si tam in eundo, quam in redeundo, triginta tantum dies oportet eos proficisci; ipsi suas expensas sibi præbandas, collatoribus, seu curialibus minimè prægrauandis, suscipere non cessent. Sin autem vltiore tempore in alijs locis necesse sit eos commorari, expensas eis vltioris (vt dictum est) temporis, ad quæ peruenierint loca ministrari, dicta l. 18. §. sin verò. † Pœna autem militum sunt diuersa, & leuiores à pœnis aliorum, vt demonstratum fuit supra libro 1. tit. 16. Nisi delicta militaria in ipso exercitu commissa fuerint, tunc enim puniuntur secundum militares leges, de quibus in tit. sequenti dicitur. † De missionibus militum hæc sunt notanda: Missionum generales causas tres esse. Honestam scilicet, Causariam, & Ignominio-

7 sam. † Honestam est, quæ tempore militiæ impleto datur. Causaria cum quis vitio animi, vel corporis minus idoneus militiæ renunciat. Ignominiosa causa est, cum quis propter delictum sacramento soluitur, l. milites 13. §. missionum, ff. de re militari, l. 2. §. ignominia. ff. de his qui notant infam. † Præter has tamen est, & quartum genus missionum, si quis euitandorum munerum causa militiam subiisset. Hæc autem, & duæ primæ existimationem non leuandam, immo duæ primæ cohonestant, d. l. 2. §. est & quartum, l. causaria 8. C. de re militari. Quamquam tunc melius causaria, missis militibus instauratio non solet concedi obrentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temere dimittuntur, nisi quos constet medicis denunciantibus, & iudice competente diligenter examinante vitium contraxisse, l. semel 6. C. eodem. Is verò qui ignominia missus est, neque Romæ, neque in sacro Comitatu agere potest: in alijs verò locis, vbi velit, morandi habet potestatem, dicta lege 13. §. ignominiosa, l. milites 3. in fine. C. de re militari. Et si autem sine ignominia missi sint mentione, nihilominus ex causa ignominia missus intelligitur, & infamia notatur, nullique honoribus, qui integre dignitatis hominibus deferri solent, vti potest, l. 2. §. ignominia causa. ibi ignominiosa, ff. de his qui notant infam. l. 3. C. de re militari, lege prima, in princip. ff. de his qui notant infam. † Porro antequam officia militum exponantur, de quibusdam militum specibus pauca dicenda sunt. ac de eorumdem priuilegijs, vt de veteranis, tyronibus, nec non de militibus ab hostibus reuersis. † Veterani ergo rei rusticæ operam dare, vel tela in vsum vomeris, & ligonis conuertere prohibentur, l. super 4. in fine, C. de mancipijs, & colo. patrimon. His autem, & horum liberis idem honor habetur, qui & decurionibus: & ne iniurijs afficiantur specialiter prohibetur, l. veteranis 3. ff. de veteranis, l. 2. C. eodem. Alia item priuilegia his à iure conceduntur circa munera, à quibus sunt immunes, l. prima, C. de veteranis, l. à muneribus 7. C. de vacat. mun. l. veteranis 9. C. quando prouoc. non est necesse, l. veteranos 5. ff. de veteranis. Et circa tutelas quibus vtique volentes sunt immunes, vt latè deduximus in tract. de tutela, & cura, libro 1. tit. 8. num. 23. ver. Item potest explicari etiam in milite, cum declarationibus tamen, de quibus 11 ibi. & circa pœnas vt supra libro 1. tit. 17. de veteranis. † Hisce tamen priuilegijs carcentur si latrocinijs se dedent, leg. 12. veterani 3. C. de veteranis. † Tyrones in scholis loco semper posteriore ponuntur, nec enim ferendum, quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborū assiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragatur, l. Tyrones 3. C. de Tyronibus, & supra, libro primo, tit. 4. & seq. & lib. 2. tit. 2. & seq. & lib. 3. tit. 28. & seq. Tyronibus enim ad militiam admissis, primo anno custos, sub quo disciplina ediscentur, & magister sub cuius imperio tyronculi acuerentur, publice dabantur, ne expertes operum militariū arma tractarent. Diuus verò Iulius equites Romanos, aut Senatores armorum peritos, sub quibus militiæ nescij euidentur, magistros dedit; quorum præceptis imbuti, persiçado, & perugilando, militæ rudimentum deponerent, legesque pugnandi, & prælij notant, ac dictata innotescent. Purnusque Publius Rutilius Consul, coll. ga. C. Manlij, è Iudo Cornelij Scauri, Doctoribus accersitis, plagas vitandi, & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temerè, & sine arte pugnarent, atque Tyrones sub disciplina essent, & militaribus imbuerentur præceptis Tribunis negociū datum fuit. Quos optimis disciplinis institutos tandè militiæ adscribebant. † Captiui milites ab hostibus reuersi primum recipiunt locum, si probabunt se captos euasisse nõ transgisse, l. omnes 5. §. à Barbaris, & §. qui ab hostibus, ff. de re militari, l. desertorem 3. §. is qui ad hostem, ff. eod. 14. postliminium 19. §. transfuga, ff. de captiuis. † Sed licet hoc liquidò constare non possit, argumentis tamen cognoscendum est. & si bonus miles ante existimatus fuit, propè est, vt affirmationi eius credatur; si emanfor aut negligens suorum, aut segnis, aut extra contubernium agent, nõ credatur ei, si post nullum tempus redijt, dicto §. à Barbaris, 15. cum alijs allegatis. † Planè stipendia, & donatiua temporis, quo apud hostes fuit, restitui sibi postliminio reuerso non iure desiderat, leg. 1. C. de re militar. Super sunt etiam quedam alia specialia de militibus limitaneis, quæ per spicacionibus colligenda dimitto ex l. 2. C. de fundis limitrophis, ex l. 1. ex l. vltim. C. eodem, & ex leg. omnes 8. C. de

fundis patrimon. tanquam plus obscuritatis quam vilitatis habentia. Quamquam sicut loca limitanea, seu limitrophia dicuntur frontiere, quas vltimas partes territorij seu Prouinciæ vocamus, vt dixit Boet. in decis. 320. nu. 16. & Calder. in consil. 8. num. 27. ita & milites limitanei, seu limitrophij dici possunt, qui vltimas partes territorij, seu prouinciæ custodiunt. & ibi militant, & de his hæc tenus.

59 Miles neminem ex familia sua admittet. limitatur.
60 Milites prohibentur incolas suos ledere.
61 Palea militibus subministrande. & à quibus.
62 Animalia militum ab omnium pascuis sunt arcenda.
63 Disciplina militaris data à Christo.

De Officijs, & delictis militum.

Tit. 19.

S V M M A R I V M.

- 1 Officia militum, & defectus in eis proponuntur.
- 2 Delicta militum, aut propria, aut communia, & persecutio aut propria aut communis.
- 3 Delicta propria militum qua.
- 4 Filium militiae subtrahens punitur, item & sollicitans, & qui patitur sollicitari.
- 5 Debilitans filium vt militia sit inhabilis punitur.
- 6 Contumacia omnis in milite punibilis.
- 7 Res prohibita quamuis bene gesta in milite punibilis.
- 8 Irreuerentia in milite punibilis.
- 9 Vitem miles tenere, frangere, & manuum inferre miles prohibetur.
- 10 Perulantia in milite prohibita.
- 11 Miles prepositum debet protegere.
- 12 Miles desertor prepositi sui puniatur.
- 13 Miles seditiosus puniatur.
- 14 Milites quandoque auocandi.
- 15 Desertores militiae puniuntur.
- 16 Desertor quis dicatur.
- 17 Refuga miles quis dicatur.
- 18 Carcerem frangens miles punitur.
- 19 Desertor a patre oblitus in militiam deteriore mandatur.
- 20 Desertor viro reuersus mitius punitur.
- 21 Militiam detrectare graue delictum.
- 22 Desertores plures reuersi quomodo puniendi.
- 23 Desertorum militum plures poena.
- 24 Crimen desertioni adiunctum grauius punitur.
- 25 Desertor tempus militiae implens in ea emeritus priuatur.
- 26 Emeritus quis dicatur.
- 27 Desertorum defunctorum bona confiscantur.
- 28 Desertores inuenti venientes sunt rebelles.
- 29 Receptores desertorum puniuntur, reuelatores immunitate donantur.
- 30 Desertoris appellatione qui veniant.
- 31 Emanfor, & erro quis dicatur.
- 32 Desertor quis.
- 33 Emanforis poena qua.
- 34 Tyrones desertores excusantur.
- 35 Emanfores impetu amoris excusantur.
- 36 Miles recedens à fossa hostibus insistentibus puniatur.
- 37 Miles stationem relinquens puniatur.
- 38 Miles relicto Castris depredans punitur.
- 39 Emanforis loco quis sit, & desertoris.
- 40 Proditorum, & transfugarum militum poena qua.
- 41 Miles captus in itinere ab hostibus, si reuertatur quidiuvis, & si non reuertatur cum possit transfuga est.
- 42 Militis capti in praesidio conditio.
- 43 Transfuga quandoque parcendum.
- 44 Militis fugientis in acie poena.
- 45 Miles excedens agmen punitur.
- 46 Miles vallum transcendens, aut Castrum per murum ingrediens punitur.
- 47 Miles fossam transiliens punitur.
- 48 Hostibus dans facultatem depredandi punitur.
- 49 Miles sibi manus inferens punitur. limitatur.
- 50 Miles artem ludiorum exercens, vel patiens venundari puniatur.
- 51 Miles commilitonem vulnerans punitur.
- 52 Milites non sibi sed Republica vacare debent.
- 53 Milites alienas possessiones conducere prohibentur.
- 54 Disciplinam non contemnit qui militem ignorat.
- 55 Milites ubi militant agros emere prohibentur, domum non limitatur.
- 56 Miles in bello amittens arma, vel alienans punitur. limitatur.
- 57 Miles aliena arma subripiens punitur.
- 58 Milite flumina conspirare prohibentur.

OMne t̄ autem militis delictum est, quod aliter quã disciplina communis exigit committitur: veluti segnitæ crimen, vel contumaciæ, vel desidia, l. omne 6. in princ. ff. de re milit. Ius autem militare est belli inferendi solemnitas, fœderis faciendi nexus, signo dato egressio in hostem, vel pugna commissio. Item signo dato receptio; item flagitij militaris disciplina, si locus deseratur, item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, veluti cum corona, vel torques donatur; ite prædæ diuisio, & pro personarum qualitatibus, & laboribus iusta diuisio, ac Principis portio, vt in dist. 1. c. ius militare 10. Horum pars pertinet ad Principes, pars ad Duces, pars vero ad milites; Vnde omissis illis, quæ ad Principes ipsos pertinent cum iam de illis dictum sit sup. tit. 16. de illis quæ pertinent ad milites, & militum Duces erit sermo. † Sicut enim militaria delicta secundum militares leges suas habent, & maiores, & minores poenas, vt eleganter explicat Alex. ab Alex. lib. 2. Genialium dierum c. 13. & vt constabit specialiter ex infra dicendis, ita & militaria facinora feliciter gesta sua habent peculiaria præmia, & suos honores; & vt ab his incipiamus, in primis fuit obseruatum, vt qui Imperatores rebus bene gestis, post multa facinora militaria, donitis hostibus triumphum poscerent, pacatam prouinciam successori in primis traderent: exercitum victorem; & opimum prædæ, testemq; virtutis, & ignauiæ cuiusq; meritiq; & immeriti Romam reducerent. Inque ad e. Bellionæ extra urbem Senatu euocato (seque. n. triumphum petenti urbem inire fas erat) de rebus à ne gestis magnificis, quæ oppida quasq; prouincias bello vicissent, aut quibus cum hostibus signis collatis conflixissent; quasq; egregia ipsi fecissent, quotque hostium milia cecidissent, omnia deniq; belli decora ordine differebatur, ubi Legatos, Tribunos militum, cæturiones, milites denique exercitus, quod nonior testatorumque eorum virtus foret, adesse oportebat, vt merita illius virtutis, cui tantus honor debebatur, si quid veri, vaniq; referretur, testes forent. Compesta itaq; Imperatoris virtute et rebus feliciter gestis in conspectu totius exercitus longo ordine expositis, Senatus tantæ virtuti triumphum decernebat, maximum omnium militarium honorum. Triumpho proximus, sed longe minor fuit honor ouationis, qui ipsi decernebatur; à quibus hostes non penitus debellati, sed solùm pericula depulsa sunt; fugati; & percussis, & constrictis, aut à populationibus exercitus, non aut multus, & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantum acceptæ cladis eleuata, vel paululum laboris admissum, aut non in sua, & sibi constituta, sed in aliena prouincia res gessisset. Qui enim alieno auspicio res gesserunt, de prouincia triumphos agere non poterant. Si non pacata prouincia reliquæ bellorum superessent. Si bella non ritè indicta, vel cum hoste non legitimo, sed populo Romano indigno, vt cum seruis, piratis, & fugitiuis bellum fuisset, vel si deditione facta, mediocri certamine, & incruento prælio pugnatum esset, aut si ex prouincia exercitus non deportatus, nec successori traditus esset. His omnibus vitare, nec triumphum legitimum triumpho permissum erat. Triumpho victores corona primæ laureæ deinde aurea redimiti, curru inaurato, quæ quatuor equi albi trahebant Romani inuehebantur. Hæc decedebat Senatus: sequebatur populus, post hunc ordo militaris, anse currum victoris ibant Duces victi catenam ferream collo gestantes, vt ex Cicer. in Pisonem. Ouatione ouates qui non in curru, sed pedites ouali corona redeuntes ex pugna, cum bellum non erat indictum, vel sine sanguine confectum, & alijs supra dictis causis honorabantur. Militibus vero fortem aliquam operam in bello nauantibus dabatur à Ducibus diuersa præmia vsque ad torques aureas, & coronas diuersas, militares nuncupatas in genere, & in specie Ciuium ob saluatum militem obsidionalis. Naualis, muralis, castrensis, & alia, & alia dona, de quibus per Alex. ab Alex. lib. 4.

lib. 4. Genial. dierum ca. 18. per totum. Iuda Maccabeus de
 spolijs hostilibus non solum militibus præmia dabat, sed
 & elemofynas erogabat debilibus, Viduis, Orphanis, &
 2 fenioribus, vt lib. 2. Maccab. c. 8. ¶ Quo verò ad delicta mi-
 litum, notandum est, quod illa sunt, siue propria, siue ceteris
 3 communia, vnde & persecutio, aut propria, aut cõmuni-
 nis est: ¶ Proprium militare delictum est, quod quis vti mi-
 les admittit: dedere se militem cui non licet, graue crimen
 habetur, & augetur, vt in ceteris delictis dignitate, gradu,
 specie militiæ, l. 2. ff. de re militari. Grauius delictum est
 detrẽctare munus militiæ, quam appetere, vel in aliam mi-
 litiam nomen dare. Nam & quia defectum olim non re-
 spondebant, vt proditores libertatis in feruiturem redige-
 bantur, l. qui tum vno. 4. §. qui post. ibi, grauius autem, ff.
 de re militari. Sed mutato statu militiæ recessum à capitis
 4 pœna est: quia plerumque voluntario milite numeri sup-
 pletur, d. §. qui post. ¶ Qui filium suum subtrahit mili-
 tiæ belli tempore, exilio, & bonorum parte mulcandus
 est, si in pace, fustibus cædi iubetur: & requisitus iuuenis,
 vel à patre postea exhibitus, in deteriorem militiam dan-
 dus est, qui enim se sollicitari ab alio passus est, veniam non
 5 meretur, dicta l. 4. §. qui filium. ¶ Eum, qui debilitauit fi-
 lium delectum propter bellum indictum, vt in habilis mi-
 litæ esset, præceptum Imperatoris Traiani deportauit, di-
 cta l. 4. §. eum, qui. Si Præsidis, vel cuiusvis præpositi ab ex-
 6 ecutione quis desistat, peccatum desertionis subibit, l. de-
 fertorem. 3. §. si Præsidis, ff. de re militari. ¶ Et contumacia
 omnis militis aduersus Ducem, vel Præsidentem, etiam si ma-
 lati languoris ob metum hostium, capite punienda est,
 7 adeo quidem, ¶ vt si in bello quis rem à Duce prohibitam
 fecerit, aut mandata non serauerit, quamuis res bene ges-
 serit, capite puniatur, l. desertorem. 3. §. si Præsidis, & §. in
 bello, ff. de re militari, l. omne delictum. 6. §. exploratoris,
 & §. contumacia omnis, ff. eod. glo. in d. l. 2. in fine, in verbo
 cesserit, citat concordantes. Hanc legem, & si seueram ser-
 uauit Torquatus in Manlium filium. Quandoquidem
 inquit tu M. Manli, neque imperium Consulare, neque
 maiestatem patriam veritus, aduersus edictum nostrum
 extra ordinem in hostem pugnaisti: & quantum in te fuit,
 disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana
 res, soluiti: meque in eam necessitatem adduxisti, vt aut
 Reipublicæ mihi, aut mei meorumque obliuiscendum sit:
 nos potius nostro delicto plectemur, quam Reipublicæ
 tanto suo damno nostra peccata luat, triste exemplum,
 sed in posterum salubre iuuentuti erimus. Me quidem cõ-
 ingenita charitas liberum, tum specimen istud virtutis de-
 ceptum vana imagine decoris in te mouet: sed cum aut
 morte tua facienda sint Consulum imperia, aut impuni-
 8 tate in perpetuum abroganda, nec te quidem, si quid in te
 nostri sanguinis est, teculare censeam, quin disciplinam mi-
 litarem culpa tua prolapsam, pœna restituas. I. Licitor,
 & c. vt latius apud Lium. ¶ It reuerens miles non tantum
 à Tribuno, vel Centurione, sed etiam à principali coercen-
 dus est, nam eum, qui Centurioni castigare volenti resistit,
 9 veteres notauerunt, l. miles. 13. §. si reuerens, ff. de re mi-
 litari. ¶ Si uitem tenuit militiam mutat, si ex industria
 fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur, dicta
 l. 13. §. si uitem, vbi gloss. in verbo uitem, declarat, quod sit
 10 cum qua flagellantur milites. ¶ Augetur autem petulan-
 tiæ crimen dignitate præpositi, leg. 6. §. 1. ff. eodem. ¶ Qui
 præpositum suum non protexit cum posset, in pari causa
 11 factori habendus est: si resistere non potuit, parcendum
 12 ei, dicta leg. sexta, §. final. ¶ Sed & in eos, qui Præfectum
 centuriæ à latronibus circumuentum deseruerunt, ani-
 maduertere placuit, proinde occiso eo, capite puniuntur, di-
 13 cto §. final. & dicta leg. tertia, §. final. ff. eodem. ¶ Qui se-
 ditionem atrocem militum concitauit capite punitur, di-
 cta leg. tertia, §. qui seditionem. Si intra vociferationem,
 aut leuem querelam seditio mota est, tunc gradu militiæ
 14 deicitur. ¶ Et ceteri multi milites in aliquod flagitium con-
 spirant, vel si legio deficiat auocari militiæ solet, dict. §. qui
 seditionem, leg. vltima, §. final. ff. de re militari. Nam cum
 deficiant, qui præstant in coercedo, solet auocari ad Præ-
 sidentes supremos, vt coerceant, vt notant ibi gloss. Nonnun-
 quam enim, vbi multitudine obnoxia foret auctores turba-
 rum ad palum deligatæ, aut secari percutere, reliquum ve-
 rò multitudinis decemuræ quæque forte ductum ad sup-
 plicium petere, peruulgata pœna fuit, vt apud Lium.

15 ¶ Desertor si in Vrbe inueniatur, capite puniri solet, alibi
 apprehensus, ex prima desertione restitui potest: ceterum
 deserendo, capite puniendus est, leg. non omnes. 5. §. deser-
 tor, ff. de re militari, leg. qui excubias. 10. ff. eodem, leg. pri-
 ma, §. desertor. C. de desertoribus. ¶ Desertor autem habe-
 bitur, quisquis belli tempore abierit à signis, leg. prima, §.
 desertor, C. de desertoribus, l. desertorem. 3. §. desertor, ff.
 de re militari. Quæ autem apud Romanos fuerint milita-
 ria signa adhuc monstrant aquilæ Imperij, quarum origi-
 nem præclare docet Alexan. ab Alexand. libro quarto, Ge-
 17 nialium dierum, cap. secundo. ¶ Eius fugam, qui cum sub-
 custodia, vel in carcere esset, discesserit, in numero deser-
 torum non computandam esse placuit, quia custodiæ refu-
 ga, non desertor militiæ est, l. milites. 23. §. eius fugam, ff. de
 18 re militari. ¶ Eum tamen, qui carcere effracto fugerit, et-
 iam si ante non deseruerit, capite puniendus est, leg. non
 19 omnes. 5. in principio, & §. qui in desertione, ff. de re mili-
 tary, l. milites. 23. §. final. ff. eodem, l. 4. §. qui filium, ff. eod.
 Qui post desertionem in aliam militiam nomen dederit,
 20 legive se passus sunt, rescriptum est, & hos militarem pu-
 niendos, dicta l. 4. §. qui post. ¶ Grauius autem delictum
 est detrẽctare militiam, & illius munus, quam appetere, l.
 22 quarta, §. grauius. ¶ Si plures simul primo deseruerint, de-
 inde intra certum tempus reuersi sint, gradu pupilli in di-
 uersa loca distribuendi sunt, leg. desertorem. 3. §. si plures,
 ff. de re militari. Sed Tyronibus parcendum est, qui si ite-
 23 rato hoc admiserint, pœna competentis afficiuntur, dicta
 leg. tertia, §. sed tyronibus, leg. non omnes. 5. in principio,
 24 ibi, sed & numeri, ff. eodem. ¶ Qui in pace deseruit, eques
 gradu pellendus est, pedes militiam amittat, dicta l. quin-
 ta, §. qui in pace. Planè non omnes desertores similiter pu-
 niendi sunt, sed habetur, & ordinis, & stipendiorum ratio,
 vel gradus militiæ, vel loci, & muneris deserti, & antea-
 25 ræ vitæ: sed & numeri, si solus, vel cum altero, vel cum
 pluribus deseruerit, aliudve quod crimen desertioni adiun-
 xerit, item temporis quo in desertione fuerit, & eorum,
 quæ postea gesta fuerunt, dicta l. non omnes. 5. in princip.
 ¶ Qui enim desertioni aliud crimen adiungit, grauius pu-
 niendus est, & si furtum factum sit, veluti alia desertio ha-
 26 bebitur, vel si plagium factum, vel aggressura, abiegatus,
 vel quid simile accesserit, dicta l. 5. §. qui desertioni. Præter
 pœnas desertionis hæcenus enumeratas, sunt & plures.
 27 ¶ Nam qui militiæ tempus in desertione impleuit, emerit-
 us priuatur, l. desertorem. 3. §. qui militæ, ff. de re militari.
 28 ¶ Emeritus, id est sine stipendio teste Accursio, ibi, quæ in-
 terpretatio concordat cum ijs, quæ habentur supra libro
 29 primo, titul. 27. in fine. ¶ Defunctorum quoque in deser-
 tione bona confiscari debent, l. defunctorum. 4. C. de re mi-
 30 litari. ¶ Si item desertores inuenti restitendum, atque at-
 mis oppugnandum putauerint, tanquam rebelles in ipsis
 temeritatis suæ conatibus opprimi possunt, l. 2. C. de deter-
 31 torib. l. 2. C. quando liceat vicique sine iudice. ¶ Sed &
 si quis desertorem receperit, atque diu apud se delitescere
 passus sit, actor quidem, vel procurator loci, qui hoc scies,
 32 prudens quæ commisit, capite punitur, Dominus verò, si
 huius rei conscius fuerit, prædij in quo latuerit desertor, a-
 missionem coercetur, l. 1. C. de desertor. Si quis desertorem
 proderit mediocri loci ingenuus immunitate donatur, d.
 33 l. 1. §. si quis autem. ¶ Neque solum de his loquimur, qui
 proxime signis felicibus applicati militiæ rudimenta ti-
 muerunt, verum etiam, qui stipendijs militarijs de gene-
 rem latebram præbuisse monstrantur, dicta l. 1. §. neque
 solum. Edictum Germanici Cæsaris militem desertorem
 34 faciebat, qui diu abtulerat, vt is inter emanatores haberetur.
 Sed siue redeat quis, & offerat se, siue deprehensus offe-
 35 rat, pœnam desertionis citat, nec interest, cui se of-
 ferat, vel à quo deprehendatur: leuius itaque delictum
 emanatoris habetur, vt erroris in teruis, desertionis gra-
 36 uius, vt in fugam, leg. qui cum vno. 4. §. edictum,
 37 ff. de re militari. ¶ Emanator autem est, qui diu vagatus
 ad Castra se greditur. ¶ Desertor est, qui per proximum tē-
 38 pus euagatus reducit, l. desertorem. 3. §. emanator, ff. eod.

33 † Emanforis poena in arbitrio est Imperatoris, l. Tribuni
 11. C. de re militari, l. nemo 13. §. fin. C. eod. Examinantur
 semper causae emanforis, & cur, & ubi fuerit, & quid egerit:
 & datur venia valetudini, affectioni parentum, & affinitati,
 & si seruum fugientem persecutus est, vel si qua huiusmodi causa sit, l. qui cum vno 4. §. fin. ff. de re milita-
 34 ri. † Sed & ignorantia adhuc disciplinam tyrone ignoscitur,
 35 tur, d. §. fin. † Digni etiam videntur excusatione illi, qui amoris
 impetu retenti emanferunt, & regrediuntur, exemplo iudicij
 magni Alexandri, qui sapius huic affectui indulxit. † Is qui in
 36 exploratione manet hostibus insistentibus, aut qui à fossa
 tunc recedit: capite puniendus est, dicta lege tertia, §. is
 37 quis ff. de re militari. † Qui stationis munus relinquit
 plusquam emanfor est, itaque pro modo delicti, aut castigatur,
 38 aut gradu militiæ deicitur, dicta lege tertia, §. qui stationis.
 † Qui relictis militaribus castris se ad depredationes, & latrocinia
 contulerit; arbitrio iudicis punitur, leg. qui relictis 3. C. de
 39 desertoribus. † Si ad diem commeatu quis non veniat,
 perinde in eum statuendum, ac si emanisset, vel deseruisset
 pro numero temporis: facta prius copia docendis, num forte
 casibus quibusdam detentus sit, propter quos venia dignus
 videatur, leg. tertia, §. si ad diem, ff. de re militari, l. qui
 40 commeatu 14. ff. eod. l. 2. & 3. C. de commeatu. Nam habetur
 tatis diem, quibus tardius reuersus est, item temporis,
 navigationis, vel itineris: & si se probat valetudine
 impeditum, vel à latronibus detentum, similive casu
 moram passum: dum tamen non tardius à loco se profectum
 41 probet, quam vt occurrere possit intra commeatum, dicta
 l. 14. † Proditores, & transfugas plerumque capite
 puniuntur, & ex auctoritate torquentur: nam pro hoste,
 non pro milite habentur, lege proditores 7. ff. de re
 42 militari. Ideoque licet eos, ubicumque inuenti fuerint
 quasi hostes interficere: l. eiusdem legis 3. §. fin. ff. ad
 43 legem Cornel. de sicar. Sed & vini exuruntur, aut furca
 44 suspenduntur, l. si quis 38. §. 1. ff. de pœnis. † Si tamen
 ex inprovisis, dum iter quis facit, capiatur ab hostibus,
 inspecto vitæ eius præcedenti actu, venia ei dabitur:
 & si expleto tempore militiæ redeat, vt veteranus restituatur,
 & emerita accipiet, d. l. 3. §. sed si ex. l. non omnes 5. §. qui
 45 captus, ff. de re militari. Qui tamen captus cum posse
 redire, non rediit, pro transfuga habetur, d. l. 5. §. qui ea-
 46 rius. † Item eum qui in præsidio captus est, in eisdem
 47 conditione esse, certum est, d. §. qui captus. † Qui transfugit,
 & postea multos latrones deprehendit, & transfugas demon-
 48 stravit, posse ei parci rescriptum est, dicta l. quinta, §. fin. Et
 tamen pollicenti ea nihil permitti oportet, dicto §. fin.
 49 † Qui in acie prior fugit spectantibus militibus, propter
 exemplum capite puniendus est: l. omne delictum 6. §. qui
 50 in acie, ff. de re militari. † Qui agmen excefferit, ex causa
 vel sustibus caditur, vel mutare militiam solet, l. deserto-
 51 rem 3. §. in bello. ibi. Sed qui agmen, ff. eodem. † Si quis
 valium commendat transcendat, aut per murum castra
 ingreditur, capite punitur, dicto §. in bello. ibi. nec non & si
 52 is. † Si quis fossam consiliit, militia reijcitur, dicto §. in bello.
 53 ibi. Si verò quis, † Si quis Barbaris scelerata factione
 facultatem depredationis in Romanos dederit, vel si quis alio
 modo factum diuiserit, viuis comburitur, leg. si quis 9.
 54 C. de re militari. † Miles qui sibi manus intulit, nec factum
 peregit, nisi impatientia doloris, aut morbi, luctusve alicuius,
 vel alia de causa egerit, capite puniendus est, aliàs cum
 ignominia mittendus est, l. omne delictum 6. §. qui se vul-
 55 neravit. ff. eodem, l. si quis 38. §. fin. ff. de pœnis. † Si miles
 attem ludricam exercuerit, vel in seruitutem se venire
 passus est, capite punitur, l. quædam delicta 14. ff. de pœ-
 56 nis. † Si quis commilitonem vulneravit, siquidem lapide,
 militia eiicitur; si gladio caput amittit, l. omne delictum 6. §.
 57 si quis commilitonem, ff. de re militari. † Porro milites,
 qui à Republica armantur, & aluntur, solis debent utilitatibus
 publicis occupari, nec sibi vacare, neque aliena obsequia
 peragere, leg. nemo 13. C. de re militari, leg. milites 13.
 58 leg. militares 16 C. eodem, leg. milites 31. C. de locat. & conduc.
 59 leg. vltim. C. eodem, Nouella consti. 116. † Sed nec possessiones
 alienas conducere debent; ne omisso armorum vsu, ad opus
 rurestre se conferant, vt in allegatis iuribus. Si quis tamen
 ignorans militi quasi pagano locauerit, exigent illam posse
 60 probandum est. † Non enim contemnit disciplinam, qui
 ignorans militem, l. si ignorans 50. ff. locat. & conduct.
 61 † Præsertim milites agnum comparare prohibentur in ea
 prouincia, in qua militant: scilicet ne studiorum cultura
 militia sua auocentur, & ideo domum comparare non
 62 prohibentur. Sed & agros in alia prouincia comparare
 possunt, l. milites 13. in princ. ff. de re militat. Ceterum
 in ea prouincia, in quam propter causam prælij venerint,
 ne sub alieno quidem nomine eis agrum comparare licet,
 alioquin fisco vindicabitur, dicta l. 13. §. ceterum. † Planè
 paterna eorum prædia fisco distrahente comparare non
 63 prohibentur, l. milites 9. ff. eod. l. qui officij 62. ff. de
 contrahend. emption. Sed & alia impletis stipendijs emere
 permittuntur, d. l. 9. Fisco autem vindicatur prædium illicite
 comparatum, si delatum fuerit. Sed si nondum delata causa
 stipendia impleta sint, vel missio contigerit, delationi locus
 non est: nisi forte ignominia causa missio facta sit, d. l.
 64 9. §. fisco, l. milites 13. §. 1. & §. illud, ff. de re militari. Prædia
 quoque hereditaria iure possidere ibi, ubi militant, non
 65 prohibentur, d. l. milites 9. §. fin. ff. eod. † Porro miles, qui in
 bello arma amisit, vel alienauit capite punitur, humane
 militiam mutat. l. desertorem 3. §. miles, ff. eod. Nam arma
 alienasse graue crimen est, & ea culpa desertioni exæquatur,
 vtique si tota alienauerit. Sed & si partem eorum, id est,
 nisi quod in terest: nam si tibiale, vel humerale alienauit,
 castigari verberibus debet. Si verò lorica, securum, galeam,
 66 gladium, desertori similis est. Tyrone in hoc crimine
 facilius parcitur: armorumque custodi plerumque, & culpa
 imputatur, si arma militi commisit non suo tempore,
 67 qui commeatu 14. §. arma, ff. de re militari. † Qui
 aliena arma subripuit, gradu militiæ pellendus est, d. l. 3. §.
 68 qui aliena, ff. eod. alie plures, tum maiores, tum minores
 pœnæ delictorum circa arma per milites admissorum
 69 recenseat Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum c. 13. † Cum
 supra ripas fluminum legionum multitudo consistit, prohibetur
 est, ne quis flumen conspurcet, vel equorum sudores
 abluat, vel nudus in flumine lauet, l. cum supra 12. C. de
 70 re militari. † Nequinem ex familia sua miles ad se admit-
 ret, præterquam coniuges liberos, & seruos de peculio
 castrensium emptos, nec adscriptos censibus, & id quando ex
 auctoritate Principis familias suas ad se venire meruerit,
 71 non autem ante, l. quicumque 10. C. de re militari. † Præterea
 ne milites in profectioibus suis incolas lædant, prohibita
 72 est, & vnde illis in transitu alimenta suppeditanda, Imperator
 Iustinianus peculiari constitutione definiuit in l. tam
 73 collatores 18. §. quibus, C. de re militari, in l. 3. C. de erogat. milit. anno. & in Nouell. consti. 129. Adest enim
 74 epistola Aureliani Cæsaris ad militum Tribunos, mandans, vt
 milites ab omnibus contineantur rapacitate, quam recentet,
 75 Alex. ab Alex. lib. 6. Genial. dierum c. 18. † Vicesimo in super,
 non amplius lapide paleas sibi conuectare iubentur,
 76 l. 2. C. eod. † Animalia quoque militum à pratis, & pascuis publicis,
 77 priuatisque arceda sunt, l. 2. C. de pascuis publicis & in
 summa neminem lædere omnium prohibentur. † Ita enim
 78 respondit Iurisconsultissimus Ioannes apud Lucam 3. militibus
 interrogantibus. Quid faciemus, & nos? Neminem
 79 concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti estote
 stipendijs vestris, quæ responsio totam, & disciplinam, &
 iustitiam continet militarem, hætenus de personis, officijs,
 & delictis, nec non & pœnis, & præmijs militaribus,
 reliquum est vt agamus de rebus.

S V M M A R I V M.

- 1 Res militares qua.
- 2 Annona militaris que, & illius distributio.
- 3 Buccellatum quid.
- 4 Parsimonia, & vita dura in castris necessaria.
- 5 Annona militaris qualiter eroganda.
- 6 Annona loco danda pecunia, quibus & quando.
- 7 Annona eroganda tempus.
- 8 Militibus stipendia usque ad diem mortis debentur, & dantur vxoribus liberisque.
- 9 Annona militaris exigenda, suscipienda, & transferenda.
- 10 Vestes militares quoties in anno & quando danda, à quibus prouincijs conferenda.
- 11 Vestes militares qualiter erogantur.
- 12 Hospitia militum que.
- 13 Immunes ab hospitio militum referuntur.
- 14 Metatoris officium circa hospitia.

15. *Hospitij militaris nomine, quid veniat.*
 16. *Militis mil. ultra hospitium oblatum accipere possunt.*
 17. *Item multas acceleratum, & continuum facere debent.*
 18. *Domus domus molestiam sustinere non cogitur.*
 19. *Predia ab hospitio immunita.*
 20. *Arma transferenda, & qualiter.*

De rebus militaribus militaribus.

Titulus 29.

1. **S** Vno autem res militares, annona militaris, vestes, hospitium, & arma de quibus singulis ex ordine dicetur. Et quidem quod ad annonam militarem attinet, ea sunt consideranda, ut expeditionis tempore buccellatum, ac panem, vinum, quoque, atque acetum, sed & lardum, carniem, vervecinam milites ita percipient, in duobus diebus buccellatum, in tertio die panem, uno die vinum, alio acetum, uno die lardum, biduo carniem vervecinam, ut in l. 1. C. de erogati. milit. annona. Buccellatum enim est genus panis biforti secundum aliquos, & si Marcellinus lib. 18. frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum, quo milites pasci in castris solebant, ita appellari dicitur. Unde non inoperte buccellatum expeditionalem annonam interpretatur. De hoc Paulinus, & Iheras in epist. Dom. Augustini 36. inquit. De buccellato Christiane expeditionis in curus, pventu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi missus. Caro vero vervecina castreusica ro est biduo militibus parca danda. Est necessaria in castris parsimonia, & vita dura, ne milites segnes, desidiosi, imbelles fiant, & ne annona deficiat, ut unquam enim pessimum malorum in exercitu, ut nouerunt, & antiqui, & nostri temporis Duces, qui, annona militaris prodigi, & gloriolae, indulgentes relapsatores, nihil feliciter, atque discipule gesserunt, sed misere vel fame, vel inertia victi simul cum militibus suis periere. Quae propter prouidus Imperator illa praeparata, docet Duces, & milites illius frugale usum in d. leg. 1. f. Dat & alias vtilis regulas in illius erogatione, facienda in leg. sicut 4. in l. sicut actuarij. f. & per totum ibi. l. titu. C. de erogatione militaris annonae. M. de frumento in leg. 5. & sequen. De vino erogando in leg. iubemus 10. De feno in leg. prouincialium 8. De paleis conuulsandis in leg. 2. C. cod. Inter quas regulas, vult quod erogator, & A. Equarij iurent illam erogare fideliter, ac sincere manu sua in leg. iubemus 16. cod. f. Et si ornatur contraria, vult quo loco annonae de prae pecunia d. leg. 16. Quae quidem pecunia absentibus militibus danda est in leg. 16. & super his, cum declaratione, de qua in leg. vltim. C. cod. f. De nouissima temporis annonae militaris erogandam d. l. 6. f. hoc videlicet, ut maior pars in priuatis domibus non possit exerceri. f. Sed & illud cautum est, ut pecunia, quae mortuis militibus usque ad diem mortis eorum debita fuerant, vxoribus, vel liberis eorum soluerentur d. l. iubemus, 16. f. sine leg. his scholaribus 14. in fine. C. de erogati. milit. 9. ann. f. De ea autem annona militari indicenda, exigenda, scienda, nec non transferenda supra iam dictum f. in titu. 8. 9. & 10. f. De veste militari haec maxime cauta sunt, ut omnis canon vestium ex Calendis septembris vsque ad Calendas Aprilis inferretur leg. 1. C. de veste militari. Item ut Prouinciae Thraciatum per viceua iuga, seu capita vestis cofertent, Scythia, & Mysia in tricenis iugis, seu capitibus item annua solutione dependerent. Per Aegyptum, & orientis partes in tricenis ternis iugis, per Asiam vero, & Ponticum dioecsim ad eundem numerum in capitibus, seu iugis annua vestis collatio dependeret, ita ut per Orientem prouinciae in titulo auri comparationis, quod per iugatione reddidit, compensationis gratia perfruerentur, exceptis Histroncais, & Odroena, & Isauria. Nam eae aurum comparaticium minime debebant leg. 2. C. de veste militari.
11. f. Quod autem militaris vestis nomine conferebatur, eius quinque partes militibus in precio erogabatur: sexta pars Gyneciaris Imperatoris pro contextione dabatur. Minoribus tamen gregariis militibus in specie, quam maxime eos desiderare constabat, praebatur l. 3. & vltim. C. cod. Fortissimis vero militibus per Illyricum pro singulis chlamidibus singuli solidi dabantur d. l. 3. Haec de veste militari sancita leguntur. f. De hospitio vero militum haec maxime in iure cauta sunt. f. Primum quidem, quod omnium

domus militibus hospitio recipiendis deseruiant, exceptis domibus fabricensium, Archiatris sacri palatii, vel vrbis Romae, magistrorum literarum, vel picturae professorum leg. Fabricenses 4. C. de metatis l. Archiatros 8. C. cod. leg. vlt. ff. de munerib. & honorib. Item exceptis domibus illustriū & clarissimorum hominum, horum haereditas, ita tamen, ut si quis consularem, ac patriciam nactus sit dignitatem, tres domos proprias, dum superest, habeat hospitium immunitate secutas: haereditas vero eius filij, aut patris, aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut vxor duarum domuum suarum excusatione possint leg. hac leg. 10. C. de metatis. Si quis vero Consulatu tantummodo gloriatur, duas semis domos suas immunes habeat. Post mortem vero eius memorati haereditas vniam semis domum suam d. l. 10. f. si quis vero. Pari privilegio perfruatur cum memoratis haereditas, qui solius patriciae dignitatis sine consulatu decoratur insignibus d. l. 10. f. pari. Praefectorij vero, nec non, & magistrj militum duas domos suas habeant, quoad vixerint, hospitibus liberatas, haereditas vero eorum memorati vniam defendant domum suam simili excusatione munitam d. leg. 10. f. praefectorij. Magistrj vero officiorum, vel quaestores vniam semis domum suam, quoad vixerint, habeant hospitium onere liberatam: haereditas vero eorum praedicti vniam tantum d. l. 10. f. magistrj. Comites domesticorum, & protectorum, & factarum largitionum, & rerum priuatarum, & primicerij notariorum singulas domos suas ab hospitio granamine dum visum gaudeant esse securas: memorati vero haereditas eorum mediam partem vniam domus suae in thuribus ab hospitio granamine habeant: residua vero partis dimidia tertiam partem hospitibus deputet d. leg. 3. f. comites, si qui vero illustres honorarias dignitates quae sine actu celsus impetrauerunt, domus suas pro tertia portione hospitibus praebant: exceptis ergasterijs, quae in plateis, vel angustis sunt d. leg. 10. f. sine. Praeter hos quos enumerauimus, etiam ab hospitio onere excusantur decem post primicerij Tribuni, item praepositi sacri cubiculi, decuriones, & silentarij, item hi, qui in sacris scrinijs militant, nec non grammatici, oratores, medici, & philosophi leg. vltim. f. vltim. ff. de muneribus, & honoribus leg. decem 11. C. de metatis l. 2. f. domus C. de praepositis sacri cubiculi leg. decurionibus 3. f. domus C. de silentarijs leg. in sacris 9. in fine. C. de praepositis sacror. f. Porro si quis metatorum marium, qua deputata singulis quibusque domus deuenit, & hospitibus hospitiarum nomen adscribitur, deleuerit, falsi poena tenetur leg. 1. C. de metatis. Praeterea ad ius hospitij militum pertinet hoc quoque, quod cautum est, ne quis militum nomine salgami gratia culcitram, lignum, oleum a suis extorqueant hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in praedictis speciebus auferat leg. deuotum 5. f. solam C. de metatis leg. 1. C. de salgami hospitibus non praestando leg. hoc 6. C. de metatis. Salgami enim appellatione secundum Alciatum ibi, veniunt quaecunque condimenta, quae ad victum afferuntur in vasis, vinum, oleum, acetum, butyrum, & huiusmodi. Nec balneum quicquam à Dominoedium postulet d. leg. 6. in princip. Quod quod solum hospitium praestandum sit ita, ut nihil etiam ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pascuis necessarium est, postuletur d. leg. 6. & leg. 1. C. ne rei milit. comitibus. Apud Iasubres bello obsessos Triuulio militum Duce auctore ceptum fuit integra alimenta, & stipendia ab hospitibus arripere, Guicardino teste, & vsus quamuis malus iniuria. f. Omniunusque militum sit acceleratum iter, atque continuum, ne vlli liceat diutius residere leg. 5. f. solam C. de metatis. Praemium autem hospitij hoc est, ne dominus, vel pensionis, vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogatur leg. omnes 9. C. de metatis. Praedia extra domum suam immunita d. leg. 5. C. cod. & ergasteria ad mercimonia deputata leg. 2. C. codem. De armis militaribus plura dicta sunt supra in titu. praecedentem concernentia eorum vsus, & delicta, quae circa ea per milites admittuntur. f. Sed & de illis transportandis illud hic dicendum, quod iure cautum est, scilicet, ut quoties transferenda arma sunt, numerus transferendorum, & locus ex quo transferenda sunt magistratui loci, per quem transferenda sunt indicetur, ut continuo in per praebendis angarijs, vel nauibus de publico, pro numero eorum, quae transferenda sunt, Praefes prouinciae instruat leg. nullus 7. f. quoties C. de

Fabricensibus, Varias armorum species, à quibus milites, ut plurimum nomen susceperunt, declarat Alexand. ab Alexand. libro 6. Genial. diar. cap. 22. Hæc de personis officijs, delictis, præmijs, pœnis, & rebus militaribus dicta sufficiant. Sed quia militum labore, atque virtute pax, vel acquiritur, vel acquisita confirmatur, illaque stabilita fruimur societate civili in Ciuitatibus, quæ cum, & ipse habeant sua præcipua iura, personas etiam, res & acta, reliquum, ideo est, ut & de illis differamus.

S V M M A R I V M.

- 1 Persona Ciuitatum qua. & eorum diuisio.
- 2 Magistratus municipalis cum societate. Civili ortus.
- 3 Ciuitatis primus conditor.
- 4 Magistratus in republica necessarii.
- 5 Legum authoritas vide.
- 6 Magistratus quid sit.
- 7 Magistratus in Ciuitate est mens in animo.
- 8 Magistratus origo ac natura.
- 9 Reges omnem potestatem habebant.
- 10 Magistratus in feriores à quibus creati.
- 11 Papa creat magistratus.
- 12 Magistratus municipales vicem vniuersi obtinent.
- 13 Magistratus refugientis. pœna.
- 14 Desertori magistratus pœna.
- 15 Magistratus municipales non competit merum imperium.
- 16 Magistratus municipalis officia, & cautiones.
- 17 Actio contra magistratum datur.
- 18 Magistratum species, qua.

De iure Ciuitatum, & primum de personis earum tum publicis, tum priuatis.

Titulus 21.

In iure Ciuitatum exponendo perinde, ut in precedentibus primum dicitur de personis, hinc de rebus, postremo de actibus Ciuitatum. Personæ autem Ciuitatum partim publicæ sunt, partim priuata. Publicæ sunt, ut puta Magistratus municipalis, de quo primum in genere, hinc in specie dicitur. Sed & de magistratibus in genere ac de illorum origine apud Romanos, nec non illorum distributione dictum latè est in lib. 1. tit. 3. & 4. In orbe terrarum statim cum ipsis Ciuitatibus natum, ac coeuum magistratum fuisse monstrant, & natura ipsa, & necessitas, ut in tit. 16. fuit satis aperte declaratum, natura quia homines sunt sociabiles, necessitas, quia vnus homo multis reb. indignus, solus sibi non sufficit omnia. Natura itaque, & necessitas homines ab initio etrones, & dispersos in locum vnum contraxit, vbi multæ familiæ primum coeunt sibi domus construxerunt, prima itaque cõtracta fuit domus, deinde vicus ex pluribus domibus, ex pluribus vicis pagus, postremo ex pluribus pagis Ciuitas erecta est, secundum Arist. lib. 1. Politic. c. 1. 2. & seq. Cum ipsa Ciuitate orta est Ciuilis societas, & cum ea magistratus potestas. Anno enim mundi 130. duo Ciuitates ædificatæ fuere vna ab Abel, à Caino altera. Cain occiso fratre primus Regni speciem constituit. Præclara Regiæ maiestatis origo, propter quam miseri mortales vsque adeo su peribere debeant. Genes. 4. dist. 6. cap. non est, vbi Turrecremata §. 2. & ibi gl. in verbo legitur. Institui. de iure diuino, & c. Ipse agros colere, serere, & metere docuit, excogitauitque cum filio suo Henoch artem ædificandarum, nec non, & ægendarum Ciuitatum, de cuius ponderum, & mensuratum vsu, ac politicum ipse magistratum primus Ciuitatis conditor in Ciuitate exercuit. Norum enim est, nec officiorum communicationem, commodorum reciprocationem, nec amicitia bonum inter homines absque magistratu concitari, ac conciliatos diu conservari posse. Hinc Aristor. lib. 4. Politic. inquit. Magistratus non minus quam leges in republica necessarios à principio fuisse, & Plato optimis quibusq. legibus magistratus præposuit, illas præsertim inutiles, ac superuacaneas ratus, si obseruatione, executione destituta essent. Legum enim vis, atque authoritas non in papio, & scriptione (nihil hæc valent) refidet, sed in eo, quod fungitur munere magistratus. Ut enim eadem seruentur, execu-

tionem, demandentur, atq. autoritate sancta, & illibata permanent, opus est magistratu, qui illorum obseruantiam inuigilet, atq. procuret. Magistratus itaque secundum Philosophum, est publica potestas, successione, sorte, aut suffragio electa, ius, ac potestatem consulendi, iudicandi, & imperandi habens. Et Cicero lib. 3. de legibus, magistratum legem ipsam loquentem appellat. Hinc sapientes in Ciuitate bonorum influentiam, & affluentiam à magistratibus, quasi ab ipsis omne bonum Ciuitatis descendat, petendum esse credidere. Et Pomponius I. C. parùm esse, inquit, ius in ciuitate esse, nisi sint, qui iura reddere possint, & Arist. lib. 6. Polit. affirmat, nihil prodesse de rebus iustis dare iudicia nisi præsto sint, qui exequantur. Et Vulpianus in l. 1. §. 1. ff. ne ius fiat ei, inquit, frustra in possessionem mitteret Praetor, nisi missos defenderet, ac tueretur. Hinc magistratus per analogiam in Ciuitate est mens in animo, anima in corpore, sol in cælo, gubernator in nauis, cum res publica à magistratu intellectum, vitam, salutis anchoram, honoris que læcem obtinere videatur. Magistratus itaque non solum à Deo, ut in tit. 16. fuit explicatum sed, & à natura ipsa cuius author est ipse Deus originem duxit, ut & ipsa Ciuitas, quæ societas est humana, & naturalis. Apes enim natura, & naturæ author docuit magistratui subesse, obloquiumque ei præstare, ut in Georgico 4. cecinit Virgilius.

Præterea Regem non sit Aegyptus, & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspis obseruant, Regem vnicuique, mens omnibus vna est, Amisso, rupte fide m. construaq. mella Deripere ipsa. & crates solueret fauorum. Illo operum Custos, illum admittuntur, & omnes Circumstant fremunt, denso stipantq. frequentes, Et sape atollunt humeros, & corpora bello Obiectant, pulcherrimæ parunt per vultera mortem.

8 Quippe quæ propriam conseruationem, tuitionemq. ab eo petendam ipsius naturæ instinctu optime sentiant. Est enim natura conseruatio sui, ut salua sit, & in suo genere conseruetur. Cicet. lib. 4. de finibus. Et omni animantium generi natura inditum, ut se, vitam, corpusq. tueatur, ad videndum necessaria sibi parat, & fugiat, quæ sibi damnosa futura putet, ut dicitur idem Cicero lib. 1. de offic. Hæc omnia à magistratus creatione, & constitutione luculenter obtinemus, tranquillitas & quies publica in apibus viget. Regem namq. in columi mens vna, quod sanè si in hominem castu reperitur, nil aliud ad felicitatem politicam erit excogitandum, & quemadmodum amisso Rege, omnia in alueario pessum ire videntur, rupta que fide, mella diripi constructa, sic & in republica sublato magistratu, vel in eamalo, & legum ignaro præsidente, turbationes oriri, furta, homicidia, adulteria, cæterasq. iniurias iri epi, atque ad interitum vsq. politicum statum constiteri experimur natura itaque magistratum, & cum ipsa natura in homine ingentum esse constat. Vnus tamen initio fuit magistratus, & ille summus in primo homine, ut antea diximus in tit. 16. & ita fuit obseruatum ante diluuium, & post per secula semper. Nam rudis ille hominum conuictus magistratus varia munia non cognouit, illarumq. nec partiri sciuit in consultores, & iudices quos reipublicæ principes partes esse tradidit Aristor. lib. 4. polit. Sed peries vnum Regem erant omnia, quæ saluti publicæ conducebant, isq. vniuersa obibat, sumum vnicuiq. tribuebat, ac iudicia exercebat. Nam cum Reges iustitiae fetendæ causa constituti fuerint, hoc munus refugere non poterant, ut alludendo cecinit Homerus.

Vnus Rex, cui concessis Saturnia proles, Sceptra, & legem, ex iudicet & dominetur.

Cum enim auctæ fuerint dominationes, Regesq. singuli non vni tantum Ciuitati impera re cæperunt, eorundemq. longè, latèq. & per Prouincias diffusum imperium, nõ valere absq. auxilio iudicare vniuersum Regnũ, & dominari, ideo ad electionem, & ordinationem magistratum p adiuuandum deuenere. Hinc ortum habuerunt iurisdictiones ordinariæ, & delegatæ, & magistratus inferiores, ut in lib. 1. tit. 3. & sequentibus, & lib. 2. & 3. fuit demonstratum, & ut memoria tradiderunt Trogius, Iustinus, Dionysius Halicarnasæus Livius lib. 1. Phnius lib. 33. & alij recentiores omnes. Primum enim Reges, deinde Respublica, Postremo Imperator illos apud Romanos creabat, atque ordinabat. Lege enim Regia populus transtulit hanc pote-

potestatem in Principem. l. 1. §. cum vitem, ff. de offi. Præfecti. Prætor. l. 1. C. de veteri iure enucle. l. 1. ff. de Constit. Princ. Doctor in ca. cum accessissent, de constitut. Ideoque Princeps, penes quem est Regia potestas creat, atque ordinat magistratus à se inferiores, vt constat ex allegatis per Cassanum in Caralio gloria mundi part. 5. considerat. 24. casu 15. & per Didacum practi. quæst. c. 1. num. 9. & ca. 11 pit. 4. num. 3. † Creat, & Summus Pontifex in suo temporali Regno temporales Magistratus, sicut alij temporales Principes faciunt in eorum Regnis, vt per Bald. in consilio 224. & in cons. 53. lib. 1. Imò creat, & deponit Imperatorem, Reges, Duces, & alios magnates pro temporalibus administrandis. c. solite de maiorat. & obed. c. ad. Apostolicæ, de sentent. & re iudic. c. per venerabilem, de electio. & vbi que sententes. 23. q. 8. c. displicet Bald. vbi supra, & in l. rescripta, C. de precib. Imper. offer. Barbatus in consil. 1. lib. 1. Natta in cons. 637. num. 10. & 12. & in cons. 638. num. 20. Iacobatus in tract. de Concilio lib. vlt. cap. 8. Nonius in cons. 72. num. 14. Peregrinus in tract. de iure fisci, tit. 2. numero 36. & 39. Doctor Marta de iurisdictione par. 4. centur. 2. casu 197. & par. 1. c. 3. num. 11. † Magistratus igitur municipales. cum vnum magistratum administrat, etiam vnus hominis vicem obtinet, & hoc plerumque quidem lege municipalis datur. Verum & si non sit datum, dum modo non denegatum moribus competat, leg. magistratus.

23 25. ff. ad municipal. † Si qui ad magistratum nominati, hoc onus subterfugerint, bona ipsorum ijs, qui in locum eorum vocati sunt permittuntur, ita vt si postea reperti fuerint, biennio integro magistratum, per subterfugerunt, cogantur agnoscere, l. i. ad. 18. C. de decurionibus. † Sed & alijs pœnis magistratus desertores puniuntur, vt in l. Cyrenensium. 20. C. eod. † Porro ea, quæ magis imperij sunt, quam iurisdictionis magistratui municipali non permittuntur, leg. ea, quæ. 26. in principio, ff. ad municipal. vt dictum fuit etiam supra libro primo, tit. sexto. De iure puniendi seruos proponitur in leg. magistratibus. 12. de iurisdic. † Ad magistratus autem officium pertinet exactio pecuniæ legatorum Reipublicæ relictorum, & si cessauerint, ipsi vel hæredes eorum eo nomine conueniri possunt, aut si soluendo non sunt, fideiussores eorum, qui pro his cauere, leg. vltima, §. Imperator. ff. ad municipalem. Nam à magistratu municipali initio cautio exigitur, dicta lege vltima, §. final. Quam cautionem non minus ijs, qui compulsi magistratu funguntur, quam qui sponte officium agnouerunt, præstare tenentur, dicto §. final. Præterea magistratus consiciendorum actuum habent potestatem, lege secunda, C. de magistrat. municipal. † In Duumuitos autem, & Rempublicam etiam post annum datur ex contractu magistratum municipalium actio, leg. in honorarij. 34. §. final. ff. de actio. & obligat. hæc de magistratibus municipalibus in genere. † Species vero eius sunt, Defensores Ciuitatum, Duumuiti, Decuriones, & alij, de quibus singulis ex ordine dicetur.

S V M M A R I V M.

- 1 Defensores Ciuitatum, ex quibus ordinibus creantur.
- 2 Defensoris officium non potest recusari.
- 3 Defensor Ciuitatis decreto Episcopi, & Clerici constituitur.
- 4 Defensor à quo remoueri potest.
- 5 Defensor locum Præsidis tenet.
- 6 Defensoris officium.
- 7 Defensoris iurisdictione in causis civilibus.
- 8 Defensor pater plebis.
- 9 Defensoris reuerentia honor, & prærogatiua apud iudices.
- 10 Defensor id, quod est esse non desinat.
- 11 Defensor non constituit Vicarium.
- 12 Insinuationes fiebant apud defensorum.
- 13 Defensor querelas contra se emittat.
- 14 Præses defensores tenet.
- 15 Defensores gratis constituntur.
- 16 Defensor habet donum de publico.
- 17 Defensor habet Archiuum.
- 18 Defensor habet exceptorem, & duos cohortales in obsequio.

De defensoribus Ciuitatum. Tit. 22.

Defensor est itaque Ciuitatum non ex Decurionum, seu cohortalium corpore, sed ex alijs idoneis personis creatur, viri scilicet bonæ existimationis, & Orthodoxæ fidei, l. 2. C. de defensor. Ciuitat. l. iubemus. 17. C. de Episcopali audien. l. defensores. 8. C. de defensor. Ciuitat. † Nulli autem omnium facultas est defensoris ordinationem repudiare, sed per vices honoratissimi incolæ hoc munus subire tenentur, singuli scilicet per biennium: quo finito, alius priore renouo subiogandus est, nisi forte communi decreto velint in alterum quoque biennium priorem in eodem officio detinere. Nouella c. 15. §. interea, §. ac si Ciuitas, §. assumet, §. iusurandum, §. præterea. cum alijs allegatis in glo. statuti Vrbs lib. 3. cap. 13. Quod si sic altero biennio quoque eam solitudinem substituerit, illo finito omnino desitet, tunc demum iustus defensor futurus, cum ipse eum circulus in hunc reduxerit ordinem, dict. §. præterea. † Constituitur autem defensor decreto Episcoporum, Clericorum, honoratorum, possessorum, ac curialium, confirmatione Præfecti Prætoriorum secuta, & præstito ab ipso iureiurando omnia se secundum leges, ac ius acturum, l. defensores. 8. C. de defensorib. Ciuitatum, l. iubemus 17. C. de Episcopali audien. Nouella c. 15. §. interea igitur, §. iusurandum, & per totam Constit. † Remoueri à Præside Prouinciæ defensor non potest, sed tantum si quid parum rectè agere videatur, de eo referendi potestas est Præsidi Prætoriorum, vt ab eo consergat solitudinis absolutio, à quo etiam datur. Nouella c. 15. §. iusurandum, l. vlt. C. de defensorib. Ciuit. † Porro defensor in sua Ciuitate Præsidis locum obtinet, maxime cum Præsidem contingat abesse. † Ijsque qui publicatum exactioem negocium gerunt auxilio esse, malos coercere, tumultus sedare debet. Nouel. c. 15. §. deinde, & §. nulla facultate. Ideo cohortales quoque, ei Regioni addicti, qui per illa consistunt Ciuitatem, in qua defensor est, ei obediunt, & opem ferre tenentur, d. §. deinde. Cognoscat etiam de leuioribus criminibus, & competentem calligationem adhibebit, l. 1. C. de defensorib. Ciuit. Nouella c. 15. §. cognoscat. Eos vero, qui in maioribus delictis, ac criminibus capiuntur, coniciet in custodia, & ad Prouinciæ Præsidem transmittet, d. §. cognoscat. † In civilibus quoque causis, quæ sunt iure quidem antiquo intra quinquaginta solidos, iure autem nouo intra trecentos solidos defensoris Ciuitatis cognitio, atque iurisdictione est, l. vlt. C. de defensor. Ciuit. Nouella c. 15. §. iusurandum, l. 1. C. eod. Nouella c. 15. §. dicant ius, & l. vlt. 3. C. de defensor. Ciuit. † Defensoris insuper hoc est officium, in primis, vt patetis vicem plebi exhibeat, de captiombus rusticis, vrbanoque non patiatur affligi, officialium insolentia, & iudicum procacitati (salua reuerentia pudoris) occurrat, l. in defensoribus. 4. C. de defensor. Ciuit. † Ingressiendi, cum volet, ad iudicem liberam habeat facultatem, super exigendi damna, vel spolia plus petentium ab ijs, quos liberorum loco meri debet, excludit, nec patietur nequam vltra delegationem solam ab ijs exigi, quos eorum est, nisi tali remedio reparari, d. l. 4. §. ingrediendi. Nihil insuper sibi insolenter, nihil indebitum vindicare debet, nominis sui tantum fungens officio, nullas infliget multas, seueriores non exercebit quæstiones, plebem, & decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate tuebitur: † vt id, quod esse dicitur, esse non desinat, l. 11 defensores, §. C. de defensorib. Ciuit. † Illud defensori Ciuitatum, quemadmodum, & Præsidi Prouinciæ, concedendum non est, vt Vicarios in locum suum constituent. Nouella constit. 15. §. nulla facultate, & §. ac si Ciuitatis, in fine. † Præterea apud defensores insinuantur testamenta, donationes, & omne denique, quod propriè ad ius monumentorum pertinet, d. c. 15. §. constituimus, & d. l. 9. §. illud, C. de defensor. Ciuit. Sed & in acta referent quacumque quis voluerit, edentque. Tam & si quod in acta referat perstringat ipsum Prouinciæ Præsidem, vel aliquem potèriorem, dict. §. constituimus, ibi. sed & in acta. † Oportet enim eos, qui in officijs, vel cum potestate aliqua sunt, ita se gerere, vt confici aduersus se acta non prohibeant, imò se moribus inculpatos præbere, vt nemini detur opportunitas mouendi alicuius contra ipsos querelæ, d. §. constituimus, ibi. oportet. Appellationes à defensoribus ad ipsos fiunt

14 fiunt Praefides, d. Nouella c. 15. §. appellationes. † Et si quis cohortalis contra defensores admiserit, Praefes Prouinciae vindicabit, cohortalemque castigabit, dict. §. si quid verò. Quod si Praefes hoc neglexerit, licebit eo nomine defensoribus referre ad Praefectum Praetorio, vt inde competens vindicta procedat, & defensores habeant contra delinquentes quosdam iudicariae grauitatis imitationem, & figuram.

15 d. §. si quid verò. † Constituuntur insuper defensores, vt alij magistratus gratis, & pro ipsis iussionibus, si maiores sint Ciuitates, quatuor tantum aurei dabuntur in iudicio Praefecti Praetorio: si minores, tres. Si quas verò ex publico annonas habent percipient, & ipsas more solito, d. ca. 15. §.

16 fient autem. † Praeterea in singulis Ciuitatibus domus aliqua publica constituenda, in quam defensores actorum suorum monumenta reponant, creato aliquo eius loci, penes quem huius sit custodia, quò magis, & incorrupta ea maneat, & celerius quaesita inueniantur, † sit que apud ipsos aliquod archiuum, d. Nouel. c. 15. §. cõficiat. † Habeat, & ex cohorte illi Prouinciae destinata exceptorem futurum illis in ministerio, & duos cohortales, qui ab ipsis iudicata exequantur, d. c. 15. §. habeant, & §. deinde, vt Ciuitatum.

17 Decurio nominatus appellat.

18 Præuilegia, & officia decurionum plura.

19 Curialium Ciuitatum debita, & officia.

20 Curialis non potest esse procurator, nec cõduktor, nec fideiusor.

21 Quod quis per se non potest, nec per alium.

22 Decurio uel galia non exercet.

23 Decurio non est tabellio.

24 Decurio non exercet officium per substitutum.

25 Decurio utitur actionibus publicis Reipublicae.

26 Decurio decoctor, & falsarius punitur.

27 Prædia decurionum sine decreto non alienantur, limitatur.

28 Obligati ex munere publico non possunt prædia alienare sine decreto.

29 Veltigal ex lucratius debetur publico cum declaratione.

30 Lucratia causa, qua sit, ut uel gal debeat.

31 Ecclesia ueltigal non soluit ex causa lucratia.

32 Lucratia oneri, qua non subiaceant.

33 Veltigal dotium iure prohibetur, ut impedimētum matrimonij.

34 Lucratia res semper est lucratia cum illo onere, & è contra non lucratia.

35 Primordium rituli posteriorem format euentum.

36 Decurioni in quarta Curia succedit, limitatur.

37 Transactio cum Curia liberat à quarta.

38 Diuisio inter curiam, & heredes decurionis, quomodo faciendaestantibus liberis, vel non.

39 Naturales liberi, quomodo decurioni succedant.

40 Extranei heredes, quomodo decurioni succedant.

41 Filij, & filiae decurionis curiales, quomodo succedant.

42 Decuriones sunt immunes.

43 Decuriones torqueri, nec pœnis corporalibus affici possunt.

44 Decuriones quo ordine in albo scribendi.

45 Sententias quo ordine scribere debeant decuriones.

46 Relegatus ad tempus decurio est, sed ut nouus in ordine.

47 Primus Curia Comitiua primi ordinis dignitate fruuntur.

48 Decretum decurionis non rescinditur, limitatur.

49 Decuriones facultatibus lapsi alendi.

50 Medici à quibus eligendi.

51 Decreta sine legitimo numero decurionum nulla.

52 Numerus decurionum legitimus quis sit.

53 Pars maior, qua sit.

54 Suffragium patris prodest filiis, & è contra.

55 Minores 25. annis decuriones suffragium non ferunt.

56 Filij decurionum subiacent patris fortuna maxime curia oblati.

57 Filij conditionem matris aliquando sequuntur.

58 Dignitas maior liberat à nexu curialitatis.

59 Aui conditio non prauidicat nepoti.

60 Filij conditionem patris, qui sequuntur fruuntur priuilegijs patris, limitatur.

61 Tempus conceptionis spectatur, limitatur.

62 Relegatus }
Ordine motus }
Mancipatus censuali ministerio }
Amitunt decurionatum.

63 Cæcitas }
Senectus } Decurionem à curiali fortuna non liberat.

S V M M A R I V M.

- 1 Duumuiros ex decurionibus eliguntur.
- 2 Decuriones plebei esse prohibentur.
- 3 Duumuir fasces non extollit extra suum territorium.
- 4 Duumuir excipit actiones descendentes ex contractibus magistratus municipalis.

De Duumuiris. Tit. 23.

DE † Duumuiris hæc potissimum notanda, primum quidem, quod ex decurionibus eligantur, l. honores. 7. §. is, qui. ff. de decurionib. Nec enim, qui nō sit decurio Duumuiratu, vel alijs honoribus fungi potest, † quia decurionum honoribus plebei fungi prohibentur, d. §. is, qui. Deinde, & illud notandum, † quod Duumuiro impune nō liceat extollere potestatem fascium extra metas territorij propriae Ciuitatis, l. Duumuirum 53. ff. de decurionib. † Postremò, & hoc notandum, quod & supra alibi dictum fuit, ex omni contractu magistratus municipalis actiones descendentes à Duumuiris excipiendas esse, l. in honorarijs. 34. §. fina. ff. de actio. & oblig. Horum alij quos sæpè populus creabat, nec ante obitum mutare decebat, ab omniq; urbano munere, & belli cura immunes erant, & sacras ædes dedicabant, & obsecrationes, expiationesq; ad placandas, auertendasque Deorum iras, tum alia quedam procurabant, quorum meminit Alex. ab Alex. lib. 3. Genial. dier. c. 16. Alij municipiorum, de quibus in allegatis iurib. & in l. i. ff. si quis ius dicenti non obtemper. Alij nauales, alij quinquennales, alij capitales. Nauales, quibus omnis Nauium pop. Rom. cura dabatur. Quinquennales ideo nominati, quod ij creabantur per integrum quinquennium census, tributique causa, vel potius, quibus iurisdicēdi causa in quinquennium ob spectatam virtutem is honos mandabatur, cum alijs annus esset. Capitales verò, qui p duellionis diem ad populum dicerēt, & in facinorosos animaduertent, à principio originum creati, teste L. i. lib. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Decuriones unde dicti.
- 2 Coloniatum deductio à quo inuenta.
- 3 Ratio, & modus deducendarum Coloniatum.
- 4 Vtilitas deducendarum Coloniatum varia.
- 5 Decuriones, qui esse possunt, & qui non.
- 6 Hæretici onera subsistent non honores, & præuilegia.
- 7 Spurijs in ordinē legi possunt si nō habeant cõpetitorem legitimū.
- 8 Flagellis cęsti deficientibus alijs bonestis legi possunt.
- 9 Relegati reuerſi ex Principis rescripto legi possunt.
- 10 Nati in relegatione possunt decuriones legi.
- 11 Ignominia notati decuriones non sunt.
- 12 Filij familiarum decuriones esse possunt, & indocti.
- 13 Decurio sola albi præscriptione non fit.
- 14 Decurio pœna gratia non fit.
- 15 Decuriones ante tres menses nominantur, & quare.
- 16 Modus legitimus creandi magistratus.

De Decurionibus, & curialibus. Tit. 24.

S Equitur nunc de Decurionibus, & curialibus. † Decuriones autem quidam dictos aiunt, ex eo, quod initio cum Coloniae deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur Consilij publici gratia conscribi solita sit, l. pupillus. 239. §. Decuriones, vbi Alciatus, & Rebuffus, ff. de verbor. signific. † Coloniatum deductio, optimo, & sapientissimo Romuli inuento. Nam ad illum consensu referunt, qui victis finitimis oppidis, aut gentibus, partē earum solitus in Urbem, & ad se traducere, partē illic relinquere, sed sic, vt Romanos suos misceret, custodiā, & regimē, ne quid moueret. Eos ita missos, Colonos appellauerūt, & ab agrorum nouæ dedicatione culturae ipsas Colonias appellauerūt.

† Ratio, & modus erat, vt agri diuiderentur virum: idq; à Triumuiris, quos graues, & prudentes viros huic rei legere solebant, qui & sedes, agrosque, & ipsum oppidum (si condendum erat) disponebant, & iura, ac formam nouæ quasi Reipublicae dabant. Sic tamen, vt omnia Romanæ, & Urbem matrem referrent, ipsis quoque locis, Foræ, Capi-

Capitolia, Tempia, Curia pro illa imagine essent: & in gubernatione. Dum iuri plerisque coloniis quasi duo Consules, Achilles vtilitas, & Decuriones pro Senatu. † Varia in hoc instituto vtilitas. Primum quod alleuabatur, vrbis ipsa Princeps, & superfluam, nimiamque multitudinem, vt sanguinem emittebat. Ita viclus facilius, ita turba minor, & turba quoque, faciles oriri inter tam confertos. Sed & soboli magis vacabant, libentiusque sic vacui: non aliter quam arbores, aut plantaria magis se diffundunt, & propagant, vbi in arcto non stipantur. Altera vtilitas ipsos hostes aut subditos tangit. Vbi enim coloniz sic collocata, loca frequentabantur, colebantur, poliebantur, etiam maxime no uorum hospitum aduentu, & artium inuentu. Diuina prouidentia hoc sine Græcos olim in Asiam Europam hanc nostram per maritima loca milit, & disposuit, vt rudes ferocesque humanitate, & elegantia percolerent, atque ad mitiora studia, & mores transferrent. Quod idem Romani mox fecere: & ijs cultum hunc omnem debet pulcherrimæ Europæ tractus. Tertia vtilitas, quæ præcipue in oculis Romulo, & Romanis, Præsidium in subiectos. Sparsa hæc tot oppida, locis oportunitis, & in ijs Romanus sanguis: quid nisi tot arces, & propugnacula erant Romani Imperij? Quidlibet nihil tam validum, quam talis aliqua deductio: & vbi ijs, qui agros in alieno acceperunt, semper obligatur, aut tueri iura, imperiumque donantium, aut pel li, si & ij pellantur. Atque hic primus præcipuusque a specibus vtilitatis, accessere mox, valde aucta re Romana, duo alteri. Prior vt plebem in opem, & grauem sic exhauriret: alter vt militibus emeritis præmia largirentur. Nam ecce in tanta Vrbe, & crescente Ciuium tenuiorum numero p tot manumissiones: quæ ratio alendi, aut subsistendi fuit, nisi vt emitterent non aliter, quam vbi alueria plena, non examina in alia, & noua transfunduntur. Sic & occulto Politico consilio sctina, & sex vrbis cohonestato colore edu cebatur: purior, meliorque pars asseruabat. militibus præmia agri, & sedes dabantur, regimen illic, & honores pecunia etiam ad instrumenta, iumentata, & si quid opus comemorandum. † Decuriones itaque, quibus educenda rum colonia rum cura mandabatur, ex eo dicti, quia decima pars equi, q in Colonias deducerentur, consilij publici gratia conscri bi solita sit d. S. Decuriones, & de his est tit. C. de Decurionibus. Fuerunt autem antea alijs Urbani, alijs municipales. Urbani qui præorant turmas, quæ constabat ex duobus, & tringinta equitibus, quæ significatione sumi arbitror in tit. C. de hereditate Decurionum. Municipales vero erant, q Romæ Senatores, secundum Vallam lib. 6. elegan. cap. 32. Nam qui in Senatu, & consilij reipublicæ municipales esse poterant decuriones erant, de quorum officio, & dignitate est tit. ff. ad municipalem. & C. de magistrat. municipal. Demum Decuriones generaliter appellari ceperunt Principes, seu capita cuiuslibet ordinis, & orgo ipse Decuria vocabatur, vt Decuria iudicum, Decuria scribarum, Decuria cubiculariorum. Inde Decurionatus. Sed redeundo ad Decuriones de quibus in d. S. Decuriones, & in toto hoc titulo est agendum. † Notandum quod Decuriones fieri non possunt serui, immo ne liberi quidem leg. 2. C. si seruus, aut liber: ex libera tamen muliere natus, quamuis ex seruo patre, non prohibetur Decurio fieri in sua ciuitate d. l. 2. & l. si seruus 9 ff. de decurionibus. Nauticarij quoque decuriones fieri non possunt d. l. Seruus 9. in fine. Item, Surdi, & muti, qui in totum non audiunt, vel loquuntur leg. honores 7. §. 1. ff. eod. Item pauperes leg. ad subeunda 46. C. de decurionibus. Neque minores viginti quinque annis decuriones creari possunt, nisi ex causa leg. ad rem publicam 8. ff. de muneribus, & honoribus. Non tantum 11 ff. de decurionibus l. spurij 6. §. 1. ff. eod. l. si pater 8. C. quando prouo non est necesse. Huc pertinet allegata supra in lib. 2. tit. 4. Neque ij, qui annum quinquagesimum quintum excesserunt l. 3. & 5. ff. de iure iuramentum. † Hæretici sanè à Curiali fortuna non excusantur, honores tamen, & priuilegia decurionum non habent. Nouella consti. 45. in principi. l. omnes 49. C. de decurionibus leg. generaliter 3. §. fin. ff. eodem & supra lib. 3. tit. 110. & sequens. † Spurios vero posse in ordinem legi nulla dubitatio est: sed si habeat competitorẽ legitime quaesitum, præferri hunc oportet d. l. 3. §. spurios l. spurij 6. in principi. ff. eod. † Ij quoque, qui ab ædilibus, flagellis cæsi sunt, deficientibus alijs honestis viris decuriones creari non prohibentur leg. eos qui 11. ff. de decurionibus.

9 † In rebus relegatos, & reuersos in ordine allegi. sine permissu Principis non posse scriptum est leg. in p. 3. ff. 10 eod. † Ij quoque qui in relegatione natus, non prohibetur in honore decurionatus fungi d. l. 13. §. penultim. † Qui iudicij publici quaestionem citra veniam abolitionis deseruerunt, decurionum honore decorari non possunt: cum notetur ignominia, velati calumniæ causa iudici publico dam nati leg. spurij 6. §. qui iudicij ff. de decurionibus. † Filij familiarum decuriones fieri non prohibentur, quemadmodum literarum quoque expertes l. filio 5. C. eod. leg. exp. et 13 res 6. C. eod. † Porro notandum quod sola albi præscriptione minimè decurio fiat, qui secundum legem decurio 14 creatus non sit leg. Herennius 10. ff. de decurionibus. † Sed neque pœna gratia decurionem aliquem creari oportet l. 15 ne quis 38. C. eod. † Decuriones autem ad magistratum, vel exactionem annorum ante tres menses, vel amplius nominari, debent: vt si quaerimonia eorum iusta videatur, sine impedimento in absoluto loco alius subrogetur 16 leg. 1. C. de magistr. municip. † De modo legitimo creandi decuriones, & alios magistratus municipales dicitur in fe ruius tit. 45. † Creatione vero facta, nominatus per appella tionem excusationes suas opponere debet: qua omitta non admittendus est postea contradicere volens, quod non recte creatus sit decurio. d. l. 13. §. fina. & ff. de decurio. leg. 2. 18 C. eod. † Officia & priuilegia decurionum in ipsis creatis sũt proponenda, decuriones ergo creati à Ciuitate sua recedere non possunt, nec relicta curia militare, nec religionis ergo vitam solitariam sequi, nec aduocationis gratia peregrinari l. 1. ff. de decurionibus leg. omnes 50. leg. de vinctum 53. leg. si quis 55. C. eodem leg. 1. in fine C. de priuileg. corpor. leg. curiales 25. leg. si quis 16. leg. quidam 26. leg. Alexandinus 56. leg. qui derelicta 17. C. de decurionibus, cum alijs allegatis supra lib. 3. tit. 2. Plane ob publicam necessitatem abesse possunt d. leg. curiales 25. Sed & suæ rei causa impetrata prius licentia d. leg. 25. & d. leg. 16. Quod si alias relicta Ciuitate aliõ proficiscatur, à Præside prouincie reuocandus est, aut si Præsidis defit copia, in eundem manus iniectione concessa à quolibet reduci, & suæ curie vindicari potest leg. qui derelicta 17. leg. generali 54. & sequent. 19 C. de decurionibus. † Curiales quoque singularum ciuitatum etiam inuiti, vel reparare intra Ciuitates, quas olim habuerunt domus, vel de nouo adificare coguntur, illic semper muneribus inferuntur, & acturi frequentiam suam rpn. ciuitatũ l. singularum 8. C. de edificij priuatis. † Præterea curialis, neque procurator, neque conductor alienarum rerum, nec hie usor aut mandator conductoris esse potest: alioquin nulla obligatio, vel actio locatori neq. conductori ex huiusmodi contractu dabitur leg. curialis 30. C. de locat. & conduct. leg. si quis 34. C. de decurionibus. Plane decurio, vel curialis, qui prohibetur conducere, si iure successerit in conductionem, remanet in ea: quod & in omnibus similibus seruandum est leg. decurio. 4. ff. eodem. 21 † Quod autem, quis suo nomine, exercere prohibetur, id neque per subiectam personam agere debet. Et ideo si decurio subiectis aliorum nominibus prædia publica colat, quæ decurionibus conducere non licet: non secundum legem usurpata reuocari debent leg. 1. §. 1. ff. de administrat. 22 rerum ad ciuit. pertinent. † Decurio etiam suæ Ciuitatis vectigalia exercere prohibetur leg. spurij 6. §. decurio. ff. de decurionibus, † & à tabellionis officij at stinebit l. vniuersos 15. C. eodem. † Neque fieri solentur curiales sunt 25 ctiones implere potest leg. nullus 60. C. eodem. † Actionibus tamen publicis reipublicæ procurator vti debet leg. procuratores 30. C. eod. † Quilibet autem principalium, vel decurionum, si vel decoctor pecunie publicæ, vel fraudolentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exacti one fuerit inuentus, plurimarum ictibus subijcitur l. quilibet 40. C. eod. † Præterea decurionum prædia ram vrbana quam rustica sine decreto alienari prohibentur, & non nisi necessitate urgente alienatio permittenda est leg. 1. C. de prædijs decurionum l. ord. ne 15. §. in fraudem: ff. ad municipalem. Quamquam iure antiquo sola venditio prædiorum decurionum erat prohibita, donationibus, permutationibus, & alijs contractibus etiam sine decreto permissis leg. 3. C. de prædijs decur. Sed iure nouo omnis alienatio talium prædiorum decretum desiderat, quamuis mortis causa donatio fiat, excepta donatione propter nuptias, & dotis causa: in his enim alienationis speciebus decretum nõ exigitur.

giur. Nouella constituti. 38. §. per fecerunt, & Nouella con-
 28 sit. 87. §. & quanquam. † Hinc potest inferri obligatos ex
 munere publico non posse sua prædia sine decreto ahe-
 29 nare arguendo ab identitate dictæ constitutionis. † Rebus
 verò decurionis, vel curialis ex causa lucratiua ad alium
 ranslatis, quatuor filiquæ curiæ debentur leg. 1. §. lucra-
 30 tiuas C. de imponenda lucratiua descriptione. † Lucratiua
 autem causa accipitur causa hæreditatis, legati, fideicom-
 missi, donationis, vel cuiuslibet postremæ voluntatis d. §.
 lucratiuas. Descriptionis autem onere filiquarum quatuor,
 quas ex lucratiuis alienationibus tantum, non humanis,
 vel animalium censibus, neque mobilibus rebus indicere
 licet, maiores, ac posteri alienantis liberantur: vt si pater,
 Auus, proauus, filio, nepoti, pronepoti, vel filia, nepti, prone-
 31 ptiue in postrema voluntate, vel inter viuos etiam dona-
 tione quicquam de suis opibus largiatur, memoratæ des-
 criptionis cessat indictio. Idem è diuerso dicendum si li-
 beri parentibus præfatis titulis alienauerint d. leg. 1. §. cæte-
 ri. Hinc respublica Florentina duxit vectigal hæreditatû,
 quod adhuc exigitur ex hæreditatibus vniuersis. Sed & si
 is cui res lucratiua titulus alienata est, eiusdem ciuitatis ordi-
 32 nini sit obstrictus, seu curialis sit, licet inter extraneos nu-
 meretur, vacuum tamen ex functione, quod datum est
 consequitur: nam cum personæ conditio non mutetur,
 nec rei quidem statum continet immutari d. l. 1. §. cæteri
 31 C. de impone. Lucr. descrip. † Idem dicendum etiam est,
 si ad Ecclesiam, vel alium venerabilem locum res curiales
 peruenerit leg. sancimus 18. C. de sacrosanct. Eccles. Decius
 in consi. 496. In causa, & c. numero 2. & supra lib. 3. tit. 118.
 32 num. 7. † Sed & si socer futurus filij, vel nepotis, vel prone-
 potis affinitatis coeundæ causa donauerit, vel parens etiã
 filiam, vel neptem, vel proneptem curiali, seu extraneo nu-
 bentem dotauerit, licet causa mortis, vel diuortij euentu,
 res eius cui data est, vertatur ad lucrum: nec inter lucrati-
 33 uas numerabitur, nec descriptionis oneri subiacebit d. §. lu-
 cratiuas ibi. Si verò vel socer. † Nec enim iuris optimi est,
 matrimonium, cum tot tantisque suis difficultatibus oppri-
 matur, aduentitij etiam cumulare ponderibus d. §. lucra-
 tiuas ibi nec enim. Contrarium huius optimi instituti pesti-
 mum vectigal dotium est vnde cuncte aduentarum, sæpe
 enim fit, quod propter vectigal dotium sacramentum ma-
 trimonij tractatum non perficiatur, ideoque vt sacramen-
 ti impeditiuum noluit imponi Imperator, nec exigi in d. §.
 lucratiuas, vt nec imponi ideo nec exigi poterat c. gemma
 de sponsalibus, & Concilium Tridentinum in sessione 24.
 de reformatione cap. 1. & cap. 9. cum allegatis supra lib. 3.
 tit. 100. num. 140. & sequen. & in tracta. de conditionib. &
 34 demonstrat. par. 2. capit. 5. quæst. 17. † Res verò, quæ me-
 moratis causis lucratiuæ semel nomen, expridumque sorti-
 ta est, licet ab eo, qui suscepit, ad alterum emptionis vel
 cuiuscunque contractus iure migrauerit: cum prædicto
 descriptionis grauiamine proculdubio transfertur, vt vel
 sciens sibi imputet, qui accepit oneratum, vel si ignoraue-
 rit, quod interest consequatur d. l. 1. §. res verò. Contraque
 si cuiuslibet contractus exordio lucratiuæ nomen euaserit,
 & si postea lucri titulo in dominium alicuius ceciderit, far-
 cinam memoratæ descriptionis effugiet: nulla enim in hu-
 35 iusmodi causis confusionis intercedit occasio, † si ad pri-
 mordium tituli posterior quoque formetur euentus: nisi
 fortè res decurionis, quæ ad eum cuiuslibet mercimonij
 iure peruenerit, ad alteram fuerit postrema eius volunta-
 te, vel ab intestato, vel inter viuos donatione translata: tunc
 enim, quia semel in personam cecidit, principali veterum
 titulorum nequaquam ratione perspecta, conditionem,
 & onus merebitur lucratiuæ d. l. 1. §. contraque C. de impo-
 36 nen. lucr. descriptio. † Porò decurione defuncto, quarta
 pars bonorum eius ad curiam pertinet leg. 1. C. quando
 & quibus quarta pars. Nisi fortè defuncti hæres, & ipse
 decurio sit, vel curialis, aut scæmina hæres decurioni nupta
 sit, hi enim hæredes ad quartam curiæ præstandam obli-
 gati non sunt d. leg. 1. & leg. 2. in princip. §. ad filiorum, &
 §. fina. C. cod. Sed & si defunctus sponte sese curiæ addixe-
 rat, cum antea curialis non esset, hæredes eius qualescun-
 que ab hoc onere præstandæ quartæ sunt immunes l. eos
 qui 4. C. de his, qui sponte publicum munus. Quod tamen
 in liberis naturalibus, quos pater curiæ obtulit, distinctio-
 nem recipit: hi enim quamuis sponte non obligati curiæ
 addicantur, tamen quartam suorum in bonorum partem

37 curiæ relinquere tenentur d. leg. eos qui. † Sed & ne quart-
 ta pars curiæ debeat, transactione effici potest leg. 2. §.
 38 in omnibus C. quando & quibus quarta pars. † Ita verò
 hæreditas inter curiam, & heredem decurionis diuidenda
 est, vt hæres omne patrimonium, quod relictum est, in
 partes quatuor distubui procuret: deinde sorte iacta, vel
 curia quarta, vel hæres dodrantis electionem habeat d. l.
 2. in prin. vsq. ad §. ad filiorum. Et quidem res soli siue im-
 mobiles sub aspectu curialium æstimari, diuidiq. debent:
 mobiles autem res, vel se mouentes, vel instrumenta, vel si
 quid aliud in huiusmodi iure consistat, æstimatur ab ipso
 hærede iuramento interueniente. Quid enim tam dnrum
 tamq. inhumanum est, quam publicatione ipsa pompas
 rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & in-
 uidia exponere diuitias? Si tamen heres iuramentum sub-
 bire noluerit, eadem in iuris, quæ & in rebus immobilibus
 diuidendis, ratio obtinebit, actionibus hæreditarijs tam cu-
 39 riæ, quam contra curiam pro quarta parte competentib.
 dicta leg. 2. Planè quod diximus quartam partem ex bonis
 decurionis defuncti ad curiam pertinere, id intelligi-
 tur, si defunctus liberis relictis decesserit: alioquin nullis li-
 beris relictis dodrans honorum curiæ iure nec uo debetur.
 Nouella constitutio. 38. §. quoniam verò cum §. sequent.
 Idem dicendum est si filiam reliquerit defunctus, quæ cu-
 riali nupta non sit, filijs nullis existentibus d. ca. 38. §. enim
 verò. Sed & si filios reliquerit naturales ex non iusto ma-
 trimonio natos, idem iuris est: nisi fortè filij huiusmodi à
 defuncto ritè hæredes sint instituti: hoc enim ipso à defun-
 cto cæsentur curiæ oblati, ideoque curiæ nihil ex bonis de-
 39 functi debetur, secundum ea, quæ dicta sunt. † Idem di-
 cendum est, & si ipsi liberi naturales sponte sese curiæ ob-
 tulerunt: nam & hoc casu nullis alijs legitimis liberis exis-
 tentibus, huiusmodi liberis naturalibus dodrans bonorû
 debetur, quarta tantum ad hæredes ab intestato veniens
 pertinente. Nouella c. 38. §. si cui verò. Quod de naturalib.
 liberis diximus, de liberis quoq. ex ancilla natis intelligendû
 40 est d. c. ibi si ex ancilla. † Sed & si extraneos hæredes defun-
 ctus reliquerit, qui se curiæ offerant, sibi retinent hæredi-
 tatem illibatam, curia neq. antiquo iure quartam, neq. no-
 uo iure dodrantem ex ea sibi vindicante. Nouella c. 101. in
 41 prin. † Porò si decurio filios reliquerit etiam curiales, vel
 filias curialibus nuptas, non minus illis ex bonis defuncti
 parentis quam dodrans debetur d. l. 2. §. ad filiorum C. qñ
 & quibus quarta pars. Idem dicendum, & si liberos natura-
 les reliquerit curiales. Nouella c. 38. §. si cui verò vsq. ad §.
 42 in super l. si quis 3. C. eod. † Quod verò ad præuilegia de-
 curionum attinet, sciendum, illis immunitatem tribui, ne
 pro re priuata inquietudinem sustineant, neq. extraordi-
 narijs oneribus molestantur: quoniam satis visum est, si ciui-
 ratum munera per eos congrue compleantur l. curiales 2. t.
 43 C. de decurionib. † Præterea decuriones torqueri, & alijs
 corporalibus pœnis affici prohibentur: quod a deo verum
 est, vt quamuis decuriones esse deseriant, eodem tamè pri-
 uilegio in memoriam prioris dignitatis fruantur l. v. ff. de
 decurion. l. omnes 33. C. eod. l. quinq. 57. C. eod. l. 2. C. de cu-
 44 rialib. vrbis Romæ. † Porò decuriones in albo scriptos
 esse oportet, vt lege municipali præcipitur l. 1. & 2. ff. de al-
 bo scribendo. Sed si lex cessat, tunc dignitates etunt spe-
 ctandæ, vt scribantur eo ordine, quo quisq. eorû maximo
 honore in municipio functus est, puta qui Duumviratum
 gesserunt (si hic honor præcellat) & inter Duumvires an-
 45 niquissimis quisq. prior: deinde qui secundo post Duumui-
 ratum honore in republica functi sunt; post eos, qui tertio
 & deinceps: mox hi qui nullo honore functi sunt, prout
 45 quisq. eorum in ordinem venit. † In sententijs quoq. dicē-
 dis idem ordo spectandus est, quem in albo scribendo dixi-
 mus d. l. 1. ff. de albo scribendo. Præuilegijs cessantib. cæte-
 ris, eorum potior causa habetur in sententijs dicendis, qui
 plurib. eodem tempore suffragijs iure decurionis decorati
 sunt l. spurij 6. §. ff. de decurionib. Sed & qui plures libe-
 ros habet in suo collegio, primus sententiam rogatur, cæ-
 46 terisq. honoris ordine præcellit d. §. fina. † Qui ad tempus
 relegatus est decurio, desinet esse decurio. l. 2. §. restitutus,
 ff. de decurionib. Reuersus plane locum quidem suû non
 obtinebit, non tamen prohibetur decurio fieri, sed in locû
 suum non restituetur, hic: ne velut notus in ordine venit d.
 §. restitutus. Nam & sublegi in eius locum pot. & si nume-
 rus ordinis plenus sit, expectare eum oportet, donec alius
 vacat

vacet. Alia causa est eius, qui ad tempus ordine remouetur, hic n. impleto tempore decurio est. Sed & in huius locum sublegi poterit, & si locum plenum inuenierit, expectare debet donec locus vacet. Restitutus tñ in ordinem eundem locum tenebit, quem pridem habuit d. §. restitutus, cum alijs allegatis supra lib. i. ti. 4. & §. 1. Primus curiæ. cū muneribus vniuersis expletis ad summum peruenerit gradum, comitiuæ primi ordinis fruitur dignitate: in curialibus tñ permanet l. curialis 47. C. de decurionibus. Ideoq. curiales, q. honorariam adepti sunt comitiuam dignitatem, obsequi debent ijs, quorum moderationi sunt commissi, nec se existimare ideo meruisse dignitatem, vt iudicū præcepta dispiciant d. l. 47. De decretis decurionum, sciendum, quod id quod semel ordo decreuit, non oportet rescindi: nisi ex cā, id est, si ad publicam utilitatem recipiat rescissio prioris decreti l. quod semel §. ff. de decret. ab ord. facie. Ambitiosa quoq. decreta decurionum rescindi debent, siue aliquē debitorē dimiserint, siue largiti sint l. ambitiosa 4. ff. eod. Proinde (vt solent) siue decreuerint de publico alicui, vel prædia, vel ædes, vel certam quātitatē præstari: nihil valebit huiusmodi decretum d. l. 4. §. proinde. Sed & si salariū alicui decuriones decreuerint, decretum id non nunquam vilius erit momenti: vt puta si ob liberalem artem fuerit constitutum, vel ob medicinam: ob has n. causas licet constitui salarium d. l. 4. §. sed & si & l. 1. C. de præbendo salario. † Decurionibus item facultatibus lapsis alimenta decerni permissum est; maxime si ob munificentiam in patriam patrimoniū exhauserint l. decurionibus 8. ff. de decurionibus. † Insuper qui liberalium studiorum antistites sunt, & qui medendi cura funguntur, decreto decurionū immunitas nemini eorum tribui potest l. 1. C. de decreto decurio. Medicorum autem intra numerum præfinitum constituendorum arbitrium non præfidi prouincia commissum est, sed ordini, & possessoribus cuiusq. ciuitatis, vt certi de probitate morum, & peritia artis eligant ipsi, quibus se, liberosq. suos in ægritudine corporum committant l. 1. ff. de decret. ab ord. facien. leg. 2. C. de decret. decurio. † Præterea illa decreta, quæ non legitimo decurionum numero coacta facta sunt, non valent l. 2. ff. de decret. ab ord. facien. † Legitimus autem decurionum numerus dicitur maior pars decurionum. Nam quod maior pars curiæ efficit, pro eo habet ac si omnes egerint. † Maior verò pars ita intelligenda est, vt complectatur duas tertias, nam lege municipali cauetur, vt ordo non aliter habeatur, q. duab. partibus adhibitis l. 2. ff. de decre. ab ord. facien. l. nominatio. num 45. C. de decurionibus. l. nulli 3. cum leg. seq. ff. quod cuiusq. vniuersit. nomi. † Illud et notandum, quod & patris suffragium filio proderit, & filij patri: item eorum, qui in eiusdem patris potestate sunt: quasi decurio enim hoc dedit, non quasi domestica persona l. illud §. cum seq. ff. de decret. ab ord. facien. Quod in actore constituendo, & in bonorum petitione erit seruandum: nisi lex municipij, vel perpetua consuetudo prohibeat, vt ibi. † Minores viginti quinque annorum decuriones facti, sportulas quidem decurionum accipiunt, sed interim suffragium inter cæteros ferre non possunt l. sportij §. 1. ff. de decurionibus. l. ad rem publicā 8. ff. de muneribus & honoribus. Hac de ordinis decretis, quorum poena sciens non ignorans punit leg. municipali 6. ff. de decurionibus. † De filijs verò decurionum, hæc maxime in iure cauta sunt, primum quidem, qd cum patrib. curiali fortunæ subiaceant, vt si patres decesserint, teneatur agnatio: nisi forte, quis sponte se curiæ obtulerit: huius n. liberi curiæ non sunt obnoxij: excepto eo si pater filium suum naturalē curiæ obtulit, vel alios legitimos liberos non habens hæredem instituit: hoc n. casu non solū naturalis curiæ sponte oblati curialis efficitur, sed et liberi ex eo descendentes l. si quis §. in fine C. de decurionibus. l. in successione 48. C. eod. l. qui conditioni 4. C. de his qui sponte l. eos qui 4. in prin. & §. si. C. eod. Adeo aut filij decurionis, patris sequuntur conditionem, vt quamuis mater alterius sit originis, vel conditionis, ideoq. per rescriptū filius à curia sit liberatus, nihilominus curiæ nexibus sit obstrictus l. exemplo 36. C. de decurionibus. Nouell. c. 38. §. ad hæc qm.

57 † Plane nati ex matre inquilina domus Cæsaris, & patre decurione matris non patris conditionē sequuntur d. §. ad hæc. Nō excusat aut filium, quis ipse Aduocatus sit, vel pater eius magister, vel miles fuerit l. in filijs 35. l. privilegio 27. C. de decurionibus. † Maiores tñ dignitates filij à curia-

li nexu liberant: vt puta Senatoria, & similes, de qua re infra ti. 46. & 47. † Plane nepoti non præiudicat, cōditio Aui, vt quis auus curialis fuerit, pater tñ nō fuerit, nepos ppte rea curialis cōfatur l. eos 22. C. de decurionibus. l. si ille 62. l. neq. 61. C. eod. Quamq. veteres Principes indulgerunt ex materno genere curialibus: Antiochenis ad scribi eos, quos patris cōditio nullius ciuitatis iuri vindicaret. Quo tñ casu, si curia Antiochena ex filia curialis nati nullā fecisset cōditionis controuersia, nos nepotes eius vindicare pmittebat 60 d. l. 22. 61. & 62. † Quæ admodū aut filij decurionū patrum conditionē sequuntur, ita et certis fruuntur privilegijs ppe eandē conditionē. Nam non torquetur, nec alijs plebeiōrum poenis subiunguntur, p ea q. deducta fuere supra lib. i. ti. 20. Nec interest naturalis sit, an adoptiuus l. cū 4. C. de decurionibus. Plane huiusmodi privilegijs nō gaudet filius, cuius pater ordine motus sit, vel relegatus l. 2. §. in auro ff. de decurionibus. Qd tñ distinctionē recipit. † Nā si pater ordine motus sit ante cōceptionē filij, hic quasi plebei filius in honoribus spectatur: q. si post cōceptionē pater dignitatē amisit, benigne dicendū erit, vt decurionis filium intendū d. §. in auro. Proinde hic quoq. q. post patris relegationē natus est, si quidē ante conceptus sit, similis senatoris filio habebitur: si postea nōcebit illi relegatio d. §. in auro. Sed & si ad tempus ordine motus pater fuerit natus, medioq. tempore cōceptus, & editus sit, quasi decurionis filius erit, licet pater eius ante obierit, q. in ordinē redierit, nec patris nota filius maculabitur d. l. 3. §. si ad tempus, & §. in filijs, & §. præterea. Ilud nō interest, vt qs decurionis filius reputetur, quis eo tempore conceptus, & natus sit, quo pater adhuc nondū decurio fuerit d. §. præterea. Sed & si cōceptus sit à plebeio, mox ante editionē pater eius decurionatū adeptus, ante editionē amisit: non infauorabiliter, mediū tempus illi prodesse velut iā nato. Vlpianus respōdit d. §. præterea. Plane ex libera cōceptus, & seruo velut spurcius habetur, nec vt decurionis filius (quis pater eius naturalis manumissus, & natalibus suis restitutus hunc fuit adeptus honorem) defendi potest l. 62. ex libera 6. C. vt in possess. lega. † Porro amittitur decurionatus, si decurio factus sit infamis, si relegatus sit, vel ordine motus sit infamia 8. C. de decurionibus. Si tñ ad tempus ordine motus sit, finito tempore pristinum locū recipit: sed si ad tempus sit relegatus, vt supra ostēsum fuit. Ex crimine tñ qd ignominia importat ordine motus, in perpetuum reuerti placuit l. §. C. de decurionibus. Ad tempus aut exulare iussus ex crimine leuiore velut transacto negotio non inter infames habebimus d. l. §. Præterea quicunq. decurionum censuali ministerio sponte se mancipauerit, amittit ordinis sui dignitatē, si eū necessitas qstionis subeundæ inuenit l. 2. C. de tabularijs. † Cæcitas sane, & senectus decurionis à curiali fortuna eū nō liberat d. l. infamia 8. C. de decurionibus. hæc de decurionibus, & curialibus. ideo ad reliquos ppendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Legati, & legationes sepe in usu fuere, & maximo honore habiti.
- 2 Legati quo modo, & ordine destinentur.
- 3 Legatione functi biennio vacant.
- 4 Legatione transmarina functi biennio vacant.
- 5 Debitoribus fisci non prohibentur legatione fungi, debitoribus reipublicæ sic.
- 6 Legatione fungi prohibetur, qui postulare non potest, nec missus in arenam.
- 7 Legationibus pluribus quis fungi potest.
- 8 Accusator nō compellendus legatione suscipere ad amicum accusati.
- 9 Filius propter legationem patris non excusatur ab hoc munere.
- 10 Legati legationem suam deserere non possunt, nec per alios impiere, nec alienis proprijs negocijs intrumfere.
- 11 Legati legationem deserentis poena.
- 12 Libellū legati de alijs negocijs suis dare prohibentur, limitatur.
- 13 Legati pupilli nomine agere possunt.
- 14 Legati domum emere possunt.
- 15 Legati per alium, quid à Principe postulare possunt, & negociū gerere, quod non sit contra rempublicam, limitatur.
- 16 Legati non dant vicarios nisi filios.
- 17 Legati quandoq. alium in legationem mittunt.
- 18 Legatium quibus legatis restituendum.
- 19 Legati pro expensis actionem habent.
- 20 Legati conuenti reuocandi domum ius habent.
- 21 Legati Sancti habentur.
- 22 Poena offendentis legatos.

- 23 *Legati cum honorè recipiendi, tenendi, & remittendi.*
 24 *Legati hostium an possint intercipi.*
 25 *Legati Apostolici unde ducti.*

De Legatis, & Legationibus. Tit. 25.

Legati, & legationes apud gentes maximè in arduis componendis semper vsu fuere, vt docent, & sacræ, & prophane historiarum in hebraicis, græcis, & latinis literis posteritati omni relicta. Liius Romanæ historiarum scriptor, qui memorata legatorum consulum auctoritate, & officio, de quo luculenter apud Alex. ab Alex. lib. 6. Genial. dierum c. 3. per multas legationes à Romanis, & missas, & receptas passim in sua historia recenset, longe diuersas à legatorum consulum legatione. Erat. n. veteribus ius horum legatorum sanctum, & inuiolabile, cum hominum præsidio munitum, tum diuino iure defensum: quod etiã inter bella, & hostium tela incolume seruabatur, vt apud eundem Alex. ab Alex. lib. 5. Genial. dierum c. 3. præclare videri potest, de quo ac de illorum officio, quid in iure eorum, est dicendum. ¶ Antequam autem legatio destinetur, vniuersi curiales conuenire debent, & decreta cù sua subscriptione interponere, eaq. Præsidi seu Præfecto prius insinuare, vt eius relatione comitati legatione perpensa res ordinetur l. vlti. C. de legationibus libr. 10. Præcipitur verò omnibus ciuitatibus, ne plures quam ternos legatos mittant, & vt ordo in legationibus iniungendis seruetur: huius qui legatione functi sunt, biennij vacationem habent, nec interim ad aliam legationem suscipiendam cogi possint, etiam si de eadem causa litigetur. Nec interest, vtrum legatio in vrbe an in prouincia agente Imperatore mandetur l. Paulus 8. in princ. ff. de legationibus. l. legatio 12. ff. de vacat. 4. mun. l. 2. C. de honor. non continua. ¶ Sed transmarina legatione perfunctos constitutum est biennij vacationem munerum Ciuium, & honorum habere, non eos, qui de proximo obsequium rei publicæ videntur exhibuisse legatione transmarina 3. C. de legationibus. sed & plura de hac re infra 5. tit. 46. ¶ Debitoribus fisci non prohibentur legatione fungi l. sciendum 4. §. debitoribus ff. de legationibus. Debitoribus tamè rei publicæ prohibentur d. l. 4. in princ. ¶ Sed & eos quibus ius postulandi non est, legatione fungi non posse, constitutum est d. l. 4. Ideoque in arenam missus non iure legatus esse potest d. l. 4. ¶ Eundem autem plures legationes suscipere prohibitum non est, præsertim si sumptus, & itineris compendium id suadeat l. eundem 16. in princ. ff. de legationibus. 8. Si accusatio alicuius publice instituta sit, non est compellendus accusator ad eum legationem suscipere, qui se amicū, vel domesticum dicit eius, qui accusatur d. l. 4. §. si accusator. ¶ Filio autem propter legationem Patris excusatio à legatione non datur l. filio 6. ff. de legationibus. ¶ Porro legatio officium est, ne deserat suam legationem, neq. alienis proprijsq. negocijs se interponat, & vt per se, non per alium legationem impleat l. 1. & 2. §. ff. de legationibus. l. 2. C. eod. ¶ Nā legatus si deseruerit legationem, pœna afficitur extraordinaria, motus ordine, vt plerunq. solet d. l. 1. Vtrum autem deseruerit legationem, an ex necessaria causa moram passus sit, ordini patriæ suæ probare debet l. 2. §. 1. ff. de legat. Cessatio tamen vnus legati ei, qui munus, vt oportet obijt non nocet d. l. 2. §. cessatio. Præterea legatus, (vt dictū est) neq. alienis, neq. proprijs se interponere debet l. Paulus 8. §. ff. de legat. l. is qui 1. §. ff. eod. ¶ Ideoque libellum sine permissu Principis, de alijs suis negocijs dare nō potest d. l. 15. In hac tamen causa non est, qui cum amico suo prætoris gratia consilium participat d. §. si. Sed & responsum est de eo damno, quod legationis tempore legatus passus est, posse eum et legationis tempore experiri l. Paulus 9. & legat. 10. ff. de legationibus. ¶ Antoninus quoq. Imperator permisit legato pupilli nomine, & instituere, & defendere causā, si et legationi, quam susceperat, nondum renunciaisset: pœnie cum participem officij ipsius absentem esse diceret l. si absentis 11. §. qui legationis ff. de legationibus. ¶ Plane non dū emere legatus etiam non perfecta legatione non prohibetur l. legatus 12. ff. eod. ¶ Sed & per alium nihilominus quod à Principe postulare, vel aliud negocium gerere potest, adeo quod deum, vt & contra rem publicam cuius legatus est, per alium à Principe quid postulare possit l. 2. in princ. ff. de legationibus. ¶ Præterea ad officium legati (vt diximus) pertinet,

per se non per alium legationem expedire. Nam legati Vicarios dare non possunt, nisi filios suos l. sciendum 4. in princ. 17. & §. legati ff. eod. ¶ Si tamen absentis iniuncta est legatio, eamq. gratuitam suscepit, potest, & alium in legationem mittere l. si absentis 11. in princ. ff. de legationibus. ¶ Porro his, qui nō gratuitam legationem susceperunt legatuum, i. vaticum 19. ex forma restituitur l. 2. §. si. ff. eod. l. 2. C. eod. ¶ Sed & legatio, qui in negotio publico sumptum fecit, danda in municipibus actio est l. sicut 7. §. 1. ff. quod cuiusq. vniuersitat. d. l. 2. §. si. & d. l. 2. ff. & C. de legationibus. Et si legatus in munere legationis antequam ad patriam reueteretur, decessit; sumptus qui proficiscenti sunt dati, non restituitur l. legatus 10. §. si. ff. de legationibus. ¶ Legatis insuper, si tempore legationis conueniantur, reuocandi domum ius datur l. 2. §. legatis ff. vbi quis ager. vel conueni. & per ea, quæ dicta sunt supra lib. 2. tit. 2. ¶ Sancti etiam habentur legati, vt dictum est, & probatur in l. vlt. ff. de legationibus. ¶ Et quid iuris sit si legati hostium pulsentur, vel iniuria afficiantur, definitur in d. l. vlti. & in l. 7. ff. ad legem Iul. de vi publica, & dictū fuit supra lib. 1. tit. 30. nu. 10. si quis enim legatum hostium pulsasset, contra ius gentium id commissum esse existimatur, quia Sancti habentur legati d. l. vlt. & d. l. 7. & contra pulsantes, vt offendentes Legatos, & Nuncios Apostolicos sedis adest Bulla Pij V. quæ singulis annis publice, & alta voce legitur in die Cœnæ Domini, de qua Viuius opin. 88. n. 23. 2. & 3. ¶ Ideoque secundum vetustum ius gentium cū honore, & recipiendi, & tenendi, & illæ si remittendi sunt, ita enim consuevere gentes vniuersæ, & Romani præ cæteris. Nam Fidenates, qui contra ius gentium, legatos Romanos occiderunt pœnam tanti sceleris atrocem, sed iustam, vsq. ad excidium suæ ciuitatis, cladem sustinerunt. Legatorum verò, qui Fidenis cæsi fuerat statum publicè pro rostris Romanæ ciuitatis sunt. ¶ An autem licitum sit Legatos hostium euntes ad alios Reges ad congregandas vires intercipere, & quod sic, docent exempla Atheniensium, & Romanorum, Illi enim interciperunt legatos Lacedæmoniorū euntes ad Regem Persicum, vt eum sibi adiungerent contra Atticam Ciuitatem, vt recenset Thucydides libr. 2. & Romani cæperunt legatos Hannibalis euntes ad Regem Macedonicum, vt recenset Liius libr. 3. decad. 3. quæ exempla docent, fuisse vsitatum, legatos hostium perferentes mandata nocitura patriæ, intercipere. ¶ Sed & legati Apostolici, qui ab his gentium traxerunt originem, hac eadem, & alia maiora habent priuilegia, vt specialiter dictum fuit supra lib. 3. tit. 15. & hoc lib. tit. 11. & de his hæc tenentur.

S V M M A R I V M.

- 1 *Aktor, & Syndicus Ciuitatis inter publicas personas numerantur.*
- 2 *Syndicus, & aktor qualiter constituantur.*
- 3 *Suffragium ipsius, & Patris, & filij prodest ad syndicum, & actorem constituendum.*
- 4 *Filius familias aktor dari potest.*
- 5 *Aktor dari potest ad omnia peragenda.*
- 6 *Aktor acquirit ciuitati etiam actionem.*
- 7 *Aktor pro quacumq. controuersia nondum orta an dari possit.*
- 8 *Syndici omnia secundum locorum consuetudinem agunt.*
- 9 *Aktor datus post prohibitus non agit.*
- 10 *Aktor ex quibus causis mutari potest.*
- 11 *Aktor fungitur partibus procuratoris.*
- 12 *Actorem, & syndicum quibus habere permissum.*
- 13 *Aktor pro repub. seu vniuersitate, non pro singulis interuenit.*

De actore vniuersitatis, vel syndico. Tit. 26.

Aktor vniuersitatis, siue syndicus inter publicas personas ciuitatum numerari potest. Nulli autem permittitur nomine ciuitatis, vel curiæ experiri, nisi ei, cui lex permittit, aut lege cessante ordo deditur: cū duæ partes adessent, aut amplius quod dicitur l. 3. cū l. seq. 4. ff. quod cuiusq. vniuersit. nomi. ¶ Plane vt duæ partes de unione affuerint, as quoc. quem decernunt, ad numerari potest, vt in allegatis iuribus. Si decuriones decreuerint actionem per eum mouendam, quem Deum iuri elegerunt, is videtur ab ordine electus, & experiri potest litem eorum 6. §. si decuriones ff. eod. Paruonem refert, ipse ordo deditur an is cui ordo negocium dedit d. leg. 6. §. parui. ¶ Illud notandum, quod & pa-

& patris suffragium filio proderit, & filij patri: item eorū qui in eiusdem patris potestate sunt. Quasi decurio enim dedit, non quasi domestica persona. Quod & in honorum petitione erit seruandum; nisi lex municipij, vel perpetua consuetudo prohibeat. Illud, cum l. sequen. 6. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. † Actor etiam filiusfamilias dari potest, d.l. 6. §. fin. † Constitui autem actor potest non ad agendum solum, vel defendendum, sed et ad operis noui nunciationem, & ad stipulationes interponendas, veluti legatorum damni infecti, iudicatum solui; quamuis seruo potius Ciuitatis cauere debeat, l. vlt. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. † Sed & si actori cautum fuerit utilis actio administratori rerum Ciuitatis dabitur, d. l. vlt. §. sed & si. † Si ita decreuerit ordo, vt quæcunque incidisset cōtrouersia, eius petendæ negocium Titius haberet: ipso iure id decretum nullius momenti esse videtur; quia nō possit videri de ea re, quæ adhuc in cōtrouersia non sit, decreto datā perfectionem, d. l. 6. §. si ita. † Sed hodie hæc omnia per syndicos solent secundum locorum consuetudinem explicari, d. l. 6. §. sed hodie. † Si actor datus postea decreto decurionum prohibitus sit, exceptio ei nocebit, d. l. 6. §. quod si actor. † Ex iisdem autem causis mutadi actoris potestas erit, ex quibus etiam procuratoris, quas supra lib. 2. tit. 11. enumerauimus. † Sed & alia, quæ de procuratore diximus in d. lib. 2. tit. 10. de actore quoque erunt intelligenda. Nam actor ille procuratoris partibus fungitur, & iudicati actio ei ex edicto non datur, nisi in rem suam datus sit, & constitui ei potest, d. l. 6. §. actor itaque. † Non solum autem Ciuitates actorem, siue syndicum habent, sed etiam quibuscunque permissum est corpus habere collegij, societatis, siue cuiuscunque alterius nomine; eorum proprium ad exemplum Reipublicæ habere res communes, arcam communem, & actorem, per quem tanquam in Republica, quod communiter agi fieri oporteat agatur, l. 1. §. quibus, ff. quod cuiusque vniuers. nom. cap. 1. vbi glo. de syndico. 13 † Nec dicendum erit, hunc quasi a pluribus datum sic habere: hic enim pro Republica, vel vniuersitate corpore, vel collegio, non pro singulis, interuenit. l. 2. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. d. c. 1. & ibi glo. & Doctores de syndico.

S V M M A R I V M.

1. Curatoris Reipublicæ officium.
2. Curator officio suo non fungens tenetur Reipublica quanti intercessit funxisse.

De curatore Reipublicæ. Tit. 27.

1 **C**urator etiam Reipublicæ inter publicas Ciuitatis personas numeratur. † Ad huius enim officij pertinet agros Reipublicæ retrahere, licet à bonæ fidei emptoribus possideantur; cum possint ad authores suos recurrere, l. vlt. §. Imp. ff. de administr. rerum ad ciuitat. pertinere. Item pecunia ad annonam destinata, vel distractis rebus exigere, l. 10. §. item rescripterunt. ff. eo. Huius enim curæ præceteris erat incumbere, vt annona vndique in vsum Ciuitatis deferretur. Sed & ad officinam curatorum Reipublicæ spectabat, vt diruta domus extruerentur à Dominis teste Paulo l. c. in l. 46. ff. de damno infecto. Ideoque si quas viderent ædes in Ciuitatis ruinosas solent illi adire Præsidem, & postulare, vt deformati auxilium ferret, tum Præsides euocari iubebat ad ficij Dominum, eique refectionem imperabat, & tandem aduersus detrectantem decernebat Reipublicæ curatori competens remedium. Eoque remedio impetrato ad ficij ruinofum publico sumptu reficiebat Reipubl. curator, & si Dominus post opus refectionem intra quatuor menses fortè cum vsuris non persolueret, eius dominio priuabatur, & iure ædificium Respublica distraheatur, d. l. 46. Et hoc quidem illud competens remedium est, quo deformati auxilium ferebatur à D. Marco introductum. Raur. in l. domum suam. ff. de reg. juris De hoc enim curatore habetur in l. fin. ff. de offic. ass. in l. 37. ff. de pactis, de quo singularem librum scripsit Vlpianus. Fit etiam mentio de eo in l. Lucius, §. Sempronij, ff. de administr. tutor. & per nos in tract. de tutela & cura, lib. 1. tit. vlt. prop. finem. Item solebat etiam exigere cautionem fideicommissi nomine Reipublicæ relictæ, l. 2. C. de administr. rerum publ. † Quod si

officio suo non satisfecerit, quanti Reipublicæ interest, conueniri potest, d. l. 2. de qua actione cum alijs similibus dicitur infra tit. 33. & hæc de personis publicis Ciuitatum dicta sufficiant; nunc verò de priuatis personis Ciuitatum differere reliquum est nostri instituti.

S V M M A R I V M.

1. Collegia, & corpora priuata regulariter prohibita.
2. Vexatilia publicorum socijs licet corpora habere.
3. Collegia Roma certa sunt, & licita.
4. Milites prohibentur habere collegia.
5. Collegia religionis causa licita.
6. Collegium tres faciunt.
7. Serui in collegio tenuorum coeunt.
8. Collegium vniuersum licitum cuique habere licet.
9. Collegia illicita dissoluenda.
10. Collegij ius in vno residet, & conseruatur.
11. Collegij proprium est habere res communes, arcam communem actorem, & syndicum.
12. Collegij & corporis eiusdem sodales dicuntur.
13. Collegia pactioem lex facit.
14. Debitor vniuersitatis non debet singulis, nec è contra, nisi ad vnum reducat.
15. Ciuitate non defensa, quid iuris.
16. Collegia licita habent sua iura, & priuilegia, quæ non competunt omnibus collegijs.
17. Pœna collegij illiciti quæ.

De Collegijs, & corporibus. Tit. 28.

Collegia Romæ à Numa Pompilio Rege Romanorum secundo creduntur inuenta, & instituta, teste Plutarcho in eius vita, Valerio lib. 1. & Plinio libro 34. c. 1. de quibus Cicero pro domo, & in Sextiana mentionem facit. Collegium aut à colligendo dictum esse tradit glo. in verbo collegium, de vsuris cap. 1. Vnde collegas non inepte dicimus eos et qui simul habitant, quasi vna se colligant, ex glo. in l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nomi. quæ etiā M. Varronis sententia est; eam tamen non satis probat Alciatus, qui ab eligendo collegas dictos, quasi in idem munus collectos; manult, & qui eiusdem sunt potestatis, vt scribit Vulpianus in l. collegarū, ff. de verbor. signif. l. Nerarius. ff. eo. Diciturq; collegium siue corpus societas quedam horum ita contracta, vt ex pluribus personis veluti vna persona, & vnū corpus fiat, l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nomi. Nam quæ collegij, vel corporis alicuius sunt singulorū horum non sunt ex quibus id coalescit, ne pro parte quidem, in tantum, §. vniuersitatis, ff. de rer. diuis. Et ideo non agunt cōi diuidendo, aut pro loco inter se eam rerū noīe, quæ collegij sunt, nec eas partiri ac diuidere possunt, nisi collegio dissoluto, l. 3. ff. de collegijs, & corporibus. Sed animaduertendum est, oīa huiusmodi corpora, collegiaq; veteribus suspēcta, semper fuisse propter coniuurationē in corpus, & alia quædā incommoda. Vnde sit, vt nullū collegium regulariter licitū sit, nisi specialiter permissū fuerit, d. l. 3. l. 1. & toto tit. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. l. 2. ff. de extraord. crimin. † Nam neque societas, neq; collegij, neque huiusmodi corpus, passim omnibus habere conceditur. Nam & legibus, & Senatuscōsulti, & principalibus constitutionibus ea res coercetur, d. l. 1. in princip. ff. quod cuiusque vniuers. nomi. † Paucis admodū in causis, auctore Numa, vt dictum est, concessa sunt hmōi corpora; vt ecce vexatilia publicorū socijs permissum est corpus habere, vel aurifodinarum, vel argenti fodinarum, vel salinarum, dicta l. 1. §. paucis, & leg. 1. & toto tit. ff. de collegijs. 3 † Item collegia Romæ certa sunt, quorum corpus Senatusconsultis, atque constitutionibus principalibus confirmatum est, veluti Pistorum, & quorundam aliorum, & nauiculariorum, qui & in prouincijs sunt, d. l. 1. §. item collegia. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. † Milites autem in Castris collegia habere, specialiter etiam prohibitum est: tenuioribus tamen permittitur stipem menstruā conferre, dum tamen semel in mense coeant; ne sub prætextu huius illicitum collegium coeant Quod non tam in vrbe, sed & in Italia, & in prouincijs locum habet, leg. prima, in principio, Codic. de collegijs, & corpor. leg. tertia, ff. 5 eodem. † Religionis causa coire prohibitum non est; N n 2 dum

dum tamen sub prae-textu religionis, vel sub specie soluen-
 di votis, ceteris illiciti non habeantur d. l. i. §. i. ff. eod. leg. 2. ff.
 de extraordin. crimin. In summa nisi ex S. C. vel Caesaris
 auctoritate collegium, vel quodcumq. tale corpus coierit,
 contra Senatusconsulta, & mandata, & constitutiones col-
 legium celebratur l. collegia 3. in prin. & §. i. ff. de collegijs
 6 c. dilecta 14. de excessu b. p. lator. † Porro conuenit tres
 7 † Seruos etiam licet in collegium tenuiorum recipere vol-
 lentibus tamen dominis; nam si inuito, vel ignorante domi-
 no, seruos in collegium tenuiorum recipiant curatores ho-
 rum corporum, centum aureorum poena in singulos ho-
 mines tenentur l. collegia 3. §. h. ff. de collegijs. † Non licet
 autem amplius quam vnum collegium licitum habere, &
 si quis in duobus fuerit, rescriptum est eligere eum oport-
 8 re, in quo magis esse velit, accepturum ex eo collegio, à
 quo recedit, id quod ei competit ex ratione, quae commu-
 nis fuerit l. i. §. h. ff. eod. † Sed & collegia, si qua fuerint
 9 illicita mandatis, & constitutionibus, & Senatusconsultis
 dissoluantur, ac permittitur eis, cum dissoluantur pecu-
 nias communes, (si quas habent) diuidere, pecuniam quo-
 inter se partiri l. collegia 3. in princip. l. i. §. h. ff. de collegijs.
 10 † In collegijs, & corporibus, vel vniuersitatibus nihil re-
 fert vtrum omnes iidem maneat, an pars maneat, vel om-
 nes immutari sint. Sed & si vniuersitas ad vnum recedit,
 magis admittitur posse eum conuenire, & conueniri; cum
 ius omnium in vnum reciderit, & extet nomen vniuersita-
 tis l. sicut 7. §. in decurionibus ff. quod cuiusque vniuer. no-
 mi. Quod multo magis extrahit, & conferuabitur in duo-
 bus, vt per glo. in cap. 1. de electio. probat Tholosanus no-
 11 strer in tracta. de Beneficijs c. 15. vet. duo faciunt, & in tri-
 bus, vt per text. in d. leg. Neratius ff. de verbo. signifi. † Por-
 ro corporum huiusmodi proprium est (vt diximus) habere
 res communes, arcam communem, & actorem siue Syn-
 dicum leg. 1. §. quibus ff. quod cuiusque vniuer. nom. &
 12 ea. l. de Syndico. † Qui vero eiusdem corporis, vel collegij
 sunt, sodales appellantur, quibus potestatem facit lex par-
 titionem, quam velint, sibi ferre, dum ne quid ex publica
 lege corrumpant l. sodales 4. ff. de collegijs. Id quod ex lege
 Solonis translatum est in Romanos. Hinc videmus Aca-
 demiae literatorum, Companiae, seu sodalitia artificum, &
 negociatorum, & similia à Principe permissa habere
 13 suas leges peculiares. † Quod si populus, vel eiusdem reli-
 gionis cultores, vel oratorum sacriusculi, vel nauta, vel so-
 dales, vel commune sepulchrum habentes, vel publicani,
 vel in societatem coemendandi pecorum, aut negotiatio-
 nis, aut cuiuscumq. alterius rei coeuntes pacificeantur inter
 se; ratum esto, quatenus publica id monumenta non prohi-
 14 beant d. l. sodales 4. † Si quid vniuersitati debetur, singulis
 non debetur; nec quod debet vniuersitas, singuli debent
 nisi vniuersitas ad vnum reciderit; nam hic conuenire &
 conueniri potest l. sicut 7. §. si quid, & §. fin. ff. quod cuiusq.
 15 vniuer. nomi. c. cum clerici 19. de verbo. signifi. † Si Ciui-
 tas, vel alia vniuersitas non defendatur, id quod commu-
 ne est possidetur, & venit; si nihil corporale est, quod possi-
 16 deatur, per actiones debitorum Ciuitatis agentibus satis-
 fieri oportet l. i. §. quod si nemo ff. quod cuiusque vniuer.
 17 sitat. nom. l. ciuitates 8. ff. eod. † Postremo habent quælibet
 corpora licita sua iura, atque privilegia, quæ ijs, qui so-
 lo nomine in corpore, vel collegio sunt, non competunt, sed
 nec ijs quidem, qui supra legitimum numerum additi sunt
 leg. qui sub prae-textu 9. C. de sacrosanct. Eccles. l. i. in princ.
 & §. quod autem C. de collegiatis. † Tandem notandum
 est collegium omne illicitum extra ordinem coerceri; qui-
 timò ea quæ pena puniri, qua crimen laesæ maiestatis l. 2. ff. de
 colleg. & corpori, quod est argumento publicas accusatio-
 nes concurrere cum acc. sationibus extraordinarijs l. hæc
 verba ad legem Iuliam de adulte. l. sepulchri de sepulchro
 violato. Duarenus titu. 22. lib. 47. Pandect. de collegijs, &
 corporib. Hæc de collegijs & corporibus ciuitatum in ge-
 nere dicta sufficiant, nunc de certis earundem collegijs in
 specie dicendum est.

S V M M A R I V M.

- 1 Professorum artium liberalium, & Doctorum officia.
- 2 Prof. ssum numerus certis prescribitur.
- 3 Professores iniquarum constitutionum sunt.

- 4 Magistri studiorum quales esse debeant, & qualiter eligendi.
- 5 Merces & salaria professoribus arbitris Præsidis constituenda.
- 6 Professores cum quibuslibet, & suis sunt immunes à muneribus ciuilibus.
- 7 Professores quare reprobandi.
- 8 Professores pro licentia docendi nihil soluant.

De professoribus artium liberalium, & Doctores Tit. 29.

Professores artium liberalium, & Doctores inbentur
 abstinere ab ostentatione vulgari, & institutione pri-
 uata, nisi forte quidam priuatæ tantæ institutioni
 vacare, & à publica professione abstinere velint l. in prin.
 C. de studijs liberal. vrbis, de hac re supra diximus in gl. sta-
 2 tuti vrbis li. 3. c. 1. † Certus item professorum numerus cõ-
 stituitur tam in vrbis Romana, quam Constantinopoli, ni-
 hilum oratores tres, Grammatici decem, Sophistæ quin-
 que, Phisicus vnus, Iuris leguq. professores duo: ita vt vni-
 cuique hæc specialiter deputata sint, ne discipuli sibi inuicem
 possint obstrepere, vel magistri, neue vocum confusio per-
 uixta aures quorundam, aut mentes à studio literarum ma-
 3 ueriat d. l. i. §. habeant. † Sunt etiam instituendi profes-
 sores linguarum Hebraicæ, Arabicæ, & Chaldaicæ. Clem. 1.
 de magistris, omnibus n. linguis per Spiritum sanctum in-
 stituti Apostoli, omnibus generibus Evangelium Sanctum
 prædicarunt Acto. 2. Harum enim linguarum radices, &
 concordantias ad confirmationem fidelium, & ad confu-
 sionem hæreticorum felici, ac infatigabili penna laudan-
 doq. conatu molitus est Reuerendus Pater Frater Marius
 4 de Calasio ordinis minorum de obseruati. Sancti Fran-
 scici Pater noster spiritualis in Ara Cœli Vrbis. † Magistros
 autem studiorum, Doctoresq. oportet excellere morib. pri-
 mum, deinde facultatibus. Er quisquis docere vult, non rep-
 5 te nec temere ad hoc munus proficere debet, sed iudicio or-
 didinis probatus, ceterum Curialium prius cõtinere de-
 bet, optimorum consensu conspirante l. magistros 7. C. de
 6 professoribus dist. 37. c. de quibusdam. † Merces, & Sala-
 ria professoribus constitui iubentur arbitrio Præsidis l. i.
 in prin. cum l. seq. ff. de extraordin. cogni. l. medicos 6. in fi-
 ne C. de professorib. c. i. c. quia nonnullis 4. c. vlt. §. h. de Ma-
 7 gistris. † Præterea cum vxoribus, & filijs, nec non & rebus,
 quas in Ciuitatibus suis possident, ab omni functione, &
 ab omnibus muneribus Ciuilibus, vel publicis immunes
 esse præcipiuntur, vt neq. in prouincijs hospites recipere,
 nec vilo fungi munere, nec ad iudicium deduci, nec taximi,
 vel exhiberi, vel iniuriam pati debeant d. l. 6. in prin. cum
 8 deputati 16. de iudicijs. † Si vero se non vultes studijs
 præbeant, ordinis decreto reprobari possunt l. 2. C. de pro-
 fessoribus. † Sed pro licentia docendi nihil est ab eis accipie-
 dum, nec facultas volenti docere neganda c. 1. §. pro licen-
 tia, de Magistris. Grammaticam, Rethoricam, Dialecticam,
 & alias liberales artes publice docuit Diuus Augustinus,
 & de omnibus potentati monumentum reliquit. Varias
 autem apud diuersas gentes puerorum institutiones, &
 apud Romanos coniungit, & in simul promit. Alexand. ab
 Alex. lib. 2. Genial. dierum c. 25.

S V M M A R I V M.

- 1 Philosophi mercedem non petunt, nec immunes sunt.
- 2 Philosophi omnem fortuna vim ferre profitentur.
- 3 Philosophi quales immunes à sordidjs.
- 4 Theologi studiosi ad scholas mittendi.

De Philosophis. Tit. 30.

Planè † Philosophos hoc primū profiteri oportet, mer-
 cenariã operã spernere l. i. §. an philosophi ff. de extra-
 ordi. cognit. Ideoq. merces petere nõ possunt, nec à
 patriæ munerib. excusantur d. l. i. & l. reddatur 8. C. de p-
 2 fessorib. † Turpe a. est, vt patriæ functiones ferre non pos-
 sint, qui et fortune vim se ferre profitentur d. l. 8. §. turpe
 professio. 6. C. de munerib. patrimon. l. in honoribus 8. §.
 philosophis ff. de vacat. muner. l. vlt. in prin. C. de professio.
 & medic. Hinc secunda Musa Hetruscha cecinit.

Qual

Qual vaghezza di lauro, qual di mirro?

Pouera, e nuda vai Filofia

Dice la turba al vil guadagno intesa.

Philosophus tamen, qui se frequentes, atque vtilis per eandem studiorum sectam contententibus præbent, tutelas, item in unera sordida corporalia remitti placuit, non ea, quæ sumptibus expediuntur, dicta l. 8. §. philosophis. ff. de vacat. munerum, & per ea quæ deduximus in tractatu de tutela, & cura, libro 1. titulo 8. numero 24. & sequent. Etenim verè philosophantes pecuniam contemnunt, cuius retinendæ cupidine fictam asseuerationem detegunt, dicto §. Philosophis. Quæ propter tales venales in derisionem sub hasta proposuit emere volentibus omnium derisor Lucianus in dialogo, vitarum auctio, nuncupatio. Sed ex l. vlt. C. de professoribus, & medicis ab omnibus muneribus facti sunt immunes. † Theologia, studiosi sunt ad scholas transmittendi c. vlt. de magistris, vt inde Euangelicæ prædicationi habiles euadant.

S V M M A R I V M.

- 1 Medici à decurionibus constituuntur.
- 2 Medici de salario extra ordinem ius dicitur.
- 3 Archiater quis constituendus, & in eius locum subrogandus.
- 4 Medici qua accipere possunt.
- 5 Medici curam pauperum suscipere debent libenter.
- 6 Medicus semel approbatus potest reprobari.
- 7 Iusurandum Hypocratis medicorum Principis.
- 8 Medici infirmis confessionem ante omnia iudicare debent.

De Medicis. Tit. 31.

Medici † decreto decurionum constituuntur, l. 1. ff. de decret. ab ordin. facien. † His extra ordinem de suo salario ius dicitur, l. 1. §. medicorum, ff. de extraordin. cognit. & per ea quæ dicta sunt supra libro 2. tit. 58. † Si quis in Archiatri, idest Prothomedici, defuncti locum subrogandus est, non ante particeps fiet, quam primis, qui in ordine reperiuntur, septem vel amplius iudicantibus idoneus approbetur: ita tamen, vt quicumque fuerit admissus, non in priorum numerum statim veniat, sed eum ordinem consequatur, qui in cæteris ad priora subiectis vltimus poterit inueniri, l. si quis 10. C. de professorib. † Ea verò sola medicos accipere conuenit, quæ sani offerunt pro obsequijs, non ea quæ periclitantes pro salute promittit, l. archiatri 9. C. de professor. l. medicus 3. ff. de extraordin. cognit. † Pauperum quoque curam non aspernanti suscipiant, d. l. 9. in princ. C. de professor. † Reprobati autem posse medicum à Republica, quamuis semel approbatus sit, Imperator Antoninus rescripsit, l. 1. §. te. probari. ff. de muneribus. † Et Hippocrates inter medicos facile Princeps talè pro erogando suo talento præstitit ius iurandum. Testor Apollinè medicum, & Aesculapium Hygiamque, & Paracèam Aesculapij filios, & Deos, ac Deas omnes: me quantum in me erit, & quantum iudiciū meum valebit, hæc omnia obseruaturum, quæ hoc iurando, atque ijs tabellis continentur. Tributurum me præceptori meo à quo hanc artem edoctus sum, non minus quam parenti, à quo sum genitus, & vitam cū eo communicaturum: ac res omnes, quas illi necessarias esse intelligam, pro viribus meis ministraturum. Progeniè eius loco fratrum habiturum: hanc artem egentibus sine mercede, & sine pactioibus edocturum: Præcepta omnia liberè, & fideliter traditurum; & præceptoris mei liberis, cæterisque discipulis, qui se legibus medicinæ adstrinxerint, atque iurati fuerint, alij præterea nemini. In curâdis agrotis pro viribus, & pro iudicio meo rebus vtilibus vsurum, nemini agritudinem dilaturum, nihil per iniuriam facturum. Rogatum letale venenum nemini daturum, neque id cuiquam consulturum: neque mulieri prægnanti ad interficiendum conceptum fetum pessum porrecturum: vitam meam, atque artem meam puram, atque integrâ seruaturum. Laborantes lapillo haud quaquam excisurum, sed expertis huius artis hoc negocium permissurum: quâcunque domum ingressus fuero, dumtaxat liberandis agrotis operam daturum, tamen iniuriam oëm corruptelâ, omne genus turpitudinis, res etiam yeneras spontè mea

euitaturum, siue muliebria corpora curauero, siue virilia, siue hominis liberi, siue serui. Quæ inter curandum, vel videro, vel etiam extra curam in vita hominum cognouero, quæ reticenda esse intelligam nemini aperturum, sed intermeratam taciturnitatem seruaturum. Præsens igitur iusurandum integrè, atque incorruptè seruanti mihi, omnia tã in vita, quam in arte mea prospera, feliciaque succedant, & gloria in æternum parata sit: transgredienti verò, atque periuuro contraria omnia eueniant. Simile iusurandum Deo vero, & viuo, & immortalis esset præstandum, & obseruandum pariter per Medicos Christianos. † Qui ante omnia infirmum ad sacramentalem penitentiam, & confessionem inducere debent, vt omnia eis cooperentur in bonum, ne quicquam illi sua daret, quod ad animæ periculum tendat, c. cum infirmitas 13. de pœnitentijs.

S V M M A R I V M.

- 1 Salaria iuris studiosis debentur.
- 2 Argentarij viri non fœmina esse possunt.
- 3 Argentariorum priuilegia.
- 4 Mercatores esse non possunt nobiles, immunes tamen sunt.
- 5 Mercatoribus certa loca sunt constituta.
- 6 Mercatores merces secundum precium statutum vendunt.
- 7 Mercatoribus militare, & arma ad hostes transferre est interdictum.
- 8 Mendicantes singuli inspiciendi an sint validi, ac iuuenes, & ad labores adigendi.

De alijs varijs collegijs. Tit. 32.

Imperator † Antoninus rescripsit iuris studiosos, qui salaria petunt, hæc exigere posse. l. Diuus 4. ff. de extraor. din. cognit. l. 1. ff. de offic. assessor. & fuit dictum supra lib. 2. tit. 58. † De argentarijs est sciendum, quod illorū opera virilis est, ideoque fœminæ ab officio argentarij sunt remotæ, l. fœmina 12. ff. de edendo. Seruus autè argentarijs esse non prohibetur, l. prætor ait 4. §. sed & si seruus. ff. eo. † Cum autem argentariorum officium necessarium sit, aliquot ijs priuilegia ab ipso Imperatore indulta sunt, quæ passim locis suis inserta sunt, & inferentur. Nouel. constit. 136. † De mercatoribus hæc sunt noranda, quod Nobilibus mercimonijs sit interdictum, quodque mercatores ad domum Principis pertinentes debent esse ingenti sexaginta tres, qui à numeribus personalibus sunt immunes, l. nobiliores 3. C. de commercijs, & mercator. & l. 5. C. eo. † Præterea mercatoribus certa loca definita sunt, vltra quæ negotiationes suas exercere prohibentur, l. mercatores 4. C. eo. † Sed & secundum auctoris formulâ merces vendere iubentur: quemadmodum, & artificibus, sed & mercenarijs certa formula fuit præscripta, vltra quâ merces vendere, operasve locare sub pœna tripli prohibentur. Nouel. c. 122. † Postremò interdictum est mercatoribus, ne militet, ne arma, & alia quædam ad hostes transferant, l. 1. C. quæ res export. non debeant, de quibus quidem rebus dictum fuit supr. lib. 1. tit. 29. † Reliquum est dicere de mendicantibus, non quidem religionis, ex voto, de quibus supr. in lib. 3. tit. 41. & in Concil. Trident. sessio. 25. de reform. c. 2. & 3. Sed de secularibus, qui singuli inspiciendi sunt, & explorandi de valetudine, ac ætate, & si qui reperti fuerint minime debiles, à mendicitate ad labores adigendi sunt, l. 1. C. de mendicant. validis. Nouel. c. 8. §. at si quis. Sunt enim eorum petulantia Reipublicæ molesti, ac diæ Culices, vt dicebat Cardinalis Ascanius Columna; ideoque validi, ætate integri, membris fortes ad labores adigendi, vt dictū est: hæctenus ergo de personis, reliquum est, vt de rebus Ciuitatum disseramus.

S V M M A R I V M.

- 1 Res Ciuitati acquiruntur pollicitatione.
- 2 Pollicitatio differt à pacto.
- 3 Pollicitum ob honorem consequendū exigitur quasi debitum.
- 4 Pollicitatio sine causa debetur opere incepto.
- 5 Capisse qualiter intelligatur.
- 6 Capisse quod est deserere non debet.
- 7 Pollicitatio facta ob causam debetur, & si caprum non sit.
- 8 Pollicitationem ob honorem seu sacerdotium heres non adimplet, nisi pollicitum inceperit.

- 9 *Promissam pecuniam, qui solvere incipit totam soluit.*
 10 *Pollicitans ne honoribus fungatur, honores suscipiet, & pollicitum soluet.*
 11 *Conditiones utiles donationi reipublica facta appositae implentur inuitibus non, & donatum debetur.*
 12 *Vetigal veritum a legante exercetur, & legatum debetur.*
 13 *Relegatus opus promissum perficere debet per alium.*
 14 *Pollicitatio obligat masculos, & feminas pollicitantes.*
 15 *Pollicitatio, & per epistolam fit.*
 16 *Pollicitatio poenitentia non reuocatur, nec acceptilatione.*
 17 *Operis polliciti perfecti periculum non pertinet ad pollicitantem, nec sumptus rationem reddere debet.*
 18 *Opus pollicitum aetrelans cogendus est perficere.*
 19 *Heres opus inchoatum perficere debet.*
 20 *Pollicitans factus pauper quid iuris.*
 21 *Vsura ex liberalitate non debetur, limitatur.*
 22 *Tempus operis non praesertim Praeses statuit.*
 23 *Legatum ad certam speciem relicum in alios usus non conuertitur, limitatur.*
 24 *Legatum municipio ad venationem, & spectacula vertitur in alios usus municipij cum memoria legantis.*
 25 *Tornamenta non sunt excedenda, limitatur.*
 26 *Pecunia ad opus incertum legata, in veteribus reficiendis eroganda.*
 27 *Nomen legantis in operibus inscribendum non alterius.*
 28 *Nomen incipientis non perficientis opus inscribendum.*

De rebus Ciuitatum. Tit. 33.

DE rebus Ciuitatum agendum, primum quidem in genere de ijs acquirendis, & alienandis: hinc de quibusdam huiusmodi rerum speciebus. Acquiruntur autem Ciuitati cum alijs modis, tum et pollicitationibus, & legatis, de quibus coniunctim hic est pertractandum. Pollicitatio, n. est solius offerentis promissio. l. pactum ff. de pollici. l. sciendum § 1. ff. de ad. l. c. Aliquando est nuda sponso l. pollicitatione C. de donatio. ante nupti. & in instrumeto operatur effectum pacti simplicis, vt instrumentum aliquod operetur. Bal. in l. 1. ver. item oppono C. de dotis promiss. Bal. Nouell. in tracta. dotis in 1. priuilegio 6. partis col. 2. Videtur autem ab hasta, & auctione id verbi acceptum fuisse, priusquam n. ad licitationem veniamus, accipitur a licitius dignum precium offerentis taxatio: qui idcirco polliceri dicitur, quia liceri potest: sicut & possidere dicimus, qui potest sedes ponere. Postquam autem, quis pollicitus fuerit, id est precium aliquod obtulerit, tunc fit auctio: & qui pluris licitatus fuerit, rem obtinet. Hinc metaphorice eos nomen sumpsit pollicitatio, quae reipublicae fit, ex patre ergo Alciati Vlpia. in l. eam duob. §. si in coeunda ff. pro socio pollicitatore, priuatum licitatore intelligi vult, hoc est, eum qui offert se ad colendum iure societatis agendum. Pollicitatio tamen plerumque ea dicitur, quam quis reipublicae, vel Ciuitati facit de aliquo opere publico conficiendo, vt l. §. ff. ad legem Falc. l. 46. §. 1. ff. de administ. tuto. l. 6. §. debitorum in fine ff. de muneribus, & hono. l. 1. C. de ratioc. ope. publ. Plin. lib. 10. epist. inquit. Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur. Sed tamen quaelibet alia promissio etiam pollicitatio vocatur l. 43. ff. de contrahen. empr. l. 1. §. penul. ff. de collat. dotis. Differt ergo pollicitatio a pacto, quod pactum sit duorum consensus, atque conuentio, pollicitatio vero offerentis solius promissum l. pactum 3. in prin. ff. de pollicita. & vt deduximus in opusculo de differentijs indiuiduorum vtriusque iuris, in verbo pactum, & pollicitatio. Vel pollicitatio est cum neque prouocati neque interpellati, sponte nostra nos ex abundantia quadam liberalitatis offerimus, vel pollicitatio est solius offerentis promissum. Non dicit pollicitationem esse solius offerentis consensus, sed esse vnijus promissum. Nam & in pollicitatione duorum inest consensus, sed non expraesus, neque declaratus, nisi ab eo, qui promittit alteri tacenti, & non roganti. At in pacto non consensus est duorum tamen, sed etiam conuentio, quod vtriusque verbis conuentum est, vt conclusum, vt ita fiat pollicitatio, cum quid promittitur alicui non petenti, tum de eo antea ne cogitatum quidem esset, & tamen duorum inest consensus, quod is cui facta est promissio, non reclamatur, sed promissis acquiescit. Hoc n. est vulgatum in iure, qui tacet videtur consentire. Nec vero id est ignotum

grammaticis, qui promissionis & pollicitationis eum esse differentiam tradunt, quod promittimus rogati, pollicemur vltro, vt notat Donatus ad Trent. Quamquam ipse eiusdem ea significationis esse dicitur nisi quod pollicitatio maioris est asseuerationis, quod enim pollicemur, magis asseueranter promittere solemus, vt fidem faciamus ijs, quos volumus spe, & promissis tenere. Idem ait pollicitationem multarum rerum promissionem, vt videatur hanc a verbo Graeco *παύω* velle deducere, quo latini tanquam suo vtuntur in compositionibus verborum, vt cum dicunt, polle re, & polluere, quasi valde luere, & multo luto aspergere, & contaminare. Sic polliceri idem erit, quod multum, aut res multas liceri, tractum credo ab ijs, qui res in forum deferunt, & proponunt venales omnibus, atque vltro offerunt & licentur. Conn. li. 5. c. 8. n. 1. Et ideo illud constitutum est, vt si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur d. l. 3. ff. de pollicitationibus. Ideoque si quis sui alieni honoris causa opus facturum se in aliqua Ciuitate promiserit, ad perficiendum tam ipse quam haeres eius obligatus est l. si quis l. 4. in prin. l. de pollicitationibus. §. quod si detrectat. ff. de pollicitationibus. Plane si sine causa promiserit, non erit obligatus, nisi forte opus facere ceperit l. 1. §. 1. & §. item si sine l. pactum 3. l. toties 6. §. 1. l. ob causam 7. l. propter 4. ff. eod. l. hoc iure 19. ff. de donationibus. Capisse autem sic accipimus, si fundamente iecit, vel locum purgauit d. l. 1. §. item si sine ibi capisse. Sed & si locus illi petenti destinatus est, magis est, vt capisse videatur d. §. si sine ibi, sed & si locus. Item si apparatus sine imperio in publico posuit d. §. item si sine, ibi item si, sed & si non ipse cepit, sed cum certam pecuniam promississet ad opus, reipublica contemplatione pecuniae cepit opus facere, tenebitur quasi capto opere d. l. 1. §. sed si non ipse. Nec interest promittentis an alterius sumptibus opus inchoatum sit: & deseri autem quod caputum est, non oportet d. l. 1. §. sed si columnas ff. de pollicitationibus. Sed & si ob casum, quae Ciuitas passa est, quis promiserit se quid facturum, & si non inchoauerit, omnimodo tenetur leg. ob casum 7. ff. de pollicitat. l. propter incendium 4. ff. eod. §. si quis ob honorem, vel sacerdotium pecuniam promiserit, & antequam honorem, vel magistratum ineat, decedat: non oportet haeres eius conueniri in pecuniam promissam: nisi forte ab eo, vel ab ipsa reipublica eo viuo opus fuerit, inchoatum l. si quis 11. ff. de pollicita. l. estimationem 16. §. 1. ff. de muneribus. Sed & qui pro honore pecuniam promisit, si soluerit eam cepit, totam eam praestare operis inchoatum exemplo cogendus est l. toties 6. §. 1. ff. de pollicitat. Cum quidam ne honoribus fungeretur, opus promississet: tam honores subire cogendum, quam operis instructionem Imperator Antoninus rescripsit l. priuatis 12. §. si ff. eod. Idem rescripsit conditiones donationibus appositas, quae in reipublicam sunt, ita denum ratas esse, si utilitas publicae interest: quod si damnosae sunt, eas obseruari non debere l. 12. Imp. 13. §. item rescriperunt ff. eod. Et ideo non obseruandum esse quod defunctus certa summa legata, verum vetigal exerceri: esse enim tolerabilia, quae vetus consuetudo comprobatur d. §. item rescriperunt. Et si autem is, qui opus reipublicae facturum se promissit, postea ad tempus relegatus est, tamen gratiam muneris, quod sponte obtulit, minuire non debet: cum & abfens per amicum perficere opus istud possit leg. de pollicitationibus 8. ff. de pollicitat. Non tantum masculos, sed etiam feminas, si quid ob honorem pollicite sunt, debere implere sciendum est lege toties 6. §. non tamen ff. eod. Sed & ex epistola quoque, quam muneris edendi gratia abfens, quis emisit, compelli potest ad editionem l. Charidemo. §. ff. eod. Si quis, postquam ex pollicitatione tradiderat rem municipibus, vindicare velit, repellendus est a petitione, & quissimum enim est, huiusmodi voluntates in Ciuitates collatas, poenitentia non renocari leg. pactum 3. §. si ff. de pollicitatione. Sed & si defuerint municipes possidere, dicendum erit actionem eis concedendam d. §. si. Acceptilatio quoque a magistratu municipali pollicenti facta, et non prodest lege lex Iulia. 7. §. alius quoque ff. ad legem Iul. repetund. Si quis autem opus, quod pollicitus est perfecit, & assignauit, deinde id fortuito casu aliquod passum sit periculum, ad eum, qui fecit non pertinet l. §. si ff. de pollicit. Sed & opere perfecti, & assignati, nullum eum, qui fecit, eiusque haeres totum, vel discussionem aliquam, quae non integram promissam

quantitatem in id opus erogata, vel inutiliter facta opere, aut alia quacumque ratione, quocumque modo, quocumque tempore sublinere oportet. l. 1. §. qui vero opus, 18 C. de rationibus oper. public. ¶ Porro si quis opus Republica pollicitus, detrectat, actores constituit, qui legitime pro Civitate agere possunt, nomine publico adire aduersus eum, iudicem potest, qui cognoscat: & si opus ab eodem perfici debere constituerit, obedire cum Republica ob hanc causam iubebit, dict. l. de pollicitationibus. 8. §. quod si detrectat, ff. de pollicit. ¶ Si quis autem, antequam opus inchoatum perficeret, decederit: hæres eius, extraneus quidem necesse habet, aut perficere id, aut partem quantum patrimonij relictæ sibi ab eo, qui id opus facere instituerat (si ita mali) Civitati, in qua id opus fieri ceptum est, dare, l. si quis. 14. cum l. si quæ. ff. de pollicit. l. 9. ff. cod. Is autem, qui ex numero libertorum est, si hæres extitit, non quintæ partis, sed decimæ concedendæ afficitur, d. l. 14. §. is autem. Inter liberos nepotem quoque ex filia continere scriptum est, d. §. is autem, & d. l. 9. Et hæc quidem obtrinent, si opus sine cauta promissum ceptum est, ideoque obligatio sit perfecta, alioquin si ob honorem, vel aliam causam promissum sit, in solidum obligatus est hæres, quemadmodum, & defunctus utroque casu in solidum est obligatus, d. l. 14. §. hæredem vero, & l. i. l. i. §. in p. 6. in p. pio, ff. de pollicitat. & l. si quis. 11. cod. ¶ Imperator tamē Pius Antoninus constituit ipsum etiam donatorem pauperem factum ex promissione operis cepti quintam partem patrimonij sui debere, dict. l. 9. §. sed & ipsi sunt donatorem. Idem rescriptis, opera destructe debere eos, qui pro honore polliciti sunt, non pecuniam pro his inferre cogi, l. Imp. p. 21. §. in princ. ff. de pollicitat. ¶ Liberalitatis autem in Republicam factæ usus non exiguntur, nisi mora in solvendo facta sit, l. liberalitatis. 16. ff. de usuris, l. 1. in princ. ff. de pollicitat. l. si legatum. 5. ff. de operib. public. l. cum quidam. 17. §. fin. ff. de usuris, & supra tit. 7. num. 21 & 26. & sequē.

22 ¶ Si autem dies non sit ab his, qui in opus Republicæ pecuniam legaverunt, prætinuit: à Præside tempus statuentum est, & nisi opus fecerint hæredes, usuras leuiiores infra sex menses, si manus semisses usuras Republicæ pendent, d. l. 1. in princ. & d. l. 12. §. fin. Si vero dies datus est, pecuniam intra diem, nisi dependant, dicentes, forte se non invenire materiam, aut de loco controuersiam facientes, semisses protinus pendent, d. l. si legatum. 5. §. si vero dies, ff. de operib. publicis. ¶ Postremo, quod ad certam speciem Civitati relinquatur, in alios usus convertere citra principis auctoritatem non licet, & forma à testatore præscripta non est negligenda, l. 1. ff. de administrat. rer. ad Civit. pert. l. legatam. 4. ff. cod. Si tamen in opus aliquod pecunia legata sit, quod Falcidia legis interuentu fieri non potest, permittitur summam, quæ eo nomine debetur, in id quod maxime necessarium Republicæ videatur, convertere, l. pecuniam 7. in princ. ff. de oper. public. l. legatum. 4. in princ. ff. de administrat. rer. ad Civit. Et si plures summa in plura opera legantur, & legis Falcidia interuentu, quod relinquatur omnium operum, instructioni non sufficit, permittitur in unum opus, quod Civitas vel erogari, d. l. 14. §. sed & in municipio pecuniam legatam, ut ex vultu eius venatio, aut spectacula edantur, denarius in causam erogari vetuit, & pecunia eo legata, in id, quod maxime necessarium municipibus videatur, conferri, permittitur, ut in eo munificentiæ eius, qui legavit, inscriptio, ne notetur, d. l. 4. §. fin. ¶ Nam torneamenta non sunt exercenda, ca. 1. in princ. de torneamentis, nisi illa sint, quæ sine vitæ discrimine possint exerceri, & pro illis exercendis legata relinquunt. Extravagan. commun. l. i. §. de torneamentis. talia enim possunt exerceri, & pro illis exercendis legata relinquunt, ut in d. §. fin. & si in aliud opus convertantur, est observandum, quod ibi disponitur, non autem laus, & munificentiæ alterius suspendenda, & sibi tribuendum, ar 26 miscriptionibus, & elogijs in se conuersis. ¶ Sed & si ad novum opus pecunia specialiter legata non sit, vetera hæc rescindenda sunt, l. Decuriones. 5. §. fin. ff. de administrat. rer. ad Civit. Idem dicendum, & si laus operum Civitas habeat, & non facile ad ea rescindenda pecunia inveniatur: nã & hoc casu pecunia in opera nova legata, potius in tutelæ eorum operum, quæ sunt, convertenda, quam ad inchoandum opus eroganda, l. pecuniam. 7. in princ. ff. de operib. public. ¶ Et id, ut in eis munificentiæ eius, qui legavit, in-

scriptione notetur, non alterius non munificentiæ avari, invidi, & ambitiosi, d. §. fin. & d. l. 4. ff. de admittit. rer. ad Civit. ¶ Et tanta fuit veterum Romanorum modestia, ut illi (qui plures fuerunt) qui perfecerunt opera ab alijs cepta, noluerint in eis inscriptione aliqua notari, sed mandaverunt inscribi nomina illorum, qui incepterunt, & Ioanne XXII. qui publicavit Clementinas à Clemente V. collectas, voluit illas ab auctore Clementinas nuncupari, non autem à se, qui opus perfecit, & publicavit. Deum enim eo ventum est, ut cum manifesto fuit detrahantur antiqua opera perfecta, ut & illis, vel renouatis, vel restauratis, vel alijs in eodem loco constructis deleta priorum auctorum memoria, ambitiosorum inscriptione sola noverentur, sumptibus non suis, ut eorum nomina, & insignia, quasi herba muralis, in omni opere legantur, & appareant, non sine publico damno cum hæc retrahant multorum animos à munificentiâ.

S V M M A R I U M :

- 1 Civitas res suas pro suo commodo servata certa forma potest alienare, & locare.
- 2 Locatio in perpetuum qua forma à Civitate faciendâ.
- 3 Locatio rerum Civitatis Decurionibus non faciendâ.
- 4 Agri publici locati non reuocantur, nec per successores.

De rebus Civitatum alienandis, & locandis, Tit. 34.

DE rebus Civitatum acquirendis dictum est, sequitur nunc de ijs alienandis, & locandis. ¶ Licet autem Civitatibus res suas quolibet titulo acquiras pro suo commodo vendere. Dum tamen in Vibe quidem Imperiali auctoritate, in Prouincijs vero præsentibus omnibus, seu plurima parte tam curialium, quam honorariorum, & possessorum Civitatis, & iuramento interueniente consentientibus venditio fiat, l. 2. C. de prædijs decurionum. Venditione autem, vel locatione rerum Civitatis ritè peracta, quantum postea melior conditio fuerit allata, tamen ab ea recedere, nisi de eo specialiter conuenit, non licet, l. Lucius. 21. §. fin. ff. ad municip. ¶ In perpetuum vero res Civitatis ita locandæ sunt, si prius pro quibus edictis in eum Canonis modum consentiantur augmento, peruentum sit, ut extendi viderentur, qui superari ab alterius oblatione non possit, l. loca. 3. C. de locatio. prædijs. civil. ¶ Decurionibus autem res Civitatis locandas non esse, iam dictum fuit supra tit. 24. ¶ Agri publici, qui in perpetuum locantur, à curatore Republicæ sine auctoritate principali reuocari non possunt, l. ceterum. 11. §. 1. ff. de public. l. 1. §. 1. ff. stagger. veltigalis. l. 2. C. de locat. prædijs. civil. Nec utique de exempto posterioris locationis, præteritarum conductionum, quæ suam legem habuerunt, rationem iniici oportet, l. 2. in princ. ff. de administrat. rer. ad Civit. pertinet. Sed & plurâ de locatione rerum Civitatis dicta sunt supra tit. 14. in locatione veltigalium. Nec successores in administratione Republicæ possunt locationes per suas antecessores factas rescindere, ut in legata in tractat. de tutela, & cura libro 3. quatuor. §. 6. num. 4.

S V M M A R I U M :

- 1 Civitas agit, & excipit.
- 2 Condutor ex locato agit si veltigal soluat.
- 3 Familia exciscunda, finium regundorum, aqua arsende Civitas agit, & excipit.
- 4 Civitas ex delicto agit, & excipit.
- 5 Civitas ex facto magistratus tenetur.
- 6 Magistratus deposito officio, an teneatur.

De actionibus aduersus Civitatem. Tit. 35.

Nunc de actionibus aduersus Civitates competentibus dicendum. Nam sicut municipum nomine actio datur à iure, ita & aduersus eos actionem dandam iustissime placuit, l. sicut. 7. l. si tibi. 9. ff. quod cuiusque universum non. l. 1. cum duobus legibus sequentibus, ff. si

2 ff. si ager vectigalis. † Sed ex locato ita tamen si vectigal
 3 soluant, d. l. i. cum sequent. † Vnde si alicui cum municipi-
 bus hereditas communis erit, familiae eriscundae iudiciū
 inter eos redditur. Idem dicendum est in finium regundo-
 rum, & aquae pluuiarum arcendae iudicio, dicta leg. si tibi. 9.
 4 † Sed & ex delicto actio aduersus municipes datur, re-
 ferturque ad vniuersos, quod publicè sit per maiorem par-
 tem, l. aliud est. 120. §. 1. ff. de reg. iuris cum alijs late allega-
 5 tis per nos in glo. statuti Vrbs lib. 2. ca. 43. † Item ex facto
 magistratus Ciuitas tenetur, quia municipes intelliguntur
 scire, quod sciunt hi, quibus summa Reipublicae commissa
 est, l. in honorarij. 34. §. fin. de actio. & obligat. l. municipes.
 14. ff. ad municipalem. Ipsos autem Duumuiros, & cura-
 torem Reipublicae actionem ex contractu magistratus et-
 iam post annum excipere cogi, supra dictum est in titul.
 23. & 27. d. l. in honorarijs. 34. §. fin. ff. de actio. & obligat.
 6 † Planè in magistratum, qui administrationis tempore
 creditoribus Reipublicae nouatione facta pecuniam cau-
 nit, post depositum officium actionem denegari non oportet,
 l. curatores. 3. §. in eum. ff. de administr. ter. ad Ciuitat.
 pertinent. Diuersa est causa eius, qui solui constituit, simi-
 lis etenim videtur ei, qui publicè vendidit, aut locauit, d. §.
 in eum. Haecenus de rebus Ciuitatum tam acquirendis,
 quam alienandis, nec non de actionibus aduersus Ciuitatem
 competentibus dictum sit. Reliquum est, vt de rebus
 Ciuitatum in specie agamus.

S V M M A R I V M.

- 1 Opus publicum nouum priuato facere licet, limitatur.
- 2 Opus publico sumptu priuato facere non licet, limitatur.
- 3 Opera publica restaurare licet cuiusque.
- 4 Operum publicorum cura Praefidi demandata.
- 5 Opera priuata ob publicam demoliri licet.
- 6 Opera publica sine cautione non locanda.
- 7 Conductore perficiendi operis punito quid iuris.
- 8 Nomen Principis in opere publico inscribendum, limitatur.
- 9 Nomen priuatus inscribens in publico opere punitur.
- 10 Opus vetus ornans non debet nomina aliorum si suum inscribit.
- 11 Nomen priuati, quando in opere publico inscribendum.
- 12 Domus publicas oportet vindicare publico vsui.
- 13 Basilicae sunt conseruanda, & veneranda.
- 14 Turres, & muri pro munitione Ciuitatis asseruandi.
- 15 Opere publico concessio quid veniat.
- 16 Operum publicorum lites agnoscat Praefes.

De operibus publicis. Tit. 36.

Publicorum operum distributiones sunt tres, è quibus vna est defensionis, altera religionis, tertia opportunitat. Defensionis est murorum turriumque, & portarum ratio ad hostium imperus perpetuo repellendos excogitata. Religionis, Dei, ac Sanctorum templorum, Basilicarum, sanorum, ædiumque sacrarum collocatio. Opportunitatis, omnium locorum ad vsu publicum dispositio, vt portus, fora, porticus, balnea, theatra, in ambulationes platearum, cæteraque, quæ iisdem rationibus in publicis designantur locis. † Opus igitur publicum nouum priuato etiam sine Principis autoritate facere licet, præterquam si ad æmulationem alterius Ciuitatis pertineat, vel materiam seditionis præbeat, vel circa theatrum, vel amphitheatrum sit. † publico verò sumptu opus nouum sine Principis autoritate fieri non licere constitutionibus declaratur: exceptis horreis, & stabulis publicis, l. opus. 3. l. de operibus. 6. ff. de operibus publicis † Sed & ea instaurandi, quæ iam deformibus ruinis intercuisse dicuntur, licentia vnicuique concessa est, intra urbem. 4. §. ea tamen, C. de operibus publicis. Quinimmo prohibitum est noua opera inchoate prius quam cæpta perficiantur, vel vetustate collapsa reficiantur, l. vlt. C. de operibus publicis. † Porro cura operum publicorum Praefidi Prouinciæ demandata est, vt is procuret, quod opera maximè necessaria pecunia publicaificentur. Nonnulla c. 17. §. sed & rerum. Sed & pontium, viarum, portuum in quibuscumque sua Prouinciæ locis, item murorum curam habere debet, d. §. sed & rerum. † Licet autem operis publici gratia, vel ob publicam commoditatem priuata opera demoliri, æstima-

tionem operis domino præstita. Si tamen ultra quinquaginta libras a genti opus destruendum æstimeretur, Princeps prius ea de re consulendus est, l. si quando. 8. l. adificium. 13. C. de operibus publicis. † Præterea, & illud constitutum est, ne opera publica sine cautione locentur, quamquam, & sine cautione ij, quibus cura operum publicorum mandata est, vel pecunia ad extruendum credita, vsque ad annos quindecim ab opere perfecto cum suis hæredibus ipso iure obligati sunt, vt si quid vitij adificationi intra præstitutum tempus contigerit, de eorum patrimonio (casu tamen fortuito excepto) reformetur, l. omnes. 7. C. de operibus publicis. † Conductore perficiendi operis punito, si fideiussor, qui pro eo interuenerat, idem opus alij extruendum locauerit, ne à secundo redemptore opere perfecto, vsurarum præstationem hæres fideiussoris recusare non debet. cum & prior causa in bonæ fidei contractu in vniuersum fideiussorem obligauerit, & posterior locatio (quia suum periculum agnouerit) solida præstationi Reipublicæ eum substituerit, l. 2. §. conductore, ff. de administr. rer. ad Ciuit. pertin. † Qui liberalitate, non necessitate debiti redditus suos ad opera faciendia concessit, munificentia suæ fructum de inscriptione nominis sui operibus, si qua fecerit, capere per inuidiam non prohibetur, aliàs nullius nomen, præterquam Principis, licebit inscribere, nec Praefidis quidem, l. 2. in princ. & l. 3. §. fin. cum l. sequ. ff. de operibus publicis. † Si qui iudices perfecto publicis pecunijs operi suum nomen sine nomine Principis mentione inscripserint, maiestatis teneantur obnoxij, l. si qui. 9. C. eodem. 10 † Sed & si non nouum opus fecerit quis, verum opus ab alio cæptum adornare maioribus, vel alio quodam modo ex voluntate populi facturum se pollicitus sit, nominis proprii titulos scribendo, manentibus priorum titulis, qui ea opera fecissent, id fieri debere, Senatus censuit, l. pecuniam. 7. §. si quis, ff. de operibus publicis. † Si priuati in opera, quæ publica pecunia fiunt, aliquam de suo adiecerint summam, ita titulo inscriptionis vti debent, vt quantam summam in id opus contulerint, inscribant, d. l. 7. §. fin. Non autem eius nomine, cuius liberalitate opus extructum est, etiam aliorum nomina inscribantur, & propterea reuocentur similes Ciuium in patriam liberalitates, Praefes Prouinciæ autoritatem suam interponet, l. 2. §. fin. ff. de operibus publicis. d. l. 7. §. si quis, ibi manentibus priorum titulis, ff. eodem. † Præterea iudicium, & domos publicas oportet publico iuri, atque vsui semper vindicare, l. prætoria. 3. C. eodem, l. qui sine. 19. l. Basilicam. 20. l. Turres. 17. C. eodem. 13 † Et Basilicam alicuius imaginis, & picturarum cuiuslibet honoris tabularum obumbratione fuscari, in eâ equos intramittere, vel nuptias in ea celebrare non licet, d. l. Basilicam. 20. Quæ autem apud veteres Romanos Basilicæ fuisse, & vnde ad templa Dei, & Sanctorum cultum translatae, docet Alciat. lib. 1. prætermis. ex Vitruuio, & l. pediculis. §. 3. ff. de auro, & argen. lega. & in rub. C. de sacrosan. Eccles. Archid. in canon oportet a. dist. 42. & in dist. 2. cap. 14 perfectis, §. Episcopum. † Turres tamen, & muri pro munitione Ciuitatum in terris priuatarum fabricari, illorum vsui deservire, eorum cura, & sumptu reparari debent, d. l. Turres. 17. † Concessio generaliter opere publico à Principe alicui priuato, intelligi id debet de opere destructo, & destructo, quod parum fit in vsu Ciuitatis, l. si alicui. 14. C. de operibus publ. † Controversiæ autem, quæ occasione publicorum operum extruendorum, vel reficiendorum oriuntur, ad Praefidis cognitionem pertinent, l. 2. §. ff. de operibus publicis. Hæc de operibus publicis in genere dicta sunt. Eorum verò species sunt Basilica, de qua paulo superius dictum est item prætorium, muri, & portæ Ciuitatum, istarum, & imagines, & aquæ ductus, de quibus singulis nonnullis omissis ordine dicendum.

S V M M A R I V M.

1 Prætoria, quæ dicantur.

De Prætorij. Tit. 37.

Prætoria quædam, quibus (teste Vitruuio de Architec. tura lib. 5. c. 2.) ararium, carcer, curia sunt coniungenda, erant loca, & adificia publica, in quibus publicè magistratus, vel ius reddere, vel habitare solebant, l. nulli.

14. C. de offic. Rector. Nouella c. 24. in princip. Vbi autem palatium erat, & pratorium, palatium quidem habitatio- ni Præsidis, Pratorium autem suscipiendis, conseruandis- que speciebus publicis horroorum vice, vel alij necessarise rei deputabatur, vt in allegatis. Pratoria porro in constitu- tionibus Domus magnifica intelliguntur Præsidum, iudi- cumve causa in vrbibus extructa, vt dictum fuit, & pro- batur in l. 1. C. de Episc. & Cleric. in l. 3. C. de operibus pub- lic. in l. 3. C. de metat. & Epid. lib. 11. & in l. vlt. de offi. om- nium iudic. Alciatus in Comment. de verbor. significat. in- quit. Pratorium ideo Imperatoria etiam domus dicta est, quod quemcumque militum Imperatorem antiqui, & Pratorum dixerunt, Sicut principium pro Principis taberna- culum accipiunt, & officio in fine, ff. de re militari. Sed & Pratorium veteres appellauerunt partem Ville laurius ædi- ficatam, & patri familias habitatio relictam, l. 2. ff. de ser- uir. rustic. prædio. l. 1. 2. ff. de vrb. & habit. l. 83. §. 1. l. 97. §. pa- ter. l. 35. §. Caius, ff. de legat. 2. Nam vt in Vrbe solus Principis domus Pratorium appellabatur, reliquorum Cuium non vtique, ne vel hac vna re Principis dignitate participa- rent, sic in villis rusticis, in quibus ferè quisque dominium tantum habet in suos, quantum Princeps in subditos, Præ- torium dixerunt, vbi scilicet quasi Rex Villæ, & Princeps habitaret. Sed hic accipimus pro eo, quod à principio di- ctum est. Reliquum est, vt ad alia descendamus.

S V M M A R I V M.

- 1 Muri Ciuitatis sancti, nec aliquid in eos immittendum.
- 2 Muros violentis pœna.
- 3 Cuius per portas non per muros ingredi licet.
- 4 Muros perforans, vel inde aliquid abstrahens puniatur.
- 5 Muros sine licentia nemo reficiat.
- 6 Murorum Ciuitatum cura ad quos spectet.
- 7 Muri Ciuitatum, quorum sumptibus reficiendi.
- 8 Muri, & porta sine licentia non habitanda.

De muris Ciuitatum. Tit. 38.

1 **M**uros in municipiis, & Ciuitatibus Sanctos esse dicimus, prohibenque oportet, ne quis in his immittatur, l. sanctum. §. fin. ff. de diuis. rer. l. 1. §. 1. ff. cod. §. sancta quoque. Infr. de rerum diuisio. Munitionem enim muri Ciuitatem, illamque ab omni hostium in petu defendunt, vt dictum fuit in tit. 36. in princ. & dicit Bart. & alij in l. sacram, ff. de rerum diuis. in l. hoc iure, ff. de iur. iur. & iure, in l. si quis violauerit, & in leg. final. ff. eodem.

2 Ideoque muros sanctos dicimus, quia pœna capitis consti- tuta est in eos, qui aliquid in muros deliquerint, viola- uerint, scilicet a domo, vel alia qualibet ratione transce- derint, d. l. §. 1. & l. vlt. ff. de rer. diuis. l. qui perforauerit. 11. ff. ad legem Iul. peculatus. Nam Cuius aliud, quam per portas egredi non licet, cum sit hostile, & abominandum sit, d. l. vlt. Et Romuli fratrem Romus Licitorum necatus, i- ditur ob id, quod Romæ nascentis murum transcedere voluerit, Prima namque lege Romulus cauit. Ne quis nisi per portas ingrederetur, egredere uide, in ceteris sacrosan-

4. Cta essent. Sed & qui perforauerit muros, vel inde ali- quid abstulerit, peculatus accusatione tenetur, l. qui per- forauerit. 11. ff. ad legem Iuliam peculatus. Muros mu- nicipales, nec reficere licet sine Principis, vel Præsidis au- thoritate, nec aliquid eis coniungere, vel supponere, l. sa- cra loca. 9. §. penultimo, ff. de rerum diuis. l. sanctum. 8. §. final. ff. eodem.

6. final. ff. eodem. Inuentum tamen in vniuersum omnes or- dines, atque incolæ Vrbium singularem muros, vel nouos facere, vel veteres firmius renouare: scilicet hoc pacto im- pendijs ordinandis, vt adscriptum erat pro viribus singu- lorum, deinde adscribantur per æstimationem futuri ope- ris territoria Ciuitatis: ne plus poscatur aliquid, quam ne- cessitas imperauerit, ne minus, ne instans impediatur ef- fectus, l. omnes. 11. C. de operibus public. vt & supra libro

7. tertio, tit. 69. dictum fuit. Sed & restorationi mœ- nium publicorum tertia portio eius Canonis, qui ex locis fundisve Reipublicæ annua præstatione confertur, alia constitutione deputatur, l. ne splendidius. 10. C. eodem. l. restorationi. 3. C. de diuersis prædijs Vrbanis, l. vltima, in principio. C. de venden. reb. Ciuit. l. Turre. 17. C. de operib.

8. public. Postremo, neque murti, neque porte habitari fi-

ne permissu Principis propter fortuita incendia possunt, l. neque. 3. ff. ne quid in loco sacro fiat. Nunc de statutis inta- moenia Ciuitatis erigendis.

S V M M A R I V M.

- 1 Statua cur concedi solem.
- 2 Statuarum inuentores Herusci.
- 3 Statuae, & imagines innumerae in Vrbe aurea, argentea, & eburnea innotuerunt.
- 4 Statuae, & imagines ante deluuium inuenta.
- 5 Statuas in municipio, vel in Vrbe postas nemo repetit.
- 6 Statua in priuatis operibus posita, an amoveri possint.
- 7 Statua ad honorem in publicum, cuius sumptibus erigenda.
- 8 Statua Principi, quemodo erigenda.
- 9 Statua Principis deponenda, & reponenda.
- 10 Custodes Statuarum notium deputati, qui Praefectum ha- bent.

De statutis, & imaginibus. Tit. 39.

1 **C**oncedi igitur solet, vt imagines, & statuae, quæ or- namento Reipublicæ sint futuræ, & memoria vir- tutum Herouum, in publico ponantur, l. 2. ff. de lo- co publico fruendo, de quibus plura notata digna referuntur in Polyantea in verbo statuae. Sine tamen Principis per- missu nemo sibi statuas aeneas, argenteas, vel marmoreas ponere potest, l. 1. C. de statutis, & imaginib. Cassiodorus li- bro 7. refert. Statuas primum in Italia nostros Heru- scos inuenisse, quas amplexa posteritas, penè patrem popu- lum Vrbi dedit, quam natura procreauit. Ludis in verbo elegantè, nec minore copia factos ab arceis homines in Vrbe fuisse vult, quam istos à natura. Ludis in verbo, re- ferendū dicit, & P. Victor in fine descriptionis suæ claudit. Ta- bulæ, & signa sine numero, hæc imagines in tabulis pictæ sunt. Multitudo, præcium, species, incredibilis. Nullum pu- blicum opus, vbi non hæc ornamenta, & nihil magis à to- ta Vrbe admirandum elegantioribus ingenijs sunt. De precio statuarum ommissis marmoreis illis, & aereis infinitis, siue et magni valoris res pectis materia aurea, argentea, & eburnea subditæ rapinis huiusmodi, quam marmorea, quia harum nulla restant, marmorea vero multæ factis bar- bara manu, seruata in truce, & munita: & argentea quide- m sub Augusto maximè in rebus perhibet. Sed ille suas mo- deratus est. Dominus vero superbo arbitrio, statuas sibi in Capitolio, non nisi aureas, argenteasque (teste Suetonio) poni permisit, ac pondèris certis, vt ex verbis Statij his sit nobis manifestum.

Da Capitolinis æternam sedibus ætatem, Quomocumque fuerit extero pondere vultus.

Plinius in Laudatione Traiani inquit, ita tuam statuam in vestibulo Iouis Opt. Max. vnam alteramve, & hanc a- ream cernimus. Et hæc res ad tantum numerum ascendit, vt opus fuerit prohibere illarum erectionem sine Principis permissu, vt à principio dictum fuit. Sed & ante diluuium statuae, simulachra, & imagines inuenta sunt, teste Tertulliano ex libris Henochi relato supra in tit. 5. in princ. Si quis autem statuas in municipio ea mente pos- suit, vt ea in municipio essent, & eis potest esse excludi cum oportet præscriptione in factum data, penult. ff. de excep- tio. l. is, qui. 11. §. ff. quod vi, aut clam. In priuatis ope- ribus, inuitis his, qui fecerunt, statuas a his ponere non pos- sumus, in priuatis, l. 2. ff. de pollicitationibus. Quamquam autem virtutum præmia, et huiusmodi conuenit, tamen alio, non honores alijs danorum occasione praes- ta re non oportet. Idcirco quones, vel iudicibus, vel cuiusli- bet alteri statua fuerit à quocumque Collegio, seu officio ponenda, nequaquam ex descriptione sumptus colligi pos- sunt, sed eius civis ad honorem ponitur expensis statua collocari debet, l. vlt. C. de statutis, & imaginib. l. virtutum.

3. C. eodem. Quones vero in Reipublica Principis statua in publico ponitur, iudex loci inbetur esse præfens, non tamen eam adorare debet, l. 2. C. de vrb. loco publ. fruendo. His enim talis non debetur cultus, qualis Dei Beatae Virgi- nis, & Sanctorum, de quibus supra hb. 3. tit. 63. Si quan- do visu exegerit, vel porticus, vel aedes virtutis, vel for- tuitis casibus concessas reparari, nec tamen in Consulato Principe cum reuerentia sui, imaginem Principis de pone- re,

re, ita tamen, ut refectis ædificijs loco proprio reponatur, 10 l. si quando. 1. §. C. de operib. publ. † Verum, quia aureæ, argentæ, æneæ, eburneæ erant furibus expositæ, & ut publicæ non poterant à priuatis vindicari, l. statuas. 41. ff. de acquir. rer. dom. l. Fulcinius. 1. §. ff. de priuilegijs creditor. leg. penult. ff. de except. l. is, qui. 11. §. 1. ff. quod vi, aut clam. Ideoque fuerunt deputati illarum nocturni custodes, quorum Præfectus Comitum Romanæ dicebatur. Cuius formula hæc in Cassiodoro lib. vlt. legitur. Si clausis domibus insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana Ciuitate videtur illicitum, qui in plateis pretiosum reperit, quod possit auferri? Nam quidam populum copiosissimum statuarum, greges etiam abundantissimi eorum, tali sunt cautela seruandi, quali, & cura videntur affixi. Quare per inductionem illam Comitum Romanæ tibi concedimus dignitatem. Officium tuum, & milites consuetos, noctibus potius inuigilare compelle: in die autem Ciuitas se ipsa custodit. Atque hic est, qui Comes Romanus appellatus, quia Romanus, & eius opera seruabat. Quæ tamen solers adhibita cura non tantum potuit, quin hostilis manus tandem illas raperet, frangeret, truncaret, ut vana in aurum, argentum, lapides, seu in aliam materiam, vel sculpta, vel scripta, vel fixa hominum memoria semper fuerit, ut docuit omnium vorax tempus, quod hæc Romanorum, & aliarum gentium, vel sculptas, vel scriptas, vel fixas deuorauit memorias. Hinc Petrarca in Triumpho temporis in fine canendo concludit.

*Tanto vince, & ritoglie il tempo auaro;
Chiamasi fama, & è morir secondo;
Ne più, che contra'l primo, è alcun riparo.
Così'l tempo trionfa i nomi, el mondo.*
Et proprius Baldas. Castil. cecinit ita de Urbis ruinis.

*Superbi Colli, e voi sacre rouine,
Ch' il bel nome di Roma anchor tenete,
Ah, che reliquie miserande hauete
Di tante anime eccelse, e pellegrine
Trionfi archi, colossi, opre diuine
Trionfi al pompe gloriose, eliete,
In poca polue pur conuerse fere,
E fatto al vulgo vil fauola al fine.
E se bene alcun tempo al tempo guerra
Feron l'opre famose à passi lenti,
E l'opre, e i nomi insieme il tempo atterra
Dunque io viuro fra i miei martir contento,
Che se'l tempo dà fine à ciò ch'è in terra
Darà forse anchor fine al mio tormento.*

Sed ijs decantatis ruinis, nostra ætate verè contra ponitur, quod Hetrusca musa in strepitu fori cecinit ita de Vrbe.

*Roma ch' ha visto in se tante rouine,
Quante volte risorse, & quante giacque,
Eccelsa mai, ne mai più bella nacque,
Qual nell'opre di Paolo alte, e diuine:
E se da i Colli suoi le pellegrine
Bellezze contemplo, quand' ognun tacque
Al sol cenno di lei, ecco rinacque
Ammiranda à ciascun, Signora al fine.
Che ciò che con sì lunga, & aspra guerra
In lei gl'empì guastar (opre nefande)
Con scelerata man gettando in terra.
Più gloriose eccelse, e memorande
In seno hor le vagheggia, in sen le ferra,
Mostrandosi ad ognun più bella, e grande.*

Et de Colle Quirinali.

*Corrueram miseranda senex non Marte, sed ano
Roma Quirinali dilacerata iugo,
Squallebant monumenta Ducum fœdata ruinis,
Cæsaris, & iherma, tecta, theatra rogis.
Nunc mihi surgit honos, aquat aque machina Cælo,
Elysijs Pauli munere ditos agris.
Tempus edax ærum premii hoc sub colle Quirinus,
Sæua attentat: temporis ora domat.
Et qui Cæsaris prostratus fulmine turres
Iupiter, hic mania, ferrea vincla gerit.
Qui, neget Aene magna de stirpe Camillum?
Hic patriam viue reddidit, ille Patrem.*

Quare autem maiorum imagines in postibus, & artha in atrijs, & vestibulis haberent veteres Romani, docet Alex. ab Alexan. lib. 5. Genial. dierum, c. 24. Petrarca in dialogo 41. de statuis monet amplius æquo, nec amandæ, nec diligendæ, ne aut stultitiz testes, aut auaritiæ ministræ, aut fidei, & religioni veræ, & præcepto illo. Custodite vos à simulachris, sint rebelles. Non enim solum opera manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo, perimit vetustas, Æternitas sola æterni Dei æternè permanet.

S V M M A R I V M.

- 1 *Aqueductuum principium in Urbem.*
- 2 *Aqueductuum copia sumptus, & magnificentia.*
- 3 *Aqueductus antiqui opera Gigantium.*
- 4 *Aqua virgo à quo ducta.*
- 5 *Curatores aqueductuum constituti.*
- 6 *Aqueductus publici per quindecim pedes ab omni latere liberi ab omni priuato opere plantationis arborum.*
- 7 *Aquarum, possessores immunes ab extraordinarijs muneribus, ut illas mundent.*
- 8 *Aqua à publico ductu non deriuanda sub poena, limitatur.*
- 9 *Aqua impetrata ex castellis deriuanda.*
- 10 *Aqua impetrari non potest ex aqueductu Palati.*
- 11 *Pecunia pro aqueductibus expurgandis, ac reparandis, unde sumenda, & nec ad alium usum vertenda.*
- 12 *Aqua, & fontes semel publica, nunquam priuata fieri possunt.*
- 13 *Usus aqua priuatus fieri potest.*
- 14 *Custodium aquarum signum, & immunitas.*
- 15 *Plumbea fistula ab utroque latere decem pedes liberos habere debent ab arboribus.*
- 16 *Apparitorum aquarum facultas, & iurisdictio.*

De aquæductibus, & fontibus.

Tit. 40.

- 1 **I**ulius † Frontinus olim aquarum curator, duos de tota hac re scripsit libellos, quos Neruæ Augustæ Imperatori, à quo aquarum curam suscepit dicitur, quo factum, ut memoria Neruæ Frontini, & huius artis posteris sit relicta. Diu enim (ut ipse artem docendo inquit) Roma sine aquæductibus, & Tiberis, ac si qui fontes natui erant sufficiebant populo, sed nondum sic aucto. Vrbe dein magna, plena, & cum in Collibus procul à flumine degerent. Optimum rerum aqua, vt poeta canebat, quæ sita, & per rubos, ac canales in fornibus lateritijs Romam aduecta. Ad factu primo, anno Urbis 441. cum Appius Claudius Cæsar, idem qui vias sternere instituit, hoc quoque bonum inuenit. Ab eo est aqua Appia per millia circiter vnderim deducta. Hoc initium, cui Deus bonus maiora dedit incrementa. Nam egebat sanè ille populus aquis non solum ad potum, sed ad balnea, ad fullonica, ad Naumachias, & Circos. Atque ita vbertim deducta fuit, ut quisque domi, aut in vicino haberet copiam, & Strabo scribit. Flumina per Urbem, & Cloacas videri fluere, atque vnamquamque domum propemodum habere fistulas, & canales, quibus aquam inducat, quod idem ferè, & hodie conspiciamus. De eadem re Plinius inquit. † Si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piscinis, domibus, Euripis, Hortis, Suburbanis villis, spacioque aduenientium extructos arcus, montes perfossos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto Orbe terrarum. Cassiodorus. Formas appellat hos ductus, quod & Iurisconsulti, atque inferior ætas fecit. De ijs igitur inquit. In formis Romanis vtrumque præcipuum est, vt & fabrica sit mirabilis, & aquarum salubritas singularis. Quot enim illic flumina quasi constructis montibus perducuntur, naturales credas alueos, soliditate saxorum, quando tantus impetus fluminis, tot sæculis potuit substineri. Et Iulius Frontinus antea citatus paucis, sedisque verbis inquit. Magnitudinis Romani Imperij id præcipuum esse indicium. Loquens de hac tota aquarum ductione, & vt Propertius refert fuisse in Urbem per ductu quatuordecim cociliatereculo per prisicos illos ædificati ea latitudine, ac simul altitudine, ut vir eques commodè per eos possit incedere. Arcus, & fornices quos in quibusdam locis suble-

subleuatos centum nouem pedes Iulius Frontinus affirmat. & quosdam à quadagesimo milliari perductos videmus per valles, per montes, per tot inæqualia supra infra terrâ. Hinc Rutilius de ijs canens, inquit.

Quid loquar aërio pendentes formice riuos?

Qua vix imbriferas tolleret Iris aquas.

Hos potius dicas creuisse in sidera montes.

Tale Gigantum Gracia laudat opus.

- 3 † Certe sunt, aut videntur opera Gigantum. & mēs obnubilat Architectis nostris, cū vel reliquias paucas, & ruinas vident. Extant iuxta Sublaouem Aquæductus Claudiani fornices, & ingentes pilæ sustentantes, de quibus Leander Albertus, qui eas vidit, ac sedulo scrutatus est, ita inquit. Fieri profectò non posse scio, quin omnino incredibilis sit, nisi oculari vsurpetur, operis huius ratio admiranda. Nec enim maius quicquam excogitari posse humano ingenio arbitror, quod hic Romani effosis tanto spatio montium intus visceribus fecerunt. Ad quæ opera patranda nunc totus orbis infirmus videatur. & Plinius de eodem Claudij aquæductu, inquit. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati à Cajo Cæsare (Calligula intelligit) & peracti à Claudio. Quippè à quadagesimo lapide ad eam excelsum, vt in omnes vrbs montes leuarentur, influxere Curtius, atque Cæruleus fontes. Hoc ipsum notat Cassiodorus inquit. Claudiam, per tantam fastigij molem, sic ad Auentini caput esse perductam, vt cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum, quasi imam vallem irrigare videatur. Erogati in id opus fuere septem nostri milliones, & semis. Et Plinius de Lacubus, aliisque additamentis aquæductuum inquit. † Agrippa in ædilitate sua, adiecta virgine aqua, cæteris corriuariis, atque emendatis, lacus septingentos fecit, præterea salientes centum quinque, Castella centum triginta: complura etiam cultu magnifica. Operibus ijs signa trecenta aërea, aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. Hæc vnus Agrippa, & vno anno. † Quare vt conseruarentur, & auerterentur prius, & auctæ, & conseruata fuerunt vsque ad barbaram, & impiam Gothorum Duce Totila irruptionem, Augustus instituit aquæductuum curatores cum lictoribus, seruis, scribis, librarijs, accensis, & preconibus, vt Frontinus ipse curator scripsit. Sed præcipuum quod familiaræ, & homines certi ad tuenda hæc opera sumptu publico reuerari: quod idem Frontinus refert. Et Agrippam primo per seruos priuatos suos hæc fecisse, eamque familiam Augusto morientem legasse. Augustum deinde publicasse, & deinceps mansisse, atque habuisse homines circiter. 240. Erat autem, inquit, & altera familia Cæsaris dista, & numerus eius 360. quam Claudius, cum aquas in urbem perduceret, instituit; addit, in vtraque varia ministeria fuisse Villicos, Castellarios, Curatores, Silicarios, Tectores, aliosque opifices. Harum aquarum partem per eosdem antiquos, sed restauratos à Gothicis ruinis aquæductus, & inde publicos, & priuatos fontes habemus Summorum Pontificum munificentia Nicolai V. Sixti V. & Pauli V. De aquarum inuentionibus, experimentibus, perductionibus, librationibus, instrumentis ad hunc vsum, nec non alijs hauriendi aquam, aliusque extollendi tradunt Frontinus vbi supra, & Vitruuius de Architectura, lib. 8. c. 1. & sequen. & libro 12. c. 9. & sequentibus. Verum quia circa aquæ ductus tū extruendos, non conseruandos multa flagitia committuntur, & inter priuatos, circa priuatas fistulas vtique extruendas, & conseruandas lites oriebantur, necessariū fuit legibus occurrere, & desuper magistratum instituere, qui secundum illarum dispositionem eas sine debito terminaret, idoque præmissis prælibatis, nunc quid de aquæ ductibus, & fontibus, & contingentibus circa eas in iure cautum sit, est dicendum. † In primis enim prohibetur, ne intra quindecim pedes ab vtroque latere aquæ ductus, etiam in priuatorum prædijs, arbores sint, ne earum radices fabricam formæ corrumpant, l. 1. §. fin. l. 6. & 10. C. de aquæ ductibus. † Aquarum quoque possessoribus, per quorum fines formatum meatus transeunt ab extraordinarijs muneribus immunitas datur, vt eorum opera aquarum ductus sordibus cōpleti mudentur, l. 1. C. de aquæ ductibus. Quod si neglexerint, amissione possessionum mulciantur, d. l. 1. §. quod si. † Quæ quidem pœna etiam ijs infligi-

tur, qui ex aquæductu publico aquam ad suum fundum deriuant, leg. 2. & 10. C. eod. Nisi fortè ius aquæ, vel longo vsu acquisuerint, vel ab Imperatore impetrauerint, quo tamen posteriore casu Imperiale rescriptum Præfecto vrbi, non alij intimandum est, l. si quis 5. & l. diuinam 11. C. eod. † Sed & qui ius illud impetrauerunt, aut ex castellis, aut ex ipsis formis aquam ducere debent, non fistularum cursum, ac soliditatem attentare, neque ab ipso aquæductu trahere: quod si aliter fecerint, & ius impetratū amittunt, & extra ordinem puniuntur, l. eos qui 3. C. de aquæ ductibus. † Sed & si quis vsum aquæ ex aquæductu Palatii Hadriani impetrauerit rescriptum illud nullius est momenti, l. omnis 6. in princ. C. eod. † Pecuniam autem ad aquæductus expurgandos, ac reparandos à ruinis ex vestigali esse parandam disponitur, illo videlicet obseruando, vt nemo eorum, qui ius aquæ possident, quamcunque descriptionem subitineant, nam ex crabile videtur, domos huius almæ vrbs aquam habere venalem, l. ad reparationem 7. C. de aquæ ductibus. Et si quis amplissimam præfecturam gubernans aurum aquæductui deputatum ad alterū quodlibet opus, non aquæ ductus, vel aquæ publicæ competens, extruendum, vel curandum putauerit conuertendum, de suis facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogetur. Separatus verò à arcaus aurum aquæductus suscipit, gloriosissimorum Consulium liberalitate, vel ex alijs titulis ad aquas publicas pertinentibus collectum, vel postea colligendum, l. hac lege 8. C. de aquæ ductibus, & vt latius deduximus ex l. 1. 2. & 3. §. fin. C. de Consulibus, & vt in glo. statuti vrbs, lib. 1. c. 1. §. & libro 3. 12. c. 4. † Sed & diligenter inuestigare decretum est, qui publici ab initio fontes, vel cum essent ab initio fontes priuati i postquam publicè vsum præbuerunt, ad priuatorū vsum conuersi sunt, siue sacris a picibus per subreptionem impetratis, ac multo amplius, si auctoritate illicita, nec appetito colore sacri oraculi huiusmodi aliqui pertentatū fuisse dignoscitur: vt ius suum Regiæ Ciuitati restituarit, & qd publicum fuit aliquando, minime sit priuatum, sed ad communes vsus recurrat, sacris oraculis, vel pragmaticis sanctionibus aduersus commoditatem vrbs quibusdam impertitis, iure cessandis, nec longi temporis præscriptione ad circumscribenda iura Ciuitatis proficiunt, l. diligenter 13. C. de aquæ ductibus. † Vsum tamen aquæ veterem longoque dominio constitutum singulis manere debet, nullaque nouatione turbari potest, ita vt quantitatem antiquam non excedant. In eos enim mansura pœna, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias furtiuus aqua 14. mearibus abutuntur, l. vsum 4. C. eodem. † Vniuersos verò aquarios, vel aquarum custodes, quos Hydriophylacas nominat, qui omnium aquæ ductuum huius regis vrbs deputati sunt, singulis manibus eorum felici nomine pietatis Principis impresso signare decernitur, vt huiusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec à procuratoribus domorum, vel quolibet alio: ad vsus alios possunt auelli, vel angariarum, vel operum nomine teneri. Quod si quem ex eisdem aquarijs mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti subrogatur, signo eodem notari precipitur, vt militiæ quodammodo sociati, e cubijs aquæ custodiendæ incessanter inhæreant, nec muneribus alijs possunt occupari, l. decernimus 10. §. vniuersis, C. de aquæ ductibus. † Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas, quæ Achilleæ nuncupantur, eadem forma seruari debet, scilicet nullis intra decem pedes arboribus coarctari, sed ex vtroque latere decempedale spatium integrum, illibatumque seruari. Etenim memoratas fistulas thermis tantū, & Nymphæis quibus deputatae sunt debet 16. inferuire. † Facultate attributa apparitoribus circumeundi sine formidine domus, suburbana, balnea, ad requirendum, ne qua deceptio, vel suppressio, vel in fidiæ cōtra publicam vtilitatem à quoquam penitus attentetur, l. omnis 6. §. fin. C. de aquæ ductibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Priuatus iuxta publica edificia relicto quindecim pedum spatij ad ficare potest, iuxta priuatum decem.
- 2 Maniana vnde dicta.
- 3 Maris prospectus vt non impediatur.
- 4 Balneum quomodo construendum.

- 5 *Concameratio structura genus.*
- 6 *Domus, & villa non diruenda.*
- 7 *Marmora unius domus ad aliam non transferenda.*
- 8 *Civitas non est ornamentis spolianda.*
- 9 *Statue, & columna non transferenda.*
- 10 *Priuari cogendi reficere aedificia, & domus dirutas extruere.*
- 11 *Priuari pro solo publico domus solvunt pensiones.*
- 12 *Omnia contra ornatum dirui semper possunt.*
- 13 *Præscriptio iuri publico non resistit.*

De operibus, & ædificijs priuatis.

Tit. 41.

- 1 **S**I quis iugiter ꝑ priuatus iuxta ædes publicas ædificare velit, spacium quindecim pedum relinquere in medio debet, l. si cui. 9. l. Mœniana. 11. C. de ædificijs priuatis. Idem dicendum si quis iuxta ædificia, vel horrea publica mœniam ædificet. Sin autem duo mœniana priuatorum extruuntur decem pedum spacium in medio relinquendū est, d. l. Mœniana 11. ꝑ Mœniana autem Accursius subtilis, sed omnium consensione parum eruditus, à mœnibus dicta putat, cui tamen Alciato teste in l. malum nauis, ff. de verbor. significat. Doctissimi Grammaticorum meritò aduersantur. Verum vt scribit Festus, appellata sunt à Menio Censore, qui primus in foro vltra columnas tigna proiecit, quò ampliarentur superiora spectacula. Hinc Mœniam opus pergulis extra ædificium proiectis factū, quod nostrates, Ringhiera, seu mignale appellant. Asconius vet bi originem sic explicat: Mœnius, cui domum venderet Catoni, & Flacco Censoribus, vt ibi Basilica ædificaretur, exceperat ius sibi vnus columnæ, super quam rectam proieceret ex prouolantibus tabulis, vnde ipse, & posteri eius spectare munus gladiatorum possent. Ex illo Mœnia columna vocitata est. Idem tradunt Porphyr. in Iauol. in l. 20. ff. de feruitur. vrb. & in l. 242. ff. de verbor. significat. Vlpianus in l. 2. §. 3. ff. ne quid in loco publ. & Imperator in l. penult. C. de ædificijs priuat. De qua insimul, & de exedra propriam affert significationem vir variaz eruditionis
- 3 Alex. ab Alex. in lib. 5. Genial. dierum, ca. 11. ꝑ Sin denique ædificium extruendum prospectui in mare impedimento futurum est, centum pedum spacium non solum per directum, sed etiam per transfuersum relinqui debet. Nouella c. 63. Quid autem sit pedis spacium declarant Alciatus ià citatus supra lib. 1. tit. 40. & Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum, c. 20. ꝑ Si quis balneum extruere, & ædificium super imponere velit, ita permittitur illi, vt concameratis superinstruat, & ipsum concameret, nec modum vsitatum altitudinis excedat, l. a. C. de ædificijs priuatis. ꝑ Est enim Concameratio, vel (vt in Pandectis Florentinis) Concameratio, in l. si cui ædes. 31. ff. de legat. 3. Structuræ genus arcuato opere constans, ex Vitruuio libro 6. capit. vltimo, de Architectura. ꝑ Senatus censuit, ne quis domum, villamve dirueret, quo plus sibi acquireretur, neu quis negociandi causa eorum quid emeret, venderet: pœna in eum, qui aduersus Senatusconsultum fecisset constituta, vt duplum eius, quanti emisset, in æratium inferre cogeretur. in eum verò, qui vendidisset, vt irrita fieret venditio. Nec solum huic Senatusconsult. locus est, si quis suam villam, vel domum, sed & si alienam vendiderit, l. Senatus. 52. ff. de contrahend. empt. l. 2. C. de ædific. priuatis, l. nemini. 2. C. eod. l. vltima, C. de damno infecto. ꝑ Cæterum de alia domo in aliam marmora, vel quid simile transferre licere exceptū est, dicta l. 2. §. cæterum. Nec tamen ita transferre licet, vt integris ædificijs depositis publicis deformatur aspectus, dicto §. cæterum. ꝑ Sed & si quis Civitate spoliata, marmora, columnas, vel similem ornatum ad rura transfulerit, priuabitur ea possessione, quam ita ornauerit, l. si quis 6. C. de ædificijs priuatis. Si quis verò ex alia in aliam Civitatem labentium parietum marmora, vel columnas de proprijs domibus in proprias transferre voluerit, quoniam vtrobique hæc esse publicum decus est, licenter hoc facit, dicta l. 6. §. si quis autem. Data similiter facultate etiam de possessione ad aliam transferendi, quamuis per muros, vel etiam per mediam Civitatem transferri necesse sit, ita vt ea solum modum, quæ illata fuerint Civitatibus, exportentur, dicta l. 6. §. data. Sed & si ad opus publicum transferat marmora, & columnas, quamuis ædificio vrb.

no detaxerit, licito iure facit, l. vltima in fine, ff. de damno infecto. Item si quod vxoris in ædificium viri iunctum est, citra metum S. C. detrahi potest, l. Marcellus. 45. ff. de donatio. inter vir & vxor. ꝑ Sed & nemini columnas, vel statuas cuiuscumque materiz ex alia eadem Prouincia, vel auferre licet, vel mouere, l. nemini 7. C. de ædificijs priuatis. ꝑ Porro ad Præsidis Prouinciæ officium spectat, vt inspectis ædificijs dominos eorum causa cognita reficere ea compellat, & aduersus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium ferat, l. Præses. 7. ff. de offic. Præsidis, l. singularum 8. §. possessores. C. de ædificijs priuatis, l. si secundum 4. C. de iure Reipublicæ. Sed & ad curatoris Reipublicæ officium spectat, vt diruta domus à Domino extruantur, l. ad curatoris. 46. ff. de damno infecto. Domum verò sumptu publico extructam, si dominus ad tempus pecuniam impensam cum, vsuris restituere noluerit, iure eam Respublica distrahit, dicta l. 46. Planè si is, cuius domus corrui, non eandem speciem restituere, sed in hortum, vel quid simile conuertere aream velit, consuetudine loci defendi potest, l. an in totum. 3. C. de ædificijs priuatis.

- 11 ꝑ Postremò pro ædibus, quas priuati in solo Reipublicæ extruxerunt, placitam præstare pensionem coguntur, l. 1.
- 12 C. de diuersis pædijs vrb. ꝑ Omnia verò, quæ in foro, vel in quocumque publico loco contra ornatum, & commodum, ac decoram faciem Civitatis extructa sunt, dirui possunt, & debent, temporis præscriptione non obstantes, l. præsumptio. 5. l. quicumque. 6. l. si quando. 8. & l. ædificia. 13. C. de operibus publicis. ꝑ Si quidem præscriptio temporis iuri publico non debet obfistere, sed ne rescripta quidem, dicta lege quinta, in principio. Huc pertinet Constitutio Sanctæ memoriz Gregorij XIII. de ædificijs, & iure congrui publicata Calendis Octobris 1574, qua opitulante conspiciamus Vrbem, vbique illustratam, atque adeo renouatam, & ornatam, vt ornatio, ac pulchrior nunquam visa fuerit retroactis temporibus.

S V M M A R I V M.

- 1 *Agricola primus Adam omnium parens.*
- 2 *Agricultura ars nobilissima.*
- 3 *Pecunia pro annona frumentaria paranda, nec moram in solutione debent recipere, nec compensari.*
- 4 *Pecunia pro annona frumentaria in alium vsum conuerti non potest.*
- 5 *Pecunia frumentaria cum incremento restituitur.*
- 6 *Frumenta de horreis publicis in alios vsus non debent conuerti.*
- 7 *Frumenta publica quanti vendenda.*
- 8 *Annona ciuiles dantur pro meritis, & varia sunt distributiones.*
- 9 *Frumenti permutatio illicita.*
- 10 *Frumenta quantū vendenda non est penes arbitrium ordinis Civitatis.*
- 11 *Aestimatio grani per iniuriam facti quid iuris.*
- 12 *Accusatio publica nomine annonæ introducta, & contra quos.*
- 13 *Dardanarij annonam vexant, & attentant.*
- 14 *Extractionum ius impediendi est de regalibus.*
- 15 *Extrahendi annonam a solo Principe facultas concedi potest, et moderatè.*
- 16 *Facultas extrahendi concessa potest denegari.*
- 17 *Dardanarij, qui dicuntur.*
- 18 *Dardanius quis.*
- 19 *Pantapoli, qui.*
- 20 *Mensuras, & pondera falsare non licet.*
- 21 *Magiam demoniacam exercentes in annona oneranda comburuntur.*
- 22 *Statera adulterina, & mensura falsa onerant annonam.*
- 23 *Mulier accusans de annona auditur.*
- 24 *Insanes de annona accusare possunt.*
- 25 *Milites de annona accusant.*
- 26 *Serui de annona accusant.*
- 27 *Indultum contra annonam non valet.*
- 28 *Feudatarij in præiudicium regalis Civitatis extractions a feudis non possunt impedire.*

De re frumentaria Ciuitatum, seu de annona. Tit. 42.

Sine agrorum cultura frustra de re frumentaria, seu de frumentaria annona: nam ex cultura agrorum proueniunt frumenta, & annona frumentaria. † Cultura inuentor, & primus Agricola fuit Adam primus Pater ex indicto sibi à Deo præcepto. in sudore vultus sui vesceris pane tuo. fuit enim ipse Agricola, & exemplum agricolarum. † Nobilissima itaque est ars agriculturæ, tum respectu temporis, tum respectu inuentoris, respectu temporis nulla antiquior, & omnis antiquitas est cum nobilitate cōiuncta, respectu inuentoris nulla nobilior, habet enim Deū ipsum Doctorem, & Adam primum hominem primum Exequutorem, eius plures laudes, & priuilegia numerauimus in glo. statuti Vrbs lib. 3. c. 4. de hac arte tradunt præcepta Varro, Columella Virgilius, & alij plures, & Cicero de officijs. de ea inquit, Omnium rerū ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius, & pro Rosc. inquit, Vita rustica, quam nos agrestem vocamus, parsimonia, diligentia, iusticiae magistra est, maxime disiuncta est à cupiditate, & cum officio coniuncta, & agricolæ semper ita viuunt, vt questum noscant nullum, fructum autem eū solum, quem labore pepererint. Et Cato maior inquit, Homini generi vniuerso cultura agrorum est salutaris, nulla vita beator esse potest, neque solum officio, sed & delectatione, & saturitate, copiaque rerum omnium, quæ ad vitam hominum, & cultum etiam pertinet: parat nobis panem, & vinum, & oleum, vt fiat à sacerdotibus carnis, & sanguis Dei Deus, & oleum vinctio spiritalis, & sacramentum; Respectu verò officij tam officiosa est agricultura, vt omnia omnibus etiam animantibus necessaria suppeditet. Hinc Virgil. in Georg. canendo eius laudes, & commoda lib. 2. in fine, inquit.

Agricola in curuo terram dimouit aratro.

Hinc anni labor: hinc patriam paruosque nepotes

Sustinet: hinc armenta bouum, meritisque iuencos,

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,

Aut factu pecorum, aut cerealis mergite culmi,

Prouensque oneres sulcos, atque horrea vincat.

Horatius Ode 2. in Epod.

Beatus ille, qui procul negotijs,

Vt prisca gens mortalium.

Paterna rura bobus exerceat suis,

Solutus omni fœnore.

Nec excitatur classico miles truci:

Nec horret iratum mare:

Forumque vitat, & superba Cæsium

Potentiorum lumina.

Et Boeth. 2. 5.

Felix nimium prior etas,

Contenta fœlilibus aruis,

Nec inerti perditur luxu:

Facili, qua sera solebat,

Ieiunia soluere glande.

Qua propter vti officiosissima omnium artium, altrix omnium hominum semper in omni bene instituta Republica fuit in maximo honore, & existimatione, & agricolæ ipsi tanto in honore apud prisca habiti fuere, vt sæpè ab aratro ad Consulatum, culmen omnium dignitatum, fuerint euocati. † Fuit etiam in Republica omni constituta pecunia præcipua pro annona frumentaria in stipendiū, & auxilium agricolarum, quæ pecunia frumentaria dicebatur, & dicitur adhuc. Itaque pecunia huius frumentariæ debitor suo nomine, quam primū soluere iubetur, necessaria enim omnibus rebus publicis frumentaria pecunia moram solutionis accipere non debet, l. 2. §. frumentariæ, ff. de administrat. rer. ad Ciuit. pertine. Sed nec compensari in erogata huiusmodi pecunia debet, d. l. 2. §. ad frumenti. † Proinde si frumentaria in alios vsus, quam quibus destinata est, conuersa fuerit, velut in opus balnearum publicorum, licet ex bona fide datum proberetur, compensari tamen frumentariæ pecuniæ non oportet, verum solui à curatore Reipublicæ iubetur, d. l. 2. §. si autem, & l. 2. C. de frumento Vrbs.

Et si contra absentem pronunciatum est, inanis est quere-

la, d. l. 2. §. ideoque ff. de administrat. rer. ad Ciuit. pertinet. † Cum incremento autem debito frumentaria pecunia si e causæ restituatur, d. l. 2. §. quod de frumentaria. Immodicè tamen, & illicitè computationis modus non adhibetur, id est, ne commodorum commoda, & vsuræ vsurarum incrementum faciant, d. l. 2. §. si indemnitas. † Ipsa quoque frumenta de horreis publicis in alios, quam quibus destinata sunt, vsus conuerti non debent, neque pro annona solui, l. 1. C. de frumento Vrbs. † Porò minime æquum est decuriones Ciuitatis suis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere, neque ius est ordini cuiusque Ciuitatis, precium grani, quod inuehitur statuere, l. Imperatores. 3. ff. ad legē Iul. de annona, l. 1. C. de frumento Alexandrino. † De annonis ciuilibus notandum, quod hæ non dantur pro titulis dignitatum, sed pro meritis, l. 1. C. de annonis ciuilib. & variaz sunt distributiones, vt in l. 2. C. eod. & in l. 2. C. de frumento Alexandrino. † Sed frumenti permutatio prohibita est, & ne alia species pro alia detur, l. vlt. C. de Canone frumentario Vrbs, l. 1. C. de frumento Vrbs Constantino-polita. † Quanti vendendum frumentum sit non est penes arbitrium ordinis Ciuitatum, l. 3. in princip. ff. ad leg. Iul. de anno. l. 1. C. de frumento Alexandrino. l. non debere. 8. ff. ad municipalem, l. decuriones. 6. in princip. ff. de administrat. rer. ad Ciuit. pertine. † Et grani æstimationem per iniuriā post emptionem ablati, quæ rationibus publicis refertur. Curator Reipublicæ domino restitui iubet, l. 2. §. grani, ff. eodē.

† Sed & illud non est prætereundum silentio, quod annona nomine publica sit introducta accusatio. Nam lege Iulia de annona pœna statuitur aduersus eum, qui cōtra annonam fecerit, societateve coierit, quo annona carior fiat, l. 2. in princip. ff. ad leg. Iul. de annona. Eadem lege cōtinetur, ne quis nauem, nauitave retineat, aut dolo malo faciat, quo magis detineatur, & pœna viginti aureorum statuitur, l. 3. d. l. 2. §. fin. † Sed & annonam attentare, & vexare, vel maxime Dardanarij solent, quorum auaritiæ obuiam itum est tam mandatis, quam constitutionibus, l. annona 6. ff. de extraordi. crimini. † Huic pertinent Constitutiones Principum omnis annonæ extractions inhibentes. Hoc enim ius est de regalibus, c. i. vbi Bald. Iser. & alij tit. Quæ sint regalia. Lauden. de Principe. quest. 362. Capyc. in inuestitura, 15 ver. cum iuribus. Tuscul. in verbo Regalia nu. 16. † Et ideo à solo supremo Principe potest facultas extrahendi annonam concedi, & prohiberi. Quæ quidem, vel non est concedenda, vel ita moderatè debet concedi, vt excessa ne quid minimum desit sibi, & subditis suis, vt ex Auz. in 2. Ethic. c. 6. Lucas de Penna, & Ioan. de Platea, in l. si quis. C. de aqueductib. lib. 11. l. Præfes, C. de seruit. & aqua. Ripa de Pest. par. 2. num. 16. & 189. Florianus in l. si pendentes, §. si quid, ff. de usufruct. Et vbi non est prohibita potest à Principe supremo, ad quem pertinent regalia prohiberi. Doctores in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitutionibus. Syluan. in conf. 35. nume. 32. Roland. in conf. 3. nu. 13. l. b. 2. Brun. in conf. 15. l. 2. Quod id facere maxime debet, quando adest, vel est suspecta penuria. Francisc. Marc. decis. 230. & 236. par. 2. Socin. iun. in conf. 76. lib. 4. Surdus in conf. 210. 16 nume. 9. lib. 2. & in conf. 558. lib. 4. † Et si fortè facultas extrahendi concessa fuerit, quando aderat spes vbertatis, & postea spe frustrata, apparuerit sterilitas, potest, & debet Princeps fortè à Dardanarijs in publicum annonæ detrimentum fraudatus facultatem illam quanto citius reuocare, & fraudulenter extortam, vel aliter prohibere, concessione atea data non obstante, l. qui faxum. vbi Castren. ff. de donatio. l. quarumdam, ff. de acquir. possess. Afflict. in cap. post natale in 6. notabili. de pace tenenda, & decis. 290.

† Ita enim ars deluditur arte. † Dardanarij enim dicuntur, qui annonam mercesve coemptas tantisper supprimunt, dum carius eas vendendi occasio se offerat, vel aliò transferunt lucrandi causa, à Dardano, vt quidam aiunt Mago nominati, vt ex Vlpiano in leg. 6. ff. de extraordin. criminibus, & in leg. 37. ff. de pœnis. Sed & Dardaniæ Columellæ magicæ sunt, quorum maleficijs, & magicis venenis annona auertebatur in eorum horrea, & in metiendo mensura minuebatur, eiusque modo subtrahebatur, & erat odiosissimum magiæ, & infame vocabulū, Vnde Poeta

At si nulla valet medicina repellere pestem

Dardania venient artes.

Hinc lege 12. tabularum cautum est. Ne quis alienam segetem

Oo

getem

gerem pellegerit. Quod ideo cautum fuerat, quia Carmine, euocari fruges, & aliò transferri, etiam veteres Romani credidere, quod ne liceret ad alterius iniuriam fieri, etiam lege sanxerunt, vt explicat Alexand. ab Alexand. libro sexto, Genial. dierum, cap. decimo, & Martinus del Rio disquisitionum magicarum libro secundo, quæst. 12.

18 † Dardanius etiam ab Apuleio inter insignes magos nominatur, vt autem ascarus, buccularius, signarius dicitur, quæ formatio in multis artificum vocabulis obseruatur, ita, vt in opificio, & artificio aliquo, Dardanius eadem pro portione dicitur. Nec verò in annona tantum, sed & in alijs mercibus Dardanarij eodem I. C. auctore dicebantur, Et Cuiacius libro decimo, obseruat. cap. 19. Dardanarij, inquit, iidem sunt, & Pantapollæ, & Sephasarij, si glossis veterum credimus, quæ Sephasarios, & Dardanarios Pantapollas exponunt, & Pantamerabolos, quò genere hominum nihil est fraudolentius, nihil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet, & ideo varijs constitutionibus fraudes, calliditates, stellionatus eorum coercentur. Non etiam genus omne improbat, negociationis huiusmodi. Nam & Reipublica viles sunt, & Vibe aliquando eiectione cum fuissent reuocantur. Nouella Valentini. De Pantapollis ad Vibem Romam reuocandis. † Græcos negociatores, quos Pantapolos appellant, in quibus manifestum est maximam inesse multitudinem, magnamque in emendis, vendendisque mercibus diligentiam, vltimus non patitur factæ Urbis habitacione secludi, licet eos dissenso, & maxime inuidia tabernariorum, quam venerabilis Romæ utilitas à negociatione summoerit. Idcirco hoc edicto singuli vniuersique cognoscant, Pantapolis ad Vibem Romam redeundi, negociandi que licentiam restitutam, vt cura per 20 nigili Vbertas pupillæ ministretur. † Sed si forte, vel mensuras, & pondera falsarint, vel legibus constituta precia exceßerint, vel vndique coemptas merces suppresserint, dum ex raritate charitatem affectant, hi constitutionibus coercentur, in Dardanarios, ff. de pœnis. Hi sunt Dardanarij, qui his artibus attentant, querant, vexant annonam, vt loquitur Vlpianus, contra quos plura deduximus in gloss. statuti Urbis libro 3. cap. 5. & 6. Mandatis denique, de his ita cauetur. Præterea debetis custodire, ne Dardanarij vilius mercis sint, ne aut ab his, qui coemptas merces supprimunt, aut à locupletionibus, qui fructus suos æquis precijs vendere nolunt, dum minus vberes proventus expectant annonam oneretur. Pœna autem in hos varia statuitur, Nam plerumque si negociantes sunt, negociatione tantum eis interdicitur, interdum & relegari solent, humiliores ad opus publicum dati, anno 6. in principio, ff. de extraord. 21 din. crimin. cum alijs citatis in allegatis nostris glossis. † Sed si Dæmoniacam Magiam exercere in annonis onerandis reperi fuerint, vt plures sæpè inuentos fuisse testatur Martinus del Rio libro secundo disquisitionum magicarum, quæstione duodecima per totam, vt hæretici comburantur. † Onerant quoque annonam stateræ adulterinæ, seu falsæ mensuræ, de quarum pœna dictum fuit supra libro 23 primo, tit. 40. † Mulierem propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri à Præfecto annonæ deferentem oportet, leg. Imperatores, 3. §. final. ff. ad legem Iuliam de annonæ. † Famosi quoque accusantes sine vlla dubitatione admittendi sunt. † Milites etiam, qui causas alienas defendere non possunt, qui pro pace excubant, vel magis ad hanc accusationem admittendi sunt dicto §. final. 26 † Serui quoque deferentes audiuntur contra dominos, & alios. Sed & inter seruum, & dominum iudicium constat, si annonam publicam fraudasse dicat Dominum, lege prima, ff. eodem. † Obseruandum etiam est, quod si quid frumenti, vel hordei Vrbicarij Canonis remissione indultum est, speciali beneficio contra commodum publicum rescripta elicit non valent, leg. secunda, C. de Canone frumentario, & per allegata paulo superius, numero decimo sexto. † Tandem est obseruandum non licere feudatarij, Pontificis, Imperatoris, vel Regis quicquam circa annonam statuere in præiudicium Pontificiæ, Imperialis, seu Regalis Ciuitatis prohibendo subditis cuiuscumque annonæ extractionem, lex hoc iure, vbi Doct. ff. de iustitia, & iure. Rolandus in consilio tertio, libro tertio. Laderchius in consilio septuagesimo primo, numero sexto. Auenionen. decisione 40. numero tertio, & per allegata superius, numero decimo quarto, & sequen. & si aliter pro vti-

litate suorum subditorum prohibere possint, vt per Rolandum in consil. 3. numero 14. & sequen. & Nattam in consil. 642.

S V M M A R I V M.

- 1 Agros vectigales. & non vectigales. Ciuitates habent.
- 2 Agri vectigales, qui.
- 3 Agri non vectigales, qui.
- 4 Nummus, & numisma publica res est, & quare inuenta.
- 5 Nummi æstimationem non minuit vetustas, sed pondus, & improba species.
- 6 Solidi immutatio omnium specierum immutationem facit.
- 7 Solidorum omnium precium uniforme.
- 8 Pecunia publica sceneranda.
- 9 Insolentia iniuriosa, & diligentia non ambitiosa.
- 10 Pecunia publica sine pignoribus non credenda.
- 11 Ornatus Ciuitatis, & æquorum qualis.
- 12 Arma à priuatis nec conficienda, nec emenda.
- 13 Respublica vt pupilla tuuanda extra ordinem.
- 14 Respublica habet ius acquirendi, & possidendi.
- 15 Respublica præferitur Chirographarij, creditoribus, limitatur.

De alijs rebus Ciuitatum, tam publicis, quam priuatis, & de Ciuitatum priuilegijs.

Tit. 43.

- 1 Inter † Ciuitatum res sunt, & Ciuitatum agri alij vectigales, alij non vectigales, l. in princ. ff. si ager vectigal. vel emphyt. † Vectigales vocantur, qui in perpetuum locantur, id est hac lege, vt quamdiu pro his vectigal pendatur, tamdiu, neque ipsis, qui conduxerunt, neque his, qui in locum eorum successerunt, aufertur eius licentia. † Non vectigales sunt, qui ita colendi dantur, vt priuati agros nostros culendos dare soleamus, dict. l. 1. §. 1. & 2.
- 2 † De nummo, seu numismate, tanquam publica de re nunc dicendum, Et sanè eius rationem eleganter reddit Paulus I. C. dicens, Quia non semper, nec facile concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego des derarem, inuicem ego haberem, quod tu accipere velles, vt permutatione necessarii cum necessario inter nos fieri possit, electa materia est, cuius publica, ac perpetua æstimatione difficultatibus permutationum equalitate quantitatis subueniunt, l. in princ. ff. de contrahen. empt. vbi Bodæus. Nam Theſeus Rex Atheniensis X. secundum Plutarchum in eius Vita primus statuit nummum, bonumque in eo incidit anno mundi 2975. secundum Genebrardum in Chron. Ea uero que materia forma publica percussa, vsu, dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate, nec vltra merx 3 vtrumque est, sed alterum precium vocatur. † Porro æstimationem non minuit vetustas, d. l. 1. Ideoque solidos veterum Principum à vendentibus sine reſiagatione accipi oportet, modo si iusti ponderis sint, & speciei probæ, l. 1. C. de veteris numismate potestate. † Pro immutatione vero, quæ in æstimatione solidi tractatur, omnium quoque specierum precia decreſcere oportet, l. 2. C. eod. † Obligatum denique omnium solidorum vniforme precium postulandum est, l. vniuersos. 3. C. eod. Sed veterum collationem numismatum cum his, quæ modo expenduntur publica auctoritate percussa, & plura nummorum aliquot nomina, præter ante dicta, profert Alexand. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum, cap. 20. in fine, & libro 4. cap. 15. & Didacus, Couarruias in opusculo. de veteri numismate, † Porro à de pecunia sceneranda illud cauetur, vt si bene collocata sunt pecunia publicæ, in sortem debitores non inquietentur, & maxime si patient vsuras, l. si bene. 33. ff. de vsuris, leg. Caius. 11. ff. eodem. Si non parient, prospicere Reipublicæ securitati debet Prætes Prouinciæ: dummodo non acerbum se exactorem, nec contumeliosum præbeat, sed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum instantia humanum: † nam inter insolentiam iniuriosam, & diligentiam non ambitiosam multum interest, dict. l. 11. & Nouella constitut. 128. §. ac cum de Vrbibus vsque ad §. ad hæc sancimus, † Præterea prospicere debet, ne pecunia publicæ sine pignoribus idoneis, vel hypothecis credantur, sed

& plu-

Et plura de publica pecunia constituenda, & custodienda
 11 tradit Iustinianus in suis Constitutionibus. † De vestitu,
 & ornatu Ciuium, & equorum nonnulla disponuntur in
 12 l. 1. C. nulli licere in frenis. † Nec non & de armis à priua-
 tis non conficiendis, nec emendis disponuntur in Nouella
 c. 85. Magno illo Deo, & Seruatore nostro, &c. De priuile-
 13 gijs verò Ciuitatum supersunt quedam. † nimirum, quod
 Respublica, vt pupilla extra ordinem iuuetur, l. Rempubli-
 14 cā. 3. C. de iure Reipublicæ. † Quod vt priuatus ius acqui-
 rendi, & possidendi habeat, l. 1. C. de diuersis prædijs Vr-
 15 banis. † Quod denique omnibus alijs creditoribus Chiro-
 grapharijs præferatur, l. penul. in fine, ff. de priuilegijs cre-
 dit. l. 2. C. de debitor. Ciuit. Nisi concurrat cum fisco, l. simi-
 le. 10. ff. ad municipalem, l. 2. C. de iure Reipublicæ. Vel nisi
 bona debitoris sint alijs expressè pignori obligata, l. si igno-
 rantē. 3. C. de remiss. pignor. & per ea, quæ dicta sunt su-
 pra libro secundo, titu. 56. Sed & adsunt alia quedam pri-
 uilegia Ciuitatis Nicænsium in l. vltima, C. de diuersis
 prædijs vrbanis, & aliarum Ciuitatum, quæ sunt iuris Ita-
 lici, de quibus supra titu. 8. Sed & plura alia Ciuitatis iura,
 & priuilegia habentur supra tit. 28. & tit. præcedenti. ha-
 ctenus ideo de rebus Ciuitatum.

S V M M A R I V M.

- 1 Actus Ciuitatum, qui.
- 2 Consultationes publicæ qualiter, & ubi agenda.
- 3 Nundina francha, & libera.
- 4 Rustici venientes ad nundinas statim ad opera reuerti iubentur, nec non, & alij qui pro annonâ operantur.
- 5 Negociatores ad nundinas, & alij non sunt conueniendi ab alio, nec molestandi.
- 6 Nundina in templis, & cæmeterijs non celebranda.
- 7 Ludi, & Spectacula, ubi celebranda.
- 8 Pecunia ludis, & Spectaculis destinata alios in usus potest conuerti.
- 9 Spectacula cruenta prohibita omni iure.
- 10 Infantum, quod in Spectaculis accidit non puniuntur.
- 11 Equi ad ludos deputati in alium usum non vertendi.
- 12 Maiuma lætitiæ reddita.
- 13 Maiuma quid.
- 14 Fæsti populi conuentus liciti.
- 15 Færia certâ indicta seruanda.
- 16 Feriarum dies, qui.
- 17 Res tempore pericuras curare, licet diebus feriatis.
- 18 Emancipare, manumittere, transigi, & passici diebus feriatis licet.
- 19 Ferias nullus iudex suo motu constituit.
- 20 Fæsti dies Canonico iure indicti seruandi.

De actibus Ciuitatum. Tit. 44.

1 **D**E actibus Ciuitatum superest, vt dicamus, † cuius
 modi sunt Consultationes publicæ, munera, & honores, nundina, ludi, & Spectacula, conuentus, &
 2 publicæ Ciuium lætitiæ, feriæ, & festi dies, &c. † De Con-
 sultationibus ergo publicis, hoc præcipitur, vt in loco pu-
 blico de communi vtilitate Prouincialium sententia pro-
 feratur, atque id, quod maioris partis probauerit asse-
 sus, solemniter firmet auctoritas, l. si quod. 5. C. de legatis. l.
 quoties. 6. C. eodem. Sed in templis habendæ non sunt, ca-
 3 pit. decet. 2. §. cessent. de immunitate Eccles. in 6. De nun-
 dinis cauetur, quod non vtendo decem annis ius earum
 4 amittitur, leg. prima, ff. de nundinis. † Franchæ itaque, &
 liberæ à tributis, & vectigilibus, & cum alijs priuilegijs
 in Principe impetratæ per non usum decennalem amittun-
 tur, dicta lege prima. † Rustici quoque confestim, vbi de-
 tulerint mercem, tradere eam, & ad opera sua reuerti iu-
 bentur, leg. secunda, ff. eodem. Si quis enim ipsos cultores,
 agrorum, vel piscatores deferre vtensilia in Ciuitatem ius-
 serit, vt ea ipsi ditrahant, destituetur annonæ præbitio,
 cum auocentur ab opere rustico, dicta lege secunda. Sum-
 mæ enim prudentiæ, & auctoritatis apud Græcos Plato
 cum institueret quemadmodum Ciuitas benè, beatèque
 habitari posset, in primis hos negociatores necessarios dixit.
 Pluribus sanè non Agriculis tantum, sed etiam opificibus

opus est, adeoque al. js quoque ministris, tum qui impor-
 tent singula, tum qui exportent. Hi verò mercatores,
 sunt. At verò agricola si quid eorum, quæ effingit, aut
 quis alius opificum in forum deferat, nisi eodem tempore
 adueniat, quò alij eius rei indigentia adducti cum eo con-
 trahant, neglecto ne domi artificio iners in foro desidebit?
 5 minime. Sed sunt, qui cum hoc videant, huic se ministeria
 submittant. † Illud etiam de nundinis est notandum,
 quod tempore nundinarum negociatores, & alij ad nun-
 6 dinas concurrentes non possint ibi ex ante gesto conueni-
 ri, leg. prima, C. de nundinis. Quod idem statutum est de
 emporijs, seu vt vulgus dicit, de mercatibus publicis, quæ
 7 exercentur singulis hebdomadis in Ciuitatibus. Nam con-
 currentes ad ea sub prætextu priuati ante contracti debiti
 non sunt molestandi, dicta leg. prima. † Verum non in
 templis, nec in Cæmeterijs sunt celi brandæ, cap. decet. 2.
 8 §. cessent, de immunitate Eccles. in 6. † De Ludis, & Specta-
 culis illud cauetur, ne in loco, in quo Principis imagines
 consecrantur, ludi, vel Spectacula fiant, aut histiones, vi-
 lesse picturæ introducantur, leg. si qua. 4. C. de Spectacu-
 9 lis. Ne ludi ex Ciuitatibus in oppida transferantur, leg. ne-
 10 mo 5. C. eodem. † Vt pecunia Spectaculis deputata neces-
 sitate exigente in refectionem murorum collocetur, ijsque
 refectionis pristinæ causæ restitatur, leg. prima, C. de expen-
 9 public. ludor. † Vt cruenta Spectacula gladiatorum ces-
 sent, leg. prima, C. de gladiator. Spectacula enim non pro-
 10 hibentur incruenta, leg. prima, C. de Specta. Extrauagant.
 Ioannis XXII. de torneamentis. † Deseruietes enim sac-
 cris ludis permittis, si quid in illis agendis insanitum acci-
 11 derit, nullo afficiuntur supplicio, leg. secunda, C. de Specta-
 culis. † Et Equi ad ludos deputati, non sunt in priuatum
 commodum vtendi, leg. quisquis. 3. Cod. de Spectaculis.
 12 † Maiumæ Prouincialibus lætitiæ reddita est, ita tamen, vt
 seruetur honestas, & verecundia castis moribus per seue-
 13 rit, leg. prima, C. de maiuma. † Est enim maiuma festiui-
 tas, quæ fit Romæ Maio mense. Nam Romani maximam
 Urbem adeuntes Hostiam, inter aquas voluptatibus in-
 cumbebant, iniucem se se inuadentes. Quam quidem so-
 lemnitatem substulit Anastasius Imperator. Sed & in
 diem præsentem, quercum Calendis Maij ludentes in Vr-
 bem iuuenes portant, erigunt, & profiliunt. Et Eluetij Sû-
 mi Pontificis spiculatores illam plenam varijs volatilibus,
 & exulentis alijs onustam cum militari pompa deferunt
 in Atrium Pontificis, illoque Spectante erigunt, & firmat,
 data omnibus licentia aggrediendi, & auferendi anima-
 lia, exculenta, & arborem. Quod fit non sine certamine,
 & discrimine iuuenum ludentium. Quale huiusmodi fe-
 14 stum esse ostendit Alciatus ex Snida libro quinto pater-
 gon iuris, cap. primo, & in titu. C. de maiuma. Hæc eadem
 festiuitas floralia dicit, quod omnes maiuma floribus cele-
 brent, testis est Gyrald. hist. Deotum Syntag. r. In isto men-
 se Maio in Orbe terrarum vniuerso fiunt ioci aliqui, ludi,
 & festiuitates propter spem futuræ messis, quam mensis
 proxima hominibus ostendit. Et Romani diebus Domi-
 nicis totius mensis adhuc conflunt ad quemdam in-
 gremum locum nuncupatum Casarella, ibique omnes sub ar-
 borum vmbis, vel propè fontem viuum amplissimis her-
 bosis, & florentibus pratis circumdaturum insident, vel per
 prata tripudiantes choreas, & iocos trahunt, nobilibus do-
 15 minis ruris à quorum familia Villa nomen ducit, nemini
 resistitibus, quamuis non mediocre damnus ex hæc po-
 16 puli lætitiæ substineant. † Porro festos conuentus Ciuium,
 & communem omnium lætitiæ leges permittunt, dum-
 modo absit superstitio, & sacrificium, leg. vt prophanos.
 4. C. de sacrific. paganorum, & Alexan. ab Alexand. omnis
 antiquitatis indagator in libro quarto, Genial. diei, cap.
 17 pit. septimo, & octano, plures profert veterum Romano-
 rum festos dies, atque publicos ludos, & in libro quinto,
 capit. decimo sexto, quem primus legem theatralem rule-
 rit, & quot leges plebem ab optimatibus distinxerint lu-
 18 culenter prodit. † Feriæ quoque certæ indictæ sunt, in
 quibus nisi feriatum fuerit, pœna legibus definita com-
 19 mittitur. † Sunt feriarum dies hi. Dies Dominicus, siue
 20 Spis, leg. secunda, in principio, & l. 3. C. de ferijs, leg. omnes
 dies. 7. §. dies solis, l. dies 10. C. eodem. Quo prætermisso Ec-
 clesie contentu non est eundem ad Spectacula, vbi de con-
 secrat. dist. 1. c. qui die solemni. Inmo illud die prohibentur
 celebrari, d. l. 1. c. & nos in glos. statuti Vt bis libro 1. cap. 58.

Item Calēda Ianuarie, quindecim dies paschales, dies Natalis, & Epiphania rursus Christi d. homines 7. C. de ferijs, & alij similes, in quibus tum 2 forensibus, tum ab alijs negocijs cessandum est d. l. 7. & d. l. 10. & toto tit. C. de ferijs. Sed & a spectaculis, & obscenis voluptatibus sub pena amissionis militiæ, & honorum cessandum est l. 8. & 10. C. de ferijs, & nos in d. glo. & quod in hisce diebus gestum erit, nullius censetur esse momenti l. 2. in fine C. eodem. Exciipiuntur tamen res tempore perituræ, quas diebus feriatis curare prohiberetur non est leg. omnes 3. C. eod. Item opera rustica d. leg. 3. † Emancipationes, manumissiones l. 2. in princip. & leg. actus 8. C. eodem pacta, & transactiones d. l. 10. §. pacta conferant C. de ferijs capi, licet capit. vltim. eod. ritu. concordant que cum citatis legibus. Item & bella iusta, quæ in necessitate etiam diebus festis geri possunt ut dicitur Duo Thoria in 2. 2. quæst. 40. artic. 2. & supra lib. 2. titulo 1. numero 9. Non enim excipiuntur exactiones debiti neque ludi, vel spectacula, vel etiam obscenæ voluptates, ut diximus d. leg. 10. & l. omnes 7. §. fin. † A nullo autem iudice præsumi debet, ut auctoritate sua ferias aliquas concedat: non enim Imperiales ferias vocari oportet, quas administrator edixerit: ac per hoc, si nomine extantur carebunt effectu etiam, & fructu l. 2. nullo 4. C. de ferijs. Sed de ferijs plura dicta sunt etiam supra lib. 2. tit. 1. † Verum quia festi, dies præter alij canonico, quam civitate indicuntur propter auctum Sanctorum numerum, ideo in illis custodiendis cum ante dicta distinctione erit ius canonicum obseruandum, ut in cap. 1. 2. & toto tit. de ferijs, ut & secordum leges disponitur.

S P M M A R I U M.

- 1 *Munus quot modis dicatur.*
- 2 *Honor municipalis, quid sit.*
- 3 *Vacatio muneris quid.*
- 4 *Munus duplex.*
- 5 *Munus publicum quid.*
- 6 *Munus est cura extruendi, vel reficiendi opera publica.*
- 7 *Iudicare munus publicum est.*
- 8 *Tutelamunus publicum est.*
- 9 *Munus publicum sine civile triplex.*
- 10 *Munera personalia, quæ & quot longa ordine referantur.*
- 11 *Munera patrimonialia, quæ & quot.*
- 12 *Munera mixta partim personalia partim patrimonialia, quæ.*

De muneribus, & honoribus.

Titulus 45.

- M**unus † tribus modis accipitur. Vno donum, & inde munera dicuntur dari mittiue. Altero onus, quod cum remittatur, vacationem militiæ munerisque præstat, inde immunitas appellatur l. munus 18. ff. de verbor. signifi. vbi glo. Alciatus, & Rebuffus. Tertio officium dicitur, unde munera militaria, & quosdam milites muniticos vocamus d. l. 18. §. tertio. Igitur & municipes dicuntur, quod munera Civitatis capiant d. l. 18. in fine, & teste Vlpiano in l. munitis 2. 14. ff. eod. rit. proprie est, quod necessitate obimus lege, more, imperioque eius, qui iubendi habet potestatem. Dona autem sunt, quæ nulla necessitate iuris officij, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est, & si præstentur per quemque laus inest. Sed in summa in hoc vetum est, ut non quodcumque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur d. l. munitis 2. 14. † Honor vero municipalis est administratio reipublicæ cum dignitatis gradu, siue cum sumptu, siue sine erogatione contingens, qui muneris appellatio non continetur l. honor 14. ff. de munerib. & honorib. † Ideoq. cui muneris publici vacatio datur, ei non remittitur, ne magistratus fiat: quia id magis ad honorem, quam ad munus pertinet. Cetera omnia, quæ ad tempus extra ordinem exiguntur, veluti munitio viarum, ab huiusmodi persona exigenda non sunt leg. cui muneris 12. ff. eodem. † Porro munus aut publicum est, aut privatum.
- † Publicum munus dicitur, quod in administratione reipublicæ cum sumptu sine titulo dignitatis subimus d. l. 14. §. 1. seu est officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos, vniuersosque ciues, remque eorum imperio magistratus extraordinario peruenit, d. §. k. & l. pupillus 135.
- † Munus, ff. de verbor. signifi. † Huius generis est cura extruendi, vel reficiendi opera in ciuitate, leg. cura 4. ff. de munerib. & honorib. † Sed & iudicare munus publicum est, leg. quippe 78. ff. de iudicijs. † & tutelam, & curam placuit munus esse. Inst. de excusat. tutor. in princip. de quo diximus in tractatu de tutela, & cura, libr. 1. tit. 1. † In summa publica, siue civilia munera triplex sunt: personalia nimirum, patrimoniorum, & mixta, l. munerum 18. in principio. ff. de munerib. & honorib. † Personalia munera sunt, quæ animi provisione, & corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento expediuntur, d. l. 18. leg. 1. & l. 6. §. sciendum, ff. eod. & d. l. 1. §. illud tenendum, & d. l. 18. §. 1. Veluti tutela, cura, Calendarij curatio, dicta l. 18. §. 1. Quæstura quoque in quibusdam Ciuitatibus inter honores non habetur, sed personale munus est, dicto §. 1. ver. & quaestura. Tyrorum siue eorumum productio, & si qua alia animalia necessaria producenda, vel res peruehenda siue persequenda sunt, vel pecuniæ fiscalis, siue annonæ, vel vestis, personæ munus est, dicto §. primo, ver. Tyrorum. Cursus vehicularis sollicitudo, item angariarum præbitio personale munus est: cura quoque emendi instrumenti, & olei: nam & harum specierum curatores creati moris est, dicto §. primo, in fine. Sed & inter personalia munera in quibusdam Ciuitatibus numerantur cal factio publici balnei, si ex redditibus Civitatis alicuius curatori pecunia subministratur: nempe cura custodiendi aquæ ductus. Irenarchæ quoque qui disciplina publica, & corrigendis moribus præsumunt, sed & qui ad faciendas vias eligi solent personale munus substinent: etiam nihil de proprio patrimonio in hoc munere consistant, dicta leg. 18. §. inter personalia. Item Episcopi qui præsumunt panem, & ceteris venalibus rebus, quæ Ciuitatem populis ad quotidianam victum vsui sunt, personalibus muneribus funguntur, dicto §. inter personalia ibi etiam Episcopi. Qui annonam suscipit, vel exigit, vel erogat, & exactores pecuniæ pro capitibus personalis muneris sollicitudinem substinent, dicta leg. 18. §. qui annonam, l. 1. §. primo, & §. 2. quæ. ff. de muneribus, & honoribus. Sed & curatores, qui ad colligendos Civitatis publicos redditus eligi solent personali muneris subtinguntur, dicta leg. 18. §. sed & curatores: Hi quoque qui custodes ædium, Archicæ, vel Logographi, vestibularij, vel Xenoparochi (ut in quibusdam Ciuitatibus) vel Limenarchæ, vel curatores ad extruenda, vel reficienda ædificia publica, siue palatia, siue naualia, vel mansiones destinantur (si tamen pecuniam publicam in operis fabricam erogent) & qui faciendis, vel reficiendis nauibus, vbi vsus exigit, præsumunt, muneribus personalibus adstringuntur. Sunt Archicæ archiuorum custodes, leg. vltim. §. hi quoque, ff. de muneribus, & honorib. & ita arguit ex leg. 9. §. non nunquam, ff. de penis, & ex Nouella constit. 1. §. Alciatus. Logographi sunt qui libros rationum scribunt Alciatus in titulo C. de tabul. scrib. & Logograp. libro decimo. Limenarchæ vero sunt, qui oræ præsumunt maritimæ, maxime in hostium confinio, de his habetur in dicta leg. munerum, §. qui annonam, ff. de muneribus, & honorib. in l. Limenarchæ, ff. de fernis fugitiuis, & in l. non idcirco, C. de liberali causa. Camelalasia quoque personale munus est: nam ratione habitæ, & alimentorum, & camelorum, certa pecunia Camelarijs dari debet, ut solo corporis ministerio obligantur. Hos ex alio ordine vocari, nec vlla excusatione liberari, nisi sola læsi, & inutilis corporis infirmitate, specialiter exceptum, dicta l. 18. §. Camelalasia. ff. de munerib. & honorib. Est enim Camelalasia camelorum curatio, & præfectura. Cuius libro 9. obseruat. cap. 9. Legati quoque, qui ad sacrarium Principis mittuntur: quia vaticum (quod legatum dicitur) interdum solent accipere, munus personale dicuntur substinere, d. l. 18. §. legari. Sed & Nicostrategi, & pistrinorum curatores personale munus ineunt, d. §. legati. Defensores quoque quos Græci syndicos appellant, & qui ad certam causam agendam, vel defendendam eliguntur, laborem personalis muneris aggrediuntur, d. l. munerum 18. §. defensores, ff. de munerib. & honorib. iudicandi quoque; necessitas inter munera persona-

lia habetur, dict. l. 18. §. iudicandi. Si quis etiam fuerit electus, ut compellat eos, qui propè viam publicam possident, sternere vias personale munus est. Pari modo, qui acceptandis, siue suscipiendis censualibus professionibus destinantur, ad personali munus sollicitudinem animum intendunt, dicta leg. 18. §. si quis etiam. Mastigophori quoque qui agonotheas in certaminibus comitantur, & scribæ magistratus, personali muneri feruiunt: item is, cuius officio in bonis vsucapiones interpellantur, ac ne debitores liberentur, prouideretur, dicta leg. 18. §. mastigophori. Sunt enim hi Lictores, qui virgas in facis certaminibus ferebant, quibus turbam summauerent, ut faciunt hodie spiculateores Pungipm verberando. Agonotheæ verò dicuntur, qui certamen constituunt, & designant, certaminibusque præsentant. & Tertullian. in lib. ad Martyr. Bonum, inquit, agonomi subituræ estis in quo Agonotheæ Deus viuis est. Et præmia, quæ his tam euentus distribuebantur, dicebantur Agonotheica, quæ ipsi Agonotheæ Athletis adiudicabant. Alciat. in l. iubemus, C. de fundo patrimoniali libro vndecimo, Item & Carboniano edicto bonorum possessione petita, si satis non detur, custodiendi bonis curator datur, personali fungitur munere, leg. prima, §. æque ibi. item ex Carboniano, ff. de muneribus, & honoribus. His similes sunt bonis dati curatores, quæ fuerunt eius, qui ab hostibus captus est, & reuerti speratur, dicta leg. prima, §. his similes. Item, custodiendis ab eo relictis, cui nec dum quisquam ciuili, vel honorario iure successit curatores constituti, dicta leg. prima, §. item custodiendis. Æque personale munus est annonæ diuisio, cura prædiorum publicorum, publicæ viæ muniendæ, arceæ frumentariæ, & quæcumque aliæ curæ sunt similes istis, dicta l. 1. §. 1. Ex his enim, quæ retulimus hic, & in tractatu de tutela, & cura libro primo, titu. 13. Cætera per leges cuiusque Ciuitatis, & ex consuetudine longa intelligi poterunt. † Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonij, & damni administrantis expediuntur, l. munerum. 18. §. patrimoniorum, ff. de muneribus, & honoribus, leg. prima, §. illud tenendum, ff. eodem. Munera autem, quæ patrimonij indicuntur, duplicia sunt. Nam quædam possessoribus iunguntur, siue inuicipes sint, siue non sint: quædam non nisi municipibus, vel incolis, l. rescripto. 6. §. final. ff. de muneribus, & honoribus, dicta leg. 18. §. patrimoniorum. Intributiones, quæ ex agris sunt, vel ædificijs, possessoribus indicuntur, munera verò, quæ patrimoniorum habentur, non alijs, quam municipibus, vel incolis, dicto §. final. & dicto §. patrimoniorum. Prioris etiam generis sunt agminales, siue curiales æqui alendi, mulæ, angariæ, atque veredi, dicto §. patrimoniorum, & leg. quarta, C. de muneribus patrimonij. Angaria vox Persica est, ex qua Latini formarunt verbum angario, id est, cogo, ut apud Matth. 27. Lucam 15. Angariauerunt Simonem quendam Cyreneum, ut tolleret Crucem Iesu, & Vlpianus libro 50. ff. de priuileg. veter. Naues, inquit eorum angariari posse, Aelio Firmio, & Antonio Claro Veteranis rescriptum est. Et est propriè angaria omnis seruitus coacta, & operæ publicæ ob negotium aliquod obortum, cui celeriter prouidendum est, imposita, a quibus nemo excusatur, leg. vndecima, C. de sacrosanct. Eccles. prouidendum est, videlicet, vel personaliter, vel nauibus, vel iumentis secundum Alciat. Accursium, & Cuiac. in l. nullus, C. de fabricen. leg. penultima, ff. de priuat. Ver. & in proœmio, titu. de cursu publico. C. libro 11. Sunt enim Veredi publici Equi cursuales, nunc postea, leg. 8. C. de cursu publico. Prima origo nominis Veredorum, quod vehant, siue ducant rhedas, prouenit. Sed & cæpere appellari etiam sine rheda Cuiac. in rubric. C. de cursu publico. Præterea habent Ciuitates quædam prærogatiuam, ut hi, qui in territorio earum possident, certum quid frumenti pro mensura agri per singulos annos præbeant, quod genus collationis, munus possessionis est, dicto §. patrimoniorum, ibi. præterea. Patrimonij sunt munera rei vehicularis, item nauicularis, decemprimatus, l. 1. in principio, ff. de muneribus, & honoribus. Decemprimi enim sunt, qui tributorum exactiōni ita præsent, ut si qua detrimenta fiscus defunctorum culpa contraheret, ipsi suis sumptibus resarcirent. Eorum namque administratio nequaquam in Reipublicæ gubernatione, Ciuitateque regenda, ac defendenda versabatur, sed potius in sumptibus

Reipublicæ causa faciendis, nimirum si inter patrimonialia munera ibi numeretur. Decaprotum fieri etiam patrimonij onus est, ideoque minor viginti quinque annis fieri potest, non militans tamen, l. Decaprotos, 3. ff. de muneribus, & honoribus. Sunt enim Decaproti, & Icofaproti tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt, dicta leg. 18. §. 3. ff. de muneribus, & honoribus, & Cicero pro Roscio. Itaque decurionum statim decretum sit, ut decemprimi proficiscantur ad L. Syllam. Exactionem tributorum, & extraordinarias indictiones patrimonij onus esse constat, dicto §. Decaprotos. Item munus hospitium in domo recipiendi, dicta lege tertia, §. munus. Item viarum munitiones, prædiorum collationes non personæ, sed locorum munera sunt, leg. honor. 14. §. viarum, ff. de muneribus, & honoribus. Elæmporia hospitaturæ apud Alexandrinos patrimonij munus existimatur, dicta lege munerum. 18. §. Elæmporia. Item & Oipronia, id est olei, & legumina coemenda cura. Susceptores quoque vini per Prouinciam Africam munus gerunt, dicto §. Elæmporia. Sed & Protastasiæ, vel Sacerdotiæ munus non corporale, sed tantum patrimonij esse constat, leg. nec protastasiæ 8. C. de muneribus patrimonialibus. Est protastasiæ quædam auxiliaris turma, ut notat ibi Alciatus. Sacerdotiæ verò fuerunt apud illos qualia nunc nos Christiani beneficia vocamus, translata ab Apostolis ad Dei cultum, ut Flamines Archiflamines, & similes, ut iam in libro tertio, titulo 120. numero decimo quarto dictum fuit. Superindictiones quoque patrimonij sunt munera, leg. vltima, C. de muneribus, & honoribus. Est enim superindictum, seu superindictio extraordinarium munus ultra solitam, & Canonicam collationem indictum, lege prima, C. de indictio. libro decimo, leg. prima, C. de superindictio, ubi Cuiac. facit discrimen inter superindictum, & superindictionem. † Mixta munera sunt, id est personalia, & patrimonialia simul Decemprimatus, Vigintiprimatus, ut Herennius Modestinus, & notando, & disputando bene, & optima ratione decreuit, & erant Decemprimi decem viri ex Decurionum ordine constituti, qui tributorum exactiōni præerant. Nam Decaproti, & Icofaproti tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt, & pro muneribus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt, ut merito inter mixta hoc munus numerari debeat. Sed & quæ supra personalia esse diximus, si hi, qui funguntur ex lege Ciuitatis suæ, vel more quid de proprijs facultatibus impensæ faciunt, vel annonam exigentes, defertorum prædiorum damnum sustinent, mixtorum definitione continebuntur, d. l. munerum. 18. §. mixta, ff. de muneribus, & honoribus, & de his hæctenus.

S V M M A R I V M.

- 1 Munera, & honores à quo, & qualiter iniungendi.
- 2 Nominatio ad munera, & honores faciendæ ante iniunctionem.
- 3 In muneribus iniungendis, quæ consideranda.
- 4 Operarum præbitio à Ciuibus non exigenda.
- 5 Romulus de statu Reipublica cogitauit, ut paci, & bello idoneus esset.
- 6 Diuisio multitudinis facta à Romulo cum assignatione Ducis.
- 7 Tribus, Curia, & Decuria.
- 8 Patres, & plebei.
- 9 Patricij sub se plebeios habent.
- 10 Magistratus.
- 11 Patres conscripti.
- 12 Patriciorum officia.
- 13 Plebeiorum officia.
- 14 Ciues immunes ab operarum præbitiōne.
- 15 Gleba, & follis quid.
- 16 Municeps muneris particeps.
- 17 Municeps unusquisque sua Ciuitatis, & municipium Ciuitatis.
- 18 Municipis Ciues.
- 19 Municipem quid faciat.
- 20 Mulier nupta sequitur virum in muneribus.
- 21 Vicus sequitur Ciuitatem, cuius Vicus est.

- 22 *Adoptivus ad qua muneru teneatur.*
- 23 *Libertini patronorum originem sequuntur in muneribus.*
- 24 *Res patronorum muneribus libertorum non sunt subiecta.*
- 25 *Adoptione ius originis non mutatur.*
- 26 *Originis assumptio non perimit veritatem.*
- 27 *Mendacio, vel errore origo non amittitur.*
- 28 *Similitudo nominis non probat.*
- 29 *Municeps, & incola utrobique munera ferunt.*
- 30 *Incola quis.*
- 31 *Domicilium, ubi quis habere dicitur.*
- 32 *Senatores in Vrbe domicilium quocumque vadant habent.*
- 33 *Miles, ubi meret domicilium habet.*
- 34 *Relegatus, ubi domicilium habet.*
- 35 *Domicilium potest quis mutare, limitatur.*
- 36 *Incolatus an possit renunciari.*
- 37 *Domicilium re, & facta transfertur, ac permutatur.*
- 38 *Morans in territorio non est incola Civitatis.*
- 39 *Morans in Civitate causa studij, vel alia, non est incolatus.*
- 40 *Filius familias domicilium ubicumque habere potest.*
- 41 *Romani origine, ubi que muneru subeunt Vrbi.*
- 42 *Domus sola non facit domicilium, nec possessio, limitatur.*
- 43 *Domicilium patris alibi non obligat filium.*
- 44 *Filius sequitur Civitatem non domicilium patris.*
- 45 *Liberti domicilium, & originem patroni sequuntur.*
- 46 *Mulier quando nupta sequitur domicilium viri, & vidua retinet.*
- 47 *Mulier quando sequatur originem propriam.*
- 48 *Sponsa sequitur propriam originem.*
- 49 *Foeneratores munera patrimonialia subeunt.*
- 50 *Cogendi omnes ad munera, qui excusationem non habent.*
- 51 *Cautio Rempublicam salvam fore ab omnibus praestanda, limitatur.*
- 52 *Cavere nemo cogendus inuitus pro alio.*
- 53 *Sumptus quos vnus fecit pro virili a consortibus recipiatur.*
- 54 *Magistratus dolum, & negligentiam latam Respublica praestit. & diligentiam debet.*
- 55 *Periculum debitorum Respublica spectat ad magistratum, & illius fideiussores, limitatur.*
- 56 *Fideiussores non tenentur pro successore in magistratu, pro quo non obligantur.*
- 57 *Pater an teneatur pro filio in magistratu electo.*
- 58 *Gestum in Republica dicitur.*
- 59 *Pater filio Decurioni sumptus ministrat.*
- 60 *Pater quando dicatur consentire filium magistratum fieri.*
- 61 *Adoptans decurionem onus suscipit.*
- 62 *Victricus onera civilia primum non suscipit.*
- 63 *Pater verus non tenetur de omnibus oneribus, de quibus filius.*
- 64 *Heres patris pro muneribus filij susceptis post mortem non tenetur, limitatur.*
- 65 *Haeredes illius, qui munus suscepit sunt obligati, limitatur.*
- 66 *Paena non transit ad haeredes.*
- 67 *Nominator ad munus tenetur pro nominato.*
- 68 *Paena non transit ad nominatorem, nec ad fideiussorem.*
- 69 *Casus fortuitus nemo praestare debet.*
- 70 *Collega ex mala muneris administratione Collega conveniatur.*
- 71 *Magistratum officium individuum est, & periculum commune, limitatur.*
- 72 *Munus suscipere detrectans tenetur ad damnum, si quid acciderit.*
- 73 *Respublica ius pacto mutari non potest.*
- 74 *Successor in munere antecessoris factum non praestat, limitatur.*
- 75 *Vxor pro marito decurione non convenitur.*
- 76 *Frater pro fratre decurione non convenitur.*
- 77 *Conventus pro munere administratione ad quid teneatur.*

De muneribus, & honoribus iniungendis, & nominatione facienda. Tit. 46.

AD Provinciam Praefidis officium pertinet providere, ut munera, & honores in Civitatibus aequaliter per vices secundum aetates, & dignitates, aut

gradus munerum, honorumque, qui antiquitus statuti sunt, iniungantur, ne sine discrimine, & frequenter his oppressis, simul viris, & viribus Respublicae destituantur, l. & qui. 3. §. Praeses, ff. de muneribus, & honoribus. Sicut enim Princeps ipse in magistratibus distribuendis ordinem iustum, & à legibus definitum servare intendit, ut dictum fuit supra libro 1. tit. 4. & Summus Pontifex ordines, dignitates, & praefaturas Ecclesiasticas dignissimis conferre praesumit, ut debet, sicut dictum fuit supra libro 3. tit. 2. 4. 8. & sequentibus. ita Praesidentes in Provinciis, & Episcopi in eorum diocesisibus in distributionibus munerum, honorum, & dignitatum, quarum distributio ad ipsos pertinet eundem, & Summi Pontificis, & Principis praescriptum ordinem servare tenentur; ut ubique Christiana Respublica servetur incolomis. † Observare item oportebit magistratus, ut decurionibus solemniter in Curiam convocatis, nominationem ad certa munera faciant, eamque statim in notitiam eius, qui fuerit nominatus, per officialem publicam perferri curent: habituro appellandi, si voluerit, atque agendi facultatem apud Praesidem causam suam iure consueto, quem si constituerit nominari minime debuisse, sumptibus suis eidem à nominatore restitui oportebit, leg. secunda, C. de decurionibus. Et ideo ante tres menses, quam administratio suscipienda est, erit nominatio facienda, leg. prima, C. de magistrat. municipal. † De honoribus autem, siue muneribus iniungendis cum quaeritur, in primis consideranda persona est eius, cui defertur honor; seu muneris administratio: item origo naturalium facultates quoscumque, an sufficere iniuncto muneri possint: item lex, secundum quam muneribus quisque fungi debeat, l. honor. 14. §. de honoribus, ff. de muneribus, & honoribus. † Planè operatum praebitio à Civibus exigenda non est, nec ut actus Respublicae à libero homine geratur, leg. prima, C. ne oper. à collat. exig. leg. prima, & secunda, C. ne quis liber inuitus. † Nam Romulus prius Rex, & Urbis conditor cogitans, quod non satis est Civitatem muneribus, ac athletis, profundisque fossis munire, verum oportere quoque eandem bellorum potentia, quae fortitudine paratur, & assiduo studio, in civilibus perturbationibus concordiam Civium corroborare, & firmare. Primo igitur de tali Respublicae statu cogitavit, qui & paci, atque bello idoneus esset maxime, & commodus. 6. Eum igitur talem instituit. † In tres partes divisit universam multitudinem, singulis praefecit aliquam Virum Duces praeposuit. Deinde unamquamque rursus in decem partibus, totidem fortissimos viros ei praefecit. † Has Curias, illas Tribus vocari voluit. Divisae autem sunt rursus Curiae in Decurias, vocabaturque singularum Praefectus Decurio. Postquam autem hoc modo omnes in Tribus, & Curias descripsisset, populum Vrbis unumquemque in triginta aequales partes distribuit, ac singulis Curijs suam partem attribuit: exempta ex singulis tantilla portione, quae sufficeret templis, delibrisque constituendis, simulque parte aliqua in commune relicta. Deinde singulis Curijs sacra sua constituit, suisque cuique divinis, quos venerari semper deberent, assignatis: & sacris faciendis certos sumptus definit, quos ex aëario suppeditari oporteret. † Tertio Illustres genere, & virtute Claros, opibusque, ut tum ferebant tempora, abundantes, quibus essent liberi, secrevit ab obscuris, egenis, & humilibus. Inferioris fortunae homines plebeios vocavit, potioris vero, Patres: siue quod aetate antecirent alios, siue quod haberent liberos, siue propter nobilitatem generis, siue propter haec omnia, vel ob solam virtutem. † Hi deinde Patricij dici coeperunt. Plebeios sub commendatione Patriciorum esse voluit, optione vulgo data, ut quem quis vellet Patronum sibi eligeret: Hoc clienti suo de iure interrogatus respondebat, nec non alij innabat rebus. † Quarto Magistratus praefecit, ut essent, quibuscumque administraret Respublicam. Secrevit ita centum Viros ex ordine Patricio, ratione hac adhibita. Ex omnibus unum praecipue declaravit, cui rerum Vrbis regimen committeret, quoties ipse foras exercitum duceret. Praeterea Tribum unamquamque iussit tres Viros eligere, qui per aetatem maxime saperent, & genere praeclerent. Post hos novem, mandavit singulis Curijs, ut à Patricijs ternos eligerent, adiectisque ad illos novem, quos tribus lege-

11 legerant. † His nonaginta promōris, centenarium exple-
uit Senatōrum numerum, & hī electi. Patres conscripti
vocatū sunt. Condita itaque, & diuisa Ciuitate, institūis sa-
cris, & ordine facti inter ciues, leges tulit, inter quas quod
12 attinet ad munera, & honores legitur hæc. † Vi Patricij sa-
era curam, magistratus gererent; ius redderent, secum
13 Reipublicam administrarent, res Urbanas obirent. † Ple-
bei vero ab ijs negocijs immunes, quippe qui salium im-
periti essent, nec vacare eis propter inopiam: agros coler-
ent, pecora alerent, exorere, que sua opifera: vt præ-
clare explicat Alex. ab Alex. lib. 1. Genial. dierum. c. 16. &
14 17. & lib. 5. c. 18. † Exinde obseruatum est, vt semper, & v-
bique Ciues à præbitione operarum sint immunes, vt in d.
1. 1. C. ne opere collat. exig. Vt pote occupari pro plebe in
alijs dignitatibus magistratibus. Item si cui Respublica neces-
sitate imposuerit statuarum Principi pōnendam, qui
non promissit: non est necesse ei obtulerare, l. toties 6. §.
fin. ff. de pollicitationibus. Præterea glebam, vel follem, si-
ue septem solidorum functionem, siue quamlibet huius-
modi collationem, tam circa personas, quam circa res, &
15 prædia exigere prohibitum est, l. 2. C. de prætorib. † Gle-
ba autem, & folles erat idem nummi genus, quod Senatori
in prouincijs debebatur, & Glebale onus Senatorium vocat
Cuiacius in ius Senatorium. C. de dignitatib. libro 12.
16 sublatum, vt dictum est in d. l. 2. † Porro munera, & hono-
res iniunguntur municipibus cuiusque Ciuitatis, qui ideo
dicti sunt, quod munera ciuilia capiant: Nam proprie mu-
nicipes appellantur muneris participes, recepti in Ciuitate,
vt munera nobiscum facerent, l. munus 1. §. in fin. ff. de
verbor. signific. Gellius Noct. Actic. 16. c. 13. dicit, quod mu-
nicipes erant Ciues Romani, ex municipijs suo iure, & le-
gibus suis vtentes, muneris tantum cum populo Romano
honoratij participes, à quo munere capeffendo appellati
videntur, nullis alijs necessitatibus, neque vlla populi Ro-
mani lege adstricti, cum nunquam populi eorum fundus
17 esset. † Deinde obseruatum est, vt vnusquisque suæ Ciui-
tatis municeps dicatur, vnde & municipium pro ipsa Ci-
18 uitate ponitur, in l. de die, §. tutor. ff. qui fatid. cogant. † Sed
abusue municipes dicimus suos cuiuscunque Ciuitatis ci-
ues, vt puta Campanos, Puteolanos, l. 1. in princ. ff. ad mu-
nicipalem. Sed & municipes intelligendi sunt hī quoque,
qui in eodem municipio nati sunt. l. municipes 228. ff. de
19 verbor. signific. † Municipem vero facit aut natiuitas, aut
manumissio, aut adoptio. l. 1. in princ. ff. ad municipal. leg.
Ciues 7. in princ. C. de incolis. Qui igitur ex duobus Cam-
panis parentibus natus est, Campanus est. Sed & si ex pa-
tre Campano, matre Puteolana, æque municeps Cam-
panus est, nisi forte privilegio aliquo materna origo cenfe-
tur, tunc enim maternæ originis municeps erit. Vt puta,
Iliensibus concessum est, vt qui matre Iliensi est, sit eorum
municeps, etiam Delphis hoc idem triburum, & conseruatum
est, l. 1. §. qui ex duobus, ff. ad municipalem. Sed &
eius, qui iustum patrem non habet, prima origo à matre,
eoque die, quo editus est, enumerari debet, d. §. qui ex du-
bus, l. eius qui 9. ff. eod. Alias regulariter filius apud origi-
nem patris, non in materna Ciuitate, & si ibi nati sunt (si
modo non domicilij retineantur) ad honores seu munera
compelli oportet: quamuis quis speciale rescriptum in-
petrauerit, vt matris potius quam patris originem sequatur,
d. §. qui ex duobus, ibi. sed & si, l. filios 3. C. de muni-
cipib. & originarijs. l. nullus 44. C. de decurionib. l. exemplo
20 36. C. eod. † Mulier, quæ alterius Ciuitatis incolæ nupta
est, ibi vnde originem trahit, non cogitur muneribus fun-
gi. l. Imperatores 38. §. item rescripserunt. ff. ad municipa-
21 lem. † Qui ex vico ortus est, eam patriam intelligitur ha-
bere, cui Reipublicæ vicus ille respondet. l. qui ex 30. ff. eo.
22 † In adoptiua familia susceptum exemplo dati muneribus
ciuilibus apud originem aut quoque naturalis respon-
dere oportet, l. libertos 17. §. in adoptiua. ff. eod. Quamuis
in isto fraudis ne suspicio quidem interueniret, vt ibi. Ma-
numissio quoque (vt dictum est) municipem facit, l. assū-
23 ptio. 6. §. fin. ff. ad municipalem. † Ideoque libertini origi-
nem patronorum, & domicilium sequuntur: item qui ex
his nascuntur. d. §. fin. & l. filij 22. ff. eod. Vnde libertos, &
eo loco munus facere debere, vnde patronus erit, & vbi
ipsi domicilium habebunt, placet l. de iure 37. §. libertos,
ff. ad municipal. & d. l. 22. §. municeps, leg. municeps 23. §.
denique, l. eius qui 17. ff. eod. l. & qui originem, §. liberti, ff.

de muneribus. Ex causa fideicommissi manumissus in mune-
ribus ciuilibus manumissoris originem sequitur, non eius
qui libertatem reliquit, l. libertos 17. §. ex causa, ff. ad mu-
nicipalem, l. 2. C. de municipibus. Si quis autem à pluribus
manumissus sit, omnium patronorum originem sequitur,
non eius qui libertatem reliquit, l. libertos 17. §. ex causa,
ff. ad municipalem, l. 2. C. de municipibus. Si quis autem à
pluribus manumissus sit, omnium patronorum originem
sequitur, l. si quis 7. ff. ad municipalem. Sed & si quis pa-
tronum habeat duarum Ciuitatum municipem, per ma-
numissionem earundem Ciuitatum est municeps, l. eius
qui 27. ff. eod. Ita vero liberti muneribus fungi debent ap-
quod originem patronorum, si sua patrimonia suffeclura
24 habeant oneribus, d. l. 3. §. liberti, ff. de muneribus. † Res
enim patronorum, muneribus libertinorum subiecta non
sunt, d. §. liberti. Adoptione quoque municipem fieri dixi-
25 mus, l. ordine 1. §. fin. ff. ad municipal. † Ius tamen origi-
nis in honoribus subeundis, ac muneribus suscipiendis ad-
optione non imutatur, sed nouis quoque muneribus filius
per adoptiuum patrem adstringatur, d. §. fin. libertos 17.
§. in adoptiua. ff. eod. Si autem emancipetur rursus ab ado-
ptiuo patre, non tantum filius, sed etiam ciuis Ciuitatis,
cuius per adoptionem fuerat factus, esse de sint, l. sed & si.
16. ff. eod. Hæc de natiuitate, manumissione, & adoptione
26 quatenus municipem faciant dicta sint. † Porro ad assūptio
originis, quæ non est, veritatem naturæ non perimit, vt pu-
ta ego originarius Collensis, quamuis Ciuis Romanus as-
sumptus, naturæ veritatem non perimo, l. assumptio 6. ff.
27 ad municipalem. † Errore enim veritas originis non amit-
titur, nec mendacio dicentis se esse vnde non sit, deponi-
tur, neque recusando quis patriam, ex qua oriūsus est, ne-
que mentiendo de ea, quam non habet, veritatem mutare
28 potest, d. l. 6. † Sed & sola nominis similitudo ad cōfirman-
dam cuiusque originem satis non est. Verum cum quæri-
tur an municeps quis sit, etiam ex ipsijs rebus probationes
29 sumi oportet, l. vlt. §. penult. ff. ad municipalem. † Ad hæc
quisque non solum ibi vbi municeps est, seu vnde oriūsus
est, vt iam fuit probatum, sed etiam vbi incolæ est, ad mu-
nicipalem tenetur, l. privilegia 5. l. si in 6. C. de incolis, leg.
pupillus 239. §. incola. ff. de verborum signific. l. ciues 7. C.
30 de incolis. † Incolæ autem est, qui in aliquam regionē do-
micium suum contulit, nec tantum hī qui in oppido mo-
rantur, incolæ sunt, sed etiam qui in alio oppido finibus
ita agrum habent, vt intra eum se quasi in aliquam sedem
31 recipiant, d. §. incola. † Et in eo loco singulos habere do-
micium non ambigitur, vbi latere, rerumque ac fortuna-
rum suarum summam conseruant, vnde rursus non sint
discessuri, si nihil auocent. Vnde cum profecti sunt, pere-
grinari videntur, quod si redierint, peregrinari iam desie-
runt, d. l. ciues 7. C. de incolis. Planè iuris prudentibus pla-
cuit, duobus locis posse aliquem habere domicilium, si v-
troque ita se instruxerit, vt non ideo minus apud alteros
se collocasse videatur, l. assumptio 6. §. inris. ff. ad muni-
cipalem, l. Labeo 5. l. eius qui 17. §. Celsus. ff. eod. Si quis autē
negocia sua nō in colonia, sed in municipio semper agit, in
illo vendit, emit, contrahit, in eo foro, balneo, spectaculis
vtrius, ibi festus dies colabant, omnis us denique muni-
cipij commodis, nullis coloniarum fructur, ibi magis habere
domicilium, quam vbi colendi iuris causa versatur, vide-
32 tur, l. eius qui 27. §. 1. ff. ad municipalem. † Senatores qui
libertum conuectum, id est, vbi velint morandi arbitriū
inpetrauerunt, domicilium in vbe retinent, l. filij 22. §.
33 penult. ff. ad municipalem, l. Senatores 8. C. de incolis. † Mi-
les ibi domicilium habere videretur, vbi meret, & si nihil ibi
33 possideat, l. municeps 23. §. fin. ff. ad municipalem. † Rele-
gatus quoque domicilium ibi, vnde exortus retinet: & in
eo loco, in quem relegatus est, interim necessarium domi-
cium habet. l. eius qui 27. §. fin. ff. eod. l. relegatus 22. ff. eo.
35 † Nihil autem impedimento est, quo minus quis domici-
lium alio transferre possit, modo antequam ad honores,
vel munera nominaretur, transferat, l. nihil 31. ff. ad muni-
36 cipalem, l. 1. C. de incolis. † Nam muneribus publicis iam
destitutus, nisi perfectio munere incolatus renunciat non
37 potest, l. incola 34. ff. ad municipalem. † Sed & domici-
lium re & facto transierit, non nuda contestatione. Sicut in
his exigitur, qui negant se posse ad munera, vt incolas vo-
cari, l. domicilium 20. ff. eod. Temporaria quoque petiti-
tio ius prouinciæ, vel incolatus nō inuouat, l. inco-
163.
ff. de

38 ff. de reg. iuris. † Illud etiam sciendum est, eum qui in agro, vel territorio alicuius Ciuitatis moratur, incolam non existimari: qui enim eius Ciuitatis præcipuis non vitur, is nec
 39 incola quidem existimatur l. 3. ff. ad municipalem. † Nec ipsi, qui studiorum causa aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis transactis, eo loco sedes sibi constituerint l. 2. C. de incolis. Idem dicendum est, & in patre, qui propter filium studentem frequenter
 40 tuis ad eum commeat. d. l. 2. † Placet autem filium familias domicilium habere posse non utique ibi, ubi pater habuit, sed ubicunque ipse domicilium constituerit l. placet 3. cū
 41 leg. sequen. ff. ad municipalem. † Et qui originem ab vrbe Roma habent, si alio loco domicilium constituerint, mune
 42 ra eius substinere debent l. & qui 3. ff. de munerib. † Plane sola domus possessio, quæ in aliena ciuitate comparatur domicilium non facit l. libertus 17. §. sola ff. ad municipalem leg. cum neque 4. C. de incolis. Idem etiam de alio quocunque prædico intelligendum est, quamuis à Decurione illud comparauerit d. leg. 4. ibi, vel possessionem. Nam sola ratio possessionis ciuilibus muneribus possessori iniungenda contra priuilegium specialiter ciuitati datum idonea non est leg. libertus 17. §. sola ratio, & §. sola domus ff. ad municipalem, & d. l. 4. Nisi patrimoniorum sint munera, de quibus
 43 supra titu. 45. dictum est. † Patris etiam domicilium filii alibi habitantem non obligat leg. libertus 17. §. patris ff. ad
 44 municipalem l. assumptio. 6. §. filius ff. eod. † Nam filius ciuitatem quidem, ex qua Pater eius oriundus est, non autem
 45 domicilium sequitur d. §. filius. † Aliud tamen iuris est in libertis, qui originem simul, & domicilium patronorum sequuntur, nec non & hi, qui ex his nascuntur d. l. 6. §. fina. & l. filij 22. ff. ad municipalem leg. 1. §. fin. C. ad legem
 46 Viscelliam. † Sed & mulierem, quandiu nupta est, incolam eiusdem ciuitatis videri rescriptum est, cuius maritus eius est, & ibi vnde originem trahit, non cogitur muneribus fungi leg. Imp. 38. §. item rescriptum ff. ad municipalem l. 1. C. de mulieribus in quo loco, & c. Sed & vidua mulieramissit mariti domicilium retinet exemplo clarissimæ personæ per maritum factæ: sed vtrunque alijs nuptijs interuenientibus permutatur d. leg. 22. §. 1. leg. mulier 9. C. de incolis
 47 lis. † Mulieres tamen, quæ in matrimonium se dederint non legitimum, non ibi muneribus funguntur, ubi mariti sunt, sed vnde ipsæ ortæ sunt l. de iure 37. §. fin. ff. ad municipalem. † Ea quoque, quæ desponsata est, ante contractas nuptias suum non mutat domicilium leg. ea quæ 32. ff. eod. dem. † Postremo, qui fœnus exercent, omnibus patrimonij, in tributionibus fungi debent, & si possessionem non habeat leg. filij 22. §. ff. ad municipalem leg. 18. §. patrimoniorum ff. de muneribus, & honoribus. Hactenus dictum est
 50 de ijs, quibus munera iniungi possunt. † Qui igitur ex his non habent excusationem, etiam inuiti honoribus, atque muneribus fungi coguntur leg. si quis 9. ff. ad municipalem leg. prætor 13. §. qui autem C. de vaca. muner. Nam si quis magistratus in municipio creatus munere iniuncto fungi detrectet, per Præsidentem munus agnoscere cogendus est remedijs, quibus tutores quoque solent cogi ad munus, quod iniunctum est, agnoscendum d. leg. 9. & d. §. qui autem de quibus nos in tractatu de tutela, & cura lib. 1. tit. 8. in prin.
 51 † Cautionem quoque reipublicam saluam fore præstabit non minus is, qui compulsius magistratu fungitur, quam si sponte officium agnouit leg. vltim. §. fin. ff. ad municipalem. Plane Imperatores Verus, & Antoninus rescripserunt, à Curatore Calendarij cautionem exigi non debere, cum à Præsidente inquisitione eligatur exemplo leg. vltim. §. item rescriptum ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent. & exemplo tutorem, & curatorem, de quibus in d. tracta. de
 52 tutela, & cura lib. 2. titu. 1. † Inuitus autem filius pro patre reipublicam saluam fore cauere non cogitur: nec mutat, si pater, priusquam ad munus nominaretur, partem bonorum suorum donationis causa in filium contulit leg. curatores 3. §. filium ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent. &
 53 leg. estimationem 16. §. inuitus ff. de muneribus. † Si vnus ex pluribus eiusdem muneris consortibus sumptus fecerit solus, pro virili eos à consortibus repetere potest leg. 1. C. sumptus iniuncti muneris. Idem dicendum est, si quis sumptus de suo fecerit, quos reipublica facere debuit: nam & hunc indennem esse oportet l. vlt. §. item rescriptum ff.
 54 de administr. rer. ad ciuit. pertinent. † Contra si quis malè in munere suo peragendo versatus fuerit, eo nomine reipu

blicæ tenetur. Nam magistratus reipublicæ non dolè solè modo, sed & latam negligentiam, & hoc amplius est illi gentiam debent l. magistratus 6. ff. eod. † Vnde & nominum, quæ deteriora facta sunt tempore curationis, periculum ad ipsum curatorem ciuitatis pertinet, quæ verò antequam curator fieret, idonea non erant, eorum periculum ad eum non pertinebit l. vltim. §. penult. ff. eod. ex mala ergo muneris administratione non solum is, qui administravit, sed & fideiussor eius tenebitur l. vltim. §. Imperatores ff. ad municipalem l. 2. C. quo quisq. ordi. Ita tamen, si res ab eo feruari non potest, pro quo intercessit d. §. Imperatores, & d. l. 2. & l. curatores 3. §. ff. de administr. rer. ad ciuitatem. Sed & fideiussores magistratum in his, quæ ad reipublicæ administrationem pertinent, teneri, non in his, quæ ob culpam, vel delictum eis pœnæ nomine rogantur, placuit l. libertus 17. §. fi. & l. 1. C. de periculo eorum, qui pro magistratu, exemplo l. 2. §. sed si filius ff. ad municipalem. † Nominati in super successoris periculum fideiussores nominati non tenent l. 2. C. de periculo nominator. † Quoties filius familias voluntate Patris decurio creatur, vniuersis muneribus, quæ decurioni filij iniunguntur, obstrictus est Pater quasi fideiussor pro filio. Consensisse autem Pater decurionatui filij videtur, si præsens nominationi non contradixit l. 2. in prin. ff. ad municipalem. Proinde quicquid in reipublica filius gessit, Pater vti fideiussor præstabit d. leg. 2. §. gestum, & seq. l. filius familias 7. ff. de administr. rer. ad ciuit. perti. † Sumptus in super muneribus, & honoribus, sumministrare filio familias decurioni consensu suo creato Pater compellitur, quamuis ipse ab honoribus, & muneribus, ciuilibus sit immunis l. sponte 17. §. immunis ff. de muneribus. l. si filius 4. C. ne filius pro patre l. & qui 3. §. quod pater, & §. penult. ff. de muneribus l. de muneribus. §. in fine C. de decurionibus l. sine periculo 4. C. de filijs familias, & quemadmodum, & c. l. 2. §. 1. ff. ad municipalem l. honores 7. §. fi. ff. de decurionibus l. in fine C. de filijs familias. Pater aut, qui filio decurione creato prouocauit, & si præscriptione temporis exclusus fuerit, si quod gestum est, non habuit ratum: ciuilibus muneribus pro filio non tenebitur l. spurij 6. §. pater ff. de decurionibus l. 2. C. de filijs familias. Cui tñ rescriptum Imperatoris Antonini contradicere videtur, dicentis. Cum appellasse te dicas, ostendis causam ad te pertinere: potueras, in nominato filio tñ contestari, & non consentire oneri ei delato d. l. 2. † Tunc autem consentiente Pater ad decurionatum filij obligatur, si filium in potestate habeat, non est si emancipato filio creato consentiat l. 1. C. eod. tit. de filijs fam. Nisi forte consulto filium emancipauerat, ne pro magistratu eius caueret: hoc. n. casu perinde bona eius tenentur, atq. si fideiussor pro eo extiterit l. vlt. §. antepenult. ff. ad municipalem. Sed & si pro infante filio, quem decurionem esse voluit, Pater fidem suam obstrinxerit: tñ interim onera substinere non cogitur: cum ad ea, quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videatur l. Lucius 21. §. penult. ff. eod. l. 1. §. fi. C. de honoribus, & muneribus non c. nti. † Si qui decurionem adopravit, onera decurionatus eius videtur suscipisse, exemplo Patris, cuius voluntate filius decurio factus
 62 est d. l. 21. §. idem respondit. † Victicus aut onera ciuiliū munerum nomine priuigni sui suscipere nulla iuris ratione cogitur l. & qui 3. §. victicus ff. de muneribus. † Sed & verus Pater non de omnibus tenetur, de quibus filius. Si n. filius tutores dare non curauerit, vel minus idoneos elegerit, nec satis exegerit, vel nō idoneum acceperit: ipse quidem quin sit obstrictus, nulla dubitatio est. Pater verò ita demum obligatur, sicut & fideiussores solent; quia fideiussores reipublicam saluam fore promittunt. Reipublicæ aut nihil (quod ad reipublicam attinet) interest pupillis tutores dari l. 2. §. sed et si filius ff. ad municipalem. Similiter, quemadmodum in fideiussore antea dictum est, ita est in Patre dicendum est, vt nō alias conueniri possit, quam si res à filio non possit feruari l. libertus 17. §. filium ff. ad municipalem leg. 1. in fine C. de decurionibus. Ideoque ante filium ex persona sua reipublica debet conueniri, quam Patrem ex persona filij: nec ad rem pertinebit, an filius castrense peculium tantum possideat, cū
 64 ante nullasset, vel postea d. §. filium. † Sed & responsum est

est heredes Patris propter munera filij, quæ post mortem Patris suscepit, iure conueniri non posse. Quod responsum & ad eum pertinet, qui à Patre decurio factus, post mortem Patris munera suscepit: si nihil de expediendis muneribus testamento Pater cauit. l. Lucius 21. §. idem respondit, ff. ad municipalem, l. & si 1 §. ff. de munerib. l. & qui 2. §. final. ff. eod. l. 1. C. de curionib. l. 1. C. si post creationem quis decesserit. Si tamen de suo proprio patrimonio muneris editionem filij nomine Patre promissit, onus erogationis etiam post mortem Patris hæredibus eius incumbit, l. 1. C. de periculo success. Multo magis si emit. Hæc de Patre nominati ad munus, patrisque hæredibus dicta sint. † Sed & hæredes eius, qui munus gessit, perinde ac ipse tenentur, l. ult. §. 1. ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinen. l. Imp. §. 8. Imp. ff. ad municipalem, l. cum te 4. C. quo quisque ordine conuen. Et si quid male gestum est, & operum periculum ad hæredes etiam curatorum pertinet, vt in allegatis. Planè curator operum creatus præscriptione motus ab excusatione perferenda, sicut cessationis nomine, in qua quo ad vixit, moratus est, hæredes suos obligatos relinquit: ita temporis quod post mortem eius cessit, nullo onere obstrinxit, l. 1. in princip. ff. de operib. public. Ideoque dicitur etiam, si quod post mortem eius dolo, vel culpa collegæ cessit, onerari eos non oportet, l. r. §. fin. C. quo quisque ordine conueniat. † Sed & si curator in distrahendis bonis fraudem quid gesserit, vt in duplum teneatur: hæc pœna ad eius hæredes non descendit, l. ult. §. item rescriptum, ff. de administr. rer. ad ciuit. † Præterea ex mala muneris administratione is quoque, à quo is qui administrauit, ad munus, vel honorem nominatus est, conueniri potest: si modo res à nominato seruari non possit, l. honor 14. §. plebei, ff. de muneribus, l. sine periculo 4. C. de filijfamiliis. Ideoque prius nominatus, seu qui administrat, eiusve hæres conueniendus est, sed & fideiussor: quibus omnibus excussis, si solidum seruari non potest, nominator tenebitur, l. quid ergo 1. in princip. ff. ad municipalem, l. cum te 4. C. quo quisque ordine conueniat. l. 2. C. eodem. Si tamen nominatus non ex suo facto sit obligatus, sed ex facto eius quem ipse in locum suum nominauit: nihil ea res priori nominatori obest; nam nominati successoris duxerat quisque periculum suscipere compellitur, nec ad nominatoris nominatorem manus ire porrigi possunt, l. 2. C. de periculo nominator. Planè ex facto collega nominati nominator conueniri potest: si à collega res seruari non potest, esse scire debuerit, eum qui nominaretur, indiuiduum officij, & commune periculum susceptorum, l. Imperator. 11. §. fin. cum l. sequen. ff. ad municipalem, l. quid ergo 13. ff. eb. l. 2. in fine. C. quo quisque ordine, l. si ita 3. l. cum te 4. in fine, C. eod. † Quod autem supra diximus, fideiussores, ad ea quæ pœna nomine ei, pro quo intercesserint, irrogantur, non esse obligatos: idem de nominatore quoque accipi debet: nam & his pœnalis actionibus non adstringitur, in quas incidit is, quem nominabit: satisque est damnum Reipublicæ ab eo, quem admodum & à fideiussoribus præstari, l. libertas 17. §. fin. ff. ad municipalem, l. Sed & si eo tempore, quo est nominatus idoneus, postea imperscultatibus damnum debitis Reipublicæ dederit, quia fortuitos casus nullum humanum consilium providere potest, nominator, siue creator, hoc nomine nihil præstare debet, l. 2. §. si eo tempore, ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinet. & exemplis eorum, quæ deditur in tract. de tutela, & cura, lib. 2. tit. 2. num. 21. & tit. 35. numero 14. Idem multo magis dicendum est, si nominatus finito magistratu idoneus fuerit, l. ordine 1. §. in eum, ff. ad municipalem, l. 1. C. de periculo nominator. hæc de nominatore. † Collega in super ex mala muneris administratione alterius collega conueniri potest, l. Imperator 21. in princip. ff. ad municipalem, l. ult. §. item rescriptum, ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinet. l. 1. & 3. C. quo quisque ordine. † Nam magistratum officium indiuiduum est, ac periculum commune. Quod sic tamen intelligi oportet, vt ita detrahatur collega periculum adscribatur, si neque ab ipso, qui gessit, neque ab his, qui pro eo interuenerunt, res seruari possit, & soluendo non fuerit ordine deposita. Alioquin si persona eorum, vel cautio sit idonea, vel soluendo fuerit, quo tempore conueniri potuit, vnusquisque in his, quæ administravit tenetur, d. l. 1. Sed & exemplo fideiussoris priorè placuit conueniendum eum, qui nominauit, quam collegam: quod

nam collega quidem negligentia, & pœna causa, qui verò nominauit fidei ratione conuenitur, & ei contra collegam nominatorem actionem dari non oportet. d. l. Imperator 11. §. fin. cum l. sequen. ff. ad municipalem, l. 2. §. & 4. C. quo ordine. Proinde si alter ex magistratibus toto anno abfuerit, aut fortè præsens per contumaciam, siue ignauiam, vel agram valetudinem Reipublicæ negocia non gesserit, & omnia collega solus administrauerit, nec tamen tota res ab eo seruari possit; talis ordo dabitur, vt in primis qui negocia gessit Reipublicæ, & qui pro eo cauerunt in solidum conueniatur; mox peractis omnibus periculum agnoscat, qui non idoneum nominauerit; postremo alter ex magistratibus, qui Reipublicæ negocijs se non immiscuit, l. quid ergo 13. ff. ad municipalem, cum alijs citatis supra, & in tracta. de tutela, & cura, libro 2. tit. 2. §. & alibi. Planè quoties duobus non separatim, sed pro indiuiso munus iniungitur, ita vt vnusquisque eorum periculo soliditatis videatur obstrictus; manus ad nominatorem, priusquam vtrique, qui id munus administrauerunt, solemniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt, l. 2. in princip. C. quo quis ordine, & d. l. 3. eod. Si vero separatim portionibus ad munus nominati sint; prius pro portione conueniantur qui id administrauerunt, item fideiussores eorum. Si nemini ab his quidem fideiussoribus indemnitas fuerit seruata, tunc demum creatorem: ac si neis quidem sufficiat, nouissimè participem muneris conueniri debere leges volunt, vt in allegatis. Huc pertinent deducta per nos in tracta. de tutela, lib. 2. tit. 26. num. 20. & 25. de pluribus tutoribus eiusdem tutelæ diuisis à testatore, à iudice, vel inter se. † Sed & qui iniunctum munus à magistratibus suscipere superfedit, potest conueniri eò nomine propter damnum Reipublicæ, quamuis eo tempore, quo creatus est, in aliena fuerit potestate, l. Lucius 21. in princip. ff. ad municipalem, l. ius etiam Reipublicæ pacio murari non potest, quominus magistratus collega quoque nomine conueniri queat, l. 2. §. ius Reipublicæ, ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinet. l. curatores 3. in princip. ff. eodem. † De successore sciendum, quod hic accessoris sui factum non præstat, l. prouidendum 23. C. de decurionibus. Si tamen nomen, cū antecessor fecit, successor agnouit, eius periculum ab antecessore in successorem transferretur, l. Titio 36. §. Titius, ff. ad municipalem. Et qui nouissimus nomen probauit indemnitate Reipublicæ satisfacere debet, si nomen ad successorem idoneum transmissum non doceatur, d. l. 36. §. eum igitur. Si autem nomen idoneum transmissum est, quilibet sui temporis periculum præstat, si cum nomine publico agere possit, id facere superfedit, l. in fine, C. de peric. nominator. l. curatores 3. §. prædium, ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinet. Cum ergo publicum prædium annos quinque idonea cautione non exacta creator Reipublicæ locasset, & ceteris annis colonus reliqua traxisset, neque de fructibus prædij mercedem a seruari possent: responsum est successorem eius, qui locauit teneri, d. §. prædium. Item in uectigalibus quoque constitutum est, vt sui temporis singuli præstarent, d. §. prædium. Sed si non Reipublica, sed si cuiquam antecessore tanquam cum publica persona contraxerit, agat huic enim aduersus successorem etiam tanquam publicam personam competit actio, l. in honorarijs 34. §. fin. ff. de actio. & obligatio. cum alijs citatis supra num. 14. † Postremo hoc loco sciendum, quod vix pro marito decurione conueniri non possit, l. uxorem 11. C. de decurionibus. † Nec frater pro fratre, quamuis indiuisa bona habeat, licet 7. C. eod. Hactenus aduersus quos ex malis muneris administratione competat actio explicatum est. Reliquum est, vt videamus quid, & quantum veniat in hæc actionem. † Quo loco sciendum, eos qui ex officio, quod administrauerunt conueniuntur ad damnum fortis tantum, non etiam ad vsuras teneri nisi fraus aliqua arguatur, vel pecuniam publicam apud se tetinuerint, vel in suos vsus conuerterint, l. constitutionibus 24. l. Lucius 21. §. Paulus, ff. ad municipalem, l. 1. C. de his qui ex officio, l. cum quidam 17. §. eos qui, ff. de vsuris, & l. ult. C. de administr. rer. ad ciuitatem pertinet. quibus conueniunt ea, quæ de publicarijs vsuris debitis à tutoribus, & curatoribus in eisdem casibus in tract. de tutela, & cura, lib. 2. tit. 27. cum valeat argumentum de pupillo ad Reipublicam. Nam in specie pro Reipublica rescriptum est, eum qui pecuniam publicam magistratus sui tempore, & post non pauco tempore

detinuerat, v. s. ut etiam præstare debere: nisi quid allegare possit, qua de causa tardius intulerit, d. l. vlt. §. fin. Curatores si in bonis distrahendis negligenter se gesserint, in simplicium: si per fraudem in duplum tenentur, d. l. vlt. §. ite rescipitur. Postremo cum supra dictum sit, magistratum etiam collegæ sui nomine teneri. Sciendum est, si quis pro collega suo conuentus soluerit, ei eo nomine aduersus collegam eiusque hæredes actionem dari ad repetendum id quod soluit; quæ tamen actio nominatori aduersus nominati collegam denegatur, l. 2. §. ius Reipublicæ, ff. de adm. pistr. rer. ad ciuit. pertin. l. & ei 12. ff. ad municipalē hæctenus itaque de actione.

S V M M A R I V M.

- 1 Excusationum, & vacationum causa plures.
- 2 Munera corporalia feminis non inveniuntur.
- 3 Femina munera patrimonialia substinent.
- 4 Femine aliqua munera personalia substinent.
- 5 Minores 25. annis ad munera, & honores non admittuntur. limitatur.
- 6 Aetas maior excusat, & qua ætas.
- 7 Munera patrimonialia omnis ætas substinet.
- 8 Diuites non excusantur à muneribus.
- 9 Aetas 70. annorum ab honoribus non excusat. limitatur.
- 10 Senes ordinationibus debent adesse.
- 11 Aduersa valorudo excusat à muneribus limitatur.
- 12 Cæcitas vacationem munerum præstat.
- 13 Sorditas, & mutitas ab honoribus excusat.
- 14 Liberi à muneribus personalibus vacant.
- 15 Numerus liberorum ab antea susceptis muneribus non liberat.
- 16 Filius defunctus excusationem non præstat, nisi in bello sit defunctus.
- 17 Filius captus ab hostibus excusationem non præstat.
- 18 Adoptiui filij non præstant ad vacationem munerum.
- 19 Nepotes an liberent à muneribus.
- 20 Numerus liberorum ab honoribus non excusat. limitatur.
- 21 Ordo in honoribus, & muneribus iniungendis seruandus.
- 22 Ab honoribus ad honores temporalis datur vacatio.
- 23 Patri, & filio in eadem domo honores continuari non debent.
- 24 Vicarius alieni muneris an excusetur.
- 25 Necessitatis causa vacatio omnis tollitur.
- 26 Defensio Reipublicæ semel tantum suscipienda limitatur.
- 27 Volens vacationem non obtinet.
- 28 Sacerdotium sponte quis iterare potest.
- 29 Approbatus semel improbari non debet.
- 30 Idem eodem tempore duas causas operis non administrat.
- 31 Idem in duabus ciuitatibus eodem tempore honores non substinet.
- 32 Munus substinenti honor de ferri potest, non è contra.
- 33 A decurionatu ad alium honorem vacatio non est.
- 34 Munera duo sponte suscipere potest qui vult.
- 35 Duo ex eadem familia ad idem munus non adigendi.
- 36 Senatores ad munera non tenentur.
- 37 Sordida munera ab illustribus non substinentur, ubi numerantur plures, & dantur plures limitationes.
- 38 Senatores, & eorum filij excusantur à muneribus.
- 39 Decuriones curiales excusantur, cum declaratione.
- 40 Militantes in sacris scriinijs excusantur à muneribus.
- 41 Magistris sacrorum scriniorum excusantur à muneribus.
- 42 Comites præsidum proconsulum, procuratorum Cesaris excusantur à muneribus.
- 44 Cubicularij silentarij excusantur à muneribus.
- 45 Præpositi laborum } excusantur à muneribus.
- 45 Agentes in rebus }
Cornicularij }
- 46 Præfecti primi scriinijs excusantur à muneribus.
- 47 Apparitores } excusantur à muneribus.
- 47 Procurator Cesaris }
- 48 Prothonotarij } Principis excusantur à muneribus.
- 48 Notarij }
Referendarij }
- 49 Cartularij } excusantur à muneribus.
- 49 Protectores }
- 50 Sacerdotes } excusantur à muneribus.
- 50 Clerici }
- 51 Milites in castris degentes excusantur à muneribus. limitatur.
- 52 Negotiatores annonæ excusantur à muneribus.
- 53 Naucularij } excusantur cum declaratione.
- 53 Olearij }
- 54 Naues Senatoribus habere prohibitum.
- 55 Negotiatorum annonæ vacatio restringitur.
- 56 Frumentarij, & alij plures immunes.
- 57 Tutela à muneribus non excusat.
- 58 Artifices artium plures immunes. limitatur.
- 59 Coloni Cesaris immunes. declaratur.
- 60 Conductores vectigalium immunes. declaratur.
- 61 Mensores frumenti immunes.
- 63 Ludi, Magistri non sunt immunes, nec alij plures.
- 64 Hydraulæ qui.
- 65 Atlethæ immunes, cum declaratione.
- 66 Studiosi artium liberalium immunes.
- 67 Libertinitatis conditio immunitatem non tribuit.
- 68 Infames immunitatem non habent.
- 69 Dati in metallum } non immunes.
- 69 Capti ab hostibus }
- 70 Honores, & munera vendenda non sunt.
- 71 Honoribus pœna causa interdici potest.
- 72 Maioribus interdictus minores honores consequi potest.
- 73 Pœna immunitatem munerum non tribuit.
- 74 Maioribus honoribus functus ad minores non reuo candus.
- 75 Incola alterius loci non vacat à muneribus sua originis.
- 76 Inopes munera corporis substinent. limitatur.
- 77 Dos pro muneribus mariti an computanda.
- 78 Ad munera propter inimicitias nominatus excusatur.
- 79 Pœna nomine curiæ addictus sententia erit nulla.
- 80 Filius propter Patris dissensum non excusatur.
- 81 Renunciatio originis non excusat à muneribus.
- 82 Princeps immunitatem concedere potest. limitatur.
- 83 Curiales ad curiam retrahendi.
- 84 Munus gerere promittens inexcusabilis redditur.
- 85 Spontè munus suscipiens inexcusabilis redditur. limitatur.
- 86 Vocatus ad munera compellendus.
- 87 Spontè munus suscipiens aliquando se excusat.
- 88 Excusationem habens vocatus ad munus appellatur.
- 89 Nominationes ad munera sine consilio facta nulla.
- 90 Immunitas ex causa cessat, causa finita limitatur.
- 91 Patrimonij munera inexcusabilia.
- 92 Immunitas munerum personalium, & curialium quid contineat.
- 93 Indulsum speciale excusat à muneribus patrimonialibus. limitatur.
- 94 Muneris publici vacationem habens collationes superindictas non soluit limitatur.
- 95 Expeditionis tempore nemo excusationem habet.
- 96 Ecclesia pro bello sacro fert opem, & contribuit.
- 97 Immunitas in transitu Imperatoris cessat.
- 98 Immunitas Patris non competit, si ijs limitatur.
- 99 Immunitatis cognitio in dubio ad quem pertineat.
- 100 Tutor datus non appellatur, sed excusationes proponit.
- 101 Vocatus ad munus appellatur.
- 102 Appellatione pendente honor interim vsurpandus non est, sed abstinendum.
- 103 Vnus si appellatur, collega substinet officium vtriusque, si uterque appellauit alter creandus.
- 104 Defuncto vocato pendente appellatione, expirat iniuncti muneris questio limitatur.

De excusationibus, & immunitatibus. Tit. 47.

- 1 Excusationum, & immunitatum siue vacationum à publicis muneribus causæ plures sunt, quarum omnium duo sunt genera. Vnum plenus, cum & militiæ datur vacatio; alterum exiguius, cum nuda muneris vacatio conceditur. l. Prætor. 13, §. duo. ff. de vacat. & excusat. muner. Species autem singulorum generum hæc sunt. Prima quidem in sexu est. Nam corporalia munera feminis ipse sexus denegat, quo minus honores, vel munera ipsis iniungantur, l. & qui originem 3. §. corporalia. ff. de muner. & honoribus, l. sceminæ. ff. de regul. juris.
- 2 Nam Patrimoniorum verò munera etiam mulieres substinent. re de-

re debent, l. patrimoniorum 9. C. de munerib. patrimon. l. 4. 1. §. fin. C. de mulienb. in quo loco, f. Planè quædam personalia munera, quorum femina quoque sunt capaces, à quibus illis vacatio non datur, d. l. 1. & l. personalibus 5. C. de his mun. libert. f. Minores etiam viginti quinque annis ad honores, & munera admitti non oportet, l. ad Rem publicam 8. ff. de munerib. l. 2. ff. de vacat. muner. l. 2. §. fin. ff. de reg. iuris. Multo minus impuberes quamuis necessitas penuria hominum urgeat, d. l. 2. & supra lib. 2. tit. 3. & 4. Planè quæ munera patrimonij inunguntur, vel intributiones, talia sunt, vt neque ætas excuset, neque alia prerogativa, que alioquin à personalibus muneribus solet excusare, l. rescripto 5. §. sciendum est. ff. de muneribus. Decaprotos ergo minores annis viginti quinque fieri (non militantes tamen placuit), & qui 3. §. decaprotos. ff. eod. Sed & alia plura de minorum excusatione dicta sunt supr. tit. 24. & lib. 2. tit. 4. f. Maior quoque ætas excusationem præstat, l. maiores 3. ff. de iure immunitat. l. semper 5. ff. eod. l. & qui 3. §. quamuis. ff. de muneribus, l. 2. §. quem ita. ff. de vacat. muner. l. non tantum 11. ff. de decurionibus, l. si vitra 10. C. eod. Nam semper senectus Romæ venerabilis fuit, maioresque pene eundem honorem senibus, quem magistratibus, tribuebant. ita circa munera municipalia subeunda idem honor senectuti tributus est, l. semper 5. ff. de iure immunitat. Contrarium tandem vsu venit, vacant enim senes etiam ab honoribus, omnia iuuentus rapit. Maiores septuaginta annis à tutelis, & muneribus vacant. §. item maior. Inst. de excus. tutor. l. 2. ff. eod. l. C. qui ætate se excusant, cum alijs allegatis in tractatu de tutela, & cura, libro 1. tit. 8. num. 5. Sed & is qui ingressus est septuagesimum, non dum egressus, hac vacatione munerum non vterur, quia non videtur maior esse septuaginta annis, qui annu agit septuagesimum, l. maiores 3. ff. de iure immunitat. Planè maiores annis quinquaginta quinque ad decurionatus honorem inuiti vocari constitutionibus prohibentur, l. 2. §. fin. ff. de decurionibus, l. vlt. C. qui ætat. se excusant, d. l. 11. ff. de decurionibus. f. A muneribus tamen patrimoniosum, vt antea quoque dictum est, nulla ætas excusationem præstat, l. neque 5. C. de munerib. patrimon. l. rescripto 6. §. sciendum, ff. de muneribus. f. Sed & eum, qui in senectute locuples factus, & ante nullo munere publico functus est, dici potest non eximi ab hoc onere privilegio ætatis; maxime si non tam corporis habeas vexationem, quam pecuniæ erogatione indicti muneris administratio, & ex ea sit Civitate, in qua non facile sufficientes viri publici muneribus inveniuntur, l. semper 5. §. 1. ff. de iure immunitat. Legem quoque respici cuiusq; loci oportet, cum quas communitates nominatim complecteretur, etiam de numero annorum in ea commemoratur, d. l. 5. §. legem quoque, l. non tantum 11. in fine, ff. de decurionibus. f. Sed & ætas septuaginta annorum ab honoribus, aut muneribus his cohærentibus excusationem non præstat, sed à muneribus tantum civilibus, l. 2. §. numerus, ff. de vacat. muner. l. in honoribus 8. ff. eod. Maiores tamen annis quinquaginta quinque ad decurionatus honorem inuitos cogi non oportere iam diximus. Sed & si ei reiconferentur, & si maiores annis septuaginta sint, munera quidem civilia subire non coguntur, honores autem gerere debent, l. 2. §. fin. 10. ff. de decurionibus, l. cum decurionatus 3. C. eod. f. Is quoque qui per senectutem à decurionatu vacare cœpit, ordinationi nihilominus, quæ per plurimos citò definiti solet, adesse debet, l. decurionibus 4. C. de decurionibus. f. Præterea valetudo aduersa excusationem à muneribus præstat, l. 2. §. quem ita. ff. de vacat. & excusat. muner. l. munerum 18. §. Camelelelia. ff. de munerib. l. prætor 13. ff. de vacat. muner. l. quibusdam 6. ibi valetudinarij, ff. de iure immunitat. l. 2. C. qui morbo se excusat. Sic Prætor eos, quos quæ intel ligit operam dare non posse ad iudicandum pollicetur se excusaturum: fortè quod in perpetuum quis operam dare non potest, quod in eam valetudinem quis incidit, vt certum sit, eum civilia officia subire non posse; aut si alio morbo laboret, vt suis rebus superesse non possit, d. l. Prætor 13. ff. de vacat. muner. Cæterum quæ per consilij prudentis viri, vel patrimonio sufficientis in honores obiri possunt, nisi certis, & receptis probabilibus causis non remittuntur, l. 2. §. corporis. ff. eod. Podagræ quoque valetudo nec ad personalium munerum excusationem prodest, nisi ita quis ex pedibus laboret, vt ne suis quidè rebus super-

esse possit, l. podagræ 3. C. qui morbo se excusat. vt observatum etiam fuit in d. tract. de tutela, & cura, libro 1. tit. 8. 12. f. Cæcitas qua quis omnino non videt vacationem personalium munerum præstat, l. 1. C. eod. & d. tit. 8. & supra lib. 2. tit. 4. f. Sordus, & mutus, si in totum non audiatur, aut non loquantur, ab honoribus civilibus, non etiam à muneribus excusantur, l. honores 7. §. 1. ff. de decurionibus, l. 2. §. mi nus. ff. de vacat. & excusat. muner. f. Liberi quoque à muneribus civilibus personalibus, nõ etiam patrimonialibus excusationem parentibus præstant, l. 1. C. de sumpt. recuperat. l. eos qui 6. C. de his qui mun. liber. l. de personalibus 5. C. eod. l. & qui 3. §. quamuis. ff. de muner. l. cum 4. ff. eod. d. l. 3. §. cum. Nam quinque liberorum incolumium Pater à muneribus excusatur, d. l. 1. cum alijs mox citatis. Sed & trium incolumium liberorum Pater à legationibus publicis excusatur, l. 1. C. de legationibus. f. Planè numerus liberorum postea impletus ante muneribus non liberat, l. 2. §. qui ad munera. ff. de vacat. muner. f. Defunctus quoque filius ad excusationem munerum non prodest, præterquam in bello amissus, l. 2. §. qui ad munera, & l. vlt. tim. in princ. ff. eod. f. Ab hostibus autem captum filium, ac nec dum reuersum, ad excusationem munerum personalium Patri proficere non posse magis placuit, l. 2. C. de his qui numero liber. Liberi verò incolumes, etiam si in potestate patris sui esse desierint, excusationem à muneribus præstant, l. 2. §. incolumes. ff. de vacat. muner. f. Adoptiuus tamen filij non profunt, d. l. 2. §. adoptiuus. f. Nepotes autem in locum parentum succedentes vice eorum prodeste consueverunt, l. nepotes 3. C. de his qui numero liber. 20. f. Ab honoribus tamen numerus liberorum non excusat, præterquam à sacerdotio, l. 2. §. numerus. ff. de vacat. muner. l. in honoribus 8. in princip. ff. eodem, l. 1. C. de his qui numero liber. Sed & si non ab omnibus muneribus liberorum numerus Patri vacationem præstat: tamen duodecim liberorum Pater à decurionatu liberatur, & sexdecim liberorum ab omnibus muneribus excusatur, l. si quis 24. C. de decurionibus, l. semper 5. §. demonstratur. ff. de iure immunitat. f. Præterea ordo in honoribus, & muneribus iniungendis observari debet: nec alias compellendus quis est munere frangi, quam si priores facti sunt, l. quis tam 52. C. de decurionibus, l. vlt. §. sanè, C. de honoribus, & muneribus, l. cum re 3. C. quemadmodum civilia mun. l. vlt. 4. C. eod. l. 1. C. de potest. ad muner. l. & qui 3. §. præcis. ff. de muneribus, l. sciendum est 4. §. ordine. ff. de legatio. l. 2. C. de honoribus, l. 2. C. de Apochis publicis, cum alijs allegatis supra, libro 1. tit. 4. libro 2. tit. 4. & libro tertio, & tit. 2. & 8. 22. f. Et ab honoribus ad honores eisdem quinquenniij datur vacatio: trienniij verò ad alios, legatione verò perfunctis bienniij vacatio concessa est, d. l. 2. C. de honoribus, & muneribus. Planè præscriptio temporum, quæ in honoribus repetundis, vel alijs suscipiendis data est, apud eosdem seruat, non apud alios, l. liberos 17. §. præscriptio. ff. ad municipalem. Sed nec alijs competit, quam his qui ad eosdè, vel alios honores, eademque vel alia munera de nouo vocantur, l. 2. C. de honoribus, & muneribus, non continuandis. Ideoque fratribus eorum, licet communia possideant bona, minime prodest, dicta l. 2. & l. 1. C. eod. & l. 3. C. eod. l. si 23. §. 6. ff. de legationibus f. Patri tamen, & filio in eadem domo honores, & munera continuari non debent, dicta l. 1. 24. C. de honoribus, & muneribus, non continuandis. f. Vicarius autem alieni muneris voluntate sua datus ordine legationem, aliudve munus suscipere, non admissa temporis præscriptioe cogetur, l. Vicarius 13. ff. de legationibus, l. filius 7. ff. eo. Proinde filius decurio pro Patre legationis officium suscipiens, quo minus ordine Legatus proficiatur, non excusatur, Pater tamen bienniij vacationem vindicare potest, quia per filium legatione functus videtur, d. l. 7. f. Sed & quoties penuria est eorum, qui magistratum suscipiunt, immunitas ad aliquid infringitur & ex his, qui iam facti sunt, creantur, l. vt gradatim 11. §. 1. & §. quoties, ff. de muneribus, l. rescripto 6. ff. eod. l. honor 14. §. fin. l. sciendum 4. §. ordine, ff. de legationibus, & ita in hoc casu debet intelligi, leg. honoribus 7. ff. de decurionibus. Ideoque si legatio de primoribus viris desideret personas, & qui ordine vocantur, inferiores sint: non observandum ordinem, rescriptum d. §. ordine ibi, sed si legatio. Ita erim dicunt Principes quando ordinem seruare non intendunt, totumque ordinem magistratus omnis distribuendi con-

- 26 turbant. † Defensionem quoque reipublicæ amplius quã semel suscipere nemo cogitur; nisi id fieri necessitas postu
 27 let leg. æstimationem 16. §. fin. ff. de muneribus. † Sed & rescriptum est, interualla temporum in continuandis honoribus, inuitis, non etiam uolentibus concessa est: dum ne quis contineat honores leg. Diuus 18. ff. ad municipale leg. honor 14. §. gerendorum in fine ff. de muneribus leg. 1. in fine C. de Cænsariis leg. nemo 5. C. de assessor. l. ne
 28 mo 6. C. eod. leg. 1. C. ad legem Iul. de ambitu. † Ideoque sponte prouinciæ sacerdotium iterare nemo prohibetur
 29 leg. sponte 17. ff. de muneribus. † Sed & iudicibus illustri præditi potestate, licet consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & sæpius adiungere: quia qui semel rectè cognitus est, ob hoc solum non debet, quod iam probatus est, improbari leg. licet 12. C. de assessoribus. Idem dicendum est in domestico ex agentibus in rebus principalibus eligē
 30 do leg. 4. C. de princip. agent. in rebus. † Præterea eodem tempore idem duas causas operis non administrabit l. vlti. §. fina. ff. de vacat. muner. exemplo leg. ab his §. fin. ff. eod. cum alijs citatis supra lib. 2. titu. 5. num. 33. & distinet. 99. cap. 1. Ideoque defensores reipublicæ ab honoribus, & mu
 31 neribus eodem tempore vacant d. §. fin. † Sed nec in duabus Ciuitatibus honores eodem tempore ab vno gerendi sunt leg. libertus 17. §. præscriptio ff. ad municipale. Cũ ergo simul utrobique deferuntur, potior est originis cau
 32 sa d. §. præscriptio. † Munus tamen substinenti honor deferri potest l. honorem 10. ff. de muneribus. Quamuis contra honorem substinenti munus imponi non possit leg. à
 33 decurionatu 5. ff. de vacat. muner. † Sed & à decurionatu, quamquam his quoque honor est, ad alium honorem nulla vacatio tribuenda est: licet alias quis duplici honore simul fungi non possit d. leg. 5. † Sed & frustra altero munere exonerari petit, qui utrunque sponte suscepit leg. 1. §. sponte suscepit leg. 1. §. fin. ff. de operibus public. Ideoque curam operis aqueductus in alio iam munere constitutus postea suscipiens, præposterè visus est perere exonerari priore munere, utrisque iam implicitus: quando si alterũ tantum substinere eum oportuisset, ante probabilius impetrasset propter prius munus à sequente excusationem
 35 d. §. fina. † Præterea ex eadem familia duos ad idem munus destinari, periniquum videtur leg. si hi. 3. C. de filijs fami. leg. 1. C. de honorib. non continuandis. Ideoque filius, qui cum Patre ad protastasiã, vel simile munus vocatus est, ab huiusmodi necessitate liberatur, si modo in Patris potestate sit constitutus. Nam ij, qui emancipati sunt, atq. ex familia exierunt, retineri debent d. leg. 3. & dicta leg. 1.
 36 † Porro municeps desinit esse Senatoriam adeptus dignitatem, & hoc quantum ad munera: quantum verò ad honores, retinetur credere originem leg. municeps 64. §. fina. C. de decurionibus. † Ab alijs quoque illustribus personis fordida munera, & extraordinariæ necessitatis damna remouentur d. leg. vltim. Proinde Patricij, Consules, nec non magistri militum, Præfecti prætorio Orientis, vel Illyrici, vel Vrbs administrationem in actu positi gerentes, cum alijs quibusdam in iure specialiter nominatis, omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filijs à curiarum nexibus, & honore sunt immunes: anterioribus filijs in conditione pristina remansuris. d. leg. nemi ne 64. §. fin. C. de decurionibus. Nouella constit. 38. §. post hæc l. curialibus 66. C. de decurionibus l. vniuersi 4. C. de legatio. Nouella constit. 69. Ijs autem, qui in actu sunt, non honoratis dignitatibus, hæc immunitas non tribuitur, vt in allegatis iuribus. Quemadmodum nec illis, qui suffragio perciperint dignitates leg. vniuersi 4. C. de legationib. Sed & à portus, aqueductus, & murorum instauratione, siue extructione dignitatis priuilegio nemo excusatur leg. ad portus C. de operibus publ. cum alijs allegatis supra libro 3. titu. 69. num. 2. & sequen. Hæc de ijs, qui in dignitate positi sunt, excusandis in genere dicta sunt, nunc de quibusdam excusandis in specie est dicendum. † Et quidem Senatores, & eorum filij, filiarque quoquo tempore nati nate, itemque nepotes, & pronepotes ex filio origine existunt, licet municipale retineant dignitatem l. filij 22. §. Senatores l. municeps 23. ff. ad municipale leg. nemo 5. C. eod. ideoque à muneribus sunt immunes, non tamen ab
 39 honoribus. vt dictum est leg. 4. C. de dignitatibus † Decuriones etiam, & Curiales extraordinarijs, & fordidis muneribus non grauantur: ab ordinarijs autem, & curialibus, honoribus, ac muneribus non excusantur leg. curiales 21. C. de decurion. leg. humilioribus 14. C. de susceptor. præposit. l. 2. C. de silentarijs l. decurionibus 3. C. eod. l. libertus 17. §. exigendi ff. ad municipale exigendi triburi munus inter fordida munera non habetur; & ideo decurionibus quoque, mandatur d. §. exigendi. † Præterea, qui in factis scrinijs militant, sunt immunes, adeo, vt super diomis quoque, quas in prouincijs possident, metatorum molestia liberentur leg. iubemus 4. C. de proximis factor. scrin. leg. in factis 9. C. eod. l. 1. & 2. C. de priuilegijs eorum, qui
 41 in sacro palatio. † Magistris quoque, & proximi sacrorum scriniorum post depositum etiam officium ab omni indicationis onere siue civilium, siue militarium iudicium immunes habentur leg. 1. C. de magistr. factor. scrin. † Comitres insuper Præsidum, Proconsulum, Procuratorumve Cæsaris à muneribus, vel honoribus vacant l. legato 12. §. fin. ff. de vacat. muner. fecus de alijs comitibus Curia obnoxij iure cautum est l. neminem 64. C. de decurionibus. Ceteri verò comites, quaestores, vel magistri officiorum, qui antedictam conditionem in administratione, & dignitate illa fuerunt: ad hos enim iam proposita constitutio, tanquam ad præterita non porrigitur l. Diuæ 65. C. eod. cum alijs allegatis supra lib. 1. titu. 1. † Præter hos immunes quoque sunt Palatini, horum liberi l. 1. C. de palatinis l. ab officio 6. l. palatinos 10. l. viros 13. l. inter alia 14. C. eod. l. 1. 2. & 3. C. de priuilegijs. † Cubicularij l. 1. C. de præpositis silentarij l. 2. C. de silentarijs l. decurionibus 3. C. eod. Præpositi laborum l. 1. C. de præpositis laborum. † Agentes in rebus l. 2. §. fin. C. de priuileg. eor. qui in sacro palatio Cornicularij præfectura l. 1. & vlt. C. de apparitor. præf. prætor. † Præf. miscrinij, & numerarij præfecti prætorio d. l. vltim. Apparitores magistrorum militum leg. 2. C. de apparit. magistr. milit. † Procurator Cæsaris leg. 1. C. de excusatio. muner. † Prothonotarij, Notarij, & referendarij Principis, & alijs de quibus in l. eos qui 11. C. eod. & in leg. 11. C. eod.
 49 † Chartularij largitionalium titulorum l. præcipit 3. C. de canone largit. Protectores, & præpositi leg. 2. C. de excusa. muner. † Sacerdotes, & Clerici l. prætor. 13. ff. de vacat. muner. l. omnes 32. per totam, & §. penultim. C. de Episcop. & clericis, cum alijs citatis supra libro 3. titu. 6. 10 & 69. † His qui Castris operam per militiam dant, nullum municipale munus iniungi potest. Ceteri autem priuati, quamuis militum cognati sint, legibus patriæ suæ, & prouinciæ obedire debent leg. & qui 3. §. 1. ff. de muneribus l. ab his 10. §. an gariam ff. de vacatio. muner. leg. secunda C. de re militari. Plane qui obnoxius muneribus suæ Ciuitatis, nomen militiæ defugiendi oneris municipalis gratia dedit, deteriorem causam reipublicæ facere non potest leg. cum 4. §. fina. ff. de muneribus. Sed & is, qui ultra commeatum abest, vel ultra formam commeatui datam, ad munera euocari potest leg. secunda §. final. ff. ad municipale. Ignominia quoque causa dimissus honoribus quidem abstinere debet: à muneribus autem civilibus non excusatur leg. 2. C. de his, qui non impletis stipendijs leg. 1. C. eod. Qui verò ob senium dimissus est, quia honestam missionem consecutus est, à Civilibus muneribus simul, & honoribus vacatione habet, quamuis alia veteranorum priuilegia illi non competant d. leg. 2. Veterani etiam inter cetera priuilegia immunitate gaudent munerum personalium, non etiam patrimonialium l. 1. C. de veteranis l. à muneribus 7. ff. de vacat. muner. l. veteranis 9. C. quando prouoc. non est necesse l. veteranos 3. ff. de veteranis l. 2. in fine leg. via 4. ff. eodem. Sed nec via sternende immunitatem habent, & naues eorum angariari possunt dicta leg. via 4. Honestè autem Sacramento solutis data immunitas etiam in eis ciuitatibus, apud quas incolæ sunt, valet: nec labefactatur, si quis eorum voluntate sua honorem, aut munus suscepit leg. 2. ff. de veteranis. Sed & ita demum veteranis munerum personalium vacatio datur, si post vicesimum annum militiæ, quam in legione, vel vexillatione, non in cohorte militauerunt, honestam, vel causariam missionem consecuti esse doceantur leg. veteranis 13. C. de his, qui non impletis stipendijs. Vacationum aut priuilegia non pertinent ad liberos veteranorum leg. in honoribus §. vacationum ff. de vacatio. muner. Procuratores verò absentium reipublicæ causa, munerum civilium vacationem non habent l. procuratores 5. C. de excusa. muner. † Negociatores insuper, qui annonam Vrbs adiuuant, item nauicularij, qui annonæ Vrbs

urbis seruiunt immunitatem à muneribus publicis consequuntur, quamdiu in eiusmodi actu sunt, l. semper, §. negociatores, ff. de iure immun. l. his qui 3. ff. de vacat. mune. Nam remuneranda pericula eorum, quin et adhortanda præmijs merito placuit: vt qui peregrè in muneribus quidè publicis, cum periculo, & labore fungerentur, à domesticis vexationibus, & sumptibus liberarentur: cum non sit alienum dicere, et hos Reipublicæ causa, dum annonæ vrbis seruiunt, abesse, d. §. negociatores. ibi. nam &c. † Sanè nauicularij, & mercatores olearij, qui magnam partem patrimonij ei rei contulerunt, intra quinquennium muneris publici vacationem habent, l. nauicularij §. ff. de munerib. Qui aut ob hoc tantum in nauibus sunt, vt in eis agendi causa operentur, nullo iure immunitatem habent, leg. 1. in princ. ff. de iure immun. Sed & rescripto Imperatoris Hadriani continetur, immunitatem nauium maritimarum duntaxat habere, qui annonæ vrbis seruiant. l. semper §. §. Diuus. ff. eo. Licet aut in corpore nauiculariorum quis sit, nauem tamen, vel naues non habeat, nec omnia ei congruant, quæ principalibus constitutionibus cauta sunt: non potest priuilegijs nauicularijs indultis vti. d. l. §. §. licet. Sed & qui in fraudem ciuiliū munerum imaginem nauicularij induit, hoc priuilegio non vtitur, d. l. §. §. Diuus Pius. Idem dicendum de eo, qui honorem decurionatus agnouerit, d. l. §. §. fin. Sed nec liberis, vel libertis nauiculariorum hæc immunitas competit, d. l. §. §. immunitati. ff. de iure immun. His et qui naues marinas fabricauerint; & ad annonam populi Romani præbuerint, non minores 50. millium modiorum, aut plures singulas non minores decem nullium modiorum, donec hæc naues nauigant, aut alia in earum loca; muneris publici vacatio præstatur ob naues. l. his qui 3. ff. de vacat. muner. † Hanc vacationem Senatores habere non possunt: quod non habere illis nauem ex lege Julia repetendum darum licet, d. l. 3. in fi. † Porro quod supra de negociatoribus annonarijs, qui magnam partem patrimonij ei rei contulerint, dictum est, quod scilicet intra quinquennium muneris publici vacationem habeant: ita accipi debet, vt si quis in maiore pecuniæ suæ parte negociatione exerceat, rursusque locuples factus, in eadem quâtitate negociationis perseueret, teneatur muneribus: sicuti locupletes, qui modica pecunia comparatis nauibus, se publicis muneribus subtrahere tentant, d. l. §. §. negociatio. ff. de iure immun.

56 † Priuilegium aut frumentarij negociatoribus concessum, & ad honores excusandos pertinet, l. eos qui 9. §. §. fin. ff. de vacat. muner. Porro negociatores quoque Principis, Vestiarij, Linteones, Purpurarij, & Parthiarj, qui Principi deseruiunt, ab omni munere immunes sunt, l. negociatores §. 7. C. de excus. muner. † Tutela à muneribus ciuilibus non excusat, vt pote cum nec tres simul iunctæ diuersarum domum huiusmodi beneficium præstent. l. tutelæ 3. C. eod.

58 † Immunes quoque sunt Artifices hi. Architecti, Medici, Pictores, Statuarij, Marmorarij, Leccicarij, seu Arcarij, Clauiciarij, vel Quadratarj, Structores, id est, Aedificatores, Sculptores, Signarij, Mutuarij, Deauratores, Albini, Argentarij, Barbaricarij, Dintretarij, Aerarij, Fusores, Lignarij, Fabricarij, Perticarij, atque Liberatores, Figuli, Aurifices, Vitarij, Plumbarij, Specularij, Eborarij, Pelliones, Fullones, Carpentarij, Dealbatores, Clusores, Trigarij, Tignarij, Bactearij; & alij plures, de quibus in l. 1. & 2. C. de excusat. l. semper §. §. quibusdam, ff. de iure immun. l. vlt. ff. eo. Hi enim oēs, vel horum similes artifices ab vniuersis muneribus sunt immunes: quoniam in discèdis huiusmodi artibus, & his similibus Reipublicæ vtilibus oñi est accommodandum, quo magis cupiatur, & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire, vt in allegatis legibus. Sunt enim præmijs, & immunitatibus artes oēs Reipublicæ vtilis nutriendæ ab habentibus potestatem exemplo Imperatoris ita publicis legibus constitutis. Hinc variæ apud diuersas gentes puerorum institutiones, & apud Romanos ipsos ad publicam vtilitatem leguntur introductæ apud Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. dier. c. 25. Verum ab hac vniuersali artificum immunitate excipiuntur primū quidem ij, qui artificium non exercent, l. qui sub prætextu 9. C. de factofan. eccles. l. 1. in princ. C. de collegiatis. Deinde locupletes, qui munera ciuitatum substinere possunt, d. l. §. §. quibusdam, ff. de iure immun. Tertio qui extra numerum medicinæ, vel similem artem exercent, l. nec intra §. C. de professorib. l. 1. l. medicos 6. C. eod. Postremo medici, quibus decreto decurionum immunitas specialiter data non est, vel est adæpta,

d. l. nec intra §. Venatoribus immunitas ob hanc professionem solâ nullo iure cõceditur, l. venatoribus §. 6. C. de excus. muner. Non obstante, l. vlt. ff. de iure immun. d. l. 6. sub l. 59 ta. † Coloni Cæsaris à muneribus municipalibus liberantur, vt idoneiores prædijs fiscalibus hæantur, l. semper §. §. colono. ff. eo. l. 1. C. de agric. & mancip. l. dominicos §. C. eo. l. Itmpp. 38. §. 1. ff. ad municipalem. Imperator tñ Seuerus rescriptis, Colonos prædiorum fiscaliū muneribus fungi sine dano fisci oportet, idq; excutere Præsidentem adhibito procuratore dēt, d. §. 1. Planè qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cū inter eos ad primos honores creati possint, qui in ciuitate numerabantur, euitandorum maiorum onerum gratia ad colonos prædiorum se transferunt, vt minoribus subiiciantur: hanc excusationem sibi non parauerunt, l. 1. §. qui in fraude ff. de vacat. muner. † Conductores in sup. vectigaliū fisci, necessitate subeundorum municipalium munerum non obstringuntur, idq; ita obseruandum Diui fratres rescripserunt, l. semper §. §. conductores. ff. de iure immun. Ex quo principali rescripto intelligi potest, non honori conductorum dari, ne cõpellantur ad munera municipalia, sed ne extenuentur facultates eorum, quæ sub signata sunt fisco. Vnde prohibendi sunt à Præsidente, vel procuratore Cæsariensi si vltro se offerant municipalibus muneribus; nisi paria ei fisco fecisse dicant, d. §. conductores ibi. ex quo principali &c. Planè non alios fisci vectigaliū redemptores à muneribus ciuilibus, ac tutelis explicari placuit, quâ eos qui præsentibus negocium exercent, l. in honorib. §. 1. ff. de vacat. mune. Sed & eos tantum qui mancipatum suo nomine vectigal à fisco conducunt. Quare eos qui ab his quædam exercenda suscipiunt nullis priuilegijs esse munitos, haud dubijuris est, l. 1. C. quibus muner. excus. † Corpus ite mensurum frumeti iuxta annonam vrbis hæc vacationem, in prouincijs non ite. l. ab his 10. §. 1. ff. de vacat. muner. l. vlt. in princ. ff. de iure immun.

62 † De Professorum, & Philosophorum immunitate dictum est sup. tit. 29. Quibus hoc addendum est, quod qui Romæ profitentur, perinde in patria sua excusentur à muneribus, ac si in patria sua profiterentur, l. eos qui 9. ff. de vacat. muner. Sunt. n. & præmijs, & honoribus secundanda ingenia, non aut fuganda. Poetæ tñ nulla immunitatis prærogatiua iuantur: pascentur Musis; quod et de calculatoribus dicitur d. l. poetæ 3. C. de professorib. l. oratione 4. C. eod. † Itē de Iudi magistris, qui primis literis pueros induunt, l. vt gradatum 11. §. fin. ff. de muner. l. 2. §. fin. ff. de vacat. muner. Ne tñ his quod supra vires sit indicatur, ad Præsidentis religionem pertinet, siue in ciuitatibus, siue in vicis primas literas doceat, d. §. fin. † Hydraulæ quoque munerum ciuiliū immunitatem sibi concessa iure approbare minimè possunt, l. hydraulæ 4. C. de excus. muner. Sunt hi, quibus cura aquæ ferè de in palatium Principis mandata. Hydraulicas describit Vitruuius lib. 10. quorum ratiocinatio per difficilis est, nisi experto; & qui in re præsentem venerit, vt ipse ait, Hydraulices ut aquarij sulci, & scaturigines. l. 1. §. ite Sabinus. ff. de aqua pluui. arcè.

65 † Athletis ita demum, si per oem etatē cerasse, coronis quoque non minus tribus certaminis sacri, in quibus vel semel Romæ, seu in antiqua Græcia merito coronati, non æmulis corruptis, ac redemptis probent, ciuiliū munerum tribui solet vacatio. l. 1. C. de athletis. de his & alijs certaminibus, cecinit Virgil. Aeneid. §. † Studiofis liberalium artium, maximè iuris, vsque ad 25. etatis annū, si cuius inopia non est, munerum personaliū, non et patrimoniorum vacatio dat. l. 1. C. qui etate 67 te, vel professio. l. 2. C. eo. † Cõditio libertinitatis de muneribus ciuilibus tribuere non potest excusationem, nec in ea quidè ciuitate, vbi domiciliū libertinus hæret; nec ad rem pertinet, et si operas patrono capto luminibus ministerij exhibeat, l. 1. C. de libertinis. l. libertus 17. in princ. & §. 1. ff. ad municipale. Liberti tñ Senatorum, qui negocia patronorum gerunt, à tutela decreto patrum excusent, d. §. 1. Qui Imperatorē appellauit, & causam propriam acturus Romam profectus est; quoad cognitio finem accipiat, ab honoribus, & ciuilibus muneribus apud nos excusat, l. in honorib. §. §. fin. ff. de vacat. muner. † Infames immunitatem non habent, cū hæc priuilegium non notæ sit, l. nec infames 12. C. de decur. l. 1. C. de infam. l. & q. 3. §. si in metallū. ff. de muner. l. oēs 49. C. de decurion. Nou.

69 c. 45. in princ. † Proinde si in metallū datus in integrum restitutus sit, perinde ac si nec danatus fuisset, ad munera, & honores vocat; nec opponet fortunam, & casus tristiore suos ad hoc solū, ne patriæ idoneus ciuis esse videat, d. §. si metallū. Planè capti ab hostibus cū oia cõmoda per captiuitatem amittant, et ab oneribus ciuilibus liberantur, l. libertus 17.

§. postliminio, ff. ad municipalem. Postliminio tamē regressū muneribus patriæ obtemperare coguntur, quāvis in aliena
 70 Ciuitatis finibus consistant, d. §. postliminio. † Estimatio-
 ne honoris, aut muneris in pecunia pro administratione of-
 ferentes audiendi nō sunt, l. estimatio. 6. ff. de munerib. l.
 illud. 9. C. de excusat. Qui enim emit, vult postea carius ve-
 dere, vt dicit D. Thom. & alij citati supra lib. 1. tit. 4. Idem
 dicendum est, si quis opus promittat, nō honoribus funge-
 71 retur, l. in priuatis. 1. §. fin. ff. de pollicitat. † Honoribus alicui
 pœnæ causa interdici posse, dubiū nō est: quo casu, nec
 volens ad honores admittitur, nō solū ad eos, quibus p̄hibi-
 tus est, sed et ad maiores ijs, l. relegatorū. 7. §. solet. vsque
 ad finem legis cum lege sequen. ff. de interdict. & relegatis.
 72 Maioribus tñ prohibitus minores petere non prohibetur,
 73 vt in allegatis iuribus, & sup. lib. 1. titu. 4. † Sed & si hono-
 res, quibus prohibitus quis est, habuerint mixtam muneris
 grauē impensam: honoribus quidē arcetur, impedia tamē
 nihilominus præstabit, d. §. solet. cū l. sequente. Muneribus
 enim si quis pœnæ causa fuerit prohibitus, nihil valebit se-
 tentia, nā immunitatē pœna tribuere non debet, vt ibidē.
 74 † Porro maioribus honoribus functus ad minores deuo-
 75 cari non debet, l. 2. C. quemad. ciuilia munera. † Supra diximus,
 obligari nos ad munera, & honores ratione originis,
 & incolatus. Ideoque incola alterius loci nō excusatur
 à muneribus suæ originis, nec ob id, quod in patria mune-
 ra sustinet, in ea Ciuitate, in qua incola est, à muneribus
 excusatur, l. incola. 29. ff. ad municipalem, l. & qui. 3. in prin.
 cip. ff. de munerib. l. 1. C. de municipal. l. si quis 5. C. eodem.
 76 † Inopes onera patrimoniij ipsa nō habēdi necessitate non
 sustinent: corpori autē indicta obsequia soluunt, l. cura. 4.
 §. inopes, ff. de munerib. l. rescripto. 6. ff. eod. l. 2. §. fina. ff. de
 vacat. muner. l. vltra modū 4. C. quemad. ciuilia muner. l. cū
 facultates 4. C. de his, qui numero liberor. §. sed & propter
 inst. de excusat. Planē si quis pp censum tenuiorē vacatio-
 nē meruerit, non pp rerū angustias ad personalia munera
 tenetur, l. eos, qui. 6. §. fin. C. de his, qui numer. liber. Auētis
 autē medio tpe facultatibus, paupertatis obtentu non excu-
 satur, l. ab his. 10. §. auētis, ff. de vacat. muner. l. cura 4. §. 1.
 ff. de munerib. Idē dicendū si quis in fraudē ciuiliū mune-
 rū bona alienauerit, l. ordine. 1. §. in fraudem, ff. ad muni-
 cipalē. Res autē patronorū muneribus libertinorū subiecta
 77 non est, l. & qui. 3. §. liberti, ff. de muner. † Similiter quam-
 uis constante matrimonio dos in bonis sit mariti, tñ si ad
 munera municipalia accepto modo substantiæ vocetur, dos
 non est cōputanda, l. Lucius. 1. 2. §. idē respondit, ff. ad muni-
 78 cipalē. † Si propter inimicitias ad munera ciuilia quis vo-
 cetur, hæc nominatio non nocebit, cū publicæ quoq; vti-
 litatis intersit, nō ex inimicitia creationes fieri, sed examina-
 tione vera, & cōmodo Reipublicæ, l. 1. C. si propter inimi-
 79 citias. † Sed & si quis per sniam pœnæ noīe Curie, vel alij
 corpori sit addictus, sententia nō valebit, l. ne quis. 38. C. de
 80 decurionib. † Non autē excusat filiū, quāvis in patris con-
 stitutiū potestate, si pater honori eius, vel muneris non con-
 sensit, l. & qui. 3. §. quod pater, & §. si filius, ff. de munerib.
 81 l. honor. 14. §. plebei, ff. eod. † Nec adiuuat aliquem renun-
 ciatio originis: nā nemo pōt voluntate sua origine propria
 82 eximi, l. origine. 4. C. de municipib. † Sed nec Præfidis, vel
 cuiuscūque iudicis arbitrio quis à cura, vel muneribus libe-
 rari pōt, Verū Imperialis autoritas requiri debet, quam-
 quā ne rescripto quidē Imperiali quis à Curæ nexibus libe-
 rari pōt, l. nemo. 14. C. de decurionib. l. à munerib. 1. 3. C. eo.
 l. quoriscūque 37. C. eod. l. vacuatis. 19. l. nullus. 28. l. si quis
 83 6. l. omnes. 43. l. 61. & l. vlt. C. eod. & l. 63. C. eod. † Curiales
 quoque qui se priuilegio domus Cæsaris defendūt, ad Cur-
 riā retrahēdi sunt, l. curiales. 39. l. ex omnibus. 31. C. de de-
 84 curionib. † Sed & causæ oēs supranarratæ, ex quibus excu-
 satio à muneribus, & immunitas cōpetere pōt, primū qui
 dē ad excusandū nō profunt, si is, qui excusatione vtit, an-
 tea munus gesturū se promiserit, nisi id per errorē gesturum
 promiserit, §. itē si pp. inst. de excusatio. l. libertus. 17. §. error.
 85 ff. ad municipa. † Idē dicendū est, si quis excusatione nō op-
 posita munus spontē suscepit, l. semper. 5. §. fina. ff. de iure
 immunit. l. prior. 1. 3. §. si post causā, ff. de vacat. muner. l. 1.
 C. de his, qui spōtē munera. Nam nec hoc casu excusare se
 postea, dū modo error nō interuenit, poterit: nisi fortē cau-
 sa excusationis post manus susceptū illi contigerit, quo tñ

casu non passim excusatio illi prodest, d. §. si post causam.
 Nec enim si iudici post susceptū iudicium iura causa acci-
 dit, vt ad tēpus excusetur, in aliū trāsferri iudiciū debet, si
 cū captione is futurum est alterutrius litigatoris: tolerabi-
 lius enim est, interim iudicē, q̄ semel cognouit, tātisper ex-
 pectare, q̄ iudici nouo re rursus iudicā dā cōmittere, d. §. si
 post cam, l. de qua re. 74. ff. de iudicijs. Sed & si causa, quæ
 post susceptū munus accidit, ex volūtate eius, q̄ munus su-
 86 cepit, p̄deat, nihil illi excusatio p̄dest, d. §. si post cam, &
 l. 1. C. de his, qui spōtē, & d. l. 74. † Proinde si q̄s ad mune-
 ra municipalia vocatus sit, antequā negociari cōperit, vel
 antequā in Collegiū assumeret, q̄ immunitatē pariat, com-
 pellēdus nihilominus ad honore gerendū, d. l. seper. 5. §. fin.
 ff. de iure immunit. cū alijs citatis, Idē dicendū ē, si ad mune-
 ra vocatus sit, antequā septuagenarius fieret, vel antequā
 87 liberos susciperet, l. in honorib. 8. ff. de vacat. muner. † Pla-
 nē, q̄ spōtē honorem, vel munus suscepit certa lege, vel pa-
 cto seu iudicē immunitatis, pacti repl. catione aduersus ex-
 ceptionē p̄positā se vtiabit, d. l. 1. in fi. C. de his, q̄ spōtē, l. 1. in
 prin. ff. de iure immunit. Sed & si partē tñ honoris, vel mu-
 neris suscepit, vel aliud, q̄ illi nūc iniūg. t. nō nocebit, d. l.
 1. in fi. l. 2. ibi. nec labefactat, ff. de veteranis, l. cura 4. in prin.
 ibi. nec si p̄ vim, ff. de munerib. l. 2. C. de his, q̄ spōtē, l. q̄ cō-
 ditioni 3. C. eo. Nā qui publici muneris vacationē hēt, si ali-
 quē honore, exceptio decurionatu, spōtē suscepit, ob id
 q̄ patriæ suæ vtilitatib. cesserit, vel gloriæ cupiditate pau-
 lisper eius publicū relaxauerit, cōpetēs priuilegiū non amit-
 tit, d. l. 2. & 3. Sed & si, cū sub cōditione quis spōtē munus,
 vel honore suscepisset, cōditio ista defecerit, nō nocebit illi
 88 suscepisse, l. 2. in prin. ff. de iure immunit. † Præterea, q̄ ex-
 cusationē, vel immunitatē hēt, ad munus, vel honore voca-
 tus appellare dēt, l. 2. in prin. ff. de vacat. muner. l. 51. §. si quis
 tutor, ff. q̄n appelladū, l. nō v̄ 4. C. de munerib. patrimon.
 l. si ad 4. C. de appell. l. hi, qui. 7. l. Cues. 1. 1. C. eo. l. Impera-
 tores. 1. §. 1. ff. de decurionib. Et si tpa p̄mita in euis. odi
 appellatione peragēda nō seruauerit, meritō p̄escriptione
 89 repellit, vt in iuribus allegatis. † Noiationes tñ citra confi-
 liū publicū factæ nō valēt, de quibus nec appellare necesse
 est, si solentitas deest, l. noiationes. 27. C. de appellation. Idē
 dicendū si minor 25. annis noiatas appellationē omiserit, l.
 si pater. 8. C. q̄n prouoc. nō est necesse, q̄ alleg. in tract. de
 90 tutela, & cura, l. 3. q. 1. §. sub nu. 5. † Præterea si cui ob cer-
 tā cam immunitas cōcessa sit, finita causa, finit quoq; im-
 munitas, excepta ea, q̄ data est militib. l. veteranis 9. in fi. C.
 q̄n puocare nō est necesse. His enim immunitas durat, nō
 quādū militauerint, sed quādū vixerint, d. l. 9. & l. 1. 2. &
 91 14. C. de excusat. muner. † Quæ munera patronorū iniūgū-
 tur, vel in tributiones, talia sunt, vt neq. actas ea excuset, nec
 numerus liberorū, nec alia prerogatiua, q̄ solet à p̄sonalibus
 muneribus exuere, l. rescripto. 6. §. q̄ munera, ff. de munerib.
 l. munerū 18. §. patrimoniorū, & §. pen. ff. eo. l. 2. §. q̄ p̄
 trimoniorū, ff. de vacat. muner. l. à munerib. 7. l. ab his. 10. ff.
 eo. l. 2. in fi. ff. de veteranis, l. 2. C. de munerib. patrimon. l. 3.
 92 5. 7. 10. C. eo. † Proinde siue p̄sonalib. dūtaxat, siue et curia-
 liū munerū immunitas alicui cōcedit: is neque ab annona,
 neq. ab angarijs, neq. à veredo, neq. à naue, neq. ab hospite
 recipiēdo, neq. à capitatione excusare se pōt, d. l. mune-
 93 rū 18. §. pen. exceptis militib. & veteranis, d. §. pen. † Excipi-
 tur tñ & alij, quibus specialiter indultū est, vt a patrimoni-
 orū quoq; oneribus immunes sint, de qua re ē sup. tit. 8. dictū
 est. Sed & excipiuntur p̄dia Principis, quāvis in p̄petuū alij
 sint locata, l. priuata. 10. C. de excusat. muner. l. euidēter. 15.
 C. eo. l. 2. C. de collat. fundor. patrimon. l. 1. C. de priuilegijs do-
 mus Augustæ, l. vlt. C. eo. Nisi fortē publicæ spēs sint tran-
 uehēdæ, vel viæ publicæ iternēdæ, vel p̄otes cōficiēdi, l. 2.
 C. eo. l. 3. C. de collat. fundor. fiscal. l. absit. 4. C. eod. l. 1. C. de
 collat. fundor. patrimon. Sed & p̄ Tyronibus in corporibus
 postulatis p̄cia cōferri ex fundis p̄petuarijs Imperatoris p̄-
 ceptū est, l. 3. C. de priuileg. domus Augustæ. Excusati deni-
 que & alij q̄ dē à munerib. patrimoniorū, vt ex causis im-
 munitatum superius exp̄positis apparet. Quoties tamen vr-
 gente necessitate comparationes frumenti, vel hordei, a-
 liarumque specierum quibuslibet Prouincijs indicuntur,
 nulli penitus possidentium se se sub cuiuscumque priuile-
 giij occasione excusandi tributur facultas, l. 1. C. vt nemi-
 ni liceat in empt. specie. l. 1. & vltima. C. de quibus mune-
 ribus nemini liceat se excusare. Idem dicendum si viæ pu-
 blicæ instruendæ sint, vel pontes, vel muri construendi,
 vel

vel alia opera publica extruenda, l. absit. 4. C. de privilegijs domus auguste, l. ad portus. 6. C. de operib. public. l. cui muneris. 1. 2. ff. de munerib. cum alijs citatis supra lib. 3. titu. 69.

94 † Sed & qui muneris publici vacationem habet, per magistratus ex improvisis collationes indicatas recte excusat, eas verò, quæ ex lege sunt, recusare non debet, l. 1. C. de vacat. muner. l. 8. §. qui munera. & l. hi, qui. 6. ff. de vacat. muner. † Nullus in super penitus cuiuslibet ordinis, seu dignitatis, vel Sacrosancta Ecclesia, vel domus Regia tempore expeditionis, excusationem angariarum, vel perangariarum habet, l. 1. C. de quibus munerib. nemini liceat se excusare, l. munerum 18. §. pen. ff. de munerib. l. sunt munera 11. ff. de vacat. muner. l. neminem. 11. C. de sacrosanct. Eccles. l. nullus. 21. C. de cursu publico. Et id servata forma quo ad Ecclesiam, de qua supra lib. 3. tit. 6. ver. si necessitas, & tit. 69.

96 ver. ideoque si exercitus. † Tunc enim, & Ecclesia ipsa pro bello sacro opem affert, & Summus Pontifex concedit decimas Imperatori. † Idem dicendum, si in transitu Imperatoris munera iniungantur, nam & hoc casu cessat immunitas, l. 2. C. de quibus munerib. & c. & d. l. neminem. 11. C.

98 de sacrosanct. Eccles. cum allegatis in d. tit. 69. lib. 3. † Sciendum etiã est liberis eius, qui immunitatem habet hoc privilegium non conpetere, l. & qui. 3. §. quamvis, ff. de munerib. l. casus 4. C. qui morbo se exculant, l. semper. 5. §. immunitati, ff. de iure immunit. Nisi specialiter illis sit concessum, l. medicos. 6. C. de professor. l. vlt. §. fin. C. eod. & exemplis alijs supra propositis, Immunitates autem generaliter tribuunt eo iure, ut ad posteros transmitterentur, in perpetuum succedentibus duranti, l. immunitates. 4. ff. de iure immunit. Ad eos tamen posteros, & liberos pertinet, qui eius familiae sunt, l. vacatio 13. ff. de muneribus, l. 1. §. fin. ff. de iure immunit. l. fordidorum 13. C. de excusat. muner. l. & qui

99 §. 1. ff. de munerib. † Quoties autem queritur, an excusatio competat, nec ne, Præsidis Provinciae est cognitio. Nam de iure omnium incolarum, quod quæque Civitates sibi vendicant, Præsides Prouinciarum cognoscunt. Cû tamen quis se negat, incolam esse, apud eundem Præsidem Provinciae agere debet, sub cuius cura est ea Civitas, à qua vocatur ad munera, non apud eam, ex qua ipse se dicit oriundum esse, l. de iure. 3. ff. ad municipalem, l. 1. in fine. C. de vacatio publicor. muner. l. 2. C. de decurionib. l. generali. 54. C. eod. Nisi agatur de immunitate Ecclesiae, honorum, ac personarum illius, tunc enim cognitio immunitatis erit Episcopi, vel alterius Ordinarij iudicis Ecclesiastici, non minus, de immunitate cum alijs citatis supra lib. 3. titu. 69.

100 † Porro si quis tutor datus fuerit, vel testamentum, vel à quo alio, qui ius dandi habet, non oportet eum prouocare, sed intra tempora præstituta excusationem allegandã habet, & si fuerat repulsa, tunc demum appellare debet, l. 1. §. si quis tutor. Cæterum ante frustra appellatur, d. §. si quis tutor. Cum alijs citatis in tractatu de tutela, & cura li

101 bro 2. titu. vlt. † At alia causa est eorum, qui ad aliquod munus, vel honorem vocantur, cum dicant se habere excusationem; nam non aliter allegare possunt causas immunitatis suæ, quam si appellationem interposuerunt, d. l. 1. §. a

102 lia causa, ff. quando appellan. sit. cum alijs allegatis. † Pendente autem appellatione, si is contra quem propter honores appellatum est, honorem vsurpauerit coercendus est, l. reus. 7. §. cum contra, ff. de muneribus, l. si vt proponis 3. C. quando prouoc. non est necesse. Is quoque, qui honoribus secundum sententiam vti prohibitus est, si appellauerit, abstinere interim à petitione honoris debet, d. l. 7. §. ergo & si

103 is. † Si magistratus creatus appellauerit, collega eius interim vtriusque officium sustinere debet, l. Imperatores. 21. §. si magistratus, & §. in locum, ff. de appellatio. Si vero vterque appellauerit, alius interim in locum eorum creandus, & is, qui nõ iuste appellauerit, damnus, si quod Respublica patia sit, agnoscat, vt in dictis iuribus, & l. 1. in fine, ff. si tutor creatus appella. l. 2. in fine, C. de decurionib. l. 1. C. de sumptuum recuper. Si autem iusta sit appellatio, & hoc pronuncietur, iudex æstimabit, cui hoc adscribendum

104 sit, d. §. si magistratus. cû alijs citatis. † Postremò eo, qui excusationem proposuit, pendente appellatione de functo, expirat honoris, vel muneris ei iniuncti quæstio: nisi forte periculum, vel damnum contigerit ob eius appellationem: hoc enim casu successores eius causam appellationis prosequi debent, leg. 1. ff. si tutor, vel curator, vel magistratus appella. l. 1. §. final. ff. si pendente appellat mors interue-

nerit. hæctenus ergo, de excusationibus, & immunitatibus.

S V M M A R I V M.

1. Cursus publici cura ad quos spectet.
2. Cursus publici exhibitio, cui committenda.
3. Multo euectionis deputatus, nec alij subtrahendus.
4. Equi non lignis, sed fustibus agitandi, nec ad alios vsus vsurpandi.
5. Veredi reparandi stabula extruenda pro cursu.
6. Pabula curandum ne desint animalibus.
7. Cursu publico, cui liceat vti, vel non.
8. Diuertere à cursu publico prohibitum.
9. Euectio quid sit.
10. Nauiculario muneri prædia nauiculariorum obnoxia.
11. Naufragia pro rata à Collegio nauiculariorum spectant.
12. Via sternenda, pontes erigendi, maria, & flumina custodienda.
13. Viarum sternendarum vsus inuenit Appius Claudius.
14. Strata à via differt.
15. Via inter publicas res computatur.
16. Publica via, qua dicatur.
17. Via publica nemo vti prohibetur.
18. Via publica non est exaranda nihilque in ea proiciendum, nec ponendum.
19. Actio de detecto, & effuso, posito, & suspeso pro via tuenda competit.
20. Via publica sunt aperienda, reficienda, purganda.
21. Viam aperire quid sit, quid purgare, quid reficere.
22. Via sine damno vicinorum munienda.
23. Interdictum aperienda via, & c. perpetuum.
24. Vias publicas ante suas ades quis construere debet, limitatur.
25. Inquinatus, & conductor de pensionibus vias reficit.
26. Via publica in agrum vicini non reicienda.
27. Via publica amissa in agris facienda.
28. Via publica intrans publicam plateam non dicitur amplius via.
29. Noë primus Nauis inuentor.
30. Classes Romanorum maritimæ.
31. Naualis militia semper utilis, ac vilium apud Romanos.
32. Phari vsus antiquus.
33. Classes fluminum.
34. Mare, littora, portus, flumina publica.
35. Littus quid sit, illius vsus publicus.
36. Ripa fluminum publica.
37. Riparum proprietates, cuius sit.
38. Littus, & Ripa, vt publica via munienda.
39. Flumen à Rio differt.
40. Flumina quadam publica, quadam non.
41. Fluminis publici definitio.
42. Fluminum publicorum, & marium vsus publicus, vt aeris, cum declaratione.
43. Piscandi ius commune.

De cursu publico, & munere nauiculario.

Tit. 48.

R Estant muneris duæ species describendæ, scilicet cursus publici, & rei nauiculariæ. † Cursus igitur publici cura ad agentes in rebus pertinet, l. 2. C. de curios. & stationarijs, l. agentes 4. C. eodem. Agentes in rebus, qui fuerint non satis constare putat Spiegel, nisi quod generis vocabulum sit, in eos relatum, qui res Principis agunt, quos aut procuratores Principis, seu Commissarios, vocant. Præterea magistrianos per eos, intelligit, qui in rebus, & actu militabant, quibus cura erat euectiones inspicere, & curas agere, vt d. l. 2. & vlt. C. de curios. & stationarijs, lib. 12. De his extat titulus, C. eodem lib. 12. & loquitur Nouellæ constituit. 17. Cæterum post Cuiacium nullus, qui hi sint, melius explicasse, videtur, quam Zurnebus libro 13. aduersarij torum, capit. 10. tomo secundo. Satis est, quod ad illos cura publici cursus pertinere poterat. Horum munus hodie potest conuenire Magistris postarum, quasi positus collocaritque certis in locis, semperque in prociectu excubantibus, secundum Budæum in reliquis annotation. in Pandectas. † Exhibitio autem cursus publici

secundum locorum consuetudinem, vel curialibus, vel cohortalibus debet committi: vel his qui suo periculo à Praefecto praetorio sub competente cautela excipitur, l. publici 14. C. de cursu publico. l. cursum 22. C. eod. Ad cursum autem publicum exhibendum omnes pabula, & pecuniam, non etiam equos conferre tenentur, l. nullus 21. C. eod. tit. 3. † Mulio euectioni deputatus à nemine subtrahendus, neque stabularij, & equorum curatores à veredarijs spoliantur, l. nemo 17. l. nō patimur 13. C. de cursu publico Budeus ubi supra. † Equi cursus publici non lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari, leg. 1. C. de cursu publico. Nec ad alios usus usurpandi sunt, l. 2. in princ. & l. grauissimè, C. eod. Hinc discreti pro brutis animalibus, contra indiscretos homines illis abutentes constitutio. † In omnibus insuper prouincijs veredorum quarta pars reparari iubetur; & impensis publicis stabula extrinī prohibetur, l. in omnibus 7. C. eod. † Curandum item est, ne pabula animalibus publicis desint, l. in alia 18. C. de cursu publico. Neque ideo prouinciales ultra quam iustitiae ratio sinit praegrantentur, d. l. 18. † Non autem cuius cursu publico uti permittitur, sed Senatoribus, legatisque Germani, dum ad Imperatorem, vel ab eo proficiuntur, & alijs quibusdam, l. 2. C. de cursu publico, l. euectionum 6. C. eod. Sed & is, cui iudex cursum publicum concesserit eo uti poterit, l. iudicibus 9. C. eod. l. 2. C. de cohortalibus. Nullus tamen priuatus euectione uti debet, licet impetrauerit, l. nullus 11. C. de cursu publico. Erant autem euectiones literarū, diplomata, & exhibitiones publici cursus. l. 1. C. de numerarijs, l. 3. 4. 6. §. penult. & vlt. C. de cursu publico. l. 2. C. de comestatu. l. 2. C. de curios. lib. 2. Budeus in reliquis annor. in Pandectas. D. August. epist. 55. inquit. Zenobius magister memoriae factus est, & misit nobis euectionem cum annonis. Sulpitius Seuer. lib. 2. histor. sac. Hilarius, inquit; lā exilij annum in Phrigia agēs, inter reliquos Episcopos per Vicarium, ac Praesidem data euectionis copia adesse compellitur. Symmach. lib. 2. epist. 261. inquit, Tibi igitur hoc munus iniungo, ut impetratis euectionibus in admniculum Praetoriae functionis habitum mentis meae apud eum plenius exequaris. Nullus item Ducum cohortalium, vel apparitorum eo utatur, l. nemo 20. C. eod. de cursu publico. l. iudicibus 9. C. eod. Verum euectio inspicienda, & à iudice cognoscenda est, l. 3. C. eod. Budeus ubi supra. Quot autem curribus, & equis in publico cursu sit utendum, definitur in l. 4. in l. si quis 15. & in l. vlt. C. de cursu publico. Sed & de cursu publico in quibusdam locis tollendū, nec permittendū nisi ex causa peculiari, definitur in l. cursum 22. C. eod. Sed quia veredorum quoque cura pari ratione tractanda est: sexaginta libras sella cum frenis, sexaginta itidem auerta non transeat: sub pena de qua in l. quoniam 12. C. eod. procius, l. explicatione vide Budeum ubi supra.

8 Sunt etiam currus reparandi, l. 7. in princ. C. eod. † Si quis autem per publicum cursum iter faciens, cuiuscumque dignitatis, vel militiae, ab itinere recto diuerterit, est coercendus, leg. si quis 5. C. de cursu publico. Et ut agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi per dies singulos ex vtraque parte dimittendi sunt sub pena, de qua in l. ut agendi.

9 C. de cursu publico. † Si quis autem format, ac tempus euectionis non obseruauerit, sunt statuta pena cum distinctione personarum, in l. euectiones 3. C. eod. ubi euectionē Imperator ipse vocat literas, in quibus, an & quatenus cuiusque cursus publicus sit permittendus, continetur, in qua significatio accipitur etiam in l. iubemus 23. C. eod. & in 10 alijs allegatis supra sub num. 7. † De munere autem nauiculario à publico cursu non absimili nisi respectu elementum aqua, in quo exercetur, duo maxime cauta sunt; Primū quidem, ut huic muneri praedia nauiculariorum sint obnoxia: & si fuerint alienata, cum suo onere ad alium transferantur, non obstante pacto inter emptorem, & venditorem in contrarium inito. Nec distinguitur, quamuis Imperatori sint alienata. l. 2. C. de praedijs, & omnibus rebus nauicular. l. 1. & 3. C. eod. Domus quoque à nauiculario vendita pro tanto modo ad hoc munus obligatur, quantum habet emolumentum si pecunia mutuetur, d. l. 2. §. domus.

11 † Alterum quod de munere nauiculario cautum est, pertinet ad naufragia, quibus contingentibus cautum est, ut si frumentum publicū perierit, iactura illa ab vniuerso nauiculariorum collegio pro rara contingentis muneris refarciantur. l. vlt. C. de naufragijs. Sed & plura de hoc munere di-

sta sunt sup. tit. 10. de tributis, & alijs fisci speciebus transmittendis, ac transuehendis. † Verum pro munere cursus publici, & munere nauiculario explendis sunt sternendae viae, pontes super fluminibus erigendi, nec non maria, & flumina à piratis, latronibus, & graffatoribus custodienda, ut fuit in pluribus locis pronuntiatum, ideoque de illis, uti 13 de rebus ad publicum pertinentibus differendū est. † Vsum autem sternendarum viarum Appius Claudius Censor primus instituit, ut supr. in tit. 4. probatum fuit. Et via, quam ipse sternendam curauit, ab eius nomine Appia fuit appellata. De ea Procopius lib. 1. de bello Goth. inquit. Behsarius via haec via, praeter ceteras, spectabilis. Si quidem Appius ex alia, & longinqua tunc, ut reor, regione excisos lapides, & hos quidem siliceos, ac suapte ingenio durissimos in hanc viam uehēdos curauit. Quos planos deinde ad leues red-ditos, & quadratos incisione factos, iunxit & in ordine locauit metalli nihil vel alterius rei inserendo. Sunt tamē ita conhexi, & valide inter se haerent, ut speciei visentibus praebent, non conuinctos, ita, sed congenitos esse & quamuis iam tot saeculis atterantur, assiduis plaustris, iumentisque, tamen neque serie sua vel minimum extant, & distonentur, neque franguntur, aut lauorem suum amittunt. Sed in Livio lib. 4. legitur Q. Fulvium Flaccum, & A. Posthumium Albinum Censores, vias sternendas scilicet in vrbe, & extra urbem glareas substruendas, marginandasque, Primos omnium locasse. Quomodo etiam primi omnium cum hi fuerint Censores anno urbis 587. Appius aliquot aetatibus precessit. Quid, quo Flaminia via diuante strata, & sub beluum Punicum secundum. Sed obseruantibus Linij releta verba constat Censores illos non primos fuisse, qui vltima sternendarum viarum constituerint, nec ipse hoc dicit. Nā silice, vel glareas dicit primos substruendas marginandasque vias in vrbe, & extra locasse, quid longè dinersum ab instituto Appij. & Tibullus ipse hoc idē obseruasse credimus dum caecinit.

Namque opibus congesta tuis Glarea dura

Sternitur. hic apta iungitur arte flexa.

Et marginari solet, quod firmiter arctatur, & stringitur lapidibus grandioribus, & ij ad duplicem usum ut duplices lapides erant constituti. Priores ut Cippi quidam eminentes, in quibus insidere fessis, onera reclinare, aut & ascēdere ex ijs in equum fas esset. Ij crebriores dispositi per totam viam: alteri autem rariore, qui ut Columnellae extabant, & notis numerorum incisis milliaria notabant, & vtrumque G. Gracchus instituit, ut notat Plutarchus; & gratum fuit in vulgus. Nihil enim magis ad tedium, & fatigationem esse constat, quam ignaros spatorum oberrare; & contra, refici animum ac vires ea signatione. Hinc Quintilianus bene. Partitio reficit audientem, non aliter quam facientibus iter, multum detrahunt fatigationis notata in scriptis lapidibus spatia. & Rutilius canendo.

Inervalla via fessis praestare videtur,

Qui notat inscriptus millia multa lapis.

Hinc ille mos per lapides computandi, quos Graeci ab hac notatione milliarium vocant, id est signa, siue notas, ut non possit dubitari Appium Claudium fuisse primum, qui sternendarum viarum usum instituit, ut iam diximus, & dicit Iulius Frontinus de aquaeductibus, dum eidē Appiano ductus aquae ad urbem vtiue attribuit. † Hinc stratum viam à via differre voluerunt. Bart. & alij in leg. prima. §. penult. ff. de via publica, leg. stratae 4. C. de priuilegiis. dom. Augusti; leg. 6. de itinere munien. Isidor. libro 15. Etymol. cap. vlt. & Procop. libro secundo, de bello Persico Capolla de seuit. rusticor. praedior. Quod strata dicitur ex lapidibus, vel silicis constructa, via verò sine lapidibus, ut statutum disponens de vna non habeat locum in altera. 15 ra. † Sed & inter publicas res, & publicae connumerantur viae. Publici enim loci appellatio quemadmodum accipitur, Labeo definit; ut & ad areas, & ad insulas, & ad agros, & ad vias publicas, itineraque publica pertineat, in lege secunda, §. publici, ff. ne quid in loco publico. † Publicas enim vias dicimus, quas nostri Praetorias

rosias alij consulares vias appellant dicit. l. 2. §. publicas, & eas dicitur, cuius etiam solum publicum est d. l. 2. §. viam publicam. Sed & species viae publicae est etiam via vicinalis, cum declaratione, de qua in l. vi. C. de locis, & itineribus publicis, & in d. l. viarum ibi vicinales. † Via itaq. publica nemo recte vti prohibetur d. l. 2. §. si. l. per agrum 11. C. de seruitutibus. Rerum. n. communium omnibus aequalis est vsus: neq. cuiquam vendendum vitio, quod ius publicum concedit. Ceterum viam publicam esse de regalibus, extat relatum in c. 1. quae sint regalia. Bart. in l. continuus §. cum quis de verbo. oblig. existimat ad civitates pertinere & ideo per viam publicam aquam sine permisso Principis ducere non licet l. si in publico 18. §. si. si. de aqua pluvia ar-
 18 cenda l. seruitutes 14. §. publico ff. de seruitutibus. † Non est via publica exaranda l. si in agrum 4. in fine ff. de via publica. Nihilq. in eam proiciendum, nec ponendum l. 3. §. si. r-
 19 deant ff. eod. † Huc pertinet actio de deiecto, & effuso p-
 20 sito, & inspenso, & interdictum ne quid in via, vel itinere publico fiat, & ne quid in loco publico fiat ff. † Sunt enim publica viae aperiendae, reficiendae, atq. purgandae, vt munus publici cursus possit expleri, & vt peregrini ire, & redire, & mercatores, & negotiatores mercem, & annonas traf-
 21 uehere possint l. 1. in prin. ff. de via publica, & §. 1. † Via autem aperire, est ad veterem altitudinem, & latitudinem restituere. Sed & purgare, refectionis portio est. Purgare autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo, quod supra eam esset. Reficit enim, & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum reducant d. l. 1. §. 1. l. 3. §. reficere ff. de itinere actiueque priuato. Si quis sub specie refactionis deteriore viam facit, impune vim patitur. Propter quod neq. alioquin, neq. humiliorem viam sub nomine refactionis is, qui interdicit, pot. facere: vel in viam terrenam glaream iniicere: aut iter nere viam lapide, quae terrena sit: vel contra lapide strata
 22 terrenam facere d. l. 1. §. si quis. † Sed & qui vias publicas muniunt, sine damno vicinorum id facere debent l. q. vias 3. ff. de damno infecto. Viam autem munire, id est, lapidibus sternere, teste L. i. lib. 10. & Plinio lib. 34. Sed si alius magis idonee reficere viam publicam velit, non habet lo-
 23 cum interdictum, de quo in d. l. 1. in prin. † Quod quidem interdictum aperiendae, reficiendae, & purgandae viae publicae est perpetuum, competit omnibus, & in oes, & habet condemnationem in id, quod actio intererat d. l. 1. §. fin. ff. de
 24 via publica. † Sed quisq. ante suas aedes publicas vias construere, & reficere tenetur l. 3. §. construat ff. eod. Bart. in l. per Bithiniam C. de immunit. nemini conceden. lib. 10. leg. aediles §. studeant ff. de loca. publ. fin. & si quid in ea. Nisi forte dominus non sit soluendo. Hoc enim casu onus incumbit alijs vicinis. Romanus in singul. incipien. Via vet. nota
 25 quod viam per gl. in l. si. §. fin. ff. de via publica. † Sed non inquilinus, seu conductor tenetur de suo, sed de pensionibus domino cessante d. l. aediles §. studeant vbi. Bart. in 3. notabili. Florianus in l. si pendens §. si quid ff. de usufructu. Imo si pensiones non habeat, vel gratis habet, & soluat, repetet
 26 a Domino. Bart. & Florianus vbi supra. † Si in agrum vicini viam publicam, quis deiecerit, in tantum in eum viae reiectae actio dabitur, quantum eius interest, cuius fundus iniuria iniogata est, l. si in agrum 4. ff. de via publica Bald. in l. cum talis C. de seruitut. l. per agrum, & ibi Bald. C. eodem.
 27 † Sed si via publica sit amissa, tunc enim vicinus per agrum suum illam sibi soluto pretio praestabit l. si locus 14. §. si ff. quem adm. seruit. amittat. vbi Bald. & Florian. & Caitren. Bart. in l. 1. ff. de seruit. legat. & in l. 2. in prin. & col. 4. in fine. ver. secundo casu ff. solut. matrim. Cepolla de seruit. Urb.
 28 c. 124. † Sed & via publica postquam intrat publicam praeterea, vel alium publicum locum, non dicitur amplius via, sed amittit nomen, vt faciunt flumina postquam intrant mare l. fina §. fin. vbi Bartol. & Floria. ff. de seruit. praedior. Bartol. in si. ff. de loco. & itinere publico. Cepolla vbi supra de via. Qui autem vici, vię, vel cluii principie Romę fuerint, & vnde nomina originem sumperint, & quibus finibus quaq. mensura iter, actus, aut via consent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, diplostru, stadiumue sit docet praclare Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum c. 18. & c. 24. Is. n. non sine iusta causa, vt in lib. 6. c. 7. & 16. promitt. relicta Curia Romana, & qua nec vnquam panem prudentia iuris, quae pollebat coessequi potuit, intermisso causatum studio, in minoribus studiis oblectatus, clarus factus est, atq. vitis fama

varia, ac recodita eruditio, & haec, quoad conseruandam
 29 publici viarum cursum dicta sufficiant. † Pro conseruando vero itinere nauticulario, non est ignoandum quod Noe centum annos ante diluuium, cum anno aetatis suae quingentesimo mandatum a Deo accepisset, primus arcem construere cepit, pro reparando genere humano a diluuiio, quod omnes, suis in arca receptis exceptis submergerentur. Tota autem arca mystica materia & forma materiam, & formam praecipue nostrae salutis Ciuis instrumenti exhibet. Nam latera extensa figuram Crucis reddunt. Interiora ordines, & gradus Ecclesiae. In ea animantes ois generis praeter serpentes, & c. Sic Ecclesia ex omnibus nationibus congregatur: & in ea boni versantur pariter, & mali. Sed huius in superioribus tabularis. Homines autem & aues, id est boni, in superioribus. Deniq. arca, quam fecit, & in qua cum suis euasit, propheta nostrorum temporum fuit, quae Ecclesia dicitur Nautis Petri, vt per D. Augustinum de Civitate Dei c. 15. 26. & 38. Hinc duxere originem. Naves, triremes, quadriremes, & aliae huius generis Cimbe, lintres & similes, non a Neptuno, neq. a Dauno, vt fabulantur Poetae, & asserunt alij nonnulli. Hi enim longe post diluuium extiterunt: Fuerunt tamen hominum navigationibus commoda. † Ex his Romani constituere Classes perpetuas in mari scilicet quatuor, in fluminibus tres, quibus & piratas cohererent, & hostes excluderent, & suis transiitum etiam, aut transuersionem, cum opus esset, statim darent, & nauigantes, & nauticularios securos custodirent. Primae duae classes maiores Praetoriae dictae sunt, Misensis scilicet, & Rauennas, ita dictae dignitatis causa, & vt inter alias minores Praetoria aliqua Nautis emineret. Hoc quoque ab Augusto teste Suetonio institutum. Classis Misensis, & alteram Rauennae ad tutelam superi, & inferi maris collocavit, & Tacitus de iust. den. lib. 4. annal. Italiam vtroq. mari duae Classes, Misenum apud, & Rauennam praesidebant. Sed distinctissime Vegetius mihi apertus a R. P. D. Alexandro Camerino familiariter de hac re collatione habita cum eo lib. 4. numerum & plura aperit, his verbis. Apud Misenum, & Rauennam singulae legiones cum Classibus stabant, ne longius a tutela Urbis abscederent, & cum ratio postulasset, sine mora, sine circumspectu, ad omnes mundi partes peruenirent. Nam Misenum Classis Galliam, Hispanias, Mauritaniam, Africae, Aegyptum, Sardiniam, atq. Siciliam habebat in proximo: Classis autem Rauennatum Epirum, Macedoniam, Achaiam, Propontidem, Pontum, Orientem, Cretam, Cyprum petere directa nauigatione conueniret. Sed profecto & si locus iste Vegetij pulcherrimus, & distinctissimus sit, Tamen in eo, quod dicit singulas legiones in singulis fuisse, id non semper perpetuum fuit, & si aliquando ad Classiarum militia legionaria vti honestior petita, & impetrata aliquando fuerit, non ideo semper habebant. Nam exteri milites pleriq. erant, nec erant Cives, vt ex Tacito de Classe Rauennate loquente: Ambiguos, inquit, militum animos, quod magna pars Dalmarum, Pannonumq. erant, & ex Tabula, quae Venenij adseruatur constat. Legitur. n. in ea ita scriptum. Hadrianus Imp. ijs. Qui militauerant in Classe Praetoria Misensi, sex. & viginti stipendijs. Emeritis. Dimissis. Honesta missione. Ipsis liberis. Posterisq. eorum. Civitatem. dedit. Si dedit ergo non habebant. † Clara & vera haec sunt, ac nautalis militia, vtilis semper, & vilius apud Romanos fuit. De Misensi igitur Classe, liquet apud Misenum, pulcherrimo sinu, tam sitisset, & Vergilius hoc indicauit, cum Misenum illic sepelit Aeneas, nam postquam cecinit laudes in sibi.
*Miserum Aeolidem quo non praestantior alter
 A Eretrie viros, Martemq. accendi re cantu.
 Heloris si magni fuerat comes: Heliora circum
 Et lituo pugnas ex signis obibat. & hasta.
 Postquam illum victor vira spoliavit Achilles.
 Dardanio Aeneas sese fortissimus Heros
 Addiderat socium non inferiora secutus.
 Tandem inferus subdit.
 At Pini Aeneas ingenti mole sepulchrum
 Imponit: suaq. arma viro remumq. tubamque
 Monte sub aereo, qui nunc Misurus ab illo
 Dicitur, aeternumq. tenet per secula nomen.*
 Nam Vergilius, & remum, & tubam dat, praesignificans locum hunc futurum vbi Remiges, & milites in Classe essent
 32 milites quos tuba, remiges quos remus notat. † In his item portibus praeter Castra, Libanos, & Turres quaedam ad praesentem

Incendū noctū fuisse dicit Plinius, qui fuit Classis Misena-
riū Prefectus, dum inquit. Vfus Pharis, nocturno nauū cur
sui ignes ostendere, ad vada prænūcianda, portusve introi-
tum: sicut compluribus iam locis flagrat, vt Puteoli, & Ra-
uennæ. Illæ duæ classes maritimæ minores, vna stabat in
Gallia Colonia ex portu Foro iulienfi teste Tacito lib. 4. Jan-
nal. inquit. Gallia proximum litus Rosstrate naues in Op-
pidum Foro iulienfe miserat, valido cum remige. Altera
33 Ostia. † Sed & classes fluminū habebant, & prima in Rhe-
no, altera in Danubio. de prima Panegyricus, Tacitus, &
Hegesippus ex Iosepho ita scribit. Rhenus itaque iam non
Germanorū copijs repletur, sed Romanorum Liburnis, q̄
pererrantes totūsq. ad mare bicornis amnis fluēta, quon-
dam liberæ gentes seruitio præmunt. De secunda Danubij
Tacit. li. 1. 2. inquit, Vannius funditur prælio, & ad classem
in Danubio operientem perfugit. Sed & ternā in Euphra-
te habuisse credit Ammianus. Hinc maria, & flumina à pi-
ratis, & latronibus erāt custodita, non erat impeditus illo-
rum publicus vsus, prout iure tantum est. † Nā aqua pro-
fluens, mare, flumina, & portus publica sunt. §. & quidem
naturali inst. de rerum diuis. l. 2. & 4. ff. eod. §. flumina, inst.
eod. l. flumina. 3. ff. de fluminib. Item littora maris, d. l. 2. in
35 fine, & §. littorum, inst. de rerum diuis. † Littus enim ma-
ris est, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit, §. flu-
mina, inst. eod. l. littus. 96. in princ. ff. de verbor. signif. l. lit-
tus 1. 2. ff. eod. Et sunt publica littora maris, non autem in
alicuius proprietate, sed omnium in vsu, d. l. 2. in fine, d. §.
littorum, l. si epistolam. 65. §. littora, ff. de rerum diuis. l. 3.
ff. ne quid in loco publico. & ideo ad ea nemo accedere p̄-
hibetur, §. & quidem inst. de rerum diuis. l. nemo. 4. ff. eod.
Et in eis quisque omnia facere potest, quæ illorum publi-
cum vsū non impediunt, d. §. littorum, l. riparum. §. si
nal. cum l. se quen. ff. eod. l. in littore. 4. ff. ne quid in loco pu-
36 blico. † Sed & Ripæ fluminum publicorum, vti flumina
ipsa publicæ sunt, §. riparum, inst. de rerum diuis. l. riparū.
§. ff. eod. l. flumina. 3. ff. de fluminib. Ripa autem definitur,
37 in d. l. 3. §. ripa. † Proprietas verò riparum illorū est, quo-
rum prædijs ripæ adherent, vsus autem earum publicus
est, l. riparum, inst. de rer. diuis. l. riparum, ff. eod. l. ergo. 30.
§. 1. ff. de rer. diuis. & ideo naues ad ripas fluminum appel-
lere cuique licet, d. §. riparum, & d. l. riparum. §. & l. 1. ff. vt
38 in flumine publico. † Sunt & muniendæ, & reficiendæ, vt
publicæ viæ, l. 1. §. 1. & per totum, ff. de ripa munienda. Qd̄
idem procedit in ripis lacus, fossæ, seu stagni, d. l. 1. §. fin. &
interdictum est, ne quid in ripa fiat, quo statio iter nauigij
deterius fiat, vel quo aqua aliter fluat, quam prius affa-
39 re fluxit, l. 1. in princ. ff. de fluminib. † Sed & flumen à ri-
uo magnitudine discernendum est, l. 1. §. 1. ff. eod. Et flumi-
na quædam sunt perennia, quædam torrentia. Perenne est,
quod semper fluit. † Torrens, quod hyeme. Si tamen aliqua
æstate exaruit, quod alioquin perenne fluebat, non ideo
40 minus perenne est, d. l. 1. §. item. † Et fluminum quædam
41 publica sunt, quædam non. † Publicum flumen Cassius ef-
se definit, quod perenne sit. Hæc sententia Cassij, quâ Cel-
42 sus probat videtur esse probabilis, d. l. 1. §. fluminum. † Flu-
minum itaque publicorum communis vsus est, sicuti via-
rum publicarum, & littorū. In his igitur publicè licet cui-
bet ædificare, & destruere: dum tamen hoc sine incommo-
do cuiusque fiat, l. flumina. 24. ff. de damno infecto. Et Cel-
sus ait, maris etiam esse communem vsū omnibus homi-
nibus, vt aeris: iacta que in id pilas esse eius, qui iecerit: sed
id concedendum non esse, si deterius littoris marisve vsus,
quo eo modo futurus sit, l. littora. 3. ff. ne quid in flumine
publ. Et ideo ius nauigandi per maria, & flumina publica
omnibus est commune, vt tamen nauigatio nemini obfit,
43 l. 1. ff. vt in flumine publico, d. l. 3. † Item & ius piscandi, d.
l. 1. & §. flumina inst. de rer. diuis. l. 2. §. si quis, ff. ne quid in
loco publico, l. iniuriatum. 1. 3. §. si quis me, ff. de iniurijs, l.
in mari 6. ff. de rer. diuis. Item & ius pecoris appellendi, d.
l. 1. §. final. Sed & vt hæc omnia pacificè fieri possent erant
necessariæ, maximè in remotis propositæ classes, vt demon-
strauit vsus, ideoque constructæ fuerūt, & per loca oppor-
tuna diuisæ, ac collocatæ, vt omnes continerent in officio,
fuerunt etiam pro omnibus petionis, rebus, actibus que pu-
blicas contra oēs etiā publicas personas, res, & acta introdu-
cta iudicia, & actiones, vt singulariter supra in toto libro
suis locis fuit ostensum, sed quia vltra actiones p̄cipuas an-
tedictas adfunt etiam populares, quib. vnusquisque in suo

e.g. Reipublicam continetur officio, de illis etiam pro-
ficere, & complemento operis instituti est differendum.

S V M M A R I V M.

- 1 Actio popularis, que. Et ad quid introducta.
- 2 Actio popularis, quibus competat.
- 3 Sententia in actione populari officio omnes de populo.
- 4 Actio popularis competit Ecclesia.
- 5 Actio popularis datur contra Clericos.
- 6 Clerici non possunt abuti rebus Ecclesia.
- 7 Oeconomus Episcopis cur datur.
- 8 Clerici de criminibus commissis possunt accusari.

De actionibus popularibus. Tit. 49.

- 1 **P**opularem † actionem eam dicimus, quæ suū ius po-
pulo tuetur, l. 1. ff. de popularibus actionibus. ideoque
introducæ sunt populares actiones, vt illis populo p̄
2 quemlibet ius suū magistratus Imperio vindicaretur. † Cui-
bet enim in publicum permittendum est petere id, quod
ad vsū omnium pertinet, veluti vias publicas, itinera pu-
blica, & alia omnia, de quibus supra l. 1. ff. de locis publicis
Bart. Alberic. & alij in rubr. ff. de actionibus popularibus.
Quæ quidem non nisi integre personæ viro permittuntur
hoc est qui per edictum postulare non est interdictū, l. po-
popularis. 4. ff. eod. ideoque à muliere, pupillo, excommunica-
to, vel aliter prohibito non potest exerceri, l. mulieri. 6. ff.
eod. Felin. in c. dilecti sub nu. 2. prop̄ medium. de maiorit.
& obediens. Nec minus exerceri potest per procuratorem,
l. qui populari. §. ff. de popularibus actionibus. Quamquam ea
Conuentus ad se defendendum possit procuratorem dare,
d. l. §. Si enim plures hac populari actione agere vclint in-
simul, Prætor omnibus alijs exclusis idoneiorem eligere de-
bet, qui ea experietur, l. 2. ff. eod. Qui ex eo, quod hanc a-
ctionem habeat, illaque experietur, & obtineat, nō ideo lo-
cupletior intelligitur, pro populo enim est expertus, & ob-
3 tinuit, l. populares 7. ff. de popularibus actionibus. † Et sententia
lata in hac populari actione, in qua agitur de publico iure,
& interesse, afficit omnes etiam non citatos, constituitque
statum rei perpetuum quoad omnes de populo, l. 3. ff. de
populari actio. l. eum, qui. §. in popularibus, ff. de iure iurā-
do glo. per ea iura in l. 2. C. quibus res iudic. Alex. in l. sep̄,
nu. 33. ff. de re iud. gl. in c. cum dilecti, in verbo iudicatum,
4 de elect. † Et sicut actio hæc popularis pro interesse Eccle-
siæ potest exerceri, à quolibet nō prohibito, nec interdictio
de Clero contra Ecclesiasticas, seu sæculares personas, pu-
blicum ius Ecclesiæ perturbantes, vt multorum authorita-
te probat Felin. in c. dilecti, nu. 2. ver. quilibet de Clero, de
5 maiorit. & obediens. † Ita & etiam potest per sæculares ex-
exerceri contra personas Ecclesiasticas in foro tamen Eccle-
siastico pro sacris, quibus debent ministrandis debitum tem-
poribus, gl. & ibi Doct. in dist. 1. c. ius publicum. 11. Ancha-
ran. in conf. 155. nu. 4. in fi. Steph. Aufrer. de potestate saccu-
lari in Ecclesiasticos, & de potestate Ecclesiastica in sæcula-
res. Felin. vbi sup. † Et ne dissipent bona, & iura Ecclesiæ,
6 quæ conseruari totius Reipublicæ Christianæ interest, &
ne illis abutantur. Ita enim Ioas Rex Iudæ Consilio Sacer-
dotis Ioiadæ prohibuit sacerdotibus accipere pecuniam in
templum Dei per Sanctos, & transeuntes consecratam, &
à populo oblatam, donec resectum fuisset templum, i. ne-
que ex Gasophilacio pecunia ad illa opera accipiebatur,
quin adesset scriba Regis, & Pontifex in numeratione pec-
7 cuniæ, vt 4. Regum 12. & 2. Paralipp. 24. † Sic & aliquan-
do Concilium generale Calcedonen. c. 26. & Carthagenen.
4. dum viderent Episcopos abuti dispensatione bonorum
sibi Commissorum, statuerunt Episcopis Oeconomos
pro bonis temporalibus regendis, ademptra admini-
stratione Episcopis, quod & firmatum est in Concilio 7.
generali viuent. Iustiniano I. & probatur in 9. q. 3. ca. cum
simus, & distin. 89. c. Diaconum, c. volumus, ca. quia in qui-
busdam, & de accusationib. cap. vltimo. & in Nouella con-
8 stituit. 6. 7. & 133. † Sed & vltra actionem hanc popula-
rem etiam pro interesse totius Reipublicæ Christianæ con-
tra Clericos sunt vterius introductæ p̄ publicis criminib.
publicæ accusationes, & q̄relæ p̄ commissis, admissis, omiso-
sis atq. neglectis, quæ contra eos per quemlibet de populo
possunt exerceri, vt 2. q. 1. per totam, & c. 1. & toto tit. de
accusationib. & c. 1. & toto tit. eod. in 6. & in tit. de excessib.
p̄zla. & supra li. 1. ti. 12. & seq. & lib. 3. ut. 120. n. 29. & seq.

nu. 41. & seq. & ti. 121. per totum: sunt. n. singulis annis per ordinarios cõcilia diœcesana, & visitationes ad eorum correctionem, qñ illa opus est. Hactenus de munerib. & honoribus, nec nop de vniuerso iure publico Ecclesiastico, & seculari, oia semper correctioni, ac determinationi Sanctæ Matris Romanæ Ecclesiæ submittent. Nã sicut errare, vel minus capere est cõmunis humanitatis infirmitas, sic in errore persistere præcipuum est horrendæ iniquitatis, & ita post lōgas vigiliis, sumosq. labores sit impositus finis huius tractationis ad honorē, laudē, & gloriã omnipotentis Dei, ac eius Matris semp. Virg. Mariæ. S. Michelis Archægeli vniuersæ Romanæ Ecclesiæ Protectoris, ac totius Galganettæ Domus in Celsæ Curia Aduocati, Sãctorũ oium, quorũ manus nũc semp. & in mortis articulo cõmẽdo spiritũ in eum.

L A V S D E O.

Cui Soli Gloria cum Matre Sancta Ecclesia Romana.

F I N I S Q V A R T I L I B R I.

S Y M M A R I V M Q V A E S T I O N I S.

- 1 Clerici seculares curas suscipere prohibentur.
- 2 Curas seculares suscipere quis dicitur pluribus modis.
- 3 Clerici postulare, & aduocare causa lucri prohibentur.
- 4 Clerici coniugati postulare, & aduocare lucri causa non prohibentur.
- 5 Clerici causam propriã prosequi possunt, & alias causas, vt ibi.
- 6 Clerici patrocinant es causas in casibus non exceptis deponuntur.
- 7 Consuetudo quod clerici patrocinia secularia exercent nõ valet.
- 8 Oprobriosum est clericos in casibus non exceptis patrocinari.
- 9 Leges Clerici, & regulares discere prohibentur.
- 10 Monachus pro monasterio Abbate imperante causas agit.
- 11 Monachi & religiosi non possunt causa lucri patrocinari.
- 12 Clerici Monachi, & regulares pro Ecclesia agere, seu excipere non possunt. si Prælato imperante.
- 13 Syndicus potius, vel procurator laicus à Clericis, Monachis, & regularibus constituendus.
- 14 Clerici Monachi, & Regulares diuino, & humano iure postulare in causis secularibus causa lucri prohibentur, & aduocare.
- 15 Clerici ad postulandum causa lucri non possunt dispensari.

Clerici an postulare, seu Aduocationis munus possint exercere?

Inter Sanctorum Apostolorum canones adest sextũ in ordine, ita his disertis verbis dispones. † Episcopus aut Præsbyter, aut Diaconus seculares curas non suscipito: aliàs deponitur, & octuagesimum his verbis. Dicimus qd non oporteat Episcopũ, aut Præsbyterũ publicis se administrationib. intrinmiscere: sed vacare, & cõmodũ se exhibere vsib. Ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc nõ facere, aut deponitur. Nemo. n. põt duob. Dominis seruire, iuxta præceptum Dominicũ. Hoc idem disponunt q̃ plures sũ morum Pontificum canones infra citandi, Concilia, & leges Ciuiles. † Suscipere aut seculares curas, ac publicis se administrationib. intrinmiscere, quis plurib. modis, vt explicat gl. per illum, & alios canones, quos citat in verbo, qd aut 21. q. 3. c. 1. † Et signanter qñ, quis agit cãs seculares, & las persequando nomine alieno lucri cupiditate, vt solent facere procuratores, & aduocati d. c. 1. ibi pp turpis lucri gratiam, & seculares causas suscipiunt, & se ipsos quidem ministerijs Sanctis per desidia separant: ad domos autẽ secularium concurrunt, & subltantiarum eorum gubernationes auaritiã cã suscipiunt, & in c. 1. Ne clerici, vel monachi, postquam dictũ fuit multa esse negocia secularia, subdit, inter ea numerando procuracionem, & aduocationẽ, prohibendo munera iniusta accipere, contentiones, vel lites, vel rixas amare, in palatijs secularibus disputare, & in c. 2. eod. tit. legitur. Sacerdotibus & clericis tuis denuncias publice; ne ministri laicorum fiant, nec in reb. eorũ procuratores existant, & 11. q. 1. c. te quidem 29 cõm alijs allegatis in tract. de iure publico lib. 3. tit. 5. nu. 39. Dicitur et suscipere seculares curas qñ, quis in seruit iurisdictioni seculari, vel Villæ; Nam & procuratores Villarum, aut iurisdictiones etiam seculares exercentes dicuntur seculares curas suscipere, & negocijs secularib. se implicare cõtra supra designatos Apostolicos canones, vt disponitur in cap. sed nec procuraciones 4. Ne clerici, vel monachi, & in Concilio Tridentino sess. 25. de reformatione c. non põt test. 17. & in sess.

22. de reformat. c. 1. l. plures 17. l. repetira 36. C. de Episc. & cleric. leg. consulta 23. C. de testamen. §. sed neq. Nonella. c. 123. Hinc ideo fit, quod prohibitiones factæ clericis, ne gratia lucri munus procuracionis, aduocationis, seu iurisdictionis secularis suscipiant, per summos Pontifices, Concilia, & Imperatores in citatis locis aliud nihil plus disponant, quã allegati Sanctorum Apostolorum canones faciunt. Petrus. n. apud Matth. 19. in conformitatem canonum citatorum Christo pro omnib. loquens dixit. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, & ita omne seculare munus, & hoc procuracionis, & aduocationis per Clericos relinquendum esse intellexerunt Imperatores in legib. iam citatis, & Pontifices etiam in c. 1. & si. de postulando, & in dist. 88. c. fornicari c. perlatum, & c. conijciens in dist. 91. c. penult. §. fin. & 11. q. 1. c. te quidem, & 14. q. 4. c. canonum, & c. si quis oblitus, & 16. q. 1. c. de presentium c. sunt nonnulli vti si reque enim beatus c. monachi q. 7. c. & hoc, & 21. q. 3. c. n. ollijs, & c. hi qui. † Et quamuis ex decretis summorum Pontificum prædictæ prohibitiones non intelligantur de clerico coniugato, qui beneficium Ecclesiasticum non habet cap. 5. Ioannes 7. versic. quia cum eum, de cleric. coniug. † Nec de clerico persequente causam suam d. c. 1. ver. nisi p̃topriam causam, & d. c. fin. vers. nisi pro se ipso de postulando. Vel defendente causam Ecclesiæ d. c. 1. & vlt. & 11. q. 1. c. clericũ §. illud autem 12. q. 1. c. expedit, & dist. 88. c. 1. vel sibi coniuũ c̃i d. c. vlt. vers. pro personis coniunctis. Vel miserabilium personarum d. c. vlt. ver. aut miserabilibus distin. 87. c. 1. & seq. dist. 88. c. 1. vel tandem nec de clerico defendente teum publici iudicij 5. q. 3. c. fi. ver. excepto. Tãdem non ideo põt dici, quod ante dictæ prohibitiones canonum, legum, & conciliorum sint abrogata, & antiquata, quia iustissimũ erat, quod pro se, pro Ecclesia, pro coniunctis, pro miserabilib. personis, ac pro reis publici iudicij possent omnia ordinata charitatis officia explete. Non ideo exinde deprehenditur, quod lucri cupiditate munera illa pro aliquo possint exercere. Illis enim casibus exceptis, in quibus sine spe aliqua lucri patrocinium suum præstare possunt. Est clericis in omnibus alijs casib. prohibitum Sacrosanctis supra citatis canonibus, Concilijs, & legibus, ex quibus ita et dicunt Patres, & D. Th. in 2. 2. q. 187. artic. 2. † Immo si fuerit compertum, quod munera hæc pro quocumq. lucri cupiditate pp pecuniam expleuerint, erunt omni Ecclesiastica subuentione indigni, cũ ita constet per eos in Ecclesia scandalum generari c. sacerdotibus §. quod si postmodum, vbi glo. in verbo Ecclesia. Ne clerici, vel monachi. Observadũ. n. decretum legitur, ne q̃s Sacerdotum, vel clericorũ, morte secularium pro impensis patrocinij munera audeat accipere, & c. Quod si quis ista probatur accipere, veluti exactor fenoris, aut vsurarum possessor, secundũ statuta Patrum, de quib. in princ. se nouerit degradandum 15. q. 2. c. obseruandum, & quõis gl. ibi in verbo pro impensis posita post casus figurationem, & in d. c. 1. in verbo stipendijs, de postulando. faciat distinctionẽ inter clericũ in minorib. ordinib. constitutum, & constitutum in maiorib. non beneficiatum ad sufficiẽtiã. Quod. sc. eis liceat aduocare, & patrocinari pro salario more secularium corã iudice Ecclesiastico, tñ id nulla autoritate probat, † sed in d. cit. illo canone derogatum esse p̃ cõsuetudinem contrariam, & nõ aduertit, quod constat de cõtrario palios canones postea promulgatos in decretalib. vt in d. c. 1. & 2. Ne clerici, vel monachi, & in d. capitulo 1. & vltimo de postulando, & tandem in Concilio Tridentino vbi supra. Præterea instituta Apostolorum, & Apostolicorum viroũ omni contrariã consuetudini sunt præferenda, maxime cũ reperiantur inter canones scripta, vt dist. 11. c. 1. & seq. & c. nolite 3. Tãdẽ vtraq. gl. concludit in Sacerdote stare firmũ, q̃ in d. canone obseruandum 15. q. 2. continetur, nec esse ei derogatum & gl. illius canonis in fine, pro eo, quod in Sacerdote nõ sit contraria consuetudine derogatum adducit tex. in d. c. vlt. de postulando. q̃ idem facit gl. in d. c. 1. in verbo stipendijs in fine remittendo se totaliter quoad sacerdotẽ ad dispositionem d. c. si. de postulan. cuius tenor totalis est. Cũ sacerdotis sit officium nulli nocere, omnib. aut velle prodesse. Non nisi pro se ipso, vel Ecclesia sua, vel (si necessitas immineat) pro personis coniunctis, aut miserabilib. sibi licitum est postulare, vbi gl. in verbo nulli nocere, & in verbo p̃ se ipso. Innocen. Bal. Abb. Butr. & alij. Non aut dicit lucri gratia pp pecuniam, & glo. ipsa pro illo canone adducit c. 1. & c.

seqq. vsq. ad finem ex dist. 88. vbi non solum Clerici prohibent cupiditatis, & auaritia negocia secularia suscipere, Episcopi, & Prælati c. 1. & seq. vsq. ad c. 11. Sed & laici ea non suscipere exortantur d. c. 11. & seq. vsq. in finem d. dist. 88. Pro eadem dist. gl. in d. c. 1. & vlt. faciunt ibi i. Ioan. Andr. 8 Abbas Butr. Boich. & ceteri omnes, Immo oprobriū esse clericis, & multo magis Sacerdotibus, quod cā lucri, & cupiditatis pecuniæ se peritos forentium disceptationum ostēdere velint, dicunt gl. in d. c. 1. in verbo secularibus, de postulando, Ioan. Andr. nu. 6. vbi dicit auaritiæ cā id fieri p̄sumi. Henric. Boich. nu. 8. vers. nam oprobrium. Innocent. in prin. & Imperatores in legib. & cōstitutionib. allegatis paulo superius sub num. 3. Ideoq. canones prohibentes clericis patrocina, & aduocationes, illis hanc licentiam retribuūt solum pro se ipsis, pro sua Ecclesia, pro coniunctis, ac pro miserabilibus personis, vt exercent charitatem, non vt aliqd lucri capiant, vt notant oēs, & quidem pro coniunctis, ex cā necessitatis, quia fortē pauperes sint, vel aduocatum non inueniunt, vt dicit tex. in d. c. vlt. ibi, si necessitas imminet, vbi gl. 1. & pro miserabilibus personis habitu, & actu pariter ex causa necessitatis, vt ex illo textu notant gl. prædicta. Io. Andr. nu. 7. Abb. n. 2. Inno. in prin. & alij ibidem. Ita verales clerici, hæc agere præsumentes in casibus non permissis, & in permissis gratia qua sitis, veniant, vt oprobriosis deponendi, & degradandi, vt 1. s. q. 2. c. 1. cum allegatis in prin. & hæc fuit sententia D. Thomæ in 2. 2. q. 187. artic. 2. ¶ Regulares verò in aliqua religione professi non solum præmissa agere prohibentur, sed & leges audire, ne ea munera persequi discant, c. non magnopere 3. vbi gl. & Doctores. Ne clerici, vel monachi, & in c. super specula. 10. eod. tit. c. vt periculosa 2. eod. ritu. in 6. & ipsi audientes, & docentes leges scienter regulares sunt excommunicati d. c. vt periculosa 2. s. Doctores vbi gl. & Gemi. & in d. c. super specula per totum. Et hoc vt Theologiae studium amplietur, vt dilatato sui tentorii loco, funiculos suos faciat longiores, vt sit fides catholica circumcincta muro in expugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex aduerso, vt in d. c. super specula s. quia verò. Hac itaq; ratione in Francia, & in alijs prouincijs, in quibus laici legibus Ciuilibus non vruntur Papa interdicat ne Parisijs, seu in Ciuitatibus vicinis quibusquam clericus doceat, vel audiat ius Ciuile, in c. super specula. 28. de priuilegijs, vbi gl. Hinc Dantes in Paradiso cantilena 9. in fine inuehit contra clericos, qui dimisso Thologiae sacrae studio cupiditate lucri iuri operam nauant ibi.

*Per questo l' Euangelio, e Dottor magni
Son derelitti, e solo a i decretali
Si studia si, che pare a lor viuagni.
A questo intende il Papa, e Cardinali,
Non vanno i lor pensieri a Nazaret
La doue Gabriello aperse l' ali.*

Et in cantilena 11. ibi
*O intesa a cura de morte ali
Quanto son difettiui filogismi
Quasi, che ti fanno in basso batter l' ali
Chi dietro a iura &c.*

Quare cum leges edificare non possint, minus poterunt munus procuratoris, & aduocati exercere, quod sine legū scientia expleri nō pōt, & Pelagius Papa amarissimum habuit, quod fuerit requisitus à quadam muliere, vt ei concederet clericum in suis negocijs defensorē, vt 16. q. 1. c. de præsentium 20. vbi gl. ¶ Verum monachi pro utilitate monasterij Abbate id imperante poterunt pro sua Ecclesia, hoc munus exercere d. q. 1. c. monachi 25. vbi gl. in verbo utilitas, & in verbo Abbate. Et hoc vt Abbati imperanti obediendo mereantur argumento c. quid ergo 99. vbi gl. 11. q. 3. & dist. 5. c. non oportet, & d. q. 1. c. qui verē 12. & dist. 86. c. peruenit 26. gl. in c. 2. in verbo imperante, de postulando. Idem iudicium est de canonicis regularibus, quod de monachis. Nam nec ipsi, nisi fortē id monasterij exposcat utilitas, Abbate nihilominus imperante possunt pro monasterio procuratores, vel aduocati existere d. cap. ex parte 2. de

postulando, vbi gloss. 1. 2. & 3. pariter, vt Abbati imperanti obediendo mereantur, vt in d. gl. 3. Necessē enim est, quod hæc duo coniunctim concurrant tam in monachis, quam in canonicis regularibus, vt possint hoc munus procuratoris, & aduocati exercere, vtilitas scilicet monasterij, & preceptum Abbatis, al. à illud subire non poterunt, vt exprefe dicit tex. in d. c. 2. vbi gl. Ioan. Andr. Abbas Butr. Boich. 11 & ceteri omnes. ¶ Propter lucrum verò extrinsecus monasterio quantumvis indigenti applicandū nullo modo mandante etiam Abbate munus illud subire possunt, vt notant ibidem Ioan. Andr. nu. 3. Abbas nu. 3. & alij, & D. Thomas vbi supra. An autem illud subire possint gratis pro miserabilibus, vel coniunctis Abbate imperante? & secundum Ioan. Andr. ibi nu. 7. & Abbatem nu. 5. possunt. Non tamē vt coniuncta persona Prælati potest monachus, siue canonicus regularis sine mandato Prælati agere pro monasterio, neq. aliàs vt eiusdem ordinis glo. in d. c. monachi 35. in verbo Abbate ver. sed hæc ratio. 16. q. 1. Ioan. Andr. Abb. & Butr. in d. c. 2. de postulando. Nec minus nomine Ecclesie, vel monasterij agere, vel excipere sine autoritate. Prælati c. causam, quæ 9. de iudicijs, vbi gloss. in lompes s. nihilominus C. de Epif. & cleric. atq. memento 12. q. 2. c. si qua. & cap. 1. de procurator. laic. Prator. ff. de iure deliber. laic. facta vbi Barto. ff. de p̄cis. Anchar. in consi. 57. nume. 1. et 2. 12 ¶ Quod idem erit in clerico, vel Sacerdote volēte agere nomine Ecclesie, quia nec ipse poterit sine eiusdem Ecclesie Prælati autoritate agere, vel excipere pro ea, vt colligitur 13 ex mox allegatis, & ex d. c. 1. de procurator. ¶ Consilium tñ est, vt potius constituatur Syndicus, seu procurator laicus, qui causas Ecclesie, & monasterij agat, & excipiat, illi constituto Salario, & ita clericos, & monachos à litigijs forensibus submouere. Expedit enim pro paruo incommodo, à strepitu causarum seruos Dei esse quieto c. 1. vbi gl. & Doctor. de Syndico, & ita fieri mandat. D. Gregorius lib. 1. epist. 67. vt diximus etiam nos in tractatu de iure publico lib. 4. titu. 26. ¶ Diuino enim iure constitutum est, militantes Deo se negocijs secularibus non posse implicare. Teste Apostolo 2. Timoth. 2. inquit enim ibi. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit, & tales fuisse Apostolos perspicuum est ex illis verbis Matth. 19. ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, super quibus D. Bernardus, & ex illis Act. 6. Nō est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis; colligitur etiam ex relatis per Cardinalem Bellarminum de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 5. & ex allegatis in prin. ¶ Ex quibus credimus non posse dispensari, nisi in casibus antea expressis, non ad lucrum captandum. Tales enim teste D. Bernardo in sermo. 35. in cantica, & in q. 42. querentes, quæ sua sunt, ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo. De quibus Sanctus Cyprianus in sermo. de lapsis specificè dicit, atq. illis attribuit causas cur Deus permisisset perfectionem. Quia cupiditate cumulandi aurum, & argentum, & augendi patrimonium, & redditus, et coniungendi, vt loquitur Isaias 5. agros ad agros, & domos ad domos, quasi nulli sint in mundo pauperes, quibus superflua dari possint, arant cum Booue, et Asino, pro temporalibus, volunt esse Ecclesiastici, Ecclesiarum præpositi, Decani, Archidiaconi, Episcopi, et Archiepiscopi, et horum plurimi, quos et hortamento esse oportet ceteris, et exemplo, diuina procuratore contēpta, procuratores rerum secularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quætuosæ nundinas aucupari: & esurientibus in Ecclesia fratribus non subuenire; habere argentum largiter velle, fundos in sidijs artibus rapere, vsuris multiplicantibus fanus augere, vt exclamant Diui Bernardus, et Cyprianus in citatis locis, quos recensent pro deploranda Ecclesie amaritudine amarissima Cardinalis Bellarminus de Gemitu Columbæ lib. 2. c. 4. quibus accedit Concilium Tridentinum in sess. 25. de reformatione cap. non potest 17. et alij supra citati, ex quibus &c.

F I N I S. 91.

Angelus Cantinius I. V. D. Florentinus Corrector.

A. V.

1317225

XVII
F

GA
DE
PV

BIBLI